

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

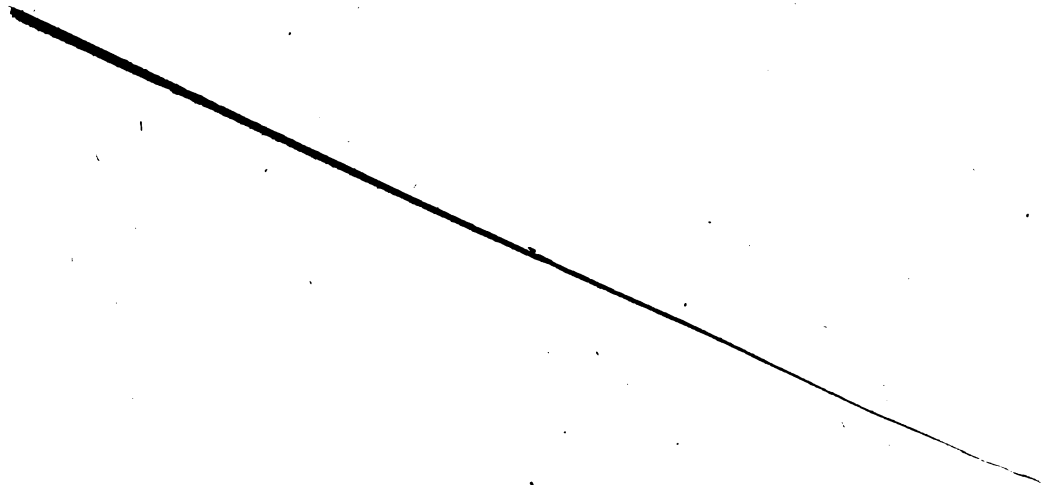
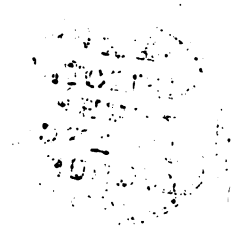
3h34

B L 3
page 234

Ex libris Bibliothecæ quam Illustrissimus
F Archiepiscopus & Prorex Lugdunensis
43 Camillus de Neufville Collegio SS.
Trinitatis Patrum Societatis JESU
Testamenti tabulis attribuit anno 1693.

#P. de la Mironde
et Jean François #P. c
10541

7
28

OPERA OMNIA,

IOANNIS PICI, MIRANDV- LAE CONCORDIAE QVE COMITIS, THEOLOGORVM ET PHI-

LOSOPHORVM, SINE CONTROVERSIA, PRIN-

cipis: Viri, siue linguarum, siue rerum, & humanarum,

& diuinarum, cognitionem spectes, doctrina

& ingenio admirando.

ITEM, TOMO II.

IOANNIS FRANCI- sci Pici Principis, ex eadem illustri prosa-

PIA ORIVNDI: VIRI ET PHILOSOPHI,

TAM BONARVM ARTIVM ET DISCIPLINARVM, QUAM

veterum Philosophorum dogmatū, omni genere & uirtute Præstantissimi: Ope-

ra quæ extant omnia, non tam literatis uiris utilia, quam necessaria: nunc pri-

mum summa fide & accuratione post liminio restituta, ac in

corpus unum redacta: quorum elenchum

uersa pagella indicabit.

ACCESSERVNT ETIAM INDICES DVO LOCVPLETIS-

simi, rerum & uerborum memorabilium: atq; scriptorum, quorum

sententiæ & opinionēs quacūque de real-
ligantur & citantur.

Cum Gratia & Priuileg. Cæs. Maiest.

B A S I L E Æ,
EX OFFICINA HENRIC PETRINA,

Censura Alexandri P. M. eius nominis

v. i. operumq; authoris à nonnullis, calumnijs im-
petitorum, defensio.

ALEXANDER SERVVS SERVORVM
DEI DILECTO FILIO, NOBILI VIRO,
Ioanni Pico, Comiti Mirandulæ.

DILECTE fili Salutē & apostolicam benedictionem. Omnium catholicorum quieti, & san-
corum præsertim quos generis nobilitas, literarum disciplina, vitæ fideiq; orthodoxæ integritas
commendat, quantum cum Deo licet, consulimus. Dudum siquidem, cum primum ad Innocen-
tium Papam VIII. prædecessorem nostrum, & Romanam curiam te contulisses, & Noningra-
tas in theologia, & alijs facultatibus conclusiones, ex permissione præfati prædecessoris, publicè
(ut moris est) disputandas affixisses, quas sub Apostolica sedis correctione, te sustentare offere-
bas, & dictus prædecessor, inter illas aliquas fidei & religioni nostræ contrarias, erroneas, scan-
dalosas, & malè sonantes, ac de non sana doctrina suspectas, ab aliquibus intellexisset: tunc inte-
gritati fidei consulere uolens, ne fidelium mētes (& præsertim simplicium qui ad huiusmodi publicas disputationes confluere so-
lent, corrumpere) nonnullis uenerabilib. fratribus, tunc suis, tunc nostris Episcopis, & alijs sacre theologie, ac utriusq;
iuris professorib. per eū nominatis per literas suas, in forma breuis, cōmisit, & mandauit, ut contenta in dictis conclusionib.
examinarent, an aliqua ex illis, ex uerborum à fide catholica dissonarent, aut hæresim saperent: seu dubia & anceps, ad
erroneum sensum trahi possent: & ipsi prædecessori referrent, sicuti plenius, in dicto breui, continetur ut habita fidei rela-
tione eorū, oportunè prouideret. Qui quidem epis. opi & professores, eidem prædecessori retulerunt, quasidā sibi uideri con-
clusiones suspectas, & ut asserbant hæresim sapientes, quas tamen conclusiones, gratia tantum scolasticæ disputationis, ac
sub apostolicæ sedis correctione disputandas publicauerat, & tales demum eas te habiturum professus es, quales per euen-
dem prædecessorem nostrum iudicarentur: iureiurando promittens, cuicunq; declarationi, quam ipsum prædecessorem sæ-
per hoc facere contingeret, assensurum. Deinde uerò per dictum prædecessorem, accepto te, quendam alium librum, Apolo-
geticum edidisse, in quo easdem conclusiones, in meliorem & catholicum sensum declarans, interpretaberis, & circa eas ina-
rellectum, necera fidei, explicabas, idem prædecessor, ne præmissæ propositiones, corda fidelium, quoquomodo corrumpere-
rent, interdixit lectionem libelli prædictarum Noningenta: um conclusionum, te tamen, nulla cō præmissa incurrisse exti-
mationis notam declarauit, ut in eisdem literis, quarum tenorem hic pro expresse haberi uolumus, latius continetur. Verū,
eiderum prædecessori, postea aliquibus suggerentibus prætextu dicti apologetici, te præmissio iuramento tuo contrauenisse,
te in Gallijs agentem, ad curiam citari mandauit, cuius mandatis reuerenter acceptis ad Romanam curiam regressurus ter-
arripuisti cumq; in Italiam peruenisses, ex beneplacito ipsius prædecessoris, in partibus Florentiæ subsististi. Interim uerò
præmissis ad nostram noticiam deductis, inquisitaq; per nos totius negotij ueritate, compertoq;, & præsertim referentibus
Venerabili fratre nostro Georgio Episcopo Albanensi, & Vlixbonensi, ac dilectis filiis Ioanne Baptista de Vrsinis, Titulo
sanctorū Petri & Pauli presbytero, & Francisco, sancti Eustachij diacono, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, quib.
us specialiter commiseramus, ut adhibito secum dilecto filio Paulo Genuensi theologia, ac ordinis sancti Dominici pro-
fessore, & sacri palatii Apostolici Magistro, se accuratè informarent & nobis referrent: nihil aliud postea contra te actum,
processum, seu attentatum fuisse, quodq; in eodem apologetico, quod in orthodoxā fidem, à cuiusuis suspicionis nota, mentē
tuā apud omnes reuelandam scripseras, iudicium, & determinationem ipsius prædecessoris, ac sedis apostolicæ, cui te humi-
liter submisisti, continet expectare affirmabas, & in præmissa promissione, & iuramento tuo persisteris, prout etiā persistere
intendis, & denuò etiam promittis: Ideò nos bonam & integram mentem, & sinceritatem fidei, ac in nos & sedem apostoli-
cam deuotionem & obedientiam tuam, paterno affectu complectentes, ac te, quem etiam diuina largitas, uarijs uirtutibus
illustrauit, pro potiori cautela tua, ab omni reatu periurij, si quem etiam forsan in directè, dicto iuramento tuo, cuius formā
hic haberi uolumus pro expresse, aliquo modo contraueniendo incurrisse, absoluentes, & absolutum fore censentes cau-
sam commissionis huiusmodi aduersus te, & illius statum indiuidualem, pro expresse etiam habentes, & quantum pendeat co-
ram quibuscunq; iudicibus, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, ad nos aduocantes, motu proprio, & ex certa sci-
entia, extinguimus: teq; in eodem iuramento tuo persistentem, iuxta formam literarum ipsius prædecessoris, nullam omnimò
propter præmissa incurrisse extimationis notam, & propter editionem declarationum & Apologetici huiusmodi, aut alias,
nullam hæresis speciem, uel suspicionem, aut notam sine iram incurrisse, seu in crimen ueri uel facti relapsi incidisse, aut po-
nas uel censuras in iure uel alias, contra hæreticos, uel de hæresi suspectos, contentas, siue latas, quomodolibet incurrisse. Si-
milibus motu & scientia, auctoritate præfata per præsentis decernimus, & declaramus, inhibentes, districtiusq; in uiam san-
ctæ obedientiæ mandantes, ordinarijs locorum, & commissarijs, ac officialibus quibuscunq;, etiā hæretico prauitatis inqui-
sitoribus, ne te præmissorum occasione, quomodolibet molestare, seu inquirere præsumant, decernentes irritum & inane, si
secus, super his à quoquam, quamuis auctoritate scienter uel ignoranter contigerit attentari, præmissis necnon constitutioni-
bus & ordinationibus apostolicis, cæterisq; in contrarium facientibus, non obstantibus quibuscunq; de quibus etiam, hic ex-
presse faciendā esset mentio specialis. Datum Romæ, apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris, die

XVII. Iunij. M. CCCC. XCIII. Pontificatus
anno primo.

OPERVVM

OPERV M IOANNIS PICI, QVÆ IN

HOC PRIMO TOMO CONTINEN-
TUR, CATALOGVS.

N Orationem Dominicam expositio.

2 Heptaplus, id est, de Dei creatoris sex dierum opere Genē-
seos libri 7. folio 1

3 Conclusiones nongentæ, Romæ publicè propositæ, præci-
puos Theologiæ locos, & pleræq; in quibus Philosophorum
omnis labor & studium cernitur, continentes. fol. 63

4 Apologia aduersus eos, qui aliquot propositiones Theo-
logicas carpebant. fol. 114

5 De Ente & Vno opus, in quo plurimi loci, in Moyse, in Platone, & Aristotele,
explicantur. fol. 241

6 De Hominis dignitate fol. 313

7 Ad Christianæ uitæ institutionem, regulæ siue præcepta, quibus adiutus ho-
mo possit uincere mundum & tentationem. fol. 332

8 In Psalmum, Conserua me Domine, qui est xv. Commentarius. fol. 334

9 De Christo regno & uanitate huius mundi. fol. 339

10 Epistolarum liber. fol. 340

11 De Astrologia disputationum lib. 1. 2. fol. 411

12 Elegiæ aliquot. fol. 733

13 In Platonis conuiuium, lib. 111. fol. 734

OPERV M IOANNIS FRANCISCI PICI, QVÆ IN TOMO

Secundo comprehenduntur, Elenchus, aliquibus in locis argumentis adhibitis.

1 De studio Diuinæ & Humanæ Philosophiæ: ubi uidetur quantum diuinæ li-
teræ sint expetendæ: quantumq; Philosophastri quidam exorbitent, qui eis contem-
ptis, humanas adorant, &c. lib. 11. fol. 1

2 De morte Christi & propria cogitanda: quo in loco monstratur operæ præci-
esse, ut anima Christum crucifixum meditetur, eumq; pro amissi sibi constituat,
quæ cuncta opera dirigat, ne uel aliquid deliret in appetendo: Deinde ut irascentiæ
uis intra limites debitos coerceatur: postremò quo ad poterimus enitemur ex iu-
gi utriusque mortis cogitatione, & uicia cuncta speciatim singulatimq; explodi,
imò prorsus eliminari posse, & uirtutes acciri facillimè, inserendas menti ut copio-
se fructificent. lib. 111. fol. 40

3 Defensio de Vno & Ente, ubi de Deo & alijs mysticis rebus dogmata haud
contemnenda traduntur. fol. 109

4 De Imaginatione, id est, de ea animæ ui, quam Græci *phantasia* appellant, ubi
in eam aduehuntur per quinque exteriorum sensuum instrumenta, uisum, auditum,
olfactum, gustum, tactum, rerū, quæ forinsecus sunt similitudines, species uel ima-
ginationum seges uberrimā, lib. 1. fol. 132

5 Physici libri duo: alter de Appetitu primæ materiæ. fol. 155. Alter uerò de
Elementis. fol. 167

6 De Imitatione ad Petrum Bembum: Eiusdemque ad D. Ioan. Franciscum re-
sponsum, lib. 1. fol. 180

7 Theoremata de Fide & ordine credendi: ubi differitur de ijs, quæ necessaria
creditum sunt: deinde quæ alterius ordinis & liberiora seu in ambiguis quid uide-
retur agendum, de uario credendi ordine diuersis tempestatibus seruato, quinque
& uiginti Theorematibus omnia complexa: postremò quid cuiq; de propria feli-
citate credendum sit, satis doctè demonstratur, lib. 1. fol. 214

2 De deo

8 Declaratio capitls, in Christo Pater, & Christus in nobis, quod ex octauo de Trinitate libro Hilarij sumptum est, & positum à Gratiano in Decretis de Con-
se. distin. 11. fol. 321

9 Iustini Philosophi & Martyris, admonitarius Gentium liber, à Ioanne Fran-
cisco Pico Latine conuersus. fol. 327

10 Heroicum carmen de mysterijs Dominicæ crucis, iam dudum in Germani-
am delapsis, ad Maximilianum Augustum Romanorum Regem. fol. 355

11 De Rerum Prænotione libri nouem: ubi in primo demonstratur, quomodo
ex uera Prænotione religio, ex falsa superstitio, dependeat, & quæ demum Præ-
notionis habeantur species. Secundo de uera diuinæ Prænotione differitur.
Tertio Prænotio quæ est secundum naturam, & limites qui ei præscripti sunt os-
tenduntur. Quarto aduersus aperta cum dæmone pacta fœdera, quibus du-
cuntur plurimæ diuinationum species, præliatur. Quinto aduersus Astrologi-
am argumentatur. Sexto contra Chiromantes, Geomantes, Augures, & cate-
ram superstitiosam turbam, disputatur. Septimo Magicæ uanitatæ & Prophe-
tæ, quæ inde scaturiunt præfensiones, cum alterutro fulciantur pacto & utroque
dependeant, redarguuntur. Octauo Prænoscendi cupiditati meta præscribitur.
Nono quibus modis diuinæ Prænotiones, à naturalibus, ac superstitiosis & curio-
sis dirimi queant, edocetur. fol. 366

12 Examen Vanitatis Doctrinæ Gentium: & ueritatis Christianæ disciplinæ,
distinctum in libros sex: Quorum tres omnem Philosophorum sectam uniuersim:
Reliqui Aristoteleam & Aristoteleis armis particulatim impugnant, ubicun-
que autem Christiana & asseritur & celebratur disciplina. fol. 710

13 Epistolarum lib. 111. fol. 1265.

IOAN

Ioannis Pici Mirandulæ & Concordiæ

Principis V.C.uita, per Ioannem Franciscum Illust. Principem Pici filium conscripta.

IO HANNIS Pici patrui mei uitam scribere orsus, præfandum Lectoribus in primis ducō, ne aut quod fratris filius, aut quod discipulus fuerim, me aliquid in gratiā blandientiū more, dicturū suspicetur. Nihil hic amicitia datum, nihil familiæ, nihilq; beneficis (quæ maxima profectō in me extiterunt) ficticia laude repensum. Tantum quippē ab adulatione lectū est narratio mea, quantum absuit adulandi necessitas, tantūq; caui, ne me, uel mentitum, uel uehementem in laudibus legentes arbitrentur, si quicquid de ipso conceperam, literis tradidissē, ut illud fuerit fortasse periculum, ne parum potuerint, uel ipsæmet uirtutes excelsæ, uel earum assertores coarguere. quod uel hoc argumento uidere licet. Cū plurimæ doctorum nostræ ætatis hominū & ex primoribus quidē elucubratissimæ scriptiones non modō his quæ sumus dicturi, locupletissimum reddiderint testimonium, sed dum uteretur hac luce & postquam eam cum potiore commutauit, in eius me & morum, & doctrinæ præconijs præcelluerint quarum nonnullas in huius libri calce, post commentationes ipsius adscribi iussi ut firmiter testibus, non gentilicis fides adhiberetur Paternum genus (licet ab Constantino Cæsare per Picum pronepotem, à quo totius familiæ cognomen tum memoriæ proditum sit, traxisse primordia) missum facientes, ab ipso tempore natiuitatis sumemus initium rē quod familiæ forsan non minus honoris ille contulerit q̃ acceperit, tum quod proprias animi doctes reliquaq; totius uitæ & obitus seriem præ se ferentia, quæ uel proprijs aut auribus, aut oculis hausi, uel ab grauissimis excepti testibus, aperienda duxerim, posthabitisq; & stemmate & prædatis auorum facinoribus recensenda. Anno à partu Virginis tertio & sexagesimo supra millesimum & quadragesimum, Pio secundo Pont. Maximo Ecclesiæ præside, & Federico tertio, habenas Imperij Romani moderante, mater Iulia, ex nobili Boiardorum familia, Ioanni Francisco Patri, ultimo eum partu peperit: iam enī Galeottum maiorem natu, ex quo sum genitus, & Antonium Mariam, sororesq; duas enixa fuerat, quarū altera, Leonello iam coniugi, Albertum Pium ex Carpi principibus unū edidit, nunc Rodulphi principis Gonzagæ consors: altera Pīno Ordelapho Foroliuensi principe, cui iam pridem nupserrat, uita functo, Montis agani Comiti secundas nuptias concessit. Prodigium haud paruū ante ipsius ortum aparuit, uisa enim circularis flamma est, supra parientis matris altare cubiculum, moxq; euanescere, fortasse nobis insinuans, orbicularis figuræ intellectus perfectione simillimum eum futurum, qui inter mortales eadem hora proderetur, uniuersq; terræ globo excellentia nominis, circumquaq; celebrandum, cuius mens semper coelestia ignis instar petitura esset cuiusq; ignita eloquia, flammata menti consona. Deum nostrum (qui ignis cōburens est) totis uirib. quandoq; celebratura, sed statim obtutibus hominū, ut illa euauit, occulenda. Legimus quippē doctissimorum sanctissimorumq; hominū ortus, insolita quandoq; signa aut præcelsisse, aut subsequuta fuisse, ueluti eorum incunabula infantia ab aliorum cœtu diuino nutu segregantia, summisq; rebus gerendis natos indicantia, sic ut omitteram reliquos, examen apum Ambrosij magni ora lustrauit, in eaq; introgressum est, de inde exiens, altissimumq; uolās, seq̃ inter nubila condēs, paternos, aspectusq; aliorū qui aderant uisus elusit, quod prælagium Paulinus plurifaciens, scriptorū eius fauos nobis indicasse disseruit, qui coelestia dona enunciarent, & mentes hominū de terris ad cœlum erigerēt. Forma autem insigni fuit & liberali, procera & celsa statura, molli carne, uenusta facie, in uniuersum, albescenti colore, decentiq; rubore interpersa, celsis & uigilibus, oculis flauo & in ætato capillitio, dentibus quoq; candidis & æqualibus. Sub matris imperio, ad magistrōs disciplinasq; delatus, ita ardenti animo studiū humanitatis excoluit, ut breui inter Poetas & Oratores tempestatis illius præcipuos, nec iniuria collocandus esset. In discendo quidē celerissimus erat, prompto adeo ingenio præditus, ut audita semel à recitante carmina, & dicta, & retrogrado ordine, mira omnium admiratione recenseret, tenacissimāq; retineret memoria, quod cæteris contra euenire solet: nam qui celeri sunt ingenio, natura fieri sæpe solet, ut non multum memoria ualeant, qui uerō cum labore percipiunt tenaciores perceptorum euadant. Dum uerō quartum & decimum ætatis annum ageret, matris iussu, quæ sacris eum initiari uehementer optabat, discendi iuris pontificij gratia, Bononiā se transtulit quod cum biennium degustasset, meris id inniti traditionibus conspicatus, aliō deflexit, non tamē absque bonæ frugis sœtura. quando puer, & quidē tenellus, ex epistolis summorum Pontificum, quas Decretales uocant, epitomē quandam seu breuiarium compilauerit, quo omnes cōcilijs, quā fieri potuit sanctionum illarum sententijs, conclusit, consummatis professoribus, opus non tenue. Sed secretarum naturæ, rerum cupidus explorator tritas has semitas derelinquens, intellectus speculationi Philosophiæq; cū humanæ, tum diuinæ, se penitus dedi-

didit cuius enanciscendæ gratia non tantum Italix, sed & Galliarum literaria gymnasia peritans celebres doctores tempestatibus illius, more Platonis & Apollonis scrupulosissime perquirebat, operam adeo indefessam studiis illis impendens ut cōsumatam simul & Theologus simul & Philosophus imberbis adhuc & esset & haberetur. Iamq; septennium apud illos uersatus erat quando humanæ laudis & gloriæ cupidus (nondum enim diuino amore caluerat, ut palam fiet) Romā migravit, inibiq; ostentare cupiens, quanta eū à summis foribus in posterum maneret inuidia. Nongentas de Dialecticis, & Mathematicis, de naturalib. diuinisq; rebus quæstiones proposuit: non modo ex Latinorū petitis arculis, Græcorumq; excerptas scrinijs, sed ex Hebræorum etiam mysterijs eruras, Chaldæorumq; arcanis atq; Arabum uestigatas. Multa itē de Pythagoræ, Trimegisti, & Orphæi, prisca & subobscura Philosophia, multa de Cabala, hoc est, Secreta Hebræorum dogmatum receptione (cuius & Origenes & Hilarius ex nostris potissimum comminiscuntur) quæstionibus illis intexuit, multa etiam de naturali Magia, quam non paruo interstitio ab impia & scelestā separari edocuit, idq; multo rum testimonio elegantissime cōprobauit, nec non duo & septuaginta noua dogmata Physica & Metaphysica propria inuenta & meditata, ad quasq; Philosophiæ quæstiones elucidandas accommodata, defuerunt, his nouam per numeros Philosophandi institutionem adnexuit, cunctaq; simul publicis locis, quo facilius uulgarentur affixit, pollicitus se soluturum eis impensas qui ex remotis oris disceptandi gratia Romam se cōtulissent. Verū obtrectatorum simultate (quæ semper uelut ignis alta petit) nūquam efficere potuit, ut dies altercationis præstitueretur, ob hanc causam Romæ annum mansit, quo tempore uisitatores illi, palam eum, & libero exanime non audebant aggredi, sed strophis potius & cuniculis sugillare, elancularijsq; telis suffodere, pestifera corrupti inuidia (Ira enim arbitrati sunt plurimi) conabantur. Liuiorem hunc, uel hac ratione sibi maxime commouisse existimatum est, quod multi qui uel ambitione fortassis uel auaritia literario negotio diu incubuerant, notam sibi fore autumarent, si iuuenis ille, aggestis atauorum opibus, multatq; doctrina, quasi ferrilis æger luxuriāns, in prima orbis urbe, de naturalibus diuinisq; rebus, deq; multis per plura secula nostris hominibus non accessis, periclitari doctrinam, & ingensū non uereretur, & cum nihil aduersus doctrinam ueris machinis moliri posse animaduertent, attulisse eosdem in medium tormenta calumniæ tredecimq; ex nongentis quæstiones, rectæ fidei suspectas acclamauisse, quibus fortē se iunxisse nonnullos, qui quæstiones illas, urpote insuetas eorum auribus, ut pie, ita fortasse parum eruditè, & zelo fidei & prætextu religionis incesserent, quas tamen quæstiones, non pauci, & quidē celebrati Theologiæ doctores ceu pias & mundas prius approbauerant, eisdemq; subscripserant: quorum cœtui Bonfranciscus Regiensis Episcopus annumeratus est, uir omnigena doctrina, acerrimq; iudicio, & morum gravitate præclarus, qui Romæ ad Pontificem Maximum ea tempestate, pro Ferrariensium duce agebat legatus, aduersus tamen eum blaterones illi, nihil attentarunt, cum fortē ab eis labefactari eius famam non posse uereretur, quando quicquid tractasset, correctioni matris Ecclesiæ, & Pontificis submisisset. At is, famæ istæ dispendia non perpeius, Apologiam edidit, uarium certè opus & elegans, multaq; rerum scitu dignarum cognitione refertum, Viginti tantum noctibus elucubratum qua editione luce clarius conspici datum est, non tã conclusiones, Catholicos potuisse sensus recipere, quàm illos, qui primus ad latrauerant insolentiæ & ruditis coarguendos esse, librumq; ipsum, & quæ scripturus erat in posterum matris Ecclesiæ, eiusq; præfidi sanctissimo iudicio Christianissimi hominis more commisit, id enim uel expressè uel tacitè geri oportere, persuasissimum est: quasi illud Augustini proferret: Errare possum, hæreticus esse non possum, quando alterum sibi hominis proprium, alterum peruersæ & obstinatæ uoluntatis. Sed ubi Innocentius octauus Pontifex Maximus accepit per editionem Apologiæ interpretatas conclusiones illas, quæ prius calumnijs infestæ fuerant in catholicum sensum & à nota criminis releuatas, referentibusq; nonnullis quibus conclusionum examen demandatum fuerat, decipulas opponi posse fidelibus, si nonnullæ quæstionū illarum (crude quidem & inexplicitè disceptandarum more facebant) passim uacarentur, libelli lectione, quo continebantur interdixit, quæ omnia per Alexandri sexti Pont. Max. sub quo nunc uisimus diploma, quod Breue nominant, liquido uisuntur, quod cum Apologia ipsa impressoribus tradere exarendum duximus. Verum in ipso Apologiæ calce quod postea Pontifex auctoritate præstituit, quibus ille poterat rationibus antea factitauerat: obsecrauerat quippe amicos & inimicos, doctos & indoctos, ut Apologiam legerent, libellum uero ipsum conclusionum inexplicitarum præterirent illectum, quando in eo plurima continerentur, quæ non passim uulganda triuijs, sed secreto congressu inter doctos & paucos disputanda susceperat, scolasticamq; exercitationem, more academiarum meditatæ, multa ueterum Philosophorum Alexandri scilicet & Auerrois aliorumq; quàm plurimum impia dogmata proposuisset quæ semper publicè & priuatim asseruerat professus fuerat, prædicauerat, non minus à ueræ rectæq; Philosophiæ, quàm à fidei semitis declinare: atq; in hunc modum de libello illo nongentarum conclusionum uerba faciens, Apologeticum opus cōcludit. Qui ergo me oderunt ideo illa non legant quia nostra sunt: qui me amant, ideo non legāt, quia ex illis quæ mea sunt cogitare plurima possent, quæ non sunt nostra, ceterū immensa Dei bonitate, quæ ex malis etiam bona elicit, effectum esse (quemadmodum mihi rerulic) iudicabat, ut calumnia

quia illa falsò à maleuolis irrogata, ueros errores corrigeret, eiq; in tenebris aberranti (ut quantum ex orbitasset à tramite ueritatis conueri posset) ceu splendidissimum iubar illucesceret. Prius enim & gloriæ cupidus, & amore uana luccensus, muliebribusq; illecebris commotus fuerat, foeminarum quippè plurimæ, ob uenustatem corporis orisq; gratiâ, cui doctrina amplæq; diuitiæ & generis nobilitas accedebant, in eius amorem exarserunt, ab quarum studio non abhorrens, parumper uia uitæ posthabita, in delicias defluerat, uerum similitate illa expectectus, diffluentem luxu animum retudit, & cōuertit ad Christum, atq; foemineæ blandimenta, in supernæ patriæ gaudia commutauit, neglectaq; aura gloriæ, quam affectauerat, Dei gloriam & Ecclesiæ utilitatem, tota cœpit mente perquirere, adeoq; mores componere, ut posthac uel inimico iudice, comprobari posset. Cumq; de ipso gloriosa statim fama, & per uicinas & per remotas oras uolitare accepisset, plures ex Philosophis, qui eruditissimi habebantur, ad eum tanquam ad mercaturam bonarum artium (ut inquit Cicero) confluebant, uel ob commouenda literaria certamina, uel quibus inerat rectior mentis sententiâ, ad audienda tenendaq; rectè uiuendi salubria dogmata, quæ tantò magis expetebantur, quantò ab homine doctissimo & pariter nobilissimo profuebant; qui quandoq; deos mollitudinis uoluptariæ an fractu secatus fuerat. Videntur enim ad disciplinam morum, auditorum mentibus inferendam, ea plurimum habere momenti, quæ & suapte natura sint bona, & à præceptore conuerso ad iustitiæ semitas, ex distorto & obliquo libidinum calle, profiscantur. Elegiaco carmine amores luserat, quos quinque exaratos libris, religionis causa, ignibus tradidit, multa itidem Rythmis lusit Hetruscis, quæ pari causa par ignis absumpsit. Sacras deinde literas ardentissimo studio complexus, statim in templo Deo, ceu frugum primitias, octauum tunc & uigessimum annum agens, de operibus sex dierum Geneseos, & die quietis Heptaplum obtulit, opus quippè & perfectum ingenio, & elaboratum industria, cum sublimibus Philosophorum dogmatibus, tum profundissimis nostræ Christianæ Theologiæ mysteriis refertissimum, septemplexq; uaria enarratione connexum, septenario capitum numero cuiuslibet septenariæ expositioni conferto libri nomini maxime quadrans. quod tamen ob erutas è naturæ gemiores & difficiles diuinarum quaestionum euolutiones, atq; ob Prophetæ reconditissima sensa sermonisq; elegantiam non se passim Philosophiæ & eloquentiæ rudib. offert, sed preciosa illius & raræ suppellectilis usus paucis paratur: quod & ipse animaduertens, in eiusdem Proemij calce, mentionem de hac re non illepidam fecit. Cum primum sacras degustauit literas, non tantum ueram sapientiam, sed & ueram eloquentiam, inuenisse lætabundus exultabat, multaq; ut omittam, ab eo testamenti Noui allata præconia, Pauli epistolas, oratorum omnium scripturionibus eloquentia præstare dicebat, Tullij etiam ipsius Demosthenisq; primarij (ut inquit ille) dicendi artificis, lucubrationes nominatim citans, nō quod essent, ut ille calamistris inustæ, & corralis undiq; fuscis, & cincinnis constipatæ, sed ut ueram, solidam, & redolerent, & saperent eloquentiam, ueris sententijs, uera arte suffultam, essentq; ut dicam breuius, Aegyptiorum opibus non consulto suffarcinatæ. Omnia porro ueteris Legis eloquia, consummatissimæ scientiæ & sapientiæ plena prædicabat, quod & si cum alijs, tum Augustinus in libro de Doctrina Christiana luculenter ostenderit. Septimiusq; ad Tertullianus Eusebius Pamphili, & Cassiodorus affirmant: Grammaticos, Rhetores, Oratores, Philosophosq; omnes priscos eloquentiæ & doctrinæ suæ fluentes, ex diuinarum scripturarum fontibus epotasse, ipse tamen alijs id muneris rationibus prosequabatur, quarum partem, in Heptapli celebratissimæ exordij inq; ipso secundæ expositionis Proemio uidere opere præcū est. Inter totius diuinæ legis euolutiones secundo anno ab Heptapli editione, opusculum etiam de Ente & Vno decem capitibus distinctum, absoluit. breue quidem corpore, sed amplum uiribus, sed altissimis & Philosophorum dogmatibus, & Theologicis sensibus undequaque respersum, quo superius Ente non esse unum, sed sibi inuicem respondere, æqualitè esse ambitu ostendit, controuersiamq; super ea re à Platonis Aristotelisq; sectatoribus habitam, recensuit, asseuerans Academicos illos qui contrarium contenderunt uerum Platonis dogma non assequutos, sensumq; prorsus communem inter Aristotelem & Platonem de Vno & Ente, sicut & de reliquis in uniuersum, & si uerba dissiderent, demonstraturus erat non defuisse: ultimo quoq; operis capite, totam disputationem, ad institutionem uitæ & morum emendationem, non minus ingeniosè conuertit. Aduersum quod opus Antonius Fauentinus, egregius alioquin Philosophus nonnulla quatuor epistolis obiectamenta protulit, quarum tribus ipse respondit, quartæ uerò, uel quia fideliter delata non fuit, uel quia ex præscriptis responderi posse putauit, uel alia quapiam de causa, quæ iusta tamen credenda est, mentionem quod sciuimus non habuit, cui nos, postquam decessit è uita, ne falsa uel latranti maleuolis, uel sinistri aliquid credendi rudibus præberetur occasio, respondendi munus obuiamus. Illudq; potissimum curauimus, ut ex præcedentibus ipsius sententijs, fuisse magna ex parte responsum monstraremus. Vidimus etiam nonnulla Platonica uernaculo sermone ab eo digesta, quibus multa ad priscorum Theologiam enodandam facientia, multa in ænigmatibus & scirpis abstrusa sapientum sensa referantia, deprehenduntur, quæ forsitan, maius ocium nostri, latine reddere tentabimus, ne tanti hominis supereminens doctrina hisce de rebus maxi-

mæ peruisa, quibusq; uulgi ante ora feratur. Hactenus de perfectis lucubrationibus, quas ante
 te mortem emiserat, ueluti nuncios & ante ambulones præclarorum operum, quæ conceperat,
 & procudabat. Vetus enim testamentum, interpretamenti sam facibus illuminarat, id ipsum
 muneris, ut Nouo præstaret accinctus, nec eos tantum, quos literæ series ferre poterat
 sensus, protulerat, sed in his locis, quæ treis alios diuinorum eloquiorum proprios latu-
 rat, super ædificabat, Græcisq; & Hebræis exemplaribus nostrorum codicum, discordes sen-
 tentias conferebat, sed hoc potissimum in eius mente consitum fuit, hoc de uniuersis propo-
 sitis, quæ in commentandi genere conceperat, altius insedit, ut aliorum dogmata non addu-
 ceret, utpote quæ iam haberentur, legerentur, noscerentur, sed sua prorsus inuenta, & medi-
 tata disliceret, ut proprijs, non alienis facultatibus, famelicis ueritatis animas, pro uirili satu-
 raret, post hæc Hebraico idiomate pollens, de ueritate translationis Hieronymi aduersus He-
 bræorum calumnias, libellum edidit, necnon, defensionem pro septuaginta Interpretibus
 quantum ad Psalmos attrinet aduersus eosdem, libellum item de Vera temporum iuppuga-
 tione conscripsit. Postremo ad debellandos septem hostes Ecclesiæ animum appulerat, qui
 enim nec Christo, nec illius paret Ecclesiæ, & quod est sequens, eius est hostis, aut impius ex-
 istens, nullum recipit credendum dogma, siue falsis inseruit Idolis, subq; hiis simulacris dæ-
 mones adorant, seu Moysaicam perditissimorum Iudæorum ritu legē colit, nefandum uē Ma-
 homerem sequitur, detestandis illius placitis mancipatus, aut Christianā auditu tantū non
 operib. & mente sincera uitā uiuens, Euangelica documenta peruertit, Catholicæq; Ecclesiæ
 non contentiens, obstinato corde recalcitrant, uel non casta fide, sed uarijs adulterata prophæ-
 tatarq; superstitionibus Euangelica suscipit: aut licet solida nitidatq; ac constanti fide receperit
 operibus aduersatur. Hos itaque septem, quasi duces sub quib. reliqui uelut gregarij con-
 tinentur, proprijs eorum armis conflicturus, ad congressum citauerat, aduersus impios Phi-
 losophos, qui nullæ religionis iugo colla depressi nulliq; addicti numini, naturales tantum
 rationes adorant eisdem rationibus dimicabat, Veteris testamenti sententijs, proprijsq; Iu-
 daicæ scholæ auctoramentis, ualidissimè contra Hebræos præliabatur, cum Mahumetanis
 Alcorano nixus pedem contulerat. Idolorum cultores, & multis uulneribus, & ui non mul-
 ta prostrauerat, superstitionibus uanis irretitos, eos præsertim qui diuinatricem colunt A-
 strologiam, & ueræ Philosophiæ, & peculiaribus rationibus Astrologorum acriter taxaue-
 rat: duodecimq; iam libris, & quidem absolutissimis, ex tredecim ad hoc destinatis, eorum
 deliria insectatus fuerat. demum Hydromantiam, Geomantiam, Pyromentiam, Haruspici-
 nam, & cætera id genus inania, sigillatim exploserat. Sed in Prophetantes Astrologos, cune-
 um ex professo dixerat, totisq; uiribus Arietem temperauerat, quando eorum dogmatis, fu-
 tilibus quidem & nullius momenti, superstitiones cæteræ suis erroribus fulcimēta aucupen-
 tur, uel inspectæ Geneseos momenta trutinantes uel in elegendis horis, aut Hexagonos aut
 Trigonos aspectus (quos benignos uocant) concilians, & eiusmodi reliqua quibus nec in-
 sanus Orestes accederet. Nec contentus Astrologiam omnem funditus euerisse, ut ostende-
 ret nostri temporis Astrologis Græcæ potissimum linguæ ignaris. Vanissimam omnium
 professionum Astrologiam, peruersis translationibus uaniorē, (si dici potest) effectam.
 Ptolomæi fructus, quos centiloquium uulgò nuncupant, inter scribendum aduersus eosdē,
 quasi aliud agens ē Græco in Latīnum sermonem uertit, & elegantissima expositione hone-
 stauit, quo in libro plura, ut ita dixerim, errata, quā uerba uulgata, illa translatione conti-
 neri demonstrat, quam tamen semper in arcanis ueluti preciosum thesaurum custodierunt,
 eiusdem cultores ignaui. De Christi fide perperam sentientes, nec matris Ecclesiæ parentes
 imperio, quos uisitationi uocabulo nominamus Hereticos, & Nouo instrumento, & rationi-
 bus egregia obiurgatione inaccessuerat, nonaginta ferè hæreses in propatulo habentur. Ve-
 rum ille cuncta rimatus, ducentas inuenit, quas sigillatim non modo eliminare, & profliga-
 re proposuerat, sed & pariter docere, quæ ex parte Philosophiæ non ritè percepta, suos erro-
 res traxissent, aut furcillissent. In Christianos postremo, quorum fides sine operibus uisitur,
 uehementer inuectus fuerat, necnon diligenter explorauerat, qui fieri posset, ut ignem in
 meditullio terræ constitutum homines credans; quo perpetuò data sunt pœnas damna-
 torum corpora cæteraq; id genus rām animæ quā corporis inexcogitata supplicia, iminen-
 sa quoque deitatis uisæ gaudia, quibus animæ corporibus iunctæ beantur, atque dictis Ec-
 clesiæ quæ ad credendum compellunt, obaudientes non sint, & nihilominus pœsim debac-
 chentur in uicia, diuitijsq; incumbant cumulandis, nihilq; minus formidetur ab eis, quā
 pœnæ, aut affectetur quā regnum Dei, pro morborum item qualitate idoneam opem ad-
 mouere tentabat, tetros scilicet morbos, & suapte natura impuros, acris acerbisq; me-
 dicaminibus inurere: ea uerò uulnera quæ minori infecta malicia deprauata, que forent ci-
 catricemq; obducere desyderarent, lenibus placabilibusq; fouere, adepris uerò ualitudinem
 & recidua meruentibus, saluberrimas portiones, celebrata, que antidota præparare. Multa
 alia opera fuerat exorsus, quibus sperari poterat futurum, ut Philosophiæ studia in uniuersum,
 eliminatis erroribus, explosatq; barbarie resflorerent. Inter hæc potissimum Plato-
 nis & Aristotelis numerabatur concordia, quā iam ceptam breui perfacturus erat, si uita

comes

homines paucis adhuc annis superfuisset, ita enim Philosophiam ab incunabulis iustando nutrituerat, & ad ulque nostra tempora perduxerat adultam, ut nostræ tempestatis Philosophia nil amplius aut in Græcis, aut in Latinis, aut in barbaris codicibus desiderandum esset, citasset uero Thaletem, ignitum Heraclitum, circumfusumq; atomis Democritum, Orpheus item, & Pythagoras, prisci q; alij, eius ope & gratia in Academiam conuenissent. Postremo Philosophiæ principes Plato scilicet fabularum uelamentis, Mathematicisq; inuolutis consipatus, & Aristoteles uallatus moribus dextra data fidem futuræ amicitiae sanxisset. Inter Auerroem quoque & Auicennam, inter Thomam & Scotum, qui iam diu conflictauerant, si non pacem in uniuersum, in multis tamen impetrasset inducias, quando in eorum pluribus controuersijs si quispiam dissidentia uerba rimetur attentius & exactius libret, scrupulosiusq; uestigans, curem deferens, introrsum ad imas latebras profunda q; penetrabilia mente peruadat, unionem sensuum indissiparatis pugnantibusq; uerbis citra ambiguitatem comperiet. Neotericorum turba, partim pro meritis, partim pro culpis, & honorata fuisse & taxata. Totus igitur Deo dicatus, Ecclesiam quibus poterat armis defendebat, atque latitantem (ut aiunt) e Democriti puro ueritate educebat, & ignorantiae gramen inexpugnabile, quo multorum mentes præfocantur, subnascentesq; perniciosas herbas abrumpebat penitus, detruncabat. Sed mors adueniens, tot tantarumq; uigiliarum laborem, & excultæ lucubrationis partum inanem ferè reddidit, hocq; potissimum fuit in causa, ut plurimas quamquam magna ex parte exalseatas, dedolatas, imperfectas cōmentationes dereliquerit, quod scilicet sibi ipsi tantum, non autem nobis scribebat. Nam sicut celeri in commentando ingenio, ita ueloci in scribendo manu fuit, & cum antea pulcherrimos literarum characteres delinearet, factum erat, ut ex usu nimis in commentando uelocitatis, uix eorum quæ exarabat capax existeret, huc etiam & illuc scribere solitus erat, uetusta interdum superuenientibus, nouis obliterans, ea propter exoleta quædam & dispuncta reperit, quædam saltem & uellicata im exarata, omnia denique adeo confusa & inordinata, ut syluæ aut farragines putarentur. Ex libro septemplici quem Aduersus hostes Ecclesiæ prætitulauerat, pars illa, quæ diuina culos Astrologos geneethiacosq; potissimum infectatur, ab incude (ut dici solet) ad limam perducta fuit, quam non paruo tamen labore, ne mediocri cura, ab exemplari liturato, & penè discerpto deprompsimus, quo in opere summum Philosophum, summum Theologum, summum Oratorem, acerrimum Christi Ecclesiæ propugnatorem, incomparabili præditum ingenio, quod in cunctis ipsius commentationibus cernitur, se demonstrat. Quædam item minutula non tornata adhuc apud me comperi, interpretationem duntaxat Domini cæ orationis, regulasq; bene uiuendi circiter quinquaginta, breues perfectæ nimis & inexplacatas, quas in multa capita, si uixisset, deducturus omnino fuerat. Duas quoque ad Deum Deprecatorias, quarum unam Rythmis Hetruscis, elegiaco metro alteram, qua grauioribus defatigatum quandoque studij animum cantando ad lyram mulcere posset, composuerat primis enim adulescentiæ annis genus omne musicæ artis adeo excoluerat, ut excogitata per ipsum modulamina, noratq; debitis concentibus harmoniæ celebres haberentur. Plurimæ quoque in eius scrinijs quamquam inordinata peruidimus, ex quibus tamen utile aliquid præsertim Psalmorum enarrationem compilari, posse putauerim. Sed & epistolæ circiter quinquaginta diuersis editæ temporibus, tum familiares, tum doctrinales, tum adhortatoriae emersere una cum oratione, quam Romæ, si disputare contigisset, habiturus fuerat, quæ non tam iuuenis quartum & uigesimum annum nondum nati perspicacissimum ingenium, & doctrinam uberrimam redolet (quod & cunctæ ipsius scriptiones faciunt) quam feracissimæ ipsius eloquentiæ locupletissimum nobis testimonium præbet. Stilo quidem ualde probando usus est, semper non ascito, sed ingenuo, multiformi etiam, pro rerum uarietate, qui & si rotum (ut aiunt) Isocratis Myrothecion consumpsisset, mundiciæ tamen & decore maiestatis ornamento seruauit. Nam & celebrata illa dicendi genera, quorū tria Gellius, Macrobius quatuor enarrat, ex commentationibus ipsius, nec impendio colliguntur ibi copiosum, in quo Cicero dominari fertur, breue quod Salustio ascribitur, siccum Frontoni datum, pingue & floridum in quo Plinium & Simachum lasciuisse prodiderunt. At forte copiam hanc Brutus non uocasset elumbem, nec Salustius immoderaram, siccitatem quoque Frontonis humectatam, Salustij breuitatem elongaram, floridam pinguedinem Plinij latori in campo deportatam, non difficile recto iudicio orator deprehenderet. Adde his Liuji lacteum fontem, forte sine Parauinitare (ut ille inquit) adiectis flosculis plurimis Apulei. Verum non hic in mutuata à Græcis Philosophia se exercuit, non in Atticis noctibus, non in fictis Saturalibus ad laudandam prope Vergilij Aeneidem fabricatis: non in Romana historia, non in mera historia, naturæ altissimis difficilibusq; speculatis uacua, sed in admiranda illa mundi fabrica, in incessendis sacrosanctæ Catholice Ecclesiæ hostibus desudauit, in eliminandis Astrologis fatigatus est. In Theologicis quæstionibus excutiendis in Aristotelis & Platonis concordia laborauit, in enarranda sacra eloquia incubuit, in comendendis & adhortandis amicis nauauit operam. Verum hæc (de qua agimus) eloquentiam tantum aberat ut affectaret, ut eos potius damnaret, qui pigmentata lenocinia scrupulosius exquirentes, omnes ingenij uires in uestigandis uocabulorum originibus accommo-

dabant. quæ omnia plurimos eò propensius in eius admirationē conuertēre, quod inter eorum literas diu & propensissimè uersatus esset, qui latinas literas eloquentiæ floribus repletas non sunt professi. pariantur hæc æquo animo nimij antiquitatis amatores, nam hæc & si concisius compendiosiusq; tñ eò forte uerius, quod me doctiores, & Hermolaus Barbarus, & Baptista Carmelita, & Marsilius Ficinus, & Matthæus Bosius, & pleriq; alij doctissimi & eloquentissimi uiri prodidēre, Bibliothecas amplas tam Latinorum, quàm Græcorum incredibili celeritate & perlegit, & excerpfit, nullasq; (si modo facultas data) commendationes illectas præterijt. De priscis Ecclesiæ doctoribus tantum cognitionis adeptus fuerat, quantum credere difficile est, etiam in eo, qui in ipsis solum euoluendis totum uitæ tempus consumisset. de Neotericis uerò Theologis qui eo stilo sunt usi, quem Parisiensem uulgo nuncupāt, tantum iudicij apud eum residebat, ut si quis ex improuilo abstrusam illorum cuiuspiam malōq; explicitam quæstionem, enucleandam petijset, tanta ingenij fertilitate adaperiebat, tanta solertia referabat, ut diceres doctoris illius uniuersa dicta, præ oculis & in numero habuisse, cunctasq; pari modo familias agnouerat, cunctas schedas excusserat, nec unum illorum sic additum credas (qui nostris hominibus mos est) ut ceteros aspernaretur. Ipse enim à teneris sic institutus fuit, sic animatus, ut in illis ueritatem quæreret, pariq; honore, quousq; illa elucesceret inuenta, quosq; ueneraretur, priuata affectione nudatus. Quid ramen de lingulis sentiret, qui in uniuersum famosiores habentur, in Apologiæ Proemio, cum de barbaris, Græcis, Latinisq; Philosophis, proprietates, peculiareq; laudes retulerit, uidere datur. Thomam uerò Aquinatem quando interloquendum de his Philosophis Theologifue, qui gallico more disceptando scribere, mentio fieret, præ omnibus laudare consueuerat, utpote solidiori præ alijs ueritatis basi nitentem: eum quoq; in Heptaplo nostræ Theologiæ splendorem nominat. de hoc percunctatus creberrimè & à me ipso, idem respondit, nec oppositum suadere cuiquā debent, nonnulla quæ in eius Apologetico continentur disputanda, alioquin Thomæ opinionibus exprofecto aduersantia, cum iuuenis admodum esset, gloriæ que tunc cupidus, in urbe celebratissima Gorgiæ Leontini more quascunq; tutando partis famam aucuparetur, adde quod ex decem millibus propositionum, tribus tantum, aut quatuor non consentire, sed & aduersari id non conuincunt. Disceptandi porro peritissimus fuit, frequentemq; & impensissimam operam literarijs agonibus, dum ferueret animus impendit. eo obiectante scilicet, Scori acumen & uigilantiam, Francisci acrimoniam, copiam & multitudinem Areoli deprehendere potuisses, nec deesse nodos illos multiplicibus flexionibus complicitos, nec tam titillantibus argutijs, quàm grauitate subnixos. Eo respondente, Thomæ fortitudinem & robur, Alberti amplitudinem conspexisses. Verum his cōflictibus nuncium pridem remiserat, & magis atq; magis id muneris in dies perosus fuerat adeoq; detractabat, ut Herculi l-tenensi Ferrariensium duci, & internuncijs, & seipso enixissimè postulanti, ut dum Generalis Prædicatorum fratrum synodus Ferrariæ celebraretur, disceptare non ægreferret, diu obsequi reluctatus fuerit, multis tamen rogatibus, annuens principi illi, cuius amor in ipsum non mediocris extiterat, morem gessit. undedatum est ambigi solertior ne an eloquentior, doctior an humanior appareret. ex ore quidem disceptantis, talis semper animi parebat alacritas, ut de re comi, & placida potius, quàm subacida & difficili altercari uideretur, quapropter qui ab ore pendebant audientes, in mirum eius amorem excitabantur. sed frequens ei adagium inerat: Munus id esse Dialectici, non Philosophi. Aiebat item eas disputationes prodesse, quæ placido animo ad uestigandam perquirendamq; ueritatem priuatis in locis semorisq; arbitris, exercebantur, at illas obesse plurimum, quæ in propatulo fiebant, ad ostendendam doctrinam, uel ad captandam uulgi auram, atq; imperitorum applausum, uixq; posse fieri omnino censebat, ut honoris cupidini, qua fronti uagi illi disputatores exagitantur, inseparabili uinculo annexus non sit, illius cum quo disputatur desiderium infamiæ confusionisq; letale uulnus animæ, uenenumq; charitatis mortiferum. Lauiit eum nihil omnino, quod pertineret ad captiunculas, cauillasq; sophistarum & suiseticas quisquillas, quæ calculationes uocantur: hæ Mathematicæ commentationes sunt, subtilioribus, ne dixerim, an morosioribus excogitationibus naturalibus applicatæ. uerum & si in eis esset eruditus, ac eiusmodi scriptiones legisset, quas forrè ad plenum non nouit Italia (nulla enim tã in uia & inaccessa literarum reperiri poterāt, quæ illius uestigio lustrata, abundè explorata non essent) odisse tamen & detestari uidebatur. ualere meo iudicio, earum communem usum animaduertens, ad lociorum parandam infamiam labefactandam que in replicando memoriam, ueritati uerò inueniendæ, cui indefessam operam nauandam arbitrabatur, aut nihil, aut parum conducere, sed ne plura consector, lectorem que detineam, comprehendam breui. Enituit aliquis eloquentia, sed in scitia rerum naturæ secretarum dehonestatus est: alius peregrinas linguas, sed uniuersa Philosophorum decreta non calluit: priscorum alius inuenta perlegit, non noua dogmata concinnauit: scientiæ ab altero hominum tantum & humanæ gloriæ causa, non Christianæ Reipubl. emolumento, & diuinæ, & humanæ q̄sitæ sunt: Ille uerò cuncta hæc pari studio ita complexus fuerat, ut turmatim & coaceruatim in eū confluisse uiderentur, nec ut multi, qui non aliquo uno excellentes, omnium participes sunt, sed

in omni

MIRANDULAE VITA.

in omnibus usque adeo profecerat scientijs, ut quamlibet ex his in ipso considerares, eam sibi propriam & peculiarem elegisse iudicauisses, hæc quoque eo admirabiliora erant, cum a se ipso ut ingenij, & ueritatis amore, quasi absque præceptore assequutus esset, ut quasi de ipso, illud quod de se dicebat Epicurus, possimus proferre: Se sibi ipsum scilicet fuisse magistrum. Ad quos mirabiles effectus, tam paruo temporis spacio producendos, quinque ego causas conuenisse reperi, incredibile ingenium, tenacissimam memoriam, facultates amplas, quibus ad cõmendos tum nostræ, tum Græcæ, tum barbaræ linguæ libros adiutus est. (septem quippe aureorum nummum millia, retulisse mihi memoria repeto, in asciscendis sibi usque ad diem illam, omnifariæ literaturæ uoluminibus, erogasse) iuge & infatigabile studium, contemptum onem postremo terrenarum rerum. Hunc igitur si prisca illa ætas Laconum tempore protulisset, si Aristoteli credimus, diuinum illum uirum appellauisset. Sed uirtutes intellectus, iam (ut arbitror) reliquendæ uidentur, & nunc præclaræ eius animæ partes, quæ actiones spectant, prosequendæ, exactissimique mores in publicum educendi sunt, ut flammatus ipsius in Deum animus innotescat, ut erogata in egenos diuitiæ collaudentur, ut his, qui tandem diuinæ legi sunt addicti, referendi gratias, in bonorum omnium auctorem quam cumulatissimè, paretur occasio. Triennio igitur priusquam diem obiret, ut posthabitis dominandi curis, in alia pace degere posset, securus quo sceptræ caderent, cuncta patrimonio, quæ Mirandulæ Concordiæ possidebat, hoc est, tertiam partem earum, mihi nescio an dono, an uenditione tradidit: quod factum, postea Maximilianus Augustus, qui nobis est Rex & dominus, ut ita dixerim immediatus (neque enim alium tot seculis quot est ex ædificata Mirandula atque Concordia, nisi qui successiue in regali imperiali uel Romanorum throno consideret, recognouimus) Cæsarea liberalitate firmavit, quicquid autem ex hoc negotio pecuniarum acceperat, partim pauperibus elargitus est, partim in emendis agris, unde & ipse, & eius familiares alerentur exposuit, nominatimque Corbulas, in agro Ferrarienti, multis aureorum millibus nummum sibi comparauerat, multa itidem uasa argentea, preciosasque suppellectilis partes in pauperum usus distribuit: mensa mediocri contentus fuit, retinente tamen non nihil lautitiæ prioris, quantum ad fercula, & ad uasa argentea pertineret. Diebus singulis preces ad Deum suis horis effundebat, pauperibus semper si qui occurrerant pecunias tribuebat, nec eo contentus, Hieronymo Beniuenio cuius Florentino, literato homini, quem pro magna in ipsum charitate, proque morum integritate dilexit plurimum, demandauerat, ut proprijs pecunijs, semper subueniret ægenis, nuptum quoque uirgines traderet, etque statim ut erogatos nummos, quam primum restituere posset, renunciaret. Id enim muneris ei delegauerat, quod facilius, ueluti fido internuncio, pauperum cuius calamitates & miseriae, quæ ipsum lauisserent releuare quiret, dedit & sepius (quod silentio prætereundum non puto) de corpore proprio elemosynas, scimus pluresque (ut uerbi utar Hieronymi) porrexisse egentibus manum, sed carnis uoluptate, & illecebris superatos, ac ipse propriam carnem diebus illis potissimum, qui Christi cruciatus & mortem nostræ salutis gratia representant, in summi illius beneficii memoriam, delictorumque expiationem cædebat: meisque oculis sæpius (cuncta in Dei gloriam redeant) flagellum uidi. Vultu hilari semper erat & placido, adeoque miti natura, ut nunquam se fuisse turbatum, multis etiam audientibus testatus sit. recolo mihi interloquendum dixisse. In nullo euentum (ut res pessimè cederent) ira commoueri posse credere: nisi scrinia quædam deperient, quibus elucubrationes eius & uigiliæ reconditæ stipabantur. Sed cum animaduertet pro Deo Optimo Maximo eiusque Ecclesiæ laborare, eisdemque omnia opera, studia, actionesque dedicauisse, & id fieri minimè posse, nisi aut eo iubente, aut permittente, confidebat se non contristatum iri: id felicem mentem, quæ tam nullis posset aduersis deprimi, nullis quoque commodis (ut palam fiet) extolli. non illum certè uniuersæ Philosophiæ peritiam, non Hebrææ, non Chaldeæ, Arabicæque linguæ, ultra Latinam & Græcam, cognitio tumidum reddiderant. non etiam amplæ diuitiæ, non generis nobilitas inflauerant, non corporis pulchritudo & elegantia, non magna peccandi licentia in mollem illam, & spatiosam multorum uiam reuocare poterant. quid igitur poterat esse tam admirabile, quod illius quiret mentem peruertere: quid inquam, supra illum esse poterat, qui (ut uerbis Senecæ utar) supra fortunam erat cum illam siue secundis flatibus tumidam, siue aduersus reflatibus humilem, aliquando contempserit, ut eius mens Christo & supernæ patriæ ciuib. spiritali glutino copularetur: quod uel hoc argumento liquido percipitur, quod dum Ecclesiæ officia & dignitates, a plerisque nostris temporis (proh dolor) licitatas actionatasque, non paucos uideret expectere, flagitare, suspirare, enixissimè mercari, ipse à duob. regibus, per internuncios oblatas, testes adfuit grauissimè, testis ego, se sacris initiari nolle respondens, repudiauit. Alter uero quidam, cum seculi dignitates & amplas redditus, se daturum sponsondisset, si regem eius adiret, conspiciat angulum non relinquere in quem se conderet, ademptaque esse cuncta suffugia, tale illi dedit responsum. Ut intelligeret, se non dignitates aut diuitias expectere, sed potius, ut Deo & studijs uacare posset, illas neglexisse. Ferrariæ quoque etiam ex amicis quidam, Pandulpho Collenuio Pisarensi, iurisconsulto perspicacis ingenij uiro, & multifariæ lectionis, quo amico familiarissimè urebatur, suauissimè, ut etiam adduceret quibuscumque rationibus posset, ad Cardinalatus dignitatem persequendam

tendam uel certe si eam Pontifex offerret (quod multis futurum uidebatur) amplectendam, idque Pandulphus subhastans pertendasset, quippe qui non ignarus esset, omnia illum male, quam huiusmodi honoribus commiserit, ipse qua erat animi magnitudine, responderi protinus propheticum illud, per epistolam iussit. Non sunt cogitationes meae, cogitationes uestrae, contemplanis forte de bonis Ecclesiae, quorum pars maxima pauperibus hereditario iure debetur, magnificos ducere apparatus non oportere. Sanctissimorum item hominum exempla ante oculos posita, Ambrosii scilicet, Augustini, Martini, ceterorumque qui Episcopatus dignitatem oblatam effugerunt, diuque id muneris antequam obirent, detraxerunt. quid quod & non modo ab Cardinalatu ipso, sed & ab suprema summi pontificij potestate sanctissimum Celestinum se abdicasse legerat, ipsumque totius Christianae reipublicae humeris onus excussisse (onus uere, cum subeuntibus maximum paretur praemium, inuitis scilicet & parendi tantum iuuandique gratia illud amplectentibus) persuasissimum erat uiro Philosopho, non esse laudis cumulasse diuitias, non quassasse honores, sed renuissse & umbratili renuendo gloriam, ueram adipisci, quae semper uirtutes, ceu comes indiuidua & afflecta comitatur, humanam gloriam uel pro nihilo habebat, aiebat que saepius, famam uisus non nihil mortuis minime profuturam, tantumque propriam aestimasse doctrinam agnouimus, quantum utilitati Ecclesiae, & eliminandis explodendisque aduersis erroribus conduceret. Quinetiam ad eam perfectionis me tam peruenisse percepimus, ut scilicet parum curaret, si eius commendationes, non sub proprio nomine publicitus ederentur, dum tamen, id ipsum quod sub Pici nomine facturae fuerant, afferrent hominibus emolumentum, minimumque alijs amplius affici libris, praeterquam Veteri Nouoque testamento, atatisque residuum in eis semper uolentis, consumere statuisse: nisi publica eum stimulare utilitas, cum uideret tot, & tanta quae coeperat, & parturierat paucis ab omnibus non efflagitari modo, sed & immatura exigi: minutulumque quantumcunque deuoti, uel seniculi, uel aniculae affectum in Deum pluris quam omnem eius humanarum diuinarumque rerum noticiam faciebat. Admonebat saepissime familiares inter loquendum, ut animaduernerent, quantum laborant nutentque mortalia, quamque caducum & fluxum quod uiuimus, quam firmum & stabile quod sumus futuri, siue scilicet detrudamur ad inferos, siue subleuemur ad coelos, hortabaturque, ut ad Deum amandum conuerterent & incitarent mentes, quod opus praeponderaret cuicumque, quam in hac uita habere possemus cognitioni, hoc etiam in libello ipso de Ente & uno luculentissime est exequutus: quando ad Angelum Politianum, cui librum nuncupauit, in ipsa disputatione conuersus, haec uerba effatus fuerit. Sed uide mi Angele, quae nos insania teneat amare Deum dum sumus in corpore, plus possumus quam uel eloqui, uel cognoscere, amando plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obsequimur, malumus tamen semper per cognitionem nunquam inuenire quod quaerimus, quam amando possidere id quod non amando frustra etiam inueniretur. Illud quoque Diui Francisci: Tantum scit homo, quantum operatur: illius in ore frequens fuerat. Ceterum liberalitas sola, in eo modum excelsit, tantumque aberat, ut aliquid curae terrenis rebus apponeret, ut etiam incuriositatis nauo macularetur, ab amicis quoque saepius admonitum comperimus, ut in totum diuitias non contemneret. Assuerantibus id sibi probro dari, cum uulgatum foret, siue id uerum, siue falsum, furti dispensatoribus prebuisse occasionem. Nihilo minus mens illa quae semper contemplandis perscrutandisque totius naturae consilijs inharebat, demittere se facile non poterat, ad haec infima ablectaque pensiculanda. Memini dum Ferrarii cum eo obuersarer, obsonatorem pagella quadam oblata expensarum approbationem expetere, quo uiso mirabundus extitit, percunctatusque istum Mentem ne ad id quod retroactis temporibus neglexerat, apposuisset, respondit famularis: Non modo ab eo efflagitasse, sed exegisse, ut id subiret officij, quibus ut morem gereret factitauerat: tantum uero curae, quantum prius habuisse. Quinetiam dum eius dispensator primarius eum interpellasset, ut eius pecuniarum, quas per multos annos contractauerat, disputationem fieri iuberet, quo securius menti suae consulere: atque eiusmodi libros, coram attulisset, talia eidem uerba respondisse percepimus. Scio me quam saepissime abs te & potuisse, & posse fraudari, quapropter liberatione expensarum harum opus non est: si tibi debeo, quamprimum nummos exoluam, si mihi debes uel in praesentia, si potes, uel in posterum. si non adest facultas, debita relue. Amicos uero semper multa indulgentia tractauit, quibus cum hortatorijs ad bene uiuendum locutionibus uti solebat. Hominem noui quid dum eius doctrina fretus & fama, secum loqueretur, & haberetur sermo de moribus, duobus tantum ipsius uerbis commotum, ut uia uitiorum deserta, mores reformauerit. Verba fuerunt eiusmodi. Si Christi mortem, nostris amore perperam, praeculis haberemus, propriam quoque itentidem cogitando cayeremus a uitjs modestiam & comitatem in eos admirabilem exhibuit, quos non a uiribus, aut fortuna probatos, sibi deuinciendos duxerat, sed a moribus & doctrina: eos tamen qui quantulumcunque pollerent literis, uel saltem bonarum artium studijs, nauos aptosque inspiceret, diligere consueuerat. Similitudo namque amoris est causa. & erga sapientem uirum, ut teste Philostrato, Apollonius inquit, affinitas quaedam est: scientiam quoque perficere hominem, qua homo est perfectus

MIRANDULAE VITA.

perfecta uero bonitatem consequi super aliosque probos esse diligendos non ambigitur. Ceterum nihil ei intolerabilius, quam (ut uerbis Horatii utar) superba ciuium potentiorum limina, militiam quoque saeculi, & conjugale uinculum, perosus fuerat: interrogatusque interiorandum. Quid ei ad alterum subeundum onus, ferendumque & necessitate cogente & optio-
ne data, leuius uideretur: haesitabundus aliquantulum, nutabundusque nec non pauillum subridens: Coniugium, respondit, cui non tantum esset & seruitutis annexum, & periculi quantum militiae: libertatem enim supra modum dilexerat, qua & natura sic affecta, & Philosophiae studia suggererat, uagumque ob id plurimum extitisse illi autumno, nec propriam sibi unquam sedem delegisse: scilicet Florentiae saepius, & Ferrariae quandoque commoraretur; quarum alteram ciuitatem sibi quasi domicilium praestituisse putauerim, quod scilicet in ea, post Bononiam primum literarum studia coluerat, illiusque princeps eum mirifice diligeret, quadamque ueluti affinitate coniunctus, utpote ex cuius sorore scilicet Blancha Maria huiusmodi natus sum, nec etiam longe nimis esset a patria, quando triginta tantum passuum millibus ab Mirandula orientem solē uersus Ferrariam distet alteram siue aëris amoenitate, siue plurimum amicorum suauitate, siue ingeniorum subtilitate dilexit plurimum, & incoluit, quos inter literarios amore, duos sibi potissimum deuinxit. Angelum scilicet Politianum uirum Graecē latinēque doctissimum, nec non uariarum literarum florum refertum, ac propē uindicem Romanae linguae: alterum, Marcellum Ficinum Florentinum, hominem omnia fere literatura redolentem, sed maximum ex his qui nunc uiuunt, Platonicum: cuius opera in Academicis sibi uendicandis, usus fuerat. Exterioris patriae cultus, non multum diligens fuerat, non de eo loquimur, quem obseruandum praecipit Ecclesia (gestasse hunc quippe praeculis oculis eum uidimus) sed de his criminosis mentionem facimus, quas nonnulli posthabito uero cultu Dei, qui in spiritu & ueritate colendus est, prosequuntur, & prouehunt, ac internis affectibus feruentissimo Deum amore prosequeretur, interdum etiam alacritas illa animi prope modum elanguescebat & decidebat, maiori quandoque nitu uires assumens, adeoque in Deum exarsisse illum memini, ut cum Ferrariam in Pomario quodam de Christi amore colloquētes, longis spaciaremur ambulacris, in eiusmodi uerba proruperit. Tibi haec dixerim, in Arcanis recondito. Opes quae mihi reliquae sunt, absolutis, consummatisque elucubrationibus quibusdam, regis largiar, & crucifixo munitus, exertis nudatisque pedibus, orbem peragrans, per castella, per urbes, Christum praedicabo: accepi postea illum mutauisse propositum, & Praedicatorum ordini se addicere statuisse, interim eorum quae conceperat operum quae inchoauerat maturabat editionem. Sed M. cccc lxxx xiiij. anno Redemptionis nostrae, dum ipse secundum & trigessimum aetatis annum implebat, Florentiae, quae moraretur, insidiosissima correptus est febre, quae adeo in humores & uiscera grassata est, ut nullum non medicamentorum genus adhibitum contempserit, eumque omnino naturae satisfacere, intra tertium decimum diem coegerit. Sed quemadmodum in infirmitate se gesserit, licet eo tempore, ab eo procul essem, narrare tamen non desinam, quae ab grauissimis testibus, qui aderant acceperim. Quale illud, cum post sumptum Eucharistiae sacramentum, sigillum ei Crucifixi Christi offerretur, ut inde plenos amoris haustus, ob ineffabilis illius passionis nostrae salutis gratia memoriam, priusquam exhalaret animam, sumere posset, fortissimum duntaxat, aduersus quaecunque aduersa munimen, ualidissimum quae contra iniquos demones propugnaculum. interroganti mox seniori. An firmiter crederet, ueram esse illam Dei ueritatem, ueritatem hominis imaginem: qui quia Deus est ante tempus, & aequum ab ipso patre Deo, cui aequalis in omnibus genitus esset, de quo Spiritu sancto, qui & Deus est, ab ipso quoque & Patre, quae tria unum sunt coaeternae manente in utero Mariae semper Virginis conceptus esset in tempore: qui famem, qui sitim, qui labores, qui aestus, uigilias propeclusus esset, qui demum pro contractis ab Adae semine sordibus nostris abluendis, pro quo referenda ianua coeli, maxima qua genus humanum charitate complectebatur, preciosissimum sanguinem, & sponte & libentissime in ara crucis effudisset: ceteraque id genus recenseri quandoque solita: Non modo se credere, sed & certum esse, responderit. Et item illud, cum Alberto Pio sororis filio, quem nominauimus inter huius uitae initia, iuueni, & ingenio, & bonarum artium studiis & moribus conspicuo, eadem ratione, qua Alexander ex Aphrodisiade, & Themistius in auscultatoriorum librorum Prooemio, fortitudinem & Physicis contemplationibus sumi, contra mortis metum declarauit, quam mox sententiam usurpauit Auerrois, conanti inquam Alberto mortis confinia reddere placabiliora, in hunc modum uerba reddiderit. Non illa duntaxat ratione pacari animum, non sine mortis cruciatibus poni, sed hac potissimum, quod Dei sui offensis, terminus, iam poneretur quando breuiusculum uitae eius tempus, crebriores in Deum offensas, non contenturum arbitraretur. Et illud praeterea, quando pluribus ex Praedicatorum collegio probatissimis testibus, & Alberto ipso, paulo ante citato, reuelauerit. Coeli reginam, ad se nocte aduentasse mihi fragrantem odore, membrisque omnia febre illa confusa, contractaque refouisse. sed mori ei omnino non concessurum promississe, hilari placidoque ore, in strato, dum aegrotaret iacuisse, compertum est, atque inter mortis aculeos, quos sustinebat, quasi coelos sibi patefactos cerneret loqui solitum, salutantesque omnes, & operam suam, ut moris est, pollicentes blandissime

disiimo ab eo sermone & receptos & exosculatos. Ab seruis item omnibus, si cui molestus forte fuisset, ignosci sibi postulasse, certiores facti sumus, quibus antea anno testamenti cauerat, uisum alijs & regumentum dum uiuerent, alijs pecunias pro meritis erogari. Hæ redes Florentini Xenodochei pauperes instituit, eorum duntaxat, quæ moueri non poterat: mobilium uero Antonium Mariam fratrem. Quanta uero molestia eius obitus infimos, & summos omnium gradus affecerit, testes sunt Italix principes, urbes & populi, testes hi reges, quos supra citauimus, testis iterum Caroli Galliarum regis benignitas & gratia, silentio non prætereunda. Cui cum Florentiam aduentanti, ut inde Romam peteret, Neapolitanum regnum expugnaturus, graui eum laborare ægitudine nunciatum fuisset, duos statim medicos ad eum, legatorum etiam munus fungentes officio, uisum & opitulatum ipse transmissit, literasque quas & uidimus, & legimus, propria subscriptas manu dedit plenas & humanitatis & earum pollicitationum, quas & magnanimi regis beniuolentissimus animus, & præclaræ uirtutes ægrotantis exigebant. Ei quippe tum fama notissimus erat, tum quadam familiaritate coniunctus, nam ab eo in Gallijs, dum Parisios inuiseret, honorifice exceptus fuerat, enim uero qui eum dum uixit toti orbi, & multis seculis admirandum præstitit, ita eius obitum non minus celebrem, & inauditum celebrari decreuit, quocirca ea in presentiarum referenda puto, quæ meis auribus hausi, dum Florentiæ, quo illius infirmitate percepta, licet non tempestatu me contruleram, in æde sacra, quæ sanctæ Reperatæ dicitur, Hieronymum Sauonarolam Ferrariensem ex Prædicatorum ordine, uirum & Theologiæ consultissimum, & præclarissimum, famatissimumque sanctimonia, sacras habentem ad Florentinum populum conciones, audirem. Sed prius sacrarum literarum ignaros, Apulei uerbis, admonere consilium est: ne crassis auribus, & obstinato corde, ea putent mendacia, quæ auditu noua, uel uisu rudia, uel certe supra captum cogitationis ardua uideantur: quæ si paulo altius explorauerint non modo compertu euidentia, uerum etiam factu facillima sentiant. Is igitur è pulpito declamans, quæ sum dicturus, cunctis qui aderant insinauit. Arcanum tibi o Florentia pandendum est, quod equidem ita uerum est, quam prouerbiū illud apud te frequens, Ioannis Euangelium subticuisse professus, sed ad dicendum compellor, & qui mihi præcipere potest, ut hæc palam facerem, imperauit. Neminem porro uestrum puto fuisse, qui Ioannem Picum Mirandulam non nouerit, magnis ille à Deo beneficijs, magnisque gratijs cumulatus, multifariaque præditus disciplina fuerat, nulli forte mortalium tam celebre obtigit ingenium, magnam in eo iacturam fecit Ecclesia. Arbitraretur, si diutius ei uitæ spacium prorogatum fuisset, cunctos qui octingentis ab hinc annis decessere, ob scriptorum monumenta, quæ reliquisset excelluisse. Hic mecum obuersari solitus erat, secreta palam facere, ex quibus noueram internis eum locutionibus à Deo ad religionem citari, unde afflatibus hisce obsequi cupiens, non semel obtemperare proposuerat. Verum diuinis beneficijs male gratus, uel ab sensibus uocatus, detractabat labores (delicatæ quippe temperaturæ fuerat) uel arbitratus, eius opera religionem indigere, differebat ad tempus, hoc tamen non ut uerum sed ut à me coniectatum, & præsumptum dixerim, ob id, duobus ei annis flagellum interminatus sum, si opus, quod ei Deus patrandum proposuerat, negligenter exqueretur. Rogabam fateor Deum identidem ut cæsus aliquantulum, uiam quæ ex alto eadem ostensa fuerat, tandem capesseret, non hoc quæsiui, quo percussus est, non hoc putaue-ram, at id Deo decretum fuit, ut uiam hanc relinqueret, præclaræque coronæ in coelis præparatæ partem amitteret, famamque & nominis celebritatem, quæ ad summum cumulum, si uixisset, fuerat habiturus, ad plenum non assequeretur. Verum benignissimus iudex, clementissime erga ipsum se habuit, atque ob elemosynas, larga & effusissima manu pauperibus elargitas, & orationes quæ ad Deum instantissime effusæ sunt, effectum est, ut nec eius anima, in sinu patris adhuc super coelos exulter, nec ad inferos deputata, perpetuis tormentis crucietur, sed purgatorio igni ad tempus mancipata temporarias poenas luat: quod in hac parte liberrissime dixerim: ut qui eum nouerunt, & hipotissimum, qui eius beneficijs cumulatus fuere, suffragijs adiuuent. Hæc & plura alia uir Dei clara uoce asseuerauit. Se, addens, non latuisse, ob mendacia eiusmodi, si qua miscerentur, uerbi Dei præcones dignos effici, de quibus æternum sumeretur supplicium, nec non adijciens diebus aliquot, hæc sibi in uniuersum fuisse comperta, sed propter uerba, quæ Virginem dixisse, sic ægrotus affirmauerat, nutabundus stetisse formidasseque diu, ne ille dæmonum opera fuisset illusor, quando ob eius mortem Virginis pollicitatio frustraretur: ueruntamen innotuisse sibi defunctum, æquiocatione mortis deceptum, cum illa de secunda & æterna locuta fuisset, hic de prima & temporaria credidisset. Quod si quis dixerit hominem hunc uel hypocrisis fuisse mentitum, uel fantasmatismis ludificatum, uel dæmonum præstigijs circumuertum, is nisi aut male de fide sentiens, aut mentis emotus sit, fateatur necesse est, Deum multifarie felicitatem eorum miseris amque, qui animam effudissent, uiuentibus & reuelasse iam, & reuelare posse, eodemque temporis spacio, eos quibus hæc palam fiunt certiores reddere: se à non uisis, aut spectris illudi, sed uera esse, quæ aut mente, aut oculis cernant & uideant. tantæ uero & doctrinæ, & auctoritatis uirum, tantæ probitatis & prudentiæ, quorum in Aristotelis Philosophiam, compendiosa theorematum, monitiones publicæ, præclarissima interpretamenta, in sacra eloquia futurorum

MIRANDVLAE VITA.

ſorum contingentium, prædictiones, quæ eueniſſe ad lineam, omnis ſerè nouit Italia, ſan-
 tiſſimæq; uitæ conuerſatio, teſtatiſſimam pridem fecere fidem, in principe templo, tam celo-
 bratæ urbis, hæc ut uera, ut in concuſſa tenenda, tot millibus hominum ueritate non com-
 perta pronunciaſſe, nemo niſi maleuolus inficiabitur. adde, quòd dum non niſi ſuper id ne-
 gocij leiſcitaret, uirum qui ſermonum interſuerat, adijſſe concionatorem audiui, ac eidem, ut
 ea plus haberent roboris, quæ uulgauerat rettuliſſe, deſunctum uallatum igne ſibi apparuiſ-
 ſe, & profeſſum ingratitudinis adhuc pœnas dare. Quinetiam monacha quædã, multis præ-
 clara uaticinijs, quæ ipſi dum uiueret multa futura prædixit, quæ adamuſſim euenere, inter
 reliqua, hoc unum protulit, biennio antequàm è uita migraret: eum liliorum tempore, ope-
 ra & hortatu fratris Hieronymi (de quo mentionem fecimus) prædicatorum fratrum colle-
 gio ſe dicaturum. eodemq; tempore, Florentinam quandam familiam (quam Pactiam nun-
 cupant) tunc exultantem, ad patriam redituram. Complures ad quos hæc fama peruenerat,
 ſuper hac liliorum nomenclatura, demirabantur, loqui eam arbitantes de uerno tempore,
 quo lilia floſcunt, ſed litium hoc, Galliarum regem extitiſſe compertum eſt, talibus urẽtem
 inſignibus qui pridie quàm ille religionem uouerit: ita enim uouerat, antequàm moreretur,
 & quatriduo poſt quàm extorris illa familia ſe contulit in urbem patriam, magno comitatu,
 Florentiam ingreſſus eſt. iter per Hetruriam faciens, Neapolitanum regnum, ui & armis in-
 dicionem uindicaturus. Verum antequàm finem faciam, præſari iterum pauca in calce o-
 peris, nõ inutile puto. uideor enim mihi uidere, ad reuelationes has, uelut ad lunæ umbram
 baubantes moloſſos, quibus adhuc offula (prioribus fortalſe non contentis) obijcienda eſt,
 ne fruſtra laceratibus aëra uerberent: uideo item dementibus excuſiſum. Video his, qui ſcio
 los ſe arbitrentur, ſummoueri ludum, qui forte ob non poſthabitu religionis ingrediendæ
 ſalubrem afflatum, igne torqueri animas non debere contendunt, nec diuino afflato ſpiritu
 tempeſtate noſtra reperiri homines, qui Chriſti colloquijs perfruantur. At ſi peccata non
 morte, ſed uenia digna purgatorio igni eſſe plectenda arbitrantur, iuſtos etiam pœnas da-
 re non mirarentur. Item ſi ſeruum qui uoluntatem domini ſciens, non adimpleuit, teſte uerĩ-
 tare, multis uapulaturum non ignorauerit, hunc qui Dei uoluntatem nouerat & implere de-
 ſtulit, & ſi à noxis quibuſq; alijs fuiſſet immunis, ſupplicia luere non extaſim pateretur. A-
 lia ex parte rudem & inſuſam eorum aſtutiam mirari ſatis non poſſum, qui cum Chriſtum
 pro hominib; mortuum credant, eoſdem homines alloqui eundem facile poſſe non credat,
 uehementioriꝝ argumento Virginis matris, angelorumq; beatorumꝝ hominũ ſpirituum
 affatibus participes, eoſdem mortales homines non poſſe fieri, anima duertendum eis profe-
 ctio foret, inferiora omnia, per ſuperiora gubernari, Dionyſio etiam Areopagita teſte in libro
 de Hierarchia cœleſti, ſeparatiſq; mentibus, inferioris gradus & naturæ, quibus hominũ cu-
 ra demandata eſt, per ſuperiores mentes, quæ iterum uel à ſupremis, uel ab ipſo Deo diuina
 myſteria hauriunt, illuminari hominesq; diuino afflato ſpiritu eaſdem reuelationes accipe-
 re, hominum multitudini cum expediat patefaciendas, ſacroſancta hæc diuinitatis lex: quòd
 ab eodem Dionyſio libro cœleſtis Hierarchiæ edocemur, ut per prima ſequẽtia, ad auguſtiſ-
 ſimam lucem ſubuehantur, ignari proculdubio ſunt diuinarum literarum, inſolentis quoq;
 & peruicacis ingenij, nam in illis conſpici datur diuina futura myſteria, non tantum per bo-
 nos, ſed per ſceleſtos homines, & ſpeudoprophetas quandoq; patefacta, quid prohibet huic
 fidem habere, qui & doctrina, & tot uirtutibus pollet, multaꝝ iam futura, quæ nunc euenere
 prædixit. & hoc non ſomniculoſe teſtatus, ſed aſſeueranter affirmans. Adde quòd Ariſtote-
 liſ; Philoſophia, his non reclamet, & Platonica ſuffragentur, licet pro graui teſtimonio, niſi ſcri-
 pturæ diuinæ auctoritatem non acceperim, ſed extraria hæc, quandoq; citare non absurdum
 eſt, ut maleuolorum tela in auctores maiore ui, quàm uenerint, reuertantur. Verum ad no-
 metipſos iam redeundum eſt, quibus non tam mœrendum eſt, quòd talem amiſimus, quàm
 quod habuimus, & habemus, gratias agendum regi, cui uiuunt omnia, quippe qui mortalium
 uitæ munere perfunctus, diuꝝ cum habitantibus Cedar, quos luce non pauca perfuderat,
 conuerſatus, inaccessibile & infinitum ſupernæ patriæ lumen iam iam in-
 grediens, ineffabili diuinitate, nobis etiam in dies la-
 turus opem, ſine ſine fruatur.

Pauli

Pauli Iouii de Ioanne Pico Mirandula Elogium.

Ioannes Picus Mirandula merito cognomine phoenix appellatus est: quòdin eū, Dī superi, supra familię claritatem, omnis corporis, ac animi uel rarissima dona cōtulerint: Mira enim altitudine subtilis ingenij, decora facie, lectissimisq; moribus, & incomparabili, quū disputaret, aut scriberet, faciēdia omnes eius seculi sapientes in admirationem suā facile conuertit: Grauiſſimo autem opere, nec dum absoluto, tanta eruditione atque uehementia Astrologos, totius diuinationis uanitate confutata, persecutus est, ut subtilium disciplinarum professores à scribendo deterruisse uideatur. In Heptaplo autem dum sacrarum literarum mysteria, diuino ore nobis recludit, & in Apologetico grauiſſimis disciplinarum omnium rationib. proposita ad disputandum, ingenij sui decreta defendit, se ipsum doctrina atque memorię felicitate supergressus esse uidetur. Excessit ē uita dignus Cœlo, trium & trigiuta annorum Iuuenis, eo die tam celebri, quā postea Italię maximē funesto, quo Carolus Gallię Rex octauus Florentiam est ingressus, scilicet, ut tāti funeris luctus, quum sub signis ornatus in pompam externę gentis exercitus urbem intraret, uel eo inusitato spectaculo, & in tanta receptę libertatis lætitia, minimē uinceretur.

F. LEANDER ALBERTVS BO
NONIENSIS, DE IOANNE PICO
Mirandula.

Ioanne Francisco Nicolaus procreatus itemq; Brauſus nothus, à Nicolao Ioannes, ab Ioanne Ioannes Franciscus, qui mœnibus arcem muniuit, sub cuius Ponte lapis hac inscriptione legitur. Ioan. Franciscus Picus Ioannis F. ut cæteris uirtutibus, ita hac animi magnitudine facile suos maiores superauit, quòd arcem hanc à nullo antea septam maxima impensa sua cocto latere cingendā curauit, anno à Christi natali M. CCCC. XL. Cal. Sextilibus. Præclari huius uiri mentionem Cōrius in historijs facit, eum anno post C. N. M. CCCC. LXII. sub imperio Sigismundi Malatestę equitum ordines ducentem, cum ad Senegalliam à Federico Urbinate Comite Pij II. Pontifex belli præfecto Sigismundus prælio peteretur, egregiē depugnantem in hostium potestatem uenisse scribens. Filios reliquit Galeottum, Antonium, Mariam & Ioannem: è quib. priores duo re militari celebres, & apud Italię regulos magna auctoritate fuerūt, Ioannes prodigioso planē ingenio stuporem orbi incussit, uti literarum ab eo relicta monumenta mōstrant. Vir omnigenę literaturę fuit, & Græcē, Hebraicē, Arabicē, Chaldaicē doctus. Fatis interceptus Florentiæ anno ætatis XXXIII. post C. N. M. CCCC. XCIIII. sepultusq; est cum habitu sodalium prædicatorū, quem de manibus Hieronymi Ferrariensis in cœmeterio D. Marci summo cum dolore totius reipublicę sumpsit. Memoriam eius abundē Ioannes Franciscus Picus ex fratre nepos in illius uita celebrauit, præterea uerò & Marsilius Ficinus, & Angelus Politianus, & Iacobus Antiquarius, & Baptista Carmelita, & Philippus Beroaldus, & Antonius Cittadinus, aliq; multi nostrę memorię nobis scriptores, qui uarias etiam ad illum epistolas exarauēre.

IN IOANNIS PICI

MIRANDVLÆ DOMINI ET CON

CORDIÆ COMITIS OPERA OMNIA, RERVM AC

uerborum locupletissimus, Index.

Y M O
in signis
scriptor
apud an
tiq̃s do-
ctores
Ecclesię

fol. 211. Astrol.
ab quid significet 60.61
aba 4
abaris Hyperboreus fo
lio 121.327
abdata de Somnijs 74
abdalis Saracenus 313
abenragel quomodo lap
sus sit 605. quomodo
sortem planetarum di-
stinguat 619
abnazara 178
aboasar Grammaticus &
scriptor historię 729.
Astrologus saepe pro Al
bumafare Philosopho
reputatus 423. qm̃o
sortē planetarū distiguat
619. nugatissimus 616
aboasaris sententia de a-
spectuum ratione 594.
595. error de partibus
Planetarum unde sit ex
pertus 617. sententia
de causa ætus maris fo
lio 489. error de loco
rum proprietatibus con
futatur 690
abraham 178. Patriar
cha quo anno à mundi
exordio sit natus 567
abraham quomodo uide
rit in suo die, diem Chri
sti & gauisus sit 111
unde Ecclesię Dei lux
sit appellatus 50. quę
uiderit 51. quare ob
timorem laudetur 82.

Psalmorum cantor 174
quā regionem terrā ma
ximē appetuerit 321
Hispanus astrologus in
signis hepta 17. Hi-
spanus 567. Hispano
præceptor Auenazra
669. Astrol. Iudæus
550. Astrol. Auenazra
602. Auenazra primus
Astrolo. apud Hebræos
440. Astrol. Auenaz-
ra discipulus Abraham
Iudæi 571. Astrol.
abrahami profectio om-
nis quare semper fuerit
uersus Austrū 81. Iu-
dæi deliramētū in Moy-
sis cōiunctione & Chri-
sti uaticinio 571. Iu-
dæi error de lege Mosai-
ca & egressione Iudæo-
rum ex Aegypto 438.
Auenazrę libri de Astro-
logicis rationibus 564.
Astrol. Auenazrę opi-
nio de Stellarum quali-
tatibus 466. Iudæi sē-
tentia de influentia syde-
rum 20
abrahamo quę sint à Deo
pmissa 50. fœdus cir-
cumcisionis datum 54.
hepta.
abrahamum primū cul-
tum & religionem uni-
us Dei instituisse 50.
hepta. primū esse fun-
datorem uerę religionis
fol. ibid. hepta.
ad Abrahamū à Diluui-
o quot anni fuerint 568.
Astrol.
abrahamum Iudæum A-
rabum imagines deridis

se 656
abrahamo legis principi-
um accipiēdum esse 35.
hept. ab eo, ad Davidis
regnū quot anni fuerint
fol. 568. Astrol.
in Abrahamo locus ille
quem edidit de creatio-
ne, in quo indicantur ui-
ginta duę portę, quare
ab interpretib. sit expla-
natus 385
abstractum quid 244. &
concretum nomen sig-
nificari quandoque pos-
se eadem uoce 294. à
quo descendat 68
ablinthia per se morbos
depellere posse, etsi non
melle illinita sint 355
abubacher Arabs 31
abubacheri sententia de
felicitate hominis 46
abubater à quo Latinitas
sit redditus 423. Astr.
abucalen 100
abulgaleu discipulus A-
uerrois 367. Epistol. ad
Marsilium Ficinum
abumaron Babylonis 71
abumafar Alpharabius
fol. 31. hepta.
abyssus quid 12.35. qd
uocetur 18. idem qd
angelicus intellectus fo-
lio 25. qua ratione cō-
iunctionem cū tenebris
efficiat 42
pabyssi nomē quid intell-
gatur 24
abyssum quid uocet Moy-
ses 18. sua natura nec
lucidā, nec tenebrosam
esse 42. esse materiam
trino dimensu exten-
sam

INDEX IN IO. PICVM

- sam 12. esse aquarū profunditatem 35. intellectualem profundā esse 24
 academica qui peripathe-
 tici miscuerit, eum utramque sectam & rectius, & locupletius habiturum 373
 academici in quibus reb. felicitatem hominis statuerint 46
 academicos sine precatione nihil incepisse 43. hepta.
 accidens quid 257. unum, alterius non est subiectum 188
 accidentia quomodo dicendebeant 89. in Sacramento quæ 229
 ab Achaïæ sacerdotibus Origenes damnatus folio 219
 actiones angelicas nos esse secundum Dionysij doctrinam 27
 actus quo felicitatur natura angelica quid 91
 actum credendi non esse meritorium 228. suum cognoscere non esse cui libet sensui 72
 adam in quo loco collocatus fuerit 81. Psalmo rum cantor 174
 adam peccatum quid 81
 ad Adamum uerba Dei, quando eum creauerit quæ 314
 ab Adamo omnes peccatores promanasse 34. usque ad diluuium quot anni numerati sint 52. heptap. 553. 566. Astr. ad Moysen quot anni 53. hept. ad Abraham anni quot sint 52. hept. ad Christum anni quot fuerint 554. Astrolog. ad Christum quot anni sint iuxta Alliacensis supputationem 566. Astro. adelandi liber, q sub Ammonio Plotini magistro in Aegypto Philosophatus est 367. epist. ad Marsilium Ficinum. opinio de causa accessus & recessus unius 488
 adla Astrologus 687
 adolescentiam non esse contemnendam 323
 adoratio duplex 158
 adorationis alicuius terminum esse non posse, id quod non possit esse subiectum susceptiuum sanctitatis uel uirtutis fol. 157
 ad Adorationem per modum termini, & ad adorationem per modum rememoratiui æquiuocum esse 158
 adrastia lex 75. hepta.
 adrianus rex Hispaniarū Iudæos ex Hispania pulsat 571. Astrol. sub Adriano Ptolemæū scripsisse 421 Astro.
 adriaticum mare 26. hep.
 ager quo pacta tractandus sit, regnantibus diebus creticis 496
 agidius 83. 118. 130. Romanus 291
 agidij Romani conclusiones diuersæ 62. Romani sententia de malo & bono 299
 in Aegidio quid expetendum 325. 118
 agritudines hyemales quæ æstate plerunque soluantur: & æstiales hyeme interdū, & quæ hyeme inuadunt Vere, quæ uere Vere, decedere solent sub autumnum 482
 ægypti regio cui Planetæ seu signo sit subiecta folio 712. reges Ptolemaici quæ diu ante Christi aduentū floruerint 421 Ast. inter Aegypti reges & A-
 lexandrum quot anni intercesserint 421. Astrol. ex Aegypti opprobrijs, seu reliquijs quid emanauerit 426
 ægyptum quo tempore Nilus primum inundaue-
 rit 715. Astrol. in Aegypto multas foeminas inueniri, quæ etiam octauo mense natos uicturos parere soleant 501
 ægyptij quando Solis re-
 stitutio fieri soleat crediti sint 715. unde crediderint de cœlestib. causis omnia prouenire 711
 maximè cultores demonum 169. Astrol. qualem reuerentiam Astrologis attribuerint 440. quid de imaginibus senserint 658. quo tempore anni initium exortiti sint 630. quales, apud quos sit nata Astrologia 719. & Indi cur facilius potuerint animalia, id est, signa cœli deprehendere, quam nostri 21. quales Astrologi fuerint 714
 ægyptiorum rex primus Pharaon 170. Astrol. religionem quæ constellatio indicet 578. opinio de Deo 249. & Chaldæorum Astronomi quid collocarint supra octauam sphaeram 643. testimonium de maris accessu & recessu 491. & Chaldæorum religionem esse unā 578
 ægyptios in dæmonū cultu maximè occupatos fuisse ibid. magistros esse idolatricæ religionis 719. magia prohibita maximè usos fuisse 169. Astrol. quid in hac opinionem induxerit, fieri ratores humanos et de stellis

MIRANDVLAM I. TOM.

- stellis posse p̄uideri 7 21.
fati necessitatem semper
pernegasse 543. anima
lia, id est, signa i cœlo de
præhendisse 21
apud Aegyptios cur pri-
mum homines sup̄sistio-
nib. & idololatriæ dedi-
ti fuerint 722
ab Aegyptijs quæ myste-
ria uocata fuerint hep. 2
ab Aequinoctiali circulo
cur non possit esse habi-
tatio naturalis uiuen-
tibus 69
æquinoctium Vernū quā-
do fiat 649
aër circa quæ uersetur 80.
quid afficiat 471. unde
suas proprietates petat
secundū Panetium 484
aëris pp̄rietates ibi. qua-
litas propria quæ 610.
regiones tres 14
aërem esse duplicem secū-
dū Zorastrem quomo-
do sit intelligēdū 103
ad Aërem curaues nō re-
ferantur 57
æschulanus 298
æsculapius 321
æsculapiū multa à poten-
tissimo Mercurij numi-
nē arcana recepisse fo-
lio 419. Astrol.
æstatis initium quod sit 594
æstatem futuram unde p̄-
iudicent Astrologi 630
in Aestate eadem cum sit
alijs diebus calor inten-
tior, alijs hæbetior, quo-
modo accadat 481
æstates quare nō omnes
æque ferueant 481
æstiuale solstitij præroga-
tiua quæ 620
æstus maris quæ sit causa
fol. 488
æstus nō esse auctiōem
uel imminutiōē aqua-
rum 491
statū domini q, secundū
Ptolemæum 635
æternam gloriā mereri de-
condigno, opus ab ani-
mæ charitate formatū 64
æternitatis motus quid ef-
ficiat 68
æther 14
æthiopes unde dicti sint 2
quære magia naturali ma-
ximè uili fuerit 169. Apo.
ab Aethiopibus Mysteria
seu occulta quæ appella-
ta sint 2. hept.
in Aethiopia maximam
copiam crescere herbarū
& aliarū rerū naturaliū
fol. 169. Astrolo.
æuum in Angelo beatio-
ri quid 64
affectionum spiritaliū ge-
nera 33
affectiones quæ ad sensū
imaginationis referantur,
spiritaes non carnis so-
boles dici posse 33
affectus q spectent ad cor-
pus ibid. corporis cur
nobis dati sint à deo ib.
affectibus quatenus sit u-
tendum ibid.
afflatus an ad nos ab om-
ni cœlo proueniant, an
solum ab his partibus q
conspicuo lumine cor-
ruscant 645
afflictionem sæpè per no-
ctem designari 338
ἀγῶν Solis pars à
quo sit appellata 618
agens debet esse in actu
fol. 127
ab Aglao q Philosophia
sit obseruata 326
aglophemus 120
agnis gignendis sextā &
decimam sextā diē lunæ
idoneam esse 487
ἀγρονομία Aristot. à Philoso-
phis sit dictus 118
agricolæ cur sæpius uera-
quam Astrologi prædi-
cant 502
agricultor terram fodere,
culturā soli cogitans, nō
Thesaurū, euenit ut The-
saurū inueniat, quæstio
an fortuito factū sit 523
agros non prorsus deme-
tendos esse iuxta Moy-
sem 3. hept.
agrippinus 147
aielator filius Beli quādo
apparuerit 555. Astrol.
item post eum quando
Christus uenerit ibi. Ast.
aiz quid Arabes uocitēt
fol. 608
ἀκτινοβολία quid Astrolo-
gi uocitent 444
albategni Astrologus fo-
lio 672. Astrol.
albertus 12. scriptor re-
rū diuinarum hepta. 3.
de anima 227. Magn9
133. Magnus peritissi-
mus Magicæ artis 171.
Apolog. Magnus sit
monachus 730. Astrol.
alberti sententia de stellis
474. Magni opinio de
priuatione seu principio
12. Magni sentētia de
uno & Ente 304. Ma-
gni conclusiones uariæ
63. Magni sentētia de
Magia naturali 169. Ap.
albertū primū astrologiā
plātasse in Europa 729.
Astrol. prisca, ampla &
grandia scripsisse uis. A-
polog.
in Albertum Theologū
multa referri, quæ eius
non sunt 437
in Alberto qd abundet uis
albumasar Philosophi di-
ctus ad differētiā Abosa-
sar Astrologi 423. &
Alphonfus in q conue-
niant 565. in q Pto-
lemæū rephendat 440.
Arabs quomodo legē
Sarracenorum, suā & nō
stram à cœlo deriuauerit
fol. 437
albumasaris inuentum er-
roneum de Saturnijs re-
a 2 uolū.

INDEX IN IO. PICVM

- uolutionibus 555. sup
 putatio de mundi exor-
 dio usq; ad diluuiū 552.
 Astrol. error de Mahu
 metis aduentu 577. er
 ror de lege nostra quā
 diu sit mansura 550. A-
 strol. error immensus
 587. error in Ptole-
 mæo 422
 albumasarem primum à
 Ptolomæo fuisse doctis-
 simum 421. Astrolog.
 multis in locis errasse 421
 albumasarem in Mathe-
 maticis imperitū fuisse
 fol. 421
 alchabitius quomodo for-
 tem Planetarum destri-
 buat 619
 alchabitij sententia de cō-
 iunctione magna 556
 alchainil Mathematicus
 fol. 688
 alchindus 98.328. A-
 rabs 121
 alchindi liber de pluuijs
 & quæstionib. 420. Ast.
 alchadrodon quid secun-
 dum Ptolemæum 442
 alchibiades quib. oratio-
 nibus maximè commo-
 tus fuerit 355
 in Alcibiade de hominis
 corpore fieri mentionē
 fol. 22. hept.
 alexander Magnus quib.
 morib. fuerit institutus
 519. cur à patre Philip-
 po culpatus sit, quod tā-
 tum cum fœminis bellū
 gesserit ibid. Aphrodi-
 seus 72. Aphrodisien-
 sis hepte.45. ex A-
 phrodisiade de fato li-
 brū suum Cæsaribus Se-
 uero, I. & Antonino
 filio dedicat 416. Astr.
 in Alexandro quid sit ad-
 mirandum 325
 alexandri Magni repen-
 tina felicitas unde 519.
 Astrol. virtutes ibid.
- alexandri ex Aphrodisia-
 de sententia de fati neces-
 sitate 528. sententia de
 hominis felicitate 46.
 præceptor qui 672. Ast.
 Cortesij epistola ad Ioan-
 nem Picum 399
 alexandrum tertium Pon-
 tificem maximum sacer-
 doti cuidam ministeriū
 altaris integro anno in-
 terdixisse, propterea qd
 per astrolabium cuiusdā
 Ecclesiæ furto inuestigā-
 do aliquid esset perscu-
 tatus 427. Astrol.
 post Alexādrum Magnū
 quando Arelasor filius
 Bel qui Persas contriuit,
 apparuerit 555. Astrol.
 alexādrum regem, reges
 Ptolemaicos Aegypti
 subsequutos esse 421.
 Aphrodiensem summū
 authorem in Aristoteli-
 ca Philosophia planè re-
 iecisse fati necessitatem,
 & penitus de Astrologi-
 cis siluisse 416. constā-
 tem & doctam Philoso-
 phiā scripsisse 118. Apol.
 ad Alexandrū usq; à Chri-
 sto quot anni fuerint 555
 Astrol. Cortesium Io.
 Pici Mirand. epist. 382
 aduersus Algazalem A-
 strologū quid disputer
 Auerrōis 417
 allegorici sensus discipli-
 na unde manauerit 7
 alliacensis quot maximas
 cōiunctiones afferat 562
 alliacensis summa senten-
 tia in libro quem de Cō-
 cordia Astrologicæ &
 Historicæ p̄titulauit 566
 alliacensem multis in lo-
 cis errasse ibid. multi-
 fariam errasse, & ut quæ
 cūq; supponit concedā-
 tur, non tamen efficere
 eum quod uult ibid.
 almanach quid apud Ara-
- bes 445
 almeon Astrologus 678
 alpetragius Astrolog. 468
 rerum cœlestiū homo sa-
 pientissimus 642. quā
 causam adferat de accē-
 su & recessu maris 489
 alpha & omega qd 61
 alphabetaria reuolutio q̄
 fol. 181
 alphabetariæ reuolutio-
 nis scientia quid 108
 alphagranus 495
 alpharabij sententia de ho-
 minis felicitate 40
 alpharabiū grauiā & me-
 ditata scripsisse 118. Apo.
 in Alpharabio quid insi-
 gne contineatur 325
 alphonfus Planetarū loca
 ad quam Sphæram col-
 locauerit 644. & Albu-
 masar quot annos à di-
 luuio ad Christū nume-
 rent 565. quot annos
 numeret in suis tabulis
 à Christo usq; ad Alexā-
 drum 555
 alphonfi Regis tabulæ qd
 doceant 569
 per Alphōsum ad nos A-
 strologiam descendisse
 fol. 729. Astrol.
 αλφθ morb. qualis 480
 altasibi 423
 alteritas quid 79
 ad Altum Manutiū Ioan-
 Pici Mirand. epist. 358
 alzemena dictio 615
 ad Amandum & seruien-
 dum quæ causæ nos mo-
 ueant 334
 amantis duodecim condi-
 tiones ibid.
 amasis Aegyptius 80
 ambiguitatem in interpre-
 te esse uitandam 4
 ambrosia quid 79
 ambrosius hepta. 5
 ambrosij sententia de A-
 strologorum prædictio-
 ne 447. sententia de cō-
 na dominica 182. senten-
 tia

MIRANDVLAM I. TOM.

- de de Bigamis 145
 ambrosium Astrologiam
 re inuile & impossibilē
 appellasse 426
 amelias 259
 amen quid 88
 amerij sententia de Ente
 & uno 290
 amicitia quid 67. non
 satis firma quæ 376. q̄
 expetat ab omnib. Phi-
 losophis 318
 amicitia sedes quæ 375
 amicitia quæ iniustam ad-
 ferant 361
 amicum fallere nihil peius;
 nullaq; maior iniquitas
 fol. 372
 amici quomodo sint salu-
 tandi 5
 amicorum locus qui 626
 amicos ex quo coeli loco
 obseruet Astrologi 596
 ammonius 71320
 ammonij discipuli qui he-
 pta 2
 apud ammoniū qui splen-
 dor 325. 118
 ammonium gratioſa scri-
 pta edidisse 118. Apol.
 sub Ammonio Plotini
 magistro i Aegypto A-
 delandum uixisse & Phi-
 losophasse 367. epistol.
 ad Marſilium Ficinum.
 ammoniorū iniquitates
 quando cōplete sint 548
 amolius 133
 amor quid efficiat 423
 maris & ſceminæ quid
 nos moneat 81. q̄mo-
 do ab Orpheo ſit dicta
 amoris ſaſtugia q̄ 316 (96
 amoris ſpiritu ſemper ad
 Deum adduci 25
 in Amore mutuū nō red-
 didiſſe flagitium eſt, Pro-
 uerbiū 362
 amplexus quid 598
 amuleta quid proſint &
 quare infantulorum col-
 lo alligentur 387
 anagogicus modo q̄ 178
 anagogicus modus q̄mo-
 do ab Hebræis ſit dicta
 fol. ibid.
 analogicum terminum p-
 ſepoſitum ſtare pro ſa-
 moſiori ſignificato 158
 anastaius Papa 200. Ast.
 anaxagoræ opinio de mū-
 dis hept. 6
 anaximandrum primum
 Gnomonem inueniſſe
 fol. 715. Astrol.
 andragazar Hebræus A-
 ſtologus 687
 andreas Summarius gra-
 uis Mathematicus quid
 ſenſerit de planetarū mo-
 tibus 670
 ad Andream Corneliū Io-
 annis Pici Mirandulæ li-
 teræ 376. 380. 381
 andromaches 352
 andrugazarem Arabes in
 quibus imitati ſint 635
 angelica turba quomodo
 ab elemētis dari dicat 28
 angelicam poteſtatē om-
 nibus rebus uiſibilibus
 præſeſe ſecundū Augu-
 ſtinum 26. mentē eſſe
 ſupremā felicitatē crea-
 turarum 461. naturam
 eſſe purum intellectū 34
 angelicæ actiones tres 27
 hierarchiæ tres quæ 25
 angelicus intellectus idē
 quod abyſſus ibid.
 angelici mundi ſinis q̄ 28
 angelicum mundum cœ-
 leſti ſanctiorem eſſe 6
 angelicos exercitus ad u-
 unius hominis bonum
 ſalutemq; procuradam
 congregatos eſſe 26.
 ordines eſſe nouem 28
 angelus ex qb. cōſtet 89
 qd & qualis eſſentia 24
 quib. Deo coniungatur
 ibid. quib. conſtet 35
 cur nō ſi ipſa intellectio
 24. & homo quid com-
 mune habeat 21. q̄re
 obſtinat & impoſitū
 67. ſuperior quid per-
 ficiat ibid. qui pecca-
 uit ex quo ordine creda-
 tur eſſe ſecundū Dama-
 ſcentum 26. q̄modo
 ſine loco eſſe poſſit 131
 angeli peccatum primum
 quod 94. ſubſtantiā
 non eſſe in loco ſine o-
 peratione 129. ſubſtā-
 tiam nunquam poſſe di-
 ci præſentem 127
 angelum quid conſtituat
 315. eſſe numerum 24
 non eſſe unitatem ibid.
 non eſſe ipſum eſſe ibi.
 ſpirituāli Luce non im-
 pleri niſi conuertatur ad
 Deum 25. & hominē
 ſolos ad uerā factos eſſe
 felicitatem 47. per ſe
 lucis indignū eſſe 35.
 eſſe creaturam 24. non
 poſſe diffiniri & deter-
 minari ad locum, niſi p-
 actionem uel operatio-
 nem 132. in loco eſſe
 nō circumſcriptiue, ſed
 definitiue ibid. eſſe
 ſua natura intelligentiæ
 capace 24
 in Angelo unitatis aces-
 ſus quottuplex ibid.
 ab Angelo locus quare
 negatur 129
 in Angelo quid imperfe-
 ctum 24. actus qua-
 lis 35
 angeli in qua re ſint crea-
 ti 67. qui non trans-
 formantur qui 82. q̄-
 modo rerum fortuitarū
 cauſæ ſint 523. ag-
 bus mentes & intellectus
 uocati fuerint 46. qua-
 tenus moueantur de lo-
 co in locum 142
 angelorum officium qua-
 le 26. operationes
 quomodo meſurentur
 67. imperfectio, & per-
 ſectio duplex 24. hier-
 archiæ nouæ 174. per-
 ſectio

INDEX IN IO. PICVM

fectionem à Deo esse de-
riuatam 24. terra qua-
lis 36. ministros esse
flammam urentis ignis
7. exercitus ad quas
coelestes res sit figurat
26. naturam à Deo ef-
se creatā, eamq; ad De-
um conuersam esse 25.
ordines qua uia inter se
se distinguantur ibid.
substantiam bifariam ef-
se partitam à Moyse 35.
uitam non esse perfectā
247. absolutionem ab
accidente, id est, à Deo
seu unitate fieri 24.
naturam à Deo curatam
& illustratam esse 23.
24.25. uarium apud
homines ministerium
527. hierarchias nouē
esse 81. cura quid
potissimum apud nos ef-
ficiat 26. exercitus
qualem ducem habeat
ibid. purificatio quid
fol. 65
angelis dare locum in coe-
lo quomodo intelligen-
dum sit 127
angelos Dei spiritus esse
7. esse in coelo Empe-
reo 129. bonos no-
bis uarijs modis appare-
re 26. esse administra-
torios spiritus 26. con-
stare ex actu & potentia
35. à Deo esse creatos
25. non esse proprie
hic uel ibi, sed tantū ope-
rari hic, aut incipere ope-
rari 127. esse admini-
stratorios spiritus secun-
dū Paulū 39. eductos
esse à Deo de tenebris
ad lucē secundū Sarace-
nos 35. homines dici
in sacris literis 21. non
per se, sed p motricē gra-
tiā circumagi 48. ante
mundū uisibile multa se-
cula extitisse, secundum

Hieronymū & Ambro-
sium 146. nō dedigna-
ri homini seruire 39. ad
felicitatem attolli, non
ascendere posse 47. sin-
gulos non praepositos
esse singulis corporalib.
secundum Hieronymū
146. simul cum coelo
Empyreo esse creatos
fol. ibid.
angelus Mantuanus A-
strologus 677. Politia-
nus Philosophus 5. he.
Politianus quādo & u-
bi, mortuus sit 406.
itē q; diuixerit ibid.
angeli Politiani, ad Ioan.
Picū Mirād. epist. 405
Politiani stylus 364.
365. Politiani uaria te-
stimonía de Pici Miran-
dula 409. Politiani
iuditio Ioan. Picus Mi-
rand. suos libellos com-
mittit 372
ad Angelum Politianum
Ioan. Pici Mirandulae li-
terae 361. 364. 372
anima quid 74. ratio-
nalis quid 72. irratio-
nalis quid 73. q̄modo
moueatur 68. qd 71
nobilis quot habeat o-
perationes 10. aquea
triplex 107. nostra q̄-
modo ad decem Sephi-
rot adaptetur 113. q̄-
modo uniat corpori Or-
ganico 71. intellectu-
ua in homine tantum u-
na 67. in quib. pecca-
uerit 73. qb. exciteē 74
in Anima quare appareat
incompulsibilitas cōtra
dictoriorum 90
anima ubiq; est quomo-
do accipiendū sit 75.
intellectiua quid 88. cir-
ca quae uersetur 80
anima quomodo dicant
in loco esse 133. motu
in imaginem & imagina

ti idem esse, quomodo
intelligatur 156. sub-
stantiam à Deo, id est, di-
uino Principio formatā
esse 38. patrum quo-
modo dicāt ad lymbum
descendisse 140. per
quid 317. peccatri-
ces quomodo patiantur
ab igne 67. motus in
immagine duplex 155
inter Animae motus duas
esse differentias ibid.
de Animae abdita Intelli-
gentia disputatio 235
animā esse in corpore 80
uegetalē mixtionis for-
mam statim conseq. 14.
separatam descēdisse in
infernū duplici modo
140. prater seipsam ni-
hil intelligere 235. se-
paratam à corpore intel-
ligere, per species sibi à
principio suo esse con-
creatas 63.
rationalē tā coelestibus
corporibus, quā terre-
stribus conuenire 21.
omnē participantē Vul-
canio intellectu semina-
ri in Lunam 74. uege-
tabilē non introduci an-
te sensualē: nec sensualē
ante rationalem 64. po-
sitam esse in mundi me-
dio quomodo intelligē-
dum sit 75
in Anima per litem & ami-
citiam quid sit intelligē-
dum 93
animae damnatorum quo-
modo in infernū des-
cendant 140
animarum transcorpora-
tio à qb. sit descripta 84
animas cunctas esse eius-
dem speciei 209. itē esse
liberae uoluntatis etc. ib.
corruptas & perditas q̄
stella denuò ad sua pri-
mordia reuocet 536
animal animalī q̄modo
conue-

MIRANDVLAM I. TOM.

conueniat	43	li animus, esse confectū	malo & bono	304
animali q̄ necessaria sint,		21. rationalē à caulis ad	anselmi error	148
q̄modo dici possint	75	effectus se transferri et	antichristus quādo sit uē-	
animalia duo produci ex		ē cōtra 30. esse sedem	turus secūdū Arnaldi Hi-	
terra 57. quæ sibi uen-		amicitiæ	spani medici diuinationem	551. Astrol.
dicent 21. cœli chry-		animo illū carere, qui seip-	in Antichristi uaticinio	
stallini quæ 21. in qui		sum nō nouit	multos mendaces fuisse	
b. planetis feliciora sint		animorū cœlestiū præro-	& futuros esse	577
46. calidioris naturæ		gatiua quanta	sub Antichristo sectā futu-	
ubi & quare nascāt 483		animos nostros moueri à	ram q̄ cōstellatio porten-	
animalium terrestrium se-		cœlesti cōstellatione 544	antipater 293 (dat 578	
des 37. terrestrium tria		in Animis nostris duplicē	antiscia q̄ sint	604. 605
genera esse 38. tā terre-		naturam esse sitam, secū-	antisciorum origo	604
strium, tam uolatilium		dum Empedoclem 317	antiscijs q̄ uis fuerint	604
distinctio 15. produ-		annis quot dieb. constet	antonini tempore Ptole-	
ctio ad quæ elemēta spe-		secundum Thebit	meum Astrologum ui-	
ctet 21. productionē		anni principia q̄ 629. nul-	xisse	421. Astrol.
tam ad terram & aquā,		lū initium uerū constitui	sub Antonino Cæsare Se-	
quām ad ignem & aērē		posse 630. tēporis uarie-	ueri primi filio qui Phi-	
spectare ibid. rationali-		tas unde eueniat	losophi uixerint	416
um & brutorū differen-		exordia in q̄ signo inci-	anthonius Cronicus	121.
tia	ibid	pīant 631. totius fata ex	330. Cronicus discipu-	
inter Animalia quæ ad fe-		uno principio nō posse	lus Dattili Hebræi peri-	
licitatem ueram creata		pendere 629. diuersi-	tissimi scientiæ Cabalæ	
sint	47	tas unde	124. Apolo. de Mon-	
p Animalia i Zodiaco po-		in Anni obseruatione re-	te Vlmo 662. Anton. 559	
sita qd p̄figueretur	655	rū quibus principijs uta-	antonij Citadini epistola	
animantium damna cau-		mur	ad Picū 262. Citadini	
las in cœlo non esse	505	de Anni inæqualitate ua-	ad Ioan. Picum Mirand.	
animus rationalis homo		riz sententiæ	obiectiones tertiæ 271.	
21. hominis qualis sub-		anni tēpus quando maxi-	Citadini ad Picum obie-	
stantia 29. circulus &		mē abundet humiditate	ctiones quartæ	285.
quare ibid. noster qua-		630. tēpus sub quib. si-	Fauentini epist. ad D. &	
lis substantia sit, secūdū		gnis æstimeſ 593. sterili-	Princip. Io. Fran. Picum	
Platonicos ibid. q̄ par-		tas & fertilitas q̄modo	Mirand. 510. Fauentini	
te se ad aquas superiores		ab Haly Abenragel ob-	obiectiones aduersus li-	
& spiritū Dñi uergat	32	seruata sit 437. solis ma-	bellū de Ente & uno 256	
animi fortitudo unde pro-		ximi q̄ 530. principū	ad Antonij Picemannū	
deat 537. & cœli colla-		quādo sit statuendū	Io. Pici Miran. literę	384.
tio 29. uirtutē spiritu		inter Anni principia qd	Fauētinum Io. Pici Mi-	
lucido ad corp⁹ trāsfun-		primū locū teneat	rand epist. 288 (gno 552	
di 30. uires fortiores		annū motu solis cōfici 20	aomar de nono orbe Ma-	
& uegetiores in literaria		autumno Hebręos ince-	phatę 9442. & qd eorū	
palæstra reddi 116. no-		pisse 631. in q̄t dies di-	officium	ibid.
stri substantia terra inui-		uiferit Thales 714. iuxta	apheses quid uocet Ptole-	
sibilis	27	Hebręos potius autum-	mæus	678
in Animi bonis felicitatē		no, q̄ uere inchoare	aphetica qmō Arabes uo-	
firmā esse positam	377	anni quare sint inæquales	citent 442. quomodo	
p̄ter Animū in hominē		fol.	à Latinis sint dicta	448
hil magnū esse	519	annos nō esse equales ib.	aphetis quis: & eius collo-	
animū rationalē cœlū di-		anselmus	catio in cœlorum circu-	
ci 29. hominis ex eis dē		anselmi Cantuariorū Ar-	lis	444
elementis ex quib⁹ & cœ-		chiepiscopi sententia de		

INDEX IN IO. PICVM

- ab Aphilaō quę ratio Philo-
sophandi sit obserua-
tā 326
apollinorastę epistolę q̄
apollo quid 74 (206
apollinis respōsum de ge-
nitura cuius sexus futu-
ra esset 728. sacra no-
mina qđ ostendant 320
apollinarius 3. hep.
apollinarij sententiā de di-
uinandi scientia 37
apollonię 121. 327. Ty-
anęus magus & Philo-
sophus 170. Apol-
de Apollonij uita qui scri-
pserit 369. epist. ad Mā-
tuanum Baptistam
apollonij stylus 375
Apologię scriptę causa
quę 116
in Apologitico suo ope-
re, tanq̄ Catholicę de-
fensę 237
apostoli cur piscatores di-
cti 58. p̄ quę animalia
significent in scriptura
57. fundatores totius
religionis 57. hept. qñ
do acceperint spiritū san-
ctum 173
apostolorū scripta ab Hę-
reticis esse deprauata 104
apostolos stellas esse Ec-
clesię 51
apotelesmata Astrologo-
rum quomodo fiāt 601
appelles corruptor uerita-
tis 206. Apolog.
apponensis tēpore seu æ-
tate motuū cōlestiū ra-
tionē nondū fuisse ad li-
quidū exploratam 496
apponensis error de Cre-
ticis diebus 493
aprilis mensis quomodo
apud Chaldęos sit di-
ctus 631. apud quos
caput anni fuerit ibid.
aprilis dies qui sint nauti-
cis suspecti 482
apuleius Platonis inter-
pres 307
apulei Fragmētum de in-
terpretatione 368. epi-
stola ad Hermolaum.
aqua super cōelum q̄ 7.
qualiter sanguis Christi
fiat 182. in baptismo
qualis ibid. cur uino
misceatur 57. & Ignis
cur ab Aegyptijs quale
lates mares nuncupatę
sint 610. quomodo
in baptismo hominis de-
licta deluat 182. 183
aquam imperfectiora ani-
mātia producere quā
terra 57. esse rerum
principium 720. esse
formarum com meatio-
nem 13. esse cōelum
Chrystallinum 21
aquam plus habere com-
munionis cum terra, quā
cum igne 501
ad aquam cur aues referā-
tur 57
aquę quę sub cōelo in u-
num locū colligi debe-
ant, quid significēt secū-
dum Paulum Apost. 28
apud homines quę 7
aqua à Christo uinum fa-
ctum quid p̄figuret 51
aquę quādo tenebris sint
infectę 49. super cōe-
los quid 25. sub cōe-
lo locatę quid figurēt 55
aquę dispositio quid do-
ceat 44
aquę cur ante Solis exor-
tum steriles fuerint 56.
superiores num etiam in
unum locum, ut inferio-
res congregentur 14.
cur duo animantium ge-
nera prōdixerint, terra
tantum unum 56. 57.
uitę unde sint petendę
321. quare in unum
locum congregari dicā-
tur 26. cur ante So-
lis exortum nihil produ-
xerint, terra aliquid tan-
tum 56. quid p̄figu-
rent 57. in media re-
gione aëris, id est, ubi e-
lementum purū est, qua-
re coalescant 14. cur
cōelo seu firmamēto sub
collectę 19. bifari-
am discretę 31. Lu-
na descendēte cur reuo-
centur & luna ascenden-
te effundantur 491.
sub cōelo quę 31. qua-
re sensuale hominis par-
tem significant 33
aquarum ratio diuersa 36
distinctio 30. dispo-
sitiō 58. animalia q̄
21. appellatio quomo-
do intellectuāli, & sen-
suali utrique parti homi-
nis cōgruat 31. con-
gregatio quomodo sit
appellata 19. repagu-
la quantum prosint 36.
opus quo die sit absolu-
tum 58. fluxus quid
efficiat 12. super cōe-
los constitutarum offi-
cia 25
aquarum collectio quid
sibi uelit 26. congre-
gationem quid sequa-
tur 31
p̄ Aquas q̄ sub cōelo sunt
quę pars hominis intel-
ligatur 31
aquas inferiores superio-
rum aquarum beneficio
aliquo locupletari non
posse: nisi cōelo interce-
dente 44. non ido-
neas, piscibus procrean-
dis fuisse, prius quā in
unam totius sui elemen-
ti integritatem collectę
fuerint 44
inter Aquas superiores &
inferiores mediū quod
sol. 44
aquas inferiores terrā no-
strā purgare 27. post
Solis exortum fertilio-
res factas esse 56. an-
te Solis exortum steriles
fuis-

MIRANDVLAM I. TOM.

fuisse 56. sub cœlo
esse septem sydera 19
per Aquas intelligi for-
mas 36. supercœle-
stes ludæos dici 50.
duo genera animarum,
sed diuersa perferri 57.
sub cœlo uarias res di-
stinctas esse 26.
quæ sint supercœlum
maximum dogma de a-
nima referari 31. ef-
se terminos terræ 19
per Aquas sub cœlo loca-
tas quid figuretur 56.
quæ super cœlum sunt,
quæ pars hominis intel-
ligatur 31. designa-
righes in scripturis 51
ex Aquis duo animalia
produci 57. & terra
quo pacto animalium cor-
pora fiant 42
In Aquario & Piscib. Sol
quid perficiat 656
aquilo magnus quid 81
aquilonē habitantes qua-
re bellicosi 483
sub Aquilone degentes
australibus ingeniosio-
res esse ibid. habitan-
tes quare frigidissimam
regionē possideant ibi.
aquilonares quantum au-
stral. robustiores sint ib.
arabs in quibus Ptolemæ-
um emendari conatus
sit 421
arabes ex qua parte cœli
natorum uota accipiant
fol. 586
arabes quibus scriptis &
autoribus sua deliramenta
adonauerint 658
arabiæ sacerdotes quid sen-
serint de Origene 219
arabiam Aegypto esse cō-
finem 629. Aegy-
pto esse conterminam
fol. 629
arabicè qui scripserint 367
ad Marsilium Ficin.
arabum opinio de religio

num ortu 539. sentē-
tia de aquis, quæ sunt su-
per cœlum 31. secta
quo anno orta & indicta
ta fuerit ab Astrologis p
coniunctionem magnā
569. nugæ meracissi-
mæ de Iesu genitura 575
arabes semper fabulosissi-
mos fuisse 658
apud Arabes Βασιλειαν si-
gna quæ 605
ad Arabes p quos Astro-
logia translata fuerit fo-
lio 729. Astrol.
aratim quid 81
aratus Astrologus 654
arbitrii libertas unde de-
claretur 483
arbor scientiæ qualis 81
arbores Solis lumine op-
habuisse 56
arboribus plantandis seu
conferendis diem Lunę
decimam tertiam nō ido-
neam 486
arca Noë secundū cuius
formā sit fabricata 437
archangelorum operatio-
nes 25
archelaus insignis Mathe-
maticus 730. Astrol.
archelaū Astronomū peri-
tissimum nunquam A-
strologico uerbo usum
esse 417
architas 90
archigenes de Creticis die-
bus 492
arida materia quid 14
aries quare signum mobi-
le 649. signum cali-
dum & siccū 497. pri-
mū signū 684. qua-
re tonitrua & corrusca-
tiones dicat facere 649.
domus Martis 20. q
pacto à Cancro dissidat
497. an eadem faciat
in oriente, quæ in occi-
dente 584. an sit si-
gnum siccum, an humi-
dum 651

arietis imago quæ 647.
signū quare Ptolemæus
ἐρυντῶδες καὶ χαλαρῶδες
appellauerit 652
arieti igneam qualitatem
assignari 610
arietem quomodo defini-
ant Astrologi 480. &
Librā esse generis eius-
dem 525
ad Arietem Sol cum per-
uenerit, quid agat 656
in Ariete Sol quare magis
faciat tonitrua, quā in
Aquario 650. toni-
trua non fieri, sed per Sō-
lis actionem illa eueni-
re 486. qui morbus
præcipuè accidat Luna
regnante ibid. quid
Sol agat ibid.
ab Ariete quare anni ex-
ordia incipiantur 651
in Ariete Sol qualis sit 20
ariminenis synodus Hi-
larij scripta condemnat
fol. 205. Apolog.
aristoteles 12. quos sit
imitatus, cum Lunā ter-
ræ esse similem approba-
ret 18 & Plato in quib.
conueniant 83. ἀνα-
γνώσκεις dictus à Platone
324. 118. quare suos
libros de cœlo tam ieiun-
nos reliquerit 415. an
astrum, an ingenium me-
lius sortitus 517. qd
senferit de Astrologia
420. magister Alexan-
dri Magni 454. ubi
discordet à Platone 245
sententia de influētia 10
doctrina de prima mate-
ria 11. ingenij repē-
tina felicitas 517
aristotelem qui cū Plato-
ne conferri uoluerit, eū
utrāq; sectā & rectius
& locupletius habitu-
rum 373. ablato
Thoma mutum fieri 261
nunquam Astrologico
uoca-

INDEX IN IO. PICVM

- uocabulo usum esse fo-
lio 416. obscuriorem
fuisse in suis scriptis, &
Moyſes 8. hepta. A-
strologiam respuisse fo-
lio 415. artem diui-
nandi per astra contem-
ni 37
in Aristotele quid maxi-
me admirandum sit 517
consummata scientiæ re-
rum naturalium quæ cau-
ſæ propriæ & peculiæres
sint 517
arithmetica diuina, et mer-
catoria quæ 120
arithmetica magiam na-
turalem uocauit 169
arma quæ homo, uim pec-
candi eum libido tenet,
in promptu habere de-
beat 333
armis quibus sit fidendum
fol. 332
arnoldus Hispanus Me-
dicus 551. Astr.
arrius 136
arrii error unde 148
arrianorum hæresis quo
tempore sit orta 568. Ast.
ars numerandi apud anti-
quos, & nunc apud mer-
catores quæ 120. com-
binandi quæ 181. A-
strologica quare sit fal-
lax 439
artium omnium cognitio-
nem in libris Moyſis oc-
cultatam includi 59. li-
beralium unde summa
claritas sit petita 120.
artes bonas nullo modo
propterea esse damnan-
das, quod mali illis ab-
utuntur 244
artaxerſes Rex Perſarum
fol. 170. Apolog.
artephius Astrologiæ ma-
giſter 419. Astrol.
sub Auspicum nomine q
designentur 427
arzachel Maurus 676. astr.
aſaph Prophetæ ſententia
inſignis de hominis di-
gnitate 315. unus ex
Pſalmorum cãtorib. 174
aſcadenſis Astrologus fo-
lio 653. Astrolog.
aſchedenſis Astrologus qd
ſenſerit 682
aſchie felicitatem alicuius
indicari 174
aſclepiadis opinio de cre-
ticiſ diebus 496
aſclepius Athenienſis fo-
lio 315. Astrol.
aſol Astrologus 696. Ast.
aſpectus nomẽ Latini un-
de Astrologi ſortiti ſint
fol. 605
aſpectuum rationes unde
ueteres attulerint 594.
uſq; ad fol. 597
de Aſpectibus opiniones
Astrologorum refutantur
591. 592. & ſic deince.
aſſumptionem cœnæ do-
minicæ nõ fieri ad iumẽ
to creato aliquo 193
aſſumptio in cœna domi-
nica qualis ibid.
aſſyrijs quod rex Perſarũ
bellũ interret, an ad mo-
res ſpectaret? 424
aſtaxarchus quid de con-
iunctionib. magnis ſen-
ſerit 557
aſtræus ſup̃iorũ καλοĩ 569
aſtrolabiũ quis primũ in-
uenerit 715. Astrol.
aſtrologia unde pendeat
415. 416. quem titu-
lum ſibi primũ uendica-
uerit 412. Indorũ in
quot membra ſit partita
635. ex quib. & apud
quos ſit nata 719. Astr.
quare iure legibus inter-
dicta ſit 429. nõ plu-
ris ſit faciendã, quã poẽ-
tica fabula 432. qm̃o-
do à Græciſ ad Arabes
deſcenderit 729. Astrol.
à quib. Philoſophis ſeu
uiris doctis & literatis
ſit reiecta 414. quã-
noxiã quãq; peſtiferã
ſit religioni Chriſtianæ
436. quibus rationib.
poſſit roborari ſeu pro-
bari 452. an iure re-
ſta ſit à uiris ſanctis 429
uera quid doceat 113.
ex reiectionis quomodo
certa facta fuerit 727.
quo nomine olim appel-
lata ſit 412. ueterum
Astrologorum unde fal-
ſa ſit dicenda 645. di-
uinatrix unde incerta
reddatur ibid. quare
recte proſtigetur 428.
à quibus Philoſophis
ſit deriſa 414. 415. 416
& ſequentia Astrolog.
quibus fomentis aucta
& quomodo propaga-
ta ſit 727. quomo-
do ab Aegyptijs ad ali-
os deuenit 729. Astr.
per quos ad nos deſcen-
derit ibid. Astrolog.
Indorum quæ 635. Ast.
aſtrologiæ & Aſtronomiæ
nomen quomodo diſſe-
rat 412
aſtrologiæ experientiam
nondum eſſe habitã 713.
714. & ſequent.
aſtrologiæ authores malẽ
Philoſophatos eſſe 420
illam partẽ friuolã eſſe,
quæ eſt de electionibus
431. filiam eſſe Geo-
mantiam 438
aſtrologiæ quantum ſit at-
tribuendum 432. qua-
ſi reuelatẽ non eſſe adhi-
bendam fidem 717
aſtrologiam quis primũ
in Europa plantauerit
729. Astrol. à Philoſo-
phis neglectã eſſe 420.
incertam eſſe etiam prin-
cipũ iudicio 429. mul-
tas i ſumũ ſuę uitę diſcri-
mẽ adduxiſſe 432. neq;
artẽ neq; ſcientiã eſſe, ſe-
cundum quos 415
aſtro-

MIRANDVLAM I. TOM.

astrologiam legibus Caesarum prohibitam esse 428. Astrol. inutilem & perniciosam hominibus esse ibid. à patrib. seu doctoribus Ecclesie quoque damnatam esse 426. Astrol. Aegyptiacā prorsus à Ptolemeo esse reiectam 444. Ast. esse uanitatē omnium uanitarum 439. à concilijs & Pontificib. damnatā esse 427. Ast. iure legib. interdictam esse 429. qui caluerint aut parum fuisse philosophos, aut certē parum Astrologos 423. non esse utilem in decernendo quid sit agendum, aut quid fugiendum folio 433. esse clauem Magiæ 438. occurratissimam uanitatē esse secundum Basilium 426. religioni Christianæ inutilem esse 433. experimentis non esse cōprobatam 708. 709. & sic deinceps. indignam esse homini Philosophico seu Christiano 439. à prudentibus uiris & Philosophis temporis successu sugillatā esse 730. fidei nostræ Romanæ aduersariā cōtrariamque esse 426. in fronte aliquid utile p se ferri, sed p se esse falsam, & incertam 423. à Prophetis non simpliciter reiectam & aspernatam esse, secundum non nullos 424. multum insaniæ contineri 414. ex Astrologia superstitiones & idololatrias oriri fol. 438. in Astrologia siquid erratur, ipsam professionem uitium esse 425.

astrologicam artem fallacem esse, tū propter pluras, tum propter discrepantes Astrologorū sententias 439. astrologicum uerbū nullam, neq; apud Platonem, neq; apud Aristotelem reperiri 14. 16. astrologica superstitione nihil fallacius, nihil detestabilius, nihilq; omnib. ordinibus & principib. uiris pestilentius esse, secundum Nicolaum Oreserium 417. superstitione nullam professionem magis cœlo iniuriosam esse 507. ab Astrologica ratione numerum annorū à mundi initio usq; ad nostra tempora posse deprehendi, redigiq; ad ueritatē 564. astrologico iuditio, nullū magis incertū esse 440. astrologus qui dici possit 638. qua ratione à Medico differat 433. unde suam scientiam expectat 415. 416. quare sit Deorum infamator dictus 502. astrologo an sit parendū 433. syderum habitū uel posituram delegatā esse 416. astrologum à philosopho syderū uires & proprietates uti 416. certum genituræ horā neq; scire posse, neq; per ueram regulam explorari 660. nec p reuolutiones uel amorū, uel geniturarū, aut per magnas coniunctiones posse iudicari folio 673. ad Astrologum nihil pertinere, quod supra octauam sphaeram collocatur iuxta Bonatum 646. de Astrologo qdā ridicu-

losa historia q; decepta, errat p Astrologiæ confessionem 432. Astrol. astrologi quibus tabellis pdicti sint 446. an ne iuditio, iuditium quoq; medici pariter consentiant? 433. astrologi cur uera aliquādo prædicant 448. astrologi cuiusdā insigne mendacium 447. astrologi quo in loco maxime errēt 550. olim Genethliaci dicti 425. quid de sphaeris sup planetas positis sentiant 643. quib. uis de magnis mutationibus iudicēt 551. 552. & sic deinceps. quare sapius figmenta prædicāt 502. unde Chaldaei dicti sint 423. per quas res uaria influxus syderum dicāt, & quā omnino illa in uniuersum absurda sint 582. quomodo de cōiugio prædicant 580. ad prædicēdas mutationes quibus uis utantur 627. in planetis quantum fallantur 640. astrologi quid prædicere non possint 627. quare minus uera quā nautæ, medici, & agricolæ, prædicant 502. 503. quomodo inter se indirectionibus, per quas tempora fati prædicuntur, discrepent folio 632. quas sibi imagines finxerint in cœlo, quæ tum reuera in cœlo à Deo non conditæ sint 502. astrologi quomodo utantur stellis 638. astrologi quare nonnulla omittant 637. in quibus signis pariter decepti sint 605. astro-

INDEX IN IO. PICVM

astrologi quantū suā pro
fessionī Astrologicae tri
buant 429

astrologorum fallacia un
de oritur 502. prae
dictiones non pendere
ex primis qualitatibus
508. 544. decreta uti
liter confutari 550. er
ror duplex 425. indi
gentia tantam esse no
strae aetatis, ut etiam si ue
ra esset Astrologia, ueri
ipsi esse non possent so
lio 445. artē uniuersa
m uanam & infirmam
esse secundum Auicenna
nam 417. praedictio
num ratio unde manet
426. instrumenta qui
bus homines incredu
los ad ipsarum prophe
tiam Astrologiam ad
ducerent 418. praedi
cta multiplicia 449. praedi
ctiones ad quas res per
tineant 433. Graeco
rum figmentum 483.
de Planetarum exaltati
onibus rationes confu
tantur 606. 607. & seq.
sententia de electionib.
uanam esse 534. opi
nionem Auerois fabu
losam esse, dicit 417.
dissidentes opiniones cir
ca magnas coniunctio
nes 556. fabulamen
tum de operibus Solis
480. quam multiplices
sententiae de directioni
bus 678. poena apud
Iustinianum quae 428.
Astro. error de hora ge
niturae 541

ex Astrologorum praedi
ctionibus quot emolu
menta uitae consequu
tur 433

astrologorum duplex te
meritas ab Esaia dam
nata 424. error in di
luuii coniunctione 568

rationes de Planetarum
qualitatibus confutan
tur 699. domos nul
lo nixas esse fundamen
to 583. fundamenta
quo ordine reuellenda
sunt 580. auspicio
nes inutiles 431. do
gmata qualia sunt 502
praedictiones raro eue
nire, quod tum externis,
tum domesticis exem
plis demonstratur 446.
iudicium de aspectibus
quid deceperit 597. ua
rię appellationes, tem
poris successu inuentę sunt
425. dogmata quo
modo non possint defen
di 466. responsa quo
modo fiant 601. iu
dicia esse mendacia secū
dum Ptolemaeum 429.
uaticinium uanū de Ihe
su genitura 574. di
uersa ratio de motu octa
ui orbis 676

astrologorum non omnes
praedictiones de primis
qualitatibus dependere
504. error de sphaeris
super planetas 643. pra
stigijs, qui delectati fue
runt 730. de gradib.
dissensiones 615. ra
tionem atque autoritatē
si sequi uolumus, plane
tas retrogradientes for
tiores uideri, quam dire
ctos 600. mendacium
tempore Constantiensis
concilij 551. dogma
ta quomodo pugnēt de
stellis fixis 639. &
Philosophorum nomina
affinia multos fefellisse
423. figmenta unde
sunt exorta 656. argu
mentationes, quibus sua
roborant dogmata ad
quinq; ferē genera redi
gi 683. rationes ina
ces & ridiculas esse 679

de aspectibus sententia
591. rationes de trigo
nis & trigono caorib.
confutantur 609. ex
perientiam nodum esse
explanatā 713. falla
cia, quibus principū &
potētum animos obce
cant 418. nomen nu
spiam in sacris literis re
perit 425. ars capi
tis poena prohibita 428
Astrol. leues probatio
nes de sex religionibus
sol. 578

de Astrologorum ignora
tia nostrae aetatis 440

ex Astrologorum praedi
ctionibus homini exte
riori nullum commodū
prouenire 429

astrologis qualem hono
rē Indi adhibuerint 440
radiatorum differentias in
cognitas esse 467. quā
tum credendum sit 521
nunquā erectas esse sta
tuas ut ceteris Philoso
phis & poetis, alijsq; ma
gnificentissimis uiris so
lio 446. omnem praedi
ctionum fidem Plo
tinum abrogasse 416

astrologos nullam suae sci
entiae seu artis haberi ra
tionem, tantumq; pugna
tia & diuersissima dici
420. plures libros perdere
sub titulis antiquissimorum
uirorum 419. seu Ma
thematicos saepe urbe
Roma expulsos esse 424
astrologos quasi Icarum pen
nis in coelum sese sub tolle
tes, cum de coelestibus
suis dogmatibus, quibus sub
limari uidentur quid sint
praedicturi, in pelago ru
unt mendaciorum 446.
nostros non solum, sed
etiā ueteres & antiquos
metiri 448. saepe ex
ciuitatibus eiectiones esse,
itemq;

MIRANDVLAM I. TOM.

itemq; apud omnes prudentissimos ludibrio habitos 446. pro salute corporis non esse consulendos 432. augures nūcupatos esse ab Esaia 424.425. præcipuos medijs cōiunctionibus non ueris esse usos, tum alia errata illorum circa easdem 561. peritissimos in hac arte sepe ab imperitis & illiteratis uictos esse 431. mentē nostram cōlo subijcere 535. illos, qui uanā temporum discretionē obseruant, potissimum in suis rebus agendis parum felices esse 431. etiam sub auruspiciū nomine designari 427. sua superstitione astrologica etiam ueram & synceram religionem prophanari 546. astrologos non posse prædicere quānam orbis regione fatum aliquod sit euenturum 627. in diluuij cōiunctione tū inter se, tum a ueritate discrepuisse 568. multa necessaria omittere, & quātum errarint de stellis fixis 637. saepe uti demonstratione circulari 706. minus astrologica tenere, quā qui non sunt astrologi 502. omnis cōstellationis ueritatem adulterari 646. super signis falsa dogmata tradidisse 647. sepe Roma esse pullos 730. Astrol. nullam artem tradidisse, quā possint inuestigare urbium & regnorum initia 666. ab Aegyptijs & dijs gentilibus populis quasi antistites cōlestium mysteriorum admiratos esse

fol. 440. circa signa multipliciter errasse 588. sua dogmata ex antiquis astrologorū scriptis minime probari posse 716. maxima ex parte egenos esse 432. ad Astrologos qui accessuri sunt, subire iugum serui, & mendatijs illic eruptis, libertatem nostram illis erogari. 426. apud Astrologos incertas esse domorum diuisiones & uires 668. cōtra Astrolog. quid cōcilia & Pontifices decreuerint 427. Astrol. contra Astrologos graue testimonium Esaia 423. astrologos hominem minime gloriosum haberi certissimas demonstrationes 417. ab Astrologis præiudici futura non posse, neque eorum prædictionibus ullam fidem adhibendam esse 417. fata universalia quomodo infestigentur 627. astronomi diuinatrix quātum distet ab ea, quæ Mathematicis annumeratur 422. ad Astronomicas prædictiones dupliciter uenire ibid. ad Astronomum pertinere scire syderum motus, & moles eorum ad demetiendas 416. astronomi quatenus astrologiam receperint 417. astronomos Astrologiæ professionē reiecisse ibi. athanasius defensor Niceni concilij 1207. atrabilis quādo maxime suscitetur 507. atrabilis motus quibus horis redeat 503. in Atram bilem quid Sa-

turnus influat 507. attila quare sit dictus Dei flagellum 528. Astrol. auaritia quale malum folio 255. auctio munus naturæ uetetalis 19. auditus sensus 31. auditus Organum subiectum 63. auempaces Arabes 71. auenrodan interpres impurus Ptolemæi 429. quam rationem adferat de aspectibus 595. auenrodani testimonium de Albumasare 421. Astrol. proprietates signorum destruunt 689. auenazra Astrologus folio 425. quo tempore uixerit 676. Astrol. auenazra præceptor qui 669. Astrol. laudes in Astrologia 466. auenrois 67. auenzoar 120. auerrois ubi astrologiam damnet 417. Arabes quid uoluerit cum utroque intellectum & eum qui actu & eum qui potentia est, in omnibus contra Deum intellectibus esse dixerit 35. de intellectu angelico 25. opinio de natura rerum hepta. 11. auerrois Cordubensis quā tempore uixerit 180. Astrol. auerrois discipuli qui 367. epistola ad Marsil. Picin. sententia de hominis felicitate 46. Arabis de influenza opinio 20. sententia de Vno & Binate 303. auerroem firma & incussa scripsisse 118. Astrolog. ubiq; Astrologiam lacerasse 417. in Auerroem quid mirandum

INDEX IN IO. PICVM

- dum 325.118
augures Hebraicè quomodo dicti sint 425
in Augures graue testimonium Esaiæ prophetæ 423.424
augustinus hepta.3.119. 143.174. quàm diu post Origenem uixerit 201. Astrol. & Hieronymus ubi discordent 145. ubi discordet à cæteris doctoribus 144
augustini expositiones in genèsim hepta.9. error de resurrectione Samuelis 145. & Hieronymi sententiæ de nouissima die ibid. disputatio contra mandigori mores 298. sententiæ de angelica potestate folio 26.hepta. sententiæ de bono coniugali 145. sententiæ de scriptura 143. sententiæ de ijs q̃ possunt habere bonum & malum sensum 150. sententiæ de sacris scriptis 147. de sydere sententiæ 478. epistola ad Hælichu & quid in ea contineatur 146. Apolog. dictum de hæresibus 126. ratio seu sententiæ de Astrologia 426. & Bedæ dissensio 145. liber ad uolusianum 183
augustinum in Pico Mirandula quasi reuixisse 386. Deo immensas gratias egisse ob libros Platoniorum 123. Apolog.
auicenna 63. de lucis potentia 30. & Auerrois ubi dissentiant 262
auicennæ opinio de influenza syderum 20. sententiæ seu dogma de Astrologia 417. sententiæ de hominis felicitate 46
auicennam diuina & Platonica edidisse 118. Apolog.
in Auicenna quid uenerandum 325.118
auis aëreum animal 96. aëreū animal cur aquis ascribatur 56
auem non animal aquatile esse ibid.
aures cœli quæ 57
aues quid figurent ibid. curnō ad aërem, sed ad aquam referantur ibid. quarum mentio fit in sacris literis, quib. officijs fungantur 28
aues quasdam in ordinibus angelorum esse ibid.
aurea carmina à quo conscripta sint, hepta 2
aurelius 249. Macrobius 468
aurelij Augustini definitio de uero 252. sententiæ de motibus cœlestib. 452. Augustini sententiæ de reb. fortuitis 524
aures hominis cur homine subiiciatur 707
auribus quib. opus sit, ad consequendam Philosophiam 354
aurum falsum quod 262. item quatenus falsum sit ibid.
auspicationes quomodo sint inutiles 431. quas Electiones astrologi nominant inutiles ibid.
auspicationes in fronte prima speciem probabilitatis haberi, cum autem diligentiùs exanimant uanas impossibilesq̃ esse fol. 534
de Auspicationibus quas electiones dicuntur q̃ uana & impossibilis sit astrologorum sententiæ fol. 584
authoris annos non esse numerandos sed merita fol. 119
autentica in ecclesia quæ fol. 222. Apol.
autumnus futurus unde præiudicetur 630
autumnalis siccitas quando appareat 607
azerchel Baton Astrologus 642
- B**
- Baal Cuaphim Philosophus & astrologus 677
baal per legem carnis sequitur 255
babylonem antiquam Arieti esse conterminā 619
babylonij qua reuerentia Astrologos honestati sint 440
babyloniorū rationes de faciebus, terminis, dodecathemorijs, nouenis & monomijs, confutant 613. opiniones de refluencia syderum 20
bacon 98
baccius Vgolinus Roberto Saluato scribit 407
bachus musarū dux 319
bachi cur tam multi apud Orpheum 109
balbi non nisi balbas intelligunt 125
balbum esse, signum imperfecti & absoluti sermonis 387
balthasari Milliauaacę sty lus 370
ad Balthasari Milliauaacam Ioan. Pici Mirandula literæ 370
per Baptismi sacramentū, Christi uirtutem in nos transfundi 58
baptismum filios Dei facere 59
bara quid significet 61
à Barbaris sapientiam omnem ad Græcos manasse 325.118
bardefani quomodo Astrolo-

MIRANDVLAM I. TOM.

astrologiam nuncupauerit	426	ri nō posse 38. propter hominem tanquam ad finem esse creatas 42.	rum, finum, Ens quomodo Deo insint 254. hominis summū qd 70.
barri princeps	360	inter irrationalia mediū locum sortiri 38	& unum unde nomē sortita sint 45. unum, uerū, Ens quomodo insint omnibus 252. seipso quod sit 46. & malum quatenus sint contraria 271. quatenus sit expetendum 258.
bartholomæi Fontij epistola ad Robertum Saluiatum 402. & iudicium de Picq Mirand. ib.		beth litera qd figuret 112	quot modis adipescetur fol. 46
basan quid	174	beth filius Aielasor quorepore uerit 555. Ast.	boni primi imago q 13.
basilius 3.27. quomodo Astrologiam appellauerit	426	biblia sacra cura regis Prologei ex Hebraica locutione in Grecū sermonē trāslata 172. Apol.	tres condiciones secundum Plutonium 254
basiliū artem seu scientiam diuinandi occupatissimam uanitatē apudellari	37	bibliam exponendi quatuor modos esse 178	bonū nihil adeo esse, quonatura hominem nō abutatur 424. duplici modo posse adipisci res creatas 46
basilidis error	149	contra Bigamis argumētū unde sit sumptū 173	post Bonū, uerū, unum, Ens, alia duo genera esse quæ omnibus insunt: nimirū Aliquid & res 252
beatitudinum nouē gradus	174	de Bigamos sententia Hieronymi 145	super Bonum, Ens, uerū, unum quare Deus dicatur esse 260
beatitudo	64	bigus 346	bona cū petamus an exaudiamur 335. omnia esse q Deus fecerit 46
beatos duplicem haberi cognitionem de creaturis	94	bilis odorē quid moueat fol. 509	boream uersa seu sub cœlo frigido habitantes, quare animosi, fortes & candidi sint 483
bebar quid significet	61	bionem Philosophum astrologiam derisisse 414	sub Borea degentes quareparum humani habebant 483
becadmim quid	82	blasius Bonacursius Hieronymo Beniuenio amico suo dilectissimo 733	boues quid figurent 57
beda 3.17. Rabanus Hebraus. 568. & Hieronymus ubi concordent	146	ἐλεῖν signa quæ dicantur 603	in Brachijs sanguinis missio quo tempore salubris sit 698
beda & Augustini dissensio	145	boëtius 119	bragmanes Indorum nihil aggressos esse, nisi oratione pmissa 43. hept.
bella unde iudicent 687. & externa mala non a qualitatibus primis dependere	508	boëthij sententia de Ente boëthius 258	brenlanus Britanus Astrologus 731
bella nostra si cœlo comparentur qualia sint	519	id est, Deo 257	bresit quid significet 69
bellorū causa q 508. 528		boëthium multapollitū esse, sed non perfecisse fol. 326	britannia cui ligno cœlesti subiecta sit 629
benedictiones per q demonstrentur apud Hebræos	174	bonatus Astrologus insignis 638. Astrologus imperitus 422	britannica lingua q 356
bengerfen	178	bonati mendatijs de Christo Iesu 438. sententia de sphaera nona 646	brumalis solstitij prerogatiua quæ 639
beracha benedictiones indicari	174	bonitas ubi amittatur 355.	
berengarij opinio de Sacramento altari	183	beatissima quæ 254	
berith quid significet	61	bonitatis peculiare quid fol. 255	
bernhardus de Martyrij 220. de Gannaco folio	128. 164	bonitatem esse multiplicem 253	
bestiarum duces, homines	29	bonum quid ibid. summum 64. & malum q in prædicamento sint secundum Aristotelē 258. & malum contrariorum genera esse 266. uerū	
bestias ab homine erudi-			

b 3 bur

INDEX IN IO. PICVM

- burleus 86.298
 bruta intus in nostris uis-
 scribis esse 732
 brutorum irrationaliū dif-
 ferentia tres 38. gene-
 ra uaria nos domi habe-
 re 32
 in Brutis quod summum
 bonum sit 7
C
 Cabala quid 167
 cabala unde dicta, & qd
 123. unde dicta 329.
 quas scientias in se con-
 tineat 180. quid apud
 Hebræos significet 176
 quid doceat 113
 cabalæ sciētia unde fluxe-
 rit 176. nomen unde
 177. libri unde dicti
 176. scientia de qua re-
 potissimum agat 168.
 scientiam esse receptio-
 nis 176. li-
 bros ab ore Dei esse tra-
 ditos ibid. scientia
 duplex secundum autho-
 rem nostrum 107.108.
 libri qui 176. scien-
 tiæ apud Hebræos anti-
 quos nō factam esse mē-
 tionem 180. funda-
 menta quid doceāt 111
 scientiæ libri qui 330.
 nomen odiosum patri-
 bus 175
 in Cabalæ libris fontem
 esse ueræ Philosophiæ et
 scientiæ 177
 cabalæ libros Iudæis non
 dum excessis uigesimali
 quartum annum legen-
 di prohibitos esse 179.
 scientiæ quibus sit com-
 mentata 176. artis
 ridiculosa definitio 175.
 scientiæ libri qui 123.
 speculatiuam partem es-
 se quadruplicem 108
 cabalā esse sapientiæ fon-
 tē 123. quid uocēt He-
 bræi 180. maximē nos
 de diuinatione Christi cer-
 tificari 105. ueram &
 antiquam esse reuelatio-
 nem legis 180
 in Cabalis nihil esse, quod
 Catholicæ & Orthodo-
 xæ fidei repugnet 181
 cabalistæ apud Hebræos
 qui 170. Apolog. un-
 de dicti sint 175
 cabalistarū dogmata 321
 mysteria quem numerū
 præfigurent 173
 cabalistas spiritum sanctū
 secundam sapientiā ap-
 pellari 173. non homi-
 nes sed hircoceros po-
 tius uel centaurū uel ali-
 ud animal monstruosum à
 quibsdā putatos esse 175
 cabalistica ars unde dicta
 fol. 178
 cabalisticus modus 180
 cæcitas quale nomē 296
 cædes unde suscitent 528
 caeremonialia ueteris le-
 gis post Christi passionē
 potuisse sine peccato ob-
 seruari 66
 cæsar Romanorum Rex
 fol. 170. Astrol.
 cæsarum leges de noxijs
 uitæ à ciuitatibus elimi-
 nandis 414
 ad Caium epistola Diony-
 sij 305
 calisthenes quo tempore
 Chaldaeorū de astris an-
 notationes in Græciam
 misit 714. Astrol.
 calidam causam ad Solē
 referri 15
 calor triū cælorum qmo-
 do differat 7. elementa-
 ris & cœlestis differūt 7
 caloris natura quæ 464.
 intentionem quæ faciāt
 fol. 466
 calorem cœlestem aliquā-
 do non posse discernere
 ab elemētari natura 466
 cœlestē opificē esse uni-
 uersalē rerū corporearū
 463. cœlestē inferiorib.
 corporibus duobus mo-
 dis participari 463. se-
 paratum etiam ignē ge-
 nerari posse 67
 in Calore quid nobis præ-
 figuretur 511
 calores quare uideri non
 possint 511
 calorum omnium perfe-
 cta constitutio q̄ ibid.
 cameracensis Cardinalis
 quid neget 295.296
 cāpanus Astrologus 649
 cancellarij Parisiorū sen-
 tentia de Dei appellatio-
 ne 306
 cancer quale signū 480.
 Lunæ domus 589. &
 Saturnus quā diu an-
 te diluuiū orbī magno
 præfuerint 583. digni-
 tas louis 20. quale si-
 gnum 607. quare si-
 gnum mobile 649.
 signum humidum & frī-
 gidum 497. quale si-
 gnum 687
 cancri nomen unde fo-
 lio 655
 cancro aqueam qualitātē
 assignari ibid.
 cancrum quare Lunæ do-
 micilium assignarint As-
 trologi 590
 in Cācro Sol qualis sit 20
 quem morbum luna p̄-
 cipuē adferat 480
 cādelabrum aureū distin-
 ctum septē lucernis etc.
 decimū orbem seu decē
 sphaeras designasse 17.
 in Tabernaculo Dei il-
 luminās septē Lucernis
 quid representet hept. 6
 canib. sanctum dare quid
 fol. 329
 canicula quādo orisura
 apud Aegyptios 630
 canonici Regulæ testimo-
 niū de Io. Pici Mirād. in-
 genio & scriptis 393
 cantica apud Hebræos q̄
 quæ demonstrētur 174
 capitū

MIRANDVLAMI. TOM.

capiti quot anni assignet	castigari quid	258	non bonis	411
capreolus 143. 155 (614)	castritius	349	celestinus in Ephesino cō	
capreoli sententia de En-	casus qui secundum Ari-		cilio damnatur 222. A-	
te & uno 291 (607)	stotelem	526	polog.	
capricornus signi calidū	casum & fortunam peri-		cellus	496
capricornus quare signi	pathetici quomodo de-		centaurus an sit	292
mobile	fendant	524	cera tractatio ad quid p-	
capricorno terream quali	catalogus eorū qui myste-		rit	11
tatem assignari	ria seu occulta scripserūt		cerebrum fons cognitio-	
capricornum esse domici-	in hept.	3. & 4	nis	61
lium Saturni	cathegoricus syllogismus		ceres Eleusina	379
in Capricorno Sol quo-	qui	69	chaldaicē qui scripserint	
modo fiat	catholica Philosophia q̄		367. epistola ad Marfil.	
in Capricorno quem mor-	fol.	108	Ficinum	
bum Luna præcipue ad-	cauda & caput Draconis		chaldæi quare primū su-	
ferat	quales sint	602	perstitutionibus & Idolo-	
eappadocia cui signo cō-	caudæ quibz anni tribuan-		latriæ dediti fuerint 722	
lesti sit subiecta	tur	634	quales Astrologi fuerint	
caput & Caudam Draco-	causa transmutans siue ef-		714. olim Astrologi	
nis interfectiones imagi-	ficiens 11. finalis ibi.		appellati 423. anti-	
nariorum circularū nul-	efficiens quæ 42 q̄ affi-		quis tēporibus qui fue-	
la ut naturali p̄ditorū q̄-	nitatis species & quo-		rint 425. Astrol. qui	
bus in p̄dicēdo antiqui-	modo 43. secunda-		bus instrumentis in præ-	
ores usi sunt	ria quomodo secundariæ		ditionibus usi sint 648	
carbo quid	obediat ibid. finalis		de senib. unde rationem	
cardinalium ordo q̄	diluuiorum & incēdio-		sumpserint 725. qua-	
carmina aurea à quo sint	rum qualis 75. extrin-		les apud quos nata fue-	
composita	secarum exemplis à Mo-		rit Astrologia 719.	
carneades insignis Philo-	se descripta	42	quid de imaginibus pla-	
sophus	causæ efficientis ut quo-		netarum senserint 658	
carneadē aduersus Astro-	modo materia tractata		chaldæorū scripta in Ge-	
logiam disputasse	sit	11	nesim	4. hept.
carnifices in Republ. Dei	causam primariā magis		chaldæorum Imagines fi-	
qui	influere quā secundariā		gmenta esse 653. di-	
ccarnis curā feceris non	43. agentē & ma-		ctum de hominis laude	
esse dictum sed ne fece-	teriale a Moyse cōlū		315. disciplina quā	
ritis indeliderijs	& terram appellari 16.		diu durauerit 713. Astr.	
caro Domini quomodo	extrinsecam triplicē esse		religionem qui planeta	
Deificata dicat esse	42. agentem cōlū ap-		faciat 578. Astrolo-	
sub Carolo rege Franco-	pellari 12. & causam		gia quantum distet ab	
rum Picum Mirandulā	materiale terram ibid.		Aegyptiorū 440. rex	
obiisse	causas naturales agentes		in animal brutum muta-	
casleu mensis apud Chal-	instrumenta esse diuinæ		tur 34. hept. doctri-	
dæos, idem ac apud nos	artis secundum Platoni-		na de honore cōlū	
December	cos 11. adhuc duas		dogma de syderibus 19	
callander insignis Mathe-	alias esse præter natura-		chaldæos neque signis,	
maticus	les ibid. naturales ni-		neque domibus plane-	
callandrū Astronomum	hil præstare seu agere, si-		tarum esse usos	589.
celeberrimum nunquā	ne diuinæ artis ordine		chaldæos quid in hanc o-	
prædictionis genere ef-	13. agentes semper pri-		pinionem induxerit fie-	
seusum	marias esse earum rerū		ri factores humāos, & de	
callādra sub qua parte cō-	qua accidunt	11	stellis posse prævideri fo-	
li sit nata	cecilij dictum de amicis		lio	721

b 3 super

INDEX IN IO. PICVM

- burleus 86.298
 bruta intus in nostris uis-
 scribus esse 732
 brutorum irrationaliū dif-
 ferentia tres 38. gene-
 ra uaria nos domi habe-
 re 32
 in Brutis quod summum
 bonum sit 7
C
 Cabala quid 167
 cabala unde dicta, & qd
 123. unde dicta 329.
 quas scientias in se con-
 tineat 180. quid apud
 Hebræos significet 176
 quid doceat 113
 cabalæ sciētia unde fluxe-
 rit 176. nomen unde
 177. libri unde dicti
 176. scientia de qua re-
 potissimum agat 188.
 scientiam esse receptio-
 nis 176. li-
 bros ab ore Dei esse tra-
 ditos ibid. scientia
 duplex secundum autho-
 rem nostrum 107.108.
 libri qui 176. scien-
 tiæ apud Hebræos anti-
 quos nō factam esse mē-
 tionem 180. funda-
 menta quid doceāt 111
 scientiæ libri qui 330.
 nomen odiosum patri-
 bus 175
 in Cabalæ libris fontem
 esse ueræ Philosophiæ et
 scientiæ 177
 cabalæ libros Iudæis non
 dum excessis uigessimū
 quartum annum legen-
 di prohibitos esse 179.
 scientiæ quibus sit com-
 mentata 176. artis
 ridiculosa definitio 175.
 scientiæ libri qui 123.
 speculatiuam partem es-
 se quadruplicem 108
 cabalā esse sapientiæ fon-
 tē 123. quid uocēt He-
 bræi 180. maximè nos
 de diuinatione Christi cer-
 tificari 105. ueram &
 antiquam esse reuelatio-
 nem legis 180
 in Cabalis nihil esse, quod
 Catholicæ & Orthodo-
 xæ fidei repugnet 181
 cabalistæ apud Hebræos
 qui 170. Apolog. un-
 de dicti sint 175
 cabalistarū dogmata 321
 mysteria quem numerū
 præfigurent 173
 cabalistas spiritum sanctū
 secundam sapientiā ap-
 pellari 173. non homi-
 nes sed hircoceruos po-
 tius uel centaurū uel ali-
 ud animal mōstrosū à
 qbusdā putatos esse 175
 cabalistica ars unde dicta
 fol. 178
 cabalisticus mod⁹ q 180
 cæcitas quale nomē 296
 cædes unde suscitent 528
 cæremonialia ueteris le-
 gis post Christi passionē
 potuisse sine peccato ob-
 seruari 66
 cæsar Romanorum Rex
 fol. 170. Astrol.
 cæsarum leges de noxijs
 uitæ è ciuitatibus elimi-
 nandis 414
 ad Caium epistola Diony-
 sij 305
 calisthenes quo tempore
 Chaldaeorū de astris an-
 notationes in Græciam
 miserit 714. Astrol.
 calidam causam ad Solē
 referri 15
 calor triū cœlorum qmo-
 do differat 7. elementa-
 ris & cœlestis differūt 7
 caloris natura quæ 464.
 intentionem quæ faciāt
 fol. 466
 calorem cœlestem aliquā-
 do non posse discernere
 ab elemētari natura 466
 cœlestē opificē esse uni-
 uersalē rerū corporearū
 463. cœlestē inferiorib.
 corporibus duobus mo-
 dis participari 463. se-
 paratum etiā ignē ge-
 nerari posse 67
 in Calore quid nobis præ-
 figuretur 511
 calores quare uideri non
 possint 511
 calorum omnium perfe-
 cta constitutio q ibid.
 cameracensis Cardinalis
 quid neget 295.296
 cāpanus Astrologus 649
 cancellarij Parisiorū sen-
 tentia de Dei appellatio-
 ne 306
 cancer quale signū 480.
 Lunæ domus 589. &
 Saturnus quā diu an-
 te diluuiū orbi magno
 præfuerint 583. digni-
 tas louis 20. quale si-
 gnum 607. quare si-
 gnum mobile 649.
 signum humidum & fri-
 gidum 497. quale si-
 gnum 687
 cancri nomen unde fo-
 lio 655
 cancro aqueam qualitatē
 assignari ibid.
 cancerum quare Lunæ do-
 micilium assignarint As-
 trologi 590
 in Cæro Sol qualis sit 20
 quem morbum luna p-
 cipuè adferat 480
 cādelabrum aureū distin-
 ctum septē lucernis etc.
 decimū orbem seu decē
 sphæras designasse 17.
 in Tabernaculo Dei il-
 luminās septē Lucernis
 quid rēpserit hept. 6
 canib. sanctum dare quid
 fol. 329
 canicula quādo oriatur a-
 pud Aegyptios 630
 canonici Regulæ testimo-
 niū de Io. Pici Mirād. in-
 genio & scriptis 393
 canrica apud Hebræos q
 quæ demonstrētur 174
 capitū

MIRANDVLAMI. TOM.

capiti quot anni assignet	castigari quid	258	non bonis	418
capreolus 143. 155 (634	castritius	349	celestinus in Ephesino cō	
capreoli sententia de En-	casus qui secundum Ari-		cilio damnatur 222. A-	
te & uno 291 (607	stotelem	526	polog.	
capricornus signū calidū	casum & fortunam peri-		cellus	496
capricornus quare signū	pathetici quomodo de-		centaurus an sit	292
mobile	tendant	524	cera tractatio ad quid p-	
capricorno terream quali-	catalogus eorū qui myste-		lit	11
tatem assignari	ria seu occulta scripserūt		cerebrum fons cognitio-	
capricornum esse domici-	in hept.	3. & 4	nis	61
lium Saturni	cathegoricus syllogismus		ceres Eleusina	379
in Capricorno Sol quo-	qui	69	chaldaicē qui scripserint	
modo fiat	catholica Philosophia q̄		367. epistola ad Marfil.	
in Capricorno quem mor-	fol.	108	Ficinum	
bum Luna præcipue ad-	cauda & caput Draconis		chaldæi quare primū su-	
ferat	quales sint	602	perstitionibus & Idolo-	
capadocia cui signo cœ-	cauda quōt anni tribuan-	634	latriæ dediti fuerint 722	
lesti sit subiecta	tur		quales Astrologi fuerint	
caput & Caudam Draco-	causa transmutans siue ef-		714. olim Astrologi	
nis intersectiones imagi-	ficiens 11. finalis ibi.		appellati 423. anti-	
nariorum circuloꝝ nul-	efficiens quæ 42 q̄ affi-		quis tēporibus qui fue-	
la ut naturali p̄ditorū q̄-	nitatis species & quo-		rint 425. Astrol. qui	
bus in p̄dicēdo antiqui-	modo 43. secunda-		bus instrumentis in præ-	
ores usi sunt	ria quomodo secundariæ		ditionibus usi sint 648	
carbo quid	obediat ibid. finalis		de senib. unde rationem	
cardinalium ordo q̄	diluuiorum & incēdio-		sumpserint 725. qua-	
carmina aurea à quo sint	rum qualis 75. extrin-		les apud quos nata fue-	
composita	secarum exemplis à Mo-		rit Astrologia 719.	
carneades insignis Philo-	se descripta	42	quid de imaginibus pla-	
sophus	causæ efficientis ui quo-		netarum senserint 658	
carneadē aduersus Astro-	modo materia tractata	11	chaldæorū scripta in Ge-	
logiam disputasse	sit		nesim	4. hept.
414	causam primariam magis		chaldæorum imagines fi-	
carifices in Republ. Dei	influere quā secundari-		gmenta esse 653. di-	
qui	am 43. agentē & ma-		ctum de hominis laude	
40	teriale a Moysē cœlū		315. disciplina quā	
ccarnis curā feceris non	& terram appellari 16.		diu durauerit 713. Astr.	
esse dictum sed ne fece-	extrinsecam triplicē esse		religionem qui planeta	
ritis indesiderijs	42. agentem cœlū ap-		faciat 578. Astrolo-	
33	pellari 12. & causam		gia quantum distet ab	
caro Domini quomodo	materiale terram ibid.		Aegyptiorū 440. rex	
Deificata dicat esse 161	causas naturales agentes		in animal brutum muta-	
sub Carolo rege Franco-	instrumenta esse diuinæ		tur 34. hept. doctri-	
rum Picum Mirandulā	artis secundum Platoni-		na de honore cœli 22	
obiisse	cos 11. adhuc duas		dogma de syderibus 19	
405	alias esse præter natura-		chaldæos neque signis,	
casleu mensis apud Chal-	les ibid. naturales ni-		neque domibus plane-	
dæos, idem ac apud nos	hil præstare seu agere, si-		tarum esse usos 589.	
December	ne diuinæ artis ordine		chaldæos quid in hanc o-	
631	13. agentes semper pri-		pinionem induxerit fie-	
cassander insignis Mathe-	marias esse earum rerū		ri factores humāos, & de	
maticus	qua accidunt	11	stellis posse prævideri fo-	
730. Astrol.	cecilij dictum de amicis		lio	721
cassandrū Astronomum			b 3 super	
celeberrimum nunquā				
prædictionis genere ef-				
fectum				
417				
cassandra sub qua parte cœ-				
li sit nata				
576				

INDEX IN IO. PICVM

- super Chaldaicam Theologiam enarrationes qui scripserint 367. epistola ad Marfilium. Ficinum.
- charitas qualis habitus 66
- charitatis ordo iuxta creaturam 41
- charondas 121
- cherilus 357
- ad Cherubicam uitae exemplar quomodo nostra uita informanda sit 316.
- & 317
- cherubicam mentes 7
- cherubin 316
- cherubin quale nomen fol. 81
- cherubinorum exercitus officium quod 316
- chiddekel fluuius Paradyfi 321
- chilo sapiens 373
- chiliasiae haeretici 113. Apolog.
- chiliasiarum haereticorum author qui ibid. Apol.
- chimera quid 257
- chimera quale animal 277
- chimeram non esse 261
- chiromantici unde sua futura praescripti sint 439
- chiromanticos in uola manus septem montes pro numero planetarum finxisse 439. Astrol.
- chordae decem Psalterij quem numerum praefiguratae sint 173
- choros angelicos deos non cupari 18
- christianam legem uarijs coniunctionibus medijs ascriptam esse 574
- christianam religionem quomodo nuncuparint Astrologi 579
- christianorum resurrectio quae 581
- christianorum religio cur Mercurialis dicatur 579
- Religionem quae constellationis componat 578
- christianos errare qui die Sabbati non ferientur 438. non esse, qui aut Lunae cursum, aut stellarum, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda obseruant folio 427. spirituales esse Israelitas 179.
- christophorus Saxolus Medicus 289. Apolog. Saxolus Mirandulanus Medicus 310
- christophori Landini, ad Robertum Saluiatū epistola 397. Landini testimonium de Io. Pico Mirandula 397
- christus primogenitus omnis creaturae 40. imago Dei patris ibid. filius Dei qualis homo dicatur 27. cur noctu natus sit 575. cur humanam naturam coeperit 40. uia, ueritas & uita 56. quomodo in cruce adoretur 157. quando aduenerit & quid intra millenarium illud quartum factum fuerit 52. quomodo receptus fuerit a patribus. 49. quomodo ad inferos descendit 134. cur post se miserit paracletum folio 111. in ultimo iudicio qua natura sit iudicaturus 64. quomodo ad inferos descendit 136. primogenitus omnis naturae 28. quare ad inferos descendit 142. uerus homo & deus 2. & 3. unde incipiat in nobis formari 28. sapientia patris 59. quot annis à mundi exordio natus sit 54. hepta. summa & absoluta felicitas 47. finis legis, nostrumque Sabbatum 10. imago substantiae Dei 2.
- christus instaurator nostrae salutis 40
- christi aduentum auide expectatum esse à patribus 49. aduentus quibus profuerit 54. uirtus quomodo in nos deriuetur 58. anima quomodo dicatur simul fuisse in Paradyso & in inferno 142. imago quid repraesentet 156
- christi opera seu miracula excedere gradum & terminum illorum, quae possunt ferre per agentia naturalia 168
- christi descensus quò usque sese extendat 142. filij quomodo regenerentur 34. anima cur dicatur fuisse in inferno 127
- christi animam descendere ad infernum propter duplicem effectum folio 140. 141. humanitate an latrā sit adhibenda secundum Scottistas folio 157. humanitas quomodo adoretur folio 156. miracula an potuerint fieri per Magiam seu Cabalam 233. Sanguinis effusio quid prosit 134. humanitatem solum & πρὸς οὐλὰς adorari 156.
- christi sanguis quomodo ex uino & aqua proueniat 182. animam non secundum deputationem ad inferos descendisse 140. resurrectio causa nostrae resurrectionis 338. imago quomodo sit adoranda 155
- christi descensus secundum animam ad inferos, quomodo factus sit 125. animam non simul fuisse in Paradyso & in inferno

MIRANDVLAM I. TOM.

no 142. anima quomodo descenderit ad inferos 141. crucem non esse adorandam adoratione Latriæ 94. animam triduo in inferno fuisse 138. animam presentialiter fuisse in inferno 126
 In Christi uaticinio Abrahami ludæi deliramentum 571
 de Christi aduentu qui Prophetizauerint 53. aduentu edicta temporis præterisse 54. miraculis disputatio 232. & 233
 per Christi nomen solum homines saluos fieri 44. & 45
 christo cum qua re omnia maximè consonare debeant 57
 christum suo sanguine patrem placasse 34. legem non absolui, sed pfecti 55. non fuisse ludæis exitio ibid. sexta feria esse passum 174. per Solem figurari 55 pastorem non piscatorem esse 58. fuisse ludæis exitio, à quibus sit dictum 54. hominum consummationem esse 15. Dei uirtutē in nobis esse 41. nobis cœlum referasse 6. in inferno operatum esse 126. secundum animā ad inferos descendisse 125. satis fecisse, ræ Dei 34. uenisse non esse futurum 52. hept. exitio & pditioni qbdā fuisse 54. nō ueraciter & quantum ad reatam præsentiam descendisse ad inferos 94. esse dominū legis 51. in inferno solum per effectum fuisse 128. post

peractum in cruce sacrificium ad patres descendisse 49. Euangelistū non scripsisse, sed prædicasse hept. 2. filium esse creaturam secundum Arrium 148. uirtutem omnium uirtutum esse 28. uictum triumphasse 55. de tribu ludæ exisse ibid. hepta. nō descendisse ueraciter ad inferos secundum quos 134
 christum pro salute saluandorum dæmonum iterum in sublimiori elemento crucifigendum esse, secundum Origenem folio 207. esse uenturum post quartū mundi millenarium, quomodo intelligendum 54. hepta.
 christum uirtutem illam à se habuisse miracula edendi 167
 christum solum esse ostium ad uitam æternam fol 45
 christum secundum animam fuisse beatum folio 141. per crucem rememoratiuè adorari 156. non uenisse ut legem solueret, sed ut perliceret 51. esse ueram lucem 55 esse principium, in quo Deus fecit cœlum & terram 22
 ante Christum quamdiu reges Ptolemaici Aegypti uixerint 421. Astrol.
 ad Christum à mundi exordio quot anni sint secundum Hebræorū supputationem 572
 ad Christum à Moyso tempore quot anni fuerint 572. Astrol. usque ab Adami tempore quot anni fuerint 554.

usque à diluuiō quot anni fuerint 565
 post Christum nemini liceri genituram alicuius de cœlo interpretari 426
 per Christum solum, carnem peccatis maculatā, posse ad uerbum ascendere 44
 In Christo nō fuisse scientiam acquisitam 66. omnia esse condita 40. utrum sit unum esse, aut plura esse 83. fuisse duo esse 66. corpus humanum sumptū esse sine anima rationali secundum quos 163
 à Christo homine, in omnes homines totius bonitatis perfectionem deriuari 15. quare semper auxilium sit petendum 332. addit
 luuium quot anni sint 570. usque ad nos qd anni fluxerint 564
 chrysostimus rerum mysteriarum scriptor 4
 chrysostimi sententia de Astrologia 426
 chrySTALLINUM cœlum qd, seu ubi 18
 chrySTALLI cœli animalia quæ 21
 cicero 274
 ciceronis dictum insigne fol. 324
 ciceronem carmina scriptitasse nulla uenere, nulloq; Lepore, musis scilicet inuita atque repugnantia 401.
 M. Ciceronem esse Romanæ linguæ culmen ibid.
 à Cicerone Astrologiam confutatam esse 414
 circeæ fabulæ 32. hepta. 92. Apol.
 circularis motus quid figuret 48
 circulus quid 24. in qd partes diuidatur 648
 b 4 cii

INDEX IN IO. PICVM

- circuli partes quatenus aliquid in nobis efficiant fol. 649
- circulum octauū per lam padem super caput candelabri aurei indicari 17
- sub Circulo æquinoctiali & æstiuāli solstitio habitantes, quare semper calidissimā regionem habeant 482
- circulis quibus utant Astrologi ad cernēdas domos duodecim 608
- circumcisio quare data sit 82. itē cur octaua die fiat ibid.
- circumcisionis fœdus sub quo inceptū sit 34. hept. necessitas per quē sit destructa 110
- circumuenire officiū Rhetoris 352
- ciues cœlestes 37
- ciuiles uirtutes quales 73
- ciuitas cœlestis unde deriuata sit 56
- clemens Alexandrinus 527
- clemens 180
- clemens Apostolorum discipulus 104. Alexandrinæ Ecclesiæ presbyter 104. Apolog. quare nō hereticus sit nominandus 224. Quintus Pontifex Romanus 496
- clementis libri, quorū inscriptis Recognitio 9. 104. libros ab hæriticis corruptos esse ibid.
- climaterici anni unde sint inuenti 621
- cœlestis mundus quot orbibus habeat 7
- cœlestia etiam præter lucem, calorem influi 20. corpora non per se motum circularem perficere posse, sed per motricē gratiam circumagi 48. quæ influant inferiorib. 20. corpora causas esse essentielles inferiorum rerum 471. loco fratru nobis coniuncta esse fol. 22
- cœlestium corporum operationes 20. omnium impressionum lumē uehiculum & fomentū esse 633
- in Cœlestium motibus quod homines occupatissimi fuerint 722
- cœlestibus terrena nomina indici 7. præter influentiam motus & luminis nullam uim inesse 461. occultas uires nō inesse, per quas occultas inferiorum rerum proprietates producant, sed calorem tantum lumenque uiuificum 510
- cœlum quid 57. 68. 456. unde nuncupetur apud Hebræos 5. stellatum 18. mediū inter quas aquas uerē sit 36. medium unde sit dictum ibid. Cristallinum quod 645. igneum 14. empyreum quid 141. Empyreum 7. quomodo moueatur 48. qualiter motu agat, & lumine, & elementorum methologo mineralium, uiuentiumque uniuersalis causa sit 456
- cœlum & terra unde, quomodo, quando citentur testes 49
- cœlum quid efficiat, quid non efficiat 478
- cœlum quomodo calefaciat inferiora 71. id est, actus in angelis cur dicatur 35. per se ne an ex accidenti faciat frigiditatem 458. principium uitæ motus & calor 61. causa agens unde 72. quomodo in nos agat 468 & terra quare inscriptura testes citentur 40. circulus & quare 29. quomodo causa sit rerū fortuitarum 523. in omnia corpora primum fol. 511.
- cœlum Empyreum seu decimum orbē esse principem cœlorum 17. & quæcunque in cœlo communi cursu eueniunt unde fiat 546. orbiculatum quid efficiat 315. Empyreum 17. item cum sit natura corporea, an potius in corporea ibid.
- cœlum super quas aquas deferatur 31. quo die sit firmatum 51. decimum quod 17. nudum quid figuret folio 51
- cœli & Dei collatio 29. priuilegium quod 512. cœli dignitas & efficacia erga mundum inferiorem quæ 456. uis quid in nobis efficiat folio 484. creatio an differat à terræ creatione 24
- cœlo quantum sit tribuendum 22
- cœlo nec malas leges sicuti bonas non subijci 339
- cœlo quare plus tribuamus quam oporteat folio 518
- cœlum uniuersalem causam esse uiuentium, neque ad ipsam indiuiduorum uarietatem referendum esse 454
- cœlum authorem habere, quicquid sit in elementis ordinariū & naturale 505
- cœlum esse unitatem omnium corporum 512
- cœlum animal esse à seipso motum secundum Aristotelem 29
- cœlum

MIRANDVLAM I. TOM.

cœlum à se nō moueri 86
 esse animum in corpore
 terreno 42. inanima-
 tum esse dicere impium
 est 71. animal dici 29.
 duobus constari 5. in
 orbem moueri 29. de
 improbis hominib. pœ-
 nas accepturum 40.
 extra motu facere 468.
 decimum nullum mo-
 tum pati 17. esse Lu-
 cidum corpus 20. q̄-
 modo cum terra coniun-
 gi dicatur 42. non
 statim lumine illustratū
 fuisse 51. esse anima-
 tum 85. esse corpus
 naturale, omnium cor-
 porum naturalium per-
 fectissimum 456. ef-
 se expressissimum simu-
 lachrum supernaturalis
 felicitatis 57. ratio-
 nem dici 31. non
 posse eius rei signum ef-
 se, cuius non sit causa fo-
 lio 542
 per Cœlum in oratione
 Salom. cum clamat: Ex-
 audi d̄ cœlum, quid sit
 intelligendum 81
 ad Cœlum non esse referē-
 dum, si quid à nobis sit,
 quod nostras vires exce-
 dere uideatur 527
 à Cœlo quid differamus
 48. non esse petenda
 bona, sed à Domino cœ-
 li 22. non posse na-
 turæ vires excedentia si-
 gnificari 550
 cœlorum motrix & domi-
 na quæ 7. omnē uir-
 tutū dūce ad terram trās-
 uehi 30
 cœlos non esse item in ge-
 nere 68
 cogitationem & exoratio-
 nem defunctorum san-
 ctam & salubrem esse fo-
 lio 153
 cognitio actualis quid 79

cognitio sensualis quare
 imperfecta dicatur 246.
 Physica quomodo ap-
 prehendatur 513
 cognitionem omnem, ef-
 se participationē quan-
 dā luminis intellectualis
 fol. 513
 columella rei rusticæ ex-
 actissimus scriptor 503
 columellam Astrologiam
 penitus respuisse ibid.
 cometas & fulmina à Mo-
 yse stellas & astra nomi-
 nari 16
 ex Commentario solum
 sapere ingenuosum esse
 secundum Senecam 119
 communicatio nostra cū
 angelis & beatis qualis
 fol. 30
 compositionis ratio in an-
 gelis qualis 35
 compositus syllogismus
 qui 69
 conceptionis hora q̄ 531
 conceptus genituræ qd
 præster 625. quan-
 do melior fiat 476
 conceptui quā genituræ
 plus Ptolemæum tri-
 buisse 624. 625. & sic
 deinceps.
 concilium Toletanū qd
 in Astrologos constitue-
 rit 427. Astrol.
 conciliorum & Pontificū
 quorūdā decreta in A-
 strologos ibid.
 conclusiones numero no-
 ningentæ, quas olim au-
 thor Romæ disputādas
 exhibuerit 63. quot
 damnatę sint ab aduersa-
 rijs Romæ 114
 concretum quid 244
 concupiscentia carnis &
 oculorū quale uitiū 255
 conditionem nostrā non
 de infirmo corpore esse
 metiendam 22
 coniugij pars ubi pona-
 tur 619

de Coniugio q̄modo p̄di-
 cant Astrologi 586
 coniūctio quintuplex a-
 pud Moysem 41. ma-
 xima septima à mūdi ini-
 tio quando fuerit 566.
 maxima quæ sit secun-
 dum Messahalam 556.
 magna quando fiat ibi.
 maior quando eueniat
 ibid. media quādo ac-
 cidat ibid. maxima,
 maior, media quæ ibid.
 coniunctionis decem ali-
 os modos esse 42
 coniunctionem quomo-
 do Græci appellauerint
 558. magnā quid uo-
 citarint Astrologi 551
 mediam cur dixerit Pro-
 lemæus esse maxime dif-
 ferentiam 560
 coniunctiones quot sint
 in stellis erraticis 558.
 & 559
 coniunctionum magna-
 rum inuentum nouum
 esse 557. 558. & sic deī.
 maximarum Astrolog.
 quot ponat Alliacensis
 principia 566. noua-
 rum natura 562
 coniunctiones maximas
 quot afferat Alliacensis
 ibid. maximas, medias,
 minimasq̄ q̄modo di-
 stinguat Ptolemæus 560
 maximas quas nuncu-
 pent Astrologi ibid.
 minimas & medias q̄s
 nuncupent ibid.
 per Coniunctiones ma-
 gnas Astrologos iudica-
 ri non posse 673
 circa Coniunctiones ma-
 gnas Astrologorū diffi-
 dentes opiniones 556
 coniunctionibus medijs
 Astrologos præcipuos
 usos esse 561
 coniunctū alteri quinque
 modis dici 41
 conon Aegyptius Mathe-
 matice

INDEX IN IO. PICVM

maticus	656	& qua in cena Domini	largiantur	129
de Consecratione	233	ca 64. uerū Christi qd	corporum omnium uni-	
conseruari à Deo in statu		sit 185. Christi secun-	tas quæ 512. muta-	
uirtutis qui petit, quid si		dū ueritatē sacramēti in	tiones unde fiant 497.	
gnificari uelit	335	altari esse 181. meum	superiorum numerū in-	
consilij profunditas à qua		hoc est, qmodo illa uer-	certum esse 642. coe-	
cōstellatione manet 338		ba. teneant 231. meum	lestium fidelis observa-	
constātia Antonij fratris		hoc est qmodo intelligē	tio apud quos habeat lo-	
uxor Romæ obijt 448		dum 185. in triduo quo	cum 714	
constantiensis concilij tē		modo à Deo assumptū	corporum humanorū di-	
pore qd Astrologi p̄di-		sit 165. simul in diuer-	uersitas prima unde fo-	
xerint 551		sis locis esse nō posse 65.	lio 484. motus quot	
constellationem nullā in		hoc est meū, quomodo	tuplex, secundum Philo-	
telligi posse per stellam		sint illa uerba recipiēda	sophos 48. uitæ ex-	
magorū, & simul cū de		94. Christi quod tradi-	pertium genera 7. no-	
claratione quarūdā scri-		tū est Apostolis in Sacra-	strorum uāna an ex coe-	
pturarū, q̄ imperitis pos-		mento alteris quale fue-	lo sint 505. 506. su-	
sent uideri Astrologiæ		rit 195. unde pendeat	periorum uarios motus	
adstipulari 547		512. celeste suo mo-	ab Astrologis esse cogi-	
contētiua pprietas qd 76		tori nihil reluctari secun-	tatos 642	
contingētia rerum ab æ-		dum peripatheticos 21.	corporibus celestibus q̄	
terno Deo nota fuisse 64		terram uocari 31 32.	uires insint & q̄ non fo-	
contemplatio, q̄ræ in ma-		Christi quale fuerit 66.	lio 510. celestibus	
teria, & affectionib. uer-		quære dicatur terra, 30.	non plus attribuendum	
satur, qualis 429		hominis uarijs elemētis	esse, quā honestum sit	
contemplatores quæ con-		esse mixtum 8. terre-	fol. 22	
stellatio faciat 539		num hominis quale sit	corpora sublunaria radijs	
coordinationem intelligi		fol. 42	luminarium affici 515.	
bilem super omnem in-		corpuscula nostra si coelo	corpora alia in rectum:	
tellectualem Hierarchiā		comparētur qualia sint	alia in orbem ferri 48	
esse 80		fol. 519	corpora quatuor esse in-	
coorientia q̄ dicantur 659		corpus mobile sciētiae na-	fra cœlum 459	
copulari res inter se quin-		turalis esse subiectū 64	omnia rationali spiritu	
decim esse modos 41		corporis partes luce colla-	regi 26	
cor primum esse. quod in		strari 34	in Corpora inferiora ui-	
homine formatur 622.		corporis consideratio ad	res cœlitus non sortiri	
motus uitæ fons 81		quæ spectet 64. uires	fol. 510	
à corde quinq; sensus ma-		unde firmiores reddun-	inter Corpora mobilia, q̄	
nari 31		tur 116. temperatu-	primum honorem tene-	
corallia & id genus alia		ra unde dependeat 541	ant 17	
quare infantulorū collo-		corpori unde proueniat	in Corporibus quando	
alligentur 387		uita & salis, & nutrimen-	humiditas crescat 516	
corandus 327		tum 31	corporalis natura quid fo-	
coriū qd componat 315		corpus & sanguinē Chri-	lio 75	
corpus Christi post conse-		sti in Sacramento altari	corporalis natura quomo-	
crationem manis facere		& sensualiter non solum	do sit mobilis & immo-	
dotū tractari & frangi, si		sacramentaliter adesse iu-	bilis ibid.	
deliū dentib. atteri posse		xta Berengarium 183	corporeum esse qd 85	
218. 219. de q̄ in Sacramē-		corpora celestia ad quæ	corporeas dispositiones	
to, tantū esse partem, nō		ministeria sint distribu-	nō effici à coelo 540	
genus 185. Organ-		ta 20. quomodo dicā-	corruscationes unde fi-	
um quid 88. Christi		tut in loco esse 133	ant 649	
quæ substantia in coelo sit,		corpora celestia quomo-	cosmus Pactius 360	
			creant	

MIRANDVLAM I. TOM.

creandi potētiam creatu-
ræ cōmunicari non pos-
se 64
creatio sex dierū quid in
se contineat 1
creationem cōeli & terræ
eandem esse 24
creaturam ad unionē coo-
perari non posse 186.
nullam naturæ esse sus-
ceptibilem 161. pos-
se creare 64. persecun-
dā limitationem à Deo
differre 131. in qua
Deum attingit, tantum
umbram esse bonitatis
47. nullam esse, quæ
non indigeat alijs crea-
turis 336
creaturæ quomodo disse-
rant à Deo 131
creaturarum quæ nam sit
suprema felicitas 46
credere cum Christo qd
45. in Deum quid, se-
cundum Augustinum
228. articulum fidei
uerum esse an sit in libe-
ra potestate hominis fo-
fol. 224. 225. 226. &
sic deinceps.
credita 74
cretica cōmotio quomo-
do fiat 493
cretici dies quando inci-
pant 492. dies in q̄
die inueniantur 498.
dies quo pertineant fo-
lio 494
creticorum dierum cau-
sa unde 493. dierum
spacium 493. die-
rum obseruationes tra-
ditas esse à medicis 498
creticos dies cur Luna fa-
ciat 497. dies ex Lu-
næ motu rationem habe-
re non posse 498. di-
es non pertinere ad lu-
nam 492. 493
crux Christi quot modis
seu sensibus dicatur ado-
rari 157

crux Christi & imagines
quomodo sint adoran-
dæ 239. Christi quo
modo uerè dicatur ado-
rari 157
cruci Christi in qua pepē-
dit, tãquam rei inanima-
tæ adorationem aliquā
deberi iuxta Thomā ib.
crucem Christi adorari la-
tria, quomodo intelliga-
tur secundum Duran-
dum 156
crucem non adorandam
esse adoratione Latræ q̄
modo intelligatur 158.
Christi tanquam rem &
imaginem adorari 157
ante Crucem adorari me-
lius dici posse, quàm cru-
cem adorari 156
cultus cōlestis cuius gen-
tis proprius fuerit 578
cupiditas quale malū 255
curetum proprium opus
quod 76
B. Cyprianus 213. Astr.
cyprianus 147. an saluus
sit 223. Martyr ab hæ-
reticis Constantinopoli fal-
sa specie legitur 205
cypriani sententia de mar-
tyrijs 220
cyrilli sententia de diui-
nandi sciētia per astra 37
per Cyrum ludæorum re-
demptionem ex captiui-
tate Babylonica restaura-
tam esse 177
cyrum Regem Persarum
multos annos antequā
nasceretur unctum, ap-
pellatum esse aduersus
Astrologos dimicātem
fol. 423. Astrol.

D
Dactylus Hebræus 330
damæ filiz Pythagoras
mortēs res occultas seu
diuinas cōmēdat. in
hepta 2
damæ filiz Pythagoras
moriens pauca de rebus

diuinis cōmendat 122
damascenus 26. & Ori-
genes ubi consentiant
fol. 146
damasceni sentētia de dei
appellatione 305. sen-
tentia de libero arbitrio
fol. 530
damasceni sentētia de Sa-
cramento 181. de cru-
cis adoratione 159
in Damasceno quid infi-
gne sit 325. 118
damascus 118
damascus episcop. Roma-
næ urbis 206. Apolog.
damigeron 327
danielis descriptio de ar-
changelorum officijs fo-
lio 25. hept.
dantes quomodo stylo
discrepet à Francisco Pe-
trarcha 350. Alige-
rius Poëta 348
in Dante quæ laudanda
fol. 349
dardanus 121. 327
dattilus Hebræus peritil-
simus Cabalæ scientiæ
fol. 124. Apolog.
dauid Psalmorum cantor
princeps 174
dauidis hymnis nulla le-
ctio magis hominib. ex-
petenda est 1
à Dauidis regno ad inīti-
um eius populi captiui-
tatis quot anni succeffe-
rint 568. Astrol.
dauidem omnium Psal-
morum authorem esse
secundum Augustinum
fol. 145
in Dauidicos hymnos q̄
authores scripserint 383
deberi pœnam infinitam
quomodo intelligendū
sit 152
deberi pœnā alicui quid
significet 154
december Mēsis quomo-
do apud Chaldæos sit di-
ctus 631
decl.

INDEX IN IO. PICVM

- decimam quartā lunæ di-
em idoneam esse uitibi
ponendis 486
decimus quartus numerus
quid præfigeret 174
decipere proprium munus
oratoris 352
decreta Astrologorum cir-
ca magnas coniunctio-
nes utiliter confutari: &
quā mendaces seu de-
præhēsi, qui de magnis
inferiorū rerū mutatio-
nibus per eas uoluerūt
iudicare 550
definire quid hæreticum
aut nō hæreticum sit dif-
ficilimum 126
defūctorum cogitatio &
exoratio quare fiat 253
defuncti à quibus peccā-
tis nostris precibus in-
tercessis liberarentur ibid.
defluxuum syderum sig-
nificatio proprietatū q̄
referatur 583
delbora sub qua parte coe-
li sit nata 576
delphica præcepta quid
nos admonere debeant
320. de hominis digni-
tate demetrius Episcopus dā-
nat Origenis scripta 219
democritus hepta 1. 327
quam Magiam profes-
sus sit 130
democriti dictum de A-
stronomica scientia 414
democritū ad Aegyptios
abiisse ut Geometriā dis-
ceret 720
demonstratio quot mo-
dis opus habeat 68
demonstrationis tertiæ spe-
cies quæ 73. quartū
genus quod 91
in Demonstratione singu-
lula, posse fieri circula-
tionem 8
denarius in Arithmetica
formali quid 123
denominatio uerborum defi-
nitio 285
desiderium nostrum sciē-
di de absente unde pen-
deat 545
desideria sciēdi rerum fu-
turarum quando nos in-
uadant ibid.
deus unitas est 40. om-
nium & principium & fi-
nis 45 à quib. circulus
dicat 24. cur condide-
rit mundum secundum
Platonem 255. quan-
do de hominis creatiōe
cogitauerit 314. na-
turæ artifex 34. lux 35.
an intelligat 234. quot
modis intumetur naturæ
congruenti per illapsū
160. quot modis habe-
at esse in naturis ibid.
quomodo per circumin-
cessionem naturæ intū-
metur 161. unitas pri-
ma 7. ubiq̄ est q̄modo
sit accipiendum 75. uas
omnium bonorum 22.
an sit Accidens 261.
Deorum: unde ista phra-
sis originem ducat 18.
circa quæ uersetur 80.
cur seculum sit iudicatu-
rus per ignē 111. me-
us es tu quare pauci di-
cant 335. unus tantū
eur 24. quare unū di-
catur 268. quare non
unus, sed unitas uocan-
dus sit 274. quomodo
moueat 68. uerus à q̄-
bus agnoscat 50. est
ipsum unum 48. natu-
ræ opifex 34. unitas
23. summū bonū 46.
quid meminerit priusq̄
hominē crearet 37. q̄-
bus bonis hominem di-
tauerit 49. quid & quā-
lis essentia 23. 24. q̄-
modo rerum fortuitarū
causa sit 523. iudex se-
culorum quo in loco se-
deat 316. quomodo
moueat cœlū 71. qua-
lis substantia sit 86. 87.
quarū rerum pater 80.
quare non sit in genere
ibid. quare Ens non di-
catur 260. quid intel-
ligat 72. unitas, unde
ad angelum & esse, & ui-
ta, & omnino deriuatur
24. quomodo & qua-
re unum dicatur 260.
quid egerit ante creatio-
nem mundi 147. quid
sit, inquirere, indignam
esse q̄stionē, 268. qua-
re sub nullo prædicamē-
torum genere sit 269.
an dici possit Deus 305
quare unū dicatur 245.
q̄modo omnia in se con-
tineat 30. quatenus pri-
mi motus author est, a q̄
inuestigetur 421. qua-
re terminus sit dictus so-
lio 309. itē Deus à q̄b.
sit terminus dictus ibid.
Dei uox quid efficiat 13.
duas esse proprias appel-
lationes 145. terra q̄
dicatur 336. nutu &
mādato sydera regi 21.
uirtutem non esse adstri-
ctam ad significationē
uerborū 186. adeptio
summa felicitas 46. uo-
luntatem consequēs sem-
per impleri, non tamen
necessitatem reb. uolitis
necessario imponi 64.
iusti iudicii insigne exē-
plum 571. appellatio-
nem uni tantū compete-
re 75. nomen quatuor
literarū esse 82. flagel-
lum quid sit 528. de q̄-
bus in Phædro in quot
trinitates distinguantur
77. opificis providen-
tia omnia rite disposita
esse 36. naturam nul-
lum nomen integre pos-
se explicari 287
ad Dei religionē, cultūq̄
quid maximē hominem
addu-

MIRANDVLAM I. TOM.

adducat 328
per Dei dictionem quid
conspicatur 305
deo seruire quid signifi-
cet 334
deo q̄modo insint Ens,
unum, bonum, uerum,
254. in primis honos
sit tribuendus non cœ-
lo 22. has prædica-
tiones, quæ Dei attribui-
mus, propositionib. Ma-
thematicis similes esse se-
cundum Auerroem 306
deum spiritum esse 306.
esse separatam mentem
357. posse quamlibet
naturam suppositare fo-
lio 94. etiã Typum
unitatis 283. item
Deum unice esse omnia
ibid. esse Ens 272.
esse super Ens secun-
dum Dionysium 306.
ab Aristotele inter entia
non collocari, sed inter
causas Entis 261.
per legem mentis imita-
mur 255. omnimo-
dam & infinitam perfe-
ctionem esse 247.
non esse Ens, sed prio-
rem Ente 241. non
esse accidens 257.
per circumcisionem na-
turæ duobus modis in-
timari 161. esse pri-
mum uerum, secundum
Aristotelem 309. su-
per Ens, super uerum,
super unum, super bo-
num, esse 248. crea-
turæ per illapsum inti-
mari 160. ubique
esse quomodo dicatur fo-
lio 131. esse sapi-
entem iuxta Aegydiū
306. esse corpus se-
cundum Epicureos fo-
lio 249. esse animam
cœli uel uniuersi secun-
dum Aegyptios ibid.
inuisibilem & substanti-
am corpoream esse 38.
solum illuminatū & in-
finitum esse in creatura
131. quare unum uo-
cemus 245. solū no-
strorum bonorum non
egere 336. uerum
esse 281. propriè Ens
dici non posse 259.
cū appellemus, quid
inde intelligendum sit
fol. 18
inter Deum & hominem
diuersitas 38
deum non esse Ens, sed
priorem 245. posse
quamlibet naturam sup-
positare 159. nouem
ordinibus angelorum p̄
esse 7. esse intellectū
agentem 71. huma-
na effigie figuratum esse
à Melitone 38. non
posse definiri 537.
Ens esse non cēsendum
256. omnia in se con-
tineri, uti omnium prin-
cipium 39. nos per
ipsum, non per nos co-
gnosci 48. uerè ac
propriè Ens esse 263.
esse indiuiduum 23.
non esse illud, sed ipsum
24. in decem rerum
summis generibus non
contineri 257. appel-
latione Entis esse maio-
rem 261. magis unū
esse, quā nos ipsi sumus
fol. 41
ad Deum quare non pos-
sit fieri assumptio 163.
quæ substantia redeat
fol. 48
post Deum qui maximè
sint colendi 336. quæ
sint, quā causam ha-
beant 252
deo nihil esse sublimius
fol. 526
à Deo quæ petenda sint
355. omnia esse crea-
ta 22. omnem perfe-
ctionem totius mundi
esse 16. omnia condi-
ta esse bona 33
de Deo testimoniū Dio-
nysij Areopagitæ 248.
249. omnes affirmatio-
nes impropriæ esse 207
quid prædicemus 306
in Deo omnem rationem
substantiam 164. o-
mnia meliore nota esse
fol. 39
pro Deo illum habere q̄
bonis nostris idiget, tur-
pe esse 336
deorum operationes du-
plices esse 76. iunio-
rum exercitus quot 78.
nomina, quos Orpheus
canit, quæ 106. mun-
danorum proprium qd
fol. 77
diabolus quomodo uin-
catur ab homine 333
diaboli pœnam & infer-
nale supplicium non in
æternum futurum esse,
secundum Origenem fo-
lio 107
diabolum hominem ma-
lum appellari à sacra scri-
ptura 21. in inferno
adhuc pœnitere posse
iuxta Origenem 207
cōtra Diabolum q̄modo
sit pugnandum 333
dialogus inter Origenem
& Candidum 208
diametri radiatio q̄t parti-
bus constet 594
in Diametro quot signa
reperiantur 595
dichon fluu. Paradyssi 321
διχόνου quid Græci uo-
citant 597
dici de omni quid 79
dictorum intelligētia un-
de haurienda 149
didymus 4. hept. præ-
ceptor D. Hieronymi
105. Apol. & Eusebi-
us ubi consentiant 201
didymi opera q̄ 201. Apo-
c didymi

INDEX IN IO. PICVM

- didymi sententia de Trinitate 207
dies unus ex uespere & mane q̄modo fiat 13.
prima quid doceat 43.
unus cur sit nominatus & quare non prim⁹ 13.
Lunę quomodo discernatur 486. prima qd efficiat 51. quartus quid 51. itē quid afferat ibi. Messię duo mille quid 53
diei creatio 10. secundū opera 58
per Diei quarti opera aduentum Christi significari 52
diem Solis, dominicā dictam, & Dei cultibus iuraddictā esse 55. motu cœli confici 20. nouissimum neminem nouisse 53. Solis q̄ Mathematici uocent 55. nonam Lunę semini. iaciendis in commodam esse 486. unū esse mille annos apud Deū 52. quartū esse uaticinium, q̄ quarto millenario mūdi euentura sint ibid.
quartum esse diē nostrę recuperationis 51.
quartum opera quę sequuntur quibus respondeant rebus 55. uigessimum Lunę creticum esse 493
post Diem quartum quid acciderit 55
die secunda quare non dictum sit, & uidit Deus quoniam bonum 173.
secunda cur nō sit dictū fol. 58
dies quando crescant 630
dies cretici qui 492
dierū sex opera secundū quę facta sint 144. lunarium discriminē 486.
sex opera secundum successionem temporis 144
sex Dies Genes. sex mille annos designari 52
p̄ Dies sex Geneseos qd intelligendum sit 81
diebus creticis regnantibus quo pacto æger tractandus sit 496
dignitas Apostolica quę fol. 344
in Diluuij contumēctione Astrologos multum discrepasse 568
diluuium quo anno mundi fuerit 676. 677. Astr. ad Diluuium usq̄ à mundi initio quot anni intercesserint secundū Albumasarem 552. Astr. ab Adā quot annos numeret Alliacensis 566. Astrolog.
à Diluuiō ad Abrahā q̄t anni fluxerint 52. hept. 568. Astr. ad Iesum quot anni fluxerint 566. usq̄ ad Christum quot anni numerēt 565. Astr.
dimensiones interminatę quę 68
dimissoria quę apud Latinos sint 442
diodorus 437
diodori de syderibus opinio 37
diogenes 414
dionysij Areopagita 122. Apolog. Areopagita Pauli Apostoli discipulus hept. 3. post Apostolos princeps Theologia 292. quomodo Sacramentum altaris nominauerit 183. & Gregorius ubi discordēt 145
dionysij & Anselmi dissensio 148. Areopagitę sententia de Ente & uno 244. Areopagitę de Deo testimonium 248. Doctrina de Hierarchyarum officijs 25.
sententia de mundo inuisibili 23. hept. auctoritas quantum ualeat apud omnes doctores sacros 306. doctrina anima intellectiua 16. sententia de Dei intellectu 234. Alexandrinę Ecclesię Episcopi disputatio contra Sabellum 104. Apolog.
dioscorides à quo translatus sit 390
directiones, per quas tempora futurorum definiuntur nihil esse 632
de Directionibus quam multiplices Astrologorum sententię 678
discipuli Domini cur lux mundi appellati fuerint fol. 50
discipulorum Christi numerus exiguus 2
dispositiones corporeas non effici à cœlo 540
disputandi mos qui obseruetur à Pico 520. & proclamandi publicę exercitatione nihil utili⁹ studiosis 323
disputatio uibrum ueritatis 281
distinctio tertia quomodo appelletur 91
distributionem uel negationem termini multiplicis non distribui uel negari ipsum p̄ omni supposito cuiuslibet significati copulatiue 171
diuina cognitio quomodo apprehendatur folio 513
diuina miracula à cœlo nec fieri, nec significari, sed miracula miraculis indicari 546
diuina uis quid dicat 47
diuinandi per astra & prenoscendi futuros euentus scientia à quibus sit refulsa 37
diuinam cognitionē quomodo

MIRANDVLAM I. TOM.

modo confeqmur 513
 prouidentia omnia cœ-
 lestia & terrestia corpo-
 ra regi 21. uoluntate
 esse rationem prædesti-
 nationis 64
 diuinas tres potuisse sup-
 positare unam naturā 54
 diuinis cœlestia nia indi-
 diuinum & θεῶν seu pecu-
 liare Platonico rum sym-
 bolum in quo luceat fo-
 lio 325. & 118. in-
 tellectum cum humano
 tribus modis misceri 163
 diuitum seu auarorū De-
 us qui 335
 doctoris uocabulū apud
 Hebræos antiquos in u-
 su non fuisse 179
 doctrinam & omnem di-
 sciplinam fieri ex præxi-
 stenti cognitione, quo-
 modo sit intelligendum
 fol. 70
 doctum qui se credit, non
 posse non indoctus esse
 fol. 117
 dodecathemorion quale
 confutetur 620. stel-
 læ cuiusdam quomodo
 inquirendum ibid.
 dodecathemoria à Grecis
 quomodo sint dicta fo-
 lio 614
 dodecathemriorum sen-
 tentia quomodo cum su-
 is authoribus exploda-
 tur 620
 de Dodecathemorijs Ba-
 byloniorū rationes con-
 futantur 613. 614
 dæmon quibus bonis sit
 spoliatus 48
 dæmonem ultorē dici a-
 pud Orpheum 40
 dæmones per quæ animā
 tia significetur in scriptu-
 ra 57. tenebrarū prin-
 cipes esse 50. uilissi-
 mo ministerio addicti fo-
 lio 40. quomodo pa-
 tiatur ab igne 67. qua-

re plus in nocte noceāt
 quam die 83. in su-
 is oraculis quibus instru-
 mentis usi fuerint 728
 dæmonum officia 39.
 naturam sub auruspiciū
 nomine designari 427.
 astutijs quis primò con-
 tradixerit 50. officia
 in republica Dei 40.
 malorum genus duplex
 esse 74
 dæmones esse lictores in
 republ. Dei 40
 dæmones aëris incolas ef-
 se 50. à gentibus ado-
 rari 50. hept.
 dæmones qui populi co-
 luerint 578. Astr.
 dæmonica potestas quæ
 & ubi sit posita 525
 dogmata mystica per æni-
 gmatum nodos reuela-
 ta fuisse 122
 dominicus Boniuenius
 fol. 247
 ad Dominicum Beniue-
 nium Ioannis Pici Mirā-
 dul. epistola 382
 à Domino cœli omnia bo-
 na, ueramq; uitæ æternæ
 felicitatem esse quæren-
 dam 22
 de Dominis dierū & ho-
 rarum annisq; Planeta-
 rū rationes in efficaces
 esse 706
 domi multas discordias
 haberi 318
 domus quæ fortior sit, q-
 bus principijs Astrolo-
 gi confutentur 681.
 seu ædificia quādo non
 sint ædificandæ 656
 domorum proprietates à
 parabolica similitudine
 probatæ refelluntur 686.
 diuisiones & earum ui-
 res esse incertas apud a-
 strologos 668
 domos Astrologorū nul-
 lo nixas esse fundamen-
 to 583. planetarum

chaldæos non fecisse fo-
 lio 589. duodecim
 seu locos quot circulis
 Astrologi discriminant
 fol. 668
 ad Domos Astrologorū
 defluxuum omnes ligni-
 ficationes omnesq; pro-
 prietates referri 583
 cum Domib. gaudia pla-
 netarum ruere 691
 donum optimum omne
 desuper à patre lumi-
 num esse iuxta Diony-
 sium 43
 dormientes quomodo fi-
 at, ut disputent, doceant
 discant, & ea plerunq; fa-
 ciant, quæ à uigilantib.
 sit impossibile 387
 dormientes sub luna qua
 re frigore stupefiant 516
 dorotheus imitator Ptole-
 mæi 440. q̄ Methodo
 in directionib. utat 678
 dorsum cœli quid dica-
 tur 76
 draconis cauda ubi fuerit
 constituta in prima mū-
 di constitutione 566.
 caput & cauda qualia
 sint & quorum circulo-
 rum intersectiones 602
 druides apud Gallos qui
 fol. 170. Apolog.
 dualitas prima multitu-
 do 251. item radix o-
 mniū multitudinū 251
 duodenarius numerus qd
 figuret 173
 duodenarium numerum
 non sine causa seu casu
 in denarium numerū in-
 cidisse 173. 174
 durandellus 143
 durandus 128. 142. 153
 durandi sententia de cru-
 cis adoratione 156
 dux Neutrorum qualis li-
 ber 113
 E
 Ebionitæ hæretici hepta-
 fol. 2. & 3
 e
 ebricitas

INDEX IN IO. PICVM

ebrietas qualem expectet felicitatem 190	lis 36	creatura dicatur 66
ecclesia uera quæ 56.	elementorumnoxas à cœ lo non esse 505	ens per se diuidi in Ens & Ens per se accidens secū dum Aristotelem 245
quomodo de crucis ado rationem sentiat 157	de Elementorum proprie tatibus liber cui ascriba tur 419	ens, uerum, bonum, unū, quomodo omnibus in sint 252
ecclesiarum primarū ex ordia hept. 2.	elementis leges quasdam inditas esse, per aquarū repagula 36	entis definitio 275.
echinos & id genus uiuē tia pleniora fieri ex luna ribus incrementis 465	elementa quatuor diffusi us contineri in homine 39. nostra natura adulte rata esse 7	diuisio secundum Plato nem 257. uocabu lum essentiam plæruncq; significare 272
effectus duplices 33	eleonora Calaoti fratris fi lia sub qua parte cœli, fu erit nata 576	enti quid opponat 242
quomodo aliquid alte rius sit 42. post Chri sti mortem qui 111	elephantes quæ terra pro ducat 483	ens dupliciter dici 272.
effectuum uarietas quæ in cœlum redigi possit, & quæ non 476	eloquia Dei quæ 176	373. omne in loco ali quo esse secundum ali quos 133. esse ue rum 283. dici in quo esse aliud est 256. & unum æquē cōcreta es se, quomodo intelliga tur 260
effectus alios ad corpus alios ad sensum interio rem spectari 33	eluidius hæreticus 233.	per Ens quid intelligam; fol. 243
egidius 3. hepta.	Apolog.	post Ens, bonum, ue rum, alia duo genera esse quæ omnib. insunt: scilicet Aliqd & res 252
id est, es delphicum ora culum 320. de hominis dignitate	empedocles hepta. 1.93. Philosophus 317. q̄ Magiam obseruarit 120	super Ens quare dicatur Deum esse 260
eleazarus 4. hepta.	empedoclis testimonium de hominum transmuta tione 315	ente superius quomodo aliquid dici possit 244
de Electionibus quàm fal sa sit Astrologorum sen tentia 534	ἐμπεδοκλέης quomodo di catur 599	sub Ente quæ continean tur, quomodo partian tur 252
eleemosina ad quæ con ducant 153	ennius 15	entia quæ dicantur ibid.
eleemosynam remedium esse ad uitam æternam perpetrandam 343	ens quid 65. quæ ratio ne sit partitum 303.	qualia bona sint 297
elementaris mundus q̄t orbes complectat 7	quot modis diuidat se cundum Pythagoricos fol. 145. ad quæstio nem an est, quid signifi cet 272. enti q̄mo do opponatur 251.	quomodo per se uocen tur 557. quomodo intelligantur 260
elementum sensibile pu rum nō est 14. quod libet quando perfectius 505. simplex, nec ui deri, nec t̄gi, nec sub ul lum omnino sensum ca dere posse 14	quomodo dicať de Deo fol. 65	entitas plenissima quæ fo lio 254
elementa media quæ 7.	ens quare nō dicatur De us 260	ensalai sententia de Astro logia 426
pellicea 319. qua ui indigeant, ad motus suos perficiendos 48	ens per Accidens. triplex iuxta Aristotelem 257	ensoch quid 106
elementa & humores qd commune habeant in corpore nostro 506	ens concretum nomen fo lio 260	ensoch quid 108
elemēta an intra fines ma neant & suo iure conten ta sint 505	ens in quot genera diuida tur 257	enunciatio duplex 276
elementorum terra qua lis 36	ens, unum, bonum quo modo Deo insint 254	ephemeridas quid uocēt Arabes 445
	quot modis possit accl pi 243	in Ephesina synodo Cele stinus & Pelagius dam nati 222. Apolog.
	ens quomodo de Deo &	ephesion Astrologus 658
		ephesion

MIRANDVLAM I. TOM.

- apheftion* Thebanus peritiffimus Astrolog. quas partes numeret inter lucentes gradus 616.
 quid de coniunctionib. magnis fenferit 337
epicharmus 398
 in *Epicteto* quæ doceantur 362
epicurus 36
epicureorum opinio de Deo 249
epiphanius & *Philastrius* qua in re difsentiant folio 126
epiphanius iactaffe, fe legiffe ſex millia librorum *Origenis* 216
 epiftola quid repræſentet 365. quas corporis actiones & partes in ſe cõprehendat ibid.
 epiftolam uſum & efficaciam ſimulachrum eſſe folio ibid. intima corollis & mentis planè expri-
 mi & effingi ibid.
 inter Epiftolam & imaginem quid interſit ibid.
 epiftolæ leuare ſolent abſentium deſiderium folio ibid.
επιτομή unde 319
 equeſtri itineri q̃ cõſtellationis optima 534
ἑρμης Veneris pars 618
 erroneſ qui uocẽtur à *Nigidio* 642
 error in dictionibus ſæpe parit errorem 605
 es quid ſignificet 61
 eſaiæ ſententia de aduentu Chriſti 51. Prophetæ graue teſtimonium in augures & Astrologos 423. 424
 eſau quod fuerit rubeus, quid figuret 109
Εὐχαισμός id eſt, *Eſchmalm* cœlum appellari ab Hebræis 5
 eſculanus magus ſuperſtitioſus 576. cuiusq̃ ab ominabile dictũ de Chriſti genitura 576
 eſdras ſcriptor rerum diuinarum 122
 eſdras quãdo uerus teſtamentum emendauerit 177. quo tempore Eccleſiæ præfeſtus fuerit 123. Apol. quare ſacros libros in 70. uolumina collegerit 177
 eſdras poſt inſtaurationem tẽpli ſub *Zorobabel* alias Hebræorũ literas inueniſſe 385. epistol. ad *Ignotum Amicũ*
 eſdrã ſacros libros in 70. uolumina digeſſiſſe 172
 dogmata myſteria in 70 codices digeſſiſſe 123
 Apolog.
 eſſe quid 253. ubique quid 131. aliquid quid ſignificet 273. quomodo de Deo dicatur 66. ubiq̃ cui proprium ſit 131. quæ dicatur principaliter folio 161. unum tantũ à quo cuncta eſſe accipiunt 309. aliud eſſe abſolute, & eſſe principaliter 161
 eſſentia quid 67. Intel-
 ligentiæ quid 69. quare non generet 65.
 quid 267. & exiſtentia quibus diſtinguatur fol. 65
 eſſentiam uideri poſſe abſque perſona ibid.
 etzre liber 367. epistol. ad *Marſilium Ficin.*
 euangelium quibus perſonis & quibus hominibus ſit annuntiandum 8. nō eſſe in uerbis ſcripturarum, ſed in ſenſu ſecundum *Hieronymum* 149. ſæpe ab hæreticis deprauatum 104
 euangelij plenitudo quãdo ſucceſſerit 54. hept. euangelij quatuor, flumina *Paradyſi* quatuor ſignificari 174
 euantes *Perſa* de hominis dignitate 315
 eucharistiæ Sacramẽtum 181. 182. & uſq̃ ad folium 193
eudoxus 121. 327
Gnidius legiſlator 417. & 730. Astrolog. diſcipulus *Platonis* 416
 eudoxum principem *Aſtronomorum* nullam ſi dẽ Astrologis adtribuiffe ſe 416
 eunomij error 149. dogmata in clementis ſcriptis ſæpe uſa fuiſſe folio 104
 euripidis dictum de uate folio 530. dictum de Astrologis 449
 euſebius 4. 180. *Cæſarienſis* Episcopus folio 200. Apol. amator & præco *Pamphili* martyris ibid.
 euſebij de ſyderibus ſententia 37. ſupputatio de mundi initio uſq̃ ad diluuium 552. Astrolog.
 euxinum mare 26. hept.
 exemplar quid 74
 exilium unde indicetur fol. 688
 exiſtentia rei quid 267
 ab Exitu ex *Aegypto* ad templum *Salomonis* q̃t ſint anni 52. hept.
 experientiam de Astrologicis dogmatibus nondum eſſe habitam 713. 714. & ſic deinceps.
 experimentis quibus nō ſit authoritas 619
 expetere & fugere contra-
 ria 258
 extrema quare copulari non poſſint, niſi per medium 44. quomodo cum media natura uni-
 c 3 an.

INDEX IN IO. PICVM

antur 44
extremorum copulam si-
ne media natura fieri nō
posse ibid.
ezechias cur faciem suam
uerterit ad parietem 82
ezechiel 28
ezechielis figuratio de de-
cem sphaeris 17. hept.

F

Fabianus Romanæ Ec-
clesiæ Episcopus 215.
Apolog.
sub Fabiano Pōtifice O-
rigenē incepisse dicta
sua publicis literis scri-
bit committere 217. A-
polog.
fabrica quadruplex 77
fabularum decus & orna-
mentum quod 363
in **Fabulis** conscribendis
quæ maximè obseruare
debeant ibid.
de **Faciebus** planetarum
rationes Babyloniorū
confutantur 613
facierum & finium ratio-
nes reprobatae 696
facta nostra quare ad cœ-
lum non sint referenda
fol. 527
factionum initia ignota
esse, nullamq; artem A-
strologos tradidisse, qua
possint inuestigari 666
per **Factorem** apud Pla-
tonem quid sit intelligē-
dum 74
falsum quid 258. quid
dicatur 262. quare
diuisum 261. à seip-
so sit diuisum 276
falsa duplicia 269
fasciculus temporum fo-
lio 216
fatū quid 80. horæ un-
de depēdeat 708. qua-
nam orbis regione euē-
turū sit, Astrologos p̄di-
cere non posse 627
ex q̄ hpra depēdeat 622

fati necessitatē non astris,
sed Dei consilio adscri-
bendā esse 528. neces-
sitatē q̄ pernegauerit
543. nōmē in quatuor
sariam significationem
acceptum esse 528
fato qui moriantur ibid.
fatum augere quid secun-
dum Chaldaeos 22
de **Fato** alicuius regionis
nihil posse prædiuinari,
unde probetur 628
fata esse diuersa 622
uniuersalia quibus uis
Astrologi uestigent, &
quā parum rationabi-
libus 627. hominū
de natali hora quomo-
dō pendeant 723
febris priuatio quæ 301
februarius mēsis quomo-
do ab Hebræis sit appel-
latus 572
februarij dies q̄ sint nauti-
cis suspecti 482
felicitas summa q̄ 255.
naturalis quæ 46. ue-
ra quæ 48. quid 45.
hominis ultima quæ 73.
ubi collocata sit à Philo-
sophis 46. nostra q̄
308. accidentalis quo
indegeat 7. nostra
ubi conficiatur 338.
naturalis quomodo co-
gnoscat 45. nostra
q̄ 44. nostra quottu-
plex secundū Theol. 45.
ignis 46. q̄ diu sit dura-
tura 338. firma & solida
q̄ in loco sit posita 377.
uite in q̄re cōsistat 338.
q̄t modis contingat 47
à q̄bus contēpta sit 45.
gratiæ q̄ 45. qd 57. qd
secundum authorem 45.
quale summū bonū ibi.
ultima hominis quæ 67.
uera quæ 47
felicitatis ratio duplex 46
supremæ duas naturas
esse capaces 49. ueræ

imago quæ 48. no-
stræ in quare uis summa
sit posita 43. ratio
quomodo uarietur 46.
felicitatis summamisse in
Dei adeptione 47. pla-
netæ qui sint authores
fol. 536
felicitatem hominis ma-
iorem esse, quā aliorū
47. homini datam esse
donum Dei 337. con-
sistere in aperta uisione
& fruitione 338. ue-
ram æternæ uitæ à Do-
mino cœli esse quæren-
dam 2. figurari per
motum rectum in cor-
pore 48. à Philoso-
phis indoctis esse reie-
ctam 45. (quæ per
gratiam fit) à Moyse nō
esse doctam, sed prænun-
ciatam esse ibid. in
affectibus non ponen-
dam esse 33. homi-
nis in ueri uestigatione
consistere, secundum A-
cademicos 46. non
actum amoris esse 98.
naturalē esse magis um-
bram, quā uera felicitas
47. summam esse ade-
ptionē Dei 46. non
esse petendam à stellis
536. uerā per motū
circularem figurari 48.
esse reditum cuiusq; rei
ad suum principium 45
ad **Felicitatem** ueram ho-
mines multos attrahi
posse, sed non ire 47.
ueram & consummatam
angelos attolli, non ascē-
dere posse ibid.
felicitate tam prima, quā
secunda qui priuent 49
ferrariæ Gymnasium cele-
bre 290
fictum quid Ptolemæus
appellauerit 561
fides quid 78. siue cre-
dulitas quottuplex 228
fides

MIRANDVLAM I. TOM.

Fides quid, secundū Augu-
stinum *ibid.*
Fidem in scriptura tantum
fixam fieri 43
figuras ipsas & aspectus
in Astrologia magis mi-
nus uel inter se similes es-
se longis temporum an-
fractibus 429
Filius Dei cur sit missus
40. **Dei** qualis homo
appelletur 2
per Filij sapientiam om-
nia disponere 41
filiū Dei esse creatum se-
cundum quos 104
filij Dei qui 48. 59. 149.
Dei per quod nam me-
dium fiant 144
filiū Dei felicitas unde iu-
dicetur 603
filiū Dei esse, qui spiritu
Dei deducuntur 48
finis secundarij affinitatis
qui. 43. quomodo cau-
set 69. quid Hebrai-
cè significet 61. pri-
marius affinitatis qui 43
finem secundarium prin-
cipali appendere 43
finitum non posse simul
esse in diuersis locis 140
in **Finedrio** quot sapien-
tes 329
Firmamentum quo die sit
factum 58. quid di-
catur 25. quatenus
sit bonum 58. an cœ-
lum sit 15. cœli 10
firmamenti dispositio 58
dominus quis 51.
doctrina quid doceat 44
firmamentū quæ anima-
lia maximè congruāt 21
firmamentū cœli dici 19.
firmamentum superiora
ab inferioribus elemen-
tis distinguere 14.
id est, mediam aëris re-
gionem, non illud esse
quod uerè est cœlū, sed
cœlo subesse 15
firmamentum superiora

ab inferioribus distin-
guere 14. inter aquas
in medio loco esse firma-
tum 58. cœli uiua
substantia & anima ratio-
nali esse prædictum 21.
aquarum medium esse
43. ante Solis, Lu-
næ & stellarum exortū
fuisse informe 58
firmamento legem figu-
rari 58
in **Firmamento** signa qua
reposita 27
firmitas quid adhibeat
Planetis 634
flagellum Dei quod 528
florentia ciuitas 288. A-
polog.
florentiæ urbis instaura-
tæ duplex tempus an-
notatum reperi 667. A-
strolog.
fœdus inter patrem & fi-
lium 62
fœdera nostra si cœlo cō-
parentur qualia sint 519
fœminæ Genitura unde
perscrutanda 619
fœminis gignendis qua-
re dies sexta uel decima
sexta lunæ non tam ido-
nea sit, quam maribus
sol. 487
fœminas quasdam inue-
niri, quæ octauo mense
natos uicturos peperint
sol. 501
fœminina signa sex & 7
sol. 610
forma unde generetur 65
unde educi possit 11
forma, materia & motus
quomodo separentur so-
lio 421
formæ absolutæ sex esse
principia 89
formam tertium principi-
um statutam esse ab Ari-
stotele 11. in inten-
tione & remissione non
uariari secundum essen-
tiam, sed secundū esse 63

formæ naturæ quid 13
à quibus Philosophi imi-
tatores dictæ *ibid.* de-
us & splendor *ibi.*
formarum commutatio 13
formas bonas cerussa de-
uoluitari 356. om-
nes materiales aquarum
appellatione designari
à Moyse 13
formalitas quid 88. 91
formationē essentia tan-
tum ad opificem, nō au-
tem ad creatorem per-
tinere iuxta opinionem
non nullorum 24
fortuita quæ sint 523
fortuita dupliciter eue-
nire secundum Aristote-
lem 526
fortuita à cœlo non esse
522. quomodo fiant 523
fortuitæ res pro quarum
bono uel malo euentu
fortunatos homines &
infortunatos quæ præci-
pue sint 523
fortuitarum rerū quomo-
do Deus causa sit 523
fortuna secundum Aristo-
telem quid 519. quo-
modo à Philosophis sit
definita 525. unde
nomen acceperit 524
fortuna quomodo sit cau-
sa rerum fortuitarū 523.
in Alexandro Magno
quæ, & quomodo à no-
bis talis fortuna appelle-
tur 519
fortunæ definitio ab Au-
relino Augustino tradita
514. item quomodo
conueniat cum peripa-
thetica determinatione
ibi. sortes q̄ 618. pars
quantū distet ab Horo-
scopo 617. pars diuer-
sis modis statuit 619.
nostre si cœlo compererē
quales sint 519
fortunam quomodo Ari-
stoteles definiat 526
c 4 for-

INDEX IN IO. PICVM

antur 44
extremorum copulam si-
ne media natura fieri nō
posse ibid.
ezechias cur faciem suam
uerterit ad parietem 82
ezechiel 28
ezechielis figuratio de de-
cem sphaeris 17. hept.

F

Fabianus Romanæ Ec-
clesiæ Episcopus 215.
Apolog.
sub Fabiano Pōtifice O-
rigenē incepisse dicta
sua publicis literis scri-
bit committere 217. A-
polog.
fabrica quadruplex 77
fabularum decus & orna-
mentum quod 363
in Fabulis conscribendis
quæ maximè obseruare
debeant ibid.
de Faciebus planetarum
rationes Babyloniorū
confutantur 613
facierum & finium ratio-
nes reprobatae 696
facta nostra quare ad cœ-
lum non sint referenda
fol. 527
factionum initia ignota
esse, nullamq; artem A-
strologos tradidisse, qua
possint inuestigari 666
per Factorem apud Pla-
tonem quid sit intelligē-
dum 74
falsum quid 258. quid
dicatur 262. quare
diuisum 261. à seip-
so sit diuisum 276
falsa duplicia 269
fasciculus temporum fo-
lio 216
fatū quid 80. horæ un-
de depēdeat 708. qua-
nam orbis regione euē-
turū sit, Astrologos p̄di-
cere non posse 627
ex q̄ hora depēdeat 622

fatī necessitatē non astris,
sed Dei consilio adscri-
bendā esse 528. neces-
sitatē q̄ pernegauerit
543. nōmē in quatio
sariam significationem
acceptum esse 528
fato qui moriantur ibid.
fatum augere quid secun-
dum Chaldaeos 22
de Fato alicuius regionis
nihil posse prædiuinari,
unde probetur 628
fata esse diuersa 622
uniuersalia quibus uis
Astrologi uestigent, &
quā parum rationabi-
libus 627. hominū
de natali hora quomo-
dō pendeant 723
febris priuatio quæ 301
februarius mēsis quomo-
do ab Hebræis sit appel-
latus 572
februarij dies q̄ sint nauti-
cis suspecti 482
felicitas summa q̄ 255.
naturalis quæ 46. ue-
ra quæ 48. quid 45.
hominis ultima quæ 73.
ubi collocata sit a Philo-
sophis 46. nostra q̄
308. accidentalis quo-
in degeat 7. nostra
ubi conficiatur 338.
naturalis quomodo co-
gnoscat 45. nostra
q̄ 44. nostra quottu-
plex secundū Theol. 45.
ignis 46. q̄ diu sit dura-
tura 338. firma & solida
q̄ in loco sit posita 377.
uite in q̄re cōsistat 338.
q̄t modis contingat 47
à q̄bus contēpta sit 45.
gratiæ q̄ 45. qd 57. qd
secundum authorem 45.
quale summū bonū ibi.
ultima hominis quæ 67.
uera quæ 47
felicitatis ratio duplex 46
supremæ duas naturas
esse capaces 49. ueræ

imago quæ 48. nat-
stræ in quare uis summa
sit posita 43. ratio
quomodo uarietur 46.
felicitatis summamisse in
Dei adeptione 47. pla-
netæ qui sint authores
fol. 536
felicitatem hominis ma-
iorem esse, quā aliorū
47. homini datam esse
donum Dei 337. con-
sistere in aperta uisione
& fruitione 338. ue-
ram æternæ uitæ à Do-
mino cœli esse quæren-
dam 2. figurari per
motum rectum in cor-
pore 48. à Philoso-
phis indoctis esse reie-
ctam 45. (quæ per
gratiam fit) à Moyse nō
esse doctam, sed prænun-
ciatam esse ibid. in
affectibus non ponen-
dam esse 33. homi-
nis in ueri uestigatione
consistere, secundum A-
cademicos 46. non
actu amoris esse 98.
naturalē esse magis um-
bram, quā uera felicitas
47. summam esse ade-
ptionē Dei 46. non
esse perendam à stellis
536. uerā per motū
circularem figurari 48.
esse reditum cuiusq; rei
ad suum principium 45
ad Felicitatem ueram ho-
mines multos attrahi
posse, sed non ire 47.
ueram & consummatam
angelos attolli, non ascē-
dere posse ibid.
felicitate tam prima, quā
secunda qui priuent 49
ferrariæ Gymnasium cele-
bre 290
fictum quid Ptolemæus
appellauerit 565
fides quid 78. siue cre-
dulus quottuplex 228
fides

MIRANDVLAM I. TOM.

Fides quid, secundū Augustinum **ibid.**
Fidem in scriptura tantum fixam fieri 43
figuras ipsas & aspectus in Astrologia magis minus uel inter se similes esse longis temporum anfractibus 429
filius Dei cur sit missus 40. **Dei** qualis homo appelletur 2
per Filij sapientiam omnia disponere 41
filium Dei esse creatum secundum quos 104
filij Dei qui 48. 59. 149. **Dei** per quod nam medium fiant 144
filiorum felicitas unde iudicetur 603
filios Dei esse, qui spiritu Dei deducuntur 48
finis secundarij affinitatis qui 43. quomodo causet 69. quid Hebraice significet 61. primarius affinitatis qui 43
finem secundarium principali appendere 43
finitum non posse simul esse in diuersis locis 140
in Finedrio quot sapientes 329
Firmamentum quo die sit factum 58. quid dicatur 25. quatenus sit bonum 58. an cœlum sit 15. cœli 10
firmamenti dispositio 58
dominus quis 51.
doctrina quid doceat 44
firmamentū quæ animalia maximè congruāt 21
firmamentū cœli dici 19.
firmamentum superiora ab inferioribus elementis distinguere 14.
id est, mediam aëris regionem, non illud esse quod uerè est cœlū, sed cœlo subesse 15
firmamentum superiora

ab inferioribus distinguere 14. **inter aquas** in medio loco esse firmatum 58. cœli uia substantia & anima rationali esse prædictum 21.
aquarum medium esse 43. **ante Solis, Lunæ & stellarum exortū** fuisse informe 58
firmamento legem figurati 58
in Firmamento signa quare posita 27
firmicus quid adhibeat Planetis 634
flagellum Dei quod 528
florentia ciuitas 288. **Apollog.**
florentiæ urbis instauratæ duplex tempus annotatum reperi 667. **Astrolog.**
fœdus inter patrem & filium 62
fœdera nostra si cœlo comparantur qualia sint 519
fœminæ Genitura unde perscrutanda 619
fœminis gignendis quare dies sexta uel decima sexta lunæ non tam idonea sit, quam maribus sol. 487
fœminas quasdam inueniri, quæ octauo mense natos uicturos peperint sol. 501
fœminina signa sex & quæ sol. 610
forma unde generetur 65
unde educi possit 11
forma, materia & motus quomodo separentur solio 421
formæ absolutæ sex esse principia 89
formam tertium principium statutam esse ab Aristotele 11. **in intentione & remissione** non uariari secundum essentiam, sed secundū esse 63

formæ naturæ quid 139
à quibus Philosophi imitatores dictæ **ibid.** deus & splendor **ibi.**
formarum comæatio 13
formas bonas cerussa deuouuari 356. **omnes materiales** aquarum appellatione designari à Moyse 13
formalitas quid 88. 91
formationē essentia tantum ad opificem, non autem ad creatiorem pertinere iuxta opinionem non nullorum 24
fortuita quæ sint 523
fortuita dupliciter euenire secundum Aristotelem 526
fortuita à cœlo non esse 522. **quomodo** fiant 523
fortuitæ res pro quarum bono uel malo euentu fortunatos homines & infortunatos quæ præcipue sint 527
fortuitarum rerū quomodo Deus causa sit 523
fortuna secundum Aristotelem quid 519. **quomodo** à Philosophis sit definita 525. **unde** nomen acceperit 524
fortuna quomodo sit causa rerum fortuitarū 523. **in Alexandro Magno** quæ, & quomodo à nobis talis fortuna appellatur 519
fortuna definitio ab Aurelio Augustino tradita 514. **item** quomodo conueniat cum peripateticis determinatione **ibi.** **sortes** quæ 618. **pars** quantum distet ab Horoscopo 617. **pars diuersis modis** statuit 619. **nostræ** si cœlo comperere quales sint 519
fortunam quomodo Aristoteles definiat 526
6 6 for

INDEX IN IO. PICVM

- fortunam non bona ex-
 terna largiri 22. esse
 demonicam potestatem
 fol. 524
 per Fortunam quid intel-
 ligatur 523
 fortunam & casum quo-
 modo defendant Peri-
 pathetici 524. esse
 in electione humana se-
 cundum Peripatheticos
 fol. ibid.
 fortunā esse animæ filiam
 secundum Euripidem
 531. multum in plæ-
 risq; rebus posse 530
 fortunatum esse quid sit
 fol. 431
 fossio terræ an causa sit
 Theauri inuenti 523
 franciscus de Maironis fo-
 lio 88. 126. de May-
 ronīs in quo conueniat
 cum Henrico 157.
 Petrarcha poëta insigni-
 nis 348. epistol.
 franciscus Sfortia quo tē-
 pore Insubrium imperi-
 um sibi parauerit 431.
 Astrol.
 francisci de Maironis con-
 clusiones 63
 in Francisco quid abun-
 det 325. 118. Pe-
 trarcha quæ admiranda
 fol. 348
 franciscum Sfortiam A-
 strologos nūquam tam
 in rebus bellicis, quam
 domesticis in consiliari-
 os adhibuisse 431.
 acris & acuta scripsisse
 fol. 118
 inter Franciscum Petrar-
 cham & Dantem quid
 intersit 358
 fratres unde indicentur fo-
 lio 686
 fratrum pars quando po-
 netur 619
 frigida & calida num so-
 la sibi ipsi Lunæ & So-
 lis denominationē uen-
 dicent 15. ad Lunam
 referri ibid.
 fructus quo tempore an-
 ni colligi debeant 630
 fruges quando compor-
 tandæ sint in aream 487
 fulmina unde cadant 339
 fundamentum Hebraicè
 quid 61. tertiam par-
 tem in mundo dici ibid.
 futura ex quibus syderi-
 bus præuideantur 638.
 uera quare prædici non
 possint Astrologi 642
 futura multo post tempo-
 re à præsentī constella-
 tione effici non posse fo-
 lio 538
 ad Futuras res prædican-
 das, quæ necessaria sint
 fol. 660
 de Futuris qui iudicant,
 quibus medijs utantur
 fol. 561
 G
 Gabrielem Angelū Dei
 robur esse 321
 galenus 88. interpres
 Hippocratis 420. in
 quib. laudandus sit 996
 galeni sententia de creti-
 cis diebus, eas ad lunam
 referentis refutatur 492
 gallatca cui planetæ seu si-
 gno contermina 629
 galli Cantus matutinus
 quid nos præmonere de-
 beat 321
 galli aspectu leonem for-
 midari 320
 gallica lingua 356
 gallo canente hominem
 aberrantem resipisci 320
 gallos olim amatores pu-
 erorum fuisse 484
 gallum cum nutriamus,
 quid nos admonere de-
 beat 320
 gedeon 219
 gelasius Papa 222. Apol.
 gemini signū unde sit di-
 ctum 655
 geminorum dominus qui
 folio 689
 geminæ in qua terræ par-
 te producantur 485
 generalia speciebus sunt
 præponenda 13
 à Generalibus seu cōmu-
 nibus ad specialia recto
 ordine descendī secun-
 dum Aristotelem 13
 generatio cui naturæ ad-
 hæreat 19
 in Generatione substan-
 tiali quomodo fiat reso-
 lutio 65
 generationes unde dictæ
 sint formæ 13
 genus quid 79
 in Genere omnia corru-
 ptibilia esse 68
 in Genesim qui commen-
 taria ediderint hept. 3
 in Genesim Chaldaicè q
 scripserint 4. hept.
 genethliaci unde diuinan-
 di scientiam probent 37
 quò pertineant 426.
 olim qui fuerint 425.
 Astrolog.
 genethliacorū scientia de
 euentibus futuris à qui-
 bus repudiata sit 37
 genethliacos ad supersti-
 tionem perniciosam per-
 tinere 426
 genituræ diurnæ sors un-
 de iudicetur 619
 ex Genituræ hora quid p
 nuncient Astrologi 541
 gennadias 4
 gentes sub Meridie & Bo-
 rea habitantes quare pa-
 rī humani habeant 483.
 quomodo aquæ sub cœ-
 lo positæ dici queant 50.
 hept.
 gentium impetus in Israē-
 litas aquarum & maris
 concursionibus compa-
 ratos fuisse 50. hept.
 superstitio & Idololatria
 50. hept.
 gentium fata unde infest
 gentur 627
 genti

MIRANDVLAMI. TOM.

- gentium uocatos ubi designetur 56. hepta.
Idololatriam quis primo expulserit 50
gētes Christi sanguinem per fidem crucis hauriri & bibere 51. alias de seruitio demonum: alias de naturæ lege ad Christum translatas esse 57. nullum uitæ specimen: nullum fructum ueræ religionis ante Christum habuisse folio 56. hepta. Idolis seruire 89. hept. demones adorari 50. hept. sua Idololatria ferè totā terram maculasse & impoluisse 50. hepta. per aquas designari 56. per aquas in scripturis designari 51
genzauor, id est, cauda Planetarum 603
geomantia inter quas scientias numerata sit antiquis 415
geomantiā Astrologiæ filiam esse 438
geometriam Magiam naturalem uocari 169
georgij Merulæ mors folio 388
germania sub quo signo celesti sit collocata 629
ad Germanum de Ganai, Marfilij Ficini epistola fol. 405
gerfonides Historiographi hept. 4
gnomonem quis primū inuenerit 715. Astrol.
gnostici hæretici 419. Astrolog.
γνώσις οὐρανίου Delphicum præceptum 320. de hom. dignit.
gotfredus 164. de Fontibus 129
gradus signiferi qui 635
gradus lucidus qui 615.
gradus unici error quid pariat 673. quales à Ptolemæo contempti sint 615
gradus qui dicantur 648
quatuor esse per quos ascendimus ad caligē, quam Deus inhabitat fol. 246. 247
de Gradibus fœmineis, lucidis, & tenebrosis Astrologorum dissensiones 615
in Græciam Chaldeorū de astris annotat. Callisthenes transmittit 714. Astr.
græci quid γένεσις καὶ μεταγένεσις appellauerint 327
præceptoribus Aegyptijs sunt usi hept. 1
quid de imaginibus planetarum senserint 658
in Græcorum arcanis quod sibi uelint obseruari initiatorum gradus 319
græcorum enarrationes super Chaldaicam Theologiam 367. epist. ad Marfilium Ficinum
græcorū opinio de aquarum potentijs 31
græcos nitidam & castam Philosophiam scripsisse fol. 118
ad Græcos quomodo ab Aegyptijs astrologia de uenerit 729. Astr.
in Græcis quid maxime delectandum sit 325. & 118
à Græcis ad Arabes quomodo Astrologia peruenerit 729. Astrolog.
sapientiā ad nos fluxisse fol. 325
gratia quid dicatur 47.
nolle, quid 44. à quibus derisa sit 45. quod efficiat 47. quomodo sit in uoluntate 66.
Deus 86
gratiam scribente Moyse nondum fuisse 45
gratiarum actiones apud Hebræos 177
grauia & leuia quomodo moueantur 68. à quo motore moueantur 65.
potius se ipsis quam à se ipsis moueri ibid.
gregorius Ariminensis folio 299
gregorius Nizenus 127
gregorij testimonium de Dionysio Areopagita 306. sententiā de uerborum proprietate 149
Ariminensis sententiā de uno & Ente 296.
gregorij sententiā de angelica potestate 26.
gregorij & Dionysij de angelis dissensio 145.
Nileni sententiā de libero arbitrio 530
sub Gregorio Tiphernale Mantuanus & Ioannis Picus Mirandula commilitones fuerunt 388
guarinus Baptista ad Ioannem Picum Mirandulam scribit 390
ad Guarinum Baptistam præceptorem suum Ioannis Pici Mirandulæ epistola 383
gubernatores periti unde tempestates futuras iudicent 503
guido Carmelita 144
guilielmus Parisiensis 98. & 121. 328
guilielmus Episcopus Parisiensis 168. 169. Apolog. Episcopus Parisiensis & Robertus Icontensis in quod consentiāt 169
Aluerinus Episcopus Parisiensis 730 Astrol.
guilielmū Parisiensem Episc. instructū fuisse magia naturali 169. Apol.
gustus sensus 31
guttarum aquæ felicitas quæ 44
gymnosophista apud Indos qui 170. Apol.
Habi.

INDEX IN IO. PICVM

H

- Habitantes sub meridie**
 quales homines sint fo-
 lio 483. item sub Bo-
 rea quales ibid.
habitus qualem actum p-
ducatur 66. **Præcticus**
 quid 85
hadrianus cur sit Astrolo-
gorum præstigijs dele-
ctatus 1730
hæredes Dei; cohæredes
Christi 59
hæreditates unde indicē-
tur 688
hæreditatum sortes unde
dijudicentur 619
hæresis quæ uerè appellā-
da sit 212
hæreseus suspitione quæ-
quam oportere pacien-
tem esse 115
hæreses unde oriantur fo-
lio 148
hæreseos notam unam q-
ferat, nō esse Christianū
fol. 115
hæreticus quare quispiā
non statim sit nominan-
dus quatuor de causis
214. qui nominandus
fol. 212; 213
hæreticum hominem qd
faciat 213. aut non
hereticum dignosci diffi-
cile esse 126
halleluia laudes Dei tan-
tum indicari 174
hagot quid 81
haly interpretes Ptolemæi
 431. 535. **Abenragel**
 qualis fuerit **Astrologus**
 fol. 420
Haly Abenragel unde
anni felicitatem & steri-
litate approbauerit fo-
lio 437. & **Maternus**
 quantum aberrauerint
 in origine antisciorum
 604. **Auenrodan de si-**
 gnorum potestate sentē-
- tia 649. **Hamec error**
 de uemis incidendis 465
hastalim quid 81
hastarma cui signo sit sub-
iecta 629
haymon 239
he quid significet 109
he id est, he litera quare A-
brahamo sit addita 81
hebdomoda quot diebus
constet 493
hebraica nomina cur quæ-
dā in sua lingua relicta
sint 175
hebraicæ literæ q̄ nunc in
usu sunt, à quo & quan-
do inuentæ sint 385. e-
 pist. ad Ignotum Ami-
 cum
hebraicam linguam intra
mensẽ Picum Miran-
dulam edidicisse 367
in Hebraica literatura hi-
sce apicibus quib. nunc
utimur ufos esse Moy-
sem & Patriarchas omi-
nes 385
hebræi boni qui 54.
 cur temporū initia à no-
 cte statuerint 610. **Astr.**
 6. cum ferrum sapien-
 tum symbolum esse di-
 cunt, quid significari uo-
 luerint 116. & 323.
 unde anni initium sum-
 pserint 631
hebræorum diuersa opi-
nio de causis naturalib.
 12. **annales quid de-**
signent de sex mūdi mil-
lenarijs 52. & **Sama-**
ritanorum eosdem fuisse
olim characteres 385.
 legem louiā potius uel
 Solarem, quam Satur-
 niam dici debere 578.
 & 579
hebræorum dogmata de
mundo inuisibili 23.
 hepta.
hebræorum antiquorum
 scripta cur pauca ad nos
 sint perlata 4. hepta.
- hebræorū iniuria in Mes-**
siam 54. **scholæ in**
tres sectas diuisæ 180.
peregrinationes ex qua
parte cœli iudicent 568.
supputatio à mundi cō-
stitutione ad Christum
 572. **dogma de syde-**
ribus 19
ab Hebræorum prima ca-
ptiuitate ad Iesum quot
anni interfuerint 568.
Astrol.
hebræorum literas seu Al-
phabetum in stellis inue-
nire 655
hebræorum opinio de cœ-
lo decimo 17. **Me-**
tamorphoses unde fo-
lio 315. **ritus de**
libris Cabalisticis legen-
dis 123. **Apolog.**
hebræorum mos in mun-
di creationis lectione he-
pta. 3
hebræos perfectiores es-
se in religione, quam Gē-
tes 57
hebræos sæpe à uero sen-
su Mosaicæ legis disce-
disse 9. **filios Abra-**
hæ non esse 54
heleonora uxor Petri At-
tendali 447
heli reprobato Sacerdoti
um, in Samuelem com-
probatum fuisse 145
heliacer Carnozensis fo-
lio 697
heliæ de aduentu Christi
oraculum 33. **hept.**
oracula ludæis manife-
sta quid prædicant 52.
ieiunium quid præsig-
nificauerit 173
heliodoros quomodo for-
tes planetarum distribu-
at 619. ex qua parte cœ-
 li natorū fortunam acci-
 piat 586
heliodori quæstio de Pla-
netis 601. **liber** 603
 ἡλιδίη
heluidij

MIRANDVLAM I. TOM.

heluidij error unde	148	herennius Pythagoricus	ueniat	596																																																																																																																												
hemmanuel Hebraeus Astrologus	663	hepta.	2	in Hexagono quot signa reperiantur	595																																																																																																																											
henius Astrologus insignis	636	hermes quomodo partes planetarum distribuat	618.	planetarum partium author	618.	eiusdemq; liber	ibid.	ibid.	hierarchia angelica suprema	25.	angelica ultima cui numero sit addicta	27																																																																																																																				
henoch	181	hermias	98.118	hermippus	121.327.	Philosophus hepta.	1	hermius poeta	60.hept.	hermolaus Patriarcha Aquilensis	359.	Romanæ linguæ decor folio	117.hept.	interpres Dioscoridis	390.	Barbarus quos libros latinitati tradiderit	ibid.	interpres Themistij	268.	Apolog.	hierarchia ultimæ conditionis quæ	21.	mediæ conditiones quæ	27.	intellectualis septimus fol.	75																																																																																																						
henricus 130.138. interpretres Albumasaris folio	569.	Batensis Alberti Magni discipulus	662.	Astrol.lib.9. Valensis Astrologus	669.	ex Asia Astrologus insignis	730.	Astrol.	Haëta	225.	Apolog.	Macliuensis interpres Almasaris Arabis	437.	Astrol.	Macliuensis quid confirmet	629.	Gandauensis de auro folio	288	henrici de Asia sententia de peccato	218.	Gandauensis conclusiones uariæ	63.	de Gandauo sententia de crucis adoratione	156	Macliuensis sententia de planetarum locis folio	671	henricum Macliuensem nauem in coelo inuenisse secundum cuius figuram Noë arcam suam fabricatus sit	437	Astrologiam prorsus respuisse	417.	sublimia & ueneranda scripsisse fol.	118.	Astrol.	in Henrico quid uenerandum	325	heraclitus	14	heracliti dictum	537.	sententia de dicendi genere unde sit hauriendum	355.	sententia de hominis natura	318	herbarum uires unde cognoscantur	701	herbas Solis lumine opus habuisse	56	herculis imago uera quæ dicatur	252	hermolaus stylus	351.	Barbari epistolæ quinque	388.	Barbari Testimonium de Ioanne Pico Mirandulano	394.	395.	amor insignis ergo Ioann. Picum Mirand.	359	ad Hermolaum Barbarum Ioan. Pici Mirandul. epistola	351.	alia	359.	alia	ibid.	alia	368.	alia	374.	alia	ibid.	alia	375.	alia	376.	in Hermolao quæ laudanda	351	herueus Britonis	128.	in quo damnet Scotum fol.	222	hesdras	328	hesiodi sententia de Luna fol.	486	hesiodum Astrologis nunquam fauisse	487	hexagona radiatio quomodo à græcis sit dicta fol.	597	hexagonam radiationem esse beneficam	595	hexagonus quot partibus consistet	594	hexagoni quantitas cui comparatur	596	hierarchiarum officia	25	hieremias præmonitio de coeli honore, cui non nimis sit attribuendus	9	hieremias testimonium in Astrologos	425	hieronymus	12.174.	ubi & in quibus ab Augustino & alijs patribus dissentiat	146.	& Augustinus ubi discordent	145.	contra Iovinianum	172.	Manfredus Astrologus	447.	Beuiuenius ob auscultationem linguæ Chaldaicæ à Mithridate furente homine eliminatur	386	hieronymi sententia in Galeato prologo de Samaritanorum, & Hebræorum characteribus	385	sententia de magia	170.	& Ruffini contentio folio	199.200-201.202.	sententia de hæresis suspicionem	115.	sententia de angelorum creatione	146.	sententia de sex mundi millenarijs	52.	literarum missio ad Augustinum	146	hieronymus	146

INDEX IN IO. PICVM

- Hieronymi dogma de rebus diuinis legendis 13
 Donati epistola ad Robertum Saluiatum 396.
 Donati epistol. ad Ioan. Picum Mirandulā 400
 hieronymum in Pico reuixisse 386
 ad Hieronymum Donatum Ioannis Pici Mirandulæ epistola 360. alia 368. alia 377
 hierothei dogma de mundo inuisibili 23. hept.
 hierusalem terrestris transformatio 56. hept.
 hilarius 122. 147. 328.
 ab Ariminensi synodo hæreticus fuit damnatus 205
 hilarij dogma de intelligentia dictorum 171.
 explicationes in Psalmos 176. 177. commentaria super Psalmos 172
 Apolog. librum Confess. post Ariminensem synodum ab hæreticis fuisse corruptum 205
 hilech quis secundum Ptolemæum 442. quis secundum Haly Abenragel ibid.
 hilechij qui dicti sint ibi.
 hillel laudationes significari 174
 hipparchus quo tempore floruerit 714. Astrol.
 ob uiolationē legis Pythagor. accusatus hept.
 hipparchum primum in Rhodo Insula per cursu Lunæ corporum mutationes fieri, obseruasse fol. 497
 hippocrates pater Medicorum 712. quam rationem seu causam afferat de octimestrib. quare non uiuant 501
 hippocratis libri de Prognosticis ægritudinum ex syderū cursu 420. astr.
 hippocratis opinio de creticis diebus 496
 hircanum mare 26. hept.
 hireneus Lugdunensis folio 213. Apolog. cur saluus sit 223
 hirc quid significet 61
 in Hispania quo tempore Astrologia primum publicata fuerit 729. Astr.
 fœminas reperiri, quæ octauo mense natos uicturos parere soleant 501
 ex Hispania quādo & sub quibus regib. Iudæi sint pulsi 571. Astrol.
 hispania lingua quæ 356
 in Histrione quæ probanda sint 353
 homerus 121. 327. 357
 homeri dictū de falsis amicis 411. dictum de ortu Solis 43. dictum εἰς κοῖραν & εἰς βασιλεὺς 246. dictum de fortuna 531. dictum de hominis natura 318
 homerica catena 34. hepta.
 homo quid 22. quibus constet 29. quid distet à cœlo 48. pro omni natura dictus 8.
 miraculum magnum secundum Mercurium 39. quādo perfectus sit 337.
 inimicus qui in sacris literis. 21. quomodo & per quem Deo coniungatur 44. imago Dei 10. quibus instrumentis reportetur ad felicitatem ueram 48.
 homini cognatus 43.
 omnis mendax 179.
 qua naturali felicitate pset alijs reb. creatis 46.
 quomodo imago Dei 38. quare & masculus & fœmina à Deo creatus sit 21. minor mundus 8. angelicus mundus & terminus 282
 angelicæ mentis participatio 39. quare animal sapientissimum 122
 quomodo omnia in se comprehendat 39.
 domicilium mundi 15
 quomodo concipiatur 622. quomodo breui perfectus euadat 338.
 quare in sacris literis nunc omnis carnis, nunc omnis creaturæ appellatione designetur 315.
 propter quæ peccata dānetur 154. quibus instrumentis diabolus possit uinci 333. ridicibilis in quomodo sit dicendus 65. quare sit felicissimum, dignūq; omni admiratione animal 314. quare debeat se abstinere ab omnibus uoluptatib. 337.
 magnum miraculū 313.
 bonus qualem Deū colat 336. item malus homo qualem Deū colat ibid. contra quas tentationes se maximè munire debeat 333.
 cœlestium & terrestriū nodus 39. imagine Dei oblitterata sit seruus bestiarum 33. quare ab omnibus tam cœlestibus tam terrestrib. ametur 39. quare à Deo sit creatus 314.
 uariæ ac multiformis, & desultoriæ naturæ animal 315. quare ratione superioribus similis fieri possit 316. qua conditione sit natus 315.
 solus quare ubiq; terrarum nascatur, reliqua animalia non item 483.
 iumentis insipientibus similis 34. quibus armis opus habeat, cū ebrius bido peccandi teneat 333
 homo

MIRANDVLAM I. TOM.

Homo, est homo quomodo sit dicendum 63. quibus laboribus impetret cœlum 332. hominis ultima felicitas quæ 67. studium in quem finem dirigendum sit 43. dos propria quæ 665. principium non seminis admissione 624. iactura per quem reparanda fuerit 40. liberum arbitrium quod sit iuxta Prophetam Asaph 316. substantiam, omnium naturarum substantias, totiusque uniuersitatis plenitudinem in se complexi 38. uitam rectam omnibus creaturis gratam & acceptam esse 40. principium quod sit 624. dignitas 313. 324. usque ad folium 331. de Homine fati nihil posse prædiuinari si tempus genituræ incertum seu ignotum fuerit 628. hominis cum brutis communicatio qualis 30. partes tres 61. ambitio quid efficiat 316. substantia quæ complectatur 38. partes quomodo tribus mundis respondeant 61. felicitatem in adeptione per studia Philosophiæ ab Academicis positam esse 46. animum assidue pulsare à spiritu motore 48. proprium quod sit 665. in Homine corpore aliud diuinius corpus esse secundum Aristotelem 39. participatum admittere non posse, & boni & mali omnia 40. corpore, quæ in se sunt 39. de Homine animo quæ dicuntur, ea etiam ad hoc

li animum transferri 21. homini quam utilis, quæque necessaria sit sui cognitio 29. non esse suam ullam & naturam imaginem, extraneas multas & aduenticias secundum Euantem Persam 315. quid maxime curæ debeat esse ibid. quibus uis Deus futuræ prænunciet 80. bestias subesse 42. quæ pugna sit expetenda 332. unde ditio & imperium in bruta concessum fuerit 33. nascenti omnifaria scœmina nidida esse à patre 315. exteriori & interiori ex Astrologia maximum detrimentum impendi folio 429. quid opus sit ut naturis melioribus uniatur 43. id esse inuitabile, quod fieri Deus ordinauerit 528. omnia seruire 34. quomodo omnia aduersa, infesta, inimicaque fiant 39. nulla creatura communis 38. multa aduersa, tristia, & incòmoda patiunda esse 332. tam terrestria, quàm cœlestia seruire 39. precibus nihil magis necessarium esse 43. hominem non esse, qui sit expertus Philosophiæ 357. sacra ambitione ductum ad primas Throni cœlestis euehi 316. per Baptismum Christo incorporari 58. esse similem Deo, unde 38. ex putrefactione posse generari 69. ab anima rationali regi 21. esse animum rationalem ibid. ad imaginem Dei creatum esse 33. non posse imperari a uibus,

cum ipsæ sint cœlesti natura præditæ: illorum aduersariorum adiectione refutati 28. à natura constitutum esse ut tanquam ratio sensibus dominaretur 33. trium mūdorum complexum & colligationem esse 38. De igne, qui edax est, in seraphicam effigiem repente flammari 316. esse principium in natura angelica 28. mundum minorem esse 8. quendam, ad Venerem nunquam nisi crapula uerit, accessisse 518. quarum rerum lectio interpretant 29. superioris familiarem esse 313. seipsum in omnis carnis faciem, omnisque naturæ ingenium effingi & fabricari posse 315. omnia in se comprehendere: ut omnium medium 39. hominem à Sole & Luna generari 472. non recordari post mortem quomodo sit intelligendum 72. sub prætextu beneficentiæ in laqueos inimicorum incidere 411. & angelum solos ad ueram factos esse felicitatem 47. tempore cœtationis à Deo non penitus derelictum esse, debere credere 333. uolentem bonis Dei priuatum esse 49. dedit uentri, humi serpentem esse 315. præter hominem nihil in terra magnum esse 519. hominem regem inferiorum sensuum esse 313. ite esse naturæ interpretem ibid. item esse stabilis æui, & fluxi temporis interstitium 314. item esse mūdi copulam ibid. homi-

INDEX IN IO. PICVM

- hominem naturis melioribus uniri debere 43.
nullam passionem inuenire posse, quæ eū Christo aliqua ex parte conformem nō efficiat 332.
à humo appellatum esse 30.
omnium simul in unum confluentium naturarum possessionē diuinam esse 39.
quæ transformant 355.
p. hoīem purū in uirtute dei miracula q̄ Christus fecerit, fieri posse 232.
imaginem esse inuisibilis filij 55.
à Deo creatum esse tanquā ad exemplar 42.
inferiorum omnium absolutā consummationē esse 15.
animantium principem esse 22.
ad felicitatē ueram ire non posse, sed trahi 47.
creaturarū inter nuntium esse 313.
etiam ob impoenitentia puniri 153.
ante finalem poenitentiam dānari non posse 218.
solum inter animalia ad felicitatem esse natum folio 47.
tam diu deficere, quam diu non proficit, iuxta Stoicos 362.
homine quare nihil mirabilius 315.
nihil imbecillius, nihil amore potentius 379.
nihil admirabilius spectari folio 313.
in Homine nihil magnū esse præter mētem & animum 519.
in Homine quid sit fragile seu mortale 22.
mundos omnes contineri 61.
quæ honesta & approbanda uideantur 8.
inferiora nobiliiori conditione omnia esse 39.
in Homine uitam planetarum esse 39.
de Homine quodam historia inaudita 518.
A. strol. 3.
homines quomodo reflectantur in Deum 48.
per quod medium filij Dei fiant 44.
quare non dicantur qui agunt, sed qui aguntur 48.
quomodo inter sese differant 483.
hoīes q̄b. poenas luere debeant 40.
qui sub orbe & rectore uiuant fol. 552.
hominum mores à cœlo non fieri 537.
naturam omnib. abuti 424.
hominibus quod hæreditarium maximè sit expectandum 337.
quæ duo maximè sint cauenda 320.
uiam ad Paradysum Christū apparuisse 338.
homines de facie non esse iudicandos 411.
pedisse quas fieri bestiarum 29.
luminē naturalis intelligentiæ regi 49.
improbos mi grate in brutos 32.
bestiarum duces esse natura constituit 29.
scelestos à Pythagoricis in bruta animalia esse transformatos 315.
non per se, sed per motricæ uim gratiæ reflecti & circumagi 48.
pro sua libertate moueri folio ibid.
super angelicam dignitatem euehi posse 23.
homines per Christi passionem ab omnibus poenis liberatos esse 142.
bonis à Deo datis maximè abuti 33.
Christi, Mercurij homines esse fol. 438.
honores honestis artibus comparatos nō secus sanctos esse 33.
hora cōceptus cum ignoretur, hora genituræ tantum esse utendum 624.
in quot partes seu minuta sit diuisa 672.
horam certam genituræ nec sciri, nec explorari posse 660.
fatalem ambiguum esse 627.
horas fatales rerū seu genituræ nullas esse 668.
horatij dictum 37.
horoscopus Lunaris quomodo sit nuncupatus folio 618.
horoscopi partilis inuestigationem per conceptū irrationalem esse 665.
horoscopum primam partem confecisse Cancrī à constitutione mūdi 366.
per Horoscopum partilē quot modis hora genituræ indagetur 665.
horoscopi duo 617.
hostanes 121. 327.
hoychilaxen Halicarnasum in omni Mathematica doctissimum totum diuinandi genus repudiasse 417.
huillus Patriarcha 180.
humana cognitio quare imperfecta dicatur 246.
substantia triplex 30.
humanæ formationis initium quod 622.
humanam naturam nihil mediocre se promittere posse, iuxta Iamblichum 48.
humanarum rerum uarietates euentaq̄ unde fiant fol. 542.
humanas calamitates angelis maximæ curæ esse fol. 26.
humanitas Christi per q̄ representetur 356.
humiditates quales fiunt crescente & decrescente Luna

MIRANDVLAM I. TOM.

luna	463	fol.	317. Apolog.	Dei	526
humore elementalis & cœ		iamblichus	Chaldaeus 75.	Iesus quoto millenario ap	
lestis disparunt	7	124.330.	quid uoca	paruerit 52.	cur non
humorem qui cœ luna pa		uerit materiã primã	251	in utero nouem mensi	bus fuerit ut reliqui ho
riter augetur saluberrim		iamblichi sententia de hu		mines 549.	quare in
um esse humorẽ	465	manæ nostræ potentia		sacris literis angel⁹ ma	gni consilij nominentur
elementalem uitæ calo		43. hept.		107.	sub qua parte cœ
rem obnuere	7	iamblichum secretionem		lisit natus 575.	quã
humores & elemēta quid		Philosophiam scripsisse		diu post Atelaforem fil.	Bel uenerit 555. Astrol.
commune habeant in		118. Platonium lo		Iesus Christi testimonium	de Dei patris sui appel
corpore nostro	506	an. Frãciscus à Marfilio		latione	306
humorum periodos ad sy		Ficino expetit	361	iesu nomen quid signifi	cet
derum motus non esse		in iamblichis quid miran		335	iesu genituram quæ uul
referendas	500	dum	325.118	gò fertur nō esse ueram,	nec ex ea indicari illum
hyacinthus ad quid con		ianuarius qui mensis fue		aut uiolenta morte mori	turum, aut magnum esse
ducat	511	rit apud nōnullos	631	Prophetam	574
hyades quem locū in Ari		icari fabula quid porten		Iesum horarum electione	usum esse secundū Bo
etis signo obtineant fo		dat	446. Astrol.	natum	438. Naza
lio	653	idæa quid secundum Pla		renum uerū fuisse Mes	siam 11. hept. ex Na
hyades quid faciāt seu ex		tonicos	256. à quib.	zaretht filium uirginis	pmissum Hebreis, Mes
uscitent	ibid.	Ens dicatur	259. la	siam fuisse	52. hept.
hydromantia inter quas		pidis quid	66	Syrachum librum Sapi	entia conscripsisse 146
artes numerata sit, ab an		idæa Silenorum in Alci		ad Iesum ab Adamo quot	anni numerati sint 566.
tiquis Philosophis	415	biada q̄354. epist. ad Her		Astro.	à Diluuiis quot
hyems futura unde præui		mol. Barbarum.		anni fluxerint	ibid. A
deatur	230	idæam Deum esse	263.	strol.	à prima Hebræ
hyemes & estates cum nō		esse Ens & dici secundū		orum captiuitate quot	anni inter fluxerint 568
omnes æquẽ ferueāt &		quos	259.	Astrol.	
rigeant non esse ad unã		quæ re		in Iesu nomine nihil peti,	nisi quod est ad salutem
causam, sed ad cœlū, uni		rum principium est, ue		petenti	335
uersalem referendum fo		rẽ Ens esse & unū	256.	ignis quid	46. Sera
lio	481.	in Deo primæ materiæ		phicus 7. elementa	rius ibid. quomodo
omnes æquẽ rigeant fo		non esse ponendam	65.	Deum participet	46.
lio	481	uerẽ ac propriẽ Ens esse		ignis & aqua quare ab Ae	gyptijs qualitates mares
hyemalia signa quæ	692.	quare dicatur	263	appellentur	610
hyemalis humiditas quan		aliud Idæã esse, aliud De		d 2	ignis
do dissoluatur	480	um	263		
hymni Orphei cui maxi		idæas generum non esse			
mò deseruiant	106.	ponendas	65		
item ex his nihil utile fie		idar mensis Hebræis sic			
ri posse	ibid.	dictus, qui apud Lati			
hymnis Dauidis nulla le		nos sit	572. Astrol.		
ctio magis appetēda	1	idola dici infirmitates fo			
hypparchi error	671	lio	336		
I		idololatriæ species esse			
Iacobus	43. hept.	tres	578		
ad Iacobum Antiquariū		sub Idolorum cultura mū			
Ioan. Pici Mirandul. epi		dus quot annis caliga			
stola	379.	uerit	540. Astrol.		
Ioannis Pici Mirandulæ		ieba astrolog⁹	472. 671		
literæ	371	iedidia gratiarū actiones			
Iacobo Scalæ dormienti		indicari	174		
uisæ quid figurēt nobis		Ieremiæ Prophetæ testi			
		monium de prouidētia			

INDEX IN IO. PICVM

ignis felicitas in quibus consistat 46	do definire 246	g Infirmities quid intelli gatur 336
ignem esse mediam partē in mundo 61. quā species certa & actus sit, Deo esse similem 46	imperfectiōem in ange lo esse duplicem 24.	inluentia superiorū cor porum in inferiora qua lis 20
ignoratiōis nostrā, quā nos maneat poena 29	quasi duplicem multitu dinem esse 24	influxus syderū per quā res uarietur secundum Astrologos 582. quid dicatur 47
illuminatiō quid 20.	impressiōes quā in aēris regiōe fiant 15	ingeniorum morumq; di uersitas unde pendeat 536. morumq; uarie tas unde dependeat fo lio 484. & morum uarietatem nō à primis qualitatib. omnino pen dere 508
angelica actiō 27	quā uocentur sydera & astra ibi. subijces ap pellatas esse iuxta Enniū ibid. imperfecte mix tas esse 7	ingenerosum esse solum sapere ex commentario secundum Senecam 315. & 326. 118
imago quid repraesentet 365. est tantū emortu um & mutū simulachū 365. quomodo ab e pistola differat ibid.	inane quid 53	inimicos esse uates pelli mos secundum Home rum & Ceciliū 412
imagini Christi qualis re uerentia debeat 155.	de inani uerus sensus qui dicatur ibid.	innocentius octauus 5.
crucifixi debet <i>κατα</i> <i>λαβειν</i> quomodo intelli gatur 157. quomo do debeat honor & re uerentia adorationis 156	inanitas terrā quā 49	hept. octauus summus Pontifex Sixtum quar tum in pontificatu suc cessit 330. 83. hept. 330. Apolog. octa uus summus Pontifex 114. he. itē unde nomē fortitus sit ibid.
cui primaria adoratiō, id est, <i>καταβολα</i> debeat fol. 157	inanitatis causa quā 30	innocentiū octauū Pontifi cis summi iudicio Ioan nes Picus Mirand. sua dogmata submittit 125
imaginem Christi, huma nitatem Christi reprae sentari 156. nō sor sum adorari, sed imago & imaginatum sunt unū totale obiectum adora tionis, secundum quos 155. corporis extrema tantum deliniari 365	incolae coelestes 37	nomen unde ibid.
immagine Dei oblitterata, q̄ fuerit hominis conditiō fol. 33	indiam, maximē abunda ri copia herbarum & ali arum rerum naturalium fol. 165. Apolog.	insubrium imperiū à Fra ncisco Sfortia recuperatū fol. 431. Astrol.
imagines quomodo à si gnis differant 64. in uisibiles quot modis nō sint cognitae 656	indi qualem honorē A strologis tribuerint fo lio 440	instrumenta decem musi calia apud Hebraeos q̄ fol. 174
imaginum authores qui existerint ibid. nomi na unde sint deriuata 655	indorum rex primus qui fol. 170. Apolog.	intellectualis mundus 5
& signorum diuersitas quae 648	indorum Astrologia quae fol. 635	intellectus quid 89. 513.
imagines Chaldaeorum mera figmenta esse 653	ab Indis quae mysteria no minata fuerint 2. coele stia animalia, id est, signa coeli esse deprehensa 21. hepta.	solaris quid 74. spe culatiuus quid 75. a gens quid 71. 72. 73. 74. practicus qd 85. qui in nobis est, unde il lustret 31. agēs qd effi ciat 72. à q̄ omnis uis cognit.
impasibilitatē corporū post resurrectionem nō futuram esse 64	indicum mare 26. hept.	
imperfecti rationē quic quid habeat duplici mo do	indici maris mutatio ad Solis cursum 481	
	indiuuiduum quid 66	
	indiuuiduationis principi um quod 65	
	indiuisibilia quomodo di cantur in loco esse 133	
	per Indumentum triplex in Aphorismo quid sit intelligendum 104	
	infantum q̄ nondum ini tiati baptisimata decedē tium, fors quae 48	
	infantibus quare amule ta & corallia alligentur fol. 387	
	infernū duplici modo di citur 141	

MIRANDULAM I. TOM.

cognitionis particeps
pendet, qui dicatur 512
Intellectus ubiq; est quo-
modo intelligendū 75.
agens quare quandoq;
arti, quandoq; habitui,
quādoq; luminī assimu-
letur 72. quomodo
Intellectui misceatur 163
Intellectus in habitu qd
72. cum idēas inspeci-
at, quomodo dicatur 73.
animalis quomodo dif-
ferat ab intellectu intel-
lectuali 92. in actib.
nostris quid 85. qui
bus rebus indigeat 35
Intellectum aliquid lucis
intime haberi ibi. ad
sub cōelo positū illustra-
ri 31. esse quasi oculo
lum 35
ex Intellectu intelligibili
magis unum fieri, quā
ex forma & materia iu-
sta Auerroim 25
Intelligēdi difficultas unde
proveniat 65
Intelligibile primum non
esse extra primum intel-
lectum 73
Intentio prima quid 70.
secunda quid 84. de
omni quid 70
Intentiones diaboli acci-
piēdas esse cum gaudio
sol. 340
Intentionem verbis non
debere seruire, sed uer-
ba intentioni 149
Interpres qualis esse debe-
at 4. uerus qui 7
in Interprete quē sint uitā
da 4
Interpretibus rerum my-
steriarum quæ sint ob-
seruanda 4. quæ co-
gnitio maximē sit neces-
saria 7
Interpretationem cōgru-
am licere esse sentētijs 7
Interpretatio qualis esse
debet 4

Inuisibilis mūdi natura 8
Ioannes de Bachone 294
de Bachone quid neget
ibid. Capreolus defen-
sor Thomæ 157. Apo-
log. Caton 730. Da-
masceus 133. Eu-
angelista quod martyri-
um passus sit 220. Apol.
Euangelista Ebionita-
rum heresim refutat he-
pta. 2.3. Franciscus
Picus ubi opera literis
nauauerit 288. de
Gandauo 68.86. de
Guarra p̄ceptor Scoti
158. Apolog. Gram-
maticus 119.326.
Mainardus 290.310.
Ioannes Picus Mirandula
quos libros in lucem
ædiderit 406. Picus
à quo Chaldaicū alpha-
betum didicerit 385.
386. Picus quod stu-
diorum genus magis ex-
petiuerit 115. Picus
quare Apologiam scri-
pserit 115. Picus Mi-
randula à quibus magus
n̄scupatus sit ibi. Pi-
cus multorum antiquo-
rum tam latinorum, tam
Græcorum, Hebraico-
rumq; scriptorum inter-
pres 393. Picus &
Mantuanus sub quo p̄-
ceptore cōmilitones fue-
runt 388. Picus Mi-
rand. à quibus culpatus
sit. 115. Picus Mirā-
dula cur in heptaplum
cōmentaria ædiderit 1.3.
Picus Mirand. se suaq;
dogmata Innocētijs Pō-
tificis summi iudicio sub-
mittit 125. Picus Mi-
randula 24. annos agēs,
quo exercitio maximē
sit delectatus 115. hep.
Picus Mirand. cuius rei
nomen sibi uendicet 179
Picus Mirand. ob quas

causas sit calumnias 115
Picus Mirand. quo titu-
lo sit usus in suis scriptis
354. Picus Mirand. q̄
diu apud Pythagoricos
uersatus sit 373. Pi-
cus Mirand. ex quib. au-
thoribus suas conclusio-
nes suamq; doctrinā ex-
hauserit 326. Picus
Miradulanus Angeli Po-
litiani iuditio libellos su-
os subiicit 372. Picus
Mirandula dū nondum
peregisset trigēsīmū an-
nū, uitæ cum morte cō-
mutauit 406. Picus
Mirand. quando & ubi
mortuus sit 405. de
Regio Monte sublimis
Mathematicus 668. Ast.
Scotus 294. Scotus
Categoriarū Aristot. in-
terpres 298
Ioānis Astenosensis error
i Solis defectu 441. Eu-
angelium ad quē finē sit
conscriptū hept. 2.3.
Fran. Pici Mirandulę, in
lo. Pici patris sui biblio-
thecam laus & cōmen-
datio 288 Fran. Pici
Mirand. iudicium de ue-
teribus Philosophis 325.
118. Francisci Pici Mi-
rand. studium maximē
laudandum 322. Frā-
cisci Pici laus de seipso,
ob quam causam Philo-
sophicum studiū expeti-
uerit ibid. Francisci
Pici Mirand. epistola ad
Anthonium Fauentinū
311. Fran. Pici Mirand.,
epist. ad Oliuerium Ca-
rasam Episc. Sabīnēsem
&c. 737. de Guarra
sententia, de crucis ado-
ratione 156. Marliani
Astron. insignis disputa-
tiones cōtra Astrol. 417
eiusq; sentētia præclara
de Astrologia ibid.
d 3 Ioannis

INDEX IN IO. PICVM

- ioannis Pici Mirandulæ præceptor qui 383.
Pici Mirand. humilitas 3.
Pici Mirandulæ studium priuatum 1.
Pici Mirandulæ iudicium de ueteribus & nouis Philosophis 118. 325.
Pici Mirandulæ studiū in Hebraica lingua, Arabica, & Chaldaica, in quibus diebus penitus perdidicerit 367. epist. ad Marsilium Ficinum.
Pici Mirandulæ cōmentationes 407.
Pici Mirandulæ iuuenis de de altissimis Philosophiæ locis iudicium 115.
Pici Mirandulæ scripta omni scitu dignissima esse 386.
Pici Mirand. tractatio i Genesim quæ ratione auspicietur 4. hept. ad Pici Mirandulæ manus qui libri uenerint, ad perdiscendas tam Arabum, tam Chaldaeorum literas 367. epistola ad Marsilium Ficinum.
Pici Mirandulæ responsio obiectionum secundarum 266.
Pici Mirandulæ responsio obiectionum tertiarum 181.
in Ioannis Pici Mirandulæ Hexamero quæ delectanda sint 390.
Ioannis Pici Mirandulæ quod principale propositum sit in Apologia folio 116.
Pici conclusiones insignes numero 900. quas Romæ ad disputandas exhibuerit folio 63.
Pici Mirandulæ excusatio & defensio contra aduersarios, culpantes eum magicæ artis doctorem esse folio 116.
Pici Mirandulæ liber de Ente & uno ad Angelum Politianum 241.
Pici Mirandulæ responsio ad Anthonium Fauentinum de Ente & uno 258.
Pici Mirandulæ elegia, ad Florentiam, in Laudem Hieronymi Beneuuentij 758.
Pici Mirandulæ epistola ad Anthonium Fauentinum insignem Philosophum 288.
Pici Mirandulæ, ad Ioannem Franciscum ex fratre nepotē epistola 340.
alia 344. alia 346.
de Ioannis Pici Mirandulæ uita, doctrina, cōmentationibusq̃, testimonia Clarissimorum uiro rum 386.
Ioannis Pici patris Ioan. Francisci Pici Mirandulæ obitus 288.
Apolog. Pici Mirandulæ Epitaphium 387.
Pici Mirandulæ epitaphium à Marsilio Ficino conscriptum 496.
Saxonensis error 644.
Scoti conclusiones uariæ 6.
Scoti stylus 357.
Abbatiss Spanheimensis testimonium de Pico Mirandula 409.
Ioanni Pico Mirand. Hermolai Barbarus scribit fol. 390.
Ioannem Euangelistā ceteros omnes superari 2. hepta.
ad Ioannem Franciscum Picum, Io. Pici Mirandulæ nepotem epistola 360.
Franciscum Hermolai Barbari epistola fol. 392.
per Ioannē Hispalensem Astrologiam ad nos peruenisse 729.
Astr. Ioannem Picum Mirandulam supergressum esse omnes ætatis nostræ Philosophos 392.
Picum Mirandulam quotidie tria molitum esse 406.
Picum Mirandulam studiosi bonarum artium, non docti nomē sibi uēdicasse 517.
Picum Mirandulam à quibusdā temerarium & audacem appellatum esse 115.
Picum Mirandulanum intra mensis unius curriculum tantum in lingua Hebraica profecisse ut epistolam, nondum quidem cum laude, sed citra culpā dictare potuerat 367.
Picum Mirand. nondum uigesimalium quartū annum agentem multa scripta & mysteria edidisse 322. 323.
ad Ioannem Picum Mirandulam Antonij Citadini epistola 262.
Picum Mirandulam Guzerini Baptistæ literarum missio 396.
Picum Mirandulam Hermolai Barbari epistola 388.
in Ioanne Euangelista non esse impar meritum martyrij, qui passus non est, & in Petro qui passus est, secundum Augustinum 220.
Pico Mirandula Hieronymum, & Augustinum quasi reuixisse folio 386.
à Ioanne Pico Mirandula quod disputandi mos obseruetur 520.
in Ioanne Scoto quid insigne sit 42.
Scoto uergetum quiddam esse & discussum 118.
Iob de potentia Spiritus fol. 117.
Iob 82. item cum dixerit qui facit pacem in cœllis suis quomodo sit intelligendum ibid.
Iob quid significet 109.
Iob

MIRANDVLAM I. TOM.

fol. & usu quid significet
fol. 111
poethes Chaldaeus 57.
 hepta.
ioseph 4.hept. cur offi-
 bus tantum sepultus sit
 fol. 83
iosephus 4.hept.
iosephum fuisse apud He-
 bras non reperiri 385
 in iosepho Græco quæ ue-
 ra & quæ falsa sint 365.
 quem iudæi habent
 multa commentitia re-
 periri 385
iouinianus & Hierony-
mus ubi discrepent 145
ipseitas uniuscuiusq; qd
 fol. 90
ipsum esse quid sit 248
 transcendendum esse, sed intra
 modum 33
 irascibilis & concupiscibi-
 lis quomodo distinguā-
 tur 67
 iram Dei & uastitatem ur-
 bium qui se appellauerit
 fol. 528. Astrol.
iris quid portendeat 542
isaac Philosophus præcla-
 rus hept. 17. Narbo-
 nensis 70. Persa He-
 bregus in qua re errauerit
 fol. 9.hept.
isaac 4.hept.
 ab Isaac ad secūdi tēpli ru-
 inam quot anni 52.
 item ab Isaac ad exitum
 ex Aegypto quot anni
 fol. ibid.hept.
isaac Israëlita quo tempo-
 re scripserit 672. Israël-
 itæ sentētia de anni mo-
 tu ibid.
isarith Astrologus 677
isidorus quid senserit de
 angelorum apud homi-
 nes ministerio 527
ism quid 81
ismahel 175
israēlitæ gentes oues ap-
 pellatæ 58
israēlitæ ueram religio-

nem, imperfectam ta-
 mē ante Christi aduen-
 tum coluisse 56
 israēliticæ gentis auersio
 à Deo 2
 pro itinere capeffendo q̄
 constellatio optima sit
 fol. 534
 itinera lōga qui locus por-
 tendat 688
 iudæa terra promissionis
 fol. 50.hept.
 iudæa excepta terram to-
 tam fuisse occupatam i-
 dolia ibid hept.
 iudæi ob quam causam di-
 cant, Christum nōdum
 uenisse 54. quare a-
 quæ supercoelestes di-
 cantur 50.hept. à quo
 rege sint pulsi ex Hispa-
 nia 571. quare non
 omnes fiant Christiani
 fol. 179
 iudæorum pietas & reli-
 gio 50.hept. religio
 nem quæ constellatio fa-
 ciat 578. Philosopho-
 rum de aquarum poten-
 tijs opinio 31
 iudæos non amplius esse
 filios Dei 54. ex ca-
 ptiuitate per Messiam
 redempturos esse, quo-
 modo intelligendum fo-
 lio 178. non recepto
 Christo, eiectos in tene-
 bras exteriores 54. so-
 los signa cœli non time-
 re 50.hept. ante Chri-
 stum imperfectā religio-
 nem coluisse 56.hept.
iulianus Cæsar 17.hept.
iuliani Imperatoris mise-
 serabilis interitus 431.
 & 432. Astrol.
iulius Papa 222
iulius Firmicus 667. Fir-
 micus quem sit imitatus
 628. Firmicus qualis
 fuerit Astrologus 420
 iumenta quæ sint 38
 iumenta disciplinæ huma-

na capacia esse 38
 item media inter bfuta
 & homines esse ibid.
 iumentorum natura & p-
 prietas 38
iuniani Marij epistola ad
Robertum Saluatum
 408. item eius testi-
 monium de ingenio Pi-
 ci Mirand. ibid.
 iupiter obsessus quando
 dicatur 599. plane-
 ta calidus & humidus
 454. de quo in Gor-
 gia mentio sit qui sit fo-
 lio 77. quam digni-
 tatem habuerit in prima
 mundi constitutione fo-
 lio 566. & Saturnus
 quando à terrena tripli-
 citate migrarint 562.
 & Saturnus cū coniun-
 gantur quid efficiant fo-
 lio 556. Astr. q̄s uētos
 suscitet 608. & Satur-
 nus q̄ anno mundi sint
 coniuncti 572. qua-
 re temperatus dicatur à
 Ptolemæo 421. cum
 de nona cœli regione ra-
 dios suos in terram cal-
 culetur, felicem esse con-
 stellationem pro itinere
 capeffendo 534. cū
 Saturno q̄ coniunctus
 religionem faciat 578
 & Saturnus quando cō-
 iungantur 561
 iouis proprium quod sit
 fol. 583. 584
 iouis status quo tempore
 iudicatus sit 630.
 calor qualis 19.
 pars à Græcis quomo-
 do sit dicta 618. di-
 gnitas quæ 20. ad ter-
 ram proportio 412.
 domicilium quod 589.
 & Saturni in Ariete cō-
 iunctio quid præstet 556
 & Saturni primam fuis-
 se conjunctionē à mun-
 di exordio 566
 d 4 iouia

INDEX IN IO. PICVM

iouia uirtus an differat à Saturnia	512	lædi à nobis tātum posui-	361	leonis cor esse stellam fla-	
iouī quot anni assignen-	634	mus		grantissimam secundum	
tur		laertij sententia de Astro-	414	Astrologos	466. cor
i ouem aërem dici posse		nomia		quare sit frigida stella fo-	ibid.
18. longè magis cale-		lampadem super caput cā-	17	lio	
facere Venere	467.	delabri auri octauū cir-	66	leonem Galli aspectu for-	320
à Sole concludi	19.	culum designari		midari	
esse		lapidis Idæa quid	539	in Leone quare Sol fla-	480
regnatorem cœlorū	14.	latinorum opinio de reli-	157.	gret	483
iouem, Solem, & Martē		gionum ortu		leones in qua terræ parte	
cur mares qualitates ap-		latriæ adoratio qualis de-	645.653	nascantur	
pellauerint Astrologi fo-		beatatur		leopoldus Astrologus fo-	
lio	620.	tionem non omnem mo-	556	lio	
cum Mercu-		dum copulatiuè negari		leopoldi sententia de con-	
rio Christianam legem		fol.		iunctione magna	
significari	579.	latronis animam non fu-		lersiensis ratio de initio	
euen-		isse cum Christi anima		anni	631
ta non efficere	581.	fol.		leucanus Philosophus fo-	
esse fortunatorem Pla-		latrones quæ constellatio	415	lio	
netarum, & magnā cœ-		abigat ab itinere		leuia à quō motore moue-	
li felicitatem	584.	lauacrum regenerationis	65	antur	
religionem significari fo-		fol.		lex nō scripta cui manda-	
lio	578.	laudatio inutilis	258	ta sit	175. ex ore
quartę sphe-		laurentius Medices	1.5.	Dei prolata quæ	176.
ræ correspondere	111.	&	241	quæ sit post Christum	
esse felicitatis authorem		laurentij Medices laus p-		orta	555. quomo-
536.		pter literarum bonarum		do non bona dicatur	58
tardissimum esse,		studium		Dei cur à litera beth in-	
post Saturnum inter pla-		inter Laurentij Medices,		ciat	112. per quem
netas	500	& Francisci Petrarchæ		sit impleta	58. no-
iusti status in quo consi-		stylum discrimen	348	stra quam diu sit permā-	
stat	335.	ad Laurētium Medicem		sura secundum Albuma	
ubi conficiatur	338	Ioannis Pici Mirand. e-		sarem	550. duo mil-
iustitia quod bonum ha-		pistola	348.	le quid	53. Mosai-
beat	248	Roberti Saluati episto-		ca duplex	175. à quo
iustitiam solam inter uir-		la	410	sit data	50. item un-
tutes morales subiecti-		laus uera quæ	344	de sit firmata	ibid.
uè esse in uoluntate	65	lectionem Mosaicam mi-		cognomento firmamen-	
iustinianus quantum ab-		nimè esse reiiciendam	2	tum	50
horruerit Astrologos fo-		leo Hebræus insignis Ma-		legis plenitudo quando	
lio	428.	thematicus quid excogi-		succefferit	54. expo-
Astrol.		tauerit	671.	sitio cui reuelata sit	175
iustiniani imperatoris in-		Hebræus		antiquæ fundator qui	
signe dogma de Astro-		qua sphaera, loco plane-		54. hept. prima dictio	
logorum scientia	428.	tarum sit usus	644	quæ dicatur	59. prin-
leges de audiēdis Astro-		leo Solare animal	55.	cipiū quare non à Moy-	
logis	428.	leoni cognatus	43.	se accipiendum	53. he-
Astrol.		quare sit Solis domicili-		pta. Mosaicæ qui ma-	
iustinianum Cæsarem ex-		um	590.	ximè cognitionem ha-	
terminatorem Astrolo-		xum signum	650.	beant	2. interpre-
gorum felicissimum fu-		Solis domus	480.	tationem sacerdotibus	
isse	431	domicilium	589	tantum reuelatam esse	
i vyyes quid	121.328	leonis signum quare cali-		fol.	122.123
K		dum	612	legem	
Κληρονομή: quem locum					
sic appellauerit Aboasar					
κωνσταντius quid	597 (617				
L					
Lactantius	355				

MIRANDVLAM I. TOM.

legem fuisse Pedagogum esse 342
in nobis 58. firma. libra quare signum mobi
mento figurari ibid. le 649
aliam esse spirituales, a libra æream qualicatem
illam literalē 175. ante assignari 610
te Christi aduentum nō libram & Arletem esse ge
fuisse perfectam 58. Sa neris eiusdem 595
racenorum quō referat ad Libram Sol cum trans
Albumasar 577. Astro meauerit quid accidat
log. muta appellare nō fol. 656
posse 58. Christianā in Libra quem morbum
uarijs. conjunctionibus Luna præcipuē confici
medijs ascribi, & absque at 480
ratione etiam Astrologi librorum rescriptiones, q
ca 574. diuinam esse ad Ioannis Pici Miran
ex his quæ naturæ vires dula mans uenerint, ad
excedant 546. opera Arabum Chaldaeorum
manuum Del annuncia que literas perdiscendas
re 50. non omnibus 367. epistol. ad Marsili
gentibus communem um Picinum 367
esse 57. à Christo nō lictores in Repub. Del
esse solutam 51 qui 40
de Lege uerus sensus qui limitatio naturæ quid fo
dicatur 53 lio 131
legum initia ignota esse limitationem creature du
666. mutatio an fue plicem esse ibid.
rit 550. uis & opera lignum cæsum Luna lu
tio 484 mine aucta quare facile
leges malas sicuti nec bo putrescat atque corrum
nas coelo subiiciēdas es patur 486
se 539 ligna duratura quādo ex
leges malas nihil habere dantur ibid.
quod naturæ vires & fa sine Lingua uiuere possu
cultatem excedat ibid. mus, sed sine corde non
leges malas, gentes fortis fol. 357
simas eneruare, & ex o lilippum Appellis, & Ap
ptimis reddere malas fo pellem Lilippi alterna
lio 484 opera uicissim uti soliti.
uocabulum Italicū, ad prouerbium 372
uerbium sci. Latinis ibi literæ in lege quid mani
in loco 134 festent 82
liber sapientiæ qui nunc sites unde dijudicentur
extat num sit à Salomo fol. 687
ne compositus. hept. 1 locus finitus qui dicatur
liber septē signaculis ob fol. 132
signatus qui 9. hept. in Loco aliquid esse du
libertas credendi 224 plici modū dici 133
libertatem totā esse in ra locorum efficacia quō re
tione essentialiter 65 feratur 681. proprie
in Libertate aliquid esse tates quomodo Astrolo
dupliciter dici 225 gi roborent 683. pro
pro Libidine multos pri prietates quomodo ex
ps labores subeundos similitudine Astrologi

definierint 720
de Locorum proprietati bus Abosfa is error re
futatur 690
Iodouicus Heremita A strologus 668. Astrol.
logica quid 86
lucanus 18
lucas hept. 1
lucernæ septem fixæ in ta bernaculo Moysis quid
præfigurata fuerint 6. hepta.
lucernas septem in cande labro aureo positas, se
ptem Planetas indicari
fol. 17
luchinus 418
lucidus gradus qui 615
lucifer ubi peccauerit 47
lucilius 315
lucilij dictum de prædi cionibus 531
lucij exitus de domo ru ente 525
lucium Romæ, Fabij Flo rentiæ eadem hora na tos esse 668
lucretij stylus 355. 357. lucretij sententiæ de natu ra 357
Iudouicus Rex Gallorū 484. Astrol.
lumen non habere in me dio, nisi sit intentionale 63. uehiculum uirtu tis omnium celestium esse
iuxta Albertum 474
lumina cur duo sint crea ta 10
luna qd efficiat 471. Gre sit calida 516. unde illu minef 471. Soli ingre diēs qmodo in nos agat 462. cur sit terræ simi lis 18. itē Luna est infi ma ignobilissimaq om nium syderū ibid. quādo morbum cōfirmet 498. q re os nominef 707. i Ari etesi facit morbum, quē p cipuē faciat 480. co z lorum vestibulum 7
luna

INDEX IN IO. PICVM

luna Leonem peragran-
te quibus rebus sit abstinē-
dum 650. cur non
faciat uberiores acces-
sus humidis iuncta pla-
netis, quàm exiccanti-
bus 516. quid secun-
dum Aristotelem 464.
quando maximè humi-
ditatem faciat 485.
quantam affinitatem ha-
beat cum Venere 20.
luna quare inferior alijs
planetis 665
luna dicitur à quibus dicta
32. cur sit constitu-
ta à Deo 22. quan-
do morbum excitet fo-
lio 498. quot die-
bus plerunque occulte-
tur 493. quando
uim non habeat permu-
tandi inferiora 492.
luna plena quid agat fo-
lio 486. cui clima-
ti præsit 483. quan-
do inferioribus corpo-
ribus abundantius in-
fluat 598. quare
humiditatem faciat fo-
lio 464. quare non
humefaciat 465
luna plena nascente, diui-
dua per sepe cieri tem-
pestates 453
luna cum diuidua est quo-
modo à Græcis appelle-
tur 597
lunæ officium 515
lunæ frigiditas unde ue-
niat 465. uis quo-
modo uarietur, & dies
quosdam lunæ uana su-
perstitutione obseruari fo-
lio 485. dies quo-
modo discernantur 486.
temporis plenæ quare
duratura ligna cædan-
tur ibid. cursus quot
diebus & horis confici-
atur 493. lumen,
sicuti & Solis uitale esse,
neutrumq; frigis aut hu-

miditatem præter quàm
per accidens facere 463.
diem sextam & decimā-
sextam maribus gignē-
dis opportuniorem esse
quàm foeminis 487.
domiciliū quod 589.
adolescentis tempus cō-
modum esse plantatio-
ni 486. calorem te-
pidiorem esse Sole fo-
lio 464. & Solis ap-
pellatione non sydera,
sed ipsorum rectores in-
telligi 27. diem no-
nam arboribus conserē-
dis idoneam esse 486.
operatio in corporibus
nostris 485. uis in
quibus consistat 19.
proportio ad terram fo-
lio 472. ad Solē quin-
que schematismos esse
celebratos 597. de-
crescentis unde humidi-
tas proueniat 465
per Lunæ cursus corpo-
rū mutationes fieri 497
lunæ si Iupiter iunctus fu-
erit quid perficiat 578.
quot anni dentur 634
lunam intellectum dici,
eum qui est potentia à
Philosophis 32
lunā nocti p̄esse q̄modo
recte dictum esse intel-
ligatur ibid.
lunam & Solem inter Pla-
netas solos esse tantum-
modo efficientiē uniuersa-
lis 558. aquis
Mercurij participare fo-
lio 20. nostris regio-
nibus adeo esse finiti-
mam, ut non possit non
afficere, quæ etiam con-
tingit 472
lunam in ascendente sa-
nitatem nato dare 74.
esse indiuiduum in fir-
mamento 42. humi-
liorem esse quare cre-
dat Ptolom. 421.

lunam, (quousq; ab inter-
lunio diuidua sit) humi-
ditatis amplioris effecti-
uam esse 485. esse
principium quasi alterū
Solem minorem condu-
cereq; ad omnes gene-
rationes & perfectiones
464. esse parentem
herbarum, fruticum, &
arborum &c. 19.
non modo, sed etiam re-
liquas stellas à Sole illu-
minari 470. & Ve-
nerem quare foeminas
qualitates appellauerint
Astrologi 610. in A-
riete tonitrua facere fo-
lio 480. non moueri
proprio motu sed cum
sphæra 471. esse Ens
282. & Solem princi-
pia esse frigoris, & calo-
ris 464. frigi-
dam esse secundum quos
465. decimæ sphære
præesse 111. terræ si-
milem esse iuxta Aristote-
lem 18
ad Lunam ceticos dies p̄-
tinere non posse 493.
frigida referri 15
luna apparente herbas &
frutices crescere 19.
plena q̄modo concepti-
bus conducatur 464. ex-
orta super mare alicuius
regionis, cadere radios
lunares ad angulos ob-
liquos 490. adolescē-
te quare crescat humidi-
tas 465. senescēte sic-
cari humiditates ibid.
sub Luna dormientes fri-
gore stupefcere 516
à Luna concludi Venere
& Mercurium 19
lunaris Astrologia tota q̄
486. influētia duplex
secundū Galenū 492
ex Lunarib. incremētis e-
chinos & id genus uiuē-
tia fieri pleniora 465
lux

MIRANDVLAM I. TOM.

hæc est ueritas 35. &
calor quomodo differat
71. quæ prima affulſe
ſit mundo 50. om-
nium calorum perfectæ
conſtitutio 511. &
coniunctionem pariat
42. quomodo tertium
modum coniunctionis
conſiciat 42. quate-
nus ſit bona 58. un-
de originem ducat 12
lucis magnitudinem, den-
ſitatem, & propinqua-
tem caloris intèſionem
facere 466
lucem calorem proferre
30. eſſe uehiculum coe-
leſtium uirtutũ 18. oēs
calores antecedere 511.
eſſe ueritatem intelligi-
bilem 36. fieri quid
112. gentes ab Iſraëli-
tis deſcriminari 50.
corpoream ab incorpo-
rea natura emanare, ſe-
cundum Iulianum Cæ-
ſarem 17. eſſe ſum-
mam qualitatem corpo-
rum 457. eſſe ui-
tam in corpore terreno
42. à Moyle formam
appellari 16. formæ
ſpeciem & decorẽ tenie-
brarum eſſe 13
lucem ſolam omnes uirtu-
tes de cœlo ad nos uehi-
ſol. 20
in Luce quid nobis præ-
figuretur 511
per Lynam quid intelliga-
tur 655
lylis contentio cum Hip-
parcho ob Pythagoræ
legis uiolationem hept. 2.

M

Machinam cœli coram i-
ra Dei non manſuram
eſſe 339
macliuſenſes tabulę quid
doceant 569
mazuius 357
magia quid 104. du-

plex 120. à quibus ſit
dicta 169. quare non
ſit phibita 171. Zo-
roaſtris & Zamolxidis
quid 121. prohibita
de quibus agat 171.
dæmonica quid 120.
item quomodo à Græ-
cis ſit dicta ibid. quę
conceſſa & quę prohibi-
ta 104. bona quid
120. itẽ quomodo à
Græcis ſit appellata ibi.
idem ac ſapientia 170.
naturalis quare in Aæ-
thiopia uſitata fuerit 169
Apolog. phibita qua
re ualde abundauerit in
Aegypto ibid. Apol.
pars ſcientiæ naturalis
167. moderna quare
nullum habeat ueritatẽ
& firmamentum 170.
ſecreta unde ſit orta 106
magiæ clauis 438.
uocabulum nomen æ-
quiuocum 159. pro-
hibita & licita differen-
tia quæ 327. culto-
res Chriſtum primum a-
doraffe 171. uerę &
prohibita differentia à
D. Hieronymo propoſi-
ta 170
magiam eſſe duplicẽ 327.
naturalẽ abundaſſe ma-
ximẽ apud Indios 169.
Apolog. nullam habe-
re firmitatem 104.
modernam eſſe contem-
nendam 170. lici-
tam non poſſe eſſe ſcan-
dalum piarum mētium
171. naturalẽ, efficaci-
am herbarũ & aliarũ re-
rum naturalium, in ſe con-
tineri 269. operari
nihil aliud eſſe quàm ma-
ritare mundũ 171. na-
turalem ſapientiam in
Euangelio indicatã eſſe
170. non eſſe contra
Chriſti fidẽ 171. eſſe

nobiliffimã partẽ ſcien-
tiæ naturalis 204. tan-
quã apicem & faſtigium
eſſe totius Philoſophiæ
170. ſuperſtitioſam eſſe
ſe malorum dæmonum
ſacra 121. 328. ho-
diernam ex manu hoſti-
um primæ ueritatis ma-
nari 170. & ſapiẽtes
expetant 327. duos
habere authores 121.
maximẽ nos certificari
de diuinitate Chriſti 105
ab omnibus ſapiẽtibus
eſſe laudatam & amplexam
120. eſſe partẽ
ſcientiæ naturalis 169.
ab Antiquis & ueterib.
Philoſophis Philoſophi-
am appellatam eſſe 170
naturalẽ eſſe cõceſſã 104
magiam & Cabalam non
referendas eſſe ad ſcien-
tias reuelatas 168.
quam Philoſophi imita-
ti ſint 120. naturalẽ
nõ eſſe cõtra cõmunem
Theologorum uiam ſq̃
lio 169. uocari Geo-
metriam uel Arithmeti-
cam ibid. à Paulo
eſſe inſtitutam ibid.
non omnem Magiam eſ-
ſe prohibitam ibid.
in Magia quid efficacius
ſit 106
magica quam efficaciam
habeant 105
magiæ artis mirabilia q̃-
modo fiant 105. ar-
tis mirabilia unde ma-
nent 171
magicam artem ſcanda-
la tolli, non adferri ibid.
magus quale uocabulum
169. Perſarum lingua
quid ſonet, & quid ſigni-
ficet apud nos 120.
magus Perſicum uerbum
ſol. 169
magus quid lingua Per-
ſica ſignificet ibid.
magus

INDEX IN IO. PICVM

- magus latina lingua dicitur
sapiens 169
- magi uocabulum quare
non sit abijciendum fo-
lio 170 nomen nō
pro dæmone esse accipi-
endum 171
- magum terram coelo, id
est, inferiora superiorum
dotibus uirtutibusque
maritari 328 esse
naturæ ministrum, non
artificem 121 esse di-
uinorum interpretem &
cultorem 120
- magi apud Persas qui fo-
lio 270. Apolog.
prohibiti quid dicatur se-
cundum Robertum Ico-
niensem 169. prohi-
biti, quasi diceretur magi
mali ibid. apud Per-
sas quales fuerint 169
Apolog. sapientes o-
lim 181. naturales
169 qui ab oriente ue-
nerant, quales uiri fue-
rint. 170. Apol.
per Magorum stellam nō
posse constellationem ali-
quam intelligi 547
- magos Persarum nihil un-
quam aggressos esse si-
ne præmissa oratione he-
pta. 43. apud Persas
in summo honore & re-
uerentia habitos esse 71.
Apolo. ab oriente ue-
nientes Necromantes fu-
isse, & cum dæmonibus
confederatos 170.
Apolog. à Pythagora
sapientes dictos esse fo-
lio 169. Apolo. esse
Necromantes quomo-
do intelligatur 171.
naturales quasi magnos
dici 169. apud Per-
sas Philosophos nō Ne-
cromantes fuisse 171.
prohibitos dici magos
169. seu sapientes qui
uenerant ab oriente Chri-
stum sua Philosophia &
Magia cognouisse 170
- mahumeth Colletinus 71
mahumetis edictum per-
enne 315
mahumetis aduētum ad
quam coniunctionem
Albumasar referat 577
de Mahumetē quæ dixe-
rit Albumasar experimē-
to falsa esse deprehensa
fol. 577
- mallius 422
mallij poëtæ error de stel-
lis ibid.
- malphirensis Archiepisco-
pus 128. Apolog.
malum quid sit secundum
Gregoriū Ariminensem
299. quid secundum
Anselmum Cantuari-
um Archiepiscopū 304.
quatenus sit priuatio fo-
lio 285. & bonum
quatenus contraria sint
271. & bonum con-
traria esse, ut sanum & a-
grum 266. esse nega-
tionē boni 278. sem-
per in bono esse 280
- mala culpa hominis acci-
dere 33
manen Chaldaicus 4. he-
manes de lege non bona
fol. 58
manichæi error 149
manichæi 58
manichæorum secta quā-
do sit orta 555. Astrol.
secta 528. Astrolog. 4
sententia de natura bru-
torum 35. hæresis
unde emanauerit 438
manlij dictum 241
- mantuani Carmelitę The-
ologi, ad Ioan. Franciscū
Picum Mirandulam, de
obitu Ioan. Pici eius pa-
trui epistolæ duæ 386
- mantuano Ioannis Picus
Miradula in somnijs ap-
paret, & quæ cum ille lo-
quutus sit 387
- ad Mantuanum Ioannē
Pici Mirandulę literarū
missio 358. alia 368
marci Tullij Ciceronis se-
tentia de eloquentia in
Philosopho 355
marcion 206
marcionis error unde 148
mardonium princeps 528
mare unde dictum 58.
terminum suum trans-
gredi non posse 36.
quomodo à Sole & a-
qua moueatur 482.
unde 19. duas ob
causas moueri 482
maris æstus in aliam cau-
sam quā in Lunam re-
ferri posse, in quam uis
referantur nihil inde ur-
uari Astrologiam 488
accessus & recessus qui
497. recessus & acces-
sus initia, an eadem ubi
que sint 489. æstus
ad quam causam refera-
tur 488. mutationes
quibus diebus plerumq;
fiant 482. accessus &
recessus causa quæ 488.
& fœminæ amor quid
nos moneat 81
- maribus gignendis qua-
re dies sexta uel decima
sexta Lunæ opportuni-
or sit, quā fœminis fo-
lio 487
- maria maiora quare reci-
procent 489
- marium Origo 10
marium notatio 26. hept.
mars qualis Planeta 607
quam dignitatē habue-
rit in prima mundi con-
stitutione 566. Mer-
curium triquetrum aspe-
ctu inspiciens, quid figu-
ret 323. in Ariete quæ
partes possideat 692.
quare in Capricorno
non exaltetur 607.
quid hominibus influat
339. cui elymati præ-
sit

MIRANDVLAMI. TOM.

- sit 483. planeta sic-
 cus & frigidus 454.
 ubi familiariter habitet
 509. quare feruidus ef-
 se dicatur 421
 martis calor qualis 19.
 influxus qd efficiat 509
 ad terrā proportio 472.
 stella quare sit multo tie-
 lior Saturno 500.
 status quo tempore præ-
 iudicatus sit 630. De
 mris quæ 20. pars à
 Græcis quomodo dica-
 tur 618. & Saturni
 coniunctio in Cæro qd
 operet 556
 marti quot anni tribuan-
 tur 634. curatræ bi-
 lis motus sit ascriptus so-
 lio 500
 martem ignē appellari 18.
 quintæ sphaeræ præesse
 111. golim populi colu-
 erint 540. Astrolog.
 à Marte oriri animi forti-
 tudinem & Herculeam
 efficaciam 538. dece-
 ptum se esse, quidam A-
 strologus dicebat, qui ad
 summam penuriam ue-
 nerat per Astrologicam
 uanitatem 432
 cum Marte Iupiter si con-
 iunctus fuerit quid per-
 ficiat 578
 marsilius Ficinus inter-
 pres Plotini 37. hept.
 Ficinus Epitaphium Io-
 anni Pico Mirandulæ in-
 scribit 406
 marsilij Ficini epistola ad
 Ioan. Frāscum Picum
 Mirandulam ibid.
 Ficini accusatio coram
 Petro Leone & Mithri-
 date de Ioan. Pico Mi-
 randula 368. Ficini
 sententia aduersus Astro-
 logos 418
 ad Marsilium Ficinum Io-
 annis Pici Mirandulæ e-
 pist. 361. alia 367. alia 373
 martij dies qui sint nauti-
 cis suspecti 482
 martinus Pōtifex Roma-
 nus 306
 in Martini Pontificis Sy-
 nodo quid in Astrolo-
 gos seu augures decretū
 sit 427. Astrol.
 martirium triplex 220
 mascula signa sex 610
 maskill apud Hebræos
 quid 174
 maratron quid 73
 materia prima quid 251.
 signata quid 65
 materiæ insidens species
 quo sit referenda 15
 materia, forma, & motus
 quomodo separent 421.
 sine forma quid adferat
 65. principij incogno-
 scibilitatis 85. prima
 quomodo à Iamblichō
 dicta sit 251
 materiæ, qualitates & ma-
 teriales substantias eodē
 nomine uocantur 13
 materiam causæ efficien-
 tis ui tractari: ut cera
 mollis in definito ductu
 manus atq; tractu in di-
 uersas figuras pro tractā-
 tis arbitrio transformetur
 11. magis esse Ens
 quam unū secundum Pla-
 tonem 251. esse tri-
 no dimensu protensam
 iuxta Auerroim 11.
 omnium naturarum de-
 spicatissimam esse 12
 in Materia quid prius co-
 gnoscatur 84
 maternus quid de cōiun-
 ctionibus magnis sen-
 sit 557. & Haly quā-
 tum aberrauerint in ori-
 gine antisciorum 604.
 quomodo sortes plane-
 tarum distribuat 619.
 cuius erroris sit propa-
 gator 604
 materni error 520. sen-
 tentia de Iouis potesta-
 te 583. error de Mer-
 curio & Sole 422.
 materni commentitia de
 Plotino 416
 maternum principes mul-
 tos illiteratos sua Astro-
 logia abduxisse 419
 mathematica cognitio q
 513. Physicis forma-
 liora 172
 mathematicum gen. Phi-
 losophiæ unde manet
 fol. 423
 mathematicus quò om-
 nia sua dirigat 721
 mathematici cuiusdā mē-
 dacium 447
 qui Mathematici tempo-
 re Iustiniani dicti sint so-
 lio 428. qui dicti fue-
 rint tempore Augustini
 fol. 425. Astrol.
 mathematicorum consen-
 sus de planetarum uirtu-
 te 19. immensus er-
 ror de Christi regno 550
 matthæus assertissimus
 hagiographus hept. 2
 matthæi Bossi testimoni-
 um de Ioanne Pico Mi-
 randula 407
 maumeth Toletini episto-
 læ 367. epist. ad Mar-
 siliū Ficinum
 maurorum dogmata 321
 medicina qd moneat 101
 medicus & Astrologus q
 modo differant 433.
 seu Medicina unde pen-
 deat 415. quò omnia
 dirigat 721
 medici iudicium in corpo-
 ris ualeitudine an sit di-
 uersum ab Astrologi iu-
 ditio 433
 medici cur sapius uera,
 quàm Astrologi prædi-
 cant 502
 medicos pro salute corpo-
 ris, non Astrologos esse
 consulendos 432
 medicū quid Astrologi no-
 minauerint 561
 e medium

INDEX IN IO. PICVM

- medium inter hominē & brutum quod sit 7
 melancholicos optimos fieri Mathematicos 133
 melchioris liber de Magorum oraculis 367. c. pistol. ad Marsil. Ficin.
 melchisedeck Psalmorū cantor 174
 melissus 93
 melitonis infania de Effigie Dei 38
 mens in quo sit 80
 mens sana, firma & robusta unde sperare possit 375. circa quæ uersetur 80. humana ex quibus constet 255
 mentis altitudo unde prodeat 538
 mentē nostram cœlo subiijci ab Astrologis 535
 præter Mentem in homine nihil magnum esse folio 519
 mētes quasi oculos quoddam esse 34. & intellectus, secundum Philosophos quæ dicantur folio 513
 mentium primarum nudus qui 316
 mentes diuinas esse Angelos 246
 mensis communis quot dies habeat 493
 mensis medicinalis unde dictus sit ibid.
 menstrua quādo plenius fluant 465
 mentiri officium Rhetorici 352
 merces tota quæ secundū Ioannem 339. uera & ultima quæ 48
 mercurialis religio quæ sit fol. 579
 mercurius librarius deorum 579. qualē potestatem habeat in genitura 639
 mercurius quam dignitatem habuerit in prima mundi constitutione folio 566. quando nos nimium lædat 704.
 Trimegistus Aegyptius 80
 mercurij officium 515.
 natura quæ 705. pars à Græcis quomodo sit appellata 618
 mercurij exclamatio de homine 313. de hominis natura exclamatio 39. Trimegisti Theologia 119.
 proportio ad terram folio 472
 mercurio subessenōstram legem 438. quot anni tribuantur 634.
 Iupiter si fuerit adiunctus quid agat 578
 mercurium aquam dici posse 18. à Luna cōcludi 19. ex sua diuina potentia multa mysteria Petrosi & Aesculapio partitum esse folio 419. nona sphaeræ pesse 111. quolim coluerint 540. unde arbitrum appellari iuxta Lucanum 18. Trimegistum partium Planetarum uiam apperuisse 620
 meridiem inhabitantes quos deos coluerint folio 539
 meridiem seu meridianā plagā inhabitantes quare timidi, & maximē natī ad seruiendum 483
 sub Meridie habitantes quare uix exacto uitæ anno trigesimo, senectute conficiantur. 483.
 sub Meridie gētes quare parum humani habeant fol. ibid.
 meridionales quare breuiæ uiæ sint ibid.
 messahæ sentētia de cōiunctione maxima 556
 messallæ signum, cum alijs quinque à Paulo Alexandrino recitatis, explorandi horoscopi modis refutatur 665
 messias uerus qui 119. quibus uenerit 54. uide Christum. quando sit uenturus secundū Abrahamum Iudæum fol. 550
 messias à qua captiuitate suos sit liberaturus 110. quibus elementis homines sit purgaturus 111. quibus pacē attulerit 55. quo tempore sit uenturus secundum supputationem Abrahami Iudæi 571. Astrol.
 messias aduentus quando fieri debuerit 54. he.
 i Messias uaticinio Abrahami Iudæi deliramentum 571
 messiam futurum Hebræis saluti esse 54. quanto millennario mundi uenturum esse secundū Heliam 52. hept. Iudæos ex captiuitate esse redempturum quomodo sit intelligendum 178. non quarto mundi millennario esse uenturū 53. per Solem representari 52. ob peccata nostra non uenisse Iudæi affirmant 54. quem Abraham Iudæus præsticiauerit 571
 messopotamia cui signo coelesti sit subiecta 629
 metaphysicam esse de abstractionibus, quam Arithmetica 132
 metaphysicus & Dialecticus quomodo differant fol. 37
 michael Archangelus quo officio fungatur 321
 per Michaelē Scotum Astro.

MIRANDVLAM I. TOM.

Astrologiam primum	telligere possimus	8	rectum in corpore felicitatem figurari	48
ad nos descendisse 729.	monomirias Arabes nescire	590.	motu Solis annum confici	20.
Astrol.	appellarint Aegyptij folio	614	orbiculari nullus motus perfectior	456
<i>ἡ ἀστρολογία</i> Delphicum praeceptum	de Monomirij rationes		motus omnes unde dependeant	468.
320. de hum. dignit.	Babyloniorum confutatur	613. 614	anima in imagine dupliciter esse	156.
midras modus exponendi biblia sic dictus folio	monstra peccata naturae sol.	507	orbis uarij singul ab Astrologis	675
178	per Montes septem in uola manus, quid Chironantici intellexerint folio	439	moysaica lectio an ab omnibus possit percipi	2
millenario primo quae contingant	moralis philosophia quid efficiat	318	moysaicae legis creatione prouecta aetate legendae esse iuxta Iudaeos hept.	3.
52. hept.	morbum adiuuari naturam ipsam	412	legis ritus & obseruantia quam diu durerint apud Hebraeos	940.
minin haeretici qui sint dicti	morbum quando Luna confirmet seu excitet folio	498	Astrol. lectionis explicatio seu expositio quadruplex	8.
555. Astrol.	mores hominum a coelo non fieri	537	legis difficultas	4
minus Roscius uir doctissimus Bononiae	morum et ingeniorum uarietas a primis qualitatibus an omnino dependeat	508.	moysaicam lectionem non esse abiiciendam	2
404	at 508. uarietas unde dependeat	ibid.	moyse Gerundinensis	52.
minuti solius error quid pariat	morum ingeniorumque uarietas unde manet folio	484.	hepta. Aegyptius	25.
673	unde dependeat	536	31. 71. 113. Aegyptius imitator Galeni	496.
mirabile omne opus praecipue referendum esse in Deum gloriosum folio	mors unde indicetur folio	688.	primus Philosophus apud Hebraeos	180.
104	at	507	Astrol. quando natus sit secundum opinionem Abrahami Iudaei	572.
miracula Christi quid sint	mortui qui	345	plenus spiritu sancto & Deo	1.
233.	motor coeli quid et	86	diuinae artis magister	34
Christi qua ratione sint facta	motus quid	70. 71.	moyse uerus uates omnium futurorum	49
105.	uoluntatis qui	156.	quam legem scripserit	175.
quatenus fiant a coelo	rectus quid figuret	48.	cur faciem suam occultauerit	82.
549.	circularis quid	ibid.	ferè ab omnibus Philosophis fuit lectus	1.
artis Magicæ unde	coelestium corporum duplex	20.	moyse cur tantum de decima, nona, octauaque sphaera, de Saturno autem de Sole & Luna, non etiam mentionem faciat fol.	19
171.	facit	ibid.	moyse quid significet cum aues simul, simul	67
Christi quomodo fieri possint	syderum multiplex et uarij ibi conuersionis in angelica natura qualis	25.	pisces,	
167	motus, materia, et forma quomodo separentur	421		
miracula animi coelo maiora esse	fol.	421		
519.	motum primi coeli uitam dari omnibus	456,		
Christi non potuisse fieri per Magiam				
168.				
diuina a coelo nec fieri, nec significari, sed miracula miraculis, sicut naturalia a naturalibus indicari				
546				
misereri mei Deus Psalmus iste quonumero sit positus				
173				
mismor quid significet folio				
174				
mithridates praeceptor loannis Pici Mirandulae in Chaldaica lingua folio				
385. 386.				
eiusque inuidia				
ibid.				
mixta quae post plantas sequantur				
15				
modi tres in demonstratione tantum				
68				
modi quot sint, quibus re aliam, alijs cognatam in				

INDEX IN IO. PICVM

- Pisces, simul bestias col-
legerit 43
moyses author totius Phi-
losophiæ 3. à uiris
doctis laudatus 1.
mysteriorum doctor fo-
lio 176. Aegyptio-
rum doctrinæ peritissi-
mus 1
moyses dilucidus author
ibid. Psalmorum can-
tor 174. quibus
characteribus & quibus
apicibus in Hebraica li-
teratura usus sit 385
moysis ieiunium quid fi-
gurauerit 173. con-
stitutio de agris deme-
tendis 3
moyses liber à nonnul-
lis falsa persuasione con-
temnatus ibid.
moysis liber in quo om-
nem gentium & doctri-
nam, & eloquentiam,
& ingenium superet fo-
lio 16. Prophetæ
uerba, quæ exponenda
author sumpserit 10
moysis Aegyptij opinio
de Cabala 75. sepul-
chrum quare à nemine
notum fuerit 83
in Moylis consuetudine
Abrahami ludæi delira-
mentum 571
in Moylis libris omnia
ars, omnisq; sapientia
continetur 59
moysi eloquia Dei esse
commendata 176.
ueram legis expositio-
nem reuelatam esse fo-
lio 175. præter legē
literalem, & mysteria in
lege commenta esse se-
cundum quos scripto-
res 176
moysen dilucidorem ef-
se Aristotele 8. non
legem modò, sed secre-
torem quoq; & ueram
legis enarrationem aose-
pisse 122. 28. in sua
Chronographia non a-
lieno seu peregrino sty-
lo usum fuisse 16. na-
turarum rerum præstan-
tissimum emulatore esse
8. hept. tam doctos, tã
indoctos iuuare 4.
longè superasse Aristote-
lem 8. multa permi-
sisse quod Euangelium
non permittat 58
à Moyse ad primam Tem-
pli Salomonis ex ædifi-
cationem quot anni fue-
rint 572. Astrolog.
legis principium an acci-
piatur 53. ad Chri-
stum quot anni uera sup-
putatione colligatur fo-
lio 572. Astrol.
mulier prægnans cur libe-
rius commedat terram
& carbones, quàm ex-
quisitum omne genus
eduliorum 518
mulieres quando concipi-
ant 531
multitudo quid 24. 512.
quomodo opponatur
uni 251
mundus quottuplex 5.
angelicus & inuisibilis
qui 23. cœlestis e-
iusq; partes 16. tene-
brarum 5. homo ma-
gnus secundum Moy-
sem 61. cœlestis 21
humanus 29. Ange-
licus 5. quartus qui
8. sublunaris 5.
Angelicus intellectua-
lis 61. sex mille an-
norū quid 53. quar-
tus quàm ampliùs sit 8.
quot millia annorū sub
Idolorum cultura caliga-
uerit 540. Astrol. 4.
sensibilis in quot partes
distributa sit 14. ar-
chetypus à q̄ sit sphaera
appellatus 24. infe-
rior quid commune ha-
beat cum superiorib. 7
mundus quot ex causis
constet 12. inferior
q̄ habeat cōmunia cum
superioribus 7. su-
premus q̄ modo à Theo-
logis & Philosoph. sit
nominatus 5. ad quæ
sit conflatus secundum
Platonem 95. quo-
modo à Philosophis de-
finiatur in hept. 11
mundi opifex qui 74.
Angelici & cœlestis dif-
ferentia 6. copula
quæ 314. cardinos
unde constituentur fo-
lio 668. creationem
à Moyse primum descri-
ptam esse 10. intelli-
gibilis unio 14. fata
unde prænuncientur fo-
lio 627. Imperium q̄
diu planetæ quilibet ob-
tineat 551. sensibilis
partitio iuxta poetas 14.
generales mutationes
quia præuideantur 557.
consummatio quando
futura 53
à Mundi creatione quot
anni usque ad diluui-
um fuerint secundum
Albumasarem 552. As-
trol. creatione usque
ad annum Gratia 1310.
quot anni præterlap-
si sint 672. exordio usq; ad
Christum natum quot
annos Hebræi numerēt
fol. 52. hept.
in Mundi rebus diutius
pugnari, quàm in cœlesti-
bus 332
de Mundi constitutione
nullum certum tempus
reperiri 631
mundum unicum tatum
esse 6. sublunarem
omnibus periculis esse
expositum ibid. an-
gelicum omnes postre-
mas naturas cōtineri. 8
mundum

MIRANDVLAM I. TOM.

mundum inferiorem superioribus motibus esse contiguum 452. esse materiam rudam formamque expertem 11. inferiorē à Deo per cœlum gubernari 452
 mundo opus esse angelis secundum Origenē 26
 à Mundo creato ad Christum quot anni sint secundum Hebræorum supputationem 572
 in Mundo nihil esse expertis uitæ 50. suprema pars quæ 61
 mundi tres per hominis partes designari ibid.
 mundorum dignitas & infirmitas 5. quatuor præfiguratio 61.
 continentia sacris literis indicatur 7. trium scilicet, intellectualis, cœlestis, corruptibilis occasio unde sumpta sit 61
 mundos tres figurari antiquitas 5. tres differri 6
 musæus 109
 musarum dux qui 319
 musica spiritus animæ exhyarat 101
 in Musica qualis sensus adhibendus sit 79
 musicus futurus unde iudicetur 656
 musonius 353
 mutationes magnas rerū inferiorum quatuor uis ab Astrologis inuestigatas esse 551
 de Mutationib. grandioribus quibus uis Astrologi iudicium ferāt ibid.
 mysteria unde appellata sint 2. & quæ sint ibid.
 seu occulta qualē interpretem requirant 4.
 regni cœli gb. nota sint 2. quæ scripserint 3. hept. primis Ecclesijs quibus instrumentis oblata fue-

rint 2
 mysteriales uirtutes quid sint 103

N

Nachinan 175
 natura gratiæ rudimentū 49. irrationalis quare nō sit assumptibilis 164.
 nostra in causa adulteratorum elementorum 7.
 cœlestis quæ reuera dicatur 512. corrupta per quos pristinae dignitati sit restituta 49. hominis terræ comparata quando, & quare inanis dicatur ibid. rationalis an à deo possit suppositari 159
 naturæ proprietas quæ 522. rationalis ornatus 32. uires excedentia non posse à cœlo significari 548. quare Deus intimetur 161. uegetabilis genera quæ sint 7. uegetabilis munera quæ 19. peccatū quid 507. nostræ eā substantiā esse non posse, cuius uel altera pars etiam uisior aliqua parte, quæ sit in nobis ignobilior inueniatur 22.
 in homine corruptæ causa 49
 naturæ quid maximè repugnet 546
 naturam nihil temerè agere 71. unamquamque aliquo modo in se Deū habere dici 46. humanam, quæ terra dicitur ab initio uacuum originale iustitiā fuisse 49. rationalem multifariam distinctam esse 32. intellectualem solā à Deo recipi, quomodo intelligatur 164
 naturas uarijs modis iter

sele coniungi posse 9.
 saepe astrictis uinculis concordiaē uti 7
 in Naturis Deus quod modis habeat esse 160
 naturalis Philosophia quæ sit cessura 318
 naturalium rerū tria esse principia 91
 natus quid hominis propriū habeat 626. sub Corona oriente quis sit futurus 656
 nati octauo mense cur nō uiuant 501
 natorum fortuna quomodo indicetur 556
 natos ignobiles quomodo Iupiter procreat 583
 nauta futurus unde diiudicetur 659
 nauæ cur sæpius uera prædicant quàm Astrologi 502. quas regulas in nauigatione obseruent 482. quare nouilunio & plenilunio se ab nauigationib. abstineāt 487
 quas obseruationes habeāt de lunæ motib. 452
 nauticis qui dies quorundam mensium sint suspecti 482. obseruationē temporū esse utilē 481
 nauibus ædificandis quando ligna sint cedere 486
 necessarium quid 85.
 primum in demonstratio ne quid 70
 necessarij primi definitio secundum Aristotelē 70
 necessaria ex maiori & minori termino inuenta, sequitur conclusio necessaria ibid. multa ab Astrologis omissa 637
 necipsum Astrologus 728
 necromantia quid 169.
 unde fiat ibid. quid doceat ibid.
 necromantiā fieri aliquando per partē practicam scientiæ naturalis ibid.
 e 3 ne

INDEX IN IO. PICVM

necromentes unde suam superstitionem probent fol. 181	necromentes unde suam superstitionem probent fol. 181	necromentes unde suam superstitionem probent fol. 181	necromentes unde suam superstitionem probent fol. 181
negatio quatenus sit pri- uatio 304	negatio quatenus sit pri- uatio 304	negatio quatenus sit pri- uatio 304	negatio quatenus sit pri- uatio 304
negationem uel distribu- tionem multiplicis ter- mini, non negare aut di- stribuere ipsum, pro om- ni supposito cuiuslibet significati 157	negationem uel distribu- tionem multiplicis ter- mini, non negare aut di- stribuere ipsum, pro om- ni supposito cuiuslibet significati 157	negationem uel distribu- tionem multiplicis ter- mini, non negare aut di- stribuere ipsum, pro om- ni supposito cuiuslibet significati 157	negationem uel distribu- tionem multiplicis ter- mini, non negare aut di- stribuere ipsum, pro om- ni supposito cuiuslibet significati 157
negationes quodammo- do Entia esse 280	negationes quodammo- do Entia esse 280	negationes quodammo- do Entia esse 280	negationes quodammo- do Entia esse 280
niobis Saturni pars 618	niobis Saturni pars 618	niobis Saturni pars 618	niobis Saturni pars 618
nemo certus potest esse, quod aliquis sit damna- tus ad infernum, nisi ha- beat hoc ex speciali reue- latione Dei 219	nemo certus potest esse, quod aliquis sit damna- tus ad infernum, nisi ha- beat hoc ex speciali reue- latione Dei 219	nemo certus potest esse, quod aliquis sit damna- tus ad infernum, nisi ha- beat hoc ex speciali reue- latione Dei 219	nemo certus potest esse, quod aliquis sit damna- tus ad infernum, nisi ha- beat hoc ex speciali reue- latione Dei 219
neonias rerum antiquarū scriptor 4	neonias rerum antiquarū scriptor 4	neonias rerum antiquarū scriptor 4	neonias rerum antiquarū scriptor 4
neoptolemorum opinio de Philosophandi ratio- ne 377	neoptolemorum opinio de Philosophandi ratio- ne 377	neoptolemorum opinio de Philosophandi ratio- ne 377	neoptolemorum opinio de Philosophandi ratio- ne 377
neptunus administrator maris 14	neptunus administrator maris 14	neptunus administrator maris 14	neptunus administrator maris 14
neptunum generationi- bus præesse secundum Platonicos ibid.	neptunum generationi- bus præesse secundum Platonicos ibid.	neptunum generationi- bus præesse secundum Platonicos ibid.	neptunum generationi- bus præesse secundum Platonicos ibid.
nesa instrumentum musi- cæ apud Hebræos 174	nesa instrumentum musi- cæ apud Hebræos 174	nesa instrumentum musi- cæ apud Hebræos 174	nesa instrumentum musi- cæ apud Hebræos 174
neyin instrumentum mu- sicæ ibid.	neyin instrumentum mu- sicæ ibid.	neyin instrumentum mu- sicæ ibid.	neyin instrumentum mu- sicæ ibid.
nicolaus Oresmius Mathe- maticus præclarus 730.	nicolaus Oresmius Mathe- maticus præclarus 730.	nicolaus Oresmius Mathe- maticus præclarus 730.	nicolaus Oresmius Mathe- maticus præclarus 730.
Astrol. Philosophus, & diligens Mathemati- cus 581. Astrol.	Astrol. Philosophus, & diligens Mathemati- cus 581. Astrol.	Astrol. Philosophus, & diligens Mathemati- cus 581. Astrol.	Astrol. Philosophus, & diligens Mathemati- cus 581. Astrol.
nicolai Papæ confessio de sacramento altaris 183.	nicolai Papæ confessio de sacramento altaris 183.	nicolai Papæ confessio de sacramento altaris 183.	nicolai Papæ confessio de sacramento altaris 183.
Leonicæni sententia de Astrologia 418	Leonicæni sententia de Astrologia 418	Leonicæni sententia de Astrologia 418	Leonicæni sententia de Astrologia 418
nicolao Leonicæno Ioan. Picus Mirandula scribit fol. 363	nicolao Leonicæno Ioan. Picus Mirandula scribit fol. 363	nicolao Leonicæno Ioan. Picus Mirandula scribit fol. 363	nicolao Leonicæno Ioan. Picus Mirandula scribit fol. 363
per Nicolaum Papam Be- rengarij opinionem de Sacramēto altari appro- batam esse 184	per Nicolaum Papam Be- rengarij opinionem de Sacramēto altari appro- batam esse 184	per Nicolaum Papam Be- rengarij opinionem de Sacramēto altari appro- batam esse 184	per Nicolaum Papam Be- rengarij opinionem de Sacramēto altari appro- batam esse 184
nicolaum Oresmium pe- ritissimum Mathemati- cum Astrologicam sup- pitionē penitus abhor-	nicolaum Oresmium pe- ritissimum Mathemati- cum Astrologicam sup- pitionē penitus abhor-	nicolaum Oresmium pe- ritissimum Mathemati- cum Astrologicam sup- pitionē penitus abhor-	nicolaum Oresmium pe- ritissimum Mathemati- cum Astrologicam sup- pitionē penitus abhor-
ruisse 417	ruisse 417	ruisse 417	ruisse 417
nicoletus 281	nicoletus 281	nicoletus 281	nicoletus 281
nicomachus quot signa fecerit 697	nicomachus quot signa fecerit 697	nicomachus quot signa fecerit 697	nicomachus quot signa fecerit 697
nigidius quos planetas errones uocet 642	nigidius quos planetas errones uocet 642	nigidius quos planetas errones uocet 642	nigidius quos planetas errones uocet 642
niobis pars 618	niobis pars 618	niobis pars 618	niobis pars 618
nilus fluuius quo tempo- re anni apud Aegyptijs inundet 630	nilus fluuius quo tempo- re anni apud Aegyptijs inundet 630	nilus fluuius quo tempo- re anni apud Aegyptijs inundet 630	nilus fluuius quo tempo- re anni apud Aegyptijs inundet 630
niniux typus figuræ huius mundi 147. itē qua- re dicatur post 40. dies esse interitura ibid.	niniux typus figuræ huius mundi 147. itē qua- re dicatur post 40. dies esse interitura ibid.	niniux typus figuræ huius mundi 147. itē qua- re dicatur post 40. dies esse interitura ibid.	niniux typus figuræ huius mundi 147. itē qua- re dicatur post 40. dies esse interitura ibid.
ninus Zoroastrem inter antiquos Astrologos pe- ritissimum fudit 431.	ninus Zoroastrem inter antiquos Astrologos pe- ritissimum fudit 431.	ninus Zoroastrem inter antiquos Astrologos pe- ritissimum fudit 431.	ninus Zoroastrem inter antiquos Astrologos pe- ritissimum fudit 431.
Astrol.	Astrol.	Astrol.	Astrol.
niobes 352	niobes 352	niobes 352	niobes 352
nisan mēsis apud nos A- prilis 631	nisan mēsis apud nos A- prilis 631	nisan mēsis apud nos A- prilis 631	nisan mēsis apud nos A- prilis 631
noa secundum cuius spe- cimen suam arcam fabri- catus sit 423. Astrol.	noa secundum cuius spe- cimen suam arcam fabri- catus sit 423. Astrol.	noa secundum cuius spe- cimen suam arcam fabri- catus sit 423. Astrol.	noa secundum cuius spe- cimen suam arcam fabri- catus sit 423. Astrol.
noë filij qui 718	noë filij qui 718	noë filij qui 718	noë filij qui 718
noë quam diu cum sua fa- milia, cumq; omni gene- re animalium intra arcā fuerit clausus 546. Astr.	noë quam diu cum sua fa- milia, cumq; omni gene- re animalium intra arcā fuerit clausus 546. Astr.	noë quam diu cum sua fa- milia, cumq; omni gene- re animalium intra arcā fuerit clausus 546. Astr.	noë quam diu cum sua fa- milia, cumq; omni gene- re animalium intra arcā fuerit clausus 546. Astr.
nominales 137. 138	nominales 137. 138	nominales 137. 138	nominales 137. 138
nomen abstractum à con- creto denominari non posse 245	nomen abstractum à con- creto denominari non posse 245	nomen abstractum à con- creto denominari non posse 245	nomen abstractum à con- creto denominari non posse 245
nomina abstracta q̄ 244.	nomina abstracta q̄ 244.	nomina abstracta q̄ 244.	nomina abstracta q̄ 244.
item nomina concreta quæ ibid. rerum duo- bus modis stari 356	item nomina concreta quæ ibid. rerum duo- bus modis stari 356	item nomina concreta quæ ibid. rerum duo- bus modis stari 356	item nomina concreta quæ ibid. rerum duo- bus modis stari 356
nominum affinitatē mul- tis errorem intulisse fo- lio 423	nominum affinitatē mul- tis errorem intulisse fo- lio 423	nominum affinitatē mul- tis errorem intulisse fo- lio 423	nominum affinitatē mul- tis errorem intulisse fo- lio 423
notitia de noua acquisita unde fiat 85	notitia de noua acquisita unde fiat 85	notitia de noua acquisita unde fiat 85	notitia de noua acquisita unde fiat 85
nouatiani liber de Trini- tate 205	nouatiani liber de Trini- tate 205	nouatiani liber de Trini- tate 205	nouatiani liber de Trini- tate 205
nouenarij numeri myste- rium quod 174	nouenarij numeri myste- rium quod 174	nouenarij numeri myste- rium quod 174	nouenarij numeri myste- rium quod 174
de Nouennis rationes ba- byloniorum confutan- tur 613. 614	de Nouennis rationes ba- byloniorum confutan- tur 613. 614	de Nouennis rationes ba- byloniorum confutan- tur 613. 614	de Nouennis rationes ba- byloniorum confutan- tur 613. 614
nouilunio propinquante in uaporibus quid acci- dat 465	nouilunio propinquante in uaporibus quid acci- dat 465	nouilunio propinquante in uaporibus quid acci- dat 465	nouilunio propinquante in uaporibus quid acci- dat 465
nubes quæ constellatio	nubes quæ constellatio	nubes quæ constellatio	nubes quæ constellatio
pulset 334	pulset 334	pulset 334	pulset 334
numenius 98	numenius 98	numenius 98	numenius 98
numenij Philosophi atte- stati de Platone hept. 1	numenij Philosophi atte- stati de Platone hept. 1	numenij Philosophi atte- stati de Platone hept. 1	numenij Philosophi atte- stati de Platone hept. 1
numerare qui nouerat o- mnia nouisse 120. 327	numerare qui nouerat o- mnia nouisse 120. 327	numerare qui nouerat o- mnia nouisse 120. 327	numerare qui nouerat o- mnia nouisse 120. 327
numerus quid 23. un- de simplex reddat ibid.	numerus quid 23. un- de simplex reddat ibid.	numerus quid 23. un- de simplex reddat ibid.	numerus quid 23. un- de simplex reddat ibid.
unde perfectus ibid.	unde perfectus ibid.	unde perfectus ibid.	unde perfectus ibid.
unde confletur ibid.	unde confletur ibid.	unde confletur ibid.	unde confletur ibid.
quomodo duplex red- datur ibid. binarius	quomodo duplex red- datur ibid. binarius	quomodo duplex red- datur ibid. binarius	quomodo duplex red- datur ibid. binarius
quid figuret 173. quæ remotius sit ab unitate, eò propius accedere ad multitudinem 23.	quid figuret 173. quæ remotius sit ab unitate, eò propius accedere ad multitudinem 23.	quid figuret 173. quæ remotius sit ab unitate, eò propius accedere ad multitudinem 23.	quid figuret 173. quæ remotius sit ab unitate, eò propius accedere ad multitudinem 23.
abstractorum qui 72.	abstractorum qui 72.	abstractorum qui 72.	abstractorum qui 72.
quadragenarius quid si- guret 173. quate- nus perfectus & imper- fectus 24	quadragenarius quid si- guret 173. quate- nus perfectus & imper- fectus 24	quadragenarius quid si- guret 173. quate- nus perfectus & imper- fectus 24	quadragenarius quid si- guret 173. quate- nus perfectus & imper- fectus 24
numeri binarij mysterij quod 173. trinarij mysterium quod ibid.	numeri binarij mysterij quod 173. trinarij mysterium quod ibid.	numeri binarij mysterij quod 173. trinarij mysterium quod ibid.	numeri binarij mysterij quod 173. trinarij mysterium quod ibid.
numerus binarium esse malum ibid. aduen- titiā habere unitatem 23. principiū esse 294.	numerus binarium esse malum ibid. aduen- titiā habere unitatem 23. principiū esse 294.	numerus binarium esse malum ibid. aduen- titiā habere unitatem 23. principiū esse 294.	numerus binarium esse malum ibid. aduen- titiā habere unitatem 23. principiū esse 294.
quaternarium esse ple- nitudinem numerorum fol. 51	quaternarium esse ple- nitudinem numerorum fol. 51	quaternarium esse ple- nitudinem numerorum fol. 51	quaternarium esse ple- nitudinem numerorum fol. 51
ad Numerum binarium quæ referantur 173	ad Numerum binarium quæ referantur 173	ad Numerum binarium quæ referantur 173	ad Numerum binarium quæ referantur 173
numerorum proprietates 172. 173. usque ad foli- um 179. proprietates à quibus obseruatæ fue- rint 173	numerorum proprietates 172. 173. usque ad foli- um 179. proprietates à quibus obseruatæ fue- rint 173	numerorum proprietates 172. 173. usque ad foli- um 179. proprietates à quibus obseruatæ fue- rint 173	numerorum proprietates 172. 173. usque ad foli- um 179. proprietates à quibus obseruatæ fue- rint 173
per Numeros triplares & duplares in Timæo Pla- tonis quid admonēa- mur 95	per Numeros triplares & duplares in Timæo Pla- tonis quid admonēa- mur 95	per Numeros triplares & duplares in Timæo Pla- tonis quid admonēa- mur 95	per Numeros triplares & duplares in Timæo Pla- tonis quid admonēa- mur 95
in Numeris an propieta- tes esse possint 174	in Numeris an propieta- tes esse possint 174	in Numeris an propieta- tes esse possint 174	in Numeris an propieta- tes esse possint 174
nuptiæ nostræ si cælo cō- parentur quales sint 519	nuptiæ nostræ si cælo cō- parentur quales sint 519	nuptiæ nostræ si cælo cō- parentur quales sint 519	nuptiæ nostræ si cælo cō- parentur quales sint 519
nuptiarum legibus qui se- mel subijerit, suus totus esse non potest 347	nuptiarum legibus qui se- mel subijerit, suus totus esse non potest 347	nuptiarum legibus qui se- mel subijerit, suus totus esse non potest 347	nuptiarum legibus qui se- mel subijerit, suus totus esse non potest 347
nutritio mun' naturæ a- nimæ uegeralis 19	nutritio mun' naturæ a- nimæ uegeralis 19	nutritio mun' naturæ a- nimæ uegeralis 19	nutritio mun' naturæ a- nimæ uegeralis 19
O	O	O	O
Obedientis signa quæ uo- centur	Obedientis signa quæ uo- centur	Obedientis signa quæ uo- centur	Obedientis signa quæ uo- centur

MIRANDVLAM I. TOM.

centur 9	605	odoratus organum quod	telligendum 83
obsessiones pugnare cū	fol.	70	orationem comatam sem
aspectibus 599. & sic	obiectum quid 63		per cinædam dici posse
deinceps.	olfactus sensus 31		353. fucatam inf. dias
occasum uersus habitan-	per Oliuas duas super lā-		strui 359
tes quos deos coluerint	padem in cādelabro au-		orationem seu λέγειν ὁμι-
fol.	reo sitas, quid indicetur		lieon attinere ad Philoso-
occulta siue mysteria que	fol.	17	phos, non πάντες νοοῦσι
fol.	olympiódorus 118.253		fol. ibid.
occulta & mysteria unde	in Olympiódoro qđ ma-		orationes nostræ quomo-
oriantur 17	ximē expetendum 329		do non sint futuræ irri-
oceanus 199. quasi	& 118		tæ 335. apud Hebræ-
Lunæ comes 516.	olympus spiritalis qui 18		os quæ 174
quasi Lunæ comes qua-	ad Oliuerium Carasam		inter Oratoris & Philoso-
re 489. pater Deo-	Episcopum Sabinēsem		phi munus pugnantia
rum & hominum à qui-	Ioan. Francisci Pici Mi-		quæ 352
bus dicatur 19	randulæ literæ 731		oratorium dicendi genus
oceanī mutationes dupli-	operatio partis rationalis		quid 353. dicendi
citer fieri 482. nul-	quæ 89		genus unde sit expeten-
los esse futuros æstus cir-	ophanim quid 81		dum 354
ca nouilunium aliquot	opifex sensibilis mundi		oratorio genere dicendi
dies 491. æstus	qui 75. mundi qui 74		nihil noxiū esse 353
seu recessus aut accessus	opificem ipsum cur cau-		orbis cœlestis nonus quo
secundum Abasarem	sam potius quā princi-		modo appelletur 9.
fol.	pium uocitent Peripate-		nouus magnus quan-
491.492	tici 11		do incipiat 551. uas-
in Oceanī lacum omnes	opinari sic uel sic an sit in		stilitatem qui se appella-
aquas fluuiales coire fo-	libera potestate homi-		uerit 528
lio 26	nis 226		orbis octauī motus 675
oceanum esse domiciliū	opinari plura quā scire		de Orbis octauī motibus
omnium marium aqua-	solemus 32		dissidentes sententiæ fo-
rumq; confluentium fo-	oppositionū quatuor ge-		lio ibid.
lio ibid. esse felicitā-	nera esse 279		orbis magni initium quo
tem Guttarum aquæ fo-	opus omne naturæ esse,		anno mundi statuatur
lio 44. fluxum & mo-	opus intelligentiæ iuxta		fol. 553
tum Lunæ imitari 491	Peripatheticos 11		in Orbem quæ mouean-
ocelus Philosophus 419	opera Dei omnia esse bo-		tur 48
ochaton Astrologus 554	na 10		orbium magnorum refu-
octimestris partus cui pla-	in Opere perfectius ali-		tatio 551
netæ adscribatur 501.	quid esse nō præesse nec		organon Aristotelis quo
quare non uiuant ibid.	debere his, quæ sunt in		modo à Peripateticis ap-
duas ob causas non ui-	opifice 22		pellitur 399
uere secundum Hippo-	oraculum Helix de aduē-		organum quid significet
cratem ibid.	tu Christi 53. hept.		apud Hebræos 174
october apud quos fue-	oratio quæ laudanda &		organa decem musicalia
rit primus mensis anni	expetenda sit 356		quomodo Hebraicè ap-
fol.	oratio ad Deum quid cō-		pellentur 174
oculus quare non omni-	ducat 343. item quæ		oribasius Philosophus fo-
no sit simplex 35	oratio audiatur à Deo		lio 697
oculus quod sit in rebus	fol. ibid.		oriētem angulum quem
corporeis: id ipsum mē-	orationis latinitas q̄ 356		Ptolemæus sic appellet
tem esse in genere spiri-	per Orationis Antelucā-		fol. 441
tali 34	næ secretum quid sit in-		ad Orientem quæ Gen-
pdæ apud Hebræos 174			f 4 m77

INDEX IN IO. PICVM

- mæ, aromata & animalia maximè nascant 483
 sub Oriente habitantes quos Deos colant 539
 origenes 3.27.122.
 quo tempore incœperit sua scripta in lucem edere 217. Apolog. dogmatum mysticorū magister 122. Apolog. qualis Christianus fuerit 416. saluus ne an damnatus sit dicendus 199.200. usque ad folium 224. quid Detianæ persecutionis tempore passus sit 220. Apolog. sectator Pythagoricæ sectæ hept.2
 origenis principales hæreses quæ 207. opinio de anima 209. hæreses unde oriantur 199
 epistola ad Charos suos quosdam in Alexandria 206. commentaria super Mattheum Apolog. 146. animum paratū fuisse, pro una morte, mille mortes propter laudem martyrii subire 220. sententia de lege non scripta 176. commentaria in Librum Numerorum 26. cōfessio Theologica 208. ardor capellendi martyrii 220
 originem qui damanauerint 219. non malè de Trinitate sensisse secundum Methodium folio 207. nō fuisse Arrianum, per quos auctores approbetur 201. non contra Ecclesiā Catholicam sensisse. 199. Adamātium uanitatē Astrologicam multis rationibus sugillasse 416
 orphici qd nō sunt appellent 444
 orphici hymnis secretam Magiam esse elicitā 106
 orphæum dæmonem ultorem cognominasse 49
 orphicis hymnis mariti & foeminae functionem designari 21
 osirim 317
 ovidius de Vetula num scripserit 419. Astrol. ovidij librum de Vetula mirabilia de magnis cōjunctionibus & Christi ana lege proferri 419. Astrol.
 P
 Pactolus poëta 60. hept. palæstina cui signo coelestis sit subiecta 629
 à Palæstinæ sacerdotibus Origenes damnatus folio 219. Apolog. palermi dictum 391
 palladicus ordo qui 316
 palladis arma quid figurerent 116
 per Palladis arma, à poëtis tam assidue decantata, quid intelligatur 323. Astrol.
 pammachius 199
 pamphilus martyr ibid. Apolog.
 in Pamphili libris quid, p betur 201
 pamphili liber primus an sit Eusebij ibid. martyris libros ex Græco in Latinum sermonē Rufinum transtulisse 103. martyris uitam tribus libris descriptam esse ab Eusebio 200. Apol.
 pamphilum Apologiam pro Origene scripsisse 202. nihil præter epistolas scripsisse ibid. martyrum nihil proprii operis scripsisse 200
 pandulphus Collennatus iuriconsultus 447
 panis quomodo in Sacramento post consecrationem remaneat 182.204
 panis qualiter corpus Christi sit 182
 panem post consecrationem in Sacramento remanere solum secundum essentiam 192. in altari esse corpus Christi in cœlo 185. nō remanere post consecrationem in sacramento fol. 183
 panetius quid derideat 590. quid de Astrologia senserit 730
 panetij sententia de Astrologia 417. de aëris proprietatibus sententia fol. 484
 panetium Astrologiæ nullam fidē adhibuisse 414
 papias Episcopus Hieropolitans 213. Apol. an saluus sit 223. Chilistarum hæreticorū auctor 213. Apol.
 papinianus iuriconsultus 402
 paracletus cur post Christum sit missus 111
 paradysus quid 81. corporeus quid 171. uisio diuinæ essentiae 141
 paradyfi fluuij qui 174. fluuiorum nomina 321
 paradysum duplici modo dici 141. quis primū intrauerit 338. primū à Deo esse conditū 146
 per παρατίμωτα quid Ptolemæus intelligat folio 658
 paraphrastes 268
 parentū pars ubi collocata sit 619. uota ex cœli parte dicantur 586
 parmenides 93.242
 pars quomodo indiuidua sit in suo toto 42. quomodo aliquid alterius sit ibid.
 partes rerum an accipiantur à Planetis 617
 partes

MIRANDVLAM I. TOM.

- partes planetarum quo-
modo distribuuntur 619
partium Planetarum au-
thor qui fuerit 617.
origo quibus in prædi-
ctionibus utitur Astro-
logi 616
per Partes planetarum qd
indicitur 617
partus mōstrifici unde fi-
ant 507. octimestris
infelicitatis cui planetæ
adscribenda sit 501
pastores sapius ueriora di-
ci quàm Astrologi 502
paternitas quid 66
pater Hebraicè quid dica-
tur 611
pater & filius quomodo
dicantur 67
patris officium, producere
omnia 41
per Patrem apud Plato-
nem quid sit intelligen-
dum 74
patres antiqui 7
patres unde indicentur
689. quomodo Chri-
stum sublege receperint
49. qua substantia
Christum uiderint 141.
patrum scripta non tanq̃
Prophetarum & Apo-
stolorum legenda & exi-
stimanda esse 147. scri-
pta secundum lectionē
diuinam esse corrigen-
da 147
patribus Christus prædi-
cauit in inferno 49
patres in multis rebus, sal-
ua tamen fide & uerita-
te scripturæ, discrepasse
146. à motore, id est,
Christo descendente ad
inferos circumactos, &
ad summę felicitatis gra-
dum euectos esse 49.
sæpe & uarijs in locis et-
rasse 213
à Patribus Ecclesiæ Astro-
logiam reiectā esse 426
patrimoniu lupiter quan-
do dissipet 583
patrocinium quale uitii
fol. 439
paulus Apostolus 50.
Apostol. preceptor Dio-
nysij Areopagitæ he-
pta.3. Alemannus fo-
lio 679. Alexandri-
nus 586. Alexandri-
nus quot partes adiece-
rit partibus planetarum
618. ex Alexandria
Aegyptiaca 658
pauli Apostoli uerba con-
tra corruptores suorum
scriptorum 206. epi-
stolam ad Thessalonicē-
ses scriptā ab hæreticis
falsatam esse 206. Flo-
rentini sententia de A-
strologia 418
ad Paulum Cortesium Pi-
ci Mirandulæ epist. 365
pax uera ubi 23. uera
quæ 318
peccandi occasiones fugi-
endas esse 333
peccare neminem nisi in-
uitum 98
peccator unde nomen de-
ducat 151. qui pec-
cauit tantum per tēpus
finitū uno peccato mor-
tali, & moriatur impœ-
nitens, an puniatur in æ-
ternum? 153
peccatum quid 282.
in Adamo quid 81.
quid dicatur in sacris li-
teris 154. mortale
quod sit 214. morta-
le pro creatur quomodo
punatur 153. morta-
le quot modis capia-
tur 151. quare puni-
atur pœna æterna 154.
quale malum 151.
secundum tempus quo
modo intelligatur ibid.
naturæ quò omnes Phi-
losophi retulerint 507.
Ibi quomodo intelliga-
tur 153. in spiritum
sanctum quid 173.
cur reatus aliquando di-
catur 153. cur in æ-
ternum pœnam detsecū-
dum Thomam 154.
quare malum infinitum
dicatur 151. li, id est,
Ibi quomodo accipia-
tur 153
peccato mortali finiti tē-
poris non deberi pœnā
infinitam secundum tē-
pus, sed finitam tantum
150. deberi pœnam
dupliciter intelligi pœ-
nitentiam finiri pecca-
tum 152
peccatum per Messiam
solum esse expiatum fo-
lio 170. mortale, fi-
niti temporis dignum
esse pœna æterna 154.
in uoluntate esse nō pos-
se nisi sit defectus in ra-
tione 64. aliquādo
per solam actus cessatio-
nem, aliquando per pec-
cati dimissionem cessari
153. in aliquo esse q̃
modis intelligatur ibid.
esse intrinsecè malum fi-
nitum 151. pro of-
fensa & reatu in sacris li-
teris sumi 153. finiri
quod modis dicat ibid.
peccato quod mala ho-
mo sibi conciliet 39
in Peccato mortali si quis
tantū per tempus finitū
manebit, ipse nō puniet
nisi per tempus finitum,
quot modis intelligatur
153. mortali decedē-
tur puniatur in æternū
fol. 154
peccata Eleemosinis esse
redimenda 153
in Peccato duo posse con-
siderari 153
in Pecunia enumeranda
quid ponderetur 357
in Pede sanguinis missio
quando salubris sit 698
pelagi-

INDEX IN IO. PICVM

- pelagus in Ephesiana sy-
 nodo damnatur 222. A-
 polog.
 perath fluuius Paradyfi
 fol. 321
 peregrinationes ex qua
 coeli parte iudicentur fo-
 lio 886
 peregrinationis sortes un-
 de iudicentur 619
 perfectio summa & abso-
 luta quæ 16. actio
 angelica 27
 à Perfecto uno, nimirum
 ab eo quod uno quoq;
 genere est pfectissimū,
 ad ceteros eiusdem or-
 dinis quasi à fonte om-
 nem perfectionem deri-
 uari iuxta Philosophos
 fol. 15
 periodi humorum quo
 sint reuerendæ 500
 periodicum quid Ptole-
 maus appellauerit 561
 periparetici quid princi-
 pium uocent 11. q.
 modo casum & fortunā
 defendant 524
 peripareticorum senten-
 tia de stellis 474. con-
 sensus de causis naturali-
 bus 11. de syderib.
 opinio 37. quod ma-
 xime studium sit 21
 peripareticos artem di-
 uinandi per astra respu-
 nse 34.
 persarum reges quibus ar-
 tibus instituti fuerint fo-
 lio 327. opinio de
 hominis dignitate 314.
 cultus & honores erga
 magos 171. Apolog.
 enarrationes sup Chal-
 daicam Theologiam 367.
 epistol. ad Marfilium Fi-
 cinum.
 persarum Astrologia lon-
 ge discrepasse ab Aegy-
 ptiorū Astrologia 440
 apud Persas quo præcio
 Astrologi fuerint ibid.
 persicum mare quare sole
 uirginem ingrediēte flu-
 ctib. agitetur & æstuet
 481. item cum perue-
 nit ad Sagittarium rur-
 sus placidum sit & nauigabile
 ibid.
 perfida cui signo sit subie-
 cta 629
 personas in diuinis abso-
 lutis proprietatibus di-
 stingui 66
 persuasio exitialis & mō-
 strofa quæ 377
 pesat modus sic dictus ex-
 ponendi biblia 178
 petiti à Deo aliquid duo
 obseruāda esse 335
 petosirim à potentissimo
 Mercurij numine multa
 mysteria accepisse 418.
 & 419. Astrol.
 petrosi quale signum sit
 fol. 664
 petrus princeps Astrolo-
 gorum 58. hept. Al-
 liacensis 225. Appo-
 nensis 637. de Aquila
 156. Apolog. 238.
 Leo 368. Attenda-
 lus iuuenis ingeniosus
 447. Astrol. Mantua-
 nus 88. de Palude
 198. de Palude de Acci-
 dentibus in Sacramēto
 fol. 230
 petri Alliacensis affirma-
 tio de Astrologia diuina
 trice 424
 petri negationem totam
 actam esse in adrio An-
 næ 146. Apponen-
 sis dictum πὸ τῶν θεῶν 517
 in Petro Alliacense quæ
 laudando sint 427
 phœnicæ sacerdotes con-
 tra Origenem pugnant
 fol. 219
 phantasia quid 33
 phantasma quid 65
 pharao Rex Aegyptiorū
 primus 170. Apolog.
 pharmacti sub quo signo
 non sit dandum 646
 phauorinus Philosophus
 489. 642. Philosophus
 quale testimonium adhi-
 beat de Chaldaeorum di-
 sciplina 713
 phauorini dictum de A-
 strologorum prædictis
 fol. 450
 phauorinum Astrologia
 reiecisse 414
 pherecides 95
 philaacteria esse quatuor
 fol. 82
 philastrius & Epiphanius
 qua in re discordent 126
 philippus Macedo Alex-
 andri Magni pater fo-
 lio 519. Astrolog. 3.
 Beroaldus ad Ioannem
 Picum Mirandulanū li-
 teras mittit 401
 philippi Beroaldi testimo-
 nium de Ioanne Pico Mi-
 randula ibid.
 philippi Imperatoris ter-
 tio anno imperij Origenē
 incepisse scripta sua
 literis publicis manda-
 re 217. Apol.
 ad Philippum Beroaldū
 epistol. Ioan. Pici Miran-
 dulae 347
 philolaus 120
 philolaum aureorum car-
 minum authorem esse,
 nō Pythagoram, ut nō
 nulli sentiant hept. 2
 philon 13
 philonis opus sapientiae
 fol. 1
 philosophandi ratio per
 numeros à quib. obser-
 uata sit 120
 philosophandi noua, per
 numeros institutio 326
 philosophandum aut ni-
 hil esse, aut paucis sectū-
 dum Neopteleemos 377
 philosophandum non es-
 se secundum opinionem
 nonnullorum 328
 philosophia uera q̄ 49
 philo-

MIRANDVLAM I. TOM.

- philosophia quid quærat 358. quid doceat 322. uerissima in quo consistat 720. quomodo à Pythagoricis & alijs Philosophis appellata fuerit 170. à quib. ad nos manauerit 325. u8. quæ sanctissima inter ceteras omnes habita sit 325. 119. Theologica naturalis, & Mathematica, quomodo sit appellata à Ptolemæo 421.
- philosophiæ totius finis qui 318. contemplatiue præses qui 316. contemptus 323. totius cognitione i lib. Moyſis cõpræhendit 59. genera unde dicant 421. partes unde sumptæ 3 ad Philosophiam consequendam quibus aurib. opus sit 354.
- philosophiam religionis esse inchoationem 49. non esse, quæ homines à religione semouet 49. in tria genera esse partitam iuxta Ptolemæum fol. 421.
- à Philosophia corrupta quid manet 656.
- philosophica oratio cui Idææ similis sit 354.
- philosophicam orationem similem esse simulachris Silenorum in Alcibiade fol. ibid.
- philosophicum studium quare sit expetendum 290. studium non propter quæstum, sed propter ueritatis cognitionem expetendum esse 322.
- ad Philosophicum studium quod maxime incitare nos debeant 321.
- philosophus quid differat ab oratore 352. quomodo à poëta differat 358. quando utatur oratorio dicendigenere 353.
- philosophi studium in quibus consistat 352.
- à Philosophi instituto quod maxime diuersum sit 353.
- philosopho quod dicendi genus sit maxime expetendum 355.
- philosopho in oratione quod fidem concilient ibid. qualia præmia sint expetenda 322. oratoriū genus dicendi dedecus & noxium esse 353. quæ necessaria sint ad cõfirmendam fidem in oratione 355.
- philosophum recta ratione omnia discernentem coeleste esse animal, non terrenum 315. operam sumere in sacris rebus & mysterijs debere fol. 44.
- ad Philosophum pertinere, scire de syderib. quicquid eorum substantiam ordinemque consequitur fol. 416.
- à Philosopho syderum uires & proprietates Astrologum uti. ibid.
- in Philosopho M. Tullius Cicer. quid requirat 355.
- philosophi ueri qui 2. apud Græcos qui 170. Apolog. qualē cognitionem de Deo habuerint 45. an Deū definiiri possint 537.
- philosophorum sententia de felicitate 46. naturalium opinio de naturarum rerum 11. maximam partem Astrologia contempsisse 417. antiquorum diuersæ sententia de influentia syderum 20. testimoniū de septem Planetis 6. & Astrologorum affinitia nomina multos sefellisse folio 423. antiquorum mos & ritus legendi uarios authores 324. ueterū, tam nouorū Catalogus copiosus 119. sententia de angelis 46.
- philosophis Platonica res publica à poëtis adempta traditur 355. epistola ad Hermolaū Barbarum.
- philosophos expertos rerum obscurarū abſciendos esse 2. musas habere decet in animo, non in labris 356.
- ad Philosophos quæ oratio pertineat ibid. apud Philosophos de quibus rebus agatur 352.
- à Philosophis Astrologiam irrisam esse 730.
- ex Philosophis qui Astronomiam riserint 414. 415. 416. & sequent.
- de Philosophis tam ueteribus, quam recentioribus, iudicium Ioan. Francisci Pici Mirand. 325. 118.
- philostratus 357. de Apolloniū uita 369. epistol. ad Mantuanum Baptist.
- phœnicum Theologia 17.
- physica cognitio quæ 513.
- physicum genus Philosophiæ unde dicatur 421.
- physicus quod omnia dirigat 721. de materia quomodo cõsideret 69.
- Picus Mirand. interpres Psalmorum in hept. 1.
- à Picus Mirand. cur hoc onus interpretandi suscepit 13. hept. 4.
- Picus quorum sententiā sequutus in adoratione crucis 158.
- pietas ad quam felicitatem nos promoueat 49.
- Pinus Ordelaſphus princeps Foroliuensis 447.
- pios & probos homines quæ

INDEX IN IO. PICVM

- quæ constellatio pareat
fol. 539
- pisces, Cancer, & Scorpio
quare frigida signa dicā
tur 612
- pischoa fluuius Parady-
si 321
- pituitæ & atræ bilis mo-
tus quando redeat 500
- à Pituitæ motu, quare ma-
gis diuersus esse debeat
motus rubræ, quàm atræ
bilis 501
- planeta obsessus quomo-
do dicatur 599
- planetæ cuilibet duas do-
mus constitutas esse ab
Astrologis 590
- planetæ erronee qui 632.
qui sint felicitatis autho-
res 536. quando feli-
ces & infelices sint 727.
an moueant afficiantq;
se inuicem inhaerentib.
signis locatis 599.
- qui obediunt 21. quā-
do efficaciores sint 603.
- qui aliquando alijs alijs
sint calidiores 481.
- quomodo nobis ppin-
quiores & remotiores fi-
ant 474. quā diu
qui libet mundi imperiū
teneat 551
- planetarum primus qui
684. duo genera 538.
dignitas quæ 684.
natura unde iudicet 725
- successus in annis qui so-
lio 634. gaudia cum
domibus ruere 691.
- aliorum præter Solē &
Lunam quomodo mu-
tatio fiat 474. motus
proprius quis 475. p-
ductio quæ 58. uir-
tus 19. domib. Chal-
dæos non esse usos 589.
- de Planetarum domibus
rationes Ptolemæi de-
struuntur 692
- planetarum aliorum du-
plex motus, quid efficiat
474. nō alios noxios,
alios salutare esse 702.
& sequent. partes q-
modo ab Hermete sint
appellatæ 618
- in Planetarū coniunctio-
nibus magnā esse effica-
tiam 558
- planetarū opus in corpo-
re nostro quod sit 506.
- opera an differant 515
- de Planetarum motib. di-
uersæ sententiæ 671
- planetarum chorus quid
moueat 470. 471.
- ordinem incertum esse
685. sub Solis radijs
constitutorum affectio-
nes quales 600. digni-
tas & maiestas quā pos-
sederunt in prima mūdi
constitutione 566. lo-
ca uerē assequi laborio-
sissimum esse 670
- septem Planetarum accō-
modatio ad quid 6
- pro Planetarum numero
Chiromanticos in uola-
manus septē montes fin-
xisse 439. Astrol.
- de Planetarum exaltatio-
nib. Astrologorū ratio-
nes confutantur 606.
607. & sic deinceps.
- planetas euenta non effi-
cere 581. qui ad o-
ctauam sphaerā referūt,
quib. signis utātur 647.
- Deorum nomine appel-
latos esse à quibusdā 79
- omnes pari passu proce-
dere secundum Aureliū
Macrobiū 46. ma-
gnis coniunctionib. iun-
ctos non plus posse, q̃
diuissos: magnasq; istas
coniunctiones nouum
esse inuentum, de malo
Ptolemæi intellectu na-
tum 557
- septē Planetas per septem
Lucernas in cādelabro
aureo sitas, indicari 17
- inter Planetas omnes, dū
os tantum esse efficacē u-
niuersalis 557. 558
- inter Planetas qui præsta-
tissimi sint 19
- planetas Cosmocratoras
esse nuncupatos 639
- in Planetis quantum falla-
tur 640. nullos esse sa-
pores 694
- à Planetis maiora quàm à
stellis fixis præstari pos-
se 639
- planetarū qui olim fue-
rint 425
- plantæ genus uiuentium
despicatissimum 56
- pluntam quid faciat 315
- plantarum uita in quibus
rebus 39. sensus qua-
lis, secundum Pythago-
ricos 15
- plātas esse feliciores igni
46. Solis lumine op-
habuisse 56
- post Plantas mixta quæ
sequantur 15
- plato 12. 254
- plato, Atticus Moyse, à
Numenio Philosopho
appellatus 1. quam
Magiam amauerit 120.
quare Aristotelē ἀράγην
appellauerit 324.
118. cur Dioni per æ-
nigmata scripserit 122.
- Apolo. quare omnes
poetas à sua republ. eli-
minauerit, Philosophis
aut eam ad gubernandā
reliquerit 355. epistol.
ad Hermol. Barbarum.
- platonis sententia de uno
& Ente 244. opinio
de mundo sub lunari 5.
hept. opinio de mun-
dis hept. 6. istos libros
non esse, quorum inscri-
ptio est de Vacca Magi,
sed falsò illi tribui 419.
- Astro. scripta ualde ob-
scura & occulta 2. &
Aristotelis Philosophiā
eandem

MIRANDVLAM I. TOM.

- eandem esse, à multis p-
batur 119.326
- platonis dogmata de ho-
minis cognitione 29
- platonis in Theættheo sen-
tentia de quinq; sensuū
origine 31
- platon. decreta fidei Chri-
stianæ ualde affinia esse
fol. 123. Apolog.
- platonis sententia de syde-
ribus 37
- platonem seipsum nō no-
uisse probat 29. As-
trologiam indignam ef-
se, existimasse 415.
- platonem nuspiam men-
tionem fecisse de Astro-
logico uerbo 416
- platonem ad Aegyptios
discendi gratia descen-
disse 720. Astrolog.
- platonē qui cum Aristotē
tele miscuerit eum utrā-
que sectam & rectius &
locupletius habiturum
fol. 373
- platonicas disputationes
à sacris precibus exorsas
esse 43
- platonicas disputationes
à precibus exorsas de-
scripsisse in eisdem ibid.
- platonicus annulus 34
- platoniorū sententia de
hominis felicitate 46.
- doctrinam seu Philoso-
phiam, de diuinis sem-
per inter omnes Philo-
sophias habitā esse san-
ctissimam secundum Au-
gustinum 325.119
- platonicos p̄ ceteris Phi-
losophis ueritatem imi-
tari 118
- pleiades quid exuscitent
fol. 652.653
- pleiades tempore Ptole-
mai quo in signo fue-
rint 653
- plenilunio fieri meliorem
conceptum 476
- plenilunij & Nouilunij
tempore quare nauiga-
tiones differantur 486.
- & 487
- plenitudo Euāgelica quā
do succedī debuerit 54
- plenitudinem totius esse
in Deo 164
- plotinus 78.90.259.
- quid derideat 590. de
cœli animi collatione 29
- plotinus præceptor Por-
phyrij 416. Astrolog.
- Magum naturæ mini-
strum non artificem ap-
pellat 121. imitator
Pythagoræ hepta. 2.
- quid neget de radiorum
temperatura 476. de
anima rationali 21
- plotini opinio de natura
brutorum 37
- plotini sententia de Ma-
go 328. de Idae sen-
tentia 259. præ-
ceptor seu pædagogus Am-
nius fuit 367. epistola
ad Marsilium Ficin.
- plotinum Astrologis om-
nem prædictionum fi-
dem abrogasse 416
- de Plotino pœnas sum-
psisse fatum, iuxta com-
mentitium Materni 416
- in Plotino quid ueneran-
dum 325.118
- plutarchus 414
- plutarchi de arborib. con-
serendis dogma 486
- plutarchi defensio erga
Gnosticos hæreticos q̄
libros falsos, sub prætex-
tu Zoroastri librorum,
circumferebant 419
- pluto dominus subterra-
nearum hept. 14
- plutonīs portum quē uo-
citant Astrologi 586
- pœna damnatorum an sit
æterna 207
- pœna transgressorum di-
uinæ legis 19
- pœnam alicui deberi, du-
pliciter intelligere 238
- pœonia quid prosit 512
- poëta & Philosophus q̄
modo differant inter se-
se 358
- poëtæ quare à republica
Platonica eliminati sint
355. epist. ad Hermol.
Barbarum.
- expoëtarū fabulis quid p-
fluat 656. sententia
de summo bono 46
- politianus 268.347
- pomerij insignis senten-
tia 9
- pompeium diuinorum
responsis plurimam fi-
dem adhibuisse, tamen
infelicitate contra Casarē
rem pugnassee 431. As-
tolog.
- pontianus Pontifex sub-
rogatur Urbano Ponti-
fici 217. Apolog.
- pontificem uicem agere
Christi 123
- pontificum & conciliorū
quorundam decreta cō-
tra Astrologos 427. As-
tolog.
- populus rudis qua Me-
thodo sit docendus 4
- porphyrius 2.74.120.
- de Magia 327. de p-
cibus 43. ex qua cœ-
li parte filiorum fortu-
nam accipiat 586. di-
scipulus Plotini 416.
Astrol.
- porphyrij sententia de As-
tologia ibid.
- in Porphyrio rerum copi-
am esse laudandam 118.
- & 325
- possibile quid 70
- possidonius 98.293
- potentia intellectus quo
modo in nobis & ange-
lis sit 88. generandi
in diuinis qualis sit 87.
in angelis qualis 35.
- animæ quatenus sit sub-
iectum uirtutum & ha-
bituum 189
- f poten-

INDEX IN IO. PICVM

- potentia animæ quomo-
 do ab anima distinguan-
 tur 65
 præcipientia signa quæ di-
 cantur 605. 606
 præcepta non bona q̄ 58
 præceptorum decem cor-
 respondentia 111. 112
 prædestinationis ratio q̄
 fol. 64
 prædicamenta quot sint
 fol. 90
 prædicamenti ratio ad ali-
 quid quid ibid.
 prædicendi ratio unde cō-
 mutetur 442
 ad Prædicendas mutatio-
 nes uniuersales q̄t uij
 Astrologi utantur 627
 prædictiones optimæ q̄
 530. Astrologorum
 quid prosint 431. de
 anni fato unde pendeat
 fol. 725
 prædictionū quatuor esse
 capita, quib. earū in cer-
 titudo demonstrat 628
 in Prædictionibus in ea q̄
 obseruanda Astrologi in-
 stituerunt, quo pacto in-
 ciderint 723
 præstan aliās præbyter
 Ioan, Indorum Rex 170.
 Apolog.
 præstigiari cuius propriū
 sit 352
 præterita ex aliqua con-
 stellatione uideri nō pos-
 se 531
 praxis quid 66. 85
 principium Hebraicè qd
 significet 61. quo A-
 strologi quātitatem uir-
 tutis locorum indicant,
 quottuplex 681. terti-
 um additū ab Aristot. 11
 principia prima oporteat
 semper manere quomo-
 do sit intelligendum 72
 principiorū falsitas quo-
 modo demonstret 681
 principijs non responde-
 re consequētia absurdū
 esse 4. quare obstan-
 dum sit 333
 principes illiterati qmo-
 do abducti sint per A-
 strologiæ uanę professio-
 nes 419
 principum interitū & cæ-
 des quæ cōstellatio præ-
 sageat 535
 principum illiteratorū ad-
 duxio ad Astrologiam
 fol. 419
 principibus uiris an stu-
 dia Philosophiæ esse ad-
 tingenda 377
 priuatio quid 12. 280.
 quid secundum Albertū
 304. quomodo consi-
 deranda 300. princi-
 pium secundum Peripa-
 teticos 12
 priuationis expultrix &
 fugatrix quæ 13
 priuationi quæ appellatio
 maximè conueniat 12
 priuationem rerum natu-
 ralium principij esse 11
 inchoationē esse forma-
 rum 12
 priuationes quodammo-
 do Entia esse 280
 processiones in diuinis q̄
 modo distinguantur 67
 proclamandi & disputan-
 di rationem à multis cō-
 temni 322
 proclus 75. Platonis
 interpret 259. Apolog.
 procli de Idæa sententia
 fol. 259
 in Proclo quid demiran-
 dum 325. 118
 prophetæ apud Hebræos
 qui 170. ante Moy-
 sem quales fuerint 81
 prophetarum sensus de
 Christi aduentu 54
 prophetia naturalis quā-
 uiam habeat 101
 proportio quottuplex 79
 propositio necessaria qd
 169. dicens quid 70.
 distandi quid 148. ut
 propositio quæ docēdi
 gratia proposita est, qd
 fol. ibid.
 propositionem esse dupli-
 cem 150
 propositiones quæ con-
 cedendæ sint 87
~~prosa~~ signa quæ di-
 cantur 605
 protheus 315
 prouerbij de homine mi-
 nori mundo 8
 prouidētia qualis in Deo
 98. item in intelligen-
 tia, in anima, in cœlo ib.
 prouinciæ nostræ si cœlo
 comparentur quales fi-
 ant 519
 prudentiam in desertā ma-
 gis esse expetendam, q̄
 stultam loquacitatē 357
 psalmi apud hebræos 174
 psalmorum lectio summè
 necessaria 1. can-
 tores decem qui 174.
 ordo quare non sit secū-
 dum historiam 172
 ptolomeus Rex Aegypti
 orum 170. Apol. qua-
 lis fuerit Astrologus 420.
 421. quo tempore in-
 coeperit Astrologiæ ope-
 ram dare 729. Astrol.
 quos gradus cōtempse-
 rit 615. quo tempore
 scripserit 421. Astrol.
 taxatur propter plane-
 tas loquens ac si ex ele-
 mentis constarent 699.
 quid de coniunctionib.
 magnis senserit 557.
 in quot genera Philoso-
 phiam cōtemplatricem
 diuiserit 421
 ptolomæi regis cura li-
 bros factos ex Hebraica
 lingua in Græcum ser-
 monem translatos esse
 172. Apolog. liber de
 anulis 420. Astrol. o-
 pinio de maximis, mini-
 mis, medijsq̄ cōiunctio-
 nibus 559. 560.
 ptole.

MIRANDVLAM I. TOM.

ptolemæi rationes de plan-
netarum rationibus de-
struuntur 692. do-
gma quod Almuseti seu
Animodar uocât & au-
thoritaribus & rationi-
bus confutatur 662
de Ptolemæi malo intelle-
ctu conjunctionum ma-
gnarum inuentum na-
tum esse 557
ptolemæo falsò ab Arabi-
cis inuestigationem par-
tilis Horoscopi per con-
ceptum ascribi, irratio-
nalē esse, & à multis A-
strologis reiectam 663
ptolemæum nullis facie-
bus planetarum esse u-
sum 613. primum A-
strolabiū inuenisse 715.
Astrolog. Astrologū
ex Aegypti regibus fuis-
se, secundum Albumasa-
rem 421. Astrol. fati-
necessitatem pernegas-
se 543
ptolemæus quas partes
planetarū retinuerit 618
ptolemæum Astrologiā
Aegyptiorum ubiq; ta-
xasse atq; sugillasse 440.
in præfagiendo antiscijs
non esse usum 504.
plus concepti, quàm ge-
nituræ tribuisse 624.
& 625
à Ptolemæo qui primus
inter Astrologos doctis-
simus habitus sit 421.
Astrol. quomodo reli-
gionum uarietas sit de-
fensa 540
pulchritudo in quib; per-
fectius reperiatur 96
punctum quid 132
purgatio angelica actio
sol. 27
purgatorium fuisse 128
purum impuro attingere
nefas 317
pythagoras 120. silen-
tij magister 2. quæ

nam scripta ediderit ibi.
quam Magiam ample-
xus sit 120. num au-
rea carmina quæ extant
cōposuerit 2. quàm
diu Christum antecesserit
715. Astrol.
pythagoræ mos iurandi
qui 254. dicta unde
sacra appellata fuerint
124. 329. utile præce-
ptum 320. sententia
de syderibus 37. lex
à quo sit uiolata 2. hept.
decreta fidei Christianæ
ualde affinia esse 123.
Apolog.
pythagoram suam Philo-
sophiā ex Orphica The-
ologia transulisse 124.
Apolo. ad Aegyptios
ad ediscendam Mathe-
maticam profectū esse
720. Astrol. primum
Zodiaci obliquitatē &
syderalis scientiæ rudi-
mentum excogitalse so-
lio 714. Astrol. se no-
mine sapientis dignum
nūquam existimasse so-
lio 320. pauca scri-
psisse 122. 328. mul-
ta de Moysatca lege in-
fram Philosophiā trans-
portasse hept. 1. A-
strologiæ fidem non p-
stasse secundum Theo-
doretum 414
pythagoricæ sectæ imita-
tores qui hept. 2
pythagoricæ quæstiones
plenæ priscorū dogma-
tum & secretioris disci-
plinæ 368
pythagoricas disputatio-
nes à sacris precibus ex-
orsas esse 43. hept.
pythagoricū paradoxo
quomodo credibile sit
sol. 32. hept.
pythagorici qui & unde 2
quomodo Magos ap-
pellauerint 170

pythagoricorum & Peri-
pateticorum discordia
172. Philosophiā se-
cretiorem esse alijs 172
sensus de mundis he-
pta. 6. Metamorphoses
unde 315. allegori-
ca sententia quædam qd
indicer 513
pythionissus augur apud
Iudæos, quem Saul con-
suluit 143
Q
Quadrata radiatio quib;
partibus constet 594
qualitas ueris q̄ sit 651
qualitatis prædicamentū
ratio quid 90
qualitates non esse elemē-
tis formas substantiales
sol. 13
qualitates primæ à cœlo
quatuor esse 505. pri-
mæ elementorum qua-
tuor quib; signis assignē-
tur 609. fœminæ &
& mares quæ 610. ele-
mentorum quid 82
qualitatum primarū qua-
tuor q̄ authores sint 508
qualitatibus primis non
dependere omnes præ-
dictiones Astrolog. 504
à Qualitatib; primis an
bella, & externa mala de-
pendeant 508
quantitatis prædicamentū
ratio quid 90
quaternarij numeri myste-
rium quod 174
quaternitas quæ fuerit, p
quam Pythagoras iura-
uerit 254
quiditas quid 71
quies uera ubi 23
quies & finis qd Hebrai-
cè significet 61
quinguagenarij nume-
rus quid figuret 173
R
Rabi quid significet 81
rabani insignis Ecclesiæ
doctoris, de numerorū
f. 1 ult.

INDEX IN IO. PICVM

- uirtutibus, liber 173
rabi Eliazar 175
radiatio q̄trplex sit 673
radiatio exactissima unde componatur 678
radiudinem respectū esse cuiuslibet creati 67
radius quid dicatur 47
radij uirtus & proprietates unde 594
radius esse gratiam 47
radij an omnes natura sua calidi sint & uiuificē calidi 467
radij recti, reflexi & refracti secretō, quid admo-
neāt 79
radiatorum uis & efficien-
tia unde uarietur 584
omnium mixtio qualis in aere 476
ex Radium mixtura an noua uis coalescat affe-
ctrix operis noui, quod singuli seorsim radij nō
efficerent ibid.
radios omnes misceri sem-
per, non autem quasi esse a symbolis ibid.
raphaelem coelestem me-
dicum dici 321
ratio, quomodo dicatur i-
mago Dei 163. ad iram quam proportio-
nem habeat 79
rationis materia in cōlo
qualis 69
rationes Astrologorū ina-
nes esse & ridiculas 679
rationalis pars quomodo
dicatur 72
raymundi ars quæ 180
reatus quomodo peccatū
appelletur 153. qua
re peccatum dicatur ib.
receptio quomodo apud
Hebræos, sit dicta 176
regis fortunam quomo-
do Astrologi conside-
rent 627
reges Ptolemaici Aegy-
pti quā diu ante Chri-
sti incarnationem floru-
erint 421. Astrol.
nostri si cōlo comparē-
tur quales fiant 519
regum ac principum con-
suetudo in construēdis
urbibus 38
inter Reges Aegypti &
Alexandri qui anni in-
tercesserint 421. Astrol.
regnorum fata unde prae-
nuncientur 627. e-
uersionum causæ unde
528 initia ignota esse,
nullamq̄ artem Astrolo-
gos tradidisse, qua pos-
sint inuestigari 666
ex Regnorum institutio-
ne Astrologos uniuersa
lia fata prædici posse fo-
lio 627
religionis ueræ fundator
qui 60
religioni Christianæ A-
strologiam inutilem esse
433
religionem ex qua cōli
parte obseruent Astro-
logi 586. diuinam
ab Astrologis referri ad
syderum potestatem fo-
lio 540. 546
in Religione summa sapi-
entia consistit 719
religiones à qua parte cō-
li maximē fiant 578
religionum ortus unde
539. uarietas unde de-
riuetur 540. species
tantum sex esse, nec plu-
res esse futuras secundū
Astrologos 578
religiones tam bonæ, q̄
malæ an à cōlo depen-
deant 539
religiones sex tantum esse
posse secundum Astro-
logorum opinionē 578
remedia duo esse ad con-
sequendam æternam ui-
tam 343
remigius 3. hept.
renes quo maximē incli-
nent 338
renuere quale uerbum fo-
lio 222
reprehensio utilior lauda-
tione 258
reptilia quæ sint 38.
imperfectam phantasi-
am habere 38. me-
dia inter bruta animalia
& plantas esse ibid.
in Republica Dei lieto-
res qui 40
res à specie quid 357
rei lætæ maiestatis diuine
qui 40. sermonē nul-
lo modo contra subie-
ctum esse 129. esse
sermonem subiectū fo-
lio 149
rem nullam posse intelli-
gi nisi Deus intelligatur
294. à specie estimari,
non ex subiecto 357
res fortuitæ unde 522.
creatæ quatenus subsi-
stant 161. creatæ
quomodo summū bo-
num nanciscantur 46.
fortuitæ quæ dicantur se-
cundum Aurelium Au-
gustinum 524. for-
tuitæ quot modis nobis
accidant 526
rerum ordines duos esse
secundum Pythagoricos
298. omnium ratio fo-
lio 483. principia
qualia secundum Lucre-
tium 357. fortuita-
rum causa quæ 522.
omnium primordia ex
quibus consistent 421.
inferiorū diuersitas un-
de oritur 582. for-
tuitarum quomodo De-
us causa 523. tempus
nō ab Astrologia ut pu-
tauit Alliacenlis, sed ab
historia esse petendum
564. abstrusarum quæ
cōstellatio præfageat fo-
lio 538. nomina quæ
natura cōstant, quæ sint
357. inferiorum diuer-
sitas

MIRANDVLAM I. TOM.

- Atasunde 513. quæ
 differentia à cœli motu
 non pendeant 468
 res omnes suam haberi se-
 riem seu principiâ quo
 deductæ fuerunt fo-
 lio 512. creatas nō
 posse suis uiribus ad fel-
 citatem ueram accede-
 re 47
 in Rebus humanis sine
 ratione nihil quicquàm
 accidere 528. inferio-
 ribus multa nouari cum
 orbis nouus inchoetur
 fol. 552
 reslith quid significet 61
 reuolutiones Saturnias
 Alboasaris inuētum &
 historijs & rationi aduer-
 sari 555
 per Reuolutiones uel an-
 norum uel geniturarum
 Astrol. non posse iudi-
 cari 673
 rhetoris officium quod
 fol. 352
 rhetores ne an Philoso-
 phi de rerum omniū na-
 tura sint consulendi fo-
 lio 357
 rhetorum eloquētia quid
 præstet 352. eloquen-
 tia mentes auditorū tan-
 quam laruis & simula-
 chris ludificari ibid.
 rhetores posse pro suo ar-
 bitrio in candida nigrū
 uertere, & in nigra can-
 didum ibid. uiribus
 eloquentiæ omnia in
 quamcunq; libuerit fa-
 ciem habitumq; trans-
 formare, tollere, abijce-
 re, amplificare posse ibi.
 rhetorices libri tres à Her-
 molao Barbaro Latine
 translati 399
 rheum barbarum quid o-
 peret 511
 robertus Olchot 156.
 Talchot 228. Iconi-
 ensis 169. Apolog.
- robertus Collotorto 164
 roberti Olchot sententia
 de malo & bono 299.
 epistola ad Laurentium
 Medicem 410
 ad Robertum Saluiatum
 Christophori Lādini e-
 pistola 396. Saluia-
 tum Hermolai Barbari
 epistola 388. Saluia-
 tum Hieronymi Dona-
 ti literæ 396
 ad Robertum Saluiatum
 Bartholomæi Fontij e-
 pistola 402
 ad Robertum Saluiatum
 Bacci Vgolini epistola
 fol. 407
 rogerius Bacon 121.
 328. 490. cur falso ci-
 tet Seuerianum 426.
 Bacon magnus Astro-
 logiæ patronus cuius
 scriptoris testimonijs se-
 per usus fuerit 419. A-
 strolog.
 rogerij Baconis error fo-
 lio 48. figmenta de
 æstu maris 491
 roma Astrologi sæpe pul-
 si 730. Astrol.
 romana lingua 356
 romani unde anni priaci-
 pium sumpserint 630
 romanorum primus Rex
 qui 170. Apolog.
 roræ tres filij cantores fo-
 lio 274
 ros quid significet 61
 rubra bilis quando oria-
 tur 507
 rubrum mare 629
 ruffinus 115. Pamphi-
 li Martyris interpres fo-
 lio 103. & Hierony-
 mus ubi dissentiant fo-
 lio 199. 200. 201. &
 202. 203
 ruffinus de Pamphili mar-
 tyris libro 201
 ruffini opiniones tres de
 Anima 210
 ruffini opinio de Dogma-
- tibus Origenis 199
 S
 Sabath quid significet 61
 sacerdos ministerio alta-
 ris integro anno reijci-
 tur, propter diuinandi
 artem 427. Astrol.
 sacerdotes apud Aegypti-
 os qui 170. Apolog.
 sacra scripta raro à nobis
 leguntur 4
 sacramentum assumptio-
 nis à quo sit appellatum
 fol. 183
 in Sacramento nihil ado-
 randum esse adolatria
 184. uerba quomodo
 à Sacerdote pronun-
 cientur 232
 sacramēta nouæ legis cau-
 sas gratia esse 64
 sacrarum lectione litera-
 rum nihil fortius persua-
 deri & moueri 355.
 uis & potentia quæ fo-
 lio 343. lectione
 Deo nihil gratius, nihil-
 quæ utilius hominibus
 esse ibid.
 sacrum studium quib. ma-
 ximè utile & necessariū
 sit 44
 inter Sacrificandum un-
 guium præsegmina nō
 esse resecanda, prouer-
 bium 320
 sacrificia quid figurēt 80
 sagittario Sol quid præ-
 stet 656
 ad Sagittarium Sol cum
 peruenerit quid contin-
 gat 481
 salem an fuerit Ierusalem
 fol. 145
 salomon 1
 salomon de generatione
 13. Psalmorum cantor
 174. rerum mysteria-
 rū assertissimū scriptor 4
 salomonis liber sapientiæ
 1. dictum de congre-
 gatione aquarum 26.
 templum quàm diu du-
 raue-

INDEX IN IO. PICVM

auerit 355. Astrolog.
 salomonis liber sapientie
 qui in manibus est, num
 sit ab eo cōscriptus 1
 à Salomone ad templi de
 solationem per Babylo
 nios quot anni 52. hep.
 samaritanorum & Hebre
 orum characteres 358
 samuel Ophrides. quo in
 loco peccauerit 9.
 quare non inter sacerdo
 tes numeretur 145
 samuelis animam uerè à
 dæmone excitatam esse
 tol. ibid.
 samuelem nō fuisse sacer
 dotem iuxta Augusti
 num ibid.
 sanguinis missio in pede
 quo tempore salubris
 sit 698
 sanguinis missio quo tem
 pore commodissime fi
 at 465
 saphar quid affirmet 529
 saphyrum in similitudinē
 throni ab Ezechiele de
 cimū orbē designari 17
 sapientia uera quæ 48.
 mundana quid 345.
 quid 248. quomodo
 ab eloquentia sit disti
 ncta 357. summa in q̃
 consistat 719. per se
 est quiddam diuinū &
 reuerendum 356
 sapientie liber Salomo
 nis qui sit 2. liber qui
 nunc existit non esse Sa
 lomonis ibid. liber
 quare non sit comparan
 dus inter sacras scriptu
 ras 146. librum esse
 Philonis non Salomo
 nis ibid.
 sapientiam per tractatio
 nem Philosophorū ma
 gis obfuscari, quàm cla
 ram fieri 356. non
 aliter tractari à Philoso
 phis, quàm marmorea
 domus, q̃ picturā alba

riam non recipit ibid.
 non esse, quæ æternæ in
 nobis sapientie imagi
 nem obliterat, & similes
 faciat brutis insipientib.
 fol. 375
 sapientes uarijs nominib.
 olim appellati à genti
 bus 169. seculi quā
 sapientiam cognouerint
 48. apud Persas q̃ fue
 rint 169. Apolog.
 sapientum antiquorū ce
 lebre institutum 2.
 sapiētes nūc apud nos tã
 tū istos existimari, q̃ mer
 cenarium studium sapi
 entie faciunt 322.
 quæ constellatio procre
 at 539
 saracenorū dogma de an
 gelis 35. legem ad q̃
 coniunctionem referat
 Albumasar 577. le
 gem quæ cōstellatio fa
 ciat 578
 saracenos Deum circulū
 appellasse 24
 saraph quid 316 (ibid.
 saraphinorum sublimitas
 sardias quæ scripta adide
 rit 4
 sathan cur Christo promi
 serit regna mundi 111
 saturnia unitas quæ 14
 saturnias regiones quas
 uocent Astrologi 551
 saturnias reuolutiones Al
 boasar inuentum & hi
 storij & rationi aduer
 sari 555
 saturnus qd nobis influat
 539. planeta siccus &
 frigidus 454. quem
 locum tenuerit in prima
 mundi cōstitutione 566
 ob quam causam olim
 à meridionalibus fuerit
 cultus 540. quādo cō
 tēplatores, p̃tos, & sapi
 entes faciat 539. q̃ bo
 na exponat 579. qua
 litatib. uicē contrarius

501. quare aridus & fri
 gidus esse dicatur 421.
 qd in atram bilem influ
 at 507. q̃modo mo
 ueatur 468. in q̃tan
 nis decem periodos ab
 soluat 555. in Leone
 positus quid operet 562
 quem locum sibi uendi
 cet inter planetas 19.
 & Cancer quo tempore
 Orbi magno p̃fuerint
 553. & Iupiter coniun
 ctū quid efficiant 556.
 quare sit frigidus 466.
 quibus clymatibus p̃re
 sit 483. cum fuerit ge
 niturū dominus. quid a
 gat seu significet 466.
 q̃ anno à terrena tripli
 tate migrarit 562. 563.
 cum Marte coniunctus
 quid efficiat 539. &
 Iupiter quo anno mun
 di coniuncti fuerint 572
 cui sphaera p̃ræsit 111
 saturni appellatio quæ 19.
 status quo tēpore à non
 nullis sit obseruatus fo
 lio 630. reuolutiones
 quid sint 555. pars à
 Graecis quomodo sit di
 cta 618. Stellam pa
 rum cōmodam esse ad
 res gerendas 438. ad
 terram proportio 472.
 & Martis coniunctio in
 Cancro quid efficiat 55.
 sublimitas ubi 608.
 reuolutiones quid adfe
 rant 555
 saturni & Iouis primā flu
 isse coniunctionē à m̃u
 di initio 566
 saturno quot anni adhi
 beantur 634
 saturno aures hominis
 quare subijciantur fo
 lio 707
 saturno infelicitas Octi
 mestris partus an recte
 adscribatur fo
 lio 508
 saturn.

MIRANDVLAM I. TOM.

Saturnum aquam senem nominari 18	gressus erit quid efficiat ful. 656	sensum communē in eos de esse iuxta Aristotelem
Saturnum qui populi co- luerint 539. pręsta- ri mentis altitudinem & consilij profunditatem 538. in India regnari secundum Astrologorū figmenta 483	scotus 83	31. communē non ef- se distinctum à sensu ui- sus, &c. 86. ad rece- ptionem speciei concu- ri passiuē, ad iudicandū de sensibili actiuē 64.
per Saturnum euenta nō fieri 581	scotus in quo dānet Tho- mam 222	interiorē phantasiā uocari 39
Sazoniensis interpres Al- chabitij 665	scoti sensus de Christi de- scensu ad inferos 125	ad Sensem communē q- mnes uirtutes sensitiuā colligi 31. imagina- tionis quę referantur af- fectiones 33. quate- nus istis liceat uti ibid.
scala à Tartaro ad primū ignem 103	scotistę 83	sensus quinque unde ma- nent 31. quinq; quasi quęque maria mediter- ranea, diffusos intrare cor- poris continentem ibid.
scalę iacobo dormienti demonstratę, quid figu- rent 317	scotistę in quo conuent- ant cum Henrico 157	a natura pręstiti quid cō- ducant mortalibus ibid.
scenophegia festa Iudęo- rum 631. Astrol.	in Scriptis sacris discrimē quod 147	sentire & opinari nobis propriū est 243
sceleratę apud Gręcos qđ fol. 605	scriptura summa quę 16	à Septembri anni initium qđ populi sumpserint 618
schematici Lunę quot sint 597	scripturam continer inef- fabilem ueritatem 43	septenarij numeri myste- rium 174
per sceleratę dictionem qđ fol. 109	scripturas testimoniū de de Christo adferri 56.	septentrionem uersus ani- malia nascentia, qualia sint iuxta Aristot. 483
scientia Metaphysicę qđ 71. de anima quid 73	& 57	seraphim quid 81. 316
scientia humana quę ma- ximē nobis opituletur 168. quę nos maxi- mē de diuinatione Chri- sti certificat 166	sechel modus exponendi biblia sic dictus 178	serenitatis causā quę 543
scientię naturalis subie- ctum quod 64. spiri- tum aliquando abduce- re à Deo 29	seculum neutrum quale fol. 97	serpenti caput conteret qđ modo intelligatur 358
scientiam diuinandi occu- patissimā uanitatē ef- se secundum Basilium 37. diuinandi per astra unde Genethliaci app- bauerint ibid.	sederolam liber apud He- bręos qui 178	seruire tribus de causis 114
scientiam numerandi prę- cipuam esse inter omnes artes liberales & scienti- as contemplatrices 120	sedis discipulus Aboasa- ris 665. Astrol.	seruire Deo quid ibid.
scientias Mathematicas non esse ueras 100	seminis admissiōē prin- cipium hominis esse fo- lio 624	ad Seruitium quib. causis induceamur ibid.
schin litera quid pręfigu- ret 109	semina terrę quo tempo- re anni sint iacienda fo- lio 630	seruorū sortes unde diju- dicatę sint 619
schin quid significet 174	seminum differētia quid ualeant 430	seth qđ significet 61
ad Scorpionem Sol cum p- gressus erit quid efficiat ful. 656	sensitiuę uirtutes in quib. extent 89	seueriani sententia pręcla- ra de Astrologia 426
	sensitiuę quomodo ad sensum colligantur, iux- ta Aristotelem 31	seuerus 4. hept.
	seneca 119. 326	sub Seuerō primo Cęsa- re qui Philosophi floru- erint 416
	senecę testimoniū de Vergilij stylo 401	sextenarij numeri myste- ria 147
	senecę certamen cū Clau- dio Cęsare 448	à Siccinorum regno Vā- ronem suā historiā exo- sum 64
	senecam Astrologiam de- rississe 414	
	senedum 170	
	sensus quid 67. naturę quid 98. cōmunis 63	
	brutorum hominū 39	

INDEX IN IO. PICVM

- sum esse 713. Astrol.
 iculus Hebraeus præcla-
 rus 360
 Signum unumquodq; in
 quot partes diuidat fo-
 lio 648
 signi demonstratio quæ
 fol. 68
 signum cuiuslibet membro
 non bene determinari
 fol. 697
 signa quæ nuncupentur
 648. humana & bruta
 unde sint dicta 725.
 uocalia quæ 698. hye-
 malia quæ 692. cali-
 da quæ 652. itē ter-
 rea & ærea quæ ibid.
 pulchra quæ dicant 698
 nocturna quæ 611.
 promiscua quæ ibid.
 frigida quæ sint 652.
 mascula & foeminea q̄
 610. spectabilia quæ
 21. diurna quæ 511.
 ἡμετέραν quæ 605.
 signa ἀποκριντα ibid.
 ἀντιφροντα quæ dicantur
 ibi. duodecim cur sint
 instituta 588. in quot
 partes quodlibet diuida-
 tur ibid. quomodo di-
 stribuantur 723. 724.
 quomodo distinguant
 secundum Abrahamum
 Auenazram 648. a-
 quea quibus annumerā-
 da sint 610. aspice-
 re quæ apud Græcos di-
 cantur 605. immo-
 ta & fixa quomodo con-
 stituantur 647. im-
 mobilia apud Ptolemæ-
 um in quasphera sint po-
 sita 644. à syderibus
 excitata quarum rerum
 15. mobilia quantum
 distāt à gradibus immo-
 bilibus 677. multi-
 plicia tradita à Mathe-
 maticis 609. æqui-
 noctialia & solstitialia
 quare mobilia dicant fo-
 lio 649. principalia
 in Zodiaco quatuor fo-
 lio 610. uniuersa q̄-
 modo Astrologi diui-
 dant 651. & imagi-
 nes quomodo discernā-
 tur 647. 648. mobi-
 lia seu equinoctialia uel
 solstitialia quæ 609.
 item Signa fixa & cōmu-
 nia quæ dicantur ibid.
 signa seu animalia cōle-
 stia quomodo Deo suo
 creatori obtēperent 21.
 quibus primæ elemen-
 torū qualitates assignan-
 tur, quæ sint 610. qua-
 re ficta sint à Mathema-
 ticiis 588
 signorum definitio secun-
 dum Haly Auenrodan
 649. natura duplex 609
 signorum nature, & uires
 & cognationes unde an-
 sam habeant 647.
 proprietates Auenro-
 da ni confutantur 689.
 differentia quæ secundū
 Astrologos 651. na-
 turam quò referat Auen-
 rodan 690. & imagi-
 num differentia quæ fo-
 lio 648
 signorum distributio iux-
 ta diem & noctem fo-
 lio 611. 612. duo-
 decim finium & termi-
 norum initia à quibus
 punctis auspicentur fo-
 lio 647. diuisiones
 cur tantū in partes 300.
 & sexaginta distribuan-
 tur 648
 signis absolutè conueni-
 entes qualitates quomo-
 do astruantur 698.
 absolutè & simpliciter
 conuenientes proprie-
 tates quibus generibus
 probentur ibid.
 signa cōlestia esse ciues
 cōlestes 37. esse man-
 siones secundum Haly
 Auenrodan 649
 signa quadrata uel oppo-
 sita contrarias haberi
 qualitates 497. duo
 semper planetæ cuiuslibet
 adiuncta esse 590.
 intelligibilia quæ uoca-
 uerit Origenes 648
 circa Signa multipliciter
 Astrologos aberrasse fo-
 lio 588
 signis mobilibus qui utā-
 tur 647
 in Signis præcipientibus
 & obedientibus Astro-
 logos pariter deceptos
 esse 605
 à Signis imagines differ-
 re quantū nominib. nō
 conueniant 647
 de Signis q̄modo Astro-
 logi fuerint cōmenti pri-
 mum 724
 signorum simulachra Al-
 cibiadis quæ fuerint 554.
 epist. ad Herm. Barbar.
 Simeonis scripta Chalda-
 ca in Genesim 4. Im-
 pletum uerbū quale 56.
 monumēta hept. 12.
 Benlagis opinio de Ca-
 bala arte 175
 Simeonidi poētæ à Tyran-
 no questio proposita de
 Deo 280. 281. (73
 similitudines in qb. extēt
 simplicius 72. 119. A-
 ristotelis interpres 279.
 Apolog.
 simplicij sententia de En-
 te & uno 266
 simplicij multa pmisisse,
 sed pauca p̄stasse 326.
 locuplem & copiosam
 Philosophiam tradidisse
 118. Apolog.
 in Simplicio quid laudan-
 dum 325. 118
 Sinesij sententia de oratio-
 ne 353
 per Sirenam apud Zoro-
 astrem quid intelligen-
 dum 104
 Sorianus

MIRANDVLAM I. TOM.

- Sirianus** 98.259
Siriani Theologia 96
Sixtus quartus summus Pontifex 123. **Apol.** 330
Societas inter hominem & angelum qualis 31
Socrates 57.242. **mo-**
riens quid egerit 321.
de hom. dignit.
Socrates unde suam sap-
ientiam exhausserit 518
Sodomie peccatum quod
fol. 82
Sol cur sit à Deo creatus
fol. 22
Sol quid nobis influat fo-
lio 539. **oculus mun-**
di 479. **firmamenti**
Domínus 51. **quo-**
modo nos illuminet fo-
lio 471. **quibus salu-**
tatis, & quibus noxius
55. ubi exaltetur 606.
607. cum uenerit ad
Arietem quid agat 480.
quando uolentius ter-
ras calefaciat 590.
medius ne an secundus
à Luna sit 684
Sol qualem cognationem
in Cancro & Ariete o-
stendat 20. **quomo-**
do frigiditatem inducat
465. in quibus signis
anní tempus immutet
649. in Leone quare
flagret 480. **uisibilis**
filius Dei secundum Pla-
tonem 55. **quare pri-**
mo Vere ad nos saluta-
rius redeat 472. **qua-**
re siccitatem faciat 464.
Sol quare in Arietem magis
efficiat quàm in Aqua-
rio 650
Sol & Luna cur ambo ca-
lefaciant 471
Sol quare dicatur solum
nobis adesse die & no-
cte 474. **quibus, &**
quo ordine oriatur iux-
ta Homerum 43
Solis domicilium quod fo-
lio 589
Solis Ecclipsis in morte
Christi quid ominauerit
111. accessu atque re-
cessu anni tempora ua-
riari 480
Solis opera quæ **ibid.**
calor 19. **radios no-**
bis propinquiores esse
464. motum principa-
lem esse inter cæteros sy-
derum motus 20
Solis pars à Græcis quo-
modo sit dicta 618.
accessu & recessu mo-
menta maris & corpq-
rum omnium immuta-
tur dispositio 482
Solis exaltatio quæ 480.
calorem esse ardentio-
rem Luna 464. **&**
Lunæ tatum radios effi-
caciam habere permu-
tandi res inferiores, cæ-
tera sydera nihil nobis
influere ob radiorū uel
distantiam, uel imbecil-
litate 521
Solis lumen uitale esse fo-
lio 463. **defectus**
quis primus prædixerit
714. statum quomo-
do Aegyptij considera-
uerint 630. **& Lunę**
nomine ipsos syderum
rectores appellari 27.
Solis proportio ad terram
fol. 472
ante Solis exortum her-
bas, plantas, & arbores
productas fuisse 56
de Solis motibus quàm
uariæ sententiæ sint 672
de Solis declinatione 671
in Solis defectu duo esse
obseruanda 441
Soli quot anni tribuantur
fol. 634
Solem præesse diei recte di-
ci & unde 32. **esse**
partem Bachi 320.
Solem concludi Iouem &
Martem 19
Solem & siccitatem & fri-
giditatem ex accidenti
facere 464. **diuina**
appellari à Philosophis
fol. 33
Solem sextæ sphæræ præ-
esse 111. **& lunam**
inter planetas esse effici-
entia uniuersalis 558.
multa operari, quæ ab
alijs stellis fieri Astrolo-
gi putant 472
Solem firmamentum non
destrui 55
Solem, Lunam, & stellas
cunctis gentibus serui-
re 22
Solem corporeum quare
non amplius colamus 55
ignem nominari pos-
se 18. **esse terra ma-**
giorem centies sexagies
sexies 472
Solem tum immortalibus
primum, & tum morta-
libus exoriri ac lucem
ferre 43
Solem & Lunam princi-
pia esse ambo frigoris,
& caloris 464.
intellectum dici à Philo-
sophis 32. **firmamen-**
tum non dissolui sed per-
fici 51. **esse indiui-**
duum infirmamēto 42.
esse uirtutem omniū pla-
netarum 19. **Vene-**
rem, & Mercuriū in sphæ-
ra esse collocatos 468
aduersus Solē non esse e-
mingendū secundū Py-
thagoram prouerbij 320
per Solem Christum opti-
mè imaginari posse 56
ad Solem calida referri fo-
lio 19
Sole uirginem ingredien-
te quid accidat 481
cum Sole Iupiter si cogn-
ationem habuerit quid a-
gat 578
à Sole nos incitari ad ma-
gnanimitatem 538
in Sole

INDEX IN IO. PICVM

in Sole omnium luminis
seu caloris cōditionum
concursum fieri 471
solon quā diu ante Chri-
stum natum floruerit
in Grācia 714. Astro-
log.
somnia quid 74
in Somnijs rerum ignōta
rum causā quā ibid.
sonum ferri secundum es-
se reale, usque ad prin-
cipium nesciū auditui fo-
lio 63
sortem fortunæ quomo-
do Græci appellauerint
fol. 617
sortem esse animæ filiam
secundum Euripidem
fol. 531
sortes fortunæ quomodo
dicantur 618. id
est, partes fortunæ quo-
modo apud Maternum
appellentur 618.
seu partes antiquitus p-
fines diuisas fuisse fo-
lio 337
Sofigenes præceptor Ale-
xandri 672. Astrol.
species intelligibiles non
esse necessarias 63
sphaera octaua quando
mota fuerit 677.
sphaera nona à qb. inuēta
sit 643. nona quomo-
do sit appellata 645.
nona an sit apud Ptole-
mæum 643
sphaera erratica firmamen-
tum 10
sphaera nona quam appel-
lationem habeat 19
sphaeram octauam seu de-
cimū orbem ab Eze-
chielē per Saphyrū in
similitudinē throni de-
signatum esse 17
inter Sphaeram octauam
& sedes Empyreas esse
aliquod medium 18
sphaeram octauam erran-
tem nouūq; orbē uo-

cari 17. octauam nō
erraticam terram dici fo-
lio 18. octauam &
sphaeram nonam eandē
naturam haberi 646.
647. nonam & deci-
mam pēr duās oliuas su-
per Lampadem in can-
delabro aureo fixas, in-
dicari 17. nonam
quomodo discernāt A-
strologi à sphaera octa-
ua 646. erraticam me-
dium esse inter duas a-
quas 19
sphaeræ nouem coelestes
fol. 7
sphaerarū nouem coele-
stium partitio ibid.
dux ibid.
sphaeras octo postremas
terram dici unde ratio-
netur 18. decem es-
se 111. decem figu-
ratas esse à Zacharia per
Candelabrum aureum
distinctum septem lucer-
nis 17
sphinges pro sacris adi-
bus seu templis hept. 2
sphinges Aegyptiorum
templis inscriptæ quid
admonuerint 122. A-
polog.
in Spirituali pugna arma
quæ necessaria sint 333
spiritus sanctus doctor ue-
ritatis 2. sanctus quæ
persona 173. nā-
tura 30. idem dux di-
citur ibid. Pater
luminum 35. Dei in-
tellectus 42. Domi-
ni super aquas qui 18.
Domini super aquas 12
spiritus sanctus quomo-
do ab utraque persona
differat 173. Domi-
ni quam coniunctionē
efficiat 42. Domini
super aquas quid 30.
qui fouerit aquas, iuxta
Paulum Apostol. 50

spiritus quomodo à filio
distinguat 64. Do-
mini super aquas qualis
fuerit 25. sanctus in
quo numero uenerit su-
per fideles 173. san-
ctus magister ueritatis
1. Domini super quas
aquas uersatus sit in cre-
atione 35. Domini
cur non dicatur ferri su-
per aquas 12. Do-
mini fouebat aquas quæ
modis intelligendum fo-
lio 49. amorem ad
Deum cuncta conuertere
41. sancti proces-
sus temporalis, quo at-
tendatur 64. amoris
officium 270
spiritum Dei esse in omni-
bus 117. operari hic,
abusiue dici 127. Do-
mini ferri super aquas
coelestes 316. sanctū
solum uerum interpre-
tem esse 7. sanctum
esse Domini organum
& instrumentum 12. 13
spiritum sanctum secun-
dam sapientiam dici iux-
ta Cabalistas 173.
scientiæ sapē abducere
à Deo 25. nostro in-
tellectui adesse: etsi cor-
pori non sit copulatus
31. Domini non solū
omnia præsciuisse, sed e-
tiam naturas unius mū-
di fecisse 7. substan-
tia maxime lucida esse
secundum Medicos 10
spiritum Domini primo
die aquis incubasse 31.
inter terrenum corpus
& coelestem animi sub-
stantiam medium esse
30. sanctū per substan-
tiam & essentiam idem
esse cum ceteris duabus
personis 173
spiritu Dei uiuentes esse
filios Dei 59
spiritus

MIRANDVLAM I. TOM.

spiritus supremi quando creati sint 319
 spirituum immundorum qui locus non prædesti-
 natus sit 321
 stella quomodo se habeat ad corpus corruptibile 514. quæq; an suam habeat propriam influentiam 512. quæ magis Christum natum demonstrauit qualis fuerit 547
 in Stellæ cuiuslibet uirtute, omnem uirtutem corporum caducorum esse fol. 512
 stellam in cœlo nullam esse, quæ non ambiat totum, quod est sub Luna fol. 513
 per Stellam magorū nullam constellationem intelligendam esse 547
 stellæ in quem usum sint fixæ 22. quare aliquæ sint frigida 466. quæ nobis proximiores sint 685. an eodem pacto omnes in nos agant 473. an idem eadem semper, an idem quoque diuersa largiantur ibid.
 aliæ præter Solem & lunam quomodo agant in nos 470. quare inuicem differant 473. quomodo differant ibid. eadem quo pacto alias aliter in nos agere possint ibid.
 stellarum uirtus & potestas 582
 stellarum maximè hærentium terræ moles 472.
 omnium cognitio quo pertineat 638. imagines quò sint referendæ 22. naturam quæ res nobis demonstret folio 692. diuersarum uirtutes in quo differant fol. 512

stellas inefficaces esse 453
 quot numerent Astrologi in octaua sphaera 637.
 motu differri 473.
 fixas in signis operari folio 645. tantum caloris effectrices esse iuxta Abrahā Auenazram 466. aliquas dici frigiditas ibid. non mutare qualitatem secundum Pythagoricos 474
 stellas erraticas per Zodiacum non æquo cursu deferri 561
 stellas alias à Sole & Luna aut nihil, aut certè parum in nos agere 470
 stellis mille tantum adiectis duobus uti Astrologos 637
 stellis frigidis prædominantibus, an elementa frigida inualecant 595
 à Stellis omnibus aliquid defluere in nos 473
 à Stellis omnibus quatenus in nos aliquid influatur 421
 à Stellis num ex ea parte possint significari, ea quæ fiunt supra naturam interdum 548. 549.
 à Stellis nullum alium flatum terrenis corporibus inflari, præter calorem coelestem 463
 in Stellis quæ caloris intentionem faciant 466
 de Stellis fixis quomodo pugnēt dogmata Astrologorum 639
 de Stellis fixis quantum aberrauerint Astrologi fol. 637
 stoici quot causas rerum naturarum cōstituerint 12. in hept.
 stoici & Peripatetici in quibus aduersentur 175
 stoicorum sententia de arte diuinandi per astra folio 37

strabonis sensus de cœlo decimo, id est, de octaua sphaera 17
 straton 36
 stratus 3. hept.
 studium quod abhorrendum 115
 studio Theologico nihil fructuosius 2
 studiorum omnium finis qui 290
 subiectum & propria passio quomodo distinguatur 65
 subijces cur dicantur ab Ennio 15
 substantia quid 87
 substantia quid secundum Anthonium Fauentinum 257. prima quid 69 unde dicatur 261. humana triplex 30. quomodo sit accidente prior 69. rerum sensibilium quomodo ab Heracleto sit appellata 14. item quomodo à poetis ibid.
 substantia orbium mundanorum quid 80.
 quæ ad Deum redeat folio 48. animæ à qua principio formata & quod conferat 38
 substantiæ prædicamentatio quid 90
 substantiæ incorporeæ locum nullum esse 127
 substantiam elementalem esse tripartitam 13
 inter Substantiam & accedens medium non esse fol. 264
 substantiam corporalem fieri non posse sine quantitate 196. multis modis dici posse 264. non cognosci per speciem propriam 66. operatam nihil posse operari ad extra 129
 substantiarum naturalium definitiones quales

INDEX IN IO. PICVM

les	62	re 508. siue sint si-	ria sententia 1... 572
substantias intellectuales		gna, siue causæ, partem	in Syderibus passio quæ
esse principales	28.	causæ Astrologiæ quæ	sit admittenda 593
spirituales varijs reb. hu-		est de interrogationib.	ex Syderibus futura præ-
ius mundi corruptibilis		nullam esse 544	dicere unde occasione
à Deo præfectas esse fo-		septem Sydera esse aquas	acceperint Aegyptij fo-
lio	26	sub cœlo 19	lio 722. 723
suffenus	372	sydera num possint redu-	syderalis scientia rudimē-
sufficiencia nostra unde		ci ad ea loca in quibus	tum quis primum inue-
fol.	44	olim fuerunt 580. 581	nerit 714. Astrol.
subitis gignendis quidi-		sydera saltem quales cor-	sylogismorum genera qd
es oportunior sit 487		porum diuersitates faci-	fol. 70
summum bonum quid fo-		ant 508	συμμετρία quid Græcis fo-
lio	45	syderum ortus 10	lio 121. 328
summum hominis bonū		syderum munus 20.	συνοδος quid Græci ap-
quod 70. uide Bonū.		motus triplici ratione	pellauerint 559. 1-
superbia quale malum &		differt 468. particu-	læ per συνοδος quid Pto-
uitium 255. 333		laris dos quæ 511.	lemaus intellexerit fo-
contra Superbiā remedi-		efficiencia quæ secundū	lio ibid.
um quod 333		Ptolomæum 509.	syria sub quo Planeta sit
superiora quid inferiori-		syderum actio quomodo	collocata 629
bus influant 481		uarietur 479. uirtus	syriani sententia de Ente
superstitiones unde pro-		& potestas quæ 582.	& uno 290
deant 438		motus & configuratio-	syus Effren insignis Ma-
susceptibile quid 162		nes quomodo compo-	thematicus 18. hept.
syderis cuiusque uim uni-		nantur 507	
uersalem esse 512		syderum uires, tam expe-	
sydera in quem finem sint		rimentis, quàm rationi-	
fundata 20		bus homini impericu-	
sydera quomodo agan-		tabiles esse 708. de	
tur 489. quæ uniuer-		eorum influxu Astrolo-	
sali influxu polleant 19		gorum opiniones ua-	
sydera quatenus inferiori-		riæ 582	
bus aliquid influant		syderum cuiuslibet admi-	
582. an inferiorum si-		nistratio quot annos du-	
gna tantum sint, & non		ret 634	
etiam causæ 544.		syderum aliorum radijs	
sydera in cœlo quomodo		magnam inesse uim in	
collocata sint à mundi		permutandis rebus &	
constitutione 566.		multipliciter afficiendis	
posita ut lucerent in cœ-		479. omnium uires bo-	
lo, & illuminarent terrā,		nas esse & salutaressed	
quid significant 43.		ob hominum uitia inter-	
eadem cūr aliās altiora,		dum noxis atq; malefi-	
aliās inferiora uidean-		cas fieri 538	
tur 606		syderum substantiam Phi-	
sydera in firmamento an		losopho, motum Astro-	
ut partes eius nobilio-		nomo, habitum uel po-	
res, an uti animalia sint,		situram Astrologo, dele-	
in suis sphaeris iuxta Pe-		gatā esse 416	
ripateticos 37. quæ		in syderū motu quid no-	
minora faciant 515.		bis præfiguretur 511	
an possint urbes euertere,		de Syderum motibus ua-	

T

Tabernaculum Moylis	
in quot partes seu latera	
fuerit diuisum 6. he-	
ptap.	
tabernaculum à Moyse	
constructum secundum	
effigiem seu formā mun-	
di ibid. hepta.	
tabet Chaldaus 74	
tabulæ Macliuēses quid	
doceant 369	
tarlissim quid 81	
taurus signum cœleste un-	
de nomen habeat 655.	
à Leone quomodo disti-	
deat 497	
tauri signum quale 652	
tela ad repellendos He-	
bræorum falsos errores	
de aduentu Christi 57	
tempestates quibus tem-	
poribus maximè suscitē-	
tur 487	
tempestates futuras, non	
de Planetis, sed de uen-	
tis & aëris conditione	
iudi-	

MIRANDVLAM I. TOM.

iudicandas esse	503	terra quid figuret	45	terræ inanitatē non à Deo	
templum instauratur post		terra arida unde conflata		esse creatam	49
captiuitatem Babylonica		fit	19	terram quæ faueant	27
sub Zorobabel folio	132. Apol.	terra cur inanis dicatur	12	terram esse materiam inanem & uacuam	12
templum sub Dario rege		terra quare ante lucē uacua fuerit	30	terram ex quatuor rebus stare	459
extructū quā diu durauerit	555. Astrol.	terra Dei, & terra uiuentium quæ	336	terram fuisse inanem ante lucis natalem	30
templum primum à Salomone ædificatum quā diu permanserit	555. Astrol.	terra qua in re similis sit Lunæ	18	terram terrenum esse corpus	42
à Tēpli instauratiōe sub Esdra ad captiuitatē sub Tito Vespasiano quot anni numerent	52. hep.	terra quibus rebus ornatur	15	terram esse firmamentum seu cœlum	21
ad Templi Ierolymitani primam instauratiōem à Moysē quot anni fuerint	572. Astrol.	terra quos fructus debeat dare	26	terram omnium elementorum despiciatissimum esse	12
tēpus plenitudinis quod sol.	51	terra à quib. Luna appellata	19	terram ante Solis exortū exiguos fructus tulisse sol.	56
tempus rerū unde sit petendum	564. 565	terra nitida unde conficiatur	27	terram producere perfectiora animantia, quā aqua	56. 57
tenebræ quæ	49	terra causa materialis secundum opinionē Stoicorum	12	terram potius auium, quā aquā domicilium esse folio	56
tenebræ super faciē abyssi quæ	12. 18	terra cuius mentio fit in Euangelio, q̄ sint	16. 27	terram illud rectē uocari quod utrinq; terris concluditur, supra quod nihil uisibile nobis	18
tenebræ quomodo secundum coniunctiōis modum significent	42	terra erat inanis & uacua inanitate quid significet	18.	terram quando Sol uiolentius calefaciat	590
tenebrarum principes à Christo esse uictos	51	quæ octo sphaerarum nomine appellata		terram totam excepta Iudæa occupatam fuisse Iudæis	50. hept.
tenebras non esse creatas, sed fuisse	49	ibid. id est, potentia in angelis quomodo inanis & uacua dicatur	35	terram uacuam lucem solum mere nequiri, nisi aq̄is intercedentibus	35
tenebras non super terrā, sed super faciem abyssi dici	35	terra inuisibilis animi nostri substantia	27	in Terra nihil magnū præter hominem	519
tenirus Babylonis Astrologus	65. 8	terra cur alia ante Solis exortum, alia post Solem produxerit	56	terra corpus nostrū significari	33
tentationem uincere dulcius est, quā ire ad peccatum	333	terra cur unum genus tantum animantiū producat	57	in Terris nihil tam adeo magnum fieri aut uideri, ut authorem cœlum mereatur	519
tephilla orationes significari	174	terra inanis & uacua quomodo primum coniunctiōis modum significet	42	terrenis sepē cœlestia nomina indi	7
terentius & M. Tull. Cicero quomodo latinitate differant	401	terræ dispositio quid doceat	44	tertulianus contra Marcionem	104
terentius Varro Romane linguæ culmen	ibid.	terræ radices quid	103	testamenta duo, nouum & uetus ad quem nomen referantur	173
ad Termini necessarij dispositionem quid regatur	64	terræ naturam quæ stella representet	702	in Tetragono quot signa	
terra quid	12	terræ bonis non esse abutendum	27	g repe	

INDEX IN IO. PICVM

- reperiuntur 595
ad Thadeum Vgolinum
Ioannis Pici Mirand. li-
terum missio 366
thaletem primū Solis de-
fectus & minoris Vrsæ
qua phœnices nauigāt,
inuentorem fuisse 714.
Astrol.
thalete apud Aegyptios
Philosophasse 720
thalmud Hierosolymita-
rum quando scriptū 54.
hept. itē Thalmud Ba-
bylonium quando ibid.
thalmudica doctrina quā
descripta sit 54. hept.
thalmudica doctrina con-
tra quos sit scripta 180.
item quo tempore in lu-
cem sit edita ibi. Apol.
thalmudiste 53. hept.
thalmudistarum sentētia
de aduentu Christi ibid.
hept.
thalmudistas conuenire
cum nostris de p̄dicto
tempore Messihæ 54.
hept.
thalmudist. cōsideri Chri-
stum uenisse ibid.
thalmudistas Christū ob
sua peccata non uenire
affirmasse ibid.
thebanus commentator
fol. 658.
thebani dictum de fatine
cessitate 528
thebit quot dies cōstitu-
rit per annum 672
themistius 73
themistius per Hermola-
um ex Græco in Latīnū
sermonem translatus fo-
lio 268
themistius insignis autor
inter Platonicos 256
themistij sententia de I-
dæa 259
themistij stylus 376
themistij uerba de Deo fo-
lio 308
themistium eleganter de
partib. Philosophiæ scri-
psisse 118. Apolog.
in Themistio quid laudā-
dum 325. 118
theocriti dictū in signe 32
theodorici sentētia de ar-
te diuinandi per astra 37
theodorici sentētia de A-
stronomia 414
theologia suprema quæ
16. quid 67. uiato-
ris quid 86. quid in-
ueniat 358
theologiæ sanctissimæ mu-
nus quod 318
in Theologia subiectum
quod 67
theologo quid maximè
noceat 101
theologiū possint De-
um definiri 537.
unde scientiam habeant
Theologicæ scientiæ 66
theologorum sensus de
mundo angelico 5
theologorum uia cōmu-
nis quæ uocetur 135
theologos nostros myste-
ria religionis maximè
ex Aristotele ceterisq̃
Philosophis confirma-
ri 419
theologicū genus Philo-
sophiæ unde manet 421
theon 472
theon Astrologus 673
theon interpres Græcus
Prolemæi 684
theophilus quid de con-
iunctionib. magnis sen-
serit 557
theophili Episcopi episto-
læ 200. Apolog.
theophrastus 712. Phi-
losophus grauissim⁹ 373
theophrastū grauiter elā-
boratam Philosophiam
scripsisse 118. Apol.
in Theophrasto quid ue-
nerandum 325. 118
thephraim quid 81
thesauri reperti cuiusdam
agricultoris causā q̃ 523
theutones quare omnes
bonæ corporaturæ & al-
bi coloris sint 74
theutones Apostolicæ se-
dis cur omnes reueren-
dissimi sint 74
thiançi aures quales fue-
rint 354. epist. ad Her-
mol. Barbar.
thomas Anglicus 164.
& 328.
thomas 168. 3. 123. A-
quinas 128. 291. 543.
& Henricus in quo dis-
sentiant 157. in quo
damnetur à Scoto 222
thomæ Aquinatis cōclu-
siones uarię 63. Aquil-
natis liber de Necromā-
ticis imaginibus 420.
Astrolog. Aquinatis
sententia de reb. fortui-
tis 522
thomæ sententia de Chri-
sti p̄sentia in inferno
137. sentētia de Deo
& Ente 272
thomæ sententia de ado-
ratione Crucis Christi
fol. 155
thomæ uerba de malo fo-
lio 272. sententia fal-
sa de crucis adoratione
fol. 157. Apol.
thomæ Medij Epyrota Fa-
bella & stylus 366. e-
pistol.
thomam solidū de aqua-
bile contineri 118
ad Thomam. Medium Pi-
ci Mirand. epistola 362.
alia 366
in Thoma quid laudan-
dum 325. 118
thomistæ 83
thomistarum opinio de
Sacramento 196
thracio cui signo cœlesti
sit subiecta 629
thronum luditij firmitate
stare 316
thronorum potestas ibi.
tigrites ubi nascantur 493
timæ.

MIRANDVLAMI. TOM.

<i>Amatus</i>	15314.	de Trigonis & trigono-	lio	438
<i>Amatus summus Philosophus & Astrologus folio</i>	415	cratoribus rationes Astrologorum refutantur fol.	uates optimus qui	530
<i>Amatus de anima rationali</i>	21	trinitas diuina in creatura multiplex	uates pellunt qui secundum Homerum & Cicerilium	411
<i>Amatus Methodus in instruendis Astronomicis preceptis</i>	20	trinitas secunda Deorum Supermundanorum quomodo dicatur	uau quid significet	109
<i>Amatus sub Tito rege Hispaniarum Iudæi Hispania expulsi fol.</i>	571. Astrol.	trinitas tertia Deorum supermundanorum quomodo dicatur	uenæ quo Lunæ tempore incidendæ	465
<i>Amatus quid significet</i>	61	trinitatem Cabalisticam confiteri debeant	uenatio Socratis qualis fol.	99
<i>Amatus toletanum concilium quid in Astrologos decreuerit</i>	427. Astrol.	trogonus unde suarum historiarum exordium fecerit	uendentes de templo ecclesiæ, quid figurent	58
<i>Amatus Martis pars</i>	618	troili Maluetij liber de fortibus	uentos orientales calidiores esse occidentalibus fol.	86
<i>Amatus tonitrua unde fiant folio</i>	649	ad Troilum Maluetium Ioannis Pici Mirandule epistola	uentres hyeme quare calidiores sint quam æstate fol.	483
<i>Amatus tonitrua ex quibus materiis conficiantur & quare fiant in Vere</i>	480	tunica Pellicæ quæ folio	uenus in quo signo exaltetur	608
<i>Amatus quid Babylonij appellarent</i>	614	tyrannus consulens Simonidem poetam de Deo fol.	uenus quam dignitatem habuerit in prima mundi institutione	566.
<i>Amatus totila quare dictus sit Dei flagellum</i>	528		quare olim à meridionalibus populis fuerit honorata	540
<i>Amatus tragurienfis Episcopus folio</i>	215		ueneris domicilium quod	589. officium
<i>Amatus tranquillitas ubi</i>	23		ueneris ad terram proportionio	472
<i>Amatus transcendentia tria in quibus consistit imago</i>	94		ueneris pars à Grecis quomodo sit appellata folio	618
<i>Amatus transcendentia sex alia folio</i>	85		ueneris & Lunæ affinitas unde deprehendatur folio	20
<i>Amatus transgressores diuinæ legis quæ poena puniuntur</i>	39		ueneri quot anni assignentur	834
<i>Amatus triangulatores qui</i>	635		uenerem aëri comparari	18.
<i>Amatus trigemistus</i>	373		18. à Luna concludi	19.
<i>Amatus trigonica radiatio quomodo à Grecis sit dicta fol.</i>	598		19. qui populi coluerint	539
<i>Amatus trigonam radiationem esse beneficam</i>	395		uenerem nos incitari ad hilaritatem, ad beneuolentiam, elegantiamque ciuilem	538
<i>Amatus trigonocratores qui dicti sint</i>	635		uenerem esse felicitatis authorum	536.
<i>Amatus trigonocratores duos tantum Aegyptios statuisse fol.</i>	613		111. sphaera præesse	111
<i>Amatus trigonum quot partibus constet</i>	594		uenerem & domus Martis, & horoscopi dominam esse	575
<i>Amatus in Trigono quot signa inueniantur</i>	595			g : uene-
		V		
		Valeriani dogma	209	
		uanitas uanitatum quid fol.	59	
		uapor quomodo humiditas impressiones in media aut infima regione aëris faciat	458	
		uapor quæ ratione in altum conscendat	47	
		uaporem in altum conscendere non posse, nisi attractus radio Solis folio	ibid.	
		uapores unde exsuscitentur	490	
		uarro	12	
		uarro Theologus Romanus	249	
		uarro unde suam historiam sit exorsus	713. Astrolog.	
		uarronis sententia de superstitionum Origine fol.		

INDEX IN IO. PICVM

venerē & Lunam cur fœmineas qualitates nuncuparint Astrologi folio	610	uerum primum quod folio	309.	secundum Aurelium & Augustinum quid	252	na seu epigrammata folio	364
ad Venerem, hominem quendam nunquam nisi coactē, accessisse folio	518	uerum, unum, bonū, Ens quomodo omnibus insint ibid. quare unū	261.	& falsum non in anima, sed in mente esse	294.	uinicta quid	152
per Venerem duplicem, de qua in Symposio Platonis dictum, quid intelligendum sit	97	uerum, bonum, unū, Ens quomodo Deo insint fol.	254	ueri definitio	265	uinum ex aqua factum quod figuret	52
cum Venere Iupiter si coaceruatus fuerit quid agat	578	ueri definitio secundum Augustinum	274. 275	super Verum quare dicatur Deum esse	260	uinum qualiter sanguis Christi sit	182
ueli tēpli scissura quid ominetur	hept. 6	ueritas solidissima quæ folio	254	ueritatis splendor & lux ubi amittatur	255	uinum non remanere in Sacramento post consecrationem	183
uellius Astrologus	436.	qui	23	ueritatem numerum seculi	23	uino cur aqua misceatur fol.	52
&	687	ueritate nihil iucundius audiri posse	59	uergiliæ quomodo aliās uocentur	653	uires concupiscentiæ cū bestiis nobis cōmunes esse	32
uellij sententia de partibus planetarum	619	uergilius	357	uergilius poetarum Princeps	170.	uires si defunt, audacia lauserit, i magnis & uoluisse sat est	324.
uer quale futurum sit unde præuideatur	530	uergilius dictum de arboribus conferendis	486	uestes nouæ quo tempore non sint induendæ folio	650	uirtus actus & perfectio in corporib. terrenis unde proueniat	512
ueris qualitatē futuram quæ constellatio ostendat	560	uetere cur de rebus diuinis tam exigua scripta ediderint	2	uia communis quæ	134.	ad Virginem Sol cū peruenierit quid accidat folio	481
ueris, natura qualis definiatur	486	&	135	uictorinus Pictauiensis folio	213.	in Virgine proba quid de testandum	352
uere cur tonitrua fiant folio	480	uictorinus an saluus sit fol.	223	uictorius Philosophus folio	408	sub Virgine Sol quid efficiat	656
uerbum quomodo suscepit Carnem	190	de Villa Iohannis Pici Mirandulæ amœna, Carmi				uirtus uirtutum quæ	28
uerbum in quo sit	80					uirtutes in quo ponendæ sint	66
uerbum suum lacerauit iuxta Heremiam. quid fol.	110					uirtutis consummata etiam primos motus amputare	73
uerbi corporati beneficiū supremum quod	58					uirtutum omnium normam & regulam debere esse	320
uerbi corporati miraculū per scientiam Astrologiæ esse prædictum	574					uirtutes morales & Cardinales remaneri in patria etiam post resurrectionem	64
uerba Moysis quæ exponenda author suscepit	10					uisibilibus naturæ signis, inuisibilia dei nobis Philosophantibus ostendit fol.	320
uerba oraculi Helix de aduentu Christi	53. heptap.					uisio qualis actio	35
in Verbis ambiguis & multiplicibus reuertendum esse ad intentionem loquentium	149					uisus sensus	38
uerum quid	258.					uita æterna quæ	48
						uita quare imperfecta dicatur	247
						uita	

MIRANDVLAM I. TOM.

ita nostra quomodo in-	xiuus sit.	23	unum Metaphysicum est
formanda sit ad exem-	unitatem esse Deum ibi.		se fundamentum vni-
plar uitæ Chenibicæ fo-	unitatem antecedere ibi.		Arithmetici 69. esse
lio	unitatem distinguere pun-		concretum nomen 260.
316.317	cto	132	post Vnum, uerum, bonū
uitæ sortes unde iudicæ	unitatem solā perfectam		Ens, alia duo genera es-
sint 635. humanæ se-	& simplicem solitariam-		se quæ reb. insunt; nimis
ptenarij qui 96. uir-	que esse	23	rum Aliquid & res 252.
tutem spiritu lucido ad	unitate nihil perfectius fo-		super Vnum quare dica-
corpus transfundi 30	lio	ibid.	tur Deum esse 262
Viræ integritate mentē	per uniuersale quid intel-		per Volatile quod creatū
sanam, firmam & robu-	ligatur	512	est die quinto, quid intel-
stam sperare posse 375	uniuersalia unde	68	ligatur
uitam omnem esse morta-	uniuersum quid	512	82
lem	unum quid	21.79.	uolucres an aërem inha-
ad Vitam æternam possi-	quid Secundum Parme-		bitare dici possint incer-
dendam duo remedia es-	nidem 244. secundū		tum
se	Dionysium quid 245.		37
343	quid dicatur secundum		uolucres cœli
uites sub quo Lunæ tem-	Dionysium 260. quid		52
pore sint plantandæ fo-	dicatur 293. in quæ		uoluntas antecedit Del-
lio	diuidatur	252	quid
486	unum, uerum, bonū, Ens		95
uitibus ponendis lumen	quomodo Deo insint fo-		uoluntas in rebus magnis
decrefcens minimè fœ-	lio 254. supra Ens		est laudanda
lix	non addere 65. quo		9
ibid.	modo sub Entis ratione		uoluntatis motus quo ten-
uitibus cadendis quæ di-	concipiatur	252.	datur
es lunæ maximè idonea	unum quare Deus dica-		156
sint	tur	268	uoluptas optima ubi 255
ibid.	unum & bonū apud Py-		uoluptas intelligentiam
utiliginem morbum quo	thagoricos unde appel-		consequens optima &
modo appellant Græ-	lationem habeant	45	diuturna
ci	unum primum & trimū		35
480	simul quid	41	uoluptas qualem alū 255
uitulos autumnno magis	unum, Ens, bonum, uerū,		uoluptates quare nos am-
castrari	quomodo omnibus in-		plectantur
487	sint	252	348
uiuendi genera tria 359	unius prædicamenti ra-		urbanus Pontifex Roma-
ultionem sæpe opus iusti-	tio quid	90	nus quo tempore uixe-
tiz esse	intra Vnius terminos qd		rit
33	concludatur	241	217. Apol.
ultores decem intra unū-	uniquid opponatur 242		in Urbis constitutione si
quemq; esse	unum Ente esse superius		pars cœlum obtinuerit,
80	quid sit secundum Par-		principes eius ciuitatis
unitas indiuidua quæ fo-	menidem 245. esse		gladio plarunq; peritu-
lio 254. unde sit dei	prius Ente 241. &		ros
uata 41. in reb. 40.	Ens æquæ concreta esse,		534
omniū principalissima	quomodo intelligatur		ex Urbis fundatiōe As-
quæ 41. in creaturis	260. esse Ente commu-		strologos prædici posse
triplex 40. principū	nus quare dicatur 251.		fol.
totius mundi 45. o-	& Ens esse æqualia 243		627
mnium numerorū prin-			urbium fata unde prænu-
cipium			cientur 627. initia
245			ignota esse 666. uas-
unitas, qua unum sibi est			stationū causæ quæ 528
unum quarū rerū copu-			ex Urbium instauratione
la, quibus modis con-			quomodo Astrologi p-
stet			dicant
41			627
unitatis pacem quid per-			uræ minoris qua Phœni-
turbet 523.524.255			ces nauigant primus in-
unitati qui numerus pro-			uentor qui 714. Astrol.
			uultorem cadentem quæ
			8 3 15 Pro

INDEX IN IO. PICVM

- sum esse 713. Astrol.
liculus Hebraeus præcla-
rus 360
ignum unumquodq; in
quot partes diuidat fo-
lio 648
signi demonstratio quæ
fol. 68
signum cuiuslibet membro
non bene determinari
fol. 697
signa quæ nuncupentur
648. humana & bruta
unde sint dicta 725.
uocalia quæ 698. hye-
malia quæ 692. cal-
da quæ 652. itē ter-
rea & aërea quæ ibid.
pulchra quæ dicant 698
nocturna quæ 611.
promiscua quæ ibid.
frigida quæ sint 652.
mascula & foeminea q̄
610. spectabilia quæ
21. diurna quæ 511.
npoa' harræ quæ 605.
signa ~~concordia~~ ibid.
Bleaz' harræ quæ dicantur
ibi. duodecim cur sint
instituta 588. in quot
partes quodlibet diuida-
tur ibid. quomodo di-
stribuantur 723. 724.
quomodo distinguant
secundum Abrahamum
Auenazram 648. a-
quea quibus annuerā
da sint 610. aspice-
re quæ apud Græcos di-
cantur 605. immo-
ta & fixa quomodo con-
stituantur 647. im-
mobilia apud Ptolemæ-
um in quasphæra sint po-
sita 644. à syderibus
excitata quarum rerum
15. mobilia quantum
distēt à gradibus immo-
bilibus 677. multi-
plicia tradita à Mathe-
maticis 609. æqui-
noctialia & solstitialia
quare mobilia dicant fo-
lio 649. principalia
in Zodiaco quatuor fo-
lio 610. uniuersa q̄-
modo Astrologi diui-
dant 651. & imagi-
nes quomodo discernā-
tur 647. 648. mobi-
lia seu æquinoctialia uel
solstitialia quæ 609.
item Signa fixa & cōmu-
nia quæ dicantur ibid.
signa seu animalia coele-
stia quomodo Deo suo
creatori obrēperent 21.
quibus primæ elemen-
torū qualitates assignan-
tur quæ sint 610. qua
reficta sint à Mathema-
ticis 588
signorum definitio secun-
dum Haly Auenrodan
649. natura duplex 609
signorum naturæ & uires
& cognationes unde an-
sam habeant 647.
proprietates Auenro-
di confutantur 689.
differentia quæ secundū
Astrologos 651. na-
turam quò referat Auen-
rodan 690. & imagi-
num differentia quæ fo-
lio 648
signorum distributio iux-
ta diem & noctem fo-
lio 611. 612. duo-
decim finium & termi-
norum initia à quibus
punctis auspicentur fo-
lio 647. diuisiones
cur tantū in partes 300.
& sexaginta distribuan-
tur 648
signis absolutè conueni-
entes qualitates quomo-
do astruantur 698.
absolute & simpliciter
conuenientes proprie-
tates quibus generibus
probenentur ibid.
signa celestia esse ciues
coelestes 37. esse man-
siones secundum Haly
Auenrodan 649
signa quadrata uel oppo-
sita contrarias haberi
qualitates 497. duo
semper planeta cuiuslibet
adiuncta esse 590.
intelligibilia quæ uoca-
uerit Origenes 648
circa Signa multipliciter
Astrologos aberrasse fo-
lio 588
signis mobilibus qui uti-
tur 647
in Signis præcipientibus
& obedientibus Astro-
logos pariter deceptos
esse 605
à Signis imagines differ-
re quantū nominib. nō
conueniant 647
de Signis q̄modo Astro-
logi fuerint cōmentipri-
mum 724
filenorum simulachra Al-
cibiadis quæ fuerint 354.
epist. ad Herm. Barbar.
simeonis scripta Chalda-
ca in Genesim 4. Im-
pletum uerbū quale 56.
monumēta hept. 12.
Benlagis opinio de Ca-
bala arte 175
simeonidi poëtæ à Tyran-
no quæstio proposita de
Deo 280. 281. (73
similitudines in qb. extēt
simplicius 72. 119. A-
ristotelis interpres 279.
Apolog.
simplicij sententia de En-
te & uno 266
simpliciū multa pmisisse,
sed pauca p̄stasse 326.
locuplem & copiosam
Philosophiam tradidisse
118. Apolog.
in Simplicio quid laudan-
dum 325. 118
sinesij sententia de oratio-
ne 353
per Sirenam apud Zoro-
astrem quid intelligen-
dum 104
Sirianus

MIRANDVLAM I. TOM.

Sirianus 98.259
 Siriani Theologia 96
 Sixtus quartus summus Pontifex 123. Apol. 330
 Societas inter hominem & angelum qualis 31
 Socrates 57.242. moriens quid egerit 321. de hom. dignit.
 Socrates unde suam sapientiam exhauserit 518
 Sodomie peccatum quod sol. 82
 Sol cur sit à Deo creatus sol. 22
 Sol quid nobis influat folio 539. oculus mundi 470. firmamenti Dominus 51. quomodo nos illuminet folio 471. quibus salutaris, & quibus noxius 55. ubi exaltetur 606. 607. cum uenerit ad Arietem quid agat 480. quando uiolentius terras calefaciat 590. medius ne an secundus à Luna sit 684
 Sol qualem cognationem in Cancro & Ariete ostendat 20. quomodo frigiditatem inducat 465. in quibus signis anni tempus immutet 649. in Leone quare flagret 480. uisibilis filius Dei secundum Platonem 55. quare primo Vere ad nos salutaris redeat 472. quare siccitatem faciat 464.
 Sol quare in Ariete magis efficiat quàm in Aquario 650
 Sol & Luna cur ambo calesfaciant 471
 Sol quare dicatur solum nobis adesse die & nocte 474. quibus, & quo ordine oriatur iuxta Homerum 43
 Solis domicilium quod fo

lio 589
 Solis Ecclypsis in morte Christi quid ominauerit 111. accessu atque recessu anni tempora variari 480
 Solis opera quæ ibid. calor 19. radios nobis propinquiores esse 464. motum principalem esse inter cæteros syderum motus 20
 Solis pars à Græcis quomodo sit dicta 618. accessu & recessu momenta maris & corporum omnium immutatur dispositio 482
 Solis exaltatio quæ 480. calorem esse ardentiorum Luna 464. & Lunæ tantum radios efficaciam habere permittandi res inferiores, cætera sydera nihil nobis influere ob radiorum uel distantiam, uel imbecillitatem 521
 Solis lumen uitale esse folio 463. defectus quis primus prædixerit 714. statum quomodo Aegyptij considerauerint 630. & Lunæ nomine ipsos syderum rectores appellari 27.
 Solis proportio ad terram sol. 472
 ante Solis exortum herbas, plantas, & arbores productas fuisse 56
 de Solis motibus quàm uariæ sententiæ sint 672
 de Solis declinatione 671
 in Solis defectu duo esse obseruanda 441
 soli quot anni tribuantur sol. 634
 solem præesse diei rectè dici & unde 32. esse partem Bachi 320.
 solem concludi Iouem & Martem 19

solem & siccitatem & frigiditatem ex accidenti facere 464. *διὰ τὴν* appellari à Philosophis sol. 34
 solem sextæ sphaeræ præesse 111. & lunam inter planetas esse efficientiæ uniuersalis 558. multa operari, quæ ab alijs stellis fieri Astrologi putant 479
 solem firmamentum non destrui 55
 solem, Lunam, & stellas cunctis gentibus seruire 22
 solem corporeum quare non amplius colamus 55 ignem nominari posse 18. esse terram maiorem centies sexagies sexies 472
 solem tum immortalibus primum, & tum mortalibus exortiri ac lucem ferre 43
 solem & Lunam principia esse ambo frigoris, & caloris 464.
 intellectum dici à Philosophis 32. firmamentum non dissolui sed perfici 51. esse indiuiduum infirmamento 42. esse uirtutem omnium planetarum 19. Venerem, & Mercurium in sphaera esse collocatos 468
 aduersus Solē non esse emingendum secundū Pythagoram prouerbium 320
 per Solem Christum optimè imaginari posse 56
 ad Solem calidam referri folio 19
 sole uirginem ingredientem quid accidat 481
 cum Sole Iupiter si cognationem habuerit quid agat 578
 à Sole nos incitari ad magnanimitatem 538
 in Sole

INDEX IN IO. PICVM

in Sole omnium luminis
seu caloris cōditionum
concursum fieri 471
solon quā diu ante Chri-
stum natum floruerit
in Grācia 714. Astro-
log.
somnia quid 74
in somnijs rerum ignōta
rum causā quā ibid.
sonum ferri secundum es-
se reale, usque ad prin-
cipium nefur auditui fo-
lio 63
fortem fortunā quomo-
do Græci appellauerint
fol. 617
fortem esse animā filiam
secundum Euripidem
fol. 531
sones fortunā quomodo
dicantur 618. id
est, partes fortunę quo-
modo apud Matēnum
appellentur 618.
seu partes antiquitus p-
fines diuisas fuisse fo-
lio 337
Sossigenes præceptor Ale-
xandri 672. Astrol.
species intelligibiles non
esse necessarias 63
sphæra octaua quando
mota fuerit 677.
sphæra nona a qb. inuēta
sit 643. nona quomo-
do sit appellata 645.
nona an sit apud Ptole-
mæum 643
sphæra erratica firmamen-
tum 10
sphæra nona quam appel-
lationem habeat 19
sphæram octauam seu de-
cimū orbem ab Eze-
chielē per Saphyrum in
similitudinē throni de-
signatum esse 17
inter Sphæram octauam
& sedes Empyreas esse
aliquod medium 18
sphæram octauam erran-
tem nouumq; orbē vo-

cari 17. octauam nō
erraticam terram dici fo-
lio 18. octauam &
sphæram nonam eandē
naturam haberi 646.
647. nonam & deci-
mam per duās oliuas su-
per Lampadem in can-
delabro aureo fixas, in-
dicari 17. nonam
quomodo discernāt As-
tologi a sphæra octa-
ua 646. erraticam me-
dium esse inter duas a-
quas 19
sphæra nouem cœlestes
fol. 7
sphærarum nouem cœle-
stium partitio ibid.
dux ibid.
sphæras octo postremas
terram dici unde ratio-
netur 18. decem es-
se 111. decem figu-
ratas esse a Zacharia per
Candelabrum aureum
distinctum septem lucer-
nis 17
sphinges pro sacris ædi-
bus seu templis hept. 2
sphinges Aegyptiorum
templis inscriptæ quid
admonuerint 122. A-
polog.
in Spirituali pugna armā
quā necessaria sint 333
spiritus sanctus doctor ue-
ritatis 2. sanctus quę
persona 173. nā-
tura 30. idem dux di-
citur ibid. Pater
luminum 35. Dei in-
tellectus 42. Domi-
ni super aquas qui 18.
Domini super aquas 12
spiritus sanctus quomo-
do ab utraque persona
differat 173. Domi-
ni quam coniunctionē
efficiat 42. Domini
super aquas quid 30.
qui fouerit aquas, iuxta
Paulum Apostol. 50

spiritus quomodo a filio
distinguat 64. Do-
mini super aquas qualis
fuerit 25. sanctus in
quo numero uenerit su-
per fideles 173. san-
ctus magister ueritatis
1. Domini super quas
aquas uersatus sit in cre-
atione 35. Domini
cur non dicatur ferri su-
per aquas 12. Do-
mini fouebat aquas quę
modis intelligendum fo-
lio 49. amorem ad
Deum cuncta conuer-
te 41. sancti proces-
sus temporalis, quo at-
tendatur 64. amoris
officium 277
spiritum Dei esse in omni-
bus 117. operatiue
abusiue dici 127. Do-
mini ferri super aquas
cœlestes 316. sanctū
solum uerum interpre-
tem esse 7. sanctum
esse Domini organum
& instrumentum 12. 13
spiritum sanctum secun-
dam sapientiam dici iux-
ta Cabalistas 173.
Scientiā sapē abducere
a Deo 25. nostro in-
tellectui adesse: etsi cor-
pori non sit copulatus
31. Domini non solū
omnia præsciuisse, sed e-
tiam naturas unius mū-
di fecisse 7. substan-
tia maxime lucida esse
secundum Medicos 10
spiritum Domini primo
die aquis incubasse 31.
inter terrenum corpus
& cœlestem animi sub-
stantiam medium esse
30. sanctū per substan-
tiam & essentiam idem
esse cum ceteris duabus
personis 173
spiritu Dei uiuentes esse
filios Dei 59
spiritus

MIRANDVLAM I. TOM.

spiritus supremi quando creati sint	315	stellas inefficaces esse	453	strabonis sensus de cœlo	
spirituum immundorum qui locus non prædestinatus sit	321	quot numerent Astrologi in octaua sphaera	637.	decimo, id est, de octaua sphaera	17
stella quomodo se habeat ad corpus corruptibile	514.	motu differri	473.	straton	36
quæq; an suam habeat propriam influentiam	512.	fixas in signis operari folio	645.	stratus	3. hept.
quæ magis Christum natum demonstrauit qualis fuerit	547	tantum calor effectrices esse iuxta Abrahâ Auenazram	466.	studium quod abhorrendum	115
in Stellæ cuiuslibet uirtute, omnem uirtutem corporum caducorum esse fol.	512	aliquas dici frigiditas ibid.		studio Theologico nihil fructuosius	1
stellam in cœlo nullam esse, quæ non ambiat totum, quod est sub Luna fol.	513	non mutare qualitatem secundum Pythagoricos	474	studiorum omnium finis qui	290
per Stellam maioris nullam constellationem intelligendam esse	547	stellas erraticas per Zodiacum non æquo cursu deferri	561	subiectum & propria passio quomodo distinguatur	65
stellæ in quem usum sint fixæ	22.	stellas alias à Sole & Luna aut nihil, aut certè parum in nos agere	470	subijces cur dicantur ab Ennio	15
quare aliquæ sint frigidae	466.	stellis mille tantum adiectis duobus uti Astrologos	637	substantia quid	87
quæ nobis proximiores sint	685.	stellis frigidis prædominantibus, an elementa frigida inualecant	505	substantia quid secundum Anthonium Fauentinum	
an eodem pacto omnes in nos agant	473.	à Stellis omnibus aliquid defluere in nos	473	257. prima quid	69
an idem eadem semper, an idem quoque diuersa largiantur	ibid.	à Stellis omnibus quatenus in nos aliquid influatur	421	unde dicatur	261.
alias præter Solem & lunam quomodo agant in nos	470.	à Stellis num ex ea parte possint significari, ea quæ sunt supra naturam interdum	548. 549.	humana triplex	30.
quare inuicem differant	473.	à Stellis nullum alium flatum terrenis corporibus inflari, præter calorem cœlestem	463	quomodo sit accidente prior	69.
quomodo differant ibid.		in Stellis quæ caloris intentionem faciant	466	rerum sensibilibus quomodo ab Heracleto sit appellata	14.
eadem quo pacto alias aliter in nos agere possint	ibid.	de Stellis fixis quomodo pugnēt dogmata Astrologorum	639	item quomodo à poetis	ibid.
stellarum uirtus & potestas	582	de Stellis fixis quantum aberrauerint Astrologi fol.	637	substantia orbium mundanorum quid	80.
stellarum maximè hærentium terræ moles	472.	stoici quot causas rerum naturarum cōstituerint	12. in hept.	quæ ad Deum redeat folio	48.
omnium cognitio quo pertineat	638.	stoici & Peripatetici in quibus aduersentur	175	animæ à qua principib; formata & quod conferat	38
imagines quò sint referendæ	22.	stoicorum sententia de arte diuinandi per astra folio	37	substantiæ prædicamentatio quid	90
naturam quæ res nobis demonstret folio	692.			substantiæ incorporeæ locum nullum esse	127
diuersarum uirtutes in quo differant fol.	512			substantiam elementalem esse tripartitam	13
				inter Substantiam & accidens medium non esse fol.	264
				substantiam corporalem fieri non posse sine quantitate	196.
				multis modis dici posse	264.
				non cognosci per speciem propriam	66.
				operatam nihil posse operari ad extra	129
				substantiarum naturalium definitiones quales	

INDEX IN IO. PICVM

les	68	re 508. siue sint si-	rix sententia 1. 572
substantias intellectuales		gna, siue causæ, partem	in Syderibus passio quæ
esse principales	28.	causæ Astrologiæ quæ	sit admittenda 593
spirituales varijs reb. hu-		est de interrogationib.	ex Syderibus futura præ-
ius mundi corruptibilis		nullam esse 544	dicere unde occasione
à Deo præfectas esse fo-		septem Sydera esse aquas	acceperint Aegyptij fo-
lio	26	sub cœlo 19	lio 722. 723
suffenus	372	sydera num possint redu-	syderalis scientia rudimē-
sufficiencia nostra unde		ci ad ea loca in quibus	tum quis primum inue-
fol.	44	olim fuerunt 580. 581	nerit 714. Astrol.
subitis gignendis quidi-		sydera saltem quales cor-	sylogismorum genera q̃t
es oportunior sit 487		porum diuersitates faci-	fol. 70
summum bonum quid fo-		ant 508	συμμετρία quid Græcis fo-
lio	45	syderum ortus 10	lio 121. 328
summum hominis bonū		syderum munus 20.	σύνολον quid Græci ap-
quod 70. uide Bonū.		motus triplici ratione	pellauerint 559. 1-
superbia quale malum &		differt 468. particu-	læ per σύνολον quid Pto-
uitium 255. 333		laris dos quæ 511.	lemæus intellexerit fo-
contra Superbiā remedi-		efficiencia quæ secundū	lio ibid.
um quod 333		Ptolomæum 509.	syria sub quo Planeta sit
superiora quid inferiori-		syderum actio quomodo	collocata 629
bus influant 481		uarietur 479. uirtus	syriani sententia de Ente
superstitiones unde pro-		& potestas quæ 582.	& uno 290
deant 438		motus & configuratio-	syrys Effren insignis Ma-
susceptibile quid 162		nes quomodo compo-	thematicus 18. hept.
syderis cuiusque uim uni-		nantur 507	
uerſalem esse 512		syderum uires, tam expe-	T
sydera in quem finem sint		rimentis, quàm rationi-	Tabernaculum Moysis
fundata 20		bus homini imperſcu-	in quot partes seu latera
sydera quomodo agan-		tabiles esse 708. de	fuerit diuisum 6. he-
tur 489. quæ uniuer		eorum influxu Astrolo-	ptap.
sali influxu polleant 19		gorum opiniones ua-	tabernaculum à Moyſe
sydera quatenus inferiori-		riæ 582	conſtructum secundum
bus aliquid influant		syderum cuiuslibet admi-	effigiem seu formā mun-
582. an inferiorum si-		nistratio quot annos du-	di ibid. hepta.
gna tantum sint, & non		ret 634	tabet Chaldaus 74
etiam causæ 544.		syderum aliorum radijs	tabulæ Macliuēſes quid
sydera in cœlo quomodo		magnam inesse uim in	doceant 369
collocata sint à mundi		permutandis rebus &	tarſiſim quid 81
constitutione 566.		multipliciter afficiendis	taurus signum cœleſte un-
posita ut lucerent in cœ-		479. omnium uires bo-	de nomen habeat 655.
lo, & illuminarent terrā,		nas esse & salutareſ ſed	à Leone quomodo diſſi-
quid ſignificent 43.		ob hominum uitia inter-	deat 497
eadem cūr aliās altiora,		dum noxias atq; malefi-	tauri signum quale 652
aliās inferiora uidean-		cas fieri 538	tela ad repellendos He-
tur 606		syderum substantiam Phi-	bræorum falſos errores
sydera in firmamento an		loſopho, motum Astro-	de aduentu Christi 57
uti partes eius nobilio-		nomo, habitum uel po-	tempeſtates quibus tem-
res, an uti animalia ſint,		ſituram Astrologo, dele-	poribus maximè ſuſcitē-
in ſuis ſphæris iuxta Pe-		gatā eſſe 416	tur 487
ripateticos 37. quæ		in Syderū motu quid no-	tempeſtates futuras, non
minora faciant 515.		bis præfiguretur 511	de Planetis, ſed de uen-
non poſſint urbes euerſe,		de Syderum motibus ua-	tis & aëris conditione
			iudi-

MIRANDVLAM I. TOM.

iudicandas esse	503	terra quid figuret	45	terræ inanitatē non à Deo	
templum instauratur post		terra arida unde conflata		esse creatam	49
captiuitatem Babylo-		fit	19	terram quæ faueant	27
cam sub Zorobabel fo-		terra cur inanis dicatur	12	terram esse materiam ina-	
lio	132. Apol.	terra quare ante lucē ua-		nem & uacuam	12
templum sub Dario rege		cua fuerit	30	terram ex quatuor rebus	
extructū quā diu du-		terra Dei, & terra uiuenti		stare	459
rauerit	555. Astrol.	um quæ	336	terram fuisse inanem ante	
templum primum à Salo-		terra qua in re similis sit		lucis natalem	30
mone ædificatum quā-		Lunæ	18	terram terrenum esse cor-	
diu permanferit	555.	terra quibus rebus orne-		pus	42
Astrol.		tur	15	terram esse firmamentum	
à Tēpli instauratiōe sub		terra quos fructus debeat		seu cœlum	21
Esdra ad captiuitatē sub		dare	26	terram omnium elemen-	
Tito Vespasiano quot		terra à quib. Luna appel-		torum despiciatissimum	
anni numerent	52. hep.	lata	19	esse	12
ad Templi Ierolymita-		terra nitida unde conficia-		terram ante Solis exortū	
ni primam instauratio-		tur	27	exiguos fructus tulisse	
nem à Moysē quot anni		terra causa materialis se-		fol.	56
fuerint	572. Astrol.	cundum opinionē Stoi-		terram producere perfec-	
tēpus plenitudinis quod		corum	12	ctiora animantia, quā	
fol.	51	terra cuius mentio fit in		aqua	56. 57
tempus rerū unde sit pe-		Euangelio, q̄ sint	16. 27	terram potius autum, quā	
tendum	564. 565	terra erat inanis & uacua		aquā domicilium esse fo-	
tenebræ quæ	49	inanitate quid significet		lio	56
tenebræ super faciē abyssi		18. quæ octo sphaera-		terram illud recte uocari	
si quæ	12. 18	rum nomine appellata		quod utrinq; terris con-	
tenebræ quomodo secun-		ibid. id est, potentia in		cluditur, supra quod ni-	
dum coniunctionis mo-		angelis quomodo ina-		hil uisibile nobis	18
dum significent	42	nis & uacua dicatur	35	terram quando Sol uio-	
tenebrarum principes à		terra inuisibilis animi no-		lentius calefaciat	590
Christo esse uictos	51	stri substantia	27	terram totam excepta Iu-	
tenebras non esse creatas,		terra cur alia ante Solis ex-		daa occupatam fuisse I-	
sed fuisse	49	ortum, alia post Solem		dolis	50. hept.
tenebras non super terrā,		produxerit	56	terram uacuam lucem su-	
sed super faciem abyssi		terra cur unum genus tā-		mere nequiri, nisi aquis	
dici	35	tum animantiū produ-		intercedentibus	35
tenirus Babylonis Astro-		cat	57	in Terra nihil magnū præ-	
logus	65. 8	terra cur ante Solis exor-		ter hominem	519
tentationem uincere dul-		tum aliquid tantum pro-		terra corpus nostrū signi-	
cius est, quā ire ad pec-		duxerit, aquæ uerē ni-		ficari	33
catum	333	hil	56	in Terris nihil tam adeo	
tephilla orationes signifi-		terra inanis & uacua quo-		magnum fieri aut uide-	
cari	174	modo primum coniun-		ri, ut authorem cœlum	
terentius & M. Tull. Cice-		ctionis modum signifi-		mereatur	519
ro quomodo latinitate		cet	42	terrenis sepē cœlestia no-	
differant	401	terræ dispositio quid do-		mina indi-	7
terentius Varro Romane		ceat	44	tertulianus contra Mar-	
linguæ culmen	ibid.	terræ radices quid	103	cionem	104
ad Termini necessarij di-		terræ naturam quæ stella		testamenta duo, nouum	
spositionem quid regra-		repræsentet	702	& uetus ad quem nume-	
tur	64	terræ bonis non esse ab-		rum referantur	173
terra quid	12	utendum	27	in Tetragono quot. signa	
				g repe-	

INDEX IN IO. PICVM

- reperiantur 595
 ad Thadeum Vgolnum
 Ioannis Pici Mirand. li-
 terum missio 366
 chaletem primū Solis de-
 fectus & minoris Vrsæ
 qua phœnices nauigāt,
 inuentorem fuisse 714.
 Astrol.
 thalesē apud Aegyptios
 Philosophasse 720
 thalmud Hierosolymita-
 rum quando scriptū 54.
 hept. itē Thalmud Ba-
 bylonium quando ibid.
 thalmudica doctrina quā
 do scripta sit 54. hept.
 thalmudica doctrina con-
 tra quos sit scripta 180.
 item quo tempore in lu-
 cem sit edita ibi. Apol.
 thalmudistę 53. hept.
 thalmudistarum sentētia
 de aduentu Christi ibid.
 hept.
 thalmudistas conuenire
 cum nostris de p̄dicto
 tempore Messihæ 54.
 hept.
 thalmudist. cōsideri Chri-
 stum uenisse ibid.
 thalmudistas Christū ob
 sua peccata non uenire
 affirmasse ibid.
 thebanus commentator
 fol. 658.
 thebani dictum de fatine
 cessitate 528
 thebit quot dies cōstitue-
 rit per annum 672
 themistius 73
 themistius per Hermola-
 um ex Græco in Latīnū
 sermonem translatus fo-
 lio 268
 themistius insignis autor
 inter Platonicos 256
 themistij sententia de I-
 dæa 259
 themistij stylus 376
 themistij uerba de Deo fo-
 lio 308
 themistium eleganter de
 partib. Philosophiæ scri-
 psisse 118. Apolog.
 in Themistio quid laudā-
 dum 325. 118
 theocriti dictū in ligno 32
 theodorici sentētia de ar-
 te diuinandi per astra 37
 theodorici sentētia de A-
 stronomia 414
 theologia suprema quæ
 16. quid 67. uiato
 ris quid 86. quid in-
 ueniat 358
 theologię sanctissimę mu-
 nus quod 318
 in Theologia subiectum
 quod 67
 theologo quid maxime
 noceat 101
 theologiū possint De-
 um definiri 537.
 unde scientiam habeant
 Theologię scientiæ 66
 theologorum sensus de
 mundo angelico 5
 theologorum uia cōmu-
 nis quæ uocetur 135
 theologos nostros myste-
 ria religionis maxime
 ex Aristotele cæterisq̃
 Philosophis confirma-
 ri 419
 theologicū genus Philo-
 sophiæ unde manet 421
 theon 472
 theon Astrologus 673
 theon interpres Græcus
 Ptolemæi 684
 theophilus quid de con-
 iunctionib. magnis sen-
 serit 557
 theophili Episcopi episto-
 læ 200. Apolog.
 theophrastus 712. Phi-
 losophus grauissim9 373
 theophrastū grauiter elā-
 boratam Philosophiam
 scripsisse 118. Apol.
 in Theophrasto quid ue-
 nerandum 325. 118
 thephraim quid 81
 thesauri reperti cuiusdam
 agricultoris causa q̃ 523
 theutones quare omnes
 bonæ corporaturæ & al-
 bi coloris sint 74
 theutones Apostolicæ se-
 dis cur omnes reueren-
 tissimi sint 74
 thianę aures quales fue-
 rint 354. epist. ad Her-
 mol. Barbar.
 thomas Anglicus 164.
 & 328.
 thomas 16. 83. 123. A-
 quinas 128. 291. 543.
 & Henricus in quo dis-
 sentiant 157. in quo
 damnetur à Scoto 222
 thomæ Aquinatis cōclu-
 siones uarię 63. Aquī-
 natis liber de Necromā-
 ticis imaginibus 420.
 Astrolog. Aquinatis
 sententia de reb. fortui-
 tis 522
 thomæ sententia de Chri-
 sti p̄sentia in inferno
 137. sentētia de Deo
 & Ente 272
 thomæ sententia de ado-
 ratione Crucis Christi
 fol. 155
 thomæ uerba de malo fo-
 lio 272. sententia fal-
 sa de crucis adoratione
 fol. 157. Apol.
 thomę Medię Epyrota Fa-
 bella & stylus 366. e-
 pistol.
 thomam solidū de aqua-
 bile contineri 118
 ad Thomam. Medium Pi-
 ci Mirand. epistola 362.
 alia 366
 in Thoma quid laudan-
 dum 325. 118
 thomistæ 83
 thomistarum opinio de
 Sacramento 196
 thracio cui signo cœlesti
 sit subiecta 629
 thronum luditiј firmitate
 stare 316
 thronorum potestas ibi.
 tigrites ubi nascantur 493
 timæ.

MIRANDVLAMI. TOM.

timæus 15.314.
timæus summus Philosophus & Astrologus folio 415
timæus de anima rationali 21
timei Methodus in instruendis Astronomicis preceptis 20
sub Tito rege Hispaniarum Iudæi Hispania expulsi fol. 571. **Astrol.**
rob quid significet 61
toletanum concilium quid in Astrologos decreuerit 427. **Astrol.**
tylæ Martis pars 618
tonitrua unde fiant folio 649
tonitrua ex quibus materijs conficiantur & quare fiant in Vere 480
tytus quid Babylonij appellarent 614
torila quare dictus sit Dei flagellum 528
traguriensis Episcopus folio 215
tranquillitas ubi 23
transcendentia tria in quibus consistit imago 94
transcendentia sex alia folio 85
transgressores diuinæ legis qua poena puniuntur 39
triangulatores qui 635
trigemistus 373
trigonica radiatio quomodo à Græcis sit dicta fol. 598
trigonam radiationem esse beneficam 395
trigonocratores qui dicti sint 635
trigonocratores duos statum Aegyptios statuiffe fol. 613
trigonum quot partibus constet 594
in Trigono quot signa inueniantur 595

de Trigonis & trigonocratoribus rationes Astrologorum refutantur fol. 609
trinitas diuina in creatura multiplex 40
trinitas secunda Deorum supermundanorum quomodo dicatur 77
trinitas tertia Deorum supermundanorum quomodo dicatur **ibid.**
trinitatem Cabalistæ confiteri debeant 108
trogus unde suarum historiæ exordium fecerit 713
troili Maluetij liber de sortibus 366
ad Troilum Maluetium Ioannis Pici Mirandule epistola **ibid.**
tunicæ Pellicæ quæ folio 104
tyrannus consulens Simonidem poetam de Deo fol. 307

V

Valeriani dogma 209
uanitas uanitatum quid fol. 59
uapor quomodo humidas impressiones in media aut infima regione aeris faciat 458
uapor qua ratione in altum conscendat 47
uaporem in altum conscendere non posse, nisi attractus radio Solis folio **ibid.**
uapores unde exuscitentur 490
uarro 12
uarro Theologus Romanus 249
uarro unde suam historiam sit exorsus 713. **Astrol.**
uarronis sententia de superstitionis Origine fol.

lio 438
uates optimus qui 530
uates pellunt qui secundum Homerum & Cecilium 411
uau quid significet 109
uenæ quo Lunæ tempore incidendæ 465
uenatio Socratis qualis fol. 99
uendentes de templo electi, quid figurent 58
uentos orientales calidiores esse occidentalibus fol. 86
uentres hyeme quare calidiores sint quam æstate fol. 483
uenus in quo signo exaltetur 608
uenus quam dignitatem habuerit in prima mundi institutione 566.
quare olim à meridionalibus populis fuerit honorata 540
ueneris domicilium quod 589. **officium** 515
ueneris ad terram proportio 472
ueneris pars à Græcis quomodo sit appellata folio 618
ueneris & Lunæ affinitas unde deprehendatur folio 20
ueneri quot anni assignentur 634
uenerem aëri comparari 18. **à Luna concludi** 19. **qui populi coluerint** 539
uenerem nos incitari ad hilaritatem, ad beneuolentiam, elegantiamque ciuilem 538
uenerem esse felicitatis auctorem 536. **octauæ sphaeræ præesse** 111
uenerem & domus Martis, & horoscopi domicilium esse 575
g : uene-

INDEX IN IO. PICVM

venerē & Lunam cur fœ-	uerum primum quod fo-	na seu epigrammata fo-
mineas qualitates nun-	lio 309. secundum	lio 364
cuparint Astrologi fo-	Aurelium & Augusti-	uindicta quid 152
lio 610	num quid 252	uinum ex aqua factum qd
ad Venerem, hominem	uerum, unum, bonū, Ens	figuret 52
quendam nunquam ni-	quomodo omnibus in-	uinum qualiter sanguis
si coactē, accessisse fo-	sint ibid. quare unū	Christi sit 182
lio 518	261. & falsum non in	uinum non remanere in
per Venerem duplicem,	anima, sed in mente esse	Sacramento post conse-
de qua in Symposio Pla-	294. omne, omni ue-	crationem 183
tonis dictum, quid intel-	ro debere consonum es-	uino cur aqua misceatur
ligendum sit 97	se 433	fol. 52
cum Venere Iupiter si co-	uerum, bonum, unū, Ens	uires concupiscentiæ cū
aceruatus fuerit quid a-	quomodo Deo insint	bestijs nobis cōmunes
gat 578	fol. 254	esse 32
ueli tēpli scissura quid o-	ueri definitio 265	uires si defunt, audatis
minetur. hept. 6	ueri definitio secundum	laus erit, i magnis & uo-
uellius Astrologus 436.	Augustinum 274. 275	luisse sat est 324. oc-
& 687	super Verum quare dica-	cultas cōlestibus nō in
uellij sententia de partib.	tur Deum esse 260	esse 510
planetarum 619	ueritas solidissima quæ fo-	uirium actus & perfectio
uer quale futurum sit un-	lio 254	in corporib. terrenis uno
de prouideatur 530	ueritatis splendor & lux	de proueniat 512
ueris qualitatē futuram	ubi amittatur 355	ad Virginem Sol cū per-
quæ constellatio osten-	ueritatem numerum se-	uenerit quid accidat fo-
dat 560	qui 23	lio 481
ueris, natura qualis defi-	ueritate nihil lucundius	in Virgine proba quid de
niatur 486	audiri posse 59	testandum 352
uere cur tonitrua fiant fo-	uergiliæ q̄modo aliās uo-	sub Virgine Sol quid effi-
lio 480	citentur 653	ciat 656
uerbum quomodo susce-	uergilius 357	uirtus uirtutum quæ 28
perit Carnem 190	uergilius poëtarum Prin-	uirtutes in quo ponendæ
uerbum in quo sit 80	ceps 170. Apolo.	sint 66
uerbum suum lacerauit	uergilij stylus 401	uirtutis consummatæ eti-
iuxta Heremiam. quid	uergilij dictum de arbori-	am primos motus am-
fol. 110	bus conferendis 486	putare 73
uerbi corporati benefici-	uestes nouæ quo tempo-	uirtutum omnium nor-
um supremum quod 58	re non sint induendæ fo-	nam & regulam debe-
uerbi corporati miraculū	lio 650	re esse 320
per scientiam Astrolo-	ueteres cur de rebus diui-	uirtutes morales & Car-
giæ esse prædictum 574	nis tam exigua scripta e-	dinales remaneri in pa-
uerba Moylis quæ expo-	diderint 2	tria etiā post resurrectio-
nenda author suscep-	uia communis quæ 134.	nem 64
rit 10	& 135	uisibilibus naturæ signis,
uerba oraculi Helix de	uictorinus Pictauicēsis fo-	inuisibilia dei nobis Phi-
aduentu Christi 53. he-	lio 213. Apolog.	losophantibus ostendi
ptap.	uictorinus an saluus sit	fol. 320
in Verbis ambiguis &	fol. 223	uisio qualis actio 35
multiplicibus reuertē-	uictorius Philosophus fo-	uisus sensus 38
dum esse ad intētionem	lio 408	uita æterna quæ 48
loquentium 149	de Villa Ioannis Pici Mi-	uita quare imperfecta di-
uerum quid 258.	randulæ amœna, Carmi	catur 247
		uita

MIRANDVLAMI. TOM.

vita nostra quomodo in-
 formanda sit ad exem-
 plar uitæ Chenibicæ fo-
 lio 316. 317
 uitæ sortes unde iudicæ
 sint 635. humanæ se-
 ptenarij qui 96. uir-
 tutem spiritu lucido ad
 corpus transfundi 30
 Viræ integritate mentē
 sanam, firmam & robu-
 stam sperare posse 375
 uitam omnem esse morta-
 lem 73
 ad Vitam æternam possi-
 dēdam duo remedia es-
 se 343
 uires sub quo Lunæ tem-
 pore sint plantandæ fo-
 lio 446
 uitibus ponendis lumen
 decrescens minimè fœ-
 lix ibid.
 uiribus cadendis quæ di-
 es lunæ maximè idonea
 sit ibid.
 utiliginem morbumquo
 modo appellent Græ-
 ci 480
 uitulos autumnno magis
 castrari 487
 uiuendi genera tria 359
 ultionem sæpe opus iusti-
 tiæ esse 33
 ultores decem intra unū
 quemq; esse 80
 unitas indiuidua quæ fo-
 lio 254. unde sit deit
 uata 41. in reb. 40.
 omnium principalissima
 quæ 41. in creaturis
 triplex 40. principium
 totius mundi 45. o-
 mnium numerorū prin-
 cipium 245
 unitas, qua unum sibi est
 unum quarū rerū copu-
 la, quibus modis con-
 stet 41
 unitatis pacem quid per-
 turbet 523. 524. 255
 unitati qui numerus pro-
 ximus sit. 23
 unitatem esse Deum ibi.
 unitatem antecedere ibi.
 unitatem distinguere a pun-
 cto 132
 unitatem solā perfectam
 & simplicem solitariam-
 que esse 23
 unitate nihil perfectius fo-
 lio ibid.
 per uniuersale quid intel-
 ligatur 512
 uniuersalia unde 68
 uniuersum quid 512
 unum quid 21. 79.
 quid Secundum Parme-
 nidem 244. secundū
 Dionysium quid 245.
 quid dicatur secundum
 Dionysium 260. quid
 dicatur 253. in quæ
 diuidatur 252
 unum, uerum, bonū, Ens
 quomodo Deo insint fo-
 lio 254. supra Ens
 non addere 65. quo
 modo sub Entis ratione
 concipiatur 252.
 unum quare Deus dica-
 tur 268
 unum & bonū apud Py-
 thagoricos unde appel-
 lationem habeant 45
 unum primum & trimum
 simul quid 41
 unum, Ens, bonum, uerū,
 quomodo omnibus in-
 sint 252
 unius prædicamenti ra-
 tio quid 90
 intra Vnius terminos qd
 concludatur 241
 unum quid opponatur 242
 unum Ente esse superius
 quid sit secundum Par-
 menidem 245. esse
 prius Ente 241. &
 Ens æquè concreta esse,
 quomodo intelligatur
 260. esse Ente commu-
 nius quare dicatur 251.
 & Ens esse æqualia 243
 unum Metaphysicum es-
 se fundamentum uerū
 Arithmetici 69. esse
 concretum nomen 260.
 post Vnum, uerum, bonū
 Ens, alia duo genera es-
 se quæ reb. insunt; nima-
 rum Aliquid & res 252.
 super Vnum quare dica-
 tur Deum esse 260
 per Volatile quod creatū
 est die quinto, quid intel-
 ligatur 82
 uolucres an aërem inha-
 bitare dici possint incer-
 tum 37
 uolucres cœli 52
 uoluntas antecedens Dei
 quid 95
 uoluntas in rebus magna
 est laudanda 9
 uoluntatis motus quo ten-
 datur 156
 uoluptas optima ubi 255
 uoluptas intelligentiam
 consequens optima &
 diuturna 35
 uoluptas qualem alū 255
 uoluptates quare nos am-
 plectantur 346
 urbanus Pontifex Roma-
 nus quo tempore uixe-
 rit 217. Apol.
 in Urbis constitutione si
 pars cœlum obtinuerit,
 principes eius ciuitatis
 gladio plarumq; perituro-
 ros 534
 ex Urbis fundatione As-
 trologos prædici posse
 fol. 627
 urbium fata unde prænu-
 cientur 627. initia
 ignota esse 666. uas-
 tationū causæ quæ 528
 ex Urbium instauratione
 quomodo Astrologi præ-
 dicant 627
 uris minoris qua Phœni-
 ces nauigant primus in-
 uentor qui 714. Astrol.
 uultorem cadentem quæ
 8 3 re. Pro.

INDEX IN IO. PICVM

re Ptolemæus uocet Lyram	654	zenophanem mundū archetypum sphæram appellasse	24	zoroastris liber	367. epistol. ad Marcellum Ficin.
X		zodiaci obliquitatem quæ primū excogitauerit	fol. 714. Astrol.	zoroastris libros illos nō fuisse, quos Gnostici hæretici circumtulerunt	419. Astrol.
Xamolxidis Magia quid fol.	327	per Zodiacum an stellæ erraticæ æquo cursu deferantur	561	zoroastris fabula de alata anima	321
Y		zoophyton quid	7	zoroastrem Oromasi filium esse	121
Υποφωτισμός quid	157	zoroaster	124. Apolog.	zoroastrem inter antiquos Astrologos peritissimū uictum esse à Nino rege	maximè huius artis ignaro
Υποκρίματα signa quæ uocentur	605	zoroaster de Delphico oraculo	320	zoroaster à quibus Philosophis silectus	124
Z		zoroaster uictus à Nino rege	431. Astrol.	zoroastris	77. 103
Zachariæ figuratio de decem sphæris	17	zoroastris quo tempore uixerit	713. Astrol.	zoroastris Magia quid folio	21. 327
zachariæ Philosophi opera ubi inuenta sint	369.	zoroastris dogmata de anima alata quid præfigurent	321	zoroastris	367. epistol. ad Marcellum Ficin.
epistol. ad Mantuanū Baptistam.				zoroastris	385. epistol. ad Ignotum amicum.
zaël Israëlita Astrologus fol.	686			zoroastris	385. epistol. ad Ignotum amicum.
zaël Israëlita quid probet fol.	629			zoroastris	385. epistol. ad Ignotum amicum.
zamolxidis Magia quid fol.	121			zoroastris	385. epistol. ad Ignotum amicum.
ze quid significet	109			zoroastris	385. epistol. ad Ignotum amicum.
zeno	242			zoroastris	385. epistol. ad Ignotum amicum.
zenophanes	93			zoroastris	385. epistol. ad Ignotum amicum.

F I N I S.

DE PICO LVCAS GAV.

RICVS EPISCOPVS GBOPHO-
NENSIS.

PICVS Bellantius Senensis uir doctissimus, qui satis doctè per-
fregit singulas nugas Ioannis Pici Comitis Mirandulam, quas
contra Astronomos iratus scripsit, quippe cui tres Genethliaci,
prædixerant ipsum ante 36. ætatis annum fore interiturum, quod
ita iam accidisse perhibent. Non tamen flocci facienda est hæc a-
strorum scientia, si Picus nullam Astronomiæ fidem adhibebat.
Et scripserit omnes stellas fixas nullum prorsus habere lumen innatum, sed ab
ipso Sole singulas illuminari. Si à ☉ lucent tantummodo sydera, atque eadem
non nisi lumine agunt Solis, ergo solus Sol ageret omnia: igitur unum erunt, ab
uno siquidem principio emanant, unius quippe lucis, ab una luce actio, & ita
stellæ omnes nullam haberent uirtutē, & frustra fuissent à Deo creatæ, uel dun-
taxat ad ornamentum uniuersi, & ita non rutilescent, neque fulgores in hæc
inferiora emitterent, cuius contrarium uidemus in ♄, ♀, ☿, & in stellis eti-
am fixis primæ potissimum magnitudinis, secundæ luminis, atque tertiæ ma-
iestatis. Veneris præterea sydus quod est Sole inferius, nunquam conspicitur di-
midiatum neque tenebricosum ueluti corpus Lunæ, quare ab se lucet atque
splendescit. In Ecclipsi ☉ enim præcipue punctorum uel paulò plus Ecclipsati,
stellæ tam primæ, quàm secundæ magnitudinis nunquam à quopiam uisæ sunt
in tenebris delitescere, sed magis suos fulgores emittere. Siquidem tunc non im-
pediuntur à maiori lumine solari, & per semet ipsas lucent, quippe quæ inna-
tam habent lucem. Quocirca Picus ille, uir alioqui doctissimus nescio qua The-
siphone exagitatus, scripsit, stellas omnes nullum prorsus habere lumen inna-
tum. Sed à Sole illis omnibus mutuari:

Igitur,

*Mirandulanus Princeps Picus ille Ioannes
Philosophus, quo non doctior alter erat.
Singula quæ scripsit, prorsus sunt irrita, contra
Astrologos, & quod sydera luce carent.
Si Sol flammiumus dat cunctis lumina stellis,
Omnibus & præbet lumina syderibus.
Ergo solus agit Sol, stellæ at luce carentes,
Nil prorsus agerent irritaq; astra forent.
At quoniam scripsit, stellas iam lumine cassas,
In sensus stellis, lumine cassus obit.*

Natus Anno Domini 1463. Februario, die 24. hora 2. mortuus anno Domini 1494.
Anno ergo ætatis non 33. sed 32. ut uixerit annis 31. $\frac{1}{2}$. ferè. Ex directione Ho-
roscopi ad corpus Martis, uti illi prædictum à doctissimis Astronomis fuerat.

IOAN.

IOANNES IOVINIANVS PONTA

NVS LIB. TERTIO DE FORTVNA AD A. CO-

lotium Bassum, in Præmio de Ioan. Pico Mi-
randulæ Comite.

NE c nos deterrebit Ioannes Picus magna tum nobilitate, tum e-
tiam ingenio, ac doctrina uir, qui nuper diruere prorsus syde-
ralem conatus est disciplinam: Cui quo minus ipsi respondeamus,
labore eo nos omni liberauit, uir in omni discipline gene-
re clarus, ac perquam acutus, Lucius Bellantius cui ætas nostra
multum profectio debet: debituri autem longè amplius poste-
ri, ne ad eos tanta hæc indignitas penetraret. Quid enim indi-
gnius, quàm tot seculorum tradita, tot excellentium hominum uelle inuenta la-
befacere, & quæ disciplinarum omnium est antiquissima, eam longo post tempo-
re infectari? Videlicet Picus noster (uoco eum nostrum, quia magna me cum be-
neuolentia coniunctus fuit, quodq; doctissimum quandoque maximè mihi fa-
miliarem atque amicum statuo) tractus ipse quidem exemplo est aut Pyrrhonis,
qui Physicam & moralem omnem doctrinam euertere conatus est olim: aut
Laurentij Vallensis, qui nuper uel decem Prædicamentorum seriem,
ne Dialecticam dicam omnem, ut subrueret quid non
tentauit: Hæc Ioan. Pontan. loco præfato.

IOANNIS PICI MI- randulæ doctissima, in orationem Dominicam expo- sitio.

RARE non est aliud quam per eleuationem mentis & affectus excitationem sua desideria Deo notificare. Si ergo debemus scire, quomodo sit orandum, oportet prius scire quid sit desiderandum, quia illa quæ prius desideramus, deinde orantes petimus ut impetremus. Scimus autem illud esse summè desiderandum quod est summum bonum. Et post illud summum bonum, illa sunt magis desideranda quæ sunt magis bona. Illa autem sunt magis bona, quæ nos illi summo bono magis coniungunt. Summum autem bonum (non solum secundum Theologos, sed etiam secundum Philosophos) est Deus. Debemus igitur summe & ante omnia ipsum Deum amare & desiderare, & post Deum illa quæ magis nos Deo coniungunt, si quæ igitur sunt, quibus etiam adeptis, nihilominus à Deo disiuncti & alieni esse possumus, illa non possunt esse uera bona. Si autem sunt talia, ut non solum nos Deo non coniungant, sed etiam possint dare & sæpe dent occasionem nobis seiungendi nos à Deo, fugienda sunt à nobis non quærenda. Videamus igitur quænam talia sint. Et patet primo de bonis fortunæ & similiter de bonis corporis, quod sæpe dant nobis occasionem discedendi à Deo. Quia & diuitiæ, & pulchritudo, & robur corporis, & similia omnia, magnas præstant occasiones & magna incitamenta ad peccandum. Talia igitur non sunt desideranda nec petenda à Deo. Sed si Deus ea nobis concesserit, recordemur illud Pauli: Qui habent uxores tanquam non habentes sint, & qui emunt tanquam non ementes, & qui possident tanquam non possidentes, & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur, quia præterit figura huius mundi. Sequemur autem consilium Pauli quando habebimus illa quo ad usum, non quo ad affectum, iuxta illud: Diuitiæ si affluant nolite cor apponere. Nec in illis finem nostrum ^{Psalm. 61.} ponemus, sed utemur eis non tanquam bonis, sed necessarijs & ut instrumento ad acquirendum nobis cœlum. Cogitantes quod di-

a uitiarum

Ioan. Pici Mirandulæ

uictiarum sumus dispensatores, non possessores. Et quod robur & sanitas corporis data sunt nobis ut anima melius seruiat Deo, quo deinde tam anima quam corpus in æternum fruatur. Veniamus ad bona animi, & patet quod neque illa sunt desideranda. Si intelligamus de bonis animi intellectualibus, ut scientia & de similibus. Quia omnia ista possumus possidere, existentes in peccato mortali, & sæpe etiam dant occasionem peccandi, quia scientia inflat. Non solum autem bona hæc animi non sunt à nobis magnopere desideranda, nisi quatenus Deo placet, ea nobis dare ut eis utamur ad eius seruitium, sed nec ipsas etiam gratias Dei quas uocant Theologi gratis datas, debemus aut desiderare aut à Deo petere: Quales sunt prophetia, operatio miraculorum, raptus contemplatiui & similia. Quia etiam hæc omnia sæpe conferuntur à Deo ipsis peccatoribus, & his quos ipse Deus odio habet. Balaam enim idolatra & scelestus, habuit magnum donum prophetiæ: Et pseudoprophetæ multa fecerunt miracula. Propter quod, dicit Christus in Euangelio, quod multi in die iudicii dicent: Domine in nomine tuo prophetauimus & dæmonia eiecimus. Et ipse dicet eis: Amen nescio uos. Et quando Petrus dixit ei: In nomine tuo Domine dæmonia subiiciuntur nobis. Dixit Christus: Video sathanam sicut fulgur de cælo cadentem, Noli

Gaudere debet Christianus gaudere. te gaudere quia spiritus subiiciantur uobis, sed gaudete quia nomina uestra scripta sunt in cælis. Non solum autem ista non coniungunt nos Deo, sed etiam ponunt nos in maximo periculo discedendi ab eo. Quia nihil est quod magis separet nos à Deo, quam super-

Quid agit superbia. bia, quæ nos super omnia uitia maximè diabolo coniunctos & similes facit. Quod uno hoc exemplo possumus cognoscere. Quia multi sanctissimi uiri qui in heremo & monasterio uixerunt per quadraginta & quinquaginta annos, cum extrema austeritate & cum u-

Superbia amor propriæ excellentiæ. dixit superbiæ & aliquis amor propriæ excellentiæ, diabolus habuit super eos potestatem. Et Deus secundum altitudinem suæ iustitiæ permisit eos decipi & tandem malè uitam finierunt. Si igitur ante oculos habuerimus, quod Paulus dicit de se: Datum sibi stimulum carnis, ne magnitudo reuelationum extolleret eum. Videmus quanti periculi est ne nos ex similibus excellentiis prouocemur ad superbiam, à quibus ipse Paulus, qui diuinam uiderat essentiam, poterat prouocari. Et hoc considerantes non solum inordinate ista non petemus, nec desiderabimus. Sed potius petemus à

Amor purus cum perfecta humilitate. Deo ne det nobis talia: sed det nobis amorem suum purum cum perfecta

in orat. Domin. expositio.

perfecta humilitate. Est enim magnum donum & tale priuilegi- ^{Maius do-}
um, si Deus concedat alicui quod uiuat sine peccato mortali, qua- ^{num quid.}
le fuerit priuilegium quod concessit Mariæ uirgini ut esset mater
Dei. Et hoc est quod dixit ille in Euangelio. Quia dicente: Beatus ^{Luce ii.}
uenter qui te portauit. Respondit: Quinimo, Beati qui audiunt
Verbum Dei & custodiunt illud. Quali dicat: Non ideo bea-
tus est aliquis qui Christum portat in uentre, sed qui per charita- ^{Christus in}
tem portat in mente. Si ergo considerauerimus quod magna digni- ^{mente por-}
tas est & felicitas uiuere sine peccato, haud minus quam esse ma- ^{tandus est}
trem Dei. Erit hoc nobis magnum incitamentum, ne aut propter ^{per charita-}
momentaneam uoluptatem, aut rem aliquam huius mundi, in quo ^{tem.}
nihil potest esse, quod non sit paruum & breue, & nobis commu- ^{Sine peccato}
ne cum brutis, tantam dignitatem & felicitatem amittamus. Et mo- ^{uiuere qua}
nebitur ad petendum hoc efficacissime super omnia à Deo, ut ^{dignitas.}
præseruet nos à peccato. Nihil aut de rebus huius mundi, aut de
gratijs gratis datis uel desiderantes, uel à Deo petentes. Diximus
igitur nihil ex his bonis esse petendum, quia licet multa ex his pos-
sint nobis quandoque magno adiumento esse ad uirtutem & ad a-
morem Dei consequendum sicut scientia & dulcedo contempla-
tionem, & etiam sanitas corporis, & diuitiæ, tamen quia ista omnia
sic possunt prodesse, ita etiam quandoque possunt occasionali-
ter nobis obesse. Non debemus ex eis aliquid petere, nisi cum con-
ditione, si possessio illarum rerum debet cedere in gloriam Dei, &
in salutem animæ nostræ. Et quia nos nescimus quando sint profu-
tura nobis & quando non: Ideo debemus hoc derelinquere iudi-
cio Dei: Scit enim Pater noster coelestis quid opus sit nobis ante-
quam petamus eum. Sicut infirmus non debet dicere medico: Da
mihi talem medicinam uel talem, sed debet ab eo petere sanitatem, &
deinde dimittere iudicio medici ut det ei illa, per quæ ipse medi-
cus cognoscit ipsum, melius & facilius consequi posse sanitatem. Vi-
deamus nunc igitur quid sit absolutè petendum. Scimus autem
quod debemus amare Deum super omnia, deinde nos ipsos & pro-
ximum. Debemus igitur primo desiderare bonum Dei, deinde bo-
num nostrum. Bonum autem nostrum non est aliud quam coniungi
Deo, in hac quidem uita per gratiam & charitatem, in uita autem fu-
tura per gloriam consumatam. Quum igitur in hac oratione sint sex
petitiones, (ut uidebimus) Tres primæ sunt de bono Dei, & tres ulti-
mæ sunt de bono nostro. Quales autem sint istæ petitiones uidebi-
mus in expositione partium. Oratio igitur ipsa sic incipit:

2 2 Pater

Ioan. Pici Mirandulæ

PATER NOSTER QVI ES IN COELIS.] Et hæc inuoca-
 tio est quasi procemium totius orationis, docens nos
 totum modum & regulam orandi. Vt diximus in expo-
 sitione Psalmi: Conserua me Domine. Duo sunt obseruanda in or-
 ratione, ut impetremus. Primum, ut non petamus nisi salutaria. Sec-
 undum, ut fiducialiter & cum magna spe petamus. Vtrunque au-
 tem edocet nos Christus in ista oratione: Nam quum cogitamus
 nos habere Patrem cœlestem, Scimus quod ubi habemus Patrem,
 ibi habemus & patriam & hæreditatem, hic autem nos esse uelut pe-
 regrinos. Quia (ut inquit Apostolus) quamdiu sumus in corpore,
 peregrinamur à Domino, Hæc autem meditatio facit ut in his ter-
 renis, sola cœlestia & desideremus & petamus. Nihil aliud sitiens
 tes quam ut cito finiatur hoc exilium nostrum, in quo positi procul
 à dulcissima patria degimus in hac lachrymarum ualle. Et reuertens
 tes ad patriam in amplexibus Patris, quiescentes, aspectu eius sem-
 per perfruamur. Docet igitur nos nihil petere nisi salutaria. Quia ni-
 hil debemus petere, quod sperari non possit à Patre nostro, nec
 quod sit indignum ipso cui supplicamus. A cœlesti igitur Patre
 cœlestia solum, & à Deo diuina petantur. Docet etiam nos cum ma-
 gna spe obtinendi petere. Quia licet ista sint magna, nec nos illa me-
 reamur, tamen postquam ipse per gratiam suam nos fecit filios suos
 adoptiuos, & fratres Christi, qui est filius eius naturalis, omnia de-
 bemus confidenter petere. Et ideo Christus noluit ut in hac oratio-
 ne uocaremus eum Dominum nostrum, nec creatorem nostrum, sed
 Patrem nostrum. Quia nihil est quod à Patre filius impetrare non
 possit. Adeamus igitur (ut inquit Apostolus) cum fiducia ad thro-
 num eius ut misericordiam consequamur & gratiam, in auxilio os-
 portuna.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.] Istæ tres petitiones
 primæ (ut diximus) sunt de bono Dei, quod debemus desidera-
 re longè magis quam omne bonum nostrum, sicut & ipsum ama-
 re debemus super omnia. Bonum autem Dei & gloriam eius, pos-
 sumus dupliciter considerare. Primo in se, Secundo ut manifestas-
 tur in creaturis. In creaturis autem dupliciter potest manifestari, uel
 per misericordiam, & hoc est quando uocat homines ad se per gra-
 tiam, & bene operantibus reddit præmia æterna: uel per iusticiam,
 & hoc est quando eos ex sua malitia ipsi rebellantes, per suam iusti-
 ciam punit. Patet autem quod utrumque cedit in gloriam eius, si-
 cut in gloriam cedit principi, & quod populus amet eum, & obedi-
 at

in orat. Domin. expositio.

diat ei, & quod rebellantes ei puniantur, Non enim minor gloria Christi est uidere Iudæos (propterea quia nolunt ei credere) in hac tam longa captiuitate plenos omni confusione, ignominia & miseria, quam uidere Christianos qui eum colunt & crucifixum adorant. Debemus igitur primo desiderare gloriam Dei in se, amantes eam non solum in quantum est nobis beneficia, sed in quantum in se est bona. Et hoc petimus dicentes: Sanctificetur nomen tuum. Quod quum dicimus ore, debemus hoc Deo corde dicere. Domine si nos amamus creaturas quia sunt bonæ aliqua bonitate, multo magis debemus amare te, qui ex nihilo eas creasti, solum propter bonitatem tuam, & bonitate tua infinita, fecisti eas bonas. Nihil igitur creaturas respicientes, sicut & ipsæ ex se nihil sunt, & in nihilum cederent nisi bonitate tua continuè eas conseruares, Solum tuam bonitatem per se amamus, sicut & amabilis est super omnia, & illam solam glorificari petimus. Et quicquid tu Domine de creaturis tuis disposueris, etiamsi eas annihilare intendas modo in tuam id gloriam cedat, nos idem tuæ uoluntati semper conformes, & cupimus, & desideramus. Et quantum ad me atinet, id solum peto abs te, ut totam uitam meam ad id dirigas, quod est magis ad gloriam tuam, Etiamsi damnatio mea & reprobatio, tibi placita sit, nihil conqueror, ecce me paratum, Licet unum illud non molestum mihi esse non possit, quia non est in inferno qui confiteatur tibi, & odio habent bonitatem tuam, quam ego amare uellem in æternum. Postquam diximus de gloria Dei in se appetenda, reliquum est, ut cogitemus de ea, ut in creaturis elucescit. Et primo quidem per misericordiam. Et hoc petimus, dicentes:

AD VENIAT REGNUM TVVM.] Glorificatur autem Deus in nobis per misericordiam, quanto plures eum sequuntur, & ei obediunt. Et ideo in hac petitione debemus orare pro Iudæis, pro Mahumetensibus, pro Hæreticis, & pro omnibus Christianis, & pro nobis ipsis, ut in omnibus per gratiam perfectè regnet Deus, & sathanas eiciatur foras. Et hoc debemus in hac oratione desiderare, non solum propter salutem nostram, sed principaliter propter gloriam Dei. Postquam hoc petierimus, debemus petere, quod si non meremur hoc propter peccata nostra, ut se glorificet in nobis per misericordiam, glorificetur in nobis per iusticiam. Quilibet enim bonus Christianus

§ debet

Ioan. Pici Mirandulæ

debet magis optare, ut homines uidentes eum puniri de peccatis suis, cognoscant iusticiam Dei, & glorificent eum, quam uidentes eum relinqui impunitum, de prouidentia & iusticiâ Dei obloquantur, sicut sæpe faciuntque homines, quando uident malos & scelestos in prosperitate uiuere. Postquam igitur diximus: Adueniat regnum tuum. Subiungimus: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Ac si dicamus: Optarem quidem ut omnes homines ad te per tuam misericordiam conuerterentur. Si tamen tu propter eorum peccata aliter desponis:

FIAT VOLUNTAS TUA SICUT IN CÆLO ET IN TERRA.] Hoc est, Sicut olim in cœlo, in angelis peccantibus te per iusticiam glorificasti, quia omnes uidentes tam nobilem creaturam, quia uno tibi peccato displicuit, tam acriter punitam, potentiam tuam magnificant & exaltant, fac similiter ut in terra, hoc est, in hominibus, peccantibus per iusticiam glorificeris. Et in hac petitione debemus à Deo ex corde petere, ut puniat nos de peccatis nostris, etiam in hac uita, si hoc cedit ad gloriam suam. Et offerre nos paratos ferre patientissimè omnem calamitatem quam in nos immiserit, cognoscentes nulla esse supplicia tam grauiâ, quibus adhuc grauiora peccatis nostris non debeantur. Et ideo debet unusquisque dicere: Vellem quidem Domine, ut mecum & cum omnibus uteris misericordia tua: Si tamen aliter tibi placet, fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra: Benedicam ego te Domine in omni tempore, semper laus tua in ore meo: Videtur autem & simili modo orandi usus Christus, qui semper nos docere uoluit, non solum uerbo, sed etiam exemplo, quando scilicet in hortu orans dixit: Si possibile est, transeat à me calix iste, Attamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Credibile est enim non tam doluisse Christum de morte sua, quam uoluntarie subibat pro redemptione nostra, & à qua cito sciebat se per resurrectionem liberandum, quam quod hæc mors ei à ludæis inferebatur, quos uidebat propter illud peccatum à Deo esse reprobandos, quos tamen ipse uenerat principaliter saluare. Iuxta illud: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt de domo Israël. Hic ergo erat ille calix, qui erat ei ualde amarus, quia ipse nihil aliud zelabat quam gloriam Patris, & salutem animarum. Pro quo calice amouendo orabat Patrem, si possibile erat non reprobarentur ludæi, sed eorum corda per Patris misericordiam emollirentur ad

Matth. 15.

in orat. Domin. expositio.

ad bonum. Quia cum dicebat: Transeat à me calix iste. Erat (secundum sensum istum) ac si diceret, adueniat Pater super Iudæos regnum tuum, nec permittas eos captiuari sub regno sathanae in æternam eorum perditionem. Quum uerò subdebat: Non sicut ego uolo, sed sicut tu, erat ac si diceret: Si tamen aliter placitum est ante te, & indigni tua misericordia reputantur, Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Hoc est, in quibus te per misericordiam glorificare non uis, glorifica per iusticiam. Quod & uidemus impletum. Nec debemus dubitare multa milia Iudæorum merito huius orationis, & illius quam habuit in cruce, dicens: Pater ignosce his, quia nesciunt quid faciunt, ad lumen fidei & gratiam esse conuersa. Lucæ 23.

PANEM NOSTRUM.] Hic incipiunt tres aliæ petitiones, quæ ordinantur ad bonum nostrum. Nostrum autem uerum bonum in hoc solo consistit, ut ipsi Deo (qui est summum bonum) quantum possibile est coniungamur. Coniungimur autem ei in hac uita per gratiam, quæ est radix fidei, spei & charitatis, & in alia uita, per apertam eius uisionem & plenam fruitionem suæ bonitatis. Hæc autem omnia conferuntur nobis per Iesum Christum, Nam per eum data est gratia, & tota gloria nostra consistet in fruitionem diuinitatis & humanitatis Christi. Si igitur uno uerbo uolumus petere à Patre cœlesti totum bonum nostrum, & in hac uita, & in futura, petamus ab eo Iesum Christum, Quia qui habet secum Iesum Christum, habet omne bonum. Nec aliud debemus desiderare siue in hoc seculo siue in futuro, quam ut Christo simus semper coniuncti, quia in hoc solo consistit tota felicitas nostra. Hoc ergo est, quod petimus dicentes: PANEM NOSTRUM QVOTIDIANVM DA NOBIS HODIE.] Hic enim panis quem dicimus, ipse Christus est. Quod ipsemet declarat, qui de se dixit: Ego Ioan. 6. sum panis uiuus qui de cœlo descendi. Et uidetur longè rationabilius intelligere in hac petitione per panem, Christum, quam intelligere panem ipsum materiale quo uestimur, & alia bona corporalia quæ sunt nobis necessaria ad uitam. Quia Christus potius nos docuit contrarium, ut scilicet ista non peteremus, quum dixit: Primum quærite regnum Dei. Nec dixit, secundo Matth. 6. quærite alia bona, sed ut illud solum quæreremus iniunxit, promittens quod quærentibus illud, cætera quanquam nobis non quæsitæ adijcerentur. Declarat hoc etiam alius Euangelista, Matth. 6.

a 4 qui

Ioan. Pici Mirandulæ

Qui loco huius quod hic dicitur panem quotidianum, dixit panem super substantialem, Docens per hoc, non de pane aliquo materiali, sed de diuino potius aliquo, & super coelesti pane, hic haberi sermonem. Quum igitur deuenimus ad hanc petitionem, ut efficaciter hunc panem petamus, debemus considerare quantæ bonitatis & uirtutis sit iste panis. Proponamus igitur animo tenebras & errores quibus inuolutus erat totus mundus, antequam iste panis de coelo descenderet, uidebimus totum mundum quasi famelicum & sitientem ex inopia huius panis ad mortem ire æternam. Nam sicut corpus (quia res temporalis est & non æterna) quum cibum non habet unde nutriatur, morte perit temporali, quia sicut diximus, sicut ipsum non est æternum, ita nec uita eius, nec mors potest esse æterna: Similiter anima quum cibum non habet unde nutriatur, cibus autem eius est iste panis, quia solus Christus est uita animæ, necesse est ut paulatim fame deficiens atque tabescens, morte tandem pereat æterna. Quia sicut ipsa est æterna, ita & ei uita æterna debetur & mors æterna. Videbimus igitur totum mundum quamdiu hoc pane caruit unde cibaretur, fame pereuntem, quum tunc nulla in mundo esset ueritatis cognitio. Quod facile patet cuilibet consideranti errores & insanias idolatrarum. Paucissimi erant qui Deum cognoscerent, & si tamen aliqui pauci populi eum cognoscebant, illi etiam non sicut Deum ipsum glorificabant, ut ostendit Paulus in epistola ad Romanos. Videbimus ex alia parte totum mundum quamprimum hunc panem gustauit, ita saginatum gratia Dei & omni uirtute, ut quasi illud Prophetæ dicere posset: Sicut adipe & pinguedine repleta est anima mea. Tanta enim se Dei gratia in homines effudit per crucem Christi, ut qui prius sicut bruta uiuebant, uiuerent, sicut angeli Dei. Quod facile patebit cuilibet consideranti, Apostolos, martyres, & alios sanctos ecclesiæ nostræ mirabilium operum effectores, mortis contemptores, charitate feruentes, diuinarum rerum perfectissimos contemplatores, & quasi in carne Deos uisibiles. Quæ si considerauerimus, uidebimus illud uirginis impletum: Esurientes impleuit bonis. Quæ omnia quum meditati fuerimus, Nos quoque sicut solent parui filioli à patre quum esuriunt, panem petere, à Patre nostro coelesti panem hunc famelici humiliter petemus, rogantes ut si digni non sumus qui delizioso illo pane uescamur quod

in orat. Domin. expositio.

quo Apostolos & martyres & sanctissimos alios suos pavit cōmensales, nos saltē quasi catellos, de micis aut crustulis istius preciosissimi panis pascat. Hoc autē est petere, ut si digni nō sumus qui ad magnum perfectionis gradū ascendamus, saltē nobis tantū det gratiæ suæ per Iesum Christū ut fame non pereamus, hoc est, ut mortaliter nō peccemus. Si autē hūc panē uolumus comedere, & ex eo refici, scire oportet qđ alter anima ex hoc pane nutriť, & aliter corpus ex pane materiali. Corpus enim nutriť transformando panē in se, Anima autē nutritur si panis eā in seipsum trāsformauerit. Oportet igit̃ si anima uiuere uult ex hoc pane, qui nō est alius quā Christus crucifixus, ut totā se in Christum crucifixū transformet, Ipsa autē transformatio fit tripliciter, Meditatione, Cōpassione, Imitatione. Masticamus igit̃ hunc panem per meditationē, totam scilicet Christi uitā à principio usq; ad finem meditantēs, quia tota eius uita crux fuit, ut patet cuilibet Euangelicā historiam legenti, quæ debet esse perpetua lectio cuiuslibet hominis Christiani. Digeramus deinde masticatum panem, per cōpassionem: Sicut enim digestionem facit calor naturalis, ita digestionem huius panis, facit calor amoris, qui facit cōpati nos doloribus & passionibus amati & dilecti nostri Iesu Christi. Post digestionem autem illud reliquū est, ut digestus cibus membrīs assimiletur, ut assimilatus restauret & nutriat. Reliquum igitur & illud erit nobis, ut post masticationem meditationis & digestionem cōpassionis, assimilemus nos illi per imitationem. Et sicut ipse cibus corporalis si masticetur & digeratur, nec tamen membrīs assimilatus per ea dispenseetur, nihil nos nutrit: Ita si totam Christi uitā & crucē diligentissimē meditando masticemus, & etiam cum multo cordis affectu, & multis etiā lachrymis illi compatiendo digeramur, nisi tamen per imitationem nos illi similes fecerimus, nullū ex hoc pane anima nutrimentū suscipiet, & Christus nobis nihil proderit. Sunt enim multī qui per curiositatem quādam Christi acta omnia & mortē diligentissimē perscrutantur & meditantur, & dum etiā meditantur, siue quia à natura sunt prōni ad cōpatiendum, siue quia res ipsa tanta est, ut durissimum quēq; mouere possit. Sæpe etiam ad compatiendum usq; ad lachrymas mouentur. Sed quum ad imitationem perueniunt Christum in cruce relinquentes, ipsi in plumis uenantur, Quod magnopere nobis cauendum est, si hunc panem nobis ad uitā esse uolumus, non ad interitum. Si quis autē uno uerbo scire cupit unde tota mutatio pēdeat uitę Christi, sciat hinc totam pendere ut bene agat et mala patiatur. Nam si Christum à principio suę natiuitatis usq; ad ultimū spiritum consideres, uidebis eum semper & in uita & in morte alijs benefecisse, & ab eis p̃ summis benefi-

Ioan. Pici Mirandulæ

beneficijs summa mala esse perpessum, & in hoc uere induit formā seruī. Quia propriū seruorū est, ut per eos oīa dominis cōmoda parētur, & ipsi omnia sustineant incōmoda. Accipiamus igit̃ cum eo seruī formā in hac uita, si formā regis cum eo uolumus in futura. Petimus aut̃ hunc panē nobis hodie dari, quia hic panis, id est Christus, petit̃ à nobis & hic per gratiā & in futuro per gloriā, Ista em̃ petitio ad utrunq; se extendit. Quantū ergo ad hāc uitam, dicit̃, hodie; id est, sine aliqua dilatione, quia cōtinuē indigemus hoc pane. Quantū aut̃ ad uitā futurā, illud hodie potest dupliciter accipi, Vel in hūc sensum, qđ orās desideret eadē die dissolui ex hac uita, ut hoc panē satiet̃ in cœlo, uel p̃ hodie intelligit̃ eternitas, sicut ibi: Ego hodie genui te. In qua æternitate illo pane beati uescunt̃, Quoniā aut̃ refici ex hoc pane aīa nō potest nisi mūda fuerit ab oībus peccatis. Ideo in sequenti petitione, quū dicit̃:

Psal. 2.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA.] Petimus liberari à peccatis pręteritis, In alia autem petitione quum dicimus: Et ne nos inducas in tentationem, petimus pręseruari à futuris, more eius qui sit infirmus qui ubi sanatus fuit, petit̃ à medico dari sibi medicinam aliquam uel modum uiuendū ut pręseruet sanitatem. Quum igitur dicimus: Dimittē nobis debita nostra. Debemus recogitare omnia scelera nostra, & ea deflare cum perfecta contritione, quę perfecta non est, nisi de quocunq; minimo peccato mortali maiore habeamus dolorem quam de quacunq; aduersitate temporali quę aut nobis acciderit aut accidere possit. Et firmum habeamus propositū uelle potius mori quam Deum offendere per peccatum mortale. Considera autem magnam Dei clementiam, qui ut nobis dimittat nostra debita, nihil aliud exigit nisi **UT DIMITTAMVS ET NOS DEBITORIBVS NOSTRIS.] Et uere qui iniurias non remittit, et non solum nihil iniuste aduersus proximum agit, sed etiam iusticie metas nō transgrediens, in omnibus tamen iusticie rigore exigit nihil proximo condonās de eo quod etiam iure suum est, nescio quomodo sperare possit regnum Dei. Quia certum est quod nos nō saluamur propter merita nostra, sed per solam Dei misericordiam. Ipse autem nō misericordiam nisi in eos qui misericordia utuntur erga proximum suum pręstat. Beati igitur nos si misericordes fuerimus, quia à Deo misericordiam consequemur. Quare uidetur mihi expediens, ut quū ad locum istū deuenimus, scilicet, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non solum omnem iniuriam inimicis nostris hodie dimittamus, sed tunc etiā pro eis & p̃ omnibus persecutibus, nos, efficacissime Deū orāmus. Restat deinde ut rogemus Deū ut pręseruet nos, ne ingrati propriis remissis debitis, in alia iterū debita incidamus. Et ideo dicit̃**

ET N

In orat. Domin. expositio.

ET NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM. 1 Ita scilicet
ut uincamur ab ea.

SED LIBERA NOS A MALO.] Id est, à dæmone, qui est
author omnium tentationum. Et ex textu Græco aperte cognosci-
tur, quod in hoc loco per malum, non possumus aliud intelligen-
re quam dæmonem. Ut autem efficaciter hoc petamus, debemus
considerare quanta sit potentia huius nostri inimici, de qua di-
cit Iob: Non est potentia super terram quæ comparetur ei. Rursus:
Quanta sit sapientia, quia est summus inter omnes intellectus crea-
tos. Et ultimo: Quanta sit eius malitia, & quantum sit eius odium
contra nos, ita ut nihil aliud querat, neque sitiat, quam nostram æ-
ternam damnationem. Quum igitur imaginati fuerimus terribi-
lem hanc & sæuissimam bestiam nobis imminentem, ut nos secum
rapiat in ignem æternum, & cognouerimus debilitatem uirium no-
strarum, quæ nullo modo ei possunt resistere, profecto sicut para-
ui pueri timentes aliquam eis minantem, quia nihil de uiribus suis
confidunt, subito accurrunt ad sinum Patris clementis, ut eos de-
fendat. Ita & nos per orationem hanc in amplexus cœlestis Patris
curremus clamantes: Libera nos à malo, Libera nos ab inimicis no-
stris, ut liberati de manu inimicorum nostrorum seruiamus tibi in
sanctitate & iusticia coram te omnibus diebus nostris.

AMEN.] Nec Græcum, nec Latinum, sed Hebraicum est. Et
quandoque accipitur uerbaliter, pro fiat; ut in fine orationis dice-
mus, Amen, id est, fiat nobis Deus quod à te humiliter petimus.

Quandoque accipitur aduerbialiter, ut Christus ait, Amen
amen dico uobis, id est, firmiter & fideliter.

Vnde Augustinus ait, Amen,
id est, uerè uel fide-
liter.

Tota

Ioan. Pici Mir. in orat. Dom. expof.

Quia autem consideratio huius orationis reducitur ad cōfiderationem crucis Christi & mortis nostre. Mors enim nostra ostendit nos uerè hic esse peregrinos. Et mors Christi nos Dei fecit filios, ut de terreno patre non cogitantes, neque de terrena patria, iure dicamus: Pater noster qui es in cœlis, Facit & mors nostra, ut non queramus gloriam nostram; qui mox erimus puluis & cinis. Et mors Christi facit ut gloriam Dei desideremus, qui pro nobis crucis ignominiam non recusauit. Dicemus igitur: Sanctificetur nomen tuum, quasi dicamus: Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Cogitantes item per mortem omnes homines cito perire optabimus in eis regnare Christum.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE IN ORATIONE
DOMINICAM EXPOSITIONIS FINIS.

1

IOANNIS PICI MI- randulæ in Heptaplum, de Septiformi sex dierum Genescos enarratione, ad Laurentium Medicem Præfatio.

NOVIT æmulatio me studiorum tuorum, Laurenti Medi-
ces, ut arcana Moseos volumina recenserem: Cum supe-
riore hyeme quantum oçj dabatur à republica non ali-
bi te magis aut libentius operam sumere, quàm in ea le-
ctione animaduernerem: Tum eodem quoque priuata
ratio subinuitavit: Quoniam operi alteri meo, tuo qui-
dem auspicio iam pridem, sed & in tuum nomen crescenti, quo Davidi-
cos hymnos à Septuaginta uersos interpretibus, et in ecclesia iugiter per-
sonantes non modo à suspitione omni calumniaq; asserere, sed interpre-
tamenti quoq; facibus illuminare tentavi, nulla prorsus utilior tractatio,
nulla fructuosior quàm eorum librorum, nulla rursus consentanea ma-
gis (aut ut uerius dixerim) necessaria reperitur. Accedit autem per hos
dies ut in mundi fabrica celebratis illis operibus sex dierum fuerim assis-
tuus. Quibus totius naturæ secreta contineri ut credamus magnæ se ra-
tiones offerunt. Nam ut illud omittam quod hæc omnia propheta noster
Deo plenus ac cœlesti dictante spiritu totius magistro ueritatis excepit,
nonne eundem nobis, cum nostrorum tum suorum, tum gentium deniq;
testimonia prorsus humanæ sapientiæ doctrinarumq; omnium & litera-
rum consultissimū prodiderunt: Extat apud Hebræos Salomonis illius
cognomento sapientissimi liber cui Sapientia titulus, non qui nūc in ma-
nibus est Philonis opus, sed alter Hierosolyma quam uocant secretiore
lingua compositus, in quo uir naturæ rerum, sicuti putatur interpretis o-
mnem se illiusmodi disciplinā fatetur de Mosaica legis penetralibus acce-
pisse. Sunt item quantum attinet ad nostros, & Lucas & Philon authores:
grauissimi illum in uniuersa Aegyptiorū doctrina fuisse eruditissimum.
Aegyptijs autem usi sunt, præceptoribus Græci omnes qui habiti diui-
niores, Pythagoras, Plato, Empedocles & Democritus. Notum illud Nu-
men philosophi non aliud esse Platonem quàm Atticum Mosem. Sed
et Hermippus Pythagoricus attestatur Pythagoram de Mosaica lege plu-
rima in suam philosophiam transfuisse. Quod si rudis in suis libris & po-
pularis interim Moses potius quàm aut philosophus aut theologus aut

A magnæ

magnæ alicuius sapientiæ artifex apparet: Reuocemus eo mentem, fuisse ueterum sapientum celebre institutum; res diuinas ut aut planè non scriberent aut scriberent dissimulanter. Hinc appellata mysteria, nec mysteria quæ nō occulta, hoc ab Indis, hoc ab Æthiopibus quibus de nuditate cognomen, hoc ab Ægyptijs obseruatum. Quod & Spinges illæ pro templis insinuabant. Ab eis edoctus Pythagoras silentij factus est magister: nec ipse quicquam literis mandauit præter omnino paucula quæ Damæ filix moriens cōmendauit. Non enim quæ circumferuntur aurea carmina Pythagoræ sunt, ut uulgo etiam doctioribus persuasum sed Philolai. Legem deinceps eam Pythagorici religiosissime tutati sunt. Eam Lysis ab Hipparcho uiolatam quæritur. In eam deniq; iuratos Ammonij discipulos, Origenem, Plotinum & Herennium, Porphyrius est author. Plato noster ita inuolucris ænigmatum, fabularum uelamine, mathematicis imaginibus, & sub obscuris recedentium sensuum indicijs sua dogmata occultauit, ut & ipse dixerit in epistolis neminem ex his quæ scripserit suam sententiam de diuinis apertè intellecturum, & re minus credentibus comprobauerit. Quare si ob id Moseos lectionē uelut exculcatā putamus, quod nihil habeat in priori fronte non uulgarium nō ru de, damnemus eodem exemplo antiquos omnes philosophos ruditatis & ignorantie quos totius sapientiæ magistros ueneramus. Quin idem obseruatum in ecclesia cernimus Iesus Christus imago substantiæ Dei euangelium non scripsit, sed prædicauit, prædicauit autem turbis quidem in parabolis, seorsum autem paucis discipulis, quibus datum erat nosse mysteria regni cœlorum, palam citraq; figuras: Neq; omnia paucis illis, quia non omnium capaces, & multa erant quæ portare non poterant, donec adueniens spiritus docuit omnem ueritatem. Discipuli Domini tam pauci electi de tot milibus multa ferre non poterant. Turba omnis Israëlita, factores, coci, macellarij, opiliones, serui, ancillæ, quibus omnibus legenda lex tradebatur totius Mosaicæ uel diuinæ potius sapientiæ, ferre onus non potuissent. Ille quidem in montis sublimitate, montis, utiq; illius in quo & Dominus sæpe discipulos alloquebatur, diuini solis lumine collustratus tota facie mirū in modum splendebat, sed quia lucem ferre non poterat populus oculis cæcutientibus & nocturnis, uelata facie illis uerba faciebat. Redeamus ad nostros. Scripsit Mattheus primus euangelium, & ut inquit propheta abscondens in corde suo Dei eloquia ne peccaret, ita solum quæ ad Christi humanitatem attinebant historia prosequutus est, ne intercederet obliuione memoria rerū gestarū, ut propterea in mystico Ezechielis spectaculo per hominem figuratum illum intelligamus. Ioannes qui præ omnibus maximè diuinitatis secreta reuelauit, tribus quidē uulgatis euangelijs & à Domini cruce multis exactis annis coactus loqui quæ dñi tacuerat, ad abolendā heresim Ebionitarū quæ Christū hominem nō etiam

Deum

in Heptaplum præfatio

3

Deum asseuerabat de æterna filij generatione sed paucis, sed obscure pronunciauit. Inde exorsus: In principio erat uerbum. Paulus Corinthijs negat solidum cibū propterea quod adhuc carnis legib. uiuant non autē spiritu, & sapientiam loquitur inter perfectos. Discipulus Pauli Dionysius Areopagita sanctum & ratū institutū fuisse scribit ecclesijs ne dogmata secretiora per literas, sed uocet tantū ijs qui ritē essent initiati cōmunicarentur. Hec pluribus sum prosequutus quod sunt multi qui Moseos librum ducto argumento de rudi cortice uerborū tanquā aliquid de medio & triuiale contemnāt & aspernent, nihilq̃ apud eos minus credibile quā habere illū in recessu diuinius aliquid quā quod fronte promittat. Quod si satis est cōfutatū iam illud creditu facile, si cubi de natura, de totius opificio mundi tractatū ab eo, id est, si quā in parte operis sui uelut agri cuiuspiam sint ab eo thesauri defossi omnis uerē philosophiæ: Factū in primis hoc in hac parte ubi uel ex professo de rerū omnium emanatione à Deo de gradu, de numero, de ordine partiū mundanarū altissime philosophatur. Propterea fuit decretū ueterū Hebræorū cuius etiā meminit Hieronymus ne hanc mundi creationē quisquā nisi matura iam ætate attingeret. Videbor igit̃ fortasse fecisse operepretium si immoratus diutius exactiore cura & operosiore, ut licuit per nostram imbecillitatem studio rimatus sum intellectū Mosaicæ lectionis: In cuius enarratione cū per multos elaborasse Latinos Græcosq̃ uiderem. Præterea Chaldæos & Hebræos interpretēs ueteres nouosq̃ prope innumerabiles ne cogitare quidē audebam nouū aliquid super hac re uel scribere uel cōmentari. Cæterū meminerā cautum Mosaica lege ne quis agrum suum penitus totumq̃ demeteret. Sed intactam ex eo portionem pauperib. & egenis relinqueret qui mergites inde & manipulos ad famem tolerādam sibi acciperent. Hoc cū uenisset in mentē sagacib. oculis lustrare cœpi latissimos prophetæ campos indagaturus an cū doctissimi interpretes nō minus cultores legis fuerint quā interpretes, iuxta legis edictum intactam partem aliquam reliquissent, nobis utpote infirmioribus demetendam. Vnde mihi ego quosque uel pauculas spicas decerperem imponendas aris ecclesiæ quasi primitias frugum ne à priuilegijs templi ceu non uerus Israelita ceu penitus a symbolus eliminaret. Successit ex uoto res non quod possum equidem quicquā quod illi non potuerūt, sed quod & illi de legis præcepto noluerunt industriæ posteriorū uiam præstruere, & ea insuperest agri uastitas, ea fecunditas ut par illi frumentorū numerus nullus esse possit, ut quamquam & infinitæ fere & ualentissimæ operæ in eo se totis uiribus exercuerint, dicere tamen euangelicum illud adhuc possumus: Messis multa, operarij pauci. Quæ igitur super hoc libro uiri sanctissimi Ambrosius & Augustinus, Strabus item & Beda & Remigius & ex iunioribus Egidius & Albertus: Quæ itē apud Græcos Philon, Origenes, Basilus, Theodoritus,

A 2 doritus,

doritus, Apollinarius, Didymus, Diodorus, Seuerus, Eusebius, Iosephus, Gennadius, Chrysostomus, scripserunt intacta penitus à nobis relinquent: Cum & temerarium & superfluū sit in ea se agri parte infirmum hominem exercere ubi se pridem robustissimæ mentes exercuerunt. De his itē quæ uel Ionetes uel Anchelos uel Simeon antiquus Chaldaice tradiderunt, uel ex Hebræis aut ueteres Eleazarus, Aba, Ioannes, Neonias, Isaac, Ioseph, aut iuniores Gersonides, Sardias, Abraam, uterque Moses, Salomon & Manaen conscripserunt, nullā nos in præsentia mentionem habebimus. Afferemus autem præter hæc omnia septem alias expositiones nostra inuenta & meditata, in quibus illud primum curabimus, euincere si poterimus tres difficultates, cum quibus uidentur his omni- bus enarrandum librum hunc suscepserunt magna & difficilis fuisse colluctatio. Prima est nequid aut minus sufficienter aut parum doctè & sapienter à Mose dictū uideatur. A qua se quidam hoc pacto exoluerunt, quod idcirco neq̃ dixit de omnib. neq̃ attulit grādia & sublimia, quia rudi populo loqueret̃ qui nō erat intelligentiæ omnium satis idoneus, Nos credere possumus satis factum rudib. auditoribus si lumen scientiæ quod introspiccerent sapientes crassioribus uerbis quasi cornea testa circumdatū obdu- xerit ne hebetiores inde oculi perfringeret̃. Attulerit ergo lumen ut sanis oculis proforet, inclusum tamen & uelatū attulerit ne lippientibus of- ficeret. Neq̃ enim minus ille aut debuit aut potuit aut noluit iuuare doctos quàm indoctos. Secunda est difficultas ut tenor idem sit interpreta- mēti sibi consentiens ex se aptus & uno quasi ductu tota series à quo pri- mitus sensu proficiscit̃ in eundē illū quasi memor propositi referat̃. Nec si fortasse hic de Ideis loquentē introducamus, proxima clausula de ele- mentis agere, uel de homine illum uelimus. Arbitrariū hoc & uiolentum genus expositionis. Quod euitare tamē in huius libri enarratiōe impos- sibile multis ne dicā difficile operosum profecto omnib. uisum est. Tanta est perplexitas, tanta ambiguitas, tanta uarietas uniuersæ lectionis. Vide quāti laboris quàm nō factu sit facile id quod animo nos cōcepimus (ut nam cōsequamur) ut nō uno duntaxat sed septemplici sensu à capite sem- per nouū opus exorsi perpetuæ & impromiscuæ expositionis ordine to- tam hanc mundi creationem, nihil usi priorum opib. interpretemur. Ter- tia difficultas in hoc uersatur ne extraneum aliquid uel prodigiosum uel alienum à rerum natura quæ nunc cōspicit̃, & à ueritate quam à philosop- his meliorib. compertā nostri etiam receperunt asserentē prophetam. Imò per prophetā diuinum spiritum faciamus. Cur aut̃ septem à nobis al- latae expositiones qua ratione susceptæ, quod nostrum consilium, & quæ necessitas nos ad eas impulerit. Quid omnino sit nouum hoc quod asser- remolimus sequenti capite palam faciemus. In quo illius qui de hac mas- teria, id est, de mūdi creatione absolutissimè, ad naturæ ipsius æmulatio- nem si

L

nem sit scripturus ideam pingentes conabitur tum in sequentibus, recom-
probare, prophetam nostrum ab illa nihil quasi archetypo decidisse: Sed
assequutum omnibus numeris ita ut nihil aliud pro tali ideâ quàm ipse
met proponendum sit omnibus & magnitudinē eius admirari omnes fa-
cilius quàm æstimare pro dignitate possimus. Debentur aut tibi hæc no-
stra, qualiacunq; sint adhuc rudimenta nostræ iuuentutis Laurentij uir cla-
rissime, uel quia sunt mea qui tibi me ipsum iam pridem dedi & uoui, uel
quia hoc ipsum tu nobis in quo sunt nata Fesulani secessus ociū parasti.
Quod interuentu etiam crebro uel assiduitate potius Angeli Politiani fa-
miliaris tui condit, cuius amicum & fertile ingenium quàm antea flores
literarum uarios extulerat, tam nūc ut arbitror solidam philosophiæ ma-
turamq; adeo frugem pollicetur. Accedit quod consuetū est cū his quos
amamus uel colimus festum aliquid aut lætū euenit nō solum uerbis con-
gratulari, sed aliquod etiam munere fauere ut sic dixerim illorū felicitati
& testatā apud eos facere lætitiā animi nostri. Opportunē igitur nostra
hæc lucubratio ad te uenit quo tēpore Ioannes filius ea ætate qua nemo
antea summo Christianorū ordinū collegio à Pontifice summo Innocen-
tio octauo destinatus est, & indole ipsius quæ de se bona omnia, promit-
tit, & tuis meritis tuaq; authoritate id sibi iure & meritō postulantibus.
Reliquum ut optemus dignum se ille exhibeat hac dignitate. Quod fece-
rit si quem & patrem & dignitatis authorem habuit, eundem uitæ exem-
plar, id est, prudentiæ totiusq; uirtutis habuerit. Vale.

IOANNIS PICI MI- randulæ in Heptaplum de opere

sex dierum Genesios, ad Lectorem præfatio.

PRES mundos figurat antiquitas, Supremū omniū ultramun-
danum, quem theologi angelicum, philosophi autem intelle-
ctualem uocant, quem à nemine satis pro dignitate decanta-
tum Plato inquit in Phædro, proximū huic cœlestem, postre-
mum omnium sublunarem, hunc quem nos incolimus. Hinc tenebrarum
mundus, ille autem lucis, cœlum ex luce & tenebris temperatur. Hic per
aquas notatur fluxa instabiliq; substantia, ille per ignē lucis candore & lo-
ci sublimitate, cœlum natura media, idcirco, ab Hebræis עֵלְיוֹן quasi ex
עֵלְיוֹן & עֵלְיוֹן ex igne & aqua quæ diximus compositum nuncupat. Hic uitæ
& mortis uicissitudo, illic uita perpetua & stabilis operatio, in cœlo uitæ
stabilitas operationū locorūq; uicissitudo. Hic ex caduca corporum sub-
stantia, ille ex diuinæ mētis natura, cœlum ex corpore, sed in corrupto, ex
mēte sed mācipata corpori cōstituitur. Mouetur tertius à secundo, secun-

A 3 dus

dus à primo regitur, & sunt præterea inter eos differentia plurimæ, quæ
 hic enarrare non est consiliū, ubi hæc præterfluius potius quàm inunda-
 mus. Hoc nō prætermiserim figuratos hos mūdōs tres à Mose euidentissi-
 mē in admirabilis illius tabernaculi sui constructione. Partitus est enim
 tabernaculum in partes tres, quarū singula singulos quos diximus mun-
 dos representare expressius nullo modo possent, etenim prima pars nullo
 defensa tecto uel umbraculo imbribus, niui, solibus, calori, frigoriq; ob-
 uia erat & opportuna, & quod est nostri, id est, sublunaris mūdi euidentius
 simulachrū inhabitabant eam, nō modo homines mundi & immūdi sacri
 & prophani, sed & omnis generis animalia, eratq; in ea uel ob sacrificia
 iugesq; immolationes uitæ & mortis perpetua uicissitudo. Reliquæ
 duæ partes ambæ obtectæ & undiq; ab omni peregrina iniuria liberæ, quæ
 admodum & utroq; mūdus tam cœlestis quàm supercœlestis, nec iniuriæ
 capax nec cōtugeliæ. Ambæ itē sanctitatis nomine honestatæ ita tamē ut
 quæ erat secretior, sancti sanctorū, reliqua sancti tantū titulo decoraretur,
 sicuti quāuis & cœlestis & angelicus mūdus utroq; sanctus, quoniā supra
 lunā post luciferi casum nec macula nec peccatū, aut est, aut esse potest, an-
 gelicus tamē cœlesti lōge sanctior & diuinior habet. Sed quid remotio-
 res has similitudines prosequimur? Nā si postrema pars tabernaculi erat
 hominib; & brutis cōmunis. secundā, quæ tota auri splendore fulgebat,
 candelabrum illuminabat septem lucernis distinctū, quæ ut dicūt oēs in-
 terpretes Latini, Græci & Hebræi septē Planetas significāt: In tertia parte
 omnium sacratissima, alata cherubin erāt, nōne nostris tres mūdōs oculo-
 bus subiiciunt? & hunc quē & bruta & homines incolunt, & cœlestem in
 quo planetæ coruscant & supercœlestem habitaculum angelorū. Admo-
 nemur aut hinc etiā altioris euangelici sacramenti. Nam quoniā nobis ad
 mundū supercœlestem ad angelorū consortiū, reſerata est uia per Christi
 crucē & sanguinē, idcirco illo occubente scissum est uelum tēpli, quo san-
 cta sanctorū, per quæ angeli eū diximus mundum significari, ab alijs par-
 tibus discludebantur. Quod fuit indicio patere iā aditū homini ad Dei re-
 gnū, ad Deum ipsum, qui uolat super cherubin, aditū ab initio ob pecca-
 tum primi parentis iustitiæ legib; occlusum. Hæc satis de trib; mundis, in
 quib; illud in primis magnopere obseruandum unde & nostra fere tota
 pendet intentio esse hos tres mundos mundū unum, nō solum propter
 ea quod ab uno principio & ad eundē finē omnes referant, aut quoniam
 debitis numeris tēperati & harmonica quadā naturæ cognatione atq; or-
 dinaria graduum serie colligent: Sed quoniam quicquid in omnib; simul
 est mundis, id & in singulis cōtinetur, neq; est aliquis unus est eis, in quo
 non omnia sint quæ sunt in singulis, quam Anaxagoræ credo fuisse opi-
 nionem si rectē eū sensisse putamus explicatam, deinde à Pythagoricis &
 Platoniciis. Verū quæ in mundo sunt inferiori in superiorib; sunt, sed me-
 liore

Hæc nota, quæ itidem sunt in superioribus in postremis etiã uisuntur, sed
 degenerare conditione & adulterata ut sic dixerim natura. Est apud nos ca-
 lor qualitas elementaris, est in cœlestibus uirtus excafactoria, est in ange-
 licis mentibus idea caloris. Dicam aliquid expressius. Est apud nos ignis
 quod est elementum. Sol ignis in cœlo est, est in regione ultramundana i-
 gnis seraphicus intellectus. Sed uide quid differant. Elementaris urit, cœ-
 lestis uiuificat, supercœlestis amat. Est aqua apud nos, est aqua in cœlis, hu-
 jus motrix & domina, uestibulũ, scilicet, cœlorum Luna: Sunt aquæ & su-
 per cœlum, mentes cherubicæ. Sed uide quæ in eadem natura disparilitas
 conditionis, humor elementalis uitæ calorem obruit, cœlestis eundem pa-
 scit, supercœlestis intelligit. In primo mundo Deus unitas prima, nouẽ an-
 gelorũ ordinibus quasi sphaeris totidem præest immobilisq; ipse omnes
 mouet ad se. In mundo medio, id est, cœlesti cœlum empyreum, nouem iti-
 dem sphaeris cœlestibus quasi dux exercitui præest, quæ cum singulæ mo-
 tu incessabili uoluantur, illud tamen Deum imaginãs immotum est. Sunt
 & in mundo elementari post materiam primam ipsius fundamentum, no-
 uem sphaeræ formarũ corruptibilium. Tres, scilicet, corporum uitæ exper-
 tium quæ sunt elementa & mixta, tum inter hæc media, quæ mixta quidẽ
 sed imperfecta, quales in sublimi quæ fiunt impressiones. Tres uegetabi-
 lis naturæ, quæ in tria primum genera diuiditur, herbarum fruticum & ar-
 borum. Tres animæ sensualis, quæ aut imperfecta est, qualis quæ in Zoo-
 phytis, aut perfecta quidem, sed intra terminos irrationalis phantasie, aut
 quod summũ in brutis est, humanæ etiam capax eruditionis, quod quasi
 medium est inter hominem & brutum, sicut Zoophytũ medium est inter
 brutum & plantam. Sed de his plura quàm opus sit, hoc tantum addideri-
 mus mundorum mutuam continentiam sacris etiam literis indicari. Cum
 & scriptum in Psalmis sit: Qui creat cœlos in intellectu, & angelos Dei le-
 gimus spiritus esse, & ministros eius flammam ignis urentis, hinc sæpe di-
 uinis cœlestia cognomenta, sæpe etiam terrena, dum nunc per stellas, nũc
 per rotas & animalia, nunc per elementa figurantur, hinc & terrenis sæpe
 cœlestia nomina. Quoniam, scilicet, astricti uinculis cõcordiæ uti naturas
 ita etiam appellationes hi omnes mũdi mutua sibi liberalitate condonãt.
 Ab hoc principio (si quis fortasse hoc nondum aduertit) totius sensus al-
 legorici disciplina manauit. Nec potuerũt antiqui patres alijs alia figuris
 decenter representare nisi occultas, ut ita dixerim, totius naturæ & amicitias
 & affinitates edocti. Alioquin nulla esset ratio cur hoc potius hac ima-
 gine aliud alia quàm contra repræsentassent. Sed gnari omnium rerum
 & acti spiritu illo qui hæc omnia non solum nouit, sed fecit naturas unius
 mundi, per ea quæ illis in reliquis mundis nouerant respondere aptissimè
 figurabant. Quare eadem opus cognitione (nisi idem adsit & spiri-
 tus) his qui illorum figuras & allegoricos sensus interpretari rectè uolue-

rint. Est aut præter tres quos narrauimus quartus alius mundus in quo et ea omnia inueniantur quæ sunt in reliquis; hic ipse est homo, qui & propterea, ut catholici dicunt doctores in euangelio, omnis creaturæ appellatione cõsecratus. Cũ prædicandũ hominib. euangelium nõ aut brutis & angelis, prædicandũ tamẽ omni creaturæ à Christo demandaturum Trinitum in scholis uerbum est esse hominẽ minorem mundũ, in quo mixtũ ex elemẽtis corpus, & cõlestis spiritus, & plantarũ anima uergetalis, & brutorũ sensus, & ratio, & angelica mēs & Dei similitudo conspicitur. Quatuor igitur hos mũdos si statuamus, credibile est Mosẽ dicturũ de mundo sufficienter, de his omnibus differuisse, & eũ naturã scriptor effigiet si sit naturæ cõsultus qualem hunc nostrũ si quẽ alium credimus, credibile doctrinã de illis nõ aliter dispositã quã in seipsis illos omnipotẽs Deus opifex disposuit, ut sit uerẽ scriptura hæc Moseos imago mundi expressa, quemadmodum legimus etiã ei præceptũ in monte ubi hæc didicit ut omnia faceret secũdum exemplar quod in mōte uiderat. Primũ igitur quod est omniũ maximum sicut ostendimus, quæ sunt in omnib. mundis cõtineri in singulis, debuit Moses æmulator nature de nullo usquã ex illis mũdis agere, quin sub eisdem uerbis eodẽq. cõtextu de omnib. simul pariter ageret. Vnde quadruplex statim totius Mosaicæ lectionis expositio nascitur, ut primo loco quicquid ibi est scriptũ, de angelico mundo & inuisibili, nullã omnino de alia mentionẽ habentes enarremus. Secũdo loco itidẽ omnia de cõlesti mundo, Tũ de sublunari hoc & corruptibili. Quarto de natura hominis. Nã si usquã de intelligibili puta tractabitur, quin sicut ille in se postremas oẽs naturas cõtinet, ita & eadem de reliquis mundis nos scriptura admoneat, possumus certẽ imò debemus omnes particulas de omnib. interpretari. Rursus sicut naturæ quancũq. in seipsis promiscuæ inuicẽ contineantur, discretas tamẽ proprias sedes, & peculiaria quædã iura sortitæ sunt, ita & si singulis in partib. præsentis operis de quadruplici natura eadem serie litteræ disserat: credendum tamen prima in parte de prima agi natura peculiariter, atq. eodem ordine deinceps in reliquis. Vnde & quintæ exoritur expositionis necessitas. Accedit quod quã ratione hæc sunt distincta, quã tamen nulla est multitudo quæ nõ sit una discorde quadã cõcordia ligantur, & multiformibus nexuũ quasi catenis deuinciuntur. Quod cũ toto etiã opere agere Mosẽ sit uerisimile, ad sextã iam nos interpretationem uel inuitos uocat. In qua ostendemus quindecim esse modus. Quib. rem aliam alij cognatã uel coniunctã intelligere possumus, & cum neq. plures sint, nec pauciores ita eos omnes & sufficiẽter & dilucide à propheta expressos, ut nihil expressius unquã de rerum natura scripserit Aristoteles. Postremo quemadmodũ sex diebus Geneseos sabbatum succedit, id est, quies, Congruũ ut & nos post procedentiũ à Deo rerũ ordines distributos, & explicatã eorum unionem & differentiã, fœdera q. & habitudines septima

ad Lectorem præfatio

9

Septima iam & sabbataria (ut sic dixerim) enarratione de creaturarū foelicitate, deq̃ reditu ad Deū qui per Mosaicā, & Christianā legem elongato inde ob peccatum primi parentis homini contigit aliqua perstringamus, referantes quæ de his in præsentī scriptura Moyses apertissimè occultauit, ut fiat palā de Christi aduentu, de ecclesiæ profectu, de gentium uocatione, expressissimū hic uaticiniū legi. Vt sit uerè hic liber, si quis alius talis, liber septem signaculis obsignatus, plenus omni doctrina, omnib. mysterijs. Non aut̃ imitabimur eos qui aggressi aliquando hāc mundi creationē exponere. Quicquid usquā apud philosophos & apud theologos de Deo, de angelis, de materia, de cœlo, deq̃ tota natura disputatum est huc congesserūt. Quod apud Hebræos maximè Isaac Perſa & Samuel Ophnides peccauerunt: Sed solum quid sibi Mosaica litera uelit, quid uerborum contextus uel indicet uel significet declarare pro uiribus annitemur. Nec si ostendamus per firmamentū, puta octauā sphæram significari, statim de illa exordiemur disputationē, quo pacto rapiat cæteras sphæras, quot signis distincta, quot imaginibus, simplici ne motu, an potius duobus an uerius tribus in diuersa notet̃. Aut sic ubi dictione aliqua indicari hominis animū dixerimus, digrediemur ad omnia quæ scribunt̃ de anima enucleanda, sed ea tantū de unaquaq̃ re strictū etiā & cursim annotabimus, de quibus mentionem author expressam facere uideat̃. Dixi strictim etiam & cursim, quia nō illud hoc opere est consiliū, ut qui hæc, alibi non didicerunt hic primum discant, sed ut quæ sciunt iam esse uera in prophetæ uerbis agnoscant, & quæ immensis uoluminib. digesta à theologis & philosophis legerūt, quo pacto hic paucis & comprehenderit & occultauerit intelligentes, reuelata facie legis latorem loquentē audiant. Quod si quis etiam forte actus spiritu sanctæ rusticitatis non tam petita hæc altius mysteria non probauerit, quā simpliciorē potius & sibi accommodatiorē optauerit sacri contextus enarrationē: lubebo eum prius meminisse Pauli præcipientis ne aut qui manducantē spernat, aut qui nō manducat manducantem iudicet. Tum ipsum nō meis sed Augustini in ipsa etiam sua in Genesim expositione alloquar uerbis in hunc modum: hæc tu si potes apprehendas, si nondum potes relinquas ualentioribus. Tu uerò cum scriptura nō deferente infirmitatem tuā & materno incessu tecum tardius ambulante proficias. Illa enim sic loquitur ut altitudine superbos irrideat, profunditate attentos terreat, ueritate magnos pascat, affabilitate paruos nutriat. Sed redeamus ad nos & ab ipso corruptibili mundo quem habitamus exordientes præstemus quantum, scilicet, possumus quod polliciti sumus. Alioquin & in magnis est satis uoluisse, & ut inquit Pomerius, magnarum rerum magnus conatus profectus est. Mosaica uerba exponenda.

VER.

VERBA IPSA PRO- phetæ quæ exponenda sus- cepimus, hæc sunt.

In principio creauit Deus cœlum & terram: terra autem erat inanis & uania, & tenebræ erant super faciem abyssi, & spiritus Domini ferebatur super aquas, & dixit Deus fiat lux, & facta est lux, & uidit Deus lucem quod esset bona, & diuisit lucem a tenebris, appellauitq; lucem diem & tenebras noctem, factumq; est uespere & mane dies unus. Dixit quoq; Deus fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & fecit Deus firmamentum, diuisitq; aquas quæ sub firmamento ab his quæ erant super firmamentum, & factum est ita: Vocauitq; Deus firmamentum cœlum, & factum est uespere & mane dies secundus. Dixit uero Deus congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt in locum unum & appareat arida, & factum est ita & uocauit Deus aridam terram, congregationesq; aquarum appellauit maria, & uidit Deus quod esset bonum, & ait germinet terra herbam uiuentem, & facientem semen & lignum pomiferum facientem fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram, & factum est ita. Et protulit terra herbam uiuentem & facientem semen iuxta genus suum lignumq; faciens fructum, & habens unumquodq; sementem secundum speciem suam, & uidit Deus quod esset bonum, & factum est uespere & mane dies tertius. Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli & diuidant diem ac noctem & sint in signa & tempora & dies & annos ut luceant in firmamento cœli, & illuminent terram, & factum ita, fecitq; Deus duo luminaria magna, luminare maius ut præesset diei, & luminare minus ut præesset nocti. Et stellas, & posuit eas in firmamento cœli ut lucerent super terram, & præessent diei ac nocti. Et diuiderent lucem ac tenebras, & uidit Deus quod esset bonum, & factum est uespere & mane dies quartus. Dixit etiam Deus, producant aquæ reptile animæ uiuentis, & uolatile super terram sub firmamento cœli: Creauitq; Deus cete grandia & omnem animam uiuentem & motabilem quas pròduxerat aquæ in species suas, & omne uolatile secundum genus suum, & uidit Deus quod esset bonum, benedixitq; eis dicens: Crescite & multiplicamini & replete aquas maris, auesq; multiplicentur super terram, & factum est uespere & mane dies quintus. Dixit quoq; Deus producat terra animam uiuentem in genere suo, iumenta & reptilia terræ secundum species suas, factumq; est ita, & fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, iumenta & omne reptile terræ in genere suo, & uidit Deus quod esset bonum, & ait: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris & uolatilibus cœli & bestiis uniuersæ terræ omniq; reptili quod mouetur in terra, & creauit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam, ad imaginem Dei creauit illum.

Hactenus exponendum Mosem suscepimus. Totam autem expositionem in septem libros siue tractatus partitus sum, potius & imitarer Basilium & Augustinum quam propterea quod hæc crebra distinctio quasi interiungens legentis intentio recreatur. Accedit quod cum septem sint expositiones septem libris digestæ singuliq; libri septem capitibus diuidantur, septem creationis diebus omnia respondent. Factum item à nobis ratione congruentissima, ut quemadmodum septima dies apud

Mosem sabbatum est & dies quietis: ita expositio qualibet nostra septimo semper capite in Christum deriuetur, qui & finis est legis, & nostrum est sabbatum, nostra quies, nostra felicitas.

II IOANNIS PICI MI-

randulæ, de mundo elementari, Libri

primi Expositionis primæ.

Caput I.

NATURALES Philosophi qui de natura rerum corrupti-
bilitatem differunt, de principiis earum sic statuunt in uni-
uersum, esse materiam rudem, formarum expertem, ido-
neam quidem omnibus formis suscipiendis, sua tamen na-
tura omnibus priuatam. Quare præter materiam, priua-
tionem etiam faciunt principium rerum naturalium. Adiecit Auerrois esse
materiam trino dimensu, in longitudinem, latitudinem, altitudinemque pro-
tensam, ne, scilicet, res corporeæ de incorporeo subiecto fieri dicerentur.
Tum afferunt transmutantem causam quam uocant efficientem. Cuius ui tra-
ctata materia, quod est potentia actu, fiat aliquando quemadmodum mol-
lis cera & indefinita ductu manus atque tractu in diuersas figuras pro-
tractantis arbitrio transformatur. Quoniam autem nihil natura temere
agit, sed boni alicuius consequendi gratia finalis causa se statim infert, &
proximus quidem finis agentis causæ forma est quæ de materiæ gremio
eruit. Hoc enim illa consilio agit & uersat, ut ad perfectum habitum formæ
illam perducatur, unde & forma tertium principium ab Aristotele statu-
tum: Hæc autem de materiæ sinu educi non potest, nisi affectæ prius &
præparatæ congruis qualitatibus. Circa qua totus opificis labor, tota
actionis mora consumitur: ipsa, scilicet, specie indiuiduo momento qua-
si præmio laboris statim effulgente. Opificem ipsum causam potius quam
principium uocant Peripatetici. Diuinorum autem memores semper di-
uini Platonici admonitos nos uolunt naturales agentes causas, & si solæ
appareant nobis quæ corpora agant, forment & transmutent, haud ta-
men primarias esse causas eorum quæ fiunt, sed instrumenta potius diui-
næ artis cui obediunt & famulantur. Quemadmodum fabri manus & si
ipsæ totam domus materiam, ligna, lapides, cimenta, componant, ordi-
nent, & transmutent, nihilque uideatur præter eas cui factura domus acce-
pta referatur, nouimus tamen organum illas esse obediens & seruiens quæ
constituta in animo architecti domum quam simul concepit particulas
tim digerit explicatque insensibili materia, hinc factum ut ipsi duas cau-
sas adijciant organicam & exemplarem. Quod neque negant Peripa-
tetici: Immo confirmant apud quos tritum illud: Omne opus naturæ
opus esse intelligentiæ. Hæc sunt quæ in commune dicuntur de rebus
corporeis

corruptibilibus, quæ omnia ita in opere primi diei cōplexus est Moyses, neque certius neque aptius de his quicquid dixerint Philosophi probatissimi.

CAPUT SECVNDVM.

P Rincipio igitur duas statuit causas, agentem & materiam, eam scilicet, quæ actu, & eam quæ est potentia, illam cœlum, hanc terram uocat, cui nostræ expositioni attestatur primum authoritas Stoicorum qui agentem causam cœlum, materiam terram uocauerunt, ut scribit Varro, ne Græcos commemorem. Attestatur & ratio. Nam & materia despiciatissima omnium naturarum uti est terra omnium elementorum, & simili omnino proportionē respondent, ut probant Peripatetici agens materie & terræ cœlum. Terra autem hæc, id est, materia inanis & uacua, ut transtulit Hieronymus, uel ut septuaginta inuisibilis & incomposita, & hæc quidem omnia rudi materie informis cōueniunt, quæ & expers formarum omnium merito inanis & uacua dicitur, & omnino incomposita & inuisibilis est. Verum, Hebraicæ dictione *אין* & *אין*, & quæ hoc loco leguntur à pluribus Hebræis aliter exponuntur. *אין* quidem rem brutam interpretantur, stupentē attonitam. Quod ad materiam etiam tenebricosam deformemque faciem ab illis refertur, ob eam causam quod intendētes nos in illius cognitionem attonitos reddit, propter quod & Aristoteles proportionē, & Plato nota ratione cognosci à nobis illam dixerunt. *אין* autem ex uidectionis inchoationem & rudimentum formæ multi exponunt. Idem enim si uerbum uerbo reddamus est *אין* ac si dicamus in eo est, siue eo aliquid est. Quod si sequamur præter subiecti potentiam inchoatam in eo formam intelligemus. Quod non solum Albertus & plures Peripatetici, sed ueteres etiam Hebræi crediderunt, ut ex monumentis antiquissimi Simeonis aperte colligimus. Verum quo pacto hæc sit inchoatio accipienda declarat, adiiciens: Et tenebræ erant super faciem abyssi. Abyssum uocat terram, id est, materiam trino dimensu in altissimas profunditates extensam. Super hanc tenebræ, id est, priuatio est: principium apud Peripateticos in primis celebre, cui nulla magis appellatio quàm tenebrarum congruerit. Est autem priuatio qua differt à negatione, ut Magnus Albertus constantissima uult, ipsa hæc de qua dicimus inchoatio forme, de qua re idem philosophus copiose & subtiliter differuit. Præterea si subest terra aquis & irrigata, inde parturit quæ postremo & pariat, nonne aquæ hoc loco accidentes materie qualitates & effectiones significabunt? quæ uel suo fluxu tractabilius natura aquarum specie gerunt. Quibus, ut ita dixerim, humectata materia parturit formam, quam extremo temporis momento ædit in lucem. Super has aquas spiritus Domini, id est, uis causæ efficientis, Domini organum & instrumentum merito fieri dicitur, neque dicitur ferri super terram, quia non attingit agens subiectum aut permeat nisi medijs illis intercedentibus qualitatibus, quas dum uersat & agit oritur lux,

lux, id est, formæ species & decus tenebrarum, quas diximus, id est, priuationis expultrix & fugatrix, sitque Dei uoce sic imperantis, quia nihil agunt causæ naturales, quod non diuinæ artis ordo præceperit. Tum fit ex uespere & mane dies unus. Cum ex potentia actusque natura substantia tertia quod compositum dicimus dissultauit, estque ratio iam manifesta iuxta hunc sensum cur dies unus dixerit, non primus, & merito lucem uidit quoniam bona. Cum nihil sit aliud natura formæ quam primi boni imago tenuis & umbratilis similitudo. Hactenus in uniuersum de corruptibili substantia qualis omnis quæ infra Lunam est, ubi & coelum & terram, id est, transmutantem naturam & eam quæ transmutatur & terram eandem, id est, materiam uidimus inanem omni specie substantiæ uacuam item omni forma accidentali. Superque eam in trini dimensus abyssos extensam priuationis tenebras insidentes, non quidem illi intimas (Neque enim priuatio materiæ essentia est, ut probat Aristoteles) sed extremam eius faciem occupantes. Vidimus item super aquas, id est, fluxas dispositiones materiæ quasi terræ præsentis ferri spiritum Domini, id est, uim causæ agentis, non uti causam principalem, sed uti spiritum Domini, id est, organum diuinæ artis, quomodo spiritus noster uitalis organum animi est, & statim tractante spiritu aquas illas et peruadente subiectum iussu Dei artificis exorta est lux, id est, formæ decus & splendor.

C A P U T T E R T I U M

QUoniam autem a communibus generalibusque ad specialia recto ordine descendimus ut probat Aristoteles, facturus hoc idem Moyses, postquam dixit de his quæ communia sunt rebus omnibus elementaribus, elementalem totam substantiam secunda die trifariam diuidit. Primo autem intelligendum materiales omnes formas, aquarum appellatione ab illo hic designari quæ congruere magis ne possit quidem. Est enim in sphaera hac rerum generabilium & corruptibilium stante materia, quasi alueo mari uti fluxus refluxusque undarum, perpetuus indefinens abeuntium & aduentantium formarum com meatio. Generatio, scilicet, præterit, ut inquit, Salomon, & generatio aduenit, terra autem stat in æternum. Vocantur enim & formæ istæ apud Platonicos imitatores, semper Hebraicæ disciplinæ generationes potius quam formæ, quod fieri quam esse dici uterius possumus. Ob quam etiam causam factum ut quo supra nomine, aquarum, scilicet materiæ qualitates & accidentales formas uocauit, eodem hic uocauerit etiam ipsas materiales substantias, scilicet, ut admoneret non id quidem quod credidit Alexander esse qualitates ipsas elementis formas substantiales, sed quod Platonici magno opere confirmant esse speciem omnem quæ in materia est ad accidentis ferè potius quam ad ueræ substantiæ conditionem referendam. Quæritur tamen sibi illa legitimè uendicant quæ per se sunt sibi ipsis innixa, & id quod sunt uera sunt ratione, innixa se

B bus

bus peregrinis & minime adulterata Heraclitus sensibilibus rerū substantiam uocauit mare & apud poëtas inuolucris fabularum uelantes philosophiā: Cum post Saturniam unitatē, id est, mundi intelligibilis unionem intra se omnia implicantis in tres partes sensibile mundū partirentur, coelestemq; adscriberem regionē Ioui, subterraneam Plutoni: Neptuno autem mediam hanc, scilicet quæ à Luna ad terram protenditur, de qua nūc agimus: Neptunum maris dominū dixerunt, qui idem apud Platonicos pro ea uirtute accipit, quæ generationibus præest. Sed redeamus ad Moysen diuidentē aquas ab aquis medio firmamento. Triplex enim partitio corporum sublunarium. Alia supra mediam regionē aëris sunt suprema, scilicet, pars eiusdem elementi & purissimus ignis quod totū ætheris nomine designatur. Ibi pura, immixta & legitima elementa: Alia infra ipsum aëris meditullium quæ apud nos sunt, ubi elementum purū nullum (Neque enim purum elementū sensibile) sed mixta omnia exfoeculenta crassioreq; parte mundani corporis constāt. Intercedens regio aëris quæ hic dicitur firmamentū, unde & aues sub firmamento coeli ac eo uolantes introducunt: ea est regio in qua sublimes illę impressiones apparēt, pluuię, niues, fulgura, tonitrua, cometae, & cætera, id genus. Vide autē rectē non solum sitū, sed & naturæ proprietate hoc firmamentum superiora elementa ab inferioribus quasi aquis ab aquis discriminat & distinguit. Supra eam pura sunt elementa, infra eam perfecta mixtione ab elementalī simplicitate discedūt: inibi mixta fiunt sed imperfecta mediāq; ut dicatur uersissimē inter mixtorum elementorumq; naturam.

CAPVT QVARTVM.

Sed uideamus quid ultra? Moses philosophetur, congregentur inquit Aquæ quæ sunt sub cœlo in locum unū, & appareat arida. Arida materia est uti iam constituimus, nec apparet materia, aut conspiciūt, nisi formarum speciem induta, sed neq; apparet induta speciem elementi, quia ut diximus & probant philosophi, elementū simplex nec uideri, nec tangi nec sub ullū omnino sensum cadere potest. Si igitur quæ inuisibilis olim fuerat terra, futurum est ut sub cōspectu ueniat, necesse est aquas quæ sub cœlo sunt, id est, sub media aëris regione congregari ad locū unū, id est, ad communē mixtionis colluviē confluentes certis legibus, tamen quasi littorib; præscriptā in unam mixtionis formā coalescere. Quod aquis inferiorib; ut ostendimus, nō itē superiorib; accidit, ubi aut nulla prorsus aut imperfecta mixtio. Quod si anima uegetalis mixtionis formā statim consequit: Quid aliud à nostro philosopho, expectabimus, q̃ ut post illa aquarū cōgregationē induceret statim terrā herbarū, fruticū, arborūq; foecundam.

CAPVT QVINTVM.

Quanquā hinc uidebat ordine consequenti ad animalia transeundū, quorū anima uegetali proxime iuncta est, tamē quoniā ab animalib; ad ho-

ad hominem itur, in quem desinit de mundo corruptibili omnis tractatio, idcirco interiecit Moses aliqua de his quæ fiunt in firmamento, & quibus ipsum ornatur, uti terra ornatur his quæ in ea fiunt, metallis, plantis, & animantibus. Sunt autem hæc impressiones illæ quæ in sublimi, id est, in media regione aëris fiunt. Hanc supra & coelum & firmamentum uocauit, hic autem firmamentum coeli, ut sciamus non illud esse quod uerè est coelum, sed quod coelo subest. Quare & Ennius in Achille hanc partem subijces dixit, propterea quod coelo proximè sit subiecta, has autem impressiones secundarias stellas & sydera & astra à philosophis nuncupati notius est quam ut pluribus comprobetur, aut duriusculum uideri alicui possit nos de illis exponere quæ de syderibus hic dicuntur. Quoniam autem horum omnis diuersitas ad duas primas causas refertur, caliditatem & frigiditatem, referemus conuenienter quæ à causa sunt calida ad Solem, quæ uerò à frigida ad Lunam. Neq; ob id solum & Solis & Lunæ & reliquorum syderum hæc sibi appellationem uendicant quod idem sint ipsa inferiori coelo quod illa sunt suo quanquam diuiniore, uel quod item simili facie se ostendant hominibus lucentia pariter & coruscantia, quam quod alia ex illis aliud in coelo sydus tanquam principem & ducem sequantur. Vnde & signa earum sunt rerum, quæ sydera à quibus fuerint excitata portendere inferioribus soleant. Huic rei argumento est illud quod motum syderum sequuntur, quorum ui & influxu de terrestri confecta materia, id est, uaporofo halatu consistunt.

C A P V T S E X T V M.

MAnifestam iam sequuntur de animalium deq; hominis productione. Post plantas enim ea sunt mixta quæ sentiūt & mouentur, quam & plantis stupidū sensum ascribant Pythagorici, quod in ea quam parturimus concordia longioris subsellij opere discutiemus. Hæc autem animantia quæ citra omnem controuersiam motu sensuq; participant: & hic à Mose, & in Timæo in uolatilia, & in aquis degentia, & terrestria distinguuntur. Supremus omnium & princeps homo, quo mundi corruptibilis natura progressa sistit pedem & receptui canit.

C A P V T S E P T I M V M.

Quemadmodum autem inferiorum omnium absoluta consummatio est homo, ita omnium hominum absoluta est consummatio Christus. Quod si, ut dicunt philosophi ab eo quod unquoque in genere est perfectissimum ad cæteros eiusdem ordinis quasi à fonte omnis perfectio deriuatur: Dubium nemini est à Christo homine in omnes homines totius bonitatis perfectionem deriuari. Illi scilicet uni datus spiritus, non ad mensuram, ut de plenitudine eius omnes acciperemus. Vide quàm haud dubiè hæc ei prærogatiuam debeatur Deo & homini, quæ etiam qua homo est peculiari ei & legitimo priuilegio conuenit.

B 2 De

De mundo coelesti Expositionis

secundæ, Lib. 11. Proœmium.

Vrgamus ab elementis ad cœlum, à corruptibilibus ad incorrupta corpora, ut palam omnibus sit eisdem uerbis quibus de elementalibus nobis tot natura monstrata sunt, de cœlestibus item altissima dogmata à propheta comprehensa. Quod cum nobis scum animo reuoluemus, erit præterea quæ diximus in proœmijs alia nobis in promptu ratio. Cur gratia exempli dicturus Moses de agente causa & de materia, non illam agentem expressis uerbis hanc materiam uocauit, sed cœlum & terram, & materiæ dispositiones, non qualitates, ut dicunt philosophi, sed aquas, & formam lucem potius quàm formam appellauit: Cometas item & fulmina & cætera id genus non proprijs cognominibus, sed astra & stellas nominauit, atq; ita de reliquis. In exordijs quidem allata fuit à nobis cum ueterum consuetudo scribendi res grandes physicas & diuinas occultè & figuratè, tum ruditas auditorum qui cum splendorem disciplinæ Mosaicæ ferre non possent, oportuit uelata facie uerba facere illis, ne qui illuminandi suscipiebantur, nimio lumine obcæcarentur. Nunc tertiæ rationis habemus occasionem, quia, scilicet, si materiam, & formam, & qualitates, et causam agentem nominasset, poterant illa quidem corruptibilis, mundi tractatibus deferuire, non autem & reliquis. Quare illud est incogitatum & mirum Moseos artificium diuinæ uerè non humana industria eis uti dictionibus itaq; orationem disponere, ut eadem uerba, idem contextus, eadem series totius scripturæ figurandis mundorum omnium & totius naturæ secretis aptè conueniat. Hoc illud est in quo Moseos liber omnem gentium & doctrinam, & eloquentiam, & ingenium superat. hoc nouum illud & intactum adhuc quod nos afferre tentauimus, ut, scilicet, factum à Mose id nostris hominibus re ipsa comprobaremus. Hæc est idea, hoc est exemplar absolutissimi scriptoris, non ob id solum quod huiusmodi scribendi genus, ut supra demonstrauimus naturam effigiat & æmulatur, quàm quod sicut inter mentes angelicas authore Dionysio & diuo Thoma splendore nostræ theologiæ illa est suprema, quæ paucissimis ea notionibus & formis per intelligentiam comprehendit quæ inferiores uarijs & multiplicibus, ita inter scripturas illa est summa, illa apicem tenet omnis perfectionis, quæ paucissimis uerbis omnia ueluti singula & congruè & profundè complectitur. Sed quid prophetam prodeuntem reuelata facie moramur ultra, ut de cœlestibus nos mysterijs alloquatur: prius tamen quàm loquentem ipsam audiamus, ut simus uerborum illius capaciores præfari pauca quædam de cœlo decimo utile fuerit.

CAPVT PRIMVM.

SVpra nouem coelorum orbem, id est, septem Planetas & sphaeram octauam, quam uocant inerrantem nouumque orbem, qui ratione, non sensu deprehensus est, primusque est inter corpora quae mouentur, creditum esse decimum coelum fixum manens & quietum, quod motu nullo participet. Neque hoc tantum creditum a nostris maxime iunioribus. Strabo & Beda, sed a pluribus, etiam Hebraeorum, praetereaque philosophis & mathematicis quibusdam. E quibus satis duos sit attulisse Abraam Hispanum astrologum maximum & Isaac philosophum, quorum uterque hoc attestatur. Quin & hic Isaac decimum orbem ab Ezechiele designatum intelligit per Saphyrum in similitudinem throni, ut color Saphyri lucis nitorem throni similitudo immobilitatem eius significet. Figuratas item intelligit decem sphaeras a Zacharia per candelabrum aureum distinctum septem lucernis, & lampadem super caput eius, tum super lampadem oliuas duas. Cum enim septem lucernae septem Planetas indicent, & lampas circulum octauum tot luminibus fulgentem, uult per duas oliuas indicari nonam & decimam sphaeram, propterea quod ex oliuis oleum defluit ad lampadem & lucernas, ad luminis nutrimentum. Quare per rationis similitudinem cum coelorum quos nos uidemus lux a supremis illis emanet & conseruetur (qui enim dat lucem idem conseruat) merito illi quidem oliuis, hi autem lucernis & lampadi comparantur. Verum si non possunt eiusdem aquae duo primi fontes constituti, necesse est ex illis duabus supremis sphaeris alteram esse, quae sit principium totius lucis. Quod si ad alteram ad primam utique, id est, ad decimam referendum est, ut sit ipsa quasi unitas luminum, tum proxime lumen tota essentia suae substantiae nona recipiat. Inde tertio ad Solem plena participatione proueniat, a Sole autem quarto iam ideoque postremo gradu in omnes stellas partibiliter diuidatur. Supra igitur nouem coelos decimum statuamus, quem theologi uocant empyreum. Dubitatum autem a quibusdam natura ne esset corporea an incorporea potius. Nam & unitatem forte decet ut numero coelementali respondet analogia naturae, ita non esse genere eodem. Sed quicquid de hac quaestione statuatur, remaneat in concussum inibi esse thesauros lucis, & inde quicquid habere luminis uisiturque corporibus quasi a primo fonte in caetera deriuari. Neque enim obstat si quis credere pertinacius quam uerius uelit non esse illum natura uere corporea, quando in Phoenicum theologia est, ut scribit Iulianus Caesari in oratione de Sole, emanare lucem corpoream ab incorporea natura. Praest hic igitur nouem sibi serie consequenti succedentibus coelis, quasi dux exercituum, quasi forma materiae, & Monados typum gerens denarium implet.

CAPVT SECVNDVM.

Veniamus ad Moysen qui dicturus de omnibus, hunc tanquam primum & principalem coeli peculiariter appellatione dignatus est, quemadmodum

B 3 modum

modum licet nouem choros angelicos, quia participât diuinitate uocare Deos possumus. Vnde illud Deus Deorû. Absolute tamen cû Deû dicimus, non aliquem ex eis, sed indiuiduâ trinitatē accipimus præsentē illis, quemadmodû & empyreû coelum nouē sibi subiectis orbib. præsidet. Terram aut̃ uocauit octo sphæras postremas, neq̃ id sine causa, sed ob id factû quoniâ huius numeri extrema sibi terrę appellationē uendicant. Ea sunt Luna & coelum stellatû, quorû utrûq̃ terrâ uocare & ueterû auctoritate & ratione præterea cogimur. De sphæra enim octaua frequentissimum in Academia dare illi terræ appellationē. Luna itē Aristoteles terræ similem dixit, imitatus, scilicet, Pythagóricos, qui eā & terrâ coelestem & terrestre coelû appellant. Sed uide quæ ratio ad utrûq̃ nos ducat. Si enim in coelo quærimus elemēta, Lunā terrâ statuimus infimā ignobilissimāq̃ omniû siderû, uti est terra omniû elementorû opacitate, itidē substantiæ & maculis illi per similem. Tû aquâ Mercuriû uersipelle sydus & trāsformabilem, ideoq̃ apud Lucanû undæ arbitrû appellatû. Venerē aērē temperato calore uiuificâ Solem ignem ratione manifestissimâ. Tum ordine inuerso Martē ignē, Iouē aërem cognatû Veneri natura, Saturnum âquam senē, scilicet, dānatæ frigiditatis, reliquû ut sphærâ octauā, & non erraticâ terrâ uocemus, uel ipso sic cōputationis ordine postulante. Rectē igitur hoc totû quod binis utrinq̃ terris concludit̃, supra quod nihil uisibile nobis, terrâ uocauit. Tum subdit & terra erat inanis & uacua inanitate, scilicet, lucis, nondum à primò coelo propagatæ ad eā, & reliquarû uirtutum, quarû uehiculû est lux. Neq̃ hoc dicimus ex nobis, sed ipse author declarat, cuius rei dicat inanitatē, adijciens & tenebræ erāt super faciem abyssi, altitudinē tantâ, tot numero orbium et miram profunditatē iure abyssum uocās. Verum ne crederemus inter octauā sphærâ & sedes empyreas nihil medium esse, ut crediderût multi sequuti inditia tantummodo sensuû, admonuit nos orbis intercedentis, quē per aquas ipse cû figurauerit consone à iuniorib. Chrýstallinû coelum est nuncupatû. Super hunc ferebatur, aut ut ueritas habet Hebraica, & Syrus Effren transtulit, incubabat huic spíritus Domini, id est, proximè adhærens spiritalis olympus, sedes spirituû Domini fouebat eum sua luce uiuifica, & rectē est factum, ut qui attinens est principio lucis toto corpore & tota sui mole lucem combiberet, propterea nobis inuisibilem quia corpulētia solidiore nō terminatur. Illi igitur primû incubans suam lucem largiebatur empyreus, quę mox & in reliquas sphæras quas per terrâ & per abyssum dicimus designatas excussis tenebris Deo sic iubente est deriuata & factum est uespere & mane dies unus, quia per lucis & superni influxus receptionem foederantur primis cœli inferiores. Summatim igitur prima die & primi cœli eminentia in reliquos & deriuatio inde lucis ad eos, & per aquæ ac terræ cognoscimina de noni orbis & aliorum multa proprietatibus indicantur.

IAm uerò de motis orbibus particularius pronuncians docere erraticã sphaeram quã dicimus firmamentum mediam esse inter duas aquas, cuius dicti ratio manifesta ex his quæ diximus, nam & notus orbis & Saturni planetas, ut declarauimus, aquarũ sibi appellationem uendicant. Positum ergo à Deo est firmamentũ in medio aquarũ, & aquæ quæ sunt sub cœlo congregatæ sunt ad locum unũ & factum ut appareret arida, id est, terra, totumq; hoc procuratũ ad salutem uiuentium. Videamus quid hæc sibi uelint Moseos dicta. Aquæ quæ sub cœlo sunt, septẽ sydera sunt, quæ sunt sub firmamento quod uocauit cœlum, quorũ primus Saturnus. Hæc aquæ congregatæ in locum unum ideo sunt, quia omnis planetarũ uirtus in uno Sole collecta est, qd omnes philosophi, omnes mathematici uno ore confirmant, & si hæc congregatio aquarũ dicta est mare, non absurde hic ille erit oceanus qui pater Deorũ & hominũ ab illis dicitur qui planetas deorũ nomine dignati sunt. Terra aut quid aliud dicemus quàm Lunam sic ab Aristotele & Pythagoricis nuncupatã, quæ cũ tota prædicti maris undis obruit, nec utilis nobis nec uisibilis item est, sed tunc & animalium & nostris usibus idonea: Cũ ab eo secedens mari magis magisque sub aspectum uenit. Tunc fertilis, tunc foecunda, eorũ præsertim quæ a uegetali natura sunt. Cuius munera auctio, nutritio & generatio. In hæc enim præcipua uis Lunæ ut dixerunt Chaldæi. Quod & hic à Mose apertissimè demonstratur. Cum eam simul atq; apparet, & herbarũ, & fruticũ & arborum, parentem facit. Vide ut nobis naturã Lunæ & Solis paucissimis figuratq; subiudicauit. Sed cur tacet de reliquis quem tractaturũ de omnibus sufficienter & doctè in procemjjs nostris promittamus. Cur inquam cum de decima, nona octauaq; sphaera, de Saturno, item Sole & Luna fecerit mentionẽ, de quatuor qui supersunt Venere & Mercurio, Ioue item & Marte ne uerbum quidem. Dixeris forsan ideo factum quia rudis populus Solem tantum nouit & Lunum. Sed hoc perfugium ipse mihi met ademi, nec possum non erubescens isthuc diuertere qui supra sum attestatus nihil propterea obmissum à Mose quod ad perfectam mundorum omnium intelligentiã faceret. Dicat alius qui de Sole ac Luna egit egisse de reliquis, quod hi regnũ obtinent cœli et cum particularis aliorũ sit uirtus, uniuersali hæc duo sydera influxu pollent. Sed neq; hoc nobis satisfacit, & debuit eadem ratione obmisisse Saturnũ, de quo tamen nos factam mentionem ostendimus: Altius credo latere mysterium ueteris Hebræorum disciplinæ, inter cuius de cœlo dogmata, hoc est præcipuum concludi à Sole Iouem & Martem, à Luna uerò Venerem & Mercurium. Nec si horum naturas syderum pensitemus obscura est ratio opinionis, quanquam ipsi rationem nullam sui dogmatis afferant. Calat Iupiter, calat Mars, calat & Sol, sed Martis calor acer & uiolentus, Iouis beneficis, in So-

le est acre illud ac uiolentum Martis & Iouis beneficium proprietatem uideamus, id est, mixtam ex his temperatamque mediam quandam, ut ita dixerim naturam. Iupiter felix, Mars infestus, Sol partim quidem bonus, partim est malus, radiatione bonus copula malus. Est Aries Martis domus, Cancer dignitas Iouis, Sol in Cancro sublimitatem in Ariete dignitatem adeptus manifestam cum utroque sydere cognationem ostendit. Veniamus ad Lunam quæ & aquis Mercurij manifestè participat, & quantum habeat cum Venere affinitatem præsertim hinc indicat quod ita in Tauro Veneris domicilio sublimatur, ut nusquam felicius aut magis beneficia iudicetur. De cælo igitur empyreo, de nono orbe, de firmamento, de sydere Saturni, deque Sole ac Luna qui reliqua complectuntur ipso silentio huius complexus nos admonens sufficienter hætenus dixit.

CAPUT QVARTVM.

Restabat ut postquæ de natura syderum dixerat, de operibus, deque eorum officio differeret, declarans in quem usum fundata, & cui muneri delegata à Deo fuerint. Scio autem agi adhuc de cælo ut de lucido corpore, nihil de intellectu, nihil de motrice, ut eius adhuc dictum à propheta quem ordinem etiam Timæus sequitur. Primo corpus fabricans, tum corpori absoluto animum apponens, cælestium corporum duæ in uniuersum manifestæ operationes, motus & illuminatio. Motus duplex statuitur, alter mundi totius quo cælum & æther uiginti quatuor horis per totum spacium uniuersi profecto ambitu circumuoluuntur, alterum syderum proprius multiplex & uariis inter quos principalis est motus Solis, qui spacio duodecim mensium Zodiaci signa omnia circuit. Ille diem facit unde & diurnus dicitur, hic autem annum reliqui syderum motus uariis temporum interuallis peraguntur. Rectè igitur & breuiter nos omnium admonuit, Moses, cum dixit, posita sydera in firmamento in dies, annos, & tempora. Addidit in signa, quod quia satis ab alijs interpretibus exponitur ego prætereo. Indicauit præterea expressè reliquam operationem syderum, quæ est illuminatio, cum dixit statuta illa ut lucerent in cælo, & terram illuminarent. Quanquam autem diuersæ sint sententiæ ueterum, quid cælestia influant inferioribus, in quolibet tamen aptè cadunt Moseos uerba. Nam si nihil aliud influunt quam lucem, quod uidetur Aristoteles uoluisse si religioso & non pro nostro arbitrio illius uerba interpretemur, nihil poterit cogitari Moisaicis dictis conuenientius, si præter lucem calorem etiam influunt, nihilque præterea aliud ut Auerrois Arabs & Abraam Iudæus uolunt, satis fuit dixisse de luce a qua idem authores prouenire calorem fatentur. Si item plures aliæ uirtutes atque multiplices isthuc cœlitus dimittunt, ut Auicennæ ut Babylonij uisum non temerè de sola luce mentio facta, quando ut ipse scribit Auicenna sola est lux quæ reliquas omnes uirtutes de cælo uehit ad nos. In hæc igitur ministeria & Lunæ & Solis & stellarum sunt corpora distributa.

CAP.

Heptaplus.

21

CAPVT QVINVM.

Reliquum erat ut & signorū quæ spectabilia sunt in Zodiaco, & eorū quæ quanquā inuisa nobis longe tamē efficaciora in cœlo sunt Chrystallino mentionē faceret. De his enim nihil hactenus dictum. Hoc igitur sibi uolunt animalia quæ & aquæ producūt & terra producit, utique illæ aquæ quæ sunt super cœlos & terra quæ ipsum est firmamentū ut supra est comprobatū. Signa enim quæ in illis solis duob, orbibus uisuntur in speciem animalī, qualia quæ apud nos ab Aegyptijs & Indis notata sunt, quæ potuerūt illi & facilius & rectius quàm nostri deprehendere adiuti ab ipsa soli planitie & cœli serenitate. Alioquin animalium quæ hic sunt caduca productio non magis attinet ad hæc duo elementa, terram & aquam quam ad reliqua, uidelicet ignē, & aërem, & quoniam aquæ de dit appellationē orbi Chrystallino congruenter quæ ibi animalia pisces, rursus quæ in firmamento quod terram dicit iumenta & bestias uocauit.

CAPVT SEXTVM.

Hactenus de corporea cœlorū natura. Nūc prædita ea anima rationali declaraturus allegorice hominis meminit, nō utiq; illius qui est caducus et terreus et quē uidemus, sed à quo (ut inquit Plotinus) is regit homo qui uidet. Ille ipse animus est rationalis, quē ex eisdē elemētis, & in eadem patera, ex quib. & cœli animā cum Timæus cōstituat, nō in congrue quæ dicūtur de hominis animo ad cœli etiā animum trāsferunt. Adstupulantur nostræ expositioni literæ sacre, in quib. sæpe angelica omnis natura & rationalis per hominē designatur. Frequentissimū hoc in prophetis de bonis angelis, & de malo etiā dæmone, qui nihil natura differt ab illis, scriptum est in Euangelio: Inimicus homo hæc fecit. Adiecit igitur Deus cœlesti machinæ uiuā substantiam & rationalem participem intellectus: Ideoq; ad imaginem & similitudinē suam hanc noluit præesse, de quibus paulo antè diximus animantibus, id est, sydereis omnibus signis & Planetis, quæ illius ita nutū uersantur, ita dicto obediunt, ut nulla mora, nulla sit contumacia: Quod brutis elementorū corporib. nō pariter accidit. Neq; temere aliud inuenies in quo magis desudent Peripatetici, q̃ ut probet nihil reluctari cœleste corpus suo motori, quemadmodū nostra nobis corpora reluctātur. Quare neq; illis ut nobis ex perpetuo motu, aut tædium, aut difficultas, aut fatigatio, hoc est imperiū, quod tetigit Moses cœlestis hominis in animalia. Non itē uacat mysterio quod illum hominē marem & foeminā creauit. Est enim hæc prærogatiua animorum cœlestium, ut simul utrūq; obeant munus et cōtemplandi et regendi corpora, neq; aut hoc illi, aut huic illud obstrepat, impedimentūue esse possit. Vsurpatum autem maximē à ueteribus, quod in orphicis etiam hymnis obseruamus, duas has uires in eadem substantia, quarū altera cōtemplat, altera præest corpori cognominib. maris & foeminæ designare, hæc de cœlesti mūdo, de diuis

de diuino, scilicet, corpore, de numero orbium, de natura & proprietatibus, de officio. Postremo de motrice uel eius, rationali substantia, deq; eius ingenio a propheta traduntur.

CAPVT SEPTIMUM

Nobilis hæc creatura & à nobis suscipienda & celebranda. Sed si uel Platonice sententiæ, ut theologos taceam, cuius modo meminimus non sumus obliti temperatos animos nostros ab opifice Deo in eodem cratere, ex eisdemque elementis cum cœlestis animis, uideamus ne nos illorum seruos uelimus, quorum nos fratres esse natura uoluit. Neque nostram conditionem de hoc infirmo corpore metiamur. Neque enim homo (ut scriptum in Alcibiade) hoc quod uidemus fragile & terrenum, sed animus est, sed intellectus, qui omnem ambitum cœli, omnem decursum temporis excedit. Cauendum igitur ne quod multa faciūt: plus cœlo dantes, plus tribuentes quàm sit necesse & uolūtati opificis & ordini uniuersi repugnemus, simulq; ipsi cœlo cui Dei consilia & mundi ordo maxime cordi sunt, dum studemus placere displiceamus. Hoc admonent Chaldæi ditentes: Ne augeas fatum, hoc prædicat Hieremias. Ne timeatis, inquit, signa cœli quæ gentes timent. Hoc præcipit alibi propheta noster admonens cauendum homini ne suspiciens, Solem, Lunam & Stellæ, colat ex quæ Deus creauit in ministerium cunctis gentibus. Quod si in eum sensum quis non accipiat quasi illa seruiant nobis uti ignobiliora & mortua corpora, significari tamen intelligamus authorem aut dominam naturæ nostræ eam substantiam esse non posse, cuius uel altera pars etiam uilior aliqua parte quæ sit in nobis ignobilior inueniatur. Neque enim in opere perfectius aliquid esse, aut potest, aut debet his quæ sunt in opifice. Illud igitur timeamus amemus & ueneremur. In quo, ut inquit Paulus, creata sunt omnia siue uisibilia siue inuisibilia. Quod est principium, in quo fecit Deus cœlum & terram, hoc autem est Christus. Ipse enim percunctatus quis esset optimè sui gnarus, respondit: Ego principium qui loquor uobis. Quare neque stellarum imagines in metallis, sed illius, id est, uerbi Dei imaginem in nostris animis reformemus: Neque à cœlis, aut corpore, aut fortuna, quæ nec dabunt, sed à domino cœli, domino bonorum omnium, cui data omnis potestas in cœlo & in terra, & præsentia bona quatenus bona sunt, & ueram æternæ uitæ felicitatem quæramus.

Demun

Heptaplus.

De mundo angelico & inuisibili,

23

Expositionis tertiæ, Lib. III. Proœmium.

IActenus de cœlesti mundo pro uiribus nostri ingenij mysteria Moseos reuelantes disputauerimus. Nunc autem quis dabit mihi pennas sicut columbæ, pennas de argentatas & rutillas pallore auri, & uolabo in super cœlestem regionem: ubi uera est quies, uera pax, uera tranquillitas: Pax utique quam hic uisibilis & corporeus mundus dare nō potest. Reuelate uos oculos meos ultramundani spiritus, & contemplantur miracula uestræ ciuitatis, ubi reposuit Deus timentibus se, quæ nec uidit oculos, nec auris audiuit, neq̃ cor cogitauit. Cum autem de hac natura angelica, & inuisibili ab Hebræis ueteribus multa, multa item à Dionysio tradantur, erat consiliū Moseos uerba exponere iuxta doctrinam utriusque familię. Sed quoniam quę ab Hebræis dicuntur (cum sint inusitata) apud Latinos intelligi à nostris hominibus facili non possent, nisi à gemino (quod aiunt) ouo exorsi, plurima, & fere omnia ueteris disciplinæ Hebraicæ gentis dogmata enarraremus: Cogitauit differendum donec de his alibi latius scripserimus, & nostratibus notas fecerimus illorum opiniones, ubi quantum Aegyptijs monumentis, quantum Platonicæ philosophiæ, quantum catholicę ueritati consonent examinantes, sic ubi quidem concordabunt nobiscum, iubebimus Hebręos stare in antiquis patrum suorum traditionibus, sic ubi dissonabunt instructi catholicis legionibus impressionem faciemus in eos. Denique quicquid alienum ab euangelica ueritate deprehendimus confutabimus pro uirili, quicquid sanctum & uerum à synagoga ut ab iniusto possessore ad nos legitimos Israëlitas transferemus. Interea Dionysij uestigijs insistentes aut Pauli potius & Hierothei quos ille est secutus, conabimur tenebris legis quas author legis spiritus Dei posuit suum latibulum pro nostra imbecillitate lucem inuehere.

CAPVT PRIMVM.

QUicquid est post unitatē numerus unitate perfectus & consummatus est. Sola unitas omnino simplex à se perfecta non egredit se, sed indiuidua simplicitate & solitaria sibi cohæret, quia superest sibi nullius indiga plena suis diuitijs. Numerus sua natura cum sit multitudo unitatis beneficio fit simplex quantum ipse simplicitatis capax, quanquam autem numerus quisq̃ quo magis ab unitate sit procul in maiorem semper inclinat multitudinem plusq̃ in eo dissimilitudinis, plus partiū, plus compositionis sit, nullus est tamen unitati proximus qui multitudo nō sit aduentitiam habens unitatem unaquę non natura, sed compositione, transferamus hæc ad diuina more Pythagorico. Solus Deus qui à nullo, à quo sunt

sunt omnia simplicissima essentia & indiuidua est, quicquid habet à se habet, eadem re qua est, eadem sapit, eadem uult, eadem bonus, eadē iustus. Neque rem aliquam intelligere possumus quā ipse sit præter quam ipsum esse quod ipse est. Cætera nō illud, id est, ipsum esse, sed illo sunt. Igitur angelus non est ipsa unitas, alioquin Deus esset, aut plures essent Dei quod concipi ne potest quidem. Quid enim erit unum si ne ipsa quidem unitas una. Reliquum ut angelus numerus sit. Quod si est numerus alia sui parte multitudo una. Est autē omnis numerus eatenus imperfectus quatenus multitudo, perfectus autē quatenus unus. Quare quicquid in angelo imperfectum est angelicæ multitudini, quā inde habet unde est numerus, id est, creatura, & quicquid perfectum, est accedēti unitati quam inde habet, unde Deo cōiungitur ascribamus. Imperfectionem in angelo duplicem inuenimus: Alteram quia non est ipsum esse, sed essentia tantum cui participatu esse accidit ut sit: Altera quia nō est ipsa intellectio, sed aduenit ei ut intelligat: Cū ipse sua natura intellectus sit intelligentiæ capax. Pendet autem secūda ex prima quoniam quod ex se nō est utiq; neq; intelligit ex se, cum ibi esse nihil possit ubi non est ipsum esse, Vtrumq; igitur horum euenit angelo qua multitudo est. Reliquum ut absolutio illi & consummatio ab accedente de super fiat unitate. Deus autē unitas, unde ad angelum & esse, & uita, et omnis perfectio deriuatur. Quemadmodum autem duplex est imperfectio, quasi duplex multitudo, ita duplicē intelligamus unitatis accessum, ut utraq; perficiatur. Prima ea est qua est essentia rudis ac informis, expers uitæ, & esse, hæc est terra inanis & uacua quā & Deus creauit. Nec forte crederes ut quidam crediderunt formationem tantum essentiæ pertinere ad opificem, non autem ad creationem. Simul cum terra creauit & coelum, id est, actum illius essentiæ participatamq; unitatem in multitudine hoc est ipsum esse: Vt sit quasi eadem creatio cœli & terre, ut pote comparis complexus & duarum ad idem simili nexu conuenientium naturarum. Nec dissone à ueteribus ipsum esse participationem diuinitatis uocamus cœlum, quando & mundum archetypum Zenophanes sphæram appellauit, & Saraceni quinimmo & nostri Deum circum uocant.

CAPVT SECVNDVM.

Est angelus per ea quæ diximus iam suam naturam perfecte adeptus intellectualemq; proprietatem, Veruntamen nōdum habet unde sua munera impleat intelligendi, scilicet & contēplandi, nisi à Deo prius formis intelligibilib. uestiatur. Propterea adhuc sunt tenebræ super faciem abyssi. Abyssus intellectualis proprietas est profunda quæq; penetrās & perscrutans. Super hanc tenebræ sunt, donec spiritalium notionum quibus omnia uidet & intuetur radijs non illustratur. Scriptum est autem super faciem abyssi non super abyssum, quia idem locus tenebræ & lucis.

Lux

Lux autem, id est, species, intelligibiles faciem tenent, id est, extrema angelici intellectus, quia accidentes ei sunt, qualitates non ad ipsius essentiam spectant. Quid autem medium intercedat priusquam tenebra depulsa aboriatur lux statim annectit, dicens: & spiritus Domini ferebatur super aquas. Domini spiritus quid erit potius quam spiritus amoris? Neque enim spiritum scientiæ ita propriæ Domini spiritum dicemus. Quoniam & scientia quandoque abducit à Deo. Amor autem ad Deum semper adducit. Hic nisi super abyssum illam feratur non fiet lux. Quoniam quemadmodum non implebitur luce oculus nisi ad solem conuersus, ita neque angelus spiritali luce impletur nisi conuertatur ad Deum. Motus autem hic conuersionis, neque est, neque esse aliud potest in natura angelica quam motus amoris. Erat igitur spiritus Domini amatorius spiritus super abyssum, id est, super angelicum intellectum, intelligentiam enim amor consequitur, quo dum acta & excitata angeli mens ad Deum conuertitur. Dixit Deus: Fiat lux, & facta est lux, in angelo lux, scilicet, formarum intelligibiliū, & fuit ex uespere & mane dies unus, quia ut probat Auerrois ex intellectu & intelligibili sit magis unum quam ex materia & forma, quod ut idem affirmat, & scribit etiam Moses Ægyptius longe magis in angelis quam in homine uerumprehenditur. Cuius ut illos obmittamus hæc nobis satis fit ratio quod species angelicæ menti indiuidua copula, non ut humano intellectui accidit uaga & translatitia, perpetuis nexibus uniuntur.

C A P V T T E R T I V M.

Vidimus creatam à Deo naturam angeli, eandem ad Deum cōuersam spiritu amoris, tum ab eo illustratam & absolutam luce intelligibiliū rationum. Videamus nunc quo inter se ordine angelici exercitus distinguuntur. Legimus autem positum firmamentum in medio aquarum, ubi tres nobis angelicæ hierarchiæ (sic enim eas semper usitato uocabulo appellabimus) indicantur, harum prima & ultima per aquas designatur, illa per supercoelestes, hæc per eas quæ sunt sub coelo, media illas diuidens dicitur firmamentum. Quæ omnia si naturam trium hierarchiarum & officia pensitemus consonare Dionysij doctrinæ magis nequeant. Suprema hierarchia cum (ut scribit ille) soli uacet cōtemplationi, merito per aquas figurata est, quæ super coelos, id est, super omnem circa mundana, siue celestia, siue terrena actionem sunt constitutæ, & Deum perenni sono indesinenter laudant, Medius autem ordo cū sit coelestibus officijs delegatus profecto non poterat congruentius quam per firmamentū, id est, per cælum significari. Postrema Hierarchia & si natura supra omne sit corpus super præcoelum, curat tamen ea quæ sunt sub coelo, & cum diuidatur in principatus, archangelos & angelos, omnium horum operatio, omnis circa ea est tantum quæ sunt sub Luna principatum, circa respublicas & reges ac principes, ut ex Daniele cognoscimus archangelorum circa mysteria &

C ria &

ria & sacras ceremonias. Angeli priuatis student rebus & singuli singulis hominibus adhibentur. Rectè igitur hic sub cœlestis exercitus per sub cœlestes aquas est figuratus. Qui & rebus præest fluxis atq; caducis, & illi ordini subest qui uersatur circa cœlestia.

CAPVT QVARTVM.

Quid aut sit, aquas quæ sunt sub cœlo colligi ad locum unū, dubium esset fortasse nisi hoc nobis Paulus declararet, apud quē de his angelis qui ad mundi huius obeunda munera mittuntur, legimus esse omnes administratorios spiritus in ministerium missos propter eos qui hæreditatē capiunt salutis. Vnde possemus intelligere sub cœlestes has aquas, id est, angelicos exercitus ad unum locū, ad unius, scilicet, hominis bonū salutemq; procurandā congregatos, pro qua & mittuntur ad nos & nūc secundū quietem, nunc etiam uigilantibus nobis, alijs atq; alijs & formis, et locis, & temporibus apparent. Quæ sentētia quo pacto sit accipienda tūc demum cognoscemus, cum & quo pacto id sit uerum quod dicit Moses, aquas scilicet ad locum unum fuisse cōgregatas, animū aduertimus. Neq; enim illud ita est uerum, ut nusquā distinctis disclusisq; in locis aque inueniantur, cum Indicum mare ab Hircano, Hircanū ab Adriatico, Adriaticū ab Euxino, in numerā præterea fluuiorum fontium lacuumq; fluentia longissima locorum inuicem intercapedine dispescantur. Sed ideo ad locum unū congregatæ aquæ dicuntur, quia particulares hæ atq; diuise aquarū collectiones uel marinæ uel fluuiales omnes (ut inquit Salomon) ad primum mare tendentes in unū oceani locū uniuntur & coeunt. haud aliter est nobis de his angelis intelligendū, qui sublunaria curant. Diuersis enim diuersi corporalibus rebus alijsq; ab homine præsent. Quoniam quemadmodum Platonici, ita & nostri crediderunt, uarijs mundi huius corruptibilis rebus uarias spirituales substantias à Deo præfectas. Quo circa & Augustinus nullam esse uisibilem rem apud nos cui non præsit angelica potestas, & corpora omnia per rationalem spiritum uitæ regi constanter asseruit: id quod & Gregorius postea confirmauit. Origenes similiter in commentarijs in librum Numerorum, opus esse, inquit, mūdo angelis qui bestijs præsent & animalium natalibus, uirgultorumq; etiam & plantationum & cæterarum rerum incrementis. In qua sententia cū esset & Damascenus credidit angelū qui peccauit ex his fuisse qui despiciatissimæ notæ sint, & terrestri ordini præsent. Verum quemadmodum hæc omnia infra hominē ad hominem referuntur, ita & omnis circa hæc angelorū cura illi potissimum subancillatur & seruit operæ & studio ut curent humana & nostræ auxiliantes imbecillitati efficiant, quantum quidē patimur ipsi: ut piē atq; feliciter uitam uiuamus. Quare & quid sibi uelit illa aquarum collectio statim Moses intulit, ut terra det fructum, herbas & plantas, arbores. Quæ autem hæc terra est præter eam de qua scriptum in Euangelio quod

Debut

lestes illuminant. Supercoelestes igneo quodam more ita uiuifico perficiunt & fecundant, ad tantam sepe felicitatē, ut non salutare iam habebas sed ipsum germinet saluatorem, & non una uirtus sed Christus plenitudo omnium uirtutum formetur in nobis.

CAPVT SEXTVM

Sequitur dari ab elementis habitatorum multitudinem, pisces, aues, & bruta, ubi me magne profecto angustiae tenuissent quales nup̄tā. ubi in ipso hoc nostro opere, nisi praesto mihi esset & Esaias apud quē data legimus Seraphin, & Ezechiel apud quem si Hebreis credimus et aures & bruta spirituales etiam nobis substantias indicant, nisi accurrerent suppetiatum ueteres Hebraei, qui omnes hos loco angelicam multitudinem insinuari uolunt à Mose. Dicamus igitur sectantes horum uestigia, redargui hic à Propheta errorem philosophorum, qui crediderunt principales quidem aliquas esse substantias intellectuales, sed negauerunt singulas ex illis (quod dicunt theologi) numerosae deinceps multitudinis in legionibus duces praesse. Cū ergo nouem ordines angelicos cogitamus, sit unusquisque ordo suum ducem sortitus, singamus animo duces illorum & principem quasi maximam sphaeram cum sequacem exercitū quasi sphaerae illius habitatores & ornamentum sicut in aqua pisces, in aëre aues, in terra bestias, in sphaera octaua sydera cogitamus, & utrum erant illud Idanieldis decies millia assiduebant ei, & mille millia ministrabant ei.

CAPVT SEPTIMVM

Postrema hominis meminit non quia homo sit angelus, sed quia angelici mundi finis & terminus, quemadmodum & de natura corruptibili agens hominem etiam attulit illius naturae, non partem sed principium & caput: Quo fit ut ad tres mundos tractatus hominis pertineat ad eum qui sibi est proprius & ad utrumque extremum incorporeum, scilicet, & elementarem, quorū ita est medius ut alterius finis, alterius principium statuatur. Sed uideo paratū laqueum nostrae expositioni, cū subijciatur praesse hominem piscibus maris, auibz & brutis. Nam si illa nobis naturam angelicam significat, quo pacto uerū erit quod scribit praesse hominem illis quem deminutum ab angelis & sciunt philosophi & Prophetae testatur. Adde ille nobis & laqueū conterat, qui & contriuit satanam sub nostris pedibus Iesus Christus primogenitus omnis creaturae, hic laqueum profecto conterit & nodum omnem soluit & abrumpit, quoniam non solum eo in quo tota diuinitas corporaliter habitauit, adeo sublimata est natura humana ut homo Christus qua homo est (si credimus Dionysio) angelos doceat, illuminet & perficiat, tanto (ut inquit Paulus) melior angelis effectus quanto differentius praest illis nomen hereditauit: Sed & nos omnes quibus data potestas filios Dei fieri per gratiam, cuius dator est Christus, supra angelicam dignitatem euehi possumus.

Demune

De mundo humano, id est, de homine

de hominis natura, Expositionis quartæ, Lib. III.
Prooemium.

Postquam de omnibus mundi partibus, de omni natura coelesti, angelica & corruptibili tractatum satis à propheta ostendimus, reliquum (si promissi memores sumus) totam iterum lectionem de homine interpretari, hoc re ipsa comprobatur, nullam esse in uniuerso hoc opere orationem, quæ uti de tribus mundis, de quibus actum superius, ita de hominis etiam natura reconditos sensus & ueritates altissimas non complectatur. Nec minus fecerimus opere præcium si in hac quarta explicanda enarratione diligentes fuerimus quod factum in superioribus. Quam utilis enim homini, quam necessaria sit sui cognitio (ut præteream literam delphicam) ita est à Platone in primo Alcibiade demonstratum, ut nihil fecerit reliquum posterioribus quod super hac re quasi nouum afferre tenerent, et profecto improbum ac temerarium illius studium, qui adhuc sui ignarus, adhuc nescius an scire aliquid possit, rerum tamen, quæ tam procul ab ipso sunt, cognitionem sic audacter affectat. Redeamus igitur in nos & uideamus (ut ait Propheta) quanta bona fecit Deus animæ nostræ. Ne si forsitan in semet agnoscenda nimis diligens fuerit, audiat patre dicentem in Cantica, si te ignoras & pulcherrima mulierum egredere & ab uestigia gregum tuorum. Videtur quæ nos maneat poena nostræ ignorantie. Ab eundum est enim, à patre, scilicet, quam ab itionem & exheredatio sequitur, quæ quid infelicias? Egrediendum item est, utique ex nobis. Neque enim apud se est animus: qui seipsum non uidet. Qui autem se exit à se diuellitur, quæ quid acerbius? Eundum tertio post uestigia gregem nostrorum, id est, post brutorum uestigia, quæ sunt in nobis, de quibus in expositione satis dicemus, quæ quid miserius? quid despiciatius & contempnibilius? fieri, scilicet, pedisse quos bestiarum quærum nos duces natura statuerat. Igitur non post brutorum sed post Moscos uestigia incedentes ingrediamur nos ipsos, ingrediamur animi penetralia ipso nobis Propheta traditum referante, ut & in nobis cum mundos omnes tum & patrem & patriam feliciter agnoscamus.

CAPUT PRIMUM

Priusquam iuxta uerba ordinemque prophete expositionem accuratius diggeramus, oportet præfari aliqua de hominis natura, obiterque dictiones aliquas exponere, ut totius deinde sensus apertior sit intellectus. Constat homo ex corpore & anima rationali. Rationalis animus coelum dicitur. Nam & coelum animal à seipso motum uocat Aristoteles, & animus noster (ut probant Platonici) substantia est seipsam mouens: Coelum circulus est, & animus etiam circulus, quinimo, ut scribit Plotinus, ideo coelum circulus, quia animus eius circulus est. Coelum in orbem mouetur,

C 3 ani

animus rationalis & causa ad effectus se transferens, rursusq; ab effectibus recurrens in causas rationationis orbe circumuoluitur. Atq; hæc quidem si singula essent enarranda his, qui alibi ea non legerunt: nō Moyses iam: sed Aristotelis Platonisq; essemus interpretes. Corpus dicitur terra, quoniam terrosa & graui substantia est. Quare & de humo factum (ut scribit Moses) homini dedit appellationem. Verum inter terrenum corpus & coelestem animi substantiam opus fuit medio vinculo, quod tam distātes naturas inuicem copularet, huic muneri delegatum tenuē illud & spiritale corpusculum, quod & medici & philosophi spiritū uocant. Quem & diuiniorē esse naturā quā elementa & cœlo proportionē respondere, Aristoteles scribit, hic lux nuncupatur, quæ cognominatio conuenire magis non posset philosophorum sententiæ & medicorum, quorum omnium communis est consensus, esse illum substantiā maximē lucidā, & nullā re magis quā luce gaudere, foueri & recreari. Accedit quod quemadmodum omnis cœlorum uirtus (ut scribit Auicenna) uehiculo lucis ad terrā transfertur, ita omnis animi uirtus, quem cœlum uocauimus omnis potestas uita, scilicet motus & sensus lucido spiritu intercedente ad hoc corpus terrenum quod terram uocauimus comseat & transfunditur. Descendamus iam ad uerba prophete, apud quem primo uidemus creari cœlum & terram, extrema, scilicet, nostræ substantiæ uim rationalem & corpus terrenum quæ postremo cum sit lux, id est, lucidius accedit spiritus, sic ununtur, ut ex uespere & mane, id est, ex corporis nocturna & matutina animi natura unus sit homo, & quoniam (ut ostendimus) per hanc lucem omnis uitalis sensualisq; uirtus ad terram nostram descendit, meritō ante lucis natale terra fuit inanis & naca. Cui uita motusq; beneficia nisi per interuentium lumen participare illum cœlum non poterat. Quare & statim causam adiunxit inanitatis, quia scilicet super eam adhuc tenebræ tantē luce nondum exorta.

CA. IV. P. 3. E. C. V. N. D. V. M.

Sed restat adhuc querendum quid illud sibi uelit, & spiritus Domini steteratur super aquas. Traditur hic de aquis indiscrētæ & uniuersaliæ doctrina, quæ die sequenti magis distinguitur, cum aliis docet esse quæ sunt super cœlum, alias quæ sunt sub cœlo. Quorum omnium si uerū sensum desideramus consolamur ipsam naturā quam noster propheta (ut sepe diximus) adamussim effigiat & representat. Factā uidimus mentionē de triplici parte humane substantiæ, uidelicet de rationali, de mortali hoc corpore & medio spiritu. Duæ reliquæ sunt. Nam inter partē rationalem qua homines sumus & omne illud quod corporeum est in nobis siue sit crassum, siue sit tenue & spiritale media est pars sensualis qua brūtis communicamus, & quoniam nō minor nobis cum angelis quā cum brūtis communicatio, quem admodum infra rationem est sensus, unde communium

tium cum animalibus, ita supra rationem intelligentia est per quam dicere illud Joannis possumus: *Societas nostra cum angelis est.* Vides quid infra quid supra nostram sit rationem. Quod si ratio cœlū dicitur (ut comprobauimus) manifestum iam quæ in nobis aquæ super cœlestes: quæ itidem subcœlestes. Diuersa autem ratione utriusque parti intellectuali, scilicet, & sensuali aquarum congruit appellatio, illi quia diuinarum illuminationum radijs maxime perusa, huic quia caducis rebus & fluxis inhiat & delectatur. Cuius diuersitatis satis nos admonet, cum hanc statuit sub cœlo ubi fluxa omnia atque caduca, illam supra cœlum ubi sinceræ & perpetuæ intelligentiæ administratio. Cum igitur primo die spiritum Domini incubantem legimus aquis, sintque aquæ bifariam discretæ, utique de his aquis quæ sunt sub cœlo dictū non accipiemus, quoniā super has non spiritus Domini, sed cœlum potius defertur. Reliquum ut de his dictum sit quæ sunt super cœlum. Vnde nobis maximum dogma de anima reſeratur. Intellectum enim qui est in nobis illustrat maior atque adeo diuinus intellectus sit Deus (ut quidam uolunt) siue proxima homini & cognata mens, ut ferè omnes Græci, ut Arabes, ut Hebræorum plurimi uolunt. Quam substantiam & Iudæi philosophi & Abunasar Alpharabius in libro quem scribit de principijs expressis uerbis spiritum Domini appellauit. Nec factum sine causa ut priusquam hominem ex animo & corpore uinculo luctis cōstituiſſet huius rei meminerit, id est, delationis spiritus super aquas, sed ob id factum, ne fortè crederemus nō adesse spiritum hunc nostro intellectui nisi cum esset corpori copulatus. Quod & Moses Ægyptius, & Abubacher Arabs, & quidam alij falsò crediderunt.

C A P V T T E R T I V M.

Restat ut exponamus quid sit quod ait aquas quæ sunt sub cœlo, id est, sensuales uires quæ sub parte sunt rationali congregari ad locum unum. Manifestissimum aut hoc non omnino rudibus philosophiæ. Nam sensitiuæ omnes uirtutes ad sensum quem ex re ipsa uocamus communē, hic autem si Aristotelem sequimur est in corde, uti flumina ad mare confluunt. Nec absurdè dixerimus ab eo mari quinque corporis sensus, quos uidemus auditum, uisum, gustum, tactum, olfactum, quasi quinque maria mediterranea diffusos intrare corporis continentem, quæ aperta in Theetheto Platonis sententia fuit, & quoniam ex perfectione sensitiuarum uirium quam ex hac ad suum fontem collectione intelligimus corpori quod uocamus terram, & uita & salus & nutrimentum provenit, rectè post illam aquarum congregationem terram inducit statim uiridem & floſcētem. Præstiti enim à natura sensus omnibus mortalibus ad uitam corpori salutemque procurandam, ut per eos cognoscant quæ sibi noxia, quæ salutaria, tum cognita per appetentiam sensibus annexam illa respuant, hæc desiderant, postremo per coniugem potestatem motricem fugiant mala, utilia

prosequantur. Videt oculus cibum, olfaciunt nares, accedunt pedes, capiunt manus, palatum experitur. Quæ omnia ideo dicimus ut cognoscamus aptè coniunctam stabilitamento aquarum, id est, sensitiuum uirium, terræ quæ iamdiu nobis corpus significat ubi erem felicitatem.

CAPVT QVARTVM.

AT uero cum multis rationalis natura, & uiribus, & potentijs distinguatur, de nuda eius substantia supra est dictum. Nunc de ornatu, atq; (ut ita dixerim) regia eius suppellectile dicendum. Hoc est quod scribit, posita in firmamento Lunam, Solem & stellas, & quidem philosophi iuniores Solem intellectum qui actu est, Lunam eum qui est potentia forte interpretarentur. Sed quoniam nobis magna de hac re cum illis controuersia, nos interim sic exponamus, ut qua parte ad aquas superiores ad Domini spiritum animus uergit, propterea quod totus lucet Sol nuncupetur, qua uero aquas inferiores, id est, sensuales potentias respicit, unde, infectionis aliquam contrahit maculam Lunæ habeat appellationem. Solem hoc modo acceptum Græci Platonici *διένοιας*, Lunam uero *διέψυ* pro suæ doctrinæ dogmatis appellarent. Quoniam, autem dum à patria peregrinamur, & in hac uitæ præsentis nocte & tenebris uiuimus, ea parte plurimum utimur quæ ad sensus deflectitur, unde & plura opinamur quam scimus. Cum uero dies futuræ uitæ illuxerit, alieni à sensibus ad diuina conuersi superiori alia parte intelligemus: recte est dictum hunc nostrum Solem præesse diei, Lunam autem præesse nocti. Itidem quia ex utroq; moribundam hanc uellem unico Solis lumine id contuebimur, quod in hac corporis miserrimâ nocte plurimis uiribus atq; potentijs uidere potius conamur quam uideamus, idcirco unico Sole dies luceat, nox contra plurimas stellas componendi, scilicet, uim, & diuidendi, ratiocinandi, item definiendi & quæ sunt reliquæ, Lunæ quasi minus potenti auxiliares corrogat & conuenit.

CAPVT QVINTVM.

HActenus de uiribus animi cognoscentibus: Nunc adeas se transfert quorum opus appetere, iræ uidelicet & libidinis, id est, concupiscentiæ sedes. has per bestias designat & irrationale genus uiuentium, quia sunt nobis cum bestiis cōmunes, & quod est infelicius ad brutalem sæpe nos uitam impellunt. Hinc illud Chaldaeorum: Vas tuū inhabitant bestie terræ, & apud Platonē in rep. discimus habere nos domi diuersa genera brutorum, ut non sit creditu difficile paradoxon Pythagoricum (si recte intelligatur) improbos homines migrare in bruta. Intus enim atq; in nostris adeo uisceribus bruta sunt, ut non procul peregrinandum sit ut migremus ad illa. hinc fabulæ Circæ, & Theocriti illud: quos deæ aspexerint uirtus, scilicet, & sapientia Circeis poculis labefactari non posse. Sed uideamus

mus quàm horum brutorum differentiam Mosarum lectio nobis insinuet. Alia ab aquis quæ sunt sub coelo, alia à terra producuntur. Aquæ, ut diximus, significant sensualem partem quæ est sub coelo, quia subest rationi, & illi proximè famulatur. Terra est hoc ipsum corpus terrenum & fragile quo circumdamur. Consideremus igitur an ex effectibus quibus mouemur, alij ad corpus, alij ad sensum interiorem, quem phantasiam uocant philosophi magis attineant. Ad corpus spectare mihi uidentur qui uel ad cibum uel ad Venerem impellunt. Nam hi nobis dati à Deo tum ad tutelam corporis quod nutrimus, tum ad liberorum procreationem, in quibus sumus superstites cum in nobis ipsis occumbimus, ipsi dem nos abutimur allekti plusquàm decet uoluptatis illecebra, per gulam & per libidinem curam carnis (ut inquit Paulus) facientes in desiderijs. In cuius uerbis id annotandum, non esse dictum carnis curam feceritis, sed ne feceritis in desiderijs, quia, scilicet, utendum illis ad necessitatem, non etiam ad uoluptatem, multo minus nostra felicitas in eis constituenda: hos ergo affectus per iumenta & feras intelligamus, qui terræ potius quàm aquarum foetus dicuntur, quia per crassioris huius corporis membra & explentur & excitantur, & nobis ad eius salutem procurati à Deo fuerunt, quamquam illis fiant exitio, qui & crapulis marcescunt & Venere dissoluuntur. Ad aquas autem, id est, sensum imaginationis affectiones illas referamus, quæ spirituales magis & nostræ potius cogitationis quàm carnis soboles dici possunt, Quod genus sunt quæ ad honores, ad iram, ad ultionem, & cognatas his reliquas affectiones nos uocant. Necessaria hæc & utilia modice utentibus. Irascendum enim sed intra modum, & ultio sæpe opus iustitiæ, & sua unicuique tuenda dignitas, nec recusandi honores, qui honestis artibus comparantur. Quod ideo dico, ne cum hæc bruta quæ sensuales appetentias indicant Deus creauerit creatisq; benedixerit, si sint mala ex sua natura credamus cum Manichæis à malo principio & non à bono potius Deo condita fuisse. Bona igitur illa omnia & homini necessaria, sed nos inde ad ambitionem, furorem, excandescentiam, superbiamq; excedentes, mala facimus nostra culpa, quæ ille optimus instituerat.

C A P V T S E X T V M.

VIdete autem quàm his quæ diximus adamussim conueniat quod subiicitur factum à Deo hominem ad suam imaginem ut præesset piscibus, auibus & bestijs, quæ tum aquæ tum terra produxerant, & quidem de homine iam supra disputabamus, sed nunc primum in eo Dei imaginem intelligimus. Vnde illi in bruta ditio & imperium. Sic etenim à natura institutus homo ut ratio sensibus dominaretur, frenareturque illius lege omnis tum iræ, tum libidinis furor & appetentia, sed oblitterata imagine Dei per maculam peccati cœpimus miseri & infelices seruire bestijs

stis nostris, & cum rege Chaldaeo diuersi intermachum procurrere cupiditer terrenorum, obliuipatriæ, obliuipatriæ, obliuiregni, & data in nobis in priuilegium pristinae dignitatis. Scilicet homo cum in honore esset non intellexit, sed comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

CAPITULUM SEPTIMUM. In quo habetur de illis.

Verum sicut omnes in primo Adâ qui obediuit Sathanae magis quam Deo: Cuius filij secundum carnem deformati ab homine degeneramus ad brutum, ita in Adam nouissimo Iesu Christo qui uoluntatem patris impleuit, & suo sanguine debellauit nequitias spirituales: Cuius filij omnes secundum spiritum, reformati per gratiam regenerantur ab homine in adoptionem filiorum Dei, si modo uti in illo ita in nobis princeps tenebrarum & mundi huius nihil inuenierit.

De omnibus mundis diuisim ordine

consequenti, Expositionis quinta, Lib. 7. Proœmium.

Quemadmodum Moyses uti ostendimus singulis in partibus sui contextus de omnibus simul mundis, intellectuali, coelesti, elementari, humanoque differuit imitatus naturam, imo naturæ artificem Deum, qui in singulis mundis omnes complexus est ita ad eiusdem naturæ exemplum quæ proprias sedes propria iura & peculiare unicuique leges distribuit, propheta etiam noster mirabili & profecto diuine artis magisterio scripturam suam ita disposuit, ut quanquam ubique de omnibus eadem facie eodemque uerborum uelamine disputaret, peculiari tamen singulis mundis singulas sui operis partes consequenti ordine adiudicaret. Quod ostensuri incipiemus primam particulam de primo mundo, id est, angelico interpretari, tum deinceps reliquas de reliquis auream illam Homericam catenam & Platonicos annulos à uiua opificis uirtute, quasi à uero lapide indomiti Herculis appensos in Moseos uerbis sagaciter speculantes.

CAPITULUM PRIMUM.

Dicturi autem de natura angelica, quæ purus est intellectus, id primum animo concipiamus mētē esse quasi oculos quosdam. Quod enim est oculus in rebus corporeis, id ipsum est mens in genere spiritali. Oculi etsi mixtura suæ substantiæ intimæ aliquid lucis possideat, ut uisionis tamen munere fungatur extrema indiget luce, in qua rerum colores & differentias speculatur. Nec est propterea quod sua natura nō sit uisus, & si nō uideat nisi beneficio lucis. Nam & aures, ne dicam inanimata, & reliquæ omnes corporis partes collustrantur luce, nec tamen uident. Id igitur uidenti naturam sortitum est, & per essentia suæ rationē est uisus, quod recepta luce

luce uidere potest. Consideremus hæc eadem in intellectibus, intellectus oculi sunt, intelligibilis ueritas lumen est, & intellectus ipse intelligibilis cum sit, intime aliquid lucis habet. Qua seipsum potest uidere, sed non potest ut reliqua. Verū indiget formis ideisq; rerū, quibus uti radijs quibusdā inuisibilis lucis intelligibilis ueritas indubiè cernitur. Nec propterea dicendum est, ut per exemplum oculi declarauimus, non esse illos naturā intelligentes, atq; ex accidenti pari cum nostris animi conditione intellectualē proprietatem sortitos: hinc illorum manat sententia qui intellectus appellationē Deo indignā existimant. Quia si intellectū quasi oculum capimus qui non ex se, sed lucis participationē uidet, cū Deus sit lux, lux em̄ est ueritas, & uisio actio sit qua oculus lucem attingit, non eget Deus hac operatione qui est ipsa lux tanto à rerū omnium ignoratione quā angeli remotior, quanto abest magis à tenebris lucis natura quā oculi. Sed redeamus ad angelos. Oculus, id est, substantia intellectualis nō omnino est simp^lex, alioquin aduentantis lucis compositionē non pateretur: hinc cōmune proloquiū constare angelos ex actu & potentia, quanquā anxia est disputatio quid ille actus, quid illa potentia, & quæ ratio cōpositionis; quid item Auerrois Arabs uoluerit, cū utrūq; intellectū & eum qui actu, & eū qui potentia est in omnibus citra Deū intellectibus esse dixerit, sed sufficit nobis quantū attinet ad hunc locū communis sententia utcūq; accipiat. Hæc quæ diximus omnia aperit nobis Moses in primo die. Partitur em̄ substantiam angeli in coelū, & terrā, naturā, scilicet actus & naturā potentiae. Eadem aut res uti diuersas proprietates: Ita & diuersa habet cognomina. Qua re hic idē actus dū uti uirtus uisum oculo largiēs utq; potentiae cōsummatio accipitur, dicitur coelū, quod ea sit habitudine ad potentiā, qua est coelū ad terrā. Rursus qua lucis indigus est nec obire per se propriū munus intelligentiae potest per aquas figurat. Corpus luminis quidē capax sua tamē natura minimē lucens. Est & alia ratio similitudinis quod iste actus potentiae, quā terrā uocat, uti aqua terræ proximē adest: Sed iā uerbis prophetæ congregiamur: Creauit Deus coelū & terrā, naturā actus & naturā potentiae, ex quib. angelus constat, & terrā quidē, id est, potētia inanis est & uacua, inanis actu uacua luce, quā non nisi aquis intercedentibus excipit, & quoniā circa idē fiunt contraria ad idēq; pertinet hospitari lucē & tenebras: adiunxit, & tenebræ erāt super faciē abyssi. Neq; dixit super terrā. Abyssus em̄ nihil est aliud, nisi uocabulo abutamur, q̄ aquarū profunditas. Super has aquas ferebatur spiritus Dñi, spiritus utiq; qui ab apostolo Iacobo pater luminū dicit, à quo mox super eas, id est, super angelicas mētes lux intelligibiliū formarum exorīt. Qd' intellexerunt forte & Saraceni dicentes, eductos angelos à Deo de tenebris ad lucē, ad impletosq; eterna letitia. Intelligētiā em̄ uoluptas cōsequit, qua nulla maior, qua nulla uerior, nulla est pmanentior.

EAP

Hic mundo proximū est coelestis. Cuius illa prima proprietas quod interstitium est utriusq; mundi intelligibilis, scilicet, de quo nunc diximus, & sensibilis huius quem nos incolimus. Nec possumus mediæ alii cuius naturæ essentiam euidentius indicare, quàm si exprimamus quibus concludatur extremis, quandoquidem de extremis natura media temperatur. Maxima igitur de coeli conditione nobis scientiam aperit, cum inter aquas & aquas, id est, angelicas & corruptibiles substantias medium coelum non tam situs quàm essentiæ ratione positum dicit. Per aquas autem iam diximus intelligi formas, quæ potentia quasi terræ proximæ ad sunt, essentiamq; perficiunt. Quemadmodum autem alia angelorum, alia elementorum terra, quia diuersa in utrisq; potentia: Ita alia atq; alia aquarum utrobique ratio, id est, formarum est: Inter has uerè mediū coelum, inde diuinam uitam, hinc corporationē, inde incorruptibilem, hinc uisibilem substantiam, inde essentiæ firmitatem, hinc loci mutationem, inde quicquid idem est simplex & uniforme, hinc quicquid uarium mixtum & dissimile habet, sic opificis prouidentia disponente sortitum est.

Post hæc de elementorum integritate, & positura, & ordine, nos breuiter admonet per collectionem aquarum ad locum unum & præscriptas mari leges ne terram obruat. Nihil est enim quod magis indicet esse elementis præter corporeæ brutæq; naturæ inclinationem inditas leges ab intelligente causa, à qua & reguntur & suis in sedibus detinentur, quàm hæc aquarum repagula, quibus coercitus oceanus, cuius ad totum se terræ ambitum impetus ferret, quemadmodum ignis totus toti aëri incubat, quasi tamē uirga admonitus pædagogi, pedem refert, nec se ulterius profert quàm nostra salus & uita omnium animantium postulat. hoc neq; ad materiæ necessitatem quæ ad globi figuram omnia potius elementa pariter inclinat, nec ad fortuitum atomorum concursum, qualem somniat Epicurus, nec ad uim foeminariam naturæ mutæ, ut ait Straton, ignare totius finis referri potest, sed ad solam finalem causam, ad quam dirigere solius est mentis & prouidentia intellectualis. Propterea factum ut & hic Moses tractaturus de ordine elementorum huius tantum rei meminerit, & à Prophetis totiens hoc quasi potissimum argumentum diuinæ potentia & sapientia afferatur in medium. Hinc in prouerbijis cum certa lege et gyro uallabat abyssos. hinc illud qui circumdedit mari terminum suum: & apud Hieremiam: Me ergo non timebitis ait Dominus, qui posui harenam terminum mari. Et illud terminum posuisti quem non transgrediensur, nec operient terram. Quoniam autem tota elementorum constitutio ordinatur, admixta ea præsertim quæ sunt uiua, idcirco post terræ aquarūq; ordinem & firmamentū, subiecit statim præceptum terræ, ut germinaret

minaret plantas, cuius alioquin operis tractatus ad quintum potius diem spectabat.

CAPVTVARTVM.

Postquam egit de sphaera coelesti & elementari, proptereaq; de tota integritate corporeae uniuersitatis, restabat dicendum de incolis & ciuib; ut ita dixerim, ciuitatis huius mundanae cum coelestibus, de quibus agendum primo quasi de senatu praefectisq; urbis, tum etiam terrestribus quasi de plebe & populo. Coelestium igitur primo meminit, quae posuit Deus in firmamento ut essent signa & tempora, ut lucerent in caelo, & terram illuminarent. Solem dico Lunam & stellas. Altissimae hic pertractandae essent quaestiones, & quae sibi singulae iustum uolumen exposcerent, quo pacto haec sint sydera in firmamento, an uti partes eius nobiliores, quod sentiunt Peripatetici, an ut animalia in suis sphaeris, in aqua pisces, iumenta in terra, quod Eusebius, & Diodorus uolunt. Congressum hic item locus cum genethliacis sibi exposceret, diluendi per astra & praenoscendi futuros euentus scientiam hinc confirmatibus, quod Moses sydera in signa posita a Deo dixerit, scientiam non modo a nostris ut a Basilio, qui recte eam occupatissimam uanitatem uocauit, & ab Apollinario, & a Cyrillo, & Diodoro acriter taxatam, sed quam & boni Peripatetici respiciunt, & Aristoteles contempsit, & quod est maius & a Pythagora, & a Platone, & ab omnibus Stoicis repudiatam fuisse, author est Theodoricus. Querendum hic etiam de natura syderum, de motu, de principatu, de Lunae maculis, deq; omni syderali scientia aliquibus forte uideretur. Verum ad haec si descendamus quantum sunt pulchra & digna cognitu, audiemus fortassis Horatianum illud: Sed nunc non erat his locus. Quare ad opus haec destinatum differimus, quo Aristotelem Platonici conciliantes uniuersam philosophiam pro uirib; tractandam examinandaq; suscepimus.

CAPVTVINTVM.

Veniunt igitur ad Moysen, qui postquam de coelestibus dixit, terrestrium animalium memini ordine cognoscendi, quae uel ad aquas, uel terram, uel aerem, inhabitant, si tamen inhabitare aerem uolucres dici possunt. Nemo hic expectet aut exigit a nobis disputationem quo pacto corpora animalium ex elementis, aut quid sint indita a Deo naturis reru seminae rationes, si ne item ultra brutorum de fine ducta materiam a diuino potius principio omnis uita progeniat, ut constantissime asserit Plotinus, quem mox Latine legendum dabit in publicam utilitate Marsilius Ficinus noster longioribus etiam argumentis illuminatum. Cui sententiae suffragari fortasse uidebitur hoc loco Propheta, cum postquam dixit, producant aquae reptile animae uiuentis, adiecit postea, creauit Deus omnem animam uiuentem, ubi non id duntaxat quispiam obseruaret, quod & aquae producant Deo iubente, & deinde etiam Deus producat. Verum et illud

D quod

quod ubi de Dei opere agitur scriptū est, creauit Deus animā uiuentem, ubi autem de aquis non animā, sed reptile animæ uiuentis, quasi aquis uehiculum potius animi, id est, corporis mixtio accepta referat: Deo autem, id est, diuino principio animæ substantia, quæ uitæ datrix motus & sensus tēperato iam corpori extrinsecus illucescat. Sed de his aliās. Inter animalia terræ tria memorat Moses, iumenta, reptilia, & bestias, in quib. tres differentias brutorum irrationalium, quibus nec plures sunt, in commune nobis insinuat. Sunt enim bestię quæ perfectæ sunt phantasia medium inter irrationalia locum sortitæ, erudiri autem ab homine aut mansuescere nesciunt. Sunt reptilia quæ imperfectam habent phantasiam, mediā quasi inter bruta & plantas. Sunt iumenta, quæ & si carent, ratione, disciplinæ tamen humanæ quoque modo capaces cum sint: rationis aliquid participare uident mediā quasi sortita cōditionē inter bruta & homines.

CAPVT SEXTVM.

HActenus de tribus mundis, super cœlesti, & sublunari. Nunc agendum de homine de quo est scriptum: Faciamus hominem ad imaginem nostram, qui non tam quartus est mundus, quasi noua aliqua creatura, quàm trium quos diximus complexus & colligatio. Est autem plerumq; cōsuetudo à regibus usurpata & principib. terræ, ut si forte magnificam & nobilem ciuitatem cōdiderint. Iam urbe absoluta imaginē suam in medio illius uisendam omnibus spectandamq; constituent. Haud aliter Principem omniū Deū fecisse uidemus, qui tota mundi machina constructa, postremum omniū hominem in medio illius statuit ad imaginem suam & similitudinē formarū. Sed ardua est quæstio cur hoc priuilegium sit hominis imaginem habere Dei. Nam si Melitonis explosa infania qui humana effigie Deū figurauit, ad rationis mentisq; naturā recurramus, quæ uti Deus intelligēs est inuisibilis, item & incorporea, inde utiq; comprobabimus esse hominem similem Deo, præsertim qua parte in animo trinitatis imago representatur. Verum agnoscemus hæc eadem quāto in angelis sunt quàm in nobis, & potiora & contrariæ minus naturæ admixta, tanto cum diuina natura plus similitudinis & cognationis habentia. Nos autem peculiare aliquid in homine quærimus: Vnde & dignitas ei propria & imago diuinæ substantiæ cum nulla sibi creatura communis comperiatur. Id quid esse aliud potest: quàm quod hominis substantia (ut Græci etiam aliqui interpretes inuunt) omnium in se naturarū substantias & totius uniuersitatis plenitudinē re ipsa complectitur: Dico autem re ipsa, quia & angeli & quæcūq; creatura intelligens in se quodammodo continet omnia, dum plena formis & rationibus omnium rerum omnia cognoscit. At uerò quemadmodum Deus non solum ob id quod omnia intelligit, sed quia in seipso uerg rerū substantiæ perfectionem totam unit & colligit: Ita & homo (quanquā aliter ut ostendemus, alioquin non Dei imago,

imago, sed Deus esset) ad integritatē suę substantiæ omnes totius mundi naturas corrogaret & cunctis. Quod de nulla alia creatura siue angelica, siue cœlesti siue sensibile dicere possumus. Est autē hęc diuersitas inter Deū & hominem, quod Deus in se omnia cōtinet, uti omniū principium, homo autē in se omnia continet uti omnium medium, quo fit ut in Deo sint omnia meliore nota, q̄ in seipsis, in homine inferiora nobiliori sint conditione: superiora autē degenerent. Sunt ignis, aqua, aēr, & terra per uerissimā proprietatē naturæ suæ in crasso hoc & terreno hominis corpore, quod nos uidemus. Est præter hęc spiritale aliud corpus diuinius (ut inquit Aristoteles) quàm elemēta, quod cœlo proportionē responderet. Est præterea in homine uita plantarū omnibus his apud eū quibus & apud illas muneribus fungens, nutriendi, augendi, & generandi. Est sensus brutorum tam intimus quàm externus. Est cœlesti animus rationem pollēs. Est angelicæ mentis participatio. Est harum omnium simul in unū confluentium naturarū uerē diuina possessio, ut libeat exclamare illud Mercurij: Magnū o Asclepi miraculum est homo, hoc præcipuē nomine gloriari humana conditio potest, quo etiam factum, ut seruire illi nulla creata substantia dedignetur. Huic terra, & elementa: huic bruta sunt præstō & famulantur, huic militat cœlum, huic salutem bonumq̄ procurant angelicæ mentes, si quidem uerum est, quod scribit Paulus: esse omnes administratorios spiritus in ministerium missos, propter eos qui hæreditati salutis sunt destinati. Nec mirum alicui uideri debet amari illum ab omnibus, in quo omnia suum aliquid imò se tota & sua omnia agnoscunt.

CAPVT SEPTIMUM.

Homini mancipantur terrestria, homini fauent cœlestia, quia & cœlestium & terrestrium uinculum & nodus est, nec possunt utraque hæc nō habere cum eo pacem, si modo ipse secum pacem habuerit, qui illorum in seipso pacem & fœdera sancit. At caueamus quæso, ne in tāta dignitate constituti nō intelligamus: Verū illud ante oculos semper animi habeamus, uti & certā & exploratā & indubiam ueritatem, sicuti fauent omnia nobis eam legem seruanti. quę nobis est data, ita si per peccatum per legis præuaricationē de orbita defecerimus, omnia aduersa infesta inimicq̄ habituros. Rationabile enim ut quemadmodum non modò nobis, sed uniuerso, quod in nobis complectimur, sed auctori ipsius mundi omnipotenti Deo iniuriā facimus, experiamur etiam omnia, quæ in mundo sunt: & Deum in primis, potentissimos uindices & acceptæ iniuriæ grauissimos ultores. Hinc extimemus, quæ poenæ, quę supplicia maneāt transgressores diuinæ legis. Hi sunt, qui (ut dixit oraculum), *δαίμονες οὗτοι περιπατοῦντες ἐπὶ τῇ γῇ καὶ ἐπὶ τῷ πόντῳ, ἀνάμνησις λαμβάνουσαι τὸν τῆ ματιᾶς θεόν*, id est, qui pergunt circa terram, & circa pontum, & infelsi domantur sub uerbere Dei, hos cœlum, hos terra, hos tota mundanæ reipub. in concussa iustitia

D 2 fulmis

fulminat, & persequitur. Rei sunt enim uiolatæ uniuerſitatis, & læſæ maieſtatis diuinæ: Cuius imaginem foediſſima iniquitatis macula deturparunt. Hinc factum fortasse, ut apud Prophetas cum quid à Deo aut præceptum, aut uetitum promulgatur, citentur cœlū & terra testes, scilicet, quia & præcepti transgressio illa etiam uiolet, & de communi accepta contumelia ipſa quoq; de improbis dum Deo ministrant poenās sunt acceptura, & omnino omnem insaniam ſuperat adduci ut credamus cuiuspiam in ciuitate aliqua posito decorato ſummis honoribus licere in principem, in uniuerſam rempub. de ſe optimè meritam impune delinquere, ac non potius dari illum torquendum ſtatim & cruciandum: liſtoribus & carnifici, aut totius populi conſenſu lapidibus obruendum. Sunt autem carnifices, ſunt liſtores, in hac Dei repub. improbi dæmones; uiliſſimo miniſterio addicti in poenam antiqui ſcleris, hinc illud Pauli: Tradidi illum Satanae in interitum carnis, hinc dæmonis ultoris etiam apud Orphæum cognominatio, ſi fortè noſtris minus credamus. Quemadmodum autem ſcēlora hominum omnis creatura odit & execratur, ita recta illius uita & inſtitutio omnibus grata eſt, omnibus placet. Neq; enim (ut ita dixerim) non admitti in participatum & boni eius & mali omnia poſſunt, quæ tam arcto nexu illi implicita & coniuncta ſunt. hinc illud euangelicum: Si poenituit peccator exultare lætitia omnes angelos, hinc myſterij illius aperta ratio, quod abſconditum fuit à ſæculis, ut corrupta in primo Adam et deturbata de ſuo ſtatu natura noſtra per Chriſti crucem inſtauraretur, ſcilicet noſtra cauſa filius Dei & homo fit & cruci affigitur. Nam & cōgruum fuit, ut qui eſt imago Dei inuiſibilis primogenitus omnis creaturæ in quo condita ſunt uniuerſa, illi copularetur unione ineffabili, qui ad imaginem factus eſt Dei, qui uinculum eſt omnis creaturæ in quo concluda ſunt uniuerſa. Nec erat ſi cum homine tota natura periclitabatur eius iactura aut negligenda, aut reparanda per alium, quàm per quem tota fuerat inſtituta natura.

De mundorum inter ſc & rerum o-

mnium cognatione, Expoſitionis ſextæ, Lib. VI
Proœmium.

Deus unitas eſt ita ternario diſtincta, ut ab unitatis ſimplicitate non diſcedat. Eſt trinitas diuinæ in creatura multiplex ueſtigium. Nos hoc unum duntaxat hic attulerimus adhuc quod ſciam à nemine allatum, quod quam in creaturis unitatem uideamus, diſpartitam triplici ratione deprehendimus. Eſt enim primum in rebus unitas, qua unumquodq; ſibi eſt unum ſibiq; conſtat atq; cohæret. Eſt

ret. Est ea secundo, per quam altera alteri creatura unitur, & per quam deum omnes mundi partes unus sunt mundus. Tertia atq; omnium principalissima est, qua totum uniuersum cū suo opifice quasi exercitus cum suo duce est unū. Adest trifaria hæc unio unicuiq; rei per suam unam simplicem unitatē deriuatam ab illo uno quod & primum unum & trinum simul atque unum est, à patre inquam filio & spīritu sancto. Nam & patris potestas omnia producens, suam omnib. largitur unitatem, & sapientia filij rite omnia disponens, omnia inuicem unit & copulat, & spīritus amor ad Deum omnia conuertēs totum opus opifici nexu charitatis adiungit. Quemadmodum autem ut magis intimus: Ita magis unus est nobis Deus quā ipsi nobis, rursus unaqueq; res arctius sibi q̃ alijs mundi partibus iungitur, ita uniuersæ charitatis ordinē edocti, si legem dīuinam naturæ tabulis inscriptam sequi noluerimus, primo Deum ipsum supra nos supraq; omnia, secundo loco nos ipsos, tertio proximum diligemus. Propheta autem noster de ea unitate, qua unumquodq; sibi est unū, tunc satis dixit: cum rerum omnium sigillatim naturam examinauit. De illa autem, qua Deo unimur, tractatu proximo agetur. Vbi de felicitatis summa disputabimus. Reliqua ea est, qua diuersæ partes mutuo fœdere inuicem copulantur, de qua in præsentī à nobis agendum.

C A P V T P R I M V M.

Postquam igitur distinctas rerum naturas uidimus, & separatis (ut ita dixerim) stationibus dispositas, ne crederemus idcirco tantum ex his omnibus unum fieri uniuersum, quia singula à singulis (ut supra ostendimus) pro suæ naturæ conditione contineantur: indicare in suo etiam contextu. Propheta uoluit, qui, & quot modi essent, quibus naturæ rerum inter se inuicem copularentur, non solum ad curiosam hanc intelligentiam nos uocans, sed per hoc instruens & demonstrans qua noscitur & ratione his, quæ nobis sunt meliora, copulari possumus. Cogitanti autem mihi prius quā accederem ad uerborum enarrationē, quot modi aut essent aut cogitari possent, quibus res aliqua inuicem uel affinitatem uel copulam nanciscerentur, & discurrenti per omnia dogmata philosophorum, quib. à pueris insudauī: haud ultra quā quindecim genera occurrerūt. Quæ deinde accedens ad Mosem ita, dilucidē, ita apposite subindicata ab eo uidi, ut nusquam melius erudiri de illis quenquam posse crediderim.

C A P V T S E C V N D V M.

Statim igitur in prima die nescio breuius an dilucidius quinque modos complectitur, quibus coniungi aliquid alicui potest. Quod enim alteri coniunctū est, aut eius essentia est, aut est essentiæ proprietas, aut inest ei uti forma subiecto, aut eum attingit uel sicut transmutans id quod transmutatur, uel sicut ars subiectam sibi materiam. Similiter quinque à Mose legimus inuicem quasi comparata & connexa, cœlum & terram & inanitas

D 3 tem,

tem, abyssum & tenebras, spiritum Dei & aquas, lucem & corpora. Primum igitur coniunctionis modum designat nobis terra inanis & uacua, quoniam terra, id est, materia inanis est, nisi aliunde formis adimpleatur. Secundum indicant tenebræ super faciem abyssi. Nam abyssus sua quidem natura nec lucidus nec tenebrosus, sed illius tamen naturam tenebræ consequuntur, nisi accedens lumen illas fugauerit, quemadmodum & materiæ informitatem inanitatemque priuationis tenebræ consequuntur, donec adueniens eas species expulerit. Tertium ostendit lux oborta corporibus. Est enim in eis lux uti forma in subiecto. Quartum cælum & terra, quoniam non inhæret terræ cælum, uti forma uel accidens inest rei quæ perficit, sed coniungitur ei uti efficiens patienti & transmutans causa corpori quod transmutatur. Postremi exemplum est spiritus Domini, qui fertur super aquas. Artifex enim Domini sapientia & spiritalis natura omnino abiuncta à cōmertio corporis haud aliter iungi corporibus intelligitur, quam ars, quæ in mente est architecti, cœmento, lignis & lapidibus iungatur. Rursus autem & hanc considera consequentiæ rationem, esse terram ex se inanem, domesticas habere tenebras, tum proxime luci iungi, per lucem cœlo, per cælum substantiæ spiritali. Sed uideamus qualiter hæc se habeant in nobis. Terra terrenum est, corpus inane uita, uacuum sensu, superque ipsum sunt tenebræ, mors, torpor, inefficacia, immobilitas, insensatio: lux uita est, quæ illud uegetat, excitat, agit, mouet, & sensu præditum reddit: cælum est animus, fons illius lucis, & spiritus Dei est intellectus, lumen diuini uultus, & de his hoc loco plura etiam quam opus sit.

CAPVT TERTIVM.

EXaminemus quid sibi Moses in sequentibus uelit: et uidebimus decem alios modos ab eo insinuari, in quibus mutuam inter aliqua fœderationem intelligamus. Præter enim eos quos diximus sunt rursus & hi, quos numerabimus, quoniam aut pars aliquid est alterius, aut effectus, item si est pars, aut pars indiuidua est à suo toto, quo pacto, & Sol & Luna & stellæ in firmamento sunt, aut separabilis quemadmodum aque partes ab integritate sui elementi, ad quod confluxerunt. Si est effectus, aut à seminaria ratione intrinseca pululat sicut plantæ à terra pululant, ipsi tamen suæ parenti affixæ, & naturalibus unculis ligamentisque connexæ, aut ex suis principiis constat & conflatur, ut mixtum ex elementis. Quo pacto ex aquis & terra animalium corpora fiunt, aut causam habet extrinsecam, quæ trifariam diuidi potest in efficientem, exemplar & finem. Quorum trium exempla habemus à Mose dum & hominem Deus creat & efficit, & creat ad suam imaginem tanquam ad exemplar; & bestię homini sub sunt, fiuntque propter hominem ut propter finem.

DIximus de parte & effectu, eademq; ratione de toto & causa. Respondent enim hæ inuicē rationes. Sed neq; impleuimus omnia genera cognationis. Nam & de causa ea est reliqua species affinitatis, qua causa secundaria primariæ obedit & adiungitur, sicut cū Deus producit, aquæ producunt: & hæ quidem primo, quia proxima sunt causa, sed non aliter quàm Deo præcipiente, quia causa primaria magis influit quàm secūda. Similiter est finis secundarius principali appendens & annexus, quod sapienter significat dicens: posita sydera ut lucerent in cœlo, & illuminarēt terram. Neq; enim bonum inferiorum primarius finis est cœlestium. Sed id primum intendunt, ut sibi luceant. Tum postremo ut nos illuminent. Quapropter & apud Homerum cum auroram tum Solem immortalibus primum, tum & mortalibus exoriri ac lucem ferre legimus. Est item præter hæc omnia & homo homini, & leo leoni cognatus. & tamen neq; pars neq; effectus leonis est, si ab illo genitus non sit, hoc Propheta significat, cum simul pisces, simul aues, simul bestias terræ colligit & adunat. Est ultima ratio affinitatis, quæ est mediæ naturæ ad extrema. Nam cōuenit homo homini, animal animali, quia eandem participant essentiæ rationem, uel specialem, uel generalem. At medium non eadem est essentia quàm & extrema, sed temperatum quoquo modo ex illis, ita ab utroq; dissentit, ut cum utroq; communicet. Quod indicatū nobis à Mose, cum ponit firmamentum aquarum medium, diuidens supercœlestes aquas ab aquis, quæ sunt sub cœlo, ubi quæ sit mediæ natura sufficienter aperit, quemadmodū nos in procemio primi libri & secūdo capite quinti abūdē declarauimus.

Admonemur aut & hinc quid facto opus sit nobis, ut naturis melioribus uniamur, in quouis tota & summa posita est nostræ felicitatis. Nam & docet nos prima dies, tunc primū aquis depulsa nocte obortā lucem cū spiritus Domini eis incubuit. Vnde illud Iacobi significatur: Omne optimū donū de super esse à patre luminū. Quod ne nostros cōmemorem: Ita cōfirmat Iamblicus, ut nihil quasi uel mediocre promittere sibi posse de se humanā naturam uelit, nisi maiori, id est, diuino numine sit adiuta. Quod si est uerū & non modò à nostris, sed à philosophis etiā cōprobatū, profecto omne studiū nostrū in eo esse debet, ut cōuersi ad supera, quod sit per sacrā religionē, per mysteria, per uota, per hymnos, preces & supplicationes, inde nostrę infirmitati uires queramus. Hinc Platonice et Pythagorice disputatiōes à sacris precibus exorsæ desinūt in easdē, quibus & Porphyrius & Theodorus & omnes academici nihil utile magis, imò necessariū homini esse uno ore cōfirmāt. Indorū Bragmanes & Magi Persarū nihil aggressi unq; legunt nisi oratione pmissa. Quæ ideo gētium testimonia assero, ut quibus à malo demone persuasum, ut gētibus potius credāt

quàm ecclesiæ, uel ab his discant, quibus adhibent fidem neque ridendam, neque inutilem, neque indignam rem esse philosopho operam sumere, & quidem magnam atque assiduam in sacris precationibus, in mysteriis, in uotis, in hymnis Deo iugiter decantandis. Quæ res si quod hominum genus et iuuat maximè & decet, illis præsertim utilis & decora, qui studiis literarum & contemplandi ocio se dederunt. Quibus nihil necessarium magis quam ut quos in diuina identidem mentis oculos intendunt, & uitæ integritate depurent, & petita per ferulam orationis desuper luce largius illuminent, admonitiq; propriæ semper imbecillitatis cum Apostolo dicant sufficientia nostra est Deo est.

CAPVT SEXTVM.

Rursum examinemus quid nos aquarum, quid terræ dispositio doceat. Discamus à terra non edituros nos frugem, quā parturimus, nisi inuadentis nos fluxæ materiæ atque caducæ impetum represserimus, depulerimusq; & è sedibus nostris exturbauerimus irruentiū in nos quasi aquarum uolupratum gurgites & torrentes. Discamus ab aquis non prius illas existimatas idoneas piscibus procreandis quàm in unū totius sui elementi integritatem collectæ fuerint. Nam neque nos si diuulsi distractiq; ad diuersa fuerimus, si non toti collectis omnibus uiribus ad unam feremur intentionem, sobolem dare aliquam dignam nostra diuinitate in lucē poterimus. Continetur autem & hic altius mysterium, quemadmodum, scilicet guttis aquarum ea est felicitas, ut ad oceanum, ubi aquarum plenitudo, accedant, ita esse nostram felicitatem, ut quæ in nobis intellectualis luminis portio est ipsi primo omnium intellectui primæq; menti ubi plenitudo, ubi uniuersitas omnis intelligentiæ aliquando coniungatur.

CAPVT SEPTIMVM.

At maximum illud omnium quod firmamenti nobis doctrina significat, ubi uidemus non posse aquas inferiores superiorum aquarum beneficio aliquo locupletari, nisi cœlo intercedere: quod inter eas medium est collocatum: ita nos animo proponamus extremorum copulam non nisi per eam naturam fieri posse, quæ media extremorum cum sit utrunq; in se complexa. Ideo illa, id est, extrema inter se commode unit, quia in seipsa illa per proprietatē suæ naturæ prius uniuit. Ad monemur hinc magni illius sacramenti, quod gentibus stultitia, Hebræis scandalum, nobis Dei uirtus, & sapientia est, non posse hominē Deo coniungi, nisi per eum, qui cū in seipso hominē Deo coniunxerit, uerus mediator effectus, potest ita homines Deo annectere, ut sicut in eo filius Dei hominē induit, ita per eum homines Dei filij fiāt. Quod si uerum est quod dicimus, non copulari extrema inuicē nisi per mediū, id autē uerè mediū dicit, quod in seipso iā extrema uniuit, profecto si dispensatio illa ineffabilis in solo cōtingit Christo, ut uerbū fieret caro, solus etiā est Christus, per quē ad uerbū caro potest as-

test ascendere, nec est (ut rectè scripsit Ioannes) aliud sub celo. Non enim in quo oporteat saluos homines fieri. Quod diligenter aduertant qui cum Christo se dicunt credere, cōmunem tamen religionem aut suam unicuique, in qua est natus, credunt sufficere ad cōsequendam felicitatem. Non mihi, non ipsis rationibus credant, sed Ioanni, sed Paulo, sed Christo ipsi, qui dixit: Ego sum uia. Ego sum ostium, & qui per me non intrat fur est & latro.

De felicitate quæ est uita æterna.

Expositionis septimæ, Lib. VII. Proœmium.

In totius mundi gradus, ordinem & naturam sexta absolutæ expositione quasi sex diebus exegimus: reliquum ut septimo hoc tractatu quasi sabbato quatuor commentariis de sabbato mundi & quiete tractaturum, quæ uero naturam in superioribus instituiamus, id est, de earum felicitate tractemus (aurum dicam rebus) tractantem Moysen ut per ueritatem futuræ omniū audiamus. Est autem felicitas (ut theologi prædicant) aliaquam per naturam, aliaquam per gratiam consequi possumus. Illam naturalem, hanc supernaturalem appellant. De prima id est, de naturali satis dictum Moysè, quoniam rerum cognita natura, naturalem quoque earum felicitatem cognoscimus. Reliquum ut doceat de secunda Prophetam se potius exhibens quam doctorem, quoniam cum scripsit Moyses nondum erat gratia, sed futurum erat ut esset. Verum quoniam mihi uideor uidere scitulos quosdā dixerim an uappas potius & nebulones, qui se uocant philosophos cum nihil sint minus uidentes statim de gratiam & felicitatem supernaturalem, quasi uana hæc nomina & aniles fabulæ sint, uolui breuipsecutam hac de re cum illis disputationem sicuti proœmii facere septimi libri, rem & seorsum omnibus utilis & necessariam ualde operi, quod suscepimus, ubi altissimis philosophiæ radicibus nixam & stabilem stare sententiam theologorum dilucidè comprobamus. Felicitatem ego sic definio, reditum uniuscuiusque ad suum principium. Felicitas enim est summum bonum, summum bonum, id est, quod omnia appetunt, quod autem omnia appetunt, id ipsum est, quod omnium est principium, ut Alexander Aphrodisiensis in commentariis philosophiæ, & Græci interpretes in Aristotelis Ethicæ attestantur. Idem igitur finis omnium, quod omnium principium Deus unus omnipotens & benedictus optimus omnium, quæ autem esse aut cogitari possunt, hinc de illi præcipue appellationes apud Pythagoricos unum, scilicet, & bonum. Unum enim cognominatur, quia omnium est principium, quemadmodum unitas principium est totius numeri, bonum autem, quia omnium finis omnium quies & absoluta felicitas est. Videre iam possumus, si siuis paulo solentiores, rationem duplicis felicitatis,

tis. Felicitas enim possessio atque adeptio est huius primi boni. Bonum hoc adipisci dupliciter possunt res creatæ, aut in seipsis, aut in ipso. Nam & in seipso hoc bonum est super omnia exaltatum superinhabitans diuinitatis abyssos, & per omnia diffusum in omnibus inueniuntur. hic quidē perfectius, illi imperfectius pro rerū conditione à quibus participatur. Vnde (ut scribit Poëtæ) Iupiter est quodcūq; uidet, & Iouis omnia plena sunt. Vnaquæq; igitur natura cū in se Deum habeat aliquo modo, quia tātum Dei habet quantū habet & bonitatis (bona aut omnia quæ Deus fecit) reliquum, ut cū perfectā omnibus numeris suam habet naturā, sed adeptā Deum quoq; in se adipiscatur, & si Dei adeptio, ut comprobauimus, est felicitas, in seipsa aliquo modo sit felix; hæc est naturalis felicitas, quā & maiorem & minorem diuersę res pro naturarū diuersitate sortitæ sunt. Ignis res est anima carens, participat autē Deum multis rationibus. Nam primo est, & unumquodq; quod est participatum Dei est, qui est ipsum esse, itē, quæ ignis species certa & actus est, Deo est similis, qui prima species primus est actus, & dum ignis ignem producit diuinam fecunditatem, dum se intra terminos suæ cōtinet sphaeræ iustitiam, dum nobis de seruit beneficentiam pro suæ naturæ modulo imitat. Hæc ignis dum agit suam adeptus perfectionem felix est quantum capax ipse felicitatis. Feliciores plantæ, quæ præterea uitam feliciora animantia, quæ etiam cognitionē sortita ut plus perfectionis, ita plus etiam in seipsis diuinitatis inueniunt. Optima omnium mortalium conditione homo, qui sicut natura: ita naturali felicitate alijs præstat, præditus intelligentia & libertate arbitrij præcipuis dotib. & ad felicitatem maximè conducentibus. Suprema inter creaturas angelica mens et substantiæ nobilitate finis consecutione, cuius maximè particeps, quia illi & iuncta & proxima est. At uerò ut supra diximus per hanc felicitatē, nec plantæ, nec bruta, nec homo, nec angelus, Deum, qui est summū bonū, in ipso Deo, sed in seipsis attingunt. Quapropter & pro naturarum capacitate gradatim felicitatis ratio uariatur. Quare & de hac solum loquuti philosophi felicitatē uniuscuiusq; rei in optima operatione suæ naturę collocauerūt, & de angelis quidem quos uocant mentes et intellectus, etiam si summā illorum perfectionem hanc faterent quod Deū intelligerent, cognitionē tamen Dei, quā habēt, haud aliā statuere, præter eā, quæ seipsos cognoscunt, ut de Deo tantū intelligant, quantum de Dei natura in eorum substantia repræsentatur. De homine autē & si diuersi diuersa senserint, omnes tamen intra humanæ facultatis angustias se tenuerunt, uel in ipsa tātum ueri uestigatione quod Academici, uel in adeptiōe potius per studia philosophiæ (quod Alpharabius dixit) felicitatem hominis determinantes. Dare aliquid plus uisi, Auerrois, Auicenna, Abubacher, Alexander, & Platonici nostram rationem intellectu, qui actu est, aut aliquo superiore, nobis tamen cognoscendo quasi

to quasi in suo fine firmantes, sed neque hi hominem ad suum principium neque ad summum bonum adducunt. Quas ego eorum disputationes atque sententias nec reprobare nec aspernari, si de naturali se tantum felicitate dicere profiteantur. Certum enim per eam non posse hominem aut angelos altius euehi quam ipsi dicant. Quod uel hac ratione maximè comprobatur, quoniam si nixum propria fortitudine nihil supra seipsum potest asurgere (alioquin seipso esset ualidius) utique nihil nitens per seipsum ad felicitatem maius aliquid uel perfectius sua natura assequi poterit. Sed dicant mihi philosophi si hæc in rebus sola felicitas, cur uel ipsi fatentur inter animalia solum hominem natum ad felicitatem. Cur enim alia præter hominem ad suos quoque fines perueniant: possumus dicere esse aliorum quam hominis minorem felicitatem, at nullam esse quo pacto defendemus? Quinimò cum à fine, à natura statuto reliqua infra hominem nunquam, homo ferè semper exorbitet, uidebitur nisi alio se priuilegio iactet, infelicissima omnium humana conditio. Audiamus igitur sacros theologos dignitatis nostræ nos admonentes, & quæ ultro nobis à patre liberalissimo diuina bona præstantur, ne quæso ipsi crudeles in nostros animos & male grati erga Deum opificem reijciamus. Diximus supra summam felicitatis in Dei esse adeptione, quod est summum bonum & principium omnium. Dupliciter autem illam posse contingere: quoniam uel in creaturis, quibus se Deus participat, uel in ipso Deo Deum assequimur. Ostendimus item, quod & ostendemus, tres creatas non posse uiribus suis ad hanc postremam, sed ad illam duntaxat accedere. Est autem illa, si animaduertimus, umbra potius felicitatis quam uera felicitas, quemadmodum creatura, in qua Deum attingit, non summa bonitas, sed summæ bonitatis, id est, diuinæ tenuis umbra est. Adde quòd res per illam seipsis potius quam Deo restituntur, non id assequuntur, ut ad suum principium redeant, sed hoc tantummodo ne à seipsis discedant. Vera autem & consummata felicitas ad Dei faciem contuendam quæ est omne bonum, ut ipse dixit: & ad perfectam cum eo principio, à quo emanauimus, unionem nos reuehit & abducit. Ad hanc angeli attolli quidem possunt, sed non possunt ascendere. Quare peccauit Lucifer dicens: Ascendam in coelum. Ad hanc ire homo non potest, trahi potest, unde Christus de se, qui est ipsa felicitas dixit: Nemo uenit ad me nisi pater meus traxerit illum. Bruta autem & quæ infra hominem, nec ire, nec trahi, ad illam possunt. Ideoque solus homo & angelus ad eam sunt facti felicitatem, quæ est uera felicitas. Potest uapor conscendere in altum, sed non nisi attractus radio solis, lapis & corpulenta omnis substantia neque radiū usquequaque admittere, neque per illum tolli in sublime potest. Hunc radium, hanc uim diuinam, hunc influxum, gratiam appellamus, quia Deo & hominem & angelum gratos efficiat. Habent autem philosophi huius doctrinæ manifestum

exemplum

exemplum in corporibus. Corporum enim aliqua in rectum, aliqua in orbem feruntur. Motus rectus, quo elementa ad proprias sedes uehuntur, figurat foelicitatem, per quam in propria natura perfectione res stabiliuntur. Motio circularis, per quam corpus ad eundem unde abscedit terminum circumuoluitur, expressissima imago est ueræ foelicitatis, per quam creatura ad idem principium redit, à quo processerat. Sed uide quàm omnia utrinq; conueniunt. In orbē non mouentur nisi immortalia & incorrupta corpora. Ad Deum non redit nisi immortalis & æterna substantia. Elementa ut suos motus perficiant non alia indigent ut quàm indito sibi à genitura uel grauitatis impetu uel leuitatis, quemadmodū etiam ad naturalem foelicitatem singula proprio impetu propria uia feruntur. At uero coelestia etsi idonea sint motui circulari, non ipsa tamen sibi sufficiunt ad hunc motū explendū, sed diuino opus motore, qui illa uerset & circumuoluat. Deniq; sic perpetuæ apta circuitioni illa corpora sunt, ut nō facere eam, sed suscipere possint. Haud aliter nobis atque angelis accidit. Tales enim sumus natura, ut non circumagere nos & reflectere, sed circumagimotricæ uia gratiæ & reflecti in Deum possunt. Hinc illud, qui aguntur spiritu Dei, hi filij Dei sunt. Qui aguntur dixit, non autem qui agunt. hoc distamus a cœlo quod illud naturæ necessitate, nos pro nostra libertate mouemur. Pulsat enim assidue animum tuū spiritus motor. Si obaudias, tibi relinqueris, tuo corpori, tuæ infirmitati, miser & infelix. Si admittas, statim Deo plenus per orbem religionis ad patrem ad Dominum reportaris, in eo uitam semper possessurus, in quo & semper etiam antequam fieres uita fuisti. Hæc est uera foelicitas ut unus cum Deo spiritus simus, ut apud Deum non apud nos Deum possideamus, cognoscentes sicut et cogniti sumus. Ille enim nos non per nos, sed per seipsum cognouit. Ita & nos cognoscemus illum per ipsum & non per nos. Hæc est tota merces, hæc est uita æterna, hæc est sapientia, quam sapientes sæculi non cognouerunt, ut ab omni multitudinis imperfectione redigamur in unitatem per copulam indissolubilem, cum eo qui est ipsum unum. Pro hac foelicitate Christus orabat ad patrem hæc modo: Pater fac quemadmodum ego & tu unum sumus, ita & hi nobiscum unum sint. Hanc Paulus separabat dicens, cognoscam non ex parte, sed sicut est, & si sperabat nonne iure dicebat, Quis me separabit à charitate Christi? & cupiebat dissolui ut cū Christo fieret unum. Ab hac cecidit dæmon, quoniam ad illam ascendere, non rapi uoluit. Ideoq; illud amisit, quod habuisset si permanisset. Ex hac radice notū quæ sors infantium, qui decessere nondū initiati. Scilicet apud se manent, nec suis bonis exuti, nec diuinis locupletati. Nobis in alterutram partem cadendum, aut summam miseriam, aut summam foelicitatem. Quoniam qui in causa est ne motorem recipiat, nō solum immunem se facit gratiæ, sed & naturam uiciat, ad cuius integritatem hoc attinet, ut agnita

agnitum spiritum quærat, non recuset, & proculdubio recta esse natura non potest, quæ maioris boni propositi specie aut rejicit aut contemnit: Quare postquam Christus est agnitus, sequi Christum non induunt, non solum prima felicitate, sed & secunda, id est, naturali iure priuante, quia gratiam nolle, nō nisi corruptæ est & labefactæ naturæ. Quemadmodum autem nos uiuentes sub Euangelio. Ideo Christum Dei uirtutē & sapientiam in nobis recipimus, quia uti iam datum humanis generi amamus & retinemus. Ita & patres sub lege uetere illum recipiebant, cum futurū aduentum & credebant indubie & sperabant alacriter & ardentius desiderabant. Sed sicut non ut præsentem iam, sed ut futurum recipiebant, ita neque præsentem quasi iam spiritus inhabitantis nisi postquam aduenit fructum experti sunt. Cum post peractum in ara crucis ineffabile sacrificiū descendente ad eos Christo ab eo uti motore circumacti momento turbinis ad libertatem, & euecti ad summæ felicitatis gradum fuerunt. Ad hanc felicitatem religio nos promouet, dirigit & impellit, quemadmodum ad naturalem ducem utimur philosophia. Quod si natura rudimentum est gratiæ, utique & philosophia inchoatio est religionis, neque est philosophia quæ à religione hominem se mouet. Recte igitur & nos cum à Mose, postquam sex dies de natura sumus philosophati, septimo die diuinis uacantes de super naturali felicitate dicemus.

C A P V T P R I M V M.

DVplex (uti ostendimus) supremæ huius felicitatis natura est capax, angelica & humana. Illa cœlum, hæc terra dicitur: quia angeli cœlum, nos terram inhabitamus. Et de cœlo non est quod dicat amplius, quia nō angelorum, sed hominum legem scripturus est. Ad homines igitur descendens inquit: Terra erat inanis & uacua, & tenebræ erant super faciem abyssi. Non creat Deus inanitatē, non creat tenebras. Sed terra (inquit) inanis & tenebræ erāt: Non dicit hæc fuisse creata, sed fuisse. Quod cur sit dictum patebit simul cum cognouerimus quæ hæc inanitas: quæ hæc tenebræ sint. Natura humana, quæ terra dicitur angelis cōparata, statim ab initio, quia statim peccauit, inanis erat & uacua originali iustitia, & peccati tenebris facies eius, id est, ratio obducebat. Neque hæc fecit Deus, sed hominis malitia, qui uolens se his bonis priuauit, quibus illū Deus ditauerat. Sic naturæ corruptæ status à Propheta describitur, quæ quo pacto deinde à Deo per Abrahamā, per Mosē, per Prophetas, nouissime uero per unigenitum filium suum & pristinæ dignitati restituta, et ad summā felicitatem parata fuerit in sequentibus demonstrabitur. Verū & quo tempore aquæ obductæ tenebris erant infectæ, scilicet, primæuis sordibus notæ originalis, spiritus tamen Domini fouebat eas. Quod est dupliciter intelligendum, & quod lumine Diuini uultus quod signatum est super nos, id est, lumine naturalis intelligentiæ homines regebantur, & quod diuine tum pro-

E uidentia

videntiæ cura humanum genus destitutum non erat, sed spiritus Domini fouebat aquas, spiritus ille, qui (ut ait Apostolus) intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus, & tunc assidue cogitabat quo pacto illas à uenenis purgaret, quib. antiquus serpens eas infecerat & ecce statim iubet oriri lucem, & orta est lux. Abraham scilicet ille sapientissimus, fundator primus ueræ religionis: Primus, qui & naturæ legem absoluit, & de Diuina lege meditaretur. Primus, qui cultum unius Dei aduersus idola & gentes hominibus persuaderet. Primus, qui & tenebras erroris depellere, & malis dæmonibus qui principes tenebrarum dicuntur, bellum indicere est aggressus, unde merito lux cognominatus. Quod quia & discipuli Domini omnes fecerunt, omnes à Domino lux mundi sunt appellati. Hæc est lux prima quæ mundo affulsit, & inter dæmonum uerique Dei religionem quasi inter lucem tenebrasque distinxit.

CAPVT SECVNDVM.

Hunc sequuta est lex, quæ merito cognomento dicitur firmamentum, statim in sui exordio, hoc ipso scilicet quod nunc tractamus annuncians nobis opera manuum Dei (ut cecinit David: & opera manuum eius annunciant firmamentum) Data igitur lex per angelum Moysi, firmata uerbo Dei, quæ adhuc magis quam superior lux gentes ab Israëlitis, id est, in pietatem à pietate, quasi aquas supercoelestes ab aquis quæ sunt sub cælo discriminauit. Dicuntur autem Iudæi aquæ supercoelestes, quia soli (ut inquit Hieremias) signa cæli non timent, quæ gentes timent, soli non, aut stellas aut cælum, sed stellarum & cæli, authorem ac Dominum, & agnoscunt & agnitum colunt ac uenerantur. Gentes autem contraria ratione, aquæ sub cælo sunt, quando & dæmones caliginosi aëris incolæ, quæ regio supra aquas est, adorant & colunt, & uisibile cælum, sydera & planetas sibi Deos ac Dominos faciunt.

CAPVT TERTIVM.

Erat autem futurum, ut nisi maior aliqua uis & misericordia Dei obstaret, aquæ quæ sunt sub cælo, id est, idolis seruientes, totam terram inuaderent & occuparent: Sic infectio totius mundi de prima macula. Sic satanæ ultoris imperiū & ius in nos reos antiquæ noxæ & huiusmodi seruitutis pene obnoxios postulabat. Sed benefica semper & salutaris prouidentia Dei unam ex terræ partibus, & si exiguum quantum iustitiæ leges patiebantur ab aquarum iniuria liberâ esse uoluit, hæc est Iudæa uocata terræ promissionis, quia & Abraham & posteritati à Deo promissa fuit. Cui nostræ expositioni Prophetæ omnes adstipulant, apud quos totiens gentium imperus in Israëlitas aquarum & maris incursionibus comparatur. hinc illud: eleuauerunt flumina uocem suam: & mirabiles elationes maris, & illud sonuerunt & turbatae sunt aquæ eorum, & non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris, & profecto non
aliter

ulterius Iudæam intra huius magnæ regionis terminos conclusam circumvallabant gentes, quam tunc terræ hanc portionem utiq; modicā quam habitamus undiq; circumuallat oceanus. Sed & pluribus in locis euidentissimè in literis Christianis per aquas gentes designantur. Nam & scriptum est aquæ quæ uisisti gentes sunt, & cum Dominus Iesus unum fecit ex aqua, quod in pharisæi domo defecerat, figurate ut nos scribunt, significauit aquas, id est, gentes ad eam fidem esse uocandas. Quæ apud Iudæos apud quos fuerat antea in posterum deficeret. Idem in mysteriis tradunt idcirco æquam uino misceri, quod aquæ, id est, gentes sanguinem Christi per fidem crucis hauriant & combibant. Illa igitur pars asserta à iugo aquarum Dei providentia fuit, ut si reliqua terra obruta undis spiritalis nequitie inutilis & deserta erat futura nec idonea fructibus uitæ religionis, hæc saltem esset, quæ lucē suscepta quam protulit prima dies & rore celi quod secunda statutum est, id est, doctrina legis ad ubertatem adiuta, germinaret in terra quasi herbas, plantas, & arbores, iudicia, ceremonias, & bonos mores, donec cum temporis plenitudo uenisset etiā quod Esaias optabat Salvatorem felicissimā germinaret.

de illis uisum. CAPUT QUARTUM.

¶ Terceriam temporis plenitudo. Si enim numerus quaternarius plenitudo est numerorū, nonne erit & dies quartus plenitudo dierum? Videte igitur quid nobis afferat, quartus dies. Cælum secundo die firmatum, id est, sex sine Sole & Luna ac stellis erat: capax quidem futuræ lucis, sed obcurum adhuc, nec insigni aliquo lumine illustratum. Aduenit dies quartus, quo Sol Dominus firmamenti, id est, Christus Dominus legis et humanæ ecclesiæ Christi compar & sponsa, & qui multos ad iustitiam eruditur Apostolici doctores in firmamento uti stellæ in perpetuas æternitates effulgentes, ad uitam scilicet uitam mundam uocantes. Sol firmamentum non dissoluit, sed perficit, & Christus legem non uenit ut dissolueret, sed ut perficeret. Lux primæ diei Abrahami plenissimus uidit diem quartum, quæ est dies Christi, & gaudens est. Vidit radium suæ lucis, id est, uocem religionis, quem mundo iurauerat per solem iustitiæ, per lucem ueram illuminantem omnes homines in uniuersum orbem latissime diffundendum. Vidit Iesum Christum splendorem paternæ substantiæ inuicem sordem his qui in tenebris & in umbra mortis sedebant, & principem tenebrarum principem mundi trahens eisei foras, & de mentibus hominum excludens. Hæc uidit & exultauit, uidit diem quartum & lætatur est. Hæc diem quam fecit Dominus, quæ dominus homo fit, quæ Deus habitauit in nobis, exultemus & nos de lætemur in ea. Quam autem uera quam solida sit nostræ rationis expositio attendatis quæso paulo diligentius Christiani fratres. Vide & uobis potentissima tela contra lapideum cor Hebræorum de uisitatione eorum petita subministrabuntur. Probabimus

autem illud primo ex testimonijs Iudeorum per opera dicti quatuor huiusmodi Christi nobis significari; secundo, ostendamus nobis Messiam expectantari per nullam rem congruentius quam per Solomonem colligimus quod et uidentissime ex temporum ratione non uenturum ad posterum Christum, sed Iesum ex Nazareth filium uirginis promissum Hebraeis Messiam fuisse. Est inter decreta ueteris Hebraice disciplina post sex dies. Genesios sex mille annos mundi sic designari ut sint quibus hodie dicunt opera primi diei uasiniuum eorum, quæ primo mundi millenario futura erant ut contingerent opera item secundi eorum quæ in secundo, & sic deinceps eodem semper utrobique successione ordine seruat, cui sententia non attestatur inter iuniores Moses Gerundinensis theologus prima celebratatis apud Hebraeos. Meminit & Diuus Hieronymus in expositione Psalmi illius qui Mosi inscribitur, uidetur opinio hæc fundamento præcipue illi inni quod mille anni (ut inquit Propheta) unus dies sunt apud Deum. Quartus igitur dies si uera est hæc doctrina, uasiniuum est eorum quæ quarto millenario mundi euentura sunt. Agnuntur etenim iuxta annales Hebraeorum, & quam approbant ipsi annorum supputant nem quarto mundi millenario Iesum apparuisse, computant illi ab Adam ad diluuium annos mille quingentos quinquaginta sex, a diluuium ad Abraham annos ducentos & nonaginta duos, atque ita ab Adam ad Abraham colliguntur anni mille octingenti quadraginta octo. Agnuntur autem Isaac ad ruinam secundi templi quæ fuit post Christi mortem huiusmodi annos circiter (neque enim refertur ad uiuum) mille sexcentos octaginta. Supputant enim ab Isaac ad exitum ex Ægypto annos quadringentos & triginta, ab exitu ad templum quod Salomon edificauit eodem fere, & Salomone ad templi desolationem per Babylonios annos quadringentos & decem, a templi inauguratione sub Esdra ad hanc usque Titum captiuitatem annos quadringentos uiginti. Hæc si omnes sumas ille legem, computabis a mundi exordio ad Christum iuxta ipsorum Hebraeorum mentem annorum tria milia quingentos & octo, ut & in ipso quarti millenarii medio Christus aduenit & intra eiusdem millenarii quasi intra sex menses quarti diei & Lunari est eadem lux testis in dæmonstrat illius numerabilis martyrum, apostolorum, & sanctorum multitudine quæ intra quingentos annos post Christi mortem omnes caruerunt, & fœmententi, id est legis obliuiscitatem & nostræ ætatis tenebras illuminauerunt. At dicibile præter istud per hæc tempora Iesus aduenit. Non enim habet Iesum fabricum fuisse nisi ostenderis creditum a nostris futurum ut periret repperta Christus ueniret. Bene res habet & equius postulant & nos præfari facile possumus quod iure postulant. Manifestum enim uulgata publica apud eos feruntur Iesum præcyla citra omnem figuram, citra uelamen ex ipso Iesuo dicente quarto mundi millenario uenturum Messiam, quæ necesse

ficta

Heptaplus.

13

ficta uideantur à me, uel pro arbitrio interpretata, afferam testimonia ipsorum Thalmutistarum, cum quibus nobis est controuersia, qui & illorum faciunt mentionem & ipsa ueritate cogente fatentur præterisse tempus ab Helia prædictum de aduentu Messiae. Verba hæc sunt in capite cui titulus est, לפני איריחו הוא רבי אליהו ששת אלפים שנה חיי העולם, שני אלפים הוחו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעונותינו, שרבי יצחק ברוך מה שיצא hæc sic Latine interpretemur uerbum uerbo reddens. Dixerunt filij, siue discipuli Heliae. Sex mille annorum mundus. Duo mille inane. Duo mille lex. Duo mille dies Messiae, & propter peccata nostra quæ sunt multa præterierunt de eis quæ præterierunt. Hæc illi. Age nunc, ipsis uerbis ante omnium oculos propositis, postquam nec commentitium nec arbitrarium ego quicquam afferre possum, discutiamus examinemusq; uerba præculi & statim propositi compotes erimus. Sex mille annorum, inquit, est mundus: quod uel sic interpretemur: Post sex mille annorum curricula, quod etiam ex nostris multi crediderunt, consummationem mundi quasi sabbatum futuram, uel si (quod est uerius) illam diem nemo nouit, in hunc sensum accipiamus, de ulteriori, scilicet, tempore nullum in lege uaticinium haberi, sed hoc ad propositam non attinet quæstionem. Videamus, quod sequitur. Duo mille inane. Duo mille lex, tum Messias: inane uocat (ut Hebræi omnes interpretes dicunt) tempus ante traditam à Deo hominibus ullam legem. Sed uideo insultantem Iudæum dicentemque si duo mille anni sunt ante legem, & duo mille legis uenturus: ergo Messias non quarta est, dum quartus agitur millenarius: sed die potius quinta, quia post quartum, scilicet, millenarium. Sed enim responsio facilis, ut quam ueritas animosa suppeditat. Quod enim dicitur ab Helia duo mille inane. Duo mille lex: haud sic accipiendum quasi integrum tempus duo mille annorum futurus sit mundus absque lege, similiterq; duo mille annos permansura sit lex, sed quod & tempus legis naturæ ad secundum perueniet millenarium, & tempus legis ad quartum usque perueniet. Sed & antequam secundus exactus, sit lex, & antequam quartus elabatur, erit Messias. Quam ego expositionem mihi ipse nec fingo nec somnio, sed eam me ipse Helias docet, ipsimet docent Thalmutistæ. Quod tibi etiam Iudæa aspis (nisi aures occludas) mox erit manifestum. Inquit Helias duo mille inane, & duo mille lex. Videamus in quem sensum fuerit uerum quod dicitur de inani, indeq; discamus rationem exponendi id, quod dicitur de lege. Principium legis aut à Mose accipimus, aut ab Abraham. A Mose accipi non potest, quoniam fuisset inanitas supra quam per duo mille & trecentos annos, aut circiter. Totidem enim fere ab Adam ad Mosem. Accipiendum igitur legis principium ab Abraham, cui datum foedus circumcisionis totius antiquæ le-

E 3 gis

gis radix & firmamentum, ab Adam autem ad Abraham si suas consulant historias haud integrum spacium duō mille annorum, sed mille duntaxat octingentos quadraginta octo effluxisse inueniunt. Quo fit ut non post secundum millenarium, sed intra eius terminos inanitati, legis plenitudo succederet. Quare eadem ratione non post quartum millenarium, sed dum quartus ageretur inanitati legis, plenitudo euangelica succedere debuit, quod si impudenter & pertinaciter negare pertendant, audiant suos Thalmutistas nostram sententiam maximè roborantes. Fatentur enim ipsi iam tunc cum scribebant præterisse tempus ab Helia prædictum de aduentu Messiae, id quod suis imputant peccatis. Quod si uerba Heliae sic acciperentur, ut post quartum millenarium Christus esset uenturus intra fines ipsius quarti, nec dixissent nec dicere potuissent Thalmutistæ, præterisse tempus promissi à Prophetis Messiae, quoniam quo tempore scripta est doctrina Thalmutica, quam nos attulimus, nondum à mundi exordio fluxerant anni quatuor millia. Apparuit enim ut supra ostendimus, Iesus post annos a mundi exordio iuxta Hebræos tria millia quingentos & octo. Scriptum (ut ipsi tradunt) Thalmut Hierosolymitanum trecentesimo anno post Christi mortem. Babylonium autem centesimo anno post Hierosolymum. Quare utrumque intra fines quarti millenarii conscriptum est, & tamen præterisse tempus dictum ab Helia de Christo uenturo & fatentur & conqueruntur. Quo hic se contendunt aut quas latebras quærent, ut hunc nostrum solem ipsis inuitis per uniuersum illucescentem omnino fugiant, omnino non uideant? Fatentur Thalmutistæ (si non credunt ueteribus) prædicta à Prophetis de aduentu Christi tempora præterisse. Fatentur creditum à Prophetis uenturum illum per ea tempora, per quæ Iesum ipsi aduenisse uolunt. Nec sui doctores omnino non ueri sunt, cum dicunt ob eorum peccata non uenisse Messiam. Neque enim illis uenit: qui eum non agnouerunt. Neque est Messias, id est, redemptor, uindex pessimæ captiuitatis, beneficus rex, retributor terræ promissionis, id est, supernæ Hierusalem, nisi ipsi, qui Messiam eum confessi sunt, quod si in propria uenientem sui non receperunt, non sunt iam sui, qui erant sui, sed ab ortu ueniunt & ab occasu, qui in sinu Abrahamæ recumbant, filij autem dilectionis efficiuntur in tenebras exteriores. Vnde & importuna eorum soluitur quæstio, saluti futurum Messiam Hebræis. Christum autem exitio fuisse & perditioni. Neque enim sunt Hebræi, qui promissum Hebræis ex stirpe Daud regem & Dominum non modò non sequuntur aut colunt, sed quasi latronem, quasi sacrilegum, quasi prophænum, per omnem iniuriam & contumeliam cruci affigunt. Si filij Abrahamæ essent, perstarent in institutis Abrahamæ, & cuius diem hunc, scilicet, quartum ille præuidens gauisus est, ipsi quoque gaudentes aduentantem exciperent.

aperent. Attulit pacem Mefsias hominibus, sed non omnibus. Neque enim dictum ab angelis simpliciter, & in terra pax hominibus, sed adiectum, hominibus bonæ uoluntatis. Vtique idem Sol, qui puros oculos illuminat, ægros & debiles cæcat & obscurat. & recta fit ratione, ut qui bonis est salutaris, idem malis sit noxius. & qui amicos beat, utpote potens & non ingratus: Idem etiam hostes fulminet & disperdat. Si male euenisset Iudæis suscepto Christo, non fuisset Christus. Sed si male euenit crucifixo, utique fuit Christus. Qui de suis uictoribus etiam cruci affixus, tunc cum maximè uictus apparuit, tanta eorum cum strage & calamitate triumphauit. Quid igitur cæci Solem expectatis? Adest Sol & lucet, sed lucet in tenebris, & tenebræ uestræ illum non comprehendunt. Præterijt dies quartus, quo ortus est Sol. Qui non dissoluit legem sed perfecit, sicut neque Sol firmamentum destruit, sed exornat, sed perficit: sed illustrat. Probauimus ex ordine diei quarti & tempore aduentus Christi intelligenda de eo quæ hic dicuntur. Probemus idem ex figuræ similitudine, quia per nullam aliam rem imaginari Christum congruentius possumus, quàm per Solem. Nam & in Sole posuit tabernaculum suum, & exijt de tribu Iuda, cuius signum est Leo Solare animal, & cum Solem in re publica Plato uisibilem filium Dei appellet, cur non intelligamus nos imaginem esse inuisibilis filij. Qui si lux uera est illuminans omnem mentem expressissimum habet simulachrum hunc Solem, qui est lux imaginaria illuminans omne corpus. Sed quid alia quærimus? ipsum Solem interrogemus, qui patiente Christo aduersa Luna deficiens consensum nobis suæ naturæ euidenter ostendit. Vt iure optimo nos, ne tangam altiore causam, diem quam uocant mathematici Solis & diem Domini uocauerimus, & illius cultui totam mancipauerimus. Vel hinc ostendentes non esse cur amplius corporeum Solem (ut olim gentes) colamus, quasi regem cœli & dominum, postquam Sol inuisibilis coæternus patri & coæqualis, per quem & cœlum & terra condita sunt, sedentes in umbra mortis homines illuminauit.

C A P V T Q V I N T V M.

Sed iam examinemus an quæ sequuntur opera diem quartum respondeant his, quæ post aduentum Christi euenisse compertum est, ut tunc demum hanc nostram expositionem, ut ueram, ut stabilem recipiamus, cum illi undiq; attestari, & consonare omnia cognouerimus. Videamus quid fiat post diem quartum. Producent aquæ, pisces, & aues: producit terra, pecora, & iumenta. Reuocemus ad mentem quid superius per aquas diximus significari, quæ sub cœlo locatæ, collectæ sunt ad locum unum, quid item per terram, quæ ab illarum diluuio facta est immunis.

B 4 Dixit

Diximus per aquas gentes, per terram Israëlitas figurari, quod & multis cum testimonijs Prophetarum, tum similitudinis rationibus comprobauimus. Vidimus autem ante Solis exortum steriles aquas nihil producere, quod esset bonum. Terram autem feracem quidem, sed exigui fructus, olerum, scilicet, atq; herbarum. Post Solem & aquæ maiori etiam quam terra foecunditate duo genera proferunt animantium, aues & pisces. Terra non iam contenta arboribus & fruticibus, et magna pecora, & iumenta producit. Nonne uidetis me etiam tacente impletum uerbum boni Simeonis, ut esset hic noster Sol, lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Israël. Nonne habemus sub oculis expressam, si nihil aliter interpretemur & gentium uocationem, & transformationem terrestriis Hierusalem, umbratilisq; synagogæ in ueram ecclesiam, & perpetuam Dei coelestemq; ciuitatem. Ante Solis exortum aquæ nihil producant. Terra producit aliquid, sed tenue, sed exiguum. Quoniam ante Christi aduentum apud gentes nullum specimen uitæ, nullus fuit fructus ueræ religionis. Apud Israëlitas fuit quidem uitæ spes aliqua, & uiam lucis ex parte cognouerunt, & ueram coluerunt religionem, sed inchoatam, sed imperfectam, donec ille ueniret, qui est uia, ueritas & uita. Et nisi ad hoc mysterium recurramus, afferat mihi quispiam rationem, cur terræ ornatum & sobolem ita partitus est, ut alia quidem ante Solem protulerit, alia autem post Solem. Cur item ante Solem nihil producant aquæ, terra aliquid producit. Cur duo genera animantium ab aquis, unū duntaxat genus a terra producit. Cur auis aëreum animal aquis asseribitur. Nam (ut agamus de primo) non satisfacit si dicamus quod quidam dixerūt, herbas & plantas de terra educi ante facturā Solis, ne uirtute eius creatæ uiderentur. Nam multo magis eadem ratione, & pisces, & aues, & omnis elementorum ornatus debuit fieri ante Solem, ne uirtute eius factus crederetur. Reliquisset igitur suspicionem Moses, & si ad plantas, utpote imperfectiores producendas Solis lumine opus non fuisse, fuisse tamen ad animalia producenda, quæ sunt perfectiora. Consequens enim, ut si illo non adiuuante perfectiora in lucem uenissent: possent & sine illo fieri quæ sunt minus perfecta: Non reciprocatur autem ratio, ut si absque eo fuerint facta quæ sunt ignobiliora, utpote plantæ despiciatissimum genus uiuentium, potuerit etiam eius opera non intercedente produci omnigena animalium natura. Verius igitur, unde nos diximus, authoris consiliū inuestigatur. Similiter si dicat aliquis, relata ad aquas animantia, quæ in aquis degūt, uidebit unū potius genus ad eas, duo aut ad terram, fuisse referenda, quia auis terram potius quam aqua domicilium est, & citra omnem controuersiam, si animalis naturam consideremus, aut terrestre, aut aëreum animal auis est, aquatile nullo modo est. Sed audite altissimas omniū rationes, ad Christi, ad ecclesiam

ג'תתקכ"ח

in quo uidentes de templo eijciuntur, sunt figurati. Et Christus Israelitas oues appellat, Apostoli autem, quibus mandata conuersio Gentium, piscatores à Domino sunt appellati, quorum princeps Petrus, qui Romę dominę Gentium, quasi oceani, quasiq; cetarum piscator erat futurus. Christus autem, qui se dixit non missum nisi ad oues quę perierunt de domo Israël, sibi non piscatoris, sed pastoris potius nomen uindicauit.

CAPVT SEXTVM.

Manifesta etiam hinc dissolutio questionis, quę diu corst interpretes huius libri. Cur secundo die non fuerit dictum: Er uidit Deus quoniam bonum. Si enim dicamus quod dici solet, ideo factum, quia opus aquarum eo die absolutum non fuit, sed tertio, in quo aquę quę sunt sub celo confluxerunt ad locum unum, haud plene uidebitur satisfactum: neq; enim opus secundi diei, proprium est dispositio aquarum, sed dispositio firmamenti, quod inter aquas medio loco firmatum est. fuit autem eo die & firmamenti factura, Cum dixit Deus, fiat firmamentum, & distinctio aquarum, cum dixit, & diuidat aquas ab aquis, factis absoluta. Aquarum autem collectio quę dicta est mare, & terrę reuelatio, & plantarum productio, sicut alterius operis omnino rationem habent, ita & alio, id est, tertio die, ad quę spectabant, consummatę sunt. Quęrenda igitur ratio de altiori mysterio. Firmamentum (ut supra ostendimus) legem figurat, & erat firmamentum ut informe, ita neq; perfectum simpliciter donec. Sole, Luna ac stellis fuit instructum: quemadmodum neque lex, non quidem mala, ut dicunt Manichęi, sed neque bona erat simpliciter, id est perfecta, donec Christus uenit, qui legem impleuit. Si malum fuisset firmamentum, solis non recepisset, si fuisset bonum Sol non egressusset. Sed firmamentum uocatus bonum, quatenus solis ceterorumq; syderum erat capax, sicut capax bona erat lux, quatenus pędagogus nobis erat in Christo, & multa permisit Moyses ob duritiā populi, quę Euangelium postea non permisit. Quod autem legem non possimus appellare malam, ut credidit Manes, possimus tamen appellare nō bonam apertissime docet Propheta, apud quē Deus de Hebręis loquens, inquit, Deditis pręcepta non bona, non dixit pręcepta mala, sed pręcepta non bona id est, non perfecta, non absoluta, non consummata, quod confirmant ueteres Hebręi doctores, qui illud interpretantes ecclesiastici. Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Vana, inquit, etiam lex, donec uenerit Messias. & de his quidem hactenus.

CAPVT SEPTIMVM.

Quoniam autem supernum beneficiū corporati uerbi, id fuit, ut per Baptismi sacramentū, per quod uirtus Christi in nos transfundit, regeneremur

generemur in filios Dei non ex sanguinibus, sed ex Deo nati, postremo hoc nobis indicat Moses, cum post exortum solem & mundo demonstratum, post aquarum terræque fertilitatem, hominem facit ad Dei imaginem non terrenum hominem, sed coelestem. Conuersis enim ad Christum gentibus & Iudæis, hoc erat reliquum, ut per sanctissimum lauacrum dominicæ cruci se conformantes, reformarentur ad imaginem Dei. Nam si Baptismus Dei filios facit, filius autem imago patris, nonne totius trinitatis uirtus operans in baptismo illa est, quæ dicit: Faciamus hominem ad imaginem nostram. Si igitur sumus ad imaginem Dei, sumus & filij. si filij & hæredes sumus, hæredes Dei, cohæredes Christi. Sed qui sunt filij? scriptum à Paulo est, Clamare nos, Abba, pater, in spiritu sancto. Qui igitur spiritu uiuunt, hi sunt filij Dei, hi Christi fratres, hi destinati æternæ hæreditati, quam mercedem & fidei & benè actæ uitæ, in coelesti Hierusalem feliciter possidebunt.

Expositio primæ dictionis, id est,

In principio.

Am ad calcem uentum est operis, septiformi uniuersi contextus expositione decursa, sed superesse aliquid adhuc cognosco, intactum à nobis & indiscussum, quod etiam primo loco exponendum uidebatur, id est, quid sibi uelit prima dictio legis, quæ est: In principio. Non temere autem aut sine causa de hoc principio, in fine totius operis dicere uolui, nec aut de Dei filio hic sum disputaturus, quod est principium, per quod facta sunt omnia. Est enim sapientia patris. Nec probaturus idem sentire cum nostris, hoc loco ueteres Hebræos, quod alibi faciemus, sed cogitamus per aliam interpretandi rationem, gustum dare lectoribus Mosaicæ profunditatis: quod non antea faciemus, quam cum de dogmate quodam, quod uerè paradoxon est, antiquioris Iudaicæ disciplinæ, pauca deliberauimus. Firma est sententia omnium ueterum, quæ ut indubiam uno ore confirmant, omnium artium, omnis sapientiæ & diuinæ & humanæ integram cognitionem, in quinque libris Mosaicæ legis includi, dissimulatam autem & occultatam in literis ipsis, quibus dictiones legis contextæ sunt, quo modo nunc declarabimus. Sumamus gratia exempli, primam particulam libri Geneseos, uidelicet ab exordio, usque ad locum ubi est scriptum: Et uidit Deus lucem quod esset bonum. Est tota illa scriptura tribus & centum elementis cognomentata, quæ eo modo disposita, quo ibi sunt dictiones constituunt quas legimus, nihil nisi commune & triuiale præ se ferentes. Corticem, scilicet, consistat hic literarum ordo, hoc textum medullæ interius abditæ latentium myste-

myſteriorum, at uocabulis reſolutis, elementa eadem diuulſa ſi capiamus, & iuxta regulas quas ipſi tradunt, quæ de eis conſtant diſtiones poſſunt, ritè coagmentemus, futurum dicunt, ut eluceſcant nobis, ſi ſimus capaces occluſæ ſapientiæ, mira de rebus multis ſecretiſſima dogmata, & ſi in tota hoc fiat lege, tum demum ex elementorum hæc, quæ ritè ſtatuatur, & poſitione & nexu, erui in lucem omnem doctrinam ſecretaꝝ omnium liberalium diſciplinarum: dixi autem, ſi ſimus capaces occluſæ ſapientiæ. Nam fieri poteſt, ut tractantibus nobis diſſoluentibusq; & componentibus aliquas diſtiones, patiantur inde multa uocabula, multiplex item ſeries orationis, quæ magna doceat, magna ſignificet, ſed niſi aliquis de ea re doctrinam alibi ſit conſequutus, quid illa ſignificent non intelligens, quaſi inutilia atque fortuita non contemnere non poteſt: neque enim dogmata & doctrinas ibi diſcere poſſumus, ſed ſolum poſſumus cognoſcere. Hæc ego, ut non probo aſſerens uel atteſtor, quia de eis nec feci periculum, nec me facere poſſe conſido, ita neque nego neque contemno, tum quia magnos hæc opinio habet authores, tum quia de Moſe qui in tota domo Dei ſuis fidelis, maiora etiam facile credi poſſunt. Quæ autem mihi, non illas quidem abyſſos intranti, ſed huius maris litus radenti, gemmarum diuitiæ occurrerint, quas neque Hermus neque Pactolus apud poëtas ferre dicuntur, non ingratum fore putavi, noſtris hominibus ſi publicarē. Libuit periclitari in prima operis diſtione, quæ apud Hebræos. Breſit, apud nos In principio legitur, an ego quoq; uſus regulis antiquorum, eruere in lucem inde cognitu dignum aliquid poſſem. Igitur præter ſpem meam, præter opinionem inueni, quod neque inueniens ipſe credebam, neque credere alij facile potuerunt, uniuerſam de mundi rerumq; omnium creatione rationem, in una ea diſtione, apertam & explicatam. Rem dico mirabilem inauditam & incredibilem, ſed mox credetis, ſi attenderitis, & res ipſa uerum me demonſtrabit. Diſtio illa apud Hebræos hoc modo ſcribitur בראשית Ex hac igitur, ſi tertiam literam primæ coniungamus, fit diſtio אב id eſt, ab: ſi geminatè primæ ſecundam addamus fit אבב id eſt, bebar: ſi præter primam omnes legamus fit אבשית id eſt, reſit: ſi quartam primæ & ultimæ connectamus, fit אבשה id eſt, ſciabat: ſi tres primas quo iacent ordine ſtatuamus, fit אבא id eſt, bara: ſi prima omiſſa tres ſequentes, fit אבב id eſt, roſc: ſi omiſſis prima & ſecunda duas ſequentes, fit אב id eſt, es: ſi tribus primis omiſſis, quartam ultimæ copulemus, fit אב id eſt, ſeth: rurfus ſi ſecundam primæ, fit אבב id eſt, rab: ſi poſt tertiam quintam tum quartam ſtatuamus, fit אבב id eſt, hiſc: ſi primas duas ultimis coagmentemus, fit אבשה id eſt, berith: ſi ultimam primæ, fit ultima diſtio & duodecima quæ eſt אב id eſt, tob uerſo: quod frequentiſſimum apud Hebræos thau in thet elementum. Videamus autem quid primo hæc Latine ſignificent, tum quæ per ea, non ignaris philoſophiæ,

lofophiæ, de tota natura myſteria reuelentur. Ab, patrem ſignificat. Be-
 bar in filio & per filium (utrūq; enim ſignificat beth præpoſitio.) Reſit,
 principium. Sabbath, quietē & finem. Bara, creatio. Ros, caput. Es, ignem.
 Seth, fundamentum. Rab, magni. Hiſc, hominis. Berith, fœdete. Tob, bo-
 no. Et totam ſi ordine conſequenti orationem texamus erit huiusmodi.
 Pater in filio, & per filium principium & finem, ſiue quietem creauit, ca-
 put, ignem & fundamentum magni hominis, fœdete bono: hæc tota o-
 ratio ex prima illius dictionis reſolutione & compoſitione diſſultat, cu-
 ius quàm altus quàm plenus omni doctrina ſit ſenſus, haud palam eſſe o-
 mnibus poteſt. Sed ut aliqua ſtatim, non tamen omnia omnibus aperta,
 quæ per has uoces nobis ſignificatur, notum omnibus Chriſtianis, quid
 ſit patrem in filio, & per filium creaffe. Quid item ſit, Filium principium
 eſſe & finem omnium? Eſt enim & (ut ſcribit Ioannes) & ipſe Princi-
 pium ſe appellauit, & nos demonſtrauimus finem rerum omnium eſſe, ut
 principio ſuo reſtituantur. Cætera paulò obſcuriora, quid illa, ſcilicet, ſi-
 bi uelint: caput, ignis & fundamentum magni hominis: quid illud ſit fœ-
 dus, & qua ratione bonum dicatur. neq; enim ſtatim in promptu omni-
 bus uidere, hic explicatam mundorum quatuor, de quibus agimus, o-
 mnem rationem, cognationem, item & felicitatem, de quibus poſtremo
 nos diſputauimus. Primum igitur illud aduertendum, uocari à Moſe
 Mundum, hominem magnum. Nam ſi homo eſt paruus mundus, utique
 mundus eſt magnus homo. hinc ſumpta occasione, tres mundos, intelle-
 ctualem, cœleſtem & corruptibilem, per tres hominis partes, aptiſſimè ſi-
 gurat, ſimul indicans, hac figurâ, non ſolum contineri in homine mundos
 omnes, ſed & quæ hominis pars, cui mundo reſpondeat, breuiter decla-
 rans. Cogitemus igitur in homine tres partes, ſupremam caput, tum quæ
 à collo ad umbilicum protenditur, tertiam, quæ ab umbilico extenditur
 ad pedes. ſunt enim & hæc in hominis figura, uarietate quadam diſcluſæ
 & ſeparatæ. Sed mirum quàm pulchre, quàm examuſſim, per exactiſſi-
 mam rationem, tribus mundi partibus, proportionem reſpondeant. Eſt in
 capite cerebrum ſons cognitionis, eſt in pectore, cor, ſons motus uitæ &
 caloris. ſunt in patre poſtrema genitalia membra, principium generatio-
 nis. Itidem autem & in mundo ſuprema pars, quæ eſt mundus angelicus
 ſiue intellectualis, eſt ſons cognitionis, quia facta illa natura, ad intelligen-
 dum eſt. pars media, quæ eſt cœlum principium uitæ motus & caloris, in
 qua ſol uti cor in pectore domnatur: eſt infra Lunam, quod omnibus no-
 tum, generationis principium & corruptionis. uidetis quàm aptè omnes
 hæc mundi partes & hominis inuicem congruant. Designauit autem Mo-
 ſes, primam quidem nomine proprio capitis: ſecundam autem ignem ap-
 pellauit, & quia hoc nomine à multis cœlum cenſetur, & quia in nobis
 hæc portio principium eſt caloris. tertiam uocauit fundamentum, quia

F per

per eam (ut notum omnibus) totum hominis corpus fundatur & substat-
netur. Adiecit autem, quod hæc creauit foedere bono, quia inter eas fœ-
dus pacis & amicitiae, ex naturarum cognatione & mutuo consensu, per
sapientiae Dei legem sancitum est: quod fœdus ideo est bonum, quia ad
Deum, qui est ipsum bonum, ita dirigitur & ordinatur, ut quemadmo-
dum inter se totus mundus unus, ita & cum suo authore potremo situs
num. Imitemur & nos sanctissimum fœdus mundi; ut & mutua
charitate inuicem simus unum, & simul omnes
per ueram Dei dilectionem, cum
illo unum feliciter ex-
istamus.

HEPTAPLE FINIS.

LECTORIS.

Ex Noningentis illis, quas præmissimus Conclusionibus, æmulorum Pici non-
nulli, prætextu fidei & religionis zelo, tredecim propositiones, stellulis siquidem &
abaci numero signatas, condemnauerant: multis bonis uiris probatas. Cum igitur
aduersarios aperte eos nihil contra moliri, famam uerò suam nonnihil uellicari senti-
ret, Apologiam edidit ipse, qua calumniatorum rationes refellit. Propositionum au-
tem damnatarum series, hæc est:

- 1 De descensu Christi ad inferos.
- 2 De pœna peccati mortalis.
- 3 De Adoratione crucis & imaginum.
- 4 An suppositari à Deo possit natura irrationalis.
- 5 De Magia naturali & Cabala Hebræorum.
- 6 De Eucharistiæ sacramento.
- 7 De Salute Origenis.
- 8 Non esse in libera potestate hominis, credere.
- 9 De accidentibus in Sacramento.
- 10 De uerbis consecrationis.
- 11 De miraculis Christi.
- 12 An Deus intelligat.
- 13 De abdita animæ intelligentia.

IOAN.

IOANNIS PICI

Mirandulæ V.C. Conclusiones,

DCCCC. quas olim Romæ disputa-
tandas exhibuit.

IOANNES PICVS MIRAN-

DVLAE, LECTORI.

Adscriptis numero noningentis Dialecticis, Moralibus, Physicis, Mathematicis, Metaphysicis, Theologicis, Magicis, Cabalisticis, cum suis tum sapientum Chaldaeorum, Arabum, Hebræorum, Græcorum, Aegyptiorum, Latinorumque placitis, disputabit publicè, Ioannes Picus Mirandulanus, Concordiæ Comes. in quibus recitandis, non Romanæ linguæ nitorem, sed celebratissimorum Parisiensium disputatorum, dicendi genus est imitatus, propterea, quod eo nostri temporis philosophi plerique omnes utuntur. Sunt autem disputanda dogmata, quod ad gentes attinet, & ipsos hæresiarchas, seorsum posita, quod ad partes philosophiæ, promiscuè, quasi per latyræ omnia simul mixta.

Conclusiones secundum doctrinam Latinorum philosophorum & theologorum Alberti Magni, Thomæ Aquinatis, Henrici Gandauensis, Ioannis Scoti, Ægidij Romani, & Francisci de Maronis.

SECUNDVM ALBERTVM XVI.

- 1 Species intelligibiles, non sunt necessariae, & eas ponere, non est bonis Peripateticis consentaneum.
- 2 Corruptis omnibus indiuiduis speciei humanæ, hæc est uera, homo est animal.
- 3 Hæc est in quarto modo dicendi per se, homo est homo.
- 4 In quolibet puncto materiæ, sunt per habitum inchoationis potentiarum essentia omnium formarum naturalium, materiæ coæternæ secundum philosophos, concretae secundum fidem.
- 5 Forma in intensione & remissione, non uariatur secundum essentiam, sed secundum esse.
- 6 Anima separata intelligit per species sibi à principio sui esse concretas, quibus dum est in corpore, aut nunquam aut raro utitur.
- 7 Sonus fertur secundum esse reale, usque ad principium nerui auditui.
- 8 Lumen non habet in medio nisi esse intentionale.
- 9 Organum auditus, est neruus expansus ad concauum auditus.
- 10 Obiectum per se, & propriæ sensus communis est magnitudo, ut bene dixit Auicenna.
- 11 Status Stat. speciem cuius dicimur reminisci, totaliter esse perditam.

F 2 12 Non

- 12 Non introducitur vegetabilis anima ante sensualem, nec sensualis ante rationalem, sed tota simul.
- 13 Licet ad receptionem speciei concurrat sensus passivè, ad iudicandum tamen de sensibili activè concurrat.
- 14 Corpus mobile, est subiectum scientiæ naturalis.
- 15 Corporis (in eo quod corpus) cōsideratio, ad Metaphysicum spectat.
- 16 Potentia respectatua materiæ, non addit supra materiam rem, sed rationem.

SECUNDVM THOMAM XLV.

- 1 Si spiritus à filio non procederet, à filio non distingueretur.
- 2 Processus spiritus sancti temporalis, attenditur secundum dona gratiæ gratum facientis.
- 3 Contingens rerū quæ sunt, erūt aut fuerūt, existentia ideo Deo fuit ab æterno infallibiliter nota, quia fuit æternitati eius p̄sentialiter præposita.
- 4 Contingentia ad utrumlibet futurorum cognitorum à Deo, simul stat cum infallibilitate diuinæ scientiæ.
- 5 Quodcunq; contingens Deus sciuit esse futurum, necessario scivit illud esse futurum.
- 6 Ex diuina bonitate potest sumi ratio prædestinationis aliquorum, & reprobationis aliorum, & sola diuinā uoluntas est ratio, quod istos reprobat & alios eligit in gloriam.
- 7 Licet Dei uoluntas consequens semper impleatur, non tamen necessitatem rebus uolitis necessario imponit.
- 8 Nec, habens gratiam, potest etiam de potentia Dei absoluta Deo non esse acceptus ad uitam æternam, nec, non habens, esse acceptus.
- 9 Opus ab anima charitate formatā, meretur æternam gloriam de condigno.
- 10 Potuerunt tres diuinæ simul suppositare unam naturam.
- 11 Virtutes morales & cardinales remanebūt in patria post resurrectionē.
- 12 Beatitudo est essentialiter in actu intellectus. Corollarium. Nec fruitio, nec aliquis actus uoluntatis, est essentialiter beatitudo.
- 13 Sacramenta nouæ legis, sunt causa gratiæ, non solum sine qua non, sed etiam per quam.
- 14 Verum corpus Christi est in cœlo localiter, in altari sacramentaliter.
- 15 Impassibilitas corporum post resurrectionem erit ex pleno dominio animæ super corpus.
- 16 Christus in ultimo iudicio iudicabit non solum in natura humana, sed etiam secundum naturam humanam.
- 17 Licet defendi possit quoquo modo, creaturā posse creare, rationalius tamen est, credere potentiam creandi creaturæ communicari non posse.
- 18 Æuum est subiectiue in angelo beatiore.
- 19 Non potest esse peccatum in aeternitate, nisi sit defectus in ratione.

20 Non

- 20 Non potest per Dei potentiā idem corpus esse simul in diuersis locis.
- 21 Non est sub eadem specie, angelorum purificatio.
- 22 Deus in patria per speciem non uidetur, sed ipse per suam essentiam intellectui applicatur, ut species intelligibilis.
- 23 Vnum supra ens non addit nisi priuationem diuisionis.
- 24 Subiectum & propria passio realiter distinguuntur.
- 25 Forma generatur per accidens.
- 26 Materia signata, est principium indiuiduationis.
- 27 Eadem est numero qualitas à principio alterationis usq; ad finem.
- 28 Tota libertas est in ratione essentialiter.
- 29 In generatione substantiali fit resolutio usq; ad materiam primam.
- 30 Ens dicit immediate decem conceptus ita interunitos, ut non unus sint, sed ad unum.
- 31 Essentia & existentia in quolibet creato realiter distinguuntur.
- 32 De eadem re nullo modo, actu distincta extra animam, possunt uerificari contradictoria.
- 33 Materia nullum dicit actum entitatum positium.
- 34 Nulla uirtus moralis præter iustitiam est subiectiue in uoluntate.
- 35 Hac propositio, Homo est risibilis, non in secundo modo dicendi per se.
- 36 Duo accidentia solo numero differentia, non sunt in eodem subiecto.
- 37 Grauiā & leuiā à nullo alio motore mouentur, quā uel à generante uel à remouente prohibens.
- 38 Grauiā potius seipsis, quā à seipsis mouentur.
- 39 Phantasma est agens secundarium & instrumentale in productione speciei intelligibilis.
- 40 Difficultas intelligendi & ex parte ipsius intellectus, & ex parte ipsius intelligibilis prouenire potest.
- 41 Potentiā animæ ab anima realiter distinguuntur.
- 42 Quiditates in particulari à Metaphysico non considerantur.
- 43 Implicat contradictionem, materiam esse sine forma.
- 44 Non est ponenda in Deo idea materiæ primæ.
- 45 Non sunt ponendæ ideæ generum.

SECUNDVM FRANCISCVM VIII.

- 1 Ideo hæc est falsa, Essentia generat, quia essentia est ultimate abstracta, & generat, formaliter prædicatur.
- 2 Potest uideri essentia sine personis, & una persona sine alia.
- 3 Voluntas non potest non frui, ostenso obiecto fruibili.
- 4 Ens denominatiuè dicitur de Deo.
- 5 Quiditates habent ab æterno suū esse formale à se, non ab extrinseco.
- 6 Nulla diffinitio adæquat diffinitum.

- 7 Pluralitas formalitatum stat cum identitate reali.
 8 Esse non est de quiditate Dei, sed dicitur de eo in secundo modo.

SECUNDVM IOANNEM SCOTVM XXII.

- 1 Charitas non est distinctus habitus ab habitu gratiæ, quo mediante spiritus sanctus animam inhabitat.
 2 Idea lapidis non est aliud quàm lapis productus à diuino intellectu inesse intelligibili, quod est esse secundum quid, existens in mente diuina, sicut cognitum in cognoscente.
 3 Qui dixerit personas in diuinis absolutis proprietatibus distingui, catholicæ ueritati non repugnabit.
 4 In Christo fuerunt duo esse.
 5 Praxis est operatio alterius potentiæ ab intellectu, apta nata conformiter elici rationi rectæ ad hoc ut sit recta.
 6 Vnumquodque indiuiduum est indiuiduum per propriam differentiam indiuidualem, quæ dicitur hecitas.
 7 Ens dicitur de Deo & creatura uniuoce in quid.
 8 Ens de suis passionibus & ultimis differentiis quiditatiue non prædicatur.
 9 In Christo non fuit scientia acquisita. (catur.
 10 In appetitu superiore ponendæ sunt uirtutes.
 11 Gratia est subiectiue in uoluntate, non in essentia animæ.
 12 Corpus Christi ex se fuit impassibile.
 13 De potentia Dei absoluta possibile est culpam originalem deleri sine infusione gratiæ.
 14 Post passionem Christi potuerunt cerimonialia ueteris legis sine peccato obseruari.
 15 Per hæc uerba præcise, Hoc est corpus meum, non expressis uerbis præcedentibus, scilicet pridie quàm pateretur, non potest consecrari.
 16 Relatio creaturæ ad Deum, est idem realiter fundamento distincta formaliter, & ex natura rei.
 17 Quælibet alia relatio à fundamento, realiter distinguitur.
 18 Aliquid potest mouere seipsum de actu uirtuali, ad actum formalem.
 19 Actus intelligendi ab obiecto & intellectu, tanquam duobus agentibus partialibus, ut quod causatur.
 20 Actus intelligendi nobiliori modo causatur ab intellectu quàm ab obiecto, quodcumque sit obiectum, modo non sit beatificum.
 21 Substantia non cognoscitur per speciem propriam.
 22 Habitus actum producit, ut causa partialis effectiua.

SECUNDVM HENRICVM GANDAVENSEM XIII.

- 1 Datur lumen superius lumine fidei, in quo theologi uident ueritates theologicæ scientiæ.
 2 Paternitas est principium generandi in patre.

3 Pro

- 3 Processiones distinguuntur in diuinis penes intellectū & uoluntatem.
- 4 Ista propositio non est concedenda, essentia est pater filij.
- 5 Dæmones & animæ peccatrices patiuntur ab igne, in quantum calidus est, afflictione eiusdem rationis cum ea, qua affliguntur corpora.
- 6 Operationes angelorum mensurantur tempore discreto.
- 7 Angeli intelligunt per habitum scientialem sibi connaturalem.
- 8 Irascibilis & concupiscibilis ita distinguuntur in appetitu superiori, sicut in inferiori.
- 9 Habere aliquid itatiuam & diffinibilem realitatem, commune est figmentis, & non figmentis.
- 10 Amicitia est uirtus.
- 11 Ratitudo formaliter cuiuslibet creati est respectus.
- 12 Ad hoc ut sit mutuitas realis relationis, requiritur quod fundamentum ex sua natura ordinetur ad aliud tanquam ad suam perfectionem.
- 13 Relatio non distinguitur à fundamento realiter.

SECUNDVM AEGIDIUM ROMANVM XL

- 1 Potentia generandi in diuinis, nec est essentia diuina præcisè & absolute sumpta, nec relatio uel proprietas, nec constitutum ex ambobus, nec alterum istorum cū inclusione alterius, sed est essentia cū modo reuelatiuo.
- 2 Theologia nec est practica nec speculatiua, sed affectiua.
- 3 Deus sub ratione glōrificationis, est subiectum in theologia.
- 4 Pater & filius non solum duo spirantes, sed etiam duo spiratores dici.
- 5 Angeli non fuerunt creati in gratia. (possunt.)
- 6 Ideo angelus est obstinatus & impoenitens, quia subtracti sunt ei diuini impetus speciales.
- 7 Superior angelus illuminat inferiorem, nō quia ei uel obiectum præsentet luminosum, uel quod in se est unitum illi particulariset & diuidat, sed quia inferioris intellectum confortat & fortificat.
- 8 Sensus gustus ut gustus est, non solum saporabile, sed humidum per.
- 9 Calor si sit etiam separatus, ignem generare poterit. (cipit.)
- 10 Ad hoc quod aliqua scientia alteri non subalternetur, sufficit quod fiat reductionem ad per se nota in suo genere abstractionis.
- 11 Dato uacuo si aliquid in eo moueatur, in instanti mouebitur.

Conclusiones secundum doctrinam Arabum, qui ut plurimum Peripatheticos se profitentur, Auenroem, Auicennam, Alpharabium, Auempaten, Isaac, Abumaron, Moysem, & Mahumeth.

SECUNDVM AVENROEM XLI.

- 1 Possibile est prophetia in somnis per illustrationem intellectus agentis super animam nostram.
- 2 Vna est anima intellectiua in omnibus hominibus.
- 3 Felicitas ultima hominis est, cū cōtinuatur intellectus agens possibili

F 4 ut for

ut forma, quam continuationem & Latini alij quos legi, & maximè Ioannes de Gandauo peruerse & erroneè intellexit, qui non solum in hoc, sed fermè in omnibus quæsitis philosophiæ, doctrinam Auenrois corruptè omnino & deprauauit.

4 Possibile est tenendo unitatem intellectus, animam meam, ita particulariter meam, ut non sit mihi communis cum omnibus, remanere post mortem.

5 Quodlibet abstractum dependet à primo abstracto, in triplici genere causæ, formalis, finalis, & efficientis.

6 Impossibile est eandem speciem ex propagatione & ex putrefactione generari.

7 Deus primum mobile non solum ut finis, sed ut uerum efficiens & proprius motor mouet.

8 Quilibet motor cœli est anima sui orbis, faciens cum eo magis unum substantialiter, quàm fiat ex anima bouis & sua materia.

Corrolarium, anima cœli prius dat suo orbi esse mobile & perfectum, quàm ei det motum.

9 Cœlum est corpus simplex, non compositum ex materia & forma.

10 Tres modi per se sunt ad demonstrationem utiles, primus, secundus, & quartus.

11 In omni demonstratione præterquàm in demonstratione simpliciter, fieri potest circulatio.

12 Grauiæ & leniæ mouent se per accidens mouendo medium per se.

13 Cœli non sunt idem in genere, diuersi in specie, ut credidit Auicenna.

14 Nulla scientia probat suum subiectum esse, nec partem principalem sui subiecti.

15 Vniuersalia sunt ex parte rei in potentia tantum, actu autem per operationem animæ.

16 Dimensiones interminatæ sunt coæternæ materiæ præcedentes in ea quamlibet formam substantialem.

17 Quælibet intelligentia præter primam, non intelligit nisi primam.

18 Nulla est uia ad probandum simpliciter abstractum esse præter uiam æternitatis motus.

19 Quicquid est in genere, est corruptibile.

20 Subiectum metaphysiæ est ens in eo quod ens.

21 Diffinitiones substantiarum naturalium, materiam non dicunt nisi consequutiue.

22 Demonstratio septimi physicorum, quod omne quod mouetur, mouetur ab alio, est demonstratio signi, & nullo modo causæ.

23 Nulla potentia actiua, quæ sit merè neutra & indifferens ad agere uel non agere, potest ex se determinari ad alterum agendum.

24 Vnum

Conclusiones.

69

- 24 Vnum relatiuorum conuenientissimè per reliquum definitur.
- 25 Exemplum Aristotelis in secundo metaphysicæ de nocti corace respectu solis, non denotat impossibilitatem, sed difficultatem, alioquin natura aliquid ociose egisset.
- 26 Propositio necessaria, quæ ab Aristotele in libro priorum contra possibilem & inuentam distinguitur, est illa, quæ est ex terminis necessarijs.
- 27 Ad dispositionem termini necessarij, requiritur, ut sit terminus per se unus.
- 28 Cum Aristoteles dixit, ex maiori necessaria & minore inuenta, concludi conclusionem necessariam, intelligendum est de minore quæ est inuenta per se, necessaria per accidens.
- 29 Sub æquinoctiali non potest esse habitatio naturalis uiuentibus.
- 30 In cœlo est naturaliter dextrum, & illud non mutatur, quamuis partes orbis mutantur.
- 31 Qui ponit animam formam cõplexionalem, negat causam agentem.
- 32 Vnum metaphysicum, dicit priuationem diuisibilitatis, non actû, sed aptitudine.
- 33 Vnum metaphysicum, est fundamentum unius arithmetici.
- 34 Numerus præcisè ita reperitur in abstractis, sicut in materialibus.
- 35 Essentia uniuscuiusq; rei & sũm existerè, idem sunt realiter.
- 36 Quiditas & essentia diuersificantur in quolibet præter primum.
- 37 Substantia est prior accidente, non solum natura sed tempore.
- 38 De materia ut materia est considerat physicus.
- 39 Essentia cuiuslibet intelligentiæ, est substantialiter ad aliquid.
- 40 Dato per impossibile, quod daretur materia quæ corruptionis principium non esset, ad huc si cœlum ex tali materia & forma esset uere compositum, æternum esse non posset.
- 41 Finis non causat finaliter secundum suum esse conceptum, sed secundum suum esse reale.

SECUNDUM AVICENNAM XII

- 1 Præter syllogismum categoricum & hypotheticum, datur genus syllogismorum compositiuorum.
- 2 Licet in nullo syllogismo, qui sit actû uel potentia categoricus, ex duabus negatiuis concludi possit, potest tamen hoc fieri in syllogismo compositiuo, ut scilicet ex duabus negatiuis concludatur.
- 3 In cœlo est materia eiusdem rationis cum materia inferiorum.
- 4 Non potest in anima esse notio intelligibilis sine actuali intellectione.
- 5 Possibile est hominem ex putrefactione generari.
- 6 Essentia rei, materiam propriam & formam complectitur.
- 7 Prima substantia prior est qualibet substantia habente habitudinẽ ad operationem

operationem transeuntem quæcunq; sit illa, alicuius causæ siue formalis, siue materialis, siue efficientis, siue finalis.

8 Ab uno simplici in fine simplicitatis non prouenit nisi unum.

9 Odor secundum esse reale & non intentionale usq; ad sensum multiplicatur.

10 Propositio dicens, quod sensibile supra sensum positum non facit sensationem, non est uera nisi per accidens.

11 Organum odoratus sunt carunculæ mamillares in anteriori cerebri parte constitutæ.

12 Nec particularis affirmatiua possibilis conuertitur semper in affirmatiuam possibilem, nec necessaria particularis affirmatiua in necessariam, ut credidit Aristoteles.

SECUNDVM ALPHABETVM XL

1. Primum quod est necessarium in demonstratione, non est quod diffiniuit Aristoteles primo posteriorum, sed sic debet diffiniri. Primum est illud, quod ita est uniuersalius subiecto, ut tamen de subiecti genere non prædicentur.

2 Diffinitio generis, quam dedit Porphyrius mala est, sed sic debet diffiniri, Genus est, quod duorum uniuersalium est uniuersalius.

3 Summum hominis bonum est perfectio per scientias speculatiuas.

4 Cum dicit Aristoteles, omnem doctrinam & omnem disciplinam fieri ex præexistenti cognitione, intelligendæ sunt per doctrinam & disciplinam, cognitio diffinitiuæ & argumentatiuæ.

5 Intentio dici de omni secundum Aristotelem est talis, quod prædicatum dicatur de subiecto & de omni eo, quod est subiectum actu uel potentia possibilitate contingentia non necessitatis.

6 Qui crediderit intentionem dici de omni esse aliam ab ea, quam dixit præcedens conclusio, defendere non potest Aristotelem à Theophrasto, quod ex maiori necessaria & minori inuenta sequatur conclusio necessaria.

7 Possibile quod diffiniuit Aristoteles in libro priorum, est commune ad possibile & ad inuentum, ut contra distinctum necessario.

8 Non potest intelligi accidens etiam in abstracto, non intelligendo subiectum.

9 Species sunt in medio, medio modo interesse spiritale & materiale.

10 Quælibet species secundum esse spirituale, est formaliter cognitio.

11 Actualis cognitio, sensus communis apprehendentis phantasma ut sensibile, est somnium.

SECUNDVM ISAAC NARBONENSEM IIII

1 Ponere intellectum agentem, non est necessarium.

2 Intentio prima est quiditas rei, obiectiue relucens in intellectu.

3 Motus

3 Motus est sensibilis commune à sensu exteriori absq̃ actione alterius virtutis cognoscibile. (tatem.

4 Corpora cœlestia non largiuntur formaliter inferioribus nisi calidis

SECUNDVM ABVMARON BABYLONIVM IIII.

1 De nulla re, quæ in mundo sit actu corruptibilis, habet Deus sollicitudinem.

2 Intellectus agens nihil aliud est quàm Deus.

3 Cœlum calefacit inferiora per lumen suum super ea cadens.

4 Actus ipsi intellectus, intrinsecè, res autem intellectus extrinsecè dicuntur veræ uel falsæ.

SECUNDVM MOYSEM AEGYPTIVM III.

1 Demonstratio octavi physicorum ab Aristotele ad probandum primum motorem adducta, aliquid probat speciale primo.

2 Scientia metaphysicæ non est una scientia.

3 Simplicitas primi & omni modo immaterialitas probari non potest per causalitatem efficientem motus, sed per finalem tantum.

SECUNDVM MAHVMEH TOLLETINVM V.

1 Relatio nullam rem dicit extra animam.

2 Species rerum repræsentatiuæ sunt reductiuæ in prædicamento, in quo sunt res repræsentatæ.

3 Sensibilia communia proprias species ad sensus multiplicant distinctas à speciebus sensibilibus propriorum.

4 Sensus tactus non est unus sensus.

5 De nulla re an existat, potest quærere aliquis artifex specialis.

SECUNDVM AVE MPATEN ARABEM II.

1 In cœlo est materia alterius rationis à materia inferiorum.

2 Lux & color essentialiter non differunt.

Conclusiones secundum Græcos, qui Peripateticam sectam profitentur, Theophrastum, Ammonium, Simplicium, Alexandrum & Themistium.

SECUNDVM THEOPHRASTVM IIII.

1 Si cœlum inanimatum esset, esset quocunq̃ animato corpore ignobilius, quod dicere impium est in philosophia.

2 Quiditas est sola forma.

3 Ita se habet intellectus agens ad producenda intelligibilia impossibilem intellectū, sicut se forma artis ad producendas formas in materiā artis.

4 Deus mouet cœlum ut finis.

SECUNDVM AMMONIVM III.

1 Diffinitio de anima data ab Aristotele in qua dicitur, Anima est actus corporis, cum de rationali, de qua principaliter datur, intelligitur, accipienda est causaliter non formaliter.

2 Ani

- 2 Anima rationalis non unitur immediate corpori organico.
- 3 Cum dicit Aristoteles, quod oportet prima principia semper permanere, nihil aliud intendit, nisi quod in qualibet transmutatione reperiunt.

SECUNDVM SIMPLICIVM IX.

- 1 Cognoscere actum suum non est commune cuilibet sensui exteriori, sed humanis sensibus est speciale.
- 2 Aristoteles in libro tertio de anima non tractat nisi de parte rationali.
- 3 Cum anima in se perfecte redit, tunc intellectus agens ab intellectu possibili liberatur.
- 4 Eadem pars rationalis, ut seipsam exiens, dicitur intellectus possibilis, ut uero est talis ut seipsam ut possibilis est possit perficere, dicitur intellectus agens.
- 5 Eadem pars rationalis ut extra se uadens & procedens perficitur speciebus quæ in ipsa sunt, ut manens est dicitur intellectus in habitu.
- 6 Sciri potest ex præcedentibus conclusionibus quare intellectus agens quandoque arti, quandoque habitui, quandoque lumini assimilatur.
- 7 Passio à sensibili facta, in organo solo, sensatio in anima sola recipitur.
- 8 Sicut lumen colores non facit colores, sed præexistentes colores potentia uisibiles, facit actu uisibiles, ita intellectus agens non facit species cum non essent prius, sed actu præexistentes species potentia cognoscibiles, facit actu cognoscibiles.
- 9 Cum dicit Aristoteles, non recordari nos post mortem, quia passius intellectus corrumpitur, per passiuum intellectum, possibilem intellectum intelligit.

SECUNDVM ALEXANDRVM APHRODISEVM VIII.

- 1 Anima rationalis est immortalis.
- 2 Cuilibet cælo præter animam quæ mouet eum efficienter, propria assistit intelligentia, quæ illum mouet ut finis, ab anima tali secundum substantiam omnino distincta.
- 3 Nullam diffinitionem etiam naturalem ex Aristotelis sententia, ingreditur materia.
- 4 Deus nec mala, nec prauationes intelligit.
- 5 Numerus abstractorum de quo agit Aristoteles in duodecimo metaphysicæ, non est numerus motorum, sed numerus intelligentiarum, quæ sunt fines motus.
- 6 Cum dicit Aristot. nono metaphysicæ separata & diuina, aut totaliter sciri à nobis, aut totaliter ignorari, intelligendum est de ea cognitione, quæ his contingit, qui iam ad summam intellectus actuationem peruenerunt.
- 7 Sic primus intellectus inter omnes intellectus primo se intelligit, alia secundo, ita ultimus intellectus inter omnes intellectus primo alia à se, & seipsum secundo intelligit.

Conclusiones.

73

8 Metaphysicus & dialecticus æquè de omnibus disputant, sed ille demonstratiuè, hic probabiliter.

SECUNDVM THEMISTIUM V.

1 Intellectus possibiles qui illuminantur tantum plures sunt, agentes, participati, illuminantes & illuminati, plures quoque sunt, agens, illuminans, tantus, unus.

2 Intellectus agens illuminans tantum, credo sit illud apud Themistium, quod est Matatron in Cabala.

3 Scientia de anima, est media inter scientias naturales & diuinas.

4 Præter duas species demonstrationis quas ponit Aristoteles, tertia alia ponenda est, & est cum una proprietas per eam proprietas demonstratur.

5 Propositio est per se, cum uel subiectum diffinit prædicatum uel prædicatum subiectum, uel ambo diffiniuntur per idem tertium.

Conclusiones secundum doctrinam philosophorum, qui Platonici dicuntur, Plotini Aegyptij, Porphyrij, Tyrj Iamblici, Chalcidei, Procli, Liti, & Adelardi Arabis.

SECUNDVM PLOTINVM XV.

1 Primum intelligibile non est extra primum intellectum.

2 Non tota descendit anima quum descendit.

3 Omnis uita est immortalis.

4 Anima quæ peccauit uel in terreno uel in aëreo corpore, post mortem bruti uitam uiuit.

5 Anima irrationalis est idolum animæ rationalis ab ea dependens, sicut lumen à sole.

6 Ens, uita, & intellectus in idem coincidunt.

7 Felicitas hominis ultima est cum particularis intellectus noster toti primoque intellectui plenè coniungitur.

8 Ciuiles uirtutes, uirtutes simpliciter non sunt appellandæ.

9 Non fit assimilatio ad diuina per uirtutes etiam purgati animi nisi dispositiue.

10 In ratione similitudines rerum sunt & species, in intellectu uero ipsa entia.

11 Consummatæ uirtutis est etiam primos motus amputare.

12 Impropriè dicitur, quod intellectus ideas inspiciat uel intueatur.

13 Quæ necessaria animali sunt necessaria possunt dici, sed non bona.

14 Sicut accidentalis felicitas animaduersione indiget, ita substantialis felicitas per carentiam animaduersionis non solum non deperditur, sed roboratur.

15 Homo qui ad felicitatem iam peruenit, per phrenesim aut lithargiam ab eadem impenditur.

G

SECUN

SECUNDVM ADELANDVM ARABEM VIII.

- 1 Intellectus agens nihil est aliud quàm pars animæ quæ sursum manet & non cadit.
- 2 Anima habet apud se rerum species, & excitatur tantum ab extrinsecis rebus.
- 3 Ad complementum præcedentis conclusionis, quam non solum Adelendus, sed omnes Mauri dicunt, dico ego illas species actu & substantialiter esse in parte quæ non cadit, & recipi de nouo & accidentaliter in parte quæ cadit.
- 4 Maior pars rerum quæ in somnis innotescunt, aut per purgationem animæ, aut per indeterminationem, aut per meram spiritus reuelationem innotescunt.
- 5 Quod scribit Tabet Chaldaeus de dormitione super epar in reuelatione somniorum, rectè intelligitur, si ad hoc dictum, dicta Platonis in Timæo concordauerimus.
- 6 Quia sicut dixit Abdaia, uidere somnia est fortitudo imaginationis, intelligere ea est fortitudo intellectus, ideo qui uidet ea ut plurimum non intelligit ea.
- 7 Anima est fons motus & gubernatrix materiæ.
- 8 Transcorporationem animarum crediderunt omnes sapientes Indorum, Persarum, Ægyptiorum, Chaldaeorum.

SECUNDVM PORPHYRIVM XII.

- 1 Per patrem apud Platonem intelligere debemus causam quæ à seipsa totum effectum producit, per factorē eam quæ materiam accipit ab alio.
- 2 Opifex mundi est supermundana anima.
- 3 Exemplar non est aliud quàm intellectus ipsius opificis animæ.
- 4 Omnis anima participans Vulcanio intellectu seminatur in Lunam.
- 5 Ex præcedenti conclusione elicio ego, cur omnes Teuthones bonæ sunt corporaturæ & albi coloris.
- 6 Ex eadem conclusione elicio, cur omnes Teuthones apostolicæ sedis sint reuerendissimi.
- 7 Sicut Apollo est intellectus solaris, ita Æscul. est intellectus lunaris.
- 8 Ex præcedenti conclusione elicio ego, cur Luna in ascendente dat sanitatem nato.
- 9 Duplex est malorum dæmonū genus, alterum animæ sunt & substantiales dæmones, alterum materiales potentiæ & accidentales dæmones.
- 10 Duplex genus dæmonum, de quibus dixit secundum Porphyrium præcedens cōclusio, nihil credimus esse aliud quàm membrorum legem, & potestates harum tenebrarum, de quibus apud Paulum, quamuis de quiditate & substantia harum potestatum eos non credo conuenire.
- 11 Plato in principio tractatus Timæi de extremis tantum determinat, id est,

id est, de eo quod uerè est nullo modo genitum, & de eo quod uerè genitum nullo modo ens, de medijs nihil, quorum alterum ens & genitum, alterum genitum & ens.

12 Deus ubiq; est, quia nullibi est, intellectus ubiq; est, quia nullibi est, anima ubiq; est, quia nullibi est. Sed Deus ubiq; & nullibi respectu omnium, quæ post ipsum. Intellectus autem in Deo quidem est, ubiq; autem & nullibi respectu eorum quæ post ipsum. Anima in intellectu & Deo, ubique autem & nullibi respectu corporis.

SECUNDVM IAMB LICVM IX.

1 Intellectus speculatiuus est forma separata quantum ad rem & ad modum, practicus separata quantum ad rem coniuncta, quantum ad modum anima rationalis coniuncta secundum rem, separata secundum modum rationalis, coniuncta secundum rem & secundum modum.

2 Opifex sensibilis mundi septimus est hierarchiæ intellectualis.

3 Corporalis natura est in intellectu immobiliter, in animo ex se primo mobiliter, in animali ex se mobiliter participatiuè, in cœlo aliunde ordinatè mobiliter, infra Lunam aliunde mobiliter, inordinatè.

4 Elementa in octo cœli corporibus cœlesti modo bis inueniunt, quæ quis inueniet si retrogrado ordine in illa bina numeratione processerit.

5 Super hunc mundum, quem uocant theologi ★, est alius, quem uocant ★, & super hunc alius, quem uocant. ★

6 Cum excellenter ad intellectum assimilatur anima, fit in uehiculo motus perfectè circularis.

7 Nulla est uis cœlestium astrorum, quantum est in se, malefica.

8 Qui finalem causam diluuiorum incendiorumq; cognouerit, hæc potius ★, id est, purgationes quàm corruptiones uocabit.

9 Cum dicit Plato in mundi medio positam animam, de imparticipata anima debet intelligi, quam ideo in medio dicit positam, quia æqualiter omnibus adest, ab omni respectu & particulari habitudine liberata.

SECUNDVM PROCLVM LV.

1 Quod est in intelligibilibus terminis & infinitum, est in intellectualibus mas & foemina, in supermundanis identitas & alteritas, similitudo & dissimilitudo, in anima circulatio eiusdem, & circulatio alterius.

2 A Saturnijs legibus eximuntur Dei, qui contentiui & perfectiui sunt. à Iouijs legibus Dei Saturnij. à Fatalibus Legibus omnis anima uiuens intellectualiter. Legi autem Adrastæ omnia obediunt.

3 Dei appellatio simpliciter absolute uni competit, qui est Deus deorum, simpliciter non absolute cuilibet supersubstantialium secundum essentiam, intellectualium cuilibet secundum participationem animis diuinis, secundum contactum & coniunctionem dæmonibus, secundum dissimilitudinem animis humanis.

- 4 Contentiua proprietas est medij ordinis secundæ trinitatis, qui in Phedro cœlestis dicitur circumductus.
- 5 In intelligibilibus nō est numerus, sed multitudo, & numerorum causa paternalis ac maternalis, in intellectualibus uerō est numerus secundum essentiam & communicatiuē multitudo.
- 6 Idem est, quod dicitur a:teritas in Parmenide, & supercœlestis locus in Phedro.
- 7 Per unum, plura, totum, partes, finitum, infinitum, de quibus in Parmenide habemus, intellige secundum ordinem trinitatis intelligibilibus intellectualibus secundum illius ordinis trinariam diuisionem.
- 8 Quod in Phedro dicitur dorsum cœli, in Parmenide dicitur unum, quod ibi profundum cœli, hic totum, quod ibi axis cœli, hic terminus.
- 9 Tertium ordinem secundæ trinitatis, per tres terminos exprimit Plato, extrema, perfectum, & secundum figuram.
- 10 Intellectuales dñi uniones habent ab uno primo, substantias ab intelligibilibus, uitas perfectas & contentiuas generatiuas diuinorum ab intelligibilibus & intellectualibus, intellectualem proprietatem à seipsis.
- 11 Sicut intelligibiles Dei uniformiter omnia producant, ita intelligibiles intellectualesq̃ trinaliter, intellectuales autem hebdomaticè.
- 12 Inter extremales paternos Deos, Saturnum & Iouem mediat necessario Rheia per proprietatem uitæ fecundæ.
- 13 Secunda trinitas hebdomadis intellectualis, est trinitas Curetum, quos uocat theologia intemeratos deos.
- 14 Proprium Curetum est reddere opus paternæ trinitatis immaculatum mansionem primi, processum secundi, illustrationem tertij.
- 15 Per Deorum cædes tragicè à theologis septima unitas discretiua intellectualis hebdomade designatur.
- 16 Eadem quæ Rheia dicitur ut Saturno coexistens secundum suam summitatem, ut Iouem producit, & cum Ioue totales & partiales deorum ordines, dicitur Ceres.
- 17 Licet, ut tradit theologia, distinctæ sint diuinæ hierarchiæ, intelligendum est tamen omnia in omnibus esse modo suo.
- 18 Sicut paternalis proprietas est solum in intelligibilibus, ita conditoria siue factiua solum in deis nouis paterna simul & conditoria, in exemplaria intelligibili conditoria, & paterna in opificia.
- 19 Quæcunq̃ uel deorum uel naturæ operationes duplices sunt, immanentes & transeuntes, per immanentes seipsum unumquodq̃ continet, & quæ in ipso sunt rationes, per transeuntes ad exteriora se conuertit.
- 20 Post intellectualem hebdomadem ordinandi sunt immediatè supermundani Dei à partibus uniuersi exempti, & inordinabiles ad hunc mundum, & secundum causam eum undiq̃ circumplectentes.

- 21 Proprium est supra mundanorum deorum assimulare & tradere entibus compassionem illam & inuicem communionem, quam habent ex similitudine unius ad alterum.
- 22 Licet assimilatiuum ducalium, de quibus dixit præcedens conclusio, proprium sit, appropriatur tamen medio ordini trinitatis suæ primo ordine intellectualibus deis immediatè secundum substantiam coniuncto & tertio secundis generibus se commiscente.
- 23 Iupiter, de quo in Gorgia, non est ille, qui est uniuersalis conditor tertius inter intellectuales, sed summus & primus inter ducales.
- 24 Ducalis trinitatis Iupiter est substantificatiuus, Neptunus uiuificatiuus, Pluto conuersiuus.
- 25 Quadruplex est fabrica, prima uniuersalia uniuersalium ex toto perornat, secunda uniuersa quidem sed particulariter, tertia secundum diuisa secundum uniuersalitatem, quarta partes particulariter contextit uniuersalibus.
- 26 Iupiter, Neptunus & Pluto, Saturni regnum partientem, à Saturno regnum non accipiunt nisi per medium conditoris Iouis.
- 27 Sub primo ducalis trinitatis est esse substantiale, omnis anima nobilis generationi non subdita primum mobile ignis, & suprema aëris pars, quæ super terram crescunt, & pars orientalis.
- 28 Sub secundo ducalis trinitatis eū uita & generatio, omnis anima sub generationem ueniens, erraticæ sphaeræ, aqua & infima aëris pars, quæ sub antra mineræ, & terræ motus media pars terræ & circa centrum.
- 29 Sub tertio eiusdem ordinis est specialium diuisionum conuersio, animarum purgatio, sphaera actiuorum & passiuorum, terra cum terrestribus, quæ circa tartarum, & pars occidentalis.
- 30 Et si secunda trinitas deorum super mundanorum tota dicatur Proserpina, tamen prima eius unitas apud Græcos dicitur Diana, secunda Persephone, tertia Minerua, apud barbaros uero prima Mechate, secunda anima, tertia uirtus.
- 31 Secundum præcedentem conclusionem ex Procli mente potest exponi unum ex dictis Zoroastris, secundum quod apud Græcos legitur, quanquam apud Chaldæos aliter & legitur & exponitur.
- 32 Tertia trinitas deorum supermundanorum dicitur Apollo, et conuersiuum ei appropriatur.
- 33 Trinitatem Proserpine comitantur à latere trinitas custoditiua & conseruatiua.
- 34 Duodecim Dei, de quibus in Phedro, Dei sunt medij inter supermundanos & mundanos uinculum illorum.
- 35 Dei, de quibus in Phedro, in quatuor trinitates sunt distinguendi, oificatiuam, custoditiuam, uitalem & conuersiuam.

- 36 Quatuor sunt exercitus iuniorum deorum, primus habitat à primo cœlo usq; ad principium aëris, secundus inde usq; ad dimidium aëris, tertius inde usq; ad terram.
- 37 Cuilibet istorum proportionaliter correspondet quadruplex exercitus, angelorum, dæmonum & animarum.
- 38 In per se uiuente apparet primo quaternitas unius entis, unius entalis, & entis unialis.
- 39 Opifex ad quaternitatem respiciens per se animalis, quatuor fabricat partes principales mundi.
- 40 In quantum opifex ad exemplar formæ unius in per se uiuente respicit, primam partem corporis mundani facit.
- 41 In quantum opifex in forma unius uidet unum unius essentialis, facit deos mundanos illius partis in quantum ens unius essentialis facit angelos in eadem parte, in quantum uidet unum entis unialis, facit dæmones ibi, in quantum esse entis unialis animalia ibidem facit.
- 42 Facit opifex alias partes proportionaliter ad suarum formarum exemplaria, sicut de primo est dictum, nec oportet explicare, quia quilibet sciens uiam analogizandi ex se poterit deducere.
- 43 Ad sapiens, pulchrum bonumq; dominum, per intellectum, amorem & fidem ascendimus.
- 44 Sicut fides, quæ est credulitas, est infra scientiam, ita fides quæ est uerè fides, est supersubstantialiter supra scientiam & intellectum nos Deo immediate coniungens.
- 45 Sicut non omne corpus, sed perfectum anima participat, ita nō omnis anima sed perfecta intellectu participat, omnia tamen uno participant.
- 46 Sicut secundum causalitatis ambitum, ita secundum naturæ & gradus sublimitatem hæc per ordinem seinuicem excedunt, anima, intellectus, uita, ens, & unum.
- 47 Omnis ordo medius manet in antecedente stabiliter, & in se firmat consequentem.
- 48 Sicut prima trinitas post unitatem est omnia intelligibiliter commensurare, & fini formiter, ita secunda trinitas est omnia uitaliter, uerè, & infiniti formiter, tertia est omne secundum mixti proprietatem & pulchri formiter.
- 49 Prima trinitas manet tantum, secunda manet & procedit, tertia post processum conuertit.
- 50 Æuum est supra per se animal in secunda & media trinitate.
- 51 Sicut intelligibilia causæ sunt uniuersarum specierum, ita intellectuales diuisionum secundum genera communia supermundana differentium secundum speciem, mundana differentium secundum indiuiduum.
- 52 Per supercœlestem locum habemus intelligere, quod de secunda trinitate

nitate plus est intelligibile quàm intellectuale, per subcœlestem concauitatem quod magis intellectuale quàm intelligibile, per cœlum id quod æquè utroq; participat.

53 Quæcunque de supercœlesti loco in Phedro affirmatiuè dicuntur, de eo dicuntur non ut simpliciter primum, sed ut habet ante se superiora genera quibus participat. quæcunque negatiuè dicuntur, dicuntur ut analogicè se habet ad primum bonum, quod est absolutè caput omnium non determinati ordinis huius uel illius.

54 Ambrosia est analogia termino, & nectar infinito.

55 Sicut intellectus perfectus ab intelligibilibus quærendus est, ita uirtus sursum ductiua ab intellectualibus, operatio absoluta & sequestrata à materia, ab ultramundanis uita alata, à mundanis expressio diuinorum, uera ab angelicis choris, repletio eius, quæ à dijs est aspirationis, à bonis dæmonibus.

SECVNDVM MATHEMATICAM PYTHAGORÆ XIII.

1 Vnum, alteritas, & id quod est, sunt causa numerorum, unum unitatum, alteritas generatiuorum, id quod est substantialium.

2 In participatis numeris aliæ sunt species numerorum, aliæ specierum uniones.

3 Vbi unitas punctalis cadit in alteritatem binarij, ibi est primò triangulus.

4 Qui 1. 2. 3. 4. 5. 12. ordinem cognouerit, prouidentia distributionem exacte tenebit.

5 Per unum, tria, & septem scimus in Pallade unificatiuum discretionis, causatiuum & beatificatiuum intellectus potestatem.

6 Triplex proportio, Arithmetica, Geometrica & Harmonica, tres nobis Themidos filias indicat, iudicij, iustitiæ, pacisq; existentes symbola.

7 Per secretum radij recti, reflexi, & refracti in scientia perspectiua, triplicis naturæ admonemur, intellectualis, animalis, & corporalis.

8 Ratio ad concupiscentiam habet proportionem diapason.

9 Irascibilis ad concupiscentiam habet proportionem diapente.

10 Ratio ad iram habet proportionem diatessaron.

11 Iudicium sensus in Musica non est adhibendum, sed solius intellectus.

12 In formis numerandis non debemus excedere quadragenarium.

13 Quilibet numerus planus æquilaterus, animam symbolizat.

14 Quilibet numerus linearis symbolizat deos.

CONCLVSIONES SECVNDVM OPINIONEM Chaldæorum theologorum, numero VI.

1 Ordo separatorum principalis non est primus ut putant Ægyptij, sed super eum est ordo fontalis unialiter superexaltatus.

G 4 2 Fatum

- 2 Fatum non est necessitas primæ potentiæ seminalis, sed est intellectu-
liter participata habitudo animalium rationum indeclinans à superiori-
bus inuitabilis ab inferioribus.
- 3 Substantiales rerum uisibilium qualitates non à uirtute separata par-
ticulari, ut credunt Ægyptij, sed à primo receptraculo fontis luminum per
animalem splendorem dependenter resultant.
- 4 Animæ partiales non immediatè, ut dicunt Ægyptij, sed mediantibus
totalibus animis dæmoniâcis ab intellectuâli splendore illuminantur.
- 5 Coordinatio intelligibilis non est in intellectuâli coordinatione, ut di-
xit Amasis Ægyptius, sed est super omnem intellectualem Hierarchiam
in abyſſo primæ unitatis & sub caligine primarum tenebrarum impartici-
paliter abscondita.
- 6 Quicquid est à Luna supra, purum est lumen, & illud est substantia or-
bium mundanorum.

Conclusiones secundum priscam doctrinam Mercurij Trismegistij Ægyptij x.

- 1 Vbicunq; uita, ibi anima, ubicunq; anima, ibi mens.
- 2 Omne motum corporeum, omne mouens incorporeum.
- 3 Anima in corpore, mens in anima, in mente uerbum, tum horum pa-
ter Deus.
- 4 Deus circa omnia atque per omnia, mens circa animam, anima circa
aërem, aër circa materiam.
- 5 Nihil est in mundo expers uitæ.
- 6 Nihil est in uniuerso passibile mortis uel corruptionis.
Corrolarium ubiq; uita, ubiq; prouidentia, ubiq; immortalitas.
- 7 Sex uis futura homini Deus denunciat, per somnia, portenta, aues,
intestina, spiritum, & Sibyllam.
- 8 Verum est, quod non perturbatum, non determinatum, non colora-
tum, non figuratum, non concussum, nudum, perspicuum, à seipso com-
prehensibile, intransmutabile bonum ac penitus incorporeum.
- 9 Decem intra unumquemque sunt ultores, ignorantia, tristitia, incons-
tantia, cupiditas, iniustitia, luxuries, inuidia, fraus, ira, malitia.
- 10 Decem ultores, de quibus dixit secundum Mercurium præcedens
conclusio, uidebit profundus contemplator correspondere malæ coordi-
nationi denariæ in Cabala, & præfectis illius, de quibus ego in Cabalisticis
conclusionibus nihil posui, quia est secretum.

Conclusiones Cabalisticæ, numero x l v i i. secundum secretam doctrinam sapi-
entum Hebræorum Cabalistarum, quorum memoria sit semper in bonum.

- 1 Sicut homo & sacerdos inferior sacrificat Deo animas animalium ir-
rationalium, ita Michaël sacerdos superior sacrificat animas animalium
rationalium.

- 2 Nouem sunt angelorum hierarchiæ, quarū nomina Cherubim, Sera-
phim, Hasmalim, Hagot, Aralim, Tarsifim, Ophanim, Thephsraim, Ifim.
- 3 Quamuis nomen ineffabile fit proprietas clementiæ, negandum ta-
men non est quin contineat proprietatem iudicij.
- 4 Peccatum Adæ fuit truncatio regni à cæteris plantis.
- 5 Cum arbore scientiæ boni & mali, in qua peccauit primus homo, crea-
uit Deus seculum.
- 6 Magnus Aquilo fons est animarum omnium simpliciter, sicut alij di-
es quarundam & non omnium.
- 7 Cum dicit Salomon in oratione sua in libro regum. Exaudi ô cœlum,
per cœlum lineam uiridem debemus intelligere, quæ girat uniuersum.
- 8 Animæ à tertio lumine ad quartam diem, & inde ad quintam descen-
dunt, inde exeuntes corporis noctem subintrant.
- 9 Per sex dies Geneseos, habemus intelligere sex extremitates ædificij
procedentes à Bresith, sicut procedunt Cedri à Libano.
- 10 Rectius dicitur, quod Paradisus sit totum ædificium quàm sit decima;
& in medio eius est collocatus magnus Adam, qui est Tipheret.
- 11 Dictum est ex Eden exire fluuium, qui diuiditur in quatuor capita, ad
significandum quod ex secunda numeratione procedit tertia, quæ in quar-
tam, quintam, sextam & decimam diuiditur.
- 12 Verum erit omnia pendere ex fato, si per fatum, fatum supremum in-
tellexerimus.
- 13 Qui nouerit in Cabala mysterium portarum intelligentiæ, cognoscet
mysterium magni Iobelei.
- 14 Qui nouerit proprietatem meridionalem in dextrali coordinatione,
sciet cur omnis profectio Abraham semper sit uersus austrum.
- 15 Nisi nomini Abraham litera He addita fuisset, Abraham nõ generasset.
- 16 Omnes ante Moysen prophetarunt per ceruam unicornem.
- 17 Vbicunq; in scriptura fit mentio amoris maris & foeminæ, nobis my-
sticè designatur coniunctio Tipheret & Chienseth Israël, uel Beth & Ti-
pheret.
- 18 Qui media nocte cum Tipheret copulabitur, prospera erit ei omnis
generatio.
- 19 Eadem sunt literæ nominis cacodæmonis, qui est princeps mundi hu-
ius, & nominis Dei Triagrammaton, & qui sciuerit ordinare transposi-
tionem deducet unum ex alio.
- 20 Cum fiet lux speculi non lucentis sicut speculi lucentis, erit nox sicut
dies, ut dicit Dauid.
- 21 Qui sciet proprietatem quæ est secretum tenebrarum, sciet cur ma-
li dæmones plus in nocte quàm in die nocent.
- 22 Licet fiat multiplex coordinatio curruum, tamen in quantum attinet
ad Phis

ad Philaſteriorum myſterium, duo ſunt currus ordinandi, ita ut ex ſecunda, tertia, quarta, quinta, fiat unus currus, & ſunt quatuor philacteria quæ induit Vau. & ex ſexta, ſeptima, octaua, & nona fit ſecundus currus, et ſunt philacteria quæ induit ultima He.

23 Supra proprietatem poenitentiae non eſt utendum uerbo dixit.

24 Cum dixit Iob, qui facit pacem in excelsis ſuis, aquam intellexit auſtralem & ignem ſeptentrionalem, & perfectos illorum, de quibus non eſt ultra dicendum.

(creauit.

25 Idem eſt Breſith, id eſt, in principio creauit, ac ſi dixiſſet in ſapientia

26 Quod dixit Anhelos Chaldaeus, Becadmim, id eſt cum æternis uel per æterna, triginta duas uias ſapientiae intellexit.

27 Sicut congregatio aquarum eſt iuſtus, ita mare ad quod tendunt omnia flumina eſt diuinitas.

28 Per uolatile quod creatum eſt die quinta, debemus intelligere angelos mundanos, qui hominibus apparent non eos qui non apparent, niſi in ſpiritu.

29 Nomen Dei quatuor literarum, quod eſt ex Mem, Sade, Pe, & Sade, regno Dauidis debet appropriari.

30 Nullus angelus habens ſex alas unquam transformatur.

31 Data eſt circumciſio ad liberationem à uirtutibus immundis, quæ in circuitu ambulant.

32 Ideo circumciſio fit octaua die, quia eſt ſuperior quàm ſponſa uniuerſalizata.

33 Nullæ ſunt literæ in tota lege, quæ in formis, coniunctionibus, ſeparationibus, tortuoſitate, directione, defectu, ſuperabundantia, minoritate, maioritate, coronatione, clauſura, apertura, & ordine decem numerationum ſecreta non manifeſtent.

34 Qui intellexerit cur ſit dictum quod Moyses abſcondit faciem ſuam, & quod Ezechias uertit facies ſuas ad parietem, ſciat quæ eſſe debeat orantis habitudo & diſpoſitio.

35 Nulla res ſpiritualis descendens inferius operatur ſine indumento.

36 Peccatum Sodomæ, fuit per truncationem ultimæ plantæ.

37 Per ſecretum orationis antelucanæ, nihil aliud debemus intelligere quàm proprietatem pietatis.

38 Sicut extrinſecus timor eſt inferior amore, ita intrinſecus eſt ſuperior amore.

39 Ex præcedenti conſuſione intelligitur, cur in Genesi à timore laudatur Abraham, quem tamen ſcimus per proprietatem pietatis omnia feciſſe ex amore.

40 Quotieſcunq; ignoramus proprietatem à qua eſt influxus ſuper petitione quam petimus, ad dominum nariſs recurrendum eſt.

41 Omnis

Conclusiones.

83

- 41 Omnis anima bona, est anima noua ueniens ab oriente.
- 42 Ideo Ioseph oisibus tantum sepultus est & non corpore, quia eius ossa erant uirtutes & militiæ arboris superiōris uocati Sadich influentis ad terram superiorem.
- 43 Ideo Moysis sepulchrum nemo nouit, quia exaltatus est in Iobeleo superiore, & super Ioboleum misit radices suas.
- 44 Cum anima comprehenderit quicquid poterit comprehendere, & coniungetur animæ superiori, expoliabit indumentum terrenum à se, & extirpabitur de loco suo, & coniungetur cum diuinitate.
- 45 Sapientes Israhel post cessationem prophetiæ per spiritum, prophetarunt per filiam uocis.
- 46 Non ponitur rex terræ in terra, quin prius humilietur militia coelestis in cœlo.
- 47 Per dictionem Amen, ordo habetur expressus quomodo numerationum procedant influxus.

Conclusiones numero quingentæ, secundum opinionem propriam, quæ denata diuisione diuiduntur, in conclusiones Physicas, Theologicas, Platonicas, Mathematicas, Paradoxas dogmatizantes, Paradoxas conciliantes, Chaldaicas, Orphicas, Magicas, & Cabalisticas. In quibus omnibus nihil assertiue uel probabiliter pono, nisi quatenus id uel uerum uel probabile iudicat sacrosancta Romana ecclesia, & caput eius bene meritum summus Pontifex Innocētiū octauus, cuius iudicio, quī mentis suæ iudicium non summitit mentem non habet.

Conclusiones paradoxæ numero X V I I. secundum propriam opinionem, dicta primum Aristotelis & Platonis, deinde aliorum doctorum conciliantes, qui maxime discordare uidentur.

- 1 Nullum est quæsitum naturale aut diuinum in quo Aristoteles & Plato sensu & re non conueniant, quamuis uerbis dissentire uideantur.
- 2 Qui dicunt innascibilitatem esse positiuam proprietatem constituentem patrem inesse hipostatice incommunicabili, ab opinione sancti doctoris, à quo multum secundum uerba uidentur discordare, nihil discordant.
- 3 Deponenda sexta notione, quæ est inspirabilitas, non debent discordare Thomistæ & Scotistæ, si rectè suorum doctorum fundamenta inspiciunt.
- 4 De subiecto theologiæ fundamentaliter & radicaliter concordant Thomas, Scotus & Ægidius, quamuis in ramis & uerborum superficie quilibet eorum à quolibet dissentire plurimum uideatur.
- 5 De quæstione illa: Vtrum sit unum esse in Christo, aut plura esse: disco Scotum & Thomam non discordare.
- 6 De distinctione ex natura rei non debent discordare Thomistæ & Scotistæ si suos doctores fundamentaliter intelligant.

7 De

- 7 De attributorum distinctione non discordant Thomas & Scotus.
- 8 In hoc articulo præciso à suis appendicibus. Vtrū angelus potuerit diuinam equalitatē simpliciter appetere, non discordat Thomas & Scotus.
- 9 In materia quid prius cognoscatur, magis an minus uniuersale, concordant Thomas & Scotus, qui maximè in ea discordare existimantur, de qua pono infra scriptas tres conclusiones ex utriusq; mente.
- 10 Dere nominaliter concepta, primus conceptus qui habetur, est conceptus uniuersalissimus.
- 11 Dere diffinitiuè concepta, primus conceptus qui habetur, est conceptus rei, conceptus proprius & conuertibilis.
- 12 In distinctissima cognitione ultimò nota nobis sunt, prædicata maximè uniuersalia.
- 13 Opinio commentatoris de dimensionibus interminatis, principijs & fundamentis doctrinæ sancti Thomæ nihil repugnat.
- 14 In materia de obiecto intellectus non discordat ut creditur, sed concordat Thomas & Scotus.
- 15 In quæstione de contingentia ad utrumlibet in materia de casu & fortuna, re & fundamentaliter non discordant Auenrois & Auicenna, licet superficie tenus & in uerbis eorum oppositum appareat.
- 16 An corpus compositum accipiat physicus à metaphysico, discordare fundamentaliter non possunt Auenrois & Auicenna, etsi uerbis discrepent.
- 17 De modo quo angeli sint in loco, non differunt Thomas & Scotus.

Conclusiones philosophicæ secundum propriam opinionem, numero LXXX, quæ licet à communi philosophia dissentiant, à communi tamen philosophandi modo non multum abhorrent.

- 1 Potest à specie in sensu exteriori existente immediatè abstrahi species uniuersalis.
- 2 Intentio secunda est ens rationis, habens se per modum formæ qualitatiuæ, ab operatione intellectus proueniens, consequutiue nō effectiue.
- 3 Nec prima intentio, nec secunda intentio alicubi sunt subiectiue.
- 4 Est deuenire in corporibus ad aliquid, quod ita corporaliter locatur, quod corporaliter non locatur, & illud est ultima sphaera: sicut in intelligibilibus est deuenire ad aliquid, quod ita intelligibiliter locatur, quod nullo modo locatur, & illud est Deus.
- 5 Corrolarium. Non est quærendum quomodo ultima sphaera locatur, sed absolutè concedendum quod non locatur.
- 6 Singulare non intelligitur ab intellectu, nec secundum ueritatem, nec secundum etiam opinionem Aristotelis commentatoris & Thomæ.
- 6 Licet intellectus non intelligat singulariter, ab ipso tamen est quod perfectè cognoscatur singulare.

Conclusiones.

85

- 7 Quælibet res quæcunq; sit illa, in puritate sui esse constituta, est intelligens, intellectus & intellectum.
- 8 Ex prædicta conclusione habetur, quare materia sit principium incognoscibilitatis, & intellectus agens cognoscibilitatis.
- 9 Illa dicitur actio immanens, quæ non est subiectiuè in illo, quod passiuè per eam denominatur, & per hoc distinguitur à transeunte.
- 10 Omnis alius modus præter eum quem dixit præcedens conclusio, est insufficiens ad distinguendum actionem immanentem à transeunte.
- 11 Cum dicit Auenrois, non esse aliud medium ad probandum abstractum præter æternitatem motus, non intelligit de quocunque abstracto, sed de eo quod ultimato gradu abstractionis est abstractum à corpore.
- 12 Esse corporeum non habet res ab aliqua forma substantiali uel gradu formæ substantialis.
- 13 Sex transcendentia, quæ ponit communis doctrina, à iunioribus Latinis sunt efficta, ea & Græci Peripatetici, & princeps eorum Aristoteles nescit. (sitate.
- 14 Necessarium est apud Aristotelem primam causam mouere de necessitate.
- 15 Impossibile est, & omnino irrationale apud Aristotelem omnia euenire de necessitate, respectu cuiuscunq; causæ illa necessitas accipitur.
- 16 Tractatus suppositionum ad Logicum non pertinet.
- 17 Non potuit mundus esse à Deo ab æterno efficienter, efficientia uera quæ est reductio de potentia ad actum.
- 18 Potuit produci & fuit de facto secundum Aristotelem & commentatorem productus ab æterno mundus à Deo, efficientia quæ est naturalis fluxus & effectualis consequutio.
- 19 Qui negat cælum esse animatum, ita ut motor eius non sit forma eius, non solū Aristoteli repugnat, sed totius philosophiæ fundamēta destruit.
- 20 In actibus nostri intellectus non est successio ratione potentiarū sensituarum et deseruientium, ut credunt moderni, sed eo quia rationalis est.
- 21 Notitia de nouo acquisita fit ex præcedenti cognitione tanquam ex termino à quo, & tanquam ex causa effectiua, partiali, formali, directiua, et tanquam ex causa prædisponente materiali.
- 22 Ille habitus est practicus, qui est formaliter regulatiuus alicuius operationis habituati.
- 23 Habitus habet esse practicum & speculatiuum ab obiecto relato ad subiectum in quo est. intellectus autem dicitur practicus uel speculatiuus à fine, quem sibi proponit habituatus.
- 24 Habitus practicus à speculatiuo finibus distinguitur.
- 25 Praxis est operatio quæ non est formaliter cognitio, & potest esse recta, & non recta, rectificabilis per habitum ut per parziale rectificationis effectiuum quo practicans habituatur.

H 26 Pra

- 26 Practicum & Speculatiuum sunt differentia accidentalis habitus.
- 27 Theologia uiatoris ut uiatoris est, simpliciter practica dicenda est.
- 28 Totam medicinam practica esse, & ut uerum asserimus, & ut consonum dictis ac sententia Auenrois.
- 29 Logica est practica.
- 30 Sensus communis non est distinctus à sensu uisus, auditus, odoratus, gustus & tactus.
- 31 Non dari species intelligibiles à phantasmatibus abstractas, & ut ueram, & Commentatoris & Alberti sententiam asserimus.
- 32 In omni quaestione per demonstrationem scibili, oportet præcognoscere quid subiecti & passionis, non intelligendo per quid, quid nominis, ut intelligunt expositores, sed quid rei.
- 33 Possibilis est regressus à causa ad effectum absq; negociatione quam somniat Burleus.
- 34 Tenentes minima naturalia in qualitatibus, non propterea habent negare motum alterationis fieri tempore successiuè.
- 35 Necessarium est tenere secundū Auenroen, quod forma generis sit realiter alia à forma speciei, nec oppositum stat cum principijs doctrinae suae.
- 36 Demonstratio Aristotelis in 7. Physicorum, quod: Omne quod mouetur, mouetur ab alio. nihil probat eorum quæ uel Thomas, uel Scotus, uel Ægidius, quæ sequitur Ioannes de Gandauo, uel Gratiadeus, uel Burleus, uel alij quos ego legerim, intendunt, sed tantum quod optimè dixit Commentator, à Latinis omnibus expositoribus male intellectus, & est quod, In quolibet moto, motor est alius à mobili uel secundum naturam uel secundum subiectum.
- 37 Demonstratio 7. Physicorum probat euidenter, quod cælum non mouetur à se, datis principijs Auenrois ueris utiq; & firmissimis.
- 38 Ordo librorum naturalis philosophiæ ab Aristotele tradita est iste: Liber physicorum, cæli et mundi, de generatione, meteororum, mineralium, de plantis, de generatione animalium, de partibus animalium, de progressu animalium, de anima, tum libri qui dicuntur parui naturales.
- Corrolarium. Qui librum de anima, sextum naturalium uocant, ab Aristotelis mente omnino discordant.
- 39 Omnis uia saluans dictum Aristotelis, quod: Venti orientales sint calidiores occidentalibus. præter uiam animationis cæli. est friuola & nulla.
- 40 Nec ab Aristotele, nec ab expositoribus adductæ rationes de falsedine maris sunt sufficientes, nec potest ulla maximè stante Mosaica ueritate sufficientior assignari, quàm causalitas eiusdem uniuersalis prouidentia, quæ & in terra discooperationem operata est.
- 41 Nulla pars cæli differt ab alia secundum lucidum & non lucidum, sed secundum magis & minus lucidum.

Conclufiones.

87

- 42 Modus ab Aristotele datus, quomodo calefiant inferiora à superioribus, nullo modo rectus apparet.
- 43 Hæc duo ſtant ſimul, & ambo credo ſimul eſſe uera, & quod ratio Auenrois in commento ultimo primi Phyſicorum contra Auicennam concludat, & quod cum hoc rationes Auicennæ ad probandum primū principium ſunt bonæ & efficaces.
- 44 Si intelligentias eſſe in genere ſecundum Ariſtotelem dixerit Thomas, non minus ſibi quàm Ariſtoteli repugnabit.
- 45 Si unitas generis non eſt ſolum ex parte concipientis, ſed etiam ex parte concepti, neceſſe eſt quæcunq; ſunt in eodem genere Logico, eſſe in eodem genere Phyſico.
- 46 Scientia eſt realiter relatiua, & ſcibile ad eam per accidentia refertur.
- 47 Tenendo communem modum doctorum, quod ſcilicet de Deo aliquid formaliter prædicetur, dico duas conclufiones proximas, quarum hæc eſt prima. Quod ſolus Deus ita eſt ſubſtantia, quod nullo modo eſt non ſubſtantia.
- 48 Secunda Deus ideo nō eſt in genere, quia eſt ſubſtantialiter ſubſtantia.
- 49 Ponere differentiam inter ſimitatem & albedinem, aut conſimilia accidentia, per hoc quod illud ſeparabile ſit, illud inſeparabile à certo ſubiecto, fictiuum eſt.
- 50 Differentia quæ inter ſupraſcripta accidentia apparet, ex ſola uoluntaria nominum impoſitione originatur.
- 51 Neceſſarium eſt dicere ſecundum Auenroem, quod ſubſtantia eſt de inſinſecā quiditate accidentis, & eſt opinio & Ariſtotele & philoſophiæ maximè conſona.
- 52 In definitione ſubſtantiarum naturalium non eſſe ponendam materiam, & Auenroi & Alberto conſentanea ſententia eſt.
- 53 Si Thomas dixerit, in intelligentijs ſecundum Ariſtotelem eſſe accidentia, non Ariſtotele modo, ſed ſibi ipſi contradicit.
- 54 Iſtæ propoſitiones ſunt concedendæ ut omnino ueræ, materia prima fit alius, bos & ſimilia.
- 55 In composito materiali non ſunt duæ præciſæ entitates & diſtinctæ, ſed una entitas.
- 56 Sonum non ex motu aëris intercepti inter duo corpora ſe percutientia, ut tenet Ariſtoteles, & expoſitores eius, ſed ex contactuali talium uel talium corporum, talem uel talem ſonum cauſari dico.
- 57 Rationes quas adducunt Peripatetici ad probandum, quod in cauſis eſſentialiter ordinatis non eatur in infinitum, non conuincunt de neceſſitate falſitatem poſiti.
- 58 Virtutem ſenſitiuam ſenſus communis, ſicuti non à uirtutibus ſenſitiuis ſenſuum exteriorum, ut dixit conclufio 30. ita nec à uirtutibus ſenſitiuis

H 2 uis

uis sensuum interiorum, phantastica, siue imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua, subiecto, id est re differre, & ut ueram, & ut Aristotelis Platonisq̃ sententiam asserimus.

59 Dico omnes qualitates elementorū symbolas esse diuersarū specierū.

60 Si qua est ponenda figura quarta syllogismorum, illa est ponenda quam Galenus ponit, non quam & Franciscus Maironis & Petrus Mantuanus pueriliter confinxerunt, rectius est tamen nullam ponere.

61 De materia ut ex ea per se fiunt res tractare metaphysicum, Physicum autem ut ex ea res fiunt per accidens, habemus dicere secundum doctrinam Aristotelis.

62 Dictio exclusiua addita uni relatiuo, correlatiuum non excludit.

63 Non debet concedi, partem in toto quantitatio à suo toto esse aliquo modo actu distincta.

64 Opinio quæ Auicennæ ascribitur, quod Illud unum quod cum ente conuertitur, sit unum quod est principium numeri, & ita consequenter, quod unaquæq̃ res sit una per intentionem additam essentia suæ. si non est necessario uera, est tamen probabilis & defendetur à me.

65 Licet potentia intellectiua in nobis sit accidens, in angelis tamen est substantia.

66 Formalitas est actualitas apta per se perficere possibilem intellectum.

67 Si ex concursu elementorum fiat mixtum, quocunq̃ modo ponantur elementa manere, immixto fiet mixtum ex elementis, ut ex materia digesta à calido spiritali uaporoso eleuato ab eis.

68 In omnibus infra Deum eadem est materia secundum essentiam diuersam secundum esse.

69 Quiditates physicarum naturarum adæquato concepto & proprio, concipi possunt sine accidentibus, siue à metaphysico, siue à physico considerentur.

70 Corpus organicum quod est materia animæ, & ponitur in diffinitione eius ab Aristotele, est corpus & organicum per formam essentialiter distinctam ab anima, cum proficiente. (re quicquid agit.

71 Secundum omnes philosophos dicendum est, Deum necessario agere.

72 Qui dubitat ex intelligibili & intellectu magis uerè & substantialiter fieri unum, quàm ex materia & forma materiali non est philosophus.

73 Tenendo opinionem de anima intellectiua, quam tenet Commentator, uidetur mihi rationabiliter tenendum illam animam nullius accidentis esse subiectum, & positionem hanc tanquam ueram defendam, quamquam utrum hoc ille tenuerit, ego non definio.

74 Dico secundum Thomam dicendum esse, in actu reflexo intellectus consistere beatitudinem nostram.

75 Diffinitio naturæ coelestia comprehendit, & li(&) copulatiue tenetur & non disiunctiue.

76 Sicue

Conclusiones.

80

- 76 Sicut quilibet Philosophus habet dicere, quod uirtutes sensitiue sunt in corde, ita quilibet medicus habet dicere, quod sint in cerebro.
- 77 Quod dicitur à communi schola philosophantium omnium Latinorum de prima operatione intellectus, error est, quia non est alia operatio partis rationalis quàm illæ duæ quas ipsi secundam & tertiam ponunt, compositio scilicet & discursus.
- 78 Accidentia nullo modo debent dici entia, sed entis.
- 79 Sex principia sunt formæ absolutæ.
- 80 Si qua est lingua prima & non causalis, illam esse Hebraicam multis patet coniecturis.

Conclusiones paradoxæ numero LXXI. secundum opinionem propriam, notuâ in philosophia dogmata inducentes.

- 1 Sicut esse proprietatum præceditur ab esse quiditatio, ita esse quiditatio præceditur ab esse uniali.
- 2 Non possumus dicere quod de re præcisissimè sumpta aliquid prædicetur prædicatione propriè dicta.
- 3 Qui attingit rem in diffinitione, attingit rem in alteritate. (ipsa.)
- 4 Solus ille qui attingit rem in præcisione suæ unionis, attingit rem ut est
- 5 Quotò unusquisque modus cognitionis est eminentior, tantò in intellectu disproportionato imperfectior euadit & illi inutilior.
- 6 Sicut cognitio per demonstrationem habita homini pro communi statu, quem hic experimur, est perfectissima cognitio, ita simpliciter inter cognitiones est imperfectissima.
- 7 Sicut Deus est simpliciter cognitio totius esse, ita intellectus est diffinitio totius esse, & anima scientia totius esse.
- 8 Si theologia theologicè tradat, erit ut de primo subiecto de eo quod est unialiter unum, & de quolibet quod est secundum suum esse uniale tanquam de subiecto secundario.
- 9 Vera metaphysica tradita metaphysicaliter, est de quolibet quod est uera forma ut de primo subiecto, & de quolibet quod est secundum suum esse formale tanquam de obiecto secundario in modo procedendi demonstrationem negligens.
- 10 Sicut in creatura non ualet consequentia, est ens, ergo est, ita in Deo non ualet, est, ergo est ens.
- 11 Eadem res in creatura ratione suæ actualitatis dicitur esse, & ratione suæ determinationis dicitur essentia.
- 12 Sicut angelus necessario componitur ex essentia & esse, ita anima necessario componitur ex substantia & accidente.
- 13 Contradictoria in natura intellectuali se compatiuntur.
- 14 Licet sit uera præcedens conclusio, tamen magis propriè dicitur, H 3 quod

quod in natura intellectuali non sint contradictoria quod se compati-

15 Contradictoria coincidunt in natura uniali. (antur.

16 Rationabiliter posuit Aristoteles in suis scientijs, primum principium de quolibet dici alterum contradictoriorum, & de nullo simul.

17 In intellectu est hoc & illud, sed non est hoc extra illud.

18 Ideo in anima apparet impossibilitas contradictoriorum, quia est prima quantitas ponens partem in extra partem.

19 Vnumquodque in natura intellectuali habet à sua intelligibili unitate, & quod quodlibet sibi uniat, & quod immaculatam ac impermixtam sibi suam seruet proprietatem.

20 Ipseitas uniuscuiusque tunc maximè est ipsa, cum in ipsa ita sunt omnia, ut in ipsa omnia sint ipsa.

21 Per prædictas conclusiones intelligi potest quæ sit omiomeria Anaxagoræ, quam Opifex intellectus distinguit.

22 Nemo miretur, quod Anaxagoras intellectum appellauerit immixtum, cum sit maximè mixtus, quia maxima mixtio coincidit cum maxima simplicitate in natura intellectuali.

23 Sicut formæ substantiales in secundo mundo sunt per modum accidentium, ita formæ accidentales sunt in primo mundo per modum substantiarum.

Corrolarium. Sicut in primo mundo non est album sed albedo, ita in secundo mundo non est ignis sed igneum.

24 Non potest dici, quod in intellectu ideæ, uerbi gratia ignis, aquæ & aëris, sint tres ideæ, sed oportet dicere quod sunt ternarius.

25 Nisi destruamus naturam intellectualem, non possumus intelligere ideas numerari, nisi per intimationem ideæ numeri per reliquas, sicut est cuiuslibet per omnes.

26 Ex præcedentibus conclusionibus potest intelligi, qui sit formalis numerus, quem dixit Pythagoras esse principium omnium rerum.

27 Quinq; ponenda sunt prima prædicamenta. Vnum, substantia, quantitas, qualitas, & ad aliquid.

28 Rectius ad quinq; superscripta reducitur entium diuersitas quàm ad decem, quæ Architas primum, deinde Aristoteles posuit, uel quinq; quæ ponit Plotinus, uel ad quatuor quæ ponunt Stoici.

29 Ratio prædicamenti unius est absoluta præcisio ab omni extraneo.

30 Ratio prædicamenti substantiæ est unita perfectio imparticipatæ substantiæ.

31 Ratio prædicamenti quantitatis est extrapositio partis ad partem.

32 Ratio prædicamenti qualitatis, est ueritas denominationis per inhaerentem participationem.

33 Ratio prædicamenti ad aliquid, est esse imaginarium.

34 Nullum est prædicatum formale imparticipatum, quod partialiter prædicari non possit de intelligentia.

35 Sicut

- 35 Sicut de solo intellectu uerè dicitur, quod est ignis, & quod est aqua, quod est motus & quod est status, ita de sola anima uerè dicitur, quod frigescit, quod calefit, quod stat, quod mouetur.
- 36 Sicut intellectus Dei unitatem multiplicat, ita anima intellectus multitudinem quantificat & extendit.
- 37 Primum intelligibile cum primo intellectu, & primum scibile cum primo sciente coincidit.
- 38 In animis deterioris notæ est ratio per modum sensus, in animis sublimioribus est sensus per modum rationis.
- 39 Dictum illud mirabile illius barbari Nympharum & dæmonum consortis de 184. mundus in figura triangulari cum tribus unitatibus angularibus, & una media constitutis, rectissimè intelligitur, si ab unitate intelligibili trinitatem intellectualem, animalem & seminalem, et principalium mundi partium per primum sphaericum numerum computationum intellexerimus.
- 40 Posse animam per uiam purgatoriam absq; alio studio uel inuestigatione per solam modicam & facillimam collationem & aduertentiam superiam desuper habita intelligibilia perfectam omnium scibilium scientiam acquirere, non solum Platonici philosophi, sed etiam inter Peripateticos hi de quibus minus uidetur, Auenrois sequaces habent concedere.
- 41 Sicut se habet sensus communis in cognitione accidentalium qualitatum, & quantitatis materialis, ita se habet ratio in cognitione substantialium qualitatum & quantitatis formalis, seruata proportionem, quod ille sensualiter hæc rationaliter agit.
- 42 Infinitas Dei per superexcedentiã adesse intellectualem & uiam mysticę theologiæ probari potest, & ad id probandũ omnis alia uia inefficax est.
- 43 Actus quo felicitatur natura angelica & rationalis ultima felicitate, nec est actus intellectus, nec uoluntatis, sed est unio unitatis quæ est in alteritate animæ cum unitate quæ est sine alteritate.
- 44 Aristoteles in libro metaphysicæ de Deo non tractat nisi in ultimo capitulo duodecimi quod incipit. Considerandum est etiam utronam modo uniuersum habet bonum.
- 45 Ordo librorum metaphysicæ post naturales eo modo, quo eos ordinauit Aristoteles secundum nullum processum siue compositiuum siue resolutiuum potest esse rectus.
- 46 Dato quocunq; obiecto practicali, nobilior est operatio quę eum practicat quàm quæ eum contemplatur, si cætera sunt paria.
- 47 Melius potest saluari textus Aristotelis, qui dicit: Omnem animam esse immortalem, quàm qui dicit omnem animam esse mortalem.
- 48 Præter tria demonstrationis genera, quia, propter quid & simpliciter, quæ ponunt Aristoteles & Commentator, datur quartum genus demon-

H 4 strationis,

strationis; quæ dici potest demonstratio conuertibilitatis fortius omnibus prædictis.

- * 12 49 Magis improprie dicitur de Deo, quod sit intellectus uel intelligens, quàm de anima rationali quod sit angelus.
- 50 Sola materia sufficit ad id saluandum, cuius gratia Aristoteles & alij philosophi priuationem inter principia naturalia posuerunt.
- Corrolarium. Priuatio non est ponenda inter principia naturalia.
- 51 Tria sunt principia rerum naturalium, materia, motus, & forma.
- 52 Eadem est scientia de Deo, homine, & materia prima, & qui de uno scientiam habuerit, habebit & de reliquis seruata proportione extremi ad extremum, mediij ad extrema, & extremorum ad medium.
- 53 Qui primam materiam negat, nec sensui cōtradicit, nec rationem physicam negat.
- 54 Ad probandum primam materiam esse, magis certificatur uel uia numerorum, uel uia catholicæ philosophiæ, quàm ulla ratio physica in qua sensus habeat introitum.
- 55 Qui ordinem Hebraicæ linguæ profundè & radicaliter tenuerit, atq; illum proportionabiliter in scientijs seruare nouerit, cuiuscunque scibilis perfectè inueniendi normam & regulam habebit.
- 56 Præter distinctionē rei & rationis ponenda est distinctio tertia, quam ego appello inadæquationis.
- 57 Species inimicitiae, quæ à lupo ad ouis æstimationem multiplicantur, non accidentis alicuius, sed substantiæ species sunt.
- 58 Formalitas est adæquatum obiectum intellectus.
- 59 Vbicunq; datur aliqua natura cōposita ex pluribus naturis actu in ea remanentibus, semper in ea nobilior est substantialiter aliq; accidentaliter.
- * 13 60 Nihil intelligit actu & distinctè anima nisi se ipsam.
- 61 Tota substantia animæ rationalis est pars intellectualis.
- 62 Anima se ipsam semper intelligit, & se intelligendo quodammodo omnia entia intelligit.
- 63 Quamuis in anima ita sit actu natura intellectualis per quam cum angelo conuenit, sicut est natura rationalis per quam ab eo distinguitur, nihil tamen intrinsecum est in ea, per quod possit sine propria specie aliquid à se distinctum intelligere.
- 64 Intellectualis natura quæ est in anima rationali, supra naturam rationalem præcisè differt à natura intellectuali pura, sicut differt pars à toto.
- 65 Quia intellectus animalis differt ab intellectu intellectuali ut pars media, non ut pars tantum, ideo intellectuali totalitati magis parificatur.
- 66 Potest anima per extrinsecam informationem ad hoc deuenire, ut omnia per substantialem suam formam indiuisibiliter intelligat.
- 67 Cuilibet seriei animarum unus correspondet purus intellectus.

Conclufiones.

93

68 Omnes animæ coelestes in primo intellectu unum sunt.

69 Rationabile est secundum philosophiam omnem seriem animalem in proprio beatificari intellectu, quod tamen non assertiuè sed probabiliter dictum sit.

70 Cum tres fuerint, qui dicerent omnia esse unum, Zenophanes, Parmenides & Melissus, uidebit qui diligenter eorum dicta perscrutabitur, Zenophanis unum illud esse, quod est simpliciter unum.

Vnum Parmenidis non unum absolute ut creditur, sed ens unum.

Vnum Melissi esse unum habens ad unum Zenophanis extremalem correspondentiam.

71 Empedocles per litem & amicitiam in anima nihil aliud intelligit quàm potentiam sursum ductiuam & deorsum ductiuam in ea, quas ego credo proportionari in scientia Sephirot æternitati & decori.

Conclufiones in theologia numero x x i x. secundum opinionem propriam à communi modo dicendi theologorum satis diuersam.

1 Quid dixerit accidens existere non posse, nisi in existat: Eucharistiæ poterit sacramentum tenere, etiam tenendo panis substantiam non remanere ut tenet communis uia.

2 Si teneatur communis uia de possibilitate suppositionis, in respectu ad quamcunque creaturam, dico quod sine conuersione panis in corpus Christi uel paneitatis annihilatione potest fieri, ut in altari sit corpus Christi secundum ueritatem sacramenti Eucharistiæ. quod sit dictum loquendo de possibili, non de sic esse.

3 Ideales rerū formales & rationes effectiuè à Deo in prima creata mente formaliter primo reperiri cum theologica ueritate tenemus.

Corrolarium. Vbi ideæ sunt idealiter, ibi non sunt formaliter, ubi sunt formaliter, ibi non sunt idealiter.

4 Si ponamus Deum cognoscere creaturas, ut obiectum secundarium suæ intuitionis, ut communiter ponitur, dico quod pater prius producit uerbum quàm creaturas cognoscat.

5 Attributales perfectiones nec in Deo, nec secundum se quiditatiuè sumptæ dicunt diuersas rationes in recto & principaliter diffinibiles uel descriptibiles.

6 Intuitus diuinæ cognitionis ad creaturas tanquam obiecta primaria uel secundaria formaliter non terminatur, ut dicit communis schola theologorum, sed se tantum, & nihil aliud à se intuens primariè nec secundariè unitiuè & eminenter, & plus quàm æquipollenter omnia cognoscit.

Corrolarium. Non est aliqua multitudo intellectuum in Deo nec creaturæ, ut intellectæ ponunt in numerum cum diuina essentia ut intellecta, sed est penitus unum simplicissimum intellectum.

7 Tria

7 Tria transcendētia in quibus consistit imago, non dicunt diuersas rationes in recto, & principaliter diffinibiles uel descriptibiles.

* 8 Christus non ueraciter, & quantum ad realem præsentiam descendit ad inferos, ut ponit Thomas & communis uia, sed solum quoad effectū.

9 Licet ita mihi uideatur probabile, non est tamen pertinaciter asserendum, quod anima Christi per alium modum nobis ignotum non potuerit in infernum descendere.

* 10 Illa uerba, Hoc est corpus &c. quæ in consecratione dicuntur, materialiter tenentur non significatiue:

11 Si teneatur communis uia, quod actu intellectus attingatur Deus, dico duas sequentes conclusiones, quarum hæc est prima, quod Videntes uerbum eo actu, quo essentiam diuinam attingunt, creaturas non attingunt nisi eminenter æquipollenter ad formalem cognitionem, æquipollentia non actus sed obiecti.

12 Beati duplicem habent cognitionem de creaturis eas formaliter attingentem, quarum altera illatiue est ex ea qua uerbum attingunt, altera secundum quam in re creata creaturam contemplantur.

* 4 13 Non assentior communi sententiæ theologorum dicentiū, posse Deum quamlibet naturam suppositare, sed de rationali tantum hoc concedo.

* 3 14 Nec crux Christi, nec ulla imago adoranda est adoratione latriæ, etiam eo modo quo ponit Thomas.

15 Si non peccasset Adam, Deus fuisset incarnatus, sed non crucifixus.

16 In quo lumine Ioannes Apocalipsim uidit, in eo Apocalipsim non intellexit.

17 Primum peccatum angeli fuit peccatum omissionis, secundum peccatum luxuriæ, tertium peccatum superbiæ.

* 8 18 Dico probabiliter, & nisi esset communis modus dicendi theologorum, in oppositum firmiter assererem, assero tamen hoc dictum in se esse probabile, & est, quod sicut nullus opinatur aliquid ita esse præcisè, quia nult sic opinari, ita nullus credit aliquid esse uerum præcisè, quia uult credere id esse uerum.

Correlarium. Non est in potestate libera hominis credere articulum fidei esse uerum, quando placet, & credere eum esse falsum, quando sibi placet.

19 Nisi essent dicta sanctorum, quæ in manifesto sui sermonis uidentur dicere oppositum, firmiter assererem hanc, & sequentem conclusionem, assero tamen eas probabiles esse & defendi posse rationabiliter, quarum prima est quod peccatum mortale in se est malum finitum.

* 2 20 Secunda est quod peccato mortali finiti temporis, non debetur poena infinita secundum tempus, sed finita tantum.

21 Non omnis uoluntas Dei beneplaciti est efficax.

22. Dictum apostoli dicentis, Deus uult omnes homines saluos fieri, positiuè de uoluntate beneplaciti antecedente intelligenda est.

23. Voluntas antecedens sic potest describi, uoluntas Dei antecedens est illa, qua Deus dat alicui naturalia uel antecedentia quibus potest aliquid consequi, cui Deus paratus est coagere si alius uelit, nec sibi contrarium manifestabit cum præcepto uel consilio exequendi, permittens eum libere uelle agere ad consequutionem suæ salutis.

24. Tenendo communem uiam theologorum quod felicitas sit in intellectu uel in uoluntate, dico duas cōclusiones, quarum prima est hæc: Quod intellectus ad felicitatem non perueniret nisi esset actus uoluntatis, qui in hoc est ipso actu intellectus potior.

25. Secunda conclusio est hæc: Licet actus intellectus formaliter felicitans attingat obiecti essentiam, tamen quod actus suus circa illum actus sit felicitatis, formaliter habet ab actu uoluntatis.

26. Personæ in diuinis numero distinguuntur.

27. Personalitates in diuinis sunt primo diuersæ.

28. Theologicè loquendo dico, quod in æuo non est successio formaliter intrinseca continuatiua, sed bene terminatiua, secundum philosophos tamen aliter dicerem.

29. Rationabilius est credere Originem esse saluum, quàm credere ipsum esse damnatum.

Conclusiones secundum propriam opinionem numero L X I I. in doctrinam Platonis, de qua pauca hic adducuntur, quia prima paradoxa conclusio totam sibi assumit Platonis doctrinam discutiendum.

1. Per numeros triplares, qui à Platone in Timæo ponuntur in triangulo animam significante, admonemur quousque in formis numerandis sit progrediendum per naturam illius, quod est prima forma formans. Per numeros uerò duplares ibidem positos admonemur quatenus positæ duobus extremis terminis coordinanda sunt media per naturam eius, quod est medium in uniuerso.

2. Cum quæritur à Platone, an ad exemplar genitum an ingenitum factus sit mundus, nihil aliud quæritur, nisi an ad animales rationes, an ad ideas intellectuales.

3. Qui nouerit modum illuminationis superiorum super media, intelliget idem significare & Platonicos per congregationem animarum in monte Ida, & Hebræos per animarum congregationem in monte Sinai in auditione legis.

4. Qui sciuerit rationem causæ præsupponere rationem perfecti, intelliget iuxta Platoniam doctrinam, quare dixerit Phiercides, non prius loquem mundum fabricasse quàm in amorem fuerit transformatus.

5. Empedocles per sphærā intelligibilem à Venere contentā, nihil aliud intelligit

intelligit quàm mundum archetypum ab ordine intra se manentis primæ prouidentię contentum.

6 Ideo amor ab Orpheo sine oculis dicitur, quia est supra intellectum.

7 Cum dicit Plato in Timæo, in medio mundi positam animam. Quicquid dicant cæteri Platonici ego per medium Lunam intelligo.

8 Infra ambitum terminati entis, rectè quinque illa Platonis pro transcendebus ponuntur. Ens, Idem, Alterum, Status & Motus.

9 Platonice loquendo de anima. dico animam uiuere cum Saturno uitam cõtemplatiuam, cum Ioue & politicam & practicam, cum Marte irascibilem & ambitionem, cum Venere concupiscibilem & uoluptuosam, cum Mercurio uegetalem cum stupido sensu.

10 Ex præcedenti conclusione habet, quæ sit uirga Mercurij soporifera.

11 Primus septenarius uitæ humanæ est sub Mercurio, secundus sub Venere, tertius sub Marte, quartus sub Ioue, quintus sub Saturno, & reliqui septenarij secundum eum qui fuerit prædominatus in præcedentibus.

12 Prædictis uitis cooperantur Sol & Luna, & causæ uniuersales, & per appropriationem Luna Mercurio & Saturno, Sol Veneri & Marti, simul uterq; Ioui.

13 Si Siriani theologiã sequamur, rationabile est ecclesiasticæ hierarchiæ sacerdotes in coelesti hierarchia anagogicis uirtutibus proportionari.

14 Cum Platonem audimus Palladem & amorem philosophos deos uocantem, ita intelligamus, ut amor sit philosophus ratione uitæ, Pallas ratione termini.

15 Per extremorum & medijs rationem, cognoscere possumus conuenienter uniuersi gradus sic in quinque posse diuidi, in super ens, uerè ens, non uerè ens, non uerè non ens, uerè non ens.

16 Per ipsum tale, uerè tale, semper tale, in Platonis doctrina debemus intelligere proprietatem intellectus, animæ, & primorum corporum.

17 Si Siriani doctrinam sequamur conueniens est post unitatem totalis intellectiōis, quæ & trifariam diuiditur, in substantialem, potentialem & operatiuam, ponere trinarium intellectiōis, partialis, scilicet participatæ & imaginariæ.

18 Quicquid dicant cæteri Platonici de rationalis animæ partium distinctione, assero ego si \star id est rationalem partem in \star & \star diuidamus, eandem partem ut phantasie coniungitur \star dici, ut intellectui \star ut sibi ipsi.

19 Possibile est ut pars rationalis animæ nostræ quam secundum Peripateticos possibilem intellectum uoco, ad hoc perueniat, ut sine cōiunctione ad phantasmata discurrat & operetur.

20 Perfectius & uerius reperitur pulchritudo in intelligibilibus quàm insensibilibus.

21 Cum

- 21 Cum dicit Plato, amorem natum ex congressu Peniæ & Pori in hortis Iouis, in natalibus Veneris dijs discumbentibus. nihil aliud intelligit, quàm in angeli mente tunc primum amorem. id est desiderium pulchritudinis esse natum, cum in eo idearum splendor, imperfectius tamē refulsit.
 - 22 Amor de quo in symposio loquitur Plato, in Deo nullo modo esse potest.
 - 23 Per duplicē Venerem, de qua in symposio Platonis, nihil aliud intelligere debemus, quā duplicem pulchritudinem, sensibilem & intelligibilem.
 - 24 Amor de quo Plotinus loquitur, non est cœlestis amor, de quo Plato in symposio, sed illius uera & proxima imago.
 - 25 Pugnancia quæ uidetur in dictis Orphei & Agatonis, quorum alter amorem antiquiorem omnibus dijs dicit, alter iuniorem, perfectē solueamus si ad duplex deorum esse, intelligibile & naturale respexerimus.
 - 26 Pulchritudo est in Deo per causam, in totali intellectu uerē essentialiter totaliter, in particulari intellectu uerē partialiter essentialiter, in anima rationali uerē participaliter, in uisibilibus cœli accidentibus imaginariē essentialiter totaliter, in subcœlestibus qualitatibus uisibilibus imaginariē partialiter essentialiter, in quantitibus imaginariē participaliter.
 - 27 Cum dicit Plato, omne quod fit à causa fieri, referendum est per se ad per se, & per accidens ad per accidens.
 - 28 Cum dixit Plato in Timæo. Ex indiuidua diuiduaq; substantia cōflata animam. per indiuiduam substantiam animalem intellectum significauit, per diuiduam animalem rationem.
 - 29 Non est credendum in doctrina Platonis animam quicquam intelligere per inspectionem ad ideas, nisi cum peruenit ad illum statum, qui est supremus gradus contemplatiuæ perfectionis.
- Corrolarium. Errant qui credūt secundum Platonē, quod Ea quæ nos quotidie cognoscimus & intelligimus, in idearum lumine cognoscamus.
- 30 Modus cognoscendi per ideas est ille, cuius dixit Plato in Timæo paucos homines esse participes, sed bene deos omnes.
 - 31 Exponere in fabula Critig per quinque partus, quinque formas corporis, omnino est inconueniens.
 - 32 Per aliam uitam in Epinomide intelligere debemus connexionem partis cum suo toto, & credo idem esse, quod apud Cabalistas dicitur seculum neutrum.
 - 33 Qualiter uerum sit quod in Epinomide dicitur, Arithmeticam scientiam inter omnes speculatiuas maximē facere ad felicitatem, intelligi potest per conclusiones nostras de mathematicis.
 - 34 Per cœlum in Epinomide, quod dicit Plato, esse nobis causam omnium bonorum, non idoneam cœli, sed ipsum cœlum, quod est cœleste animal intelligere debemus.

- 35 Per necessitatis regnum in symposio Platonis, nihil aliud intelligere debemus quàm superabundantiam naturæ alterius supra naturam eiusdem, & infiniti supra terminum.
- 36 Per demonstrationem Platonis in Phedro de animæ immortalitate, nec de nostris animis ut Proclus, Hermias, & Sirianus credunt, nec de omni anima ut Plotinus & Numenius, nec de mundi tantum anima, ut Possidonius, sed de cœlesti qualibet anima probatur, & concluditur immortalitas.
- 37 Tempus essentialiter est in incorporeis, participatiuè in corporeis.
- 38 Tempus ubi habet esse essentialè, habet esse totaliter extra animam.
- 39 Tempus habet ab anima suum esse participatum, à prima quidem anima per modum effectiue causalitatis, ab ultima uero per modum obiectiue consequutionis.
- 40 Motus primi cœli, & uniuersaliter, quilibet motus siue localis siue alterationis secundario & per accidens tempore mensuratur.
- 41 Licet natura intellectualis simul omnia intelligat, non tamen hoc est per uirtualem & unitiuam continentiam, sed per mutuam penetrationem formarum, & indissociatam communicationem totius esse participati, id est formalis.
- 42 Per demonstrationem Platonis in Phedro de immortalitate animæ, firmitus demonstratur æternitas mundi, quàm per ullam rationem Aristotelis in octauo Physicorum.
- 43 Sicut & uidetur et auditur homo ab homine per motionem sensus ad extra, ita & uidetur & auditur dæmon ab homine & à dæmone per motionem sensus ad intra.
- 44 Cur homo non possit non uideri si sit præsens à rectè disposito in potentia uisua, dæmoni autem tunc solum uideatur cum uult uideri, ex modo quo unusquisque eorum uidetur haberi potest.
- 45 Sensus naturæ, quem ponunt Alchindus, Bacon, Guilelmus Parisiensis, & quidam alij, maximè autem omnes Magi, nihil est aliud quàm sensus uehiculi quem ponunt Platonici.
- 46 Cum dicit Plato, Neminem nisi inuitum peccare, nihil aliud intelligitur quàm illud quod Thomas tenet, scilicet, non posse esse peccatum in uoluntate nisi sit defectus in ratione.
- 47 Prouidentia est statutiue in Deo, ordinatiue in intelligentia, exequutiue in anima, denunciatiue in cœlo, terminatiue in toto uniuerso.
- 48 Non solum per dicta in Epinomide & Philebo à Platone, in quibus dialogis expresse ponit Plato felicitatem in contemplatione, sed per dicta in Phedro de furore amatorio, constat secundum Platonem non esse felicitatem in actu amoris, quia furor non est felicitas, sed impetus concitansurgens & impellens ad felicitatem.

- 49 Ex eo nomine, quo Dei nominant amorem, patet diligenter aduertenti, quod in actu amoris non est felicitas.
- 50 Ista propositio in Phedro: Omnis anima totius inanimati curam habet, simpliciter de quacunque uere anima, intelligenda est.
- 51 Ex dicto illo Platonis in Phedro, quod nisi anima hominis ea, quae uere sunt, intuita esset, in hoc animal non uenisset, si recte intelligatur, intelligitur quod opinio Plotini ponens transmigrationem animarum in bruta, non est ad mentem Platonis.
- 52 Ex oratione Socratis in Phedro ad Pana, habetur complete opinio Platonis de felicitate.
- 53 Opinio Cratili de nominibus ita est intelligenda, non quod talia sint nomina, sed quod talia esse debent si sint recta.
- 54 Ideo dixit Socrates in Cratilo se somniare circa ideas, quia ideis non utimur in hoc statu, sed earum imaginibus proximis uel secundarijs.
- 55 Per unum in Sophista, intellige unum in aeternitate.
- 56 Dictum illud in Sophista, qui unum non dicit nihil dicit, illud est, quod ab Aristotele dicitur, qui unum non intelligit nihil intelligit.
- 57 Dictum illud Platonis in Sophista de simulachris, quae dicit daemónica Machinatione conficta, & si multis alijs modis possit uerificari, conueniens tamen est exponere per hoc, quod illa ut gradum medium in entitate tenent daemónico ordini proportionantur.
- 58 Venatio illa Socratis, de qua in Prothagora, conuenienter per sex gradus potest sic describi, ut primus sit esse materiae extrinsecae, secundus esse particulare immateriale, tertius esse uniuersale, quartus esse rationale, quintus esse particulare intellectuale, sextus esse totale intellectuale, in septimo tanquam sabbato cessandum est a uenatione.
- 59 Quod dicitur in Euthydemo: Non in habitu, sed actu consistere felicitatem, intellige de actu reflexo.
- 60 Per id quod in Lachate dicitur, quorumcunque est scientia, non esse aliam eorundem ut praeteritorum, aliam ut praesentium, aliam ut futurorum, illud potest intelligi tritum apud Peripateticos, non esse scientiam nisi uniuersalem.
- 61 Dictum illud Platonis in Gorgia, si orator scit iusta, est iustus, dico absolute secundum se non ut ad hominem, tantum posse saluari, si unum ab alio esse intelligamus non formaliter, sed illatiue.
- 62 Licet ratio Platonis in Phedone per uiam contrariorum absolute non concludat, expositis tamen a Cebete ad hominem, aliquid concludit.

Conclusiones numero X. secundum opinionem propriam in doctrina Abucate Aueniam, qui dicitur author de causis.

- 1 Cum dixit Abucate Aueniam animam esse supra tempus, intelligendum

dum est de anima absoluta secundum substantiam, præscindendo ab omni operatione quæ competit ei in quantum est anima.

2 Cum dicit Abucaten, omnis anima nobilis tres habet operationes, diuinam intellectualem & animalem, ita est intelligendum, quod primam habeat per imaginem proportionalitatis, secundam per formalitatem participationis, tertiam per proprietatem essentialitatis.

3 Cum dixit Abucaten, omnem causam primariam plus influere, per plus intelligas eminentiam modi causandi & intimitatem eius quod in re producitur.

4 Quamuis dicit Abucaten, quod esse quod est primum creatum, est super intelligentiam, non credas tamen illud secundum hypostasim esse distinctum ab intelligentia.

5 Cum dixit Abucaten, causam primam superiorem esse omni narratione, non tam propter id habet ueritatem quod primo affert, quia scilicet causam ante se non habet, quam propter id quod secundo innuit, quia omnia intelligibile unialiter antecedit.

6 Quod dicit Abucaten, intelligentiam esse substantiam quæ non diuiditur, maxime est uerum, per indiscretam in ea intelligibilium ad inuicem penetrationem.

7 Ex præcedenti conclusione potest haberi, quomodo intelligendum est dictum Abucaten, quod omnis intelligentia est plena formis.

8 Per ultimam propositionem Abucaten possumus intelligere, quid sibi uelit illa diuisio, quam fecit Plato in principio tractatus Timæi, & possumus scire, quod sub ea non comprehenditur anima nisi per uiam extremalis combinationis.

9 Ex antepenultima propositione Abucaten colligi potest, quod declinare plus ad sensum quam ad intellectum, non est animæ ut anima est, sed ut cadens est.

10 Cum dicit Abucaten intelligentiam ut diuina est regere res, intelligendum est de regimine statuitiuo non ordinatiuo, qui ei competit ut intelligentia est.

Conclusiones de Mathematicis secundum opinionem propriam num. LXXXY.

1 Mathematicæ non sunt ueræ scientiæ.

2 Si felicitas sit in speculatiua perfectione, mathematicæ non faciunt ad felicitatem.

3 Mathematicæ scientiæ non sunt propter se, sed ut uia ad alias scientias quærendæ.

4 Sicut subiecta mathematicorum si absolutè accipiuntur intellectum nihil perficiunt, ita si ut imagines accipiuntur superiorum immediatè nos ad intelligibilem speculationem manu ducunt.

5 Sicut dictum Aristotelis de antiquis dicentis, quod Ideo errarunt in physica

physica contemplatione, quia mathematicè res physicas tractarunt, uerum esset, si illi materialiter mathematica non formaliter accepissent, ita est uerissimum modernos, qui de naturalibus mathematicè disputant, naturalis philosophiæ fundamenta destruere.

6 Nihil magis noxium Theologo, quàm frequens & assidua in mathematicis Euclidis exercitatio.

7 Sicut medicina mouet spiritus principaliter ut regunt corpus, ita musica mouet spiritus ut seruiunt animæ.

8 Medicina sanat animam per corpus, musica autè corpus per animam.

9 Per Arithmetica non materialem sed formalem, habetur optima uia ad prophetiam naturalem.

10 Ioachim in prophetiis suis alia uia non processit, quàm per numeros formales.

11 Per numeros habetur uia ad omnis scibilis inuestigationem & intellecti-
tionem, ad cuius conclusionis uerificationem polliceor me ad infra scri-
ptas 74. quæstiones per uiam numerorum responsurum.

Quæstiones ad quas pollicetur se per numeros responsurum.

1 Vtrum sit Deus.

2 Vtrum sit infinitus.

3 Vtrum sit causa omnium rerum.

4 Vtrum sit simplicissimus.

5 Vtrum sit intelligens.

6 Quomodo Deus intelligat.

7 An sit dare naturam superiorem natura intellectuali.

8 An esse quiditatum rei sit intimius esse quod habeat res.

9 Quid de humanitate in sua præcisissima abstractione possit prædicari, & quid non.

10 Quomodo elementa sint in coelo.

11 Quis modus debeat teneri in inuestigatione uniuscuiusq; scibilis.

12 Vtrum supra naturam rerum corporalium sit dare naturam rationalem incorpoream.

13 Vtrum supra naturam rationalem sit dare naturam intellectualem.

14 Vtrum inter naturam rationalem & intellectualem sit aliqua natura media.

15 Vtrum inter naturam intellectualem & Deū sit aliqua natura media.

16 Vtrum in aliqua natura contradictoria se compatiuntur.

17 Vtrum in aliqua natura coincidunt contradictoria.

18 Quis numerus annorum sit naturaliter debitus uitæ boni mali hominis.

19 Quis sit numerus annorum naturaliter debitus uitæ hominis.

20 Quot sint gradus principales naturarum uniuersi.

21 Vtrum natura corporea ut talis sit actiua uel tantum sit passiua.

I 3 22 Quid

- 22 Quid dicat corpus.
- 23 Vtrum sint in materia dimensiones interminatæ.
- 24 Vtrum sit melius Deum causare res, quàm non causare.
- 25 Vtrum creatio rerum ad extra, procedat necessariò à diuina essentia in tribus personis hipostatizata.
- 26 Vtrum inter causam & causatum necessariò mediet aliquid.
- 27 Vtrum rectè multitudo scibilium ad decem predicamentorum numerum sit reducta.
- 28 Quæ sit differentia inter modum intelligendi angelorum, & animarum rationalium.
- 29 Quæ sit differentia in modum intelligendi Dei & angelorum.
- 30 Vtrum natura angelica sit quodammodo omnia.
- 31 Vtrum natura rationalis sit quodammodo omnia.
- 32 Vtrum possint esse plures Dei.
- 33 Vtrum detur infinitum in natura.
- 34 Quomodo differat infinitas quam Theologi attribuunt Deo ab illa, quam dicunt philosophi impossibile esse dari.
- 35 Vtrum Deus sit omnia in omnibus.
- 36 Quomodo differat esse creaturarum abesse Dei.
- 37 Quæ pertineant ad considerationem Theologi.
- 38 Quando futura sit seculi consummatio.
- 39 Quis & qualis erit rerum status in seculi consummatione.
- 40 Quæ opinio uerior de trinitate, Arrii, Sabelli, Eucliph, aut fidei catholicæ.
- 41 Vtrum formæ sensibiles sint intelligibiliter in angelo.
- 42 Vtrum in angelo sit aliud quàm intelligens intellectio & intellectum.
- 43 Vtrum hæc in angelo realiter an ratione distinguantur.
- 44 Vtrum sit eadem natura mouentis & moti motu physico.
- 45 Vtrum sit dare aliquid quod secundum suam naturam sit pura potentia, quam philosophi uocant materiam primam.
- 46 Vtrum mediatè uel immediatè & quomodo materia prima dependeat à Deo.
- 47 Vtrum omne quod est infra Deum sit compositum ex actu & potentia.
- 48 Vtrum sit materia eiusdem rationis in omnibus. (tia)
- 49 Vtrum aliqua res creata possit esse immunis ab imperfectione.
- 50 Quæ naturæ sint aptæ felicitati.
- 51 Vtrum felicitas consistat in intellectu an in uoluntate.
- 52 Vtrum quantitas sit per se uel participatiuè uisibilis.
- 53 Vtrum natura intellectualis sit Deo semper unita.
- 54 Vtrum in natura intellectuali plus sit imperfectionis quàm perfectionis.
- 55 Cuius naturæ propria sit uera mobilitas.
- 56 Vtrum

- 56 Vtrum animæ conueniat modus ſcientiæ per uiam numerorum.
- 57 Quis ſit primus modus prædicandi per ſe.
- 58 Quis ſit ſecundus modus prædicationis per ſe.
- 59 Vtrum diffinitio inueſtigetur per demonſtrationem.
- 60 Quare ſolum de inhærentia paſſionis ad ſubiectum habetur ſcientia.
- 61 Vtrum anima rationalis ſit materialis.
- 62 Vtrum ſit incorruptibilis.
- 63 Vtrum uniuerſaliter intelligat.
- 64 Vtrum ſicut eſt dare mundum ſenſibilem ita ſit dare mundum intelligibilem.
- 65 Vtrum ſit maior uel minor uumerus ſeparatarum ſpecierum quàm materialium.
- 66 Quare in opere ſecundæ diei non eſt dictum. Et uidit Deus quoniam bonum.
- 67 Quare ſexta numeratio homo dicitur.
- 68 Quare ſex diebus dicitur Deus omnia perfeciſſe.
- 69 Quid ſignificat Deum ſeptima die quieuiſſe.
- 70 Vtrum diſtinguatur irascibilis à concupiſcibili.
- 71 Quæ ſit diſtinctio inter potentias animæ cognſcitiuas.
- 72 Cur homines naturaliter appetant uictoriam.
- 73 Cur naturalis ſit homini modus cognſcendi per rationem phantaſiæ coniunctam.
- 74 Vtrū in cœlo ſint deſcripta & ſignificata omnia cuiſlibet ſcienti legere.

Conclufiones numero x v. ſecundum propriam opinionem de intelligentia dictorum Zoroaſtris & expoſitorum eius Chaldaeorum.

- 1 Quod dicunt interpretes Chaldaei ſuper primum dictum Zoroaſtris, De ſcala à tartaro ad primum ignem. nihil aliud ſignificat quàm ſeriem naturarum uniuerſi à non gradu materiæ ad eum, qui eſt ſuper omnem gradum graduate protenſum.
- 2 Ibidem dico, interpretes nihil aliud per uirtutes myſteriales intelligere quàm naturalem magiam.
- 3 Quod dicunt interpretes ſuper dictum ſecundum Zoroaſtris de duplici aëre, aqua & terra, nihil aliud ſibi uult, niſi quodlibet elementū, quod poteſt diuidi per purum & impurum, habere habitatores rationales & irrationales, quod uero purum eſt tantum, rationales tantum.
- 4 Ibidem per radices terræ nihil aliud intelligere poſſunt quàm uitam uegetalem, conuenienter ad dicta Empedoclis, qui ponit tranſanimationem etiam in plantas.
- 5 Ex dicto illo Zoroaſtris, Ha Ha Hos, terra deflet uſq; ad filios, ſequendo expoſitionem Oſiæ Chaldaei, expreſſam habemus ueritatem de peccato originali.

6 Dicta interpretum Chaldaeorum super 11. aphorismo de duplici ebriatione Bacchi & Sileni, perfecte intelligentur per dicta Cabalistarum de duplici uino.

7 Quæ dicunt interpretes super 14. aphorismo, perfecte intelligentur per ea, quæ dicunt Cabalistsæ de morte osculi.

8 Magi in 17. aphorismo nihil aliud intelligunt per triplex indumentum, ex lino, panno & pellibus, quàm triplex animæ habitaculum, coeleste, spiritale, & terrenum.

9 Poteris ex præcedenti conclusione aliquid intelligere de pelliceis tunicis, quas sibi fecit Adam, & de pellibus quæ erant in tabernaculo.

10 Per canem nihil aliud intelligit Zoroaster, quàm partem irrationalem animæ & proportionalia, quod ita esse uidebit, qui diligenter dicta omnia expositorum consideraerit, qui & ipsi sicut & Zoroaster ænigmaticè loquuntur.

11 Dictum illud Zoroastris, nec ex eas cum transit lictor, perfecte intelligitur per illud Exodi, quando sunt prohibiti Israëlitis exire domos suas in transitu angeli interficientis primogenita Ægyptiorum.

12 Per Sirenam apud Zoroastrem nihil aliud intelligas quàm partem animæ rationalem.

13 Per puerū apud interpretes nihil aliud intelligibile quàm intellectum.

14 Per dictum illud Zoroastris, ad huc tres dies sacrificabitis, & non ultra, apparuit mihi per Arithmetica superioris merchiauè illos computandi dies esse, in eo dicto expresse prædictum aduentum Christi.

15 Quid sit intelligendum per capras apud Zoroastrem, intelligit qui legerit in libro Bair quæ sit affinitas capris & quæ agnis cum spiritibus.

Conclusiones Magicæ numero xxvi. secundum opinionem propriam.

1 Tota Magia, quæ in usu est apud Modernos, & quam merito exterminat ecclesia, nullam habet firmitatem, nullum fundamentum, nullam ueritatem, quia pendet ex manu hostium primæ ueritatis, potestatum harum tenebrarum, quæ tenebras falsitatis, malè dispositis intellectibus obfundunt.

2 Magia naturalis licita est, & non prohibita, & de huius scientiæ universalibus theoricis fundamentis pono infra scriptas conclusiones secundum propriam opinionem.

3 Magia est pars practica scientiæ naturalis.

4 Ex ista conclusione & conclusione paradoxa dogmatizante 47. sequitur, quod Magia sit nobilissima pars scientiæ naturalis.

5 Nulla est uirtus in coelo aut in terra seminaliter & separata, quam & actuare & unire magus non possit.

6 Quodcunq; fiat opus mirabile, siue sit magicum, siue cabalisticū, siue cuiuscunq; alterius generis, principalissimè referendum est in Deum gloriosum

riofum & benedictum, cuius gratia supercœlestes mirabilium uirtutum aquas super contemplatiuos homines bonæ uoluntatis quotidie pluit liberaliter.

7 Non potuerunt opera Christi, uel per uiam Magiæ, uel per uiam Cabalæ fieri.

8 Miracula Christi non ratione rei factæ, sed ratione modi faciendi suæ diuinitatis argumentum certissimum sunt.

9 Nulla est scientia, quæ nos magis certificet de diuinitate Christi, quàm Magia & Cabala.

10 Quod Magus homo facit per artem, facit natura naturaliter faciendo hominem.

11 Mirabilia artis Magicæ non fiunt nisi per unionem & actuationem eorum, quæ seminaliter & separatæ sunt in natura.

12 Forma totius Magicæ uirtutis est ab anima hominis stante, & non cas

13 Magicam operari non est aliud quàm maritare mundum. (dente.

14 Si qua est natura immediata nobis, quæ sit uel simpliciter uel saltem ut multum rationaliter rationalis, Magicam habet in summo, & eius participatione potest in hominibus esse perfectior.

15 Nulla potest esse operatio Magica alicuius efficaciam, nisi annexum habeat opus Cabalæ explicitum uel implicitum.

16 Illa natura, quæ est Orizon temporis æternalis, est proxima Mago, sed infra eum.

17 Illius naturæ, quæ est Orizon temporis & æternitatis propria est Magia, inde est petenda per modos debitos notos sapientibus.

18 Illius natura quæ est Orizon æternitatis temporalis, est Mago proxima, sed super eum & ei propria est Cabala.

19 Idco uoces & uerba in Magico opere efficaciam habent, quia illud in quo primum Magicam exercet natura, uox est Dei.

20 Quolibet uox uirtutem habet in Magia, inquātum Dei uoce formatur.

21 Non significatiuæ uoces plus possunt in Magia, quàm significatiuæ, & rationem conclusionis intelligere potest, qui est profundus ex præcedenti conclusione.

22 Nulla nomina ut significatiua, & in quantum nomina sunt, singula & per se sumpta, in Magico opere uirtutem habere possunt, nisi sint Hebraica, uel inde proximè deriuata.

23 Quilibet numerus præter ternariū & denarium sunt materiales in Magia, isti formales sunt, et in Magica Arithmetica sunt numeri numerorum.

24 Ex secretioris philosophiæ principijs necesse est confiteri, plus posse characteres & figuras in opere Magico, quàm possit quæcunque qualitas materialis.

25 Sicut characteres sunt proprii operi Magico, ita numeri sunt proprii operi

operi Cabalæ, medio existente inter utrosque & appropriati per declinationem ad extrema usu literarum.

26 Sicut per primi agentis influxum si sit specialis & immediatus, fit aliquid quod non attingitur per mediationem causarum, ita per opus Cabalæ si sit pura Cabala & immediata fit aliquid, ad quod nulla Magia attingit.

Conclusiones numero xxxi. secundum propriam opinionem de modo intelligendi hymnos Orphei secundum Magiam, id est secretam diuinarum rerum naturaliumque sapientiam à me primum in eis repperam.

1 Sicut secretam Magiam à nobis primum ex Orphei hymnis elicitam, fas non est in publicum explicare, ita nutu quodam ut in infra scriptis fiet conclusionibus eam per aphorismorum capita demonstrasse utile erit ad excitandas contemplatiuorum mentes.

2 Nihil efficacius hymnis Orphei in naturali Magia, si debita musica, animi intentio, & cæteræ circumstantiæ, quas norunt sapientes, fuerint adhibita.

3 Nomina deorum, quos Orpheus canit, non decipientium dæmonum, à quibus malum & non bonum prouenit, sed naturalium uirtutum, diuinarumque sunt nomina, à uero Deo in utilitatem maximè hominis, si eis uti sciuerit, mundo distributarum.

4 Sicut hymni David operi Cabalæ mirabiliter deseruiunt, ita hymni Orphei operi uerè licita, & naturalis Magiæ.

5 Tantus est numerus hymnorum Orphei, quantus est numerus cum quo Deus triplex creauit seculum, sub quaternarij Pythagorici forma numeratus.

6 Quantumcunque uirtutum naturalium uel diuinarum eadem est proprietas Analogica, idem etiam nomen, idem hymnus, idem opus, seruata proportione, & qui tentauerit exponere uidebit correspondentiam.

7 Qui nescierit perfectè sensibiles proprietates per uiam secretæ Analogiæ intellectualizare, nihil ex hymnis Orphei sanum intelliget.

8 Qui profundè & intellectualiter diuisionem unitatis Veneræ in trinitatem Gratiarum, & unitatis fatalis in trinitatem Parcarum, & unitatis Saturni in trinitatem Iouis, Neptuni & Plutonis intellexerit, uidebit modum debite procedendi in Orphica theologia.

9 Idem sunt Curetes apud Orpheum, & potestates apud Dionysium.

10 Qui præcedentis conclusionis opus attentauerit, adhibeat opus Cabalæ secundum appropriata timori Isaac.

11 Frustra Palæmonem & Leucotheam adibit, qui Nereum non attraxerit, nec Nereum attrahet, qui circa primariam animalem trinitatem operatus non fuerit.

12 Per octonarium numerum hymnorum maritimarum, corporalis naturæ nobis proprietas designatur.

13 Idem

- 13 Idem est Typhon apud Orpheum, & Zamael in Cabalâ.
- 14 Si quis in opere præcedentis conclusionis intellectualiter operabitur, per meridiem ligabit septentrionem, si uero mundialiter per totum operabitur, iudicium sibi operabitur.
- 15 Idem est nox apud Orpheum, & Ensooh in Cabalâ.
- 16 Ex præcedenti conclusione potest quis rectius exponere quàm exponat Proelus, quid sibi uelit illud dictum theologi inducentis opificem mundi noctem consulentem de opificio mundano.
- 17 Ex eisdem dictis potest intelligi, cur in symposio Adiotima Poros consilij filius, & Iesus in sacris literis angelus magni consilij nominetur.
- 18 Anima aquea ut inferiora generat, superiora contemplatur, in seipsa se sistit, triplici hymno, Maris, Neptuni & Oceani ab Orpheo decantatur.
- 19 Nihil habebit firmum in opere, qui Vestam non attraxerit.
- 20 Per septennarium hymnorum paternæ menti attributorum, Prothogni, Palladis, Saturni, generis Rhee, legis Bacchi, potest intelligens & profundus contemplator de seculi consummatione aliquid coniectare.
- 21 Opus præcedentiū hymnorum nullum est sine opere Cabalæ, cuius est propriū practicare omnem quātitatem formalem, continuā & discretam.
- 22 Qui Heroas in duplices nō diuiserit, natiuos et aduētitos, sepe errabit.
- 23 Qui Apollinem adibit, mediabit opus per Bacchum Trietericum, & consummabit per nomen ineffabile.
- 24 Non inebriabitur per aliquem Bacchum, qui suæ Musæ prius copulatus non fuerit.
- 25 Per quaternarium hymnorum primæ formæ mundanæ attributorum sui formabilis natura nobis designatur.
- 26 Qui perfecte in animam redierit, primæ formæ suæ formā æquauerit.
- 27 Qui præcedentis conclusionis opus tentauerit, Iouem adibit tertium, ut uiuentem non ut uiuificantem.
- 28 Frustra adit naturam & Protheum, qui Pana non attraxerit.
- 29 Sicut post uniuersalem animationem est particularis animatio, ita post uniuersalem prouidentiam est particularis prouidentia.
- 30 Ex præcedenti conclusione sciri potest, cur Ouidius in execratione in Ibin, postquam inuocauit nomen quod terram regit & aquam. Tertram inuocat & Neptunum.
- 31 Qui annotauerit diligenter dicta ab Aristotele in expositione definitionis de anima, uidebit cur Orpheus Palladi & Veneri uigilantiā attribuerit.

Conclusiones Cabalistæ numero LXXI. secundum opinionem propriam, ex ipsis Hebræorum sapientum fundamentis Christianam religionem maxime confirmantes.

- 1 Quicquid dicāt cæteri Cabaliste, ego prima diuisione scientiā Cabalæ in sciens

in scientiam Sephirot & Semot, tanquam in practicam & speculatiuam distinguerem.

2 Quicquid dicant alij Cabaliftæ, ego partem speculatiuam Cabalæ quadruplicem diuiderem, correspondentes quadruplici partitioni philosophiæ, quam ego solitus sum afferre. Prima est scientia, quam ego uoco Alphabeticaræ reuolutionis, correspondentem parti philosophiæ, quam ego philosophiam catholicam uoco. Secunda, tertia & quarta pars est triplex Merchiana, correspondentes triplici philosophiæ particularis, de diuinis, de medijs & sensibilibus naturis.

3 Scientia quæ est pars practica Cabalæ, practicat totam metaphysicam formalem & theologiam inferiorem.

4 Enfoph non est alijs numerationibus connumeranda, quia est illarū numerationum unitas abstracta & connumerata, non unitas coordinata.

5 Quilibet Hebræus Cabalista secundum principia & dicta scientiæ Cabalæ, cogitur inuitabiliter concedere de trinitate & qualibet persona diuina, patre, filio, & spiritu sancto illud præcisè sine additione, diminutione aut uariatione, quod ponit fides catholica Christianorum.

Corrolarium. Non solum qui negant trinitatem, sed qui alio modo eam ponunt, quàm ponat Catholica ecclesia, sicut Arriani, Sabelliani, & similes, redargui possunt manifestè si admittantur principia Cabalæ.

6 Tria magna Dei nomina quaternarij, quæ sunt in secretis Cabalistarum per mirabilem appropriationem tribus personis trinitatis ita debere attribui, ut nomen ★ sit patris, nomen ★ sit filij, ★ nomen sit spiritus sancti, intelligere potest, qui in scientia Cabalæ fuerit profundus.

7 Nullus Hebræus Cabalista potest negare, quod nomen Iesu, si eum secundum modum & principia Cabalæ interpretemur, hoc totum præcisè & nihil aliud significat, id est Deum Dei filium patrisq; sapientiam per tertiam diuinitatis personam, quæ est ardentissimus amoris ignis, naturæ humanæ in unitate suppositi unitum.

8 Ex præcedenti conclusione intelligi potest, cur dixerit Paulus: Datum esse Iesu nomen, quod est super omne nomen, & cur in nomine Iesu dictum sit, omni genu flecti, coelestium, terrestrium, & infernorum, quod etiam est maximè Cabalisticum, & potest ex se intelligere, qui est profundus in Cabala.

9 Si qua est de nouissimis temporibus humana coniectura, inuestigare possumus per secretissimam uiam Cabalæ futuram esse cōsummationem seculi hinc ad annos quingentos, & quatuordecim, & dies uiginti quinque.

10 Illud quod apud Cabalistas dicitur ★ illud est sine dubio, quod ab Orpheo Pallas, à Zoroastre paterna mens, à Mercurio Dei filius, à Pythagora sapientia, à Parmenide sphaera intelligibilis nominatur.

11 Modus quo rationales animæ per archangelū Deo sacrificantur, qui
à Cabala

à Cabalisticis non exprimitur, non est nisi per separationem animæ à corpore, non corporis ab anima nisi per accidens, ut contigit in morte osculi, de quo scribitur præciosa in conspectu domini mors sanctorum eius.

12 Non potest operari per puram Cabalam, qui non est rationaliter intellectualis.

13 Qui operatur in Cabala sine admixtione extranei, si diu erit in opere, morietur ex binfica, & si errabit in opere aut non purificatus accesserit, deuorabitur ab Azazele per proprietatem iudicij.

14 Per literam Scin, quæ mediat in nomine Iesu, significatur nobis Cabalisticè, quod tum perfectè quieuit tanquam in sua perfectione mundus, cum Iod coniunctus est cum Vau, quod factum est in Christo, qui fuit uerus Dei filius & homo.

15 Per nomen Iod, he, uau, he, quod est nomen ineffabile, quod dicunt Cabalisticæ futurum esse nomen Messia, euidenter cognoscitur futurum eum Deum Dei filium per spiritum sanctum hominem factum, & post eum ad perfectionem humani generis super homines paracletum descensurum.

16 Ex mysterio trium literarum, quæ sunt in dictione Sciabat, id est ✱ possumus interpretari Cabalisticè tunc sabbatizare mundum, cum Dei filius sit homo, et ultimo futurum sabbatum cum homines in Dei filium regenerabuntur.

17 Qui sciuerit quid est uinum purissimum apud Cabalistas, sciet cur dixerit Dauid: Inebriabor ab ubertate domus tuæ, & quam ebrietatem dixerit antiquus uates Museus esse felicitatem, & quid significant tot Bacchi apud Orpheum.

18 Qui coniunxerit Astrologiam Cabalæ, uidebit quod sabbatizare & quiescere cōuenientius sit post Christum die dominico quàm die sabbati.

19 Si dictum illud prophetæ, Vendiderunt iusti argenti, Cabalisticè exponamus, nihil aliud nobis significat quàm hoc scilicet, ut Deus redemptor uenditus fuit argento.

20 Si interpretationem suam aduerterint Cabalisticæ super hac dictione ✱, quæ significat tunc, de trinitatis mysterio multum illuminabuntur.

21 Qui coniunxerit dictum Cabalistarum dicentium quod illa numeratio, quæ dicitur iustus & redemptor, dicitur etiam Ze, cum dicto Thalmuistarum dicentium, quod Isaac ibat sicut Ze portans crucem suam, uidebit quod illud quod fuit in Isaac præfiguratum, fuit adimpletum in Christo, qui fuit uerus Deus uenditus argento.

22 Per dicta Cabalistarum de rubedine Esau, & dictum illud quod est in libro Bresit Rhaba, quod Esau fuit rubeus, & rubeus eum ulciscetur, de quo dicitur, quare rubeum uestimentum tuum, habetur expresse quod Christus de quo nostri doctores eundem textum exponunt, ille erit, qui ultionem faciet de uirtutibus immundis.

- 23 Per illud dictum Hieremiæ, laceravit uerbum suum, secundum expositionem Cabalistarum habemus intelligere, quod Deum sanctum & benedictum laceravit Deus pro peccatoribus.
- 24 Per responsionem Cabalistarum ad questionem, quare in libro numerorum coniuncta est particula mortis Mariæ, particula uitulæ rufæ, & per expositionem eorum super eo passu, ubi Moyses in peccato uituli dixit, Deleme, & per dicta in libro Zoar super eo textu. Et eius liuore sanati sumus, redarguuntur ineuitabiliter Hebræi dicentes, non fuisse conueniens, ut mors Christi satisfaceret pro peccato humani generis.
- 25 Quilibet Cabalista habet concedere, quod Messias eos à captiuitate diabolica & non temporali erat liberaturus.
- 26 Quilibet Cabalista habet concedere ex dictis doctorum huius scientiæ hoc manifestè dicentium, quod Peccatum originale in aduentu Messias expiabitur.
- 27 Ex principijs Cabalistarum euidenter elicitur quod per aduentum Messias tollitur circumcisionis necessitas.
- 28 Per dictionem ★, quæ bis ponitur in illo textu, In principio creauit Deus cælum & terram, ego credo significari à Moysse creationem naturæ intellectualis, & naturæ animalis, quæ naturali ordine præcessit creationem cœli & terræ.
- 29 Quod dicitur à Cabalistas, quod linea uiridis girat uniuersum, conuenientissimè dicitur ad conclusionem ultimam, quam diximus ex mente Porphyrij.
- 30 Necessariò habent concedere Cabalistas secundum sua principia, quod uerus Messias futurus est talis, ut de eo uerè dicatur, quod est Deus & Dei filius.
- 31 Cum audis Cabalistas ponere in The sua informitatem, intellige informitatem per accidentiam ad formalitatem non per priuationem.
- 32 Si duplex aleph quod est in textu, Non auferetur sceptrum &c. coniunxerimus ad duplex aleph quod est in textu, Deus possedit me ab initio, & duplex aleph quod est in textu. Terra autem erat inanis, per uiam Cabalæ intelligemus ibi Iacob de illo uero Messia locutum, qui fuit Iesus Nazarenus.
- 33 Per hanc dictionem, quæ scribitur per Aleph, Iod & Schin (& significat uirum) quæ Deo attribuitur, cum dicitur uir belli, de trinitatis mysterio per uiam Cabalæ perfectissimè admonemur.
- * 34 Per nomen quod tribus literis scribitur, he, uau, et aleph, quod nomen Deo propriissimè attribuitur, & maximè conuenienter, non solum ad Cabalistas, qui hoc expresse sæpius dicunt, sed etiam ad theologiam Dionysij Areopagitæ, per uiam Cabalæ trinitatis mysterium cum possibilitate incarnationis nobis declaratur.

- 35 Si Deus in se ut infinitum, ut unū, & secundum se intelligatur, ut si nihil intelligimus ab eo procedere, sed separationē à rebus, & omnimodam sui in seipso clausiōem, & extrema in remotissimo suæ diuinitatis recessu profundam ac solitariam retractionem, de eo intelligimus ipso penitissimè in abyſſo suarum tenebrarum se contegente, & nullo modo in dilata-
tione ac profusione suarū bonitatū ac fontani splendoris se manifestante.
- 36 Ex præcedenti conclusionē intelligi potest, cur dicatur apud Cabalistas, quod Deus induit se decem uestimentis quando creauit seculum.
- 37 Qui intellexerit in dextrali coordinatione subordinationem pietatis ad sapientiam, perfectè intelliget per uiam Cabalæ, quomodo Abraham in die suo per rectam lineam uidit diem Christi & gaudisus est.
- 38 Effectus qui sunt sequuti post mortem Christi, debent conuincere quemlibet Cabalistam, quod Iesus Nazarenus fuit uerus Messias.
- 39 Ex hac conclusionē & trigesima superius posita sequitur, quod quilibet Cabalista habet concedere, quod interrogatus Iesus quis esset, rectissimè respondit dicens, Ego sum principium qui loquor uobis.
- 40 Hoc habent in euitabiliter concedere Cabalistas, quod uerus Messias per aquam homines purgabit.
- 41 Sciri potest in Cabala per mysterium Mem clausi, cur post se Christus miserit paracletum.
- 42 Scitur per fundamenta Cabalæ, quā rectè dixerit Iesus, Antequam nasceretur Abraham ego sum.
- 43 Per mysterium quarum literarum Vau & Iod, scitur quomodo ipse Messias ut Deus fuit principium simplicius ut homo.
- 44 Scitur ex Cabala per mysterium partis septentrionalis, cur iudicabit Deus seculum per ignem.
- 45 Scitur in Cabala apertissimè, cur Dei filius cum aqua baptismi uenerit, & spiritus sanctus cum igne.
- 46 Per eclipsationē Solis, quæ accidit in morte Christi, sciri potest secundū fundamenta Cabalæ, quod tunc passus est filius Dei & uerus Messias.
- 47 Qui sciet proprietatem Aquilonis in Cabala, sciet cur Sathan Christo promisit regna mundi si cadens eum adorasset.
- 48 Quicquid dicant ceteri Cabalisticæ, ego decem sphaeras, sic decem numerationibus correspondere dico, ut ab edificio incipiendo, Iupiter sit quarta, Mars quinta, Sol sexta, Saturnus septima, Venus octaua, Mercurius nona, Luna decima, tum supra ædificium firmamentum tertie, primum mobile secunde, celum empyreum primæ.
- 49 Qui scuerit correspondentiā decem præceptorum ad prohibentiā per cōiunctionem ueritatis Astrologicæ cum ueritate theologica, uidebit ex fundamento nostro præcedentis conclusionis, quicquid alij dicant Cabalisticæ, primum præceptum primæ numerationi correspondere, secundum

secundæ, tertium tertie, quartum septimæ, quintum quartæ, sextum quintæ, septimum nonæ, octauum octauæ, nonum sextæ, decimum decimæ.

50. Cum dicunt Cabaliste a septima & octaua petere dos filios, ita dicas in Mercuriana inferiori accipi, ut ab una petatur ut det, ab altera ne prohibeat, & quæ det & quæ prohibeat potest intelligere ex præcedentibus conclusionibus, qui fuerit intelligens in Astrologia & Cabala.

51. Sicut fuit Luna in Sa omone, ita fuit plenus Sol in uero Messia, qui fuit Iesus, & de correspondentia ad diminutionem in Sedechia potest quis coniectare si profundat in Cabala.

52. Ex præcedenti conclusione intelligi potest, cur euangelista Matthæus in quatuordecim illis generationibus ante Christum quasdam dimiserit.

53. Cum fieri lucem nihil sit aliud quam participare lucem, conueniens est ualde illa Cabalistarum expositio, ut in li, fiat lux, per lucem speculum lucens intelligamus, & in li, facta est lux, speculum non lucens.

54. Quod dicunt Cabaliste, beatificandos nos in speculo lucente reposito sanctis in futuro seculo, idem est præcise sequendo fundamenta eorum, cum eo, quod nos dicimus beatificandos sanctos in filio.

55. Quod dicunt Cabaliste lumen repositum in sexaplo lucere plus quam lumen relictum, mirabiliter conuenit Arithmetica Pythagorica.

56. Qui sciuerit explicare quaternarium in denarium, habebit modum si sit petrus Cabalæ deducendæ ex nomine ineffabili nomen 72. litterarum.

57. Per præcedentem conclusionem potest intelligens in Arithmetica formaliter intelligere, quod operari per Schematiphoras est proprium rationalis naturæ.

58. Rectius forer illud Becadmin, quod ponit glosa Chaldaica super dictionem Bresit, exponere de sapientialibus ideis, quam de triginta duabus uis ut dicunt alij Cabaliste, utrumque tamen est rectum in Cabala.

59. Qui profunde considerauerit quadruplicem rerum statum, primo unionis & stabilitate mansionis, secundo processionis, tertio reuersionis, quarto beatificæ reunionis, uidebit litteram Beth cum prima littera, primum, cum media, medium, cum ultimis, ultima operari.

60. Ex præcedenti conclusione potest contemplatiuus homo intelligere, cur lex Dei a Beth littera incipit, de qua scribitur, quod est immaculata, quod erat cum eo cuncta componens, quod est conferens animas, quod facit dare fructum in tempore suo.

61. Per eandem conclusionem fieri potest, quod idem filius qui est sapientia patris, est qui omnia unit in patre, & per quem omnia facta sunt, & a quo omnia conuertuntur, & in quo demum sabbatizant omnia.

62. Qui profunde considerauerit nouenarium beatitudinum numerum, de quo apud Mattheum in euangelio, uidebit illas mirabiliter conuenire

Conclusiones.

113

uenire nouenariō nouem numerationum, quæ sunt infra primam, quæ est inaccessibilis diuinitatis abyssus.

63 Sicut Aristoteles diuiniorē philosophiam, quam philosophi antiqui sub fabulis & apologis uelarunt, ipse sub philosophicæ speculationis facie dissimulauit, & uerborum breuitate obscurauit, ita Rabi Moyses Aegyptius in libro, qui à Latinis dicitur dux neutrorum, dum per suā perficalem uerborum corticem uidetur cum philosophis ambulare, per latentes profundi sensus intelligentias mysteria complectitur Cabalæ.

64 In textu, Audi Israël dominus Deus noster dominus unus, rectius est ut intelligatur ibi collectio ab inferiori ad superius, & à superiori ad inferius, quàm ab inferiori ad superius bis.

65 Rectius est, ut Amen Tipheret dicat & regnum, ut per uiam numeri ostenditur, quàm quod dicat regnum tantum, ut quidam uolunt.

66 Ego animā nostram sic decem Sephirot adapto, ut per unitatē suam sit cum prima, per intellectum cum secunda, per rationem cum tertia, per superiorem concupiscibilem cum quarta, per superiorem irascibilem cum quinta, per liberum arbitrium cum sexta. & per hoc totum ut ad superiora se conuertitur cum septima, ut ad inferiora cum octaua, & mixtum ex utroque potius per indifferentiam uel alternariam adhæSIONem quàm simultaneam continentiam cum nona, & per potentiam qua inhabitat primum habitaculum cum decima.

67 Per dictum Cabalistarum, quod Coeli sunt ex igne & aqua, simul & ueritatem theologicā de ipsis Sephiroth nobis manifestat, & philosophicam ueritatem, quod elemēta in coelo sint tantū secundū actiuā uirtutem.

68 Qui sciuerit quid sit denarius in Arithmetica formali, & cognouerit naturā primi numeri sphærici, sciet illud quod ego adhuc apud aliquem Cabalistam non legi, & est quod sit fundamentum secreti magni Iobelei in Cabala.

69 Ex fundamento præcedentis cōclusionis sciri pariter potest secretum quinquaginta portarum intelligentiæ, & millesimæ generationis, & regni omnium seculorum.

70 Per modum legendi sine punctis in lege, & modus scribendi res diuinas, & unialis continentia per indeterminatum ambitum rerum diuinarum nobis ostenditur.

71 Per id quod dicunt Cabalistæ, de Aegypto, & attestata est experientia, habemus credere, quod terra Aegypti sit in Analogia & subordinatio nis proprietatis potentiæ.

72 Sicut uera Astrologia docet nos legere in libro Dei, ita Cabala docet nos legere in libro legis.

NONINGENTARVM CONCLUSIONVM IOAN.
PICI MIRANDVLAE FINIS.

K 3 IOAN.

IOANNES PICVS MIRANDV.
LA, LAURENTIO MEDICIS.

POLOGIAM nostram dicaui tibi Laurenti Medices, ut rem non utiq; (Deum testor) uisam mihi dignam tanto uiro, sed tibi eo iure debitam, quo mea omnia iampridem tibi me debere intelligo. hoc enim habeas persuasissimum, quicquid ego aut sum, aut sum futurus, id tuum esse Laurenti, & futurum semper in posterum. Minus dico quam uellem, & uerba omnino frigidiore hæc, quam ut satis exprimat quod concipio, id est, quo amore, qua fide, qua obseruantia & prosequar, & à multis iam annis fuerim te prosequutus. Moueor cum pluribus in me collatis officijs, amantissimum animum tuum planè testantibus, tum tuis non tam fortunæ quam animi, iisdemq; raris imò tibi peculiaribus bonis, quæ narrare in præsentia pudor me non sinit tuus. Redeo ad Apologiam, quam hilari quæso suscipias fronte, exiguum sanè munus, sed fidei meæ, sed obseruantia profectò in omne tempus erga te maxime non leue testimonium. quam, si fortè eueniat, ut à magnis, quibus es semper occupatissimus, tractandis rebus attingas, memineris, non tam hoc ipsum & properatum, scilicet opus potius, quam elaboratum & operis argumentum, ex alieno mihi, non meo sumendum fuisse iudicio: quam non idcirco illam nuncupatam tibi, ut quæ in me non est in me agnoscas ingenij aut doctrinæ præstantiam, sed ut scias, (nam dicam iterum) me quicquid sum, tuæ amplitudini esse deditissimum.

IOANNIS PICI Mirandulæ & Concordiæ co- mitis Apologia.

V, M nuper Romam uenissem, pedes, summi pontificis Innocentij octauj, cui ab innocentia uitæ nomen meritisissimum, de more deosculaturus, ut simul & ab instituto non discederem meo, commentandi tractandiq; semper aliquid de re literaria, & rem facerem pro uiribus. dignam urbe Roma. gratiam principi Christiano, utilem mihi & studiosis. nongentas de diuinis & naturalibus rebus quæstiones, proposui, ad quas, in publico doctissimorum hominum confessu, essem responsurus. Vix in publicum uenerant, cum inter aliquos, qui si non ingenium uel doctrinam, studium saltem bonarum artium in me probarent, obtrusorum turba multiplex assurrexit. Et quanquam & fastidia, & nasos, & censuras, & omnino iudicia uniuscuiusque uaria esset uidere (utique ut semper accidit, cum nouum aliquid & non triuiale molimur) quinque ferè tamen erant præcipua, quæ alius aliud, summussores isti, in me damnaverent: aliqui enim philosophiam & literas omnino capere, illud etiam (ut uiderentur scioli, quandoq; addentes, eiectum Adam de Paradiso, quod per scientiam boni & mali æqualem se dijs facere uoluit. Exterminandos pari

pari exemplo, de Christi curia, qui uolunt sapere plus quàm oportet. Atq̃ non tam philosophiam, quàm hoc ipsum disputandi genus, & hanc de literis publicè disceptandi institutionem, non approbare, ad pompam potius ingenij & doctrinæ ostentationem, quàm ad comparandam eruditionem esse illam, oblatrantes. nonnulli me audacem dicere & temerarium. Qui hac ætate quartum, scilicet & uigesimalium nondum natus annum, de altissimis philosophiæ locis. de sublimibus Christianæ theologiæ mysterijs, de incognitis disciplinis, in celebratissima urbe, in amplissimo doctissimorum hominum consessu, disputationem proponere non dubitarem. Multi nō tam quod Romæ, quod iuuenis, quàm quod de toto numero, id est, de nongentis disputaturus essem quæstionibus, accusare, & superfluè, & ambitiosè, & supra uires id factum calumniantes. Ex his autem qui sapientiam, id est, Theologiæ studium profitebanur, quidam fuere, qui conuicijs fortè leuioribus non contenti, non iam audacem me, non temerarium, non gloriosum, sed magum, sed impium, sed nouum in Christi ecclesia hæresiarcham prædicarent. Fui ego (Deum testor) dubio diu consilio, diluenda hæc mihi obiectamenta, an silentio potius prætereunda essent: mouebant me, ut tacerem, duo præcipuè. Primum quod ego & contentionis & iurgiorū abhorrens, animi pacem, & quam mihi mea præstiterunt studia placidissimæ uitæ tranquillitatem, amaui semper, nec odi ullum magis scribendi munus, quàm quod in disceptatione & amarulenta quoquomodo altercatione sit constitutum, quippè qui nō minus referre, quàm inferre iniuriam uel contumeliam, nec boni uiri duxerim esse unquam, nec philosophi: alterum hoc ipsum erat, quod & summi Pontificis, cuius mihi meritò celebranda semper memoria, & ex sanctissimo apostolico senatu complurium iudicio contentus, quorum & benignitatem & beneuolentissimum in me animum obliuisci, nūquam aut possum aut debeo, uidebar faciliè & odium posse negligere, & conuicia hominum improborum, & profectò quod attinet ad cætera in hac eram sententia, ut indignos illos existimarem, quibus aliquādo responderem. Sed in uno mihi obiecto hæreseos crimine, hoc si facerem, uerebar ne quod nō diluerem, uiderer crimen agnoscere. scribit autem & sapientissimè Ruffinus, Esse quidem gloriosum Christi exemplo, patienter iniurias tolerare, at unam notam hæreseos qui ferat, uel dissimulet non esse Christianum. & Hieronymus noster, quanta maxima potest animi contentione, clarissima exclamat uoce: Nolo in suspitione hæreseos quēquam esse patientem. Tacere ergo nō uult Hieronymus, & inuitum ociosumq̃ hominem, pro sua qua potest autoritate ad scribendum trahit & impellit: quare, si qui sunt, qui fortè me tacere uellent, sciant sibi non mecum, sed cum Hieronymo esse controuersiam, qui me tacere non uult, Hieronymo non audire, quis potest sine flagitio: ipso ergo suadēte, imò cogente etiam, breuem ag-

gressus sum ascribere apologiam, non ut quenquā lacerem uel accusem, sed ut à maximo, quòd mihi iniuria obicitur, impietatis crimine iure me excusem. hoc quæso patiantur obrectatores mei, eo animo, quo ego iniquam illorum offensam passus sum semper, Patiantur, inquā, ut qui Christianus de Christianis sum parentibus natus, qui uexillum Christi Iesu in fronte gero, qui pro Christi fide etiam obeam lubens, quasi cum Paulo, hoc ipsis æquo animo audientibus, exclamem uoce. Non magus, non Iudæus sum, non Ismaélita, non hæreticus, sed Iesum colo, & Iesu crucem in corpore meo porto, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mūdo. Deniq; cum & sanctitatis & sapientiæ, & id genus egregios titulos, nec mihi arrogem, nec illis derogem, hunc unum mihi ipsi, pro quo tuendo etiam sanguinem ultro effundā, quæso non demant, ut scilicet me possim dicere Christianum. Quod si concedunt, hæc eis nō scribo, à quibus iam impetraui, quod tota nostra contendit apologia. Alijs scribo qui esse me, aut fuisse aliquando hæreticum credunt, uel suspicantur: quāquam autem principale propositū est hoc, ut ostendamus ab orthodoxo & catholico tramitem non me, sed illos deuiare, qui me hæreticum calumniantur: tamen postquam scribendū est, dicemus & aliquid de his, quæ primo nobis obiecta sunt, ne meo silentio quasi culpæ cōscientia abuti possint, nostri obrectatores. Erat autem quod uitio in primis dabant multi, hoc meū philosophari, quibus hoc loco, nihil sum responsurus, quia & causam philosophiæ seorsum agere, opere peculiari, est consilium, & omninò si turpe est dare se literis, colere bonas artes, & disciplinas, malo hanc culpā agnoscere quàm deprecari. His etiā qui genus hoc disputandi, & hanc de Deo, de natura, de moribus publicè disceptandi institutionem detestātur, multa non sum dicturus, quando hoc crimen, si crimen est, commune est mihi cum magnis uiris, imò cum probatissimis, non solum nostræ, sed ferè omnium ætatum philosophis, quibus fuit certissimum, nihil ad consequendam, quam quærebant ueritatis cognitionem sibi esse potius, quàm ut essent in disputandi exercitatione frequentissimi. Sicut enim per gymnasticam, corporis uires firmiores fiunt, ita in hac quasi literaria palæstra, animi uires & fortiores longè & uegetiores euadūt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud, per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis, quàm honestissima hoc genus certamina, adipiscendæ sapientiæ oppidò quàm necessaria: quo fortè fit, ut & Chaldæi in eius genesi, qui philosophus sit futurus, illud desiderent, ut Mars Mercurium triquetro aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, hæc bella substuleris, somniculosa & dormitans futura sit omnis philosophia. Sed quòd attinet ad hæc ut dixi, malo authoritatibus & præiudicijs magnorum uirorum, quàm rationibus me defendere, illud uidetur operæ maioris, satisfacere his, qui ætate, ingenio, doctrina

impas

imparē dicunt me tam magnæ provinciae, nec iuxta Horatiū, consuluisse humeros quid ferre ualeāt, quid reculent. Profecto hic mihi difficilis ratio: defensionis, dū si parē me dico, immodesti & de se nimia sentientis, si imparē fateor, temerarij & incōsulti uideor notā. subiturus, graues incidi angustias, dū non possum sine culpa de me promittere, quod nō possum, & sine culpa nō præstare. & quidē illud Iob asferre possem, Spiritum esse in omnibus. & forsan audire eū Timotheo. Nemo cōtemnat adolescentiam tuā: sed ex mea uerius hoc conscientia dixero, nihil in nobis esse magnum uel singulare, studiosum me forte & cupidū bonarū artium nō inficiatus, docti tamē nomē mihi, nec uendico nec arrogo. Nā ut scripsit aliquando Hermolaus meus. deliciae Romanæ linguæ, ætatis nostræ splendor & gloria, nō potest nō indoctus esse, qui se doctū credit. Quare, et quod tā grande humeris onus imposuerim, nō fuit propterea, quod mihi conscius nostræ infirmitatis nō essem, sed q̄ sciebā hoc genus pugnis, id est literarijs, esse peculiare, q̄d in eis lucrū est uinci. quo fit ut imbecillissimus quisq̄ nō detractare modō, sed appetere ultrō eas, iure possit & debeat: quandoquidem qui succūbit, beneficiū à uictore accipit, nō iniuriā. quippe qui per eū et locupletior domū, id est doctior, et ad futuras pugnas redit instructior. Hac spe animatus ego infirmus miles, cum fortissimis omnium strenuissimisq̄ tā grauē pugnā decernere, nihil sum ueritus, q̄d tñ temerē sit factum nec ne, rectius utiq̄, de euentu pugne, q̄ de nostra ætate poterat q̄s iudicare. Restat ut his respondeā, qui numerosa ppositarū rerū multitudine offendunt, quasi hoc eorū humeris sederet onus, & nō potius hic mihi soli, quātuscunq̄ est labor, esset exantlandus. Indecēs profectō hoc, & morosum nimis, uelle alieng industrię modum ponere, & ut inquit Cicero, in ea re, quæ eo melior, quo maior, mediocritatē desiderare: omnino tam gradibus ausis, erat necesse me uel succūbere uel satisfacere. si satisfacere, nō uideo, cur quod in decem præstare quæstionib. est laudabile, in nongentis etiam, præstitisse, culpabile esset existimandum: si succumberē, erant habituri unde accusarent si me oderunt, si amāt unde excusarent, quando in re tam graui, tam magna, tenui ingenio exiguaq̄ doctrina adolescētē, hominem, defecisse, uenia potius dignū erat, q̄ accusatione: quin & iuxta Poëtā, si deficiāt uires, audacia certē laus est. ✱ & ✱ In magnis & noluisse, sat est. Quod si & nostra ætate, multi Gorgiam Leontinū imitari, nō modo de nongentis, sed de omnibus etiā omniū artium quæstionibus, soliti sunt, nō sine laude proponere disputationē, cur mihi nō liceat, uel sine culpa, de multis quidem, sed tamē certis & determinatis disputare. At superflū, inquiunt, hoc & ambitiosum. Ego uerō nō superfluo modo, sed necessario factū hoc à me, cōtendo. Quod & ipsi meā philosophadi rationē cōsiderarint, inuiti etiā fateant, planē necesse est, qui enim se cuipiā ex philosophorū familijs addixerūt, Thomæ uidelicet aut Scoto (qui nūc plurimum

mum in manibus) fauentes, possunt illi quidem, uel in paucarū quæstio-
 num discussione, suæ doctrinæ periculū facere; at ego ita me institui, ut in
 nullius uerba iuratus, me per omnes philosophiæ magistros funderem, o-
 mnes schedas excuterem, omnes familias agnoscerem. quare cū mihi de il-
 lis omnib. esset dicendum, ne si priuati dogmatis defensor, reliqua post ha-
 buissem, illi uiderer obstrictus. non potuerunt etiam (si pauca de singulis
 proponerentur) non esse plurima, quæ simul de omnib. affererantur. Nec
 id in me quisquā damnet, quod me, Quocunq; ferat tempestas, deferar ho-
 spes. Fuit enim, cum ab antiquis omnib. hoc obseruatū, ut omne scriptorū
 genus euoluentes, nullas quas possent cōmentationes non perlectas illes-
 ctas præterirent: tū maximè ab Aristotele, qui eā ob causam ἀναγρός, id est
 lector, a Platone nuncupabatur, & profectò angustæ est mentis, intra unā
 se porticum, aut Academiam continuisse. nec potest ex omnibus sibi rectè
 propriā se legisse, qui omnes prius familiariter nō agnouerit. Adde quod
 in unaquaq; familia est aliquid insigne, quod non sit ei cōmune cum cæteris.
 Atq; ut à nostris, ad quos postremò philosophia peruenit, nunc exor-
 diar, est in Ioanne Scoto uegetum quiddam atq; discussum, in Thoma so-
 lidū & equabile, in Egidio tersum & exactum, in Francisco acre, & acutū,
 in Alberto priscum amplum & grande, in Henrico (ut mihi uisum est) sem-
 per sublime & uenerandum. Est apud Arabes in Auenroë firmum & in-
 concussum, in Auēpace, in Alpharabio graue & meditatū, in Auicenna
 diuinum atq; Platonicum. Est apud Græcos in uniuersum quidem nitida,
 in primis & casta philosophia, apud Simpliciū locuples & copiosa, apud
 Themistium elegans & compendiaria, apud Alexandrum constans & do-
 cta, apud Theophrastum grauiter elaborata, apud Ammonium enodis et
 gratiosa. Et si ad Platonicos te conuerteris, ut paucos percenseam, in Por-
 phirio rerum copia & multijuga religione delectaberis, in Iamblyco secre-
 tiores philosophiam, & barbarorū mysteria ueneraberis, in Plotino pri-
 uum quicquam non est, quod admireris, qui se undiq; præbet admiran-
 dum, quem de diuinis diuine, de humanis longè supra hominē, docta ser-
 monis obliquitate loquentem, suadentes Platonici uix intelligunt, præte-
 reo magis nouicios, Proclum Asiatica fertilitate luxuriantem, et qui ab eo
 fluxerunt Hermiam, Damastum, Olympiodorum, & complures alios, in
 quibus omnibus illud *ἡθιον*, id est diuinum, peculiare Platoniorum sym-
 bolum elucet semper. Accedit quod si qua est secta, quæ ueriora incessat
 dogmata, & bonas causas ingenij calumnia ludificetur, ea ueritatē firmat,
 non infirmat, & uelut motu quassatam flammam excitat, non extinguit.
 hac ego ratione motus, non unius modò (ut quibusdam placebat) sed o-
 mnigenæ doctrinæ placita, in medium afferre uolui, ut hac complurium
 sectarum collatione, hac multifariæ discussione philosophiæ, ille ueritatis
 fulgor (cuius Plato meminit in epistolis) animis nostris, quasi sol oriens
 ex alto

ex alto, clarius illucesceret. Quid erat si latinorum tantum, Alberti scilicet, Thomæ, Scoti, Ægidij, Francisci, Henriciꝫ philosophia, obmissis Græcorum Arabūꝫ philosophis tractabatur, quando omnis sapientia, a barbaris ad Græcos, a Græcis ad nos manauit. Ita nostrates semper in philosophandi ratione, peregrinis inuentis stare, & aliena excoluisse sibi duxerūt satis. quid erat, cum Peripateticis egisse de naturalibus, nisi & Platonicoꝝ accersebatur Academia, quorum doctrina, & de diuinis semper inter omnes philosophias, (Teste Augustino) habita est sanctissima, & à me nunc primum quod sciam (uerbo absit inuidia) post multa sæcula, sub disputandi examen, est in publicum allata. quid erat, & aliorum quotquot erant tractasse opiniones, si quasi ad sapientum symposium, a symboli accedentes, nihil nos, quod esset nostrum, nostro partum & elaboratum ingenio, afferebamus. Profecto in generosum est, ut ait Seneca, sapere solum ex commentario, & quasi maiorum inuenta nostræ industriæ uiam præcluserint, quasi in nobis effusa sit uis naturæ, nihil ex se parere, quod ueritatem, si nō demonstrat, saltem innuat uel de longinquo. Quod si in agro colonus, in uxore maritus odit sterilitatem, certe tantò magis infœcundam animam, oderit illi complicita & associata diuina mens, quantò inde nobilior longè proles desideratur: propterea non contentus ego præter communes doctrinas, multa de Mercurij Trimegisti prisca theologia, multa de Chaldæorū, de Pythagoræ disciplinis, multa de secretioribus Hebræorum addidisse mysterijs, plurima quoꝫ per nos inuenta et meditata, de naturalibus & diuinis rebus, disputanda proposuimus. Proposuimus primo Platonis Aristotelisꝫ concordiam, à multis ante hac creditam, à nemine satis probatam. Boëtius apud Latinos id se facturum pollicitus, non inuenitur fecisse unquā, quod semper facere uoluit. Simplicius apud Græcos idem professus, utinā id tam præstaret q̃ pollicetur. scribit & Augustinus in Academicis nō defuisse plures, qui subtilissimus suis disputationibus, idem probare conati sint, Platonis scilicet & Aristotelis eandem esse philosophiam. Ioannes item Grammaticus, cum dicat apud eos tantum dissidere Platonē ab Aristotele, qui Platonis dicta non intelligunt, probandū tamen posteris hoc reliquit. Addidimus aut̃ & plures locos, in quib. Scoti & Thomæ plures, in quibus Auenrois & Auicennæ sententias, quæ discordes existimantur, concordēs esse nos asseueramus. Secūdo loco, quæ in philosophia cū Aristotelica tum Platonica excogitauimus nos, tū duo & septuaginta nona dogmata, physica & metaphysica collocauimus, quæ si quis teneat, poterit, nisi fallor, quācūꝫ de rebus naturalibus diuinisꝫ propositam quæstionem, longè alia dissoluere ratione, q̃ per eam edocemur, quæ & legitur in scholis, et ab huius æui doctoribus colitur, philosophiā. Nec tam admirari quis debet, me in primis annis, in tenera ætate, per quam uix licuit, ut iactant quidam, aliorū legere commentationes, nouam
afferre

afferre uelle philosophiam, quàm uel laudare illam si defenditur, uel dam-
 nare si reprobatur, deniq; cum nostra inuenta hæc, nostrasq; sunt literas iu-
 dicaturi, non authoris annos, sed illorum merita potius uel demerita nu-
 merare. Est autem & præter illam, alia quam nos attulimus, noua per nu-
 meros philosophandi institutio, antiqua illa quidem, & à priscis Theolo-
 gis, à Pythagora præsertim, ab Aglaophemô, à Philolaô, à Platone, prio-
 ribusq; Platoniciis obseruata, sed quæ hac tempestate, ut præclara alia, po-
 steriorem incuria sic exoleuit, ut uix uestigia ipsius ulla reperiantur. Scri-
 bit Plato in Epimenide, inter omnes liberales artes & scientias cõtempla-
 trices, præcipuam maximeq; diuinam esse scientiam numerandi: quærens
 item, Cur homo animal sapientissimum? respondet, Quia numerare no-
 uit. cuius sententiæ & Aristoteles meminit in problematis. Scribit Abuna-
 far, uerbum fuisse Auenzoar Babylonij, Eum omnia nosse, quia nouerat
 numerare. quæ uera esse nullo modo possunt, si per numerandi artē, eam
 artem intellexerunt cuius nūc mercatores in primis sunt peritissimi: quod
 & Plato testatur, exerta nos admonens uoce, ne diuinam hanc arithmeti-
 cā, mercatoriam esse arithmeticā intelligamus. hāc ego arithmeticā,
 quæ ita extollitur, cum mihi uidear, post multas lucubrationes exploratā
 habere, huiusce rei periculū facturū, ad quatuor & septuaginta quæstio-
 nes, quæ inter phisicas & diuinas principales existimantur, responsurum
 per numeros publicè me sum pollicitus. Proposuius & magicā theore-
 mata, in quibus duplicem esse Magiā significamus, quarum altera dæ-
 monum totā opere & authoritate constat, res mediis fidiis execranda &
 portentosa, altera nihil est aliud, cum bene exploratur, quàm naturalis phi-
 losophiæ absoluta consummatio. Vtriusq; cum meminerint Græci, illam
 magiæ nullo modo nomine dignantes, *γυνταίαν* nuncupant, hanc propria
 peculiariq; appellatione *μαγείαν*, quasi perfectam summamq; scientiam uo-
 cant. Idem enim ut ait Porphyrius, Persarum lingua Magus sonat, quod
 apud nos diuinorum interpretes & cultores, Magna autem, imò maxima in-
 ter has artes disparilitas & dissimilitudo, illa non modò Christiana re-
 ligio, sed omnes leges, omnis benè instituta respublica, damnat & execra-
 tur, hanc omnes sapientes, omnes cœlestium & diuinarum rerum studiosæ
 nationes, approbant & amplectuntur. illa artium fraudulentissima,
 hæc altior sanctiorq; philosophia. illa irrita & uana, hæc firma fidelis & so-
 lida, illam quisquis coluit semper dissimulauit (quod in authoris esset
 ignominiam & contumeliā) ex hac summa literarum claritas gloriaq;
 antiquitus, & penè semper petita, illius nemo unquam studiosus fuit uir
 philosophus, et cupidus discendi bonas artes, ad hanc Pythagoras, Empe-
 docles, Democritus, Plato discendam nauigauere, hanc prædicauerunt
 reuerſi, & in archanis præcipuam habuerunt: illa ut nullis rationibus, ita
 nec certis probatur authoribus, hæc clarissimis quasi parentibus hono-
 rata,

Quæta; duos præcipuè habet authores Zamolxidem. què imitatus est Abas Hyperboreus, & Zoroastrè non qui fortè creditur, sed illum Ormazd filium. Vtriusque Magia quid sit, Platonem si percontemur, respondèbit in Alcibiade, Zoroastris magiam, non esse aliud, quàm diuinorum scientiam, qua filios Persarum reges erudiebant, ut ad exemplar mundanæ reipublicæ, suam ipsi regere rempublicam edocerentur. Respondebit in Charmide, magiam Zamolxidis esse animi medicinam, per quàm scilicet animo temperantia, ut per illam corpori sanitas, comparatur. Horum vestigijs postea perstiterunt Charondas, Damigeron, Apollonius, Hostanus, & Dardanüs, perstitit Homerus, quem ut omnes alias sapientias, ita hanc quoque, sub sui Vlyxis erroribus dissimulasse, in poetica nostra Theologia, aliquando probabimus. perstiterunt Eudoxus & Hermippus, perstiterunt ferè omnes, qui Pythagorica Platonicaq; mysteria sunt perscrutati. Ex iunioribus autem, qui eam olfecerint, tres reperio, Achindum Arabem, Rogerium Bachonem, & Guiljelmum Parisensem, & tēpestare nostra uidi Antonium Cronicum, quanquā in maximis agendis tractandisq; rebus occupatissimū, quæ illius tamen est ingenij sublimitas & elegantia, ut omnes alias liberales artes, ita hanc quoque pulcherrimè attigisse. Meminit & Plotinus, ubi naturæ ministrum, & non artificem Magum demonstrat. Hanc Magiam probat asseueratq; uir sapientissimus, alteram ita abhorrens, ut cum ad malorum dæmonum sacra uocaret, rectius esse dixerit ad se illos, quàm se ad illos accedere: & meritò quidē: ut enim illa obnoxium mancipatumq; improbis potestatibus hominē reddat, ita hæc illarum principem & dominum, illa deniq; nec artis nec scientiæ sibi potest nomen uendicare, hæc altissimis plena mysterijs, profundissimam rerum secretissimarum contemplationem, & demū totius naturæ cognitionem complectitur. hæc intersparsas Dei beneficio & interseminatas mundo uirtutes, quasi de latebris euacans in lucem, non tam facit miranda, quàm facienti naturæ sedula famulatur, hæc uniuersi consensus, quem significantius Græci *συμπληρωσις* dicunt, introrsum perscrutatus rimata, & mutuam naturarū cognitionem habens perspectam, natiuas adhibens unicuiq; rei & suas illecebras, quæ magorū *μυστικῶν* nominantur, in mundi recessibus, in naturæ gremio, in prōptuarijs arcanisq; Dei latitantiæ miracula, quasi ipsa sit artifex, promit in publicum: & sicut, agricola ulmos uitibus, ita Magus terram cœlo, id est, inferiora superiorum dotib; uirtutibusq; maritat, quo fit, ut quàm illa prodigiosa & noxia, tam hæc diuina & salutaris appareat. ob hoc præcipuè quòd illa hominē, Dei hostibus mancipās, auocat à Deo, hæc in eā operum Dei admirationem excitat, quam propensa charitas, fides ac spes certissimè consequunt. Neque enim ad religionem, ad Dei cultum quicquā promouet magis, quàm assidua contemplatio mirabilium Dei, quæ, ut per hanc, de qua agimus

L natu

naturalem Magiam benè explorauerimus, in opificis cultum amoremq̃ ardētius animati, i. lud canere cōpellemur. Pleni sunt cœli plena est omnis terra maiestate gloriæ tuæ. Et hæc satis de Magia, de qua hæc diximus, quòd sunt plures, sicut canes ignotos semper adlatrant, ita & ipsi sæpè damnant oderuntq̃ quæ nō intelligunt. Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum mysterijs eruta, ad sacrosanctā & catholicam fidem confirmandam, attuli, quæ ne fortè ab his quib. sunt ignota, cōmentitiæ nugæ, aut fabulæ circulatorum existiment, uolo intelligāt omnes, quæ & qualia sint, unde petita, quibus & q̃a. claris authoribus confirmata, quàm reposita, quàm diuina quàm nostris hominibus, ad propugnādā religionem cōtra Hebræorum importunas calumnias sint necessaria. Scribunt non modò celebres Hebræorum doctores, sed ex nostris quoque Esdras, Hilarius, & Origenes, Mosē non legem modò, quā quīnque exarata in libris posteris reliquit, sed secretiorem quoq̃, et uerā legis enarrationem, in monte diuinitus accepisse. Præceptum autem ei à Deo, ut legem quīdem populo publicaret, legis interpretationē nec traderet literis nec inuulgaret, sed ipse Iesu Naue tantum, tum ille, alijs deinceps succedentibus sacerdotum primoribus, magna silentij religione reuelaret. & meritò quīdem. satis enim erat uulgaribus, & per simplicem historiam nunc Dei potentiam, nunc in improbos iram, in bonos clementiam, in omnes iustitiam agnoscere, & per diuina salutariaq̃ præcepta, ad benè beatequē uiuendum & cultum ueræ religionis institui, at mysteria secretiora, & sub cortice legis rudiq̃ uerborum prætextu latitantia, altissimæ diuinitatis arcana, plebi palām facere, quid erat aliud, quàm dare sanctum canibus, & inter porcos spargere margaritas? ergo hæc clām uulgo habere, perfectis communicāda, inter quos tantū sapientiam loqui ait Paulus, non humani consilij, sed diuini præcepti fuit. Quem morē antiqui quoque Philosophi, sanctissimè obseruarūt, Phythagoras nihil scripsit, nisi pauca quædam, quæ Damæ filia moriens commendauit. Ægyptiorum templis insculptæ sphinges, hoc admonebant, ut mystica dogmata. per ænigmatum nodos, à prophana multitudine inuiolata custodirent. Plato, Dionique de supremis scribens substantijs. Per ænigmata, inquit, dicendum est, ne si epistola fortè ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi scribimus, ab alijs intelligantur. Aristoteles libros primæ Philosophiæ, in quib. agit de diuinis æditos esse, & non editos dicebat. quid plura, Iesum Christum uitæ magistrū, asserit Origenes multa reuelasse discipulis, quæ illi, ne uulgo fierent communia, scribere noluerunt: quod maximè confirmat Dionysius Areopagita, qui secretiora mysteria, à nostræ religionis authoribus ἐκ τῶς εἰς τὸν δὲ ἱερῆς λόγου σωματικῆς, ἀυλοτέρῳ δὲ ὁμοῦς γραφῆς ἐκτός, id est, ex animo in animum, sine literis, medio intercedente uerbo, ait, fuisse transfusa. Hoc eodem penitus modo, cum ex Dei præcepto, uera illa legis interpretatio

pretatio Mosis deitus tradita, reuelaretur dicta est Cabala, quod idem est apud Hebræos, quod apud nos receptio. ob id scilicet, quod illam doctrinam, non per literarum monumenta, sed ordinarijs reuelationum successibus, alter ab altero, quasi hæreditario iure reciperet. Verū postquam Hebræi à Babylonica captiuitate restituti, per Cyrum, sub Zorobabel instaurato templo, ad reparandam legem, animum appulerunt, Esdras tunc ecclesiæ præfectus, post emendatum Moseos librum, cum planè cognosceret, per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Israëliticæ, institutum à maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ seruari non posse, futurumq; ut sibi diuinitus indulta cœlestis doctrinæ arcana perirent, quorum commentarijs non intercedentibus, durare diu memoria non poterat, constituit, ut conuocatis, qui tunc superant sapientibus, afferret unusquisq; in medium, quæ de mysterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq; notarijs, in septuaginta uolumina, tot enim ferè in synhedrio sapientes redigerentur. Qua de re qui mihi non credunt, audiant Esdras ipsum sic loquentem: Exactis quadraginta diebus, locutus est altissimus dicens. Prioraque scripsisti in palam pone, legant digni & indigni, nouissimos autem septuaginta libros, conseruabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo, in his enim est uena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen, atq; ita feci. Hæc Esdras ad uerbum. Hi sunt libri scientiæ Cabalæ, in quib. merito Esdras uenam intellectus, id est ineffabilem de supersubstantiali deitate theologiã, sapientiæ fontem, id est, de intelligibilibus angelicisq; formis, exactam metaphysicam, & scientiæ flumen, id est, de rebus naturalibus firmissimam philosophiam esse, clara in primis uoce pronunciauit. Hi libri, Sixtus quartus Pontifex Max. qui hūc, sub quo uiuimus feliciter Innocentium octauum proximè antecessit, maxima cura studioq; curauit, ut in publicam fidei nostræ utilitatem, Latinijs literis mandarentur, iamq; cum ille decessit, tres ex illis peruenerant ad Latinos. hi libri, apud Hebræos hac tempestate, tanta religione coluntur, ut neminem liceat nisi annos quadraginta natum, illos attingere. hos ego libros, non mediocri impensa mihi cum comparassem, summa diligentia, indefessis laboribus cum perlegissem, uidi in illis (testis est Deus) religionem non tam Mosaicam, q̃ Christianam, ibi trinitatis mysterium, ibi uerbi incarnatio, ibi Messie diuinitas, ibi de peccato originali, de illius per Christum expiatione, de cœlesti Hierusalem, de casu dæmonum, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis: eadem legi quæ apud Paulum & Dionysium, apud Hieronymum & Augustinum quotidie legimus. In his uerò quæ spectant ad philosophiam, Pythagoram prorsus audias & Platonem, quorum decreta ita sunt fidei Christianæ affinia, ut Augustinus noster, immensas Deo gratias agat, quod ad eius manus peruenerint libri Platoniorum, in plenum, nulla est fermè de re nobis cum Hebræis controuersia, de qua ex li-

bris Cabalistarū ita redargui cōuiciq; non possint, ut ne angulus quidem reliquus, sit in quē se condāt. Cuius rei testem grauissimū habeo Antoniū Croniū, uirū eruditissimū, qui suis auribus, cū apud eum essem in cōuicio audiuit, Dattilū Hebræū, peritū huius scientiæ, in Christianorū prorsus de trinitate sententiā pedib. manibusq; descēdere. Et ut reliqua meę disputationis capita percenseā, attulimus & nostrā de interpretādis Orphei Zoroastrisq; carminib. sententiā. Orpheus apud Græcos fermē integer, Zoroaster, apud eos mancus, apud Chaldeos absolutior legit, ambo prius scæ sapientiæ crediti patres & authores. Nā ut taceā de Zoroastre, cuius frequens apud Platonicos, nō sine summa semper ueneratione est mētio, scribit Iamblicus Chaldeus, habuisse Pythagoram, Orphicam Theologiam, tanquā exemplar, ad quam ipse suam effingeret formaretq; philosophiam. Quin idcirco tamē dicta Pythagorę sacra nuncupari dicūt, quod ab Orphei fluxerint institutis, inde secreta de numeris doctrina, & quicquid magnum sublimēq; habita Græca philosophia, ut à primo fontē manauit. Sed qui erat ueterum mos theologorū, ita Orpheus suorū dogmatum mysteria fabularū intexit inuolucris, & poëtico uelamento dissimulauit, ut si quis legat illius hymnos, nihil subesse credat, præter fabellas nugasq; meracissimas, quod uolui dixisse, ut cognoscatur, quis mihi labor, quæ fuerit difficultas, ex affectatis Aenigmatum scriptis, ex fabularum latebris, latitantes eruere secreta philosophiæ sensus, nulla præsertim in re, tam graui tam abscondita inexplorataq;, adiuto aliorū interpretum opera & diligentia. Et tamen olbatrabāt canes mei, minutula quādā & læuia, ad numeri ostentationē me accumulasse, quasi non omnes, quæ ambigue maximæ controuersiæq; sunt quæstiones, in quib. principales digladiantur, academix quasi non multa attulerim, his ipsis qui & mea carpunt, & secudent philosophorum principes, & incognita prorsus & intentata. Quin ego tātum absūm ab ea culpa, ut curauerim in quam paucissima potui capita cogere disputationē, quam si ut consueuerunt alij, partiri ipse in sua membra & lancinare uoluissē, in innumerum profectō numerū excreuissēt, & ut taceam de cæteris, quis est qui nesciat, unum dogma ex nō gentis, quod scilicet de cōcilianda est Platonis Aristotelisq; philosophia, potuisse me citra omnem affectatæ numerositatis suspicionem, in sexcenta, ne dicā plura capita deduxisse locos, scilicet omnes in quibus desidere alij, conuenire ego illos existimo, particulatim enumerantē. Sed quid ego his diutius immoror: & nō potius, ad id deuenio, cuius gratia totum hoc opus susceptum est, ut liquido ut luce clarius, ut extra omnem controuersiam, non me solum non impiū, sed impios & hereticos esse illos comprobem, qui me hæreticum esse, aut fuisse aliquādo dicere, non erubescūt. Agam autem hoc ego non conuicijs & contumelijs, sed ipsis rebus & rationibus, asserendo in medium quę dixi, quę scripsi, quę sensi, quid item

ill

Alii dixerint & senserint? Examinabunt hæc deinde alij uiri docti, & insignes, & apud nostras & apud exterarum Academiæ iudicabit sancta sedes, & sedes in ea Innocentius octauus, cuius iudicium negligere aut uiolare, nephas & flagitium, ipse iudex supremus in terris, qui eum refert, qui iudex est uiuorum & mortuorum, ipse, promptuarii arcanumque ueritatis, qui eius agit uices, qui est ipsa ueritas, & caro factus habitauit in nobis, ut ueritatem nobis annuntiaret. Sed iam ad ipsas examinandas quaestiones descendamus, quas magistri isti, quasi hæreticas damnarunt, quod facturo, mutanda est loquendi ratio, est enim mihi cum barbaris sermo, & (ut lepide est in proverbio) balbi non nisi balbos intelligunt.

IOANNIS PICI MIRANDULAE DE DESCEN-
su Christi ad inferos disputatio.

Prima conclusio, ex propositis à me in disputatione mea, quæ isti damnauerunt fuit hæc. Christus, non ueraciter & quantum ad realem præsentiam, descendit ad inferos: ut ponit Thomas & communis uia, sed solum, quoad effectum, Circa istam conclusionem. Primo uolo declarare sensum meum, & quæ sit mens & opinio mea, de modo descensus Christi, quam fuit meæ intentionis explicare, in proposita conclusione, & ostendere illam non solum esse Catholicam, & à multis Catholicis doctoribus creditam & approbatam, sed etiã sua opposita longè probabilior. secundò declarabo, quomodo etiã ipsa propositio, de uirtute sermonis, & secundum uim uerborum à doctis uiris nullo modo est hæretica, uel hæresim sapiens, simpliciter iudicanda. tertio declarabo, quod ipsi erant in fide, si persistunt in hac sententia, quod ego non possim conclusionem meam, etiam in sensu quem permittit uis uerborum, ab hæresi defendere. quarto et ultimo, ex superabundanti ostendā, quod nullo modo possunt se excusare, quod inconsulte non fuerit facta damnatio eorum. Prius autem quam exponam modum, secundum quē ego teneo Christum descendisse ad inferos, uolo hæc præmittere, quod licet teneamur explicitè, & in particulari credere Christum descendisse ad inferos, tanquam articulum fidei à Philippo nobis traditum & promulgatum, sic quod etiã protestatio mea, aut ei similis non saluaret illum, qui poneret oppositum istius articuli, non uidetur tamē, quod determinatum modum illius descensus, teneatur, quilibet fidelis explicitè & in particulari credere. Sed sufficere uidet homini Christiano, quod credat Christum descendisse ad inferos, non secundum corpus, nec secundum corpus & animam, sed secundum animam tantum, et hunc descensum secundum animam, credat fuisse modo possibili, decenti, expediēti & opportuno: & hoc quia determinatus modus illius descensus non habet expressè, nec uidetur cōuinci ex scriptura sacra, nec ex aliqua determinatione uniuersalis Ecclesiæ, aut speciali Dei reuelatione, uel apostolorum fidei relatione, imò quod plus est, Scotus in sacris literis non parum exercitatus,

L 3 dicit

dicit, quòd ex scriptura sacra nō habetur, quòd Christus descēderit ad in-
 feros, ut refert Frāciscus de Mayronis, in quarto sententiarum: quātō mi-
 nus dicere possumus, quòd ex scriptura habeatur certus & determinatus
 modus descensus Christi: Vnde et nō fuit aliquis doctōr, cuius ego etiam
 in hoc articulo damnationē, nūquam legi, cui uisum est probabile, & cum
 ueritate, articuli defensabile, quòd anima Christi non fuerit præsentialiter
 in inferno. & auctoritates omnes, quas & Franciscus in quarto, & Theo-
 logi alij adducūt in tertio, uideri potest alicui, quòd ita possint exponi de
 descensu per effectū, sicut per realem præsentiā, etiā sequendo modo mō-
 dum exponendi scripturā, quem sequuntur ipsimet doctores, qui tenent
 oppositū. Legitur enim Ecclesiastæ. 24. Penetrabo omnes inferiores par-
 tes terræ. quod exponens Thomas, in tertia parte summæ, dicit, intelligen-
 dum esse per effectū. ergo à simili diceret fortē aliquis posse exponi autho-
 ritates, dicentes ipsum penetrasse ad limbum uel ad sinum Abrahamæ: idē
 enim penetrare, quòd penitus & intro intrare, quod etiā plus est quā de-
 scendere. quare, si non solum intrasse, sed etiā penitus, & intro intrasse di-
 cetur inferiores partes terræ, nō quia ibi fuit realiter præsens, sed quia ibi
 fuit solum per effectum. Ita poterit etiam dici, fuisse in sinu Abrahamæ, & in-
 trasse sinū Abrahamæ, per effectū tātum, & non per realem præsentiā. hæc au-
 tem non ideo dico, quia ego crediderim unquā, quòd Christus alibi exis-
 tens, præsentialiter, ideo solū dicatur fuisse in inferno, quia ibi aliquid sit
 operatus, sicut Rex existēs in palatio, dicitur esse in alio loco prouinciæ, ubi
 auctoritate potestatis suæ, & imperio suo aliquid efficaciter operat: neq̃
 enim ista fuit opinio mea unquā (ut mox patebit, in declaratione opinio-
 nis meæ) imò ego firmiter & teneo, & tenui & publicè semper & priuatè
 dixi, quòd sicubi fuit anima Christi in triduo, ipsa fuit in inferno, & quòd
 ipsa uerè ibi fuit præsens: sed uolui hæc dixisse, ad pleniorē huius mate-
 riæ examinationem, ut & illud Augustini dictū, in libro de Hæresibus ue-
 rificari uideamus, Nihil esse difficilius, quā definire, hoc est hæreticum
 aut non hæreticum. unde & propter hoc dicit ipse, cōtigisse quòd cū duo
 scriptores ambo celeberrimi, Epiphanius & Philastrius de Hæresib. scri-
 psissent, in numerandis illis multū discordant, non ob aliā causam, quā
 propterea, quòd illud q̃ uni uidebat hæreticū, alteri nō uidebat. Sed iam
 uenio ad manifestandam opinionē meam, de modo descensus Christi &
 ad perfectè declarandū conclusionē meam, primo summatim ponens in-
 tellectum eius, secundo illum latius explicans & probās. Summariū sen-
 sus conclusionis meæ est iste. Quia Christus secūdam animā tantum de-
 scendit ad inferos, & animæ sicut cuiusq̃ substantiæ separatae, uidetur non
 competere locari, uel moueri localiter, nisi ratione operationis. ideo dico,
 quòd descendisse ad infernum, uel fuisse in inferno localiter, uidetur non
 competisse Christo, nisi ratione operationis: ita, quòd licet uerè præsentialiter

liter fuerit anima Christi in inferno, substantia tamen sua, non fuit ei ratio præsentialitatis, sed solum sua operatio. quæ uerba ut plenius intelligant, est aduertendum, quod eorum qui ponunt substantias separatas non esse in loco, nisi per operationem trāseuntem, est duplex opinio. Quidā enim dicunt, quod substantiæ incorporeæ, ratione suæ substantiæ, nullo modo debetur locus, sicut & ipsa uerè nunquā est alba uel nigra, & ita quod de ipsa, secundum eos nō irrationabiliter potest dici, quod non est in loco, et quod nusquā est, sicut etiā uerè dicitur, quod nec est calida nec frigida. Auctoritates autē scripturæ quæ uidētur angelis dare locū, dum dicunt ipsos esse in coelo, uel mitti ad hūc locū, uel ad illū, esse intelligēdas sic. nō quod ipsi hic uel ibi sint, cum ipsi propriè nō sint in loco, sed quod hic operentur uel ibi, uel incipiant operari, ubi prius nō operabātur. & isti multū inaniunt uerbis Gregorij Nizeni, qui dicit. Quod cū nos deberemus dicere spiritū operari hic, abusiue dicimus, ipsum esse hic. & ita uult ista opinio. quod substantia angeli uel anime separata, nunquā potest dici præsens potius huic loco uel illi, nisi præsens negatiue, id est indistans. sed si quādo dicitur, alicubi esse uel fuisse, idē est, si diceret, alicubi operari uel operatam fuisse, adduntq̃, quod iste modus loquendi, transsumptus est à rebus corporalibus, quas, quia nos uidemus non posse agere, nisi ubi sunt præsentes, saltem secūdam cōmunem opinionem, ideo etiam idem credentes, de incorporeis, concludimus, quod ubi operantur, & ubi inuenitur esse operatio eorū, ibi etiā sit eorum substantia localiter præsens. Concludūt finaliter, quod ruditas est ingenij & defectus imaginationis, nō posse intelligere, quod aliquid sit ens, & non sit in loco: & quod friuolū est argumentum illorum, qui dicunt, quod esse præsupponit operari: quia uerā est illa propositio, ad hūc sensum, Quod nō ens, nō potest operari. oportet enim agens esse in actū, iuxta illud, semper existimabitur aliqua species mouēs. sed non est uera ad hūc sensum, q̃ operari in loco præsupponit esse in loco cū stet operātem esse talis naturæ, q̃ ei nō plus debet præsētia aut distantia localis, quā debeatūr albedo aut nigredo. Dicēt ergo sic opināntes, quod anima Christi separata à corpore, secūdam suam substantiā, nec fuit in inferno, nec extra infernum, sed uerè nullibi fuit. Dicitur autem fuisse in inferno quia operata est in inferno, & in illa parte inferni principalius dicitur fuisse, ubi principalius est operata. Istam autem opinionē de modo essēdi præsentialiter in loco, licet etiā multi doctores teneāt, ego tamen non teneo, nec sequutus sum eam in conclusione mea, sed eam tenui, quam immediatē subiungam. Est ergo alia opinio, quæ dicit, Quod substantia separata sicut est angelus & anima non unita corpori, est quidem uerè in loco, & ita uerè definitiue est præsens localiter, sicut res corporea est commensuratiue præsens localiter. & in hoc cōuenit ista uia, cum cōmuni, quæ est uia Scoti & omnium Scotistarum. Sed in hoc discrepant,

L 4 quod

quod Scotistæ dicunt, Quod finitio & limitatio essentiae, & finaliter intrinseca determinatio suae substantiae, est ratio substantiae separatae essendi in loco. Ista aut opinio, quam ego sum secutus, in conclusione dicit: Quod sicut licet substantia corporea sit commensuratiue, in loco tamen ratio ei essendi taliter in loco, non est sua substantialitas, sed quantitas quae est extrinseca & extranea à ratione suae substantiae: ita etiâ, licet substantia incorporea uerè sit definitiue in loco & praesens localiter, tamè ratio ei essendi in loco, non est sua substantia, sed operatio eius, ab ea transiens ad extra. Quâ opinionem ego iudico sic intelligendam, & sic intellectâ iudico, non solum non haereticâ, sed etiâ probabiliorē suâ opposita, & est quod etiâ si finitas uel limitatio naturae separatae, sit ei ratio non essendi ubiq. aut ratio, quod si sit in uno loco, non sit simul in alio totali, & in utroq. per naturâ, non tamen est ratio essendi simpliciter in loco ipso substantiae separatae, sed eius effectus uel operatio, capiendō operationē pro omni habitudine ad corpus uel locum habente se per modū operationis actiue uel passiue, alia ab habitudine praesentialitatis loci, & hoc intelligendo de facto non negando, aliū modum possibile descensus uel locationis animae separatae ut dico in sequenti conclusione, qui tamè modus est nobis ignotus. Hanc ego opinionem sequutus, in conclusione mea, dico Christū fuisse, in inferno solum per effectum: quia ex quo non fuit ibi, nisi secundum animā, dicendū est, secundum opinionē istam, quod sicut substantiae corporeae non cōpetit, fuisse alicubi cōmensuratiue, nisi per quantitatem, ita illi animae non cōpetebat esse in inferno, ubi credit fuisse, nisi per effectū & operationem. sed sicut ratio praesentialitatis animabus sanctorū patrū fuit habitudo ad illum locū habens se per modū operationis transeuntis, sicut erat detentio & alligatio ad illum locū, donec aperta ianua à redemptore extraherent: ita ratio praesentialitatis animae Christi, fuit operatio quā ibi est operatus, & q. illa fuerit mēs mea, & quod hoc pretendat uerba conclusionis meae infra manifestabo, ubi declarabit conclusionē in se etiâ de uirtute sermonis, & secundū uerborū, non esse haereticā iudicandā. Vtra aut opinio sit uerior, de modo essendi in loco substantiarū separatarū, Scotistarum scilicet, an eorū quos sum sequutus, ego non determino, hoc tantū dico, à tot tantisq. magistris doctoribusq. Catholicis, & doctrina & sanctitate celebratissimis creditā esse opinionem meā, & habitam pro uerissima: ut longè magis temerarij iudicandi sint, si qui sunt, qui opinionum doctorū tam probatorum, pro haeretica aut heresi sapiente audet iudicare, quā ego, qui auctoritatem ueterum illorū theologorum iuniorū determinationibus antepōnā. Hae enim opinionē quā ego sequor, licet assertiue tenet, non solum Durandus, sed & Bernardus de Gānaco in impugnationib. Hērici quilibeto secundo, tenet Thomas Anglicus in quolibetis suis, tenet Herueus Britonis in suo secundo sententiarū, tenuit & beatus Thomas in primo sententiarū, licet alibi deinde uideri

videri potest sequi aliam opinionem. Tenet Archiepiscopus Malphitens in suo secundo. tenet Ioannes Pariensis in correctorio corruptorii. & quid plures enumero: tenuerunt credo istam opinionem, plus quam centum doctores Catholici & probatissimi, quorum libri non solum non reprobantur ab ecclesia, sed celebres in omnibus. Christianorum gymnasijs publice elegunt. quos si quis uoluerit adire, uidere poterit fundamenta opinionis, & cognoscere probabilitatem eius, quod ego non intendo hic facere, qui solum hoc ago, ut sic propositas à me conclusiones declarare, ut inde nec simplices habere possint unde scandalizentur, nec detractores si qui sunt, quod calumniantur. Exercitij tamen gratia adducam quaedam argumenta, quae audiui contra istam opinionem. Primo, arguit per articulum Parisien. 204 qui dicit dicere, Substantiam angeli non esse in loco sine operatione. error. secundo, arguitur, Quia possibile est substantiam separatam nihil operari ad extra. quo posito, quaeritur an sit alicubi an nusquam? an ubique non nusquam? quia adhuc illo posito, erit pars uniuersi, & ita erit uerum dicere, Quod est in mundo non ubique: quia hoc est proprium Dei, ergo alicubi. Tercio, Quia angeli dicuntur esse in coelo empyreo, & tamen nullam operationem transeuntem habent, erga illud coelum. Item instabat quidam Magister generalis, potissimum duabus rationibus: quarum prima est haec. Quod seclusa quacunque operatione ad extra adhuc essentia angeli est finita: ergo adhuc, ut sic, definit ad locum. secunda est haec, Quia si quid uidetur esse quareneget locus ab angelo, hoc est quia non habet extensionem. hoc autem nihil impedit, quia etiam si punctus daretur separatus à linea adhuc haberet situm, & tamen punctus non habet extensionem. Ad primum multiplex patet responsio secundum praenominatos doctores: sunt enim quidam, qui uolentes saluare articulum simul cum positione, dicunt, Quod mens articuli est, quod opinio ponens substantiam separatam non esse in loco, nisi per operationem, quae est exterior motus localis uel alteratio realis est error: & quod illa sit mens articuli, patet quia articulus 77. sic dicit, quasi declarando istum dicere: quod si esset aliqua substantia separata, quae non moueret aliquid corpus in hoc mundo, illa non clauderetur in uniuerso. error. Ecce quod sicut in articulo quem ponit arguens dicit errorem esse, angelum esse solum in loco per operationem: ita in isto dicit errorem esse, dicere, Quod substantia separata non claudit in hoc uniuerso nisi per motum corporis: unde uidetur idem intelligere per operationem in articulo 204. quod per motum in articulo 77. Non ponit autem ista positio solum per operationem isto modo sumptam, angelum esse in loco, ut patebit in responsione ad tertium. Item dicit solennis doctor Gotfredus de Fontibus, quod isti articuli indigent magna correctione, quia nonnulli sunt falsi, nonnulli ad inuicem sibi contradicunt, & profecto in ista materia necesse est, aut quod articulus exponatur modo immediate praeposito, aut quod in ipsis articulis sit contra-

manifesta. quod sic probo. Est enim articulus 218. qui dicit, quod si intelligatur quod substantia angeli non est ei ratio essendi in loco: uerum est dicere, quod nusquam est secundum substantiam. Et testatur Henricus quolibet secundo. q. 9. quod omnes magistri Theologiæ congregati, in hoc unanimiter conuenerunt: Quod substantia angeli non est ratio angelum esse in loco: & dicit se fuisse inter illos magistros qui hoc determinarunt. & subdit ipse Henricus ibidem, quod cōsimili ratione uerum est indubitanter, quod si angelus per potentiam suam, scilicet per intellectum & uoluntatem uirtutem suam nō applicat ad locum, operando circa ipsum, quod simpliciter potentia eius intellectus, scilicet & uoluntas non est ratio essendi ipsum in loco, quia potentia eius non est minoris abstractionis, quam sit eius substantia: ergo sequitur quod uel erit concedere, quod ratio essendi eum in loco, erit aliquid habens se per modum actus secundi, in corpus transeuntis: quicquid sit illud, & est id quod ponit positio quam ego sequor, uel in articulis erit manifesta contradictio. Vnde & Henricus in eodem loco fatetur, se non posse intelligere quomodo substantia separata sit in loco, nisi agat aliquid aut patiatur à loco, uel à re existente in loco: Ægidius autem & multi alij dicunt, quod de illis articulis nihil est curandum, quia fuerunt facti non cōuocatis omnibus doctoribus Parisiensibus, sed ad requisitionem quorundam capitorum. & quicquid sit de hoc, hæc duo uolo dicere. primò, quod non minus facit propositione nostra articulus 218. quam faciat contra eum articulus 204. secundò, quod certum est, & ipsi etiam Parisienses hoc fatentur, quod illi articuli non obligant omnes fideles, nec tenemur illis credere, nisi in quantum scripturæ sacræ innuntantur, aut determinationibus uniuersalis Ecclesiæ. unde solent dicere Anglici. Quod illi articuli non transeunt mare: quare & nos si in re tam graui licet iocari, possumus dicere, Quod nō transeunt alpes. Quare & si conclusio mea esset contra articulum, meminerint qui me damnabant, quod omnino in me damnando errabant, quia dicebant, quod conclusio mea erat contra symbolum Apostolicum, cum debuissent dicere, quod erat contra symbolum Parisinum, quanquam & hoc est falsum, ut prius ostendimus. Videtur autem mihi uerus intellectus illorum articulorum hic esse, quod in articulo 204. si in eo sit sermo de operatione communiter accepta, modo prædicto hoc intendatur, quod etiam seclusa quacunque operatione, adhuc finitas uel limitatio naturæ separatae, erit ei ratio non essendi ubique, aut ratio, quod si sit in uno loco non est simul in alio totali, & in utroque per naturam. In articulo autem 218. credo quod intendatur, quod substantia uel finitas substantiæ, non est ratio angelo essendi simpliciter in loco, isto modo exponendo in articulis nulla est contradictio, & articuli sic intellecti, non solum non sunt contra positionem meam, sed ipsam totaliter ex utraque parte confirmant, ut patet ex declaratione positionis supra posita.

posita. Ad secundum dicitur, à multis concedendo quòd est possibile esse substantiam incorpoream sine operatione transeunte ad extra, hoc autem posito, in argumento uidetur adduci, quòd unum sequatur ex tribus inconuenientibus. Primum est, quòd cum sit pars uniuersi inconueniens, est quòd non sit in uniuerso: ad quòd illi dicerent, quòd arguens equiuocet de parte. si enim per partem uniuersi intelligit id, quòd habet situm determinatum in uniuerso, sic dicent: Quòd angelus, nec cum operatur, nec cum non operatur, potest dici esse pars uniuersi. si autem intelligit esse partem entium, id est unum ex entibus & naturis uniuersi, sic cōcedent, quòd tunc est una pars uniuersi, imò una ex nobilioribus, sed ex hoc nō uidetur concludi, quòd habeat situm uel definitionem ad locum. Secundum inconueniens est quòd non potest dici quòd sit ubique, quia hoc est, proprium Dei. ad hoc dicitur, quòd esse ubique eo modo quo Deus dicit à theologis esse ubiq; per essentiam, scilicet per potentiam & præsentiam Dei proprium est, & nulli naturæ creatæ potest competere. Esse autem ubique, id est hic uel ibi per indifferentiam, aut ubique per indistantiam, id est uerè esse secundum substantiam indistantem à quocūq; loco. utrum repugnet creaturæ, audiat Henricum quolibeto 7. q. 9. sic dicentem. In creatura potest intelligi duplex limitatio: Vna in natura & essentia, quæ finita est & cæteris terminis contenta, & sic solus Deus illuminatus & infinitus in natura. Alia potest intelligi limitatio naturæ, quæ est limitatio ad sitū, quia finita est & certis limitibus contenta, ut necesse sit, eam esse alicubi, non nusquam nec ubiq; sed ita hic, quòd non ibi, uel quòd etiam, si non determinatè hic uel ibi, tamen sub determinatione uel hic uel ibi uel alicubi, & pertinet ista limitatio ad prædicamentum ubi, quòd omnis creatura differat à Deo per primam limitationem suam clarè uideo. Quomodo autem necesse sit, omnem creaturam differre, & distare ab eo, per secundam limitationem, quia scilicet ipse est ubique, omnis autem creatura necessario est alicubi, sed non ubique, dico quòd penitus ignoro. hæc Henricus ad litteram, ex quibus uerbis satis clarè habemus, nō posse intelligere Henricum quomodo illud sit inconueniens, quòd illi adducunt pro inconuenienti. Tertium inconueniens est, quòd nisi concedatur, quòd sit alicubi, sit concedendum quòd nusquam sit. ad quòd audiat beatum Thomam, in primo sententiarum di. 37. sic respondentem: Dicendum, inquit, quòd hoc non reputo inconueniens, quòd angelus sine loco possit esse, & non in loco, quando nullam operationem circa locum habet, nec est incōueniens, ut tunc nusquam uel in nullo loco esse dicatur, sed tamen hoc non est imaginabile, quia imaginatio continuum non transcendit hæc Thomas ad litteram. Ad tertium dico, quòd argumentatio illa procedit ex nō pleno intellectu nostræ positionis. Non enim, positio per operationem, per quam dicit locari rem incorpoream, intelligit solum operationem quæ est exterior

rior motio localis uel alteratio realis; ut aliqualliter etiam tetigimus in responsione ad primum, in expositione articuli Parisiensis, sed capit operationē largē, pro omni motu uel influxu uel habitudine, significata per modum operationis transeuntis in corpus: & excluditis ab angelo uel ecōtrā: & quod ille sit intellectus positionis patet ex uerbis Thomę in primo sententiarum di. 37. q. 1. articulo primo: ubi uidetur sequi istam opinionem, qui sic dicit: Relinquitur igitur quod angelus non potest diffiniri & determinari ad locum nisi per actionem uel operationem. dico autē operationem communiter, secundum quod angelus se habet ad corpus contentum in loco, per modum praesidentis aut ministrantis, aut aliquo modo agentis, aut patientis: hæc Thomas ad uerbum. Ex quibus uerbis patet responsio ad argumentum, quia licet angeli non habeant operationem erga cœlum empyreum, quæ sit motio localis uel realis alteratio, habēt tamen aliquid se habens per modum operationis transeuntis, quale est presidentia uel aliquid simile. Ad quartū, cui adeo infinebatur ille Magister generalis, & si quid sit dicendum, satis patere posset ex uerbis Henrici supra allegatis in solutione secundi, tamen audiamus, & quid sanctus Thomas dicat de illa ratione. Dicunt quidam quod angelus non est in loco circumscriptiue, sed definitiue; quia determinatur ad locū aliquem, sic quod est in hoc loco, ita quod nō est in alio cum essentia eius finita est: eo enim quod creata est, dicitur quod oportet intelligere, quod sit determinata ad locum aliquem. sed ista est ualde rudis probatio, quia procedit ex æquiuocatione finis. Cum enim dicitur essentia angeli finita, accipitur finis pro fine essentiae & uirtutis, secundum quod definitio terminus dicitur, & non pro fine dimensionis. locus autem dicitur finitus, secundū tres quantitatis dimensiones. Finis autem secundum utranq; acceptionem, nullam cōmensurationem seu proportionem habet, unde non oportet, ut quod finitum est, in essentia ad terminos loci finiatur. hæc Thomas ad litteram. ex quibus sequitur, quod si nō mentitur Thomas, rudis est iste Magister, qui rudem probationem suam uocabat demonstrationem. Ad aliam rationem de puncto, dico quod adhuc est rudior prima ratione. Punctus enim, est res de genere quantitatis, habens situm de sua natura. res autem incorporea omnino abstrahit à situ, & profectō magna est ruditas imaginari, similiter esse de indiuisibilitate rei in corporea, & de indiuisibilitate pūcti, quod ut etiam fiat clarius isti Magistro, dicat mihi ipse quæso, Si esset unitas separata, utrum haberet determinatum situm. Certē patet quod non, quandoquidem per hoc distinguitur unitas à puncto, quod punctus est positionem habens, unitas autem non. sed manifestum est, quod angelus & quælibet substantia incorporea, adhuc est abstractior quā sit quæcunque quantitas siue cōtinua siue discreta. Metaphysica enim, ut patet secundum omnes, est de abstractionibus quā sit arithmetica, quæ est unā ex mathe-

mathematicis, ergo multo minus poterit dici de angelo quod habeat situm quod si iste Magister non potest imaginari abstractionem angeli, saltem qualis est abstractio unitatis, audiat quid de ipso sit dicendum secundum Henricum. Is enim in loco, ubi supra de ista loquens materia, inquit. Qui ergo non possunt angelum intelligere secundum rationem substantiæ sue, ut unitatem absq[ue] ratione puncti, sunt illi de quibus dicit Cōmentator super secūdo Metaphysicæ, in quibus uirtus imaginatiua dominatur super uirtutem cogitatiuam. & ideo ut dicit, uidemus istos non credere demonstrationibus, nisi imaginatio eos comitetur. et quicquid cogitant, quātum est aut situm habens, in quanto ut punctus, unde tales melancholici sunt, & optimi fiunt mathematici, sed sunt naturales inepti. Hæc Henricus ad uerbum. ex quib[us] sequitur, quod secūdo Henricum iste Magister sit male dispositus ad studium philosophiæ naturalis, peius ad studium Metaphysicæ, pessimè ad studium Theologiæ, quæ etiā est de abstractionibus: relinquatur ergo ei solum aptitudo ad Mathematica, in quib[us] cum se non exercuerit. quod iudicium de eo faciendum sit, relinquatur ipsi ut iudicet. Postquā solutæ sunt rationes, quæ communiter solent adduci contra fundamenta positionis, quā ego sum secutus in cōclusionē mea, de modo descensus Christi, uolo & asserre uerba Alberti nostri, nō minus profecto doctrina quā cognōmento Magni, quæ meminī me legisse apud eum de ista materia, in libro Physicorum. Tractatu enim primo 4. libri, capitulo primo, postquam illud exposuit Aristotelis quod antiqui decipiebantur, credentes. Quod sicut quod non est, non est in loco, ita nihil sit ens, nisi in loco digrediens. deinde super isto passu sic inquit. Sūt autem etiam multi modernorum, qui concedunt consequens huius cōsequentia, licet sciant non ualere consequentiam, ex logicis enim scimus nō ualere consequentiam, in qua proceditur à destructione antecedentis, ad destructionem consequentis. & ideo licet uerū sit, quod illud quod nō est nusquam est, tamē non propter hoc sequitur id quod est alicubi est, & licet hoc non sequatur ex dictis, tamen sunt multi qui dicunt, Quod omne quod est in aliquo loco est, utentes tali ratione. Quia omne quod est unū aliquod particulare est. particulare autem est hic & nunc, & quod est hic & nunc, alicubi est. ergo omne quod est, alicubi est. Amolius omne quod est, definite essentia est, quia intra terminos sui coarctatur, & quod definitæ essentia est, in loco definitur, & quod in loco definitur, in loco est aliquo. Distingunt autē isti per Ioannem Damascenum dicentē, Aliquid in loco esse, dici dupliciter. Est enim aliquid circumscriptiue, cui principium & medium & ultimum assignatur in loco, & hoc modo dicunt corpora esse in loco. Est item aliquid in loco definitiue, cuius essentia sic finitè clauditur in uno loco, quod extra ipsum nihil sui inuenitur. & hoc modo indiuisibilia dicunt esse in loco & similiter intelligentias & animas &c. Sed nos ista non

M credi

credimus, nam & ultimum cœlum nō definitur, nec circumscribitur loco eo, q̄ omne quod est in loco clauditur, & continetur à locò, in quo est & intelligentia per naturam suam, non est in loco, nec in aliqua loci differentia. hæc Albertus ad literam, usitatam illam distinctionem de esse in loco, definitiue & nō circumscriptiue non approbans, quam tamen distinctionem, aliquo modo negari quidam Magistri omnino nephas existimabāt. Nunc ultimo restat, ut ostendam, qualiter sunt intelligenda uerba conclusionis meæ, & declarem etiam de uirtute sermonis ipsam esse catholicam. dixit ergo conclusio. Christus non ueraciter & quātum ad realem præsentiam (ut ponit Thomas & communis uia) descendit ad inferos, sed solum quò ad effectum. Vbi est notandum q̄ Li & ubi dicitur, & quātum ad realem præsentiam tenetur copulatiue. & Li ut cum dicitur, ut ponit Thomas tenetur specificatiue & determinatiue ut mox declarabo. Ex quibus patet q̄ prædicta conclusio est una propositio copulatiua negatiua, uel de copulato extremo negatione præposita coniunctioni copulatiue. cuius sensus est. Non est ita, q̄ Christus ueraciter & quantum ad realem præsentiam, eo modo quo ponit Thomas descenderit ad inferos &c. & illa copulatiua æquiualet uni disiunctiue affirmatiue, de partibus contradicentibus. scilicet isti. Christus non descendit ueraciter ad inferos, uel non descendit ad inferos secundum realem præsentiam &c. Ex quo sequitur, quòd ex dicta conclusionem, inferendo quòd Christus non ueraciter descendit ad inferos, est arguere à tota disiunctiua affirmatiua, ad alteram eius partem determinate. Talis autem argumentatio peccat secundum consequens. Disiunctiua enim affirmatiua, est cōsequens ad alteram eius partem. sequitur ulterius q̄ ratione falsitatis prædictæ partis, non debet falsificari tota disiunctiua prædicta: unde in simili, ista propositio est uera. Socrates est homo. & illa est falsa Socrates est homo, & Deus nō est Deus. ex qua arguere, Ergo Socrates non est homo: profectò puerile est. At simile ex ista copulatiua negatiua Christus non ueraciter, & quantum ad realem præsentiam, ut ponit Thomas, descendit &c. arguere, Ergo Christus non ueraciter descendit: puerile est, & hominis penitus nescientis logicam nec philosophiam nedum theologiam. Non solum autem non intendo in conclusione mea istam propositionem esse ueram, Christus non ueraciter descendit ad inferos, sed neq̄ istam, Christus uel anima Christi, nō fuit præsentia in inferno, & per realem ac ueram præsentiam suæ substantiæ, sed solum intendo, q̄ non fuit ibi per realem præsentiam: eo modo quo ponit Thomas & communis uia. Ideo dixi q̄ Li ut tenetur specificatiue & determinatiue de Li realis præsentia. Ideo non ualet, non fuit ibi realiter præsens eo modo, quo talis Doctor dicit: ergo non fuit ibi realiter præsens. Tenet autem communis uia, id est uia Scoti, Bonauenturæ & omnium Scotistarum & quasi omnium Nominalium, quòd ita fuerit ibi præsens, quòd sua substantia

Li uocabuli
Italici, ad
uerbum sci
licet Latinis
ibi, in loco.

tia fuerit ei ratio præsentialitatis & locabilitatis: quā opinionē quia etiam Thomas mihi uidetur sequi in ista materia, ideo dixi, ut ponit Thomas & cōmunis uia. Communē uiam theologorū appellans, quæ communiter nunc tenetur Parisijs, ubi præcipuē uiget studium theologiæ, ibi autē ferē omnes incedunt in ista materia, de præsentialitate animæ ad locum cum Scotistis & Nominalibus: & ego propter hoc solum, id est propter reuerentiā uniuerſitatis Parisiensis, nolui ponere hanc meam conclusionē, nisi tanquam probabilem, etiā quod uiderem ipsam secundū uiam multorum probatissimorū doctorū posse etiā assertiuē poni: quod autē Li ut possit teneri in cōmuni modo loquendi determinatiuē patet. Nam si quis dicat attributa non distinguūtur, ut dicit Scotus, apud omnes propositio haberet duplicē sensum proprium, unus esset capiēdo Li ut relatiuē, & æquipolleret huic dictioni, quod ac si diceret attributa nō distinguunt, quod scilicet attributa nō distinguui dicit Scotus, & propositio esset falsa, etiam secundum Thomistas, quia etiam ipsi concedunt attributa aliquo modo distinguui. Alius sensus esset capiēdo Li ut determinatiuē & specificatiuē, æquipolleret huic dictioni, eo modo, quō ac si diceretur attributa non distinguūtur, eo modo distinctionis quo dicit ea distinguui Scotus, & tūc apud Thomistas propositio esset uera: & ita est in qualibet propositione, ubi post recitatam opinionem, ponitur authoritas alicuius coniuncta per hanc dictionem, ut. Si ergo iste modus loquendi, & proprius & usitatissimus apud omnes theologos concedatur, oportet quod etiam concedāt quod in propositione nostrā, in qua dicitur Christus nō descendit, ut dicit Thomas Li ut sicut potest teneri relatiuē, ut sit sensus. Christus nō descendit. quod scilicet Christū descendisse dicit Thomas. ita etiam, & tam bene & tā propriē teneri specificatiuē æquipollendo huic, licet Christus descendit præsentialiter, non tamen eo modo præsentialiter, quo dicit communis uia, & est sensus, quem ego intendo. Sed diceret fortē quispiam adhuc non effugis, quia deinde addis, sed solū quo ad effectum, ergo non solum excludis realem præsentiā, eo modo quo ponit eam communis uia, sed simpliciter omnem realem præsentiā, ex quo dicis quod solum quo ad effectum, ita quod dicent isti, propositio non tamen est negatiua, copulatiua ut dicis negando, scilicet præsentialitatem ad modum Thomæ &c. sed etiā affirmatiua, dicēs, scilicet affirmatiuē, q̄ Christus solū quo ad effectū fuit in inferno. Sed rudis est hæc obiectio, nā hæc dictio, sed, est dictio aduersatiua, & uigore eius importat, per sequentia ad ipsam, ueritas affirmatiua opposita dicto, q̄ negat pars superior conclusionis, cui ista ad uersatur. Si ergo ut probatum est in superiori parte, negatur solum præsentialitas animæ per substantiam, non quantum ad quod, sed quātum ad quo, id est, quod non negatur substantiam fuisse præsentem, sed substantiam fuisse rationem præsentialitatis, ita etiam in ista ultima parte, quæ ponit

affirmatiuā præcisè aduersantem illi, fuisse in inferno per effectum est accipiendum, non quantum ad rem locatam, sed quantum ad rationem locandi, ut breuiter sit sensus qui etiam rudibus patere potest: quod ex quo substantiæ finitas, non fuit ei ratio localis poenitentiae, solus effectus fuit ei talis ratio. Recolligendo ergo breuiter dico, Quod Christus ueraciter descenderit ad inferos, & quod per realem præsentiam fuit in inferno. sed dico quod nō eo modo ueraciter & præsentialiter fuit, ibi quo dicit Thomas & communis uia, quia scilicet sua substantia, non fuit sibi ratio essendi in loco, ut ponunt illi, sed sua operatio. Et hæc opinio quā sit probabilis, & à quā multis Catholicis & excellentissimis doctorib. credita, iam satis patuit suprā, quod etiam de uirtute sermonis sit uera, & non hæretica iudicanda, satis explicauimus, scimus enim quod illa est uera. Christus non ut Deus & homo (ut ponit Arrius) satisfecit pro nobis, quia licet uerum sit, quod ut Deus & homo, falsum est tamen, quod eo modo existens homo & Deus, quo ponit Arrius: ita licet sit uerū, quod ueraciter & præsentialiter fuerit Christus in inferno, tamen probabile est, & à multis creditum, quod non eo modo ueraciter & præsentialiter, quo Thomas dicit & communis uia modo supra exposito. Sed unus uidetur restare scrupulus, quod hæc non fuerit mea intentio, cum posui conclusionem. Quia si Thomas in primo sententiarum tenet istam uiam, etiam ipse quod operatio sit ratio angelum esse in loco, uidetur quod conclusio etiam sit uera secundum Thomam, quare cum ego dicam, non ut ponit Thomas, uidetur quod aliud ego sim opinatus de illo descensu, quā id quod dixi. Hūc autem scrupulum non haberent, si benè meas conclusiones considerassent, ego enim huius sum opinionis, quod Thomas in hac materia, de modo essendi in loco, rerum separatarū, diuersa senserit, & non ubiq; eandē sequutus sit opinionē. quare licet in primò sententiarum, uideatur tenere istam uiam quam ego sequor, in conclusione tamen & alibi, ut in quarto sententiarum, & maximè in tertia parte Summæ, ubi tractat de hoc descensu, & ex qua potius quā ex scripto iudicanda est opinio eius, uidetur esse cum opinione Scotistarum, Quod ita fuit ibi per essentiam, quod sua essentia fuerit sibi ratio locabilitatis & nō effectus solum uel operatio. Dicit enim Thomas ibi, Quod anima Christi fuit per effectum in alijs partibus inferni, per essentiam autē in lyngo &c. ex hoc dicto ego arguo sic. Vbicunq; est aliquid, per id quod est sibi ratio locabilitatis, ibi est per suam substantiam & realem præsentiam, ergo si effectus fuit animæ Christi ratio locabilitatis, ubicunq; fuit per effectum, ibi fuit per realem præsentiam suæ substantiæ. sed secundum Thomā alicubi fuit per effectū, ubi non fuit per realem sui præsentiam: ergo, secundum Thomam effectus nō fuit ei ratio locabilitatis. hoc memouit ad probabiliter credendū, Thomam in hoc articulo ambulare cum Scotistis, sed quicquid sit de opinione Thomæ, nihil ad

hil ad propositum, quia errare in opinione Thomæ, non est errare in fide, & sæpe est multiplex opinio inter Thomistas de opinione eius. sufficit hoc quod euidenter apparet, quod cum ego posui conclusionem, credidi hanc esse opinionem Thomæ, & quod ego nunc extorqueo, propositio- nem ad sensum alienum, ab eo quem tunc habebam. Quod enim ego hoc à principio crediderim, & hæc fuerit sententia mea, de opinione Thomæ, cum posui conclusiones, ex hoc patet euidentissimè, quia ego istam po- sui conclusionem, quod de modo essendi in loco angelorum non differunt Thomas & Scotus. Scitur autem, quod expresse Scotus dicit, quod seclu- sa omni operatione, adhuc substantiæ incorporeæ debet locus, quare oportuit, quod ego crederem Thomam esse in hac sententia, & ideo, licet ego firmiter tenerem, quod Christus ueraciter & præsentialiter fuerit in infer- no, & in hoc conuenirem cum Thoma, & cum omnibus Catholicis, ta- men quia ego putabam Thomam credere suam substantiam fuisse sibi ra- tionem locabilitatis & non operationem, ideo dixi in conclusione mea, non eo modo quo ponit Thomas & communis uia. Nec debet allucini ui- deri mirabile, quod Thomas in uno loco sequatur unam opinionem & in alio aliam, nam & in primo sententiarum sequitur opinionem commen- tatoris de genitis ex putrefactione, quam deinde in septimo Metaphysicæ & alibi reprobatur. Item in secundo sententiarum sequitur opinionem com- mentatoris de materia coeli, quam deinde & in secundo coeli reprobatur & in Summa. Item in quarto & in quæstionibus super Boëtium de trinitate, te- net uiam commentatoris de dimensionibus interminatis, & in libello de- inde proprio, ut creditur, & in multis alijs locis illam non tenet. Item in pri- mo sententiarum dicit, quod eadem actione intelligitur ipsum intelligibi- le & ipsum intelligere. In prima uerò parte summæ, & in tertio sententia- rum tenet actionem reflexam differre à directâ. Itē in scripto tenet, quod anima Christi secundum quod corpori coniungibilis fuerit, sicut anima uia- toris, secundum uerò quod uerbo coniungibilis ut anima comprehensor- ris. In summa autem tenet, quod anima Christi totaliter, & quantum ad om- nia, fuit sicut anima cōprehensoris, & quod ipsa claritatis impassibilita- tisq; dotem in corpus non transfuderit, fuisse ex dispensatione diuinâ. Item & de scientia Christialiter sentit in scripto & aliter in summa, & ita de mul- tis alijs, quod est uidere, in quibus ipse diuersas diuersis in locis sequutus est opiniones. Quod si isti omnino cōtendunt opinionem illam de modo essendi, in loco secundum operationem esse, etiam Thomæ nihil plus ha- bebunt contra me, nisi quod opinio mea de modo descensus Christi, tan- to, est probabilior, & minus est hæretica iudicanda, quanto etiam secun- dum opinionem sancti Thomæ est uera. Ob id autem magis miror à Ma- gistris istis damnatam conclusionem meam, quod antequam istam con- clusionem hæreticam iudicarent, super ea ipsemet meam intentionem his

uerbis non modo declaraueram, sed etiam scribendam annotandamq; dictaueram, sic dicens. Nemo intelligat me ex hac conclusione dicere animam Christi non descendisse ad inferos, & animam Christi in triduo non fuisse in inferno, imò utrunque confiteor. sed dico, quòd neque motus localis, neq; alicubi locari competit alicui substantiæ separatae, sicut erat anima Christi, nisi ratione operationis. hæc præcisè & non alia, de uerbo ad uerbum eis notanda pronunciaui, pro breui declaratione huius conclusionis, quam cum adhuc postea hæreticam iudicauerint, quam iam pro Catholica habere possint ego non uideo. Et ut breuiter per modum argumentationis recapitulando ostendam, errare illos in fide, qui credunt propositionem meam ab hæresi non posse defendi, arguo sic, Potens conclusionem in se hæreticam, potest accusari de hæresi, pro quanto hæresis est in intellectu sed ponens prædictam meam conclusionem, non potest ex eius positione accusari de hæresi: ergo conclusio supradicta non est in se hæretica. maiorem ipsi habent pro concessa, minorem sic probo. Quotiescunque ponendo totum illud, ad quod sequitur de necessitate, a. propositio, non potest quis accusari de hæresi, etiam ponens, a propositionem, accusari non potest: sed ponens totum illud ad quod sequitur, positio conclusionis meæ, eo modo quo à me est posita, non potest accusari de hæresi: ergo & ponens ipsam propositionem, ut eam posui accusari non potest. Probo minorem sic, Contradictorium huius dicti ratio essendi in loco, id est hic uel ibi, modo supra declarato, separatis substantijs est operatio non finitatio naturæ: non est de fide, & contradictorium huius dicti non licet arguere à tota copulatiua ad alteram eius partem, non est de fide, & contradictorium huius dicti. Si quis posita aliqua assertione negatiua uel affirmatiua, addat auctoritatem alicuius doctrinæ cum propositione, ut Li ut potest teneri, ita benè determinatiuè sicut relatiuè. Quia ita bene potest equiuallere huic dictioni: eo modo, quo sicut huic dictioni, quòd similiter non est de fide. & contradictorium huius dicti, per communem uiam, in rebus Theologicis congruenter possumus intelligere uiam, quæ communiter tenetur in ea uniuersitate, in qua tempore sic dicentis, magis uiget studium theologiæ, non est de fide. & contradictorium huius dicti, hoc tempore, in uniuersitate Parisiensi magis uiget studium theologiæ quàm alibi, non est de fide. & contradictorium huius dicti in uniuersitate Parisiensi, nunc communiter tenetur, quòd finitatio naturæ sit ratio locabilitatis substantiæ separatae, non est de fide, & contradictoriū huius dicti Scotus & maior pars Nominalium tenet, supradictam opinionem, & Thomas eam uidetur tenere, in tertia parte summae, ubi ait de descensu Christi: non est de fide. Tunc sic. Si contradictoria horum dictorum non sunt de fide, sequitur quòd ista dicta ponere credere & disputare non est in se hæreticum, aut contra fidem, nec ipsa disium-

ctiuè

ctiue uel copulatiue ponens tenens & disputans potest accusari de hæresi. Sed adhæc dicta simul & copulatiue posita, sequitur positio conclusionis meæ, ut iacet præcisè: ergo ponens conclusionem meam præcisè, ut iacet de hæresi accusari non potest. Probationes autem omnium supradictorum habentur ex suprascriptis, nam de primo dicto patet, quod non solum est hæreticum, sed etiam rationabilius suo opposito, & à multis Catholicis doctoribus creditum & approbatum, & in secundo consentiunt omnes dialectici, & omnes theologi, qui unquam dialecticam nouerunt, ita de alijs omnibus, de quibus etiam, si quis potest dubitare, uera sint an falsa, nemo tamen tam rudis est, tam expertus, omnis doctrinæ, tam ignarus fidei, & eorum quæ ad fidem attinent, qui diceret illa credi non posse absque hæresi, & sic eorum contradictoria esse de fide. Tunc autem ulterius arguatur sic. Qui credit conclusionem istam Christus. &c. Ex ui uerborum, & secundum proprium, & non extortum usum loquendi non posse habere sensum catholicum, credit contradictorium alicuius, uel aliquorum ex supradictis septem dictis esse de fide. Sed qui aliquid tenent, esse de fide, quod non sit de fide, malè sentiunt de fide. quia cōtra dictum Domini Deuteronomij. 4. Non addetis ad uerbum quod ego loquor uobis, neque minuetis ab eo: ergo de conclusione mea malè, ut supra sentientes de fide malè sentiunt. Vide ô Summe Pontifex, uidete ô apostolici ordinis augustissimi senatores, uide ô uniuersa Roma, imò Italia, imò Christianorum Ecclesia, ut conuincantur in hac prima propositione, in qua me maximè fulminabant, & in qua multis non tam accusandi me, quàm excusandi de sua damnatione, ansam aliquam habere uidebantur: & de cæteris quidem conclusionibus patebit luce clarius, nullam uel minimam quidem potuisse eos habere occasionem damnandi eas de hæresi, & iam de ista prima in qua erant fortiores, uisum est qualis sit, & rectene, an non rectè per eos fuerit damnata, præsertim iam explicato eis per me sensu, quem per eam intendebar, & uerbis conclusionis sine aliquo uel terminorum uel orationis abusu, uel extorsione applicato. Et quamuis hoc sufficiat ad defensionem conclusionis meæ, tamen ad pleniorē huius materiæ discussionem, dico, quod etiam interpretando conclusionem eo modo, quo ipsi interpretabantur, quod scilicet Christus effectualiter tantum, non præsentialiter fuerit in inferno, adhuc aliquibus fortè possit uideri præsumptuosè per eos fuisse determinatum, quod conclusio simpliciter esse hæretica. cum sit, quod Durandus ordinis prædicatorum theologus maximus, qui fortè non minus doctrina Magistros istos excedit, quàm ego excedar ab eis, tenuit illam opinionem esse probabilem, & cum ueritate articuli bene defensabilem. Sic enim scribitur in tertio sententiarum. Ad tertium sic proceditur,

M 4 tur,

tur, & uidetur quod Christus secundum animam non descenderit ad infernum, quia idem finitum non potest simul esse in diuersis locis, sed anima Christi cum esset creatura finita, & statim post mortem fuit in paradiso cum anima latronis. Cui dictum est Luc. 23, Hodie mecum eris in paradiso: ergo tunc salutem non potuit esse in inferno. Item ea quæ Christus fecit & passus est in natura assumpta, ordinata fuerunt ad salutem humanam, sed ad hanc non potuisset, quod Christus ad inferos descendisset, quia per passionem quam in hoc mundo sustinuit, liberauit nos ab omni culpa & poena: ergo uidetur quod Christus ad inferos non descendit. In contrarium est quod dicitur in Symbolo. Descendit ad inferos. Et apostolus dicit ad Ephesios 4. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia descendit ad inferiores partes terræ. glossa, id est ad inferos, Respondeo quod cum articulus sit, Christum ad inferos descendisse, & non potest intelligi ratione diuinitatis secundum quam est ubique, nec ratione corporis secundum quam fuit in sepulchro, restat quod intelligatur ratione humanæ naturæ animæ supposito, quo uidentur esse duo. Primum est per quem modum anima Christi descendit ad infernum. secundum est ad quem infernum descendit. Quantum ad primum sciendum est, quod cum anima separata non sit corpus nec uirtus in corpore, non potest dici, quod anima Christi descendit ad inferos, eo genere motus uel descensus, quo corpora mouentur: Eo genere motus quo angeli mouentur, non clare patet: angeli enim dicuntur moueri de loco ad locum, in quantum successiue operantur in diuersis locis. anima separata non dicitur habere aliquam operationem circa locum uel circa corpus existens in loco, quia cum ex natura sua sit determinata, ad certum corpus non potest mouere, nec agere in aliud, nisi mediante corpore proprio, sed illo caret dum est separata, ergo non potest anima moueri de loco ad locum ratione operationis, quam habet circa locum uel circa corpus existens. Nihilominus hoc non obstante, potest dici anima separata descendisse ad infernum dupliciter, uno modo secundum deputationem, & sic dicuntur descendere ad infernum animæ damnatorum simpliciter, quia simpliciter deputatae sunt, ut resumpto corpore, sint in inferno, propter quod dicuntur ibi esse ubi sunt simpliciter deputatae. Animæ autem sanctorum patrum dicuntur in limbo esse, uel ad lybium descendisse, propter deputationem non simplicem sed conditionatam. quia resumpto corpore, nisi liberarentur à redemptore, hoc autem modo non dicitur anima Christi descendisse ad infernum, scilicet propter deputationem, quia omnis talis deputatio, est propter culpam contractam uel commissam quæ in Christo non fuit. Alio modo potest dici anima separata descendere ad infernum secundum effectum, & hoc modo potest dici anima Christi descendere ad infernum, propter duplicem effectum, quem habuit in illis qui erant in inferno. unus effectus fuit exhibitio

bitio uisionis diuinæ qua carebant, ad quam se habuit passio Christi per modum meriti, & quia totū meritum dependet principaliter ab actu animæ: ideo hic effectus attribuitur sibi, sicut principali principio merendi. Item per appropriationem sicut Christus secundum animam fuit beatus, sic secundum eam attribuitur ei fuisse causam beatitudinis in alijs. Congruum enim est, ut ens in potētia reducatur ad actum, per id quod in actu est: alius effectus fuit secundum quosdam, ad quem se habuit anima Christi directē, per modum agentis, scilicet illuminare animas patrū, quæ erāt in lyngo, & de mysterijs quæ cadunt sub reuelatione. Secundum enim Dionysium septimo cœlestis Hierarchiæ: Christus secundum animam habet docere angelos, & ratione huius duplicis effectus potest dici anima Christi descendisse ad infernum. Confirmatur autem hoc triplici ratione. Prima est quia moueri uel descendere competit animæ separatæ, non per modum motus corporum, sed per modum quo moueri competit substantiæ spiritali: sed reliquis substantijs spiritalibus, puta Deo & angelo, non competit sibi moueri de loco ad locum, per motum qui sit subiectiuē in ipsis, sed per effectum quem habent in alijs rebus: ergo simili modo competit animæ separatæ, & competebat animæ Christi. Secunda ratio talis est. Christus dicitur descendisse ad infernum, ut animas sanctorum patrum illuminaret ad uidendum Deum, in eodem autem instanti, quo Christus mortuus est, sancti patres uiderunt Deum. in eodem autem instanti non potuit anima Christi esse in inferno per motum, ergo nec descendit illuc per motum qui esset in ipsa, sed per effectum quem habuerit in alijs. Item sicut in illo triduo dicitur anima Christi fuisse in inferno cum animabus sanctorum patrum, sic in illo triduo uel parte tridui, dicitur fuisse in paradiso cum anima latronis. cui dictum est Lucæ 23. Hodie mecum eris in paradiso. sed id non potest intelligi quo ad locum acquisitum per motum, cum secundum ponentes spiritus, in loco diffinitiuē moueri de loco ad locum, idem spiritus non potest esse in pluribus locis, nec moueri simul pluribus motibus, ad plura loca tendentibus. quare oportet ut intelligatur secundum effectum. Quod si quis dicat, quod Paradisus dicitur dupliciter uno modo locus corporeus, scilicet cœlum empyreum, & sic non fuit anima Christi in paradiso, nisi post assumptionem. alio modo dicitur paradisos uisio diuinæ essentiae, & sic anima Christi fuit in paradiso ab instanti conceptionis, & anima latronis in ipso die passionis, per quem modū non repugnat animæ Christi, quod simul fuerit in paradiso sic dicto, id est quod uiderit Deū, & quod fuerit localiter in inferno, si sic, inquā, dicatur nō ualet, quia sicut paradisos dicitur dupliciter, sic infernus: Vno enim modo dicitur infernus locus correspondēs infra terrā. alio modo carētia uisionis diuinæ: sicut ergo anima latronis nō dicitur fuisse cū anima Christi in paradiso, nisi quia merito passionis Christi anima

malas

ma latronis uidit Deum, sic anima Christi non dicitur fuisse cū animabus electorū patrum in inferno, nisi quia animæ eorum quæ carebant uisione diuina. & sic dicebāt esse in inferno, meritò huius passionis purgatæ sunt, ab hac carentia: utrunq; ergo de pari debet intelligi, quo ad effectum, non quò ad locū uel motum locale, qui fuerit subiectiue in ipsa anima. Quamuis autem istud probabiliter sit dictum, etiam satis uideatur saluare articulum, & dictum scripturæ, quia tamen uirtus diuina nō cōprehenditur à ratione humana, ideo nō est pertinaciter asserendum, Quòd anima Christi, per alium modum nobis ignotum, non potuerit descendere ad infernum. Ad primū argumentū dicendum, Quòd idem finitū non potest esse simul in pluribus locis diffinitiuè uel circūscriptiuè. nec isto modo ponitur animam Christi fuisse simul in paradiso et in inferno, sed secundū effectum: nihil prohibet quòd idem finitū dicatur esse in plurib. locis, quādo effectus sunt cōpossibiles, & simul subsunt uirtuti eiusdē agentis: et sic anima Christi dicitur fuisse in paradiso simul & in inferno, quia meritò eius, anima latronis uidit Deū, quod est esse in paradiso: & animæ patrum quæ carebant uisione diuina, & ob hoc dicebātur esse in inferno, liberatę sunt ab hac carentia, & per consequens ab inferno. imò secundum unum & eundem effectum, scilicet secundū liberationem patrū, potuit anima Christi, dici simul esse in paradiso & in inferno, cōsiderando terminum à quo & ad quem illius effectus, ratione enim carentię uisionis diuinæ, à qua fuerunt per passionem Christi liberati, potuit dici anima Christi fuisse in inferno, ratione uerò uisionis diuinæ, ad quam sunt admissi, potuit dici esse in paradiso. Ad secundum dicendum, quòd eo ipso quòd per passionem Christi liberati sumus à culpa & à pœna dicitur Christus descendisse in infernū, quia meritò eius passionis, aliqui adempti sunt à pœnis inferni. Descēsus enim ille non attenditur secundum motum localem existentem in anima, sed secundum effectum quem habuit in saluandis, hæc Durandus ad uerbum. Qui cū talem opinionem nunquam inueniatur retractasse, si ipsa sit simpliciter hæretica, & consequenter cōtra iam determinata ab Ecclesia, sequitur quòd Durandus mortuus sit hæreticus, ô insignis ordo Predicatorū, & nostræ religionis maximus splendor, potes hæc pati doctorē tuum primū, fortasse post Thomā, aut sine dubio inter primos, cuius libri quotidie in tuis scholis, in tuis claustris, in tuis bibliothecis habentur, leguntur, coluntur, nunc esse pronunciatum hæreticum? agas tu causam doctoris tui, ego meam egi, imò tu ô Ecclesia tuam agas causam, quæ permisisti per tot annos, & nunc, permittis Durandum publicè legi & tam nephandā iuxta hos magistros illius hæresim, aut per ignorantiam nunquam agnouisti, aut per negligentiam & rei diuinæ contemptum agnitam non damnasti. Quod si dicant non opus fuisse noua damnatione, cum hæc opinio sit de iam damnatis, primo ex hoc sequitur, quòd dixi supra. Durandum, scilicet mortuum

mortuum esse hæreticum: secundo & Capreolum & Durandellum, & multos alios doctores, qui opinionem Durandi recitant, & eam tamen de hæresi non arguunt, ignaros fuisse & rudes in fide, nec scientes discernere hæreticum à non hæretico. tertio dicant mihi isti patres, ubi ipsi istius opinionis legerunt damnationem: ego quidem ut de me fatear, me eam usquam legisse non memini. Conciliorum profecto determinationem nullam contra Durandum afferre possunt, cum non solum damnata hæc nunquam fuerit opinio in concilijs, sed nec in aliquo eorum de ipsa habita mentio est. Dicta itidem scripturæ sacræ allegare, contra eum nescio quo modo poterunt, si non mentitur Scotus, qui dicit teste Francisco, quod etiam de ipso descensu Christi, ne dum de modo descensus, non habetur expressa mentio in doctrina Euangelica, & per præmissa à nobis in principio, quod patet de modo, quo uteretur forte Durandus ad exponendum authoritates scripturæ, quæ uiderentur esse contra eum. De authoritatibus sanctorum forte multas possent adducere, dicentium, fuisse animam Christi in triduo in inferno, sicut corpus fuit in sepulchro: & similia. & quicquid sit de phantasia Durandi, quo scilicet modo ipso supradictas authoritates exponeret, forte dicendo, de anima hoc dici, & non de toto composito, quia per animam principaliter illa sit operatus. quicquid, inquā, ipse dicat. cuius ego opinionem nec teneo, nec unquam tenui, ego hoc dico, & firmiter assero, non ualere istam consequentiā. hæc opinio est contra dicta Augustini uel Hieronymi uel Gregorij, & sic de cæteris doctoribus ecclesiæ. ergo est hæretica, & huius dicti ueritas, sicut est à bonis omnibus & subtilibus theologis credita, ita à me etiam euidenter probabitur. Quam enim sanctorum doctorum scriptura, extra canonem Bibliæ posita, sit tradenda & legenda, & cum debita reuerentia suscipienda, non tamen sunt eorum dicta ita firmæ authoritatis & immobilitatis, ut eis contradicere non liceat, & circa ea dubitare nisi uel per scripturam sacram aliter probentur euidenter, & expresse, uel firmiter per Ecclesiam ipsa authorisantem determinatum fuerit, illa firmam ueritatem & indubiam continere. Ideo per dicta sanctorum, extra canonem Bibliæ præcise, non potest conuinci opinio hæretica manifestè, nam ubi non est infallibilis ueritas, ibi nec fides certa & indubia. Cum fides certa ueritati infallibili innitatur, imò circa talia non est assensus infallibilis, nec adhæsiō firma: ex quo enim ibi certa ueritas & indubia fides non est, ei semper assentitur, cum dubio & cum formidine falsi. quia dicit Augustinus in epistola ad Hieronymum & undecimo libro contra Faustum cap. 7. & 16. contra eundem Faustum, si scriptura non continet ineffabilem ueritatem, & in aliqua parte sui falsa inuenitur, non remanet in ea certa fides, qua ei firmiter credatur, & propter falsitatem repertam in una sui parte, tota suspecta habetur, & sic fides trahatur subaret. Quæ ut dicit Augustinus de fide Christiana cap. septimo Titus

bat sic

hat fides, si sacra scripturarum uacillet auctoritas. Quod autem in dictis sanctorum, extra canonem Biblicum non sit ueritas infallibilis, quantum ad præsens attinet, tres mihi succurrunt probationes. Prima est quia ipsi met doctores de dictis suis dubitant, an in eis errauerint an non. Vnde Augustinus primo de Trinitate c. 1. inquit, Nec pigebit me sicubi hesito quærere, nec pudebit me sicubi erro, me corrigere. & c. 2. Perinde quisquis hoc legit, pariter ubi hæsitat, quærat, ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me, ubi meum, reuocet me. Hinc liber Retractionum Augustini, in quo multa ex dictis ab eo antea damnat & retractat. unde & secundo de Trinitate, Magis optabo à quolibet reprehendi, quam siue ab errante, siue ab adulante laudari: laudator enim & errans, confirmat errorem, adulator uero allicit in errorem. emendabit autem me iustus in misericordia, & arguet me. oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Et sicut dicit Guido Carmelita in libro de Hæresibus: licet Augustinus in his dictis loquatur humiliter, nihilominus loquitur ueraciter. Vnde ipse ad Vincensium dicit, Negare non possum nec debeo, sicut in ipsis maioribus, ita in meis tam multis opusculis, multa esse quæ possunt iusto iudicio & nulla temeritate reprehendi. et in libro de uera Religione inquit. Quicquid in libris meis erroris inuenietur, hoc solum mihi est attribuendum: quicquid autem uerum aut bene expositum, illud uni omnium remuneratori & largitori Deo tribuatur. Possunt ergo dicta Augustini egregij & diuini doctoris, non semper in omnibus continere indubiam ueritatem, cum ipse circa ea dubitet, errauerit necne. Et quod dictum est de Augustino, dictum intelligatur similiter de alijs doctoribus. Secunda probatio sumitur à discordia, quæ est inter ipsos authores. discordia enim in scriptoribus testimonium est falsitatis, cum sit necesse, quod saltem unus discordantium falsum dicat, quia necessario altera pars contradictionis est falsa. Ideo Augustinus 16. de ciuitate Dei, probat scripturæ sacræ ueritatem, ex mutua concordia scriptorum eius, in qua omnes concordant, & nullus ab alio discordat, quod attestantur scripturæ sacræ indubiè & infallibili ueritati. Vero enim, & ueritati ut dicit Philosophus primo ethicorum; omnia consonant, quod non accidit in alijs scripturis. Quanta enim sit discordia in dictis sanctorum extra canonicas scripturas, nemo nõ nouit, nisi qui illorum libros non legit. Discordat Augustinus à cæteris sanctis doctoribus circa intelligentiam operum sex dierum. quia alij ponunt, quod Deus fecit illa sex dierum opera, secundum successionem temporis dierum, à quibus discordat Augustinus, qui ponit omnia simul facta, iuxta illud, Qui uiuit in æternum creauit omnia simul. Vnde motus Augustinus numerat illos sex dies, non secundum successionem temporum, sed secundum distinctionem cognitionis angelicæ rerum, in proprio genere, & uerbo, & tamen non dicuntur illi uel isti hæretici: & constat quod una opinio est

est falsa, & per consequens dicta eorum non innituntur ineffabili ueritati. Similiter discordant Hieronymus & Augustinus, quia Augustinus omnium Psalmorum authorem facit Dauid, quod negat Hieronymus. discordant similiter super reprehensione Petri à Paulo, an fuerit de peccato uortali, aut ueniali ipsius Petri. Item etiam discordant in cessatione legalium, sic quod sibi contradicendo, unus necessario falsum dicit: & tamen ex hoc neuter eorum hæreticus reputatur. Similiter Beda super primo regum dicit, quod Samuel fuit uerus sacerdos quod expressè negat Augustinus in libro de quæstionibus. Noui & Veteris testamēti dicēs, Samuelem non fuisse sacerdotem, cum nō fuerit de filiis Aaron. Et Hieronymus primo contra Iouinianum dicit, simulq; cognoscendum est, quod Samuel leuita non sacerdos, nec pontifex fuit: ideoq; non nominatur inter sacerdotes, sed inter eos qui inuocant nomen Domini. Dicta ergo istorum, non innituntur infallibili ueritati, cum sibi contradicant, quorum una pars necessario est falsa: ut patet per philosophū. 4. Metaphysicæ. Quin ipse August. in hac sententiā sibi met uidetur aduersari, nam in libro de quæstionibus Noui & ueteris Testamēti. q. 46. dicit, Vt diximus Samuelē nō fuisse sacerdotem. & tamen. 12. contra Faustum. cap. 35. sic dicit, Commutatum sacerdotium in Samuelem reprobato Heli, & commutatum est regnum in Dauid Saule reprobato. ubi clarè Augustinus dicit, translatum sacerdotium in Samuelem, sic quod Samuel uerè fuerit sacerdos, sicut Dauid uerè fuit rex. De eodē etiam Samuele an fuerit resuscitatus uidetur à seipso dissentire Augustinus. Nam in quæstionibus Noui & Veteris Testamenti. q. 27. tenet, quod Samuel non fuit per Pythonissum uerè resuscitatus, sed dæmon in similitudine Samuelis apparuit Sauli. Et in libro de Cura pro mortuis agenda ponit, Quod anima Samuelis à dæmone uerè excitata, per artem Magicam loquuta fuerit Sauli. Hieronymus etiam in illa. q. an Salem fuerit Hierusalem, uidetur in quadā sua epistola de cuius titulo non memini, sibi contrarius, qui etiam de 70. interpretibus, cōtrarium sentit Augustinus. Item Gregorius & Dionysius discordant circa ordinēs Angelorum. Et solus Hieronymus, cæteris circa promotionem bigami aduersatur, ipse enim tenet & scribit in epistola ad Oceanū, Quod bigamus ante baptismum, siue post baptismum, potest promoueri: si modo post baptismum plures non cognouerit uxores. cui contradicunt cæteri, dicentes: Quod bigamus, siue ante baptismum, siue post baptismum, non potest promoueri; & in hoc existimatur istos melius dixisse, ut scribit Augustinus de bono Coniugali, & Ambrosius de Officijs. Item Hieronymus ad Marcellam, de quinque quæstionibus scribens dicit, sanctos qui in fine mundi inueniuntur, non morituros sed uiuos assumendos. Augustinus autem in libro de ciuitate Dei. Omnes tunc morituros affirmat. Item Hieronymus super Matthæum dicit hoc dictum Psalmi: In omnem

N terram

terrâ exiuit sonus eorū. &c. & illud Christi, Prædicabit Euāgelium hoc in uniuerso mundo; esse completum per Apostolos. Augustinus aut in epistola ad Hæfichium, cui cōsentit Origenes super Mathæū, tenet, hoc non dum esse cōpletum. Item Hieronymus super epistolā ad Titū, tenet angelos per multa sæcula ante mundū uisibilem extitisse, & Deo seruissē quod & Ambrosius tenet in Exameron. Augustinus autem per Genesim tenet, Quod simul cū celo empyreo sint creati. Item Hieronymus in prologo libri Sapientiæ tenet, quod ille liber sit Philonis, & nō sit cōputandus inter sacras scripturas, Augustinus aut in tertio retractationū, ostendit se quandoque tenuisse, quod fuerit editus à Iesu Syrach quod ibi retractat; et licet nō exprimatur à quo sit editus, tamē in libro de doctrina Christiana, ipsum enumerat inter libros sacros. Item Hieronymus in libro Hebraicarū questionum dicit, Quod Deus antequā coelum & terrā faceret, paradysum ante condiderat. propter illud quod dicitur: Plantauerat Deus paradysum à principio. Augustinus aut super Genesim ad literam, exponit à Principio id est tertia die. Item Augustinus in libro de concordia Euangelistarum asserit, totā negationē Petri, factam fuisse in atrio Annæ, & quæ dicta sunt inde post missum Iesum ad Caiapham, recapitulando dicta esse. Hieronymus aut super Mattheū, uidetur uelle, quod Petrus in atrio Caiaphæ negauerit. cui Beda in Lucā consentire uidetur. Item Hieronymus super illud Abauch. Mundi sunt oculi tui: negat singulos angelos præpositos singulis corporalibus creaturis. & Augustinus in 83. questionibus, tenet quod sic. cui consentiunt Origenes & Damascenus. Item Hieronymus super illud Ionæ. Tollite me, & mittite in mare. dicit, q̄ licet propria perire manu, ubi castitas periclitatur. Augustinus uerò in libro de ciuitate Dei, cōtrarium affirmat. Multa deniq̄ reperiuntur talia, quibus sancti doctores inter se, salua fide cōtraria conscripserunt Sed. nec omnia succurrūt, properanti, maximē. neq̄ enim elaborari hoc à me opus potuit exactiore diligentia, quod uolui uenienti statim iniustæ infantiæ morbo occurrere, scripturus aliàs, super hac re, ut maiore ocio & cura, ita & plura & fortasse meliora. addam tamē & illud, quod nūc occurrit Hieronymi in epistola ad Augustinū sic dicentis. Nec mixeris, si in tuis libris & maximē in scripturarū expositione, quæ uel obscurissimæ sunt, quædam à recta linea discrepare uideantur, & hoc dico nō quod in operibus tuis quædā reprehendēda iam censeam, neq̄ enim lectioni horum unquā operā dedi, neq̄ horū exemplariorum apud nos copia est, præter soliloquiorum tuorum libros, & quosdam cōmentarios in Psalmis: quos si uellem discutere, non dicā à me qui nihil sum, sed à ueterū Græcorum, docerem interpretationibus discrepare, hæc ille. Sicut ergo ipsi ad se inuicem, ita & nos ab eis in multis salua fide & ueritate scripturæ, & sanctæ ecclesiæ determinatione, dissentire possumus. Tertia probatio sumitur ex speciali prærogatiua sacre scripturæ, &

ra, & sanctionum uniuersalis ecclesiæ, quibus solis concedimus infallibilis ueritatis excellentiā. Vnde Augustinus contra Hieronymum in epistola ad eū sic dicit. Ego enim fateor charitati tuæ solis scripturæ Libris, quæ iam canones appellantur, didici hunc timorem honoremq; deferre, ut nulum horum authorum scribendo errasse firmissimè credam, aut si aliquid in eis offendo literis, quod uideatur contrarium ueritati, nihil aliud quam mendosum esse codicem, uel interpretem non affecutum esse, uel me minime intellexisse, non ambigam. Aliorum aut scripturas ita lego, ut quantalibet sanctitate & doctrina polleant, non ideo uerum putē, quia ipsi senserint, sed quia uel per alios locos sacræ scripturæ, uel probabili, id est euidēti ratione, quod à uero non abhorreat, persuadere potuerūt, nec te Frater mi, arbitror sic libros tuos legi uelle, tanquam Prophetarū & Apostolorum, de quorū scriptis, quod omni errore careāt, dubitare nephandum est. absit hoc à pia humilitate & ueraci de temetipso cogitatione. Et ipse Augustinus 3. de Trinitate, Sane cum in omnibus literis meis, non solum piam lectorem, sed etiam liberum correctorē desiderem. Veruntamē uelut lectorem meum uolo mihi esse deditum, ita correctorem nolo, sibi. & sicut illis dico, nullis meis literis quasi scripturis canonicis inseruire, sed in illis, & quod non credebas cum inueneris, incunctatē crede, in istis autem literis, quod certum non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmiter tenere, ita illi dico noli meas literas ex tua opinione uel cōtentione, sed ex diuina lectione, uel inconcussa ratione corrigere. Et Augustinus in Epistola siue libro ad Vincentium, Noli ergo frater cōtra diuina tam multa, tam clara, tam indubitata testimonia colligere, uel calumniari Episcoporum scripta minōrum. sicut Hilarij, Cypriani, uel Agrippini, nam hoc genus literarum, ab authoritate canonum distinguendum est: non enim sic leguntur, tãquam ex eis ita testimonium proferatur, ut contrā sentire non liceat. Et in epistola ad Fortunatum idem Augustinus. Nec quorumlibet disputationes, quauis Catholicorū laudatorū hominum, uelut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis nō liceat salua honorificentia, quæ illis debet hominibus, aliquid in eorū scriptis improbare ac respuere. Et in libro de unico Baptismo: Quis nescit canonicā sanctam scripturam, Veteris & Noui Testamenti, certis suis terminis cōtineri, eāq; posterioribus omnibus Episcoporū literis ita præponi, ut de illa omnino dubitari non possit, utrum uerum aut ratū sit, quicquid in ea scriptum constitit esse: Episcoporū aut literas, quæ post confirmatū canonem scriptæ sunt, uel scribuntur, & per sermonē fortē sapientioris cuiuslibet, & per aliorū Episcoporum grauiorem authoritatē doctioremq; prudentiā, & per concilia licet repræhēdi, si quid in eis fortē est à ueritate deuiatum. Possent infinita huiusmodi adduci, ex quibus pateret, dicta sanctorū infallibili ueritati, ut præcise sanctorū sunt nō inniti. Vnde & sæpe inuenies. modernos docto

res discedere à dictis sanctorum. dicit enim Robertus Olchot, quòd sanctus uir Anselmus, in multis deceptus, propter ignorantiam logicæ. & Oham de actibus Hierarchicis non sentit cum Dionysio, & Scotus in 3. sententiarum quasi destruit totum processum Anselmi, in libro cur Deus homo. & ita sæpè alibi inuenies de alijs doctoribus. Volui autem hæc hic adducere, non tam ob Durandi opinionem, quam ego nec teneo, nec unquam tenui, quapropter id quod mox in principio secundæ, quæst. tractabitur. Ex his omnibus concludo, quòd si non inuenitur expressa determinatio, uel scripturæ sanctæ uel uniuersalis ecclesiæ contra opinionem Durandi, præsumptuosum est ipsam dicere simpliciter hæreticā: si autem inueniatur, ferat oportet Durandus patienter hæc notam. Sed dicet aliquis, esto, quòd sensus tuus (quem declarasti, te prætere, per illam propositionem) sit catholicus, esto, quòd illum etiā permittat uis uerborum nonne & propositio tua potest facere illum sensum Durandi, quem tu etiam detestaris, & propterea tu errasti, pones conclusionem, quæ scandalū posset facere in mentib. fidelium? ad hoc ego dico primo, quòd alia est ratio eorū, quæ proponuntur disputāda, alia eorum, quæ ad doctrinam in scriptis traduntur legenda. Cum enim quid disputandum proponitur, breuis & concisa, & inexplicita proponitur propositio, in se & uerborum & sensuū multiplices implicans difficultates, in ipso disputandi congressu dissoluendas, alioquin si omnia ibi explicarentur, disputationi locus non relinqueretur: propterea ambiguum, obscurum uel æquiuiocum propositionem ponens disputandam, ideo excusatur, quia futurū est, ut inter disputandum ipsam distinguat, & declaret: qui uero doctrinaliter aliquid literis mandāt, id faciunt scribendo, quod hic fit disputando, quare ibi omnia clara, dilucida & expedita esse debent. Secundo considerent seuerissimi isti censores, non solum difficile, sed penè impossibile esse, ita librare & examinare uerba omnium propositionum, quas quis proponit, ut nulla possit esse in sensu ambiguitas, & erronea inde opinio nulla elici possit, nec ego profectò, meis propositionibus arrogare uolo, quòd euāgelicæ & Apostolicæ multæ propositiones non habent, multas enim & inter illas est reperire, quæ & multiplices habent intelligentias, & ad erroneum sensum transferri possunt, imò quæ & prima facie sonare hæresim uidentur. Hinc omnes hæreses pullularunt, dum scilicet aliqui, non tam profunditatem sensus introspeciebant, quàm quid cortex uerborum Euangelicorum sonet, attendebāt. hinc Arrius audiens, Pater maior me est: patrem credit esse maiorem filio, et filium dixit esse creaturam. hinc Heluidius audiens, Quòd Ioseph non cognouit Mariam, donec peperit primogenitū suum, attendēs potius uim grammaticalem illius dictionis donec, q̃ ueritatem sensus Euāgelici, de perpetua uirginitate Mariæ dubitauit: hinc Marcion allud Pauli legens. Lex autem subintrauit ut abundaret delictum. credidit legem

legem Moyſi eſſe malam, & à malo principio. Iuxta Manicheum, & Baſilides illud legens. Ego aliquādo ſine lege uiuebam: credidit animam Pauli, in alio corpore aliquando uixiſſe. Hinc Eunomius audiens Chriſtum reſpondentem Iudæis accuſantibus eum, quod ſe dicere filium Dei, ſcriptum eſſe, & illud, Ego dixi, dñi eſtis & filij excelsi omnes, rem potius dictam, & id quod ſecundū ſe reſpoſum eſt attendens, quā intentionem & propoſitum reſpondentis, credidit eo modo Chriſtum filium Dei dici, quo & quilibet ſanctus dicitur Dei filius. Similiter & hæc propoſitio, Illam diē neq; filius nouit, multis fuit occaſio credendi, plura intelligere patrem quā credat filius, quā ſi ſecundum ſenſum quem communiter faciunt uerba etiam interpretemur, id uidetur præ ſe ferre, cum tamen alia ſit latentis ſenſus ueritas. Poſſem infinitas ſimiles propoſitiones adducere, ex canone ſcripturarū, & ideo bene dixit Hilarius, Intelligentia dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi, quia nō ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Et gloſa ſuper iſtum textum, inquit: Non ſemper debemus intelligere, ut uerba prima facie ſonare uidentur, maximè ubi ambigua ſunt, ſed debemus recurrere ad intentionem loquentis. Et Gregorius (inquit) plerunque dum proprietates uerborum attenditur, ſenſus ueritatis amittitur. Et Gregorius 26. libro Moralium. Non debet aliquis uerba conſiderare, ſed uoluntatem & intentionem, quia non debet intentio uerbis deſeruere, ſed uerba intentioni. Et Hieronymus ſuper epiſtolam ad Galatas teſtatur, Non in uerbis ſcripturarum eſſe Euangelium, ſed in ſenſu, non in ſuperficie, ſed in medulla, nō in ſermonum folijs, ſed in radice rationis. Propterea Ocham in dialogo falſificat hæc cōmunem propoſitionem, uerba non ex opinionibus ſingulorum, ſed ex communi uſu accipienda ſunt, maximè in ſecunda parte. dicit enim, Quod in uerbis ambiguis & multiplicibus, non eſt recurrendum ad communem intelligentiam, ſed potius ad intentionem loquentium, & ita dum eſt ambiguitas in doctrina alicuius dicentis uel ſcribentis, ſimiliter recurrendum eſt ad intentionem dicentis, ut ipſe ſe exponat, & exprimat uerū ſenſum, quem permittat uis uerborum. nec eſt reprobandus, niſi poſſet conuinci, q̃ talis ſenſus uerus alijs dictis ſuis eſſet contrarius, uel eſſet impertinens propoſito ſuo, & ita etiā in ſimplici loquela ad intentionem loquentis recurrendum eſſe, dicit idem doctor, & ſtandum eſſe interpretationi eius, niſi conſtat aut probabiliter, uel uiolenter præſumatur, quod tali modo loquendi ambiguo uſus eſt, ad deſciendum, uel ad alium malum ſinem. Ex quibus omnib. cōcludo, quod non ego errauī, qui cum proteſtatione probabiliter multiplicem propoſuerim propoſitionem, inter diſputandum declarandam, quæ tamē etiam nullum poteſt facere ſenſum, quem etiam aliquis doctor non reprobatus, aut pro tali nondum per eccleſiam declaratus, tenuerit, ſed errauerunt potius, qui propoſitionem habentem ſenſum catholicū, quem permittit uis

uerborum, & quòd est magis in eo, sensu catholico iam eis à proponente declaratum, simpliciter hæreticam esse iudicarunt. Quod etiam si ante declaratum sensum meum fecissent, licet forsitan excusabilius errassent, tamen quia si uerè docti sunt, per se etiam poterant cognoscere, habere propositionem duplicem sensum, quod attendentes non solùm simpliciter eam damnare, sed in bonũ etiam potius eam sensum interpretari debuissent, nam Augustinus in libro de concordia Euangelistarum illud Matthæi exponens: Nolite iudicare & non iudicabimini: inquit, Hoc loco nihil aliud præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est quo animo fiât, in meliorem partem interpretemur: de factis enim medijs, quæ possunt bono & malo animo fieri, temerariũ est iudicare maximè ut condemnemus. Quod ergo de his quæ fiunt dicit Augustinus, dictũ pariter intelligamus de his quæ dicuntur, & ita speculatiuis applicantes sententiam Augustini, concludamus. Quòd in ijs dictis, quæ possunt habere bonum & malum sensum, temerarium est iudicare, maximè ut condemnemus.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ DE PŒNA
peccati mortalis disputatio.

Est autem secunda conclusio, quam isti damnauerunt hæc. Peccato mortali finiti temporis, non debetur pœna infinita secundum tempus, sed finita tantum. & quia dum pono conclusionem in libello meo, hæc præmittuntur uerba. Nisi essent dicta sanctorum, quæ in manifesto sui sermonis uidentur dicere oppositũ, firmiter assererem, infrascriptas conclusiones: assero tamẽ ipsas esse probabiles, & rationabiliter posse defendi. quarum prima est hæc. Peccatum mortale est in se malum finitum. secunda est hæc, Peccato mortali finiti temporis &c. Quidam Magister, de hac mecum cõclusionem habens disputationem, Quid, inquit ipse, aliud quærimus testimonium, quòd tua conclusio sit hæretica: cũ tu ipse met manifestè dicas, eam esse cõtra dicta sanctorũ: ualet enim consequentia. Est contra dicta sanctorum. ergo est hæretica. ostendi ego tunc ei, ut etiam inferius ostendam, quomodo mea conclusio, sententijs sanctorum nihil repugnabat, & quomodo erant intelligenda uerba, sed quando ita fuisset, quòd conclusio esset contra dicta sanctorum, quantum ualeret sua consequentia, & quàm docto ut se ipse iactabat Theologo, esset indigna, patere potest unicuique, ex supradictis in prima conclusione. scio quid dicere hic de isto Magistro: est enim is, qui toties in patriam literas misit, de me quasi trophæum triumphumq; pollicentes, sed uolo, ut præmissi à principio, rationibus non conuictis agere causam meam. Venio ad cõclusionem, & quia isti Magistri iudicauerunt, & conclusionem ipsam & responsiones etiam, quas eis super hac conclusione me interrogantibus dedi, esse falsas, erroneas & hæreticas, uolo prius declarare, ipsam conclusionem esse catholicam & consonam dictis ferè omnium doctorum. dico autem

autem meam, quia si eam in alio sensu capias, quàm in eo quem ego per ipsam intendo, iam non est ista mea conclusio, quam ego proposui. Propositio enim multiplex est, multę propositiones deinde uolo declarare, ipsas etiam responsiones meas esse tales, tam de ipsa conclusione, quàm de ipsis responsionibus, declarando semper, quòd sensus meus, id est, quos per illas intendo, permittit uis uerborum. Pro declaratione ergo conclusionis, quinque sunt notanda. Primo notandum, quòd in peccato duo possunt considerari, conuersio ad bonum creatum, & auersio à bono incòmutabili & increato. Primo modo peccatum est malum finitum, etiam secūdum omnes doctores, secundo peccatum est malum finitum, secundum còmuniem uiam. & quia conuersio ad bonum creatum, quo peccando abutitur peccator, est de intrinseca ratione ipsius peccati, ideò dicitur, quòd peccatum est intrinsecè malum finitum. auersio autem à bono increato, facit ipsum esse extrinsecè infinitum, quia solum pro tanto dicitur infinitum malum, quia est auersio ab infinito bono, & ideo solum relinquitur, quòd sit extrinsecè & obiectiue infinitum malum. Secūdo nota, quòd per tempus possumus intelligere solum tempus uię, & hoc mōdo certum est, quòd neque peccatum, nec quicquam aliud ad hominem pertinens, possit esse infinitum secundum tempus, cum tempus uię cuiuslibet uiatoris sit, non solum duratione & finitum, sed etiam breue. alio modo possumus intelligere per tempus, tempus uię & termini, & hoc modo accipitur in cōclusionē, & sic aliquid potest in homine durare per tempus infinitū ut patet. Tertiò nota, quòd peccatum mortale potest capi dupliciter. Vno modo pro actu prohibito, uel obmissione actus præcepti à Deo. alio modo, pro reatu derelicto ex prædicto actu prohibito, uel dicta obmissione actus, qui quidem reatus, in multis locis sacrę scripturę dicitur peccatū. & per tale peccatū, denominatur aliquis peccator, cessante uel transeunte actu peccati primo modo dicti. Ex quo tertio notando patet, quòd rationabiliter est dicendum: quòd licet in isto qui damnatur pro peccato mortali, aliquando finiatur ipsum peccatum, pro quo damnatur, quantum ad entitatem intrinsecam ipsius actus, qui primo modo denominatur peccatum, non finitur tamen, quantum ad reatum. imò si sic finiretur, non deberetur ei pœna æterna, & ita peccatum, cui debetur pœna, infinita est, infinitum secundum tempus quantum ad reatum. Quarto est notandum, quòd deberi capitur dupliciter, uel dupliciter potest intelligi, quòd alicui peccato debeatur aliqua pœna. uno modo, dicitur id alicui deberi, quod ei aliquando reddetur, & sic dicitur rationabiliter & catholicè, quòd peccato finiti temporis, quantum ad entitatem intrinsecam & reatum non debetur pœna infinita, secundum tempus, & isto modo intelligitur conclusio præsens, quòd peccato finiti temporis non debet, &c. Omne enim peccatū, cui debetur isto modo, id est, pro quo aliquando reddetur pœna

infinita est, dicto modo infinitum, nec unquā aliquis damnatur, nisi peccatum, pro quo damnatur sit illo modo infinitum, secundum tempus. Habet autem conclusio, & alium sensum Catholicum, hunc scilicet quod nūquam debetur ita, scilicet quod reddat alicui poena infinita, secundum tempus, nisi ipse sit finaliter impoenitens, & sine fine obmittat poenitere, de illo peccato quod obmisit uel cōmisit in uita: ita quod pro temporali peccato, prædicto modo debetur poena infinita, si non redeat peccator ad iustitiam. Sicut enim poenitentia finit peccatū, quantum deacceptationem, scilicet, iuxta illud: Quacūq; hora ingemuerit peccator: &c. ita impoenitentia de aliquo peccato, perpetuat ipsum in reatu et deacceptatione ad poenam infinitam. & sic nunquam alicui poena infinita debet, illo primo modo, nisi habeat peccatum infinitū secundum tempus. Vindicta enim, quam de peccatore petit Deus, est quod redeat peccator sponte ad debitū obedientiæ, dolendo de cōtemptu, aliās torquebitur quousque sic uelit. Alio modo potest intelligi, aliqd alicui deberi, quo meritorie uel demeritorie dignus est, & quod ei etiam reddetur, si in illo decedat, & sic pro peccato mortali finiti temporis, debetur poena infinita: quia qui mortaliter peccat, in tempore unius horæ, est dignus poena infinita, ipsaq; ei reddetur, si in isto finaliter decedat, etiam posito, quod non habet aliud peccatum infinitum secundum tempus. hæc distinctio huius distinctionis deberi, est in frequenti usu apud Theologos, unde iuxta istam distinctionē dicunt doctores, quod præscito pro actu meritorio, quem dum est in gratia elicit, non debetur uita æterna, capiēdo deberi primo modo, quia nūquam ei reddetur, & similiter dicetur quod prædestinato, dum est in peccato mortali, non debetur poena æterna, quia nunquam ei reddetur, eo quod peccatum illud finietur, & in eo non morietur, sed in gratia. Ex prædictis patet, quod ipsa conclusio mea, habet sensum Catholicum etiam secundum usitatum modum loquendi catholicorum doctorum, nec fuit damnanda pro hæretica, falsa & erronea, cum oppositum eius potius falsum sit & erroneum. ruditatis autē maximè erat credere, quod ex prædicta conclusione, ego intendebar negare poenam æternam damnatorū, quinimò ex conclusione mea habetur perscrutatio causæ, qua damnati in eternū puniuntur, quā causam ego dixi esse perpetuationem reatus, in anima peccatoris, per finalem eius impoenitentiam, & perpetuam obmisionem ingemiscendi de suo peccato, quæ opinio non solum uidetur nō esse hæretica, sed ita Catholica, ut nemo eam si sit Catholicus, & in sacris literis exercitatus, rectè & rationabiliter negare possit. Quod autē & propositio ex uerbinorum hunc sensum prætendat, patet, sic enim dicit propositio. Peccato mortali finiti temporis, non debetur poena infinita secundum tempus. in qua propositione, ego accipio deberi, pro eo quod aliquando persoluetur, quod usitatissimū esse apud doctores iā patuit supra, & accipio peccatū

peccatum pro offensa & reatu, quæ acceptio non solum impropria est uel abusiva, sed frequens in sacris literis. Postquam enim Magister sententiarum in secundo inquit, An transeunte actu, peccati, peccatum sit in eo qui peccauit, donec ipse poeniteat: sic respondet. Non est ignorandum, peccata duobus modis esse in aliquo, & transire actu, scilicet & reatu. Dicit etiam Durandus ibidem, quod dupliciter intelligitur finire peccatum, uno modo per solam actus cessationem, alio modo, per peccati dimissionem. quod autem etiam reatus dicatur aliquando peccatum, expresse dicit Thomas ibidem sic dicendo. Reatus medianis inter culpam et poenam, sortitur, nomen utriusque extremi. sed nonne etiam accipitur peccatum pro reatu ibi: Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis soluantur. Illi enim defuncti, pro quibus est orandum, ut à peccatis soluantur, non sunt in peccato, capiendo peccatum pro culpa mortali, neque à ta'i peccato soluantur post mortem, sed solum à peccato capto pro poena uel reatu poenæ. isto modo etiam, accipitur peccatum ibi: Peccata tua eleemosynis redime: & ita in multis alijs passim scripturæ. Si ergo & sensus propositionis catholice, & acceptio terminorum in propositione catholica & probatissima, quid erat, cur hanc conclusionem meam, pro hæretica damnarent? Nunc uenio ad responsiones meas, & primo dixi, quod si aliquis perseuerabit tantum per tempus finitum in peccato mortali, iste non punietur, nisi per tempus finitum, quod dictum tripliciter uerificatur. Primo cum peccatum mortale pro reatu accipimus, & non pro actu commissionis uel omissionis, ut dictum est in declaratione conclusionis. secundò aduertendum, quod Licet peccato mortali de rigore logicæ accipit confusè & nō determinatè. Tercio quia uerum sit, quod si iste qui peccauit, perseuerauerit tantum per tempus finitum in determinato peccato, puta in omissione poenitendi de suo peccato, ita, quod aliquando poenituerit de ipso, iste non punietur de ipso, nisi per tempus finitum. & quod hos catholicos sensus, & nullum à fide dissonum intenderem, patet per id quod subiunxi in responsione, cum dixi stare cum ueritate conclusionis, quod quilibet decedens in peccato mortali, punietur in æternum. Cum autem ulterius quæreretur à me, an aliquis qui peccat, tantum per tempus finitum uno peccato mortali, & moriatur impoenitens, puniatur in æternum? Respondi, quod sic: sed dixi quod talis nō punietur, pro illo actu solum, quod uerè responsum est ad quæstionem factam, quanquam etiam uerum sit, quod si solum peccasset isto actu, puniretur æternaliter: sed ex quo quæstio ponit, istum mori impoenitentem, ipse punietur etiam pro ipsa impoenitentia, imò pro infinitis: omissionibus poenitendi, & pro infinitis actibus, alijs malis totalibus uel partialibus, in quibus persistit damnatus. Sicut enim continue male uult damnatus, & ita continue peccat & demeretur non quidem

dem aliam & aliam pœnam, essentialem saltem, & quæ non est ipsa culpa, sed eandem multiplicius, ita punitur pro illis actibus malis, in quibus continuat. quia uerò id uidetur esse contra communem modum dicendi sanctorum, licet non contra rem dictam & sensum suum, ideo tam scripto, quàm uerbò dixi me non asserere istam opinionem, scilicet in tali modo dicendi, propter reuerentiam sanctorum, sed dixi eam posse probabiliter defendi. Finaliter etiam ultra prædicta addidi, quod quilibet decedens in peccato mortali, ex reatu istius peccati, ideo punitur in æternum, quia ex hoc quod decedit in isto reatu, ponitur in tali statu, quod necessitatur ad peccandum in æternum, peccato saltem perpetuæ obmissionis pœnitendi, & disponendi ad gratiam. Prædictas autem responsiones meas dixerunt isti Magistri non esse satisfactorias argumentis & inquisitionibus suis, imò quod errorem errori superaddidi, per talem responsionem, propter quod, responsiones & declarationes dixerunt esse falsas, erroneas & hæreticas. quod autem in hac tam reprobanda damnatione suâ, errorem errori ipsi superaddant, & nō ego, quis non uideat, nisi qui catholicas ueritates simul cum eis oderit uel nō intelligat. Breuiter autem recapitulando, id quod intendo in hac conclusione, est hoc quod uerum est quidem, quod mortale peccatū, finiti temporis est dignum pœna æterna, & ei debetur, & etiā aliquando persoluetur pœna æterna, si non fuerit dimissum ante mortem. Tamen si peccatum mortale est finitum secundum tempus, non solum quantū ad entitatem intrinsecam, positiuam actus prohibiti à Deo uel priuatiuā obmissionis actus à Deo præcepti. Sed etiam quātum ad imputationem uel ad acceptionem, reatum quoque & maculam, quæ in multis locis scripturæ, & in communi modo loquendi doctorum sæpe dicitur peccatū, & quæ sic est de ratione peccati, æternaliter puniendi, quod si non maneat dicta imputatio, uel macula, nūquam peccato debetur, et aliquādo persoluetur pœna æterna. de tali, inquam, peccato, quantum ad omnia prædicta finito quæ quidem finitio fit per pœnitentium, saltem de mortali actuali. Dico quod ei nō debetur pœna æterna, intelligēdo deberi alicui, quod ei aliquādo reddetur uel persoluetur, imò quibuscunque reddetur pœna æterna pro peccato mortali, illi sine fine fuerunt in isto peccato modo superius dicto. & hoc est quod intēdit Gregorius dicere, Peccatorem puniri pœna æterna, quia peccauit in suo æternō, id est sine fine. & sic nos dicimus omnem hominem qui dānatur, mori in peccato pro quo damnatur. Consentit & Thomas in quarto sententiarum, dicens, Ideo durare pœnam damnatorū in æternū, quia culpa durat in æternū. Dico propterea quod in omni isto, qui damnatur, est unum peccatum infiniti temporis, tam loquendo de tempore uia, quàm termini, scilicet obmissio pœnitendi, quæ in damnato nunquam habet finem, & ita patet, quod infinitas durationis peccati istius, qui damnatur infinitas, dico quātum ad imputationis

putationis reatum uel maculam, & impoenitentiam uel obmissionem poenitendi, de isto est causa, quod ei debetur, & aliquando persoluetur poena æterna. Et hæc satis de ista conclusione.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE ADORATIONE
Crucis disputatio.

Tertia conclusio quã damnauerunt fuit hæc. Nec crux Christi, nec ulla imago adoranda est, adoratione latriæ, etiam eo modo, quo ponit Thomas. Hanc conclusionem, per istos damnatam, ego non solum credo esse Catholicam, sed etiam ueriores sua opposita, quæ est hæc: Crux Christi & imagines sunt adorandæ, latria, eo modo quo ponit Thomas minus enim mihi uidetur rationabilis in hoc opinio Thomæ, quam sit opinio Durandi & Henrici de Gandauo, Ioannis de Guarra, Roberti Olchot Petri de Aquila & aliorum complurium, quos ego sequor in conclusione. Quod ut manifestum fiat, ponam primo opinionem Thomæ, quam ego non teneo, deinde opinionem doctorum quos sequor, ex quibus patebit, determinationem istorum Magistrorum de mea conclusione, præter id quod nec recta sit nec iusta, totum etiam oppositum, præsupponere eius quod intendo in cõclusionem. Dicit ergo Thomas, Quod quia (sicut dicit philosophus in libro de memoria & reminiscencia) duplex est motus animæ in imaginem, unus in ipsam imaginem, secundum quod est res quædam: alio modo, in imaginem, ut est imago alterius: Inter hos duos motus est differentia, quia primus motus, quo aliquid mouetur, in imaginem, prout est res quædam, est alius à motu, qui est in rem cuius illa est imago. secundus autem motus, qui est in imaginem, in quantum est imago, est unus & idem cum illo qui est in rem & ideo concludit, quod licet imagini Christi, ut est res quædam in se non debeatur adoratio ei, tamen ut est imago, debetur eadem reuerentia, quæ debetur ipsi Christo: quæ est adoratio latriæ. Iste est modus Thomæ, qui alijs doctoribus merito uidetur extraneus & periculosus, nam ipsa imago etiam ut imago, ut sic est distincta ab imaginato, ut sic enim refertur ad imaginatũ, tanquam ad aliquid à se distinctũ. quare etiam si ut sic terminabit adorationẽ latriæ, uidetur sequi, quod aliquid aliud à Deo adorabit latriæ, quod est absurdũ nec potest dici ut dicit Capreolus (uolens saluare dictum Thomæ) quod ipsa imago non adoretur seorsum, sed imago & imaginatũ sint unum totale obiectũ adorationis. quia aut huius totalis obiecti, altera pars est ipsa imago, quæ est ens creatum respectiuium aut non: si non ergo nõ debet dici, quod ex illis duobus fiat unum obiectũ totale, quia ex tali dicto sequitur, quod utrumque illorum sit obiectũ partiale, licet alterum illorum principalius, si sic sequitur, quod aliqua res creata, de genere relationis saltem partialiter terminabit adorationẽ latriæ, quod certè dicere, uidetur malè catholicũ, eo magis quod

quod nō solū hoc nō potest dici de re creata, sed etiam ipsæ personæ in diuinis, ratione proprietatis, relatiuē non sunt formalis terminus adorationis, Fundamentum autem Thomæ partim efficax uidetur: nam cum dicit Philosophus, Quod idem est motus animæ in imaginem & imaginatum, non sic intelligit, quod anima dicat imaginem ut imago est, esse idem cum exemplari, & ita quicquid uni debetur, etiam alteri deberi, sed solū intendit hoc Philosophus, quod motus recordatiuus, quo anima recordatiuē mouetur in imaginem, ut etiam imago, etiam terminatur ad imaginatum. Habet & alium sensum uerum & est, Quia si ego habeo conceptum definitiuum unius relatiui, intelligo etiam alium, sed quod omnis motus animæ & maxime uoluntatis, sit idem in imaginem & imaginatum, hoc nullo modo intendit Philosophus: patet à simili etiam secundum modum loquendi, quo utitur ipse Thomas. Sæpe enim ipse dicit, quod idē est motus uoluntatis quo uoluntas fertur in finem, & in ea quæ sunt ad finē, cum uult ea propter finem, & tamen certum est etiam, secundum eum, quod ille motus ut attingit finem, est fruitio, ut autem attingit ea, quæ sunt ad finem, est usus & nō fruitio. Videtur ergo de alijs doctoribus, nullo modo dicendum, quod imaginem Christi, etiam ut est imago, adoremus adoratione latriæ, quia, ut sic est res creata diuinitati non unita, & quod magis est, ut sic est entitas respectiua. propterea dicit Durandus, quod ista propositio Crux Christi adoratur latria, in sensu proprio est falsa, habet autem sensum improprium uerum, & est iste. Christus ut rememoratus per crucem, uel ut præsens in cruce, sicut imaginatum est, præsens in sua imagine adoratur, eadem adoratione ac si esset præsens in se: & secundum hunc sensum concedo ego, etiam istam propositionem. Crux adoratur adoratione latriæ: hoc est ergo quod dicit Durandus, quod adoratur rememoratiuē, & eandem sententiam intendit Robertus Olchot, cum dicit: Quod magis proprius modus est loquendi, dicere: Adoramus ante crucē, quàm dicere: Adoramus crucem, eandem denique sententiam intendunt Henricus & Ioannes de Guarra, Cum dicunt, Quod adoratur per accidēs. & idem dicit Petrus de Aquila. Verum id, quod plus addunt Henricus & Ioannes de Guarra, qui in hac materia completius loquuntur, est hoc. Dicunt enim isti, Quod imagini per accidens siue rememoratiuē debet ille honor, qui per se debetur imaginato & rememorato. certū est autem: quod nihil est, cui per se debeatur latria, nisi Deus trinus & unus & Christus propter unitatem suppositi Dei autem imago esse non potest, restat, ut si qua est imago, cui per accidens & rememoratiuē debeatur latria, sit imago Christi: uerum quia talis imago, principaliter nobis representat humanitatem Christi, secundario autem diuinitatem, uidetur quod primario per accidens ei talis honor debeatur, qualis debetur per se humanitati Christi. Humanitas autem Christi per se sumpta, solum adoratur *imago*, ergo & tali imagini, prima

primario per accidens solum debetur adoratio *ἡμετέρας*: secundario autem per accidens debetur adoratio etiam patriæ, eo scilicet modo, quo dictum est, quia & ipsa imago secundario nobis repræsentat & rememoratur diuinitatem etiam ipsam Christi, & in hoc habent conuenire, cum Henrico Franciscus de Mayronis, & omnes Scotistæ, qui dicunt, quod humanitati Christi non debetur latria. Thomas autem quia uidetur tenere oppositum de adoratione humanitatis Christi, fortè etiam in isto casu ab Henrico dissentiret, & uerè opinio Thomæ, ut dicit Franciscus in tertio, est aliquantulum periculosa, & in ista materia de adoratione, non uidetur mihi esse eius uia bene tuta, eo enim usque processit, ut etiã in tertio sententiarum diceret. Quod cruci Christi in qua pependit, etiam ut rei in animatæ, deberetur aliqua adoratio: & tamen scimus secundum omnem theologiam, quod id quod non potest esse subiectum susceptiuum sanctitatis uel uirtutis, non potest esse terminus alicuius adorationis. & ille Ioannes Capreoli defensor Thomæ, ipse etiam fatetur in dictum Thomæ, non posse defendi, nec habet aliam uiam saluandi Thomam, nisi quod dicit, quod ipsemet Thomas uidetur deinde aliter sensisse, in Summa. Ex his ergo patere potest quàm sit catholica conclusio mea, & rationabilior sua opposita, & communi uia theologorum magis consona, cuius sensum breuiter recapitulando dico, quod hæc propositio, Crux Christi adoratur, potest habere duos sensus: unus est proprius, scilicet. Quod Crux Christi, siue ut res, siue ut imago, siue ut partiale, siue ut totale obiectum adoratur tanquam terminus adorationis, & iste est sensus quem intendit Thomas, et quem ego nego: alius est sensus improprius dictæ propositionis, & est: Crux Christi adoratur, id est, Christus in ea, ut in suo rememoriatio adoratur, ac si esset præsens in se, & istum sensum ego concedo, & cum Ecclesia oro dicens. O Crux aue spes unica. & Crucem tuam adoramus Domine. Ex dictis iam patere multa possunt. primo patet, quod ego intelligerem, cum dixi aliàs, quod sequendo opinionem Henrici & Ioannis de Guarra, imagini crucifixi debetur yperdulia quod erat intelligendum ratione eius, quod primario nobis rememoratur, & est humanitas Christi: & truncatè hoc dixi, quia ad authores illos me referebam, quos istis Magistris utpote ueteranis, & lectos iam decies & perlectos existimabam. Secundo patet, quod falsè ipsi dixerunt, ne negare omnem modum adorationis patriæ, cum expressè ego dicam, in conclusione, me negare modum Thomæ, quod etiam si non dixissem, sed simpliciter sic staret propositio, Nec crux nec ulla imago adoranda est latria. adhuc de uirtute sermonis ista propositio non negaret omnem modum adorationis patriæ. nam patet secundum bonam logicam, quod negatio uel distributio termini multiplicis, non negat, aut distribuit ipsum, pro omni supposito cuiuslibet significati. aliàs ista propositio. Omnis canis est stella: esset simpliciter concedenda uel simpliciter neganda.

○ sicut

sicut ergo non dicit copulatiuè, Quòd omnis canis cœlestis, & omnis canis marinus, & omnis canis latrabilis sit stella: licet de omnibus prædictis in coniunctim id dicatur, ita in ista negatiua, crux non adoratur adoratione latriæ. ubi *Li* adoratur, est æquiuocum ad adorationem per modum termini, & ad adorationem, per modum rememoratiui, nō negatur copulatiuè omnis modus adorationis, inconiunctim tamen. Tertiò patet, quòd ista propositio, etiam sic absolutè & indistinctè potuit poni. Crux nō est adoranda adoratione latriæ: quia in sensu proprio est uera, aut saltem probabilior sua opposita, qui sensus magis est attendendus de rigore sermonis, q̃ sensus improprius, in quo est falsa, sicut enim terminus analogicus per se positus, stat pro famosiori significato: ita oratio habens sensum proprium & improprium, si sine specificatione dicitur, magis est accipienda secundum sensum proprium, q̃ improprium: & ideo eā ut dixi, etiam indistinctè potui posuisse, sensum in quo eam intelligo, declaraturus inter disputandum. ex quo infero, quòd licet in propositione multiplici, fortè melius sit facere, sicut ego feci in ista determinare, id est sensum, in quo ponitur, quàm ipsam indistinctè ponere, maior tamen est defectus in damando indistinctè & simpliciter, propositionem ueram in sensu proprio, propter falsitatē sensus improprii, quàm ponendo indistinctè illam propositionem, propter ueritatem sui sensus proprii, quòd non solum uolui hic annotasse, pro ista conclusione tantum, in qua ego determinatè nego modum Thomæ, quàm propter alias, quæ licet habeant sensum catholicum, quem semper promisi me declaraturum, ut modo etiam declaro. Damnatæ tamen fuerunt simpliciter & indistinctè. Verum, quòd qualis tercūque sit, de mea conclusione, damnationem suam ab errore excusare non possunt, sic euidenter declaro, hæc formaliter fuit sua determinatio, quia ipse negat omnem modum adorationis latriæ ad crucem, secundum uiam catholicorum dictorum, & orationem quam facit uniuersalis Ecclesia ad crucem. Ideo dicimus præfatam conclusionem esse scandalosam, piarum aurium offensiuam, & contra consuetudinem uniuersalis ecclesiæ hæc præcisè fuit illorum sententia. primò, dicant mihi, ubi uidetur eis, quòd ego negem omnem modum adorationis latriæ ad crucem, secundum uiam catholicorum doctorum: non utique habent hoc ex conclusione, in qua expressè & specificatè dico, me negare modum Thomæ, nisi fortè quòd credere non possum, propterea, quòd nullū alium doctorem uiderint, existimarent modum Thomæ esse omnem modum. Ex responsione item mea, hoc habere nō poterant, me negare omnē modum adorationis latriæ, secundum uiam catholicorū doctorum, cum expressè dicam in responsione, me eum modū concedere, quem concedit Ioannes de Guara, qui fuit præceptor Scoti, & solennis doctor Henricus de Gandauo, nisi fortè & Henricū & Ioannem uelint dicere non esse catholicos, quod

quod necessario sequitur ex dictis suis, nam cum ego eis dixerim, me sequi Henricum & Ioannem, & ipsi deinde dicant, me non sequi catholicos doctores, quis ex hoc non inferat, non esse illos, quos dixi me sequi doctores catholicos? Quis autem hoc ferat: quis equo animo patiatur? Henricum & Ioannem, tam præclaros tam excellentes doctores Ecclesie lumina, fidei propugnacula, pro non catholicis, & consequenter hæreticis & infidelibus reprobati, non possum non stomachari aliquando, sed tamen me reprimam. Attendamus autem ad secundum errorem, dicunt. Quod conclusio est scandalosa, & plarum aurium offensiva: & contra consuetudinem universalis Ecclesie: o damnatissimum iudicium, uideant ut laqueos effugerent non possunt, aut enim conclusio mea, non negat nisi modum Thomæ, modo supra exposito, & tunc patet conclusionem meam non esse contra consuetudinem Ecclesie (ut diffusissime fuit declaratum) aut ut ipsi uolunt, negat omnem modum adorationis: & negat adorandas esse imagines formæ ecclesie consuetæ, & tunc conclusio non est scandalosa, uel plarum aurium offensiva, sed simpliciter heretica. Cum enim iuxta Damascenum, honor secundum ritum ecclesie imagini exhibitus, perturbat prototypum qui modum ecclesie in adorandis imaginibus non obseruat, ipsum imaginatum & representatum quod est Deus, latræ non adorat: quare qui conclusionem hoc negantem iudicat scandalosam, & non simpliciter hæreticam, ipse est simpliciter dicendus hæreticus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, A DEO AN SVR-
positari natura irrationalis possit disputatio.

Quartæ conclusio damnata per istos est hæc. Non assentior communi sententiæ Theologorum dicentium, Possè Deum quamlibet naturam suppositare, sed de rationabili tantum hoc concedo. Per hanc conclusionem, ego non intendo negare Deum, posse quamlibet naturam suppositare: sed solum intendo, negare assensum particularem, & explicitum huius assertionis. Deus potest quâlibet naturam suppositare, & inter has duas intentiones magna est differentia: quia etiam si hoc esset de possibilibus secundum potentiam absolutam Dei, propositio tamen de uirtute sermonis solum negans assensum positium, explicitum in particulari illius dicti, non derogat omnipotentie Dei de uirtute sermonis, nec de uirtute sermonis hæresim aliquam sapit. & ratio est, Quia non omnis fidelis tenetur assentiri explicitè, & in particulari, omnibus possibilibus secundum omnipotentiam Dei absolutam, aut ista explicitè & in particulari profiteri: sed quædam talia sufficit credere in generali & simpliciter, & nulla pertinaciter discredere. Ideo ego non sine mysterio, non posui conclusionem in istis terminis: Deus non potest quamlibet naturam suppositare. sed in istis non assentior sententiæ dicenti, Quod Deus potest quamlibet naturam suppositare, ex qua conclusione, de uirtute ser-

monis, non potest inferri, quod Deus hoc non potest. nec potest dici hæc à me asseri in conclusione, non enim in prima parte quæ est negatiua, nec in secunda, ex qua solum sequitur, quod tantum habeatur actus concessiuus, de natura rationabili distinctè, scilicet & in particulari: nego igitur assensum particularem & explicitum huius assertionis in me. Deus potest quamlibet naturam suppositare. & negare possum rationabiliter, tum quia oppositum etiam si sit uerum, quia tamen nobis ignotum esse potest in particulari, & explicitè, uidetur quod non obligor explicitè credere, tum maxime, quia non est facile falsificare aut conuincere assertionem illam. Deus non potest. &c. omnipotentia Dei derogantem, quod maxime confirmatur autoritate solènis doctoris Henrici de Gandauo: qui postquàm oppositæ fuit opinionis, Quod scilicet quælibet natura possit assumi, ad istam deinde declinauit, quod solum rationabilis potest assumi: sic enim scribit Henricus: Quia de naturæ assumendæ possibilitate non est dubitatio, an Deus possit sibi assumere quamcunque naturam assumptibilem, ideo tota difficultas huius quæstionis uertitur, circa possibilitatem naturæ assumendæ. & sunt circa hoc duæ positiones solennes. Dicit enim positio communior & solennior, cui quandoq; aliquantulum assentire cōsueui: Quod quælibet natura subsistens in creaturis, potest assumi. & isti tenent, quod aliqua natura sit eleuabilis, cui correspondens: potētia non sit eleuabilis, quod mihi non uidetur posse rationabiliter poni. ad cuius intellectum est aduertendū, Quod Deus dupliciter habet esse in creaturis, uno modo naturaliter & modo congruenti naturæ, alio modo uoluntariè, & modo supergredienti limites naturæ. Primo modo, habet esse per illapsum in omni natura: secundo modo habet esse, solummodo in natura assumpta per circuminceptionem, & licet per illapsum Deus sit intimus omni creaturæ, & intimior quàm ipsa sibi aut forma materiæ per circuminceptionem, tamen sit intimissimus omni naturæ assumptæ, & intimior quàm in sit alii cui naturæ per solum illapsum. Per intimationem enim circuminceptionis naturæ assumptæ, assumens uniter, ineffabiliter, & incomprehensibiliter naturæ assumptæ, quod necesse est naturam assumptam amittere, proprium esse subsistentiæ, si quod ante assumptionem in ea fuit, uel si nunquam ipsum habuit subintrare esse subsistentiæ naturæ, ad quam assumitur, ut sit idem suppositum subsistēs in duplici natura, utraq; enim illarum naturarum, in unione earum, retinet suum proprium esse essentiæ, per illapsum autem Deus intimatur omni creaturæ naturaliter, & modo congruenti naturæ, ad duo, scilicet ad actum naturæ primum, quod est esse stabiliendum ut persistat: & ad actum naturæ secundum, quod est operari producendum ut existat, sine illo enim illapsu, non potest creatura in esse persistere, neque propriam operationem elicere. quia per illapsum Deus creaturam in esse conseruat, & cooperando omnem suam actionem siue opera-

operationem illi ministrat, dicente Gregorio lib. 16. Moraliū. Super id Iob 23. Ipse solus est, nūquid nō sunt angeli, & homines, coelum & terra: utiq;. Sed aliud est esse, scilicet absolute, & aliud principaliter esse. sunt enim hæc, sed principaliter non sunt, quia in semetipsis non subsistunt, ex quo creata sunt. cuncta quippè ex nihilo facta sunt, eorūq; essentia rursus ad nihilum tenderet, nisi eam author regiminis manu teneret: Ecce primum dictorū, & sequitur de secundo, & simul per se nec subsistere ualerent nec moueri, in tantum subsistunt, inquantum ut esse debeāt acceperunt: in tantum mouentur, inquantū occulto instinctu disponūtur. arefcit terra, concutitur mare, ignescit aer, obtenebrescit coelum, inardescunt homines, mouentur angelicæ uirtutes, num hæc suis instinctionibus, & non magis diuinis impulsionibus agitantur? Per circuminceptionē uerò Deus intimatur soli naturæ, quam uoluntariè assumit, sed modo supernaturali. & hoc similiter ad duo, scilicet ad sublimandum naturā, ad actum primū, qui est esse subsistentiæ diuini suppositi, & potentiam ad actū, scilicet qui est operari, actum beneficū intelligendi et uolendi. Sine dicta enim, circuminceptionem non posset natura, inesse diuinæ subsistentiæ sublimari, neq; differentiam operationum percipere, uidendo, scilicet & amando diuinā essentiam, modo cōgruenti creaturæ. Sed per circuminceptionem Deus naturam assumptam, ad diuinum esse subsistentiæ subleuat, & ad operationem diuinam promouet. dicente Damasceno lib. 13. cap. 16. Caro domini deificata dicitur esse. & ideo communi diuiduali, non secundum trāsmutationem naturæ, sed secūdam dispensationem unionis, secundum quam indiuisibiliter Deo uerbo unita est caro. per eā quæ inuicem naturarū circuminceptionem, & ita diuina caro, diuinis actionibus ditata est, propter sincerissimā ad uerbum unionem. sumit ibi carnem pro tota humana natura. Ex his arguo. Sicut se habet Deus in omni creatura, per illapsam naturalem, ad duas actiones prædictas supergrediētes limites nature (ut iam patet ex dictis Damasceni) nec potest negari simile quo ad aliquid: quia sicut illapsus, inquantū natus est, operari in eo cui Deus illabit, dicta duo. sic circuminceptio nata est, quantum ex se semper operari illa duo. Sed nulla creatura naturæ est susceptibilis, neque potest esse susceptibilis illapsus Dei ad suscipiendum in se, modo congruenti naturæ, primā Dei operationē prædictā, quinetiam hi susceptibilis in se, operationis secundæ: quia nulla creatura potest esse per substantiam, cui nō possit conuenire aliqua operatio, per potentiam. quia secūdam Philosophum in fine 4. Metereorum omnia opere determinant, & sunt propter suas operationes, & tādū sunt quamdiu possunt agere suas proprias operationes, & cum desinūt posse se operari suas proprias operationes, tunc simul desinunt esse. Vt enim dicit Damascenus ibidē cap. 17. Intellectus insipiens & priuatus cognitione, non utiq; erit unquā. si enim inoperabilis & immobilis est, inexistentis

omninò est, Per hoc aperte insinuans, quod si non posset eleuari propter intellectū non esset assumptibilis ipsa substantia intellectus, nec ipse homo, quia nec esset homo secundum quod præmittit ibidem: quoniam autem rationale, intellectuale, alias homo, qualiter ergo homo actus est Deus si carnem inanimatam uel animam *ἐν ὧν*, id est, sine intellectu assumpsisset. Non hoc enim homo, ergo similiter nulla creaturæ natura est susceptibilis, aut possit esse susceptibilis circumincessionis Dei, ad suscipiendum in se, supra limites naturæ, primam Dei operationem prædictam: quin etiam sit susceptibilis in se operationis secundæ, secundæ autem non est susceptibilis, nisi per potentias intellectus & uoluntatis, ergo &c. Idcirco licet argumentatio Augustini tacta in prima ratione, non tenet de forma, tamen nō fallit in aliqua materia, quin sequat̃. Si natura ista (puta hominis) est eleuabilis secundum essentiam, quin sit necessario simul eleuabilis, secundum potentiam, & si non secundum potentiam, nec secundum essentiam, quemadmodū sequitur, Si anima fortis est immortalis, & cuiusq; hominis anima est immortalis, & si non cuiuslibet, nec fortis, quia eadem ratio immortalitatis uel mortalitatis est in omnibus & ideo talis argumentatio, ratione materiæ talis, benè tenet, ac si teneret secundū formam argumenti, quæ reuera tenet uirtute formæ habēdo, scilicet aspectum ad communem rationē, quæ conuenit alicui naturæ, puta immortalitas animæ. Illa enim eadem est, in omni anima: uideamus ergo de possibilitate & impossibilitate huius assumptionis: & ex parte quidē, ut diximus, non est dubitatio: sed quia nobis incognita est, ex parte susceptibilis, idcirco nobis est difficilis intellectus ueritatis, in dicta quæstione. Propterea hic est alia positio à prædicta licet minus solennis, quia tamen magis applicabilis est animo, licet non uideatur ita uera, propter in consuetudinem, tamen fortè uerior est, quod scilicet nulla natura susceptibilis à Deo, sit dicto modo, per circumincessionem, nisi natura intellectualis, magis mihi placet, tenendo igitur hanc opinionem ad præsens, dico, ad primū in oppositum. Incorporam animæ rationalis, uel angelici, & in homine naturā corporis, in quantum ordinat̃ ad animam, ut perfectibilē ad perfectionem. & in quo anima suam operationē intellectualem efficacius operatur, amota ab ipso omni dispositione accidentali impediēte, quam cū est separata, ut totū compositum ex corpore & anima, cū sua intellectiua sit ipsum susceptibile, & corpus mediante substantia animæ, & in ordine ad illam substantiā animæ, ut ipsa est potentia intellectiua, ita, quod nullo modo susceptibile sit, id in q̃ non est potentia intellectiua, & hoc sub potentia intellectiua comprehendendo, totum id, in quo principaliter consistit ratio imaginis, existens in substantia animæ, ut nihil sit susceptibile, nisi ratione imaginis Dei, quæ est in illo, ut per circumincessionem, uel secundum substantiam & secundum potentiam simul; ut in solo Christo, uel secundum potentiam solū, ut in omnibus

omnibus his ipsa imago Dei quasi reimprimitur suo prototypo, quasi de
narius figuræ, à qua sibi imago sua impressa est. Hinc dicit Damascenus
in ca. prædicto: Quod secundum imaginem est in re uolente uolens, De-
us uerbum factum, est homo, imago Dei est secundum intellectum. quid
autem, quod secundum imaginem, nisi intellectus, quod melius igitur de-
relinquens, quod deterius est assumpsit, quasi diceret, nequaquam hoc pos-
sibile fieri est, nisi ratione ordinis, quem habet ad intellectum: & loquitur
contra illos, qui posuerunt corpus humanum assumptum in Christo abs-
que animæ rationali, & comprehendit sub intellectu etiam substantiā ani-
mæ, cuius uim & potestatem etiam in assumptione ostendens, subdit. In-
tellectus enim est in medio Dei & carnis, huius autem inhabitator Dei ima-
go. Intellectus igitur intellectui miscetur, & medium intellectus puritati &
carnis grauitudini. Intellego autem per mixtionem dictam, unionem per
circumincersionem intellectus diuini cum humano, qui secundum tres po-
tentias, quæ sunt memoria, intelligentia & uoluntas, existente sibi unita, es-
se animæ, unitur per circumincersionem quandam trinitati personarum in
unitate diuinæ naturæ: ut sic per se, & proxima causa, siue ratio, propter
quæ aliquid sit assumptibile à Deo, sit ratio imaginis Dei, quæ non est nisi
in substantia intellectuali, ut propter ipsam sola substantia intellectualis sit
susceptibilis, & secundum hoc in gloriosa assumptione, per circumincersionem
nem quæ natura diuina subintrat, naturam assumptam. Imago quæ est natu-
ra intellectuali assumpta, unitur intimè ipsi quod est in natura diuina, quem-
admodum si ceræ, in qua est impressa figura sigilli, ipsum sigillum reapplicet,
secundum eundem modum, quo ipsum impressit subintrando omnes angu-
los eius, quali modo non posset applicari illi, in quo non fuisset figura sua
prius impressa: sed solummodo effigies aliqua, quale est uestigiū Dei in om-
ni creatura non intellectuali, ut secundum hoc, nulla natura non intellectualis
nisi mediante intellectuali secundum dictum modum possit assumi. Ad secun-
dum, quod ad Deum possit fieri assumptio, quia in ipso est ratio esse, & subsis-
tentia, quæ est in natura assumpta, dico quod uerum est, quod, id est, causa
causa. Nisi enim illud esset, nihil posset ad Deum assumi, sicut nec una creatura
potest assumi ad alteram: sed hæc non est tota causa: licet enim sit causa ex
parte assumptis quia propter id, ad ipsum possit fieri assumptio, non tamē
ex parte assumptibilis, in quo tota causa assumptibilitatis est, quod est imago
& per hoc solum circumincersibilis à Deo & eleuabilis ad dictam unionem, in di-
uina essentia, in unitate personæ secundum dictum modum. Vnde nec aliqua
causa finalis, propter quam facienda esset à Deo alterius naturæ assumptio,
possit esse in assumendo aliam naturam, quam intellectualem, quia non est
naturæ assumptio, finaliter, nisi ad illius aliquam promotionem & perfectio-
nem in sua eleuatione, qualem non potest habere, nisi natura intellectu-
alis. Hæc Henricus quasi ad uerbum. Non rectè ergo determinatum fuit,

meam conclusionem, de uirtute sermonis, sapere hæresim, quæ solum negat posituum assensum contradicenti Henrico: cuius opinionis damnationem nec ego unquã legi, nec credo ipsi unquã legerunt, hoc scio, quod nec Scotus nec Gotfredus, nec Ioannes de Guarra nec Durãdus, nec Thomas Anglicus, nec Robertus de Collotorto, nec Bernardus de Gannaco (quos omnes uidi recitantes opinionem Henrici) ipsam unquã hæreticam uel hæresim sapere iudicauerunt, quod ne ipsi etiam irrationabiliter fecisse uideant, uolo breuiter ponere modum secundum, quo uidetur Henricus tutari positionem suã. sunt aut duæ præcipuæ rationes contra Henricũ. Prima ratio in hoc stat, quod in Deo est omnis ratio substantiandi, quia plenitudo est omnis esse, ergo uidetur, quod quamlibet naturam possit substantificari & suppositare. secunda ratio est, quia Deus in triduo suppositauit corpus, quod erat in sepulchro, quod tamen nõ erat rationabile, & sicut suppositauit pro triduo, poterat suppositare & pro quanto cunque uoluisset tempore. hæc sunt duo præcipua fundamenta opinionis oppositæ, & istamet ut uisum est in recitatione, opinionis eius adducit Henricus contra se. Ad primam rationem (ut uidimus) respondet: quod uerum est, Quod plenitudo totius esse est in Deo, & omnis ratio substantiandi & suppositandi plenissimè in eo reperiatur, sed hæc non est totalis causa assumptibilitatis alicuius naturæ, sed est concausa. Nisi enim id esset assumens, non posset assumere, sed ultra hoc aliquid requiritur in assumendo, per quod sit assumptibile, & hoc est ratio imaginis, & finaliter aptitudo super naturalis eleuationis, ad beatificam operationem, quæ cum in sola natura intellectuall reperiatur, conueniens uidetur, quod ipsa sola sit assumptibilis, cum uideatur rationabile, quod natura quæ non potest eleuari, ad actum secundum, non possit etiam eleuari ad primum: Ex qua responsione uidet uelle Henricus saluare, quod nihil derogetur diuinæ omnipotentis, quando quidẽ totũ id, quod illi in Deo ponunt esse, tantum concludunt ipsum posse sic suppositare, totum id etiam tribuit Henricus Deo, nec negat, quin ratione eius quod requirit ex parte assumentis, non possit assumere quamlibet naturã plenissimè non sit in Deo, sed hoc dicit esse, quia natura ipsa irrationalis, non est assumptibilis, non propter defectum diuinæ omnipotentis, sed potius propter diuinæ naturæ excellentiam, & irrationalis naturæ deformem deficientiam: ad secundã rationem uidet multipliciter posse dici. Primo est respõsio Henrici, qui dicit, Quod naturam istius corporis assumpsit in quantum ad animam ordinabatur intellectualem, ratione cuius ordinationis, etiam ipsum corpus potest dici intellectualem ministrally, scilicet & dispositiue. Et ut cõpletius respondeatur est dicendũ. Quod cũ dicitur nõ posse à Deo assumi, nisi naturam intellectualem, intelligitur, quod nihil præter illam sic possit assumi, quod sit primo assumptum, & totum ac adæquatum assumptibile. Corpus autem in

tem in triduo, nō sit fuit assumptum ut patet, sed solum ut pars naturæ rationalis, quæ erat totale & primo assumptum. Præterea etiam fortè diceret aliquis, quòd non propriè dicebatur suppositari in triduo id corpus, quia nō est natura suppositabilis, supposito proprio. Vnde & consequenter dici posset, non improbabilius, quòd terminare dependentiā naturæ istius corporis, non est eam suppositare, aliàs totum terminās dependentiam uel innitentiā partis, suppositaret eā, quòd nō dicitur: & ita licet uerbum in triduo terminaret dependentiam istam corporis, quam terminasset tota humanitas, uirtute cuius corpus in triduo cōmunicabat Christo id idioma suum, iacere in sepulchro, non tamen propriè suppositabat corpus, sicut suppositaret naturā humanam. Cuius signum euidentissimum est, quòd natura istius corporis, non cōmunicauit Christo id idioma corpus in triduo, sicut natura humana communicauerat sibi. & adhuc cōmunicat concretuè id idioma homo. Et sic patet responsio, ad prædicta obiecta, contra opinionem Henrici, qui de alijs naturis irrationabilibus uidetur quasi hoc dicere, quòd uerbū non posset eas assumere per circūincessionē, aut suppositare suppositione, præsertim habente causam finalem. Inquit enim sic ipse, nec aliquis finis possit esse assumptionis alterius naturæ, quàm intellectualis, quia assumptio nō est, nisi propter promotionem naturæ assumptæ, qualem non potest habere nisi natura intellectualis, unde Augustinus super Ioannem. Verbum uoluit nasci ex homine, ut tu securus nascereris ex Deo. Vnde uidetur, quòd de alia natura quæ nō nascitur ex Deo per gratiā, de ea frustra nasceretur Deus. Ex his patere potest, quòd non irrationabiliter possum ego non habere actum explicitū contradicendi, huic opinioni in particulari. & quia isti Magistri, in hoc etiam præcipuè instabant, quòd tales conclusiones saltem non disputarentur propter scandalum, hoc uolo dicere de ista conclusione, quòd etiam si sua opposita sit uerior, & magis secundum communem uiam, tamen si publicè disputetur, scandalosa magis erit apud uulgares & piarum aurium offensiuā. quis enim rudis & simplex non offendatur, si audiat aliquem dicentem, possibile esse, quòd istæ propositiones sint ueræ. Deus est asinus: Deus est lignum. Quid si etiam illas, quas multi sequentes prædictam opinionem concedunt, Deus potest esse damnatus ad infernum, Deus posset torqueri à diabolo in inferno: Diabolus potest esse Deus. quæ licet apud multos doctos loquendo, de potentia absoluta, nullius sint scandali, tamen uulgares & simplices, certè multò magis offenderentur, quàm si audiant, quòd asinus non potest uniri naturæ diuinæ. in unitate suppositi: ut dicitur modo declarato, in conclusione mea, quam isti patres dixerūt, ex ui sermonis derogare diuinæ omnipotentię, & per hoc sapere hæresim, Nescio cui logicæ imò cui theologiæ iunitētes. Nā dicant quæso, an ille, qui dicit, se non assentiri alicui propositioni, dicat de rigore sermo.

sermonis oppositum istius cōclusionis, cui non assentitur, Dicantq̃, Vtrū ualeat consequentia: non assentior, aut non habeo assensum huius conclusionis: Papa sedet, ergo credo istam: Papa non sedet, nonne antecedens esset uerum indormiente, & qui nullum omnino nō haberet actum, in quō consequens posset esse falsum. Præterea si præsens conclusio derogaret diuinæ omnipotentia, secundum ueram theologiam, non solum saperet hæresim, sed hæretica esset iudicanda, imò etiam Catholicus, dormiens, aut paruulus non habens rationis usum, & qui non haberet assensum illius propositionis: Deus potest quamlibet naturam creatam suppositare, esset hæreticus, aut saltem erraret in fide, quod nemo diceret, ex quibus patet non esse rectam damnationem ipsorum, fuit enim hæc formaliter determinatio sua, considerata responsione ipsius proponentis & opinione, ac motiuis & rationibus Henrici, cuius opinionem innititur pōnēs conclusionem. Visum est nobis, præfatam conclusionem ex uir sermonis derogare diuinæ omnipotentia, & per hoc sapere hæresim. Primo enim decepti sunt, quod cum dicerem ego me sequi in hoc Henricum, non intellexerunt, quod per prō nomen hoc denotabam ipsam conclusionem, de qua quærebant ut exponeretur. In hoc ergo, id est, in ipsa conclusione, id est, in nō assentiendo huic. Deus potest quālibet naturam, &c. dixi me sequi Henricum, & non denotaui per hoc opinionem quæ dicit, Deus non potest quamlibet naturam suppositare. Sed ipsi fortē crediderunt inter unum dictum & aliud non esse differentiam, cū tamen si docti sunt Theologi, sciri debeant, quid intersit inter aliquod possibile de potentia Dei explicitē non credere, & ipsum explicitē discredere. Secundo debent meminisse, quod ex eorum dictis sequitur, quod Henricus ille, qui per excellentiam doctrinæ solennis Doctor uocatur, mortuus sit hæreticus: qui ut supra uisum est, in senectute sua ad istam opinionem declinauit, & in ipsa per mansit, quod non quālibet natura a Deo sit suppositabilis. Tertiō sicut & in damnatione præcedentis conclusionis, ita & in ista, qualitercunque sit de conclusione ipsi omnino errant, quia si uerum est ut ipsi dicunt, quod conclusio sit contra omnipotentia Dei, tunc conclusio est simpliciter hæretica, & non hæresim sapiens, ut ipsi dicunt. Quarto & uertimo errant, quia si etiam opinio Henrici esset hæretica, omnino conclusio de uirtute sermonis non esset hæretica, quia de uirtute sermonis, non infert illam opinionem, ut diffusissimè est declaratum, & tamen ipsi specificatē damnarunt ipsam, de uirtute sermonis.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ DE MAGIA
naturalī & Cabala disputatio.

QUarta cōclusio, per istos dānata fuit hæc. Nulla est scientia, q̃ nos magis certificet de diuinitate Christi, q̃ Magia & Cabala. Hanc conclusionē ego declarando dixi, quod inter scientiis, quæ ita sunt

sunt sciētię, q̄ neq̄ ex modo procedēdi, neq̄ ex suis principijs, neq̄ ex suis conclusionib. innitunt̄ reuelatis, nulla est, quę nos magis certificet eo modo, quo de hoc certificare possunt, sciētię humanitus inuentę, q̄ Magia illa, de qua ibi ponunt̄ cōclusiones, quę est pars sciētię naturalis, & pars illa Cabalę, quę est sciētia, & nō est Theologia reuelata. Dixerūt isti Magistri, q̄ declaratio mea nō erat ad p̄positū uerborū pręfatę cōclusionis, & q̄ pręfata conclusio de uirtute sermonis, erat falsa, erronea & heretica: in qua sua damnatione, quot sint dānanda, quęso sigillatim uideamus. Primo dicāt mihi, quomodo esse potest magis declaratio mea, ad p̄positū uerborū conclusionis meę. quid em̄ est in illa declaratione aliud, q̄ explicite declarare, uim singulorum terminorum, in cōclusionē positorum. Ibi enim primo exponitur, quid intelligā per sciētiā, cū dico nulla sciētia: & quid pro certificare, quid per Magiā, quid per Cabalam, nec uideo ego quid ulterius restet declarādum. Secundō uolo ostendere, quod de uirtute sermonis non solum est falsa & hęretica, sed imō sua opposita est falsa, & secundum ipsos totaliter hęretica. dicta enim conclusio est una negatiua, quę exponitur disiunctiue, per tres cathēgoricas sic: nulla sciētia non reuelata. &c. Alia à Magia & Cabala certificat de diuinitate Christi uel Magia & Cabala non certificant. &c. uel Magia & Cabala magis nos certificāt de Deitate Christi, q̄ alia sciētia nō reuelata. Ista aut̄ disiunctiua est uera & catholica, quia saltem habet unā partem uerā, & ita patet iam, q̄ de uirtute sermonis non est falsa, sed q̄ sua opposita secundū eos sit hęretica patet. nā opposita huius, Nulla sciētia non reuelata. &c. Magis certificat. &c. est ista aliqua sciētia nō reuelata. Magis certificat de Deitate Christi, quā Magia & Cabala: ad quā sequit̄ de uirtute sermonis, q̄ Magia et Cabala certificant de diuinitate Christi, quod ab eis reputatur pro hęretico, & ita patet, q̄ dū uolūt damnare de uirtute sermonis istam negatiuā. Nulla sciētia magis certificat diuinitate Christi q̄ Magia & Cabala: coguntur per suū iudiciū ipsimet habere pro catholica istam affirmatiuā: Magia & Cabala certificat nos de diuinitate Christi. Quā aut̄ in se sit ipsa cōclusio uera, profectō euidentissimē potest declarari, licet enim nulla sit sciētia humanitus inuenta, quę nos certificare possit de diuinitate Christi, quia certificationem de diuinitate eius, ut in pręcedenti diximus cōclusionē, non habemus nisi ex modo faciendi miracula, quę fecit: quę miracula, & esse facta ab eo, & esse taliter facta, non nisi ex testimonio scripturę scimus. Tamen si quid ad hoc nos possunt adiuuare sciētię humanę, sicut & adiuuant cognitione multarum ueritatū supernaturalium, nulla est, quę magis nos possit adiuuare, q̄ Magia & Cabala quas diximus. Ad hoc enim, ut miracula Christi nobis suā testētur diuinitatē, oportet cognoscere primo, quod non potuerūt fieri in uirtute naturali, sed solum in uirtute Dei. Secundō oportet scire, quod illam uirtutem à se habuerit Christus & non aliunde

aliunde. In primo nulla scientia humana nos potest adiuuare magis, quàm illa qua cognoscuntur uirtutes, & actiuitates agentium naturalium, & earum applicationes proportionalesq; adinuicem, & ad sua passa naturalia, & quid possunt uirtute propria, & quid non. hoc autem inter scientias humanas, magis cognoscit ista scientia, quàm ego uoco Magiam naturalem, de qua positæ sunt conclusiones, & illa pars Cabalæ, quæ est de uirtutibus corporum celestium, per quas, quia cognoscitur, non posse per uirtutes naturales illa opera fieri quæ fecit Christus. Ideo ergo inter Magicas conclusiones istam propositionem posui. Miracula Christi non potuerunt fieri per Magiam. utpote illam conclusionem, scilicet cuius ueritas ex ista scientia possit haberi, & ita patet, iudicium istorum Magistrorum non bene fuisse magistræ, & præsertim, cum ipsi de uirtute sermonis damnent eam, quæ est talis, quod etiam si sensus eius quem diximus non esset catholicus, adhuc ipsa non esset in se damnanda, quia de uirtute sermonis, non infert illum sensum, cum sit propositio negatiua exponenda disiunctiuè, per tres categoricas, ut dictum est supra. Et ad pleniorẽ huius conclusionis declarationem, primo est sciendum, quod sicut supradixi, per hanc conclusionem non intendo comparare Magiam & Cabalam ad scientias reuelatas, quia non accipio in conclusione scientiam generaliter, sed pro scientia, quæ neque ex modo procedendi, neque ex suis principiis, neque ex conclusionibus innitur reuelationi. neque etiam in præsentī conclusionē, loquor de certitudine scientiæ habitæ ex reuelatione modo prædicto, sed de certitudine scientiæ inuentæ, uel acquisitæ per demonstrationem, non à priori sed à posteriori per effectus, scilicet quare intendo dicere, quod si aliqua scientia humanitus adinuenta, et non reuelata certificet de diuinitate Christi per miracula eius, hoc maximè facit scientia, qua cognoscuntur uirtutes & actiuitates agentium naturalium, & eorum applicationes ad inuicem, & ad sua passa naturalia, & per quas cognoscitur, quid possunt agentia naturalia uirtute propria, & quid non. Nam hoc cognito, uidentes deinde opera Christi excedere gradum & terminum illorum, quæ possunt fieri per agentia naturalia, concludimus necessario, quod fuerunt facta uirtute diuina, quod scire non possemus illo non cognito. Nā ignoratis terminis potētiae, & uirtutis rerum naturalium, stat nos dubitare, illa eadem opera quæ fecit Christus posse fieri per media naturalia. Cum ergo talia maximè cognoscat illa pars Cabalæ, quæ est de uirtutibus corporum celestium, & illa pars scientiæ naturalis, quam ego nunc uoco Magiam naturalem (et plures etiam catholici doctores sic nominauerunt, qualitercūq; alij ipsam nominare uelint) ideo non hæreticè, non superstitiosè, sed scientificè, sequerissimè, sed catholicè dixi, per talem Magiam & Cabalam, adiuuari nos in cognoscenda diuinitate Christi. De ista autem Magia naturali facit mentionē etiam summus theologus Guilielmus Episcopus Parisiensis

rifiensis coætaneus Roberti Inconiensis: qui dicit, quòd Magi prohibiti, dicuntur Magi, quasi mali, quia mala faciunt: magi autē naturales dicuntur Magi quasi magni, quia magna faciunt: & quia isti tollerare non poterant, hoc nomen Magiæ, & tota urbe exclamabant me approbare Necromantiam, quam tota Ecclesia damnabat. Dico iterum & iterum dico, quod hoc nomen Magia, est nomen æquiuocum, ad id quod dicitur Necromantia, quæ sit per pacta & fœdera cum dæmonibus, & ad partem practicā sciētiae naturalis, quæ nihil aliud docet, q̃ facere opera mirabilia, mediantibus uirtutibus naturalibus, per applicationem earū adinuicem, & ad sua passa naturalia, & hanc nunquam damnauit Ecclesia, nec damnare potest, sed plures Ecclesiastici doctores & catholici, eam approbauerūt & secuti sunt. De hac ut dixi tractat Guilielmus Parisiēsis in suo de uniuerso corporali & spiritali: & dicit, Quòd illa Magia prohibita, maximè abundauit in Aegypto, quia ibi uigebat cultus dæmonum, ista autem naturalis in Aethiopia & India, quia ibi est maxima copia herbarum & aliarum rerum naturalium, habentium efficaciam in ista naturali Magia. & alibi etiam in suo lib. de legibus, eiusdem sciētiae meminit, eā asserens esse partem sciētiae naturalis. Hanc naturalem Magiam non erubescit uir catholicus, & sanctissimus Albertus Magnus dicere se fuisse secutum, & experientis in ea multa comperiisse. & quid oportet plura dicere? Dicant mihi isti Magistri, utrū hoc quod ego uoco Magiam naturalem, sit res prohibita: aut aliquid continens, quod sit contra fidem: hoc dicere non possunt, etiam uolentes. At dicent in hoc te reprehendimus, quòd eam uocas Magiam, & æquiuatione uocabuli, scandalum facis in mentibus fidelium. Item habemus apud Doctores nostros, quod omnis Magia est prohibita. si ergo omnis prohibita, sequitur quòd nulla concessa, sed tu dicis quòd aliqua est non prohibita, ergo contradictoriè sentis ad doctores ecclesiae. Mira Profectò est ruditas sic dicentium. Primo enim impositio nominum, non fit nunc à nobis, sed utimur nominibus & significationibus eorum, ex antiquorum consuetudine: si ergo ipsi hanc partem sciētiae naturalis Magiam uocare uoluerunt, quid me uis nouare nomina? & quòd illi Magiam nominauerunt, à me uocari Geometriam uel Arithmeticam? nec ego primus nec nouus istam sciētiam uocaui Magiam, sed multi ante me, & sancti & docti uiri, illi in ius trahantur, illi damnentur, si damnabile est istam sciētiam hoc nomine nuncupari. quam tamen nobis impositionē rectè fuisse institutā, si rectè Paulū considerauerimus, possumus facilliter intelligere. Vocabulū enim hoc Magus, nec Latinū est nec Græcū, sed Persicū, & idem lingua Persica significat, quod apud nos Sapiens. Sapientes autē apud Persas idem sunt, qui apud Græcos philosophi dicunt, sic uocari à Pythagora, qui prius dicebātur sapientes. Ferè enim apud diuersas gentes, diuersis nominibus sapientes eorum nuncupabantur, ut Druī

P des

des apud Gallos: prophete apud Hebræos: uel Senedrim, uel pharisei, uel Cabalistsæ, apud Indos Gymnosophistæ: apud Ægyptios Sacerdotes: apud Græcos philosophi: apud Persas Magi: & sic de alijs. Sicut etiam regia dignitas peculiaria, apud diuersas nationes habet nomina, ut rex Ægyptiorum, qui prius Pharao, postea Ptolemæus: Persarum, Artaxerxes: Romanorum Cæsar: Indorum Prestan: & est qui nunc corrupto uocabulo à nostris uulgaribus dicitur. Præbyter Ioan. & sic de alijs. Si ergo Magia idem est quod sapientia, meritò hanc practicā scientiæ naturalis, quæ præsupponit exactam & absolutam cognitionem omnium rerū naturalium, quasi apicem & fastigium totius philosophiæ, peculiari & appropriato nomine Magiam, id est, sapientiam sicut Romam urbem, Virgiliū poëtam, Aristotelem philosophum dicimus, appellare uoluerunt. Quod si hoc nomen Magi ita abhorremus, utiq; neq; Euangelium patienter audiemus dicens: quod Magi uenerunt ab oriente, adoraturi Christum. Non erant illi Magi Necromantes, & cū dæmonibus confœderati, qui hostem dæmonum, imò dominum, & de eis mox triumphaturum uenerunt adorare, sed erant uiri sapientes, coelestium & terrenarum rerum scientia edocti, qui ipsam patris sapientiā, in humano corpore factam uisibilem coluerunt & uenerati sunt. Hanc autem differentiam, apertissimè dat intelligere Hieronymus in epistola ad Paulinum, in qua mentionem faciens de Apollonio Tyanæo ait: Apollonius Tyanæus siue Magus ut uulgo, siue philosophus ut Pythagorici dicunt, in quibus uerbis expressè significat Hieronymus quod illud quod est uera Philosophia à uulgaribus, quandoq; creditur esse illud, quod ipsi appellant Magiam. Non ergo ego sum reprehendendus, qui ex proprio & usitato modo loquendi, non solum doctorum Ecclesiæ, sed etiā ipsius Euangelij hanc sapientiam naturalem Magiam uoca uerim. sed neq; æqui uocatione uocabuli scandalum fecerim fidelibus, quia in conclusionibus meis, non sum usus hoc nomine indistinctè & æqui uocè, sed ad tollendam omnem cuiuscūq; sinistræ opinionis occasionem, distinxim Magiam licitam ab illicita, & naturalem à superstitiosa, declarans quid sit ista naturalis, & quid possit, & quid non possit. taliter, ut etiā simplices & rudes impium aliquid uel erroneum in fide de meis conclusionibus suspicari non possunt, in quibus. Magiam prohibitā omninò refellens & detestans, posui hanc primam conclusionem præcisè in ijs uerbis. *Tota Magia, quæ in usu est apud modernos, & quam meritò exterminat Ecclesia, nullam habet firmitatem, nullam ueritatem, nullum firmamentum, quia pendet ex manu hostium primæ ueritatis, potestatum harū tenebrarum, quæ tenebras falsitatis malè dispositis intellectib. offundunt.* Et post istam conclusionem, pono secundam, quæ dicit, *Quod Magia naturalis est licita & non prohibita: & protestor de me ista tantum locuturum, quo facto, quæ amplius suspicio remanere potest, aut quod scandalū fieri, per æquis*

per æquiuocationem huius nominis Magia, quam sic distinxisse, & cum reprobatione illius superstitionis & diabolicæ, istā naturalem approbasse non solum, non ad scandalum, sed ad ædificationem potest esse simplicibus. Ex quibus ego multos uidi qui audientes, quod Magi uenerunt adorare Christum, credentes nihil aliud significare hoc nomen Magos quàm Necromantes. hinc sumunt argumentum, quod Magia nō sit prohibita, nec cōtrā fidem Christi, quando ipsum Christum Magiæ cultores primi adorauerunt. Vtile est ergo docuisse fideles, ne cum Magum audiunt, dæmonum cultorem semper intelligant, & cum audiunt, apud Persas Magos in summo honore et reuerentia habitos, propter eorum doctrinam et sapientiam, sciant philosophos illos fuisse, non Necromantes, quos ut pote populis exitiales & damnosos, imò pestiferos, omnes gentes semper eiectos & malè habitos, persecutæ & detestatæ sunt. Similiter cum legunt Albertum in experimento Magiæ multum temporis consumpsisse, de Magia naturali hoc intelligant, non de prohibita, ne exemplo tanti uiri, illi se dedant, quod illi licuit sibi quoque licere præsumentes. Scandala ergo tollunt, non generant, de mentibus fidelium nostræ Magicæ conclusiones: quod si quando legunt apud doctores, omnem Magiā esse prohibitam, statim utiq; ex causis prohibitionis intelligent ipsos, de ea solum loqui, quæ habet commercium cum dæmonibus, & de naturali nihil eos intendere. Est autem (ut dicit Hilarius) intelligentia dictorum, ex causis assumenda dicendi: quod si ad uim uerborum uolunt recurrere, possunt scire ex dialectica, quod negatio uel distributio termini multiplicis, nō negat aut distribuit ipsum pro omni supposito cuiuslibet significati copulatiuè. Quare cum iste terminus Magia sit æquiuocus, ad superstitionem & ad naturalem distributio addita, ei non distribuet ipsum pro quolibet suppositæ, cuiuslibet significati copulatiuè, sed ex dictis quod omnis Magia prohibetur, habebitur solum, quod omnes species Magiæ superstitionis, quæ omnes secundum unum nomen, & unam rationem dicunt. Nam multæ sunt prohibitæ, & hæc omnia sunt clara & dilucida etiam medio critere eruditis. nullo ergo modo, debuerunt istis Magistris esse suspectæ conclusiones meæ Magicæ, cum sicut dixi in prima conclusione, refellam omnem Magiam prohibitam ab Ecclesia, illam damnans & detestans, protestans me solum loqui de Magia naturali, et expressius per specialem conclusionem declarans: quod per istam Magicam nihil operamur, nisi solum actuando uel uniendo uirtutes naturales. Sic enim dicit conclusio undecima conclusionum Magicarum. Mirabilia artis Magicæ, non sunt nisi per unionem & actuationem eorum, quæ seminaliter & separatè sunt in natura. & idem est, quod dixi in 13. conclusione Quod Magiam operari non est aliud, quàm maritare mundum. Prædictam autem specificam

P 2 tionem

tionem, & restrictionem intentionis meæ, in conclusionibus Magicis, ad Magiam naturalem intendo esse applicandam, cuiuslibet conclusioni particulari, & ita cum dico, de actiuitate characterum & figurarū, in opere Magico loquor de uera actiuitate sua & naturali. patet enim, quod talem habent secundum omnes philosophos tam in agendo, quam in modo agendi & patiendi. Et licet secundum peripateticos longè minoris sint actiuitatis & uirtutis, quam sint qualitates materiales, tamen dicerent Pythagorici, quorum ego Philosophiam in conclusione 24. uoco secretiorem Philosophiā, quia est minus nota, & minus in usu, quod sicut Mathematica sunt formaliora physicis, ita etiam actualiora. & sicut in suo esse minus dependet, ita etiam in suo opere. & ita quod dixi de plus posse eorum, quamuis discordia Pythagoricorum & Peripateticorum sit indifferens ad fidem, tamen non dixi, ut in se & absolutè uerum, sed ut cōsequens ad secretam philosophiam Pythagoricorum modo prædicto intelligendam, quorum etiam sententia est, inter omnia Mathematica, numeros ut formaliores, ita etiam esse actualiores, & inter numeros impares, ternarium. Quia sit primus impar, & primum in unoquoque genere, est perfectissimum in illo genere, & inter numeros pares, denarium qui est omnis numerus, ut patet. ab eo enim ultra numeramus per replicationem, & hoc intendebar, per id, quod dixi de ternario & denario, in Magia naturali. numerus autem etiam efficientiam & uirtutem, tam ad bonum quam ad malum attribuunt doctores catholici. Vnde Hilarius in cōmento suo, super Psalmos inquirendo causam, cur Psalmorum ordo, non sit secundum Historiam, sed sæpè Psalmus, qui prius fuit compositus, posterior in ordine collocatur: sic inquit: Non est aut ignorandum, indiscretum apud Hebræos esse numerum Psalmorum, & sine ordinis annotatione esse conscriptos. non enim illic primus, aut secundus, aut tertius, aut quinquagesimus, aut centesimus prænotantur, sed sine præscriptione aliqua ordinis, in unū permixti sunt. Esdras enim, ut antiquæ traditiones ferunt, in compositos eos, & pro authorum ac temporum diuersitate dispersos, in uolumen unum collegit & retulit. sed 70. seniores secundum Moyse traditionem, ad custodiam legis atque doctrinæ in synagoga manentes, posteaquam illis à rege Ptolemæo transferendæ ex Hebræo in Græcum sermonem, totius legis cura mandata est, spiritali & cœlesti scientia uirtutes Psalmorum intelligentes, in numerum eos atque ordinem redegerunt, singulis quibusque numeris, pro efficientia sua & absolute perfectione perfectorum & efficientium. Psalmorum ordine deputantes. hæc Hilarius ad uerbum. ex quibus apertissimè patet, quod numerus uirtutem dat & efficientiam. Hieronymus quoque contra Iouinianum, infaustum dicit esse numerum 20. in quo seruiuit Iacob, & uenditus est Ioseph, & quem dilexit Esau, in eo quædam munera accipiens,

piens, & in eodem loco laudat denariū dicens, de eius laudibus, se sapius dixisse. Et in eodem lib. cap. 7. dicit, quòd ideo in secunda die, non fuit dictum, & uidit Deus quoniam bonum, quia binarius numerus sit malus: quinimò ex numero binario, sumit argumentum contra bigamos, & propter hoc dicit, omnia animalia immunda, in archam Noë bina ingredi, septena autem quæ sunt munda. Similia centies inuenies apud Basilium, Nazanzenum, Ambrosium, Origenem, Augustinum & alios. Quin Rabanus insignis doctor ecclesie, de numerorū uirtutibus, specialem librum composuit, & obseruare ubique proprietates ipsorum numerorum, inuenies semper ecclesiasticos doctores etiā quandoque, quasi usque ad curiositatem si dici potest, dum nunc ad binarium duo testamenta, duo cherubin, duo charitatis præcepta, duas primas dignitates, duos primos populos referunt. Nunc ternarij mysterium, insuper substantiali diuinitate in triduo sepulchri, in tribus theologicis uirtutibus, in tribus temporibus naturæ, legis, & gratiæ. in tribus statibus perfectionis contemplantur. Nunc non sine mysterio, sed propter occultam etiā ipsius numeri proprietatem esse uolunt, quòd 40. dies Moyses. 40. Helias. 40. Christus ieiunauerit. & per 40. dies post resurrectionē ascenderit, & per 40. horas fuerit apud inferos, & post 40. dies, Ninie quæ est typus figuræ huius mundi subuertetur, et per totidem dies noctesq; pluit super terram Dominus, Magnum item dicunt continere sacramentum, quòd in quinquagenario numero, in quo fit remissio peccatorum: in eodem etiā descenderit spiritus sanctus. Et in eodem numero positus sit Psalmus. Miserere mei Deus. quod maximè notant Hilarius & Origenes. & his per omnia multum concordant mysteria Cabalistarum, qui quinquagenariū numerum attribuunt spiritui sancto, qui spiritus sanctus apud eos, etiā per ignem significatur, in qua forma, & in quo numero dierum descendit super apostolos. Estq; & apud eos spiritus sanctus tertia persona, siue proprietas in diuinis, procedens à prima & à secunda, quæ secunda dicitur sapientia, & procedit à prima, & differt ab utraque solum ratione processione: sicut scilicet id quod procedit, differt ab his à quibus procedit, cum sit tamen per substantiam & essentiam idem cum illis. hæc expressè dicunt Cabalistæ: quorum dicta isti Magistri à me contra Iudæos allata, ut suspecta de fide abominabantur. Vocant autem & eandem tertiam proprietatem poenitentiam, quod concordant modò dictis, ut idem sit numerus attributus Spiritui sancto, qui & poenitiæ sacramento. Vnde & illud possumus colligere, peccatum in spiritum sanctum, propriè peccatum esse in poenitiæ, quod non remittitur in hoc sæculo neque in futuro. sed de his aliàs. Duodenarij etiā secretam aliquam proprietatem, in 12. tribubus Israël, in 12. Apostolis, in 12. lapidibus cœlestis Hierusalem speculantur, credunt etiā, non sine causa neque casu, in denarium numerum co-

incidisse, & præcepta legis, & decem chordas spalternj, & apud Hebræos ut habetur in מדרש תלים Midrasch tilim, cantores Psalmorum decem, qui sunt Adam, Abraham, Melchisedech, Moyses, Asaph, David, Salomon, & tres filij Roræ, quamuis aliter à nostris enumerentur & correspondent decem organa, id est, decem instrumenta, uel decem modi musica, quibus canebantur, sic dicti apud Hebræos נֶסֶף נֵיִם מִיִּמּוֹר שִׁיר, id est, nefa, neym, mifmor, schir, tephilla, beracha, hillel, iedidia, aschre, halleluia, quæ ego obseruaui, sic distinguenda, ut per primum canantur oðæ, secundum idem est quod organum, per tertium Psalmi, per quartum cantica, per quintum orationes, per sextum benedictiones, per septimum laudationes, per octauum gratiarum actiones, per nonum felicitas alicuius: per ultimum laudes Dei tantum. Addas tu & מַשְׁכִּיל Maskill, quo canuntur contemplationes, & erit halleluia quasi eisoph, non ponens in numerum cum alijs, Addunt & decem dies, quibus post ascensum Christi descendit spiritus, & decem cortinas in templo, & similia innumera & infinita, illud dicentes semper, quod nihil casu, sed omnia Deus per suam sapientiam, ut in pondere & mensura, ita in numero disposuit. Taceo quot, & quanta obseruent in nouenario, ut præter Ierarchias angelorum, & nouem beatitudinum gradus, iuxta Moysen etiam longitudinem cubitorum: O gregis Bafan, qui typus est diaboli, non credant esse casualem, & sine mysterio. illud enim obseruantes, quod dominus hora nona clamauit. Nonne etiam in quatuor euangelijs, quatuor fluminibus paradisi, quatuor animalibus Ezechielis, quaternarij perfectionem considerant? & senarij, in sex diebus creationis mundi, & in sex ætatibus, siue septima sit futura uita: ut uult Augustinus siue octaua ut Hieronymus. Quin & illud non prætermittit, quod dominus sexta feria passus est. Quid de septenario? cui magna dicerent attentione dignum, quod die septima Dominus, quieuit, quod septem dona spiritus sancti. & in Apocalypsi septem signacula libri, septem cornua, septem oculi, septem angeli, septem ecclesiæ, septem candelabra, septem stellæ, septem spiritus nequiores, & septem nequitia apud Salomonem. & septies in die Deo canit David propheta. Quartum decimum autem numerum ita uidimus obseruatum à Matthæo, ut ad hoc, quod posset eum ubique in Generationibus Christi retinere, nonnullas etiam generationes prætermiserit. De medicis, de Astrologis, de Philosophis maximè Platonis & Pythagorici nihil affero, sed solum de nostris Ecclesiasticis doctoribus. Cum de hoc agatur, utrum credere esse proprietates in numeris, & uirtutes aliquas naturales aliquo modo ueritati fidei catholicæ repugnet. quas cum uideamus etiam, ut dixi, fortasse usque ad curiositatem à Catholicis authoribus obseruatas, nihil est amplius cur dubitemus non esse talem opinionem pro hæretica rescienda.

reijciendam. Cum ergo in conclusionibus meis de figuris, de numeris loquor, non loquor quantum ad superstitiosum usum suum, per pacta & conuentiones cum dæmonibus, quia hæc omnia reprobaui, in prima conclusione mea: similiter de nominibus quod habeant aliquam actiuitatem naturalem, etiam notum est omnibus. quam quidem actiuitatem naturalem, non habent, ut significatiua sunt ad placitum, sed ut sunt in se quædam res naturales, ideo dixi, nomina illa habere uirtutem in Magia naturali, non ut significatiua sunt, nisi fortè essent aliqua, quibus significatio esset naturalis, sicut Stoici dicunt de omnibus nominibus, quibus ut aduersantur Peripatetici, ita Plato in Cratilo assentitur, de his quæ sunt rectè imposita, Origenes autè de Hebraicis hoc sentit, & ideo dicit, quod quædam nomina Hebraicis in sacris literis, sicut Osanna, Sabaoth: hallesluia & similia fuerunt sic reseruata, & non mutata in aliam linguam in qua non retinuissent suam naturalem significationem, & consequenter uirtutem. & hoc solum intendebar dicere, dum comparabam nomina significatiua non significatiuis, & nomina Hebraica alijs in sua efficacia in Magia naturali. &c. Volo autem & aliquid dicere latius de ista Cabala, quanquam & supra, in prima parte Apologiæ nostræ multa dixerimus. sed illa forte non magis ab istis Magistris intelligentur, quàm intelligantur barbara ab eruditis. quare & hic aliquid secum hoc, Parisiensi stylo, dicemus de ista Cabala: horrendum enim istis patribus uideatur hoc nomen, & ex ipso penè sono timendum, ita ut fortè sint ex ipsis, cui cabalistas non homines, sed hircoceros potius uel centaurum, uel omnino monstruosum aliquid esse suspicentur. quinimò audi rem ridiculam, cum semel quidam ex eis interrogaretur, quid esset ista Cabala? Respondit ille, fuisse perfidum quendam hominem & diabolicum, qui dictus est Cabala. & hunc multa contra Christum scripsisse, inde sequaces eius dictos Cabalistas: Quis quæso hic risum teneat? est ergo sciendum opinionem esse non solum Rabi Eliazar: Rabi Moysis de Ægypto, Rabi Simeon Benlagis, Rabi Ismahel, & Rabi Iodam, & Rabi Nachinan, & aliorum quamplurimum ex sapientibus Hebræorum, sed nostrorum etiam Doctorum, ut infra ostendam, præter legem, quam Deus dedit Moyse in monte, & quam ille quinque libris contentam. scriptam reliquit, reuelatam quoque fuisse eidem Moyse, ab ipso Deo, ueram legis expositionem, cum manifestatione omnium mysteriorum & secretorum, quæ sub cortice & rudi facie uerborum legis continerentur. denique duplicem accepisse legem Moysen, in monte, literalem & spiritualem, illam scripsisse, & ex præcepto Dei populo communicasse, de hac uerò mandatum ei à Deo, ne ipsam scriberet, sed sapientibus solum qui erant septuaginta communibus caret, quos idem Moyses ex præcepto Dei elegerat ad custodiendum

legem, eisq; itidem præciperet, ne eam scriberent, sed successoribus suis uiua uoce reuelarent, tum & illi alijs & sic ordine perpetuo. Ex quo modo tradendi istam scientiam per successiuam, scilicet receptionē, unius ab altero dicta est ipsa scientia, scientia Cabalæ, quod idem est, quod scientia receptionis, quia idem significat Cabala apud Hebræos, quod apud nos receptio. Fuerunt autem postea hæc mysteria literis mandata, tempore & causa infra dicendis, & illi libri dicti sunt libri Cabalæ, in quibus libris, multa imò penè omnia inueniuntur consona fidei nostræ. Fuerunt enim & ab ore Dei traditi, & à ludæis ante Christum scripti, quo tempore nulla passione moueri poterant, ad uiciandam uel corrumpendam ipsam ueritatem. Ex istis libris & authoribus huius scientiæ, ego multas posui conclusiones, ad confirmationem fidei nostræ contra ludæos, quas cum isti Magistri fortè non benè considerassent, suspectas esse dixerunt in fide, & & iudaicam perfidiam sapientes, quod tamen posteaquam intellexerunt, quid esset Cabala, multos ex eis puduit dixisse, Quòd autem ita sit, ut supra diximus, quòd Deus Moyse præter literalem legem, quam ipse scripsit, dederit etiam & reuelauerit mysteria in lege contenta, habeo ex nostris quinque testes, Esdram, Paulum, Origenem, Hilarium, & Euangelium. Primo enim habemus hoc ex textu 4. Esdræ 14. apud quem loquens dominus sic inquit: Reuelans reuelatus sum super rubrū, & locutus sum Moyse, quando populus meus seruebat in Ægypto, & misi eum, & eduxi eum de Ægypto, & adduxi eum super montem Synai, & detinebam eum apud me diebus multis, & enarraui ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & finem, & præcepi ei dicens: Hæc in palam facies uerba, & hæc abscondes. Secundo habemus authoritatem Origenis (cuius testimonium in his in quibus ab Ecclesia recipitur est ualidissimum, quia ubi benè nemo melius) hic ergo super illud Pauli ad Roman. 3. Quid ergo amplius uideo, aut quæ utilitas circumcisionis, multū per omnē modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei, dicit Origenes, Considerandum est, quia non dixerit literas esse creditas, sed eloquia Dei. Ex quo dicto Origenis habes, quòd præter literalem legē aliud quid traditum fuit ludæis, quod hic uocat Paulus eloquia Dei. Literas enim, id est, literalem legem eis fuisse traditam, nemo negat, sed non imputatur eis ad prærogatiuam, quia litera per se occidit, & nisi adsit spiritus uiuificans, omniū per se est res mortua. Sed præter has literas tradita sunt eis eloquia Dei, de quibus meritò gloriuntur, quæ nihil aliud sunt quàm, quòd apud Hebræos dicitur Cabala, id est, uerus legis sensus ab ore Dei acceptus: unde & apud Hebræos quandoq; uocatur, *קבלה* quod idē est, quòd lex de ore nata. quæ propter illam successiuam receptionem, deinde dicta fuit Cabala. Et q̄ istam scientiam deinde Moyse, iam à Deo acceptam 70. senioribus tantū cōmunicaret, apertè testatur Hilarius, qui in ex-

in expositione Psalmi secundi. Quare fremuerunt gentes, &c. sic scribit. Erat autem iam à Moyse ante institutum, in omni synagoga 70. esse doctores: nam idem Moyse, quamuis ueteris testamenti uerba, in literis condidisse, tamē separatim quædam ex occultis legis secretiora mysteria, 70. senioribus, qui doctores deinceps manerent, intimauerat. cuius doctrinæ etiam Dominus in Euangelij meminit, dicens: Super cathedram Moyse sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergo quæcunq; dixerint uobis facite & seruate: secūdm uerò facta eorum nolite facere. doctrina uerò eorum, mansit in posterum. hæc Hilarius ad uerbum. ecce quòd Hilarius expresse testatur, fuisse præter legem scriptam, doctrinam quandam aliam secretiorē, quam Moyse ipsis 70. sapientibus intimabat. Quod autem et ista secretior & uerior de mysterijs legis expositio, omnibus passim non publicaretur, sed solum Moyse specialiter à Deo, & ab eo alijs tantum 70. sapientibus fuerit reuelata, testatur etiā Origenes in loco præallegato sic dicens: de Moyse prophetisq; & cæteris horum similibus, hæc intelligenda sunt dici, quibus sunt credita eloquia Dei: adde, & si quis apud eos sapiens & intelligens auditor, & mirabilis consiliarius fuit. hæc Origenes. Per hos autem mirabiles consiliarios illi intelliguntur, quos uocant Hebræi Sene drim, id est 70. illos seniores quos elegit Moyse ex præcepto Domini, quorum locum mihi uidentur tenere Cardinales in nostra ecclesia, & ad imitationem numeri illorum 70. seniorum (ut nunc declarabimus) fuerūt redacta mysteria Cabalæ in 70. libros principales tempore Esdræ. Vsq; enim ad tempus Esdræ, de ista doctrina nihil erat scriptum, sed solum (ut dixi) per successiuam receptionem tradebatur, unde Cabalisticè nomen accepit. Postquam autem à Babylonica captiuitate restituti fuerunt per Cyrum, et sub Zorobabel instauratum fuit templum, tunc Esdras, qui fuit præfectus synagogæ, postquam reparauit legem scriptam Moyse, & correxit testamentum uetus. Voluit etiam ut ista secreta Dei eloquia, quæ usq; ad illud tempus scripta non fuerant, scriberentur. & hoc quia propter captiuitatem gentis non poterant seruare illum ordinem tradendi sibi illam doctrinam per manus, & merito erat dubitandum, ne propter dispersionem eorum, si non inueniebantur scripta tandem perirent. Statuit ergo Esdras, ut scriberentur adhibitis ad hoc specialiter notarijs, & quia erant 70. seniores siue consiliarij, inter quos erat hæc doctrina, iussit ut redigerentur omnia illa secreta in 70. uolumina principalia, quæ tamen deinde, etiam non nisi sapientibus communicarentur. & hoc est quod apud Esdram legitur his uerbis. Exactis 40. diebus, locutus est altissimus dicens: Priora quæ scripsisti in palàm pone, legant digni indigni, nouissimos autem 70. libros cōseruabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo. In his enim est uera intellectus & sapientiæ fons, & scientiæ flumen, & sic feci. hæc

hæc Esdras ad uerbum. Habetur autem de isto Concilio, in quo fuerunt scripti isti libri mentio lata & diffusa, apud Hebræos in libro qui dicitur Sederolam, id est, Liber sæculorum, ubi habetur qui sederunt in concilio, & denique totius concilij gesta & ordo, ex quibus omnib. satis patere potest, non esse confictum à me quòd præter legem scriptam, Moyse ueram quopq; legis expositionē à Deo acceperit, & quòd illa deinceps per successionem à Moyse 70. senioribus, & ab illis alijs suis successoribus fuerit reuelata. Vnde & nomen accepit, ut diceretur Cabalistica, & tempore Esdræ in plures libros fuerit redacta, qui dicuntur libri Cabalæ. quos ego libros summa impensa mihi conquisitos (neque enim eos Hebræi Latinis nostris cōmunicare uolunt) cum diligenter perlegerim, inueniens ibi multa, imò penè omnia cōsona fidei nostræ, uisum est mihi habere posse Christianos, unde Iudæos suis telis confodiant, cum ab eis authoritas Cabalistarum quos habēt in magno honore & reuerentia negari non possit. Est autem ulterius sciendum, quòd ista expositio Bibliæ proportionatur modo exponendi bibliā, qui apud nos dicitur Anagogicus: sicut enim apud nos est quadruplex modus exponendi Bibliam, literalis, mysticus siue allegoricus, tropologicus & anagogicus. Ita est & apud Hebræos. literalis apud eos dicitur Pesat, quemadmodum tenent apud eos Rabi Salamon, Chemoy & similes. allegoricus Midras, unde sæpe apud eos audies Midras ruth, Midrastillym, Midras coëleth, id est, expositio per Midras, id est mystica super Ruth, super psalmos. super ecclesiasten: & sic de alijs. & istum modum sequuntur maximè doctores Talmutici. Tropologicus dicitur Sechel, quem sequuntur Abraham Abnazara, ubi literaliter non exponit; & Leui Bengerson & multi alijs, & ante omnes Rabi Moses Aegyptius. Anagogicus dicitur Cabala, & hoc quia illa expositio quæ dicitur ore Dei tradita Moyse, & accepta per successionem, modo prædicto, quasi semper sensum sequitur Anagogicum. qui etiam inter omnes est sublimior & diuinior, sursum nos ducens à terrenis ad cœlestia, à sensibilibus ad intelligibilia, à temporalibus ad æterna, ab infimis ad suprema, ab humanis ad diuina, à corporalibus ad spiritualia: & hinc est, quòd ualidissima inde argumenta habentur contra Iudæos, quia discordia quæ est inter eos & nos, ut maximè patet ex epistolis Pauli, hinc tota præcipuè dependet, quòd ipsi sequuntur literam occidentem, nos autem spiritum uiuificantem: quod unico exemplo sufficiat nunc declarasse. Nam cum eis in eis prophetijs promittitur, quòd Melsias eos liberabit de captiuitate, & adducet in terram promissionis, & in Hierusalem, & in templo gaudebunt & congregabuntur: ipsi hæc literaliter intelligentes, dici de captiuitate mundana, & de terra promissionis, quæ est Iudæa terrestris, similiter de materiali ciuitate Hierusalem & templo, non possunt credere illum fuisse

fuisse Mefsiam, per quem eiekti sunt de illa terra promissionis, & ciuitas destructa, & dirutum fuit templum. Quod si uoluerint simul cum Cabalisticis anagogicè exponendo scripturam intelligere, illa de cœlesti Hierusalem, de captiuitate spirituali, de cœlesti terra uiuentium cognoscant, & confiteantur necesse est, illum uerum fuisse Mefsiam, per quem totus penè orbis, de manu dæmonis, cui per idolatriam seruiebat, fuit liberatus. quem fore effectum præcipuum aduentus Christi, ipsorum Cabalistarum firma est opinio. ita cognosceretur esse de omnibus alijs, si conclusionum mearum Cabalisticarum probationes uiderentur, nullum esse scilicet penè articulum, in quo nobiscum Iudæi per Cabalistarum auctoritatem sentire non cogantur. At statim insurgunt isti patres, & cur omnes Iudæi non fiunt Christiani, & cur Augustinus & Hieronymus & alij doctores Ecclesiæ huius doctrinæ, non meminerunt: Miror de sapientia istorum patrum, & quæso dicat mihi ipsi, uera fuerint ne miracula Christi, an nostris falsò conficta? Si uera dicunt, dicant & mihi, Cur tunc nō omnes Iudæi facti sunt Christiani? nam etiam si Cabalistas ipsos præsupponamus eadem penitus scribere, quæ Augustinus scribit, dubitandum tamen non est, maioris fuisse efficaciam miracula uiuentis Christi, ante eorum oculos quotiæ die facta, quàm auctoritatem cuiuscūq; authoris, quanquam apud eos maximè authetici. Sciant autem prohibitum Iudæis legere illos libros, antequam attigerint annum quadragesimum suæ ætatis, & si quando legunt & non credunt, sicut & in Christum ipsum, quem uiderunt non crediderunt, dico cum Origene, quod facti sunt de illis qui legunt & non intelligunt, legunt & non credunt. Obscuratum est enim insipiens cor eorum. & sicut de illis eloquijs Dei, quæ supra declarauimus esse istam Cabalisticam traditionem, dicit Paulus in hunc modum. Quid enim si quidam illorum non crediderunt, nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? absit. Est enim Deus uerax: omnis autem homo mendax: Ita & nos dicamus, quid si multi non credunt, nunquid illorum incredulitas huius scientiæ ueritatem & nobilitatem euacuat? absit. sunt autem maximè digni Christiani hac scientia, quia sicut ipsa est lex spiritualis non carnalis, ita nos spirituales sumus Israëlita, non carnales. pertinet autem lex spiritualis ad eum, qui iuxta Paulum in abscondito uidens est, non ad eum qui in manifesto. Quod autem dicant se mirari doctores Ecclesiæ de ista doctrina nunquam fecisse mentionem, satis nos supra ostendimus, & Hilarium & Origenem, & Eisdram, & iuxta hos Paulum & Euangelium huius scientiæ meminisse. Est autem & aduertendum, quod nunquam inuenies aut rarissimè doctorem aliquem, ex nostris, loquor de antiquis, aliquem ex Hebræis nominatim allegantem, sed in uniuersali tantum uidebis dicentes. Sic dicunt Hebræi. Hæc est sententia Hebræorum. & ego quidem, non memini me hoc nisi semel inuenisse apud Origenem, qui allegat Huillum

Huillum patriarcham coætaneum suum, quare nihil mirum, si & authores Cabalæ ab eis nunquam audias nominatim allegari. Verum cum de Hebræorum testimonio uideamus, quandoq; doctores nostros ita confidere, ut sicut noster Hieronymus dicit: Cum uolunt approbare quod dicunt, Eusebius maximè, Origenes & Clemens, & quam plures alij. ad Hebræos se semper referunt dicentes. Referebat mihi Hebræus, Audiui ab Hebræo. Hebræorum ista sententia est. Et ipse Hieronymus etiam eos. Magistros uocet dicens, Hæc est sententia Magistrorum. nihil dubitandum est de doctoribus Cabalæ, eos intelligere, quod euidenti ratione potest demonstrari, est enim omnis schola Hebræorum in tres sectas diuisa: in philosophos, in Cabalistas & in Talmuticos. Talmuticos allegari ab antiquis doctoribus nostris, non est credendū, tum quia Clemens & multi alij, qui Hebræos allegant, fuerint ante compositionem ipsius Talmut, quæ fuit post Christi mortem, plus quàm per 150. annos, tum quia doctrina Talmutica est totaliter contra nos, conficta ab ipsis Hebræis iam contra Christianos pugnantibus, quare illi doctrinæ talem honorem non detulissent nostri, ut tunc maximè aliquid dictum ab eis firmum putarent, cum Iudæorum testimonio corroboratur. Philosophos pariter certum est eos non allegare, quia & isti qui, scilicet secundum philosophiam exponere ceperunt Bibliam ceperūt, à modico tempore. Primus enim fuit Rabbi Moyses de Aegypto, quo adhuc uiuente floruit Auerrois Cordubensis. nondum autem fluxerunt trecenti anni à morte Auerrois. Relinquitur ergo, ut hæc Hebræorum doctrina, cui doctores Catholici ex Hieronymi testimonio tantum deferunt, & quam adeò approbant, sit illa, quam ipsimet nostri doctores fatentur, & credunt à Deo Moyse, & à Moyse per successionem alijs sapientibus fuisse reuelatum, & est illa quæ ex hoc modo tradendi, dicitur Cabala, quam sæpè etiam uideo à nostris authoribus, hoc modo designari, dicendo: Ut dicit antiqua traditio. Hæc est primæ & uera Cabala, de qua credo me primum apud Latinos explicitam fecisse mentionem, & est illa, qua ego uxor in meis conclusionibus, quas cum expressè ponam contra Hebræos, ad confirmationem fidei nostræ, nescio quomodo isti Magistri habere potuerūt pro suspectis in fide. Verū quia iste modus tradendi per successionem, qui dicitur Cabalisticus uidet conuenire unicuique rei secretæ & mysticæ, hinc est quod usurparunt Hebræi, ut unam quamque scientiam, quæ apud eos habeatur profecreta & abscondita, Cabalam uocent, & unumquodque scibile, quod per uiam occultam alicunde habeatur, dicatur haberi per uiam Cabalæ. In uniuersali autem duas scientias, hoc etiam nomine honorificarunt, unā quæ dicitur ars combinandi, & est modus quidam procedendi in scientijs, & est simile quid, sicut apud nostros dicitur ars Raymundi, licet fortè diuerso modo procedant. Aliam quæ est de uirtutibus rerum superiorum, quæ sunt supra lunam, & est pars

est pars Magiæ naturalis suprema. Vtque istarum apud Hebræos etiam dicitur Cabala, propter rationem iam dictam, et de utraque istarum etiam aliquando fecimus mentionem in conclusionibus nostris: Illa enim ars combinandi, est quam ego in conclusionibus meis uoco, Alphabetariam reuolutionem. est ista quæ de uirtutibus rerum superiorum, quæ uno modo potest capi, ut pars Magiæ naturalis, alio modo, ut res distincta ab ea: est illa de qua loquor in præsentī conclusionē, dicens: Quod adiuuat nos in cognitione diuinitatis Christi ad modum iam declaratum, & licet istis duabus scientiis nomen Cabalæ, ex primaria & propria impositione non conueniat, transumptiuè tamen potuit eis applicari. Verum sicut, cū olim Magi tantum dicerentur Sapientes Necromantes, deinde & diabolici uiri, Sapientis sibi falso nomen uendicantes, Magos se uocauerūt, ita & quidam apud Hebræos, res diuinas falsis & uanis superstitionibus polluentes, imò in rei ueritate, quasi nihil à Necromantibus differentes, dixerunt se habere secreta Dei nomina, & uirtutes quib. dæmones ligarent, & miracula facerent, & Christum non alia uia fecisse miracula. & isti falso sibi Cabalistarum nomen uendicauerunt, dicentes, artem suam esse illam ueram Cabalam quam reuelauit Deus Moyſi. sicut etiam dicunt Necromantes, quod illas suas incantationes & bestialitates habuerūt à Salomone & ab Adam & ab Henoch, & à similibus. hanc autem falso uocatam Cabalam, non solum ego non approbaui in conclusionibus meis aut sequutus sum, sed expressè reprobauī, ponens conclusionem specialem de directo contra istam, quæ dicit quod miracula Christi non potuerunt fieri per uiam Cabalæ. Hæc sufficiant de præsentī conclusionē, quæ specialem librum exigerit, si quid sit naturalis Magia, quid Cabala exacte uellemus declarare. hic sufficit ostendisse, nihil contineri in eis, quod Catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE EYCHASTIÆ sacramento disputatio.

Siteneatur communis uia, de possibilitate suppositionis, respectu cuiuscunque creaturæ: Dico quod sine conuersione substantiæ panis in corpus Christi, uel paneitatis annihilatione, fieri potest, ut in altari sit corpus Christi secundum ueritatem sacramenti, quod sit dictum, loquendo de possibili non de sic esse. Per hanc conclusionem, non intendō dicere, quod panis nō conuertatur in corpus Christi, & quod de facto sit corpus Christi in sacramento, de facto instituto à Christo, aut illius sacramenti ueritas actualis, sit præsentialitas corporis Christi ad panem de facto assumptum, uel suppositum à uerbo. Ista enim de inesse, reñcio expressè in fine conclusionis, ibi quod sit dictum, de possibili, non de sic esse. ubi Li possibile referre uolo: non solum ad dictum præcedens de suppositione panis à Christo, sed ad ueritatem sacramenti Eucharistiæ, &

Q etiam

etiam ad ipsum sacramentum, imò etiam ad præsentiam corporis Christi simul cum pane assumptio. ita quòd forsan non esset necessarium, quod uirtute istius assumptionis panis, à uerbo incarnato esset corpus Christi quod iam assumpsit de uirgine cum pane: sed tamen possibile est, quòd in altari esset simul cum pane, si esset assumptus à Christo. Loquor igitur in præfenti cōclusionē, De sacramēto possibili & possibili eius ueritate, & possibili præsentia corporis Christi, simul cū isto pane assumptibili. Ideò miror, quod dānata sit præsens conclusio pro erronea, ex eo quod prædicta sint falsa de sacramento Eucharistiæ iam instituto, de quo dicunt me loqui, cum tamē de possibili sacramēto, & possibili eius ueritate expressè loqui profitear in conclusione. Attentius igitur considerent uerba cōclusionis, an tequam damnent conclusionem tam expressè refellentem sensum quem damnant, imò cōsiderent, quòd determinatio sua malè potest defendi ab errore, quia si sic esset, quòd conclusio uellet saluare ueritatem sacramenti, secundum institutionē Christi quā tenet ecclesia, ut ipsi dicunt, tunc non solum est erronea, sed simpliciter hæretica. si autem sensus cōclusionis est ille per me explicatus, nō solum non erronea in fide, sed imò est erroneum dicere oppositum. Multa enim sunt, quæ de sic esse sunt hæretica, quorum oppositum de possibili esset hæreticum, sicut dicere patrem incarnatum de sic esse est hæreticum: patrem autem posse incarnari non solum non est hæreticum, sed hæreticum est eius oppositum: & hæc sufficiant pro declaratione conclusionis & defensione eius. Sed nos scholasticæ exercitationis gratia, relinquentes conclusionem meam uideamus, an hoc sit uerum, Quòd possit per alium modum saluari, Corpus Christi posse esse in altari, quàm per conuersionē panis in ipsum, scilicet per substantiationem paneitatis, in diuino supposito, una cū humanitate assumpta: ita quòd esset unum suppositum in tribus naturis, scilicet Deitate, Humanitate & Paneitate. & ratione suppositi, esset prædicatio cuiuslibet naturæ in concretionē, ad suppositum sumptæ de alia. & communicatio idiomatum Deus est panis & homo, & e conuerso. & Christus homo est in altari, sicut Christus panis est in altari: & sic de consimilibus. & hoc esset sacramentaliter siue uirtute sacramenti, si uirtus ad hoc esset data diuinitus uerbo sacramentali, nec intromittamus nos, utrū ad hoc sufficeret uerbū istud, cum prædicta uirtute, hoc est corpus meum. uel aliquid aliud requireretur. Et primò pro parte affirmatiua arguitur, quòd hoc sit tenendum, quia uidetur Damascenus hoc tenere de facto, hoc scilicet sacramentum esse per assumptionem. Sic enim dicit, nunc interrogatus, qualiter panis corpus Christi sit, & uinum & aqua sanguis Christi, dico tibi & ego, spiritus sanctus superueniet, & hoc facit, quod est super rationem & intellectū: panis autem & uinum assumuntur, & infra ibidem, & quemadmodū in baptisate, quia cōsuetudo hominibus aqua lauare, & oleo ungi, iugauit Deus aquam

aquam & gratiam spiritus sancti, & fecit idem latiacrum regenerationis, ita quia consuetudo hominibus panem & uinum comedere & bibere, iugauit eis Deus deitatem, & facit ea corpus & sanguinem eius. & infra eodem capite loquens de hoc altaris sacramento, Carbonē uidit Esajas, carbonē autem lignum simplex non est, sed unitum igni, ita & panis, cōmunionis, non panis simplex est, sed unitus deitati. Dionysius autem de ecclesiastica Hierarchia 3. capite uocat istud sacramentum assumptionem. Quod ergo isti doctores dicere uidetur, de sic esse, multo magis potest teneri de possibili. Secundo arguitur, quia cum secundum Augustinum ad Volufranum, in rebus mirabilibus, tota ratio facti, sit potentia facientis, sic artare hoc mirabile sacramentū, ad determinatū defensionis modū, qui ex canone scripturæ aut Ecclesiæ determinatione non habeat expressus, est diuinam potentiā artare, ad intellectus nostri capacitatem: quod est periculosum, & contra Augustinum ibidem dicentem hoc. Si ratio quæritur, non erit mirabile: si exemplum ponitur, non erit singulare: demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse. Tertio arguit, quia illud cuius oppositum, etiam de in esse nō habetur euidenter ex dictis sanctorum, multo magis potest teneri de possibili: sed oppositū huius, quod de facto remaneat paneitas in altari substantiata à supposito diuino, non habet uidetur ex dictis sanctorū, ergo, &c. Probatur, quia illud Gregorij in Omelia Pascali dicentis: Species & similitudo illarū, uocabula sunt rerū, quæ ante fuerūt scilicet Panis & uini: hoc quod ante fuerunt exponit, tenentes opinionem quæ ante fuerunt sola, nunc aut non sunt sola, quia ibi latet corpus Christi. Item illud Ambrosij, Quod uirtus Dei, quæ creaturas ex nihilo creat, hic creaturas mutat: & aliæ, quæ dicunt panem & uinum non remanere post consecrationem, sed conuerti, sic exponentur, quod panis non remanet qui panis fuit, licet eadem sit paneitas: & hoc propter aliud suppositum. Hæc autem dictio panis, dicit suppositum in natura paneitatis, & hoc nō remanet. multum autem interest dicere, quod remaneat paneitas in diuino supposito hypostatizata, & quod remaneat paneitas in proprio supposito, quia hoc secundo modo non fieret cōmunicatio idiomatum, quæ sit primo modo. has autem authoritates, omnino ego, credo esse contra sic ponentes de facto, & de sic esse, & non de possibili tantum. Quarto sic arguitur: Ista opinio approbatur, de sic esse, in confessione Berengarij approbata per Papam Nicolaum Romæ, coram 114. episcopis: ergo multo magis potest teneri de possibili, antecedens sic deducit. Quia Berengarius confitetur, post consecrationem non solum sacramentū, sed etiam uerum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse in altari, & sensualiter non solum sacramentaliter: sed in ueritate, manibus sacerdotum tractari, frangi & fidelium dentibus atteri. quæ uerba, uident non posse planē accipi in sensu dato & expedito, qualis debet esse uerborū cō-

fessionis, sic solenniter approbatæ, nisi per substantiationem paneitatis in
 supposito Dei, cum corpore Christi, modo prædicto. Ita quod sit idem cor-
 pus Christi hominis & panis, & ita sit integrum inquantum corpus homi-
 nis, & atteratur inquantum panis, sicut Christus in Cruce moriebatur & ui-
 uebat, sed hoc ut homo, & illud inquantum Deus. Et quod quidam ita ac-
 ceperint uerba prædictæ confessionis, patet per Magistrum sententiarum. 4.
 libro di. 7. Cuius uerba sunt hæc. Alij tradunt corpus Christi essentiali-
 ter frangi, & diuidi, & tamē integrum & incorruptibile existere, quod se col-
 ligere asserunt, ex confessione Berengarii, qui confessus est coram Nicolao
 Papa & pluribus episcopis, panem & uinum quæ in altari ponunt, post con-
 secrationē, non solum sacramentum, sed etiā uerum corpus & sanguinem Chri-
 sti esse, & sensualiter, non solum in sacramento, sed etiā in ueritate, manib.
 sacerdotum tractari & frangi, & fidelium dentibus atteri. Ecce quod cōfes-
 sio Berengarii attentata & examinata per Ecclesiam, continet corpus Chri-
 sti, non in sacramēto tantum, sed in ueritate dentibus fidelium atteri, quod pla-
 ne acceptum, ueritatem haberet per communicationē idiomatum, quia atte-
 ritur dentibus, secundum paneitatem, & integrum manet secundum huma-
 nitatem. Quod si aliquis uelit exponere dictā confessionem dicens, quod Li
 in ueritate, & nō in sacramento tantum, refert ad immediatum uerbum tantum,
 scilicet manib. sacerdotum tractari, & sequentia uerba ad species, siue ad ex-
 terius sacramentum, sub quo fracto & attrito corpus Christi integrum sumi-
 tur, uidet quod non accipiatur uerba cōfessionis planē ut iacent, & ut de
 plano sonant, cum tamen uerba confessionis sic examinata debeant accipi,
 absque expositione uiolenta & extorsione, secundum sensum quē in aperto fa-
 ciunt, sed contra arguitur ad oppositum: quia ista opinio de remanētia sub-
 stantiæ panis, in altari, est dānata ab Ecclesia: ergo uitanda ut hæretica. res-
 pondetur secundum sic opinantes ad hoc primo, Quod damnata est, de sic
 esse, nō de possibili. secundum quod opinio dānata, differt ab ista, quæ ponit
 paneitatem remanere hypostatizatam a uerbo homine. Illa enim ponit post
 consecrationē plura supposita, hominis, Christi & panis. hæc unum suppo-
 situm in tribus naturis, sicut in diuinis est una natura in tribus suppositis.
 illa ponit substantiā panis manere post consecrationē, hæc uero non per
 modum substantiæ, sed per modum accidentis, sicut est de humanitate as-
 sumpta, illa ponit panem & uinum remanere, hæc uero nō, sed alium panem,
 licet sit eadem paneitas. Ex illa sequitur corpus Christi non posse esse
 in altari ueraciter sub sacramēto, cum panis in nullo mutetur. ex hac uero
 nō, cum ponit panem mutari, & etiā paneitatem, quo ad esse, ex illa non ue-
 rificatur quod panis sit corpus Christi, cum sint duo supposita. ex hac uero
 uerificatur, propter unitatem suppositi quod est, unum in duabus naturis.
 ex illa sequitur quod quicquid est in hoc sacramento, non est adorandum la-
 tria, cum sint duo supposita Christi & panis, hæc uero ponit unica adora-
 tione

tionem adorari, quicquid est sub sacramēto propter unitatem suppositi. Secundo arguitur, Quod nullo modo potest saluari. Quod per illum modum, possit corpus Christi esse in altari, quia cū quæritur, Vtrum corpus Christi possit esse in altari &c. non intelligitur de corpore, quod Christus est, & accipitur pro genere, sed intelligitur de corpore, quod est pars, & non prædicatur de homine in recto. tale autem corpus, quod est pars, non communicat idioma naturæ coassumptæ, neque supposito, neque econtrā. Licet enim Deus sit homo, & econtrā: nō tamen Deus est caput Christi & econtrā: & licet Christus homo sit ubique, ratione suppositi: nō tamen caput Christi hominis est ubique: quia partes naturæ assumptæ, nō cōmunicant idiomata supposito, nec de est prædicantur uel econtrā. Quamuis ergo paneitas assumatur à uerbo, unā cum corporeitate, non tamen dicatur, quod corpus Christi est panis, uel quod corpus Christi sit in altari, si panis est in altari, licet dici posset et uerificari, quod panis sit corpus, quod Christus est secundum quod accipitur ut genus. Quod autem aliter non accipiatur, in quæstione & in sacramento apparet, tum quia corpus, genus quod dicitur, in recto de Christo non dicitur corpus Christi, sicut animal, uel homo quod Christus est: non dicitur homo uel animal Christi: tum quia forma uerborum in qua institutum est hoc sacramentū est hæc: Hoc est corpus meum. constat autem, quod ueritas illius uerbi, non saluatur de corpore, quod est genus. Animal enim, quod de me in recto prædicatur, non est animal meum, sed animal quod ego sum: tum quia sit in triduo mortis Christi fuisset consecratum, fuisset in altari nō corpus genus, sed corpus pars tantum. Corpus enim est corpus animatum, quod tūc non erat. igitur corpus Christi, ut hic quæritur, & de quo agitur in sacramento, est corpus pars tantum, quod non prædicatur de pane, uel Deo, uel homine: nec enim communicat idiomata ceterarum naturarum. non ergo esset uerum dicere, quod corpus Christi, esset in altari modo prædicto, ratione panis uel suppositi. Præterea dato, quod ratione dictæ substantificationis, in uno supposito, panis esset corpus: non tamē, ubi panis in altari, ibi corpus Christi: sed panis in altari erit corpus Christi in cœlo, sicut in triduo, anima & corpus erāt substantiata in supposito: nec tamē propter hoc anima erat in sepulchro cum corpore, nec corpus in inferno cū anima. Præterea si esset substantificatio ista, ipsa terminaret ad illud, ad quod dicimus conuersionem panis terminari: hoc autem est corpus Christi, ad quod terminari nō potest substantificatio naturæ alienæ, hoc enim soli supposito increato est proprium, secundum communem uiam. ergo non potest fieri substantificatio paneitas in supposito alterius naturæ in hoc sacramento. Item sic arguitur, quia secundum prædictum modum substantificationis paneitatis in uerbo una cum corpore Christi dudum assumpto, non incipiet corpus esse in altari, sed aliquid de nouo incipiet esse corpus Christi.

sti, si autem non incipit cum prius non fuerit, sequitur, quòd non erit in al-
 tari. Item arguitur quòd licet posset suppositum uerbi assumere paneita-
 tem, quam assumendo crearet, sicut de humanitate Christi tenemus, tamen
 nō potest assumere paneitatem existētem in proprio supposito, quia hoc
 esset paneitatē corrūpere non assumere. Præterea uidetur quòd non pos-
 sit conferri uirtus uerbo, respectu unionis paneitatis ad uerbum, quia ma-
 ioris difficultatis est, assumptio paneitatis in supposito uerbi, quàm crea-
 tio: eò, quòd magis distat esse diuinum, à natura paneitatis, cui diciť com-
 municari in assumptione, quàm ens à non ente: & tamen nō potest com-
 municari creaturæ uirtus ad creationem, operando uel cooperando. ergo
 nec ad assumptionem. Confirmatur autoritate sancti Thomæ in 3. qui di-
 cit, Quòd ad unionē creatura cooperari nō potest. Præterea illo dato, post
 sumptionem sacramenti, sacerdos non esset ieiunus, & non esset ibi cibus
 spiritalis tātum, sed etiam corporalis, quod est contra dignitatem sacra-
 menti. Item Christus aliquid dimitteret, postquam assumpsisset in unita-
 te suppositi, quia assumeret paneitatem, quam dimitteret pane cōuerso in
 membra. Ad ista autem sic forte diceret primò, saluando hoc dictū, Quòd
 sine confelsione panis in corpus Christi potest fieri, ut in altari sit corpus
 Christi modo prædicto, per substantificationē paneitatis in uerbo, unā cū
 humanitate dudum assumpta de corpore: ut est genus, non ut est pars, &
 ita de corpore, quod est Christus, & sumitur à corporeitate, quæ est natu-
 ra, & est prædicabilis in recto. Et cū arguitur, quod de corpore ut genus,
 nō diceretur corpus Christi, dicitur qđ imò: sicut etiam dicitur creatura sa-
 lis, id est, quæ est sal, & uerbum Dei, id est, quod est Deus: sicut cū dicitur,
 Verbo Domini, id est, uerbo, quòd est Deus, cœli firmati sunt. & dicimus
 substantiā materię manere, per totā transmutationē naturalem, id est, sub-
 stantiā quæ materia est, sicut etiam dicitur ab aduersarijs. Quòd substantia
 panis, cōuertitur in corpus Christi, utiqđ substantia quæ est panis, nō quæ
 est pars panis. Sic etiā Damascenus li. 3. 17. cap. accipit carnē Christi, id est,
 carnem quæ Christus est pro genere dicet: quòd caro Domini Deificata
 esse dicitur, & Deo consubstāialis. Et cū arguitur, quòd non esset conue-
 niens forma uerborū: Hoc est corpus meū, est corpus pars mei, dicitur, qđ
 fortè nō fieret per talem formā uerborū, & fortè daretur uirtus diuinitus
 sacramentalis, uerbo cuiqđ, & fortè etiā omnem uirtutem, quā dare pos-
 set Deus cuiqđ uerbo, posset Deus dare isti uerbo. Hoc est corpus meū:
 uel etiā non significatio de absoluta potentia, quia uirtus Dei non est ad-
 stricta significationi uerborū. Et cum arguitur, quòd dato, quòd panis sit
 corpus & econuerso, non tamen sequitur, quòd ubi panis ibi corpus in al-
 tari dicitur, quòd imò sequitur, quia quicquid diciť de prædicato, dicitur
 et de subiecto. sicut enim, quia Deus est homo, et Deus est ubiqđ, sequitur,
 quòd homo Christus sit ubiqđ Deus, & quòd Deus includitur incunabi-
 lis, &

lis, & est filius uirginis, & fugit ubera, sicut homo Christus, sic sequitur; si Christus, homo est panis, et ecōuerso: q̄ si panis est in altari, ergo & Christus homo, non solum ea ratione, qua est ubiq̄ in quantum Deus, sed quia panis in altari est. communicāt enī naturā assumptæ idiomata ex parte subiecti præcipuè, quia in subiecto tenetur pro supposito. dicit̄ autē rex parte subiecti, quia ex parte prædicati, fortè non cōmunicant sibi idiomata necessariò, quia ibi tenetur pro natura. Vnde forte nō oportet, q̄ Christus sit homo ubiq̄, cum sit Deus ubiq̄, licet ex parte subiecti, homo Christus sit ubiq̄. Nec ualet quod adducit̄ de anima et corpore in trīduo, quia non sic uniebantur supposito, quod de supposito prædicarentur, uel de se inuicem, cū unirentur ut partes unius naturæ, & ideò nō oportet ea inter se communicare idiomata, sicut illæ naturæ, quæ de se inuicē dicunt̄. certū est autem, quòd si nō sequitur necessariò, sequit̄ saltem de possibili. Quòd autem dicitur, Quòd si est paneitatis substantificatio, oportet eā terminari ad id, ad quod dicimus, conuersionem terminari ad corpus, respondet̄, Quòd hoc nullā habet necessitatē: sed dicere possumus, substantiationem fieri in supposito simpliciter, quamuis ponentes conuersionem, dicāt eam terminari ad corpus partem. Posset etiam fortè dici, ut infra dicit̄: Quòd substantificatio terminari potest ad corpus, non ut humanū, sed ut unitū: quasi si suppositum diuinum habet aliam naturā in se sustentare, in quantum eam trahit ad suum esse, cuiusq̄ communicat suum esse infinitum, eidem communicare posset, in illo esse, sustentare aliam naturā sibi unitam. & de hoc infra. Cum uerò opponitur, quòd secundū modum istum, non inciperet corpus Christi esse in altari, sed aliquid inciperet esse corpus Christi, uel corpus Christus, diceretur, quòd sicut si Christo dudū homini, adueniat paneitas incipiet Christus homo esse panis, sic incipit per accidens, nouo modo esse in altari, quòd panis conuenit, secundum se incipit scilicet Christus homo esse in altari uisibiliter, & ut cibus fidelium ratione paneitatis assumptæ, sicut Christus Deus incipit esse in gremio uel utero matris, nouo modo, ratione humanitatis assumptæ. Ad id quod dicitur, de assumptione paneitatis præexistentis in supposito proprio. Respondetur, quòd Deus potest assumere omnem naturam assumptibilem, præexistente in proprio supposito, & eam in assumptione priuare ratione suppositi, & trahere ad proprium esse: constat enim, quòd uerbum naturā humanā posset dimittere, quæ statim haberet propriā substantiam, & rationem suppositi & personæ, licet hoc non habeat unita uerbo, & esset quo ad essentiā eadē humanitas, quæ prius erat unita. posset ergo modo simili, humanitatem prius existentem in proprio supposito assumere, modo iam dicto; & esset eadem natura nunc assumpta, & prius non assumpta. cum aut̄ arguitur, Quòd ad hoc nō potest cōferri uirtus uerbo, fortè potest, & fortè non potest, & si nō potest dari uirtus in herēs, q̄a talis

uirtus esset creata, fortè potest dari uirtus असिstens, quia talis esset increata & non creata, & hoc modo esset sacramentaliter uirtute uerbi assumptio paneitatis, quomodo etiã ponunt magni uiri, Virtutem conferri sacramentis nouæ legis. & fortè si potest conferri uirtus, inherens uerbo sacramentali ad conuertendũ totũ in totum, & præcipuè in præexistens, sine eius augmento, potest etiam conferri ad effectum prædictũ, quia fortè alicui uidebitur, quod hoc sit tantæ difficultatis sicut illud. Ad id quod dicitur de solutione ieiunij, responderet quis, illud de non soluendo ieiuniũ naturæ sequi ad modum, qui communiter ponitur, scilicet, Quod substantia panis nō remaneat. q̃ si ponamus substantiam remanere, aliud dicemus uel fortè dicitur, quod non propter hoc dicitur sacerdos post sumptionem ieiunus, quia ibi non est substantia panis, quia quantũcũq; non sit substantia panis, si Iudæus uel Christianus sumeret species sacramentales, per modum cibi corporalis, & intentione cibandi, solueret ieiuniũ: sed ideo, quia sacerdos non sumit per modum cibi corporalis, sed per modũ sacramenti, ideo non soluitur ieiunium. & consimile esset, quia si substantia panis remaneret, adhuc nō solueret ieiuniũ naturæ, dummodo non summeret, per modum cibi corporalis. Id aut̃ quod dicitur, Quod Christus nō dimittit quod assumpsit semel, dicitur, præsupponendo quod teneatur solam naturã humanã assumpsisse, sicut de facto ipsam solam assumpsit, posset tamẽ aliam naturã assumere & eam dimittere. Potest etiam dici, Quod si paneitas assumeretur à uerbo, nunquã dimittetur à uerbo per se, & ex parte sui, sed per accidens, ex conditione naturæ assumptæ, cum suis naturalibus defectib. eam dimitteret, propter naturæ assumptæ corruptionem, sicut dimisit humanitatem in triduo. Sed rursus disputãdo inquiramus, An possit saluari corpus, quod est pars esse in altari ueraciter absq; cōuersione panis in ipsum? & uidetur, quod sic: quia sicut color sustentatur in substantia, ut in subiecto mediante alio accidente, uerbi gratia, superficie non quidem, quod superficies sit subiectum coloris, quia unum accidens, alterius nō est subiectum: eò, quod ut dicitur à Philosopho, qualitatis nō est qualitas. sed ideo, quia color non inest subiecto, nisi in ordine ad superficiẽ, sic paneitas potest sustentari in uerbo, mediante corpore, non quidem quod corpus sit immediatum sustentatiuum, & sustentificatiuum paneitatis assumptæ, & uerbum primum, sed quia non sustentificatur paneitas in supposito uerbi, nisi in ordine ad corpus Christi partem. Hunc enim ordinem, potest Deus ponere inter naturas assumptibiles, licet in naturã suã non habeant illum ordinem, sicut auferre potest ab aliquibus naturalem ordinem, quem habent inter se, ut inter calorem & actum calefaciendi, in fornace Chaldaeorum, & in alijs multis. Sicut ergo color, quia substantiæ inest, in ordine, ad superficiẽ, dicitur, de superficie in concreto, per modum qualis accidentalis dicendo sua

do, superficies est colorata, sic paneitas, quæ est substantia, dicetur de corpore Christi in concreto, sumpta per modum qualis substantialis, siue per modum quid, dicendo, Filius Dei est panis & econuerso: sicut & humanitas de supposito dicitur, in quid, dicendo, Filius Dei est homo & econuerso: sicut ergo, quia Deus homo est & econuerso, inde communicat sibi idiomata, ubi, Deus ibi homo, & similiter de superficie & albo, sic de pane & corpore: nam si panis est in altari, corpus Christi est in altari. forte aliter dicendum, quod naturæ assumptæ habent modum accidentis, ut dicebant antiqui Theologi, inquantum adueniunt supposito subsistendi in actu, & non constituantur suppositum, sed magis constituuntur in esse, per ipsum. Sicut ergo in accidentibus inuenitur unum esse subiectum alterius, licet non ultimum, sicut dicimus, potentiā animæ esse subiectum uirtutum & habituum, inquantum est sustentata per animā, & similiter superficies respectu coloris, alioquo modo subiectum dicitur, sic licet, una natura assumpta non possit per se, & primo sustentare aliam naturā, tamē in quantum est uerbo unita, & in ipsa sustentata, potest aliā subsistere in se, & habere modum quasi subiecti respectu illius, & illa quasi modum accidentis respectu illius, quo ad hoc solum, quod una in alia sustentetur, ut ipsa est uerbo unita, & ab eo sustentata. Si enim suppositum non sustentificat naturā assumptam, nisi ratione sui esse infiniti, ad quod trahit naturam sibi unitā & associatam, cuiusque naturæ communicat suum esse infinitum, eidem communicat posse aliam naturam sibi unitā sustentare sic etiam substantia, inquantum trahit unum accidens ad suum esse, eo quod accidens non est ens, nisi quia est entis, in tantum dat ei, ut possit aliud accidens sibi adueniens (ut actus aduenit potentiæ) sustentare in seipso, & in suo esse. Corpus ergo, pro parte acceptum ut unitum & sustentatum a uerbo in suo esse, quod est esse uerbi sibi communicatum, potest naturam panis assumptibilem, & modum accidentis habentem, sustentificare in seipso. Hoc enim supponitur, quod sicut Deus dat accidentibus modum substantiæ, sic panecitati potest dare modum accidentis, sustentando ipsam in alio, quod ad eam se habebit quasi subiectum, nec differt, quo ad hoc, utrum sit perfectum in specie uel non, quia quandoque subiectum accidentis, est imperfectum in specie: sicut caput, uel manus. Sicut etiam Deus producit aliquas creaturas immediate, & aliquas mediantibus alijs, & sicut in seipso terminat, ut in fine aliquas creaturas per alias, sic etiam potest uerbum in seipso terminare, ut in supposito sustentante, aliquam creaturam mediante alia. & sicut creaturæ, per quas Deus producit, dicuntur producentes, & creaturæ per quas in se terminat, ut in fine dicuntur fines siue subfines, sic creatura, per quam uerbum in se aliam sustentificat, dicetur sustentificare. ratione ergo talis sustentificationis in corpore Christi, ut in quasi subiecto & immediato sustentamento, dicetur, in concreto panis est corpus, & econuerso. sicut filius Dei est homo

homo & econuerso, & communicabunt sibi id formata; modo prædicto, sicut superficies & coloratum. supponit enim panis pro substantiante panicitatem, sicut album pro substantiante albedinem. Sicut enim dicit philosophus in primo Topicorum: Quod album est corpus talem colorem sic habens, dicit Damascenus lib. 3. cap. 11. Deus est, qui habet diuinam naturam, & homo qui habet humanam naturam, & sic de cæteris. & sicut non differt ad hoc, quod aliquid sit album, quod ipsum in quo substantatur albedo, sit perfectum in specie uel non, sic non differt ad hoc, quod aliquid dicatur panis, quod ipsum, quod est panicitas, quasi subiectum, in quo scilicet immediate substantificatur panicitas, sit perfectum in specie uel imperfectum, siue natura uel pars naturæ: contra, quia natura assumpta uel pars naturæ assumpta, non habet rationem suppositi, nec habet esse substantiæ in se, quia licet communicetur ei esse uerbi, tamen ut eius est, non est esse substantiæ, sed existentia in alio. non ergo natura assumpta ut unita est, potest substantiare aliam naturam in se, nec trahere eam ad suppositum, cum non habeat ipsa rationem suppositi. Sed si hoc concludit, nunquit etiam concludet, quod superficies non potest in se substantificare colorem, cum esse se, quod est substantiæ respectu, substantiæ ut communicatum accidenti sit existentia. & ita non poterit esse subiectum coloris, eo quod ipsa superficies sit accidens. nunquid dicendum? Quod esse uerbi, ut est humanitatis assumptæ, in habitudine ad uerbum est existentia: sed ut est eiusdem humanitatis in habitudine, ad panicitatem est substantiæ, ut autem est ultimo assumptæ naturæ, est existentia simpliciter, sicut de superficie posset dici. Sed adhuc contra prædicta sic arguitur. Natura immediate unitur supposito, non ergo est possibile, quod panicitas supposito uerbi uniat mediante alia natura, cum inter naturam & suppositum, non possit cadere medium. sed fortè natura proprio supposito immediate unitur, sed de supposito extraneo, respectu cuius habet modum aliquem accidentis, non oportet, sed una potest uniri, supposito mediante; altera modo prædicto. Contra, si tenet similitudo de superficie, sequeretur quod sicut superficies separata à substantia est subiectum coloris & est colorata, sic, si corpus separaretur à supposito uerbo, ipsum esse posset quasi subiectum panicitatis, & adhuc diceretur panis, quod est absurdum. hoc non erit, si dicamus, quod sicut dicit Hilarius, superficiem separatam à substantia, potest conferri esse, & modus essendi substantiæ, ratione cuius subiectum erat accidentibus, sed non humanitati separatæ, conferri potest esse suppositi uerbi infinitum, ratione cuius poterat substantiare naturam substantialem aliam. Et tu nota, quod in his omnibus inquisitionibus, semper fuit præ suppositum, quod suppositare alienam naturam, sit proprium esse infinitum, sed adhuc contra arguitur sic. Verbum assumpsit carnem mediante anima, nec tamē propter hoc anima dicitur de carne uel econtrario, ergo dato, quod uerbum assumpsisset panicitatem mediante corpore, non propter

propter hoc, unū diceret de alio. sed forte nō est simile, quia uerbū dicitur assumpsisse carnē mediante anima, tanq̃ anima existēte media, quo ad esse naturæ. Itē mediante anima, quo ad fieri assumptionis, sed nō assumpsit carnē mediāte anima, quasi anima primo substētata, & anima deinde substantet carnē, sicut dicitur de humanitate & paneitate, sed ideo, quia nō assumpsit carnē, nisi in ordine ad naturā humanā, cuius est pars per animam sibi unitā. Rursus pro parte falsa arguitur, q̃ cōuenientius sit ponere, etiā de facto, corpus Christi esse in altari per hypostatizationem paneitatis, in supposito Christi Dei, q̃ per conuersionem: quia si illud reputat, in conueniens est, q̃a est cōtra determinata ab Ecclesia: sed probatur, q̃ hoc nō est: nā si in aliquo uideret ista positio esse contra determinata ab Ecclesia, hoc maximē uideret in duobus, q̃ uidelicet panis remaneat, & q̃ accidentia nō sint ibi sine subiecto, sed neutrum dicit ista positio. Concedit enim, q̃ panis non remanet, quia suppositū panis, nō remanet, et potest etiā dicere, quod accidentia sunt ibi sine subiecto. accidens enim dependet à substātia, quantum ad existentiā tantū, saltē secundū communē uia, nō secundū essentiam: quare licet remaneat essentia panis, cū tamen desinat ibi esse subsistētia panis, per quā subsistebant accidentia, relinquitur q̃ accidentia per se subsistant, nisi ponamus ea migrare de subiecto in subiectū. Secundò arguit, quia hec positio sit cōuenientior, quia plures difficultates tollunt per hanc positionē, solum enim difficultas de unione, est hic, pauciora aut sunt ponēda in articulis fidei, nisi fides cogat, & assumptio est specialis articulus, ergo nō oportet multiplicare miracula & credibilia supra rationē nostrā, sine euidenti & cogente necessitate. Tertiò quia per istum modū melius saluat apparentia, quia apparet in hoc sacramento esse panis & uinū, q̃d saluat assumptio & nō conuersio. uidemus enim aliquē nutriri ex hostijs, sicut ex uero pane, & putrefieri hostias, et eis deniq̃ oīa accidere, q̃ accidunt substātię panis. quare si ista omnia possunt saluari, cū hoc nō ueraciter corpus Christi sit in altari, & q̃d ille panis, qui ut dicit Berēgarius, fideiū dentib. atterat, sit uerū corpus Christi, melius est isti modo adherere, q̃ modo de conuersione, per quē ista non saluant, sine multiplicatione miraculorū. Quarto, quia dicit Paulus, 1. Corinthiorū 10. Panis quē frāgimus, nōne participatio corporis Dñi est? Quintò, quia ibi est Christus sacramentaliter, ubi est uirtute sacramēti directē, sed directius sit Christus in altari per assumptionē q̃ per conuersionē, quia forma huius sacramenti, quę efficit significando directius, efficit illud, quod magis propriē significat, & hoc est unio per assumptionē, qua cōmunicantur idiomata, ita ut hoc sit illud, quod sonant uerba formalia, Hoc est, corpus meū. non aut unio cōuersionis, quia per illam panis nō est Christus, nec econuerso. sed panis fit Christus, uel cōuertitur in Christum. Sextò, quia ille modus de cōuersione est intricatus, & multas habet difficultates, hic autem est clarus & expeditus:

Assum

Assumptionem enim credimus iam per alium articulum, quæcunque autem sunt idem supposito limitata, ubicunq; est unum, ibi est reliquum, sicut ubicunq; est musica sortis, ibi est eius albedo: dico autem limitata, quia si unum esset limitatum, & aliud illimitatum, ubi esset limitatum, ibi esset illimitatum, non tamen econuerso. Sed pane assumpto, corpus Christi humanum, & corpus panis esset unum supposito, & utrunque esset limitatum. ergo, cū in altari esset panis assumptus, ibi esset per consequens corpus Christi. Item medium est propinquius quàm extremū, sed si Christus assumeret panem uel paneitatem, hoc faceret mediante sua corporeitate, quia indignius assumptibile est mediante digniori, secundum congruitatem assumptionis. Igitur cum suppositum Christi assumens, esset in altari cum pane assumpto, multò magis ibi esset corpus Christi, quod esset medium assumptionis. Ultimò uidetur, quòd nihilominus possint saluari authoritates sanctorum de conuersione, tenendo assumptionem, cum enim esse differat ab essentia, unum potest assumi alio non assumpto, unde non sic est uerbum incarnatum, sicut in paneatum, quia in illa assumptione preuenta fuit essentia assumpta, antequam haberet esse: unde nunquam habuit esse aliud ab esse diuino sibi communicato, propter quod fuit assumptio sine conuersione aliqua assumpti in assumens, & econuerso. Vnde Ecclesia dicit, non conuersione diuinitatis in carnem (nec supple econuerso) sed assumptione humanitatis in Deum, panis præexistens, habet esse & essentiam, & assumptio ad humanitatem suppositi, consumit ipsum subsistere non per annihilationem, sed per assumptionem essentiae substantialis, perficitur hoc mysteriū. & sic omnes authoritates de transubstantiatione loquentes, & conuersione, possunt referri ad esse, & non ad essentiam. et authoritates dicentes, quòd post consecrationem non manet panis sed fuit, uerum est secundum esse, quia remanet solum secundum essentiam. Ex quibus uidetur, quòd ita ueraciter potest esse sacramentaliter in altari corpus Christi sine conuersione per assumptionem paneitatis, sicut modo ponitur communiter per conuersionem, imò istorū trium terminorum assumptio, conuersio, annihilatio, non potest intelligi bona distinctio, nisi præsupponendo modum opinionis istius, dicendo, quòd illud assumitur, quòd ante aliquod ab ipso præhabitu esse suppositabile, ad nouum suppositi esse assumuntur, illud annihilatur, quod simpliciter desinit esse. ita quod sua reproductio, esset creatio, & impertinens est omnino ad hoc, siue ponatur quòd ei aliquid succedat, siue nihil succedat, quia hoc à re quæ desinit esse, est omnino extrinsecum. illud uerò conuertitur, quod remanens secundum essentiam, amisso proprio esse suppositi, transit ad esse alterius suppositi, & uerè fit illud suppositum. & hæc est uera ratio conuersionis, in qua duo intelliguntur in conuerso, quod scilicet remaneat per essentiam, & per hoc differt ab annihilato, & fiat aliud per rationem

tionem suppositi, per quod differt à non conuerso. & dum fit aliud, rationem proprii suppositi dimittat, & per hoc differt ab assumpto. Tenendò autem communem modum conuersionis, non conuertit panis sed annihilatur, & qui uolunt saluare, quòd sit conuersio, ita quòd nō annihilatio, uidet potius uerbis quàm re satisfacere: unde & multi de illa uia concesserunt, quòd sit annihilatio &c. Ad oppositum pro parte uera arguit, quòd opinio ponens sacramentum Eucharistiæ de facto confici per assumptionem panicitatis, sit in cōueniens & irrationabilis. Primo aut arguit sic Durandus, quòd ridiculum est, quòd omni die assumat una natura, imò mutata à supposito diuino, & omni die deponantur, quòd esset, si substantia panis, in hoc sacramento de nouo assumeret, quia quot sunt consecrationes, tot assumerentur, & quot fiunt assumptiones sacramenti, tot deponerentur. sed hæc fortè ridiculositas, non demonstrat falsitatē suppositi. Secundo arguitur, quia uidetur impossibile, quòd talis assumptio fiat mediante aliquo creato, sicut ponit prædicta opinio, quia illud mediū, uel se habet in ratione efficientis talem assumptionem, uel in ratione terminātis, sed nihil creatum potest se habere ad assumptionē aliquo istorum modorum, ergo &c. Minor probatur, Quòd enim nihil creatum possit esse causa efficiens talis assumptionis, patet, quia talis assumptio fit per hoc, q̄ res amittit suum proprium & naturalem modum essendi & alienum induit. quòd non uidetur posse facere, nisi author naturæ, qui solus naturas rerum instituit, sic solus eas mutare posse uidetur. Hoc argumentum Durandi, fortè ostendit, quòd illud creatū non potest esse causa efficiens principalis, per idem uidetur, quòd nihil creatum potest terminare ad talem assumptionem, quia non potest tribui alicui naturæ, quòd est supra naturam, & totum cursum naturæ. hoc autem est substantificare aliam naturam, quæ nata est in se subsistere, & hæc forte erronea opinio supra posita, crederet se euitare per quædam supradicta. Non enim de facili semper falsum, de sua falsitate, per euidentes rationes conuincitur, ita est debile lumen nostri intellectus, utpote eius, qui ultimus est in natura intellectuali. Præterea arguit sic Durandus, Quicquid sit de positione talis assumptionis, omnino tamen in conueniens est, quòd fiat mediante corpore parte: nunquam enim corpus, ut accipitur, ut pars humanæ naturæ, ponendo unam formā tantum in homine, cum non potest nominare solam materiam, sed necessario nomet compositum ex materia & forma dante esse corporeum, necesse est, ut corpus humanum dicat realiter totum & non partem, licet secundum rationem possit nominare partem, eo, quòd anima dat omnes perfectiones, quas dant formæ inferiores. & ideo si consideretur compositum ex materia & forma, quæ est anima, prout dat esse corporeum tantum, & comparetur ad idem compositum, prout per animam habet nō solum esse corporeum, sed sensum, & uitam, & rationem: sic corpus primo modo

R sumitur

sumitur ut pars, & secundo modo ut totum. sed cum hæc differentia sit solum rationis, non est ad propositum eorum, cū dicant realem assumptionem panis fieri mediante corpore parte. (differentia enim rationis, nihil facit ad differentiam realis assumptionis) quicquid aut sit de efficacia istius rationis contra ponentes unam formam, patet, quod contra nō tenentes unam formam, non procedit. Item arguit sic. Deficit hæc positio, in hoc, quod ponit quod per talem assumptionem corpus Christi sumptū de uirgine, sit in hoc sacramento per communicationem idiomatū, quia unum prædicatur de altero, quia qua ratione corpus Christi esset in sacramento altaris per assumptionem substantiæ panis, eadem ratione sanguis esset in hoc sacramento, per assumptionem substantiæ uini, sed hoc non est uerū, ut probabitur, ergo &c. Assumptum probatur. quia si sanguis Christi esset in hoc sacramento per assumptionem substantiæ uini, sicut ponitur de corpore Christi per assumptionem substantiæ panis, tunc oporteret, quod sicut panis assumitur mediante corpore, quod pertinet ad unitatem suppositi assumentis, sic uinum assumeretur mediante sanguine, pertinere ad unitatē suppositi assumētis, modo constat, quod sanguis Christi nō pertinet ad identitatem suppositi Christi, cum sanguis nondum sit sub forma humana, sed sit humor, in uia ad conuersionem, ut fiat sub forma humana: ergo ipsum non potest assumi à supposito Christi mediante sanguine, nisi si fortē diceretur, quod in qualibet confectione huius sacramenti, esset assumptio sanguinis Christi immediate, & mediāte sanguine, assumptio uini, & sic omni die esset assumptio nouæ naturæ, scilicet sanguinis, absq̃ omni ordine ad naturam panis assumptā, quod alij negant: & mediāte ista esset assumptio uini. sed in hoc fortē, multi non solum non acceptarent ratione Durandi, sed non minus eum reprehenderent, quā supradictā opinionem, scilicet de non assumptione, & non hypostatica unione sanguinis Christi effusi in cruce, & exhibiti in sacramento, ad suppositum filij: quia uidetur, quod secundum hoc, ille sanguis non fuisset sufficiens præcium redemptionis humani generis, cum non esset unitus hypostaticē diuinitati. Vnde sanctus Thomas 6. quolibet q. 6. sic dicit: Sanguis Christi in passione effusus, humanum genus sanctificauit. secundū illud Hebræorum ultimo. Iesus ut sanctificaret per sanguinem suum populū extra portam passus est. humanitas etiam Christi, uirtutem saluiferam habuit, ex uirtute uerbi sibi uniti: ut dicit Damascenus 3. lib. unde manifestum est, quod sanguis in passione effusus, qui maximē fuit salus, fuit diuinitati unitus, & ideo oportuit, quod in resurrectione iungeretur alijs humanitatis partibus &c. hæc ille. Sequitur Durandus contra prædictam positionem, quia corpus Christi est in altari, uel sacramento altaris per ueram existentiam suæ naturæ, & non propter solam communicationem idiomatum, sicut ponit hæc opinio, quod patet: quia hoc semper refert idem numero quod

quod præcessit. Sed Christus instituendo hoc sacramentū dixit hæc uerba Lucæ 22. Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradet̃ &c. Et hic calix in meo sanguine, qui pro uobis effundetur. Ergo illud idē corpus numero, quod postea fuit traditum Apostolis in sacramento ad edendum: sed corpus quod fuit traditum ad crucifigendum, non fuit de natura panis, sed fuit corpus pertinens ad naturam humanitatis: ergo corpus traditum Apostolis in sacramento altaris, fuit uerē de natura humanitatis, & pari ratione in sacramento nostro, est corpus Christi pertinens ad eius humanitatem, & non est ibi solum per communicationem idiomatum ex assumptione paneitatis. Quod si quis dicat, quod relatiuum refert idem secundum suppositum, non idem secundum naturam. & sic potest uerē dici demonstrato pane assumpto, hoc est corpus meū, quod pro uobis tradetur: quia idem est suppositū, habens paneitatem assumptam, & corporeitatem postea traditam, & sic idem suppositum fuit prius demonstratū, & deinde traditū, licet secundum aliam & aliam naturam non ualet. quia cum dicitur, Hoc est corpus meum. corpus non potest ibi teneri pro supposito habēte corporeitatem, sed potius pro natura habita, ut notat pronomen possessiuum, cui additur cū dicitur, Corpus meum: hoc est, quod habeo. sed fortē hoc haberet maiorē efficaciam apud Grāmaticos quā apud theologos. Vltcrius arguit sic, quod dicta assumptio non sufficit ad hoc, quod corpus Christi sit in altari, neq̃ realiter, neq̃ secundum communicationem idiomatum. nō quidem realiter, quia assumptio duarū naturarū ab uno supposito nō sufficit, ad hoc, quod ubi est una natura sit alia, quia si suppositum filiū à principio assumpsisset humanitatē, Petri in Roma, & Pauli in Iudæa, non propter hoc ubi esset Petrus, ibi esset Paulus & econuerso: nisi quō ad suppositum, quod de utroq̃ prædicatur, & de quo utrunq̃ prædicatur concretuē. Similiter dato, quod suppositū filiū assumpsit humanitatem & paneitatem, non oportet, quod ubi est natura panis, ibi sit natura humanitatis. neq̃ ratione suppositi posset dici, quod ubi panis est, ibi est corpus Christi propter communicationem idiomatum, quia secundum illam opinionem, nomen suppositi, non recipit prædicationem panis assumpti nec corporis partes. Non enim uerum est, dicere secundum istos, Quod filius Dei sit panis uel corpus, quod est pars: ergo ratione communis suppositi, non potest unum de altero prædicari, ut sic dicatur, Vnum esse alterū, uel unum esse ubi est alterum: nec est simile de dente Æthiopis & eius albedine, quia albū dicitur dens, & dens dicit̃ albus. & ubi est unum est alterū, quia hoc est, per hoc, quod sunt unum subiecto, & per consequēs indistincta subiecto & loco. Non sic autem potest dici de corpore humano & paneitate assumpta, & quicquid sit de hoc argumento, hoc est uerum, quod sicut non sequitur de necessitate, sequitur tamen de possibili &c. Petrus autem de palude sic arguit. Aut assumeret

substantiam panis cum accidentibus, aut sine nō sine, quia hoc est impossibile, quia qđ non est per se factibile, nec sustentabile quacunq; uirtute, ut relatio uel aliquid huiusmodi non est per se assumptibile Substantia autem corporalis, sine quantitate fieri non potest, quia est suus terminus, & propria passio magis quantitas siue figura. hoc autē multi negarent. Si autē cum accidentibus, tunc non esset in altari sacramentaliter, sed localiter, per quantitatem cum substantia assumpta in altari, nec inde mota, sicut localiter fuit in utero, per quantitatem, cum humanitate ibi assumpta. Et forte hoc concludit, qđ non eo modo sacramentaliter quo dicunt Thomistę per conuersionē, qui dicunt, qđ non est ibi per suā quantitātē, sed quantitatem panis, quam si assumat cum pane, iam uidebitur, qđ sit ibi per quātitatem quę sit sua. modus autem Thomistarum à multis non tenetur. Secūdo arguit Petrus, quod non potest intelligi de corpore qđ est genus, sed solum de corpore quod est pars, quia genus nō prędicatur possessiue de suo inferiori, sicut pars de toto. cum enim dico, humanitas mea, & manus mea, non autem animal meum, nec homo meus, de me ipso. Hoc autem apparet de consecratione sanguinis qua dicitur, Hic est calix sanguinis mei. sanguis autem non est æquiocū ad genus & ad partem, sicut corpus, sed tantum sumit pro parte. Dato ergo, quod corpus qđ est Christus, per assumptionem effet ex ui sacramenti in altari, non tamē corpus Christi quod est pars, nisi tantum ex naturali concomitantia, quia per assumptionem non fieret unio in naturis, sed in persona tantum. Vnde per illam assumptionem fieret, quod panis effet corpus quod est Christus, non autem corpus Christi, sicut nec modo diuinitas est humanitas, & de hoc satis dictū est supra scilicet de corpore parte, & de corpore quod est genus. Tertiō arguit, quia sicut corpus hominis assumptum, non debuit corrūpi nec putrefieri, nec in substantia nec in quantitate, sic nec debet corrumpi panis si assumeret: fortē autē, hæc similitudo nō currit de necessitate. Ad argumenta pro parte opposita, respondetur ad authoritatem Damasceni, dicitur, Quod sicut constat, quod aqua baptismatis non assumitur in unitate suppositi diuini, nec gratia sancti spiritus unitur ei ita, ut faciant unum suppositum, similiter panis & uinum non assumuntur ad diuinum suppositum, nec eis coniungit diuinitas in unitate suppositi, sed sicut aqua ibi assumitur, ut materia sacramēti permanēs, sic panis & uinū ut materia transiens, quia materia sacramenti conuertitur in corpus Christi: & per consequens dicitur, aliquo modo uniri diuinitati, non per assumptionem manente natura panis aut uini, sed per transsubstantiationem in humanitatem prius assumptam. patet hoc, ex sequentibus, ubi dicitur sic, Quemadmodū naturaliter per comestionem, panis, & uinum, & aqua per totum, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis transmutantur, & non fit aliud corpus quā prius, ita & propositionis panis & uinū & aqua per mutationem, &

nem, & aduentum spiritus sancti, super naturaliter transit in corpus Domini & sanguinem, & ideo non sunt duo, sed unum & idem. Ex quib. uidetur, quod non est intentio Damasceni, per substantiam panis & uinum remaneant & assumantur à diuino supposito, sed transeunt in corpus & sanguinem Christi, & sic uniuntur diuinitati. Instant autem illi, quærentes, Quomodo unitur quod annihilatur, id est, uerè in se desinit esse. & instant de illa similitudine carbonis, in qua dicitur, Quod sicut carbo lignum simplex non est, sed unitum igni, ita panis communionis non est simplex panis, sed unitus diuinitati. Et dicitur quod carbo & ignis, non sunt supposito idem, unum tamen, cum sua corruptione transit in aliud, sic panis communionis, non est cum diuinitate unum supposito, sed sua desitione transit in corpus Christi, quod est unitum diuinitati. Sed contra, quia tunc panis communionis assimilaretur igni, in quem uidelicet transiit carbo per sui corruptionem, & non ipsi carboni, in quo cum ipsius naturæ lignæ saluatione, simul inuenitur natura ignis. Quare responsionem, & fortè est hæc, quod similitudo non currit quo ad omnia, & forte fuisset melius, q̃ Damascenus non posuisset illam similitudinem, & cum dicit idem Damascenus. Quod Deus coniugauit diuinitatem pani, dicendū est, quod non per assumptionem, licet sicut cibus coniungitur cibato, quia conuertitur in ipsum. Accipiatur autem inter hanc conuersionem, & illam, illa similitudo, quæ ibi potest cadere. S. Thomas in 4. lib. 11. di. q. 1. dicit, quod uerbum Damasceni intelligendum est quantum ad species, quibus corpus Christi diuinitati unitum, modo ineffabili coniungitur. hæc ille. & postquam modus iste est ineffabilis non oportet ulterius quærere de ipso. In tertia aut parte summæ, q. 5. dicit: Deus coniugauit diuinitatem suam, id est, diuinam uirtutem panis & uino, non ut remaneant in hoc sacramento, sed ut inde faciant corpus & sanguinem suum. Ad authoritatem Apostoli dicitur, quod illa loquutio est figuratiua, tam ex parte subiecti, quàm ex parte prædicati. nam panis ex parte subiecti, supponit pro sacramento sensibili, scilicet speciebus panis, corpus autem Christi, etiam sumitur figuratiue. Vnde secundum glossam, per illam locutionem non dat intelligi, q̃ substantia panis aut species panis, sit uerè & realiter Christus, aut corpus Christi, nec quod corpus Christi prædicetur in recto de substantia panis, aut de specie panis, sed est sensus, panis quem frangimus in sacramento, id est, participatio panis fracti in altari, participatio corporis diuini est, id est, facit nos unum esse cum Christo. Meminerint autem Magistri, qui mea damabant, quod si uerba Damasceni & Pauli in ista materia acciperentur, ut prima facie & superficialiter sonare uidetur, multis possent facere sensum in fide erroneum. cum autem dicitur, quod ad hanc positionem de assumptione, minores sequuntur difficultates, dicendum, quod in his quæ sunt fidei, non semper eligendum illud ad quod pauciores sequuntur difficultates;

R 3 tates;

tates, sed id quod est magis consonum traditionib. Apostolicis et dogmati Ecclesiastico, etiam si plures difficultates occurrant. Oportet enim intellectum captiuare, in obsequium fidei, & traditionibus patrum, obedienti se humilitate committere, ut benè & religiosissimè dicit etiam Plato in Timæo. Item dicit aliquis, quod licet illa assumptio magis saluaret apparentiam ad sensum, tamen conuersio magis saluat apparentiam ad intellectum, id est, uerba Euangelij, quæ melius est saluare, quia nō possunt mentiri, sicut sensus possunt decipi. Sed contrā arguitur adhuc pro parte opposita. quia si hoc non fit per assumptionem, ita quod includatur in articulo incarnationis, eadem enim esset credulitas, oportuit de ista conuersione esse specialem articulum, qui tamen non est in symbolo. Dicunt quidā, sicut Petrus de Palude, quod articulus de Eucharistia fortè est specialis, sub illo uerbo, sanctorum cōmunionem &c. Sanctus Thom. in secunda secundæ dicit, quod in sacramento Eucharistiæ duo possunt considerari, unum scilicet quod est sacramentum, & hoc habet eandem rationem, cum alijs effectibus gratiæ sanctificantis. Aliud est q̃ miraculosè ibi corpus Christi continetur, & sic concluditur sub articulo de omnipotentia, sicut & omnia alia miracula, quæ omnipentiæ attribuuntur. In 3. aut sententiarum dicit, Quod fides de corpore Christi, & de omnibus sacramentis, & clauibus, & omnib. huiusmodi, includitur in articulo, qui est de effectu gratiæ, qui est Sanctam ecclesiam catholicam &c. Ad confessionem Berengarij dicendum est, sicut dicit ibi glosa. Quod nisi sanè intelligas uerba Berengarij, in maiorem incidēs errorē, quā ipse habuit, dicit ergo Petrus de Palude, Quod cum dicitur corpus Christi frāgitur, exponendum est: id est, manet sub speciebus quæ franguntur, quamdiū manet in quantacūq; parte. Subdit autē Petrus hæc uerba. Sic ergo dico, quod Deus posset assumere panem & uinum, sicut posset conuertere, & quod posset uerba instituere, ad quorum prolationem sequeretur assumptio, sicut nūc ad horum prolationem sequitur conuersio, non tamen dedit hanc uirtutem istis uerbis, nec posset saluari sensus modernorum, si fieret assumptio & non conuersio: hæc ille. Quæ uerba efficacissima sunt pro ueritate conclusionis meæ, quæ tota est de possibili, nō de sic esse &c. Ad id quod quotiescūq; sunt duo, idem supposito limitata, ubicūq; est unum, ibi est reliquum dicitur, quod ratio tenet solum in his, quæ sunt in loco per accidēs, secus autem est de his, quæ sunt in loco per se. Cum autem dicitur, quod ista, uidelicet panis est corpus Christi: corpus Christi est panis: non possunt uerificari, nisi panis maneret, dicendum, quod exponendum est, id est, ubi erat panis, ibi sit corpus Christi. & hæc sufficiat disputasse, de hac questione. ex quibus omnibus illa teneo, quæ sunt consona supra explicatæ declarationi conclusionis meæ, quæ autem dissona, censeo abijcienda & reprobanda.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE SALVTE

Origenis disputatio.

Rationabilius est credere Origenem esse saluum, quàm credere ipsum esse damnatum. Dixerunt isti Magistri, quòd hæc conclusio est temeraria & reprehendenda, & hæresim sapiens, & contra determinationem uniuersalis Ecclesiæ. ergo autem ut de eis modestius loquar, uolo ostendere suum iudicium non esse rectum: & quòd hæc conclusio non est contra determinationem Ecclesiæ, & quòd plus est, quòd quando etiam quæcunque ipsi contrà me afferunt essent uera, adhuc non potest dici, quòd hæc conclusio sit hæretica uel hæresim sapiat. erunt aut pro pleniori huius materiæ declaratione, septem articuli. In primo uidebitur, an Origenes unquam hæreticam aliquam de rebus fidei opinionem, scripserit & crediderit: in secundo, dato quòd scripserit, an dogmaticè, uel ad hæsiuè, uel inquisitiuè tantum scripserit: in tertio, dato quòd adhæsiuè, an taliter adhæsiuè, quòd illa scribèdo mortaliter peccauerit, & hæreticus dici possit: in quarto, dato quòd scripserit, & taliter scripserit, quòd scribendo errauerit, an pro talibus unquam poenituerit: in quinto, dato quòd de eius nec poenitentia, nec impoenitentia constet, an sit rationabilius ipsum credere esse damnatum an saluum: in sexto, quid ex dictis decretorum, iudicandum sit, Ecclesiam determinasse de Origene: in septimo, quantū obliget in ista materia, crudelitatem nostram determinatio Ecclesiæ. In materia primi articuli, amara fuit inter Ruffinum & Hieronymum contentio, quibus (ut dicit Augustinus, qui ortam inter eos dissensionem deplorat) dederat Deus, ut coniunctissimi & familiarissimi, mella scripturarum sanctarum pariter lamberent. Opinatur Ruffinus hæretica dogmata, quæ in libris Origenis inueniuntur, ab hæreticis falsa fuisse inserta, qui illius de prauerunt libros, & ex Origenis mente non esse. Hieronymus contra sentit. Sed uideamus, quid utraq; opinio habet probabilitatis, & apparebit fortè, quòd salua fide & plenaria satisfactione eorum omnium, quæ de necessitate salutis tenemur credere, adhuc liberè & probabiliter potest credi, quod principales illæ hæreses, ex quibus peccatum conuincit Origenis, & consequenter damnatio, non fuerint ex Origenis mente, sed ei falso à perfidis hæreticis illius libros deprauantibus impositæ. Est autem pro hac parte, primo autoritas Pamphili martyris, cuiuslibet fertur in defensionem Origenis, in quo gloriosissimus Martyr, ex uerbis ipsius Origenis, ex eius libris ibi recitatis, ostendit ipsum Catholicè sensisse, in his in quibus hæreticus accusatur. Hieronymus autem hunc librum negas esse Pamphili, in apologia sua ad Oceanum & Pamphiliū responsiua, sic inquit. Si ab inimicis Origenis libros eius dicatis esse uiolatos, ut infamaretur, quare mihi non liceat dicere, de amicis eius & sectatoribus compositum esse, sub nomine Pamphili uolumen, quod illum testimonio Martyris,

R 4 ab in

ab infamia uendicaret. Ex quib. uerbis uidetur, quasi satis notari posse, q̃ Hieronymus utrūq̃ ponat probabile, innuens sicut conuinci non potest Ruffinus, q̃ illi libri nō fuerint corrupti, ita nec ipse potest conuinci, quod ille liber sit Pamphili: & infra subdit Hieronymus. Eripsum nomē Apologetici ostendit excusationē, nō enim defendit, nisi quod in crimine est. Sed diceret fortē quis. ergo & cū hunc ipsū tractatū, in quo hæc scribit Hieronymus Apologiæ titulo notet, in quo defendit se, q̃ Origenis doctrinā, non dogma sit sequutus, pariter se ostendit reū esse criminis, postquā nō defenditur, nisi quod est in crimine: et sic nemo iustē poterit excusari, si excusatio semper iustā præsupponit accusationem. Sed uideamus, tunc quib. cōiecturis moueatur Hieronymus, ad credendū librum nō esse Pamphili. primum quod mouet Hieronymū est, quod eadem leguntur in primo libro Eusebii illorū sex, quæ scripsit pro Origene: secundum est, quod ipse Eusebius scribens uitā Pamphili, dixit ipsum nihil proprii operis scripsisse. sic enim dicit Hieronymus in primo libro contra Ruffinum ad Pāmachium & Marcellū. Sex libros Eusebius Cæsariensis Episcopus, Arrianæ quondam signifer factionis, pro Origene scripsit, latissimum & elaboratū opus, & multis testimonijs approbavit Origenē iuxta se catholicū, id est, iuxta nos Arrianū esse. horum tu primū librum uertis sub nomine martyris & infra. Si iste Pamphili liber est, de sex libris, quis erit primus Eusebii? & infra. Item Eusebius amator, & præco, & contubernalis Pamphili, tres libros scripsit elegantissimos, uitā Pamphili continētes, in quorū tertio sic dicit de Pamphilo: Et ipse quidem proprii operis nihil omnino scripsit, exceptis epistolis, quas ad amicos fortē mittebat. In tantū se humanitate deiecerat defensor Origenis. & laudator Pamphili dicit, Pamphilū nihil omnino, nec proprii quicquā condidisse sermonis & hoc dixit iā Pamphilo martyrio coronato, ne habeas suffugiū, post editos ab Eusebio libros, hoc Pamphilum scripsisse. & infra. Quid facient epistolæ Theophili episcopi: quid papæ Anastasij in toto orbe hereticū prosequentes: cū liber tuus, sub nomine Pamphili editus, pugnet cōtra epistolas eorum: Et in secūdo libro sic scribit Hieronymus. Cū ante annos fermē decem, Dexter amicus meus, qui præfecturā administrauit prætorij, me rogasset ut authorū nostræ religionis ei indicē texerem, inter cæteros tractatores posui, & hunc librum à Pamphilo editum, ita putans esse, ut à te et tuis discipulis fuerat diuulgatum: sed cum ipse dicat Eusebius, Pamphilum nihil scripsisse, exceptis epistolis &c. Et primus liber, sex uoluminum Eusebii, eadem & iisdem uerbis contineat, quæ sub nomine Pamphili à te ficta sunt, perspicuum est te, idcirco librum hunc disseminare uoluisse, ut sub persona martyris, hæresim produceres, cū & de ipso, quē Pamphili simulas, multa peruerteris, & aliter in Græco, & aliter in Latino sit. In Apologia autem ad Oceanū & Pammachium responsiua, in qua ostendit se doctrinam

Arrianam Origenis, & non dogma sectatū, sic inquit, de eodem libro Pamphili loquens. Videtur uel Didymi, uel cuiuslibet alterius fuisse opusculum, si cōcedamus ex superfluo, ut Pamphili sit, sed nec dum martyr, ante enim scripsit, quā martyrū perpetravit. Et quomodo, inquires, Martyrio dignus fuit, scilicet ut martyrio deleret errorē. hęc Hieronymus ad uerbū diuersis in locis, prout allegatum est, de isto libro Pamphili. Ruffinus aut cōprobans librum Pamphili martyr esse, & ad Origenis facere defensionē, in secundo libro inuectiuo cōtra Hieronymū, postquā dixit, sic de quolibet opere faciliter dici posse, quod eius non sit authoris, cui ascribitur, sic deinde inquit. Sed ponamus, q̄ non sit martyr libellus iste, sed cuiuscūq̄ unius de Ecclesia, nunquid suis uerbis usus est, quisquis ille est scriptor, ut meritis cedendū uideatur authoris. De ipsis Origenis uoluminibus, ponit exempla. & quid de singulis sentiat, nō suis defensorijs uerbis, sed eius ipsius, qui accusatur, ostēdit & ideo superflua est de authore questio, ubi defensio talis est, quę assertore non egeat, hęc Ruffinus. Ad ea autem quę dicit Hieronymus responderet fortē aliquis sic pro Ruffino, primo cū dicit Eusebium sex libros scripsisse, in quibus Origenē probat Arrianum, & horum primum conuersum à Ruffino sub nomine Pamphili. Quomodo hoc potest stare, quod liber Pamphili sit primus Eusebii, cum diuersa omninō & pugnatia intendant in illis libris: nam Eusebius per te o Hieronyme, suis libris conatur probare, Origenem esse Arrianum. in libro aut Pamphili, nihil aliud agitur, quā ut probetur, Origenem Arrianum nō fuisse, sed quacūq̄ hāresim Arrii confirmantia in eius libris, inueniuntur ab ipsis Arrianis qualis & Eusebius fuit, & multi alij, fuisse inserta. Diuersus ergo omninō sit liber iste ab illo necesse est, qui diuersam penitus, imō contrariā agit causam: nec sufficit, si quis dicat illa, quę ad Arrianā spectabant hāresim, de libro Eusebii fuisse cōmutata. Nam & quod pertinet ad alias hāreses, nō potest dicere Hieronymus, Eusebium ostēdisse, in illis corruptos esse libros Origenis, quia ipsemet in secundo libro contra Ruffinum, dicit, quod pręter id, quod attinet ad filium & spiritum sanctum, in alijs dogmatibus Eusebius & Didymus apertissimē in Origenis sectam concedunt. Quare non benē potest intelligi, quomodo eadem quę in libro Pamphili leguntur, legi poterant in primo Eusebii, nisi fortē aliqua communia de Origene, & ad articulum huius cōclusionis, de quo agitur non pertinentia, nec uidetur adeo mirandum, ut miratur Hieronymus similia aliqua scripsisse Pamphilū & Eusebiū, qui ut ipse dicit Hieronymus, fuerant contubernales, quę potuit Eusebius, uel apud Pamphilum lecta, in suis etiam libris retulisse, uel ut sit quotidie, similis mentis motu, per se inuenisse & excogitasse. Et hęc de primo Eusebii. Quod autem dicit Hieronymus scribere Eusebium in uita Pamphili, quod propter humilitatem ipse proprii operis, nihil scripsit, exceptis epistolis: & sub

& subdit, quòd Eusebius defensor Origenis & laudator Pamphili hoc dicit. fortè responderet Ruffinus, hoc non multum contra se facere, primò, quia & ille tractatulus Pamphili, ad epistolæ potius breuitatem, quàm ad iusti libri magnitudinem declinat. secundò, quia illa breuis pro Origene Apologia, non rectè fortasse dici potest opus proprium, cū ibi nihil dogmatizet Pamphilus, imò nec quæstio ibi de re, in uniuersum tractet aliqua, sed de particulari tantum homine, id est, de Origene breuiter agatur, fuerint libri eius corrupti necne, quod scribere non est proprii operis aliquid condere, nec est ex sua humilitate dogmatistæ, uel authoris nomē deuitante, se subleuare. Tertiò possibile est, q̃ & ad notitiā Eusebii iste liber non peruenerit, tum ob libri exiguitatē, tū ob authoris, quā ipse affert humilitatem, & nihil magnum scribentis, & tenuia etiā illa & minutula quæ scripsit occultatis, potius quàm ostentantis. Quartò dicit Ruffinus, possibile est etiam, quòd Eusebius ut Arrianæ perfidiæ defensor, librum martyris, qui suā sectā Origenis testimonio priuabat, nō occultare modo uoluerit, sed hac etiā obliqua sua testatione agere, ut non esse Pamphili à posteris crederetur. quare quòd Hieronymus, quasi ad corroborandum rationem suam dicit, Defensor Origenis, dicit Pamphilum nihil scripsisse &c. potius contra ipsum est quàm pro ipso, quia ex quo Eusebius Origenem non ut Catholicum, sed ut Arrianum defendebat, merito in hoc sicut dixi, potuit esse suspectus. Sed quid oportet in his laborare, aut q̃modo omninò potest Hieronymus ex Eusebii testimonio probare, illam pro Origene Apologiam non esse Pamphili, cum ipse Eusebius in libro sexto historię ecclesiasticę dicat, à sancto Pamphilo martyre scriptam esse Apologiam pro Origene. Cū autem subdit Hieronymus. Quid facient epistolę Theophili episcopi? quid papæ Anastasii &c. diceret fortè Ruffinus, non pugnare librū Pamphili contra primariam illorū intentionem, fuisse enim illorū propositū, hereses illas pessimas, & uenenata dogmata cuiuscunq̃ essent, extirpare de mundo, quia hoc ad fidem spectabat, ad religionis confirmationem & stabilimentum Ecclesię. Origenis autem illa esse, ut credebatur à multis, aut nō esse, parum curaturos fuisse religiosissimos pontifices. Quinimò optabile fortè illis & acceptissimum fuisse futurū, si certis & ualidis probari potuisset argumentis, hæreticas illas opiniones non fuisse ab Origene creditas, quia pro fide hoc faceret, non contra fidem, contra hæreticos, & non pro hæreticis, qui non parum tanti uiri, & à Catholicis tantum laudati testimonio innitebantur, & errorem suum illius autoritate defendebant. Quapropter pugnaturum Pamphili librum contra illas epistolas, si in illo hæreses, quas illi accusabant excusarentur. non autem, si id totis in eo agitur uiribus, ut illarum assertores tam bono patrono priuentur, quem si illæ prosequuntur epistolæ, certum est, quòd non nisi, ut illarum creditum opinionū hæresiarcham prosequuntur.

Ad ea

Ad ea aut quæ in secundo libro affert Hieronymus sic fortasse responderetur. Primo, cum dicit, se etiam aliquando credidisse, & ita scripsisse illum esse Pamphili librū, priusquā apud Eusebium legisset, Pamphilum nihilo scripsisse & cætera. Ex hoc suo dicto, forte sic contra eum argumētaretur Ruffinus. Si lectum ô Hieronyme Pamphili librū, Pamphili esse aliquando & credidisti & scripsisti, dic quæso, quæ in eo legebas mendaciæ, & hæreses, aut hæresum fauores esse cognoscebas: an potius uera uel uerisimilia, & catholicam fidem nihil lædētia: si falsa & hæretica, quo pacto adduci poteras, ut crederes authorē libri esse catholicū Martyrem, de cuius testimonio & dictis, nihil sinistrè sine flagitio suspicari quis posset? Si uerò & catholica, & denique Christiano martyre digna, cur nunc ipsa damnas & commentitia dicis? & ad introducēdas hæreses disseminata: & breuiter, cur indigna martyre nunc iudicas? quæ tunc martyre digna iudicasti: cum eadem sint, quæ nunc legis, & quæ tunc legebas, quasi dicamus, ipsum authoris titulum secludentes, ipsa, quæ ibi in defensionem Origenis dicuntur, secundum se consideremus. si mala sunt, cur tunc sancti martyris esse iudicasti: si bona, cur etiam nunc cuiuscunq; sint, pro bonis non acceptantur? Præterea quomodo potes ô Hieronyme dicere, ad introducendas hæreses, me librum disseminasse? cum in eo libro, nihil aliud agatur (ut supra etiam dictum est) nisi ut hæretici, Origenis testimonio, se corroborare non possint, quod ad euellendam facit, non ad disseminandam hæresim. Præterea non solum Latinus inuenitur iste liber, sed Græcus. ego Ruffinus Latinum feci ex Græco transferendo, Græcum quis edidit si non Pamphilus? non ego utiq; Ruffinus secundum te, qui me de inscitia arguis Græcarū literarum, librum tam Græcè & tam facundè scribere potui, ut Eusebii stylum æquaret. si alius proferatur ille respondet Hieronymus quod Dydimi est, uel alicuius alterius: instabat Ruffinus. Quis quis sit, ille alius iam, non ego Ruffinus, sed alter huius criminis reus tenebitur, & si Didymus est mēdax secundum te, & deceptor est Didymus præceptor tuus ô Hieronyme, quem tu & prophetā uidentem, & oculum habentem sponsæ, de cantico canticorum, & Apostolicum uirum in tuis libris nominasti, mendax, inquā, ipse, qui ipsum Græcū edendo falsò Pamphilo adscripsit, non ego, qui inuentum Græcum titulo Pamphili, sub eiusdem authoris titulo, transferendo communicauī Latinis. nec mīrum tibi esse debet, quod ego Didymo in hac re crediderim, cui tu in scripturarum explanatione credidisti. Quod autem dicit, quod aliter in Latino sit, aliter sit in Græco. Diceret Ruffinus, Cur locos non profers ô Hieronyme male interpretatos, an ideò ne me à culpa asserere possim, sicut & tu, cum Augustinus ad te scribat quædam, de tua ex Hebræo interpretatione damnari, & locos non ponit, dicis Ideo factum, ne te possis defendere, & ueritatem tuæ interpretationis comprobare. Quare quod tibi, diceret

ceret Ruffinus, licuit de Augustino, liceat et mihi quoque de te ô Hieronymus suspicari. Hæc sunt dicta de dissentione Hieronymi & Ruffini, de libro Pamphili, in qua ego sicut & in alijs omnibus, Hieronymi iudicium, iudicio Ruffini semper antepono. Secundum quod ad possibilitatē huius affertur, quod Origenis libri sint corrupti, hoc est, quod hoc similiter uideamus accidisse multis alijs libris Catholicorum doctorū. nam Clemens Apostolorū discipulus, qui Romanæ ecclesiæ post Apostolos episcopus & martyr fuit, libros edidit, qui appellantur Recognitio, in quibus cū ex persona Petri, doctrina quasi uerè Apostolica exponatur, in aliquibus ita Eunomij dogma inseritur, ut nullus alius quàm ipse Eunomius disputare credatur, filium Dei creatum de nihilo dicens. Item in Clementis Alexandrinæ ecclesiæ presbyteri, uiri catholici, inuenitur scriptū Dei filium esse creatum. & in Dionysij Alexandrinæ urbis episcopi quatuor libris, ubi cōtra Sabellum disputat, est Arriani dogmatis comprobatio. Et quid oportet Apostolicos proferre uiros? cum sciamus ipsa Euangelia, & ipsorum Apostolorum dicta, ab hæreticis sepe fuisse deprauata, ut maximè ex libro Tertulliani contra Marcionem cuilibet cōstare potest. quod ergo illorum contigit libris, cur non & Origenis libris potuit contigisse? & omnino in simili causa, cur per omnia similis non acceptat excusatio? quæ ideo etiam de Origenis libris uidetur magis acceptanda, quod ipsemet uiuens adhuc, de hoc in suis epistolis, ut infra patebit conquæritur, corrumpi, scilicet & deprauari ab hæreticis libros suos. Quod si hoc pro impossibili habet Hieronymus, illud afferēs, quod sic quicquid in libris omnium reperitur, ab alijs dici possit esse corruptum, & quod difficilè est omnia exemplaria posse uitari: nescio quo pacto ipse respondere poterit, Eunomianis comprobantibus, dogma suum testimonio Clementis Apostolorum discipuli, in quibus inuenitur expressè scriptum, filium Dei esse creatum. Nam si ipse ad hæc recurrerit, corruptos libros Clementis, ab ipsis hæreticis, ipsius Hieronymi uerbis hoc arguent esse impossibile, illa & ipsi dicentes sic, scilicet quicquid reperitur in libris omnium, ab alijs corruptū dici posse: & impossibile esse omnia exemplaria esse corrupta. quare forte cauendum est, ne dum hæreticum omninò facere uolumus Origenem, hæreticos Apostolos, hæreticosq; Apostolorum discipulos esse faciamus. nam cum nihil minus detestandæ & execrandæ hæreses, non minus impia dogmata, in illorum inueniantur libris, quàm in libris Origenis, non uideo, cur non uel similiter accusentur, uel excusentur similiter. Hieronymus autem de libris Clementis & aliorum corruptione, his uerbis respondet. Et quomodo, inquires, in libris eorum uitiosa nonnulla sunt, si me causas uitiorum nescire respondero, non statim illos hæreticos iudicabo, fieri enim potest, ut uel simpliciter errauerint, uel alio sensu scripserint, uel à librarijs imperitis, eorum paulatim scripta corrupta sint, uel in hoc center

nocenter quædam, & minus cautè loquuti sint, & quæ nō possint peruer-
 forum hominum calumniam declinare. Huic autem Hieronymi respon-
 sioni, sic fortè responderet Ruffinus: sic, ut non propterea, quod in eorum
 libris uitiosa nonnulla sunt, etiam si causas uitiorum nescias, nō statim uis
 illos hæreticos iudicare, cur uisis aliquibus in Origenis libro uitiosis, qui
 bus etiam alibi ipsum legis contradicentem Origenem, statim hæreticum
 iudicas? quæ est causa dissimilitudinis maximè cum & in Origene eam in-
 genij sublimitatem, eum fidei zelum, tale ac tantum scripturarū studium,
 & tu noueris fuisse, & scripseris & prædicaueris, ut non immeritò in co-
 dicibus undecūq; potius, quàm in mente eius uitium fuisse suspicari pos-
 sis: Præterea sicut fieri potuit, secūdum te, ut illi uel simpliciter errauerint,
 uel alio sensu scripserint, uel innocenter & minus cautè loquuti sint: cur
 non fieri potuit similiter ut Origenes uel simpliciter errauerit, uel alio sen-
 su scripserit (ut contendit Didymus) uel innocenter & minus cautè lo-
 quutus sit quædam, quæ non possunt peruersorū hominum calumniam
 declinare: Et sicut à librarijs imperitis dicis, potuisse illorum scripta cor-
 rumpi, cur non similiter uel ab imperitis librarijs, uel à perfidis hæreticis
 scripta Origenis potuerunt corrūpi: omninò dissimilitudinis causa non
 apparet. Refert etiam Ruffinus, quod liber Hilarij confessoris, post Ari-
 minensem synodum, fuit falsatus ab hæreticis, & quod ob hanc causam,
 cum in concilio episcoporum ei quæstio moueretur, proferri librū de do-
 mo sua iussit, qui nesciente se, in scrinijs suis hæreticus tenebatur. & dicit,
 quod cum prolatus fuisset, & ab omnibus hæreticus iudicatus author li-
 bri, Hilarius excommunicatus discesserit de concilio. hoc esse falsum & fi-
 ctum in calumniam Hilarij dicit Hieronymus, nihil aliud afferens. sed ue-
 rum fuerit necne, non bene scire potest, nec multum ad Origenis attinet
 defensionem, hoc est uerū, quod Ruffinus hoc de Hilario recitaturus, hæc
 uerba præfatur: Et ne quid aperte credulitati desit, res adhuc quæ sunt me-
 moriæ nostræ retexam, quo testimonij ueritas neminem lateat. quare uel
 uerū fuit, uel magna fuit Ruffini impudentia, in re tam recētis memoriæ,
 apertum mendacium et nouam texere fabellam. sed siue uerum sit, siue fal-
 sum, non uidetur in Hilarij calumniam uel fictum uel recitatum, quia po-
 tius illos, qui Hilarij librum deprauauerant, quàm ipsum Hilarium calu-
 mniatur, quem innocentem hæresis fuisse, & iniuste excommunicatum, &
 subdolè deceptum attestatur. Post hæc recitat Ruffinus, quod Tertulliani
 liber, cuius est titulus de Trinitate, sub nomine Cypriani martyris, Con-
 stantinopoli à Macedonianæ partis hereticis legebatur. Hieronymus di-
 cit quod nec liber est Tertulliani, nec dicitur Cypriani, sed Nouatiani:
 neuter eorū aliud pro se affert. nisi quod Hieronymus dicit, quod autho-
 ris eloquium, styli proprietatem demonstrat. Quanquam & in multis sæ-
 pe est deprehendere, similem styli faciem & tenorem: sed hæc nihil ad Ori-
 S genem

genem. Ipse autem Ruffinus hoc idē ostendit accidisse Hieronymo, quod & libris Origenis, refert em̄, quod à Damasco Romanæ urbis episcopo, ei traditæ fuissent Ecclesiasticæ epistolę dictandæ, Appollinaristæ, Athanasij librum, ubi dominicus homo scriptum erat, ad legēdum acceptum, ita corruerūt, ut in libro id quod eraserāt, rursus scriberēt, scilicet ut non ab illis falsatum, sed à Hieronymo additum putaretur. & aduerte, q̄ Hieronymus in hac parte Ruffino respondēs, cū dicat, Mihi mea ingeritur fabella. uerum tamen fuisse non negat, sed in fine sic dicit. Fieri potest Ruffine, ut etiā si à me uerum audisti, alius qui huius rei ignarus est, dicat ad te, esse compositū & fictum. Tertium, quod uerisimile facit, libros Origenis fuisse corruptos est, quod de hoc ipse uiuens cōquestus est, extat enim in libro quarto Origenis, epistola eius ad q̄sdam caros suos in Alexādia, in qua conqueritur his uerbis: Sed nihil mirū mihi uidetur, si adulteret doctrina mea ab inimicis, & tali adulterio corrumpatur, quali adulterio corrupta est epistola Pauli apostoli. quidā enim sub nomine Pauli falsam epistolam conscripserunt, ut conturbarent Thessalonicenses, quasi instaret dies Domini, & seducerent eos, propter hāc ergo epistolā, in secunda epistola, quā ad Thessalonicenses scribit, hāc dixit. Rogamus autem uos fratres, per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum, ut nō cito moueamini à sensu uestro, neq̄ terreamini, neq̄ per spiritum, neq̄ per uerbū, neq̄ per epistolam, tanquā per nōs missam, quasi instet dies Domini. nemo uos seducat ullo modo. Talia ergo quādā, uideo accidere nobis. Nā quidam author Hæreseos, cū sub præsētia multorū, habita fuisset disputatio nostra, accipiēs scripta ab his qui descripserāt codicē, quæ uoluit addidit, & quæ uoluit abstulit, & quę ei uisum est permuauit, & circumfert tanq̄ nomine nostro, insultans & ostendens ea, quæ ipse cōscripsit, pro quibus indignātes fratres, qui in Palestina sunt, miserūt ad me Athenas hominē, qui acciperet à me ipsa autentica exēplaria, quod ne relectū quidem, uel recēsitū à me antea fuerat, sed ita neglectū iacebat, ut uix inueniri potuerit. nisi tamen, & sub Deo teste loquor, quoniā cum conuenissem illum ipsum, qui adularauerat librū, Quare hoc fecisset? uelut satisfaciens mihi respondit, quoniā magis ornare uolui disputationem atq̄ purgare ipsam. Videte quali purgatione disputationē nostram purgauit, tali nempe quali purgatione Marcion purgauit Euangelia, uel Apostolum, uel qualis successor eius post eū Appelles. nam sicut illi subuerterunt scripturarum ueritatem, sic iste sublati quæ uerē dicta sunt, ob nostri criminationē inseruit quæ falsa sunt. Hæc ad uerbum in Origenis epistola leguntur, quod si uiuente ipso nō dubitabant heretici eius libros corrumpere, quantō magis credēdum est, hoc ipsos aulos fuisse, post eius mortem. Conqueritur autem & de alio quodam hæretico in Epheso, qui conferebat multa falsa tanquam sua, & extat etiam in alia eius epistola, de suo

de suorum librorum falsitate quærimonia. Quartum, quod eiusdē rei maxime fidem facit, quod scilicet hæretica illa Origenis non sint, sed ab hæreticis inserta est, quod de illis eisdem inuenitur alibi Origenes piè & catholicè determinare: ex quo, si illa hæretica Origenis sunt, sibi ipsi cōtradictet. locos autē ubi catholicè agit de illis, plurimos est uidere in apologia Pamphili, & hoc est quod dicit Ruffinus, quod non est curandum de nomine authoris illius libri, quoniam illa defensio, cuiuscūque sit, per se ualida est, cum ex uerbis & dictis proprijs ipsius Origenis, de eius catholico & orthodoxo dogmate fidem faciat. & per hoc etiam uidetur satisfieri cuidam dicto Hieronymi contra Ruffinum. Nam cum Ruffinus hoc idem diceret, piè scilicet & catholicè de illis, alibi ab Origene determinatū, sic inquit contra eum. Vbi est illa fiducia, qua inflatis buccis, creberrimè personabas, te quæ in alijs libris Origenis legeras emēdasse, in libris Perisarchon: & non aliena, sed sua reddidisse suis: de tanta librorum sylua, fruticem ac furculum proferre non potes. responderet enim fortè Ruffinus, non oportere se de ea sylua furculos proferre, de qua iam Pamphilus multas protulerat integras arbores. Locos enim illos copiosissimè recitat Pamphilus, et illo iam præsupposito, hoc agit Ruffinus in libello suo, quem Pamphili libro superaddit, ut ostendat unde hoc prouenerit, quod in libris Origenis contradictoria inueniantur, assignatq; illam causam de falsatione per hæreticos. Quintum, quod & multum facit ad asserendum hoc, quod hæreses illæ non sunt de mente Origenis, est quod ex testimonio multorum, quibus merito tenemur fidem adhibere, habemus Origenem in principalibus opinionibus, in quibus errasse dicitur, catholicè sensisse. Duo enim sunt principales hæreses, quæ Origeni obijciuntur. Prima est, de Trinitate, quod malè scilicet de Filio, & peius de Spiritu sancto senserit. Secunda est, de salute Diaboli: quod scilicet poena eius, & infernale supplicium, non sit eternū futurum, sed ab eo sit aliquando liberandus. Ex qua uidentur multæ aliæ dependere eidem ascriptæ. Illa scilicet, quod pro salute istorū saluandorum demonū, iterum in sublimiori elemento sic crucifigendus Christus. Et illa, quod omnia restituenda sunt in unum. Et illa, quod diabolus pœnituiere possit. Et illa, quod poena damnatorum non sit eterna. De istis autem duabus hæresibus, quod non fuerunt de mente Origenis, uidetur esse euidentia argumenta. nā de Trinitate non solum Didymus, quo præceptore tātum gloriatur Hieronymus dicit catholicè sensisse Origenem; idq; proprijs in Perisarchon editis commentarijs, cōprobauit, sed & Athanasius defensor Niceni concilij, libris proprijs, contra Arrianos, uoce clara testem fidei suæ hūc uirum uocauit, & Methodium legimus pœnituisse, quod Origenem damnasset, dicitq; eum tandem inuentum, nihil malè credentem de sancta Trinitate. quinimò ipsius met Origenis habemus dicta de Trinitate, à catholica fide nihil discrepantia, nam super illud Pauli

ad Romanos. Et spiritus adiuuat infirmitatē nostram, expressè tenet, spiritum sanctum non esse creaturam: & super illud. Qui etiam proprio filio nō pepercit, sed pro nobis omnib. tradidit illū, quomodo non etiam cum illo omnia donauit; hæc Origenes exponens dicit; Nihil enim est, neq; uisibilis neq; inuisibilis creaturæ, quod filio possit adæquari, nullo enim pacto creatori suo potest creatura conferri, & si creator ipse donatus est nobis, quomodo non cum ipso nobis omnis creatura donabitur: & infra super illud Pauli: Qui est super omnia Deus benedictus sic inquit Origenes, Christum aliud secundū carnem esse, aliud secundum spiritum: Iam & in prioribus huius ipsius epistolæ partib. designauit, ubi dicit: Qui factus est ex semine Dauid secundū carnem, qui destinatus est filius Dei in uirtute, secundum spiritum sanctificationis. Et quomodo secundum spiritum filius Dei sit, & secundū carnem filius Dauid, ibi plenius exposuimus pro uiribus, quem ergo ibi secundum spiritum filium Dei dixit, hic procedente doctrina, ordine proficientib. utpote auditoribus, Deum qui est super omnia, ipsum esse pronunciat: & miror quomodo quidam legētes quod idē Apostolus in alijs dixit. Vnus Deus pater, ex quo omnia, & unus dominus Iesus Christus, per quem omnia, negent filiū Dei Deū debere profiteri, ne duos deos profiteri & dicere uideantur: & quid de hoc loco apostoli facient, in quo apertè Christus, Per quem omnia, super omnia Deus esse describit. Sed non aduertunt qui hoc ita sentiūt, quia sicut dominum Iesum Christum non ita unum esse dominum dixit, ut ex hoc Deus pater dominus nō dicatur, ita & Deum patrem non ita dixit esse unū Deum, ut Deus filius nō credat. Vera est enim scriptura quæ dicit. Scitote quod dominus ipse est Deus. Vnus aut uterq; est Deus, quia nō est aliud filio diuinitatis initium quàm pater, sed ipsius unius paterni fontis, sicut sapientia dicit purissima est manatio filius, ergo est Christus Deus super omnia, quæ omnia illa sine dubio, quæ & paulo antè diximus super principatus. & potestates, & uirtutes, & omne nomē, quod nominat, nō solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro. Qui autem super omnia est, super se neminem habet, non enim post patrem est ipse, sed de patre. hoc idem autem sapientia Dei, etiam de spiritu sancto intelligi debet, ubi dicitur. Spiritus domini, repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia scientiam habet uocis. si ergo filius Dei, super omnia dicitur, & spiritus Sanctus continere omnia memoratur, Deus autem pater est ex quo omnia. & sic euidenter ostenditur, natura trinitatis, & substantia una quæ est super omnia. hæc Origenes ad uerbum. & alibi super illud Pauli, Quomodo autem prædicabunt, nisi mittantur. si inquit. Sunt enim nonnulli, qui annunciant quidem, & prædicant de Patre & Filio & Spiritu sancto: sed non sincere non integrè, ut sunt omnes hæretici, qui patrem quidem & filium & spiritum sanctum annunciant, sed non benè neque fideliter annunciant.

Aut

Aut enim male separant filium à patre, ut alterius naturæ patrem, alterius filium dicant, aut male confundunt, ut ex tribus compositum Deum uel trinæ tantummodo appellationis faciant. qui autem bene, bona annunciant, proprietates quidem patri & filio & spiritui Sancto, suas cuique dabunt, nihil autem diuersitatis esse confitebuntur, in substantia uel natura. hæc Origenes. Quibus uerbis quid magis catholicum? quid magis expressum? necesse est igitur, sicubi aliter scriptum inueniatur in libris Origenis, non Origenis esse illud, sed hæreticorum, qui per librorum corruptionem, patronum habere uoluerunt Origenem, erroris sui. De secunda autem heresi, tam euidenter extat testimoniū, ut meo iudicio, male negare possit. nam in epistola propria, ipse Origenes, etiam secundum Hieronymi translationem, qui illius epistolæ mentionem facit, expressè negat, Diabolum posse aliquando saluari. dicitque, Quod nec mente quis captus hoc potest dicere. Præterea quod etiam extat dialogus inter Origenem & Candidum Valentiani dogmatis sectatorem, qui Candidus obijciebat eundem errorem Origeni, & Origenes refutat, negatque hoc se sentire, & supra illud Pauli: Nunquid sic offenderunt ut caderent? sic dicit Origenes. Hunc casum respiciens Paulus, de quo dixit Christus: Quia uidebam sathanā sicut fulgur cecidisse de cælo, negat cecidisse Israël. Illorum enim uel in fine sæculi conuersio erit, tunc, cum plenitudo subintrauerit, omnis Israël saluus fiet, istius autem, qui de cælo cecidisse dicitur, nec in fine sæculi erit ulla conuersio. hæc Origenes. Quod etiam illa, quæ ei imponitur hæresis, quod spiritus non intelligit Filium, & filius non intelligit Patrem, falso ei imponatur. patet ex his, quæ ipse dicit, super illud Pauli. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. sic enim inquit: Hanc altitudinem Dei, inscrutabilem dicit omni creaturæ, de filio uero & spiritu sancto dicere ista, non poterat, quia filius in Euangelio dicit ad patrem. Pater omnia mea tua sunt, & tua mea. & de spiritu sancto ipse Paulus pronunciat dicens. Nemo scit hominum, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est: ita et quæ in Deo sunt, nemo cognouit, nisi spiritus Dei. quin ergo dicit Paulus. Quis nouit sensum Domini, de creaturis dicit, naturam uero trinitatis excepit. hæc Origenes. restare uidetur una heresis Origeni attributa, scilicet in opinionibus de anima, quod fuerint ab æterno creatæ, & de cælo delabantur in corpora. & de anima scribit quidem ipse Origenes in commentariis super epistolam Pauli, ad Titum, se nihil posse determinati ex ecclesiastico dogmate accipere: nisi, Quod omnes animæ sunt eiusdem speciei, quod sunt libere uoluntatis, quod sunt rationabiles, quod sunt immortales, quod à Deo creatæ, & quod poenas habituræ pro malis, & præmia pro bonis. hæc tantum dicit se affirmare de anima. Quia de his in scripturis euidentia habeantur testimonia, in cæteris autem de anima quæstionibus, dicere se, quod magis sibi probabile uidetur, & inquisitiuè non determinatiuè procedere, quia determinatum nihil de illis in ecclesiastico

clericali habetur dogmate: Id aut, quod magis uisum est Origeni fuisse, quod essent ante corpora creatæ in cœlis uiuentes, consentiunt concorder omnes, & Ruffinus in Apologia ad Anastasium Romanæ urbis episcopum, postquã tres retulit opiniones de anima, in fine sic inquit. Ego uero cum hæc singula legerim, Deo teste dico, quod usq; ad presens certi uel definiti aliquid de hac quæstione non teneo, sed Deo relinquo scire, quid sit in uero, & si cui ipse reuelare dignabitur. ego tamen hæc singula legisse me non nego, & adhuc ignorare cõfiteor, præter hoc, quod manifestè tradit ecclesia, Deum esse & animarum & corporũ conditorẽ. In libro etiam Pamphili, nõ negatur Origenem illi adhæsisse opinioni, sed sic in eius scribitur defensione. Nũc uero cũ diuersitas sit apud Ecclesiasticos, & alij alia de anima sentiunt, & omnes diuersa quomodo, hic magis quàm ceteri inculcandus est. tum post hæc uerba recitantur opiniones de anima, quæ tunc erant: inter quas & illa, quæ nunc tenetur à catholicis, & cum ostensum est, manifestas pro illis probationes ex scripturis sacris adhiberi non posse, accidereq; & illarum authorib. magnas difficultates. in fine sic concluditur. Quod autem ex his omnib. ostendi uolumus, illud est, quod sicut eos, qui unam quamlibet de his, quas supra exposuimus opinionẽ ueram putant, non recta ratione hæreticos quis uocat, pro eo, quod neq; ex diuinis scripturis certi aliquid de his, uel manifesti dictum esse uideatur, neq; in prædicatione ecclesiastica putatur contineri: ita neq; hunc uirũ culpam iustum est, differentem quod sibi magis est uisum. hæc ibi. Ego autem ex omnibus supradictis duas infero propositiones, prima est, quod si Origenes & de Trinitate, & de dæmonum salute catholicè sensit, ut magis uideatur comprobatur testimonijs, ob erroneam de anima opinionem eius, conuincere non possumus damnationem. quia Origenes, non omnia tenebatur suo tempore explicite de anima credere, quæ nos nunc tenemur, quia nec in scriptura habebantur manifesta, nec per Ecclesiam ut postea fuit. tunc fuerat determinatum. imò non solum tempore Origenis, sed etiam tempore Augustini, qui per 200. annos post Origenem adhuc fuerat, per catholicos, id est, per uniuersalẽ ecclesiam de anima aliquid determinatum. Nam ipse Augustinus dubius erat in opinione de anima, ut patet ex eius epistola ad Hieronymũ, an scilicet singule singulis creentur, ut nũc tenet orthodoxa traditio, ex qua opinione uidebatur Augustino sequi, qd Deus esset iniustus: an ex illa una quæ facta est in Adam à Deo. Aliæ deinde sicut corpus ex corpore, ita animæ ex anima fuerint propagatæ. Nec credas solũ in iuuentute de hac re dubitasse Augustinum, quia in primo Retractationũ, qui fuit de ultimis, de hac quæstione dubitat. sic enim scribit in primo. Sine controuersia ergo, quædam originalis regia beatitudinis animi Deus est, qui eum quidem non de seipso genuit, sed de nulla re alia condidit, sicut condidit corpus de terra. nam quod attinet ad eius originem,

ginem, qua sit in corpore, utrum de illo uno sit, qui primū creatus quādo factus est homo in animam uiuentem, an similiter fiant singulis singulæ, nec tunc sciebam nec adhuc scio. hæc Augustinus ad uerbum. Ex quo patet euidenter, propter erroneam opinionem de anima prædictam, hæreticum nullo modo posse dici Origenem. Secunda propositio quam dico, est hæc. Quod si uerum est, quod Thomas in quolibetis dicit, ut in 7. arti. defensionis Origenis patebit latius, & bona dicit Theologia non obligari nos de necessitate salutis credere, nō solum ecclesiæ doctoribus sicut Hieronymo, sicut Augustino & similibus, sed neque ipsi Ecclesiæ, nisi in his quæ ad substantiam fidei pertinent, adiunxerimusq; ista ad substantiam fidei nihil pertinere, utrum illarum hæresum author fuerit Origenes, aut aliquis alius modo hæreses, illas hereses esse, id est, impia fateamur dogmata. Videtur sequi quod non teneatur homo fidelis, & uerè Christianus de necessitate salutis, in hac quæstione potius Hieronymo, etiā quod ad ipsum magis declinet ecclesia, quàm Athanasio, Didymo, Methodio, Ruffino: cuius & fides, etiam persecutionis hæreticorum tempore, in sancta Alexandrina ecclesia, carceribus & exilijs dicitur probata: imò ipsiusmet Origenis dictis credere, eò maximè, quod in multis alijs, quæ etiā ad fidei substantiam magis pertinent, Hieronymum non approbamus: sicut in materia de ceremonialibus. Et sicut etiam Hieronymo pium est nō credere, ubi Ambrosij commentaria in Lucā nugas uocat, & ipsum Ambrosium nunc coruum, nunc corniculam appellat. & ubi eiusdem de spiritu Sancto librum damnans dicit se de Græcis bonis uidisse latina nō bona. Et ubi Basilium Magnum de superbia taxat, & ubi in epistolis Augustini dicit se quædam hæretica legisse: ita fortè, & in hoc quod potius uelit, illa quæ Origenem demonstrat catholicum esse, ficta & adulterata, quàm illa quæ eum comprobant hæreticum ei penitus non adhærere. Nec impium est, nec fidei apparet perniciosum, ad quam uidetur potius confirmandam facere Origenis patrociniū, & testimonium adimere hæreticis, quàm ad infirmandam iuxta illud, quod in Pamphili libro his uerbis scribitur. Illud contemplari debuerant, quantā ridendj materiā, quantāq; hæreticis præbeāt, cum eos quos assertores Christiani dogmatis & defensores putant, confutari nūc uideant, & refelli à proprijs, & uelut ciuili bello, gaudeant impugnatum, quem ipsi hostiliter impugnare nō poterant. Fuerunt autem & ex probatis doctoribus Ecclesiæ, etiam Hieronymo posterioribus, qui in hac fuerunt sententia, quod hæreses illæ non fuerint de mente Origenis, sed ei falsò ascriptæ ab hereticis. Vnde Aaymo, unus ex nobilibus & antiquis doctoribus Ecclesiæ, in libro de Christianarum rerum memoria, sic dicit. Ergo sane, de Origene uiro tam illustri, abstinentissimæ uite, & castissimæ, præclaræ doctrinæ, puri & lucidi sermonis, salua fide patrum dixerim, quod hæc omninò non scripserit, sed ab hæreticis ob

cis ob præclarum nomen eius obfuscanđū, malignè conficta sunt, & conscripta, & nomini suo prætitulata. hæc ille ad uerbum. Hæc dicta sunt de primo articulo examinando, & inquirendo, utrum fuerint hæreticæ illæ duæ opiniones Origenis, necne? qua in re, sicut in alijs omnibus, ecclesiæ iudicium, aliorum omnium iudicio & rationibus, semper antepono. Pro secundo articulo uidetur rationabilius ideò excusandus Origenes, quòd si quid scripsit, quòd à catholicis non acceptetur, in illis scribendis, neque dogmaticè neq; assertiuè, sed dubitatuè semper, & inquisitiuè procedit. quare sicut licet in Augustini libris, super Genesim, multa sint quæ nō acceptantur, tamen propterea excusantur à nobis, quòd ut ipsemet dicit in libro Retractationum, plura in eo libro sunt quæ sita quàm inuenta: ita & multa esse possunt, in libris Origenis reprobanda & damnāda, quæ quia ipse non determinando, sed inquirendo dixit, nō propterea hæreticus est dicendus, quando hæresis assertum propriè dicit dogma, contra expressam uel scripturæ ueritatem uel ecclesiæ determinationē. Quòd autem sic semper locutus sit Origenes, ex multis patet locis. Nam & post disputationem de anima inquit: Hæc iuxta nostram sententiam non sint dogmata, sed quæ sita tantum atq; proiecta, ne penitus intractata uiderent. & alibi loquens de resurrectione inquit. Si hæc non sunt cōtraria fidei & cætera: & infra. Triplex ergo suspicio nobis de fine suggeritur, è quibus, quæ uera & melior sit lector inquirat: tum tres subiungit opiniones de resurrectione: & in præfatione librorū in Genesim inquit. Si profundum aliquid occurrerit, de hoc dicendū quidem est, sed nō tamen affirmatiuè: & infra. Nos de reb. magnis quæ supra nos sunt, ignorantia nostrī nō ignoramus, & super epistola ad Romanos lib. 2. Hæc ea lege dicta sint à nobis, ut si qui melius & rationabilius dixerint, illa magis quàm hæc nostra teneantur. Et lib. 4. Hæc prout potuimus, in locis tam arduis & tam difficilibus prolata, si quis forte animi nostrī studium consideret, amplecti poterit: si uerò infirmitatem sensus nostrī notare uelit, ueniam petimus, & ei qui melius de his differere uel explanare potuerit, libenter cedimus: & alibi. Probet autem qui legit, quid horum magis sensui conueniat Apostolico, & illud teneat: & libro quinto. Hæc interim nobis in præsentī loco occurrere potuerunt, si quis autem melius aliquid senserit, non pigeat his obmissis illa respicere. & quid plura? Legatur liber Periarchon, uidebimus illū hoc ordine procedere, quòd primo potuit illa quæ sibi expresse uidebant in scripturis esse determinata, & in illis nihil aberrat ab ecclesia. alia dicit sibi esse dubia, & de illis uelle inquirere, de omnib. asserēs, illam solū recipiendam esse ueritatem, quæ in nullo apostolicis & ecclesiasticis dogmatis aduersetur. Pro tertio articulo, qui est quasi confirmatio secundi; dico istam propositionem, quòd si sit aliquis habens erroneam opinionem de rebus fidei, adhuc per ecclesiam non determinatis, modo in uoluntate eius nulla sit ma-

fit macula, sed firmum propositum, de illis credere semper consonæ scripturæ & Ecclesiæ, ille nec peccat mortaliter, nec hæreticus propriè est dicendus. Ex qua propositione, sequitur correlariè, possibile esse, quòd opinari aliquam opinionem, aliquo tempore sit peccatum mortale, quod non erit alio tēpore: & hoc est, quia potest quis sine pertinacia credere aliquid uno tempore, quod alio tempore nō crederet sine pertinacia, ut puta, post determinationem Ecclesiæ, aut sacræ scripturæ dilucidationem. de opposito crediti, attestat sententia omnium doctorū, dicentium: Quòd non præcisè error intellectus, facit hominem hæreticum, sed oportet quòd sit malicia & peruersitas in uoluntate. Ideo dicebat Augustinus: Errare possum hæreticus esse non possum. Confirmatur hoc ex determinatione uniuersalis Ecclesiæ, quæ multos canonizauit, qui tamen usq; ad mortē perseuerauerunt in erroneis opinionibus de fide, & deinde per ecclesiā pro hæreticis reprobatis, quas opiniones nusquam legitur ab illis fuisse retractatas. Tales fuerunt Papias Episcopus Hieropolitanus, Victorinus Pictauiensis, Hireneus Lugdunensis, beatus Cyprianus. & multi alij, quos scimus errasse in fide, & eorum opiniones pro hæreticis condemnatas, & tamen ipsi habentur in canone sanctorum, ex quo sequitur, ut necessariò dicendum sit, quòd uel illi etiam, quòd decesserint in illis opinionibus erroneis in fide, non tamen decesserint in peccato mortali. uel quòd ecclesia errauerit in eorū canonizatione, quod si dixerint (ut etiam dixit quidam ex his qui me impugnabant) respondens, Quòd illi fortè non erant benè canonizati: iam non ego, sed ipsi sentiunt contra determinationē uniuersalis Ecclesiæ. Ex hac autem propositione infero, ad propositum Origenis sic: Quòd dato etiā, quòd Origenes multas & plurimas habuerit opiniones erroneas in fide, hoc præcisè, si in uolūtate eius nulla fuit macula, alio quo modo non potest esse argumētum, quòd anima eius sit damnata. Ut sic arguatur, Aut quantumcunq; magnus error, de quibuscunque rebus fidei, sit in intellectu alicuius, modò in uoluntate nulla sit macula, non impedit salutem eius, aut quantumcunque paruus, & de quacunque re sit impedit, aut aliquis impedit, & aliquis non impedit. Si quantumcunque magnus sit nō impedit, ergo etiā, quòd Origenes & in multis errauerit, & in principaliorib. illa tamen, si fuit uoluntas eius benè disposita, & nullo modo maculata, nihil impediuit eius salutē. & ita qui uolunt conuincere damnationē eius. non sufficit quòd ostendant errores eius, & perseuerantiam in eis: sed oportet, quòd ostendant perseuerantiam, cum pertinacia, aut negligentia, uel alia malicia uoluntatis. Si quantumcunq; paruus sufficit, ergo error de rebaptizandis hæreticis debuit impedire salutem Cypriani, & hæresis illorum, qui dicuntur Chiliastæ, debuit impedire salutem Papiæ, qui fuit author illius hæresis, & cum illa decessit: & si sic ergo malè ab ecclesia fuerunt canonizati. Si aliquis impedit, & aliquis non, dicant

opora

oportet, qui sunt illi errores qui impediunt, & qui non. & ubi unquam inuenitur facta ista distinctio ab Ecclesia, ut uerbi gratia dicatur, habere errorem in his, quæ pertinent ad talem uel talem articulum, etiam si sit præcisè debilitas & defectus intellectus, & non sit aliqua peruersitas, negligentia, nec pertinacia, nec quæcunq; alia malicia in uoluntate, est peccatum mortale. habere aut errorem in his, quæ ad talem uel ad talem materiam pertinent, non est peccatū mortale, nisi sit in uoluntate defectus, & si non inueniatur facta talis distinctio, aut ab ecclesia, aut à doctoribus: nec uideatur fieri posse, rationabiliter apparet nō ualere dictum quorundā dicentium, aliam esse rationem de Cypriano et Papia et similibus, & alia de Origene: quia Origenes errauit in principalibus, nam quantūcunq; magnus sit error, modo sit solū error in intellectu, & in uoluntate nulla sit malicia, non uidetur, quòd taliter errans peccet mortaliter. quapropter cum talem maliciam, in uoluntate Origenis nō legamus fuisse, dato, quòd etiam in principalibus fidei mysterijs, errauerit grauissimo errore, & merito per ecclesiam damnato, non potest conuinci ipsum esse damnatum in se, & in anima sua. Quod si quis dicat, multos esse gradus propositionum credendarum, præter istum gradum propositionum, scilicet determinatarū per ecclesiam, & quòd etiam, si non sit pertinacia, signum tamen est pertinaciæ, asserere, aliqua, quorū opposita tenetur asserēs, explicita fide tenere & credere, & quòd non solum culpabilis est mortaliter, error propter pertinaciam, sed etiā quandoq; culpatur propter negligentiam inquirendi ueritatem, quæ negligentia non est pertinacia saltem propriè dicta, uidetur ad hoc rationabiliter posse responderi. Primò, quòd Origenes de negligentia inquirendi in hoc ueritatem, culpari nō potest, quia ut benè dicit Hieronymus in perscrutatione scripturarum, diebus sudauit & noctibus. secundò, quòd in nullo errauit Origenes, quòd ipse tūc sic teneretur explicita fide credere, quòd oppositum asserens nō dogmaticè, sed ut sibi probabilius uisum est, hæreticus dici possit: & hoc euidenter probo, ex dicto quodam ipsius Hieronymi supra allegato: ubi enim Hieronymus dicit, quòd etiā si in Clementis Apostolorū discipuli, & aliorum talium inueniātur aliqua uitiosa, non tamen propterea istos statim hæreticos iudicaret. Subiungit quadruplicem causam. Primò, quòd poterunt libri esse corrupti. secundò quòd alio sensu scripserint. tertio q̃ simpliciter errauerint. quarto quòd minus cautè locuti sint in quibus uerbis, debemus aduertere, quòd dato quòd liber Clementis, in quo dicit Filium Dei esse creaturam, non sit deprauatus. & dato quòd author alium sensum nō intenderit, adhuc statim Clemens non est iudicandus hereticus, quia potuit simpliciter errasse: quid est ergo simpliciter errasse, nisi errasse ex intellectus defectu, & erroneo rationis iudicio, & non ex malicia uel peruersitate uoluntatis, quòd si in illa hæresi, quòd filius sit creatura, quæ est maxima, etiam quæ obijciatur Origeni,

geni, potest quis simpliciter errare: quia nō stet de ipsa adhuc alia ecclesiæ determinatio, uel per maiorem scripturarum dilucidationē certior uerificatio, in qua hoc demum fieri non poterit, & si tunc illud Clemens non tenebatur sub pœna peccati mortalis, explicita fide credere, quid possumus dicere, obligatum fuisse Origenem credere explicitè, de his in quibus dicitur errasse? Notandum est autem, quod quia hæresis esse potest, & in uerbis malè & inordinatè prolatis, ut dicit Augustinus, & in sensu. Ideo dans Hieronymus modum excusandi, qui in utroque errauerit, cōiunctim uel diuissim, ex solo intellectus & non uoluntatis defectu, dicit, uel minus caute locutum fuisse, & hoc si in uerbis appareat hæresis. uel simpliciter errasse, & hoc si sensus hæreticus sit, à simplici & recta uoluntate, sed à debili & errante intellectu prolatus, & benè notanda & pensitanda sunt ista uerba Hieronymi, quia in eis utile & sanum de hæretica pertinacia dogma rectè fundatur. Pro quarto articulo, quidam dicentes Origenem pœnituisse, allegant planctū Origenis, sed iste liber Apocryphus reputatur: ut habetur in Decretis 15. di. Ego autem testimoniū allego ipsius Hieronymi, quod pro Apocrypho haberi non potest, qui expressè Origenem de erroribus suis pœnituisse testatur: quod non ideo affero, quia hoc sit necessarium, rationabiliter ad credendam Origenis salutem, ut patebit sequenti articulo, sed quia isti Magistri nunquam clamare destiterunt, Ostendo tibi Origenem errasse, ostendas tu mihi eum pœnituisse: nūquam hoc ostendes, nunquam inuenies scriptum Origenem pœnituisse de his quæ scripsit. audiant ergo reuerendi Patres, Hieronymum ipsum, cuius auctoritate Origenem fulminant, in apologia sua ad Pammachium & Oceanum, in qua se ostendit, doctrinam Origenis non dogma sectatum, postquam Origenis recitauit errores, hæc uerba subiungentem. Ipse Origenes in epistola quam scribit ad Fabianum Romanæ urbis episcopum pœnitentiam agit: cur talia scripsit, & causas temeritatis in Ambrosium refert, quod secreto edita in publicum protulerit. hæc Hieronymus ad uerbum. Quid clarius? quid expressius? quomodo iam, aut qua fronte dicere possunt, nusquam inueniri quod Origenes pœnituerit? Dicam autem, & quia incurrit, quid mihi his diebus cum duobus ex his, qui hanc conclusionem damnabant, in simili proposito contigerit. Cum enim ego ut Origenem de pertinacia defenderem, cuidam multum insistenti, determinatum ab ecclesia, Origenem pro pertinacia in anima damnatum. dicerem, ex Græcis habere historijs, Origenis dogmata, post mortem eius, post multos annos fuisse damnata: remissemquē illum, si libros domi non habebat, ad Episcopum Traguriensem, uirum non minus doctrina & moribus, quam sua dignitate præstantem: apud quem ego Græcum librum uideram, in quo de concilijs multa erant aggregata: dixit ille bonus Pater, Quid me ad Græcos remittis, quem scis Græcas literas

litteras penitus ignorare? Petamus, inquit, Latinas. nonne habemus Fasciculum temporum, qui de his rebus elegantissimè tractat? Afferatur, dixi ego, iste Fasciculus, quanquam subiunxi. Si mihi quasi hoc Fasciculo superposito, ignem ut hæretico pates, abigam ego protinus, & tuū fasciculum in malam crucem. neque enim illi ulla fides. Excādūst ille ac si Trinitatem blasphemasset. ne excādescas. inquam, afferatur fasciculus, nec me quasi solutis fascibus iam uelis cedere. allatus est, & in eo de Origene hæc legimus. Origenes doctor egregius, ac sanctitate uitæ incomparabilis, clarissimus in Ecclesia Dei: & post pauca in fine dicit. Grandis labyrinthus à diuersis textit de Samfone, Salamone, Traiano, & isto Origene: an uidelicet saluati sint an non? quæ quia sine periculo nesciuntur, nec etiam Ecclesia certificata est de his, domino totaliter committenda sunt. hæc bonus Fasciculus. quibus lectis, cū audisset ille de damnatione Origenis, nō esse certificatam Ecclesiam, mirum ut expalluit, & apud quem probatissimorum fasces nihil poterant, potuit tantum iste Fasciculus, ut sententiam illicō commutarit? Sequenti die compellās me acrius quidam alius, manu satis grandem gestās librum: Quomodo, inquit, aut qua omninō uia audes tu, ab æterno ignis supplicio Origenem defendere? ecce ego tibi ostendā, cui non poteris testimonio contradicere: Qui dicit, Origenem non posse defendi. producas, dixi ego, ueneralibus homo, si habes tuos testes. tū inquit ille. Hic est testis quidam magnus, & nomen subiunxit. ego uerō nomen uolo subticere: cuius hi sunt sermones & prædicationes. Tunc ego: Quos mihi affers sermones, quas nugas? nugas ille respondit: iam excādescens totus, nugas, inquam, in quibus etiam in ista materia, si de ea habet sermonē (absit enim ut ego similia unquam legerim) nisi expressimus aliquis inueniatur error, iam uolo tecum Origenis caput Ixionis rota perfringere. Impatiens & iam ille, & bili ex æstuans, aperit librum, & legere incipit furens uoce altissima. Feria quarta, sermo ii. de Origenistis. tum in persequutione eorum quæ scripta erant, ad singula uerba exclamabat. Hic ne error? & ecce, dum sic ad Stentoris inuidiam uociferatur, hæc legit in libro scripta: Deniq; Hieronymus sex millia librorum Origenis legisse se fatetur. & dum statim perlecto hoc iterum clamat, hic ne error? hic, inquam, error, & quidem magnus, hic apertum mendacium, hic falsitas expressa: & ut compescerem illicō hominem, iubeo afferri epistolas Hieronymi, & statim accurrens ad secundum librum inuectiuum contra Rufinum, ostendo ei Hieronymum, Ruffino dicenti, Epiphanium papam iactare se, legisse sex millia librorum Origenis, his uerbis respondētem. De sex milibus autem libris quos ab eo lectos esse confingis, quis credet, aut te uerum dicere, aut illum potuisse mētiri: si enim Origenes sex millia scripsisset libros, poterat fieri, ut uir eruditus, & ab infantia sacris literis institutus, pro curiositate & scientia legisset aliena: quod uerō ille non scripsit,

quomo

quomodo legere potuit. Numera indicem librorum eius, qui in tertio uolumine Eusebii, in quo scripsit uitam Pamphili, continent, & nō dico sex millia, sed tertiā partem nō reperiēs: hæc ad uerbū Hieronymus. Erubuit ille, & salua fuit res mea. Sed redeamus iam ad propositū, cōcludēdo, uel cum Ruffino et alijs, quos supra in primo articulo recitauimus, debemus cōcedere, Origenē nunquā peccasse. uel si cū Hieronymo ipsum peccasse omnino cōtendimus, sciamus, et cū ipso nobis concedendū, Origenē peccati sui, proprio ad Romanū episcopum libello dato, pœnituisse. Ego aut postquā mecum diligenter perpendi, & examinaui ea, præcipuē quæ ab Eusebio, & Ruffino, & Hieronymo de Origene dicuntur, coniecto Origenē diu in præscrutatione scripturarum elaborātem, de multis arduis & principalibus theologiæ quæstionibus, ambiguum fuisse, cum nō certè & indubitatè sibi ipse uideretur, de illis, ex scripturarum testimonio, posse aliquid asserere. & propter hoc, de multis fidei mysterijs, fortè multa dixisse, inquirendo & disputando, in prioribus suæ ætatis annis, quæ catholica fides non reciperet. propterea Origenem, qui ut ipse dicit, suam ignorantiam non ignorabat, & ueritatem illarum quæstionum, se nondū consequutum planè cognoscebat, ante suæ ætatis 40. annum, nunquam à notarijs excipi publicè uoluisse, quæ in Ecclesijs prædicabat, ut refert Eusebius. Aduertamus ergo, quòd Eusebius 26. cap. 6. libri Ecclesiasticæ historiæ, scribit Origenem tertio anno Imperij Philippi imperatoris, & sub Fabiano pōtifice, cum iam ipse 40. annum ageret, cœpisse dicta sua etiam literis publicè committere: & aduertamus, q̄ supra 17. capite dicit, quòd sub Urbano pontifice, cui successit Pontianus, iam ante tempora Fabiani Origenes conscribendi commentarios in scripturas sanctas initium sumit, compellente se Ambrosio, & multa ui precū obsecrationumq̄ cogente: qui, inquit Eusebius, maximè dignus uidebatur, cui istud impēderetur officij, & cui quicquid arcanum & absconditum, in sacris literis relictum est, panderet. Ex quibus duobus locis Eusebii, in quib. apparet, quasi contradictio, colligitur euidenter, quod urgēte Ambrosio dictauerit quædam, in prioribus annis, antequam ueri adhuc aliquid comperisset, ipsi tantum Ambrosio priuatim communicanda, & non in publicum edenda, ut quæ bene tuta & ueritati apostolicæ consona nō cognoscebat, Ambrosius autem illa secreto edita, in publicū protulit: comperta deinde per Origenem iam sexagenarium, catholica ueritate, cœpit iam audacter, quia & catholicè, publice scribere, & ea quæ ad priuatum Ambrosij usum scripserat, iam per illum edita fuisse uehementer indoluit, ad quæ, sui purgationem, ut ex uerbis Hieronymi & Eusebii cōiecto, rei totius seriem, Fabiano Rom. episcopo scribens, de sua catholica fide, testimonium perhibuit, narrans scilicet, quæ antea ab eo inueniuntur scripta, se nō scripsisse ut ederent. de quibus & ipse dubius erat, catholica ne essent an non catholica: sed Ambrosium

T sum

sium illa edidisse. hoc est enim, quod dicit Hieronymus, ipse Origenes, in epistola quam scribit ad Fabianum Romanæ urbis episcopum, pœnitentiam agit, cur talia scripserit, & causas temeritatis in Ambrosium refert, q̃ secreto edita, in publicum protulerit. Eusebius aut̃ narrans quæ scripserit, post 60. annum, postquam librum contra Celsum, & libros 25. Commentariorum in Mattheum, & 20. in prophetas connumeravit, subiungit: Scripsit ad Fabianum Romanæ urbis episcopum, & ad alios quamplurimos ecclesiarū principes, de catholica fide sua. hæc ille. Sit ergo uerum q̃ ante sexagesimū annum, fuerit de multis fidei mysterijs dubius Origenes, & sit uerum, quod secreto inscriptis multa cōmunicauerit Ambrosio, quæ tunc non firmiter adhærendo, sed dubitativè inquirendo opinabatur, nūc à catholicis non recipienda, & ita uerum dicat Hieronymus, q̃ quæ in multis Origenis libris inveniuntur, etiam non catholica Origenis sint, quia uerè ab ipso fuerūt dictata, licet nō ut credita, & ut quæsitā potius, quā inuenta: & cōsequenter Origeni, cui catholica fuit postea ueritas comperta, culpabiliter non adscribenda, in quibus & multa ab hæreticis fuisse adinuenta, iuxta Ruffinū, pro uerò etiam accipere possumus, maximè de hoc ipso cōquerente Origene, dum uiuebat. Sit ergo uerum iuxta Eusebium in ecclesiastica historia, à Hieronymo tanquam uera approbata, Origenem nō habere pro suis operibus, id est in quib. diffinitivè aliquid & adhæsiuè dicat, nisi quæ post sexagesimū annum scripsit: sitq̃ uerum, etiam secundum Hieronymum de prius scriptis, temerè ab Ambrosio editis, ipsum pœnituisse, & cōsequenter catholicum mortuum esse, ut non solum secundum Ruffinum, Pamphilum, & Eusebium, sed etiam secundum Hieronymū rationabilius sit credere, ipsum esse saluum, quā credere ipsum esse damnatum. Pro quinto articulo dicō, hanc propositionem, quantūcūq̃ aliquis grauit̃ in uita mortaliter peccet, et constet ipsum mortaliter peccasse, nisi cōstet de eius finali impœnitentia, temerarium est, uerè asserere ipsum esse damnatū. patet ueritas huius propositionis, ex cōmuni sententia omnium doctorum, in dicta propositione consentientiū. ex qua propositione infero, duas propositiones correlarias. Prima est hæc: Non propterea quia aliquis in uita mortaliter peccauerit, & nobis non constet, quod non pœnituerit, iudicandum est, firmiter à nobis, esse illum in inferno patet, quia posito peccato mortali, tantum non ponitur totum illud, ad quod sequitur damnatio æterna: sed oportet ultra peccatum ponere, & certificari de finali impœnitentia. Nec ego, qui nego firmiter esse credendum, illum esse in inferno, habeo ostendere tibi pœnitentiam illius: sed tu, quia asseris illum esse damnatum, habes certificare de impœnitentia: & pro hoc multū facit dictū Henrici de Afsia, qui in expositione 3. c. libri Genesis, dicit hæc uerba formalia. Si ergo argumentum quorundam esset efficax, quo aliquem damnatum esse, sicut de Salamone persuadēt, per hoc quod scriptura eius

peccat

peccatum commemorat, & nullam de iusticia aut poenitentia eius mentionem facit, tunc ita primum hominem ex peccato suo damnatum conuinceretur, sicut primum angelum: hanc Henricus, nusquam enim habet mentionem de poenitentia Adam, sed solum de peccato. Similiter Iudicum. 8. legitur de peccato Gedeon, & non de poenitentia: & tamen a doctoribus bene creditur, de eius salute dicere & tu potes, quod per hoc etiam argumentum, quidam decepti erronee dicebant, quod Moyles erat damnatus, quia legebatur peccatum eius in Aquis contradictionis, & de eius poenitentia nihil habebat expressum, & tamen dixit Deus Iosua: Moyles seruus meus mortuus est. Secunda propositio correlativa est haec, Nemo potest esse certus, quod aliquis sit damnatus ad infernum, nisi hoc habeat ex speciali reuelatione Dei, uel ab his quibus credit Deus reuelasse. patet ueritas huius, ex praemissis propositionibus, quia nemo potest esse certus de finali poenitentia, uel de impoenitentia, nisi ille qui nouit secreta cordis, & cui ille uoluit reuelare, cum enim nullus de statu alicuius ita sit certus, sicut ipsemet de se, quia, Quae sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis qui in ipso est, ut dicitur 1. ad Cor. 2. & De seipso homo non potest esse certus, utrum sit dignus odio uel amore: ut dicitur Ecclesiastes 9. quanto magis, non poterit esse certus de alio, nisi de hoc habeat specialem reuelationem. Ex hac autem propositione principali, cum suis correlarijs, infero ad propositum meae conclusionis, quod dato etiam, quod Origenes in illis erroribus errando peccauerit mortaliter, tamen cum incertis sumus de eius finali impoenitentia, uel poenitentia, asserere ipsum esse damnatum, temerarium est omnino iudicium, & reijciendum. Cum ergo nec de salute possumus esse certi, nec de damnatione, primum est tamen, & ualde rationabile, credere ut dixi ego, quod Deus cum saluauerit hominem, talis ac tantae scientiae, de quo Hieronymus in praefatione Cantici sapientiorum, Cum in ceteris omnes alios superauerit, in hoc seipsum superauit, & de ipso illud uerificatur. Introduxit me rex in cubiculum suum, & alibi imitari uolens ex parte Origenem, quem post Apostolos ecclesiarum magistrum, nemo nisi imperitus negat, & alibi Origenes tanto scripturarum labore sudauit, ut iuste Adamanti nomen acceperit: & post quadam haec subiungit. Quis unquam tanta legere potest, quanta ipse conscripserit: & pro hoc sudore, quid accepit premium? Damna a Demetrio episcopo, exceptis Palestinae & Arabiae & Phoenicis, atque Achaiae sacerdotibus, in damnationem eius consentit urbs Romana ipsa, contra hunc senatum cogit, non propter dogmatum nouitatem, non propter heresim (ut nunc aduersus eum rabidi canes falso simulant) sed quia gloriam eloquentiae eius & scientiae, ferre non poterant. hoc quare scripserim, & ad pauperis lucernam igniculum cito, sed non cauto sermone dictauerim, potestis intelligere, si Epicuros & Aristippos cogiteris, haec Hieronymus ad uerbum quae uerba, singula quae so, o ingeniose le-

etor, diligenter attende: & ex eis, ea per te intelligas, quæ ego nō expri-
 mō. In præfatione autem Hebraicarum quæstionum, de eodem loquens Ori-
 gene: sic inquit. Hoc unum dico, quod vellem cū multis nominis eius, ha-
 bere etiam scientiam scripturarum, floccipendens imagines umbrasq; lar-
 uarū, quarum naturæ esse dicitur terrere paruulos, & in angulis garrere te-
 nebrosis. Præterea quæ de eodem Hieronymus præleat, quod auaritiā
 calcavit, quod castrauit se zelo Dei, licet non secundum scientiam, quod in
 explanatione scripturæ diebus sudauit, & noctibus, quam Qui dilucidat
 uitam æternam habebunt, ut inquit Sapiens. & ut scribitur ad Vigilantiū:
 Prophetarum obscura differuit, & tam noui quam ueteris Testamenti re-
 uelauit maxima sacramenta. Prætereo quod non solum martyr is fuit fi-
 lius, sed & ipse parum à martyrii merito abfuit, nam dicit Eusebius, quod
 & adhuc puerulus, in tantum ardorem capeffendi martyrii exarserat, ut
 sponte se periculis, ingereret, & tēpore deinde Decianæ persecutiōnis,
 nouas cruces, noua poenarum genera, ac sæculis omnibus inaudita tor-
 menta pertulit. Ita ut mille mortibus (inquit Eusebius) uictus sit, ne tan-
 tum una ei, quā exoptabat accideret persecutore summo studio hoc agen-
 te, ut nec interitus præstaretur, nec poena cessaret. Videte quā parum
 absit à laude martyrii, quā plurimi eius discipuli, ipso duce & cohōrta-
 tore sunt cōsequuti, parum, dico iterum profecto abfuit à laude martyrii,
 imò meritum quasi æquale meritis est. Nam dicit & Augustinus in libro
 de Bono coniugali: Non est impar meritum martyrii in Ioanne, qui pas-
 sus non est, & in Petro qui passus est: nota bene hæc uerba Augustini. Im-
 de sicut Ioannes licet non transiret per gladium, tamen paratus fuit susti-
 nere martyrium, quando fuit missus. Interuentis olei domini, ita & Ori-
 gene, licet mortem martyrio non subierit, tamen paratus fuit, imò audu-
 mus illam subire, & tot passus est tormenta, ut dicit Eusebius, ut mille mor-
 tes, pro una subierit. & hoc est quod dicit Bernardus in sermone sancto-
 rum Martyrum, Quod est triplex martyrium: martyrium uoluntatis tan-
 tum, martyrium operis tantum, martyrium operis & uoluntatis. martyri-
 um uoluntatis tantum, passus est Ioannes Euangelista: cui dictum est &
 germano eius. Matthæi 20. calicē meū bibetis. Vnde Cyprianus in seruis
 Dei, apud quos cogitatur martyrium, & mente concipitur, animus ad bo-
 num deditus, iudice Deo coronatur. Aliud est enim martyrium de esse animo
 aliud animū deesse martyrio. Si ergo martyrio Origēnis animus nunquā
 defuit, & mille mortes pro una subijt, quomodo à iudice Deo coronatur,
 non credamus? si nō mendicatur martyr Cyprianus. & si damnatus est, quis
 quæso ad gehennæ mortem eum damnatur, an Christus Iesus, pro quo to-
 ties ipse mori uoluit, quā potius sicut dicit de ipso Cypriano Augustinus,
 quod sanguis martyrii, in eo omnē hereseos maculam abluuit, ita & de Ori-
 gene effusum ab eo, nō tam supra terram exarsit, quā super zelo Dei &
 charit

charitate ardentem coelestem animam suam, intrinsecus martyri sanguinem omnem, hæreseos maculam abluisse piè credamus: dicētes cum Dauid, beatus Origenes, qui & si aliquando in concilio errantiū abiit, in uia tamen peccatorum, per impoenitentiam non stetit, & in cathedra pestilentie, per pertinaciam nunquā sedit: sed in lege domini fuit uolūtas eius, et in lege eius meditatus est die ac nocte. Beatus Origenes, cui remissæ sunt iniquitates, per baptismum, & eius tecta sunt peccata per poenitentiam, & cui non imputauit dominus peccatum propter martyrium. deniq; talem ac tantum uirū, etiam si aliquando ex ingenij defectu, & non ex aliqua uoluntatis malitia, in fidei mysterijs errauerit, credamus à domino, in suis nouissimis non fuisse derelictum, sed potius uisitatione suæ clementissimæ misericordiæ, & de secretis fidei, si in aliquibus errabat, illuminatum, ab erronea ad salutarem uiam reuocatum fuisse. Et hoc ego intellexi in breui responsione mea, cum alias dixi, ex quo non inuenitur fuisse pertinax, uerisimile est credere, quod Deus eum saluauerit, id est uisitando eum uisitatione, quam dixi in statu salutis digno clementissimè collocarit, & de secretis fidei, in quibus errabat, ipsum illuminans, ad salutarem de illis poenitentiam aduocauerit. quod utrū fuerit an non fuerit, scire certitudinaliter nemo potest, nisi fuerit ei de super reuelatū: sed ita fuisse potius, quam non fuisse credere, consideranti acta & uitam Origenis, magis consonum uidetur, & sic rationabilius. nam & rationabiliter in dubijs, fauorabiliori parti semper est adhærendū. Et hæc sint dicta, ut quæ ualere possint, quando de ipsa Origenis poenitentia non constaret, de qua tamen constare ex beatissimi Hieronymi testimonio. supra in præcedētib. apertissimè ostendimus. Pro sexto articulo dico, quod non uidetur credendum, q̃ Ecclesia unquam determinauerit, animā Origenis ad inferos esse dānatam. Veritatē huius ppositionis probo duab. rationibus: prima ratio est hæc, de illo cuius altera uel altera pars, determinari certitudinaliter nisi temerariè nō potest, non debet credi factam esse determinationem ab Ecclesia. Sed de hoc quæsito, utrum Origenes saluus sit, an damnatus, determinari altera pars, nisi temerè non potest, saltē absq; reuelatione speciali Dei. ergo cum de tali reuelatione non constet, non debet credi, de hoc factam esse ab Ecclesia determinationem. Maior est nota, & oppositū eius esset iniuriosum Ecclesiæ, credere, scilicet quod aliquid ab ea possit in cōsultè & temerè iudicari. Minor patet ex supradictis articulis. confirmatur, quia certificari non poterat Ecclesia, de damnatione Origenis, nisi per specialem reuelationem Deo factam: sed de tali reuelatione, quod fuerit facta, nusquam habetur mentio ergo &c. Secūda ratio est hæc, quia si quid est, quod persua deat ecclesiam determinasse de damnatione Origenis, sunt quidā textus Decretorum, qui hoc uidentur sonare, grosso eos modo interpretantibus, qui tamen cum rectè examinantur, contra eos potius, quam pro ipsis

T 3 faciunt:

faciunt: sunt autem textus quos afferunt ferme isti. Primo quod di. 15. c. Sancta Romana ecclesia, sicut scribit per Gelasium papam. Item, Origenis nonnulla opuscula, quæ uir beatus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus. reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse reuenda. Et 24. q. 3. c. Sanè. Item, si ad tempora Theophili sanctæ memoriæ, uel superius aliquis recurrerit, et Origenem inueniet post mortem anathematizatum, quod etiā in eo facit, & uestra sanctitas. Et Iulius religiosissimus antiquioris Romæ, & glo. ibi. Cū iste damnatus fuerit, nonne & eius scripta, utiq; extra. de hæreticis. ca. fraternitatis. ibi autem sic scribitur. Cū Celestinus atq; Pelagius, in Ephesina synodo sint dānati, quomodo poterūt illorum capitula recipi, quorum damnantur authores: ex istis autoritatibus credunt aliqui, conuinci damnationem animæ Origenis, ad inferos. Ego autem dico, nihil plus haberi per præmissa, nisi q; Ecclesia, & opiniones, & dogmata Origeni attributa, ut hæretica damnat, & ipsum sic ut dogmatizantem damnat, & detestatur de damnatione animæ eius, aut salute nihil penitus intendēs, & quod hoc sit uerū, patet multis rationibus. primò, quia ad Ecclesiam nō pertinet damnare animas hominum aut saluare, quia ad illum attinet solummodo, qui iudex est uiuorum & mortuorum: quare ridiculum est si in decretis legitur. Damnamus Origenem: exponere, id est animam eius damnamus, damnatione infernali. & patet etiam euidenter, ex modo loquendi ipsius Gelasij, qui dicit, reliqua opuscula eius, cum auctore suo dicimus reuenda. hoc enim uerbum reuere, nullo modo importare potest, id quod ipsi intendunt, sed nihil aliud intendit Papa, nisi hoc, quod scilicet non acceptantur opuscula eius, ut Autētica in Ecclesia. nec ipse similiter ut probatus Doctor, & cuius dictis sit credendum, in Ecclesia recipitur. quod si etiā Papa non solum dixisset, Renuimus: sed etiam damnamus, nihil esset pro eis, quia sic etiam solemus dicere, in hoc Scotus damnat Thomam. Herueus, Scotum, & sic de reliquis, in quibus semper loquutionibus, de damnatione doctrinæ, & non animæ ex ipso usitato & proprio loquendi modo, debemus intelligere. Secundò arguo contra eos ex glosa, quam ipsi allegant, quæ dicit, Si ipse damnatus, nonne & eius scripta: quæro ergo ab istis, si fiet hæc cōsequentia: Ipse Origenes est damnatus, ergo & eius scripta damnata. quomodo in antecedente capitur si damnatus, si sic capitur, id est in sua doctrina non approbatus, & ut dogmatistes non acceptatus, habeo propositum: si autem intelligatur, damnatus in anima sua infernali damnatione, tūc nihil ualet consequētia. possibile enim est multos doctores, quorum scripta catholica sunt, & pro catholicis quotidie leguntur esse in inferno, quia stat aliquem in fide nihil errare, sed rectē sentire de omnibus articulis, & tamen esse in alio peccato mortali, & in illo decedere. & omnino impertinens est damnatio animæ, ad damnationem doctrinæ. quia illa attenditur penes maliciam uoluntatis. Ista

tis, Ista autem, penes defectum intellectus. quare nec ualet: Iste est in paradiso. ergo dicta eius sunt catholica. Nam & Papias est in paradiso, & Hirenus, & Victorinus, & Cyprianus, & multi alij, quorum tamen dicta, in multis, quæ nunquam reuocasse leguntur, ut hæretica reprobant. Confirmo hoc, ex dicto illo, ad quem se refert glosa de hæreticis, Extra. c. fraternitatis. ubi dicitur: Si Celestinus atque Pelagius in Ephesina synodo sunt damnati, quomodo poterunt illa capitula recipi, quorum damnantur authores? certum est autem, quod in illa synodo, Celestinus & Pelagius non fuerunt dñati, in se, id est in anima sua, sed in sua doctrina, tñ quia aliter ut dictum est supra, damnare homines Ecclesia nec cōsueuit, nec potest: tum quia de eo debemus intelligere sententiarū, de quo prius est questum & disputatum. sed in illa synodo, ut ex actis Concilij, patet, non fuit quæstio, Vtrum animæ Celestini & Pelagij essent in paradiso uel in inferno: sed an dicta eorum, & dogmata essent catholica an non catholica? quare & de hoc, id est, de eorum dogmatum ueritate, & de authorum ipsorum, ut sic dogmatizantium approbatione, uel reprobatione, debemus intelligere sententiarum. Tertiò, stultum est dicere, quod Ecclesia determinauerit Origenis animam esse damnatam: quia non sicut consueuit Ecclesia Canonizare aliquos. ita etiam consueuit damnare, id est sententialiter decernere, quod sint in inferno. & ratio quare hoc consueuerit, & non illud est, quia ad decernendum, quod aliquis sit saluus, oportet nos certificari, quod ille decesserit in gratia, cuius rei indicia, licet tamen non certa habere possumus, non ex his quæ egit in uita (quia illa non sufficiūt, ex quo, dum est in uia semper merendi & demerendi est locus, & mutandi se de uno proposito ad aliud) sed habemus signa post mortem ut sunt miracula uel aliquid simile. tale autem aliquod signum, ex quo damnationem aliquius conuincamus, post mortem alicuius habere, quod possumus non est facile inuenire imò sine dubio, haberi aliud signum non potest, nisi specialis de hoc reuelatio, quæ si contingeret, uel cōtigisset, profecto sicut Ecclesia, cum aliquem canonizat de miraculis suis testatur, & de alijs propter quæ mota est ad canonizationem, ita etiam, cum aliquem damnaret, specialis reuelationis de hoc factæ, mentionem faceret, ne temerè aut inconsultè sic uideret decreuisse: quod tamen de Origene nusquam narrat ecclesia. debemus ergo intelligere, damnatū Origenem ab Ecclesia eo modo, quo ex his quæ de eo narrat, & testatur, uidetur uenisse damnandus: sed de eo nihil aliud narratur, nisi quod errauerit in mysterijs fidei, & ad hunc errorem non sequitur absoluta dñatio Origenis in se, sed solum in scriptis, & in doctrina sua, ut patet ex præcedētib. & sic debemus ipsum iudicare damnatū ab Ecclesia & non aliter: postquā & pertinacē non fuisse eum, contra Ecclesiæ determinationem, in illis opinionib. scimus, quia concilia in quib. dñatae fuerūt illæ opiniones, fuerūt multò post mortē Origenis,

ut patet ex historijs Græcis & Latinis : & an impenitens etiam illarū fuerit, scire nullo modo possumus, imò uel nō scripisse illa, uel si scripsit poenituisse, ex Hieronymo supra probauimus . Pro septimò articulo dico, istam propositionem, quòd nō tenetur secundum doctrinam sancti Thomæ, quilibet fidelis de necessitate fidei credere, illū esse in inferno, quē ecclesia iudicauit & sentētiāuit esse in inferno. Veritas propositionis sic deducit, quia tanta est fides adhibenda ecclesiæ in damnatione alicuius, quāta est adhibenda in canonizatione sanctorū. sed dicit Thomas ultimo articulo quolibet noni, Quòd sanctos canonizatos ab ecclesia, non tenemur de necessitate fidei credere esse in gloria. sed solum de pietate fidei. ergo, & dānatos ab ecclesia non tenemur necessario credere esse in inferno, sed solum pie sic est credendum. Fundamentū autē Thomæ est, quia in his tantum tenemur de necessitate salutis ecclesię credere, quæ ad substantiam fidei pertinent, quia in illis, spiritus adueniens, docet eam omnem ueritatem. Vtrum autem anima huius uel illius sit in inferno, uel in paradyso, nihil attinet ad substantiam fidei, sed tamen quia honor, quem sanctis exhibemus, quædem professio fidei est, qua sanctorū gloriam credimus, ideo, licet de necessitate salutis, ad hoc non teneamur, piè tamen sic est credendum. Ex hac propositione infero, ad propositū meæ conclusionis, quòd etiam si Ecclesia determinasset Origenem esse damnatū, adhuc de necessitate fidei catholicæ nō tenemur, assentire quòd ita sit. Ex quo patet, quòd etiam si uerum esset, quod ipsi contra me adducunt, quòd scilicet Ecclesia, oppositum cōclusionis meæ determinasset, adhuc malè ab eis iudicatum fuisset, quòd conclusio mea hæresim saperet. Videant ergo isti Magistri, quòd non rectè adhuc, si etiam sint uera, quæ ipsi contra me adducunt, est determinatum ab eis, contra meam conclusionem, & caueant ne noua credenda, fidelibus pro sua autoritate instituāt, & ea esse de fide determinent: audiant tēp illam prohibitionē Domini, Deuteronomij quarto. Non addetis ad uerbum, quod ego loquor uobis. quod dictum non solum damnat istos, qui autoritate sua, noua credēda prioribus supperaddāt, sed quia etiam catholicam ueritatem, pro hæretica refellunt.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ DE LIBERTATE credendi disputatio.

Sicut nullus præcisè, sic opinatur, quia uult sic opinari: ita nullus credit, sic esse uerum præcisè, quia uult sic credere. Ex hac conclusione correlariè infero istam. Non est in libera potestate hominis credere articulum fidei esse uerum, quando sibi placet, & credere eum non esse uerum, quando sibi placet. Iudicauerunt isti Magistri, quòd propositio cum suo correlario esset erronea & hæresim sapiens. ego autem reputo, conclusionem principalem esse, non solum catholicam, sed uerissimam, & longè ue-

gè ueriores sua opposita: et idem dico de correlario sanè intellecto, cuius sensus, si secundum mentem meam accipitur, non est aliter accipiendus, quam ut sequitur ex principali cōclusionē, cuius ponitur esse correlariū. Quod autem conclusio non solum sit catholica, sed etiam sit uerissima patet, nā pro prima eius parte, quæ est, quod nullus opinatur aliquid sic esse præcise, quia uult sic opinari, est Aristoteles, secundo de Anima textu Comment. 25, ubi Aristoteles ponit differentiam, inter imaginationem & opinionem. & hæc Aristotelis sententia, non solum non est reprobata, sed intō ab omnibus nostris Theologis unanimiter approbata. Secunda autem pars conclusionis, quæ est, Quod nullus credit aliquid esse præcise uerum, quia uult credere id esse uerum, est Augustini in pluribus locis, qui hoc sæpius dicit, Quod non potest aliquis credere ex libero arbitrio, id est ex mero imperio uoluntatis. sine rationis persuasione aut motu, & totam conclusionem meam, in qua summarie tenetur ista opinio, quod proposita aliqua propositione dubia, ad hoc, quod aliquis eam credat uel discredat, non sufficit mera apprehensio terminorum, & merum imperium uoluntatis, tenent Petrus de Alliaco, Henricus Haëta, & Henricus de Alsia, & quando ego fui Parisius, tenebat ferè tota uniuersitas Parisiensis, cum plures quæ etiam catholici doctores, ita habent pro uera, ut suam oppositam habeant pro impossibili, imò ego, adhuc non legi doctorem cōtradicentem, huic opinioni. Correlaria autem propositio, non aliter est intelligenda & accipienda, quam cum restrictione uel determinatione posita, in antecedente, sic uidelicet, quod non est in libera potestate uoluntatis, credere articulum fidei esse uerum, quando eum placet, et credere, eum esse falsum quando placet, ita quod non præcise ex eo quod uoluntati placet, ut intellectus credat, ipse credit, nec talis intellectus unius propositionis, per aliam ei cōcatenatam est inusitatus: imò in scriptura sacra, sæpè sumitur intellectus literæ, per præcedentia uel sequentia: quod maxime in casu nostro debet fieri quia ergo hoc dictum, non est in potestate nostra &c. Non pono, tanquam dictum per se, & conclusionem separatam, sed pono tanquam correlariam ex præcedenti: quod si non placet eis accipere intellectum præsentis correlariæ, ex sua principali, cui ipsa annectitur, & concatenatur, attendāt, quod dupliciter dicitur, aliquid esse in libertate, uel in libera potestate uoluntatis, uno modo: Quia posita apprehensione in intellectu, nullo alio actu intellectus requisito, in potestate imperatiua uoluntatis sit, ponere actum illum, & sic negatur in hac cōclusionē, quod actus credēdi, in libera est potestate hominis, nec oportet omnē actum præcepti, aut meritorium, uel demeritorium taliter esse in potestate hominis, ad credendū enim non sufficit apprehensio terminorū articuli, sed ultra requirit persuasio, aut aliqua ratio probabilis, ut allegatū est ex Augustino. Alio modo aliquid dicitur esse in libera potestate uoluntatis, quia

quia omnib. alijs positis, quæ requirunt ad hoc, quod ille actus sit, potest uoluntas illum ponere in esse, & non ponere: nec ad istum actum necessitatur uoluntas, etiam quibuscumq; alijs positis. & hoc modo actus credendi articulum, est in libera potestate uoluntatis: ille est intellectus correlariæ propositionis, & ex dictis potest quilibet, qui habet intellectum, cognoscere, quod non bene isti Magistri absolute dixerunt, illam esse erroneam & heresim sapere. Quod autem probabilis rationabilisq; sit opinio illorum doctorum, quos ego sequor, qui scilicet dicunt, ad causandum assensum fidei, non sufficit sola apprehensio terminorum, cum imperio uoluntatis, potest euidenter patere, non solum auctoritate Augustini, multis ut dixi hoc in locis affirmantis, sed etiam efficacissimis rationibus. & primo arguitur sic. Non est in libera potestate hominis, opinari sic uel sic esse cum uult, ergo non est in libera potestate hominis, credere sic uel sic esse cum uult, patet consequentia. Quia, si de quo magis uidetur inesse, & non inesse, ergo &c. sed minus est adhærere alicui, cum formidine ad oppositum, quam sine formidine, ergo antecedens est expressum ab Aristotele, in 2. de Anima. textu commentii. 153. & patet per experientiam, quia quilibet in se experitur, quod oblata ei propositione dubia, si est ei merè dubia ad neutram partem opinandam per assensum inclinatur, donec ei noua superuenerit apparentia, uel per sylogisticam rationem, uel per intuitiuam noticiam, uel per testimonium multorum, uel per auctoritatem dicentis, uel aliud simile. Secundo, sic arguitur, Non est in potestate hominis libera, facere apparere aliquid suo intellectui esse uerum, & facere apparere non esse uerum, ergo, non est in potestate hominis, sic uel sic credere esse, uel non esse uerum, tenet consequentia: quia est contradictio, aliquem credere aliquid, & assentiri illi, & illud ei non apparere esse uerum. Assumptum probatur, quia hoc uel hoc apparere, tale uel tale intellectui, est hoc uel hoc taliter uel taliter representari intellectui. & hoc non potest dependere ex imperio uoluntatis, quia hoc præcedit actum uoluntatis. Confirmatur, quia hoc apparere tale intellectui est, quia obiectum, quod representatur est tale. & euidentia, uel aliud quicquid sit illud, quod id facit credibile, uel non credibile, est tale & intellectus est talis sed facere obiectum esse tale, uel intellectum esse talem, non est in arbitrio uoluntatis. Ego, rem talem uel talem apparere intellectui non est in imperio uoluntatis. Tertio, sic arguitur. Quotiescunque est aliqua potentia merè neutra et indifferens, ad duos actus secundos oppositos, non potest exire in aliquem illorum, nisi determinetur prius, per aliquid, quod sit actus primus, uel se habeat loco actus primi, respectu alterius illorum actuum secundorum. sed ita est, quod intellectus est potentia merè neutra, & indifferens ad specificationem alicuius actus sui secundi: ergo ad nullam talem specificationem, poterit determinari, nisi adueniente aliquo alio, quod sit uel actus primus

primus, uel se habēs loco actus primi, respectu talis determinationis. Tūc sub ista ratione assumo, istam consequentiā, Merus actus uoluntatis, non potest se habere, ut actus primus, respectu specificationis actuum intellectus: ergo, per imperium solum uoluntatis, nō poterit intellectus determinari ad talem specificationem. nota est consequentia ex præassumpta ratione. & antecedens patet, ex communi sententia omniū Doctorū in hoc cōsentientium. Quod licet actus intellectus, quo ad exercitiū, dependeat à uoluntate, non tamē quod ad specificationem. His sic præceptis, arguo sic ad propositum. Actus, qui est assentire, & actus qui est dissentire, sunt actus habentes rationes específicas oppositas. ergo, ad assensum uel nō assensum, non poterit determinari intellectus, per imperium uoluntatis. Ergo, ad hoc, quod aliquis per intellectū credat articulum fidei esse uerum, uel nō credat, non est per hoc præcisē, quia sic uult, uel nō uult credere, sed ex aliquo alio, intellectum ex se neutrum, ad talis actus specificationē determinante. Quartò, sic arguitur: Ad illud credendum, non determinatur homo præcisē, per actum uoluntatis: de quo interrogatus, cur illud crediderit, non assignabit præcisum actum uoluntatis. sed ita est, quod interrogatus aliquis, Cur credat potius Christianę fidei, quàm fidei Mahumetensium? non assignabit præcisē actum uoluntatis: ergo non per præcisum actum uoluntatis, inclinatus est ille ad credendum: quod autē non assignetur merus actus uoluntatis, patet ex experientia, & ex dictis nostrorum Theologorū, à quibus communiter illa octo allegantur. cur euangelio debeamus credere: Scilicet pronuntiatio prophetica, scripturarum concordia, authoritas scribentium, rationabilitas contentorum, irrationabilitas contentorum, irrationabilitas singulorum errorum. Ecclesię stabilitas, miraculorum claritas. Quinto, sic arguitur: Quotiescunque aliqui duo determinantur ad credendum opposita, & quilibet illorum præcisē per hoc determinatur, quia uult sic determinari, indifferente ad hoc omnino iudicio uel suasionem rationis, non potest dici, quod rationabilius iste moueatur ad credendum quàm econtrā. sed datis duobus, quorum alter uult credere A esse uerum, & alter non uult credere. est dicere, hunc uel illum uelle rationabilius, & aliū irrationabilius. ergo illi, ad sic uel sic uelle, non determinant, quia præcisē sic uolunt. Maior huius rationis est nota, quia ut inquit Albertus in 3. de Anima. cum uoluntas sic agit præcisē quia, uult sic agere: assimilatur tyranno, in cuius actione non quæritur ratio acti, quia ipsius agere, non est secundum rationem agere sed agere pro libito. Minor est manifesta: Quia quotidie dicimus Mahumetistas uel Iudæos irrationabiliter in hoc agere, quod non credunt, & nos rationabiliter, quia credimus: quod si causa præcisā, quare ego crederem, ille non crederet esse præcisē, quia ego uellem, ille non uellet, uterque esset actus tyrannicus uoluntatis, & in neutro appareret maior uel minor rationabilitas,

tas, imò & in neutro rationabilitas, sed mera potestas, & imperium tyrannicum uoluntatis. Et ex dictis in isto argumento, patebit istis Magistris, intellectus breuium uerborum, quæ dixi in responsione mea, de actu tyrannico uoluntatis. Multæ aliæ, possent & pro ista opinione rationes adduci: sed non est propositi mei, hic tractare istas materias, & propositas quæstiones discutere sed solum ostendere determinationem, conclusiones meas non esse hæreticas. Et licet pro defensione cōclusionis meæ ista sufficiant, uolo tamen & hoc dicere, quòd fuit etiam aliquis Doctor, cuius ego, ut de me fatear damnationem in hoc articulo adhuc nusquā legi, qui simpliciter tenuit, quòd actus credēdi non esset liber. hoc enim assertiuè tenuit Robertus Holcoth subtilissimus Doctor, ordinis Prædicatorum, in suo primo sententiarum. Et cum arguitur, quòd sequeretur actum credendi uel non credendi, non esse meritorium aut demeritorium, dicit, Hanc obiectionem nullam esse & friuolam: quia non ideo aliquis actus est meritorius, quia liber, sed quia conformis est alicui legi, pollicenti præmium pro eodem actu, ipsi facienti uel alteri. & consequenter dicit, Actum credendi, non ideo esse meritorium, quia liber, sed quia cōformis est legi diuinæ, quæ pollicetur tale præmium, scilicet uitam æternam cuilibet credenti. posse autem Deum hanc legem mutare, & statuere, quòd quicumque gras ceciderit super lapidem angularem, ex improviso sit saluus: & tunc casus ille esset meritorius uitæ æternæ, quia actus nostri non ideo sunt meritorij, quia liberi, sed quia à Deo acceptantur ad uitam æternam, qui Deus ita potest acceptare actus naturales, sicut actus uoluntarios. & sic uidetur acceptasse mortem innocentium, ad uitam æternam, in quibus nullus fuit usus liberi arbitrij. nec sic faciendo Deus irrationabiliter facit, quia sua uoluntas est sufficiens ratio eorum omnium, quæ statuit uel ordinat. Vnde concludit Holcoth, Quòd si capiamus credere, pro eo quod est cū assensu firmo adhærere, his de quorū ueritate non constat nobis, nisi ex testimonio aliorum (iuxta quem modū definit Augustinus in Omelia super Ioannem dicens. Quid est fides, nisi credere quod nō uides?) Quòd talis actus credendi, non est in libera potestate hominis: si autem capiatur credere, pro eo quod est assentiri quibuscūque reuelatis à Deo, & testificatis per miracula, & uelle uiuere, & operari secundum ea, tum quia hoc credere includit, tam actum intellectus, quàm uoluntatis, concedit de eo quod est liberum: iuxta quem modum definiens Augustinus in Omelia super Ioannem, dicit, Credere in Deum, est credendo amare. credēdo in eum, ire credendo, ei adhærere & suis membris incorporari, & de hac credulitate dictum est. Credidit Abraham Deo & reputatum est ei ad iusticiam. de prima autem dicitur: Dæmones credunt, & contremiscunt: prima est meritoria, secunda non est meritoria. Et cum dicitur: Quòd fides nō est nisi in uolentibus, dicit Holcoth: Quod est intelligendum de fide formata, iuxta hunc

hunc secundum modum, quæ est fides operans per dilectionem: non aut de fide primo modo accepta, quia per miracula uisa, uult ipse posse fidem necessitari ad credendum. quam opinionem ego non credo esse ueram, & post quæsitum suum, idem doctor reexaminando nonnullas suas opiniones, dicit, Quod licet stante euidentia in ratione, quod aliquid non sit credendum, uoluntas necessitetur ad credendum, tamē quia sic necessitatus, fuit sibi ipsi causa talis necessitatis, ideo imputatur ei ad peccatum. Dicit autem fuisse sibi causam, quia obmisit considerare & perscrutari diligenter, & discutere illa, quæ sibi falsam fecerunt euidentiam, quod si fecisset, non sic apparuisset esse intellectui, sed aliter, & ideo concludit, Quod cum quis malè credit, aut discredit suum primum peccatum est negligentiæ. hæc est opinio Roberti Holcoth de Libertate credendi, quæ nunquam mihi apparuit bona uel probabilis. Considerent autem isti patres, an & istum Doctorem simul cum Durando, Henrico, & alijs pro hæretico ab ecclesia anathematizent?

IOANNIS PICI MIRANDULAE DE ACCIDENTIBUS IN SACRAMENTO, disputatio.

O Vi dixerit, Accidens existere non posse, nisi inexistat Eucharistiæ, poterit sacramentum tenere, etiam tenendo, panis substantiam non remanere. Hanc quidem conclusionem non dixerunt isti Magistri esse hæreticam, uel hæresim sapere, sed solum esse erroneam: cuius opinionis suæ, si rationes aliquas attulissent, possem ego illis aut credere aut respondere, sed ipsi nec in huius, nec in aliarum conclusionum damnatione, ullas adduxerunt rationes, quas ego uiderim. Dico autem pro declaratione conclusionis, quod per hanc conclusionem, non intendo cathègoricè & absolutè dicere, Accidens non posse esse sine subiecto, aut in sacramento de facto esse in subiecto, imò cum Ecclesia firmiter teneo, quod accidentia sacramentalia, de facto sint sine subiecto: sed dico, Quod ille qui diceret, accidentia non posse esse sine subiecto, & teneret cum Thoma, distinctionem realem existentia panis ab essentia, posset dicere, non repugnare diuinæ omnipotentia, saluare existentiam panis sine essentia eius, Sicut actum tam substantialem quàm accidentalem conseruat Deus, sine sua potentia, & cōsequenter in isto esse panis, subiectare accidentia, nō manente substantia panis, ad quæ quidem accidentia, habere posset corpus Christi præsentiam realem, sicut & nunc habet ad accidentia, quæ in nullo subiectata sunt. Et quicquid sit de sacramento Eucharistiæ de facto instituto à Christo, & ab Ecclesia credito, in quo concorditer tenet, quod nihil panis remanet, adeò quod sua reproductio esset creatio, tamen tenendo prædictam opinionem Thomæ, de distinctione reali essentia ab existentia, & capiendo sacramentum Eucharistiæ ampliatim, ad id, quod est, uel potest esse, ut capitur in conclusione mea, quæ est

V modas

modalis, diuſſa, non ſolum præſens conſuſio eſt probabilis & non erronea, imò erroneum eſt dicere, quòd non poſſit eſſe aliquod Eucharistię ſacramentum, in quo accidentia eſſent in ſubiecto. Neſcio, per quam logicam uiderunt iſti Magiſtri damnari unã diuiſam de poſſibili, propter falſitatem unius de inelle, ex eiſdem terminis conſtitutę: mirorq̃, q̃ neſciant, quòd eſt fallacia cõſequentis, arguendo à minus amplo, ad magis ampliũ, cum deſtructione magis ampli. ac ſi quis diceret, Nullus homo eſt in domo: ergo, Nullus homo poteſt eſſe in domo. Similiter enim arguũt ipſi in damnatione huius propoſitionis, in nullo ſacramento Eucharistię, quod de facto exiſtit, uel de facto eſt inſtitutũ à Chriſto accidentia ſunt in ſubiecto: igitur, In nullo ſacramẽto, quod eſt, uel poteſt eſſe, aut inſtitui à Chriſto, accidentia poſſunt eſſe, ſine ſubiecto ex dictis patet, quã malè cõcluſio præſens de poſſibili, damnata ſit oro erronea, ab iſtis patribus, qui debent meminiffe, quod fuerint etiã ex catholicis doctoribus, qui teneret de facto, Accidentia in ſacramento altaris, ſubiectari in exiſtentia ſubſtantię remanentis. Eſt enim una uia theologorum ut refert Petrus de Palude, in 4. di. 12. q. 3. qui dicũt, quòd ſicut qualitas hic remanet naturaliter, quia remanet ſuũ immediatum ſubiectũ, quod eſt quãtitas, licet tollatur ſuũ remotum, quod eſt ſubſtantia: & ſic ipſa qualitas non ſubſiſtit, ſed inhæret. ſic etiã quãtitas caret quidem ſuo ſubiecto remoto, quod eſt eſſentia ſubſtantię, ſed habet ſuum ſubiectũ, proprium & propinquum, quod eſt eſſe ſubſtantię, quo mediante inelt ſubſtantię: quia id eſſe poſſibile, eſt remanere eſſentia nõ remanẽte, imò dicũt ipſi, Neceſſe eſt ipſum remanere, conſiderato modo, quo deſinit hic eſſe: & quidem, q̃ hoc ſit poſſibile, dicunt patẽre, quia licet eſſentia ſit prior eſſe, ex quo uideretur, cũ ſit prius poſſe ſeparari eſſe, à poſteriori: quod magis poteſt ſeparari, & fieri eſſentia ſine eſſe, quã econtrã. tamẽ conſiderando ex alia parte, q̃ eſſentia ſe habet ad eſſe, ſicut potentia ad actum, & ſicut materia ad formam, quia actus manus dependet à potentia, quã econtrã. ſicut uidetur magis factibile eſſe ſine eſſentia, quã econtrã. ſed Deus in incarnatione uerbi, fecit eſſentiam humanitatis ſine eſſe ſuo, ut dicit à multis doctoribus. ergo multò magis poteſt hic facere, eſſe ſubſtãtię panis ſine eſſentia, ut ſicut eſt ibi aſſumpta eſſentia & manet, non autem eſſe & non manet. ita hic cõuerſa poteſt eſſe eſſentia, & non manere, & non conuerſum eſſe, & manebit. Secundo, oſtendunt, quòd non ſolum iſtud ſit poſſibile, ſed neceſſe: quia nihil creatum poteſt conuerſi in increatum, ſed unũ creatũ, poteſt conuerſi in aliud, quando communicant in materia, & in genere, aliter non, ſicut accidens non conuerſitur in ſubſtãtiã, nec in accidens alterius prædicamẽti, ſecundum communẽ opinionem. eſſentia aut panis, cũ eſſentia corporis Chriſti conueniunt in materia & genere, unde una poteſt conuerſi in aliã, etiã per naturam, ſi corpus eſſet mortale: ſed eſſe panis, non cõmunicat in materiã, nec in

nec in genere cum esse corporis Christi substantiali, cū illud sit increatum diuinum, quod est suppositi diuini, cum in Christo non sit, nisi unum esse actualis existentiae substantialis. ergo, est impossibile esse panis conuerti, & necesse est, ipsum remanere. Ego sum in opinione, quod non sit necesse ipsum remanere, tum quia si non potest conuerti, potest tamen annihilari uel potest corrumpi, cedendo in potentiam materia. ita quod sicut humanitas potuit assumi, non assumpto esse, sed manente in potentia materiae, sic essentia, potest conuerti, non conuerso esse, sed redacto in potentia essentiae: licet ut uerum fateamur, istae reductiones facilius dicantur quam intellegantur. Item licet esse panis, non possit conuerti in esse increatum. potest tamen conuerti in essentiam creatam, quia quae communicant in materia, sunt inuicem transmutabilia, dato quod non communicent in materia propinqua, sed solum in remota, sicut elementum potest conuerti in animatum & contra. esse autem panis, & essentia corporis Christi conueniunt in materia prima, quae est utriusque potentia remota, licet non conueniant in propinqua: quia materia est pura potentia, essentia autem est potentia cum actu, imo si illa ratio ualeret, concluderet, quod de omni cibo, quē Christus ante passionem sumpsit, sola essentia in ipsum conuersa fuerit, & non esse, sed remansit, uel aliter quam per conuersionem corruptum fuit. quia esse substantiale Christi, erat increatum ante resurrectionem, sicut post. Itē dicunt aliqui, quod sicut aqua, quae de potentia ordinata, non potest conuerti in sanguinem Christi, prius conuertitur in uinum, & postea totum in sanguinem, sic esse, si non potest de potentia absoluta conuerti in aliquid Christi, prius natura conuertitur in suam essentiam, transiens in eam, sicut forma quae cedit in potentiam materiae. & post illa essentia tota, conuertitur in essentiam, & sic non necesse est, esse remanere. Sicut autem mihi uidetur erroneum dicere, quod necesse sit, esse remanere, ita nihil minus erroneum dicere, quod non potest remanere.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, DE VER-
bis Consecrationis, disputatio.

Illa uerba, Hoc est corpus: quae in consecratione dicuntur, materia licet tenentur, & non significatiue. Dixerunt isti Magistri, quod haec conclusio est scandalosa, & contra communem opinionem sanctorum Doctorum, & quod opinio glosatoris, in hoc non tenetur. Ego autem dico, quod sua determinatio est scandalosa, & contra communem opinionem multorum doctorum, & quod glosatoris potius, quam eorum opinio in hoc est tenenda: & quod ita sit patebit euidenter, habito intellectu conclusionis. Est ergo primo aduertendum, quod non intendo ista uerba fuisse materialiter accipienda, cum proferebantur à Christo, sed solum quando proferuntur à sacerdote Euangelico, consecrante. & ideo dixi in conclusione, Verba quae in consecratione dicuntur, id est quae nunc à consecran-

V 2 tibus

tibus proferunt. Certum est autem, quòd sacerdos in consecrando, recitat prædicta uerba Christi, ita quòd oratio prolata à tali sacerdote, supponit pro oratione prolata à Christo significatiuè sumpta. & talis opinio, non solum non est erronea uel scandalosa, sed potius uidetur opinio, prædicto sensui opposita esse, contraria formæ consecrationis, in qua sacerdos dicit illa uerba recitatiuè: Recitat enim sacerdos cōsecrans, Christum dixisse apostolis. Accipite & manducate &c. sacerdos autem consecrās, nec loquitur Apostolis, nec dicit eis Accipite &c. nisi recitatiuè. ipse enim solus recipit sacramentum, neque etiam assistentibus loquendo dicit, Accipite & manducate &c. Similiter cum dicit, Hoc est corpus meum. id quod recitatur à sacerdote, est illa oratio: Hoc est corpus meum. materialiter sumpta, pro simili oratione & ex similibus uocibus composita à Christo significatiuè prolata: quod etiā patet per illa uerba, quæ dicuntur ante uel post consecrationē sanguinis, scilicet. Qui pro uobis & pro multis effundetur &c. Essent enim falsa, si significatiuè sumerentur, eo quòd sanguis Christi ammodo non effundetur, ergo illa uerba solum recitatiuè sumuntur: Quid autē recitatur, nisi uox prolata ab alio, pro qua supponit uox ipsis recitantis, & propterea uox ista alterius uocis recitatoria, est materialiter sumenda. Item etiam si non recitatiuè, sed significatiuè caperentur ista uerba, denotaretur sanguis Christi effundi pro alijs, et non pro cōsecrante. cum dicitur Qui pro uobis & pro multis effundetur. deberet enim dici potius, Qui pro nobis &c. quæ non Ideò dico, quòd credam oppositam etiam opinionem non posse defendi, sed ut pateat meam conclusionem, non solum esse catholicam, sed etiā sua opposita probabiliore. Ex quibus patet, quòd præsens conclusio non est scandalosa, sed probabilis, & opinio solennis glosatoris de consecratione di. 2. c. Timorē. in hoc non est reijcienda, sed approbanda, sicut nec per Ecclesiam usque ad hæc tempora, unquam fuit reiecta.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ DE MIRACULIS Christi, disputatio.

Miracula Christi non ratione rei factæ, sed ratione modi faciendi, suæ diuinitatis argumentum sunt certissimum. Quam conclusionem declarando, ego dixi, Quòd quia est firma scientia theologorum, quòd ea miracula quæ Christus fecit, possent à puro homine in uirtute Dei fieri. Dicit enim Christus. Ioannis 14. Amen dico uobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, ipse faciet, & maiora horum faciet. ideò etiam ab ipsismet Theologis, unanimiter cōcluditur, quòd id ex quo possumus concludere Christum fuisse Deum, non est ipsa res facta, sed modus faciendi: quia taliter agebat, qualiter agunt, qui uirtute propria & non aliundè accepta agunt, quod est proprium Dei independentem, scilicet, & non aliena uirtute agere, qui modus agendi, creaturæ communis
cari non

tari non potest: quia ergo taliter multa egit Christus, non orando, scilicet nec petendo, sed precipiendo & imperando tanquam potestatem habens, patet, quod ut ipse existens Deus, & non in Dei uirtute existens homo operabatur. Hac uisa declaratione mea, dixerunt, Conclusio potest trahi ad malum sensum, quia continetur inter Magicas, dato, quod sua declaratio sit uera. De quo eorum iudicio, iam miror, ut mirari magis non possim: primo ipsi mihi dicant, an apud aliquem recte mea uerba, & ex recto usitatoque modo loquendi interpretantem, alium habere possit sensum conclusio mea, praeter eum quem dixi: quid enim his uerbis clarius? quid expressius? Miracula Christi non ratione rei factae, sed ratione modi faciendi, suae diuinitatis argumentum sunt certissimum. Secundo, dicant mihi, an haec sit recti iudicis sententia. Haec conclusio, licet sit uera & catholica, damnanda est tamen, quia ad malum sensum trahi potest. Ergo & damnanda ista, Christus eiciebat daemones, propter hoc, quod Iudaei eam traherent ad malum sensum, dicentes, Quod in Beelzabub principe daemoniorum eiciebat daemones illa. Et damnanda ista: Pater maior me est: quia Arrius ex ea inaequalitatem filii ad patrem cogitauit. Et damnanda ista: Non cognouit eam, donec peperit primogenitum filium suum: quia Eluidius ex ea, contra uirginitatem perpetuam Mariae, haeresim est opinatus: Et damnanda ista. Illam diem neque filius nouit: quia ex ea, aliqui plura scire uolunt patrem, quam sciat filius. Quid plura, damnandae fere omnes propositiones Euangelicae, quia ab hereticis ad malum sensum trahi potuerunt: quando, & propositionem meam, in iisdem terminis positam, in quibus a multis ponitur Catholicis doctoribus, ideo damnare debemus, etiam quod sit uera, quia aliqui ad malum eam sensum trahere possunt. profecto si qui eam male interpretatur, illorum sensus qui malus est, damnandus est, non meus qui sanctus atque catholicus. Tercio dicant mihi, Quis est iste malus sensus, quem posset facere. dicant si sciunt, certe etiam non est, dicere, si quis uelit aut cogitare, ex illa propositione malum sensum, si quis enim esset, is esset forte, quod aliquis suspicaretur, me uelle dicere, quod eadem miracula quae fecit Christus, quantum ad rem factam, per Magiam possent fieri, sed hoc non licet suspicari de conclusione mea, quia immediate ante ipsam ego pono aliam conclusionem. Quod miracula Christi non potuerunt fieri per uiam Magiae uel Cabalae. alius malus sensus, qui possit inueniri uel excogitari, ergo non uideo, dicant ipsi si possunt. Quarto dicant mihi, quae est haec consequentia, an teneat de materia, an de forma? Est inter Magicas, ergo damnanda. profecto similis est forma argumentandi illa, qua utebantur etiam, cum a principio damnare conabantur conclusiones Magicas. sic enim arguebant. Istae conclusiones sunt intricatae, & non intellectae a nobis. ergo, damnandae: o miram & inauditam redarguendi formam: iam taceant, qui dicunt de incognitis non posse

fieri iudicium, cum iam sit decretum, ea maximè esse damnanda, quæ maximè sunt incognita. Sed redeamus ad propositum. Est, inquiunt, inter Magicas, ergo, est damnanda. dicant mihi ipsi, Vtrum magicæ conclusiones bonæ sint an malæ: si malæ, adhuc malè per eos est iudicatum: Christus enim innuit in parabola de zizanijs, nō solum non esse respuendum triticum propter admixas zizanias, imò ad saluandum triticum innuit, non esse eracandas zizanias ante messem. Si bonæ: cur bonam conclusionem, inter bonas positam (ipsi si boni sunt uiri) ipsos damnare debuerūt?

IOANNIS PICI MIRANDULAE AN DEVS
intelligat, disputatio.

MAgis improprie dicitur de Deo, quod sit intelligens, uel intellectus, quam de angelo, quod sit anima rationalis. Quam conclusionem ego declarando, dixi, quod conclusio innitebat modo loquendi Dionysij, qui sæpè dicit de Deo, quod non est intellectus, neque intelligibile: & similiter dixi, mea uerba eo modo esse accipienda, quo accipiebant uerba Dionysij. Dixerunt illi, quod conclusio erat falsa, & ad hæreticū sensum poterat transferri, & quod non satisfaciebat eis mea declaratio. de qua sua determinatione, non parum miror, miror, inquam, si sunt sapientes, quod dicant conclusionem esse falsam, quæ sit non mea, sed Dionysij conclusio. Et ut clarius mentem meam intelligant, declarabo breuiter fundamentum & conclusionis & loquutionis ipsius Dionysij. est ergo aduertendum, quod sicut ratio dicit, noticiam discursiuam hominibus propriam, quæ quidem ratio improprie diceret esse in Deo, ita similiter dicit Dionysius, intelligere esse noticiam appropriatam angelo, causatam ab angelo, & intellectu angelico, & ipsum informantem, & in taliter immutantem: & tale intelligere, dicit non esse in Deo. nec sic capiendo intelligere, potest trahi conclusio ad malum sensum, quia nō propterea negat Dionysius in Deo esse cognitionem omnium. sed ista magis distat ab intellectu, proprie capta modo prædicto, quam homo ab angelo. Cum autem dicitur Deus intelligit, capitur intelligere generaliter pro omni cognitione, & breuiter hoc sciant, quod per hanc conclusionē non intendo, negare de Deo cognitionem omnium perfectissimam, sicut nec quamcunque perfectionem simpliciter, imò nec intendo negare Deum intelligere, capiendo intelligere communiter: sed nego istud intelligere, quod dicit iuxta modum loquendi Dionysij, noticiam angelo appropriatam: sicut & ratio dicit, noticiam homini appropriatam, iuxta quod etiam improprie dicitur esse ratio in Deo. At inquit, tu dicis, quod magis improprie dicitur de Deo, quod sit intellectus, quam de angelo, quod sit anima rationalis. hoc autē est falsum; quod de angelo nullus unquam diceret, quod esset anima, de Deo autem dicitur sapissimè, quod est intellectus. quare illa est magis impropria loquutio. Miror de doctrina istorum

rum patrum, & multiplici lectione sacrarum rerū, qui dicunt quod nunquam de angelo, nec propriè nec impropriè dicatur, quòd sit rationalis. Sed legant Augustinum in lib. de Musica, in libro de Vera religione, & in actis contra Fortunatum, & in libro de Cathechizandis rudibus: nam in istis omnib. locis, memini ego angelos ab Augustino, animarum nomine nuncupatos, qui tamen nec omnia uidi, nec omniū possum meminisse locorum, in quibus fortè legi apud sacros Doctores, angelos, hoc nomine uocatos. nam etiam res est, quæ cum legitur, non sit digna multa attentione. Cum autem ego dixi, magis impropriè dicitur de Deo, quòd sit intellectus. nihil aliud intendebam, nisi quòd noticia angelica, quæ intellectualis noticiæ nomen sibi appropriat, magis distat ab infinita noticia Dei, quæ omnia per essentiam cognoscit, quam distet à noticia rationatiua, animæ rationali uel homini appropriata. Si uerò ex præsentī conclusionē inferatur, quòd Deus impropriè dicitur intelligere, sicut comparatiuus infert positiuum, accipiatur consequens illatum, solum in hoc sensu. Deus non secundum propriam, uel appropriatam acceptionem, huius dictionis intelligere, dicitur intellectus &c. sed secundum communem uiam minus propriam, ut patuit, ex modo loquendi Dionysij.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE DE ABDITA
intelligentia animæ disputatio.

Anima, nihil actu & distinctè intelligit, nisi seipsam. hanc declarando, dixi quòd intelligebam de intelligere abdito, cuius meminerat Augustinus in libro de Trinitate, & Henricus in quolibetis. Dixerunt isti Magistri, quòd conclusio nō erat ad intellectum Doctorū, quos ego adducebam in responsione, quòd nescio qualiter dicere possint, si doctores illos uiderunt. Et quia ista materia de intelligere abdito, est subtilis & profunda, nolo hic eam latius explicare: posteaquam isti aliter conclusionem nōn damnant, sed tantum duo uolo dicere. Primò, quòd ego non intendo uniuersaliter negare, de anima, & pro quocunq; statu, quancūq; distinctam cognitionem aliorum à se. concedo enim, animam Christi intelligere actu & distinctè alia. & similiter, animas beatorum, per reuelationes aut species infusas. Secūdò dico, quòd intelligo de illo intelligere abdito, quod est sine phantasmate, uel adminiculo sensus aut phantasie, & nō adhuc de quocūq; tali, sed intelligere abdito, directo, & permanenti. de quo proximam huic posui conclusionem dicentem: Anima semper seipsam intelligit, et se intelligendo, quodammodo omnia entia intelligit. & sic in omnibus meis conclusionibus, semper occulta quædam est concatenatio, quàm forte ipsi non aduertunt, sed redeundo ad propositum, dico, Quòd anima per tale intelligere abditū, directū & permanens, nihil actu & distinctè intelligit, nisi seipsam. ex quo patet, quòd præsens cōclusio sic intellecta, non fuit indistinctè damnanda pro erronea, si etiam in

V 4 alia

aliquo sensu non esse uera. Sic enim multæ propositiones tam philosophorum quàm theologorum, & scripturæ sacræ damnarentur, sicut ista Abucuk primo, Mundi sunt oculi tui, ne uideas malū, & ne despicias iniquitates. Et similiter ista Matthæi 25, de fatuis uirginibus: Nescio uos: licet enim uisio Dei, aut eius scientia sit unica & simplicissima, & talem uisionem aut scientiam, uniuerſaliter etiam de Deo negare uideantur dictæ propositiones, respectu mali, propter negationem propositam uerbo uidendi uel scientiæ. Exponuntur tamen à Doctoribus specialiter de uisione, uel scientia Dei approbatiua, & non accipitur, ut negatio in eis negat, omnem modum uisionis aut scientiæ Dei. quia uerum est illud etiam Psalmistæ. Delicta mea à te non sunt abscondita. Si igitur multæ tales ab expositoribus & doctoribus potius distinguuntur, & ad uerum sensum trahuntur, quàm condemnent, nescio in quo ista demeruit, ut ita simpliciter damnata sit, etiam postquam damnatoribus modo prædicto, fuerat exposita & declarata. Hæc, ut nunc est, properanti stylo mihi dictata sint, scripturo aliàs maiore ocio & cura, ut plura, ita fortasse meliora. Hoc ipsum, qualecunque est opus, uiginti est noctibus elucubratum, in quo edendo, celeritas optanda mihi magis fuit quàm diligentia: oportuit enim habere amicos, quod inimicis latrantibus, quasi Cerbero ossam obijcerent, atque ita uenienti, me statim iniustæ infamiæ morbo, occurrere. quæcunque autem & scripsimus & scribemus, in posterum cum ea semper præfatione sint dicta, ut id solum ratum sanctumque habeatur, quod & Pontifex summus, & hi omnes, quorum iudicium ille approbauerit, ratum sanctumque decernerent. Atque utinam iam ille aliquid de his, quæ in dubium reuocatae sunt opinionibus nostris, pro sua & sapientia & auctoritate decreuisset, non hoc mihi susceptum operis, quando, & quæ ille damnaſſet temerarium, & quæ probaſſet, superuacaneum erat defendere. Dum igitur tanti adhuc iudicis sententia uti non possumus, hæc scripserimus, ne sit unde de propositis à me disputandis quæſtionibus, habeant quod sinistri possint uel dicere obtrectatores, uel suspicari rudes & simplices. Potest enim accidere, ut cum quis indoctior illas attigerit, legens hanc propositionem, Christus non ueraciter, & quantum ad realem præsentiam, utponit communis uia, descendit ad inferos: actutum illa dictione, Non ueraciter, offensus, credat sensum esse propositionis, articulum fidei, de descensu Christi non esse uerum. Itidem cum legerit. Peccato mortali finiti temporis, non deberi poenam infinitam. in illa, me dubitet hæresi præstare, quod poena gehennæ, non sit æterna. & cum intellexerit me de Origenis salute bene opinari, non tam uitam, mores, doctrinam, & poenitentiam Origenis, quàm credita Origenis dogmata, à me amari, suspicetur. Simile est de alijs propositionibus multis, quæ fortè habere possint in primiori fronte, quod

quòd sanctam rusticitatem, id est, ut pias, ita indoctas aures offendant, ea propter, sicut hæc scripsimus, ideo legenda, ut nec de nobis, nec de orthodoxo dogmate sanctę religionis, quicquā malè cogitet, ita ppositiones ipsas crudas, ut sic dixerim, & inexplicitas, hæc nisi prius attigerit, legi nolem à nostris hominibus, quando ex illis multa ut à fide catholica, ita à nostra mente aliena, possunt coniectare, præsertim hebetiores, & doctrinarum remotiorū rudes & insolentes. Oro igitur, obsecro, & obtestor amicos & inimicos, pios & impios, doctos & indoctos, per uiscera Iesu Christi Domini nostri, per mirabile descensus eius ad inferos mysterium, per æternum damnatorum ignem, qui non extinguitur, hæreticis præcipuè, & sacrosanctę Romanę Ecclesię hostibus debitum: per ueri & mystici corporis sanguinisq; sacramentum, per Dei omnipotentiam, per exhibendam meritò filij eius, & cohæredum imaginibus reuerentiam, legant sine liuore, sine inuidia, quæ nunc scribimus, priora, id est, ipsas propositiones, non enarratas, non explicitas, non legant. quādo inter doctos eas proposuimus disputandas, non passim legendas omnibus publicauimus. Nam & ibi plurima sunt, impia dogmata, ueterum philosophorum Auerrois & Alexandri, & aliorum quàm plurimum, quæ nos (& si semper professi sumus, asseruimus, prædicauimus, publicè & priuatim, non minus à uera rectaq; philosophia, quàm fide esse aliena.) scholasticam tamen exercitationem meditantes, de more Academiarum, inter paucos & doctos, secreto congressu, disputanda suscepimus. Qui uerò ipsum leget libellum propositionem disputandarum, ut ex ipso poterit titulo admoneri, dum quæ ex nostra dicuntur sententia, quæ item ex aliorum, discerno, non proponi illas à me, ut meas, ut ueras opiniones, sed ut creditas ab illis. ita & suspicari poterit, & si aliorum dicantur dogmata & inuenta, uisa tamen mihi, & hæc, & illa uera & probabilia. Qui ergo me oderunt, ideo illa non legant, quia nostra sunt: qui me amant, ideo non legant, quia ex illis, quæ mea sunt, cogitare plurima possunt, quæ non sunt nostra.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCLUSIONES
XLV. In Apologetico suo opere. tanquam Catholicę defensę.

CONCLUSIO I.

Anima Christi uero & reali descensu, descendit ad inferos. & ita Christus secundum ueram & realem animæ suę præsentiam, in triduo fuit in inferno. Correlarium. Opinionem Durandi, de descensu Christi ad inferos, ego non probo. 2 Licet ita sit, ratio tamen ueri & realis descensus, & ueræ ac realis locationis in inferno animæ Christi, non fuit essentia uel substantia (ut tenet communis uia Scotistarum & Nominalium: quæ communiter tenetur Parisius, cui uide-

- uidetur adherere sanctus Thomas, in tertia parte Summæ) sed solum effectus uel operatio. 3 Sensus per suprascriptas conclusiones explicatas, est sensus, quem ego per hanc propositionem intendebam. Christus non ueraciter, & quantum ad realem præsentiam, ut ponit Thomas & communis uia, descendit ad inferos: sed solum quo ad effectum. 4 Quæstio. Vtrum prædicta propositio, de rigore Logicæ, & ex ui uerborum, permittat illum sensum. Non est quæstio de fide. 5 Credens illam propositionem, de uirtute sermonis permittere illū sensum, non erat in fide.
- 6 Qui credit aliquid esse de fide, quod non est de fide, de fide non rectè sentit. 7 Ponens propositionem, habentem duplicem sensum, si illam asseruit, & asserit in sensu catholico, nō tenetur reuocare propositionem, sed declarare. 8 Stante prædicto casu, & ipsa multiplicitate sensuum, debemus iudicare de propositione, potius secundum sensum intentum à proponente, quàm secundū sensum, quem magis uerba sonant.
- 9 Peccatū mortale est demeritoriè dignū poenā æterna. 10 Quilibet decedens in peccato mortali, etiam si in uno tantum decedat, punietur in æternum. 11 Nisi reatus peccati mortalis, æternaliter perseueraret in anima peccatoris, poena peccatoris, non perseueraret in æternum.
- 12 Sicut hæc dictio, Peccatum mortale, quandoque capitur pro actu peccandi, omissionis uel cōmissionis, ita etiam & sæpè & propriè apud Catholicos Doctores, pro reatu accipitur. 13 Cum dicimus poenam alicubi deberi, uel præmium, dupliciter possumus intelligere, uel illū esse demeritoriè, uel meritoriè dignum tali poena uel præmio, uel ei actualiter persolui talem poenam, uel tale præmium. 14 Distinctio huius distinctionis deberi, posita in conclusione præcedenti, non est erronea in fide.
- 15 Crux Christi & imagines, sunt adorandæ eo modo, quo eas adorant Ecclesia. 16 Modus adorationis imaginum, & crucis, quem ponunt Petrus de Aquila, Henricus de Gandauo, Ioannes Guarra, Durandus, Robertus Holcoth, & communiter omnes Scotistæ, est probabilior modo, quem ponit Thomas. 17 Non propterea, quod aliquis neget imagines esse adorandas, eo modo quo ponit Thomas, negat & cōsequenter, eas esse adorandas, eo modo quo ponit Ecclesia. 18 Cum in Deo sit plenitudo totius esse, potest Deus quantum est, ex se omnem naturam hipostatizare. 19 De hac quæstione Vtrum naturæ irrationali, ex defectu naturæ suæ repugnet assumptibilitas ad diuinam naturam in unitate suppositi, ut credidit Henricus, an non repugnet, ut tenet cōmunis uia? potest catholicus ita esse dubius, ut non habeat actum positium, contradicendi opinioni Henrici. 20 Positio negans assensum alicuius dicti, non inferit de uirtute sermonis, positium assensum dicti oppositi.
- 21 Tota Magia, quæ communiter dicitur Necromantia, & omnino quæcunque ars uel scientia, si modo talia artes uel scientiæ sunt dicendæ, quæ

et, quæ uel pactum uel communionem quoquomodo habet cum demonibus, explicitum uel implicitum, ex principali uel ex annexo, antecedenter, concomitanter aut consequenter, aut omnino quocumque modo id sit, est res prohibita, superstitiosa, & merito per Ecclesiam condemnata.

22 Scientia illa, quæ merito dicitur esse practica naturalis philosophiæ, & quæ à Guilielmo Parisiensi, & à Bachone, & à Græcis omnibus authoribus, dicitur Magia naturalis, nihil continet in se, quod catholicæ & orthodoxæ fidei repugnet. 23 Nulla est scientia, extendendo nomen scientiæ, ad reuelatas & non reuelatas, quæ nos certificet de diuinitate Christi, alia ab Euangelica doctrina, & scientia Christianæ theologiæ.

24 Inter scientias non reuelatas, sed quod ad omnes sui partes humanitus inuentas & acquisitas, nulla est, quæ nos magis adiuuet, in cognoscenda diuinitate Christi, quam illa, per quam cognoscimus, quid uirtute agentium naturalium, tam sublunarium quam coelestium fieri possit, ut comprehendamus deinde ex operibus Christi, fuisse eum ueræ naturæ dominum & authorem, qui ea fecit uirtute propria, quæ omnis naturalis potentia, & coelestis, & terrenæ terminos excedunt. 25 Non obligatur fidelis ad utendum semper, & in omni sua loquutione hoc termino Scientia ut est communis, ad scientias reuelatas & non reuelatas. 26 Inter multas partes scientiæ Cabalisticæ, una est, quæ est de uirtutibus corporum coelestium. 27 Hæreses Origeni attributæ impiæ sunt & detestandæ, & merito per Ecclesiam condemnatæ. 28 Cum ita sit, quod uel Origenes illas opiniones nunquam credidit, sed ei ab hæreticis falso fuerunt attributæ, ut uolunt Ruffinus, Pamphilus, Methodius, Didymus & Haymon, uel si eas crediderit, aliquando de eis in fine poenituit, ut uult Hieronymus, de salute animæ eius, rationabiliter est bene credendum & oppositum credere, non tenemur de necessitate salutis. 29 Actus credendi est actus liber. 30 Actus credendi, non sic est in potestate hominis, quod proposita propositione merè dubia, per merum & solum imperium uoluntatis, potest intellectus adherere uni parti, potius quam alteri. 31 Qui credit hanc propositionem, Non est in libera potestate uoluntatis, credere articulum fidei esse uerum, quando sibi placet, & credere eum esse falsum, quando sibi placet, permittere sensum explicitum per præcedentem conclusionem, non errat in fide. 32 Accidentia, in Sacramento altaris in nullo sunt subiecto. 33 Possibile est, de potentia Dei absoluta, existentiam panis remanere sine essentia, & in illa subiectari accidentia panis, & hoc, supposita distinctione reali, inter essentiam & existentiam.

34 Qui credit istam propositionem: Qui dixerit accidens, existere non posse, nisi inexistat Eucharistiæ, poterit sacramentum tenere, etiam tenendo panis substantiam, non remanere posse, verificari per id, quod est dictum in præcedenti conclusione, non errat in fide. 35 Paneitas non remanet

manet in sacramento Eucharistiæ, supposita à Christo Deo homine, sed per conuersionem transit in essentiam corporis Christi. 36 Si teneatur cum communi uia, Quòd Deus possit suppositare quālibet naturam, possibile est, Quòd Christus assumit paneitatem in unitate diuini suppositi: & possibile est, quòd per talem suppositionem Christus sit præsens in altari, ubi est panis: & ita quòd sine conuersione aut annihilatione paneitatis, Christus sit in altari, secundū possibilem ueritatē sacramenti Eucharistiæ, non quidē instituti à Christo, sed possibilis instituti. 37 Qui credit istam propositionem uidelicet. Si teneatur communis uia de possibilitate suppositionis à Deo, respectu cuiuscunq; creaturæ, dico, quòd sine conuersione substantiæ panis in corpus Christi, uel paneitatis annihilatione, fieri potest, ut in altari sit corpus Christi secundum ueritatem sacramenti, quod sit dictum loquendo de possibili, non de sic esse permittere sensum explicatum, in præcedente conclusione, non erat in fide.

- * 10 38 Ista uerba. Hoc est corpus meum & cætera. Cum à Christo prolata sunt significatiuè, tenebantur non materialiter. 39 Ista eadem uerba, cum ab Euangelico sacerdote consecrante proferuntur, materialiter, * 11 id est, recitatiuè tenent, non significatiuè. 40 Miracula Christi, quantum ad rem factam, sunt argumentum, quòd fuerunt facta in uirtute diuina. 41 Miracula Christi, quantum ad modum faciendi, sunt argumentum, quòd ipse Christus faciens uirtutē diuinam à se habebat nō aliunde. 42 Deus perfectissimo modo cognitionis, cogniscit & se, & omnia * 12 alia à se. 43 Ideo est omnis perfectio simpliciter. 44 Si utamur hoc nomine intellectualis, secundum modum Dionysij, ut dicit, Noticiam appropriatam naturæ angelicæ, sicut rationale dicit noticiam appropriatam naturæ humanæ: tunc improprie dicimus, quòd Deus sit intellectualis, * 13 aut quòd intelligat. 45 Anima per illud intelligere abditum, quod est directum, & permanēs, sine adminiculo sensus aut phantasie, se ipsam tantum actu & distinctè intelligit. 46 Anima per multiplices & uarios alios actus suos, uaria & multiplicia alia à se intelligit.

IOAN.

IOANNES PICVS

Mirandula, de Ente & Vno, ad An-
gelum Politianum.

P R O O E M I V M

NARRABAS mihi superioribus diebus, quæ tecum de ente & uno Laurentius Medices egerat, cum aduersus Aristotelem cuius tu Ethica hoc anno publicè enarras Platoniorum innixus rationibus, disputaret: Efficaci adeo uir ingenio & multiformi, ut uideatur factus ad omnia. In quo illud præcipue admiror, quod cum sit semper in Repub. occupatissimus, literarum semper aliquid aut loquitur, aut meditatur: & quoniam qui Aristot. dissentire à Platone existimant à meipsi dissentiunt, qui concordem utriusque facio philosophiam. Rogabas quomodo & defenderetur in ea re Aristoteles & Platoni magistro consentiret. Dixi quæ tunc mihi in mentem uenerunt, confirmans potius quæ tu Laurentio inter disputandum responderas, quam nouum aliquid afferens. Sed non tibi hoc satis. efflagitas enim ut quancquam de his fusius in ipsa quam adhuc paraturo Platonis Aristotelisq. concordia sim scripturus, breui tamen ad te commentariolo perstringam ea quæ tunc tibi coram de hac quæstione sum locutus, cum fortè & Dominicus Beniuenius adesse utrique nostrum pro sua & doctrina & integritate charissimus. Ego uerò negare tibi quid possum: in re præsertim literaria, socio penè dixerim indiuiduo? Liceat autem mihi per te linguæ politioris uindicem uerbis uti quibusdam nondum fortasse Latij iure donatis. Quæ tamen ipsa rerum nouitas & quædam propè necessitas expresse, nec elegantioris styli lenocinium quæras: ut enim Manilius inquit: Ornari res ipsa negat contenta doceri. Fuerunt igitur hæc si rectè memini: de quibus sermonem habebamus.

Caput primum, in quo Platoniorum rationes narrat, quibus uolunt adstruere unum esse superius.

ARISTOTELES multis in locis respondere hæc sibinuicem & æquali esse ambitu dicit, unum scilicet & ens, uerum item & bonum, sed his postea. Resistit Acadèmia cui placet unum esse prius ente, prius autem cum dicunt & simplicius intelligi uolunt & communius. Quare & Deum (cuius summa simplicitas) esse quidem unum dicunt, non tamen esse ens. Intra terminos item unius concludi primo omnium materiam, rudem, scilicet illam & informem. Quæ tamen extra ut uolunt entis limites est. Tum

X illud

illud afferunt non idem esse quod uni opponatur & quod enti, opponi autem enti quidem nihil, uni autem multitudinem, eadem igitur lege qua & opposita censeret duo illa. Ens & unum ut non conueriti, nec respondere inuicem existimentur.

Caput secundum in quo querit ubi Plato de Ente & Uno sit locutus, ostenditq; illius uerba uerè potius sententiæ dicenti Vnum & Ens æqualia, quàm his qui uolunt unum esse ente superius.

His illi rationibus innotantur, quas priusquam dissoluamus, non ab re fuerit, quid de hac questione à Platone expressum inueniatur, in medium attulisse. De ente & uno, duobus locis inuenio Platonem disputantem, in Parmenide, scilicet & Sophiste; contendunt Academici utrobique, à Platone unum supra ens poni; ego uerò hoc de Parmenide primum dixerò, neq; toto illo Dialogo quicquam assenari, ne si maximè asseniretur quicquam tamen ad liquidum inueniri, unde Platoni dogma istius modi ascribamus: certè liber inter dogmaticos non est censendus, quippè qui totus nihil aliud est, quàm dialectica quædam exercitatio, cui nostra sententiæ tantum abest, ut ipsa Dialogi uerba refragentur, ut nullæ extent magis & arbitrariæ & uiolente enarrationes, quàm quæ ab his allatæ sunt, qui alio sensu interpretari Parmenidem Platonis uoluerunt: sed omittamus omnes interpretes. ipsam inspiciamus Dialogi seriem, quid ordiatur? quod tendat? quid promittat? quid exequatur. Porro ita se habet, cum ab ea disputatione, unum ne sint omnia, an sint multa quæ sunt: Socrates ad ideas diuertisset, multaq; super his, à Parmenide sciscitaretur, respondet Parmenides, Placere sibi impetum illum, propensionemq; animi ad res altissimas definiendas, ceterum, Collige, inquit, te ipsum, diligenterq; te, dum iuuenis es, in ea facultate exerce, quæ inutilis multis uidetur, unde ab illis nugacitas, siue garrulitas nuncupata, alioquin ueritas, te fugiet. Confessum autem apud omnes, quod & sequentia manifestat, per hæc uerba ab illo Dialecticani significari, post quæ cum ita Parmenidem Socrates interroget, quis exercitationis huius modus est Parmenides, respondet ille prius cū esse quem à Zenone audierat, tū particularius de hac re docens admonet, ut perspicaci solertia circumspiciat, non solum quid consequatur, si res aliqua sit, sed & quid consequatur si non sit, tum uideat, quid consequatur re illam quā esse aut non esse ponimus, ut se respiciat ut alia, quid item alia ut se ut illam respiciunt & cū plura ille in hanc sententiam, tū Socrates ita Arduum opus affers nec te omnino intelligo. Sed cur ipse aliquid nō popis, atq; isto quem probas modo pertractas, quo mihi dilucidior huius rei fiat intellectus, Respondet Parmenides hoc sibi seni esse laboriosum. Denique Zeno faciendum hoc dicit esse Parmenidi, quando in paucorū conuentu est, alioquin parū decori ait huiusmodi quædam in celebritate multorum tractari à senē, quoniā quotusquisq; nouerit tractationē huiusmodi, & euagationem

gationem ad ueritatem adipiscendam esse necessariam, faciunt uel hec uerba Zenonis plenā fidē eius quod diximus. Quod enim Parmenides tractaturus est, tale est si credimus Zenoni ut non sit palam in multorū confesso à sene tractandum, at si ut illi uolunt de diuinis ordinibus, de primo rerum omnium principio agit, quæ tractatio senī congruentior, aut cruescenda minus. Sed citra omnē est controuersiam, nisi nos ipsos uelimus fallere, id circa quod uersaturus erat Parmenides dialecticū esse negociū, neq̃ aliud ab eo Socrates postulauerat. Id autē iuuenilis potius quā senilis officij Zeno iudicauerat. Quibus etiam testimonijs si non credimus, ipsum percurramus dialogum, uidebimusq̃ nusquam aliquid affirmari, sed ubiq̃ solum quæri hoc si sit, quid consequetur, quid itē non sit. Occasionem autē suæ sententiæ de ente & uno hic academici occupati sunt, q̃ primā positione hoc se problemate exercet, ut uideat si omnia sint unum quidnam consequatur, respondetq̃ futurum ut illud unum quod esse ponimus, sit impartibile, sit infinitum, nusquam lit, & cū id genus multa enumeret, affert & hoc inter alia: Futurum scilicet ut illud unum non sit ens. Attende autem etiam si hæc dialectica non sit exercitatio, sed unoq̃ dogma tradatur, quantū hæc differant, asserere, scilicet unum super eius esse & hoc asserere futurum ut si omnia sint unum, illud unum ens non sit, & de Parmenide satis. Enimuero in Sophiste in hanc sententiam potius loquitur esse unum & ens æqualia, quā esse unū ente superius. Hoc enim ubi explicet nō inuenio. Illud multifariā significat, ut per hec uerba: Nam ita considerans, cōfiteris necessariū esse eum qui aliquid dicit, unū aliquid dicere, & mox eū uero qui nō aliquid dicit, necesse est, neq̃ unū qd, id est, nihil dicere. Hæc ille: Aequalia ergo apud eū, imo eadem sunt non unum & nihil æqualia itē unū & aliquid. Post hæc itē probat dici nō posse, non ens esse unum, atque ita colligit: Ens non enti non accidit, ergo unum non accidit non enti, loquitur autē de uno quod supra dixerat æquale esse ei quod est aliquid: uidetur igitur pro confesso habere unum esse ens. Sed esto, demus Platonem hoc affirmasse quod certē nusquā affirmauit. Age examinemus in quem sensum dici uerē potuerit, ipsius primum aristotelicæ sententiæ in hunc modum fundamenta iacentes.

Caput tertium in quo declarat quomodo accipiatur ens ab Aristotele, cum ipsum Vni æquali atq̃ omnia ambiens facit.

Dictio hæc ens, de qua ambigitur unū ne æqualis sit, duplicem accipere in modum potest: Primus est ut cum ens dicimus, omne id intelligamus quod est extra nihil. Quomodo usus est Aristoteles cū uniens æquale fecit. Nec dictionem absq̃ ratione sic usurpauit, nam ut uerē dicitur sentire quidem ut pauci, loqui autē ut plures debemus. Sentimus enim & opinamur nobis, loquimur alijs, id est, multitudini, atq̃ ideo loquimur ut intelligamur. Vulgus autem & quicunq̃ e medio ita ens accipiunt ut omne

X 2 id dica-

id dicatur ens cui non deest esse, & quod dici nihil uerè nō potest. Sed & qui habiti sapientissimi apud hos ipsos qui cōtra sentiūt dictione hac ita usos inuenimus. Parmenides enim Pythagoreus cum dixit unum esse id quod est, Deū intellexit. Si Simplicio credimus alijsq̃ permultis qui tueri Parmenidem uolunt aduersus eos, qui illum calumniatur. quasi omnia dixerit esse unum. Vna enim uoce respondent nunquam creditum à Parmenide nō esse in rebus diuisionem, multitudinem, pluralitatem. Quam ipse alibi in suis poëmatibus apertè confitetur, sed cum dixit unum est quod est, iudicatum ab eo illud cui uerè entis appellatio congruit, & quod uerè est esse unum tātum, quod unum Deus est. Quare si Parmenidi credimus eiusq̃ defensoribus etiam Platonice, unum supra ens esse non potest, nisi sit supra Deum, tantumq̃ abest ut Deum esse ens neget Parmenides, ut soli Deo ueram entis appellationem concedat. Atq̃ ita primæ rationis Platoniorum solutio nobis obiter occurrit. Sed & Dionysius Arcopagita, quem qui contra nos disputant fautorem suæ sententię faciunt non negabit uerè à Deo apud Moysen dici Ego sum qui sum, qđ Græcè ita legimus ἐγώ εἰμι ὅν, id est, ego sum ens. Quin ipsemet cum dicant nihil siue non ens opponi enti, sicut multitudo opponitur uni. Concedent necessariò illud quod non est ens esse nihil siue nō ens. Sicut quod non est unum, est multum siue multitudo, quare si eandem seruant legem locutionis, fatcantur oportet Deum aut nihil esse, quod aures ipse formidant, aut esse ens. Hoc modo ens cum accipitur illud primū axioma, & uniuersale proloquium statuimus de re qualibet, necessariò dici aut esse eam aut non esse, de nulla autem utrunq̃ simul aut dici aut cogitari posse. Cum ergo extra omnia nihil sit præter ipsum nihil, si hoc modo acceptum ens solum nihil à se excludit, omnia ambiat proculdubio necesse est. Quare plura eo ambire unum non potest nisi ipsum ambiat nihil, quod Plato negat in Sophiste. Cum dicat non ens siue nihil unum, dici nō posse si neq̃ ambit pauciora ut ipsi uolunt, æqualia ergo & ens & unum.

Caput quartum in quo declarat quò modo ente dici aliquid
superius possit.

EXplicauimus alterum ex his modis quibus accipi ens posse dicebamus, quo qui utuntur, quemadmodum rectè uti possunt, uerissimè affirmant nihil esse ente communius. Restat alterum explicemus, iuxta quem erit manifestū posse nihilominus, & uerè dici esse aliquid, quod supra entis eminentiam collocetur. Nominum alia concreta, alia abstracta. Concreta, calidum, lucens, candidum, homo. Abstracta, calor, lux, candor, humanitas. Est autem hæc uis illorum & diuersitas, ut quod abstractum dicitur: id notet quod à se tale est, non ab alio. Concretum ex aduerso id significet qđ non à se, sed alterius beneficio tale est. Sic lucens, luce lu-
cet. Candidū candore candidū est. Et homo humanitate est homo. Quo-
niam

niam uero nihil seipsum participat, neque eadem conditio eidem rei & à se & alterius participatione inesse potest. Sequitur ut quod abstractum dicitur à concreto denominari non possit, quare non congrue dicitur candor candidus est, nigredo nigra est, imò ridiculus erit qui talia enunciet, non quia candor niger sit, aut calor frigidus, sed quia tantum & ille à nigredine, & hic abest à frigiditate, ut quaecumque candida sint illo candida sint, & quaecumque calent huius participatione caleant. Quaedam ergo negamus rei cuius inesse, aut quia ille non habet, ut cum dicimus nigrum non esse album, aut quia excellentiori nota, & perfectiori ratione habet, quam nos habere eam ex tali locutione significamus, ut cum negamus albedinem esse albam, non quia nigra sit, sed quoniam non solum ideo non est nigra quia est alba, quod idem est dictu, quia habet albedinem, sed quia ipsa albedo est. Veniamus ad nostra, ens concreti nominis faciem habet. Idem enim dictu ens & id quod est. Cuius abstractum uidetur hæc dictio Esse, ut ens dicatur quod ipsum esse participat. Sicut lucens dicitur quod lucem participat, & uidens cui inest ipsum uidere. Ad hanc ergo exactam entis significationem si respiciamus illud esse, negabimus ens, non solum quod non est, & quod est nihil, sed illud quod adeo est ut sit ipsum esse, quod à se & ex se est, & cuius participatione omnia sunt, sicut non id solum negabimus esse calidum quod est expertus caloris, sed quod ipse calor est. Tale autem est Deus qui est totius esse plenitudo, qui solus à se est, & à quo solo nullo intercedente medio ad esse omnia processerunt. Hac igitur ratione uere dicemus Deum non esse ens, sed super ens & ente aliquid esse superius, hoc est, Deum ipsum, cui quoniam unius datur appellatio, consequens inde ut unum supra ens esse fateamur. Vocamus autem tunc Deum unum, non tam enunciantes quid sit, quam quomodo sit omnia quæ est, & quomodo ab ipso alia sint. Vnum enim, inquit Dionysius, dicitur Deus, quia unice est omnia. Rursum unum dicitur, quia ita principium omnium est quæ sunt, sicut omnium numerorum principium unitas est. Quapropter si ut uolunt Academici, Plato in prima positione Parmenidis affirmat unum esse ente superius, non erit illud unum aliud quam Deus, quod & ipsi fatentur communis consensu, asseuerantes de primo rerum omnium principio ibi à Platone tractari. At dicet quispiam hac saltem ex parte discors erit Aristoteles à Platone, quod Aristoteles nunquam ita ens accipit, ut sit sub uno, Deumque non comprehendat, quod Plato facit. Hoc qui dicunt Aristot. non legerunt, facit enim & ipse hoc, & longe clarius quam Plato. Nam sexto primæ philosophiæ libro ait diuidi ens in ens per se, & ens per accidens. Cum ens per se in decem genera, dubium nullum apud bonos interpretes, sub hoc ente Deum non contineri, qui neque est ens per accidens, neque sub ullo decem generum continetur, in quæ diuiditur ens per se. Vulgata item apud Peripateticos est illa diuisio, qua dicitur ens diuidi in substantiam et accidens, quod

cum sit ita, accipimus ens ut Deus supra ens sit, & non sit sub ente quem admodum docet Thomas primo libro commentariorum in theologicas sententias. Adjiciam & hoc iniuria gloriari quosdam Platonicos, quasi mysterium habeant Aristoteli ignotum, cū dicunt duas esse proprias Dei appellationes, unum scilicet, & bonum, atq; ita bonum & unum ante ens esse. Sicut enim ostendimus non latere Peripateticos quomodo supra ens Deus intelligi possit, possumus et hoc ostendere duo in brimīs hęc nomina boni scilicet, & unius Deo Aristotelem dedisse. nam duodecimo libro primæ philosophiæ postquam de toto ente separatisq; mentibus disputavit, quærit postremo (quasi post omnia ad Dei solius proprietates investigandas conuersus) an præter bonum, quod quasi in exercitu in entium uniuersitate est, sit bonum aliquid separatum, quasi in duce huius exercitus, idq; esse determinat quod bonum Deus est, de quo consequenter eodem capite unitatem probat in eius testimonium, post ualidas rationes illud etiam citans Homeri *ὅς τ' ἐστιν ὁ θεὸς ὁ πάντων βασιλεὺς*. Vbi ergo falsus: ubi discors à Platone est Aristoteles, ubi prophanus: ubi de Deo minus quam deceat honorificè sentiens?

Caput quintum, in quo declarat qua ratione multa Deo adscribant Peripatetici qui de eo negant Platonici, docetq; quonam pacto per quatuor gradus ad caliginem ascendamus quam Deus inhabitat.

Soluamus nunc rationes Platoniorum quibus non eo modo, cui & nos concordamus, sed absolute aduersus Aristotelem unum contendunt esse ente superius, & quāquam satis ex superioribus soluta sit prima ratio, qua dicebatur Deus unum non tamen ens. fuerit tamen operæ precium digredi latius ut ostendamus cur non solum à diuersis utpote Platonici & Peripateticis, sed ab eodem sæpe auctore de Deo, & uerè affirmantur, & uerè negentur. Deus omnia est, & eminentissimè atque perfectissimè est omnia. Quod non erit nisi ita in se claudat omnium perfectiones, ut quicquid ad imperfectionē spectat in rebus à se reſcitat, possumus autem quicquid imperfectæ rationem habet in his quæ sunt duplici capite definire. Alterum est cum quid in re est quod in genere illius rei minus perfectum est. Alterum cum perfectum sub quidem in genere est, sed ideo non simpliciter perfectum, quoniam unius tantum generis perfectionem habet, et multa sunt extra ipsum genera suis perfectionibus honestata quæ in illo includuntur. Exemplum primi, Cognitio sensualis non ideo solum imperfecta est, quia cognitio tantum est, & non est appetitio, sed quia & imperfecta cognitio est: Tum quia organo eget bruto & corporali, tum quia extrema solum attingit rerum, ad intima, id est, ad substantiam non peruadit. Cognitio item humana, quæ rationalis dicitur imperfecta cognitio est, quia uaga, incerta, mobilis, laboriosa, adde intellectualem cognitionem mentium diuinarum, quas theologi uocant angelos, & ipsa etiam im
perfecta

perfecta cognitio est. Vel ob id saltem, quod extra se quærit, quod intra se, scilicet plene non possidet, hoc est ueritatis lucem qua eget & qua perficitur. Accipe uitam. Vita ea quæ est in plantis, imò quæ in omni corpore est, non ideo solum imperfecta, quia uita est tantum & non cognitio, sed quia non pura uita: potius autem uiuificatio quædam ab anima in corpus deriuata, semper fluens, semper admixta morti, magis denique mors uocanda quàm uita. Incipimus enim si fortè nescis, tunc mori cum primum incipimus uiuere, & mors cum uita protenditur, tuncque primum desinimus mori, cum à corpore mortis huius per carnis mortē absoluimus. Sed nec perfecta uita est angelorum, quam nisi perenniter uiuificus radius diuinæ lucis foueret in nihilum tota dissaberetur, eadem ratio in cæteris. Cum ergo Deum cognoscentem, Deum uiuentem facis, illud primum attende ut uita & cognitio quæ illi ascribitur, his omnibus detrimentis libera intelligatur. Sed nō hoc satis. Restat enim altera imperfectio cuius exemplum hoc: Concipe uitam perfectissimam, quæ scilicet tota sit uita, & pura uita, nihil habens mortale, nihil mortis admixtum, quæ nullo egeat extra se per quod daret stabilis & permaneat. Concipe item cognitionem qua & omnia & simul perfectissimè cognoscantur. Adijce & hoc, cognoscentem scilicet, in se omnia hæc cognoscere, ut nō extra se quærat ueritatem, quam cognoscat, sed ipse ipsa sit ueritas, adhuc horum utrunque quanquam suo in genere perfectissimum & tale ut extra Deum esse non possit. Sic tamen acceptum & ab inuicem distinctum Deo indignum est. Deus enim omni-mōda & infinita perfectio est, sed non ideo tantum omnimoda & infinita, quia omnes particulares perfectiones atque infinitas tales in se comprehendat. Tunc enim neque ipse esset simplicissimus, neque infinita essent, quæ in eo sunt, sed esset infinitum unum ex multis infinitis numero finitis autem perfectione collectum, quod aut dicere aut cogitare de Deo prophanum est. At uero si uita quæ perfectissima quidem uita est, sed uita est tantum, & non est cognitio. Itemque si appetitio siue uoluntas perfectissima quidem uoluntas, sed uoluntas tantum & non uita neque cognitio est. Similiaque alia in Deo collocentur manifestè futurum est ut diuina uita finitæ sit perfectionis, quoniam eam habet perfectionem quæ uitæ est, non habet eam quæ cognitionis, quæ appetentiæ, tollamus ergo à uita non id solum quod eam imperfectam uitam facit, sed quod facit eam uitam tantum & à cognitione similiter alijs nominibus quibus Deum appellamus, tuncque quod ex omnibus remanebit necessario tale erit quale Deum intelligi uolumus, unum scilicet, perfectissimum infinitum simplicissimum. Et quoniam uita ens quoddam est sapientia, item ens quoddam pariterque & iusticia, utique si particularitatis & terminationum conditionem his adimas. Quod supererit non hoc aut illud ens erit, sed ipsum ens, sed simpliciter ens, sed uniuersale ens, non prædicatio-

nis uniuerſalitate, ſed perfectionis. Similiter ſapientia bonum quoddam eſt, quia hoc ſcilicet bonum, quod eſt ſapientia & non eſt illud bonum quod eſt iuſticia. Tolle (ut inquit Auguſtinus) hoc, tolle illud, id eſt, particularem hanc, tolle limitationem per quam ſapientia ita eſt bonum quod eſt ſapientia, quod non eſt bonum quod eſt iuſticia, pariterq; iuſticia ſic habet iuſticiæ bonitatem, ut non habeat eam, quæ eſt ſapientia. Tuncq; in ænigmate faciem Dei uidebis, id eſt omne bonum, ipſum bonum, ſimpliciter bonum, omnis boni bonum. Ita uita ſicut ens quoddam eſt, ita eſt unum quoddam, eſt enim perfectio una, pariterq; ſapientia perfectio una eſt. Abijce particularitatem, remanet nō hoc aut illud unum, ſed ipſum unum & ſimpliciter unum. Cum ergo Deus ille ſit, qui ut à principio dicebamus ablata omnium imperfectione omnia eſt. Certè cum à rebus omnibus & quæ ſub ſuo genere imperfectionem, & ſui generis particularitatem abdicaueris, id quod remanet Deus eſt, Deus ergo ipſum ens, ipſum unum, ipſum bonum ſimiliter, & ipſum uerum. Duos ſam gradus promouimus ad caliginem aſcendentes quam Deus inhabitat, à diuinis nominibus omnem purgantes maculam, quæ ex rerum eſt ſignificatarum imperfectione. Adhuc duo ſuperſunt gradus quorum alter nominum arguit deficientiam, alter noſtræ intelligentiæ accuſat infirmitatem. Hæc nomina ens, uerum, unum, bonum, concretum, quid dicunt & quaſi participatum. Quare rurfus dicimus Deum ſuper ens ſuper uerum, ſuper unum, ſuper bonum eſſe, quia ſcilicet ipſum eſſe eſt ipſa ueritas, ipſa unitas, ipſa bonitas. Verùm adhuc in luce ſumus, Deus autem poſuit tenebras latibulum ſuum. Ad Deum ergo nondum peruentum eſt, donec enim quod de Deo dicimus etiam intelligimus & comprehendimus. In luce uerſari dicimur, & tanto minora de Deo & loquimur & ſentimus, quanto infinita ſua diuinitate capacitas noſtræ intelligentiæ minor eſt. Ad quartum igitur gradum conſcendentes intremus ignorantia lucem, & diuini ſplendoris caligine exoculati clamemus cum propheta. Defeci in atrijs tuis Domine. Hoc unum de Deo poſtremo dicentes, eſſe ipſum intelligibiliter & ineffabiliter ſuper id omne quod nos de eo perfectiſſimum uel loqui poſſumus uel concipere. Tunc ſuper ipſam etiam quam conceperamus unitatem, bonitatem, ueritatem. Superq; ipſum eſſe Deum eminentiſſimè collocantes. Huc reſpiciens Dionyſius Areopagita, poſtea omnia, quæ in ſymbolica theologia in theologicis institutionibus, & quæ de diuinis nominibus, & de myſtica ſcripſerat theologia, poſtremo in calce eiufdem libri quaſi qui ſam in caligine eſſet, & ut poterat de Deo ſanctiſſimè loqueretur, ſic poſt quædam alia ad idem attinentia exclamauit, neque ueritas eſt, neque regnum, neque ſapientia, neque unum, neque unitas, neque deitas, aut bonitas, neque ſpiritus eſt, quantum ſcire ipſi poſſumus, neque filij, neque patris eſt denominatio, neque aliud aliquid ex
his

his quæ nobis aut alteri cuiquam in mundo sunt cognita, neque aliquid eorum quæ non sunt, neque eorum quæ sunt est, neque ea quæ sunt illa sciunt sicut ipsa est, neque scit ipsa quæ sunt sicuti sunt, neque sermo ipsius est, neque nomen, neque scientia, neque tenebræ, neque lux est, neque error, neque ueritas, neque est ipsius ulla omnino positio, neque ablatio: Hæc uir ille diuinus ad uerbum. Recolligamus quæ diximus, uidebimusque in primo nos gradu discere Deum non esse corpus, ut Epicurei, neque formam corporis, ut illi uolunt, qui Deum asserunt animam esse cœli uel uniuersi, quod & Ægyptij ut scribit Plutarch. existimarunt, & Varro theologus Romanus, unde utrisque magnum fomentum idolatriæ, ut alibi declarabimus, sed & quidam sunt ex Peripateticis adeo stolidi ut & hanc ueram & Aristotelis sententiam esse confirment. Vide quantum à uera hi Dei cognitione deficiunt, in carcere quasi in calce quiescentes, & tunc se ad Dei fastigia credentes peruenisse, cum humi adhuc iacentes pedem uersus eum nondum mouerunt, sic enim nec perfecta Deus uita, neque ens perfectum, neque perfectus etiam esset intellectus, sed profanam hanc opinionem quinta decade nostræ concordia latè incessuimus. Discimus in secundo gradu, quod pauciores rectè assequuntur, & in quo falli possumus magis si à uero intellectu paululum deuiauerimus, Deum scilicet, nec esse uitam, nec intellectum, neque intelligibile, sed melius aliquid atque præstantius omnibus his. Nomina enim hæc omnia particularem dicunt perfectionem, qualis nulla in Deo est. Quod respicientes & Dionysius & deinde Platonici in Deo & uitam, & intellectum, & sapientiam, atque his similia esse negant, sed quoniam totam horum perfectionem: quæ in his multa & diuisa est. Deus ipse sua unica perfectione, quæ est sua infinitas, sua deitas, quæ ipse est, in se unit & colligit, non sicut unum ex illis multis, sed unum ante illa multa. Ideo quidam alij & præsertim Peripatetici, quos quantum licet ferè in omnibus imitantur Parisienses theologi: Hæc omnia in Deo esse concedunt, Quod dicentes atque credentes non solum rectè dicimus & credimus, & cum is concorditer qui illa negant, si illud nobis semper Aurelij Augustini fuerit ante oculos, sapientiam Dei non plus esse sapientiam quam iusticiam. Iusticiam Dei non plus esse iusticiam quam sapientiam, uitamque parit. ^a potius in eo esse uitam quam cognitionem, nec cognitionem magis ^a cognitionem quam uitam. Omnia enim hæc in Deo sunt, unum non per confusionem, aut commistionem, aut quasi distinctorum mutuam penetrationem, sed per simplicem summam ineffabilem fontalem unitatem. In qua omnis actus, omnis forma, omnis perfectio, sicut in primo eminentissimo duce, penitissimis diuinæ infinitatis thesauris, ita super omnia, & extra omnia excellenter est conclusa, ut sit tamen non solum omnibus intima, sed magis unum cum omnibus quam ipsa sint secum, deficiunt profecto uerba & minus omnino etiam quæ cōcipitur.

Sed ui-

Sed uide Mi Angele nos infania teneat. Amare Deum dum sumus in corpore plus possumus, quam uel eloqui uel cognoscere. Amando plus nobis proficimus, minus laboramus, illi magis obsequimur. Malumus tamen semper quærendo per cognitionem nunquam inuenire quod querimus, quam amando possidere. Id quod non amando frustra etiam inueniretur, sed redeamus ad nostra. Euidenter tibi iam patet quoniam pacto cum Deus aliàs & mens, & intellectus, & uita, & sapientia nuncupetur, rursus aliquando super hæc omnia collocetur. utrumque tamen & uerè & consonè comprobetur. Nec propterea Platonē ab Aristotele dissentire, quòd ille in sexto de Repub. libro, Deū, quem ibi uocat ideam boni, super intellectum & intelligibilia statuatur, dantem illis quidem ut intelligant, his autem ut intelligantur. Hic autem scilicet Aristot. sepe Deum & intellectum & intelligentem & intelligibile uocat. Nam & Dionys. Areopagita cum idem dicat quòd Plato, non tamen negabit etiam cum Aristotele Deum seipsum & alia non ignorare. Quare si se intelligit, & intellectus, & intelligibilis est, cognoscit enim, & cognoscitur necessario, qui seipsum cognoscit, & tamen si quasi particulares, ut dixi, has perfectiones accipiamus, aut cum intellectum dicimus naturam, significemus quæ ad intelligibile, quasi ad aliud extra se tendat, nihil minus quam Platonici, Aristoteles etiam Deum & intellectum, & intelligibile esse constantissimè sit negaturus. In tertio gradu plus aliquid nobis dum tenebris propinquabamus illuxit, ut non solum non imperfectum, & quasi macula aliquid ens Deum impia cogitatione fingamus, quale esset si uel corpus, uel corporis anima, uel constitutum ex eis animal diceretur, neque item particulare aliud quod genus, quanquam perfectissimum, quasi humana sapientes eam faciamus, ut si uel uitam dicamus uel mētem, uel rationem, sed etiā eo quod uniuersalia iudicant nomina, quæ omnia ambiunt uno scilicet uero ente et bono melius esse cognoscamus. In quarto gradu non solum supra illa, sed supra omne nomen quod formari supra omnem notionem, quæ concipi à nobis possit ipsum esse sciebamur. Tunc primum ipsum aliquo modo scientes, cū eum omnino nesciebamur. Ex quibus colligi illud potest non solum esse Deum, ut dicit Anselmus, quo nihil maius cogitari potest, sed id esse, quod infinitè maius est omni eo quod potest excogitari, ut uerè dixerit iuxta Hebraicam litteram Dauid Propheta. Tibi silentium laus. Hæc pro solutione primæ rationis dixerim unde magna etiam aperitur fenestra legitimæ intelligentiæ librorum Dionysij qui de mystica theologia, & de diuinis nominibus inscribuntur. Quibus illud cauendum, ne autem minora faciamus quam sint quæ ille scripsit, sunt autem maxima, aut dum paruum existimamus omne quod intelligimus, somnia nobis & inextricabilia commenta confingamus.

Caput

Caput sextum, in quo secundam soluit rationem Platoniorum
de prima, scilicet materia.

QUod uero obijciunt de prima materia friuolum est. Illa enim quatenus ens est, eatenus una est, quinimo si Platonis sectari uerba ad unumquem uolunt, concedant oportet unius illam habere minus rationem quam entis. Neque enim Plato uult eam esse prorsus nihil, alioquin quomodo receptaculum formarum, quomodo nutrix, quomodo natura quaedam & reliqua erit, quæ eam esse in Timæo ille confirmat. Non est igitur nihil, id est, non omnino entis expers si Platoni credimus, qui tamē eandem in Philebo uocat, non solum multitudinem, quæ ut ipsi uolunt opponitur uni, sicut nihil opponitur enti, sed infinitum. Multitudo autem si sit finita non omnino fugit rationes unius, quoniam qua finita est, una est, at infinita multitudo, ita omnino unius naturam non habet, sicut nec terminum. Materia ergo prima secundum Platonem magis ens quam una, quam qui contra disputant ut unum ente superius comprobarent ens non esse, & tamen unum esse dicebāt. Iamblicus item Platoniceus in eo libro quem facit de secta Pythagorica materiam primam uocat dualitatem, eo quod dualitas prima, sit multitudo, & reliquarum omnium multitudinū radix. Materia, ergo prima, secundum eum qui magnus adeo inter Platonicos est ut diuinus uocetur, non solum non una sed multitudo, sed radix omnis quæ in rebus multitudinis est. Hæc diximus sua illis obiectantes. Cæterum neque unitatis expers omnino est illa sicut neque esse. Exactam autem unitatem ab eadem à qua & esse recipit forma, prætereò quæ de unitate eius uel affirmatiua uel negatiua disputantur, quæ omnia his notissima, qui uel unam cum Aristotele deambulantiunculam fecerint.

Caput septimum, in quo tertiam soluit rationem Platoniorum de multitudine, ostenditque dicentibus unum esse Ente, communius, aliquid non esse concedendum, quod Plato negat.

Falluntur autem plurimum in tertia ratione. Non enim eo modo opponitur multitudo uni, quo modo opponitur non ens enti. Hæc enim contradictoriam habent oppositionem, illa aut priuatiuam aut contrariam de qua res late disputant Aristotelici decimo lib. primæ philosophiæ. Sed uideant quas ruinas incidant qui uocantur Platonici et unum dicunt ente superius. Certum est quotiens duo ita se habent genera, ut sub altero tamquam sub communiore alterum sit, fieri posse ut aliquid inferioris amittit et effugiat quod tamen non effugiat superioris. Hoc enim est quare illud dicitur esse communius. Exemplum in promptu, quia animal communius est homine, potest fieri ut aliquid non sit homo, siue non homo, quod tamen sit animal, pari ergo ratione si sit unum ente communis, fieri poterit ut aliquid sit non ens siue nihil, quod tamen sit unum, atque ita de non ente unum prædicabitur, quod expresse in Sophiste confutat Plato.

Caput

Caput octauum, in quo declarat quomodo quatuor hæc ens scilicet, Vnum, Verum & bonum in omnibus sint, quæ sunt post Deum.

Verissima ergo sententia est quatuor esse quæ omnia ambiunt, ens, vnum, verum, & bonum. Si ita accipiantur ut illorum negationes sint nihil diuisum falsum & malum. Addita sunt his quatuor duo alia: Aliquid scilicet, & res, à posterioribus Auicennam secutis, qui multis in locis philosophiam Aristotelis interpellauit, unde sunt illi cum Auerroë magna bella pugnata, sed quantum ad hoc spectat, parua in re discordia. Diuisunt enim hi quod sub uno intelligitur, in unum & aliquid, quod à Platone non abhorret, qui in Sophistè inter hæc communissimas dictiones enumerat aliquid, & quod sub ente continetur, patiuntur in ens & res, sed de his alibi, quatuor hæc ut cœptum prosequamur, Aliter sunt in Deo, aliter in his quæ sunt post Deum, quandoquidem hæc Deus habet à se, alia habent ab eo. Videamus primo quomodo insunt rebus creatis, omnia quæ sunt post Deum, habent causam efficientem, exemplarem & finalem, ab ipso enim, per ipsum, & ad ipsum omnia. Si igitur res consideramus ut à Deo efficiente constituuntur, sic entia dicuntur, quia illo efficiente esse participant, si ut exemplari suo quam uocamus ideam secundum quam illas condidit Deus quadrant & respondent, ueræ dicuntur. Vera enim imago Herculis dicitur, quæ uero Herculi conformatur. Si ut ad eum tanquam ad finem ultimum tendunt bone dicuntur. Si uerò unaquæque res secundum se absolute accipitur una cognominatur. Est autem hic ordo ut primum unumquodque sub entis ratione concipiatur, quoniam prius efficit agens, unumquodque quàm illud in se sit aliquid, alioquin non secundo totum quod est esset ab agente. Quo fit ut nihil sit post Deum, quod concipientes hoc de eo non intelligamus quod est ens ab alio, ens finitum, ens participatum, succedit enti unum. Tertia est ueritas, quia postquam est aliquid in se, uidendum est an sit tale quale est exemplar ad quod fuit formatum, cui si simile inuenitur, reliquum ut in illud utpote affine atque cognatum per bonitatem se conuertat. Aequali autem hæc esse ambitu quis non uideat, da aliquid esse certe & unum est. Nam qui unum non dicit nihil dicit (ut ait Plato in Sophistè) Est enim illud quicquid est à se in diuisum & ab alijs diuisum, quæ non sunt ipsum. Hoc autem cum dicimus intelligimus unum, siue ut Platonis uerbis loquamur, est idem sibi & ab alijs alterum quod unicuique rei congruere in eodem dialogo ipse confirmat. Verum est etiam necessario. Nam si est homo, unicus uerus est homo, idemque dictu hoc non esse uerum aurum & non esse aurum, nam cum dicis uerum aurum non est. Hoc significas, uidetur quidem aurum & est aliquid simile auro, sed non est aurum, propterea Aurelius Augustinus definiens in soliloquijs, quid sit uerum aut uerum, est id quod est, quod non ita accipi debet ut idem sit ens & uerum. Sunt enim licet res idem, ratione tamen

men & definitione diuersa, quare unum per aliud finire nō debet, sed hoc exprimere uoluit Augustinus tunc dici rem ueram cum est id quod uocatur & esse dicitur, ut tunc uerum est aurum, cum aurum est, & non aliud est quā aurum. Hoc est ergo quod dixit, uerū est id quod est, quod quidam non aduertentes calumniā faciūt diffinitioni. Similiter aut et bonum est, quia quicquid est, quatenus est, bonū est, & lōge errat Olympiodorus mea quidem sententia, sic credēs probare aliud esse bonū te ens, quoniam bonū simpliciter desideramus. Non est autē esse simpliciter, sed bene esse, ideoq̃ fieri posse ut si male sit nobis nō esse desideramus, nā ut illud omitamus an quib. malē & miserē est recto et naturali desiderio appetere possunt ut non sint. non aduertit ille sicut multiplex est esse, ita multiplicem esse bonitatem. Est enim primo esse naturalem rerū, ut homini esse hominem, leoni esse leonem, lapidi esse lapidem, quod esse & naturalis bonitas indiuiduē sequitur. Sunt alia esse, quæ aduentitia dici possunt, ut homini esse sapientem, esse pulchrum, esse sanum, quemadmodum autem sapientia & pulchritudo, alia entia sunt ab humanitate, ita alia bona sunt. Aliud enim bonum humanitas qua homo est homo, aliud bonum sapientia qua non iam homo, sed homo sapiens euadit, sicut & hæc aliud, & illa aliud ens, & est, & dicitur. Sicut ergo omnia appetunt bonum, ita omnia appetunt esse, & primo quidem eam appetunt bonitatem, quæ esse naturale consequitur, quoniam hæc fundamentum sequentium bonitatum, quæ illi omnes adueniunt, ut sine illa stare non possint. Quomodo enim erit felix, qui omnino non erit uerum, nō illa eis sufficit bonitas, quā tunc adipiscuntur cum primum sunt, sed cupiunt accedere & reliquas, quæ illam primam absoluant & exornent, sicut autem uerē dicimus præter primam ab eis bonitatē alias appeti bonitates, ita uerē dicere possumus præter primum esse desiderari ab eis alia esse, quia aliud est esse felicem, aliud esse hominem. Et si quis det fieri posse, ut quis nolit esse, si nō sit felix, non sequetur (ut putat Olympiodorus) aliud esse bonum, aliud ens, sed aliud esse ens hominem, aliud felicitatem, pariterq̃ aliam hominis bonitatem, aliam felicitatis, quarum alteram, id est, primam homo non uult, nisi habeat & secundam: omitto an eadem ratione aliquid bonum simpliciter dicatur, & ens simpliciter, an quod ens dicitur, simpliciter bonum tale, & quod bonum simpliciter, ens tale dicatur. non enim hic omnia disputandi locus, uerē ergo dicebamus unumquodq̃ quod est, quatenus esse bonū quatenus est. uidit enim Deus cūcta quæ fecerat & erāt ualde bona. Quid nī, à bono opifice sunt, qui sui similitudinem omnibus imprimit quæ sunt ab ipso. in entitate igitur rerum admirari potentiam efficientis possumus Dei, in ueritate uenerari artificis sapientiam, in bonitate reclamare amantis liberalitate, in unitate suscipere conditoris unicam, ut sic dixerim, simplicitatem. Quæ unumquodq̃ sibi tum omnia inter se inuicem, tum ad se
Y ipsum

ipsum uniuersum omnia, sic unum quodque ad suum, ad aliorum, ad Dei potestremo uocans amorē. Examinemus & eorum opposita an æquali similiter ambitu sint falsum & nihil idem esse ostendunt quæ suprà diximus. Malum & nihil si differre dicamus, reclamabunt philosophi pariterque theologi. Quare & facere malum nihil est facere, dicique solet mali non esse causam efficientem, sed deficientem, unde illorum insania confutatur, qui duo principia posuerunt, alterum bonorum, alterum malorum, quasi efficiens aliquid, quod principium mali esset, sed diuidere rem idem est quod destruere, nec ita possumus rei cuiusdam suam & naturalem unitatem adimere, ut nihil minus illius esse in sua integritate remaneat. Non enim totum est suarum partes, sed illud unum quod diffultat ex partibus, ut docet Aristot. 8. lib. primæ philosophiæ. Quare si in partes diuidas totum, partes remanent quidem, totum autem quod diuiditur ipsum non remanet, sed desinit esse actu, & potentia tantum est, sicut partes, quæ prius erant potentia, tunc esse actu incipiunt, quippe quæ prius cum erant in toto, unitatem propriam actu non habebant, quam tunc primum sortiuntur, cum separatè à toto ipso perse subsistunt.

Capitulum nonum in quo declarat quomodo illa quatuor in Deo sint.

EXaminemus rursus qualiter hæc sunt in Deo, cui non insunt in respectu ad causam quam non habet, ipse enim omnium causa à nullo est, duplici autem ratione in Deo possunt considerari, aut quatenus aliorum causa est, quæ distinctio creatis rebus non conuenit, quantum ad præsens negocium attinet, quoniam Deus sic esse potest ut non sit causa. Alia non sic esse possunt ut non sint, ab eo igitur Deum primitus sic concipimus ut sit uniuersitas omnis actus, plenitudo ipsius esse, quam intelligentiam ita subsequitur ut sit unus, ut neque oppositum concipi possit. Vide quantum aberrant. qui plura prima principia fingunt, plures deos. Statim & uerissimum est, quid enim habet quod appareat esse, & non sit qui est ipsum esse, consequens certè ut sit & ipsa ueritas, sed & ipsa bonitas erit, boni enim tres conditiones, ut scribit Plato in Philebo, ut sit perfectum sufficiens expetendum, erit autem hoc quod tale concipimus perfectum, quia illi nihil deerit, qui est omnia, erit sufficiens, quia illud possidentibus, nihil deerit, In quo inuenient omnia, erit expetendum, quia ab illo & in illo sunt omnia, quæ expeti aliqua ratione possunt: Deus ergo plenissima entitas, indiuidua unitas, solidissima ueritas, beatissima bonitas. Hæc ni fallor est illa *τὸ πᾶν*, id est, quaternitas per quam Pythagoras iurabat, uocabatque principium semper fluentis nature, principium enim hæc quæ unus sunt, Deus omnium esse demonstrauius, sed & iuramus per ea quæ sancta, quæ firma, quæ diuina sunt, Quid illis aut firmitus aut sanctius aut diuinius? Quod si Deo ut rerum causa est appellationes has quatuor assignemus ordo totus inuertitur. Primo enim unus erit quia prius in se in-

se intelligit, quàm intelligatur ut causa. Secundo erit bonus. Tertio uerus. Quarto ens. Nam cum causa quæ dicitur finis prior est ea quæ est exemplaris, & exemplaris prior efficiente. Primum enim appetimus habere quò ab iniuria tempestatum protegatur, tum idæam domus mente concipimus, postremo in materia illam extrinsecus efficiendo formamus, quare si quemadmodum superiori capite definiuimus bonum ad causam finalem, uerum ad exemplarem, ens ad efficientem spectat, Deus ut causa est. Primo boni, tum ueri, postremo entis rationem habebit, quæ omnia hic breuiter perstringimus. Foeta alioquin questionum multarum atque magnarum.

Caput decimum in quo totam disputationem ad uitæ institutionem & morum emendationem conuertit.

Verum ne alijs potius quàm nobis disputemus illud curandum ne altissima perscrutantes, in humili, id est indigna his conditione uiuamus, quibus cœlitus datum ut indagare cœlestium etiam rationes possimus. Sed illud assidue meditandum, hanc nostram mentem, cui diuina etiam peruiâ sunt, ex mortali seminiò esse non posse, neque felitem alibi quàm in diuinorum possessione futuram, tantoque magis dum hic quasi aduena peregrinatur propinquare felicitati, quanto post habita cura terrenorum ad diuina se magis erigit & accendit. Admonere autem in primis nos præsens disputatio uidetur, ut si esse beati uolumus, beatissimum omnium imitentur Deum, unitatem in nobis ueritatem, bonitatemque possidentes. Unitatis pacem turbat ambitio, & sibi hærentem animum extra se rapit, & in diuersa quasi lacerum trahit atque discerpit. Veritatis splendorem & lucem in cœno, in caligine uoluptatum quis non amittet? Bonitatem furacissima nobis furat cupiditas, id est, auaritia. Bonitatis enim peculiare hoc, communicare alijs bona quæ possides. Quare cum quæreret Plato cur Deus condidit mundum, respondens ipse sibi bonus, inquit, erat. Hæc sunt illa tria, superbia scilicet uitæ, concupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, quæ ut scribit Ioannes ex mundo sunt, & non sunt ex patre, qui ipsa unitas, ipsa ueritas, ipsa bonitas est. Fugiamus hinc ergo, id est, à mundo, qui positus in maligno, euolemus ad patrem ubi pax unifica, ubi lux uerissima, ubi uoluptas optima. Sed quis dabit pennas ut illuc uolemus? Amor eorum quæ sursum sunt. Quis adimet? Libido rerum quæ super terram quam si sectemur iacturam facimus et unitatis, & ueritatis et bonitatis. Neque enim sumus unum, si curuum sensum & spectantem cœlestia, rationem uirtutis fœdere non deuincimus: sed duo in nobis principes, quasi per interualla regnantes, dum nunc Deum per legem mentis, nunc Bael per legem sequimur carnis, & regnum nostrum in se diuisum profecto desolatur. Quod si ita erimus unum, ut mancipata sensui ratione sola imperet lex membrorum, falsa erit hæc unitas, quia ueri non erimus, dicemur enim & apparebimus homines esse, id est, animalia ratione uiuentia, & ta

men erimus bruta, quibus pro lege sensualis est apparentia, præstigitum faciemus his qui nos uidebunt, inter quos habitabimus. Non respondet imago suo exemplari, instar enim Dei sumus, Deus autem spiritus. Nos in spirituales iam, ut Pauli utar uerbis, sed animales, cum autem per ueritatem ab exemplari non excedimus, restabit ut per bonitatem ad ipsum tendentes illi aliquando copulemur. Quod si tria hæc, unum scilicet, uerum, & bonum, perpetuo annexu ens consequuntur. Reliquum est ut cum illa non sumus, etiam prorsus non sumus, & si esse uideamur, & quamuis credamur uiuere, moriamur tamen potius iugiter quam uiuamus.

ANTONII FAVENTINI ADVERSUS LIBELLUM
de Ente & Uno. Obiectiones primæ.

Sil libellus quispiam de ente & uno inscribi mereatur, necesse est entis uniusque naturam proprietatesque explicet, hoc autem opusculo quonuper in manus meas uenit, quodque de ente & uno inscribitur nonnulla pertractantur, à titulo atque inscriptione penè aliena, principale si quidem authoris propositum est disputare an iuxta Platonis ens, unumque sese inuicem mutuo consequatur, an ut Academici putant unum sit ente communius, sed hoc non est de ente & uno pertractare, sed de mutua entis uniusque conuersione, nec omnino absolutè, sed iuxta Platonem duntaxat, nec enim si quispiam philosophus eam solum quaestionem agiteret, quæ est an anima immortalis sit propterea de anima disputaret, sed de sola animæ immortalitate tractatus haberetur, Ait præterea operis author Academicos arbitrari Deum iuxta Platonem uerè ac propriè ens non esse, quod equidem plurimum demiror. Si enim omnes Academicos siue Platonicos intelligat, quemadmodum locutio significare uidetur, alioquin non absolutè pronunciarèt id academicos sentire, mendacio fortasse non caret. Themistius enim inter Platonicos author non ignobilis ideam quæ rerum principium est, ex Platonis sententia testatur uerè ac propriè ens esse, & unum. Platonici uerò aut omnes aut plerique non aliud putant ideam, aliud uerò rerum opificem Deum, prosequens præterea dicit: Si quoquomodo defendi potest iuxta Platonem esse unum ente communius, ita censendum est, uocabula, inquit, quæ nomine parum Latino concreta appellat, ut est candidum, lucens, ens, alienum aliquid significant, quo præsentè res uocabuli appellatione sortiuntur. Aliud quippe est candor, aliud cādidum, aliud homo, aliud humanitas, ens igitur uocabitur in quo esse aliud est, aliud uero quod subsistit, Deus igitur qui ipsum esse est ens censerì non poterit, sed unus ex quo omnia continentur & claudit. Sed nonne huiusmodi defensio sibi ipsa parum cohæret? qua enim ratione, candidum, & homo, & ens, alienum aliquid significant, eadem quoque unum, & beatum, & Deus, & similia huiusmodi multa alienum aliquid significant necesse

tesse est, Deus igitur qui unitas est, & beatitudo simul, et deitas, neque unus uocari poterit, nec beatus, nec omnino Deus, quomodo igitur ens non est sed unus. Præterea ens eo dictum est quod est, quemadmodum igitur fieri non potest, ut qui sedet sedens non sit, fieri etiam non poterit, ut qui uere ac proprie est ens non sit, ego enim (inquit Deus) sum qui sum. Admirabilius autem uideri potest quod non solum iuxta Platonem defendere conatur Deum ens non esse, uerumetiam Aristotelem quoque ipsum in eandem sententiam trahere conatur, quinto enim inquit, Metha. libro: Ens diuidit in ens per se & per accidens, ens uero per se in decem prædicamenta, in nullo autem, inquit, genere Deus collocari potest, quemadmodum beatum Thomam demonstrasse existimat. Si igitur Deus non est ens per se, neque per accidens, ut constat iuxta Aristotelem ens non erit, præterea ens in substantiam & accidens iuxta uulgarissimam diuisionem segregatur. Non est autem Deus accidens, neque substantia, ea enim, inquit, genus est, Deus autem cuiuslibet generis limites excedit, sed equidem non uideo quare ratione ductus operis author Aristoteli nostro Platonica ascribat opinionem, si tamē opinio Platonis est, diuisio enim entis in ens per se & per accidens complexi entis diuisio est, quemadmodum beatus Thomas, cui plurimum authoritatis tribuit, eo loco subtiliter scribit. Idem manifestum est exemplis, ens enim per accidens iuxta Aristotelem est triplex, aut enim accidens de subiecto predicatur, aut subiectum de accidente, aut accidens de accidente, quæ omnia ad complexionem pertinent. Pari modo entia per se uocantur, in quibus aliquid prædicatur, quod uel ad substantiam pertinet, uel ad quantitatem, uel aliud genus, dummodo quod prædicatur subiecto per se conueniat, ut album Socrati, non etiam homini, animali, equo: Entis autem in substantia & accidens diuisio Deum quoque complectitur, est enim per affirmationem, negationemque facta diuisio, substantia enim est, quod nulli innititur sed per se est. Accidens autem quod est in alio uelut in substantia, horum autem nihil est medium, ut beatus Thomas putat, si quidem inter substantiam habere & non habere nulla medietas cogitari potest. Substantia igitur quæ accidenti opposita est, genus non erit, si Deus nullo genere continetur. Præterea non est indubitata Aristotelis opinio, Deum per se nullo genere contineri, adsunt enim nonnulli Aristotelem imitati qui existimant Deum in prædicamento per se collocari, & ego quidem puto ea sententia insignem philosophum Boethium fuisse, monstrareque si opus esset ex uerbis Boethii, nec non Augustini aperte id colligi. Rursum aut unius negationem esse diuisum, quod probat, eo quod res destruitur, quando dilcerpitur diuiditurque, sed quomodo diuisum potest uni tanquam negatio opponi, inter affirmationem enim negationemque contradictio est, Chimæra uero neque una est, neque diuisa, nec hoc quod est diametrum esse commensurabilem, aut unum est, aut di-

Y 3 uisum.

uifum. Falfum quoq; ueri negationem eſſe exiſtimat, quod & ſi quoquo modo defendi poſſit. Attamen cōtrarium potius eſt, q̃ negatio, quemadmodum beatus Thomas monſtrat. non enim chimera uera eſt aut falſa, niſi uocabulo prorfus abutamur. Verum enim eſt quod eſt, hoc eſt, ut ipſe exponit quod eſt id quod uidetur, & dicit, falſum igitur erit quod non eſt, id quod uidetur & dicitur ut nummus falſus, nihil igitur falſum eſſe contingit niſi quod uidetur eſſe aliud quod non eſt, Inter id uero quod uidetur eſſe, quod eſt, & id quod non eſt, quod uidetur, nulla contradicōtio eſt, uerum igitur falſumq; nulla affirmationis negationisq; oppoſitione aduerſantur, malum etiam boni negationem putat, Ariſtoteles uero bonum & malum contrariorum genera eſſe in prædicamentis affirmat, quod autem negatio eſt, genus eſſe nō potest. Præterea bonum ea ratione, qua bonum eſt, expetendum eſt, malum uerō fugiendum, Expetere uerō, & fugere & inuicem contraria ſunt, quemadmodum congregare, ſegregareq; bonum igitur & malum erunt contraria, quod Boëthius quoq; in prædicamentis aſſeuerat, quicquid cæteri circa id dixerint.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO PAVENTINO S. Reſponſio obiectionum primarum.

Quæſtiones tuas aduerſus eum libellum, quem nuper ædidi deſente & uno tanta cum uoluptate legi, quanta à te & charitate & libertate animi ſunt perſcriptæ: Debeo tibi plurimum nomine huius officij, quod ſi uel amicis impenderemus liberius, uel ab eis libentius exigeremus, eſſemus certè longè quàm ſumus, & doctiores, & meliores. Sed exitialis hæc perſuaſio cepit hominum mentes, ut nō placere nos illis putemus, quibus errata noſtra nō placent, liberumq; amicorum iudicium, uel odium, uel moroſitatem, adulationem uerō, amorem & naturæ bonitatem interpretemur. Ita fit ut dum laudari malumus uel immeriti, q̃ uel merentes caſtigari, irrideamur ſemper laudem nūquam mereamur. Vide quantū erremus. Nam laudatio omnis ferè ſemper inutilis, ſæpe autē noxia. Quoniam ſi uera, quid afferat utilitatis: ſi ſit falſa, inſanos pfecto nos efficit qui laudamur. ridiculos autem qui laudāt. Reprehenſio certè utilis ſemper, quæ ſi ſit iuſta ad cognitiōnem, ſi minus iuſta ad deſenſionē nos excitat ueritatis. Deniq; quid eſt aliud caſtigari: q̃ alieno labore fieri meliorem: Aut quid aliud librum amici lima ſplendefcere: q̃ de illius uigilijs te proficere dormientem. Non poſſum igitur, ut dicebam tibi plurimū non debere. Qui de his quæ in meo libro tibi minus placuerunt, quid ſentires, mihi liberè ſignificaſti. Agnouī præter beneuolentiā, in tuiſcriptis, tuam etiam illā mihi iampridem notam ingenij dexteritatem, cœpiq; ſtatim, non quaſi pater, ſed quaſi iudex examinare ſeuerius quæcunq; notaueras, utpotè quæ iam mihi etiam ipſi de tuo teſtimonio in ſuſpicionem uenerant falſitatis. Sed ita cogitanti occurrerunt nōnulla quibus deſendi

fendi illa & uindicari à culpa posse uideretur, quæ quidem liberè uolui ad te perscribere, ne forte quam in te laudo uirtutem minus ipse amplecterer, ut si in illis taxandis tuum iudicium non imitor, saltem in defendendis imiter libertatem. Non rectè, inquis, liber de ente & uno inscribitur, cum de entis uniuscuiusque natura, proprietatibusque omnibus in eo non agas, sed de unius tantum entisque cōuersione. Mihi Antoni ita uideri solet duo quasi uestibula libris præstitui, Titulum & Proœmium. Titulus Proœmium cursum est, Proœmium titulus fusus & explicatus. Promittit titulus tractatū de ente & uno. Quid autem de ente et uno tractandum sit proœmium explicat. Quod si fiat in titulo, timendum ne libri titulus liber fiat. Posset hoc defendi præiudicio mille authorum à quibus præscriptæ libris eorum titulationes calumniam eandem paterentur. Sed nō id quæstioni pondus, ut uel ego, uel tu in ea diutius occupemur. Miraris præterea quod à Platonis creditum dixerim Deum non esse propriè ens. Noli me mirari, sed illos quos & ego tecum in huius dogmatis assertionem non probo, sed hoc illos sensisse quod tibi penè incredibile uidetur, hocque posteris scriptum reliquisse, notissimū omnibus qui Platonica legerunt, hoc Sirianus, Proclus, Plotinus, & qui denique extant Platonis interpretes uno ore cōfirmant. At inquis Themistius inter Platonicos non ignobilis asserit ideam ex Platonis sententia uerè ac propriè ens esse et unum, Platonici autem uel omnes uel plerique nō aliud putant ideam aliud rerum opificem Deum. Quare si idea ens propriè dicitur & Deus etiam ipse propriè dicitur ens. Hæc tu satis ingeniosè, sed uide an satis peritè. Illi enim, Proclus scilicet & Plotinus, ideam fatentur esse ens & dici, sed Deum ut supra entia, ita supra ideas esse cōtendunt. Plotinus enim in ea mente quæ à Deo proxima est, quam & primū ens & primum intelligibile, & primam uitam uocat ideas omnes, collocauit ut sit Deus, idearū non sinus sed fons, nō receptaculum sed principiū. Proclus nō unum modo sed multos ordines mentium medios facit, inter Deum & ideas quarum plenitudinē æmulatus Platonis uerba in Timeo, per se animal nūcupauit. Prætereo Sirianū, Amelium, Iamblicū, aliosque cōplures idem sentientes. Rudimenta hæc & quasi incunabula sunt illius doctrinæ quæ Platonica existimatur. Quod si quis tibi det non aliud re esse ideam & Deum, aliud tamen ratione esse, nec tu negabis. Quæ diuersitas abunde faciet ut Deus quidem quatenus exemplar est hominis, equi, leonis, ens dici uerè possit, quatenus uerò nihil respicit extra se, nullaque ad res creatas habet habitudinē, sed in suæ diuinitatis recessus solitarius manet, appellationem omnem entis excedat, sitque eius neque nomē, neque opinio, ut Dionysius inquit. Quare manifestissimū est & apud principes academice Deū propriè ens dici non posse, & si quis det ideam & Deum re esse idem, non tamen continuo sequi ut si idea sit ens, Deus etiā propriè ens dicendus sit, Trāseamus ad alia, inter que illud tibi maximè displicet, quod dixerim

Y 4 aliquam

aliquam esse loquēdi rationem, quam si sequamur uerè dicere poterimus unum esse ente superius. Quandoquidem sic Deo dare unius possumus appellationem, ut entis tamen non demus, propterea quòd ens concreti nominis (sic enim Latine loqui possumus) faciem habeat, significatq; id quod ab alio esse participat, quod de Deo dici non potest, qui est ipsum esse, eadem (inquis) ratione unum appellari non poterit, quia & unum scilicet, concretum nomen est, quemadmodum & ens. Hæc ergo quæstionem & uidi cum scriberem & dissolui, nam simul ac probaui ens, quia id significat quod non est ex se, sed alterius participatu est, enunciari de Deo non posse, adiunxi cui scilicet Deo, quoniā unius datur appellatio, consequens inde ut unum supra ens esse fateamur, statimque post hæc tuæ isti occurrens obiectioni adieci: uocamus autem tunc Deum unum non tam enunciantes quid sit, quam quomodo sit omnia quæ est, & quoquo modo ab illo omnia sint, unum enim inquit Dionysius, dicitur Deus, quia unice est omnia, rursus unus dicitur, quia ita principium omnium est, quæ sunt sicut omnium numerorum principium unitas est. Hæc ego ibi ad uerbum: Si igitur cum Deum unum dicimus, enūciare uolumus quid sit, fateor tecum eadem ratione dici unum non posse, quia neq; ens dici potest, quia utrumq; scilicet, concretum nomen est. Quin hoc ipsum ego te prior in eodem libro aperte asserui per hæc uerba. Hæc nomina ens uerum unum bonum concretum, quid dicunt, & quasi participatū. Quare rursus dicimus Deum super ens, super uerum, super unum, super bonum esse, quia ipsum esse est ipsa ueritas, ipsa unitas, ipsa bonitas. Hæc ibi. Non me igitur fugit, cum scribebam, & æquè concreta esse ens & unum, & ratione concretionis aut neutrum aut utrumq; pariter à Deo remouendū. Verum quemadmodum supra admonueram, cum Deum unum non tamen ens dicimus, non quid sit Deus, sed quomodo sit id quod est significamus, quia scilicet, principalissimè & simplicissimè est omnia. Qui modus per entis appellationem nullo pacto uel indicari, uel figurari potest, per unitatis autem typum & cognominationem potes. Ita enim se habent entia, sicut numeri, ut scribit Aristoteles, & numerorum tam principalissima quam simplicissima unitas est. Adijcis admirari te quòd non solum iuxta Platonem, sed iuxta Aristotelem etiam uelim defendere, Deum nō esse ens. Ego uerò si librum attentius percurristi, hoc toto opere principaliter ago, ut ostendam Deum & esse & dici propriè ens, non solum ex Aristotelis dogmate, sed etiam Platonis, consequenter unum non esse ente superius. Verum ne omnino insanire uiderentur, qui id dixerunt Deum scilicet, non esse ens, sed super ens, inter quos Plato sit, nec Aristoteles, certè Dionysius est Areopagita utroque maior, probare conatus sum aliquam esse locutionis rationem, quam si sequamur non absolum erit à ueritate, Deum appellatione entis esse maiorem, quam à Peripateticis etiam interdum usur-

usurpari, licet adeo abhorreas, negare tamē non potes nisi illorum negetur
 auctoritatem. Quibus tua etiam sententia primus in illa familia locus de-
 betur. Nam diuisionem entis in substantiam & accidens frequentem esse
 apud Aristotelicos quis nescit? Cum autē ita ens diuiditur Deum non ens
 sed supra ens esse, tui Thomæ sententia est, de quo illud olim solebas dice-
 re Thomam aufer, mutus fiet Aristoteles, uerba Thomæ ferme hæc sunt:
 Deus nec accidens est, nec substantia propriè dici potest, tum quia substan-
 tia ideo substantia dicitur, quia substat, tum quia substantia quidditatem
 indicat quæ aliud est ab esse eius. Quare illa diuisio entis in substantiam &
 accidens, diuisio entis creati est, hæc ille. Præterea eū dicit Aristoteles pri-
 mum philosophum de ente agere quatenus est ens & causis principijsq;
 entis, multi sunt ex Peripateticis qui uelint inter entia ibi ab Aristotele
 Deum non collocari, sed inter causas entis. Posse autem & rursus alia ra-
 tione locutionis propriè dici Deum esse ens, non modo non negaui, sed
 asserui confirmauiq; etiam multis rationibus, tertio capite eiusdem ope-
 ris. Nescio autem cur tu imitator semper authorum illustrium, nunc ta-
 men à clarissimis Peripateticis ad illos deficias, qui Deum sub genere col-
 locāt, quibus Boethium se nullo modo annumerari uelle non dubito. Po-
 stremo nec unius diuisum, nec falsum ueri, nec boni malum esse negatio-
 nem contendis. Equidem de horum oppositionibus scio non facilem
 esse controuersiam inter magnos authores, ob idq; librum in quo de his
 obiter tractabatur hac clausula terminaui: Quæ omnia breuiter hic per-
 stringimus, facta alioquin quæstionum multarum atq; magnarum. Mi-
 nus autem probabilem aut ueram esse sententiam quam sum sequutus, ut
 dubitem, nihil me mouent quæ tu obijcis. Chimæram ais nec unam esse
 nec diuisum. Ego uero dico Chimæram quam mentē concipimus, ideo
 non esse, quia partes ex quibus illam constare intelligimus, apud te rerum
 naturam diuisæ, non autem unitæ sunt. Et quemadmodum illud non est
 cuius partes ex quibus constitueretur si esset diuisæ sunt, ita illud non so-
 lum non est, sed necesse potest cuius partes nec sunt unitæ, nec ui naturæ
 uniri possint.

Quare non aliam ob causam chimæram non solum non esse dicimus,
 sed nec fieri posse credimus ut sit, nisi quia bruta, ex quibus illam effingi-
 mus, in unam coitura aliquando animalis compositionem nō est credibi-
 le. Rursum instas, quia diametrum non esse commensurabilem, neque u-
 num, neque diuisum est. Falletis mea quidem sententia. Nam qua ra-
 tione falsum, eadem necessario in se diuisum est. Eatenus enim aliquid fal-
 sum deprehenditur, quatenus secum pugnat, & contradictionem inclu-
 dit. Quid autē est aliud contradictionem includere, quam in seipso es-
 se diuisum? Omne igitur uerum unum, quia sibi constans & conso-
 num: Omne falsum diuisum, quia secum pugnans & sibi ipsi non cohæ-
 rens

rens est. Falsum negationem esse ueri multi crediderunt, id quod te etiam non latet, nec obstant argumenta quæ affers. Falsum enim ut dixi illud uocamus quod non est, id quod uidetur, ut falsum aurum quod uidetur esse aurum, nec tamen est aurum. Quanquam autem falsum aurum nō solum non sit aurum, sed & aliud sit quàm aurum, ei tamen quatenus falsum est, accidit esse aliud quippiam præter aurum, sed ideo falsum est, quia nō est aurum quod tamen esse uidetur. Aurum igitur falsum est quod ideæ auri non quadrat, sed quia ideæ quadrat æris uel argenti, ideo nō omnino falsum, sed falsum duntaxat: aurum est, sicut neq̃ omnino est non ens, quia licet non sit hoc quod est aurum, aliud tamen quippiam est, æs puta, plumbum uel argentum. Quod autem nulli ideæ respondet, id omnino & absolute falsum est, sicut etiam omnino est ens, quale est quod chimera nuncupamus. Vide igitur ut pari cursu procedant, non ens, diuisum & falsum, utque propriè & chimera falsa, & omne falsum diuisum dici merito possit. Malum uerò non aduersari bono oppositione contraria, ut tu censes, & Albertus docet exponēs Aristotelis cathedricas, & Thomas tuus latissimè in prima quæstione de malo, quæ omnia credo iam pridem tibi esse notissima. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLAE ANTONIVS CATHEDRICVS, S. Obiectiones secundæ.

Quāto ego amarim te ac semper coluerim uir præstātissimè tu ipse testis es, qui diligentem præcipuamq̃ erga te operam meam facile recordari potes, si uelis. Quod si nunc ab Antonio uetere amico & compatre amari, aut dubitas, aut nequaquā credis, parū hercle meæ erga te obseruantia meministi. Qui enim fieri potest? ut quem uix philosophiæ initiatum dilexerim, coluerim, nūc doctrina, probitateq̃ insignem non amem, non admirer. Utinam æqua te omnes beneuolentia complexi essent, quib. cum familiariter uersatus es, qualī quantaq̃ Picum suum compater tuus semper persecutus est, sed iam ad nostrā ueniamus: Ais libellum tuū de ente & uno probè inscribi potuisse, quod titulus operis curtus, & si entis, uniusq̃ tractatum promittat, Proœmium tamen quod fusus est titulus, qualem tractatum polliceatur explanat, mutuat, scilicet, entis uniusq̃ conuersionem, sed uide obsecro nunquid ista hæc tua defensio sufficiat, pari enim ratione si libellus æderetur in quo sola animi immortalitas ab authore esset asserta, de anima libellus merito posset inscribi: Author enim operis disputationem ingrediens mox quæstionem forte proponeret, interrogans nunquid anima immortalis sit nec ne: hæc uera obiectio in priore epistola tota ferè explicata est, sed nihil iudicio meo respondisti. Præterea si circa uelocitatem motuum quæstio fiat, nunquid arithmeticam, geometricamue proportionem cōsequatur, & in

& in principio operis multa author se ex geometria desumpturū promittat, posset libellus de geometria inscribi, qui tamē circa motus uersaretur. Sed hæc utpote friuola omittamus. Alio libello in hanc sententiam à me scriptum est. Nemo inquam, dixit Platonicos aliud sentire nisi aut omnes aut plurimi id sentiant. Si uero Themistius inter Platonicos non ignobilis ex Platoniciis sententia affirmat idem quę rerum principium est uerē ac propriē ens esse absolutē, pronunciandum non fuit Platonicos iuxta Platonem arbitrari Deum uerē ac propriē ens non esse, idea enim Deus est. Tu uerō respondes aliud esse idem, aliud Deum, quod si datum sit, ideam Deum esse, iam non propterea colligi oportere Deum propriē ac uerē ens esse, deus enim atq; idea & si non re, ratione tamē discrepant: Sed ego nolim hoc loco disputare, nunquid Platonici existiment aliud esse Deum aliud idem, cum sit quæstio à proposito longe aliena, quanquam plurimi authores Græci pariter & Latini ideas Platonis in Deo cōstituant: Platonem imitati satis uideor proposito fecisse, quod mōstrarim Platicum quendam, neq; hercle ignobilem asserere iuxta Platonem ideam, ac propterea Deum uerē ac propriē ens esse, neque enim rationis discrepantia ad quam refugis hac in re aliquid facit. Idea enim relatiua est, Deus autē absoluta res est, Si igitur Deus ea parte qua extrorsus refertur uerē ac propriē ens est, quanto magis ens censeri debet ea ratione qua Deus est & in propria natura consistit. Cur enim idea ea ratione qua idea est uerē ac propriē ens est? Nulla inquam ratio assignari potest, nisi dicatur ideo uerē ac propriē ens esse, quod uerē ac propriē est. Magis igitur Deus ea ratione qua Deus est uerē ac propriē ens erit, ego inq; sum qui sum. Præterea hoc modo obiectum est Platonici ideo iure defendi possunt, quia aiunt Deum uerē ac propriē ens non esse, sed unum, quia nomen entis concretū est quod alienum aliquid significat ab eo quod est, unum autē ideo esse quod unicē omnia est, pari pacto colligi potest Deum unū nō esse, unum enim concretum nomen est. Quinimō nec beatus erit nec Deus, utraque enim uocabula sunt cōcreta: Tu uerō respondes Deum non appellare unum quia si unius nomine Dei substantia monstretur: sed quomodo sit id quod est explicari: sed rogo quorsum hoc: nondum enim soluitur obiectio, Deum dicis non esse ens, sed unum; quia entis nomen concretum est. Si igitur unum quoque concretum est, nōne eadem ratione colligi oportet Deum unum non esse, nec Deum quod nomen ad substantiam pertinet, quemadmodum & ens. Præterea si ideo unus est quia unicē est id quod est, cur ens quoque appellari non debuit, uno enim esse omnia est, quæ est, sapientia, scilicet, & bonitas, & potentia, non enim unus dicitur, quia solus sit unus, eadem igitur ratione ens uocari poterit, licet solus non sit ens, est enim maximē ens. Præterea ratio ea nondum soluta est qua ita dicebatur: Deus uerē ac propriē ens est, ego enim, inquit, sum qui

qui sum. Rursum miratus sum quòd defenderes iuxta Aristotelem quòd Deum aliquando nomine entis minimè cenferi, quia non esset per se ens, neque per accidens, neque substantia, neque accidēs. Ego enim monstraui Deum neque ens per se, neq̃ per accidens esse, neq̃ inter substantiam & accidens medium aliquid cogitari posse. Tu uero primæ obiectiōni nihil respondes. Contra uerò secundam unum duntaxat Aristot. interpretem allegas, hoc est, beatum Thomam, qui ait Deum propriè substantiam non esse, eo quòd nulli substat accidēti, nec essentia Dei aliud est à Deo. Sed uide uir præstantissime nunquid Thomas aduersum te testimonium ferat? Si enim entis in substantiam & accidens diuisio, iuxta beatum Thomam entis creati diuisio est, quemadmodum refers, quomodo ignorari potest aliquid ens increatū esse, quod Deus est, qua igitur ratione tueri potēs iuxta B. Thomæ interpretationem Aristotelem arbitrari Deum propriè ac uerè ens non esse, sed quanquam B. Thom. quodam in loco negare uideatur, Deum propriè substantiam esse Magistrum sententiarum imitatus, eò quòd nulli subest accidenti, nō tamē propterea falsum est quod scripsimus superiore epistola inter substantiā & accidens mediū non esse, quod beatus Thom. plærisc̃q̃ in locis efficacibus probat argumentis, neque tu unum ex ijs quæ ad te scripta sunt soluisti: Si igitur aliquando Deum negat esse substantiam, uerba ipsa quæ affers hominis mentē planè aperiūt. Substātia enim modis multis dici potest, quod ipsemet prima parte latius explanat Aliquando enim propriè substantia eò dicta est quòd accidentibus substat, qua ratione negat Deum esse substantiam, nec id quidē simpliciter & absolutè, sed ait propriè substantia non est, quia nulli substat accidenti, Substantia uero nonnunquam dicitur quòd per se est, & substantiuo non eget, quo modo Thom. substantiæ nomen aliquādò & quidem frequenter usurpat. Sic autem inter substantiam & accidens nulla medietas cogitari potest, est enim utriusq̃ per affirmationem negationemq̃ diuisio. Quod uero nulla ductus necessitate, sed mea spōte affirmauit ex Boëthij Augustiniq̃ sententia Deum per se in prædicamento collocari, nō id propterea dixi quòd B. Thomam non magnificiam, non uenerer, non probem, sed id propterea dixi, quòd sola B. Thom. autoritas non sufficit ad monstrandum, uel Aristot. uel Aristotelicos arbitrari Deum in prædicamēto nequaquam collocari, neq̃ propterea ab optimis authoribus ad improbos & plebeios deficio, imò optimos sequor & probō. Nūquid tu B. Thomā uel Boëthio uel Augustino uel equalem facis, uel superiorem? Ego quidē omnes & olim legi & indies lego, nec puto uegeti quæpiām esse ingenij: qui ea quæ à Britānis nostris Suisset dico & similes excogitata sunt aut ignoret aut negligat. Non equidem omnia quæ ab illis scripta sunt probō, & ad miror, uerum nonnulla nec hercle pauca soleo sæpenumero ex Aristotelis proborūq̃ authorum sentētia infirmare, sed non possum

sum non mirari maximam hominum subtilitatem & acutissimas in rebus physicis rationes, quasi ipse etiam Aristot. si à mortuis resurgerit admiraretur, & mirū in modum extolleret subtilitatem saltem in pluribus probans, & si non ueritatem. Defendis præterea unius negationem esse diuisum: Chimæra enim inquis, diuisa est, eo quòd ea ex quibus cōstaret si esset, ab inuicem diuisa sunt, neq̃ uniri possunt. Diametrum uerò commensurabilem esse, ideò diuisum putas, quòd à seipso diuisum est & dissonat. Verba quibus uteris hæc sunt: Eatenus enim aliud falsum esse depræhenditur quatenus secum pugnat & contradictionem includit: Quid autem est aliud contradictionem includere quàm in seipso esse diuisum. Omne igitur uerum unum, quia sibi constans & consonum: omne falsum diuisum, quia secum pugnans & sibi ipsi non coherens est, sed uide quomodo positionem tuam possis sustinere. Si enim aliquid ideo unum est quòd sibi consonum est, & à se diuisum falsum ipsum & impossibile unum erit & uerum: Non dixerim hoc falsum & illud quod est Chimæram esse, uel ceruum uolare, sed ipsam falsi impossibilisq̃ naturam intelligo, quam probabo unam esse ueram, Chimæra quippe iuxta tuum dogma diuisa est, propterea quòd partes ab inuicem semper diuisæ sunt, propterea etiam quòd à se diuisa est, neq̃ enim chimæra est chimæra, eadēq̃ ratione diametrum esse commensurabilem diuisum est, neq̃ enim aliter intelligi potest utrunq̃ horum à seipso dissonare secumq̃ pugnare. At falsum ipsum si separatim spectes, falsum est, impossibile quoq̃ impossibile est, neutrum igitur secum pugnat, neutrum à se dissonum est, mortui quoq̃ eadem ratione nequaquam secum pugnant. Sunt enim mortui qui iam mortui sunt, quod libet igitur horum unum est & uerum, si eo aliud est, unum quòd à se diuisum est. Præterea quomodo uerum est omne quod falsum est contradictionē claudere? Nonne multa sunt falsa quæ uel naturæ uel hominis potestate uera esse possunt? Diffinitionem etiam ueri rursus à te positam defendere conaris, aisq̃ uerum esse quod uidetur esse quod est, falsum uerò quod uidetur quod nō est, nunc propterea colligi putas falsum ueri negationem non esse. Sed argumento meo nihil, pace tua dixerim, hæcenus respondisti: argumentū tale est. Si uerum est quod uidetur quod est: Falsum uerò quod uidetur quod nō est, cum inter uideri quod est, & uideri quod non est nulla contradictio sit, nō erit falsum ueri negatio. Si namq̃ ne homo esset in rerū natura, nec Deus, Socrates non esset, non itaq̃ uideretur, quod esses, neq̃ quod nō esset, nō uerus igitur esset, nec falsus, esset autem

- non ens, non ens igitur & falsum aliquando dissentiunt. Beatus etiā Thomas, cui non refragaris, uerum falsumq̃ inuicem contraria esse pronūciat, si ad animum referant, ex quo tua sententia ueri falsiq̃ ratio dependet. Existimatio, inquit, uera falsa q̃ sunt inuicem contrarie, quemadmodum Aristot. dicit, Postremo negas bonum malumq̃ esse inuicem contraria, neq̃

Z pro

propterea rationi respondes, qua probatū est esse cōtraria, nec saluas quomodo malum sit boni negatio. Ego enim ita dixi: Nulla negatio, ea præsertim quæ illa cōplectitur quæ nō sunt genus, esse potest. In topicis enim ab Aristotele dicitur, nō entis nō esse genera nec species, malum igit quod omnia cōplectitur non entia genus esse non potest: quomodo igitur Aristot. uir summus dixit in prædicamentis bonum & malum contrariorum genera esse. Ais etiā Albertum, quem arbitror apud te momētum habere, negare bonū malumq; esse inuicem contraria, idemq; B. Thom. sentire in prima quæstione de malo, nec propterea respondes quomodo Boëthius aut uerum dixerit, aut mentitus sit qui in prædicamentis ait bonum malumq; esse inuicem contraria, non quod quemadmodū album & nigrum, calidum & frigidū, quæ omnia ueræ qualitates sunt, sed quemadmodum sanum & ægrum, forte ac debile, rarum & densum, pulchrum & turpe, & similia huiusmodi multa, nec B. Thomas id negat, sed uir eminentissimus in prima quæstione de malo, circa solutionem secundi argumenti, monstrat quomodo bonum & malum, & si priuationis & habitus oppositione aduersentur, inter contraria tamen computari solent, idq; Simplicij autoritate confirmat. Obiectiones igitur nostræ quæ ob solam ueritatis indaginem, mutuāq; inter nos charitatem excogitatæ sunt, nondum mihi uidentur ex toto infirmatæ, rogo igitur obsecroq; ut eo amore quo Angelo tuo Politiano uiro nostræ ætatis doctissimo Platonici dogmatis ueritatem aperire conatus es, nobis quoq; eodem zelo nodos ac scirpos nostræ imbecillitatis exoluas, ego quidem plurimis lectionibus & medicandi officio interim sum implicitus, tu uerò qui totus cōtemplationi uacās, & per gradus quatuor in profundam Dei caliginem niti potes, nullo uel paucissimo labore tenebris lucem uindicabis. Beneuale, nostri memor, ex Ferrarijs II. Calendas Iunij 1491.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANTONIO GITADINO, S. Responsio obiectionum secundarum.

A Ut breuis nimio plus, aut certè obscurior fuit prior epistola in soluendis quæstionibus tuis, super eo libello quem nuper ædidi de ente & uno, iteras enim easdem quæstiones, & de eisdem eadem dubitas. Equidem non negabo in primis literis quædam omissa, quibus nihil responsum est, ne in leuibus rebus uerba prodigerem, quædam breuiter à me tractata ut qui philosopho homini indicandas res potius crederem quàm explicandas. Nunc postquàm à me hoc postulas, minutula etiam quæque consuectabimur, & per singula capita tuarum quæstionum iubebo meminisse eorum quæ prius scripsimus, excitaboq; ubi erit opus ad eorum profundiorē intelligentiam. Porro quoniam tu neque Platonicas cōmentationes, neq; ob ignorantiam etiā Græcæ lingue Græcos hæctenus Peripateticos attigisti, ducā te per lineas, decretaq; Latinorū præ-

præsertim Thom. qui tibi magis familiaris, ad Platoniorum, de quibus agitur in meo libro, sensa percipienda. Est autē quod te angit in primis, qua nā ratione Platonici Deum super ens collocent. Nā si Deus (inquis) uerē est, certē uerē ac propriē ens est, & dicitur, quā dudum sedens quispīam uerē dicitur, quā sedeat. Adis quatenus idea est, ens est, multo magis quatenus Deus est, ens forte ut sit & dicatur: Quod si non omnes qui dem Platonici ideam & Deum idem esse concedant, satis tamen ad me opugnandum esse ais, si id unus Themistius non dixerit, quod ego Platonici in commune adscripserim. Illud item intelligere non pōtes, quomodo Deum dicam unum appellari, cum per hoc non quid sit, sed quomodo sit esse quæ est significamus. nām si unus est inquis, quia unice est omnia, cur nōn ens quoque appellari debet, cum uno esse sit omnia quæ est. Nō enim unus dicitur quia solus sit unus. Quare uocari pariter ens poterit, quanquam solus ens nō sit. Hæc sunt primum quibus te extricare non pōtes, sed paucis, & quemadmodum sūm pollicitus ex his etiam quæ tibi sunt nota omnem à te dubitationis scrupulum amouebo. Nosti aliud esse apud Thomam essentiam rei, aliud existentiam. Existentia rei illud est quod res est, hoc est existit. Essentia illud est quod res certam speciem adipiscitur, aut equi scilicet, aut lapidis, aut uirgulti. Quare quod essentia dicitur etiam à iunioribus quidditas appellatur, quia scilicet ex essentia notione, scimus quid nā sit res. Cū igitur, ut Aristoteles docet secundo libro Analyticorum posteriorum, alia questio sit cum percontamur an uerbi causa, rosa sit, alia cū scire uolumus quidnam sit rosa. Prima utiq; questio ad rei existentiam spectat. Secunda ad essentiam, siue ut uerbis utamur recentiorum, ad quidditatem. Rursus memineris ex sententia Thomæ omnia citra Deum quæ actu sunt ex essentia & esse (sic enim uocat existentiam) esse composita, Deum ipsum neq; compositum esse ex essentia & existentia, neq; rursus essentiam esse, sed puram ipsamq; existentiam à qua deinceps omnis alia rerum creaturarum existentia deriuantur, creatis scilicet essentis comunicata. Adde his dictione hac quæ est ens plerumq; essentiam indicari, hac autem dictione est indicari existentiam nō essentiam. Quod te idem Thomas docet in prima questione de malo, ubi ait, cum dicimus hoc aut illud esse ens, questioni responderi qua queritur quid sit res (hec autem ut supradiximus questio ad essentiam spectat) cum uero dicimus hoc est aut nō est, satisfieri querenti an sit res, quæ ut dicebamus questio attinet ad existentiam. Iam omnis tibi ut credo Platoniorum sententia & tuæ obiectionis solutio aperta est. Nam si Deus existentia est, non autē essentia ut uerē dicimus Deum esse, ita uerē negamus Deum esse ens. Nec possum non mirari te, etiam si Platonica non legeris in Thom. tamen lectione frequentem huic adeo insistere argumentationi, Deus est, ergo est ens, cum ipse Thomas ad uerbum dicat, non se hæc mutuo consequi esse

Z a & esse

& esse ens, sed ad diuersas omnino quæstiones neque cognatas inuicem pertinere. Quanquam quid opus hic Thom. authoritate? Quis dubitat nisi insipiens an sit Deus? quis rursus nisi insipiens præsumit scire etiam aliqua ex parte uel minima quid sit Deus. Cum igitur diuersissima sint scire an sit Deus & scire quid sit Deus, diuersissima etiã erit oratio, qua dicitur Deus est, ab ea qua dicitur Deus est ens, cum illa etiam Deum esse quo nihil est certius asseueret, hæc uerò quid sit Deus aliqua ex parte, quo nihil incertius audeat pronunciare. Quapropter rectissime tibi querenti inter disputandum quid esset Deus? respondit uir doctissimus Politianus noster ex Simonidis poetæ sententia se nescire quid esset. Longè autem abest ab hoc proposito exemplum quod tu affers de sedente: quoniam non eque uariant hæc sedentem esse & sedere, atque hæc duo esse & ens. Eidem enim quæstioni respondeo cum dico Socrat. sedere, cui respondeo, dicens illum esse sedentem quæstioni scilicet, qua quis de Socratis me positura percontatur. Sicut & cum dicimus Socrates albus est, & Socrates albicat, eidem satis fit quæstioni, qua scilicet quæritur, qualis nam sit Socrates, sed non eadem ratio inter ens & est, quorum alterum, ut sæpe idem inculcemus, quid sit res, alterum an sit interrogantibus manifestat. Hic etiam patet, si Deus ut idea ens dicitur, non tamen sequi ut quatenus etiam absolutus in se concipitur entis habeat appellationem: nam sicut ideæ: ita etiam essentiæ induit rationem, ut uerò ipse supra omnem essentiam habitudinemque ad res creatas intelligitur entis nomine maior est. Quod enim ens non dicitur, non deficientiæ est, ut credis, sed eminentiæ. Quare & à Platoniciis potius super ens quam non ens esse pronunciatur. Quibus equidem nescio cur Themistium obstinatè adeo contendas annumerare, de quo si ueteres percontaris respondebunt omnes Peripateticum esse & Themistium, non Platonicum, ipsum si interroges, paraphrastem puto, se Aristotelis dicere & sectatorem, non Platonis. Sed forte ideò (patere me iocari) tu illum uel nolentem in Academiam trahis, ne uideare omnino Platonica & Græca ignorare, qui Themistium saltem legeris beneficio Hermolai nostri Latinum factum. Sed sit Platonicius Themistius, sit etiam uerus omnino, abunde satis & hac & priore epistola declarauimus nihil nostræ sententiæ refragari, quæ ille dicit, quoniam de Deo alia ut Deus est, alia ut idea est Platonici enunciant. Veniamus ad illud, quare unum dicatur Deus, cum tamen ens non dicitur. Reuoca ad memoriam, quæ primis ad te literis scripsimus. Vnum cum dicunt Deum Platonici, non quid sit enunciant, sed quomodo sit id quod est, sed neque hoc satis intelligant. Dicam apertius. Si percontaris academicum hominem, quid sit Deus? respondebit non solum à se tibi non posse responderi quid sit, sed neque à te hoc iure quæri debere, sed esse indignam hanc de eo quæstionem. Qui super omnem essentiam, superque omne intelligibile sit, hoc à se tantum posse asseuerari esse illum

unita-

unitati similitimum. quoniam ut hæc numerorum, ita ille rerum omnium, quæ sunt principiū sit, ut hæc numeros omnes pares & impares, ipsa neq̃ par neq̃ impar sua indiuidua simplicitate complectitur, ita illæ res omnes sua impartibili infinitate claudit, & continet, uides ne quid sit dictu, per unius appellationem nō quid sit Deus indicari, sed quomodo sit id quod est. Denique si dicamus: Deus unitati similis est: quod uolumus significare, cum illi unius appellationem damus, utique ueri erimur. Si dicamus: Deus enti similis est auditoribus, certè risum faciemus. Sed quid plura in re aperta. Aut enim hæc satis, aut nescio quid uerborum satis esse possit. Colligitur autē et hinc cur Deus sub nullo genere sit. Genera enim rerum essentia sunt, Deus autem nec essentia est, nec essentiam habet. Quapropter cū ens ita à Peripateticis interdum accipiatur, ut decem tantum genera ambiat, manifestum est sub entis nomine, quo Aristotelis etiam sectatores aliquando utuntur Deum non contineri. Tu uerò instas à Thom. alijsq̃ ex eadem familia sæpe ita & substantiam, & ens usurpari, ut Deus & substantia & ens dicatur. Quasi uel ego hoc ignorem, quod nemo nescit, uel id mihi satis non sit, si interdum aliter faciant, qui non semper, sed quandoq̃ hac eos in illum modum dictione uti solitos dixerim. Transeamus ad ea quæ obijcis de oppositione unius & diuisi equidem, ut puto ludens cauillis me puerilibus tentas. Nam si falsum inquis diuisum, certè falsum, falsum nō est. Falsum enim à se nō est diuisum, quia falsum, falsum est. Mortui item ais nequaquā secum pugnant, sunt enim mortui qui iam mortui sunt. Porro Antoni cum dixi pugnare secum quæ falsa sunt: Si pugna hæc pugno fit, aut telo etiam mortui fateor inter se nōn pugnare, neq̃ falsi sum. Sed & sicut falsum est falsum, ita falsum esse falsum nō falsum, sed uerum est propterea non diuisum sed unum. Addis falso à me dici, quod falsum est contradictionem claudere. Quia multa sunt falsa, quæ uel naturæ uel hominis potestate uerè esse possunt. Tu uerò illud cogita, omne quod falsum est, quamdiu falsum est, tamdiu contradictionem claudere. Sed sicut quædam ita falsa sunt ut possint fieri uera. Quædam autem ita sunt falsa, ut uera esse nunquam possint. Ita sunt quædam adeo sibi contradicentia, secumq̃ pugnantia ut in amicitiam redire & concordiam nunquam possint. Quædam ita se oderunt, ut redire tamē in gratiam possint. Exemplo hoc erit manifestum hominem esse leonem semper falsum est, quia semper contradictionem claudit, & sicut nunquam ad unionem, ita nunquam ad ueritatem redigi potest. At me sedere, neq̃ uerum est, neq̃ falsum. Si uerò adijcias me sedere dum sto, illico ad falsitatem, ita etiam inuehis contradictionem. Nam me sedere dum sto contradictionem includit, & quam primum desinit esse falsum, ut cum sedere incipio, tam primum à diuisione redit ad unitatem. Ceterum quæ de falsi uerisq̃ oppositione obijcis iam in priore epistola soluta sunt. Ais enim si uerum est, quod uidetur,

Z 3 quod

quod est, falsum uero, quod uidetur: quod non est. Cum inter uideri quod est, & uideri quod non est, nulla contradictio sit, non erit falsum ueri negatio. Ego uero non ita accipio rationem falsi, ut in eo sit, quod uidetur aliquid esse, quod non est. Sed in hoc esse rationem illius uolo quod non est illud, quod esse dicitur. Aurum enim falsum, ideo falsum, quia non est aurum: & quantum ad falsi attinet rationem accidit ei, aut uideri, aut esse aliquid præter aurum. Quod uero dicis non solutam à me argumentationem tuam, quæ probas bonum & malum esse contraria. Dicam ingenue, non putavi ibi opus esse solutione, ubi nodus non erat. Est autem illa huiusmodi: Bonum appetendum est, malum uero fugiendum. Appetere & fugere sunt motus contrarii. Bonum igitur & malum sunt contraria. Mihi uero hæc tua ratiocinatio adeo efficax tantarumque esse uirium uidetur, ut non bonum tantummodo et malum, de quibus fortasse quis ambigat, sed etiam esse & non esse, quæ nemo nescit esse contradictoria probet esse contraria. Ita enim colligemus, esse est appetendum, non esse est fugiendum. Appetere & fugere sunt motus contrarii, Esse igitur & non esse sunt contraria, Aut igitur mihi des esse & non esse, esse contraria, aut ego tibi bonum & malum contraria esse non dabo: Aut inquires soluenda alia ratio est. Non ens enim non est genus, quomodo igitur malum nihil est, cum Aristoteles dicat in prædicamentis bonum et malum genera esse contrariorum. Pleni sunt omnes Aristot. interpretæ solutionibus huius quæstionis, ad quos ego te priorē epistola delegaueram, ne superuacua me teque simul opera implicare. Ut igitur illud omittam, quod Simplicio non displicet ex Pythagoricorum more ibi locutum Aristotelē, qui duos statuunt ordines rerum, quorum alter sub bono, alter sub malo continetur, utique illum sæpe in logicis commentationibus exemplis ex aliorum potius quam ex sua sententia. Respondeo quod & apud Simplicium poteris legere: Ideo bonum malumque contrariorum genera dici, quoniam alterum semper contrariorum rationem, mali & deficientiæ habet, ut nigrum, si albo: & amarum, si dulci comparatur. Ita enim contraria omnia ad bonum malumque reducuntur, quatenus omnis defectus mali rationem habet, quocirca & primo libro physicæ auscultationis dicitur contraria semper secundum melioris priorisque inuicem rationem comparari. Mitto Porphyrii & recentiorum etiam multiplices alias solutiones. Sed illud satis mirari non possum quod in hanc etiam Thom. descendere sententiam dicas, quod bonum & malum contraria sibi oppositione repugnent. Addisque hoc ipsum ab eo Simplicii auctoritate confirmari. Cum tamen opinioni istius tuæ ille tota prima quæstione de malo pro uiribus aduersetur. Quid enim aliud ea potissimum agit, disputatione, quam ut probet malum esse nihil. Quod si malum nihil est, bono contrarium esse non potest: Quoniam utrumque contrariorum natura aliquid est, atque hoc ipsum est, quod ibi Thom. Simplicii auctoritate,

conu

confirmat. Vide quantum aberras, qui confirmari testimonio Simplicij eam credis opinionem, quam ipse Simplicij testimonio infirmat: In quem errorem fortè non incidisses, si ipsum Simplicij librum aliquando legisses, apud quem nulla unquam fit mentio de boni maliq; oppositione contraria. Quod si mihi obiectes ophthalmiam & ægritudinem, in quibus contrarietatem uidetur Thomam agnoscere, iubebo te illius uerba diligentius introspicere. Non enim hæc dicit esse contraria, sed ea cum sint priuationes interdum tamen appellari contraria. Quod cur fieri ipse uelit, si attendas uidebis, quàm ipsum malum contrarij proprietatem omnino nesciat. Eatenus enim hæc contrarij aliquo modo nomen sortiri posse concedit, quatenus omnem planè mali rationem non habent, sed bonitatis aliquid retinent, quam nondum amiserunt. Quare eatenus aliquo modo contraria, quatenus aliquo modo non omnino mala. At si tibi ego mortem, si cæcitatem opponam, quæramq; an hæc ex sententia Thomæ sint uera mala, rursumq; an ea, quam tu dicis contrarietatis specie inuicem aduersentur. Quid sis responsurus omnino non uideo. Nam si hæc mala sunt, & eo ipso loco, unde Thomæ pro te testimonium affers, ille nullo modo hæc esse posse contraria, ea ipsa, quam tu in medium affers contrarietatis specie magna asseueratione contendat. Quæ tu mente affirmas ex sententia Thomæ bonum malo aliqua contrarietatis oppositione repugnare, certè hoc considerare debueras, quod de imperfectis quibusdam malis, ex ea quam adhuc retinent bonitatis admixtione conceditur, ad ipsam immixtam absolutamq; mali naturam non esse transferendum. Vale.

IOANNI PICO MIRANDULÆ ANTONIVS CARRADINUS, S. Obiectiones tertiæ.

Conclusiones olim uerbo concessæ (nisi fortè oblitus es) fuere Deus est, Deus est unus, Deus non est Deus: Contradictionem claudit Deum, hoc est primum ens, non esse, & aurum esse, aduersus quas obiectiones nonnullas formaui, & in scriptis dedi. Expectabam igitur his obiectionibus tandem responderes posteaquam menses quatuor siluisti, maioribus fortasse negocijs implicitus. Tu uerò primis duntaxat respondes, quas antea aduersus argumentorum quorundam solutiones formaui. Ais autem primum hoc modo: Ostendam tibi per decreta Latinorum, ac præsertim beati Thomæ, licet Deus uerè ac propriè sit, non tamen propriè ens esse. Deus enim, inquis, iuxta Thomam non est essentia. Item iuxta eundem uocabulum entis essentiam plerunque significat, & quæstioni quid est respondetur, uerbum uerò ipsum, est, quæstioni an est reddi solet. Quapropter colligis iuxta Thomam Deum ens non esse, si neq; esse est, neque essentiam habet, sed duntaxat existit. Sed dicas rogo ubinam in Thoma didicisti Deum essentiam non esse: cum totus Tho-

Z 4 mas

mas huic sententiæ reclamet, nam in prima parte in Summa contra gentiles, in quæstionibus disputatis in libello de ente & essentia, in commentis in Aristot. in omnibus deniq; locis ubi res exigit Deum essentiam esse, & tenet & probat, nec in re tam clara opus est uerba hominis allegare. Si negaueris plura quàm sit opus recensebo. Preterea in libello tuo de ente et uno, nisi excidit prius dixisti, ideo Deum iuxta Platonicos ens non esse, quòd Dei esse non est aliud ab eius essentia. Quomodo igitur nunc eosdē secutus, eosdē defendens, negas Deum essentiam esse. Item dicas quòd ex loco diui Thomæ deprehendisti entis uocabulum essentiam plerunq; significare, non etiam esse: Siquidem quarto Metaphysicæ & prima quæstione de ueritate, & alibi dicit, ideo ens dictum esse quòd est, rem uerò, eo quòd essentia est uel essentiam habet. Item dicas ubinā in Thom. scire potuisti, quæstioni quid est rationabiliter responderi si dicatur est ens? Insulsum enim est quærere quid est, nisi sciatur rem esse, uti Aristot. 2. Analyticorum posteriorum libro, & Thom. apertè testantur. Esse autem intelligo quemadmodum substantiæ sunt & accidentia, in quibus utraq; essentia est, non quemadmodum priuationes sunt et negationes, in quib. Thom. negare uidetur reperiri posse, quòd quæstioni quid est responderi solet, siue id uerum sit siue falsum, quòd ad præsens omittitur. Verba uerò Thom. in prima quæstione de malo, quæ tibi nī fallor erroris occasionem præstiterunt, quæ tu quoq; uideris innuere hæc sunt: Ens dupliciter dicitur, uno modo secundum quòd significat naturam decem generum, & sic neq; malū neq; aliqua priuatio est ens, neq; aliquid. Alio modo secundum quòd respondetur ad quæstionem an est, & sic malum est, sicut & cæcitas est, non tamen malū est aliquid, quia esse aliquid non solū significat quòd respondetur ad quæstionem an est, sed etiam quòd respondet ad quæstionem quid est, sed repete oro diligentius tanti uerba philosophi, aduersus enim te sententiam ferunt, quòd ita monstratur, Thom. palam dicit ens & aliquid dupliciter dici. Vno modo quòd alicuius generis naturam habet. Alio modo quòd quæstioni an est respondetur. Deus autem quæstioni an Deus est, respondetur, nec mediæ est responsio, Deus igitur ens est. Quod si ulterius procedendum est dicamus hoc modo nihil à Thom. recedentes, quòd quæstioni an est, iure respondetur ens est, igitur quòd quæstioni an res uerè ac propriè sit, respondetur uerè & propriè est ens. Sicut enim se habet quòd simpliciter est ad id quòd simpliciter est, ita quòd uerè ac propriè est ad id quòd uerè & propriè est. Quærèti autem an uerè & propriè Deus sit, rationabiliter respondetur Deus, uerè igitur & propriè ens est. Preterea Thom. aliquid & ens iuxta primum modum uocat, quòd quæstioni quid est, respondetur quærenti autē quid est quòd mundum conseruat, & mouet, quòd mortuos suscitāt: rationabiliter Deus respondetur, primo igitur modo & secundo Deus est ens & aliquid. Preterea

terea audebis ne iuxta Thom. negare Deum esse bonum, esse unum? Cum igitur bonum & ens & unū mutuo cōuertant, quomodo iuxta Thom. dici potest uel fingi Deū ens non esse. Tu uero ex his uerbis argumentari uideris (ni fallor) hoc modo ens uno modo dici, quòd naturā decē generū significat. Deus aut in nullo est genere, Thoma etiam ipso testante, Deus igitur nō est ens neq̃ essentia. Sed aduertere debueras (patere me^m iocari) si ratio efficax est Deum primo quidē modo ens nō esse, licet enim in nullo sit genere, nihil tamē prohibet uerè ac propriè in rerum natura existere, & quæstioni an est ueraciter responderi. Quomodo igitur nesciri potuit alio modo ens esse. Præterea ratio nihil uirium habet, sensus enim uerborum Thomæ huiusmodi est. Ens uno modo dicit quod naturā decem generum significat, hoc est, quòd substantiam significat & accidens, & omnia omnino positiua, quæ in decē generibus cōtinentur, aut per se, ut species & genera, aut uelut principia quædā, siueⁿ coactata siue non, ut materia prima, & fortuna in genere substantiæ, & Deus & substantiales omnia no differētiæ. Quo certè modo negationes priuationesq̃ ad genus pertinerere non possunt. Alio modo ens dicit, quòd responderi potest quæstioni an est siue uerū & positium ens sit siue nō, unde exemplū subdens ait: & sic malum est, sicut & cæcitas est, hoc est, & sic malum est ens, sicut & cæcitas est ens. Nulla enim apud Thomam uerborum differentia est, siue dicatur est, siue est ens. Quod uerò subiungit, quia esse aliquid non solum significat, &c. non eo tendit ut sentiat quærenti quid est Luna, aut tonitruū rationabiliter respōderi, si dicatur est ens siue aliquid uti tu existimasse uideris. Ridicula enim est huiusmodi solutio. Sed hoc huiusmodi est^p esse, aliquid significat, maximè iuxta primū modum id esse, quod quæstioni quid est rationabiliter responderi potest, puta significat substantiā esse, uel accidens, uel animal, uel colorē, uel aliquid huiusmodi, quod quærenti quid est iure responderi possit. Cæcitas autem & malum nihil horū est. Quod uerò primum diuisionis membrum ea mente B. Thom. interpretari nolit, ipsemet explicat prima parte. quæst. 48. art. 2. quo quæritur, an malum in rebus sit. Ad secundum enim argumentum respondensⁿ sic dicit Sicut in 6. metaphysicæ. Ens dupliciter dicitur. Vno modo secundum quòd significat entitatē rei prout diuiditur per decem prædicamenta, & sic conuertitur cum re, & hoc modo nulla priuatio est ens, unde nec malum. Alio modo dicitur ens quod significat ueritatem propositionis, quæ in compositione consistit, cuius nota est hoc uerbū est, & hoc est ens, quod respondetur ad quæstionem an est, & sic cæcitatem dicimus esse in oculo, uel quācunque aliam priuationem, & hoc modo etiam malum dicitur ens, hæc Thom. Vides igitur quomodo primū diuisionis membrum cum re conuerti pronunciat. Rem uerò non negat Deum esse, & quicquid bonū est, omne enim bonū et illo argumento & prima quæstione de malo

malo rem esse confitetur. ¹ Quod si hæc uera sunt, nondum ratio soluta est qua aduersus Platonicos dixi, ens eo dictum est, quod est quemadmodum sedens, eo quod sedet. Deus autem non solum est, uerumetiam propriè ac uerè est, uerè igitur ac propriè ens est, ita enim non est Platoniciis, ¹ sed ex Thom. argumentum soluere uoluisti, ea Thomæ ascribens, quæ ab hominis sententia penitus aliena esse nemo est qui Thomam legerit qui nesciat. Vnde nec alia ratio soluta est qua dixi, si Deus ea parte qua est idea est ens, multo magis ea parte qua Deus est, hoc enim absolutum quiddam, hoc uero relatiuum. Non enim uerum est quod modo respondisti, Deum scilicet, essentiam esse à parte qua est idea, non autem ea parte qua Deus est. ¹ Iam enim monstratum est & ens esse essentiam. Præterea si Deus ea parte qua est idea, est ens & essentia, necesse est in Deo compositionem esse, quod facile probatur hoc modo: ² Prius enim dixisti ideo Deum iuxta Platonicos ens non esse, quod esse Dei non est aliud à Deo. Si igitur idea est ens, hoc ideo erit quod esse ideæ est aliud ab idea. Esse autem ideæ extra Deum locari uel fingi non potest, si Deus ideæ est ut datum est, in Deo igitur compositionem esse necesse est. Ais præterea Deum à Platoniciis unum uocari, quia unitati est similis, quæ licet omnes numeros potestate contineat pares scilicet, & impares, ipsa tamen nec par est nec impar. ³ Subtilis Herclæ appellandi ratio, quæ præter id quod Deus rebus similis esse non potest, ut Cicero dicit & Thom. non enim exemplar mundi mundo est simile, nec homo picturæ, alia causa stare non potest. Quod enim ex altero ob similitudinē siue analogiam nomen mutatur, proprio eiusdem nomine appellari cōsuevit, Statuam enim quæ hominem imitetur, hominem uocamus non humanam, locum quoque qui propositionum differentia est, aut maxima propositio ex loci naturalis analogia, locum non etiam localem uocamus, Deus igitur si ex unitate ob similitudinē nomen sortitus est, non unus, sed unitas potius uocandus est. ⁴ Præterea si nomen omne concretum aliud significat & aliud, quomodo Platonici Deum non similitudinē potius quam similem uocant. ⁵ Præterea si materia iuxta Platonicos una est, ut scribis, nec materiæ unitas aliud sit, aliud uerò materia, quod abs te negari non puto, quæ ratione una poterit defendi: non enim unitati similis est, alioquin Deo quoque similis foret. Præterea prius quoque dixisti Deum esse unum, quia unice est omnia, nunc uero ⁶ Platoniorum potius quam Dionysij rationē approbare uideris, priore fortassis abiecta, quā si adhuc tenes reliquum est argumentis respondeas, quæ scripta sunt. Non enim ⁷ radix cui inniteris ad solvendas obiectiones meas, uera est Deum scilicet, ens non esse neque essentiam, quemadmodum iam plene declaravi, sed iam ad diffinitionem ueri à te positam ueniamus. Dixisti in priore libello uerum ab Aug. ita diffiniri, Verum est quod est, & ne eadem uideretur ueri & entis diffinitio, addi (inquis) oportet hoc modo uerum est, quod est id quod dicitur. ⁸ Ego itaque

Itaque contra diffinitionem hoc modo opposui esse id quod dicitur, nihil aliud significare uideretur, nisi esse id quod appellatur. Rem autem appellari hoc nomine aut illo, est hoc aut illud uideri, quare tandem concludi uidebatur hoc modo esse id quod dicitur, nihil aliud est nisi esse quod uideatur. Cum igitur nulla cōtradiçtiō sit, uideri esse quod est, & uideri esse quod non est, ideo probabam falsum non esse ueri negationem, si diffinitio constabat. Quoniam uerò nunc clarius diffinitionem tuam explicasti, nō deerunt quæ magis multa uideantur formalem mihi diffinitionem improbare: Verū enim inquis, est id quod dicitur: 'Hoc est, uerum est quod est, id quod ipsum est, puta aurum est uerum aurum, quod est aurū. Sed cōtra est q̃ si Deus nō esset & aurū foret. Aurum esset id quod ipsum est, et esset uerū, tamē nō esset, ex quo nulli quadret ideā. Postea enim dicis res ueras esse quod ideā quadrant atq; respondēt. Si uera diffinitio hominis est animal rationale, contradicțiō est putare, si Deus non esset, & homo esset animal rationale: hominem non esse hominem, neq; illud responderi potest; quod aliās dictū est contradicțiōne scilicet, claudere Deū non esse & aurū esse, nulla enim contradicțiō est, quod theologi quoq; ipsi, & philosophi, & dialectici aperte consentunt. Fingi enim potest aurum esse, Deū tamen non esse, nec primā omnino causam nec primū ens, qui enim infinitos esse mūdos arbitrant, aut coelos in infinitū esse multiplices, aut multa huiusmodi similia, nō propterea negāt aurū esse quod oculis cernit & manib. tractat. Præterea siue cōtradiçtiō sit, siue nō sit, nondū ratio soluta est. Ego enim ita dico: 'Si Deus nō esset, & aurū foret aurū, esset aurū, non tamē esset uerum. Non igitur formalis diffinitio est esse, id quod ipsum est: Sicut nec formalis esset hominis diffinitio si dixerim. Si Deus nō esset & homo esset animal rationale, iā nō ppter ea homo esset, nihil enim potest ppria diffinitione destitui, nec cui piā potest diffinitio conuenire. Cui nomē diffinitū aptari nō possit. Prætera negare nō potes aurum prius natura aurum esse q̃ Dei quadret ideā: absolutū enim prius reuelatione est. Aurum igitur & si aurum sit, ueruntamē esse nō potest, nisi præter auri naturam similitudo quædā adueniat, qua exemplari suo respondeat, siue aliud sit si militudo, aliud aurum, siue non, quod propriam seorsum habet quæstionem. Præterea diffinitionem entis ponere uideris, hoc modo ens est quod est, alioquin non diceres diffinitionē Augustini hoc modo oportet exple re. Verū est id quod ipsum est, ne si quod est solummodo diximus eadē uideatur ueri & entis diffinitio. Si igitur, entis diffinitio est quod est ea uero ratione, qua ens est quod est, est quoq; ipsummet & ens. Eadē igitur ratione qua aliquid est ens, eadē uerū sit necesse est, quod penitus falsum est. Præterea si uerū est id quod ipsum est: Cæcitas uera erit, & mors, & falsitas, & omnino non ens, Cæcitas enim est cæcitas, & mors est mors, & falsitas est falsitas, nō ens quoq; est nō ens, horū q̃libet uerum erit nullo intellectu

tellectu petitus cogitante. Quod si quodlibet horum uerū est, necesse est unum sit. At scio mox dies: Nōne concessi quodlibet horum esse ac propterea uerū his uerbis, quæ ad te scripsi, sicut falsum est falsum, ita falsum esse falsum non falsum, sed uerum, propterea quod non diuisum sed unū. Sed contra est quod omne unum bonum est, eodemque modo uerum. Cæcitas autem non solum mala est, sed iuxta ea quæ scribis omnino mala est, & nihil boni sapit, similiter & mors. Cæcitatē enim & mortis naturam appellare uideris, naturam mali absolutam bonoque impermixtam: Nihil igitur horum uerum est, nec unum maximè quando anima nō cogitat. Præterea uerū est quod quadrat ideæ. Cæcitas uerò & mors nullam habent ideam. Præterea si Deus uon esset, nec aliud quippiam quod intelligentiæ est capax, nihilominus nō ens esset non ens, & nihil esset nihil, aut enim aliquid aut nihil, non quidem aliquid ut constat, igitur nihil & non ens, esset igitur id quod ipsum nunc est & tunc foret. Si igitur uerum est, id quod ipsum est non ens, & nihil uerū foret, quod fieri nō potest, nulli enim quadraret ideæ, non igitur formalis uerī diffinitio est esse, id quod ipsum est. Conaris præterea defendere quod à te prius dictum est, falsum quodlibet contradictionem claudere, aisque falsum omne contradictionem claudere quamdiu falsum. Adijcis & hæc uerba: At me sedere neque uerum est neque falsum. Si uerò adijcias me sedere dum sto, illico ut falsitatem ita etiā inuehis contradictionem, nam me sedere dum sto contradictionem claudit, & quam primum desinit esse falsum, ut cum sedere incipio, tam primum à diuisione redit ad unitatem. Sed uideas ergo an tecum cōuenias. Verum enim & falsum opponi putas non quidem uelut contraria, sed tanquam affirmationem negationemque. Quomodo igitur medium reperiri potest, nisi inter affirmationem negationemque sit medium. Præterea omnis enuntiatio aut est uera aut falsa, nisi primū principium neges, quod est in quolibet contradictionis, alteram partem ueram, alteram uerò falsam. Quomodo igitur te sedere neque uerum est neque falsum. Equidem non uideo quæ ratione id tueri possis, nisi omnem philosophiam & contrariorū omnem conceptum tollas. Præterea si falsum omne contradictionē claudit quamdiu falsum est Deum non esse, quod falsum est contradictionem claudit quamdiu in rerum natura Deus existit. Si igitur Deus non esset, neque falsum esset Deum non esse neque contradictio, si igitur falsum est uerī negatio quemadmodum ponis erit uerum Deum non esse, si Deus non sit. Sed uerum omne bonum est ut das, igitur si Deus non esset, bonum foret Deum non esse, quod uidetur absurdū, neque enim simpliciter bonum foret, neque alicui bonum, sed omnino nō ens. Præterea superiore epistola dixisti omne falsum ideo diuisum à seipso esse quod contradictionē claudit. Si igitur nō omne falsum simpliciter & absolutē contradictionē claudit, sed solum quādiu est falsum diuisum est. Cui enim ratio essendi & causa non

fa nō conuenit, nec id utiq; conuenit cuius ratio est, et si simpliciter nō conuenit unum nec alterū non igitur falsum omne simpliciter diuisum est, quod dari nō potest. Omne enim falsum simpliciter & absolute est non ens. Ambo enim ut potius cōuertūtur eadē igitur ratione simpliciter diuisum est. Si diuisum & nō ens commēant. Præterea omne uerū simpliciter unum est, igitur omne falsum simpliciter diuisum est. Alterū enim est alterius negatio, præterea si monstraui omne falsum absolute diuisum esse, qd causę fuit cur nō auderes enunciare simpliciter quidem & absolute omne falsum diuisum esse, sed tunc solum quādo oppositio est. Diuisionem uerō falsi demonstramus hoc modo: Socratē sedere est falsum, Socratē autē sedere, non est Socratem sedere, igitur à seipso diuisum est. Si enim Socratē sedere, est Socratem sedere, & Socrates sedens, est Socrates sedens, ambo enim cōiugata sunt. Si uerō Socrades sedens, est Socrates, igitur facta simplici cōuersione Socrates est Socrates, sedens igitur est sedens, igitur sedet, quod falsum est: eadem ratione probabo chimæram non esse chimæram, nec chimæram esse, esse chimæram, chimæra esse. Si enim chimæra est, chimæra est animal. Chimæram enim intelligimus animal ex hircō constans & ceruo, aut aliquid huiusmodi. Si uerō est animal, uiuere potest & mori, quod inter nos nō conuenit, qui chimæram ponimus nequaquā à natura posse pducī, sicut nec mōs aureus generari potest. Præterea si chimæra est animal ali quod, animal est chimæra, sed nullam animal est chimæra. Omne enim animal est, & uiuit, & est simpliciter ens & aliquid, quod enim nō est, non est animal, nisi æquiuoce. Chimæra igitur non est chimæra eadem ratione, nec chimæra esse est chimæra esse. Si em generari est moueri, generatio est motus, igitur si generatio nō est motus, nec generari est moueri. Pari ratione si chimæram esse est chimæram esse, chimæra est chimæra: Ambo enim coniugata sunt, scilicet, chimæra non est chimæra, ut iam probatum est, igitur nec chimæram esse est chimæram esse. Præterea nulla chimæra est chimæra, igitur nullam chimæram esse chimæram uerum est, igitur falsum est aliquam chimæram esse chimæram. Eadem ratione monstrabitur uacuum non esse uacuum ex quo non est, nec cæcitatem esse cæcitatem si nihil cæcū sit, semper tamen non ens est non ens, nō esse enim non ens est & uerum, sicut & chimæram non esse est, & uerum pariter & necessarium. Cur igitur uereri oportuit, nequid cōargui posses, si simpliciter & absolute enunciasse omne falsum in seipso diuisum esse? Quare non fuit opus ad contradictionem refugere. Deinde solutam non esse argumentationem meā, quā probaui bonum malumq; esse inuicem cōtraria ingenue confideris, sed idcirco solutam non esse dicis, quod nodus non inerat. Arguta hercle excusatio, sed mirum est si nodus non inerat quomodo nodum soluere potuisti, uerba argumētationis meæ quæ in primis literis ad te scripta sunt, hoc modo se habent: Bonum ea ratione, quā bonum est, expetendum est, ma-

lum uerò fugiendum. Expetere uerò & fugere sunt inuicem contraria, quemadmodum congregare segregareq̃. Bonum igit̃ & malum erunt in uicem contraria, quod Boëthius quoq̃ in predicamentis asseuerat, Tu uero ita respondes: Esse est appetendum, non esse est fugiendum, non tamen sequitur esse cōtraria. Sed rogo uidetur ne tibi argumentatio tua meæ^a si milis esse; dicas hoc modo esse, ea ratione quā est esse est appetēdū, hoc est propria essendi ratio est aliquid appetendum, non esse, ex propria ratione est aliquid fugiendum, sunt igitur contraria, pulchrè argumentationē colliges. Hæc enim forma calidum & frigidum, album & nigrum contraria esse demonstrauimus. Ratio enim calidi est theterogenea segregare, frigidi uerò congregare, albi quoque ratio est oculos disgregare, nigri uerò congregare. Argumēto meo cum tu coram responderes dixisti propriam boni rationem non esse, quod sit aliquid expetendum, quod tamen à philosophis omnibus cōceditur, maxime Latinis, & Aristot. Ethic. 1. dicit. Rectè diffinierunt bonum, dicentes id esse, quod omnia appetunt, id quoq̃ audientibus mirabile uisum est. Cūq̃ ratio boni abs te posceretur dixisti eo aliquid bonum esse, quod ordinatur in Deum. Sed mox subieci, igitur Deus non est bonus. Dictum est Deum nō esse bonum, sed bonitatē adieci, igitur inter bonum malumq̃ aliquid est mediū, Deus enim nō est bonus, non etiam est malus. Quomodo igitur defendi potest malum esse boni negationē, Si media aliqua cōceditur. Præterea si malum est negatio boni, Malum & nō bonū idem sunt, Vnius enim unica est negatio. Sequitur ergo est non bonum, igitur est malū, ex negatione igitur colligi potest affirmatio. Præterea nec sequitur, si enim malum est uel priuatio, uel aliquid priuatum. Si priuatū est, subiectum aliquid est, igitur & bonum: Si priuatio est igit̃, in subiecto igitur est. Sed quicquid est, ens, quoddāmodo est et bonum, nō igitur est nō bonum. Præterea negas uerū esse quod Arist. in predicamentis dicit. Bonum scilicet & malum contrariorum genera esse, quod tamen uel Boëthius uel Latini expositores negare non audent.^o Tu uerò posthabitis interpretatibus Latinis ad solū Simplicium refugis, qui ait hac ratione bonum & malum contrariorum genera esse, quod ex contrarijs alterū semper bonum est, hoc est melius est, alterum malum est, hoc est, peius est, quod Thom. quoq̃ ex Simplicio refert. Sed si licet Simplicio opponere, contra est, quod Aristot. eodem loco dicit, nō solum bonū malo contrarium esse, uerum etiā aliquando malum malo. Si uero ipsum bonum Aristot. uocat quod melius est, malū uerò quod est peius erit semper bonum malo contrariū. Præterea si bonū & malum, quæ contrariorum genera esse Aristot. dicit, sunt melius & peius, bonū & malum, in relatiuorū genere ponētur, in quibus sunt melius & peius quæ relatiua sunt. Aristot. uerò dicit bonum & malum in genere nō esse, sed genera.^p Miraris postremo malū & bonū à me cōtraria, uel ex Thom. sententia affirmari, & quod maius

maius est aberrare me dicis, qđ dicis? Simpliciu falso allegē, falso quoq; dixerim B. Thom. eius testimonio probare malū bonūq; esse inuicē contraria, sed caue ne tu erres, qui parū mentē meā uel uerba perpendisti, uerba quidem q̄ in 2. epistola ad te scripta sunt, hac serie legunt: Dico igit̄ rursus, & approbo bonū malūq; esse inuicē cōtraria, nō quidē quēadmodū albū et nigrū, calidū et frigidū, q̄ omnia uerē qualitates sunt, sed quemadmodū sanū & ægrū, forte ac debile, rarum & densum, pulchrū & turpe, & similia huiusmodi multa, nec Thom. id negat, sed uir quidē eminentissimus, in 1. q. de malo circa solutionē secundi argumēti mōstrat q̄modo bonū & malum, & si priuationis & habitus oppositione aduersent̄, inter contraria tamen cōputari solēt, idq; Simplicij autoritate cōfirmat. Recordare igitur Arist. in prædicamētis quatuor oppositionū genera assignare. Itē memineris Arist. huiusmodi genera à se inuicē seiūgere. Rursus nota sanū ab eo & ægrū inter cōtraria numerari, hac igit̄ ratione qua Arist. cōtraria à reliquis oppositionū generib. seiūgit. Ego bonū malūq; contraria esse affirmavi, rursusq; fateor, atq; hoc etiā quod diuus Thom. dixit in 1. q. de malo: Bonū & malū esse contraria: quemadmodū sanū ægrumq;, non autem quemadmodū uisus & cæcitas. Tu uero dicis: Monstrabo tibi quā cōtrarij proprietatē malū omnino nesciat. Licet enim malū quiddā bono cuiusdā contrariū uideri possit, ut ægrū sano, eo quod boni aliquid relinquit, offerā tamen malū quiddā, quod bono nequaq; potest hac ratione opponi, puta mors & cæcitas. Sed equidē nescio an simules, si em̄ uerba Tho. accuratius legisti, planē intelligi potest, quomodo nec cæcitas nec mors aliud malū potest ex toto bonū auferre. Cæcitas quidē uisum aufert & totū, sed nō uitā nec corpus, mors uitā quidē penitus aufert, sed nec corpus nec materiā primā. Quod igit̄ fefellit est, qđ cæcitas profecto est uisus priuatio, & uitę mors, sed nō propterea credi debuit perfectā esse boni priuationē: Nōne Thom. apertē ibi cōfiteretur & dicit malū bono contrarium esse, quemadmodū ægrū sano, nō quemadmodū cæcitas uisui: cæcitas igit̄ inquantū mala est, aliquid boni relinquit cui innitit̄, in quantū uerō est cæcitas nihil uisus adesse permittit. Quod uerō Thom. ait: bonum malumq; uelut habitū priuationēq; opponi uerissimū est: Eo enim loco Thom. ea propriē habitus uocat & priuationes, non solū quę perfecti habitus sunt, perfectæq; priuationes, quæ solūmodo Arist. in prædicam. habitū & priuationē uocat, uerū latius omnia quorū alterū est habitus, alterū uerō priuatio, siue integra, siue semiplena sit, tanquā habitū & priuationē opponi pronūciat. Quod uerō dixi, idq; Simplicij autoritate cōfirmat, id tale est. Simpliciu ait Thom. in p̄dicam. dicere ea propriē uocari cōtraria, quorū utrūq; est aliud. Arist. uerō sanū & ægrū inter cōtraria numerat, nō etiam cecū & uidēs. Simplicius igit̄ qui Arist. interpretat̄ necesse est causam reddat, cur nō omnes priuationes Arist. inter cōtraria cōputarit, causam ue-

ro explicare nō potest, nisi q̄ dicta est. Thomas igit qui ait Simpliciu, dice
 re ea p̄prie cōtraria uocari, quorū utruq̄ est aliud cū causam explicet, ob
 quā sanū & āgrū inter contraria numerent, non etiā cæcum & uidens, ex
 Simplicio necesse est id colligat, qui Arist. exponit, qd̄ siue uerū siue fal
 sum sit, res nullius momēti est, in qua peruagādū sit. Quoniā uerō postre
 mis literis malū quod boni negationē putas appellare, uideris malum qd̄
 omnino malū sit, eodēq̄ modo falsum ueri uniusq̄ diuisum percontari te
 uolo. An chimæra putes esse omnino non ens. Si negabis, ubi necesse est
 cōtradicas, qui prius dixisti chimæra esse omnino nō ens et falsam. Si uerō
 dederis omnino nō ens esse, p̄cedā hoc modo: nō ens & om̄io malū sunt
 paria. Chimæra aut̄ est omnino nō ens, igit & omnino mala: quod fieri nō
 potest, chimæra enim esse cōtradictionē nō claudit. Potest igit à Deo crea
 ri, quod uero potest esse, esse autem bonum est, qd̄ igitur potest creati, po
 test bonum esse, sed potētia ad bonū bona est, chimæra igit nō ex toto ma
 la est. Præterea chimæra & à Deo & à nobis potest intelligi, potest igitur
 apud mentem nostrā esse & animū, igit quoquo modo potest esse, qd̄ aut̄
 quoquo modo potest esse, quoq̄ modo bonitate participat, chimæra igit
 nō ex toto mala est. Præterea nihil potest malū esse nisi fugiendū sit, nihil
 uerō fugi potest neq̄ uitari nisi cognoscāt aut ab eo qd̄ fugit, aut à Deo q̄
 naturalē fugæ instinctū inseruit. Necesse igit malū omne quodāmodo co
 gnosci posse, cognitio aut̄ bonū quiddā est, igit & posse cognosci, potētia
 em̄ ad bonū bonū qddā est. Præterea Arist. 4. Metaph. dicit, negationes
 priuationesq̄ quodāmodo entia esse, imo & ipsum nō ens qdāmodo ens
 esse dicit, cuius signū est (in qd̄) qd̄ dicim⁹ nō ens est nō ens, qd̄ uero quoq̄
 modo est ens quoq̄ modo bonū est chimæra igit in qua uerū est nō entis
 uocabulū, p̄dicare qdāmodo est ens & bona. Præterea malū est priuatio
 boni, priuatio uero omnis est negatio forme, in subiecto apto nato formā
 & habitū habere, nihil igit malū esse potest qd̄ boni capax non sit & aptū,
 capācitas uero & aptitudo in bonū bona est. Malū igitur om̄io malū esse
 nō potest, unde August. inquit malum semper in bono esse. Præterea si
 malū est priuatio boni (ut dicis) q̄modo potest esse boni negatio, alia em̄
 est oppositio priuationis & habitus, alia uero affirmationis negationisq̄.
 Præterea tuarū partiū est monstrare factā prius à te rationē ualidam esse,
 qua probabas ex Arist. & Thom. Deum ens non esse, ego em̄ utrāq̄ infir
 mauī. Nec satis est dicere, scio aliquādo à peripateticis Deū ens uocari, sed
 & illud scio apud eosdē appellatione entis Deum aliquando non claudi.
 Monstra em̄ rogo quo in loco uel Arist. uel Aristotelici Deum entis ap
 pellatione non censeant. Ceterum si uacabit explicato quomodo defen
 das Deum esse & unū, Deum tamē nō esse Deū: Si enim uocabulū intelli
 gitur necesse est descriptionē quandam ab animo formari, qua data mox
 sequitur Deū esse Deū, nec enim Simonides poeta tēpus ad respōdendū
 petisset

petisset tyranno quærenti quid est Deus, nisi uocabuli interpretationem & notam animo concepisset, in omni enim quæstione prima est uocabuli significatio. Præterea si Deus est unus, aliud unum est Deus, quod non nisi Deus esse potest. Item si Deus est & non est Deus, est aliud à Deo, à seipso igitur aliud esse necesse est. Præterea si ideo Deus non est Deus quod nomen Dei cōcretum est aliud significans, & aliud concedi non debet Deum esse, Deum esse unum, nihil enim est in rerum natura quod deitate participata sit Deus. Postremo monstrabis quomodo uel probes uel defendas contradictionem claudere^c Deum non esse & aurum esse, grata erit mihi huiusmodi disputatio, nec tibi debet esse molesta. Est enim disputatio cribrum ueritatis, suauissimus animæ cibus nihil habens ingrati.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE RESPONSIO
obiectionum tertiarum.

Non sum oblitus Compater ne dubita, prorsus omnium meminisse, planè cognosces, quanquam haud magna fiat iactura, si exciderint quæ coram tractauimus, leuissima enim hæc omnia quibus & te occupatum, & me non ociosum hominem occupas. Sed ne imitari me credas Nicolettum qui scribenti tibi aduersus eum nihil respondere dignatus est, adnotabo breuiter solutiones tuarum dubitationum. ^a Deus est.) Dixi uerè dici Deus est. Deum item ex sententia Dionysii. omni appellatione esse maiorem, etiam appellatione hac Dei, quod ille scrib. in libro de Mystica theol. ne tu ictibus tuis adhuc Dionysium loco mouisti, nec mirum, est enim, patere hoc, longè te fortior, quanquam tu illius auctoritatem cōtemneres, dum ea aduersus te uterer. Dixi item ab his qui Deum esse ens negat concedi interdum Deum esse unum, rationemq; sententiæ eorum & in ipsis de ente & uno commentarijs nostris & duabus ad te epistolis declarauimus. ^b Sed dicas.) Dixi postrema epistola neminem esse qui nesciat, apud Thom. & apud alios Peripateticos ita sæpe & ens accipi & essentiam ut de Deo utrunq; dicatur, sed id mihi esse satis: quòd aliquando ita ens essentiamq; usurpant ut de Deo dici non possit, hoc est quod tibi est improbandum. Nec ad hanc rem plura unquam afferes quàm sit opus. ^c Præterea in libello.) Rudis obiectio, non enim Platonici, cum id dicunt intelligunt esse in Deo essentiam & esse, sed in eo non differre. At esse in Deo locum eum habere, quem in rebus alijs habet essentia, ut ei pro essentia nihil sit aliud quàm ipsum esse. ^d Item dicas.) Lege priores epistolas, & uidebis. ^e Insulsum enim.) Insulsa potius argumentatio, quoniam aliud est rem esse, hoc est existere, aliud esse ens ut ens prædicatum essentialiale est. ^f Verum sit.) Verum esse fatearis oportet, nisi deferas tuum Thom. ^g Verba.) Hæc sunt quæ si tu prius uidisses fortè non errasses. ^h Monstratur Thom.) Miror te ipsidem semper insistere, nonne millies iam dictum est ita capi posse ens, ut de eo dicatur, ut cum uidelicet id significat quod est,

Aa 3 sed

sed rursus ita capi posse ut de eo non dicatur, ut cum scilicet, *essentiam* significat, quæ aliud est ab existentia: ^k Aliquid & ens.) Vide quantum falsum, malum secundum Thom. tale non est, ut quærenti de eo quid sit possumus aliquid respondere uel ens, & tamen quærenti quid est peccatum: respondere possumus quod est malum. ^l Præterea audebis.) Ens quando cum bono conuertitur apud Thom. non eo modo capitur, quò quando apud eundem de Deo negatur. ^m Iocari.) Aduersarius te iocaris, nam hoc ipsum est quòd dico, & centies inculcatum intelligere, aut non uis aut nō potes. Primo modo Deum non esse ens, licet secundo modo, ut scilicet, per ens respondetur ad quæstionem an est ens dicatur. Dicebam enim nō omni modo sed aliquo modo etiam apud Thom. ens dici Deum nō posse, licet autem ita argumentari, compater: Deus primo modo non est ens, ergo aliquo modo non est ens. ⁿ Coarctata.) Hæc tua coarctata, & non coarctata tua sunt non Thomæ. ^o Ridicula.) Quod non quæritur, ridiculè non soluitur, licet multa quærantur ridiculè, quæ ridiculè soluuntur, cum scilicet soluuntur, ne ideò non soluta uideantur, quia solui non possint. Quærenti igitur an Luna sit ens, iure respondebitur eam esse ens. Sed ulterius quærenti quale nam sit ens, ridiculum certè respōdetur esse ens. ^p Esse aliquid.) Nihil dicis, quis enim nescit ideò non esse aliquid, quia neq̃ substantia est, neq̃ accidens. ^q Sic dicit.) Hæc eadem illud sunt qui in primâ quæstione de malo & mihi fauent sicut & illa. ^r Rem uerò.) Eo modo res de Deo & dicitur & negat̃ quomodo & ens. ^s Quod si.) Ostendimus aut̃ nō esse uera, ergo soluta ratio. ^t Sed ex Thom.) At tutemet uerba Thom. supra exponens in sententiam nostram incidisti, cum dixisti Deum ens dici, quatenus per ens respondetur ad quæstionem an est, non autem quatenus rerum essentiam significat. Ea Thom.) Non ascriberem falsa Thomæ, quia te non imitor compater, qui dicis ex Thom. sententia bonum & malum esse propriè & uerè contraria, idq̃ etiam Simplicij autoritate confirmari, de qua re cum ostenderem nullum uerbum esse apud Simplicium, respōdes te collegisse id à Simplicio dici. At liber est in manibus compater. Simplicius id non dicit, malè ergo collegisti. ^u Iam enim mōstratum.) Demonstratū est etiā te non bene demonstrasse. ^v Prius enim.) Deus & idea idem sunt, nec esse ideæ aliud est ab esse Dei, sed quia rationes diuersę sunt, alia de Deo ut Deus est, alia ut idea est, pronunciantur. ^w Compositionem.) Compositio hæc secundum rationem est non secundum rem. ^x Subtilis.) Adeò subtilis ut iam centies repetitā adhuc intelligere non possis, ut mox patebit, ex quo nobis negocium exhibes. ^y Non potest.) Non licet tecum nisi præfinito loqui. At scias hoc genus locutionis à præclaris authoribus etiam sacris sæpe usurpatum, quale illud secundum similitudinem Melchisedech. ^z Præterea si.) Vnum quod Platonici de Deo enunciant non denominatum iuum est, sed substantiuum, hoc autem, quia Platonica omnino ignoras,

ignoras, & Græcam linguam intelligere non potes. Vide igitur quam sit subtilis hæc appellandi ratio. ^b Præterea.) Patet & hinc quomodo aliter materia una aliter Deus dicatur. ^c Platoniorum.) Quomodo tu Platoniorum potius quam Dionysij rationem sequi medicis, cum nec Platonios nec Dionysij. ut magna etiam uoce gloriaris unquam legeris, at scias, idem esse apud Platonios Dei typū esse unitatē & apud Dionysij. Deum unicè esse omnia. ^d Radix cui inniteris.) Vide quā illa radix sit firma, quam tu nec uiribus ullis uincere, nec duro possis conuellere ferro. ^e Ego itaq.) His omnibus satisfactum est in prioribus epistolis. ^f Hoc est uerū.) Nimis amas aurum compater, qui tantum illi tribuas ut credas eum esse posse, etiam si Deus non sit. ^g Mundos arbitrantur.) Qui hæc dicunt, & aurum dicunt esse pugnancia, dicunt & propriam ignorant uocem. ^h Si Deus non esset & aurum foret.) Aurum esset aurum, & aurum non esset aurum.) Impossibile enim impossibile parit. ⁱ Absolutum enim.) Non est hæc relatio accidentalis ab auro distincta, sed substantialis, de qua uide apud Henricum Gandauensem nisi dedignaris. ^j Diximus eadem.) Omne quod est, hoc est, ipsum quod est. Quare & omne ens uerū, & omne uerū ens. Sed alia & alia ratio. ^k Cæcitas autem.) Aliud est cæcitatem esse ueram, aliud cæcitatem esse cæcitatem uerū esse. Quare frustra multis uerbis laboras ostendere cæcitatem non esse ueram. ^l Verum enim.) Me sedere aut uerum aut falsum semper est, quia semper ego aut sedeo aut nō sedeo. Et quod dicitur me sedere, nec uerum nec falsum, hoc est, propositionem hanc ex se sibi, nec ueritatem determinare, nec falsitatem, quod faciunt propositiones necessariae. Sed cum fieri possit, ut & sit uera, cum scilicet sedeo, & sit falsa, cum non sedeo, ex se ipsa ad utrumque indeterminata est, sed proculdubio mi Compater & charta abundas & ocio, qui ad hæc descendas etiam pueris nota. ^m Sed uerum.) Bonum & malum sunt in rebus, falsum et uerum in anima, ideo propositio uera significare potest rem malam, quamuis propositio ipsa quatenus uera eatenus bona, & res ipsa quatenus mala eatenus falsa sit. Aliud autem dicere est. Peccare ludam est uerum, aliud est dicere peccatū ludæ est uerum. ⁿ Præterea omne.) Omne falsum diuisum, quod in priore diximus libello, sed non esse falsum ex æquo falsum, quare non esse falsum, ex æquo diuisum, quod in epistolis ad te diximus, non enim ex æquo falsa quæ necessario falsa sunt, & semper falsa sunt, & quæ non sunt necessario falsa, nec semper sunt falsa. Quapropter nec ex æquo hæc & illa diuisi rationem habent. Vide an ex his aliquid sit, quod uel ego dicere uereri debuerim uel tu coarguere possis. ^o Sed mirum.) Dicere debueras quomodo nunc soluisti, nam non est mirum non soluere quod nō habet nodum. In hoc igitur me admireris quid soluerim in quo nodus non erat. ^p Similis esse.) Cur non similis, cum quemadmodum hæc ita & illa nihil uirium habeat. Nam si bonum qua ratione boni

num sit expetendum, malumq; fugiendum sintq; fugere, & appetere contraria, quomodo ex hoc sequi probas, bonum malumq; esse cōtraria. Hoc est, quod tibi est probandum, ad quod tamen probandum neq; ante ullum unquam uerbum fecisti neq; nunc facis, iure igitur dixi non esse nodum in tua argumentatione, quia quod tibi probandum est, non solū non ualidē probas, sed nullo modo probas, aut probare etiam tentas. ° Tu uero.) An tu qui Boëthianus esse soles & barbarorū irrisor, nunc eos rides, qui post habitis Latinis interpretibus Græcos interpretes sequūtur, sed & Thom. tuus nō solum Latinus, sed inter Latinos præcipuus Simplicij expositio- nem non solum refert, sed & probat. Tu autem non solum Simplicio aut Thomæ non assentiris, sed & Latinos dicis expositores id negare non au- dere. Mirus homo es. ° Miraris.) Quis non miretur, mirabar tunc cum nondum acumen tuum perspexeram, nunc non miror multa enim cōsimi- lia. ° Allegem falsò.) Et tu infra fateris te falsò allegasse, sed dicis hoc nulli- us esse momenti, quomodo ergo mens tua me fugit. Illud fateor me fugisse nullius esse momenti Simplicio ascribere, quæ non dicit. Credebam enim ego illum errare, qui diceret Simplicius hoc dicit, quod tamen Sim- plicius nusquam diceret. ° Si enim.) Quid ut tu explices totum, Thom. te peruertere oportet, et nesci quas semiplenas priuationes tibi fingere, nega- req; Thomam ibi propriè accipere priuationem & habitum, cum dicit ma- lum priuatiuè opponi bono, nōne tota quæstione probat malum esse ni- hil, & inde colligit malum esse priuationem, non autem cōtrarium, an pri- uatio quæ nihil est, semiplena priuatio est, cæcitatem item dicimus perfe- ctam mali habere rationem, nō quia omne bonum adimat, quis enim hoc nescit, sed quia totum illud bonum cuius priuatio dicitur, hoc est uisum adimit, quod non facit ophthalmia, hæc sunt igitur mala quæ nullo modo uult contraria dici posse Thom. quæ cum ueram mali rationem habeant. Profecto qui dicit malum ex sententia Thom. esse contrarium, non minus errat quàm erraret ille cōpater meus qui dicebat Simplicium dicere quæ non dicit. ° Siue uerum.) Cur igitur non ingenue fateris te errasse. Neq; enim mirum est homo es. ° An Chimeram.) In ista tua chimera multas fin- gis chimeras. ° Creari.) Si creari chimera potest à Deo, non est hæc poten- tia in chimera, sed in Deo. ° Præterea chimera &.) Notio quā mihi de chi- mera formo ut aliquid est, ita bona est, ipsa uero chimera, ut nihil est, ita ne- que bona est. ° Arist. 4. Meta.) Bonum & malum secundum te sunt con- traria, & utrunq; contrariorum est aliquid positium, ergo. et quod est bo- num, est aliquid positium, & quod est malum, est aliquid positium, & secundum te non ens est bonum, ergo secundum te non ens est aliquid po- sitium, & aliquid & ens conuertuntur, ergo secundum te non ens est ens positium, uide quo nos perduxit tua chimera. ° Præterea malum est.) At secundum te est contrarium, non priuatio. ° Augustinus inquit.) Non dixit

dixit malum esse bonum sed in bono.² Præterea si malum.) Eatenus priuatio est, quatenus priuatio formaliter negatio est. ^A Monstra enim.) Relegas priores epistolas, & uidebis hoc tibi in illis monstratum, etiam fortasse plus quam desideres. ^B Cæterum.) Attende, mox explicabo, cum per hanc dictionem Deus id concipis tantum, quod significatur per nomen, non habet hæc dictio prædicati rationē sed subiecti. Est enim illud de quo quæritur quidnam de eo enunciari possit aut debeat, non autē illud quod de alio enunciat, quare neq; id aut Simonidi erat ignotum, aut cōsulenti eum tyranno. Cū item quæris si Deus dici Deus non potest, an sit aliud à Deo. Quæro à te quid cōcipias per hanc dictionem Deus, quam de Deo enuncias. Si nihil concipis nihil erras, quia nihil dicis. Si aliquid concipis, dico Deum aliud esse ab eo quod tu concipis, & cōceptum per hanc dictionem Deus explicas, quoniam supra omne illud est quod à nobis concipi possit. ^C Deum non esse.) Veniamus ergo ad aurum tuum, quod omnino non uis perdere, etiam si perdat Deus. Fieri non potest ut aliquid sit, si non sit ipsum esse. Fieri igitur non potest, ut aurum sit, si Deus non sit. Præterea si Deus non est, igitur infinitum est, si infinitum est nihil est, quoniam si infinitum est finitum non est, sed & si infinitum est, infinitum non est, quoniam infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt, si nihil est aurum non est. Hæc satis credo esse tibi homini quantum uis ingenioso. Vale.

IOANNI PICO MIRANDVLÆ ANTONIVS
Citadinus, S. Obiectiones quartæ.

Non ideo dictum est Deum ens non esse quòd esse in Deo pro essentia est, sed quia esse non est aliud ab essentia, quod longè diuersum est, alioquin ipsum esse lapidis, quod sibi pro essentia est, nec ens erit, nec bonum, esse enim lapidis non est essentia, sed ipsum sibi, & esse suum, & sua est essentia. Si in negationibus, & priuationibus quid sint quæri non potest, cum igitur sint, non satis ad quæstionem quid est formandam scire rem, de qua quæritur esse, sed amplius scire oportet, & esse, & aliquid esse, quærenti igitur quid est ridiculè ac irrationabiliter. Respondetur ens, aut aliquid, siue ens primo modo, siue secundo capiatur, quod si quærat quid sit peccatum, uocabuli potius est quæstio quam rei. Si aliquid est ens, ideo iuxta positionem tuam esse ens, quòd esse est aliud secundum rem ab essentia, aliud est (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album siue albedo, aliud res alba. Igitur si idea est ens, ideo erit ens, quòd esse ideæ est aliud ab idea. Idea autem Deus est. Esse igitur ideæ est aliud à Deo. Est igitur in Deo secundum rem compositio non solum secundum rationem. Iuxta denominationum diffinitionem unus ab unitate denominatum est, Deus autem iuxta tuam

tuam positionem ex similitudine unitatis unus dicitur, non igitur ad substantiam Dei spectat prædicatio, qua Platonici dicunt, Deus est unus. Præterea cum dicimus: Deus est unus, nō quid sit, sed quomodo sit significari putas. Modus autem ex accidentium est genere, non igitur uocabulum unius in Deo substantium est, neque ad rem pertinet, quod uel Platoniam sectam nō didicerim uel Græcam linguam lignorē, non enim id satis est ad tutandam Academicorū disciplinam. Si Deus non esset, & aurum esset, aurum inquis esset, aurum & non esset aurū, igitur esset aurum. Si igitur diffinitio ueri constat, erit uerū nulli quadrās ideæ. Si Socratem sedere, neque uerum est, neque falsum, eo quod necessarium non est, equidem defendā non in quolibet affirmationem ueram esse uel negationem, non enim in quolibet uel una uel altera necessariam habet ueritatem. Si bonum & malum sunt in rebus, uerum uero, & falsum in anima, ubi est tua affirmationis et negationis oppositio: negatio enim nihil ponit. Quomodo etiam chimæra in rebus est & anima, si est omnino non ens & falsa? cum non ens & malum mutuo conuerti putes: Si cæcitatem esse cæcitatem uerum est, & quis non uideat cæcitatem esse ueram, idem enim sunt, sola enim cæcitate posita ponitur hoc quod est cæcitatem esse cæcitatem, & ablata, aufertur, unde eadem ratione Socratem & Socratem esse Socratem, idem est & eadem generatione utrunque generatur, & per se, Deus quoque & Deum esse Deum idem, utrunque enim æternum est & prima ueritas. Si falsum omne simpliciter diuisum est, ut probatum esse non negas, dici non debuit falsum quiddam cum hac solum conditione diuisum esse, hoc est quamdiu falsum est. Si enim omnis homo simpliciter & absolute est risibilis, contradictionem non oportet adiungere, qua restringas dicens, omnis homo, est risibilis quamdiu est homo, nec propterea restrictio debuit adiungi, quod non omnia falsa sunt æqualiter diuisa, aut falsa, nec enim omnia entia sunt æqualiter bona, absolute tamen bona sunt omnia. Quomodo concludatur bonū malumq; esse contraria, si prosequi & fugere sunt contraria, facile constabit: si ratio contrariorum motuum satis à te fuerit intellecta. Quid miraris si dico Latinos Aristotelem non negare, quem Simplicius negat, non etiā Boëthius, nūquid propterea uel Boëthiū nō imitor uel Barbaros extollo, mirū me ne hominem uocas: Ego uerò te mirabilē appellarim, qui cū Boëthiū imiter posthabito interim Simplicio me Boëthiū aspernari, & Barbaros sequi existimes. Si contraria sunt bonū & malum, chimæra uis probare aliquid esse, qd in rerū natura sit, sed si perceptū sit qua ratione bonū & malum cōtraria dixerim, quod nondum aut uis, aut potest intelligere, nihil ex chimæra probaueris. Priuationes quasdam à me semī plenas uocari plurimū admiraris, & nullas esse probas hoc modo: Malum est nihil, igitur non est semiplena priuatio. Ego uerò argumentum tuum prosequens, sic dicam, ægritudo mala

mala est, igitur nihil est, non est igitur semiplena priuatio: Est autem priuatio quædam ægritudo, non igitur est uel sanitatis uel boni cuiuspiam semiplena priuatio, sed plena potius, & perfecta, quod fieri non potest. Imperfecte igitur priuationes semiplenæ sunt, ut ægritudo, raritas, turpitudō, cæcitas uisus perfecta, boni imperfecta, bonum enim quod in uidentur est totum non adimit. Si uerum est quemadmodum scribis malum omnino boni aliquid relinquere. chimæra igitur, quæ est omnino non ens, & mala, boni aliquid retinet. Si uero boni aliquid seruat non omnino mala est, neque omnino non ens, licet etiā potentia, qua creari potest & esse, in Deo sit & nobis, qua potest intelligi sit in animo, non tollitur quin chimæra potentia bona sit, & ens. est enim potentia Dei, & chimæra alia & alia ratione, nec enim negamus antichristum potentia bonum esse, cuius potentia qua potest esse, partim est in materia, in cælo, & homine. Præterea quomodo chimæra. Si omnis interim cogitatio & potentia Dei excludatur, est omnino non ens & mala. Ut enim non ens sit certè mala esse non potest: Malum enim est priuatio, quæ in subiecto consistit, quod necesse est bonitate participet, alioquin subiectum esse non posset, quod enim omnino non est, subijci non potest, Nondum improbasti, quod à me dictum est, id quod Simplicij auctoritate confirmas, nisi quod ais Simplicius non dicit, sed non propterea gloriari oportuit: neque enim dixi Aristotelem sentire, omne omnino ens uel per se uel per accidens, nec beato Thomæ aliquid propterea falso ascripti. Licet priuatio omnis negatio quædam sit, nondum tamen constat aliā non esse affirmationis negationisque oppositionem, aliam uero priuationis & habitus, nec propterea si malum est priuatio boni malum & non bonum conuerti necesse est. Defensionem tuam qua tutari uis. Deum non esse Deum, ego nec ueritati, nec beato Dionysio consentaneam puto, nec beatus unquam Dionysius Deum negauit esse Deum, sed quemadmodum beatus Thomas interpretatur nullum nomen Dei naturam integrè potest explicare, nec alia ratione affirmationes putat deos esse im compactas. Tu uero dicis Dei nomē si descriptionem habet, subiecti rationem habere, non etiam prædicati, sed hoc concessio argumentum perstat. Sit enim A ratio nominis, dicaturque hoc modo Deus est, A ratio enim cuiuslibet de eo prædicatur cuius est ratio, igitur facta simplici conuersione A est Deus, igitur Deus est Deus. Item dicis cum quæritur an Deus sit aliud à Deo necne, sciri oportere quid Dei nomine concipiatur, quicquid autem detur, aliud inquis dicam Deū esse, est enim supra omne id quod concipi potest, sed nonne huiusmodi solutio secum pugnat: Si enim confiteris propositionem huiusmodi, quæ est, Deus est supra id quod concipi potest, nonne palam aliquid de Deo affirmas, fiat igitur & sit nominis definitio ea oratio quæ est supra id quod concipi potest, & argumentum militabit: Præterea sequitur, Deus est supra omne

omne id quod concipi potest, igitur Deus concipi non potest, alioquin idem supra seipsum foret, non igitur amari potest nec coli. Postremo tantam putes esse auri potentiam ut uelimus nolimus, uel re, uel animo ex necessitate Deum secum trahat hoc modo: Aurum est, igitur ipsum esse est, igitur Deus est, item si Deus est, igitur infinitum est, infinitum est, igitur nihil est. Si ens infinitum est (inquis) finitum non est, quasi sic arguas, finitum non est, igitur nihil est, deinde sic, infinitum est, igitur infinitum non est. Infinitum enim (inquis) se seipsum perimit. Equidem puto si Nicoletus quispiam huiusmodi argumenta scripsisset, nihil respondisset, nec ego contra aliquid opponam, ne ubi res mihi luce clarior uidetur aliquid uidear dubitare, Quod si isdem argumentis positionem tuam probes, equidem uereor ne aurum perdas. his obiectionibus si uoles aliquid respondeo compater optime, quo disputationi iam finem faciamus, satis enim iussimus, cæterum nolim putes me aut odio aut maleuolentia in hæc diuertisse, scio meministi prius quam aliquid tibi scriberem significasse an uelles. Equidem Deum testor comitem meum Mirandulanum & amo & ueneror, quod si aliquando experiri libuerit me nihil mentitum cognosces.

IOANNES FRANCISCUS PICVS MIRANDVLA AN-
tonio Faentino Philosopho insigni, Salutem.

Quanquam Ioannis Pici patui mei obitu studiorum meorum alacritas omnis & spes quæ quasi tota in eo reposita fuerat elanguit, quippe cum futurum sperarem eo uiuente ut philosophiæ studia ad castitatem pristinam, sed magnis ditata opibus reuocarentur, Christiana quoque fides eliminatis in uniuersum erroribus, hæresibusque depulsis, ualidissimis in aduersos hostes turribus muniretur. Non tamen sic animo consternatus sum, ut totis uiribus non laborauerim ne uigiliæ omnes inchoatæque lucubrationes, quæ ab homine illo in literis undequaque admirando profluxerant penitus deperirent, quo circa mihi ipsi nostrisque hominibus consulens quam maximis potui itineribus Florentiam cõtendi, dedi quoque operam quam potui ratione ut quæcunque ab eo notata fuerant, licet inexplorata & inexcussa in nostram permitterentur potestatem, non inanes omnino fuere conatus nostri, nam & si adaperatæ adhuc tabulæ non essent, nec notus hæres, ad aperta nihilominus ita scrinia fuerunt, ut commentationes cunctas inspiceremus uersaremusque. Vidimus in cartiaceis illis dispersis codicibus incredibile hominis studium, lectionem omnimodam, conceptus supra captus humanæ mentis admirabiles. Verum in redigendis scriptionibus non laudandam incuriositatem, hinc inde disiecta dissipataque omnia, sed de his aliàs. Dum hæc diligenti curâ euolueremus opusculum eius de uno & ente quatuor ferme ante occubitum annis emissum, unâ cum tribus in ipsum à te perscriptis epistolis, earumque responsa in manus incidit, quibus ob rei nouitatem non perlectis modo, sed haustis sed penè

sed penè ut aiunt, deuoratis (rumore enim id factum agnoueram, sed quid momenti allatum etiam exploratum satis non habebam) Mecum cogitare disceptareq; ocepi an illud publicitus alijs cum operibus quæ in unū redegeram, & publicanda censueram impressoribus dare deberem, nulla tuarum obiectionum habita mentione. An cōsultius fieret si & oppugnatum hinc offensaculis, inde propugnaculis promunitum exiret in publicum. Post longā rei discussionem postrema tandem menti sententia sedet. Sanè doctis hominibus obuiam factum notas infamiæ ferre uideretur, si accusatores non tantum expauesceret, sed & in iudicium citare rectè quasi parum fidens conscientie non auderet, pariter quoq; ut responsis comitatum iret, opportunum esse uisum est ueluti ad defendendam causam innocentia testibus, quod nostrum consilium laudatum iri à probis uiris non dubitauit, quando aut me pati oportuisset defunctum patrum hominem pfectò de me meritisimum aliqua ex parte famigeratæ doctrinæ suæ tali non promulgato libello defraudari, aut eo solo pgreddente nequissimis uituperatoribus ansam semper criminandi relinquere, nō accitis in forum quæ & obiectando & repellendo pluribus utrinq; epistolis cōcinnata fuerant. At oblati nōnullis literis Christophori Saxoli nostri & ciuis & medici, quibus quartam te super id negocij cudisse epistolā quæ responsione caruerat (ut aiebas) nobis significabatur, res in dubium reuocata est. Iterumq; sententiæ ancipitis factus pensiculādum exactius liberatum iam iudicium duxi quādo postremus accusator urgeret causam, nec esset qui patrocinaretur. Inde meum subiit animum titillatio quædam suscipiendæ defensionis, quo me tamen pro tutando silentio uerterem non erat in promptu. Mouebant hinc mentem hominis modestia in omnesq; benignitas, ingenij quoq; solertia & acrimonia, in enodandis diluendisq; etiā ex tempore difficilibus nodis, inexplicabilibusq; scirpis, ut scilicet arbitrarer ultimam epistolam tuam non fuisse tuto delatam cogitabā inde factum facile fuisse ut qd rescripsisset: Si tamen fideli nuncio tuæ sunt redditæ epistolæ, uel tabellariorum incuria (sit enim id sæpenumero) uel alio quopiam casu in itinere perijisset. Succurrit demum in enodationibus priorum quæstionum tuarum conquestum illum fuisse à te sæpius eadem iterari, & de eisdē sæpius dubitari, ob id statim totius controuersia uestre capita percurri an scilicet in primis respōsionibus aliqua deprehendi possent, quib. monstrarem fuisse quartæ epistolæ satis in parte factum antequam scriberetur. Successit ex uoto res tantaq; reperi ad oppositū facientia, ut si non uerbis quantum fieri potuit obiectionibus ultimæ epistolæ responderim, adeò ut ipsarum nodos ex priorum quæstionum tuarum solutionibus apertos magna ex parte possis agnoscere. Addidimus multa à magnis etiā auctoribus pro testimonio petita, quæ omnia nō alia de causa factitata à me existimare te uelim, nisi ut rudium insolentiumq; philosophiæ & maleuolorum

Bb rum

rum iudicijs occurrerem, ad quos fortè cum peruenisset fama quartam te ad patrum meum super ea cōtrouersia dedisse epistolam cui non respondisset, tulissent actutum sententiā (qui blāteronibus & inuidis mos est) alia quāpiam de causā quæ iusta non esset rescribere Picum non curauisse, alioquin mi Antoni etiam à principio susceptum opus libentissimè omissem, cum ut cōtrouersijs à quibus abhorrens suum & si iustissimam causam agerem non uiderer initiari, tum ut à uero philosophiæ tramite non deuiarem, quem post equos & arma (& si quosdam literarum flosculos à pueris olficerim) post magnorum ducum commercia Ioan. Pico patruo Ioanneq; Mainardo nostro ducibus metiri occœpi, quando naturæ noticiæ non ad literarios desudandos agones, sed ad naturæ ipsius cōditorem agnoscendum ordinetur, philosophicæq; commētationes suapte semper sponte inuitare nos debeant ad penitissima diuinorū eloquiorū uestiganda sensa, hic studiorum omnium finis, his nobis iter reuelatur ad cœlum, si tamen ea non gloriæ nostræ captanda gratia excoluerimus, sed ut Deum nostrū & facilius cognoscere & feruentius amare possimus, ut inde promptius quæ mandauit facienda prosequamur, quæq; docuit uitanda fugiamus. En tibi causam suscepti huius mihi oneris, tecumq; negocij explicatam, iustissima est ut uidetur: idcirco æquo à te animo perferenda, quin etiam arbitrari fortè potui ut his nostris uti possem ueluti internūcijs inauspicata mihi iam tecum contractaq; Ferrariæ beneuolentia confirmanda. Nam cum p̄ximis diebus istuc appulissem qua es humanitate me inuifere dignatus es, atq; interloquendum de literis deq; morte patruī ac eius operibus multis inchoatis nec consummatis, percepta opinione mea respondendi, scilicet tibi, soluendiq; argumentationes tuas, tantum abfore ostendisti ut offendereris, ut etiam qd facturus eram laudaueris. Sed ipsum iam negocium aggredientes primæ obiectioni dissoluendę manus in primis admoliamur, ea est huiusmodi: Non ideo dictum est Deum ens nō esse q̄ esse in Deo p̄ essentia est, sed quia esse nō est aliud ab assentia, qd longè diuersum est, alioquin ipsum esse lapidis qd sibi p̄ essentia est nec ens esset, nec bonum. Esse enim lapidis nō est essentia, sed ipsum sibi, & esse suum, et sua est essentia, cui uel facillimè respōdebimus. Sed iubebo in primis eorū te meminisse quæ ab ipso huiusmodi rei gratia sunt perscripta ne pugnantia ille uerba protulisse uideretur. In eo quippe cōmentario de ente & uno (qd etiam in tuarum obiectionum respōsis cōmemorauit) Amelium, Iamblicum, Syrianum, compluresq; Platonicos qui Deum ens non esse dixerent, non modò non probauit, sed toto tractatu principaliter hoc egit, ut nō solū ex Aristotelis, uerum etiam ex Platonis dogmate ostenderet Deum & esse & dici propriè ens. Sed & aliquam loquutionis rationem esse monstrauit, quam qui sequeretur nō absonum erat à ueritate Deū appellatione entis esse maiorem. Atq; ob id hoc à se factitatum est, ut & Dionysij auctoritatis

thoritatis & Thomæ ratio haberetur, ne omnino, ut eius uerbis utar, infā-
 nire uiderentur doctissimi sanctissimiq; uiri, qui id dixerunt Deum, scilicet
 cet nō esse ens, sed super ens, quam sententiam alter millies repetiuit, alter
 quandoq; usurpauit. Sed redeamus ad nos. Cum ergo hoc modo Deum
 ens non esse dictum sit hac ratione, id prolaturum asserimus quod esse in
 Deo pro essentia sit, cui opponis non hac sed illa assertum ratione, quod
 esse duntaxat non sit aliud ab essentia, duo hæc diuersa esse penitus existi-
 mans, ego uero alterū alterius dicti aperitionē dilucidationemq; esse con-
 tendo. Cū enim dicitur ens non esse Deū, quia in eo esse ab essentia dis-
 separatū, non sit, nihil aliud affert quā esse in Deo esse sibi pro essentia.
 Nec per hanc orationē, scilicet esse in Deo, non est aliud ab eius essentia, iū-
 dicatur nobis essentiam in Deo esse, ut per uerba illius contra quem argu-
 mentatus es liquido perspicit, nam tuā obiectionē patruus cōfutauit, quē
 hanc ipsam materiā cōcernebat inquiring. Non enim Platonici cū id aiunt
 intelligunt esse in Deo essentiam & esse, sed in eo non differre. At esse in
 Deo, locum eū habere quem in rebus alijs habet essentia, ut ei pro essentia
 nihil sit aliud quā ipsum esse. Quod autē incongruum omnino credas
 ipsum lapidis esse non posse dici ens & bonū, mutabis fortē sententiam, si
 consideraueris quæ à Thoma Aquinate, qui quasi cōtrouersie iudex à uo-
 bis ascitus est, in prima parte summe, quæstione 45. articulo 4, dicant, pa-
 lāq; cognosces ipsum esse quod in essentiæ cōpositionē cadit, nec ens nec
 creatū appellari debere, quādo formas omnes nō subsistentes & acciden-
 tia, cætēraq; id genus magis coexistentia & cōcreata quā creata & entia
 nūcupari posse pronunciet. Quapropter ab eius sectatoribus potissimū
 Capreolo cū de entis & essentiæ distinctionē fit quæstio, esse ipsum crea-
 tarum rerum, nec in uerorum entium, nec in creaturarum numero recipi-
 tur. Quod si entis appellationem nō suscipit proculdubio nec boni, cum
 ens & bonum se mutuo consequantur, pariq; ambitu reciprocent. Secun-
 do loco in hunc in modum argumentaris, si in negationibus & priuationi-
 bus quid sint quæri nō potest, cū igitur sint, nō satis est ad quæstionē,
 quid est formandam scire rem de qua quærit esse, sed amplius scire oportet,
 & esse, & aliquid esse, quærenti igitur quid est, ridiculē ac irrationabi-
 liter respondetur, ens aut aliquid siue ens primo modo siue secūdo modo
 capiatur. Quod si quærat quid sit peccatū, uocabuli potius est quæstio
 quā rei. Cui obiectioni respondemus non illum unquam dixisse in pri-
 uationib. & negationibus nō posse quæri quid essent, sed nō posse respon-
 deri quid, Thomæ gratia protulit, quē te super hoc dubitāte in prioribus
 epistolis uerū ne, scilicet, esset an falsum, citauit his uerbis, uerū esse fatea-
 ris oportet nisi deferas tuum Thomā, qd & nos etiā ab Aegidio Romano
 in secundo commentariorū lib. in theologicas sententias assertum esse re-
 perimus. Satis enim est ad quæstionē quid est formandam scire eam rem.

Bb 2 esse

esse de qua siscitat, neq; necessarium est ut qui quid res sit uestigaturus est, sciat rem esse, aut aliquid primo modo, sed secundo tantum, hoc est eā esse. Quod si contenderes te intellexisse quæstionem eam formari posse, cui potest affirmatiuò & rectè responderi. Primum si putas quæstionē illam non posse rectè formari nisi res de qua quæritur sit talis ut per eam quæstioni illi reddi responsum queat, tecum nō uenio. Aristotelis enim sententia est percontari posse centaurus sit nēcne, centaurum tamen tale nō esse ut per eum quæstioni an est possit responderi, cum mera sit fabella, merū figmentum. Pariter quoq; aduersor, si credis hoc idem quærentē nosse oportere, nam plus scire eum non oportet (ut ostendimus) qui rectè quid sit res per cunctatur, q̄ eam esse. Qui ergo nouerit rem esse aliquid, non ridiculè respōdetur eam esse aliquid nescienti cui piam, & de hoc percūctanti. Quod uerò interrogantes quid res sit docere non consueuerimus, ea tantum uel ens esse uel aliquid ut absolutius respondeamus euenit, nam exploratum habentes eam esse aliquid adhuc, qualenam ens esset rimarentur, eorū igitur non solum expresse petitioni, sed & uestigandi desiderio satisfacimus, cum conceptas & non platas quæstiones ipsorum nostris respōsionibus præueniendo dissoluamus. Verba uerò illa, q̄ si quærat quid est peccatum, uocabuli potius est quæstio q̄ rei quæ illius obiectioni contra te factæ fuere. Responsum nō multum momenti attulisse uidetur, cum enim tu prius argumētatus esses ex Thomæ sententia, ens uidelicet iuxta primum modum uocari, quod quæstioni quid est respondetur, quærenti q̄ quid esset quod mundum cōseruaret & moueret rationabiliter Deum responderi, ex quibus colligebas Deum primo modo esse ens & aliquid, respondit ille uide quantum fallaris, malum, secundum Thomam, tale nō est ut quærenti de eo quid sit possimus aliquid respondere, uel ens, & tamen quærenti quid est peccatum, respondere possumus quod est malum, ideò nihil tibi tua suffragatur responsio hæc, scilicet, quod si quærat quid est peccatum, uocabuli potius est quæstio q̄ rei. Nam non nimis est quæstio nominis. (quanquam hic & ibi diuersa ratio) Quid est quod mundū gubernat q̄ quid est peccatum, cum ille qui mundum gubernat Deus, scilicet quidditatem ut recentiores loquuntur non habeat, quod & omnes præter eos qui in prædicamento eum collocant apertissimè confirmant. Et ut sanctissimus ait Dionysius, nostræ post Apostolos princeps theologiæ, ipsius nec nomen est, nec diffinitio, quinetiam nec illis quæ antea dixisti tuū hoc responsum consonat, quando prius malum ipsum non esse nihil, sed posituum aliquid dixeris, nunc uerò ipsius nominis tantum formari quæstionem confitearis. Opponis tertio his uerbis: Si aliquid est ens, ideò iuxta positionem tuam est ens quòd esse est, secundum rem aliud ab essentia, aliud est (inquis) humanitas, aliud homo, aliud album siue albedo, aliud res alba. Igitur si idea est ens, ideò erit ens, quòd esse ideæ est aliud ab idea.

idea. Idea autem Deus est, esse igitur ideæ est aliud à Deo, est igitur in Deo composito secundum rem non solum secundum rationem. Quibus dicimus iam responsum esse. Nam cum eodem ferè medio quo nunc es usus in tertia epistola argumentareris, respondit ille compositionem illam entis & essentiae in diuinis, secundum rationem esse, non secundum rem. Huius igitur Hypothesis syllogismi quem adducis, primam propositionem ueram esse insciamur, nam & si in creatis rebus essentia ab esse re differat, non ob id sequatur necessarium est quicquid quoquomodo dici ens possit ex essentia & esse siue existentia tanquam ex partibus componi, ideæ igitur, quæ creaturarum rerum exemplar, est essentia & existentia, re distincta non conueniunt. Sed hæc à nobis in ea fit compositio, cum illam ut exemplar causam essentiae & entis, siue esse & existentiae, quæ in creatis rebus inueniuntur perpendimus, quam compositionem pariter & distinctionem simplicissimis etiam rebus applicamus, & secundum rationem, quando eam intellectus noster fabrefecit uocitamus, hanc Peripatetici frequentissime usurpant uulgam, ut inquit ille ab Antipatro repetitam, à Possidonio, commemoratam in epistolis à Seneca. Ea propter hunc in modum ideam secundum rationem ex essentia & existentia dicere possumus esse compositam, & ens uocare eam scilicet, ut exemplarem creaturarum ex esse & essentia, re differentia compositarum considerantes, quam compositionem in Deo non ponimus, quando eum non ut aliorum exemplar, sed ut in penitissimum suæ diuinitatis recessu se ipso fruente contemplamur. Quarto inquis, iuxta denominatiuorum definitionem unus ab unitate denominatiuum est, Deus autem iuxta tuam positionem ex similitudine unitatis unus dicitur, non ergo ad substantiam Dei spectat prædicatio, qua Platonici dicunt Deus est unus. Præterea cum dicimus Deus est unus, non quid sit, sed quomodo sit significari putas, modus autem ex accidentium est genere non igitur uocabulum unius in Deo substantiuum est, quod uel Platonice sectam non didicerim uel Græcam linguam ignorem, non enim id satis est ad tuandam Academicorum disciplinam. Sed facilis responsio, cum enim dictum sit à Platoniciis unum quod de Deo enuntiatur esse substantiuum, & non denominatiuum tantum probe assertum est, & iterum cum asseueratum sit unum dici quia unitati similis sit, non est incongruum, nec propterea dici potest non esse substantiuum, nam & si nomen aliquod ex rei cuiuspiam proprietate aut similitudine cuidam adaptetur, non ob id sequatur necesse est nomen illud non esse substantiuum, quando id pro substantiuo nomine accipitur, quod non per modum adiacentis, sed per se stantis significet. Vnum uero quod de Deo prædicatur per modum non inherens sed stantis intelligi adeo clarum est ut probatione non egeat. Habes itaque proprietatem à qua nomen accipitur cui applicatur, non auferre hoc quod est esse substantiuum. Nam Thomas tuus imò noster cum in locis

alijs tum in prima parte illud ad quod significandum nomen imponitur, ab illo à quo imponit differre refert: Verbi gratia: Hoc nomen lapis ad significandum substantiam illam quæ sic nuncupatur, imponi ab ea ite proprietate sibi cognata, qua scilicet pedem lædit uocitari edisserit: Vnde & alio loco docet à Grammaticis fore usurpatum, ut scribāt nomen substantiam cum qualitate denotare, quod & Ioannes Scotus libro cōmentariorum suorum in sententias affirmat. Vnum igitur mi Antoni cum de Deo enunciamus uerè & ut substantiuum nomē est enunciamus, quia scilicet, per modum stantis & concipimus & prædicamus. Rursus cum ab unitatis similitudine, eiusq; proprietatibus impositum dicimus, ueritati quantum fas nobis est propinquamus, quia scilicet conuenienti uocabulo utimur ad indicandum, quāquam longe ineffabilem illam super omnia creata deitatem, cum ita omniū quæ sunt principium sit, quemadmodum numerorum omnium principium unitas est, & hisce uerbis etiam colliges alterius argumenti tui solutionem, de modo quod de genere duntaxat accidentium esse profaris posse, scilicet in hac prædicatione: Deus est unus, quomodo Deus unus sit significari, & nihilominus unius uocabulum in Deo substantiuū esse. Si à quo auspicietur nomen & ad quod denotandum rei tribuitur cōsideraueris, potes etiā breuiusculè ex uerbis patui solutionem tuæ dubitationis agnoscere, cū ait: Quomodo tu Platoniorum potius quàm Dionysij rationem sequi me dicis, cum nec Dionysium nec Platonicos ut magna etiā uoce gloriaris unquā legeris, at scias idē esse apud Platonicos Dei typū esse unitatē, & apud Dionysij Deum unicè omnia expeditiorē solutionem nō posset quispiam rectè desiderare, nā cū Dei typum esse unitatē dicit ad similitudinē & modum, cū uero fert Deū unicè esse omnia ad substantiam referendū est, quæ tamen esse eadē penitus asseueratū est, quinetiam apud Græcā linguā, quā ille probe nouerat, abstractum & concretū significari quandoq; potest eadem uoce. Ad quintæ dubitationis tuæ solutionē afferēdam nō opus est multis. Ait ille, si Deus non esset & aurum esset, esset aurū & nō esset aurū. Tu addis hæc uerba igitur esset aurū. Quod si diffinitio ueri constat, erit uerū nulli quadrās ideæ. Adde obsecro & hæc paucula quæ scilicet ex eius uerbis seq dixit & agnoscas, quomodo erit uerū nulli quadrans ideæ. Quid inquā? impossibile scilicet impossibile parit, & ideo nō mirū est si ex propositione tua impossibile sequi facias quicquid uolueris. Nā si Deus non esset & aurū esset, erit uerum nulli quadrans ideæ cū ex impossibili gignat impossibile, his non solum dialectici sed etiam theologi adstipulātur. Si enim Ioannem de Bachone carmelitam interrogas an fieri possit, ut aurum sit & Deus non sit, in primo sententiarum respondebit tibi, nō aliquam omnino rem qualiscunq; ea sit intelligi posse nisi prius Deus intelligatur. Cum autem de intellectu cūctarum rerum sit, colliges tu an extra omnē controuersia etiam apud

apud nouitios dialecticos pronunciari possit aurum esse & Deum nō esse, fore impossibile. Sed de hoc iterum in calce operis uerba faciemus. Si Cardinalem Cameracensem postea consulueris, audies hominem in omni etiam philosophia exercitatum in primo commentariorum in sentētiis dicentem, ex quolibet impossibili contradictionem sequi. Sexto loco dixisti, si neq̃ uerum neq̃ falsum esset sedere Socratem, quod ille asseruerat, eo quōd necessarium non esset, defendere te posse non in quolibet negationē ueram esse uel affirmationē cū in quolibet aut una aut altera necessariam non habeat ueritatem. Quam obiectionē soluentes, respondemus orationem hāc Socratē, scilicet ledere ueritatem aut falsitatem, quantū de se est sibi non necessario determinare, nec p̃pterea sequi de quolibet affirmationem uerā non esse uel negationē. Veruntamen si eo modo quo ipse docet intelligis, negare etiā poteris in quolibet sic affirmationē aut negationē uerā esse ut altera pars necessario uera sit, ait em̃ me sedere aut uerum aut falsum semper est, quia semper ego aut sedeo aut non sedeo, & q̃d dicitur me sedere nec uerum nec falsum, hoc est propositionem hanc ex se sibi nec ueritatem nec falsitatem determinare, quod faciunt propositiones necessariae. Sed cum fieri possit ut & sit uera, cum scilicet sedeo, & sit falsa cū nō sedeo, ex se ipsa ad utraq̃ indeterminata est. Præterea aduersus nonnulla eius uerba de bono & malo, uero & falso, quę in rebus & anima fore protulerat instas hoc modo. Si bonū & malum sunt in rebus, uerū & falsum in anima, ubi est tua affirmationis & negationis oppositio. Negatio enim nihil ponit, quomodo etiam chimæra in rebus est & anima. Si est omnino non ens, & falsa cū non ens, & malū mutuo cōuertī putes. Sed oro attendas animaduertasq̃ malum & bonū ea ratione in rebus etiā pronunciari, quia attendatur circa res quomodo uerū & falsum circa animā, non est enim uerū & falsum in rebus ut scribit Aristot. 6. primæ philosophiæ libro, sed in mente, nec propterea sequat̃ necesse est ut res quę omnino mala est res uera sit, uerū etiam illud & falsum, de quibus eo loci mentionē facit Arist. cōplexæ sunt: nec itē sequitur si bonū & malum in rebus sint ob id ea opponi nō posse cōtradiçtoriae, quia malum quod in rebus esse pronunciat̃, non ideo dicit̃ in rebus fore ut illud aliquā esse rem intelligat̃, sed quia attendit̃ consideraturq̃ circa res ipsas, hoc est, in quantum res perfectionibus priuat, & ut non bona sint efficit. Chimæra uerò ipsa in rebus non est, quia omnino nō ens est, & omnino mala, tamen si fieri posset à natura ut esset, res esset, et bona, falsa aut̃ est quatenus nihil omnino existēs, et nulli quadrās ideæ, nec etiā eam in anima esse affirmamus, sed ipsi chimæra notionem, quę ut res quædam est bona, est & uera, falsa uerò quatenus chimæram repræsentat, cum ipsa chimæra & nihil sit & mala. Probare post hęc credidisti cæcitatem esse ueram quod ille negauerat, & si cæcitatem esse cæcitatem uerum esse, nec esset inficiatus nec concessisset, sed

à longe diuerſa eſſe dixiſſet. Huncq; in modum argumentatus es, ſi cæcitate eſſe cæcitatem uerum eſt, & quis non uideat cæcitatem eſſe ueram, idem enim ſunt. Sola enim cæcitate poſita, ponitur hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatem, & ablata auferit, unde eadem ratione Socrates, & Socratem eſſe Socratem idem eſt, & eadem generatione utrunq; generatur, & per ſe Deus quoq; & Deum eſſe Deum idem, utrunq; enim æternum & prima ueritas. Ego uero mi Antoni contra contendo, quæq; eadem eſſe affirmas inficior, nam uno eorum quæ tu affers poſito, non ponitur reliquum neceſſariò, nã ſola cæcitate poſita, nullo intellectu conſiderante, cæcitas quidam erit, non tamen erit hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatem,, quapropter etiam ſoluitur argumētum de Deo, & de generatione Socratis. Nam Socrates per ſe generatur, nō hoc quod eſt Socratem eſſe Socratem, cum complexa non generentur, Licet quoq; tibi condonarem ea eſſe idem, ad huc non ſequi dicimus quod colligebas ob diuerſum modū ſignificandi, complexe ſcilicet, & incomplexæ, cum nullius ſanè ualoris eſſet hæc argumentatio, cæcitas & cæcitatem eſſe cæcitatem ſunt idem, ſed hoc eſt uerum, igitur & illud quia pari pacto ſequeretur, hoc eſt complexum, igitur & illud quod abſurdum eſt, cum cæcitas nomen ſit ſimplex non complexum, aut enunciatio aliqua aliud, igitur eſt cæcitatem eſſe ueram, aliud cæcitatem eſſe cæcitatem uerum eſſe. Et quanquam hæc pro patruſi deſenſione ſufficerent, attamen ne credas plures tutandi propugnandiq; modos deſe eſſe, utq; abſolutior ueniat ad te reſponſio ſcias uelim iuxta Gregorij Ariminenſis ſententiam dicere me potuiſſe, & ſi ſola cæcitate poſita poneretur hoc quod eſt cæcitatem eſſe cæcitatem, non propterea corrogari colligiq; neceſſariò ea eſſe idem, negat enim hanc conſequentiam & multas huiusmodi omni alio à Deo circūſcripto Deus eſt, ergo Deus eſt Deū eſſe. Cardinalis quoq; Cameracēſis negat omnes orationes in quib. aliquid enunciatur de oratione infinitiua ſignificatiuè accepta, easq; & falſas aſſerit, & in congruas, quod in ſuo primo ſententiarū libro uidere licet. Conquereris deinde falſum cum hac conditione diuiſum non debuiſſe pronunciari, hoc eſt, quamdiu falſum eſt, idq; hiſce uerbis enarras. Si falſum omne ſimpliciter diuiſum eſt, quod probatum eſſe non negas, dici non debuit falſum quiddam cum hac ſolum conditione diuiſum eſſe hoc eſt quamdiu falſum. Si enim omnis homo ſimpliciter & abſolutè eſt riſibilis, conditionem non oportet adiungere qua reſtringas dicens: Omnis homo eſt riſibilis quamdiu eſt homo, nec propterea reſtriçtio debuit adiungi quod nō omnia falſa ſunt æqualiter diuiſa aut falſa, nec enim omnia entia ſunt æqualiter bona, abſolutè tamen bona ſunt omnia. Sed diligenter eius uerba perpende, quibus poteris omnem ſcrupulum & dubitationem abiicere. Ait ille omne falſum diuiſum, nec omne falſum ex æquo falſum, quia non eſſe falſum ex æquo diuiſum, cum æquè falſa non ſint quæ non

nō sunt necessariō & semper falsa, & ea quę semper & necessariō falsa sunt, Rectē igitur Antoni dictio illa quādiu adiecta est propterea quę non semper & necessariō falsa sunt quę falsa, & si uera fieri uniriq; possunt uel natura uel artificis opera, quod & tu in secundis obiectionibus dixisti, uerum tamen quandiu diuisa tamdiu falsa, semper uerō falsa sunt ea quę nunquā in amicitiam redire possunt, ut in secundarum respōsione obiectione abunde uisitur, nec similitudo de entibus & de risibilitate tibi impendio suffragantur. Nam entia sunt semper & absolutē bona, licetq; non sint æqualiter bona, aliaq; alijs magis boni nationem participant, tamen semper & necessariō sunt bona, quatenus enim entia, eatenus bona, nec possunt fieri non entia & non bona, nisi redigantur in nihilum. Sed potest commodē de falso & diuiso quod in complexione consistit non diuisum & uerum fieri, similitudo ergo non quadrat. Nam licet non omnia falsa equaliter diuisa, attamen quatenus falsa & non unita & non uera sunt. Adde quod parum turbare nos debuit hæc obiectio. Quis enim ambiget pronuciari posse hominem (qui absolutē & semper risibilis est) cum hac conditione risibilem fore quandiu est homo, an improbabitur hæc loquutio à uiris doctis, homo tamdiu risibilis est, quandiu homo est. Decimum obiectionum tuarum caput nihil aliud contra eum affert, nisi facilē constare potuisse, quod dixisti, si ratio contrariorum motuum satis ei fuisset intellecta, at ille, nisi excidit, conquestus est te non probasse quod toties sequi dixisti, scilicet, ex contrarietate prosequendi & fugiendi contrarietatem boni & mali inferri inquiens. Nam sibi bonum, qua ratione bonum sit expetendum malumq; fugiendum: Sintq; fugere & appetere contraria quomodo ex hoc sequi probas bonum malumq; esse contraria, hoc est, quod tibi probandum est, ad quod tamē probandum neq; ullum unquam uerbum fecisti. neq; nunc facis. Hæc ille negans, scilicet formam argumentationis tuæ, & hac fortasse de causa, cum appetere ipsum & fugere non sint propriē motus contrarij, ex quibus contrarios esse terminos colligi possit, & etiam ab ipso Aristotele mutationum aliqua contrarietas assignetur, sexto Physicæ auscultationis libro, quorum contrarij nō sint termini, sed contradictorij ens, scilicet & non ens, quando generatio ab non ente ad ens proficiscatur, corruptio ab ente in non ens procumbat. Tu uerō hanc iterum contrarietatem boni & mali pertractasti, nec aliam adduxisti probationem, rationem porrō contrariorum motuum diligenter illum prospexisse, etiam ab ipsis ut aiunt unguiculis non ambigas, quinimō sæpius nō modo tuas aduersus eum de hac contrarietate rationes propulsauit, sed etiam contra te egit quando in secunda epistola deduxit hanc tuam probationem, non solum inferre malum & bonum esse contraria, sed contradictoria esse contraria, secundo cum tela tua in te retorserit, hoc modo bonum & malum secundum te sunt contraria, & utrunq; cōtrariorum est aliquid

quid positium, & secundum te non ens est bonum, ergo secundum te non ens est aliquid positium, & aliquid, & ens conuertuntur, ergo secundum te non ens est aliquid positium. Cum in tertia dixisses epistola refugere eum ad Simplicium relictis Latinis interpretibus, quantum ad oppositionem boni & mali pertineret, respondit ille, quasi mirabundus, cur tu qui Boethianus esse soleres & Barbarorum irrisor, eos tunc rideres qui post habitis Latinis interpretibus, Græcos sequebantur interpretes, uel commodissimè innuens te sentire perperam, si Græcos philosophos magnificiendos non esse duceres, quos Boethius quæ magno habes in pretio summo in honore semper habuisset, hisq; & præceptoribus & ducib. usus esset, quibus replicas rem non esse admiratione dignā, quamuis dixeris Latinos non negare Aristotelem quem Simplicius non negat &c. Sed mihi non uidetur Simplicium negare Aristotelem cum rectè interpretetur, nec apparet Latinos interpretes euariare ab Simplicij sententia, quando eam tota mente complectantur & exequantur operibus. Si demiratus est negatū à te Latinos expositores Simplicium non sequi in maiorem fortè stuporem incidisset, si te Latinos non negare Arist., quem negaret Simplicius protulisse intellexisset: Porro Simplicius quicq; illum sunt sequuti Aristot. mentem planè elucidant, cum ea ratione bonum & malum contraria esse dixerit, quod alterum contrariorum semper habeat rationem mali & deficientiæ, quo circa, primo Physicæ Auscultationis libro, contraria semper secundū melioris peiorisq; inuicem rationem compari tradidit: Pithagoreos etiā imitatus, qui duos rerū ordines statuere, quorū alter sub bono, alter sub malo cōtineretur, ususq; sit in rationatiuis libris frequenter externis exemplis, hanc expositionē, ut inquit ille Thomas tuus, non solum Latinus, sed & inter Latinos præcipuus, non solum refert, sed & probat, cui etiam nos Aegidium in 2. sententiarum & alios multos, Burleum, scilicet, & Aesculanum idem sentientes annumeramus, quin etiā & Ioan. Scotus cathedras Aristotelis exponens adstipulatur huic nostræ sententiæ inquit, Si bonum accipiatur prout cum ente conuertitur malum esse nihil, & sic bono non esse contrarium, cum enim utrunq; contrariorum extra controuersiā sit aliquid positium, necesse est ut quod nihil sit in rerum natura quale est malum, contrarium esse pronuciari non possit, & licet malum tu nihil esse negaueris ad Thomam prouocans, ipseq; opinioni tuæ non modò non suffragetur, sed & abundè refragetur, quod etiam patruus in tertia epistola satis ostendit. Ab re tamen fore non putamus, uel pauca obiter etiam ea in transcurso pro patru opinionione perstringere, monstrareq; non solum Thomam in ea opinione fuisse ut malum esset nihil, sed cateruatim plures philosophos & theologos illustres in hanc sententiam pedibus manibusq; descendisse. Augustinum inuenimus de moribus Manicheorum differentem dixisse nullam naturam esse malum, pauloq;

pauloq̃ post ne quid p̃ natura intellexisset foret ambiguum subiunxit. Et ipsa natura nihil est aliud quàm id quod intelligitur in suo genera aliquid esse. Vidimus Aegidium Romanum in primo cōmentariorum libro in patrum sententias scriptum reliquisse, malum secūdum quod malum puram esse priuationem & non aliquid, eoq̃ modo esse aliquid p̃nunciari posse, quo & ipsum nihil aliquid esse dici potest, quando utriq̃ possint nomine aliquo nominari. In secundo quoq̃ earundem cōmentationum libro, malum non habere, ut eius uerbis utar, quidditatem, ob idq̃ nō posse responderi quæstioni quid est affirmat, nihilq̃ aliud de ipso esse quàm nomen: Verbaq̃ itidem Aristotelis de mali & boni oppositione, iuxta patrum mentem interpretatur, dogmatisq̃ Simplicij & aliorum proborum Aristotelis interpretum consentit, & scilicet propria non esse genera pronuncians, sed aliorum contrariorum proprius genera dici debere, cum alter rationem positiui habeat altero non habente, nullumq̃ contrariorū secundum se esse non ens, sed aliquam naturam & existentiam. Id ipsum Gregorius Ariminensis testatur, in commentarijs in secundum sententiarum librum, malum scilicet ipsum non esse aliquam, ut ipsius utar sermone, entitatem, sed puram priuationem. Hoc idem sensit perspicacissimi uir ingenij Robertus Olchot, quæstione prima commentariorum suorum in secundum theologicarum sententiarū librum. Hoc idem pleriq̃ alij iudicauere, quos in præsentiarum adducere mihi scribenti, tibiq̃ postmodum legenti fastidium fortassis afferret, satis erit quātum ad præsens negociū attinet hos numerasse potissimum cum alijs obiectionibus dissoluendis, de hoc iterum oportuerit uerba facere quando illis in locis de malo mentio sit habitata. Sed ut eò redeamus unde digressi sumus. Boëthium tantum ex Latinis omnibus cōtra Simplicium & reliquos illustres interpretes citare in iudicium uideris, quem si tantum Latinorum numero dignaris adscribere, is unus erit ex Latinis expositoribus, nō Latini expositores qui tuę opinioni suffragari uidebitur. Adde quòd nec ille si eius mens probè scrutet nostræ sententiæ reclamationem, cum quæstionem hanc nec exactè pensiculet, nec ultimo rimetur iudicio, sed solū quid Aristotelis uerba strictè & pressè apprehensa expostulent, declaret, qui mos ei familiarissimus in primis æditionibus fuit, opiniones Græcorum interpretum uarias secundę æditioni demandans, scrupulosè & anxie examinandas. Cæterum probasse nō modo illum, sed demonstrasse existimo quotiescunq̃ daretur bonum et malū esse contraria, illico Chimeram aliquid esse in rerum natura absq̃ ulla controuersia pronunciari posse, cuius contra te argumentis hoc tantū respondens, non perceptum scilicet ab eo qua ratione bonum & malum cōtraria dixeris, nihilq̃ aliud pro te affers, quapropter nihil & ego aduersus te agā nisi & uidisse illum & percepisse cuncta quæ scripseras, & cum collibuit multaq̃ de cōtrarijs dixeras recensuisse, meum enim hoc in negocio consilium

filium est ultimas tuas obiectiones in patrum dissoluere, eas uerò quib.
 ipse quoquomodo respōderat silentio præterire. Verumtamen si aliquid
 nō plenē ab eo enucleatum tibi uidebitur quod à me & optes & expositu-
 les aperiri desiderio tuo satisfacere tentabimus, per quæ tua argumenta &
 dissoluendo et respondendo pro uiribus uagabimur, non enim minutula
 quæq; uerborum tuorum respōsione carere iudicauit incōsonum. Fatetur
 ille in primis literis quædā esse omiſsa quibus nihil responſum est, ne in le-
 uibus rebus uerba pdigeret quædā leuiter tractata, ut qui philosopho ho-
 mini res potius indicandas q̃ explicandas duxerit. Quæ uerba sic à te ue-
 lim interpretari ut nonnulla quorum cōtrouerſiæ notæ sunt, etiam Grego-
 rijs philosophis opere præcium non fuisse abs te philosopho nobili aduer-
 sus celeberrimum & doctrinā & fama hominē adduci qui de rebus altissi-
 mis haberet sermonem, quicq; ad ima hæc discutienda non sine dispendio
 cōceptorum de rebus difficillimis speculaminū descenderet. De hac tamē
 contrarietate sequenti respōsione cum de semiplenis priuationibus uer-
 ba fient non nihil dicturi sumus. Miraris præterea demiratum illum fuisse
 semiplenas à te fingi priuationes, quam rem non tam eo tempore q̃ post-
 quam iterum id tentare probasti in admirationem conuertisse illum existi-
 mo (si tamen ab eo ultimæ obiectiones tuæ uisæ sunt) dixerat ille aduersus
 te, malum est nihil, ergo nō est semiplena priuatio. Tu uerò eius argumen-
 tum hoc modo prosequeris, Ægritudo mala est, igitur nihil est, non est igi-
 tur semiplena priuatio, est autē priuatio quædam ægritudo, non igitur est
 uel sanitatis uel boni cuiuspiā semiplena priuatio, sed plena potius & per-
 fecta quod fieri nō potest, imperfectę igitur priuationes semiplenę sunt ut
 ægritudo, raritas, turpitudine, cæcitas uisus, perfecta boni imperfecta hæc
 tu ad uerbum. Ego uerò mi Antoni liberè dixerim hæc tua uerba uel nihil
 contra ipsum faciunt, quod ut clariùs uideas ea sigillatim recensebo. Ais
 primo ex ipsius uerbis malum est nihil, igitur non est semiplena priuatio.
 Rectè ambulas rursus ægritudo mala est, igitur nihil est, non est igitur se-
 miplena priuatio. Hucusq; etiam probè progredieris, quia ægritudo qua-
 tenus mala, eatenus nihil. Rursum ais, est autem priuatio quædam ægritu-
 do, non igitur sanitas &c. usque in finem quibus uerbis falsum meo iudi-
 cio astruitur, pace tua sit dictum, quod ostendere conabimur. Cæcitas em̃
 non solum perfecta uisus priuatio est ut ais, sed etiam boni perfecta priua-
 tio dici potest, quia totum illud bonum auferit quod nata est, auferre scili-
 cet uisum, quod nō facit ophthalmia, licet etiam illa bonum quod nata est
 adimere perimat, illius uerò quod non est apta perimere, nullatenus priua-
 tio nuncupari possit, siue semiplenam, siue plenā dicas. Priuatio enim uel
 absolutè consideratur, scilicet, ut habitum in cōmuni respicit, uelut ad cer-
 tum & limitatum entis genus restringitur. puta ad sanitatem totius corpo-
 ris, ad oculum, ad pulchritudinem, & cætera id genus primo modo acce-
 pta hæc

pta habitum, aliquem particularem nō priuat, quia priuatio omnimoda, ut Dionysius, inquit, libro de Diuinis nominibus, uiribus omnino deficitur. Secundo modo sumpta, quæ singularis à Dionysio appellatur, distinguente eam cōtra uniuersalem illum quem respicit habitum priuat, & hoc modo huiusmodi habitus, cui scilicet obesse nata est priuatio plena, & nō alterius rei semiplena est. Quis enim dicere auderet cæcitatem esse semiplenam priuationem hominis, uel alterius boni quod esset in homine. Priuatio igitur absoluta, habitum absolutè, & propria & particularis priuatio proprium & particularem habitum respicit, & eius limites nō excedit, quapropter ægritudo plena priuatio est, non semiplena, siue toti corpori eam ascribas, siue particulari membro. Febris enim perfecta priuatio est illius temperaturæ quam nata est corrumpere. Ophthalmia etiam & si non totius boni quod in oculo est, tamen alicuius boni perfecta & propria priuatio est, quia totum illud bonum quod nata est perimere perimit, quādo perfectam oculi sanitatē uisum uerò non auferat, & quatenus ophthalmia nihil aliud faciat. Turpitudine etiam, quia totum illud bonum quod potest auferre, scilicet perfectam partium composituram quæ pulchritudo uocatur adimit perfecta priuatio est, & sic in reliquis considera, hoc etiam ex superabundanti dixerimus, cæcitas quæ cæcitas malum est, qua malum nihil est, qua nihil non semiplena priuatio, quia si semiplena aliquid positiui relinqueret, quod non facit malum. Præterea nulla priuatio in se, omne bonum priuat actu, ergo omnes priuationes essent semiplenæ priuationes, quod est contra te, quia aliquas plenas, aliquas semiplenas esse cōtendis, cōnexio optima & necessaria, & quod assumpsimus hoc probamus argumento: Cum nullum bonum unquam inueniretur, si totalis quædam & uniuersalis priuatio in rerum natura comperiretur, ut paulò antè ex Dionysio uerbis innuimus: Malum enim priuat particulare bonum, cum malum in bono sit, & uniuersale malum uniuersale bonū perimeret, si tamen inueniretur quod fieri potest. Et sic collige non semiplenas, sed plenas semper priorum habituum priuationes reperiri. Decimæ quartæ obiectio: nī quæ plures quæstiones continet, sigillatim respondeo. Primo quod non omne malū boni aliquid relinquere, nisi in aliquo intelligas subiecto, quod malum ipsum non respiciat, uel illud subiectum cuius habitus à malo ipso perimitur accipias, nec illum oppositum habitui, quod tamen ei imponis & pro hypothese aucuparis, asseruisse, nam ille malum aliquod inueniri quod, omne bonum ab eo natū auferri tollat penitus abundè testatus est, cum in epistolæ secundæ responsione te de hoc commonuerit, hunc in modum scribens, hoc certè considerare debueras, quod de imperfectis quibusdam malis ex ea quam adhuc retinent bonitatis admixtione conceditur ad ipsam immixta absolutamque mali naturam non esse transferendum, & ut planius ueritatem percipias non pigebit explicare uim distinctionis

Cc malum

malum bifariam cōsiderari, potest absolutè primo, & sub propria ratione mali, hoc est, in quantum nihil, secundo in quantum cuiusdam boni priuatio est, hoc est particulare malum, & hūc in modum malum acceptum boni aliquid subiectum duntaxat relinquit, quod non facit aliud malū quod omnino non ens est & nihil, quale chimæram dicimus cum subiectum aliquid aut habitum non respiciat. Et hac de causā omnino malum ab ipso & absoluta immixtaq; mali natura uocitatur, hoc inquam malum, quod ut Dionysij in libro de diuinis nominib. uerbis utar, quia subiecto caret, nullo modo nusquam & nihil existens est. Chimæra uerò & si potentia dici bona possit, ob potentiam producendī ipsam quæ in Deo est, tamē nec ens, nec bonum denominari potest. Si enim hæc connexio, scilicet, aliquid potentia bonum est, igitur bonum est uirium potens esset, in authorem illius ictus retorquens. Adducere eum putarem ut fateretur omnia quæ à Deo creari deberent, non autē ui naturæ fieri, & etiam quæ corrupta sunt aliquid esse, & non esse aliquid. Nam si potentia creantis secundum eum & essent & bona essent, igitur & necessariò essent aliquid, cum aliquid & bonum conuertantur pariq; sint ambitus omnino. Quod uerò aliquid esse non posset, sic argumentabor ex nihilo aliquid fieri non potest, antequam creetur, chimæra secundum te nisi creetur esse nō potest, creatur igitur ex nihilo, igit prius quā crearetur ex nihilo non esset aliquid, ob potentiam igitur bonitatis quæ in creatore est res absolutè bona denominari potest, alioquin ut nostro dialecticorum sermone utar fallatiua, secundum quid ad simpliciter committeretur. Mitto ea consulto quæ offerantur contra opinionem illam de æternis, ut ita loquar quidditatibus & potentia obiectiua, & si illismet rationibus sententia tua infirmari fortè posset, satisfat enim desiderio nostro, si chimæram dici non posse bonam probauerimus, adde quod & Auerroē in hac parte imitati, dicere possumus, ens in potentia, nō esse ens, quando in cōmentarijs in quartum Metaphysices librū partitione quintadecima dixerit, id quod non est actu, non esse ens. Ad illud quod iungis, scilicet chimæram ob id ens esse, quia licet illa potentia producendī chimæram in Deo sit, nihilominus potentiam Dei & chimære esse aliam & aliam ratione. Respondeo, Primo negare me posse, Dei potentiam & chimære producendæ diuersas esse ratione. Secundo licet gratis tibi cōcederetur potentias, scilicet illas esse diuersas, adhuc tua ratio quid probaret? cum chimæra ens nuncupari nequaquam possit ob potentiam se pducendi quæ in Deo esset, cum tantum absit potētiam illam nec chimæram nec aliquid intrinsecum chimære enunciari posse, ut etiam distent in infinitum. Addis præterea exclusa potentia Dei & cogitatione nostra chimæram non esse malam, cum malum priuatio sit, quæ in subiecto participante bonitatem consistit, cui responsum uelim eadem distinctione qua paulò antè, cum chimæra subiectum aliquod nō respiciat, sed

sed absolutè mala sit, licet eam à nobis conceptā, scilicet, ipsam notionem chimære quam mente gerimus, ut aliquid esse, ita bonam esse, chimæra uero ipsam nec aliquid esse, nec bonā esse pronūciare possimus. Præterea gestire uideris non improbatum quod attuleris solumq̃ Simplicium id nō dicere responsum esse. Itē ais non dixisse te sentire Aristotelem omne omnino ens uel per se uel per accidens esse, nec Thomæ aliquid propterea falsum adscripsisse. Verum & si tot ab illo quem defendimus hac de re dicta sint, ut à me uerba fieri opus non uideat, proposuerimq̃ semel ab eo quomodo discussa non retractare, hæc tamen ex superabundanti pro patruo dixerim, Simplicium, scilicet, qui à te sæpius in iudicium citatus est, contra te sæpius testimonium tulisse, quod patruus non semel in responsionibus comminiscitur. Rursus scire uellem an defendendum susceperis nō omne ens, aut per accidēs, aut per se esse, de mēte Aristotelis. Ille enim, quinto primæ philosophiæ libro, secat illud ens in ens per se, & per accidens demū in substantiā, & accidens secatur, quæ priori partitionis membro continebant, cum illud per se in decem partiatur genera, quorum unum est substantia, reliqua accidentia. Vellem ego à te nūc libentissimè doceri quale nā esset illud ens q̃d nec per se nec per accidens esset. Quod si forte diceres diuisionem illam in ens per se & per accidēs assignationē esse complexi entis, ut in primis obiectionibus prodidisti, respondere nō dubitarem te id ostendere uerè non posse, nec aut Aristotelis quapiam sententia, nec ratione idonea tuam opinionē fulcire, cū eo loco Aristoteles ens per se in decem partiatur genera, quorum unum sit substantia, & nouem accidentia, quæ cōplexa entia fore nemo credit, quando aduersum complexa distinguantur, Eoq̃ loci Auerrois dicat ens per se diuidi per dictiones significātes, genera prædicamentorum. Dictio autem nec n est complexum ens. Sexto quoq̃ metaphysiæ idem, Auerrois dicit, primam entis diuisionē esse in per se & per accidens. Prima autem esse non posset, quando eam diuisio complexi entis anteiret, nec apud Thomā reperitur quinto metaphysiæ libro diuidi ens complexum, ut asseruisti, Credi uerò non potest cum ens primo sit partitum in ens per se & per accidens, illud per se sit in decē genera sub partitum quæ incomplexa esse ostendimus, assignari eo loci diuisionem entis complexi, quando illud quod diuiditur de diuidentibus membris predicari necesse sit, hæc q̃ ob id & si parum ad negotium pertineant, dicta sint, cum nec illud tuum dogma Aristotelicorum interpretum placitis, ne rationi consentaneum primori fronte mihi uideatur. Quod si fortè contrarium probaueris, gratissimum erit à grauissimo philosopho qualem te profecto existimo didicisse non nihil. Cæterum dixit ille eatenus malum priuationē esse, quatenus priuatio formaliter erat negatio. Cui aduersaris, inquiens, non constare aliam non esse affirmationis negationisq̃ oppositionē, aliam priuationis & habitus, nec propterea si

malum esset priuatio boni, malum & non bonū cōuerti necesse esse. Quibus responsum uelim aliam esse priuationis oppositionem, aliā negationis, nec illum oppositū protulisse, sed propterea etiamnum sequi, quod si malum bono priuatiuè opponatur, malum & non bonum cōuerti necesse esse. Priuatio enim, ut Magnus ait Albertus libro primo physice auscultationis, inquantū priuatio de se uel per se nō est, eo quod de se habet non esse, quinimō & ab Aristotele asseueratū est in prima philosophia priuationes esse de genere nō entium, cū priuatio de se sit alterum extremū contradictionis, & ideo cum malum sit priuatio boni, & consequio nō ens inquantū malum est, malū etiam & non bonum conuertūtur, malum enim & nihil, ut probatum est, idem sunt, nihil etiam & non ens idem non ens, item & non bonum idem, quia ens & bonum idem. Quapropter rectissimè dixit patruus negationem eatenus esse priuationē, quatenus priuatio formaliter esset negatio, nam etsi differāt in hoc quod una earum, scilicet, contradictio medium nō habet, ut ait philosophus in libro primo Analyticorum posteriorum, alia uno modo habeat, cū fiat simul cum opposito circa idem subiectū, tamen quantū ad propositū attinet, essent idem, cum priuatio de se negatio sit, & non ens, nihilq; ponat, quemadmodum probat Thomas pluribus in locis, potissimum in tractatu de quatuor oppositis. Si uerò non ens mala, si mala nō bona, ex quibus corrogare potes malum & bonum omnino conuerti, & ne credas illustres homines defuisse qui hoc asseruerint. Audi Aristotelem dicentem, bonū dici equaliter enti. Adde igitur per locum à cotradictorijs malum non enti. Audi celebratissimū theologum Anselmū Cantuariorū archiepiscopum libro de casu diaboli proferentem hæc uerba: Malum non est aliud quàm non bonum, ex quibus colligitur constantissimè malum & non bonum se mutuo consequi. Nullæ decimo septimo in loco inter te & ipsum cōtrouersie fuissent si diligentius libellum ipsum de ente & uno animaduertisses, & quæcunq; in eo perscripta sunt cū de gradibus illis, deq; ipsa caligine, ad quam contemplantibus perueniri datur, mentio sit, ad memoriā reuocasses. Vidisses in illis trib. primis gradibus posse de Deo aliquid enūciari, in quarto minimè, ibiq; fenestrā intelligentiæ librorū Dionysij apertā, qua commodissimè poteris de hoc cōmoueri, nam nec negat ille, nec negare posset hāc loquutionem esse ueram Deus est Deus, eo modo quo nos possumus Deū & concipere & enunciare, uidelicet in illis primis tribus gradibus constituti. Sed tantum negat illum prædicatum Dei naturā uerè posse explicare, in illo duntaxat quarto gradu caliginis, quod omnes etiam, ut mittam theologos, philosophi rectè sentientes astruerent, cū uerò hoc nomen Deus quod prædicati officium gerit in hac propositione Deus est Deus, non modò diuinam essentiam & naturam non explicet, & declararet, sed & ab ipsa in infinitum superetur, illud de Deo affirmari posse negauit,

gavit, quartum illum gradū caliginis attendens. Age ergo uerba ipsa examinemus quæ hominis mentem testabuntur, postea nōnulla adducemus ut planius uideatur an Deus & quomodo possit à nobis enunciari: Dein de ostendemus tuas argumentationes cōtra eius uerba, etiā ut iacent apprehensa nihil concludere. Dixerat ille dici diuerse posse Deus est, Deum item, ex sententiā Dionysij, omni appellatione esse maiorem, etiā appellatione hac Dei, quemadmodum in lib. de Mystica theologia habebatur. Dixerat alio in loco cum per hanc dictionem Deus id tantum concipis, quod significatur per nomen dictionem hanc nō habere prædicati rationem, sed subiecti, quando id esset de quo quæritur, quidnam de eo enunciari posset aut deberet, non autem illud quod de alio enunciaretur, quare id neq; Simonidi fuisse ignotum, aut consulenti eum Tyranno. Cum item quæreret si Deus dici Deus non posset an esset aliud à Deo, quære à te quid conciperes per hanc dictionem Deus, quam de Deo enunciareris, si nihil conciperes nihil errares, quia nihil diceres, si aliquid conciperes, dicere Deum aliud esse ab eo quod tu conciperes, & conceptum per hanc dictionem Deus explicares, quoniam supra omne illud esset quod à nobis concipi posset. Hæc ille. Credebam ego patere tibi ex uerbis ijs uerissimam dubitationum tuarum super hac resolutionem. Tu uerò contendis à Dionysio nō negari Deum esse Deum. Lege oro Dionysium cap. ult. lib. de Mystica theologia, & epistolam primam ad Caium, & tibi palam fiat omni appellatione Deum esse maiorem. Lege item eundem secundo capite Coelestis Hierarchiæ, & intelliges, diuinum hominem, nos edocere, diuinæ ueritatis similitudinem subiectam, omnem, uitamq; transcendere, nullā hanc exprimere, lucem, omnemq; sermonem, omnem mentem, atque rationem, absq; ulla comparatione illius similitudine inferiorem. Ex quibus mentem patui putarim te posse perpendere, ut scilicet, eo modo dici uerè nō possit Deus est Deus, ut per hoc nomen Deus uicem prædicati gerens. Illud quod per subiectum conamur concipere declaratur, non quin aliquo modo posset dici Deus est Deus, quemadmodū dicitur Deus est bonus, Deus est sapiens: Et aliæ cōceduntur prædicationes, quibus sacri codices pleni sunt, in quibus quoquomodo de Deo aliquid enunciat, sed illius natura non explicatur, cum ab illis conceptibus distet in infinitum, quemadmodū satis apertè, quinto capite libri de ente & uno, patruus ille meus edocuit, qui super ijs Dionysij uerbis quæ à Thoma adducuntur ueluti arbitrabaris loquutus non est, sed super ijs quæ paulò ante sunt allata. Porro Damascenus in primo libro sententiarum suæ theologiæ scribit, esse quædam affirmatiuè de Deo dicta, uirtutem superexcellētis negationis habentia, uerbi causa, si tenebras in Deo dicamus, non tenebras intelligimus sed lucem non esse. Verum super lucem lucemq; esse dicimus cum tenebræ absint, quam sententiam doctissimus & deuotissimus Parisiorum

Cancellarius pertractans inquit sic: Igitur quicquid de Deo affirmatiuè dicimus includit negationem aliquā. Et paulò pòst: Propterea dicit Dionysium Deum negare esse ens sed super ens esse affirmare. Deum esse sapientem ait Aegidius primo Sententiarū libro, sed non eo modo sapientem quo nos intelligimus. Vnde dicit hanc esse causam cur Auerrois 12. Metaphysicæ has quæ Deo attribuimus prædicationes propositionibus mathematicis similes esse pronunciet, quorum more, ea quæ intelligimus sunt in rebus, sed non eo modo quo intelligimus cum lineam quæ est in materia, nō ea ratione quæ est in materia intelligamus. Sed quid te multis moror cum uel paucis ueritatis huiusce quam asserimus te certiorum reddere possum, ut scilicet, cognoscas quicquid de Deo prædicamus longe aliud quàm concipimus & enunciamus significare. Ait ipsemet Iesus Christus, Dei uirtus & Dei sapientia & ueritas, teste Ioannis Euangelio, Deus spiritus est. Ait Dionysius, libro de Mystica theologia, de Deo uerbā faciens, ineffabilem deitatem contemplans, multa quæ illi prædicata quæ nos attribuimus remouens, neque spiritus est quantum scire ipsi possumus. Vide igitur, nolle Dionysium spiritum eo modo quo nos spiritum scire possumus de Deo enunciari, per quæ ultima uerba legentes edocere uerum fore Deum spiritum esse, ut Christi Euangelio consentiret, & tamen non eo modo spiritum esse quo nos spiritum intelligimus, ne Dei naturam à nobis per aliquod nomen exprimi uerè posse crederemus. Quanta uerò sit Dionysij autoritas, quantum ipsius sacratissima dogmata, ab omnibus theologis, qui Parisiorum gymnasia coluerunt, sint elata laudibus, & celebrata, licet putauerim te non latuisse, cum tamen patruus in responsionibus obiectionum tuarum innuerit te inter disputandum Dionysij dicta non magnopere libenter admisisse, scias uelim fidsimum illum Pauli Apostoli in Christi fide discipulum extitisse, cuius ope Deus eum uoluit relictis gentilium erroribus ueritatem & agnoscere & sequi, & martyrij corona pro Christi fide donari. Gregorium de eius doctrina Martinum quæ Pontificem in synodo Romæ contra hæreticos celebrata magna dixisse. Damascenum alios quæ complures summis eum laudibus extulisse, ab hæreticis eius libros occultatos longo tempore fidelium mentes latuisse, uerbum quæ fuisse Constantini philosophi, qui omnes eius libros memoriæ commendauerat, quòd si à pluribus patribus qui cum hæreticis & sacrosanctæ catholicæ ecclesiæ hostibus magna bella pugnarunt, Dionysius habitus fuisset. quam totius eos et facillimè (quod & tardè & magnis exanclatis laboribus postea ab eisdem factum est) de hostibus fuisse triumphum consequutos. Cum uerò probare intendis Deum dici posse Deum ob nominis rationem quæ de nomine prædicatur, Dico te frustra (mi Antoni) laborare, nā nō enuncias aliquid de Deo, sed de hoc nomine Deus, quod ut clarius intelligat, latius explicabo. Nā quæ

quærã ego à te quid per aquã pro ratione nominis designasti cõcipias, si nihil cõcipis, nihil erras (ut uerbis utar patrui.) Si aliquid cõcipis, quæro iterũ, si concipis tanquam id de quo aliquid possit enunciari, si hoc modo sumis, etiam non erras, quia iterũ illud, a. uicem subiecti non prædicati obtinebit. Si conciperes illud quod de eo enunciatum longè aberrares, tũ in infinitum ipse Deus maius sit omni eo quod potes cõcipere, quem etiam num Platonius Apuleius in libro de platonis dogmate indictum appellat & innominabilem, ipsiusq; Platonis hac de re uerba sunt, ab ipso Apuleio Latina facta Deum quidem inuenisse haud facile est, intellexisse impossibile, omnes itaque de Deo affirmationes improprias esse dicamus, quando quodcunque non solum dicere, sed & concipere uellemus, ille in infinitum excedat. Quin etiam non modò in hoc ignorationis & miseræ terreno carcere retenti, sed nec in ipsa Dei fruitione qua perfectè beamur in coelis constituti, comprehendere Deum, sed apprehendere tantum, ut nostrorum theologorum uerbis utar, facultas nobis condonabitur. Præterea pugnare inuicem has oppositiones credis, scilicet, Deus est supra id quod concipi potest, & aliquid de Deo affirmari non potest, & ais, sit nominis diffinitio supra id quod concipi, & argumentum militabit. Sed soluitur, cum enim dicitur affirmationes de Deo adduci proprias non posse, intelligi datur prædicatum non reperiri, quod Dei naturam integrè representet. Hec uerò oratio, scilicet supra id quod cõcipi potest, nihil aliud significat quàm Deum concipi nō posse, & quid sit Deus non posse sciri. Dicunt igitur hæc uerba non solum quid sit Deus, sed nō posse sciri quid sit. Vim igitur negandi potius quàm affirmandi obtinent. Sed licet ibidem ut affirmant ob id tamen argumentum tuum nō militabit, alioquin de aliqua re nobis ignota quam quis scire cuperet ac de eius essentia nos punctaret. Respondere siscitanti possumus, est id quod nescimus, quod nō nouimus, quod adhuc mente non concepimus, nec concipere quimus, non uideretur satisfactum petitioni illius: ut posset hoc dogmate percepto de re illa affirmatiuè aliquid enunciare sed negatiuè, nisi fortè quis inueniretur qui posset alijs intimare quid esset illa res, quæ ut penitus hominibus ignota supraq; captum cogitationum omnium foret, ita nec à seipso aut cognosci aut concipi posset. Et Simonides igitur, & consulens eum Tyrannus, nouerant Dei nomen maximum quid repræsentare, & tamen unus eorum quid esset Deus scire cupiebat, alter se scire negauit. Præterea uteris tali connexionem. Deus est supra omne id quod cõcipi potest, ergo Deus concipi non potest, alioquin ipsum supra seipsum foret, non igitur amari potest, nec coli. Respondeo Deum à seipso tantũ, sicuti est, concipi integrè posse & à nullo alio intellectu, nec propterea sequi, non posse aut amari, aut coli, concipimus enim tantam esse deitatem omnipotentia præditam, in infinitum creaturas omnifaria uirtute superantem,

ut eam nisi ex affectibus non possimus concipere, & hac admiratione excitati concallescitiq; in eius amorem exardescimus, concipimus effectus, & eum esse summum bonum, & admiramur & colimus & amamus, nam cognitis his perfectè quæ fecit Deus ut Themistij uerbis utar, in admirationem commendationemq; sui, omnium animos atq; ora conuertit. Legimus item nos ea quæ reuelata deitus sunt, & gratia eius præditi fide concipimus, id quod concipi ad plenum natura non possumus, super omnia duntaxat illum nos amare oportere, ut tandē fracto huius carnis enigmate possimus eum sicuti est summo cum utriusq; hominis gaudio, quæ nostra est felicitas contemplari. Rursus ad hoc ut aliquid diligamus, non opus est à nobis illud perfectè, aut uideri, aut cognosci, aut concipi, sed satis est si eum esse uel esse tale, licet confusè & subobscurè sciamus, & hoc uel ex fide, uel ex effectibus, itaq; uel modica cognitione præuia qualiscunq; ea sit nobis est satis ad talem rem amandam, possumus enim quamlibet rem diligere, nisi penitus eius cognitione careamus, ex his enim quæ nouit animus, discit ignota amare, ut ait Gregorius. Thomas quoq; in prima secundæ probat aliquid posse perfectè amare, & si perfectè non cognoscatur, & exemplum de Deo inter alia proponit. Postremò ais tantam esse auri potentiam, putasse patrum ut uellemus, nollemus, uel re uel animo, ex necessitate Deum secum traheret. Sed non tantam esse auri potentiam mi Antoni, sed impotentiam, opinatum non modò, sed certiorum factum eum crediderim, ut nec ipsum aut esse aut intelligi posset aurum semoto Deo. Et quanquam te ad Ioannem de Bacchone relegare possem, cuius in dissolutione quintæ obiectionis mentionem habuimus, tam & si quando tu patru argumenta recensens quibus adstruerat Deum non esse & aurum esse, pugnare inuicem, nihil respondere uelle dixisti, ne caligare uideris in re luce clariori, monstrare consilium est (etiam fortasse te iudice) fuisse operæ precium, ut ea dissoluenda susciperes si ualuisse, sin minimè applicare saltem manus operi uel fateri ingenuè eius assertiones ueras fuisse. Argumenta patru hæc sunt quæ mox declarabo: Fieri non potest ut aliquid sit si non sit ipsum esse, Deus autem est ipsum esse, fieri igitur non potest ut aurum si sit Deus non sit. Præterea si Deus non est, igitur infinitum est, si infinitum est nihil est, quoniam si infinitum est, finitum non est, quoniam infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictionem claudunt. Si nihil est aurum, non est. fieri non potest ut aliquid sit si non sit ipsum esse Deus autem &c. Cum ipsum esse quod Deus est (ut nemo diffitetur) non sit, cuius participatu non modò omnia sunt quæ sunt, sed & ab eo dependent & momentis omnibus conseruantur: non modò ut omnes theologi præsertim Thomas copiosissimè docent, sed etiam ut à Platone in Timæo asseueratum est, impossibile est aurum esse, quod ipsius esse gratia ipsiusq; participatione existit.

Præ

Præterea si Deus non est, igitur infinitum est, entia omnia præter Deum finita sunt, certisq; terminis contenta, hancq; quam habent limitatam in naturam Dei opere & gratia habere possidereq; haud dubium est, quamobrem Platonem aiunt eius sectatores Deum in Philebo terminum uocasse quia formis quasi mensuris passim distributis omnia terminaret. Sed & ait Sapientiæ liber, omnia in pondere, numero & mensura ab eo constituta. Si igitur Deus non sit, cuius causa omnia entia sunt finita, nihil erit finitum, igitur infinitum. Si infinitum est, nihil est, quoniam si infinitum est, finitum non est, quoniã infinitum seipsum perimit, quemadmodum & alia quæ contradictione claudunt. Cum probatum sit unum aliquod esse à quo cuncta esse accipiunt, & esse finitum eo se moto nihil est nihilq; finitum. Si enim infinitum est, hoc est, non terminatum finitumq; ab illo primo, cuius ope & sunt & finiuntur cuncta terminanturq;, sequitur infinitum non esse. Idcirco infinitum seipsum perimit, cum nihil aliud sit dictum infinitum esse, eo scilicet modo quo acceptum est, quam nihil esse, nam si nec finitum sit, nec Deus, extra controuersiam est nihil omnino esse. Hæc sunt Antoni quæ pro patruī aperienda sententiā protuli, quæ fortè & alia continet dogmata, non enim omnium est assequi quæ ille conceperat. Sed quod & alios etiã sub uerborum cortice latuisse sensus existimem, illius me hæc uerba mouent quibus responsionem terminauit. Hæc scilicet satis credo esse tibi homini quantumuis ingenioso, sed inaccessa deferamus, & teneamus quæ interpretis officio fungendo scripsimus, quæ cum satisfaciant, meam quoq; claudent responsionem, adductis prius quibusdam quæ patruī sententiā roborant, & meam in eius uerba quam antè protulimus interpretationem confirmant pariter atque elucidant. Nam deficiente primo, necesse est omnia illa quæ ab eo prodeunt interire, ut ex Aristotelis octauo Physicæ auscultationis libro colligitur. Deus autem, teste eodẽ philosopho, est primum uerum à quo sunt omnia alia uera, ergo sublato Deo omnia uera perire necessarium est. Sed si uera tendunt in nihilum, entia pariter ab interitu non uindicantur, cum æquali ambitu commeent. Item ammoto illo qui rebus & esse communicat, & uiuere, quis perituras easmet res omnino non uideat. Deum autem id rebus ipsis condonare sententiā est Aristotelis 1. libro de Cœlo, qui addit etiam quibusdam clarius, quibusdam obscurius esse illud communicari. Præterea quicquid regitur ab arte primæ causæ pereunte illa procumbit. Totam uero hanc machinam à prima gubernari regiq; causa, testatur Auerrøis in 2. primæ Philosophiæ libro, sub qua et aurum contineri cõpræhendiq; nemo potest ambigere. Plura alia possem in mediũ afferre ex sacris codicibus, ut multa de ipso Euangelio, multa ex Apostoli Pauli sacratissimis dogmatis, plurima ex alijs, ut ex Gregorio, qui cuncta dixit in nihilũ decidere, nisi ab omnipotenti Deo conseruarent. Ab Augustino super Genesim et ex S. Tho. & à Ioan. Scoto in tractatu de primo

primo principio, quæ tamen consulto, prætereo, quando probasse id naturalibus rationibus quas exposcere omnino uidebaris philosophorūq̃ gentilium documentis sat sit, quod ut probari posse ab eo nequaquā credisti. His igitur omnibus quæ præfati sumus, putauerim bonis ingenij extra controuersiam futurum, omnes patruī opīones satis fuisse defensas, etiam fortasse te iudice, Hæc tamen scripsimus non ut tecum confligeremus, scripsimus etiam inuitè, quod & Ioannes Mainardus noster, & Christophorus Saxolus Mirandulanus ciuis noster & medicus atq̃ tuus olim auditor testari possent. Scripsimus quoq̃ citra odium, cuius tibi argumentum maximum esse potest, cū si quid honori tuo uel aliqua ex parte detrahens chartis traditum iudicaueris, tuo illud arbitrato priusquā ad aliorum manus responsio perueniat dispuncturus dempturusque sim, & quidem perlubenter, cum te ut hominem diligam, ut philosophum obseruem, ut Christianū colam, quod si mei erga te animi periculum facere colibuerit, uerbis facta preponderasse percipies.

ILLVSTRI PRINCIPI AC DOMINO SVO SINGVLARI
Comiti Ioanni. Francisco Antonius Fauentinus, S.

LEgi missas ad me in patruī tui scripta defensiones, ut quib. magnam rerum doctrinam & admirabilem ingenij solertiam planè depræhendi, sumq̃ inuentionibus tuis mirificè oblectatus, nō solum propterea q̃ uideo bonas artes tutores optimos ac patronos aliquando habituras, quibus à tenebris, à barbarie uindicentur, uerum etiam eò magis quod de te si philosophari pergas, nescio quid magnum ac grande mihi facillè polliceor, uidebit posteritas me nihil mentitum si uiixeris, Deus modo uitam longiorem præstet. Quod ad me attinet, equidem nō improbo, quæ in patruī defensionem subtiliter quidem & accutè scripsisti, neq̃ enim si patruus uixisset disputationem iam coeptam magis ultra protraxissem, quemadmodum in postrema oppositione mea sum illi plane testatus, qui per internuncium respondit se quoque nihil amplius scripturum, causæ igitur iudices sunt qui legerint. Quod si ea quæ probè meditat- tus es impressorib. danda censuisti, saluo ac integro amici honore id fiat, quemadmodum promissisti. Sunt quidem nonnulla in libello uerba, quæ aliquid habent aculei nec omnino parum, à quibus facillè potes temperare si uelis, sensu rerum nihil immutato. Quod si feceris ut spero non erit ingratum. Causam meam uideor mihi satis abunde q̃ tutatus & in dies facillè tutari potuisse. Sed disputationi modus iam esto. Cæterum Comes illust-
lustris putes uelim me tuum esse ac semper fore, quo uti pos-

sis arbitrato tuo. Bene uale ex Ferraria die

16. decembris. 1495.

IOAN.

IOANNES FRANCISCUS PICVS MIRANDVLA AN-
tonio Fauentino Philosopho insigni, S. P.

Satisfactum est abundè tuis uotis. Satisfactum pollicitationibus er-
ga te meis, quum uerba cuncta, quæ uel aliquid aculei gestare uide-
bantur de dictatis nostris ademerim. Parcendum est impetui animi,
sicubi fortè acrius actum est quàm oportuit. Condonandum est aliquid
iustæ defensionis, & eò magis condonandum quando commune ferè uitium
eorum sit qui commentationibus suis uel accusant aliquem, uel seip-
sos aut amicos excusant, illos ad quos scribunt. Insectari maledictis, ca-
lumnijs petere, probris lacescere, atq; id genus cætera perpetrare, ab offi-
cio boni hominis aliena, à quibus nos (testem te cito & iudicem consti-
tuo) omnino abstinuimus, decemq; summum aut circiter uerba nonnihil
aculeata tuo nutu (salutis tamen sententijs) amouimus, neq; aliud consili-
um elucubrandæ commentatiunculæ credas uelim, quàm ut sine tui offen-
sa Picum patrum defenderemus, quinimò maluissimè sæpius nihil inter
uos disceptatum fuisse, ut preclusus mihi scribendi hac de re fuisset aditus,
omnisq; occasio sublata. Non enim potest uel quàm difficilimè potest li-
terarum negocium agi in altercatione positum, omni interscribendum
præstito honore illis ad quos uerba fiunt alioquin debito. Adde quòd
uix sine quodam animi tumore, qui magnopere uitandus est, id muneris
obitur. Quod uerò de causæ tuæ tutela dicis, hoc ipsum de nostra dici-
mus. Sed hactenus de controuersia. Sunt (ut rectè scripsisti) qui legerint
iudices, modo hi docti sint, & neutræ parti affecti, aut si amore cuiuspiam
nostrum teneantur ardentius, adminus oculis eorum præstigium amor
non faciat. Ceterum multum mihi tribuis uel parum merenti, magnaq; de
me tibi promittis si modo pergam philosophari. Sed uereor mi Antoni
ne ab hoc philosophiæ studio de quo mētionem facis omnino temperem
aut fortè desistam. Dicam tibi de hac re quod sentio. Afferri, scilicet, nobis
hoc negocium nimis affectantibus multum nocumēti, parum emolimen-
ti. Non hoc idèò dico ut damnem, ut uituperem ueritates plurimas, aut sal-
tem similitudines ueri, quarum notitiam philosophando cōparamus no-
bis. Sed communem usum, aut (ut significantius dixerim) abusum culpo,
quem nisi uitare magnopere nixi fuerimus assidueq; & summa cum dili-
gentia cogitatus nostros examinauerimus, Christiani animi uenenū cor
irrepiat ambitio, quæ postmodum mortiferam pariat superbiam, unde ple-
rūq; fit ut huius sapientiæ in qua quotidie uersamur amatores, sapientiam
illam quæ genita est, sed æterna, à quo omnis hæc fluxa & temporaria de-
riuada est. omnino posthabeant tumidi & elati caduca gloria. Sed uidea-
mus oro unde animo efferamur, unde nos ipsos æstimamus nimis. Nam
quantula nostra cognitio? cum minimam naturalium rerum scientiam te-
neamus, & illa ipsa, quæ ignoramus, quo multa, tum maxima, uel tacitè
clamant

312 Ioan. Franc. Mirandulæ epistola

clament in uanum, scilicet, & falso nos ipsos doctos aut profiteri aut existimare. Posset proculdubio uel rudis homo, & parum peritus uel omnino nescius literarum agricola, percontari plurima, etiam sub aspectū, sub oculos posita, de quibus philosophus alioquin maximus reddere certam rationem nequiret. In percipiendis uero substantijs ipsis à materia sensibili prorsus abiunctis, quousq; cognitione pcedimus, quas lippientibus duntaxat & nocturnis mentis oculis cernimus? Sed quid de diuinis sumus dicturi ad quæ non tantum cognoscenda, sed etiam uestiganda anhelantes & anxij cæcutientes & caligantes obtutus densissimis penè nubibus obtectos dirigimus. Porro hanc nostram rerum notitiam, nonne aut à libris, aut à præceptore percepimus? gloriari ergo quid opus est didicisse nos aliena, meditata hausisse quasi ab narrante historiani. Sed historiam naturæ, uerum per diuersa studia in amarulentis altercationibus positam uariasq; per opiniones agitatam, atq; ob id incertam. Quod ex ipso nomine opinionis proditur apertissimè. Si quid uero à nobis ipsis paululum notitiæ nanciscimur, quid quæso aliud est quàm incertum quoddam, subuolutum mille inuolucris, mille perplexum fallacijs? hoc negotium ueluti his qui hæc studia uehementius quàm opportunum est magnificiunt successus insectarer, nisi hanc materiam speciatim longa questione tractauissem, peculiariq; libello dedicassem. His ideo de causis me conuertere statui ad eos euoluendos libros quorum propositiones profata sunt, & dignitates quorum conclusiones & inerrabili syllogismo colliguntur, & mentem defœcatam (si tamen id curauerimus) reddunt. Sed esto iam finis conflictus literarij & iamiam epistolæ. Sed uide quàm dispar effectus fuerit & nostræ & aliorum controuersia, finita disceptatione, uel uoce, uel scriptis agitata, sæpenumero inter eos animos qui discordes fuere, exercentur odia, similitates, machinantur fraudulenta bella, detractioes honoris & famæ hincinde scaturiunt. Tu uero & Picus noster eratis ante disputationem compadres, hoc est spiritali astricti nodo. Nihilominus ob hoc pristina non est animorum concordia dissoluta. Ego autem nec tibi dum patruus uiueret, nec tu mihi nisi nomine notus eras, fecit hæc defensio ut inter nos ictum sit quoddam fœdus amicitia, quod ut stabile sit dum uicturi sumus curato, utq; recte pieq; uiuendo post hanc mortem quam expectamus perseueret æternum da operam, qua ratione potes, id ipsum quoq; enitar facitare. Interim quo te amore prosequar experiri non pigeat. Cum mulatius fortè sum præstiturus quod postulaueris, quàm in calce defensionis spoponderim. Nihil enim tam arduum quod tui (grauissimi profecto philosophi) propensius demerendi

causa factururus non sim. Ex arce Mi-

ran. 4. Ian. 1496.

IOAN.

IOANNIS FRANCISC. PICI MIRANDULÆ, IN
Orationem & Epistolas Ioannis Pici patris, &c.
Argumentum.

Accipe Lector & has Ioannis Pici Mirandulæ lucubrationes leuiores curæ opera, quas fortè nec ipse uiuens inuulgasset, nec nos nisi celebratorum hominum crebris adhortamentis excitati. Leges primum orationem elegantissimam iuuenili quidem alacritate dictatam, sed à doctioribus præ doctrinæ & eloquentiæ fastigio sæpius admiratam. Nec te moueat si plurima in eius calce conuiscuntur quæ & in apologiæ sunt inserta proœmio, quando illud foras publicauerit, hanc domi semper tenuerit, nec nisi amicis communem fecerit. Videbis pleræque antiquorum dogmata abstrusa prius in ænigmatis & fabularum inuolucris ingeniosissime referata, conatumque illum & robore & delineamentis oratoris ostendere quàm priscorum sapientum poetica theologia nostræ theologiæ mysterijs ancillaretur, atque utriusque nodis quibusdam enodatis ad literarias palæstras homines inuitare. In his enim per id tempus frequentissimus fuit, quas postea quasi grauiorum studiorum præludia ludicrasque pugnas derelinquens, ad ea quæ iam emisimus, quæque sumus in posterum emissuri emolienda conuertit animum. Leges & nonnullas epistolas (omnes enim collegisse laboriosissimum) alias familiares, tum per ætatem teneram, tum pueritiorem scriptitatas, alias postquam totum pectus Deo dicauit sanctissimis refertas monitis exaratas, illas & doctrinam & eloquentiam olere copiosissimè deprehendes, has & utrunque affatim sapere & Christi amorem præter hæc uberrimè spirare percipies.

DE HOMINIS DIGNITATE, Ioannis Pici Mirandulæ Concordiæ Comitis Oratio.

IEGI Patres Colendissimi in Arabum monumentis interrogatum Abdalam Sarracenum, quod in hac quasi Mundana scæna, admirandum maximè spectaretur: Nihil spectari homine admirabilius respondisse. Cui sententiæ illud Mercurij adstipulatur: Magnum ô Asclepi miraculum est homo. Horum dictorum rationem cogitanti mihi non satis illa faciebant, quæ multa de humanæ naturæ præstantia afferuntur à multis, esse hominem creaturarum internuntium, superis familiarem, regem inferiorum sensuum perspicacia rationis indagine, intelligentiæ lumine, naturæ inter-

D d prætem,

prætem, stabilis æui & fluxi temporis interstitium, & (quod Perſe dicunt) mundi copulam, imo hymenæum, ab angelis reſte Dauide paulo deminutum. Magna hæc quidem, ſed non principalia, id eſt, quæ ſummæ admirationis priuilegium ſibi iure uendicent. Cur enim non ipſos angelos & beatiffimos cœli choros magis admiremur? Tandem intellexiſſe mihi ſum uiſus, cur feliciffimum, proindeq; dignum omni admiratione animal ſit homo, & quæ ſit demum illa conditio, quam in uniuerſi ſerie ſortitus ſit, non brutis modo, ſed aſtris, ſed ultra mundanis mentibus inuidioſam. Res ſupra fidem & mira. Quidni? Nam & propterea magnum miraculum & admirandum proſecto animal iure homo & dicitur & exiſtimatur. Sed quænam ea ſit audjite Patres, & benignis auribus pro ueſtra humanitate hanc mihi operam condonate. Iam ſummus Pater architectus Deus, hanc quam uidemus mundanam domum diuinitatis, templum auguſtiſſimum, arcanæ legibus ſapientiæ fabrefecerat. Supercœleſtem regionem mentibus decorarat, æthereos globos æternis animis uegetarat, excrementarias ac fœculentas inferioris mundi partes omnigena animalium turba complerat. Sed opere cōſummato, deſiderabat artifex eſſe aliquem qui tanti operis rationem perpenderet, pulchritudinem amaret, magnitudinem admiraretur. Idcirco iam rebus omnibus (ut Moſes Timæusq; teſtantur) abſolutis, de producendo homine poſtremo cogitauit. Verum nec erat in architypis unde nouam ſobolem effingeret, nec in theſauris, quod nouo filio hæreditarium largiretur, nec in ſubſellijs totius orbi, ubi uniuerſi contemplator iſte ſederet. Iam plena omnia, omnia ſummis, medijs, infimisq; ordinibus fuerant diſtributa. Sed non erat paternæ potestatis in extrema fœtura, quaſi effœtam defeciſſe. Non erat ſapientiæ, conſilij inopia in re neceſſaria fluctuaſſe. Non erat benefici amoris, ut qui in alijs eſſet diuinam liberalitatem laudaturus, in ſe illam damnare cogeretur. Statuit tandem optimus opifex, ut cui dari nihil proprium poterat commune eſſet quicquid priuatum ſingulis fuerat. Igitur hominem accepit indiſcretæ opus imaginis, atque in mundi poſitum meditullio, ſic eſt alloquutus: Nec certam ſedem, nec propriam faciem, nec munus ullum peculiare tibi dedimus ô Adam, ut quam ſedem, quam faciem, quæ munera tute optaueris, ea pro uoto, pro tua ſententia, habeas & poſſideas. Definita cæteris natura intra præſcriptas à nobis leges coërcetur: Tu nullis anguſtijs coërcitus, pro tuo arbitrio, in cuius manu te poſui, tibi illam præfinies. Medium te mundi poſui, ut circumſpiceres inde commodius quicquid eſt in mundo. Nec te cœleſtem, neq; terrenum, neq; mortalem, neq; immortalem fecimus, ut tuiſpius quaſi arbitrarius honorariusq; plaſtes & fictor, in quam malueris tute formam effingas. Poteris in inferiora quæ ſunt bruta degenerare. Poteris in ſuperiora quæ ſunt diuina ex tui animi ſententia regenerari. O ſummam Dei patris liberalitatem, ſummam & admirandam hominis

de hominis dignitate.

315

minis felicitatem. Cui datum id habere quod optat, id esse quod uelit. Bruta simul atq; nascuntur id secum afferunt (ut ait Lucilius) ē bulga matris, quod possessura sunt. Supremi spiritus aut ab initio, aut paulò mox id fuerunt, quod sunt futuri in perpetuas æternitates. Nascenti homini omnia fœria semina, & omnigenæ uitæ germina indidit pater. Quæ quisq; excoluerit, illa adolescent, & fructus suos ferent in illo. Si uegetalia, planta fiet. Si sensualia, obbrutescet. Si rationalia, cœleste euadet animal. Si intellectuala, angelus erit & Dei filius. Et si nulla creaturarum sorte contentus, in unitatis centrum suæ se receperit, unus cum Deo spiritus factus, in solitaria patris caligine qui est super omnia constitutus, omnibus antestabit. Quis hunc nostrum chamæleonta non admiretur? aut omnino quis aliud quicquam admiretur magis? Quem non immerito Asclepius Atheniensis uersipellis huius & seipsam transformantis naturæ argumēto per Protheum in mysterijs significari dixit. Hinc illæ apud Hebræos & Pithagoricos metamorphoses celebratæ. Nam & Hebræorum theologia secretior, nunc Enoch sanctum, in angelum diuinitatis quem uocant מלאך השבנה nunc in alia alios nomina reformant. Et Pithagorici scelestos homines in bruta deformant. Et si Empedocli creditur etiam in plantas. Quas imitatus Mahumet illud frequens habebat in ore: Qui à diuina lege recesserit brutum euadere, & meritò quidem. Neq; enim plantam cortex, sed stupida et nihil sentiens natura, neq; iumenta corium, sed bruta anima & sensualis, nec cœlum orbiculatum corpus, sed recta ratio, nec sequestratio corporis, sed spiritalis intelligētia angelum facit. Si quem enim uideris deditum uentri, humi serpentem hominem, frutex est, nō homo quem uides, si quem in phantasiæ, quasi calypsus, uanis præstigijs cæcutientem, & subscalpenti delinatum illecebra sensibus mancipatum, brutum est nō homo quem uides. Si recta philosophum ratione omnia discernentē, hunc uenereris, cœleste est animal, non terrenum. Si purum cōtemplatorem corporis nescium, in penetralia mentis relegatum, hic non terrenum, nō cœleste animal, hic augustius est nomen humana carne circumuestitū. Ecquis hominem nō admiret? Qui nō immeritò in sacris literis Mosaicis & Christianis, nunc omnis carnis, nunc omnis creature appellatione designat, quādo seipsum ipse in omnis carnis faciem, in omnis creaturæ ingeniū effingit, fabricat, & transformat. Idcirco scribit Euantes Persa ubi Chaldaicā theologiam enarrat. Non esse homini suam ullam & natiuam imaginē, extrarias multas & aduentitias, hinc illud Chaldaeorū: אורש הוא שוני רבמה טבעיה בעלתי. Homo uariæ ac multiformis & desultoriæ naturæ animal. Sed quorsum hæc? Ut intelligamus postquam hac nati sumus conditione, ut id simus quod esse uolumus. Curare hoc potissimū debere nos, ut illud quidē in nos nō dicatur, cum in honore essemus, non cognouisse similes factos brutis et iumentis insipientibus. Sed illud potius Asaph Prophetæ. Dñ estis & filij

D d 2 excelsi

excelsi omnes, ne abutentes indulgentissima patris liberalitate, quā dedit ille liberam optionem, è salutari noxiā faciamus nobis. Inuadat animum sacra quædam ambitio, ut mediocribus non contenti anhelemus ad summam, adq̃ illa (quando possumus si uolumus) consequenda totis uirib. enitamur. Dedignemur terrestria, cœlestia contemnamus, & quicquid mundi est deniq̃ posthabentes, ultra mundanam curiam eminentissimæ diuinitati proximam aduolemus. Ibi ut sacra tradūt mysteria, Saraphin, Cherubin & Throni primas possident, horum nos iam cedere nescij & secundarum impatientes & dignitatē & gloriam æmulemur. Erimus illis cum uoluerimus nihilo inferiores. Sed qua ratione aut quid tandem agentes? Videamus quid illi agant, quam uitam uiuant. Eam si & nos uixerimus (possumus enim) illorum sortem iam equauerimus. Ardet Saraph charitatis igne. Fulget Cherubin intelligentiæ splendore. Stat Thronus iudicij firmitate. Igitur si actuosæ addicti uitæ inferiorum curam recto examine susceperimus, thronorum statura soliditate firmabimur. Si ab actionibus feriati, in opificio opificem, in opifice opificium meditantes, in contemplandi ocio negociabimur, luce cherubica undique coruscabimus. Si charitate ipsum opificem solum ardebimus, illius igne qui edax est in saraphicam effigiem repente flammabimur. Super throno, id est, iusto iudice sedet Deus, iudex seculorum. Super cherub. id est, contemplatore uolat, atque eum quasi incubādo fouet. Spiritus enim Domini fertur super aquas, has inquam, quæ super cœlos sunt, quæ apud Iob Dominum laudant antelucanis hymnis. Qui saraph, id est, amator est, in Deo est, & Deus in eo, imò & Deus & ipse unum sunt. Magna Thronorum potestas, quam iudicando, summa Saraphinorum sublimitas, quam amando assequimur. Sed quonam pacto uel iudicare quisquam uel amare potest incognita? Amavit Moses Deum quem uidit, & administrauit iudex in populo, quæ uidit prius contemplator in monte. Ergo medius Cherub sua luce & Saraphis co igni nos preparat, & ad Thronorum iudicium pariter illuminat. Hic est nodus primarum mentium, ordo Palladicus, philosophiæ contemplatiuæ præses, hic nobis & emulandus primo, & ambiendus atq̃ adeò comprehendendus est, unde & ad amoris rapiamur fastigia, & ad munera actionum benè instructi paratiq̃ descēdamus. At uero opere præcium si ad exemplar uitæ Cherubicæ uita nostra formanda est, quæ illa & qualis sit, quæ actiones, quæ illorū opera præ oculis & innumerato habere. Quod cum nobis, per nos qui caro sumus, & quæ humi sunt sapimus, consequi nō liceat, adeamus antiquos patres, qui de his rebus utpote sibi domesticis & cognatis, locupletissimam nobis & certā fidem facere possunt. Consultamus Paulum Apostolum uas electionis, quid ipse cum ad tertiū sublimatus est cœlum, agentes Cherubinorum exercitus uiderit. Respondebit utiq̃ Dionysio interpretæ, pugnari illos, tum illuminari, postremò perfici. Er.

ti. Ergo & nos Cherubicam in terris uitam emulentes, per moralem scientiam affectuum impetus coercentes, per dialecticam rationis caliginem discutientes, quasi ignorantiae & uitiorum eluentes sordes, animam purgemus, ne aut effectus temerè debacchentur, aut ratio imprudens quandoque deliret. Tum bene compositam ac expiatam animam naturalis philosophiae lumine perfundamus, ut postremo diuinarum rerum eam cognitione perficiamus, & ne nobis nostri sufficiant, consulamus Iacob patriarcham, cuius imago in sede gloriae sculpta corruscat. Admonebit nos pater sapientissimus in inferno dormiens, mundo in superno uigilans. Sed admonebit per figuram (ita eis omnia contingebant) esse scalas ab imo solo ad coeli summa protensas, multorum graduum serie distinctas, fastigio Dominum insidete, contemplatores angelos per eas uicibus alternantes ascendere & descendere. Quod si hoc idem nobis angelicam affectantibus uitam facitandum est, quaeso quis Domini scalas uel sordidato pede, uel male mundis manibus attinget? Impuro ut habent mysteria purum attingere nefas. Sed qui hi pedes? quae manus? Profecto pes animae, illa est portio despiciatissima, qua ipsa materiae tanquam terrae solo innititur, altrix inquam, potestas, & cibaria, fomes libidinis, & uoluptariae mollitudinis magistra. Manus animae cur irascentiam non dixerimus, quae appetentiae propugnatrix pro ea decertat, & sub puluere ac sole praedatrix rapit. Quae illa sub umbra dormitans, helluetur has manus, hos pedes, id est, totam sensualem partem in qua sedet corporis ille celebra, quae animam obtorto (ut aiunt) detinet collo, ne à scalis tanquam prophani pollutique reijciamur, moralis philosophia quasi uiuo flumine abluamus. At nec satis hoc erit si per Iacob scalam discursantibus angelis comites esse uolumus, nisi & à gradu in gradum ritè promoueri, & à scalarum tramite deorbitare nusquam, & reciprocos obire excursus bene apti prius instructique fuerimus. Quod cum per artem sermocinalem siue rationariam erimus consequuti, iam Cherubico spiritu animati per scalarum, id est, naturae gradus philosophantes à centro ad centrum omnia peruadentes. Nunc unum quasi Osirim in multitudinem ui Titanica discerpentes descendemus, nunc multitudinem quasi Osiridis membra in unum ui Phoebea colligentes, ascendemus, donec in sinu patris qui super scalas est, tandem quiescentes theologica felicitate consummabimur. Percotemur & iustum Iob qui foedus inijt cum Deo uitae prius quam ipse æderetur in uitam, quid summus Deus in decem illis centenis millibus qui assunt ei potissimum desideret, pacem utique respondebit. Iuxta id quod apud eum legitur, qui facit pacem in excelsis, & quoniam supremi ordinis monita, medius ordo inferioribus interpretatur. Interpretetur nobis Iob theologi uerba Empedocles philosophus: Hic duplicem naturam in nostris animis sitam, quarum alteram sursum tollimur ad coelestia, altera deorsum trudemur ad inferna, per li-

tem & amicitiam, siue bellum & pacem ut sua testantur carmina, nobis significat, in quibus se lite & discordia actum furenti similem, profugum à dñs, in altum iactari conquerit. Multiplex profecto Patres in nobis discordia, grauiā & intestina domi habemus & plus quā ciuilia bella, quæ si noluerimns, si illam affectauerimus pacem, quæ in sublime ita nos tollat, ut inter excelsos domini statuamur, sola in nobis compescet prorsus et sedabit philosophia. Moralis primum, si noster homo ab hostibus inducias tantum quæsierit, multiplicis bruti effrenes excursiones, & leonis iurgia, iras animosq̃ contundet. Tum si rectius consulentes nobis perpetuæ pacis securitatem desiderauerimus. Aderit illa & uota nostra liberaliter implebit. Quippe quæ cæsa utraque bestia quasi icta porca inuiolabile inter carnem & spiritum fœdus sanctissimæ pacis sanciet. Sedabit dialectica rationis turbas inter orationum pugnantias, & syllogismo captiones anxie tumultuantis. Sedabit naturalis philosophia opinionis fides, & dissidia, quæ inquietam hincinde animam uexant, distrahunt & lacerant. Sed ita sedabit, ut meminisse nos iubeat esse naturam iuxta Heraclitum ex bello genitam, ob id ab Homero contentionem uocitātam. Idcirco in ea ueram quietem & solidam pacem se nobis præstare non posse esse hoc dominæ suæ, id est, sanctissimæ Theologiæ munus & priuilegium. Ad illam ipsa & uiam monstrabit & comes ducet, quæ procul nos uidens properantes. Venite in clamabit ad me qui laborastis, uenite & ego reficiam uos, uenite ad me & dabo uobis pacem, quam mundus & natura uobis dare non possunt. Tam blande uocati, tam benigniter inuitati, alatis pedibus quasi terrestres Mercurij, in beatissimæ amplexus matris euolantes, optata pace perfruemur, pace sanctissima, in diuidua copula, unanimi amicitia, qua omnes animi in una mente quæ est super omnem mentem non concordent a deo, sed ineffabili quodammodo unum penitus euadant. Hæc est illa amicitia quam totius philosophiæ finem esse Pithagorici dicunt. Hæc illa pax quam facit Deus in excelsis suis, quam angeli in terram descendentes annunciarunt hominib. bonæ uoluntatis, ut per eam ipsi homines ascendentes in cœlum angeli fierent. Hanc pacem amicis, hanc nostro optemus sæculo, optemus unicuiq̃ domui quam ingredimur, optemus animæ nostræ, ut per eam ipsa Dei domus fiat, ut postquam per moralem & dialecticam suas sordes excusserit, multiplici philosophia quasi aulico apparatu se exornarit, portarum fastigia theologicis sertis coronarit, descendat rex gloriæ: & cum patre ueniens mansionem faciat apud eam. Quo tanto hospite si se dignam præstiterit quæ est illius immensa clementia, de aurato uestitu quasi toga nuptiali multiplici scientiarum circumdata uarietate speciosum hospitem, non ut hospitem iam, sed ut sponsum excipiet, à quo ne unquam dissoluatur, dissolui cupiet à populo suo & domum patris sui, imò seipsam oblita, in seipsa

seipsa cupiet mori ut uiuat in sponso, in cuius conspectu preciosa profecto mors sanctorum eius, mors inquam illa, si dici mors debet, plenitudo uitae, cuius meditationem esse studium philosophiae dixerunt sapientes. Citemus & Moysen ipsum, à sacrosanctae & ineffabilis intelligentiae fontana plenitudine, unde angeli suo nectare inebriantur paulò deminutum. Audiemus uenerandum iudicem nobis in deserta huius corporis solitudine habitantibus leges sic edicentem: Qui polluti adhuc morali indigent cum plebe habitent extra tabernaculum sub diuo, quasi Thessali sacerdotes interim se expiantes. Qui mores iam composuerunt, in sanctuarium recepti, nondum quidem sacra attractent, sed prius dialectico famularum seduli Leuitae, Philosophiae sacris ministrent. Tum ad ea & ipsi admisi, nunc superioris Dei regiae multi colorem, id est, sydereum aulicum ornatum, nunc coeleste candelabrum septem luminibus distinctum, nunc pellicea elementa, in philosophiae sacerdotio contemplentur, ut postremo per Theologiae sublimitatis merita, in templi adita recepti, nullo imaginis intercedente uelo, diuinitatis gloria perfruamur. Haec nobis profecto Moyses & imperat, & imperando admonet, excitat, inhortatur, ut per philosophiam ad futuram coelestem gloriam, dum possumus, iter pareremus nobis. Verumenimvero nec Mosaica tantum aut Christiana mysteria, sed priscorum quoque Theologia harum, de quibus disputaturus accessi, liberalium artium & emolumenta nobis & dignitatem ostendit. Quid enim aliud sibi uolunt in Graecorum arcanis obseruati initiatorum gradus. Quibus primo per illas, quas diximus, quasi februales artes moralem & dialecticam purificatis, contingebat mysteriorum susceptio. Quae quid aliud esse potest quam secretioris per philosophiam naturae interpretatio? Tum demum ita dispositis illa adueniebat *ἰστορία*, id est, rerum diuinarum per Theologiae lumen inspectio. Quis talibus sacris initiari non appetat? Quis humana omnia posthabens, fortunae contemnens bona, corporis negligens, Deorum conuiuia adhuc degens in terris fieri non cupiat, & aeternitatis nectare malidus, mortale animal immortalitatis munere donari? quis non Socraticis illis furoribus à Platone in Phaedro decantatis, sic afflari non uelit, ut alarum pedumque remigio hinc, id est, ex mundo, qui est positus in maligno properè aufugiens ad coelestem Hierusalem concitatissimo cursu feratur? Agemur patres,agemur Socraticis furoribus, qui extra mentem ita nos ponant, ut mentem nostram & nos ponant in Deo. Agemur ab illis utique, si quid est in nobis, ipsi prius egerimus, nam si & per mortalem affectuum uires ita per debitas competentias ad modulos fuerint intentae ut immota inuicem consonent concinentia, & per dialecticam ratio ad numerum se progrediendo mouerit, musarum perciti furore coelestem armoniam intimis auribus combibemus. Tum Musarum dux Bacchus

Dd 4 in suis

in suis mysterijs, id est, uisibilibus naturæ signis, inuisibilia Dei philosophantibus nobis ostendens, inebriabit nos ab ubertate domus Dei, in qua tota sicuti Moses erimus fideles. Accedens sacratissima Theologia, duplici furore nos animabit, nam in illius eminentissimam sublimati speculam inde & quæ sunt, quæ erunt, quæq; fuerint insectili metientes æuo, & primæuam pulchritudinem suspicientes, illorum Phœbei uates huius alati erimus amatores, & ineffabili demum charitate quasi æstro perciti, quasi Saraphini ardentes extra nos positi, numine plenî iam non ipsi nos, sed illæ erimus ipse qui fecit nos. Sacra Apollinis nomina si quis eorum si gnificantias & latitantia perscrutetur mysteria, satis ostendunt esse Deum illum non minus philosophum quàm uatem. Quod cum Ammonius satis sit exequutus non est cur ego nunc aliter pertractem, sed subeant animus Patres tria delphica præcepta oppidò his necessaria, qui non ficti sed ueri Apollinis, qui illuminat omnem animam uenientem in hunc mundum, sacrosanctum & augustissimum templum ingressuri sunt, uidebitis nihil aliud illa nos admonere, quàm ut tripartitam hanc, de qua est præfens disputatio, philosophiam totis uiribus amplectamur. Illud enim *μὴ τι ἄγαν*, id est, nequid nimis, uirtutum omnium normā & regulam per mediocritatis rationem, de qua moralis agit rectè præscribit. Tum illud *γινώσκει σεαυτὸν*, id est, cognosce teipsum, ad totius naturæ nos cognitionē, cuius & interstitium & quasi Cynnus natura est hominis excitat & inhortatur, qui enim se cognoscit in se omnia cognoscit, ut Zoroaster prius, deinde Platō in Alcibiade scripserunt. Postremo hac cognitione per naturalem philosophiam illuminati, iam Deo proximi, *εἰ*, id est, es, dicentes theologia salutatione, uerū Apollinem familiariter proinde feliciter appellabimus. Consulamus & Pithagoram sapientissimum, ob id præcipuè sapientē, quod sapientis se nomine dignū nūquam existimauit. Præcipiet primo ne super modium sedeamus, id est, rationalem partem, qua anima omnia metitur, iudicat, & examinat, ociosa desidia ne remittentes amittamus, sed dialectica exercitatione ac regula & dirigamus assidue & excitemus. Tum cauenda in primis duo nobis significabit, ne aut aduersus Solem emingamus, aut inter sacrificandum ungues resecemus. Sed postquam per moralem & superfluentium uoluptatum fluxas eminxerimus appetentias, & unguum præsegmina quasi acutas iræ prominentias & animorum aculeos resecuerimus, tum demum sacris, id est, de quib. mentionem fecimus Bachi mysterijs interesse, & cuius pater ac dux meritò Sol dicē, nostrę contemplationi uocare incipiamus. Postremò ut gallū nutriamus, nos admonēbit, id est, ut diuinā animæ nostræ partē diuinarū rerū cognitione quasi solido cibo & cœlesti ambrosia pascamus. Hic est gallus cuius aspectu leo, id est, omnis terrena potestas formidat et reueret. Hic ille gallus cui datā esse intelligentiā apud Iob legimus. Hoc gallo canēte aberrās homo res

mo respicit. Hic gallus in matutino crepusculo, matutinis astris Deum laudamus quotidie commodulatur. Hunc gallum moriens Socrates cum diuinitatem animi sui diuinitati maioris mundi copulaturum se speraret, Aesculapio, id est, animarum medico, iam extra omne morbi discrimē positus, debere se dixit. Recenseamus & Chaldæorum monumenta, uidebimus (si illis creditur) per easdem artes patere uiam mortalibus ad foelicitatem. Scribunt interprætes Chaldæi uerbum fuisse Zoroastris alatum esse animam, cumq; alæ exciderent ferri illam præcepit in corpus, tū illis sub crescentibus ad superos reuolare, percunctantibus eum discipulis quo pacto alias bene plumantibus uolucres animos sortirent, irrigetis dixit alas aquis uitæ. Iterum sciscitantib. unde has aquas peteret, sic per parabolam (q̄ erat hominis mos) illis respōdit quatuor amnib. paradysus Dei abluitur & irrigatur, indidem uobis salutare aquas hauriatis, nomen ei qui ab aquilone Pischon quod rectū denotat, ei qui ab occasu Dichon quod expiationē significat, ei qui ab ortu Chiddekel quod lumē sonat, ei qui à meridie Perath: quod pietatem interpretari possumus. Aduertite animum & diligenter considerate patres quid hæc sibi uelint Zoroastris dogmata, pfecto nihil aliud nisi ut morali scientia, quasi boreali undis hibericis oculorum sordes expiemus, dialectica quasi boreali amussi illorum aciem lenicimus ad rectum. Tum in naturali contemplatione debile adhuc ueritatis lumen quasi nascentis solis incunabula pati assuescamus, ut tandem per Theologicam pietatē, & sacratissimum Dei cultum, quasi coelestes aquilæ meridianis solis fulgissimum iubar fortiter proferamus. Hæ illæ forsitan & à Dauid decantatæ primum, & ab Augustino explicatæ latius, matutinæ, meridianæ, & uespertinæ cognitiones. Hæc est illa lux meridialis quæ saraphinos ad lineam inflamat, & cherubinos pariter illuminat. Hæc illa regio quam uersus semper antiquus pater Abraham proficisceretur. Hic ille locus ubi immundis spiritibus locum non esse, & Cabalistarum & Maurorum dogmata tradiderunt. Et si secretiorū aliquid mysteriorum fas est, uel sub ænigmate in publicum proferre, postquam & respens è cœlo casus nostri hominis caput uertigine damnauit, & iuxta Hierem iam ingressa per fenestras mors, iecur, pectusq; malè affecit. Raphaëlem cœlestem medicum aduocemus, qui nos morali & dialectica uti pharmacis salutaribus liberet. Tum ad ualitudinem bonā restitutos, iam Dei robur Gabriel inhabitabit, qui nos per naturæ ducens miracula, ubique Dei uirtutem potestatemque indicans. Tandem sacerdoti summo Michaëli nos tradet, qui sub stipendijs philosophiæ emeritos, Theologiæ sacerdotio quasi corona preciosi lapidis insignet. Hæc sunt Patres colendissimi quæ me ad philosophiæ studium nō animarunt modò sed compulerunt. Quæ dicturus certè non eram nisi his responderem qui philosophiæ studiū in principib. præsertim uiris, aut his omnino qui mediocri fortuna uiuunt

uiuunt damnare solent. Est enim iam hoc totum philosophari (quæ est nostræ ætatis infelicitas) in contemptum potius & cōtumeliā, quā in honorem & gloriam. Ita inuasit ferè omniū mentes exitialis hæc & monstruosa persuasio, aut nihil, aut paucis philosophandum, quasi rerum causas, naturæ uias, uniuersi rationem, Dei consilia, cœlorum terræq̃ mysteria, præ oculis, præ manibus exploratissima habere, nihil sit prorsus, nisi uel gratiā inde aucupari aliquam, uel lucrum sibi quis comparare possit, quin eò deuentum est ut iam (proh dolor) non existimentur sapientes nisi qui mercenarium faciunt studium sapientiæ, ut sit uidere pudicam Palladem, deorum munere inter homines diuersantē eiꝯci, explodī, exhibari. Non habere qui amet, qui faueat, nisi ipsa quasi prostrans, & præfloratæ uirginitatis accepta mercedula malè paratū æs in amatoris arculā referat. Quæ omnia ego non sine summo dolore & indignatione in huius temporis non principes, sed philosophos dico, qui ideò non esse philosophandū & credunt & prædicant, quòd philosophis nulla merces, nulla sint præmia constituta, quasi nō ostendant ipsi hoc uno nomine se nō esse philosophos. Quod cum tota eorum uita sit uel in quæstu, uel in ambitione posita, ipsam per se ueritatis cognitionem non amplectūtur. Dabo hoc mihi & meipsum hac ex parte laudare, nihil erubescam, me nunquam alia de causa philosophatū, nisi ut philosopharer, nec ex studijs meis, ex meis lucubrationibus mercedem ullam, aut fructum uel sperasse alium uel quæsiisse, q̃ animi cultū. & à me semper plurimum desideratæ ueritatis cognitionem. Cuius ita cupidus semper & amantissimus fui, ut relicta omni priuatarum & publicarum rerum cura, contemplandi ocio totū me tradiderim, à quo nullæ inuidorum obtrectiones, nulla hostium sapientiæ maledicta, uel potuerunt ante hac, uel in posterum me detertere poterunt. Docuit me ipsa philosophia à ppria potius conscientia q̃ ab externis pendere iudicijs, cogitareq̃ semper nō tam ne malè audiam, q̃ ne quid malè uel dicam ipse uel agam. Equidem non eram nescius Patres colendissimi futurā hanc ipsam meam disputationē, tam uobis omnibus qui bonis artibus fauetis, & angustissima uestra præsentia illam honestare uoluistis, gratam atq̃ iocūdā, quā multis alijs grauē atq̃ molestā, & scio non deesse qui inceptum meum & damnarint ante hac & in præsentia multis nominibus damnent. Ita consueuerunt non pauciores ne dicam plures habere oblatratores, quæ benè sancteq̃ aguntur ad uirtutem, quā quæ iniquè & perperam ad uitium. Sunt autem qui totum hoc disputandī genus & hanc de literis publicè disceptandī institutionem non approbent, ad pompam potius ingenij & doctrinæ ostentationem quā ad comparandā eruditionem esse illam asseuerantes. Sunt qui hoc quidem exercitationis genus non improbent, sed in me nullo modo probent, quod ego hac ætate, quartum scilicet, & uigesimum modo natus annum de sublimibus Christianæ theol.

theologiæ mysterijs, de altissimis philosophiæ locis, de incognitis disciplinis, in celebratissima urbe, in amplissimo doctissimorum hominum confessu, in Apostolico senatu, disputationem proponere sim ausus. Alij hoc mihi dantes quod disputem, id dare nolunt quod de nongentis disputem quæstionibus, tam superfluo & ambitiosè quàm supra vires id factum calumniantes. Horum ego obiectamenti & manus illico dedissem, si ita quam profiteor philosophiam me edocuisset, & nunc illa ita me docente non responderem, si rixandi iurgandique proposito constitutam hanc inter nos disceptationem crederem. Quare obtrectandi omne lacescendiq; propositum, & quem scribit Plato, à diuino semper abesse choro, à nostris quoque mentibus facessat liuor, Et an disputandum à me, an de tot etiam quæstionibus amice incognoscamus. Primum quidem ad eos qui hunc publicè disputandi morem calumniantur, multa non sum dicturus, quando hæc culpa, si culpa censetur, non solum uobis omnibus doctores excellentissimi qui sæpius hoc munere non sine summa & laude & gloria functi estis, sed Platoni, sed Aristoteli, sed probatissimis omnium ætatum philosophis mecum est communis. Quibus erat certissimum nihil ad consequendam, quam quærebant ueritatis cognitionem sibi esse potius quàm ut essent in disputandi exercitatione frequentissimi. Sicut enim per gymnasticam corporis vires firmiores fiunt, ita dubio procul in hac quasi literaria palæstra animi vires & fortiores longè & uegetiores euadunt. Nec crediderim ego, aut Poëtas aliud per decantata Palladis arma, aut Hebræos cum כּוֹלֶס ferrum sapientum symbolum esse dicunt, significasse nobis quàm honestissima hoc genus certamina adipiscendæ sapientiæ oppido quàm necessaria. Quo fortè fit ut & Chaldæi in eius genesi qui philosophus fit futurus illud desiderent, ut Mars Mercurium triquetrum aspectu conspiciat, quasi si hos congressus, hæc bella substuleris, somniculosa & dormitans futura sit omnis philosophia. At uerò cum his qui me huic prouinciæ imparem dicunt, difficilior est mihi ratio defensionis: Nam si parem me dixerò, forsitan immodesti & de se nimia sentientis, si imparem fatebor, temerarij & inconsulti notam uideor subiturus. Videte quas incidi angustias, quo loco sim constitutus, dum non possum sine culpa de me promittere, quod non possum mox sine culpa non præstare. Fortè & illud Iob afferre possem, spiritum esse in omnibus: & cum Timotheo Audite, nemo contemnat adolescentiam tuam. Sed ex mea uerius hoc conscientia dixerò, nihil esse in nobis magnum uel singulare. Studiosum me fortè & cupidum bonarum artium non inficiatus, docti tamen nomen mihi nec sumo nec arogo. Quare & quod tam grande humeris onus imposuerim, non fuit propterea quod mihi conscius nostræ infirmitatis non essem: Sed quod sciebam hoc genus pugnis, id est, literarijs esse peculiare, quod in eis lucrum est uinci.

Quo

Quo fit ut imbecillissimus quisque, non detractare modo, sed appetere ultro eas iure possit & debeat. Quandoquidem qui succumbit, beneficium à uictore accipit non iniuriam, quippe qui per eum & locupletior domū, id est, doctior & ad futuras pugnas redit instructior. Hac spe animatus ego infirmus miles cum fortissimis omnium strenuissimisque tam grauem pugnam decernere nihil sum ueritus. Quod tamen temerè sit factum, nec ne rectius utique de euentu pugnae quàm de nostra ætate potest quis iudicare. Restat ut tertio loco his respondeam qui numerosa propositarum rerum multitudine offenduntur, quasi hoc eorum humeris sederet onus, & non potius hic mihi soli quantuscumque est labor esset exanclandus. Indecens profectò hoc & morosum nimis, uelle alienae industriæ modum ponere. Et ut, inquit Cicero, in ea re, quæ eò melior, quò maior, medio critatem desiderare. Omnino tam grandibus ausis erat necesse, me uel succumbere uel satisfacere. Si satisfacerem non uideo cur quod in decem præstare quæstionibus est laudabile, in nongentis etiam præstitisse culpabile existimetur. Si succumberem habebunt ipsi, si me oderunt unde accusarent. Si amant unde excusent. Quoniam in re tam graui, tam magna, tenui ingenio, exiguaque doctrina, adolescentem hominem defecisse, uenia potius dignum erit quàm accusatione. Quin & iuxta Poëtam: Si deficiunt uires, audacia certè laus erit, in magnis & uoluisse sat est. Quod si nostra ætate multi Gorgiam Leontinum imitati, non modò de nongentis, sed de omnibus etiam omnium artium quæstionibus soliti sunt non sine laude proponere disputationem, cur mihi non liceat, uel sine culpa, de multis quidem, sed tamen certis et determinatis disputare. At superfluum inquiunt hoc & ambitiosum. Ego uerò non superfluo modo, sed necessariò factum hoc à me contendo, quod & si ipsi mecum philosophandi rationem considerarent, inuiti etiam fateantur planè necesse est. Qui enim se cuiquam ex philosophorum familijs addixerunt, Thomæ uidelicet, aut Scoto, qui nunc plurimum in manibus, fauentes, possunt illi quidem uel in paucarum quæstionum discussione suæ doctrinae periculum facere. At ego ita me institui, ut in nullius uerba iuratus, me per omnes philosophiæ magistros funderem, omnes schædas excuterẽ, omnes familias agnoscerem. Quare cum mihi de illis omnibus esset dicendum, ne si priuati dogmatis defensor reliqua posthabuisssem illi uiderer obstrictus. Non potuerunt etiam si pauca de singulis proponerentur, non esse plurima quæ simul de omnibus afferbantur. Nec id in me quispiam damnet, quod me quocumque ferat tempestas deferar hospes. Fuit enim cum ab antiquis omnibus hoc obseruatũ, ut omne scriptorum genus euoluentes, nullas quas possent mentiones illectas præterirent. Tum maximè ab Aristotele qui eam ob causam ἀναγνῶσκῃς, id est, lector à Platone nuncupabat, & profectò angustæ est mentis intra unam se porticum aut academiam continuisse. Nec potest ex omnibus

nibus sibi rectè propriam se legisse, qui omnes prius familiariter nō agnōuerit. Adde quōd in unaquaq; familia est aliquid insigne, quod non sit ei commune cum cæteris. Atq; ut à nostris ad quos postremo philosophia peruenit nunc exordiar. Est in Ioanne Scoto uegetum quiddam atque discussum. In Thoma solidum & æquabile. In Aegidio tersum & exactū. In Francisco arce & acutum. In Alberto priscum, amplum & grande. In Henrico ut mihi uisum est, semper sublime & uenerandum. Est apud Arabes in Auerroë firmū & inconcussum. In Auem pace, In Alpharabio graue & meditatū. In Auicenna diuinum atque Platonium. Est apud Græcos in uniuersum quidē nitida, in primis & casta philosophia. Apud Simplicium locuples & copiosa. Apud Themistium elegans & compendiaria. Apud Alexandrum constans & docta. Apud Theophrastum grauiter elaborata. Apud Ammonium enodis & gratiosa. Et si ad Platonicos te conuerteris, ut paucos percenseam. In Porphyrio rerum copia & multijugare religione delectaberis. In Iamblico secretiorē philosophiam & barbarorum mysteria ueneraberis. In Plotino primum quicquam non est quod admireris, qui se undique præbet admirandum, quem de diuinis diuinè, de humanis longè supra hominem docta sermonis obliquitate loquentem sudantes Platonici uix intelligunt. Prætereo magis nouitios, Proculum Asiatica fertilitate luxuriantem, & qui ab eo fluxerunt. Damascium, Olympiodorum & complures alios, in quibus omnibus illud *ἡ θεογονία*, id est, diuinum peculiare Platoniorum symbolum elucet semper. Accedit quod si qua est secta quæ ueriora incessat dogmata & bonas causas ingenij calūnia ludificet, ea ueritatē firmat nō infirmat, & uelut motu quassatā flammā excitat non extinguit. Hac ego ratione motus nō unius modo (ut quibusdam placebat) sed omnigenę doctrinæ placita in mediū afferre uolui, ut hac complurium sectarum collatione, ac multifarię discussione philosophię, ille ueritatis fulgor cuius Plato meminit in epistolis, animis nostris quasi Sol oriens ex alto clarius illusceret. Quid erat si Latinorum tantum, Alberti scilicet, Thomæ, Scoti, Aegidij, Francisci, Henrici, philosophia, obmissis Græcorum Arabumq; philosophis, tractabitur? Quando omnis sapientia à Barbaris ad Græcos, à Græcis ad nos manauit. Ita nostrates semper in philosophandi ratione, peregrinis inuentis stare, & aliena excoluisse sibi duxerunt satis. Quid erat cum Peripateticis egisse, de naturalibus, nisi & Platoniorum accersebatur academia, quorum doctrina, & de diuinis semper inter omnes philosophias (teste Augustino) habitata est sanctissima, & à me nunc primum, quod sciam (uerbo absit inuidia) post multa secula sub disputandi examen est in publicum allata. Quid erat & aliorum quotquot erant tractasse opiniones, si quasi ad sapientum symposium a symboli accedentes, nihil nos quod esset nostrum, nostro partum & elaboratū ingenio, afferebamus. Profectum ingenerosum est,
Ee (ut ait

(ut ait Seneca) sapere solum ex commentario, & quasi maiorum inuenta nostrae industriae, uiam praecluserint, quasi in nobis effecta sit uis naturae, nihil ex se parere, quod ueritatem si non demonstret saltē innuat uel de longinquo. Quod si in agro colonus, in uxore maritus odit sterilitatem, certe tanto magis infœcundam animam oderit illi complicita & associata diuina mens, quāto inde nobilior longē proles desideratur. Propterea non contentus ego praefer communes doctrinas, multa de Mercurij Trismegisti priscat theologia, multa de Chaldeorum, de Pithagorae disciplinis, multa de secretioribus Hebraeorū addidisse misterijs, plurima quoque per nos inuenta & meditata, de naturalibus & diuinis rebus disputanda proposuimus. Proposuius primo Platonis Aristotelisque concordiam à multis ante hac creditam, à nemine satis probatam. Boethius apud Latinos id se facturum pollicitus, non inuenitur fecisse unquam, quod semper facere uoluit. Simplicius apud Græcos idem professus, utinam id tam præstaret quā pollicetur. Scribit & Augustinus in Academicis non defuisse plures qui subtilissimis suis disputationibus idem probare conati sint, Platonis scilicet, & Aristotelis eandem esse philosophiam. Ioannes item Grammaticus cum dicat apud eos tantum dissidere Platonem ab Aristotele, qui Platonis dicta non intelligunt, probandum tamen posteris hoc reliquit. Addidimus autem & plures locos, in quibus Scoti & Thomae plures, in quibus Auerrois & Auicennae sententias quae discordes existimant, concordare esse nos asseueramus. Secundo loco quae in philosophia cum Aristotelica tum Platonica excogitauimus nos, tum duo & septuaginta noua dogmata physica & metaphysica collocauimus, quae si quis teneat, poterit (nisi fallor) quod mihi erit mox manifestum, quamcunque de rebus naturalibus diuinisque propositam quaestionem longē alia dissolvere ratione, quā per eam edoceamur quae & legitur in scholis, & ab huius cui doctoribus colitur, philosophiam. Nec tā admirari quis debet Patres me in primis annis, in tenera ætate, per quā uix licuit (ut iactāt quidam) aliorum legerem commentationes, nouam afferre uelle philosophiā, quā uel laudare illam si defenditur, uel damnare si reprobatur, & denique cum nostra inuenta hæc, nostrasque sint literas iudicaturi, non authoris annos, sed illorum merita potius uel demerita numerare. Est autem & præter illam, alia quam nos attulimus noua per numeros philosophandi institutio, antiqua, illa quidem & à Priscis theologis, à Pithagora præsertim, ab Aglaopheno, Aphilao, à Platone, prioribusque Platonice obseruata. Sed quae hac tempestate ut præclara, alia posteriorū incuria sic exoleuit, ut uix uestigia ipsius ulla reperiantur. Scribit Plato in Epimonide inter omnes liberales artes & scientias contemplatrices, præcipuam maximeque diuinā esse scientiam numerandi. Quærens item cur homo animal sapientissimum Respondet, quia numerare nouit. Cuius sententiæ & Aristoteles, meminit.

in proæ

in problematis. Scribit Abumafar uerbum fuisse Auenzoar Babylonij, eum omnia nosse qui nouerat numerare. Quæ uera esse nullo modo possunt si per numerandi artem, eam artem intellexerunt cuius nunc mercatores in primis sunt peritissimi, quod & Plato testatur exerta nos admonens uoce ne diuinam hanc arithmetica, mercatoria esse arithmetica intellegamus. Illam ergo arithmetica quæ ita extollitur, cū mihi uidear post multas lucubrationes exploratam habere huiusce rei periculum factururus, ad quatuor & septuaginta quæstiones quæ inter physicas & diuinas principales existimantur, responsurum per numeros publicè me sum pollicitus. Proposuiimus & Magica theoremata, in quibus duplicè esse magiam significauimus, quarum altera dæmonū tota opere & autoritate cōstat, res mediis fidiis execranda, & portentosa. Altera nihil est aliud cum benè exploratur quàm naturalis philosophiæ absoluta cōsummatio. Vtriusq; cū meminerint Græci illam magiæ nullo modo nomine dignantes *γοτεια* nuncupant. Hanc propria peculiariq; appellatione *μαγεια*, quasi perfectam, summamq; sapientiam uocant. Idem enim ut ait Porphyrius Persarum lingua magus sonat quod apud nos diuinorum interpret & cultor. Magna autem, imò maxima Patres inter has artes disparilitas & dissimilitudo. Illam non modò Christiana religio, sed omnes leges, omnis benè instituta Respub. damnat & execrat. Hanc omnes sapientes, omnes cœlestium & diuinarum rerum studiosæ nationes approbant & amplectuntur. Illa artiū fraudulentissima, hæc altior sanctiorq; philosophia. Illa irrita & uana, hæc firma fidelis & solida. Illam quisquis coluit semper dissimulauit, quòd in authoris esset ignominiam & contumeliam, ex hac summa literarum claritas gloriaq; antiquitus, & penè semper petita. Illius nemo unquam studiosus fuit uir philosophus & cupidus discendi bonas artes, ad hanc Pithagoras, Empedocles, Democritus, Plato, discendam nauigauere, hanc prædicarunt reuersi, & in arcanis præcipuam habuerunt. Illa ut nullis rationibus, ita nec certis probatur authoribus, hæc clarissimis quasi parentibus honestata, duos præcipuè habet authores Xamolfidem, quem imitatus est Abbaris Hyperboreus, & Zoroastrem non quem fortè creditis, sed illum Oromasi filium. Vtriusq; magia quid sit Platonem si percontemur respondebit in alcibiade. Zoroastri magia non esse aliud quàm diuinorum scientiam, qua filios Persarum reges erudiebant, ut ad exemplar mundanæ Reip. suā ipsi regere Rempub. edocerentur. Respondit in Carmide magiam Xamolfidis esse animi medicinam, per quam scilicet animo temperantia, ut per illam corpori sanitas comparatur. Horum uestigijs postea perstiterūt Corandas, Damigeron, Apollonius, Hostanes, & Dardanus. Perstitit Homerus, quem ut omnes alias sapientias, ita hanc quoque sub sui Vlyxis erroribus dissimulasse, in poëtica nostra Theologia aliquando probabimus. Perstiterūt Eudoxus & Hermippus.

Ec 2 Perstis

Perstiterūt ferè omnes qui Pithagorica Platonicaq; mysteria sunt perscrutati. Ex iunioribus autē qui eam olfecerint tres reperio, Alchindum Arabem, Rogerium Baconem, & Guilielmum Parisiensem. Meminit & Plotinus, ubi naturę ministrum esse & non artificem Magū demonstrat: Hanc magiam probat asseueratq; uir sapientissimus, alteram ita abhorrens, ut cum ad malorum demonū sacra uocaretur, rectius esse dixerit ad se illos, quàm se ad illos accedere, & meritò quidem. Vt enim illa obnoxium mancipatumq; improbis potestatibus hominem reddit, ita hæc illarum principem & dominum. Illa denique nec artis nec scientiæ sibi potest nomen uendicare, hæc altissimis plena mysterijs, profundissimam rerum secretissimarum contemplationem, & demum totius naturæ cognitionē complectitur. Hæc inter sparsas Dei beneficio, & inter seminatas mundo uirtutes, quasi de latebris euocans in lucem. Non tam facit miranda quàm facienti naturę sedula famulatur. Hæc uniuersi consensum, quem significantijs Græci *συμπάθεια* dicunt, introrsum perscrutatus rimata, & mutuam naturarum cognitionem habens perspectam, natiuas adhibens unicuiq; rei & suas illecebras, quæ magorum *ἰνυς* nominantur, in mundi recessibus, in naturæ gremio, in promptuarijs arcanisq; Dei latitantia miracula, quasi ipsa sit artifex promit in publicum, & sicut agricola ulmos uitisbus, ita Magus terram cœlo, id est, inferiora superiorum dotibus uirtutibusq; maritat. Quo fit ut quàm illa prodigiosa & noxia, tam hæc diuina & salutaris appareat. Ob hoc præcipuè quòd illa hominem Dei hostibus mancipans, auocat à Deo: Hæc in eam operum Dei admirationem excitat, quam propensa charitas, fides, ac spes certissime consequuntur. Neque enim ad religionem, ad Dei cultum quicquā promouet magis, quàm assidua contemplatio mirabilium Dei, quæ ut per hanc de qua agimus naturalem magiam benè explorauerimus, in opificis multum amoremq; ardentius animati, illud canere compellemur. Pleni sunt cœli, plena est omnis terra maiestate gloriæ tuæ. Et hæc satis de magia, de qua hæc diximus, quod scio esse plures qui sicut canes ignotos semper adlatrāt, ita & ipsi sæpe damnant oderuntq; quæ non intelligunt. Venio nunc ad ea quæ ex antiquis Hebræorum mysterijs eruta, ad sacrosanctam & catholicam fidem confirmandam attuli, quæ ne fortè ab his quibus sint ignota commētitig, nugæ, aut fabulæ circumlatorum existiment, uolo intelligant omnes, quæ & qualia sint, unde petita, quibus & quàm claris authoribus confirmata, & quàm reposita, quàm diuina, quàm nostris hominibus ad propugnandam religionem contra Hebræorum importunas calumnias sint necessaria. Scribunt non modò celebres Hebræorum doctores, sed ex nostris quoque Hesdras, Heilarius & Origenes, Mosē non legem modo, quam quinque exaratam libris posteris reliquit, sed secretiorem quoque & ueram legis enarrationem in monte diuinitus accepisse, præceptum autem ei à Deo

ei à Deo ut legem quidem populo publicaret, legis interpretationem nec traderet literis, nec inuulgaret. Sed ipse Iesu Naue tantū, tum ille alijs deinceps succedentibus sacerdotum primoribus, magna silentij religione reuelaret. Satis erat per simplicem historiam nunc Dei potentiam, nūc in improbos iram, in bonos clementiam, in omnes iusticiam agnoscere, & per diuina salutariaq; præcepta ad bene beateq; uiuendum, & cultum uerę religionis institui. At mysteria secretiora, & sub cortice legis, rudisq; uerborum prætextu latitantia, altissimę diuinitatis arcana, plebi palam facere, quid erat aliud quàm dare sanctum canibus, & inter porcos spargere margaritas. Ergo hæc clam uulgo habere, perfectis communicāda, inter quos tantum sapientiam loqui se ait Paulus, non humani consilij sed diuini præcepti fuit. Quem morem antiqui Philosophi sanctissimē obseruarunt, Pythagoras nihil scripsit nisi paucula quædam, quæ Damę filiæ moriens cōmendauit. Ægyptiorum templis insculptę Sphinges, hoc admonebant ut mystica dogmata per ænigmatum nodos à prophana multitudine inuiolata custodirentur. Plato, Dionys. quædam de supremis scribens substantijs, per ænigmata, inquit, dicendum est, ne si epistola fortē ad aliorum peruenerit manus, quæ tibi scribimus ab alijs intelligantur. Aristot. lib. Metaphysicę, in quibus agit de diuinis, æditos esse & nō æditos dicebat. Quid plura, Iesum Christum uitę magistrum asserit Origines, multa reuelasse discipulis, quæ illi ne uulgo fierent communia, scribere noluerūt. Quod maximē confirmat Dionysius Areopagita, qui secretiora mysteria à nostrę religionis authoribus, *ἐκ τοῦ ἐν νῦν ὁ λόγος* ex animo in animum (sine literis) medio intercedente uerbo ait fuisse trāsfulsa, hoc eodem penitus modo cum ex Dei præcepto uera illa legis interpretatio Mosi deitus tradita reuelaret, dicta est Cabala, quod idem est apud Hebræos quod apud nos receptio. Ob id scilicet, qđ illam doctrinam non per literarum monumenta, sed ordinarijs reuelationum successionibus alter ab altero quasi hæreditario iure reciperet. Verum postquam Hebręi à Babylonica captiuitate restituti per Cyrum, & sub Zorobabel instaurato templo, ad reparandam legem animum appulerunt. Esdras tunc ecclesię præfectus, post emendatum Moseos librum cum planē cognosceret per exilia, cædes, fugas, captiuitatem gentis Israëliticę, institutum à maioribus morē tradendę per manus doctrinę seruari non posse, futurumq; ut sibi diuinitus indulta celestis doctrinę arcana perirent, quorum commentarijs non intercedentibus durare diu memoria non poterat, constituit ut conuocatis qui tūc suopererant sapientibus afferret unusquisq; in medium, quæ de mysterijs legis memoriter tenebat, adhibitisq; notarijs in septuaginta uolumina (tot enim ferē in Finedrio sapientes) redigerentur. Qua de re ne mihi soli credatis Patres: Audite Esdram ipsum sic loquentem: Exactis quadraginta diebus loquutus est altissimus dicens: Priora quæ scripsisti in palam po-

Et 3 ne, le

ne legant digni & indigni, nouissimos autem septuaginta libros conseruabis ut tradas eos sapientib. de populo tuo: In his enim est uena intellectus & sapientiæ fons, & scientiæ flumen, atq; ita feci. Hæc Esdras ad uerbum. Hi sunt libri scientiæ Cabalæ, in his libris merito Esdras uenam intellectus, id est, ineffabilem, de supersubstantiali deitate Theologiam, sapientiæ fontem, id est, de intelligibilib. angelicisq; formis exactam metaphysicam, & scientiæ flumen, id est, de rebus naturalibus firmissimā Philosophiam esse, clara in primis uoce pronunciauit. Hi libri Sixtus quartus Pontifex Maximus qui hūc sub quo uiuimus feliciter Innocentium octauum, proxime antecessit: maxima cura studioq; curauit ut in publicam fidei nostræ utilitatem Latinis literis mandarentur. Iamq; cum ille decessisset tres ex illis peruenerāt ad Latinos. Hi libri apud Hebræos hac tempestate tanta religione coluntur, ut neminem liceat nisi annos quadraginta natum illos attingere. Hos ego libros non mediocri impensa mihi cū comparassem, summa diligentia, indefessis laboribus cum perlegissem, uidi in illis (testis est Deus) religionem non tam Mosaicam quàm Christianā: Ibi Trinitatis mysterium, ibi uerbi incarnatio, ibi Messiae diuinitates, ibi de peccato originali, de illius per Christum expiatione, de cœlesti Hierusalem, de casu dæmonium, de ordinibus angelorum, de purgatorijs, de inferorum pœnis. Eadem legi quæ apud Paulum & Dionysium, apud Hieronymum & Augustinum, quotidie legimus. In his uero quæ spectant ad philosophiam Pithagoram prorsus audias & Platonem, quorum decreta ita sunt fidei Christianæ affinita, ut Augustinus noster immensas Deo gratias agat, quod ad eius manus peruenerint libri Platoniorum. In plenum nulla est fermè de re nobis cum Hebræis controuersia, de qua ex libris Cabalistarum ita redargui cōuinciq; non possint, ut ne angulus quidem reliquus sit in quem se condāt. Cuius rei testem grauissimum habeo Antonium Cronicum uirum eruditissimum, qui suis auribus cum apud eum essem in conuiuio audiuit Dactylum Hebræum peritum huius scientiæ in Christianorū prorsus de Trinitate sententiam pedibus manibusq; descendere. Sed ut ad meæ redeam disputationis capita perconsenda. Attulimus & nostram de interpretandis Orphei, Zoroastrisque carminibus sententiam. Orpheus apud Græcos fermè integer. Zoroaster apud eos mancus, apud Chaldeos absolutior legitur Ambo priscae sapientiæ crediti patres & authores. Nam ut taceam de Zoroastre cuius frequens apud Platonicos non sine summa semper ueneratione est mentio. Scribit Iamblicus Chaldæus habuisse Pithagoram Orphicam Theologiam tāquam exemplar, ad quam ipse suam fingeret formaretq; philosophiā. Quin idcirco tantum dicta Pithagoræ sacra nuncupari dicunt quod ab Orphei fluxerit institutis, inde secreta de numeris doctrina, & quicquid magnum sublimeq; habuit Græca philosophia ut à primo fonte manauit. Sed qui erat

erat ueterum mos Theologorum, ita Orpheus suorum dogmatum mysteria fabularum intexit inuolucris, & poëtico uelamento dissimulauit, ut si quis legat illius hymnos, nihil subesse credat præter fabellas nugasq̃ meracissimas. Quod uolui dixisse ut cognoscatur quis mihi labor, quæ fuerit difficultas ex affectatis enigmatum syrps, ex fabularum latebris latitantes eruere secretæ philosophiæ sensus nulla præsertim in re tam graui, tam abscondita inexplorataq̃ adiuto aliorum interpretum opera & diligentia, & tamen oblatrarunt canes mei minutula quædam & leuia ad numeri ostentationem me accumulasse, quasi non omnes quæ ambigæ maximè, controuersæq̃ sunt quæstiones, in quibus principales digladiantur academiæ, quasi non multa attulerim his ipsis qui & mea carpunt, & se credunt philosophorum principes, & incognita prorsus & intentata. Quin ego tantū absum ab ea culpa ut curauerim in quàm paucissima potui capita cogere disputationem. Quam si (ut consueuerūt alij) partiri ipse in sua membra & lancinare uoluissẽ, in innumerū profecto numerum excreuisset. Et ut taceam de cæteris Quis est qui nesciat unum dogma ex nongentis, quod scilicet de concilianda est Platonis Aristotelisq̃ philosophia potuisse me citra omnẽ affectatæ numerositatis suspicionem in sexcenta, ne dicam plura capita deduxisse, locos scilicet omnes in quibus disfidere alij conuenire ego illos existimo particulatim enumerantem. Sed certè (dicam enim quanquam neq̃ modestè, neq̃ ex ingenio meo) dicam tamen, quia dicere me inuidi cogunt, cogūt obrectatores, uolui hoc meo congressu fidem facere, non tam quod multa scirem, quàm quod scirem quæ multi nesciunt. Quod ut uobis re ipsa Patres colendissimi iam palàm fiat, ut desiderium uestrum doctores excellentissimi quos paratos accinctosq̃ expectare pugnam non sine magna uoluptate conspicio, mea longius oratio non remoretur, quod felix faustumq̃ sit quasi citante classico iam conferamus manus.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE ORATIONIS,
de hominis dignitate, Finis.

Ee 4 IOAN.

IOANNIS PICI

MIRANDVLÆ REGVLÆ XII,

partim excitantes, partim dirigentes homi-
nem in pugna Spirituali.

1 Si hominī uideat dura uia uirtutis, quia continuè oportet nos pugnare aduersus carnem, & diabolū, & mundum, recordetur, quòd quācumq̃ elegerit uitam, etiam secundum mundum, multa illi aduersa, tristitia, incommoda, laboriosa patienda sunt.

2 Recordetur, quòd in rebus mundi, diutius pugnatur, & laboriosius, & infructuosius, in quibus labor est finis laboris, & tandem poena aeterna.

3 Recordetur, stultum esse credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per huiusmodi pugnam, sicut & caput nostrum Christus, non ascendit in cœlum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse, conditio ne domini.

4 Recordetur, non solum esse ægreferendam hanc pugnam, sed optandam, etiam si nullū inde nobis præmium perueniret, solum ut conformemur Christo Deo & domino nostro, & quoties resistendo alicui tentationi, alicui ex sensib. tuis uim facis, cogita cuinam parti crucis Christi conformis reddaris. Vt quando gulæ resistens gustū affligis, recordare, illum felle potatū & aceto: quādo manus retrahis à rapina alicuius rei quæ tibi placet, cogita manus illius pro te ligno crucis affixas: & si resistis superbæ, recordare illum, qui cum in forma Dei esset, pro te formam serui accepisse, & humiliatum usque ad mortem crucis: & cum de ira tentaris, recordare, illum qui Deus erat, & omnium hominum iustissimus, cum se tamen uideret quasi latronem & illudi, & conspui, & flagellari, & opprobrijs omnibus affici, & cum latronibus deputari, nullum tamen unquam aut iræ, aut indignationis signū ostendit, sed patientissimè omnia ferens, omnibus mansuetissimè respondebat: & sic discurrendo per singula, inuenies nullam esse passionem, quæ te Christo aliqua ex parte conformem, non efficiat.

5 Quòd in illis duodecim armis, nec in quocūq̃ alio humano remedio, confidas, sed in sola uirtute Iesu Christi, qui dixit: Cōfide, ego uici mundum: & alibi: Princeps mundi huius eiicitur foras: quare & nos sola eius uirtute confidamus, & mundum posse uincere, & diabolū superare: & ideo debemus semper petere eius auxiliū, per orationē & sanctorū suorū.

6 Recordare, causam unā uicisti tentationē, semper aliam esse expectandam, quia Diabolus semper circuit quem deuores: quare oportet semper seruire in timore, & dicere cum propheta. Super custodiam meam stabo.

7 Vt

Regulæ dirigentes.

333

7 Vt non solum non uincaris à diabolo, quum te tentat, sed ut uincas ipsum, & hoc est, quando non solum non peccas, sed ex ea re, unde te tentauerat, occasionem sumis alicuius boni: ut si opus suum bonum aliquod tibi offert, ut inde in uanam gloriam incidas, tu illud statim non ut opus tuum, sed ut beneficium Dei cogitans, humilitas te, & iudicas parum gratum te esse Deo, de beneficijs eius.

8 Vt quum pugnas, pugnes quasi uincendo, deinde perpetuam pacem habiturus, quia fortè hoc tibi dabit Deus ex gratia sua, & diabolus amplius non redibit, confusus de tua uictoria: sed quum uicisti, geras te, quasi si mox pugnaturus, ut in pugna semper uictoriæ, & in uictoria semper sis memor pugnae.

9 Vt quamuis te sentias, undiq; benemunitum & paratum, semper tamen fugias occasiones peccandi, quia ut dicit Sapiens: Qui amat periculum peribit in illo.

10 Vt in tentationibus semper in principio occurras, & allidas paruulos Babylonis ad petram. Petra autè est Christus: quia sero medicina paratur.

11 Recordare, quòd licet in ipso conflictu, tentationis arma, uideatur pugna: tamen longè dulcius est uincere tentationem, quàm ire ad peccatum, ad quod te inclina, & in hoc multi decipiuntur: quia non cõparant dulcedinem uictoriæ, dulcedinẽ peccati. Sed comparant pugnam uoluptati, & tamen homo, qui millies expertus est, quid sit cedere tentationi, deberet semel saltem experiri, quid sit uincere tentationem.

12 Propterea, quòd tentaris, ne credas te à Deo derelictum, aut Deo parum gratum esse, aut parum iustum & perfectum, memor sis, quòd postquam Paulus uidit diuinam essentiam, patiebatur tentationẽ carnis, qua permittebat Deus eum tentari, ne de superbia tentaretur: in quo etiam homo debet aduertere, quòd Paulus qui erat uas electionis, & raptus usque ad tertium cœlum, tamẽ erat in periculo, ne de suis uirtutibus superbi-
ret, sicut ipse dicit de se, ne magnitudo reuelationum extolleret me, datus est mihi stimulus carnis meæ, qui me colaphizet. Quare super omnes tentationes, homo debet maximè se munire, contra tentationem superbie, quia radix omnium malorum superbia est, contra quod unicum remedium est, cogitare semper, quòd Deus se humiliauit pro nobis usque ad crucem, & mors, nos uel inuitos, eousq; nos humiliabit, ut simus esca uermium.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE, SPIRITVALIS
pugna, arma XII. quæ homo cum peccandio cum li-
bido tenet, in promptu habere debet.

1. Voluptas breuis & exigua.	5 Mors instans & improuisa.
2. Comites fastidium & anxietas.	6 Suspicio impœnitentiæ.
3. Iactura maioris boni.	7 Æternum premiũ: æterna poena.
4. Vita somnus & umbra.	8 Hominis dignitas & natura.

9 Pax

9 Pax bonæ mentis.

10 Dei beneficia.

11 Crux Christi.

12 Testimonia martyrum & exempla sanctorum.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ DE DVO
decim conditionibus amanti.

- 1 Amare unum tantum, & contemnere omnia pro eo.
- 2 Infelicem putare eum, qui non est cum amato.
- 3 Omnia pati, ut cum illo sit, etiam mortem.
- 4 Ornare se, ut illi placeat.
- 5 Esse cum illo quomodo potest, & si non re, saltem cogitatione.
- 6 Amare omnia quæ ad eum attinēt, amicos omnes, domus, uestes, ima
- 7 Cupere laudes, nec posse pati aliquam eius ignominiam. (gines.
- 8 De eo credere omnia summa, idemq; cupere, ut omnes credant.
- 9 Optare etiam pro eo pati aliquod incommodum, & dulce esse illud incommodum.
- 10 Flere cum eo sæpè, uel si absens ex dolore, uel si præsens ex læticia.
- 11 Semper languere, semper ardere eius desiderio.
- 12 Seruire illi, nihil cogitando de præmio aut mercede.

Solemus autem ad hoc induci, præcipuè ex tribus causis. prima est, Quando seruitium ipsum per se est appetibile. secunda, Quando ille cui seruimus, est in se ualde bonus & amabilis, sicut solemus dicere, Seruimus illi propter suas uirtutes. tertia est, Quando ille priusquam inciperes, multa tibi beneficia contulit, & hæc tria sunt in Deo: quia pro seruitio eius, nihil nouiter accipitur, quod non sit nobis bonū, & quoad animā, & quoad corpus: quia seruire ei nō est aliud, quàm tendere ad eum, hoc est, ad summū bonum. Similiter ipse est optimus, & pulcherrimus, & sapientissimus, & habet omnes conditiones, quæ solent nos mouere ad amandum aliquem: & seruiendum ei gratis, & in nos contulit summa beneficia, cū nos & ex nihilo creauerit, & per sanguinem filij sui, ab inferno redemerit.

IOANNIS PICI
MIRANDULÆ, IN PSAL

mum x v. Commentarius.

Conserua me Domine.

S QVIS perfectus uult recognoscere statum suum, unum habet periculum, ne de sua uirtute superbiat. ideo David loquens in persona iusti, de statu incipit, ab hoc uerbo: Conserua me: quod rectè consideratum, omnem amouet occasionem superbix, nam qui potest aliquid ex se acquirere, potest & illud ex se sibi conseruare. qui ergo petit à Deo conseruare

Regulæ dirigentes

335

seruari in statu uirtutis, significat per hoc, quòd nec à principio ipsam uirtutem ex se acquisiuit. Qui autem recordatur uirtutem se cōsecutum, non uirtute propria, sed uirtute Dei, non potest de ea superbire, sed magis humiliari coràm Deo. iuxta illud Apostoli. Quid habes quòd non accepisti: & si accepisti quid gloriaris: quasi non acceperis: Duo sunt ergo uerba, quæ semper habere debemus in ore, alterũ, scilicet, Miserere mei Deus. cum scilicet recordamur peccatorum. alterum est. Conserua me Deus. scilicet cum recordamur uirtutum.

Quoniam speraui in te.

Hæc una res est, quæ facit nos à Deo impetrare quod petimus, quũ scilicet nos impetraturos speramus, & si duas has conditiones obseruabimus, ut nunquam petamus à Deo, nisi ea, quæ nobis sunt salutaria, & ut id quod petimus, ardentè petamus, cum firma spe, quòd Deus nos exaudiat, nunquam erunt irritæ orationes nostræ. Quum igitur non impetramus, est aut quòd illud nobis est noxium, Nescimus enim quid petamus, ut inquit Christus: & Iesus dixit: Quicquid petieritis in nomine meo, dabitur uobis: hoc enim nomen Iesus saluatorem significat: & ideo nihil petitur in nomine Iesu, nisi quod est ad salutem ipsi petenti. aut non exaudit, quia si bona petimus, non enim benè petimus, hoc est, cum parua spe: qui autem timidè sperat, frigidè petit, ideo dicebat Iacobus: Postulet autem in fide nihil hæsitans.

Dixi domino Deus meus es tu.

Postquam muniuit se contra superbiam, incipit describere statũ suum: totus autem status iusti, consistit in hoc uerbo: Dixi domino Deus meus es tu. Quòd uerbum licet uideatur ferè omnibus commune, pauci tamen sunt, qui illud possint uerè dicere: illud enim quis habet pro Deo, quod habet pro summo bono, & illud habemus pro summo bono, quo solo habito, si cetera desint, putamus nos esse felices: & quod unum si desit etiam si habeamus omnia alia bona putamus nos esse miseros. Dicit igitur auarus, pecuniæ: Deus meus es tu: quia etiam si ei desint honor & sanitas, & uirtus, & amici, modo pecuniam habeat, contentus est: & si habeat omnia illa bona quæ diximus, & pecunia desit, putat se esse infelicem. Gulosus item, crapulæ: & incontinens, libidini: & ambitiosus, imperio siue gloriæ dicit: Deus meus es tu. Vide igitur, quàm pauci possint dicere. Dixi domino Deus meus es tu: quia ille solus hoc potest, cui solus Deus sufficit: ita ut si ei proponantur omnia regna mundi, & cœlestia omnia, & terrena bona, non tamen, ut illa consequeretur, uel semel Deum offenderet: in hoc igitur dicto, consistit totus status hominis iusti.

Quoniam bonorum meorum non eges.

Reddit rationē ppositi sui, quare scilicet soli dño dicat: Deus meus es tu. ratio aut, quoniam solus Deus bonis nostris nō eget, nulla em creatura est, quæ non

non indigeat alijs creaturis, quàm ea imperfectioribus, ut probant philosophi & theologi, quia si ille non essent, ista non essent, quia destructa una parte uniuersi, destruitur totum uniuersum. Destructo autem, destruuntur omnes partes, omnes autem creature, sunt partes unius uniuersi, cuius uniuersi, ipse Deus non pars est, sed principium nihil ab eo dependens, nihil enim acquisiuit Deus ex hoc quòd creauit mundum, & nihil perderet, si totus mūdus annihilaretur. Solus ergo Deus bonorum nostrorum, non eget. Debemus autem erubescere, illum habere pro Deo, qui bonis indiget nostris, qualis est omnis creatura. Præterea non debemus habere pro Deo, hoc est, pro summo bono, nisi illud, in quo est summū bonum, in nulla autem creatura est omne bonum, soli igitur domino debemus dicere: Deus meus es tu.

Sanctis qui sunt in terra eius.

Post Deum maximè debemus amare illos, qui sunt Deo maximè coniuncti, quales sunt angeli, et beati in patria, ideò postquàm dixit Domino: Deus meus es tu: subdit quòd Deus:

Mirificauit uoluntates suas.

Hoc est mirabiles fecit amores eius, & desideria eius erga sanctos, qui sunt in terra eius: hoc est in coelesti patria, quæ dicitur terra Dei, & terra uiuentium: & uerè si consideremus, quanta sit illius patriæ felicitas, quantaquæ huius mundi miseria, quanta ciuium illorum bonitas, & claritas, desiderabimus semper hinc discere, ut illic habitemus. Hæc autem & similia, cum meditamur, illud semper curare debemus, ne infructuosæ sint meditationes nostræ: sed ex qualibet meditatione, aliquā semper acquirere uirtutem debemus: ut ex hoc uidelicet, de bonitate illius patriæ superioris, debemus acquirere uirtutem hanc, ut mortem non solum fortiter feramus, & patienter cum uenerit hora nostra, aut si pro fide Christi nobis obeunda sit, sed ultrò etiā appetamus, cupientes scilicet, ex hac ualle miseriorum discedere, ut in illa felici patria cum Deo & sanctis eius regnemus. Cum ergo iustus descripsit statum suum, qui totus est in effectū erga Deum & diuina, despicit quoq; ex alto statum hominum malorum, & dicit.

Multiplicatæ sunt infirmitates eorum.

Per infirmitates autem intelligit Idola, & ita habet textus Hebræus: sicut enim bonus unum habet Deum quem colit, ita mali multos habent Deos & idola: quia multas scilicet uoluptates, multa desideria uana, passionēs diuersas quibus seruiunt: ideo autem multas quærunt uoluptates, quia nullam inueniunt, quæ ens quietet, & ideo in circuitu impij ambulant. Et subdit. Post accelerauerunt. quia scilicet, post sua desideria precipites ruunt, & inconsideratè: unde edocemur, ut nō minus ipsi celeriter curamus ad uirtutes, quàm ipsi currunt ad uitium: nec domino nostro mi-

nus

Regulæ dirigentes.

337

nus diligenter ipsi seruiamus, quàm ipsi seruiunt domino suo diabolo. Iustus autem considerans statum malorum, proponit firmiter, sicut & nos semper debemus facere, nullo modo uelle eos sequi, & dicit:

Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus: nec memor ero nominum eorum per labia mea.

Dicit autem de sanguinibus, tum quia idolatræ solebant collecto sanguine uictimarum, circa eum suas agere ceremonias, tum quia tota uita malorum relicta ratione, sensualitatem sequitur, quæ in sanguine sita est. Dixit autem, quod non solum uult sacrificare idolis, sed nec nominare ea, quod tantum dici & fieri potest, ostendens per hoc, quod non solum homo perfectus debet abstinere ab illicitis uoluptatibus, sed etiam à licitis, ut magis totus feratur in coelum, & contemplationi diuinorum purius uacet, & quia aliquis posset credere, quod esset stultitia priuare se omni uoluptate, subdit.

Dominus pars hæreditatis meæ.

Quasi dicat, non mireris, si omnia alia relinquo, ut Deum possideam, in quo etiam alia denique bona possidentur. Debet hæc esse uox cuiuslibet boni Christiani: Dominus pars hæreditatis meæ: quia nos Christiani, quibus Deus ipse pro hæreditate promittitur, debemus erubescere, aliquid præter ipsum desiderare, & quia posset uideri alicui præsumptio, audere hæc sibi præmittere, idem subdit.

Tu es qui restituis hæreditatem meam mihi.

Quasi dicat, Domine Deus meus, bene scio, quod cum nihil sim respectu tui, uiribus meis non possum ascendere ad te possidendum: sed tu es, qui trahes me ad te, per gratiam tuam, & tu es, qui te ipsum dabis mihi possidendum: consideret deinde iustus, quanta sit hæc felicitas, ut ei Deus pro hæreditate contigerit: subdit.

Funes ceciderunt mihi in præclaris.

Partes enim, & sortes, antiquitus per funes diuidebantur, & quoniam multi sunt, qui licet ad hanc felicitatem sint uocati, sicut sunt omnes Christiani, ipsam tamen nihil faciunt: utpotè pro leui sæpe uoluptate commutant, ideo subdit.

Hæreditas mea præclara est mihi.

Quasi dicat, sicut ipsa est præclara, ita ego eam præclaram reputo, & omnia alia, respectu eius, ut dicebat Paulus, sicut stercora reputo, quoniam autem habere hoc lumen intellectus, ut homo cognoscat felicitatem, sibi à Deo datam donum Dei, & ideo subdit.

Benedicam Dominum, qui tribuit intellectum.

Quoniam autem, sæpe homo iudicat secundum rationem seruire Deo, sensualitas autem & caro repugnant, tunc autem homo perfectus est, ut non solum anima eius, sed & caro in Deum feruntur: iuxta illud: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum uiuum: ideo subdit.

Ff Et usq

Et usq; ad noctem increpauerunt me renes mei.

Id est renes ipsi, in quibus maxima solet esse inclinatio ad concupiscentiam, non solum inclinant me ad malum, sed potius increpant: hoc est, retrahunt etiam usq; ad noctem, id est, eousque ut etiam ipsi ultro proprium corpus affligant. Afflictio enim, sæpè per noctem solet designari: ostendit deinde, quæ sit radix tantæ priuationis: & dicit.

Prouidebam Deum semper in conspectu meo.

Nam si quis Deum semper haberet ante oculos, pro regula omnium operationum suarum, & in omnibus operationibus suis, nec propriam utilitatem, nec gloriam, nec uoluptatem quæreret, sed solum ut Deo placeret, breui perfectus euaderet, & quia, qui ita agit, semper in omnibus prosperatur, ideo dicit.

Ipsè à dextris est mihi ne commouear.

Ostendit deinde, quanta sit felicitas iusti uiri, quia scilicet erit in æternum felix, & in anima & in corpore, ideo subdit propter hæc.

Lætatum est cor meum.

Id est, anima mea læta est, sciens post mortem sibi cœlum esse paratum.

Et caro mea requiescet in spe.

Id est, quamuis ipsa non lætetur, quasi acceptura statim post mortem statum suum, requiescit tamen in sequltura, cum hac spe, quod resurget in die iudicij, cum anima sua, immortalis, & splendidissima, & hoc totum declarat in sequenti uersiculo: nam quia dixerat, quod anima lætabatur: subdit rationem.

Quia non derelinquet animam in inferno.

Et quia dixerat, quod caro requiescebat in spe, subdit rationem dicens.

Nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem.

Quia siue, & quod fuit corruptibile, resurget incorruptibile, & quia Christus fuit primus, qui intrauit Paradisum, & nobis uitam aperuit, & fuit primus qui resurrexit, & resurrectio eius est causa nostræ resurrectionis, ideo ista quæ diximus, de resurrectione, principaliter de Christi intelliguntur: sicut declarauit Petrus Apostolus. & secundo intelligi possunt de nobis, in quantum sumus membra Christi, qui solus non uidit corruptionem: quia corpus eius in sepulchro putrefactum nō fuit, quoniam igitur uia beneuolendi ducit nos ad perpetuam uitam animæ & corporis, ideo subdit.

Notas mihi fecisti uias uitæ.

Et quia totas felicitas huius uitæ, consistit in aperta uisione & fruitione Dei, ideo subdit.

Adimplebis me læticia cum uultu tuo.

Et quia felicitas in æternum durabit, ideo subdit.

Delectationes in dextera tua usq; in finem.

Dicit autem in dextera tua, quia felicitas nostra completur in uisione et fruitione humanitatis Christi, qui sedet in dextera maiestatis in excelsis:

iuxta

ad Deum deprecatoria.

339

iuxta illud Ioannis. Hæc est tota merces, ut uideamus Deum, & quem misisti Iesum Christum.

IOANNIS PICI MIRANDVLÆ

Deprecatoria ad Deum.

Alme Deus summa qui maiestate uerendus,
Verè unum in triplici numine numen habes.
Cui super excelsi flammantia moenia mundi,
Angelici seruit turba beata chori.
Cuius & immensum hoc, oculis spectabile nostris,
Omnipotens quondam dextra creauit opus.
Aethera qui torques, qui nutu dirigis orbem,
Cuius ab imperio fulmina missa cadunt.
Parce precor miseris, nostras præcor ablue sordes,
Ne nos iusta isti poena furoris agat.
Quod si nostra pari pensentur debita lance:
Et sit iudicij norma seuera tui,
Quis queat horrendum uiuentis ferre flagellum
Vindictis, & plagas sustinuisse graues?
Non ipsa iratæ restabit Machina dextræ,
Machina supremo non peritura die.
Quæ mens non primæ damnata ab origine culpæ?
Aut quæ non proprio crimine facta nocens?
Aut certè ille ipse es proprium cui parcere semper
Iusticiamq; pari qui pietate tenes,
Præmia qui ut meritis longè maiora rependis,
Supplicia admisisis, sic leuiora malis.
Nanq; tua est nostris maior clementia culpæ,
Et dare non dignis res mage digna Deo est.
Quanquam sat digni, si quos dignatur amare,
Qui quos non dignos inuenit ipse facit.
Ego tuos placido miserans precor aspice uultu,
Seu seruos mauis, seu magis esse reos.
Nempe reos, nostræ si spectes crimina uitæ
Ingratæ nimium crimina mentis opus.
Aut tua si potius in nobis munera cernas,
Munera præcipuis nobilitate bonis.
Nos sumus ipsa olim tibi quos natura ministros,
Mox fecit natos gratia sancta tuos.
Sed præmit (heu) miseros tantæ indulgentia fortis,
Quos fecit natos grati, culpa reos.

Ff 2 Culpa

Culpareos fecit, sed uincat gratia culpam,
 Vt tuus in nostro crimine crescat honor,
 Nam tua siue aliter sapientia, siue potestas,
 Nota suas mundo proderet possit opes,
 Maior in erratis bonitatis gloria nostris,
 Illeq; præ cunctis fulget amandus amor.
 Qui potuit cœlo dominum deducere ab alto,
 Inq; crucem summi tollere membra Dei,
 Vt malè contractas patrio de semine sordes,
 Ablueret lateris sanguis & unda tui,
 Sic amor & pietas tua rex mitissime, tantis
 Dat mala materiam suppeditare bonis.
 O amor, ô pietas, nostris benè prouida rebus,
 O bonitas, serui facta ministra tui,
 O amor, ô pietas, nostris malè cognita sæclis,
 O bonitas nostris nunc propè uicta malis,
 Da precor huic tanto, qui semper feruet, amor
 Ardorem in nostris cordibus esse parem,
 Da satanæ imperium, cui tot seruisse per annos
 Pœnitet, excusso deposuisse iugo.
 Da precor, extingui uesanæ incendia mentis,
 Et tuus in nostro pectore uiuat amor,
 Vt cum mortalis perfunctus munere uitæ
 Ductus erit dominum spiritus ante suum,
 Promissi regni felici sorte potitus
 Non dominum, sed te sentiat esse patrem.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI FRANCHI
 sco ex fratre nepoti, S. in eo qui est uera salus.

DIscedenti tibi à me plurimas statim ad malum oblatas occasiones
 quæ te perturbent, & arrepto bene uiuendi proposito aduersen-
 tur, non est fili quòd admireris, sed neq; quòd doleas, aut expaue-
 scas. Quantum illud potius esset miraculum, si tibi uni inter mortales, sine
 sudore uia pateret ad cœlum, quasi nunc primum & fallax mundus, & ma-
 lus dæmon esse desineret, aut quasi tu in carne adhuc non esses, quæ cõcu-
 piscit aduersus spiritum, & (nisi Saluti nostræ uigiles perspexerimus) cir-
 ceis ebrios poculis in prodigiosas brutorū species illecebrosa deformat.
 Sed & gaudendum tibi esse affirmat Iacobus scribens: Gaudete fratres
 cum in tentationes uarias incideritis, nec immeritò, quæ enim spes gloriæ,
 si nulla sit spes uictoriæ? aut uictoriæ locus quis esse potest ubi pugna nō
 est? uocatur ad coronam qui prouocatur ad pugnam, atq; ad eam præser-
 tim in qua nemo uinci potest inuitus; neq; alijs nobis ut uincamus uiribus
 opus

opus est, quàm ut uincere ipsi uelimus. Magna Christiani felicitas, quãdo & in eius arbitrio posita est uictoria, & omni uincentis uoto, omniq̃ expectatione maiora futura sunt præmia. Dic quæso fili charissime, est ne aliquid in hac uita ex his quorum libido terrenas agitat mentes, pro quo adipiscendo non multi prius subeundi labores, multa indigna & misera toleranda sint: Bene actum secum putat mercator, si post decennem nauigationem, post mille incommoda, mille uitæ discrimina rem sibi comparauerit paulo uberiores. De militia sæculi nihil est quod ad te scribam, cuius miseria ipsa satis te docuit & docet experientia. In principum gratia promerenda, in æqualium amicitijs conciliandis, in honoribus ambiendis, quæ moles molestiarum, quantum anxietatis, quantum sit sollicitudinis ex te ego discere potius possum q̃ te docere, qui meis libris meo ocio contentus, à pueris usq̃ intra fortunam uiuere didici, & (quantū possum) apud me habitans, nihil extra meipsum suspiro uel ambio. Ergo terrena hæc caduca, incerta, uilia, & cum brutis quoq̃ nobis communia, sudantes etiam & anhelantes uix consequemur, ad cœlestia atq̃ diuina quæ nec oculus uidit, neq̃ auris audiuit, neq̃ cor cogitauit somniculosi & dormientes & propemodum inuiti à dijs trahemur, quasi sine nobis aut Deus regnare aut cœlestes illi ciues beati esse non possint. Profecto si terrena felicitas ociosis nobis compareretur, posset aliquis laborem detrectans male mundo seruire quàm Deo. sed si nihil minus quàm in uia Dei imò longè magis in peccatorum uia fatigamur (unde illa uox damnatorum. Lassati sumus in uia iniquitatis) non potest non extremæ esse dementia, ibi nolite potius laborare ubi à labore itur ad mercedem, quàm ubi à labore itur ad supplicium. Mitto quanta sit illa pax, quantaq̃ felicitas animi, nihil conscire sibi, nulla pallescere culpa, quæ proculdubio uoluptatibus omnibus quæ possideri uel optari possint in uita longe præponderat. Quid enim optabile in uoluptatibus mundi, quæ dum quæruntur fatigant, cum acquiruntur infatuant, cum amittuntur excruciant. Dubitas fili impiorum mentes perpetuis curis non agitari. Verbum est Dei qui nec falli potest nec fallere. Cor impij quasi mare feruens quod quiescere non potest, nihil enim illis est tutum, nihil pacatum, omnia metum, omnia curas intentant, omnia mortem. His ne igitur inuidebimus? hos æmulabimur? & obliti propriæ dignitatis, obliti patriæ, patrisq̃ cœlestis, horum nos ipsi, cum liberi simus nati, ultro mancipia faciemus, & una cum illis miserè uiuentes, morientes miserius, miserrimè tandem æternis ignibus affligamur. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca, quis non uideat uel luce clarius hæc omnia esse ipsa ueritate ueriores, nec tamen facimus quæ facienda esse cognoscimus, sed hæremus adhuc, nec quicquam cœno cupientes auellere plantam. Occurrent tibi fili (ne dubita) in his præsertim locis in quibus habitas innumera singulis horis impedimenta, quæ te proposito sanctè

beneq̃ uiuendi deterreant & (nisi caueas) agant in præceptis. Sed inter omnia exitialis illa est pestis, uersari inter eos dies & noctes, quorum uita non solum omni ex parte illecebra est peccati, sed tota in expugnanda uirtute posita sub imperatore diabolo, sub uexillis mortis, sub stipendijs gehennæ militat aduersus cœlum, aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Tu autem clama cum propheta: Dirumpamus uincula eorum, & projiciamus à nobis iugum ipsorum. Hi sunt enim quos tradidit Deus in passionem ignominiae & in reprobum sensum, ut faciant ea quæ nō conueniunt, plenos omni iniquitate, plenos inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, detractores, Deo odibiles, cōtumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, insipientes, incompositos, sine affectione, sine foedere, sine misericordia. Qui cum iusticiam Dei quotidie uideant, non intelligunt tamen, quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Tu igitur fili, noli illis placere quibus ipsa displicet uirtus. Sed illud Apostoli tibi semper sit ante oculos: Oportet Deo magis placere quàm hominibus: & illud: Si hominibus placerem Christi seruus non essem. Inuadat te sancta quædam ambitio, & de digneris eos tibi uitæ esse magistros, qui te potius præceptore indigeant, longè enim decentius ut ipsi tecum bene uiuendo homines esse incipiāt, quàm ut tu uelis per omissionem boni propositi cum illis turpiter obbrutescere. Tenet me (Deū testor) aliquando extasis quasi & stupor quidam, cum mecum incipio studia hominum, aut (ut dixerim significantius) meras insanias, nescio an cogitare potius quàm dolere: mirari an deplorare? Magna enim profecto insania, Euangelio non credere, cuius ueritatem sanguis martyrum clamat, apostolicę resonant uoces, prodigia probant, ratio confirmat, mundus testatur, elementa loquuntur, dæmones confitentur. Sed longè maior insania, si de Euangelij ueritate nō dubitas, uiuere tamen quasi de eius falsitate non dubitares. Nam si illa sunt uera, difficillimum esse diuitem ingredi regnum cœlorum, quid cumulandis quotidie diuitijs inhiamus, & si illud est uerū, quærendam gloriam non quæ ex hominibus, sed quæ ex Deo est, cur de iudicijs hominum semper pendemus. Deo placere nemo est qui curet. & si firma in nobis est fides, futurum aliquando, ut dominus dicat: Ite maledicti in ignem æternum, & rursus: Venite benedicti possidete regnum paratum uobis à constitutione mundi. Cur nihil minus aut timemus quàm gehennam, aut speramus quàm regnum Dei? Quid possumus aliud dicere quàm multos esse nomine Christianos, sed re paucissimos. Tu uerò fili contende intrare per angustam portam, nec quid multi agant attēde, sed quid agendum, ipsa tibi naturæ lex, ipsa ratio, ipse Deus ostendet. Neque enim aut minor tua erit gloria, si felix eris cum paucis, aut leuior pœna, si miser eris cum multis. Erunt autem duo præcipuè præsentissima tibi remedia aduersus

uersus mundum & satanam, quibus quasi duabus alis de lachrymarum uale
 le tolleris in altum: Eleemosyna scilicet, atque oratio. Quid enim possumus
 sine auxilio Dei? aut quomodo ille auxiliabitur non inuocatus? Sed & in-
 uocantem te certè non audiet qui inuocantem prius pauperem non exau-
 disti. Neque enim decet ut te Deus hominem non contemnat: qui prius ho-
 mo hominem contempsisti. Scriptum est in qua mensura mensi fueritis re-
 metietur uobis, & alibi: Beati misericordes quoniam misericordiam con-
 sequentur. Cum autem te ad orationem inuito, non ad eam inuito quæ in
 multiloquio est, sed quæ in secreto mentis recessu, in penetralibus animi,
 ipso affectu, loquitur Deo: et in lucidissima contemplationis tenebra men-
 tem patri non præsentat modo, sed unit ineffabilibus quibusdam modis
 quos soli norunt experti, nec curo quàm longa sit oratio tua, sed quàm ef-
 ficax, quàm sit ardēs, interrupta potius suspirijs, quàm perpetua quadam
 serie dictionum, numeroque diffusa, si tua tibi salus est cordi, si tutus à dia-
 boli laqueis, à mundi procellis, ab inimicorum insidijs, si Deo gratus, si fe-
 lix tandem esse desideras, fac nulla prætereat dies, qua uel semel Deum tuum
 per orationem non adeas, & prostratus ante eum humili pie mentis affe-
 ctu illud non de summis labris, sed de imis uisceribus clames cum prophe-
 ta: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris, sed secun-
 dum misericordiam tuam memento mei propter bonitatem tuam Domi-
 ne. Sugeret tibi cum spiritus qui interpellat pro nobis, tum ipsa neces-
 sitas singulis horis, quid petas à Deo tuo, suggeret & sacra lectio, quam ut
 omisis iam fabulis nugisque poetarum semper habes in manibus etià atque
 etiam rogo. Nihil Deo gratius, nihil tibi utilius facere potes, quàm si non
 cessaueris literas sacras nocturna uersare manu, uersare diurna. Latet enim
 in illis cœlestis uis quædam, uiua & efficax, quæ legentis animum (si mo-
 dò illas purè humiliterque tractauerit) in diuinum amorē mirabili quadam
 potestate transformat. Sed epistolæ iam fines excessi, trahente me ipsa ma-
 teria & mira quadam charitate, qua tecum semper tum ex ea præsertim ho-
 ra sum prosequutus, qua sanctissimi tui propòsiti factus sum certior. Illud
 postremo te admonitum uelim (de quo hic etiam cum tecum eras, tecum
 sæpe locutus sum) ut duo hæc nunquam obliuiscaris, & filium Dei pro te
 esse mortuum, & te quoque etiam si diu uixeris breui esse moriturum. His
 quasi geminis stimulis, altero quidē timoris, amoris altero, urge equum
 tuum per breue stadium momentaneæ uitæ ad præmia felicitatis æternæ,
 quando nullum alium finem præfinire nobis aut debemus
 aut possumus, quàm ut perpetua utriusque hominis
 pace infinito bono sine fine fruamur.

Vale, & Deum time. Ferrariæ.

15. Maij. 1492.

Ff 4 10 AN

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI
Francisco Pico nepoti, S.

Felix es fili quando non solum id tibi tribuit Deus ut bene uiuas, sed ut benè uiuens à malis tamen ob id maximè, quia benè uiuis, interim malè audias. æqua enim laus à laudatis laudari, & improbari ab improbis. Sed non propterea te felicem appello, quia hæc tibi calumniam gloriosa est, sed quia Dominus Iesus qui uerax, imò ipsa ueritas est, futuram affirmat mercedem nostram copiosam in cœlis cum maledixerint nobis homines, & dixerint omne malum aduersus nos, mentientes propter eum. Apostolica, si nescis, hæc dignitas est, dignum haberi qui pro Euangelico nomine ab impijs infameris. Quando Apostolos legimus apud Lucam gaudentes à conspectu abijsse consilij, quia digni habitii essent, quibus pro nomine Iesu contumelia irrogaretur. Gaudeamus igitur & nos si tanta apud Deum gloria digni sumus, ut eius gloria in ignominia nostra manifestetur. Et si quid à mundo durum patimur ac molestum, dulcissima illa Domini uox nos consoletur. Si uos mundus odio habet, scitote, quia priorem me uobis odio habuit. Si mundus illum odio habuit per quem factus est mundus, nos uilissimi homines, & si flagitia nostra pensitemus, dignissimi omnibus usque adeò probris, si quis detrahat, si quis maledicat, ægrè feremus ut ne ille maledicat, malè agere ipsi incipiamus: Excipiamus hæc potius alacres maledicta, & si non ea felicitas nostra est, ut pro uirtute, pro ueritate, quemadmodum olim heroes nostri, uerbera, uincula, carceres, gladios, sustineamus, satis nobiscum benè actum putemus si uel conuitia hominum improborum, detractiones, odia, patiamur, ne omni nobis merendi occasione sublata, præmij etiam spes reliqua nulla sit. Si benè uiuentem te homines laudent, porro uirtus hæc tua quatenus quidem uirtus est, similem te Christo facit, sed quatenus laudata est, facit dissimilem, qui præmium suæ uirtutis ab hominibus mortem crucis accepit, propter quod & Deus, ut inquit Apostolus, exaltauit eum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Optabilius igitur crucifigi à mundo ut ex alteris à Deo, quàm exaltari à mundo ut iudiceris à Deo. Ille enim crucifigit ad uitam, hic exaltat ad gloriam, ille exaltat ad casum, hic iudicat ad gehennam. Denique si tibi mundus applaudit, fieri uix potest, ut uirtus quæ tota sursum erecta solum Deum debet habere cui placeat, plaudenti se paulisper hominum gratiæ non inclinet, & si de sua etiam integritate non perdit, perdit tamen non de præmio, quod cum in terris incipit perfolui, ubi omnia sunt exigua, minus erit in cœlo ubi omnia sunt immensa. Felices contumeliæ quæ nos tutos reddunt, ne aut iusticiæ flos pestifero inanis gloriæ flatu

flatu marcescat, aut popularis rumusculi uano authoramento æternitatis
 stipendia nobis imminuantur. Amplectamur fili has contumelias, & de
 sola ignominia crucis Domini fideles serui sanctissima ambitione super-
 biamus. Prædicamus, inquit Paulus, Christum crucifixum, Hebræis qui-
 dem scandalum, Gentibus stulticiam, nobis autem Dei uirtutem & sapi-
 entiam. Sapientia ista mundi stulticia est apud Deum, & stulticia Christi il-
 la est quæ sapientiam uincit mundi, per quam placuit Dēo saluos facere
 credentes, si insanos eos esse non dubitas qui uirtuti detrahūt tuæ, & Chri-
 stianam uitam, hoc est, sapientiam insaniam uocant, cogita quanta tua es-
 set infania, de insanorum iudicio à rectē uitæ instituto dimoueri, cum er-
 ror omnis emendatione tollendus, non imitatione augendus sit: Hinnia-
 ant illi, baubentur, allatrent, tu coeptum perge iter intrepidus, & de illo-
 rum nequitia atq; miseria quantum ipse debeas Deo perpende, qui seden-
 tem in umbra mortis illuminauit, & de illorum coetu translatus, qui in
 densissimis tenebris deuij huc illuc sine duce bacchantur, filijs lucis asso-
 ciauit. Sonet uox illa Domini suauissima in auribus tuis semper, sine mor-
 tuos sepelire mortuos suos, tu me sequere. Mortui enim sunt qui Deo
 non uiuunt, & in hoc temporariæ mortis spacio, laboriosissimè sibi æter-
 nam mortem acquirunt. A quibus si petas quo tendant, quo sua studia,
 opera, curas, referant, quem denique finem sibi præstituerint, in cuius ad-
 eptione felices futuri sint, aut nihil omnino habebunt quod respondeant,
 aut pugnantia secum controuersaq; sibijsplis uerba, uelut phanaticorum
 deliramenta loquentur. Neque enim sciunt ipsimet quid agant, sed more
 eorum qui fluminibus innatant, malè importatæ consuetudinis ui, qua-
 si torrentis impetu feruntur, & hinc cæcante eos nequitia, unde ad malum
 satana extimulante ruunt præcipientes in omne facinus cæci duces cæco-
 rum, donec improuisa eos occupet mors, & dicatur eis: Amice hac nocte
 repetent animam tuam à te: hæc autem quæ parasti cuius erunt? Tunc his
 inuidet quos despexerunt, laudant quos deriserunt, & imitari eos uel-
 lent cum non possunt, quos dum poterant sequi, persequi maluerunt.
 Obde igitur fili charissimè auribus ceras, & quicquid dixerint, quicquid
 senserint homines de te pro nihilo habens, solum iudicium Dei specta,
 qui reddet unicuiq; secundum opera sua, in reuelatione sua de cælo cum
 angelis uirtutis suæ, in flamma ignis faciens uindictam in eos qui non ho-
 uerunt Deum, nec paruerunt Euangelio eius. Qui pœnas (ut ait Aposto-
 lus) dabūt in interitu eternas à facie Domini, & à gloria uirtutis eius, cum
 uenerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnib. qui credi-
 derunt. Scriptum est: Nolite timere qui corpus possunt occidere, sed qui
 animam potest mittere in gehennam. Quanto minus hi tibi timendi sunt,
 qui nec corpori tuo possunt nocere, nec animæ, qui si nunc tibi detrahunt
 ex ratione uiuenti, nihil detrahent minus si relicta uirtute uitij obruaris,

non

non quia illis uitium displicet, sed quia detrahēdi uitium illis semper placet. Fuge si tua salus tibi est cordi, fuge quantum potes eorum cōsuetudinem, & ad teipsum rediens, sepe in abscondito ora clementissimum patrem clamans cum Propheta: Ad te domine leuauī animam meam. Deus meus in te confido non erubescam, etiam si irrideant me inimici mei, etenim uniuersi qui sperant te non confundentur, confundantur iniqua agentes superuacue, uias tuas domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me, dirige me in ueritate tua, & doce me, quia tu es Deus saluator meus, & in te sperabo tota die. Fac item cogites semper instantem mortem, & punctum scilicet esse quod uiuimus, & adhuc puncto minus, tum quā sit malus antiquus hostis, quis nobis regna mundi promittit, ut nobis regna cœlorum eripiat, quā falsæ uoluptates, quæ ideo nos amplectuntur ut strangulent, quā dolosi honores, qui nos sublimant, ut deinde precipitent, quā lætales diuitiæ, quæ quantò nos magis pascunt, tantò magis uenenant, quā breue, incertum, umbratile, falsum, imaginarium est omne illud quod hæc omnia simul etiam si ex uoto affluant nobis prestare possunt, quā magna his, & promissa, & parata sunt, qui contemptis præsentibus illam suspirant patriam, cuius rex diuinitas, cuius lex charitas, cuius modus æternitas, his atq; similibus cogitationibus animum occupa, quæ suscitent dormientem, tepescentem accedant, uacillantem confirmant, & tendenti ad cœlum diuini amoris alas exhibeāt, ut cum ad nos ueneris, quod magno omnes desiderio expectamus, non solum quem uolumus, sed & qualem uolumus te uideamus. Vale, & Deum ama, quem timere olim coepisti. Bigus te salutatur. Ferraria. 2. Iulij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI
Francisco nepoti, S. P.

GRatissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, non ob id modò quòd iam pridem de te nihil audiueram, sed & quòd ea mihi significabant, quibus sum mirificè delectatus, quando eadem & tibi sunt grata, & Deo gratissima esse non dubito. Tu quoque nihil dubites, si modo quæ coepisti uia perexeris. mercedem tuam copiosam in cœlis esse futurā. Ego nondum satis habeo exploratum eundum Rom. mihi sit nec ne. Et quantum equidem assequi possum coniectura, futurum potius credo, ut illuc mihi eundum sit, causam nosti. Hoc ubi certum habuero statim te certior rem reddam, ne si huc forte ueneris (quod alioquin ego summo opere uellem) aut me hic non inuenias, aut statim descendere me in patriam tibi sit redeundum. Interim domi esse poteris, nisi tu quidem aliter sentias. Sed et illud memineris habere te uxorem cui nō aliter corpus tuum quā Deo ipsam animam debes. Est illius desiderio aliqua ex parte satisfaciendum, cogitandumq; tibi est, quid illa ex habitu corporis, ex ætate, aut appetat, aut appetere possit. Quid ex pudore, ex uirtute, non petat. Cur enim pudeat

deat hæc scribere, quæ & Paulus scribit Apostolus? Nulla est ferè res in qua te magis suspicer errare posse. Et quidem, falluntur nostri homines plurimum, qui obligatas quidem addictasq; sibi uxores putant suas, se uxoribus nihil, sed posse de se, quicquid illi censuerint, pro arbitrio statuere. Deniq; tuus totus esse non potes, qui semel nuptiarum legibus te subiiciens uxoris esse uoluisti, potes nihilominus totus esse Dei, quem & tibi promereri dum ut legi eius obtemperes, tibi ipsi etiam in his quæ sunt Dei minus obtemperas. Sed de his aliàs tecum coram etiam sum locutus. Ego ut primum aër uernauerit, hoc est, inter primos quadragessimæ dies, cum me, scilicet, ex his Græcorum librorum fascibus extricauero, statim Ferrariam ueniam, interim sacris literis insta, præcipuæq; euangelicæ lectioni, quæ animum identidem ad Deum adducat, quem inde abducere & mundus & dæmon, ille illecebris, hic fallacijs, dies noctesq; nō cessant. Vale animæ dimidium meæ, & Deum ora pro me. Cum primum de mea Romam uersus profectione aliquid statuero te certiore reddam. Floren. 27. Nouembris. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Philippo Beroaldo, S.

ACcepi abs te doctissime Beroalde & epistolam cum amabilem, tum eruditam, & uersus plurimos ipsam etiam dubio procul antiquitatem prouocantes, gratissimum id mihi munus fuit. Quare per te bono in negotio, bonas horas sum ociatus, & uoluptari nulla in re uel iocundius poteram uel honestius. Agam uerò hominem oppido quàm ingratum si tua quæ sunt optima, remunerari meis uellem quæ sunt pessima, & catullianis salibus suffeni uenena permutare. Sum enim in poë matis illo nihilo melior, nisi hoc præstem, quòd me suffenum esse agnosco, & quid manticæ in tergo sit uideo. Tu tamen hoc flagitas, ut scilicet de nostris ad te aliquid scriptionibus dedam, atq; ita flagitas, ut quasi postules, uidearisq; repulsam æquo animo non laturus. Quare tibi uel cum dispendio si qua est apud te de me existimatio satisfaciendum, habeas igitur duas epistolas, alteram ad Laurentium Medicem, alteram ad Hermodolum de genere dicendi philosophorum. Quibus & uersiculos quosdam addidi, qui per hos dies etiam agentia alia mihi exciderunt. Tu hæc ita leges, ut memineris in humanioribus his studijs me tumultuaria cura, & subcisiuis esse temporibus, ut qui philosophis operam primariam, et ut dicitur, seriosas addiderim lucernas. Apud quos ut id profecerim quod tu apud rhetores & poëtas, quos inter (loquor ex animo) non uideo cur tibi primas, iure non uendices. Politianus tuus est, totus amat te, ut qui maximè. De me pollicere tibi nihil non potes quod ego possim.

Vale.

IOAN.

IOANNES PICVS MIRANDVLA LAV-
rentio Medico, S. P. D.

LEgi Laurenti Medice Rhythmos tuos, quos tibi uernaculæ Musæ per ætatem teneram fuggerunt, agnoui Musarum & Gratiarum legitimam foeturam, ætatis teneræ opus non agnoui. Quis enim in tuis Rhythmis & numerosa uersuum iunctura saltantes ad numerum gratias non persenserit? Quis in canoro dicendi genere & modulato canentes Musas non audiat? Quis in lepore nō affectato, hilari argutia, mellitis salibus aptis illecebris, miro candore, in prudenti dispositione, in grauissimis sensibus ex penetralibus philosophiæ erutis, adolescentem hominem quis agnoscat? Scio profecto me nō esse in hoc albo, nec eū qui huc ascendam, id est, ad iudicium rerum. Sed uellem dici posse extra suspicionē adulationis, quod de illis sentio: dicerem profecto non esse ueterum scriptorum, quem in hoc genere dicendi longo interuallo nō antecesseris. Quod ne putes dictum ad gratiam afferā tibi huiusce sensus rationes meas: Sunt apud uos duo præcipuè celebrati poëtæ Florentinæ linguæ, Franciscus Petrarcha, & Dantes Aligerius, de quibus illud in uniuersum sim præfatus, esse ex eruditis qui res in Francisco, uerba in Dante desiderent. In te qui mentem habeat & aures neutrum desideraturum, in quo non sit uidere, an res oratione, an uerba sententijs magis illustrentur. Sed expēdamus uelut in librilli particulatim uniuscuiusq; merita. Franciscus quidem si reuiuifcat quod attinet ad sensus quis dubitat ultrò herbam tibi daturum, adeò tu & acutus semper grauis & subtilis, ille uerò de medio plurimum arripiens sentētijs colorat uerbis, & quæ sunt gregaria egregia facit genere dicendi, in quo uideamus quid tibi ille, quid tu illi præstes, in quibusdā dulcior apparuerit. Sed mihi illius dulcedo, ut ita dixerim, dulciter accida & suauiter auster. Ille fusus & æquabiliter deliniens. tu maiestate & quadam uiuaci luce orationis animos perstringens. In illo ambitiosa & nimia in te neglecta potius quàm affectata diligentia: Ille tener & mollis, tu masculus & torosus. Ille uolubilis & canorus, tu præsus, plenus, firmus & modulatus. Ille fortè lepidior, tu certè amplior & erectior. Ille fucacior, sed tu neruosiior. In illo est quod amputes, in te nihil redundans & nihil curtum. Sed fortè audaculus qui tollendum aliquid de illo dixerim. Ita est certè ita multis uidetur quorum iudicio confido. Nam meo nihil cum sæpè sit uidere peccantem illum, quod Asiatici peccabant, id est, infercientem uerba quasi rimas expleat, adhibentemq; uoces plenas & concinnas, non ut exornent, sed ut sustineant quasi tibicines carmen ne claudicet. In te omnia uerba non minus in re necessaria quàm in ornatu grata, ita ut qui ex te demat mutilet, qui ex illo tondat & repurget. Quod & si demus (quod nunquam dabo) lepidiora esse quæ ille scripsit & comptiorat uis, facile id fuit præstare hominem cui non esset cum ipsis sensibus labor & pugna. At tu
illæ

ille acres, subtiles, & (ut uno dixerim uerbo) Laurētianæ sententiæ uix dici potest, ut calamistros respuant, & istos fucos non libēter admittāt, quas ille tractandas si habuisset, quem mollem legimus, nitidum, & iucundum, legeremus quidem spinosum, squallidum & ingratum, cum sit uidere illum, quoties aliquid tale aggreditur acutum, implicitū, uel nodosum, tam stylo cadere quàm sensu surgit. Cum uerò illam suam uerborum ostentat suppellectilem, sua unguenta cinnos, & flores, admoneret sepe si adesset Castritius, quod admonuit in Graccho, ne falleremur rotūdato sono, & uersuū cursu: Sed inspiceremus quidnam subesset, quæ sedes, quod firmamētum, quis fundus uerbis. Quod si facias illic uideas Epicurei quandoque uacuum, ita aut nullum subesse sensum, aut frigidum & leuē. Quaparte quamuis est maxima, etiā illi si non præstes, non uideo omnino cur præstet ille tibi dicēdi gratia. Cum & uerba apud te esse non possint illustriora, & collocatio illorum ita sit apta, ut nec cohærere melius, ne fluere rotūdus, nec cadere numerosius ullo modo possint. Sed iam Dantem tecum pensiculemus, de quo fortasse plures controuersiam sint facturi, sunt enim multi, qui in scriptorum collatione non tam expendant merita, quàm annos numerent, iubensq; alios ut priscos legant cum reuerentia, coætaneos ipsi legere non possunt sine inuidia. Primas certē, quod ad stylum spectat denegaturum tibi neminem puto, ita est Dantes nonnunquā horridus, asper, & strigosus, ut multum rudis & impolitus, hoc eius etiam auarij fatentur. Sed in ætatem & sæculum illud (id quod sit ita) culpam reijciunt, omnino tu oratione cultior, & non ille grādiior. Vt sensibus, inquit, grandior & sublimior. Quæso quid mirum in philosophica re illum philosophari ipsa natura ad hoc cogente, atque ultro suppeditate sententia. Si de Deo, de anima, beatis agitur, affert quæ Thomas, quæ Augustinus de his scripserunt, & fuit ille in his tractandis meditandisq; tam frequens quàm assiduus, tu in obeūdis maximis negocijs publicis & priuatis. Non fuit tam præclare in Dante hoc fecisse, quàm non fecisse turpe fuerat. At fuit dubio procul summi ingenij opus, quod ipse præstas philosophica facere quæ sunt amatoria, & quæ lunt sua seueritate austerula, superinducta uenere facete amabilia. Ita in tuis uersibus amantium lusbis philosophorum seria sunt admixta, ut & illa hinc dignitatem, & hæc illinc hilaritatem gratiamq; lucrifecerint, ut ambo hac copula, & retinuerint, quod erat proprium, & muto se sibi ita participauerint, ut habeant utraq; singulatim quæ prius erant simul amborum. Sed non est hoc tam admirandum, quàm illud quod me maximè mouit, ita hæc à te inuecta ut non inuecta, sed de materie ipsius, de qua agis, eruta gremio, & ex illa ipsa, ut ita dixerim, te irrigante solum efflorescere uideantur ut appareant natua non aduentitia, necessaria non comparata, genuina omnino non insititia, hoc est, quod amirari satis non possum, quo mihi uideris Dantem

G g exupe

exuperasse. Nam & si ille sublimis uolat, materiæ alis attollit, ut repugnan-
te illa, & deorsum trahente tolleris in altum alis ingenij, atque ita tolleris ut à
materia non discedas, sed illam tecum simul attollas tantum de ipsa tu quan-
tum de Dante ipsa fuit bene merita. Iam uidere licet quid, te inter Francis-
cumque & Dantem intersit, de quibus hoc addiderim Franciscum quandoque
non respondere pollicitis, habentem quod alleget in prima specie, sed ul-
terius non satisfaciat. Dantem habere quod in occurso quandoque offendit,
sed iuuat magis intima peruentem. Tua non minus habent in recessu
quod detineat, quam habeat in prima fronte quod capiat. Adde quod illi
suas poëses in secessibus, in umbra, in summa studiorum tranquillitate, tu
tuas inter tumultus, curiarum strepitus, fori clamores, maximas curas, turbu-
lentissimas tempestates, occupatissimus cecinisti. Illis erant Musæ, ordina-
rium negocium & principale, tibi ludus & à curis quædam relaxatio. Illis
summa defatigatio, tibi defatigatio ocium. Denique eò animum remittens
pertigisti, quo illi omnes animi neruos contendentes fortasse non pertige-
runt, Sed quid dicam de mea paraphrasi? meam enim cur non appellem?
uel huius quæ mea est appellationis iure. Demum cur non meam, quam &
si ueneror ut tuam, amo tamen ut meam. Admiror profecto illam, & te in
illa, ex qua conijcio quantum ego aberam à uera laude tuorum uersuum, in
quibus quæ erant maxima, quæque maximè illustra, quibus sum nocturnis
oculis non introspexeram, uidi deinde per te reuelata, qui id solus & po-
teras & debebas, debebas tibi & nobis, ne multa & te gloria, & nos uolu-
ptate fraudares. Lego (Deum testor) maximè Laurenti eam, non tam ad
delectationem, quam ad doctrinam. Quot enim ibi ex Aristotele, auditu scilicet
physico, ex libris de anima, de moribus, de cælo, ex problematis, quot
ex Platonis prothagora, ex Repub. ex legibus, ex sympositio, quæ omnia,
quanquam aliàs apud illos legi, lego tamen apud te ut noua, ut meliora &
in nescio quam à te faciem transformata, ut tua uideantur esse & non illo-
rum, & legens discere mihi aliquid uidear. Quod maximo est indicio hæc
te sapere non tam ex commentario quam ex teipso. Solent enim plurimi maio-
re in literis *opsis* quam opera cum quid scripturi sunt philosophos habere
uelut pragmaticos eis dogmata quædam suggerentes quæ ingerant suis
libellis ut uideantur philosophi. Sed faciliè hos deprehendas. Nam uideas
illa, nec rectè disposita, nec coherentia, & ab ipsis non explicata, sed impli-
cata. Atque homines alioquin eloquentes in illis dicendis apparerent infantissi-
mi. At te quis non uideat ea non tenere precario, sed ut in quæ ius habeas &
potestatem pro arbitrio uersare, agere & tractare, hæc tu (proh felix inge-
niū) in gestu Reip. in actiuosa uita es affecutus, quæ nos philosophorum non di-
scipuli, sed inquilini in umbratili uita & sellularia sequimur potius quam con-
sequamur. Sed quid dicam de paraphraseos tuæ suauissimo stylo, is mihi ui-
detur penitus qui Cæsaris in Romana lingua, est enim oratio non manufacta,
non

non bracteata, non tota, sed suo ingenio erecta, candida, & quadrata, nec temerè excurrrens, sed pedem seruans, nec luxurians, nec ieiuina, nec lasciuens, nec ingrata, dulciter grauis, grauiter amabilis, uerba electa & non captata, illustria non fucata, necessaria non quesita, non explicantia rē, sed ipsis oculis subiicientia. Prætereo quàm tuæ personę semper memineris, quàm sint ubiq; tuæ illius prudentiæ inspersa passim semina, atque uestigia, hæc ego & cum multis & alius quisquā longe potiora. Sed duo præcipua præter hæc uidi, quæ uideant fortè non multi quanquam oculatiores. Primū est illud, ut illa suas diuitias dissimulet, ut inuidiā fugiat, flores in sinu habeat, non ostendet, non exurgat in plantas, sed subsidat in genua ut minor appareat, alterum quid sit nō uideo, neq; enim tam solers, sed uideo esse nescio quid ut dicam signatissimè Laurentianum. Quod si quis uideat Laurentij dotes, ingenium, præstantiam, Laurentium totū uideat graphicè effigiatum. Sed hæc nimis fortasse multa quæ dixi, etiam inuitus ipsa me transuersum, ut dicunt, trahente in uerba animi sententia. Illud non præteribo inhortari te quantū possum opere maximo ut aliquod quandoq; à moderanda Repub. oculū suffuratus absoluendæ paraphrafi impartiaris, tibi quidem & linguæ patriæ ad honorem, ciuib; tuis & nobis omnib; futurę ad usum & uoluptatem. Florentiæ idib; Iulij. 1484.

IOANNES PICVS MIRANDVLANVS HER-
molao Barbaro suo, S.

EGo quidem mi Hermolaë nec possum aut tacere quæ de te sentio, aut nō sentire ea quæ de illo debeatur, in quo omnia ueluti singula summa reperiantur. Sed utinam esset is meæ mentis captus, ut pro meritis tuis de te sentirem, utinam ea dicendi uis, ut exprimere aliquando possem quod semper sentio. Scio quæ de te concepī infinitum subidere infra fastigia doctrinæ tuæ. Scias & tu quæcunque loquimur longè esse minora ijs quæ concipimus, tã deesse scias animo uerba, quàm rebus animus deest. & tamen ita me audere credis ut sperem posse imitari tua quorū nec magnitudinem æstimare possum. Admirari te possunt omnes, imitari tam pauci possunt, quàm nemo reprehendere. Et utinam eā mihi felicitas ut quæ scribam Hermolaum meum aliqua ex parte imaginentur. Ipse enim ut taceam cætera, stylus tuus cui tu adeo parum faues, mirum quantum me afficit, quantum me delectat, ita est doctus, grauis, compositus, eruditus, excussus, ingeniosus. In quo nihil expositum, nihil sit triuiale, seu uerba seu sententias spectes. Legimus sæpè ego & noster Politianus quascunq; habemus tuas, aut ad alios, aut ad nōs epistolas, ita semper priorib; certant sequentia, & nouæ fertiliter inter legendum efflorescūt Gratia, ut perpetua quadam acclamatione interspirandi locum non habeamus. Sed mirum dictum quàm persuadeas, & legentis animum quocunque uelis impellas. Expertus sum ego cum semper alias tum hac

Gg 2 proxia

proxima tua ad me epistola, in qua dum Barbaros hos philosophos inferis, quos dicis haberi uulgo sordidos tudes, incultos, quos nec uixisse uiuentes, ne dum extincti uiuant. Et si nunc uiuant, uiuere in pœnam & contumeliam. Ita porro sum commotus, ita me puduit, piguitq̃ studiorum meorum, iam enim sexennium apud illos uersor, ut non minus me fecisse uelim quàm in tam nihil facienda re tam laboris se contendisse, perdiderrim, ego inquam, apud Thomam, Ioanem Scotum, apud Albertum, apud Auerroem meliores annos, tantas uigilias, quibus potuerim in bonis literis fortasse non nihil esse. Cogitabam mecum ut me consolarer si qui ex illis nunc reuiuiscant, habituri ne quicquã sint, quo suam causam argumentatosi alioquin homines, ratione aliqua tueantur. demum succurrit ex ipsis quempiam paulò facundiorẽ suam barbariam quàm poterit minimè barbare, hunc in modum fortasse defensurum. Viximus celebres ô Hermaolae & post hac uiuemus non in scholis grammaticorũ & pædagogis, sed in philosophorum coronis, in conuentibus sapientum, ubi non de matre Andromaches, non de Niobes filiis, atq̃ id genus leuibus nugis. Sed de humanarum diuinarumq̃ rerũ rationibus agitur & disputatur. In quibus meditandis, inquirendis & enodandis ita subtiles, acuti, acresq̃ fuimus, ut anxij quandoq̃ nimium & morosi fuisse forte uideamur, si modo esse morosus quisquam aut curiosus nimio plus in indaganda ueritate potest, atque in his quidem si quis nos arguat hebetudinis & tarditatis, age amabo quicunq̃ is est pedem cõferat, experiretur habuisse barbaros non lingua, sed in pectore Mercurium, non defuisse illis sapientiam, si defuit eloquentia, quam cum sapientia non coniunxisse, tantum fortasse abest à culpa ut cõiunxisse sit nephas. Quis enim cincinnos, Quis fucum in proba uirgine non damnet? & detestetur. Tanta est inter oratoris munus & philosophi pugnantia ut pugnare magis inuicem nõ possint. Nam quid aliud rhetoris officium quàm mentiri, decipere, circumuenire, præstigiari? Est enim uestrum, ut dicitis, posse pro arbitrio in candida nigrum uertere, in nigra candidum, posse quæcunque uultis tollere, abijcere, amplificare, extenuare, dicendo demum res ipsas magicis quasi quod uos iactatis, uiribus eloquentiæ in quam libuerit faciem habitumq̃ transformare, ut non qualia sunt suo pte ingenio, sed qualia uolueritis non fiãt quidem, sed cum non sint esse, tamen audientibus appareant hoc totũ, est nequicquam aliud quàm merum mendacium, mera impostura, merum præstigium? Cum à natura rei semper uel agendo excedat, uel minuendo deficiat, & fallacem uerborum concentum, ueluti laruas & simulachra prætendens auditorum mentes blandiendo ludificet. Erit ne huic cum philosopho affinitas, cuius studium omne in cognoscenda & demonstranda cæteris ueritate uersatur. Adde quòd nobis nulla erit fides, lautitias uocum & ueneres affectantibus, quasi rebus parum fidentes, nec uerò nixi, trahe-

trahere in sententiam his lenocinijs homines quæramus. Est ob hanc causam legere res sacras rusticè potius quàm eleganter scriptas, quòd nihil sit magis dedecens & noxium in omni materia in qua de uero cognoscendò agitur, quàm uniuersum istud dicendi genus elaboratum. Hoc forensium est quæstionum, non naturalium atque cœlestium. Non est eorum qui in academia, sed qui in Repub. illa uersantur, in qua quæ fiunt, quæque dicuntur populari trutina examinantur, apud quam flores fructibus longè præponderant. Nonne scis illud. Non omnia omnib. pari filo conueniunt? Est elegans res (fatemur hoc) facundia plena illecebræ & uoluptatis, sed in philosopho nec decora nec grata. Quis nollem incessum, argutas manus, ludibundos oculos in histrione & saltatore non probet? in ciue, in philosopho, quis non improbet, arguat, abominetur? Si puellam uiderimus moribus lepidâ, atq; dicaculam, laudabimus, exosculabimur. Hæc in matrona damnabimus & persequemur, non ergo nos, sed illi inepti qui ad pedes uestæ agant bachanalia, qui grauitatē philosophicarum rerum & castitatem ludicris ueluti & calamistris dehonestent, profectò quod Sinesius de adolefcēte, de oratione dici commodè potest, comatam orationem semper cince dam. Quare nos nostram mælum capillis hirsutam, globosam, inexpeditam, quàm cum impuritatis uel nota, uel suspicionē bellè comatam. Et ut nihil sint reliqua, hoc est uerissimum, nihil esse diuersum magis ab instituto philosophi quacunque in re, quàm quòd luxum, aut fastum aliqua ex parte sapit. Sicionios calceos habiles aptosquē ad pedem dicebat Socrates, sed Socrati non conuenire omnino, non eadem ratio ciuilis habitus & philosophici, sicuti neque mensæ neque sermonis. Utitur his philosophus dumtaxat ad necessitatē, utitur ciuilis homo etiam ad gratiam. Quam & hic si neglexerit non ciuilis, & ille si affectauerit, non erit philosophus. Si posset Pithagoras uiuere sine cibo holibus etiam parceret: Si sua sensa aspectu, aut demum minore quàm sermonis opera explicare, omnino non loqueretur, tantū abest, ut linguam polleat & exornet, quod uel ob id cauendum nobis ne illectus cute medicata lector demoretur ad eam, ad medullam & sanguinem nō peruadat, quem subesse sæpe cerusato ori infectum uidimus. Vidimus, inquam, in hisce omnibus, quibus propterea in usu uenit, cum nihil sit intus non inane & uanū, detinere lectorem in prima facie modulatu uario, atque concentu. Quod si fecerit philosophus, clamabit Musonius non philosophum loqui, sed tibicinem canere. Non ergo nobis uitio detur id nō fecisse, quòd fecisse uitium erat. Quærimus nos quidnam scribamus, non quærimus quomodo, imò quomodo quærimus, ut scilicet, sine pompa & flore uallo orationis. Quam nolimus ut delectabilis, uenusta & faceta sit, sed ut utilis, grauis, & reuerenda, ut maiestatem potius ex horrore, quàm gratiam ex mollitudine consequatur, nō expectamus theatri plausum, quòd

Gg 3 aures

aures demulserit æquabilis clausula uel numerosa, quòd hoc sit falsum, illud sit lepidum, sed expectamus paucorum potius præ admiratione silentium, introsipientium penitus aliquid, aut de naturæ adytis erutum, aut de cœli aula ad homines adductum, tum uel aliquid ita argutum ut defendendi, ita defensum ut arguendi non sit locus. Admirantur præterea nos sagaces in inquirendo, circumspectos in explorando, subtiles in contemplando, in iudicando graues, implicitos in uinciendo, faciles in enodando. Admirantur in nobis breuitatem styli, fortam rerum multarum atque magnarum, sub expositis uerbis remotissimas sententias plenas quæstionum, plenas solutionum. Quàm apti sumus, quàm benè instructi, ambiguitates tollere, scrupos diluere, inuoluta euoluere, flexi animis syllogismis & infirmare falsa, & uera confirmare. His titulis ô Hermolaë uindicauimus huc usque & uindicaturos post hac ab obliuione memoriam nostram non dubitamus, quòd si uulgo, ut dicis, habemur fordidi, rudes, inculti, hoc nobis ad gloriam est, non ad contumeliam, uulgo non scripsimus, sed tibi, & tui similibus. Nec aliter quàm prisca suis ægnumatis & fabularum inuolucris arcebant idiotas homines à mysterijs, & nos consueuimus abstergere illos à nostris dapibus, quas non polluere non possent, amariori paulum cortice uerborum. Solent & qui thesauros occultare uolunt, si non datur seponere, quisquilijs integere uel ruderibus ut prætereuntes non deprehendant nisi quos ipsi dignos eo munere iudicauerint. Simile philosophorum studium celare res suas populum, à quo cum non probari modo, sed nec intelligi illos deceat, non potest non dedecere habere aliquid quæ ipsi scribunt, theatrale, plausibile, popolare, quod demum multitudinis iudicio accommodare se uideatur. Sed uis effingam ideam sermonis nostri. Ea est ipsissima quæ Silenorum nostri Alcibiadis, erant enim horum simulachra hispidio ore, tetro, & aspernabili, sed intus plena gemmarum, suppellectilis raræ & præciosæ. Ita extrinsecus si aspexeris, feram uideas, si introspexeris, numen cognoscas. At, inquires, non ferunt aures, nunc asperam, nunc hiulcam, semper inconsonam texturam. Non ferunt barbara nomina ipso etiam penè timenda sono, ô delicate cum accedis choraulas & citharædos pone te in auribus, cum uerò philosophos auoca à sensibus, redeas ad teipsum in animi penetralia mentis secessus, assume illas Thianei aures, quibus cum omnino non erat in corpore non terrestrem Mariam, sed Apollinem cœlestem diuina cithara uniuersi melos ineffabilibus temperantem modis, exaudiebat. his auribus philosophorum uerba si delibaueris, mellea tibi ad Nestoris inuidiam esse uidebuntur. Sed hæc sinamus nimio plus assurgentia. Profecto fastidiosum re in philosopho subtilissimè disputante minus concinnam eloquentiam

nem, non tam delicatî stomachi est quàm insolentis. Neque est aliter, ac si quem in Socrate de moribus docente offendat, aut laxus calceus, aut toga dissidens & sectum prauè stomachetur ob unguem. Non desiderat Tullius eloquentiam in philosopho, sed ut rebus & doctrina satisfaciat. Sciebat tam prudens quàm eruditus homo nostrum esse componere mentem potius quàm dictionem, curare ne quid aberret ratio, non oratio. Attinere ad nos ἐν ῥαβδίσει λόγον non attinere πάντι προσφώρα laudabile in nobis habere Musas in animo & non in labris nequid in illo uel per iram sonet asperius, uel per libidinem eneruatius, denique ne qua sit discors à genuina ipsa, qua temperatus est modulabiter harmonia. Quam Plato cum intelligeret theatri ista & poëtarum sæpe corrumpi à Republica sua poëtas omnes eliminauit, gubernandam autem philosophis reliquit, mox certè si per lasciuiam differendi poëtas fuerint imitati exilio condemnandis. At instabit Lucretius & si non egeant per se philosophiæ commentationes amœnitate dicendi, per eius tamen adhibitionem dissimulandam esse ipsarum rerum austeritatem. Sicut absinthia per se pelant morbos, melle tamen illiniuntur, ut puerorum ætas improvida ludificetur. hoc fortè tibi faciendum erat ô Lucreti. Si pueris scribebas tua, si uulgo, faciendum utique tibi, qui non absinthia modo, sed meracissima toxica propinares. Sed longè alia nobis habenda ratio, qui uulgus, ut ante diximus non allectare quærimus, sed abstertere. Nec terra absinthia, sed nectar propinamus. Sed contendet Lactantius satis constare in auditorum animos uel seniorum influere potentius ueritatem & ui sua instructam, & luce orationis ornatam. Si fuisses ô Firmiane tam frequens in sacris literis quàm in fictis litibus fuisti, & hoc non dixisses, & nostra non minus bene fortasse confirmasses, quàm destruxeraras aliena: Dic quæso quid mouet fortius & persuadet quàm sacrarum lectio literarum, non mouent non persuadent, sed cogunt, agitant, uim inferunt, legis rudia uerba & agrestia, sed uiua, sed animata, flamma, aculeata, ad imum spiritum penetrantia, hominem totum potestate mirabili transformantia. Periculis orationibus elaboratis & luculentis nihil se commoueri inquit Alcibiades, sed Socratis uerbis nudis & simplicibus. Addit etiam si sint inepta, rapî in furorem, extra se poni & uelit nolit, faciendum ei, quod ille præceperat: Sed quid perdo uerba in re concessa. Si non desipit auditor, à fucato sermone, quid sperat aliud quàm insidias? tribus maximè persuadetur, uita dicentis, ueritate rei, sobrietate orationis, hæc sunt Lactanti quæ philosopho fidem conciliabunt, si bonus fuerit, si ueridicus, si id genus dicendi appetens, quod nō ex amœnis Musarum syluis, sed ex horrendo fluxent antro, in quo dixit Heraclitus latitare ueritatem. At dicet quispiam: Age amice examinemus hæc de posita contentione. Reuerendum quiddam atq; diuinum per se est sapientia,

nec exotico quo quam eget ornatu. Sed quæ inuidia & huc accedere? Quis negat quæ per se decent: si adornentur fieri decentiora: Ego amice hoc in plerisque nego, adeo multa sunt quorum splendorem si quid adiunxeris elimines & non illustres, ita sunt scilicet, in sua natura optimo statu, ut demutari ab illo nisi in peius non possint: Marmorea domus picturam non recipit, si opus albarium superinduxeris, demas de dignitate, de pulchritudine. Non aliter & sapientia, & quæ tractantur à philosophis, tectorio non clarescunt sed offuscantur. Quid plura? Nonne uulgatum bonas formas ccrussa deuenustari? In uniuersum quicquid pulchri super imponas, celat, quod inuenit, quod affert secum, illud ostentat. Quare si quod prius fuerat aduentitio præstat, iacturam fecerit illud quicquid est, non lucrum, ob eam causam nudam se præbet philosophia, undique conspicuam, tota sub oculos, sub iudicium uenire gestit, scit se habere unde tota undique placeat. Quantum de ea uelles, tantum de forma uelles, tantum de laude minuas, sinceram & impermixtam se haberi uult. quicquid admisceas infeceris, adulteraueris, aliam feceris, stat puncto insectili & indiuiduo: Quapropter nec ludendum tropis, nec uerbis, aut nimis luxuriandum, aut translatis lasciuiendum, aut factitijs audendum in re tam seria, tanti discriminis, in qua demere, addere, demutare aliquid sit flagitium. At, inquires, age damus hoc uobis ut non sit uestrum ornatè loqui, sed uestrum est certè, quod nec præstatis, ut Latine saltem, ut si non floridis, suis tamen uerbis res explicetis, non exigo à uobis orationem comptam, sed nolo sordidam, nolo unguentatam, sed nec hircosam, non sit lecta, sed neglecta, non quærimus ut delectet, sed querimus quòd offendat. Bene habet, iam scilicet ad nos deficis, sed amabo incognoscamus quid isthæc sit Latinitas, quam solam dicitis debere philosophos & non persoluere. Si dicendo incurrat exempli causa à sole hominem produci, causari hominem nostrates dicent. Clamabitis actutum hoc non est Latinum, huc usque uerè, non est Romanæ dictum: hoc uero uerius, igitur non rectè, peccat argumentum: Dicet Arabs eandem rem, dicet Aegyptius, non dicent Latine, sed tamen rectè. Aut enim nomina rerum arbitrio constant, aut natura. Si fortuito positu, ut scilicet communionem hominum in eandem sententiam conueniente, quo sanxerint unumquodque nomine appellari, ita apud eos rectè appellet. Quid prohibet hosce philosophos quos nuncupatis barbaros, conspirasse in unam dicendi normam, apud eos non secus sanctam ac habeantur apud uos Romana, illam cur rectam non appelletis, appelletis uestram, nulla est ratio. Si hæc impositio nominum tota est arbitraria, quod si dignari illam Romani nominis appellatione non uultis, Gallicam uocetis, Britannicam, Hispanam, uel quod uulgares dicere solent Parisiensem. Cum ad uos loquentur, continget eos pleraque rideri, pleraque non intelligi, idem accidet uobis apud eos loquentibus

Αἰναχάρ

ἀναχάρσις παρ' Ἀθηναίοις σολοικίζεαι, Ἀθηναῖοι δὲ παρὰ Σκύταις. id est, Anacharsis apud
 Athenienses solocismum facit, Athenienses apud Scythas. Quod si no-
 minum rectitudo pendet ex natura rerum, debemus ne rhetores an philo-
 sophos qui rerum omnium naturam soli perspectam habent & explo-
 ratam de hac rectitudine consulere? fortè quæ aures respuunt, utpote aspè-
 rula, acceptat ratio, utpote rebus cognatiora. Sed quid oportuit noua-
 re eos linguam & si nati erant inter Latinos non Latinè loqui, Non po-
 terant illi ô Hermolæ dum legebant in cœlo fatorum leges, & ordinem
 uniuersi legebant, in elementis nascendi uices & obeundi, simplicium
 uires, mixtorum temperaturas? non poterant, inquam, eodem tempore
 in Cicerone, in Plinio, in Apuleio, Romanæ linguæ proprietates, leges,
 obseruantias annotare, quærebant quid abhorrens, quid receptum in na-
 tura, quid à Romanis interea, non curabant. Verum enimuero iam te lo-
 go meliore statuo, do tibi eloquentiam & sapientiam mutuo nexu inui-
 cem conspirasse. Abiunxerunt philosophi sapientiam ab eloquentia, ab-
 iunxerunt historici, rhetores, poetæ, quod deflet Philostratus, eloquen-
 tiam à sapiëntia, hos tu uictores celebri fama minimè dubitas, illos non nisi
 in pœnam & contumeliam, uide quid agas. In disertâ mauult Cicero pru-
 dentiam quàm stultam loquacitatem. Non quærimus in pecunia, quæ
 moneta percussa sit, sed qua materia constet. Nec est qui purum aurum
 non malit habere sub nota Teutonum, quàm sub Romano symbolo fa-
 ctitiū. Peccant qui dissidium cordis & linguæ faciunt, sed qui excordes to-
 ti sunt lingua, nōne sunt mera, ut Cato ait, mortuaria gloriosa? Viuere si-
 ne lingua possumus fortè, nō commodè, sed sine corde nullo modo pos-
 sumus. Non est humanus qui sit insolens pollicioris literaturæ. Non est
 homo qui sit expers philosophiæ. Prodesse potest infantissima sapientia,
 insipiens eloquentia uti gladius in furentis manu nō obesse maximè non
 potest. Ergo, inquires, & statuæ non à figura, sed à materia commēdantur,
 & si Cherilus eadem quæ Homerus, & eisdem Mæuius ac Virgilius ce-
 cinissent, futurum erat, ut æquè illi atq; isti inter poetas reciperētur. Nōne
 uides disparilitatem similitudinis. Illud & nos asseueramus à specie
 rem æstimari nō ex subiecto. Est enim à specie res id quod est. Sed alia spe-
 cie quispiam inter philosophos, alia inter poetas recipiendus. Scribat Lu-
 cretius de natura, de Deo, de prouidentia, scribat de eisdem ex nostris
 quispiam, scribat Ioannes Scotus & quidem carmine ut sit ineptior. di-
 cet Lucretius rerum principia atomos & uacuum, Deum corporeum, re-
 rum nostrarum inscium, temerè omnium fortuito occurso corpusculorū
 ferri, sed hæc Latinè dicet & eleganter. Dicet Ioannes quæ natura cōstant
 sua materia specieq; constitui, esse Deum separatam mentem, cognoscen-
 tem omnia, omnibus consulentem. Nec propterea quod uniuersa etiā in-
 fima uideat ac moderetur, è sua pace minimum dimoueri. Sed quid dici
 solet

solet κατιόντα μὴ καλῖναι. At dicet insulsè, ruditer, non latinis uerbis. Quæso quis in dubium reuocet uter poëta melior, uter philosophus. Extra omnem est controuersiam tam rectius Scotum philosophari, quam ille loquitur ornatus. Sed uide quid differant, huic os insipidum, illi mens desipiens, hic grammaticorum ne poëtarum dicam decreta nescit, ille Dei atque naturæ, hic infantissimus dicendo, sentit ea, quæ laudari dicendo satis non possunt, ille fando eloquentissimus eloquitur nefanda. Hæc illi fortasse afferent Hermolaë charissimè in defensionem suæ barbariæ aut quæ sunt subtilitate multo fortasse meliora. Quorum sententiæ nec ego planè accedo nec ingenuo cuiquam & liberali accedendum puto. Sed exercui melibenter in hac materia tanquam infami, ut qui quartanam laudant, cum ut ingenium periclitarer, tum hoc cōsilio, ut ueluti Glauco ille apud Platonem iniustitiam laudat non ex iudicio, sed ut ad laudes iustitiæ Socratem extimulet, ita ego & eloquentiæ causam à te agi audiam in eam licentius repugnante paulisper sensu atque natura inuectus sum, quam si uel negligendam uel posthabendam barbaris existimarem, nō ab illis ad eam quod nuper feci, ad Græcas literas, ad tuum nunquam satis laudatū Themistium penè totus defecissem. Quamuis dicam libere quod sentio, mouent mihi stomachum Grammatistæ quidam, qui cum duas tenuerint uocabulorum origines, ita se ostentant, ita uenditant, ita circumferunt iactabundi, ut præ seipsis pro nihilo habendos philosophos arbitrentur. Nos lumus, inquit, hæce uestras philosophias. & quid mirum: nec Phaleræ canes. Sed nos hac fini epistolam claudamus. Si decus aliquod nomenq; sibi promeruerunt Barbari illi sola rerum cognitione, non esse facile dictu, quem locum, quid laudum tu ibi uendices, qui sis inter philosophos eloquentissimus, inter eloquētes, ut dicam Græcè φιλοσοφώτατος. Florent. 3. nonas Iunias. 1485.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI, FRATRI BAPTISTÆ Mantuano, ordinis Carmelitarum, Poetæ, Philosopho & Theologo insigni, &c. Filius Ioannes Mirand.

Salue Pater dilectissime. de Appollonio Thianeō nihil sentio magis quàm qd tu sentis, super qua re scribam ad te plura, cum erit ocium, & quæ tibi etunt fortasse non ingrata. De diuersitate translationis nostræ à litera Hebraica in 3. capite libri Geneseos ubi de Euagitur & serpente, sic equidem censeo, est in Hebræo: Quemadmodum scribis ipsum conteret caput tuum, referturq; ad semen Euæ de quo dixerat, inimicitias ponam inter semen tuum & semen illius. septuaginta uerò & Hierony. transtulerunt ipsa conteret, caput tuum, utrobique autem idem sensus. Nam quod dicitur ipse conteret, non tam ipsam Euæ personam, quàm Euæ posteritatem respicit, cum id dicatur factura, quod in semine suo factura est. Sed cur maluerint ipsa uertere quàm ipsum. Hoc fuisse arbitror
in cau

Epistolæ.

359

in causa ut significarent, cum ex Eua non foeminae solum sed mares essent propagandi, quod de semine dicebatur ad foemineum solum semen referendum. Hæc sunt quæ super hac re in præsentia in mentem ueniunt. Concordiam Platonis & Aristot. assidue mollior. Do illi quotidie iustum matutinum, post meridianas horas, amicis, ualitudini, interdum poëtis & oratoribus, & si qua sunt studia operæ leuioris, noctem sibi cum somno sacrae literæ partiuntur. Tu fac quæso ne tua diutius desiperem. Saluta Beoraldum. Polutianus tuus est totus. Vale, & Deum ora pro me. Florent. die 20. Martij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Alto Manutio, S.

Mitto Homerum quem desiderabas, serius tamen quam & tu uoluisti & ego debebam. Ita mi Alte distringor occupatione ut neque interspirandi sit locus. Addixi me (quod & tu nosti) iam dudum literis infamulatum. Illæ pro suo imperio, ita seuerè legendi, dictandi exigunt pensum, ut uix ualitudinem redimam. Tu quod te scribis facturum, accinge ad philosophiam, sed hac lege ut memineris nullam esse philosophiam, quæ à mysteriorum ueritate nos auocet, philosophia ueritatem quærit, Theologia inuenit, religio possidet. Vale, Florent. die 11. Februar. 1490. anno gratiæ.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HERMOLAO

Barbaro Patriarchæ Aquil. S.

Audio te Patriarcham Aquiliensem electum. Gratulor illis hominibus pastorem optimum, toti ecclesiæ militem strenuissimum, tibi tuæ uirtutis illustrandæ amplificandæq; occasionem datam. Tria ferè uiuendi genera: Ciuile, contemplatiuum, religiosum. In illo prudentiam, in secundo doctrinam, in tertio quasi fastigio totius uitæ, præter duo illa, etiam sanctitatem exigimus. Te antehac & tua ciuitas in Repub. gerenda, magnisq; eorum tractandis rebus diligentissimum, prudentissimumq; sunt experti, & studiosi omnes quasi patronum ac uindicem bonarum artium amant, & admirantur. Quod erat reliquum hoc te facturum & proculdubio scimus ita serio gaudemus, ut scilicet, nō minus tibi in posterum ecclesia debeat quam & tua ciuitas, & literæ hætenus debuerunt.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,

Hermolao suo, S.

Quid esse hoc dicā mi Hermolae, quod me quotidie nouis oneras officijs, quasi tu mihi aliquid debeas, cui ego iam pridem omnia debeo. Venit superioribus diebus huc Antonius frater in patriam se recipiens, rogo quid Hermolaus agit: Hoc, inquit, ille agit, te amat, laudat, in cælum fert, apud me, apud alios, apud ipsum Pontificem, atq; hoc ita assidue, ita ualide agit, quasi nihil habeat præterea quod agat. Scribunt itē ad me aliquando quos istic habeo amici, unus præcipue
Cosmus

Cosmus Pactius, uir (ut semel laudes eius complectar) dignus, quem tu unice ames, is uero quoties scribit, toties de tuis in me officijs scribit, de amore, de mira quadã animi propensione, ut sentias, ut loquaris de me semper honorificentissimè. ô inauditam hanc tuam humanitatem, qui nunquam satis tibi esse in homines dictionis putas, & si talis erga me es, quomae facias magis tuum magisq̃ obliges, actam, ut dicunt, agis, aut plus debere, aut amar magis non possum, Sed ita homo es, alios omnes prudentia, moribus, doctrina, humanitate etiam teipsum uincis. Vale, & me iam quaeso lauda modicè, dum tamen ames immodicè. Salutat te Politianus, in te amando & laudando semper uerus, semper immodicus. Florent. die ultimo Iulij. 1490.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Hieronymo, S.

Nisi Angelus noster ad te scriberet, ego plura ad te scripsissem, sed nolo picas meas illius musis obstrepere, & uoluptatem tuam importunus ego inturbare. Quod si beneficium intulit, qui abstinent in iuriã quam inferre potuit, hanc literarum breuitatem non potes mihi pro beneficio nõ imputare, quod eris pulcherrimè remuneratus si pro breuissimis longissimas mihi ipse reddideris. Nihil enim nobis tuis literis gratius, quibus quaeso ne me defraudes, alioquin si silueris, par pariter ponam. Namq̃ ego tunc maximè non silebo, sic enim te perbellè retalias uerim. Vale, & Hermolaum nostrum delicias Romanæ linguæ meo nomine plurimum salutato.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IOANNI

Francisco Pico nepoti, S.

Quod hætenus tuis literis non responderim hoc fuit in causa: inciderunt in manus meas libri quidam Hebraici in quibus iam perpetuam hebdomadam assiduus fui dies & noctes, ita ut penè me exoculauerint. Est enim hinc ad 20. dies discessurus, qui huc liberos attulit Siculus quidam Hebræus, quare dum me ab illis extricauerim ne literam quidem à me expectes, neq̃ enim possum momentum ab illis discedere, ne forte illi discedant priusquàm ego eos omnes excusserim. Cum ab hac cura liber fuero obruam te literis, quanquam scis animum me habere occupatissimum. Si quid autem tu unquam mea causa es facturus, da operam qua ratione potes ne meum istuc aduētum Barri princeps desideret, studia enim omnia inturbarem mea, quibus nosti tu quam sim deditus, quanquam nihil præter ea curem. Haud satis autem mihi constat utrum mihi molestius illi, an mihi displicere. Vale, & Deum time, & te quotidie cogita esse moriturum. Fer-

rariæ 30. Maij. 1492.

IOAN.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, MARSI-
lio Ficino, S.

Qui ab amicis quod cupiunt pluribus contendunt iniuriã faciunt amicitiaẽ, quasi ipsa non possit, quod potest illecebra orationis. Quare agam tecum simpliciter, ut ea exigit quæ mihi tecum iam pridem intercedit beniuolentia, est hoc tempore ad mea studia plurimũ necessarius Iamblicus Platonicus, hunc si ad me miseris, perpetuo me tibi officio deuinxeris, erit hic ad dies uiginti, aut summũ ad mensem, post illico per tabellarium remittetur. Tu interim & bibliotheca mea & rebus omnibus utere atque tuis. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA ANGE-
lo Politiano, S.

Nec urbanius unquã ne hilarius acceptos se amores mei prædicant quàm his proximis diebus apud te, & quod amice quidem confossi sunt cum sibi gratulantur maximè, tum tibi plurimum debent. Quis enim nolit ab isto ense mori, dolent tamen indulgētius id factum esse quàm oportebat, atq; in eo sunt, ut dubitent amore ipso in amores te cæcutientem factum meos. Ac ita demum dubitant, ut iudicio tuo alioquin grauissimo, in sua causa hæud satis cōfidant. Confidunt tamen et iam sese uinculis asserunt, domi esse nesciunt, libertatem & publicũ securè postulāt. Sed quid de Epicteti tui festiuitate dicam. ô rem iocosam & risu dignam Catoniano, uix erat in limine cū pandens sinus en inquit obelos, en sagittas, si nescitis Græcè, en me si ex uestris quisquam audax fuerit paratum referire. Quis cachinnis temperasset cū Stoicus homo tam lepidè iocaretur, abstinuimus profecto telis, & quod interminatus erat repositurum sese iniuriam, & quod ita cutis occaluerat ut tã leues ictus nō admitteret. Qua igitur ueneratione debuimus, senem excedimus. Qui ut demum apud nos confedit philosophari cœpit de moribus, & id quidẽ Latinè, non tã ob id q; apud Latinos erat, (nam erant in eo confessu, qui Græca nouerāt) quàm quod Latinè ipse beneficio tuo luculētius saperet. Sed nec operam perdidit, quando quidem nō prius loqui desiñt quàm nos ex Peripateticis, Stoicos fecerit. Et ἀπαλλάττω illā omnes approbauerimus, iam uidere sit paulo ante delicatos homines iam factos omnium tolerantissimos, qui lacerati quidem possumus ab alijs, lædi à nobis tantum, qui fato reluctemur nunquam, & quæ nostra non sunt sic fieri demum uelimus, ut Deus uult, & eos nec culpemus unquam, nec accusemus, nihil doleamus, nihil expostulemus, seruire, uinci, nesciamus. Re non oratione philosophemur, & qui nouitj sumus nos ipsos ut aduersarios obseruiamus. Aliorum de nobis opinionem atq; id generis alia quæ externa sunt negligamus, potius quàm reiiciamus. Ad diem curemus ut hospitium uiatores, habeamus ea deniq; nō habeamur. Silentium amemus, ne quicquam euomatur non

Hh cona

concoctum. Et nobis alij raro & nos alijs nūquam risum pariamus. Et ut uno complectar uerbo. Epictetum totum, & sustinere aduersa & abstinere uoluptatibus abundè didicerimus, uide quàm singulatim ad Epictetum tuum effinxerimus uitam nostrā, uide quàm & cito ne hac quoq; parte Stoici non essemus, qui nos admonitos uolunt tamdiu deficere hominem, quādiu non proficit. Id quod quanquā in cæteris admiratus sum, in me tamen uno uel maxime. Qui cum semper in lyceo uel academia nunquā in porticu sim uersatus, ita uictus sum oratione senis, ut in eius sententiam non pedibus modo, sed manibus quoq; & toto corpore discesserim. Indicem Græcorum librorum, qui mecum hic diuersantur cum Manuelis epistola, quod tuæ literę postulant ad te mitto. Indicem tuorum itidem desidero. Laurentio iuniori meo nomine salutem dicito, ad quem scripturus eram, sed pudor deterruit ne uidear hominem literis cōpellare. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, THOMAE MEDIO, S.

Quod fabellam tuam & eam fastiuam quidem atq; concinnā meo nomini nuncupaueris, indicio mihi fuit, & doctrinæ tuæ & singularis in me beneuolentię, grauis utraq; causa quę me ad te amandum urgeat & impellat, utra nescio magis, ut enim in amore (quod in prouerbio est) mutuum non reddidisse flagitium est, ita laudatissimum hominē, & si non prouoceris, non amasse, aut rustici est ingenij, aut sanè improbi. Vide igitur quàm me geminis (ut aiūt) funibus ad amicitiam non uocas modo, sed trahis, quādo nec in ea est fabella quicquam, quod doctrinam, quod ingenium non oleat. Nec de me bene mereri magis præclare poteras, q̃ egregiæ fabellæ dicatura meo nomini, tã amicę, tam liberaliter consulere, cuius argumentum tantum abest, ut uel negligam, uel accusem, ut etiam summopere probem. Mea enim semper fuit sententia, cui neque ex doctis quenquam reclamaturum puto, acrioris esse ingenij iocularia hæc & fabellas scribere, modo id (quod præstitisti ipse quàm cumulatissimè) eruditè et eleganter fiat, quàm de grauissimis rebus uel ornate differuisse. Quippe cum operosius longè ex limo quàm ex ære, auro uel decoram effinxisse statuam arbitremur, cur non itidem erit de humili q̃ de sublimi materia insigne aliquid dictitasse, & pluris certè negocij, & idcirco etiam laudabilius: illorum operi argumenti dignitas lenocinatur. Hi quicquid dignū afferunt, id totū de scriptoris pœnu depromit. Nihil ipsa materia, uelut asymbola conferente. Illis natura sedulo opitulatur. Hi aduersus naturam certè contendunt. Quod & si ita sit, non ibo tamen inficias inter has quas dixi humiliores materias, alijs alias mirum in modum præstare, & esse etiam id generis nōnullas ita iacētes ita insipidas, ut nullæ ui aut maiestate uerborū attolli satis & scite cōdiri possint. Quod uitij his nūquā inesse potest, quę uenusta iocorū urbanitate refarciuntur. At uero summis subsellis cōstituēdas eas duco, quę cū saluū lepore admixtū habēt ætatem

ætatum, personarumq; graphicam exscriptionem, quod & habent ea dā
 mnia, quę comitorum sunt, & tu in ea quam ad me dedisti fabella pulcher
 rimē imitatus es. Quantum ibi argutiarum: quæ salium oportuna, & inge
 niosa permixtio: Vt delectat, ut lepida, ut absoluta est undiq; & si qua ma
 teriæ humilitate sordidiuscula & debilior apparuerit, orationis luce & di
 gnitate seipsam erigens, & nitorem ac nervos assumens: ea est profecto
 (ut paucis dicam) quæ se à literatissimo homine profectā liquido demon
 stret. Verum inter cætera omnia illa mihi præcipuē cordi est, morum, æta
 tum, personarumq; exquisita & commoda notatio, in qua unam prudentia
 tuam, eamq; non mediocrem, uelut è specula longè prospicio. Vide
 res uellem quem mihi cachinnum moueat octogenarius antistes, qui ut
 cumq; cætera succedant, hoc tamen continuē saxum uoluit, ut alicunde pe
 cuniam corrodat, quod uitium senibus cognatū & familiare semper fuit.
 Quid dicam de parasito nostro qui à parcissimo sene cenam Saliarem
 dissimulans extorquet, qui ipsum, ut ita dicam, singularissime pumicem
 emungit. Nulla est mi Thoma in ea fabella uerbum, quod non sibi quoda
 dam peculiare palmarium uendicet, sed neq; meum est, referre quæcunq;
 olfeci, neq; his sum naribus quæ olfecerint omnia. Hoc tibi constet, rem
 aut gratam magis, aut iucundam mihi contigisse nunquam: & ipsam igitur
 intra hos lares, & te ipsum intra animum recepi. Habes mi Thoma
 quod (& si tu petis) petendum erat à me, mutua est inter nos amicitia, quam
 ipse (ut te uirum decebat præstantissimum) à Musis auspicatus es. Reli
 quum est, ut quoties uel re mea quantulacunq; est, uel opera indigeris;
 de mea in te uoluntate periculum facias. Neq; enim (si qua dabitur occa
 sio) illum erga te officij genus prætermittam, quod ipse aduersum me in
 amicitia uestibulo fecisti prior. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, CONCORDIAE
 comes suo Nicolao Leontæno, S.

IAm sæpius & pluribus tecum per literas collocutus fuisset Nicolæ
 suauissime, si ubi nam esses mihi aut nuncio, aut literis, aut rumore no
 tum fuisset. Ego uerò id anxie à multis percuntatus fui, dubium ab om
 nibus responsum accepi. Tandem superioribus diebus in manus meas
 inciderunt Antoni Fauentini grauisissimi philosophi ad Thomam Frigna
 num literæ, ex illis te esse Florentiæ, quod mihi tunc gratissimum fuit, ac
 cepi. Hoc simul ac intellexi literas per tabellarium ad te Florentiam dedi.
 Vahum fuit iter, neq; enim illic te reperit, dolui summopere. Hodie Tho
 mas significauit te Florentia discessisse, & Bononię esse, illico has ad te de
 ferri iussi, in quibus quidem neq; meam in te beneuolentiam, neq; singu
 larem amorem pluribus aperire nitā, neq; enim de nostra in te uoluntate
 tibi uel pauxilulum quidem subdubitandum, nisi me & egregiæ uirtutis
 tuæ & tuorum in me officiorum (quod meum non est) oblitum existima
 res,

Hh 2

res. Non potui autem non mirari summopere, quòd tum ex urbis tumultibus te eripuisti quæsiturus sedem, in qua uiuere & tranquillè posses & iucundè. Hoc oppidulum nostrum aut certè oblitus sis, aut certè contempseris. Visus es Nicolae diffidere aut uoluntati meæ, aut facultati, ut uerò hæc tuis meritis minor. Ita illa tua maior opinione, gratum mihi erit si me tui consilij admonueris, gratissimum omnium si meos lares tibi communes non dedignaberis mecum ociaturus, dum ceteri cum Marte negocia buntur. Reliquum Ioannis Grammatici ad te mitto, quod per multos dies non inuentum, nunc repertum est. Tuus sum & te expecto. Vale, Mirandulæ die 20. Iulij. 1482. Cura omni diligentia si me amas habere indicem omnium librorum qui in bibliotheca sancti Dominici reperiuntur, mitte uel tecum affer. Vale iterum. Villam exædificaui suburbanam amœnam satis pro loci & regionis conditione. Carmen longum de ipsa composui, & tibi domus suauis, & carmen erit non iniucundum. Iterum Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Angelo Politano, S.

Quod proximis literis tuis me tantopere laudaris, debeo tibi tantum quantū ab eo absum ut merito laudet. Id enim debetur cuiq; quod gratis dat, non quod persoluit. Quare & ipse id totum tibi debeo, quod de me scribis cum in me tale sit nihil. Cū id mihi ipse nullo pacto deberes, id totū tuæ fuit humanitatis, & singularis in me beneuolentiæ. De cætero si me examinaris nihil inuenies, nisi tenue, humile & angustum. Nouitijs sumus atq; tyrunculi qui ex inscitia tenebris pedem modo mouimus, promouimus ferè nihil. Benigne nobiscum agitur si inter studiosorū ordines referamur. Habet docti nomen quiddā aliud, quod sit tibi & tui similibus peculiare, mihi tam grandia nō conueniunt, cum eorum quæ in literarum studijs sint præcipua, nihil non solū exploratum habeam, sed nec adhuc etiā nisi per transennā uiderim. Conabor quidem (id quod nūc ago) talis esse aliquando, qualem nunc me prædicas, & esse, aut iudicas, aut certè uelles. Interea imitabor te Angele qui te Græcis excusas q; sis Latinus, Latinis q; Græcisses. Simili & ego utar perfugio ut poëtis, rhetoribusq; me approbē, propterea q; philosophari dicar: philosophis quod rhetorisssem. & musas colam, quanquam mihi lōgè aliter accidit atq; tibi. Quippe ego dum geminis (ut aiūt) sellis sedere uolo, utraq; excludor, sitq; demum (ut dicam paucis) ut nec poëta, nec rhetor sim, neq; philosophus. Tu ita utrumque imples, ut utrum magis haud satis constet, qui & Græcam & nostram Miueruam ita pulchrè amplectaris, quasi cogens, utriusq; linguæ, ut quæ inscitia sit, quæ genuina, non facile discerni possit. Nam ut de Latinis taceam (de his enim cui è primo loco cessaris) quis credat (ut de Adriano ille) Romanum hominem tam Græcè loqui. Iurabat

rabat Emanuel noster dum tuas legeret non esse tam Atticas Athenas ipsas. Is es mi Angele (faceſſat adulatio) cui ex noſtris unus aut alter, ne dicam nemo, conferendus ſit. Quod ſi plures eſſent tales non haberent hæc ſæcula cur inuiderent antiquitati. Incumbe quæſo & literas quantum potes à ſitu recipe, ne nitor ille Romanæ linguæ iniuria temporum penitus obſoleſcat, excude ſemper aliquid nouum, quod rem Latinam adiuuet et illuſtret. Et quæ domi habes fac tandem exeant in communem ſtudioſorum utilitatem. Ego quidem ut teipſum, ita tua omnia amo atque deſidero, tum eò magis quod te mihi exemplar propoſui ad quod effingar, & ſi is es, quem ut ſequi omnes debent, ita conſequi pauci poſſunt. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, PAVLO
Cortefio ſuo, S.

Bene cogitas Paule. Mittamus crebro episto-
las, ut qui locorum in-
teruallis diuidimur, episto-
larum certe uiciſſitudine coniungamur.
Leuare ſolet abſentum deſiderium, ſi quã domi illius aut ſtatuam
fortaſſe habeas, aut imaginem. Mihi uerò inter imaginẽ & epistolam hoc
interreſſe uidetur, hæc mentem, corpus illa effigiat, illa extrema tãtum de-
liniat, hæc intima etiam planè exprimit & effingit, illa amici quaſi tunicam
& amictum, hæc uerum nobis amicum repræſentat, illa carnis colores ſi-
guramq; quod poteſt æmulatur, hæc cogitationes, conſilia, dolores, gau-
dia, curas, omnes denique affectus. Et quæ ipſe ſibi uix quiſq; præſens lo-
quitur, ſecreta animi ad amicum abſentem fideliffimè trãſmittit. Hæc de-
niq; uiuum & efficax, illa emortuum & mutum ſimulachrum eſt. Miſite-
mus has igitur inuicem animorũ imagines, tu quidem quas potes aureas
& argenteas, ego uel æreas uel teſtaceas, ſic enim extra omnem erimus in-
iuriam locorum & temporum, ſicut nec ipſa animi uis, aut loci interca-
pædines, aut temporum moras nouit. At uerò illud quãtum eſt quod ego ti-
bi debeo Paule officioliſſime qui me ad hoc officium prior uocaſti, tali
præſertim episto-
la quæ me adeo tenuit & oblectauit, ut multos iam dies
nulla me magis lectione meminerim oblectari. Eſt enim plena facundia
plena gratiarum, plena amoris & beneuolentiæ, expectabas fortaſſe ut di-
cerem plena mearum laudum. Equidem eram & hoc dicturus, non enim
adeo ferreus, aut ſi hoc maius dici, adeo ſum philoſophus ut amicorum
laudationibus non oblecter. Quæ ſi ſunt ueræ meipſum mihi, ſi falſæ il-
lorum mihi amorem uoluntatemque commendant. Facile igitur impe-
trabo à mea philoſophia ut tuas episto-
las & crebro legam & cum uolu-
ptate, etiam qua parte me laudant. Sed non illud tam facile ut in repen-
dendo officio hoc literarum ſatis ciuiliſ appaream aut non ingratus, ita
enim imperioſa domina me diſtringit, ita penſum exigit quotidie, ita de-
niq; totum me occupat, ut uix quicquam de me mihi etiam ipſi reliquum
ſit. Sed qua tu es humanitate & episto-
las etiam malis cum ſcribemus

Hh 3 & ſi

& silentium æqui boni consules cum tacebimus. Politianus communes delitiæ te salutat. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, TRO-
lo Malucto, S.

Libellus tuus de sortibus tanta me affecit uoluptate quanta solet is affici cui optima fors contigerit. Ago tibi ingentes gratias quod me tuarum lucubrationū feceris participem, talium præsertim, in quibus & disputandi subtilitas, & multiplex uariarum rerum cognitio facile apparet. Quorum alterū ingenij, alterum diligentia laudem habet. Nugas nostras quas desideras propediem ad te dabo. Incertum enim utrum indignius illarum te lectione occupatissimum iurisconsultum detineri, an desiderio amicissimum hominem diu suspendi? Vale & me ama. Fer. 19. Maij. 1492.

IOANNES PICVS MIRANDVLA THA-
deo Vgolino, S.

Gratissimas habui literas tuas plenas amoris, fidei & charitatis; nō ob id tantum quod tu mei memineris, sed quod in illis me amice admones, ut ego ipse mei, id est, bonorum studiorum, & quam dedi expectationis sustinendæ, meminerim. Equidem infirmitatis meæ conscius, nihil uel mediocre de me polliceri ausim, sed ille à quo omne bonum, pater luminum clementissimus, ut antehac dedit, unde de nobis aliquid sperarent homines, ita dabit in posterum, ut tam bene conceptam opinionem frustra non habeamus. Romam propero ubi de nostris studijs periculum, uel cum periculo faciemus. Si quid profecerimus, Dei est munus, illi laudes & gratiæ, si quid defecerimus, nostra est imbecillitas, nobis imputato. Cæterum ego sum tuus, ut qui ob tuam, & uitæ & morum integritatem, uix Hieronymo nostro in te amando primas concesserim. Vale, ex Fratta.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, THOMAE MEDIO, S.

Solidius nunquam me oblectatum memini quam nuper dum tuam Epyrotam legerem, fabellam proculdubio facetissimam, cum argu-
menti festiuitate, tum styli eruditione priscas etiam comœdias prouocantem. Quid enim has nouitias dicam, ineptas planè & infacetas, quæ authorum infantiam facile declarant, digna profectò fuit, quæ Hermolao Barbaro, nescio an tuo quam meo magis, nominatim dicaretur? cui uni omnes literatos tantum debere existimo, quantum uix debēt antiquitati. Quod me ea minimè fraudaris, fecisti pro tua in me antehac perspectissima beneuolentia. Nec est quicquam apud me tanti, quod si tibi quasi mutuum missem, relata abundè gratiam putem. Comœdiæ nouæ, quam mihi polliceris, iam expectans in hio. Neque est quicquam quod ea magis optem, præter unum ad nos aduentum tuū. Quem nisi ad decē dies hinc
mihi

mihî abscedendum foret, ut ex Sita nostro te cognouisse arbitror, efflagitando certè abs te impetrassem, est em̃ ex his conijcere quæ scripsisti. Quid sit futurum amœnitatis in consuetudine, quid in ipso conuictu, quid in uis uocibus, quæ profecto latitantē habent energiam, quæ altius animum uoluptet afficiat quæ miris modis, qui omnibus scriptionibus longè præponderant. Sed quando hoc non licet, interim à me comœdiæ materiam non expectes. Malo utrunq; è tuo pœnu promas, ut Thomani Medium, non medium, sed totum, fabella sapiat. Vereor enim ne obsequendo tibi hebetudo ingenij mihi iacturam faceret, & ex eo quod de nostro admitteret, ab opifice opus degeneraret. Apud me nihil est, non expositum, insulsum, fatuum, plebeium. At desiderant hæ comœdiæ nescio quid secretiorum rerum, falsum, mordax, elegãs, acutum, tibi tuiq; ingenij amœnitatibus peculiare. Quare rem matura mihi futuram quàm gratissimam, ut quando te coram frui non licet, fruar hac ratione uel absente. Quod si ut dixi antea, tam citus hinc mihi discessus non fuisset, profecto aliquot dies & genium simul & ingenium excoluissimus. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, MARSI-
lio Ficino, S.

Non pòteras oportunius Maumethem tuum Latinum repetere, quàm hoc tempore, quo me propediem Maumethem ipsum, patria lingua loquentē, auditurum spero: postquam enim Hebraicæ linguæ, perpetuum mensē, dies, noctesq; inuigilaui, ad Arabicæ studium & Chaldaicæ totus me contuli, nihil in eis ueritus me profecturum minus, quàm in Hebraica profecerim, in qua possum nondum quidem cum laude, sed citra culpam epistolam dictare. Vide quid possit impetus animi, uide quid labor & diligētia, etiam ubi sint uires infirmiusculæ: Animarunt autem me, atq; adeo agentem alia, ui compulerunt ad Arabum literas Chaldaeorumq; perdiscendas, libri quidam utriusq; linguæ, qui profecto non temerè, aut fortuito, sed Dei consilio, & meis studijs bene fauentis numinis, ad meas manus peruenerunt. Audi inscriptiones, uadimoniam deferēs. Chaldaici hi libri sunt, si libri sunt, & non thesauri. In patris Ezte, Zoroastris, & Melchiar Magorum oracula, in quibus & illa quoque, quæ apud Græcos mendosa & mutila circumferuntur, leguntur integra, & absoluta. tum est in illa Chaldecorum sapientum, breuis quidem & salebrosa, sed plena mysterijs interpretatio. Est itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ theologiæ, tum Persarū, Græcorū, & Chaldaeorū in illa diuina & locupletissima enarratione. Vide Marsili, quæ insperata mihi bona irrepererūt in sinū, cur nō ego, & cornucopiæ sã mihi nactus uidear? sed qd de Arabicis: in quib. & Maumeth Toletini epistolæ, & Abulgalē, qui Auerroen audiuit (& quod te magis tanget) Adelandi cuiusdam, qui sub Ammonio Plotini magistro in Ægypto philosophatus est, multæ sunt

Hh 4 quæ

quæstiones. Deus bonæ quàm Pithagoricæ, quàm plenæ priscorum dogmatum, & secretioris disciplinæ inuasit statim animum efficax uotum, posse hæc, per me, absque interprete euoluere & perscrutari, atq; hoc nunc ago, hoc indefessus assiduusq; saxum uoluo. Hic est Marsilius meus cupido, hi mei ignes, qui non fluxam & uanam, sed firmam mihi non pollicentur iam, sed præstant uoluptatem, ueram imaginem futuræ gloriæ, quæ reuelabitur in nobis. Sed redeo ad tuas literas. tuus Maumetes Perusiæ est, quo cum rediero (absum enim ob pestis suspicionem) ibit ad te continuo: de Plotino, quod scribis haud satis intelligo, hoc scio, non excidisse mihi Plotinum, quem non in manibus habendum modo, sed discendum adeo mihi, & semper censui, & nunc quoque censeo. Si tu quicquam de me, uel apud Mithridatem, uel apud Petrum Leonem conquæstus es, non potest non iniuria id à te factum in me, qui tibi & tuis rebus, iniurius nunquam ulla ex parte fui: quid tamen illud sit, adhuc nescio, uolens nescio: Pithagoricus sum, apud quos nihil sanctius quam amicitia, & si quid est, quod inter nos uel labefactare possit uel minuere, ut dicunt, abeat in Zephyros. Vale, & me ama, qui tuus sum, æquè atque olim fui. Ex Fratta.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERONYMO DONATO, S.

Iam diu quæ mea est negligentia, ad te nihil scripsi, ea una fuit in causa silentij huiusce nostri. Patiar me hoc crimine à te censi, negligentia, scilicet, alioquin nec obliuiosum uirum, nec amicitiarum desertorem, quas mihi aduersus id ingenij amicos, quo est Donatus, non temporarias sed perpetuas omnino statuo.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HERMOLAO SUO, S.

Dedi ad te literas superioribus diebus per Sitam nostrum, nescio an delatæ fuerint. Cõmentaria quæ petebas in Aristotelem, cur non acceperis ex eodem, te intellexisse non dubito. uenient, cum primum ego ad Bibliothecam meam rediero, qui alienas huc in præsentia exploraturus ueni. Nec est cur uia me poeniteat, adeo multa hic reperi, cum Græca tũ Latina ad humaniores literas eruditamq; philosophiam facientia, quin & hac ipsa die, qua hæc dabam, incidit in manus Apuleij fragmentum de Interpretatione. opus est eruditum, & quod Apuleij planè esse cognoscas, sed mutilum mancumq;. Scirem abs te libenter, isthic ne, aut usquam quod scias, integer habeatur, quanquam cum tua ædideris quæ habes subincude, non erit amplius cur Apuleium desideremus. De studijs meis ego quid ad te scribam, nihil habeo, nisi assiduũ me in Hermolao esse, mearumq; noctium maximam partem, in tuo Themistio uigilare. Diuersti nuper ab Aristotele in Academiã, sed non trãfuga, ut inquit ille, uerum explorator. uideor tamẽ (dicam tibi Hermolaẽ quod sentio) duo in Platone agnos-

agnoscere, & Homericam illam eloquendi facultatem, supra profam orationem sese attollentem, & sensuum, si quis eos altius introspiciat, cum Aristot. omnino communionem, ita ut si uerba spectes, nihil pugnantius, si res nihil concordius, quod si quando dabitur, id quod uotorum meorum summa est, tecum ad dies aliquot philosophari, agemus de ijs coram latius, & sensus huius mei periculum aliquod faciemus. Vale, æui nostri decus. Florentiæ. 1484. die 6. Decembris.

IOANNES PICVS MIRANDVLA FRATRI
Baptistæ Mantuano Carmelitæ, S.

Salue pater optime, olim ad te non scripsi, sed interim legi, quæ tu scripsisti diuina, scilicet, atque sanctissima illa tua poemata, in quibus earum maiestas, is splendor est eloquentiæ, ut certatim in illis palmam sibi uendicare uerba atque sententiæ uideantur. Felix qui uelis optima, eadem possis, felices nos quibus non solum legere, quæ scripsisti, sed etiam te amare, te uidere, te alloqui, datum est. Diues hic mihi materia, & quæ non epistolam, sed iustum uolumen impleat, si euagari me in laudandis tuis poematis, uel imbecillitas nostra sineret, uel pudor tuus. hoc unum dixero, delectari me adeo lectione tuorum carminum, ut ferè quotidie, cum me uel tædium uel fatigatio ceperit, in illam quasi in hortum solitus sim secedere. Vnde animo tanta semper oboritur uoluptas, ut nihil cupiat magis quam iterum fatigari, ut iterum recreetur. Philostratum de Appollonij uita, si satis illo es usus desidero, & Zachariæ philosophi, quem te nactum Romæ dixisti, exemplar cura ut aliquando habeam, prætereaque indicem Bibliothecæ uestræ Bononiensis, si tuo id commodò fieri potest. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA C. P. S.

Quasitum diu apud me fuit, tecum ne silentio an literis agendum foret. Quæ res utpote anam utrinque habens, cum nunc in hanc nunc in illam partem à me iudicaretur, in causa fuit cur in hoc usque tempus tecum siluerim. Videbatur enim præ auribus præsertim occupatissimi, leuioribus his nugis obstrepuisse non minus impudens quam importunum, & erat quod ad te scriberem te dignum penitus nihil. Rursus si hominem quæ tu es dignitate insignem de me optime meritum, quando coram non possem per literas non uenerarè ab officio proculdubio deficiebam. His cum diu fluctuasset animus, uicit tandem pudorem pietas, persuasitque audaculi & temerarij subeundam potius notam, quam obliuiosi hominis uel negligentis. Accipe igitur C. P. quæ me excipiebas semper cum isthic eram hilari & porrecta fronte literas meas ineptas illas quidem & incompasitas, sed fidei erga te meæ, sed deuotissimæ tibi profecto uoluntatis grauissimum testimonium. Quibus hoc unum tibi in primis significari uolo, nihil esse quod magis cupiam, quam dari mihi occasionem aliquam, quæ testem dilucidè apud te reliquam

liquam meam in te fidem, pietatem, & obseruantiam. His enim si de nobis periculum aliquando feceris, ita me inter eos qui tibi dediti sunt superiorem esse cognosces, ut tu cæteros tui ordinis Antistites, uirtute, doctrina & sanctimonia, mirum in modum antecellis.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Balthassari Milliauracca, S.

MIraberis & quidem non iniuria responsum à me literis tuis uel longè serius quàm tu fortasse desiderabas, & ipsæ literæ tuæ merito postulabant, id cur ita euenerit paucis accipe. Iturus erat ad uos, eisdem fermè diebus quibus tuas accepi, uir sanè probus, sed mihi antea ignotus, negociari sese aiebat Mediolani, oportunam mihi profectio- nem duxi qua fieret ut, per fidum nuncium, & quod in primis optabam si- ne mora literæ meæ tibi redderentur. Sed Austrum perculi, nam cum ille in mensem discessum suum perendinando distulisset, discessit tandem, sed me penitus ignaro. Mihi uero cum iam spe certi nuncij factus essem, negli- gentior literarum obliuio penè surreperat. Nunc demum cum tua ad me epistola in manus incidisset, uelut obdormientem illico excitauit, admo- nuitq; temporis sine officio prætermissi. Dolui (Deum testor) non me- diocriter, & hunc quoq; dōleo, nec ideo hæc dicta uelim, ut me excusm, sed ut accusm potius, facile patiar negligentiae damnari me, & in quam malueris poenā abs te uocari. Nunc ad literas tuas. Accepi & ex literis ipsis, & ex libris Græcis quorum tu mihi copiam tam liberaliter tam ami- cè fecisti, uoluptatem non mediocre, non tam quod eorum usus ad mea studia plurimum faceret, quàm quod perpetuæ inter nos futuræ necessi- tudinis fundamenta iecerimus. Quam tinam pluri facio, quàm aut Su- nandij aut Ptolemæi utriusq; bibliothecam. Tantum enim abest ut lite- ratorum hominum amicitias negligam, ut nihil mihi aut curæ, aut cordi sit magis. Scio autem quem tu inter literatos homines tibi locum uendi- ces. Quandoquidem doctrinæ, eruditionis, humanitatis tuæ euidentissi- mum mihi argumentum fuit epistola tua. Quare ni te amem plurimum dedidicerim profecto me, & faciam longè aliter quàm consueuerim. Amo igitur unice quamuis te nunquam uiderim. Amo ita ex animo, ut ex ani- mo magis paucos amem, ut demum accedere ad familiaritatem quidem possit nostram ad amorem non possit. Et si quid, id est, quod possit acce- det illud omne aduentu huc tuo. Quem & literis tuis tu te ultro pollici- tus es, & nos ita ardentè petimus ut impatienter desideramus. Ioannem

Grammaticum in Physica & Aristotelis Metaphysica si mihi

compararis perpetuo me tibi officio deuinxeris.

Nam & apud me non sunt, & sum

eorum magna in expecta-

tione. Vale.

IOAN.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, IACO-
bo Feltrino, S.

Literæ tuæ si quando aliâs nunc me maximè oblectarunt, quib. eam
de me existimationē apud te esse cognoui, qua ne fingi quidem no-
to melior possit. Vnum illud me perturbauit quòd cum in ijs quæ
ad te scripsi nihil notaueris, suspicionem fecisti ne cuncta nota digna exis-
timaueris. Tunc enim uel placuisse plurima credidissem, cum displicuisse
se aliqua significasses. Quo fit ut ne testimonio tuo alioquin probatissi-
mo in mea causa satis confidam, amas enim nostra omnia perinde atque
nos, & cum ex innata ingenij tui facilitate cunctos tollas, id tibi præcipuè
in rebus nostris accidit, qui id omne quod in nobis est ex tuo fonte ma-
nauit. Equidem æmulari te, tuis perstare uestigijs, nec desisto, nec desinā,
utinam te aliquando consequar. Sed hoc doleo quòd locorum intercape-
dine fiat quo minus te altissimos philosophiæ locos ut soles grauiter per-
tractantem coram audiam. Quod etsi eadem quæ dicis per epistolas mit-
ti possunt, id quod impetratum abs te maximè uelim, habet tamen nescio
quid uiua uox quod magis afficiat afformetq. discipulum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA HIERO-
nymo Donato, S.

A. Ccepi literas tuas & suauis profectò & eruditæ, quibus non aliter
oblectatus sum atq. olim tua consuetudine cum Patauij essem, quo-
ties ea mihi fruendi occasio offerebatur, cuius quidem & cupidus
& appetentissimus præter tuam etiam opinionem semper fui. Neq. enim
latebat me quàm dulce, quàm amœnum esset Donati ingenium, quàm
bonis omnibus disciplinis, omni demum uirtute exuberans undique at-
que refertum. Sed ita est profectò mi Hieronyme, ita mihi persæpe cōtin-
git facultas & libera & expedita eius quam maximè rem cupimus adipi-
scendæ, inertes nos facit & negligentes, dum enim id quod hodie præter-
mittimus & cras fieri per quàm commodè speramus, fit demum ut ex hac
supina dilatione nostra conuiuentibus nobis effluat annus. Sed quando
res ita recidit, fecisti tu quidem perpulchre, qui me nunc etiam ad hoc of-
ficij genus obdormientem tuis literis excitasti, quo utar aduersum te sæ-
pius in posterum, & te ut itidem facias rogatum maximè uelim. Quod at-
tinet ad tua carmina, fuerūt illa quidem dum essem Patauij apud me com-
plures dies, meminiq. me libelli amœnitate & lepidissima uersuum com-
positione delectatum plurimum, sed nisi fallor antequam illinc abscesse-
rim Ramusio reddita sunt. De cæteris quæ aut in me, aut mea
sunt, ita constitutum habeas, ut uel eis pro tuis usus
sis, uel certè & mihi & amicitiae nostræ fa-
cturus iniuriam. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA
Angelo, S.

CVM tenues Musas meas quibus dum per ætatem licuit de amoribus meis iocatus sum in libellos quinque digesserim, mitto te ad illorum primum, missurus reliquos, in hoc uno amicum expectar te non assentatorem. Ea enim lege ad te ueniunt ut castigentur, & uapulent, ut erratorum pœnas & ungue & oboeliscis luant. Adhibe igitur te illis æquum iudicem non iniquum, hoc est, seuerum, non indulgentem. Nam quæ maior iniquitas quàm amicum fallere de te sibi omnia promittentem, non eo usq; ingenio delicato sum ut alienas lituras fastidiam, non adeo mihi libellus uideor ut censorem uel negligã, uel accusẽ, quin forte nec tu, nec quispiam crederet, quàm hæc mea mihi non satisfaciãt, quam in ijs etiam quæ magis placent, ne sim, ut inquit ille Suffenus, timeam. Nimirum omnes fallimur, nec uidemus manticam quæ in tergo est. Quare operam tuam in re honesta & liberali amicissimo homini ne deneges, tam multo præsertim studio, tam ex animo eam efflagitanti. Quod si is essem à quo, in eiusmodi re tibi gratia referri posset, non tacerem Grecum illud. Lisippum Apellis & Apellem Lisippi alterna opera uicissim uti solitum. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA AN-
gelo Politiano, S.

CVM superioribus annis Florentiæ essem amatorias elegias quatuor apud te reliqui, quas ut sit, exercēdi ingenij gratia per id tempus penè puer effinxeram. Erant illæ quidem insulsæ, ineruditæ & leues, quæ authoris ætatem & incitiã faciliè præferrent. Tu tamen illas non pro rei merito, sed pro tua benignitate, uel indulgēter approbasti, & ob id ipsum ut fidem faceres quòd approbasses exemplaria petisti, profecto non ignarus ea esse animis adolescentum ad uirtutē acerrima incitabula ut laudis cupiditate illecti, quã libauerint gloriolam, mox degustare altius enitantur. Vt enim desperatione uires, & iacent protinus & frigent, ita spe attoli, atque inflammari nemo est qui dubitet. Sed iam ætatis patrociniũ tollitur, & quibus antea subsignabatur erroribus, nũc uitiũ mihi uertetur, quòd nō eos iam maturior annis, aut repurgauerim melius aut deleuerim. Quæ igitur apud te carmina ex nostris sunt, si me amas, aut remittas ad me, aut laceres, aut igni tradas. Ea omnia elaborata magis & complura alia, quæ postquam isthinc abscessi mihi per ocium exciderunt, breui tuæ limæ demandabũtur. Interim quæ sine amici intertrimento uiuere non possunt capitali damnentur calculo. Præterea Epictetum tuum, & quæ de Homero in hanc usq; diem à te trãslata sunt, item quæ de Iuliano Medice sermone patrio, & quæcunq; alia Latino sermone composuisti ad me missa, omnino uelim. Hoc ita à te peto, ut qui impensissimè, ita enim desidero ut qui impatientissimè, neq; est qd recuses quòd ea fortè ad um-

ad umbilicum nondum deducta sint, quandoquidem omnia si tua hæc fuerit sententia, clam apud me futura tibi iam prenuncio atque polliceor. Vale.

IOANNES PICO MIRANDOLA

Martino Ficino, S.

M E semper fuit iudicij Martini doctissime nulla esse in re magis ea laborandum quam ut ab animi nobilitate, quæ Trimegisto teste post Iouem proximi existimatur, per desidiâ et secordiam nullo pacto degeneremus, idque mihi potissimum semper fuit, unde cumque possem mihi animi cultum & bonarum artium disciplinæ compararem. Quod quidem meum consilium, etsi a pueritia usque constantissimum mihi fuit, excitant tamen summo opere atque inflammant, cum apud te essem superioribus annis adhortationes tuæ, nec unquam ardentius magis, quam ex illa in hanc usque diem me totum literis addixi, iam tres annos Martini apud Peripateticos uersatus sum, nec omisi quicquam quantum in me fuit, ut Aristotelicis ædibus quasi unus ex eorum familia non indignus admitterer. Quod quidem etsi haud abunde consequutus sum, quippe quod uix sim in uestibulo, eo usque tamen processi, ut si non docti & eruditi, quod nec per ætatem licet, studiosi tamen nomen mihi uendicare non dubitem. Sed quoniam & tua semper & doctissimorum hominum sententia fuit, quæ academica Peripateticis misceret, eum utranque sectam & ætius habiturum & locupletius, aggrediendam mihi hanc prouinciam existimaui, ut iam pro mei uiribus ingenij, pro mea quanta maxima potest assiduitate & diligentia, Platonem cum Aristotele, & uicissim alternis studijs Aristotelem cum Platone cõferrem. Verum ut te premonitore prius, ita nunc adiutore opus est, tuæque erit humanitatis, & in me beneuolentiæ non deesse proposito meo, atque eo quidem tam honesto & liberali, id quod cumulatissime abs te factum censeo si librum tuum de immortalitate animarum ad me miseris, quo ueluti præmonstratore quodam in Platonica disciplina profecturum me ut opto, ita confido. Quis enim Ficino, in quo, si uera esset Pythagoreorum sententia, reuixisse Platonem crediderim, non quæque maxima in eo doctrinæ genere de seipso sibi polliceatur? Tu modo mihi non desis, quod impetratum abs te pluribus contenderem, nisi ipsa quam tu plurimi facis honesti ratio hoc idem à te contenderet. Si enim pro amicorum utilitate declinandum aliquatenus de uia, & Cic. noster, & Chilo sapiens, & Theop. grauissimus philosophus existimarent, Nonne erit in tam honesta petitione amicissimo homini defuisse flagitium? Fac igitur ut quod iam diu adhortatione sequor, tua ope etiam aliquando consequar. Qui enim hac in re mihi auxiliari possit præter te habeo neminem, quandoquidem ut speciosa alia complura, atque præclara, ita Platonicarum rerum cura apud nostræ ætatis homines penitus exoleuit. Vale.

li IOANNES

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HER-
molao suo, S.

Non quòd quicquam habeam te dignum quod scribam ad te scribo, sed idcirco tātum ut rescribas, alioquin mihi nec causa est scribendi ulla, nec argumentū. Quippe quòd damnarim semper eòrum sententiam, qui ad amicos scribendum sentiūt, ut hoc quasi debitum pendatur amicitiae. Est enim hoc totum scribere, & literas misitare amicitiae quidē, sed infirmæ & frigidiusculæ, quæ sua vi subnixa non stet satis, quæratq; aliundē unde cōsistat. At quæ in ipsis animi secessibus iam penitus radicem egit, quid amabo adminiculis literarum eget. Dabo igit̃ Hermolae Barbare ob id ad te meas, ut quas maximē desidero, tuas alliciā. Tu contra ne à me frustra desiderentur, tuas reddes quā cumulatissimē. Venim infirmi est animi adhibere literas amicitiae quasi tibicines ne uacillet, ita facilem præstare se amicis, atq; beneficium, liberalitatis est, & beneuolentiae singularis. Vale & musicam Ptolemæi, si id incommodo nō sit tuo ad me dedas futurā hic ad dies pauculos. Quid enim à te nō audacter petam: cui ego iam pridem mea omnia uoui dicauiq;.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, HER-
molao, S.

Mihi nunquam aut placui magis, aut debui copiosius, quā hoc tempore quo una epistola ad te mea tā suaues, tam eruditæ, tam tui persimiles literas ad me uocarim. Quod si, & abfuisse te Patavio dum illuc fui, & desiderasse me biennium consuetudinem tuā, in causa fui cur hæc ad me scriberes, non potest mihi illud quicquid sit, nūc non esse iocundum, tam abundē unę literæ tuæ uotum omne meum nō adimplerunt solum, sed etiam superarunt, nam ut epistolæ elegantiam, amoenitatem, eruditionem, suauitatem taceam, cuius lectio, uel beneficij uicem, cumulatē exigit. Quanti apud me esse credis, quòd tam amanter, tam benignē, atq; adeo ex animo in amicum te mihi dedas, & quo nec optare mihi quicquam maius ausim in me ornando undiq; tuam operam tam liberaliter pollicearis. Quod quidem genus officij nō recipiendum adeo, sed mihi ambiendum etiam, fateri ingenue, nec coram erubescerem, quippe nec ipsi Stoici, ut nosti *ἐπὶ ἀδελφῷ* probant, nec inter has, quas Græci *παθήματα* dicunt, affectiones, ulla esse potest aut laudabilior, aut honestior ea, si modo inter illas est, quæ dicitur cupiditas nominis & gloriæ, præstari uerò mihi hoc nec ab ullo uberius potest, quā à te ipso, in quo uirtutes omnes, uelut singulæ sibi palmā certatim uendicant, & ego cui debeam libentius habeo certē neminem. Est igitur hæc mihi pollicitatio tua tam grata, tam appetenda, quā honorifica, qua uel id maximē plurimū gaudeo, quòd egregij cuiusdam amoris in me tui, & amantissimæ uoluntatis fidem facit. Habeo tandem quod ut diu ante hac desiderauī, ita nunc serio triumpho. Hæc

pho. Habeo, inquam, Hermolaum Barbarum Latinæ linguæ delicias, & bonarum artium omnium insigne promptuarium, mihi non beneuolum solum, sed amicissimum. Habes & tu itidem Ioannem Picum Mirandulam ita tibi deditum, ita tui studiosum, ut qui deditus, qui studiosus esse magis non possit, mutuis aduersum te officijs, quando præstare nihil uel grande potest, uel Hermolao dignum, futurum imparem quidem, si uerò animum spectes certè uel æqualem, uel superiorem. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, &c.

Nihil mihi dulcius fuit dum hic apud nos esses tua consuetudine, nihil item utilius, ea in te morum suauitas, ea est doctrina. Vide autem quàm mihi dulcis, quàm gratus fueris dum te fruebar, cū nunc dum abes nihil mihi sit dulcius tui memoria. Sed profecto si amicitiæ sedes animus est, & nos id maximè sumus, animus scilicet, ut scribunt Plato & Aristot. non est cur possint dissidium inter nos facere ulla uel locorum remota, uel diuturna temporum interualla. Cogitabam autem nūc an qua etiam alia ratione consequi possem ut tecum essem, nequāliud in mentem uenit quàm ut nostra de septiformi in sex dies geneseos enarratione lucubratio ad te ueniret. Si enim libros quasi liberos parimus, & patris maxima pars in filio est, ueniam ego quoque ad te in illo quem genui, excipe igitur uenientem ad te filiolum meum, ut me solebas hilaris & lūbens, placebit scio quia amas. Scio & displicebit itidem quia amas. Nam eiusmodi pietatis est & eorum errata quos amamus signanter introspicere ut emendemus, & introspectis leuiter indulgere ne uehemus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA, F. B. C. T. H.

Salue pater dilectissime. En tibi Apollonium quem si tuæ uirtuti tuæ is in me officijs non deberem, deberem certè uel his literis quibus eum efflagitas, tantus in illis amor, tāta humanitas. Est enim & summi amoris quo illuc uocare quo tu iam peruenisti, ad animi, scilicet purificationem, hoc est, ad ueram felicitatem, & summæ humanitatis hortari me, quasi æqualem cui legem dicere quasi filio potes. Sed utinam usu eueniat aliquādo ut in secessu aliquo unā aliquando piè philosophari possimus, uidebis apud me nihil esse prius quàm ut pietatem cum sapientia coniungam. Videbis hoc mihi esse persuasissimum nullam esse sapientiam quæ æternæ in nobis sapientiæ imaginem oblitteret, & similes faciat brutis insipientibus. Testem habeo contubernalem Angelum, tantum me quoti die de meis studijs lucro apponere, quantum inde ad certamen purgandi animi instructior fortiorque euado. Omnisfaria hæc disciplinarum tractatio, & quicquid literæ promittere nobis possunt, cutem colorat, & quasi pigmentata facie, non reddit formosiores. At sanam, firmam, robustam mentem sperare non aliundè possumus, quàm à uitæ integritate, à moribus, à diuina denique religione, uolentem igitur cogis (ut ita dixerim) ma-

gis uelle. Sed & tuis me sacris precationibus iuua, ut possim etiam quod & ego uolebam, & tu me uelle tantopere uis. Vale pater amantissime quem unice amo, quem in oculis fero. Florentiæ 13. Ianuarij. 1490. ex pecto tua omnia. Politianus meus delicia totius literaturæ tibi ascribi salutem iubet.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Hermolao Barbaro, S.

MEmini me cum deliberarem quamnam potissimū ex Italiæ gymnasijs mihi sedem ad philosophiæ studia deligerem, cum me multa Patavium uocarent, libentius illuc petisse ut amor in te meus quem iam diu animo nutriueram mutua consuetudine tibi palam esset, Patavij fui & biennium, Hermolaum tamen quis credat nec uidi, nec nisi ut multo ante fama cognoui. Ita sæpe euenit ut dum oblatam occasionem desidiosa quadam procrastinatione contemnimus, ea ut lubrica est manibus elabatur. Huius rei me uehementer poenituit, & poenitet, & eo magis quod quam antea rerum omnium doctrinam tuam rumore tantum cognoueram, eam nunc his oculis, his auribus agnoui, dum Romanum Theatrum tuo illo ore, de ingenio animæ, de primis rerum exordijs, de ratiocinandi scientia, disertantem audiui. Deus bone quantum doctrinæ & quæ dictionum diuitiæ? quis candor? quæ mundities orationis? O uirum præclarissimum, ô expressam antiquitatis imaginem, Erat mihi frequens uotum, ut Varronis diuinarum humanarumq; rerum scripta aliquando reuiuiscerent, ut esset apud quem Latine physicas rationes edisceremus. Tu uero & illum & probatissimos quosque referens, eum te nobis exhibuisti, ut nihil aliud supersit quod desideremus, quàm ut Græca alia interpretando, & tibi uberiores laudem parias, & cumulatus de naturali historia & de studiosis omnibus bene mereare, hæc omnia doctissime Hermolae ad nihil aliud spectant, nisi ut me tibi amicissimum esse intelligas, me ita uirtutes tuæ ad te & amandum, & obseruandum accendunt, ut ne mihi etiam ex cognatione tua amore concedam. Sanciet hæc inter nos epistola amicitiae foedus, ut honestissimum certamen mutue charitatis subinde certemus.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Andræ Corneo Urbinati, S.

QVas proximè ad me dedisti literas tuas idibus Octobris accepi. Quas scribis dedisse prius, non peruenerunt, rescripsissem illico, si accepissem, ita sum ad scribendum impiger, & in hoc munere siue studio, siue natura minimè cessator. Non tamen erat quod uereris silentio etiam diuturno amicitiam nostram posse labefactari, perpetuus amicus sum ego, non temporarius. Et firma satis non est amicitia, si qua uelut tibicines has literarū sibi uicissitudines postulet, quæ (ut Plauti dixerim uerbo) quasi nutantem infirmiusculamq; furcilent. Sed ut ad ea ueniam

ueniam quæ scribis. Adhortaris me tu ad actuosam uitam & ciuilem, frustra me & in ignominiam quasi, ac contumeliam tam diu philosophatum dicens, nisi tandem in agendarum tractandarumq; rerum palæstra desudem. Et equidem mi Andrea oleum operamq; meorum studiorum perdi disse, si ita essem nunc animatus, ut hac tibi parte accedere & assentiri possem. Exitialis hæc illa est & monstrosa persuasio, quæ hominum mentes inuasit, aut non esse philosophiæ studia uiris principibus attingenda, aut summis labijs ad pompam potius ingenij, quàm animi cultū uel ocio se etiam delibanda. Omnino illud Neoptolemi habet pro decreto, aut nil philosophandum, aut paucis. Pro nugamētis & meris fabulis iam illa accipiuntur, sapientum dicta, firmam & solidam felicitatem in bonis animi esse, extraria hæc corporis, uel fortunæ aut parū, aut nihil, ad nos attinere. Sed inquires, ita uolo Martham amplectaris, ut Mariam interim non deseras. Tibi parte nō repugno, nec qui id faciunt, damno uel accuso. Sed multum abest ut à contemplandi uita ad ciuilem transisse error non sit, non transisse pro flagitio aut omnino sub culpæ nota uel criminis censeatur, ergo uicio alicui uertetur, & uirtutem ipsam uirtutis gratia nil, extra eā querens perpetuo affectet & prosequatur, quòd diuina mysteria, naturæ consilia perscrutans, hoc perfruatur ocio, cæterarum rerum despector & negligens, quando illa possunt, sectatorum suorum uota satis implere. Ergo illiberalem, aut non omnino principis erit non mercenarium facere studium sapientiæ. Quis æquo animo hæc aufferat aut audiat? Certè nunquam philosophatus est, qui ideo philosophatus est, ut aliquādo aut possit, aut nolit philosophari. Mercaturam exercuit ille, non philosophiam. Scribis appetere tempus, ut me alicui ex summis Italiæ principibus dedam. Adhuc illam philosophantium de se opinionē non nosti, qui iuxta Horatium se regum reges putant, mores pati, & seruire nesciunt, secum habitant, & sua contenti animi tranquillitate, sibi ipsi ipsi supersunt, nihil extra se quærunt, quæ in honore sunt apud uulgus, in honore sunt apud illos, & omnino quæcunq; uel humana sitit libido, uel suspirat ambitio, negligunt & contemnunt. Quod cum omnibus, tum illis dubio procul faciendum est, quibus se ita indulsit fortuna, ut non modò lautè & commodè, sed etiam splendide uiuere possint. Magnæ istæ fortunæ sublimant quidem & ostentant, sed sæpe uti ferox equus & sternax sessorem excutiūt, certè semper malè habent & uexant potius quàm uehant. Aurea illa optanda mediocritas, qua nos uti manus uehat equabilius, & imperij patiens nobis uerè seruiat non dominetur. In hac ego opinione perstans cellulam meam, mea studia, meorum librorum oblectamenta, meam animi pacem, regijs aulis, publicis negocijs, uestris aucupijs, curiæ fauoribus, antepono. Nec mei huius literarij orti illos fructus expecto, ut in resum publicarum æstu atq; tumultu iacter & fluctuem, sed ut quos partus

rio tandem pariam liberos, & quod felix faustumq; sit dedam aliquid in publicum, si non doctrinam, ingenium saltem & diligentiam quod oleat. Et ne credas nostræ industriæ & laboris quicquā remissum, scito me post multā assiduis indefessisq; lucubrationibus nauatā operam Hebraicam linguam Chaldaicamq; didicisse, & ad Arabicæ euincendas difficultates nunc quoq; manus applicuisse, hæc ego principis uiri & existimaui semper, & nunc existimo. Sed hæc ut uerè, ita seuerè dixerim, Equidem principes istos excellentissimos in primisq; magnanimū Barri ducem Ludouicum ita colo & ueneror, ut ex Italię principibus neminem magis, illi me multum multis de causis debere intelligo, & nihil est tam graue, nihil tam arduum, quod (mihi si detur facultas) demerendi hominis causa facturum non sim. Sed quæ illorum est amplitudo, & mea tenuitas, ut ego ipsis non egere nō possim, ita egere ipsi aut mea opera, aut meo isthuc aduentu nullo modo possunt. Romam propè diem proficiscar inibi hyematurus, nisi uel repens casus, uel noua intercidens fortuna, alio me traxerit. Inde fortasse audies quid tuus Picus in uita umbratili & sellularia contemplando profecerit, aut quid tandem (dicam enim quanquā arrogantius) quid inquam, quādo tu illi isthuc accedenti doctorum copiam polliceris, aliorum operę indiget in re literaria. Romæ, & ubi, ubi terrarum fuero habebunt principes isti cui imperent, quem uelut trusatilem, ut inquit Plautus, molā pro arbitrio uersent. Quod scribis de re uxoria, nec temerè nec de nihilo dictum existimo, sed Dauus sum, Oedipus non sum, nec si sim esse uolo. Id quicquid est, si uidetur latius explica, sin minus esto Harpocrates. Ego ut sese res dant, in arma cōsiliū capio. Rhythmos meos Hetruscos nō est quod desideres, iam dudum amatorijs lusibus nunciū remisimus, alia meditates. Sed hoc te quoque monitum uolo Laurā tuam, si eam esse sediturus, supprimas adhuc aliquot dies, nam forsan paulò mox legent nostri homines de amore, (uide quid dicam) quę nondum legerunt, Et tu annotare plurima poteris quæ ad rem tuam plurimū facient. De Alibrana quanquam dignus non est, de quo uerba faciam, hæc tamen dixerim, bene meritum illum domino male gratiam retulisse. Nec est quod fugam suam in quenquam alium quā in seipsum reijciat, aut deriuat, quando meis domesticis, quod negare ille nō potest, nō minus ferè quā mihi debet, sed non primum nunc ut tu nosti, aut fidem sefellit, aut dominum iudificatus est, scio quid postquam etiam aufugit in me ille & de me, sed non curat culicem elephas. Et condonatum tibi uolo quicquid antehac leuis homo peccarit, sed ne abutatur in posterum patientia mea, ne qualem se mihi ille immerito præstitit, talem me ego illi tandem præstare cogar. Quod amicum illum tuum, cui in amore res malè cessit apud Floreanum nostrum excusaueris, ex officio fecisti, habet ille quidem & ex historijs, & ex poëtis, ex ipsa etiam philosophia unde se à nota criminis nēdicet, habet unde

unde magnorum se hominum præiudicijs, Davidis præsertim Salomonisq̃ tutetur, ut Aristotelem taceam, qui dum nonnullas etiam meretrices sæpe deperibat, suorum de moribus præceptorum nil meminit, quando amatæ sceminæ uti Cereri Eleusinæ sacra fecit. Sed ille hæc tutamenta, & quasi propugnacula sui facinoris non amplexatur modò, uel amat, sed odit, & reijcit, & recusat, iacturam queritur suam, non culpam deprecatur, dolet quòd peccauit, non defendit. Et mihi quidem uel hoc nomine uideatur cæteris excusandus, quòd ipse se nil excusat, nihil homine imbecillius, nihil amore potentius. Hieronymi illa inuicta & inconcussa mens, dum cœlo tota inhæret, puellarum choris intererat. Quæ illum pestis potuit uel infestare, quem non edomabit? Si hoc amor in eremo, in humo collisis membris, in hebdomadarum potuit inedia, quid in pluma, in umbra, in omni deliciarum affluentia non poterit? Accedit quòd ille nunc primo cecidit ruinæ huius alioquin insolens & ignarus. De Neptuno conqueri potest, qui semel tantum naufragium fecit. Si ad eundem iterum offenderit lapidem, nemo manum porrigat, nemo misereatur. Nunc non excusari iure non potest, quem ita facti poenitet, ut fauore excusationis se dignum ipse non existimet. Sed hæc etiam nimis, quando amicus tuus huiusmodi facti memoriam, non solum aliquo modò literis tradi, sed quod sequens uita eius faciat obliterari penitus cupit. Vale. Christophorus non aderat cum tuas accepi. Domino tuo & uniuersæ Bonromæ familiæ, quam & amaui semper, & nunc plurimum amo, me non uulgariter commendabis. Perusiæ 15. Octobris. 1486. anno gratiæ.

IOANNES PICVS MIRANDOLA,
Iacobo Antiquario suo, S.

INter uoluptates quas cum eram Florentiæ de Politiani consuetudine maximè capiebam, uiri mea sententia nostro æuo omnium literatissimi, non erat illa mediocris, quòd tuas ad ipsum epistolas graues illas, semper & elegantis, ut quamq̃ accepisset, statim mihi dabat legendas. Delectabatur in illis me uehementer, & prudentia quædam singularis, qua magnis etiam in rebus negocijsq̃ tractandis à prudentissimis commendaris, & orationis cultus atq̃ sobrietas, tum quòd in nonnullis honorificam nostri mentionem faciebas, non solum mihi tuæ literæ placebant, sed in illis quoq̃ ipse mihi placebam, scilicet testimonio tanti uiri cedente conscientia quæ nonnihil dissimulans quod sentiret, qua si ipsa se proderet non magnopere pugnans & propemodum uolens fallebatur. Ita duplici nomine tibi eram deuinctus, inde tuæ uirtutis hinc collati sæpius in nos non officij modo, sed beneficij cogitaui non semel agere tibi gratias per epistolam, ne forte parum gratus aut ne tecum rusticus existimarer. Verum cum tu Politianusq̃ noster pulcherrimum quoddam inter uos literas

li 4 rum

rum commercium exerceretis, nolui Musis importuna Pica obstrepere, quasiq; malè uocalis Anser, alternè sibi concinnantes olores interturbare, alioquin tibi animum nostrum per Politianum nostrum patere sciebam, tum conscius infantia meæ interprete utebar eloquentissimo. Nunc ab ipso missæ ad nos tuæ literæ sunt, quas ad Ricium nuper dedisti, iuuenem ingeniosum, in quibus tantum tribuis mihi, quantum nec optare ausim, ne dum mereri me credam. Rupit officij magnitudo nostrorum hætenus nescio an inciuile, certè non superbum silentium, nec potui tibi non agere gratias immortales, non quòd premas me laudibus immodicis quas non agnosco, sed quòd ita me ames, ut tuum illud alioquin còstans robustūq; iudicium tantopere tamen in nobis sub amoris pondere uacillauerit. Debeo igitur tibi super quàm uel ego possim persoluere, uel tu facile credere nec est quicquam tam arduum, tam difficile, quod non æquè pro tua dignitate sim facturus, ac pro mea salute. Tu quod in Politiano me possidebas hætenus, nunc uerò nihil mutata re tuis tantum rationibus Pici nomē quod suberat explicabis. Vale. Ex agro Ferrariensi die. 28. Iunij. 1494.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Andrea Cornco, S. D.

Satisfactū est Planè uotis meis abūdè satis Andrea charissime. Quādo quidem ex tuis ad Christophorum utiq; nostrum charissimū literis accepi, isthic te cum tuo & comodo & dignitate uiuere. Est enim fuitq; semper hoc à me optatum maximè, tibi esse bene atq; beatè, & quo nihil demum habeo maius dicere pro meritis tuis, quod quidē euenturum nunquam dubitauī. Atq; hoc unum mihi semper còstitit, dum uel lingua tibi superstes esset, ubi gentium fores, futurum te in sublimi. Noui (quod citra adulationē dictum sit) animi tui generositatem, quæ nihil humile aut plebeium patietur. Noui uirtutes tuas, doctrinam, mores, atque prudentiam, quæ omnia te quocunque collineabis facile perducent. Valitudinem tantum tibi timeo tot morbis ab ineunte ætate ut mihi narrare solitus es in hanc usq; diem oppressam, debilitatam tamen magis quàm fractam, adeo & illa tuum mouit ingenium, ut uinci nesciat, sed perpetua quadam soliditate sua aduersus fortunæ ictus strenuè pugnet. Habe quæso non minus ualitudinis rationem, quàm fortunarum, quando quidē hæ ubi uita deficit nullæ sunt. Quod uerò de me apud omnes honorificè uerba facias, facis tu quidem pro tua & humanitate, & uetere in me beneuolentia, debeoq; ob id tibi tantū, quantū qui debet maximè. Sed uereor ne tuā ipsemet telam retexas, dū meas ineptias, & quæ mihi in ætate teneriore nugæ profluerūt in publicū euocas, sunt enim ea omnia inepta, satis inerudita, uel si etiā cum eis benignissime decidaſ, non ea certe sunt, quæ eam quam de me isti homines oratione tua opinionem iam forte conceperunt sustinere possint. Qualiacunq; sint, mittenda duxi, ut tibi uel totius famæ dispens

dispendio satisfacerem. Te tamen rogatum uelim ut hæc leuiora omnia habeas, nam si res tandem desiderabis meas, & grauiora habemus in manibus, quæ ad umbilicum nondum ducta sunt. Et hæc quoque ipsa quæ mihi sumus absolutiorem poscebant limam. Verum et tempora, & philosophię studia, quibus maximè inuigilo, ab opere me diuerterunt. Redibimus tamen aliquando ad Musas, & si quid excuderimus tuis auribus dignum, curabimus ad te protinus delatum iri. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
R. C. C. S.

Matthæus noster uir officiosissimus & salutem mihi plurimam tuis uerbis dixit, & quo me amore, qua beneuolentia prosequare, & pertissimè declarauit, pollicitus insuper & tuo nomine studium, operamque tuam, si quando his mihi uti contigerit. Cui officio utinam par essem pater humanissime. Suscipi enim me in tuam fidem, & inter tuos connumerari & optauī semper, & sperauī. At obuium habere te ultro, me tam benigniter, tam amicis, tam liberalibus pollicitis aduentem, & quasi ad amicitiam, si licet, sed per te licet uocantem tuam, & spem meam, & uotum omne superauit. Quid enim aut quantum est ab eo inuitari, à quo fuerat satis non excludi. Quanquam fecisti rem, & si non me, te tamen dignam. poteram enim pro meis meritis non admitti, non poteram pro tua humanitate etiam non uocari. Quamobrem quantum aut mihi gaudeam, aut tibi debeam, quo pacto explicem, qui nec concipio. Certè ob hæc tantò magis tibi debeo, quantò minus hæc (quæ nulla ex parte) mihi tu debeas. Neque enim nimis sunt illa grandia, & nimis multa quæ & Matthæus & amici reliqui retulerunt, ex uoluntate potius, quàm ex iudicio me extimantes. Sed qualis tamē, aut quantus sum, patiari me quoque inter omnes esse, qui tuas uirtutes, ut taceam cætera colunt, & admirantur, per quas in te est uidere, & quod uincat antiquitatem & quod uinci à posteritate non possit, ut dixerim hoc merito, cum in te nihil quod uel in honesto, uel prudentia, uel doctrina sit positum, desideretur. Desiderari hoc unum debere ab omnibus, ut per te aliquando, iuxta Platonis uotum, summa potentia, cum summa sapientia coniungatur. Sed hæc à Deo, à te interim hoc peto, & rogo, ut mihi non referendæ gratiæ, neque enim locus, aut per tuam amplitudinem, aut per meam tenuitatem, sed testandi animi erga te mei, testandæ fidei & obseruantię occasionem præstes. Experieris Ioannem Picum hominem supra omnem opinionem tibi deditum & deuotum, de quo polliceri magis tibi non potes, sed potes ea omnia qualiacunque sint, quæ sunt in eo, quibus tu ipse cum uteris splendoris tui aliquid inuehes, fientque magna cum tua esse coeperint, quæ dum sunt mea magna esse non possunt. Vale.

IOANNES

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
suo Alexandro Cortesio, S.

GRatissimæ mihi fuerunt literæ tuæ, quas non ut putas ad ignotum ignotus, sed ad amicum, & quidem ueterem, amicus ne dum ad notum notus nuper dedisti, hosti enim & tu me antea ut scribis, & dignum existimasti quem amares, ego itidem de tua doctrina atq; uirtute cū a plerisque, tum a Politiāno nostro sæpius audiui, cuius iudicio quis non confidat: fecit ille apud me tuæ probitatis fidem, facere potest & apud te ceptæ meæ iam pridem fidem beneuolentiæ. Cui quidem & si erat maxima, per epistolam tamen tuā eos scito cumulos accessisse, quos concipere animo uel pauci possint. Quid enim illa suauius? quid eruditius? ut est docta, ut est amabilis, & Puccio nostro de me amicæ magis quam uerè loquenti largissimè subscribens. Profecto nec mihi quicquam illa gratius à te poterat cōtingere, nec tua de me opinione quicquam honorificentius, pro quibus uniuersis & tibi gratias ago quàm maximas, & quæcunq; aut mea, aut in me sunt debere Alexandro meo confiteor. Epistolam quam petis nostram ad Laurentium Medicem, ad te mitto. Vale.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Domīnico Benitenio, S.

Salue mi Dominice in Domini sortem electe. Gratæ mihi fuerunt literæ tuæ, gratius quod & coram ex fratre dum hic agebat, & per literas ex Petro Anto. nostro cognoui, firmiori te esse habitu corporis & meliori stomacho. Cura si nos omnes, si literæ tibi sunt curæ, ualitudinem tuam, de quā profectō non ob id tantum fui, semper sum sollicitus, quod te amo (amo enim uehementer) quàm propterea quod literas amo, quas tecū simul periclitari & credo, & certè scio. Si qua de nostra in beneuolentia tibi retulit frater, fidem habeas plenissimā, si quid de nostris laudibus, tam parum ei credas, quàm ille me multū amiat. Commentariolum nostrum non est quod admireris, ociosi cum esse uoluimus, & omnino nihil agere, id egimus, animum remittentes potius q̃ intendentes. Omnino præludium est commentariorum, quæ in Platonis symposiū meditamur. Erit in illis quod tu saltem ames & laudes, qui omnia nostra amas & laudas. De concilio, de quæstionibus, ut puto retulit frater, iam nosti cur scripserim me tibi laborare, quod à me petis maximè lubēs faciam, cum te intellexero, ex ea qua laborasti hucusq; corporis imbecillitate, in primam optatamq; ualitudinē restitutum, quam tibi eo animo precor & opto, quo mihi tu salutē animi precaris & optas. Vale ex Fratta 10. Nouemb. 1486.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Andræ Corneo, S.

ET si ad te literas dedi, aut raro, aut nunquā, cogitauī tamen de te, & tuis rebus, aut sepe, aut semper. Sed nolo tibi spē uendere, nec prius ad te scribā quid faciam in tuam utilitatem, q̃ cum scribere potero quid

quid perfecerim. Quod si nunquam pro tuo uel meo infortunio continget, malo credas me nihil potius quam frustra in tuis rebus laborasse. Sed fortè latior tibi erit fortuna quam aut ipse speres, aut illa soleat. Carmina nostra non est quod tua Laura moretur, quoniam reuocata ad incudem sunt, ut pressius afformentur, nec prodire, quo nunc sunt multa, audent in publicum. Differt autem emendationem instans ratio, & urgēs noui operis quod habeo in manibus hortatu Laurētij Medicis, in quo Daudicos hymnos non solum illumino longiori interpretamento, sed quoniam quos ecclesia decētat, hi à septuaginta uersi sunt interpretibus, eāque translationem plus quam sexcentis locis, uti parum fidelem Hebræi coarguunt, ego proprietati, innixus Hebraicæ & Chaldaicæ literaturæ, cū & sensuum integritati illos ab omni Iudæorū calumnia afferro & defendo. Reliquū nō est quod scribā, nisi ut me Hermolao quoties hominē uides, toties nō uulgariter commendes. Fac itē uir doctus & grauis Iacob. Volateranus amari se à me uehementer intelligat à quod si epistolas Simmachi ad paucos dies dū scilicet exscribant unquam impetrauero, perpetuo me sibi beneficio deuinciet. Vale. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA,
Baptistæ Guarino præceptoris suo, S.

Quid contra his frontem? an quod contra quam præceperis, atque ideo iniuria tibi inscripserim præceptoris. Si præceptor nō es, iure tuis nō sto præceptis. Si præceptor es, iure te appello præceptoris. Tu uerò quid discipulum tenuis, quem tantopere laudas? Pugnat hæc inter se nisi alterum forte amoris est, alterum iudicij, & cuius laudes prædicas ex beneuolentiā, eiusdem errata uereris ex conscientia, ne scilicet tibi pudorem faciant, quæ possis fortè laudator, non possis præceptor non agnoscere. At recipe quæso me uel hac lege in participatū disciplinæ, ut te ego in nostræ, si qua erit gloriolæ, participatum admittam, plagas sustinerem solus. Sed quid frigidis iocis moror ardorem meæ letitiæ, quam ex tuis literis, ex tua tam graui, tam honorifica laudatione concepī, nunc demum mihi aridet, nunc mihi est grata Heptaplus mea, postquam sub tuo præconio, quasi clypeo Palladis iam se ostentat æmulis inuulnerabilem. Hortaris me tu ad alias hoc genus scriptiones, quod frustra faceres, nisi dum mihi plena adeo cera subscribis, igniculos bonæ immittēs spei fecisses me adscribendum quam fuerim antea longè fortiozem. Adeo enim tam iudicio tuo mihi confido, ut quod totius instrumenti ueteris enarrandi onus suscepi, cui omnino sum impar, iam tamen solito longe fortius feram. Quod attinet ad libros, fortasse tibi melius satisfacerem si indicem haberem eorum librorum qui sunt apud te, quoniam possent multi ad rem tuam facere, quibus tamen non egeres. Laurentio Medici tua prædicta uirtus te fecit commendatissimum. Neque unquam inter nos mentio de uiris doctis huius ætatis, quin plurimus in ore sit

Guaria

Guarinus, præsertim cum noster interuenit Politianus (interuenit autem semper) qui tibi tantum tribuit quantum nemini. Vale nostrorum optime atque doctissime, & Pictorium nostrum commune delicias quantum potes meo nomine saluere iube.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Antonio Picimanno, S. D.

Nihil tota uita mihi fuit iucundius his literis quas nuper à te accēpi, plenas amoris, officij, humanitatis. Ita sim felix, ut te non fallo, nisi mihi ille fortē dies iucundior, quo me ipse & Grimannū nescio tuus an meus magis, et cōueniatis, amice, & honorifice salutastis, quam enim uelut personam mutuam non qui eratis, sed quali nescio quos lepido commento nominum mihi, uos exhibuistis, suauissimum tamen uestrum ingenium, singularis doctrina, amabilis grauitas, liberalis modestia, ingenium, os lepidissimus sermo, Grimannum mihi & Picimannum apertos uerosq; repræsentabant. Quare et si ipsa falli nomenclatura fraudari tamen uoluptate non poteram, quæ mihi ex uobis debebatur, dissimulare nomina potuistis, uirtutem non potuistis, quæ suo se prodit fulgore & latere nescit. Illa de rebus physicis tam grauis tractatio, illæ acres contortæ argumentationes, illa iudicia castigatissima, quos poterant alios quam uos ipsos mihi denunciare. Gratulabar ego mecummet tacitus, cum uos audiebam, ætati nostræ quæ non unum ut putabam Grimannum, non unum Picimannum, sed duos Grimannos duos Picimannos fecundior protulisset. Vt autem mihi noster Politianus quinam fuisset indicauit, sat non tam ætati meæ quam meo cœpi iudicio gratulari, ita mihi agnouisse in uobis omnia sum uisus, quæ in illis, id est, uobis constantissimo esse omnium testimonio deprehenderam. Sed uide ut me agant transuersum, & à tua epistola ad se uestræ laudes abducant, quanquam & illa eodem quoq; uocat uel nolentem, sed reprimam me ne uidear quasi mutua opera uelle laudibus satisfacere, quibus tu plurimis me cumulasti, quæ siue ex animi sunt propensione, siue ex iudicio, nescio, honori an uoluptati mihi maiori fuerint. Debeo plurimum mi Picimanne animo istū erga me tuo. Sed fac quæso tu quoq; si quando accidit de me periculum, de mea scilicet in te uoluntate, cognosces hominem ita amantem tuæ uirtutis et studiōsum ut nec ipsi Grimanno tuo primas in te amando sim concessurus. Vale. Die 9. Iulij. 1489.

IOANNES PICVS MIRANDVLA

Ignoto amico, S. D.

Quisquis es noster eris, postquam Roberto Saluiato nostro, ut per eius accepi singrapham es coniunctissimus. Legi literas tuas ad Mithridatem quas illi absenti reddere non potui. Amare te in illis cœpi, non tam iam eo nomine quod te Robertus amat, quam

quàm quòd te amare literas (& quòd est principalius) sacrarum rerum & legis studiosum esse cognoui. Et quoniam de his quæ petebas uisus sum mihi posse aliqua ex parte tibi satisfacere, ut hinc bene nostram auspícarer amicitiam, uolui quid ego sentirem tibi significare, quod certè facerè longe locupletius, si hic illos meos omnium hominum amicos, id est, meos líbros haberem quos consulerem, sed me illi iam Romam quasi anteambulationes dominum præcesserunt, & ego ipse hæc petasatus iam & caligatus in procinctu cū essem ad te dedi tam familiariter quàm festinanter. Quod petis de Iosepho, scias iustum Iosephum apud Hebræos non reperiri. Sed Iosephi epitoma, id est, breuiarium quoddam, in quo & multa sunt commentitia, & quæ de decem tribubus ibi leguntur quæ post babylonicam captiuitatem postliminio non redierunt ea esse notha & adulterina ex Hebræis mihi plures confessi sunt, quapropter illorum Iosepho nulla omnino fides adhibenda. In Iosepho Græco scio esse quædam quæ de Christo, & fidem, & honorificam faciant mentionem, sed eadem esse penitus cum his quæ in Latinis codicibus leguntur, non assererem nisi exemplar Græcum, cuius hic, mihi nulla est copia, recēs legerem. Et ut ad ea ueniam quæ de Chaldæorum Hebræorumq; literis desideras, percunctatus sum ego sæpe in Mithridatem & multos Hebræos de his quæ apud Hieronymum in Galeato prologo leguntur, ubi ille scribit eosdem olim fuisse Samaritanorum & Hebræorum characteres, Esdræ autem post instaurationem tēpli sub Zorobabel alias adinuisse literas, quæ nūc sunt in usu, nescios se huius mutationis omnes prædicant, & (quod est maius) pro comperto habent iisdem quibus nūc utimur in Hebraica literatura apicibus usos & Mosem & Patriarchas antiquos omnes, cui sentētigut nūc mihi subuenit, fidem maximam facit scientia Cabalæ, cuius scriptores, qui cū ipso Esdra in synodo fuerunt, sub ipsis literarum characteribus & figuris, quib. nūc legem descriptam habemus, dissimulasse Mosem diuina mysteria, & uolunt & probāt: quod esse nullo modo posset si alijs Moses ab his quibus nūc utimur characteribus usus fuisset. Quo tamen tutari dictum Hieronymum possim, hoc unum habeo quod nuper legi in commentarijs libri quem pater antiquus Abraham de Creatione edidit, dum enim duas illas & triginta portas, quarum meminit, auctores interpretantur, dicunt numerum illum ex decem numerationibus & duabus ac uiginti literis constari. Reliquas autem literas quæ sunt mem tzade per caph, & nunquā duplices dicunt quarū characteres sunt נ ח פ ק ab episcopis siue perfectis additas fuisse, hoc fortè Hieronymus intellexit, cuius testimonium & haberi apud omnes omnibus in rebus debet, & habetur profectò apud me sanctissimum. Alphabetum Chaldaicum quod petis, nec à Mithridate impetrasses, nihil per illū, licet ut à me impetrare possis, à quo posses omnia. Nam ille docere me Chaldaicam linguam nulla uoluit ratione nisi ad

Kk iuratum

juratum prius, & quidem conceptis uerbis, ne illam cuiquā traderem, facere fidem huius rei tibi potest noster Hieronymus Beniuenius, qui cū ad esset forte dum me ille docebat, furens Mithridates hominem eliminauit. Sed ne frustra omnino scripseris uicarium habeas pro Chaldaico Arabicum alphabetum, quod mea manu tibi annotatum mittitur. Reliquum quod scribam nihil est nisi me tui quisquis sis, esse non posse non amantissimum, si ego te amantissimum esse bonarum artium intellexero. Vale, ex Fratta. 10. Nouembris. 1486.

TESTIMONIA CELEBRATISSIMORVM VIRORVM,
uitæ, doctrinæ, & commentationum, Ioannis Pici Mi-
randulæ uarijs ex locis collecta.

EPISTOLÆ DVÆ FRATRIS BAPTISTÆ MANT.
Carmelitæ Theologi doctissimi & eloquentissimi ad Ioan-
nem Franciscum Picum Mirandulam Concor-
diæ comitem, de morte Ioannis
Pici eius patris.

Illustris domine, nuper audita morte Ioannis Pici auunculi tui uiri clarissimi atq; doctissimi, sic animo consternatus sum, ut neque pes, neq; mens satis suo fungeretur officio. Parum abfuit quin & de Deo, & de natura sim conquestus, quod tantum lumen è mūdo tam cito sustulerint, tantum Italiæ ornamentum, tantam ætatis nostræ gloriam, quasi terrenæ Reipub. bonis inuideant, nulla habita nostri ratione, succiderint, succiderint inquā dum cresceret, dum floreret, dum copiosissima ingenij sui fertilitate pasceret uniuersos. Sed recordatus sententię Pauli, qua inquit, iudicia Dei abyssus multa, continui me, ne male de Deo, & de operibus eius, impia temeritate sentirem. In occasu uiri huius passa sunt magnam eclipsim studia literarum, scientia rerū, integritas morum. Erat enim (ut scis) in patruo tuo sic uitæ sanctimonix coniuncta linguarum eruditio, & humanarum diuinarumq; rerum cognitio, ut in uno eodemq; homine uiderer uidere Hieronymum & Augustinum reuixisse. Atq; utinā opus illud de concordia Platonis & Aristotelis antequam decederet absoluisset. Pollicebatur enim titulus eius omnem antiquorum philosophiam, & reconditissimarum ac scitu dignissimarum rerum apertionē. Omnia eius opuscula, quæ absoluit, quæ etiam imperfecta reliquit, sunt omni studio & diligentia conquirenda, nam cum à tanta ingenij felicitate profluxerint, nō possunt, non esse dignissima, quæ ab omni posteritate legantur, amentur, & adorentur, ad quod officium te prouocarē, nisi te sic persuasum & animatum satis crederem. Deerat hoc familiæ tuæ decus immortale, ut apud nobilitatem antiquissimam, diuitiarum & opum affluentiam, rei militaris gloriam, collocaretur etiam excellentia tanta sapientiæ, ut omnia quæ apud mortales, summa laude digna sunt, in unam domum tuam confluerent.

rent, Te uero Ioan. Franc. summa openiti decet, ut patru tui uirtutem hæ reditate possideas, & ut spiritus eius in te duplicetur, sicut Helix spiritus in Heliseo. Hoc à te expectamus, hoc requirimus, cum eius opuscula collegeris, precor, ut me quoque participem reddas, & erit mihi opere precium isthuc tantæ uoluptatis gratia me conferre cum sciero. Distichum in laudem eius ex tempore factum, quanquam non placeat, tamen subiiciam. Vale princeps optime & me ama. Mantuæ, die 27. Nouembris. 1494.

Picos Ioannes, cælos, elementa, Deumque,

Doctus, adhuc iuuenis, sanctificatus obit.

Illustris comes Ioan. Franc. dilatio honestissima tuæ responsionis credi fecerat literas meas in uia periisse, & dū propterea nouas ad te dare staturerem, iamque incepissem eas exarare, superuenerunt tuæ desideratissimæ, ornatissimæ, iucundissimæ nocte insequuta. Credo ex eo quod die cogitaueram dormienti mihi sub auroram tempore quo cerni somnia uera solent, uisa imago patru tui iam uita functi superuenire, & mecum multa de angelorum natura, de spirituum aëriorum ac terrestrium, aquaticorum etiam speciebus, nominibus, officijs, cum summa utriusque nostrum uoluptate disferere. Et cum eum interrogassem cur balbus esset (balbus enim uidebatur) id signum esse respondit imperfecti & inabsoluti sermonis, quem de rerum natura, & de philosophia iam dudum inchoarat. Videbar accensus desiderio percunctandi de rebus occultis plurima, quæ nobis mortalibus mirabilia sunt & ignota, & nescio quo pacto id primum occurrit quid scilicet amuleta prodesse infantibus, & corallia, & id genus alia, quæ infantulorum collo alligantur: respondit in his aliquando aliquid uirtutis inesse, & hoc ad magiam naturalem pertinere, sed ut plurimum damnatas consuetudines, & superstitiones esse: his dictis euanuit, et ego expergefactus diu multumque cogitavi, quæ colloquuti fuera in somnis, quia non inania esse sed pensæ aliquid habere uidebantur. Scribo autem hoc non quod in somnijs ullam fidem adhibeam, id enim est & à professione mea, & à natura alienum, sed quia non satis mirari possum, quoniam pacto fiat ut dormientes disputent, doceant, discant, & ea plerumque faciant, quæ à uigilantibus fieri sit impossibile, uel certè difficile. habet certe nescio quid diuinitatis animæ nostræ, & si sanctè ac piè uiueremus, nec tot negotiorum ambagibus circumagerentur animi nostri, haberent nobiscum spiritus separati magna commercia. Sed de his hactenus. Quod uelis, ut scribis, patru tui uitam conscribere, & laudo, & ut maturius id agas hortor, & obsecro, id enim officij tibi maximè congruit, & tibi pluribus de causis est assumendum, nam & stylo & eloquentia plurimum uales, quod est naturæ, & industriæ, & Dei donum singulare. Item quod gentilis eius sis, & tam mirabili uiro arctissima cognatione propinquus, quo fit ut eius gloriæ non esse particeps non possis. Nec ullo modo pati debes

Kk 2 ut

ut clarissima familia tua, quicquam tanti ornamenti ac splendoris amittat. Accedit ad hæc, quod nulli magis quàm tibi nota esse debet eius uita, quàm tibi, iam pridem imitandam proposueras, & quidem sapientissimè, erat enim egregium quoddam sanctimonie & religionis exemplar, in quo totius sapientie lumen apparebat. Dicam ergo tibi quod Christus dixit Apostolis, Colligite fragmenta ne pereant: & id tanto studiosius agendum quanto nobis, qui superstites sumus, & future postérité magis est profuturum. Proculdubio et si uideo magis ei gratulandum qui postquam tam breui nauigatione tantum spiritualium opū congersit tam feliciter in portum peruenit, non possum tamen de tanti uiri iactura tecum non dolere. Mors Georgij Merulæ primū condiscipuli, postea præceptoris mei (nam sub Gregorio Tiphernate commilitauimus) tristitia me affecit, sed erat ille iam grandæuus & senio ingrauescente, iam inutilis & functus officio. Hermolai & Politiani duorum illustrium uirorum lamentabilis occasus, attulit & mihi & omnibus literatis graue cordoliū, sed altius hoc uulnūs insedit, & longe maiorem in Pico nostro iacturam passa est res literaria. Eloquentie campi lugent, Mathematicarum artium studia cōciderunt, Philosophia omnis, ac metaphysices, & theologie altissimæ speculationes, quas ille amplificare ac illustrare iam cœperat, deinceps obmutescunt. Sed parco iam, ne dolori iusto plus indulgeam. Curandum magis est ut ei & scientiarum studijs ac exercitijs & morum integritate ac religione similes euadamus, & pari cum eo negotiatione ditati, perueniamus olim quo ille iam peruenisse se gaudet. Quam primum potero ueniam, ut diuini eius ingenij reliquias immortales, quæ apud te sunt uideam & adorem. Interea scribendæ eius uitæ da operam, & me ama. Bene ualeat D. tua, cui me commendo. Mantuæ die 3. Ian. 1495. Frater Bapt. Mant. Car.

EPISTOLAE QVINQUE HERMOLAI BARBARI
uirī celeberrimi Patriarchæ Aquileensis.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN.
Pico Mirandulano, S. D.

TV uerò Pice adeò nihil mihi debes, aut silentij, aut officij alicuius erga te mei nomine, ut mihi literæ tuæ magno etiam rubori fuerint, qui negligentiam meam pro tua deprecari apud me, cum utrumque à nobis apud te prius quacunque mercede redimi debuerit, hæc ingenij tui bonitas, candor, æquitas: Agnoscis alienam culpam, cum aut uitare aut partiri certè possis, in mutuo crimine sollicitus es, qui & antecategoria & causa etiā meliore securus esse poteras, aut reus est uterque, aut non tu. Alioquin iam quod ad te attinet purgasti, reliquum est ut & ipse satisfaciam. Sed quid à me, ad te potissimum scribi potest, inhorror ut literas amare pergas, in quibus es eminētissimus, monebo ut uirtuti & bonis moribus

bus dedare, in quibus tantum profecisti ut difficile cognitu sit, utri philosophiæ parti maiorem operâ impenderis, ei quæ spectatiuas & instrumenta continet, an ei quæ dogmaticen paranæricenq̃ complectitur, omnino summum & humano captu maius est, quod tu aut genio, aut certè opifici tuo debes, tam tenera ætate consequutus, quod extrema senectute impudentissimū sit optare. Non sunt hæc Pice tua, naturæ sunt, Dei sunt, quam si aliquid tuum est, hæc maximè tua sunt, Vide quantum minus tua dici possunt, nobilitas fortunæ, ualitudo, forma, quibus bonis tam nulli cedis quàm nec illis, quæ magis tua sunt. Huc te hortor conuerte, hoc diu & nocte uolue, quantum nomen ei sis qui te usq̃ adeò ditauit, ut nec soluendo, nec exputando sis unquam futurus, quæ possides. Cogita quantum possit, qui te ista posse uoluit, quantum amet, qui de tam multis milibus sibi legit, qui senes puer ferè uinceret, quiq̃ nondum ephœbus eruditorum hominum coronas in admirationem doctrinæ tuæ uerteres, nisi hoc uides, nisi æstimas, iam nunc affirmo tibi, & libera uoce prædico, te non tantum esse quantum es. Immensum & infinitum est quod mihi de te pridem sponendi, & spondeo, sed opinionem præsumptam, nec oratio, nec prædicatio consequitur, facio ego ut solent, qui quanto plus aliquem mirantur, & explicare uolunt quod sentiunt, eo minus id assequunt, quod uolunt, ut quanquam magnum aliquid animo concipiunt, uerba tamen desint, & moliri potius quàm dicere potuisse uideantur. Proinde tu ne hæc ausculta, quæ nec de te scribo forasq̃ promo, sed illa potius intellige, quæ intus de te solus & tacitus loquor, tanto hercule maiora quanto cogitatio sermone hoc est. Marfilium saluta & Saluiatum tuum. De Politiano nihil opus est labores, quia breui (ut audio) mecum erit, quod nihil mihi poterat in hac legatione tota iucundius accidere. Bibliothecam isthic indies maiorem & ornatiorem instrui, tam gaudeo ut nihil supra, debent Florentinis literæ, & inter Florentinos Medicibus, & inter Medices Laurentio, qui gentiliu hoc familiæ suæ decus, non minori cura fouet quàm rem publicam, cuius administrandæ constituendæq̃ ius habet. Vale Mediolani Calendis Ianuarij. 1487.

HERMOLAVS BARBARVS RO-
berto Saluiato, S. D.

Valeris Saluiate si quid aliud præter occupationes meas suspicaris fuisse, quam obrem tibi nondum responderim, uulgaris hæc & iactata silentij redemptio. Sed me hercule tam uera ut nisi tu eâ probes, de meo in te amore, fide, studio malè meritis esse uidearis. Gratissimè mihi semper literæ tuæ omnes, sed illæ supra modum, in quibus Mirandulani mei nomen atq̃ mentio, nihil est uno eo mirius in literis, nemo quem laudari, ornari, in oelum tolli malim; nemo à cuius prædicatione digredi

Kk 3 minus

minus possum, in quo sum fortasse, nulli tamen esse uideor intemperans, tam multa in eo laus, tam nulla fini, ut iam & ambitioni, & assentationi locus desit. Apologiam eius legi, & in ea me, quid ille mihi tantum tribuit, tam parum merenti? cur ordinario testi, ne dicam gregario, tam honorifica præfatione denunciatur? Illo præsertim opere quo nihil subtilius, uementius, acutius, de quo tamen satius est iudicium meum differam tantisper, dum planè totum perlego. Quam autem re scire cupis quid agam, ecquid aliud possum dicere quàm studeo, publica quidem curatio, non nihil instantiæ ille meæ detrahit, imò studijs nō instantiæ. In isto enim acrius, & pensum exigo acerbius, quòd mihi his maior abstulit assiduitate factio, quanto mihi negotiorum plus accessit, tantò auiditatis & alacritatis plus incussit. Itaque ferias illas omnes, quas ualitudini priuatus homo dabam, in publica distribuo, itaque mihi ex una causa deperit, ac decedit, alia ratione corrogo. Credo aliàs ad te scripsisse aut dixisse tibi, qui ex me audierint instrumentum Aristotelis, ita enim logicen Peripatetici ferè appellant, itemque libros octo de auscultatione physica, & tris eius rhetoricos in Latinum à me pridem conuersos. Dioscorides iam perfectus est, manus ei nunc à me summa imponitur, parata, filigdos est, propediem locabitur. Tum leuatus onere, Aristotelem aggrediar totus totum, qui nisi alio me Deus aduocet, ab Dioscoridis edictione biennio ferè prodibit absolutus, utique in logicis, & cum eo commentarij, quos in posteriores analiticos iam perfecimus, post emissà hæc inibo naturalia & diuina. Item Rhetorica & Poëtica partim commentationibus, partim annotationibus, omnia eius philosophi uolumina pro uirili mea instruens. Sunt enim & in problematis & in animalium historijs nonnulla, quæ claritatem lucemque desiderant, ea curasim & breuis annotamenti lumine præterfluam paratus. Nihil præterea nouum aggredi tota uita, etenim comprimenda mihi est auiditas, imò improbitas hæc ingenij, ne dum rectibile ac fertile haberi se uult, id est, operosum & ambitiosum esse uideatur, quotidie uerius experior quàm dici solet paria esse amplecti omnia & nihil. Vale Mediolani. 12. Calen. Nouemb. 1488.

HERMOLAVS BARBARVS

Ioanni Pico, S. D.

HExameron tuum nudiustertius ad nos Saluiati opera delatum, ita uidè legi, ut prima statim die nec tota sine interspiratione totum hauserim. Tria me in eo mirificè delectant: Primum quod oratio tua docet & mouet, id quod & in sacris literis ueteres theologos, & in philosophia etiam naturali Pithagoricos & Platonicos obseruasse constat, recentioribus in docendo tantum sudantibus: Alterum quod in tanta rerum copia & impunitate diripiendi, tam castas & innocentes manus habes, ut

bes, ut in hoc scribendi genere, te ipsum non alium sequutus esse uideare, atq; hoc iam nec cum ueteribus, nec cum neotericis commune, sed tibi peculiare atq; tuum est, in quo quidem (sensus tibi meum aperiam) ita sum affectus, ut quoniam hæc priores illi non dixerunt quæ tu dixisti, nihil ferè dixisse mihi uideantur: Tertium quòd uideo te non tam Aristot. quàm Platonis & sectarum eius sacris initiatum, plenos inde haustus in hanc lucubrationem contulisse. Omitto quàm multa ex Plotino egregia, quàm cursim & eleganter attigeris, ut quicquid ferè quatuor eius & quinquaginta uolumina in sex nouenarios à Porphyrio digesta continent nō plus legisse quàm edidicisse uidearis. Nec illud præterire possum, quòd inter nouos & ueteres theologos ita medium te geris, ut nec illorum simplicem maiestatem oderis, nec horum ambitiosa subtilitate rapiaris. Ita fit ut dum alteros imitari uis, alteros potes, utriusque generis optima decerpseris, id quod in ipsa quoq; Dauidici poëmatís enarratione facturum te speramus. Vale. Ven. prid. No. Se. 1489.

HERMOLAVS BARBARVS IOAN.

Plco Mirandulæ, S. D.

S Alue humanissime Mirandula. Ego uerò de te tam libenter ubiq; prædico, ut nihil maiore uoluptate faciam, non solum quia nihil (ut inquit Plato) iucundius auditur quàm ueritas, sed etiam quia ut Palermo inquit, multo est dicere quàm audire uera iucundius: Accidit quòd labore nullo, ut est apud Æscilum, Menandrum, & Euripidem, sæpe etiam non quæsitæ ueritas prodit, inuitissimo etiam plerunq; homini exprimitur, nullis quæstionibus, sed sua tantum ui. hæc est tyrannis illa, quam tu candorem tuum sequutus, humanitatem & bonitatem interpretaris, & Hercule tu iam tantus es, ut qui te non laudat, iudicio & existimationi sue detrahat. Rem suam agunt, rationibus suis consulunt, suam famam redimunt, qui fauent & cupiunt tuæ. Multa sunt in diario suo nomina, quæ tu nescis, tibi creditores tui debent. Multi consilium Prodicti sequuntur, Dant ut accipiant, manus manum scabit, ut Epicharmus recinit, quantò sanè creditoribus, id est, laudatoribus tuis minus debes, tantò plus tibi, qui eos uelint nolint creditores facis tuos. O inauditum genus, eris alieni creditores esse, non esse debitorem. Sed occupatior sum quàm ut tecum diutius lusitare possim. At tu quam solutus es, dii boni, ut quenquam patiari feriantem. Hactenus obsecro me tuleris, longiorem iocum aliquem ut admittas non postulo, oscitatu uinculam breuem postulo.

Vale cum Politiano meo. Romæ idibus

Augusti. 1490.

Kk 4 HERMO.

HERMOLAVS BARBARVS ORATOR VENETVS,
Patriarcha Aquileiensis Ioan. Pico, S. D.

Bene est, bene conuenit, qui multum amas, multum ut mihi pontificatum Aquileiensem congratuleris, multo etiam maiora mihi tribuas & omineris, quam aut possim optare, si sim cupidissimus, aut promereri si modestissimus. Scio pietatem tuam erga me, uideo quanti me facias. Agnosco uim amoris tui, nihil habeo comparatius, utinam aliam quando sit ut mihi tecum uiuere, de natura, de Deo, de sanctis moribus philosophari liceat, quantum hoc cupiam, quantum secundis meis rebus accessione factum iri iudicem si hoc eueniat, nec possum exprimere, nec si possim hoc utique loco uelim. Obsecro si me unquam beniuolentia tua dignum existimasti eodem numero & loco etiam meliore si fieri potest apud te censear Her. & sacerdos, ut quem paganum seculi dilexeris militem Christi factum arctius colas & cariorem habeas. Ego te & clarissimas uirtutes tuas, tam possum non predicare, non admirari, non tollere, quam tu non augere, si assentior aut mentior tibi, hoc est doctis omnibus si contemptui, tenuit me pridem super te rebusque tuis. ★ Nunc stupor & ecstasis scientiae: Patienter haec leges, nec exaltatum erit cor tuum, nec elatos habebis oculos, cur enim tibi placeas, qui noueris haec bona, quae possides non tua, nec de peculio tuo esse, sed profectitia & dominica, Ignosce, rapuit & euexit me transuersum ueritatis aquilo & charitatis fauonius. Vale. Rom. prid. Calen. Apriles.

EPISTOLA FRATRIS BAP. CAR. IOANNIS
Francisco Pico.

Illustris comes ac domine, Patruum tuum uiri doctissimi ac eloquentissimi apologiam uel magis apologiae prologum legi, tanta animi uoluptate, quanta ueritate subnixa est, quanta luculentia splendet, quanto amore ac reuerentia eius authorem semper prosequutus sum. Sed eam legendo dum cupio sedare sitim, sitis altera creuit, desiderium scilicet uidendi reliquum, quod cum tuae dignationis munere consequutus ero, magnam felicitatis partem adeptum me putabo. Supergressus est patruus tuus Ioannes Picus iudicio meo omnis aetatis nostrae philosophos, his potissimum rationibus, quod alijs in Aristotelis & Peripateticorum tantum dogmatibus aeuum consumentibus, ipse Herculeam audaciam omnium philosophorum sectas ac familias ueteres ac nouas mirro ingenuo uigore scrutatus est, & quod neotericis nullum orationis florem sequentibus, ipse ita philosophiam cum eloquentia coniunxerit, ut antiquam & ueram academiam instaurasse dici possit, quae tanto maiore admiratione digna sunt, quanto celeriore studio & paucioribus annis ad tantam uirtutis & gloriae sublimitatem ascendit, nec uidetur scientiam ut ceteri labore ac studio multisque lucubrationibus quaesiuisset, sed totam simul

mul casu reperisse, ut his accidere solet, quibus longè aliud agentibus ex insperato thesaurus occurrit. Felix ergo tanto alumno tua familia, felix nostra ætas tanto uiri huius illustrata splendore. Vale princeps dignissime & memento quantum te niti oporteat ut patrui habearis dignus imitator. Odio habeo ista locorum interualla, cupio enim tecum esse, ut possemus studiorum tu meorum & ego tuorum particeps esse. Iterum bene uale & Deum time. Mantuæ die 39. Octobris. 1494. Frater Bap. Mant. Car.

MATTHÆVS VERO. CANONICVS REGV.
la. Rob. Saluato, S. D.

Interpretatio Sex dierum, quibus Deus condidit omnia, Ioan. nostri Miran. quam dono mihi misisti, ab illo Heptaplus inscripta atq; notata, & si planè huiusmodi sit ut ab legente & percurri simul & intelligi haud facilè queat, ita me tamen initium operis incendit, & traxit, ut cupidus finis anhelum nusquam spiritum retinens, illud non tam degustauerim, quàm certè uorauerim, ruminādum per moram acriori deniq; studio & longiore lucerna. Visus est mihi Ioan. hic noster non modò philosophiam omnem & quicquid naturæ legibus continetur callere ac bene sapere, sed super humana etiam sese attollere, peruolare sublimia, & arcana mysteria sacramētāq; cœlestia ad mysticos sensus allegoriasq; flexisse, que nostri temporis, qui sapientes habentur & eruditi, uix aut notant aut prorsus intentata prætereunt, difficillima atq; cœlestia hic enucleat, & quātum res patitur, Sole splendidius aperit, patefit, illustrat, & quod mirabile est, iuuenis adhuc & in seculo agens apud Dionysios, Hilarios, Damascenos, Aurelios, Ambrosios, Hieronymos, & priscos huiusmodi reliquos sanctissimos & rarissimos uiros se proximè iungit, quem omnis sit admiratura posteritas, cum liuor quieuerit, & auctoritatem dies lenta præscripserit. Quid supremè Deus daturum illum arbitremur, si par animo ei uita contingerit: qui prima barba quod in Origene atq; Hieronymo obstupescit antiquitus, Latinis literis, Græcis æquè eruditissimus iam sit, Hebræaq; nec ignoret, etiam in sacris præterea tantum equidem possit quantum uix credibile est quenquam alium posse, uerum quicquid deliciarum expectamus in proximum de psalmis carminibusq; Dauid, quæ tractat iam pridem, interpretatur, & explicat, timatus infinito labore, quid Latini omnes Græci, Hebræiq; super ijs scriptum relinquere, ad quod negocium persiciendum lētor meo hoc tempore nostro in Fesulano cœnobio ocium sibi delegerit, quem planè & uidere, & audire felicitas est, habeoq; itaq; tibi mi Rob. gratias quantas sanè possum, qui in primis opus tam diligenter & emendatè curaueris inprimi, quod ad communem utilitatem & generosi tui animi laudem spectat, subinde quòd me protinus illo donaris, in quo ut gratus tibi si quo modo possum uidear en nostrum aliquid accipe, quod

quod uicissim legas & fortè degustes, cæterum Vale, & felix in Christo age, ex abbazia Fesulana.

EX EPISTOLA HERMOLAI BAR-
bari ad Ioannem Picum.

O Præclare et planè diuinum ingenium tuum Pice, qui cum optima sint ea quæ tu scribis, ita tamen exprimas & effingas aliena quæ sunt pessima ut uideantur esse tua, quæ sunt optima, nam demittere se ac descendere pluris esse deputo, quàm in ardua conari, ut enim sit hoc honestius illud certè laboriosius & operæ maioris, proinde siue ut talia credis esse nostra, quibus imitandis operam impendas, siue hoc agis demerendi mei causa, utroq; modo tibi plurimū debeo, relaturus aliquando gratiam, nolo dicere cum potero (nunquam enim potero) sed cum tu ipse uel tui posse me putabis. Tanta enim est familiæ totius uestræ bonitas & humanitas, ut beneficium, quod non est, imputare pro beneficio soleatis. Quamobrem ex usu meo fecero si uobis & modū & tempus reposcendæ gratiæ reliquero, ut in expunctione rationū paralogismus omnis & impostura non à me, sed à uobis tota proficiscatur. Quæ uerò de ratione studiorum tuorum scite scripsisti & communicanda mecū esse uoluisti maxima uoluptate nos affecerunt, gratulatus sum huic seculo uirum tanta doctrina, ut nihil ferè nesciat, tanta cura ut nihil omnino scire uideatur. Video te Poëtam egregium, Oratorem eminentissimum. Animaduerto te Philosophum, prius Aristotelicum, nunc Platonicum esse factum. Video literas Græcas, quæ in te solæ desiderari poterant, & sine quibus nihil eras futurus non didicisse modo, sed hausisse, idq; facilitate tanta celeritateq; ut literas Græcas ignorasse aliquando te, neq; tu memineris neq; persuadere possis alios, id quod de Hieron. Donato meo, non plus libenter quàm uerè prædico. Hortarer te ad has literas uti eas tam planè familiariter quàm Latinas teneres, sed non indiges calcaribus, & reliqua.

EX ALIA EIVSDEM AD EVNDEM.

IAm cum ipse in quodam literarum ad te mearum angulo quasi aliud agens & in transcurso philosophos æui nostri barbaros infectatus essem, quibus te quoque infensum esse factum & nuncium remisisse scribere, occasione hinc abrepta litem & controuersiam ueterem inter nos & illo de genere dicendi philosophorum multis millibus uersuum comprehensam et explicatam, opus elegans, eruditum, elaboratum, ad nos misisti, perfectum celeritate tanta, ut nisi qui opes ingenij tui perfectissimas habebam, crediturus fuerim, paratum fuisse tibi pridem hoc argumentum, ut ad primam quamq; occasionem proferre posses. Sed ut ea mihi res & festiuior & iucundior eueniret, homo lepidissimus, humanissimus, latinissimus, barbaros contra Barbarum defendis, ut hostis pro hoste, socius contra socium, ipse contra teipsum stare patrocinariq; simulares, & reliqua.

EX

EX EADEM PAVLO POST INFERIVS.

Modo si quis est illo grege, qui possit ea capere, quæ dixisti tanto cultu prædita, tot luminibus, tot emblematis oculos adeuntium stringentia. Adde tot sententias prurientes, tam multas historias & exempla remotioris doctrinæ quasi flosculos & omnino * ad quæ si qui sunt ex illis paulò minus asini uolebā dicere *ἄμωτοι* auritulas tantum mouent, cæteri diffugiunt, respuunt, detestantur, & reliqua.

Salue, accepi librum Pici de Septem dierum enarratione, cuius item exemplar non pridem ad me miserat Iaco. Volateranus summi Pontificis nuncius. Percurri opus quoad licuit, inter æstum & puluerem. Digna diuino & admirabili ingenio foetura, sane seges & materia operis tumultuariæ, & ad præsens comparatam sententiā non exposcit. Sed simul dici potest Picum doctissimum eloquentiss. & Christianiss. omnia in ea ætate assequutum esse, seipsum prodigium est. Debeo tibi plurimum.

Non me latet, neque unquam dum Patavij uitam degeres latuit Ioannes Pice Mirandula, quanta esset ingenij tui præstantia, quantaque facunditas, quod tu cum pluribus rebus semper, tum uel maxime hac tua eruditissima in Mosen enarratione planius indicasti. Ea enim ut de me ipse loquar omnem meam opinionem, quam de te pridem conceperam optimam, non confirmasti modo, uerum etiam mirum in modum fouisti, auxisti, & ad apicem quoque euexisti. Profecto adeo sum hoc tuo in opere legendo delectatus, ut nihil aut præstantius aut dignius haberi posse existimem, quod ab omnibus sit aut legendum aut audiendum. Nam cum hoc tuo luculentissimo opere complura laude digna esse noscant, quæ siue coniuncta modo, seu per se etiam singula plurimum ualerent, illud in primis uidetur, quod ut diuinus, non ut humanus, ore (ut inquit ille) diuino es loquutus. Præterea eam tu sis adeptus, in enarrando Moseos enigmata facilitatem, quam Iesus Christus tibi uni bene alioquin de eo merenti concessisse uidetur, præterea nemini. Non ignoro enim hoc potius supra cœlestis cuiuspiam nature esse munus quam inferiori ulla in comparatum. si quidem non fieri posse humano ingenio quempiam per hos tuos, qui pauci sunt annos, tris linguas percurrere, ne dicam quidem satis callere, ut tu calles. Deinde eas etiam pernoscentem, tam abstrusos, tamque reconditos sensus Moseos, soluere pariter, & interpretari, demum non inculte neque barbarè, sed Romano & Latino sermone loqui & scribere, quæ aggressus es, ita enim ut tu scripsisti, paucis quos æquus amauit Iupiter scribere contingit, quare te ut alterum Hieronymum trium linguarum peritissimum posteritas commendauit. Proinde tibi gratulor, quod nomen tuum æternum, sempiternumque reddisti, etenim hac tua utilissima lucubratione tantum sint tibi debitori omnes literarum studiosi quod eam omnibus legendam dedisti, quantum Platoni, Aristoteli que uni

uniuersæq; Peripateticorum scholæ sese debere fatentur. Quorum in numero me ascribi uolo, quandoquidem tui amantissimus, tuiq; studiosissimus sim, semperq; etiam fuerim. Vale, & me tuæ præstantiæ commendo plurimum. 12. Calen. Octobris. 1489. Venetijs. Tuus quantus quātus est Sebastian. Priolus charissimi Petri S. Marci procuratoris filius.

HIERONYMVS DONATVS

Roberto Saluiato, S.

Prouocatus sum abs te in amore grandibus blandimentis, paulò ante suauissimo Heptapli munere, de in proximis humanissimis & elegantissimis literis tuis, utrunq; per se satis esse potuit ad omnes amicitiae numeros complectendos. Accessit eodem Seraticus noster in literis & moribus tam probus, quàm elegans, cuius etiam causa te nō sum mopere amare non debeo, ex quo quantum humanitati tuæ debeam, malo mihi conscius esse, quàm ad te scribere. Pici erga me beneuolentia iam ante perspecta, uel in fide testimonij tui gratiorem apud me iudicaturam meretur. Scio quāti facere debeam, amari & laudari ab eo homine in quo doctrinarum & morum præcia cum summa æui nostri gloria consenserunt. Illius Heptaplum admirari magis quàm iudicare conuenit. Id scribendi genus me mirè delectat, quòd non aliunde uberiorem segetem uideo & doctrinæ & eruditionis quàm ex sacris literis, sed ea audacia felix est. In paucissimis inter quos Picius meus, illum quantum potes meo nomine saluere iube, uel hoc ipso mihi maxime charus sum, quòd eum uehementer amo. Tu Saluiate mi tantum tibi de me polliceberis, quantū præstari conuenit ab homine amicissimo, & beneuolentissimo. Vale, Mediolani die. 25. Octobris. 1489.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO

Principi Ioanni Pico Mirandulæ, S.

Pictorius noster suo sibi celeriusculo gradu proximis diebus tuum ad me munusculū attulit, huic quid dixi imunusculū ob numerum chartarum? munus potius maximū, ob latam multiplicemq; scientiam, & facundiam libelli tui, de quo quid attinet à me multa scribi cū omnium sententijs, qui sunt in iudiciū, albo iam sit assequutus, ut nec laudatione crescat, nec uituperatione minuatur, finiam uno uerbo ex tuo (quando ita uis) præceptore factus sum tibi discipulus, itaque caue alio post hac nomine me appellassis. Per nostri auditorij halcedonia perlegi omnia, relegiq; addidici multa, didici pleraq; ego antea tam te amabam quàm qui maximè, nunc de hoc munere te plus etiam, hoc est supra uires amo, & ingenium suspicio tuum. Ita fac mi Pice, perge his monumentis, cum de reliquis literatis, tū de sacræ philosophiæ studiosis, quæ uera est germanaq; philosophia existimanda, bene mereri, teq; eripere morsibus edacis æui, scito autem expectari à te maxima, ut ab eo in quo excultam humanitatis elegan-

elegantiam cum reconditiore quàm ferant hæc tempora philosophia coniunctam intelligant omnes. Si quid isthic est boni libelli quod meorū studiorum interesse arbitreris, meum quoque animum eo cibo participa. Nosti huius urbis librariam inopiam, nosti & meum stomachum iuuant noua, magna tamē *νεοπλάται* auiditatem exaurant, tenes quæ sint, intelligenti pauca. Magno Laurentio Medici, si ulla dabitur occasiuncula, quod absque molestia tua fiat, me commendes rogo, hominis enim in tanta fortuna & doctrina admiror, & uirtutem tacitus ueneror. Vale decus Musarum, Ferrar. Calen. Nouembris. 1489.

CHRISTOPHORVS LANDINVS ROBERTO
Saluato, S.

Quam gratum, quamque iucundum, præclarissimum mihi tuū munus fuerit, ne altera quidem Iliade satis pro rei magnitudine exprimere posse confidam. Quid enim aut à te tum liberalissimò homine, tum doctissimo uiro conuenientius proficisci, aut ad me literarum cupidissimum expectatius afferri potuit, quàm Pici nostri uiri in omnibus literis ac doctrinis nostra ætate facilè principis exactà illa in Moseos Genesim Heptaplus, mirificè cōscripta, nam cum apud infinitos penè Hebræos, plurimos Arabas, Græcosque ac Latinos nō paucos doctè, distinctè, eloquenterque eam rem ita tractatam uideamus, ut ne uerbum quidem addi posse crederem, ipse tamē nouo pene argumento, uersam rem exordiens, atque insolita eodem uia perueniens, quæ tritissima iam & apud omnes uulgata uiderentur, ita descripsit, ut etiam qui doctissimi sunt, ueluti noua atque inaudita admirètur. Quamobrem me qui nunquam Hetruriæ fines hætenus egressus sum, per omnes terrarum regiones atque tractatus nullo equo delatum, nullis iumentis prouectum, si perpetuo rationis suæ uehiculo allectum, nullo negotio prouexerit, ac deinceps continentè relicto, non Arioneis delphinis, ne dicam humanis nauigijs, per omnia maria sua enarratione ueluti Neptunio curru uectatum perduxerit, hæc profecto magna omnibus atque incredibilia uideri possunt. Verum alia sunt maiora atque maiori admiratione digna. Nam ab aquis elatus, nescio an Olorinis pennis, an Dædaleis Pegaseisque alis, per omnem aërem, per omnē æthera, ad summum usque corruptibilium rerum culmen, non ducente modo illo, sed subuehente perueni stupore extremores profecto digna est, mundum hunc inferiorem atque elementalem peragrassè. Sed longe maiore ad coelestem peruenisse, lunæque orbem primū, Mercurijque deinceps, ac Veneris penetrasse, Solis radios uidisse, Martis ardores sensisse, ac postremo & Iouis salutare, & Saturni graues radios cognouisse, tum postremo octauam illam sphaeram ardentibus stellis refulgentem, hosque omnes coelos non simplici uniformique, sed triplici triformique, motu rotari animaduertisse, quæ tamē omnia in sensus nostros quis

L1 cadea

cadere ignorat: Tertium autem mundum idem ita prouolādum mihi dedit, ut cōsopitīs omnibus sensibus (hi enim huiuscemodi inspectioni ob sunt potius quā pro sint) sola mente, sola enim ea hęc tanta spacia peras grantur, & conspexissem profecto, & perspexissem. Sed illius acies ueluti noctua ad solis radios cæcutiens tantum splendorem sustinere non potuit, quā ppter quicquid in huiusmodi peregrinatione, seu ut uerius loquar in patriam reditu uel me latuit, uel oculos nostros effugit, non index ipse, sed is cui indicabatur in culpa facili deprehenditur. Nam Ioannis Pici Mirandulæ diuinum ingenium omnia demonstraturum se & recipit & præstat. Quid igitur mi Roberte est, quod ego tibi debere nō fatear, tanto munere à te ditatus, quo quidem ego quā primū gustare coepi, tanta semel auiditas excitata est in me, tantusq; ex pabuli suauitate epulandi amor, ut omnis moræ impatiens, nihil malis mandendum mandauerim, sed uelut auidissimus iuuenus cuncta solida deuorauerim. Verum cum cōtinuata lectione rem uniuersam peregissem, eiusdem pecudis more congestans in stomachum, ad os reuocans diligentius ruminassem, tunc uerò mira apparuit suauitas, tunc qualis nunquam stupor incessit. At dices, nōne antea hominis doctrinam admirabar? admirabar quidem ita illū in omnibus disciplinis uersari, ut in singulis tamen excellere uideretur. Nullus eum in physicis, nullus in mathematicis disputantem locus fugiebat, in metaphysicis uerò & in omni theologiæ genere, siue eam quæras, quæ à Mercurio excitata, et à Plat. consummata est, siue nostram atq; Christianam omnium excellentissimam, atq; uerissimam, nihil nostra hęc secula, & aliquot etiam superiora illo eruditius uiderunt. Sed ne fortè putes (quo uitio pleriq; nostrū elaborarunt) ipsum à sapientia eloquentiā seiunxisse. Nōne & grauisimè, & copiosissimè, prætereaq; ornatissimè, omnia describit, ut priscis illis oratoribus iure suo optimo admisceri iam potest. Hęc igitur ita de illo hactenus admirabar, ut nihil huiusmodi adinuentioni addi iam posse putarem. Verū sua Heptaplo perfecta, admirari iam coepi, quod illa superiora admirarer. Quapropter neq; temerè neq; forte quadam, sed Deo ita iubente euenisse crediderim, ut diuinus hic uir tribus his nominib. insignis euaserit. Ioannes em̃ siue Domini gratia, siue in quo est gratia, siue cui donatio à Deo facta est, interpretatur. Quis nō uideat non potuisse eum quā assequutus est doctrinam sine præcipua maximaq; Dei gratia assequi? In Pico aut eam rostri duriciem scimus esse, id capitis robur, ut nullum neq; tam oscum (ut ita dixerim) neq; tam lapideum lignū inuenias, quod hęc auis non perforet, atque in eo latebram, quo sese recipiat, nidumq; congregat artificiosè excauet. Eodem ergo modo nihil ex omnibus disciplinis humano ingenio tam difficile cognitu est, quin ipse eius quæq; durissima tundens penetrauerit, nidificauerit, pullos excuderit, atque produxerit. Cum uerò omnia in eo uiro miranda sint, quis non Mirandulam eum appellandum

pellandum duxerit? Quamobrem ut tibi qui illius familiaritate assidue utaris gratulor, sic mihi doleo, mihi inquam, qui in hoc me infelicem putem, cui propter multas necessariasque occupationes meas, illi, quod ardentissime cupio, noctes diesque adherere non liceat. Si enim liceret, à latere non dico senis, sed iuuenis unquam discederem, eius dico iuuenis, in quo omnis sapientia, omnis doctrina senilis, canaque est. Tu autem, cui longe maius otium fortuna obtulit, natura autem ingenium excellens tribuit, quod tamen deinceps diuturna tua in omnibus bonis artibus exercitatio ususque frequens auxit atque expoliuit, frui hoc tibi coelitus delapso bono, hauri ex hoc uberrimo fonte, uel potius immenso oceano, atque tantum hauri, quantum non solum ad præsentem, uerum & futuram omnem sitim sedandam satis esse potest. Reputa ergo te, computa, disputa tecum, quam paucissimis mortalibus tantum boni unquam euenerit. Gloriatur Alexander ille Magnus in Aristotelis tanti philosophi tempore incidisse. At tibi Aristoteli Platonique simul familiariter conuixisse felicissima tua sorte datum est, atque ita Aristoteli atque Platoni, ut in illis præter ueterem academicorum peripateticorumque doctrinam, Paulos, nostros Ioannes, Dionysios, Augustinos, Hieronymos, Thomas, reliquaque huiusmodi lumina relucere uideamus. Quamobrem ex his rebus collige quantum uel te ipsum, uel ex hoc amare debeas optime Roberte, cui & ipsa fortuna obtulerit, & tu tua prudentia profeceris, ut hic uiro & familiarem apprime reddideris. Vale. 10. Calendas Decembris.

ALEXANDER CORTESIUS PICO SVO, S.

EGO in tota uita nullam maiorem coepi uoluptatem quam nuper ex literis tuis, & quanquam summa omnia de te credideram, uicisti tamen (fateor) opinionem meam, atque ita uicisti, ut iam gloriæ tuæ, & si longè lateque diffusa est, angustos tamen terminos putem. Loquamur apertius & procul ab assentatione à qua illustres animi semper abhorreant: Quid in te est non egregium? Quid non admiratione dignum? Singula possent quonque honestare, quæ in te omnia pariter sunt collata, omnibus (ut ita dicam) unus omnes ueneres surripuisti. Et quanquam maiores tui eò accesserunt, quò non nisi à se geniti facile peruenirent, tu tamen tantus euasisti, ut maiorem illis reddere, quam accepisti gratiam uideare. Et auctoritatem quidem reliquis senectus affert, tuam uero dignitatem iuuenta extollit, & quam alij tempore, tu inuicta uirtute superasti. Meo quidem iudicio extra omnem ingenij aleam positus es, ac te ut Græcas perquiram laudationes, cui merito conferam non inuenio, & ad summam, parem tibi aliquem quandoque fuisse opinari licet, uidere autem hoc tempore non licet. Dent ueniam ingeniosi omnes, multum ab uno Pico omnes superantur, quem ita nature benignitas fouit, ut ipsi quoque uirum uideri debeat tantam in unum laudum cunctarum copiam esse confertam. Quid erus?

L1 2 bescis?

bescis? an me falsum putas? equidem cedam si amoris tribueris qui cæcus pingitur. Sed testes habeo Politiano meo, qui in me solo decipit, locupletiores, & si ille indies, ut audio, non minores auget auri diuitias quàm orationis, eoq̃ illi gratulor æque ac gratias ago utinam possideat copiarum coram, postquam neq̃ immemor est hospitis, neq̃ ueteris amicitiarum nostrarum. De Puccio autem hominum amantissimo aliàs, quis illi non se debere cupiat, sed diutius remoror altioribus studiis incumbentem. Et Marsilium Ficinum philosophorum ætatis nostræ principem ridere uideo has nugas. Quidni rideat? qui mortalia omnia non minus pensat quàm despicit. O qui me in uestram academiam sistat, & ingenti ramorum contegat umbra. Præsertim quod cælum hoc Mars solus habet, nō ullus aratro dignus homines, squallent abductis arua colonis, & curarum rigidum falces uertuntur in enses. Sed contenti sumus hoc Catone. Tu interim collige ex his quisque libris amoris mei fructum, nec paruifeceris amari à me, sed uicem redde. De siderium enim tui lenire potest spes hæc cum credula mutui in qua totus conuiescem. Sis felix Latinæ Princeps iuuentutis, & memor mei. Viue. 7. Calen. Ianua. Ex Gradulis uelocius quàm asparagi coquatur. De panagyrica epistola ad Laurentium Medicem quid sentiam, scribam cum licuerit, cum Romæ fuero. Dedidici penè literas tanto in secessu ut uides, & nisi tecum contrahendæ confirmandæq̃ beneuolentiæ studium cogeret, non usque adeo humanitate ac lenitate tua abuterer. Nunc boni consule. Item *essu* meum mel. Vale iterum.

HIERONYMVS DONATVS IOANNI
Pico suo, S.

Quæ meæ partes esse debuerant eas omnes tibi sumpsisti Pice doctissime, te ipsum apud me negligentiarum insimularis, & in eo crimine cuius ego apud te maxime reus sum, excusationem quærens, parum tibi uidetur alios ingenio & eruditione præcellere, nisi si modestia quoq̃ & humanitate uincas, non solum alios, sed te ipsum. Ac uero obsecro harum uirtutum munera ita amplectaris, ut nobis quoq̃ aliquam obeundi quoque officij nostri occasionem relinquant, ne dum harum omnes tibi partes uendicas, nos inhumani atq̃ inciuiles habeamur. Quæ ego in re quæ mea est impudentia, iam nō excuso negligentiam meam, sed accuso humanitatem tuam, quod scribis te non temporariam mecum, sed perpetuam amicitiam statuisse, non solum ea causa tibi me plurimum debere intelligo, uerum etiam rectè mihi amicitiam definisse uideris, quæ temporaria cum sit iam amicitia esse nō potest. Illud scito me eam in meorum ornamentorum delectu sepossuisse. Quid enim mihi accidere potest præclarior, quàm à tanto uiro nō laudari solum sed etiā amari? Hermolaum nostrum incredibilem doctrinarum tranquillitatem, & studiorum *φιλοπονία* curam maxima utili

utilitate eruditum, uideo esse summum acrarum quiddam, quod sperare possunt literæ eo incolume. Eius ego consuetudinem, quam mihi tantopere inuides eadem pœnu seruo, qua & amicitiam tuā, nihil præterea adeo *ταύματος* censeo quod assequi ingenio & eruditione non possis, præsertim quod audio te ★ isthuc demigrasse, quod ego consilium ita laudo ut magis laudare non possim. Nam *ὅδε γλυκύτερον ἢ πᾶν εἶναι* ego Politianum tibi inuideo hominem fertilissimī & facundissimī ingenij, cuius Rusticū nuper legi, uisus est mihi splendor ætatis & nostræ & ★ cui ea de me polliceri à te meis uerbis postulo, quæ ab homine amicissimo expectari possunt. Vtor autem te internuncio in auspicanda mihi cum eo beneuolentia, fretus humanitate tua, tamen quod *τῶν μεσῶν κοινῶν σόμῳ* per te qui eruditissimus es me cōciliari conuenit. Vale, & puta nihil mihi tuis literis esse iucundius. plura laxiore ocio scribam ad te. Venet. 17. Calendas Ianuarij. 1484.

PHILIPPVS BEROALDVVS IOANNI PICO
Mirandulano, S.

COenaturus apud Minum Roscium qui in studijs literarum est politissimus, & seruiatus nostratis maximum ornamentum, lectitabam Plautinas fabulas urbanissimis salibus scaturientes, cū mihi literæ tuæ allatæ fuerunt oppidò quàm literatæ, quàm tersæ, quàm emunctæ, statimq; seposito comico lepore, lepidissima tua scripta festinanter legere inceptauimus. Dñj boni quantum in illis uenustatis, quantum eruditionis, quantum maiestatis inesse cognouimus. Magna Ioan. Picum fama præcesserat, maior inuentus est, nihil protritum, nihil triuiale resonant tuæ scriptiones. Res uerbis, uerba rebus adamussim quadrant, Latine loqueris & purè, elocutione uteris splendida atque magnifica, dialecton habes plenā iucunditatis atque candoris, suppellectilem uerborū optimorum copiosissimam, sententias crebras atq; rotundas, tam luculente tam eleganter animi sensa depromis, ut uni tibi dñj immortales dedisse uideantur, quod quàm paucissimis dederunt, uidelicet optima sentire & optima dicere, idq; nō minus uersu quàm prosa oratione complecteris, Scribunt Liuius & Homerus prope diuinitus, non omnia uni Deos tribuisse, hinc est quod sæpe legimus alios eloquentia præstantes, alios eruditione præditos floruisse, paucissimos uerò & eloquētes & eruditos simul extitisse. Hinc duo Romanæ linguæ culmina, Terentius Varro, & M. Cicero referuntur, à quorum altero rerum, altero uerborum doctrina petebatur. Alter doctissimus undecunque à Terentiano, alter eloquentissimus ab omnibus nuncupatur, Virgilium, ut inquit optimè Seneca, illa felicitas ingenij soluta oratione destituit, Cicero carmina scriptitauit nulla uenerè, nulla q; lepore, Musis scilicet, inuitis atq; repugnantibus. Tu uerò & doctissimus es & eloquētissimus. Tu prosa pōlles & uersu, scribis legenda, calles

L1 3 scri

scribenda. Tu Musarum alumnus meritò potes nuncupari, qui nō ut multi unam alteramue crateram musicam ebibisti, sed tāquam alter Apuleius epotasti crateras omnis & in primis illam philosophiæ limpidam atq; nec staream, quam paucissimi primoribus uix labris attingunt, uixq; à limine salutant. O magna fecunditas animi. O immortalis ingenij beatissima ubertas, quæ in Pico Mirandulano adhuc puero, adhuc ephœbo tãtas uirtutes excudit, tam multijugas disciplinas infudit, tantas animi dotes inseruit, qui ætate tyrunculus est, eruditione ueteranus. Perge uir doctissime quo cœpisti, effice ut crescentibus annis scientia augeatur, ingenium adolescat, memoria fiat uegetior, atq; adminiculatio. qui in iuuenta es nostri seculi decus & uirtutis exemplū, qualis es futurus in senect̃a. Papinianus à Spartiano iuris asylum & doctrinæ legalis thesaurus nominat̃. Tu à nobis asylum ingenuarū disciplinarū nuncupaberis, tu nobis quoties abditū quippiam in literis interioribus occurret thesaurus eris, imò ut uerius loquar iam nunc thesaurus es. Omnia etiam penitissima in literis tibi sunt ad manum, omnia præstò occurrunt, orbis ille doctrinæ qui laudat̃ à doctis tibi in famulatu esse uidetur. Tibi Græcæ Latinæq; literæ ancillantur. Tibi licet ingenium nunc hac nunc illa meditatione uegetare, altera enim alterius est condimentum. Et ut terras uaria ac mutata semina recreant atque reficiunt, ita mutatio studiorum animos refouet ac amœnat. Tibi licet ingenium dulcioribus poëtices studijs exhilarare, si quando austerioribus philosophiæ dogmatibus læscit. Tu denique in arce stas atq; fastigio bonarum disciplinarum, cū nos in primo uix cliuo sudemus. Tu gradatoris gradu arctam uirtutis uiam cōscendisti, nos testudineo ac formicino incessu conscendere conamur, & in confragosis callibus laboramus, subinde labantes, subinde nutabundi, ac titubantes. Scribo quod sentio, sentio quod scribo calamus cum mente concordat. Incredibili desiderio afficio te unā cum Politiano uisendi, cui desiderio intra paucissimos dies faciam satis, nam Minus Roscius qui literatorum omnium est amantissimus, qui nos ambos potissimum miro amore prosequitur, ferijs hisce paschalibus isthuc uenturus est ad uota soluenda. Ego hominem comitabor, tunc dextram copulare uicissim licebit, & mutuo colloquio frui. Tunc ego literator & grammaticus uos literatissimos adibo, alloquar, salutabo, tunc ego qui hic sapere uideor, isthic fortasse mussabo, uel tanquam anser inter olores clangore obstrepere personabo. Interea

Vale literarum asylum, meq; mutuo ama & Polianum desideratissimum meo nomine

saluta. Bononiæ. 6. Idus.

Mart. 1491.

BARTHOLOMEVS FONTIVS ROBERTO SALVIATO.

Salue. Siquidem unquam summa cū uoluptate Roberte legi Picum tuum proxima nocte legi duabus de causis, & quod à te uiro amicissimo mittebatur, & quod authorem operis per se amarem, quem ad huc nō legisse mihi turpe putabā fore. Ex quo uero tua benignitate quod maximè optabam sum consequutus, et tibi pro tali munere ago gratias, et illi uehementer gratulor, quòd tantum opus ab omni Christianitate concelebrandum ædiderit, in quo equidem ambigo magis ne mirer plurimarum maximarumq̃ rerum inuentionem, an in tanta uarietate tam incredibilem ordinem, an in tā laboriosis descriptionibus elegantiam tantā orationis. Nam quid in Heptaplo commemorem, quæ maximè operum aucthores commendant, nullam esse loquacitatem, nullū timorem, & sine ulla liuoris suspitione, modestiam in omnibus singularem. utinā uerò huic tuo suauissimo & optatissimo muneri consimile munus reddere potuissem, quo cerneret animū in te meū significātius. At quod potui Budæ nuper orationem à me habitā ad Matthiam coruinū regem iam primum omnium ad te misi. Quā tu ipse cū legeris Pico quoq̃ tuo legēdā dabis. Quem omnium ætatis nostræ quorum scripta adhuc uiderim in omni doctrinarum genere præstantissimum iudico. Vale, & me ut facis mutuo dilige.

BAPTISTA GVARINVS DOCTISSIMO PRINCIPI
Ioan. Pico Mirandulæ, S.

Nondum concedo secundum te litem dari oportere, nā facile possum tuas istas captiones in te *arti spiritus*. Si tibi præceptor sum cur mihi nō obsequeris? si nō sum cur me præceptorē appellas? Neq̃ ideo nomen hoc recuso quòd te discipulum spernā quē mihi præceptorem assero, sed quòd tuam doctrinam & ueneror & prædico. In qua te neq̃ ingenium meorum uota, neq̃ transuersi calami signo, neq̃ minuta cæcula, neq̃ obelisco, deniq̃ aut asterisco tantū pmouisse mihi cōscius sum. Sed in nouū quoddā iudiciarium genus ut uidetur incidimus, dum tu mihi eam possessionem asserere cōtendis qua ego conor. Quæ unquam rhetorū causa huius generis actorem aut reum habuit? ego mi Pice nūquam in hac pugna tibi herbam porrigam, nisi prius bona cū gratia composuerimus, ut quando aliter non succumbis uterq̃ nostri alteri præceptor pariter & discipulus iudicet. Sed obmissis iocis seria agamus, & Heptaplus tua & tu ipse tibi meritò placere potes, cū omnia doctorū hominū pūcta ita sis assequutus, ut ne in tabella quidē latebra liuor ullus apareat. Idem in reliquis scriptis facilius tibi datū iri sperandum est, cū usus etiam accesserit, qui solet in scribendo magister haberi optimus. Quod ad me attinet gaudeo uehementer laudato uiro, & ab omnibus ac ubiq̃ laudando Laurentio me in ore esse, addito præsertim Politiani calculo: Cuius ego copiosam & arcanam multiplicis disciplinæ lectionē ita amplector, ut admiror,

L1 4 ita ad

ita admiror ut commendare nō desinam. Quo fit ut extra doctrinæ aleam me ab illo poni triumphī instar existimem. Quod librorum meorum indicem petis id mihi laboriosum est & inutile, satis erit si pro tempore postulatis meis inferuiēs. Nunc Martiā Capellam & Senacæ quæstiones naturales opto, si modo emaculati sint codices, nam qui apud nos sunt opera Sybillæ indigent, eos si impressos emere possim grātius mihi erit, sin minus nō longo postliminio tui ad te redibunt. Vale spes mea, & bonarum disciplinarum, meq̃ amare perge. Ferrariæ nonis Decembris. 1489.

EX EPISTOLA HERMOLAI AD IOAN-
nem Picum.

Quanquā has epistolas ipse tuas amo quod fluat, quod affectatæ non sunt, q̃ curam nō dico non norunt, sed respuunt, hoc est, de composito non recipiunt, & accedentem inferriq̃ cupientum excludūt, ita ut diligentia quidem sint penitus in ijs uestigia, sed repressæ, quodammodo & repudiatæ. Non sum tam solers ut introspicere possim ingenium tuum, extimareq̃ magnitudinem eius, atque fecunditatem. Illud uidere uideor, nec fortasse fallor, quod dirigas colliniesq̃ item quo euasurus sis. Et quidem paulo mox: Indole ista tua nihil est liberalius, nihil risibilius, & semel dicatur uel duriuscule nihil expromitētius, si modo indoles appellāda est. Quæ fructus ædiderit ne maturis quidem ætatibus & doctrinæ quamuis exercitatæ despiciendos. Age quantus, ut audio in poëticam, spiritus, quæ felicitas, qui nerui, quanta demum in omni uel præcipuè literarum actu nobilitas, atque splendor. Quid cum agis philosophum, quæ memoria, quanta subtilitas, quæ celeritas animi, cum totius corporis uigore consentiens. Sed rapior tamē in laudes tuas ingratiss, imò uerò perlubens, id enim quisq̃ uult maximè, quod inuitum et reluctantem quoque ui conuertit ad se. Dabitur, si modò is tibi ambitus, laudari à parum doctis. Dabitur profecto tempus accommodatum magis ad hoc officij. Nunc uenio ad id & reliqua.

EX EPISTOLA HERMOLAI AD IOAN-
nem Picum.

Gratulatus sum huic seculo, uirum tanta doctrina, ut nihil ferè nesciat, tanta cura, ut nihil omnino scire uideatur. Video te poëtam egregium, oratorem eminentissimum uel esse iam uel breui fore, animaduerto te philosophum, prius Aristotelicū nunc etiam Platonicum esse factum. Video literas Græcas, quæ in te solæ desiderari poterant, & sine quibus nihil eras facturus, non didicisse modò, sed hausisse, idq̃ facilitate tanta, celeritateq̃ ut literas Græcas ignorasse aliquando te, neque tu memineris, neque persuadere possis alios. Id quod Hieronymo Donato meo non plus libenter quàm uerè prædico. Hortarer te & reliqua.

EX EPL.

EX EPISTOLA IACOBI ANTIQVARI, AD
Angelum Politianum.

NOli igitur longi incubatus foetura, nos in expectatione macerare, sed accepto in tui nominis securitatem, sponse Pico, cuius tota uita, gloriam plena est: à quo in amicorum gregem, pro te receptū iri omnibus uotis expeto, cuius uestigia semper adoro, quicquid ex altitium cohorte domi nascitur spectandum, legendum, ediscendum emittas, detenturus eos omnis in fidibus tuis, qui aliquo uirtutum simula cro aut harmonia ducuntur. Vale.

ANGELVS POLITIANVS, IOANNI PICO
Mirandulæ suo, Salutem.

ARsi penè semper (nimis improbè forsitan) sed arsi tamen, semper studio famæ perpetuæ, sic ut pro nihilo superstite gloria conferretur. Sed quoniam quæ scribebam, uix etiam uetustatē nominis pollicebantur, extitisti tu Pice, qui quod ego non poteram, præstiteris, dedicato scilicet Commentario, de uno & ente (sic enim titulum facis) in quo riuos per Lyceum decurrentes, & Academiam reuocas ad unum caput, & cum philosophia magis una, quàm gemina, nostrā quoq; theologiam compulas. Quod igitur iam Glauci gramen requiram, uicturus æternum per te, sed et tecū, narrabit autem quandoq; posteritas, fuisse olim politianum quendam, quem tanti fecerit ipse quoque Picus, omnium doctrinarū lux, ut ne librum quidem nuncupare illi pulcherrimum de rebus altissimis dubitauerit. Ago itaq; tibi gratias pro immortalitate, sed immortales. Vale.

MARSILIVS PICINVS FLORENTINVS,
Germano de Ganai, Parisij præ-
sidenti, S. D.

CERTIOR esse uis de obitu Pici Mirandulæ, tibi ut uideatur adhuc incerto, grauius certè dolere uis Germane. nam cum grauius hactenus, hoc ambiguo damno doleas, certior profectò factus, grauissimè mox, ut puto, dolebis: præstabat forsan, dubia quadā iactura moerere, quàm cruciari certa. Heu, quid rogas desideratissime mi Germane, ambiguus equidē adhuc esse malim, nec sine lachrymis in præsentia possum te reddere certiozem. Superiore Nouembre, quo die Carolus rex Francorum magnus urbem nostram Florentiam est ingressus, noster Mirandulanus nos deseruit, tãto ferme dolore literatos afficiens, quãto Rex interim gaudio ciuitatem, ita prouidus loci genius & populi gaudio, literatorum gemitum compensauit, & pro extincto philosophico lumine, regium inter ea lumen accendit, ne forsan obscurior eo die Florentia uideretur, Mirandulanum lumen extinctū, in quā terris, coelo redditum. ea enim Picus hilaris securitate, ex hac umbra uitæ migrauit, ut ab exilio quodam, in coelestē patriam uideret proculdubio rediturus. Desideras præterea scire q̄ Picus olim

cus olim cōposuerit, uel quæ modo cōponeret: Hexameron, Apologiāq̃ ac de uno & ente conscripsit, Epistolasq̃ nonnullas. Quicquid de amore olim feruente adhuc adolescētia composuerat, iudicio deinde maturiore damnauit, uoluitq̃ penitus adoleri, nec sine illius iniuria edi potest. noui equidem ultimam p̃ij hominis uolūtatem. Nam & ætate mihi filius Picus erat, & familiaritate frater, & amore prorsus alter ego, Moliebatur quotidie tria, concordiam Aristotelis cū Platone, enarrationes in eloquia sacra, confutationes astrologorum: omnia quidem tam facundè q̃ subtiliter disputata, sed quàm stylo luculenta, tam nouis obscurisq̃ characteribus adumbrata, ut uix ab eo legi possent. itaq̃ nec dum absoluta ab eodem uel recognita sunt, nec ab alijs, nisi forte uaticinentur, exscribi possunt, nam si fortè possent, nec adeo desideraremus Picum nostrum, uelut absentem, nec usquam suspicaremur extinctum. Sed pius nepos eius Ioannes Franciscus, literis & ingenio pollens, è tenebris in lucem eruere quotidie studet, uitamq̃ patruī & gesta describit. Accipe deniq̃ hoc in eum Epigramma nostrum. Antistites secretiora mysteria, rarò admodum concedunt oculis, statimq̃ recondunt, ita Deus mortalibus, diuinum philosophum Ioannem Picum Mirandulam, trigésimo ætatis anno maturum. Vt autem tibi nota sit reliqua literarum iactura, hoc autumno Florentiæ facta: Angelus Politianus noster, Latina Græcāq̃ lingua doctissimus, Septembre proximo, ante Pici obitū migravit è uita quadragesimo ætatis anno: ediderat iam diu Miscellanea, & Syluas & Declamationes quasdam, epistolasq̃ nonnullas acutè quidem omnia eleganterq̃ composita. Multa quoque quotidie, ad elegantiam necessaria, incertis sicut Picus characteribus annotabat, ut in utroq̃ grauior literarum iactura contingerit. Die. 23. Martij. 1494.

MARSILIUS PICINVS FLORENTINVS, IOANNI
Francisco Mirandulæ Concordiæ comiti, S.

E Pistolam de obitu laudibusq̃ Pici breuem. misi in Galliam post discessum tuū, longas autem, singularesq̃ Pici laudes, è multis iam diu scriptis meis passim colligere licet, ex libris epistolarum præsertim posterioribus, sunt enim duodecim iam impressi, ex procemio in Plotinum, ex libro de Sole: ex commentarijs in Timæum atque Parmenidem, epitaphiū in eum accipe. Antistites secretiora mysteria raro admodum concedunt oculis, statimq̃ recondunt, ita Deus mortalibus diuinum philosophum Ioannem Picū Mirandulam, trigésimo ætatis anno maturū. Hucusq̃ sit epitaphiū. Deus omnia Ioanni Pico, animi corporisq̃ fortunæ bona cumulatissima dedisse uidetur, si modo longius uitę spatiū cōcessisset. sed neq̃ in hoc fas est prouidentia incusare, nā si Deus illū breuissimo tempore, supra naturæ uires perduxerat iā ad summū, ad melius progredi fortè nō poterat, in eodē uerò cōsistere mobilitas naturę nō patit̃, ad deterius uerò

uerò relabi, uirtus consummata non tollerat, sed hæc, cæteraq; id genus, ipse in uita Pici melius latiusq; scripsisti, non tam ut illustrares ipsum (quis enim addiderit soli lumen?) quàm ut occulta quidem illius opera, sed luce dignissima discussis nubibus serenares. Tuam igitur in patrum tantum pietatem, & mortales mirificè commendabunt: & Deus non mediocribus dignam præmijs iudicabit. Die primo Nouembris. 1495.

COMMENDATIONES IOANNIS PICI
Mirandulæ.

Matthæus Bossus Canonicus Regularis, uir doctus & eloquens, in pro-
œmio suarum recuperationum Fesulanarum de quodam suo
dialogo prius ædito uerba faciens, ad Ioan. Medi-
cem Cardinalem sanctæ Romanæ
ecclesiæ, ita inquit,

Cum eodem ipso Politiano nec inuitus legît semel & pluries ad calcem
usq; insignis & clarissimus Ioannes Mirandula, cuius ingenium super hu-
mana omnifariamq; doctrinam omnes obstupescunt, & è cuius integritate
te animiq; nitore omnis abest hallucinatio palpansq; consensus.

Ex epistola Angeli Politiani ad Picum qua defendit locos ab Hermolao
damnatos in suis commendationibus.

Quocirca tu mihi nunc adeundus mi Pice, doctiorum omnium doctissi-
mus, non quidem ut iudex, sed arbiter honorarius, qui uidelicet inter a-
micos disceptantes, litem dirimas.

BACCIVS VGGOLINVS ROBERTO
Saluato, S.

MEritò te Roberte docti diligunt, quos miro quodam ardore co-
luisi semper, & studiosi omnes amant, quos nō modò opera, sed
& impensa iuuas, ut commodius proficiāt, ego uerò & si nec do-
ctis, nec studiosis quidem annumerandus, plurimum tamē tibi debere me
fateor, quòd per te nobis uel remotioribus copia facta sit, diuini admodū
operis æditi nuper a Pico Mirandula uiro sanè præ omnib. qui sint, quiq;
fuerint admirandò, quem rectè non iam Picum, sed suam uocat phœnia-
cem, in sacra Medicum Lauro nidificantem, Politianus meus, aliud ætatis
nostræ miraculum. Illius tu librum de Septiformi sex dierum geneseos
enarratione ueræ philosophiæ & Christianæ religionis argumentum ma-
gno Laurentio Medici patrono meo dicatum, cum diligentissime impri-
mendum tum ad loca diuersa, ac distantia transmittendum, & plurimis e-
ius lectionis percudis, uel gratis habendū curasti. Quos inter & mihi con-
tiguit, per Victorium Caianum tuum hominem, multi ioci, multa q; suaui-
tate aspersum, & salibus optato hoc munere potiri. Hoc tuum in uiros cla-
ros studium, hæc in omnes uirtutis amatores officiosam liberalitatem, qui
nō laudet & gratiore affectu prosequatur, is ab omni humanitate discors,
& ea

& ea literarum cōsuetudine alienus proculdubio est habendus, non enim publicę utilitati consuli amātius, rectius, celeriusue potuit. Quare hoc ap̄ prime tibi esse exploratum uelim, haud tenui mercede sumpsisse te huiusmodi prouinciam, cum inde & bonorum gratiam, & non mediocrē gloriam sis consequutus. Vale. Neapoli. 12. Calendas Aprilis. 1490.

IVNIANVS MAIVS ROBERTO SALVIATO, S. D.

Quod Ioannis Pici Mirandulæ diuinum opus, non minori curā imprimendum curasti, quam ille confecit, & tuæ plurimum gratiarum diligentia, & illius diuinæ doctrinæ habendum puto. Tibi, quod tam sublime opus inter tenebrarū obliuia delitescere passus non sis, qui una opera & amici perpetuitati, & communi omnium utilitati consulisti. Illi autem, quod neq; priscorum uirorum authoritate uel sanctitate, qui hæc eadē enarrarunt deterritus, neq; aliorum insectatus uestigia, suo quodam lumine, illa eadem collustrauit. Nam cum primum tam reconditum, & à multorum cognitione remotum opus ad meas peruenit manus, diligentius id legere corpi, quod non modò cum admiratione attulit uoluptatem, uerum etiam & eò sublimitatis cōtemplantem euexit animum, ut neq; admirabilius neq; enucleatius quid unquā uiderim, aut audierim. Quippe cuius ingenium supra cæterorū acumina præstat, scientiarum indaginem incredibilem callet, & rerum omnium cognitionem, supra quàm credibile sit iam habet, isthac præsertim ætate qua paululum pubertatem egressus, tantam rerum notitiā adeptus est, quantam etiam doctissimis & ætate prouectis attingere nō licuit. Quapropter omnium bonarum artium, atq; scientiarum sacrum domicilium, & nostri sæculi miraculum nominare uerebor nunquam, præsertim cū operis reconditos sensus à paucis hominibus excogitados, rerum progressus naturæ & Dei patefacta latibula, & tandem summi opificis arcanas opes iam in propatulum editas accuratius lego, quo quid admirabilius unquam audiuerim ignoro, aut quid altius legerim nescio. Cum philosophos inter et Mosen, qui diuerso inter se itinere rerū opificium cōtexebant, iam pacem initam & naturæ & Dei quædā coniuncta fœdera sine controuersia comprehendantur, sed hoc altius repetendum, atque uerbosius explicandum in aliud tempus referuo. Venio ad te mi Roberte uir quidē egregie, quem ex tuis scriptis unicè diligo, quæ quamuis paucula sint, tamen tale tuæ uirtutis specimen ostendunt, ut non minorem proueturam ingenij frugem, quàm gratiores nunc flosculorum spem offerunt, polliceantur. Sic itaq; tuum scito Iunianum & si qua deinceps de tuis ad me scriptis dederis, nō minus tuarum rerum præconem, quàm ob id ipsum tui amatorem scias. Victorius itaque tuam prædicat ingenij præstantiam, tuamq; harum literarum eruditam humanitatem, ut eadē cupere prouocet & prædicare. Vnum tamen rogo, ut quem Victorius blandis hortationibus ad amandum

dum inuitauit, tu tua humanitate quam profiteris & amplecteris prosequi non desistas. Quocirca meam excitabis desidiā, ut sæpius ad te scribam, modò nostra non asperneris. Et si ex uerbis nostri Victorij meam nō posthabeas amicitiam, necessitudinis uinculo ad te omni officio prosequendum prouocabis. Nihil est enim quod malim quàm cum ingenuis & doctis uiris mutuo amore & literarum mutatione concertare. Tuum Mirandulam, quem humanitatis columem prædicas, & ipse naturæ delicias appellare audeo, mihi à se amari cupienti amicum reddas, & saluum ex me dicas. Vale. Neapoli pridie nonas Iunij. 1490.

Ex Miscellaneorum Angeli Politiani proœmio.

De isto enim præ cunctis admirando, non Pico iam, sed (ut ipse appellare soleo) phœnice potius, qui nūc in tua Lauri hidificat, tanta mea quidē expectatio est ut aulim Propertio succinere: Cedite Romani scriptores, cedite Grai.

Item ex capite eiusdem operis. 14.

Vt idem & comparit & ostendit Ioannes Picus Mirandula meus unus omnium prorsus ab omni parte beatissimus, in opere singulari atq; admirando, quo Psalmus à Septuaginta uersos isto notarum præcipuè argumento docet Hebraicæ ueritati respondere, ne iam insalutare Iudæus aut obijcere possit ea nos in templo singulis tanere horis quæ ne ipsi quidem satis uersa fideliter existimemus.

Item ex capite eiusdem operis. 90.

Qualis est item Ioannes Picus hic meus è Mirandulanis principibus, absolutissimum naturæ opus, à quo philosophia Latinè iam meditans loqui summum puto fastigium accipiet.

Item ex capite eiusdem operis. 94.

Percurrimus aliquando ego & Picus hic Mirandula, nunquam satis homo laudatus, subsiciuis horis antiquos enarratores instrumenti sacri ueteris, Græcos maximè Diodorum, Philonem, Gennadium, Aquilam, Origenem, Basilium, Didimum, Isidorum, Apollinarem, Seuerianum, alios id genus compluris, quorum ille sicutiq; Latinorum sententias omnes quàm diligentissimè cum Iudæorum & Chaldæorum interpretum conferens opinionibus, nihil non euentilat & pensiculat, unde modo, aut ueritas elici, aut obscuritas tolli, aut roborari fides, aut refelli possit impietas.

Ex libro de scriptoribus Ecclesiasticis Ioannis Abbatis
Spanheimensis.

Ioannes Picus natione Italus, Comes Mirandulæ, & Concordiæ Dominus, uir omnis bonæ literaturæ studiosissimus, & sicut præclaro sanguine, ita Diuino admodum ingenio nobilissimus, magna familiæ omnigenarum artium stipatus caterua, dignus & optimè meritis cuius profectio

M m nem

410 ad Ioan. Picum Mirand. Epist.

nem Musæ sequantur, doctissimus nostra ætate philosophus est, atq; disputator acerrimus. Scripsit stylo elegantissimo nonnulla, quæ ætas nostra tum comprobare tum uel maximè admirari habebit, quibus nominis & gloriæ suæ memoriam non indignè sempiternam reddit.

Ex compendio reuelationum doctissimi, & sanctissimi uiri fratris
Hieronymi, Sauonarolæ Ferrarientis ordinis
Prædicatorum.

Comes Ioannes Mirandulanus uir temporibus nostris ingenio & multiplici doctrina singularis.

Ex secundo commentario in Propertium, doctissimi ac eloquentissimi
uiri Philippi Beroaldi Bonontensis, super illo uersu:
Non tot achemenij &c.

Susa pro Hetrusca scriptum legi in codice Ioannis Pici Mirandulani, qui uir est seculorum memoria dignus, qui multijugis disciplinis præditus exornat ætatis nostræ gloriam, cui accommodari potest illud, quod de Varrone scripsit Terentianus. Vir doctissimus undecunq; Picus, qui te Mine mi, ut pote eruditum eruditissimus, nobilem nobilissimus non solum diligit, sed uehementer amat, qui de te honorificè loquitur, & optimè sentit, hic post seueriora studia in Propertij lectione tanquam amœnissimo diuersorio requiescere consuevit, & mihi hunc locum ita legenti adstipulatus, ostenditq; in suo codice Susa scriptum esse non Hetrusca: &c.

Robertus Saluiatus Laurentio Medici S.

Cum eo natus ingenio Laurenti clarissime atque ita natura sim institutus, ut nihil mihi sit prius quàm illos amare, colere & uenerari, qui uel ingenio excellentes uel doctrina sint singulares, non potui Picum tuum Mirandulam non amare præ omnibus & admirari uirum profecto omni admiratione dignissimum. His cum nuper tibi librum de Septiformi sex dierum Geneseos enarratione primitias studiorum suorum dicauerit, opus non meo modo, sed omnium iudicio excellentissimum, dare operam uolui ut mea impensa emendata impressione publicaretur, nihil dubitans simul me & meo in illum amori, & publicæ studiosorum utilitati satisfac-

cturum. Accessit quòd non ingratam me tibi rem facturum speraui, si quæ tibi ille physica & diuina mysteria communicauit, per me deniq; omnibus fierent communia.

Vale.

EPISTOLARVM FINIS.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDVLAE CONCORDIAE Comitis Disputationum in Astrologiam.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRAN-
dula ueritatis amatoribus.

Matores ueritatis gaudete, neque non qui illustrandæ illius, atq; amplificandæ desiderio infu-
datis, exhilarate animos: eni prodeunt in publicum disputationes Ioan. Pici Mirandulæ,
aduersus Astrologos, & Pici illius, cuius mentis sublimitatē, cuius doctrinam omnige-
nam, iam penē totus terrarū orbis obstupuit, disputationes (inquā) quæ ueritatis olores
atq; oppugnatores dolere, & qui emungendæ pecuniæ gratiā, Astrologicæ uanitatē impendūt ope-
ram, aut eiulare atq; dirumpi cogēt, aut errorē deserre. Nec solidā minuatur lætitiā, quod ille morte
nobis immatura, sibi tarda, uocatus ad Deū, libros hosce nec extrema lima terferit atq; expolliuerit,
nec ultimū qui totius operis futurus erat epilogus, ad eandem ab incude perduxerit, id forte deest ad
operis exuberantiū ornamentū, non ad lectorū perfectū emolumentū, & quanquā sanē aliās ua-
nitatū hæc, & superstitionū omniū arbor, ab Prophetarū oraculis sit explosa & detestata, ab nostris
Theologis Philosophisq; tum Græcis tum Latinis, tum Barbaris expilata frondibus, exhibitata, atq;
etiā securibus, uel aliqua ex parte percussa, sit item ab Imperatoris legib. Pontificisq; sanctionibus,
radicitus eruta & loco mota, humana tanten curiositate, sæpius reportata est, in pristinamq; foueam
replārata, adminiculata & roborata, ita ut nunquā in totū eliminatā, & ad incernitionē usq; ualidissi-
mis rationis instrumentis perducta fuerit: modo Picus noscer, insuauis arborem, à radice ad truncum,
à trunco ad ramos, à ramis ad folia, torrentissimo igni ueræ Philosophiæ ueræq; Theologiæ, pro-
prijsq; incomparabilis illius ingenij inuentis, & meditatīs, exulsit penitus, atq; redegit in cinerem,
quem adeo rapidissimo statu eloquentiæ disperit, ut cuicumq; illius fautori prorectorib; (nisi idem
mentis emotæ fuerit) super illius exitio, præ dolore conclamandum sit, uel abiecta prætaq; uanitate,
præ gaudio exultandum. Eia igitur literati homines, nationum omnium, his rationibus animum ar-
mate, his fulcite testimonijs, cum humanis tum diuinis, quibus uelut bipennibus ponderosissimis,
ac facibus ignitis excisæ, atq; extinctæ arboris gemina (si qua fortē intra terræ uiscera delitescit,
malè culti agri uitio repullularent) elidite, conterite, conuellite, exterminate.

P R O O E M I V M.

OMERVS atq; Cecilius antiquissimi uates pessimos esse p̄dicant in-
micos, qui sub amicorū specie nos circumueniūt. Qua sentētia ita-
la uerior dici, nulla salubrior p̄cipi potest. Quanquā quid egemus
testimonio poetarū, cū diuina nos ueritas, uitæ, morūq; magistra,
sub ouīū pelle, lupos euitari, & ne de facie iudicemus admonuit. Siquidem
hoc unū inimicorū genus qd nec auerti, nec euertere possit, quodq; superare
ipsi nō uolumus, sed occurrimus, ultro osculamur, excipimus, & ab illo cōtra
nos ipsos, nō contra illud ut oportuit stamus, qd sanē præstigiū, quia magnū
cōstat, & altius introspiciendū, & diutius examinandū, nec temere admitti,
nec statim p̄fligari debet. Vbi uero detecta fallacia est, tātō acrius explodendū,
quātō tectius ad perniciem sub pretextu beneficentiæ illabebat. Nec mi-
nus mala putāda sunt, quæ ideo nō uident esse pessimā, quia bonis interdum
sint admixta, cū tantō noceant exitiālius, quātō per speciem admixtionēq; bo-
ni cū facilius admittunt, tum admissa qd semel inuasere, tenacius occupāt, retinē-
ntq; potentius. Quo pacto si cū mero uenenu propinet, quantū sua natu-
ra saluberrimū merum est, attamē ueneni malitiā illam tū suo sapore dissimu-
lat, tum uigore ad uenas & intimius adigit & celerius. Est aut hoc obseruan-
dū cum in omni uita, tū in artib. maxime & disciplinis, quarū illę perniciosissi-
mæ, quæ præstigia cū sint, aut alio genere uanitates, ita tamē mendacio lenoci-
niū aliquod prætenderunt, ut sciētiae uel artis nomē sibi uendicauerint. Siue
illud captatū ab antiquitate fictis authorib. lenociniū, siue à magnis p̄missis
illecebra curiositatis & cupiditatis humanę, siue ab aliquo fūco speciei qd pro-
babilitatis, cū interdum sint falsa, pbabilia ueris Aristot. teste, præsertim nō

introspecta nec explorata populo præsertim & multitudini, cui propriū errare decipiq̃ semper fuit, & nihil sapere. Quid aut̃ exitius? quid inexpugnabilis? q̃ cum titulo sapientiæ ipse se nobis error insinuat, ut q̃d ille dixit, operam demus, ut cum ratione insaniamus. Non aliud hoc q̃ consilium & mentē, cuius sola uis abigendæ falsitati nobis innata est, missam facere, ut mendacium ipsius & testimonio honestius, & potestate robustius, & præsidio munitius euadat. Porro nulli spes ultra ad sanitatem, cum natura ipsa adiuuat morbū. Hoc aut̃ ut dudum dicebam, euenit per insaniam, quæ sub specie uel artis uel scientiæ populo se circumfert & uenditat, non ideo minus insaniam, q̃ sapientiam summa cute mentit̃, sed quò fallacior eò perditior. Quemadmodū apud medicos, nulli delirāt, ut sic dicam, deliratus q̃ qui delirio præferunt uultum serium. Est aut̃ hæc propria labes omnium superstitionum, quarum non alia professio q̃ præcepta tradere insanienti. Sed in primis hunc sibi titulū uenā dicauit astrologia, sicut & inter ipsas superstitiones, quarum mater alumnaq̃ meritò existimat̃, obtinet principatum. Astrologiam uero cum dico, nō eam intelligo quæ siderum moles & motus mathematica ratione metitur, artē certam & nobilem & suis meritis honestissimam, autoritateq̃ hominū doctissimi morum maximè comprobata, sed quæ de sideribus euentura pronunciat, fraudē mercenariæ mendacitatis legibus interdictam, & ciuilibus, & pontificiis, humana curiositate retentam, irrisam à philosophis, cultam à circulatoribus, optimo cuiq̃ prudentissimoq̃ suspectam, cuius olim professores Gentilicio uocabulo Chaldæi, uel ab ipsa professione Genethliaci dicebātur, mox ut nominis communione honestarentur, mathematicos se dixerunt & astrologos, quasi hæc quoq̃ de liberalibus disciplinis una foret, quæ de sideribus cum ratione loqueretur, hoc se tantum discrimine separans ab illa uera mathematica, ut illi astronomiæ, ipsi astrologiæ nomen daretur, nimis improbo zelo alieni tituli inuadendi, siquidem astrologia alterius artis nomen ut declarabimus, ipsam uero diuinatricem semper hoc ambitu laborantem, ut nominari uellet ab astris, non altero modo, sed utroq̃ cognomento dignabimur, & ad illius de motu siderum tractantis æmulationem pro astrologia astrologiam, pro astronomia astronomiam satis congruè satis pro merito nuncupabimus. De qua utcunq̃ de nomine decidatur, ego quidem cum rationibus nixus, tum præiudicijs hominum sapientissimorum nihil dubitauerim affirmare, non esse inter artes prestigiosas, quæ aut plus fallat credulos & imperitos, aut quæ persuasis fallendo plus noceat, tanto reliquis superstitionibus exitius, quantò propius accedere uisa ad ueritatem. Nam ille quidem in prima facie notas suæ dementiæ leuitatisq̃ præferentes, uix cuiquam imponunt præterq̃ penitus exoculato, hæc in sinu habens, & in præcordijs alens insaniam, præfert speciem habitūq̃ sapientiæ, ut si eminus inspectes uel per transennam forma capiaris, si cominus admoueris oculus, exploratorē ipsam uideas umbram, aut quasi laruam, et sub aperta luce fallaciam tenebrarū abomineris. Ita est certè, ita per rationes manifestissimas, luce clarius fiet, nullam esse maiorem fallaciam, nullā perniciosiorem, ostentat p̃cul cœlum & planetas, unde faciliè credas in tā sublimi, tā lucido spectaculo, nihil nō posse uerissimè præui-

præuideri. Mox ubi attentius consideraueris, uides & sublime adeo esse speculum, ut imagines illuc terrenarum rerum non ascendant, & ita lucidum ut ad eius fulgorem nostra calliget infirmitas, tum propius cum accesseris uidebis intextas illius peplo, pro cœlestib. portentuosas effigies, & stellas in animalia transformatas, & plenum fabulis cœlum, imò pro uero cœlo commentitium cœlum non factum à Deo, sed ab astrologis fictum, sic instructa uidetur omni firmamento dogmatis comprobati, quæ simul & libros circumferat magnis nominibus prætitulatos, & rationes tam multas decretorum suorum & præter rationem experimenta, tã diuturnis obseruationibus, tam diligētibus annotamentis corroborata, tum ab usu tot seculorum, & tam multarum ætatum approbatione recepta. Mirum quàm per caligines istas & nebulas oculis imperitia offensis, & speciosam, & uenerabilem, & serie plenam authoritatis imaginem sui representat. Quas ubi tenebras & præstigia radio rationis, & diligenti translatione discusseris, uidebis in illis libris nihil esse libratum, in authoribus nullam authoritatem, in rationibus nihil rationale, in experimentis nihil consonum, nihil constans, nihil uerum, nihil credibile, nihil solidum, sed pugnantia inuicem, falsa, uana, ridicula, ut uix credas qui scripserunt fidem adhibuisse his quæ scribebant. Quod uero spectat ad unitatem, non inuenias temerè quæ plus spei proponat suis aurarijs, quæ maiora desiderabiliora promittat. Prudentiæ se facit conseruatricem, cuius de futuris coniecturam certa præcognitione stabilit, sed & philosophiæ cuius maxima pars quæ de cœlis (ut isti uolunt) per cœli influentiam ad liquidum absoluitur. De medicina non attinet dicere, de nautica, de agricultura, dum non solum futura prænunciat his, sed & uires cœlorum ad terrena deducit, unde omnium artium opera efficacissimè, unde omnium artium magistri quod uolunt facile consequantur, & hæc quidem ueteribus, sed etiam neotericis persuasit, religioni si Dñs placet, cum uniuersæ, tum Christianæ plurimum conferre authoritatis & emolumentum, & ut semel dicatur imitata suum magistrum, & regna mundi adorantibus se promittit, & suum lignum gustantibus, æmulationem diuinitatis, boni maliq; cognitionem. Quæ non modò ullis ut pollicetur uitæ usibus commoda sit, sed fraus est omnium pestilentissima, siquidem illa ipsa est, ut demonstrabimus, quæ philosophiam omnem corrumpit, medicinam adulterat, religionem infirmat, superstitiones parit, aut roborat, idolatriam fouet, prudentiam aufert, polluit mores, cœlum infamat, homines miseros, anxios, inquietos, & de liberis seruos, & in rebus penè agendis omnibus planè facit infortunatos. Quod cum ego exploratum habere mihi uideretur atque compertum, putaui piaculum me facturum, nulla uictima expiandum, si tacerem, si dissimularem, nec uel penitus pro uirili uenenum, hoc de credulorum manibus extorquere tentarem, hac præsertim ætate, qua si quando aliàs ad hanc fraudem

dem omnis ætas & ordo sexusq; caligat. Est autem tantò magis pro ueritate pugnandum quanto plures habere cognoscitur oppugnatores, siquidem ut prodesse omnibus, ita placere tantummodo bonis desideramus nec iudicium multitudinis fidem habet, ubi contra stat ratio consensusq; doctorum, nec nos auram spectamus popularem, sed lucem ueritatis & publicam utilitatem.

IOANNIS PICI

Mirandulæ Concordiæ Comi-

tis Disputationum, in

Astrologiam.

LIBER PRIMVS.

PRIMUM omnium scire Lectorem uolo, non hoc nostrum inuentum audaciamq; fuisse reiiciendi confutandiq; astrologiam, sed à prima antiquitate bonis ita iudicijs semper uisum non esse profersionem, quæ tot homini incommoda, tot insanias undiq; sub prætextu scientiæ & utilitatis inueheret. Hinc Cæsarum legibus & prudentum, uti noxia uitæ ciuitatibus eliminatur, hinc oraculis Prophetarum, Pōtificum sanctionibus, hominum sanctissimorum uocibus & doctrinis, ut moribus & pietati pestifera condemnatur, hinc à philosophis & mathematicis quicunque sapere ex libris non loqui didicerint, quasi falsa, non utilis, non possibilis, non amica philosophiæ, uel contemnitur ferè uel confutatur: Id quod alijs uel nescientibus, uel denegantibus prius quàm rationibus res agatur, hoc libro sumus declaraturi, ut post tales accusatores non ad inuidiam nobis hæc accusatio, sed potius ad pudorem bonæ frontis hominibus, si qui suscipiāt, possit esse defensio. Exordium uerò faciemus à philosophis, quorum maior authoritas, quæ prudentum, & communior interdum esse solet, quàm Prophetarum. Pithagoram astrologiæ fidem non præstasse, tum author est Theodoretus, tum Laërtius, quoque Diogenes, & Plutarchus, indicauerunt. Democriti illud fertur, quod ante pedes nemo spectat, cœli scrutantur plagas. Academiæ Phauorinus & Panætiæ Stoicus ipsam incessuerunt, ridetur eadem à Seneca, confutatur à Cicerone, sed & disputantem aduersus illam Carneadem, & diuinis infensum, Bionem philosophum quis ignorat? Quod si superat omnem insaniam, cui nec insanus accedat Orestes, quantum insanix continet astrologia, cui nec multa delirans assentiri

sentiri potuit Epicurus. Plato & Aristoteles philosophiæ principes indignam putauerunt, de qua uerbum aliquando facerent tota sua philosophia, plus eam silendo quàm quisquam uoce scriptis uel condemnantes. Nam qui aliter sentiunt, illud quæso respondeant cur toto de cursu suarum commentationum, ubi uel proprietates explicandæ coelestium uel causæ inferiorum inde erant petendæ astrologicum illi nihil unquam attulerint? An ad philosophum hæc spectare non putarunt partes uniuersi primas & nobilissimas, corpora mota, rursusq; mouentia, causas efficacissimas, sine quibus fieri quicquam in natura aut cognosci non possit, si quid tales esse credantur, quales eas astrologi faciunt, de quibus uniuersalia quædam cognoscere, qualia scribunt philosophorum duces, si qua propria magis possent intelligi, non philosophi sed imperfecti philosophi est. Cur Aristoteles libros suos de cælo tam ieiunos reliquit? ubi tam multa tam splendida dicere potuit, & si potuit debuit de stellis, de planetis, eorum efficientiam, proprietates, cognitionem, indicans nobis? Cur in metheorologicis, imbrium, cometarum, uentorum, causas perscrutatus, astrologicarum rerum semper obliuiscitur? Cur in libris de animalium generatione, nec gemellos, nec partus portentosos atque monstrificos, nec sexus numerum uel puerperij, nec formam, nec qualitates ad sidera aut refert, aut referri posse meminit in transcurso? Cur idem in Timæo facit & Plato? Cur ante Platonem Timæus ipse Pithagoreus in libro de natura, summus, ut ait Plato, philosophus pariter & astronomus? Cur & Ocelus, idem Leucanus in libro de mundo, testimonio etiam ipse Platonis in philosophia eminentissimus. An hæc quasi parua contempserunt, quæ si sunt uera maiora esse non possunt, an non contempserunt quidem, sed ignorauerunt, & in Ægypto Babyloniaque uersati non potuerunt hæc intelligere decantata apud hos populos, & cuique de medio etiam nota? professionis certè suæ non esse (ut diximus) non putauerunt, nisi suam ignorarunt professionem, ut philosophi munus crederent apum & formicarum minutissimè quærere proprietates, Iouis & Saturni etiam non putarent, præsertim si ueritatem super his non solum obseruatio docet, sed & ratio monstrat, quod scriptores astrologi maximè contendunt. Quidnam igitur aliud dici potest, quàm in ea fuisse Platonem Aristotelemque sententia, non esse causas coelestia quorum dicunt astrologi, nec astrologiam uel artem esse uel scientiam, cuius erat cum alijs, alioquin mentio facienda, sed ex ludicris unam, siue fraudibus potius circulatorum, quo genere geomantiæ, hydromantiæ, præstigia, incantationes, quarum ueteres nulli philosophi inter scientias artesque meminerunt. nam si foret ars astrologia penderet à naturali scientia, sicuti medicina, ut quemadmodum medicus à philosopho, fruticum, herbarum, animalium natura

ram mutuatur, quibus utatur ad sanitatem corporibus conciliandam, ita discat astrologus à philosopho siderum vires & proprietates quibus utatur, & uti doceat ipse ad prædicendum, nam qui diuinatricem astrologiam partem aut finem mathematicæ putat astronomiæ, plus quàm cum ea, si qua esse putetur, quàm cum naturali philosophia habere commercij, is quàm longe fallat postea declarabimus. Nunc tantum ad mouemus rem positam doctis, tamen extra controuersiam, ad philosophum pertinere scire de sideribus quicquid eorum substantiâ ordinemq; cõsequitur, ad motus & moles eorum dimetiendas astronomo delegato, ad præuidenda futura de habitu posituraque eorum astrologo, si quis artifex scilicet, esse concedatur astrologus. Quare nimis omnino dormitans & inexcusabile Platonis Aristotelisq; silentium foret, ea nec indicantium quidem, quæ fuerant illis etiam exactissime pertractanda. Quod ubique apud Platonem Miscellaneam agentem, omnigenamque doctrinam tum apud Aristotelem in Problematis maxime licet admirari. Quo libro de mathematicis, deque omnibus artibus, & disciplinis quæstiones proponens, & earum ex omni genere dogmatum etiam antiquatorum afferens solutiones, hincere tamen astrologicum uerbum nusquàm inuenitur, licet item in Ethicis ad Eudemum ubi de bona fortuna disseruit. Quo si satis indicio non mouemur, audiamus discipulos utriusque philosophi, eam nobis sententiam testificantes, quam magistri silendo nobis eloquuntur. Plotinus in Platonica familia primæ ferè authoritatis habetur, eum scribit Porphyrius cum diligentem astrologiæ operam dedisset, comperissetq; tandem artis uanitatem falsitatemq; prædictionum omnem astrologis fidem abrogasse, quare libro quoque dicato, cui titulus de Stellarum efficientia, dogmata astrologorum asseueratè risit & confutauit. Quod ægreferens Maternus multa super eius morte mentitur, quasi de eo poenas sumpserit fatum. nam illa esse falsissima ex Porphyrio ipso Plotini discipulo facile intelligitur, qui & genus morbi quo decessit, & causam, & cur Roma discesserit planè fideliterq; describit. Origenes Adamantius in philosophica secta sicut in omnibus disciplinis eminentissimus, sæpe multisque rationibus astrologicam uanitatem sugillauit, nisi forsitan eius testimonium minus faciunt homines supersticiosi, quoniam fuit etiam Christianus, sed non fuit Christianus Eudoxus, qui etiam Platonem audiuit, & in Ægypto uersatus est, & habitus princeps Astronomorum sua tempestate, qui tamen nihil credendum astrologis ex hominum genituris eorum fata prædicentibus scriptum reliquit. Alexander ex Aprodisiade summus author in Aristotelica philosophia de Fato librum ad Cæsares Seuerum primum & Antoninum filium scribens, & fati reiecit necessitatem, & de astrologicis siluit. Ad quæ fati tamen commemoratio trahit uel transuersos.

Nec

Nec forsitan aliud ei consilium elucubrandæ commentationis, quæ ut propensum Seueri Cæsaris animum ad istiusmodi superstitionē philosophica ratione castigaret. Auerrois celeberrimus in eadem familia philosophus, & rerū naturalium grauis æstimator, ubique astrologiam lacerat, damnat, insectat, nam in prima quidem philosophia astrologorum opinionem de cœlestibus imaginibus, quibus subesse terrena figuræ similis animalia putant, fabulosam dicit, qua tamen sublata, ruit maxima pars astrologicæ superstitionis, idem Cantica exponens Auicennæ, Alibi quidem ait contraria esse philosophiæ, alibi ferè omnia falsa dogmata astrologorū, tum artē ipsam in uniuersum uanam & infirmam. In libris item aduersus Algazelem, artificiosas imagines in quas cœli uirtutes deriuare se posse putant astrologi, prorsus inefficaces asseuerauit. Auicenna uir magnus in omnibus disciplinis, ultimo suæ primæ Philosophiæ libro, multis rationibus comprobauit ab astrologis præuideri futura non posse, quare nec eorum prædictionibus ullam fidem adhibendam. Mitto Henricum ex Asia compluresque neotericos illustres in Academia Parisiensi dicatis operibus hanc uanitatem persequentes, quanquam maxima pars philosophorum cōtempserunt eam potius quæ confutauerūt, sicut artes alias circulatorices, & aniles fabellas, & deliria præstigiatorū. Sed illud animaduersione dignum quod astronomi quoque ipsi professionem istam reiecerunt, quod fieri omnino non potuit, præterquam conscientia compertæ falsitatis, cum alioquin illis in cœlestium motibus exercitatisimis tantum accederet & scientiæ, & gloriæ, & quæstus, quantum astrologiæ fidei & authoritatis. At ille quem citauimus nuper Eudoxus Cnidius summus fuit in mathematicis, cuius in astronomicis rebus iudicio nititur. Aristot. sed prudentissimus legislator, scripsit enim leges ciuibus suis, & sub Philistio medicus insignis, & philosophus sub Platone, qui tamen ne crederemus astrologis nos admonuit literisque mandauit, ita scilicet, ei mathematica ratio demonstraauerat, & magister etiam Plato persuaferat. Cassandrum & Archelaum cum in astronomia præcellerent, hoc prædictionis genere nunquam usos author est Panetius. Hychilax Halicarnaseus quanquam doctissimus in omni mathematica, totum hoc tamen diuinandi per astra genus repudiavit. Veniamus ad neotericos. Nicolaus Oresmius & philosophus acutissimus, & peritissimus mathematicus, astrologicam superstitionem peculiari commentario indignabundus etiam insectatur, nihil ratus ille fallacius, nihil detestabilius, nihil omnibus quidem ordinibus sed principibus maximè iuris esse pestilentius. Ioannes Marlianus nostra ætate summus in mathematicis & erat & habebatur, is non modo prædictionibus istis semper abstinuit, sed etiam de ipsarum falsitate postremis annis scribere instituerat, quamquam erat enim longæuus, interceptus morte id non effecerit. Aiebat homo minime gloriosus habere se aduersus astrologos certissimas demonstrationes.

strationes. Quod cum alij, tum familiaris illi Luchinus noster & ipse præcellens mathematicus mihi non semel retulerunt. Paulus Florentinus in medicina quidem, sed præcipue in mathematicis Græcè Latineq; doctissimus. quoties de ista professione rogabatur, toties eam incertam fallacēq; asseuerabat, afferens inter cætera de seipso euidentis experimentū, qui cum quinq; & octuaginta iam impleisset annos, in sua tamen genitura quā examinarat diligentissimè uitalem nullam constellationem reperisset. Affererem multos ex his etiā qui uiuūt & philosophos & astronomos idem sentientes, sed nescio an inuidiam aduersus se concitari uelint hominum, cœli, fatiq; potentiū. Porro noster Marsilius scripsit aduersus eos apertè Plotini uestigia secutus, in quo interpretando & enarrando magnopere rem Platoniam iuuat, auxit, & illustrauit. quod si ualetudini consulens hominum aliquando corrogat sibi de cœlo quædam etiam auxilia, optat ille potius ita fieri posse quā credat, testari hominis mentē fidelissimè possum, quo familiariter utor, nec habui ad detegendam istam fallaciam, qui me sepius et efficacius adhortaretur: nec quoties unā facetiāmur uberior nobis occasio Iegesq; ridendi, quā de uanitate astrologorum præsertim si tertius interueniat Politianus, interuenit uero semper omniū superstitionum mirus exhibitor. Fortè uero nec Nicolai Leonicei nostri iudiciū super hac re dissimulandum: Is cum mathematica, ut omnes liberales scientias fideliter teneat, ita tamen hanc uanam iudicat prophetantem astrologiam, ut nec illos qui scripserūt, præsertim doctiores fidem putet adhibuisse his quæ scribebant, quod si causam interrogēs tur igitur scripserint, respondet partim auaritia, partim imperitia principum effectum. Nam cum, inquit ille, in demetiendis astrorum motibus et corporibus quod mathematica facit astronomia, præcellentes illi uiri die noctuq; laborarent, nullum erat eis inde apud principes emolumentum, quibus scilicet nihil curæ q; magno sidera corpore, aut quā ueloci motu per cœli spacia reuoluerentur, hoc illi cum uidissent ne cœlestia perscrutantes interim essent inopes terrenorum, lepidam excogitasse fallaciā, qua sibi principū animos obligarent, & suæ professionis facerent amatores. quare commentos ab his astris omnium fortunas, sed præcipue principum dependere, liberos scilicet, uitam, imperia, uictorias, ualetudinem, sibi uero qui illorum diu mortus & naturas obseruassent, penitus cognitum & exploratum, quid cuiq; uel boni pollicerentur uel aduersi denuntiarent, tum habere præterea ad manum ferremēdia quibus præuisa mala repellerentur, bona confirmarentur. nam si felix hora notaretur, imagines ex materia quadam cœlestibus illis naturis cognatiores posse conflari, ad quas miris machinamentis deducta uirtus ab astris felicissimos faceret homines, rerumq; potētes, illarum uel tactu uel gestatione quicquid appeterent faciliē consequentes, quibus omnibus rebus quò plus fidei facerent, illud addidisse reuelata sibi diuinitus

nitus huius artis secretiora mysteria, quemadmodum à potentissimo Mercurij numine & Petosirim & Æsculapium accepisse quàm plurima. Legitur apud Maternum, tum uerò principes illiteratos & curiosos, & rerum quas promittebant appetentissimos, adductos faciliè ut crederent, ut professores fouerent, & præmijs studia hæc quotidie magis & magis excitarent. Hæc serio noster Leonicens, nec procul à uero, super astrologos loquitur & sentit. Cauendum autem in primis ne qua nobis ad fidem irreparent astrologi mentita magnis authoribus uolumina perscribentes, quod est illis cum omni superstitione commune. Nam quoniam quæ produntur ab his ratione confirmari non possunt, siue ipsi illa uera credunt, siue credi uolunt ab alijs, libros huiusmodi fabularum uiris clarissimis & antiquissimis inscribunt, & fidem errori suo de fictis authoribus aucupantur. Ex hoc genere liber de proprietatibus elementorum, in quo de magnis agitur coniunctionibus, & de secretis ad Alexandrum quos tribuit Aristot. nulla culpa boni philosophi, nullo demerito: sicut libros Platonis de uacca Magi circumferunt, & quos uocant institutionum, execrabilibus somnijs figmentisque refertos, & à Platone non minus alienos quàm ista sint mendicabula à Platonis procul & probitate et sapientia. Sic olim hæretici Gnostici nuncupati Zoroastri libros ostentabant, quibus hæresim suam de Zoroastri antiquitate uenerabilem facerent, quos nouos & commentitos esse non Zoroastri Porphyrius multis argumentationibus demonstrauit, falli autem faciliè possunt & circumueniri per hæc mendacia si qui sint humaniorum literarum rudiores, quanquam alioquin docti, cum per illas maximè & phrasim & indolè statim authorum cognoscentes adulterina à legitimis discernamus, quanquam astrologorum nostrorum & quæ nunc in manibus artium supersticiosarum figmenta sic abhorrent ab omni similitudine ueri ut cuius è medio etiam pateant. Quis enim adducatur ut Ouidium de uetula Ouidium credat, in quo de magnis etiam coniunctionibus & Christiana lege mirabilia, pronuntiant, adeò ut Rogerius Bacon magnus astrologiæ patronus, nullius libentius scriptoris testimonijs utatur, nisi forte præferat Artephium qui omnino secreta alia prodit innumera, quale illud: Inspecto non astro, sed totio posse hominis & uitæ, & ingenium, & conditiones, denique omnes ad unam præcognosci. Sic magnam quoque ille fidem Ethico philosopho, cuius liber de cosmographia translatus dicitur ab Hieronymo. Est autem lectio adeò deridicula ut nulla magis, sed frequenter citata à Rogerio nostro in epistola ad Clementem, ita ut ferè adducat compositum ab eo libellum quendam cui titulus de erroribus studentium theologiæ, quo imprimis uolumine erroris accusatur, quod theologi nostri mysteria religionis magis ex Aristotel. cæterisque philosophis confirmant, quàm ex authoribus quos modo nominauimus, Ethico, Artephio, Ouidio de uetula poetisque similibus. Præscribitur uerò liber Alberto, sed mendacissimè cum nunquam in theo-

in theologicis suis scriptis hæc ille somnia memorauit, sed merito ad Baconem uidetur referendus, cuius alia scripta in ea eum fuisse sententia facile declarant, illorum semper authorum testimonijs oraculisq; perscatentia. Quibus si potuit credere, nihil mirum si credere potuit etiam astrologiæ. Ita uero superstitiosum hoc genus hominum frontem perfricuerunt, ut etiam sub Aquinatis Thomæ titulo libros circumferant de necromanticis imaginibus, ut iam minus mirandum quòd nescio quos Ptolemæi de anulis, sed & ad Aristonem astrologicos fingant libros quos Ptol. nunquam scripsit: qua temeritate uel ignorantia Eboracensis etiam cuiusdam opusculum multi referunt ad Albertum commemorant, & Hippocratis libros de prognosticis ægritudinum ex siderum cursu, quos puto ignorabat Hippocrates cum prognosticorū libros scripsit à Galeno expositos, & tota Græcia celebratos, aut si nouerat, quasi tamen secretiora seposuit puris & ritè initiandis communicanda. Prætereo quæ super pluuijs, super quæstionibus Alchindus, & alij Pithagorea & Aristotelea commemorant, & qui liber inscribitur Aristot. de regiminibus, ita loquuntur ipsi, coelestibus. Qui utinam ad sanctos etiam uiros profana non retulissent, & libri cuiusdam de excantationibus interpretem diuum Hieronymum non fecissent, quanquam si angelos infamarunt facile possunt homines, dum & hæc quidem deliria ab Adæ angelo, illa à Salomonis, alia à Thobix custode tradita dicunt. Sed ad astrologos reuertamur omisis Magis ad q̃s quasi confines erroris communio nos deduxit Aristot. quid de hoc hominum genere sentiret uno uerbo monstrauit, qui in problematis cum minimo & præstigiatore astrologum deputauit. At dices si nihil tale isti philosophi scripserunt, qui tamen ea scripserunt fuere philosophi. Qualis Albu-
 masar, Ptolemæus, Haly Abenragel, Iulius Firmicus, innumeri alij, tum Latini, tum Græci, barbariq; authores astrologiæ, uiri & doctrina, & ingenio præstantissimi. Tu uir me opportune admonuisti, ne id solum dicere aduersus te, neglectam à philosophis astrologiam, sed & quicumq; eam etiam scripsissent, aut nihil aut malè philosophatos. Quare relinquitte nobis si Dñs placet & Pithagoram, & Platonem, & Aristotelem, & uestros uobis habeatis Aomaras, Alchabitios, Aüenazras, Abenrageles. Qui omnes quantum abfuerunt à philosophico ingenio palàm demonstrabitur, cum accedere illos fabulosissimis rebus & asseuerare quæ nullam habeant rationē, & pugnantia dicere, & seipsos euertere palàm ostendemus, quæ diuersissima à philosopho sunt, cuius maximè propriū nihil credere, nihil affirmare, quod uel euidentiā uel ratione demonstrari nō possit. Sed age dicamus hic & aliquid unde constet authores astrologiæ, aut parum, aut malè philosophatos. Porro Ptol. principem aliorum facile cōcedent, est enim doctissimus astrologorum, & quod attinet ad mathematica uir ingeniosissimus. Quod autem ad genethliacos, quemadmodum dici so-
 let,

let, optimus malorum. Is igitur quo iudicio philosophicas res tractauerit, & in procemijs magnæ compositionis quam uocant Almagestum, & in libris Apotelesmaton satis indicauit. Exordiens em̃ libros mathematicos partitur philosophiam contemplatricem ex Arist. sententia in tria genera, theologicum, naturale, & mathematicum, tum rationem partitionis exponens, omnia, inquit, quæ sunt ex tribus constant, materia, forma, & motu, quæ separari abinuicem cogitatione quidem possunt, re autem non possunt ab his igitur tribus, tria illa genera philosophiæ dicuntur, à motu theologicum, cum primi motus causa non aliud sit quam Deus, à materia physicum, à forma mathematicum. Hæc est Ptol. sententia, in qua tot esse apud bonos philosophos errata quot uerba, nemo paulò doctior dubitauerit, neque enim omnia ex illis tribus. Quod si omnia dum dicit naturales res intelligit, quomodo circa has uersabitur ipsa philosophia, in tria illa deinde genera diuisa, physicum, diuinum, & mathematicum. Sed neq; ex naturalibus quicquam constat ex motu, quanquam non fiat, nec permaneat sine motu, sed demus ei hanc ueniam loquendi. Aristot. ipse quem probat, quomodo ei dabit à motu oriri genus theologicum? Cum & ipse Deus quatenus primi motus author & causa, non à theologo, sed à philosopho inuestigetur. Reliqua etiã aut falsa, aut quæ facillè uideas ab homine prolata parum perito gnaroq; philosophiæ. Iam uerò ex libris Apoteles. quos uocant Quadripartitos insigniores errores & magis euidentes, cū & Lucretius humiliorē credit, quia humidus uapor à terra ad eam reliquis astris terræ proximiorē ascendat, & eadem ratione aridum Saturnum, quia ab his uaporibus magis elongetur, eundem uerò & frigidū esse, quia sit procul à calore solis, Iouem temperatum quod inter gelidum Saturnum, & feruidum Martem medius collocatur, atq; alia hoc genus multa de siderū proprietatibus quæ exhibilabunt philosophi potius quam confutabunt. Et quanquam magistri errorem erubescens Arabs enarrator conetur in sensum alium Ptol. uerba transferre, ipse tamen defendi uel excusari se Ptolem. non patitur, qui adeo hæc asserit, affirmat, & sæpius iterat, ut de sensu eius dubitatio nulla relinquatur. Tu uerò ex uno hoc discere omnes, & ex optimo indica deteriores. Primus ferè à Ptol. habetur Albumasaris nec philosophus fuit, nec dialecticus, & in mathematicis imperitus, erat enim grammatices artis professor, & à scribendis historijs (ut narrat Auenroldan) ad astrologiam se conuertit, in qua etiam sua professione quam esset uerus uel hinc cognoscas, quod Ptol. astrologum ex Ægypti regibus putat fuisse, qui Alexandro successerūt, quasi inter hos et illū non plus quingentis etiam annis intercesserit, cū reges Ptol. ante Christum per quadringentos annos floruerint, Ptol. astrologus sub Adriano scripserit & Antonino. Vide mirū rerum altissimarū indagatorem & obseruatorem fidelem, qui in re tam aperta tanta sit ingenij uel somnolentia uel tarditate. Idem in

Nn astro

astrologicis rebus quantū errauerit, quā apertis confelsisq̃ mendacijs instituerit quasi ueris, postea declarabimus. Quid memorem Maternum & in rudimentis arithmeticæ sic hallucinantē, ut scribat: quid decernat Mercurius, cum in nocturna genitura cœli medium occupauerit, quasi à Sole Mercurius plus quadraginta aut circiter partibus abesse unquam possit, aut à cœli medio Sol per noctem plus septuaginta semper non absit. Mitto alia multa in quib. cū semper multæ loquentig, exigue semper sapiētiae hominem deprehendes. Iam Malliū nisi esset poëta bone Deus, quo risu prosequeremur, qui cœlestes illas quas fingit imagines paucis stellis inchoatas potius dicit quā absolutas, ne pluribus ibi ignibus accensis incendio mundus flagraret. Ad iuniores nō descendo homines plebeos & idiotas, ad quos quasi ad iustos possessores tota ferè professio deuoluta est: Est Bonatus inter eos primæ authoritatis, is nō ignarus modò est philosophiæ, sed furit planè atq̃ delirat. Lege eius primū librum de iudicijs in quo super opere ipse proccmiatur, mentior nisi Helleboro dignum hominem iudicaueris. struit ubi desipit minus rationes quasdam quib. astrologiā probet esse uerā, illas quid dicā falsas, imò supra quā dici possit pueriles atq̃ ridiculas. Quam uerò putat efficacissimā, illa est quadriuiū destrui si astrologia tollat, esse enim unā ex quatuor artib. mathematicis, uide ut nescit etiā quid sit hoc ipsum quod profitetur? Astrologia enim hæc diuinatrix quam confutamus tantū distat ab ea quæ mathematicis annumeratur, quātum à tenebris lux, quantū ueritas distat à mendacio. Et hæc quidem quæ futurorū prædictionē usurpat, si prior illa ueriorq̃ tollatur stare non potest, at non remeat ratio ut diuinatrice sublata, mathematica quoq̃ illa auferatur, quod adeò est perspicuū, uel his qui prima harum artium attigerint elementa, ut pluribus hoc declarare superfluum sit. Ptolemæus ipse in proccmijs Apotelesmaton postquam de duplici dicit astronomia, tamen ad priorem & mathematicam referens sermonē ita inquit. Duo sunt Syre, quibus peruenitur ad astronomicas prædictiones, præcipua quidem & maxima, Vnum quod primū & loco est, & potestate, quo Solis, Lunæ & stellarum motuum configurationes cū ἑρμῆ se tum terram deprehendimus. Alterum quo de illarū configurationū, &c. quæ sequuntur. Quod si forte quibusdā interdū bonis iudicijs non displicuit ista professio, nō statim tamē est bonū, qđ bonus etiam aliquis nō improbauerit, quoniā & boni non semper usquequaq̃ boni, & docti prerogatiuam omnibus numeris pauci consequuntur. Et si dicendum est aliquid, nō omnes docti philosophi, philosophi semper sunt. Sed illud etiā opus meminisse esse ueritates quasdā quib. nobis libido reluctat, esse quib. nulla in primo genere, omnia quæ sunt de moribus & theologica multa continentur: in altero maxima pars quæ de physicis rebus & mathematicis est. Porro hæc ueritatem quam nos tractamus de uanitate astrologiæ ad primum genus spectat.

ſpectare manifeſtum eſt, quoniam innatum homini curioſitatis uitiū illi repugnat, quod cum ſit inter omnia potentiſſimum, cum ſit homini proprium quatenus homo eſt, efficit interdum ut plures huic ueritati uel inueſtigandæ non uacent, uel inuentæ etiam non libenter accedant. Et quem admodū multi poſt tractatas philoſopho aduerſus auaritiā euidentifſimas rationes opibus tamen inhiant cumulandis, ſic plerique poſtquam eis conſtiterit uera omnino eſſe poſſe quæ aſtologi dicunt, ab aſtologis tamen innata curioſitas ægrè ſe diuellit, & ſi rerum auidi nouarum, etiā fabulas audimus libenter, ita curioſi futurorum, & mentientes in illis aſtologos cum uoluptate ſentimus. Accedit qui nos ſemper inſatuat nimius amor noſtri, qui quæcunq; attinent ad nos proſpera uel aduerſa, facile ſperat, facilia timet, & ad ea quærenda etiam ubi inueniri ſcimus non poſſe, cæca tamen identidem cupiditate ſollicitat. Quid quod uulгато hoc diuturno conſenſu præiudicatum quaſi multi exiſtimant etiam omnino eſſe aliquid aſtologiam, nec illud eis unquam uenit in mentem ut introſpicerent, quiſnam fundus huic rei, aut quàm ſolidum firmamētum ſubeffent. Quare quoscunq; ferè iſta uanitas tenuit, inuenies aut parum fuiſſe philoſophos, aut certè parum aſtologos, quorum altero ne uideātur, altero ne iudicentur errores eorū effici poſſe. Deniq; guſtata forte potuit placuiſſe quibuſdā, potata uero philoſophi palato nunquā ſatiſfecit. Habet enim in fronte aliquid quod alliciat, quod magnū, quod ueriſimile, quod utile uideatur, ſed ubi altius introſpexeris falſa, incerta, fabuloſa, omnia uides, aut nullis aut debiliſſimis quibuſdam cōiecturis nata, de quibus poſtea libris ſequentibus abundanter lateq; differemus. Verum illud forte & aliam quem ſefellerit, quod cum ſint aliquorum & philoſophorū & aſtologorum affinia nomina, poterit exiſtimari eoſdem fuiſſe, qui & philoſophica & aſtologica conſcripſerint. Eſt enim Albumaſar apud philoſophos, eſt item apud aſtologos, ſed quanquam hæc nomina Latinus ſermo conſuſerit, apud Arabes tamen diuerſa dignoſcūtur. nam qui philoſophus eſt Albumaſar, qui autem aſtologus Aboaſar appellatur. Scripſit etiā Abubater de natalibus prædictionibus, & eodem nomine alius philoſophica, præcipueq; librum quo quiſq; pacto per ſe philoſophus euadat, quem anno ſuperiore ex Hebræo uertimus in Latinum. Sed ille Altaſibi, hic uero Tripidis filius. Eadem in pleriq; affinitas nominum, quanquam & tēporum & profefſionum magna diſſenſio. Et de philoſophis quidem ſatis. Trāſeamus ad Prophetas, hoc eſt ad ueteris & nouæ legis oracula, ab Eſaia exordium facientes. Is igitur cū Babylonis, apud quos hæc ſecta maxime uiguit, unde aſtologi etiam Chaldæi dicebantur, futurū excidū minaretur, & Cyrum regem Perſarum per ducentū etiam annos antequā naſcereſt unctum appellatum aduerſus illos dimicantem, tubis excitaret, ita Chaldæorum ciuitatem deſolandā alloquitur: Stent nunc & ſaluent te au

Nn 2 gures

gures coeli, qui conte mplantantur sidera & supputabāt menses, ut annunciarēt euentura tibi. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos, nec liberabunt animam suam de manu flammæ, & ante hæc paucis interiectis de hac coelestium obseruatione eos ita taxauerat, Sapientia hæc, & scientia tua decipiet te, ueniet super te malum, & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas quam non poteris expiare. In quibus uerbis Propheta diuinus duplicem astrologorum temeritatem accusat, quarum altera est putare se ex cœlo posse futura præuidere, altera cum sint præuisa uel depellere mala uel bona cōfirmare. Veniet igitur inquit malum, cuius nescies ortū, hoc est q̄ tibi nec Mars, nec Saturni frigida stella præsignificauerit. Tunc nec irruentem calamitem poteris expiare, hoc est horarū electionibus, & astrologicis maginibus, aut superstitionis alijs machinamentis à te propellere. Dignum autem animaduersione confutari per hæc responsiones eorum qui Chaldæi pariter esse uolunt & Christiani. Soliti enim dicere non simpliciter damnari à sanctis & prophetis astronomiam, sed quatenus solum aut uitia, uirtutes referunt ad cœlum, aut rerum humanarum euenta fatali necessitate deuinciunt, quare cum hos errores boni etiam astrologi confutent, non astrologiæ scientiam, sed astrologorum quorundam errata illos abominari. Dicāt igitur mihi & Petrus Alliacensis & quicūq; hac se defensione defendunt, an ad mores spectaret quòd Assyrijs bellum rex Persarū inferret? Et iam si ad mores nō attinet, cur præuideri tamen à summis astrologis id non posse Propheta existimauerit? Quod si in eo etiā errore fuissent, ut quæ essent futura necessario uentura putarent, nō eis obijceretur uenturam calamitatem per eos non expiandam, quam nec expiari posse, ipsi tamen sperarent, qui necessario euenturam illam ut omnia existimarent. Sed nec ullo recto iudicio bonæ artes damnant, quia mali quidam eis abutuntur. Alioquin damnanda erat imprimis sacrarum lectio literarum, unde tot hæreses, tot suas insanias, indocti quidam superbiq; cōfirmarunt. Damnanda item philosophia, quoniam hic philosophus animam mortalem, ille unicā dicat in omnibus. Alij negēt prouidere Deum hominibus, alij ullam omnino esse religionem. At euertentur hac ratione omnia bona, cum nihil sit adeo bonū quo abuti natura hominū non possit. Quare qui ita se defendunt, iudicium ecclesiæ, quod cōtemnere erubescunt, oblique interim grauitè calumniantur. Sed cogi omnino possunt, ut uel repudiare istam uanitatem, uel à maioribus suis, hoc est ecclesiæ duobus deuiare in sinistra non possint. Nam quacūq; illi ratione astrologiam damnauerint, dicant quæso iusta ne damnauerint? an iniusta? iniusta dicere nolunt, si iusta, cur non cum illis uos quoq; eam pariter damnatis? Sed damnamus inquit & nos illos errores, ppter quos illis astrologia displicuit. At ego illud quæro cur nō propter eosdem illa displicet uobis? Nam inter dicere illos astrologiā non quadantenus, sed omnino om-

nem

nem prosequi, abominari palam est, & mox ostendemus. Vos factum contenditis propter quosdam errores, esto, sed illud respondete, an recto iudicio propter illos errores tota abijciatur, si recto, cur non idem facitis uos? imò quam damnauerunt, uos approbatis, quam infectati sunt, defenditis, quam interdixere, disseminatis, quam sciri nolunt, publicè docetis. An quod inquit Alliacensis, crescenti fidei potuit obesse, ideoq; primi eā doctores nascentis ecclesiæ sunt persecuti, nunc adulta non nocet, imò prodest etiam & uehementer. At qui hoc postea cōfutabitur, nam pestiferam illam ut olim, ita nunc etiam esse palam demonstrabimus, quod ipsa etiam num experientia demonstrat, sed nec erat illa damnanda, sed eius abusus. Cur igitur philosophiam quidem non damnabant, sed impietatem quorundam philosophorum, non aut pariter astrologos, sed ipsam astrologiam? Vtiq; quoniā in philosophia si quid erratur professoris est uitium, in astrologia ipsa professio uitium. Quorum auctoritatem una cum ratione etiam nos secuti, aduersus impios disputantes, nō philosophiā, sed philosophorum errata confutauimus. Hic autem nō astrologos, sed astrologiā, quoniā ipsa astrologia error est. Sed redeamus ad testimonia Prophetarum: Deus per Moysen ita loquitur nobis: Gentes augures, & diuinos audiunt, tu autem à Domino Deo aliter es institutus, pro eo autem quod nos legimus augures, in Hebræo est מַעֲנִינִים per quos Achinnas maximus doctor Hebræorum eos ait intelligi, qui tempora supputant, & felices horas ac infelices obseruant, deriuatur enim dictio illa ab מַעַן quod Hieronymus augures transtulit, sed & apud Esaiam astrologos augures uidimus nuncupari. Neque enim nomen astrologorum usquam in sacris litteris. Nam & ipsa habet uarias locutiones, & uarias uarijs temporibus superstitio ista appellationes sortita est. Olim enim Chaldæi & Genethliaci, Augustini temporibus mathematici & planetarij, nunc astrologi passim uocitantur. Quod autem Hieronymus & eo loco, & alibi plerunque transtulit diuinos, in Hebræo est מַסְכִּים quod Auenazra ipse, quamquam astrologus, ait, hoc est quidem cōmune omnibus diuinantibus, sed propriū magis nomen astrologorum Hieremiæ illud quis ignorat? A signis cœli nolite timere, quæ gentes timent. Quid igitur homo Christianus astrologorum iudicijs uel gaudet, uel tristatur, à quibus nihil sperandum Esaias, Hieremias, nihil timendum, imò per utrunq; diuina nobis ueritas affirmat, cum totum hoc quod profitentur, sicut inquit Ambrosius, quærere absurdum, cum quæ pollicentur sint impossibilia. Vnde cœli dominator apud Iob: Nunquid nosti ordinem cœli, & pones rationem eius In terra? & infra: Quis enarrabit cœlorum rationem? Duplex enim error astrologorum, alter quod multa cœlo subijciunt quæ inde non dependēt, alter quod quæ etiam efficit cœlum, inde tamen ab eis, ut putāt, præuideri non possunt, quod allata in medium apud Iob uerba nobis ostendit.

Nn 3 Et cum

Et cum doctores ecclesiæ utrunq; pariter refellant, quomodo dici potest, id eos tantum non probare quod libertatē tollat arbitrij, aut fati necessitatem inducat. Augustini ratio illa de geminis nōne eō tendit ut omnem tollat ab eis præscientiam futurorū? Idem in Enchiridion, nōne ipsam solam temporū obseruationem, ut hæc fausta, illa in fausta putemus, ad magnum dixit pertinere peccatum? Cum tamen in hac horarum dierūq; electione libertatē potius nostram exerceamus quā auferamus. Sed ita est certe, displicebat eis undiq; astrologia, licet ea maxime parte, qua religionē & mores cœlo subiiciebat, hac eam execrabātur, ubiq; confutabāt, hac impiam arbitrabantur, ubiq; uanam, hic blasphemam, ubiq; superstitionem, hic abominabilē, ubiq; ridiculam. Quare Augustinus in libro de doctrina Christiana ad perniciosam dixit superstitionē pertinere eos qui Genethliaci dicunt, nō solū quia actiones nostras, sed quia & actionū euentus à stellis putent procedere. Et in libro cōfessionum de Planetarijs loquēs, hoc est, astrologis, quos Christiana, inquit, & uera pietas expellit & damnat, & illud Moseos exponens: Posita sidera in signa & tempora, non signa inquit, dicit quæ obseruare uanitatis est, sed uitæ usib. necessaria, qualia nautæ, agricolæ, & id genus artifices obseruant. Eodem loco Basilius eam occupatissimam esse dixit uanitatem. Ambrosius inutilem & impossibilem. Theodoretus à philosophis etiam confutatam. Chrysostomus uanam, falsam, ridiculam. Legamus Bardesanem, Enselaum, Didimum, Apollinarem, Tertullianum, & innumeros alios plures, etiam Apostolicos uiros, & quid plura, uidemus Hebræos hæreticos gentes eadem genus hominum hoc censoria uirgula prosequutos. Quo factum ut miraretur Augustinus cum redarguentia hæc astrologos testimonia tali celebri- tate in ecclesijs legerentur, plena tamen esse conuenticula nostris hominibus, qui tempora rerum agendarum acciperēt à mathematicis. Idem cum super Psalmo tertio & sexagesimo ad populum concionaretur Mathematicum produxit poenitentem, qui professioni scilicet renunciauerat, non aliter q̃ si aut ludæus aut Ethnicus aliquis regenerationis lauacrum accepisset. Quā pulchrè idem interpretans Ioannem insanie nostræ nos admonet, qui ad astrologos liberi intramus ut exeamus serui, & mendacijs emptis libertatem illis nostram erogamus. In libro uerò de Natura demonum ait expresse, nemini licere post Christum genituram alicuius de cœlo interpretari. Hieronymus ex opprobrijs Ægypti, hoc est, reliquijs idolatriæ esse ait, requirere stellarū cursus & futurorum ex eis euenta rimari. Seuerianus in libro quem de Septem artibus, quem falso, quasi Cassiodori citat Rogerius postquam de uera dixit astronomia: tum ea inquit quæ attinent ad præuidenda futura ita debere nesciri, ut nec scripta esse uideantur, sunt enim fidei nostræ sine dubitatione cōtraria. Hæc ille ad uerbum. Quod si quos tantorum hominum & tam præcellentium sententia nihil mouet,

mouet, deterreat saltem Pontificalis authoritas quæ istam professionē ita nostris hominibus inter dicit, ut Alexander tertius Pontifex Maximus, sacerdotem nescio quem integro anno à ministerio altaris uoluerit abstinere, quòd per astrolabium cuiusdam ecclesiæ furto inuestigando aliquid esset perscrutatus, quanquam ut idem Pontifex testatur nullam ibi aut magicam, aut aliam superstitionem admisisset. In Martini Pontificis sinodo scriptum, non uere Christianos aut Lunæ cursus, aut stellarum, aut inanimæ signorum fallaciam pro domo faciendâ, uel sociandis coniugijs obseruare, sed & sub nomine etiam aruspicum astrologus decreto Gregorij iunioris anathema pronunciatur. Et in concilio Toletano: Si ipse presbyter aut diaconus fuerit in monasterijs relegatur, sceleris ibi poenas perpetua illa detentione daturus. Solent enim ut docet Augustinus in libro de Natura dæmonum sub aruspicum nomine apud nostros designari, qui dies & horas in agendis negocijs operibusq; custodiunt, ubi notari illa maxime uidetur pars astrologiæ quæ est de electionibus. Quis iam igitur audeat homo Christianus (cunctis enim nunc mihi sermo) astrologiâ tueri, sequi, extollere, à lege prohibitam, à prophetis damnatam, à sanctis irrisam, à Pontificibus & sacrosanctis sinodis interdictam? Quod si mihi opponas Albertum theologum præstantissimum fautorem tamen astrologorum, admonebo te primum multa referri in Albertum, quæ Alberti non sunt, quod & supra tetigimus. Tum si mihi forte obijcias librum de Licitis & illicitis, in quo reijcit quidam magos, astronomicos autem probat authores: respondebo existimari quidem à multis esse illud opus Alberti, sed nec ipsum Albertum, nec libri inscriptionem usquequaque hoc significare, cum author ipse quicumque demum fuerit nomen suum consulto & ex professo dissimulet: quid? quòd in eo multa leguntur indigna homine docto, & bono Christiano, qualia illa sunt imagines fieri posse, quibus etiam non unus homo, sed una etiam ciuitas tota uel infelix fiat uel infortunata, tum non esse magicos libros abijciendos qui ecclesiæ utiles futuri aliquando sint. Est enim hoc planè aduersum iudicio ipsius ecclesiæ, quæ illos ubi locorum fuerint inuenti uri iubet, & prorsus exterminari. Nam qua ratione utile erit seruare integros libros, quos utilimū erat nunquam esse conscriptos? Quæ utique aut non scripsit Albertus, aut si scripsit dicendum est cum Apostolo, in alijs laudo, in hoc non laudo, sed sicut inuidiæ est quærere in magnis uiris potius quod dānes quàm quòd extollas, ita insaniæ sicubi defecerunt nō potius damnare uelle quàm imitari. Laudabo ego in Petro Aliacen. studium literarum, experientiam rerum, multiplicem lectionem, & quod scitè atque subtiliter theologia quædam scripserit & tractauerit, quòd uero altero opusculo astrologiam historiæ, altero theologiæ conciliare uoluerit, ut ibi ueram, hic piam ratione probaret, planè nō laudo, sed damno, execror, atq; detestor,

cum tueri positionē nullam possimus, aut magis falsam, aut religioni magis aduersam, de qua re quoniam in sequentibus libris latè differemus, nihil ultra hoc loco dicendum. Ibi enim etiam suis fautoribus testatū abundè relinquemus esse illos libellos & inimicos religioni, & tot erratis historicis & astrologicis plenos, ut dici nostrum illud possit, si uis errorem tollere, tolle librum. Diximus de Philosophis & de Prophetis, restāt leges ciuiles, hoc est Cæsarum, ac prudentium iussa atq; iudicia, quorum finis potissimum consulere utilitatibus, quibus hominum uita bene beateq; trāsīgatur, quæ cum inter omnia bonis maximè artibus adiuuetur, noxijs perturbetur, summo studio curauerunt, ut illæ quidem abundarent, hæ nulle (quantum fieri poterat) essent in ciuitatibus. Quod ut consequerentur illarum professoribus præmia, honores decreuerunt: Harum autem publicas ignominias & supplicia tantò grauiora, quantò noxias magis artes illas existimarunt. Illi igitur de astrologis quid putauerint, nemo nescit qui legales Iustiniani Cæsaris codices legerit, in quibus ars Mathematicorum (sic enim se uocabant astrologi) ut abominabilis interdicitur, mandante Imperatore ne quis Mathematicum cōsulat, sed omnibus sileat perpetuo curiositas iudicandi. Si quis autem Mathematicum consuluerit capitis ei (quod est summum supplicium) poena denunciatur, quod profectò non statuisset sapientissimus Imperator tot & sapientum usus & legibus & iudicio, nisi non solum uitæ inutilem, sed perniciosam hominibus istā professionē experientia demonstrasset. Ipse felicissimus Iustinianus ita hoc hominum genus horrebat, si quis in eius comitatu deprehenderetur Mathematicus, summis ad eculeum usq; tormentis, temeritatis suæ lucret poenas. Tum postremo de hac loquens superstitione pronunciat Imperator eiusdem esse culpæ affines, & qui docent ista, & qui addiscunt. Ante Iustinianū etiam nōne legimus sæpe expulsos urbe Roma omnes Mathematicos; quod in calce istarum disputationū apertè demonstrabimus. Quod si omnis ratio recta, uel prudentia regit, uel philosophia perficitur, uel diuini splendoris radijs illuminatur, erit profectò astrologia omni recto iudicio profligata, quam & prudentissimi Legum latores exterminarunt, & doctissimi philosophorum confutauerunt, & uiri diuini atque sanctissimi abominati sunt.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV-
læ aduersus Astrologos libri I. Finit.

IOAN.

IOANNIS PICI

Mirandulæ Disputationum, in
Astrologiam, Lib. II.INCERTAM ESSE ARTEM ISTAM IUDICIO
etiam principum illius. Cap. I.

SED ne sola autoritate pugnemus demonstrabimus toto hoc opere certis rationibus reiectam iure à sanctis istam superstitionem, quia religioni maximè aduersaretur, utiliter legibus interdictam, quia uitæ inutilis sit, imò noceat & peruehementer, rationabiliter à philosophis confutatam, ut quam falsam incertamq; cognoscerent. Et quanquam inde uidebatur exordiendum ut falsa demonstraretur, quoniam statim inutilis etiam reddebatur. Aliter tamen faciendum putauì, ut scilicet priusquam de eius falsitate disputarem, ostenderem amatoribus astrologorum, etiam si esset talis ista professio, qualem ipsi eam faciunt & affirmant, nullum exteriori homini ab ea commodum prouenire, interiori autem nō solum maxima detrimenta, sed etiam exitialia. Quod priusquam aggrediamur, præfari quædam oportet, ex quibus intelligamus quantum suæ professioni summi ipsi astrologorum principes tribuant. Ptolemæus igitur in primo Apotelesmaton, postquam iudicia astrologorum sæpe esse mendacia dixit uitio prædicentis, tamen hæc ita subiicit ad uerbum quæ nos uoluimus transferre, quare male habentur in translatione communi, & peius in translatione Auenrodan, & ab eo malè exponuntur, sed cum fideliter erūt translata expositione non indigebunt. Verum illud tum liquet etiam si quis discipulas istas uestigijs rite quantum fieri possit indagauerit, necesse esse tamen, ut is etiam quàm sæpissimè offendat, non ualet ob illa quæ supra diximus, sed uel ob ipsam potius rei naturam, uel quoniam maior est nostra imbecillitas, quàm ut tantæ professionis magnitudini pares simus: Etenim cum omnis contemplatio quæcunq; in materia affectionibus uersatur, magis uerisimilia captet, quàm quicquam pro uero decernat. Tum uero hoc illius maximè proprium, quæ quasi cōfusa ex multis inter se dissimilibus est, atq; ex antiquis errantium siderum figuris aspectibusq; dependet, quoniam quæ circa rerum euentus obseruata sunt à prisca, ea nos ætati nostræ quoties quidem ad eundem modum se res habet accommodamus. Cæterum quis non uidet euenire illud posse, ut figuræ ipsæ atque aspectus magis minusue inter se similes sint longis temporum anfractibus, ut autem concordia prorsus eadem cunctorū quæ in cælo sunt, præsertim

serum si terram quoque adiunxeris reuertatur, ne sperandum quidem uideatur, nisi quis forsitan inaniter glorioseque se iactet in comprehendendis cognoscendisque rebus, quæ uel comprehendendi suapte natura penitus nequeunt, uel eo certe spacio temporis, quod sit hominis modò sensibus indultum. Quo fit ut dissimilibus propositis exemplis etiam quodcumque in præscitis aberretur, atque in his aspiciendis quæ circa ambientem nos rerum naturam proueniunt. Nihil præterea est arduum, in ipsis autem generis, atque in priuatis omnino singulorum collationibus, nec parum nec leues incidunt causæ, quibus sui cuique mores conciliantur. Nam & seminum differentia plurimum ualent ad generis proprietatem, quando etiam si idem corpus ambiens, idemque finitor sit plurimum tamen momenti habet unumquodque seminum ad uniuersalem figure peculiari informationem, puta in homine, equo & alijs. Afferunt & loca generationis non minimum discriminis. Nam si genus idem seminis, ut uidelicet humanum, statusque idem fuerit ambientis omnia corporis, plurimum tamen ex regionum diuersitate corporibus animisque distant qui gignuntur, plurimum quoque interest ad uitæ actus uariandos etiam si cætera paria sint, quibus quisque cibis, aut quibus utatur moribus, quod nisi unumquodque horum intra ambientis corporis causam contineatur (quod uim scilicet hanc habet potissimam) ut illis ipsis quamobrem talia sint, pars aliqua sit causæ, quod contra cum sit plurimum, habere omnino possunt. In quo hæsitent hi qui se omnia posse opinantur, quamuis non eadem planè sint, ex sola tamen sublimium corporum motione dignoscere. Hæc tibi Ptolemæus qui primo etiam enunciato alterius libri qui inscribitur fructus uulgo Centiloquium dicitur de scientia loquens astrologiæ, ita, inquit, fieri nequit, ut qui sciens est, particulares rerum formas pronunciet, secuti nec sensus particularem sed generalem quandam suscipit sensibilis rei formam, oportetque tractantem hæc rerum coniectura uti, soli autem numine afflati prædicunt particularia, hæc ille ad uerbum, quanquam aliter & mendosa & deprauata in uulgatis codicibus habeantur. Sed & Arabum & Hebræorum qui astrologica scribunt, indubitata sententia est, quocumque stella sua promiserit, posse tamen non euenire, & quia materia non idonea sit influxui suscipiendo, & quia humana ab arbitrio nostro plurimum dependeat, & quare fatum particulare uniuersalioris fati aduersantis potestate superetur, & quare fato omnipotentior, & cælo maior diuina prouidentia, fieri interdum aliter ordinet, quàm ordinaria cæli reuolutio erat

effectura, quæ cum passim sparsa apud astrologos, tamen simul omnia leges apud Auenazram
capite primo libri de natiuitatibus.

AVSPICATIONES, QVAS ELECTIONES DICVNT
Inutiles esse, testimonio unius astrologi, ratione
& experientia. Cap. II.

Am hæc si sint uera, proferat astrologus quodnam emolumentum ex eius prædictionibus uita consequatur. Respondebit fortasse duplex, alterum uerum dicit, & horam doceri qua auspicari actiones nostras debeamus, ut feliciter fiat quod facturi sumus. Alterum cum prædicit quod est futurum, unde illa est utilitas, ut quibus in rebus infelices nos fore cognouerimus illis abstineamus, contra ea aggrediamur, in quib. felicitatem natalitia in nobis hora polliceatur, sed age excutiamus utrunq, ab eo exordientes quod primo loco proponebatur, & quoniam nobis cum astrologis disputatio, utamur his maximè assumptionibus, quæ apud eos uerissimæ existimantur. Aut igitur in re quam auspicato facturus es, fauorabile tibi cœlum natalis constellatio fecit, aut aduersum: si aduersum nō prodest auspicio ex sententia Ptolemæi, quare rem illā infelicitè semper aggredieris, & ab ea semper feliciter abstinerebis: si fauorabile nulla opus horarum electione, sed tua tibi electio sufficit, quoniam tunc felicissimè rem illam aggredieris, cum te ad illam animus inuitabit. Neq, enim aliud est esse fortunatum (si fortunatus est aliquis à cœlo) quàm uim nostram imaginariam famulam rationis ita cœlitus moueri, ut his & modis & temporib. unumquodq, faciendum suscipiamus, quilibet quàm felicissimè uotum perfici possit, quo circa dixit Aristoteles non prodesse fortunato consilium, in ea scilicet re in qua eum natura formauit, ne forte aliò te consilium distrahat & abducatur quàm institutus ille animi impetus te uocabat. Mitto quòd Haly interpres Ptolemæi friuolam esse ait & inefficacem hanc partem astrologiæ quæ est de electionibus. Mitto fidem ipsam experientiæ qua nulla certior, nulla constantiior, ea enim quotidie facit manifestum eos potissimū in suis rebus agendis parum esse felices, qui uanam hanc temporū discretionem obseruant. Contra, longè feliciores qui ista superstitione reiecta, sola electione & prudentia ducibus utuntur. Quis enim nostra ætate fortunatior Francisco Sfortia? qui militari felicitate amplum sibi & florentissimum Insulbrum parauit imperium, & posteris auctum confirmatumq, reliquit: Cui tamen semper omnes astrologi uel odio fuere uel contemptui, ne dum eos in suis rebus aut bellicis aut domesticis cōsiliarios adhiberet. Quis Zorastre inter antiquos in astrologia, in magicis & in omni superstitione potentior? & tamen eum in bello & uicit & occidit Ninus, nec astrologus utique nec magus. Pompeius diuinorum responsis plurimam fidem, Cæsar nullam, adhibebat: illi aduersa, huic felix lætaq, fortuna. Cæsarem Iustinianum exterminatorem, ut uidimus, astrologorum, domi & militiæ felicissimū quis ignorat? Contra, Iulianus Imperator & Christiani nominis inimicus,

micus, & omnium superstitionum curiosissimus obseruator, quàm breuè quàm infelicitè & uitam amisit pariter & imperium. Possem ego tamen unum aut alterum etiam astrologos doctos, & mihi familiares afferre nominatim, quibus fides istius uanitatè, ad quam scilicet uitæ rationem instituerant, uel exitio fuit, uel detrimento non mediocri, sed nolo homines alioquin bonos infamare, & in re ueritati non admodum necessaria sanctæ amicitie iura uiolare. Sed utinam huic quidem patrimonium non abstulisset, illi patriam & uitam, multos spe uana stolidos & insanos, multos timore miseros non effecisset. Ita mea delicta Deus non uideat, ut nullos uidi earum rerum magis egenos, quas suis hominibus astrologia promittit, quàm qui astrologiæ penitus se deuouerunt, & per eam cœli fauorem in horas singulas aucupantur. Mutauit uir quidam magnus mihi notus uitæ rationem, facta ex hoc consilio prioris fortunæ iactura non mediocri, astrologica maximè spe commonitus, quòd in noua professione magnas felicitates cœlesti fauore esset consecuturus. At uerò in ea cum aduersam quotidie magis fortunam experiretur, solitus erat dicere, à Marte se deceptum; nolens illud dicere quod erat uerius, ab astrologica uanitate se deceptum. Idem paulò post obiit morte etiam ualde miserabili, quam nec à cœlo ipse præuiderat. Parabat enim multa, & magna moliebatur, ut qui sibi adhuc longos uiuendi fines cōstituisset. Possem multa hoc genus connumerare, sed refugit animus narrationem earum rerum quæ uix sine lacrymis possum meminisse, & quoniam inciderunt in homines amicissimos, cōmiserationem exigunt potius à me quàm reprehensionem. Sed utinam hæc dissimulatis nominibus ueterum amicorum inuita redargutio, amicis uiuentibus prosit, quos per omnia quæ mihi cum illis amicitie iura intercedunt, per fortunas eorum, per uota felicitatis admonitos, & rogatos etiam atq; etiam uelim, ne unquam in suis rebus uanitatè istius consilio se committant, habeant eam (si ita libet) quasi poëticam fabulam super qua rideant, ludant, iocentur, pro duce, pro magistra uitæ non habeant. Sed ubi saluti corpori erit consulendum medicos consulant, ubi externis perspiciendū prudentiæ & rationis oculis utantur, quorum utrumque diuina nos sapientia docet, quæ & creatum medicum dicit ab altissimo ad nostram necessitatem, & prudentiam ait homini esse seruandam ut eruatur à uia mala. De astrologia nihil tale scriptū inuenimus, cuius professionem ita probauimus esse inutilem, ut illi etiam tantum tribueremus, quantum astrologi putant tribuendum. Nam cum erit deinde probatum nihil eam habere ueritatè, erit extra omnem controuersiam sufficienter, quod hic probare sumus conati, periculosissime credi res nostras consilio astrologorum. Quod si quando ex illorum prædictionibus rectè usu accidat, non in rationem, quæ nulla sit apud eos, sed in temeritatem casumq; esse referendum.

NON

NON ESSE VTILEM ASTROLOGIAM IN DECERNENDO quid sit agendum, quid fugiendum. Cap. III.

Alterum ut supra dicebamus astrologiæ emolumentum fingi potest, ut scilicet eam rem prosequamur, quam nos sequi iusserit astrologus: Contra ea fugiamus quæ ille uetat. Quod utique uel superfluum esse uel noxium ita demonstrauius, nã quod ille prædicit, aut ad ea attinet quæ sunt corporis, aut quæ externa atque fortuita. In his igitur quæ sunt corporis, si spectant ad ualitudinem quæro astrologi ne iudicio, iudicium quoque medici pariter consentiat, an ab eo potius sit diuersum, si idẽ sentit uterque, nihil tibi confert astrologus quod medicus solus præstare non possit, si dissentiunt utri potius quæso putas accedendum. Sanẽ si medicum repudiando astrologo te committas infamiae poenas dabis. In agendis rebus similiter interrogo, ne quod astrologia consulit prudentia etiam consulat faciendum, an hæc sibi iudicia penitus aduersentur, si consonum, quid quod intra nos est tam procul, quæramus in cœlo: si dissentiunt, quis recte: quis rationabiliter factum defendat: quod in rebus agendis prudentia relinquatur: quæ nihil aliud est quam recta ratio rerum agendarum: sed erunt hæc exemplis dilucidiora. Prædixerit igitur astrologus Martem tibi hoc anno tritæum comminari, excidaturum enim bilem ex potestate quam in annua habet conuersione, quare utendum frigidis potius & uitæ rationem aduersus ardorem Martis institutendam, hoc ipsum quod de cœlo ipse prænūciat, aut ipsa quoque signa demerabunt, quæ à corporis tui dispositionibus petuntur, quibusque medicorum nititur coniectura, aut nõ demerabunt, si demerabunt hoc tibi erit satis iudicij ad præcauendam futuram malam ualitudinem si non demonstrent, rogo recte ne factum putes ut cum nulla erunt indicia bilis exæstuat. Sed lotium albicans & crassum, uenarum segnes pulsus, facies pallore deformis, membrorum pigricies, reliquaque id genus quibus medici pro notis utuntur, non bilis, sed pituitæ dominium indicabunt, tu tamen bilem euaues, quare Martem tibi de cœlo astrologus finxerit minitantem: quid quod nec prudens tibi astrologus cõsulet, qui etiam si de Marte illa uerè pronunciet, potest naturalis tua temperatura, potest uniuersalis ipsius anni dispositio, potest uitæ ratio qua diu usus fueris, ad cõtrarium te uertisse. Denique causam unam uidet astrologus qua hoc possit efficere, & illam remotam ac uniuersalem. Medicus non modo ex proprijs & propinquis iudicat causis, sed rem ipsam percipit sensu, & quod ex omnium simul causarum complexione dissultat ipsa hoc monstrante naturæ presentis euidencia tenet. Mitto quod qui etiã astrologorum iudicijs fauēt, nõ ita tamen insaniunt, ut minus illa falli medicorum iudicijs putent. Proponamus simile exemplum in tractatione rerum externarum: ut principi scilicet consulat mathematicus, ne bellum ineat cum inimicis, quoniam Mars ei pa-

O o rum

rum propitius sit. Quæro utrum quo tempore hoc illi dederit consilium, nulla iusta causa bellandi principi sit, aut si causa bellandi, nulla tamen occasio opportunitasq; uincendi. An potius & bellandi iusta causa non desit, & ad uictoriam omnia suppetant instrumenta. Si dederis primum iure non bellabit, sed sola duce prudentia, si sileat etiam omnino mathematicus. Si secundum, nec ipse utique astrologus si non sua interfit abstinendum bello iudicabit, & si abstineat quid erit aliud quàm sensum & euidẽtiam ob rationem coniecturamq; relinquere.

NON ESSE ASTROLOGIAM RELIGIONI UTILEM,
quod Rogerius Bacon, & Petrus Alliacensis exi-
stimarunt. Cap. IIII.

A T si uitæ inutiles est, an religioni utilis fortasse? quod putasse uidetur & Rogerius Bacon, & Petrus Alliacensis, atq; hic quidem duplici maximè ratione, altera quòd ex magnarum quas uocant coniunctionum astrologica supputatione haberi ueritas possit de numero annorum ab Adam ad Christum, de quib. inter ecclesiasticos codices tanta sit concertatio. Altera quòd confirmari Prophetarum possint oracula, si illorum prædictionibus astrologica quoq; prædictionis testimonium alijciatur. Nam cum omne uerum omni uero sit consonum, necessario uerum astronomicæ scientiæ, theologicæ ueritati esse concordem, quinimò præ omnib. alijs scientijs illi ueluti ancillam dominæ subseruire, cū inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt uisibilia conspiciant, nihil sit aut inter illa cœlo nobilius. unde illud Dauidicū: Cœli enarrāt gloriam Dei, & opera manuum eius annūciat firmamentū. Quam ipse opinionem quasi opere cōprobaturus opusculū scribit per uiginti theoremata, quæ uocat uerba distinctū, in quo plane tot errata q̃t uerba, titulus est de Concordia Astrologiæ & Theologiæ, quasi non legerit Paulū exclamantem quæ societas luci cum tenebris? aut quæ participatio Christi cū Belial? n̄itur autē in eo opere duo illa efficere quæ dicebamus, ut scilicet quæ Prophetæ aflatu diuinitus prædixere, cœlesti etiā cōstellatione ostendat præsignata, tum ut annorum ab Adam ad Christum computatio ex astrologorum dogmatis inuestigetur. Adijcit alterum huic opusculum de Concordia astronomiæ & Historiæ, in quo septem à mundi exordio coniunctiones maximas notans, ad illas nititur referre quæ medijs temporibus magna & mirabilia ex historijs colligunt, astrologorum hinc dogma confirmaturus, qui ex magnis illis coniunctionibus magnas semper in rebus humanis & legum & regnorum fieri uolunt mutationes. Et quidem optarē scripsisse illum potius quæ mihi laudanda essent quàm confutanda, quoniam ut ingenium habens ad literas amo, & personam ueneror, quam in ecclesia gessit. Sed forte illi etiam rem factururus sum gratam, si quid parum cau-
tè &

te & uerè se profuturum scripsit ecclesie cum & falsum & noxiū procul dubio inueniatur, iusta hac redargutione, quantum erit in nobis obliteretur. Duxit autem hominem alioquin doctum in hūc errorem ignorantia potissimum astronomiæ, quam cum post studia theologiæ, in quibus in celeberrima Parisiensi academia se exercuerat, cœpisset iam senex paululum degustare, allectus est magnifica illa specie istius artis de maximis disferentis, & quæ in primis humana curiositas scire desiderat, & priusquam eo peruenisset ut infirmitatem dogmatis profunda examinatione deprehenderet, scripsit properanter nimis, duo illa opuscula de quibus factus paulò peritior retractauit, deinde multa in eo libello quem uocat Elucidarium, cum tamen in eo multæ sint tenebræ, quos omnes libellos si quis legat rudis astronomiæ, tantò magis mirabitur, quāto minus intelliget. Sed qui uel mediocriter in ea arte profecerit eum potius scriptorem, quàm astrologum fuisse iudicabit, & quæcūq; dicit potius lecta ab eo, quàm medulitus intellecta. Ferè autem quæcūq; scribit ex Rogerio Bacione, Abraham Iudæo, Henrico Macliuien, Albumanase, & summa nescio qua Ioannis cuiusdam Britanni ad uerbum accipiuntur. Quod ipse autem esset auditor tantum, & parum peritus rerum astronomicarum, uel hinc potest cognosci quod in ipso Elucidario, quod est eius opus emendatissimum, ca. 11. ait fuisse nos cum illa scribebat, anno scilicet quarto supra millesimum & quadragentesimum in aërea triplicitate, futurosq; per annos adhuc unum & sexaginta, donec scilicet super mille & quadringētos quintus & sexagesimus annus ageretur, tunc igitur futuram magnam Saturni & Iouis cōiunctionem, cum ab aërea ad aqueam triplicitatem mutatione. Ea uero mutatio per annos ferè quadraginta p̄cesserat, anno scilicet Christi quinto & sexagesimo supra mille atq; trecentos, quo tempore die nona atq; uigesima mensis Octobris in septima parte Scorpionis Saturnus & Iupiter simul fuerunt, & deinceps in aqueis semper signis ad hæc usq; tempora se cōiunxerunt, noster uerò Alliacensis quòd per centum ferè annos ante contigerat futurum adhuc præstolabatur. Alteram autem utilitatem quam ex astrologia idem putauit prouenire de uero scilicet annorum numero colligendo abundanter refellimus, eo libro quē de uera temporum supputatione conscripsimus, quanquam si iuuaret rempublicam Christianam hac parte astrologia non ad eam spectaret, quam hic confutamus in futurorum prædictione uersantem, sed ad ueram astronomiā quæ una est ex liberalibus disciplinis, cuius est tempora supputare & siderum motus mathematica ratione metiri, sed non hic locus confutandi eius errores, qđ sequentibus libris sumus facturi. Ibi enim quod attinet ad cōcordiam philosophiæ & theologiæ ostendemus, quæ à Prophetis enunciata sunt à cœlo nec fieri, nec significari, atq; ita si uera etiam sit astrologia, prædictionem tamen earum rerum ad eam non pertinere, qui uerò quatenus quidem sua

pra naturam sunt eximunt à coelo, quatenus autem naturale aliquid est in eis & fieri à coelo & præuideri per coelum contendunt, hos ostendemus nihil dicere, cum dicere aliquid tamē uideantur, tantum aut abesse ut Prophetica oracula per astrologorum decreta utiliter confirmantur, ut nihil fieri possit ad infirmendam religionem, potentius & efficacius. Tum qui hoc facere sunt conati & mendaces semper esse deprehensos & imperitos astronomiæ, tamen historica professione plurimum aberrare. In uniuersum autem non solum quod ad leges & diuina miracula pertinet, sed ad alias & humanarum rerum mutationes, quas ex magnis ut dicunt coniunctionibus prænūciare multi uoluerunt, ibi eorum uanitatem & falsitatem dogmatis aperiemus, ubi nobis cum Albumasare authore illius erroris, cum Hieron. eius interprete, cum Abraham Isrælita, cum Ioanne Exoniensi erit pro ueritate certatio. Alliacensis librum in quo idem facere uoluit de concordia scilicet astrologiæ & historiæ narrationis, ita à capite totum retexemus, ut à prima illa quam notat coniunctione ad postremam usque decurrentes ubique & de cœlestibus pariter & de terrenis nihil ab eo sanum aut ueritati proximum, dictum ostendamus. Neque unam ex illis septem quas notat coniunctionibus quo putat tempore contigisse, sed ab ipsa temporum, hoc est, rerum gestarū enarratione ac uera supputatione magnopere esse diuersam. Sed uideamus & illa quæ postea afferebat, an aliquid faciant, uera scilicet omnia inuicem consonare, & cœlos Dei gloriam enarrare. Sane illud primum uerissimum est, sed ita erat deinde assumendum cum falsa sit astrologia theologicæ ueritati non posse concordare. Daudicum testimonium Paulus Apostolus ad cœlestes Apostolorum mentes docet referendum, qui gloriam illam Dei annunciauerunt, de qua postea scribitur: Lex domini immaculata conuertēs animas. Sed & si referat ad uisibile coelum, quæ ista est consequentia, si cœli enarrant gloriam Dei, fauere ea gloriæ Dei quæ de cœlo astrologi fabulantur. Sed inuisibilia, inquit, eius, & uirtus atque Diuinitas uisibilibus intelliguntur, sed à philosopho cuius proprium est è cœli ordine, motu, natura, ad inuisibilem cœli diuinum opificem conscendere. Astrologus si est aliquid cœlum inuite uidet, & de cœlo ad terram oculos deflectit, solus philosophus ex uisibilibus inuisibilia speculatur.

QVAM NOXIA SIT ASTROLOGIA, QVAM QVE
pestifera Christianæ religioni. Cap. v.

Anè lustranti mihi undique omnia & ecclesiæ hostes exploranti, non uideo unde omnibus pariter plus copiarum, plus armorum aduersus ueritatem suppeditetur, quàm ex ista professione, hinc enim ad impietatem, hinc ad malam religionē, hinc ad hæreses, hinc ad uanam superstitionem, hinc ad perditos mores irreuocabilemque malitiā, præceps & facillimus lapsus, Vnde enim se potius aduersus

uersus tela religionis armabit impietas, quàm ut diuinamiracula quibus
 omnis potissimum religio confirmatur, ad cœlum pertendat esse referen-
 da. Si Martyres mortem contemnentes, si Apostolos paucos, inopes, in-
 doctos, euangelicæ mûdum legi subijcientes obijcias, si ipsos etiã ab infe-
 ris homines reuocatos, ut maiora quidẽ quàm ut humana, meliora quàm
 ut à dæmone efficiantur, diriment in eis uirtutem, nisi quæ solus agnosceret
 sideris cursus, & cœlestis afflatus facere potuerit, quod si quis dicat non
 ne hoc erit securi religionis radicibus admouere: si persuadet, nonne illam
 examinare et penitus extirpare, quod si dicas non esse hoc artis uicium sed
 professorum, in ipsa sua professione errantium, fatebor ita esse. Neq̃ enim
 hunc ego astrologiæ errorẽ dicebam, sed facilem esse ab ea lapsum in hunc
 errorem, nec si uera esset astrologia propterea ab hoc munere desisterem,
 ut ab eo periculo homines diuerterem, quoniam nulla ueritas mendacis
 est confirmanda, sed cum sit falsa utiliter eius falsitas detegatur, quæ si ue-
 ra putetur, possit in mentibus imperitorum tam grauem pestilentiam ge-
 nerare, quanquam si uideas omnes alicuius artis professores easdẽ habe-
 re uanitates, parum absit ut culpa in artem ipsam uerè non referatur. Ego
 uero ex scriptoribus astrologiæ præcipuis, neminem legi qui religionem
 & leges omnes, ut reliquas res humanas constellationibus siderum non
 subijciat. Ptolemæus in secundo libro Apotelesmaton, quod apud hanc
 gentem illud numen, apud aliam aliud coleretur, nō aliunde natum intel-
 ligit, quem ex uaria siderum imaginumq̃ natura, populis illis & gentibus
 imperitante, nec procul ab eo loco Græcus quidam interpretes Ptolem. mi-
 raculum Moseos, qui sicco pede cum populo mare rubrum transiuit, fa-
 ctum ait quod ille accessum & recessum maris obseruauerit, quasi non si-
 mul in iisdem aquis & illæsus populus Hebræorum transiret, & cum astro-
 logis suis Pharaon submergeretur, quasi non Iosue Iordanem sicco pede
 transierit in quo nulli æstus, nulla undarũ reciprocatio fingitur ab eis, sed
 hæc alibi omnia atque his similia nugamenta satis cōfutuimus. Albuma-
 sar Arabs & legem Saracenorum, & suam, & nostram, & omnes pariter le-
 ges, sic à cœlo deriuat, ut quæ nam quæq̃ constellatio fecerit, & ad quot
 unaquæq̃ annos sit permanfura, ex eadem constellatione pronunciet, in
 quibus rebus quàm parum tum astrologiæ, tum ueritatis inueniatur, post
 declarabimus. Interpretes eius Henricus Macluiensis ita delirauit, ut nauẽ
 etiam inuenerit in cœlo, ad quam Noë arcam illam suam sit fabricaturus,
 quod Alliacensis quasi diuinum inuentum maximè est admiratus. Deni-
 que redigi ab eis legem in ordinem earum rerum quæ cursu naturali &
 cœli mutatione contingunt, hinc cognosci potest. Quotquot anhorum
 reuolutiones ab ascendente legis ad eius usque casum sunt futurae, è cœlo
 uolunt cognosci. Et Haly Abenragel ut reliquos taceam felicitatem &
 sterilitatem anni inde pronunciat, ut si ascendens legis loco Iouis aut Ve-

neris applicuerit, fertilis annus sit futurus, contra si locis siderum infelici-
cium. Abraham Iudæus non qui dicitur Auenazra, ut falso credidit Al-
liacensis, sed quem uocant Nafi, hoc est Patriarcham, nonne & legem Mo-
saicam, egressionem Iudæorum ex Ægypto? & quæcunque sub lege po-
pulo contingere ad uarias coniunctiones inepte quidem atq; ridicule refer-
re conatus est? Sed utinam soli quos commemorauimus inter tenebras
malæ religionis lucem huius ueritatis non peruidissent, utinam nostri ho-
mines in Euangelij splendore non ita cæcutirent, non peius quàm illi de
nostra & illorum religione sentiret. Insanus ille Bonatus usum ait Domi-
num Iesum horarum electione cum Apostolis consulentib. ne in Iudæam
rediret. respondit 12. esse horas diei. Horam enim, inquit, sibi elegit qua il-
li eum lædere non possent, quasi illos cum uoluit non prostrauerit, & in-
ter eos in luce diei melius transiens, eos non latuerit. Mitto quàm temera-
rie, quàm blasphemæ de Diuina Francisci familia loquat, & Diuini amo-
ris miraculum Martis opus fuisse fabuletur. sed quid querimus remotio-
ra? in his quæ quotidie de annorum euentibus publico uaticinio foras in-
uulgantur, nonne & legem Christianam Christi, Mercurijq; doctrina esse
perfectam, & Iouis religionem & à uirgine suspicere puritatē. Ita hæc ocu-
lis & non indignantibus Christiani homines legunt, & in procemijs ne-
scio cuius theoricæ aduersus Geardum multa disputantis, nonne etiā scri-
ptum est cum de nouo deligendo Pontifice tractaretur deuotè supplican-
dum: ut sidus Mercuriale suo sancto radio temperet (alunt enim) Mercu-
rio nostram subesse legem, atq; ideo homines Christi Mercurij homines
uocauit, quod nescio qui possit homo Christianus equis auribus audire.
Rogerius Bacō eo usq; est euectus ut scribere nō dubitauerit errare Chri-
stianos, qui die sabbati non ferientur, & operibus uacent ritu Iudæorum,
cum sit ea dies Saturni quæ stella rebus agendis parum commoda & fe-
lix existimatur, in quibus uerbis non solum nostros accusat, sed Mo-
sen, imò aperte ex Propheta astrologum facit, docens quæ de sabbati ferijs il-
le constituit, nō diuini alicuius mysterij, sed astrologici dogmatis habere
rationem. Quæ omnia si quis recto iudicij examine penset, uidebit nullo
magis errore pietatem ueræ religionis offendi, cum æquè sit impium totā
liter nullam putare esse religionē, & ex cœlo fatali quadam eam necessita-
te deducere. Quod si qua astrologo capeßenda religio sit, ad quā erit pro-
pensior quàm ad idolatriam, ut eos potissimum deos & colat & reueren-
tur, à quibus omnia hominibus & bona & mala putet prouenire. Iam hæ-
reses Manichæorum arbitrij libertatem tollentes, unde potius putamus
emanasse, quàm ex ista de fato astrologorum falsa opinione. De supersti-
tionibus nulla est controuersia prodire ab astronomia omnes, & eas qua-
si alumnas ab illa contineri confirmat Varro. Geomantiam omnes illius
scriptores astrologiæ filiam uocant. Magi ita huius artis usum sibi neces-
sarium

sarium putant, ut magiæ clauem astrologiam appellent. Chiromantici in uola manus septem pro numero planetarum montes effingunt, unde ex lineis quæ ibi conspiciuntur futura præuideantur. Sed has fatuitates partiatim prosequemur, cum post euersam dominam ac reginam, reliquam omnem superstitionum turbam in cursu proteremus. Sed parere eam omnes, & sine ea stare non posse hinc satis manifestum, quod nulla est superstitio quæ dierum & horarum electionibus non utatur, de qua eas sola instruit astronomia, ut de ipsa illud ecclesiastici dici possit. Vanitas uanitas astrologia, & omnis superstitio uanitas. De moribus plura dicere non oportet, cum satis pateat patrociniū uitio maius dari non posse, quàm si cælum authorem habere existimentur, nihilque esse quod nos minus metuere gehennam, aut sperare felicitatem faciat. Quæ si proculdubio uera sunt, etiam si uera esset professio ista quæ nam utilius ueritas ignoraretur? & cum sit falsa quæ utilius falsitas impugnatur? quam utique prouinciam utinam tantis uicibus exequar quàm eam iuuandæ religionis & ueritatis tuendæ desiderio sum complexus.

FALLACIAM ESSE HANC ARTEM, SI QUA SIT, TUM PROPTER plura, tum propter discrepantes astrologorū sententias. Cap. VI.

Actenus confutari utiliter astrologiā ostendimus, indignumque esse illius patrociniū, & philosopho homini & Christiano. Nunc priusquàm cum astrologis pedem conferentes, confutationem aggrediamur, uideamus quantum illam res ipsa euentaque refellant. Quota enim quæque res euenit prædicta ab eis? aut si euenit quippiā cur istud euenierit? quo magis soleo mirari nonnullos qui disputantibus aduersus istam artem, illud semper obijciunt, cur si uera eorū ars non est, prædictiones tamen eorum ueræ? Præclare enim secū agi putat astrologus, si nobis prædictionū falsitatem obijcientibus possunt aliqua satisfacere, tātum abest ut ex hoc loco argumentū aduersus nos posse sumere se putet. Attulimus supra uerba Ptolemæi conantis dissoluere istam questionem, in quibus uidimus eū mendacia astrologorū non solum in ipsos astrologos parum uel peritos uel diligētes, sed in ipsam etiam artem reieciisse quæ sit incerta & falli plurimum possit. Porphirius ipse oraculorum responsa, inquit, falsa deprehendebantur, quare numina illa ex cœlestibus causis quas habent exploratas illa prænunciabant: Fallax autem prænuntiatio quæ ex illis. Quod si dæmones ipsi quos nihil latet rerum cœlestium futura inde perspicientes decipiuntur, de hominibus quæso quid iudicabimus? quorum qui sunt qui & fuere excellentissimi istius artis (si ulla est) ne millesimam quidem partem unquam attigerunt. Denique inter omnes artes quarum omnium proprium est excidere à ueritate, nullius esse iudiciū magis incertum, nec ipsi credo astrologi denegabunt. Nam & arbitrium, inquiunt, hominis multa aliter facit euenire,

O o 4 & ma

& materiæ fluxus, atque mobilitas cœlestium sæpe actionum opera frustratur, & aliud alio fatum uertitur uel impeditur. Quod si res humanas diligenter examines, nullam ferè inuenies in qua nō aliquid ex his quæ diximus, præuisum etiam uerè de cœlo exitum non immutet. Nam & hominis proprium arbitrio & ratione res suas disponere, & id quod materiæ undique annexum est & colligatum illius mutationi uehementer est obnoxium. Tum cum nihil sit malè ita omnes ferè inuicem homines dependunt, ut non sit quem alterius uel lædere uel iuuare fortuna non possit. Sic & filius felix patris infelicitatem, infelicem exitum etiam, & felix felicem ex bono parentis fato sortiatur. Et seruus sua genitura parum fortunatus fortunato domino aget feliciter. Sic militis fatum ex fato imperatoris, & fortuna ægroti ex medico, & contra medici ex ægroto, aliter atq; aliter fieri continget. Ex quibus omnib. illud declaratur quàm sæpe non euenire sit necessarium quod cuique prædixerit mathematicus, etiam si sit uera ista professio, ne dum ut ueritas professionis, ex ueris professorum prædictionibus possit comprobari. Quid quod tanta inter authores istius artis dogmatis est dissensio? ut uel omnes uel maximam eorum partem de futuris mendacia dicere sit necessarium. Admirantur ipsi maximè & uenerantur aliquos Ægyptios, Persas, & Indos, & Babylonios quasi antistites cœlestium misteriorum, & eorum nomina quasi numina infantibus buccis imperitorum quotidie auribus insonant. At si uerius uera, o astrologi dicere uos non potestis qui iuniorum libros solos habetis quos imitemini, à uetere illa disciplina undiq; discrepantes. Ptolemæus enim parens uester, astrologiam quæscilicet erat Ægyptiorum ubique taxat atque conuellit, nunc eam parum dicens consonam rationi, nunc alijs probris lacescens, quod libros Apotelesmaton legenti facile constat. Neque uerò solummodo ab illis Ptolemæus, sed illi inter se pariter dissentiebant Indi scilicet, à Chaldæis Ægyptij, cum & à se inuicem & ab his & alijs Indi, & ab his omnibus Persæ. Nec ipsa minus inter se Græca quàm Barbara concors astrologia, cum quæ reijcit Ptolemæus, Dorotheus amplectitur, & alia quoque Paulus, alia Ephestion, alia alij sentiunt, & opinantur, nec ex eis quenquam inuenies qui autoritate experienti, euentorum fidem non colligat. Arabes nōne & inter se & à Græcis digladiantur? Porro sicut Ptolemæus illam antiquam, ita Ptolemæi astrologiam abijcit Albumasar, adeo ut in eis libris legi nihil dicat quod uel rationi uel experientiæ consonum inueniatur. Contra Auerrodam nullum fuisse loquutum in astrologia cum ratione ait præter Ptolemæum. Et quod si inspexeris dicta aliorum inuenies ea multum à ueritate remota, dicta uerò Ptolemæi nullo modo posse falsa reperiri. Hebræi quoque Hebræorumque primus Abraham Auenazra dissentit à Ptolemæo, & Albumasarem sæpe lacerauit, imò totum eius librum
qui Las

qui Latine cēsetur de magnis coniunctionibus abijciunt atq; repudiant. Si ueri igitur erunt sequaces Ptolemæi, nōne & ueteres Arabes eorū sectatores necessario mentiuntur. & si libri illi quod isti iactant, in omnium erant admiratione, quare uera prodebant: nōne necessario & risu fuit Ptolemæus & Albumasar suo quisque seculo? & alij similiter ab illorum decretis omnino deuiantes. Et tamē ita fuisse semper comperies, ut apud omnem gentem, apud omnem ætatem, uiri fuerint semper qui uera prædicti dixerunt ab astrologis, quod non ueritate dogmatum, sed casu cōtiguit, nec unquam defuisse qui fallaciam istam non ludibrio, atq; contemptui, aut etiam odio habuerint. Sed quicquid de priore seculo fuerit sane hac nostra tempestate professorum ueritate dogma confirmari non potest, cum & malos plurimum authores sequantur, & bonos non intelligant, tum ita negligenter obeant istud munus, ut nesciant multa quæ scire eos oporteat, plura etiam omittant quæ sint considerata, & labori parcentes, & ad pecuniæ quæstus properantes. Quod si docere hic potius astrologiam quàm confutare instituissem, funderem manum ad errata iuniorum profitentium hanc artem, sed non hoc meum consilium. Annotare tamen fortasse aliqua fuerit operæ precium, quo magis fiat manifestum non posse eos uera prædicere, etiam si uerissima essent dogmata astrologorū.

DE IGNORANTIA ASTROLOGORVM NO.
stræ ætatis. Cap. VII.

Pænunciata hominum ista uel sunt uniuerfalia, ut cū ex schemate anni, ex defectu Solis & Lunæ, ex congressionibus siderum superiorum, futura in uniuersum bona aut mala prænunciant, uel sunt particularia, qualia ex propria uniuscuiusque genitura de priuato illius fato aliquid diuinant. In primo genere nihil efficacius defectu luminarium, à quibus utpote uniuerfalissimis causis uniuerfales maximè inferiorum mutationes eueniunt. In altero nihil habet maius momentum æquatione, quæ de spacio uitæ, & annorum numero fieri solet, in utroq; mirum quātum aberrant neoterici barbariꝑ scriptores, quorum authoritas ususq; potissimus apud nostros astrologos, scribit Ptolemæus secundo libro Apotelesmaton, in defectu Solis duo in primis obseruāda, locum scilicet, in quo deficit Sol, & angulum qui eum locum proximè sequitur, ut si gratia exēpli in nona cœli regione defectus obtigerit, decimū loci angulus obseruetur, si in undecima uel duodecima angulus orientis, quoniam autem ibi Græcè scribitur ἐπομῆδον κέντρον, hoc est sequentis anguli, in uulgata trāslatione habetur anguli præcedentis, unde cōtrarius omnino sensus elicitur, data est barbaris erroris occasio, ita ut Ioannes Astensensis in eo opere quem uulgo uocant Summam Angelicā, cui fides præcipua apud nostros, postquam se longa & argumentosa torisit quæstione, tan-

ne, tandem ex sententia Ptolemæi definit eum debere angulum obseruari non qui sequatur, sed qui præcedat locum, in quo defectus luminaris acciderit, quod esse omnino sententiæ Ptolemæi cōtrarium, ex eo patet quod diximus, quare scilicet Græcè ἐπομίδιον est scriptum, hoc est sequentis non ὑπομίδιον, hoc est præcedentis. Sed quia etiam paulò post Ptolemæus explicans ipse, quinam sint isti anguli, meridianum Solis & Orientem angulum nominauit. Vbi admonet nos Græcus interpres omitti angulum occidentis, qui sequi defectus locum non potest, nisi sub terra Sol obscuraretur, quod cum accidit uim futurorum effectricem habere non putant. Quod si præcedens angulus esset obseruandus, & Oriens omitti debuit à Ptolemæo, qui præcedere Solem deficientem, nisi sub terra non potest, & Occidens annumerari, qui siue octauo siue nono cœli loco defecerit, præcurrere semper eam & antecedere inuenietur. Ex hoc autem errore tota præcedendi ratio commutatur, cum nihil in prædicendo magis respiciant, quàm naturam & statum siderum cum loco luminarium, tum illi angulo prædominantium, qui cum alius erit atque alius, erit etiam alius aliusq̃ dominator. Et pro diuersa dominantis sideris natura uaria, imo contraria fiet semper de futuris euentis pronuntiatio. Super spacio uitæ præuidendo, quam nihil uideant isti diuinaculi paucis ostendam. Haly Abenragel oraculum astrologorum huius ætatis quarta parte operis sui, ex sententia ait Ptolemæi quinque esse Hilech, ita enim ipsi loquuntur, Solem, Lunam, Horoscopus, partem Fortunæ, & locum Plenilunij uel Nouilunij, proximè antecedentis. Præter autem hæc quinque Planetas considerandos in illis quinque locis, & ius, & auctoritatem obtinentes. In proximo capite de eo loquens quem uocant Alchochoden, est autem annorum dator, Ptolemæus inquit, Alchochoden faciunt Planetam qui plus auctoritatis habuerit in Hilech siue cum respexerit, siue non respexerit, & ita deinceps multa iterat sæpe de hoc Alchochoden ex sententia Ptolemæi, nostri astrologi, qui hunc & alios barbaros sequuntur in eodem errore uersantes. Quisnam sit Hilech, quis sit Alchochoden, ex sententia Ptolemæi in omni genitura perscrutantur. At uerò apud ipsum Ptolemæum tam est nihil omnino illud Alchochoden, quàm est nihil hic coceruus atque chimera, lege omnes eius libros, lege omnes interpretes, lege etiam barbaras translationes, nec dictionem, aut dictionem ei respondentem, apud eum inuenies. nam ista quidem opinio, aliud faciens in genituris Hilech, aliud uitæ annorumque largitorem, quem appellant Alchochoden, posteriorum est. Ptolemæus nec eo antiquiores tale aliquid unquam opinati sunt, ipse loca primum enumerat, quæ uocat Aphætica, Arabes Hilech, alia Latine dicere possumus dimissoria, sic dicta ab eo quod inde uitæ cursus, quasi ex carceribus dimissionis initia sortiatur, & sunt nota illa supra terram uel Occidenti, uel Horoscopo aliqua affinitate

tate connexa. Tum Aphetas hoc est dimissores ipsos constituit, qui ex illis locis quasi carentibus suo (ut ita dixerim) afflatu uitæ impetum largiantur, quos esse uult Solem, Lunam, Horoscopum, partem Fortunæ, & prædominantes in illis locis erraticas stellas. Præter hos quibus Hilechij omnes numerantur, nullum alium facit annorum distributorem, quam quod hi quos diximus Aphetæ largiuntur & accumulari & exhauriri posse putet, commertio felicium siderum uel infelicium, barbari & nostrates præter istos Aphætas, quos ipsi Hilech uocāt alium esse credūt ex sententia etiam Ptolemæi, qui uiuendi spacia decernat, quem uocāt Alchochoden, de qua re ut dicebam nihil usquam ipse Ptolemæus, ex cuius tamen opinione de eo ipsi multa quærun, disputant, & definiunt. Nec solum errant in hoc unde tota rei summa dependet, sed in ipsorum etiam Hilechiorum numeratione, cum inter ea Haly locum noui lunij, aut plenilunij præcedentes poni dicat à Ptolemæo. Quod tamen siue nocturna fuerit genitura, siue diurna, faciendum nūquam censet Ptolemæus. Quid quòd iste Haly accusat Ptolemæum quasi secum pugnantem, gloriaturq; magnopere super hac Ptolemæi taxatione, in qua neminem sibi unquam ait aduersatum, & Deo secretorū reuelatori gratias ait ingentes, pugnare autem ita eum dicit quòd octauum locum inter Hylechia nō enumerat, quia Horoscopum non respiciat, in Alchochoden tamen deligendo nihil putet referre respiciat Hylech an non respiciat. Quid desipis Barbare? aut quid somnias? ubi apud Ptolemæum Alchochoden legistis, sed scio quid eum cæterosq; deceperit. Ptolemæus inter Hilechia Planetas ponit in reliquis locis Hilechialibus dominantes, isti rem esse eos diuersam putant ab Hilechis, ut reliqua quatuor, Sol, Luna, Horoscopus, & pars Fortunæ, cui & falsò nouilunium pleniluniumque addiderunt, sola Hilechij haberent rationem, Planetæ eorum locorum dominatores annos decernerent. Et quoniam Ptolemæus de dominantibus Planetis nusquam dixit esse necessarium ut Hilechia aspicerent, mirati sunt, cur illa duo quæ scilicet ipsi duo esse putant, Hilech, scilicet & Alchochoden aspectus societate copulanda non existimauerit, cum nulla sit tamen culpa Ptolemæi, si inter ea quæ unum sunt societatem aspectus nō quæsiuit. Non enim apud eum unquam cum Sol aut Luna erunt Hilechialia, alius erit Planeta præterea uitæ dispositor, sed tunc utitur dominatore Planeta cum in annorum dominatione reliqua Hilechia auctoritatem non habent, quod cum est nullum, potest relinqui uitali Planetæ commertium cum aliquo Hilechiorum, quòd præter eum scilicet nullus inueniatur, quod nescio quomodo isti ex uerbis Ptolemæi non intellexerint, aut non ex eis aliquis hoc deprehenderit. Sed ita in hunc errorem gregatim omnes abierint, ut non sit qui Alchochoden & Hilech ex sententia Ptolemæi non requirat. Vide quomodo sunt uera dogmata astrologorum, & quomodo præ-

do prædicere isti uera de uitæ spacio possint, præsertim cum his quæ diximus erroribus maximus accumulatur, quod numerum annorum etiam ex opinione Ptolemæi præscribunt planetæ qui sit uitæ largitor iuxta illud apud eos uulgatū annos tot esse Solis maiores, tot minores, tot medios, tot Lunæ, tot Martis, atq; ita de sideribus alijs, cum tamen Ptolemæus & Ægyptiacam istam reiiciat opinionem, nullam eam dicens habere rationem. Et ubi de uitæ spacio loquitur, non ex natura Planetarum, sed ex numero partium circuli æquatoris annos dinumeret, iuxta locum uitæ, hoc est diuiforem: & letalem alium siue interimētem interceptarum, ad quem scilicet primum lassessentis iam uitæ cursus grauitè offendat natum, ut cum Aphetes inter finitorem & fastigia cœli fuerit collocatus, inambulatione illa feruetur quam Græci uocant ἀκινβολία, hoc est radiosam projectionem, cum autem à fastigio declinauerit ad occasum utroque uersum ducta, utamur percensione quam uocant ὥριμαία, nos dicere horariam possumus, quæ omnia ita nesciunt nostri astrologi, ut hæc etiam si legant, monstra audire se putaturos. Equidem nihil dubitem, & nos tamen illorum prædictionibus nimis miserè creduli, Nestoream nobis senectam promittentibus, Dominicę uocis obliuiscimur, iubētis esse paratos, qui nec diem obitus nostri, nec horam sciamus. Si breuem uitam fuerint cōminati, torquemur an 12. dies & noctes, & unius tabulæ uox omnem nobis eripit uitæ iucunditatem. Inquit Haly si Planeta fortunator fuerit in horoscopo, addet ex sententiâ Ptolemæi annis uitæ, annos suos minores, & tamen ut mox dicebam apud Ptolemęum nulli sunt Planetarum anni, uel maiores, uel medijs, uel minores, & de annorum additione loquens Ptolemæus, aliam omnino uiam sequitur, usus horarū partitione, quam ille puto non intellexit. sed non oportet singula prosequi, alioquin in immensum liber excreceret. Iam in ipsis quæstionibus quas uocant interrogationes nonne etiā ita insigniter errāt, ut ex uno errore tota respondendi ratio perueratur, uulgatum enim quasi proloquium est apud eos septimum thematis locum, hoc est occidentem dari rei quęsitę, & tamen Ptolemæus hunc locum non consulenti, aut rei de qua consulitur, sed ipsi qui consulitur Mathematico præcipit dari, & quod & mathematici Indorum obseruabant, adeo quod cū occidēs & dominus occidentis malè se haberent quæstioni non respondebant, errorem scilicet, metuentes. Sexcenta hoc genus habere eorum errata quę referrem, nisi illud potius spectarem ut tota professio errare declararetur. Nam nuper Ptolemæi libros cum Barbaris & Latinis authoribus conferenti, fuerunt ferè omnia uerbus confodienda.

DE INDILIGENTIA ASTROLOGORVM NOSTRAE
 ætatis, quæ tanta est, ut etiam si uera esset astrologia ueri
 ipsi esse non possent. Cap. VIII.

Am uerò indiligentia quanta, paucos enim inuenies etiam ex his, qui supputandi habent rationem (qua tamen eorum maxima pars caret) qui ut ueram positionem siderum assequantur ad ephemeridas non confugiant, quod & quodam loco testatur Bonatus his uerbis: Sapientes inquit istius artis utuntur Almanach, sic enim Arabes uocant ephemeridas, hoc autem qui faciunt, & perperam dicere, & omittere multa est necessarium, unde omnis prædictionum ueritas infirmetur, ferè enim ibi nunquam de latitudine Planetarum ulla significatio, qua ignorata ubi non errabit? ubi non mentietur astronomus? Si uera istius artis decreta existimamus, maximam enim habere uim putant sidera in initijs duodecim cœli locorum constituta, præsertim in cardinalibus, at in illis cum erunt non esse, & cum non erunt esse putabit, qui solum eam quæ in rectum progressionem obseruans declinationem ad latus siderum non prospexit. Cum enim stella uel ad aquilonem uerget, uel ad meridiem, & serius oritur, & uelocius semper ea parte signi, in qua est collocatur, atq; ita interdum putabis supra terram esse planetam qui erit sub terra, & iam occidisse qui supra finitorem cōspicius etiam apparebit. Quod cum in omni prædictione errorem pariat, magis tamen eos tum faciet excidere à ueritate cum natalitiam horam ex conceptionis hora inuestigabunt, quia si Lunam proximam esse contingat occidenti, poterit putari iam occidisse, quando erit adhuc supra terram: & contra nondum esse demersam cum latebit sub oriente, quod ab hora cōceptionis per multos etiam dies faciet aberrare, Planetarū radiationes latitudine ignorata quis rectè determinauerit? Quis in ambulationē sideris alicuius, sic enim Græcè dicitur, uulgo directio nuncupatur, rectè dimetietur? Cum omnis semper utroq; uersum à uia Solis sideris declinatio uel locorum aliquot annis rei euentum, uelociorem faciat, uel tardiozem, hinc in stellis non erratis disponendis quantus etiam lapsus, cum uulgo eo loco collocentur ad quem recta in lineam progressionem feruntur. Cum qua autem cœli parte in uarijs regionibus, uel occidat, uel oriantur, uel initijs etiam reliquarum domorum affulgeant, omnino non considerent, quid quod & locum Planetarum parum sæpe ex fide ostendunt ephemerides, non solum uitio librariorum, sed sæpe authoris qui aut parum diligens fuerit, aut parum peritus. Mitto quod alij alijs utuntur astronomi tabulis, interdum parum exactis, aut cum quidem etiā ille suum sibi fecit diarium à ueritate parum aberrantibus, hac autē tempestate magnopere. Sed tabulas Ptolemei iam omnes reijciunt, Alphonsi pars magna doctiorum sequuntur, in cuius radicibus euidentem iam constat esse falsitatem. Sed nec minus somniculosi

Pp horo

horoscopto in deligendo, & duodecim reliquis locorum cœlestium initij capessendis. Vidi ego multos & peritia non mediocres, & boni etiam nominis in ista professione, nescio qua sua uti tabella pro distribuēdis 12. domibus (sic eas uocant) quocunq; cœlo natus ille fuisset, cuius genituram erant inspecturi. Quod si aliquando uolunt esse diligentes nota climatis differentia, quam solam eis Alphonsus ostendit, uix ultra exactius aliquid perscrutabuntur. Iam declinationes ab æquatore, & circumferentias Planetarum, & sublimationes uarias in circulo breuiore, uel in exentrio motuum latitudinalium uicissitudines, ingenituris dijudicandis, quis nunc obseruat? de æquandis diebus quàm multa nesciunt, quàm multa perperam dicunt iuniores. Quæ omnia ideò diximus ut fiat manifestum non posse ex fide prædictionum istam prædicendi artem confirmari, cum esset si uerissima constet ratione, artificum tamen uitio hoc est, uel ignorantia uel negligentia, ueritas de futuris sciri non possit, ut si id non persuadetur astrologiæ fidem non adhibendam, persuadeamus saltem istis, ut dicitur in epigrammate ★ astrologis ne fides adhibeatur.

RARO EVENIRE QVAE DICUNT ASTROLOGI,
quod tum externis, tum domesticis exemplis
ostendit. Cap. IX.

L T si sani, si ueri essent, etiam non omnino, sed magnopere, non solum nō eiectionibus, & apud prudentissimum quēq; ludibrio semper habiti, sed summo in honore apud omnem ætatem, apud omnes gentes fuissent. Tanta scilicet est hominū curiositas præsciendi futura, præsertim quæ ad se attinent, & de his qui hoc præstant tanta iure etiam opinio & existimatio, & tamen erectas statuas, decretos publicos honores, & philosophis legimus, & medicis, & poëtis, & imperatoribus, astrologis nunquam legimus, sed legimus eiectiones, irrisos, in fabulam etiam populi uersos, ita ut fabularum allegorie, quæ de sensu uitæq; communi plerunq; dicuntur, taxationem istius uanitatis apud ueteres continerent. Qui enim Homerum allegoricè exponūt, per illam Icarum fabulam qui facticijs pennis cœlo tenuiore se committens in mare precipitatus est, astrologos aiunt designari, qui pennis temerariæ professionis in cœlum se subtolles, cum de cœlestibus suis dogmatis quibus sublimari uidentur quid sint prædicturi, in pelagus ruunt mendaciorū, & quid alijs egemus uel testimonijs, uel coniecturis, cum ipsa hoc nobis quotidie experientia testificetur, in re præsertim, in qua sicubi potest maximè, posse debet astrologia præstare, ueritatem aëris, scilicet mutationibus prædicendis, pluuia, siccitate, æstu, frigore, uentis, grandine, terræmotu, in quibus adeo falsi quotidie deprehenduntur, ut nullius ferè nunquam diei status eorum prædictionibus respondeat. Obseruaui hyeme ista in suburbana mea uilla, in qua hæc scripsimus insignem omnem singulis diebus aëris
mutas

mutationem, ipsi interim ante oculos positis decretis astrologorum, ita salubre mihi ubique faueat coelum, ut in dierum supra centum atque triginta iugi obseruatione non plus sex aut septem tales uidi dies, quales in eorum libris futuros ante præuideram. Meminit putò adhuc Paridulfus Collennutius meus iuris quidem consultus, sed in omnibus literis ingeniosissimè eruditus, quantum nobis Bononiæ risum, super ista re dederit quidam mathematicus, qui nos ea die copiosissimos imbres subebat expectare, quam totam lucidissimus Sol & clarissimam & serenissimam reddidit. Ambrosius in Hexameron, cum ante, inquit, dies aliquos esset sermo de pluuiâ, quæ forte utilis diceretur, ait quidam ecce neomenia dabit eam, attamen nullus imber effusus est, donec precibus ecclesiæ scificet, imber datus manifestaret, non de initijs Lunæ eum sperandum esse, sed de prouidentia misericordiæ creatoris. Hæc ille. Ex cuius uerbis & uanitas astrologiæ, & efficacia religionis re ipsa comprobatur. Possunt igitur qui sunt rationū minus capaces, & suam fidem istis hominibus mancipauerūt, hac se uia asserere in libertatem, ut de aëris statu identidem eos interrogent, de quo cum falsa eos dicere ferè semper inuenient, facile animaduertent si de nubibus, etiam nebulones isti, tanta mentiuntur, multo magis in hominum & populorum fatis dñjudicandis falsa prædicturos, cum hic scilicet prædicantur & quæ coelo subiacent minus, & quæ difficilius longe laboriosusq; præuidentur. Quod si quæ super hominum genituris quotidie mercenario uaticinio fabulantur, quis examinauerit, uidebit etiam multo plura mentiri quàm cum super aëris qualitate respondent, & nisi dum minutatius aliorum prosequor ineptias, inepti ego uitium mihi metuerem asserere, multas & uiuentium, & iam uita functorum genituras, felicium infelices, & infeliciū oppidò quàm felicissimas, in qua re sanè tam nihil mentior, quàm scio diuinam ueritatem, cui præsens expeditio militat mendacijs nostris nec agere nec delectari. Sed contentus ero domesticis quibusdam exemplis quibus præsertim admonitos uelim, qui diuturnam à mathematicis uitæ promissionem habentes, Euangelicæ uocis obliuiscuntur, monentis nos uigilare ne dies Domini occupet imparatos. Pino Ordelapho principe Foroliuiensi cui Lucretia soror nupsit, quo anno obiit omnimodam uitæ incolumitatem fuerat pollicitus Hieronymus Manfredus astrologus nostra ætate singularis, à quo tamen nihil mirandum, minus præuissam aliorum mortem, qui nec suam ipse præuiderit, nam cum proxima æstate uita sit functus, in istius tamen anni publico uaticinio, qui scilicet ei fuit fatalis, multa & mira sequenti anno dicturum se non semel pollicebatur. Qui nescio oppignoratam fidem quomodo reluet, nisi forte de coelo uerius nunc terræna despiciat, quàm de terra olim cœlestia suspiciebat. Petrus Attendalus iuuenis ingeniosus, qui Heleonoram habuit uxorem Galeoti fratris fi-

liam, obiit anno superiore, subiti & inopinati morbi molestia necatus, cum nihil ei tamen tale astrologus prædixisset, cui maximè ille credebatur. sed securitatem uitæ promississet. Constantia Antonij fratris uxor amantissima, quæ Romæ abhinc biennium publico ferè luctu totius urbis uita excelsit, nonne uanitatem istius artis nobis testificata est? Quæ quo anno desiderium nobis sui reliquit, non solum prosperæ ualitudinis, sed felicissime etiam uitæ ab astrologo promissionem acceperat. Quod illa nihil oblita, cum iam animam agens collachrymantis uiri à quo unice diligebatur manum teneret. En, inquit, quàm uera uaticinia astrologorum? Contra ipsi Antonio fratri Deus bonæ quæ mala, quas moles molestiarum, quantum periculorum, hoc anno astrologia minitabatur? Et tamen nullam ille ecelorum expertus iniuriam, uixit sospite familia, re salua, ualitudine integra, nulla uel infortunij, uel periculorum quassatione iactatus. Et ne forte mentiri solum nostros putes astrologos, scias idem etiam ueteribus accidisse. Seneca quodam loco lacerans Claudium Cæsarē sceleratissimum, introducit Mercurium apud deos illius mortem procurantem, & ut obiter istam conuellat uanitatem, inter alias causas quibus Mercurius mortem persuadet imperatoris, commiseratione, inquit, hoc etiam Chaldæorum faciatis, qui iam tot annis illum efferunt, prædicebant scilicet mathematici singulis annis Claudium moriturum, nec tamen ille moriebatur. Quod cum legerem uenerunt in mentē nostri diuinaculi qui Romanum Pontificem ipsi quoque singulis annis efferunt. Scribit Cicero, & Pompeio, & Crasso, & Cæsari à Chaldæis prædictum, neminem eorum nisi senectute, nisi domi, nisi cum claritate, esse moriturum. Quare & mirum uideri sibi inquit orator prudentissimus, quenquam extare, qui credat his quorum prædicta quotidie uideat re & euentis refelli.

CVR ASTROLOGI ALIQUANDO VERA PRÆDICANT. Cap. X.

Ed eueniunt tamen interdum quæ prædixerunt, at cum multo sint plura quæ non eueniunt, cur incidisse eos casu in ueritatem non arbitremur? Quid quod nulla est ars tam anilis, tam uanæ superstitionis, quæ non eodem argumento uera comprobetur, quia aliquando scilicet accidat quod ex ea prædictum sit. Neque enim ulla est quæ hoc non assequatur, etiam quam tu te ipse tibi temerariam fortuitamq; confinxeris. Quare dicant mihi qui ratione ista mouentur, putent ne omnem artem diuinatricem ueram, an multas potius uanas & falsas? Si multas falsas, probabo ego illas ueras eodem argumento, quare interdū scilicet eueniat quod prænūciauerint. Si omnes ueras, pugnantia eos credere demonstrabo, quia de eisdem rebus diuersæ artes diuinatrices idem non respondēt. Expertus enim ego sum sepe, atq; centies, cum super

super eadem quaestione figuram mihi & geomanticam interpunxissem, & astrologicam deliniassem, alium mihi in notis, alium in sideribus euentum apparuisse. Quod si quis fortè nō credit, experiatur ipse, & super eiusdem hominis fato consulat, Chiromantem Astrologum, & Geomantem, & uia debet ferè semper non idem in manus lineis designari, quod uel ex notis geomanticis, uel ex Planetis astrologicis, pronunciabitur. Et si euentum rei respiciat, ueritatem ibi magis inueniet, ubi minus sperabit, siue quod ibi plus possit casus, ubi minus est rationis, siue quod in illis spiritalis improbitas libentius nos ludificet. Astrologorum prædicta multiplex, tamen adiuuat fallacia, cur sæpius Apotelesmaton fide non tam probentur, quàm probari multis uideantur. Nam si de præteritis eis est dicendum, ut ostendatur talia euenisse, qualia cœlum significabat, nihil eis deest ad irretiendos animos imperitorum, quoniam nulla siderum est positio, nulla genitura, in qua & prosperæ & aduersæ significationis multiplex constellatio non inueniatur. Cum præsertim non pauciora ipsi sibi finxerint in cœlo, quàm ibi ab initio sidera Deus formauerit, quare semper habebunt in præteritis rebus, unde positionem tueantur, raro enim inuenient in Planetis quod uolent, tamen multis eos modis & felices faciunt & infelices, plus in cœlestibus scilicet iuris habentes quàm in terrenis, ita eis semper cœli locus uel signi bonitas, uel malitia, uel alterius stellæ radiatio, uel cū Sole amor, cum horoscopo odium, uel amicitia suffragabitur, aut si tandem illi non satisfaciunt, auxilium implorabunt à stellis, non erraticis, in quibus ipsi nunquam non errant, aut si nec ipsæ satisfaciunt, satis præstiterunt eis uel Indorum imagines, uel partes Egyptiorum, uel antiscia Persarum, uel dodecatheoria Chaldaeorum, uel fictum omnino aliquid ab eis, in quo tanto magis quasi super occulto dogmate glorientur, quanto magis & falsum erit & commentitium. In futuris prædicendis minus habent occasionis ad fallendum, quanquam nec in his desint, nam & multa conijciunt, tetram potius, ut dicitur, quàm cœlum obseruantes, Euripidis illud: Recordati bene, qui conijciat, is uates optimus esto. Et generaliter quædam enunciant, quæ non possunt ferè non euenire, aut non putari saltem non euenisse, & ambigue proferunt, more oraculorum multa, semper aliquid excipientes, quo possit illud quod est prædictum, uel minui, uel augeri, uel impediri, ut si euenierit non dicas non prædictum, si non euenierit, nihilominus ueri existimentur. Explicitem particulare, certum ab eis raro audies quicquam, & cum tale aliquid audet, uel quod est rarissimum casu probant, uel quod est frequentissimum experientia refelluntur. Sed accidit quod de templo ille dixit Apollonis, ut bene dicta memoriter celebrentur, errata nemo recordetur, quoniam & hæc sciri nolent qui eis fauent, & qui contemnunt tam hæc quam illa omnino nesciunt. Non est autem prætereundum quod dicit Aug. & ratio persuadet occulta dæmo-

num afflacione, quam nescientes patiuntur assequi eos interdum ueritatem quam alioquin non assequerentur, quod fieri putandum si mirabili prædictione, particulariter aliqui factum dictumue pronunciauerint, quod nec ipsam artem astrologiæ præstare posse testatus est Ptolemæus. Sed mirabitur aliquis quomodo hoc nescientes patiantur, & tamen quicquid prædicunt afflacione tamen dæmonica prædicere illa eos putemus. At uero hoc fieri multis modis potest, de quibus astrologos in re simili admonebo. Est enim confessum apud eos alium esse alio magis fortunatum astronomum, in assequenda ueritate, pari in utroque ingenio, doctrina, & diligentia, hoc igitur esse fortunatum dicant mihi ipsi quid sit, si non alia uia uestigant ueritatem, quem ex dogmatis artis, quæ qui æquè aut melius etiam tenuerit, non erit tamen in ueritate prædicenda æquè fortunatus. Porro hoc aliud non est quàm quoniam ferè semper super eadem re uariæ constellationes, & super eadem constellatione pugnantes, uel diuersæ authorum opiniones occurrunt, flecti cœlitus animum prædicentis, in ueram sententiam multa tentando incidere imprudenter in ueritatem. Hoc igitur idem etiam poterit occulta & latens dæmonis inspiratio, à qua quis actus agi tamen se non percipiat, quod cum sit, qualiter fiat, non est nunc latius explicandum. Sed neque hoc solum dæmones posse diuinam potestatem & sapientiam finit, sed illud etiam ut quod falsò prius fuerat prædictum opere implentes ipsi, uerum efficiant, nullam decentius summa iustitia poenam exigente quàm ut quæ diuinæ ueritati superba ingenia non subduntur, nebulonis deinde unius & sycophantæ mendacis, & fidem, & libertatem obliget suam. Sed puto satis multa iam diximus, cur aliquando isti nugatores uera aliqua effutire & spargere uideantur, quanquam ut à principio dicebamus, non est in hac re magnopere laborandum, quando quæ temerè uel astutè uera prædicunt, præ his quæ mentiuntur, teste Phauorino, pars ea millesima nunquam inueniatur.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDULÆ
aduersus Astrologos libri II. Finit.

IOAN

in Astrologiam Lib. III. 451
IOANNIS PICIMI-
randulæ Disputationum in Astro-
logiam, Liber III.

QVOD LIBRO PRÆCEDENTIS ACTVM SIT, ET
quid deinceps agendum, quoque ordine. Cap. I.

SOLVIMVS populi quæstionem sciscitantis, identidem su-
per astrologis, unde responsis illorum fides, si professioni
nulla soliditas, dixi quæstionem, qua scilicet accurati do-
ctioresque non utantur, quibus notum nec sæpius euenire
quæ dicant, sed raro quasi que dixeris ex accidenti: Nec si eue-
niant colligi tamen necessario ueram artem, sicut nec ideo necessario falsam,
quod in prædictis sæpissimè mentiuntur, si quidem possunt ex præce-
ptis ueris pronuntiari falsa, non tam ob artis omnimodam falsitatem, quam
opinabilem coniecturalemque incertitudinē, ut artificis omiserim uel igno-
rantiam uel indiligentiam. Sicut contra uera de falsis non ueritate dogma-
tis, sed astutia pronunciantis, siue felicitate, siue casu, siue occulta promo-
tione prænoscentium numinum quæ prædicunt, siue alijs de causis, quas
superiore libro satis explicauimus. Quod si cui persuaderi non potest, re-
uocet ad memoriam quanta paulò antè super incuria, super erratis astro-
logorum ætatis nostræ, utinam citra odium inuidiamque, diseruimus, nec
poterit (nisi falli cupit) adduci, ut quoties ueritatem assequuntur, putet eam
ab illis inuentam, potius quam repertam, omnino litem hanc dirimet se-
quens tractatus, in quo demonstratum cum fuerit quæ de cælo prædicunt,
eā causas ibi uel signa non habere, quibus efficiantur, uel indicentur, aut si
fiunt inde, fieri tamen aliter quam astrologi sentiant, aut si eo quoque mo-
do, non tamen ab his causis in cælo, neque ab his rerum in terra primor-
dijs, tum si dentur hæc omnia certè non hæc primordia, non illas causas
ab hominibus posse deprehendi, uel si deprehendi forsitan possunt, non-
dum tamen esse deprehensas, hoc totum inquam, cum fuerit demonstra-
tum, puto fuerit bonis ingenijs extra controuersiam, si quando ad uerita-
tem astrologus offendant, in nullam hoc causam non uerius posse redigi
quam in ueritatem professionis. Quæ tam multis uidelicet iam nomina-
bus falsa, nec ullis ueris rationibus nixa, sed commētitia, præstigiola, pro-
ptereaque sua natura mendax liquido apparuerit, igitur cōfutationem iam
ipsam aggrediamur, id primum excutiētes quod totius negotij summam
habet, an efficiat cælū quæ de cælo pronuntiant isti diuinatores. Id quod
ita tractabitur à nobis, ut hoc quidem libro defendamus agere cælum in-
nos tantū motu & lumine, præter hæc frustra occultiores affatus alios co-

Pp 4 gitari,

gitari, tum à lumine illo siderum & motu non aliud communicari materię patienti quàm motum, lucem & calorem. Calorē inquam, & corpora con-
summantem in fluxu generali, & ad uitam uitæq; functiones capacia uitæ
corpora disponentem, hoc ab omnibus fluere stellis, quanquam non sit
confessum omnium ad nos etiam Planetarum defluuia prouenire, quic-
quam uerò præter ea largiri sidera rebus inferioribus, nec ratione proba-
ri, nec experimentis conuinci, nec autoritate persuaderi procerum philo-
sophiæ. Quin hæc omnia obstare, ne præter hos communes influxus per-
tinere cœlestium uim ad sublunaria corpora aliquo pacto intelligamus.
Quare peculiare rerum proprietates, etiam corporeas, siue quę speciem,
siue quę rem particularem consequantur à stellis originem non habere,
præterquam ratione principij uniuerſalis, sed à propria natura ipsarum re-
rum causisq; earum proximis & cognatis. Atq; ipsam hanc nostram opi-
nionem non alijs magis quàm quibus utuntur astrologi contra nos argu-
mentis asseueratam probabilemq; reddemus, quod cum fuerit satis expli-
catum, tamen ad eum tractatum quarto libro deueniamus, ut si demus a-
strologis uires occultas inesse radijs præter lucis effectum atq; caloris, una
de homines reliquaq; natura uarias sortiri dotes et potestates peculiariter
possint, eas tamen non inesse illis quas existimant uires, nec ab eis quę de
cœlo diuinant, apertissimis rationibus, & consensu philosophorum theo-
logorumq; omnium quicunque illustriores indubium faciamus, id quod
ubi confectum satis uidebitur singulis retractatis quę de sideribus uatici-
nantur, adiciamus & illud relinquemusq; testatissimum, quę non sunt à
cœlo, à cœlo non significari, hoc est, quorum cœlestia causę non sunt eo-
rum nec esse signa. Quare nullam esse rationem, quam obrem præuideri
de cœlo possint. Nunc præstaturi quod primum proposuimus, uideamus
quibus nos petant, qui omnia stellis quasi euincta duci gubernariq; con-
tendunt, ut mox eadem non repellamus solum, sed in aduersarios ipsos ui-
maiorē quàm uenerint ope diuina fidei propellamus.

QVINGVE RATIONES QVIBVS ASTROLO-
gia roborari posse uidetur. Cap. III.

Rationes quibus astrologi persuadere conantur mutationes quas
suntq; sublunaris mundi, sed & rerum omniū diuersitates, tum
fortuitos casus, & hominū mores, ingeniaq; pendere de stellis,
hę potissimę sunt. Theologorū & philosophorum una uox est
mundum inferiorem à Deo per cœlum gubernari. Hoc Aristot. uulgatissi-
ma illa sententia docet. Necessariò mundum hūc inferiorem superioribus
motibus esse contiguum, ut omnis eius uirtus inde gubernetur. Sic Aure-
lius quoq; dixit August. per corpora subtiliora grossiora hęc regi atq; mo-
ueri. Quis igitur inquit, dubitauerit mutationes quascūq; rerū terrena-
rum à motibus fieri corporū superiorū. Quod uel ipsa quoq; demonstrat
expe-

experientia, uariatis anni temporibus ex accessu Solis ad nos atque recessu, unde uiuentium quoque omnium habitus & conditio uariatur, dum temperat arua coelum, dum uariat fruges, redditusque rapitque. Sed & in diurna reuolutione, Sol aëris qualitates mutat, plus, minus, tum meridie, mane, uespere, calefaciens, exiccans, humori frigori que derelinquens Luna, quantas habeat uires in omnia corpora praesertim fluxiora quis ignorat? Aestus haec Oceani faciens ascendens atque descendens, Pontum mouet & terris immittit & affert, sed & summersa fretis concharum & carcere clausa ad Lunae motum uariant animalia corpus, Crisimi dicis à medicis obseruati Lunae Solisque motus sequuntur. Luna plena nascente, diuidua persaepe cieri tempestates, & in corporibus agitari uidemus humores, hinc pastoribus, nauticis, agricultoribus, obseruationes multae de Lunae motibus acceptae, multiplicisque experientia, multis retro saeculis comprobatae. Cur igitur si luminarium manifestiores impressiones, & in permu- tandis inferioribus auctoritatem persentimus, cessare reliquas stellas, & inefficaces esse credamus? nec eorum uires ad nos quanquam occultiores peruenire, quibus subdita illis corpora uariis modis afficiantur. Quorum gnari atque prudentes, secretiora quaedam de futuris euentis possint pre- cognoscere, quam quae medici, pastores, agricolae, nautici praediuiuant. Praeterea nemo pernegauerit aëris habitum tempestatesque de siderum sta- tu posituraque uariari, cum & calor, & frigus, & siccitas, & humiditas, & quaecunque in sublimi fiunt impressiones à coelestibus motibus & influ- xibus generentur. Quod si terrae uisceribus inclusi sicciore halatus ter- ram mouent. Si causationes in aëre, ex quatuor illarum qualitatuum, uel exuberantia, uel defectu, si caritatem annonae, uel humiditas nimia fa- cit, uel siccitas. Cum aut fructus leguntur, aut feruntur, inuicem fertilita- tem status aëris modicus & opportunus, quis negabit à stellis non modo tempestatum mutationes, & terrae motus, sed pestilentias quoque, & mor- borum uaria genera, in hominibus, in pecoribus, salubritatem regionum, & fertilitatem sterilitatemque prouenire? Tum si constamus nos quoque ex iisdem qualitatibus & corporis temperatura, mores, ingeniaque uarian- tur, integra tamen libertate, cur non fieri potest, ut propensiones in nobis ad iram, mansuetudinem, ad effectus alios bonos & malos, à sideribus fiant, bilem, sanguinem, pituitam, atrabilem, uel suscitantibus uel frenantibus, quos humores affectus illi plerunque comitantur? Cur non pariter siccae calidaeque coelorum impressiones bilem exacuentes in nobis, ad litem, iura- gia, contumelias, inimicitias excitare possunt? Vnde bella, caedes, uasta- tiones, unde imperia regnaque mutantur. Post haec ita colligit Ptole- maeus, si faciunt stellae diuersitatem corporis & animi, deriuatur haec deinceps ad ea quae sunt quidem extrinseca, sed habent cum illis affinita- tem qualem cum corpore uxor facultates, cum animo dignitas & honores, haec est

hæc est præcipua ratio Ptolemæi, nec omnium effectricem siderum uiri probat, aliter ullo loco quàm ex efficientia primarū qualitatum, quas producendo cætera quoq; producant consequenter, quare nec alias affert causas quòd hæc quidē Saturnus, hæc Iupiter, illa uerò Mars operetur, quàm quòd Iupiter sit planeta calidus & humidus, Saturnus siccus & frigidus, Mars siccus magis & feruidus, hoc de stellis erraticis, hoc de non erraticis pariter sentit, ex natura primarum qualitatum erraticas, ex erraticarū natura iudicans non erraticas. Verum enimvero possent alij relictis primis qualitatibus, ad occultas uires eminentioresq; confugere, quas inesse coelestibus plurimas & efficacissimas ambigi non conueniat. Si quid in terrenis quascunque singulares & excellentes dotes intuemur, eas coeli solemus munera existimare, qui non elementares, de quibus illa corpora coalescunt qualitates, sed infusam illis potius uirtutem coelitus consequantur. Quanto igitur magis nō carebunt huiusmodi uiribus & proprietatibus nobilissima illa corpora luce tam clara, mole tam uasta, agitatione tam rapida, aut quonam pacto si cum motu lumine transmittuntur ad terram, nō erunt mirabilium apud nos effectrices? Postremò cursus humanarum rerum de quib. astrologorum potissime diuinatio coeli fatiq; potestatem uel nolentibus undique persuadere uidetur, in quo uarietas familiaris & frequentissima, tum multa supra uires nostræ mortalitatis fieri uidemus, multa præter rationem & meritum, plurima præter ordinem & institutum conditionis humanæ, quæ causas alibi quàm in cælo nullas habere posse uidentur. Hic habilis ad philosophiam, ille nascitur ad poëticam, alias literas aspernatus, uel ciuile negotium, uel arma libentius feliciusq; pertractat, Vnde ista uarietas ingeniorum? Est qui diuitias nihil faciat, est qui animam lucro uendat, hic sobrius, ille nequam, hic audax, ille meticulosus, unde tanta in moribus dissimilitudo? Alexander Orientem tam cito uicit quàm uidit, unde impetus tantæ felicitatis? Quæ uis Aristoteli præceptori illius? quæ Platoni? prius Pithagoræ, Socrati, cæteris naturæ secreta reserauit? Hæc ratio maior quàm ut de terra pullulasse credantur. Illa rursus astrorum fortuitis cursibus quis nō ascribat? hominem innocentem condemnari, nocentem præmijs affici, industriam plurimorum, solertiam, ingenium, doctrinam, mendicare, aliorum ignauia, nequitiamq; locupletari. Piratam cædibus cruentatum inter mille pericula maris & terræ, tandem domi inter suos, & senectute, uita fungi, hominem mitissimum & paratissimum uel à nolentibus imprudenter gladijs obtruncari? tum portenta ingeniorum quædam & monstra uel foetidis gaudentium, uel ut semel dicatur à legibus exorbitantium humanitatis, nōne illam sibi uiri quadam, necessitatemq; fatalis potentię testari uidentur? hæc sunt illa quibus cum plena sit uita mortalium, persuadent multis istas bonorū malorumq; uicissitudines meritas uel immeritas, tantāq; rerum

uari e

uarietatem à stellarum motibus fieri, quarum impulsibus fragilis & caduca mortalitas ægrè aut nunquam reluctari possit.

RETORQVETVR PRIMA RATIO ATQVE OSTENDITVR
cœlum causam esse uniuerſalem neq; ad ipsam indiuiduorum
uarietatem referendam. Cap. III.

Qs istas rationes astrologorū nedum labefactare, sed exaugere studuimus, ne quid se defraudatos expostularent. Primum aut illud Lectorem scire uolumus, etiam si rationibus his concederetur, non ppter ea sequi, ut aliqua possit esse astrologia, quod sequentibus libris innotescet. Sed adeò illis nō concedimus, ut ex iisdem locis ualida contra eos argumenta sumamus, nam quod ad primā attinet rationem, simul atq; dixerunt astrologi, motum omnem inferiorem à cœli motu depēdere, statim dogmati suo cōtradixerunt, cū inde illud sequatur tritum apud philosophos, esse cœlū uniuerſalem causam effectū inferiōrum, causa aut uniuerſalis effectus nō distinguit, neq; cur hoc fiat, aut illud quæritur ab ea, sed à proximis causis, quæ uariæ & differentes sunt, p effectū differētia & uarietate, & cum ex his alia aliud faciat, uniuerſalis causa cum omnibus omnia facit. Quod cū manifestè appareat in rebus, natura, specieq; diuersis, mirū quomodo nō intelligāt multo magis idem credendum de uarietate indiuiduorū, quæ quantō magis & particularis est, & à materia plurimum trahens originem, minus referri potest in causam maxime & formalem & uniuerſalem. At quis nō uidet cœlū cum equo equum generare, cum leone leonem? nec esse ullā siderum positionem sub qua de leone leo, de equo equus non nascatur? Cur nō eadem ratione cum diuersis parentibus diuersos cœlum pariet filios, licet eadem similiue constellatione, quod ipsa experientia cōprobatur, cum interdū eadem hora natos, & sub eadem inclinatione cœli, fortuna tamē, ingenio, corpore diuersissimos uideamus. Quo loco plagā astrologus uitare non potest. Solent em cum partus geminorum illis obijcitur ad Nigidianam rotā confugere, in qua nō est bis eundem locum attramēto designare, sed & hic malè se explicant, cum non possint ipsi tanquā rapidi momenti assequi differētiam, ex qua tamen sit tanta ut uolunt differentia fati, quare dum efficientiam cœli conant defendere, alios incidunt laqueos, ut de illa scilicet efficientia scientiam se habere non posse, inuiti confiteantur, tum nos & illis geminos nō obijcimus quorū cum alter exeat post alterū quæ intercedit morula, an sit iam eis præbet aliquid respondendi. Sed natos simul eodem momēto, ex diuersis parentibus, intra eandem tamē eiusdem regionis & latitudinē & longitudinē, de quorū genitura idem thema cœli describere, eadem pñunciare debet astrologus, tã de his quæ post natalem horam euenient, q̃p quæ intra matris etiā aluum illis contigerunt, ut sicut eadē hora nati, ita eadem cōcepti ab illo existiment. De his inquā quid respōdebit astrologus? cum eadem

eadem scilicet omnino constellatio, non idem tamen utriusque fatum apparebit? An poterit aliud dicere nisi insaniat, quàm afflatus illos sidereos uirtute & potestate uniuersales à proximis & secundis causis determinari & distingui? Quod si est quomodo illi de omni indiuiduorum uarietate exposita siderum hora genituræ reddituros se causam pollicentur, quòd hic niueus, ille niger, hic breui, ille procero corpore, hic tardo ingenio, ille solerti, hic omnibus gratus, ille molestus, hic ad philosophiam, ille fatus ad mercaturam, hic diues, ille egenus, hic breuis uitæ, ille longæuus, quæ tota sub eadem specie uarietas indiuiduorum longè minus à cœlo est, quàm quæ sub genere eodem diuersitas specierum, ut nunc leo, nunc homo, nunc asinus, nunc elephas pariat, quæ sicuti omnia specificam proximarum causarum differentiam consequuntur, ita illa indiuidua uel seminum differentiam consequuntur, si corporeas qualitates uel ingenij educationis arbitrij, si animales uel facultates parentum propriæ electionis, prudentiæ, occasionum si fortuitas externasque consideremus.

COELVM QVALITER MOTV AGAT, ET LVMINE, ET
elementorum meteorologicorum mineralium, uiuentiumque,
uniuersalis causa sit. Cap. IIII.

Vanto igitur causa uniuersalis particularibus causis diuinior & eminentior, tanto nos sicuti uerius, ita honorificentius de cœlo sentimus quàm astrologi. Quæ ratio uniuersalis efficientiæ, quo magis elucescat, tum quid efficiat cœlum, quid non efficiat, clarius explicetur, altius exordiendum de natura cœli dicere, deque eius actionibus erga corpora inferiora. Cœlum corpus naturale est, omnium corporum naturalium perfectissimum. Corpus naturale, tam motus quàm sensibilis qualitas consequuntur. Perfectissimo igitur corporum naturalium perfectissimus quoque motus & sensibilibus perfectissima congruunt. Nullus motus perfectior orbiculari, nulla qualitas perceptibilis sensu luce perfectior. Erunt igitur hæc cœlestis corporis propria. Quare immarcescibili quoque substantia cœlum, quando motus eius & qualitas contrarium nihil habent, sed & quoniam perfectissimum corpus primum quoque loco scilicet supremum esse debet, cui primus etiam motus debeat. Est autem quod primum in uno quoque genere causa reliquorum sub ea serie contentorum, licet non omnia eandem causæ habeant rationem. Quare quod primo motu mouetur reliqua mota mouet, nec illo cessante cætera mouebuntur, sicut in minore quoque mundo, si cesset motus cordis, omnes animalis motus perire necesse est, quocirca rectè dixit Aristotel. lib. octauo Physicæ auscultationis, motum primi cœli uitam esse omnibus, quando quidem euidentissima est & communis operatio uitæ intimus motus, ergo una hæc cœli dignitas & efficacia erga mundum inferiorem, ut pro illius agitu infatigabili, ceteri motus omnes & ordinentur & excitantur, Quæ

Quæ quidem efficientia quàm sit uniuersalis, nec inferiores motus hac ratione distinguat, satis euidentis est, quoniã sicut descendentem glebæ, ita flammæ sursum se mouenti, & alio genere motibus omnibus unus & idẽ celestis motus pariter cooperatur. Altera illi de luce prærogatiua, nã quando lux summa qualitas corporũ, corporeæ uero naturæ primus uitæ gradus, & summa semper ordinis infimi, extrema ferè superioris ordinis assequuntur, sit necessario ut lux & consummatricem quandam habeat corporum uirtutem, & uitale nonnihil interim possideat, non quod ipsa aut uiuat, aut uitam afferat, sed corpus uitæ capax ad uitam maxime præparat, & disponit, quoniam sequitur lucem quasi proprietas eius, calor quidam non igneus, non aëreus, sed celestis, sicuti lux cœli propria qualitas, calor inquã efficacissimus maximeq; salutaris, omnia penetrans, omnia fouens, omnia moderans, hoc est cœli munus præcipuũ quo corpora perficiuntur, & uiuentia disponuntur ad uitam, præter agitationem circularis motus, non modo necessariã ut lumẽ istud atq; cœlorem deuehat ad nos, & per uices opportunitate mira plus minus terris impartiat, sed ut motos nos quoq; calori reddat hiliores, qui de perpetuo moto corpore iugiter emanat, huius beneficentissimi uim caloris in toto corruptibili mũdo peruidemus, tã inchoatis quàm absolutis, tã inanimis quàm animatis, nã elementa quidem continet & cõseruat, sicuti locus eorum, & forma quasiq; artifex omnia quidem ambiens, sed per omnia quoq; intime se diffundens, & quemadmodũ illud primi motus priuilegium ut torqueat sine eo reliqui motus, ita primæ sensibilis qualitatis, uti sine illa cæteræ qualitates agere nihil possint, Quare si cœlesti calore destituant, nec frigiditatẽ agere frigus poterit, nec calor caliditatẽ, nō enim calor ille sidereus frigori cōtrarius, sicuti calor igneus uel aëreus, sed omnes cōtinet elementares qualitates eminentia simplici, sicuti cœli natura continet omne corpus, sicuti motus circularis omnes motus, sicuti lux omnes calores, & qđ Pithagorici dicerent, sicuti unitas continet omnes numeros, ut fallant qui negant conseruari cœlitus elementa frigida posse, nisi præter calorem influant & sidera frigiditatem. Dicerent enim aliquid si calida conseruaret cœlum, calore eiũdem naturæ & rationis, sed omnia pariter calida, frigida, humida, sicca, conseruat sua ista qualitate, quæ sicuti nulla est ex illis quatuor qualitatibus, ita claudit in se omnes, nō quales sunt in elementis, sed quale qđ multiplex in unitate cōcludit, uirtute scilicet principali, per quam illas ita regit, ut & quamlibet ipsimet uniat conseruando, & in ipsis totum conseruet omnes moderando, & ex ipsis alia pariat omnes commiscendo. Verum fallit nomen caloris, quod cū audimus rem intelligimus statim aduersam frigiditati. At cœlesti illi calori proximior quidem natura calor elementalis, quàm elementalis frigiditas, sicuti etiã est perfectior, sed nihil hoc prohibet illum ab utriusq; elementi proprietatibus exaltatum, utraq; uirtute

Qq com

complecti, sicuti candorem, cū dicimus rem aduersam, uidemus, dicere fu-
 sco nigroq̃ colori. Nec tamen negauerit quispiam non secus nigrum co-
 lorem quā album candore lucis & conseruari & efficacē fieri, licet aliud
 luci naturæ proximior, nomen etiā ferē habeat cōmune, ut et candidus ap-
 pelet̃ interdum, deniq̃ si substantia cœli utpote primi corporis omne cor-
 pus perfectissimè continet, & uirtute, debet necessario eius propria qualia-
 tas omnem corpoream qualitatem uirtute perfectioneq̃ cōtinere. Hec est
 quam calorem cœlestem uocamus sobolem lucis, uocamusq̃ calorem, &
 quod uitaliter calefacit, & quod inter omnes de mentorū proprietates ca-
 lor illi proximat magis, ita cum à sua ille cœlesti conditione degenerat, hu-
 ius maxime operationem exerceat, ut postea eleclarabimus. Igitur si ca-
 lor iste perfectione uirtuteq̃ continet corporum inferiorum omnes qua-
 litates, omnes etiam cum causis illarum proximis, & generabit, & uege-
 tabit, sicuti calor ipse seminalis, licet calor est, & dicitur materiam, tamen
 omnem foetus siue illa calida siue frigida regit, digerit, feruat, format, mo-
 deratur. Propterea si quis querat à me frigiditatem ne cœlum faciat per se,
 an ex accidenti, Respōdebo, siquidem quæras quid se ipso faciat cœlum,
 nulla media causa, fieri ab illo per se tantum calorem, ceteras qualitates ex
 accidenti, sicuti calor ipse per accidens frigefacit, ut sequenti capite decla-
 rabimus, si uero quid tanquā uniuersalis causa cum secundarijs causis agat,
 agere illū per se tam frigiditatē q̃ caliditatem, tam siccitatem q̃ humidita-
 tem, quomodo non minus cum aqua generat aquā, quā cū igne generet
 ignem, nec magis posset sine illo aqua aquā, quā ignis ignem generare.
 Cum aut̃ generat elementorū substantias, generat cōsequētes quoq̃ illas
 proprietates, quare cū aqua frigiditatē, cum igne calorē facit. Et siquidem
 hoc modo negaremus per se fieri aliud à cœlo q̃ calorē, sequerent̃ absur-
 da illa quæ dicit Thom. frigiditatem, siccitatē, & humiditatē nō per se esse
 in uniuersos, sed per accidēs, ne formas omnes substantiales inferiorū cor-
 porū in uirtute cœlestiū corporū cōtineri, quæ nullo modo sequunt̃, cum
 negamus cœlū per se & ex se, uel aērē uel inferiora alia corpora frigeface-
 re. Quod circa probāt rationes illæ Thomæ nō quod negamus ipsi, sed qd̃
 asserimus. Vidimus in elementa quid agat cœlū, et uniuersalem hic primū
 efficientiam cōprobauimus, descendamus ad alia quæ fiunt ex elementis.
 Idem igitur ille calor filius lucis suscitās ē terrenis corporibus uaporoses
 halatus, extenuans crassa, foeculentaq̃ dissoluens, parit ea quæ fiūt in sub-
 limi, diuersa pro diuersitate materiæ quæ sursum tollitur. Nam si uapor à
 fluxu tollitur corpore, facit humiditas impressiones in media aut infima re-
 gione aëris. Si à sicco atq̃ terrestri tollitur euaporatio ignea ad superiora
 quæ contigua ętheris, necessario ex motus & ignis uicinitate concalescit.
 Hæc igitur omnia quoque calor ille cœlestis operatur, siue frigida illa, si-
 ue calida, quoniam de uaporib. omnia, quos solus elicit calor omnia, igitur ca-
 tur ca-

tur calor & uniuerſaliter omnia, cum eorum diſtinctio atq; uarietas à uarietate conſtellationis ut aſtologi fabulantur, ſed penes materiam & locum in quo generantur, ut ex metheorologiſ Aristotelis libris, & Timæo Platonis innotefcit, propterea tractaturus Ariſtoteles hanc naturæ partem, uulgatum id protulit, continua ſuperioribus eſſe inferiora, quo uirtus eorum omnis inde gubernetur. Id quod quamuis uniuerſalius accipi uerè poſſit, ab ea quæ diximus de cœleſti motu, atq; calore, quibus omnia mouentur fouenturq; dictum tamen ab Ariſtotele propter metheorologicas impreſſiones, de quibus maximè tunc agebat, quare probaturus uel explicaturus quod dixerat adiunxit, horum quidem omnium inferiora eſſe materiam, cœlum autem efficientem cauſam. Miror autem interpretes quosdam fatigari, ut à calumnia defendant, quod omnem uirtutem inferiori cœlitus dixerit gubernari, quaſi in his uerbis noſtra quoq; libertas periclitetur, nec uideant ex uerborum contextu ad elementa duntaxat pertinere quod dicitur, mundum enim ibi cum dicit elementaria corpora, ſpaciū hoc replentia ſublunare, mundum uocat non cum elementis, ipſa quoq; quæ mundum iſtum inhabitant. hoc de ſerie patet orationis euidentiffime, nam poſtquam dixit à ſe determinatum in libris ſuperioribus, quatuor eſſe corpora infra cœlum, ignem, aërem, aquam, terram, tum ita ſubiungit, quoniam itaque circa terram totam mundus ex his conſtat corporibus, cuius affectiones dicturi ſumus. Eſt ex neceſſitate continuus iſte ſuperioribus lationibus, ut omnis ipſius uirtus gubernet inde, Mundus igitur cuius omnem uirtutem à corpore ſuperiori gubernari dixit, hæc ipſa eſt moles quatuor elementorum, quando nec alius mundus continuus eſt ſuperioribus lationibus, nec alterius mundi dicturus erat affectiones in eo libro, in quo certè de plantis, de animalibus, nulla mētio eſt, ſed de ijs tantum quæ ſunt in elementis, ut cometis alijsq; impreſſionibus, & quæcunq; aëris & aque communes paſſiones ſunt, ut in proceſſibus paulo ante ipſe præſatur. Proinde deſinant noſtri diuinatores in annuiſ uaticinijs hoc philoſophi teſtimonium quaſi ſue fraudis honeſtamentum roburq; præſendere, cum uel eo maximè libro deroget aſtologiæ prudentiſſimus Ariſtoteles dum nec pluuiarum, nec terræ motuum, nec huiusmodi aliorum effectuum cauſas quærit in ſideribus, ſed in materia, pro cuius uarietate, non pro diuerſitate conſtellationis, aliter atque aliter illos ſolis calor afficiat. Sic igitur ſe res habet in Metheorologicis impreſſionibus. Corpora perfectiora expertia uitæ, qualia gemmæ atq; metalla, ſicuti ex inferiori materia coaleſcunt, ita radioli illius caloris ui digeruntur atq; formantur. Nec obſtat quod à luce prodire calorem hunc diximus, nec lux tamen ad ſubterranea quædam loca pertingit, in quibus id genus precioſiſſima mixta generantur. Nam ſi non illa uera opinio Platoniorum quorundam penetrare omnia corpora cui diaphano lucem, licet corpora

bus uel densissimis inculcata uel per rarissima dispersa nō uideatur. Certē illud negari non debet diffusum à luce calorem eo posse pertingere quō lux ipsa non peruenit, sicut potest trans parietem calor ignis sentiri, nec potest tamē ipsa flamma uideri, sic nihil est quod prohibeat infusam montibus & cauernis lucem intus ipsam quidem non intrare repulsam opacitate corporis & densitudine, quæ non sunt luci suscipiendæ idoneæ dispositiones, sed tamen intus mittere suum calorem, quia licet non possint talia corpora illuminari, calefieri, tamen possunt etiam magis quàm quæ rara sunt atq; perspicua. Quomodo uerò huiusmodi rerum mixtio fiat à cœlo, quomodo rursus à secundis causis, in solutione dicemus quartæ rationis. Reliqua sunt ea quæ de caloris istius afflatu uiuunt, quippe ut paulō antè collegimus, cum summū teneat in corporibus ista qualitas gradum, sicut habet ut corpora ipsa perficiat, qualia diximus, ita ut proximè subternatur uitæ, quasiq; extrema compilet inuicem, corpori uitam, & uitæ corpus, quapropter in omnibus etiam uiuentibus, inter hoc quod uideatur crassius habitaculum, & animam uitæ fontem medius est quem spiritum appellamus, tenuissimum corpus & inuisibile luci, calorq; illi sidero maximè cognatum, cui uita præcipuè adest, perq; eum suas in hoc uisibile atq; retrorsum uires, explicat, atque diffundit. Sic in materia seminali latet hoc genere spiritus, cuius in primis utitur mysterio, uis illa diuinior artifex uitalium operum uice animæ surgens aqua defluxit, & speciem generantis propagans in materiam quam occupauit. Non sunt autem uel gignendis corporibus, uel seruandis, uel muneribus sensuum obeundis utiles isti spiritus, si cœlestis spiritus (hoc est caloris quem diximus) ope destituantur, qui mobilior, purior, efficacior, proptereaq; proximior uitæ, roborat infirmitatem spiritus inferioris, & suo commercio reddit animæ cognatiorem. Vt iam non sit argumentum uiuere cœlum quia uegetet suis radijs ea quæ uiuunt, nam uiuunt hæc quidem omnia per suas animas, perq; animæ uim seminibus insitam propagantur suffragante illis calore cœli, non quasi uiuifico, sed ad uitam, ob id quod diximus, commodissime proximèq; disponente. Nemo autem dixerit in luce, siue per lucem esse, quæ ab anima est uim uidendi, quanquàm sine luce non uideamus, possit alijs nec ne uita cœli rationibus comprobari, disputatum à nobis in concordia Platonis & Aristot. ita patet in corporeo mundo nihil quidem

fieri sine cœlo, ueruntamen quod hoc aut illud fiat, id à cœlo

non esse, sed secundis causis, cum quibus omnibus

cœlum talia facit, qualia ipsæ facere nata

sunt, siue illis ad speciem, siue ad

indiuiduum causæ per-

tineant.

PR. AD.

PRÆTER COMMUNE MOTVS ET LVMINIS

influētiā nullā vim cœlestibus peculiarem

inēsse. Cap. V.

Ist autem caloris istius effusio cōmunis omnibus stellis, siquidem naturam cœlestem consequitur uniuersam; sicut lux, sed an sphaëris conueniat, dubium, nam si non illæ lucidæ; nec caloris istius propagatrices. Si lucidæ, quæstio est, an raritate lux sicuti fit inuisibilis, fiat erga nos esse parum efficax, ut Auicenna scribit in lib. de Cœlo, De stellis ipsis quæcunq; ueniunt sub obtutum dubitari non potest, nisi cœlestem illis naturam & lucis dotes pariter adimamus; ergo præter motum & lucem quicq; prodit à luce uiuificus calor, alios à sideribus ad nos influxus deuenire, aut illis inesse corporeas, alias effectiuas qualitates, nulla, ut uidimus apertiusq; uidebimus in sequentibus, experientia monstrat, cum per motum & calorificam lucem suum fatis officium cœlum undequaq; implere posse uideatur. Sic Aristoteles non aliter usquam dixit affici nos à cœlo quàm motu atq; calore, id quod Auerrois & Plotinus magni in sua quisque familia uiri, asseuerantissime uoluerunt, & sanè quod attinet ad frigorigas influentias, uidetur ratio id ualde pernegare. Solent enim qui contra sentiunt, cum lucem omnem caliditatis effectricem esse conuincuntur, ita decernere esse omnes quidem stellas quæcunq; lucēt generali quadam comuniq; omnibus proprietate productiuas caloris, sed per proprias deinde illis uires competere, ut hæc siccitatem, illa frigus, humiditatem alia largiatur. Sic noctes in plenilunio esse calidiores, quia lumen uberius plus calefaciat. Verum id non ob stare quin Luna propria influentia uel frigefaciat aërem uel humefaciat. Ego igitur eos interrogo, calorem ne istum quem communem omnibus stellis, sicuti lucem esse fatentur, ipsum ne inquam talem credant, qualem nos diximus continentem eminentissimè omnes quatuor qualitates, ideoq; omnium cum secundis causis productiuum, seipso uerò diffusiuum tantummodo suipsius, an potius contineri non credunt in eo cæteras affectiones, sed calorem duntaxat, frigus uero ut diuersam rem à calore, à particulari alia sideris alicuius uirtute manare, utramuis eligant, incidunt, nisi fallor, in incommoda non mediocria, si primum respondent ita instabo, non alicui ex propria ratione, & si uolunt in sideribus ita dici specifica conuenire, aliquid imperfectius eo quod illi conuenit ex communiore natura, cum semper uniuersali differentiaë contractior differentia perfectionis gradum adiungat. At qualitas ea quæ continet omnem qualitatem perfectior ea est quæ tantum frigoris est effectiua. Non igitur si debetur illa stellis communi omnibus, generaliq; conditione debebitur alicui stellæ ex propria natura frigefaciens influentia. ergo restat diuisionis alterum membrum, in quo non minus hæreant est necesse, si quidem nulli competit ex

Qq 3 natura

natura propria repugnans aliquibus proprietatibus illi de communi natura conuenientibus, ut si competit homini quatenus animal est habere sensum, non potest eidem quatenus est homo stupiditas conuenire, aut si quatenus uiuit, cōpetit illi intimi motus habere principium, fieri poterit, ut quatenus hoc illud uiuens est, ratio aliqua congruat in animatæ immobilitatis, quin potius particularis gradus, id quod in communi ratione est distinguit, ut si uiuentis absolute sit extrinsecus tātum sed intrinsecus moueri, necessario sit animalis naturæ quæ uiuentium species est principium esse intimæ alicuius operationis, & rationalis rursus quæ species alia est intimæ operationis alterius, pari igitur exemplo si naturam coelestem quatenus est coelestis consequitur calor ille uiuificus, non consequitur peculiarem naturam sideris alicuius effectiua uis frigiditatis & siccitatis, quæ sunt uitæ contrariæ qualitates, sic nos aduersus illos argumentamur. Rationes autem opinionis aduersæ partim solutæ sunt, partim suis quoque locis postea dissoluentur, nam quod sequi putabant & frigida elementa non posse coelitus conseruari, & cæteras qualitates à calore futuras in uniuerso per accidens, tum nec fore uerum quod creditur omnes substantiales corporum formas in uirtute coelestis naturæ contineri, omnia hæc in præcedentibus iam dissoluimus, sicut & illud quod in his locis plurima generentur actione coelesti, ad quæ lumen tamen cœli non pertingit. Duo reliqua sunt, alterum posse tam subito à calore ad frigus, & quidem intensum permutari aërem, ut experientia deprehenditur, nisi superueniens frigus, nouæ constellationis opus credatur, alterū quomodo Luna sub terras atque adeo sub terrarum ima perlata moueat æstus oceani, ad quem Lunares indubie radij tunc non pertingunt, nisi per influentiam agat hoc, & à lumine, & à calore lumen consequente disiuncta. Hæc uero postea dissoluentur, primum capite 13. quo de mutationibus inferiorum à sole tractabitur, alterum ubi de causa reciprocationis oceani latè disputabitur à nobis, tantum hic satisfaciemus quærentibus quomodo Luna per interlunium nos afficiat, cum tamen per id tempus minimè nos illuminet. Galenus sicuti non illuminat, ita nec afficere quopiam pacto eam in coitu nos affirmat, propterea quod mensem facit dierum 6. atque 20. horarumque 12. quot dies sunt quibus ad nos Lunæ lumen cum efficacia peruenit triduum ferre illa sub Solis radijs delitescit. Agit autem in nos Luna Soli congregiens, eo modo quo quis agit nihil agendo, nam destituens corpora suo lumine nocet illis, sed eadem adolescens plenius alit, & succulentius implet. Quod si credimus adesse proprium Lunæ lumen licet obscurissimum & tenuissimum, unde in coitu non omnino fugit obtutum, poterit credi retinere illam efficaciam, non nihil etiam ab illo lumine.

LUNAE LUMEN SICUTI ET SOLIS VITALE
esse: neutrumq; frigus aut humiditatem præterquam
per accidens facere. Cap. VI.

Ist igitur (ut ad unū quæcūq; conferant) calor iste cœlestis op-
fex uniuerſalis rerū corporearū, nec est, cur credamus à stellis
alios flatus terrenis corporib. inspirari, ne aut plus superiorib.
illis corporib. aut minus demus inferioribus quàm oporteat.
Tātum Lector hoc ad memoriam reuocet, quicquid à natura meliore de-
teriori participat, & ob hoc ipsum quòd inde exit & quod pro captu con-
ditionem suscipientis admittitur necessario fieri, & quoquomodo aliud
& quàm sit ex origine sua prima deterius, aliud quia peregrinæ naturæ
alienæq; commiscetur, deterius, quia deteriori, qui cum aliunde multijus-
gis etiam afficiatur impressiōibus colluione multarum affectionū infia-
cit necessario atq; confundit quod loco meliore susceperat: Proinde hoc
ipsum euenire quoque dubium non est in calore isto cœlesti, quoties in
sublunari mole recipitur, ut à naturali scilicet sua, & actione, & perfectio-
ne deficiat. Fit autem in duobus modis, nam & cum sua natura salutaris
sit semper imbecillitate suscipientis, euadit tamen interdum noxius, &
cum nullam faciat elementarium qualitatum, utpote ab illis sua proprie-
tate diuersus, degenerat tamē in elementari natura ad actiones elementa-
rum præcipuè uerò caloris cui sicuti nomine, ita natura proximat magis,
quare facit sæpe non tam quòd cœlestis, quàm quidem quod igneus ca-
lor & elementarius facere solet, quæ non fieri ab illo natura sua sed mate-
riæ uitio, patet hac euidentia (ut omittamus rationem) quod cum inter
sublunaria corpora materiam reperit sibi cognatam, & beneficis semper
uiuifice tantum calorificis inuenitur. Etenim nulla potius talis quam spi-
ritus & præsertim humanus qui sanguineus uapor tenuis, clarus, mobilis,
cœlo, quemadmodum scribunt Aristot. & Auicēna, proportionē respon-
det. Hunc cœli calor ita semper fouet, & roborat, ut ferè sit illi quod ad
crassius corpus ipse spiritus est, cui si nocet interdum non alia ratione no-
cet quàm ex infirmitate suscipientis, cuius signū radio eodem imbecillum
lædi & roborari robustiorem, ut hic etiam illud sit uerum habenti dari,
nō habenti auferri & id quod habet, nō igitur à Sole quod illi nocet, quo-
niam alteri non profuisset, sed à materiæ debilitate quæ sub pondere tan-
tæ bonitatis ægritudine sua fatiscit. Alioquin quæ sunt paria Solis radijs
quo plus insolantur, plus uitæ uigorisq; nanciscuntur, propterea nemo pu-
tauerit aut calorem edacem aut contrariam uitæ siccitatē à Sole proflue-
re, sicut nec à Luna suffocantem aut fluxam nimio plus humilitatem fri-
giditatemq; torpificam, quando hoc si esset Lunæ lumen adolescēs uim
insitam rebus genitalem non adiuuaret quo corpora uegetarētur, & cum
ipsa pariter adollescere, nec plena Luna, qd Hippocrates scribit in lib. de

Qq 4 octis

octimestri partu, conceptibus utilis foret, fecunditatem in foemina mare
 que fecundans, nec uerum diceretur ab Aristotele Lunam esse principia
 um quasi alterum minorem Solem conducereque ad omnes generationes
 & perfectiones. Nam quo pacto hæc uera, si non eius lumen sua natura sit
 alium uitale, fecundum, sicut & Solis et siderum aliorum, quibus omnia
 bus hoc esse, sicut celestis quoque proprietas omnibus est communis. Ve
 rum (ut dicebamus) celestis hic calor sicuti pro patientis debilitate nimis
 us fit interdum, ita pro elementari natura in quam dilabitur ferè euadit ca
 lor elementalis, ut non temerè cum celestem agnoscas, præterquam in
 corpusculis spiritalibus, quæ declarauimus inter omnia corpora celo es
 se similima, his enim infusus & perficit omnem mixtionem, & operibus a
 nimæ perficiendis ubique famulatur, cæterum duris, asperis, crassis, aquo
 sis, feculentis, corporibus incidens à celesti degenerans proprietate, fa
 cit ferè quæ solet calor ipse elementalis, hic si quid cum potentior fuerit urit,
 exiccat, in cinerem redigit. Contra si tenuis & exiguus, fluxum facit, hu
 moremque dissoluit, sic celesti calori pro materiæ conditionibus euenit,
 unde opinio nata Solem siccitatem facere, Lunam augere humilitatem,
 quia scilicet Solis calor ardentior, Lunæ uero tepidior. Sed in idoneis affi
 nibusque subiectis, nec exiccabit radius Solis humorem salutarem, nec ge
 nerabit Luna inutilem, noxiamue humiditatem, sed operabitur idem sua
 natura sidus utrunque, licet Luna remissius quod intentius Sol efficiet,
 ex accidenti uero per infectionem peregrinæ materiæ dissimiliter illis eue
 niunt Soli ut exiccet, Lunæ humefaciât, nam radij Solis cum propinquo
 res nobis, ut in Borealibus signis uel rectoribus angulis nos attingunt,
 ut in meridie, uel cum in concauis asperis & contumacibus coeunt coar
 tati repulsi que dissiliunt, ignea proprietate quam tali uel uolentia uel in
 fectione sortiuntur, corpora quibus incidunt siccant, & torrefaciunt, in
 uicem Luna suo illo exiguo tenuique calore, si quod humidum corpus
 fluuidumque tetigerit soluit, quod in illo reperit humiditatis facitque flui
 dius, non afferens ipsa frigidam & aquosam illam humiditatem, sed quam
 inuenit in aquoso & frigido corpore suo ipsa calore dissoluit, euocatque
 diffundens. Est enim hæc natura caloris, ut si ualidior est, humiditates
 quas de corporibus euocat, euocatas consumat, si debilior euocat illas,
 quia est calor idem scilicet medicans, sed quia debilis deficit in conatu,
 nec euocatas absomit ulterius, sic ex accidenti Luna quidem humectat im
 modicè, Sol desiccat, sed & uterque frigiditatem facit ex accidenti, nam
 quemadmodum scribit Aristoteles principia sunt ambo frigoris & ca
 loris, & terminum tum principij tum finis qualitatuum earum motus ho
 rum siderum obtinet. Quod quomodo sit intelligendum idem author
 alibi declarat. Nam facit, inquit, Sol per totum annum hyemem atque
 æstatem, idemque Luna facit per mensem, sed est ista diuersitas quod
 hæc

hæc quidem à Sole per accessum atq; discessum, à Luna nō hoc modo, sed alterum fit in crescente luce, alterū decrecente. Sic igitur Sol à nobis procul digrediens frigori nos derelinquit, atque ita frigus facere dicitur, sic & Luna cum lumine ad coitum identidem spoliatum frigefacere dicitur, nō quòd afferat frigus, sed quòd à nocturna frigiditate minus quàm alias nōs tueatur. Caterum examinatione dignum quòd Aristot. in eisdem libris de animalium scilicet generatione, tempora decrecentis mensis humidiora dicit esse & frigidiora, cum tamen uulgo confessum sit, senescente Luna siccari humiditates. Hoc ego ita soluerim, Luna decrecente uiget humiditas non à Luna proueniens, sed ab elementis inferioribus quibus Luna minus resistit, & debilitata calore & sub finitorem maximam partem noctis diletescens, quare humiditas illa quoq; aquea insalutaris excrementitia, unde nouilunio propinquante uapores multi tolluntur, seges pluiarum, fluuntq; plæruncq; menstrua plenius, ut Aristot. in historijs & de animalium generatione scribit, adolescente uero Luna crescit humiditas, uel qualis in corporibus præerat facta fluidior, uel uiuifica magis beneficio lunaris caloris accedens. Sic enim putat Aristot, ex lunaribus incrementis echinos & id genus uiuentia fieri pleniora, non aliam ob causam quàm quòd illa frigida cum sint, ut quæ sanguine carent foeta lunæ lumine uberiore sicuti uitalius incalescunt, ita melius concoquant, unde necessario succulentiora & habitiora fiunt. Fluunt igitur & crescente Luna humiditates & decrecente, sed aliæ atq; aliæ, crescente bonæ, decrecente malæ. Quo clarissimè patet non humefacere Lunam quia frigida & humida sit, nam talis humiditas crescit Luna decrecente, sed quia salubriter & uiuificè calida, quando sub copia luminis eius illa fiunt humidiora corpora & robustiora, nec aliter humidiora quàm ui caloris & altricem uim adiuuantis, & quod illi est proprium euocantis humores ab intimis ad extrema. Quo circa tunc quoq; sanguinis missio commodissimè fit, ut magno pere errauerit Haly Hamec astrologus qui deficiente Luna dixit incidendas uenas. Igitur asseueratè concludamus, humorem qui cum Luna pariter augetur, proptereaq; illius augetur influxu, saluberrimum esse humorem non elaxantem corpora fluxu, aut frigiditate mortificantē, sed firmiora uiuacioraq; reddentem; attestante, uel illa experientia, fide medicorum omnium comprobata, qui per initia mensis decubuerit, eos iniuriam morbi fortius ferre, & qui conclamati iam animam agunt uix ascendente Luna deferri uita posse. Potest autem & Sol & Luna non solum deferendo nos lumine, sed afficiendo (quanquam id quoq; per accidens) frigefacere. Sol quidem dum aut nimia exiccatione mortificat, aut uitalem calorem prouocat foras, aut pluuias generat ex marinis uaporosis halatibus, quos plures omnino suscitatur q̄ dissoluat, aut uētos cōmouens, aut alijs etiā de causis. Luna uero per apertos tenui suo calore, rarefactosq; patētius meatus corpora

corporis nocturnum frigus suis quoque radijs tentauerunt, in nos ubertius intromittens. Hinc enim ille, unde multi falluntur, Lunam frigidam existimantes, ille inquam dormientibus sublunaribus radijs torpor atque frigiditas, cui de terra scilicet atque aqua per noctem aërem occupanti, uiam facit in corpus radius sideris imbecillior, ad hunc ergo modum & frigefaciunt, & nunc duris corporibus, nunc aquea crassitudine distillantibus incidentes exiccant, humefaciuntque siderum radij, sua tantum natura salubriter calefacientes, noxij quoque interdum non suo uitio, sed infirmitate susipientis.

NON POSSE DEFENDI DOGMATA ASTROLOGORUM, ut putauit Auenazra, si omnes stellæ ponuntur calidæ. Cap. VII.

Erum dicet aliquis fore satis astrologis, si uel hoc pacto siccitatem hæc stella faciat, illa humorem, alia qualitates alias. Nam & Abraham Auenazra magnus in astrologica professione stellarum tantum caloris effectrices esse contendit, nec aliter posse de corporibus lucidis & perpetuo motis. Verum stellas aliquas dici frigidas, quia non tantum nobis caloris impartiantur quantum sit satis temperamento nostro. Sic Saturnum frigoris accusari, quia procul à terra positus, & loue minor tepidius quam oportebat inferiorem naturam foueat, proptereaque cum fuerit genituræ dominus non ob frigus impressum, sed caloris inopiam mortem significare. Ego uero Auenazram laudo de calore stellarum rectè sentientem, sed nimis amauit professionem, cuius dogmata non peruiderit ueritati illi necessario repugnare, nam procedat in Saturno quo dixit ut frigidus habeatur quia calidus parum ideoque mortificet, in reliquis ista ratio non procedit, quæ nec procedit undique in Saturno, quando quidem qui parum calet Planeta, humefacit per accides, ut declarauimus, non exiccat, ipsi uero Saturnum siccum esse contendunt. Præterea nonne statim sequeretur euidenter stellas omnes hæretes præsertim citra primum magnitudinis gradum Saturno esse frigidiores, siquidem & minores illo & remotiores à terra sunt, non aliter autem frigida stellæ quam quia calidæ parum. Erit igitur cor Leonis frigida stella, quæ tamen astrologis decernitur esse flagrantissima, tum in ipsis planetis, si penes hoc principium quod recipitur ab Auenazra uoluerimus examinare, quæ plus stella, quæ minus nos calefaciat, nullo pacto consona colligemus dictis astrologorum. Tria enim ferè facient intentionem caloris, magnitudo lucis, densitas & propinquitas. Non est autem ad liquidum exploratum quantum magnitudo densitati, quantum densitas magnitudini, quantum alteri uel utrique præponderet ipsa propinquitas, quare rationari uolentibus in incertores erit, nec arbitrari poterit sensus, cum præter Solis & Lunæ cæterorum radios non persentiat, & hoc primum obstat astrologis, quorum ars nula

ars nulla si remanet in ambiguo vires coelestium radiorum. Coniecturam uero sequi uolentibus apparebit omnino aliud quàm quod ipsi determinarunt, nam molem quidem considerantibus Martis radij, Saturnijs, Iouisq; minus calidi putabuntur, quòd si calidiores esse respondeant, quia de proximo magis & de compactione luce prodeant, dicam nullo modo esse credibile tantum hæc posse. Præterea disci paruitate ut Saturnus ferè quinquagesies maior frigore torpeat, æstuante Marte, alioquin si tã parum detrahit efficaciæ luminis corporis exiguitas, addit uero tam multũ cum propinquitate copia lucis, fouebimus magis à Venere quàm ab ulla stellarum, præter Solem & Lunam, quando alma supernæ nectareum ridēs late splendet cytherea, unde sola inter omnes facit umbram, nec est stella terræ proximior, quàm iuxta uulgatam terræ opinionem Veneris orbis amplitudinē non excedat, & tamen eam damnant frigiditatis pleriq; astrologorum, sicut omnes à Ioue & Marte superari plurimum calore non dubitant, in quo rursus ad imaginationē corporis si se referūt, erit id factum deinde parum ex ratione, ut cum Iupiter non multò plus quàm Saturnus discum Veneris superet, habita scilicet ratione tantæ uastitatis, nec multo item illo terræ proximior, ita tamen definiant, ut longè magis Venere calefaciat Iupiter, longè minus Saturnus, imò foueant quidem corpora Venus & Iupiter, Saturnus ea frigiditate mortificet.

OBIECTIO ADVERSUS EA QUAE DICTA
sunt. Cap. VIII.

Ed esto inquiet aliquis nec cognitæ sint astrologis differentie radiorum, nec cognosci possint, pertinet hoc ad aliã quæstionem. Nunc illud uidendum an ista possit in radijs esse diuersitas, ut quæq; omnes sua natura calidi sint, & uiuificè calidi, pro copia tamen luminis & inopia, siue tenuitate uel efficacia, alter alteri collatus frigidus & contrarius uitæ dici possit, & hic siccus, alias humidus, siue hoc sua natura, siue contagio elementaris materiæ faciat. Nam si hoc quid prohibeat, quanquam cœlum causa sit uniuersalis, cum tamen pro continuo motu aliter atque aliter se habeat, pro uario siderum habitu, aliter causis ipsis inferioribus cooperari, ut non omnis tam uarietas effectuum ab ipsis inferioribus, sed ipsa quoque uaria uniuersalis causæ dispositione contingat, præsertim si non tantũ luminis qualitate uel quantitate, sed alijs suis dotibus peculiaribusque proprietatibus stellæ inuicem differunt, quod aduersus nos quarta ratio prætendebat. Tunc enim uidetur fieri posse ut per motum atq; calorem sideribus omnibus quatenus coelestia sunt, communem, communis quoque illa cœlo debeatur efficiētiā, sed per influxus qui particulares astrorũ naturas consequunt, particularius aliquid fiat ab eo, perq; uarias itē eiusdē stellæ, & ad alias stellas, et ad cœa

ad cœli loca corporaq; terrena figuram, positum & habitudinem uariet non mediocriter opera causarum inferiorum. atque ita stet prima adhuc argumentatio astrologorum effectuum ipsam etiam diuersitatem referens ad cœlestia.

SOLVITVR OBIECTIO, ATQ; VE OSTENDITVR NE-
que specificas, neque indiuiduales rerum differentias à cœ-
li motu pendere. Cap. IX.

Portuna obiectio, multa reuocans in memoriam quæ nos illis obijciamus, & ferè ita est mala causa, quò se plus defendit plus prodit. Contra, ueritas sicut ignis, quò plus excutitur plus clarascit, ita igitur satisfaciemus. Declarabimus primum quæ sit in influxu cœlesti diuersitas, uel pro diuersa natura multiplicium siderum uel pro uaria sideris eiusdē uolubiliq; mutatione. Dicemusq; de his quid euidencia, uel ratio naturalis necessaria demonstratione præscribat. Nam quid errent circa aduersarij, plus exigit opere quàm ut peragatur in transcurso, quare sequentib. libris tractabitur, hic cum satis fuerit explicatum quid possit à constellatione differre constellatio, uidebimus quantum habeat illa diuersitas in uariandis effectis inferioribus authoritatis. Vnde & quod ipsi uolumus confirmabitur, primariam substantialē fereq; totā eorum distinctionem à secundarijs esse causis, & astrologorum fallacia magis detegetur, profitentium de cœlestibus causis prædictionem huiusmodi distinctionis. Diximus cœlum agere in nos motu & luce. Motu creditur tria facere, mouere, calefacere, & lumen afferre. Tertium hoc postea tractandum est, cum de luce tractabitur. Sed & quod aiunt ipsum motu calefacere, difficilis quæstio est, & seorsum in libris philosophiæ discutienda, nam ad rem astrologicam parū attinet. Sane quomodo moueat superius explicauimus, dum scilicet motus omnes à primo motu dependent, sicut à motu cordis animalis motus. Videamus igitur quantum spectat ad motum, an aliæ aliter stellæ moueant, & an eadem alias aliter, tum de luce uidebimus. Differunt motus siderum triplici ratione: Primum quòd alia uelocius mouentur, alia tardius. Secundo quòd hæc pluribus, illa motibus paucioribus. Tertio pro situ regionis in qua mouētur, quòd hæc illis sublimiores obtinent sedes, & ampliora spacia peragunt. Aristot. multitudinem motuum & paucitatem pertinere non putat ad effectarum siue motorum rerum diuersitatem, sed pro dignitate nouentium fieri, ut quod nobilior paucis ignobilior non nisi multis motibus assequatur. De uelocitate tarditateq; eorum nihil satis exploratū. Nam Aurelius Macrob. imitatus antiquiores affirmat pari passu procedere omnes Planetas, cui sententiæ suffragabitur Auenazra, collocans in eadem sphæra Solem, Venerem & Mercurium epictiorū sedibus separatos, qui uero faciunt illos inæquales, inter se digladiantur. Nam Alpetragius qui uidentur uelociores, eos astruit

astruit esse tardiores, Contra alij restitutionis tēpus obseruant. Quod omnino fallat necesse est, nisi quis proportionem morarum spaciōrūq̃ pensulaculatus examinauerit. Verum utcunq̃ se res habeat, siquidem motu calefaciunt, uelociore motu magis calefacient. Quod autem ad istam quam dicebamus principalitatem motuum attinet, nullam potest hoc facere uarietatem, quando motus inferiores à coeli motu dependent. Quatenus ille primus & circularis motus ita ut nihil referat segnior aut concitior. Non moueretur lapis deorsum, aut sursum ignis quiescente cœlo, sed non ocyus an descendit ille aut hic ascendit, quia cœlum rapidius reuoluatur, tantum habet inde ut moueatur, sicut à natura uniuersali uegetate quemlibet motum. Speciem motus à sua substantia, remissionem, & intentionem à mouente, ab impetu, à figura, à similibus alijs cōditionibus habet. Proinde nō aliter nos mouebit Saturnus, quia tardius ipse mouetur q̃ Mars qui rapidior existimatur. Nam quod dicunt astrologi serius dare segniores res planetas quę largiuntur, postea confutabitur. Nunc dari nihil aliud ab eis per motum suum defendimus, quā ut ipsi quoq̃ moueamur, quod certē non aliter fit ab eis, siue tardius ipsi siue uelocius circumagantur. Porro de eodem Planeta nō est quod ambigamus, diuersis nos ab illo moueri modis, quia aliter aliās ipse moueatur, quando firmum philosophorum dogma est esse motus coelestes sibi similes semper, sibiq̃ pares, nec suppressere cursum sidera aut uertere, licet hoc ita uideat nobis, id quod ad eccentricos circulos, uel ad diuersos motus cōtra se nitētes, uel ad alia id genus refertur à mathematicis. Tantū ista posset esse diuersitas, ut per epicycliorum ima delati felicius nos efficerent, utpote propinquiore, quod astrologorum tamen decretis potius dissonat quā consentiat, ut in sequentibus latius explicabitur. De dignitate graduq̃ motorum, siue corporum quę mouentur, quæstio est idem omnes faciant pariter in his rebus quę fiunt, an alius motor aliud. Sunt enim qui putent totum quod fit à proxima fieri causa, nec aliud agere superiora, quā ut ipsam proximā causam moueant ad agendum, tot interpositis à natura medijs causis, nō ut aliud alia faciat, sed ut ordine suo res efficiatur, cū nec fieri effectus nisi à cognata causa possit, & illa in efficacior pro materiæ uinculis, quibus inferiora strictius obligantur, quā ut non mota moueat, quę cum rursus statim à nobilissimis & supremis causis moueri non possit, intercedere tot oportuit medias, quot in ordine causarum dignitatum gradus intercedebant, quare credūt hi à totidem fieri causis, non quod operis partem aliam sibi alia uendicet cum essentiali inuicem nexu colligantur, sed quoniā ut idem agant, alia necessario de triplici serie mouetur ab alia. Sunt contra qui uelint non idem facere in his quę fiunt superiorem causam & inferiore, sed pro gradibus perfectionum quas substantia continet operis, illam à causis quoque dependere gradatim inter se ordinis profectioe distantibus,

Rr pro

propterea rationem in opere communioem ad causam pertinere magis communem, hoc est in efficiendo, sicut præstantiorem ita magis uniuersalem, atque ita quæ sunt habere quod sunt à Deo, quod sint substantię, a causa quæ deinceps, rursus quod sunt corpora ab ea quæ consequitur donec ad propriam deueniatur rei speciem & naturam, quæ ad ipsam quoque propriam & proximam causam referatur, utrumuis autem sentiamus, patet, nedum indiuiduas sed nec específicas rerum differentias à cœlestibus esse, quatenus istam motus efficientiam consideramus.

STELLAS ALIAS A SOLE ET LVNA AVT NIHIL
aut certe parum in nos agere. Cap. X.

Diximus de motu, reliquum est de lumine, sed aduertere prius oportet differentias quasdam inter actionem stellarum in nos per motum ab ea quæ fit per lumen, illius uirtus à mouente magis anima quàm à moto corpore, huius ab ipso corpore Planetarum, ille sphaerarum potius quàm astrorum, hæc astrorum creditur potius quàm sphaerarum, in illa dependent à superioribus inferiora cum nulli sit dubium, motu primi orbis subditos Planetas, & cum reliquis Solem circumagi. De lumine contra putatur, consentientibus fere philosophis, non modo Lunam, sed reliquas quoque stellas à Sole illuminari. Plus item mouet nos quæ sunt altiora, quando in illorum uirtute cætera mouentur. Sed luminis in nos, si alia paria sint, de loco propinquiore potètiore est influentia. Sed necliquet, ut declarabimus, agant ne in nos lumina corporum superiorum, an Lunæ tantum & Solis, cætera hucusque cum efficacia non pertingant, ob lucen-
tium corporum uel paruitatem uel distantiam. De motu dubium non est, in quo (ut diximus) superiora potiora sunt. Ex quibus omnibus colligi potest quod à philosophis dicitur, ordine quodam essentiali, seriem quasi siquæ catenam causarum inuicem nece pendere quoque deorsum, ad hanc maxime motus efficientiam pertinere, quando hoc agmē ordo quoque causarum & in mouentibus magis animis intelligitur quàm in corporibus, & proprium eius est ut à primis secunda dependeant, & superior causa plus habeat uirium & potestatis quàm quælibet inferiorum, ne dum cesset superior & inferior agat. Non tamen negamus habere calorem Solis ad seminales calores rationem causæ in essentiali ordine superioris, sed non ultra protenditur iste ordo. Quare non est hic illa ducta à primo ad infimum per intermedios gradus conspiciatio causarum, de qua loquuntur, sed in mouentium, quatenus sunt mouentia, serie, cōpletus inuenitur. Est tamen utrobique quaternarium ferè obseruare progressum, in motu primum obtinet locum sphaera illa uel uniuersum quod diurna agitatione reuoluitur, unde cæteris quoque motus iste communicatur. Sequitur chorus Planetarum super polos signiferi currēs in aduersum, nec in eo sunt plures gradus distinguendi, quoniam inuicem nec mouentur, nec mouent, quare quasi mobile

unum

innum sicut à primo mobili rapitur, ita mouet suo quoque motu (qui diuersi-
 titatis dicitur à Platone) Mouet æthera inquam aëremque supremum. Vnde
 quarto quoque gradu motus ad nos & inferiora corpora prouenit dum ue-
 getantur inde rerum naturalium particulares omnes motus. In lumine quod
 cum dico calorem à lumine profluentem, semper intelligo, fons totius in-
 fluxus oculus mundi Sol est, hic illuminat Lunam, Luna afficit aërem, aer
 omnia corpora quæ sub aëre & in aëre uiuunt. Sed ista diuersitas, quod à
 mobili primo mouemur per Planetas, à Sole aliter quam per Lunam illu-
 minamur, quæ nos omnia ob id potissimum recēsemus, ut priusquam ser-
 mo de differentia, sideralium fluxuum habeatur, sciamus non constare per-
 tingant ne qualescunque sint illi superiores influxus ad nostram regionem,
 sed quod de minutioribus quibusdam stellis creditur ab astrologis credi
 possit de omnibus, etiam Planetis, præter Solem & Lunam. Cui quoniam
 opinioni obstare poterat id in primis, quod cœlestia corpora causæ sint essen-
 tiales inferiorum rerum, in quo ordine nulla cessare possit, uolui declarare
 hunc ordinem non ad corpora illuminantia, sed ad mouentes uirtutes po-
 tius pertinere, nam frustra condita à Deo sidera, quorum non persentiant
 afflatus, astrologi dicere non possunt, ne illa sint frustra, de quibus hoc ci-
 psium ultro confitentur, alioquin forsitan nec candelabrum hoc sublime tot
 luminibus radians factum ob id primo putat, ut nocturnis nostris oculis
 lucem afferens, lustret lucifugis habitata cubilia talpis. Sed cur inquires tot
 sidera, si nobis Sol unus Lunaque sufficiunt? Hoc cœlesti naturæ conuenie-
 bat, hoc rerum ordo, hoc uniuersi totius perfectio postulabat, nec si non
 omnia nos illuminant, sequitur ut non alius inde nobis & usus & commo-
 ditas esse possit. Auerodam sic argumentatur: Agunt in nos Sol & Luna,
 igitur cætera, cum sint omnia eiusdem naturæ. Placet species argumenta-
 tionis, & Aristotelem sapit, qui sic quoque argumentatur: Luna non mouet
 proprio motu, sed cum sphaera quod eius macule declarant, idem ergo de
 cæteris iudicandum, cum sit una natura omnium cœlestium. Quare nos
 ipsi uestigij insistentes ita colligemus: Sol calefacit, igitur Luna, quia
 sunt omnes eadem natura. Et recte nos quidem colligemus, quoniam hoc
 tantum ratio probat, esse easdem omnium conditiones, quatenus absolu-
 te ad se considerantur, sed cum ad alias comparas, quoniam non eodem mo-
 do comparantur ratio uacillat, quoniam si eadem quidem sua natura factu-
 rus est Sol, quæ Saturnus, non sequitur, ut uterque erga nos idem faciat, quia
 alter ut propinquus, alter ut remotus nobis comparat. Sic qui diceret agere
 in nos tantum Solem & Lunam, habent quas afferant rationes suæ suspi-
 cionis, licet in omnibus sit cœlestibus eadem natura, nam luminis efficacē
 in nos actionem tres præcipue faciunt lucentis corporis conditiones, ma-
 gnitudo, densitas & propinquitas, hæc in Sole concurrunt omnia præcel-
 lenter, nam & proximus nobis, præsertim si supra Lunam collocatur quod

ueteres & post Ptolemæum, Ieber, Theonq̃ cōtendunt & corpore ita uasto, ut maximam stellarū plus sesquialtera ppositione superet, tum densissima luce conspicit̃, omnium fulgentissimus. Luna ad eō nostris regionib. est finitima, ut non possit non afficere quæ etiā contingit, inde lux eius efficax necessario, quæ non alia ferè q̃ solaris. Has non ita condiciones in alijs reperias, ut quod de Luna Soleq̃ concesseris, nequeas de reliquis nō concedere. Sed obstabit forsitan in octauæ sphaeræ luminibus etiā maximis, ipsa distantia, obstabit eadem in Saturno Ioueq̃ sideribus, quæ sunt terræ p̃p̃inquiōra, ita etiam illis minora sunt. tradunt̃ em̃ maximæ hærentes stellæ terræ molē centies septiesq̃ cōtinere, at Iupiter nonagesies quinquies, Saturnus nonagesies tantū & semel. Quæ non sunt dicta tamē scrupulosissimè, & si sequimur experientiam uidemus hærentium illarū, quāquam ad eō uastæ magnitudinis, radios nocte non persentiri, etiam si cum illis supra finitorē Saturnus & Iupiter nōs irradiant, Mars longe magis corpore decrescit q̃ situ propinquat, nam p̃portionem habet ad terrā sesquialtera paulo maiorem, ut unus Sol centum ferè martes includat. est enim Sol terra maior cēties sexagesies sexies. Proinde cur absurdissima dixerit, qui sensu testante, uires solis in corpora fassus credat fieri posse, ut uires ad hæc Martij sideris non pertingāt, tanto illo minoris & remotioris item à terra. Credat idem de stella Veneris remotiore forsitan etiam à nobis q̃ sit Sol, certè lōge minore q̃ sit ipsa etiam terra, cuius nec pars uigesima esse putatur. Nam Mercurius Luna minor, sicut à nobis quoq̃ distantior. Quare quid mirum, q̃ hic quoq̃ tam parum sentiatur, q̃ raro quoq̃ conspicitur, cui tamen astrologi tribuere plurimū solent. Sed & ita putantibus astipulari uidet̃ Aristoteles, qui quidem cum de motu agit, omnium meminit, ut in lib. de cœlo, & supremi maxime motus, ut in postremo physicæ auscultationis, quoniam scilicet mouent̃ ab his motibus omnia corpora. Cū uero de calore illo uiuifico fouente rerum generationes perficienteq̃ loquitur, aut tantum Solis, ut cū à Sole & homine generari hominem dixit, aut Solis & Lunæ, ut in libris de animalium generatione, facit mētionem. Ut si quis hanc Aristotelis opinionem fuisse contendat, nullis possit eius philosophiæ dictis refutari. Nos nō tam illud, q̃ hoc asseueramus, quicquid deorsum peruenit à siderib. alijs, id pertenuè, perexiguū esse, ut si fortè siderū luminib. nocturnis aër nō nihil mitescat quo fiat generationi accommodatior. quāquā si quis generationem omnē uni Soli referat acceptam, possit ita decernere, ut quod lumine suo per diem Sol operat̃, operetur & nocte per id lumē ad Lunam, quasi speculum repercussum, unde reflectat̃ ad terrā, natura uices has sapientissimè disponente, quoniam ferre iugiter Solis radios imbecillitas terrena nō possit, quare nocte per Lunā illos excipiat fractiores imbecilliores, p̃ptereaq̃ suæ infirmitati magis accommodatos, ut nec planè deserantur luce uegetali, nec sub illius iterū plenitudinem

nem quasi fatiscant. Quo pacto etiam salutaris ad nos primò uerè Sol redit postquam tota hyemè procul fuit, quàm si prope nos semper assiduus habitasset, quin adeò premittitur bonò cœli, si nimium sit, nostra fragilitas, ut nec Luna ipsa se tota, solares semper radios nobis refundat, sed nunc parcius, nunc uberius pro suis ad Solem schematismis, quos ad eam utilitatem diuina cura sic ordinauit, quando nec propria luce ob eam causam proximum nobis sidus impleuit. Si igitur totam naturam circumspicias, nullum uidebis ab ea indicium dari, foueri à se res inferiores alio calore quàm Solis. quod sicut pertinaciter non defendimus, & in cōsortium huius officij stellas, multis hoc philosophis opinantibus, admittere non recusamus, ita coarguimus astrologos putantes in aliqua genitura (si pertinent ad stellas hominum genituræ) principatum interdum deberi Planetis alijs, posthabito Sole uel Luna, siue diurna siue nocturna fuerit genitura. sicut ipsum quoque Solem opprimi radijs aliorum, & male affici posse putant, ut quasi unus è numero in ordinem planè redigatur. Verum de his postea, nunc tantum admonemus magis ab euidētia sensuum redargui qui plurimum posse stellas alias à Sole credunt in permutandis inferioribus, quàm qui fere nihil eas posse contendunt totam hanc sicut illustrationem ita uegetationem inferioris mundi phœbeæ lampadi tribuentes, unde nobis per noctem lucernam quoque lunaris accenditur.

QVO PACTO STELLÆ EADEM ALIAS ALITER in nos agere possint. Cap. XI.

NErunt demus astrologis, & nobis quoque non id magnopere pernegantibus, defluere à stellis omnibus aliquid in nos, restat examinandum, quod illorum obiectio postulabat, an idem eadem semper, an idem quoque diuersæ largiantur, ut si non idem, uideamus an ex illa diuersitate uariantur quoque inferiores effectus. Proprias esse uires unicuique stellæ, præter motum & lumen in quarta ratione, probat ex cœli nobilitate uiribusque corporum quorundam quæ à cœlo esse putantur, hæc itaque ibi dissoluemus. Hi tantum pro ratione ipsam stellarum afferunt diuersitatem, ut cum stella differat à stella, sintque omnibus lux motusque communes, habeant necessario præter hæc propria quædam quibus inuicem differant. Sed Paulus dixit, stella differt à stella claritate, quid igitur si quemadmodum cum sit omnibus circularis motus communis, ita differunt motu, ut hæc uelocius, illa tardius moueant. Quanquā nec hoc ipsum concedat ab omnibus pariter sit de luce, ut scilicet luci cōueniant, lucis cōditionibus differant, dū cōpactior, copiosior, contra rarior uel tenuior lux unius sideris sit quàm alterius, erit enim qui credat plus à sphaera etiam sua, stellam, quàm à stella stellam esse diuersam, nec aliter tamen illa differunt, quàm raritate densitateque. Quod si recipiatur, consequenter putabitur, non aliter eorum actionem in nos uariari, quàm ut quæ densiora, maiora, propinquiora,

Rr 3 plus

plus ea lucis, plus caloris effundant, minus quæ rariora, minora, remotiora, denique idem esse spiramen ab omnibus calidæ lucis lucidiq; caloris, unde salus, uita, fomentūq; corporibus tantumq; differre, quod ab alijs tenuius, ab alijs exuberantius, ab his cominus, et ab illis eminus inspirat. Ceterum de eadem stella quid decernemus pro sui motus perpetua uolubilitate. Porro sententia peripatheticorū est, stellas nō mutare qualitatem, sed locū, præter Lunā, quæ lumine fulgens mutuatitio pro suis ad solem conuersionib; plus minus idētidem illuminat. Quare pro uersura quā fecerit à Sole, lumē nobis uberius partiusq; refundet, & cū lumine suo calorē, sic destituit ferē nos in nouilunio parte qua nos respicit destituta lucibus, fouet amplius & calefacit in plenilunio, sicut adolescens magis, minus decre scens. Quæ uarietas in siderib; esse non potest luce stabili propriaq; fulgentibus, propterea mutationū fere omniū, quæ frequentius accidunt corporibus, si qua cœlitus causa, solet esse de Luna, quia mutabilis ipsa, non modo situ, sed qualitate proximē nos cōtingit. Alijs Planetis sola per motum locorum mutatio fit, unde uarietas influendi nō alia, quā ut intentius remissiusq; nos afficiant, quatenus huc illuc migrantes fiunt nobis propinquiores, & remotiores. Duplex aut illis motus, uniuersalis & proprius, uelut ad nos illas quotidie motus uniuersalis supra terram extollēs, eripitq; quotidie, ducens sub occasum. unde primū diuersitas agendi, quod de fastigio fortissimos radios eiaculant, quis rectiores cadūt ad perpendiculū, quare quāto magis culmini proximāt, tantō potentius nos afficiūt, quāto magis inde descendūt, imbecillius. sub terram merſi, possint in nos aliquid nec ne, discutiendum. Nā cum prope finitorē nondum planē nobis eripiant, possunt aliquid certe, licet perexiguū, radijs adhuc ad nos ex obliquo peruenientibus. Cæterum cū terræ latebris penitus latēt, & à nobis longius auferunt, si nihil posse credidero, sensus suffragabitur, ratione nō repugnāte, si quidem credi qui potest aliter. Si uerū, quod hactenus defendebamus, nihil ad nos à cœlo nisi luce uehente peruenire. Quod Auicēna quoq; dixit in libris metheorologicis, lumen uocās uehiculum uirtutū omniū cœlestiū, & Albertus in libro de somno uigiliaq; confirmauit. Quocirca sicut lumen ad nos tunc nō pertingit, ita nec ulla uirtus utiq; pertinet. Solū solē adesse nobis et nocte dicemus, eā ob causam, quod sororem uicariam faciens, per impressum illi splendorem, nobis affulget. Nisi forsitan illud quoq; dici possit, eum sit aer iste superior inferiori continuus, de Solis ibi præsentia non nihil istum quoq; aerem sic foueri ut futurus, frigidior sit, si nullus omnino Sol, nullā aëris partē illuminet. Sed hoc ipsum, si quicquam est, quā sit ferē nihil, oculi tactusq; renunciabunt. Astrologi, si quas sibi somniauere uirtutes quib; tota terræ mōles nihil obstat, saltem nec in somno sic delirent, ut non concedant, has uirtutes imprimi nobis purius & efficacius cum per aerem tantum ambientē in nos effunduntur,

sur, quàm cum brutæ terræ densissima crassitudo tota illis est perforanda. Quod quando nō cōcedunt, quis eos defenderet ab infania? putant enim siderum, uires duodecimo loco, qui supra finitorem proximus orienti sese tollens, una tantū mansione distat à summo, torpidas, & cessatrices, & imbecillas, easdem in imo terræ uigoris & efficacitæ plurimū habere. Sed eorum errores ostendemus postea, nunc tantū quid decerni debeat ex ratione tractamus. Diximus de motu uniuersali. Motu proprio Planetæ nunc ad austrum feruntur, nunc ad aquilonem, quod & facere stellæ creduntur herentes, iuniorum sententia, facit idem Sol non quod ab occupata semel orbita deflectat, sed quod illa obliqua, nūc proximū eū nobis, nunc remotiorem reddit, proximū in aquilone, remotū in meridie. Vnde alia nascitur uarietas influendi, siquidem maior efficacia radijs inclinātib. ad nos, minor secedentibus uersus austrū. Præter hæc aut similia his, quæcūq; cogitat in actione stellarum diuersitas, uana prorsus & irrationabilis, qualis apud astrologos, quod eādē stellā pro locis duodecim, pro signis quæ prætercurrit, pro stellis uel hærentib. uel errantibus, quib. certa ratione copulatur interuallis, quos aspectus uocant, affici aliter atq; aliter putant, & diuersissimas ad influendum uires adipisci, contra quem errorem totus se liber sextus accinget, hic tantum per initia capitis huius authoritatē illis peripatheticorum obijciemus, negatiū in stellis mutationē aliā quàm situs, præterquàm in Luna, nā si mutationē duntaxat corruptricē & nocentem excludunt, nō oportuit Lunā excludi, quādo nec ipsa sic mutatur à Sole, quanquā nec à noxijs, ut uidebimus, astrologi mutationib. sidera liberāt, labefactantibus & si nō substantiā, uires tamen eorū & facultates, sed hæc postea. Illud ambigat quis de Luna recipiat ne Planetarū aliorum radios, sicut Solis, apparet enim probabile, ppter ea quod sua natura susceptaculum potius incidentis lucis, quàm lucida, sed & omnium infima uideat ad hoc munus potissimum esse parata. Verum nec maiorum authoritas, nec ipse sensus accedit, siquidē, coeunte Luna cū Sole, si tūc Iouis aut Martis radijs opponatur, unde reddere nobis illorū lumē plenius debet, nihil tamen habere radiorū & lucis agnoscitur. Tetigimus hanc quæstionē, quoniā si de cæteris quoq; lumē hauriret, fieret erga nos Planetæ efficaciores, hac etiam ratione quod Lunæ copularentur, transmissa per eā ad nos uirtute, quæ per se minus forsitan huc attingeret. Verū si fieret hoc, fieret aliter omnino quàm astrologi putāt, putāt enim eius maximè sideris ad nos radios Lunā transire cū quo simul inueniūt. Ego uero quāto longius à sidere Luna digreditur, tātō plus luminis sideris eius communicari nobis per eam nō dubito, tanto minus quanto minus distāt, minimū aut certe nihil cum nihil distant. moueque euidenti experientia, quod iuncta Soli, nec Solis radios ad nos transmittit, mole corporis eius maximè negocium facescente, quāto minus igitur radios aliorum, & solaribus longe tenuiores, &

Rr 4 remou

remotiores à Luna. Vide quantum fallantur qui fortunatā diem, & genituram credunt qua Luna cum beneficiis stellis cōgrēdiatur, infortunatam qua cum malis, cum non aliud sit illis cōgrēdi Lunā, quam illorum influxus per densitudinem Lunę nobis intercipi. Forsitan aut & illud habet rationem, ut in permutādis inferioribus habeat non nihil prærogatiuæ Planeta matutinis, propterea q̄ exoriens ante Solē, sibi uendicat aërem prius quam à Sole totus occupet. Sed hoc si quid est, haud magnū habere momentum potest. Restat examinādum, an ex mixtura radiorum noua uis coalescat affectrix operis noui, quod singuli seorsum radij non efficerent. Plotinus negat hāc radijs accidere posse temperaturam, ut eorum coalitu noua uirtus siue forma noua dissulter, puto quoniam radij nō corpora sicut liquores, nec affixę corporibus qualitates, quarū more nec in corporibus suscipiuntur, ut scilicet uel inficiant inde uel ex habitu suo quoquomodo permūtētur. Quo circa uerisimile fit isti philosopho, nō usu uenire radijs quod plurimis qualitatibus, ut ex aliqua cōcretionē siue mixtura in aliam formam ex omnibus coalescentē aliquādo commutentur, præsertim cum hoc non sine interitu confluentium ad idem simpliciuū particulariūq̄ qualitatum, soleat euenire, quem in radijs nō facile quis cogitabit. Quod si de mus astrologis radios commisceri uel calores à radijs profluentes, illud asseueramus radios omnes misceri semper, non autem quasi esse asymbolos, qui alijs per eos quos nūc uocant aspectus minimē fœderētur. Quare mixtura præsentis hore, momenti, anni, mensis, diei non uariat ab alterius temporis radiosā mixtione, præterquā his de causis quibus uariari siderum actiones exposuimus, ut sit aliud scilicet noctis aliud diei tēperamentum, aliud recedentibus astris ad meridiem, aliud inclinancibus ad aquilonem, unde sola caloris exoritur intentio atque remissio.

DE EFFECTVVM VARIETAS IN COELVM
redigi possit & quæ non. Cap. XII.

Cogitemus omnium radiorum mixtionem in aëre, in ea est aliquid quasi dixeris substantiale, aliquid quasi accidentale, substantiale est esse unum lumen siue unum calorem ex omnibus coeli luminibus uel congregatū uel resultantē, & hoc quidem perpetuum & immutabile est. Sed quod hic quidem radius in eo nunc fit intentior, alius fit remissior accidentale est, mutaturq̄ subinde, pro cœlestium corporū iugi mutatione. Ratio distinctionis istius nostrę facile patet. et est in cœlo, quod scimus huius caloris esse principium, aliquod substantiale dici potest, sicut substantia dicimus esse quæ substantiam rei consequuntur inseparabiliter, talia sunt immarcescibile corpus, & primum omnium corporum circularis figura, motus in orbem, & cū suo calore lumen omnia uegetans, & siquidem proprias habent sidera potestates, sunt illæ etiam uires siderum substantiales. Est aliquid rursus in cœlo &

lo & stellis sicut uariabile, ita accidentale, ut in omnib. astris sola mutatio situ, atq; in Luna uicissitudo lucis. Quòd igit in mixtura est radiorū substantialia cœli consequens, dicimus substantiale, qd accidentalia, accidentale, ut complecti quidem Saturniam potestatem & Iouiam & Solarē cæterasq; similiter, substantialiter sit in ea, sed has habere intentiones uel remissiones illas, p radiorū uarietate, accidentaliter dicit. Adiutus igitur Sol ista uirtute superiori, quæ non est uirtus utiq; mutabilis, alioquin semper non adesset agentibus omnia causis, ut adesse cōspicitur, adiutus inquam ab ea, generat hominem, quatenus homo est, & hunc hominem, quatenus hoc semine & ex hac materia generat, quare ad hanc effectus substantialem conditionem siue naturam siue characterem indiuiduū spectes, indifferens quælibet constellatio est, q; uero ex constellationis diuersitate, hoc est uario siderum statu habitudineq; ad terrā plus minusue caloris in aërem effunditur, & p alia radiorum mixtura noua calidæ lucis proportio mensuræq; dissultat, hoc est q; accidentale in cœlestibus accidentale quoq; in effectis rebus facit diuersitatem. Vt si quis dicat in plenilunio fieri meliorem conceptum, & crescente Luna plus augescere foetū, & sub temperato cœli statu melius affici semiplena, proptereaq; meliorem quoq; sobolem procreari hoc genus. Illa diuersitas quæ de cœlestium uaria positione in substantijs generandis esse potest, quam accidentale dicimus & aduentitiam, quoniam ut declarauimus, ipsa ppria substantialisq; nota concepti foetus de suo principio proximo substantialisq; materia sua dependet, tum ad accidentales quoq; proprietates plus accidentia seminis & materie faciunt, utpote cognatiora, proximiora intimioraq; , q; extrinseca dispositio aëris ambientis, id quod experientia quotidie manifestat, ita ut si quis p parentum seminibus filius non effingatur, & inde ducat suam similitudinē, monstris enumerandum dicat Arist. Proinde nihil nobis obstiterit, uniuersales tantum causas sidera facientibus, & effectus distinctionem quærentibus, à causa secundaria, quod uaria siderum dispositio pro mutationibus aëris, corporum uel genitorum iam uel generandorum uariare dispositionem aliquo modo possit, quando, ut diximus, hæc accedens extrinsecus & generalis ualde mutatio est. Ea uero quæ pertinent ad substantiā quod qualitates intimas magis & propius à proprijs indubie trahit originem, proptereaq; de cœlo prouideri nullo modo potest. Et hoc quidem uerum in corporis rebus quæ perfecta substantia sunt, quibus omnibus adsunt efficientes proximæ causæ, uel quod illis proportionem respōdet ut in his quæ generantur ex putrefactione & mixtis inanimatis, de quibus in quartæ rationis solutione dicemus. Sed enim aëris mutationes ad calorē & frigus, humoremq; & siccitatem nulla media causa facere cœlū potest, quas ideo tamen uniuersaliter facit, quoniam ex se tantum salubriter calefaciens facit cætera ex accidenti pro conditione materiæ, sicut uno eodemq; calore durat rescit

rescit limus et cæra liquefcit, & sub eodem Sole lintea dū lauant albefcunt, & lauantis interim facies denigrat. Cæterū quoniam hæc accidentalis mutatio est, plurimū in ea potest id quod in cœlesti cōstellatione accidentale uocauimus, hoc est siderū positus & habitudo, unde uis radiorū intenditur atq; remittitur, propterea plus minus in aërem calor inualefcit, scilicet ob hoc ipsum pro uario Solis flexu uariant quatuor anni tēpora et oriens atq; occidens, ascendens atq; descendēs easdē ferē facit in die quatuor mutationes. Sunt aut inter has primas corporū qualitates, & inanimata mixta, mediū quasi locū sortitæ methæorologicæ impressiōes, quarū etiā efficiens causa cœlum, inferiora materia sunt, unde plus earū diuersitas quàm corporū perfectiorū cœlesti dispositione dependet. Sicut uerē et autumnō ferē fiunt tonitrua, æstate grandines, hyemē niues & pluiiæ, minus autem quàm absolutē ipsæ quatuor qualitates, quādo quidem has facit radius in materiam lapsus sua uirtute, ille mouētur quidem radio, sed de materia inferiore concrefcunt. Quapropter pro illius plurimū conditione uariātur, ut in tractatu tertiæ rationis latius explicabimus. At perfectæ substantiæ, quæ non solū materiam, sed & propriam habent efficientem causam, quicquid (ut sæpe idem repetat) substantiale propriūq; sortiunt, à proprijs habent causis, cœlo, per immobilem suū influxum, ut uniuersali causa coope tante, permutabilem uerò nō nihil extrinsecā aliquam generalemq; ualde mutationem faciente, de qua tamē astrologi dicere nihil etiā possunt, quippe quæ nec à causis cœlestib. quas finxerūt, nec ab hora natali, sed ab alijs principijs pendeat, ut postea declarabimus, nam nunc quidem id tantum inuestigamus quid efficiat cœlum, quid non efficiat. Hæc igitur intelligēs quæ differuimus Aurelius August. non usquequaq; dixit, absurde putari posse, ad solas corporū differentias afflatus quosdam ualere sidereos. Nō asseruit ita esse, non accusauit aliter sentientes, sed eleuauit culpam sic opinantium, eam non tam absurdam opinionem, q̃ non usquequaq; absurda esse pronuncians id, quod tamen de quibus etiam corporum differentijs esset intelligendum explicaturus adiunxit: sicut in solaribus accessibus & decessibus uidemus ipsius anni tempora uariari, & lunaribus incremētis atq; decrēmētis augeri & minui quædam genera rerum, sicut echinnos & chonchias, & mirabiles æstus oceani. Hæc illius uerba, in quib. nihil uidetur annumeratum, quod ad perfectæ alicuius substantiæ faciat generationem, quarū diuersitates quanquā maximē corporales ad stellas referri non debere, sed proximas causas, statim admoniturus adiecit: quid tamen ad corpus quàm corporis sexus? & tamen sub eadem positione siderum, diuersi sexus gemini concipi potuerunt. Hæc ibi paulo antè supra confirmās eandem sententiam, probauerat Hippocratem ex proprijs & secundarijs causis rationem reddentem, quod duo fratres simul ægrotarent, simulq; conualescerent. Possidonium uerò non probauerat, ad constellationis pāritatem

fatem id referentem, acceptabilior, inquit, multo coniectura medicinalis, quoniam parentes ut erant corpore affecti dum cōcumberent, ita primordia cōceptorum affici potuerunt, ut consecutis ex materno corpore prioribus incrementis, paris ualitudinis nascerentur, deinde in una domo, eisdem alimentis nutrirī, ubi aërem, & loci positionem, & uini, aquarū, plurimum ualere ad corpus uel bene uel malè accipiendum, medicina testatur, eisdem etiam exercitationibus assuefacti, tam similia corpora gererent, ut etiam ad ægrotandum uno tempore eisdem causis similiter mouerent, ad constitutionem uero id cœli siderum uel referre, quando concepti siue nati sunt, nescio cuius sit insolentia. Hæc noster August. cuius ipsa uerba præteximus, quod multi id tantum ex eo intelligentes usurpatu sæpius à nostris, nō absurde corporum differentias ad afflatus sidereos pertinere, putant opinatum Augustinū omnem effectuum corporalium diuersitatem esse à cœlo, proindeq; de illis, Augustino cōsentiente, astrologos posse uaticinari, parum memores nihil tā dici merito posse corporale, quā corporis ipsius temperamentum, cuius tamen causas in cœlo quærentes, insolentia titulo taxantur ab Augustino.

SOLEM MVLTÀ OPERARI QVÆ AB ALIIS
stellis fieri astrologi putant. Cap. XIII.

Rimam astrologorum argumentationem retorquentes in eos, declarauimus longa digressiōe, sed necessaria, quid in nos ageret cœlum, & cœlestium actio quomodo uariaretur, siue stellas ipsas siue materiam suscipientem consideremus. Vnde palam factum est, esse cœlum causam uniuersalem, nec effectū distinctionē præsertim principalem substantialemq; inde esse petendam. Nunc ordine conuenienti, quasi gradu facto per ea quæ disputauimus, secundæ rationi soluendæ manus admoiemur, quoniā scilicet deprehendit uariari dispositiones inferiorū corporū ad Solis & Lunæ uarias ad nos habitudines, idem alijs de rebus & planetis cōtendebant esse credendū. Nam uices, inquit, quatuor temporū per solares anfractus & omnium corporū status cū ex illa uicissitudine, tum pro lunaribus incrementis decrementisq; uariat. Quid igitur? duo scilicet sunt quæ colligi putāt ex his. Primum, ut sicut echinos, conchas, oceanū, corporum humiditates, ad curricula Lunæ uidemus immutari, generaliterq; terrenā molē pro Solis annua reuolutione pariter & diurna, ita de ceteris quoq; reb. assentiamur eas stellis euinctas ab illis gubernari. Alterū, ut manifesta Solis & Lunæ potestas in permutanda subternari materia, cogat idē nos credere de radijs aliorū siderū, hoc est, illis q; quanq; occultiorē, uim tamē inesse magnā in permutandis rebus & multiplicitèr afficiēdis. Nos neutrū colligi, palā faciemus, quādo hæc ipsa quæ p se afferūt, fauere potius aliter suspiciatibus, q; priusq; fiat obseruationū illarū omniū ex principijs iam cōstitutis rationē reddemus, ut pateat sicut
argus

argumentis, ita nec experimentis nos adduci de siderum efficientia coelestiumque uirtutum mutatione sentire aliud quam quod haecenus ipsa naturali ratione duce præscripsimus. Nec interim cessabo multas astrologorum fallacias, multa obiter eorum errata sugillare. Exordiamur igitur ab operibus Solis. Variat anni tempora Solis accessus atque recessus, hoc nos etiam iureiurando si oporteat asseuerabimus. At hoc ipsum zodiaci facit obliquitas, non natura signorum, hoc est, non ideo flagrat in leone Sol, quia signum leonis, aut solis domus, aut calidum signum, ut fabulantur astrologi, sed quod in eo Sol constitutus & proximius ad aërem nostrum, & per sexquimensem proximior ante calefecerat. alioquin & in cancro feruentissimus est, cum non sit tamē, etiam apud eos, Solis domus aut exaltatio cancer, nec sit igneum signum, sed aquaticum. Sic in ariete fere mundum instaurat, floribus euocatis, auctisque feminibus, quia tunc primū rediens ad nos fecundum commodumque teporem corporibus inspirat. Astrologorum uero fabulamētum est, Solis exaltationem arietem esse, quasi non ad alios populos idem in libra faciat arieti aduersa, quod apud nos facit in ariete. Dum scilicet hinc recedens accedit ad illos. Totius igitur uarietatis quæ cū tempore euenit, sola causa est, Solis ad terras quas habitamus maior minorue distantia, unde plus minus ab eo caloris participamus. Hinc quoque uere tonitrua fiunt, quia cum peruenerit Sol ad arietem dissoluitur æris calore hyemalis humiditas, unde multa ad aërem sursum tollit euaporatio seges scilicet nubium, unde tonitrua fulminaque proueniunt. quod si astrologi quoque intelligunt, quæ ista demum uel somnolentia uel fallendi cupiditas, ut quasi natura illius signi, hoc est arietis, operaretur, arietem esse definiant signum suscitans pluuias atque tonitrua, quare Lunā quoque in Ariete tonitrua facere, non dicerēt ullo pacto, si possent aut uellent animaduertere id non pro signi eius uirtute, sed Solis ad signum id peruenientis actione contingere. Pari fallacia scriptū à Ptol. in libris apotelesmaton, Lunam in ariete si facit morbum, præcipue facere uutiliginem, quam ἀλπίς Græci dicunt, uulgo morphem, in cancro mentagram, quā lichenas Græci, uulgo impetigines, in libra lepram, in capricorno lentigines. Tractum enim hoc ab æris statu, quādo per illa signa Sol defertur, hoc est à ueris qualitate, quo tempore Sol est in ariete. Aestatis cum est in Cancro, autumni cum libram, hyemis cum percurrit signum capricorni, siquidem conditionibus horum temporum illa morborum genera quadrant. Veri uutiligo quæ facile tunc inuadat occupetque supremam cutē ob humores ea potissimum anni parte redundantes. Aestati mentagrā, quæ de sicciore materia acutioreque prouenit. Autumno lepra, si quidē atræ bilis infectio existimatur, Lentigines hyemi, quæ de frigidioribus superantijs humidioribusque generantur. Extrema igitur tarditas, quod à Sole fit, aërem magis uel minus calefaciēte, pro uarietate sui situs, adscribere signis, sub quibus per
ea tem

ca tempora Sol defertur. Aut si hoc intelligunt, quasi tamen non intelligerent, putare alios quoque Planetas in iisdem signis eadem operari. Concludamus statim in temporibus anni diuersitatem, non aliunde quam à Solis occasu recessuque fieri pro obliquitate signiferi. Quod si nec estates æque feruent omnes, nec hyemes rigent, pro materie potest dispositione contingere, quæ momentum habet in aëre maximum, testimonio sensus & Protemari, nec eam ad cœlum referre necesse est, præterquam uelut ad uniuersalem causam omnis rei corporeæ, ut ex meteorologicis Aristotelis libris intelligere licet. Sic quæ in eadem æstate sit alijs diebus calor intensior, alijs habetior, nec hoc ipsa tamen exigat positura Solis. mutatio facti inferior, uel excitatus, scilicet uentus alicubi, uel inundatio pluuiæ, uel hoc genere quodpiam aliud quod à nobis procul ita fieri potest, ut causam ipsi non uideamus, cuius uim cum effectu ad nostrum usque cœlum redundantem nihilominus experiamur. Quod si Planetæ sunt alijs alij calidiores, & quicunque minus calent, possunt ex æcidenti, dissolutis humoribus nec consumptis, pluuias generare nebulisque prætexere cœlum, unde deficit calor, inuenitur frigus. Contra qui feruentiores, ad siccitatem caloremque conducere, non abest à principijs nostris, ut ad aëris mutationem uarij sideris dominatus aliquid faciat, modo non alium hic dominatum intelligamus, quæ ut nobis proximior, aut radijs rectioribus nos illuminat. Verum quoniam si quid peruenit ad nos à stellis superioribus, in omnino pertenuē esse suspicamur, præsertim quod ad sensibiles istas pertinet qualitates. Tum causas tempestatum, si querantur in cœlo, plerumque non inueniuntur, siue de stellis ex astrologorum sententia siue philosophorum, ut definiuimus, sentiamus. Videtur hoc totum quod actionibus luminarium detrahit & adiungit, ad materiam potius esse referendum, ipsa uero luminaria alterū solo situ, alterum etiam permutata luce, permutat, neutrum pro signorum natura quæ percurrunt, pro locis quibus insident, pro Planetis quibus configurantur, ut per consequentia manifestabitur. Quare quod mare Persicū Sole uirginem ingrediente fluctibus agitetur & æstuet, præcipuē uero cū peruenit ad sagittarium, rursus placidum sit & nauigabile, Sole ad pisces delato, & præsertim ad geminos, contra Indicum sub uirgine & sagittario tranquillū, sub piscibus & geminis nauigabile sit, non de qualitate signorum, sed de situ Solis conditioneque materie puenit, quod astrologi quoque confitentur. Proinde utilis fuerit nec superstitiosa nauticis observatio horum temporum habita maris ratione quod nauigant, à quibus etiam obseruati dies, quibus abstinendum nauigatione prædicant. Si quàm habent à cœlo causam, aliunde habere quàm à Sole nō possunt, quoniam statim de illis & perpetua observatio est, quare ad Solem tantum referri potest, cuius iisdem temporibus eadem ferē omnino semper est habitudo, ad alias constellationes nullo modo, quæ nunquam eadem iisdem temporibus inueniuntur.

S s niuntur

niuntur, uerbi gratia, suspecti dies nauticis semper Martij primus 7. 15. 17. 19. & 25. Aprilis sex. quintus 6. 12. 20. Februarij, sextus. 12. 15. 17. 19. 20. hac illi inuariabili obseruatione semper utuntur, aiuntq; per hos dies magnas maris plerunq; fieri mutationes uel ad tranquillitatem uel ad tempestatem, quare dubij cum sint euentus, securius agent qui abstinere, ne forte in malum mutatio eueniat. Hoc igitur ad siderum posituras, quas astrologi notant obseruariq; præcipiunt, redigi non potest, cum per easdem anni partes illæ similes non redeant, sed dissimilimæ. Quia illos ipsos dies gubernatoribus semper suspectos, interdum innocuos nauigationi felicissimosq; pronuntiabit astrologus, & quos illi non multum cauent periculosissimos, ut eam horam uario statu Solis, atq; Planetarum mixta se illi agmina representabunt. Quapropter nauta huiusmodi regulas, uti suis principijs inimicissimas, non probabit, quæ cum diutina experientia & sublimis artis usu quotidie comprobentur astrologorum uanitatis fidem locupletissimam faciunt. Possunt autem duplicem habere causam, alteram à Sole, alteram ab aqua, ut sicuti nostri corporis humores suas habent periodos, quibus mouentur, ita habeat suos oceanus, à Sole quoniam secundum suum ad nos accessus recessusue momenta & maris & corporum omnium immutare dispositionem euidenti fide cognoscitur. Illud autem admonendum esse lectorem oportet, hanc temporum uarietatem ab his qui rem rusticam & nauticam scribunt, per occasum & ortum stellarum fixarum denotari, ut arcturi, Vergiliarum, Hyadum, ceterarumq; similiter: non quod ipse sint quarum influxus cauentur uel expetuntur, alioquin nec astrologi hoc dicerent, qui per se illas, præsertim nisi cardines teneant, esse uolunt inefficaces, sed ut magistris illarum artium illustratis indoctisq; uisibile signum sit, quo tempus illud dinoscatur, quod neq; perpetuum simul & conspicuum inuenire melius quam in emerfu occasuq; stellarum uideretur. Postea neq; quod apud rude uulgus plus authoritatis & obseruantiae conciliaret. Quod scribitur à medicis, ægritudines hyemales æstate solui, æstiuales hyeme interdum, & quæ hyeme inuadunt uere, quæ uere, decedere sub autumnum, & quæ deniq; quocumq; anni tempore fiunt, diuerso terminari, quoniam scilicet horum temporum qualitas diuersa pro Solis ad terras uicinitate atq; distantia. Quod aut de Luna dicunt, sub criticis diebus, id uanum et irrationale, sed hoc postea cum de Luna dicemus. Ab eisdem Solis progressionibus est affectio uaria rerum, cum expertium uitæ, tum uiuentium omnium, sub inclinationibus coeli diuersis, quod non omnes eadem terræ ferant, & populorum mores habitudoq; corporum uaria sit in regionibus uarijs. Nec præter Solem alias opinari constellationes, alia signa, aliosue Planetas quibus illa loca subiaceant nos oportet. Fertur Sol semper inter cancrum & capricornum: quare quicumq; inter circulum æquidiale & æstiuale solstitium habitant, calidissimam necessariò habitant

habitāt regionem, qui uerò sub aquilone positi sunt. cū à Sole plurimum absint, frigidissimam, mediū inter hos temperatam. Et quoniā dextra cœli pars, oriens est efficacior, ibi uirtus Solis quàm in occidentali. Hinc reddi ratio omnium potest, quantū pertinet ad cœlestē causam, quæ de rerum proprietatē feruntur. Nam gemmæ, aromata, quæq; talia hoc genus, plus cœlestis caloris desiderant, ad orientem austrumq; producuntur, pariterq; leones & tigrides, elephantes ἢ sdem terris feruntur, & quæ alia calorem exigunt animalia potētē ut generentur, ut uiuant, & in suo uigore permanent. Solus homo ubiq; terrarum nascitur & seruator, ob amplam naturæ suæ sub multiformi habitu latitudinem, sub qua homo ut differret ab homine ui specificæ differentię uanā dederit, tamen aliquibus etiam philosophis, suspitionem. Qui igitur meridianam incolunt partem quāto calidiorem aërem spirant, tanto sunt intus frigidiores, quare timidi sunt, effœminati, & quod antiqua hodiernaq; experientia probatur, nati ad seruiendū. Fiunt aut hęc, quia calor immodicus ita corpora elaxat, ut caloris intestini maximā partē euocet atq; absumat, unde ad summa corporis eductus, penetratq; deferens in cute nigredinem, in corde relinquit timidatē. Contra, qui sub frigido cœlo degunt, Boream uersus, animosi, fortes & candidi sunt, ratione contraria. Vtraq; uero gēs siue quæ plurimum est sub Sole, siue quæ longius dimouet ab eo, parū humani habet, & parū sociabilis est, ob caloris & frigoris exuberantiam, per quā à mediocri recedit temperamento, in quo nostra natura potissimum sita est. Sed & utraq; gens immanis & aggreſtis, cum ob eam quam diximus communem causam, tum altera quidem quia ferox, altera quia meticulosa. Non igit, quod astrologi Græci fabulantur, quia extremis climatib. nox ἢ Planetæ Saturnus Marsq; dominatur, ideo populi illi immaniores, nec quia meridianis Saturnus, ideo timidi & uitæ breuis, quia uero Mars aquilonaribus, ideo bellicosiores. Figmentum hoc, in quo nec cæteri concordant astrologi, qui non præficiunt Martem aquilonaribus, sed Lunam. Nos nec Marte utentes neque Luna, propriam ex Sole reddidimus rationē cōditionum utriusque gentis, quā præter aliam somniare sibi hugalis potius est quàm philosophi. Dominatur, ut dicunt, etiam Saturnus in India, & tamen ibi longæui sunt, cur igitur breuiæui meridionales ob Saturni frigiditatem exuberantem? cur timidi? nam & ibi gignuntur ferocissima bruta, licet omnia tamen in septentrione scribit Aristoteles esse uiriliora. Sed humana mediocritas extrema ægerrimè patitur, & quā ratione uentres hyemē calidiores quàm æstate, ita illi sub nimio ardore intus frigescunt, uixquē exacto uitæ anno trigésimo, senectute conficiuntur, ut narrat Auicenna. Aquilonares sub gelida sede penitusse feruēt in principibus membris, concluso calore multoq; sanguine & grossiore, tanto australibus robustiores, quāto illi spirituum sanguinisq; subtilitate, ingeniosiores euadunt.

Mediæ nationes nec inopia sanguinis, nec crassitudine hebetes, sicut prudentiores & sapientiores, ita facti ad principandum, & ut sic dixerim, magis homines, sunt. Hæc de cœlesti circulatione generalis uarietas incolarum terræ, cui peculiares admodum multæ ex sublunari dispositione terrarum, aëris & aquæ, dum alia scilicet uel paludibus inuia, uel stagnantibus aquis regio semimarcida nebularum identidem caliginosis noctibus obsidetur, alia uentis peruia asperitatibus, uel editior mōtibus. Tenui iam te his plus quàm oporteat. Transeunt hæc à terris ad aërem, & habet ipse aër ex se suas proprietates alias, scilicet alijs locis, ut Panetius ait, nō de cœlo petitas, sed de suis principijs habuit & suas, quæ quidem discrimina in afficiendis corporibus plus minus aëre possint in ambiguo est. Permutare hæc habitatores ipsis statim suis afflatibus, patet per ea quibus uescuntur, quæ pro sola aquarū aërisq; conditione uel noxia uel salutaria fieri nemo est qui nesciat. Hinc prima, ob cœlestem à Sole impressionem, corporum est diuersitas, quam alia statim de uictus ratione consequitur. At ingeniorum morumq; uarietas & à corporis habitu pendet, & ab educatione assuetudinis fundamento, quæ naturæ uiribus proximat. Accedunt leges, quibus in ea re plurimum est momenti, adeo ut feras nationes mansuetissimas reddere, si ritè ferantur, & contra fortissimas eneruare & ex optimis reddere malas, si sunt malæ, facillime possunt, unde arbitrij libertas contra omnem naturæ necessitatem euidentissime declaratur. Infames olim galli fuere amoribus puerorum, si Ptolemæo etiam credimus & Aristot. quod ita nunc scelus beneficio Christianæ legis, & sanctissimi principis Ludouici regis exhorrent, ut sub cœlo nulla natio magis. Nec tamen oportet unius populi niti exemplis, cum orbis ferè totius, euangelica prædicatio, mores, & instituta mutauerit, quæ à primis fuerant edita. Potest autem ad artes magisteriaq; capescēda regionis qualitas multum, quam quis scilicet primum fortiatur, ut uel mercaturæ nauigationiq; se dedat opportuna mari ciuitate, uel literis academiæ proxima, uel militia, si infestis finitimis aut ciuilibus intus factionibus agitetur. Sunt quos fertilitas copiaq; desides homines & uoluptarios facit, exiguitas, atq; sterilitas laboriosos, industrios, diligentes. Verū enim uero, dicet aliquis forte astrologorum, nos hæc non negamus, sed asserimus tecum ac prædicamus, uerum esse præterea locis alias proprietates, ex uidelicet priuatis influxibus peculiariq; constellatione contendimus, pro trigono, pro planeta, pro signo cui regio subest, pro cœli dispositione sub qua ciuitatis iacta fundamenta, sub qua eius imperium, aut rex, aut tyrānus inuasit. Vera igitur ut sint quæ tu dicis, non sequitur, ut uera quoque nostra esse non possint. Sed nec ego ex his quæ commemorauī, egregijsimi diuinatores, illud confici puto, ut nō possint esse quæ fingitis, sed ut intelligamus ita plane per ea quæ diximus, causam reddi posse omnifariæ diuersitatis & locorum

corum & gentium, ut quærere alias causas minimè necessarium sit. Nam quas uos supra astrologi introduxistis & falsas et fabulosas esse, sequentia demonstrabunt. Verum disputantibus nobis aduersus ea ad quæ populi regionumque ipsi diuersitatem refertis, futurum erat, ut quæreretur aliquis, quænam igitur esset causa tantæ uarietatis, proinde prius quàm falsas euerteremus, ueras demonstrasse causas oportuit, ut hinc illa uestra nõ necessaria intelligantur, quæ postea ut ficta & impossibilia redarguentur. Sic nec coeli illum uiuificum calorem, de quo supra tam multa diseruimus, nec solis efficaciam ideò introduximus, ut uestra conuelleremus, nec illud item ex siderum ad nos distantia propinquitatemque radios intendi atque remitti. Sed prius quàm commentitias uestras nugas refelleremus, ostenderemusque, absurdissimè mutationem pro locis, signis, aspectibus, sidereæ potestatis, à uobis fingi, notum facere uolui, quicquid coeli uis efficit in nobis, autoritate philosophorum, testimonio sensus, iudicioque rationis, id totum per communem influxum luminis saluberrimè calidi de perpetuo moto corpore iugiter emanantis fieri sufficientissimè posse. Quare alias fingere uirtutes seu stellares influxus ad corpora, esse superfluum, post quæ deinde facilius declararetur quas uos finxistis credere, non iam superfluum esse, sed insanum.

LUNAE VIS QUOMODO VARIETVR, ET DIES
quosdam Lunæ uana superstitione obser-
uari. Cap. XIII.

Stendimus ex operibus Solis, astrologorum dogmata nõ necessariò probari. Idem de operibus Lunæ faciendum. Ptolemæus in apotelesmatis, Lunam dicit ab interlunio quousque diuidua sit, humiditatis amplius effectiuam esse, inde ad plenitudinem usque caloris, à plenitudine siccitatis, donec item sit diuidua, tum ad coitum usque frigiditatis. Ita illam in prima orbis sui quadra, ueris & æris, in secunda æstatis & ignis, in tertia autumnii terreque, in quarta hyemis, atque aquæ naturam habere, & horum qualitates temporum in corporibus tunc maximè excitare. Perbella magis ista diuisio, quàm naturalis & uera, quandoquidem caloris ista conditio, ut cum est debilis, humiditatem nec moueat, ut qui scilicet uix sentiat, cum efficaciam non nihil habet, soluere adoriatur, soluatque diffusus quò potèntior est, nisi eatenus inualescat, ut quam fluere facit humiditatem, absumat: nam exsiccatur tum ille, non humectatur. At Lunæ calor, utpote ualde tenuis, haud ita unquam intenditur ut exsiccet, sed intra fines eos excrescit, quibus humefacit corpora calore, non arefacit, quo fit ut quo plus luminis habet Luna, plus efficiat humiditatis ueluti & plus caloris, inuicem sicut lumine destituitur, ita pariter & humefacit minus, & calefacit. potius ergo ueris naturam qualitatemque sequetur à primo quadrangulo ad plenilunium, quàm ab interlunio ad quadrangulum

Se 3 ipsum

ipsum primum, siquidē ueris natura humida definitur, nec potest à secundo quadrangulo ad coitum hyemem repræsentare, autumnum à plenilunio ad ipsum quadrangulum, siquidem autumnus siccus, hyems humida est. Luna uerò postquam fuerit plena, donec semiplena est humefacit, & inde ad coitum usq; desiccatur, ut scilicet eius humectatione cessante, quare tum etiam duratura ligna cæduntur. Multo igitur rectius ipse Ptolemæus in libro centum enunciatorum dixit, à primo Lunę quadrangulo (ex quo scilicet à congressu Solis abscessit) fluere corporum humiditates ad secundum usq; quadrangulum, in reliquis uerò temporibus decrescere. Quod quidem præter rationem quam diximus, ipsa quoq; experimenta testantur, nam crescente Luna humidi fit accessio, decrescēte fit imminutio. quia non lucis tantum hoc qualitas, sed motus eius quoq; ad augmentum uel decrementum operatur, quocirca, cum Sole digressa incipit exoriri donec media illuminetur, plus humefacit calefacitq; , quàm tantundem possidēs luminis secunda dichotoma tendit ad congressum, quia scilicet illic lumen augetur, hic deficit. Hæc est tota Lunaris astrologia, à medicis, ab agricolis, à nautis utiliter & naturaliter obseruata. Nam in uniuersum quidem plantationi commodum existimauerunt tempus adolescētis Lunæ, quod largiore semina humore cibata, ipsa quoq; uelocius adulescant, decrescētis uero, cædendæ materiæ, quoniam tum omnis materia siccior atq; attenuatior est, quare non tam facile marcet caricq; conficitur, Contra si quæ cæditur Luna lumine aucta, quia tunc humor exuberat, facile putrescit atque corrumpitur. Quapropter iure laudat Hesiodus nonam Lunæ diem arboribus conferendis, sicut & decimam tertiam, quoniam, ut ait Plutarchus, insita uis radicibus plenior iam lumine spargitur, eandem incommodam seminibus iaciendis facit, quod iactum semen pluuias magis desideret, ut computrescat & germinet. Porro decimam sextam negat idoneam plantationi, quia deficiens lumen germina satis non euocet. Quare quod Virgilius dixit, septima post decimam felix & ponere uites, & quæ sequuntur, haud ita possit intelligi, ut decimam septimam diem significet, nam hæc uitibus ponendis minimè felix, lumine deminuto, sed aut primam septimam, quæ sit post decimam, meliorem, id est decimam quartam iudicauit, quæ & plena Luna non infeliciter uites ponunt, aut quod rationi consonat magis, duos dies laudauit, septimam & decimam, sed decimam magis, quare post decimam, inquit, septima felix est. Sic enim seres habet. Si quidem die septima Luna diuidua satis caloris humorumq; radicibus plantarum suppeditat, sed idem facit uberiusq; dies decima. Omnino decima septima præterquàm imperitè & falso, denotari non potuit, cum sit illa non ponendis arboribus, sed cædendis magis idonea, quod Hesiodus quoq; tradit, ob eam scilicet quam diximus causam humidi decrescētis. Quare tunc ædificandis nauibus ligna parantur, quas oportet perennare diutius.

Quod

Quod autem tunc quoque comportari fruges in aream iubet Græcus poeta hanc rationem, ut scribit Proclus, quod soleant post plenilunium uenti suscitari, quibus à grano palea ipsa, glumaque discriminetur. Sicut autem in his diebus operum causa & ratio facile cognoscitur, ita possunt alij Lunæ dies certis operibus esse commodiores, ratione non ita manifesta, licet de naturalibus illis quoque quæ diximus principijs orta. Siquidem tanti luminis portio cum re aliqua consonare potest congrua portione, quæ dissonabit ab alia, quo forsitan genere illa sunt, quod castrari Hesiodus sexta Luna præcipit agnos, octaua boues & sues, duodecima mulos, sextam & decimam sextam in aribus gignendis opportuniorem quam sceminis, decimam uero sceminis, uerum magis castrari uitulos autumno, Luna decrecente iubet, ratione nota, quia emasculandis metuunt fluxus humiditatum, propterea & siccum tempus, & siccam Lunam desiderat. qua de causa castratum prohibent etiam multa portione. Sic euident ratio cur sextam & decimam sextam in aribus gignendis opportuniorem quam sceminis dicat Hesiodus, sceminis uero decimam quartam, quoniam ut est sæpius repetitum à nobis, crescit humor cum lumine. Quare plena Luna stillabunt excrementa generationis humidiora, unde proles sceminea magis quam mascula. Ad hunc modum alia rediges ad naturales causas ab Hesiodo tradita, qui tamen nonnulla licet admodum pauca, miscet ex uetere superstitione, sed nihil usquam quod astrologis faueat. Gubernatores item ex his uicijs aduenticij luminis in Luna, dies multos citra superstitionem obseruare utiliter possunt, quando plurimum potest illa uariatio lucis in aëris habitu permutando, quare prudenter in nouilunio & plenilunio nauigationibus abstinent, quando per hæc solent tempora tempestates plerumque suscitari. Ipsi quoque medici rectè consulunt ægris, dies obseruantes in auctu crementoque Lunæ ne fluentes plus minus eos lateant humiditates, in affecto præsertim corpore, quod propria ui destitutum, magis sit opportunum iniuriæ peregrinæ. Nam gratia exempli, adolescente Luna uenam incidere, contra uentosare deficiente potius, quam adolescente, rationem forte habebit, cum incisio uenæ expellat, uentosa attrahat. Quare ebullientibus expansisque ad extrema corporis per initia mensis humoribus, plus forte quam oporteat attractæ materiæ educerentur. Nisi quis dicat artis opera semper esse feliciora, quæ cum naturæ progressionem concordent. Sed hæc medicorum iudicio relinquuntur.

Quæcunque uero præter hæc obseruauerint,

ea uanitatem habent manifestam,

ut sequentibus patet.

refert.

SS. 4. ABSTVS

AESTVS MARIS IN ALIAM CAVSAM QVAM IN
Lunam referri posse, in quam & si referantur, ni-
hil inde iuuari astrologiam.

Cap. xv.

DE fluxu maris atque refluxu uulplex quæstio est, cum omni-
bus uideatur hoc à Luna procedere. Adelandus ex opinio-
ne Saracenorum causam accessus maris atque recessus hanc
& narrat & probat. Nam cum ipsa, inquit, maris sibi brachia,
puta quæ interiecta terræ dirimit moles, obuiare atque confluere impetu
concito properent, sit tum montibus interpositis, tum ipsius terræ situ, ut
ab eodem cursu, dum deficiunt referantur, utque inde quo & paternus ac
naturalis impellit motus, loci ipsius positu reuocentur. Luna uero in cau-
sa non est, alioquin eueniret hoc idem in maribus torridæ zonæ uicinio-
ribus, cum nec magis absint à Luna, ut quamobrem illius uim non per-
sentiant, nec humidæ minus undæ natura putantur, & tamen nulla ibi re-
ciprocatio, quia scilicet deest causa quam diximus concurrentium par-
tium, mole terreni situs hiantium. Hæc illius sententia non magnopere
abhorrens à similitudine ueri, quando naturali propensione feruntur ele-
menti cuiusque partes ad suam integritatem. Quid igitur mirum? si di-
scusæ loco terris interiacentibus præsentis oceani, dum concurrere ge-
stiunt, litora feriant accedentes, & obiectu repulsæ pariter retrocedant.
Qua causa sublata (quod in australi pelago euenit) uidemus hos æstus
non apparere. Ita quispiam dixerit, hunc accedendi recedendique motum
naturalem esse aquæ, non quatenus aqua est, sed quatenus partes habet
elementi principalis, obiectu molis terrenæ diremptas & separatas. Quæ
ratio si cui non satisfacit, audiat aliam, consitentur astrologi non eueni-
re tales recursus in omnibus aquis, etiam marinis, sed in his tantum qua-
rum terra profunda, dura, motibus crebris aspera, & inæqualis, aqua uerò
multa, quæ nec adiectu fluminum crescit, nec digressu diminuitur, sed
diuturnam ibi traxerit sedem densitudine spissa. Quocirca conceptacu-
lum fiat, alumnaque uaporum multorum, nec tenuium, nec facile diffusa-
bilibium, qui de suis parentibus, hoc est aquosa terra, aqua terrosa, deque
cœli calore, ducunt amariciem illam notam, atque salsuginem. Has quo-
niam conditiones, & fontes, & flumina, sed & maria quædam non ha-
bent, ideo in illis dicunt hos æstus non apparere. Poterit autem cuiuspiam
hinc apparere satis aperta & sufficiens causa, marinæ reciprocationis, si-
quidem de tali terra & aqua, uapores identidem quales diximus, uentis
quæ suscitantur, unde in aqua fit uentus, tumultus, præsertim quod ex mo-
tu pulsusque isto, & uaporum admixtione, calefcit, quare locum quærit
ampliorem quo se diffundat. Accedit, quasi tertia causa motus reflexio
uentorum uellicantium aquæ summa ad infernas illius partes, qui spiran-
tibus

tibus inde uentis implicati, prouunt aquas in superna conati, tum aquæ necessario dum eructant, abundant, tumescuntq; & reiectæ pariter, & pulsæ. Reuolutæ propriam faciunt accessionem. Rursus ubi uis illa dissolutis uaporibus conflagrescit, subsidunt atq; sternuntur, & in angustijs se contrahentes, ab occupatis locis abscedunt. Quæ uaporum uentorumq; generatio, pro natura maris, sicut perpetua ferme esse, perpetuaq; dissolutio, uidet iugis reciprocationis causa sufficiens. Vnde redit frigida, quæ prius tepens aduenerat. Quod significat nobis Adelandus. Et possunt quidem tuentes istam opinionem, rationem reddere, cur maiora quædam maria non reciprocent, licet adsint & uenti & halatus, sit enim etiam illis idem sanè effectus, sed pelagi uastitas litorumque summotio speciem tollit accessus atq; recessus, ut id potius uideatur benedictum, aquas uideri hoc, quàm alternantes, hoc est fluctuantem potius æstum quàm reciprocantem. Quæ si rationi consonant naturali, si consonant experimentis, cur parum probabilia iudicari debent? aut cur necessarium præter has causas addere Lunæ motum, secum aquas deorsum etiam in sublime trahentem, præsertim cum non illa respondeant, quæ respondere sit necesse, ut cum aucta lumine Luna, cum uelocior cursu, cū propinquior terræ, cum declinans ad aquilonem à uia Solis, cū in signis aquilonaribus posita, tūc uberiorer fiant accessus. Contra tenuiores cum se aliter habet quàm dicebamus. Porro non uidetur quid ita sentienbus obijci possit, præter ipsam aquarum tam in ascensu quàm in descensu cum Luna concordiam. Quæ (si uerum quod fateor Aboasar) nescio quo pacto uel ipsa satis obijci possit. Scribit enim, non eadem ubique esse accessionis initia atque recessus, etiam ubi nulla de finitore uarietas, sed interdum usu euenire, ut quo tempore quodam loco recedunt aquæ, alibi tunc accessum aggrediantur. Nec ipse dissimulat, hoc plurimis causam præbuisse suspicandi, motus illos à Lunæ motibus non dependere. Cuius diuersitatis quanquam reddere rationem conatur, ut Lunam nihil minus esse causam defendat, sequitur tamen inde pro Luna capi argumentū nō posse. Vnde potius contradicendi præstatur occasio, plurimumq; hec intra se distant, à temporibus æstus euidenter Lunarem causam confirmari, & ab illis non euidenter confutari. Alpetragius attulit huius motus cœlestem causam, nec à luna, uerum à diurno motu quo mouent omnia. Sed inferiora minus. Ignis enim sphaera rotat in orbē. Inordinatus motus in aëre fit, qui in aqua desinit in accessum atq; recessū. Quæ quidē oīa potius disputo, quasi philosophus causam inuestigās uerā istius effectus, q̃ ut astrologis cōtradicā, quādo hic nihil astrologicis reb. accedit receditue, si accessus istos atq; recessus cursib. astrorū aliorum, aut Lunę referamus. Quoniā hoc ipsum est (ut uerissime dixit phauorinus) magis astrologorum fallacia, qui cum uiderint terrena quædā inter homines sita, cœlestiū rerū sensu atq; ductu moueri, quale est quod

quòd oceanus, quasi Lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitq̃, hinc uidelicet sibi argumētum ad persuadendum parauere, ut crederemus omnia rerum humanarum, & parua & maxima tanquam stellis atq̃ sideribus euincta duci atq̃ regi. Nam sint à Luna, quod libenter & facile etiam ipsi credimus, quid aut pro astrologis, aut contra nos? Neq̃ enim, ut quidam putant, hinc intelligitur agere sidera, non modo motu & luce, sed occultis influxibus, quando Luna sub imo posita terræ moueat aquas, ad quas tamen tunc eius lumen prouenire non possit. Rogerius Baccon in epistola ad Clementem Quintum Pontificem Maximum causam reddere uoluit ex lumine in hunc modū. Nam cum, inquit, exoritur Luna super mare alicuius regionis, cadūt radij Lunares ad angulos obliquos, quare debiliores sunt, ideoq̃ uapores exsuscitant à pfundis maris, quos cōsumere non possunt, uapores inquam, ampulosis tumoribus aquas ingurgitantes, ut extendātur à suis canalibus, sicut olle pulmentarie suppositus ignis aquam euaporat, unde uasis labra despumant. Quocirca dum ista durat attractio uaporum ebullientium, fluit sedibus aqua. Cum uerò Luna fastigio proximat, fiunt radij identidem quoniam rectiores, idcirco fortiores, quanto scilicet illa magis ascendit, qui & demum eatenus inualescunt, ut dissoluendis uaporibus pares fiant, ut propterea, inquit Rogerius, senior fiat accessus ad meridiem proximante Luna, qua declinante statim quoq̃ aque declinant, sicut in illa ipsa olla, cū magis calor inualuit, uaporibus absumptis, subsidet liquor, & in uasis ima se recipit. Mouet autē post hanc quæstionem propositam, quonam scilicet pacto tendens ab occasu ad imum terræ uim mouendi retinet Luna. Nam tunc ascendunt aque pariter atque Luna ab ortu ad summum contendente. Nec tamen (ut confitetur) radiorum uis ulla mediā terram penetrare potest. Hoc igitur ipse ita dissoluit. Cœlum inquit supremum, siue octauū, siue nonum necessario densum est, quando quidem terminat uisum, qui denso tantummodo terminatur. Proinde Lunares radios illuc protensos ad partem aduersam reflecti necessarium est. Idcirco si ab occidente Luna ad imum terræ mouetur, uirtus eius in quadrā aliam cœli uigebit oppositam facitq̃ reflexo radio, quod faciebat ab oriente pergens ad summū. Hoc est Bacconis inuētum, in quo adeò sibi placet, ut primū se accessus atq̃ recessus in oppositas quadras rationem reddidisse gloriatur, cum sint tamen in eius dictis tot pudenda errata quot uerba. Primum contradicit, non dixerim experimento, sed Aboasari certè, cuius se facit interpretem, qui uigore accessus esse tradit, cum ad summū cœli Luna prouenerit, nec prius remitti q̃ cœperit illa descendere. Contra Baccon, quo magis proximat summo Luna, remitti putat accessum, dissolutis uaporibus lumine calidiore. Nec uidit Lunæ lumen ita nunquam intendi ut marinas exaltationes, ne dum possit consumere, sed nec suscitare tantas quantis opus est in commouendis accessus

recessibus. Quod si perneget contumaciùs, illud fateatur oportet uel inuitas, aliquot dies circa nouilunium nullos futuros æstus oceani, siquidem eo tempore aut nullum, aut adeo tenue Lunæ lumen, ut nulla possit quauis impudētia, dici par procreandis in mari tot uaporibus iisdemq̃ etiam dissoluendis. Postremo cur non fortiores radij descendētis quā ascendētis? Cur descendens reuocat aquas, effundit ascendens? curq̃ non imbecilliores à summo parum declinantes, q̃ tunc primum exorientes? cur ibi recessum, hic accessum facit? Siquidem, quemadmodum ipse sentit, radiorum uigor intensiore calore reprimat accessum, quoniam eorundē debilitas augeat. Deniq̃ quis credat reflexis radij Lunæ, sub terrā decurrentis, inesse uim tantam, ut possint etiam suscitatos uapores absumere, aut si id non possunt, quæ causa recessus, Luna delata sub finitorem fundamentum Bacconis, quamobrem Luna decedentē decedant, quæ accedant exoriente? Habeat ergo Baccon hæc sua sibi commenta, nos si pertinet ad Lunam talis effectus, ad eius id motum referamus, quem tacito naturæ cōsensu, oceani motus imitatur, quare ascendit cum ascendente, descendit cum descendente. Quod quidem Diuo Thomæ placuisse uidetur in libro de occultis operibus naturæ. Nec putemus hos æstus auctiōem aquarum esse uel imminutionem, sed q̃ ipsæ exprimunt uoces accessum atq̃ recessum, non aucti uel imminuti, sed extendētis se maris ascensu, descensuq̃ cōtrahētis. Dicimus aut̃ hæc de noctis æstu atque diei. Nam si qua maria sunt (ut est scriptum à quibusdam) posita semper in accessu dum augetur Lunæ lumē, à coitu scilicet plenilunium, rursus in recessu cum diminuitur à plenilunio usq̃ ad coitum, non sequuntur illa Lunæ motum in sphaera, sed motum; ut sic dixerim, luminis in Luna, decrescētis in ea pariter et crescentis, cuius uariatio potest eum quoq̃ qui fit quotidie nonnihil uariare. Sed non consentiunt traditæ super hoc obseruationes. Nam & Ægyptij & qui nauigant ad occidentem, à meridie primi diei mensis lunaris, ad undecimum usque diem uigorari dicebant accessum, ab undecima ad decimam octauam, partemq̃ diei sequentis, debilitari. Inde ad uigesimam sextam rursus intendi, remitti subinde usq̃ ad mensis initium. Quoties autem accessus maior, minor recessus, & contra commutata ratione. Sunt alij qui dicant, uerum hoc deprehendi in fluminum aquis de fontibus decurrentium, quæ memoratis diebus alijs extenduntur, alijs contrahantur ad capita. De mari uero proditum aliter ab orientalibus, qui nec inter se consentiunt, nam sunt qui trahunt primo ultimoq̃ decano mensis, accessus imminui, medio crescere. Quod eam habere uidetur rationem, ut pleniore lumine crescant, defectiore decrescant. Alij non esse pluribus diebus perpetuum, ut uel augeant accessus, uel deficient, sed aut una aut altera die fieri, siue cum intenduntur siue cum remittuntur. Aboasar quatuor facit uices in hunc modum, primam post coitum, cum recedere incipit Luna,

Luna, quousq; sit semiplena, tum ait accessum imminui, ea pportione qua discedit à Sole Luna, ut cum uenit iam ad quadrangulum debilissimi sint, secundam inde usq; ad plenilunium, quo tempore gradatim intenduntur, ut ad summum perueniat Luna plena, tertiam à plenilunio, donec iterum sit diuidua, decrescēte simul accessu cum lumine, quartam inde ad coitum. Tum uero uehementiores subinde fieri accessus, ita ut cōeunte Luna, sint uehementissimi. Sed hoc nullum habere potest rationem, siquidem luminis hæc differentia (quod ad propositum attinet) multum, paucum, lumē, crescens & decrescens. Si uel multa, uel crescente luce sit accessus, quarta fallitur obseruatio. Si pauca uel decrescēte, secunda. Si multa sed decrescēte, fallitur tertia. Si pauca crescente fallitur prima. Verum quæcunque potius recipiatur harum traditipnum, patet nihil nos cogi nouam comminisci potestatem in Luna, præter motum & lucem, quare mare commoueat, quando proditæ omnes in accessibus maris recessibusq; diuersitates, uel à motus diuersitate scandentis sideris uel declinantis, uel à lucis damnis & incrementis, euidentissimè causam habere possunt.

GALENI SENTENTIA DE CRETICIS DIEBUS EOS
ad Lunam referentis confutatur. Cap. XVI.

Risimos, quos Latine iudicatorios dixeris, ad Lunam referri tam falso q̃ supersticiosè equidem non dubito, quod latius est declarandum. Galenus author inter medicos istius opinionis, tertio libro de dieb. creticis, duplicis meminit Lunaris influentiæ, quarum altera sit à Sole, cuius accipit Luna lumen, altera à signis obliqui orbis, quæ motu proprio singulis mensibus permeat Luna. Tum ponit ex sententia astrologorum, quasiq; experientia comprobatum, in oppositis locis, atque quadrangulis magnas à Luna commotiones excitari, quod tam in habitudine eius ad Solem, quàm etiam ad signa, nulla Solis habita ratione, uerum esse cōtēdit. Ad Solem, quoniam cum sit Luna diuidua (sit autem in quadrangulis ferè locis à coitu) rursusq; cum impletur, quod in oppositis locis est, aëris statū & tempestates immutet. Ad signa, per hunc modum, ut quicquid cœperit posita Luna, uerbi gratia, in tauro semper accadat in ea re mutatio, cum peruenerit Luna deinceps ad Leonem, ad scorpionem, ad aquarium, quæ sunt loca tauro tetragona uel aduersa. Confirmat hoc autoritate Ægyptiorum asseuerantium, si in alicuius genitura, Ariete (quod pro exemplo sit) stellæ felices insederint, natum bene se habiturum, quoties Luna aut taurum, aut quadrata signa uel opposita permeauerit, contra malè si infelices. Hinc putat Galenus creticorum dierum causam fieri euidentissimam. Sunt enim præcipuè cretici, septimus & quartus decimus. Peruenit autem Luna septima die ad signum ab illo quartum, quod tenuit inchoante morbo, decima uero quarta ad signū oppositum, cum septem & uiginti diebus & tertia fere dici parte, restitutionē suam

suam absoluat. Cum igitur Luna in his locis, quadrangulis scilicet & ad-
 uersis citet commotiones, efficit per hos dies, septimum scilicet & quartum
 decimum, quibus ad ea loca peruenitur, ut morbi quoque tumultus excitetur.
 Ad salutem quidem egritudine prospera, ad mortem perniciofa. Quoniam
 uero putauit Galenus diem uigesimum creticum esse, non uigesimum pri-
 mum, quod credidit Archigenes, elaborauit reddere rationem, quomodo
 ipse quod uigesimus dies septimus esset. Et primum hoc nec absurda nec
 difficili probatione monstrauit, nam cursus quidem Lunae diebus 7. &
 28. horis adiectis consummat, quod si in quatuor hebdomadas partiatis,
 erit hebdomada quolibet ex diebus sex, horis 20. Quare hebdomadae tres
 dies habebunt 20. horasque 12. quo circa uigesimus primus dies, hoc est heb-
 domaticus tertius, in lunari cursu, partim ad uigesimum diem naturalem,
 partim ad 21. pertinebit. Nam eius horae 12. uigesimum terminabunt, re-
 liquae primum & uigesimum inchodabunt. Atque ita fiet cretica commotio
 die uigesimo, proueniente Luna ad secundum quadrangulum, in hebdo-
 mada scilicet tertia. Rursusque eandem non effugiet rationem, si ad uigesimam
 primam naturalem diem differatur, quod in acutis solet aegritudinibus eue-
 nire, sicut illud in diuturnioribus harum ambitu quidem per pares, illarum
 per impares numeros discurrente. Hoc postquam dixerat ipse Galen.
 quod deinde quasi proprium inuentum retulit Apponensis, nouum com-
 mentum excogitauit, per quod non paria faceret cum Archigene, cretico influxu
 ad diem utramque pertinente, sed colligeretur uigesima totam esse cretica-
 cam, uigesimam primam non esse. Sic igitur commentus est tempus, quo ad
 Solis coitum Luna redit, dies 29. horae 12. qui fere uulgo mensis existimat.
 Demamus dies quibus Luna non apparet, obruta Solis radijs, quoniam tunc
 uim permutandi inferiora non habet, reliqui erunt dies. 26. horaeque 12. Fe-
 re enim tres dies oculitur, atque hos dies, quod est spatium lucetis Lunae, die-
 bus adiciamus quibus peragat signa, quos 24. & horas 20. computat, erit
 summa dies 53. & horae 20. quorum medietas dies 26. & horae 22. Hoc spa-
 tium cogitauit Gal. mensura non irrationabili positioni dierum cretico-
 rum, quod cum uideret dimidium solum dierum quibus Luna cum permeat
 zodiacum, tum a Sole illuminatur, quasi tunc bis in se lunaris influxus potesta-
 tes complecteretur, & quae scilicet est a signis, & quae a Sole, quarum utraque fieri
 commotionem in morbis etiam uerisimile. Dictus hic postea numerus a poste-
 ribus, ex Galeni autoritate, mensis medicinalis, sicut eum qui ex diebus. 29.
 coniunctionis. Qui ex diebus 26. horisque 12. manifeste uisionis, qui ex. 27.
 & tertia diei parte peragracionis mensem uocant. Ex hoc autem inueto, quod
 uolebat Galenus, assequeretur aduersus Archigenem. Nam si totus mensis
 dies. 26. horaeque 22. erunt hebdomadae huius mensis singulae ex diebus sex,
 horisque decem septem & dimidia parte horae, quare medietas mensis dies 13.
 & horae 11. Septimae igitur diei naturalis primae horae usque ad decimam septi-

T t man

mā, ad septimā quoq̃ medicinalis mensis diē spectabūt, proptereaq̃ erūt cretica, reliquā diei ad octauū medicinalē diem pertinebit, decimaquarta dies naturalis undecim tantū habebit primas horas ex postremis decimæ quartæ medicinalis, cuius antecedentes horę 13. cū decimatertia die naturali computabunt. Tertiā uerò hebdomadā medicinale, cū sit hebdomada quælibet dierum sex, horarum, 10. & septem cum dimidia, patet terminari in uigesima die naturali tantum quatuor horis & dimidia parte horę superexcrecentibus, quæ in uigesimum primum refuntur. Atq̃ ita conficitur quod Galen. imprimis optabat. Et cuius gratia hoc totum cōmentum fabricatus est: ut dies uigesima lōgē magis q̃ uigesima prima, hebdomada consequentiq̃ ratione cretica putaretur. Hunc sibi gratis laborem sumpsit Galen, neq̃ enim |oportuit, nā satis ex mora peragratiōis zodiaci, dies 20. cretica defendebat, præsertim cū non neget ipse uigesimā quæque primā esse creticā, quā & plerunq̃ in acutis morbis. Neq̃ uero nos ista retulimus, ut inter Archigenē Galenumq̃ arbitraremur, præscriptum egredientes, sed ne, cum referri dies creticos ad Lunam non posse demonstrauerimus, siue receptam à Sole, siue à signis uirtutē in ea consideremus, putaret quispiam non plenē satisfactum, quod mixtum quasi quendam influxum Galen. introduxisset, qui præcipuē dies creticos excitaret. Non enim hoc aut Galen. forsitan fecit, aut si fecit, facere tamen rationabiliter potuit. Nam si cum illo dicamus, Lunam in quadratis loco alicui primordiali signis & oppositis commotiones suscitare, rursusq̃ cum quadrangulis & oppositis Solis radijs illuminatur, non possumus hos à Luna euentus expectare, præterquā his temporibus quibus altero illorum modorū se habet, si de illis scilicet causis euentus expectatur. Nam si utroque tempore parit tales effectus, pro cuiusq̃ temporis habitu & constellatione, credamus misceri utriusque constellationis uirtutem in eo tempore quo nulla illarum constellationum inuenitur, non alio argumento, quā quod tempus illud medietas sit summæ utriusq̃ temporis simul cōnumerati, non scimus nos esse nō sumus etiam inter & Orestes. Quare si Galen. in hebdomadis istius sui mensis medicinalis & eius medietate, uim istam excitatricem esse putat, non autem in hebdomadis aut medietate mensis, quo uel à Sole Luna illuminatur, uel zodiaci signa percenset, inuehit nobis; cum uis illa excogitati mensis ad astrologicos nullos influxus redigi possit, hoc est, nec ad quadrata, uel opposita signa, nec ad quadrangulares oppositasue Lune cum Sole figurationes. Nam seruari cōflariq̃ horū uirtutem in eo tēpore quo ista non sunt, nimis, ut dixi, absurdum & committitium. Nec qui defendere Galenum uoluerunt, simulq̃ creticos dies Lunæ cursibus coaptare, promissis stare potuerunt, sed nunc quidē hoc, nūc illud tuentur, nunquam utrunque simul. Quærat enim, cur quartadecima dies cretica sit, ad Lunæ cursus, peragratiōisq̃ mensem se recipiente,

quo

quoniam per eam diem ad opposita signa Luna deueniat. Hæc ratio parti mensis medicinalis quadrat. Siquidem hebdomada eius secunda in diem 13. naturalem recedit, supersuntque ex ea horæ 11. tantum ad quartamdecimam pertinentes. Est enim, ut diximus, hebdomada quælibet mensis Galeni dierum sex, horarum 10. & septem cum dimidia, quare dies decimatertia plus cretica erit dicenda quam quartadecima, cum illa horas 13. creticas, hæc tantum undecim habeat. Hic ergo relicta uirtute mixtionis & factitij mensis, ad peragrata zodiaci spacia confugient. Contra, ut 21. diem creticum faciant, mense Galeni, non peragratiōis, utuntur. Sed si quis ægrotet pridie quam Luna coeat, habeatque diem septimam creticam, quomodo id erit ex influentiâ potestatis, tam à Sole recepte, quam à signis: cum maximam partem eorum dierum, sicuti non uiderit, ita solari uirtute Luna nos affecerit, authore ipso Galeno. Necessè igitur hic quoque eos ad signa se conuertere, quorum solus influxus ex quadrati uirtute creticam illi septimam diem fecerit. Mitto quod omnino factitius ille Galeni mensis, nec nature moneta percussus, ita enim excudatur, quasi tres dies Luna semper à Sole obtegatur. Sed & mane quandoque conspicitur, priusquam Sol exoriatur, & uespere eius diei, nouaculæ facie. Quod & experientia indicat et testatur Alphraganus. Tum de spacio quoque Lunaris motus ita determinat, quasi semper eodem passu moueretur, non aut uelociore interdum, interdum tardiore, quod in astronomicis supputationibus demonstratur. Habeat igitur suum sibi Galenus mensem, quem ne nobis importunius ingerat, concedamus illis, quos mauult dies esse creticos Archigenes non repudiantes. Eos ego nullis Lunæ cursibus regi firmiter assero, siue acceptam à Sole, siue à signis uirtutem æstimemus, nam ea quidem quæ à Sole solida & naturalis (ut declarauimus) sed ad eam cretici dies pertinere non possunt, nisi nos morbi semper in nouilunio aggredierentur, alioquin nec diei septimæ Luna dimidia, nec quartadecimæ plena; respondebit, in quibus quadrangularis & aduersa Solis configuratio ciet humores. Restat ea quæ à signis, hæc uero cum nulla est, ut sequentia declarabunt, tum si qua foret, ad creticos dies nullo modo spectabit id quod ipsi dicunt. Nam si argumentantur ab experientia, die septima fit commotio, rursusque quartadecima, & per hos dies in quadratis est signis Luna, uel in oppositis, ex hac igitur signorum permutatione, illæ sequuntur commotiones. Nos contra sic, die septima fit commotio, rursusque quartadecima, nec per hos dies plerumque uel in quadratis est Luna locis uel oppositis, non igitur de hac signorum permutatione commotio illa suscitatur. Vtra pars uerioribus nitatur assumptionibus, nemini dubium, cui Lunares motus penitus non ignoti. Nam cum inferiora permeans epicycli uelocius Luna fertur, sexta die ad quadrata signa pertingit, & decimatertia interdum ad opposita. Cum uero superiora, tardius circumfertur, non priusquam die octaua uel nona quadrangulare sit loco. Quod si respondeant, ob hæc cau

sam interdum illas quoque dies creticas fieri, aliquid dicerent, si cum Luna cursus est tardus, tunc octaua uel nona die commouerentur humores. cum uero uelox, sexta, cum medio quodam modo se haberet, septima. Verum non hoc obseruatio docet, sed usu frequenter euenit, ut Luna quidem pigriore, septima det iudicium interdum & sexta, concitatiores uero differantur commotiones ad octauam & nonam, quod aduertentes plurimi medicorum pernegarunt hunc ordinem in morbis à natura seruatum, à lunaribus cursib. dependere. Nec qui aliter prodiderunt, quicquā induxit, quàm uel amor astrologicarum rerum, uel authoritas Galeni. Quæ tamē in hac re quantum habeant ponderis, mox dicemus. Falso autem quidam ex neotericis hoc quoque Auicennam & Hippocratem opinatos tradunt. Nam Hippocrates quidem nusquam super hoc uerbum. Sed hūc potius ordinē retulisse nixus ad numeros, quos libenter obseruare natura solet, id quod Celsus Asclepiadesque notarunt. Auicenna cum meminisset opinionis referentis hæc ad Lunam multa, inquit, in his dictis ambiguitas. Tū quæstionem reiecit, ut cuius perscrutatio ad medicum non spectaret, quin illi potius esset impedimento. Valeat igitur Galeni authoritas apud nos, ubi decernitur qui dies cretici sint, quoque pacto tractandus æger, cum uel apparent uel præuidentur. Nam hoc medici officium, in qua professione præcellentem Gallenum uereque diuinum cum doctorum consensu probamus, & admiramur. At cum causa inuestigatur eorum dierum, quod altioris hoc opus philosophiæ, non modo præiudicij, sed nec maioris testimonij loco sententia fuerit Galeni. Quando quod Moses Ægyptius & Auicenna, magni uiri, magnique in medicina Galeni fautores tradunt, plus ramis scientiarum reliquarum quàm radicibus inhæsit. Sanè ridetur à dialecticis figura eius quarta syllogismorum, & in philosophia tam sæpe perterretur, & ualidissimas non perferunt rationes, ut philosophicū in eo iudicium desideretur à multis. Non potest intelligere, quonam pacto superstitie anima & immortali, cesset ab opere, crebro tamen non dissoluto, fatigatumque à se ait hac quæstione Platonice quendam. Quasi naue soluta superstes nauta non cesset à nauigatione. Nec intelligit, quod à philosophis demonstrat, universales rerum notiones ab intellectu tantum nostro comprehendere, nec à brutorum etiam ingenio. In temporis cognitione quid hæsitet non est temporis huius narrare. Neque enim hic de Gal. philosophia, tantum hæc delibauimus, quo Moseos & Auicennæ iudiciū super eo confirmaremus, simulque caueretur ne cui illius authoritas imponeret in accipienda superstitione. Nam in hac ipsa, de qua agitur, astrologia parum illum peritum, lunaris motus supputatio docet. Nec eum defendit aliter Apponensis, quàm quod eius ætate nondum cœlestium motuum ratio ad liquidum fuerat explorata, sit igitur illi fides in medicina quanta maximè esse potest, quod ad doctrinas alias attinet, cautius agendum cum homine meminerimus. Examinandumque diligentius

Magentius quæ tradiderit, an experientia, an rationi, an sententijs consonet
 aliorum. Et quidem quæ de creticis prodidit diebus, ea parum rebus ipsis
 consentire probauimus, eadē nec rationis habere colorem palam fiet inspi
 cientibus. Nam quæ ratio dicit, Lunam cum ad signum ab eo loco quartū
 peruenerit uel septimū, in quō fuerit inuadente morbo, suscitare in humo
 ribus agitationem? Galenus negat rationem se dicturum, sed Ægyptiorū
 præterdit authoritatem. Nos illi sextum suum de simplicibus medicinis li
 brum ad memoriam reuocabimus, in quō delirij notat Ægyptijs, quorū
 quoq; cur apud nos uacillet authoritas, postremis duob. libris innōtescet.
 Nūc illud dixerimus, obseruari per hos Lunæ cursus corporum mutatio
 nes fideliter ab Ægyptijs non potuisse, quib. non erāt Lunæ cursus fide
 liter comperti. Primus enim Hipparcus in Rhodo insula certius illos obser
 uauit, licet non attigerit tamen ueritatem, cui ppius accessit deindē Ptole
 mæus, quanquam Hispanorum rursus astronomorum desiderij non im
 pleuerit. Neoterici rationem excogitarunt non modo non consentientem
 ueritati, sed nec positioni quam tuent, nec Galeni dictis quæ sequuntur. Est
 aut huiusmodi. Signa quadrata uel opposita cōtrarias habent qualitates,
 quadrata uel utraq; uel agentes saltem, ut Aries quidē à Cancro dissidet
 utraq; qualitate, quādo Aries signum calidum & siccum. Cancer humidū
 & frigidum. Taurus à Leonē nō utraq;, nam sicco conueniunt, sed agente
 qualitate discordat frigidō Tauro, calido Leone. Discordāt item signa op
 posita semper altera qualitate saltē. Tum decantatum dicūt ab astrologis,
 quadrangulas & diametras radiationes cōtrarias esse atq; pugnantes. His
 positis ita colligunt, cum peruenerit Luna ad loca illis quæ tenuit inuaden
 te morbo inimica, cōsequi ut inter morbum atq; naturā pugna exoriatur.
 At nōs suppositis quæ dicunt, ita eos alloquemur, cur creticos dies Lunā
 faciat, hanc esse putatis causam, quoniā si in Tauro, uerbi grātia, fuit cū na
 turam morbus occupauit, debet cum ad locum contrariū uenerit contra
 rium effectum facere, faciet igit ut natura contra morbū assurgat, unde pu
 gna & iudicium ad alterutrā partem uictoriæ declinantis, erit autē in loco
 contrariō cum peruenerit ad Leonem uel ad Scorpionem, sed ad Leonē die
 septimo ueniet, ad Scorpium quarto decimo. Per hos igit dies bellicū canet
 morbo atq; naturæ. Sed cur nō idem faciet die tertia, ueniens ad Geminos
 plus à Tauro Leone discrepantes? Cur non duodecima aut decimatertia
 ueniens ad Librā, cum qua rursus Taurus minus consentit q̃ cū Scorpio
 ne? Cur non decima quinta subiens Sagittarium dissidētem à Tauro sicut
 Scorpium dissidet atq; Leo? Scio quid respondebūt, nō esse inter hæc signa
 aspectus colligationem. Sed nō aliō adduci ego eos uolebam, nō ut istam
 aspectuum rationem nullā esse obijcerem, quod libro sexto sumus factus
 ri, sed ut ostenderemus etiam si sit aliqua, non tamen deservire propositæ
 quæstioni. Nam illa quidem inter duos planetas obseruatur, quorum ra

dios non putant ad cōplendum eum posse conuenire, siue cōcordent siue discordent, nisi talibus inuicē sibi interuallis configurent, exagono, trigono, quadrangulāri atq; diametro. At uerò hic Lunā planetis alijs non configuramus, sed id solum aduertimus, ut ad locum contrarium deferatur illi quem prius occupabat. Quanquam autē positam stellam in Geminis, stellę positę in Tauro negabunt astrologi per aspectū colligari, non tamen hūc locum esse illi contrarium denegabunt. Quod si facit effectum primo contrarium Luna, quia ad locū contrarię deuenit qualitatis, cur si in signo frigido & sicco morbum excitauit, in calidis humidisq; collocata naturā aduersus morbum non excitauit, siue illud signum sextum siue secundū, siue alio numero quem malueris cōputetur. Ridiculū hoc omnino, nec quod ab homine dici possit ueritatem potius spectante, q̃ defendente positionem. Quod si contendant in his aspectibus uim consistere, debent ex cōsequenti illud quoq; cōcedere, Lunam cum ad tetragona signa peruenerit, morbum confirmaturam, quoniam. sicut quadrata signa discordant, ita trigona concordant. Cur igit si tetragona signa suscitant naturam ex contraria qualitate ad signum ægritudinis, eadem ratione trigona ex concordia morbum non excitabūt? Ad quę cum Luna undecima die ferē deferatur, erit undecima noxia statuenda, quę tamē à medicis inter salutare creticas numeratur. Deniq; erit manifestissimum cōsideranti traditas creticorum dierū obseruationes à medicis, ex Lunę motu rationem habere nō posse, nā malas quidem cōmotiones his fieri diebus dicunt, sexta, octaua, duodecima, decima, decimafexta, decimaoctaua. Reddāt horum rationem ex Luna, si possunt: nam sexta quidem & octaua, sæpius fieri bonas conueniret, ut dicebamus, puerfiente per hos dies ad tetragona Luna. Sed cur omnino mala decima uel duodecima, quibus non fit Luna in locis aspectu alia quo cum ægritudinis signo colligatis? Cur salutaribus annumerant decimaseptima atq; trigesima? Sed & quę ratio penes Lunā quaternos quosq; dies uim habere citra uigesimum, ultra uigesimū septenos nō quaternos, ut uigesimumseptimum, trigessimūquartum, & quadragessimūprimū, quem cum excesseris, uigesimi cretici inueniant, ut sexagesimus & octuagesimus, tum centesimus ac uigesimus? Cur inde circuitum mēsiū & annorum? quę omnia sicuti non habent à Luna causam, ita nec habere possunt à Sole, nec ab alia quaquam constellatione, cum nō illę statis diebus, statę quoq; uel similes uel concordēs inueniantur, sed uariant mirū in modum, nec ordinem ullum seruant, qui possit huic ordini respōdere in morborum commotionibus, à natura maxima ex parte custodito, ut demirari liceat, Apponensem qui malitiā sextę diei, quam Galenus comparat tyranno, sicut septimam regi, redigi ait posse, ad hoc q̃ Luna cursu uelociori ueniat ad tetragonum, sui nimis immor, qui fieri salutare in septima die ægrotationes dixerat ob quadrati naturam, quę scilicet morbi signo aduersa

versaret. Quomodo igitur nunc ex quadrato quoque malitiæ sextæ reddit
 rationem? Patet igitur, hæc omnia causas habere alias. Sed fefellit eos quod in
 septima die & quartadecima videbatur convenire, quanquam nec ibi, ut di-
 ximus, convenit. Sed hunc per septennarios progressum, videmus alibi quoque
 in naturæ operibus observatum, ubi nulla suspicio de Lunæ motu vel So-
 lis, ut in ipsis quoque morborum periodis, cum sicuti septimo die acutæ, ita
 diuturnæ, ut scribit Avicenna, sæpe septimo mense, septimo anno, quarto-
 decimo, vigesimo primo solent terminari. Nec probo tamen qui supersti-
 tiose numeros hic observant, sed ita naturæ dico, cursus impleri plerumque in
 rebus, non ob constellationes ad hæc tempora comparentes, (neque enim
 reperiunt) sed ob occultam proprietatem conditionemque rerum illarum quibus
 ita plerumque usu venit. Sic enim natura comparatum videmus, ut quod scribit
 ipse Galenus, per dies impares acuti morbi moveantur. Qui vero lentiores
 diuturnioresque per pares. Redige hæc ad Lunam, redige ad Solem, stellasque
 si potes. Cur igitur commotionem septimæ diei in acutis morbis ad tetrago-
 na signa, per quæ Luna ferat, referamus? cum nec illud præsertim sit perpe-
 tuum. Sed & quidam ex iunioribus contra Galeni aliorumque opinionem ad
 Lunam confugientium, hoc loquuntur. Si quis Luna posita in Ariete, decum-
 bat, ceticam habere diem octavam debet, quia tunc ad Cancrum quadra-
 tum Luna deveniat. Respondentque ita quidem fieri debere habita ratione
 motus lunaris, sed in septima fieri commotionem propter naturam morbi, qui
 acutus cum est, per impares movetur, usque ad diem quartumdecimum. Postremo
 quæ de ceticis diebus, verè sunt observata à medicina, non solum res astrolo-
 gica firmat, sed infirmat, ut sit maximo argumento, corporum, affectiones,
 à causis non dependere, quas astrologi introducunt. Nam si status in his
 diebus, ordo non esset, sed nunc hæc quidem, nunc illa cetica, rursusque inter cre-
 ticas alia alio tempore noxia, salutaris inveniret, nulla nos ad investigandum
 causam admiratio suscitaret, sola materiæ diversitate mutabili nobis satis-
 faciente, sed cum certi dies, non semper, sed plerumque tamè cetrici, & quidam
 plerumque ad vitam, quidam ad mortem, videtur hic ordo causam desiderare cer-
 tam raroque mutabilem. Galeno videtur hinc consequi in cœlestibus, esse causam,
 quæ sunt corpora raro stabilius ordine semouentia, quia possunt effectum
 ratum stabilemque producere. Mihi contra videtur, hinc patere de cœlestibus, cau-
 sam huiusmodi esse non posse, quoniam si inde esset, alias alij cetrici foret,
 nec qui apparet in eis ordo servaretur. Nam si Luna Marti Solique iungeretur,
 citaret influxus commotionem, si Saturno, tardaret. Sed & costus lumina-
 rium diem morbi proximè antecedens foret inspicendus, tumque si Domi-
 nus eius loci in quo coisset orientem teneret, cito fieret commotio, serò si oc-
 cidentem, sed & sidera recto motu procedentia, vel in mobilibus signis po-
 sita, velocius, contra vel retrocedentia vel in fixis locata, tardius morbo na-
 turæque bellicum canerent. Quæ nec cuiusque ægrotanti, quamque ipsam con-

stellationibus, similiter conuenirent, sed aliter alijs pro genituræ ipsorum conditione. Mitto figuram ★ cuius angulos obseruandos præcipit Ptolemæus, felicibus, an infelicibus radijs deriuentur, ut inde de morbo pronunciemus, quod quidam ignorantissimi credunt ad creticos dies pertinere. Quæ si omnia medici ab astrologis haberent, non plerumque quos uoluit ars medica, sed alias alij forent cretici dies. Nec illud esset statum, ut sexta dies tyrannica crudelitate perimeret, septima regia benignitate liberaret. Sed & constellationibus noxijs septima, & salutaribus etiam sexta numeraretur. Quod si eueniat interdum non à cæso esse dici debet, ubi causam quærunt eius quod cum ordine, & ferè semper cõtingit, sed in materiã potius redigi debet, particularemque aliquã laborantis hominis proprietatem.

PERIODOS HUMORVM AD SIDERVVM MOTVS
non esse referendos. Cap. XVII.

Ed nec periodos humorum in febribus credat quispiam ad siderum motus referendos, uti, gratia exempli, bilis atra diebus duobus cesset, quarto suscitetur, quoniã sub Saturno sit, cuius motus alijs tardior. Nam qua ratione sanguis ad louẽ relatus ab astrologis, iugiter putrescit nulla causa, cum non iupiter tamen omnium uelocissimus: quin potius si tempus restitutionis extimetur omnium tardissimus post Saturnum. Cur item motus rubræ bilis ascriptus Marti? paulo segnior atræ motu, cessat enim sex horis minus, cum ille horis octo & quadraginta, ipse sex & triginta sopiatur, multo autem Saturno uelocior stella Martis. Præterea decretum est astrologorum, opera stellarum tardi motus, quò tardiora sunt, eò magis esse diuturna, cum igitur si pituitæ motus citius redit quàm rubræ bilis, nam ille post sex horas, hic post sex atque triginta, quoniam Lunæ motus excitans pituitã uelocior motu Martis coleram excitante, cur, inquam, si hoc uerum, non diuturnius afficit agitatio coleræ quàm pituitæ: sed illa horis tantum duodecim, hæc autem decem & octo. Debent enim (si stamus in præceptis astrologorum) diuturniora esse opera Martis quàm Lunæ, siquidem huius uelociora quàm illius. Quod si rursus has omnes periodos ad Lunam solam uolumus referre, utpote prædominantem in omnes humores, hæsitabit nihil minus astrologica ratio cui nituntur. Nam pituita, inquiunt, quoniam Lunæ quæque cognatione aquarum ferè motum imitatur, illæ fluunt & refluunt mora media intercidente, sed exigua, qualis inter rectos motus necessario cadit. Sic pituita sex tantum horas integras relinquit. Verum potuit sanguini magis hæc conuenire, cuius sicut aquæ continuus æstus inuenitur, in qua morula accessum dirimens à recessu non bene sex horarum respondet interuallo, quo totus ipse uel fluxus agitur uel refluxus. At in sanguine maior poterit esse similitudo, cuius motum intercipi in sensibilibus modulis, ipsi non pernegant assertores huius opinionis. sed reliqua prosequamur.

mur. Atra, inquiunt, bilis quoniam à natura plurimum aquæ discordat, ita contrario pituitæ modo mouetur, plurimum scilicet cessans ad diuerſum usque duorum integritatem. Sed mihi quidem uidetur plus aquam habere cum terra communionis quæ cum igne, siue locum aduertat siue qualitatem siue motum, quibus nulla alia potest conditio præponderare. Erit igitur idem iudicium de humoribus ad elementa relatis, ut magis à pituitæ motu diuersus esse debeat motus rubræ quàm atræ bilis. Verum nec illustrium ueterumque medicorum quisquam ad has causas circuitum febrium retulit. Primus hoc tentauit Petrus Apponensis homo congerere plura natus quàm digerere, quem quidem indoctiores ubi nugatur magis, ibi soliti impensius admirari.

INFELICITATEM OCTIMESTRIS PARTVS SATURNI
turno non esse adscribendum. Cap. XVIII.

De tractamus hæc, uenit in mentem solere astrologos infelicitatem octimestris partus ascribere Saturno, de qua dicendum hoc loco, sed breuiter est, ne non redarguta uideatur nos cogere, ut uel inuiti concedamus hostilissimorum siderum radijs nos apprehendi. Quod ut uolens concedo, ita non illud uolens, ideo apprehendi nos ab illis ut teneamur, quippe illabi de cœlo ita sentiam ut non putem ab eo noxium quicquam prouenire. Summa igitur hæc est, falluntur astrologi si credunt ideo natos octauo mense non uiuere, quia singulis uteri gerendi mensibus, singuli planeta præsent, & propterea qui primo, idem octauo mense Saturnus dominetur, planeta frigidus & siccus, hoc est, qualitatibus uitæ contrarius. Primum enim & illæ per manus traditæ planetarum dominandi uices rationem non habent, ut alibi suo loco dicetur, & quod octimestris partus non uiuat omnino rationem aliam habet. Sunt qui opinentur, foetum septimo mense conari ut egrediatur, & in conatu lædi, qui si octauo exit, utpote nondum restitutum suæ incolumitatis, uiuacem esse non solere. Sed Hippocrati potius accedo, qui tractatu quem scribit de octimestri partu, causam cur plerumque non uiuat, hanc esse ait, quod eo mense difficilis sit uteri gestatio. Tunc enim grauius se habere prægnantes, & in matrice nescio quæ pati graua & incommoda, & si partiant duplici labore oppressas & partus & ægritudinis, infirmissimas fieri, unde necessario ipse quoque foetus imbecillior factus, raro diu uiuat. At testatur huic sententiæ, quod si quæ inueniuntur uegetiores ualidioresque foeminae, solent octauo etiam mense parere uicturos, quales in Hispania inueniri scribit, Auicenna & Aristot. in Ægypto. Verba ipsa Hippocratis super hac re subieci, ne, quoniam liber hic uulgo non habetur, fictum cederetur à nobis. de octimestri uero generatione hæc duo continua serie dicemus, pari, quæ pueri ferre nequeant, propterea octimestres non superesse &c. quæ sequuntur.

EVR

CVR NAVTAE, MEDICI, AGRICOLAE, VERA SÆPIUS
prædicunt quàm astrologi. Cap. XIX.

Ria ferè erant in illa secunda astrologorum ratiocinatione obiectamenta, primum à mutationibus inferiorum ex Solis Lunæq; cursibus, unde colligebant, & actionem in nos siderum aliorum, et mutationem rerum aliarum ab illis esse coniectandā. Secundum testimonio bonarum artium medicinæ, agriculturæ, nauigato rig, quæ suis operibus astrologicas adhibent obseruationes. Et horum ita utrunq; reieciimus, ut iisdem telis eos repungeremus, ostendentes, ut paulò antè dicebamus, ex operibus Solis & Lunæ, & ex illarum artium obseruationibus, potius colligi quod negant quàm quod affirmant. Restat tertium, quod ab earundem artificum uulgi ipsius prædictionibus sumebat, quasi nimis essemus iniqui, qui nullam futurorum præcognitionem concederemus astrologis totius cœli peritis, quam rudia magisteria, & de populo quiuis interdum etiam assequatur, ita multa de pluuijs, de ægritudinibus, de pecoribus, de annona quotidie prædici uulgo, cū euentus fide, uidemus. Cur nō igitur, inquiūt, qui cœlestes causas exploratius norunt, & illa rectius, & alia poterunt secretiora prædicere. Hoc est quod in præsentia nobis diluendum est, imo ut cōsueuimus reiiciendum in eos, quod apertè nullo negotio breuiter expediemus. Nam si uera prædicuntur ab illis, nulla habita tamen ratione præceptorum astrologiæ, quis non dixerit aut leuem esse coniecturā, esse illa quæ omittunt, quæ ignorant non necessaria, sed superflua, non secretiora, sed falsiora, nō dogmata, sed figmenta. At falluntur aliquando inquit Ptol. qui astrologica nesciūt? quid quod astrologi sæpius. Conficitur igitur ut astrologi minus astrologica teneant, quàm qui astrologi non sunt. Neq; enim potest hoc denegari, magis ad fidem respondere quæ dicunt medici de ægris, agricolæ de annona, nautici de tempestatibus, pastores de pecoribus, quàm quæ de iisdem rebus ab astrologis prædicuntur. Ratio statim in promptu est, quando quidem astrologus signa respicit, quæ non sunt signa, causas speculatur quæ non sunt causæ, propterea fallitur. Respicit enim cœlestem dispositionem, quæ causa tantum uniuersalis non efficit uarietatem inferiorum, nisi p materiæ conditione causarumq; efficientium inferiorum. Tamē nec cœlestis illa dispositio quam respicit, sed ficta ab eo in cœlo dispositio per uanissimas regulas & commentitias, non natura, sed arbitrio constans astrologorum, siquidem, ut demonstrabimus, non hominum ille pater & deorum Deus, in cœlo fecit imagines, signa, partes, antisia, dodecathemoria, domus & huiusmodi alia quibus utuntur. Sed in cœlo mentitus hæc est hominum deceptor, & deorum infamator astrologus. Propterea qd nihil mirum, si nullam rem futuram certa ratione prænoscere ista ars potest. Artifices

fices autem quos memorauimus ueris & naturalibus proprijsq; ac proximis causis indicijsq; nitunt, & ideo rarò excidunt à ueritate, sed ueris præsentionibus futurorū, & fidem suis methodis faciūt, & cum prouentu bonaq; felicitate suas artes exercēt. Lege libros pronosticorū Hippocratis, nunquam illum inuenies ægri statū futurum inter sidera quærere, ut qui sciret hæc magis ex lotio quæri quàm ex astro, & de pulsu uenarum, quàm de motu sphærarum certius præcognosci. Periti gubernatores non ex Ioue, Saturno, Venere, Marte, Mercurio præuident tempestates, sed de nube, de uentis, de omni aëris conditione, atque eorum hæc solers disciplina experimentis ubique confirmata, de spiraculo tenuissimi flatus, de nubecula uix conspicua tempestatem intelligit imminentem, cuius nullum præfagium, nullum signum adhuc patebat oculis aliorum. Nec solum uenturam intelligunt, sed qua parte futurum ut excitetur, quomodo declinari, quomodo superari possit. Ad quæ sapientia omnis astrologorum prorsus calligabit. Sic pastores, agricolæ, & ipsum sæpe uulgus ineruditum, statum aëris præcognoscunt, non à stellis, sed ab aëris ipsius dispositione, atque his quæ in sublimi impressionibus fiunt. quare rarò fallunt, aërem scilicet ex aëre, sicut medici ægrum ex ægro, præiudicantes, hoc est ex proprijs principijs, non, quod faciunt astrologi, ex remotijs & communibus in uniuersalibus, imo, quod peius est, fictis imaginarijs, fabulosis. Quare nemo putet futuram agricolationem meliorem, medicinam efficaciorē, nauigationem tutiorem, si tractentur hæc ab hominibus astrologica percallentibus & obseruantibus. Quin hæc potius tabes & abolitio foret illarum artium, dum à certis regulis ad incertas, à ueris ad commentitias euocarentur, & permixtione, falsorum dogmatum, omnis iam comperti experimenti soliditas, ueritasque labefactaretur. Id quod nondum rationibus intellectis quibus astrologiæ uanitas innotescit, ex eo persuaderi satis potest, quod inter initia operis diximus, summos earum artium magistros, & in illis tractandis apprime felices, non modò non adhibuisse suis operibus astrologicas obseruationes, sed eas uel cōtempnissæ, uel etiam confutasse. Columella, quem alibi quoque citauimus, ille rei rusticæ scriptor exactissimus, quo loco traditurus est præcepta temporum obseruandorum, meminit suæ lucubrationis aduersus astrologos, & uera inquit hæc quæ nos pingui Minerua tractauimus, falsa uerò quæ impudentissime Chaldæi pollicentur, alibi quoque à nobis confutata. Quare colligenti sic Ptolemæo, multa præuident de statu aëris agricoltores, igitur nos plura certioraq; quanto illis cœlestium rerum cognitione præstamus, negabit Columella esse in consecutione ueritatem, quoniam scilicet hoc astrologicum sapere quo agricolis præstant, non est sapere, sed desipere, hoc est non plura quàm illi sciunt, sed plura fingunt magnitudine rerum, circa quæ mentiuntur, professionis ludibrium prætegentes, quam

quam indubie cum alijs honestissimo loco uita recepisset, si tam bonas artes, tam necessarias, agricolationem, medicinam, nauigatoriam redderet meliores, sed deprehensa sapius uanitas & fallacia à prudentissimis legumlatoribus, eos coegit, ut seuerissimis interdictionibus illam ciuitatibus eliminarent, ut primo libro declaratum à nobis, ne simul & bonas & mentes & artes, occultissimis suis uenenis inficeret, Quæ quâ tum à gregarijs his quas dictabamus artibus in futurorum presentione uincatur, uel hinc innotescat, quod inter nauticos & agricolas, & pastores, de eorum pronosticis mirè conuenit, inter astrologos nihil, adeo ut nihil dubitet Aboasar iter capere non petasatus, quo die Ptol. aquarum eluuiem denunciauerit.

NON OMNIA QUÆ AB ASTROLOGIS PRÆDICANTUR de primis qualitatibus dependere. Cap. XX.

EXcutere iam uolumus quæ de primis possint qualitatibus dependere, quoniam id tertia astrologorum ratio exposcere uidebatur, & Ptol. nō alia uia quæcunq; fiunt fieri probat à sideribus, quod apotelesmatici eius libri declarati & astrologi omnes huc se semper recipiunt, quoties aut nihil superstitione dici à se defendunt, quodque per naturæ uestigia non procedat, aut nihil rursus cuius reddi manifesta ratio non possit. Ferè enim ad has confugiunt qualitates, quoties, cur hæc Iupiter, illa Saturnus, alia aliis facit Planetarum, interrogantur. In quo illos & sibi & ueritati parum consona loqui, parte operis ea monstrabitur, qua rationes astrologici dogmatis refelluntur. Frustra uerò profugiū hoc illos sibi parare, præter ea quæ diximus, multa quoque declarant. Inter quæ illud primum occurrit, futurum ut in fati sortitione plus anni tempus faciat quo quis nascatur, quàm quæuis alia diuersitas constellationis, siquidem plus quoque facit ad intentionem remissionemque primarum qualitatium, quàm quæuis alia uel positio siderum, uel mixtura radiorum. Adeo semper æstiuus dies hybernis calidiores, etiā si quantumuis æstate rigeat torpeatque Saturnus. Contra semper æstiuus hybernus frigidiores, etiam cū ardet Mars, medioque furit flammatus olympo. Quod si fati differentia oritur frigore & calore, siccitate & humiditate, plus minusque uigentibus, sequitur omnino damnatos etiam semper frigidus fato quicumque nati hyeme fuerint præ his qui nati fuerint per æstatem, præsertim si (quod illis est necessario defendendum) plus hanc aëris sic affecti collitus qualitatem quàm seminis & materiæ proximæ conditionem sequuntur. Præterea si tuetur hoc Ptolemæus, quod est illi pro fundamento naturalis astrologiæ, ut per primas qualitates reliqua faciāt radij planetarum, non debet in hominum genituris aut mores aut fortunam aliunde uaticinari, quàm ex ea constellatione quæ corporis habitum facit atque demonstrat, quando hinc omnia consequantur. Et pariter in uniuersalibus uaticinijs una erit res inspicenda, quis futurus aëris status, hoc inspecto reliqua pate-

patefient. Siquidē pro caloris & frigoris, pro siccitatis humiditatisq; modo cætera disponuntur. At non ita uel alij uel ipse Ptolemæus, cum sæpe quæ de moribus in priuata genesi, quæ de fortuitis casibus dicunt minimè corporis temperamento respondent ea ratione qua solent ad hos cætera referri. Nec quæ de tempestatibus anni totius hic congruent, quæ de moribus, de pestilentia, de annona, de bellis pronunciabunt, quare scilicet à diuersissimis ista constellationibus inuestigant. Quod legenti tū astrologicos libros, tum astrologorum uaticinia, haud difficile constabit. Non igitur suæ superstitioni faciem hanc prætendant honestamentumq; Methodi naturalis, ut eatenus se subijcere res humanas sideribus dicāt, quatenus aëris corporisq; dispositio in qualitatibus primis à cœlo dependet. Nam hoc quidem ingrediens artem asserensq; eam quasi possibilem dixit Ptolemæus, sed in processu explicatuq; dogmatū nec obseruauit, nec potuit saluis professionis iuribus obseruare. Alioquin, quod dicebā, paucis constaret astrologia, cui tantum de aëris dispositione & habitu corporum foret dicendum. Reliqua ex his paucissimis datis regulis quiuīs ē medio sibi coniectaret. Sed & innumera sunt in Ptolemæi libris & aliorum, quæ de materiæ qualitatibus primis originē ducere nullo modo possunt.

NEC NOXAS ELEMENTORVM, NEC DAMNA NO-
strorum corporum esse à cœlo. Cap. XXI.

IX his quæ modò diximus, illud facile reijci potest quod tertio loco ad astrologiæ assertionem supra in medium afferebatur: Nam cum dicitur, si mutationes aëris sideribus, igitur & pestilentia, cataclysmi, & exustiones, & caritas annonæ. Negamus, neq; enim sequitur, imò hæc qui dicit, quid sit cœlum ignorat. Nam quid aliud ipsum in natura tota corporea, quàm in particulari quolibet corpore ipsa uis continens totū ne diffuat, ne dissoluatur? Quod cor in animali fons uirtutis illius, qua seruatur integritas ordoq; mixturæ, & membrorum inuadentium iniuria propulsatur. Sciat igitur, qui excessus elementorum, unde incendia, & cataclysmus contingit, unde caritas, morbi ac pestilentia, cœlo refert accepta, nō aliter errare, quàm qui nostri corporis morbos, uitia, causationes, in ipsam regentem corpus naturæ refert potestatem, cuius est illa curare, non facere, sopire nō excitare, Quæ si sunt uera, patet aliud item esse qualitates primas, aliud qualitatū primarum recessus & detrimenta cœlitus fieri, nisi negemus aliud esse iura & magistratus omnes ciuitatis, aliud quod in illis delinquitur opere boni principis originē trahere. Vt igitur philosophus dederit, quicquid est in elementis ordinarium & naturale, authorem habere cœlum, nescio tamen qua ratione sit concessurus, etiam inde esse quod deficiunt, quod naturæ præscripto & legib. uariant, cum sit potius illud philosophorum dogma, quod elementa maneat intra fines & suo iure contenta, negotium mundo non

V u facies

faceffant à coeleſti eſſe natura regēte & moderāte fluxibilem & erraticum numerum rerum corruptibilium. Sed, inquires, quando mihi conceſſeris, alias ſtellas facere frigiditatē, alias caliditatem, nonne ſequit̃ illud, ut frigidis ſtellis prædominantibus, elementa frigida inualeſcant, calidis, calida. Quod ſi dicit̃, non eueniat etiā, ut concurſu magno frigidarum conſtellationū frigiditas ita aquarum exuberet, ut eluuiionibus terra mergat̃. Contra calidis ualde potentibus, ſiant exuſtiones. Facilis reſpōſio, nec unia tantum, primum de dominatu planetarum atq; ſignorum, quæ ſinxere aſtologi, ut falſa ſint poſtea demonſtrabitur. Quid, inquam, ita planeta quiſquā imperabit cœlo, ut in hoc mūdo prodigioſa producat, præſertim mala? Cum cœli opus ex omniū luminum conſpiratione diſſultet, ita tota illa ſuperior ſemper temperat̃ harmonia, ut ſicut in ipſa omnia conſonāt, ita per eam nihil diſſonet unquam in inferiori mundo, in quo quoties inconcinnum, aſperū, diſcors auditur, ad tactū cœli ne referatur, ſed ad quatuor iſtas chordas citharæ ſublunaris quæ de inordinata materia impuraquæ contactæ coeleſti plectro ad numerum illas ſemper concordiamq; mouente, contumaces interdum inueniuntur. Poſt hæc ſubtilius conſiderandum eſt, ſi præfecta uarijs elementis uaria ſidera ſunt, ideo eſſe præfecta ut perfectiantur elementa ipſa. Quare erit quodlibet elementum tantò perfectius, quantò præſens ſtella fuerit potentior. Quod ſi perfectio partium perfectioni totius non repugnat, imò cum toto partes labefactantur, non pertinebit ad elementi perfectionem, ut natura tranſgrediens ordinē occupet cætera, ſed tunc erit perfectum cum ab ordine curſuq; naturę nihil deflexerit, à quo certè deflectere tam poteſt excedēdo q̃p̃ deficiendo. Quocirca ſi præſit igni Mars, quando quidem in ſubiectam qualitatem fieri nihil conuenit à ſtella, quod ordini bono naturæq; legibus non conſentiat, non minus compellere tumultuantem, quàm ſuſcitare torpentem coeleſtis præſecturæ officium fuerit. Poteſt igitur id concedi ut ſint quatuor primæ qualitates à cœlo, nec tamen horum delicta, tranſgreſſiones, tumultus, à cœlo ſint, ſed à materiæ motibus inordinatis, coeleſtis diſciplinæ legibus uſquequaq; non obſequentis. Vt propterea credam, nec Platonem, nec Ariſtotelem in Timæo, uel in Meteoris, iſtas elementorum tyrannides temporarias, ad conſtellationum uim ullam unquam retuliſſe. Conſtat autem ex dictis, non modò noxas elementorum, ſed & eadem ratione damna corporum noſtrorum, cæterorumq; animantium in cœlo cauſas non habere. Quod quidem & potiſſimū inter omnia corpora, et ordinis & beneficentiæ titulis inſigne, nec ea debet efficere quæ ſunt opera potius tumultuantis materiæ uel deficientis. Quare quod de elementis diximus, licet de humoribus itidem dicere in noſtro corpore illis reſpondentibus, ſi præeſt atræ bili Saturnus, Mars rubræ, alijs ſanguini, pituitæ alijs, non aliud magis horū planetarū opus, q̃p̃ frenare has qualitates et cōtinere ſub
conciua

concinna uite dispositionem. Nec cū præpotēs erit Saturnus, suscitabitur attrabilis, ut reliquos perdat, totumq̃ labefactet, sed ordinatius, compositius, melius se habebit. Idem de rubra dicendū cū regnauerit Mars, quandoquidem illorum radij & natura sua benefici sint, ac salutare, nec agunt instar ignis, sed quemadmodum calor insitus nobis uegetalis, animæ manu recte operatur ad finem certum pro salute uiuentis, ita lumina illa uitæ intimæ mentis suæ animi organa, non ad perniciem unquā, sed ad commodum corporum subditorum & beneficentiā agūt. Saturnus in attrabilem (siquidem illi præest) nihil unquā non ordinatum, nō uiuificū influet, quare non excitabit illam ad exitū animalis, sed moderabit ad cōseruationem. Nec habebūt à stellis suis humores, cum illæ præualuerint, quo magis & uiolentius agāt, sed quo moderatius atq̃ uiuacius. Nunquā mors à coelo, sed à materiā cū uitio proprio, quæq̃ qualitas ita degenerauit, ut præfecti sideris disciplinā non sustineat, sed uel euaget immodica, uel remissa deficiat. At nostri diuinatores, qui se coeli sicut interpretes, ita patronos & defensores faciunt, non tantū morbos irritatu nimio primarū qualitatū, sed & uitia ipsa, cæcitatem, surditatem, referunt ad stellas, & quod est detestabilius, etiā ipsa monstra, quo nihil dici, nihil cogitari potest absurdius. Nā quid aliud monstra quàm peccata naturæ? Hæc aut nemo unquā philosophus retulit ad efficiētē causam, præsertim indeficientem, omnes ad materiam. Nec ita quisquā delirauit, ut diceret monstrificos partus culpa fieri uirtutis informātis, quæ scilicet Dei acta manu nihil delinquat, sed accusant materiā situ uel quātitate, uel qualitate, male formabilem, & opifici suo contumacem atq̃ rebellem. At longè maior insania coeli uirtutem damnare quàm seminis. Quæ tātò minus errare potest atq̃ deficere, quanto ipsa natura potentior, & domina & artifici iunctior, à quo nō aliter quàm per ipsum ista seminaria uirtus inferior regitur atq̃ format. Nimis igitur quàm absurdum, putare cœlestium motus & cōfigurationes (si modo uariant istæ configurationes efficiētīā planetarū) aliter unquā ire atq̃ componi, quàm naturalis tenor & cursus exigit ordinatus rerū inferiorū. Alio quin naturæ iste ordo, cuius transgressio monstrum, ubinam sedet? ubinam habet originem? si non hæc in coelo? aut quomodo suam satis uocem audiunt? quo rem malam, inordinatā non naturalem, cuius origo uitii & infirmitas, primis ascribunt naturæ causis, omniū optimis, ordinatissimis & potentissimis. Verè ergo dixit Auerrois qui crediderit Martem aut sius aliud quoquomodo dispositū nocere corporibus, aliena credere ab omni philosophia. Sed ita est certè, nulla professio coelo magis inuerosa astrologica superstitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationē, culpa uoluntatis, quicquid in materia euenit præter ordinē, uitio temeritatis, labilisq̃ materiæ, id totum sideribus ambit imputare, nec putat illorum saluam dignitatem, si non illis indignissima quæq̃ accepta referantur.

INGENIORVM ET MORVM VARIETATEM NON
omnino pendere à primis qualitatibus. Cap. XXII.

Erumenimvero si nō faciunt sidera malas corporum affectio-
nes, ipsas saltem corporum faciunt diuersitates, nō morbosas,
non uitiosas, non causarias, sed intra fines integritatisq̃ natu-
ræ media inter se temperamēti ratione distantes. Sequēs enim
hoc uniuersaliter omnino, ut si primarū quatuor qualitātū sidera sunt au-
thores, ut scilicet à Saturno nascantur, siue concipiātur corpora sicciora et
frigidiora, calidiora sub Marte, humidiora sub Venere, atq̃ ita de reliquis
quam temperamenti diuersitatem solet diuersitas ingeniorum & affectio-
num animi consequi, non quibus cogamur, sed quibus iritemur. Sed hic
postea locus latius pertractabitur. Illud autem uideamus, an ingeniorū &
morum hinc nasci dissimilitudo possit. Nam ut aliquo modo uerum, fal-
sum tamen aliqua ex parte. Consequitur enim qualitatum in corpore præ-
potentium modus quoq̃ non nihil affectionum, ut proniores ad iram bi-
lis efferuescens, segnes pituita, sanguis hilariores, tristes atra bilis, efficiat.
Sed hoc oppido quàm generale nec euidentia semper respondet, nec satis
facit occultioribus quibusdam, & maximè proprijs ingeniorum cōditio-
nibus. Dixi non semper euidentia respondere, quoniam est interdum in-
uenire homines temperamento corporis quàm similes, studijs tamen,
non quæ fecit electio, sed naturæ propētio dissimilimos. Vidi ego sub uir-
ginea facie ferinam immanitatem sub truci uultu & aspernabili, mitem &
amabilem mansuetudinem. Alios frontis gratia, orisq̃ uenustate, letitiam
perpetuam præferentes, intus æstare mœroribus, & sibi esse fastidio.
Alios quos tu iudices planè Saturni esse mancipia, hilaritatibus atq̃ face-
tjs omnia serenare. Quæ possunt alias à primis qualitatibus uires germi-
na consequi consensu ferè philosophorū, hoc est, quæ nec primæ illę qua-
tuor, aut filię aut appēdices sunt. Ad quas etiā multa referri planè nō pos-
se quę de morū diuersitate uaticinant astrologi, paulò post declarabimus.

NEQVE BELLA NEQVE EXTERNA A PRIMIS
qualitatibus pendere. Cap. XXIII.

Illud uerò nimis ridiculum si possunt sidera facere frigus, æstus,
aliasq̃ qualitates, posse etiā bella, seditiones, posse urbes euer-
tere, imperiaq̃ permutare. Nec minus positioni ridicula ratio.
Nam excitata, inquit, bili incorporibus regum & princi-
pum, æstu animi flagrantiore fiunt auidiores iniuriæ, uel reponendæ, uel
inferendæ. O beatam Italiam & perpetua pace florentem, si pituitosos ha-
bere tibi principes liceat, magnum hoc bonū atq̃ diuinū, paruo constare
potest, unciola una lecti pharmacibilem educentis, si ritè principibus di-
uidaat, his qui magis bellicosi, totum nobis pacabit orbem. Hæc quis cōsu-
tet potius quàm irrideat, quasi hæc demum bellorū causa, quasi ne magis
auaria

auaritia, quàm ira, non cupido, non occasio spesue potiundi. Non simulta-
 tes & odia quæ sunt apud astrologos à Saturno potius quàm à Marte. Non
 interdum amor ipse iusticiæ bella suscitent atque tumultus, quasi non sapius
 sit animus regum pro bile Deus. Nunc bonos exercens ad uirtutem, nunc
 puniens malos ministerio sæpe malorum, quos ille carnifices in mundana
 repub. & quasi uisibiles dæmones habet. Verum hic quamuis deridicula
 dicunt astrologi, uidentur tamen aliquid dicere. At externa quæ pro no-
 stris humoribus nihilo uariantur, quomodo referent ad istas quatuor qua-
 litates: exilia, dignitates, diuitias, egestatem, liberos, uxorem, amicos, inimi-
 cos: habet (inquit Ptolemæus) affinitatem cum animo & corpore, ut cum
 animo quidem, honor & dignitas, cum corpore uxor atque diuitiæ. Quæ
 ista affinitas o Ptolemæe: ut fortuita hæc animi corporisue conditionem
 sequantur? An quod soletis dicere, si quem Martis influxus efficit bilio-
 sum, eidem & uulnera & uiolentam mortem infligit, quoniam bilis ardor
 ad rixas incitet atque ad arma, inter quæ mors ipsa familiariter habitat. Ve-
 rum solet à nobis id maximè siderum opus existimari, cum homo mitis, in
 ocio degens, nulli contumeliosus, in pericula tamen, in gladios, in inimici-
 tias, fatali ui quadam trahitur quasi nolens, pariter bellicosus homo, cra-
 brorumque ut dicitur irritator plenus dierum, illæsus domi obeat inter su-
 os. Cur igitur ille Martio calore destitutus gladio tamen appetit, quod est
 opus Martis, hic in pace moritur, quanquam Marte ferè ipse calidior? Præ-
 terea possint huiusmodi quedam nonnihil præ se ferre commertij cum his
 quæ intra nos sunt, quare ad habitum corporis referantur, illa qua ratione
 differentiam corporis animique consequentur, uxor, diuitiæ, dignitates, &
 quæ hoc genere alia sunt, profecto ne somniare quidem hoc licet. Quapro-
 pter & ipse Ptolemæus primo capite libri Apotelesmaton, ubi suam struit
 rationem de siderum efficientia, non aliud colligit quàm quod aliquo mo-
 do consequens erit corporis scilicet atque animi, quatenus hæret corpori, di-
 uersitatem ab astris prouenire, de fortuitis rebus nihil adijcit eo loco. Ita
 enim scribit, profecit igitur dicere quis quocumque tempore status ambien-
 tis nos aeris sit futurus. Sed & proprium cuiuslibet hominis habitum &
 temperamentum intelliget ducto de statu aeris argumento cum formaba-
 tur. Quare dicere poterit quale corpus, & qualem animum sortiretur. Tum
 quomodo successu temporum se habebit, præuidens scilicet futuram aeris
 dispositionem tali temperatura corpori conuenientem, facere ad eius in-
 columitatem, sed dissonantem occasionem dare morbi & ægritudinis. Hæc
 ibi Ptolem. in quibus quemadmodum apparet nulla mentio super exter-
 nis. Mox uero proximo capite ubi iterat dicta necitque sequentibus exte-
 riora etiam adijcit, quasi de illis quoque probasset, forte falli putas posse Le-
 ctorem, cui iam ratio excidisset, ex qua illud deduci comprobarique diceba-
 tur. Quare si dederimus Ptolemæo mutari materie primas affectiones, hu-

miditatis & siccitatis, frigoris & caloris, pro conditione statuq; siderum, minimè tamen concessuri sumus esse sidera diuersos hominum uariantia casus.

OCCULTAS VIRES COELESTIBVS NON INESSE, PER
quas occultas inferiorum rerum proprietates producant, sed calorem
tantum lumenq; uiuificum. Cap. XXIIII.

Estat discutiendum an præter effectricem uim qualitatum istarum occultiores in sideribus uires eminentioresq; sint, per quas facere multa possint, quæ per primas illas qualitates facere non possunt, sicut sua quadam proprietate magnes ferrum trahit, pœonia caducis opitulatur, & alijs rebus insunt aliæ potestates, ipsis materiæ primis affectionibus & nobiliores & efficaciores. Hoc ratio quarta contendebat, asserens nullo modo posse uirtutibus huiusmodi non abundare stellas, si (quod ab omnibus ferè philosophis dicitur) beneficio stellarum tales dotes terrena sortiuntur, tum cū nobilissima corpora sint, nobilissimisq; dotibus prædita esse necessariò. Sed neq; nobilitas horum corporum, nec quòd ab illis occultæ mirabilesq; terrenorum corporum uires esse dicantur, argumentum est quo cogamur uirtutes tales, hoc est, esse aliquam præter eam quam diximus cum calore uiuifico potestatem, in natura coelesti sitas opinari. Nam ut postremum hic primitus exequamur, non accipiunt rectè quod dicitur, sortiri coelitus uires inferiora corpora, quibus ea faciunt quæ per quatuor primas qualitates effici non possunt. Fluunt illæ dotes & potestates à principijs intimis ipsorum corporum, hoc est, ab eorum formis, siue dicere mauis essentijs, porro coelū sicut formam dedi, quam motus ille consequitur, sic dare illis tales uirtutes dicitur. Quarum tamen diuersitas à diuersitate fit, non constellationis sed mixtionis, ex cuius uaria pportione alia atq; alia forma dissultat. Atq; hoc ipsum ad coelorum pertinet dignitatem; siquidem quæ diuiduntur in multitudinem apud ordinem inferiorem, ea simplici actu & eminentiore collecta, possidet ordo superior. Proinde si ista sublunaris, tam multiformis, tam numerosa turba corporum caducorum, infirma, tumultuaria, particularis, angusta, ad coeleste corpus, æternum, indefectibile, simplex, amplum, uniuersale refertur. Ita rationi maximè consentaneum, quicquid uirium, quicquid perfectionis in partes sectum, & distributum inferioribus est, à corpore illo primo prouenire. Omnes autē pariter, licet tam uarias, tam multiplices, unica sua dote luminis & caloris coelestia largiuntur. Quæ plus minus ex se se sideribus communicata, facit illorum inter se ordinem potius quàm diuersitatem. Nec remotius inquirendum quæ dos ista, quæ sit ista proprietas, diximus sæpius illam nec indigere demonstrante, quæ se ipsam, & alia cum se omnia ipsa demonstrat, lux scilicet omnibus euidens, quæ de moto corpore profluens, afflansq; calorem indicat ferè nobis occultum

cultum mysterium diuinitatis, & potestatem in motu, in luce sapientiam, in calore figurat amorem, quibus mouet, illustrat, creat, perficit, seruat omnia, primus ille Deus, primus omnium, inquam, sicuti primum est inter omnia corpora cœlum, præter hanc triplicis ab uno corpore ordine quodam pendentis efficaciz prærogatiuam, quid in cœlo desideramus, aut quid illi deesse nobis uidetur ad summam perfectionem naturæ corporalis & principatum inferioris mundi. Multiplicibus insigniri distinguique proprietatibus arrogat dignitatem imperfectæ naturæ, perfectæ uerò derogat, cui proprium, ut dixi, simul collectum in uno possidere, quod partiaro possident inferiora diuisim, quod utique priuilegium si perpetuo motui corporis & calorifico lumini non conueniret, utique præter ipsum inquirendum esset aliud in cœlo quod actu simplici ambiret complectereturque uirtutem corporum quorumcunque corruptibilem. Sed in eo si plene hoc reperitur, alia comminiscendi non est necessarius labor. Reperitur autem indubiè, siquidem sine illo res ulla corporea nec generare, nec genita exercere suas operationes potest. Tolle enim ipsum cum suo calore, nec pœonia caducis opitulabitur, nec hyacinthus sanguinem sistet, nec rheumbarbarum bilem educet. Et sicut rerum quæcunque agunt in nos cessaret efficacia, si caloris intimi nostri fomento non excitaretur, ita cessaret & uirtus corporum illorum, & calor ipse uiuentium, nisi cœlesti calore & fouerentur seorsum, & inuicem copularentur. Actus igitur & perfectio uirium, quæcunque rebus terrenis inditæ sunt, hoc ipsum lumen calorificum est, quatenus quidem calet, sicut omnium calor rursus perfectio est, quatenus lucet. Et quemadmodum nec uideri colores, nec oculi uidere, præterquam lucis istius beneficio possunt: Ita nec dotes corporum quorumcunque aut consistere ipsæ, aut se afficere inuicem possunt, si motus illius atque caloris ope destituantur. Quare sicut ad dignitatem decoremque pertinet cœli, qui pro tanta colorum diuersitate uno ipsius naturæ lucis splendore coruscet, ita fuerit suæ perfectionis, pro multiplici materialium uirtutum numero unam possedisse uirtutem, & illis omnibus nobiliorem, sicut omnes colores lux antecedit, & perfectam illarum constitutionem, sicut lux omnium colorum perfecta constitutio est, nec plus detrahi putemus dignitati cœli, si particulares istas dotes stellis abnegamus, quàm quod ipsum quoque cœlum, nec flauum credimus, nec cæruleum, neque prasinum, nec purpureum, quæ sicut in terrenis speciosa & necessaria uarietas, ita nec possibilis in sideribus, nec decora.

SI SVA CVI QVE SIDERI ET PROPRIA VIS CONCE-
datur, esse tamen illam uniuersalem. Cap. XXV.

Am si contendat aliquis, ut præter hanc omnibus cōmunem proprietatē motus luminis atq; calor, sua habeat quæq; stella propriam influentiam, non magnopere, quāquam possim, illi resistā. Sed admonebo diuersas istas uirtutes, quibus inter se differūt, hoc tamen conuenire, q̄ omnes uirtutes cōlestes sunt. Quicquid aut in cōelo est, & si comparatum, uniuersitati cōlestium particulare aliquid est, idem tamē ad sublunaria si referatur (ut maximē sit angustū) uniuersale est, uniuersale cū dico, ita intelligi uolo, ut totam corruptibilis mūdi perfectionem claudat in seipso, alioquin cōleste non erit, ut parte iam declaratum, mox quoq; latius explicabit. Quod si concedat, nihil iuuabūt rem astrologicā siderum istę dotes peculiāres, sed erit quidem Iouis alia q̄ Saturni proprietās, uerū nō propterea efficiet apud nos aliud Iupiter q̄ Saturnus, quare pariter omnia per hanc suam proprietatem uterq; facere poterit. Iouia uirtus differt à Saturnia, non negabo. Sed nulla uirtus corporum inferiorum, quā & Iouia æque atq; Saturnia, & Saturnia æque atq; Iouia non cōtineat, generet, seruet, efficacem reddat, atq; perfectum. Dicam primum cur ita sit, dehinc quomodo stet, cum ista cōmunionē diuersitas in utroq; & proprietatis, & actionis. Cœli natura non uidet apertius simul & breuius explicari posse, q̄ si dixeris cœlū unitatem esse omniū corporum, sanē nulla est multitudo quæ non à sua unitate dependeat, nihil in uniuerso quod nō ab uno quasi fontali capite deriuat. Et quemadmodū in exercitu legio quælibet ad prefectū suū, totus exercitus ad unum refert Imperatorem, ita quæuis series rerū generis cōmunionē sibi consentiens, habet suū principium à quo deducitur, à quo fouet, regitur, & continetur. Quæ cum sint multa principia, quasi multiplex unitas ad simplicissimā unitatē primi principij postremo redigit. Est autē quemadmodū omnis numerus quodammodo in unitate, tota ciuitas in rege, totus exercitus in Imperatore, ita suo in principio sui quasi gregis, uirtus omnis atq; perfectio. Verum quod in illa gregaria (ut ita dixerim) cōditione, diuisum, mancū, infectum, interminatū est. Viget in capite interminatæ cuiusdam unitatis singulari cōplexu, purū, efficax atq; perfectum. Quo fit ut nihil consequens corporis esse in capite, & rursus in capite totū corpus esse dicat. Ita quod est primū inter ea quæ sunt ineffabilis Deus, & nihil eorum est quæ sunt, & rursus omnia est eminētia quædam principalis nature, & omnimodę potestatis. Corporeum ergo genus à quo principio dependebit, potius q̄ à primo corpore, loco et dignitate? hoc aut est Cœlum. Verē igit quod dicebamus. Cœlum unitas erit omniū corporū, de q̄ negari possint omnia quę sint corporū aliorū, & omnia etiā possint affirmari. Negari quidē, quoniā qd in illis formatum uarios habet fines, quod discretū, multiplex, imperfectum, in cœlo nec characteres eos formæ

formę nec eā pariter habet diuersitatem. Affirmari q̄ omnia illa simul nō potestate materię, sed uirtutis amplitudine, & originalis naturę sublimitate cōcludit. Quę si cœli natura est, certē nulli nō cœlestium uenit, nec ita existimandū, ut totū quidē cœlū totam cōtineat perfectionē corporū inferiorū, pars uerō partem. Nullū id foret cœli priuilegiū, sed pars quęlibet cœli, totus est mundus inferior, exceptis quę in mūdo sunt, sed nō ex mūdo. Hoc Pithagorici significasse uident Allegorica quadam sua sententia qua soliti affirmare, totā hanc regionem sublunarem unā esse stellam, & in qualibet cœli stella omnia esse, quę hac nostra regione uisunt, sic in Luna, tum quatuor elementorū, tum uallium esse montiumq̄ discrimina, sed & stirpes & animantia quęcunque apud nos sunt, ita in Venere, Mercurio, reliquisq̄ sideribus, quo typo certē non aliud nobis declarant, quā quod astruere uolebamus nullam esse in cœlo stellam, quę non ambiat totum, quod est sub Luna, alioquin illę cœlesti natura non erunt, si non falsē suppositum atq̄ probatum, nihil uerius dici naturam cœlestem, quā unitatem naturę corporeę. Tum quod hoc fuerit cœlo dignum priuilegium, quod tanta uastitate & numero luminum innumerabili, sublunaris demum angustię bona complectatur. Est igitur in uirtute cuiuslibet stellę, uirtus omnis corporum caducorum, nec hoc differunt diuersarum stellarum uirtutes quod alijs alię rebus pręsint, cum pręsint omnib. omnes. Nec quę fuerit altior pręstat inferiori latiore complexu, hoc est plurius rerum, sed nobiliore, eadem continens & quę continet inferior, sed unitius longē quā illa & eminentius. Videri potest hoc idem in mentibus separatis & animantium cognitione. Nam sicut omne corpus à cœlo, ita uis omnis cognitionis particeps pendet ab intellectu. Intellectum uoco non nostrum, qui ratio dicitur, sed angelorum, quos philosophi mentes et intellectus uocant, Hic sibi superest ad intelligendū, nec aliquid infra se, nec in aliquo infra se inspicit, quod intelligit, non fallitur, nō laborat. Et quod in omni genere cognitionis potestatibus uarijs distributum excellit, id unita potestate excellentius longē quā sit in illis possidet, in seipso uarietatem conspicit, tangitq̄ pręsentem certitudine sensus. Habet apud se illā dilabentibus rebus imaginaria facultate, peruidet causas & species rerum tam corporeas quā incorporeas perspicacia rationali, non rationalis ille, uel sensualis, uel imaginarius, sed per intellectualem proprietatem nobiliore conditione, quod in illis perfectum est colligens, reijcit quod imperfectum. Est enim in nobis cognitio physica aliud à mathematica, mathematica aliud à diuina. Nam physicam ratio cum sensu consequitur, mathematicam cum phantasia, diuinam cum mente & intellectu. Porro mentium nulla est, etiam despiciatissima, quę non omnem ueritatem in suo lumine uideat, qua nos illis scientijs artibusq̄, uel attingimus certē uel anhelamus. Eia igitur comparemus ista corporeis,

sunt

sunt in nobis hæ artes atq; scientiæ, sunt in tota cognoscente natura uaria genera cognitionum: id quod in corporū turba diuersarum uirtutum uaria priuilegia. Est omnis cognitio, participatio quædam luminis intellectualis, est corpore omnis uirtus participatio quædā facultatis coelestis. Quanquam sicut illa euidentius in ratione, ita perfectius hæc elucet in spiritu cordis. His ita positis, agite uideamus an rectè dixerit quispiam, si de mentibus illis defluant intellectuales radij, alios fore qui phisicos faciant non mathematicos, alios mathematicos non diuinos, alios diuinos potius q̃ phisicos, uel mathematicos, atq; ita hæc lux erit, ut ista studia penes naturæ diuersitatem mentium spirantium, non à radiorum ab eadē mente suo ita consilio uoluntateq; proficiscentium, puto rectius sentiet qui nihil esse credat huiusmodi, quod & largiter dare quæuis illarum non possit, & quæ non sua quidem, more siderum, libertate donet, sed natura, & si contingit ut hoc potius inde quàm illud munus excipiat, non ad dandam in omnia æque liberalem, sed ad captum accipientis cōditionemquē dicat esse referendum. Quod si quemadmodum diximus ita se habet stella ad corruptibile corpus, quod ad nostrum attinet hoc propositū, sicut mens ad defectibilem cognitionē, pariter erit dicendū posse stellam quālibet ex se dare, quicquid corpus subditum, quodcunq; sit illud, accipere natum est, ut iam afflatus occulti diuersitatem nō afflantis stellæ, quod astrologus putat, sed afflatæ materiæ diuersitas faciat. Dixi afflatum occultum, quoniam sideris actio per lumen atq; calorē, pro intentione remissioneq; radij potest esse diuersa, quod superius explicauimus, sed in occultis istis proprietatib. per quas ipsa se quasi stella propagat, effunditq; suas (ut ita dixerim) species & imagines, sicut illa nō apparet intētio atq; remissio, ita nec ullam agendi diuersitatem ponere persuademur. At inquires uirtus Iouis & species ista diffusa, diuersa est certe à uirtute Saturni. Fateor, sed non propterea diuersam rem effecturam, cum nulla sit res in sublunari mūdo, quam non utrauis facere possit. Quænam igitur actionis diuersitas? facit utraque idem, sed alia idem facit alio modo, nobiliore nobilior, & eminentiore. Quanquam nescio si de istis uirtutibus ita statuamus, an efficacior forsitan in nos uirtus inferior, non quia loco proximior, sed quia naturæ cognatior, sed alterius operis hæc inquisitio. Hic tantum asserimus, si præter lumen atque calorem sua cuique sideri proprietas concedatur, ita defendi posse, omnes uniuersales, ut nullam faciant ex se diuersitatem inferiorum. Possemus tamen concedere uim aliquā particularem illis, contrahentes, scilicet, sideream potestatem, atque ita concedere, ut nihil hoc tamen adiuuaret astrologos, ut si omnes quidem stellas in omnibus semper idem operari, sed non omnia in omnibus concedamus, uerū aliud aliam, ad hoc exemplum: Constant corpora quælibet ex materia & forma, putet igitur aliquis ita se rem habere, ut quæ attinēt ad materiam, tria minora sidera

derà faciant, Luna, Venus atq; Mercurius, diuifis officijs, ut materiam ipsam Luna regat, ad formā uerò disponat à Venere & Mercurio, à Venere per quantitatem dū fit ordo, figura, cōpositio, decor debitus in partibus, à Mercurio per qualitatem, dum formabili mobilitate fufcipiendæ forme congruas induit affectiones, atq; sunt formæ manentis à superioribus tribus stellis in hunc modum, ut quod forma fit habeat à Saturno, quod det esse & uitam his quæ uiuunt à Ioue, quod moueat intus excitetq; ad operandum à Marte. Quod autem se res quælibet ipsa diffundat, & per diffusionem notificet atq; propaget, ad Solem potissimum referetur, cuius esse uideatur operatam materiam uincere, de qua sibi simile parit, quæ & generatio ipsa & manifestatio. Quid si igitur differrent opera Planetarū, quod & ultro concedimus, non ratione, non fide experimentorum, non auctoritate Platonis, Aristotelisue coacti, esset tamē quoq; omnis diuersitas rerum inferiorum, non à coelo, sed à causis inferioribus, agente illo quod est suū semper in omnibus, eodem modo, sed opere uariato, tum à proximis causis, tum à dispositione materiæ, particularēs magis quàm uirtutes in sideribus ponere, quando nec istas uniuersales nulla ratio persuadet, posset de quibusdam aliter suspicari sine piaculo, & cum doctorum etiam auctoritate non nego, sed quod sequens liber ostendet, siq; huiusmodi nec sunt illæ quas astrologi dicunt, nec illis afficimur eo modo quo credunt.

EPILOGVS HVIVS LIBRI CVM REIECTIONE
 quarundam rationum astrologorum in ipsos argu-
 mentantes. Cap. XXVI.

Xaminauimus naturales omnes mutationes rerum inferiorū, quæcunq; coeli opera esse uidentur, nā de fortuitis hominū casibus in quintæ rationis solutione dicemus, nec repertum in illis quod faueret astrologis, sed occasio data potius multa obijciendi, ut sit quod eos *ἀνέγνω* istam cōmouisse pœniteat. Etenim quid colligimus inde aliud q̃ radijs luminariū affici corpora sublunaria? Sed nec alia affectatione q̃ caloris, nec alterius caloris q̃ uitalis, nec cuius actio aliter immutaret, q̃ p̃ situ sideris, uel ex propinquo, uel è directo nos magis irradiantis. Ex his principijs omniū effectū reddimus ratione, quoscūq; fide experientiae in testimoniū suū dogmatis afferebant, in qua reddenda non confirmari astrologiā ex illis obseruationibus sed infirmari patebat, & quid illi uel fallerent, uel fallerentur, ubiq; detegebat. Sic falsò apparuit credi ab illis uim Solis exiccatricem, aut Lunæ parū salubriter humectatricem & frigidā, falsò fingi in Luna uim occultā præter motū & lumen, quæ mare reuocet & effundat, falsò noxa patus octimestris reum fieri Saturnū, falsò signis ascribi quasi uirtutis potestatisq; diuersæ, qd̃ propositum tantummodo uarietate Solis radius operatur, falsò crīsimos dies & periodos febrium, ad Lunæ motus, uel aliorum siderū referri. Deniq; tantū ab-
 fuit,

fuit, ut ex istis à Sole Lunaq; mutationibus argumentum sumeretur ad fidem decretorum astrologiæ, ut inde in suspensionem falsitatis nō mediocriter adducatur, ita enim argumētabatur sub Luna si quis cubet membra occupat torpor, & cum ea echini similiter implentur, frigefacit igitur & humefacit, Solem torridum sensus attestatur, igitur siccum. Nos è diuerso sic instamus, Luna implet echinos, igitur calida est, demonstraui mus hæc ex Aristot. stupent frigore dormientes sub ea, igitur calida est. Declaraui mus hoc aperta ratione, quo pacto scilicet id eueniat. In plenilunio fauet conceptibus, alit corpora, crescens roborat, uegetat, igitur calida est. Probaui mus ex Hippocrate, ex euidētia ipsa. De Sole pariter appellamus ad experientiam, qua patet illius radijs spiritum uitæ omnem uiuificari, id uerò non est siccæ potestatis, sed salubriter calidæ. Nec difficile fuit declarare, quo pacto uel accidenti uel siccet, uel exurat, imò frigefaciat etiā Sol, Luna frigoris & humoris causa esse dicatur, licet sidus utrunq; uiuifici tantum luminis & caloris sua natura sit author. Sic item colligebāt, uidemus à Sole & Luna manifesto nostra corpora permutari, nec igitur de aliorū siderum influxibus dubitandum est. At hoc ipsum de alijs nos in dubium trahit, quod de Sole Lunaq; uidemus, quod scilicet ab eis ita corporū dispositiones uariari deprehendimus, ut reliquas stellas a symbolas potius iudicemus, quàm in partes operis aduocatas, siquidem Lunæ lumine decrescente semper humiditas in corporibus attenuatur, augefcit semper illa crescente. Cur igitur, si quod putant astrologi, de aliorū siderum efficiētia uerum est, cur inquam, non interdum humili Planetæ cum dominatur iacturā luminis lunaris facientes humiditates non augent, ut liceat nobis aliquando siderum beneficio etiam in nouilunio succulentas ostreas conitare, cur inuicem illa plena nunquam Saturni siccitas atq; Martis ius cœli pro legibus astrologicis, usurpātium corpora desiccet, & cæsa ligna defendit à carie, potius ergo fauent obseruationes istæ tollentibus potestatem Planetarum, quàm astruentibus, sicut & his potius qui signis efficaciam nullam tribuunt, quàm qui plurimā, alioquin cum à Luna mouetur mare, sicut uolūt nec ipsi negamus, cur in aquaticis signis posita, nō plus mouet quàm in igneis, nec minus in siccis denique quàm in humidis: aut cur Luna nō facit uberiores accessus humidis iuncta Planetis, quàm exiccantibus? Et quomodo si uerā que prædicunt de duodecim locis, quas appellant domos, quomodo illud cōsonat, quod ab ortu scandens Luna, quo plus summo propinquat fortius agit in Oceanum, atq; ita fortius ex 12. loco quàm ex horoscopo, quo tamen loco languere fieriq; imbecillimā omnium siderum potestatem affirmant. Potius igitur stāt nobis contra illos ista experimenta, quàm ut contra fidem astrologorum opinionibus arrogant, nisi quemadmodum dicebat Plauorinus, ut supra etiam tetigimus, quia Oceanus quasi Lunæ comes, cum ea simul senescit adolescitq; putant

ant argumentum esse ad persuadendum omnium rerum humanarum & parua & maxima tanquam stellis atq; sideribus euincta duci atq; regi. Sed longe dispar, atq; ut idem astrologos ludens iactabat, nimisq; ineptum & absurdum est, ut quantum æstus Oceani cum Lunæ curriculo congruit, negocium quoque alicuius quod ei forte de aque ductu cum riuatibus apud iudicem est. Existimemus ipsum quoq; quasi habena quadam de cœlo uictum gubernari.

CAPUT XXVII.

Elíquum ut postremam argumentationem dissoluamus, peti-
tam ab euentis humanis, in quibus alia ita uires nostras ex-
cant, aut præter meritum & rationem eueniant, ut decreti fata-
lis & cœlestis potentiæ uim adstruere uideant, hoc nos ita solu-
uemus ad præsens, ut ostēdamus habere suas causas hæc omnia satis apud
nos, nec apparere quicquam in omnibus, quod authorem cœlum deside-
ret, hoc est, nihil in cursu rerum esse humanarū, unde suspicio nasci debeat
facta hominum fatis regi & gubernari. Nam per initia quidē libri sequen-
tis non soluentes iam, sed arguentes, hæc in primis cœlitus nullo modo fie-
ri posse docebimus, in quibus istam uim fati agnoscere sibi isti uidentur.
Ea uero deniq; duo sunt magna, uidelicet atq; mala. Dicamus primum de
magnis, uel ad animum pertinent ista, uel ad externa. Sic enim & nobis A-
lexandri felicitatem, & præceptoris ingenium ac doctrinam obiectabant.
Incipiamus igitur ab his quæ ad animum pertinent. Admiraris in Aristote-
le consummatam scientiam rerum naturalium, ego tecum pariter admi-
ror. Causa cœlum est inquis, & constellatio sub qua natus est, non accedo,
non tam uulgata ratione, quod nati eodem astro multi non fuerunt Ari-
stot, quàm quod præter cœlum sub quo tanquam causa uniuersali, & Boë-
tiæ suæ, & philosophi actici pariter germinant, causæ proximæ sunt Ari-
stoteli propriæ & peculiare, ad quas singularem eius profectum refera-
mus. Primum utiq; (ut ille inquit) sortitus est animā bonam, & hanc utiq;
non à cœlo, siquidem immortalis, & incorporeus animus, quod ipse de-
monstrauit nec astrologi negant, tum sortitus est corpus idoneum ut tali
animæ famularetur, nec hoc etiam à cœlo nisi tanquam à communi causa,
sed à parentibus. elegit philosophari. Hoc & principiorum opus quæ di-
ximus, hoc est animi & corporis, & sui arbitrij fuit, profecit in philoso-
phia, hic arrepti propositi & suæ industriæ fructus. At plusquam philoso-
phantes multi, pari studio atq; labore. Fuit in causa doctrina præceptoris,
& felicitas sæculi in quo æditus, ueterum pleni monumentis, sed non exa-
ctis, ne & labor non adesset inchoandi & perficiendi bonas artes materia
non deesset. At profecit plus longe quàm coætanei & quam discipuli. Sor-
titus erat non astrum melius, sed ingenium melius. Nec ingenium ab a-
stro, siquidem incorporale, sed à Deo sicut corpus à patre, non à cœlo. De

Xx quo

quo nos tantò loquimur, quàm astrologi honorificentius, quanto causa^s uniuersalis particularibus causis diuinior & eminentior. Quod si captus⁷ excelsit ingenij humani uel Aristot. uel philosophus altus, erit causa^s hoc non omnino deterioris, quale corpus, omne propterea^s coeleste est, sed melioris, hoc est diuinæ, sicut Socrates maior mea sententia omnium philosophorum, sapientiam suam non sideribus natalitijs, sed assistenti numini retulit acceptam. Quare plus coelo damus quàm oporteat, si diuinitatē animorum corporeis illis radis demittimus, minus si corporeas differentias quæ de priuatis rebus accipiuntur, illi quasi particulari causa^s tribuimus. Minus autem omnino quàm deceat, cum deformitates ipsas nebras, & tabes mentium ascribimus stellis, quod est unum ex illis quibus maxime mouebantur ad astra confugere, quod apparent in hominibus multis absonæ quædam appetitiones, præter leges humanitatis, quæ non intrinsecam, hoc est humanam, sed extrinsecam habere causam uideantur, & quia potentem ideo sideream. Ego uero ab illis quæserim cur prægnans mulier terram comedat libentius & carbonēs quàm exquisitum omne genus eduliorum? Et si monstrifici desiderij, non astrum sed fortum causam inuenerint. Admonebo causam pariter eorum quæ demirantur, in corporis temperatura potius quàm in coelo esse quærendam. Dicerem apud improbos quoque dæmones, sed à corporeis eos abducerem. Certè præter corporis habitum quantum faciat ad huiusmodi portentosas affectiones consuetudo, uerissimo possum exemplo declarare. Viuit adhuc homo mihi notus prodigiosæ libidinis & inauditæ. Nam ad Venerem nunquam accenditur, nisi uapulet, & tamen scelus id ita cogitat, sæuientes ita plagas desiderat, ut increpet uerberantem, si cum eo lentius egerit, haud compos plenè uoti, nisi eruperit sanguis, & innocentius artus hominis nocentissimi uiolentior scutica deseruerit. Efflagitat ille miser hanc operam summis precibus ab ea semper foemina quam adiuit, præbetque flagellum, pridie sibi ad id officij aceti infusione duratum, & supplex à meretrice uerberari postulat, à qua quanto cæditur durius eò feruentius incalcescit, & pari passu ad uoluptatem doloremque contendit, unus inuentus homo, qui corporeas delitias inter cruciatum inueniat. Is cum non alioquin pessimus sit, morbum suum agnoscit & odit, quoniamque mihi familiaris multis iam retro annis, quid pateretur libere patefecit. A quo diligenter tam insolitæ pestis causam, cum sciscitarer, à puero inquit sic assueui. Et me rursus consuetudinis causam interrogante, educatum se cum pueris scelestissimis, inter quos conuenisset hac cædendi licentia quasi pretio quodam, matuum sibi uendere flagitiosa alternatione pudorem. Hoc ego factum licet graue auribus liberalibus, ideo non suppressi, ut cognosceremus euidentia ipsa quantum illis affectibus ualeat consuetudo, ne quasi causam non habere terrenam nullam possint, coelum statim accusemus. Nam id quidem

quidem astrologus si audiat, damnatam dicet fuisse Venerem in hominis genitura, & aduersis fortasse, aut alio modo minantibus radijs Martis flagellatam. Veniamus ad res externas, in quibus Alexâder præponebatur, cuius tanta tam repentina felicitas, undenam ortum haberet quærebatur, nisi haberet à cœlo? Facilis responsio, à uirtutibus Alexâdri quales habuit multas necessarias imperatori, fortitudinem, liberalitatem, laborum tolerantiam, peritiam rei militaris, egregiam literaturam, & quas alias enumerare non est necesse. Ab exercitu quem nactus est, & sub patre Philippo exercitissimum, & beneficio regionis bellicosissimum, & ob liberalitatē exemplumq; uirtutum amantissimum sui. Ab ignauia populorum quos superauit, unde dictus à patruo pugnasse cum foeminis. At fortuna quæ in rebus bellicis plurimum domina. Fortunam uerò cum dico, cœlum non dico, sed eam causam cuius meminit Arist. secundo libro physicæ auscultationis, & quam uulgo fortunam dicimus, atq; his uerbis solemus exprimere, ita fors tulit, ita euenit, ita res cecidit, per quam fit ut ludentes asseris, aut iaciant quod uolunt, aut quod non uolunt, hæc est illa cæca nuncupata, quæ præter illas quas diximus, & similes causas, Cæsares, Syllas, Augustos, Alexandros fecit, quam per se nec dependere de cœlo, nec idem esse quod fatum, nec prouidentia derogare diuinæ, & quid demum aut esse, aut non esse possit, quoniam proximo libro latè differendum est, hic dicere non oportet, ubi astrologos non alijs magis quam Aquinatis Thomæ, quem hi summè sibi fâuere putant, armis opprimemus. Quod uerò ad id attinet quod principaliter hic tractatur, nego quicquam in terris adeo magnum fieri uel uideri, ut authorem cœlum mereatur. Nam miracula quidem animi (ut diximus) cœlo maiora sunt, fortunæ uerò & corporis, ut q; maxima sint, cœlo collata minima deprehendunt, ut quod rectè dixit Phavorinus. Nihil magnum in terra præter hominem, nihil magnum in homine præter mentem & animum, huc si ascendis cœlum transcendis, si ad corpus inclinas, & cœlum suspicis, muscam te uides, & musca aliquid minus. At quemadmodum quidem in illo nigro agmine formicarum, sunt quæ alijs præstent robore, magnitudine, Sunt uictoriæ, bella, paces, officia, labores, egestas, diuitiæ, quæ contemplantibus nobis, omnia exigua, & nullo discrimine nihil sunt, ita nostra ista corpuscula, nostræ fortunæ, nostri reges, nostræ prouinciæ, bella, fœdera, nuptiæ, cœlo si comparent, nihil sunt penitus, cui tota terra collata, cuius unam portiunculam inter se homines igne, ferroq; partiuntur, indiuiduum punctum est. Non ergo ea est magnitudo rerum terrenarum, ut alterius esse quam cœli opus non possit. Quo si digna non sunt, quæ inter nos digna sunt, quantò magis erunt indigna, quæ indigne etiam fiunt à nobis: ut flagitiosos euehi ad dignitatem, Socratem perire iudicio stellularis, & enormia id genus, quæ quoti die multa & uidemus, & patimur. In quibus inprimis elucescere fatum, &

coelestis decreti necessitatem ait Maternus. Quem ego cum astrologis alijs libenter interrogauerim, cur errata nostra tantopere ambient stellis imputare, & cum ipsi peccamus libentius inde coelum, quàm nos accusare? quasi aut mirabile esset nos errare, pronos & malos ab adolescentia, aut errare illa possint aliquando iussis optimi Dei incommutabili semper ordine famulantia. Damnantur (inquiunt) innocentes, facinorosi, præmijs afficiuntur, à quibus quæso principibus, iustis an iniustis? si à iustis nec coelum satis erit tanto miraculo, si ab iniustis, quid coelo opus est, ubi despectrix coeli malitia satis est. Quærit Aristot. in Problematis: Cur ferè idem semper boni & pauperes, cumq; multas afferat causas & ueras & facetas, nullam tamen affert à coelo, ut qui scilicet sciret sentes & tribulos, non coelum germinare sed terram. At cautus homo & prudens, quod maximè fugiebat discrimen incurrit, euadit alius periculum, cui se temere sæpius exposuerat: Quid est quod admiremur? cur non minus hæc nunquam euenire, quàm si eueniant sæpe pro miraculo sit habendum, horum cum plarunq; fiunt causa quærenda est, prius quidem proxima: Hæc si deest, remotior & occulta, cum de raro & fortuito non est alia causa inuestiganda, si eorum satis meminimus quæ sapientissimus Aristot. & secundo lib.

physicæ auscultationis, & sexto primæ philosophiæ scriptum nobis reliquit.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV.
læ aduersus Astrologos libri III. Finis.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ Disputationum in Astrologiam, Liber III.

QVI MOS IN DISPUTANDO SERVATVS ET DEINCEPS
seruandus, cum si detur astrologis, quod maximum dant theologi
astrologiam tamen nihil esse. Cap. I.

OSTER hic ferè in disputando mos, ut si quid & ponat aduersarius, quod & dari sine piaculo, & contra rationabiliter negari possit, negemus id potius nos quàm demus, etiam si sit tale quo concesso nihil magis conficiat ille quod contendit, atq; ista serie peruenientes ad id quod maximum postulare potest, ostendamus etiam id si detur quod iure negari posse declaratum est, minimè tamen colligi quod arbitratur. Sic enim & res ipsa quæ uenis in disputationem tota per sua membra particularius exploratur, & quàm multa gratis accipiat aduersarius intelligit, quàmq; parum etiam & absurdam

dam opinionem tueatur, quæ tam multis uel nominibus falsa, uel certè dubia, Tum utcunq; omnia se habeant, ipsa omnino non esse falsa nō possit, hunc morem seruantes cum astrologis, primum defendebamus tantū Sōlis & Lunæ radios efficaciam habere permutandi res inferiores, cætera sidera nihil nobis influere ob radiorum uel distantiam uel imbecillitatē. Secundo loco si dabatur eis, id scilicet non extorquētib; sed imperantibus defluere ab omnibus aliquid in nos, ostendebamus id tum ab omnib; intentione tantum remissioneq; diuersum effluere, hoc est lucē cum calore uiuifico, frigus autem humiditatem siccitatēq; ab illis non emanare. Tercio si facerent quatuor primas qualitates non sequi, ut impressiōum quæ fiunt in sublimi diuersitas esset ab eis, aut si hoc foret non tamē ab illis uel pestilentias esse, uel cataclismos, uel exustiones, multo min⁹ uirtute primarum illarum quatuor qualitatum res externas & casui fortunæq; subiectas à sideribus gubernari. Quarto si primarum affectionum auctores sidera crederentur, hoc est calefaciendi, frigefaciendiq;, tum humectandi & exiccandi potestatem habere, non alias præterea illis dotes attribuendas per quas efficiant multa quæ per uim qualitatum illarum fieri nō possunt. Denique quales quales haberent stellæ uirtutes, & proprietates eas uniuersales ita esse, ut nulla etiam esse quæ non uerā inferiorū corporum conditionem potestatemq; complecterēt, quare agere illa omnia cū omnibus, quod est causæ uniuersalis proprium. Diuersitatem autem eorū quæ fiant & quæ consingant, omnem à proximis causis uel liberis, uel naturalibus, uel fortuitis originem dicere. Quæ nos omnia eo consilio defendenda suscepimus ut intelligerent astrologi cum aliter sentiunt & asseuerant, non confessa se dicere & manifesta, sed quæ nec certis ullis rationibus, nec euidētib; experimentis, nec auctoritatē Platōn. Aristotelis uel cōfirmētur, sed in ambiguo posita, sicuti propugnantur à quibusdam, ita oppugnētur à multis. Quib; si tota niteretur astrologia, nec in fideliora sibi fundamenta locaret, non esset apud me penitus ruinosā, sed nutabunda, hoc est tam caderet, illa mea sententia, quā uacillaret. Verum astrologis demus quantum illis Aquinas Thomas theolōgicq; permulti atque philosophi dare posse contendunt, nō magnopere scilicet refragante ratione, longe tamen minus accipere, quā acciperēt illos sit necessarium, ut aliqua astrologia non solū apud nos, sed sua natura, & apud ipsas angelicas mentes esse defendatur. Dabit enim illis Thomas id quod maximum dari potest citra apertam calumniam uarietatis, ut scilicet omnium Planetarū ad nos defluuia cum uirtute proueniant, et alijs alias stellis esse proprietates, non modò calefaciendi, frigefaciendi, humectandi & exiccandi, sed occultiores. Vnde uaria munera terrenorū turba sortiatur, ut non omnē proprietatem quam habēt homines, cæteraq; natura corporalis inferiora suis causis proximis habeat, sed aliquam etiam à cœlestibus, hoc totum & nos

precario concedentes astrologis, ostendemus nullam tamen idcirco futuram hanc artem, quin de his maximè uaticinetur ex astris, quæ fieri ab illis uel indicari non possunt, etiam si fiant illa cuncta quæ diximus, atq; ita concussam uel ad interitum priore libro astrologiam nulla iam pacis uel indulgentiæ spe relicta, disputatio præfens funditus euertet.

FORTUITA A COELO NON ESSE. CAP. II.

Fortuitæ res pro quarum bono uel malo euentu fortunatos trocamus homines & infortunatos hæ præcipuè sunt, quæ sicuti fatales inprimis putantur, & à coelesti decreto pendentes, ita prædictionum astrologicarum pars maxima & potissima materia sunt. Nam quæ per se causas proximas habent, ut cōditiones animi & corporis, non exigere adeo superiorem causam occultioremq; uident, quàm quæ temerè fieri casuq; dicimus, quum fieri sine proxima causa uideantur, talia sunt feliciter uel infeliciter nauigare, peregrinari, mercaturam facere, fodientem terram thesaurum inuenire, latronibus, bestijs, occurrere, regi placere, periculum euadere, bona seruitia, mala uè sortiri, domum ingredi mox ruituram, & quæ alia hoc genere præter consilium, præter opinionē, miseris & uerè ægris mortalibus accidunt, de quibus ut quæ prorsus extra nostram manum sint, & extrinsecus ueniant in nos, optamus maximè astrologorum audire sententiā. Alioquin quo quis corporis habitu sit uel à speculo, uel à medico sciat, sicuti & qualem mētem sciat à seipso, si modo mentem habet, at quæ fortuita nuncupamus, ea sunt quæ potissimum per artes diuinatrices humana curiositas expetit, hæc igitur ante alia nullo modo de coelo præuideri posse probabimus, nec alia ratione quàm qua utit Thomas Aquinas, eo maximè loco quæ fauere sententiæ astrologorum uidetur, hoc est tertio libro contra Gentes, ubi fortunatos à coelo & fieri homines & infortunatos dicere uidetur, ea ratio talis est. Virtus coelestis corporis non agit intellectu uel electione, sed quemadmodum natura agit, Naturæ proprium est ad unum tendere. Effectus igitur qui non est unus à naturali causa per se esse non potest, at quæ ex accidenti concurrunt inuicemq; conueniunt, ea uere unum non sunt, sed duntaxat unū per accidens. Concursus igitur huiusmodi quem solemus fortuitum nuncupare, nulla esse potest per se causa naturalis, sed coelestis causa, naturalis causa ut dicebamus. Et igitur rerum huiusmodi fortuitarum causa per se esse nō potest. Adijcit r̃s exemplum, quo simul declaratur quomodo non est causa per se coelum huiusmodi euentorum, sed tātummodo ex accidenti, instigatur, inquit, aliquis à coelo ad sepulchrum fodiendum, accidit ei ut in sepulchro thesaurus sit, quare fodiens sepulchrum thesaurum inuenit, non fuit hoc à coelo ut inueniret thesaurum præterquàm ex accidenti, quin ex accidenti est eundem esse & sepulchrum & thesauri locum, nam instigare hominem ad sepulchri fossionem, in quo latet thesaurus ut thesaurum inueniat cau-

sa

se rationalis est & intelligentis, cuius proprium est rem unam ad aliam referre & ordinare, naturalis causæ non est, qua duntaxat ad unum fertur, ut diximus, qualem esse cœlestem radium nemo diffitebitur.

QUOMODO RERVM FORTVITARVM CAUSA SIT
Deus, quomodo angeli, quomodo cœlum, quomodo nos,
quomodo fortuna. Cap. IIII.

Vm de fortuitis rebus mentio fiat, opere precium fuerit altius explicare quæ sint illarum causæ apud philosophos atq; theologos, nam ex his quidem quæ hætenus diximus existimari posset in casum nos illam duntaxat temeritatemq; referre, nunc improbandos esse astrologos qui seruare in his quoq; extraordinarijs ordinem & certas causas conarentur, ut nihil temerè in natura, nihil sine causa legitima fieret. Quæ si quæ cogitanda est, illa uidetur potissimum eligenda, quam astrologi accipiunt, cœlum scilicet, cum nec infra cœlum, talis uel la iudicetur potens, scilicet, rerum omnium, quæ sub cœlo fiunt, nec supra cœlum dicunt, uidelicet cum multa indigne præter meritum & rationem fieri uideantur, quæ potius corporalis causæ quãdam necessitatem quàm prouidentiam arguant eligētis. Quare ut hos scrupulos extrudamus disserere quædam latius super his rebus utile fuerit, ut postquàm à cœlo gubernari hæc non posse monstrauius, nūc unde & quomodo gubernentur aperiamus. Fortuita fieri dicimus quæ præter intentionem operantis eueniunt, quare tantum in rebus humanis fortuna dicitur, ut quæ solè consilio rationeq; fiunt. Exemplū tale quo superius etiam usi, proposuit agriculor terram fodere culturam soli cogitans, non thesaurum, accidit ut thesaurum inueniat, fortuito factum dicimus, nec reperti thesauri causam aliam damus quàm fortunam. Fortunam uerò non intelligimus aut numen, aut naturam, aut rem omnino aliquā causam talis euentus, sed potius excludimus, tantum fortuna factum dicētes, ac si dicamus ita euenit forte nō ex aliqua causa, nam fossio quidem terræ causa dici non potest, non sit terra, quatenus terra est locus, sed accidit eundem locum terram simul esse lacubramq; thesauri. Quapropter si quæras qua causa factū, ut eruerit ille thesaurum, nullam est asserere, cum non una causa, sed fortuitus concursus plurium hoc causarum effecerit. Propterea errabāt qui fortunam in rebus esse negabant, quam opinionē secundo physice auscultationis, & sexto primæ philosophiæ libro, conuellit Aristoteles. Errabant aut non quia putarent quo nobis improuisa fortuitaq; sunt, ea nota prouisaq; esse posse superioribus mētibus, quare nihil absolutè simpliciterq; esse fortunam, sed quod arbitrentur huiusmodi euenta necessariò habere proximam per se causam, nō intelligentes quo pacto quod est unū per accidens, causam minimè exigat per se unam, ut hominem eundem musicum esse & bellatorem causam nullam habet, alioquin si simul essent propter aliquam causam, ordinem inuicem haberent ex illa causa, quæ autem sibi temerè accidunt, ut bella-

Xx 4 tori

tori esse musicum, musico esse bellatorem, patet ea inuicem ordinē habere, quare nullum habet per se agentem causam, sed ex accidenti tantum sic rectē Peripatetici casum & fortunam defendunt in rebus necessitatem exterminantes. Sed errant ex eis quidam detestabilius quā qui auferūt casum, pernegantes scilicet aliter ista fieri q̄p fortuito, hoc est nullo cōsilio superioris causæ, nulla prouidentia, pullulat enim pestilentissimus hic error ex impietatis radice, qua creditur aut non cognosci, aut si non cognoscuntur non curari à superis res humanas, qui alibi rationibus reuincetur, ubi contra philosophos impios erit disputatio, nunc ueluti pro iudicato falsus abijciatur, autoritate omnium theologorum, totiusq̄ philosophorum familie, & Aristot. Peripateticorum principis in Moralib. libris, tam ubi de felicitate, quā ubi de bona fortuna differuit, nam illic cura esse homines Dñs, præcipueq̄ sapientes, & hic nota esse Deo sensibilia omnia præterita atque futura, & in his dirigi nos ab eo clarissime asseuerauit, quod in libro quoque de Mundo, libro utiq̄ Aristotelis sapientia digno confirmauit, quem Platonica illa de diuina iustitia sententia quasi oraculi cuiusdam coronide terminauit. Si igitur curant humana Dei, sic enim loquimur, ut custodes angelos, & intelligentium causarum serum ordinem complectamur Dei ueri consilio prouidentiaq̄ famulantem. Si inquam hoc uerum est, nemo dubitauit instigatos ab illis homines ea sæpe facere quæ sunt homini, non præuisa, non præcognita, illis uerò sapientissima præcognitione disposita. Vulgatissimum est exemplum de seruis eodem missis à Domino ut conuenirent ignaris tamen Domini uoluntatis, quorum conuentus atque concursus ipsis seruis inopinatus atque fortuitus, Domino præuisus & præordinatus est, sic procurans utilitatem pauperis agricolæ custos angelus potest ad eum locum effodiendum inuitare motibus occultis, ubi nouit angelus esse thesaurum, ut quod pauperi fuit fortuna, consilium tamen angelo fuerit. Hoc respiciens Aurelius Augustinus quinto de Ciuitate Dei libro, nō inquit causas quæ dicuntur fortuitæ, unde & fortuna nomen accepit nullas esse dicimus, sed latentes easq̄ tribuimus uel ueri Dei uel quorumlibet spirituum uoluntati. Dixit quorumlibet spirituum, quoniam tam à bonis hoc fieri potest quā angelis malis, licet nō omnia possint mali quæ boni, nec idem utrisq̄ finis, sed bonis quidem commune hominum bonum, malis uerò malum, frustrante illorū tamē malitiam bonitate diuina, dum in bonum ordinat redigitq̄ quicquid ab illis mala fuerit uoluntate patratum. Sed hæc alibi latius. Proclus Platonius in commentarijs in Timæum eadem ratione pro qua & Augustinus fortunam definiuit esse dæmonicam potestatem congregantem inuicem causas inter se diuulsas, nec differt à Peripatetica determinatione, quæ dicitur fortunam esse in electione humana, causam aliquid efficiens tem ex accidenti, sed altera, causam remotiorem occultioresq̄, al-
tera

tera proximam notamq̃ respexit. Dixit enim Proclus dæmonicā potestatem quòd ita uocent Platonici quascūq̃ mentes inter homines positas & intellectus superiores, à particulari & proxima rerum nostrarū cognitione semotas. Declaremus exemplis hæc quomodo fiant ubi & cœlū in his quid agat intelligamus. Domi erat Lucius & foris quidem quid agere nō habebat, uerū sedit animo tamen exeundi sententia simulatq̃ egressus domo est, ruit domus, fortunatum dices qui periculum imminens sic euitauerit, cuius rei causam à malè pio philosopho si quæsieris, sed & malè philosopho respondebit casu ita factum, nec aliam causam requirendam, si quæras ab Astrologo in benignam hoc aliquam radiationem refert fortunantis Planetæ, cuius ope defensus ille sit à ruina. Fallitur autem ratione superflus enarrata, quoniam incitare Lucium ad egressum ne sub ruina pereat, causæ est intelligentis agentisq̃ consilio & ratione. Qualis nec Iouis nec alterius stellæ radius tantū esse hoc de cœlo potuit ut ad egressum Lucij animus esset propensior quàm ad quietem, sicut hoc quoq̃ ab ipso corporis habitu esse potuit, ex quo alij sedentarij magis, alij ambulatores homines sunt, ut si qua fuerit huius boni constellatio causa, fuerit ex his potius quæ uegetes nos reddunt et melius apparentes, quales Martias dicunt, non benefica quæpiam & defensatrix à malis quādo ut sæpius idem inuehamus. Sic enim expedit ordinare illa inuicem, radius non potest egressum scilicet tuitionemq̃ à ruina. Sed quemadmodum eligenti egressionem Lucio spaciandi gratia fortuitum est, ut egrediens mortis discrimen euadat, ita constellationi siquam modo talem esse censemus, iuuanti illum ad motum, fortuitum est prorsus accidentale, ut liberet à ruina, quo fit ut nec cognoscens astrologus quid tūc influat cœlum Lucio aliud sit quod cognoscat, quàm uisum illum futurum motus ambulationisq̃, sed futurum ut simul domum & periculū fugiat, præcognosci ab eo posse, nec thema nec ratio ulla consentit. Vna igitur superest causa cui prouisum hoc nec fortuitū esse potuit, diuina scilicet uellicans intus animum Lucij instigansq̃ ad egressum, ne sub domo mox casura dispereat, quam scilicet & casuram idem numen intelligit, & ad eum finem ordinare Lucij exitum potest. De radio corporali neutrum dici potest, quare nec philosophus ullus fortunam definiuit cœlestis decreti constitutionem, aut genituræ factum, aut tale quippiā ductum dogmate astrologorum, sed aut ad ipsum casum inopinatumq̃ concursum causarum se retulerunt, aut ad intellectuales causas inuicem concilians suo consilio, quæ nostræ prouidentiae fines effugerūt. Sic magnus ille philosophorū dux Aristot. quid sit bona fortuna, quid mala, quid fortunatum esse, quid infortunatum, latissimè differens, ne dum decernendo cœlestium meminit constellationum, sed nec inquirendo disputandoq̃, quia istam Genethliacorum opinionem nec dignam putabat, de qua philosophus homo dubitaret, sed uelut alia circulatorum deliramenta potius inter

inter fabulas & præstigia quàm inter controuersias philosophiæ deberet annumerari. Ipse igitur Aristot. in eo tractatu post diligentem totius questionis examinationem ita definit. Cum nobis bene ita fortuito euenit, dupliciter fieri solere, aut incidentibus nobis prorsus imprudēter in id quod bonum facit euentum, aut quamuis non consilio deliberationeque impetu tamen ad id animi ductis, cuius ita rationem ignoramus, ut quo ille se fere obstinatissimè tantum remo ueloque descendamus, illud primum ad casum putat referendum, hoc ad diuinam motionem qua penitus ipsa uoluntas occultis impulsionebus inclinatur, quod passi solent illa dicere, prælagit animus nescio quid, non possum aliter uelle huc raptor, alia cogitanti mēs non accedit, & ita cum sui consilij rationem nullam reddere possint, ita tamen libitum sibi, ita præiudicatum animo pertinaciter asseuerant. Quo loco philosophus Aristot. & Deo nota esse omnia, ut superius diximus, & nihil esse sublimius Deo, unde possit uoluntas nostra moueri, quod magnum esse immortalitatis argumentum affirmat. Ex quibus omnibus ita colligi potest rerum humanarum quasdam fieri casu, quasdam natura, quasdam electione, quasdam diuino consilio, nam licet nihil fiat præter Dei consilium, ita tamen partimur ut fieri diuinitus ea dicamus, quæ relictæ sibi hominum mentes non efficerent, sed peculiari numinis impulsu commotæ faciunt, præter illam generalem summæ potestatis omnibus assistentiam, sine qua nihil esse, nihil fieri, licet minimum potest. Sic quamuis proprium hominis sit agere electione, regitur tamen interdum natura cum motibus affectionum corporalium mancipatus, iudicium rationis non expectat. Declarantur hæc uno exemplo. Indicit rex bellum finitimis, forsitan in causa natura regis est bellicosa, cupida, irrequieta, forsitan non tam passione ducitur quàm ratione uel iure uindicandi quod suum est, uel iniuriæ reponendæ, uel alijs de causis. Potest præter hæc omnia speciale Dei consilium interuenire, semper iustum semper rationale, licet non eius semper uel iustitia uel ratio omnibus pateat. Dei, inquam consilium, & animantis ad bellum capescendum, & cum ita liber armantis ad uictoriam, quo pacto loquitur apud Ieremiam prophetam: Ecce ego mittam & assumam uniuersas cognationes aquilonis, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum, & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt. Et apud Esaiam: Assur uirga furoris mei & baculus ipse est, in manu eius indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mando bo illum, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem, quasi lutum platearum, ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non extimabit.

AD COELVM NON ESSE REFERENDVM, SI QVOD A NO-
bis sit quòd nostras vires excedere uideatur, sed potius uel ad angelos
uel ad Deum. Atq; inibi de fato multa utq; diuina prae-
uidentiā nostram libertatem non tol-
lat. Cap. IIII.

Vm quid uerò ab hominib; sit q; eius vires excedere uideat, inso-
litis solet euentis admirabilibusq; mortalitas nostra concuti,
ut statq; rerum magnitudine, suspicari vim causæ potentioris, id
agentis in homine, atq; per hominem, quo humanæ vires facul-
tatis excedat. Et hac quidem suspitione, qui carneos tantum oculos ha-
bent, rapsuntur ad coelum, quo nihil ipsi minus uident, aut potentius sen-
tiunt, malè ita compotes mentis, ut ad causam amentem expertemq; cogni-
tionis id referant. Cui nec omne mentis humanæ consilium satis esse cre-
dunt. Quòd si respondeant illa quidem à Deo disponi & ordinari, sed à
Deo per coelum sideraq; compleri, quorum uirtus & efficacia tanta sit. Ni-
mis quàm absurdè dicere reuincuntur, si quidem intercedentes istæ causæ
inter Deum & nos, sicuti humiliores Deo, ita sublimiores hominibus esse
debent, nec quæ ratione consilioq; peraguntur, qualia nostra sunt, per irra-
tionalia corpora decet ab authore primo disponi, sed quemadmodum ille
elementariā molem, utpote deteriore, per coelestem quæ melior est regit &
moderat, ita res humanas non corporum sed angelorum mysterio, qui na-
tura dignitateq; mediant inter nos & Deum conuenit gubernari, quare cū
à Deo descendis ad terrā, descende per coelū, cum à Deo descendis ad ho-
mines, descende per angelos. Sic angelum, Persarū, Græcorum, Hebræo-
rum, legis apud prophetas suis populis prouidentes, & apud Platonem om-
nesq; Platonicos locales Deos, urbibus, regnis, hominibusq; præposi-
tos, quorū mentionem quoq; factam ab Aristotele, & antiquior Isidorus,
& post Isidorum, Clemens Alexandrinus in Stromatis meminerūt. Neq;
nos turbet quòd indigne quædam interdum iniusteq; fieri nobis uiden-
tur, ut propterea ad causam naturali necessitate non consilio agentē, liben-
tius recurramus. Nam ridicula sanè fuerint, urbis uiliora mancipia, si de
consilijs principis iudicare presumpserint, multò nostra uel ridicula uel sa-
erilega potius temeritas, arbitrium sibi uendicans primi ordinis sapien-
tiæq; diuinæ, quæ non in unius hominis, unius familiæ, unius urbis, sed
orbis totius utilitatem, non ad sæculum instans, sed ad omnia pariter sæ-
cula, oculum prouidentiae radiumq; suæ bonitatis extendit. Nos hæc ho-
miniculi, imò noctuæ, talpæ, uerè asini, uerè boues, & quidem supini, diu-
dicantes, & Deum reuocabimus ad examen? Qui sæpius nec in illo, quan-
tumq; est quod habemus iudicium, sed animi potius morbo iudicantes,
iniuste factum querimus quicquid fieri ipsi nollemus: Et quis non assue-
ranter exclamasset dormire Deum cum iustus Ioseph uenumdabatur
fratribus? Quis non etiam nullum esse cum idem carcerem præmium
casti-

castitatis accipiebat? Vide mox eum in Ægypto regem, uel à rege secun-
dum. Vide patrem cum tota familia à fame redimentem. Vide prophetia
nobilem, nec negabis à Deo facta illa priora, per quæ ad ista deinceps or-
dine suo peruentum est. Sed & altius si suspexeris ut ab illa tam impia mer-
catura rem eò perductam intelligas. ut descendens totus populus in Ægy-
ptum diuq̃ ibi attritus ab Ægyptijs regibus, tam gloriose in libertatem al-
seratur à Mose, tot prodigijs confirmata potestate Dei, tot oraculis mani-
festata, in Pharaone, in Ægypto, in Hebræorum populo, per legem, per tot
miracula diuinæ maiestatis, nunc per beneficentiam, nunc per iustitiã, quæ
figurarent futura sub Iesu diuinæ corporationis ineffabilia illa mysteria.
Profecto uel insanus adduci eò non poteris ut sine ratione fieri quicquam
suspiceris in rebus humanis, proptereaq̃ non à Deo optimo sapiente, sed
uel à dæmone malo cum Manichæis, uel à corpore sideralis reuolutiones
necessitate cum astrôlogis, uel à casu fortuito temeritateq̃ gubernari cum
non multis malè philosophantibus credas. Sed & quoties suscitari bella &
cædes, & urbium uastationes, & euerfiones regnorum intelliges, non mix-
turam duorum radiorum aut interpositum naturali cursu suo lumen inter
Solem & Lunam cum præstigiatoribus istis causam cogitabis, sed consi-
lium Dei, uel punientis malos, uel exercentis bonos. Vnde ille dictus Dei
flagellum, & alter satis proximus sæculo nostro, nō hominem esse se dixit,
sed iram Dei orbisq̃ uastitatem. Sapiens ille Persarum apud Herodotum
qui discumbente apud se in conuiuio Thebano, cui futuram sue gentis cla-
dem, nescio qua præsentione sibi præcognitam reserauit, rectè locutus est.
Nam cum suaderet Thebanus, ut idem imperatori exercitus denunciaret,
dehortareturq̃ ab incepto, cuius esset futurus exitus tam infelix, respōdit
id homini esse inuitabile, qđ fieri Deus ordinauerit. Quare nec suis uer-
bis, si scilicet imperatorem admoneret, fidem futuram, quādo ita Deo de-
cretum esset, proindeq̃ se etiā Martdonium (ita erat principi nomen) se-
qui alligatos necessitate, placetq̃ qđ necessitatem non astrorum, sed diuini
consilij dixit, quā & fatum si quis uocet, rectius inquit Augustinus sentiet
quā loquatur. Est autem hoc fati nomen quantum ex ueterū colligi mo-
numentis potest in quadruplicem significationem acceptum, ut fatum uel
ipsa natura sit, uel causarum series ordoq̃ nexu necessario cuncta produ-
cens, uel siderum constitutio, cum quid aut nascitur, aut concipitur, aut in-
choatur, uel diuini consilij executio certa inuitabilisq̃ successus. In primā
significationem accipitur ab Alexandro ex Aphrodisiade in libro de Fato
ad principes Seuerum & Antonium, ita enim fata esse concedit, ut fatum
ipsa natura sit, quæ principium, aliud est ab electione, quare fato ignis ca-
lescit, aqua humida est, Sol illuminat, sed & cum quis dissoluto corporis
temperamento moritur, fato moritur. Si uerò uel ex equo præcipitatur, uel
gladijs occidit, fato non moritur, in quem modum de Didone Virgilius
mortem

mortem sibi per uim præparâre dicat. Sed quia nec fato debita nec morte peribat. Astrologi uerò id maxime genus mortis in fatum reieciissent. Sic Demosthenes. Et ita quidem fatum nemo esse negauerit, sicuti nec naturam. Quo pacto & Aristoteles quinto libro physicæ auscultationis fatales dixit generationes, hoc est quæ secundum naturam fiunt. Nec dubium cum sic fatum, intelligamus multa fieri præter fatum, sicuti & multa fiunt præter naturam, uel casu uel electione nostra, uel (ut inquit eodem loco Alexander) ipse Aphrodiseus Consilio Deorum. Qui uerò secundam inuexerunt opinionem, cogitarunt in ipsa natura nihil non fieri necessario, si quis omnes simul causas complecteretur. Nam qui multa fieri dicunt extra necessitatem, hoc ita defendunt in naturalibus rebus & arbitrarijs. In naturalibus, quia non omne quod fit naturaliter necessario fit, cum naturæ opus impediri possit in arbitrarijs, quia electio nostra, & arbitrium liberum est. Illi contra sic instant: In naturalibus quidem siquid impeditur necessario impediri, quia & illud impedimentum à naturali causa est, quæ tandem ad supremam naturam, hoc est cælum redigatur: Ea uero necessario agit, sed falluntur, nam ut impedimento quidem fuerit causa naturalis, fuit ea tamen quæ & ipsa potuit, & non esse & impediri cum agebat, quare contingens illud impedimentum non necessario fuit. Et si de illo rursus impedimento nos urgeas, futurum scilicet causam naturalem, quæ & ipsa sic uti naturaliter, ita necessario aut impediatur. Respondeo, te si mundum credis æternum, aut in infinitum progressurum à causa contingente in contingentem causam, inter quas ordo sit semper accidentalis, nec unquam ad unam causam primam necessariam perueniturum, unde sequentibus necessitas inuehatur, cum nulla sit talis intra naturales, quando nec cœlestis cuius operibus & materia concurrentes inferiores causæ facile obstant. Si uerò de mundi creatione cum theologica ueritate cōsentis, deuenies per imporum illum regressum ad primam rerum contingentem institutionem, unde tolletur necessitas, non confirmabitur electionibus nostris, multo irrationabilius inferunt necessitatem, quoniam uoluntas nihil eligat, non præiudicatum à ratione, nec in nostra sit manu, ita uelle iudicare, sed falsis nituntur assumptionibus, ut ab alijs alias, & à nobis alibi declarabitur. Nam peculiare hæc seorsum tractatus exigunt, nec magnopere pertinent ad confutandos astrologos, quorum illa tertia est acceptio fati toto opere confutanda, differens à prima opinione, quod naturam ipsam cœlestem non solum naturalium, sed & fortuitarum ut uidimus rerum originem facit, maleque de causis inferioribus in hac parte maxime sentit, pessimè de cœlestibus, quando licet natura cælum sit constellationes tamen illæ quas fingunt ex siderum positura, per loca, signa, domos, aliaque id genus, causæ naturales non sunt, sed fictitiæ, nec ex uno illo momento initiali dependet operatio cœlestium, nec ad ea quæ propria sunt inferiorum causarum referuntur,

Y y ut iam

uriā declarauimus, & sequentia magis declarabunt. Restat quarta fati significatio theologica, sicut illa prima physica magis, sed utraque uera, ut pendentem à Diuino consilio seriem ordinemq; causarum notet, sub quo nihil nostra libertas periclitetur, cum simus, & nos inter has causas, nec in hac chorea fati patiamur tantum, sed agamus, siue igitur Dei præuidentiam, siue prouidentiam, hoc est, siue mentem illius omnia præcognoscentem, siue uoluntatem ex suo placito omnia disponentem attendas, nullum sit præiudiciū liberis actionibus nostris. Nam si præuidentiam, cur non libere facio quod præuidit Deus me facturum: nam si erit quod ille præuidit, utiq; liberè faciam, quod libere me facturum ille præuidit. Sed & quia erit quod noluit, uoluit autem me esse liberum, liberè agam quicquid agam, nisi ipse mihi meam libertatem ademerit, & certè non solum præcognouit Deus uoluntates nostras, sed & præordinauit, nec cum id Gregorius Nisenus, Damascenusq; negaret, uidentur aliter negare quam ut admoneant. Cætera quidem per uoluntatem Diuinam, electiones nostras, per illam cum nostra etiam uoluntate disponi, ita tamen ut non modo cogitationum nostrarum euentus, sed & ipsæ cogitationes, ipsa consilia, ipsa proposita, nec regum tantum, ut scriptum est, sed omnium corda in manu Dei sunt, qui solus omnia moderatur, nunc in his quæ nec ad uitium attinent, nec ad uirtutem, inclinans uoluntatem quo libitum illi. Si sic decreti alicuius sui exigat absolutio, nunc uirtutes in nobis, sed & nobiscum inchoans & perficiens inchoatas, nunc à uirtutibus ad uitium motos, permittens ad iustitiam, uel admouens uirgam pædagogi pro misericordia, uel comminuens quasi hallucinatus pro iustitia, omnia semper, aut bona, aut occasiones certè faciens bonorum, tanta de fato, de prouidentia, & humanarum rerum gubernatione dixerimus, cum per se cognitu utilia, tum ad conuellendam astrologicam uanitatem necessaria, ut cum quid fieri contingereq; uidemus, quod aut maius uideatur aut ordinatius, quàm ut in casum hominemue referatur, non uim ibi corporalium radiorum, sed Diuini consilij angelicique ministerij cum humana libertate curam potestatemq; intelligamus. Liquet autem ex his quæ diximus, & quo pacto tum præuideri futura, tum præcaueri cum sint mala possint à nobis, nam si fortuito tantum fierent res humanæ, nulla præsensio futurorum esse posset. Cum autem humano Diuinoq; consilio fiant, potest humana ratio de illis nonnihil coniectare, soli uero numine afflati præuidere certissimè, quod Prophetarum prædictiones oraculaq; confirmant, proximi licet longissimo interuallo prophetis prudentes sint. Vnde illud Euripidis: Qui bene coniectauerit is uates optimus esto. Sic in procu-
rando felici rerum successu, infortunijs quæ uitandis illud potissimum est, Deum sibi conciliare propitium, animi puritate, prijs operibus, uotisq; sanctissimis, post hoc ipse sibi homo consulat sua prudentia, nam
licet

licet in plerisque rebus multum fortuna possit, plurimum imò totum in omnibus dispositio certè diuinæ uoluntatis, ipsam tamen rectam uiuendi rationem magnum in his habere momentum necesse est, nisi frustra collatum hoc nobis munus à Deo dicamus. Quare rectè dixit ille, nullum abesse numen si sit prudentia, sed nos facere fortunam Deam coeloque locare. Propterea Plato in epistola ad Syracusanos, cum Homericus illius dicti meminisset: Dii mentem abstulerunt, quia homines potius adiectam ipsi mentem abstulerunt, quod Euripidis ille sententia confirmat, qui sortem animæ filiam esse dixit. Prudenter igitur uitam instituentes ratione naturali, tum quia religionē diuinam nobis beneuolentiam parantes, uitemus omnem superstitiosam uanitatem, alioquin qui uel futura præuidere, uel cum sint mala præcauere per astrologicas sperauerit obseruationes, audiat et Esaia sibi dicentem: Veniet super te malum & nescies ortum eius, & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare.

NEC PRÆTERITA NEC QUAE AD ALIOS
attinent posse ex aliqua constellatione
præuideri. Cap. v.

Vod si habeant forte de fortuitis rebus aliquid quod responderant. Quanquam habere nihil possunt, aut uerum, aut uerisimile. De his quæ genituræ horam antecedunt quæso quid responderunt: hoc est, quonam pacto putabunt efficientem causam suis effectibus esse posteriorem? Quid de his item quæ non solum priora, sed etiam aliena, ideoque suas causas non huius genituræ constellatione, sed alibi possidentia, ut cum ex hora qua filius nascitur de parentum, auorumque, & fratrum natu maiorum naturis fortunisque pronunciant. Hæc enim & priora illa sunt constellatione, & ab ea itidem aliena, ut quæ à præteritis iamdiu proprijs constellationibus sui habeant fati ordinem & dependentiam (si quod scilicet esse fatum à coelo existimemus) in eo item qui nascitur quomodo illud efficit natalitia constellatio, quod multis ille diebus ante diem natalem accepit. Prædicunt enim ex themate genituræ, mas ne an foemina sit qui nascitur, mancus an integer, pulcher an deformis, de quibus alijs huiusmodi corporis conditionibus, de quibus omnibus iacta alea erat priusquam è matris (ut ait Lucilius) bulga infans committeretur. Horum omnium prædictionem qua sibi ratione astrologi uendicant? sed nec effectus causa posterior, nec præuidenter ex coelo aliter quæ inde præuidentur, quàm quo pacto effectus ex causa præcognoscitur. Haly Auenrōdā apotelesmaticos Ptolemæi libros enarrans, quasi nostram hanc soluens quæstionem, ostendere uoluit quonam pacto, ex fratris fratrum, ex filiorum genituris parentum fata præuiderentur. Non quoties, inquit, mulier concreditur uiro toties concipit, sed tunc solum cum ea incidit hora cuius constellatio, cum parentum constellatione concordet, & quoniam quæ

Yy. 2 cum

cum alio pariter conueniunt inter se quoque conuenire necesse est, si conueniunt cum parentum constellationibus filiorum omnium genituræ, erunt ipsæ quoque inter se concordēs, quare & mutuo etiam sua inuicem fata significabunt, sic ex fratris fratrum, ex filij genitura parentum naturæ fortunæque demonstrantur. Ego uerò in hac astrologica subtilitate nescio quid primum coarguam uel irrideam. Non concipit, inquit, mulier, nisi qua hora siderum positio cum parentum sideribus conuenit. Non igitur ex ea hora qua nascitur, sed qua concipitur puer parentum debent facta præuideri. Sed & cum alio item cœlo pater, alio genitrix nata sit eius qui concipitur, quomodo una poterit constellatio tam diuersis constellationibus respondere? aut si hoc fieri posse putent aliqua siderum diuersitate, quomodo tot filiorum themata thematis patris, matrisque simul respondebunt? Cum ab iisdem sideribus, ab iisdem cœli regionibus peti in omnibus debeat parentum significatio. A quarto & decimo cœli loco sors patris & matris ab illis inuestigatur, à Sole, item Saturno, Venere, & Luna. Horum dispositio in thematis geniturarum uaria ferè semper et multiplex pro uarietate filiorum, tu istam omnem uarietatem putas posse non uariare à constellationibus genitorum, quasi possit ab alio non dissentire, quod à seipso prius dissentit, aut non sit futurum, ut idem pater necessario & fortunatus sit & infortunatus, quoniam eius scilicet alter filius quartum habeat locum cum felicibus radijs illustratum, alter uerò infelicibus obsessum. Quod ut uitaret uulgus astrologorum soliti dicere non ab omnium filiorum genituris, sed ab eius qui esset maximus natu parentum fata præuideri. Sed admittitur statim eis illud perfugium, de fratrum genituris, quas ostendebant idcirco inter se conuenire, quod cum genitorum constellationibus omnes pariter consonarent. Sed quid oportet rem operosius confutare euidentissimè friuolam? Qua enim ratione defenditur? non concipere mulierem nisi qui tunc concipitur ea sit deinde hora nasciturus, cuius constellatio eiusmodi sit futura quæ parentum eius qui nascitur, sortem atque naturam astrologo possit significare, scilicet illis cœlum & tota natura deseruit, nec potest aliquid fieri in uniuerso, nisi eo fiat modo per quem possit de eo astrologus diuinare. Præterea illud quomodo soluunt in quo erat tota uis nostræ argumentationis, non posse effici ab hora qua infans nascitur, quod infra tribus, in parentibus dudum ante præcessit. Nam eorum opinionem qui non effici hac re, sed significari tantum ab astris dixerunt, postea coarguemus. Nunc aduersus eos disputamus, qui eorum quæ cœ-

litus prædicuntur, causam esse cœlum opinan-

tur, quod & Ptolem. & principes om-

nes istius artis opinan-

ti sunt.

FUTURA MVLTO POST TEMPORE A PRÆSEN-
ti constellatione effici non posse. Cap. VI.

Vid quòd non solum præterita, sed si recte consideremus, nec quæ multo post tempore sunt futura effici possunt à præsentì constellatione, quod est tamen familiare frequentissimùmq; in astrologorum predictionibus. Vbi enim non illud legitur apud eos, Planetam orientalem in prima uitæ parte præstare quod pollicetur, occidentalem in postrema, qui horoscopum occupauerit, uel horoscopi fuerit dominator citò dare quæ sua sunt, paulo post cum qui decimi loci iura possideat, qui occidenti uel affuerit uel præfuerit sero, serius qui imò cœlo fuerit collocatus, atque alia hoc genus innumera. Hoc denique attestantia, non fieri à constellationibus quod sunt facturæ cum ipsæ sunt cōstellationes, sed multis potius annis postquam fuerunt, huius uerò mirandi exemplum in nullà uirtute uel actione naturali, qualem esse cœlestem confitentur, apparet, ut scilicet tunc efficax magis existimetur cum non est, quàm cum est, non remanet autem cœlestis influxus in corpore inftar medicinæ. Sed respondebunt fortasse etiam si præterit ille siderum positus, durare tamen uirtutem inde nobis infusam quæ suo tempore pro natura agentis materiæq; habilitate, suos tandem effectus in lucem sit æditura. Ego uerò quod attinet ad naturā agentis, obijcio illis quod prius obijciebam, uariari quidem pro agentium conditione, uariaq; uirtute effectus quoq; naturam, & conditionem. Sed hoc esse omnibus causis pariter commune, ut quod sint effecturæ, tunc magis efficiant quando sunt, quàm cum multo iam tempore desierunt. Quod spectat ad materiā si forte dicant nō statim fieri regem & philosophum eū qui nascitur, licet cœlo id promittēte, quia ætas repugnat, poterit uideri non absurdum esse quod dicitur, sed cū ætas eorum munerum capax est, quæ natalitiæ stellæ pollicebantur, cur tamen non fit, cuius & causa sufficiens iam præcessit, & materia habilis idoneaq; præsto est. Sed aut cessare aiunt effectum tot annis, quot signorum partibus à tali loco Planeta distabat, aut quia talem in themate cœli locū obtinuit, nisi sero præstare sua beneficia suis nō posse, hoc rationalis potius naturæ, pro electione arbitrioq; sua munera quo uoluerit tēpore dispensantis, naturalis causæ, nec est, nec esse potest. Præterea si ex se quidē daret statim cœlū quod promittit, sed materiæ dispositio est in mora, non erit astrologi euentus tempora præcognoscere qui cœlum considerat, sed eius potius qui materiæ statum conditionemq; cognoscit, ut quid futurum sit ab astrologo audiat, quādo futurum astrologo ipse demonstret. Quod item respondebant seruari uim à cœlo deriuatum prætereunte constellatione, scire ab eis uelim, ubinam conseruetur: utique aut in materia, aut in causis inferioribus et secundarijs, quorum siue utrunque siue alterum eis placet, sciant nec in æstu fluentis refluētisq; materiæ, nec in tam varia atque mu-

Yy 3 tabili

tabili particularium causarum multitudine, uirtutem coelestem posse eandem & stabilem tam diuturno tempore permanere.

DE AUSPICATIONIBVS QVAS ELECTIONES
dicunt, quàm uana & impossibilis sit astrologorum sententia. Cap. VII.

Ibet item ab eis sciscitari de ea parte qua maximè utilis uitæ putat astrologia, quæ est de auspicationibus, uulgo electiones uocant, hoc est, quonam pacto à cœlo fieri intelligât, ut quod hæc quidem hora aggredimur faciendum feliciter, quod uerò alia infeliciter fiat à nobis. Nam ut facile omnia hæc dicuntur, & habet in prima fronte speciem probabilitatis, ita cum diligentius examinant uana impossibiliaq; deprehendunt. Si quis (inquiunt) iter sub tali cœli constellatione capeſſat, cōmodam habebit peregrinationem, à rege benignè excipietur, rem suā familiārē adaugebit. Contra, si alia hora equū ascendat, aut descendat in nauim, difficilia itinera, periculosa nauigationē experietur, nec efficiet tandē cuius rei gratia iter nauigationem uel suscepit. Hæc omnia fateor me non perspicere, quonam pacto fiant à cœlo, doceant ipsi me si possunt. Esto, Iupiter de nona cœli regione radios suos in terram iaculetur, felicem dicent cōstellationem pro itinere capeſſendo. Quæro ego ex eis defluxus iste afflatusq; fortunatus, homines ne ipsos afflet atq; afficiat iter arrepturos, an ipsam potius iter agentium hominum operationē, hoc est, uel equi ascensum, uel è domo egressionem, uel huius aliquid eorum quæ sunt necessario itineris inchoamenta. Si primum respondeant afflabuntur illi, etiā si tunc primū iter non accipiant sideris beneficio, quoties arripiendi itineris illis fuerit propositum, præsertim cum ex eorum sententia non præſtet constellatio quod pollicetur, tunc maximè quādo est, sed longo etiā post sæpe temporis interuallo. Si secūdam multa certè delirare cogentur ut positionem tueant, dum nobis exponēt quo pacto louia illa equi ascensio, & mollem pedibus uiam subſternat, & latrones abigat ex itinere, & nubibus pulsus placatum efficiat diffuso lumine cœlum. Nec parum item illis negotij in retinendo isto defluxu, dum multorum forte dierum iter planè conficiatur, cum non parua iure suspitio habenda sit, neq; in illo equū ascendente uirtus cœlo descendit, reciproca ratione cum de quo ille descēderit, illa in cœlum rursus ascendat, & nouo iste uiator loue semper indigeat, cū erit ei equus insiliendus. Nam somniare uim aliquā primordiale nūquam consistentem, nullibi radicam, quæ totum tibi iter molliter beateq; conficiat, hominum est in somnis etiam delirantium, qui quod loquuntur nihil perpendentes, futilem dant & sine mente sonum. Videamus rursus eosdē ne scrupulos incidant in his rebus quæ sunt opera potius nostra q̃ operationes. Sententia est Ptolemæi, si in urbis cōstitutione Mars cœli medium obtinuerit, principes eius ciuitatis gladio plerunq; perituros. Exponat nobis

bis Ptolemæus, ubi nam sanguinolenta ista Martis radiatio recipiatur, quæ tot deinceps principes, sit successu temporum gladio necatura? Si suscipi eam uelit in principe qui tunc urbem ædificat, rogabo quo pacto iacti illi defossi in terram iussu principis lapides, urbis scilicet fundamenta, coelestes radios aliorum uergentes in principem istum flectant atque deriuent. Quo pacto in eius posteros regni successores hereditario quasi iure deueniat, noxia ista uirtus cuius & susceptaculum perijt, & origo præterijt. Sanè quid possit sine rubore interrogantibus ita nobis respondere, equidem non perspicio. Dicit igitur forte non in principe ipso urbis institutore, sed in ipsa potius urbe, in ipsis primis lapidibus super quos erigenda est, pestilentiam illam recipi, Martis pestifero quasi quodam afflatu, omnes eius urbis principes afflaturam. Bellum utique inuentum Mosaico etiam testimonio confirmandum, qui leprosa nobis domus expiationem prophetica olim inspiratione monstrauit. Sed uereor ne cōgesta desuper humus, proximisque lapidibus inculcata, nephritim illam martiam non prohibeat, aut si omnino exhalet, non egenos potius & pauperes pestilentiae magis oportunos inuadat, quam principem ipsum ciuitatis. Qui in suburbana aliqua uilla forte habitauerit, credo gladio non peribit, præsertim si pluribus passuum millibus ea distat ab urbe, quam ut Martius ille uapor, calce, ruderibus, intertrimentis, interim undique suffocatus, integer illuc possit, efficacique peruenire. Sed hæc philosophis periclitabitur gloria Platonis, academice & Aristotelis, qui in suis de Republica libris, ubi de condenda regendaque feliciter urbe, ac ciuitate tam multa perceperunt, de tam utili, tam obseruandaque cautione nihil nobis scriptum reliquerunt. Quæ omnia si non per iocum, serio pensitemus, uidebimus iure Haly interpretem Ptolemæi, quanquam summum astrologum partem tamen hanc astrologiæ, quæ est de electionibus friuolam inefficacemque existimasse.

ASTROLOGOS MENTEM NOSTRAM COELO
subicere quanquam ut sunt astuti id dissimulare conentur. Cap. VIII.

Actenus demonstratum est nullam ex corporalibus rebus & temporarijs, quarum maximè ius habere cælum putatur, dependere à cælo, quo scilicet modo astrologi opinantur. Nam neque ea quæ sunt fortuita, nec quæ ad alios attinent, nec quæ aut præterita sunt, aut futura, longo post tempore, tum eorum maximam partem, quæ ut fiât feliciter à certis horarum obseruationibus auspicantur. Quæ si non ita efficit cælum, ut è cælo præuideant, quanto illa minus quæ sunt incorporea, de quibus tamen pronunciare astrologica superstitio nihil erubescit. Contentus enim hoc genere morum, ingeniorumque diuersitates, & quæcumque animi nostri opera & proprietates, continent quæ ad dæmones, ad mentes superiores, ad Deum, ad efficaciam supplicationum, ad arcana conscientiae,

Yy 4 ad statum

ad statum futurę uitę, atq; hoc genus alia pertinent, de quibus omnibus mille dogmata prædicendi nugiuendum hoc hominum genus arrogantissima temeritate diuulgat. Et quidem à moribus exordirer, quos alios atq; alios esse in hominibus putant, pro uarietate natalis constellationis. Sed solent cum hic urgentur dissimulare quod sentiunt, et de arbitrij libertate multa funditantes, cauendum præcipere, ne cogi putemus à stellis nostram libertatem, à quibus solum propensionem inuitamentumque aliquid habeamus, qđ uel sequi uel declinare nostrę sit electionis. Detegā igitur primum fraudem huius defensionis, plurima afferens dogmata ipsorum ex quibus pateat mentem ipsam eos cœlo subiicere, etiam ubi à corpore nō dependet. Postea nec morum ingeniorūq; diuersitatem eo etiam quo dicunt, modo in cœlestes causas referri posse declarabimus. Ergo si non aliter putant humani animi differentias esse de siderum habitu & positione, quàm ut affecto aliter atque aliter corpore, animi etiam operatio nonnihil immutetur, quomodo ex Marte in nona cœli regione feliciter constituto, tantum præstari nobis posse contendunt, ut ab obsessis corporibus sola præsentia dæmones expellamus? Quod non animi solum est ad corpus inclinantis, sed sic uiuentis in corpore, ut Deo plenus, & mentes habitans penetralia, in corpore uiuere se non sentiat. Quomodo item ex parte Solis, de arcanis conscientię eius qui nascitur erga deos & homines, iudicatueros se præsumunt: quibus in manu animi & nostra magis libertate, nihil positum est, nec ita ut angelicę pateant cognitioni, nec potestati subiiciantur. Denique si societas corporis cœlo animam sociat, quomodo de statu eius cum extra corpus est posita, de cœlesti constellatione pronunciant? Vulgatum enim apud illos duos esse planetas aucthores felicitatis, Venerem, & Iouem, sed diuersis officijs, ut Venus præsentis uitę felicitatem largiatur, Iupiter futurę. Maternus postquam multa ex his commemorauit quę à Saturno præstantur in Leone constituto, tum ita subiungit. Sed cum hæc omnia fuerint assecuti longæui moriuntur, & anima eorum ad cœlum Dñs applicata transibit. Saturnus enim in Leone positus animas eorum qui sic se habuerint in terra, innumeris angustijs libertas ad cœlum, & ad originis suę primordia reuocat. Hęc ille. Vnde non id solum intelligi uolo quàm ad impietatis usque suspicionem astrologica ista superstitio se diffundat, sed quanta scriptoribus huius artis fides adhiberi potest, quasi nisi experta usuq; comprobata literis mandauerint, quos proculdubio scimus cum scribebant experimentum non habuisse uitę futurę. Nam si à suis consecretaneis uita functis hæc forte intellexerunt, potius quę ad inferos quàm quę ad superos mitteret constellatio poterant intelligere. Quanquam enim putant se certa hora supplicantes à Deo impetrare posse quod uolunt, non tamen facile credam, nisi dogma mutauerint, æternam se ab eo felicitatem impetraturos, &

ros, & certè putant illi quod diximus. Scribit enim fabulosissimus ille Al-
bumasar, qui Luna Ioui coniuncta cum capite draconis Deo suppli-
cit, impetraturū à Deo quicquid petierit. Et erunt adhuc philosophi, erūt
theologi quibus hæc placent, putentq̃ se, & quos sequuntur astrologos,
satis adhuc intelligere quid sit Deus, quid sit oratio, quæ mihi insania hoc
loci non tam est confutanda quàm execranda, cum ex his quæ de oratione
aduersus impios alibi disputauimus, satis sit confutata. At Petrus Appo-
nensis cuius ego scripta quoties lego, toties illud Heracliti uenit in mentē
πόλιμα θεία γούνα φέρει ipse, inquā, scribit, illa se hora de qua dicebamus, à Deo
scientiā petiisse, & post eam diem in ea magnopere pmouisse. Mihi quan-
tum nouus hic Salomon in ea promouerit metiri non uacat, credo certè
quicquid promouit, nō plus eo esse quod humanis passibus cōfici possit.
Sed utcunq̃ sese res habeat, cōsulerem Petro isti, ut totum quod profecit,
suæ potius industriæ ingenioq̃ acceptum referret, quàm louiæ illi suæ sup-
plicationi, sed ne pertinaciter illud defendat, cogantur bona iudicia nega-
re, eum potius quicquam in bonis literis profecisse, ut quàm ut tam uanæ
superstitioni aliquando assentiant. Consulerem item in commune astrolo-
gis omnibus, ut postquam illis Iupiter ita fauens est, tantum sibi una felia-
cis horæ supplicatione, diuitiarum opumq̃ comparerent, ut nostris post-
hac pecunijs nihil indigentes, desinerent aliquando mentes imperitorum
tot quotidie mendacijs, emungendæ pecuniæ gratia ludificare.

MORES HOMINVM A COELO
non fieri. Cap. IX.

Ideamus de moribus, an recta ratione possit defendi, esse horū
quoq̃ aliquo modo causam in cælo. Forte enim si nec uim pa-
ti cœli, partem animi rationalem nec cogi nostram libertatem
existimemus. Nihil erit præterea cur aut philosophia aut pietas
neget, uaria hominum studia, multiplices ingeniorū proprietates, à diuersis
stellarum afflatibus provenire, cum id etiam faciat habitus corporis, sal-
ua animi dignitate & libertate electionis. Verum fallitur longè qui ita pu-
tat, nam ipsam & solam partem sensualem ita affici à Sole, ut ad flagitium
aliquod habeat propensionem, & rationi contrarium, & pietati magnope-
re est aduersum. Quæcunq̃ enim à causis naturalibus fiunt, his præsertim
quæ sibi à conditore naturæ præscriptas leges seruant immutabiliter, tam
in authorem naturæ sic instituentis, quàm in naturam ipsam sunt referen-
da, quacunq̃ autem uel uirtute uel propietate sidera prædita sunt, & philo-
sophorum & theologorum consensu, indidit illis naturæ principiū Deus.
Deum optimum & sapientissimum uix negant insipientes, quæ uero hæc
aut bonitas aut sapientia potentissima, cœli manu hominem, quanquam
liberum, infirmum tamen, flectere ad eam partem, ad quam minimè eū ue-
ris declinare, Tū optimos seruos malorū facere authores & ministros, ut
cum

cum ipsi regis iussa nunquam transgrediantur, ipsi tamē maximè sint, qui alio ad transgressionem inuitent & impellant. Postremò qui hic ordo naturæ, qui consensus, quæ sapiens institutio: ut quæ ratio naturæ fieri nō let, ab his tamē ut fiant sedulò procuretur, quæ sunt partes naturæ magnæ, potentes, optimæ, principales. Præterea non facit qui peccat aliquid imò deficit, quare qui inuitat ad peccandum ad deficientium inuitat, quod nō cōuenit causis superioribus efficientibus semper, deficientibus uero nunquam. Absurdissimum igitur dogma astrologorum putantium habere nos ab hac quidem siderum positione, inclinationem ad furta, ab alia ad incestus, ad fraudes, ad homicidia, cum tota natura præsertim superior diuinæ menti proximè iuncta, naturalis & diuinæ legis obseruationi possit forte fauere, obesse & aduersari nullo modo possit. Compescant igitur os profanum, nec Venerem dicant Marti copulatam ad adulteria nos uocare, aut eosdem in signis maribus collocatos ad masculorum nepharios cōcubitus excitare, Martem cœli nona partem occupantem facere irreligiosos, atque alias omnino constellationes ad alia nos irritare flagitia. Impudent sibi non cœlo sua delicta, nec fœculentæ materiæ, & iniqui animi sordes à purissimis putent naturæ fontibus emanare. Verum solui forte ista obiectio poterit, si (quod quidam putant) dixerimus, esse omnium siderum uires bonas & salutare, sed cum in nobis suscipiuntur materiæ uitio degenerare, & qui benefici erant afflatus euadere interdum noxios, atque maleficos. Sic à Marte quidem præstari animi fortitudinem & Herculeam efficaciam, sed aut uitio corporis in quo nimium rubra bilis exæstuet, aut culpa animi abutentis munere cœlesti, flecti quandoque impetus illos ad crudelitatem & iniustitiam. Sic à Saturno altitudinem mentis, profunditatem consilij, inuestigationem rerum obtrusarum, amorem contemplationis infundi, eadem tamen omnia quia torpidum inuenerunt susceptaculum, uel arbitrij culpa eius in quo recipitur dolosum facere animum, sordidum, incultum, superstitiosum, & adusque limphationis periculum imaginosum. Sic à Venere fieri nos propensos ad hilaritatem, ad beneuolentiam, elegantiamque ciuilem, abuti nos isto instinctu ad nequitiam, ad luxum, ad improbitatem. Incitari à Sole nos ad magnanimitatem, abuti impetu isto nos ad ambitionem, atque ita de reliquis. Verumenimvero dicet hæc aliquis potius astrologiæ defensor, quàm astrologus. Est enim inter proloquia astrologorum illud omnium primum, maximeque confessum, esse alios Planetas bonos, alios malos. Quod si essent uera quæ dicebantur, & omnes pariter boni sua natura, & omnes mali eadem ratione dicerentur. Cum nullus sit afflatus adeò salutaris, quem & materia & conditio suscipientis, inficere, immutare, interturbare, nō possit. Quod si & ipsi nullum esse uolunt Planetam adeò malum, à quo non magna etiam bona, nullum adeò bonum, à quo non magna etiam mala possint prouea-

prouenire. Hanc tamē efficiendi diuersitatē non ad materiam & radij refe-
runt susceptaculum, sed ad uarium sideris eiusdem in cœlo habitum & po-
sitionem. Quare dicunt Saturnum si propriam domum, propriam altitu-
dinem, proprios fines, tenuerit, si bonis radiationibus commiscebitur, si
diurna fuerit genitura, cōtemplatores facere, pios, sapientes. At uerò si mi-
nus commodo receptaculo suscipiatur, in malam hanc degenerare condi-
tione dicunt eundem ipsum planetā, si malè collocatus, si coniunctus Mar-
ti, si malis ad Solem schematismis, dæmoniacos facere, sordidos, inuidos,
et mendaces, neq̃ unquā cum ita in cœlo habens se, sit Saturnus boni quic-
quam ab eo expectari posse cōtendunt. Quare qui ita astrologiam defen-
dit, ignorat planè quod defendit. Quod enim diximus de Saturno, dictū
de omnibus intelligatur, nam & Martem nō feliciter dispositum dicere so-
lent, ad ambitionem, ad impotentiam, tyrannidisq̃ libidinem extimulare,
non quoniam uitalis eius qui nascitur spiritus, plus nimio caleat uel frige-
scat, proptereaq̃ bonum cœli ignem uel torpidum faciat uel edacem, sed
quia & Saturnus & Mars & Sol cum ita in cœlo se habuerint, huiusmodi
mala ex sua natura & proprietate, nascentibus influant, hoc est quod astro-
logi scribunt & opinantur. Nec si quis hoc neget astrologiam secius defen-
dit, quàm qui spōgia librum emendat, secum & dogma, ut declarauimus,
& ueritatem aufert omnis prædictionis, si & de cœlestis influxus observa-
tione non illa dependet, & cœlestem influxum materiæ dispositio non so-
lum minuit uel adauget, uerum alium facit penitus & immutat.

MALAS LEGES SICUTI NEC BONAS
cœlo non subijci. Cap. X.

In eorum opinio confutatur qui bonas quidem leges negant
subijci cœlo, utq̃ à diuina uirtute dependeant, de malis uerò id
concedunt, cum nihil habeant quod naturæ uires & facultatem
excedat. At quantum obstat in bonis erroris sublimitas. ne cor-
poreis causis subijciantur, tātum obstat in malis earum improbitas ne ad
optimas causas Deoq̃ optimo obedientissimas referantur. In uniuersum
uerò tam bonas quàm malas religiones à cœlo non dependere, ipsa satis
experientia demonstratur. Alij enim religionum ortus & uarietatem ad
sidera referunt, urbibus & prouincijs suo quodam, ut ipsi credunt, iure do-
minantia. Alij ad magnas quas uocant coniunctiones Planetarum supe-
riorum, Saturni præsertim atq̃ Iouis, & hanc quidem sententiam sequun-
tur Arabes & Latini, uestigijs Arabum insistentes. Illi accessisse uidetur
Ptolemæus, qui (ut postea declarabimus) de magnis illis cōiunctionibus
nullam unquam habuit mentionem: Sed libro secundo Apotelesmaton
eos ait ex Asiaticis qui ad orientem uergunt & meridiem colere Venerem
& Saturnum, quoniam trigono subsint aridæ qualitatis, hoc est, Virgini,
Tauro, & Capricorno, quibus ipse putat Saturnū, Veneremq̃ dominari.
Rursus

Rursus qui inter meridiem habitant & occasum, & Venerē atq; Martem habere pro numinibus, quoniam humidæ triplicitati subſciantur, cui cū Marte, Mercurium & Venerem præſcit. Vtraque uero ſententia, ipſa, ut dicebamus, euidentia rei euentisq; refellitur. Nam ſi uirtute magnæ alicuius coniunctionis religio aliqua naſcitur, abolita ea uirtute, aboleri quoq; illa religio debet. Nulla autem ſiderum eſt cōiunctio cuius uirtus durare per tot annos fingatur, etiam ab aſtologis, quot annis & cultus idolorū, & moſaica religio, & Chriſtiana etiam perdurarunt. Circiter quinque annorum millia idolorum cultura mundus caligauit. Quænam quæſo conjunctionis? qui maximi anni ſideris alicuius? tot ſibi annorum ſpacia uendicant? Moſaicæ legis ritus & obſeruantia apud Hebræos etiam hodie uiuent, & iam ter mille annis aut eò plus uiguerūt. Quæ iſta tam fortis, tam diuturna eſt conſtellatio? quæ extinctio, imperio religionem extinguere tamen non permittit. Dabit cauſas horū theologus & ueras, & ſuo dogmati cōſonas, de cœlo dare aſtologus nullas poteſt, unde ſi iſta deriuaretur uarietas religionum, uariari illas quotidie, atque immutari ſæpius uideremus. Quod & aſtologi ipſi putantes ex principijs ſuæ ſcientiæ id colligentes, præſinierunt terminos unicuique religioni quos ille tranſgreſſæ ipſa rei euidentia aliunde ſe dependere quàm à ſideribus demonſtrarūt. Iam illam Ptolemæi opinionem, quæ perinde, atque uarijs locis gentib. uaria ſidera dominantur, ita uarios etiam ritus religionum in locis exiſtimat, longe magis ab ipſa experientia conſutatur. Cum & illis prouincijs quæ inter orientem iacent, & meridiem, præſint eadem ſidera quæ olim illis præſidebant, nec tamen ut olim ibi Venus Saturnusq; coluntur, cur enim hæc illis numina dominabātur, utiq; ut ipſe ſcribit Ptolem. quoniam terrena triplicitas quæ conſtat ex Taurō, Virgine, & Capricorno, regionibus illis præeſt, illi uero triplicitati Venus & Saturnus, ita enim ipſe exiſtimauit. At partitiō hęc mundi & regionum, ſub alijs atque alijs triplicitatibus diſtributarum perpetua eſt, nō temporaria, quare eadem erit ſemper quæ aliquando fuit. Cur non igitur o Ptolemæe eadem etiam in eiſdem locis hodieq; religio durat? Deniq; totam iſtam diſputationem ita concludamus Ptolemæum ipſum interrogantes, ſi à uaria ſiderū præſidentia apud alias gentes olim alia ſidera colebātur, cuiusnam ſideris uis ac poteſtate efficitur, ut nulla ſidera hodie aliqua ferè totius mundi regione colantur.

CORPOREAS DISPOSITIONES NON EFFICI
à cœlo. Cap. XI.

 Væ omnia ſi ſint ſatis conſutata, reſtabit ſola corporis diſpoſitio, de qua pronunciare poſſit aſtologus, ſi de his talis tantum poteſt, quæ efficiuntur à cœlo. Sed nec iſtam efficere poſteſt natalitia conſtellatio, cum & corporis habitum & figuram quam ſecum gerit ex alio prius habeat puer quàm aluum egrediat. Quare erit

erit hæc quoque illis annumeranda de quibus quinto capite dicebamus, non posse prædici per natiuitatem qua utuntur, quia ista præcedunt natiuitatem, quare potius per conceptionem uel seminis dispositionem. At semen tunc non fit. Ergo erit cōstellatio qua semen factum est potius spectanda, sed hoc postea, si igitur præuideri corporis dispositio, prænunciarique poterit, Ex hora conceptionis poterit utique magis, quam ex hora natiuitatis, ex qua nullo modo potest, sed an ex illa etiam possit sequentibus libris examinabitur. Nunc illud demonstratur, errare astrologos, qui breuiore corpore, an procero, obceso, an macilento, firmo, an imbecillo, manco, an integro, legitimo, an monstroso, nascatur is qui nascitur, ex genitura hora pronunciant. Has enim ille omnes conditiones longe prius adipiscitur, quam formatus iam & absolutus ex matris utero in publicum emittatur. Quare sicuti non fiunt ab ea constellatione, quam dudum scilicet præcesserunt, ita nec prædici ex eius obseruatione à mathematico possunt. De conceptus tempore postea disputabimus, nunc illud scire lectorem uolumus, putasse summos astrologos, quæ ad corporis attinent temperaturam à proximis causis & coelo inferioribus à Deo dependere, ut quemadmodum scribit Haly, ueniam dari sibi postulauerint, si in predicenda corporis dispositione exciderent à ueritate. Nos igitur totam de coeli efficientia disputationem ita colligamus. Si coelum causa est uniuersalis, non esse ab eo rerum particularium uarietatem & distinctionem, & si in eo quoque particularium proprietatum effectrices uirtutes esse concedamus, non tamen huiusmodi quales de coelo astrologi uaticinantur, cum neque fortuita in causas naturales. Nec quæ sunt mala in optimos authores, nec quæ à ratione cōsilioque proficiuntur, in principia naturali necessitate efficientia, nec in corpora incorporeos radios, nec quæ iam præterita, aut longo post tempore sunt futura in præsentem constellationem, nec quæ ad alios attinent, in nostram genituram referri nulla ratione posse uideantur. Tum esse per absurdum & ab omni philosophia maxime alienum, quorum proprias causas uideas, & manifestas & sufficētes apud nos in uiribus corporum inferiorum, in animorum diuersitate, in affectu, consilio, occasione, consuetudine, in concursu tam uario confluentium undique rerum, atque causarum, eorum tamen originem quærere in sideribus, quæ neque sit ibi, neque ut esse possit, aut rerum quæ fiunt, aut coeli efficientis natura conditione patiat. Hinc factum, ut omnes philosophi (quorum studium in perscrutandis rerum causis laborque uersatur) cum à medicina, aut mathematicis, ab omni arte atque scientia, rerum ueras causas mutuatur, astrologicis tamen causis nusquam utantur. Quod, ut Phauorinum, Carneadem, Posidonium, Timæum, Pythagoram prætermittam, ab ipso Aristot. à Platone, à Plotino, ab Auenroë, ab Auicen. à bonis utriusque familiæ sectatoribus factum, inter initia operis declarauimus.

ZZ NON

NON POSSE COELVM EIVS REI SIGNUM esse, cuius causa non sit.

Cap. XII.

Erunt dicet aliquis forte, etiam si concedatur non fieri à sideribus istas uarietates euentuq; rerum humanarum, non tamen statim id colligi, ut præuideri ista de coelo prædiciq; non possint. Quandoquidem quæ sidera minimè faciunt, possunt tamen significare atq; portendere. Sunt enim qui ita sint opinati, non fieri scilicet, potestate coelestium res inferiores, præterquam in re communis efficientiæ, sed cum à proximis causis proprijsq; dependeant, indicari tamen à coelo priusquam fiant. Atq; per Planetarum transitum, stationem, recessum, futura cognosci, ut aues, seu præteruolando, seu stando, futura peninis, uel uoce, significat nec scientes. At uerò nec ipsa hoc unquam insignes astrologi crediderunt, nec ut credamus ratio ulla consentit. Quod enim natura, non hominum instituto signum est alicuius rei, & corpus est, aut causa est rei quam significat, aut effectus, aut tam signum quam id quod signatur, ab eadem causa proueniunt. Quod si quis putat addendum, quasi diuersum ab his quæ diximus, ut sit causæ necessario inseparabiliterq; connexum, is plurimum longeque fallitur, quoniam ista connexio, & concomitantia fieri alia ratione non potest, quam quòd uel causa id pariat prius ex se, quàm efficiat aliud, aut quod eam causam excitat ad agendum hoc quoque suscitet simul, quod sicut utrunque ad communem causam referri concedimus. Age igitur uideamus quod nam magis ex his coelo conueniat, si coelo futura significantur. Cœlorum utique motus & dispositiones, effectus, non sunt rerum inferiorum, causas esse negant. Restat ut cœli habitus & dispositio, & quod per eam creditur indicari, ab eadem causa dicantur prouenire, quemadmodum iris portendit interdum serenitatem, non quia faciat serenitatem, sed quoniam iridis causa, causa etiam est serenitatis. At corporea causa nulla reputabitur quæ sit coelo superior, proptereaq; cœli inferiorumq; simulq; dispositiones efficiat. An reliqua erit causa incorporealis, fortè enim dici posse uidebitur, fieri euenta rerum humanarum ab ipsis diuinis mentibus, coelestia corpora reuoluentibus, & dum fiunt ipso cœli quod mouent habitu, & positione mouent, quasi nutibus certis nobis indicari. Verum qui hæc dixerit, sanè proxima fabulis poëtarum, incommodum illud quomodo uitabit? fieri ea à diuinis mentibus quæ homines ipsi sine flagitij culpa non faciunt, ut hunc ad homicidia, illum ad adulteria, alium ad furta urgeant, & impellant. Mitto quàm omnis philosophia abominetur fieri res corporales ab incorporeis causis, corpora causa media non intercedente. Præterea nam alia, atque alia hora nascentes, diuerso fato nascuntur? si non cœli positio quæ uariat in horas, sed cœli author immobilis sui par semper, sui que similis, fati author & causa exi-

la existimatur? Postremo ut Thomas argumentatur: Cum eiusdem causæ effectus, sese inuicem indicant ab eodem principio, eodem etiam modo proueniunt, cœli uerò motus & inferiorum corporum, rerumq; dispositio, non eodem modo est à causis superioribus, sed illæ immutabili ordine, & necessariò, hæc ordine uariabili, & quæ utranq; in partem, cadat contingenter, pro natura scilicet rerum quæ mouentur, quæ gubernant, quam diuina principia non mutant, sed conseruant, alioquin naturam, non cogerent, sed destruerent. Non potest igitur cœlum significare inferiora, nisi quatenus causa effectum indicat suum, quare qui causam quidem non esse uicti ratione fatentur, signum tamen esse contendunt, hi uocem suam ignorant. Quod & Thomas Aquinas grauissimo uir iudicio, quiq; nihil soleat temerè asseuerare, in theologica summa asseuerate pronunciat. Possit hoc dici de cometis, de traiectionibus, deq; alijs hoc genus, quæ fiunt in sublimi, ut excitata à stellis alicuius rei effectricibus, quod illorum causa factura est, non faciant, sed significant. De stellis ipsis dici nullo modo potest, cum illis, ut dicebamus, nulla corporea causa superior inueniatur. Sed & qui ita opinantur fati necessitatem uel nolentes inducunt, quoniam si sint causæ sidera inferiorum, potest non effici quod illorum influxu fieri procuratur, uel obstante materia, uel causa particulari communem influxum alio deducente. Si uerò sint signa, cum ex natura ad significandum fuerint instituta, quàm eorum uera natura, tam erit eorum significatio uera. Alioquin cur instituta à Deo ad significandum? cuius opera perfectæ, si fallunt, si mentiuntur? Quod si non mentiuntur, erit necessariò quod futurum ab illis significatur. Deniq; si inter causas numerantur, non repugnat eorum conditioni in eo ordine esse causarum quæ impediri, mutari, superari, possint. Quæ si signa existimentur, inter mendacia haberi non possunt, ne aut fallax fuerit, aut ignorans, qui in cœlesti uolumine, futurorum notas, ut dicunt, literasq; descripsit. Postremo si non indicat cœlū faciendo, sed quod non facit, indicat tamen, restat ut quod aliæ faciunt causæ, indicetur ab eo. Aut igitur quod omnes faciunt, aut quod uel aliquæ tantum, si quod aliæ quæ tantum, cur quæso harum opera indicat, illarum non indicat? siquidem pariter omnes, nullæ erunt reliquæ causæ per quas, quod demonstrabatur, quò minus eueniat possit impediri, necessariò igitur fiet quod porredebatur. Hoc autem si dixerimus non modo ueritati, ut alibi demonstrauimus, sed ipsis etiam astrologis aduersabimur, cum & Ægyptij, & Ptolemæus, & celeberrimus quisq; astrologorum, fati necessitatē semper pernegauerit, quod in tractatu præcipuè de quæstionibus sentire se declarant. Cum non omnem quæstionem dicant esse legitimam, sed quæ ab impetu animi cœlitus moto proficiscatur, quales cum multas minimè esse concedant, quæ à ratione scilicet nostra consilioq; nascantur, aperte fati necessitatem non admittere se declarant, sed & ea introducta omnis astrologiæ

Zz 2 utilitas

utilitas perit in eo præcipuè collocata, ut præuisa mala cauere, bona confirmare, augereq; possimus. Postremo si sint sidera signa non causæ inferiorum, pars ea astrologiæ, quæ uulgo dicitur de electionibus, extra controuersiam tollitur, cum in illa fauor cœlestis ad efficiendum, non signorum indicia ad curiositatem inuestigentur.

SIVE SIGNA SINT SIDERA, SIVE CAUSAE,
partem causa astrologiæ quæ est de interrogationibus nullam esse. Cap. XIII.

Tramuis uerò opinionem astrologi magis probauerint, hoc est, siue sidera causas inferiorum, siue signa tantum, non causas esse uoluerint, necessariò pars ea quæ de quæstionibus, quæq; maximè utuntur funditus auferetur. Est enim istius partis hoc fundamentum moueri animos nostros à cœlesti constellatione, saltem ex parte imaginaria, cumq; animus illinc ad desiderium sciendæ rei alicuius instigatur, tum si astrologum consultat, ex ea quæ hora consultationis, cœli configuratio, portendi de re illa, quod sciscitator scire desiderabat. Quare posse astrologum de rebus omnibus de quibus quæstio fiat, interrogantibus uera respondere. Quæramus igitur nos ab eis qui omnem quæstionem possunt dissoluere, signa ne tantum inferiorum sidera sint, an sint etiam causæ, significantq; faciendo, si sint signa solummodo, non est igitur à sideribus impetus nostri desiderij, sed quemadmodum alia, qui ex ea sunt opinione, proprijs aiunt fieri causis, licet indicentur ab astris, sic motus quoque desiderij non cœlestem constellationem, sed uim ipsam imaginariam, nostram electionem, uim animi appetentem, & quæ de foris sensum animumq; lacessunt, pro origine causaq; fortientur. Si causas esse respondent significariq; ex illis inferiora, sicuti ex causa effectus demonstrantur, quonam pacto defendent cœli constellationem quæ hora consultationis apparet, causam earum esse rerum de quibus astrologus respondet interroganti. Quare cum pridem sint facta, aut quoniam nunquam fient, causam habere nullam oportet. Sanè Mars erit in occidente, qui responderi ab illis uera non permittet. Quod si impetrare possint ab eo, ut uel audire eis liceat uera. Respondebo ego etiam non quærentibus, de istis quæstionibus oppidò perquam uera. Visum fuit astrologus parum gloriæ sibi, & qui magis urgebat quæstus comparari, si de tempore tantum genituræ, uel anni conuersione, sua cuique fata pronunciarent, nam pro his quidem intelligendis, aut semel tota uita, aut singulis tantum annis adire eos fuit necesse. Cum tamen multa quotidie curiositas nostra scire desideraret, de quibus illi nihil poterant respondere, unde & arti apud idiotas multum authoritatis, & professoribus multum pecuniæ detrahebatur, hinc sibi, aut alijs saltem persuaserunt posse se quicquid quæreretur ex hora quæstionis apertè præuidere, modò qui interrogaret naturali impetu

petum motus, non propria electione esset ad interrogandum, sic scilicet se ab omni falsitatis infamia pulchre uendicantes. Nam si quod respondebant re ipsa refellebatur, non parum uerus astrologus, sed parum efficax quæstio fuisse dicebatur, si euentis responsa respondebant, quid iam obstarèt, cur non oracula in terris haberentur? His artibus & fallacijs nugium uendum hoc hominum genus ludificant imperitos, cum nihil possit à ratione dissonum magis uel dici uel cogitari, quàm quod de ista interrogandi fallacia excogitarunt. Nam ut illis concedam esse à cœlo desiderium illud meum sciendi de absente, gratia exempli, quonam pacto se habeat, quæ tandem ista consecutio, ut statim illud etiam sit uerum futurum, qua hora desiderium hoc meum astrologo explicauero, huiusmodi esse cœli constitutionem, quæ mihi statum absentis ostendat. Vnde hæc competentia, aut fœderatio, & nostri desiderij, & rei quam scire desideramus. Quod si forte respondeant uim eandem cœlestem quæ rem illam procul efficiat à nobis, uellicare simul animum nostrum, qualique admonere rei quæ fiat. Primo illud sequeretur, tunc solum ista incessere nos desideria cum res ipsa fuerit, & tamen de his quæ aut pridem facta, aut longo fient post tempore, aut quæ etiam nunquam fient, efficaces fieri putant posse interrogationes. Præterea id si dicamus non erit spectanda cœli constitutio qua hora astrologum interrogamus, sed quo primum momento interrogandi cupiditas nos inuadit. Siquidem eadem similisue constellatio est, quæ & parit euentum, & desiderium agnoscendi illius suscitatur in nobis. Quod utique si rationabiliter insaniendum, longe rationabilius diceretur, quàm quod dicunt astrologi obseruandum scilicet tempus sciscitationis, non quo nos primum sciscitandi cura sollicitauit. Tum quoniam ut dicebamus si qua inter hæc esse potest cognatio, siquis consensus, non aliter esse potest, quàm & rei quæ facta est, & desiderij nostri quæ quoquomodo ad eandem, aut similem constellationem referri posse uideantur. Tum quod hora qua astrologum ipsi consulimus uariari potest, mille de causis quibus fiat ut serius aut citius astrologum conueniamus, ut si eius domus remotior sit à nobis, si euntem in uia quis remoretur, atque alia hoc genus temere intercurrentia, quæ horam quæstionis propterea quæ cœli configurationem, de qua est responsurus aliam atque aliam faciunt. Sed hæc nihil curant

astrologi, quibus iamdiu familiare est, ea semper &
dicere & sentire, quæ nullam habeant
prorsus rationem & fir-

mitatem.

Zz 3

Bivv

DIVINA MIRACULA À COELO NEC FIERI NEC
significari, sed miracula miraculis, sicut naturalia natura-
libus indicari. Cap. XIII.

Erunt utinam hæcenus insanirent; & non diuina etiam miracula, quæq; totius naturæ facultatem excedunt, naturalibus tamē corporum superiorum radijs, fieri existimarēt. In hoc enim eos errore uersari, supra monstrauius, declarantes diuinam ab eis religionem referri ad siderum potestatem, & quam olim Deus per Moysen populo Hebræorum, & quam postea Christus per Apostolos mundo promulgauit. Sic & illam sub Noë totius orbis eluuiōem, & quæ alia hoc genus diuina miracula sacra prodit historia, suis omnia constellationibus ascripserunt, in qua re proculdubio insanire magis uidentur, quam qui hæc potius fuisse aliquando non concedunt, qui & fuisse credit quæ lia narrantur, & à naturalibus tamen causis effecta, cum nulla cogitari maior possit insania, quam ut factum aliquid supra naturam, naturæ uiribus putes. Esse autem diuinam legem ex his quæ naturæ uires excedant, aduersus impios disputando probauimus. De cataclismo uniuersali facile potest idem demonstrari, cum naturæ nihil magis repugnet, quam ut suum ipsa excidium moliat. Quare eam sibi iniuriam nunquam inferret; de qua ipsa se sua asserere potestate non posset. Quod si non potuit fieri cursu naturali, ut cum aquæ montium omnium cacumina, quindecim cubitis superarent, Noë cum sua familia, cumq; omni genere animalium, intra unam arcam duodecim menses inclusus naufragium illud euaderet. Non fuit etiam naturæ propositum ad perniciem omnium uiuentium terram totam aquarum inundatione submergere. Quod si à cœlo ista non fiunt, de cœlo præuideri etiam non possunt. Cum quæ cœlum non facit, ea etiam non significet, ut paulò ante probauimus. Quanquam istam propriam habent rationem quare ab astris non portendantur, etiam si cætera, quæ facultatem naturæ non excedunt, uel fieri, uel indicari à cœlo concedamus. Est enim, ut alibi declarauimus, ordo rerum à Deo pro naturali cursu institutarum, ita suis finibus inclusus seiunctusq; ab his rebus quæ diuina uirtute & uoluntate fiunt præter naturam, ut hæc omnia si tollantur, nihil sit in rerum natura quod desit, nihil quod super sit. Est autem cœlum & quæcunq; in cœlo communi cursu eueniunt, ex his rebus quæ sunt secundum naturam. Quare si quid siderum motus uel dispositio quæ ex naturali eorum conditione illis debetur, futurum significant, debet hæc significantia & indicatio inter res naturales haberi & numerari. Quod si aliqua ex his signis portendere ea dicamus quæ fient supra naturam, sequetur illud absurdum, ut si relinquat Deus naturam suis conditionibus, nec faciat aliquid super eam, natura iam ipsa falsa & mendax inueniatur, in qua etiam Deus aliquid frustra superfluoq; instituerit, quoniam erunt adhuc in sideribus signa rerum futurarum, quæ tamen non erunt, cum res quæ

quæ significantur res sint præter naturam quas auferi supponebamus. Signa ipsa res secundum naturam sint, quæ ablatiis supernaturalibus, nec auferi, nec aliqua sibi debita perfectione priuari dicendum est. Non igitur, si ab æuo miraculum aliquod facere Deus disposuit, miraculi eius iudicia naturalibus rebus inseruit, ita ut ad naturæ ipsarum rationem significatio hæc pertineret, sed naturalia quidem signis naturalibus miraculis antecedentibus miracula uoluit significare. Cataclismus diuinæ iustitiæ miraculo euenturum, diuinitus inspiratus diuinitusque seruandus Noë mundo significauit, educendos Hebræos ex Ægypto, & dandam illis legem facta per diuinam uirgam à Mose miracula magis astrologisque Ægyptiorum, testificata sunt, subiiciendam populo Dei terram promissionis, & quæ in ea supra leges naturæ mira Deus erat operaturus, non naturalis aliqua cœli configuratio, sed coërcitus manu creatoris rapidissimus Solis motus indicauit, ut traiectum sicco pede Iordanem, et sonitu buccinarum, diruta urbis mœnia prætermittam. Ezechiae uitam diuina uirtute prorogam, non benigna Iouis irradiatio recto sua spacia ordine percurrentis, sed retrocedentis Solis miraculum demonstrauit. Prodigium uerbi corporati, & uirginis puerperij, quum mentium supra mentis naturam diuinitus afflatarum oracula annunciarunt, tum in ipsis corporibus cœlestibus & terrenis prodigia mille testificata sunt, dum immensum illud domus nouum sidus exoritur, nunc cum eodem in cruce deficiente, Sol, Luna plena, contra naturæ ordinem, deficit, his signis diuina miracula & demonstrantur & confirmantur, quæ à naturali rerum statu nec fieri possunt, nec conuenit indicari.

PER STELLAM MAGORVM NON POSSE CONSTELLATIONEM aliquam intelligi, & declaratio quarundam scripturarum quæ imperitis possent uideri astrologiæ adstipulari. Cap. xv.

Nunc quoniam in mentionem stellæ deuenimus quæ Magis natum Iesum demonstrauit, nō ab re fuerit admonuisse lectorem, ne hanc forte stellam astrologorum opinioni fauere suspicetur. Quasi non ea aliud fuerit quam index nati prophetæ cœlestis constellationis Magis illis ab oriente cognita & explorata, qui essent cœlestis scientiæ, ut putatur, oppido quam periti. Abducit autem ab hoc errore euidentissime nos, ipsa litera euangelij, quæ de hac stella loquens, ait: Ecce stella quam uiderant in oriente antecedebat eos usque dum ueniens staret supra ubi erat puer. Quod nemo, nisi insaniens existimabit de cœli sideribus configurationibusque esse intelligendum. Erat igitur illa factitia & temporaria, nō perpetua stella & naturalis condita ad id officij à creatore, per quam significari natum regem Iudæorum. Eō forte modo Magi intellexerunt, quo & postea in somnis declinandum Herodem, & alia quam

uenerant uia, in patriam esse reuertendum. Sed et cauendum pariter est ne quibusdam scripturarum locutionibus perturbemur, ut cum in temporis plenitudine missum Dei filium legimus apud Paulum & in euangelio dominum dicentem: Nunc est hora uestra & potestas tenebrarum, & alibi, nondum uenit hora mea, putabit enim superstitiosus horarum & temporum constellationes significari. At tu illum interroga. An cum famescit, tempus putet comedendi? quæcunq; tamē per id tempus fuerit cœli cōstitutio? & cum satis laborauit, corpus curandum? & cum satis obdormiuit, tempus euigilandi. Quæ si omnia habere suum dixerit tempus, nō pro eius temporis constellatione, sed pro naturā ipsius rei quæ sit, proq; occasione opportunitateq; faciendi, sic pariter alia quæ & Deus facit supra naturam, & homines faciunt propria libertate, quanquam nullas desiderent ut fiāt constellationes, necessariō tamen aliquo tēpore fieri, & congruentius hoc quā illo tempore fieri atq; commodius. Decuit mitti filium Dei eo tempore quo est missus, ante non decuit, causa in cœlo non est, sed in proposito Dei, & exigentia rerum de qua multa scribunt theologi, quātum licuit eis per indicia scripturarum ad diuini consilij secretum penetrare. Decuit item postquā est natus nō statim occidi, sed quo tempore expediens fuit, permisit ipse se manibus impiorum, atque ea hora fuit potestasq; tenebrarum. Idem in reliquis intelligēdum, quod ex uno nobis libri Geneseos loco aperte declaratur. ibi enim cum terram promissionis, sic ex re appellatam, Abrahæ Deus promittit. Tum inquit, scito peregrinum futurum semen tuum in terra non sua, ubi quadringentis annis affligētur, generatione autem quarta huc reuertentur. Hactenus scriptum si fuisset, insultaret astrologus, non potuisse diuinam promissionem impleri, donec tot annorum spacijs euolutis ad certam perueniretur cœli dispositionem, quæ esset euentum illum paritura, Tu uero uide quid ex Dei persona propheta subiiciat: nec dum enim, inquit, completæ sunt iniquitates Ammorreorū usque ad præsens tempus. Vide igitur quid expectaretur? non copulatio, scilicet Iouis & Saturni, aut sideralis alia constellatio, sed plenitudo iniquitatis in Ammorreis, per quam diuina iustitia cuius legibus res humanæ, non fatali necessitate reguntur, & merito illos expelleret, & fidelis Abrahæ semen illuc introduceret.

QVÆ NATVRÆ VIRES SUPERGRADIANTVR
quantum ad id etiam quod in se naturale continent à
cœlo significari non posse. Cap. XVI.

Atis iam nisi fallor est demonstratum diuina miracula à cœlo nec fieri nec significari, quanquā quod attinet ad efficientiam hoc ipsæ indicant uoces, nec nulla indiget probatione. Quærebat aut nuperrime Hiero. Beniueniens acuto uir ingenio & perspicaci, cū in his reb. quæ fiunt supra naturā interdū aliqd sit etiā naturale, hum

num ex ea parte à stellis possent significari? ut si non potuerit aliqua constellatione Dei corporationem indicare, potuerit tamen legifer homo, & bonas leges promulgaturus, ostendi, respondi neque hoc modo posse illa à stellis significari, nec quod putauit Alliacensis, hoc modo ab illis fieri. Is enim non alia putauit ratione defendi posse ab impietate, qui rerum huiusmodi mirabilium & diuinarum causas quærent in sideribus, quàm si dicant dependere hæc à cœlo, non quatenus sunt supra naturam, sed quatenus in eis est aliquid naturale. Hoc uerò qui dicit, nihil dicit, sicut & nihil dicit qui fieri ab aliqua constellatione hominem dicit, non tamen fieri ab ea naturam rationalem, nam si non facit ea in homine quod est rationale, non est cur dicatur magis facere hominem quàm Leonem. Si igitur desmas ex diuinis miraculis quod eis est proprium, & ea tantum relinquant quæ sunt illis communia, cum rebus innumeralibus non est cur effectus singularem causam tam studiosè quæras in cœlo. Sed profecto qui Iesu Genesim inuestigant, non illud scire contendunt, cur in utero nouem mensibus fuerit quemadmodum reliqui homines, cur bono corporis statu, cur proluxo capillo, cur pauper, cur ludæus, quoniam his conditionibus abundat omnis uita mortalium. Sed quæ in eo præcipua fuere & singularia, eorum maximè causam quærent in sideribus, quam & præcipuam esse putant & singularem, ea uerò iam supra naturam Dei opera non cœlorum, quòd natus ex uirgine, quòd homo & Deus, quòd in patria dominus & peregrinus in carne, quòd mirabilium operum effector, quòd iure dominus orbis, quòd iudex uiuorum & mortuorum, quòd diuinæ gratiæ author & dispensator, quòd expulsor idolatriæ, dæmonum triumphator, author uirtutum, uiciorum expulsor, pax mundi, ueritatis manifestator. Hæc si non quæris nihil quæris, si quæris impiè quæris. Perfugium igitur nullum quod astrologis parat Alliacensis ut diuina miracula dicant fieri à cœlo, sed non quatenus sunt miracula, quæ nec significari (ut ex nobis quærebat noster Hieronymus) ea ratione à sideribus possunt, quoniam si ordo rerum quæ à Deo proueniunt supra naturam è medio auferratur, restabunt tamen, ut superius diximus, indicia hæc cœli, effectus illos aliqua ex parte (ut dicebamus) protendentia, sed effectus iam nullus erit, indicia illa igitur uana atq; fallacia quæle nihil esse in natura cœlesti superius est demonstratum.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV
læ aduersus Astrologos libri IIII. Finis.

IOAN

IOANNIS PICI MIRANDULÆ Disputationum in Astrologiam, Liber V.

DECRETA ASTROLOGORVM CIRCA MAGNAS CON-
iunctiones utiliter confutari, & quàm mendaces sint deprehensi
qui de magnis inferiorum rerum mutationibus per
eas uoluerunt iudicare. Cap. I.

SED multos abducit ab ista ueritate fallacia astrologorum persuadentium imperitis, nullam unquam fuisse legum mutationem, nullum prophetarum aduentum, nullum in rebus humanis euentum admirabilem, quem magna aliqua siderum superiorum Saturni præsertim atq; Iouis coniunctio, non præcesserit. De qua re illi cum coràm uel consectaneis uel rudioribus quasi de re certa atq; confessa in tabulis differunt, & per tot millenaria annorum discurrentes hæc, inquit, illa est constellatio quæ diluuium fecit, hæc Mosem peperit, illa Iesu aduentum, hæc Machometi legem antecessit, nemo est ferè qui non moueatur, & uel descendere in eorum sententiam, uel ad dubitare aliquid saltem non cogatur. Quare quoniam hac parte maximè lædit religionem ista professio, uolo occurrere isti pestilentie priusquam ipsa totius artis fundamenta conuellamus, quoniam tantum hoc loco errant astrologi, ut si etiam in cæteris bene sentirent, defendi hic tamen non possent, non solum quia de rebus prædicunt quæ indubium est cælo non subesse, sed quia ipsæ quibus in prædicendo regulis utuntur errores continent & in historia & in astrologia manifestissimos, quod priusquam rationibus ostendamus, ipsa satis potest experientia certum his facere qui uim rationum minus peruidebunt, quoniam omnes qui ex huius constellationibus de sectarum legumq; mutatione siue successu diuinare aliquid uoluerunt, falsi atq; mendaces sunt deprehensi. Olim mathematici, cum cœpit Christi fides pullulare, non plus eam annis ★ duraturam dixerunt, à cuius tamen initio iam millesimus quadringentesimus nonagesimus quartus annus euoluitur. Albumasar uel author uel inuentor huius erroris, eandem legem, hoc est nostram permansuram dixit ad annos 1460. quia scilicet tot sunt anni quos uocant annos Solis maximos: Præterierunt anni illi nec ipsa præterijt, quia scilicet cælum & terra præteribunt, Verba autem Domini non præteribunt. Nec tamen de sua, hoc est, Mahumetis lege ueriora prædixit. Abraham Iudæus anno Christi millesimo quadringentesimo sexagesimo quarto Messiam eorum uenturum dixit ex astrologica obseruatione, quòd tunc scilicet ea primum erat repositio siderum positio sub qua olim Moses ex Ægypto populum reduxerat, & edu-

& eductis dederat legem. Ego proximo ante eum anno natus, cum iam trigessimum agam experimento didici prædictionis istius falsitatem. Arnaldus Hispanus nobilis quidem medicus sed ad superstitiones paulo nimis propensus ex astrologica uanitate, plerisque alijs adiectis antichristum nobis anno gratiæ 1345. comminabatur. Fluxere ab eo tempore anni iam supra centum quadraginta octo, & nullus adhuc antichristus nisi quales etiam multi tempore apostolorum. Iuniores quoties nobis ex aliqua superiorum planetarum coniunctione fallacis prophete aduentum annunciarunt; præsertim ex ea quæ in Scorpione Iouis & Saturni abhinc decem annis coniunctio fuit, nullus tamen adhuc fallax propheta mundo præter eos apparuit. Ipse Alliacensis scribit, quo anno Constantiæ generale concilium celebratum est, prædixisse astrologos, nullam futuram in ecclesia pacem, sed religionis exitium, dissensionesque in ea designari, ex Ioue in prima domo in anni figura retrocedente, & tamen scisma illud magnum quo nullum unquam maius fuit in ecclesia nec diuturnius, per quadraginta annos iam confirmatum, eo primum anno extinctum est solita pace & tranquillitate ecclesiæ reddita, quo satis certè potuit mouere ipsum Alliacensem, nequam ultra isti uanitati fidem adhiberet, qui & ipse ab illis forte persuasus uerebatur ne illud nobis scisma paulò post antichristum apportaret. Erant aliæ quas narremus istorum de legibus sectisque prædictiones ipso deinde euentu inficiatæ, sed puto istas satisfacere cum non sint alij in ista arte tantæ authoritatis quantæ apud omnes astrologos habentur, quorum prædicta ipsis experimentis confutata declarauimus, nunc ad rationes descendamus.

QVIBVS VIIS ASTROLOGI DE GRANDIORIBVS
rebus iudicium ferant, magnorumque orbium re-
probatio. Cap. II.

Astrologi quatuor maximè uis magnas rerum inferiorum mutationes soliti uestigare per superiores planetas Iouem præsertim & Saturnum cum simul sunt, quam magnam uocant cōiunctionem, per orbem magnos, per Saturnias reuolutiones, per orbitæ orbis accessus atque recessus. Has omnes uias & irracionales & falsas & inuias ostendemus, unde non solum id consequemur quod primo hic quærebamus, ut quæ de religione & legibus impia temeritate diuulgant, falsa conuincantur, sed omne etiam de magnis mundi mutationibus iudicium infirmabitur. Exordiar autem à confutatione magnorum orbium, reuolutionumque quas Saturnias uocant, ut his reiectis quibus opere minus tota deinde præsentis libri disputatio aduersus magnas cōiunctiones liberè euageat. Fingunt quemlibet ex planetis, & item unumquodque signorum mundi imperium obtinere annis trecentis & sexaginta, quibus exactis tum nouum aiunt incipere orbem magnum, cui & planeta priori proximus, & signum

signum quod deinceps hæret signo priori pariter præsumunt, atq; ita qualis dominantis signa atq; sideris est natura, talia euenire in eo annorum spacio, & cum orbis inchoatur nouus, nouari quoq; multa in rebus inferioribus & pro natura rectoris mutari semper rerum nostrarum conditionem. Tum si quis quærat ab eis, ubi nos, aut in quo nunc orbe, hoc est sub quo rectore uiuamus, respondent sub Leone & Luna, quod ita probant. Scribit enim Aoniar in libro de natiuitatibus cœpisse nouum orbem magnū, quo tempore ea fuit Iouis Saturniq; coniunctio, qua cataclismum uolunt fuisse præsignatum. Ea uerò præcessit cataclismum annis, ut dicunt, ducentis septuaginta nouem, isti uerò orbi præfuisse ait Aoniar ex planetis Saturnum, ex signis Cancrum, quod dixit etiam Albumasar in libro primo de magnis coniunctionibus, differentia prima. Hæc ergo supponentes quasi cardinem totius supputationis, colligunt ex eo quod attulit ipse numero annorum natum esse Dominum Iesum, cum unus & quadragessimus supra ceterosim annus uolueretur eius orbis, qui ab eo quem diximus, sub quo fuit diluuium, quintus & decimus cui præsit ex signis Leo, ex planetis Luna terminandus anno gratiæ, millesimo sexcentesimo quinquagesimo monono. Hæc est omnis astrologorum sententia, nec uidebis qui in publicis annorum uaticinijs, si magni orbis faciat mentionem, Leonē & Lunam rectores mundi gubernatoresq; non constituat. Possem ego hic obijcere quàm leuis eos moueret coniectura, ut tot annorum, quot cœli partes finxerunt, spaciū, magnum orbem uocarent, quàm nulla ratione dicatur durare uim mundi gubernatricem unius planetæ per tot annos præsertim planetæ inferioris. Tamen nec à Ptolemæo nec etiam ab ullo antiquorum tale aliquid unquam excogitatum, sed Arabum esse iuniorum figmentum. Sed his omisis, necessarijs eos primum rationibus urgeamus, & quas uitare non possunt si stare suis principijs uolunt, nec dogmata renunciare. Dicāt igitur mihi si magni isti orbes sint statuendi, an in ipsa prima mundi constitutione cui omnes consentiunt, noui orbis exordium faciant an non faciant. Si dicant se nō facere, quid dicere possunt absurdius? Si facere, iam mathematica deductione rescindam quicquid de magnis orbibus supra determinauerunt, ostendens fieri non posse ut si illa sunt uera quæ dicebant cum orbis constitutione noui orbis exordia cœperint. Albumasar enim, quo præcipuè authore nituntur, à mundi initio ad diluuiū numerat annos integros duo millia ducentos uigintiocto: Licet Eusebij supputatio hunc numerum annis sexdecim excedat. Sed nihil interest utrum dixerimus & cum astrologis disputantes eorum maximè opinionibus utamur. Statuatur igitur numerus annorum ab Adam ad diluuiū ex sententia Albumasaris, aduersus quem disputamus, patet à coniunctione ea quæ diluuiū, ut dicunt, præsignificauit, & cum qua simul nouus orbis cœpit, relinqui ad mundi creationem annos mille nongentos quadraginta

draginta septem, cum ipsa diluuium præcesserit, ut dicebamus annis ducentis septuaginta nouem, diuidamus igitur eum numerum numero magni orbis, hoc est per trecentas & sexaginta partes erit planum cōflari inde integros quinquē orbes magnos, tum annos superare indiuisos supra centum septem & quadraginta, quare necessario initium magni orbis statuetur annō mundi centesimo quadringentesimo octauo. Qui numerus annorum si pars alterius antecedentis orbis est, necessario erit dicendum præterisse orbis annos ducentos & tredecim antequam essent anni, hoc est ante ipsius mundi primordia, quo satis patet nihil dici posse delirius. Sed ita est, certē nihil est isto hominū genere incōsideratius, nihil ad mentiendum fallendumq; natura uel professione propensius, fingunt ipsi sibi aliquid quo dogma colerent, & præstigias faciant imperitis quod est malitię eorum & uanitatis, sed fit semper ui uarietatis ut consequatur inde aliquid uel falsum uel omnino impossibile uel sibi ipsi, hoc est eorū dictis saltem dogmatisq; repugnans. Quod hi minimē aduertētes efficiunt, tamen & spargunt obliuiosi pariterq; mendaces, quod est ignorantia; uitium uidelicet & tarditatis. Exemplum est præ manibus in ea re de qua disputamus. Nam ut persuaderent quacūq; possent ratione magnam illā per cataclismum mūdi inundationem à cœlo perfectā par puerilis figmenti magnę coniunctionis addiderunt nouum orbē cœpisse cum ea, sub quo scilicet orbis esset innouandus, & ut nihil deesset ad fallaciā Saturnum illi orbi Cancrūq; præfecerunt, quorū alter ex planetis, alter ex signis humiditatis frigiditatisq; authores habentur. Et hoc quidē, ut dixi, malitię eorum & uanitatis, sed & stultitia eorū apparet atque tarditas & ignorantia, tum quia delirā huic sequi non uiderunt, ut quando orbis nouitas noui orbis exordia non haberet, tum quia si Saturnus & Cancer orbi illi præfuerunt, colligemus necessario primō integro orbi præfuisse Martē & Aquarium à quibus cur imperium mundi sit auspicatum, nulla unquam potuerūt ratione defendere. Nam si de Luna hoc dicerent, afferre aliquid possent, ut quia terrę sit proximior, si à Saturno orbis eminentiam, si à Sole uirtutis potestatem, si à Ioue Venereūe, naturę beneficentiā, in Marte nihil inueniunt cur prima mūdi gubernacula mereatur. Nihil item in Aquario cum initialem nullam habeat prærogatiuam, qualem & Cancer & Libra & Capricornus habere existimātur. Sed quid pluribus euagamur: uidere hinc licet planē atq; dilucidē quā sint mēdaces pariter atq; obliuiosi. Nam dicunt, ut ostēdimus Cancrum & Saturnum orbi illi ante diluuij euentum præfuisse, quia hoc suum dogma confirmat ut magna humido frigidoq; planetæ aquarum inundatio profecta existimetur. rursus quoniam consonum uidetur ut gubernationem mūdi à Sole inter planetas, ab Ariete inter signa exordiamur planetam inquiunt mundi fuisse Solem, Arietem uero signum. Hęc enim scribit Haly Abenragel & ipse etiā Albumasar libro

AA primō

primo de magnis coniunctionibus, & tamen ista ita inuicem pugnant, ut simul uera esse non possint. Nam cum sint ante orbem diluuij ad mundi usq; initia orbes quinque integri magni, sex autem imperfecti, siue quinque numeremus siue potius sex fieri non potest, ut si primo orbi Aries dominetur, sexto aut quinto Cancer dominetur. Aut si primum rexit orbem solare sidus, orbi diluuij Saturnus præficiatur. Nam si præfuit primo Aries & Sol, præfuit igitur secundo Taurus & Venus, tertio cum Geminis Mercurius, quarto Luna cum Cancro. At nec quinto nec sexto Cancer & Saturnus, sed illi quidem Saturnus cum Leone, huic autem Iupiter cum Virgine. Quomodo igitur non erubescunt hæc posteris scripta relinquere tantæ uel ignorantia uel hebetudinis manifestissima testimonia? Sed hoc ingenio ferè sunt authores astrologiæ. Sic & nescio quis Ocliaton alios sibi fingens orbes magnos uolebat efficere, ut & mundi constitutio & Iesu natiuitas, noui orbis haberet initia, idemq; utriq; signum, hoc est Aries signorum caput præficeretur, quod cum ei aliter nō succederet, dixit numerari debere ab Adam ad Christum annos quatuor mille trecetos & uiginti. Tot quidē si numeremus erit planè quod ille omnino uolebat. At cum numerum nulla historia recipit, sed à Græcis quidem Latinisq; scriptoribus per annos ferè nongentos, ab Hebræis & per quingentos, ab astronomis alijs etiam per mille centumq; dissentit. Sed uoluit ille potius non esse quod erat quàm ita bello suo commento renunciare. Quemadmodum illi ueteres quos tradit Aristoteles, qui cum semel statuissent omnia esse denario numero distributa, nec tamen in uniuerso plus nouem sphaeris inuenirent, dixerunt necessario aliam esse terram, ut denarius eorum numerus impleretur æmulatione quadã diuinæ sapientiæ quæ non seipsam ad res, sed rerum ueritatem format ad seipsam. Postremo pretereundum non est, si essent aliquid isti magni orbes necessario, quod quidem per eos dicunt astrologi falsum esse oportere, cum in illis euoluendis plurimum aberrēt, putant enim hunc qui nunc reuoluitur, cuius agi uolunt annum centesimum nonagesimum quintum orbem esse à primo quidem decimumnum, ab eo autem sub quo fuit diluuium decimumquartū atq; hac ratione illi præficiunt Leonem & Lunam. Sed hoc esse non potest nisi à mundo ad nos annos numeremus sex mille octingentos triginta octo, quod ueram quidem annorū supputationem excedit per annos plusquàm mille & quadringentos, ut in tractatu nostro de uera temporum supputatione probauimus, sed & si alias sequamur historias, cæteros scilicet Latinos qui plures computant annos, pauciores tamen inueniemus his quos isti ad suos orbes corrogāt perficiendos, cum nulla historia in eo numero sex mille & septingentos aut circiter excedat, quibus tamē ipsi centum ferè & quadraginta adijcere deprehenduntur, ut suam orbium positionem defendant, quam satis puto etiam in expertis esse confutatam.

S A T V R

SATURNIAS REVOLUTIONES, ABOASARIS
inuentum & historijs & rationi aduersari.

Cap. III.

Estat de Saturnijs reuolutionibus. Et has quidem solus sibi fin-
xisse uidetur Albumasar, & post eum alij non magnopere his
utuntur. Sed uideamus quid sint & quid mouerit Albumasa-
rem, & quantum in his, ut in cæteris solet, aberrauerit. Cum Sa-
turnus decem periodos absoluerit, quæ trecentis ferè annis exiguntur, pu-
tat magnatum euenire in rebus humanis. Motus est hac coniectura quòd
in alijs suis historijs aliquando comperit post hunc numerum annorum
insigne aliquid euenisse, inde ipse dogma fundauit reuolutiones Saturni
decem mutationem afferre rerum inferiorum. At in ipsa hac primum hi-
storica coniectura uide quàm aberrauerit. Post Alexandrum enim, inquit,
exactis annis trecentis apparuit Aielafor filius Bel qui Persas contriuit, &
post alios totidem annos apparuit Iesus dux scilicet noster. Hac igitur ra-
tione erunt à Iesu ad Alexandrum anni sexcenti, quòd extra omnem con-
trouersiam constat esse falsissimum, cum nulla historia quadringentos nu-
meret annos à Christo ad Alexandrum, & ipse Alphonsus in astronoma-
cis tabulis non plures numeret undecim atq; trecentis. Videamus modo,
hi præcipui authores astrologie, ex quibus fundamentis mirabilia eorum
dogmata fulciunt. Idem Albumasar post Iesum, inquit, exactis decem Sa-
turnijs reuolutionibus orta est lex, quæ est media inter Nazarenos & Pa-
ganos. (sic enim uocant gentes) At sanè scimus nullam post Christum le-
gem ante Mahometem exortam, sed puto intellexerunt Arabes isti sectam
Manicheorum, qui & Minin uocantur apud Talmutistas, quæ quidem
hæresis non solum iam decem exactis, sed prius etiam quàm nona Satur-
ni reuolutio perficeretur, inualuit. Quæ omnia si ex historia ille fideli attu-
lisset, non propterea erat dogma faciendum hoc Saturni decem periodos
parere, alioquin mille mihi ego huiusmodi dogmata confingam. Nam &
Hebræi primum templum à Salomone ædificatum ad quadringentos
aut paulò plures annos aiunt permanisse. Tum quòd secundo sub Dario
ædificatum est non plus decem annis superfuisse, hoc est quadringentis &
decem, à cuius desolatione ferè per annos totidem suas leges in Babylo-
nia sibi confinxerunt, faciamus hinc dogma, quartamdecimam semper Sa-
turni reuolutionem, Saturniæ Iudæorum genti mutationem magnam as-
ferre, & probabiliora dicemus quàm Albumasar qui denarium sibi nume-
rum elegit. A quo illud et libenter sciscitabor, unde natura scilicet, istas re-
uolutiones exordiat, & sub quâ cœli parte initium faciet istius periodi,
rationem afferat quæso cur illam potius cæteris anteposuerit. Sed non est
diutius laborandum in confutandis his nugis præsertim quæ alijs astro-
logis præter Albumasarem, parum satisfecisse uidentur, imò ita, ut ipse

AA 2 etiam

etiam Alliacensis, qui in tractatu de Concordia historiæ & Astrologiæ his magnopere usus fuerat, in elucidario confessus se nullum eas habere fundamentum euerso stylo magnam sui libelli partem inuenta taxatione corrodens.

ORDO EORVM QVÆ DICENDA SVNT, ET DISSIDENTes Astrologorum opiniones circa magnas conjunctiones. Cap. IIII.

Estat de accessu & recessu octauæ orbis & sphaera nona, restat de magnis conjunctionibus, sed illud quidem sequenti libro examinetur, nunc ad conjunctiones magnas conuertamur. Sed fuerit operæ precium afferri prius quid de his ipsi sentiant, ut facilius intelligantur quæ in confutationem afferentur à nobis, quæ nec ipsa narratio erit sine utilitate cōfutationis, cum dissidere super his ita eos uidebimus, ut nec dum constet apud Astrologos quæ maxima sit coniunctio, quæ maior, quæ media, in qua re non est solum de nomine controuersia, sed inde prædictionum oritur magna diuersitas, cum alij à maximis, alij à medijs, alij à minoribus conjunctionibus euentus iubeant expectari. Communis igitur sententia quam Alchabitius ac Leopoldus tradunt, & ante eos Albumasar huiusmodi est, magnam esse conjunctionem cum simul iungantur Iupiter & Saturnus, quod post uiginti semper annos euenit, maiorem autem cum facta ab una triplicitate in aliam migratione in liminibus nouæ triplicitatis congregiuntur, atq; id euenire ferè post annos ducentos & quadraginta. nam intra fines trigoni unius duodecies copulari tum transitum fieri ad signum proximi trigoni, quod sit ab eo in quo se iunxerunt, non primum sed secundum, ut si ex Capricorno utriq; discesserint, non in Libra, sed in Aquario se primum excipiunt in ea triplicitate. Mediam inter has conjunctionem esse eam, quæ trigésimo quoque anno perficiatur Saturni & Martis in Cancro. Maximam omniū Iouis & Saturni in Ariete quæ post nongentos & sexaginta annos eueniat. Messahala ab his dissentiens libro suo de cōiunctionibus eam maximam ait esse conjunctionem quæ sit trium superiorum, hoc est, Saturni, Iouis & Martis, à qua ipse & sectarum mutationem & translationem regnorum & prophetarum aduentus expectat, non ab ea quæ sit Iouis & Saturni in Ariete, quod Astrologorum uulgus opinatur. proximam huic conjunctionem facit Iouis & Saturni: Tertiam Saturni

& Martis: Quartam Iouis & Martis.

Videamus nunc quantum

utraq; erret positio.

PLANETAS MAGNIS CONIUNCTIONIBVS IUNCTOS
non plus posse quàm diuisos, magnasq; istas coniunctiones no-
uum esse inuentum de malo Ptolemæi intelle-
ctum. Cap. v.

P Rincipio scire ab eis uelim, quare putent maiora facere Iouem & Saturnum cum sunt simul quàm cū separati, proprias unusquisque uires exequentur & exercent. Varię enim naturę radiorum commixtio nouam quidem rem facit quam discretus influxus proprius quę non faceret, sed maiorem cur faciat habere rationem non possumus, sed eo potius inclinamur, ut credamus minus aliquid fieri inde, quàm si seorsum ageret unusquisque planetarum, quod potest, nam si, qui simul coeunt planetę, eadē essent proprietatem, & uires haberent earundem rerū effectrices, profecto accessione facta duplicis radij effectus quoq; duplicaretur, at cum contrarię sint repugnatisquę naturę, qualis Iupiter & Saturnus, necessario alter alterum impedit, & dum inuicem suas frenant ligantquę potestates diuersitate mixturę fit ut expectare ab eis nil possimus nisi mediocre, quemadmodum omnia sunt quę ex extremorum mixtione dissultant, sicuti & ipsi dicere solent cum sunt simul Saturnus & Mars, quanquam uterq; noxius, uterque sit maleficus, quia tamen diuersam habent nocendi potestatem, non fieri ex illorum coniunctione maius aliquod malum & admirabile, sed frangi potius debilitariquę alterius uires ab altero, ita ut nocere neuter possit dum nocere uterque pro suę naturę conditione contendit. Quare non est plenē indubitatum si coelo sub sint euenta inferiorum, maiora euenire & magis durabilia cum iunguntur sidera superiore quàm cum eorum aliquis cæteris debilitatis plus aliquid fortasse solito uiriū potestatisq; nanciscitur. Quod si iunctos planetas plus facere quàm separatos ad magnas istius mundi mutationes illis dederimus, non tamen dabimus hoc ad Iouis Saturniq; aut Martis cōiunctionem referendam, sed obtinere uim primam in istis rebus alia sidera & ratione & summorum astrologorum authoritate probabimus. Neque enim unquam aliquis ueterum per has, quas isti uocant magnas coniunctiones, de uniuersalibus mundi mutationibus iudicarunt, nihil de his Maternus quanquam curiosissimus utique astrologię inuestigator, nihil Paulus, nihil Ephestion, nihil Theophilus, nihil Astaxarchus, nihil ipse Ptolemęus, cuius hic nobis testimonium erit satis, ne parum eis notis testibus aduersus eos utamur. Is igitur secundo libro Apotelesmaton docens qua uia generales & mūdi mutationes præuideantur eas omnes refert solummodo in Solis Lunęq; defectus, nec potest dici aliquid rationabilius, nam debent effectus uniuersales & magni in eas referri causas quę maximę, uniuersales, & efficaces sint. Est autem confessum apud omnes inter

AA 3 plane

planetas duos esse tantummodo efficientie uniuerſalis, Solē ſcilicet & Lunam, cuius lumē non aliud q̄ Solis lumen per eam quaſi per ſpeculum, ut ſic dixerim, ad terram delatū. Quare ſi qua debet cœleſtis uirtus origo & cauſa exiſtimari effectuum uniuerſalium atq; magnorum, nulla debet potius quā ſiderum iſtorum talis exiſtimari. Quod enim ait Meſſalla fieri magna à Ioue & Saturno, quia tardioris ſunt motus, probat potius quæ negat quā quod affirmat, cum omnium concors ſit ſententia debere nobiliori corpori & potentiori motum uelociorem. Quo circa qui ſuperiorum ſiderum partes dignitatemq; tuentur, ne imbecilliora putentur, quia ſuo ſerius loco reſtituantur. Solent ex orbium proportionē, quos ambiunt, probare eos multis uelociores, quibus ex periodorum mora apparēt tardiores. Sed ſcio quid dicent de Ptolemæo omiſſum hoc ab eo in libro Apotelesmaton ne myſterium proderet. Ita enim ſcribit Haly eius interpres. Sed in centiloquio (ſic enim uocant) multa huius rei dediſſe documenta, cum uerbo quinquageſimo eius libri iubeat ne planetarum cōiunctiones obliuiſcamur, in quibus magna ſit efficacia, & uerbo item tū quinquageſimo octauo, tum quarto & ſexageſimo earundem rerum nos admonet magna tradens de his præcepta coniunctionem maximam, medianam, minimamq; diſtinguens. Ego uerò ab eis reſponderi nihil potius uellem, ut uel hinc palam omnibus fiat quæcunq; eorum dogmata maiora admirabiliaq; uidētur ea uel ex uanis opinionibus, uel ex falſa ueterum authorum intelligentia pullulaſſe. nam quod dicunt tacuiſſe hoc Ptolemæum in libro Apotelesmaton, ne myſterium proderet, tantum abeſt ut negem, ut nec in Centiloquio credam proditum ab eo, in quo certè tam nihil magis locutus eſt de iſtis coniunctionibus quā nec de Priami morte, aut bello Troianorum. Quo pacto autem plura eius authoris enunciata peruerterunt, & quanti ex uno errores deinceps propagati, deinceps aperiemus. Eſt quinquageſimum Ptolemæi uerbum, ita apud eos, hoc eſt in uulgata editione. Non obliuiſcaris eſſe centum uiginti coniunctiones quæ ſunt in ſtellis erraticis, in illis enim eſt maior ſcientia rerum quæ ſunt in hoc mundo, ſuſcipientium incrementum & decrementum, Græcè eſt ita, ne prætermittamus centum & decem nouem coniunctiones. In his enim poſita eſt coniunctio eorum quæ ſunt in mundo generationis & corruptionis. Primum plus tribuit iſtis coniunctionibus barbara interpretatio quā tribuāt Ptolemæus apud quem illud non eſt, non eſſe maiorem ſcientiam rerum quæ ſunt in mundo quā quæ eſt ex illis. Præterea ut illud omittamus, ſententia enunciati alia non eſt, quā ne ſolam ſpectemus ſideris uniuiſcuiuſq; proprietatem. Sed ex eorum coniunctione uarias ſciamus uariarum rerum effectrices uirtutes exoriri, quod nemo denegat ab omnibus aſtologis concedendum, ſed in quas potiſſimum maximas quasq; rerum inferiorum mutationes referamus ſuperiorum eſſe ſiderum

coniun-

iunctiones Ptolem. certè non dixit, sed potius si eius dicta rectè & legantur & intelligantur, contrariam nobis sententiam indicabunt. Non enim centum & uiginti (ut uulgo legitur) has esse dixit coniunctiones, sed solum centum decem & nouem, quia his scilicet Solis & Lunæ coniunctionem non numerat ut quæ priuilegia habeant peculiaria prærogatiuamq; singularem in magnis uniuersalibusq; mutationibus, reliquas omnes accuratim in numerum ordinemq; redigit, ut inter quas alia aliæ singulari nulla conditione præstaret, quod non aduertentes barbari expositores quasi omissum foret uitio librariorum Solis & Lunæ coniunctionem addiderunt, legendumq; centum & uiginti, non autem centum decem & nouem, quod Græci omnes codices habent, putauerunt, ut non contenti sensus deprauatione, literæ quoque fidem adulterarent. Transeamus ad alia. Scribit Ptolem. uerbo 58. in hunc modum: coniunctionis locum, quo in loco ab anni ascendente est inspicere, si quidem cum profectio illuc peruenerit, tunc tempus erit. & uerbo 64. est huiusmodi in minima coniunctione differentia mediæ coniunctionis, & in media maximæ coniunctione differentia. putant Arabes & Latini utrobique per coniunctionem à Ptolem. Satur. & Iouis coniunctionem intelligi. Sed ita nemo falleretur qui Græcos authores astrologiæ præsertimq; Ptolem. inconniuentibus oculis aliquando perlegissent, quod enim dicimus coniunctionem, Græcè σύνδεσις est, quæ dictio cum absolute profertur pro Solis semper & Lunæ copulatione accipitur, nisi additum sit cuius ea coniunctio fuerit, uti Veneris & Mercurij, Iouis & Saturni, & aliorum planetarum. Quare cum utroque enunciato σύνδεσις absolute dixerit Ptolem. nihil ultra adiiciens, manifestissimum apud omnes qui non sunt Græcæ lectionis penitus insolentes, de luminum coniunctione intelligere Ptolemæum, non autem siderum aliorum. Atque ita prioris, hoc est octauæ & quinquagesimæ uerbi sententia est, ut signo & loco ubi in anni reuolutione Solis Lunæq; coniunctio facta est diligenter obseruata cum anni profectio per anni scilicet menses distributa, per quam alterum alteri signum iuxta seriem constitutionis in dominandi potestate succedit, ad eum locum peruenerit, effectum expectemus, quoniam ipsa antegressa anni conuersionem Solis Lunæq; coniunctio nobis significauerit. Utitur enim his maximè Ptolemæum luminarium congressibus ad totius anni euentum inuestigandum, quod nemo nescit qui Apotelesmaticos eius libros euoluerit. Sunt autem in huius uerbi translatione multa addita, omissa, interpolata. Nam & pro coniunctione coniunctionem minorem legunt, cum nulla in Græcis exemplaribus maioris uel minoris differentia adijciatur, & terminus profectiois ad plures annos extenditur, cum nihil de hoc apud Ptolem. qui de unius tantum anni euentis, uti dicebamus, facit mentionem, sed fauere magis illis uidetur. Postremum illud enunciatum ubi cōiunctiones maximæ

AA 4 mediæ,

mediæ, minimæque distinguuntur, qualem differentiam in luminarium coniunctione multi non intelligunt, sed facit hoc & apertum his qui ad Ptolemæi lucernam non oscitabundi aliquando uigilarunt cum enim ille, ut diximus, omnia tribuat Solis Lунæ coniunctionibus, tum has triplici genere ordineque distinguit. Nam quæ defectum efficiunt alterius luminaris, eas statuunt primo loco, per quas nō unius anni, sed multorum interdum euenta possent prævideri. Has maximas ideo nūcupabimus, quia & maximè tunc sidera illa coniunguntur, cum nec longitudine discrepēt loci, nec latitudine, & maximè remota futurorū euenta portendunt. Contra, minimæ apud illum quæ singulis fiunt mensibus, & unius tantū mens nobis indicant dispositionem: Medias inter has quæ ingressum Solis, in signa quatuor tropica proxima antecedunt, Arietem, Cancrū, Libram, Capricornum, à quibus totum anni tempus quod sequitur nobis indicatur, aut uernum, aut æstiuale, uel autumnale, uel hybernū. Quoniam igitur quod uniuersalis dispositio indicat, particularis sequens distinguit & determinat, ideo mediam dixit coniunctionem maximè esse differentiam, mediæ uerò minimam, ut si gratia exempli Lunæ Solisque coniunctio æquinoctium uernum proxime antecedēs qualitatem nobis futurā ueris ostēderit, sciamus tū id totum & minui & augeri pro natura coniunctionum, quæ sequentibus singulis mensibus rata reuolutione contingent. Et quā habent habitudinem menstruæ istæ ad illas quatuor temporum coniunctiones, eandem habēt illæ trimestres ad maiores & paucas deficientium siderum coitus atque congressus. Hæc est Ptol. opinio de maximis, medijs, minimisque coniunctionibus, quod barbari isti non intelligentes belissima sibi somnia fabricati sunt de Saturni Iouisque coniunctionibus, quarum maximæ post nongentos & sexaginta, mediæ post ducentos & quadraginta, minimæ post uiginti annos redeunt, quod præter ea quæ diximus congruere enunciato etiam non potest, quoniam maxima apud eos coniunctio medias minimasque complectitur, quare non poterit effectus maximæ coniunctionis per minores illas determinari per quas illa per multas sæculorum reuolutiones exigitur. Quid igitur dixit Ptolemæus mediam esse maximæ differentiam, mediæ uerò minimam? hoc est illud figmentum ex falsa unius authoris intelligentiā natum quo se isti adeo iactant, quo se reputant, gloriabundi quod religio omnis stellis sit ligata, quo sanctissimas leges, prophetarum aduentus, diuina miracula potestatibus siderum fatorumque subiiciunt. Certè nusquam semagis pueriles ostendunt aut magis rudes, ridiculique inueniuntur.

P R A E

in Astrologiam Lib. V.

161

PRAECIPVOS ASTROLOGOS MEDIIS VSOS ESSE
coniunctionibus non ueris, tum alia errata illorum
circa easdem. Cap. VI

Ed dicet fortassis aliquis Astrologorum, esto Ptol. non intelleximus. quid si uelut tempestas nauem aliquando agit in portū, ita nos error iste duxit ad ueritatem? Quicquid senserint Ptol. & alij, experientia confirmatum est nullam unquam uel legum uel regnorum magnam accidisse mutationem, quam non aliqua siderum superiorū coniunctio antecesserit, nec unquā aliqua huiusmodi antecessit, quam nō id genus mutationes in rebus inferioribus sint subsecutæ. Bene habet si tempestatem agnoscūt, sint portu in isto uidebimus. Neq̃ enim si in magnis delirarunt, quantum constent ista infima experiētiā facere sunt conati. Quod nos in uniuersum primo declarabimus, tū singillatim quascunq̃ aliquis Astrologorum signauit coniunctiones magnas, retulitq̃ ad euenta rerum admirabilium, & falsas & falsō supputatas, & ad effectus falsō relatas, luce clarius ostendemus. Principio authores omnes huius dogmatis ueris coniunctionibus non utuntur, sed medijs, hoc est, fictis & imaginarijs, quod ut planē omnes intelligāt, dicam quid sit uerus motus, quid medius. Erraticæ stellæ per Zodiacum æquo cursu non deferuntur, hoc est, non æquali temporis interuallo æqualem semper illius partē prætergrediuntur, qui igitur metiri illorum motus, & dirigere in numeros uoluerunt, finxerunt unicuiq̃ planetæ motum uniformem, ut ex hoc ficto & uniformi, inæqualem illum & uerum facilius assequerentur. Fictum illum Ptolem. uocat periodicum, iuniores medium, quia hoc quasi medio utuntur ad uerum inuestigandum, cum ex motus supputatione planetæ locum inquirimus, interdum medio utimur motu, interdum uerō non quia medius ille locum indicet nobis quo planeta consistat, sed ut ex eo ueram sedem illius methodo & ratione faciliore quæramus. Planeta enim nunquā est ibi, ubi per medium motum esse deprehenditur, quia nec sic unquam ille mouetur sed excogitatum, ut dixi, hoc ab Astrologis est, ut ueritatem inde ordine quodam certius adipiscantur. Dicebam igitur qui per magnas coniunctiones iudicant de futuris, eos medijs uti coniunctionibus, non autem ueris. nam quod dicunt post 20. annos iungi Iouem & Satur. post 200. autem in initijs congregi triplicitatum, tum post 860. in Arietis limitibus conuenire, falsissimum est si ueros motus respicimus, est autem uerum, quanquam nec exactè, si medios, hoc est fictos illos & falsos res scilicet nullos ad doctrinæ facilitatem à mathematicis excogitados, ita autem quod medius dicitur motus, diuersum est ab eo quod per uerum attingimus, ut etiam & signum fiat aliud coniunctionis, atque ea, gratia exempli in Piscibus assignetur, quæ tamen fuerit in Aquario, & tempus adeo uariet, ut si de his quæ post per 240. annos eueniunt, agimus coniun-

coniunctionibus, uera interdum mediam per annos etiam centum antecēdat. Apparet ex tabulis rectē supputanti Iouem & Saturnum anno gratiæ 1226. à terrena triplicitate migrantes ad aëream in Aquario se excepisse. Erant igitur in eadem ex mediæ motus ratione per annos ducentos & quadraginta permanfuri, & tamen post annos circiter centum & quadraginta, hoc est anno gratiæ 1345. ab aërea ad aqueam triplicitatem, facta mutatione in Scorpione congressi sunt, & in aqueis semper signis simul inuenti ad aëream postea nō redierunt. Quæ quidem igitur hæc insania aduersus apertam pugnare ueritatem, & rebus uti adeo impudēter falsis & fictitijs, ut in constellationem eorum consensu omnino nullam, cæca tamen temeritate euenta rerum referant humanarum, quodq; non est nec fuit, nec erit unquam, causam tamen putare eorum quæ sunt certē nihil est ista uanitate delirius, in quam tamen sunt lapsi præcipui omnes authores Astrologiæ. Albumasar enim princeps istius dogmatis in eo libro qui inscribitur de magnis coniunctionibus, qui multum celebratur apud Astrologos, medijs semper usus est coniunctionibus, ueris nunquam. Abraham præterea in eo opere cui titulus est Redemptio, cum unam aut alteram ex uero motu coniunctionem inquirat, ad medias deinde confugit semper, de ueris nullam omnino faciens mentionem. Alliacensis in tractatu de concordia Historiæ & Astrologiæ cum septem afferat maximas coniunctiones, omnes illas medias affert, ueras nullas. Idem alij multi, eodem semper morbo modo laborantes, de quibus omnibus singulatim postea differemus. Et quidem sufficere hæc nobis possent, ut nihil monstraremus esse quod dicunt, si nihil est constellatio ipsa ex qua prædicunt. Nam quoniam istæ etiam mediæ, hoc est nullæ ad uerum non eis respondent, hoc est non incidunt in ea tempora in quæ maximè uellent per fugium sibi aliud machinantur per nouam stultitiam priorem insaniam defendentes. Finxerunt enim non sequi statim post istas coniunctiones quod protendunt, imò non cito sed post multos quidem annos & centum & ducentos atq; his plures. in qua re uide quantum fallantur, nam potentis causæ & efficacis non est sero incipere quod est factura, sed sero quidem desinere, incipere autē aut statim aut cito. Quare istarum coniunctionum uirtus uel efficax uel imbecilla. Si efficax non potest diu cessare ut non faciat, si imbecilla non potest diu durare, ut serò quidem, sed tamen aliquando faciat, domat uis magna superatq; quod prohibet & quod reluctatur: Euanesceit infirma, & sua seipsam tractu temporis longiore tenuitate dissoluit, quid quod in hac temporum intercapedine superueniunt nouę semper coniunctiones, quarum natura est ut & ipsi dicunt obliterare priores cum superueniens constellatio elidat præcedentem, unde si incerto anni tempore defectus accidat luminarium, soliti dicere fatum illud cessare, quod ex primordijs annuæ conuersionis erat acceptum. Cur non igitur etiam sequenti coniunctione præfertim

sertim & proprietate & natura diuersa cessat? Cur illam primam non expungat? Ad quam tamen ipsi pertinere uolunt effectus qui post eam per trecentos etiam annos tot uarijs intercurrentibus medijs constellationibus subsequuntur. Nemo hoc dixerit uel philosophus uel non extremae etiam homo tarditatis. Quem errorem adauget mirum in modum alius error & inexpiabilis. nam in ipsa temporum supputatione adeo errant insigniter, ut quam putant interdum coniunctionem per ducentos gratia uerbi annos euentum aliquem antecessisse, ea uero per mille & quadringentos rei illius gestae tempus antecesserit, quod sequentibus libri istius capitibus demonstrabitur, & in his quidem mendaces, indocti, rudes deprehenduntur. Sed uide etiam quam sint astuti bellissimi isti diuinatores, nam ut fallendi nunquam eis deesset occasio, ita sua sibi placita continuauerunt, ut quocunque aliquid tempore eueniret paulo admirabilius in antecedentem aliquam coniunctionem illud referre possent. Dixerunt enim, ut hoc assequerentur, unius uim coniunctionis ad horam usque alterius perdurare: atque ita quicquid interuenit medium coniunctioni cuiuspiam acceptum semper poterit referri. Nec uiderunt in hac fallacia suas ruinas, quoniam si uicissim remeant apud eos ut non sit magnus effectus sine magna coniunctione, nec magna coniunctio appareat sine effectum, dum illud tuentur ne euentis huiusmodi tales causae non adsint, faciunt necessario ut tales causae sine euentis huiusmodi saepe fatigentur, quoniam non ex eis semper accidunt magna & mirabilia, imo nec frequenter quae fieri aiunt à magnis coniunctionibus, & tamen ut ipsi uolunt effectrix eorum uis non interrupta à successione permanet semper. Et haec quidem in uniuersum aduersus eos qui magnis istis coniunctionibus de futuris euentis impia temeritate loquuntur, nunc sigillatim omnia excutiamus.

QVIS ORDO SERVANDVS, ET ALLIACENSIS
censem aliud aliàs sensisse. Cap. VII.

Exordiamur à maximis coniunctionibus quas Alliacensis in suo tractatu de Concordia historiae & Astrologiae colligit; hinc illud confirmaturus Astrologorum non euenire unquam tales coniunctiones sine magna mutatione rerum inferiorum, & quidem ipsemet à tota ista sua concordia in elucidario suo discordat, & cum in illa tum Saturnijs reuolutionibus, tum maximis coniunctionibus utatur, illas nullum habere fundamentum has non à se fuisse supputatas, tantum semel aperte confitetur. Quo magis mirandum habere eum in ea re laudatorem in qua ipse se ipsum non probauit, sed quia interdum mouit aduersus se rationes parum ueras, cum sint quaedam non necessariae, nonnullae expressae parum colligamus nos pauca quaedam sed efficacia, quibus totus ille tractatus plane rescindatur, tum accedemus ad

ad confutandas alias coniunctiones, quas Abraham & Albumasar & plures alij ipseque eos secutus Alliacensis in elucidario protulerunt. Verum quoniam de temporum supputatione sæpe loquendum præfari quædam necessarium existimaui, ex quibus primo illud ostendatur cum ambigitur de temporibus non esse ut putat Alliacensis, arbitrium huius rei penes astrologos, sed penes historiam, tum cum inter scriptores historiarum uarietas est, quibusnam potissimum iure sit accedendum, de quibus utique pauca hic & cursim, quoniã latè hæc peculiari opere disputauimus, quod de uera temporum supputatione conscripsimus.

TEMPVS RERVM NON AB ASTROLOGIA VT
putauit Alliacensis, sed ab historia esse petendum. Cap. VIII

Alliacensis in libro de concordia Astrologiæ & Theologiæ existimat numerum annorum à mundi initio ad hæc usque tempora astrologica ratione posse deprehendi redigique ad ueritatem, quæ quidem super ea re sacræ uel peregrinæ historiæ uariè protulerunt. Nam si genituræ, inquit ipsius mundi thema habeas exploratum, poteris ex illo primam à mundi initio Saturni & Iouis coniunctionem supputatione colligere. Quod si aliam rursus tuis annis coniunctionem proximam indagaueris, quod medium fuerit inter illam primam & postremam temporis interuallum, ex intercidentium coniunctionum supputatione elicietur. Hæc quidem in eo tempore ille sentiebat, sed in elucidario planè confessus est non esse astrologicam uiam qua de annorum nobis dubio numero certum aliquid inueniamus. Quare nec astrologos unquam etiam summos hoc tentasse aut de sua arte fuisse pollicitos sed cum hæc dicat nescio cur denuo in illa perstet sententiã summam de temporum ratione quæstionem ad astrologos esse referendam, & quod quidem in historiis de anno mundi diuersum ab illis inueniatur, ad illorum opinionem commendari castigarique debere. Quod breuiter ostendemus nulla ratione posse defendi, nam potest quidem Astronomus si ueram aliquam siderum positionem quæ olim fuerit, rursusque aliam proximam habuerit notam certissima ratione determinare quantum temporis necessario medium exactum sit inter illas. Sed quid hoc eum iuuabit? an incertum est tempus rei alicuius gestæ. Nam esto aliquis dicat fluxisse à Christo ad nos annorum tria millia, dicat alius 1400. in componenda hac lite quod officium erit Astronomi, dices ostensurum illum inter siderum positionem sub qua natus est Christus, eamque rursus quæ habeatur nunc non posse annorum tria millia deuenire, sed mille & quadringentos. At quæ ista est tarditas? quæ hebetudo ut non uideas quasi certum te ponere quod in quæstione uersatur? nam qua siderum positione natus sit Christus Astrologus nescit, nisi prius atque teperit ab historia quo ille tempore natus sit. Exeamus ad tempora remotiora.

tiora. Alphonſus numerat à diluuiò ad Chriſtum annos tria millia ceterum & duos. Idẽ ſentit Albumaſar, quem ille ſcilicet eſt ſecutus, huic numero refragatur omnis hiſtoria, putat Alliacẽſis errare omnes hiſorias potius quàm aſtologos. Qua quæſo ratione? an quia inter eam coniunctionem quæ præceſſit diluuium ad Chriſtum per tota annorũ curricula deueniatur? hoc illis denegat nemo, ſed unde didicerũt fuiſſe eam coniunctionem per tot quot ipſi annos putant ante diluuium? Num ſcire hoc ipſi aliunde potuerint quàm ex hiſtoria? profecto eſt hoc adeo manifeſtum, ut niſi lapſum hic uidiſſem Alliacẽſis, putarem me in re ſuperflua uerba prodigere. Nam illorum ſententia quantum quæſo erat ridicula, qui ex prima à mundi initio coniunctione de annis mundi certiores fieri poſſe nos dicebant, eam uerò primam coniunctionem ex mũdi genitura colligebãt quafi dubitare de annis mundi poſſimus, qui non ſolum quo anno, ſed & qua hora coequerit exploratũ habeamus. Petendum igitur tẽpus rerum à magiſtra rerum hiſtoria nemo ambigat, cuius in ea re diſcipula Aſtronomia arbitra eſſe nõ poteſt. Nam dabo ego Alphonſo per tot annorũ millia ante Chriſtum talem fuiſſe qualis ex eius tabulis apparebit ſiderum poſitionem, ſed per hæc tempora eueniſſe catacliſmum aut rem aliam geſtã nõ dabo, niſi fidelis hoc mihi hiſtoria demõſtrauerit. Errarunt autem omnes Aſtronomi in hac temporum ſupputatione uehementer, quod magis ſuo fiet loco manifeſtum, quod non aliam eis ob cauſam potuit contigiffe, niſi quia falſis hiſtorijs adheſerunt, Latini enim Aſtronomi Arabes ſunt ſecuti, illi uerò fabuloſiſſimi ſunt, & ſi quas à Græcis Latinisue ſcriptoribus hiſorias acceperunt, peregrina translatio pleraq; uiolauit, quod cum fiat facilẽ in omni re apud Barbaros literas abhorrentes, tũ uerò fit facillimẽ in iſta numerorum annotatione in qua & librariorum accuratiſſima diligentia nõ nihil ſemper ferẽ hallucinatur. Utendum igitur ueris hiſtorijs atq; fidelibus inter quas ſacram alijs antepoſitendam Chriſtianus nemo dubitabit. Sed nec uel Hebręus uel Saracenus. Porro in his quæ ante catacliſmũ eueniunt, aut illam hoc eſt Moſaicam, aut nullam habebunt etiam gentes hiſtoriam quam ſequantur, cum de illis temporibus apud ceteros nihil pro dictum literis inueniatur, ſicubi uerò in ſacris uoluminibus æditio Græca in hac annorum permẽſione ab Hebraica ueritate diſcordat, non poteſt quiſquam recto iudicio authori ipſi præponere fidem translatoris præſertim cum numero Hebræorum non ſolum accedat Hieronymus, ſed accedendum etiam putet Auguſtinus qui etſi ueterem translationem libenter ſequitur & probat, ubi tamen de hac uaria annorum dinumeratione facit mentionem fidem ait rerum geſtarum ab ea lingua eſſe petendam, ex qua translatum eſt quod habemus, atque ita ut ille quod diuerſum eſt apud 70. myſterium putet potius quàm errorem hiſtoriæ tamen hoc eſt literæ ueritatem apud Hebræos eſſe non dubitat.

SUMMA SENTENTIAE ALLIAC. IN LIB. QVEM DE
Concordia Astrolo. & Historiæ prætitulauit. Cap. IX.

Postquã hæc de uera temporũ supputatione breuiter iecimus fundamenta, ueniamus ad istas maximas Astrologorum cõiunctiones, hoc est ad maximas eorũ insanias, ab his exordientes quas in tractatu de Concordia Historiæ & Astrologiæ colligit Aliac. is. in opere hoc ordine usus est. Principia duo supponit, alterum de annorũ numero ab Adã ad Christũ, alterũ de themate genituræ ipsius mundi. Fluxe reigit inquit, ab Adã ad Iesum anni quinquies mille trecenti quadraginta quatuor. ab Adam scilicet ad diluuium his mille ducẽti quadraginta duo. à diluuiio ad Iesum ter mille centum & duo. In prima uerò mundi constitutione ita erãt in cœlo sidera collocata, nam horoscopus fecit prima pars Cancrì, summa uero cœli fastigia Arietis pars prima possidebat, Mercurius in Geminorũ parte quintadecima duodecimã cœli regionem, Venus in Tauro undecimã occupabat, utrunq; luminare nocturnũ quidẽ in Tauro, diurnũ in Arietis parte decimanona medio & summo cœlo perfulgebant: Saturnus in Aquario domũ mortis: Iupiter nonũ cœli locũ tenebat in Piscibus: Mars in Scorpione & in quinta ab horoscopo sede morabatur, quo etiã loco, sed in Sagittario erat Draconis cauda, quam totã dispositionem tibi ipsi figura depicta ante oculos ponere potes. His ita positis nullo negotio colligit fuisse primam à mundi initio maximam Saturni et Iouis coniunctionem in principio scilicet Arietis post annos 320. postquam sex alias enumerat interiectis, scilicet semper annis nongentis & sexaginta errore mediũ motus, atq; ita sequit septimã à mũdi initio maximã cõiunctionem euenisse anno gratiæ. 735. Postquam octaua sequet anno. 1693. His ita distributis colligit ex historijs capita rerũ magis memorabiliũ, quæ medio illo tẽporis spacio euenere, quod inter unã scilicet aliamq; coniunctionẽ maximam exigitur, hoc est per annos illos nõgentos & sexaginta, in quo tẽporis interuallo quicquid insigne accidit, & memorabile ad præcedentem putãt coniunctionẽ referendum postquam illud scilicet euenit, & quoniam semper in hoc annorũ spacio gestum aliquod inuenit magnũ & memorabile putat confirmatũ, nõ scilicet maximas illas coniunctiones sine maxima rerũ inferiorũ mutatione cõtingere, & qđ alioqui erat pollicitus præstitisse sibi uidet, ut historię ueritatẽ astrologicæ ueritati ostẽderet cõsonare. Hæc totius libri summa, hic ordo, hoc fundamentũ.

ERRASSE MULTIFARIAM ALLIACENSEM, ET VT QVÆCUNQ; supponit concedantur, nõ tamẽ efficere eum quod uult. Cap. X.

Pincipio autem ut ita sit de coniunctionibus, de tempore euentorũ rerũq; gestarũ, de mundi genitura, utque illi denique demus totum quod postulat. quæ ista tandem est per historias confirmatio Astrologiæ; si nũquam elapsos ostendamus annos nongentos &

tos & sexaginta, quā magnam aliquam genituram rerum mutationem ut
 cūlitudinem humanæ conditionis uiderit mundus. Spacium hoc anno-
 rum describe quæſo alijs ab initijs, ut non uerbi gratia ab anno mundi tre-
 centesimo & uigefimo, quod erat tempus primæ cōiunctionis, sed à quin-
 gentesimo mundi anno, nongentosq̃ istos dinumeres, qui ab una coniun-
 ctione reuoluuntur ad aliam. Variaq̃ nō minus et bella inuenies, & leges,
 & prophetas, & pestilentias, & euenta genus multiplex & uariū, tractu
 illo temporis tam diuturni contigisse cur nō per ducentos semper annos
 à tempore illius tuæ cōiunctionis seriem istorum actorum reducebas. Pin-
 guis hic nimis Minerua si Astrologiam historiæ ita cōcordamus. Sed nec
 coniunctiones illæ ueræ, sed mediæ, hoc est, falsæ & nullæ, nec ut eas pro
 medijs accipiamus, ad illa etiam tempora sunt inferendæ. Nec is quem pu-
 tauit ab Adam ad Christum numerus annorum, sed uerā supputationem
 plus annis mille & quadringentis excedens. nec res illæ gestæ aut euenta
 temporibus quibus putauit, euenerunt, & quam describit mundi genitu-
 ram non solum dubia aut falsa, sed impossibilis astrologica ratione planè
 demonstratur. Quare una litura totus ille libellus emendari potest eas
 coniunctiones medias esse, nō autem ueras nemo nescit nec inſi diffitetur.
 Quod si mundi genitura ex qua omnes ducūtur impossibilis necessariò,
 & illa ad medium etiam motum falsa supputabitur, illa an sit impossibilis
 uolumus uobis Mercurius interpretetur, qui in ea quidem figura procul
 à Sole sex & quinquaginta partibus collocatur à quo tamen ultra nouem
 atq̃ uiginti, non latum quidem unguem recessisse se unquam per deos o-
 mnes deasq̃ deierabit, quod peccatum euidentis nimis & inexpiabile. Eam
 etiam putat primordiale mundi figuram quam in Elucidario affert Al-
 liacensis, mirabilibus illusionibus onustatam. Refertur enim ad Chaldeos
 & Ismaëlitas quos scilicet huius mysterij cōscios fecerit diuinitas. In ea au-
 tem Mercurius in prima parte Geminorum, Sol in prima Arietis colloca-
 tur, quo fit ut disiunctus à Sole sit Mercurius partib. sexaginta, quod pla-
 nè esse impossibile Astronomus nullus denegabit. Sed redeamus ad illas
 coniunctiones quæ (ut dicebam) sub lata prima cœli figura ex qua omnes
 colligebantur falsæ & impossibiles, deprehendunt. Accedit & illud quod
 nec post nongentos annos est cōiunctio in Ariete, ut docet Abraham Hi-
 spanus in sexto libro, cui titulus Redemptio Israël. Atq̃ etiam quæ ad il-
 las refert euenta, quibus putat temporibus contigerunt. non enim à mun-
 do ad diluuiū anni, ut refert, bis mille ducenti quadraginta duo, sed mil-
 le sexcenti quinquaginta sex, ut postea declarabitur, quare tertia illa maxi-
 ma cōiunctio quam præcessisse ait diluuiū annis duobus. ut quæ à mun-
 di constitutione per annos euenerit bis mille ducentos quadraginta, post
 diluuiū ipsum fuit annis sexcentis octuagintaquatuor. Idem anno à di-
 luuiō nongentesimo quadregesimo secundo quartam notat maximā con-
 iunctionem,

iunctionem. & ante eam per annos sexdecim natum ait Abraham patriarcham, qui tamen ante huius temporis coniunctionem per annos sexcentos & triginta diem Domini uidēs exultauerit. Natus est enim anno post diluuium ducentesimo nonagesimosecundo. Sed nec à diluuiō ad Iesum tot ulla historia annos computat quot Alliacensis secutus Albumasarem & Alphonsum: hi enim annos numerant ter mille centum & duos, ueram hic numerus supputationem octingentis ferè annis excedit, nam à diluuiō ad Abraham anni ducenti nonaginta duo, ab Abraham ad Dauidis regnum, nongenti ferè & quadraginta testimonio utriusq̃ editionis & Rabani, à Dauidis regno ad initium eius captiuitatis quæ ex uaticinio Hieremias durauit anhis 50. quadringenti fermè & octuaginta, idem Beda Rabano Hebræisq̃ sentientibus: ab ea uerò captiuitate, id est, ab eo quo coepit tempore ad Iesum anni quingenti & nonaginta quos omnes simul si colligas inuenies à diluuiō ad Christum annos paulò plus duobus millibus & trecentis, cum illi tamen ultra annos tria millia & centum & duos annumerent, à quo numero Latini historici qui plus annorum computauerunt plus tamen centum & quadraginta annis à numero minore defecerunt. Quanquam nos etiam pauciores qua supra collegimus exactissima notatione computandos in tractatu nostro de uera temporum supputatione probabimus. quam igitur notat sextam magnam coniunctionem, ante Christum per annos ducentos & uiginti quinque, ea post euangelium fuit annis ferè sexcentis. Sed & illud hominē in historijs ostendit ualde indiligentem qui septingentesimo Christi anno ad quod scilicet tempus septimam retulit licet falsam coniunctionem, hæreticorum ait pestem exortam in ecclesia præcipuè quæ Arrianorum quorum hæresis anno gratias trecentesimo ferè exorta ante annum sexcentimum nulla erat. Et de his quidem ut puto satis & ni fallor euidentibus usi testimonijs disputauimus.

IN DILVVI CONIUNCTIONE TVM INTER SE TVM
 à ueritate Astrologos discrepasse, atq̃ ut detur illis quicquid
 petunt non tamen id eos probare quod con-
 tendunt. Cap. XI.

Ranseamus ad alias magnas coniunctiones ab alijs paulò diligentius annotatas, sed non ita ut notam ipsi tamen delirij nedum erroris euitent, atq̃ ab ea primum exordiamur antiquissima ad quā referunt cataclismi uniuersalis euentum. De qua primo uidebimus q̃ pugnancia inter se & contraria ipsi Astrologi sentiant, utq̃ alter alterum taxet & reprehendat, tum aberrare planè omnes, postremo ut sit uerā eorum sententia, non effici tamen quod uolunt, ut plarè scilicet illud hinc confirmetur, nō euenire tales coniunctiones sine mutatione magna rerum inferiorum. Est igitur communis sententiā astrologorū ante uniuersale diluuiū per annos ducentos septuaginta nouē iunctos fuisse Iouem

Iouem & Saturnum in decimaquarta parte Cancri cum principium Arietis esset in horoscopo utroque scilicet sidere in quarta coeli regione pariter collocatis. Hoc scripsit Aoniar in lib. de natiuitatibus, & posteriorum uulgus in eius sententiam maxima ex parte discesserunt. Albumasar octo ante annis hanc coniunctionem annotauit, hoc est ante diluuium annis ducentis octuaginta septem, quod secutus est etiam Henricus eius interpres. Verum cum eam coniunctionem idem Albumasar præcessisse dicat coniunctionem quæ sectam Arabum significauit annis tribus millibus nonagētis quinquaginta octo, contradicit Henricus ex fide tabularum Machliuensium quarum numeris ait à se deprehensum fuisse eo anno quo eos iunctos dixit Albumasar, inter Saturnum & Iouem signorum quatuor interuallum, sed supputantem se diligentius ait inuenisse illam coniunctionem anno ante Arabum constellationem ter millesimo nongētesimo quinquagesimo primo. Cum item Henricus iste simul eos dicat iunctos in quarta parte Cancri, alij uero tabulis Alphonsi quartadecima parte eius signi iunctos illos fuisse contendunt. Sed mittamus has eorum discordias atque iam illud ostendamus, ut omnes pariter à ueritate discordent. nam siue regis Alphonsi siue tabulis illis utamur Machliuensibus cum à Christo retrorsum uersi sumendo primordia coelestium motus explicamus incidimus in eam coniunctionem anno quidem (ut ait Henricus) ante Christum tertio millesimo trecentesimo quinquagesimo secundo, à quo numero alij paucis mensibus uariant. Nos autem superiore capite à diluuiio ad Christum annos paulò plures duobus millibus & trecentis uera supputatione colligi demonstrauiamus: quare præcessit ea coniunctio ipsum cataclismum annis non ut ipsi dicunt ducentis & octuaginta, sed mille adiectis duobus & octuaginta. quid igitur illi & cataclismo? neque enim putò ad tot annos uim illius coniunctionis extendent. Sed demus illis non pluribus quam uolunt eam annis antecessisse diluuiū atque his quibus putant temporibus diluuium euenisse, an credis tamen effecturos quod uolunt? At quamuis hæc item illis demus nihilominus tamen falsi, uani, ridiculi. Nam esto iuncti fuerint Saturnus & Iupiter in Cancro propterea ne periret mundus à quarum inundatione submersus? At plus quam decies post ea tempora in eodem signo simul fuere nec tamen periret mundus, imò nec una propterea regio aquis immersa est, nedum orbis uniuersus. Euentum rarum, maximum, admirabile, ipsa tamen coniunctio quid quæso habet huiusmodi? Nam & sæpius postea rediit (ut dicebam) & siue Messahalæ siue aliorum sententiæ accedamus, non solum maximis sed nec maioribus coniunctionibus connumerabitur. Cum & duo in ea tantum sidera copulentur nec in signorum initio, hoc est, in Ariete, nec in principio alicuius triplicitatis, quid igitur habet singulare? cur tam mirabilis & nunquā postea uisi, præterque fidem excellentis effectus, causa existimetur. quid cur tam diu, hoc est

BB 3 per

per ducentos & septuaginta nouem annos perdurasse uirtus eius putetur? Nam si quæ in principijs accidunt triplicitatis ad principium usq; aliter dixeris habere efficientiam, dices quidem rem falsam & à nobis superius improbatam, sed tuis fortè dogmatibus consonam. At dicere hoc de ea coniunctione quæ in medio fit, nec nostræ ueritati nec tuæ etiam uanitati concordat, cum non plus quàm ad uiginti annos eorum uirtutem significantiamq; deducas. Cum autem illa in medio ferè Cancri euenerit, restabant adhuc anni 120. ut dicunt ex medijs motus ratione, ut ab aquea triplicitate ad igneam Saturnus & Iupiter conuerterentur. Quare si illa in Cancro copulatio tot præcessit annis diluuium, hoc est ducentis & septuaginta nouem, sequitur ut facta sit orbis inundatio in medio igneæ triplicitatis, ad quam migrare sidera superiora annis ante cataclismum centum & quinquaginta nouem, permansereq; in ea post mundi summerisionem per annos 120. Quòd si etiam Alphonsi tabulis utentes, resoluius annos à nobis ad mundi primordia, computemusq; à Christo ad diluuium ex eorum sententia annos ter mille centum & decem inueniemus mediam coniunctionem Iouis & Saturni in decimanona parte Sagittarij per annos duos ante diluuium & dies unum atq; uiginti, atq; ante eam ueram eorum coniunctionem in quartadecima parte eiusdem signi, anno ante diluuium uigesimo primo adiectis diebus trecentis triginta septem. Item eorundem coniunctionem mediam incidemus in decima parte Arietis ueramq; respondentem ante eam mediam diebus ferè quinquaginta tribus in sexta parte illius signi, ante diluuium scilicet annis duobus & uiginti adiectis diebus uiginti quinq;, cur non igitur istæ & ueræ, & temporibus suis proximæ, & in uigore propriæ triplicitatis coniunctionis, cum in igneis signis acciderint non ἐμπύροισι potius fecerunt, hoc est consumptionem sæculi per ignem quàm una illa in Cancro cataclismum & falsa, hoc est ad medium motum supputata, & per tot annos id tempus antegressa, & tot cum mutatione triplicitatis suæ sequentibus coniunctionibus diuersæ penitus, repugnantisq; naturæ. Non dubito fore quenquam astronomum qui (modo se fallere nolit) non fateatur nugamenta hæc esse hominum delirantium ac nugæ pro arbitrio libidineq; confingentium, modo semel decretos errores infantiasq; suas quacunq; possunt ratione confirmant. Planum est igitur & tempore uniuersalis diluuij nullam fuisse, quam isti putant, coniunctionem, & si de annorum quod uolunt, numero illis concedamus, eas potius per ea tempora fuisse constella-

tiones à quibus ignis exustiones, quàm à quibus aquarum inundatio expectaretur.

IN MO

IN MOSIS CONIUNCTIONE ET MES-
sias uaticinio quàm delirus Abraham lu-
daus. Cap. XII.

Braham princeps (ita apud Hebræos cognominatur) cuius au-
ditor fuit Abraham Auenazre. librum composuit quem præti-
tulauit, de Redemptione Israël, quoniam illud operis proposi-
tum, ut astrologica uia tempus uenturi Messias inuestigaret.
Exorsus igitur à Mosis natiuitate nescio quam suam, de qua dicebamus
sibi fingit siderum positionem cum Saturni & Iouis copulatione, ad
quam & Mosem, & regnum Israël, & legem refert Iudæorum populo da-
tam, quanquam (ut solent uerbis religiosissimis, quo suos libros ab igne
tueantur) ipse quoque sic semper neget dicere quod dicit: hac autem con-
stellatione formata sub qua regnum cum lege Hebræorum exortum sit,
quoniam similem inuenit, post annos Mosis (ut ipse quidem supputauit)
bis mille octingentos quinquaginta nouem, hoc est, anno Christi millesi-
mo quadringentesimo sexagesimo quarto, iubet tunc expectari Messiam.
Fuerunt eo anno Saturnus & Iupiter simul in Piscibus, & per uigesimo
ante alios, hoc est, anno millesimo quadringentesimo quadragesimo quar-
to simul fuerunt in Cancro. Post quarum omnino alteram coniunctio-
nem & Messias aduentum, & mirabilia illa omnia, quæ per Messiam ex-
pectant, astrologica assertionem futura pronunciat. Quod cum re ipsa iam
satis confutatum sit elapsis à prima quidem cōiunctione annis iam quin-
quaginta, à secunda uerò triginta, posset hinc & quod de Mose fabula-
tur satis infirmari, ut non dedisse eis regnum ea credatur constellatio, qua
redeunte ad eos, suum regnum minimè rediit, nec peperisse uidetur Mo-
sen, qua effectis nihil uiribus ad nos reuersa nullum tamen prophetam ad
nos attulerit. Quid quòd non solum post illas coniunctiones felicius a-
gere cœpit gens Hebræorum sed non minoribus ferè post ea tempora ca-
lamitatibus obruta est, quàm aut sub Tito aut sub Adriano pulsus nuper
Iudæis omnibus ex tota Hispania à Christianissimo illo rege nunquam
certe satis laudato, ubi & numero, & diuitijs, & authoritate plurimum
poterant, qua eiectione nihil unquam ferè uel tristius uel acerbius pas-
sos ipsi se non diffitentur, ita multi naufragio, pestilentia quam plurimi,
famè maxima pars eorum absumpti, ut nobis etiam Christianis in tan-
ta calamitate, in qua diuinæ iustitiæ gloria delectabat homines, tamen ex-
trema adeo patientes commiserationem faceret & dolorem. Hic est Mes-
sias, hæc est illa redemptio quam ex Mosaica constellatione Abraham il-
lis promittebat: qui ne de præteritis etiam rebus diuinasse melius creda-
tur quàm de futuris, uideamus in illa, ad quam Mosis aduentum retu-
lit, coniunctione quàm falsus planè & ridiculus sit: nam & ea coniun-
ctio, per quam natum credidit Mosem, pluribus post Moseos mortem an-

BB 4 nis

nis euenit, & si de tempore illi concedamus, nihil tamen tale, ut putat illi significauit, Videamus de tempore. sed prius illud scire oportet, Hebræos hoc anno qui est à Christo 1493. annumerare à mundi constitutione à qua suos annos dinumerant annorum quinque millia ducentos quinquaginta tres, quare à mundo ad Christum computabunt ipsi annos ter mille septingentos & sexaginta. Cum igitur, ille Abraham coniunctionem illam postquam tribus exactis annis natum ait Mosen, anno dicat mundi 2365. euenisse, sequitur ut ante Christi tempora euenerit annis 1395. At uero à Mose ad Christum anni uera supputatione colliguntur, mille quingenti & nouem, quare fuit illa coniunctio post natum Mosem annis centum atque triginta. Numerus ipse annorum ita demonstrat, nam à Mose ad primam templi ædificationem ex tertio libro regnorum, qui est apud eos primus Samuelis, colliguntur anni 479. à prima autem illa ædificatione ad instaurationem templi sub Dario computantur anni quingenti & duodecim, à Dario ad Christum numerantur anni quingenti & decem & octo. quorum omnium summa est quam dicebamus anni scilicet 1509. Ea uero coniunctio Christum antecessit annis mille trecentis nonaginta quinque ita primo natum Mosem annis centum atque triginta, sed non illa mirifica adeo propheticaque constellatio, ut de eius tempore magno pere sit pugnandum. Iuncti enim inquit fuerunt Iupiter & Saturnus anno mundi 2365. die uigesimo quinto mensis Idar, hoc est Februarii, in prima parte Piscium medio motu, uero autem motu eodem anno in uigesima quarta parte Aquarii simul fuerunt. Explicet igitur primum, utram sibi magis eligat coniunctionem ad quam potissimum referat regnum Iudæorum legemque Mosaicam, illam scilicet in Piscibus mediam, an hanc ueram potius in Aquario: Veram si dicat sibi ipsi repugnabit & Astrologis alijs, nam ex minoribus illa coniunctionibus fuit, cum non acciderit in principio triplicitatum. Tales autem coniunctiones, ut ipsemet scribit eodem loco non significant legum mutationes, aduentusque prophetarum, sed uel annonæ fertilitatem, aut inopiam, uel translationem quidem imperij, sed inter cognatos & quæ sunt intra gentis unius fortunas, imò intra eiusdem etiam familiæ fines se continent. Præterea in themate coniunctionis quod ille describit Aquarius, in quo erat Iupiter & Saturnus septimum cœli locum implebat, non autem nonum uel decimum quibus regna, & leges, & nouæ sapientiæ exordia significantur. Et si quis omnino contendat istum Aquarium ab sua urna nobis Mosen pluuisse de cœlo, dicat quæso cur anno Domini 1226. quo Iupiter & Saturnus in Aquario cum mutatione etiam triplicitatis se coniunxerunt, quæ erat maioribus coniunctionibus annumeranda, nullus tamen de cœlo Moses descendit, nullus eductus populus ex Ægypto, nulla lex data, & eorum quæ sub Mose in hæremo contigerunt, miraculum nullum eo tempore uidit

dit mundus. Sed nec illum Abraham notasse præcipuè uidetur coniunctio quæ scilicet fuit in Aquario, sed Iudaici regni Mosaicæq; legis coniunctionem eam uocauit, quæ fuit in Piscibus, quare & similem illi facit eam quæ anno ab illa 2859. in Piscibus etiam uenit, ex qua expectari iubebat Messiam quasi alterum Mosem. Istam uerò quid pluribus confutamus? Cum ex illis quas uocant medias, hoc est, quæ re nullæ sint, sed fictæ à nobis & imaginariæ, quam iam sæpius irrisam à nobis taxatamq; astrologorum insaniam nunquam possum satis admirari, qui ad ea ex professo quæ nihil sunt nec iam fuerunt aut erunt unquam quasi ueras ad causas euenta referāt rerum inferiorum. Nec scio cur Auenazre qui nullam ait fidem Albumasari adhibendam qui medijs utatur coniunctionibus, idem de præceptore isto suo non dixerit qui toto illo suo libello de medijs semper agit coniunctionibus quæ post annos 238. facta ab una ad aliam triplicitatem migratione contingunt, & in illa sua initiali prophetica coniunctione incredibile quàm sit ridiculus. Describit enim thema cœli ad eam horam in qua Leo tenet horoscopum in 7. uero loco apud Aquarium Saturnus & Iupiter hospitantur, Sol in medio cœli culmine discurrit in Ariete. Pisces nonam occupant regionem ex qua quoniam omnis petitur significatio legum & prophetarum, parum ei succedebat quòd in ea nullus planeta inueniretur. Sed Astrologus homo admirabili subtilitate & Solem & Iouem & Saturnum, illum quidem ex decimo hos ex septimo loco ad nonum transportauit. Medio enim, inquit, motu Iupiter & Saturnus erant in Piscibus, Pisces in nono loco. igitur Iupiter & Saturnus & Sol quamquam in decima est ex partitione domorum, si tamen numerum & consequentiam aduertamus signorum erit in nona, nam & Aries quintus est à Leone, & nona domus quinta est ab horoscopo. An putamus & aristas istis commentis subtiliores? Respondeam nescio, an indigner tantam stoliditatem, tantam uesaniam, an potius doleam damna mentium rudiorum qui hæc utpote non intellecta tradant scripturæ, & nonnunquam magnificent cum soleant tales ab errore ire in superstitionem, à superstitione paulatim ruant in infidelitatem. Dic quæso admirabilis Abraham qua hora erant Saturnus & Iupiter in Aquario, an etiam erant in Piscibus? medio inquis motu. at quid hoc aliud dictu est quàm ibi eos non fuisse, & si ex decima Sol imperium promittebat, idem quomodo ex nona legis fulgorem indicabat, cum nec nona in decimam nec decima in nonam uerti, nec utrobique esse simul idem planeta possit? Sed nimis ego multa de

his, cum aduersus stolidas opiniones Aristot. negot esse disputandum.

VARIIS

VARIIS CONIUNCTIONIBVS MEDIIS A VARIIS
Christianam legem ascribi & absq; ratione etiam
astrologica. Cap. XIII.

Christianam legem hæcenus nō uidi qui ad ueram aliquam referret coniunctionem, sed ad medias tantū, alij ad eam quæ fuerit in Arietis parte sexta per annos sex prius quàm Iesus nasceretur, alij ad eam quæ in postrema Cancri parte contigerit antegressa priorem illam annis 20. Essent autē hic multa unde eis negocium facerem, ut si ostēderem, nec sub ignea, nec aquea, sed sub terrea natum Iesum, quod & ratione, & Abrahæ authoritate aliorumq; etiam posset cōprobari, tum illam in Cancro coniunctionem prophetas non significare, cum non ex maximis nec ex maioribus etiam fuerit, quod uidens quidam author quid si, inquit, ad Leonem dicatur pertinere? Finis enim Cancri principiumq; Leonis confinia sunt, atq; ita erit principium illud igneæ triplicitatis. Bellum utiq; inuentū neq; enim ista loca transuersis plus quinq; digitis distant, quare nulla ferē impensa potest ista referri migratio, sed risimus puto iā satis satisq; confutauimus medias istas coniunctiones, quas cum iam omnes planē è medio sustulerimus, non est cur aduersus eas plus operæ instruamus, cum sit satis declaratū id quod dicitur eas medias, non esse aliud quàm si nullas eas dicamus, quod autem non est, utiq; nec facere potest, nec indicare ea quæ sunt. Quod si post natum Christum aliquam ueram afferant coniunctionem, porrō nihil admirabor nisi postquàm ille in lucem est editus, stetisse cœlum credamus. Alioquin & Iouem & Saturnum & alios item planetas & congregi & digredi ab inuicem sæpius fuit necesse, sed nullus unquam dixit astrologorum habere istas coniunctiones uim super ea quæ præterierunt, sed præcedere quidem eas multis annis suos effectus, sequi uerō nūquam quod est dictum rationabiliter, nam si efficiuntur, effectus causa posterior esse non potest, si significantur frustra cœlestibus signis euenturum significare id quod iam euenit.

EAM QVÆ VVLGO FERTVR, VERAM NON ESSE
Iesu genituram, nec ex ea indicari illum aut uiolenta morte
moriturum, aut magnum esse prophetam.

Cap. XIII.

Quere autem solent nonnullos quæ de genitura ipsius Iesu nungantur isti diuinaculi. natus enim est, inquit, prima facie Virginis (sic decanos uocant) ascendente, de qua scribit Albumasar esse in ea Virginē formosam duas manu spicas gerentē puerumq; nutrientem, quem gens quædam uocat Iesum, sic cōfirmari putant miraculum uerbi corporati per scientiam Astrologiæ quæ inter cœli imagines Virginem Iesumq; repperit. Hic eis equidē non magnopere irascor, quoniam solent ipsi sua dogmata talibus testimonijs cōfirmare, quare putāt libenter nos etiam hæc recepturos quibus dogmata nostra corroboramus,

mus, sed nō eger his fabulis somnijsq̃ ueritas Christiana, apud quā etiam seria philosophorū pene fabulę sunt. Quis has uidit imagines cui sensu tacentē ratio illas occultior indicauit? Vbi de illis uel Ptolemæus uel antiquus aliquis unq̃ fecit mentionē? Meracissimæ nugę sunt Arabūq̃ signēta, quanquā illa referant ad Indos, aduersus quas libro sequenti latius disputabimus. At neq̃ ista Virgine (ut dicunt) ascendēte natus est dominus Iesus, alioquin per duas fermē horas ante mediā noctem in lucē apparuisset, quē ex ecclesię traditione mediā nocte natū accepimus, quare nec tertia (ut quidam dicit) Librę pars sed decima potius, cū oriebatur natorum desideratissimus horoscopus occupabat. Vnde illud etiam falsum ostenditur quod blasphema uoce dissemināt, fuisse in ea genitura Martem in domo mortis, unde illi per crucis supplicium fuerit moriendū, neq̃ enim potuit eo loco esse Mars, nisi uirginem faciamus horoscopus, quod ab hora illius geniturę magnopere esse diuersum declarauimus. Sed instabit aliquis si de ea cœli parte Martem auferimus, collocaturos nos eum in occidente, ubi etiam uiolentę mortis pericula minitetur. Ego uerō ab eorum decretis nihil recedens ostendam ex ea genitura uiolentę mortis exitum non præsignari: nam quanquam Mars septimo loco in discrimen uitę natum adducat, scribit tamen Maternus minui id infortuniū si nocturna fuerit genitura, item si Mars in domo aut finibus aut sua fuerit altitudine, tum etiam si octauo loco fuerit inuentus, unde expressior nulla mortis significatio, obsistere tamen Martis malignitati Iouis benignitatem, si fuerit in horoscopo, & horoscopus ipse sit in domo Iouis aut Veneris quę stella prospera se Ioui radiatione coniungat. Ex his autem non unum aut alterum sed planē omnia in Iesu genitura inueniuntur. Nam & noctu nec die natus est, & Mars in Ariete, hoc est in suis laribus fuit, & horoscopus erat Libra domus Veneris quam tamen ferē partiliter Iupiter illustraret, tum Venerem in Aquario constitutā trigoni radij amica sibi societate iungebat, quibus illud & adijcias Lunam, quę imperat nocti in nocturna nauitate foeliciter se habentem mortis domum tenuisse, uidebis necessario bonam mortem ex ista siderum positione pronūciandā, erat enim in Taurō, hoc est, in sua quidem sublimitate, & luminibus aucta, & quo loco gaudet, hoc est octauo felicissimo Solis cōspectu defluens ad Venerem, apud quam hospitabatur nullis uel Martis uel Saturni radij infestata, sed nec discedens ab eis, nec ad eos uadēs, hoc est, nullo illis societatis uinculo colligata. Adde Venerem & domus mortis & horoscopi pariter dominam nulla uel Martis uel Saturni inimica radiatione percussam, fotam radij Iouis bonum sibi exitum promittentem. Oblatus est igitur quia uoluit non quia eum cœli furor ad supplicia crucis impegit. Sed non potest hominibus temerarijs nulliusq̃ pudoris occasio unquam deesse aliquid garriendi. Nam finge quouis loco Martem fuisse, ansam habebunt

bunt nihil minus aliquo modo delirandi. Si enim statuatur in horoscopo faciem hinc referri depalmatam colaphis cæsam & sanguine deturpatam, etiam Martium illum hominem & in se gladios dicent attulisse interitus. Si secundo loco ab horoscopo, afferri paupertatem & rerum omnium inopiam: si tertio, nullos fratres: si quarto nullum patrimonium, ut qui Dauidis filius Dauidis tamen temporarium saltem regnum nō obtinuerit: si quinto, nullos filios: si sexto, datos in necē omnes suos seruos: si septimo & octauo loco habes, quid dicāt: si nono ō beatos astrologos, cum dicat Maternus, qui in nona cœli regione Martem habuerit in sua domo, futurum hominem bonis dæmonibus terrori, cuiusq; aduentum prauī dæmonis spiritus fugiant, & ex eis homines laborantes non uerbo sed sola sui liberet ostensione, quantis igitur credis ista clamationibus & plausibus sectaturos, diuulgaturos astrologos, si tibi forte nascēte domino Martis stella cōstitisset. Quod si cœli culmina tenuisset orbis statim subiecti legibus eius imperium pronunciarent, eum præsertim primum cardinem Iupiter occuparet, si undecimo eum loco apprehendissent, Carolos Constatinos attulissent in medium, & quocunq; pro Christi ecclesia Cæsares pugnauerunt: si duodecima, de inimicis insidijs quæreretur, inter quos etiam se ipsos inuenirent, ita insanis, ut dicitur, occasio semper infurendi. Sed audi de Saturno etiā quid dicant. erāt enim in nona cœli religione in signo Geminorum, at inquit, facit prophetas & sacerdos, quid quod retrocedit? Debet hoc omnino minuerē illas promissiones, faceret ergo prophetam plus quā prophetā facere nō poterit qualis Ioannes bap. an igit poterit diuinum afflatoremq; omnium facere prophetarū? Erat Saturnus eodem loco & in eodem signo constitutus cum nata est Eleonora Galeoti fratris filia uirgo quidem illa pudica & moribus integerrimis, sed nec uel Anna uel Delbora uel Casandra. Sed persistite quæ astrologi admirabiles in proposito dogmate, et uideamus quid ibi Saturnus in sua natiuitate significaret. Scribit Abraham uester in lib. de natiuitatibus, qui sic Saturnū habuerit collocatum, hoc est, nona cœli regione, eum malum fore Christianum. Videtis quā bellè dogma uestrum confirmauerit. Quis enim audeat Christum malum dicere Christianum, qui nec fuerit Christianus? ō homines ridiculos & nunquam certè satis irrisos. Esculanus ille superstitiosus qui fertur Magus, natus est, ait, Iesus in stabulo, quia imum cœli tenuit Capricornus, & alius rex, inquit, fuit Iudæorum, quia horoscopus erat Libra: Hebræi enim Saturnū sunt, Saturni regnum Libra, quasi non singulis etiam mensibus multi nascantur his conditionibus qui nec nascuntur in stabulis, nec Iudæorum reges etiam inscribuntur. Sed iam nimis multa de istis nebulonibus.

QVAE DE MAHUMETE DIXIT ALBUMA-
sar experimento falsa esse deprehensa.

Cap. XV.

Lbumasar Arabs aduentum sui Mahumetis legemq; illam Sa-
racenorum refert ad coniunctionem Iouis & Saturni quæ fuit
in Scorpione per annos duos & quinquaginta ante illius legis
ædificationem, qui non est pluribus confutandus, cum quæ ex ea-
dem constellatione de ea lege uaticinatus est ipsa iam experientia confuta-
uerit. Deniq; quod supra etiam diximus quocunq; tempore aut boni aut
mali ueniant prophetæ, deesse coniunctio non potest in quam eorum ad-
uentus referatur, cum post annos uigesimalos, ut supra diximus, Saturnus
semper & Iupiter congregiantur, sed non esse tales cōgressus, aut signum
aut causam quapropter prophetæ huiusmodi ueniant, illud satis esse indici-
tio potest, quod sæpe alias, similes aut etiam ad idem opus efficaciores re-
deunt constellationes, post quas tamen nullus propheta, nulla lex noua,
nulla immutatio religionis. Mahumetes, inquiunt, uenit postquam iun-
cti sunt Iupiter & Saturnus in Scorpione, cur non alius Mahumetes. post
annum gratiæ 1065. quo tempore simili conditione Iupiter & Saturnus
simul fuerunt, mutata etiam triplicitate, & quod in illa Mahumetis con-
iunctione non uenit, Mars eodem anno in eodem signo per corpus illis
applicuit, & tamen historias si uoluamus nullam per ea tempora nouæ re-
ligionis legemus institutionem, quæ tertiam ferè orbis partem in suas tra-
xerit leges.

IN ANTICHRISTI VATICINIO ALIOS IAM
mendaces apparuisse, alios mendaces fu-
turos. Cap. XVI.

I falsos, uanos, ridiculos eos in his deprehendimus quæ de præ-
teritis religionibus sunt locuti, non plus debemus putare fidei
adhibendum illorum nugamentis cum de antichristo, de sæcu-
li consummatione, deq; hoc genus alijs futuris rebus nebulo-
nes isti prophetica quadam authoritate sermocinantur. nam & quosdam
iam euentus reprobauit, ut Arnaldum, aliosq; nonnullos qui aiunt anno
Domini 1345. ob illam trium siderum superiorum in Aquario coniun-
ctionem, aut anno 1464. ob Iouem & Saturnum in Piscibus iunctos Mes-
siam Abraham, alij antichristum nobis minitabantur, alios qui in longum
hæc magis distulerunt, non dubito eodem argumento à posteris redar-
guendos quia & illorum scilicet uaticinium res ipsa refutabit, donec eue-
niat dies angelis ignorata, quam cum nosse Dominus Iesus
nostrum esse negauit, audacium omnium, ut
ait Augustinus, digitos una
uoce resoluit.

CC QVAM

QVAM LEVITER PROBENT ASTROLOGI, SEX
 tantum religiones esse possetum Hebræorum legem lo-
 utam potius uel Solarem quam Saturniam
 dici deberi. Cap. XVII.

Ed audi quàm pulchro figmento & præteritas omnes religio-
 nes, & quæ futura est sub antichristo sub uno (ut ita dixerim)
 fasce colligant. Iupiter, inquit, religionem significat, aliam
 autem atque aliam ex complexu eius cum alio & alio sidere.
 Sunt autem sex præter Iouem, quare sex etiam species religionum qui-
 bus nec plures erunt, aut fuerunt, nec item pauciores. Iupiter enim cum
 Saturno Iudæorum facit religionem, cum Marte Chaldæorum ignem
 adorantium, cum Sole Ægyptiorum, qui cœli militiam, hoc est, sidera co-
 lunt, cum Venere Saracenam, cum Mercurio Christianam, cum Luna
 eam quæ sub antichristo postrema omnium est futura, hoc est illud subtile
 & profundum inuentum, quo cum alij plerique tamen Rog. Bac. in e-
 pistola maximè utitur ad Clementem, quo usus etiam Alliacensis in tra-
 ctatu de Concordia Astrologiæ & Theologiæ. In quo illud primum de-
 miror, oblitos eos adeò sui dogmatis, ut qui semper soliti dicere ex coitu
 solum siderum superiorum Saturni maximè & Iouis fieri religiones uel
 significari, nunc ad Lunam usque descendant, quæ sit nobis antichristum
 aliquem paritura, quòd si etiam ad numerum planetarum numerare uo-
 lunt species religionum, aut subtrahant aliquem necesse est planetam è
 cœlo, aut plures alicubi sibi mendicent, alioquin numerus non responde-
 bit. Nam aut idolatriam quasi unam religionem accipiunt, aut separatim
 accipere in eo numero uolunt speciem unam quamq; idolatriæ, pro uario
 ritu cultuq; eorum qui idolis seruierunt. Si primum malunt, tollant opor-
 tet è medio unum planetam, quoniam non erit alia Ægyptiorum, alia
 Chaldæorum religio, sed una atque eadem, hoc est idolatria, quare tan-
 tum erunt quinque religiones idolorum, Mosaica, Christiana, Mahume-
 tensis atque, ut ita dixerim, antichristiana, si species separatim accipi iu-
 bent idolatriæ, uix tot stellæ etiam in cœlo quot religiones in terra, quòd
 si ad ea quasi capita redigi putent alias quorum alterum ignis, alterum cœ-
 li cultus habeatur, magnum illis merito à dæmonibus malum prætermis-
 sos in ista partitione se indignantium, qui tamen in idolatria præcipuè, &
 ferè soli colerentur. Omnes enim dñi gentium dæmonia, quare tres saltem
 necessariò faciant species idolatriæ, cœli, dæmonum, elementorum, co-
 genturquæ alicunde ab amicis unum sibi quærere errorem, uolui dice-
 re erronem, hoc est planetam, ut octo inueniantur ad numerum religio-
 num. Sed & semper rerum omnium de quibus loquuntur malè periti, cul-
 tus enim cœlestium proprius erat Chaldæorum, ut scribit Iamblicus, in de-
 monum cultu Ægyptijs magis occupatis, quare dent pro Marte Solem
 Chalde-

in Astrologiam Lib. V.

179

Chaldæis, & diabolicū aliquem planetā interim procurent Ægyptijs. Paterer aut facile pugnare eos ubiq̃ cum ueritate, quoniam illi fuerunt semper parum amici. Sed cur secū adeo sæpe non libenter concordant, neq̃ enim sua satis dogmata si cōsuluerint, rationem inuenient cur Hebræorum lex Saturnia sit potius quā Christiana, sed illa potius ad Solem uel ad Iouē, nostra erit ad Saturnum referenda. Saturnus enim ut quidam dicunt, corporea bona non largitur sed aufert, dat aut spiritualia & quæ nō uidentur. Lex Mosaica corporea bona & promittebat & largiebatur, nostra hæc aufert potius quā exhibeat spiritualia quæq̃ nō uident, promittit & præstat. Saturnus reges populi, imperatores exercituū, diuites homines, multa sobole nobiles, natura mulierosos nō efficit, quales principes omnes religionis Hebraicæ, Abraham, Iacob, Moyse, Iosue, Salomō, Dauid, ignobiles facit pauperes, heremitas, uoluptatū osores, æterna meditantes, corporea contemnētes, qualis, si alijs adnumerāmus, dux noster & imperator Christus, Iesus quales apostoli, martyres, monachi, Christiani quorū uita, doctrina, sanguine religio nostra aucta, nata, confirmata est, quare si illorū decretis consona erant dicenda nos Saturnij, Hebræi solares uel Iouiij erūt dicēdi. Sed traxit eos in illam opinionē sabbati cultus, quæ dies quoniam apud eos Saturni existimatur, apertissimē eis uisum est cadere quod Saturniam gentem esse dicerent quæ Saturniam diem præ cæteris ueneraret, qua etiam ducti coniectura solent nostram etiam dicere solarem esse religionem, quia diem solis quem dominicum dicimus obseruamus. Sed cur nō potius feriamur die Mercurij cum Mercurio etiam nos subijciant? Solem enim Ægyptijs, Mercurium nobis dabant. Et Albumasar ait Iouem cum Mercurio legem significare Christianam, quanquam idem etiam de Sole dixerit. Neq̃ enim uel errare uel mutare sententiam uitium apud eos qui in erroribus motibus, planetarū adeo sunt assidui, quod in uertigine illa coeli tam rapida attoniti in spectanda uix unquam bene pedibus constant, sed utcunq̃ sit miras habent rationes, quibus inuenta ista sua confirmant: nō enim temerē ad Mercurium nos retulerūt, sed quia, inquit Rog. Bac. multiplices ille habet motus cognituq̃ difficiles, religionē sibi uēdicat Christianam, cuius dogmata pene incredibilia inuenta agnituq̃ difficillima. Alij iuniores nescio quid excogitarunt, quoniam scilicet Mercurius Librarius est deorum, est autem apud Christianos Librorum magna cōpia, ideo inquit, iure Mercurialis cēseri debet ista religio. Hæc est admirabilis sapientia astrologorum, obliti scilicet sunt gentium Bibliothecas, Arabum & Hebræorum libros ferē nullos adhuc uiderunt.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV.
IZADVERSUS Astrologos libri V. Finit.

CC 2 IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ Disputationum in Astrologiam, Liber VI.

QVO ORDINE SIT PROCEDENDVM IN CONVELLEN-
dis Astrologorum fundamentis: Item fieri non posse ut aliquan-
do ad eadem loca sidera omnia restituantur in qui-
bus semel fuerunt. Cap. I.

INCCESSIMVS ordinem institutumq̃ nostræ commenta-
tionis, in qua erant radices prius astrologorum conuel-
lendæ quàm ista fastigia magnarum coniunctionum, ma-
gnorum orbium, & id genus alia excideremus, quando
illis sublati corruiere ista erat necesse. Quis enim illis fidē
adhibeat per magnas cōiunctiones de regnorum religio-
numq̃ mutatione pronunciantibus? Cui cōstiterit iam signa illa, Arietes,
Leones, Cancros, Sagittarios, in quibus cōgredientes Iouē & Saturnum
facere hæc putant, ea nulla esse, aut si qua huiusmodi sint, in cœlo eo nō es-
se in quibus supputātur? tum Saturnum Iouem reliquosq̃ planetas, euen-
ta non efficere, & vicissitudines rerum inferiorum. Quæ si efficiant, de eo-
rum tamen efficientia natura proprietate, uel ratione uel experientia nihil
esse compertum, & cum ex alia aliud coniunctione proueniat (si quidem
prouenit ab illis) non posse dījudicari hæc apud illos apud quos ipsa ru-
dimenta istius artis adhuc sunt in ambiguo. Videbimus enim in his quæ
postea disputabunt nōdum esse confessum quæ sit hora putanda coniun-
ctionis, anni an initiū, quo uertente illa contigerit, an quo potius uerten-
te sidera ipsa congrediuntur, tum neutrum ex his temporibus assequi eos
posse, quare in dubio relinqui coniunctionis horoscopus, uidebimus.
Item si constiterit de horoscopo, de ratione tamē thematis disponendi, ni-
hil adhuc cōstare, sed esse in incerto ubi duodecim locorū initia rectē con-
stituantur, atq̃ illis etiam constitutis de uirtute tamē ipsius loci, quod prin-
cipium, quod medium, quod extremum illis non liquere, quibus ignora-
tis sicut quæ cœli regione coniungantur, ita quid sit factura coniunctio sci-
ri non potest, cum significati ferè omnis uarietas ad locorum, quos uocāt
domos, naturam proprietatemq̃ redigitur. Et quia in istis maximè con-
iunctionibus illud solent obseruare, uter planeta super alterum exaltetur,
uidebimus nescire eos adhuc quid ista sit exaltatio quam ipsi uulgò uocāt
elevationem. Et cum item referat plurimum quis loco ipsi, uel copulatio-
nis siderum superiorum, uel defectus luminarium, planeta in primis do-
minetur.

minetur. Videbimus ita controuersa esse omnia ista iura imperia authoritatesq; planetarum, ut nullius ferè signi pars aliqua inueniatur, de cuius principe & domino certum aliquid habeatur apud Astrologos. Sed non oportet hic enumerare istius artis fundamenta quæ postea conuellentur. Cum quibus (ut prius dicebam) ruere etiam omnia oportet quæ per magnas coniunctiones, & id genus alia de diuinis miraculis audent pronuntiare. Verum cum hac maximè partè proprietatem religionis offenderet, in tollenda hac peste, omnis celeritas mora uidebatur, præsertim quòd efficacissimè confutari uidebatur integra re astrologica & nihil in cæteris labefactata, si pars hæc de magnis coniunctionibus falsa conuinceretur, atq; ubi maiores fortioresq; uidentur in illis potius expugnarentur. Nunc reuertentes unde sumus digressi, pergemus prima istius artis fundamenta ordine consequenti radicitus extirpare. Neq; uerò silentio prætereundus error apud astrologos inuulgatus, in quem lapsus Albumasar & pleriq; alij putantes fore aliquando, ut ad eadem loca ita omnia sidera restituantur, ut similis omnino cœli dispositio & cœlestium omnium inter se positus habitudoq; inueniatur, atq; olim etiam fuerit, unde putant illud euenturum, ut sint etiam res eadem apud nos quæ olim fuerunt, ijdem homines, ijdem euentus, eadem bruta, & omnino conditio eadem omnium inferiorum, quod quidam deinde astrologomistæ profundius examinantes, conspectaneis solent dicere in aurem, hæc est illa Christianorum resurrectio, quam & Hebræi sperant & Mahumetenses. Fuerunt certè illi prophetæ, maximi astronomi, sed celauerunt mysteria hæc populum & idiotas. Putauerunt enim esse numerum annorum communem mundi & dierum cum quibus loca planetarum & stellarum certificari possent, & quando ille completus erit quòd omnes stellæ erunt ad ipsummet punctum reuersæ, & propter hoc omnes res redibunt quales fuerunt. Nos uerò istam insaniam coarguere pluribus non est necesse, quoniam Haly ipse in expositione primi libri apotelesmatum ex sententia ipsius Ptolemæi idem dicentis, illam indignanter etiam obiurgat, nec esse aliquem, ait peritum arithmeticæ, cui non iste error euident fiat. Tum post eum Nicolaus Orem philosophus acutissimus & diligens mathematicus in tractatu de proportionibus proportionum, mathematicis rationibus opinionem illam falsam & impossibilem demonstrauit, putantem scilicet posse eandem unquam cœli & siderum redire positionem, quæ aliàs fuerit, qui cum sus-

ficienter hoc munus impleuerit delegandum ad

eum lectorem existimaui, ne, quod hæc

ctenus nusquam fecimus

facta faceremus.

CC 3 PER

PER QVAS RES ASTROLOGI VARIARI INFLVXVS SIDERUM dicant, & q̄ omnino illa in uniuersum absurda sint. Cap. II.

Magna ni fallor uel (ut uerius dixerim) omnia Astrologiæ fundamenta sublata sunt, si satis est comprobatum nihil fieri à cœlo, nec indicari quorum ex cœlesti obseruatione prædictionem astrologi profitentur. Erat aut inter rationes quibus aduersus illos utebamur, una potissima de momentanea quam fingunt uirtutū cœlestium mutatione, quā in superiori quidem disputatione tetigimus, explicandā aut ad hunc usq̄ locum iure distulimus: nā & peculiari indiget proprioq̄ tractatu, & magnū habet momentū in conuellēda Astrologia, cum ex ea nō solum id cōfirmet quod hactenus probatū est scilicet, à sideribus non effici particulares rerum inferiorū mutationes, sed illud quoq̄ si proueniant ista de cœlo, aliter tamē prouenire, quā ut cœlestiū aliqua obseruatione deprehendi & significari possint, Est igitur quod astrologi dicūt huiusmodi uirtutē ac potestatem siderū & stellarum aliam atq̄ aliā esse singulis horis ac momentis, dū aut sunt alijs cœli locis, quas neoterici uocāt domos, aut in alijs signis quæ duodecim fingunt inueniri, aut ipsi inter se planetę tantū spacij interuallo distātes uarijs inuicē radiationibus copulantur, quos uocant uulgo planetarū aspectus, hi sunt præcipuē modi (ut iuniores quosdā omittā) quibus mutari defluxum uirtutēq̄ cœlestiū putant, domus scilicet signi, aspectusq̄ diuersitas. quæ quidē nisi ab illis descendunt, tueri dogma non possunt de siderū efficientia, ut omnis rerum inferiorum mutatio diuersitasq̄ à sideribus proficiat: quādo quidem si illa eadem semper immutabiliq̄ uirtute sunt, ut nos de omnibus, excepta Luna, putamus, necessariō aut idē aut similes ab illis semper effectus prouenirēt, nam effectuum diuersitatem in causas inferiores, quemadmodum nos ipsi, referre non possunt, nisi & nobiscū fateantur de ista diuersitate nihil posse de cœlo se diuinare, cū scilicet cœlum author & causa nostra habeatur. Quare necessarium illos, quanta est in effectibus rerum inferiorum uarietas, tantam in cœlo reperire causarum quoq̄ diuersitatem, in qua quidem re nihil eis stellarū multitudo suffragatur, quoniā quotquot stellę sint atq̄ planetę, nascendi cuilibet omnes adsunt. Quapropter nulla ratio afferri posset, cur alijs aliter & non eadem omnib. largiretur, nisi aliquid fingerēt, unde stellarū uirtus & efficientia alia sit & alia singulis temporibus, de quo deinde facile colligi possit quæ diuerso tēpore fiunt uel oriuntur, pro eo qui tum esset siderum status, diuersam à cœlo sortiri conditionem, de qua ipsi possint prænunciare, qui siderum statum quocunq̄ temporum cognitū habeant & exploratum. Hoc est autē quod nos præsentili libro coarguemus, cū nihil possit magis absurdū, magis remotū ab omni ratione putari quā tantā esse in natura corporū superiorū inconstantiam & mutabilitatē, quantā utiq̄ nec in rebus inferioribus est uidere, quā

quantum in sua natura maxime fluxis & uertibilibus. Quæ enim hæc tam uersipellis mutatio & instar Chamæleontis incōstantia: ut & breui temporis interuallo diuīnissimā illa corpora sui similia atque ipsdem dotibus prædita nunquā inueniātur? Dicant quæso defluxuū sideralium proprietates illas quid putent, an de natura ipsa atque substantia siderum eas proficisci: an de uī aliqua potius extrinsecus immissa: siue à 12. cœli locis, siue à signis, siue à mutuis inuicē radiationibus hausta. Si primum respondeāt, non possunt proprietates illas mutare, nisi & ipsa astrorum substantia commutetur, quod nec ipsi (ut puto) sunt concessuri. Si secundum malint, erunt cœlestia corpora omniū corporū ignobilissima, quæ nihil ferè à propria natura, sed penes extrinsecus ingruentē uim & affectū omnia faciant, quandoquidem substantia corporalis tantò perfectior, quantò ab illa affluens operatio magis de intima substantia operantis egreditur. Et hæc quidē in uniuersum generaliterque dixerimus, nam insania opinionis tunc maxime elucescet, cū particulatim modos examinabimus quib. mutari uirtutes siderum putant, in quibus excutiendis seriem seruabimus errorum fabularūque suarū. Quod iā facere aggrediamur à 12. cœli domib. exordiētes, pro quarū diuersitate nō solū intēdi atque remitti, sed alium omnino penitusque diuersum & signorū & siderum defluxum fabulosissimè comminiscunt.

DOMVS ASTROLOGORVM QVAM NVLLO NIXAE FVNDAMENTO
& quā in earum uirib. explicandis astrologi inter se pugnent. Cap. III.

Dodecim domos apud astrologos celebratas nemo ignorat, non omnino rudis istius artis, ad has mihi uidet̃ omnis ferè significatio defluxuūque proprietas ab illis tandem referri. Nam si de natura alicuius quæras planetæ quidnam efficiat cuius rei largitor & author habeat: nihil definitum et certū respondebūt, nisi quòd natura domus in qua planeta reperiatur, ita ut quæ in cōmune de proprietatib. dicere solent planetarum ferè omnia ad ea uideant̃ accedere quæ sub eōmuni uoce multiplicem habeāt rationem. Quid enim magis est generale in ratione planetæ quam ut sit bonus aut malus, hoc est felicitatis author, aut infelicitatis. Et tamē hoc quoque in sideribus firmū atque idē semper non est, sed in malo loco bonus planeta nocet, in bono malus prodesse ab illis existimat. Denique Iupiter ut pro omnib. unū dicā, in oriente collocatus tam differt à seipso cū paulum supra orientē in eum quē uocant duodecimum cœli locū commigrauerit, quam ignis differt ab aëre aut ab aqua, quam lepus ab asino, asinus ab elephante. Nam in oriente maxima semper bona in duodecima domo quæ attigua est orienti, magna sæpe mala decernit, illud locū maxime propriū opes ut largiatur, atque diuitias, tamen tertio octauoque collocatus frequenter patrimoniū dissipat, cum sua natura nobiles faciat & sapientes. Octauum locum si tenuerit faciet ignobiles, & quorum furor ad insaniam, ut Maternus ait, euadat. Postremo quid magis est Iouis

CC 4 pro

proprium quàm ut beneficum sidus existimetur? cum et fortunator planetarum, & magna cœli felicitas nominetur. At tertio loco constitutus, neque bonus, inquit Maternus, est neque malus. Sexto etiam loco collocatus maxima etiam mala decernit, cuius rei reddēs rationem Maternus adiicit: Locus enim sextus habet malitiæ propriam prærogatiuam, & quæcunq; stella in ipso loco fuerit, id est sexto, ad decernenda mala maximas vires ex loci uitio mutuabitur, hæc ille. Quæramus igitur ab Astrologis, unde tanta tam subita, tam perpetua in diuinis corporibus sit diluuiō, quæ pro firmitate immutabilitateq; suæ substantiæ naturæ propriæ tenacissima suiq; semper similia iure crederentur. Sanè duo tantū fingi modi possunt quibus id fiat: Alter, ut locis illis inditas vires ac potestates varias intelligamus, quas subiectis sideribus influant, quod allata Materni uerba uidentur significare: Alter, ut nec quidem accipere aliundè neque affici aliter atq; aliter ipsum planetam existimemus, sed quemadmodum pro diuersa ad terram expositu sideris habitudine, proiectus radiorum uariatur. Variari quoque inde credamus radiorum uim & efficientiam. Vtrum maluerint dicere insanix coarguentur, nam si fluere à loco vires huiusmodi ad planetas responderant, interrogabimus de loco quidnam sentiant? an quod uetères aliqui, locum esse spacium nudum à corporibus separatum? An, quod Aristoteles, ultimam superficiem corporis ambientis? Si spacium ac interuallum, fateantur cum eisdem etiam philosophis nullas huiusmodi interuallum habere uirtutes ac proprietates, quandoquidem formas naturales non meros dimensus, & nudam intercapedinem cōsequuntur. Si corporis ambientis ultimam superficiem, potest quidem huic loco aliqua uis inesse qualis scilicet corpori, cuius etiam superficies à qua deinceps ambitū corpus afficiat. Sed quæ nam ista corpora? quorū extremum siderum locus existimabit? Certè quæcunq; illa dicatur, siue extimus oranium globus, siue sideri unicuique iunctus & proximus, nulla erit pars huiusmodi corporum quæ & orientem, & occidentem, & summum cœli ac imum & cætera loca unius diei reuolutione non ambiat, quare si uirtus ab illis partibus erit, non erit eadem uirtus semper orientis neque eadem occidentis, sed pro natura præsentis illius corporis inibi collocati, uirtus quoque ipsa mutabitur. Postremo hoc ab illis dici non potest, quoniam signa 12. quæ alia præter domos in ipsis domibus esse dicuntur, sicut planetæ in domibus & in signis, ea inquam signa, summa omnium sphaera ab illis describunt, quæ & ipsa quemadmodum & planetæ à domo in qua sunt, vires naturamq; mutuari dicuntur: nam dicunt Arietem non eadem facere in oriente quæ facit in occidente, atque idem de alijs signis quæ in octaua si nulla superior, aut in ea quæ summa existimat sphaera accipiuntur. Hæc igitur cum nullo corpore ambiant, non est ubi uirtutem istam domorū cogitemus præterquam immobili spacio & interuallo, quod corporibus occupatur. Id uero aut nihil est, si cre-

si credimus Aristoteli, aut si est aliquid, nullus tamen uel efficaciarum uel proprietatis caractere est insignitum. Quare diuersas in istis locis, hoc est in situ diuerso signorum & planetarum uirtutes cogitare, quibus inibi posita sidera afficiantur, ab omni ratione penitus est alienum. Neque enim absorta minus & deridicula dicent, si altera parte defensionis uteretur, quia scilicet pro situs diuersitate alia facie nos planetę respiciunt atque illorum in terras aliter radij demittuntur, hinc faciant effectus nasci diuersitatem. Quam enim hoc sit absurdum qui optices philosophiarumque rudimenta uel delibauerit facile intelliget, cum nemo sit qui nesciat effectus qualitatē pro radij qualitate, proque natura corporis irradiantis, non pro diuersa radij circulatione distingui. Hęc ut idem magis aut minus fiat in causa esse potest. Solis radius quocunque modo, quocunque situ in nos derjciatur, semper calefacit, semper illuminat. uerum cum uel proximus uel ad lineam, magis illuminat, magis calefacit. Cum uero uel obliquatus, uel fractus, aut e loco remotiore descendit, eadem quidē quę rectus, quę propinquus, sed minus eadem facit. Nec alia quidem in effectū fieri potest diuersitas, quā quę ipsam intentionem remissionemque caloris luminisque consequitur. Insanum igitur dogma astrologorum putantium & signa cœli duodecim & planetas hic quidem positos fratres nostros perbeare, uel miseros facere paulum inde cum processerint in fratres nullam habere uim, nullam significationem, sed diuitias aut dare aut eripere, alibi quidē conciliare amicos, alibi suscitare nobis aduersarios. Nihil quidem aut signi aut planetę natura mutata, sed sola facta situs uarietate. Hęc autem quemadmodum etiam diximus, siue radios faciat nobis proximiores, siue potentius in terram rapiat, siue orienti societ uel disiungat, siue terrę uaporibus magis minusue immisceat, potest fortē radij uim uel acuerē uel hebetare, naturam mutare certē non potest. quare nec res quam radius operatur, sed effectus specie non mutata, eius aliquam fortē dispositionem uel firmitus & efficacius quidem, uel imbecillius forsan operabitur, quandoquidem uirtutes & proprietates, uel quales elementorum, uel quę magis occultę, naturam rei speciemque sequuntur, quare illa in aliam non mutata ipsę quoque mutari, ut alię atque alię sint, nullo modo possunt. Quod si tamen expertos ita se respondeant, aliqua fides forsitan haberetur, uel si super his posset experimentum comparari, quod infra reuincetur, uel in eandem sententiam inter se conuenirent, sed cum locis eisdem diuersas diuersi ascribant proprietates suis ipsimet inuicem obseruationibus adimunt testimoniū fidelis authoritatem. Arabes etiam Latini uestigij Arabum insistentes seruorum qualitatem indicari à sexto loco contendunt. Ægyptij & Ptolemæus ab eo qui à sexto maxime omnium distat, hoc est à duodecimo ualitudinem aduersam siue uitium illa siue morbus, non tam à sexto quærīt loco Ptolemæus quā à septimo &

mo & primo, quoniã illo nunquã utitur in apotelesmatis, his uerò utitur semper contra uulgus astrologorum, istis omiſſis à sexto significationem omnem huiusmodi querunt qui cuiq; futuri sunt filij, Arabes & Latini de quinto loco pronunciant. Ptolemæus à decimo & undecimo, & cū cuiq; uita nihil protenditur, quinto pariter utitur et quarto. Quod item Paulus Alexandrinus obseruat. Mallius ab oriente natorum fortunam & parentum uota suspendit. Porphyrius ex decimo significari præcipuè filios ait, quoniam ex ea parte in corpora animæ demittuntur, atq; ita bellè fabulam fabula confirmat. Parentum fortunam de nullo loco accipit Ptolemæus. Arabes à quarto, à sexto, etiã Heliodorus. Alij ut refert Abenragel etiam à nona. Secundus locus Alexandrino præcipuè quidem *περί πρώτου λόγου*, & subitas spes significat, apud iuniores horū ferè nihil, sed diuitias quarū tamen à Ptolemæo in Apotelesmatis nec à secundo nec ab alio quoquam duodecim locorum ullum iudicium, tum de illis Heliodorus etiam à tertio accipiat significationem. De coniugio prædicunt ferè omnes ab occidente, Heliodorus à medio etiam cœlo, Ptolemæus negligit utrunq;. Peregrinationes à nona tertia regione diiudicant. Heliodorus etiam à septima, exploraturus hæc Ptolemæus, & hanc & illas pariter contemnit. De parente à quarto loco Heliodorus, Maternus à decimo, à neutro iudicat Ptolemæus. Amicos præuidet undecimo, Heliodorus etiam à tertio, Ptolemæus nec ab undecimo nec à decimo. Religionem à nono reliquit. Item Mallius à septimo, quem & portum Plutonis uocat, Secundæ domus apud Ægyptios cognomentum. Idem Saturnum quarto præficit loco contra sententiam aliorum. 12. præficientium. Quod si Mallium euoluamus, qui se ueterum ait dogma aliquando imitatum, quoque nullus antiquior extitit apud Latinos rerum cœlestium (uel ut uerius dixerim) fabularum enarrator, inuenimus de locis. 12. rem ab omni quæ nunc refertur, opinione ita diuersam, ut omnis prædicendi ratio penitus immutetur. Quod in occasu collocat Martem, cui primam sub occasu sedem alij decreuerunt. Quid alia illa tradita à Mallio cœli loca. 12. nonne ab omni quæ nunc in manibus, Astrologia diuersa? nonne rationem omnem uariant prædicendi?

Fortunæ (inquit) fors prima data est, hoc illa per artem
 Censetur titulo, quia proxima continet in se
 Fundamenta domus, domuiq; hærentia cuncta.
 Qui modus in seruis, qui sit consensus in aruis,
 Quamq; datum magnas operum componere moles
 Ut uaga fulgentis concordant sidera cœli.
 Post hanc militiæ locus est, quæ quicquid in armis
 Quæq; peregrinas interuersantibus urbis
 Accipere assuevit, titulo comprehenditur uno.

Tertia

Tertia ad urbanos statio est numeranda labores.
 Hoc quoque militiæ genus est ciuilibus actis.
 Compositum fideique tenet parentia uincla
 Format amicitias & sæpe cadentia frustra
 Officia & cultus contingant præmia quanta
 Edocet appositis cum mundus consonet astris.
 Iudiciorum opus in quarto natura locauit,
 Fortunamque fori, fundentem uerba patronum
 Pendentemque reum lingua, rectorumque loquentis
 Impositum & populo nudantem condita iura,
 Atque expensa sua soluentem iurgia fronte.
 Cum iudex uero nihil amplius aduocat ipso
 Quicquid propositas inter facundia leges
 Efficit. hoc totum partem concessit in unam.
 Atque utcumque gerunt dominantia sidera manat.
 Quintus coniugio gradus est per signa dicatus,
 Et socios tenet & comites, atque hospitis una
 Iungitur & similes coniungens fœdus amicos.
 In sexta diues numeratur copia sede,
 Atque adiuncta salus rerum, quarum altera quanti
 Contingat usus monet, altera quam diuturni,
 Sidera ut inclinant uires & templa gubernant.
 Septima censetur sæuis horrenda periclis,
 Si male subscribunt stellæ per signa locatæ.
 Nobilitas tenet octauam qua constat honoris
 Conditio, & famæ modus, & genus, & specioso
 Gratia prætextu. Nonus locus occupat omnem
 Fatorum sortem dubiam, patriosque timores
 Omniaque intrantum mixta nutritia uerba.
 Huic uicinus erit uitæ qui continet actum,
 In quo seruorum mores & qualibus omnis
 Formetur domus exemplis quoque ordine certo
 Ad sua compositi discedant munera serui.
 Præcipua undecima pars est in sorte locata
 Quæ summam nostri semper uiresque gubernat.
 Quæque ualitudo constat nunc libera morbis
 Nunc oppressa monent & mundum sidera cunq;
 Non alias sedes tempusue genusue medendi
 Quæ sibi deposcat, uel cuius tempore præstet
 Auxilium, & uitæ succos miscere salubris.
 Vltimus & totam concludens ordine summam

Rebus

Rebus apiscendis labor est qui continet omnis
 Votorum effectus & quæ sibi quisq; suisq;
 Proponit studia atq; artis hæc irrita ne sint.
 Seu ferat officium, nutus blanditur in omnis
 Aspera siue foro per litem iurgia tenet,
 Fortunamue petat pelago uentosq; sequatur,
 Seu cererem plenam uincentemq; horrea messem,
 Aut repetat bacchum per pingua musta fluentem.
 Hac in parte dies atq; hæc momenta dabuntur,
 Si bene conuenient stellæ per signa sequentes.

Haftenus Mallius cuius sententiam liquet quidem ab omni, quæ nunc in usu, Astrologia discrepare. Sed tamen à nemine puto adhuc intellectam ex his qui se Mallij faciunt interpretes & sectatores. In hac igitur tanta opinionum uarietate quæ fides experimenti, cum & alia maior accedat, quandoquidem, initia finesq; domorum, quonam modo partiri oporteat nondum constitutum, sed alij aliter sentiant, ut alio libro declarabimus, quod esse tamen exploratum oportuit prius quam factura experimentum obseruatio de illorum proprietatibus institueretur. Tantum abest, ut certa facta, ut demum aliqua prætendi obseruatio possit, quæ ueris nos cogat & trahentibus in assensum rationibus declinare. Nos, quicquid Ptolemæus ceteriq; crediderint, euidentia rationum ad hæc cogente ridiculum falsumq; concludimus aut locis istis inesse aliquas proprietates, aut per eorum diuersitatem mutari defluxum efficientiamq; planetarum.

DE DVODECIM SIGNIS, QVOD FICTA A' MATHEMATICIS sint ad supputandi facilitatem: Item circa eadem multipliciter Astrologos aberrasse. Cap. IIII.

Ta uerò signorum istam diuisionem & confinia seruant, quasi naturæ legibus præscripta, ut plus putent habere commercij duos planetas, & si uiginti partibus distent modo signo in eodem collocentur, quàm si alter postremas partes teneat Arietis, alter in Tauri initijs inueniatur. Quanquam illi uastissimo spacio dirimuntur, inter hos autem nec transuersi quidem digiti cadit interuallum. Quod si quis numerum istum signorum à natura esse contendat, nec fictum à mathematicis ad supputandi facilitatem, sed philosophica ratione stabilitum qualem asserit Albumasar, ut duodecima signa propterea sint quòd elementa sunt quatuor, quorum quodlibet in tres partes diuidatur, medias, primas, & postremas, possem equidem respondere nihil minus ridiculam istam rationem & friuolam esse, quàm illa sit mathematica. Sed huiusmodi omnino coniectura motos non fuisse authores istius diuisionis, sicut Haly & Auenazre superius testimonio declarauimus, ita facile demonstrari rationibus potest. nam & procedat in signis ista coniectura, quid de signorum in par-

in partes triginta distributione: quid de partiū in sexaginta minutias partitione dicetur: quam super his afferent philosophicam rationem: aut quomodo purgabant factum à mathematicis nullas ibi naturæ proprietates extimantibus, sed quærentibus numeros ad supputandum magis opportunos. Vnde lapsus astrologis uel occasio certa fallēdi super his decernentibus quasi uires haberēt omnino separatas, nec arbitrium illa, sed natura potius inuicem diuisisset. Notum enim ut uarias proprietates uarijs eiusdem signi cum partibus tum minutjs ascribāt. Vnde alias partes lucidas, alias tenebrosas, alias Soli, alias Marti, alias alijs planetis cognatas prædicant, ita quoque de ipsis minutjs fabulantes, ut scripserit miriogenesim Aesculapius quam celauit Maternus uti mysteriū, in qua prodiderit quā defluxus haberet minutia quæq; proprietatem quam secundam partitionem, ut sola uoluntas fecit supputantium, ita ipsa totius zodiaci in 12. signa principalis diuisio, originem aliunde non accepit, quibus utcunq; diuisio eorum intelligatur, efficaciam etiam nullam esse declarauimus, ut insania astrologorum hinc illa confutetur, putantium pro signi conditione, quod quisq; planeta peragrauerit, illum immutari. Nam domus & altitudines planetarum penes istas signa constituunt, non penes imagines quæ nos libro proximo posse tantum cogitari & nihil habere soliditatis ostendimus, ut propterea forte Chaldæi qui signis non utebantur nullas etiā fecerint domos planetarū, neq; enim apud eos Leo Solis domiciliū, aut Lunæ Cancer, aut Libra Veneris, & Taurus, aut Iouis Pisces & Sagittarius, atque ita dereliquis. Sed altitudines solum siderum obseruant, non ad signa relatas, sed ad imagines, ut nihil apud eos Saturnus in Capricorno, nihil possideat in Aquario, sed in Libra tantummodo & Scorpio ius obtinet. Nam hæc signa quanquam duo, una tamen imago apud Chaldæos iudicatur: alioquin Ptolemæus & alijs si domos planetarum, quod nō faciunt, referant ad imagines, ratio non quadrabit: nam cū stellis imaginem Tauri constituentibus plurimum habet. Mars affinitatis, ita ut plus etiam nullus planetarū, qui tamen in Tauro deijci dicitur. domos igitur, altitudines, fines, triangularitates, monomirias, decanos, hydroposopias, & reliquas planetarum huiusmodi cū zodiaci partibus affinitates à signis istis accipiunt, unde uim aliquā ad planetas deuenire non posse, si res penitus sint imaginariæ, nō naturales, nō efficaces, satis ut puto dare cōprobatum est, ut demirari liceat illos qui de planetarum similitudine cōmunire astrologicam opinionem uoluerūt, ita planetas zodiaci qualitates redolere dicentes, in quo rerum semina sunt dispersa, ut terræ saporem referunt plantæ. Multum enim dissimilis ista similitudo, quandoquidem à terra plantæ nutriantur, proptereaq; saporem eum referunt terræ. Planetæ de zodiaco non aluntur, quanquam lucet ibi animalium omne genus, nec solum zodiaco non affixi, ut terræ stirpes & uirgulta, sed immenso disuncti chas-

DD . mate

mate & interuallo. Vnde potissimum eos Panetius Plotinusq̃ derident, qui ex tanta spacij intercapedine à zodiaco ad sidera contagionem putēt posse prouenire. Nos non tam à spacio quod immensum interiacet commouemur, quàm à natura rerū ipsarum, cū uera corpora et naturalia affici ab imaginarijs, et lucentia sidera à non lucentibus (ut non dixerim nullis) immutari nullo modo possint. Sed facile est uidere quid hic etiā eos deceperit, nam quoniam in Leone positus Sol uiolentius terras calefacit, et ueniens idem ad Arietem quasi mūdum instaurat, uisum illis cū Leone cūq̃ Ariete cognationem habere, quoniā peragrans illa signa fortior redditur & uim eius maiorem quotannis experiamur. Hinc Leonem Solis domicilium, Arietem regnū statuerunt, qua ducti in Sole coniectura, simile putauerunt in signis alijs decernendū, ut in alio quidem signo plus possent, in alio minus, & bellissima quidē ratione distribuerūt cuiq̃ planetę duas domos præter Solem & Lunam, quorum cuilibet una satis regia foret. nam de Sole cum decreuissent ob causam allatā, ut Leonem pro domo fortiretur, in quo estu flagrāti suas maximē uires exerceret, uisum est rationabile ut proxima Lunæ domus putaretur ad nos magis accedens. Sed circulus eius nobis etiam maximē proximat, quare Cancrum Lunę domiciliū assignarūt, tamen pro situ sphærarū in quibus planetę deferuntur duas cuiq̃ distribuerūt, utrinq̃ scilicet alterā, ut Mercurio qui cōterminus Lunæ creditur, hinc Geminos, inde Virginē, Veneri hinc Taurū, inde Librā, hinc Arietem inde Scorpionem Marti condonarent, Ioui Pisces & Sagittariū, Saturno Aquariū & Capricornū. His persuasionibus nec rhetoricę quidem probabilitatis sua dogmata fundauerunt tradita à posteris tanta auctoritate, ut maiora uix etiam oracula suscipiant. In quibus id primū unde reliqui qui pendent, uide quàm sit criminofum, quanque plenum & ignorantie & tarditatis. Nam q̃ Sol in Leone magis nos calefaciat, non ex naturā signi qd peragrat, sed ex situ posituq̃ contingit, q̃ ex eo loco rectius terrā ferit nostris regionib. proximā magis. Alioquin si recepta de signo qualitas hoc efficeret, faceret idem apud omnes gentes, cū eadē signa sint etiam apud omnes. Verū ille quo tēpore urit terras sitas ad Aquilonē positus in Leone friget apud eos qui meridiē incolūt, apud quos feruet ueniens ad Aquarium, sub quo nobis glaciem & aquarū imbrē effundit, scilicet quoniam quāto magis ad nos accedit, tātō magis ab illis elongat, & contra ad eos iter inflectit q̃tiescūq̃ à nobis ille digredit. Quod si non tā isto q̃ alijs adductos experimentis se cōtendant, quib. alibi aliū magis minusue posse planetā obseruatū sit. Forte aliqua fides, si super his cōsona tradidissent ueri artis institutores, unde etiā nouis professorib. experimenta Chaldeorum dico magistros qui patentibus in campis tot prædicant millibus annorū obseruare cœlestia, nullam domibus istis, ut supra dicebamus fidem adhibuerunt. Cur nam igitur illi tam sedulis, tam diuturnis obseruationibus

nibus nunquam Martem in Scorpio fortem deprehenderūt, imbecillum in Tauro, Saturnum potētem in Capricorno, debilem in Cancro: quid de reliquis dictum pariter intelligatur, & cum idem signum tot finibus diuisatur, tot præterea decanis, tot apud Ægyptios monomijs, apud Chaldaeos dodecathemorijs, nec de finibus nulla sit inter eos concordia, decanos negligat Ptolemæus, quos aliter Indi, Ægyptij aliter partiuntur, monomirias nesciant Arabes, irrideant Græci, Ægyptij in omni prædictione utantur: Mitto usum dodecathemiorū qui plurimus apud Chaldaeos, tamen, ut scribit Maternus, præstat planeta in suis finibus quæ in domicilio præstat, in decano quæ in finibus & domo largit̃, aut his certè quàm proxima atq̃ simillima, cum hæc, inquam, ita se habeant, quæ fidelis & cōcors esse potest experientia, qua nam parte zodiaci quis planeta itineretur uel exulet, siue potens aut debilis inueniatur? Adde uarias de signis opiniones cum uel ad nonum orbem referuntur, aut octauo potius describuntur, & eadem parte Saturnum alius uelit, alius Iouem, alius aliū ex planetis dominari, & hi quidem his signis, quæ moueri putant, utuntur, alij his quæ non mouentur. Super quibus opinionibus ita nihil decretum, nihil præiudicatum est, ut Abraham in lib. de natiuitatibus duplex fieri thema præcipiebat, alterum quidem ad mobilia signa, alterum ad immobilia, qua thematicæ uarietate tota prædictionum ratio uariatur. Sic omnis experimenti authoritas infirmatur, quòd nec ullum haberi posse super his rebus, aut si posset haberi nondum habitum esse postea demonstrabitur.

QVAE SIT ASTROLOGORVM DE ASPECTIBVS
sententia, & quàm parum rationalis. Cap. v.

Onfutauiamus iam de signis deq̃ 12. cœli locis astrologorū opinionē, restat tertius modus quo permutari uirtutes defluxusq̃ fabulantur, qui de aspectibus uulgo nominatur. Putant enim Saturnū si, uerbi gratia, à Ioue 60. partibus distet, hoc est duobus integris signis, aliter inferiora efficere atq̃ mouere quam si per 90. ab eodem sidere distaret, quod est trium signorum interuallum, & in priore quidem distantia aiunt Saturnum Iouem hexagona radiatione conspiciere, quam sextilem dicunt aspectum, quia spacium interiectum sexta pars zodiaci est, in altera ex quadrato se contueri, quoniam quarta zodiaci ab inuicem dirimuntur. Similiter alias esse utriusq̃ sideris proprietates si alter ab altero 120. partibus absit, unde trigona radiatio, hoc est trius aspectus emergit. Alias si simul ex diametro opponunt̃, uel in eodem situ uel loco conueniunt, & quod de Ioue diximus & Saturno idem de omnibus dictum intelligatur, ut pro uaria semper eorum inter se distantia uirtus eorum & efficientia permutet̃: Atq̃ adeò quidem permutet̃, ut cum certis quibusdam distant interuallis, hoc est trigono uel hexagono, sit eorum defluxus omnis bonus & salutaris. Rursus alia quadā distantia con-

DD 2 stituti,

stituti, hoc est uel quadrangula uel opposita uires habeant radiorum maximè noxias, aut certè semper parum beneficas mutariq; item ex ista intervallo diuersitate non solum defluxus bonitatem & malitiam, sed efficiendi quoq; speciem & rationem. Hæc sunt de aspectibus planetarū astrologorum deliramenta, quæ statim audita homo philosophus nullo etiam coarguente damnabit, cum nulla possit ratione defendi, ex sola distantiae interualliq; diuersitate duarum ad idem conspirantium causarum naturam & proprietatem adeò commutari. Illud autem quæro primum ab eis, hæc quæ de aspectibus dicunt ad ipsos ne planetas an ad planetarum tantum effectus uelint referenda? hoc est cum radijs quadrangularibus lacessiri Iouem à Marte, foueri Venerem trigona Iouis radiatione loquuntur, ipsa corpora intelligant planetarum huiusmodi aut bonis aut malis affectionibus promoueri, an illa quidem nihil inuicem pati, nihil sentire huiusmodi mutationum. Sed quid ergo nos faciant, & quonam pacto subiecta corporea moueant tali loquendi genere significari. Siue enim hoc potius siue illud respondeant, mille undiq; laqueos, mille angustias incidūt. Nam si putant planetas inuicem moueri & quasi amicitias & odia exercentes nunc se amico fouere complexu, nunc mucronibus radiorum hostilem in modum persequi atq; inuadere, reclamabit non solum diuinus Iob apud quem legimus Deum facere pacem in excelsis suis, sed cum suo Aristotele Peripateticorum uniuerſa familia, apud quam certū est corpora superiora locorum sola uarietate mutari, qualitates illas sub Luna exceptas nec accedere illuc ulla neq; decedere. Quod si prorsus concedere illas uolunt, certè quod ad noxias attinet qualitates, si concedant, explodendi ab omni philosophorum cœtu uidentur, cum ignorare omnino naturam cœlestis patriæ uideantur, qui in ea esse putant quod iniuriam facere possit uel sustinere, quare si qua in sideribus passio est admittenda, non alia saltem quàm quæ perfectio potius est dicenda quàm passio aut cum à Sole Luna illuminatur, quæ non alia ratione ab eo tunc patitur, quàm ab eo patitur aliquis à quo beneficium accipit. Lædi igitur stellam à stella, uel obsideri, uel infici, uel debiliorem deterioremue fieri, & ex benefica noxiam, ex potente infimam reddi, tam est remotum ab omni ueritate, quàm ab omni malo remota est omnis natura cœlestium. Quod si pati iniuriam sidera possunt, certè quæ sunt nobiliora perfectioraq; ab ignobilioribus pati eam non debent, ut illud saltem colligatur non omnia ab omnibus affici mutuo posse atque moueri, sed quædam à quibusdam ut alia quidem agant tantum, aliqua patiantur. alioquin illud quomodo non erubescunt, Solem dominatorem regemque planetarum, & sicuti luminis ita potestatis summum cœlestium fontem, sic tamen in numerum ordinemq; redigere, ut ipse quoque aliorum radijs, aut uictus langueat, aut parum salutaris irradiet, & cum omnis ab eo planetarum uirtus deriuetur de proprio (ut

dici

dici solet) telo patiat. Sed mittamus hæc omnia quæ illis forte absurda non uidentur, & planetis (ut uolunt) statuamus illos affici atque moueri. Illud respondeant, quamnam habeat rationem, ut quæ proxima sidera sint nihil se moueant, eadem facta remotiora sentire se inuicem et pati mutuo incipiant, ita enim de aspectibus cum loquuntur solent definire. Nam si Canis crum teneat Iupiter, Mars Leonem, inter quæ signa nihil interiacet a synodica esse dicunt sidera Iouis & Martis, hoc est nulla radiorum siue aspectuum copulatione coniuncta, tum uero cum Mars procul magis factus a Ioue ad Virginem commeauerit, & Martis Iouem, & Iouis Martem participare putabunt. Quo quid absurdius dici potest aut magis remotum ab omni philosophia? cum illud sit uulgatissimum omne quod agit in aliud quanto proximius est patienti tanto agere illud efficacius. Hoc igitur quod iuniores aspectum uocant, cum non sit aliud quam radiatio, sic etiam a ueteribus nuncupata, hoc est luminis sui atque uirtutis in alium propagatio, & (ut sic dixerim) elucidatio quædam, quomodo nulla incorporea quæ sunt proxima, efficax uero erit in remotissima? ut quidnam illis persuadet perinde atque à remotiore propinquiore uel distantia radius extra fundatur, ita illum euadere alterius alteriusque naturæ: Cum non possit (si ueram sequimur rationem) alia inde diuersitas prouenire quam ut debilius fortiusue patienti planetæ radius infigatur. Cur autem proprietas etiam eius commutetur, causa nec fingi nec excogitari potest. Nam & si pro intervallo diuersitate aut numerus partium interiacentium uarietur, aut ipsi inter se planetæ diuersam positionis figuram sotiuntur, illa tamen inefficentia rerum naturalium pro numerorum & figurarum diuersitate non uariatur, quoniam à numeris & figuris naturales uirtutes non proueniunt, sed à naturalibus formis pro quarum diuersitate figuræ quoque ipsæ stabiles & nativæ non quales ex motu consurgunt aduentitiæ, mouentur & uariantur. Neque uero minores incidunt difficultates si diuersitatem radiationis non incorporibus planetarum, sed in eorum effectu putent considerandam, ut scilicet nihil pati ab inuicem sidera dicant, sed uariam inter ea distantiam rationem illud efficere, ut radij profluentes aliter misceantur, proindeque uarij pro diuersitatibus mixturæ effectus inde proueniant. Nam hæc si respondeant primum obijcere illud possemus autoritate Plotini non posse radios cœlitus diffluentes ita inuicem commisceri, ut noua uirtus aut forma proueniat, cum non sint illi aut corpora, aut liquores, aut affixæ corporibus qualitates, quarum more nec in corporibus suscipiunt, ut scilicet uel inde inficiantur, uel pro substantiæ conditione ex habitu suo aliquo modo permutentur, quare philosopho illi sat uerisimile non accideret radijs quod plurimis qualitatibus, ut ex aliqua concretione siue mixtura in aliam formam ex omnibus coalescentem aliquando commutetur, quod etiam non sine interitu confluentium ad idem simplicium particulariumque

litatum solet euenire, quoniam in radijs non facile quis cogitabit. Verum demus nos illis radios commisceri, modo nobis demonstrent quomodo ex eo radij aliter misceantur qui à sideribus confluunt, aliter atq; aliter inter se distantibus. Solà enim (quod supra dicebamus) diuersitas inde hæc potest puenire, ut qui à proximis magis, iunctioribusq; corporibus emanabunt, hi melius intimiusq; misceantur, contra difficilius cohæreant qui à seiunctis, magisq; remotis profisciscantur, quod tamen illis nō placet qui inter radijs planetarum in attiguis signis collocatorum commercium nullum faciunt, faciunt autem inter eos maximum qui de sideribus uasta immensaq; cœli regione seiunctis emanauerunt. Præterea si ratio uel diameter oppositionis, uel quadrangularis, triangularisue figuræ diuersitatem facit in proprietate radiorum, non poterit hoc defendi nisi corpora planetarum mutare conditionem ex illa figurarum uarietate dicamus, quoniam radij uirtus atq; proprietas non aliunde est quam à natura corporis irradiantis. Nec ista uarietas figurarum alibi est quam intra corpora ipsa, de quibus radij ad nos descenderunt, qui quanto inde magis recedunt tanto illam minus habitudinem figurarum inter se conseruant, donec terram cōtingentes coëant in conum, ut qui ab oppositis fontibus profluxerunt in unitatem coalitus apud nos confluant, quare cum miscentur nec triangulis iam nec quadrangulis inter se schematis complicantur, ut possit non ratio commixtionis de schematum ista uarietate mutari, sed erit astrologis eò diuertendum, ut in radijs dicant talem esse proprietatem qua sidera, à quibus emanarunt, tali inter seipsa figurarum habitudine componebantur, atq; ita postremo uel sidera pro uarietate dicent configurationum naturam uariare, quod est confutatum, uel si ipsa non uariantur profluentium quoq; ab ipsis radiorum uirtutem eandem immutatamq; esse inuicti confitebuntur.

VARIÆ ASPECTVVM RATIONES RECITANTUR & CONFUTANTUR. Cap. VI.

Eteres quos Maternus imitatur, rationem aspectuum attulerunt ex numeris, ut numero illo partium inter se, sidera separata iuncta dicerentur, qui in aliquem numerum ductus uniuersas cœli partes numeraret. Centum igitur & octuaginta partium interuallo diametram fieri radiationem, quoniam iste numerus duplicatus integrum numerum trecentarum & sexaginta partium efficit. Pari ter trigonum ex 120. partibus constare, quoniam has partes si triplicaueris, rursus partes absolueris cœli omnes. Quadrata radiatio partes exigit nonaginta, quas si duplicaueris summam colligas trecentarum & sexaginta, hexagonus 60. partibus computatur, quæ sunt sexta pars omnium partium. Sed dormitans nimis hæc ratio nimisq; supina: nam eadem ratione inter duos & septuaginta gradus aspectum faciunt, quoniam quinquies

quies multiplicati trecentos & sexaginta gradus absoluunt, faciant idem in quinque & quadraginta cum sit numerus hic omnium graduum cœli pars octaua. Sed habent (inquit Aboasar) numeri illi aliam prærogatiuam, quoniam non modo cœli partes, sed numerum quoque signorum numerant multiplicati. nam in hexagono duo signa, in trigono quatuor, in tetragono tria, in diametro sex computantur. nam & bis sex, & ter quatuor, & quater tria, & sexies duo signorum duodecim numerum conficiunt. sed friuola quoque ista confirmatio, nam simili ratione quæ distauerint partibus triginta erunt inuicem sidera configurata, quia partium numerum si respexeris duodecimam partium cœli partem habebis, si signorum eorum, quoque duodecimam portionem. Postremò causæ de geometricis à Ptolemæo figuris allatæ propositum non concludunt quandoquidem & figurarum istæ concinnitates diuersas in rebus naturalibus proprietates non efficiunt, sed qui eis utuntur, errorem illum incurrun ab Aristotele condemnatum, ut mathematicè phÿscas res pertractent. Quod fortasse uidens Auenrodan, ait Ptolemæus, post mathematicam super aspectibus rationem allatam, attulisse aliam ex natura. Est autem ratio quam affert huiusmodi, hexagonam trigonamque radiationem esse beneficam, quoniam à signis sint generis eiusdem, aut masculis, scilicet aut foemineis, hoc est planetæ illis inter se schematis colligati ita disponuntur, ut si alter in signo foemineo alter quoque est in foemineo, si alter in masculo, & in masculo pariter alter contra quadratam oppositamque radiationem esse maleficas, quia è diuersorum generum signis emergunt. Hæc est ratio Ptolemæi non solum infirma sed seipsammet tollens, tum quia signa ista re uera nulla sunt, quod sequentibus libris aperiemus, tum si aliqua sunt, illis tamen qualitatibus aut sexuum notis insignita non sunt, ut hæc mascula, illa foeminea, alia ignea, alia aërea dici possint, quod superius etiam satis est comprobatum. Postremò quacunque sint illa conditione, demutari ab illis planetæ non possunt, quod infra demonstrabimus. Nunc super his litem nullam faciamus, sed ut ista, sicuti omnia, secum pugnent euidentissime demonstremus, quoniam si uerum est quod assumitur, erit opposita radiatio quæ malefica maximè existimatur, bonis annumeranda, cum ipsa quoque non alibi quàm in signis eiusdem generis eueniat. Sunt enim Arles & Libra generis eiusdem, Cancer item & Capricornus, & reliqua omnia quæ ex diametro se contuentur. Quod non uidisse Ptolemæum oppido per quam mirum est, ut in re tam aperta tamque expressa homo alioquin ingeniosus hallucinaretur. Qui si suorum etiam alibi dictorum fuisset recordatus, uidisset nihil procedere illam rationem, sed eius præceptis esse contrariam. Nam tertio ipse libro eiusdem operis putat inter signa non solum eiusdem sexus, sed etiam qualitatis, non hexagonam, hoc est bonam, sed quadratam, hoc est, malam interdum esse

configurationem, uult cum obliqua, hoc est, breuium temporum sunt pariter & ea quæ sunt generis diuersi, nō quadratam habere, sed hexagonā potius affinitatem, ita ut Geminos & Aquarium quadrata sit illa radiatione compositurus, hexagona uerò Taurū & Aquarium. Quod si est uerum, quomodo configurationum aut bonitas aut malitia de signorum affinitate discordia uel confurgit: quæ difficultas omnibus est subeunda, qui spacia radiationū nō pro signiferi, sed pro æquatoris partibus metiunt, quod maxima pars astrologorum obseruat, qui tamen omnes (ut sunt mirum in modum inconsiderati) cum de malitia bonitate uel aspectuum illis ratio est reddenda, non aliundè magis quàm semper de ista signorum uel cognatione uel diuersitate ratiocinantur. Aboasar aliam affert rationem, ut putat naturalem super aspectus, oppositionem inquit confirmari, de luminis plenitudine quam assequitur Luna cum opponit Soli. Quadratam uim apparere in motu planetarum ab apside à qua 90. distantes gradibus cursum mutant. Trigonum uideri in planetis superioribus qui à Sole 120. partibus remoti retrocedunt si prius erant directi, uel diriguntur si prius erant retrogradi: Hexagoni quantitas cōuenit, inquit, medietati diametri circuli, tum quantitati distantiæ domorū Veneris à domibus luminarium. Sic centonem ex mille pannis unum malè compaginauit, oppositionem quærit à Luna, quadratum ab apside: Trigonum à superioribus, hexagonū à Venere & male omnia ab omnibus. Nam quæ ratio, ut quoniam per diametrum Luna lumine Solis impletur, omnes planetæ non solū ad Solem, sed inter se etiam hac distātia copulentur: Et si superiores Solis trigono cursum mutant, cur habebit hoc interuallum uim commutandi uires planetarū non solum superiorum sed etiam inferiorum, nec ad Solem tantū, sed inter ipsos planetas acceptum. Quid quòd nec illud perpetuum in superioribus. Mars enim, ut scribit Paulus & Porphyrus, interdum cum à Sole quatuor & octuaginta partibus distat in antecedentib. collocatus, sistit se, ut retrocedat nō solum trigono expectato, sed expleto tetragono. Quod si de illa etiam superiorum in Solis trigono mutatione uim trigoni collegerūt, erat potius inter malas quàm inter bonas radiationes numerandus, quandoquidem planeta omnis superior in Solis trigono est infelix, si credimus Paulo & Heliodoro. Omnes enim, inquit, ἀσπίτες κακοί, hoc est, planetas omnes stationarios malos & infelices esse, siue in prima statione sint, siue in secunda. Sed euidentioris hæc omnia leuitatis, quæ ut pluribus redarguātur. Excogitata postremò neotericis quibusdam de musicis consonantijs alia ratio, ex qua radios planetarū tum cōcinnere inuicē, tum dissonare harmoniarū quadā similitudine tradunt. Est enim, inquit, apud musicos comprobatū ratione & experientia tertiā uocem & quintam primæ consonare, quartam uerò & septimam nequaquam. Quid si igitur etiam paribus spacijs inter se planè distantes nunc bene,

nunc

nunc malè consoni inueniantur? Hexagona radiatio tertiæ uoci respondet, trigona quintæ, quadrata quartæ, cum ibi tot signorum quot hic uoces cum medient interualla. Sed hæc utiq; bella sunt, habentq; spèciem probabilitatis apud eos qui philosophiam de limine salutauerunt. Nos uerò ut omittamus istas in tam diuersis rerū generibus similitudines, efficaciam, rationem declarabimus nō habere atq; computationem & similitudinem non procedere. Nam apud musicos quidem uox uoci cuiuslibet si non consonat dissonat, apud Astrologos multa spacia (ut sic dixerim) sibi sunt muta, hoc est, neq; consonant inuicem neq; dissonant, ut gratia exempli, uox secunda non minus inter dissonantes annumeratur à musicis quàm quarta, septima uel undecima. At uerò apud astrologos secūdum signum cum primo non discordem, sed nullam uocem emittit. Quintum uerò & septimum aliquam quidem uocem, sed non concordem. Præterea maior illa etiam diuersitas, quòd sexta uox apud musicos æquè atq; tertia consonat, & apud Astrologos sextum signum à primo penitus est distinctum. Tum in musicis uox octaua quasi eadem consonat, signum octauum primum non agnoscit, nec potest coniunctionis speciem uox octaua referre quam potius eiusdem toni uoces representat, quare in hac tam bella similitudine plus omnino dissimilitudinis quàm similitudinis inuenitur.

QVID EOS DECEPERIT, NEC DE ASPECTIBVS
experientiam habitam. Cap. VII.

Erunt enim uero nec huiusmodi quidem rationibus sunt adducti qui dogma primitus illud commenti sunt, sed exposita quædam ex Luna illos magis coniectura decepit. Cum enim à Sole lumen mutuantem, pro diuersa ad Solem positione, siue illa proxima esset magis, siue recederet uariare figuram conspiciantur, transtulerunt idem ad reliquos planetas, ut omnes pro diuersa non solum à Sole, sed ab inuicem quoque distantia, conditionem statumq; commutarent, in quam opinionem non aliunde eos deductos hinc facillè animaduertas, quod nec plures aut pauciores, nec alias planetarum inter se configurationes statuerunt, quàm quot qualesq; Luna subire ad Solem in signi magis diuersitate deprenditur. Sunt autem Lunæ ad Solem schematissimi quinque celebrati, cum aut Soli coniuncta, aut cornicularis, aut diuidua, aut prætumida, aut plena conspiciuntur, quibus totidem in planetis respondent excogitatæ ab illis configurationes. Cum autem sunt simul, aut hexagona, aut quadrangula, aut triangula, aut opposita se radiatione conspiciunt. Respondet enim coniunctio coniunctioni, tum hexagona radiatio figuræ corniculari, quæ tunc primum in Luna conspiciuntur cum 60. à Sole partibus distat, uocaturq; à Græcis *καινοειδής*, quarum partium numero hexagona quoque inter planetas ab illis radiatio constituitur. Luna item tunc est diuidua, Græcè *διχοτόμη* adpellatur, cum inter eam & Solem

& Solem 90. partes interiacent, quo spacio cum ipsa quoque inter se sidera dirimuntur, quadrata componi figuratione ab illis dicuntur. Trigonice radiationem de Lunæ prætumida similitudine duxerunt, quæ illa tunc primum figura conspicitur, cum 120. partibus à Sole remouetur, uocaturque à Græcis ἀμφικυρτή, nos prætumidam & gibberosam possumus appellare, oppositionem ipsam plenilunio respondere nemo non intelligit, & quoniam Luna pro diuersitate figure diuersimode quoque solet corpora immutare, statuerunt idem de omnib. planetis, ut scilicet pro ista interuallorum inter se uarietate uarijs quoque modis res inferiores afficerent. Cuius utique consequentiæ coniectura si (quemadmodum puto) sunt adducti, facile potest quantum decipiuntur intelligi, si quidem Luna pro diuersa ad Solem distantia uti figuram ita influendi proprietates immutat, quoniam à Sole lumen accipiens plus minusue ab eo qua parte nos respicit propositus habitudinisque ad eam conditione illuminatur. Atque inde fit naturali ratione, ut pro lucis uel incrementis uel decrementis non solum alia se nobis effigie representet, sed aliter quoque nostrorum & aliorum item corporum corporales qualitates immutet. Quis enim dissolui nescit corporum humiditates à calore? Quis rursus lucem causam esse caloris? Vnde aperte colligitur quo plus Luna lucis habuerit, magis inferiorum quibus proxima est, corpora calefieri, & consequenti ratione, quæ in eis sunt humiditates, magis liquefcere & resolui, quo pacto illud erit uerum Ptolemæi enunciatum à primo Lunæ quadrangulo usque ad secundum humiditates corporum effluere, quia scilicet per id tempus Lunæ partes ad terram uergentes affluentiore lumine potiuntur. Hinc illa studijs agricolarum comprobata experientia cæsam materiam cum impletur lumine Luna, cito computrescere, quæ contra creditur Luna deficiente à carie immunem, & putredinis uitio conseruari, quia scilicet putrefactioni maximè oportuna humiditas est, quæ quemadmodum dixi, pro auctu decrementoque luminis Lunæ & crescit simul in corporibus, & decrefcit. At uero de istis Lunæ mutationibus quæ sola uicissitudini huiusmodi lucis est obnoxia ad planetas & proprio & immobili semper lumine præfulgentes eadem transferre oppido per quam insanum, cum potius ex contrarijs liceat argumentari, si Luna quoniã ex sitis diuersitate plus magisque illuminatur, pro luminis modo diuersimode nos immutat, consequi ut planetarum sicuti lumen, ita proprietas influendi non mutetur, quæ peruaria, uel ad Solem, uel ad seipsos distantie ratione, nec pauperentur lumine nec ditescant, sed eodem modo nos terrenaque alia semper intueantur. Siue igitur ista, ut nos quidem suspicamur, siue quas primum incessuimus moti coniecturis, in istam opinionem sint adducti, patet leuissimis eos niti deridiculisque rationibus, quibus si forsitan minus confidentes experientiæ fidem allegent, quod unicum est profugium destitutis à ratione, possumus nos æquè ad experientiam prouocare, qua

quotis

quotidie eorum apotelesmata reuincuntur. Sed illud unum respondeant, quæ super his habita uera fideliaque experimenta, de quibus tanta apud eos est controuersia, ut quo loco quadratum alius statuerit, alius trigonum esse se contendat. Et quod hic quidem facit hexagonum, sit qui tetragonum esse uelit, imò trigonum sit alicui, quod tamen alijs erit diametrum, de qua re quoniam infra latè differetur, ad eum locum lectorem delegamus, nunc illud admonentes, non modo in præscribendis finibus radiationum, sed de ipsarum quoque natura pleraque eos differre, adeo ut scribant Paulus & Heliodorus hexagonum quod inter signa non est æque uel ab æquinoctijs, uel tropicis distantia, naturam oppositionis habere. Tum nec etiam oppositionem esse maleficam, sed inter bonos aspectus malosque mediare, pariter Ptolemæus nec esse quadratum malum nec trigonum bonum putat, ut liqueat satis nullam authoritatem experientiae patrocinari, cuius in tam diuersis opinionibus æquali fide, æquali authoritate magistri, patrocinium quisque suffragari sibi contendit.

QVÆ DE OBSESSIONE DICVNTVR PVGNARE HIS
quæ de aspectibus. Cap. VIII.

Vnt autem præter figuras istas quas diximus & aspectus, alia siderum cum inter se tum ad Solis positiones, quibus affici uires & mutari proprietates rerum putent, inter quas etiam sint quæ prioribus illis uideantur repugnare. Nam planetam obsessum dicunt, quoties utrinque radij malorum siderum eum circumstent, quam habitudinem Græci uocant *ἐμπερίχουσι*, ut si Iupiter Libram teneat, Mars Virginem. Scorpionemque Saturnus, aut inibi etiam Ioue collocato, Mars ex Tauro in Virginem, Scorpionemque radios iaculatur, tunc scilicet Iouem obsessum appellabunt. Ego igitur illos interrogo, moueant ne planetæ afficiantur se inuicem inhareribus signis proximisque locati: si negant, tollitur *ἐμπερίχουσι*, quoniam radius Virginem attingens in Libra positio sideri non nocebit: sicut nec missus ad Scorpionem, quoniam Scorpium, Virgo, Libræ proxima signa sunt. Si concedunt, aspectuum ratio nulla est tota inde dependens, ut putemus ex certis interuallis afficere se planetas, ex alijs nihil inuicem pati. Quod si respondet in obsensione aliter euenire, quoniam utrinque radij sunt, id potissimum dicunt unde eorum insania manifestetur, quasi, ut solet hominibus euenire, fugienti non noceat à tergo insequens hostis, modo pateat ex aduerso liber campus ad euadendum qui tamē ab insequente comprehendat si contra stet alius fugæ obstruens uiam scilicet hoc exemplo: si Virginem occupet Mars Iouem non attingit in Libra collocatum, quem tamen inde attinget si contra Iouem in Scorpio steterit Saturnus. Quod igitur hoc genus consentientis secum disciplinæ, ut signa proxima uoces a se detrahe apostrophæ, quæ in illis posita sidera nullam inuicem habeant communionem, nec in alterum aliquid profuatur ab altero, & tamen obsessum dicas

dicas planetam quòd ex proximis signis maleficis radijs infestetur, neque enim si Saturnus auferatur, lædi Iouem concedes à Marte, adiecto Saturno, id quidem concedas, præsertim cum adueniat eo modo Saturnus quo nec lædere ipse Iouem potest, sed ita est certè, ut dicebamus similitudo eos induxit hominis circumfessi, cui circumstantibus inimicis, exitus nullus est ad salutem.

PLANETAS SVB SOLIS RADIIS CONSTITVTOS
non malè affici, aut, ut dicunt Astrologi, com-
buri. Cap. ix.

Onne etiam delirant in Planetis ad Solem comparatis, quos sub radijs constitutos inefficaces & malè affectos esse uolunt, quasi sidera quoque lucem Solis non ferant, & ueluti capita infirmiora, si nimis solentur, ægrescant, Atqui lumen omne cœleste præcipueque solare beneficum est, nec si rebus terrenis inimicum est aliquando, aliter quàm materiæ uitio id contingit, materiæ uitium hoc in sideribus nullū est, quare lumine Solis quo magis perfruuntur uegetiores & magis efficaces euadunt, præsertim cum ad sidera Sol comparatus, causæ uniuerſalis habeat rationem, cuius est propriam naturam particularium non labefactare sed confirmare. Quod si Luna silente destitui beneficio eius inferiora uidentur, alia ratio, quoniam parte qua nos respicit, Soli copulata lumine spoliatur, reliquis planetis luce propria nitentibus idem non accidit, ut propterea cum radijs Solis circumfunduntur, in permutandis inferioribus minus possint. Quod si pertinaciter hoc defendāt, opprimi exhauriri que siderum potestatem, debet hoc magis euenire quo potentiores sunt, quoque proximi magis Soli fuerint planetæ, quorū utrumque solent negare. Nam si quidem partiliter & eisdem penitus in minutis planeta Soli congregitur efficacissimum fieri uolunt. Tum in Ariete atque Leone radijs occupato sidere Solem non nocere, quibus tamen in locis potentissimum Solem esse decernūt; nam excipit, inquit, stellam apud se, quando Aries altitudo, Leo domus est Solis, hospiti autem iniuriam nemo intulit bonus, quasi (quod ubique peccat) humano more tractentur ista cœlestia quasi que Sol non naturali necessitate, sed arbitrio quodam & lucem extra se fundat & calorem.

SI RATIONEM ATQUE ETIAM QVORVNDAM
astrologorum authoritatem sequi uolumus, planetas re-
trogradiētes fortiores uideri quàm directos. Cap. x.

Enique astrologorum decreta qui perscrutabitur, uidebit omnia uel ab humana quadam, ut diximus, similitudine contrariorum cœlestium & naturam & dignitatem non philosophica ratione sed poetica ferè licentia esse deducta, uel à fabulis mea-

lis meris arbitrarijsq̃ commentis, ut quæ produnt super imaginibus de quibus infra differemus, uel positionum quarundam mathematicarū occasione, quibus cum rectè utant̃ mathematici, ad istam diuinandi professionem peruersè genethliaci transtulerūt. Quod in zodiaci diuisione maxime peccauerunt. Sed de hac quidem diuisione suo postea loco disputabitur. Nunc illud ex eo genere est quod planetarum efficientiam putant uel imminui, uel roborari, sed & speciem ipsam uariare rerum efficiendarum pro illis motuū diuersitatibus quas excogitant mathematici, ut nūc quidem directo cursu procedant, nunc retrogradientur, nunc statua tarditate subsistāt. Debiliter enim facere quod facit, planetam cum retrogradatur, efficaciter cum procedit. Sed & prosperum esse interdum cum dirigit̃, qui sit noxius idē si retrocesserit, in qua re uides quod aduersus astrologos dici poterat. Heliodorus mouit quæstionem cōtra seipsum in libro commentariorum in Paulum Alexandrinum, quam nō alijs magis quàm ipsius uerbis explicabo, solutionem ascribens qua se putauit quæstionem dissoluere cum adaugeat eam potius. Verba eius Græcè sunt hæc.

★ Nos ita uertimus in Latinum uerbum penè uerbo reddentes. Illud autem scire necessarium, quanquam planetæ moueri dicantur inæqualiter, re uera tamen in coelestibus nihil est inæquale, nihil inordinatū, quin potius omnem ordinem, omnem equalitatem in illis inueniri. Sed hoc ad nostram fit æstimationem, ut appareant inæqualiter moueri interdumq̃ etiam stare, ipsa enim re uera neq̃ stant neq̃ motum unquam retardāt aut retroagunt. Sed accidit ut appareat ita fieri ab illis ob eccentricorū & epicyclorum positionem, super quibus mouentur, ut Ptolemæus in sua compositione nos docuit. Et si quis obijciat, quomodo igit̃ apotelesmata sunt diuersa, propterea q̃ eorū motu aliquid uel accedat uel decedat, aut quoniam perstare dicantur, siquidem uerè neq̃ stant, nec inæqualiter mouentur? Respondemus apotelesmata, hoc est astrologorum responsa nō fieri propriè ob illam motuum uel in equalitatem uel stationem, sed quoniam accidit tunc planetas delatos in epicyclis, aut terræ fieri proximiores, aut à terra remoueri. Hæc Heliodorus, à quo illud non modo concessum, sed attestatum & confirmatum accipimus, stationes planetarum nihil efficere quatenus quidem sunt stationes, hoc est planetarum efficientiam nihil immutare. Pariter neque retrocessiones neq̃ directiones quatenus sunt huiusmodi. Verū ex his diuersa pronūciari quod accidat in his motuum differentijs, aut terræ proximare planetas, aut magis elongari, quasi illud dixerit, naturalem habere hoc rationem, ut aliter nos immutent cum sint proximi, aliter cum remissi. Quod utique & nos concedimus, uerum si propterea rectos, stantes, repedantesq̃ planetas obseruant, cōtrarium erit dogma statuendum. ut scilicet repedātes planetæ essent efficaciores quàm cum directo cursu feruntur, imbecilliores autem cum sunt recti, siquidem

EE sola in

sola in his maior minorue à terris elongatio obseruatur. Nam, ut scribit Haly exponens Ptolemæum, utique ratio omnis attestatur, ut quanto terræ proximior est planeta, fortius nos immutet afficiatq; potentius, omnis autem planeta cum retrocedit, terræ proximat, è contra rectus à terra distantior fit. Debit igitur fortior retrocedens planeta existimari, non quemadmodum ipsi decreuerunt, debilis & infirmus.

CAPVT ET CAUDAM INTERSECTIONES ESSE IMAGINARIORUM CIRCULORUM nulla naturali uel prædicatorum, quibus in prædicendo antiquiores usi non sunt, nec in eorum uiribus concordant recentiores. Cap. XI.

Aput quoque draconis & caudam quibus tribuit tantum turba astrologorum, quis non uideat res inanes & commentitias esse? Sed quod antea diximus hinc astrologi sæpe lubricant in errorem, quod quæcunque reperiunt à mathematicis annotata necessaria motuum metiendorum methodis, his omnibus abutuntur in prædicendo, quasi pariter essent naturalia & instuendi prædita potestate, cum tamen aliter longè se res habeat, quando illi pleraque & cõminiscuntur & fingunt in cœlo mathematicis numeris & mensuris deseruiencia, nulla tamen naturæ alioquin stabilitate fundata. Ostendimus hoc in signis quæ non mobilia cogitat Ptolemæus intercepta solstitijs & æquinoctijs: ostendemus in signorum partium minutiarum diffinitione, nunc in capite & cauda idẽ apparabit neq; enim aliud sunt quàm intersectiones duorum circulorum, quàm mera puncta, quàm nexus linearum duarum mente conceptarum, à mathematicis introducta, ut eclyptica loca discernant, ibi tamẽ nulla uirtus, nulla qualitas efficaciaue naturalis, ut scilicet transferri aliquo possit ad genethliacã. Certè aliter nequeunt quàm ut inibi positus aliquis planetarum, pro loci commodo uel incommodo melius alia quid peiusue decernat, ipsa uerò per se seorsumq; notata uim habere regendi permutandiq; corpora nullã possunt. Vidit hoc & insignis astrologus Abraham Auenazra, qui libro primo Rationum astrologicarum ita scribit: Dixerunt item exaltari caput draconis in Geminis, caude in Sagittario. Sed hoc uanum est, quoniam caput & cauda nec bonum significant, nec malum. Sunt enim connexiones duorum circulorum, obseruatur tamen Luna cum est in eis, quoniam in capite posita ob eam causam magis uigoratur, quia nobis est propinquior, contra debilior est in cauda, quoniam in ea uergens ad meridiem à nobis elongatur. Idẽ accidit reliquis planetis cum in capite & cauda reperiuntur, exceptò Sole cui nulla in alterutram partem declinatio est. Cum autem seorsum caput & caudam notatam in tabulis legis, scias neque nocere illa neq; prodesse, quamuis plures aliter opinentur. hæc ille. Sed neque Ptolemæus illis utitur unquã in prædicendo, neque ueteres usos intelliges ex Materno, apud quẽ nulla mentio cau-

tio caudæ capitisq; draconis. Quod si de illis aliquando ueteres loquuntur, non aliter quàm de loco quodam & positu. Vnde & diuersa fuit apud eos opinio, quoniam antiquioribus malus uterq; locus uisus est ob eclipticam, id est uiam, proptereaq; inter infelicia loca utrunq; pariter statuerunt. Heliodorus in tractatu *πὸ τῶν ἀστρολόγων*, id est, de filiis, si loca, inquit, filios significantia ab infortunantibus planetis & eclipticis nodis, hoc est capite & cauda libera fuerint, felix est. Recentiores, si caput in loco fuerit filiorum, filios sicut nouellas oliuarum in circuitu mensæ pronuntiabunt, ducti alia coniectura quam supra retulimus ex Auenazra, quod in capite propinquiore nobis planetæ sint efficaciores. Verum procedit ista ratio cum in capite aliquis est planeta, quanquam citra caput ad nos declinans debet eadem ratione fortior existimari. Sed cum nullum in eo sidus inuenitur, quid potest uel dare uel auferre? Sola siquidem à nobis mente designatus. Nam quod quidam inibi à Luna derelinqui uirtutem quandam suspicantur, astrologorum nemo dixit, tum non physicum est si naturam coelestium lumenq; consideres, nec astrologicum, quoniam caudam Luna equè perambulat. Tantum igitur situs meraq; positio, de qua tamen & Arabes & Latini quasi desiderare quodam tandem decreuerunt, ita ut annos quoq; addere uitæ caput istud existiment, & partem ætatis quandam gubernare, & in Geminis exaltari, & naturam habere Veneris atq; Iouis, contra caudam, Martis & Saturni. In qua re uidimus quantum ab ipsa ueritate dissentiant. Sed mirum quantum etiam à seipsis, quando quòd nexum copulamq; totius quasi coelestis felicitatis dixerunt. Alibi tamē cum bonis bonum esse dicunt, cum malis malum, augere eum quicquid inueniat. Alibi super eo quasi de malo prorsus loquuntur. Nam Alchabitius apud quem & leges quæ mox retulimus, inter infortunia planetarum hoc quoque commemorat, si fuerint cum suis capitibus (habet enim quilibet planeta suum caput & suam caudam apud Arabes Genzauar appellata) aut cum capite fuerint caudaq; draconis, quæ capitis caudæq; Lunæ propria cognominatio, in quibus præsertim ipsa tam malè se habuerint quantum in capite. Idem in libro de Natiuitatibus, applicantem capiti Luna climaticam facit locis scilicet uitæ principalibus, caput pariter istud & caudam connumerat. Abraham, ut retulimus, uigorari in capite locatam Lunam affirmat. Vidimus Heliodorum supra cum infortunalibus ea stellis numerare. Idem in tractatu de climatere Soli Lunæ horoscopo partiq; fortunæ ea connumerat, ut quæ de isto capite protulerunt nullo capite aut certè corde protulisse uideantur, ubique tamen malitiosi caput

draconis uocitantes, quo maiori cum reuerentia
quasiq; numinis autoritate credulis auribus infonaret.

ORIGO ANTISCIORVM, NEQVE EIS IN PRAE-
sagiendō usum Ptolemæum, & quantum in his Mater-
nus & Haly aberrauerint. Cap. XII.

Mathematici cuiusdam dicti occasione super antiscijs pariter errauerunt, nam quoniam gradus in quibus Sole cōstituto dies diebus, & nox noctibus sunt æquales, Hipparchus & ueteres ab respondente utrinq̃ sibi dierum & noctium æqualitate antiscios dixerunt, quasi dixeris ex aduerso æquales. Diuinaculi nostri gradus istos æquales esse dixerūt, uirtute & potestate, quā supina ignorantia nemo non cognoscit, ut ab æqualitate quæ Sole illos peragrante dierum noctiumq̃ contingit, ad uirtutis æqualitatem se transtulerint. Sed accusare præ omnibus Maternum libet istius erroris propagatorē, quam ut ignorantissimo totius mathematicæ uenia condonāda est. Is Ptolemæum ait summam decretorum antiscijs tribuere. Nec miror, nam cum totum Maternum euoluerim diligenter, nusquam lecti à se Ptolemæi mihi fecit indicium. Quod igitur attinet ad antiscia illis in discernendo, in pronuntiando nunquā utitur Ptolemæus, siue Centum enunciata, siue Apotelesmata eius requiris, tantum primo lib. Apotelesmatum ibi sententias aliorū *πρὸς τὰς συμπληρίας τῶν ἡμερῶν*, hoc est, de affinitate cōsensuq̃ signorum inter ipsas institutiones enarrat, his usus est uerbis: Rursus equalis esse potestatis aiunt quæcunq̃ altero tropicorum æqualiter distant, quia in illis positus Sol æquales dies diebus & noctes noctib. facit. Hoc ubi dixisset, quasi deinde oblitus, ut qui scilicet non probabat, nūquam reuocat in medium, nunquam meminit, non solum nōminis antisciorū, quod alioquin nusquam apud eum, sed nec rei ipsius, hoc est, istius æque à tropicis remotarum partium affinitatis atq̃ consensus. Nam quod incertum enunciat, quodam loco dicit Planetā sæpe ibi uires suas extendere ubi nō est, uel le transferre ad antiscias & dodecathemoria nimis coactū & licentiosum, præsertim cum in omni sua disciplina Ptolemæus alterum rideat, hoc est, dodecathemoria, & quæ hoc genus alia sunt, alterum negligat, hoc est, de quibus loquimur antiscia. Eo uerò præcepto nec aliud uoluit nobis indicare quā *ἡμῶν ἡμέρων*, hoc est, configurationis radiationisq̃ potestatem, & per quam & multa & efficaciter faciunt ex sententia astrologorū, præsertimq̃ Ptolemæi, planetæ quibus locis minimè sunt, ferè enim aliud ipse in cōstellationibus q̃ phases, & schemata non obseruat, aut certè nihil aliud magis. Sed nec quid antiscia sibi uellēt Maternus noster intellexit, quorū latentem rationem alibi se explicaturum promisit, quasi aut nō expositam rem cuilibet mathematico, aut quæ tribus uerbis explicari non possit, sed ignorantiam eius inde deprehendas, quòd nimis imperitè loquendi morem ipsum usurpat, Martem quinto gradu in Geminis constitutum antiscium mittere in Cancrum, quo pacto nō loqueret̃, si quid esset antiscium istud

istud intelligeret. Neque enim radius aut lumen est antiscius qui mittat, neque aliud dicto est antisium mitti ab aliquo planetarum, quam mitti gradus in quo est æqualitatem, quare periti sic potius loquerentur, epocham Martis, hoc est partem quam occupat, antisium esse tali parti Geminorum, aut quod idem ualebit esse Martem in antisio Geminorum. Qui aut in Gemini nos Martem antisium dixerit iaculari, exhibabitur à mathematicis & irridetur. Sed Abenragel etiā multipliciter lapsus, qui primo lib. suarum commentationum aphorismos explicans quosdam, tam gradus æqualiter ab æquinoctiis elongatos, quam qui pariter distant à tropicis Cancro scilicet & Capricorno æqualis esse potentiae scribit. Neque enim hoc de distantia ab æquinoctiis dictum à ueteribus, sed à tropicis tantum, quibus antisiorum nomen impositum est. Nec Abenragel debuit hoc non uidisse, quandoquidem descripti utrinque ab æquinoctiis circuli sunt quidem æquales. Necessarium enim ab illis æquè distantes parallelas æquales inuicem esse, uerum non hemicyclia inuicem æqualia, quod in æquè remotis à tropicis accidit, unde antisiorum ille consensus. Errat item illud cum multis quod habitudinem gradus ad antisium gradum numerat inter eos quos aspectus uocant, unde colligunt sidus in altero eorum positum, uim habere etiā in altero, si in hexagonis locis, & tetragonis & trigonis & oppositis habet, Natus autem hinc error quod quæ Græci *χίμαρα* uocant, hoc est figuras barbari, & nostrates aspectus uocant. Apud Græcos autem aspicere se signa dicunt, non quæ inuicem configurant, hoc est, ut nostri dicunt aspiciunt, sed quæ Græce *ἐκ τῶν φθασισμῶν*, hoc est, ab his punctis emergunt & occidunt, id quod in signis cum accidat æquè à tropicis separatis (sunt enim in eodem parallelo) propterea ea signa quæ antisia quidam maxima pars astrologorum *ἀντισία*, hoc est, uidentia nuncupant Arabes, deinde & Latini in eam significationem acceperunt, in qua nomine aspectus ipsi abutuntur. Atque ita quod euenit, sepe error in dictionibus errorem parit in rebus. Sic satis declaratum uariam in fatis explicandis (si qua fata concederemus) apud astrologos antisiorum observationem, tum quanta super his etiam & Arabes & Latini, contra sententiam ueterum somniauerunt.

IN PRÆCIPIENTIBVS ET OBEDIENTIBVS SIGNIS
pariter deceptos astrologos. Cap. XIII.

IN hoc genere illa etiam est observatio germanæ uidelicet hebetudinis uel fallaciæ, de præcipientibus signis & obedientibus. Nam cum mathematici signa in quibus Sol positus dies efficit noctibus longiores, collata signis in quibus æqua proportionem lux tenebris uincitur *πρὸς ἀνθρώπου*, hoc est, præcipientia uocassent, & quæ ex aduerso portendunt tenebras supra diem *ὑποκύντα*, hoc est, obedientia, Genethliaci nominis argumento moti decreuerunt eum in cuius genitura signum præcipiens horoscoparet, fore illi, ut imperaret, qui signum obediens

EE 3 diens

diens genituræ haberet horoscopum, quasi illa præcipientis obedientisq; cognominatio mathematicis instituta, istuc pertineret, neq; in ea tātummodo dierum & noctium sub illis signis accidens inæqualitas foret indicata.

CONFUTATIO RATIONVM QVAS DE PLANETARVM exaltationibus quidam astrologi assignauere. Cap. XIII.

Ed & ista de Planetarum altitudinibus uel exaltationibus opinio unde emanauerit, utq; pariter mathematica quadam occasione huc præcipientes ierint, admonuit me naturalis historię scriptor ille diligentissimus, cui omnis debet antiquitas, omnis posteritas, qui alteram à barbarie, à morte alteram uindicauit. Is igitur libro secundo pertractans illam quæstionem, cur eadem sidera alias altiora, alias inferiora uideantur, post alia quædam ita subiicit: Altera sublimitatum causa, quoniam à suo centro absidas altissimas habent in illis signis Saturnus Librę parte uigesima, Iupiter Cancri decimaquinta, Mars Capricorni uigesima octaua, Sol Arietis decima nona, Venus Piscium uigesima sexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta. hæc ille. Vnde facile quisq; colligat non tardissimus aut ita olim fuisse, aut putatum sidera li scientię tunc uacantibus, posita sidera in partibus memoratis altissime à centro suarum absidum summo ueri, quare & gradus illi siue partes altitudines Planetarum dicebantur. Vnde data occasio Genethliacis, ut seruatō altitudinis nomine, quasi tamen non loci foret altitudo, sed naturæ & potestatis abuterentur. Neq; enim alias dicunt astrologi exaltari Planetas, q̃ in his partibus, ubi ex uetere astronomia putatos altissime à suis centris distare, eos ostendimus, quanquam illud lectorem scire oporteret, in uulgatis codicibus Plinij mendam inueniri, & uerba quæ deinceps ponuntur permutatis numeris inoleuisse, quando nota denarij debita Veneri ad Solem est translata, ut in Sole uigesimanona pars pro decimanona, in Venere decimasexta pro uigesimasexta perperam legatur. Nam & uitiū in Martino, ubi Venerem legimus in uigesimasextima parte Piscium exaltari. Scribendum enim est sexta atq; uigesima ex Porphirio. Illud quoq; nonnihil uariat quòd Lunę quartam partē Tauri astrologia uetus assignat, secuta ætas tertiam, siue opinionis est diuersitas, siue culpa librariorum, in ista numerorum notatione sæpissimè hallucinantium, similiter in Saturno nō prima atq; uigesima, sed uigesima legi oportet authore eodem Porphirio. Neq; uerò iam dubito bonis mentibus palam factum, quomodo in astrologiam diuinatricem Planetarum exaltationes irreperint, sed cum ad posteriores dogma peruenisset, & theoricæ siderum disciplinæ mutatione ratio illa dogmatis esset antiquata. Posteritas alias sibi rationes cogitauit, quibus putaret opinionem prioribus illis esse persuasam, & alij quidem alias, ut in mendacio plurimum cōtingit, uerum leues & deridiculas. Ptolemæus in

in Ariete, inquit, Sol exaltatur, quoniam ad eum cum peruenit, incipit eius uis magis apparere. Verum (quod de domibus supra loquētes diximus) id non efficit signi qualitas & natura, sed situs, nō quia peragrat Arietem, ideò fortior esse incipit, sed quoniam propinquare incipit nobis, quare non si tuis teporem hortis infundit, ueniens ad id signum sperandū, ut ad regnum etiam euehat, quoniā in sua sit positus altitudine, in qua alijs utiq; regionibus deſceretur à quibus distare magis in Ariete & proximare magis sub Libra illum contingit. Sed uideamus de reliquis etiam Planetis, Lunæ sublimitas Taurus, quoniam si cum Sole iungatur in Ariete apparebit uis eius primum in Tauro. O efficacissimam rationem quasi si Soli in Tauro congregiatur, non idem cum Geminis sit euenturum, & si in Geminis coeat apud Cancrum, & si in Cancro, idem sub Leone, atq; ita de reliquis omnibus, ut demirari liceat Ptolemæum quem non puduerit ista conscribere. Verum aliæ sunt etiam rationes, quoniam Luna proxima Soli est, & trigonum Lunæ laterinum. Sed non proximam Soli Lunam putat Ptolemæus nec debemus ex trigono coniectare sublimitatem, nec ex domo, uel trigonum, uel altitudinem, uel ex aliquo eorū terminos uel decanum, quoniam impermixta sunt hæc, ita ut cuilibet sua in re propria auctoritas debeat. Præterea si trigoni mouet argumentum, cur nō potius in Geminis Mercurius exaltabitur quàm in Virgine? ubi & illud quadrabit, ut sit proximus exaltationi Solis à quo parum abesse solet. Id quod in istarum quoq; exaltationum ratione seruare conatur Aboasar. Sed conuenit (inquit Ptolemæus) Virgo Mercurio, quoniam siccus est, & sub Virgine siccitas autumnalis apparet. Verum diximus iam de signorum natura nō proficisci istam quatuor temporum mutationem, quare positus Sol in Virgine faciet alijs regionibus quod apud nos facit positus in Tauro. Præterea si hoc obseruabatur cur non in Cancro regnare Mars statuebat? sub quo scilicet æstuat mundus, sicut sub Virgine iam areſcit. Est autem Mars Planeta feruentissimus quē tamen in Capricorno uolunt exaltari, sub quo frigore, gelu, glaciēq; distringimur. Verum ad meridiem (inquiunt) uergit Capricornus, est autem pars meridiana calidior. Hoc est quod uobis obiectamus astrologi istam scilicet leuitatem & inconstantiam rationū uestrarum (si tamen rationes istæ dicendæ sunt) nam de signo eodem pro cōmodo, proq; arbitrio uestro, nunc quasi de calido, nunc quasi de frigido differitis, & mox idem nec calidum iam nec frigidum, sed humidum potius uel siccum appellabitis, in partitione signorum Capricornū terrenum facitis, quare siccum, ad Martem cum transfertur inter feruentia computatur, & cum Saturni domicilium dicitur sideris scilicet gelidissimi niues & pluuię sub eo fieri memorantur. Quod si Capricornus quasi calidū signum Marti condonatur, debet simili ratione Cancer frigidissimus numerari, quare Iouem profectò regē non habebit, uiuifico ut dicunt calore prepotentem.

Verum præsto est latebra in quam se condant. Nam suscitatur (inquit Ptolem.) Iupiter ueros aquilonares. quare signum ad aquilonem positum illi conuenit. At confugere primum astrologi alij huc non possunt, qui negant huiusmodi uentos à Ioue suscitari. Præterea nec Ptolem. excusatur, qui simili ratione in occidentem debuit mittere Martem, non in meridiem, cum occiduos uentos, non australes à Marte putet excitari. Mitto Geminos & Leonem ad Boream inclinare, cur non igitur potius Leo exaltatio Iouis? Non conuenit (inquit Auenrodam) calor Leonis Ioui, imò uerò magis quæ frigiditas Cancrī. Adde quod Leo trigonum Iouis signum diurnū & masculum, Iupiter item Masculus & diurnus, Cancer inter foeminea nocturna aquatica designatur, quæ à Iouis natura cuncta amouentur, cōuenit igitur omnino magis illi Leo quàm Cancer. De Venere & Saturno nihil minus delirant ut sit Libra Saturni sublimitas, quoniā Soli contrarius est Saturnus, Venus in Piscibus exaltetur, quoniam humida est, & sub Piscibus ueris humiditas incipit. At enim sæpe iam diximus non signorum naturā consequi temporum istas qualitates, sed accedentis Solis & recedentis positionem. De Saturno ut solent pro commodo loquuntur. Nam hic quidam oppositum Soli faciunt, alibi *συμφορεται*, hoc est eiusdem conditionis esse prædicant, quare ab utroque significari partem, utrumque esse orientalem. Sed uterque masculus, uterque diurnus. Sed nimis profecto multa dicturi, si alia huiusmodi particulatim, cuncta prosequimur, quibus alij parum confisi nouam excogitauerunt rationem utique breuiorem, sed omnino efficacem esse enim triquetra uel hexagona domiciliorum exaltationes Planetis præterquam in Mercurio. Quod si quæras cur in Luna, Venere, Marteque hexagona, triquetra in alijs maluerint. Respondent trigonum diurnis potentioribusque Planetis magis conuenire, nocturnis autem qui ex heresi Lunæ sunt, quod Arabes *aiḏ* uocant, *هذه الأديرة تدعى الحيرة*, hoc est, de radij imbecillitate hexagonum. Verum falluntur in Marte quando non quoniam imbecillus ideo nocturnis annumeratur, sed potius ut uigor & efficacia radij Martialis nocturno frigore retardetur, nec ex heresi Lunæ dici potest, qui sit masculus Planeta, quicquid utraque qualitate à Luna discordent, & contraria omnino atque Luna ratione nocturnus existimetur, nam illa quidem ob naturæ similitudinem, Mars ob dissimilitudinem, Lunari & Cæcro aduersus in Capricorno, sicut oppositus Tauro in Scorpione. Sed procedat ista coniectura illud respondeant, cur dextra potius triquetra quam sinistra? cur sinistra potius quàm dextra? imò cur in Ioue quidem sinistrum? in Saturno & Sole dextrum? & cum habeant domos duas Planetæ, cur ab altera potius quàm altera trigonum est acceptum? ut cum in Sagittario & Piscibus Iupiter hospitetur, cur potius in Cancro quàm in Leone debeat exaltari? præsertim cum plus habeat cum Sagittario affinitatem, ut astrologi dicunt, plus item (quod antea dicebamus) & plus longe quàm Can-

Cancer illi Leo conueniat. Postremo ut huiusmodi omnes coniecturas fictas à posteris intelligas, nec omnino fuisse quib. primi institutores huius dogmatis iecerint fundamētum, hinc cognoscas quòd rationem non reddunt cur non tali in signo, sed in tali ipsius signi parte Planeta dicatur exaltari, cuius causam supra ex uetere astrologia demonstrauius: Qua propter Aboasar difficile hoc inuenire fuisse dicit uniueritati astrologorum, & ipse ne omnino nihil loqueretur multa anxius super hac re nimis peruersa, & fabulosa subtilitate distorsit. Quare liquet indubie occasione quam diximus ueteris disciplinæ, putantis in his gradibus à suis centris distare maximè Planetas, receptum hoc dogma à genethliacis de altitudinibus Planetarum, quarum quàm uana sit obseruatio, nemo iam non intelligit, non solum quòd naturam potestatemq. transtulerunt quæ fuerit loci situsq. cognominatio. Sed quoniam in ea re uetus astronomia forte fallebatur, nimis inter primordia fallax & parum explorata, & ut uera illi tunc decreuissent, ratio posteritati illa non congruit, permutatis absidiibus & quæ apogea dicuntur siderum errantium.

RATIONES ASTROLOGORVM, DE TRIGONIS ET
trigonocratoribus, atq. obiter de signorum sexu, con-
futantur. Cap. xv.

Neq. uerò putemus astrologos occasione tantummodo accepta delirare, oculatiores quàm ut deuiare sine duce non possint. Præuaricantur sapissime ubi nullus est obuaticator. Nam de istis quidem exaltationibus mathematicis ferè debēt quod insaniunt, quanquā sibiipsis magis, ne qua eos iniuria defraudemus. At que trigona uocā uulgò triplicitates, ipsi pepererūt, neq. eos hoc loco, quanq. mathesis iuuat, quæ quoniā res inde depēdet, quòd signa quædam ignea faciunt, quædā terrea, quædā aërea, quædā aquea, reddere prius super his rationem eos cogemus, et quomodo hoc quidē huius Planete trigonum, illud illius bene diffiniāt examinabimus. Dicite igitur uiri sapientissimi interpretesq. coelestium, qua ratione elementorum istas qualitates in cœlo signis distribuistis? Auenrodan magnus in uestra disciplina signorū naturam uel ad Solem refert, uel ad stellas, ad Solem ui talis signi naturæ dicatur, quale opus est Solis id signū permeātis, quo pacto mobilia signa, æquinoctia uel solstitia, reliqua fixa uel communia dicuntur. Ad stellas si hospitantium inibi stellarum uirtutes signo attribuuntur, neutram rationem uideo quadrare uestre partitioni, nā si Solis opera sequamur, igneus erit Cancer, non aquarius, sicut aqueus Sagittarius magis quàm igneus, nō igneus Aries sed aëreus, Taurus humore atque calore potius abundabit quàm frigore & siccitate, atq. conditio signorum ferè omnium cōmutabit, quæ nec erūt perpetua (quod uos uultis) Si refert ad stellas, idētidē suis sedib. migrantes, an Alchindi ratio potior existimātis, cū in Zodiaco

quatuor

quatuor sint signa principalia, duo æquinoctialia, duo solstitialia, his quatuor primas elementorum quatuor qualitates assignari, igneam Arieti, aqueam Cancro, æream Libræ, terream Capricorno. Tum quia trigona radiatio locis congruentibus incidit, ideò signa cuilibet signo utrinque triangula, naturam similem iure statuuntur sortita. Sed neque ista ratiocinatio quadrat, quoniam in referendis ad signa quatuor proprietatibus elementorum, duplex potuit eius ordinis esse ratio, altera pro cognatione signi et elementi, altera pro situ ipsorum elementorum; ut primum primo tribueretur, secundum secundo, atque ita deinceps: Si primum obseruarunt ut calida calidis, frigida frigidis responderint, ignem ut dixi, Cancro dare debuerunt, ærem Arieti. Si alter ærem Cancro, qui secundus est ab igne, sed opposita (inquit Alchindus) calor frigiditas danda, igitur signo temporis secundi, hoc est, Cancro imò, ideò Libræ quæ opponitur Arieti, quod si preponendam aquam æri dicant, quoniam sit efficacior, iam seipsa natura facient sapientiores. Præterea si agens qualitas qualis frigiditas, non qualis humiditas patiens Cancro cōuenit, quomodo ab eis inter foemineæ signa nocturna quæ deputat? non potius inter diurna & masculina? quod obseruant & in Planetis, non aliunde magis rationabiliter sexum in coelestibus agnoscetes, quàm penes agentes patientesque qualitates, propterea quæ Iouem, Solem & Martem, in quibus calor, Saturnum, in quo frigus excellat mares appellauerunt, Lunam & Venerem foeminas, quoniam humidæ sint. Sic igitur aqua & ignis mares etiam ab Ægyptijs dicebantur ob causam memoratam, ær atque aqua foeminæ, ita quæ aquea signa statuerunt, debuerunt astrologi masculis annumerare, non foeminis, quod in omnibus tamen pariter fecerunt, Cancro scilicet Piscibus, Scorpione ærea, contra mascula decreuerunt, cum sit tamen humiditas æris qualitas propria, pugnat igitur in his secum astrologia, & seipsam euertit, ut ubique tamen delirans. Namque ut à proposita re, non tamen ab re digrediamur, quæ leuissima ista nugamenta: discernere sexum in coelestibus, tali præsertim coniectura, qua moti sex signa masculina, sex foeminina statuerunt, ut primum marem, sequens foeminam, atque ita per vires semper alterum uirum, alteram foeminam. Nam si erit hoc faciendum debuerat pro natura signorum fieri, non quod fatali & uana istiusmodi cōsequentia primi scilicet & secundi, atque ita deinceps, quod quam habeat rationem audi ex Ptolemæo: Nox, inquit, diem sequitur, & foeminæ hærent uiris, debet igitur signo masculi foemineum proximum statui. Contra quam rationem non est utique disputandum sed ridendum, nisi illud forte serium est, ut uideamus prior, ne die nox, an nocte dies, ut fortasse nocturna signa debuerint anteponi, quia potius dies noctem sequatur, qua nox diem. Scriptum est enim: Factum est uespere et mane dies unus, quapropter Hebræi temporum initia à nocte statuerunt, uerum occupationes quàm ut nugari liceat multis uerbis. Quanquam apud ipsum

ipsum etiam Ptolemæum multum habeat momenti sexuum ista diuersitas, apud quem refert non parum in masculis, an in foemineis signis Planetæ inueniantur. Quod si compertum experimentis dogma contendât, quæro quibus suis, an ueterum? Si suis canos non habent, ut tanta sit authoritas, si antiquorum, at ex antiquis magna pars aliter sentiebat, multi ordinem ab horoscopo faciebant, ut esset exoriens signum semper masculinum atque diurnum, reliqua consequenti ordine per uices diuiderentur. Alij quatuor quidem signa diurna fecerunt Arietem, Cancrum, Leonem, & Sagittarium. Quatuor nocturna Geminos, Libram, Capricornum & Aquarium. Quatuor promiscua, Taurum, Virginem, pisces & Scorpionem. Quin receptam opinionem explodebat antiquitas. Vnde illud ex uetere astrologia.

Sunt quibus esse diurna placet quæ mascula surgunt,
Foeminea in noctem latis gaudere tenebris,
Qui non multa sibi nullo monstrante loquuntur.

Quo in loco mirum quantum delirat triuiialis quidam istius poetæ interpres, longe item illi rationalibus (siquidem cum ratione aliquando est insaniendū) qui omnia pariter ignea, atq; aquea, diurna appellauerunt, reliqua sex nocturna, terrea scilicet aërea. Itē si quod placet Ptolemæo masculū & diurnū se consequunt, erunt mascula illa, ista foeminea. Sic ille cecinit.

Nanq; Sagitarij signum rapidiq; Leonis
Et sua respiciens aurato uellere terga,
Tum Pisces, Cancer & Cancri, Scorpion ictu
Aut uicina loco diuersa aut partibus æquis
Omnia dicuntur, simili sub sorte diurna,
Cætera nec numero consortia, nec uice sedis
Interiecta locis, totidem nocturna feruntur.

Fuerunt & qui aliter sentirent quare subdit.
Quinetiam sex continuas dixere diurnas
Castoris esse uices, quæ sunt à principe signo
Lanigeri, sex à Libris nocturna uideri.

Desinant igit fidem allegare ueterū obseruationū à quib. tam dissident sæpe, q̃ tota astrologia dissidet à ueritate. Obijci aut illud etiam poterit, si masculū signū principe loco statuendū, iudicarūt futurū in incerto quodnam primū & masculum signum, quemadmodū & incertū, quodnam signū initiale ut supra declarauimus. Alijs enim Cancer, alijs Capricornus prima uidebantur, quorū tamē utrūq; foemineū apud istos. Sed forte nec tā multis eludi fabulas oportuit, quanq; operæpretiū obiter istā fabulam confutasse, discernēdi cœlestia signa per sexus, quo nos ideo diuertimus, ut in Cancro pugnare illos secū ostenderemus, quæ aqueū facerēt & foemineū cū sit tñ frigiditas inter agētes qualitates nō passiuas. Quod si prima
para

partitio illis detur in signis tropicis & æquinoctijs, non procedet in alijs signis ratio distributionis. circulo enim demonstrant, quod est flagitium in dialectica, quādoquidem cum hoc loco probāt trigona signa eiusdem nature, assumunt argumentum, quoniam trigona radiatio cōsentientium, inuicem est locorum, & rursus probaturi trigonam radiationem consentire, assumūt quod eiusdem naturæ incidat locis. Sileat igitur iam Alchindus. Reliqua est sententia Abraham Auenazre ducētis rationē istarū qualitatum à figuris imaginum & effigiatorum inibi animalum proprietatibus, ut Pisces, Cancrum, & Scorpionem, frigida uocentur, quod aquatiliū nomina effigemq; repræsentent. Leonis signum calidum ob naturam Leonis, atque ita de reliquis. Sed ista quoque ratio aut nulla, si nullæ imagines, ut demonstrauimus, aut falsa si aliquæ sunt imagines, in qua cum signis imagines confunduntur, quod supra etiam reprobauimus. Deniq; cum figuræ loco uariantur erit ista distinctio signorum temporaria, non quod astrologi omnes uolunt, & ipse etiā Auenazra, immobilis & perpetua, neque Aries igneum signum erit nostra tempestate, quando totū imago ferè Piscium occupauit in quintam & uigesimam eius partem Arietis imagine iam delata. Quod si nulla sunt trigona, nulli sunt & trigonocratores, hoc est domini, ut dicunt triplicatum. Quanquam etiam si illi concedantur, de his tamen ut solent extra rationē etiam definiunt. Neq; enim denegabūt, si quo in signo Planetæ alicui bene sit, male esse in eo quod per diametrum illa aduersatur, patet in domibus hoc Planetarum, patet in exaltationibus. Quod si est apud eos maxime confessum, quomodo obliti dogmatis astrologici in oppositis trigonis tres planetas eosdem regnare uoluerūt: in terreno scilicet & in aqueo Martem, Venerem & Lunā, Taurus opponitur Scorpioni, Virgo, Piscibus aduersatur, è Cæcri regione residet Capricornus, & tamen in Tauro, Virgine, & Capricorno qui dominantur, ijdem in Cancro, Piscibus, Scorpione trigonica omnes regnant potestate. Nec si tamē astrologos roges cur deiciatur Mars in Cancro, aliter respondebunt, quā quoniam ijdem exaltatur in Capricorno, & cur infestetur ille in Tauro, quoniā domicilium dicent, habet in Scorpione. Pugnāt igitur hæc inuicē omnia & mutuo falsitatis ipsa se redarguunt. Adde quod in prima triangularitate Albumasar, Alchabitius, omnesq; Latini dominari Saturnum cum Ioue, Soleq; decernunt, in qua tamen Saturnus exulat, in Leone deicitur, in Ariete, in Sagittario nihil suum agnoscit. Verum inquit, diurnus quemadmodū Iupiter & Sol. Verum etiam frigidus, cum uterq; illorum calidus habeatur. & si cum agebatur de exaltationibus Saturno Libram assignabant, tantū ob eam causam quod nature Solis opponeret. Cur regnū in Ariete? cur in domino triplicitatis contra naturam ipsorum signorum Soli associat, quasi naturæ Solis cōgruentissimus. Plura sunt hoc genus, sed prosequi singula fortè superuacuum, certe mo-

te moleſtum mihi & naſeabundum, quod ſi ad fidem hic etiam experi-
menti rurfus ego ad diſcordiam huiuſmodi experimentorum, quando-
quidem Ægyptij duos tantum faciunt trigonocratores, ut ex monomi-
rijs licet intelligere, reliqui tres conſtituunt qui deinde inter ſe diſſidēt. nā
in primo quidem triangulo dominari Saturnū, Albumaſar, Alchabitius,
Latini uolunt, Ptolemæus, Martem. Contra in ſecundo Ptolemæus Sa-
turnum, Arabes & Latini ferè omnes Martem, in quarto domino eum fa-
cit Ptolemæus ſcilicet Martem, ſuppares duos quaſiſq̃ ſecundarios domi-
nos, nocte Lunam, Venerem interdiu. Alij Martem cum Venere æquant
in principatu, nec Martem imperare niſi noctu uolūt, Venerem interdiu,
tum Lunę ſecūda noctu dieſq̃ authoritas apud eos Recentiores, Arabum
opinionem & Latinorum experimentis aiunt confirmari, Auenrodan iſ-
pſe (ne commemorem Græcos) omnes effectus adſtipulari ſententię affir-
mat Ptolemæi. Mitto plurima in quib. ſuper iſdem triangulis digladian-
tur, quoniam ſupra actum eſt de illis, patet autem hinc magnas etiam con-
iunctiones diſſolui, quatenus pendent à migratione trigonica, ne com-
memorem alia dogmata aſtologorum ab his maximè trigonis fidem ori-
ginemq̃ ducentia.

DE FACIEBUS, TERMINIS, DODECATHEMORIIS BA-
byloniorum, nouennis, monomiſijs, quā parum conſtent teſti-
monio etiam iſpſius Ptolemæi. Cap. XVI.

Elíquum facies ſineſq̃ conſutare, ut de omni ſit dictum, cum
ſignis affinitate Planetarum. Nam iam domos euertimus, ex-
altationes deieciſimus, trigona obliterauimus, nullum tum ne-
gocium in his conſutandis, nam facies nullæ, etiam apud Pro-
lem. Sic etiā Græcis quoq̃ qui & decani. Sed & decani quidem ſignorum;
facies autem planetarum. Has igitur facies Ptolem. aſpernatur, indignas.
ratus de quibus haberet mentionem, & quibus unquam in apotelesmatis
uteret̃, quas cum nullis aſtruere illi poſſint rationibus, poſſent forte præ-
tendere experientiam, niſi illos concordia hoc quoq̃ loco defereret. Alias
enim Indi, alias Babylonij quos Arabes imitant̃, alias Maternus, Planeta-
rum facies eſſe uolūt. Primus Tauri decanus apud Babylonios faciem ge-
rit Mercurij, Veneris apud Indos, Iouis apud Maternū. Secūduſ his quid-
dam Lunæ, alijs Mercurij, alijs Martis. Primus Geminorum Chaldæis Io-
uis, Indis Mercurij, Materno Martis, quos ne proſequar omnes particula-
tim Babilonij methodum iſtam ſunt ſecuti, ut primum quidem decanum
principia ſcilicet Arietis Marti darent, quoniam ea domus eſt Martis, ta-
men pro ordine ſphærarum ſequentes, ſequentibus planetis primā decan-
riam cuiuslibet ſigni patrifamilias, hoc eſt, domino domus reliquas duas
dominis ſignorum eius triangulī. Materni commentū penitus arbitrariū,
ueterē tantū traditionem prætendit, quæ cum aliquis penſitat, illud etiam

FF cognoſ

cognoscat, non ueris obseruationibus aut fide experimentorum hæc illos dogmata decreuisse, sed infirmis huiusmodi lenibus cōiecturis fidē experientig, de quibus deq̃ ipsis etiam experimētis latissimē inferius postea disputabimus. Sicuti autem Ægyptij decanos excogitarūt in tres partes signum diuidētes, ita Babylonij dodecathemoria signum in partes duodecim diffecantes, hoc utentes illi dodecathemorio, nō eo quod Maternus illis ascribit, authores Mallius & Porphirius, meminit etiā Ptolem. sed irridens, atq̃ ista dodecathemoria uocari *τόπος*, hoc est, loca. Albumasar itē, & Auenazra, & Hispalensis, huius tantum dodecathemorij meminerūt, non eius quem Maternus, & Alchabitius, & Heliodorus tradunt, de quo nos postea suo loco dicemus. Saxoniensis in cōmentarijs in Alchabitium nominis affinitate deceptus utrūq̃ confundit. Indi sua quoq̃ ipsi signmēta cōminiscentes in nouem partes signū quodlibet diuiserunt, statuentes primam partē esse domini signi, quod ex eo trigono mobile fuerit, ut prima quidem nona pars Arietis Martis sit, nā Aries mobile signū, prima uerō Leonis rursus Martis, quia signum ex ignea triangularitate mobile Aries est. Sequentes autem partes ponunt de serie sequentium signorū, ut si primus sit Martis cuius Aries domus est, secūda sit Veneris, tertia sit Mercurij, quod illa Taurum, hic Geminos domum habeat. Ægyptij rursus in singulas partes singula numerauerunt, quas uocauerūt monomirias, assignauerunq̃ illas Planetis per ordinem trigonorum, ita scilicet ut cuiuslibet signi pars prima esset monomiria Planetæ, qui dominus sit trigoni illius, nocturnus quidē si genesi sit nocturna, diurnus si diurna, secūda pars domini secūdi eiusdem trigoni, tertia domini trigoni signi sequentis, atq̃ ita deinceps, ita tamē ut idem planeta uno decursu bis monomiriam non fortiret, quas omnes anatomias & dissectiones non alijs quā ipsius Ptolemæi uerbis cōfutabo, qui omnia ista *ὁ φυσικὸς, ἀλλὰ κενόδοξον λόγον* habere dixit, hoc est, non habere physicam ullam rationem, sed uanam ostentationem, nec poterat rectius super his definire, nam quanto ista prius habent temeritatis & maiore licentia confinguntur, tanto rudibus & imperitis mirabilia maioraq̃ uidentur. Nec aliud fuit in causa cur Aboasar magnus in astrologia habitus sit uir alioquin nescius mathematicæ, quā q̃ illi nihil parum rationabile uisum, sed coaceruauit omnium simul fabulasmēta, nihil reiiciens nec aspernatus, quare plura q̃ alij uidet secreta prodidisse, quia fabulas scilicet plures cōmemorauit. Reliquū est de finib. quos nō aliter quidem breuiter confutabo, q̃ ex discordia ipsorum adhuc de finibus inter se litigantium. Alios enim Ptolemæus præscribit, alios Ægyptij, alios Babylonij, alios Indi, alios nescio quis astrologus cuius meminit Albumasar, ex cuius sententia in magno introductorio promittit mira, iuniores Ægyptijs adhærēt, Græci Ptolemæum sequuntur, & cum eis Auenrodan, alij suos quoque habent sectatores. Quare non solum signa ipsa

ipsa nulla, sed istæ quoque si signa aliquid essent Planetarum, cum signis affinitates, ut hic quidem domus, alibi regnum, alibi fines habeant, friuolæ, fabulosæ, pugnant, commentitiæ sunt, neque solum Latini dissentiunt super his, sed in ipsarum inuicem collatione. Nam uulgo primas partes dant domui, secundas exaltationi, tertias finibus, quartas triplicitati, quintas faciei. Ptolemæus primo loco domum, secundo triplicitatem, ut placet Hasly, tertio exaltationem, quarto terminum locat, faciem prætermittit. Chaldaei domos non habent, Ægyptij monomirias omnibus addunt, nouenas Indi, Babylonij dodecathemoria, triplicitatem cum domibus non ponunt. Maternus plus tribuit altitudini quam finibus, plus finibus item quam domibus. Gaudent enim inquit stelle principe in loco in altitudine sua positæ. Secundo loco in finibus suis. Tertio in domibus suis Vanissima igitur dogmata astrologorum quæ nec rationibus firmant nec experimentis, quando in illis nugantur, in istis non concordant.

DE GRADIBVS FOEMINEIS, LUCIDIS, TENEBROSIS ET alijs id genus quod eos contempserit Ptolemæus, neque in eis conueniant alij astrologi. Cap. XVII.

Onfutuimus eas diuisiones signorum quas referunt ad Planetas, ut hic quidem exaltet Mars, alibi Sol. Hæc sit huius facies, altera alterius, hæc huius monomiria, illa illius. Similiter trigona, fines, nouenas, dodecathemoria. Nunc ea forent tractanda quæ de gradibus ipsis absolute tradiderunt, ut hi quidem lucetes, alij tenebrosi, alij fortunates, alij ut dicunt Puteales, alij ualitudinarij, quos uocant alzemena, alij masculi, alij foeminei. Sed supra satisfactum est magna ex parte, nunc illud addiderimus, omnia hæc quoque contempsisse Ptolemæum, cuius interpres Auenrodā, tantum illis uidetur concedere, ut hæc obseruent, si ueritatem experimentis in his esse deprehenderint. Sed quæ fides erit experimenti? cum de gradibus masculis & foemineis sex ferantur opiniones. Aliter enim eos leges apud Firmicū descriptos, aliter apud Albulasarem, aliter apud Auenrodan, aliter in Alchabitio, uariat Abraham in plerisque, tum ab omnibus his penitus discordant qui duodecimam cuiusque signi partem nunc masculam faciunt, nunc foeminam uicibus alternis, primas partes ex signi genere statuentes, Mitto qui gradus duodecim ex triginta in sexu signi ponunt, sequentes totidem in opposito, tum reliquos sex æqua portione pariter partiuntur. De lucidis & tenebrosis, & obscuris alia opinio primum apud ueteres ex positione stellarum, quoniam eam partem lucidam uocabant, in qua erat stella, perpetuumque id crediderunt, quoniam putabant stellas non moueri. quare errabant. Si Hiparcho, Ptolemæo, & reliquis assentimur, posterius dogmatis origine non perspecta, quanquam stellas moueri contendunt, eosdem tamē gradus lucetes, eosdem tenebrosos, quos prisca determinant, in qua re quanta nata apud eos

FF 2 confus

confusio, quantaq; peruersitas rerum & dictionum, superius explicatum est, ut nihil posset esse minus quàm uera super his apud eos experientia. Erratum idem ab eis in gradibus, quos augētes fortunā dicunt, ibi quoq; declarauimus, quos & aliter magna ex parte apud Alchabitiū, aliter apud Albumasarem, aliter apud Auenazram inuenies annotatos. Eadem diuersitas in putealibus, quos nullus ueterum posuit, nec potest non mentiri Aboasar Ægyptiorum se sequi sententiam dicens, quādo illos enarrat, quandoquidē ex illis plurimos quos Aboasar puteos facit, Ephestion Thebanus totius Ægyptiæ astrologiæ peritus inter lucentes gradus enumerat, ut Arietis sextum gradum, & Tauri quintum, & trigésimum Gemini minorum, & uigésimum secundum Cancrī, & in alijs signis alios multos. Quid quod Dorienſis quidā astrologus, qui se uocauit perſcrutatore[m] de istis gradum proprietatibus, aliter omnino sentit quàm omnes ueteres, nec pro suo dogmate aliud quàm experientiæ fidem allegat, quod scilicet ueterum dictis euenta non respondeant, respondeant suis, uana igitur, infidelis, inconstans, ista quoq; obseruatio graduum diuersorum, non solum à nobis, sed à Ptolemæo quoq; damnata.

PARTES VNDE ORTAE ET QUANTVM IN EIS
dimetiendis secūm pugnent astrologi. Cap. XV. II.

Am partes quibus utūtur in omni prædictione nōne merum figmentum, res uana, dogma uoluntarium, numera inquit, gradus inter hunc planetam & illum interceptos, & cum totidem ab horoscopo gradus percensueris ubi numerus desinet, pars erit ibi rei cuiuspiam significatrix, non aliter obseruanda quàm Planetæ, quàm stellæ, quo præcepto quid fingi potest delirius? nō solū quod uirtus in coelo naturalis ubi nulla stella, ubi nec lumē, nec alia qualitas naturalis, sicuti nulla utiq; in eo gradu ad quem numerus ille terminatur. Verum quoniam ista dinumeratio ad libidinem quoq; fingitur, nec ullam habere potest physicā rationem, Aboasar nugaciſſimus reddere causam uoluit huiusmodi partium, quod antiquorum fecerat nullus. Sed ita tamē aliquid dixit, ut in summa loquacitate nihil loquatur. Nam uerborum eius summa tandem hæc est, cū fuerint Planetæ duo significantes eandem rem, distantia quæ est inter eos habere uim quoq; significandi, sed illam ab horoscopo dimetiendā, quoniam quæ uentura sunt bona mala uē sciantur, cognito loco ad quem rerū suarū significator prouenit ab horoscopo, quare gratia exempli cum Sol atq; Saturnus sidera sint parētum, interuallum quo inuicem dirimunt ab ascendente numerandum, & in gradu qui fuerit numerus eius futuram significationem super parentes, ut in quo Solis Saturniq; potestas in quendā modum quasi copuletur, hæc est subtilitas Aboasaris in qua supponit quod negatur, quodq; in primis à nobis irridetur, esse scilicet illi distantie talem uim, ut similis interualli finis ducti ab ascendente

ascendēte uim aliquā habeat efficiendī, hoc quā habeat rationem reddere debuit, qđ cum minimē faciat, nō est illa opinionis ratio, sed narratio, quæ nō solum, ut uidimus est efficax, quoniā de quo quærit nihil probat, sed est falsa repugnās principijs astrologorū, quādo partiū authores (ut mox diximus) primas partes fecerūt ipsorum Planetarū, non rerū & euentorū, sed fuit à posteris postea id excogitatum. In partibus aut Planetarū Aboasaris ratio quem habeat locū, dicentis partēs accipi ab interuallo duorum planetarum, eandem rem significantium, præsertim quod nullius Planetæ præter quā Solis & Lunæ per se distātia accipitur apud Hermetem, qui author prius harum partium fuit in eo libro cui nomen fecit *παραρτηρ*. Sed à Planeta cuius pars quæritur, & parte alterius luminariū, capit enim Veneriam partē à parte Solis & Veneris, ubi deceptos Aboasare & Alchabitium primo libro notauimus. Mercurij à parte Lunæ quæ fortunæ dicitur, ipsoq; Mercurio ubi illi quoq; aberrauerunt. Martis à Marte partēq; fortunæ, Iouis à parte Solis & Ioue, Solis & Lunæ ab inuicē, ut est omnib. manifestum. Nec alias res significari uult per partes, quā quæ quisq; Planeta cuius esse dicitur pars significat. Adde quod rerum partes non accipiuntur à Planetis, eas res apud astrologos significantibus, quoniam quidē Mars fratres significat apud omnes, & tamen pars fratrum à Ioue atque Saturno, nūquam autem accipitur à Marte. Et ueteres omnes partem coniugij corrogant à Saturno, cui Planetæ cum nuptijs nullū coniugium esse uoluerunt. Commētum igitur illius Aboasaris non modò leue & nugatorium supponēt id scilicet de quo disputatur, sed ab opinione aut horum istius dogmatis de quo disputatur alienum, quos aliud mouit quā quod iste nugator post tot secula somniauit. Fuit enim erroris huius occasio prima talis: Visum antiquioribus orientem gradum, hoc est, horoscopum Soli respōdere, quare cum Luna propemodum Soli supra existimetur, alterum esse horoscopum uoluerunt Lunæ proportionē respondens, nec alio loco potius statuendū iudicarūt quā qui tantū distaret ab oriente, quātum Sol in qualibet genitura distaret à Luna, eum locū *κλῆρον τυχῆς*, id est, Sortem fortunæ uocauerūt, ob eam quam paulo post causam commemorabimus. Docet hoc ipse Ptolemæus Apotelesmatum libro tertio, communefaciens quoq; illud omnem antiquitatem conuenisse, ut ab horoscopo tantum pars fortunæ distaret, quantum à Sole Luna, nec uariare sententiam eorum, qui in nocturnis genituris Luna potius computant in Solem, quoniam ijde ab ascendente ad antecedentia signa se conuertunt, quare desinunt eo loco quo & illi qui à Sole ad Lunā supputantes, pro signorum consequentia numerāt, causam nominis suspicior talem, nā cum duos quasi horoscopos fecissent, alterum solis, alterum Lunæ, illi quidem, hoc est, uero atq; Solari, corporis atq; animi sortem tribuerūt, isti uerò Lunari & aduentitio, sortem fortunarū, hoc est, rerum earum quæ extra nos

FF 3 sunt,

sunt, ut à primo nos ipsi, à secundo quæ nostra sunt fatū sortirentur, quare lunaris horoscopus fors fortune nuncupatus, neq̃ ex alia re magis quàm ex ipsa de fortunis iudicat Ptolem. nam uulgò sortes istæ partes dicuntur, loca uerò apud Maternū. Hoc cum receptum iam foret, Hermes quidam Ægyptius parum spectata prioris instituti ratione, putauit à parī exemplo omnium Planetarum sortes faciendas, atq̃ ita Saturni & reliquorum sortes cōstituit in libro cui titulus *παρατετῶ* uocauitq̃ partē Solis, *ἀγαθὸν δαίμονα*, hoc est, bonū Deum, siue dæmonem, Iouis, *νίκη*, id est, uictoriam, Mercurij, *ἀνάγκη*, id est, necessitatem, Veneris, *ἔρως*, id est, amorem, Martis, *τόλμα*, id est, audaciam, Saturni, *νέμεσις*, id est, nemesis, in quibus ordinandis hanc methodum obseruauit, ut unamquamq̃ partem acciperet à distātia ipsius Planetæ cuius est pars ad partem, aut Solis aut Lunę. Solis quidem in Venere & Ioue, Lunæ in cæteris, & ubi Solis parte foret utēdum ab eo cōputus fieret in diurna genitura, in nocturna uerò à Planeta ad partem, contra fieret ubi fortune utitur parte, sed & omnium duci numerū ab horoscopo iussit, quia id factum uidit ab antiquis in fortune parte, cuius exemplo reliquas cogitauit, parum animaduertēs eam (qualiscunq̃ sit) coniecturam, qua moti ueteres Lunę sortem statuerunt non conuenire in reliquis Planetis, quibus cū Sole nō ea uel paritas uel cognatio, ut illi aliquid uicē horoscopi respondere sit necesse, quemadmodum Soli oriens correspondet. Verum utinam istis finibus hæc se fingendi licentia continuasset, nā Paulus Alexandrinus Hermete, quem diximus, aliquot seculis, iunior, addidit partibus Planetarum partes quatuor, non iam siderum, sed rerum parentum scilicet filiorum, fratrum, & coniugij, quod inuentum, occasio fuit præterea ita delirandi, ut innumerum numerum effingentes, ferè quisquiliarum partem in cœlo designarent. Nam & cicerum, & fabarum, & lentis, & hordei, & ceparum, & mille rerum huiusmodi partes apud Arabes omnes, et Latinos legis authores, Chaldeos nullis usos partibus, non tam moueor ut credam, quoniam inuētum fuit Ægyptiorum, quàm quoniā Porphirius institutiones scribēs Apotelesmaticas ex Chaldæorū sententia, partium nusquam meminit, Ptolemæus præter fortunæ partem reliquas omnes abominatur, quanquam rectius etiam illam cōtempnisset, cum horoscopum Lunæ & quicquid in eo comminiscunt uanum & arbitrium sit. Sed uidetur erratum illi ueniabiliter, cū ad ea respicitur in quæ de unius partis exemplo, astrologorum licentia futili temeritate, prolapsa est. Qui cur distantias seruent Planetarum duorum curq̃ illam numerent ab horoscopo, causa iam patet, quoniam scilicet ita factū in fortunæ parte repperunt, in quo factum id à ueteribus, quia quasi horoscopus querebatur, quare in ea distantia fuit collocanda ad orientē, in qua Sol à Luna mouebatur, postea originem dogmatis nescientes suas ibidem quales narrat Aboasar fabulas confinxerunt. Qui si potius experimentis quàm ratione

motos

moros se dicant, respondebo quod haecenus semper feci, non esse experia-
 mentis auctoritatem, super quibus æquali homines auctoritate non con-
 cordant. Euenit autem & hoc in partibus, ut in omni dogmate astrologo-
 rum. Et primum ipsam fortunæ partem alius ferè semper alio loco statuit,
 quoniam Ptolemæus seu diurna fuerit genitura, seu nocturna computan-
 dam à Sole ad Lunam præcipit, alij nocturna genitura computandum à
 Luna ad Solem affirmant partem Veneris. Heliodorus & Maternus à par-
 te dæmonis ad Venerem interdium, nocte contra Alchabitius sequens Aboas-
 farem à parte fortunæ ad partem dæmonis in nocte, interdium à dæmone
 ad fortunam. Abenragel à Venere in fortunam, & die & nocte pariter ac-
 cipit. Parentum partem Arabes in diurna à Sole in Saturnum, in nocturna
 natiuitate à Saturno in Solē accipiunt. Heliodorus, si Saturnus radijs
 occultetur, si nox fuerit aut dies, à Marte pergit ad Iouem. Partem fratrum
 Maternus nocte à Ioue in Saturnum, Græci nocte, sed interdium à Saturno
 in Iouem. De coniugio dissonant mirum in modum, nam si mariti sortem
 inquiras Alchabitius semper à Sole numerat in Venerem, Heliodorus in
 Venerem quidem sed à Saturno. Maternus ex antiquorum sententia iua-
 bet, ut interdium quidē à Saturno eamus ad Venerem, nocte uerò à Venere
 inchoemus, se uerò quod alij quoque præcipiunt multis in genituris pro-
 basse testatur, ut in diurna nocturnaque genitura à Sole ad Lunam semper
 computetur. Quod si foeminæ genituram perscrutemur, iubet Maternus
 interdium à Marte in Venerem computari, nocte à Venere ad Martem, alij
 semper à Venere in Saturnum, quam Abenragel Vellij, Alchabitius Her-
 metis ait esse sententiam. Abenragel probat, ut à Luna in Martem semper
 accipiatur, alij semper à Sole in Martem, sic in reliquis dissident, sed tæ-
 dium omnia prosequi. Partem peregrinationis Arabes à domino nonæ,
 in minutias primas ipsius, Græci à Sole in Martem. Partem hæreditatum
 illi quidem à Saturno in Lunam, hi uerò à Saturno in Venerem. Seruorum
 illi à Mercurio in Lunam, hi à Marte in Lunam. Partem matris antiqui om-
 nes à Saturno in Lunam computant, numerum deinde ab horoscopo per-
 censentes, ut in omnibus facere ueteres consueuerunt. Arabes eam à Luna
 quærunt in minutiam primam octauæ domus, superadduntque tot gradus
 quot Saturnus ex signo in quo est perambulauerit, & quātamcunque com-
 putus fecerit summam tantam ab initio signi in quo est Saturnus per se-
 quētia deinde signa. Sed non tam ociosi, ut omnes eorum fabulas memo-
 remus, illud certè constare cuilibet potest, non nisi fidelibus

experimentis, quæ sibi quisque pro arbitrio
 dogmata confinxit.

FF 4 DODL

DODECATHEMORIORVM SENTENTIA, EXPLODITVR, ET AVTHORES
eorū Aegyptij cū suis quoq; climatericis annis reijciuntur. Cap. XIX.

PAr infania Dodecathemiorū, pariq; ratione qua partes exhibenda, non autē Dodecathemorion illud intelligo, cuius supra meminimus, quod est signi cuiuslibet pars. 12. sed quod tradit Materno Græcisq; scriptoribus in hunc modum, cuiuscunque, inquit, stellæ uolueris Dodecathemorion quærere, partem eius duodecies computa, siue illa signi in quo est Planeta pars decima siue quinta, seu quouis alio numero fuerit, tum quantas summa computationis confecerit, diuides eas singulis signis triginta dispartiens, sed à signi primordio sumes initium in quo stella est, cuius Dodecathemorion quæris, & in quocunque signo postremus uenerit numerus, ipse tibi partē Dodecathemorij ostendit. Exemplum huius pone: Solem in Arietis parte quinta & minutjs 5. si quinq; duodecies multiplicaueris, erunt partes sexaginta, minutia unam facient partem, atque ita erunt partes sexaginta unæ. Dabis Arieti in quo Solem esse diximus, triginta, Tauro triginta, Dodecathemorion in prima Geminorum inuenietur. Hoc inuento quid uanū magis, aut futile potest excogitari? cum per numeros istos, nulla tamē uis Planetæ, nulla qualitas eam in partem transmittatur. Quod si obseruatum dicitur euentis tam respondere, obijciam Paulum Alexandrinū authorem grauissimum apud Aegyptios, quorū illud potissimū fuit inuētum, qui talem obseruationem deprehendi falsam attestatur, quia nouam ipse methodū introduxit cōtra ueterū omnium opinionē, ut nō duodecies partes illæ multiplicarent, sed terdecies scilicet illi ædputatio antiqua nō succedebat, utpote falsa & commentitia. Et quoniam aliquando terdecies multiplicādo eueniebat ei qd quærebat, more astrologorū ex uno successu dogma instituit. Hæc sunt illa misteria Aegyptiorū, quorū sententias uelut oracula supersticiosum uulgus adorat, quorū doctrina ne dum habet aliquid diuinitatis, sed ridicula etiam semidoctis. Nam si qua foret astrologia, nihil minus Aegyptij quā astrologorū nomen mererentur, qui & rerum quæ sunt in cœlo uerarū & naturalium, hoc est, siderū & stellarū motus ignorabant, ut infra dicemus, & in prædicendo plus istis fallaciosis somnijs utebantur, quā stellis & Planetis. Scribit Heliodorus Mercurium Trimegistum, qui partes Planetarum primus inuenit uiam aperuisse, unde per solas illas partes nulla alia respectata pronunciarī possit de omnibus pariter monerijis & dodecathemorijis, mirum quantum in omni prædictione tribuebant, unde eos obliq; notat Ptolemæus prudentissimus astrologorū, ait sua se dogmata traditurum *μη δὲ πλεον ἢ ἀριθμῶν ἀναλλογιτῶν* quæ sint omnia *ἡμεῖς οὐκ ἔχοντες λόγον*, hoc est, non per partes & numeros inefficaces, & causæ rationē nō habētes, quæ superflue multi nulla ad persuadendum ratione fabulantur, cum autē numeros dicit, & quæ reprehendimus

mus dodecathemoria notat, & qui climatericos annos faciunt ex numerorum sola obseruatione, ut enneadicos & hebdomaticos. Vnde multis molesta senibus superstitio super anno sexagesimo tertio, quoniam peius angui tigride quæ formidant, sed peccat in his uulgus errore uenfabili, qui philosophi esse uolunt quis excusauerit.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV.
Iæ aduersus Astrologos libri VI. Finis.

IOANNIS PICI MIRANDULÆ Disputationum in Astrologiam, Liber VII.

QVID HACTENVS DISPUTATVM, ET QVID IN
hoc libro disputandum. Cap. I.

HACTENVS nulla esse astrologia demonstrabatur, ablata siderum efficientia, quod ex philosophia, ex siderum dignitate, conditione rerum inferiorum, & fide experientia rationabiliter dici à nobis ostendebamus. Tum si illa efficiant quod opinantur astrologi, quare hæc tamen aliter faciant quàm sit ab illis excogitatū, probauimus nullam de ista efficientia, & consequenter de futuris rebus cognitionē illis esse possibilem. Nunc illud nobis agendum, ut si fieri cœlitus hæc concedamus, & quomodo ab illis est confectum, hoc est ab hora primordiali sortiri res omnes fata sua de cœlo, quod tamen cuiusque rei sit fatum sciri ab eis non posse declarēmus. Est autem hoc illis primum necessarium si assequi debent, ut quæ sit cuique hora fatalis, certissimè habeant exploratum, quod nec sciri posse aut scitum certe ab eis non esse præsentis libri disputatione docebimus. Et quoniam rerum uariarum principia uaria statuuntur, de principio hominis primum disputabimus, & illud esse in ambiguo declarātes, & omnino qualecunque sit, illud certe non esse quod ab astrologis existimatur.

AMBIGVAM ESSE HORAM FATALEM, SI QVA ESSET
in omnibus rebus quæ non momento sed tempore absoluuntur,
& in hominibus maxime, in quibus genitura parum
roboris habere uidetur. Cap. II.

St aut in decernēdo principio cuiuscunque rei que nō momento sed tempore consumat questio inextricabilis, an sit fatale illi tempus quo primū opifex facere illā aggrediāt, quācunque demū causam efficiat.

efficientem fortiaſ. An potius cū abſoluitur, an cum non tota quidē ſimul
 exigitur, ſed per partes ſint partium diuerſarum fata quoq; diuerſa. Quic-
 quid enim dixerimus, ſuam habet rationem qua confirmetur. Nam ſi felici-
 ter manus opifex admouerit, quomodo eſſe poteſt opus infelix quod fe-
 liciter opifex operatur? cum ea ſit demum & operantis, & operationis fe-
 licitas, ſi opera & bene & ex uoto operantis eueniat. Tū ſi fatum efficien-
 ter nō ſignanter tantum eſt à ſideribus, quando potius fatum accipere res
 ſuum debet, quā cū ſidera illum intercedētib; alijs cauſis efficiunt. Vi-
 detur igitur factum ex ea hora pendere qua rem facere primū opifex eius
 aggreditur. Contra fatum quo pacto accipiet res priusquā ſit, aut quo-
 modo eſſe dicet à nobis cū primū incipit fieri ut aliquando ſit? Deniq; ex
 ſpecie & quæ momento aduenit ultimo cōſtituente forma res illud eſt qđ
 eſt. Quod igitur illi potius fatale momentū quā quo eſſe primū incipit
 quod eſt, & ſeorſum à cauſa à qua fiebat, ſua cōſtare poteſt natura & firmi-
 tate? non igitur de hora qua fieri, ſed qua eſſe incipiunt res fata rerū ratio-
 nabiliter auſpicabimur. Rurſus ſi aliæ alio tempore partes abſoluētur, cur
 non quæq; decretum ſue fortunæ de ſuo tēpore adipiſcetur? maximè cum
 experientia comprobetur, aliter uarijs eiſdem rei partibus euenire. Nam
 & in corpore eiſdem hominis alia interdum membra rectè ſe habebunt,
 alia male: & aliqua pars eiſdē urbis ruinis & incendijs erit obnoxia, cum
 nihil eiſmodi reliquis partibus accidat, cur non igit rationabilius unum
 quodq; moueri & gubernari à propria cōſtellatione, q̃ de præterito quo-
 dā principio & fortaiſis abolito trahere res ſequentes fati conditionē. Et
 hæc quidē in uniuerſum de rebus omnib; dicta ſint, nūc particulariter ea-
 dem in homine examinemus, de cuius fatali primordio (ſi aliquod eſt hu-
 iuſmodi) multa & inextricabilis neceſſario ambiguitas naſcitur. Quid enim
 potius ſtatuemus cum tam multa eiſus principia, eaq; omnia digna princi-
 patu conſpiciantur? an quòd inter omnia primum tempore eſt punctum
 illud fatale temporis arbitramur quo uir ſceminæ primum cōgreditur? an
 nō illud quidem, ſed cum ſemen de mare accreſcit in uterū? an potius hæc
 quidem quaſi præludia, & neceſſario antecedentia. Primum uerò huma-
 næ formationis initium ſtatuemus, cum adoriſ uis ipſa ſeminalis puriſſi-
 mam partem excrementi muliebris eamq; cōſtituit, hoc eſt, cogit in foetū,
 quemadmodum à coagulo lac unitur & condenſatur, an neq; hominis ad-
 huc initium, ſed cū in conceptu partes corporis omnes poteſtate inſunt? an
 cū membranulis iam ſiue ſecundis circumobducitur? an hominē exordiri
 natura incipit quando cor primum actu ſecernitur, cuius uirtute quod gi-
 gnitur iam quaſi filius à patre emācipatus à ſeipſo incidit gubernari, ut na-
 turæ interpreter Ariſtot. docuit. Huic enim principio uis magna authori-
 tasq; debetur, cum & cor primum ſit quod formatur, & in cæteris partib;
 diſtinguendis, cum motus omnium, tum incrementum à corde diſtribui-
 tur, ut

tur, ut (si nobis est cum astrologis fabulandum) quemadmodum cordi insita uirtus, totum deinde reliquis coagentibus explicat hominem, ita hausta prima in corde Solaris uirtus, totam deinde explicet fati potestatem. An potius hinc quidem cordis & uitæ fatum principale, sed membri cuiuslibet dispositio ex hora potissimum qua disponitur, priuati subit suiq; fati conditionem. Considerantibus enim recteque omnia pensitantibus. Illud ualde apparet rationabile, ut si, gratia uerbi, luminaria ut dicunt oculis præ sunt, ex luminariū dispositione cum oculi disponuntur eorum potius habitus mixtioque dependeat, quàm uel ex ea quæ pridem cum semen impleuit uterum antecessit, uel post secutura est cum pridem oculis absolutis, extra uterum matris infans est proditurus, id quod de reliquis membris pari ratione dictū intelligatur. Quod si posthabitis omnibus his quæ diximus, aliud autoritate efficaciaque præstantius initiū inuestigetur, quod nam rationabilius proferemus quàm quo anima foetui participatur, quoniā tūc esse incipit homo, & substantiæ integram rationem consecutus, tunc ex materia sua formaque consistit. Et si fatum ex hora proficiscitur, qua res primitus est, nulla utique potius fatalis hora hominis existimabitur. A qua si tamen opinione recedendum est, illud magnam habebit probabilitatem, ut quæ corporis sunt ad seminale principium referantur, quæ animæ ad ipsam animationem, quæ sunt externa atque fortunæ ad id forte momentum, quo hunc captum, in quo ludit fortuna, claustra uteri egressus homo primum ingreditur. Denique ex hac tam uaria atque nodosa de humano principio ambiguitate extricabunt ipsi se, forte, qui sunt diuini, philosophia quæ tantū rationibus nititur, explicare se recte nullo modo potest, quæ si est tamē aliquid affirmatura, nihil minus affirmabit quàm quod astrologi decreuerunt, uti ex hora natiuitatis nascentis hominis fata dependeant, in quā opinionem nec ratione astrologi sunt adducti. Sed quia hoc principiū assequi magis posse uidebantur, & ideo primas illi partes concesserunt. Quare & post genituram dare aliquid solent conceptioni, quoniam sperent de ea nonnihil interdum etiam posse cognosci. Reliqua quæ sunt potissima certè principia, præsertim cum animatur foetus ex asse reiecerunt, quare scilicet, illis ex asse, hoc est, penitus sunt ignota, nec si inde pēdere hominum fata concesserint, poterunt sibi diuinandi de fato aliquid arrogare. Verum ut reliqua prætermittamus, genituram conceptui & foetus animationi qua ratione præponantur, quandoquidem si primas in fato constituendo partes initio illi demus, quod maximè tempore primum est, non est prius principium principio seminali ex quo omnia alia proficiscuntur, si non tam primum tempore quàm efficacia dignitateque præponitur, tempus animandi foetus omnibus erit præponendum, genitura & posterior omnibus & efficaciam aut nihil, aut parum habet, quæ nec hominem inchoat, nec facit, nec absoluit, sed inchoatum & iam absolutum ipsa solum ostendit.

PTOLE

PTOLEMÆVM PLVS CONCEPTVI QVAM GENITURÆ tribuisse, cui neq; aliquid tribuendum esse Ptolemæi ratio conuincit. Cap. III.

Vod si uerba ipsius Ptolemæi grauitè pensitentur, uidebimus cum uir rationis adductum, plus dare conceptui, quàm genituræ, quanquam ut faueat professioni, de efficacia genituræ multa astruere sit conatus, uerba ipsius in tertio Apotelesmatum sunt huiusmodi: Cum principium temporale hominis aliquod statuatur natura quidem illud erit principium cum semine utero genitali admittitur, potentia autem & secundum accidens cum hora partus infans egreditur, qui igitur horam admissi seminis casu uel obseruatione deprehenderint, illam se qui potius eos decet in proprietatibus corporis animæq; dignoscendis, efficientibus eo tempore stellarum configurationibus consideratis. Cum enim semel à principio semen exambientis aëris affectione certa qualitate disponitur, licet per consequentis conformationis tempora uarietur, quoniam tam propriam cognatamque tantum materiam naturaliter sibi asciscit, cum actum fuerit, magis etiam primæ suæ qualitatis dispositioni assimilabitur. Hæc ibi Ptolemæus ad uerbum. Vbi mihi uidetur quàm expressissimè & asseueratè, nulla interiecta dubitationis particula, pronunciare primum & naturale & efficacissimum hominis principium esse seminis admissionem, atque huic potissimè inhærendum, cum agnoscitur, in prænoscentis hominum uicissitudinibus, tam quæ ad corporis, quàm quæ ad animam attinent. Quod ubi etiam asseruit, tunc quæ uidebantur obijci posse de seminis permutatione accuratè anxieq; dissoluit. Verum quoniam sciebat artem periclitari si aliunde pronunciari de hominis fato pernegaret, adiecit his quæ diximus in hunc modum: Qui autem horam ignorant principij seminalis, quæ plerumq; ignoratur, illos necessarium esse sequi principium natiuitatis. Pensemus autem hæc & priusquam alia subiungamus, in quibus solum utendum ait hora genituræ cum hora conceptus ignoratur, & de hora quidem cōceptus dixit, quòd adhærere illi cōuenit. ita enim Græcè scribitur *πρὸς ὥραν*, de hora natiuitatis non conuenire dixit, sed *ἀναγκάζου*, hoc est, necessarium esse, quasi nescientibus horam hominis concepti, & tamen uolentibus de eius fato diuinare ad natiuitatem necessario est confugiendum, ut luce clarius appareat nō uolentem sed cōactū necessitate in hanc sententiam descendere Ptolemæum ut hora genituræ quasi secūda (ut dicitur) post naufragium tabula utatur, & hæcenus quidem pro ratione locutus, mox ne deferat professionem conatur quantum potest hoc quoq; de genitura principium ualidum demonstrare, quare de eo ita subdit: Et hoc etiam est maximum principium, atque hoc solo à primo deficiens quòd ex conceptu ea etiā possunt præcognosci quæ ante partum eueniunt. Porro si quis hoc quidem principium dicat, illud autem

tem

tem enim id est, post principium, erit quidem illud ab hoc tempore secundum, sed fortasse erit potestate perfectius, ferè enim iure hæc humani seminis generatio non negabitur, illud aut hominis, cum multa tunc accipiat infans quæ prius non habebat cum erat in utero, & ea naturæ hominis propria, quamuis item quod hora partus non circumdat nihil uideatur conferre, ut quæ nascitur talis aut talis sit, facit tamen ut subcognatam circumdantis configurationem prodeat in lucem, quoniam natura postquam eum perfecit tantum ad exeundum impetum dat, cum dispositio est similis figuræ illi quæ à principio foetum formauit, quia rationabile & harum quoque rerum significationem habere dispositionem stellarum hora natiuitatis, non quia sit effectrix illarum, sed quia ex necessitate & secundum naturam similis est illi potestate quæ efficit. Hæc Ptol. à nobis fideliter recitata, in quibus illud primum est uidere omnino esse falsum quod ait interpretes Auenrodan dubitanter loqui Ptol. in prioribus uerbis ubi de efficacia conceptus edisserit, asseuerat in his postremis ubi hora natiuitatis significandi uim habere demonstrat, cum contra potius ibi quidem omnia affirmet, nihil excipiens, nihil dubitans, hic nihil non adiecta dubitationis particula loquatur, nunc ferè, nunc fortassis interponens, & cum denique totam suam disputationem terminaturus non aliam habet rationem qua fati significatricem horam genituræ defendat, quam ut similem à principio seminali esse suadeat. Tantum abest ut auctoritatem decernendi quæ sit futurus qui nascitur neget esse in conceptu, ut non plus super hac re concedat genituræ, quam ut conceptui similis & consentiens inueniatur. nam illa quidem opinio apud astrologos inuulgata, credita etià ab interprete Ptolemæi, ut significet solum hora conceptus quæ in utero matris foetus accidunt, de falsa intelligentia dictorum Ptol. nata, facile intelligitur, qui non ea solum significari per conceptum dixit, sed etiam illa quæ genitura non possit præstat, inquit, hoc Ptolem. conceptus genituræ, quod per illum etiam ea quæ sunt ante partum possunt præuideri. Quod si illa tantum, nunquam erat etiam apponendum, nec propterea præstare primum principium, secundo existimandum, cum longe sit maius spacium totius uitæ quam rudis adhuc naturæ informisq; foetus rudimenta gubernare. Quapropter si Ptolem. in illis dubitanter hesitanterq; prolatis uerbis confidat, ut sit principij secundi uirtus fortasse primo efficacior, & hoc ferè seminis humani illud hominis potius sit principium, non solum à ratione sed à seipso planè dissentit. A seipso, quoniam, ut dicebam, non potuit in principio nascendi auctoritatem fati defendere, nisi excogita cum principio seminali, natiuitatis affinitate, & cum postea de sexu alijsq; nascentis conditionibus præuidendis præcepta tradit, ea ex conceptu magis quam ex natiuitate ait præcognosci. A ratione, cū propter multa quæ supra diximus, tum quare ualde extra rationem est, ut conceptum principium semi-

G. G. nis

nis natiuitatem hominis dicimus, quādoquidem cum semen uterum impleuit, non fieri ipsum, sed incipit aboleri, cum homini fabricando natura manus admolitur, quare illud sicuti hominis generandi, ita corrumpendi seminis est principium. Quod si principium hominis uoces natiuitatem, quare multa tunc primum habet quæ in utero non habebat, at nō illa pertinent ad substantiam, quæ iam facta & absoluta est, sed ad gestiones operum tantummodo nonnullorum quæ nec hominis propria, à quibus si factum hominis auspicemur, multo post ortū tempore fatum oritur, ut cum scilicet facti nō iam infans incipiet, cū cogitare, deliberare, ratiocinari, nam statim quidem natus nihil habet hominis proprium præter eiulatum, non igitur his tam scilicet si falsis & friuolis, astrologorū prudentissimus Ptolem. insisteret, quanquam ea ne omnino desertor professionis præuaricatorque putaretur protulerit dubitanter. Neque uero hæc solum quibus cōceptui genitura præponitur, sed quæ aliquam uim in fato decernendo astruunt genituræ minus habere possunt firmitatis. Summa enim totius uirtutis ad cōsensum refert, qui sit inter natiuitatem atque conceptū. Atqui nam iste consensus? quæ similitudo? Respondet Haly Solem horæ genituræ in signo semper inueniri, quod aut septimum aut nonum aut decimū sit ab eo in quo fuit hora cōceptus. Hæccine igitur illa similitudo? O ridiculam uanitatem, quasi aliquod tempus alicui tempori hac ratione non consensiat, quare scilicet Sol quocūque tēpore à signo in quo alias fuit, aliquo semper signorum numero necessario distat. An probabilius quod assertur de Luna? cuius locus cum nascimur horoscopus sit conceptionis, et qui tunc Lunæ locus horoscopus sit, deinde natiuitatis, atqui hoc falsum confictumque ab astrologis postea demonstrabitur. & Haly Auenrodan in tractatu presentis quaestionis exponens Ptolemæus. Vt uerum interdum, ita falsum interdum, ait se deprehensum. Verum age sit uerum nulla potius uia, fictus ille consensus, utriusque horæ euidentiusque coarguetur, quoniam si ex regula illa astrologorum conceptus horam inuestigaueris, & thema ad id tempus tibi constitueris, inuenies coeli stellarumque dispositionem ab ea semper esse diuersam, aliarumque rerum omnino significatricem, quæ hora natiuitatis supputantibus apparebit, sed quid plura in nugis confundendis uerba prodigimus. Haly insignis astrologus in Lib. quem scripsit de electionibus aperte confitetur efficaciam fati discernendi esse in hora conceptus, sed quoniam hæc ignoretur, idcirco ad horam natiuitatis astrologos confugisse. Et ipsi cum urgentur de ortu Geminorum quorum dispar sit fortuna, solent dicere interdum diuersitatem conceptuum illorum fortunam uariare, cum tamen si hora conceptus ea solum disponit quæ accidunt intra uterum, illud potius sequitur, ut possit eorum quorum conceptus dispar compar. quidem esse fortuna, sed natiuitas nullo modo esse possit.

VNIVERSALIA FATA QVIBVS VIIS ASTROLOGI VESTIGENT & QUAM PARUM RATIONABILIBUS. Cap. IIII.

Diximus de initio fati particularis quam sit incertum, & quod falsa ratione ab astrologis constitutum, restat dicere de uniuersali, unde scilicet fata urbium, gentium, regnorum, et in uniuersum mundi pronuncientur, quod hoc quoque (si aliquod esse concedatur) in ambiguo tamen & incerto sit, & a nostris astrologis perperam definitum. Solent autem ad uniuersales predicendas mutationes triplici fere uia procedere, aut ex magnis siderum superiorum uel luminarium eclipticis coniunctionibus, aut ex coeli dispositione, cum primas Arietis minutias Sol ingreditur, quod quasi principium anni statuerunt, aut ex principijs urbium, regnorum, gentiumque peculiaribus, hoc est ex hora qua urbs aedificata, uel regnum institutum, uel lex genti data qua uiuit, quaque gubernatur, quae omnia quod sint friuola magna ex parte supra est ostensum, non solum ubi tota depulsa est siderum efficientia, sed etiam cum totam praedicendi ex magnis coniunctionibus rationem infirmauimus, & siue ab illis, siue a defectibus luminarium, longo postquam acciderunt tempore expectare aliquid uanum declarauimus, tum impietatem insaniamque deteximus astrologorum, et legem coeli facto, & fato suae legis gentes subiicientium, nec non quod sit uanum, uel urbis edificatae uel accepti regni, quasi rei naturalis diem natalem decernere. Nunc et si omnium rerum fatum aliquid esse concedamus, sumus ostensuri de fatali principio harum rerum nihil certum aut posse definiri, aut hactenus esse ab astrologis definitum. Primum quidem in auspiciando urbis fato a iactu lapidis quam ratione mouentur, quando quidem iam ciuitatis potius quam urbis fata perscrutant, illud momentum potius obseruandum quo urbs aedificata coepta est habitari, & suis legibus regi & contineri. De regis item fortuna magna inter eos discordia, cum alij putent ex hora illam pendere qua rex instituitur siue decernitur. Alij cathedram potius siue coronationem putant inspiciendam, sed haec quasi minutiora praetermittamus, cum etiam Haly fata gentium urbium & regnorum non tam ab his ipsis quae dicebamus, quam a principijs magnarum uniuersaliumque constellationum credat dependere, de quibus cum illis collato pedemox disputabimus.

ASTROLOGVM NON POSSE PRAEDICERE QVANAM orbis regione fatum aliquid euenturum sit, quoniam incertum apud ipsos quae cui signo uel Planetae regio subiaceat. Cap. V.

S magnae quas uocant coniunctiones, si defectus Solis & Lunae quantas astrologi fabulantur scient mutationes, illud nunc contendo, uerum tamen de illis ab astrologis nihil posse praedici, neque tamen illis coniecturis quae obijci possunt, horoscopus magne coniunctionis incertum, an sit proprius, aut ipsius anni quod uertente illa contigerit, arbitrarieque illos in defectu luminarium principium mediumque obser-

GG 2 uare;

uare, temporibus reliquis in obseruatis, tum etiam solius principij habitatione, condonentur illis hæc omnia, nec super his litem ullam faciamus, alibi premere eos possumus efficacius, unde omnimoda huiusmodi prædictionum incertitudo, demonstretur. Sunt enim earum quatuor capita, primum ut prædicatur quid sit futurum, secundum quo in genere rerum, tertium quonam tempore, quartum apud quas gentes & in quibus locis ac regionibus. Quod si nulla ferè rerum mutatio est, nullus casus, uel prosper, uel aduersus, qui non aliqua mundi parte apud aliquos populos accidat, quocumq; tempore ueniat, erit omnis huiusmodi uana futilisq; prædictio, nisi postremum hoc habeant exploratum, quonam scilicet loco, quaque parte terrarum admirabiles illæ mutationes euenturæ sint. De hoc autem ita definiunt, ut in regionibus illis expectetur quæ sint signo subiectæ, apud quod talis uel coniunctio siderum uel luminariū defectus cōtigerit, nec solum quæ signo penitus eodem, sed uel eodem uel signo saltē eiusdem triplicitatis. Hæc est omnium astrologorum super hac re indubitata sententia. Vnde illud colligitur, nihil posse de fato alicuius regionis uerè prædiuinari, nisi prius constiterit, cui nā signo, cui planetæ regio illa subiiciatur. Sicut nec de hominis potest fato prænunciari si tēpus genituræ fuerit ignotū. Quod si de subsignis planetisq; diuersis terrarū distributione omnia apud astrologos sint incerta, patet euidentissimè prædictiones eorū de huiusmodi rebus necessario fore, quàm incertissimas. Illud uerò, qui Ptolem. & Albumasar libris legerit accuratè, facillè intelliget, cum nulum sit dogma in quo sibi minus astrologia consentiat. Ptolemæus in lib. Apotelesmatum igneam triplicitatem præesse dicit septentrioni, terreā meridiei, aëream orienti, aqueam occidēti. Quod secutus est Iulius Firmicus opinionum ueterum æmulator. Idem uerò Ptolem. secundo lib. eiusdem operis, uel aliter explicare, uel immutare non nihil eam uidetur partitionem, igneam triangularitatē non tam septentrioni quàm his terris præficiens, quæ sitæ sunt inter septentrionem & occidentem, terreā his quæ inter orientem & meridiem, his uerò quæ inter ortum & septentrionem aëream, aqueam inter occasum collocat & meridiem. A quibus omnibus ea tantum distant quæ Albumasar scribit quantū distat oriens ab occidente, is enim sexto lib. Magni introductorij igneam triplicitatem nō septentrioni, ut Ptolem. sed orienti uoluit dominari, ipsi quidem septentrioni, cui scilicet igneam præficit Ptolem. ipse aqueam dominari cōtendit, & quam orienti Ptolem. aëream ipse contra præficit occidenti. Idem tenet Paulus Alexandrinus in institutionibus artis Apotelesmaticæ. Sed ipse idem Album. quasi sui oblitus lib. primo de Magnis cōiunctionibus tam diuersa ab his scribit, quæ scripserat in introductorio, quàm illa erāt diuersa à dogmate Ptolem. Nam ibidem non igneam ut Græci cū Ptol. atq; Materno, non aqueam ut ipse alibi, Arabesq; permulti, sed aëream præficit triplicitatem

tatem, & quam ibi septētrioni aqueam dederat, tum oppositæ ascribit re-
gioni, hoc est meridianæ, occidenti autem nec aqueam ut Ptol. nec ut ipse
alias æream sed terreā ait dominari, quibus sententijs quidnā potest esse
pugnantius? quarum se arbitrum quisnam faciet? cum nec ratio hic possit,
nec experientia monstrare ueritatem. Henricus Macliensis postremā hāc
Album. opinionem ait esse uerissimam & experimentis q̄ plurimis com-
probatam. Contra Alchab. & Zaël Israēlita, & Abraham Auenazra, & Sa-
phar in isagogicis, & Messahala, illam probant quam scripsit in introdu-
ctorio Haly. Auenroadan utraq̄ reiecta Ptolem. sententiam omnib. ante-
ponit. Mitto q̄ ipsi super his ueteres inter se dissentirēt, Ægyptij ab Hip-
parco, ab Hipparco Ptol. id aliquib. exēplis declarabo. Arieti enim Ægy-
ptij antiquā Babylonem, & Arabiam Ægypto cōterminam. Ptol. Britan-
niam, Gallatiam, Germaniam, Hastarniam & Palæstinam subiecit. Hip-
parchus & antiquissimi astrologorū exactiore quidem ratione alijs enim
signi partibus alias regiones subiecerunt, atq̄ ita sinistro quidem Arietis
humero Babyloniam, dextro Thraciā ^{ἡ ὑβία} Armenianæ ^{ἡ πλείους} Ara-
biam Ægypto confinem ^{ἡ ἀραβία} Persidam, & Cappadociam, &
Messopotamiam, & Syriam & Rubrum mare, atque ita in cæteris signis
est discordia: Ægyptij, Hipparchus, Ptolemæusq̄ discordant non minus,
quā à Ptolemæo etiam Album. & à seipso. Vnde luce clarius constat ni-
hil posse ab astrologis certi pronuciari, ubinam gentium atq̄ terrarum
casus aliquis sit uenturus, cum de ipsa subsignis gentium terrarumq̄ diuis-
sione nihil habeant certum uel exploratum.

NON POSSE INITIUM VNVM CONSTITUI DE QVO
totius anni pendeant facta, tum uaria à uarijs anni statui princi-
pia, & iuxta Hebræos annum potius autumnū
quā uere inchoare. Cap. vi.

Reliquum ut de initio anni dicamus, quod non posse unū con-
stitui ex quo totius anni status prædicatur, tamen expresse fir-
mat Ptolem. ut nullius potius quā ipsius uerbis hoc sim cō-
probaturus. Is igitur lib. Apotelesmatum secūdo ita scribit: In
circulo nullus cogitare principiū simpliciter poterit, in Zodiaco autē ea
utiq̄ quis principiā iure cōstituet, quæ æquinoctijs atq̄ solstitijs determi-
nantur, quæ sunt quatuor, duo scilicet æquinoctialia & duo solstitialia. Ve-
rum hic locus hæitationi an aliquid horum quatuor sit præponendum.
nam si ipsam quidem simpliciter circularem naturam spectes, nullum eo-
rum singularis principij priuilegium obtinebit. Utūtur autem qui de his
scripserunt, aliquid supponentes, diuersimode, unō quoque illorum qua-
tuor quasi principio moti, ab aliquibus eorum propria ratione naturali-
q̄ consensu, habet enim unaquæq̄ illarum partium aliquid peculiare & ex-
cellens, unde sibi principij & noui anni authoritatem uideantur uendica-

GG 3 re, ut

re, ut uerum æquinoctium quod tunc primum dies nocte incipit longior fieri, & quia tempus id anni abundat humiditate, quæ qualitas & natura (ut superius diximus) in omni principio generendarum rerum plurima est. Æstiuæ solstitij prærogatiua hæc est, quod tunc maximè dies in suo quasi fastigio consummationeque producit, tum uerò apud Ægyptios & Indat Nilus & Canicula exoritur. In autumnali æquinoctio fructus omnes colligunt & terræ semina iaciuntur. In brumali solstitio post decrementum incipit dies tunc primum augeri. Quod autem mihi conuenientius & naturæ consonum magis uidetur, hoc est, ut in obseruatione rerum anni quatuor illis principijs utamur, obseruantes quæ ante illa proxime sunt. Solis & Lunæ, uel coitus, uel opponēs, & præsertim eclipticas, ita ut ex principio quod sumitur ab Ariete uer quale futurum sit præuideamus, ab eo uerò quod à Cancro estatem, à Libra autumnum, hyemē à Capricorno. Hæc ibi Ptol. ad uerbum. E quibus apparet & creditum ab eo & comprobatum nullum uerum initium posse constitui. Ex quo totius anni fatum præuideatur, ut non possim satis mirari & Auenrodan. eius interpretem, & iuniores astrologos identidem prædicantes plus tribuere Ptolemæum in anno exordiendo ueris æquinoctio, quàm uel autumni principio uel solstitij. Nam quemadmodum uernum æquinoctium quid non habere dicit, unde principij priuilegium mereatur, facit idem nihil secus in reliquis, & postquam omnibus initialem esse authoritatem ostendit, tunc non aliud quidem alio plus habere momenti, sed equè omnia obseruanda esse decernit, hoc & magis conueniens & naturalibus consonum asseuerans, quam ut unum ex illis reliquis superhabitis obseruetur, quando quidem unumquodque suam habet rationem cur principium aliquod anni iure existimetur, quo factum est ut diuersæ etiam gentes aliæ, ab alio ex his initijs annum exordirentur. Ægyptij ab æquinoctiali solstitio, Romani ab hiemali, alij ab autumnali, hoc est, ab ingressu Solis in Libram, eam etiam horam obseruantes quæ uigessimam Scorpij partem peragrabat, plurimum in ea efficaciam momenti putantes ad statum & mutationes aeris prædicandas, quod Saphar & Aoniar sunt secuti. Nonnulli item ex sententia Ægyptiorum uolunt illa quatuor principia consideranda, sed non ita ut omnia in omnibus obseruentur, uade cum Sol quidem Arietem ingreditur ipsius Solis statum considerant, cum uerò Cancrum Iouis, cum Libram Saturni, cum Capricornum Martis, quod hæc omnia sidera in eis signis regnare existimentur. Alibi aliud sibi somnium est cōmentus, ut si quum Arietis primas minutias Sol inuadit horoscopus inuenitur, signum fixum, ex eius horæ coelesti dispositione de toto anno quidem recte pronuncietur, si commune sit signum duo principia anni statuam, si mobile quatuor, quæ prorsus uana & arbitraria sicuti nec ratione, ita nec ueterum uel authoritate uel experimentis fulciuntur. Quod si quis forte ex mundi creatione opinionem

nionem astrologorum uelit confirmare, ut propterea ex ingressu Solis in Arietem futura fortuna cognoscatur, quoniam per id tempus mundum Deus creauerit, ut non sint aliud annorum conuersiones quàm reuolutiones mundanæ genituræ, is uerò facillime statimq; reuincetur, quandoquidem si mundi sequamur genituram tam erit incertū quod sit anni principium statuendum, quàm etiam est incertum quonā tēpore anni mundus fuerit institutus. Neque enim apud Hebræos, à quibus mūdi creationem accepimus quicquam super hac re certum & definitum est, sed alij uere, alij autumno exortum contendunt, et si altera opinio est preferenda, eò potius declinant ut in autumno conditum credant. Nam quod scriptum est eodem mensium in quo phāse celebrabatur primum mensem in anni mensibus futurum, id ratione solennitatum celebrandarum dictū uolunt, quare si illa maxima prima & præcipue esset solennitas, à qua eorum exitum de Ægypto, quod primum Dei in populum beneficium, cætera sint secuta. In reliquis aut rebus omnib, à Septembri initium faciebant, quod multis tum sacrarum literarum locutionibus, tum antiquis cōsuetudinibus ludæorum uidetur comprobari. Scriptum enim in Exodo est, scenophagia, hoc est, in festa tabernaculorum celebrari in exitu anni, ea uero medio Septembri celebrabantur. Et in libro Nehemie scribitur & factum est in mense Casleu, is est apud Chaldæos qui apud nos December, anno 20. tum scilicet factū est in mense Nisan, hoc est, Aprilis anno 20. qui si mensis Nisan, id est Aprilis, caput anni esset, non uigesimo anno, sed primo ac uigesimo erat scribendum. Præterea cum lege caueretur ne septimo anno qui scilicet erat sabbatum annorum, aut meterēt agros, aut seminarent. Si caput anni erat Aprilis, sequebatur, ut quod per Octobrem sexti anni seminauerant, id æstate sequenti metere non liceret, quare hæc scilicet ætas ad septimum annum pertinebat, si eius exordia à uere sumebātur, quod si erat credita sexto anno terræ semina deperibāt, quod incommodum non sequebatur à Septembri annum instituente. Mitto quæ Lersiensis in cōputo scripsit, & Beda in libro Temporum, & Iosephus in primo antiquitatu, & Hieronymus in epistola de Solennitatibus, qui Ezechiēlem etiam exponens Octobrem dicit primū esse mensem, Ianuarium uerò quartum, & quibus omnibus liquet siue ex mundi creatione aliquid coniectemus, siue astrologorum ueterum rationem auctoritatem sequamur,

omnino astrologos aberrare, qui ex ingressu Solis in

Arietem de totius anni fato pronunciant

ri posse contendunt.

GG

4

DE DL

DE DIRECTIONIBVS ALIISQVE MODIS, QVIBVS
tempora futurorum definiunt quā parum consistent, quā uē
in his astrologi inter se discrepent. Cap. VII.

Icut errant in fati anni auspicandis (si qua fati concedatur auspicatio) ita in tēpore definiendo quo illud sit euenturū quod initialis hora promissit. Vtuntur enim hac quoq; in re friuolis, falsis, uanis, suppositionibus, & methodo naturali nihil conuenientibus, inter quas illa prima et potissima est de Planetarū partiumq; Zodiaci directionibus (sic enim libet eas uocare) quo magis ab his quib; cum disputamur intelligamur. Illæ igitur quam falsis nitantur ridiculisq; fundamentis breuiter aperiemus, declarata prius ex proposito astrologorum opinione. Esto igitur genituræ alicuius horoscopus Leonis P. quintadecima. Satur. in Virginis p. sexta collocetur, patet Saturnum horoscopo, nec aspectu nec alia re copulari, quare nō debet illi nocere, uerū tamen opinantur peruenturum aliquando ex directione horoscopus ad Saturnū, & quo anno illuc perueniet, ex Saturno morbi periculum nato imminere, peruenire aut aiunt hac ratione, quoniam singulis annis singulæ nobis signorum partes attribuuntur, pro anaphorarum tamē proportionē, sed hoc nihil ad rem de qua nunc agitur. Dicūt ergo primo anno uitæ ipsum deberi gradū in quo est horoscopus, quare si in eo gradu Planeta bonus, aut corpore, aut radijs fuerit, eo anno sua bona largiri, contra si malus mala, secundo anno secūdu a primo gradu respondere, tertio tertium, & sic deinceps. Quare si Saturnus (exempli gratia) primam & uigesimam partem ab horoscopo occupauerit, cum primo & uigesimo ætatis anno pars illa respōdeat, fore ut annus ille Saturni radijs infestetur. Cum uolūt igitur quonam anno bonum malumue aliquid euenturum sit nato præuidere, dimetiunt gradus inter loca principalia genituræ, & corpus aut radios boni maliue sideris interceptos, & pro numero graduum de annorum numero prescribunt, post quem euentus ille debeat expectari, hæc est eorum positio in directionibus, ex quibus & uitæ spacium Ptolemæus & calus omnes uicesq; fortunæ astrologorum turba pronunciat. Quibus quid potest leuius, quid magis irrationabiliter cogitari, nam illa primum ad annos graduum distributio, potest ne magis ex libidine fingi, nullo fundo scientiæ rationisue concepta, maximē cum interdum annos, interdum dies (ut scilicet eis subuenit) a gradibus istis dicant indicari. Et haberet hoc forsan aliquam probabilitatem, si partitio ipsa graduum esset à natura, illa uero ex arbitrio tota pendet, mathematicorum signa in triginta potius quā in uiginti partes non ob aliud diuidentium, quā quod numerus ille diuisionibus arithmeticis est accommodatior, ut testimonio ipso astrologorum proximo libro nobis demonstrabitur. Sed quomodo mihi nocere poterit Saturnus in sexta Virginis parte (sicut erat

erat acceptum) cum nascebar inuentus, etiam si illis demus primo & uigesimo ætatis anno eius influxum ad me pertinere, nam quando ad me pertinebit Saturnus, illic non erit, & quando ibi erit Saturnus, pars illa ad me non pertinebit. Qui si forte quemadmodum à pestilentia infectæ uestes uenenum ad aliquod tempus non amittunt, ita partibus cœli etiam euenire dicant, ut receptam à malo sidere contagionem diu retineant, propterea quod gradus ille iam tum cum nascebar infectus à Saturno, post multos etiam annos uim noxiam illam in me refundat, Perbelle positionem subtiliterque descendit, & si quidem cum philosophis esset sermo, iuberem meminisse luminis affectionem subiecto non hæere, sed abire cum corpore à quo diffundatur. Cœlestium autem omnium impressiōum (ut in methcoris ait Auicenna) & uehiculum lumen est, & fomentum. Sed ipsi mihi respondeant cum ad eundem gradum tot annis intermedijs aliorum accursus sit Planetarum, an superuentu luminum salutarium inolitum illud uirus putent aboleri posse uel imminui. Præterea si perdurant in cœli regionibus à Planetis acceptæ susceptæque qualitates, nec ad exiguum spacium temporis conseruantur, non erit in factis diiudicandis tantummodo obseruandum, quis quo cœli loco uel anno reuolvente, uel hora genitura, Planeta inueniatur, sed qui eadem loca præcedentibus etiam annis peragrarint. Postremo commentum illud dirigendi aliud non est, quam subijcere res non solum constellationibus his quæ sunt, sed quæ esse etiam possent. Nami quid aliud est dicere Lunam quæ me nascente hexagonis radijs à Sole feriatur, infortunium tamen aliquando inibi parituram ex quadrato Solaris aspectu, sub quo illa quidem non fuit cum nascebar, sed fuisse si pluribus cœli partibus interiectis procul à Sole magis constitisset, quas partes per quas scilicet à quadrata radiatione distabat cum peregerit post tot annos ab ea illa ibi calamitas infligetur. At cōstellatio ista sub ortu meo non fuit, & si postea aliquando est futura, nihil tamen ad me, cui si fatum aliquod est, præterita illud cœli dispositio dedit. Patet igitur quam absurda, quam falsa, quam in consona sit positio dirigendi, qua qui quotidie utuntur astrologi, quodnam habent fundamentum undeque sit deducta, nondum forte ut opinor in considerationem examenque reuocarunt, utuntur autem præter directiones in euentorum temporibus præuidendis dominatu Planetarum, quos ordine quodam imperium uitæ suscipere confixerunt. Hinc centra Chaldæorum, fridarum Persarum, Indorum nouenæ, tecates Ptolemæi, aphoriamque occursumque hinc, decennia Egyptiorum, cranocratores Arabum, & quæ alia hoc genus, alij alia pro libidine somniauerunt, quæ omnia peccant hoc inconcinnum quod de sideribus ita definiunt, ut hic quidem tot annos Planeta nos regat, quo tempore consumato, succedenti Planetæ, uel pro sphærarum, uel pro climatis ordine, quasi per manus gubernacula tradit, qui rursus per concessum sibi tempus administrata iurisdictione, cedat

sideri

sideri proximo ius & potestatem, quod quidem ab omni est naturali ratione penitus alienum. Nam quod hoc potius quàm aliud ex eis hoc tempore inferioribus dominetur, non alia potest causa rationabiliter assignari, quam aut materiæ dispositio huius potius quàm alterius impressioibus oportuna, aut sideris ipsius ad nos efficacior habitudo, ut super terrā feratur, alijs sub terra collocatis, aut uergēs ad aquilonem regionibus nostris fiat proximior, aut rectiores radios in terram iaculetur, et quamuis cū astrologis sentiremus de bona malaq; rerū conditione, pro locorū, signorum, radiationum diuersitate, eius Planetæ qui plus ceteris in cœlo per id tempus authoritatis & potestatis obtineat, hoc est, solum quod dici ex naturali methodo potest, at reliqua ficta & fabulæ sunt, ut Iouē dicamus nūc præesse terrenis, quare annis præcedentibus præfuit Saturnus, quem ex sphærarum ordine Iupiter sequitur, & Taurum hoc anno dominari, quoniam præcedenti Aries dominabatur, quasi terrenorum & magistratuum uices in sideribus inuenirētur. Quod si ita dicant experientia comprobatum posset esse aliqua fides, si de ista inter se distributione temporum conuenirent. Sed cum alius Lunæ, alius Marti, alius Ioui, eosdem annos attribuat, nōne omnibus pariter experimenti fides abrogāda, quam pro sua quisq; opinione in tanta opinionum uarietate prætendat. Ægyptij quos sequitur Firmicus uitæ administrationem cuiuslibet siderum dant equa partitione annos 10. & menses 9. hoc ordine, ut in diurna genitura primum decennium Sol accipiat, in nocturna Luna, post quod decennium, qui in genitura per signorum cursum in secūdo loco fuerit inuentus, tertius qui post secundum fuerit, & simili modo cæteri. Sed quicumq; decennium sortitus fuerit, licet sit totius temporis dominus, omnibus tamen stellis tota decennij substantiam diuidat, à se incipiens, & post se illis tradens qui sint per ordinem positi. Primo autem illi quicumq; in themate secundus fuerit inuentus. Est autem summa annorum quos Planetæ septem moderantur ex eorum sententia quinque & septuaginta ternis mensibus adiectis, quibus constitutis ad primum rursus Planetam reditus fit. Persæ eundē quidem annorum numerum colligunt, & à Sole similiter si quis natus interdiu fuerit, à Luna si noctu exordiantur, facientes etiam ipsi unum quidem temporum dominū principalem, sed alios tamen in dominatu uicaria successiones particeps, quam distributionem uocant fridariam, unde illi uulgata inter iuniores aliquem esse frigidariæ Iouis participem. Multum uerò discordant ab Ægyptijs, nam in successu Planetarum non loca thematis genituræ, sed sphærarum ordinem obseruant, Solem medium facientes. Præterea non cuiq; Planetæ æquale tempus assignāt, sed Soli quidem annos decem, Veneri octo, Mercurio tredecim, Lunæ nouē, Saturno undecim, Ioui duodecim, Marti septē, Capiti tres, Caudæ duos, quod quam habere possit rationem ipse quoque Auenazra in libro rerum astrologiarum

eum fatetur se nescire. Contra uero in ascendendo particeps dominatus
 æquam cuilibet Planetarum portionem dant Persæ, ita ut princeps Plane
 ta septimam sui temporis partem solus gubernet, secundam cum Planeta
 à se secundo, tertiam cum tertio. Ægyptij uero inæqualem hanc faciunt di
 stributionem, decernentes Soli quidem menses nouem & decem, Saturno
 triginta, Ioui duodecim, Marti quindecim, Veneri octo, Mercurio uigin
 ti, Lunæ uiginti quinque, quam rursus subdividunt, ut Saturno ex triginta
 suis mensibus dies sex reliquis Planetis impartiat, atque idem de suis ce
 teri mensibus faciant, ut docet Ephesion, & Maternus ignorauit. Sed il
 lud fuit assiduum Persis & Ægyptijs. quod illi caput & caudam annume
 rant cronocratoris, Ægyptij non faciunt. Ex quibus omnibus patet post
 primum decennium, raro eundem fore annorum gubernatorem apud Per
 sas, & apud Ægyptios. Ab utrisque uero dissentit Ptolem. ætatū dominos
 faciens, ut quaternus primos annos Luna gubernet, Mercurius decem se
 quentes, tamē ordine quidem cōsequenti, Venus quidē octo, Sol nouem,
 Mars quindecim, Iupiter duodecim, reliquū uicē Saturnus, qui tamē cum
 exactam peculiarem unicuique geniturę temporum distributionem inquir
 rit, Cronocratoris illis quidem principalibus addit annuos, menstruos &
 diurnos. Sed in illis Ptolem. totius fati cardo uersat, ubi taxat eos qui unū
 faciunt uicē cronocratorē, Ægyptios innuens, & Dorotheum, atque illi sen
 tentię Ptolem. si quis accedat, diuersissima semper in distribuendis tempo
 ribus ab Ægyptijs Persisque definit, quo magis libeat irridere nostrę æta
 tis astrologos qui non intelligentes, eodem tecates Ptolem. & cronocra
 tores, quo Persarum fridarias, Ægyptiorumque decennia pertinent, uti si
 mul his omnibus uoluerunt, quasi non diuersę atque cōtrarię sint super ea
 dem re. Sed de rebus diuersis, opiniones inter se minime congruentes. In
 dorum astrologia nec fridarias, nec decennia, nec tecates, nec cronocrato
 res nouit, sed unam non in septem, ut illi, sed in nouem membra partitur,
 de quibus hic ordine pro locorū thematis dispositione pronunciat, ut pri
 mam annorum partem regāt constellationes ad duodecimam domū per
 tinentes, secundam quę ad horoscopū, tertiam quę ad secundam domum,
 quartam uero quę ad nonam, quintam quę ad decimam, sextam quę ad
 undecimam, septimam quę ad sextam, octauam quę ad septimam, non
 nam quę ad octauam. Nec solum ab alijs in ista temporum dispensatio
 ne, sed in ipsa domorum partitione discordant, ad signiferi gradus (quos
 æquales uocant) illas diuidētes. Arabes Andrugazarem imitantes, per tri
 gonocratores quasi dixeris triangulatores, hoc est, dominos triplicitatū,
 tres uitę iudicant partes, ut de rebus ab unoquoque locorum duodecim si
 gnificatis, quis sit primę atque futuris status, ex primo triplicitatis domi
 no iudicent, quis medię ex secundo, quis postremę de tertio, quod si
 trigoni unius duo tantū Domini sunt ut alio libro dicebamus, aut unius
 for

forte geniture unus dispositor, quanquam alius in diurna, alius in nocturna, erit magna pars uite sine gubernatore. Sed nec ulli sunt isti trigonocratores, & si ter mille esse concedantur, ea in uita regenda uicaria sibi successio, penitus est deridicula. Sed ab his omnibus Chaldaeorum inuenta plurimū diuersa qui nec tetratibus, nec decēnijs, nec fridarijs, nec nouenis Indorum, nec trigonocratoris, sed geniturae cardinibus utuntur. Primam uitæ partem ex primo cardine indagantes, mediam ex fastigio summi coeli, postremam ex occidente, tum uero de morte, de his etiam quas post mortem eueniunt ex quarto thematis loco pronuntiabant. Sed etiam trimembrem illam priorem diuisionem ita iterum partiebantur, ut apoclima quidem horoscopi (quasi declinuum dixeris) & partus dolores indicarent, & quæ accidunt matri dum uterū gerit, ipse horoscopus ipsam natiuitatem, & primos statim annos ab illa horoscopi epanaphora, quod est reliquū postremum primæ ætatis. Rursus mediū coeli apoclima primas partes mediæ uitæ, medias ipsum medium coelum, postremas eius epanaphora, similiter faciebāt et in quarta item domo, ut declinans domus ab ea antecedentia proxime mortem, ipsa quarta domus mortē, epanaphora quæ post mortem possunt euenire significaret, quas opiniones explicandas mihi proposui, simul ut opinionum pugnantia cognosceretur, propterea quod nec ulla fides esset experimēti, simul uanitas dogmatum arbitraria leuissimis innixa coniecturis deprenderetur. Nam qui dabimus primam uitæ partem orienti, mediam summo coelo, quandoquidem ætas mediæ primæ sue cedit, medium coeli orientem non sequitur, sed præcedit. Sed in opinionibus istis confutandis laborandum non est quæ ipsæ seipsas inter se confundunt & elidunt. Quod si pergam narrare omnium somnia uix usquam ulli fines. Messahala à Sole orientali primam uitæ medietatem gubernat, ab occidentali secundam. Hæmus aliter, illam quidem Planetis dat in hemisphærio superiori collocatis, siue illis orientalibus siue occidentalibus, hanc omnibus his qui sub terra. Vellius alio figmento Lunæ ascribit primam partem, alteram domino secūdg domus. Albumasar fabulosissimus illam ad partem fortunæ, hanc ad dominum partis ait referendam. Alij & aliter, sed non oportet omnia prosequi, lege Ephestionem in libro Apotelesmatum Ptolemæi. Lege Abenragelem, & præter quas narrauimus, multas alias ibi comperies pugnantes inter se super hac re opiniones, quare scilicet pro libidine suam sibi quisque fabulam componit. Quibus demum nimis creduli, quasi oraculis & prophetarum responsis, fidem mancipantes, circulatoribus nugacissimis & fallacissimis, spes, metus, anxietates, lætities, & quod est perniciosius uitæ totius institutionem & gubernacula credimus.

SICUTI ASCISCUNT INEFFICACIA, ITA OMITTE RE
necessaria, & quantum errent de stellis fixis. Cap. VIII.

Sicut autem asciscunt commentitia multa, qualia commemorauimus, quorum sicuti natura nulla, ita nullus influxus, signa scilicet domus, imagines, caudā & caput, partes, dodecatheoria, nouenaria, aliaque hoc genus, ita multa prætermittunt in primis necessaria, & multa super his quibus utuntur falsa pugnātiaque decernunt. Sicut enim quæ lumine carent inefficacia, ita nullum in cælo lumen inefficax. Ipsi uero cum stellæ penè innumerabiles in octaua sphaera refulgeant, mille tantum utuntur adiectis duabus atque uiginti. Quod cum eis obijcitur, alij aliter soluant. Petrus Aponensis in elucidario, hoc inquit difficultatem artis ostendit, non impossibile tamen eam esse demonstrat. Quod respondens id quidem uidetur concedere cognitu illas esse necessarias, si fatalis perfecte constellatione comprehendenda est, & quoniam hoc sit difficile, ideo quæ proficitur, id artem esse difficilem, sed nos illud contendimus, & fieri non posse ut omnes deprehendantur, & si fieri hoc potest, astrologos tamē qui nondū hoc effecerunt, ex cælo futura uerè non prædicturos. Alij tutiore quodam perfugio se condentes, inefficaces aiunt illas quas omittunt, maiores enim omnes quæque decernendi fati habent potestatem, astrologis exploratas, reliquas prætermittas, in quibus ob corporum exiguitatem nihil ferè momenti. Sed ex his latebris facile eruunt, nam si stellas has nūquam obseruauerunt, de earum natura quid possunt asseuerare, faciant, non faciant, immutent non immutent? & si de corporis paruitate persuasos se respondeant, quodnam corpus in cælo terræ comparatum exiguum reputabitur? uel ut rectius dixerim comparatum illis quæ in terra collocata de cælo putant gubernari, quod item inefficax & imbecille. Si cælestium corporū & terrenorum naturam inuicem conferas, in quarū altera nihil non sublime, potēs, & magnum, in altera nihil nō humile, infirmum, & minutum. Adde quod multæ forsitan ex his stellis quas ob paruitatem, aiunt, esse posthabitas, & Mercurij & Lunæ globo non uincuntur. Nam minimè ex his quas obseruant Martem maiores Venereque putantur. Præterea si forsā singulæ stellæ minutiores non magnas habeant uires, multarū tamen id genus cœtus atque concursus habebit plurimum potestatis, ut si quæ lacteum orbem illum tot luminibus densum efficiunt, singulæ parū possint simul omnes, quo pacto parum posse putabuntur. Cæterum sæpe in musica, melodia si uocula parua subtrahatur, soluitur concentus, dum quæ per se parum exaudiretur, facit ut reliquæ modulati omnes exaudiantur, cœlorum ornatus totus inuicem nexus atque consentiens, nihil habet quod cesser, quod superuacuum, quod inutile sit, quare quācumque uel minimam partem ademiseris, perijt statim quod tota integritas faciebat. Inter helciarios ut potest haud fortis homo tractum adimere ut illius si desit manus non trahatur,

HH sic

sic potest unius stellæ tantum ignoratio, ueritatem fati labelsagare, nec dum ut numero penè innumero sine piaculo ab illis prætermittantur. Bonatus hæc fortè (si tamen peruidebat) extimescens: Astrologus, inquit, utitur stellis omnibus quamuis nominatim omnes non explicet, utitur enim signis duodecim sub quibus ferè omnes stellæ comprehenduntur. At quis hoc dixerit, nec dum astrologus, sed lymphaticus: quando signa quæ uocantur duodecim, graduum habent latitudinem, extra quam stellæ utrinque innumerabiles, quod si quæ inter easdem lineas signo cuilibet coextenduntur, uirtutis eiusdem esse respondeat. Primum quæram de rebus ignotis quomodo asseueret: Quod si proprium hoc esse dicat astrologorum non repugnabo, & prouocabo ad ipsos astrologos, apud quos aliud imagines ipsæ prætendunt signis coorientes, aliud signa quibus coorientur. Alioquin signa quibus utuntur immobilia sunt, imagines locum mutant. Erit igitur alia atq; alia natura eiusdem imaginis, alijs signis, identidem loco signoq; respondens. Sed & ipse Bonatus insaniam responsionis puto animaduertens, statim alio est digressus cumq; cerneret pernegari non posse stellarum omnium cognitionem ad rem astrologicam pertinere, quarum omnium tamen cognitionem astrologi non haberent, quid tum, inquit, si totam nesciamus astrologiam: prædicatores Christiani diuina omnia nesciunt, de quibus tamen quotidie ad plebem cōcionantur. In qua re uide quàm parum bonus iste Bonatus decipiatur. Si quis enim inquirat siderum naturam gratia cognitionis, quod philosophi est, uno sidere cognito aliquid est consecutus, si quod astrologus proficetur, non tam siderum quærit q̃ futurorum in sideribus cognitionem, nihil fecerit prorsus nisi cognitionem eorū siderum habeat unde futura possint præuideri, sed præuidentur ex his ex quibus fiunt, fiunt aut ex omnibus, igitur etiam ex omnibus præuidentur, omnes igitur qui non cognouerit, nouerit fortè aliquas, futura de stellis nūquam præuidebit. Exemplum in medicina philosophiaq;. Quærit philosophus herbarum potestates ut eas intelligat. Quærit medicus ut earum uirtute morbis medeatur, si uel unam philosophus cōpererit aliquis, erit philosophus, sed imperfectus, quoniam quarum quærit rerum notitiam, aliquam habet. at decē supponamus, aut quo numero maius species herbarū, ita pellēdis omnibus morbis necessarias, ut una si desit curari corporis uitium nullum possit, earum si nouem calleat quispiam & unam nesciat, non solum medicus non absolutus, sed medicus nullus erit, quando aliquam quidem notitiam, sed curationem nullam potest præstare quam mediceus proficetur. sic astrologus dici non potest qui de unius saltem hominis fato dicere inspecta genitura non potest. Quod si de mixta omnium siderum afflatione conficitur, quomodo præuidebit: qui & singulæ stellæ quidnam efficiant & omnium sociata temperatura quid pariat, non cognouerit. De Theologia autem alia ratio, quia

quia sicut perfectè sciri nō est possibilis, ita nec necessaria, ut credere, ut scire, ut suadere de ea multa possimus, de qua ut omnia ita nihil cognoscere ferme est impossibile, neq̃ enim oculatis minus negatū Solem non uideri, quā & penitus introspicere. Sed iam nimis multa in confutandis nugis illiteratissimi circulatoris.

DOGMATA ASTROLOGORVM DE STELLIS FIXIS
pugnare tum inter se, tum cum ueritate. Cap. IX.

Ed nec illud astrologi tantum peccāt quod ex stellis plurimas nesciunt, uerum super his etiam quas habere se putāt exploratas, pugnantissima & falsa dogmata statuerūt, est enim (ut declarabo) quando stellas planetis efficaciores, est quādo minus potentes efficacesq̃ decernunt, in qua re tum pugnant secū tum utrobique à ueritate dissentiunt, ordinariam, ut ita dixerim, felicitatem proq̃ captu conditioneq̃ nascentis à bono Planetarum statu pollicentur, à non erraticis stellis, ut inquit Ptolemæus, *παρὰ τὴν ἀστρονομίαν*, hoc est, opinione omni maiores felicitates expectāt. Ego uerò tum Proclo super Timæum Platonis, tum ratione asseuerāte, maiora à Planetis quā à stellis fixis præstari posse contendo. Neque enim sedes ipsa sublimior sublimiorem naturam non errantium indicat, cum moderator omnium Sol, si non omnes, excepta Luna, certe supra se multas habeat stellas collocatas. Cæterum cur præstare Planetas fixis iudicemus argumento sit illud, quod uni quidem Planetæ multæ spheræ multis fixis unam tantum spheram deseruit, ut ipsarum stellarū agmen uniuersum unius sideris uincat potestatem, singule tamen stellæ Planetis singulis anteire non possunt. Quod si magnitudinem corporum spectes, Sol extra cōtrouersiam omnibus maior, maior omnibus item Iupiter & Saturnus si principaliores quasdam exceperis, quanquam nec de corporum uastitate potentia maior intelligitur. Neq̃ enim exploratū Saturno Iouem potentiorem quanquā sit maior, & cum omniū siderum minimus sit Mercurius, habet tamē (ut ipsi uolunt) in omni genitura plurimum potestatis. Nec item Lunæ Venèrem anteponunt, quanquam ab ea uastitudine corporis excedatur. Deniq̃ illa lucida sita ad cor Leonis quæ à Latinis Regina, à Græcis Basiliscus dicitur, quanquā nō primæ magnitudinis, primæ tamen ab eis authoritatis, potestatisq̃ censetur, quā scilicet nobiliorem certè faciant, quoniam à Solis itinere nō deflectit, eadem ratione Planetę stellis nobiliores, qui minus utroq̃ uersum ab eadem uia declināt. Accedit testimonium antiquitatis Planetas cosmocratoras nūcupantis, quasi dixeris mūdi dominatores, qua stellas appellatione minimè dignabantur, Sed utinam dogma saltem tuerentur, nec sæpius de eisdem quas mirabilium faciunt operum effectrices, quasi de infirmis & imbecilibus loquerētur, nam efficere nihil aiunt, nisi uel cardines, aut domorum initia saltem occupent uel luminarium alteri copulētur. Atque ita cui tan-

HH 2 tum

tum supra tribuebant, hic earum uirtuti adeò detrahunt, ut per se nihil illarum efficiant nisi loci uigore uel potentissimi sideris adminiculo fulciantur, cuius rei nec causam nec probabilem ullam afferunt rationem, sed ex falsa cuiusdam ueteris dicti intelligentia forsitan lapsi sunt. Nam ueteres (ut Maternus docet) de signis dicebant, cum nuda sideribus inueniebantur, efficaciam non habere præter ea quæ cardines quatuor occuparent. Hoc illi quod de signis siderum mansionibus & hospitijis dicebantur, ad singulares stellas etiam transtulerunt, nisi potius astutè dogma statuerunt, ne si ab omnibus stellis fati ratio foret explicanda miserè inextricabili cura torquerentur, quam ab homine posse superari, nec faciliè credulis persuaderent, alioquin quænam ratio opinionis? an quia loco remotiore? sed quanto nobis propinquior est Saturnus? aut quæ cardinis tanta prærogatiua? ut in eo non solum non faciant? sed faciant admiranda? nihil obstante uastitate distantiae, mox ab eo cum paulum declinarint, aut ad eum nondum attigerint, faciant omnino nihil, cum uel locus undecimus ad fastigia coeli se erigens, quarto loco sub terræ medium sito potentior ad agendum esse uideatur. Sed ita est certè ut dicebamus, deterruit eos labor, nec difficilem adeò uideri artem uoluerunt, ut impossibilis facile posset iudicari. Nam quam solent afferre motus tarditatem, tarditati nihil suffragatur, cum radius stellæ tantò fortius affigatur, hæreatque constantius, quantò eo in loco unde demittitur diuturnius stella ipsa commoratur. Quid quod hæc etiam secum pugnant, cum de sidere tardiori dogma sit dare sero, quæcunque det, uerum diu durare & permanere quæ dederit. Contra de non erraticis decernunt illas motu tardissimo, solent dicere maximas quidem afferre felicitates, sed quas postremo calamitatibus claudant, quare nec morantur diu munera, sicut nec diu conseruantur, sed sicut semper à uarietate, sic à seipsis ubiq; dissentiunt, quanquam nos etiam omnia non prosequimur. Posset enim & quispiam eos interrogare, cur sicuti Planetarum inter se, ita cum stellis & inter se stellarum interuallum aspectus non considerarent, quod Ioannes de Regio Monte aduertens ait, posse aspectus illarum esse forsitan aspectibus Planetarum perfectiores, quod nō sicuti hi fugaces & momentanei, sed stabiles potius atq; perpetui, possent & alia super his obijci, sed consequentia percurramus.

FALLI ETIAM ASTROLOGOS IN PLANETIS, repetitioq; eorum quæ hactenus disputata. Cap. x.

Vam multa, de ipsis etiam Planetis, falluntur, satis superius est demonstratum, cum nec eorum proprietates (id quod uidentur errare in non erraticis) uiresq; non solum intendi, atq; remitti, sed alias fieri, potiusq; diuersas, identidē putant pro locorum uarietate

tate, pro conditione signorum, pro schematismis, multiplici habitudine inter se omnium, proque motuum ipsorum uaria denominatione, uel stantium, uel procedentium, uel repedantium, quæ procul ab omni uero, procul à ratione, dignitate, naturæ coelicarum rerum dici, clarissime (nisi fallor) ostendimus. Illud quoque taxantes quod Planetas & signa pariter illa duodecim dominari per uices, & tradita quasi per manus administratione iure successionis quodam imperia, diuersis rebus temporibusque prescribunt, ex humanis uidelicet ipsa quoque coelestia non tam metientes certe, quam metientes. Risimus præterea & cum Plotino, & coætaneis expunximus, quod effectum expectare alicuius Planetæ tot annis iubet, quot forte ab aliquo loco signi partibus ille distabat, mille super hoc falsa, & nullo scientiæ fundo concepta comminiscētes, quare superiorē omnem disputationem ita colligamus, uideri quidem astrologos dicere probabilia cū regi inferiora dicunt à coelestibus, sed deprehendi mox falsos, uanos, detestabiles, hoc est, neque pios, neque philosophos, cum à causis uniuersalibus res particulares, malas à bonis, à magnis exiguas, ab ordinarijs temerarias, à corporalibus incorporeas, à necessarijs arbitrarias, à naturalibus artificiosas, à præsentibus iam præteritas, à præteritis iam præsentibus effici posse credunt, prædicant, asseuerant. Si omnia ista fierent à coelo, nullas tamen eorum minus quam coelestes causas astrologos assignare, cum taceant uerorum quæ sunt in coelo siderum atque stellarum uires, de rebus tamē non ueris multas accipiant proprietates, & cum eorum exiguam teneant partem, adijcere ipsi multa commentitia, qualia libro præcedenti commemorauimus, loca, domos, imaginēs, nodos, antisca, partes, dodecathemoria, res fictas, inefficaces, imaginarias, nulla naturæ soliditate, quibus si quasi naturæ uera soliditate constantibus, propterea quoque nos regentibus, potest sapiens homo fidem adhibere. Fateor proculdubio me nondum intellexisse quid sit esse sapientem.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV
traductus Astrologos libri VII. Finit.

HH 3 IOAN

IOANNIS PICI MIRANDULÆ Disputationum in Astrologiam, Liber VIII.

INCERTVM ESSE NUMERVM CORPORVM SVPERIORVM, penes quæ iuxta astrologos fati decernendi potestas est. Cap. I.

INTER omnia quæ scire eum oportet, qui scientiâ siderum proficitur, fere facillimū id potest existimari, de quo mox disputabamus, ut quæ scilicet sit uniuscuiusque rei hora fatalis dijudicetur, quod si nec sunt assecuti, neque assequi astrologi possunt, difficiliora quo pacto sperabuntur? Quanto enim id difficilius operis maioris, ita numerū corporū superiorū à quibus fati ad nos peruenit, habere comprehensum, ut in fatali constellatione describenda, non asciscatur aliquid commentitium, & nihil verum, & efficax omittatur. Erit enim alioquin hoc utile & cognitu illis necessarium, & cognosci tamē nō posse, præsentis libri disputationibus aperiemus, ut non solum prædici ab illis vera non possint, quoniam et motus positusque stellarum ad liquidum non pervident, et earū omnes minime habeant exploratas, quod sequentibus libris obijciemus. Sed quoniam neque illud constat eis adhuc quænam ista sint corpora quorum positus inspiciendus, atque proprietas indaganda, tantū scilicet absunt, ut quæ artis eorum professio pollicetur omnia sint consecuti, ut etiā nesciant quænam istæ sint res quarū scientia ipsis est necessaria. Nā si falli dicant nos aut per calumniam hæc obijcere, compellabo ego eos voce diuina, rogaboque uti de numero mihi stellarū aliquid dicant, quod cum eos perunctor nō solum intelligo stellas ab eis quæ uideantur numero nō cōprehendi, sed nec constare an præter eas quas intuemur, aliæ etiam sint in cœlo, cum sensum tunc rationem nostrā aufugientes. Phavorinus philosophus in elegantissima sua aduersus genethliacos apud Gellij oratione, mirari se dixit cuius pro præcepto lique re Planetas, quos Nigidius erroneos uocat, nō esse plures quàm uulgo existimant, posse enim fieri ut & alij quidam Planete pari sint potestate, quos tamē cernere homines nō possint, propter exuperantiā uel splendoris uel altitudinis. Certè si, quemadmodū inquit Alpetragius, rerū cœlestium homo sapientissimus, adhuc motus in cœlo est qui nescitur, potest et corpus inibi esse, cui potissimū motus ille cōueniat, nulla artis adhuc obseruatione deprehensum. Attestantur tum multi tum uarij corporum superiorum à iunioribus motus excogitati, ueteribus (ut ipsi putant) ignoti & longa tandem obseruationū diurnitate deprehensi, quorum exemplo redditur manifestum

manifestū posse alios etiā motus sua uel tarditate uel obscuritate, aut alia specie mathematicos adhuc latere, quos sit posteritas ipsa diuturnioribus observationib. aliquādo cognitura, nolo facere de epicyclis ecētricisq. sermonem, deq. sphærarū Planetis deseruientiū multitudīne, apud omnes astronomos tamen incerta, quoniā forte penes hæc corpora potestatem in fato decernendo esse distitebunt. De sphæris supra Planetas quāta sit ambiguitas, quāq. inde astrologia ista diminatur incerta efficiatur, minime est silendum, alij enim orbem octauū qui stellis nō erraticis illuminatur extimum faciunt, alij supra eum nonū collocarunt, alij etiam decimū. Aegyptiorum & Chaldaeorum astronomi supra orbem octauū nihil esse arbitrati sunt, quos secuti sunt Plato & Aristot. & Hipparcus & Ptolemæus, quod forte iuniores non putabāt, sed ita res habet. Nona sphæra apud Ptolemæum nulla est, quod facile ex eius Magna compositione potest intelligi. Multi autem ob id falluntur quod putā eos omnes in noni orbis opinionē incidere necessario, qui sphæram octauam ab occasu in orientem moueri habent exploratum, quare cum id & Ptolemæus & Hipparcus confiteantur, nihil ambigunt ipsi, quin noni orbis inuentum illorum etiam fuerit à quibus ille motus primum fuerit annotatus. Accedit quod Ptolemæus et mobilibus & immobilibus signis utitur, cum & imagines sphære octauæ mobile faciat, & ad immobilia signa loca referat Planetarum. Quare illis indubium certumq. uidetur præter signa octauæ quæ mouentur, alia esse signa apud Ptolemæum quæ non mouentur, præterquam motu totius mundi, atque ea non alibi quā in nona supra octauam sphæram cogitata. Verum longe plurimumq. falluntur, nam & motus stellarum ab occidente in orientem in noni orbis sententiā necessario nō addūcit. Et quod mouet de immobilibus signis eo maxime declaratur solo orbe octauo contentum fuisse Ptolemæū, quod miror ab istis animaduersum. Intellectūq. non fuisse, Ptolemæus enim hæc immobilia signa in ipsamet sphæra octaua describit, quod non faceret si superiorem aliam excogitasset, uerba eius in secundo Magnæ compositionis libro hæc sunt: Abutemur autem signorum nominibus in ipsis duodecim obliqui circuli partibus, & quasi eorum initia à tropicis æquinoctialibusq. punctis capiantur, sic dodecatemorion, hoc est, duodecimam partem, quæ à uerno æquinoctio est, ad totius sphære sequentia, Arietem uocabimus, secundam Taurum similiterq. deinceps secundum traditum à nobis signorū duodecim ordinem. Hæc ait Ptolemæus qui eadem etiam docet primo libro Apotelesmatum, partes zodiaci ad quas Planetæ referuntur solstitijs & æquinoctijs inchoari determinariq. principes, quæ quatuor puncta, quoniam statura & immota sunt, ideo ipsa quoq. signorum partitio ab ipsis instituta, statura & immobilis est, quāquam imagines à quib. ad illa nomina sunt translata iugiter moueant, & pro temporis cursu uarijs locis earū fines initiaq. reperiunt,

non igitur signa hæc immobilia apud Ptolem. sunt in sphaera superiore, sed à quatuor fixis & immobilibus sphaere octauæ punctis describuntur, supra quam alia si cogitasset, nunquam magnū hoc inuentum in Magna sua compositione tacuisset. Libet autem irridere Ioannem Saxonensem, qui in suis in Alchabitium expositionibus nititur comprobare utendum signis nonæ sphaeræ ex sententia Ptolemæi, assertor in confirmationem suæ opinionis uerba quædam Haly interpretis Ptolem. de gradibus lucidis & tenebrosis, quæ ipse non Haly, sed Ptolem. uerba esse putauit, sunt autem ea expositoris uerba non authoris, quod non solum ex Grecis exemplaribus, sed ex uulgata etiam translatione quilibet facile potest intelligere, uide quæ istis possit de cœlestibus fides adhiberi, qui in suis authoribus euoluendis somniculosi adeo & cæcutientib. oculis deprehenduntur. Quid quod non solum Ptolem. sed nullus eum plus mille annis secutus nono orbe usus inuenitur. Primus Alphonsus loca planetarum ad nonam sphaeram supputauit, cui neoterici omnes adhæserunt, ueteres octaua tantummodo utebantur, quam etiam Leo Hebræus, & Proclus Platonicus, excellentissimi mathematici supremam omnium esse contendunt, à qua sententia iuniores diuersi non uanissima coniectura astruunt aliū orbem octauo esse superiorem, quoniam duo motus ad partes maxime oppositas eidem corpori inesse ex se non possunt, quare cum sit deprehensum uera obseruatione non erraticas stellas ab occidente moueri in orientem, rursusq; ea sphaera cum reliquis ab oriente uoluatur in occasum, putant confici necessario, ut prior ille motus qui multis annorum millibus una restitutione completur, naturam propriam sphaeræ stellarum consequatur, alius qui diei unius spacio consumatur, sicuti erronibus, ita sphaeræ octauæ ab alio atq; ideo superiore globo comunicetur, omnia secum ab oriente in occasum rapiente, astra quæ proprijs eorum motibus ab occasu feruntur in orientem. Quæ non de nihilo nata suspitio ab alijs tamē eliditur multipliciter. Sunt enim qui negent moueri stellas ab occidente in orientem, quanquā & oculati certē homines & mathematici sunt qui motum diurnum ætheris esse dicant, quod sit unum non diuisum in sphaeras sed perpetuum, stellas autem omnes fixas quam erraticas proprijs motibus ab occasu ferri in ortum. Leo Hebræus inferiori cuidam sphaere non superiori eum motum refert acceptum. Alij totum cœlum quasi animal quoddam ex omnibus sphaeris ueluti membris constituentes, alium esse motum dicunt qui toti cœlo à motore quodam uniuersali alios qui singulis sphaeris pro eorum diuersitate, diuersus à proprijs eorū diuersisq; motoribus debeatur. Eum igitur quem diurnū appellamus, cum sit communis alijs sphaeris, non octauæ esse magis aut alterius cuiusquam quam cæterarum, sed cœlestis uniuersitatis à communi quodam existit motore, propterea nec fingi alium orbem oportere cuius ille sit proprius, nec sequi eiusdem

dem sphaerae duos esse proprios motus, cum alter ex communi cum reliquis coeli partibus, alter ex propria natura non ab eodem motore tribuatur. Nos haec omnia in medium constituamus solum id affirmantes, nihil indubitati certi super his posse asseuerari, sed tota ad probabiles locos & translatitios disputatio redit, qui multi utrinque cum sint in ambiguo, tandem in certoque nos relinquunt. Quod si rationi putamus concedendum qua nonus orbis confirmatur, erit & illis assentiendum qui decima supra nonam excogitarunt, cum sit penè eadem ratio dogmatis utriusque. Illi enim ut pertinaciter hoc defendant, plus uno motu uni sphaerae ex se non conuenire, nonam introduxerunt, quod duplici motu sphaeram octauam uolui deprehendissent, hi triplici motu deprehenso, eadem ducti coniectura decimam introducunt. Quod Alphonsus, Campanus, Leopoldus, Messala crediderunt, qui hanc etiam opinionem, quanquam falso, sicut & secutus eam Albertus, referunt ad Ptolemæum.

SI SUPRA OCTAVAM SPHAERAM ALIA SIT, FALSAM
esse ueterem astrologiam, si nulla, nouam, quam etiam si sit, nona
ruere omnino necesse esse. Cap. II.

IX hac autem tam uaria tamque multiplici opinionum uarietate quam incerta reddatur astrologia diuinatrix facile est perspicere. Nam si supra octauam duæ aliae sphaerae sunt, falsa est omnis ueterum astrologia, qui potentissimis coeli partibus ignoratis, inutilibus & imperfectis observationibus sunt innixi, quoniam sphaerae illae inefficaces esse non possunt, quarum suprema motus rapiditate, utraque loci sublimitate & uastitate molis reliquas antecellit, si rursus nulla sphaera praeter octauam, nulla etiam iuniorum, omnis astrologia, duodecim signa in nona orbe describens, qui si est nullus, quamnam habebit in fato decernendo auctoritatem? quanquam siue aliqua est siue nulla sphaera nona, omnis nostrae ætatis astrologia uacillare cognoscitur, nec solum inconstantia dicere, sed controuersa atque pugnancia. Nam illud mihi respondeant, putent ne afflatus ad nos ab omni coelo prouenire? an solum ab his partibus quæ conspicuo lumine corruscant? Primum si concedant, ea ratione non solum Planetæ, sed quæ Planetas deferunt orbes, in participatum fatalis decreti recipientur, quos illi tamen ita non obseruant, ut apud quos putent nihil esse efficaciae in permutandis inferioribus. Alterum si respondeant, Solis scilicet uim huiusmodi, inesse sideribus conspicui luminis radio resurgentibus, erit etiam his concedendum sphaerae nonae defluxus nullos huc peruenire, qui uel nulla uel inuisibili luce prædita, nec sideralibus radijs, nec luminum ulla uarietate distinguitur, sed aut tota diaphana est, unde aqueum coelum & cristallinum nuncupata, aut tenui luce rarè diffunditur, qualis etiam inesse reliquis globis & potest & à quamplurimis existimatur. Quapropter aut sphaera omnis obseruanda, aut nona illa etiam
si sit

si sit aliqua contemnenda, quod credidit Bonatus, affirmās nihil quod supra octauam sphæram collocetur, ad astrologum pertinere. Et tamē in ca duodecim signa ab omnibus describuntur, quæ non modò aliquā, sed potissimam habent in anni constellatione authoritatem, non solum ad hæc quæ suis uiribus largiuntur, sed quoniam in permutandis uiribus Planetarum primæ illis partes ab omnibus delegantur. Quare quocunque sese uertāt laqueos incidunt inextricabiles, dum aut multas omittunt sphæras non omittendas, aut in una admittenda quæ sit inefficax, omnis constellationis adulterans ueritatem, quòd si hinc forte se extricarent, omnino tenebuntur uinculo inenodabili, & cū sphæræ nonæ uirtutis affixæ & efficacitæ quantum uelis inesse concesserimus, nulla præterea de sphæris alijs lite suscitata, nihil minus falsissima omnis iuniorum prædictio conuincetur cum negari non possit uirtutem & proprietatem illius sphæræ ab octauæ influxibus esse diuersam, quam tamen illi quasi eandem existimantes, nō alia de nonæ signis tradiderunt, quàm quæ de signis octauæ tradita essent ab antiquis, magna certe uel hebetudine uel malitia si uel nō uiderūt diuersarum sphærarum eandem naturam esse non posse, uel hoc uidentes uoluerunt hoc tamē alijs persuadere. Satis enim apparet uerissimile quòd decipi alios procurauerint, quoniam sphæra nona excogitata, si de orbis alterius influentia erat agendum, cessare multis etatibus eorum professionem erat necesse, dum scilicet pluribus experimentis natura, tum primum inuenti orbis approbaretur, quod eruscationes homines & ambiciosi minime patiebantur, quare translatis ad partes nonæ sphæræ ipsdem nominibus quibus partes octauæ ueteres appellarūt, quasi cum nomine ipsa quoque natura communicaretur, eadē prorsus de illis quæ de octaua priores dogmata prodiderunt. Sic Arietem Taur. Gem. Canc. & reliqua signa in sphæra nona ipsi describunt, & eadem facere aiunt, quæ signis eiusdem quidem appellationis, sed alterius sphæræ fieri antiqui scriptum reliquerunt, totam scilicet imposturam solo consortio nominum defendentes, in qua re siquidem fallunt, flagitium est, si falluntur insania, cum nō aliter errent, quàm si nomine Iouis ad Saturnum translato, Saturnum factum Iouem existiment, & cum de Saturno sit uaticinandum, ea pronuncient quæ pro tendere Iouem ueteres tradiderunt. Neque enim minor putanda inter orbem octauum nonumq; diuersitas, quàm inter Iouem & Saturnum, si & motus eorum, & lucis qualitatem quibus coelestia in primis discernuntur estimemus. Apparet enim inter illos duos Planeta solum diuersitas quòd alter altero tardior, quodq; alterius lux alterius luce, uel nigrior, uel candidior. At quanto maior illorum orbium distantia quorum hic quidē sua natura tardissimo motu, ille omnium rapidissimo transfertur, hic tamen multiplici agmine stellarum radians, & conspicuus, ille aut nulla aut inuisibili luce sub obtutum oculosq; nō cadit. Deniq; si partium eiusdem

dem sphaeræ atq; etiam minutiarum diuersissimam dicunt efficaciam, quod nam pacto sphaerarum diuersarum eadem erit? & si sphaeris duabus eadem natura, nonne alteram frustra naturæ opifex Deus effecit? Et si ueluti dixi, nec motu, nec luce, nec situ, nec mole conueniunt, quæ illis præterea communio est naturæ? circumspiciatur undique machina uniuersi, & in omnibus globis elementorum uel coelorum manifesta diuersitas semper apparebit. Quare si non ceteris excogitatus orbis nonus, aliquis est, necessario alterius est naturæ ab octauo, atq; ita quæ de huius signis & partibus Ptolemæus & alij antiquiores præceperunt, signis sphaeræ nonæ ascribi conuenireq; non possunt, quod cum faciant, tamen omnes juniores, eorum uaticinia (etiam si ueram artem profiteantur) non nisi casu incidere possunt in ueritatem.

DIFFERRE IMAGINES A SIGNIS QUANQUAM
nominibus conueniant. Cap. III.

Erum enim uero de sphaerarum numero quicquid statuatur, signa ipsa duodecim, quibus & ueteres & neoterici tantum tribuerunt, ut in eis totius astrologicæ prædictionis summa cardoque uersetur, ea nos ficta, nullaq; esse breuiter demonstrabimus. Tum si illa sint uera, falsa tamen astrologos super his, & pugnantia dogmata tradidisse, quare quæ pendent ab illis ad diuinationes (pendent autem omnes) eas prorsus esse fallaces. Sed admonere antea Lectorem oportet, aliud signa esse duodecim, aliud imagines, quanquam numero nomineq; conueniant. Dico autem hæc omnino esse diuersa, etiam apud eos qui nona sphaera uel ignorata, uel neglecta, in eadem signorum faciunt diuisionem, in qua imaginum quoque formæ cogitantur. Signa enim immota fixaq; constituuntur æquinoctijs intercepta, atque solstitijs, ita ut Arietis quidem, quod est signum, initia à uernali æquinoctio semper accipiantur. Arietis autem quæ est imago, alio tempore initia alibi supputentur, sicut stellæ, à quibus effingitur ab occasu ad ortum, iugiter deferuntur. In qua re lapsi magna pars astrologorum putantium, qui ad octauam sphaeram referunt Planetas, eos signis mobilibus uti necessario. Neq; enim uerba Ptolemæi primo libro Apotelesmatum contrarium præcipientis intellexerunt, quæ Latina huiusmodi sunt: Illud annotatione dignum non prætermittamus, quoniam & dodecathemorum (hoc est signorum duodecim) finium seu terminorum initia à tropicis & æquinoctialibus punctis facere rationabile est, quod etiam scriptores maximè significarunt. Ex his enim quæ suprà diximus patuit, & naturas, & uires & cognationes eorum ex tropicis & æquinoctialibus principijs, & non ex aliquo alio causam habere, quare si alia principia statuamus aut non, uti illorum naturis in prædictionibus cogemur, aut utentes excidere à ueritate zodiaci interuallis, à quibus illorum uires proueniunt omisissis & permutatis. Hæc

Hæc Ptolemæus, cuius sententia prius aperienda fuit quàm confutanda, quoniam parum uel intellecta uel animaduersa à quàm plurimis est. Patet igitur prima diuersitas imaginum & signorum quòd illæ quidem mouentur, ista autem non mouentur, & si in octaua sphaera describantur, altera est euidentissima, quòd imagines inæqualem habent magnitudinem, signa inuicem sunt æqualia, signorum enim unumquodq; triginta continet partes imaginum, aliæ pauciorum aliæ plurium per spacia protenduntur. Quoniam igitur aliud signa, aliud sunt imagines, proprijs utraq; rationibus confutabimus. Et primum illud de signis percunctabimur quæ illis ratio demonstrauerit duodecim ibi esse naturas distinctas uiribus & proprietatibus, atque his neq; plures neq; pauciores. Abraham Auenazra in principio libri Rationum astrologicarum, aliqua, inquit, dicuntur de signis quæ probantur, aliqua ex arbitrio statim declarans, quænam ista potissimum, quæ arbitraria proferuntur, diuisionis zodiaci meminit. Diuisiones enim, ait, signorum cur tatum in partes trecentas & sexaginta, quoniam hic numerus diuisionibus est accommodatior. Idem quoq; scribit Hasly Auenrodan Apotelesmaticos libros Ptolemæi exponens: Diuisimus circulum in partes duodecim quæ signa nuncupantur, & unumquodque signorum in partes triginta quæ dicuntur gradus, & partem quamlibet trigessimam in minutias sexaginta, quoniã hi numeri diuisionibus idonei magis reperiuntur. Quibus igitur potius quàm eorummet uerbis eos redarguamus? Ita naturæ rerum & cõsequentia rationis ignaros, ut quoniam qui astrorum motus metiuntur circulum in duodecim partes diuiserunt ob numerum ad diuidendum oportunitatem, hinc ipsi dogma cõstituerint partes illas duodecim uires & proprietates habere diuersas, quasi eorum distinctio non arbitrio mathematicorum, sed à natura cœli exorta sit, acciditq; si in octaua sphaera describantur, ut Ptol. Aegyptij signorumq; omnes magistri uoluerunt, ut res nulla soliditasq; naturæ illis respondeat, sed cogitari tantummodo & mentem concipi possint. Quare & Origenes imbutus doctrina Aegyptiorum signa ista intelligibilia & ratione tatum perceptibilia nuncupauit. Neq; em̃ aliqua est pars sphæræ octauæ qua uel æquinoctium uel solstitium semper fiat, sed alia atq; alia, si quemadmodum putant, ab occasu in ortum proprio motu sphæra ista deserit. Quapropter puncta in quibus fieri semper uel æquinoctium uel solstitium intelligimus, re quidẽ nulla, à sole nostra cogitatione dependent, quæ possint utiq; mathematicis ad inueniendos motus supputandaq; loca planetarum deseruire, sed uirtutum origines & influxuum aliquorum principia statui non possint, quod fortasse Chaldæi considerantes imaginibus solis non etiam signis in prædictionibus utebantur, unde maxima huius artis infirmitas & inconstantia ualde cognoscitur, quando ea quæ prima & ualidissima eius fundamenta consensus putat astrologorum, ea tamen Chaldæi professionis fautores et in sua

in futurorum prædictionibus celeberrimi, nulla existimarunt. Haly Auen-
rodan aliqua ex parte hæc animaduertens, signa (inquit) mansiones sunt
quæ nihil operantur, operantur autem stellæ fixæ quæ sunt in eis, tu quare
Sol ea singulis annis omnia percurrit, & ex operationibus quas in eis, co-
stitutus Sol operatur nomina accipiunt, quoniam item stellarum fixarum
quæ sunt in eadem signi parte uel centum, ut antiquiores, uel septuaginta
ut iuniores, si uirtus permanet erit toto eo tempore & uis illius signi uirtus
eadem quæ stellæ inibi commorantis, quæ ad partem aliam translata uir-
tus quoque ad partem illam traseretur. Hæc ille, cuius quidem opinio tum
ex allatis, tum ex alijs alibi eius uerbis hæc fuisse cognoscitur, partes qui-
dem ipsas zodiaci si stellarum influxus excludatur efficiendi uim nullam
habere, cum autem huius quidem signi talem, alterius aliam esse propieta-
tem & influentiam dicunt, duplici hoc ratione habere ueritatem, aut quo-
niam stellæ in ea tunc signi parte conuenientes, tali potestate prædita sunt,
ut quæ hospiti dicitur hospitis sit efficacia, aut quoniam Sol ad signum il-
lud perueniens talia operatur, quo pacto æquinoctialia signa & solstitia-
lia Aries, scilicet Cancer, Libra & Capricornus mobilia dicuntur, quare in eis
Sol constitutus anni tempus immutat, contra quæ his proxima sunt fixa,
quare quo anni ea tempore peragrat Sol æris status, qualitasque non mu-
tatur. Similiter ait Ptolemæus Arietem facere tonitrua & corruclationes
non ob aliquam uim in ea parte zodiaci sitam, sed quia Sole posito in A-
riete æquinoctium uernum est, quod anni tempus ex sua qualitate muta-
tiones huiusmodi æris ciēt. Solis enim calor ad nos accedens proxime
antecedentis hyemis humiditates dissoluens, multos sursum eleuat uapo-
res, ex quibus compacte nubes mutuis collisionibus quando inter se con-
currunt, corruclationes emittunt. Hæc est Haly Auenrodan de signorum
potestate sententia, qua magis confirmari non potest, quod uolebamus zo-
daci, scilicet partes æquinoctis interceptas atque solstitijs, in quibus uim
principalem consistere ait Ptolemæus, quibusque astrologi omnes præter
Chaldæos utuntur, eas efficiendi uim nullam habere. Nam opinione Pto-
lemæi Auenrodan dum exponere cupit & declarare, stylo ut ita dixerim,
in anthe ueritatis immerso obliterat uel inuitus penitus & expungit. Asse-
rit enim circuli partes nihil efficere, & quæ fieri ab eis putantur ea opera-
tione uel Solis uel stellarum in illis partibus agentium excitari. At uero
Ægyptij & Ptolemæus & omnis turba astrologorum perpetuas & immo-
biles signis ascribunt proprietates, quæ nec Sole nec stellis inde disceden-
tibus exolescunt aut permutatur, alioquin debuit alia Ptolemæus tradere
de natura signorum, quam quæ prodita olim erant ab Ægyptijs. Sed alia
etiam posteriores quam quæ scripsit Ptolemæus si migrantibus stellis uir-
tus quoque signorum permutatur, cum ne syllaba tum commutata, eadē de
natura signorum prodant ut ab eis qui pridie scripsere, quæ etiā apud Pe-
toliras

tofiras & Cechipfos, cum tamen illud debeat euenire, ut quæ Arietis aliâs
 erant sint quandoq; Tauri proprietates, & quæ Scorpj fuere sint aliquan-
 do Sagittarij, atq; ita de reliquis, quâdoquidem stellæ olim in Ariete cura-
 sum agentes nunc in Taurum prætergradientur, & quæ Scorpionum olim
 occupabant, ad Sagittarium tractu temporis commigrabunt. Iam de So-
 le quod dicitur Iesu bone quæm uanum & nugatorium, ut signo uidelicet
 attribuat quod Sole inibi collocato non signi sed solis uirtute proficisci-
 tur, quod fermè perinde est, ac si cathedram dicant aspirare uim disputan-
 di, quod in ea sedens philosophus soleat disputare, pariterq; à scabello, &
 in eo sedente speret syllogismos, sic scilicet quoniam in Ariete positus Sol
 tonitrua ciet, et hyemis gelu, temperiæ ueris immutat. Planetarij decernunt
 cum fuerit Luna in Ariete tonitrua expectanda, et omnibus in rebus Arie-
 tem esse mobilitatis authorem. Nec aduertunt si tonitrua fiunt in Ariete So-
 le collocato, non idem sequi de Luna reliquisq; Planetis, quando illud nō
 à signi natura sed à calore fit Solis uaporosos halitus in sublime tollente
 materiam nubium, & de qua tonitrua & cætera id genus postea procrean-
 tur, quæ uis in calore siderum aliorum quoniam non est, nō fiet ab illis qd
 fit à Sole, quanquam scilicet in eodem signo collocatis. Nam quod hoc es-
 tiam Sol in Ariete magis faciat quam in Aquario, nō de signorum est pro-
 prietatibus, sed de loci positione, quare scilicet in Ariete proximior est no-
 bis, quare quæ apud nos sunt radijs eius per id tempus magis afficiuntur,
 propterea in eodē positus signo diuersis in regionibus alia per id tempus
 efficit. Sed prima dialectices nesciunt rudimēta, in quibus docemur distin-
 guere quod est per se, ab eo quod est ex accidenti. Sed utinam tantum non
 essent dialectici, ac non planè ut pueri delirarent. Nam quis illud non po-
 tius insaniam uocet q̃ errorē, ut quoniam posito Sole in Ariete (ne ab eo-
 dem discedamus) tēpus anni mutatur. propterea putent quicquid inchoa-
 ueris Luna ibidem posita, statum firmumq; non futurum, sed fluxum atq;
 mutabile. Et quoniam dum Leonē occupat Sol æstatis scilicet medio, nō
 mutatur, sed durat eadem aëris qualitas, propterea esse fixum signum Leo-
 nem, quare quæ sub eo quis auspiciatur diuturnā, immotaq; futura. Vnde
 illud mirabile dogma Luna Leonem peragrans, nec induere primum ue-
 stes, nec incidere oportere, quare ob fixi signi qualitatem uestes illæ sunt
 diu perennaturæ, qua significatione uidetur aut morbus aut mala alia cau-
 sa significari, propter quam illis uti non possis, quandoquidem quib. uta-
 ris, hæ uestes non consumi diuq; perdurare non possunt, quis hæc audiēs
 possit non putare uel ad risum ficta à fabulantibus uel amentium delira-
 menta, aut quibus illi iam artibus ab erroribus remouebuntur, quibus ta-
 lia possunt, non solum non absurda uideri sed uera. Solent autem philo-
 sophi quando cum illis disputatur, qui nihil erubescunt, & primis etiam
 dignitatibus prima fronte resistunt, cogere ad sui euerfionem, hoc est, ad
 ea quæ

ea quæ dicunt non tam firme probare quàm contradicere. Et nos igitur eadem uia istos aggrediamur, quoniamq; absurdum eis non uidetur habere ob id Arietem uim faciendi res mobiles, quare Sol ad eum accedens anni tempus immutat. Illud saltem ab eis impetremus, ne quasi nati sub Ariete loco se moueant, sed dogma teneant & tueantur. Quod si faciant eos sic interrogamus. Signa hæc quæ mobilia, fixa, duplicia uocant, immobilia sint? an cum imaginibus pariter moueantur? si mobilia respondeant, iam à suis signis ipsi quoque mouentur, quandoquidem æstatem, autumnum, hyemem, uer, initiare non mobilium signorum sed immobilium est, & quas ipsi dant signis proprietates, ut mobilia, fixa, duplicia sint, à prædicta uarietate temporis ducuntur, non igitur alijs competunt signis quàm quæ dictis in locis immota semper in circulo cogitantur. Quod si immobilia esse dicunt, sequitur ut cum imaginum loco non conueniant, quæ cum suis stellis identidem loco permutata sint (quod si est) quoniam pacto proprietates ab imaginum sola figura deriuatis alijs etiam signis attribuantur, & Arietem quidem quem mobilem, æquinoctialem, breuium temporum uocant, quæ sunt immobilis signi conditiones, mox & quæ drupedem dicunt, oculis languidis, libidinosum, quæ non iam signi sed imaginis sunt, nomine quidem eodem, si natura, loco, proprietatibus, differantis. Et ne particulatim singula prosequar, omnis turba astrologorum cum signa partiuntur, ut hæc communia, hæc fixa, hæc mobilia sint, rursus alia recta, alia obliqua, quæ sunt (ut dixi) non mobilium signorum conditiones. Item differentijs ijs utuntur, alia humana, alia sunt ferina, alia aquatica, alia terrena, alia muta, alia uocalia, hæc sterilia, illa fœcunda, quæ omnia sunt imaginum nō signorum, quia nullam hæc circuli positionem, sed naturam imaginis, formam, effigiemq; sequuntur. Quæ hæc igitur tanta est tarditas uel somnolentia, ut miscere res diuersas, atque confundere, sola deceptos nominum communiōe non naturæ uideantur. Nam & illud quoq; ut hoc calidum, illud terrenum, aliud aëreum, aliud aqueum, si signum sit, acceptum quidem est ex imaginibus, eademq; temeritate ad signa translatum. Quoniam si status circuli ex immobilibus punctis consideretur, Aries potius aërem erit iudicandum, hoc est, calidum & humidum quàm igneum, id est, calidum & siccum cum eo uer aperiatur, calidæ humidæq; qualitatis, quin & Ptolemæus reddens rationem cur in circulo cuius initium nullum, sumere ab Ariete anni exordia consueuerimus. Respondet quoniam in prima rerum omnium ætate abundat humiditas, quæ est qualitas ueris quod inchoamus ab Ariete. Sic igitur ô Ptolemæe si primum signum Aries est, quare humiditas primæ ætati debetur, putas ne siccum signum an humidum est? si siccum non igitur primum, si humidum cur ignitum dicitur à uobis? Denique istæ (quod uolebam probare) frigidi, sicci, calidi, humidi, differentiæ signis distributæ ab imaginum

potius conditione quàm à signis uidentur acceptæ, quod etiam Auenæ-
 zra in libro rationum astrologicarum confitetur. Sic enim Cancrū, Scor-
 pium, Pisces, frigida statuerunt, animalium quorum habent appellationem
 natura pensitata, Arietem, Leonem, Sagittarium, calida, eadem ratio-
 ne, Geminos & Aquarium ob effigiem humanam aërea, quæ in homine
 qualitas plurimum dominetur, sic terrea Taurum & Capricornum & Vir-
 ginem, tum ob uim sexus tum spicæ quam manu gestat ratione. Sumptam
 uim igitur hanc ab imaginum diuersis proprietatibus, signis attribuerūt,
 in qua re bonus Ptolemæus nō solum dormitat, sed Lassim ederinat, ut in
 eodem cōtextu à signo ad imaginem se transferat, quod ita planè demon-
 strabo & simul errorem Haly inexpiabilem in exponendis Ptolemæi uer-
 bis. Verba igitur eius secundo libro Apotelesmaton hæc sunt, Arietis do-
 decathemorion (sic signa uocat) uniuersaliter quidem est βροντῶδες καὶ χαλα-
 ζῶδες, id est, tonitruosum & grandinosum. καὶ ἂν μὲν εἴη τοῦ μέλλου καὶ ὕψους ἀπὸ
 τῆς κατὰ τὴν ἀπλανῶν ἀστερῶν ιδιότητος, hoc est, particulatim autem hæc magis &
 minus fiunt pro natura & proprietate stellarum quæ sunt in eo, & subdit,
 nam præcedentis quidem eius partis imbres & uentos faciunt, mediæ aë-
 ris temperiem, ultimæ æstum & pestilentiam. Tum quæ ad aquilonem
 inflectuntur, æstum & corruptionem, quæ ad meridiem glaciales & sub-
 frigidæ sunt, hæc ego Ptolemæi uerba ita accipio, ut quod de Ariete in u-
 niuersum pronunciat, inibi ad immobile signum referatur, quod negari
 non potest, quoniam ipsum est in quo sit æquinoctium, & Ptolem. eam
 ob causam βροντῶδες dixit esse & χαλαζῶδες, quod hæc omnia uernum ante
 tempus solet excitare, tum quæ adijcit consequenter de diuersa partium e-
 ius efficientia pro natura stellarum inibi existentium. Credit quidem Ha-
 ly de signi etiam partibus diei, ut mox declarabo, sed luce clarius ex ipsa
 Ptolem. de imagine dictum esse declarabo, & quantum errat Ptolem. in
 dogmate statuendo, tantum errasse in exponendo Ptolemæo ipsum Ha-
 ly. Putat igitur ille dicta Ptolemæi sic accipienda, ut stellæ quas illis inesse
 partibus dicit, fuerint eo tempore quo scribebat in illis partibus eius si-
 gni de quo loquitur, atq; eam tunc fuisse illius signi proprietatem, quæ mu-
 tatis ad locum alium stellis successionem temporis alio transferatur, quæ u-
 tique Haly interpretatio probabilis appareret, si quod facit in Ariete in a-
 lijs signis fecisset Ptolemæus. Et stellarum quas in illis partibus ponit, no-
 mina nulla protulisset, sed cum in Tauro explicet quasdam stellas, nomi-
 natim & suum simul & sui errorem interpretis manifestat, quoniam stellæ
 illæ tempore Ptolemæi in ea signi parte non erant in quâ eas ordinat, sed
 in parte potius imaginis, in qua scilicet sunt & erunt & fuerunt. Verba e-
 ius de Tauro hæc sunt: Tauri signum uniuersaliter quidem utramq; affert
 aëris qualitatem, est tamen sub calido, particulatim autem antecedentes
 quidem eius partes, præsertimq; ubi Pleiades sunt, terremotus & uentos,
 & nubes

& nubes, exuscitant, sequentes ubi sunt Hyades, coruscationes & fulmina faciunt. Age igitur à Ptolemæo de imagine hæc dici quis non uideat: in eis antecedentibus partibus Pleiades sunt, quas Vergilias nostri uocant, in sequentibus Hyades pro quibus in uulgata translatione Aldebaran legitur, quanquam enim in uertice & cornibus totoq; capite Hyades sunt. Pleiades autem inter finitionem corporis eius & caudam Arietis, quem uocant locum abscissionis, illæ tamen sequentes, hæc antecedentes obtinent partes, quoniam Taurus auersu occidit & exoritur. At uerò ad signa hæc si referantur, nulla erat ueritas dictis, quandoquidem tempore Ptolemæi non erant Pleiades in signo Tauri, sed in Ariete, ut ex magna eius compositione agnoscere, cuius promptum est, quam cum debuerit Haly legisse, nec eundem fuisse utriusq; operis authorem dubitauerit, non possum satis mirari in re tam aperta hallucinatum, ut dicta Ptolemæi de locis stellarum in signis exposuerit, & Pleiadas per id tempus in primis partibus Tauri fuisse scriptum reliquerit, quem errorem etiam Haly, & Leopoldus, & Ascadensis in summa quam uocant Anglicanam, & deniq; posteriores ut Bonatus sunt secuti. Sed maior error horum quòd sequantur Haly dicentem Ptolem. locutum de stellis, positus in illis partibus signi, & tamen non mutant, sed dicunt idem quod Ptolem. cum ab eo tempore sint mutatae plus uiginti gradibus, patet igitur quod probare uolebamus contradicere sibi astrologos imprudenter qui signorum imaginumq; proprietates (si quæ sunt illæ) quasi loco, natura, partibus, non differant, inuicem miscent.

CHALDAEORVM IMAGINES MERA ESSE FIGMENTA,
quidq; ad eas fingendas illos induxerit, atq; errorem artificiosarum imaginum & alios plures inde pullulasse. Cap. v.

NErum age signorum nulla sit uirtus, an imagines ipsæ aliquid sunt; forsitan enim hic delirare astrologi non uidebuntur, nec inniti fictitijs rebus & arbitrarijs, quando illas imagines suis quamq; luminibus, stellis, radijs, pro stellarum natura potestatis habere plurimum quis negabit: ego uerò astrologos delirare hic etiam nihil dubito, quoniam & si stellæ de quibus imagines fabricantur, & ueræ & naturales sunt, ipsa tamen de stellis imaginum constitutio, nec uera nec naturalis, sed falsa proq; libidine fabricantium penitus imaginaria, & sine aliqua specie est probabilitatis. Quis enim statim non iudicabit, ut si magna est uirtus unius stellæ, multarum in unum pariter conspirantium etiam non sit maxima? Sed rediens ad se ratio, nullam inibi esse uidet præter fictam à nobis siderum conspirationem, nam mixtio per coalitum certè ibi non est, quomodo igitur coeunt multæ stellæ in unam proprietatem, & natura distinctæ, & magnorum spaciorem immensa uastitate distinctæ;

stinctæ, scio quid respondebunt, in unius imaginis illa effigiem conuenire, quod sit argumentum alicuius occultæ etiam affinitatis, ut quemadmodum ex una speciei cuiusdam figura deliniatur, ita una sit in his ex illis omnibus eiusdem rei natua proprietas. At uerò hoc aliquid fortè esset, quanquam nec efficere (quod uolunt) si imagines istæ uerissimis ibi notis expressæ absolutæq; uiderentur, cum autem pro arbitrio (ut declarabo) nostro fingantur, nec potius ibi canes & lepores (ut ipsi uolūt) quam tygrides & elephantes, cuique sibi formare commodum sit, patet quod de figura sumitur argumentum esse, ut cætera solent astrologorum, uanum & arbitrarium & fabulosum. Quod si non pro libidine aspicientium, sed pro natura consistere ibi illas figuras contendunt, non tam ad experimenti fidem prouocabo, quam ad ipsorummet astrologorum & rationes & testimonia. Abraham enim Auenazra magnæ apud illos auctoritatis in æditione secunda de astrologicis rationibus (Conscripsit enim de eadem re libros duos) de imaginibus istis redditurus rationem, uerbis ita scribit. ★ Quæ nos ita ad sensum uertimus in Latinum: Vulturem cadentem uocat Ptolemæus lyram, nec mirum, quoniam sicut unusquisque mutare sibi figuram potest, ita & nomen, cælum enim sphaericum est, quare nihil est in eo cur hoc loco potiusquàm aliò exordium statuas alicuius rei, sed quemadmodum aliæ alijs stellis pro oculorum arbitrio coniunguntur, ita diuersæ fiunt imagines, nos igitur eo modo eas narrabimus quo traditæ sunt, hæc illæ. Qui uerius & efficacius opinionem meam confirmare non potest, quoniam si principium nusquam aut finis est in circuli partibus, potes à quacunque malueris stella tibi imaginem inchoare, & in quacunque uolueris etiam desinere, nec dubium pro initij & terminorum quos tibi præscripseris diuersitate, proque numero stellarum quas uel ascueris uel excluseris uarias inde imagines te constaturum, præsertim cum ex his etiam stellis alias alius formas sibi repræsentet, ut in Vulture & Lyra Abraham declarauit, & in alijs pariter potes declarare. Neque enim in ipsarum quæ magis celebrate zodiaci imaginum numero conuenere, sed cum alijs duodecim, Chaldæi tamen illas undecim fecere, ex Libra & Scorpio unam constituentes. Nam quid prohibet cum omnibus in pictura ista cœlesti quidlibet audiendi concessa sit æqua potestas, & ipse etiam Albumasar qui in omnibus rationes dogmatum astrologiæ redditurum se profitetur, cum uenit ad imagines aliam non attulit rationem, quam quod Aratus illas ita descripsit, quasi non ille sit fabulosissimus, qui (ut Cicero inquit) astrologia scripsit astrologiæ penitus ignarus, quod si sphaeram Arati cum Barbarica sphaera contuleris, dissentire plerunque & dissonare inuicem illas uidebis, quare scilicet sint ad libidinem fictæ, & nulla doctrinæ, uel rationis soliditate nitantur. Hebræorum magistri sicuti imagines suas astrologi, ita suum in stellis alphabetarium,

betarium, hoc est, suæ linguæ notas & elementa inuenire contendunt, nec si credulos oculos nanciscantur, minus hoc possunt illi probabiliter, quam de imaginibus astrologi persuadere. Quid pluribus opus est, ibi omnes formæ, omnes effigies, quare nullæ ibi formæ, nullæ effigies, omnes potestate & arbitrio hominum, natura & ueritatis actu nullæ. Quod si ibi saltem nostri diuinaculi augustarum quædam rerum & sublimiorum simulacra confinxissent, facilius ego quidem inducerer, ut non tam eorum & contra naturam quam Dei opera mihi uiderentur. Sed cum illius consilium & sapientiam animaduerto, non uideo, cur illud diuinitatis templum, illa atria coeli, melioribus non potuerit aut noluerit imaginibus insignire, quam irrationalium animantium, monstrorum, uel rerum etiam uita carentium, quid enim ibi præter urfas, dracones, lepores, canes, & quæ inanima sunt, uti sagittas, naues, triangulos, adde capita abscissa tabe sanieque diffluentia, & relegatam ad supplicium uirginem, ut hydram & centaurum prætermittam, quod si natura non patitur, cur eorum in cælo exemplaria sibi descripsit? Equidem maius omni insania puto, adduci aliquando ut credamus naturæ hæc instituto, & diuino consilio ibi etiam formata. Puderet bonum antistitem, aut magnanimum regem meliores picturas in templo, in regia, non habere. Alioquin quod consilium instituentis ista naturæ? an ut per imagines has superiores, inferiora generis eiusdem corpora gubernaret? & per Lyræ quidam celestem afflaret quibus uellet hominibus musicam melodiam, per animalia quæ sunt ibi ea quæ apud nos sunt, generanturque quotidie & corrumpuntur, & generaret ipsa & conseruaret, ne monstra sunt opportuna, quæ nulla in natura sunt; innumera animalia ibi non describi quæ nulla describuntur? Nam quod canum ursarumque sit priuilegium, ut duos habeant in cælo siue rectores siue antistites, elephanti, tygrides, & innumera species animalium nullum habeant in cælo numen per quod regantur? sed nimis multa de his cum illis, quæ non solum est turpe credere philosopho, sed confutare etiam indignum. Quod si quis me percontetur, cur in ista fingendi licentia ad has potius imagines quam ad alias fautores astrologiæ descenderint. Respondebo illum rationis habere questionem, quæ frustra desideratur in his rebus, quæ nulla ratione constitutæ sunt. Quid tamē in plerisque eos induxerit, facile est uidere. Puto enim imaginum nomina, quæ zodiaci partibus ascribuntur, ab operibus Solis esse deriuata, quæ potissimum fiunt, cum in illis partibus inuenitur, ut gratia exempli: Cancris nomen habuerit pars ea signiferi in qua Sol collocatus Cancris more regreditur, quæ proxima est Leo propter æstus immodici exuperantiā, sicut Taurus pars alia nuncupata quod ad eam Sol cum peruenerit terra bobus aratur, qua Gemini sequuntur, quare tunc geminando omnia geminant, sub

Virgine terra exusta Solis ardoribus nihil parit, & sub Ariete uellere florum campi uestiuntur, qua ratione capiti etiam de capilamenti similitudine animal illud præfecerunt, Libra noctes & dies in librili appensas inuicem æquat, cum ad Scorpionem Sol peruenerit, tum primum aër frigore pungit, mox sub Sagittario & frigoribus uehementioribus & uentorum a culeis nos lacescens, in Capricorno ratio manifesta, quare inde Sol instar capræ ascendere rursus incipit, in Aquario & Piscibus pluuias piscibus affatim effundens. Potuerunt huiusmodi illi similitudinibus adducti, has potius quam illas in uarijs cœli partibus imagines fabricare, trahentes facile stellas in effigiem naturæ illius cuius illi parti nomen ob aliquam causam imposituri essent. Accessere figmenta poëtarum uel ad uoluptatem, uel ad gratiam multa confingentium, sicuti Conon Ægyptius mathematicus uidit prius monstra, & ex Beroniceo uertice cæsariem, sed nec operæ pretium rimari diligentius & explorare insanias aliorum, dum satis superque constet nolentibus delirare non esse naturæ hæc opera, sed fingentium nugas, uel somniantium deliramenta, sic ut tandem rectè de his inuentis diffiniam, à corrupta philosophia & poëtarum fabulis sunt exorta, quibus tamen quasi rebus uerissimis & digito (ut sic dixerim) Dei formatis tantum astrologi omnes tribuunt, ut uix credibile sit, in quas superstitiones hæc illos insania perduxerit. Ne des pharmacum, inquiunt, Luna in Tauro collocata, quoniam animal illud ruminat, quare pharmacum faciet, ut euomatur. Cum domum ædificaueris caue ne Scorpium quartum locum obtineat, quoniam multi in illa domo Scorpionis abundabunt. Qui Corona oriente procreabitur erit rex, qui Lyra musicus, & mille alia hoc genus, è quibus uideas illis esse persuasissimum harum omnium rerum ueras effigies & naturas esse in cœlo, à quibus ad nos mirabile defluant in decernendo fato potestates. Denique illa fabricandarum imaginum superstitio, tota per ista insania pullulauit, ut formata scilicet in metallo aliquo simili imagine, à cœlesti illa uirtutem afflari metallo opinentur, quæ tamen nec sunt in cœlo, nec si essent ob illam tamen ibi sculptam imaginem illinc descenderent, & si descenderet, haud quicquam tamen, ut probat Auerrois aduersus Algazelem, nobis inde proficeretur. Sed de his latius peculiari tractatu postea differemus.

INVISIBILES IMAGINES NEQUE SENSU, NEQUE
ratione cognitæ esse, pugnareque inter se earum autho-
res, qui non Chaldæi aut Indi, sed
Arabes tantum fuere.

Cap. VI.

Emirari utique aliquis posset insaniam astrologorum in fabricandis, quas hactenus incessuimus, fabulosissimis imaginibus, nisi alias multo magis ridiculas somniassent. Tradunt enim in uno quoque

in Astrologiam, Lib. VIII. 657

que decano siue facie cuiuslibet signi imagines esse quasdam, inuisibiles illas quidem, sed uerissimæ naturæ soliditate constantes, quas qui audiunt non diffluere in risum nō possunt. Sunt enim huiusmodi, in prima, inquit, facie Cancrī ascendit formosus iuuenis bene amictus, sed in facie eius & digitis nonnihil habens obliquitatis, corpore reliquo simili equo atq; elephanto, pedibus albis, supra se uarias frugum species & folia arborum suspendens. In prima facie Leonis ascendit arbor altissimæ radicis, cutus ramis insidet canis, & uir amictus uestibus nobilibus quidem, sed sordidis, lachrymabundus, & de parentibus suis tristis. His similes aliæ in alijs signorum decanis ab illis describuntur, quarum omnium, utpote rerum efficacissimarum meminit Aboasar sexto libro Magni introductorij. Meminit Auenazar in libro cui titulum fecit ★ hoc est, Initium sapientiæ: Meminerunt Petrus Apponensis, Michaël Scotus, & astrologi Arabes, Latiniq; permulti, de quibus ego cum olim nonnihil audissem, putabam per has imagines illos indicare, quidnam signi cuiusq; decanus operaretur, non quod inibi, hoc est, in cœlo figuras esse opinarentur. At eorum adiens libros longè secus esse agnouī, putant enim & asserunt, & contendunt, has in illis decanis imagines esse uerissimæ, operum apud nos mirabilium effectrices. Quin, ait Albumasar: Operantur quidem interdum quæ sunt similia suis formis, sed sæpe & alia penitusq; diuersa. Et quidem si lynces hoc dogma statuissent, adducerer aliquo modo ut sub dubitare patuisse oculis eorum quæ nostros obtutus effugerent. Istis autem hominibus tam admiranda mysteria propalantibus non inuenio fidem, quidnam possit astruere, cum nec habeāt oculos alios quam quos homines solent, homines autem non uident, nec raptos cum ab Apostolo in cœlum eos legamus, nec in terra locatis ratio ulla potuerit ista demonstrare. Erubescant autem qui se uocant philosophos, nec ista pudet tamen eos nugamenta conscribere quæ uix bimulo infanti fabulans anus persuaderet, adde quod nec easdem omnes, sed alias alijs sibi imagines comminiscuntur. Hic quidem in prima Arietis facie mulier, inquit, ascendit, fulgore resplendens, & cauda piscis marini. Alius non formosam ibi mulierem, nō piscem, sed æthiopem esse ait, de cuius tamen oculis ambigitur, nigri ne an rubentes potius, sed qui procera certè statura, & albam chlamydem induatur. In tertia facie Geminorum oritur inquit quidam, fistula aurea, & canis latrans, & delphinus. Alij cōtendunt nihil horum inibi esse, sed uirum petētem arma quibus se induat, clypeo munitum, instructumq; pharetra. In tertia facie Scorpj equum aiunt Arabes esse & leporem. Indi nec equū nec leporem, sed canem, aprum, & leopardum. Alij nullam bestiam, sed uirum in genua curuatum, forte (si licet mysteria interpretari) pro astrologis Deo supplicantem, ut eos aliquando reddita mente liberet ab insania.

Quid

Quid enim aliud præterquàm insanos? qui fallatiosis adeò nugis nec possibilibus uacent, credant, astipulentur? Videns hæc Abraham Iudæus atque astrologus in libro de Natiuitatibus ridiculas potius quàm ueras imagines istas esse confitetur. Sed nec quenquam inuenio, præter Arabes homines semper fabulosissimos, & qui eos secuti sunt Latini, fidem illis adhibuisse. Nihil de illis Ægyptij, nihil Chaldæi, nihil Græci, nihil Latini ueteres Astrologiæ scriptores. Nam quod ait Album. Indos, Ægyptios, Babylonios, ista tradidisse, falsus facile deprehenditur. De Ægyptijs enim & Chaldæis est unde intelligamus talia apud eos deliramenta nulla fuisse, unde confici potest de Indis eum pariter mentiri, quanquam non ita potest, ut de illis reuinci, cum nulla extent à fide dignis authoribus tradita nobis Indorum monumenta. Sed hoc peculiare Arabum est, ut quascunque ipsi fingunt commentationes, præscribant illis authorum nomina illustrium, quales multas in primo disputationum istarum libro commemorauimus. Cum igitur extent Petosiris quædam, adhuc apud Ægyptios, astrologiæ magistri. Cum extent præter Maternum, Ephestion commentatorque Thebanus, & Paulus ex Alexandria Ægyptiaca omnes astrologiæ interpretes, facile ex illis cognoscitur nullam de istis imaginibus in Ægypto mentionem. Patet idem de Chaldæis authore Teniro Babylonio, qui scripsit Apotelesmata decanorum, & coorientium cum illis imaginum. Patet Porphirij & testimonio, qui ex sententia Chaldæorum astrologicas scripsit institutiones, ut mittam Mallium, & Maternum. Ut cunque nobis & Chaldæorum dogmata referentes, de Græcis authoribus soli possunt dubitare, qui Græca non legerunt, neque enim usquam apud Græcum ullum scriptorem mentio de istis imaginibus, ut accusare magnopere Haly debeamus, qui istum errorem ascripsit Ptolemæo, nam cum uerbo quinto & nonagesimo libri, cui titulus Fructus, dicit Ptolemæus *κινδυνεύει τὰ παρανατέλλοντα ἐκαστὴν δεκανῶν δουλῶν τῶν προαίρεισιμ ἢ γεννομένων*, hoc est, quæ singulis signorum decanis coorientur nati uoluntatem indicare, & quamnam artem sit pertractaturus, expositor Haly per coorientes imagines, inuisibiles istas de quibus diximus putat intelligi, nesciens quænam apud Græcos *παρανατέλλοντα*, hoc est, coorientia dicantur. Vocantur enim apud eos hoc nomine 6. ille atque 30. extra signiferum imagines, quarum 15. ad austrum, i. atque 20. uergunt ad aquilonem, de quarum proprietatibus & natura primo libro Apotelesmaton scribit Ptolemæus, qui nec eo loco, nec alibi usquam, aliarum unquam imaginum meminit, præter eas quas fabricantur ex uisibilibus stellis, aduersus quas superiore capite disputauimus, utitur autem eadem dictione in sequenti uerbo, cum dicit considerata in defectibus luminariū *παρανατέλλοντα*, id est, coorientia, quam eandem sententiam secundo libro Apotelesmaton tractās indicat, ex quo

in Astrologiam Lib. VIII.

859

ex quo gēhere ista sint quę coorientia dicantur. Ex quibus cū ait nati uoluntatem artemq̃ indicari quā sit professurus, id docet quod Mallius, Maternus Græciq̃ scriptores explicarunt, ut qui Naue coorientē nascitur nauta sit futurus, qui Lyra musicus, qui Emōtho auriga, atque ita de reliquis. Sed & Porphirius in isagogis typum, hoc est, figuram & formam *ἡ ζωλιῶν*, hoc est animalium quę sunt in zodiaco *παρεκτελλόντων*, id est coorientium, ★ id est, astrorum compositione ait constare unde intelligimus coorientia hæc quę dicuntur, non alias esse imagines, quā quę ex stellis constituuntur, in quo declarando fui prolixior, qui audio Trapezuntium Græcū hominem (neq̃ enim eius liber ad nos peruenit) sed ita audio in commentarijs eius in centiloquium Ptolemæi expositionem Haly esse secutum. A quo errore barbarus Album. potuit eos deflectere, qui nullas præter uisibiles & constitutas ex stellis imagines ad austrum aquilonemq̃ sitas, decanis exoriri ex sententia Ptol. affirmat. Libet autem ad mentem reuocare, quod quinto libro aduersus illos dicebamus, qui natum Dominum Iesum dicunt oriente prima facie Virginis in qua Virgo sit lactans puerum qui uocetur Iesus, constat enim imago hæc Virginis puerum lactantis ex his fabulosis imaginibus quas irrisimus, quanquam nec talem ibi imaginem, sed aliam quandam, ut narrat Album. Indi comminiscuntur, quod inuentum quā uanum & ridiculum sit, quisquis animo satis perpenderit, pudebit eum astrologicis istis deliramentis, Euangeliorum ueritatem uelle aliquando confirmare, quod non aliā ratione à dæmone est procuratum, quā ut quasi amica fautrixq̃ religionis pestis ista reciperetur. Sed habeant ipsi sua sibi nugamenta, quibus accersitis non confirmatur ueritas Christiana, sed infirmatur potius atq̃ poluitur.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV
IZ aduersus Astrologos libri VIII. Finis.

IOAN.

IOANNIS PICI MIRANDULAE

Disputationum in Astrologiam, Liber IX.

EPITOMA EORVM QVAE HACTENVS CONRECTA

& quid sequentibus libris agendum, undeq; auspicandum. Cap. I.

DEMONSTRATVM est hactenus astrologiam nullam esse, quod ista de quibus pronuncietur a coelo non dependeat, praterquam per accidens, aut tanquam a causa remota & uniuersali, quarum neutra cognitionem particularem euentorum parit. Declaratum est item si de coelo fierent ista, non tamen quomodo astrologi opinantur, hoc est, a momento quodam initiali, tum si detur hoc quodq; ceterum non ab his causis quibus utuntur in praedicendo, quarum nullam si certum habeamus examen uera & naturalis. Nam quamquam stellis utantur & Planetis, augent, minuunt, mutant, pro locis, signis, interuallis, & ceteris id genus, quae falsa & inefficacia esse declarauimus. Quare uel malas causas introducunt, hoc est fabulosas, uel inficiunt bonas admixtione malarum. Nunc illud nobis agendum, ut declaremus si cuncta ista consisterent, esse tamen nullum modi qua cognosci ab illis non possint, aut si possint cognoscendum habitam tamen eorum cognitionem. Haec sunt autem cognitiu necessaria, si de rebus futuris uera praedicenda sunt. Primum illud, ut hora initialis rei cuius fideliter teneatur. Secundum ut statum coeli siderumq; positionem ad eam horam exacte comprehendamus. Postremum ut illa coeli siderumq; positio quidnam faciat rationibus ueris, aut non fallacibus obseruatum experimentis intelligamus. Horum nihil posse cognosci, aut qui sciunt hactenus non extitisse duobus sequentibus libris aperiemus. Exordiemur autem ab hora primordia li cuius cognitio in primis necessaria, nec constitui reliqua recte possunt, si quid in ea, uel ambigatur uel erretur. Ea uero uel hominum siue genitura rum, uel urbium, atq; regnorum, uel anni constellationes auspicantur, nos à genitoris initium faciamus.

ASTROLOGVM CERTAM GENITVRAE HORAM
neq; semper scire posse, neq; per ueram regulam
explorare. Cap. II.

Momentum quo quis nascitur, exploratum habere astrologus non potest, nisi forsan accinctus cum prodit infans astrolabio coelestia metiatur, sed hoc fit quam rarissime, nec fieri nobis uolentibus semper potest, ut noctu, aëre nubilo, mathematico nullo, uerum cum sit labi quoque facillimum, ut testatur Auenrodan in commentarijs super Ptolemæum. Nam si non sit exactissimum instrumentum,

tum, quale forsitan nunquam est, quod inspectione momento egressionis ad liquidum respondeat, ratio partilis horoscopi uacillabit. Verum ut sit uera per astrolabium horæ perscrutatio, rarissimè, ut dicebamus, fieri hoc contingit, illud frequens, fereq; perpetuum, ut parentes, dominus uel genituræ talem fuisse natiuitatis horam dicat astrologo, cui fidendum non esse nec astrologi diffitentur, fallax enim plerunque, quare dicitur, apud eos hora extimata siue suspecta, de qua, scilicet, suspitio certitudo nulla, nam solaría mentiuntur & horologia quidem si nihil fallant, ea tamē quæ medijs horis cadunt interualla non demonstrant, adde quod horæ uulgares initium ab occasu Solis non habent, quod mathematicarum ratio postulat, uerum cum aër incipit obtenebrari, quod euenit Sole sub finitorē dudum iam demerso, præsertim in signis obliquis Sole collocato, quæ cum moram in occidente trahant, longiorem interdum nox unam horam exegerit priusquam aër obtenebrescat. Deniq; confitentur hoc nobiscum astrologi, sed remedium adhibuere ne propterea diuinatione periclitetur. Nam & si illa non sit uera quam uocant horam extimatam, nisi tamen à uerò plurimum distet, habere se methodum dicunt ueræ inueniendæ, quare nihil obesse priorem illam incertitudinem. nos, si sapere isti possent, id tantum obijceremus, artem siue scientiam dari non posse, quo facta sit nec ne, res particularis quæpiam cognoscatur, non igitur esse methodum qua reddamur certiores quo momento Ioan. aut Paul. æditus sit in lucem, sed ista non uidentur eis absurda, forsitan neq; illud esse qualibet nedū die, sed hora particulas multas temporis, quibus certa regione nasci nemo potest, confes qui hoc facillimè demonstratur. Nam si natus ego prima noctis hora dicor à parentibus, & methodo conuenire horam negat astrologus, quare serius aut citius me fuisse natum rogo, nunquid alius sub eadem cœli inclinatione prima noctis hora nasci potuerit, quod si negant fieri potuisse, sequitur quod dicebam ut multæ sint horæ cuiuslibet partes, quibus locis quibusdam nasci homo non potest, dico autem multas horæ cuiuslibet partes, quoniam nullum ferè tempus genituræ datum à consulentibus regulis quadrat astrologorum, sed mutatur ab illis semper in partem, uel antecedentem horæ, uel subsequenter, si potuisse alium nasci per id tempus in ea regione cōcedunt, quanquam ego tunc minimè natus sim, natus igitur prima hora noctis dicatur Anto. atque illud interrogo si quam ueram iam statuimus horam suæ natiuitatis Anton. porrigat astrologo ueram ille sit arbitraturus an falsam, si ueram debuit eadem ratione meam cum offerebatur ueram arbitrari, cum eius methodo non magis nunc conueniat quam cum Ioan. eam offerebat, si falsam, uerum statuebatur ea hora natus Anto. falsum ergo dogma per quod hora uerissima quasi falsa reputatur. Præterea qui præceptum hoc genus tradiderunt signum aiunt mutari nō debere, quod extimata hora demonstrat, sed eius signi partem methodo

KK declarari,

declarari, quæ potissimum sit in horoscopo. Verum extimata hora de signo sæpe mentitur, cum postremis præsertim aut primis signi partibus ascendentibus homo nascitur, tunc igitur methodus non emendabit errorem sed confirmabit. Patet his rationibus uiam non esse horoscopi uestigandi cum est incertus. Nunc illud ostendamus, si qua forsitan posset excogitari, quas tamen astrologi tradiderunt apertissimè esse fallaces.

PTOL. DOGMA QVOD ALMVSELI SEV ANIMODAR VOCANT, & authoritatibus & rationibus confutatur. Cap. III.

Tolæmus tertio Apoteles. lib. dogma tradit huiusmodi: Præcipit obseruari nouiluniū proximè genitura præcedēs, aut plenilunium: tum Planetam qua parte coitus fuit, uel oppositio, authoritatis plus habentem, deniq; themate iam disposito cui cardini prior ille Planeta fuerit, statui locum illum ad numerum quem in partibus signi Planeta ille dominator obtinuerit, hunc cardinem confingunt totius genituræ, hoc fundamentum totius Apotelesmaticæ astrologi omnes decernunt, hoc illud decretum quod Almuseli uocāt, interdum Animodar. In quo quantum peccent iuniores sententiam Ptol. perperam intelligentes superius. Nunc ipse Ptol. excutitur, cui possum in primis magnas authoritatum moles opponere, nam Abraham Iudeus ait se multas genituras obseruasse cum exactissimis astrolabijs in his regionibus quarum longitudo latitudoq; confessæ & explorata, nec tamen inuenisse de Planetis aliquem cuius gradus ex signis quæ occupabat atq; minutia, responderēt gradibus & minutijs orientis, aut medijs cœli, nec plus hora dimidia uariaretur, à iam comperta sensu uerissima hora natiuitatis. Ridiculi uerè qui dicunt iudicio nō scripsisse hæc animi Auenazram, quasi illi cum Ptol. de regno, quo fuit etiā annis nongētis posterior, quasiq; in anno constituendo in annorum datore, & plerisq; alijs Ptol. sententiam alijs non anteponat. Sed & Alchabitius proprio commentario scribit se demonstrasse nullo pacto per eam rationem gradum orientem uerum posse reperiri. Henricus Batensis Alberti magni discipulus suam examinans genituram, quanquam nomine dissimulato seruum Dei se nominans, mittamus inquit Animodar Ptolemæi à sapientibus reprobatum, alij dogma non expungunt sed castigant ut Aoniar, nonnihil à Ptol. dissentiens. Alij super eius intellectu digladiantur. Et cum illud inquiritur, cuinam loco proximior sit Planeta, sunt qui quantitatem discretam obseruandam uelint, sunt qui continuam, ut Antonius de Monte VImo. Verū omisissis authoritatibus aduersantium Ptolemæo, solitus ego dogmatis falsitatem ita declarare. Nascatur Lucius Romæ, Florentiæ Fabius eadem hora eodemq; momento, liquet astrologis non eundem futurum horoscopus

scopum utriusque, ob diuersam coeli inclinationem sub qua nascuntur, & tamen si rationem ex Ptolemæi præceptis ineamus eundem utriusque horoscopus faciemus, cum utraque regione plenilunium antecedens, siue nouilunium eadem coeli parte contigerit, quare idem quoque dominator qui themate in utroque gradum signi possidens eundem, isdem numeris cardines in utraq; genitura definiet. Sed hoc euidentia rei sensuq; reuincetur. dogma igitur falsum, quod miror Ptol. mathematicum summum non peruidisse.

INVESTIGATIONEM PARTILIS HOROSCOPI PER
conceptum, Ptolemæo falso ab Arabicis ascribi, irrationa-
lem esse, & à multis astrologis reiectam.

Cap. IIII.

Pud iuniores inuenta est alia ratio inuestigandi ex hora conce-
ptus horoscopi, cui plurimum tribuunt. est autem huiusmodi,
ponunt quasi confessum ex ueterum traditione, præsertimque
Ptolemæi uerbo primo & quinquagesimo libri centum enun-
ciatorum, Lunæ locum in natiuitate fuisse horoscopus in conceptu. Con-
tra, locum Lunæ in conceptu horoscopus esse natiuitatis, hoc posito, me-
thodum tradunt qua putant posse deprehendi locum Lunæ, cum semen
uterum impleuit, quo reperto similem quoq; gradum colligunt hora na-
tiuitatis ascendere. Fuit autem eis erroris occasio mendosa translatio li-
brorum Ptolemæi, quoniam nusquam ille de gradu hoc scripsit, uerum de
signo tantum, uerba eius loco superius memorato sunt hæc: *ἐνθα δὲ ἐν τῷ
καιρῷ τῆς γεννήσεως ἡ σελήνη, ἐκεῖνο τὸ ζῳδιακὸν ἐν τῇ σπορᾷ ὠροσκοπήσῃ, καὶ ἐνθα δὲ τῆς σπορᾶς
ἔσυχον, ἐκεῖνο, ἐν τῇ ἀποκύνει ὠροσκοπήσῃ, ἢ τὸ τοῦτου κατὰ δίαμετρον.* Latine ita ad uer-
bum: Vbi est tempore natiuitatis, illud signum conceptus horoscopus
statuas, ubi fuerit in conceptu, illud fac horoscopus partus uel eius oppo-
situm. Non putauit igitur Ptolem. hac uia partiliter posse horoscopus
inueniri, quare in libris Apotelesmaton, ubi hoc inquit, nullam placiti
huius facit mentionem, alioquin si de gradu intellexisset, quod ex eius uer-
bis falsum ostendimus, facillimum quoque existimasset in conceptu ho-
ram inuenire, quam hodie nullo magno negotio iuniores quibuslibet
desiderantibus reddunt, usi methodo quam Ptolemæi esse uolunt. Quo-
modo igitur ipse Ptolem. Apoteles. libro tertio, principium seminale
ἐπίπλοον, hoc est, plerunque seu maxima ex parte, ait ignorari, & cum in e-
ius cognitionem deuenitur, id aut *συμπτῶματι*, hoc est, aut casu, scilicet for-
tuitoq; aut obseruatione, debuit certè addere aut *ἐντεχνῶς*, hoc est, artifi-
ciosè, siquidem arbitrabatur arte aliqua & uia istud posse deprehendi,
quomodo autem ait casu, cognoscitur aut obseruatione, declarat Græcus
interpret casu cum accidit mulieri recepti seminis sensum fieri, ut Cleopæa

KK 2 trā

tra docet, observatione si consulto uir illud tempus annotat quo semel foemina congressus, deinceps abstinerit, tum foecundum fuisse congressum menses declarauerint. Præter hæc aliam esse uiam tempus illud ad liquidum explorandi, ueterum nemo prodidit nedum ex eo natiuitatis horam uoluerint inuestigare. Nam quod Arabes dicunt Hermetem hoc præcepisse, fabulosum est, sicut alia multa (quod primo libro notauimus) mendacissimè ad eundem referunt authorem, quod enim Ægyptij super hac re tradiderunt, Ephestion refert & Porphyrius, qui hoc ipsum præceptum quod legitur in Ptolemæo Petosiris Ægyptij inuentum fuisse dicunt his uerbis: *ὁ δὲ Πητοςίρης*, & quæ sequuntur. ★ Petosiris autem inquit, signum in quo Luna fuit tempore conceptus, illud in partu horoscopus esse, aut eius oppositum, quod autem Luna tempore partus occupauit, illud conceptus horoscopus fuisse. Sed eodem loco Porphyrius duos alios refert modos, ex Antiochi quorundamque aliorum sententia, signi uestigandi, in quo fuit Luna hora concubitus, de gradu nunquam facta mentione, quin ipsum quo scribuntur hæc caput inscribitur: De signo seminali Lunæ, quod illud signant, quodnam signum Luna tenuerit cum loco genitali semen admissum est. Ephestion quoque Thebanus tres alias ab his diuersas, quarum Porphyrius meminit, Ægyptiorum methodos narrat, quibus hoc idem inuestigarent, quodnam, scilicet signum, hora concubitus ascenderet. Vbi uerbis expressis admonet nos Ephestion, non perueniri per eas uias ad partilem horoscopus, sed eum *παραλῶς* indagari, hoc est, crassa (ut dici solet) Minerua. gradus uero determinandi unicam esse rationem quam tertio libro Apotelesmaton tradiderit Ptolemæus. Est autem ea quam capite proximo confutauimus. Verum, ut diximus, in errorem lapsi sunt iuniores, quoniā in Arabica translatione, quam Latini sequuntur, interpretes gradum, pro signo perperam posuerunt. Cæterum quicquid scripserint authores, quænam ratio dogmatis, aut qua potuit hoc observatione deprehendit? Respondet, inquit, supputatio, quoniam ex loco Lunæ hora natiuitatis quot diebus in utero infans fuit hora natiuitatis intelligitur, quos si retro numeres in conceptus horam deuenies, atque per id tempus Lunæ locum inuenies eum qui tempore natiuitatis ascendet. Verum illud interrogo, quis nos doceat ex loco Lunæ tempus mansionis in utero definire? non hoc Ptol. non ueterum quispiam, non uester etiam Hermes prodidit. Quod respondeatis aliud nō est, quam ita definiri mansiones illas oportere, si uerum sit dogma de permutatione ascendentis & loci Lunæ in conceptu & natiuitate, circulo igitur demonstratis ueritatem dogmatis probantes, quod eueniat ita mansionibus obseruatis, & mansiones obseruari ita debere, quare dogma uerum aliter non erit, scilicet ita facilè sit cuique dogmata confirmare,

mare. Quod si forsan audetis experimento id asseuerare, simul obseruato collatoque inuicem tempore natiuitatis atque conceptus, impune uobis mentiri licet, acta re sine arbitris. Verum ex uestris qui se maxime contendunt expertos, negant ueritati respondere præceptum: Abraham enim Auenazra se quinquies id obseruasse dicit, ter non successisse, quod nunc quidem in Martem, nunc in Venerem, nunc in Mercurium refert. Puto si decies id obseruasset alios quoque planetas pariter accusasset. Nam Hemanuel Hebræus Auenazræ sectator bis expertus, semel à uero tempore natiuitatis per septem dies reperit uariare. Aboasar numen astrologorum falli methodum istam quinque gradibus posse credit, ut Sedis eius Discipulus narrat. Quod si est, nihil nos iuuat, quibus de gradu tantum sollicitudo. Pariter & Auenrodan magnus apud istos expositor Ptolemæi mentiri sæpe illum testatur. Saxonienſis interpres Alchabitij, falsam & uanam penitus putat inutilem quoque affirmans fieri non posse, ut per eam incertus gradus horoscopi certus unquam reddatur, quod exemplo propositæ genituræ latè manifestat.

MESALLAE FIGMENTVM CVM ALIIS QVIN-
que, à Paulo Alexandrino recitatis explorandi ho-
roſcopi modis refutatur.
Cap. v.

M sunt ferè modi qui recepti magis astrologis. Messalla figmentum aliud cogitat, sed explosum ab omnibus, perspectæque uanitatis. Iubebat enim Lunæ tempus à nouilunio ad plenilunium, uel contra à plenilunio ad interlunium; quasi horam unam existimari, tum utrum illorum antecederet genituram; quod inter ipsum & tempus genituræ spacium caderet; comparari ad totam distantiam Lunæ nascentis & consummatæ, & qualis esset interualorum proportio, eam partem sumere horæ temporalis, ita tamen ut illud obseruaremus, ne quando mas hora pari nec foemina impari nasceretur. Risit secuta ætas experimento deprehendens eadem hora mares & foeminas nasci. Ego uerò non tam placiti unius cogito uanitatem, quam hinc totam Messallam illum iudico. Nam ut labi, errare, decipi proprium sit hominis, attamen scribere tam pudenda, niti rebus ridiculis, fabulas ponere quasi dogmata, loqui quæ rerum passim euidentiâ confutet, non est hominis certè, si dos hominis propria ratio est. Sed nec tam unum Messallam æstimo quam de Messalla omnes astrologos, apud quos primi ordinis est, nec temerè in ea familia sapientiores inuenies. Nam Antistites sacræ istius disciplinæ mirabiles Ægyptij, quanta super hac re fabulamenta commenti sunt. Refert Paulus Alexandrinus methodos quinque di-

KK 3 uersas

uersas à tribus iam memoratis quibus ad horoscopi ueritatem partiliter indagandam utuntur, Deus bone quam uanas, rudes, funiles, falsas. Prima huiusmodi, respice, inquit, epochan Solis in diurna genitura, Lunæ in nocturna, & cuius planetæ fuerit monomiria, fac eiusdem planetæ monomiriam suspecto gradui proximior, uerum horoscopum. Altera siue dies fuerit siue nox Lunæ tantum epochan inspicit, cætera similis. Tertia, quæ Ptolemæo sui dogmatis præbuit occasionem, plenilunium uel interlunium proximum genituræ considerat, tum uerò despotem, hoc est, dominum domus in quo contingit, & onocratorem, hoc est, finitorem dominum, uidetq; uter fortior in natalitia constellatione, uter plus in ea possideat authoritatis, & ex isto dinumerat gradum ascendentem. Quarta duntaxat inspicit dominum summum gradus, scilicet in quo Sol & Luna postquam infans utero prodit uel coeunt uel opponuntur, & quot fines in ascendente signo possederit ille planeta, tot gradus eiusdem signi putant in oriente iam apparuisse. Postrema non solum genituram, sed conceptum obseruat, hoc est, quod utrunque tempus uel plenilunium uel nouilunium antecessit, tum graduum quibus illa contigerit dodecatheoria fieri iubet & obseruari, in quo planetarum cadant monomirijs, ut qui in themate melius se habuerit arbitrium habeat horoscopi metiendi. Scribens Heliodorus quo pacto inuestigarent tempus conceptus, retrocedebant, inquit, à genitura per nouem menses, quasi gestandi uteri tempus semper sit æquale, ut rudissimi ubique diuinissimi isti Ægyptij inueniantur. Possem autem obijcere multa quibus peculiariter ista dogmata peccant. Verum illa una ratio breuitati studentibus satis est qua Ptolemæi quoque dogma reieciimus, nam quamcunque secuti fuerimus methodum ex prædictis, semper eorum qui simul nati fuerint, regione tamen diuersa, faciemus eundem horoscopum, quum tamen omnibus mathematicis extra omnem controuersiam constat esse diuersum.

INITIA VRBIVM, REGNORVM, FACTIONVM, LEGVM
ignota esse, nullamq; artem astrologos tradidisse
qua possint inuestigari.

Cap. V I.

Inquit ex his, nunquam horam natalem præterquam casu notam ad liquidum esse: tum quod aberret nullam posse per artem restitui, sed cum ea uera non fuerit, ueritas prædictionis constare non potest. Nihil igitur ueri dici potest à Genethliacis qui partilem horoscopum cardinem genituræ, compagem totius fati, fundamentum totius Apotelesmaticæ, una uoce testantur. Neque uero melior fides in urbium & regnorum initijs, quorum noticia scrupulari longè

longè difficilior quàm geniturarum, quis enim hæc prodidit? quis obseruauit scriptor historiarum? quarum fides & diligentia si reddiderit diem urbis instauratæ, uel urbis conditæ, utique magnanimis existimabitur. Romæ diem natalem coli mos fuit, sed non plus inde constat astrologis quam in imp. fuisse Lunam, hoc est, in Libra, cum condebatur. In epistolis Pauli Florentini medici & mathematici duplex reperi tempus annotatum instauratæ urbis Florentiæ, alterum anno gratiæ octingentesimo primo, alterum octingentesimo secundo, unde siderum constitutio penitus diuersa. Crediderim & multasuariari urbium constellationes, quæ uulgò feruntur, fictas ex Apotelesmatis, quales ueterum fingit Iulius Firmicus Paridis & Platonis, & aliorum, quod de mundi quam affert genitura, ipse quoque testatur. Præterea magni quoque esse momenti uolunt illud momentum quo noua factio præualere cœpit in ciuitate, quo tyrannus urbem occupauit, quo seditio facta inter populares, quo ciuilis discordia nata, quo gens extera regnum inuasit, quo nouæ conditæ leges, noua decreta fuerunt promulgata. Quarum rerum horoscopum quisnam reddet non diuinator? cum hæc tamen habere prius oporteat quam diuinemus. Denique ut haberi momenta possint aliqua temporum istorum, certè non denegabunt ea fore minus exacta, minus certa, quam particularium geniturarum. Quare si putant istas indigere castigatione, nec aliter eis fidendum, multo hoc magis opus fuerit in illis, quas cum nulla ratione docent emendare, nam quas memorauimus methodos genituris tantum hominum adhibentur. Erit igitur manca, fallax omnis eorum prænunciatio de fatiis urbium & regnorum, quando de momentis illis primordialibus uolunt hæc dependere, quæ tamen aut ipsi penitus ignorant, aut non satis ex fide, satis ad unguem tradita receperunt.

Non iam igitur homines mortem, exilia, paupertatem,
non excidium urbes, aut pestilentiam uerentur,
cum audacissimi nugatores
æditis passim libellis an-
nuntius ista mini-
tantur.

KK 4 INCER

INCERTVM ADHVC ESSE APVD ASTROLOGOS
quomodo domus diuidendæ, quantum eorum vires ex-
tendantur, & quibus signis utendum.

Cap. VII

Reliquum de principijs anni, magnarumq; conjunctionum, & defectuum dicere, nam momentum quo fiunt obseruantes, inde uaticinantur fata rerum publicarū & uniuersalium. Erit igitur declarandum, huiusmodi tempora citra lapsum erroris ab illis deprehendi non posse, uerum hoc ex sequentibus elucescet, cum incertos adhuc motus planetarum, nec in accusabili supputatione comprehensos ostendemus. Hactenus igitur quam sit incerta cuiuslibet rei fatalis hora dixerimus, si sunt horæ fatales rerum quas astrologi maximè putauerunt, nam nullas esse fatales, & si quæ sunt, alias esse quam putent, supra demonstrabamus. Nunc illud palam faciemus etiam si tempora consequantur auspicandæ prædictionis, quæ tamen siderum positio, qui cœli status ad eam horam, scire eos non posse. Primum igitur opus thematis disponendi, præfinitis duodecim locis, quas appellant domos, ubi quantis astrôlogi tenebris offendantur, quantum inuicem digladiantur, re penitus incomperta, nemo nescit qui libros mathematicorum attigerit: alij sex circulis ista loco discriminant, quorum unus per orientis punctum circumuolutus, & septimum facit cardinem & horoscopum, alius ipse meridianus ætheris summa infirmaq; deliniat, alij quatuor medijs locis intercepti per quatuor puncta notasq; dicuntur diuisionum arcus semidiurni & arcus seminocturni, in tres æquales portiones. Sed & omnes isti circuli mûdi uertices permeant. Quam opinionē uulgò receptam superius coarguebamus. Abraham Auenazra docet in astrolabij compositione, tū alibi quoq; domos ita partiri, ut sex circulos designemus, quorū unus horizō, alius ipse meridianus, quibus quatuor statim cardines statuuntur. Alios quatuor duci iubet per notas sectionis horizōtis & meridiani ac diuisionis partium æquatoris cadentium inter orientem & meridianum, & diuisionis, inquam, in tres æquas portiones. Hanc methodum ualde probat, authoris tamen nomine suppresso, Ioannes de Regiomonte sublimis ætate nostra doctissimusq; mathematicus, quanquam Campano tamen non satisfecit, qui nouam ipse quoq; partitionis istius attulit rationem, cætera similis Auenazræ, sed in eo plurimū diuersam, quod pro æquatore factio quodam utitur circulo, quem nuncupauit circulum uerticalem, unde alius mensus alijq; locorum fines emergūt, scripsit Ioannes de Regiomonte copiosè confirmationē huius dogmatis, multis tum mathematicis, tum ueterū astrologorum auctoritatibus nitēs. Alij & aliter partiunt, & Ludo uicus Heremita noster diligēs exactissimusq; supputator, solitus est probare nullā ex methodis quas memorauimus Alchabitij dictis conuenire.

Quid

Quid quod eadem loca per zodiaci gradus quos æquales uocant multi censent diuidenda, uel hac tantum utentes uia (quod plerunque fecisse Indos supra quoque monuimus) uel utranque diuisionem pariter recipientes, tum eam quæ ex anaphoris uariatur ad æquatorem tamen quæ gradus signiferi tantummodo respicit. Quod Hispanus Abraham præceptor Auenazræ, & Henricus Valensis obseruant, non minus ex loco pronunciantes in quo planeta sit, facta per æquales gradus distributione, quam ubi communi more diuisionibus annotatis. Præterea si constaret, ubi locorum principia finesque statuendi, superest alia dubitatio quæ rursus omnia reuocat ad incertum, quoniam non cõueniunt loci uirtutem & efficaciam in tra spacium claudi loci designati. Sed Ptolem. supra illud ad antecedentes signorum partes quinque gradus exorditur. alij tribus tantum partibus illud extendunt. Ægyptiorum sapientes initium loci, quam uulgo cuspidem appellant, non initium, sed medium esse quasiq; centrum uirtutis uolebant, quare quindecim supra gradus loci illius eum diffundi, & totidem citra. Quas omnes opinionum uarietates si paribus ferè omnes uel rationibus uel autoritatibus communitas animaduertimus, uel hac duntaxat incertitudine totam pronunciandi per astra rationem (si qua sit illa) in ambiguo esse confitebimur. Nam uarietatis locorum diuisionibus, omnis uariatur constellatio, quando quidem (quod supra reprehendebamus) mutant stellæ apud astrologos pro loci mutatione, naturam, influxum, & proprietatem, & quod maximum est, illa loca pugnantia & contraria imprimis conditione decernunt, quæ sunt situ coniuncta & coherentia. nam primo loco & duodecimo qui deinceps se habent, quid magis potest esse diuersum? quid sexto & septimo, rursus quinto & sexto? undecimo item et duodecimo? nono rursus atque octauo? atque ita de reliquis. Sæpius autem quem alius mathematicus sexto loco planetam collocabit, alius in quinto esse contendet, quod omnem prædictionem penitus uariabit, & quem quidam in nono esse decernet, alius ad octauum dicet pertinere. Tota igitur ista locorum distributio, radix & fundamentum omnis Apotelesmaticæ remanet in incerto. Sequitur eam cura signorum, quibusnam, scilicet uti debeamus? ubi perplexa nec explicabilis questio de mobilibus signorum & immobilibus, de quo sphaera octaua, nona & decima, de qua re non est nobis hoc loco dicendum, quoniam supra abundè est pertractata. Iudæus Abraham duplex thema fieri præcipit, ut qui controuersiam diiudicari posse non crederet. Erit autem incertum ex hac dubitatione, quænam signa planetis debeantur, & ex ea quam ante tractauimus, quænam loca. sed omnis hinc pendet astrologica pronuntiatio: omnis igitur dubia, incerta, inexplorata.

LOCA

Ocis diuisis signisq; distributis, superest labor epochas statuendi syderum & stellarum; hoc est, quibus gradibus & minutis tam non errantes quam errantes stellæ reperiantur indicandi, quod officium rudes & imperiti facillimè putant posse se præstare, doctissimi hæsitant & diffidunt, quibus, scilicet notum, quanta sit difficultas assequendi uerè loca planetarum, quod impossibile nedum laboriosum multis iudicatur. Andreas Summarius grauis mathematicus suum ita librum exorditur: Motus stellarum an sciri possint nescio, nondum esse scitum, certissimè teneo. Affert rationem sententiæ suæ talem, quoniam qui metiuntur syderum motus, necessariò prius locum syderis definiunt, in quo illum instrumenti opè conspiciunt, & loco stellæ comperito, quasi suppositione utuntur, ad ipsam super eius cursu supputationem dirigendam, quod si locus uerè deprehenditur, uera motus futura supputatio, nam mathematica ratione nituntur, quæ minimè fallitur, uerum loci deprehensio fidelis usquequaque non est, organo simpliciter utique deficiente. neque enim potest qualiscunq; uastitas instrumenti mechanici satis esse diuisionibus actu sensuque perceptibilibus, quæ sunt errori uitando necessariae, si distantia stellæ cuiuslibet ab obseruantis loco, tum proportionis illius qua ambitus uniuersi, instrumenti ambitum excedit, ratio habeatur. quare cum habitudinem partium instrumenti corporis perexigui, ad totius partes tanquam ad res immensas nequeat sensus assequi, locus sideris obseruari sine fraude non poterit. Verum forte latebit error, sed ætatis successu fiet euidentior, sidere semper à uero loco singulis restitutionibus magis recedente. Confirmat hoc Ptolemæus qui hanc ob causam de fallacia instrumentorum, iubet ducentesimo quoquo anno astronomicos numeros instaurari, quod eo temporis tractu ueteris obseruationis culpa retegatur, quare nouis obseruationibus castiganda, quæ nec ipsæ futuræ sint inculpatæ, sed citra tamen errorem qui tunc sensu deprehendatur, quæ cum rursus exactis multis euolutionibus aberrabunt insigniter, noua, quam maximè fieri potest, rursus castigatione redigantur ad ueritatem. Sic tabulæ Ptolem. principis astrologorum multis retro annis habitæ sunt inutiles. etenim studia recentiorum obseruationes idem idem corrigunt, quoniam ut prædiximus, nulla tam solers, tam subtilis instrumenti cuiuscunque fabricatio, nulla item tam uasta magnitudo, quæ locum sideris inculcata fide renunciet. Refert Abraham Iudæus in libro super opere tabularum de duobus astrolabijs summa ratione cōfectis, tum magnitudinis tantæ, ut utriusque diameter nouem palmis extenderetur, & cum duo fratres Bersechit instrumentorum compositores simul, ingrediente Sole in Arietem, Solis altitudinē obseruarent, non idem utrunq;

utrumque retulit instrumentum, sed duobus minutis inuicem uariarunt. Henricus Baten. Machiliuensis in hac arte præcipuus, ut in omni mathematica, scripsit enim super astrolabij compositione nobilem tractatum, putat uel impossibile, uel, ut inquit, proximum impossibili, fieri instrumentum nullo modo fallax, & cum esset Parisiis refert se uidisse, duobus arte mira dispositis maximis quadratibus altitudinem Solis maximam in meridie scilicet æstiuæ solstitij obseruatam, & altero quidem instrumento, partibus deprehensam quatuor & sexaginta, minutis uero duabus & quadraginta. Altero totidem partibus sed minutis nullis, quare fuit error in alterutro minutiarum duarum & quadraginta. Vide quam falli poterunt etiam qui nascentis horoscopus colligunt instrumento, quod admonitos quoque nos ab Auenrodam supra sumus testati. Baten. item, quem mox citauimus, in naturalium rerum speculq multis millibus uersuum probat nec Ptol. nec Ieber, nec Albategni, quantitatem diametrorum Solis & Lunæ certius indagare quam per defectus, nam fidem instrumentorum super ea re fore suspectam. Mitto quam multis modis in magna compositione docet Ptol. & Alliacen. libro septimo de uisu, falli oculos posse super stellarum locis obseruandis. nam ut aer serenus & innubilis habeatur, quid prohibet uentum flare qui non sentiatur? At scribit philosophus Aristotel. Euro flante uideri sydera maiora. Leo Hebræus uir insignis & celeberrimus mathematicus quasi ueteribus parum fidens, excogitauit nouum instrumentum, cuius uidimus canones mathematica subtilitate præcellentes, ueruntamen eo duas non erraticas bis eodem anno cum obseruasset, discrepasse priorem ab altera obseruationem duobus gradibus dicit, quod in aeris statum putat referendum.

VARIÆ SENTENTIÆ DE PLANETARVM
motibus, anni inæqualitate, & maxima Solis
declinatione. Cap. IX.

Hinc nata est forsitan inter auctores tantarum diuersitas opinionum de motibus syderum, quoniam si loca non fallentibus instrumentis uera deprehendissent in metienda, ut dicebamus, mora restitutionis non aberrassent, nec dissonassent inuicem. Ptolemæus in magna compositione motum Solis uocat manifestissimum omnium, quoque cæteros ueluti notiore metiri debeamus, hic uero quam parum certè sit exploratus, nihil certius nobis ostenderit, quam quæ pugnantissimè super eo à principibus astronomiæ sint scriptæ traditiones. Antiquiores Hypparco Solis restitutionem qua conficitur annus, trecentis sexaginta quinque diebus constare uoluerunt plus quarta parte unius diei. Alij tantum quartam partem superaddiderunt. Hypparcus ab Alexandri morte anno centesimo septuagesimo octauo scribens ex suis & Chaldæorum obseruationibus minus quarta parte diei adiiciens

adñciendum supputauit, uerum quantum illud esset quod deficeret ad li-
quidum non exegit. Posterior eo Ptolem. annis ducentis octuagintaquin-
que trecentessimam esse illam diei partem diffiniuit. Albategni post Pto-
lem. annis 743. obseruans cœlestia, motum Solis inuenit uelociorem, quia
deficere à quarta illa parte per centesimam & sextam diei partem. Thebit
annum constare dixit 365. diebus horis sex minut. 9. grad. 12. Tum illa ma-
gna diuersitas, quod alij putant annos omnes æquales, ut Ptolem. Al-
phonfus. Alj inæquales, ut Azerchel Baten, Isaac Israëlita, quos sequun-
tur & alj ex iunioribus, quare citius interdum, interdum serius redire So-
lem ad locum unde digressus est, causam inæqualitatis esse, quod sphæra
octaua non ab occasu semper ad ortum, ut putant Ptolem. & multi, sed ab
oriante interdum feratur ad occasum. Quare illius motu cum ad eandem
ad quam Sol reflectitur partem, Solis motum fieri uelociorem, cum ad
contrariam tardiolem, hinc diuersis temporibus annum nūc productio-
rem, nunc breuiorem obseruatum. Et quem citauimus Isaac eo libro cui ti-
tulus Iesodolam, quasi dixeris, sæculi fundamentum tempore suo, scripsit
autem anno gratiæ 1310. qui erat annus mundi Hebræis 5700. putauit an-
nos ad summum breues, ita ut breuiari magis non possent, sed iam tem-
pus apparere, ut sphæra octauæ motu paulatius produci inciperent. In-
ter illum autem qui posset esse longissimus & eum contra qui breuissi-
mus, mediam moram esse dierum 365. & horarum quinque, tum diuisa ho-
ra in partes mille octuaginta partium habere nongentas nonaginta sex,
tum minutiarum 48. quarū quælibet sit 76. pars unius ex illis mille & oc-
tuaginta partibus. Quam scrupularem supputationem memini etiam
me legisse apud uetustissimum Hebræorum scriptorem Rabi Adabaraba
Adam Abrahæ filium. Denique quàm sit Solis motus in ambiguo, Solis
defectus ostendunt, qui præcedunt tempus in tabulis annotatum plus di-
midia parte horæ, quod & Andreas summarius tradit, & euidentia sensus
quotidie declaratur. Henricus quoque Machliuem in libro quem inscri-
psit speculum rerum naturalium asserit, in defectibus deprehendendis seu
locum seu horam, siue quantitatem inspicias erraturum, qui numeros mo-
tum tam Ptolem. quam Albategni fuerit secutus. Paulus Florentinus
insignis mathematicus cum obseruasset ingressum Solis in Arietem dili-
gentissimis annotationibus, inuenit eum tempore in tabulis definito ter-
tia parte horæ uelociorem. Tradit & Alliacensis in Elucidario cum anno
Domini 1364. Solis ingressus in æquinoctium uernum Parisijs obserua-
retur, deprehensum Alphonfi tabulas excidere à ueritate: Quod si in tan-
ta luce cæcutiunt, hoc est, in motu Solis omnium manifestissimo, ubi si
quid erratur, errare quoq; in reliquis sit necesse: quid de motu erit Mercu-
rij, qui se nunquam mortalium ferè oculis ostendit, quem Sosigenes præ-
ceptor Alexandri ex aphrodisiade, non plus duabus & uiginti partibus
posse

posse à sole distare tradit, Theon Paulus Heliodo. Porphi. tribus & uiginti. Ptol. etiam octo atq; uiginti, de cuius planetæ motu insignis quidā mathematicus fatebatur nihil à se compertū. Porro Martem partes ferè una minutjs q; triginta tardiores esse quàm putarent, quod ipse deprehēdisset, in qua re tamen studijs posteriorum esset exactius inuigilādum. Idem maximam Solis declinationem ab equatore prodidit à se obseruatam partibus tribus & uiginti, minutjs 30. quantum Ptol. iisdem partibus, sed minutjs una & quinquaginta. Albategni 36. & 30. Archazel plus tertio et uigesimo protulerunt. Deniq; Abraham Auenazra summus mathematicus in sexto de reuolutionibus affirmat, inueniri partem non posse quæ sit in horoscopo, cum partem Arietis primam Sol ingreditur, quare scilicet tempus quo peruenit ad Arietem, nec certa ut ait motus supputatione, nec aliquo genere instrumenti ad liquidum deprehendatur, quod Auenroadan etiam exponens Ptolemæum apertè confitetur. Idem sæpe citatus Auenazra, quicquid exquisita ratione foret supputaturus, Tria canonum genera, ut scribit, adhibebat, Ptolemæi, Persarum & indorum, quod uariarent inuicem omnes et ad loca diuersa planetas determinarēt Plutarchus Ptole. Posterior & Emilio Romano mathematico summo sub Traiano contemporaneus, in problematis rerum Romanarum hoc quoq; inquit, tempore quo ad summam astrologiæ peruentum est, inæqualitas tamen temporum, mathematicorum peritiā uicit, & eorum numeros ac supputationes sæpissimè fallit ac fugit.

VNICI GRADVS ERROREM, IMO ET SOLIUS MINVTIAE MULTOS interdum errores parere, nec per reuolutiones uel annorum uel geniturarum, aut per magnas coniunctiones astrologum posse iudicare. Cap. X.

IX hac autem cœlestium motuum incertitudine quis non totam labefactari uidet diuinatricem astrologicam? quā, si labatur uno gradu, cadere tota ueritate sit necessarium, fiet enim mutata signi parte, qua sidus reperitur, & fines sæpe permutari, quibus parē uim domibus, alij maiorem, maximam omnes cōfidentur, & interdum exaltationes, quas determinatis partibus perscripserunt, certè monomyriæ semper uariabunt, & nonnunquam confinia decanorum, & si planeta postremas signi teneat partes, fieri potest ut error unius partis à signo transferat ad signum, & quæ foret in Tauro Luna fiat in Geminis, cum sit felix in Tauro, in Geminis infortunata. Tamen à mascula parte mutabitur ad foemineam, à lucida ad opacam, ab opaca ad tenebrosam, à puteo ad altitudinem, à plenis partibus ad inanes, à morbosis ad felicissimas. Postremo cum sit graduum omnium apud astrologos differēs inuicem proprietas, imò etiam minutiarum, quarum discretas proprietates in myriogenesi tradidit Æsculapius, quomodo uariato loco planetæ gradu uel minutjs multum ab errore non mutabit uirtus sideris & influxus? & quemadmodum

LL error

error gradus interdum uariat signum, ita minutia error interdum uariat gradum, sed & locis quandoq̃ fallit ob gradus unius lapsum, ut qui forte sit in occidente sub terra collocetur, & qui pertinet ad horoscopum in 12. locis tenebris retrudatur, in dodecatemorijs error unius gradus 12. fiti et gradibus aberrare, nec si sideris epocha perperam habeatur, sortium ulla, quas uocant, pars rectè statuetur. Adde fallaciam in radiationibus ex unius tantum partis uarietate, cum aliud si partilis sit radiatio faciat, aliud applicans, aliud uerò defluens. Adde peccatum omnium grauissimum dirigendis, ut debent, radijs planetarum, si parte una labatur astrologus, unde anni unius error eueniet. Sed hæc summa atq̃ maxima propeq̃ flagitia in ista professione, quæ tamen si compares alijs erratis, parua uidebuntur, quæ tum eos incurrere sit necesse, cum horas initiales ex motibus capiunt planetarum, quod superius dicturi distulimus in hunc locum. Sit igitur anni principium ad ingressum Solis in primas Arietis minutias statuendum, porro, si, quemadmodum uidimus, hora dimidia plus ibi falluntur, constellatio penitus erit diuersa, tanta scilicet eueniet uariatio. Nec minus idem eueniet, si non ab ingressu Solis in Arietem, quàm à plenilunio siue interlunio antecedenti annum auspicentur. Nec uideo cur Auenazra pariter & Auenrodan illic quidem errorē uitari posse non putent, hic uerò putent, cum deprehendi coitus hora ad liquidum nequeat, nisi motus sideris utriusq̃ rectè teneatur, quod Auenaz. Macliuensis etiam obiecat, pariter annuas geniturarum reuolutiones, cum à reditu Solis ad locum eundem ordinatur, quomodo perperam non definient, inexplorato tempore, restitutionis? Ascendentia quoq̃ magnarum coniunctionum quàm rectè statuent, non exactè comprehensis motibus Iouis & Saturni? à quorū perfecta cognitione tantum putat abesse nos Abraham, ut magnū esse pronunciet si uel diem sciamus qua debeant simul inueniri, cuius sententiæ Saxoniensis accedit, qui propterea factum dicit, uti ascendens magnæ coniunctionis non illud habeatur, quod hora magnæ cōiunctionis ascendit. Sed quod anni tuerentis initio quo illa contigit ascēdebat. Sic errorem errore tuentur. Verum coniunctionis ascendens nō definit esse quod est, propterea quod à nobis ignoratur, quare potius erat dicendum, sciri à nobis nō posse quid cōiunctio sit factura, quia sciri nequit horoscopus, quam quia uerus ignoratur aliū fingere minimè uerū, quid enim coniunctioni cū horoscopo anni tot sorte mensib. antegresso? aut quæ ratio ut ascendens deficientium luminarium obseruamus, cōiunctionis nō obseruamus? Deniq̃ ut uim concedat habere in cōiunctione ascendēs anni, tamē nō negabunt, aut paris, aut maioris esse momēti proprium ascendēs, à quo diuersa cum oriatur penitus constellatio quā ignorat, necesse sit eos in prædicendis cōiunctionis effectibus uacillare. Mitto quod ascendēs anni, autore eodem Auenaz. pariter est incertum. Ex quibus omnibus patet error pudendus

Ahoas

Aboasaris, qui lib. i. maioris introductorij dixit, non referre si gradu uno erret astrologus, in quo uerbo se planè nescire quam defendebat astrologiam ostendit, ut non iam illud uerum quod dicitur accusari eam à multis ob ignorantiam cum potius non damnetur nisi penitus inspecta, non collatur, non ametur nisi procul & de limine salutata.

DISSIDENTES SENTENTIAE DE MOTIBVS

octauæ orbis distantia capitis arietis octauæ, à capite arietis nonæ, & auge Solis. Cap. XI.

Vid q̄ haecenus tātum de planetarum motu dicebamus qui forsitan magis explorati, sed hærentium siderum motum quis fideliter reddet? quibus esse uim magnam imo præcipuam & admirabilem confitetur omnis astrologia, quis inquam rectè collocabit in themate stellas fixas? aut quis denegabit errorē unius gradus omnino non habere momentum? quando tantum unus est gradus in quo creduntur efficaces, hoc est, uel cardinum uel luminarium. Sed habemus, inquiens, omnes in astrolabijs, in numerorum tabulis passim uulgoq̄ descriptis. Hoc. s. est qd̄ admonebam, cum super his cœpimus disputare, facillima hæc uideri astrologis triuialibus, quorum doctrina de paucis omnino scedulis, uerum doctoribus & peritis inextricabilia, qui cum literas paulo remotiores adierint peruidet æquali authoritate magistros super his tantum dissentire, quantum distat oriens ab occidente. Ægyptij, Chaldei uetusq̄ omnis deniq̄ sententia, stellas erraticas uno tantum moueri motu putant, quem uocamus diurnum, Hypparcus alium introduxit, qua raperentur sicut errantes ab occidente in orientem. Sit hæc igitur prima controuersia, moueantur proprio motu nec ne. Recentiores controuersiam nullam dicent, quoniam non sit mirum à iunioribus obseruatum, quod ueteres nondum poterant deprehendisse. Verum sunt etiam ex iunioribus qui sententiam ueterum tueantur, quiq̄ non dubitent falli qui contra existimauerunt. Proclus posterior lōgè Ptol. peritissimus fuit omnis mathematicæ, quod eius cum astrologicæ suppositiones, tum de sphæra tractatus & de astrolabij compositione, commentaria super Euclidem quæq̄ alia scripsit multa, facile declarant. Is in cōmentarijs super Thimæum, quod & alibi facit, Hypparcum Ptolemæumq̄ retaxat, qui putauerint stellas non erraticas circa polos signiferi uolui ad orientem, post centesimum quemq̄ annum una parte peracta, sed potius accedendum Ægyptijs & Chaldæis, qui diuturnis obseruationibus nihil huiusmodi prodiderunt, præsertim ita sensibus attestantibus antiquæ traditioni, ut non possit accedere Ptol. qui non sit exoculatus. Nam si mouentur, inquit, super polos zodiaci, quomodo putant Hyp. & Ptol. necessarium fuerit in his locis non parum uergi Vrsam sub occasum, quæ tamen ab Homeri usq̄ temporibus in occidua dicta sit & Canopum oporteat amplius nō uideri, cum faciat ea stella degentibus in tertio climate breuem periodum supra finitorem, his autem qui Rhodum

LL 2 dum

dum incolunt radat orientem, ut scribit Possi. cum igitur arctos eadem nunc apparet in occidua, quæ tot retro seculis semper apparebat, & Canoeandem seruauerit positionem, deprehensi falsum sensus euidencia, quem recentiores hærentium stellarum motum introduxerunt. Qui si forsan obijciant supputationes motuum planetarum colligi rectè testimonio sensus ab his qui in numeris digerendis & in canonis expositione fixarum motum assumunt, dupliciter ait, dilui obiectionem: Primum quod hi quoque qui fixarum motum illum omittunt in supputandis motibus planetarum, consona debent apparentibus & de siderum reuolutionibus canones statuantes, quanquam non errantes immobiles faciunt, ad uerissimæ tamen rationis exeunt competentiam, deinde quod notum est ex falsis supputationibus colligi uerum, quare sensui respondere quod colligitur, fidem non facere ueritatis in suppositionibus. Hæc doctissimus ille philosophus & mathematicus Abraham Auenaz. cum sæpe meminerit utriusque sententie, quarum altera mobiles non erraticas, altera facit immobiles, quam Indis ascribit, nunquam præiudicat, sed in medio rem reliquit, ut in lib. de genituris duplex fieri thema præcipiat, alterum quasi mouerentur, alterum quasi non mouerentur. Et quanquã super his ego nihil definitio præter hoc unum, nihil posse certum definiri, uerissimum tamẽ illud, opinioni ueterum hoc fauere, quod assertores dogmatis oppositi nihil inter se conueniunt. Nam Ptol. quidem post Hip. ab occidente moueri uersus orientem semper putat. Arzachel Maurus cum processerint certum spacium regredi ab oriente uersus occidentem, quod Isaac sequitur Israëlita uerissimis dicens experientijs obseruatum. Thebit benchorath istum motum expungit, alio cogitato, qui uersus austrum uergat & aquilonem, recentiores inuentum Thebit probantes, admittunt etiam opinionem Ptol. triplici sphaeram octauam motu diserpentes. Tum qui sentiunt cum Ptol. progredi illas ad orientem, neque cursum mutare digladiantur, tamẽ de uelocitate cursus, id falsum putantes quod tradiderat centum annis expleri partem unam. Nam Auen. Moses Ægyptius, Auenaz. post annos 70. pertransiri partis unius spacia tradunt. Albategni post annos sex & sexaginta ut ferè sexquialtera proportionem fecerit eas uelociore quam Ptol. Paulus Flo. eas ocius uolui quam dixerit etiam Albategni, asseuerabat. Has opiniones quis diiudicabit? Deprehendimus, inquit, iuniores, fidelibus instrumentis earum loca quare falli non possumus. Quidnam igitur illos ueteres fefellit, quibus instrumenta non defuerunt, nec minor artis peritia quam uobis? uulgatum hac tempestate, mobilem Arietem ab immobili uiginti quinque partibus distare. Sed Auenazra lib. quodam, cui titulus, Rerum astrologicarum octo partium tradit, cum scribebat, fuisse distantiam, scripsit enim anno salutis humanæ, millesimo centesimo quinquagesimo tertio. Quare nostra ferè tempora trecenis & 40. plus minus annis antecessit. Proinde si motum quem tradit Albateg.

reg.

teg. qui cæteris ocior, imitemur, non plus annis qui ab Auenazra ad nos
 abire astra gradibus quinque processissent, quare foret hodie distantia non
 (ut aiunt) graduum 25. sed tredecim. An fallebatur igitur Auenazra: cui
 ratio tum organum suppetebat. Moses Ægyptius in eo libro cui titulus
 Mismethora, quasi dixeris Græcè *λειτουργία*, Latinè, secundam legem, inter
 initia primæ partis ait: tempora cathaclysmi concordasse mobilem Arie-
 tem cum immobili. Tum postea semper motam sphaeram octauam uer-
 sus orientem septuagesimo quoque anno, gradu uno. Cum igitur inun-
 dauerint terras aquæ anno mundi millesimo sexcentesimo quinquagesi-
 mo sexto. nunc agantur ab orbe condito, ut uerior docet supputatio (Ne-
 que enim refert hic ad liquidum rem exigere) annorum quinque millia adie-
 ctis ferè trecentis, erunt à diluuiò, ad nos anni ferè tria millia supra sexcen-
 tos aut circiter. Quare mota erit octaua sphaera tot annis gradibus plus
 minus duobus et quinquaginta, quibus distaret mobilis Aries ab immo-
 bili. Isaac Israëlita scribit concurrisse simul utraque signa anno qui fuit no-
 bis à Christo nato quingentesimus & sexagesimus. Petrus Alliacensis in
 elucidario tradit, id euenisse anno Christi ducentesimo & sexagesimo, quæ
 supputatio per annos trecentos à priori supputatione discordat. Ange-
 lus Mantuanus & plerique recentiores idem fuisse contendunt anno gra-
 tiæ quintodecimo paucis mensibus superadditis. Idem refert Isarith, quen-
 dam iuniorem cum supputasset loca Solis & Lunæ ad octauam sphaeram,
 deprehendisse nouilunium mensis Martij exactis à mundo annorū quin-
 que millibus ducentis uiginti quatuor propè decimam quartam partem
 Piscium. Se uerò Angelum nouilunium id supputantem ad immobilia si-
 gna siquidem tabulis Emanuelis utebatur quas inscripsit Baal Cuaphim,
 deprehendere illud in uigesimo octauo gradu Piscium, si Alphonsi tabu-
 las sequeretur in uigesima septima parte minutis quatuordecim. Vnde
 colligeretur distasse mobilia signa ab immobilibus gradibus tredecim
 uel quatuordecim. Scripsit autem iste paucis annis ante nostram ætatem,
 quare sibi mirabile ait esse, quod Ozonienses tabulæ tradant sitam inter
 Arietis cornua stellam quæ scilicet Arietis mobilis est principium semo-
 tam ab immobili Ariete anno gratiæ millesimo trecentesimo sexagesimo
 gradibus uiginti quatuor & minutis quinquaginta septem. Per quæ tem-
 pora inuenio annis supra ferè quadraginta, tum Isaac illum, tum Rogeri-
 um Baconam floruisse, quorum uterque non plus gradibus decem ætate
 sua putauit immobilem Arietem à mobili uariasse, nam uterque secutus
 est Azerchelem, qui maximam inter eos distantiam quæ posset euenire
 tot partium existimauit, scilicet decem, ad quarum finem peruentum sua
 tempestate prodidit Isaac. Quare tempus asserere & proximare rursus in-
 ciperent retrouersus occidentem motu reuoluto. Sic igitur colligamus;
 aut non fallunt organa Mathematica, aut fallunt, si non fallunt quomodo

LL 3 Isaac

Isaac & Rogerius stellas obseruantes mobilis Arietis non plus partibus decem ab æquinoctio summotas iudicarunt: quæ tamen si tabularum ozonienſium, si recentiorum uera ſententia plus tribus & uiginti partibus iſtinc mouebantur, ut pateat error graduum tredecim. Si fallunt, unde noſtri cognoscunt ſe non falli, principibus in hac arte uiris tanta opinionum uarietate diſſentientibus: inter quas utique ſi quis putat ſe poſſe diſiudicare bruto magis iudicio, quam ut de cœleſtibus iudicet. De locis igitur nō erraticarum qui ſententiam proferat caſu forte non errabit, aſſequi hoc ratione minimè poterit. Sed nec illud prætereundum quod Proclus & Ptolemæus negat apogeon & epigeon Solis moueri. Eſt autem quod appellant barbare, augen & oppoſitum augis, recentiores uolunt, quos retaxat Hebræus Leo, ueram ſententiam Ptolemæi defendens. Mitto ſuper æquatione dierum quàm neſciant quàm digladientur, unde horoſcopi collegendi maxima incertitudo.

DE DIRECTIONIBVS QVAM MULTIS
plices aſtrologorum ſententiæ.
Cap. XII

Iſ omnibus ſuper eſt opus inextricabile ſuper radios componendos, & quas apheſes uocat Ptolem. atque peripachos, uulgo directiones exactè dinumerandas. Nam mutuis utrobique uulneribus cōfodiunt ſe mathematici, nec niti æqualem ita aduerſus authoritatem, uel arbitrari rem quamcūq; uel tot etatum experientia potuit. Recentiorum opinio eſt, exactiſſimam radiationem ex anaphoris rectis, obliquis, mixtis, pro locorum uarietate componi, uerum illud eueniet, ut ſi quis edatur in regione cui ſupra finitorem uertex exaltetur gradibus 48. & pars prima Capricorni ſit in horoſcopo, trigona radiatio ſit futura in partibus Cancrī, quem tamen ex diametro ſcimus opponi Capricorno. Henricus Batensis obſeruat eam configurationem planetarum ratione locorum, ut trigonus ſit horoſcopo qui locum quintum tenuerit, nulla interim habita ſigni ratione, atque ita de reliquis. Albategni per zodiaci gradus numerat interualla, quos æquales uocant niſi ſidus ad latusaltrineſcus declinauerit, quanquam parum ob id numerus uariatur. Neque enim plus triginta minutijs etiam ſi decem partibus declinauerit. Hanc ſecutus eſt methodum Ioannes de Regiomonte, quam tradidit, & Abraham princeps præceptor Auenazræ. Quod ſi dicas experimentis eſſe deprehenſum per anaphoras ſchemata componenda eſſe, reſiſtet Auenazra, diu multis obſervationibus infinitis dicet annotatum per æquales gradus eſſe conſtituenda, ſunt qui rectas anaphoras ſemper uſurpent, quod obijci falſò Ptolem. ſupra declarauimus. Adde quòd latitudinem nō obſeruat Ptolem. præterquam in planetis copulatis. Abenragel autē in omni radiatione

radiatione præterquam in diametro. Aboasar & in diametro quod illi ca-
lumniantur. Mitto quam dissentiant, quoniam usq; radiationis uis exten-
datur, sunt qui gradibus tribus, sunt qui potius quinq; , sunt in Luna qui
ad 12. usq; partes, sunt etiam qui ad tredecim, ut Porphyr. ait. Par quæstio
mathematicis inexplicabilisq; dissensio super directionibus (ut cum eis
eorum more loquamur) Nam Ægyptij quidem anaphoris regionis sema-
per utebantur. Dorotheus in dirigenda prima parte rectis semper assen-
sionibus, quod experientia respondere sæpissimè Abraham testatur. Pto-
lem. & ferè posteriores in oriente posito sidere & occidente per regionis
ascensiones, positus quarto loco uel decimo per æquatoris, medijs locis
uerò per admixtas. Idem sentit Almeon cap. septimo tractatus quarti de
directionibus. Aboasar per zodiaci dirigit gradus, sic enim octaua diffe-
rentia secundi tractatus libri de magnis coniunctionibus dirigit Lunam
ad locum coniunctionis siderum infortunantium. Idem sentit Auenazra
libro cui titulus initium sapientiæ, confirmans autoritate etiam Albate-
gni. Sunt qui putant utroque modo tam radios extendendos quam sidea-
ra dirigenda scilicet per signiferi gradus & anaphorarum proportionem,
quod uidetur Ioannes Hispalensis in isagogis suis uoluisse. Nam secunda
parte sui quadripartiti capite super prima domo idem est executus. Alij
extendunt quidem radios per zodiaci gradus, dirigunt autem per ascen-
siones quod Messalæ nec non Ptolem. uidetur Auenrodan ascripsisse.
Contra Abraham ludæus eandem affertrationem operis utriusq;, quare
schemata componantur per æquales gradus, per eosq; dirigendum sit.
Mittam quam discordat ad quam partem planeta sit ducendus, ubi quid
ab alijs Ptolemæus dissentiat in apotelesmatis est uidere, tum nonnihil A-
uenrodan explicante, sed nec illud hoc loco pertractamus, quanta sit dif-
ficultas his qui putant ascensionibus mixtis utendum in dogmatis execu-
tione. Nam Ptolemæum id parum rectè uel sufficienter præcepisse do-
ctissimi iudicarunt. Paulus Alemanus insignis mathematicus, qui nunc
apud Guidonem Urbini ducem principem literatissimum uiuit, scripsit
aliquando, se nunquam uidisse qui sidus ad locum triangulum rectè diri-
geret, quin etiam (quod superius erat dicendum) negat in latitudinibus
planetarum fideles esse tabulas quæ feruntur. Ex quibus omnibus in ca-
pescendis horis initialibus, siue geniturarum, siue urbium, siue constella-
tionū, tum in themate disponendo, siue cardines statuuntur, siue loca præ-
finiantur, seu signa diuidantur, seu sedes sideribus, uel hærentibus, uel era-
rantibus tribuantur, seu schemate componantur, siue apheses numeretur,
quanta patet erroribus ianua, quum adhuc ueritas super his & mathema-
tica certitudo in Heracliti antro lateat inexplorata.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV

la aduersus Astrologos libri IX. Finis.

LL 4 IOAN

IOANNIS PICI MIRANDULÆ Disputationum in Astrologiam, Liber X.

EPILOGVS EORVM QVAE HACTENVS CONFECTA, & quid in sequentibus agendum sit libris. Cap. I.

MVLTIS iam gradibus astrologicam rem deiecimus, dum nec cœlo pendere fata inferiorum omnium declaratum est, nec significari, nec si dependeant, aliter potius quam pro naturæ cognatione, quorum utrunque confirmabatur ex perpetua & stabili conditione cœlestium, quæ sui par semper, sui quæ similis non mutatur, ut fingunt instar Chameleontis, uel locorum uel distantiarum. Deinde quia quid cœlum faceret uel indicaret id intelligi à nobis posse negabamus, tum quia nec horas illas fatales quænam essent nec in choro cœlesti penes quos fati decernendi potestas collocata cognoscere nostræ sit imbecillitatis. Certè quæcunq; super his illi tradiderunt exorbitant penitus à ratione, rerum enim fecerunt primordia quæ non sunt primordia, ueris omisissis, & cœlestium potentissimam uel nescientes uel negligentes, utuntur in prædicendo commentitijs causis & fabulosis, quibus ut nulla ueritas inhæret, ita nulla potestas aliquid efficiendi. Post hæc tertio declarabatur, si nihil in istis quæ dicebamus offenderint, non modò non contigisse speratum, sed potius aperiri quam sit impermeabile, nec humano uestigio pertransibile, quod est illis conficiendum, ut scilicet initiales horas indagent, & cœlestium quas finxerunt causarum statum ac positionem omnem momentis singulis assequantur, quorum neutrum sciri posse, libro proximo disputabamus. sed hæc etiam præstiterint, tantum abest ut suum munus impleuerint, ut necdum suum officium sint aggressi. nam labor ille proprius astrologi, themate iam constituto (quod opus est mathematici) quid explorata constellatio faciat indagare, inter omnia est difficillimus, hæc si darentur ratione constare, scientia foret astrologia, si experimentis ars, si nec ratio nec experimentis, nec ars utiq; nec scientia, sed temeritas, inconstabile præstigium, circulatorum figmentum fabulosissimum. Primum igitur rationis auctoritatem, tum fidem experimenti astrologis eripimus.

RATIO

RATIONES ASTROLOGORVM INANES
esse & ridiculas. Cap. II.

Generalia quædã de sideribus Aristot. Plato, cæteri philosophi, nixi rationibus tradiderunt, substantiam sempiternam, motum circularem, reliquaquæ id genus, uerum proprias siderũ proprietates nusquã prodiderunt, nihil super eis, quæ physica dici possent, indicantẽ ratione, alioquin rerum corruptibiliũ quas tractamus, quas proximẽ sentimus, quas intimius noscimus, dotes peculiãres ab euẽtibus tantummodo effectisquæ cognoscimus, quas autem astrologi rationes confixerunt sua dogmata probaturi, tantum absunt à ratione, ut nihil possit irrationabilius cogitari, nequẽ enim solũ non demonstrantes aut rhetorum etiam enthimematis inferiores, sed falsę, futiles, pugnantẽs, uiciosę, ridiculę, quod excutientes ordine singulas, palam faciamus.

DVPLEX PRINCIPIVM, QVO ASTROLOGI DECERNUNT quæ domus sit fortior, falsum esse, utquẽ sit uerum, non tamen ex eo id colligi quod uolunt. Cap. III.

IXordiemur à rationibus quibus locorum probãt proprietates, quorũ tamen & nullas proprietates, & interualla sciri non posse, supra declarauimus. Primum autem agemus de quantitate uirtutis locorum. Secundo de qualitate, declarantes illorũ ubiquẽ principia quibus nituntur esse falsa, nequẽ tamen colligi ex illis si sint uera, quod uolunt. Est autem duplex quasi proloquium, quo definiunt quis quo loco sit fortior, quo debilior. Vnum est, loca illa præualere quæ nectãtur horoscopo radiationis affinitate siue trigonę scilicet siue quadrangulę, siue sexangulę. Contra pigra, deiecta quę non coniungantur. Alterum, cardines quos uocant angulos primę potestatis esse, secundo loca cardinibus succedentia, tertio quę declinant ab eis, Gręcẽ dicuntur apoclimata, barbari cadentia dicunt. Primum igitur ista principia falsa, aut si concedantur, quæ tamẽ intelligunt ex his, tum inter se, tum principijs istis pleraquẽ repugnant. Principiorum falsitas ita demonstratur, efficacia locorum non potest alio referri, quã ad habitudinẽ loci supra finitorem, ut in eo situ putetur stella quælibet efficacior, in quo posita supra nos fortius operatur. Hęc philosophus statim dabit naturali ratione persuasus, hoc dare cogit et astrologus, quoniam uirtus ista locorum uel à natura petitur ipsius spacij, uel ex ista quam diximus habitudine ad nos, à spacio deriuari non potest non modo, quia nulla istius spacij uis natura est, ut supra monstrauius, uerum quoniam istud si dixerim erit idem horoscopus eademquẽ locorum partitio quacũquẽ regione constituenda, siquidem spacij partes determinatę suas habuerint proprietates, quibus inibi positas stellas afficiant, quare non uariabuntur ex cœlo, sed erunt omnibus eadem. Hoc autẽ toti penitus astrologiã repugnat, quæ sidus eadem spacij parte collocatum mihi quidem decernet in
ascensu

ascendente, alijs secūdo loco, alijs duodecimo, alijs tertio, alijs undecimo, pro cœli. s. inclinatione diuersa, quæ non esset spectanda, sed natura spacij quā consequerentur istæ proprietates, nō habitudinem illius ad nos, nam ꝑ cœli deuexione nihil illa mutatur, hæc semper alia fit & alia. Quod si locus conceditur efficacior in quo situs planeta fortius agit in nos, concidūt statim illa fundamenta de angulis & horoscopo, primum quicumq; locus sub terra debiliior erit omnibus qui supra terram, nec quintus aut quartus erit duodecimo uel octauo præferendus, tum inter eos qui supra terrā quicumq; magis ascendet supra finitorem potentior existimabitur, quare duodecimus primo præualebit. Cōcessit Aschedēsis astrologus author summæ, quam uocant, Anglicana plus credens rationi prorsus indissolubili; quam astrologorum omnium authoritati. Sed Ptol. quoq; rationē uidit, quam ferè secutus Apotelesmaton lib. primo statuit, omnium fortissimū esse locum mediū cœli, quod inibi positi radij planetarum potētissimè nos afficiūt, proximum illi uirtute locum undecimum, propter eam rationem, debilissimos autem esse planetas qui mediant inter occidentem & imum terræ. Repugnant hæc autem cæteris astrologis, quorum maxima pars orientem cæteris locis anteponit, ut Messala, Firmicus, Aboasar, quāquam Auenazra sentit cum Ptol. quare non cardines omnes primos facit, uerū locum undecimum omnibus antefert præterquam summo. Postremo si dicta tuentur planetam quinto loco faciens debilissimum, quando medius est inter quartum locum & septimum. Tertio quoq; lib. super annorū spacio loquens, omne quod supra terrā præfert his quæ sub terra, sed oblitus eorum quæ prius dixerat, orientem loco præponit undecimo. Tum secutus astrologos abijcit 12. nimis futili certè falsaꝑ ratione, quoniam inquit spissior & obscurus terræ uapor ex humiditatibus halans, illis uim descendentem turbat & infirmat. Certè si ratio ualeat, natus aëre caliginoso nascetur semper infelix, cui planetæ sub tenebris omnes erūt, quasi duodecimo loco collocati. Præterea cur non magis id patiatur in oriente positum sydu? An plures halitus luce facta superius quæ potuit uaporosos fumos attollere, dissipare nondum potuerit? Verum in Sole forsitan hoc procedit, sed meridie quænam stella duodecimo loco residens, aëre uaporoso præpedietur? Rectius igitur primo libro tantum illud spectauit, medium cœlum fore potentissimū inter alia loca, ille intensior uel remissior qui magis fastigio minusue propinquaret, hoc est, solū quod dici naturaliter potest, si naturalium tantum uirium pensemus efficaciam, nam proprietatem alicuius influxus habere forsitan locus potest sub occidente, quā locum cœli medium non habet (si quas habuerit huiusmodi differentias) uerum quod Planeta facturus est ut fortiter faciat, quid aliud erit in causa quam potestas diffundendi radios in finitorem. Nimis igitur stultè stellā fixā in quarto loco potentē, sub imo scilicet terræ latitantē, quæ si fulgeat summo

summo ferè cœlo, cardinem in partibus non attingat uirum nihil sit habi-
tura. Planetam loco duodecimo non esse uitalem, qui sit tamen in quinto
collocatus, cum longè rationabilibus quintus locus sedes tenebrarum q̃
duodecimus possit appellari, nemini quisquam persuadebit fortius affici
nos à Sole cum procul ab oriente distat adhuc gradibus 25. quam cum la-
pfus uno gradu mergatur in occasum, cum tamen ad ascendētem ibi perti-
neat, hic ad locum sextum, multò minus nisi sensu carentibus persuadebūt
esse potentiorē quarto loco sub media scilicet nocte, quam si octauū uel
duodecimum locum occupauerit. Nam colligatio trigona cum horosco-
po reprobatur ex superioribus ubi de radiorum diximus interuallis, ut si
rectam sequi rationē uelimus plus ad horoscopi uim attinet eius anapho-
ra quā tot spacijs distans bona fortuna. Quod si colligatio talis habet mo-
mentum, cur non iunctus cardini meliori locus erit potentior? Est autem
ratione docente tā uarijs astrologis à stipulantibus cardo summus omni-
bus melior. Igitur sextus locus illi triangularis debet bonis adnumerari,
qua ratione nonus ex ascendētis affinitate. Haftenus falsitas principiorū,
nūc principijs decreta dissentire, neq̃ enim semper octauus malus si pro-
pterea malus quod disiunctus ab ascendente, cum plerūq̃ locatus ibi Pla-
neta, trigono radio foueat orientem, similiter & secundo loco hexagona
radiatio nonnunquam uenit ad horoscopum, quare quod colligunt non
est perpetuum, nisi loca per gradus zodiaci diuidantur, hoc autem nō reci-
piunt, igitur nihil colligunt. Illud item respondeāt, cum affinitas ascenden-
tis & in anguli bonum faciat locum, sufficiat alterū priuilegium, an utroq̃
sit opus. Si alterum bonus, erit octauus locus succedēs occidenti, si utrūq̃
malus, secundus diuulsus ab ascendente. Scribit item Heliodorus ex Pau-
li ceterorumq̃ sententia malos infortunantesq̃ Planetas in declinjs uehe-
mentius lædere & nocere, quod si locus infimus sua natura quodq̃ dicere
solent *ἀπὸ τοῦ* tam malos debet radios hebetare quam bonos.

ARGUMENTATIONES ASTROLOGORVM QVIBVS SVA
roborant dogmata ad quinq̃ ferè genera redigi, infirma
quidem & inefficacia. Cap. IIIL

EXcutiamus nunc errores quibus locorum pprietates probāt, ut
hic quidem fratres significet, alius parētes, amicos alius, hic mor-
tem, alius inimicos, uerum ne sæpius eadem reprehēdendam, ge-
nera quædam prius refellam argumentandi quibus utunt̃ astrologi quic-
quid sunt p̃baturi. Tum particulatim cuiusq̃ dogmatis euercentes funda-
menta, tm̃ admonebimus è quo genere iam taxatorū ducat̃ argumētatio,
proprijs uerò locis hoc ageť, ut datis principijs & forma ratiocinādi num
consequi tamē quæ putāt ostendamus. Sunt aut̃ ferè capita quinq̃ ad que
redigas omnē astrologicam p̃bationem. Primū locus dici potest ab ordi-
ne numerorū, secundum à parabolica similitudine, tertiu à mathematicis,

quartum ab astrologicis principijs, quintum à dialecticis. Ab ordine numerorum sic argumentantur: Clima primum subiacet Saturno, Ioui secundum, tertium Marti, quia Saturnus primus Planetarum, Iupiter secundus, tertius Mars. Loca sunt 12. signa sunt 12. Primum igitur signum primo loco respondet, secundum secundo, atq; ita deinceps. Sed tertium signū Geminarum, tertius igitur locus, fratres significat quasi geminos. Similiter primus Planeta primo loco respondet, secundus secundo, tertius tertio. Sed Iupiter sidus secundum, diuitias significat. Erit igitur loco secundo super diuitias significatio. Hæc methodus à numeris ducta faciliter confutatur. Siquidem cum philosophis, cum dialecticis, sermo sit, nam non modò non cogit, sed nec colligit, nec solum non persuadet, sed nec suadet. Primū igitur futilis nimis insanaq; suppositio, primum genere quoque primo generis alterius naturæ cognatione consentire. Primum ignis elementum, primus planetarū Saturnus, quid ab igne diuersum magis astrologis est Saturno? Mars tertius planetarum, aqua tertium elementum, nonne dissidet Mars ab aqua quātum ab aqua dissidet ignis? Aries primum signum, Saturnus primus planeta, neq; tamē astrologis habet Aries cum Saturno proportionem, non regnat in eo, non dominatur, imò deprimatur, fallax igitur suppositio, rudis & imperita, quæ si uera foret nihil minus esset incerta, non tam quod incertum sit ne à Luna Saturnum uersus ascendendum, an potius à Saturno descendendum ad Lunam, cum sua quilibet ratione sit primus ordine Planetarum, quàm quòd mediorum situs & ordo penitus in ambiguo. Manet enim adhuc sub iudice lis antiqua, Sol à Luna secundus an medius magis sit, creditus est Ægyptijs Lunæ proximus, medius à Chaldæis, medium quoq; putat Ptol. & turba recentiorum. Verum non modò leber acutissimus mathematicus, sed & ipse Theon interpretæ Græcus Ptolemæi dissentiens à magistro putat supra Lunam statim collocandum. Quod Plato quod Aristoteles etiam affirmarunt, nec mirū summos autores in ea re dissentire, super qua rationes utrinq; translatiue multæ, certa non potest ulla cogitari. Nam parellelares ubi sustuleris, hoc est, obrutus discrimina, mathesis nihil indicat è duabus stellis utra superior, nec de Sole duntaxat ambigitur, uerum etiam de Venere, de Mercurio, quoniam de Marte, Ioue, & Saturno, constat, inquit Summarius, omnes supra Solem, quo tamen ordine, nec est scitum, nec sciri potest, quod multa scilicet (ut loquuntur) aspectus est diuersitas, præterq; rationes, quascūq; feceris ex communibus erunt uanæ & dialecticæ, non ex proprijs certæ & mathematicæ. Qualis illa Ptol. de Sole conuenienter inter planetas mediū poni, quoniam summouentur ab eo quidam longitudine loci, quod Saturnus & Iupiter & Mars faciunt, quidā sequuntur eum semper ut Venus atq; Mercurius, friuola coniectura nec procedens, quoniam Luna digreditur ab eo quantum superiores, non igitur medius inter digredientes ab eo &

eo & non digredientes. Alpetragij ratio pariter debilis ut sint motu ueloci-
 ciores inferiores, quanquā qui uidentur uelociiores probat esse tardiores.
 Sic em̄ locus Veneris, Solis & Mercurij locis superior erit, quod non fore
 omnes æqualiter resistunt, plus niti uidetur euidentia, ueterū ratio cinatio
 Solem proximū Lunæ decernentium, quoniam Veneris interiectu Mer-
 curijue nūquam nobis eripiatur. Sed hæc quoq; multipliciter soluitur, ut
 quod contingat id in Mercurio paruitate, contingat in Venere, quia pro-
 ximè Soli radijs occupat & intercipitur. Quare radijs obstruere uiam nō
 potest ad nos descendentibus quod remotior Luna potest. Quid q; fortè
 tenuia nec Lunari densitate terrosa radijs non obsistunt. Habeant itē pro-
 prium lumen, quod cum uice Solaris erepti reddunt, non eripiunt lumen,
 sed commutant, quare defectus nō percipitur. Auerrois in paraphrasi Ma-
 gnæ compositionis Ptolemæi dicit se quondam in Sole duas quasi macu-
 las nigricantes annotasse, cumq; numeros digessisset per id tempus, inueni-
 tum Mercuriū Solis radijs oppositum. Rectè igitur Moses Ægyptius ex
 Abubachesis quoq; testimonio situm & ordinem Planetarum incertum
 pronunciauit. Nam Lunam quidem scimus omnibus inferiorē, coeliq; ue-
 stibulum, propter maiorem aspectus diuersitatem quæ minorem indicat
 necessariò habitudinem semidiametri terræ ad sphaeræ semidiametrum.
 Quomodo uerò tres alię se habeant Sol, Venus, Mercurius, incertū. Simi-
 liter notum quatuor has stellas nobis proximiores alijs tribus, sed illarū
 inter se trium situm & ordinem ratio non demonstrat. Cum igitur gene-
 thliaci nituntur ordini huiusmodi cōsequentia principio nituntur primū
 quidem falsò, tum si uerum foret incerto, licet autem de signis idem obie-
 ctare, quādo (quod satis demonstraui) in zodiaco nullū aut quatuor
 æquē principia sint. Dictum de primo genere argumentationis, à parabo-
 lica similitudine sic probant: decimus locus in ædito coeli uerticē patet,
 quartus latet in imò terræ. Cum igitur magis cōpertum cuiq; de matre sit
 q; de patre, cōuenit ut per decimum locum mater iudicetur, pater aut per
 quartum, qui modus non est aliter quā ex suo titulo refutandus. Nam
 quæcunq; de istis similitudinibus argumenta petuntur nō solum philoso-
 phis sunt indigna docentibus, uerum nec dialecticis apta uel utilia dispu-
 tantibus, quin nec rhetorum persuasionibus commoda, & uanę ferè poe-
 ticæ lusum potius præ se ferunt, q; serię cuiusq; probationis idoneam au-
 thoritatem à mathematicis argumentari eos dicebam, cū bene decreta ma-
 thematicis malè uertunt ad suas prædictiones, qualia quæ superius de zo-
 diaci in signa, signorum in partes, partium in minutias diuisionem diceba-
 mus. Item cum quod recta quædam, alia obliqua signa illis dicuntur, ob-
 ascensionis moras inæquales ipsi transferunt ad naturam rectitudinis &
 obliquitatis in motibus. Ex astrologicis colligunt, quoties astrologicum
 aliquod dogma principium faciunt, alterius dogmatis confirmandi, diale-

MM cticis

cticis utunt, si quando cōmunes & probabiles quosdam ex natura uel prima philosophia ppositiones assumunt. Sed id q̄ rarissimū, neq̄ eī memini apud eos legisse me rationē, quæ fidem dialecticę p̄bilitatis afferret.

RATIONES A PARABOLICA SIMILITVDINE
ductæ quibus domorum probant proprietates,
refelluntur. Cap. v.

Ite dixerimus in uniuersum, nunc ad referenda particulatim fabulamenta descendamus (nam sic uerius dixerim quā argumēta) quibus locorum proprietates asseuerant, inchoantes ab illis quæ sumuntur à situ & cōditionibus signorum. Est autem locus à parabolica similitudine per hūc modum, pater amat filios, & quintus locus amica radiatione, quia triangula nectit horoscopo, quintus igitur locus filios significat. Ut sit igitur modus argumentandi bonus, qui tamen planè est ridiculus, ostendamus, non rectè colligi quod contendunt. Primus, inquiunt, locus nascentem significat ipsum, quoniam de tenebris prodit in lucem. Item horoscopus ecce parabolica similitudo, de qua reddunt, & rationem cur idem locus itinera modica repræsentet, ut cum de uicoreiusdem urbis ad alium, de urbe ad suburbium, de domo itur ad pomerium. Nam uolunt horum quoq̄ motuū causam in sideribus esse, quæ primi loci dispositione portendantur, ut ait Bonatus. Præterea uideamus an in reliquis locis similitudo procedat. Et secundi proprietates super diuitijs, quoniam nihil aiunt homini magis proximū, igitur hærens primo secundus locus diuitias significabit. Necessaria ratio penes eos quibus nihil potius est diuitijs, uerum homini proximiora & intimiora multa, puta dotes animi & corporis, sapientia & ualitudo, quare debuerunt potius hæc à secundo loco significari, quā à sexto uel à nono, quid quod ip̄ter externa quoq̄ parentes, uxor, amici, filij, gloria, pecuniæ præferuntur, ut potiora, ut proximiora, præterquā apud unum hominem genus qui se uocant astrologos. Tum locus idem, cur epistolas quoq̄ notat, ut ait Zaël Israëlitæ, præter fortè in genituris notariorum, quibus semper hæreant stylus & pugilaria. Iam pergamus ad reliqua. Tertio fratres indicari uolunt, quinto filios, diximus causam, cur hic filios, similis fratrum est ratio, quoniam locus tertius hexagona radiatione iungitur ascendēti, quoniam igitur hexagona copulatio amica, sed melior est triangula, p̄pterea filijs hæc quos amamus magis, illa fratribus datur, & eandē ob causam locus undecimus est amicorum, quem pariter ex hexangulo respicit ascendens, uerum eos interrogo, cur non locus nonus filios significabit cum sit & ipse triangularis horoscopo? respondebunt quoniam cadit. Rogo igitur iterum melior tertius an undecimus? & patet eadem ratione undecimum præferendum, quoniam cadit tertius, cur non igitur tertius amicorū undecimus fuit fratru, nisi peruertentes ordinem nature putent amicos fratrib. præferendos.

Illud

Illud quoque de filiis alio dicto perturbatur, nam parentes quarto debent iudicari, sed inter quartum & ascendentem tetragonus est aspectus, quo nullus inimicitiae magis iudex, quomodo igitur nascentem nascentisque filios amica radiatione componunt, eundem tamen cum suis parentibus inimicam. Præterea placet Ptolemæ. Gregæis omnibus & Auenrodan potius à decimo loco filios iudicari quam à quinto, quod Porphirius ideo rectum probat, quia inde animæ in corpora demittantur. Sed Porphiri fabulæ fabulam possumus opponere, quia perhibentur animæ per Cancrum labi dorsum, per Capricornum ascendere. Est autem Cancer signum aquilonare, cui respondet apud Ptol. imum terre non summum, sed à quarto quoque pariter & undecimo prædictionem de filiis auspicant. Quid quod Alchabitius & Hebræus Andragazar ad quintum locum legatos uolunt pertinere, & quod Vellius ait rumores & nuncios, addunt & famam, quæ post cineres, & quod Adla scribit uestimenta, quam igitur ista ratione nullam enim reddunt, illud ualde irrationabile quod sextum locum quem uocant *ἀνεπαλόν* quasi dixeris torpidum, cessantem, inertem, inefficacem, seruis attribuant, quorum tamen & labor & industria dominorum nutrit otium & ignauiam. Sed uide pulcherrimam quam super hoc dogmate facit rationem Auenrodan, septimus, inquit, locus pares significat, subiecti uero elongantur à paribus (uerba sunt ipsius) quantum sexta domus à septima elongatur. Sextam igitur posuerunt pro domo subiectorum. Hæc ille: Quæ ridenda sunt potius quam confutanda, ne nimis ab Aristotel. coarguamur. Nam de septimo quod dicunt pares significari, uide quam ipsi minimè ueraciam, minimè consentientia putent super illa, referunt enim ad eundem locum uxorē, socios & apertos hostes, quibus quid est pugnantius. Sed defendit Abraham in hunc modum: quoniam septimus, inquit, locus opponitur primo, lites & bella significat, quoniam rursus descendit ascendentem horoscopo significat uxorem. Postremo quare mora descensus eius equalis est tempori ascensionū primi loci, quæ nonnulla conuenientia est, ideo significat æquales, & socios, sic omnia facile confirmabuntur, cum nulla sit res quæ similitudinis alicuius istiusmodi argumento, cuicunque alteri similis & dissimilis fingi non possit. Vbi enim non succedit? si de rebus oppositis ab eodem ponuntur indicia quasi conueniant. Sed conueniunt, inquit, et, hac ratione quod tempora emerfus in ascendente casusque in occidente sunt æqualia. Fateor bene dictum, si id quoque concedas eodem exemplo similem esse igni aquam, quoniam tot partes possideat aqua frigiditatis quot ignis habeat caliditatis. Tam enim puto forsitan opponuntur (quod non sit dictum scrupulosissime) descensus atque ascensus, quam calor, atque frigiditas. Nonne certius uxor ad secundum locum pertinet proxima uiro, semper illique succedens quasi suppar, & secunda, præsertim cum uelint etiam ex signis alterum esse marem, alterum foeminam, quoniam, ut inquit Ptol.

MM à foeminæ

foeminæ uiris inhærent. Sed & reddant rationem cur idem locus fures, fugitiuosq; significet (ut Vellio placet) & emptiones quoq; ac uenditiones, & quod alij tradunt itinera mediocriter longa, tum quod scribit Bonatus cultum puræ diuinitatis præscientiamq; futurorum. Certè mors isti loco rectius debebatur quàm octauo, cum pariter hic à luce descendatur ad tenebras, sicut in ascendente de tenebris itur ad lucem. Sed non placuit, inquit, Auenazra, quia nonnihil est similis ascendenti, tali scilicet similitudine qua nos aquam probauimus esse similem igni. Sed Dorotheus quoq; ex hoc potius de morte iudicabat quàm ex octauo dominū loci ad id obseruans. Illud item respondeāt cur octauus locus bella significet apud Araboli, et quod scribit Alchainil uillicationem. Quod alij uolunt etiam usuras, debent hæreditates hinc etiam præuideri. Ego non uideo quomodo conueniant heres & mortuus, melius igitur si mortem octauus locus iudicabat, hæreditatem nonus significasset, qui succedit octauo, sed relatas ad octauum hæreditates, ait Auenazra, quod loco secundo proportionem respondet, ad quem pertinent facultates scilicet hæc est illa sæpius iam irrita concordia rerum oppositarum, nam quæ oppositis locis erit similitudo præter dissimilitudinis? Quod si super eis quasi similibus semper loquerentur ignoscendus forsitan error, sed nunc quasi similibus, nunc ut maxime dissimilibus, & quidem ueris oppositis utuntur, ut scilicet eis subueniat. Sic quasi contraria loca sumuntur, dum secundus & portendit quibus nutrimur, & uitam conseruamus, octauus mortem exiliaq; significat, mox idem hæreditates & censum quasi secundo similis & affinis, omnino qui moriuntur heredes faciunt, non fiunt, nisi forsitan cœli, quod cœlo certè non subicitur. Essent alia obijcienda, sed uereor nugas confutando, ne fiam ipse quoq; nugator. Prætermitti de nono loco quod dicunt nullo modo potest, unde tantum quod rideat habet Lector ut fastidio multiloquij nonnihil subleuetur. Nonus ait locus itinera longa significat, audi rationē, quoniam Sol decimo loco positus ad nonum descēdens mouetur, hoc scripsit Auenazra lib. Rationum primo atq; secūdo, ubi opus omnino cachinnis potius quàm syllogismis, quasi in omnibus locis ab uno transiens ad aliū Sol nō moueatur. Quid quod cum eo motu Sol descendat, puto nō significabit locus nonus itinera, quibus montes & eminentia loca conscendamus. Quis enim non icetetur litigans cum ridiculis? adde illā quoq; super duodecimo loco fabulam, significari per eum animalia quibus uehimur, quoniam iunctus sit ascendenti, quoties idem signū utroq; loco protenditur. Alibi uerò per eundem locum tenebras aiunt carceresq; portēdi, quia maxime distat ab ascendente, à quo scilicet est duodecimus, sic tam parum fui quàm ueri memores metiuntur in quibuslibet. Quod si iunctū eum locum debet horoscopo tum esse, cum idem signum sedem utrāq; occupat, disiunctum cum diuersa sunt signa, sequitur illud ut nec animalia quibus uehimur,

vehimur, nec carceres, ille locus semper indicet, imò nunquam hæc simul, sed illa cum idem utrobique signum, hos autem cum signa sunt diuersa, quod nullus tamen putat astrologorum.

CONFUTATIO RATIONVM AVENRODAN DE PRIORITATIBUS SIGNORVM QUÆ AB ORDINE & CONSEQUENTIA SIGNORVM SUMUNTUR. Cap. VI.

Nec sunt à situ cōditioneꝝ locorum parabolica quadam similitudine ductæ rationes. Auenrodan primo lib. Apotelesmatori ab ordine, consequentiæꝝ signorum augmentatur, ut primum scilicet signum primo loco respondeat, secundum secundo, & pro natura domini signi respondentis, natura quoꝝ loci iudicetur, sic per tertium locum fratres iudicari & itinera breuia, quoniam Gemini quoꝝ tertium signum quorum dominus est Mercurius. Item idem inquit super res mixtas habet influentiã, quare fratres significabit, & cursu Solis proximus heret semper, quare breuia ad eum itinera pertinebunt. Sed nec alius quispiam astrologorum, nec ipse quem sequitur Ptol. Mercurium facit fratrum significatorem. Sed nec ulla ratio est ut breuibꝝ præsit itineribꝝ, quoniam cursum Solis imitetur. nam si propterea hoc quòd ueloci motu reuoluatur, non magis ad Mercurium quàm ad Solem & Venerem hoc pertinebit, quorum omniũ cursus ferme sunt equales. Veniamus ad quartum cui respōdet Cancer patrem inquit significat, quoniam Sol patribꝝ præest, uis autem Solis apparet in Cancro. Vide q̃p uanas quàm friuolas accipiūt coniecturas. Nam in alijs quidem domino semper utitur domus, hic autem ad eum confugit qui nullam habet in eo signo auctoritatem. Neꝝ enim Sol in Cancro, uel regnum habet, uel hospitiũ, uel trigonum, uel decanum. Quoniam uerò nec domina domus Luna, nec Iupiter signi rex, significato patrum deseruiebant, ad Solem se conuertit, quoniam maxime in Cancro positus calefaciat, quòd ut sepe iam diximus non de signi natura, sed habitudine Solis ad terram contingit, alioquin quæ cognatio Solis si principia sequimur astrologorum, cum signo humido, frigido, foeminino, in quo ut paulò antè nouimus nullam habeat dignitatis alicuius prærogatiuam. Præterea cum Saturnus eodem in loco dominetur, ut ibi dem dicit Auenrodan, quomodo etiam Sol dominabitur? quorum naturam putant oppositam, faciūt domos & regias etiam oppositas. Aut quomodo & illud consonat quod ibi loquitur? ut illi loco Saturni natura respondeat, quapropter in hæreditates occultaꝝ protendatur, cui tamen ut quarto competit signum Cancri, in quo Saturnus à domo procul exilium patitur. De octauo & nono loco non minus falsa pugnantiaꝝ comminiscitur. Scorpius, inquit, octauum signum cuius dominus Mars, quia mortem significat, uerum non qualẽ facit Mars apud astrologos sed Saturnus potius, nam sicut inquit, uenena significat & pigritiam ac inertiam, ut

MM 3 ait

ait Aboasar, quare à Græcis etiā appellat Argos, quod naturæ Martis minimè cōuenit. Nonus locus ad Iouem refert, quare nonum signū est Sagittarius, propterea quod dicitur religionum iudex & sapiētiæ pro natura Iouis. Sed cur nō eadem ratione locus 12. cui Pisces respondent æquè domus Iouis atque Sagittarius, & si gravior Ioui domus est Sagittarij, tamē si uera ista suppositio de qua ratio mutationis huiusmodi ducitur, ut loco scilicet natura planetæ respondeat, quæ in signo cōpari dominet, non debuit locus 12. omnium esse miserrimus, cui signum ascribitur domus Planetæ omnium felicissimi, quanquam methodi infirmitatem satis ipse cōfirmat Auerrodes, qui quoniam non procedere eam uidit in omnibus, usus est tātum ea in quinque locis, in reliquis confugit ad rationes quas proximo capite confutauimus. Nos autem nec in illis quinque sequi quod putauit ostendimus.

CONTRA RATIONES EARUMDEM PROPRIETATUM
quas Aboasar ex ordine accipit Planetarum. Cap. VII.

Boasar istas locorum proprietates à Planetarū colligit ordine, ut primus primo detur, secundus secundo, tertius tertio, proque Planetæ cōparis numeri proprietate, proprietate quoque loci discernatur. Sed grauissimum statim incidit incommodum, ut eisdem Planetæ rerum oppositarum loca attribuantur, Saturno primus & octauus, Ioui nonus atque secundus, Veneri quintus & duodecimus. Est enim primus locus uitæ, locus octauus mortis, quomodo igitur primo pariter & octauo præerit Saturnus? postquam enim pro numero Planetarum septem loca percurra sunt, redeunt ad primum, quare Saturnus incidit in octauum, quod omnes confitentur. Item nonus est fidei, sapiētiæ, religionisque significator, secundus diuitiarum, sed Deus & mammona non cōsentiant. Adde quod ibi sicut alijs quoque locis ait Aboasar Iouem futuri seculi felicitatem significare, quæ per fidem & sapiētiā acquiritur. Venerem autem felicitatem istius seculi, igitur cum diuitiæ ad istius non ad uenturi seculi felicitatem pertineant potius à Venere quàm ab Ioue significabuntur, nec ad locum secundum cui Iupiter numero competit, sed ad quintum cui Venus datur referentur, præsertim quod & ipsi solent oppositas domos Iouis & Mercurij dicere, quoniam sapiētia cuius author sit Mercurius dignitatibus & diuitijs Iouis aduersetur. Hinc quandoque calumniam repellentes quæ sæpius incessuntur, quod scilicet per futurorum præscientiam & cœlestium uirtutum deductionem, naturæ ferè totius domini, iuuant tamen plerumque pauperes & ignobiles, esse enim in hoc fatum debent sapientum ne ditescant, quia Mercurio Iupiter aduersetur. Quomodo igitur Iouem nunc ut diuitiarum, ita sapiētiæ faciunt authorem? sed in Venere quoque magis absurditas elucescit, quæ sicut quintum locum ita pariter incidit 12. quorum alter lætitiæ uoluptatis, alter carcerum & mœroris

ris & tenebrarum locus dicitur, quibus quidnam potest esse pugnantius? excogitarunt quidam bellissimam defensionem, nam quoniam solet uoluptates consequi poenitentia, debent Veneri utrunque locum convenire, tam gaudij scilicet quam doloris, puto defendet ita quoque pariter, ut quoniam uitam sequitur mors ab eodem Planeta utrunque significari. Nec dubito pari ratione dicturos ad Martem bella pacemque pertinere, quoniam semper bella sequitur pax, sicut pluuiam quoque serenitas, pluuiam serenitatem. Vetus ne putent extra omne gaudium sibi semper morendum ne aliquando morerentur, admonere illos uolo non omnis laetitiae comitem esse mororem, sed quae praeter modum fuerit & rationem, haec autem a quinto loco significari non dicent, si suorum principiorum morores sunt, nam ad quintum haec referuntur quoniam iuuent, foueant, refocillent, sicut locus quintus iungitur ascendenti per quod nascentis hominis uita significatur. Immodica uero uoluptas quam poenitentia dolorque sequuntur non est uitae fomentum sed perniciēs. sed nimis serio loquimur in confutandis nugis. De Marte uideamus Aboasaris rationem & finem faciemus. Fratres, inquit, significat & sorores, quoniam ex illius sunt parentibus, ratio dogmatis haec quoniam primo loco quo geniturae dominus iudicatur ascribitur Saturnus, secundo igitur Iupiter, qui secundus est Planeta, tertio Mars pro sphaerarum ordine tertius. Sed ex eodem genere sunt Mars atque Saturnus, quia uterque malus & noxius est. Significabit ergo tertius locus, quae sunt generis eiusdem, cum eo qui nascitur, quare fratres atque sorores. Haec noster Aboasar qui nisi scripsit ebrius, haec certe scripsit insanus. Qui enim dissimilis magis Planetarum Marte & Saturno? ille ignis, hic terra, ille feruore furit, hic torpet frigidityte, ille nocturnus, hic diurnus, & omnes si percurres nullum inuenies influxum Martis, Saturni influxibus conuenire: Praeterea cum filij quoque similes sint parentibus, aut non debuerunt a quinto significari cui Venus ascribitur, aut erit dicendum Saturnum cum Venere quoque conuenire. Narrauimus rationes astrologorum quibus locorum proprietates probant, in eo forsitan magis arguendi quod nimis diligenter quam quod parum illas uere taxauerimus, ductas tenui quadam similitudine rerum, sed quamuis nullo negotio confutantur, habent tamen ex ueterum traditione scribentiumque testimonijs potius inficiendam quam negligendam auctoritatem.

GAVDIA PLANETARVM CVM DOMIBVS
rere. Cap. VIII.

Inc omnia subuertuntur de gaudijs Planetarum, quoniam locorum proprietatibus denotantur, nam gaudere Planetam quemque uolunt eo loco cuius proprietati Planetae proprietas est similis. Sic Venerem quinto loco, quia gaudia, filios, uoluptates, quemadmodum Venus significet, sic & alios alijs locis eadem ratione, quod ex Auenazra libro tertio rationum, & Aboasaris introductorio licet intelligere.

MM 4 Quana

Quamquam si sequamur hanc intentionem, Mercurio magis tertius locus aut sextus conueniebat quam ascendens. Lunæ magis ascendens aut occidens quam tertius. Magis Soli decimus quam nonus. Ioui potius nonus, item secundus quam undecimus. Marti septimus quam sextus. Saturno quartus quam duodecimus. Quæ poterit quilibet munera locorum Planetarum conditionibus conferens animaduvertere. Abenragel ait signi cuiuslibet partes alias esse calidas & siccas, alias frigidas & humiditas, alias frigidas & siccas, alias calidas & humiditas, alias medias siue mixtas, quare de partibus suæ naturæ uigorari quemlibet Planetarum. Medias autem siue mixtas conuenire Mercurio, uerum non reciperet istam rationem Ptolemæus & alij qui Venerem calidam & humidam esse uolunt, quare partes humidæ & frigidæ nulli Planetarum conuenient. Præterea cum Mars in Ariete tantum quinque partes possideat, erunt tantum in Ariete si uerus Abenragel partes quinque calidæ & siccæ, reliquæ conditionis alterius & à natura signi diuersæ qui tum natura calida siccaque decernitur. Similiter erunt in Tauro plures aëreæ partes longe quam terreæ, sic in alijs eueniet. Fallax igitur Abenrag. ratio, nec si uera, nostram tamen explicat quæstionem, quando relinquetur incertum quæ partes calidæ quæ sint frigidæ, quia non erit certum quæ cui Planetarum potius debeantur.

RATIONES PTOLEMAEI DE PLANETARVM
domibus destruuntur. Cap. IX.

Nunc agendum de signis, & quidē super his multas iam rationes eorum euertimus, ut quibus probantur signa esse 12. sed nec plura nec pauciora. Tamen principium signorum statuendum ab Ariete, diuisionē præterea illam in aquea, terreæ, ignea, & aërea, cur item hoc illius Planetæ uel exaltatio, uel trigonum, hoc alterius, restant alia de quibus nunc dicemus à Planetarum domibus ordientes. Neque enim si concedatur cum signis diuersis affinitatem huiusmodi esse Planetarum, ut hic quidem sub signo tali positus infirmetur, sub alio fiat fortior, horum tamen signorum differentiam nulla ratione posse nos consequi, quoniam non potest aliter hoc fieri quam pro natura stellarum eiusque signi, ut superius diximus. Sed naturam stellarum nobis ratio non demonstrat. Igitur nec signorum cum sideribus affinitatem, quæ si spacia cœli potius quam stellas consequi dicatur, nihil minus inexplorabilis erit syllogismo quam occultæ cæterarum rerum proprietates. Ptolemæus de domibus Solis & Lunæ nititur una ratione tantum, de reliquorum domibus triplici. Prima sumitur à natura signorum. Secunda de proportionē configurationis ad domos luminarium. Tertia de numero consequentiaque sphaerarum. Primam primitus excutiamus. Est autem eiusmodi: Capricornus & Aquarius hyemalia signa sunt, quia frigida, Saturnus quoque Planeta frigidus, igitur illi recte conueniunt. Peccat autem multipliciter argumentum. Sed primo quia debet in natura signi spectari

Spectari potius quod conuenit ex se quàm quod ex accidēti. Conuenit au-
 tem ex accidenti signis illis frigiditas, quare duntaxat ea ratione quòd po-
 situs Sol in illis frigoris causa est per accidens, dum scilicet mouet longius
 à nobis. Cum uerò de illis pro sua natura decernitur, alterum apud ipsos
 astrologos terreum, alterum est aëreum, quæ qualitas Ioui potius cōuenit
 quàm Saturno, qui frigidus & siccus omnibus Aquarii qualitatibus aduersa-
 tur. Præterea solent astrologi cum diuersa diuersis stellis associant, si male
 sunt stellæ dare illis quæ potius earum naturæ dissentiant quàm quæ cōsen-
 tiant, ut eorum naturæ scilicet mala contrarij mixtura temperetur, sic diurnum
 Saturnum, Martem nocturnum faciunt, cum tamē calore Martis fri-
 gida nox, frigore Saturni calidus dies non cōsentiat, ut inde qualitas utrius-
 que noxia refrenetur feruor in Marte, torpor in Saturno. Dicant igitur an in
 signis Planetæ malo reddendis, hanc quoque sequi uelint rationem: an con-
 trariam potius? Equidem Ptol. contrariam sequi uidetur sententiam, nunc
 methodi, quam supra seruauerat in nocturnis diurnisque diffiniendis. Ve-
 rum liceat illi diuersis in locis eadem non sentire, modò in eadem seriè uer-
 borum sibi non repugnet. At si naturæ Saturni cōsonum signum domum
 faciat. Aquarius excluditur, si dissonum, foras mittitur Capricornus. Dicit
 Ptol. ad illas se respicere signorum qualitates quæ de Solis operibus illis
 debentur, signum autem utrumque tam Capræ quàm Aquarii frigidis numeratur,
 quod Saturniæ qualitati concordat. Nos extra rationē fieri contendimus,
 sed admittamus, nec tam colligi quod putat declaremus. Respondebit enim
 hoc fortè super Saturno, super alijs Planetis non succedet, nam Veneris do-
 mus Libra, Taurus, Libra signum autumnale, quare siccum & frigidum,
 sicut Aquarius frigidum quidē hyemale. Repugnat igitur Veneri Libra
 quæ pluribus quidem calida, rursus omnibus humida definitur. Nec parū
 demiror Ptol. qui dixerit hæc Veneri signa conuenire, quoniam sit gene-
 ratua maximeque fecunda. Nam potest hoc dici de Tauro, de Libra dici
 nullo modo potest. In Ioue quonam pacto ratio quadrat: cui nulla cōmu-
 nio cum Piscibus & Sagittario. Siquidem anni tempus sub istis signis esti-
 matur, alterum finit hyemem, alterum autumnus finis. Igitur illud per frigi-
 ditatem repugnabit Ioui, hoc etiam per siccitatem, quāquam nec Piscium
 humiditas aquea uitali Iouis humori conuenit. Ptolem. ad istam se refert
 concordiam, quòd utrumque illorum uentos facit, & uim quoque habet ge-
 nitalem, quare cum illis Iouem consonare Planetam temperatum. Quæ dū
 refello, putarem superuacuum operam facere, nisi potuisset hæc prodere
 Ptol. cuius facile potest autoritas imperitis imponere. alioquin his simi-
 lia quæ solent interdum literati per iocum ludentes inter se dicere uentos
 suscitant, igitur Ioui similia. Rationem reddit Auenrodan, quoniam rerū
 uiuentium genituræ seminibusque præest Iupiter, quorum uapores hali-
 tusque uentis non nihil similes sunt. O mirabilem sapientiam, qua possunt
 etiam

etiam humidis sicca similia defendi. Nam uentos quidem philosophi (nisi fallor) omnes siccos faciunt cōtra genituram omnem humidam, sed & fecunda signa, quoniam posito in illis Sole semina germinant, res exoriunt. O si potuissent ad humanum semē deferri, commodius omnino accidisset hoc eis ab Ariete. Sed non poterant Ioui dare quem Mars occupauerat, quanquam omnino iniuria. Quid enim illi cum primo uere? cuius nullus calor, & genitalis humorq̃ prolificus cū torrida Martis siccitate nihil participat. Inuasit audacia pari Scorpionum nullo etiam iure, frigidum scilicet signum & autumnale. Non igitur istam si sequamur rationem satis æqua partitio fuerit ista domorum. Examinemus alias à configurationibus luminarium & à sphaerarum numero susceptas. Verum quoniam per habitudinem colligunt ad luminarium domos, excuti prius oportet rationem qua domus ipsæ luminarium statuuntur. Est autem huiusmodi illa quam Ptolemæus affert: Cancer & Leo de duodecim signis omnium maximè uergunt ad aquilonem, proximantq̃ uertici caput nostrorum, propterea duabus maximis & principalib. stellis, hoc est, luminaribus data sunt, Leo Soli quoniam masculum signum, Cancer Lunæ fœmineum. Primum igitur falsum quod assumitur, nam signa nobis uiciniora, Cancer & Gemini, non Cancer & Leo, deinde si sit uerum quæ ratio docet, maioribus siderum signa cōuenire nobis proximiora? Potuerunt hoc dicere ueteres hac similitudine, quod & illa proximiora nobis inter Planetas. Sed Ptol. dicere non potest, qui mediam facit Solem omnium Planetarum. An ideo factum quoniam in Leone, Sol magis calefacit? Verum sæpius dictū ex situ id euenire, non de signi proprietate, quare gentibus alijs facere Solem in Libra quod nobis facit in Leone. Quod si uirium siderum ceterorum, sensus ita ueros, & rationes, ut Solaris caloris haberemus, experiremur, de reliquis idem quod de Sole, magis affici nos ab illis accedētib. ad Leonē, q̃ quia procul à nobis in alijs signis inueniuntur. An alijs igitur rationibus Sol cum Leone concordat: sanè quod calidum signum et siccū, quod masculum item est, non est proprium Leoni, sed Arieti commune & Sagitario. Restat una conditio cuius meminit ille grauissimus Aboasar: Nam quemadmodum, inquit, Sol medius Planetarū, ita Leo medium signum æstatis, hac nisi ratione ligarer, non eram concessurus apud Leonem melius Phœbum quàm apud alias cœli bestias hospitari. Sed persuasit Aboasar uerè præsidium & dulce decus astrologorum, qui de Lunæ quoque cum Tauro cognatione pulcherrimam rem cogitauit. Nam Ptolem. attulit ad distantiam quod inter signa proxima nobis est fœmininum. Non contentus Aboasar aliud addidit, quod significet Luna rerum initia, sit autem Cancer æstatis initium, cui demonstrationi quis non concesserit? Hoc non uidit Auenrodan usus alia ratione, quod proximè scilicet Solis ædibus ædes Lunæ merito collocentur, quia Luna sequatur, semper Solem.

Sed

Sed uiderit quàm de Venere & Mercurio rectius hoc dicatur, quorum etiam edes proximas Soli natura fecit, si credimus Ptol. cuius interpretes Auenro-
dan quem citauimus. Cæterum sint istę domus luminarium, quę ratio super alijs distribuendis Ptol. hanc affert imprimis, ut domus siderum
malorum, qualia Mars atq; Saturnus inimica radiatione luminarium do-
mos aspiciant, domus uero bonorum ut Iouis, & Veneris amica, Mercurius illis proximus statuatur. Recte igitur Marti datum Scorpionum & Arie-
tem quadrangulares Cancro atq; Leoni, Saturno Capricornum & Aqua-
rium, illis oppositos, Ioui triquetra illis signa Pisces, Sagittarium, hexago-
na Veneri, Libram & Taurum, proxima Geminos Virginemq; Mercurio.
Sed nec uerum quod assumitur nec ex assumptis recte colligitur. Nam do-
mum statui eam rationabiliter dicimus in qua Planeta positus bene se ha-
bet, sed noxia Marti, Soli q; pariter illorum radiatio quadrangula, noxia
item oppositio Saturno, tum propter oppositionis aduersitatem, tum pro-
pter retrogradationem. Quod si uerum illud quod ipse tradit Ptol. felices
omnes Planetas in ea distantia summos à Sole, in qua domus eorū à So-
lis domibus distant, quod Græci uocant *ὑδροποιοποιία*, Arabes almugeam,
sequeretur & Saturnum oppositum luminaribus, & Martem illis quadra-
tum esse felices, contra sententiam omnium astrologorum de talibus sche-
matis infortunia calamitatesq; magnas decernentium. Postremo nō qua-
drare principio quod colligitur euident est, nam cum dicunt has uel illas
domus triquetras uel quadrangulas esse domibus sic accipiūt, ut compa-
rentur ad Leonē, quæ inter eum & Capricornum p signorum consequen-
tia sunt ad alterum, ordine conuerso quæ inter Cancrū & Aquariū, quare
altera Solis altera Lunæ medietas & imperiū dicitur, alioquin domus Ve-
neris tam quadrangulæ q; triangulæ dici possent, cum sit Libra quadrata
Cancro, Leoni, Taurus, & Martis domus triquetra forent, Scorpium Can-
cro, Aries Leoni. Igitur ad domum cuiusq; luminaris cōparari debet do-
mus collateralis & quasi sub sideris ditione locata. Quod si fiat falsissimū
deprehēdetur, opponi luminaribus, ut ait Ptol. domos Saturni, quoniam
nec Aquarius Cancro, nec Leoni Capricornus opponitur. Quapropter
domos quam Saturni nemo dixerit cum ex diametro luminaria respiciāt
se, quia sextum à Sole uel octauum Luna locum teneant, quod Auenro-
dan quoq; confitetur. Alia ratio penes orbium numerum sumitur, ut cum
de Leone Cancroq; definitum est, tum proximioribus Soli, Lunæq; Pla-
netis in ordine sphærarum, proximiores domus ascribebantur, sic Mercurio
statuunt hinc Geminos, inde Virginem dari, tum Veneri quæ sequun-
tur, proxima Marti, deinceps Ioui, postremam Saturno, has omnes ab ista
sphærarum consequentia ductas argumentationes falsas, tum si uerè fo-
rent incertas esse declarauimus. Recte igitur Auenazra lib. secūdo Ratio-
num: Quæsiui, inquit, in libris sapientum de signis rationes domorū nec
reperi

reperi in eis aliquid bonum, tantum ad fidem experimentorum se conuertunt. Hæc ille. Nos hoc libro rationes, proximo astrologorum experimenta labefactabimus.

FACIERVM ET FINIVM RATIONES IAM
esse reprobatas. Cap. X.

Acies Planetarum quibus omnes utuntur à consequentia similiter orbium diuiduntur, nam primas Arieti partes decernentes domino domus dant, sequentes sequentibus, iuxta ordinem situs & sphaerarum, Soli scilicet primas à Marte, secundas Veneri, atque ita deinceps. Indi primas dabant domino domus, alias duas dominis signorum eiusdem trigoni, quod si trigona satis confutauimus, & quæ super orbium numero argumentantur, non est opus aduersus huiusmodi rationes, nouis rationibus. Super finibus adeò non conueniunt, ut quinque super eis fecerint opiniones, quare rationes alterius alter arguit & irridet. Ita uerò sunt omnes debiles & infirmæ, ut suos quisque confines nouo quodam iure mutet & inuadat alienos. Ex ordine trigonorum Chaldaei fines suos ordinarunt, ut trigona signa similiter partirentur. Esset autem modus partitionis, ut primas partes trigoni dominus occuparet, tum subsequentes qui sequentibus in signis habent trigoni potestatem, numeris semper ab octo decrecentibus ad quatuor. Aegyptij, quod illis obijcit. Ptolem. nullum seruant methodi tenorem, nunc adeunt trigona, nunc reges, nunc patres familiæ, ordientes interdum ab his qui nullam in signo possident authoritatem, ut à Mercurio in Capricorno. Ptole. aliam probat diuisionem, cuius legere rationem cuique promptum libro primo Apotelesmaton. Pendet autem à dominis domus exaltationis et trigoni, quam probare non debuit tamen Ptolem. nisi reprobat seipsum, quando quidem illius author diuisionis exaltationem trigono præponit, trigonum domui. Ptolem. uerò præponit omnibus domum, postremamque facit exaltationem, quæ in illa diuisione cunctis ante fertur. Indi mascula signa similiter per omnia diuidunt, & foeminea pariter eodem exemplo, sed exempli in utrisque ratio nulla cognoscitur. Asotol dedit luminaribus etiam terminos, cuique Planetæ totidem partes, primas autem domino domus prophetarum ordine, reliquas reliquis. Nos cum istud iam fundamentum & similiter domos, exaltationes, trigona, sustulerimus, uel si quid sunt in incerto esse probauerimus, concidit omnis ratio finium definiendorum (si qui fines esse concedantur.) Præterea si de trigonis, domibus, altitudinibus ueritas foret explorata, non tamen exploratum hoc modo potius quam illo fines decernendos, unde nata uarietas opinionum dum aliud alijs magis probabile uisum est.

Q V O D

QVOD CUI MEMBRO SIGNVM DOMINETVR
uarietate uarijs determinari, & ab omnibus parum
rationabiliter. Cap. XL

QVod item caput Arieti, Taurū collo, signis alijs similia membra
subijciunt, ab illo quoque iam saepe sigillato numerorum ordine
trahūt originem, ut primum scilicet signum primæ corporis par-
ti præficiatur, secundum secundæ, tertium tertiæ, quamuis illa quoque pec-
cant in hac partitione, non tam quod Arietem primum faciunt signorum,
quod signa 12. ueluti ex confesso rem tam ambiguam ne falsissimam dixe-
rim, quam quod corporis partes quasi principales tot fieri ratio nulla per-
suadet. Aristot. septem fecit, Nicomachus 10. cur 12. ipsi reddāt rationem,
uident rem potius absurdam, humeros, brachia, manus in unā cōgere par-
tem signo uni subiectam, tam & pedes tibijs, tibias geniculis, & genicula
femoribus, uti partes quatuor magnas, quatuor signis subijciendas. Præ-
terea facturis distributionem huiusmodi potius calida calidis, frigida frigi-
dis, erant comparanda, quam secunda secundis, tertia tertijs, hæc est po-
tius obseruanda naturæ communio quam situs & ordinis enumeratio, nec
forsitan riderentur pedes piscibus subijcientes, qui soli pedibus inter cœ-
lestia carent. Caueant igitur medici ne tam futili aliquando dogmate per-
suasi metuant uenam incidere brachiorum, si res postulet, Luna Geminos
peragrans quoniam brachijs Gemini præsumunt, nec salutare remedium dū-
cti uana superstitione morentur. Non Hippocr. non Galenus, non Auicenna
non Paulus, non Oribasius, aut hoc ipsi fecerunt, aut alij ut facerent consti-
tuerunt, non qui nostra (quod alibi diximus) repestite, feliciter & pruden-
ter hanc artem exercuerūt, quare cesset omnis hoc genus insana superstitio,
que si nullam probatur habere rationem, nec robur habere potest experi-
menti. Tum quia ueritas nulla consonat mendacio, tum propterea quæ su-
mus libro sequenti plurima probaturi, tum ob ipsam ponentium hæc inter
se contrarietatem. Nam dat Sagittario testes Auenazra, dat Aboasar illos
Scorpioni, dat Alchabitius Virgini Diaphragma, quem Latine septum
transuersum, Porphirius Leoni cui etiam uentrem, quod Arabes Virgini,
sunt qui genua Sagittario, quæ tamen Arabes & Latini Capricorno, He-
liazer Garnozēsis uir Hebræus in lib. de Anima Cancro manus & pedes
assignat, cum tamen alij Geminis manus, pedes Piscibus reddant, Libræ
rursus ille crura pedesque etiam alia tamen ratione quam Cancro subijcit,
Cancro enim quatenus scilicet gradendi functionem implēt, Libræ pro-
pter hanc similitudinem, quare dum fit incessus attolluntur & deprimun-
tur instar Libræ. Ceteri librę nihil tale, sed Aquario crura, Piscibus pedes,
Libræ uero tam nates quam renes & lumbos subijciant, Scorpioni fel res-
pondere ait Heliazer, naturam Sagittario, sed alij Scorpioni dant ueren-
da. Quod si quis dicat astrologis obseruatum nunquam tuto ferrum ad-
NN moueri

moueri membro cuius signo Luna per id tempus infederit, primum in tanta incertitudine quodnam signo membrum subijci dicatur experimentum constans & confessum haberi non potest, tamen utcumque forsitan contigerit, sapiens tamen uir oppositum obseruauit. Scribit enim Nicolaus ore grauis philosophus & mathematicus, plerumque se uidisse factam salubriter in pede sanguinis missionem cum Luna foret in Piscibus, & in brachijs item cum Geminos illa peragraret.

RATIONES ASTROLOGORVM QVIBVS PROPRIETATES
signis absolutè conuenientes asstruuntur, & quod de supradictis sint reiectæ. Cap. XII.

Incipimus de proprietatibus quibus ad nos & ad Planetas signa referuntur, restant quæ simpliciter illis competunt & absolutè, quas illi de triplici genere probationis assumunt. Primum à cōfutata iam cum Planetis ducitur affinitate. Secundum à figura cognominis animalis. Tertium ab his quæ sub eis positus Sol operatur. Ab affinitate cum Planetis argumentantur cum talem naturam signi faciunt qualis quoque Planetæ qui dominatur in eo signo, ut cū Arietem dicunt latebras latronum maleficorumque hominum significare, quoniam Martis est domus, id genus hominum significantis, ab opere Solis cum mobilia signa, fixa, communiaque decernunt, ex quibus Sol anni tempus aut mutat aut firmat, aut qualitate promiscua temperat. A figura, cum alia mites mores, alia ferinos afflare nascentibus dicunt, quod hæc omnium gerunt imaginem, ut Aquarius, Gemini, Virgo, alia bestiarum, ut Leo, Taurus, Capricornus. Item hæc esse pulchra, illa deformia, nam pulchra uocant quæcunque sub hominum specie cogitant præter Aquarium, quoniã sit Saturni senis hospitium, quasi non senex etiãque deformis pulchro possit hospitio uel egerre uel delectari, pariter quæ sint bruta effigie, ut Taurus, & similia semiuocalia, uocant uocalia quæ humana, muta quæ speciem referunt aquatilium, quod genus uiuentia uocem non habeant. Rursus & aquatilia multæ proles, humana specie sterilia. Reliqua mediæ statuunt conditionis, pro natura scilicet animantium quarum ferè creduntur imagines. Quos modos positionum superius disputata satis euerterunt. Cum enim de Planetæ domicilijs & ingenio faciunt coniecturam, argumentantur ab astrologicis, quæ nos paulò ante cōfutuimus. Cum ab opere quoque Solis argumentantur quantum uel fallant uel fallantur ostendimus, quandoquidem non est natura signi putanda quod opus est Solis in signo locati, nõ pro signi natura, sed pro situ ad terram distantiaque taliter operantis. Præterea quod in anni temporibus æreisque mutationibus cum euenit fallacissima cōiectio transferretur ad alia, ut quia signum mobile Aries, tempus uariat, faciat quoque in eo nascentis ingenium mobile, non perseverans, factum ad inchodandum potius quam ad absoluendum. Nec solum erranter ab æris qualitate ad euen-

ad euenta diuersa proprietatesq; se uertūt ingeniorū, sed in ipsis aeris mutationibus fieri putat in sideribus alijs quod in Sole prospiciunt, ut quare Sol positus in Ariete uernum faciens equinoctiū ciet fulgura, suscitātq; tonitrua, putemus in Ariete Lunam positam idem facturam. Nec aliū delapsus in errorem q̄ quod ad signi referunt naturam, quod à Sole pro sitis prouenit uarietate. De figuris imaginū diximus abundanter libro octauo q̄ sint nullæ, uanæ, quàm commentitiæ. Non opera Dei, sed hominū, non à naturæ ratione profecta, sed poëticæ mentis temeritate conficta. Sed ut ille uerissimè, nusquam tamē astrologi magis falsi quàm cū ex illis signorum proprietates eliciunt, quando quidē à signis ut supra latè demonstrauimus, etiam in octaua sphaera differunt imagines, non modo situ mobilitateq; sed & partium mobilisq; dimensu & quantitate. Deniq; nimis inertes, futili supinaq; tarditate repugnant, dum eorundem signorum & ab opere Solis & imagine conditionem inquirunt. Etenim illud apertè signis immobilibus ex communi eorum consensu, mobilibus ista conueniunt.

TAXATVR PTOLEM. DE PLANETIS LOQVENS,
ac si ex elementis constarent, rationesq; aliorum quibus Planetarum probant qualitates, pariter confutantur. Cap. XIII.

Actenus de signorum rationibus q̄ insigniter sint irrationales, in Planetis eadem falsitas, imò maior, maiorq; temeritas. Ostensuri nos superius Ptol. malè philosophatum de erronibus, ea potissimum indicauimus, quibus naturam Planetarum inquirat. Nam quasi Planete constent ex elementis, aut ex passionibus constent elementorum, non solum sese inuicem uel calore uel frigore permutantes, sed à terræ quoq; uaporibus permutati, sic de eis sermonem facit Ptol. Luna inquit humida est, quoniam terræ proxima, sursum ad eam terræ uaporibus ascendentibus humescit. Saturni stella frigida est, in primis & modicè sicca, friget procul à Sole posita, arescit procul à terræ uaporibus exaltata. Mars Solis uicinitate torridus exiccatur. Iupiter medius inter frigus Saturni, Martisq; feruorem temperatus euadit, quoniam uerò super calidas sphaeras fertur Martis atq; Solis, ideo præcipuè calefacit. Venus humida est æquè atq; Luna, nam luminis sui copia multos sibi terræ uapores asciscit, habet item à Sole cui proxima uim calefaciendi. Mercurius & à Sole cui semper hæret habet exiccandi proprietatem, & à terræ uicinia Lunæq; confinio humectandi uires. Sic primo libro Apotelesmaton ratiocinatur Ptol. Cui si persuaderi non potest à Peripateticis liberum esse cœlum ab istis affectionibus, saltem ex numero eorum quæ ipse demonstrauit, illud intelligat, plus à Luna distare terram, quàm ut possint ad eam terræ uapores halitusq; prouenire, qui nec supra sedecim stadia putantur à phisicis sursum tolli, ne dum ad Lunam, ad Venerem, ad Mercurium incolumes

NN 2 attols

attollantur. Adde Venerem de Solis uicinitate futuram magis siccam quàm de terræ nebulis humidã, siquidem Soli iunctior est quàm terræ, nec cum Solis potentia uis humoris terreni potest comparari. Adde etiam Mercurium terræ proximiorẽ, & à Sole propterea distantiorẽ, plus siccum facit esse quàm humidum. Quomodo igitur consentit sibi Veneris humiditatem conferens Lunari igne tam uicino tam parum excalescente, ut frigida multis existimetur. Et si riget Saturnus à Sole minus elongatus, nõne tota stellarum hærentium multitudo, cum distantior sit à Sole torpida frigoris glaciæ distringetur: cum tamen inter eas igneæ multas esse naturæ pronuncient. Igitur ratio Ptol. non modò falsa sed nec consona sibi, quod in falsis plerũq; rationibus usu uenit. Alij de Planetarum coloribus argumentantur, quod in Marte quoq; tetigit Ptolem. Dicunt igitur hi mentiri philosophus elementa putantes nullo colore saporeũe participare. Sed aquæ colorem album, dulcedinem ex saporibus conuenire. Terræ fuscum colorem et saporem amarum, quod alijs tamen negant, dulcem potius contendentes, nec si foret amarus terram quicquam germinaturam. Tum in igne saporem confitentur nullum, colorem uerò rubeum. Aërem dicunt tam coloris q̃p saporis expertem, admittere aduentitios uariosq; colores. In planetis ipsis nullos quidẽ saporẽs, sed colores esse multiplices, ex quibus illorum facilẽ naturam possumus explorare. Nam fuscedinem in Saturno terrenam ostendere proprietatẽ, & atræ bili conuenientem. In Marte ruborem igneæ qualitatis & bilis rubræ testimonium facere. Venerem croceo & albo radiantem, ex croceo calidam intelligi, humidam ex albo, quæ quoniam nec pares sunt qualitates, indicari naturę temperamentum, qualis aëris sanguinisq; conditio. De loue similem fieri coniecturã. In Luna quod albicat humiditatem ostendi, quod fuscedinis aliquid habet frigidam demonstrari. Mercurij quidem colorem identidem permutari, qui nunc uiridis uideatur, nunc fuscus, nunc in alium quoque uertatur aspectum, uerumtamen magis fuscum adamare, quare terrenæ siccitati reddi conformiorẽ. Sic illi ratiocinantur nimis utique præter rationem, nam consequuntur colores elementorum mixtionem quæ nulla est in cœlestibus, nec colore dicuntur ab Aristotele participari cœlestia, nisi quatenus lumen color quidam est, neq; uerò si color indicat mixti aliquam proprietatem, indicabit & lumen naturam corporis præfulgentis, siquidem coniectura fit de colore, qui uarijs promixture uarietate putat emergere. Quare cum non erit aliud color quàm luminis euidentiã, magis aut minus clari, non de composito, sed de simplici corpore manans, nullum faciet nobis indicium corporis illuminantis. Quid quòd certa nobis indago cœlestibus explorandis ex eorum coloribus nulla foret, etiam si ueris coloribus prædita essent, interiectu tam uasti, quodq; magis obturbet, tam multifor-
mis spacijs fidẽ coloris penitus auferente. Nec uolui obijcere illis Plat. scribentem

bentem in Phædone, non esse quæ uidemus nos siderum corpora, sed radiorum quasdam reflexiones in aëre similem sideri speciem referentes, sicut in profundo uitam agentes pisces uident in aquæ suprema facie non sidera sed imagines siderum, quasiq; dixerim radiosas umbras. Verum siue hoc, siue ipsa sidera contuemur, nemo nescit initiatus sacris philosophiæ uariari colores mirum in modum, rerumq; uidentur interuētu corporum multiformium. Deniq; dubium apud medicos, an, quod putat Galenus, ex odore, colore, sapore, tactu, cognosci uires & proprietates herbarum possint, idq; multis tum Auerrois rationibus, tum experimētis falsum demonstrari. Porro de solo consequi nos id posse colore nemo suspicatus est, rerum inquam illarum quæ sub oculos, sub obtutū habere dies integros possumus, non motu, non spacio, non luminis multitudine coniectantis industriam studiumq; interpellante. Quis igitur de cœlestibus hoc audeat polliceri? quāquam colores corporum illorum uerissimile quoq; nobis immixti, sinceri, puri renuncientur. Calcis candor à niue ferè non uincitur, cum sit tamen in calce plurimum caloris, in niue contra plurimum frigiditatis. Errat autem Auenrodan nimis impudenter, qui falli nos quidem in terrenis rebus colore credit, in cœlestibus minimè, quoniā illa mixta sint ex elementis, cœlestia non sint mixta. Nam hinc maximè scimus de cœlestium natura fidem adhibendam non esse coloribus, quoniam ex elementis non sunt mixta, cum tantum possit indicare naturam corporis color, quantum mixturæ nobis indicat modum. Præterea (quod mox dicebamus) interiecta tam uasta regione corporum multitudo, non potest quicunq; fingantur ibi colores non peruertere; interpellare, quod uel ipsa demonstrat super istis coloribus nata uarietas opinionū. Negat enim Aboas tales cœlestes colores Planetarum esse quales narrauimus supra, creditos ab his qui de coloribus sidera iudicarūt, quippe stellam Saturni plumbei potius referre colorem quàm qui terræ fuscèdinem repræsentet, nec albedinem esse in Ioue, nec item Veneris esse proprium candorem, tum si Mars ideo calidus dicitur quare rubeus est, multo Soli rubrum colorem magis deberi qui sit Marte calidior, albam Lunam neminem putaturum qui non careat oculis, non nihil diuersa uidentur quæ de coloribus Planetarum ex ueterum monumentis in naturali produntur historia, ubi candidus Saturnus, Iupiter clarus, Venus nunc candens cum Lucifer dicitur, nunc fulgens cum Vesperis nomen habet, Mercurius radians, Luna blando colore describitur, omnino quod dicitur in Mercurio uariare illum coloribus, quare naturæ quoq; multiformis & mutabilis esse de fallaci nascitur euidētia, neq; enim quod Mercurius huiusmodi sit hoc contingit, uerum quoniam Soli proximum semper magna ex parte uidetur propè finitorem, qua cœli parte multiplices (ut testatur Ptolemæus) halitus humiditatesq; terrenæ, uersipelles aspectus, & colores stellarum multiuagos re-

NN 3 præsentant,

præsentant. Nulla igitur ista de coloribus ait Aboasar commentatio, probabilis fide coloratur, à qua tamen ut ait Aboasar astrologorū uniuersitas pendet. Aboasar ipse reiiciens memoratas rationes, putat ex primis qualitatibus quas Planetę producunt, eorū naturam posse cognosci, qđ etiam Ptolem. admonuit, quare Saturnum authorem frigoris & siccitatis experimento deprehendi, nam uigere in corporibus has qualitates, cum fuerit ipse gubernator anni, sic de Marte, de reliquis obseruatū, quas quisque corporibus elementariam influet affectionem. Ex his uerò de tota natura Planetę coniectari, siquidem cum frigus & siccitas opera Saturni uite sint aduersa, maleficum sidus Saturnum infelixq̃ decerni, maleficū quoq̃ Martem, ob æstum caloris adurentis, immodicęq̃ siccitatis, contra Iouem & Venerem stellas esse beneficas ob caloris naturā & humidī, quib. qualitatibus uita conseruatur, sic in alijs argumentatur. Ad quatuor deniq̃ illas qualitates omnia referens, frigus, humorem, calorem, siccitatē, sed huiusmodi ratio pendet ab experimētis. Nam frigoris effectiuum Saturnum potius quā caloris non probat ratione, quod paulò antè cōfutati facere conabantur, uerum experimēto quasi compertum sensus euidētia, quod falsissimum putant multi philosophorum, asserentes nullam stellam frigoris & siccitatis esse productricem, quasiq̃ constet inter eos quę cuius qualitatē stella sit opifex, quod tamen ambiguum in Luna & Venere est. Venerem enim frigidam & Abenragel & Alchabitius, Aboasar cum Ptolemæo calidam putat, Lunam Ptolem. calidam, cæteri frigidam, de Mercurio quoq̃ non conueniunt. Tum si de Planeta gubernante annum (ut Aboasar uult) facta est obseruatio, quomodo possunt in ea conuenire, cum tanta super anni domino deligendo sit ambiguitas opinionum, ut tot ferè sint futuri domini quot astrologi pronunciauerint.

SI CONCEDAMVS PLANETAS PRIMAS EFFICERE
 qualitates, non esse propterea concedendum alios noxios
 esse, alios salutes. Cap. XIII.

Æterum siue talibus experimētis, siue primis adducti rationibus, concedimus quę de qualitatibus dicunt, non plus efficiuntur, quā influxus siderum exploratos in permutando aëris statu non corporum per istiusmodi primas affectiones, uerum nec salutes has esse stellas alias noxias, nec quę proprię peculiareq̃ siderum dotes inde colligi potest. Primum si naturam terrę Saturni stella, si Martis ignem repræsentat, cur aut ille malus, aut hic. Si nec terra mala, nec ignis malus, ex quibus innumerū uitę usus, sine quibus natura constare non possit. Nam in uiuentium quoq̃ corporibus bilis atra rubraq̃ nō sunt noxię sed necessarie, nec minus utiles quibusdam muneribus subeundis, quā uel sanguis uel pituita, quod si nocere dicatur excessu, nocent eo modo sanguis & pituita, si supra modum exereuerint. Quod si de mundo

do uniuersali ratio particularis mundi quem hominem appellamus rite uestigatur, iniuria cognoscemus ascribi stellis, excessum cuiuspiam qualis tatis in humano corpore. Nam quod elementa maneat intra fines, & præscripto iure contenta, negocium mundi non faceffant, à coelesti natura creditur esse, regente & moderante fluxibilem & erraticam materiam rerum corruptibilium. Cur non igitur eadem ratione cœli potius fuerit continere frenareque qualitates in nostro corpore sub continuam uitæ dispositionem, quàm alterius excitatu superfluo reliquas perdere totumque labefactare? Quare si præest atræ bili Saturnus cum nihil à cœlo non ordinatum non uiuificum emanet, non excitabit illam ad exitium animalis, sed moderabitur ad conseruationem, nec habebit à stella sua bilis atra quò magis & uolentius agat, sed quò moderatius atque uiuacius. Est enim istorum materia quædam congeries elementorum, efficiens causa cœlum, sed efficiens in unum cogit quæ miscentur, ac sub unius communionis pace omnia temperat, aliud alia cœli parte mouens, si diuersis ista stellis subijciatur, omnibus uerò simul cum cœlo stellis ad harmoniam totius unanimiter conspiciantibus. Proinde nemo fallatur ut cum rubræ bili Saturnum præfici audierit in subiectam sibi qualitatem fieri quicquid à stella suspicetur, quod ordini bono uitæque non conueniat, cum non minus compescere tumultuantem, quam suscitare torpentem intelligi debeat coelestius præfecturæ munus. Nec mors à cœlo sed à natura, cum uitio proprio quæque qualitas ita degenerauerit, ut præfecti sideris disciplinam non sustineat, sed uel euagetur in modica, uel remisse deficiat, hoc est, quod semel iterumque lectorem admonui non esse professionem cœlo magis iniuriam astrologica superstitione, quæ quicquid à nobis fit præter rationem, culpa uoluntatis, quicquid natura euenit præter ordinem, uitio temerariæ labilisque materiæ, id totum sideribus ambit imputare, nec putat illorum saluam dignitatem, si non illis indignissima quæque accepta referamus. Ita igitur ratio colligatur non nocere corporibus, sed prodesse quatuor qualitates, cum sint modicæ & temperatæ, sed non aliter eas à stellis prouenire, non igitur quod ab eis proueniunt, stellas noxias dici posse. Primum neque Mars neque Saturnus ideo maligni dici possunt, quoniam bilem hic quidem atram, ille rubeam suscitet in corporibus, quando neutra, si fines modumque non excedat uitæ noxia, cui potius est necessaria. Tantum uerò abest, ut exuberet, exitialiter authore cœlo, ut non aliunde intra modum præscriptumque contineatur, de qua re diximus abundanter libro tertio, quo loco probauimus mala corporis cœlitus non prouenire. Quod si qualitates huiusmodi uigoraret cœlum, & ultra modum, non statim sequeretur etiam malos Planetas omnibus Martem & Saturnum, sed essent aliquibus excessus isti salutare, nam & frigidum semen radij Martis temperarent, & plus excalescens frigore Saturni ad competentiam redigeretur. Quare non posset astrologus eum cuius

in genitura uidisset præpotentem Saturnum atræ bilis incommodis adiudicare, nec quem præ cæteris Mars afflasset æstibus cholerae obnoxium pronunciare, nisi qualis natura illis hos illi scripisset, uel usus haberet exploratum. Quod cum ille nesciat nec uestiget, sed de istis tantum excessibus qualitatum bonam malamque fortunam examinet, patet eum in dubio semper uersaturum. Patet item illud quod dicunt fortunator Planeta mutatur interdum in infortunatorem, & infortunator in fortunatorem. Noscet enim Iupiter quandoque & prodest Saturnus, non aliter hoc accidere, quam pro materiae conditione, non autem pro locorum, distantiarum signorumque uarietate, quæ si forent in causa mutationis huiusmodi, pessimè super ea decretum foret ab astrologis, siquidem positionem de primis qualitatibus tuentur. Nam Mars in Ariete uti magis calefaciet ita magis nocet, quod ipsi pernegant. Nam Mars, inquiunt, domum suam non euertit, & uniuersaliter quælibet uel domum, uel finem uel altitudinem stella possidens, felix illis existimatur, calefacturum uero magis Martem in Ariete quis dubitet? siquidem Aries ut uolunt igneum signum est, pariter in Capricorno Saturnus noxius, in Ariete felix erit putandus contra illorum opinionem, quando de Capricorno Saturni frigus & siccitas quibus nocere putatur intenduntur, & calor Arietis illius rigorem moderabitur, Felicius enim erit cum retrocesserit, quod non putant, quam cum recto cursu semouerit, quoniam ut Alchindus ait, cum regreditur magis calefacit. Eadem ratione Mercurius in Virgine nimia siccitate nos lædet, & Solis calor ex Leonis calore uiolentius quam oporteat nos inuadet, moderatius uero salutaris, usque nos afficit, si frigidi signi mixtione temperatus in nos eius radius diffundetur. Ita multipliciter ista de primis qualitatibus accepta ratio non modo ueritati sed astrologorum dogmatis repugnat. Sunt enim præter ea quæ diximus adhuc multa quæ illis obijciamus, ut si queramus cur non stella sit aliqua dominans pituitæ, sicut imperat atræ bili Saturnus, Mars rubrae, Iupiter sanguini. Cui si Lunam aut Venerem dominari dicant, Venus & Luna Planetis infortunantibus erunt enumerandi, cum non minus exuberans pituita uitæ noceat quam atra bilis & rubra. Porro si Luna qualis à Ptolemæo definiatur, infelicitis habere præ omnibus astrirationem uidebitur. Est enim (ut illi placet) parui caloris, humiditatis uero multæ, qua temperatura nihil putrefactioni magis obnoxium, quare si noxius & salutaris Planeta de primæ qualitatis influxu iudicatur, erit noxia Luna soluentis & corruptricis mixtionis effectrix, & longè noxia magis quam Mars atque Saturnus, qui si non optimas, naturales tamen infundunt qualitates, quæ solum nocent non moderatè, uerum quod à Luna descendit ipsa sua ratione est immoderatum, per caloris imbecillitatem fluente humido neque cocto satis neque coacto, quam tamen & Ptolemæus ipse fortunantibus stellis annumerat, ueterum nixus auctoritatis,

tati, & Aboasar etiam Ioue feliciorē esse contendit. A quo libenter id quoque sciscitaretur, cum sit Marte calidior Sol, adiunctaque siccitate, Mars infortunior & inter sidera fortunantia primus Sol existimatur. Ita enim definit Aboasar, principe loco inter authores felicitatis statuens Solem, secundo Lunam, tertio Iouem, Venerem quarto, quinto Mercurium, de quo sibi uidetur dissentire, cum Mercurium sua natura siccum esse uelit, & terræ naturam sapere magis quam aliorum. Quare si principia sua sequatur, debet illum inter noxia numerare. Dissentiunt autem alij cum inter se, etiam cum ab ipso quoque Aboasar plurimum, nam magna pars Lunam, Solem, Mercurium medios faciunt, inter nocētes atque beneficos, quos ut uidimus omnes beneficos facit Aboasar. Heliodorus & Paulus inter salutare quoque Mercurium annumerant. Ptol. Lunam salutarem, sed Mercurium & Solem mediæ conditionis facit, ut uel ista eorum inter se discordia non parum opinionem istam euertat, & artis incertitudinem palam faciat. Adde futurum si uera illa suppositio de primis qualitatibus, ut ex 12. signis cœlestibus citra controuersiam sex infelicia & infortunantia sint, omnia scilicet ignea, omniaque terrestria, cum illis abundant hæ qualitates propter quas Martem atque Saturnum infelicitatis accusant. Sed & nouem potius quam sex, cum in aqueis quoque cum frigiditate sicut putant exitialis humiditas, etiam non qualis sit æris signis, qualisque in Ioue, Venere & Planetis, ærea, hoc est, uitalis atque prolifica, sed aquatica fluxaque dominetur. Id quod absurdum duplici ratione, nam cœlum primum omnium corporum maximumque beneficium, maxima sui parte damnabitur, & felicibus astris infelicia signa domus erunt, ut Ioui Pisces & Sagittarius, Veneri Taurus, quæ debent tamen pro naturæ cognatione distribui. Denique si fortunas hos Planetas uocant illos infortunia, quoniam de primis qualitatibus quæ uitales, magis ab his proueniant, contraque corruptrices & noxiæ sunt ab illis, non plus tamen (ut cum eis benignissime decidat) efficient quam ad corporis habitum istam uel felicitatem uel infelicitatem pertinere, qui de primis illis qualitatibus temperatur & conciliat. Cæterum ad externa fortuitosque successus id etiam deriuari, quoniam pacto defendent: si non illa sunt infirmissima, quæ superius contra istam opinionem adduximus. Postremo ut nihil sint omnia quæ nunc diximus, dubium non est nimis parum perite parumque considerate facere qui de influxibus siderum penes has primas qualitates reddere rationem uolunt, quod tamen nullus non astrologus facit, nec qui se dogmatis huius artis naturales causas afferre posse gloriantur, alio tandem se conuertunt quæ ad elementales huiusmodi affectiones. At uero si qui proprii particularesque siderum sunt afflatus, hi non huiusmodi qualitates, sed occultas uereque cœlestes uniuscuiusque stellæ proprietates consequuntur, ad quas etiam solent in terrenis rebus referre quæcumque supra elementalem naturam, infra corporis tamē terminos attollere se uidentur, in quibus multas interdum

dum uidemus dotes atq; uirtutes, non solū de mixtione qualitātū elementalium nō prouenientes, sed dissentientes etiam ab illa. Quemadmodum mirobolani quidem temperatura frigida & sicca, plus ad mortē facere uidentur q̄ ad uitā, in quo tamē secretioris naturæ priuilegio ad uitā prorogandam uegetādamq; mirabilis esse credit̄ efficatia. Multo magis & Iupiter & Saturnus & natura omnis superior, si quæ putāt astrologi, influūt nobis, etiam si hic quidē Planeta frigidus & siccus, ille calidus humidusq; censeatur, multa tamen ea quæ præcipua non per has qualitates, sed per alias radiorum suorum occultas uires agere sunt putādi. Tum quare illorū naturæ magis hoc congruat, tum q̄ opera ad eos relata ab astrologis non possūt (ut demonstrauimus) ad qualitates illas affectionesq; referri. Quod si est patet ratione illas deprehendi nō posse, quod hoc loco probandū suscepimus. Restabit experientiæ uia, de qua libro sequēti latē disputabitur.

RATIONES ASTROLOGORVM DE DOMINIS DIERVM
& horarum, annisq; Planetarum ineffaces esse, tum astrologos
sæpe uti demonstratione circulari. Cap. xv.

Onfutauius omnem modum quo se planetarum uniuersales proprietates probare posse cōfidunt, ut à locis sphærarum & terræ situ, uel à coloribus stellarum, uel influxu primarum quatuor affectionum, restāt argumentationes quibus nonnullas particulares magis planetarum colligunt cōditiones, hæ uerò uel à parabolica similitudine, uel ab astrologicis, uel à sphærarum ordine eliciuntur à sphæris ut in dominatu dierum & horarum, nam horam diei primæ gratia exempli dantes Soli, dant reliquas Planetis, qui deinceps ex sphærarum positione succedunt, atque hinc dierum distributio nascitur, ut ille Planetæ dies ascribatur, cui facta per ordinem præcedentem horaria diuisione primæ diei hora contigerit. Hæc autem superioribus ample confutantur, ubi quàm futilis iste modus argumentandi, quàm rursus in ambiguo positus, adhuc orbium ordo, quàm in cœlestibus uanè cogitata imperandi successio declarauerimus, præter quæ possumus illud quoque astrologos percunctari, quænam ratio Chaldæis & Ægyptijs authoribus huius superstitionis primam totius temporis diem demonstrauerit? Neq; enim uti possunt autoritate legis Mosaicæ, nisi credant eidem astrologos cum omni diuinatore prorsus exterminandos. Ab astrologicis ratio cinantur cum tot uitæ annos largiri Planetam quempiam dicunt, quoniam tot in zodiaco fines possideat. Est enim tam incertum quod de finibus sumitur, quasi confessum, quàm quod inde de annis est comprobandum, quanquam tamen si uerum quod de finibus uolunt, nulla tamen auctore Ptolemæo ratio consequentiæ, ut per tot, est nos uiuendi nobis spacia, decernantur. Peccant autem & in his sæpe quod qui circulo probant, alibi de annorum numero finium numerum, alibi ex finibus annos

col

colligentes. Ab Ariete annum auspicantur, quoniam primum sit signorum, quod tamen primum esse in continuo circulo solent inde monstrare, quod initium ab eo temporis ordiamur, sic & locum secundum Iouem respondere, quia rem faciat atque portendat, & Iouem rem facere, atque portendere, quia secundo loco respondeat argumentantur. Ad hoc exemplum plurima inuenies in eorum libris, sed & longè magis ridicula, præsertim si in Aboasaris incidas libros, apud quem nuper hoc legebam Lunam largiri annos centum & octo, Sol annos centum & uiginti, nam deficere Lunam à uita Solis annos duodecim, quippe quæ uim non habeat, nisi postquam à Sole gradibus iam duodecim fuerit elongata, ut iam nihil sit mirum gloriari Aboasarem se dogmatis astrologici plene reddidisse rationem, cum nihil sit adeò irrationale quod non ei ratio uideatur. Par infania cum annos breuiiores Solis decem & nouem ideo esse dicunt, quoniam per hunc numerum medio motu luminaria coniunguntur, ubi nihil omnino commune, nihil connexum, nihil sequens antecedentibus cum sequentibus, hi tamen ita argumentantur, post hunc annorum numerum coeunt Sol & Luna medio motu, igitur totidem annos dat. Sol cum paucissimos dat. Simile enim ac si dicatur homo duobus oculis nascitur, ideo ex duobus quoque parentibus nascitur. Parabolica similitudine sic utuntur: Luna coeli ianua est, igitur os significat, est enim ianua ferè os domus, & os cibi ac sermonis ianua, barba item ad idem attinet sidus quod instar Lunæ identidem renouatur. Subijciuntur autem aures Saturno, quoniam sublimes tenent in capite partes, sicut in coelo ipse Saturnus, qui eadem ratione quoniam scilicet est supremus, proceros homines parit, quod illius tamen naturæ non conuenit, siquidem siccus frigidusque decernitur. Hæ sunt rationes astrologorum quibus cœlestia sua dogmata fulciuntur, quas non ego rationes, sed uel errandi uel ludendi uocauerim occasiones, quibus auditis tam patet uanitas dogmatis quam solet ueris auditis firmitas innotescere. Quare satius illis fuit hæc uelo aut cista quasi orgia tegere, suspicionem mysterij relinquentes, quam dum rationales uideri uolunt suis ipsimet rationibus, quasi propria manu accusationi suæ subscribere,

cum non sit aliud eas audire quam quid
astrologos in errorem duxerit
intelligere.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDV
Iæ in Astrologiam libri X. Finis.

IOAN

IOANNIS PICI MIRANDULÆ Disputationum in Astrologiam, Liber XI.

EX HIS QUAE HACTENVS SVNT PROBATA PATERE
astrologiam experimentis non esse comprobatam, cum idem
multis rationibus probari. Cap. I.

In naturam coelestium consequi ratione non potuerunt quod demonstrauiamus, an potuerunt experientia? Et quanquā cur ita fiat ignorent, ita fieri tamen obseruationibus didicerunt, ut si non possit astrologia scientiæ nomen, possit tamē & artis & ueræ traditionis habere prerogatiuā, quare uera quoque predicere siue id syllogismis siue experimentis sit consecuta, neque enim interest ad diuinandū, modō sit consecuta. Solent autē astrologi, sicut omnis ars prodigiosa experientiæ plurimum titulo se defendere, in quam ueluti asilum se recipiunt, quoties supra fidem præterque rationem aliquam uel loquuntur uel pollicentur, omnibus statim se laqueis omnium rationum putantes extricari si se ita dicant expertos. Hoc igitur perfugium illis adimemus, quod aliquod esse putant qui & labijs loqui & auribus audire magis quam corde consueuerunt. Nam si quis exploratum meditatūque habeat quid sit experientia, tū quibus uis super influxu siderū comparari, profit, is ne utique dubitabit siderum uires peculiare propriasque operationes, tā esse experimentis quam rationibus homini imperscrutabiles. Et quidē patere potest hoc satis ex superioribus, quoniam si uel nullum ē cœlo fatum, aut si quod iam fatum, nō ex hora initiali, sed à materiæ cognitione dependet, patet experimentis nullam uiam relinqui, quando quæ quemque stella imprimis afflauerit, tam tibi erit incertum, quam prorsus ignota primæ illius materiæ conditio singularis, sed & horam seminalem si quis fatalem faciat, ipsi non negabunt astrologi nimis abditā fore obseruationis opportunitatem. Verū ut tempus quoque genituræ sit satis obseruatum, quoniam pacto fidelis obseruatio fuerit? si nec exploratum, ut declarauimus, quot & quæ causæ cœlestes obseruandæ, nec earum quas putant habere comprehensas, quæ sit forma, quis habitus, quæ positio, possint singulis momentis ex fide determinare, tum ipsam quoque horam genitalem nec habere exactam à domino genituræ, nec quod aberrat aliqua methodo castigare possunt. Porro si quid in his deliquerint (ubi delinquere semper eos ostendimus) cadet necessario totius obseruationis authoritas, nūc si non delinquant etiam in illis, fieri tamen experimenta super cœlestibus libro presentinul

si nulla posse monstrabimus. Demus igitur genethliacis, ut horam geniturae fideliter teneant, & statum coeli ad eam horam quam fidelissime, rogo quale coeli decretum talis constellatio faciat uel significet, quoniam pacto se putant experientia consecuturos: siquidem experientia multiplici eiusdem rei & saepius iterata obseruatione colligitur, eadem uero constellatio aut nunquam ut probant doctiores, aut quod ueteres crediderunt, non nisi post multa millia seculorum eadem est reditura. Respondebunt fortasse particulares redire constellationes iterariq; saepius, etiam si totius & absolutae constellationis redintegratio non contingat, posse igitur se notitiam particularium illarum repetitis obseruationibus adipisci, unde collectis experimentis ex fide futura praenuncientur. Id quod ita declaratur exemplo. Nascitur aliquis Ariete horoscopante, posita inibi stella Martis, & septimum cardinem occupante Saturno, tum alijs suo modo dispositis, nascetur alius, cetera quidem dissimili genitura, sed quod ad Martem attinet & Saturnum simile, poterit astrologus, quanquam non totius constellationis particularis, tamē illius bis facere obseruationem. Quod cum saepius euenerit, saepius iterata obseruatio, faciet experimentum, sic se illi fortasse defendunt, sed parum uere, parum consone, etiam suis principijs, tum quia particularis eadem constellatio, in alio toto aliud operatur, tum quod substantia totius decreti, non tam à paribus prouenit, quam à tota, hoc est, ab hominum simul partium, harmonia, peculiare & proprium aliquid efficiente, quod nulla seorsum pars, sed neq; omnes simul efficient. Siquidem aliud sunt omnes partes, aliud quod ex omnibus de mixturae proportionem dissultat. Erit igitur imperfecta talis obseruatio, qua sua colligunt experimenta. Nam imperfecta quae totum nullo modo, fallax quae eandem partem non in eodem toto considerat, quae ratio non ex alijs magis quam astrologorum praeceptis robur habet, asseuerantium pro mixturis stellarum omnia fieri, nec à proprijs earum uiribus, sed à complexu simul uniuersarum, & societatis coalitu fieri fati sortitionem. Non igitur si in una uel altera genitura cum Mars atque Saturnus in cardinibus primis ex diametro se respexissent, dominum geniturae calamitatibus distrahi uideris, poteris quasi facto experimento, cum alias idem acciderit calamitates denunciare. Cum nihil repugnet eam constellationem, sub alia siderum aliorum temperatione, ita conuenire, ut uel noceat nihil, uel fortè etiam possit, omnino aliud efficiat, quam quod in alijs genituris, ex radiorum diuersis mixtionibus fecerat, ut si cum astrologis sentiamus fieri fatores humanas. Huc referri posset quod experientia quotidie deprehenditur infelicium omnium felicissimas esse genituras, & felicium contra, infelicitissimas. Quare scilicet, quanquam particulares constellationes, aut bonam sortem, aut malam portendere, uideantur ex praeteritis obseruationibus

bus, ipsa tamen totalis temperationis harmonia non alias uisa, non cognita, non explorata, facere aliud nunc potest, quam quod ille alias uel seorsum, uel in alia mixtione portenderant. Hoc animaduertentes antiquissimi astrologorum non aliter huius artis dogmata tradebant, quam singulares à se obseruatas genituras particulatim exponentes, & cum euentis demum comparantes, ut non tam quid Saturnus aut Iupiter, sed quid constellatio talis tota peperisset indicarent. Quod Maternus exemplo Ægyptiorum sexto libro suarum commentationum aliquo modo est affectus. Accusat autem illos Ptolemæus quod ad methodum artem non rede gerint, quodque rem infinitam & incomprehensibilem prosequerentur. Quare se ipse ad uniuersalia præcepta & simplices uires siderum explicandas conuertit, putans illis cognitis posse genethliacum sua demum coniectura de particulari mixtione iudicare. Sed quanquam accusat iure ueteres astrologos, ipse tamen non minus iure est accusandus. Viderunt enim illi rectè quid facto esset opus, sed errauerunt existimantes id esse tale quod fieri posset, cum infinitum sit illud, nec ad artem, nec methodum redigi possit, tum nullus ex eo usus, nunquam scilicet eadem restituta constellatione. Ita autem Ptolemæus potius quid posset, quam quid oporteret fieri existimans, nimium aberrauerit, si de præceptis illis similibus ueras fieri posse prædictiones putauit, ut hinc forte contigerit, quod scribit Auenazra, præcepta Ptolemæi nunquam euentis experimentisque consentire. Sed propterea minus culpandus Ptolemæus, quod quemadmodum libro secundo ostendimus, & opinabilem, & coniecturalem, & dubiam, & fallacem hanc esse artem planè confessus est. Ita igitur, in medium allato themate genethliacum urgeamus. Hic est aliquid o Genethliace, si tibi cætera concedantur, in efficiendo potens atque præcipuum, proprius scilicet harmoniæ totius effectus, à quo maximè propriè nati fortuna dependet, cuius tibi notitiam, cum nec ratio fecerit, nec obseruatio, quomodo fati poteris explicare ueritatem. Falleris enim si non aliud putas totius efficientiam quam collectiones eorum quæ singulæ partes efficiant. Erit hoc enim in coaceruatis & hærentibus tantum uel corporibus, uel qualitatibus, non autem ubi miscentur & alescunt in aliam formam, quod in alijs siderum credit omnis astrologia. Sicut igitur theriacæ proprietatem non est expertus, qui rerum uires ex quibus conficitur obseruauerit, ita nec cœli agmen præfens intelligit, quid efficiat, qui seorsum de partibus eius habuerit alias experimentum, cum non solum partis ad partem, hoc est sideris ad sidus, sed omnium omnino siderum inter se status & habitudo id efficiat maximè, quod nascentis est proprium, sicut eius quoque indiuidua propria quæ natura non de confluuiis gignitur accidentium, sed incommunicabilis est, uel substantiæ peculiaris, priuataque sortitio. Quid quod nec unius etiam stel-

læ notis

la notitiam consequi possunt experimento, cum nihil ulla seorsum, sed cum alijs omnia semper operetur, quo non solum id fit, ut tantum quaelibet possit ex habitudine ad alias definiri, sed ut nullo modo possit ab alijs separata cognitione discerni. Nam à tota quidem constellatione uidebis seriem talis uitæ, & euenta talia prouenire, uerum agentibus illa omnia omnibus stellis, quæ cuius rei stella fuerit author scire non poteris, nisi seorsum cuiusque stellæ naturam, uel ratione, uel alia prius uia deprehenderis. Quod si te dicas ita obseruaturum, ut quorum uideris hominum aliqua fata similia, qua parte illorum decreta consonauerint, inde maxime rem prouenire illam argumenteris, ea facta præcipue sæpius obseruatione. Respondeo nimis fallacem hanc esse uiam coniecturandi, tum quoniam similis stellæ status rem diuersam efficere potest, in mixtura diuersa, & dissimilis potest eandem, tum quia sors eadem potest eandem causam non habere, cum ex sententia astrologorum sint eiusdem effectus in coelo causæ penè innumerabiles. Erit autem exemplo totum hoc dilucidius, nascitur Petrus Ioue posito in Piscibus, nascitur Paulus Ioue similiter se habente, reliqua omnino dissimili constellatione, uiuunt dispari sorte, moribus, ingenio, ualitudine, tantum pari fortuna in opibus cumulandis. An hinc licet coniectare datorem diuitiarum esse Iouem loco secundo in Piscibus collocatum? Minimè certè licet. Nam quod illis commune fuit in fato, diuitiarum scilicet copia potuit à diuersis causis cœlestibus prouenire, non à communibus, et si in alterius genitura dominus horoscopi Soli cardinem occupanti uim fuerit elargitus, altero in lucem prodeunte pars fortunæ tenuerit orientem, domino suo benigna radiatione coniuncta, uel in altera quidem genesi Planeta fortunatior primo cardine fulserit, in altera Mercurius eo loco situs fortunanti Planetæ cardinali quæ uim suam fuerit mutatus, sed & si Venus nascente Petro quinto residens loco, in primo habuerit potestatem, Paulo uerò nascente luminaria nullis humilitatibus debilitata a micabiliter se respexerint, erit ex opinione astrologorum non ab eadem stellarum facie, utrique tamen diuitiarum eadem fortuna, potest sors uaria eius rei diuersis euenire, cuius tamen opifex stella in genituris illorum positione simili fuerit, Tum quod non potest idem omnino unius stellæ habitus esse, nisi sit eadem penitus tota constellatio, tum quia potuit in alterius themate contraria uis adesse, talis ibi sideris efficientiam, uel obruentis, uel hebetantis. Patet igitur ex coniuncto promiscuoque stellarum afflatu discernere nos non posse, quacunque obseruatione, quid quæ stella potissimum largiatur. Quare nec uires naturasque siderum experimentis cognitas definire. Accedit alia ratio difficultatis inexpugnabilis, etiam si seorsum ageret unaquæque stella quod agit, quoniam cum illarum effectus inuertere, interpellare, frustrari, conditio uel alterius sideris

uel inferiorum circumstantiumque causarum multipliciter possit, nemo non prodigus præceptis iudicij sic asseuerabit hæc euenire ea stella sic se habente, igitur cum se aliàs habuerit ad eum modum, similis quoque euentus erit expectandus. Nam erat illa forte sua natura diuersam rem paritura, sed mutauit opus priuati fati uel fatum uniuersale regionis anni, uel principis, uel ciuitatis, uel familiæ, uel contubernij, uel antecedens, ut parentum, auorum, attauorum, uel arbitrium nati, uel aëris dispositio, per quem cœlestes ad nos influxus trañciuntur, uel materia contumax, uel proximior causa non commoda, non idonea, superioribus motionibus. Hæc cum omnia, ut uolūt, immutare stellarum efficientiam possint, quomodo tuta erit argumentatio, si de eo quod euenit stellarum naturam interpretemur: præsertim cum sint ea quæ diximus, ita semper annexa stellarum operationibus, ut non possit ad stellam quasi initium referri, quod obtigisse sæpius annotauerimus. Illud falli uidentur inexpiablem, quod quæ suis, exempli gratia, in regionibus, uel Ægyptij, uel Chaldæi, uel Arabes obseruauerunt, putant uniuersalis dogmatis habere rationem. Hoc est in omni pariter regione ualitura, cum tamen accidere omnino aliter sit necesse, siquidem ea sunt uera quæ traduntur ab eis, quæque usus & uitæ fides ipsa demonstrat. Nam in aëris mutationibus id uidemus manifeste ab eadem constellatione cieri alibi alias tempestates, hic placidas, ibi uiolentas, hic fieri niues, ibi serenitatem, alibi uentos, alibi pluuias. Nimis igitur est inconsequens in humanis corporibus pariendis, in successibus negotiorum (siquidem fiunt ista de cœlo) non aliud pro diuerso cœli curauamine, quanquam stellas easdem, in diuersis locis operaturas. Obiecit hæc illis etiam Phauorinus quod nos Pauli Alexandrini autoritate confirmabimus. Is enim in isagogis Apotelesmaton felices in Ægypto genituras esse scribit eas potissimum cum Aquarius principalia obtinens loca bene fuerit affectus, quoniam sit Aquario subiecta Ægypti regio, ut hinc illud fortasse Mercurium in Aquario feliciter Ægyptiorum ingenijs aspirare, uerum in omni domo Saturni humiliari Mercurium, ac malè se habere proditum à Materno. Patet igitur testimonio singularis astrologi non ualituras in omni regione pariter easdem obseruationes (si quæ fieri possent in aliqua regione fideles) quod non contingere rationibus multis iam demonstrauiamus. Et si pater medicorum Hippocrates fallax in medicina dixit experimentum, nemo non

indoctissimus in astrologia nega-

uerit esse fallacis-

simum.

SI QVA

SI QUA EXPERIENTIA HABERI DE ASTRO-
logiis dogmatis possit eam nondum esse
habitam. Cap. II.

Gebamus hætenus hoc ipsum ut probaremus nulla temporis diuturnitate, nulla hominum quorumcunque uel industria, uel doctrina, de secretioribus siderum uiribus experimentum posse comparari. Nunc siquidem id fortè minus est persuasum, uel hoc saltem euidentissimè demonstrabimus, si qua comparari talis possit experientia, nondum tamen esse comparatam, nam prioribus rationibus illud certè confectum est, ut notitiam fateamur huiusmodi omnium rerum esse difficillimam, quæquæ perfici nisi multis ætatum reuolutionibus non possit. Igitur ea primum astrologorum mendacia refutauimus, quibus se parum Christianè, parum peritè, parum uerè, tot millium annorum habere prædicant obseruationes, tum eas quascunque habent ex eorum dictis fallaces esse declarabimus. Phauorinus philosophus apud Gellium, non est, inquit, ista Chaldæorum disciplina tantæ uetustatis quantæ uideri uolunt: & Panetij secutus auctoritatem Cicero, nam quod aiunt, quadraginta septuaginta millia annorum in periclitandis experiundisq; pueris quicunque essent nati Babylonios posuisse, fallunt, neminem enim habemus authorem qui aut fieri dicat aut factum sciat. Hæc ille. Nos altius ordientes impudentiam illorum coarguamus, & siue mundus æternus (ut philosophi quidam uolunt) siue factus ex tempore, ut diuina ueritas docet, hoc testatissimum relinquamus, nullas quatuor millibus annis antiquiores obseruationes potuisse ad istos peruenire, qui de astris scientiam tradiderunt. Certum enim philosophis qui æternitatem mundi crediderunt, magnis quibusdam elementorum mutationibus, & siccescere maria, & terras inundari, quasquæ terrarum & hominum sedibus commutatis, fieri oceanum ubi erit terra, & terram qua parte erat oceanus. Nec solum sacri historici, sed & Plato philosophus, & externi scriptores, eluuiorum huiusmodi exustionumquæ item sæpe meminerunt, nihil autem interest, mundi nouitas, an mutatio præteritarum rerum memoriam nobis adimat. Hæc igitur quàm uetusta coelestium obseruationum esse potuerint ex historijs examinemus. Varro doctissimus Romanorum quàm poterat uetustissimum contexturus historiam à regno Sicciniolorum exorsus est, huic regno uel paulò superior uel contemporaneus Trogus à Nino ipso fecit exordium, qui cum Zoroastre bellauit, fuitquæ Abraham Patriarcha paucis annis antiquior, unde fabulosi deprehenduntur qui Zoroastrem scribunt quinque millibus annorum ante Troianum bellum claruisse, cum nec tot ab Abraham ad nostra usque tempora sup-
OO 3 putentur,

putentur, quænam igitur causa cur & Trogus & Varro professi historias scribere uetustissimas altius tamen orsi non sunt, præter rerum aliquorum * mundi, uel nouitate, uel certè innouatione, aut nullas aut penitus oblitteratas, nam quanquam illi scribere ueteres atque adeò primas historias uoluerunt, ueras tamen scribere uoluerunt, non fabulosas quales Herodotus & Diodorus, quorum solent interdum dictis roborare obseruationes tot milium seculorum impudentissimi fabulatores, quasi Diodorus inscriptione sua, Herodotus consensu omnium literarum non habeatur fabulosissimus. Sed hæc ueluti * mittamus, est in re nostra Porphyrii testimonium euidentissimum, qui quidem quas Calisthenes ex Babylone, temporibus Aristotelis & Alexandri, Chalæorum de astris annotationes in Græciam misit, Mille ait & nongentorum trium annorum obseruationem duntaxat continuisse, quos annos ab Alexandro cetro si numeres in Abraham Patriarchæ uel paulo superiora tempora desinere eos comperies. Hipparcus & Ptolemæus principes astronomiæ, ubi pro dogmate statuendo ueterum obseruationes afferunt, nullas afferunt ipsi uetustiores his quæ sub rege Nabuchodonosor apud Ægyptios Babylonios uel fuere, post cuius regnum sexcentesimo ferè anno floruit Hipparcus, à quo ad nostra hæc usque tempora anni non plus mille sexcentis aut circiter fluxerunt. Mendaciter igitur & fabulosè tot seculorum habere se iactant obseruationes, eas uerò quas habent necessariò esse falsas, ita faciliè demonstratur. Aut enim coeptæ sunt à temporibus Ptolemæi, aut ab his excidere qui Ptolemæum antecesserunt. Siquidem post Ptolem. coepit istius obseruationis tenor non fuit satis hoc temporis ad obseruationem perficiendam, quod nec ipsi negabunt, si nititur experimentis antiquorum, quæ scilicet uel Ægypti tradiderunt, uel Chaldæi, quis rursus dubitabit esse fallacem? quando fidelis obseruatio de cœlestibus esse non potest apud eos, qui motus cœlestium rectè non tenuerint. In his uerò Chaldæos pariter & Ægyptios aberrasse plurimum nemo nescit, qui mathematicorum libros attigerit. Taxat eos ubique Ptolemæus in Magna compositione, taxat Hipparcus, nec faciliè quisquam crediderit quàm sero de cœlestium motibus sapere aliquid rectum uita coeperit. Solis defectus primus Thales prædixit Eugenio authore, & Callimachus dicit quod primus inuentor fuit minoris Vrsæ qua Phœnices nauigant. Idem annum in trecentos sexaginta quinque dies diuisit. Obliquitatem Zodiaci primum sideralis scientiæ rudimentum excogitatam Plutarchus asserit à Pythagora, quanquam eam Euripides quidam Chius Pythagora iunior inuentam primitus à se gloriatur, priusquam Solon floreret in Græcia, floruit autem ante tempora Christi annis ferè sexcentis, nemo non putabat Lunarem mensem triginta esse dierum. Primus Solon errorem hunc emendauit,

emendauit, ut scribit Proclus in Timæum Platonis. Quod si tam insigniter in Lunari motu tam facili familiarique nobis errabant, quid de motibus siderum aliorum occultioribus tardioribusque sit putandum, sed non est opus hic coniectura. Legatur Ptolemæi liber cui titulus Magna compositio, patebitque citra suspensionem ueteres omnes in cœlestium motibus, toto ut dicitur cœlo, penitus aberrasse, de motu quem dicebamus sideris proximioris, nihil non modo uerum, sed nec proximum uero deprehensum ab antiquis ibi cognosces. Hipparcus primus in Rhodo insula ducentesimo ferè antè Christum anno Lunæ cursum uerius obseruauit, sed nec tamen ad liquidum, quare corrigitur à Ptolemæo, qui proximus quidem Hipparco accessit ad ueritatem, sed ita ut non attigerit. Ab Hispanis deinde astronomis emendatus, in Solis motu quo cæteros metiuntur adhuc quoque cæcutiunt, ne dum illum antiquitas sit consecuta. Sed Ægyptij plus nimio exorbitarunt, fieri Solis restitutionem putantes post trecentos sexaginta quinque dies, & quartam diei partem, adiecta ★ atque trigesima, nam nec quartam impleri ueriores deinde observationes docuerunt. Quomodo igitur fidelia fecerit experimenta super anni fato sapientia Ægyptiorum super eius initio tantum delinquens, ibi quoque ridiculi quod annum auspicabantur, ut Theophilus tradit, cum primum Ægyptum Nilus inundabat. Anaximander, ut scribit Phavorinus, in omnimoda historia primus, Gnomonem inuenit, quo conuersiones Solis & æquinoctia notaret. Astrolabium Ptolemæi inuentum esse nemo nescit, qui eius libros legerit. Primus Pithagoras idem sidus esse dixit uesperum atque luciferum, authore Parmenide, Pithagoras Christum quingentis annis non antecessit. Sed redeamus ad motus, adeo parum antiquis exploratos, ut de motibus quinque Planetarum præter Solem & Lunam, ita paucas extare ueterum observationes dixerit Hipparcus, ut nec aliquid super eis quod fidem faceret, à se quoque compertum posset affirmare. Primus Ptolemæus aliquid sibi de istis certum uisus est dicere, quanquam secuta ætas multis eum in locis pro temporis beneficio castigauerit. In ascensionibus, quas anaphoras Græci uocant, signorum dinumerandis, quantum exciderent à ueritate quicumque in Ægypto per sidera diuinabant, & primo Apotelesmaton Ptolemæi, & Apollinarius in commentarijs ★ testatus est. Et Apollonius ex Laodicea quinque libris operè dicato illorum errata sugillauit. Quis igitur hæc considerans dubitauerit, nullum apud Ægyptios uel Chaldaeos de astrorum influxibus experimentum haberi uerum potuisse, siquidem nec signorum ascensionibus, unde maxima pars huius artis dependet, nec Planetarum motus haberent exploratos, quasi quid quo loco quis Planeta faceret expectari fideliter possent, cum semper essent in eo loco Planetæ, quo ipsi eos

minimè putabant, ut non erraticas stellas præterea quarum motus omnino, si Ptolemæo credimus, illis fuit ignotus. Quod si illi errarunt, ut indubiè liquet, errant Græci qui illos, errant Arabes qui Græcos, errant Latini qui Arabes Græcosq; sequuntur, & ex eorum regulis hac expertis etiam turampronunciant. Neque enim quicquam putant maiori se prodere auctoritate, quàm quòd Chaldaeorum & Aegyptiorum auctoritate confirmant. Hinc Æsculapios, & Hermes, & Notepfos, & Potosires, uana omnino nomina, quasi nebulas lectoribus spargunt, quasi non fuerint isti rudissimi scientiæ quam profitebantur. Si uera nobis Hipparchus & Ptolemæus authores astrologiæ præcipui tradiderunt, quid igitur Ptolemæus Apotelesmaton libro primo quasi fidem dictis factururus ad antiquorum experimenta se conuertit? quæ uix ipse suo tempore uera potuit exordiri siderali scientia. Tunc primum tolerabiliter indagata, Petrus Aponeus aberrantem Galenum in Lunæ motibus sic excusat. Hæc exactè non scripsit Galenus, nondum enim erant comprehensa, nec fuit tamen Galenus Ptolem. prior, sed contemporaneus. quare totam nos ita dispositionem concludamus, si quæ scripta est astrologia, experimentis ueterum nititur, fallax est, quia illis ratio defuit, cum neotericis ista quoq; sint

in ambiguo (ut supra ostendimus) nedum antiquitatem
fuerint manifesta, si iuniorum adhuc falla-

cior, quibus & ratio pariter

defuit & tem-

pus.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDULÆ
in Astrologiam libri XI. Finis.

IOAN

IOANNIS PICI MIRANDULÆ Disputationum in Astrologiam, Liber XII.

NON ESSE ADHIBENDAM FIDEM ASTROLOGIÆ quasi reuelatæ. Cap. I.

SI fabulamentis astrologorum nec ratio patrocinator, nec fides esse potest ab experimentis, quid iam superest, cur se illis homo sapiens dedat? an oracula putabuntur? & quæ uelut parum rationalia confutauimus, ea uelut diuina suscipiemus, astrologos imitati, qui si quid sit ab hominibus præter rationem referunt ad stellas. Pari ne igitur nos exemplo hominum deliramenta referemus ad Deos? Atqui si fortè persuasio hæc aliquem cepit, sciat non nihil sibi prodesse diuinas huiusmodi reuelationes, quandoquidem, ut uidimus, tanta sit in decretis astrologiæ dissensio, nec reuelatum sit adhuc Chaldæorum ne astrologia, an potius Ægyptiorum, an Iudæorum, an Ptolemæi, an Arabum, illa sit quam munere singulari Dñi nobis bene merentibus aspirauerunt. Nihil igitur ista nos iuuat diuina beneficentia, dum in colluue nostrorum mendaciorum latet illa de cœlo suscepta cœlitus uerissima sapientia. Nec Lydius aliquis lapis inde demissus quo legitima possit ab adulterina discerni. Quid si mihi sermo cum Christianis, quæram putent à Deo reuelatam, aut à demone potius, à Deo dici non potest, siquidem illam literæ sacre diuinæ uocis interpretes interdiciunt. Si respondeant à demone nulla fides dæmoni, quem mendaci patrem Deus appellauit. Hinc illorum insania confutatur, qui diuinitus hæc scientiam sicut alias omnes Adæ collatam fabulantur, à quo per manus deuenere ad Noë: Cuius filium Ionicum referat Methodius multa futura per hanc artem prædixisse, tamen per filios Noë superstites Caracismo ad Abraham Patriarcham qui docuerit eam Ægyptios teste Iosepho, & ab Ægyptijs ad Græcos, à Græcis ad Latinos deuolutam. Sic perbellam isti sibi successionem comminiscuntur, illaqueandis rudibus opportunam, sed doctioribus ubique falsam atque mendacem. Nam de Adam quod dicunt, nisi hoc quoque reuelatum, quo testimonio probant. An quod credimus illum Dei munere scientias omnes caluisse, sequitur hanc quoque, Certè sequeretur si hæc quoque foret scientia, si non uana, non falsa, non ridicula, non repugnans principiis uerarum doctrinarum, non Deo, ut dicebamus, sed nec inuentore homine digna. Ad Ionicum ueniamus.

Scribit

Scribit quidem de hoc Methodius, sed idoneus parum author, neque enim ille est cuius meminit inter uiros illustres diuus Hieronymus, hic Parcharensis fuit, ille alius omnino, citatus interdum à Petro Commestore, in quo nemo mediocriter eruditus delectum bonorum authorum non desiderat. Sed nec Methodius dicit eum prædixisse quicquam, cæterum super isto Ionico quid ualere potest ignobilis scriptoris autoritas? cum & Moses ipse Propheta, tres tantum Noë filios numeret: Sem, Cham, & Iaphet, nec Iosephus alium quenquam præter hos nominet, nec Philon, nec Hebræus quisquam, uel annalium conditor, uel Mosaicæ legis expositor. Abraham Ægyptijs astrologiam tradidisse Iosepho credamus, sed non diuinatricem superstitiosam, frequentiore apud idolatras quàm apud ueri Dei cultores, qui Deus Abraham nuncupatur, à Mose & à Prophetis, sugillatam, qui se tamen Abrahamæ traditionem & præcepta sequi profitebantur. Verum illam potius mathematicam de siderum motibus, molibusque scientiam, cuius usus frequens Hebræis & necessarius, pro statis cærimoniarum temporibus obseruandis, cuiusque studio delegatum Hysachar tribum, Hebræorum monumentis proditum est. Hæc non sine arithmetica discitur, quoniam tota ferè numeris constat & mensuris, quam simul cum astrologia Ægyptijs demonstrasse Abraham, scribit Iosephus, qui si diuinatricem potius istam intellexisset, falsus omnino esset, siquidem ait hanc astrologiam, quam primus Ægyptijs Abraham iudicauerat à Chaldæis Ægyptios accepisse. Liquet autem ex superioribus suam sibi Ægyptios ad prædicendum astrologiam fecisse, cui nihil ferè cum dogmatis Chaldæorum sit commune, sed in ea quæ de siderum motibus est, paucos se Chaldæos exercuisse, absque eis ad alios defluxisse docet Ptolem. in Magna compositione, non aliam igitur quàm mathematicam istam Iosephus intellexit. Irridens autem Aboasar, qui suo loco, filios Noë in Chaldæam cum uenissent hanc ait disseminasse scientiam, quã cœlitus habitam, Chaldaicam ipse de finibus Planetarum reiicit opinionem. Sed non fuit in confutandis his nugis tantum operæ insumendum, cum nemo non intelligat nisi tardissimus, hæc deliria esse hominum, suis sompnis fidem sic mancipientium, ut quæ nulla ratione protulerunt ab Adam repetita auctoritate confirment. Nam illud respondeant cur nō aliæ quoque artes atque scientiæ per istam ad nos successionem deuenerint, sed ingenij posteriorum excogitatæ studij secuta diligentia consummatæ sunt: An in una astrologia quasi utiliore diuinæ hoc nobis prouidentie munus obtrigit. Verum quod non solet dormitasset illa prouidentia, non animaduertens frustra nobis seruari hanc diuinatricem, nisi mathematica quoque seruaretur, sine qua uti rectè illa non possumus. Neque enim prodest siderum uires & naturas habere cōpertas, nisi possis exacta supputatione notare singulis

pulis horis siderum habitus, formam & posituram. Quod cum sola mathematica præstet, debuit hæc quoque ad nos à primo patre hereditaria traditione deuolui, si tam salutaris diuinationis usum deesse uite diuina providentia noluit.

QVALES AEGYPTII ATQVE CHAL-
dæi apud quos nata astrologia.
Cap. II.

Scire reijciunt qui nugalia hæc tam indigne de cœlo, tam mendaciter ficta, quasi de cœlo tamen habita uenerantur, quæ cum quis leget, introspectans, tam planè uidet uim eius, ut non relinquatur ulla suspitio cœlestis inspirationis, id quod ex iam dictis herbētissimo cuique satis euidentis puto. Verū tamen non inutile fuerit sub uno quasi conspectu reputare Lector quomodo nata pestis ista mūdo se diffuderit, hoc est, quibus authoribus orta, quibus persuasionibus recepta, qua autoritate confirmata, quibus fomentis aucta, perseuerauerit in hanc diem. Nam hoc quoque ad abrogandam illi fidem detegendamque illius uanitatem non omnino erit inefficax. Nata igitur de Chaldæis, Ægyptijsque parentibus, de quibus dicendum aliquid priusquam de uanitate ipsorum ista dicamus. Fuit igitur utraque gens duarum rerum in primis studiosa atque perita idolatricę religionis, & mathematicę. Ad hanc loci oportunitate inuitabantur, nam patentes campos & planities latas, habitabant, unde siderū facilis ueriorque prospectus, in illa hoc est, uanis superstitionisque cærimonijs, cur præ cæteris gentibus occuparentur honorarenturque, cum antiquitate factum, propter quam primi Deorum cultus exercuerunt, quasique parentes alijs, & necessario magistri religionis fuere. Tū quod alibi quoque monstrauius propter imperitiā sapientię physicęque rationis, & rudiratem ingeniorum. Nam mathematica quidem sapientes non facit, quare ueteribus puerorum studium fuit, quin potius, ut modicè cum rationeque gustata uiam struit philosophiæ, ita si quis ei soli totum se tradiderit, occasiones errorum in philosophia maximas parit, Aristot. teste. Fuerunt igitur Ægyptij atque Chaldæi, quantum equidem assequor coniectura, parum facto ad sapientiam ingenio, id quod in hominibus earum regionum nunc quoque conspicitur, quibus si cultum studij casus ademisset, naturam tamen adimere non debuisset. Neque uerò non fallat quod me quoque adolescentem olim fallebat, celebrata ueteribus, etiamque Platoni, Ægyptiorum sapientia & Chaldæorum, quos adijisse Pithagoram & Democritum, Eudoxum, Platonem, alios complures, non ob aliud quam comparandę sapientię gratia, memorię proditum est. Nam celebre quidem illud atque diuinum sapientię nomen de sola sibi cærimoniarum, & colendorum Deorū cognitione uendicabāt, qui fuit apud omnes gētes, apud omnes etiā bonos philosophos hæc semper persuasio, summā sapientiam in religione consistere.

Quare

Quare Plato, Pithagoras, alijq̃ complures, hoc quidem rectè uidentes, uerissimam philosophiam in diuinorum esse notitia. Cum fama esset Ægyptios huius in primis esse peritos, ad eos descendebant auditate discendi, quicquid apud illos occultius sanctiusq̃ uideretur. Descendebant etiam ut mathematicam discerent, quam quos modo memorauimus audire combiberunt, Pithagoras ille, Democritus & Eudoxus. Veruntamen ille titulus, sapientiæ prærogatiuaq̃ secretioris disciplinæ, non aliunde Chaldæis Ægyptijsq̃ quam de magisterijs doctrinaq̃ numinum colendorum, quam auditam ab illis probauerint, nec ne boni philosophi alibi diximus, hoc tantum asseueramus naturalis primæue philosophiæ quæ rationibus demonstratur, nihil Græcos philosophos quicumque rectè philosophati sunt ab Ægyptijs accepisse, sed quæ ad cærimonias mathematicaq̃ spectarent, cuius rei uel illud sit argumento. Quod si aut de mathematicis, aut mysterijs agitur, Chaldæos citari & Ægyptios uidemus, eorumq̃ sententias afferri semper in medium, in philosophiæ rationibus apud Platonem & Aristotelem illorum nomina nulla sunt. Quod si philosophatum in Ægypto Thaleten dicas non negabo, ut qui ab eis etiam didicerit aquam esse rerum principium, in quam opinionem non ob aliud puto ductos Ægyptios quam quod de Nili inundatione beari suam regionem & fieri fecundam uidebant, unde ab illius quoque exitu per Ægyptum annum auspicabantur. Erant profecto rudissima ingenia, proptereaq̃ superstitionibus idonea. Quas nihil magis quam ingenij uiuida uis accedente doctrina reijcit & aspernatur, ita faciles erant qui à dæmonibus etiam ad omne genus insanix perducerentur, quod si non erat eis religio aliud quam superstitio quod ex magna parte Iamblicus confitetur, in maiorum eos dæmonum cultu occupatissimos fuisse confirmans. Sequitur cum nomen illis sapientiæ de religionis nomine foret, quanto sapientiores ferebantur, tanto fuisse illos insipientiores, quanquam ut superius dicebatur illorum commercium Græcis philosophis magis semper fuit in mathematicis, quam illis fuit in superstitionibus. Thales in epistola ad Phereciden, in Ægyptum, inquit, ego cum Solone descendi, ut sacerdotes & astronomos uideremus, nil de philosophia. Idem ab eis se didicisse geometriam, Demetrius dicit Democritum ad Ægyptios isse ut geometriam disceret. Interdum Democritus & Platoni & prudentibus monstrosus etiam Pithagoras dictus. Sed inculpatum illud Platonis ingenium exhibens, quod fuit satis seculoq̃ necessarium antiquitati honorem & titulo religionis, de cætero suam massam Ægypti fermento nusquam temerariuit. Et sic Eudoxus quoque in uera Ægyptios est secutus astronomia, in diuinatrice præterea illis non consentit. Verum ne longius digrediamur ita concludimus Ægyptios & Chaldæos occupatissimos in idolatrica superstitione plurimumq̃ mathematicis deditos, in reliqua se philosophia parum

parum exercuisse. Nec quenquam moueat quod Auerrois ait apud Chaldæos olim perfectam fuisse philosophiam, nam de Chaldæis ipse non loquitur, quorum memoria uel monumenta ad nos peruenere. Sed ex illa opinione quæ mundi credens æternitatem, infinities ait has artes & abilitas, & redditas apud diuersas gentes. Nec nobis etiam fraudi fuerit in uniuersum Chaldæos non probasse, ex quibus Abraham fuit uir diuinus, neque enim Abraham Chaldæus, sed de Hur, quanquam ex regionum uiciis Chaldæus interdum nominetur. Et dictum est Platonis, in ea gente quæ plurimum mala est, si quis bonus nascatur, eum esse quàm optimum. Nec ipse Abraham tam naturæ quàm diuinæ gratiæ obtinuit priuilegium. Sed redeamus ad astrologiam, in qua re Ægyptios & Chaldæos, quidnam adduxerit facile est uidere, postquam de illorum studijs & ingenijs satis multa diximus.

QVID CHALDÆOS ÆGYPTIOS IN HANC OPINIONEM induxerit fieri fatores humanos & de stellis posse præuideri. Cap. III.

Olent quicunq; in aliquam disciplinam se totos ingurgitarunt, omnia ad illam referre quàm libentissime, non tam propter ambitionem, ut scire per illam omnia uideantur, quàm quod ita illis uidetur, quibus scilicet usu uenit quod per niues iter agentibus, nam cætera quoque illis alba uideri solent, candoris habitu in oculos iam recepto, reliqua in se transformante, sic amantibus, perditæ quicquid occurrat amatae, aut faciem, aut omnino aliquid refert sub ditionem unius imaginis, tota imaginaria amantis facultate redacta. Qui Theologus est, nec aliud quàm theologus, ad diuinas causas omnia refert, Medicus ad habitum corporis, Physicus ad naturalia rerum principia, Mathematicus ad figuras & numeros, quod Pithagorici factitabant, hac ratione cum essent ueteres Chaldæorum in cœlestium motibus metiendis & stellarum cursibus obseruandis iugiter assidui, nec aliud quicquam eorum magis ingenio detinerent, omnia illis erant stellæ, hoc est, ad stellas libenter omnia referrebant, id quod de Ægyptijs dictum pariter intelligatur. Cum igitur ad hanc ex professione propensionem accederent coniecturæ, quas libro tertio narrauimus, & confutauimus, ut corpora inferiora moueri à superioribus, non posse stellas uires ad influendum maximas non habere, uideri in Sole & Luna quantum nostris corporibus aëriq; dominantur, & similia cum occurrerent animis ad eam partem iam inclinatis, facile adducti sunt, ut quæcunque acciderent hominibus, siue corporis sortes, siue animi, siue fortunæ, de cœlestibus causis crederent prouenire, quibus quoque cognitis & exploratis futura rerum omnium euenta præcognosci. Neque enim adeo perspectæ illis res physicae, ut quod uniuersalis causa differ-

PP ret

ret à particularibus, quodq̃ illius & harum esset officium, satis intelligerent, quid substantiæ coelesti cōueniret, quid repugnaret? quid esset quod per se dicitur apud dialecticos, quid quod ex accidenti, quanta dissimilitudo inter naturæ opera & artis? quid posset esse signum alterius, huius tamen causa nō esset, ut his rationibus excitari, nec quasi cessantibus proximis causis, communi causæ particulares diuersitates ascriberent, nec quasi Deo cœloq̃ parum bonis, & culpas astris pariter suas imputarent, & poenas tam animi mala quàm corporis, inde deriuantes, nec quasi natura corporis intelligeret, incidentium simul temerè causarum ad eam concursus referretur, nec uelut ad intima rei q̃ substantiam arte peruadente nouas à cœlo influi uires in artis operibus existimarent, aut si nō fierent hæc à cœlo, crederent tamen posse significari, quanquam nec si inuicem, uel effecta, uel causæ, nec ab eadem origine eodem modo utraq̃ prouenirent. Hæc omnia illi cum ignorarent, parum adhuc perfectæ philosophia, parumq̃ illis etiam indagata, quid mirum si tot contra trahentibus in errorem, inducebantur primum coniecturis, quas diximus inefficacibus illis quidem, sed uulgo rudibusq̃ philosophiæ magnæ probabilitatis, tum assidua illa cum stellis consuetudine, quasiq̃ familiaritate, quibus omnibus accedebat innata sciendi futura hominibus curiositas. Nam quæ fieri posset cupimus, eadem facillè possibilia credimus. Accedebat seculi uitium, & in hominum mentes altè dedita per id tempus persuasio diuinandi, cuius mille modos & species isto longè minus probabiles, & infantiæ plus habentes auidissimè consectabantur, ut pyromantias, geomantias, astragalomantias, & cætera id genus anilia nugamenta, inter quæ poterat error astrologorum sapientia summa existimari. Adde quòd idolatriæ cui erant obnoxij mirè consentiebat, ut quos Deos colebant eos authores omnium rerum arbitrarentur, non bonarum modo sed malarum. Nam erat in idolatrica hoc quoq̃ disciplina, alios esse deos beneficos, alios noxios, ut uel hinc contra rationem philosophiæ, stellas alias bonas, alias malas, existimauerint. Adde gloriæ & quæstus occasionem, quam paratam sibi uiderunt astronomi, si de cursibus cœli, quos de magno labore, sed exigua mercede, forsitan indagarent, putarentur futura præuideri. Quibus adijce fraudes dæmonum improborum, tunc maximè mundo imperitantium, qui procliues in hunc errorem, ex causis memoratis, illorum animos, occultis magis instigationibus impellebant, cum iudicia peruertētes, omnino mentium sibi mancipatarum, tum illorum prædicta nonnunquam confirmantes, uel ad prædicendum illos mouentes, quod euenturum, uel exequentes quod ab illis erat prædictum. Hæc omnia simul in causa fuisse nō dubito, cur primum apud Ægyptios & Chaldæos homines superstitionibus & idolatriæ deditos, in coelestium motibus occupatissimos, philosophiæ

in Astrologiam, Lib. XII.

723

Philosophiæ parum peritos, opinio nasceretur ex siderum statu futura prævideri. Recepit opinionem seculum facile ob curiositatē & imperitiā, confirmarunt astrologi libentissimè spē quæstus & gloriæ comparandæ.

IN EA QUAE OBSERVANDA IN PRAEDICTIONIBUS STATUERUNT quo pacto inciderint. Cap. IIII.

Idimus apud quas gentes, & quomodo primum natus hic error, fieri coelitus res humanas, uel indicari, quomodo rursus in hac astrologi dogmata quibus utuntur in prædicendo deueniunt, facile est uidere. Non enim ut demonstrauius ueris ad hæc rationibus ducti, nam qui possent? cum non sit ratio uera mendaciæ. Tum rerum quoque nobis & loco, & natura coniunctionum proprietates, aliter quàm ab operationibus non exploramus. Sed nec inducti experimentis, alioquin cessare eos oportuit, multas saltem ætates à prædicendo, cum extra controuersiam diuturnis duntaxat obseruationibus & sæpius repetitis experimenta huiusmodi perficiantur. Quid igitur coniecturas secuti sunt, partim à mathematicis quibus incumbabant, partim à parabolicis quibusdam similitudinibus sumptas, quibus nihil poterat cogitari fallacius, sed uel fallebantur ipsi rudes philosophiæ & dialecticæ, uel falli posse putabant imperitum uulgus, nec properantibus ad diuinandi quæstum & gloriam tam satisfaciebat, quæ uerisimilior, quàm quæ facilius uia atque paratior, sic primum statuerunt fata hominum ista de natali hora pendere, tum quoniam id ferè uulgò uidetur hominem fieri cū nascitur. Tum quod alia principia, uel concipiendi foetus, uel animandi, posita magis erant in incerto quàm ut forent obseruanda in prædicendo, à mathematicis sic accepta, primum quoniam motus siderum metientes in duodecim partes obliquum orbem diuiserunt, numerandi facilitate rursusque eadem ratione quamlibet partium in triginta, & trigesimam quamque in sexaginta susceperunt hanc diuisionem quasi natura non arbitrio factam, & quoniam partes ipsi sinxerant, sibi tot influxuum uires & proprietates diuersas esse decreuerunt, tum pro numero signorum duodecim loca diuisere, sex supra finitorem, sex infra, sicut sex quoque signa sub terra, sex supra semper reuoluuntur. Ita magno errore definitum obseruandum in primis, sub quo loco, quo signo Planeta collocaretur, alias enim ad influendum pro loci signique uarietate uires adipisci. Post hæc quascunque in motibus diuersitates notarunt, eas in operationibus quoque stellarum notandis iudicarunt, quasi efficientiæ quoque uis inde speciesque uariaretur. Sic aliud facere Planetam decreuerunt cum rectus incederet, aliud cum repedaret, aliud cum subsisteret, tum pro siderum inter se, uel coniunctione, uel distantia fieri ab illis res diuersas. Obseruarunt autem in primis distantias quasdam, quas cum motus nonis metiebantur, insigniores nonnullos muta-

PP 2 tionibus

tionibus deprehenderant, ut trigonum interuallum, quod in eo Saturnus & Iupiter Soli configurati semper retrocederent, sicut interdum Mars in quadrangulo, Mercurium & Venerem ultra hexangulum remoueri à Sole nunquam uiderent. Cogitauerunt igitur istas siderum esse distantias obseruandas, cum inter se trigona uel hexagona uel quadrata radiatione ponerentur, sed & opposita cuius euident ratio est, præsertim quod in his quoque configurationibus Lunæ schemata ad Solem mutari conspiciēbant, & cornicularem fieri in hexangulo, diuiduam in quadrato, præsumidam in triangulo, plenam in diametro, sicut item concirculorum quorundam ad uiam Solis, intersectiones fuerant imaginati, rem necessariam in motibus metiendis, sed uanam in influentijs, ita has quoque factorum decretis adhibuerunt caput caudamque appellant, quasi denique uires afflatusque radiorum mathematicas has quantitates, situs, loca, puncta, distantias, non qualitates naturasque radiorum consequerentur. Sed hunc illi errorem nec animaduvertebant ignoratione physicæ, nec poterant euitare si singulis momentis alias in cœlo constellationes esse uolebant, quæ nascentium identidem hominum uitam, fortunam, mores, ingenia, uariarēt.

QVID OBSERVANDA ILLA INDICARENT,
quibus coniecturis definierunt.

Cap. v.

Ic à mathematicis quid obseruandum foret acceperunt, intentione peruersa, quæ fuit antiquis (si credimus Aristot.) erroris quoque occasio, dum res naturales quasi mathematicas iudicant. Restabat post hæc inuestigandum, quid hæc ipsa significarent, uel efficerent signa, sidera, motus, aspectus, cum uel hoc modo, uel illo disposita inuenirentur, hic coniecturis egerunt leuissimis & fallacissimis quas narrabimus. De signis ita primum commenti sunt, erat Ægyptijs indubitatum omnia constare ex quatuor elementis. Cum igitur signa iam duodecim acceperunt, occasione quam diximus, uisa illis per bella commodaque partitio, ut hæc quoque per quatuor elementa distinguerent, quibus ter replicatis signorum numerus implebatur. Et quoniam prima fuisse corpora, ignem, terramque opinabatur, utpote centrum & circumferentiam. Nam ignis illis erat supremum corpus, tum inter media aduenisse aërem & aquam, ut etiam Plato ostendit in Thimæo. Idcirco primum signum igneum statuerunt, secundum terreum, tertium aëreum, quartum aqueum. Tum redeuntes simili consequentia quintum igneum, sextum terreum, atque ita deinceps. Hinc euenit ut quæ trigono interuallo distarent, tribus scilicet medijs signis interceptis, eadem natura censerent, quia scilicet quintum signum ad naturam primi reuertebatur, quæ uero hexangulo, partim quidem affinia, partim discordia forent, sed affinia magis, quoniam primum

mum igneum, tertium erat aëreum. Quæ uerò tetragono penitus aduersa, si ignis & aqua penitus discordant, sic figmentum ut trigona radiatio bona foret, quadrata mala, hexangula uerè media, sed quadrata melior, oppositionem quoque malam fore, quòd ita posita sidera ex aduerso se contueantur. Aliqui tamen mediam hanc etiam uolunt signorum qualitates in ea, sicut in alijs aspicientes. Est enim inter signa, quæ altera quidē qualitate conueniunt, altera discordant. Patet hinc ut se inuicem ista placita pepererunt, & quæ seorsum audita suspensionem cuiuspiam rationis relinquunt, origine patefacta statim contemptibilia fiunt. Nam si illud primum fundamentum nutans & imbecillum, numeris scilicet signorum duodenarijs, arbitrio supputantium (ut astrologi confitentur) inductum sit, quæ super ædificantur omnia ruinosæ, sunt autem plurima ex ea una radice pululantia, nam & trigona inde quæ magnam sibi astrologiæ uendicant partem, unde trigonocratores, hoc est domini, ut dicunt, triplicitatum, à quibus rationem de finibus Chaldæi posteriores acceperunt, Ægyptij monomirias, Arabes à magnis coniunctionibus maxima dogmata, Ptolemæus & omnes (quāquam alij aliter) distributionem partium mundanarum regionumque sub signis, ut hoc uidelicet trigono orienti, illud occidenti, aliud austro, aliud aquiloni, darent, unde prædictiones de anni fato magnopere pendent, ut sciamus qua quid regione sit uenturum. Sed redeamus ad alias signorum proprietates, nam mysterium distinctionis in elementa satis deteximus, deducto uelo tantum nugas ibi meracissimas deprehendimus. Excogitarunt igitur alia quidem ex his quæ subter labens signa Sol in illis operatur, inde illa diuidentes in fixa, mobilia, communia, alia ex nomine partium circuli, quasi rerum illarum, non imagine modo, sed uiribus similes, naturaque foret, unde alia humana signa dixerunt, alia bruta, quòd hoc signum Aquarium iuuenis ipse figuratus, illud Aries diceretur, sic omnia ferè nata dogmata de signis, uel ab opere Solis uel à nomine imaginum, uel à diuisione per elementa, quæ statim iudicat unitatem, tum audire ★ confutata sint. Naturam Planetarum à coloribus iudicarunt, quod Aboasar testatur, hanc esse coniecturam dicens uniuersitatis astrologorum, et hinc etiam fixarum, nam omnes rubentes dixerunt esse de natura Martis, ut oculum Tauri, cor Scorpij, ea uero quàm irrationalia quàm falsa satis iam demonstratum. Affinitates Planetarum cum signis sic paulatim introduxerunt, exaltationes apud Chaldæos, primum ut reor inuentæ, de quo scripsimus lib. 8. quòd in gradibus illis positæ, stellæ à centrīs suarū absidum erant remotissimæ. Addiderunt Ægyptij domos, de Leone primum accepta coniectura, sub quo uis Solis crescere uidebatur, ab eo principium facientes, reliqua signa Planetis alijs pro sphaerarum ordine, ut uidimus, distributi sunt. Trigona quid introduxit, diximus, terminos, & decanos, &

PP 3 dodeca

dodecathemoria, & nouenas, & monomirias, diuisio signorum fecit, quæ cum uastiora uiderentur, quàm ut alijs exclusis in unius tantum Planetæ dictionem concederentur, lineauerunt in partes uarias multifariam, & has quidem fines esse unius stelle, illas alterius uoluerunt, quod quoniam alia quisq; coniectura decernebat, hinc natæ de finibus opiniones quinque, de quibus adhuc sine fine digladiantur, alij in decanos signa partiti sunt, hoc est, in tres partes, alij in nouem, alij in duodecim, sed pro arbitrio omnes, nulla ratione, nam quis rationem dicat 12. partes signum quodlibet diuidendum, quia signa 12. sunt, aut in tres partes ob ternarij perfectionem, aut in nouem, quoniam nonum signum cum primo qualitate concordat, Sagittarius scilicet cum Ariete, Capricornus cum Tauro, atque ita de reliquis, hæc etiam Ptolem. quanquam astrologus cum legisset irrisit. Illi uero diuini uiri, Ægyptij, Indi, Chaldæi, quasi primam philosophiam amplexabantur. Veniamus ad loca quorum proprietates ex similitudine quadam definierunt, ut quoniam cœli medium locus sublimis, quæ putantur esse sublimia significaret, imperia, regna, potestates, quasi non descendat intus potius homo quam ascendat, oriens nascentem indicaret ex utero prodeuntem, septimus locus aduersarios quia primo opponitur, duodecimus carceres & tenebras, quoniam ad eum locum Sol cum peruenerit suscitatis uaporibus nec dissolutis aër ueluti tenebre scit. Sed non omnia prosequi oportet quæ supra commemorauimus, tantum satis ad memoriam reuocare quomodo sidera istius cœlestisq; discipline gradatim oracula prodierunt, quæ sint sibi inuicem mirè connexa fabula fabulæ ubiq; manum porrigente. Sic enim cum trigonum & hexagonum interuallum bona determinassent, rursusq; Planetas bonos Venerem & Iouem, sed & Solem & Lunam, quoniam bonis boni gaudent, gaudere dixerunt Iouem in 11. loco, Solem in 9. quorum alter hexagonus, alter trigonus est horoscopo, Luna in 3. Venerem in 5. qui ab ascendente similibus distant interuallis, dederuntq; melioribus ac potioribus Ioui scilicet atque Soli loca supra terram, infirmioribus uero quæ sub terra, sed & Martem eadem ratione 6. loco gaudere, Saturnum 12. uoluerunt, quoniam sunt hæc loca mala, sicut illi quoq; Planetæ mali. Nec dubito pro natura deinde horum Planetarum multas ipsis locis ab eis tributas proprietates, ut 9. uaticinia, quæ Sol dare creditur, 3. breuia itinera, sicut breuius omnibus stellis spacium circuit Luna, moerorem 12. pro conditione Saturni, & clancularios inimicos, sexto seruos & morbos, ob naturam nocentis, sed efficacis agilisq; Planetæ, quinto gaudia, filios, uoluptates, ob Venerem, quam & præfulgentem harum rerum non magis iudicio statuerunt, quàm de stellæ nitore, radijs & pulchritudine, unde illud alma supernè nectareum ridens, quare credita antiquis elegantiarum & uenustatis Dea, talibus usi demonstrationibus,

tionibus, quasi filia araneæ rete præstigiosum contexuere, quod si procul aspicias fallat mentita filorum magnitudine, & illecebra textus nouitatisq; lenocinio, si comminus intueri contemnax, si tangas manu diffrumpas, atq; dissoluas. Auxere nepotes inuentum patrum, quoq; fuit signum antiquius eo robustius, latente magis originis fraude quodq; euenit semper auctoritatem ætate conciliante. Neq; uerò nos omnia diximus, tantum inuentionis methodum, hoc est erroris lubricum demonstrauimus, cætera uerò ad id exemplum leuissimis scilicet omnia coniecturis, & tenui nixa dissimillimaq; similitudine, etiam rerum terrenarum, qualia sunt illa, felices esse Planetas cum procedunt, infaustos cum retrocedunt, cumq; etiam stare creduntur, quasi negent retrocedentes, quod promiserant, expediant procedentes quod pollicentur, morentur subsistentes quod largiuntur. Deficientem Solem & Lunam parere magnas calamitates. Nam hæc imprimis terrificant, ignota causa, quasi uel deferentibus nos Deis uel abrogantibus, in apogeo positis stellis nascentem exaltari, quoniam is locus etiam sit altissimus, Partes Lunæ, tam aliorum deinde siderum, postremo & auenæ, et fabarum quis inuenerit, error explicatum, lib. octauo. Postquam autem huiusmodi coniectamentis hæc dogmata fundauerunt, coeperunt geneses obseruare nascentium, & si semel aut iterum casu dogmata respondissent, experimento nulla maior erat auctoritas, ut si fortè gratia uerbi, natus aliquis Marte Scorpion occupante bello clauisset, indubium habebatur Scorpion esse Martis domiciliū, quasi non longè sit aliud Marte sic posito, aliud à Marte bellicosum nasci, quasiq; ut diximus, experiri fideliter quicquam possent in cœlestium motibus tanta delinquentes. Annotabant igitur etiam quæ eueniant domino genitura cuiuspiam themate & regulas inde canonesq; condebant, quoniam amq; non erat hæc uia uerorum experimentorum, sed illis pro ratione, casus, atq; temeritas, ideo & alijs, & iisdem etiam alias obseruantibus, aliter contingebat, quo factum ut tot euaserint penè astrologiæ, quot erant obseruantes, unde illa confusio pugnantiaque opinionum quas proximo libro latè sumus executi.

QUIBUS FOMENTIS AVCTA QVO
modo propagata. Cap. VI.

Sc de nugacibus orta cōiecturis, fallacibus adoleuit experimentis, fota seculi uitio, nutritaq; hominum curiositate, nullo non auido futura de se sciendi, atq; ea è cœlo uerissimè peti. Quotus enim quisq; de populo, de scholasticis etiam, quàm nō rectè de cœlo petuntur ista, cognoscat; accedebant principum studia nihil non credentium ob imperitiam, necnon sperantium ob cupiditatem. Quibus si quando de cœlo felicitas pronunciabatur (pronunciabatur autē semper)

PP 4 tam

tam nolebant euertere astrologiam quàm ne istam quoque felicitatem, prædicabant interdum uera, nunc temerè, nunc astutè, nunc dæmone suffragante, modis quos explicauimus. Quod cui etiam non succedat multa prædicti? tamen uerò plausus, acclamationes, & tamen mille mendacia statim obruebat obliuio. Sed & multa illis fides authoritasque ab oraculis non modo probantibus istam artem, sed exercentibus. Interrogatus Apollo mas an foemina nasceretur? foemina respondit, quoniam in conceptu ad Venere Luna ferebatur. Quod uerò maius testimonium professioni quam deos habere authores? nouerunt scilicet improbi dæmones, sic non solum à nostris, sed à Platoniciis quoque nuncupati, nouerunt, inquā, sub una superstitione quantum mundo ueneni propinarent, quod cum altius in uenas penetrasset, primū quidem fidem adimeret religioni, summo hominū bono, quasi de cælo pendente fatali necessitate, quasi nulla miracula, nulla diuinitus præcognitio futurorum, sed ui constellationum omnia prouenirent, tum uitij patrociniū faceret cœlitus in nos descendentibus, atque adeo fortasse bonis siquidem quæ à natura bona omnia sunt, inficere demū bonas artes medicinam & philosophiam, ut quas non euerteret, sicut nec theologiam, contaminaret tamen et philosophiam quidem à rationibus ueris ad fabulas, medicinā à naturalibus efficacibusque remedijs ad uanas obseruationes, & anilia deliramenta cōuerteret, fieretque una pestis peruersæ superstitionis, & corpori, & animo simul exitialis. Videbant pessum ire prudentiam pro qua iam consuleret astrologia quid agendum, quo tempore, qua ratione, sedens in ipsa stolidissima uanitas uitæ clauū in manu teneret. Postremo sperabant fore quod euenit, quæ una de cælo mathematicisque supputationibus captaret authoritatē, reliquarum superstitionū minus fraudem dissimulatam, minus fucatam infirmitatem, obtegeret, nec uanę putarentur quæ cœlestis doctrinæ sequaces appendices, & alumnæ foret, neque enim ulla est (ut ostendimus lib. primo) quæ quidem astrologiam, uel sociam, uel parentem, uel ducem, non agnoscat. An non digna res igitur pro qua se quoque facerent astrologos dæmones nocentissimi? nihilque non procurarent, quo magis indies pestifera persuasio sensus hominum studiaque possideret, nam ufos dæmones in oraculis, astrologorum regulis, credendum ob aliud quam ut fallerent, id est, fallaciæ fidem facerent, quis addubitet etiam Porphyrianus? quando ipse Porphyrius tunc mentita dicat oracula cum astrologicis nixa dogmatis respondebant, quod non euenisset si uera foret, futurique præmonstratrix, quando in ea latere dæmones peritissimos rerū naturalium, nihil poterat. His sementis adulta præsidijque multa, Ægyptios & Chaldæos penitus occupauit, peperitque statim apud eos supersticiosam medicinam. Scripsit enim Necipus in Ægypto, qui decanus quem morbum faceret, cuiusque rursus decani potestate curaretur, rem habitam

habitam in arcanis interq̃ myſteria quaſi non arbitraria, ut demonſtraui-
mus, iſta partiō decanorum, irriſaq̃ue & neglecta penitus à Ptolemæo,
hinc ſtatim emenſa magia, quæ non eſt aliud quàm complexus idolatriæ,
aſtologiæ, ſuperſtitiolæq̃ medicinæ, quæ ſicut alias quoc̃q̃ ſuperſtitione;
in libris de uera fide aduerſum ſeptem hoſtes ſingulatim cōſutauimus.

QVOMODO AB AEGYPTIIS AD ALIOS
aſtologia deuenit. Cap. VII.

AB Ægyptijs & Chaldæis ad Græcos aſtologia deuenit, ſed per
authores ignobiles. Nam excepta domibus circulatorum, Li-
cium & Academiam non intrauit, ſed nec in porticum, quoc̃q̃ li-
cet procurante thale concorditer admiſſa, nec quia poterat ato-
mis & uacuo aſtologiæ tamen credere potuit, Epicurus. Primus centeſi-
mo & quadrageſimo poſt Chriſtum anno, bene audiens in literis, eam co-
luit Ptolemæus ſed parcius quàm cæteri, ita ut non tam inſaniæ iſti fauere
quàm modum ponere uoluſſe uideatur, ut cumq̃ authoritas uniꝝ homi-
nis ſemper mathematici, raro philoſophi, tot contra, in mathematicis phi-
loſophiaq̃ hominum clariſſimorum obſtantibus præiudicijs, relabitur.
Rapiuit nomen Ptolemæi Græcos aliquos in errorem, alioquin ad ſupera-
ſtitionem propenſos, ut Porphirium, cuius nimiam in cultu demonum o-
peram curamq̃ ſuperſtitionum, & præceptor Plotinus, & diſcipulus Iama-
blicus damnauerunt. A Græcis ad Arabes maiori tamen authoritate de-
uoluta, mirantibus illis quicquid à Græcis ſcriptum inueniebant, & in no-
minibus Ægyptiorum & Chaldæorum uanam illam antiquitatis ſpe-
ciem ſuſcipientibus, ſicut autem acceptam illam à Barbaris repurgauit
pro uiribus, circumciditq̃ue Ptolemæus prudentiſſimus aſtologorum,
ita acceptam à Græcis, Grammaticus quidam Aboasfar & ſcriptor hiſto-
riæ refert, nugis & fabulis innumerabilibus, fecitq̃ue aſtologiam pe-
nè tanto peiorem aſtologia Ptolemæus quanto bonis artibus peior eſt
aſtologia, factus homo ad inanem loquacitatem, nec modo philoſo-
phiæ, ſed aſtronomiæ quoque ferè penitus inſolens, ſugillatus à doctiſ-
ſimo quoque aſtologorum, multitudini gratus, aquid quam magnus qui
plura dixerit, non qui meliora. Creuit autem per ea tempora ſtudioꝝ ma-
thematicæ, ſicut totius quoque philoſophiæ diſciplinæque omnium
in Hiſpania, in qua cum regnaret Alphoꝝſus in numeris mathematicis &
coeleſtium motuum ſupputatione diligentiſſimus, amaret quoque diuina
natricem uanitatē, alioquin philoſophiæ ſtudijs non imbutus, & in ea
ius gratiam Arabum & Græcorum multa eiꝝ artis monumenta ad nos
peruenerunt, per Ioannem præſertim Hiſpalenſem & Michaëlem ſcrip-
torem nullius ponderis, multæ uerò ſuperſtitionis. Amplexat
hæc primum Albertus utpote noua, natus enim per ea tempora, ſed pu-
no

non tam senex probauit quàm iuuenis, sicut & magica adolescens cum uulgasset, matura ætate detestatus est sanctissimam in cœnobio, & inculpatam uitam degens. Factum tamen tempore procedente cum diuturnitate traditionis, tum multitudine scriptorum, & quadam cum mathematica astronomia tam nominis quàm subiectarum rerum, affinitate, ut ferè in controuersiam iam ueniret, an sine fallacia scientia? an superstitio foret? uerum licet tam multis seculis à multitudine excepta, cuius proprium nihil sapere, à superstitiosis exulta, quorum scire delirare est, curiosis quæsitâ nullo iudicio uiris, ita semper, ut primo libro monuimus, à prudentibus à philosophis, sanctissimis uiris irrisa, confutata, profligata fuit. Nam quo tempore cum idolorum cultus in Ægypto atque Chaldæa, cumquæ omnium uanitatum insania adolefcebat, apud Hebræos ueri Dei cultores, per Mosem, per Esaïam, per Hieremiam, per alios Prophetas, uoce, scriptisque damnabatur. In Græciam cum uenit Pithagoræ non placuit, authore & Diogene & Theodoretō Platonici & Peripatetici ne dignam quidem putauerunt, de qua uerba aliquando facerent, ut quam inter artes circulatrices haberent. Eudoxus Gnidius legislator prudentissimus (scripsit enim leges ciuibus suis) idem magnus sub Platone philosophus, in in mathematicis uerò princeps ætatis suæ omnium consensu, nullo modo credendum astrologis affirmauit, scriptumquæ reliquit. Fecerunt idem aliquot post annis Cassander ac Archelaus insignes mathematici: fecerunt Panetius & Carneades, graues uerique philosophi. Romam quoties ueniebant uel ex Ægypto, uel ex Babylonia diuinatores isti, toties eos Romana illa prouidentia fetuerissimis legibus urbe submouebat, sic sub Tiberio, sub Vitellio, sub Diocletiano, sub Constantino, sub Gratiano, sub Valentiniano, sub Theodosio, uel deferere professionem, uel poenas dare professionis coacti sunt. Hadrianus horum præstigijs cur sit delectatus satis manifestum, nam propensione quadam naturæ Ægyptum sic adamauit, ut nihil Ægyptiacum posset illi non placere, quo tempore tamen Phauorinus illos aperte, Plutarchus oblique, grauissimo uir iudicio fugilauit. Mox sub Ptolemæo cum parum uisa est honestari, statim & Plotini magni Platonici, & Alexandri Aphrodisiadæ insignis Peripatetici, & Origenis in omnibus disciplinis eminentissimis, iudicijs infamata est. Cum ad Arabes uenit, detinuit quidem Abenragel. & Aboasares, nec dialecticos homines, nec philosophos, Auerroes & Auicennas non detinuit. Vbi uerò in Academia Parisiensi primitus apparuit, uix impetratum à curiosis quin internitioni data sub ignibus delitesceret, cumquæ aliquot post annos honestate eam Rogerius Bacchon & alij quidam conarentur, restiterunt eis uiri doctissimi Guillemus Aluernius episcopus Parisiensis, & post eum Nicolaus Oresmus mathematicus excellens, & Henricus.

ex Asia;

in Astrologiam, Lib. XII.

731

ex Asia, & Ioannes Caton, & Brenolanus Britannus astrologiam non solum qua parte lædit religionem, sed planè totam, ut uanam falsamq̃ detestantes. Quare non ita unquam artis nomen obtinuit ut in præscriptum abierit, nam semper aliquis ueritatis patronus obnunciavit.

DISPUTATIONVM IOANNIS PICI MIRANDVLÆ
in Astrologiam libri XII. Finis.

IOANNES FRANCISCVS PICVS MIRANDVLA

sacratissimo patri Oliuero Carafæ Episcopo Sabinensi, Cardinaliq̃ Neapolitano, S.

Pollinium Thyanæum pater amplissimè, dum ob literas capeffendas peregrinationem illam à Philostrato postea celebratam suscepturus esset, optasse legimus, ut uiros bonos & & inueniret & agnosceret, idq̃ etiã à Sole concessum iri sibi multis precibus expetiuisse. Quod quidem uotum citra culpam non laudari magnopere non potest, sicut ipsa ad Solem deprecatio non uituperari, hoc enim uulgus eruditum & rude congenito ueritatis noscendæ lumine, passim prædicat, ut ualidissimas omittam rationes, & diuinorum eloquiorum testimonia. At si optandum est in muneris, efflagitandumq̃ à Deo Opt. Max. illis proculdubio summopere letandum est, quibus non modò obtigerit bonos agnoscere, sed etiam hos ipsos & in propria familia & sanguinis sibi nexu deuinctos reperire potius quàm inuenire, indeq̃ aliquem eorum fructuum consequi. quos bonorum parit amicitia. Quæ mihi diuina beneficentia euenisse neq̃ inficias eo, neque dissimulo cum Ioannem Picum Mirandulam Galeotti patris fratrem hominem profecto dignum, quem Apollonius trans Caucasum & Brachmanas, sed & ad usq̃ aduersum orbem auidè rimaretur intra parietes domesticos compererim, multisq̃ ab eo beneficijs cumulatus extiterim. Huic ego nobiscum degenti dum par pari referendum esse quoad possem iudicauissem, Eo magis defuncto censui debere rependi suscepta officia, quo cum eius gloria & studiorum periclitabatur utilitas, & non medio crem ecclesia patiebatur iacturam. Quamobrem pro eo quæpiam nec semel, mandauì literis ipsiusq̃ opera diuturna & anxia uestigatione nobis ascita in multa exemplaria transfundenda curauì, laboratum autem mihi summopere est in reparandis libris omnem diuinatricem astrologiam funditus eruentibus, quandoquidem eiusmodi characteribus delineati erant (qui erat homini mos) ob scribendi dictandiq̃ uelocitatem, ut cuiusuis alterius lingue quàm Latinæ speciem præ se ferre uiderent, tot interliti lituris ut non faciliè internosceretur quid pro dispuncto quid pro emendato

dato haberi deberet, tot præterea partibus lancinati disceptique ut uix ab authore ipso exscribi posse iudicaretur. Hos ego libros (si non magis thesauri quàm libri) ueluti rediuiuos à nobisq; nuperrimè ab interitu reuocatos, cum cui destinare inscribereq; deberem diu mecum cogitasset, occurristi tu mihi Præsul Sacratiss. à quo digredi nullatenus ualui. Nam cui & congruentius & honestius quàm tibi doctissimi hominis eiusdemque consanguinei literaria monumenta dedicare potui? & illa potissimum, quæ nostræ Christianæ religioni aduersos errores refellunt, cum & literis polleas, & ob Ioannem Thomam Carafam Magdalonî comitem socerum meum, cui arctissima cognatione deuinciris, sis etiam mihi necessitudine coniunctus, atque eam inter ipsius religionis homines geras personam quæ sit proxima supremæ. Ea igitur uiolenter suscipe, & cum à maximis uersandis negocijs aliquid ocij suffuraberis perlegas obsecro, in ipsa lectione simul cogniturus simul gauisurus artem illam astrologicam, siue (ut loquar rectius) pestem quæ iam truci elata rabie, quanquàm subdola fronte uirus insimulans in nostrum exitium debacchabatur,

ipsius Ioannis Pici patruî ope ualidissime extinctam. Vale pater amplissime.

Mirandulæ 4. Cal.

Iulias.

F I N I S.

B L A S

BLASIVS, BONACVRSIVS,

Hieronymo Beniuento amico suo
dilectissimo. S.

Oste redbono Criticamento Gio: lano dilectissimo tutti li studiosi de nostri tempi, & quelli che per lo aduere fare anno piangere de continuo la immatura morte di quello aduierando giovane Gio: uanni Pico Principe Mirandolano, considerato per le eccellenze & molte se uirtu quanta grande perdita habbino fatta, rispetto massime allo utile che della sua fine possedano sperare & promettere. La qual perdita è stata non sola comune a quelli che delle cose philosophice, & delle Platonice massime sono desiderosi, ma etiam a tutti li amatori & professori della scrittura sacra, hauendo lui già con più eccellentissime opere, le quali non habbano anchora dato in luce, soddisfatto in gran parte a quelli primi, & etendo hora con somma uilita et gloria della Christiana religione soddisfare a questi secondi, ad che si oppone la inopinata & lagrimabil morte sua, la quale, credo pero che li studiosi literati supradetti soportino patientemente, considerato che lo Omnipotente Dio non opera cosa alcuna se non cō grandissimo mysterio & diuina prouidentia, la quale credo habbi di presene messo in animo a questi nostri impressori di publicare mediante larte loro, la eruditio & elegate commento del prefato Principe sopra una una doua & leggiadra Canzone fatta & cōposta dello Amore diuino secondo la mēte & openione de Platonici, accioche anchora questo nō resti insieme cō molte altre opere sue neglecto & in obliuione della huomini, & che tutti e literati & amatori del nome suo habbano comodita di poterla godere, pigliando quel frutto, che delle altre opere sue, nō prodote in luce, pretere nō possano. Hauendo io dunque apresso di me uno trasunto di detta Canzone & commento, & essendone con grande instancia richiesto da alcuni nostri impressori sono stato alquanto sospeso, se lo doueua concedere, o nō. Da luma parte mi riteneua el sapere io quāto fusai alieno da la mēte tua, & da quella dello auuto re, la publicatione di tale opera, per le cagione da te interse. Dall'altra mi incitaua la instatia di essi impressori, & el desiderio li molti & la utilita & comodo che a me pareua che di tale publicatione douessi resultare il per che uinto ultimamente da cōforti et prieghi delli amici, ho uoluto piu tosto cō qual che mio carico apresso di te fare copia di questo mio trasunto, anchora che fuora della tua uoluntia, alli impressori predetti, che ritenendolo, de fraudare el desiderio di molti pēsando massimamente douere asserre tato piu excusabile la mia colpa, quāto è men graue lossessa priuata che la publica, perche questa oltre al ben comune ha anchora per fine el bene priuato dell'amico. Conciosi a che hauendo io notitia di piu trasunti di detta opera liquali in uarij luoghi & per mano di molti disseminati si leggono iudicauo al tutto impossibile che la non fusai uno giorno per el medesimo modo publicata, il che bisognaua fusai con molto maggiore dispiacere tuo & di tutti li amatori delle cose del Conie rispetto all'essere tali trasunti imperfetti & ripieni di molti errori, de quali io credo che questa mia copia sia, se non in tutto, al manco per la maggior parte purgata: Se pur tu in questo riconosci alcuna mia colpa, scusimi apresso di te & della felice memoria dello autore di esse Commiato, oltre allo amore che freme, o legge nō conosce, tutti quelli che leggeranno, per il quale, se il iudicio non mi inganna, loro potranno facilmente conoscere che hauendo esse Conie hauuta de scriuere dell'amore Christianamente, come era sua intentione, lo harebbe fatto con tanta piu felicità, quando la doctrina ueramente diuina superere & eccelle quella di Platone, & di tutti altri Philosophi. Vale.

HIERONYMVS BENIVE

nius ciuis Florentinus,
ad Lectorem.

Gio: uanni Pico Principe Mirandolano, huomo uero mente da ogni parte ammirabile, leggendo, come accede fra gli amici, una mia Canzone, nella quale imitato dalla amenissima oratione delli eruditi commentarij del nostro Marsilio Ficino sopra el conuiuio di Platone io haueua in pochi uersi ristretto quello che Marsilio in molte & varie elegantisime mēte de serine si piacq di illustrarla con una non meno dotta & elegate, che copiosa interpretatione, mosso non tanto, come io credo da e meriti della cosa, quāto ad una tenera & singular affectione che lui sopra ogni credula hebbe sempre me & alle cose mie Ma perche nel ritrarla di poi essa Canzone & commento, sendo già in parte mancata, & per lo uore che haueua cōdotto & m' d'comparsi, & lui ad interpretarla nacq nelli animi nostri qualche ombra di dubitatione se era conueniente a uno professore della legge di Christo, uolendo lui trattare di Amore massime celeste, & diuino, trattare come Platonico, & non come Christiano pensauo che fusai bene sospendere la publicatione di tale opera, almeno fino ad tanto, che noi uedessimo se lei per qualche reformatione potessimo Platonica diuentare Christiana. Alla quale deliberatione fusai esse poca di poi la immatura & sopra ogni altre calamita di questi tempi dannosa & lagrimabil morte di esso Gio: uanni. Et co per la inopinata superuenientia della quale quasi come secca alcuno sena & pieno di cōfusione & fastidia, delle cose del mondo rimanendo, pensai di lasciar essa canzone & commento insieme con molti altri mia uersi in arbitrio della poluere, & di supprimerla per sempre, la qual cosa per benchè da me sia fino ad questi tempi stata osservata, ha niente dimeno potuto piu lo studio & desiderio di altri in tirare ad luce questa tale opera, che lo serupolo & la diligētia mia in ritenerla. Intanto che essendo lei già uenuta in potestà di alcuni piu curiosi, per indigētia & permissione di quelli, apresso de quali era insieme con li altri libri & commentarij di esso Gio: uanni Pico la originale sua boxxa fu praua data in mano a questi nostri impressori & da loro messa in opera, heio ad pena ne habbessi notitia. Alla quale cosa non potendo io bene stamente resistere, & da altra parte non riconoscendo lei, cioè nella publicatione di tale opera alcuna mia colpa, pensai, come si dice, la sciar la andare ad beneficio di natura. Cōsidandomi massime nella prudentia & bontà & doctrina di quella, che ad così fare mi hanno persuaso, ben brieua hora che legge che in ogni qual li luoghi doue essa Canzone o uero Commento seguitando la doctrina di Platone si parte in qualunque modo dalla uerita Christiana possa piu in lui la uerita di Christo & de sui santi, oltre alle ragioni inrefragabili de nostri Theologi, massime del lo angelico dottore. S. Thomas de Aquino in contrario addottere, che la oppenione di uno huom gentile, excusando l'error nostro, se errore però chiamare si puo, el recitare semplicemente & senza alcuna approbatione la openione d'altri, anchora che non uera, excusandolo, dico cō la inscriptione o uero titolo preposto a esse Canzone & commento, per il quale apertamente si dice noi uoler trattare di Amore, non seconda la uerita catholica, ma secondo la mēte & oppenione de Platonici. Nella excusatione della qual cosa se bene oltre allo error predetto, se error è, ne possino essere anchora molti altri. Questo bene però & questa utilita non li puo esser tolta, che li studiosi di Platone & della sua doctrina attentamente leggendo, troueranno in esso commento molti lumi mediante e quali possa locchio della loro intentione piu facilmente & forse con altro sguardo penetrare alle intime medolle di alcuni piu remoti sensi duno tanto Philosopho.

QQ CONE

COMMENTO DELLO
ILLVSTRISSIMO SIGNOR
Donne Iohanni Pico Miradolano sopra una Can-
tione de Amore, composta da Girolamo Beni-
uoleni Cittadino Fiorentino, secondo
la mente & oppenione de
Platonici.

Che ogni cosa creata ha lo essere in tre modi,
Causale, Formale, & Participato,

CAPITOLO PRIMO.

Ongeno E Platonici per loro dogma
o principal fondamento, ogni cosa
creata hauere leffere suo in tre modi, li
quali benché da diuersi diuersamente
sieno nominati, tuttauq. concorrono
ad uno medesimo senso, & possonsi da
noi per hora così nominare. Effere
causale Effere formale, Effere participato. Laqual distin-
zione per piu termini non si puo significare, ma fra per essempia
manifestissima. Nel Sole Secondo e i philosophi non è calore,
perche el calore è qualita elementare & non di natura celeste,
tuttavia el sole è causa & fonte dogni calore. El fuoco è caldo et
è caldo per sua natura & per la sua forma propria. Vno legno
nò è per se caldo, ma ben puo dal fuoco essere riscaldato, partici-
pando da lui la predetta qualita. Dunq. questa cosa chiamata ca-
lore, ha nel sole essere causale. Nel fuoco essere formale. Nel le-
gno, è altra simil materia, effere participato. Di questi tre mo-
di d'essere, el piu nobile & el piu perfetto è lo essere causale, et pe-
ro e Platonici. ogni perfezione che in Dio essere si concede, no-
glio ino sia in lui secondo questo modo di essere, et per questo di-
ciamo che in Dio nò è cosa alcuna, ma che egli è ragione di tut-
te le cose. Similmente che in Dio non è intelletto, ma che lui è
fonte o principio dogni intelletto, liquali detti per non essere
inteso el loro fondamento, danno a Platonici moderni non po-
sa molestia, & a me ricorda che gia uno gran Platonico mi
disse marauigliarsi molto duno detto di Plotino, d'onde dice che
Dio nulla intende ne conosce, ma forse è piu da marauigliarsi
come lui non intenda, per qual modo vuol Plotino che Dio non
intenda, che non è altro se non che lui vuole che questa perfe-
zione dello intendere sia in Dio secondo quello essere causale et
non secondo quel formale, il che non è negare lo intendere di
Dio, ma attribuirne ne secondo uno piu perfetto & eccellente
modo, il che essere così, puo di qui manifestamente compren-
dere che Dionysio Areopagita principe de Theologi christia-
ni, il quale vuole che Dio non solamente se, ma anchora ogni
cosa minima & particolare conosca. Usa pero el medesimo mo-
do di porlare che usa Plotino, dicendo Dio non essere natura
intellettuale, è intelligente, ma sopra ogni intelletto et cognitio-
ne ineffabilmente eleuato. E adunq. da notare diligentemente
questa distinzione. perche & noi spesso lasceremo, & alla in-
telligencia delle cose Platonice porge grandissimo lume.

Che tutte le creature sono distinte in tre gradi.

CAPITOLO. II.

Distinggono e Platonici ogni creatura in tre gradi, de
quali sono due estremi. Sotto luno si comprende ogni
creatura corporale & uisibile, come è el Cielo, li ele-
menti, le piante, li animali. ogni cosa dell'elementi compo-
sta. Sotto laltro s'intende ogni creatura inuisibile & non sola-
mente incorporea, ma etiam da ogni corpo in tutto libera &
separata, laqual si chiama propriamente natura intellettuale,
& da nostri Theologi è detta natura Angelica. Nel mezzo di
questi dua estremi è una natura media, laqual ben che sia incor-
porea, inuisibile, immortale, non dimeno è motrice de corpi, & al

ligata a questo ministero, et questa si chiama anima rationale,
nella quale è la angelica è sottoposta, & preposta alla corpora-
le, soggetta a quella, & padrona di questa. Sopra questi tre gra-
di è esso Dio, autore o principio di ogni creatura, laquale om-
ne in suo fonte ha la diuinita essere causale, & da lui mediatam-
ente procedendo nella natura angelica ha el secondo essere,
cioè formale. Animante nell'anima, rationale reluce dalla na-
tura Angelica a lei partecipata, pero dicono e Platonici essa di-
uinita in tre nature consistere, cioè in Dio, nello Angelo, & nel
l'anima rationale, sotto allaquale nessuna natura si puo attribui-
re questo nome diuino se non abusivamente. Di queste nature si
potrebbe fare piu esplicita diuisione & diuisione piu dearticu-
lata, diuidendo e corpi in diuerse nature & similmente le anime,
dichiarando quale si chiamano animali, et quali animati et nò
animali, & perche el mondo da Platone nel Timeo è chiama-
to animale animato; ma questa discussione riferberemo a pro-
pri luoghi, & qui solo basti quello che alla cognizione del trat-
tato di more è necessario.

Come e Platonici prouano Di non si potere
multiplicare, ma essere uno solo Dio principio
& causa dogni altra diuinita.

CAPITOLO. III.

Di queste tre nature, cioè Dio, La natura angelica, &
la natura rationale. La prima, cioè, Dio non potere
essere multiplicata, ma essere uno solo Dio principio
& causa dogni altra diuinita, prouano e Platonici & peripa-
theticci, & li nostri Theologi per euidentissime ragione, lequali
in questo luogo farieno superflue ad recitare. Dell'altra natu-
ra, cioè angelica & intellettuale è discordia tra Platonici. Al-
cuni, come e Proclo. Hermia, Syriano, & molti altri, pongo-
no fra Dio & l'anima rationale grande numero di creature be-
ne quali chiamano parte intelligibili, & parte intellettuali, liquali
termini qualche uolta esponde Platone. come nel Phedone do-
ue dell'anima parla Plotino, Porphyrio, & commune mente e
piu perfetti Platonici pongono fra dio & l'anima del mondo uo-
na creatura sola, laquale chiamano figliuolo di Dio, perche da
Dio è immediatamente prodotta. La prima opinione è piu con-
forme a Dionysio areopagita, Et a Theologi christiani, liqua-
li pongono uno numero di Angeli quasi infinito. La seconda è
piu Philosophica & piu conforme ad Aristotile & a Platone,
& da tutti e peripathetici & migliori Platonici seguitata. Et
pero noi hauendo proposto di parlare quello che crediamo esse-
re comune sententia di Platone & di Aristotile, lasciamo la pri-
ma, benché sola per se ueta, seguiranno questa seconda via.

Che Dio produsse ab eterno una sola creatu-
ra incorporea, & intellettuale, tanto perfetta
quanto essere poteua.

CAPITOLO. IIII.

Seguendo adunque noi la opinione di Plotino, non solo
da migliori Platonici, ma anchora da Aristotile, & da
tutti li Arabi, & massime da Auicenna seguitata. Dico che
Dio ab eterno produsse una creatura di natura incorporea &
intellettuale, tanto perfetta quanto è possibile che sia una co-
sa creata, & pero oltre ad lei niente altro produsse, imperoché
da una causa perfettissima non puo procedere se non uno ef-
fetto perfettissimo, & quello che è perfettissimo, non puo essere
piu che uno, come, uerbi gratia, el colore perfettissimo fra tuc-
ti e colori non puo essere piu che uno, perche fusseno dua, è
piu, forza sarebbe che luno di loro fusse piu, è meno perfet-
to dell'altro, altrimenti sarebbe luno quel medesimo che l'altro, &
cosi non sarebbero piu ma uno. Quello adunque che sarà
meno perfetto dell'altro, non sarà perfettissimo. Similmente se
Dio haessi produtto oltre ad questa mente una altra creatura,
non sa-

non sarebbe stata perfettissima perche sarebbe stata manco perfetta di quella. Questa ragione sono io usato di addurre ad confirmazione di questa opinione, & par mi piu efficace di quella che usa Auicenna, laquale si fonda supra questo principio. che da una causa inquantò è una non può procedere piu che uno effetto, ma essendo introdotte qui queste materie solo per intelligetia di quello che è nostro principale proposito, non è da immorare in loco con piu esatta examinatione. Questo basti ad sapere che secondo questi philosophi, da Dio immediatamente non prouiene altra creatura che questa orimamente dico mente distamente perche anchora doggi effetto che poi, & questa mente & ogni altra causa se o da produce, si dice Dio essere causa, ma mediata & remota. Questa prima mente creata, da Platone & così dalli antichi philosophi, Mercurio rimiegista & Zoroastre, è chiamata hora figliuola de Dio hora mente hora Sapientia, hora ragione diuina, il che anchora interpretano alchani, uerbo. Et habbiamo ciascuno diligente aduertentia di non credere che questo sia quello che de nostri Theologie ditto figliuolo di Dio, imperoche noi intendiamo per il figliuolo di Dio una medesima essentia col padre, lui in ogni cosa equal creatore finalmete & non creatura, me debbesi comparare quello che Platonicci chiamano figliuolo di Dio, al primo & piu nobile angelo da Dio prodotto.

Di due modi di essere, Idea'e, & Formale.

CAPITOLO V.

Per dichiarazione adunque di quello che seguirà, è da sapere che ogni causa che con arte & intelletto opera qualche effetto, ha prima in se la forma di quella cosa che vuole produrre come uno archietto ha in se, & nell'anima sua la forma dello edificio che vuol fabricare, & riguardando ad quella come allo esempio, ad imitatione di quello produce & compone l'opera sua. Questa tal forma chiamano e Platonicci Idea, & esemplare, & uogliono che quella forma dello edificio che a lartifice nella mente sua, habbia essere piu perfetto & piu uero che lo edificio poi da esso artifice prodotto in materia conueniente cioè di pietre, legni, o altra cosa simile. Quello primo essere chiamano essere ideale, o uero intelligibile. L'altro chiamano essere materiale & sensibile, così se uno artifice adifica una casa, diranno essere dua case, un intelligibile, che ha lartifice nella mente, l'altra sensibile, che è quella che da esso artifice è composta, o di marmo o di pietre o di altro esprimerlo quanto può in quella materia la forma che in se ha concetta, & questo è quello che il nostro poeta Dante tocca in una sua canzona, doue dice. Poi chi pingue figura se non può essere lei, non la può porre. Dicono adunque i Platonicci che benché Dio producessi una sola creatura, non dimeno producessi ogni cosa, perche in quella producessi le idee, & le forme di tutti le cose. Et adunque in quella mente la idea del Sole, della Luna, & delli huomini, di tutti li animali, delle piante delle pietre, delli elementi & uniuersalmente dogni creatura, essendo la idea del Sole piu uero sole che esso Sole sensibile, & così di ciascuna altra creatura, non solo segue che lui habbia ogni cosa prodotta, ma che l'habbi prodotta uel piu uero & piu perfetto modo di essere che possiamo hauere, cioè uel loro essere ideale & intelligibile & per questo chiamano questa mente mondo & intelligibile.

Come questo mondo ab eterno fusse causato & prodotto da quella prima mente, & come el sia anima o di anima perfettissima sopra ogni altra anima.

CAPITOLO VI.

DA questa mente uogliono esser causato questo mondo sensibile ilquale è una imagine & uno simulachro di quello intelligibile, & essendo lo esemplare, ad imi-

tatione del quale fabricato questo perfettissimo fra tutte la cose creare, seguita che questo sia anchora tanto perfetto quanto la sua natura patisse pero conciosia che ogni cosa animata sia piu perfetta che le inanimare, & piu quel che hanno anima rationale & intelligente che la animale di anima irrationale, & necessario concedere che il mondo sia animato di anima perfettissima sopra tutte laltre anime. Questa è la prima anima rationale laquale quantuq in corporea sia & immateriale, non dimeno è alligata a questo ministero di reggere et muouere la natura corporea pero non è così dal corpo libera & separata come quella mente dallaquale ab eterno fu prodotta questa anima così come essa mente da Dio, & di qui si trabe euidentissimo argomento, che secondo Platone, non può el mondo non essere eterno, come etiam consentano tutti e Platonicci. Pero che essendo l'anima del mondo eterna, & non potendo lei esser saza el corpo, come loro uogliono, bisogna anchora che questo corpo mondano fusse ab eterno & così el moto celeste perche l'anima secondo e Platonicci, non può essere & non muouere. Habbiamo ditto tutti e platonicci conuenire in questo, che il mondo sia eterno peroche & Attico, & Plutarco, & li altri che uogliono che questo ordine presenze del mondo hauea principio, non uogliono peroche inanzi a questo nulla altro fusse, che Dio, come pone la nostra catholica chiesa ma credono inanzi a questo ordinato moto del cielo, & presenze disposiui delle cose mondane essere stato uno inordinato moto & tumultuario, retto da una anima informe & praua, et così concederebbono essere stati infiniti mondi, per che infinite uolte el mondo & suo dalla confusione del chaos in ordine ridotto, & infinite uolte & in quello ritornato, ad che parte concordia l'opinione de Talmutisti liquali domandano che faccia Dio ab eterno, et respodono che creaua mondi, & poi li guastaua quauuq seguedo la opinione de Cabalisti alle loro parole si possa dare piu uero & piu conueniente senso. Questa opinione attribuisse Aristotele a Platone & pero qua che uolta dice che lui solo fa el tempo di nuouo, qualche uolta, come nel xii. della Metaphysica, confessa secondo Platone el moto essere stato eterno.

Come le tre predette nature, Dio, la natura angelica & la natura rationale, sono significate per questi tre nomi, Celio, Giove & Saturno, & quello che per loro s'intenda

CAPITOLO VII.

Queste tre prime nature cioè Dio. Quella prima mente, & l'anima del mondo daili antichi theologi de gentili che sotto uelamenti poetici copriuano e la loro mystery sono denotare per questi tre nomi. Celio, Saturno, & Giove. Celio e esso Di che produce la prima mente ditta Saturno & da Saturno è generato Giove, che è l'anima del mondo & perche talhora si trouano questi tre nomi confusi cioè che il primo sarà chiamata Giove, & l'anima del mondo Saturno & quella mente Giove. Dichiareremo il fundameto, et la ragione di questi nomi, laquale intesa, & comprehendere che tutta quella uarieta & mutationi lequali paiano ad placito & licentiosamente fatte, procedono concordemente da uno medesimo fundameto. Dicono adunque che questo nome Celio è significatiuo dogni cosa prima, et eccellente sopra laltre, come el primo cielo che è il firmameto & primo supereminente & tutte le cose corporali. Saturno è significatiuo della idura intellettuale laquale solo attende et uolte allo imitare & contemplare Giove & significatiuo della uita actiua laquale consiste nel reggere, amministrare, & muouere con lo imperio so le cose a se inferiori. Questa dua proprietia si trouano ne pianeti da e medesimi nomi significati, cioè Saturno & Giove, perche come lo rodicono, Saturno fa li huomini contemplatiui, Giove da loro principari, gouerni, & administratione di popoli, & perche la uita contemplatiua è circa le cose superiori a chi contempla, et

lattiua circa le cose inferiori, le quali da chi è loro superiore sono rette & gouernate & per questo ogni natura per quanto in qualche modo si conuerte alle cose inferiori ad se, assimiglia alla uita attiua. Per supposta adunq la dichiarazione di questi tre nomi habbiamo ad considerare la proprietà di quelle tre nature, & sarà chiaro & aperto quale nome, & per qual cagione si conuenga à ciascuna di quelle.

De la uariatione di questi tre nomi, Celio, Saturno, & Gioue & perche & come conuenghino à le tre sopradette nature.

CAPITOLO. VIII.

NEl primo, cioè Dio non si può intendere che lui come templi, perche questa è proprietà di creatura intellettuale, de la quale essì dio è principio & causa. però non si può chiamare Saturno, ma solo di lui sintendo questo, cioè lo essere principio dogni cosa nel quale intelletto si includono due cose. La prima è la supereminencia & eccellentia sua, la quale ha ogni causa sopra el suo effetto, & per questo è chiamato Celio. La seconda è la productione di quello che da lui procede, nella quale sintende conuersione alle cose à lui inferiori mentre quelle produce, il che di sopra dicemmo essere similitudine di uita attiua, & per questo in qualche modo se li conuiene el nome di Gioue, massime con additione di somma perfettione, comme dicendo Gioue ottimo massimo. Alla prima mente angelica conuengono più nomi, perche è meno semplice che Dio, & più diuersa in lei si uede. Et prima è da sapere che ogni creatura è composta di dua nature Luna delle quali si chiama potentia o uero natura informe. La ltra atto o uero forma & Platone nel Philebo chiama la prima infinito, & la seconda termine & fine & da Auicebrone & molti altri sono chiamate materia & forma. & quantunq infra philosophi sia differentia da opinione, se questa materia informe è in tutte le creature una medesima & duna medesima ragione, o pure diuersamente in diuersa gradi di nature si truoua, nondimeno tutti in questo conuengono, che ogni cosa che è mixta fra Dio & la materia prima è mista di atto & di potentia, & questo ci basta, ne importa al proposito nostro per qual modo si sia o sintenda essere questa o mistione, o compositione. E adunq per simil modo questa prima mte composta di queste dua parti et ogni imperfettione che è in lei, uia e per rispetto di quella parte detta potentia come per l'altra ogni perfettione. In questa mente si possono considerare tre operationi. Vna circa le cose à se superiori. L'altra circa se stessa. L'altera circa le cose à se inferiori. La prima non è altro che conuertirsi ad contemplare el padre suo. Et similmente la seconda non è altro che il conoscere se stessa. L'ultima è uolgersi alla productione & cura di questo mondo sensibile il quale come di supra dicemmo, è da quella prodotto. Queste tre operationi sintendono per que modo procedere da quella mente, che per merito di quella parte chiamata atto che è in lei, si riuolge in uerso el padre, per il merito del l'altra detta potentia condescende allo opificio delle cose inferiori, per il merito dell'una & della altra in se stessa si ferma. Per le due prime operationi si chiamera Saturno, perche luna & l'altra è contemplatione per la terza Gioue, Et perche questo atto di produrre le cose mondane, gli conuiene per quella natura detta potentia quella parte in lei principalmente si chiama Gioue il che è da offerua per quello che nel secondo libro diremmo esponendo puello che sieno li orti di Gioue. Per il medesimo fundamento l'anima del mondo in quanto se stessa, o le cose à se superiori contempla si può chiamare Saturno. In quanto è occupata al mouimento & al gouerno de corpi & actioni mondane, si chiama Gioue. Et perche a lei principalmente si conuiene questa operatione del gouerno del mondo corporale, come à quella mente si conuiene principalmente el con-

templare però assolutamente si chiama Gioue, così come quella mente Saturno; benchè quella mente ogni uolta che di lei si parla come di opifice del mondo semper si chiama Gioue per la ragione di sopra detta, questa è la uera proprietà di questi nomi.

Della compositione, diuisione, & ordine di questo mondo sensibile, & la ragione per che se dice essere diuiso à tre figliuoli di Saturno.

CAPITOLO IX.

ADunq questo mondo prodotto da quella mente adimagine del mondo intelligibile in lei prodotto dal primo padre, composto come ciascuno animale dell'anima sua & del suo corpo. El corpo mondano è tutto questo che à gli occhi nostri appare fatto, come nel Tameo si scriue, di quattro elementi Fuoco, Aequa, Aria, & Terra. Et per uera intelligentia di questo, è da ricordarsi del fundamento da noi posto nel primo capitolo di questo trattato, cioè che ogni cosa ha tre essere, Causale, Formale & Participato, come in esso capitolo dichiarammo. Bisogna adunq che anchora questi quattro elementi habbiamo triplice modo di essere. El primo, cioè lo essere causale, hanno ne corpi celesti perche la sostantia di quelli corpi non è composta di questo Fuoco, Aria, Acqua, & Terra, che sono dalla Luna in giù, comunemente chiamati elementi, ma in se si contiene tutti, come ogni causa contiene el suo effetto, per essere ne celesti corpi uirtu productiua de corpi inferiori ne per modo alcuno si può intendere che il corpo del cielo si una sostantie mista de questi elementi, come sono li altri corpi misti apresso di noi, perche sequirebbe oltre alle altre ragioni da altri addotte, che prima fusse fatta questa parte del mondo dalla Luna in giù, che la parte superiore celeste perche prima sintende lesser delli elementi in se semplici, & poi per loro concorso causarli quello che di loro è misto. Hāno adunq li elementi nel Cielo esser causale come Platone uole, & non esser formale come rettamente Aristotile nega, & di questo altro ue più largamente parleremo. Hāno el loro essere formale dalla Luna fino alla terra, & il terzo essere, cioè participato imperfetto & diminuto, hāno nelle parte sotterrane; & che questa sia el terzo, cioè che nelle uiscere della terra si truoua fuoco, aria, & acqua, lo dimostra la esperienza. & li philosophi naturali lo prouano & li antichi theologi lo cōfermano; disegnando quelli enigmaticamente per li quattro fiumi infernali. Acheronte, Coccyo Styge & Phlegeton. Possiamo adunq diuidere el corpo mondano in tre parti, Celeste, Mondana, & Infernale. usando questi dua secondi nomi secondo el commune uso di parlare, usurpato etiā dō dalli antichi, che è di chiamare questa parte dalla Luna in giù propriamente modo, onde Gioan ni Euāgelista parlando delle anime che da Dio ne corpi s'isfondano dice ogni anima che uiene in questo mondo, & così in molti altri luoghi anchora si truoua offeruato. Similmente questa parte sotterranea chiamano inferno, deputata per luogo di supplicio alle anime nocēti. Di qui si può intendere per qual ragione è ditto da Poeti el regno di Saturno à tre suoi figliuoli essere diuiso, à Gioue, Neptuno, & Plutone, che non denota altro se non la triplice uariatione di questo mondo corporale & puato al corpo per il modo ditto, & quanto anchora alla anima mondana secondo che ni intēdiamo queste tre parti essere animate. El regno di Saturno il mondo intelligibile & semplice di questo, il quale mentre di Saturno rimane, cioè nte tre rimane nel suo essere ideale & intelligibile, rimane uno & indiuiso, & consequentemente più fermo & più potente, ma poi che alle mani de figliuoli è peruenuto, cioè che se trammuta a questo essere corporale, & da loro in tre parti è diuiso per la uariatione di quello triplice essere de corpi, diuene più infermo &

mo & meno potente assai che non era prima, degenerando dal primo quãto degenera ogni cosa corporea dalle spirituali. Dico la prima parte cioè la celeste essere suta di Giove. Ultima & piu infima, di Plutone & quella del mezzo di Neptuno. Et perche questa parte e quella doue principalmente si fa ogni generatione & corrutione, pero e significata da Theologi per lacqua & per il mare che e in cõtinuo flusso & refluxo, onde, & da Eraclito, questo continuo moto delle cose generabili & corruibili e assomigliato al moto di uno rapidissimo, torrente per questo dicono e Poeti à Neptuno cessere tocco el regno del mare, & per Neptuno e Theologi de gentili ne loro mysterij intendano quella potentia, o uera deità che e preside della generatione, ne per questo pero habbiano ad intendere essere tre anime diuerse, lequali informino & reghino queste tre parti del mondo, imperoche essendo el mondo uno, debba hauere anchora una sola anima. Laquale in quãto anima et uiuifica le parti del mondo sotterranee, si chiama Plutone, in quãto uiuifica le parti che sono sotto la Luna si chiama Neptuno, in quãto uiuifica le celesti si chiama Giove, & pero dice Platone nel Philebo che per Giove, s'intende una anima regia, cioè quella parte dell'anima del mondo che e la principale, & regge & domina alle altre. Et benchè da altri altrimeniti sia fatta questa diuisione in questi tre figlioli di Saturno, ho uoluto solamente restare quella che e opinione mia propria, & che io essissimo essere piu uera, pretermittendo le esposizioni da Greci addotte, dellequali altroue farò piu integra examinatione, & ad piu perfetta cognitione delle cose dette, cioè della natura de corpi celestij & mondani & elementali, ho ad ricordare che secondo e piu de Platonici e corpi celestij sono composti di materia & di forma, come li altri corpi, benchè di materia piu perfetta & di natura natura.

Che le anime de le otto sphere celeste insieme con l'anima del mondo sono le noue Muse.

CAPITOLO. X.

DOppol'anima del mondo pongono e Platonici molte altre anime rationali, fra lequali ne sono otto principali, che sono l'anima delle sphere celeste, lequali secondo li antichi nõ sono piu che otto, cioè sette pianetti, & la sphere stellata. Queste sono le noue muse tanto da Poeti celebrate, fra lequali e la prima Callyope, che e l'uniuersale anima del mondo, & laltre otto per ordine sono distribuite ciascuna alla sua sphere.

De l'anima uniuersale del mondo, & di tutte le altre anime rationali, & della conuenientia che ha l'huomo con tutte le parti del mondo.

CAPITOLO. XI.

Scriue Platone nel Timeo che nel medesimo uaso, & de medesimi elementi fabrico el fattore del mondo l'anima mondana & tutte laltre anime rationali, fra lequali come l'uniuersale anima del mondo e la piu perfetta, così la nostra e l'ultima & la meno perfetta, delle parti de laquale noteremo una sommaria diuisione. La natura del huomo quasi uincolo & nodo del mondo, e collocata nel grado mezzo dello uniuerso, et come ogni mezzo partecipa de li estremi, così l'huomo per diuerse sue parti cõ tutte le parti del mondo ha cõmunioni. et cõuenientia, per laqual cagione si suole chiamare Microcosmo, cioè piccol mondo. Nel mondo prima ueggiamo essere la natura corporea, & questa e duplice, una eterna che e la sostãia de cieli, l'altra corruibile, quali sono li elementi & ogni natura di quelli composta, come le pietre, metalli et simili cose poi sono le più ee. & sopra questi nel terzo grado li animali bruti, nel quarto li animali rationali nel quinto le mente angeliche, sopra lequali e esso Dio fonte & principio dogni essere creato. Similmente

nel huomo sono due corpi, come nel nostro concilio prouerremo. Vno eterno chiamato da Platonici Vehiculo celeste, il quale da l'anima rationale e immediate uiuificato, l'altro corrottile noi ueggiamo con gli occhi corporali composto di quattro elementi, poi e in lui la uegetatiua per laquale questo corrottile corpo si genera, si nutrice, & cresce, & quello eterno uiue di perpetua uita. Tertio uie la parte sensitiua & motiua, per laquale ha conuenientia con li animali irrationali. Quarto uie la parte rationale, quale e propria del huomo & delli animali rationali, & da peripatetici latini e creduta essere l'ultima & la piu nobil parte dell'anima nostra. non ostante che sopra essa sia la parte intellettuale & angelica, per laquale l'huomo così conuiene con li Angeli come per la parte sensitiua conuiene con le bestie. El sommo di questa parte intellettuale le chiamano e Platonici uita dell'anima, & uogliono, sia quella per laquale l'huomo immediatamente con Dio si cõiunge, & quasi con lui cõiunge, come per la parte uegetatiua conuiene con le piante. Di queste parti dell'anima quali sieno immortali et quali mortali e fra Platonici discordia. Proclo & Porphyrio uogliono che solo la parte rationale sia immortale, & tutte laltre corruibili. Zenoarate et Speusippo uogliono che oltre ad questa la parte sensitiua anchora sia immortale. Numenio & Plotino aggiungendo à queste anchora la parte uegetatiua, cõcludono ogni anima essere immortale.

Delle Idee, & de loro triplice essere.

CAPITOLO. XII. ET VLTIMO
DEL PRIMO LIBRO.

LA materia delle Idee da Platonici celebrata fra tutte le questioni di philosophia e per aduentura la piu utile & la piu difficile & noi per che da quella dipende el conoscere delli angeli & dell'anima nostra, & dell'anima celeste, nel nostro concilio & nel commento supra el conuiuio di Platone esattamente ne parleremo. dellaquella materia perche e Platonici greci, dico quelli che alle nostre mani sono peruenuti, oscuramente & breuemente ne parlano nõ fara forse lopera nostra inutile alli studiosi delle cose Platonice, se per quãto fa al proposito nostro, noteremo de loro certi cõpendiosi detti, prima facciamo fine al presente libro introductiuo al sequente trattato di amore. Douemo adũq ricordarci del primo fundamento da noi posto nel primo capitolo, cioè come ogni cosa ha triplice modo di essere, causale, & formale, & participato. Bisogna adũq che il simile sia delle Idee, lequali in Dio hanno essere causale, nello Angelo formale, nell'anima rationale, participato. In Dio adunque secondo Platonice non sono idee, ma lui e causa & principio di tutte le idee, lequali lui primamente produce nella natura angelica, come etiamdio chiaramente nell'oraculo de Caldei si troua scritto, & da esso angelo ne fatta partecipe l'anima rationale, pero l'anima nostra quando si uolge alla parte sua intellettuale & angelica, e da quella illuminata, partecipando le uere forme delle cose lequali così come nello intelletto si chiamano Idee, così poi nell'anima si chiamano ragione & non Idee, & in questo sono differente l'anime de corpi corruibile, come le nostre, & de alcuni demoni, secondo Platonici, dalle anime celeste, perche le celeste per la administratione del corpo non si partono pero dalla parte intellettuale, ma ad lei sempre conuersi & cõiunte insieme essercitano luno & laltro officio, & del contemplare, & del governare e corpi, & par questo diranno e Platonici che corpi ascendano ad loro, & non loro descendano à corpi. Laltre addite alla cura de corpi caduci & terreni occupate in questo si priuano della contemplatione intellettuale, & mendicano la scienza delle cose da sensi, alliquali al tutto sono inclinate, & pero sempre di molti errori & opimioni false sono piene dallaqual prigione & miseria uedremo disotto essere potissimo

mezzo à liberarne la uia amatoria, laquale mediante la bellezza delle cose corporee & sensibile eccita nell'anima memoria delle parti intellettuali, & cagione che ad quella ritolgendosi dalla terrena uita, ueramente sogno di ombra, come scrive Pindaro, alla eterno trasferendosi, & dal foco amoroso quasi purgata in angelica forma, come noi nell'opera sequente dichiarare remmo felicemente si trasformi.

SECVITA BL SECONDO LIBRO DELLO ILLVSTRISSIMO. S. conte Ioanni Pico Mirandolano sopra la predetta canzona, che ogni uolta che il nome delle cose pro posta e ambigua, si debba prima presupporre quello che per tal nome significhi.

CAPITOLO. PRIMO.

Dice Platone in piu luogi, et doppo lui Aristotile, & uniuersalmente tutte le schole de Philosophi, che nel principio del trattare dogni materia si debbe presupporre quello che significa el nome della cosa dellaqual si ha ad disputare. Et per executione di questo ci comandano che ogni uolta che tale nome equiua uoco, cioe significatiuo di diuerse cose et uarie, dobbiamo distinguere essi significati, et dichiarare per quale principalmente intendiamo di usare esso nome, peroche altrimenti e sempre ogni disputatione confusa, inordinata, & uana, ne daltrode procede uano li errori di quelli sophisti, liquali intanti sua dialogi riprende Platone, se non dal non sapere questa regola di distinguere e termini equiuoci & ambigui, dallaquale regola uouole Euclamo essere stato el primo inuentore Platone, pero chi sanza logica, nellaquale il predetto modo sumpara alle cose de Philosophi, & massime de Platonici ha posto o uero pone mano, e forza che & se stesso & qualunq altro che a sua detti porge gli orecchi empia di errori infiniti & digrandissima confusione. Essendo adunque questo nome, Amore, come nel sequente capitolo uedremmo comune ad significare diuerse cose, e necessario prima che di amore parliamo, dichiarare quello che per questo nome s'intenda, escludendo ogni altra cosa che questo uocabolo portare potessii.

Di questo uocabulo Amore, & di diuersi suoi significati.

CAPITOLO. II.

Cosi come le uirtu cognoscitiue dell'anima si riuolgono circa el uero et el falso, cosi le uirtu desideratiue circa il bene & il male. La uirtu che conosce assente à quello che giudica essere uero, dissente da quello che iudica essere falso, quello assentire si chiama da philosophi affirmatione, quello dissentire si chiama negatione. Similmente la uirtu dell'anima che desidera à quello che se li appresenta con faccia di buono, ad quello sinclina, & da quello che confaccia di male se li dimostra, fugge & si ritrae, quella inclinatione si chiama amore, quella fuga & quello ritirarsi, si chiama odio. Questo e il piu largo & piu commune significato di questo uocabulo di Amore, che si possa intendere. Sotto questo sono molte specie le quali si uerificano secondo la diuersita de beni, ne liquali el desiderio nostro sinclina, come, uerbi gratia, se questo Amore circa la roba, & massime se e inordinato, si chiamera, auaritia, se circa honori, ambitione, similmente se ha circa Dio o alcuno superiore à noi, si chiamera pietà. Se circa à uno eguale, amicitia. Escludendo adunque questo, & tutti li altri significati, noi habbiamo ad intendere quello solo che e desiderio di possedere quel-

lo che e, & à noi pare che sia bello, et cosi nel couiui di Platone e definito, amore e desiderio di bellezza, & come dice el poeta, appresso de Greci s'intende Homero appresso li nostri Vergilio per la loro eccellentia fra tutti e Poeti, cosi dicendo Amore assolutamente, finendo amore di bellezza. certo come di quello che eccelle et supera ciasch uno desiderio dogni altra cosa creata questo similmente si osserua nella lingua latina, nella quale bene che propriamente si dica el tale ama Dio, el tale el fratello, el tale e danari, tuttauia dicendo assolutamente el tale ama, finisce la uia essere preso da questo desiderio di bellezza dalcuno, il che uolgarmente si dice essere innamorato. Et per che fra tutti e desiderij d'amore, questo desiderio di bellezza e il piu uehemente, onde & Platone dice nel Phedro, che amore e detto da questo uocabolo Romis, che appresso de greci significa quello che appresso del nostro uolgare, fortezza, et uehementia. Per questo ogni uolta che noi uogliamo significare qualche altro amore et desiderio essere uehemente, lo denotiamo per questo nome, come si dice el tale essere innamorato delle lettere, et tale delle arme, & cosi delle altre cose, & Platone nel couiui & nel Phedro, & el Poeta nostro nella presente canzona parlano di quello amore, del quale chi e preso, uolgarmente si dice essere innamorato, il che non e altro che desiderio di possedere & di fruire la bellezza di altrui di che si conclude che el amore col quale Dio ama le creature, et quello che propriamente si chiama amicitia et molti altri simili, sono diuersi da questo amore di che si parla, et per hora basti dire questo, che sendo amore del quale si parla, desiderio di possedere la bellezza d'altrui, non essendo in dio desiderio di cosa alcuna fuori di lui come quello che e in tutto perfectissimo, & nessuna fuori di lui come quello che e in tutto perfectissimo, & nessuna cosa li manca non potrebbe piu à lui repugnare questo amore, im peroche quello col quale lui ama le creature nasce ad poto da opposta cagione. In quello, colui che ama ha bisogno della cosa amata, & riceue da lei, cioe dallo amato, la perfectione sua, in questo, cioe amore di uero, lo amato ha bisogno, della amate, & chiama da, & non riceue. Similmente quello amore che amicitia si chiama ha opposita proprietia all'amore nostro. Nella amicitia e sempre necessaria la reciprocatione, cioe che l'uno ama per il medesimo modo et per la medesima cagione ami l'altro, & cosi e contrario, come Platone dice in molti luochi, il che non e necessario nell'amore nostro, imperoche colui che ama puo essere non bello, & consequentemente non atto ad monuere lo amato ad mutuo desiderio della sua bellezza. Amore adunque del quale noi habbiamo ad parlare si puo cosi definire, come anchora Platone il definisce, desiderio di bellezza, desiderio, ui si pone come natura generica & commune, per laquale amore conuiene con tutti li altri desiderij, come l'huomo in quanto e gli animali, conuiene con tutte le fiere, poi ui si aggiunge de bellezza, che specifica la natura propria di amore, & lo distingue da ogni altro desiderio, come per lo essere rationale, & mortale si distingue l'huomo dagli altri animali. Se adunque conosceremo perfettamente le parti di questa definitione, conosceremo perfettamente amore. Et cominciando dalla prima dico che desiderio non e altro che una inclinatione & impeto di colui che desidera in quello che o e ueramente, o lui esissima à se essere conueniente, & quella tal cosa si chiama bene pero lo oggetto del desiderio e il bene o uero, o apparite, & come poi si trouano diuerse specie di beni, cosi nascono diuerse specie di desiderij, come nel proposito nostro, amore, che e una specie di desiderio, & circa una specie di bene che si chiama bello, di che si conclude che il bello dal buono e differente come una specie dal suo genere, & non come cosa estrinseca da una intrinseca. Puosi diuidere el desiderio per sua prima diuisione in desiderio naturale, & desiderio con cognitione. Et per prima intelligentia che cosa e desiderio naturale, e da intendere che essendo oggetto del desiderio el bene, & habendo ogni creatura qualche perfectione à se propria per participatione della boneta

bontà diuina dalla quale cioè che processa, come scriue Moysè, fu gradamente buono, bisogna che habbia uno certo fine, nel quale quel grado di che lei è capace di felicità, ritroua. Et in quello naturalmente si diriga et uolga come ogni cosa graue al suo centro. Questa inclinazione nelle creature che non hanno cognizione, si chiama desiderio naturale grande testimonio della prouidentia diuina, dalla quale sono state create queste tali creature al suo fine dirizzate, come la saetta del sagittario al suo bersaglio, il quale non è dalla saetta conosciuto, ma da colui che con occhio di sapientissima prouidentia uerso quello la muoue. Di questo desiderio e desiderato Dio da tutte le creature, perche essendo ogni bene particolare uno uestigio et una participazione del primo bene, che è esso Dio in ogni bene che si desidera, lui è el primo desiderato. Non è altro el bene delle pietre et delle piante se non quello di che loro sono capace di partecipare della bontà diuina, et secondo che una natura è capace di partecipare più o meno così è ordinata o ad più, o ad meno nobilitate, pero el fine di tutte le creature è uno, cioè fruire, Dio per il modo a loro possibile, et gustare quanto più possono della dolcezza della sua bontà, ma secondo e poterne conseguire più o meno sono diuersificati e fini, et di qui puoi intendere come Dio e quel bene del quale dice Aristotile nel principio della etica, che tutte le cose lo desiderano, et per quello che è detto si può conoscere in che modo lo desiderio anchora che non conosciuto, et in che modo non desiderino cosa a loro impossibile, et quanto sia lontana dal uero la esposizione di coloro che hanno altrimenti in quel passo interpretato Aristotile, per euidentissime ragioni alio modo dichiareremmo, con questo naturale desiderio uolgendosi ad lui ogni creatura lo lauda et adora, come cantano li propheti hebrei, et ad lui quasi supplicando tutti si uolano et offeriscono, come scriue el gran platónico Theodoro.

Del desiderio in commune, & come quanto e per se, sempre sia uolto al bene.

CAPITOLO. III.

LAltra specie di desiderio non è se non circa le cose conosciute da chi desidera et è dalla natura instituito che a ogni uirtù conoscente sia congiunta una uirtù appetitiua la qual quello che la conosce iudica essere bene, ama et abbraccia, quello che iudica essere male, odia et rifiuta. lei in quanto e per sua natura, e sempre uolta al bene, ne mai fui alcuno che desiderassi di essere misero, ma perchè la uirtù che conosce spesso nel iudicare singana, et iudica esser e bene quello che inuieria e male aduene che qualche uolta dalla uirtù appetitiua quale per se e cieca et non conosce, e desiderato il male, et da luncanto si può dire che uolontariamente il faccia, perchè a lei nessuno può fare uiolentia, dall'altro si può dire che non uolontariamente, perchè lo fa inganata dal iudicio della compagna, perchè lei per se mai desiderarebbe il male. Questo intende Platone nel Timeo quando dice che nessuno uolontariamente pecca.

Che el conoscere le cose, è uno possederle,
CAPITOLO. IIII.

Consegue a ogni uirtù desideratiua una proprietà comune, et è che sempre chi desidera in parte possiede la cosa desiderata, et in parte no, et se della possessione di quello fusso in tutto priuata, mai la desiderarebbe. il che per due modi si uerifica, El primo e perchè come nel precedente capitolo dicemo, non si desidera la cosa se non poi che e conosciuto, et da philosophi e sotilmente dichiarato, come el cose uano possederle, onde segue el detto uulgato di Aristotile, che anima nostra e ogni cosa perchè ogni cosa conosce, et appreso ad Asaph. poeta Hebreo dice, Dio tutte le cose sono mia perchè tutte le conosco, benchè, come fra il suo conoscere et il no-

stro e differentia grandissima così sia parimente nel possedere. L'altro modo e che sempre fra chi desidera et la cosa desiderata conuenientia et similitudine, godi, et conseruasi ogni cosa per quello che a lei per cognatione di natura è più conforme, per quello che glie dissimile et contrario, si attrista et si corrompe pero infra dissimili non cade amore, et la repugnanti di due nature opposte non è altro che uno odio naturale, come l'odio non è altro che una repugnanti con cognitione. Di questo euidentemente segue essere necessario che la natura del desiderato in qualche modo si troui nel desiderante, perchè altrimenti fra loro non sarebbe similitudine, et che imperfettamente si troui, perchè uano saria cercare quello che in tutto si possiede.

Che a diuerse nature conoscente, sono annesse le diuerse nature appetitiue.

CAPITOLO. V.

Come el desiderio in commune segue la cognitione in commune, così a diuerse nature conoscente sono annesse diuerse nature appetitiue et quanto per hora basta. Si possono le uirtù cognitiue in tre gradi distinguere, in senso, ragione, et intelletto, alle quali simulmente conseguono tre gradi di natura desideratiua che si potranno chiamare appetito et electione, et uoluntà. L'appetito segue il senso, la electione, la ragione, la uoluntà, lo intelletto, L'appetito nella animali brutti, la electione nella huomi, et in ogni altra creatura che si troua mezza fra noi et li angeli, la uoluntà nella angeli, et così come il senso non conosce se non le cose corporali et sensibili, così lo appetito non desidera se non le cose corporali et sensibili, et come lo intelletto angelico solo alla contemplatione della spirituali cōceti inteso et uolto, ne alle cose materiali si inclina se non quanto loro già dalla materia assoluta et sciolte, immateriale et spirituale diuengono, lo li la uoluntà loro solo de beni in temporali et spirituali se pasce, la natura rationale possa fra questi due come uno mezzo fra li estremi, hora a l'una parte, cioè al senso inclinata, hora all'altra, cioè allo intelletto eleuandosi, alli desiderij dell'una et dell'altra per propria electione può accontentarsi. Di tutte le supradette cose si può concludere che ogni uolta che la cosa desiderata cosa corporea et sensibile, bisogna che il desiderio di quella sia o appetito che segue il senso, o electione di ragione inclinata al senso, ogni uolta che la cosa spirituale et incorporea, conueni che sia, o uoluntà intellettuale et angelica, o electione di ragione alla sublimità dello intelletto assumida, et eleuata. Visto adunque Amore essere desiderio, et dichiarato che cosa è desiderio per conoscere che desiderio e Amore, se glie, o sensitiuo, o rationale, o intellectiuo, che tanto e a dire quanto desiderio bestiale, o humano angelico, bisogna uedere che cosa sia bellezza che è l'oggetto del desiderio, il che conosciuto haremmo della definitione di Amore, et consequentemente di lui assoluta cognitione.

Della Belleza commune.

CAPITOLO. VI.

Questo uocabolo bellezza si può pigliare secondo, una larga et commune significatione, o puossi pigliare propriamente secondo el primo modo, ogni uolta che più cose diuerse concorrono ad constitutione d'una terza, la quale nasca dalla debita mistione et temperamento fatto di quelle cose uarie, quello decore et quella Harmonia et quella temperantia che resulta di quella proportionata compositione, si chiama bellezza. Et conciosia che ogni cosa creata sia composta et sia con tanta debita ragione et proportionata compositione quanto possibil sia alla natura die quella cosa puossi secondo modo predetto chiamare bella ciascuna cosa creata non essendo essa bellezza altro che quello temperamento il quale e causa che quelle nature, benchè diuerse et uarie, pur

QU 4. conueni.

conuengano & concordano insieme ad comporre una natura & Secondo questa ragione nessuna cosa semplice puo essere bella di che segue che in Dio non sia bellezza. Dopo Dio comincia la bellezza per che comincia la contrarietà senza la quale non puo essere alcuna cosa creata, ma sarebbe solo esse Dio, ne basta questa contrarietà & discordia di diuerse nature ad costituire la creatura sed per debito temperamento non diuenta & la contrarietà unita, & la discordia, concorde, il che se puo per uera definitione assegnare di essa bellezza, cioè che non sia altro che una amica inimicitia, & una concorde discordia. Per questo diceua Heraclito, la guerra & la concordia essere padre & genitrice delle cose, & appresso à Homero, chi mala dice la contentione, e detto hauere bestemiato la natura. Ma piu perfettamente parlo Empedocle ponendo non la discordia per se, ma insieme con la concordia essere principio de le cose intendendo per la discordia la uarietà delle nature di che loro si compongono, & per la concordia, la unione di quelle, & pero compongono. & per la concordia la unione di quelle, & pero solo in Dio diceua non essere discordia, perche in lui non è unione di diuerse nature, anxie & essa unita semplice senza compositione alcuna & perche in essa constitutione della creatura e necessario che e l'unione superi la contrarietà, altrimenti la cosa si risoluerebbe, perche da loro insieme si separerebbero sua principij, pero e deuo da Poeti che Venere ama Marte perche quella bellezza la quale si chiama Venere, come noi di sotto diremo non sia senza quella contrarietà, & che Venere domi & mitighi Marte, non per altro si dice se non perche quel temperamento mitiga ratrena, & retunde la pugna & lodio che e fra quelle nature contrarie. Similmente appresso delli antichi Astrologi, la oppenione de quali segue Platone & Aristotile, & secondo che scriue Alessandro Hispano, anchora Moysse, Venere fu posta in mezzo del cielo appresso ad Marte ad cio che hauesse ad domare l'impeto di quello il quale e di sua natura corrottiuo & distruttiuo, cosi come anchora Gioue la malitia di Saturno. Et se sempre Marte fusse sottoposto à Venere, cioè la contrarietà de principij componenti à loro debiti temperamenti, nessuna cosa mai se corromperebbe.

Della bellezza propriamente presa.

CAPITOLO. VII.

Questa e la larga & commune significatione di bellezza, nella quale significatione comunica con lei questo uocabolo Harmonia, onde si dice Dio con musico & Harmonico temperamento hauere composto tutto il mondo. ma cosi come Harmonia comunemente si puo pigliare per il debito temperamento dogni cosa composta, propriamente, significa solo el separamento di piu uoce conueniente insieme à una melodia, cosi benche, bellezza si possa dire dogni cosa debitamente composta, tuttavia il suo proprio significato e solamente alle cose uisibili, cosi come Harmonia alle cose audibili, & questa bellezza e quella, el desiderio de la quale e chiamato Amore & pero da una sola potentia conosciuua nasce Amore cioè dal uiso, come e da Musco & da Propertio, & uniuersalmente da tutti i Poeti & Greci & Latini fu sempre celebrato, & mouesi per questo Plotino ad credere che Eros, che in greco significa Amore si deriui da questa ditione Orasis, che significa uisione, ma direbbe uno se bellezza e solo nelle cose che il uiso comprende, come si puo attribuire alle idee che e natura al tutto inuisibile: Per dichiarazione di questo dubio, dal quale dipende il fondamento di questa materia, e da notare che sono dua uisi, luno corporale, laltro incorporale. El primo e quello che comunemente si chiama uiso, el quale dice Aristotile essere da noi amato sopra tutti li altri sensi. Laltro e quella potentia dell'anima, per la quale nel penultimo capitolo del primo libro fu detto noi hauere conuenientia con li Angeli. Questa potentia da tutti e Platonici e chiamata uiso, ne questo uiso corpo-

rale e altro che una imagine di quello. & Aristotile nella Ethica sua, & in molti altri luoghi dice non hauere altra proportion lo intelletto all'anima che il uiso al corpo. Onde & Pallade per la quale e significato la intellettuale sapientia, per tutto appresso ad Homero della bellezza delli occhi si uania, cò questo uiso uiddo Moysse, uiddo Paulo, uiddo molti altri detti la faccia di Dio, & questo e quello che nostri Theologi chiamano la cognitione intellettuale, cognitione intuitiua, con questo uiso Giouanni euangelista dice, e giuste hauere ad uedere el sommo Dio, & questa essere tutta la mercede nostra.

Che le bellezze propriamente prese sono due cio e bellezza corporale, & bellezza intelligibile.

CAPITOLO. VIII.

Essendo adunque bellezza nelle cose uisibili, & essendo dua uisi, luno corporale, laltro incorporale, saranno anchora dua obietti uisibili, & consequentemente dua bellezze. & queste sono le dua Venere da Platone celebrate. & dal Poeta nostro, cioè la bellezza corporale & sensibile, detta Venere uolgare & la bellezza intelligibile che e in esse Idee, la quale come disopra dimostriamo e obietto dello intelletto come e colori del uiso et chiamasi Venere celeste, di che seguita che essendo Amore appetito di bellezza, che cosi come sono dua bellezze sono anchora necessariamente dua amori, uolgare & celeste. & cosi come quello la uolgare & sensibile cosi questo la celeste & intelligibile bellezza desidera. Pero disse Platone nel conuiuio, che quante Venere sono, tanti sono necessariamente li Amori

Per quale cagione si dica Venere, cioè la bellezza essere madre di Amore.

CAPITOLO. IX.

Eadunque Venere non potentia alcuna dell'anima, ma essa bellezza dalla quale essendo generato Amore, merita-mente detta madre di quello, imperoche la bellezza e causa dello Amore, non come principio produttiuo di esso atto, che e amare, ma come obietto, perche secondo Platonici, delli atti dell'anima nostra esse anima e causa effectiua, & li obietti sono come materia, circa la quale l'anima produce quelli atti. uenendo per questa ragione la bellezza ad essere causa materiale dello Amore e detta Venere essere sua madre, perche da Philosophi la causa materiale si affomiglia alla madre, come la efficiente al padre.

Breue Epilogo di Venere, di Amore, & delle Idee.

CAPITOLO. X.

Sara adunque Venere essa bellezza la quale genera lo Amore genera quella celeste & ideale. lo amore celeste il quale si diffinira cosi. Amore celeste e desiderio intellettuale della Ideale bellezza. Disopra e dichiarato che cosa desiderio, & che cosa e appetito intellettuale. Delle idee si parlo nel quinto capitolo del primo libro, le quali per dire breuemete non sono altro che forme effembiare delle nature delle cose, & di esse e pieno ogni intelletto & per quelle intende, delle quali si scriue nel libro delle cause che ogni intelligentia e piena di forme, & fu nel ultimo capitolo del primo libro dimostrato essere queste forme chiamate idee in esso Dio, come in suo fonte & principio, & essere essentialmete nella mente angelica, nella quale prima mente sono prodotte da esso Dio ultimamente per participatione nell'anima rationale, la quale cosi come partecipa la sostanza dello intelletto, cosi partecipa esse idee, & consequentemente la bellezza di quelle, di che possiamo concludere, lo amore della bellezza dell'anima essere non gia amore celeste perfettamente, ma perfetta & propinqua imagine di quello, ma il primo & piu uero iui essere doue si troua appetito della ideale

ideale bellezza il che e di necessità nella prima mente, laquale senza mezzo, Dio della bellezza delle Idee ueste & adorna.

Del nascimento di Amore, & quello che si intende per li orti di Gioue, per Poro, & per Penia, & per e natali di Venere.

CAPITOLO XI.

Dice Platone, Amore esser nato nell'orti di Gioue, ne natali di Venere, essendosi Poro accompagnato con Penia, & essendo tutti li Dij nel conuiuio posti ad mensa, & esso Poro figliuolo del consiglio inebriato di nechiare. E adunque da presupporre prima esso Dio esser increato & creatore dogni cosa Di poi habbiamo ad intendere quella natura in forme, laquale da esso Dio formata, fa la mente angelica, come di sopra fu detto, la forma che Dio da alla mente angelica, non e altro che esse idee, laquale come dicemmo e la prima bellezza. Descendono adunque esse idee nell'angelo da Dio, & perche ogni cosa allontanandosi dal suo principio & fonte, & mescolandosi à natura contraria, diuenia piu imperfetta, pero esse idee allongandosi da Dio loro fonte & principio, & congiungendosi à quella natura in forme diuersa in tutto & aliena dalla sua forma, e necessario che diuentino imperfette. Ha adunque l'angelo alhora in se la bellezza delle idee ma imperfetta, & dalla opacità della sua sostantia ottenebrata di che e necessario che in lui segua desiderio di hauere la perfezione di quelle, il quale desiderio essendo desiderio di bellezza, e quello desiderio che da noi e chiamato Amore ilquale non nascerebbe se, ò le Idee non fusino nello angelo ò se ui fusino perfette, perche come nel quarto Capitolo di questo libro dichiaramo. la cosa desiderata, parte si possiede, parte no, & se lamente fusii in tutto primo della cosa amata non sarebbe ira loro similitudine al cuna, il che e causa dello Amore Nasce adunque questo amore quando Poro che significa copia, cioè l'affluentia di esse Idee, si mischia cò quella natura informe chiamata Penia, perche e pouera & medica, essendo dogni essere & dogni atto priuata, ne e proprio Pquia l'essentia di quella natura informe, ma e la indigentia & la imperfettione di quella Essa natura informe dichiaramo nella ottauo Capitolo del primo libro essere chiamata Gioue, & perche ragione in quello luogo e chiamata Orti di Gioue, cioè perche in quella sono piantate le Idee, non altrimenti che li arbor in uno orto & di qui nasce che, essa mente angelica adornata gia di esse Idee dalli antichi fu chiamata Paradiso che e uocabulo græco & significa quel che e appresso di noi giardino, & coloro che tutti sono nella uita intellettuale & eleuati gia sopra la natura humana simili fatti alli angeli, si nutriscono del contemplare, furono detti essere in Paradiso. al laqual uita contemplatiua & felicità eterna esortando i Zoroastri esclama cerca cerca el paradiso. laqual ditione di poi da nostri Theologi e stata trasferita ad significare etiam esso luogo corporale, cioè el supremo cielo che è stanza & habitazione delle anime beate, la beatitudine delle quali consiste in esso contemplare, & nella perfezione dello intelletto, come Platone nel Philebo, & nello Epinomide apertamente dice Sono adunque li orti di Gioue quella essentia informe. & in essa della perfezione delle Idee che e esso Poro mista con la imperfettione di esse, & indigentia dello essere perfette, laqual nasce dalla imperfetta natura di quella essentia, nasce Amore, cioè desiderio della perfezione di quella ne prima nasce amore, che ne natali di Venere, cioè nò prima che la ideale bellezza, benché imperfetta nascesse nella mente angelica. Et tanto e adire ne natali di Venere quanto se discelsi essendo quasi Venere imperfetta & differente dalla perfetta bellezza, come uno fanciullo in fasce da esso adulto & gio peruenuto alla età perfetta, & ne natali di Venere tutti li Dij erano posti ad mensa, per questo e da ricordarsi di quello che fu detto nel se-

sto capitolo del primo libro, che tutti cosa oltre al suo essere naturale, ha uno altro essere detto ideale, secondo il quale fu prodotto da Dio nella prima mente, pero per Saturno si puo intendere & interpretare & Saturno pianeta, & la idea di Saturno & similmente di tutti li altri. Quini per li dei habbiamo ad intendere le idee di tutti li dei, & in questo segue Platone el modo di parlare di Parmenide pythagorico il quale chiama sempre esse idee Dij, li Dij adunque sono esse idee, lequali precedono esse Venere imperio che lei e quello decoro & quella gratia che resulta de la uarietà di quelle idee, & dicesi che erano al conuiuio & ad mensa per che el loro padre alhora le pascea di ambrosia, & di nechiare. Per intelligentia dellaqual cosa e da sapere che li antichi theologi de gentile come scriue Hesiodo, & Aristotile coterma dicono tutte quelle cose che dio cibo alla sua mensa di nechiare & ambrosia, essere eterne, & latire che non sono eterne, non essere state e quello conuiuio. Essendo adunque le idee della mente angelica & prima & ueramente eterne per questo Platone vuole, loro esser state à quello conuiuio celeste, doue di ambrosia & di nechiare furono pasciute, il che anchora piu esprime dicendo che esso Poro, che è l'affluentia uniuersale di esse idee si era di Nechiare inebriato & pero quando iui fusino le Idee dellalire cose, nondimeno non dice che le fusino al conuiuio accettate, perche la loro non fu concesso il dono della immortalità. Credo essere sufficientemente dichiarato come Amore nacque nell'orti di Gioue, del congresso di Poro & di Penia, ne natali di Venere, nel conuiuio, essendo li Dij posti ad mensa & cibandosi.

Per qual cagione sia posto da Orpheo Amore nel seno di Chaos.

CAPITOLO XII.

Per le cose di sopra dichiarate e manifesta perche da Orpheo e posto amore nel seno del Chaos ināxi à tutti li altri Dij, perche Chaos non significa altro che la materia piena di tutte le forme ma confusa & imperfetta, quando adunque la mente angelica era gia piena di tutte le Idee, ma anchora imperfetta, & quasi indistinta & confuse, si potea chiamare chaos nel quale nacque amore, cioè desiderio della perfezione di quelle.

A quale nature, & per qual cagione si conuertga del nome del Circolo.

CAPITOLO XIII.

Desiderio adunque esso angelo fare quelle, cioè esse Idee perfette, et e ragionevole che la perfezione loro nasca da opposita cagione à quella dalla quale nasce la loro imperfettione da due cause. Luna e allontanarsi dal fonte & principio suo, l'altra e congiungersi à natura dissimile & contraria. Dunque nascerà la loro perfettione & dal remouersi & dal separarsi da quella natura dissimile, & ritornando donde in prima erano processse al suo principio secondo la loro possibiltà interamente riunirsi, pero amore, cioè il desiderio di acquistare questa bellezza perfettamente commune & stimola l'angelica mente ad conuertirsi uerso Dio, & ad congiungersi quanto piu puo con quello, perche ciascuna cosa intanto la sua perfezione acquista, inquanto al suo principio si congiunge, & questo e il primo circolo, cioè la mente angelica che dalla uisibile unita di Dio procedendo per circolare moto de intrinseca intelligentia, ad quella perfettamente ritorna, & ogni natura laquale e atta ad fare questo si chiama circolo, perche la figura circolare ad quello medesimo punto onde in prima conuincia, ritorna. Et questa proprieta si troua solamente in due nature, nel angelica & nella rationale, & per questa medesima cagione queste de nature sola sono capace di felicità, perche la felicità non e altro che peruenire al suo summo bene & ultimo fine, & quel medesimo e ultimo fine dogni cosa che e suo primo principio. Adunque quelle nature che possan

no al suo primo principio ritornare, possono anchora conseguire la felicità, & tali solamente sono le sostantie immortali perche la natura corporea & materiale non ha, come conceda no tutti philosophi peripathetici & platonici, questa potentia che loro chiamano reflesiua mediante laquale posino ò in se stesse, ò alloro principio riuolgersi. dunque solamente della loro causa procedono & partecipano quello bene che dalla loro causa e loro comunicato ilquale bene non lo poicò loro riuire al suo principio, non puo conseguire assoluta perfezione, ma el bene loro sempre rimane imperfetto pero non hanno felicità, ò l'hanno sì imperfetta che non si puo propriamente chiamare felicità. Essendo adunque duo sole nature, cioè l'angelica & la rationale che posino ritornare al suo principio, solo queste due si possono chiamare circoli, & debbonsi chiamare circoli intelligibili, perche sono immateriali, similmente ne corpi secondo li nostri Theologi, sono dua circoli imagine & simulachro di quelli, cioè el decimo cielo che e circolo corporeale, & immobile, imagine del circolo intelligibile, che la mente angelica, l'altro circolo e el corpo celeste mobile, imagine del circolo, che e l'anima rationale. Del primo e Platonici non fanno menzione, & direbbono forse la natura angelica essendo in tutto separata & diuersa dalla natura corporeale, ne hauendo à quella rispetto ò habitudine alcuna, non essere rappresentata per alcuna cosa corporeale. Del secòdo Platone nel Timeo fa espres- sa menzione mostrando come tutti e circoli del corpo celeste mobile, che si diuide secondo lui nella sphaera nò erratica, & ne sette pianeti, e simulachro di altrettadi circoli immateriali, chel sono nell'anima rationale. Alcuni attribuiscono à esso Dio e nome del circolo, & pare oppenno ne delli antichi Theologi gentili, che lo chiamano Cielo quasi che lui si una sphaera comprendente in se tutte le cose, così come comprende in se l'ultimo Cielo tutte le cose corporali, ne in conueniente secondo una ragione el nome del circolo esserli proprio & secondo un'altra repugnanti. Intendendo adunque, come di sopra esponuamo, per circolo, una natura che da uno punto indiuisibile cominciando, al medesimo ritorna repugna in tutto à esso Dio, ilquale in questo modo non è circolo per che non ha principio daltron de, ma e esso punto indiuisibile dalquale cominciano & alquale ritornano tutti i circoli sì che quanto ad questa proprietà, repugna el circolo à esso Dio, per che non ha principio ne fine. Repugna anchora elle cose materiali, perche, benché cominci- no da uno principio non possono ritornare ad quello. resta che sia proprio della mente & dell'anima. Secondo molte altre proprietà conuenie à Dio prima perche e la più perfetta figura di tutte laltre come e esso dio di tutte le cose, & solo è questa figura del circolo non si puo adiugnere, il che dimostra lei essere assolutamente perfetta olce ad questo glie un'altra ragione la quale io credo essere possissima, & questa e che l'ultima sphaera e luogo dogni cosa locata, il che prouono e Platonici somin- ue di esso Dio dichiarando, come infra li altri fa orphyrus, non essere l'anima nel corpo, come pare à uolgari, il che anchora Platone nota nel Timeo, ma per opposito essere esso corpo nell'anima, & per lamedesima ragione esse anima nella mente angelica & essa mente angelica in esso dio ultimo luogo di tutti e luoghi, il che ne mysterij delli Hebrei si puo comprendere, li quali fra più sacrai nomi di Dio pongono questo, cioè Luogo, & così nelle sacre lettere molte uolte chiamate Sacra adun- que per questa ragione, ad sufficiente dichiarazione dellaquale faremo necessarie più parole, ma sarebbe fuora di proposito nostra, & così per le preallegate chiamato Dio circolo, el che meritiamente offeruat o nella Theologia delli Smelliti da Parmenide no anchora che molti lo credano ma noi a troue proueremmo quello che da lui e chiamato sphaera intelligibile, non essere esso Dio ma el mondo intelligibile da Dio immediatamente prodotto.

Breue epilogo del nascimento & amore.

CAPITOLO. XIII.

E Pilogando adunq breuemete, dico che ne natali di Venere, cioè quando prima la bellezza delle Idee discese nella mente angelica essendo essa mente nouamete nata, cioè anchora non adulta, cioè essendo anchora quella bellezza imperfetta nacque Amore, cioè nacque nello angelo desiderio di hauere quella bellezza perfettamente, liquale già in qualche modo haueua & da questo amore stimolato si conuerse ad Dio & da lui riceue la perfezione di quella bellezza ideale laquale poi che in se hebbe perfetta già su in lui Venere adula, & alla sua perfezione perennua.

Delle tre gratie segnace di Venere, & de loro nomi,

CAPITOLO. XV.

Dicono e Poeti hauere questa Venere per sua sequare & quasi ancille le gratie, e nomi delle quali suonano in uolgare Viridita, Letitia, & Splendore, lequali tre gratie non sono altro che tre proprietà conseguente quella bellezza ideale. Prima lo essere uerde non e altro che permanere & durare la cosa nel suo essere integra & senza labefatione alcuna, ne per altro si chiama la giouanetza uerde, se non perche alhora l'huomo da lo essere suo integro & perfetto, il quale del suo uigore & sua integrità con gli anni sempre poi più & più perdendo uiene ad annuarsi in tutto, & ciò cosa che ogni cosa composta tanto duri nel suo essere, quanto dura quella proportion debita che unisce le parti sua ad unione di quella, ne sia Venere altro che questa proportion, meritamente essa Viridita non e altro che una proprietà conseguente à essa Venere. Et pero doue e la prima & uera Venere, cioè nel mondo ideale, uì si troua anchora la uera uiridita, per essere ogni natura intelligibile intrasmuabile della integrità dello essere suo & in tutto insensibile, laqual proprietà in tanto deriuu alle cose sensibili in quanto essa Venere possono partecipare, perche men tre in loro dura quella proportion in tanto durano & si mantengono uerde, laltre due proprietà della ideale bellezza e lo illustrare lo intelletto & mouere la uolontà à desiderio di se, empiendo quella quando e possedua di ineffabile letitia. Et perche esso essere & quell'a durabilita & permanetia non e atto reflesiuo pero una delle gratie e dipinta col uolto uerso noi, come procedente & non ritornante. Laltre due, perche appartengono allo intelletto & alla uolontà, la operatione dellequalie reflesiua, pero sono dipinte col uolto in la, come di chi retorna, imperochu le cose sono dette uenire ad noi dalli Dii, & da noi alla Dii ritornare.

Del nascimento di Venere da Peoti sotto fabolare uelamento descritto.

CAPITOLO XVI.

Dicendo Platone Amore essere nato ne natali di Venere, e necessario à questo luogo intendere come nascesse essa Venere. Platone nel conuiuio, non dice altro se non che la su figliuola di Celio, el modo come di lui nascesse dichiarano li antichi Theologi de gentili sotto fabolare uelamento, dicendo che Saturno tagliò e testicoli à Celio suo padre, & gitto gli in mare, & che del seme di quelli nacque Venere. Per dichiarazione di questo mysterio e prima do presupporre che la materia, cioè quella natura informe dellaquale habbiamo detto essere composta ogni creatura, e da Theologi molte uolte significata per lacqua per essere lacqua in continuo flusso et facilmete receptiua dogni forma li go sarebbe se io uolesi addurre tutti e luoghi, & dello sacra scriptura Mosayca & Euangelica & delle

et delle sacre lettere de Gentili, oue da loro per lacqua significata questa natura, questo solo uoglio adungete che per rispetto a che questa natura informe prima si troua nello Angelo come in quello che esprime creatura, pero essi Angeli sono per questa nome delle acque significati, ne altro e da incidere per le acque che sono sopra cieli dello quali dice Dauid, che esse l'anno eternamente Dio. Se non esse mente Angeliche, il che co' s'come essere, cosi Origene Adamantino, et sono infra Platonici alcuni che neglione non essere altro quello Oceano che da Etemero e chiamato padre delli Dii et delli huonimi, che quella mente Angelica, laquale di sopra dichiarata essere principio et fonte dogni altra creatura che dopo lei si troua, per questo da Georgio genuito approbatissimo Platonico e chiamata questa prima mente Neptuna, come quella che e dominatrice di tutte lacque, cioe di tutte laltre menti. et Angeliche et humane. Queste sono quelle acque, questo e quel fonte uino, delquale chi beue, mai piu no ha sete. Queste sono lacque et e mari sopra liquali, come dice Dauid, Dio ha fondato l'intero mondo.

Expositione della fabula di Saturno.

CAPITOLO XVII.

DOpo questa cognitione da sapere per quale ragione e detto da Poeti che Saturno castrasti Celio suo padre fu dichiarato nella prima parte dellopera presente, come esse Dio, ilquale e detto Celio, seconda Platonici, produceua el primo Angelo, ilquale loro chiamano mente diuina et li Poeti Saturno, et fu dichiarato che esso Dio non produsse altra creatura che questa, dallaquale poi era prodotto il resto del mondo. Se adunque colui che rimane sterile, ne puo piu generare, meritaente si puo chiamare castrato, perche poi ebe creata la prima mente Angelica per essere inlei comunicata cio che dal primo Dio si puo comunicare, et talmente comunicato che lui non rimane piu produttivo di cosa alcuna, non esanza gran ragione detto da Poeti Saturno castrare Celio suo padre, Castra adunque Saturno Celio, ma Giove no castra Saturno, ma ben la prima del regno, perche poi che essa mente ha prodotta l'anima del mondo, che e Giove, non rimane sterile come fa Celio prodotto Saturno, ma produce dopo quella tutti e cieli et li elementi, et l'anime rationali, ma perche l'administratione di queste cose mondane si fa mediante el cielo et di essa anima rationale, che mouano insieme che cose inferiori, essendo, come di sopra dichiaramo, essa anima mondana principio dogni moto, et quella mente in tutto immobile descende da Poeti Saturno essere legato come quello che non si moue, et l'imperio et administratione del mondo essere appreso di Giove, ilquale pero non gouernerebbe bene el mondo, se non fusse adiutato da consigli del uechio padre, cioe che l'anima non mouerebbe ordinatamente el Cielo, ne rettamente disporrebbe laltre cose non fusse partecipe della sapientia paterna intellettuale, come da Platone nelle leggi pienamente dichiarato a chi con sana mente le legge, perche le sue parole in quello luogo male intese, et a qualche Platonico, et a tutti e Manichei furon cagione di gradi errori. E adunque manifesto per qual cagione Saturno castrasti Celio, et Giove legasti Saturno et togliasti l'imperio. Seguendo adunque la esposizione da noi adottata, habbiamo ad dire che tutto quello che comunica Celio a Saturno, cioe quella plenitudine delle idee laquale descende da Dio nella mente, sono e testicoli di Celio, perche separati quelli da esso rimane sterile et non e piu generatiuo, cascono questi testicoli nel mare, cioe nella natura informe Angelica, et come prima co' quella si congiungano nasce essa Venere, laquale come e detto, e quello decoro, quello ornato, et quella gratia refulgiare dalla uarieta di quelle idee, et perche quelle idee no habbano in se quella uarieta et distinctione se non fusino mischiate a quella natura informe, ne senza quella uarieta in puo

essere bellezza, meritaente segue che Venere no potessi nascere se non cadendo e testicoli di Celio nelle marittime acque.

Di Porò, & perche sia detto figliuolo del corniglio.

CAPITOLO XVIII.

Resta dichiarare per qual ragione e chiamato Porò figliuolo del consiglio. Essendo adunque Porò l'affluenti di esse Idee proueniente dal uero Dio, e chiamato figliuolo del consiglio da Platone, imitatore delle sacre lettere de li Hebrei, nelle quali esso Dio e chiamato per il medesimo nome onde Dionisio Areopagita dice Iesu Christo essere chiamato Angelo del consiglio, cioe nuntio di Dio non intendendo per il consiglio altro che il primo padre Dio, il che imitando Auicenna chiamò la prima causa, causa consigliatiua, il che e ad dimostrare che la mente non ha da se le Idee et la ragione delle cose, ma da esso Dio, ne e altro il consigliare uino se non darli la notizia et la ragione di quello che ha ad fare. Placido adunque prodottio Dio la mente, laquale hauesse ad esser fabricatore di questo mondo uisibile, la consigliò, cioe admaestrò et instrusse dellopera che lei haueua ad fare, formando quella mente della perfettissima Idea di questo artificio mondano.

In che modo si ha a intendere Amor essere el piu giouane, & el piu uechio di tutti gli Dei.

CAPITOLO XIX.

Hauendo esposto le parole del nascimento di amore dette da Diotyma, et dimostrato le parole di Orpheo, il quale dice Amore essere nato nel seno di Chaos mischiato a tutti li altri Dii, essere conforme al senso di Platone, resta ad dimostrare come anchora non repugna a quello che Agathon dice, cioe Amore essere piu giouane che tutti li altri Dei, il che pare manifestamente repugni a Orpheo, il quale dice Amore esser il piu antiquo che tutti li altri Dei. Per intelligentia adunque della uera solutione e da ricordar si di quello che di sopra e detto, cioe che, cosi come la casa ha dua esseri, uno nella Idea sua nella mente dello artifice, laltro nella materia come sono le pietre, et legni, et simili cose, et quello primo si chiama essere Ideale, et questo essere naturale, cosi e di tutte laltre cose lequali hanno in quella prima mente lo essere Ideale, et fuori di quella el loro essere naturale. Giove adunque et Saturno et cosi tutti li altri Dii si possono significare, et per la Idea di Saturno, et di Giove, et cosi delli altri, et per esse Saturno et Giove naturale et non ideale. Dico adunque che el primo dio nello esser suo naturale et perfetto fu Amore, et prima di lui non fu alcuno altro Dio che hauesse lo essere naturale, cioe essere perfetto, et lui fu cagione di darlo a tutti li altri Dei, il che essere cosi, e manifesto per le cose sopra dette per che Amore nacque quando le idee discendono nella mente angelica, lequali idee essendo la sostanza di essa mente, no fu la sostanza di essa mente prima perfetta che loro fusino perfetti, il che non fu se non dapoi che amore fu nato. Se adunque essa mente angelica no hebbo lo esser naturale perfetto prima che amore nascesse, et lui fu cagione di dargliele in quanto per la conuersione fatta da lui a Dio furono quelle idee perfette, molto maggiormente si puo dire delli altri Dii, liquali sono posteriori di essa mente, cioe che amore fu prima che loro hauesse el suo essere naturale perfetto, non ostante che loro fusino prima di lui, seruando el loro essere ideale imperfetto et per questo uiene ad essere piu giouane di tutti li altri et piu bello, perche esse idee immediatamente furono congiunte a quella natura informe, et lui non nacque in lei se non dapoi che la fu gia dalle Idee, benché imperfettamente formata.

Come s'intenda el regno della necessita esse restato inanzi al amore.

CAPITOLO. XX.

DEl medesimo fundamento si puo intendere facilmente quello che dice Agathone, cioè che il regno della necessita fu prima che il regno di amore per intelligentia della qual cosa è da sapere che Platone nel Timeo chiama quella natura informe, necessita, & bene de altroue per necessita intenda esso fato, nondimmo in questo luogo ha ad intendere la necessita secondo el primo modo, cioè per quella natura informe. Eadunq da sapere che essendo ogni creatura composta di quelle dua nature del equali l'una è materiale & l'altra formale, l'una imperfetta & l'altra cagione della perfectione, ogni uolta che l'una di loro participa piu della natura dell'altra si chiama re essere soggetta à quella, et quell'altra predominare à lei, & per questa ragione, perche nelle creature inferi & ri è piu della patre imperfetta che della perfetta, si dice in loro predominare la materia. Quando adunque le idee erano ancora imperfette & inordinate, perche quella natura informe & materiale è cagione dogni imperfettione è detto da Theologi, alhora hauere regnato la necessita, & ogni imperfettione, come è detto, che nella creatura si troua, procede da quella natura informe, per questo dice Agathone, che tutte lo cose che delle idee si dicono che dinotino di loro qualche imperfettione, tutte accadono regnante la necessita, così come tutte le perfettioni poi che amore comincio ad regnare, perche quando per amore si conuerse la mente in Dio, fu in lei perfetto quello che prima era imperfetto.

Per qual cagione si dica Venere imperare à tre fari.

CAPITOLO. XXI.

Non sarà adunq fuora di proposito esporre per qual cagione dica Orpheo Venere imperare à tutti è tre fari, il che solo da fundamenti di sopra dichiarati sarà manifesto. Pongono come altre uolte hauemo detto è Platoni ci dua mondi, questo sensibile, & unaltro intelligibile esemplare di questo. In questo mondo ueggiamo grandissimo ordine, & ogni cosa concatenata insieme, & insieme dependente con amicheuol cōcorso alla constitutione di uno tutto. Questo ordine, questa serie di cause & di effetti, è chiamata da philosophi, Fato & essendo queste cose mondane imagine di quelle idee del mondo intelligibile & dependenti da quelle, & à loro sottoposte. Seguita che l'ordine di questa dependa da l'ordine di quelle, il quale ordine è chiamato Prouidentia, così come questo è chiamato fato, & pero è Platonicis pongono la prouidentia laqua è consiste nell'ordine delle idee essere in quella prima mente, laquale prouidentia, cioè il quale ordine depende da esso Dio come da quello che è ultimo fine di questo ordine, ne essa legge di prouidentia che ordina le cose nel suo fine altroue le diriza che ad conseguire quello ultimo & infinito bene. Se adunque Venere non è altro che l'ordine di quelle idee, dalquale dependo l'ordine mondano chiamato fato, seguirà che Venere domini à esso fato, il quale fato in tre parti è diuiso, & disegnato per è nomi delle tre parce, Cloto, Lachesis, & Atropos, perche quello che è unito nella prouidentia & misurato da una indiuisibile misura della eternita fatto già nel fato temporale, si diuide in tre parti cioè presente preterito, & futuro, beche anchora altrimenti si possa diuidere secodo quelli tre regni diuisi à figliuoli di Saturne, come da noi nel primo libro fu dichiarato. Altri uogliono che Atropos si attri buisca alla sphaera non erratica, Cloto à sette pianeti, Lachesis alle cose dalla luna in giù, ma il trattare di questa materia richiede proprio & determinato luogo Di qua si puo intendere che al fato non sono sottoposte se no le cose temporale, & questo sono quelle che sono corporee, & pero essendo l'anima rationale incorpo-

rea non è sottoposta al fato, anzi domina à quello ma bene à sottoposta alla prouidentia & ferue à quella, il qua le feruire è una uera liberta pre che se la uolunta nostra obedisse alla legge della prouidentia è da lei guidata sapientissimamente alla consecutione del suo desiderato fine, & ogni uolta che da questa seruitu si uole liberare, si fa di libera ueramente ferua, & farsi schiava del fato, delquale prima erat patrona, perche di uolere dalla legge della prouidentia non è altro che lasciare la ragione & sequitare il senso et l'appetito irrationale, ilquale è sottoposto ad fato per essere di natura corporea, & pero chi à lui si sottopone, molto piu si fa seruo di colui di cui esse è seruo, ma di questo altra uolta parleremo.

Del Amore Angelico & humano, & de loro obiecti.

CAPITOLO. XXII.

CRedo ad sufficiencia essere detto di questo Amore celeste, & di Venere sua madre, uero è che se tutte le questioni che si potieno mouere alla perfetta cognitione dello idee molesti in questo luogo essequire sarebbe bisogno di piu lungo trattato, ma in questo luogo sarebbe superfluo & altroue è nostra intentione parlarne copiosamente. Lasciando adunq questa materia ad altro tempo, & expedito quello che dello Amore celeste & angelico era da intendere, passeremo ad dichiarare la natura di quello Amore che è propriamente nostra imagine di questo, così adunq come dal cielo, cioè da Dio descendono nella mente angelica le idee, & per questo nasce in essa Amore di bellezza intellettuale, così da l'anima angelica descendono nell'anima rationale le medesime idee, lequali sono tanto piu imperfette di quelle che sono nelle mente angelica quanta l'anima & la natura rationale è piu imperfetta dello Angelo & della natura intellettuale di che mutano & natura & nome, come fu nel primo libro dichiarato. Quel medesimo adunque che di Saturno rispetto à Celio fu detto, quel medesimo è di Giove, rispetto à Saturno. Et nota che Plotino nel suo libro di amore non parla del primo Amore celeste, ma solo di questo, & similmente non parla di quella prima Venere, ma di questa seconda cioè, non della bellezza della Idee descendente da Celio in Saturno ma di quella che da Saturno discende in Giove, cioè nell'anima del mondo, il che lui minimamente dichiara, perche quella Venere celeste della quale lui parla non dice essere nata di Celio, come dice Platone, ma di Saturno, allaqual cosa chi non ponessi diligente attentione indicherebbe Platone & Plotino in questo essere discordi, così come chi rettamente gli offerua conosce dell'uno & dall'altro insieme hauersila totale cognitione & assoluta dello Amore celeste, perche da Platone è trattato di quello che è primo & uero Amore celeste, & da Plotino del secodo che è imagine di quello. Venere adunque madre di questo amore, nasce di Saturno, & si unisce con Giove, così come quella prima nasce di Celio & si unisce con Saturno. & per quella ragione medesima per la qual uole Plotino che le idee, che è la prima Venere, non sono accidentale, ma sostantiale alla mente angelica, uole le chiamare dio che questo ragioni specifiche che sono nell'anima, come le idee nella mente, sieno sostantiali all'anima, & per questo tale hora diro Plotino che Venere celeste è quella prima anima rationale, & diuina. Et per non dare occasione ad alcuno di errare, che per queste paroli si mouessi ad credere che la natura dell'anima, in quanto natura di anima rationale, fusse Venere, soggiunge di sotto, che questa anima è chiamata Venere, in quanto in lei è uno certo splendido & specioso amore, disegnando per questo quelle specifiche ragioni dellaquali habbiamo parlato, ad che ritornando dico che così come quello primo amore che è nell'anima si chiama angelico & diuino, così quest'altro che è nell'anima rationale si chiama amore humano, perche la natura rationale è la principale parte della natura dell'uomo.

Del

Del amore uolgare, & della bellezza sensibile, che è lo obietto suo.

CAPITOLO. XXIII.

H Ora espedito quello che è necessario dello amore celeste & della imagine sua, passeremo ad trattare dello amore uolgare, il quale non è altro che appetito di bellezza sensibile per il senso del uiso come può essere chiaro per le cose sopradette. Questa bellezza, si come la intelligibile & come uniuersalmente ogni natura, ha tre modi di essere cioè. Causale, Essenziale, o uero Formale & Participato la causa sua è il Cielo sensibile animato di quella uirtù che muoue così come la causa della bellezza & Venere intelligibile, era quel prima & uero Dio intelligibile. Questa uirtù motiua del Cielo, è la infima potètia dell'anima celeste, secondo la qual potètia è congiunta al cor del cielo, come è la uirtù nostra motiua & progressiua di muscoli & di nerui, li quali usa per instrumenti & organi ad essequire questa sua operatione che è il moto, così la uirtù motiua dell'anima del cielo atto corpo & organo al moto celeste circolare & sempiterno, come è piedi sono atti al moto del camminare dell'anima, mediante esse corpo del cielo transmuta questa materia inferiore & formale di tutte le forme che sono in lei non altrimenti che la mano dell'artefice mediante el pennello forma la sua materia di questa o di quella forma artificiale. La causa adunque di questa Venere uolgare, che è la bellezza di queste forme materiali sensibili, è quella uirtù motiua dell'anima celeste, & in quella ha essa Venere lo essere causale. Lo essere suo formale & essenziale: in essi colori dalla luce del sole uisibile illuminati, così come sono illuminate le Idee dalla luce di quel primo inuisibile sole. Lo essere suo participato è nella disposizione quantitativa della cosa bella, cioè in essa figura che consiste in uno e ordine delle parti, & questa si può chiamare bellezza per participatione; e, perchè come di sopra fu dichiarato. Bellezza è obietto motiuo del uiso, & non essendo questa quantità atta ad mouere el uiso se non in quanto a partecipare de colori & della luce, meritamente non ha per beneficio della propria natura di essere bellezza & procreantia di amore ma per participatione & merito di altri che & per se et per la loro propria natura sono atti ad mouere el uiso et generare nell'animo di chi li uede Amore della cosa ueduta.

Seguita dello Amore celeste, humano, & bestiale.

CAPITOLO. XXIII.

A More adunque uolgare non è altro che desiderio di possedere questa tale bellezza & come subito che la intelligibile bellezza il che sono esse Idee, descendeua nello intelletto Angelico, nasceua nella uolontà dello Angelo desiderio di possedere quella bellezza, & per conseguire questo si sforzaua di accostarsi a quello, da quale in lui era tal bellezza peruenuta così come prima la specie & la imagine di questa bellezza sensibile peruenne allochio, subito nasce nello appetito sensitiuo il quale, come di sopra dichiarammo, segue la cognitione del senso, così come la uolontà la cognitione, del lo intelletto, nasce dico uno desiderio di fruire pienamente quella bellezza, et di qui possono nascere duo amori, de quali uno è bestiale, & l'altro è humano & rationale pero che questo non è dubbio, che hauendo pienamente ad seruire questa bellezza, bisogna unirsi ad quello che è principio & fonte suo, & dal quale prima procede & se noi seguiamo el iudicio del senso, il quale seguitano è bruti & li animali irrationali, giudicheremo el fonte di questa bellezza essere in quello corpo materiale nel quale la ueggiamo posta, & di qui nascerà in noi l'appetito del coito, che non è altro se non congiungersi con quel corpo per il più intimo modo che sia possibile, nella quale materia el desiderar più largamente, è uno profanare & casti mysterij amorosi di Platone. Ma ritornando al proposito nostro, dico che el senso giuoca questa bellezza hauere origine da quel corpo, et pero el fine dello Amore, di tutti bruti, è il coito, ma

la ragione per opposito iudicio, conosce quello corpo materiale, non solo non essere fonte & principio di bellezza ma essere natura in tutto diuersa et corrottiua di quella, & conosce che quanto più da quello corpo si separa, & in se si considera, tanto più ha della sua natura & propria dignità & presentia, & pero certo non debbe passare da quella specie ricciuta ne li occhi ad esso corpo, ma debbe de purare questa specie quanto più puro se in lei uede rimasto qualche infettione di natura corporea & materiale. Et perchè l'uomo si può intendere & per l'anima rationale posta nella sua natura perfetta Et può si anchora intendere per l'anima rationale al corpo o già unita & alligata. Secondo el primo modo Amore humano è propriamente quello che di sopra fu detto essere imagine dello Amore celeste. Secondo questo altro modo. Amore humano è questo del quale nomi parliamo, cioè Amore di bellezza sensibile, la quale dell'anima è già del corpo separata et fatta di sensibile quanto patisce la natura sua intellettuale, & molti sono equali più in su non ascendono & questo cade nella parte de de gli huomini, alcuni più perfetti ricordandosi duna bellezza più perfetta, la qual già uide l'anima loro prima che nel corpo fusse immersa si accendono alhora di uno, desiderio incredibile di riuedere quella, & per conseguire questo intento, si separano quanto più possono dal corpo, talmente che l'anima nella sua pristina dignità ritorna, fatta in tutto patrona del corpo, ne a lui per alcuno modo soggetta, & alhora è l'anima in quell' amore il quale è imagine dello amore celeste & può si chiamare questo amore di natura humana perfetta, et quell'altro Amore di natura humana caduca & quasi imperfetta. Da questo amore se poi di perfectione in perfectione si uia crescendo, giugne l'uomo ad tal grado che uniendo l'anima sua in tutto col intelletto è di huomo fatto Angelo, di quello angelico Amore tutto infiammato come una terra del fuoco accesa & in fiamma conuersa, alla più alta parte modo inferiore si liena, così lui da tutte le sorde & macule del terreno corpo espurgato, & in fiamma spirituale dall'amorosa potètia trasformato, infino allo intelligibile cielo uolando, nella braccia del primo padre felicemente si riposa.

In quale anime si truoua l'amore uolgare, & in quale angelico, & perchè le anime celeste sieno significate per l'ano

CAPITOLO. XXV.

P Er questo che dello Amore uolgare habbiamo detto, segue necessariamente che solo in quelle anime possa cadere questo amore uolgare le quali sono nella materia immersa, & dal corpo in qualche modo superate, o almeno impedito & finalmente in quelle anime che non sono litate dalle perturbationi dell'affetti, ma sono alle passioni sottoposte quale secondo è Platonicis sono & le anime nostre & quelle de demoni, o di tutti come uogliono alcuni o dell'inferiori & più propinqui alla natura nostra. Nelle altre anime, come sono le nostre, è necessario che si truoua puello Amore angelico eternalmente, così come è eterno lo intelletto dell'anima nostra, nondimeno pochi huomini lo usano, la memoria de quali quasi hauendo uolte le spalle allo intelletto, uolge gli occhi & li conuerie alle cose sensibili & alla cura del corpo. Et per piena intelligentia di questo passo è da intendere, che l'anime celeste hanno in se tale perfectione come dicono tutti e Platonicis che possono insieme soddisfare all'uno & all'altro loro officio cioè, & reggere & amministrare el corpo loro, & per questo non si spiccare dalla intellettuale contemplatione delle cose superiori & queste anime furono da molti Poeti significate per l'ano bifronte, perchè come lui dalla anteriore & posteriore parte oculate possono insieme & uedere le cose intelligibile & prouedere alle sensibili, ma laltre anime più imperfette che non hanno gli occhi se non in una parte loro, è necessario che se le si uolgano con quella parte dalla quale sono oculate, al corpo, che laltre che è senza occhi rimanga uolta uerso intelletto, & così elle rimanghino priue della uisione

delle cose intellettuali. Similmente se esse conuertono gli occhi verso l'intelletto non possono prouedere piu al corpo, & è necessario che lascino la cura di quello & per queste ragioni, queste anime alle quali è forza per la cura del corpo lasciare el bene dello intelletto, la prouidentia diuina le ha alligate a corpi caduci & corrottili, da quali solue, posimo in breue tempo se per loro non manca, alla loro intellettuale felicità ritornare & le altre anime le quali non sono per la cura del corpo impedita dal bene dallo intelletto ha essa prouidentia alligate a corpi eterni & incorrottili. Di questo fondamento puol trarre la soluzione d'uno argomento di Aristoteli nel primo dell'anima, doue dice, che se lo essere nel corpo è male dell'anima, come Platone molte uolte dice seguita che l'anime celeste sieno piu infelice che le nostre, le quali qualche uolta si se parano dal corpo. Et puoi trarne un altro fondamento, che se noi poniamo tutti i demoni essere soggetti a passione, bisogna porli tutti essere mortali, pero la definitione di Apuleio, cioè che Demoni sieno di animo passibile ma eterni si debbe intendere che loro sono eterni perche le loro anime sono eterne, ma non che in loro non accaggia separatione dell'anima dal corpo, come etiamdico accade in noi. Ritornando adunque al proposito nostro, dico che l'anime celeste le quali sono da Boetii per l'ano disegnate, come quelle che del tempo mediante el moto sono principio, hanno & occhi da guardare quella bellezza ideale nella intelletto la quale amono continuamente, & hanno altri occhi da guardare le cose inferiori & sensibili, non per amare o desiderare la loro bellezza, ma per comunicare loro quella & farle di esse partecipe. L'anime nostre prima che al corpo sieno alligate sono per medesimo modo come quelle bisfronte, cioè hanno dua facce, perche come dice Platone nel Phedro. ogni anima, & intendesi dogni anima rationale costituita nella sua natura, ha cura di tutto l'uniuerso corporale. Hanno dunque finalmente & l'anime nostre prima che caggino in questo corpo terreno parimente dua facce, cioè che insieme possono riguardare le cose intellettuali, & prouedere alle sensibili, ma quando nel corpo descendono, interuiene loro non altrimenti che se fusino per mezzo diuise & delle due facce ne rimanesi loro una sola, et per questo ogni hora che quelluna faccia che è loro rimasa uolgono alla bellezza sensibile rimangono priue della uisione dell'altra, & di qui nasce che nessuno puo hauere insieme, & lo amore uolgare & quello celeste, & pero Zoroastre confortandone alla uisione di quella bellezza superna esclama, estendi gliocchi & dirizali in su, & di questo puo essere buon testimonio che molti dalla medesima causa che gli ha rapiti alla uisione della bellezza intellettuale, sono stati de loro occhi corporali con i quali si uede la bellezza sensibile. eccitati. Questo significa la fabola di Tyresia da Callimaco decantata, il quale per hauere uisto Pallade nuda che non significa altro che quella ideale bellezza, dalla quale procede ogni sapienza sincera, & non uestita o coperta dalla materia subito diuenne cieco, & dalla medesima Pallade fu fatto propheta, si che quella che gli chiuse gliocchi corporali, li aperse gli occhi dello intelletto con li quali non meno le future cose che le presenti uedere poteua. Homero da lombra di Achille, dala quale fu afflato di quello poetico furore che in se ogni intellettuale contemplatione contiene, fu anchora di gliocchi corporali eccitato. Paulo Apostolo non prima alterzo cielo eleuato fu rapto, che dalla uisione delle cose diuine gliocchi suoi alle cose sensibili furono fatti ciechi, del cui rapto forse qualche uolta parleremo. Ma ritornando alla materia principale, dico che metre l'anima nostra è conuersa alle cose sensibili, non puo fruire la uisione della bellezza intellettuale, & pero quantuq; nello intelletto dell'anima di ciascuno eternamente uiua quella amore celeste, nondimeno soli coloro lo usano, che sono pochi, li quali rimossi in tutto dalla cura del corpo, possono insieme con Paulo dire, di non sapere, se essi sono nel corpo o fuori di quello, al quale stato qualche uolta pertiene uno hui

mo, ma stami pocho, come quelli che noi chiamiamo Estatici, della ragione di questa separatione molte cose sarebbono da dire le quali noi el esminto nostro sopra Platone nel conuiuio diffusamente diremo perche da altri che io habbia letto, non è anchora sotto scritto ad sufficiencia.

Come in noi posimo essere piu amori.

CAPITOLO XXVI.

Sara adunq; in noi uno amore eterno & sostantiale, cioè quello che è nello intelletto, il quale è Angelico non humano, poi nell'anima nostra, la quale è per natura libera, & puossi uolgere & alla sensibile bellezza & alla intelligibile, puo nascere tre amori, perche o amala bellezza sensibile, o quella celeste, se la sensibile, o quella celeste se la sensibile, desidera unirsi a quella corporalmente, & questo desiderio perche procede da irrationale giudicio, cioè da giudicare che quella bellezza nasca da quello corpo oue ella è posta, si chiama care che quel amore bestiale & irrationale, & desidera unirsi a quella con la mate, cioè seruando in se la specie & la imagine di quella & continui pensieri & fissa intentione dello animo unido quella a se, & se alei quanto piu puo, & questo amore, perche nasceda rationale giudicio, cioè da conoscere quella bellezza non solo non habere origine da quello corpo materiale, anzi perdere della perfettione & dignita sua per essere con quello admista, la quale recupera quando per uirtu dell'anima da quella materia è separata si chiama amore humano & rationale & la piu parte delli huomini circa questi dua amori si rinolzano ma quelli la intelletto de quali da philosophico studio purificato et illuminato cognosce questa bellezza sensibile essere imagine d'un'altra piu perfetta, lasciato l'amore di questa, cominciano a desiderare di uedere quella celeste bellezza, & questo è quel terzo amore il quale gia gusta in qualche parte quella bellezza celeste, hauendo da lei qualche memoria, et questi se in tal eleuatione di mete peruennero conseguivano finalmente quello angelico & intellettuale amore, il quale bene che prima in loro fusso, nondimeno come occupati ad altre cose, non sene accorgeuano, de quali se puo dire meritamente che la luce lucera nelle tenebre non la comprendeuono. & di questo atto largamente parleremo nella esposizione de la festa stanza della presente canzona, alla enarratione de la quale passeremo se prima haremo a chi legge ricordato che della fabola di Aristophane posta nel conuiuio di Platone si puo hauere qualche lume per uno nostro detto nel secondo capitolo di questo trattato. Et perche dal nostro Poeta non è tocco cosa alcuno pertinente a quella, non è nostro officio interpretarla al presente.

Sequitur la Canzona.

CANZONA D'AMORE COMPO

sta per Hieronymo Beniuini Cittadino Fiorentino,
secondo la mente & opinione de
Platonici.

Stanza. 1.

Amor dalle cui man suspes' el freno.

Del mio cor prende & nel cui sacco regno

Nurir non hebbe ad sdegno

La fiamma che per lui gia in quel fu accesa.

Noua la lingua mia forza l'ingegno

Ad dir di lui, quel che lardente seno

Chiude, ma il cor uien meno

Et la lingua repugna, a tanta impresa.

Ne quel ch' en me puo dir nefar difesa,

Et dur conuien chel mio concetto esprima

Forza contro ad maggior forza non uale.

Ma perche al pigro ingegno amor quell'ale.

Promesso ha con lequal nel cor mio imprima.

Discese bencho in cima

Credo per mai partir dalle sue piume.

*Pa nido, quanto ellume.
Del so uiuo splendor fia al corno scorta
Spero aprir qualche di lui ascoso hor porta.*

Stanza II.

*Io dico com' amor dal diuin fonte
Dell' increato ben qua giu s' infonde
Quando in pria nato e donde
Muou' el ciel, l' alme informa, e'l mondo regge.
Come poi, ch' entro alli human cor s' asconde
Con qual e quanto al ferir dextr' e prompto
Armi, e leuar la fronto
Da terra sforz' al ciel l' humana gregge.
Com' arda, infanti, aduampi, e con qual legge
Questi al ciel uolga e quello ad terra hor pie ghi
Hor infra questi dual' inclini e fermi.
Stanche mie rime e uoi languidi e nfermi.
Versi, hor ch' en terra fia che per uoi preghi
Si che a piu giusti prieghi,
Del' infiammato cor s' inclin' Apollo.
Tropo aspro giogo el collo
Preme, Amor le promesse penne hor porgi
All' alenferme, e il camin cieco scorgi.*

Stanza. III.

*Quando dal uero ciel conuerso scende
Nell' angelica mente el diuin sole.
Che la sua prima prole
Sotto le niue frondi illustra e nforma,
Lei chel suo primo ben ricerca e vuole
Per innato disio che quell' accende
In lui reflessa, prende
Virtu, chel ricco sen depinge e forma.
Quinc' el primo disio che lei transforma.
Al uiuo sol dell' increta luce
Mirabilmente alhor s' incende e infamia.
Quell' ardor quell' incendio e quella fiamma,
Che dalla oscura mente, e dalla luce
Pres a dal ciel, reluce
Nella angelica mente, e l' primo e uro
Amor pio desiderio
D' inopia nato, e di ricchezza alhora.
Ghe di se il ciel facea, chi cypri honora.*

Stanza. IIII.

*Questi perche nell' amor se braccia
Della bella Cyprigna in prima nasque
Sempre seguir li piacque
Lardente sol di sua bellezza niua.
Quinc' el primo disio che n noi si giacque
Per lui di nuoua canape s' allaccia,
Che l' honorata traccia
Di lui seguendo, al primo ben n' adriua.
Da lui el foco, per cui da lui deriua
Cio ch' en lui niue, in noi s'accende, e dove
Arde morendo el cor, ardendo cresce.
Per lui el fonte immortal trabocca, ond' esce
Cio che poi el ciel qua giu formando moue,
Da lui conuerso pioue
Quel lume in noi, che sopr' aciel ci tira.
In noi per lui respira
Quel increato sol tanto splendore
Che l' alma infiamma in noi d' eterna amore.*

Stanza. V.

*Come del primo ben l' eterna mente
E niue, intende, intende, muoue e finge
L' alma spiega e depinge
Per lei quel sol ch' illustra l' diuin petto.
Quinci cio ch' el pio sen concepe e stringe
Diffunde. e cio che poi si muoue e sente,
Per lei mirabilmente*

*Messo, sente, uiue, opra ogni suo effetto.
Da lei come dal ciel nell' intelletto.
Nasce Vener qua giu, lacui bellezza
Splende in ciel, uiue in terra. el mondo adombra.
L' altra che dextr' al Sol, si specchia allombra
Di quel ch' al contemplar per lei s' aduezza,
Com' ogni sua ricchezza
Prende dal uiuo sol, ch' en lei refulge
Cosi sua luce indulge
A questa, e come amor celeste in lei
Pende, cose el uolgar segue coslei.*

Stanza. VI.

*Quando formata in pria dal diuin uolto
Per descendere qua giu l'alma si parte
Dalla piu eccelsa parte.
Ch' alberghi el sol nel cor human s' imprime.
Dou' esprimendo con mirabil arte
Quel ualor poi che da sua stella ha tolto
Et che nel grembo accolto
Viue di sua celeste spoglie prime,
Quando nel seme human possion sue lime
Forma suo albergo in quel fabrica e stampa,
C' hor piu, hor men, repugna al diuin culto.
Indi qual hor dal sol ch' en lei ne sculto
Scende nell' altri cor l' infusa stampa
Seglie conforme aduampa.
L' alma qual poi ch' ense l' alberga assai.
Piu bella a diuin rai
Di sua virtut' effinge, e di qui nasce
Ch' amando el cor d' un dolce error si pasce.*

Stanza VII.

*Pascesi el cor d' un dolce error l' amato
Obietto in se come in sua prol guardando,
Talhor poi reformando
Quell' al lume diuin che n lui n' impresso.
Raro e celeste don, quinc' eleuando.
Di grado in grado se nel increato
Sol torna, ond' e formato.
Ne quel che nell' amato obietto e spresso.
Per tre fulgidi spechi un sol da esso
Volto diuin raccende ogni beltate.
Che la mente, lo spirito, e l' corpo adorna.
Quinci gli occhi e per gli occhi oue soggiorna
L' altra su ancilla el cor la spoglie ornate
Prend' in lei reformate
Non pero espresse, indi di uarie e molte
Bella dal corpo sciolte,
Form' un concetto, in cui quel che natura.
Dinis' ha in tutti, in un pinge e figura.*

Stanza VIII.

*Quinc' Amor l' alm' in quest' el cor deletta
In lui, com' in suo parto anchor nanneggia,
Che mentre el uer uagheggia
Come raggio di Sol sou' acqu' el uede,
Pur non so che diuin ch' en lui lampeggia
Benche adumbrat el cor pietoso allesta.
Da questa ad piu perfetta
Bella ch' en cima a a quel superba sede.
lui no l' ombra pur ch' en terra fede
Del uero ben ne dia scorge, ma certo
L' ame e del uero sol piu uer' effige
Quinci mentr' el pio Cor l' alme uestige
Segue, antro alla sua mente el ued' inferio,
Indi a piu chiaro apperto
Lum' appresso ad quel sollospeso uola,
Dalla cui niua e sola
Luce informat' amando si fabello
La mente, l' alma, e l' mondo e aio ch' en quello*

RR 1 Stanza

Stanza. IX.

Canzon, io sento Amor chel fren raccoglie
 Al temerario ardir chel cor mio sprona
 Forse di là del destinato corso.
 Rafrena el uan disio, restring' al morso.
 E casti orecchi à quel ch' amor radiona
 Hor uolgi, se persona
 Truoui che dal ta' amor s'informi: e uesti
 Non pur le frondi à questa
 Del' tuo diuin thesor, ma' l'frutto spiega
 Agli altri basti lum, ma l'altro niega.

F I N I S.

COMMENTO PARTICOLARE.

LIBRO TERZO ET VLTIMO

mo del medesimo signor Conte Ioanni Pico Mirandula
 no sopra la particolare esposizione della sogget-
 ta Canzona de Hieronymo
 Beniuemi.

A quasi scientie si appartenga el trattare così
 de luno come dellaltro Amore celeste, & uol-
 gare.

CAPITOLO PRIMO.

trattare delluno & dellaltro amore separa-
 tiene à diuerse scientie. Dello amore uolgare,
 tratta el philosopho naturale & el philoso-
 pho morale. Dello amore diuino, tratta el
 theologo, & uolèdo parlare ad modo paripa-
 thetici, el Metaphisicq Parla delluno & dellaltro eccellent-
 mente Salomone, del uolgare nello Ecclesiaste come natura-
 le Philosopho, etne Prouerbij come morale, del diuino & ce-
 leste nella sua Cantica, & pero dicono che fra tutti à canici
 della scrittura sacra, questo è el piu sacro & el piu diuino. Di
 questi dua amori hanno trattato specificamete duo Poeti in
 lingua Toscana. Dello amore uolgare Guido caualcanti in
 una sua caxona. Dellaltro, cioè del celeste, el Poeta nostro nel
 lopera presente, nella quale quantuq tratti delluno & dellal-
 tro, nondimeno principalmente tratta del celeste, ne dellaltro
 parlase non inquantu è una debile imagine di quello.

Delle differentie che appaiono essere infra
 lo Authore della præsente Canzona, & Gui-
 do caualcanti.

CAPITOLO II.

A Mor dalle cui man Sospes' el Freno, &
 dopo molti uersi soggiunge. muoue la lingua
 mia sforza L' ingegno. Questo è el princi-
 pio della presenja Caxona del Poeta nostro. L'altra da Gui-
 do còposta, comincia Donna mi pregaperch lo uo-
 ghia dire, & dalli espositori sua è detto per quella Dòna in-
 tenderli amore, ne quali principij notò frà luno Poeta & l'al-
 tro tre differentie. La prima che Guido dice che amore lo pre-
 ga, et il nostro Poeta dice che amore lo sforza. La secòda che
 lui è chia mato amore per il proprio suo nome, il che nò uolse
 fare Guido. La tètza che quello lo ggura per Dòna, & questo
 no, ma per lo usato nome di amore, che suona in nome di ma-
 schio, le qual differentie, ne da errore di alcuno di loro, ne da
 disconcordie openioni prouengono ma luno & laltro còueniente-
 mente parla secòdo la natura de lo amore soggetto del loro
 poema. Disi nel capitolo precedete, da Guido essere trattato
 dello amore uolgare, & dal Poeta nostro, del celeste. Allo a-
 more uolgare nò debbe l'anima rationale essere sottoposta, an-
 zi dominare à quello, perche è collocato nello appetito sensui-
 uo inferiore & soggetto alla parte rationale dell'anima, pero
 di lui parlando Guido dice Che amor lo prega & nò lo

sforza, per dichiarare che lo appetito de sensi nò puo for-
 ceta alla ragione, come molti in escusatione de sui uicij dico-
 no non potere el còsiglio della ragione humana insistere allo
 impota della parte sensitiua laquale puo bene pregare la ra-
 gione & inuitarla & allentarla alle suo uoglie, alle quali quan-
 do sono moderate, puo la ragione sanza errore condescende-
 re & consentire, ma sforzare non la puo per modo alcuno, el
 còtrario è dello amore celeste, ilquale essendo, come nel secon-
 do trattato dichiaramo, posto nella parte intellettiua, debba
 meritamente la rationale, che glie inferiore, essere allei sotto
 posta, ne mai ritiene la natura inferiore la sua liberta se non
 quando della superiore a se è internamente serua, pero conue-
 nientemete si sottopone el nostro Poeta alla uolètia dello a-
 more celeste, conoscièdo in lei liberta grandissima. La ragione
 dell'altra diuersita, cioè che Guido nò chiama amore per il suo
 nome proprio, è perche le amore uolgare nò è uero amore ma
 così come la sensibile bellezxa non è uera bellezxa ma imma-
 gine di quella, così è lui uno simulachro & una ombra dello
 amore celeste, ilquale solo propriamente si uedica & attribui-
 sce el santissimo nome di Amore, ne allaltro còuiene per altro
 modo se nò come si suole chiamare la statua di Hercole, Hera-
 cole, & la faccia di Helena di pira ò sculsa. Helena.

Solutione della terza diuersita.

CAPITOLO. III.

La ragione della terza diuersita, cioè che da Guido, è
 amore significato per nome di femina, & dal Poeta no-
 stro per nome di maschio è perche lo amore uolgare al
 celeste ha proportionè di cosa imperfetta ad cosa perfetta, et
 da pythagorici fu la natura imperfetta per la femina signifi-
 cata, & la perfetta per il maschio, ne restero di adgiugnere
 à questo che l'amore uolgare, cioè della bellezxa corporale,
 piu conuenientemete è circa le donne che circa moschi, el ce-
 leste per lo opposto come ne la oratione di Pausania da Pla-
 tone uel conuiuio è scripto, peroche el uolgare per essere pas-
 sione dell'anima sensitiua, è molto propinquo ad lasciarsi pre-
 cipitare al congresso del coito per essere quella parte dellani-
 ma piu irrationale che rationale, al qual atto, quando pur-
 dalla fragilita uinto lo huomo cade, menò iacouemente è nel
 sesso femminile che nelaltro, L'opposuio è nello amore celeste,
 nel quale non è questo pericolo, ma tutto tende & si diriza al
 la bellezxa spirituale dello animo & dello intelletto, la quale
 molto piu perfetta si truoua ne maschi che nelle donne, come
 dogni altra perfettione si uede, pero tutti coloro che di questo
 amore sono stati accefi, hanno la maggiore parte amato qual
 che giuaue di indole generosa, la cui uirtu è fuita ad altri tan-
 to piu grata, quanto piu quella è fuita in uno bello corpo et nò
 si sono effeminati dietro à uno armento di meretrice, lequa-
 li non solo non inducono l'huomo ad grado alcuno di spiritua-
 le perfettione, ma come Cyrce, al tutto lo trasformano in be-
 stia. Amata di questo amore casto Socrate non solo Alcibra-
 de, ma quasi tutti è piu ingenuosi & piu leggiadri della dio uè-
 tu di Athene, così da Parmenide Zenone Da orpheo Museo.
 Da Theophrasto Nicomaco Da Xenophonte Olimia su ama-
 to, liquali tutti non desideranouodi effequire cò li loro amari
 alcuna cosa sozza come si credono molti che con la misura
 de loro uituperosi desiderij misurono è celesti pensieri di colo-
 ro, ma solo per eccitarsi dala bellezxa corporale esteriore ad
 riguardare quella dell'anima, dalla quale emanò & per uenire
 quella corporea, & essendo quella dell'anima una participatio-
 ne dell'bellezxa angelica surgendo piu in su eleuari si ad uno
 piu sublime grado di contemplatione tanto che si per uenga
 al primo fonte di ogni bellezxa, che è Dio. Questo è il fruc-
 to che cercaua Platone del amor suo, & non quello uitupero-
 so che limputa Dicearco. Questo spesso conseguia Socrate,
 ilquale piu uolte eccitato della belta di Phedro appresso al-
 fiume Ilisso canto li alisissimi mystery de Theologia.

Dellor-

Dell'ordine posto dalla diuina sapientia nel
le cose create.

CAPITOLO IIII.

Stanza prima.

A Mor dalle cui man sospes' el freno Fra
li altri ordini della diuina sapientia posti nelle cose
create si uede questo principale. che ogni natura in-
feriore, dalla superiore à se immediata è gouernata. & mētre
che à quella obedisse, la inferiore da ogni male difesa à la sua
determinata felicità sanza alcuno impedimento si cōduce, &
se per troppo amare la propria libertà. & preporre una licen-
tiosa pita alla piu utile dalla obedientia della superiore na-
tura come uno fancillo dal giogo dal maestro si ribella in
doppia pena cade. La prima è che come nauē dal nochiere
abbandanata, hora batte in questo scoglio, hora in quel altro
sanza speranza di porto. L'altra è che la perde lo imperio so-
pra laltre nature così allei sottoposte come lei era à quella dal
la quale si ribella, il che accioche sia piu manifestò per essem-
pli da sacri mysterij de Theologi repetiti dichiareremo. La na-
tura irrationale è gouernata dalla prouidētia daltrui. & per
la sua imperfettione nō è atta al gouerno di alcō altra crea per
così come Dio per la sua ineffabile eccellenzia à ogni cosa pro-
uede & lui della prouidētia di alcuno nō ha bisogno. Tra Dio
& la animali brutti quasi duo extremi sono la natura delli an-
geli, & la natura delle anime rationali le quali è da altri sono
gouernate et hāno altrisotto el loro gouerno. E primi Angeli
da Dio immediatamēti illuminati & quasi admaestrati admi-
niscono & cōfigliano li Angeli inferiori. com etiam dio in Da-
uid propheta si legge. & da Dionysio Argeopagita piu diffu-
samente è explicato. L'ultimo ordine delli Angeli, & à noi im-
mediati, da Platonici & Pythagorici chiamati Demoni &
dalli Hebrei Iſsmi, che si deriuā da Is. che significa huomo,
quasi custodi & passiori delli huomini, è deputato al gouerno
nostro così come noi al gouerno di tutta la natura irrationa-
le. pero retamente dice Dauid che li huomini sono poco dimi-
nuiti dalla natura angelica. che sotto à loro piedi sono posti
li armentii & pesti li uccelli & tutte le fieri irrationali, per le
quali p arole. etiamdio è da notare come malita piu sono distā-
te. le bestie dalla perfettione nostra, che noi dalla Angelica, il
che significa dicendo, è brutti essere sotto nostri piedi, & noi
dalla diuina Angelica essere poco diminuiti. dunq mētre che
è primi Angeli si sottopongono algiogo della diuina posesta,
& la loro propria dignità & imperio & autorità sopra laltre
creature ritengono, ma quando anchora per insurato da-
more della propria excellētia ad spirano ad tale equalità di
Dio che come lui senza altro aiuto per le sue forze proprie
si uogliono conseruare, nel quale errore per il dono della gra-
tia in cui per essere hora confirmati, cadere piu non possono;
ma cadono & a lucifero & squasequaci, alhora & dalla bea-
titudine sua sono al baratro di estrema miseria precipitati, &
ogni imperio sopra le altre creature è lor tolto. come à lucife-
ro aduenne, il quale ueggēdo hora noi dal suo imperio liberi
& sciolti inuidioso insidia ogni hora à nostri beni. Similmen-
te infino che Adamo alla obedientia de sua superiori sottopo-
se, & dal diuino precepto & consiglio non si rebel'ò su & feli-
cissimo & dominatore di tutti gli altri animali, & luno & lal-
tro alhora perdeti. quādo per cupidità di assomi gliarsi per
la scientia del bene & del male à esso dio, & quasi dal suo go-
uerno per questa uia come di quello piu bisogno non hauesi,
librarſi, gustando el uietato frutto deuō dal diuino comanda-
mento. Questo medesimo ordine se uede nel piccolo mon-
do cioè nell'anima nostra, nella qua' le inferiori potentie
dalle superiore sono corrette & amministrare, & mentre à lo-
ro credono, procedano sanza errore in ogni loro opera. Cor

rege spesso la imaginatiua li errori de sensi exteriori, la ragio-
ne dallo intelletto è illuminata, ne mai in noi errore cade se
non quando ò la imaginatiua troppo proterua alla ragione
non presta fede, ò la ragione c'è l'intelletto aduersa nelle sue
proprie forze troppo si confida, parimente nelle potentie ap-
petitiue è lo appetito sensitiuo dal ratiōale gouernato, & il ra-
tione dallo intelletto, il che sotilmente iocca el nostro Por-
ta dicendo. Amor dalle cui man sospes' el freno
del mio cor pende. Dichiaramo nel secondo libro la
amore celeste essere appetito intellettuale, pero in ogni anima
bene cōposta debbere ogni altro appetito essere da quello go-
uernato, il quale gouerno per il freno, imitando el parlare del
Phedro. qui è denotato, Dice adūq; el suo core da amore esse
refrenato cioè ogni suo desiderio da quello dependere & di-
ce cuore Perche communemente, come da philosophi & an-
chora nelle sacre lettere è offeruato si attribuiscono le opera-
tioni della potētie cognitiua dell'anima al capo, & delle appe-
titiue al cuore. & nel cui sacro regno. Non puo uno
huomo il quale espetti da altrinuouo beneficio per migliore
mezzo prouocare uerso di se la liberalità di quello, che mo-
strasi grato de beneficij in prima da lui riceuuti, pero el poe-
ta nostro aspettando damore soccorso alla presente impresa
fa demonstratione di gratissimo animo, perche lamoroso fi-
amma dalla quale è suo lo ingegno del poeta alla superna in-
tellettuale bellezza eleuato, ne quanto al principio ne quanto
allo augmēto suo, ò in suoi meriti, ò in sue forze referisce, ma
humilente di lei chiamandosi indegno nostra essere nata & nu-
trita in lui per elementio di amore. Ma el cor uien me-
no. Di monstrato come per forza & comandamento di Amo-
re lui è condotto ad questa impresa, nel resto di questa prima
stanza, duo cose dichiara. & per le sue forze non sperar pote-
re reggere à tanto peso & col soccorso di amore sperare eg-
ni desiderato effetto. Et la lingua repugna tanta im-
presa. La medesima imbecillità che fa la lingua inepta &
insufficiente ministra à tanta impresa, la fa anchora impotē-
te ad resistere, & repugnare à magg. ora forza di chi la muo-
ue ad parlare.

Chel descendere di alcuna uirtu superiore
in noi è uno tirare noi ad se.

CAPITOLO V.

MAperch' al pigro ingegno amor quell'
ale promesso ha, con le qual nel con-
mio in prima discese. Tocca el poeta in que-
sta luogo uno solenne detto de Theologi & Metaphisici, il
qual è, che ogni hora che si dice qualche uirtu superiore in noi
descendere. non si debbe intendere che lei dalla sua sublimità
scendendo si ponga in luogo piu inferiore per coniuersi à
noi, ma tira noi per la uirtu sua ad se & il suo descendere ad
noi è uno fere ascendere noi ad se, perche altrimenti di tale
coniuitione ne resulterebbe unperfettione à quella uirtu, &
non perfettione à chi la riceue. & quello che inganna le co-
mune imaginatione de uolgari è el concepersi la coniuitione
delle cose spirituali essere simile à quella delle cose corporali
lequali si congiungono per approssimatione di sito & di luo-
go così etiamdio credono el lume intellettuale non si potere al-
lanima nostra coniuungere, se quello come habitante in luogo
superiore, non descende quasi di cielo in terra per copular-
si ad noi & questo significa el poeta nostro dicendo le mede-
sime ale con lequali amore discese in noi, essere quelle con le
quali spera eleuarsi alla sublime contemplatione de mysterij
amorosi. Benche incima credo per mai partire
delle sue piume fa nido. Qui dimostra el poeta dua co-
se.

RR 3

se

se. La prima questo amore sotto la signoria del quale lui è misso & uine esser quello amore celeste & non uolgare, dicendo quello essersi posito incima del suo cete signifi. ado per questo le inferiori, quali sono le sensitiue albergo dello amore uolgare. L'altra è che denota per essere in lui già gran tempo dimorato amore, hauendo gio nel suo corpo fatto suo albergo & nido potere di lui fedelmente & con uerità parlati, come di cosa a se domestica & familiare.

CAPITOLO VI

Stanza seconda.

IO diro com' amor dal diuin fonte. In questa seconda stanza fa lo auctore dua cose. La prima breuemente propone quello che lui ha ad dire di amore, poi quasi mouso dalla recente commemorazione della grandezza della materia, laquale lui propone di trattare, ritorna alla inuocatione, inuocando insieme con amore al suo aiuto Apollo di se quanto alla prima parte. Io diro com' amor dal diuin fon dell' increato ben qua giu s'infonde. Cioè dal fonte della bontà diuina primo principio, come habbiamo dichiarato, dogni bellezza, & consequentemente di amore che di lei nasce s' infonde qua giu. Cioè nelli animi nostri ne quali ultimamente si termina tale influxo. Dice otte ad questo che dira, il che fa nella sequente stanza. Quando in pria nato & donde. Cioè come prima nasce nella mente angelica ne natali di Venere cioè della ideale bellezza, dellaquale nel secondo libro tre cose principale furono dette. La prima che quel debito ordine di quelle idee il quale noi prouiamo, per Venere denotarsi, è l'ordine della prouidentia dellaquale questo mondo inferiore è retto & gouernato. La seconda è che quello ideale splendore per liberale participatione della angelica mente all'anima rationale è participato, dalloquale ultimamente già per amorosa conuersione dalla mente perfetta sono mossi e corpi celesti. Di queste tre cose promette parlar el poeta, & pero dice che dira. Quando in pria nato & donde muou' el ciel l'alme informa, e l'modo regge. Comincia dal moto del cielo che è l'ultimo effetto, & da quella ordinata mente ascende al primo che è reggere el mondo che el reua ragione della prouidentia, benché poi nello esquire la promissa dichiarazione tenga ordine retrogrado, il che è fatto dal poeta per significare che quantunque nella inquisitione di alcuna uerità quando di lei oscuro lume & confusa cognitione ha in intelletto paia conueniente ordine & necessario, come Aristotile dichiara procedere dalle cose inferiori come più propinque & più note a noi, alle superiori nondimeno dopo la già trouata uerità chi ha di lei scientificamente, & come Platone per tutta offerua diuinamente ad parlare debbe nel suo scriuere seruare l'ordine della natura delle cose stesso, cioè che così come dalla cose superiore emanano & prouengano le inferiori, così etiam dio dalla cognitione di quelle à la cognitione di queste con scientifico ordine si discenda. Di questi tre effetti uniuersalmente per tutta la canzone seconde che il luogo richiede parla el poeta, & è da intendere amore essere cagione di questi effetti non essetiuua perche lui non è que. lo che produca le idee nella mente angelica il che fa dio, ne che illustri l'anima dello ideale splendore, che questo il fa la mente, ne che il cielo muoua, il quale non ha altro motore che l'anima propria ma dicesi causa perche dalla loro principali cause sanza lui non seguirebbono e predetti effetti, perche se la mente à Dio & l'anima alla mente non si conuertissu, della quale conuersione è causa amore, ne in quella idee, ne in questa quelle specifiche ragione descenderrebbono dallequale se l'anima non fusse perfetta & illuminata, non sarebbe alla causa ad estre-

here per il moto del cielo del seno della materia inferiore queste forme sensibili. Dichiarera adunq. el poeta come amore è cagione di questi effetti, poi ultimamente dira come sieno le huomini per uirtù dello amore celeste sforzati eleuarsi da terra cioè dalle cose sensibile, al cielo, cioè al cose spirituali, & dira con qual legge et per qual modo hora uina in noi quel celeste amore che al cielo ne uolge, hora quello uolgare che ad terra ne piega, hora in uno mezzo stato fra questi dua estremi ne ponga come & lui nella ultime stanza toccherà, & come da noi nel precedente libro fu diffusamente dichiarato. Et è da notare che sotto el celeste amore si comprendon il quinto & il sesto grado di amore & sotto il uolgare, il primo secon- do & terzo & per lo stato di mezzo finendo il quarto grado, de quali non bisogna al presente parlare perche nel principio della V. VI & VII. stanza, doue il poeta ne parla diffusamente, ne tratteremo. Quanto alla seconda parte uno dubbio è da dichiarare, per qual cagione sia dal poeta nostro in suo soccorso inuocato amore & Apollo, per il che da sapere che à ciascuno che ha di qualche materia ad parlare sono necessarie due cose. Primo el concepere di quella la sua natura profondamente & secondo le sue forze esse concetto con elegante modo, & scriuendo, & parlando di fuori esplicare. Per consequitione della prima è necessario non solo nella mente hauere di quella cosa bona cognitione ma in quella al tutto trasformarsi, ne mai trattare bene uito misto caso, chi prima l'anima proprio dentro di mestitia non uesie. & chi dano atto materiale, come è di una guerra fatta ha ad scriuere, non basta le semplice cognitione di quella, ma bisogna, uolido quella col suo parlare effingere & esprimere, prima comporre se stesso dentro ad simile dispositione. & così è in ogni altra materia; pero chi d'amore ha ad parlare bisogna che in amore si trasformi, chi può laqua trasformare in fuoco se non esso fuoco, chi può noi in amore trasformare, se non esso amore: bisogna adunq. à chi d'amore scriue, el soccorso di amore, poi che da lui non può scriuere chi prima lui non diuonta. Per consequitione della seconda è necessario lo adiuto di quello dalloquale può peruenire in noi el dono della eloquentia, & questo dalli antichi è attribuito alle Muse & ad Apollo per questa cagione è adunq. dal poeta nostro inuocato Apollo & Amore, cosa come da chi di nozze & di guerra scriue, oltre allo inuocatione della dei donatori della eloquentia è da questo inuocato Marte, & Hymeneo da quello, laqual cosa assai più diffusamente nel primo libro della nostra poetica Theologia dichiareremo, & qui basti nella presente esposizione quello che detto ha uero, adiungendoti anchora queste che così come el concepere la cosa, è prima che lo espicarla così anchora meritamente douea, come il Poeta nostro ha fatto precedere la inuocatione di amore fatte ne la prima stanza, alla inuocatione di Apollo il che fa hora nel a seconda, ne sanza cagione è che la inuocatione di amore fu sola & quella di Apollo non fu sanza accomodata replicatione ad giugnendo quella di amore, pero che ben si può concepere duna cosa el uero & intenderla perfettamente, & di lei non parlare ne scriuere, ma non può già parlare di quella, & scriuere bene, chi prima bene non la concepe & intende pero non può lo adiuto di amore & beneficio suo in noi essere circa questo per se, sanza hauere se con insieme lo adiuto di Apollo, ne può quello di Apollo per alcun modo stare sanza lo adiuto di amore.

CAPITOLO VII

Stanza terza.

Quando dal uero ciel conuerso scende. In questa terza stanza dichiara el poeta nostro eleuandoci sanza finamente oue in prima nasce Amore, & come na-

me nasce, & quello che in fine è amore, & perche nel secondo libro fu da noi diffusamente di questa materia trattato, qui basterà la semplice esposizione delle parole. La summaria sentenza di tutta stanza è questa. che quando da Dio descende nella mente dello angelo, prima prole, cioè prima creatura di Dio, la copia delle Idee, desiderando l'angelo la perfezione di quelle, à Dio si rivolge & da lui conseguiva piena possessione gi. qu'ello che lui desidera, il che quãto più piena mente ha in se, tanto più lo ama ardentemente. Conclude in fine che quello desiderio ilquale dalla mente, inquanto è in se oscura, & dalle idee in lei ricevute, nasce, è quello amore del quale nella presente stanza si parla. Dico adunq. quando dal vero ciel, cioè da Dio primo fra tutte le cose, come è il cielo fra tutte le corporale, & dice uero perche da è Pitha gorici, & universalmente dalli antichi theologi, sono le cose intelligibili & spirituali esistimate essere sole vere cose, & le cose sensibili essere imagine & ombra di quelle, & quasi da loro differenti come uno oro di archimia, che è fatto dall'arte, ad imitatione del uero oro & naturale, & perche fra el Philosopho & il Sophista è la medesima differentia, impero che el Philosopho cerca el uero, el Sophista lo apparente, pero dicono li antichi Platonicis essere lo opifice de le cose sensibili chiamato Sophista, ma per non dare materia ad alcuno & occasione di errare, è da notare che Dio non si chiama uero & intelligibile cielo, come quello che sia Idea di questo sensibile, perche come nel primo libro fu dichiarato, le Idee sono in quella prima mente da Dio prodotta, ma chiamasi Cielo per uia di similitudine & di traslatione, perche come el cielo ilquale è una parte del mondo suprema contiene in se tutte laltre cose mondane & salua, così Dio nello infinito ambito della sua indissolubile & semplicissima unita ogni cosa creata chiude & conserva scende el diuin sole, cioè la luce delle Idee emanante da Dio autore dogni luce spirituale, come el sole celeste dogni luce sensibile, & dice scendere el sole doue scende la luce & la uirtu sua, nell'angelica mente, menue & intelletto è quel medesimo che, cioè il qual sole illustra e'n forma, perche come di sopra fu dichiarato, quelle idee sono sostantiale forma dello Angelo, pero non basto dire illustra, il che solo dimostra accidentale perfezione la sua prima prole, cioè l'angelo la prima creatura di Dio sotto le uue frondi, cioè sotto l'ornamento di quelle idee, ilquale perche cagione sia per fronde del Poeta significato sia chiaro à chi di quello si ricorda che nel secondo libro fu ditto, & è che quella informae essentia dello Angelo è da Platone per li orti di Gioue significata, nella quale le Idee come sempre uerdi & frondosi arbori sono da Dio piantate, & dice uiue, per che uiua si chiama quella cosa, laquale ha in se intrinseco principio da essequire la sua operatione il che per largo vocabulo qualche uolta è chiamato moto intrinseco, di che segue che l'angelo hauendo mediante quelle idee intrinseco principio in se da essequire l'operatione sua che è lo intendere, meritamente si puo dire hauere la uita da quelle, uita per certo nobile & degna, dellaquale dice Dauid à Dio, dâmi intelletto & uincero repudiando qualanche sanza quella uiue essere più morto che uiuo & chi di quello partecipa, uiua di perfetta uita amabile & eterna, dellaquale quanto si puo in questo mondo gustano assai è philosophi contemplatiui. Volse oltra ad questo lo autore nostro dare lo epitheto della uita alle idee per seguire Giouanni euangelista, ilquale uolendo significare cio che da Dio fu creato essere primafatto in lui scòdo lo essere ideale disse & tutte le cose fatte in lui erano uita. Accordanzi anchora à questo i sacri mysterij delli Ebrei liquali alla seconda Sephiroth, cioè enumeratione che dal primo padre procede et è in se la prima ideale sapientia, attribuiscono

il nome di uita. Lei che'l sue primo ben ricerga & uole, la luce et triscalda, ma prima illumina et poi riscalda, & poi che ha riscaldata, più che prima perfettamente illumina, perche quello che lei riceue poi che è dal calore infuocato, più simile fatto alle natura della luce diuenta assai più atto ad essere da lei informato, così adunq. descendendo la luce ideale nella mente Angelica, prima la illumina, ma non perfettamente, ma poi che data le luce nasce in lei uno calore di ardentissima & inestinguibile sete di sariarsi al fonte del predetto lume portata da tale ardore, quasi uno carro di fuoco al luogo adiungne, doue per infinita liberalita del primo padre, cioè di esso Dio, in cui non alberga inuidia, tanto del desiaio lume quasi nettare dolcissimo in lei trabocca, quanto lei è capace in riceverne, & perche quanto più di quello bee, tanto più desidera, perche più gusta la sua dolcezza, pero il poeta soggiuge. Quin c'el primo disio che lei trasforma cioè di possedere quella bellezza ideale perfettamente ilquale disio cioè ilquale amore trasforma lei amante nella cosa amata alhora, cioè quando dello splendore diuino più in se riceue per maggiore approssimatione al uiuo sol dell' increata luce, cioè à esso Dio mirabilmente alhora s'incende e'nfiama per innato disio. Dimanderrebbe forse alcuno per quale cagione dica innato, conciosia che quello disio nasca in lei dalle idee ricevute, lequali non dase stessa possiede, ma peruengano in lei di fuori. A cui così si debbe rispondere, che non ostante che daltronde riceua le idee, origine di questo desiderio, nondimeno non le riceue come cosa accidentale, ò distinta dalla sostanza sua, ma come atto suo primo intrinseco & sostantiale, & per denotare questo el poeta & non dare occasione di errare credendo queste idee descendere nello Angelo come distinte & extrinseche dalla sua sostanza, disse innato, cioè naturale & non accidentale disio quell'ardor quell'incendio & quella fiamma. Quello che qui el Poeta soggiunge nel secondo libro è ad sufficiencia dichiarato cioè come el desiderio di possedere la ideale bellezza, ilquale nasce & dalla mente angelica in se oscura, & della luce prima, anchora in lei imperfetta ricevuta, è il primo amore che sia nel mondo et il più uero, così come la bellezza da lui amata è la più uera che pensare si possa & è per le medesime cose di sopra à dette chiaro come lui nasce d' inopia cioè di povertà & di ricchezza ò quali da Platone sono chiamati Penia & Porò & similmente come nasce alhora che disse el ciel facea chi cypri honora, cioè quando dal cielo è prodotta Venere laquale in Cypri honora. & nota che il poeta in questo luogo più tosto ha uolto con poetica leggieria significare Porò & Penia ambe dua per nome di femina cioè per ricchezza et per inopia, che seguendo le parole di Platone, l'uno per nome di femina & l'altra per nome di maschio figurare, il che ha fatto perche la inopia & la ricchezza cioè, il possedere la cosa amata in qualche modo, & in qualche modo esserne privato, non è principale & effettina, causa dello amore laquale di sopra dicemo che per li padre si significatima, ma sono quella specie di causa la quale da philosophi è detta sanza laquale non segue lo effetto, & per che questa dicono è Platonicis ridursi alla specie et modo della causa materiale come meno principale & men degna, laquale per la materia si significa, pero uolse el poeta & l'uno & l'altra per nome di femina significare.

CAPITOLO VIII

Stanza iij.

Questi perche nell'amorose braccia. la perfetta cognitiõe dogni cosa consiste nello intendere, et la natura sua propria et tutte le sue proprie

RR 4 16

ta le quali conseguivano a quella, qualche uolta per la proprietà a noi note inuestighiamo la natura della cosa, & qualche uolta per opposito processo, dalla cognitione della natura in se si peruiene alla cognitione della natura in se si peruenie alla cognitione della proprietà, & questo modo è il piu perfetto il quale in questo luogo ha seguito el Poeta nostro, imperochè dichiarato nella terza stanza la natura di amore, per quella nella presente dichiara la sua proprietà & da quella assegna la ragione de piu degni effetti che amore operi in noi. Questi perche nell' amoroſe braccia assegna la prima proprietà di amore con la sua ragione, & è che essendo questo el primo & uero amore, & dal quale ogni altro amore dipende, nato della ideale bellezza, la quale si chiama Cyprigna, cioè Venere per la cagione supra detta, bisogna che ogni amori a la bellezza si uolga & in quella si dirizzi & pero non puo alcuno desiderio di cosa deforme & sozza attribuirſi el santissimo nome di amore. Quinc' el Primo disio che n noi si giacque. El secondo effetto di amore è questo che per lui si eccita in noi desiderio di quella beltà celeſte et intelligibile, la quale bauendo dimenticata la anima dal corpo oppressa, rimane in noi toſto & adormentato ogni diſio di quella ma per amore di nuouo eccitato si ſueglia & dalla bellezza ſenſibile de corpi a quella dell'anima per honorata traccia guidandone ultimamente nel ſino di eſſa diuinità prima fonte dogni bellezza ne conduce, da lui el foco. mirabili & ſecreti myſterij amoroſi ſi contengono ne cinq̃ profumi uerſi ſequenti, & principalmente doue lui dice accender ſi in noi el fuoco di amore, nel quale fuoco arde morendo el core, & ardenſi di quello amore tuttaua cresce. Diſimula per certo ſotto breuiſſime parole uno altiſſimo ſenſo quale è queſto. Quando l'anima noſtra è nella exercitio di qualche ſua potentia d' uirtu piu efficacemente fiſſa, rimangono piu debole le operationi delaltre, & quando ad una tutta ſi conuerſe, laltre mancono in tutta excepto quella nella quale la uita dello animale conſiſte, il che ſio per eſſempio piu chiaro ſe uno è fortemente fiſſo nella imaginatione, mancono la operationi delle uirtu ſenſitiue eſteriori & uedeſi per experientia di alcuni, liquali mentre che nel penſiero duna coſa ſono profondamente fiſſi, ne intendono chi loro parla, ne ueggono quello che di nanzi a gliocchi loro è poſto, coſi chi è tutto alla parte rationale conuerſo, penſa & intende con lochio puero della ragione ſanza, hauere ſeco in compagnia atto alcuno della imaginatiua, ſimilmente chi allo eſſercitio della parte intellettuale peruiene, mancono in lui li auu & le operationi & della ragione & dogni altra uirtu inferiore cognosciuua. Et perche come nel primo libro fu detto la parte rationale è propria dell'huomo, & per la intellettuale communica con li angeli queſto tale non piu di humana uita, ma di angelica uita & morio nel mondo ſenſibile, nello intelligibile rimaſce ad piu perfetta uita, el moto & la operatione è ſegno della uita, la priuatione di queſti è ſegno della morte. Dunq̃ quando nel lo huomo alcuna operatione humana non appare, è ueramente morto quanto allo eſſere humano & ſe da quello paſſa allo eſſere intellettuale, è per morte di huomo in angelo traſformato ne altrimenti ſi debbe intendere el detto de ſapientij Cabaliſti quando, d' Enoch in Matrathon angelo della diuinità, è uniuerſalmente alcuno altro huomo in angelo dicono traſformarſi, & proſe el diuino & celeſte amore, del quale lo auttore parla è deſiderio intellettuale, come fu dichiarato nel ſecondo libro, ne ad tale eſſere ſi puo paſſare ſe prima quanto alla humana parte dell'anima non ſi muore, meritamente dice el poeta che mentre el core, cioè l'anima humana che nel core alberga, arde nella amoroſo foco, muore per quella ardore ma in quello morendo non mancha, anzi cresce, pero che da quel foco quaſi ſanitiſſimo holocauſto tutta abuſiata ſacrificata al primo padre ſanto della bellezza per ineffabile

gratia al templo di Solomone dogni ricchezza ſpirituale ornato uero habitacolo della diuinità, felicemente ſi conduce, inestimabile dono di amore che ſa li huomini equali alli angeli, admirabile uirtu che per la morte a noi dona la uita, & di qui puoi intendere con quanto miſterio da Platone nel conuiuiio & nella oratione di Phedro ſia poſto la fabula di Alceſte & di Orpheo, della quale uadremo ſolo atto anagogico ſenſo alla predetta noſtro eſpoſitione conforme, per il quale & la mente di Platone, & la profundita di queſta materia perferamente dichiareremo. E adunque, l'intentione di Platone dimoſtrare come per alcuna uia non ſia da ſperare die potere aggiugnere alla fruitione della intellettuale bellezza, ſe prima in tutti le inferiori potentie abandonando la humana uita inſieme con quelle non ſi abandonà, net ama perfettamente, cioè di amore non muore, dico di amore perfetto, perche quello amore del quale nel ſecondo libro dicemmo eſſere immagine dello amore celeſte puo albergare anchora in chi è huomo, cōcioſia che eſſo nella parte rationale dimori, ma di quello il quale è puro & ſinceramente intellettuale, l'antichità & di gnita del quale è iui da Phedro eſpoſta, non puo ueſtirſi chi prima di queſta uita non ſi ſpoglia, ſeparado, non el corpo dell'anima, ma l'anima dal corpo, pero Alceſte perfettamente amo che alo amato per morio andare uolſe, & morendo per amore, fu per la gratia delli Di in uita reuocata, cioè in uita reſſe generata, nō per corporale, ma per ſpirituale reſſe generatione, ma qualunq̃ crede, non ſi ſpicando in tutto dal ſenſibile mondo, ma anchora in eſſo uiuendo, potere congiungerſi alla perfetta ſublimità ideale obbietto del noſtro amore, erra grandemente, perche le idee in ſe & nello eſſere ſuo uero, non ſi poſſono uedere ſe non lochio della uirtu intellettuale il quale ſeco non paſſiſſe conſortio di atto di inferiore uirtu ma ogni hora che è eccitato, chi ſe li appropinqua, abruſa & conſuma, & come uiuendiſſimo fuoco in ſe conuerſe. nellaltre potentie inferiori, d' rationali, d' imaginarie ueggono ſi non le idee in ſe, ma la loro imagine & ſimilitudine tanto piu perfetta nella ragione detta intelletto poſſibile da peripatetici, che nella fantaſia, d' uero imaginatiua quanto quella è piu propinqua allo intelletto, & queſto, ne piu leggiadramente ne piu ſottilmente, poeta dichiarare Platone che per lo eſſempio dallu addotto di Orpheo, del quale dice che deſiderando lui andare ad uedere la amata Euridice, nō uolſe andare ad quella per morte come molle & eſſeminato dalla muſica ſua, ma cercò modo di andraui uiuo, & pero dice Platone che non pote conſeguire la uera Euridice ma ſolo una ombra & uno phantaſma di quella li fu demoſtrato, ne altrimenti aduiene a chi ſpera, non ſi ſpiccādo dalla operatione della imaginatiua & dalla parte etiamdio rationale aggiugnere alla uera cognitione delle intellettuale idee, perche non loro inſe & nello eſſere ſuo uero ma qualche loro phantaſma & ſimilitudine d' nello intelletto poſſibile, d' nella imaginatiua relucere uede. Queſto ſenſo quātunq̃ & ſottile & alto, nondimeno è tāto allo coſe cōforme, che marauiglia mi pare come ogni altro preſo dale parole di Platone non lo habbi inteſo, & teſtimone menē la conſcientia ma che la prima uolta che mai el Simpoſio leſſi non prima hebbi finito di leggere le ſue parole in quello luogo che nella mente mi apparue queſta uerita, la quale & nel cōmento noſtro ſopra conuiuiio, & nella noſtra poetica theologia piu diſſuſamente dichiareremo. Queſto no do uoglio laſciare ſcio glier a chi legge che quel medeſimo ſerpente che priuò Orpheo di Euridice, li ſegnò la muſica, & prohibillo per propria morte racquiſtare la amata Euridice, ne piu oltre uoglio queſto ſecreto ſcoprire, ma ſolo per piu ſufficiente dichiarazione di queſta materia è da ſapere piu oltre, che qualche uolta ſi dice l'anima eſſere ſeparata dal corpo, ma non il corpo da lei, & queſto è quanto a ciascuna delle potentie dell'anima, excepto quella che il

corpo

corpo nutrice chiamata uegetatiua, è ligata & non opera & come se in tutto non fusse, il che, come dicemo, accade quando la parte intellettuale & regina dell'anima è in atto & opera la quale per la sua dignità non cōpatisce seco l'atto di alcuna altra potestà, excepto quello della potestà nutritiua, le cui operationi per la grande distàtia sua da lei, non sono dallo atto di quella annullate in tutto benchè grademente debilitate, ma se molto si fortifica & si prolunga la operatione intellettuale, bisogna etiam dirlo che non questa parte ultima uegetatiua l'anima si separi talmente che & lei dal corpo & il corpo da lei sia separato. Può adūq; per la prima morte, che è separatione solo dall'anima dal corpo & non per l'oposito, uedere la amante lamata Venere celeste & ad faccia ad faccia con lei ragionando della sua diuina imaginè è suoi purificati occhi felicemente pascere, ma chi più intrinsecamente antelora possedere la uole, & non contento del uederla & udrila essere degno de suoi intimi amplessi et hanelanti baci bisogna che per la seconda morte dal corpo per totale separatione si separi, & allora non solamente uede & ode la celeste Venere, ma con non indissolubile à lei subbraccia, & conbasci luno nell'altro la propria anima trasfundendo, non tanto cambiano quelle quanto che si perfettamente insieme si uniscano, che & ciascheduna di loro due anime & ambe due una sola anima chiamare si possono & nota che la più perfetta & intima unione che possa l'amante habere della celeste amata, si denota per la unione del bacio, perche ogni altro congresso, o copula più oltre usata nello amore corporale non è licita per alcuno modo, o per trāssumptione alcuna usata questo santo et sacratissimo amore & perche i sapienti Cabalisti uogliono che molti delli antichi padri in tale ratio di intelletto sieno morti trouerai appresso di loro essere morti di Binsica che in nostra lingua significa morte di bacio, il che dicono di Habraam, Isach, Iacob, Moysè, Aaron, Maria, & di alcuno altro, & chi el predetto nostro fundamento non intende, mai la loro intentione perfettamente intende, ne altro ne loro libri leggerai se non che Binsica, cioè morte di bacio, è quando l'anima nel ratio intellettuale talmente alle cose separate si unisce, che dal corpo eleuata in tutto quello abbandona, ma per che à simile morte tal nome si cōuenega non è suto da altri per quanto io habbi letto infino ad hora esposte. Queste è quello che il diuino nostro Salomone nella sua cantica esclama Bacimi, cōbaci della sua bocca. Mostra nel primo uerso Salomone la intentione totale del libro, & l'ultimo fine del suo amore, ne più oltre che al bacio uedremo mai andare ne Salomone, ne Platone, ne qualūq; altro di amore parādo del celeste ha ragionato. Da lui el foco per cui da lui deriua, cio che lui uiue in noi si accēde, & doue arde morendo el cor ardendo cresce. Habbiamo di sopra dichiarato come el core nello amoroso foco ardendo amore, et come per tale morte cresce, ad più sublime uita. La dichiarazione dell'altra parte, cioè come per questo foco di amore detruui nelli altri cio che in lui uiue, haremō pienamente nella esposizione del prossimo testo. Per lui el fonte immortale trabocca onde esce cio che poi el ciel qua giù formando moue. Per il fonte immortale intende Dio, & è nome attribuito à lui anchora delli antichi cabalisti & se amore non fusse, non descenderebbe da questo fonte la inestimabile copia dalle uiue acque, le quali prima nella angelica mente riceuute, da quella poi pure per amore nell'anima piouano, dalla quale per il moto de' cieli si produce cio che nel sensibil mondo di nuouo appresso ad noi si genera non riceuerrebbe lo influsso della bontà diuina l'angelo, se ad lui non si conuertissi ne si conuertire per altro che per amore, come di sopra è detto, ne dello angelico lume parteciperebbe l'anima, se parimente per amoroso desiderio ad lei non si conuertissi. Amore adunque è cagione della productione di ogni cosa che Dio procede, non per amore che in lui sia, intendendo per

amore quello che Platone & il Poeta nostra intende, perche in lui sarebbe imperfettione, ma per lo amore delle creature inuerso lui come habbiamo dichiarato, & per il modo detto. Da lui deriua cio che lui uiue. Cioè cio che in quello uiue, & per dichiarare el Poeta che questo amore non è uno accidēte, ne una qualità in quella mente, ma è à lei sostanziale, dice quello che è nella mente essere in esso amore, per li meriti del quale, & la perfettione delle idee in lei, et da quella nell'anima del mondo prouiene, & cōseguene la productione & ornato di cio che nel sensibil mondo si contiene. Quello che segue nella presente stanza è per le cose di sopra dette chiaro, ne ha bisogno di altra esposizione, perche assai apertamente, & nel primo & secondo libro, demonstramo qual sia quello amore eterno; del quale l'anima nostra arde continuamente, quantūq; à noi nel freddo della materia agghiacciati non peruenega alcuno senso di tale calore. Onde meritamente insieme con Dauid ci possiamo condolere dicēdo, lacque sono intrate nello intimo dell'anima nostra, & beato è chi può dire, la grande multiitudine dell'acque di questo imo corporale abyssò non uno spe genere in me el fuoco del celeste amore.

CAPITOLO IX. Stanza quinta.

Come dal primo ben l'eterna mente e uiue, intēde. Nella presente stanza dimostrare el poeta come nasce Venere uolgare, cioè la sensibil bellezza, della qual materia, perche nel secondo libro sufficientemente ne habbiamo trattato qui bastara una semplice esposizione delle parole dello autore. Così adunque come la mente angelica da esso Dio ha la essere el uiuere, & l'incendere, così l'anima rationale, la quale da essa mente è prodotta, ha da lei lo intendere, el mouere, & el fingere. Perche l'anima rationale intende se, & laltre cose corporee, muoue el corpo che sano eterne, quali sono i cerchi celesti fabrica, & finge le corporee corrotibile mediante el moto de' corpi eterni, perche mouendo loro, come lo autore soggiunge, depinge nella materia inferiore quelle forme delle cose quali ha in se concette, et dalle quali forme, raggi dello intelligibile sole, è illuminata, & così come lei della angelica mente le riceue, così etiam dio alla materia le comunica, per tal modo adunque cio che essa in se contiene diffunde producendo ogni altra natura particolare che dopo lei si troua, & perche da essa, cioè dall'anima rationale è prodotta l'anima sensitiua & motiua del corpo, & similmente la uegetatiua, come nel Timeo si proua, per ro soggiunge el Poeta. Et cio che poi si moue & sente per lei mirabilmente mosso, sente, uiue, & oprà ogni suo effetto, imperoche da lei tutte queste operationi da questa adūq; cioè dell'anima motrice de' cieli chiamata Giove nel Symposio da Platone nasce qua giù, cioè nella materia inferiore significata da Platone per Dione. Venere, cioè la bellezza sensibile da corpi, come dal cielo, cioè da dio nasce nello intelletto, cioè nella mente angelica, l'altra Venere che è la celeste bellezza. L'altra che dentro al sole si specchia al'ombra di quel ch' al cōtempiar per lei s'aduezza. chiu de lo autore nel fine di questa stanza sotto breuissime parole altissimi sensi della bellezza corporale tratti dalla medolla de' secreti mysterij delli antichi philosophi & theologhi. Per intelligētia de quali è da sapere, che essendo, come nel secondo libro prouamo, la bellezza obietto del uiso, & conciosia che ogni cosa uisibile sia uisibile mediante la luce, segue che lo atto, la forma, la uiuacità & la efficacia d'ogni bellezza sia dalla luce, o corporale, se la bellezza è ne corpi, o intelligibile & spirituale, se la bellezza è spirituale, quando in prima adūq; nella informe essentia dello angelo disce sono le idee, era il loro essere come lo essere de' colori et delle figure uisibili la notte prima che sopra loro lo splendore de' solari razi destēda, & come chi al notturno lume della luna uno bel corpo uede & desidera in più chiara luce del giorno uedere quello per potere più pienamente fruire quel-

la bellezza, il che nello opaco & adombrato lume della notte non li è concesso, così ueggendo in se la mente angelica la ideale bellezza, ma opaca & ombrosa, & non potendo quella nella notte della sua imperfezione, & nelle tenebre della sua natura se non debilmente uedere, perche come la luna per se non luce, così per se, se al primo padre non si conuerie, nessuna perfezione possiede, desidera con amoroso desiderio al paterno sole conuertirsi, & dal copioso lume di quello uestita, & la bellezza sua fare più perfetta, & loocchio suo intellettuale illustrare in tale forma che lamata bellezza pienamente godere potesse, così si conuerse & conuertendosi disse Dio sia fatta la luce & fu fatta la luce, spirituale & intelligibile, che & il uolto della celeste Venere in se bellissimo rende, & alloocchio della prima mente lo fa chiamare essere inuisibile, laquale ringraziano la liberalità paterna ad lui conuersa eata, segnato è sopra di noi el lume del tuo uolto Tu se fonte della uera uita & nel tuo lume noi uedremo lume. Nā altrimenti nella bellezza sensibile due cose habbiamo ad considerare La prima è lo obietto in se che si uede ilquale quanto al la prima sua sostitua è quel medesimo nella nostra notte che nel mezzo giorno Lalura è la luce diurna laquale à lui congiungendosi è à quello quasi come lanima al corpo Hancido presupposto questo, simagina el Poeta nostro che così come la prima parte della bellezza sensibile procede dalla prima parte della bellezza intelligibile, cioè le forme corporale da quelle forme ideale, così questa luce sensibile proceda & eman da quella luce intelligibile che sopra le Idee descende, laquale fu opinione de Theologi phenici, & da l'ablico poi & da Iuliano Platonici approbata, pero dice el Poeta Laltra che dentro al soli si specchia, cioè la celeste Venere, laqual continuamente nel diuin sole si specchia, & dice dietro al sole, per dimostrare che quella mente con tutto el suo sforzo à dio conuertendosi à lui quanto più può intimamente si unisce, et dice che. Si specchia all'ombra di quel ch'al contemplar per lei s'aduezza, cioè all'ombra della essentia dello Angelo, laquale per la infirmità sua faccendo quel lume ideale alquanto opaco & tenebroso, è detto dal Poeta farli ombra. Et perche per quelle idee essa essentia dello Angelo diuenia intellettuale, per questo dice el Poeta, che lei mediante esse Venere Al contemplar s'aduezza, come di sopra fu pienamente dichiarato come ogni sua ricchezza prende dal uiuo sol ch'en lei refulge, così come essa Venere celeste prende ogni sua ricchezza, cioè di quello splendore diuino, dal uiuo sole, cioè da esso Dio. Così sua Luce indulge cioè dona, comunica & partecipa que la sua luce à questa, cioè alla bellezza sensibile dallaquale non altrimenti nasce amor uolgare, che da quella altra amor celeste & così come sempre quello la uolgare, così anchor questo la celeste uagheggia, seguita & desidera, come di sopra fu dichiarato, & pero soggiunge lo autore nostro. Et come amor celeste in lei così sempre e'l uolgare pende in costei.

CAPITOLO X.

Stanza sexta.

Quando formata in pria dal diuin uolto. Prima che alla esposizione di questa stanza descenda perche in lei si tratta come la particolare bellezza d'uno corpo nell'animo daltrui accende foco di amore, non fara se non utile dare qualche lume & cognitione della predetta bellezza de corpi E adunq da considerare che nella bellezza de corpi che à noi nella luce del di si manifesta, dua cose appaiono à chi bene le considera La prima è la material dispositione del corpo, laquale consiste nella debita

quartita delle sua parti, & nella conueniente qualita La quantita è & nella grandezza de membri se ella è secondo la proportion del tutto conueniente & nel sito loro & distanza l'uno dall'altro. La qualita è nella figura & nel colore. La seconda è una certa qualita che per più proprio nome che di gratia non si può chiamare, laquale appara & resplende nelle cose belle, & pare à me che questa propriamente si attribuisca & si uendichi el nome di Venere, cioè di bellezza, perche questa è quella sola che lamoroso foco nelli humani cori accende, & uogliono molti che questa tale qualita nasca & resulti dalla prima dispositione del corpo, cioè che dal sito, dalla figura & da colori de membri resulti nel tutto questa gratia, contro dalqual sententia al mio giudicio debba bastare la esperienza, perche molte uolte uedremo un corpo da ogni canto inaccusabile & perfettissimo in ogni sua parte quāto a tutte le conditioni predette, & niente dimeno el uedremo dogni gratia priuato, & così per l'opposito, si uedra qualche uolta in uno corpo, ilquale & nella figura & na colori potrebbe essere assai meglio proportionato apparire nondimeno mira bil gratia. Questo molto bene dichiara Catullo in uno suo epigramma doue dice.

Quintia à molti par bella, agliocchi miei

Candida, longa, retha, in se ciascuna.

Parte di questi esser confesi in lei.

Ma niego ben chel tutto accolto in una.

Forma, bel sia, che n si gran corpo un falso

Fior con risplende pur di grati alcuna.

Concede el Poeta in Quintia essere & laqualita del colore per li bianchezza & della figura per essere diritta, & della quantita che ne formosi si richiede che è la grandezza, & nondimeno per nessuno modo concede potersi chiamare bella, perche li mancaua quella Venere & quella gratia dallaquale di sopra habbiamo detto et laquale è alla bellezza corporale come nel sale è ogni uiuanda Quale adunq diremo essere la cagione che uno corpo sia di tal gratia dotato et un altro priuo in tutto, dirò quello che io per me ne penso, sotto mettendo el mio giudicio à ogni migliore opinione. Credo che da poi che tale effetto dal corpo non procede, necessariamente debba attribuire all'anima, laquale quādo in se è molto perfetta & lucida credo che in fino nel corpo terrestre qualche raggio del suo splendore transfonda & in questo conuencono tutti li antichi philosophi & Theologi che quando dal monte & dalla diuina uisione discese Moysè, era la sua faccia tanto illustre che gliocchi del popolo sopportare non lo poteuano. Onde era necessario che con la faccia uelata parlasse loro. Scrive Porphirio che ogni hora che lanima di Plotino in qualche sublime contemplatione si eleua, apparua nel uolto suo mirabile splendore Et questo è quello che esso Plotino scriue, che mai uiuio bello su cattino nel l'otimo questa belia, cioè questa tal gratia ch spesso in uno corpo & da statura et di colore meno che mediocremete bello appare, essere segno certissimo della intrinseca perfectione dell'anima dellaqual perfectione parlando Salomone ne prouerbij dice La sapientia dello homo illumina la faccia sua, et credo questa sententia essersi massimamente uerifica nelle te obseruate charattere del sacro nome del protoplausto Adamo & chi può intridere questo secreto lo intrida. Aggiungerebbe à questo uo Platone, che lanime che descendono dalla Sphera di Venere habbano oltre alle altre ad causare precipuamente ne loro corpi simile affetto. Quādo formata in pria dal diuin uolto. L'ordine dell'umierfo è che dalle cose separate ei intelligibili procedino le cose inferiori, & queste, quant o più possono alle loro cause conuertendosi, ad quelle ritornano il che ueggio nella presente Canzona essere mirabilmente dal Poeta osservato, ilquale hancido di bellezza & di amore adtrattare, prima

ma dalla celeste bellezza da del celeste amore incominciò, la natura origine & proprietà da quali nella terza & quarta stanza sufficientemente dichiarate & nella quinta dapoi narrato, come da quella procedea la bellezza sensibile, & lo amore di quella. Mostra hora nel resto della presente Canzona come dalla sensibile bellezza ascendendo per ordinati gradi alla bellezza intelligibile, alla quale giunto, termina la autore l'opera sua come in quelle, ad cui peruenendo, ogni amoroso desiderio terminare si debbe ne piu sottile, ne piu ordinato, ne piu sufficiente modo puo obseruare ciascuno che di qualche materia ha tratta che questo il quale ueggiamo essere futo nella presente canzona dal nostro Poeta osservato, modo da pochi inteso & cognosciuto, & è quello che Platone nel Philebo chiama de ducere la unita in multitudinem, & la multitudinem nella sua unita ridurre. & quello che bene questo ordine & modo fa obseruare, meritamente, come scrive Platone el douiamo, quasi come se uno Dio fusse seguitare huomo certamente diuino & angelo terrestre, atto incomparabile delli altri angeli contemplatiui per la scala di Iacob secondo la sua uoluntà ascendere & descendere, & di questo ordine nel Commento sopra el Symposio diffusamente tratteremo. Seguendo adunque lo autore questo ordine nostra come per sei gradi, da la materia le bellezza incominciando al primo fonte di quella l'huomo felicemente si conduce. All'anima a sensi conuersa prima per gli occhi se li rappresenta la particolare beltà di Alcibiade, di Phedro, & di qualche altro corpo specioso; ad quello sinclina & in quella forma particolare si diletta, & in essa fermandosi è nel primo & piu imperfetto & piu material grado, & di questo effetto assegna el poeta nel principio della presente stanza la ragione; cioè onde procede, che uno piu presto a uno che a un altro sia affettionato. El secondo grado è quando l'anima quella immagine per gli occhi riceuuta con la uirtù sua interiore, ma per anchora materiale & phantastica in se riforma, & tanto piu perfetta fa quella quanto la fa piu spirituale & quanto piu dalla materia separandola alla ideale bellezza, benché anchora da quella molto lontana la appropinqua. El terzo grado è quando l'anima nostra col lume dello intelletto agente, quella forma riceuuta da ogni particolareta separando, la natura propria della corporale bellezza in se considera, ne piu alla propria immagine di uno solo corpo, ma alla uniuersale bellezza di tutti i corpi insieme si uolge. Questo è l'ultimo grado al quale peruenga l'anima a sensi conuersa, imperoche quantunque in questo ultimo grado in se la bellezza riguardi, & non come nel grembo di materia alcuna ristretta, nondimeno da sensi & da phantasmi particolari tale cognitione riceue, & di qui nasce che qualunque alla cognitione della natura delle cose per questa sola uia peruiene, non puo per spicacemente & sanza uelo di grandissima ambiguità uederle, & hanno creduto & credono molti peripatetici & mastiche latini non potere l'anima nostra unita al corpo ad piu perfetta cognitione ascendere, il che nel nostro concilio dimostriamo dalla mente di Aristotile & quasi di tutti peripatetici. Arabi & Greci essere grandemente alieno. El quarto grado è che l'anima considerando la operatione sua uede se conoscere la natura della bellezza uniuersalmente, & non ristretta ad alcuna particolare & conosce che ogni cosa che è nella materia fondata è particolare, di che conclude questa tale uniuersita, non dallo obietto esteriore sensibile, ma dallo intrinseco suo lume, & dalla sua uirtù procedere & infra se stessa dice se uelli adombrati specchi di phantasmati materiali per uigore della mia luce mi si rappresenta questa bellezza, certo è ragioneuol cosa che nello specchio della mia sostanza dogna si uede materiale spogliata riguardando, debba ogni simil cosa assai piu chiara mente uedere, & così in se conuersa l'ideale

immagine della beta ideale a se dallo intelletto partecipato come fu nel secondo libro dichiarato, & questo è il quarto grado perfetto immagine dello amore celeste come di sopra fu detto. Di poi da al proprio intelletto ascendendo, è nel quinto grado, doue la celeste Venere in propria forma, & non imaginaria, benché non pero con totale plenitudine della sua bellezza ch' in intelletto partecipare non cape se li dimostra, de la quale l'anima auida & sitibunda cerca el proprio & patto colare intelletto alla uniuersale & prima mente congiungere; prima infra tutte le creature & uniuersale albergo dello ideal bellezza. Et ad quella peruenendo l'anima grado in ordine festo termina el suo cammino, neglie l'itico nel septimo, quasi sabbato del celeste amore muouersi piu oltre, ma iui debbe come in suo fine a lato al primo padre fonte dogni bellezza felicemente riposarsi. Questa è la scala delli amorosi gradi per la quale alla uera integra & distinta cognitione di questa materia di amore si ascende. Questi gradi & come dall'uno all'altro si ascenda, non so se, o con piu leggiadria diuerso, o con piu ordine & dottrina scriuere si possa, che si descriva el poeta nostro nella VI. VII. & VIII. stanza, ma prima che ad cio descenda, nel principio della VI. assegna la ragione perche uno sia piu amore di questo, che di quel altro uirato; la qual ragione anchora che tutta si fonda sopra è principij delli antichi Platonici, nondimeno appresso d'altri non mi ricordo hauerla mai letta. Et per intelligentia di essa, è prima da sapere che secondo dicono è Platonici, fra le anime humane alcune sono di natura di Saturno, alcune di natura di Giove, & così delli altri pianeti, & intendono per questo che una anima hāra piu cognatione & piu conformità con l'anima del cielo di Saturno che con l'anima del cielo di Giove, & così per l'opposito, che non è per altro se non per che questa anima è di tale natura & quella di tale, ne altra cosa intrinseca sene ha ad assegnare di questo di che è estrinseca & effectiua causa colui che esse anime produce cioè Dio, del quale dice Platone nel Timeo, che alcune anime nella luna alcune altre nelli altri pianeti & stelle che lui chiama instrumētū de tēpo spargendo semina. Secondariamente da sapere che unendosi, come anchora nel primo libro fu detto essere mēte de platonici, l'anima immediatamente al uehiculo celeste, & mediante quello al corpo terreno & corruttibile, uogliono alcuni, la opinione de quali segue in questo luogo lo autore nostro, che l'anima rationale descendo dalla sua stella forma lei stessa quella corpo terrestre, il quale lei di poi ha ad gouernare. Sopra ad questi principij fondandosi el Poeta si imagina che nel uehiculo de l'anima la qual descende, che è da lei con quella potentia, uinificato, con la quale poi forma el corpo terrestre, sia dalla sua stella infusa una uirtù formatrice del corpo corruttibile, & secondo che da altra o altra stella descende, riceue uirtù diuersamente firmatiua; e per questo dicono e phisionomi el tale huomo hauer effigie Lunare, el tale Solare, el tale Martiale, el tale Venereale, el tale Gioniale, el tale Saturnina, el tale Mercuriale, & dalla effigie giudi cano l'anima di quello tale essere di simile di natura, il che è molto conueniente alla opinione del Poeta nostro. Ma perche la materia inferiore non è sempre obediēte a chi la forma & stampa, pero non puo esprimere sempre la uirtù dell'anima nel corpo terreno la effigie che essa uorebbe, onde nasce che essere possono due giouiali che nella forma appariranno dissimili perche la materia della conceptione dell'uno sarà stata altrimenti disposta ad riceuere quella figura dell'anima che quella dell'altro, pur mientedimeno quello che nell'uno è perfetto, nell'altro come cosa incominciata & non assoluta. Vuole adunque el Poeta nostro che lo essere della figura di due corpi, piū dalla uirtù d'una medesima stella formati, generi fra loro per tale conformità inuenso amore. Quando formata in

pria

pria dal diuin uolto. ò immediatamente come uogliono e catholici, ò mediamente secondo Platone. Per descender qua giù l'anima si parte dalla piu eccelsa parte ch' alberghi el sol nel cor human s'imprime. Perche il core è piu appropriata stanza all'anima, laquale per la natura sua è fonte di uita & di calore, & per il suo continuo moto ha con il cielo, onde lei descende, molta conformitè. Dalla piu eccelsa parte ch' alberghi el sole. Cioè dal Cancro segno infra tutti e dodici segni del Zodiaco sopra questo nostro emisferio superiore piu eccelso, cioè piu eleuato, & è sententia de Platonici, liquali di cono l'anima descender per il Cancro, & ascender per il Capricorno & credo che il loro fondamento sia, per che il Cancro è casa de la una la cui uirtu massime domina sopra la parte uegetale uiuifica uia de corpi, & il Capricorno è casa di Saturno preposto alla contemplatione, allaquale l'anima dal corpo sciolta liberamente puo attendere. Doue Cioè ne corpi humani terrestri. Esprimendo Essa anima con mirabile arte, arte certo diuina & admirabile dalla uoluntà paterna per l' intellettuale sapientia & ragione della anima nella celeste natura infusa. Quel ualor poi che da sua stella ha tolto & che nel grembo accoltor uirtu di sua celeste spoglie prime. Cioè quella uirtu formatrice del corpo elementare, laqual uirtu di poi & si ferma nel grembo delle prime sue celeste spoglie, cioè del suo celeste uehicolo & laqual dipoi esprimendo la figura in tal' e uirtu quasi femminile contenuta, Quanto nel seme human posson sue lime, forma suo albergo in quel fabrica è stampata. Cioè forma questo corpo organico sensibile nel quale in questo mondo l'anima alberga in quello seme humano. Ch' or piu horrenamente repugna al diuin culto. Come di sopra fu dichiarato. Indi Cioè da quel corpo di tale anima figurato. Qual hor dal sol. Cioè dallo splendore di quella bellezza che in lei si fulgia. Scende nell' altrui cor l' infusa stampa. Della figura in se compressa & uol dire questo che ogni hora che quella tale effigie è uista da qualunq' altro. Se gli è conforme. Cioè se è figura prodotta da stelle conforme alla stella di colui che la riguarda. Ad uampal alma Di quel tale di amoroso foco, & questo come di sopra mostramo a il primo grado. Che poi ch' è nel albergo assai piu bella a diuin rai di sua uirtu l' effinge. Qui si contiene el secondo & terzo grado distintamente. & è da aduertire che el poeta nel fine della sesta stanza & nel principio della VII. perstringe & generalmente tocca lo ascenso del primo grado al ultimo, accennando la loro distinzione, ma non la esprimendo seguitando in questo l'ordine da philosophi, & massime da peripatetici nel problema della phisica di Aristotile instituito, cioè che la confusa & indistinta cognitione della cosa preceda la applicatio ne di quella come el nostro Poeta ha in questo luogo offeruato, il qual poi che sotto implicato compendio della cognitione di questi gradi ne ha dato qualche lume, effequisse dipoi in quel luogo. Per tre fulgidi specchi. Distintamente quello che ne precedenti uersi breuemente toccando promesse, ne stanza posterior è che il poeta nostro insieme queste tre stanze in tal forma congiunga che el senso del fine della VII si fusesse nel principio della VIII. & el fine di quella nella principio della VIII il che a chi piu oltre non considerassi, parrebbe far' e contro a la regola della canzona. nellaquale pare conueniente l'osa che ogni stanza per se habbi la sua sententia finita, come & nelle cinque prime, & nel' e ultime offerua el poeta, ma ha uoluto per questo denotare che in nessuno grado procedente l'ultimo si debbe l'uomo fermare ne preporlo per fine della amore suo, ma debbe l'un sempre haue

re per scala del laltro. Non è laudabile dell'etarsi della forma dun bel giouane se tu non usi questo come grado ad riguardare in te la proportion & conforme qualità di quella figura, etiam diuota di quello crasso & materiale corpo. quale prima l'hai ueduta. Ne lo occupare la imaginatiua in considerare la figura dun corpo puo essere opera se non uana, se in quella ti fermi & non l'adoperi per instrumento ad contemplare con la ragione la uniuersal bellezza di tutti e corpi. Ne puo essere se non debile & infirma l'anima che sempre sopra il corpo prostrata mai in se non dirizza, & in se stessa riuolgendosi e sua theori non riconosce, ma come dice Asaph, essendo in dignità & honore posta non si conosce & diuenta simile a brui insipienti, che tal uirtu di potere in se riuolare non hanno. Ne in se, ò per se potra l'anima sufficientemente possedere quel lume della bellezza ilquale da se non ha, ma solo per dono & emonitione di altrui. se eo colui non riorna, ilquale ha fatto lei di essa bellezza partecipe, & dalquale essendo lui particolare fiume se la sua sete uerra in tutto estinguere, bisognerà che al primo mare della bellezza da esso fonte immediatamente emanante si conduca, imitando el poeta nostro ilquale cominciando nella VII stanza ad disporre e gradi di questi scala, sopra laquale da terra al cielo si ascende, non prima a sua uersi pose fine, che al primo bene si conduffe. Dalla cui uirtu & sola luce informato amando si fabello lamente, l'ale emal mendo & cioche e in quello Però non sono in uerita nella presente Canzona piu che setta stanze, benchè che in ix si diuida, perche di queste tre stanze nessuna per se è finita, ma di tutte insieme una risulta. Dunque nella sesta stanza perfetta si ferma e' poeta, come ogni amante nel suo festo grado, & essendo per procedere piu oltre, sente amore che raccoglie el freno denotando per questo ad noi che a colui, el quale al sesto grado peruiene non è licito camminare piu inanzi perche quello è il termine dell' amorosa uia quamuis que per uia d'altro amore piu oltre si uadi, & è quel o amore col quale si ama Dio in se & non quanto autore della ideale bellezza, ma non con uirtu con lo amore del qual a presente si parla, perche quello non è desiderio di bellezza, laquale in Dio, secondo Platonici per la sua simplicità non si troua, come ne primi libri fu dichiarato. Hora riuornando alla esposizione del testo, dice el poeta comprendendo insieme il secondo & terzo grado Che poi che l'anima alberga in se la figura per gli occhi riceuuta. Assai piu bella a diuin rai di sua uirtu cioè della uirtu phantastica ò uero cogitatiua, & della uirtu rationale. La effinge fabrica & forma l'et di qui nasce ch' amando el cor dun dolce error si piace Qui dimostra lo autore come per le sue parole si puo intendere per qual cagione ad uenga che molte uolte & quasi sempre lo amato pare alio amante piu bello assai che in se non è, il che procede per che lo amato riguarda lo amato nella imagine che di lui ha l'anima in se fabricata, et fatta tanto piu bella quanto piu dalla materia principio dogin deformato la ha sedarata, anchora che oltre ad questo che quella figura che l'anima ha in se formata assai piu che la sua estrinseca specie bella si dimostra per essere in uerita piu bella. ci si adiunge che essendo questa generata & fatta dell'anima, l'anima in lei come in sua cosa piu si dilettata, & piu anchora la stima che essa in se & nello essere suo proprio non è. & persoggiunge lo autore. Palcesi el cordū dolce error, l'amato obietto in se com' in suo prole guardando, cioè come in sua opera & sua creatura da lei fatto & generata. Tal hor poi reformando. Qui mostra lo autore come del quarto grado al ultimo si adgiunge premettendo la eliptica diuinatione de mezza, cioè del quinto & sesto grado, liquali non meno ac-

ceua

cenna doue dice Di grado in grado, et per li quali à lultimo grado si peruene. Dice adunque che thalor l'anima reformata quella specie uniuersale Al lume diuino che in lei ne è impresso cioè al lume della beltà ideale ad lei partecipata Raro & celeste dono uerramente raro & celeste, perche pochi sono quelli che ad questo grado peruenghino, & questi sono molto perfetti, ma sono sì rari, che come di sopra dicemo molti giudicorono esserè impossibile alhuomo digiungere ad questo grado, & pero rettamente disse, Rare & celeste dono. Quinci cioè dalla reformatione detta che è quarto grado Eleuando di grado in grado se, cioè dal quinto grado el che è el proprio particolare intelletto al sesto grado della coniuñtione col primo & uniuersale intelletto. Nello increato sole cioè ad esso Dio ritorna onte formato ne quel che nello amato obietto è espresso. dal quale dio, benchè per molti mezz, come lui immediatamente soggiunge, è formato quello lume di bellezza che nel corpo amato appare. perche uno Solo, cioè uno sol lume che da esso uolto diuino emana, passando quasi per tre specchi, la mente, cioè l'angelica natura, lo spirito, cioè la natura rationale & el corpo, cioè il sensibile mondo adorna ogni bellezza. Quinci gliocchi. Hora e Poeta nostro ordinatamente è sopra detti sei gradi esplica & dicea: ra, de quali assai distintamente uel principio della sesta stanza parlo. Dice adunque incominciando dal primo & piu infimo grado che quinci, cioè dal corpo Gliocchi riceuon leornate spoglie. di quello, cioè le specie della bellezza decisa dal quel corpo il che come di sopra dicemo è il primo grado & il piu materiale, posgioggiunge. Et per Gliocchi oue soggiorna, doue dichiarà come questa specie dello obietto à gliocchi peruenuta passa dalla uirtù uisua di gliocchi che è senso esteriore, alla uirtù imaginatiua, che è senso interiore, laquale imaginatiua lui chiama L'altra sua ancilla, cioè del core, intendendo per il core la sostanza dell'anima rationale, alla quale seruono & ministrano le potentie sensitiue, così interiore, come esteriore, come tutti e philosophi concordamente dichiarano. Hora essendo quelle spoglie cioè quelle specie della imaginatiua concette dice el poeta che sono da lei Talhor poi reformate non però espresse, Però che la imaginatiua come piu alta & piu nobil potentia, del senso di fuori fa quella specie piu spirituale, & consequentemente piu la spicca & separa dalla deformità della materia, laquale seco non patisce la forma della uera Venere, ma non puo però anchora per esserè le i pura potentia materiale & organica ridurre quella specie ad perfetta immaterialità. Però dice che le reforma, ma non le asprime & questo è el secondo grado elquale quantunq sia amore di particolare corpo, nondimeno non ama quella particolare bellezza piu in quella crassa & corpulenta persona, ma in quella imagine che dia nell'anima sua di lui ha formata & come questo grado è piu che el primo perfetto così anchora è piu felice, perche non meno gode lamente nella absentia sua che nella presentia sempre lo ha seco sempre el uede sempre lo ode, & con lui familiarmente à tutte l'hore conuersa, chi è nel primo grado, tanto è felice quanto lo amato li è presente, conditione ad ogni modo assai migliore che quello furore bestiale & non amore. il cui bene non puo se non per piccol tempo durare, ne dise altro che longissima amaritudine & grandissima penitencia lasciare, il che douerebbe per certo esserè à ciascuno sufficiente stimulo à farlo da questa effecranda uolupta rimouere & confestinatissimo corso ad quello celeste amore properare, oue nessuno uestigio di miseria ma ogni plenitudine di felicità si troua ne debba allettare ueruno ad questa misera uolupta lo esserè stati molti & per prudenzia & per dottrina celebratissimi huomini da quella presi, anzi questo debba esserè à cias: uno in uece & luogo di ragione efficacissima ad mostrare che quello si debba in tutto cō ogni ingegno fuggire Imperoche se questo male è sì pestifero & uenenofo chel

li habbia in sì perfetta & si forte anime potuto generare egriedine quasi incurabile. debbe ciasmo indubiamete per sua derisi che nella sua habbia ad partorire letale al tutto et mortifero morbo, di che meruamete si puo concludere qualunq in tale precipitio ruina, di se medesimo & de sua mali cōposti pensieri do Dio correttua & paterna punitione, dalli huomini forse non mena compassione che biasmo riportare. Hora ritornando alle parole del Poeta poi che del primo & secondo grado ha parlato uenendo al terzo dice. Indi di uarie & molte beltà dal corpo sciolte forma uno concetto, in cui, qualche natura diuiso ha in tutti, in uno pingè & figura, & è che l'anima surgenda sopra el primo & secondo grado. luno & laltro de quali partia colarmente la bellezza considerando dalla materia nō si spogliata, in uniuersale concetto, essa natura in se considera, & multitudine di tutti e particolari corpi begli, nella unita della bellezza in se reduce, il che è propriamente di quello ilquale di giu in sua ascende, cioè di quello che la moltitudine nella sua unita reduce, come di sopra fu detto. Quinci amor L'alma, in questo el cor dilecta. in lei com' in suo patrono anchor uaneggia che mentre el uero uagheggia come raggio di sol sotto' acquale uede In questa uniuersal cognitiōe l'anima come in cosa da lei fabricata si dilecta come anchora poco manzi dicemo, & in lei illumina della uera bellezza come lume di sol sotto acqua uede el fonte dell'umie è il cielo & dà quell'illacqua per diti gradi mezz si peruiene per il fuoco & per l'aria. nō alimete da Dio primo cielo intelligibile, fonte del lume della bellezza per due gradi mezz dello intellectuale ideale, & della ragione all'anima partecipata quasi per il mezzo dell'aria et del fuoco nella specie uniuersale d'asensu astratta come in acqua el lume della uera bellezza resplende. Pur nō foche di uin ch' in lui lampeggia, benchè adombrat' el cor. pietoso allesta da questa ad piu perfetta beltà ch' in cima ad quel superba siede Questo è lo ascendo del terzo grado al quarto, cioè alle idee illanitate partecipate, nella quale non è piu ombra di bellezza, ma si uede la beltà uera, bēche non essenziale, ma partecipata Quinci mentre l'ipio cor l'alme uestigie sepue entro alla sua mente ued' inserto. Questo è lo ascendo del quarto grado al quinto, cioè al proprio particolare intelletto dell'anima il che dichiara dicendo Entro alle sua mente el ued' inserto. Soggiunge di poi Indi ad piu chiaro & aperto lum' apresso ad quel sol sospeso uola Et è lo ascenso dal quinto grado al sesto, nel quale el proprio particolare intelletto con la uniuersale & prima mente assai piu della nostra aperta et chiara conuinge, laqual mente immediata è prossima à Dio primo et intelligibile sole, & pero disse Adpresso ad quel sol sospeso uola dallacui uiua & sole luce come la mente, l'alma, & il mondo si faccia bello, assai di sopra è dimostrato.

CAPITULO XL

Stanza nona.

Canzon, io sento amore chel fren raccoglie. Fu opemone delli antichi theologi non si douere temerariamente publicare le cose diuine & li secreti mysterij. se non quanto di sopra nera premezzo, pero finge el poetà se quasi com' apparecchiato ad ragionare piu oltre. essere da amore ritratto, & da lui esserli comandato che al uolgo solo la correccia de mysterij amorosi dimostri, riservando la midolla del uero senso alli intelletti piu eleuati & piu perfetti, regola asseruata de qualunque delle cose diuine appresso alli antichi ha scritto. Scrive origene Iesu Christo hauere reuelato molti mysterij ad escipoli, liquali loro nō uogliono scriuere. ma solo ad bocca à chi à loro ne pareua degno li communicauano, & questo cōferma Dionysio areopagita hauere poi offeruato esacerdoti nostri e quali per successione

sione lupo dall'altro riceuano la intelligentia da quelli segreti, liquali non era lecito à scriuere, & Dionysio à Timotheo esponendo d: nomi di Dio & della gerarchia angelica & ecclesiastica, molti profondi sensi gli comanda & che tenga el libro nascoso & non gli comunichi se non apochi che di tale cognitione sono degni. Questo ordine appresso li antichi Hebrei fu santissimamente offeruato, & per questo la loro scientia nellaquale la esposizione delli abstrusi & absconditi mysterij delle leggi si conuene Cabala si chiama, che significa receptione, perche non per scritto, ma per successione ad bocca luno dall'altro la riceuano. scientia certa diuina & degna di non partecipare se non con pochi, fondamento grandissimo della fede nostra, el desiderio dellaquale mi mosse allo assiduo studio della Hebraica & Caldaica lingua senza lequali è al tutto impossibile peruenire alla cognitione di quella quãto fusii el medesimo stilo da Pythagorici offeruato dire non bisogna, & farne piena fede la epistola di Lyside ad Hyparco, ne per altra ragione haueano li Aegyptij dauanti à loro templi scolpito le Sphynge, se non per dichiarare che le cose diuine, quando pure si scriuano, si debbano sotto Enigmatici uelamenti coprire, come & il poeta nostro nella presente caxona haueu fatto, secondo le forze nostre habbiamo dichiarato, & il simile essere fatto dalli altri così graci come latini poeti offeruato, nel lib. della nostra poetica philosophia dichiararemo.

HIERONYMO BENIVIENI A
Luca Della Robbia. Salute.

A Ssai mera per certo hauere ima uolta, & forse anchora temerariamente, permesso che di tutti gli amori miei uersi solo quelli in publico comparissino.

Che al dolce suon della celeste lyra
Cantando amore souente.

Lalma a suo primo ben conuertere & tira,

Senza che hora così dalle amoreuoli tue persuasioni inuitato, & dalli errori della mia adulescentia adunato, io hauesse di nouo affaticare la mente di chi legge con la esplanatione delle ineptie di quella, cioè dessa mia adulescentia. Delle quali ineptie, ineptie ueramente puerile, perche poi che à Dio piacque illustrare in qualche modo col lume della sua gratia le tenebre della mia cecità, io ho sempre reputato et reputo non piccola parte la sequente Buccolica, doue uo & non immeritamente fare quando lecito stato mi fusii, così di questa, come io già feci di quelle, cioè desse mie ineptie puerile, uno sacrificio à Vulcano. Ma perche questo per lessere stata già più uolte impressa, & in molte copie & uarij luoghi disseminata, era & è impossibile con tanta più mia satisfactione, cedo hora à esse tue amoreuoli persuasioni, quanto essendomi tolta la facultà di poterla supprimere à ognihora, più mi stimola la memoria di alcuni suoi concetti, casti certo, ma sì poco per lo ardore di quella età cautamente reffutti, che come male in essi possono essere stati, così anchora quando alirimenti la uerità de loro sensi non si scoprisse potrebbono essere ad alcuno più debile occasione di qualche scandalo. Perche quello tanto che per introductione di chi legge fu da noi posto in el prossimo & per insino da principio publicato Proemio della nostra Buccolica non apre, come la esperienza mi ha mostrato, & non squopre in tanto la uia che basti à penetrare alla uerità, desii nostri mali in quella adumbrati concetti. Hauendo io adunque per rimedio di questo così da te & dallo stimolo della memoria predetta eccitato aggiunti ad quello che in esso proemio si dice, alcuni altri alquanto più larghi & espediti argomentij, & quelli in e loro luoghi per più chiarezza & commodò di chi legge distribuendo, datone à ciascuno Egloga el suo metiadiuto, poi che così anchora à te piace, permettere che lei, cioè essa nostra Buccolica, così come ella è hora instrutta & accompagnata un'altra uolta in publico comarsca accio che mediante questi tali argomentij così posti et distributi possa ciascuno, che o per lo adiecto leggendo fusii

in qualche sinistra opinione caduto resurgere, & che in fuoro leggesse facilmente & senza alcuna offensione à el uero senso desii nostri concetti penetrare nõ offiante el uelo delle troppe certo in qualche luogo tenere & licentiose parole, sotto el contesto dellequali lui, cioè esso senso anchora che per se puo quasi casta matrona in ueste & habito meretricio puo & non immeritamente essere per insino à qui stato à gliocchi tuoi & di qualunque altro suspetto. Priego dunque hora chi legge, che per sua cautela & per mia satisfactione nõ li increzca prima che alla lettione di qualunque desse Egloge descenda, leggere lo argomento à lei immediate preposto, ac cioche mediante e moniti & la memoria di quello alla intima pura & nuda uerità desii nostri concetti penetrando, & se da ogni occasione di scandalo, & me da ogni colpa, liberi & assoluta, imperando & se non per li utili documentij desse nostre Egloge che sono pochi, el bene che si debba in questa uita felicemente cercare, almeno per li errori & per li in ganni dessa mia adulescentia in loro descritti, che sono molti, quello che si debba sapientemente fugire. Vale.

BLEGIA IOANNIS PICI ML
randula adolescentis Egregij ad Florentiam, in laudem Hieronymi Beniuennij eius ciuis, qui nuper adulescens & ipse Bucolicum carmen ediderat.

Aetor io Tyrrhena tibi Florentia letor
Clamet io Pean quisquis amicus adest.
Quale decus, quae fama tibi, quae gloria surgit
Tolle caput, libeas tolle superba uidas.

Ille tuos agros intra & tua moenia natus,
Atq; arui liquidas inter adulus aquas.
Cui cum diuinum sit sacro in pectore numen
Quam bene de sacro nomine nomen habet.
Ille inquam plausu iam cepit ubiq; frequenti
Iam cepit multo non sine honore legi.
Siculis ausonias illius musa per urbes
Fert celebrem magna candida laude pedem.
Autorem patriae quisquis legit inuidet illi
Atq; optat patriae nomina tanta suae.
Gaude gaude iterum tanto insignita decore,
Et uati applaudas terra beata tuo.
Cinge coronatos uernanti flore capillos
Conueniunt titulo Florida ferta tuo.
Vndiq; Achemenio spargantur compita costis.
Et per odoratas lilia multa uias.
En stirps in nostras Boniuennia protulit auras
Hetruscum docto qui gerat ora senem.
Ponite auernales iam gens hetrusca cupressus
Quos rapta immitti funere Laura dedit.
Pellantur queruli fletus, en Laura reuixit,
Spirat & argutum nouit ut ante loqui.
Quin solito micet illa magis, maiorq; priori
Nescio quae cultio gratia ab ore uenit.
Reddidit hanc nobis laus uestrae Hieronymus urbis
Et dedit infernos posse iterare lacus.
At certe (procul hinc liuor inique faceffas)
Nunc grauiore sonat grandius illa Chely.
Dij superi, sublime adeo modulatur ut aqua
Sit iam Romano thufca loquela sono.
Nec tamen ille Euros frondosus iaciat inanes,
Plusquam promittit fronte recessus habet.
Quid referam quam lenis eat, quam carmina plano
In numeros currant ordine iuncta suos,
Sic memini me saepe sacros uidisse liquores
Erofluere iunbriferi uis ubi nulla nothi.

Sed quis mirretur meditata: in carmine tantum
Cultus, cum pariter non meditata canat
Quis non hunc iuret Phœbum modo pendeat arvis,
Cornua sint Bromium quis neget esse decumt
Audiui hunc quociens cithara cantare recurus
Abdixit sensus protinus ille meos.
Et quid non possent digiti mulcere loquentes
Sisteret his rapidi flumina magna padis,
Phebeos medio firmaret in æthere curtos,
Lunares, pictos sisteret axe boues
Terribilem sauis Mariem reuocaret ab armis,
Leniret ditem falciferumq; senem.
Et quas non potuit quondam rhodæpius Orpheus
Flectere strymonidas flecteret ipse murus.

SEGI. TA LA MEDESIMA

Elegia ma tradotta di Latino in lingua
Florentina.

Godi Firenze, o ciascun cor che meco
Ama l' tuo ben, iuochi o chiam apollo
Et d' un tanto tuo honor s' allegri hor teo
D' un tanto honor, di quanto esser satollo
Ben puo' l' tuo fier Leone, alza la fronte,
Alza superb' el tuo crinito collo
Quanto ben questo tuo nuouo Phaeton
Questo tuo nuouo sol nato o nutrita
Nel tuo pio seno acentr' al tu' orizonte.
Quanto ben dico, poi che n' se scolpito
Porta' l' lume diuin, da sacro nome
Ha parimente el suo nome sortito.
Questo, questo di ch' io, che così come.
Non senza gratia, non senza frequentia
Così non senz' honore delle sue chiome
Si legge ogn' hor non pur inte Florentia
Ma fuor di te, onde la Ciciliana
Sua musa tanto con la sua presentia
Fa lieto quanto Italia s' allontana.
Italia ch' en ciascun suo luogo prende
Dal dolce suon della sua uoce plana.
Et chi d' un tanto auctor la patria intende
Non senz' inuidia alla sua patria brama
Vn tanto honor e' n' dolce Zelo s' accende.
Godi, o ciascun chel tuo ben cerca o ama
Teco o beata patria al tuo poeta
Applauda alla tua gloria, alla tua fama,
Cingi di uaghi fior l' honesta o lieta
Fronte ch' un tant' honor ben si conuiene
Firenz' al nome tuo, ne l' ciel tel uietta.
Sien per te le tue strad' ornate o piene
Di costò orientale, dibianchi gigli
Di ros' in testimon d' un tanto bene.
Ecco infra tuoi piu car' o grati figli
Nato e' Firenz' in te colui che solo.
Se stesso, el dotto tuo uecchio simigli.
El dotto uecchio tuo che col suo uolo
Couerfi suoi con la sua gloria estese
Gial' al' infim da luno a laltro polo,
Onde pian gendo poi l' antiche offese.
Le sue colpe gl' inganni el uan dolore.
Che nutria el foc onde l' suo cor s' accese.
Del primo giouenil su' anichò errore
Spera trouare pietà non che perdono

Done sia chi per prou' intenda amore.
Hor se ben morte un sì felice suono
Sprasse Firenz' in te, pon fine al pianto
Poi chel ciel ha parat un maggior dono.
Ecco hor' ecco colui che tu già tanuo
Morto lassa pian gisti in uita torna
Et ben conoscer puol la uoce e' l' canto.
La uoce e' l' canto, in cui lieto soggiorna
Bella gratia o amor, onde procede
L' honor, che luna o l'altra fronte adorna.
Questo ti rende, largisce o cede
Hieronimo corona honor o gloria
Di te Firenze, onde l' tuo nome eccede.
Et certo (ilch' hora sia senza memoria
Non pur senza presentia o inuidia detto
Di te o d' ogni tua cieca uittoria)
Non men graue, men dolce o men perfetta
El suon di questa, che di quella lyra
Ch' orno già del tuo uecchio el sacro petto.
Ah con quai uoce, o con quai note spira
Certo con tali, ch' alla Romana lingua
Per lui l' Euhrusca o con par' ale aspira.
Et s' ingegno è, che ben pesi o distingua.
Vdra come non pur disior o fronde
Exorna uno tanto ben, nutrica e' n' pingua,
Che maggior e' l' thesor, che si nasconde
Deniro a lor uago sen che quel che fuori
Exposto in fronte a nostri occhi risponde.
Che dirio io de gli altri frutti o fiori
Di questa pianta o quanto dolcemente
Carrino i uersi suoi graui o sonori,
Corrin certo così come souente
Vidi in terra dal ciel dia cader pioggia
Senza alcun uento piu quietamente.
Ma chi done l' ingegno el tempo poggia
Conceper dentro a se puc marauiglia
Dicio che nel suo sacro petto alloggia
Quando quel che nel tempo, o el cor consiglia
Ma che subito nato o furor sospinto
Se, l' opre sue o null' altro somigliat
Fa chel suo petto sia fregiato o cinto
D' un inflexibil arco o el capo aporno
D' un nuogo serro in dua cerna distinto,
Chi non dira uedendo larco intorno
Alle sue spalle che lui Phebo sia
O Barcho, atteso luno o laltro cornò
Quante uolta cantar la sua Thalia
Sentimo al suon dell' honorata cetra
Tanto a se trasse già l'anima mia.
Et che non puo e far: Che non impetra
La uoce el canto suo: Chel Po farebbe
Fermar non ch' altro com' immobil petra,
Questo a uaghi corsier del Sol, porrebbe
Fren co suoi uersi e l' carro della luna
Per lui in mezzo del Ciel fermo starebbe.
Marie al suo canto resistenz alcuna
Far non porria o placido o benigno
Saturno ell Re dell' infima lacina
Farebbe, o quelle che da piu maligno
Spirito mosse fermar non poteo
Gia col suo dolce tanto el thracio cygno
Fermar credo faria sto nuouo Orpheo.

B A S I L E Æ,

EX OFFICINA HENRIC PETRINA

ANNO SALVTIS NOSTRÆ M. D.

LXXII. MENSE MARTIO,

logi

**DE ARTE
CABALISTICA,
ID EST, DE DIVINÆ REVELATIO-
NIS, AD SALVTIFERAM DEI, ET FORMARVM SEPARA-
tarum contemplationem traditæ, Symbolica Receptione, Libri III,
olim per Doctissimum IOANNEM REUCHLIN
PHORCENSEM, conscripti.**

a IOAN.

IOAN. FRANCISCVS,
MAXIMILIANO CÆSARIS
AVGVSTO S.

Ptare mihi uideris Cæsar Inuictissime, nō tam copijs
quàm doctrina præstare, quod quidem uotum in ma-
gno illo Macedone plurimum uiguit, & eius gratia
mirum in modum ab antiquitate commendatus est.
Mandas enim mihi, ut quæpiam Cabalę monumen-
ta olim Io. Pici patruī opera in Latinam orationem
uērsa, & exscribenda, & ad Maiestatem tuam deferenda curem. Qua
quidem in re quātum mihi molestum sit, imperio tuo (ut par est) ob-
sequi non posse, haud facile cogitauerim animo, ne dum literis expli-
cauerim, siquidē inter humana desideria, summum mihi est tibi Princ-
pi meo, imō omnium gratificari. Apud me autem nec una quidem
Cabalisticę facultatis extat schædula, sicuti nec defuncti patruī Bi-
bliotheca, utpote quam Antonius patruus rerum eius mobilium tes-
tamentarius hæres Grimanno Cardinali uenundederit. Habeo eo-
go tantummodo nonnulla propria eius inuenta, & meditata ex au-
thographis, magno cum labore & impensis exscripta, nihil ad Caba-
lam spectantia, quarum partem iam publicauī. Sed quoniam oblata
hæc mihi occasio tibi morem gerendi magnanime Cæsar, abs te qua
possum fide, & animi promptitudine efflagito, ut alia quæcunque li-
buerit, modo uirib. meis effici possint imperare non cesses, in te nam-
que colendo, multis certē ingenio & uiribus, fide & diligentia nemi-
ni cesserim. Et quanquam scio plura decere seruum facere quàm lo-
qui, atque hæc ipsa quæ polliceor tua pridem esse. Quandoquidem
me tibi & ipsa ferè tradidit natura, & obligauit uoluntas,
non potui me tamen continere, ut eadem tibi mi-
ro quodam uoluntatis ardore non
offerrem. Vale.

IN IO.

IN IOANNIS REVCH

LINE DE ARTE CABALISTICA

LIBROS TRES, RERV AC VOCABVLORVM

copiosissimus Index.

A BEL op-
nitione du-
ctus, qd'
ipse foret
idem ille,
de quo re-
uelatā ex-
pectarent restorationem
3019. occidit à fratre suo
Cain claua lignea 3020.
lignum uitæ cognomina-
tus 3019
abenrut Arabs 3004
abensina Arabs 3004
abraham quare postea sit di-
ctus Abram 3021
abrahæ præceptor fuit an-
gelus Zadkiel 3021. liber
de creatione tui adscriba-
tur 3028
abraham filius Tharbe 3021
abrahæ quare uiri & nō an-
geli apparuerint 3118
abraham Alaphia quos li-
bros ediderit 3028
abralson cabalista 3026
absoluta intelligentia quæ
sit 3111
abumaron Arabs 3004
acabia filius Mahalallelis ca-
balista 3026
achillem Gangen Indorum
regem multis uirtutib. su-
perasse 3071
adam per afflatum prophe-
ticum de uxore post sopo-
rem locutus est, hoc nunc
os ex ossib. meis. &c. 3015
quare in medio Paradyfi
sit constitutus 3007. quā-
diu uixerit post lapsum e-
ius 3034. quam uocem
postremum audiuerit ex
Deo 3017. quasi lignum
uitæ 3007. quare filios

suos omnes nominauerit
per nomen quatuor litera-
rum 3020
adamo quod animal præ ce-
teris omnibus magis pla-
cuerit 3015
ad Adamum qui angelus sit
missus, ut eum certiore
redderet de salutis restitu-
tione futura 3018
adamum alterum de cœlo
cœlestem, & alterū de ter-
ra terrenum esse 3018
de Adamo quomodo intel-
ligendum sit, quod dicitur
etiam dæmones genuisse
fol. 3020
per Adonai nomē quid in-
telligatur 3006
ægyptios fictis inter sacer-
dotes literis sacra commu-
nicasse 3095
ad Aegyptios Pythagoras
discendi gratia descendit
fol. 3046
ænigmatica symbola diui-
narum & humanarum re-
rum amplissima spacia di-
metientibus nobis, & me-
moriæ plurimum adferri
fol. 3076
αὐτὸν quare spiritus dicatur
fol. 3056
αἶθρ Cherub dicitur 3038
æris usus quis primum in-
uenerit 3020
æther unde dicatur 3081.
eiusq. proprietates ibid.
æthera super naturalem nec
sensu, nec ratione percepti-
bilia esse 3085
ab Aeuo diuino & immor-
tali, id est, spiritu sancto, qd
sit per quod tribuat & di-
spensetur rebus alijs id est,

inferiorib. esse ipsum 3056
æuum quid nuncupet ibid.
ἐξ ἡμῶν quid significet 3082
αἰν litera qd significet 3140.
& 3144
alburaten 3004
alcestim ab Hercule resusci-
tata esse 3072
alcinoi sententia de Ideæ ge-
neribus 3056
alcmaon Crotoniates qd
duo appellata sint 3076
ex Alcmena Iphidus Am-
phytroni & Hercules loui
uno partu in lucem editi
sunt 3068
aleph quare ponatur in ca-
pite Alphabethi 3145
litera quid designet 3041.
uia seu institutio 3140
alexander Aphrodisæus de
cem rerum summa genera
σφαιρὰς appellauit 3077
algazel Alpharabius 3004
per Allegorias arcanarū li-
terarum, priscis & uetustis-
simi æui sapientibus in
more fuisse, sapientiæ pro-
fundam inquisitionem tra-
di 3075
alpha & Omega α & ω quid
fol. 3032
amicus cōsultō recipiendus
est, & receptus non facile
abijciendus 3094. est al-
ter ipse 3094
amicitia nihil optabilius
3094. item quare sit 3094
dicta ibid.
amicitiā frāgere in huma-
num est ibid.
in Amicitiam qui admitten-
di sint ibid.
anacharsis 3045
anagogica institutio quid
31

INDEX IN A R.

- anaxagoras** in qua re conueniat cū Pythagora 3057
sub Anaxagora Græcos pri-
 mum ad Dei agnitionem
 uenisse ibid.
angelus qui sit missus ad A-
 dam, ut eum consolaretur
 fol. 3018
angelus unde nomen est 3156
angeli ad quæ officia sint cō-
 diti 3030
angelorum ordinē, qui uo-
 cantur Bne Elohim quæ li-
 tera designet 3143. Che-
 rubim emanationis nonæ
 quæ litera signum sit. ibi.
 reuelatione per lignum sa-
 lutis restauratio & saluato-
 ris cōditio 3018. gradum,
 qui dicuntur Ophanim q̄
 litera significet 3143
angelos quos uocitauerint
 olim 3055. an Deus sibi
 cōnumerauerit cum de-
 unitate loqueretur 3018.
 qui dicuntur Haioth quæ
 litera notet 3143. uarijs
 modis ab hominibus con-
 spici 3118. qui dicuntur A-
 ralim, quæ litera repræsen-
 tet 3143
cum Angelis Cabalista ami-
 citiam in it 3043
animæ definitio secundum
 Thaletam 3089. summa
 pars quæ sit 3143. ascen-
 sus in Deū per tres regio-
 nes, & tot status abstracti-
 onis 3008. unius esse qui
 dicant 3069. descensum
 quid appellauerit Pytha-
 goras 3067
animā separatā à corpore rur-
 sus eadē ipsam ī idē ipsum
 corpus rediri posse 3072.
 intellectualem quæ litera
 indicet 3144. hominis in
 fundi corpori ab ipso deo,
 & non educi de potentia
 materiæ 3067. intellectu-
 uam fusum in hominem
 ignem uocari 3009
animarum omnium salua-
 rum requies & societas
 quæ 3061
animas imprudentes homi-
 num à corpore separatas,
 nō bestiarum naturas, sed
 tantum habitus brutorū
 induere 3070. in corpori-
 bus esse Deos 3088. esse
 immortales à Homero cre-
 ditum 3070
animati ab inanimato duo
 bus modis differt 3069
annulum arcum ne gesta-
 to prouerbiū 3093, 3056
ἀνθρακισσὶς ὁδὸς τῆς θύρας σαφὸς
 fol. 3051
antigonus à quo acceperit
 artem Cabalisticam 3026
 in Antiochi castris uirorum
 quatuordecim millia occi-
 sa 3139
antiphon τὸ ἰσθὶς τῆς ἐμῆς
 τῆς πνευματικῆς 3045
M. Antonius Imperator &
 Philosophus 3071
M. Antonij Imperatoris mā-
 datum 3098
apollinis lubilatio q̄ sit 3062
apollodori testimonium de
 Pythagora 3074
apollonius Tyaneus de La-
 mīs 3008
apollonium Tyanēsem pu-
 ellam Roman. è mortuis
 suscitasse 3072
aqua Tharsis nominat 3033
aquæ super firmamentum
 quæ sint 3109
aquarum uiuentium fons q̄
 fol. 3041
arabas Pythagoras ad con-
 sequendas doctrinas uisi-
 tat 3046
arabice qui scripserint 3004
archytas Pythagoricus 3077
ariel quid appelletur 3033
 de Arimasps Hyperboreis
 carmina quis composue-
 rit 3078
aristeam Proconessi mortu-
 um in Officina Fullonis,
 septimo post anno eius ur-
 bis cluibus utrum appa-
 ruisset 3071. item ipsum tūc
 carmina cōposuisse de hy-
 perboreis Arimasps 3072
aristobulus peripatheticus
 fol. 3045
aristophonē plurima in suis
 libris de Pythagora men-
 datia scriptasse 3066
aristoteles quare dixerit lu-
 ramentum esse honorabi-
 lissimum 3059. quid de-
 cem genera Entis nomina-
 rit 3077. quid à Pythago-
 reis mutuatus sit 3080
aristotelis opinio de re ditu
 mortui hominis 3073
ardea quid propriè signifi-
 cet 3034
armamentarium Florentiæ
 quomodo sit apparatus
 fol. 3002
in Armenia quidam no-
 mine, Pamphylus, in-
 ter cadauera iam corrupta
 decem diebus iacuit, sal-
 uus, & incolumis euasit fo-
 lio 3072
ad Artem Cabalisticam in-
 troitus, post illa quæ dicti-
 tur atechna 3131
astronomia quibus rebus si-
 dem adhibeat 3013
asuerus 3018
athanasij insignis sententia
 fol. 3051
ἀθανάτος πνεῦμα θεῶν quid ap-
 pellauerit Pythagoras fo-
 lio 3056
athanagoras Philosophus
 fol. 3052
athanagorę Atheniēsis Phi-
 losophi liber τὸ ἀναστασι-
 ως 3073
athenodori Tarsensis philo-
 sophi historia de domo
 quadā quam emerat 3068
atrati fratres qui dicantur &
 quibus coloribus uestian-
 tur 3026
atri uerbum quid significet
 fol. 3099
de Atrijs Domini quid in-
 telligat.

TEM CABALISTICAM.

effligatur	3039	fol.	3045	lio	3132
auctoris alijs Abenrust ap-		breſith lex diuina quam ob		de Cabalæ tertia parte fo-	
pellatus	3004	cauſam à litera beth ſuum		lio	3146
auicēna alijs Abenſirea uo-		exordium ſumpſerit 3032.		cabalam aliud nihil eſſe, niſi	
catur	ibid.	opus quid appelletur 3030		ſymbolicam Theologiam	
aurum de Ophir quale 3030		byzantium Coſtantinopo-		3103. quomodo nun-	
auro bono par quid ſit ibi.		lis noua Roma, ciuitas u-		cuparint antiqui ſapient-	
authores quibus author in		na	3004	tes 3130. fuiſſe homi-	
cōſcribēdis uoluminibus				nem diabolicum & hære-	
ſit uſus	3028			ticum	3015
authori Catalogus, qui de		C		de Cabala qui ſcripſerint fo-	
arte Cabaliſtica uerē ſcri-		Cabala quæ ſit dicta	3129.	lio	3028.
pſerint	ibid.	prima omnium quæ	3019.	qui diſtincti-	
azarielis liber ſeu commen-		ad quid utilis 3014. bona		us & lucidius ſcripſerit in-	
tarium ſanctitatis	ibid.	quæ non ſit 3029. quid		ter cæteros omnes fo-	
		eſſe intelligatur	3103.	lio	3029
		differt ab arte Cabaliſtica		in Cabala quid nomine-	
		3029. quæ Hebraicè dica-		tur ſpeculatio illuminans	
		tur 3014. unde dicatur		fol.	3033
		3013. Alphabeticaria un-		cabalæ qui ſint dicti fo-	
		de orta 3150. receptio-		lio	3014
		nem designat 3047. præ-		cabaliſci qui dicantur	3014.
		cedit artem Cabaliſticam		&	3026
		3029. prima hoc fuit: lam-		cabaliſta ille ſtultus eſt, qui	
		ne mittat manum, & ſu-		miracula figuris ſolis, ſo-	
		mat deligno uitę, & come-		lis ſcripturis, aut uocibus	
		dat 3017. nos humi de-		tribuit	3159
		gere nō ſinit 3040. prima,		cabaliſta contrahit amicitia-	
		fuit poſt ruinaſ uniuerſa-		am & ſocietatem cum an-	
		lis ſalutis diuina reueſta-		gelis, & res mirandas eſ-	
		tio 3015. quō omnis re-		ficat	3043
		feratur 3019. nihil à		cabaliſta per Cabalam, id	
		Deo hominū generi colla-		eſt, recepti et crediti ſentē-	
		tum eſſe expetibilius 3005		tiam tenebras erumpit, &	
		in tertia cognitionum re-		proſilit in ſplendorem, &	
		gione conſtituitur, unde		illud uerum luminare cō-	
		nec ſenſu, nec ſyllogiſmo,		præhendit ſub modo En-	
		nec hominis ratione domi-		tis	3042. 3043
		natur 3015. quomo-		cabaliſtam oportet ut non	
		do de uno ad alium perue-		aniliter, ſed fortiter de lite-	
		nerit 3026. an ſit in na-		rarum cōmutatione cre-	
		tura, an in hominum uſu		dat	3147
		fol.	3014	cabaliſtæ qui ſint	3014
		cabalæ uera deſinitio	3014	cabaliſtæ unde Magici ſint	
		cabalæ nomen quomodo		dicti	3043.
		interpretandum	3013.	cur meri-	
		libellum quis ediderit fo-		tō ſapientes de nominen-	
		lio 3029. & Cabaliſta-		tur	3031.
		rum nomen quis primum		circa quas	
		ad latinos tranſtulerit 3036		formas uerſentur	3047.
		artificium ſemper tēdit ad		quam legis expoſitionem	
		hominum ſalutem	3043	ſequantur	3031.
		in Cabalæ nomine imperiti		tendūt ſuperius in mundum	
		errauerunt	3014. 3015	intellectualem: Thalmu-	
		de Cabalæ prima parte ſo-		diſtę uero manēt inferius	
				in mundo ſenſibili	3030
					3 caba,

INDEX IN AR

- cabaliftæ per quos gradus ad superiora ascendât 3105
& Pythagoras in quo consentiant 3099. quandoque in Thal mudistas numerantur & ecôuerso 3026
quid Thal mudistis in omnibus rebus relinquunt folio 3031. quare sint altiore loco & digniore gradu habendi, quam Thal mudistæ ibid. & Thal mudistæ in hoc consentiunt, quod duo sint mûdi, intellectuales & sensibilis 3030. & Thal mudistæ iuxta unum eundemq; sacræ scripturæ contextum alter ad timorem seruilem, alter ad timorem filialem suo more lepidâ suasionem inuitat ibid. qua de causâ sæpe cû Thal mudistis certant 3035. à quib. uiri speculationis appellantur 3031. quid de inferiorum Tartaris affirmant 3034. incumbunt contemplationi 3031. in quem finem omne studium suum dirigant 3104
cabalistarum fundamenta quomodo sint in uestiganda 3048. sabbathum quod sit 3103. studia in quo consistant 3055. nomina seu Catalogus 3026. institutionem clariorem quis fecerit primum 3029. raptus ad superiora 3040. miraculorum operatio folio 3043. sententia de Messihæ satisfactione 3035 & Pythagoristarum inter se cuncta eiusdē esse farinæ 3055. perorū sapientes quod intelligatur 3053. 3054. 3055. sententia de Ente 3055. libri multi interierunt 3027. & Thal mudistarum duæ sunt facultates, ex creditis receptionibus ambæ similiter oriuntur & emanantes 3030.
& Thal mudistarum expositio unius scripturæ diuersa ibid. & Thal mudistarum discrimen ibid. uirga nunq; falsa 3043
cabalistas cur quidam hæreticos iudicant 3015
à Cabalisticis mûdi duo sunt recepti 3032
cabalistica sunt ut poma aurea in lecticis argenteis folio 3029
cabalistica ars tribus rebus constat 3132. ars & Cabala quomodo altera alteram præcedat 3029. facultas & Thal mudica sæpe communicant uicissim doctrinas & studia 3030
cabalisticæ artis in suas partes diuisio & distinctorum explanatio 3129. & Magicæ artis discrimen folio 3043
de Cabalisticæ artis prima parte 3132
de Cabalisticæ artis tertia parte 3148
ad Cabalisticam artem pertinentia introitus, post illa quæ dicuntur atechna folio 3131
cabalisticæ receptiones in quibus rebus recapitulentur 3019
de Cabalisticis contemplationibus multos libros interfuisse 3027. numerationibus librum quis conscripserit 3029
cabalisticus hortus tribus areolis distinctus 3153
cain interficit fratrem suum Abel 3020. quare sic dictus à patre 3019. quibus artibus & opificijs incubuerit 3020
calumnatores nō homines sed monstra esse 3074
cabalam nec sensuum rudis tactu, nec imperiosis logici artificij argumentis esse querendam 3015
candidi uerbum quid significet 3099
canem esse uisum quasi molossus 3068
canticis in Ecclesia quare utamur 3112
caph litera quid significet fol. 3140
carnes haberi uirtutem ad acquirendum robur credibile 3074
cathena aurea à Ioue coelitus fragilitati nostræ demissa in terram quid præfigeret 3098
causæ rerum quatuor 3010
celtæ qualē imaginem Herculi statuerint 3062
chænici ne insideas proverbium 3093. 3098
chaldæi qui dicti olim fuerint 3045
ad Chaldæos Pythagoras discendi ergo descendit folio 3046
chaos noctem & tenebras non esse rerum principia fol. 3058
de Chao erebū & noctem esse natam 3058
cherub quid dicatur 3033
chorus altera proprietas Olympi unde dicatur 3082
per Christianorum *πνεύμα*. quid intelligatur 3054
christum uenturū ad saluandum pro Deo seruicium animas, q̄ in Adā patre à uitæ æterna exclusæ sunt 3035
cicero latinus Demosthenes dictus 3068. 3069
ciuitas beatorum quib. muris sit, cincta 3083. quare ex omni uirtutum numero consistit qualis sit 3091
ciuitatis beatorum fundamentum quod sit 3083
elementiæ nomen Messihæ imponitur 3038
cælum unde creatū sit 3108
ignis influens 3032. quid à Thal mudicis uocetur folio 3035
cælum

TEM CABALISTICAM,

cœlum in quinque Zonas à Thaletæ diuifum 3089	figillo fit ufus ad cōparandam uictoriam 3159	cymbalis quare in Eccleſia utamur 3116
cœli exordium unde ſumperit Deus 3155. portam apertam quis primū uiderit 3022	constantini Imperatoris cōfeſſio 3052. item ſententia de Eſſe & Neceſſario ibid.	cyræ fabulæ unde originē habeant 3079
cœlum quid Cabaliſtæ uocent 3108. eſſe formam 3031. incorporeum nec ſenſu, nec ratione perceptibile 3085	constantinopoli ſcholæ plurimæ Chriſtianæ religionis 3005. item ſtudioſorum numerus ibid.	D
per Cœlum & terram quid Cabaliſtæ intelligant 3032	conſtituens intelligentia quæ ſit 3112	Daleth litera quid portendat 3140. 3143
de Cœlo & terra, eorumque creatione 3108	conſuetudo à quo ſit dicta, & quare ſæpe pro more accipiat 3092	datij Bibliotheca 3028
cœli unde dicantur 3055	contēplatio ſummarū & diuinarū rerū à quæ dependeat 3125. recta depēdet à 24. li. ſacræ ſcripturæ 3128	dauid Kambī aliā Kimhī fol. 3039
cœleſtes uirtutes quæ dictæ ſint ibid.	contemplationis ueræ cam pus qui 3040	dauidis Kimhī ſententia de ſaluatoris ſeu Meſſiæ aduentu 3025
cœleſtium & terrenarum animarū familiaritas & conſocietas quando ceſſauerit 3029. eruditiones quò referantur 3019	contradictoria concidere idemque Ens & nō ens 3042	decem per IOTA quæ uirgula eſt erecta, cur Græcè ſcribatur 3078. 3079
cognitio ſupernaturalium creditorum à mente pendet ibid. intuitiua Dei quid appelletur 3033	eor ne edas prouerbiū folio 3093. 3096	deificatio quid ſit 3007
cognitionum opifices ſunt quinque 3050	corpora ſingula proprios habent rectores angelicos 3156. apparitiua quæ ſint 3068. elementorum eſſe rotunda 3089	demonſtratio unde componatur 3011
cohabitatio diuina initio mundi qualis fuerit 3025	crasſitudo ex quatuor modis naſcitur 3085	demonſtrationem quomodo Hebræi nominent ibi.
cœlum luxuriæ quid Hebræicè ſignificet 3016	cratinum plurima commentitia de Pythagora in ſuis libris ſcripſiſſe 3066	Deus quibus nominib. appellatur à ludæis 3119. unde ſit dictus 3081. 3082.
collectiua intelligentia quæ ſit 3112	creatoris & creaturæ diſtantiæ quæ 3018	quomodo nominetur folio 3042. cur Adonaidi dictus ſit 3119. quare ſit Ipſum dictus 3154. à Pythagora $\psi\chi\omega\iota\varsigma$ $\pi\theta$ $\lambda\omega\psi$ cognominatus eſt folio 3072. cur dicatur Optimus 3119. Tetragrammatus mortuus 3149
colossi ſtatue cur literis Aegyptiorum ſacris inſcriptæ fuerint 3095	creſcentes quare ſolem Phosphorum nuncupauerint fol. 3081	abſque initio & termino 3042. cur lah appelletur 3119. per quod nomen ſit inuocandus 3039. nominatur etiam pluraliter, propter multas relationes 3154. eſt principium unitatis & ſupra unitatē, & omne ens 3132. decem uestibus indutus quando mundū creauit 3155. principium unitatis 3041. quomodo in creatione & poſt creationē mūdi ſit appellatus 3136. animatio uniuerſorū 3072. cū nullibi eſt, ubique eſt 3082. author lucibilis omnis lucis 3080
concluzio ſemper ſequitur partem infirmiore 3052	propter Crimina noſtra Meſſiha percuffus & uulneratus eſt 3036	quibus hoſtijs ſit placandus 3088. an angelos ſibi
concupiſcentia & libidine corrumpuntur deſyderia ſpeculationum 3009	crucis charactere & effigie in periculis nihil ſalutariuſ 3159	
confuſio quid Chaldaicè ſignificet 3021	cubus ex quibus naſcatur fol. 3085	
conradus Leontorius, Iacob Voſphelingo ſalutem dicit 3164	de Cupiditate quid docuerit Pythagoras 3093	
conſtantinus quo ſigno ſeu	M. Curtius ſua morte Romanis terrā & urbē ſaluū reddidiſſe 3068	

INDEX IN AR

sibi cōnumerauerit cum de unitate loqueretur fo- lio 3018	Διανοία ἀνθρώπων τὸ θεῖον δὲ μὴ λατρεῖν 3052	de Domo domini quid in- telligatur 3035
dei operatio quæ sit 3080.	Διαφανὲς quid appellent gre- ci 3007	de Domo qdam quā Athe- nodor9 Tarsensis Philoso- ph9 cōēmerat, historia me- morabilis 3068
uirtus & potestas quæ fo- lio 3036. infinitudi- nem cogitatus nostros cō- sequi non posse 3042.	diaphnon quid efficiat 3008	dosa filius Harchinæ 3016
sola uoluntate rebus per- manentiam concedi 3064	dido moritura Aeneam al- loquitur 3068	druidæ qui dicti fuerint fo- lio 3045
cognitio intuitiua quid appelleretur 3033	dies unus quare sit dictus, & non dies primus 3109	duschai filius Iannai Caba- lista 3026
in Dei exercitu quatuor sūt uexilla 3160	digitus auricularis aborti- ui, si mulieris collo suppen- datur, non concipiet dum collo hærebit 3158	E
de Dei mente & loco san- cto eius & uita sancta qd intelligatur 3034	dispositiua intelligētia quæ sit. 3111	Eberhard9 dux Sueuorum in Italiam proficiscitur fo- lio 3002. Astrol.
dei mentem ipsam, Pytha- goras numerum appella- uit 3079	diuina decem nomina, quæ nos mortales de Deo cōci- pimus 3125. exemplaria ubi contēplentur 3056. p quæ cōpræhēdamus 3106	ecce Adā sicut unus ex no- bis quid sit 3018
deo quæ sacrificia acceptif- sima sint 3092	diuinæ res humana ratione non discernuntur 3047	æthiopem leuare prouerbi- um 3053
deo quæ nos similes reddāt fol. 3098	diuinas res humanaratione intelligi non posse 3050	el & lah quid hæc nomina repræsentet 3119
deum esse ignem 3080.	diuini nihil quicquā cogno- scimus nostra scientia 3049	elementa quatuor quæ sint 3031. per quos angelos te- gantur 3144. quasi byli- menta esse dicta 3144
definire impossibile, & querere quid sit impiū, ef- se 3051	diuinitatis reuelatum quod sit 3015	elementorū quatuor signa- cula unde sint præfigurata 3309. distributio 3006.
de Deo nosse, id quod ipse nobis reuelauit, satis esse debet 3123. uno & tribus personis 3041.	diuinitatis reuelatum præci- puum quod sit 3060	formas q̄ litera demōstret fol. 3144.
& 3042	doctrina noua Messihę quę sit 3037	eleastdar filius Arach Caba- lista 3026
ex Deo, & per Deum nobis omnia consistunt 3063.	dæmon bonus in homine q̄ dicatur 3088	elhai est lux animæ Messihę fol. 3041
dij quare superi dicantur fo- lio 3087. Olympica recta habitantes qui fue- rint nuncupati 3055.	dæmonum legiones & tur- bæ multæ 3161. uaria ge- nera secūdū Orpheū 3055.	elhai fons aquarum uiuen- tium ibid.
quare nobiscum semper sint 3087	in mundo intelligibili nul- lum appellari 3082	elise spiritus inclinauit super Elyseum 3073
deorum habitaculum quod sit dictum 3080	dæmones quā uarijs mo- dis nobis appareant 3157	eliazar magister Cabalista- rum 3015. filius Hircani Cabalista 3026
dij non esse sibandum de uitibus non amputatis fo- lio 3092	dæmones ab Adamo esse natos quomodo sit intelli- gendum 3020. esse ange- los 3055. quosdā esse bo- nos 3082. bonos esse ter- restres custodes mortalitū hominum 3055	elissa filius Abutath ibid.
deos cum nominem9 quid intelligendum sit 3082.	contra Dæmones remedijs quibus utantur homines peruersi 3158	elysius]campus qui sit di- ctus 3066
quos antiquitas uocita- uerit 3055. esse prin- cipia 3049. ex cœlo & terra esse genitos secun- dum Hesiodum 3055	dæmonia quę fuerint appel- lata olim 3055	ē9 quid Pythagoras nomi- nauerit 3057
		enos filius Adami quid si- gnificet 3020
		ensoph quid sit à Cabalists dictū 3108. est lux Adonai fol. 3047
		ens & non ens non sunt cō- tradictoria 3042
		entia

TEM CABALISTICAM.

- entia superiora quintæ emana-
tionis ab ipso Deo quæ
litera designet 3143. ni-
hil esse sine Deo 3088
epilogus seu conclusio di-
ctorum primi libri de arte
Cabalistica 3060.3061
epilogus primi libri 3047
erasmus Roterodamus elo-
quentissimorum princeps
nostro seculo 3091
esau quam spem inculcaue-
rit suo parenti 3012
Esculapius à ueteribus di-
ctus iubilatio Apollinis
3062. stultè se Deum ap-
pellauit 3061. suæ super-
biæ dat pœnas ibid.
esculapium Messihæ perso-
nam præfigurasse 3059.
3060.3062. ex louis intel-
ligibilibus esse genitum
3060. quis instituerit in
arte Medica 3061.
essentia quinta quæ sit dicta
fol. 3059
essentiam supernorum ema-
nationis sextæ quæ litera
designet 3143. intelli-
gentiarum quæ litera signi-
ficet ibid.
essentiales Idææ, id est, ἀρχαὶ
quæ sint 3056
esra Cabalista Simeonis iu-
sti sacerdotis præceptor
fol. 3026
esræ libri quanto præcio à
nonnullis sint habiti 3028.
tempore primum Hebrai-
cæ scripturæ distinctionem
per puncta & accentus in-
ceptam esse 3132
de Ethica & Politica Pytha-
goræ 3091.3092
euphorbi Troiani militis
clypei inscriptio q̄ 3070
euphorbi clypeum in tem-
plum lunonis esserelatum
apud Argos ibid.
euphorbum quondam Py-
thagoram fuisse, quid intel-
ligatur 3068
in Euphorbo Troiano quæ
uirtus maximè claruerit
fol. 3069
eustathius decē genera En-
tis, decem πνεύματα nun-
cupauit 3077
eurychus à Paulo Aposto-
lo resuscitatus est 3073
existimatio quò trāseat
expiationis 13. sunt ordines
quibus mundus dirigitur,
quousq; finitū fuerit pec-
catum 3036
ezechix oraculum de Mes-
siha 3025
ezechielis Prophetæ de
mortuis uisio 3073
F
Faba quare non mundum
legumen fuerit apud Ae-
gyptios 3075
faber primus qui 3020
ferri usum q̄ inuenerit ibi.
fides quid uocetur apud Ca-
balistas 3111
fides simplicitatis melior est
quàm curiositatis per sua-
siua ratio 3051
fidelis intelligentia quæ sit
fol. 3111
firmamentum orizon æter-
nitatis & temporis 3109
florētia quasi Officina olim
bonarum artium & litera-
rum 3001
forma qualem rationem ha-
beat in mundo sensibili fo-
lio 3087
formā quid Philosophi nun-
cuparint 3079
de formidine quid dogma-
tizauerit Pythagoras 3091
francofordiense emporium
nobilissimum Germano-
rum 3004.
fulgida intelligentia q̄ sit 3111
G
Gall⁹ quare Apollini Phœ-
bo sacer reputatus sit 3062
gāgem Indorum olim regē
Gangis fluuij filij multis
uirtutib. Achillem superas-
se 3071
gaudium & mœror esse ele-
menta passionum 3099
gaudijs quomodo sit uten-
dum ibid. (tur 3014
gehenna q̄ in loco cōstitua-
gehēnam duplicē esse ibid.
geometra unde suas ppor-
tiones mutuetur 3013
gimel litera quid repræsen-
tet 3140.3143. litera quare
nō sit nominata gidel 3147
gloria secunda dicitur à Ca-
balista intelligentia fulgi-
da 3111. prima quid nomi-
net ibid. itē secunda ibi.
gradus scalæ esse decem per
quos ad cognitionem o-
mnium quæ sunt uerè aut
sensu, aut scientia, aut fide,
ab imo, ad summum ascen-
dere posuimus 3008
græci cur semper pueri ha-
biti fuerint 3046
sub Græcorum regno quā
diu Iudæi capti fuerint 3035
græcorum primus Theolo-
gus qui fuerit 3055
græcos ante Pythagorā &
Anaxagoram nullam Dei
cognitionē habuisse 3057
apud Græcos, primum inue-
nisse Pythagoram animas
esse immortales 3070
gymnosophistæ apud Per-
sas 3045
H
Ha qualis demonstratio 3037
habacuck uaticiniū de Mes-
siha 3039
habitationes infernorum septē
fol. 3034
had litera qd designet 3048
hænoch libri qui 3028.3021
halsmal angelus ad Ezechie-
lem missus 3118
halaphia Cabalista 3020
haly Arabs 3004
ham filius Noë 3022
hanania princeps sacerdotū
fol. 3026
hanina nomē Messihæ 3037
Hanina filius Dufæ 3026
he litera qd notet 3116. litera
quid significet 3140.3141
hebraei

INDEX IN A R.

- hebraei magis quærunt cau-
 sa ueritatem, quã locutio-
 nis ornatum 3014. quot
 annis sub Babylonica &
 Persica captiuitate fuerint
 3035. antiqui quare maxi-
 mē delectauerint nomini-
 bus, quæ cōstabant nume-
 ro quatuor literarum 3019.
 sæpe persecutionem passi
 propter falsam interpreta-
 tionem 3016
 hebraeis esse interdicta, quæ
 duri alimentis fuerint 3075
 hebraicæ scripturæ distin-
 ctio per puncta & accen-
 tus quando & à quo pri-
 mum sit inchoata 3132
 heraclides Ponticus 3072
 hercules à Celtis Ogmion
 dictus 3062
 herculis interitus 3036. Ima-
 go apud Celtas 3060
 herculem morum formato-
 rem & omnis ingenuæ di-
 sciplinæ præceptorem fu-
 isse 3062. Alcestem mor-
 tuam resuscitasse 3072. Alc-
 menæ filium Thasij Sal-
 uatorem generis humani
 nuncupatum 3060. uer-
 bo & ratione omnia perfe-
 cisse 3063
 hermes Thesmegistus. Ae-
 gyptiorum doctor 3067
 hermiades in Isagogis 3084
 hermyppu in suis libris plu-
 rima mēdacía de Pythago-
 ra tradidisse 3066
 heth litera quid præfiguret
 fol. 3140. 3143
 hillel Cabalisticæ artis audi-
 tor 3028
 hipparchus Pythagoræ di-
 scipulus 3095
 hippolytus ab Esculapio sa-
 natus 3062
 hippolytus Papa de ciuitate
 Dei 3083
 ex Hispania quando & quã
 multi ludæi sint expulsi fo-
 lio 3009
 homerus Græcorum scrip-
 tor 3070
 homeri dicti de Choro &
 risu deorum 3081. dictum
 de Dijs Olympica tecta in
 habitantibus. quomodo in-
 telligatur 3054
 homerum lōgē ante Pytha-
 goram docuisse animas es-
 se immortales 3070
 homo ex quibus sit cōstitu-
 tus 3007. unde animal, ho-
 mo & Deus appellet 3008
 quarum rerum sit domina-
 tur 3031. 3032. ex duobus
 mundis constitutus 3145.
 mūdi sensibilis effigies &
 microcosmus 3088. an
 habeat liberum arbitrium
 3032. in conspectu Hiere-
 miæ cinis & puluis sit 3150
 ad quid sit natus 3007
 homini quibus numeratio-
 nibus contingat rerum ap-
 prehēsiō 3008. leges qua
 resint datæ 3032
 hominē naturali desiderio
 duci 3009. posse fieri De-
 um immortalem 3097. ra-
 tionalem rebus alijs nobi-
 liorem esse 3065. non so-
 lum sed etiam alia animan-
 tia rationem haberi, absq;
 tamen mente secundum
 Thaleram 3090. quid illu-
 minet 3007
 in homine reuolent omniū
 creaturarum proprietates
 summarum & infimarum
 fol. 3142
 homines quicquid de sacra
 scriptura scientia naturali
 addiscunt, illud auro par-
 est, & appellatur opus Bre-
 sit. 3030. quæ Deo similes
 faciant 3098. quando an-
 geli nominentur 3088
 hominum salus perpetua q̃
 sit 3061. omnium salus, de
 sola Dei misericordia 3039
 superstitionū remedia con-
 tra dæmones 3158
 hominibus prima facie ap-
 parent ardua & impossibi-
 lia, tandem continuis exer-
 citationibus facilia fiunt
 3047. diuinum quoddam
 genus esse indidum 3065.
 diuinarum rerū nihil ma-
 nifestum esse 3051. sæpe
 imperitiam linguarum errari
 fol. 3132
 homines mortuos de nume-
 ro resurgentium & creden-
 tium, esse futuros tanquā
 angeli in cœlis 3083
 ex hominibus multos ē mor-
 tuis resuscitados esse 3073
 hortus nucius qui sit dictus
 fol. 3029
 hoseę oraculum de Messia
 fol. 3032
 de humanæ salutis & perdi-
 tionis uario statu 3067
 hymnis & Canticis quare in
 Ecclesia utamur 3116
 hypselon litera Pythagorę
 quid portendeat 3092
 I
 iacobi præceptor seu ange-
 lus qui fuerit 3023
 iacobo quæ reuelatio salu-
 tis sit demonstrata ibid.
 iah quid significet 3119
 iamblichus quid decem uo-
 ces simplices nuncupau-
 rit 3077
 iapheth filius Noë 3021
 iarchas Pythagoricus 3071
 de lared quis natus sit 3021
 idea quid sit 3056. unde di-
 catur 3058. tribus modis
 accipitur 3056
 ierosolyma quo in loco seu
 regione sit constructa 3022
 per ierusalem ciuitatem qd
 intelligatur 3034
 iesus Nazarenus Machabę
 orum ætate, non Christia-
 norum cuius fuerit disci-
 pulus 3026
 iesus Nazarenus Lazarum
 suscitauit 3073
 iesum quis resuscitauerit fo-
 lio ibid.
 in iesu Christi forma omnes
 homines pfecti erūt 3082
 ignis

TEM CABALISTICAM.

ignis influens coelum 3032.	suntres 3031	sta 3046
Ieraph appellatur 3033	ioannes Picus Mirandula	in Italia quis primum Philo
ignorantiam doctrina auferre quid sit 3063	primum artem Cabalisticā ad latinos transtulit 3026	sophiam docuerit 3002
Idios prima syllaba quid notet 3099	ioānes Reuchlin in Italiam cum duce Sueuorum proficiscitur 3002 Astrol.	italica Philosophia à quo suum nomen acceperit 3046
Imaginatio q̄ transeat 3007	ioannes Reuchlin in quot partes artem Cabalisticam sit distributus 3164	italicæ Philosophiæ author quis fuerit 3083
Imaginem Dei quæ est anima homini, naturas alias circū circanō sigillare 3047	ioannes Faber Stapulensis Aristotelis interpres 3002.	iuda filius Tabai Cabalista fol. 3026
Imagines Dei duas esse secundum Hermetem Thesmegistum 3067	de Cabalist. arte.	de Iuda cum sceptrū auferretur quid sit futurum 3023
Impiis quid debeatur 3034	Iobeus mundus qui 3102	iudæi ueniunt in Scythiam & Thraciam 3005. apud
per Inane quid Cabalisti intelligant 3109	Iod litera quid notet 3116	Indos qd docuerint 3045.
Inductiua intelligentia quæ sit 3111	Ionathan Chaldaus Rabona 3025	quo tempore ex Hispania sint pulsi 3005
Inferiora per quot gradus ascendere possint ad summam 3008. qualiter cōmunicent cū superiorib. 3041.	Iophiël angelus præceptor Sem 3021	iudæorū quot millia ex Hispania sint pulsa ibi. orationes & preces quare in hoc mundo non exaudiantur 3160
omnia tendunt ad perfectionem superiorem 3006	Ioseph filius Ioezer 3026.	iudæis in more non esse, ut fucos dicendi sequat̄ 3014.
de Inferorum septem habitaculis 3034	item Ioseph filius Iohanan Ierosolym. ibid.	statutum est, ne traderent arcana seu mysteria peregrinis 3148
Inferorum septem habitacula esse numerata à Ioseph Salemirano 3040	Iosephi filij Carnitolis liber de portu iustitiæ 3028	iudas Mattathiæ filius quibus literis sit usus pro signo uictoriæ Dei 3138. 3139
Inferorum habitacula duo fol. 3066	Iosepho quare per somniū apparuerit angelus & non manifestè 3118	iudicium inferius una pars ex decem numerationib. fol. 3008
de Inferorum duplici Tartaro 3034	Iosua quare inferior fuerit Moysè 3109	iuditū quottuplex sit 3038
per Infinitū quid intelligat Pythagoras 3057	Iota esse literā propagationis 3079	iurī synagogæ principis filiā Christus suscitauit 3079
Ingrederet̄, id est, 3016	Iphidus & Hercules gemini 3063	iuliani Imperatoris sententia insignis 3054
intellectus agens in nobis quid sit 3143. humanus per quid intelligat q̄ supra & infra sunt 3008. quò transeat 3007	isaac quare ligna super humerum tulerit ad oblationem, & quam obrem super lignorum struem in altare sit positus 3022. quare parenti tam obediens fuerit ibid. quo in loco à patre sit immolatus 3021	iuliani Imperatoris testimonium de Esculapio 3062
ab Intellectu quæ ad mentē prouehuntur, qua ratione agitentur 3012.	isaaci præceptor quæ fuerit fol. 3022	in Iunonis templum apud Argos Euphorbi Troiani clypeum esse relatum fol. 3070
intelligentia medians quæ sit 3112. sanctificans q̄ sit 3111	isaia nobile oraculum de Messihæ uita & morte fol. 3035. 3036.	iunonem quid appellāre Poëtæ 3079
claritatis unde sit dicta ib. confirmans quæ sit 3112.	Messiha 3025	Iupiter ab Orpheo Ὠρφεὺς dictus 3086. quare Sol ueteribus sit dictus fol. 3085
illuminans quæ sit 3111.	Italia olim magna Græcia dicta	Iouis Sphærā quæ litera designet 3144
innouans quæ sit 3112		ex Iouis intelligibilibus Esculapium esse natū 3069
intelligentiæ uaria genera fol. 3111		
Intentio uniuersæ legis duæ		1041

INDEX IN AR

- Ioui Esculapius suæ super-
 biæ dat pœnas 3061
 iouem qd appellauerint po-
 etæ 3079
 iouialis natura quæ sit 3081
 iuramentum esse honorabi-
 lissimum 3059
 iustini Philosophi nobilis
 sententia de diuinarum re-
 rum cognitione 3051
 iustos etiam in sua morte di-
 ci uiuere 3034
 iuxta ad serpentū rotas 3068
- K**
- Karuſopia Aristotelis qd no-
 mine aliās sint appellatæ
 fol. 3077
 kuph litera quid significet
 fol. 3140. 3144
- L**
- Labor omnia uincit 3047
 lamed litera quid præfigu-
 ret 3140. 3144
 lamias appellari Lemures
 fol. 3088
 lar familiaris qui sit dictus
 fol. ibid.
 ad Latinos quis primū no-
 men Cabalæ seu Cabalista-
 rum tranſtulerit 3026
 laurētius Medices pater Leo-
 nis decimi 3001. item ubi
 sit natus ibid.
 laurentij Medices humani-
 tas 3002
 lazarū fratrem Marthæ qua-
 triduo antè mortuū Iesus
 Nazarenus suscitauit 3073
 leoni decimo Pontifici ma-
 ximo Ioānes Reuchlin cō-
 mendat 3001
 lex tota quorsum tēdat 3031
 Messihæ quid sit operatu-
 ra 3037. à Græcis quo-
 modo sit dicta 3086
 legis uniuersæ intentio duæ
 sunt res 3031. diuinę trās-
 gressio prima qualis cōtu-
 melia fuerit in Deum 3016
 abscondita cui sint cōmit-
 tenda 3017. expositores
 quomodo sint dicti 3030.
 expositiōnem quā Cabali-
 stæ sequantur 3031
 secūdū Legis perfectionem
 duas cōsequimur perfectio-
 nes ibid.
 de Legismysterio librum qd
 conscripserit 3028
 legi parendum est 3044. 3101
 legem cœlestē esse sigillum
 iustum 3086
 inter Legem Messihæ & le-
 gē Moyſes quod sit discri-
 men 3037
 leges cur homini sint præ-
 scriptæ 3032. omnes in
 quæ terminum referantur
 fol. 3039
 liberum arbitrium homini
 esse datum 3032
 libri Cabalistarū ualde mul-
 ti, qui & quam ob causam
 perierint 3027
 libri Cabalistici qui iudicen-
 tur 3028
 ligna quare Isaac ipse super
 humerum suum portaue-
 rit 3022
 ligni fructus erit omniū spe-
 rantium salus 3019
 in lignum patres Cabalici
 omnes sperauerunt 3021
 linea quid 3085
 literæ sacræ quæ sunt, quib.
 nomen misericordiæ im-
 primatur 3038. Iudæo-
 rum uiginti duæ 3145. 3146
 literarum distinctiō & uir-
 tus multiplex 3139
 de literarū 42. nomine 3148
 accidentali reuelatione, ac
 Notariaco speciebus trib.
 3146. Grammatica expo-
 sitione 3140. alphabeta-
 ria commutatione ac com-
 binatione, & quod oportet
 Cabalistam fortiter cre-
 dere 3146. Arithmetica
 expositione 3140
 in literarū expositione mul-
 ti latent sensus 3145
 de literis disciplinaribus ad
 uerba magistrorum refe-
 rēdis 3142. Physicis crea-
 tionem rerum significanti
 bus ibid.
 literas singulas alphabeti
 primordiales certum nu-
 merum significare 3138
 logicus à quo sua mutuatur
 fol. 3013
 Ioth cur angeli apparuerint
 & non uiri 3118
 Lucianus de Hercule Celti-
 co 3062
 lumen quid 311
 lunam solum terrestre igni-
 tum esse secundum Thale-
 tem 3089
 luxurię coſtitū quid Hebrai
 cè significet 3016
 Iyron Iaseus de Pythagora
 fol. 3074
 ad Iyram cādidus utendum
 prouerbiū 3093. 3096
 Iylis Pythagoræ auditor fo-
 lio 3095
 Iysidi tertium librum Pytha-
 goræ adscribi
 fol. 3070
- M**
- Magi apud Persas qui dicti
 fuerint 3045
 magicę & Cabalisticę artis
 differentia 3043
 magici Cabalisticę unde sit di-
 cti ibid.
 magistratus olim fabis esse
 electos 3095
 mahometh quid de Parady-
 so & ppetua felicitate scri-
 pserit 3083
 mahometh in Alcorā quid
 loquatur de hominum a-
 nimis 3073
 mahometh Paradyſos duos
 ponit 3084
 permala aurea quid intelli-
 gatur mysticè 3029
 maligni seu impij quare di-
 canrur in uita sua mortui
 fol. 3034
 malignos ad destruendum
 septem Messihæ utatur ua-
 rietatibus 3037
 malorum conuersatio quid
 fol. 3091
 malleator primus qui fue-
 rit

TEM CABALISTICAM.

rit 3020
mamono seu Māmon Græcis quomodo sit dictus 3136
mane generationis specimē est 3109
maria tam uaria, quare nominentur cum tantum unum sit 3072
marranus unde nomen habet 3004. quos auctores ab initia iuuentute audiuerit ibid. & Philolaus unā conueniunt Francofordi ibid.
marsilius Ficinus Græcorū authorum interpres 3001
martinum nondum Episcopum neq. baptizatum tres mortuos suscitasse 3073
martis sphaeram quæ litera describat 3144
materiam quid Philosophi nuncuparint 3079. quā rationē contineat in mundo corporeo 3087
mathematicos ueteres multum errasse 3010
matrem quid Zatyras appellauerit 3086
mekablim cabalista & Thalmudista 3026
mem litera quid portēdat 3140. 3144. litera Cabalistice quid significet 3020
mens in homine Deus appellatur 3088. quō transeat 3007. humana per quæ dogmata propinquius ad Dei ficationem possit transcendere 3005. & sensus quare nō syllogizent 3050
quæ influit, quo in loco sit ponenda 3015. seu uersus sensus 3050. in homine inter decē Sephirot regni gerit diadema & dicitur corona 3009
mētis opificium quid sit 3080
de Mercaua opus quid sit fol. 3030
mercurius Ter maxim⁹ Aegyptiorum illustris legislator 3089

mercurium quæ litera designet 3144. aliquādo appellatum esse uerū Deū 3072
messiha est lux Dei & lux gentium 3110. est uirtus Dei 3130. pater futurisculi 3025. est lux Dei, quæ mediante Deus à nobis cognoscitur 3110. est uirtus & potestas Dei 3036. quare sic sit dictus 3059. miraculorū operator 3025. iustus Dei seruus 3036. quid agatur 3037. honores, imperia, principatus, stemmata, magistratus contemnet, & solam uirtutem & fortitudinem in pretio habebit 3035. quibus rebus uincetur populi Dei aduersarios 3037. erit exemplum uitæ omnium liberandorum tendentis ad salutem æternā ibid. propter crimina nostra est uulneratus & propter iniquitates nostras attritus 3036. utetur septem uarietatibus. ad benefaciendum bonis, & ad destruendum malignos 3037. princeps pacis 3025. reddet liberis uitam æternam non temporalem, quam parens amiserat 3034. ille redemptor reducet hominē in Paradysum nō terrestrem sed cœlestē ib.
Messiha uocabulum est Sило 3023. nomen quot literas contineri debeat 3019. operatio ubi incipiet 3037. conditio 3023. animā uisitat Cabala 3043. uita & mors, ac eius operatio & affectus 3055
animæ lux quæ 3041. animam mens nostra rationaliter transcendere nō potest 3040. liberationē ad quæ Thalmudistæ referant 3035. anima an differat ab anima Elhai 3041. anima à quo dominetur ibid. satisfactio pro reatu & peccatis generis humani 3035
in Messiha ore non esse iniquitatem ullam 3036
messihæ regis arcanū quod fol. 3037
de Messihæ noua doctrina & quæ sit lex Messihæ ibid.
messihæ aduentum non ex aliqua iuris necessitate, sed ex mera dei gratia & dono Dei liberalissimo esse destinatum 3038. satisfactionem nō in fastu regio, nec iactantia honoris ac gloriæ sitā esse 3035. cognomina quæ 3038. saluatori recti imponi nomē clementiæ ibid. animam esse omnium uitarū ideata idea fol. 3041
de Messihæ multis nominibus 3037
in Messihæ cognitione consistit nostra salus 3036
messihæ nomen proprium fore in miserationibus. 3038
quod Messihæ nomen sit proprium nomen ibid.
messiham esse lucē Dei 3024
Saluatorē & medicum esse non corporis solum, sed etiā animarum 3062. esse uenturum ad liberandum miseros humani generis mortales 3035. uocari nomine composito ex literis solam misericordiā significatibus 3038. nō manu sed ore populi aduersarios uicturum esse 3037. uerē spiritu prophetica ab Isaia esse uisum 3036
in Messiham omnium Cabalistarum fiducia & sanctarū scripturarum salutaria uaticinia retorquentur 3034
per Messiham transimus ad Deum 3039. omnia fore perficienda 3037.
ut Messihā assequamur omni nostro conatu 3039
de Messihæ eiusque officio

INDEX IN AR

- cio 3060.3061
 à Mefsiha omnium nostri
 ueram salutē pendere 3039
 de Mefsiha patruū testimo-
 nia & sententiā 3024. qd
 cōtinget in postremis die-
 rum 3023. (3130
 in Metatatron est nomē Dei
 metatatrō q̄modo domine-
 tur 3041
 μετεμψύχως qd 3069.3038
 μικρόκοσμος qui dicatur ex
 tribus mundis 3040
 mineralium & inanimato-
 rum naturam quē litera de-
 monstret 3144
 minerua sterilis quē dicatur
 fol. 3101
 miracula sæpe Cabalista ef-
 ficat 3043
 miraculorum operator qui
 fol. 3025.
 miseriæ duo genera 3066
 misericordiæ nomen quē li-
 teræ designent 3038
 per Misericordiæ nomē qd
 sit intelligendum 3039
 miserum neminem esse pu-
 tandum, dum hanc uitā ui-
 uit 3066
 mitte me, id est, מן הן quod
 in Arithmetica progressio-
 ne per artificiosum Cabala-
 læ modū est nomen Mes-
 sihæ 3023
 anahem commentarij sup
 arcana Romban 3028
 mœror & gaudium esse ele-
 menta passionum 3093
 de Mœrore quæ dixerit Py-
 thagoras ibid.
 moly uirtus quæ 3104. ra-
 dicem & florē qui tenent,
 eorū animas fore securas
 fol. 3070
 moralis Philosophia in q̄t
 partes sit diuisa à Pythago-
 ra 3092
 mores quare sint dicti 3092
 in Moria mōte Isaac immo-
 latus 3021
 moriens morte, in die qua
 comederis ex eo, quomo-
 do hæc dictio sit intelligē-
 da 3034
 mortis portæ quæ nuncu-
 pentur ibid.
 motum tertium principium
 esse loco priuationis 3086
 motus animorum nostrorū
 unde oriantur 3093
 moyses Gerundensis quo-
 modo aliās appellet 3028
 moysen tantum legē diui-
 nam peruestigasse 3109
 mulier suscitatur mortuū 3073
 munda intelligentia quē sit
 fol. 3111
 mundus ex quibus constet
 secundum Aristotelē 3046
 corporeus seu sensibilis q̄
 bus cōstet 3085. inferior
 quid in se contineat ibid.
 infimus seu sensibilis ex tri-
 bus constituitur 3040. su-
 perior quid in se cōtineat
 3056. περιτρίττος qui sit
 3040. corporeus quid sit
 3089. mentalis quid 3041
 Olymp9 qui dicatur 3080.
 deitatis ex qua re cōstitua-
 tur 3041. simplex ac imma-
 terialis quæ cōtineat 3032.
 corporeus & incorporeus
 ubi conueniant 3097. su-
 premus quare sit παντοκρά-
 τορ καὶ ἰσχυρὸς dictus 3057.
 paruus homo dictus 3088.
 corporeus & mundus in-
 tellectualis communicant
 in Metatatron 3041
 mundi corporalis exordia
 duo 3085. intelligibilis
 proprietates q̄ 3081. salus
 quomodo dicatur 3037
 ante Mundi creationē quæ
 nomina cognita fuerint
 fol. 3109
 mūdū cœpisse ab igne 3089.
 superiorem in totum mun-
 dū inferiorē influere 3056.
 supremū nec sensu, nec ra-
 tione perceptibilem esse
 3085. corporeū, incorpō-
 reū in prima principia habe-
 ri 3089. sensibilem uno
 tātum loco posse determi-
 nari 3119
 ad mūdum mentalem quæ
 referantur 3042. tertium
 nihil merè Creaturarum re-
 duci posse 3056
 in Mundo sensibili quæ agi-
 tentur 3033. intellectu-
 alia non singulos Choros su-
 periores in omnes Choro-
 ros inferiores fluere 3036
 de Mundo corporeo & sen-
 sibili eiusq̄ principijs 3084
 in Mūdo sensibili quam ra-
 tionem forma & materia
 habeant 3087
 mundi duo intellectualis &
 sensibilis iuxta Thalmud.
 3030. duo à Cabalists
 sunt recepti corporeus &
 incorporeus 3032. gene-
 ralissimi tres sunt 3040
 mundus esse tres secundum
 Pythagoreos 3055
 N
 Natura quid sit 3010. sacra
 quid sit 3065. quib. epi-
 thetis ab Orpheo nomina-
 ta sit 3072. nulla per se
 sufficiens est 3063. πολυμή-
 χαν & μητρε καὶ ἀποτρίμω
 φολίαιτ & dicta 3072
 naturæ humanæ finem & p-
 fectionem quæ litera indi-
 cet 3145
 de Natura & rerum natura-
 liū scientijs ac artib. 3010
 naturalia scire difficile, &
 quare 3010
 naturalium rerum principia
 fol. 3009
 in Naturalib. tantū princi-
 pia nobis nota esse 3010
 nehonia filius Haconē Ca-
 balista 3088
 nithai Arbelenis Cabalista
 fol. ibid.
 in Nobis dictione, (cū dix-
 rit Deus ecce Adā unus ex
 nobis) qd intelligatur 3018
 noē qualis uir fuerit, & in
 quem suam spem colloca-
 uerit

T E M C A B A L I S T I C A M.

merit 3021
noë filij qui fuerint ibid.
nomen 42. literarum nullo
ntsi sapienti & digno expo
nitur & quomodo 3150
de nomine 42. literarum 3148.
& 3149
nomina Hebræi quatuor li
terarum constantia, quare
maximè expetiuerint fo
lio 3019. 3020
nomina patrib. indita sunt
ab euentibus 3021
notata intelligentia q̄ sit 3111
nox sunt pprietates occul
tæ 3209
n̄p̄ quid Aristoteles appel
let 3143
numenius de Platone 3068
numerationes decem quib.
homini cōtingit rerum ap
prehensio 3008
numerationes Cabalisticæ
decem quæ dicuntur Se
phiroth 3125. 3130
numerus septimus sterilis
mīnerua dicitur 3101
numerus quid allegoricè
Pythagoras appellauerit
fol. 3079
de Numero, quod sit omni
um rerum principium 3075
nun litera quid indicet 3140
& 3144
nunc seu iam quare Deus
hanc dictionem addiderit
cum dicebat & nē nūc mit
tat animam. &c. 3017
O
Obiectum quid agat 3008
de Oeconomica & Politica
Pythagoræ 3091
ogmion aliās Hercules di
ctus 3062
olympus unde denomina
tus sit 3081. uerus ubi sit
3082. mundus qui nōmī
netur 3080
olympi conditio q̄ sit 3081
prima & secunda pprie
tas ibid. tertia proprie
tas quæ 3082
olympū iuisibilē nec sensu,

nec ratione pceptibilē esse
fol. 3086
p̄ Olympū qd̄ intelligat 3055
olympica tecta q̄ sint 3065
omne & omnia trib. termi
nari 3055
op̄ quid Parmenides nuncu
pauerit 3057
onkelus quid senserit de cœ
lesti Adam 3018
de Ophir aurū quale 3030
opinio est ipsius concursus
conclusio 3050
opus de Bresith, & opus de
Mercaua quid sit 3030
orbē septimū Saturno attri
butū q̄ litera designet 3144
orbes cœlestes unde orian
tur 3087
organo quare utamur in ec
clesia 3116
orpheus Græcorum primus
Theologus 3055
ouidiij de trāsitu animarum
fabula, quomodo à non
nullis sit existimata 3070
P
Pæan qui appelletur 3062
pænæ duæ pro criminū ma
gnitudine 3062
palladi Athenis Euphorbi
Troiani militis clypeū di
catum esse 3070
pamphilus in Armenia in
ter cadauera iam corru
pta, decem diebus iacu
it, saluus & incolumis eua
sit 3072
πᾶν καὶ τὰ πάντα τοῖς τοῖς
ἀρίστοις, id est, omne & om
nia trib. terminantur 3085
paradyfus uoluptatis quo
modo à Cabalisticis sit di
ctus 3111
paradyfum esse duplicē 3034
mentālē nec sensu nec ra
tione perceptibilē esse 3085
in Paradyfū qualē Messiha
nos sit reducturus 3034
in Paradyfo terrestri & cœle
sti quæ acciderint 3033
paradyfi duo cœlestis & ter
restria ibid.

paradyfos duos ponit Ma
hometh 3084
parmenides quid op̄ apella
uerit 3057
parmenidis dogma de sub
stantijs separatis 3049. p̄
ceptor qui fuerit 3057
patriarchæ qua in regione
Deo sacrificauerint 3022
patrū ardentes preces
ad Deū pro Salvatore seu
Messiha 3024
patrū præceptores qui 3017
paulus Apostolus Eutyclū
resuscitauit 3073. Ricus
nostro æuo Cabalista 3103
pelit. qd̄ significet 3140. 3144
peccatū quando cesset 3036
donec Peccatū finitū fuerit,
qbus ordinib. expiationis
mundus dirigatur 3036
peccatum originale à Messi
ha expiandum esse 3035
peliel angelus Iacobo fami
liaris 3023
peripatheticorum authores
p̄cipui 3004
sub Persicō regno quā diu
Iudæi fuerint 3035
de Personis tribus & de uno
Deo 3042
phantasia quid dicatur 3007
quid agat 3008 (3068)
phantastica corpora q̄ sint
phareseī aliās Thalmudici
dicti fuerunt 3030
phereciden præceptor Py
thagoræ 3046
philinus quare solus ex om
nibus cōuuijs Syllæ Char
thaginēsis int̄ epulas ab a
nimatis abstinerit 3076
philolaus cuius regionis sit
fol. 3004
philoponus aliās Ioannes
Grāmaticus Peripat. 3049
aduersus Philosophastros li
brum quis scripserit 3029
philosophia symbolica quæ
fol. 3003
philosophiæ totius partes
nō tres iuxta Pythag. 3095
in Philosophia nihil nostrū
esse
b 2

INDEX IN AR

- esse quod non antè fuerit
Iudæorum 3041
philosophi qd formā & mate-
riam nominauerint 3079
quæ uocabulum anceps 3132
pindari dictum de Escula-
pio 3081
piscis quale animal 3095.
& 3096
pisces non utiles esse stoma-
cho 3075. item quare nū-
quam Dñs in sacrificijs im-
molatissint 2075
planetæ quare sic sint dicti
fol. 3144
plato Moyse Atticus 3068
platonis historia memora-
bilis de quodam reuiuiscē-
te 3072. interpres qui
fol. 3002. de Cabal arte
plinij historia de spiritu no-
cturno quodam 3068
plotini sententia de anima
fol. 3085
poëta unde sua loca sumat
fol. 3013
poëtæ quid louem & luno-
nem appellauerint 3079
de Politica Pythagoræ ibi.
per Pomum aureum argen-
teo retiaculo inclusum
quid intelligat, in Prouer-
bijs Salomonis 3019
de Populorum subiectione
quicquid scribitur in scri-
ptura quomodo Cabali-
stæ intelligant 3035
porphyrius decem νοήματα
quæ nominauerit 3077
per Portā domini quid intel-
ligatur 3035
portæ quinquaginta intelli-
gentiæ 3106
portas intelligentiæ omniū
creaturarum cognitionem
aperiri 3107
præcepta sexcenta & trede-
cim in uno uerbo à Thal-
mudistis cōpræhensa 3031
Prædicabilia qd sint 3010
prædicamenta seu decem re-
rum summa genera quid
efficiant 3010
decem Prædicamenta seu
summa rerum genera in qd
genera diuidi possint 3077
prædicatum quid sit 3011
primum mobile quæ litera
designet 3144
principium & medium &
finis sunt unus pñctus fo-
lio 3042
principia quid dicantur 3049
principiorum cognitio no-
minatur diuina 3049
priuatio & potētia nihil sub-
stantiuè agunt 3086
priuationis loco motum ef-
fe tertium principium 3086
probatoria intelligētia quæ
sit 3111
probis quid debeat 3034
prometheus cum Aquilis
fol. 3088
prora & puppis quid 3032
PROVERBIA.
Adora circumactus 3092. 3096
amicorum omnia commu-
nia 3094. 3096. annulum
arctum ne gestato 3093. 3096
arborescentem non esse
uiolandam 3094. 3095. 3096
ne Auaritiæ ullum in tuo
animo reconditæ argumē-
tum ostendes 3093. 3096
Cantibus utendum ad Ly-
ram, ὁ δ' αἶς χυδὶ πρόσ λυράν
3093. 3096. chœnici ne in-
sidias, χοῖνικὸν μὴ ὑπὸ κάθισαι
3093. 3096. cibū in matel-
lā ne immittas, σιτίον εἰς ἀμὲν
λα μὴ ἐμβαλεῖν 3094. 3096.
cor ne edito, μὴ ἐδίωγ τὴν
καρδίαν 3093. 3096. coro-
nā ne carpsieris 3095. 3096.
à Fabis abstinendum 3095.
3096. falsum in extremis
nigrescit, τὸ γὰρ ψεῦδος ἐν
τοῖς ἔσχατοις μέρει μελαινέει
3094. 3096. absque Fari-
na ne sacrifices 3092. 3096
à Gallo candido abstineas
3092. 3096. gladium acutū
auertas, ὄξυσ μὴ χαίρειν ἅ-
πασιν 3093. 3096.
Ignem gladio ne fōdit, ὁ
πυρ σιδήρῳ μὴ σκαλίσῃν fo-
lio 3094. 3096. Ne cuiq;
inieceris dextrā 3094. 3096
ne gustes ex ijs quibus ni-
gra cauda est, μὴ γίνῃς
τῶν μελανέων 3094. 3096.
ne reflectas ubi ad termi-
nos perueneris 3093. 3096.
Ollæ uestigium in cinere
confundito 3093. 3096. o-
leo sedem ne abstergas, fo-
lio 3094. 3096. onus simul
deponere, non autē simul
imponere, φορτίον συγκα-
ταίρειν, μὴ δισωπιζέσθαι fo-
lio 3094. 3096. Panem ne
frāgito 3094. 3096. pisces
ne gustato 3095. 3096.
Quæ deciderint ne tollito
3093. 3096. quæ uncis sunt
unguibus, ne nutrias 3093.
3096. Risui æquē atq; tri-
stitiæ manus non dede-
das 3093. 3096. Salem op-
posito 3092. 3096. aduer-
sus Solē ne loquaris 3093.
itē aduersus Solem ne me-
ito ibi. stragula excude
3093. 3096. stateram ne tri-
filias 3092. 3096. in Via
ne feces ligna 3095. 3096.
per Viam publicam ne am-
bules 3093. 3096. itē ex-
tra uiam publicā ne uadas
ibid. de Vitibus non am-
putatis dijs, non esse liban-
dum, μὴ ἀπὸ τοῦ θεοῦ θύμ-
πλωσιν ἅ τ' ἄνθρωποι 3092. 3096.
unguium criniumq; præ-
semina nec commergito
nec insistito 3094. 3096
ptolemæum regem Aegy-
pti, cui nomen Soter, id
est, saluatorem extitisse fo-
lio 3060
publica & quæ sunt necessi-
tatis nō esse turbanda 3095
& 3096
puellam Romæ mortuam à
Tyanensi Apollonio uitæ
restitutam esse 3072
punctum quid 3085
pyramis

TEM CABALISTICAM.

pyramis quomodo compo-
natur 3080
pythagoras Philosophiæ pa-
ter 3045. dictator uerita-
tis 3086. quare amator
fuerit pugnae 3070. con-
ciliandæ amicitia studio-
sissimus fuit 3076. quid ex
appellauerit 3056. quid
mentem Dei appellauerit
3079. & Cabalista ubi cõ-
ueniant 3099. & Anaxa-
goras in qua re consentiãt
3057. quid *Ἀναγνώστης*
ἱερ appellauerit 3056. ad
Aegyptios & Arabas &
ad Chaldaeos discendi gra-
tia descendit 3046. quos
authores Græcè cõposue-
rit ibid. cur Syrius & Ty-
rius ite Tyronus sit dictus
ibid. quib. sacrificijs pla-
catus sit Deos 3088
pythagoræ Philosophia un-
de sua initia duxerit 3002.
Pythagoræ uictus 3074.
præceptor qui 3070. præ-
ceptor qui fuerit in Syria
3046. opera quæ in lucem
ediderit 3070. mores &
uita continentissima 3074
tempore Græcos primum
ad Dei cognitionem ue-
nisse 3057. de eius Ethica,
Oecconomica & Politi-
ca 3001. Philosophiã ferè
omnem esse à Cabalæis or-
tam 3103. sententia de ani-
ma falso adscripta 3066.
tertium librum *ἡ πρώτη*
Λυσιδί adscriptũ esse 3070
de Pythagoræ dogmatibus
qui authores mentionem
fecerint 3089
pythagorã non abstinuisse
ab animãtib. sed carnes co-
medisse 3074. non mul-
tũ à Persis, à Palestinis Ara-
bibusq; in doctrinæ suæ
fundamento distasse 3083.
primum apud Græcos in-
uenisse animas esse immor-
tales 3070. prorsũ nihil de

trãsanimatione, i. *πῶς*
ψυχῶν scripsisse ibi. suã
Philosophiam de Cabali-
starũ petagomutuassee 3099
de Pythagora multos scrip-
tores plurima mēdatia scri-
psisse 3066
pythagorei Entia quò refe-
rant 3055
pythagoreorũ quod sit pri-
mum & maximũ discipli-
næ fundamentum 3054.
studia in quẽ terminũ diri-
gantur 3055. *ἵνα* quid in-
telligatur 3053. 3054. 3055
pythagoreos omnes nobi-
les habitos esse 3078
pythagoreos multa falsa do-
gmata in Philosophiã Py-
thagoricã itroduxisse 3066
pythagoricam Philosophiã
esse notis uerborũ & regu-
mentis rerũ plenã 3098
pythagorici quid Alcmeo-
nĩ contrarietates appella-
rint 3077
apud Pythagoricos quid sit
Sabbatizare 3101
pythagoricis symbolis qua-
re omnes fere olim studio-
si incubuerint 3076
pythagoristarum & Cabali-
starum inter se cuncta esse
eiusdem farinae 3055.

Q

Quinarius numerus in cir-
culo reuolutionis quomo-
do sit dictus 3107

R

Rabban Iohanan quos di-
scipulos habuerit 3086.
ite quã diu uixerit ibid.
radicata intelligentia quæ
sit dicta 3111
rahan uocabulũ pro Abra-
han mutuatus est 3099
raphaëlis Angelĩ uerba ad
Isaac 3022
ratio quò transeat 3007
ratio una pars ex decem nu-
merationibus 3008
raziel angelus 3018
receptio saluberrima q̃ 3019

recondita intelligentia quæ
sit 3116
redemptor qualis futurus
esset 3018
redemptor quare nō statim
post legis diuinæ uiolatio-
nem uenerit 3018
regnum omnium seculorũ
quomodo cabalista nomi-
nent 3105
rerum tria principia 3086
omnium principium esse
Tetractyn 3052. omniũ
principia unde fluãt 3079
principia prima quæ 3057
rebus sola Dei uoluntate per-
manentiam concedi 3064
Io. Reuchlinĩ libri quare in
gni addicti sint 3100
reuelatio summa & sanctis-
sima quæ sit 3012
reuelationis receptæ utili-
tas 3060
in reuelationem restauratio-
nis omnis Cabala refertur
fol. 3010
reuelationes diuinę omnes
quò reducuntur ibid.
reuelatum quid sit 3015
rhetor unde suos argumen-
tationũ locos sumat 3013
romæ puella mortua uitæ
restituta 3079
sub Romano Imperio quot
annis ludẽi fuerint 3038

S

Saadia Cabalista 3022
sabbatizare, quid sit secun-
dum Pythagoricos 3102
sabbathum mysterium Dei
uiui ibid.
sabbathum esse notam diu-
ni seruitij ibid.
sabbathum quietis & sabbathum
sabbathorum quod sit ibid.
de Sabbatho & eius obser-
uatione 3104
sabbatha duo esse 3102
sacerdotes quare distendãt
manus suas dicendo 3113
de Sacra scriptura quicquid
homines naturali scientia

INDEX IN A R

- addiscunt cui par sit 3030
 sal nota modestiæ est 3092.
 & 3096
 salem ne transgrediaris pro
 uerbium 3092. 3093. 3096
 salomon quare à Dauid sit
 nominatus 3024. unde
 suam sapientiam sumpse-
 rit 3106. commentator sa-
 crarum literarum 3015
 salomonis sententia, cum ait
 alta profunditas seu pro-
 funda quis inueniet, eam
 quomodo intelligat 3013
 salomonem aliū intelligunt
 cabalistic, quam filiū Bath-
 sabæ, aliud quoq; templū
 sol. 3025
 saluare & saluari, *σωτῆσαι*
σωτῆσαι, *σωτῆσαι* quid si-
 gnificet 3063
 saluator qualis persona esset
 futurus 3018
 saluator qui dicatur 3064
 de Salvatore uero 3060. 3061
 salus uera quæ sit 3063. qd
 sit 3015. imperfecta quæ
 sit 3064. æterna quæ sit
 3037. perfecta q̄ sit 3064.
 quid sit seu dicatur 3060.
 homini, de sola Dei miseri-
 cordia expectanda est 3039
 nostra consistit in cogniti-
 one Messihæ 3036
 salutis restitutio per quē al-
 quando sit futura 3018
 salutem sempiternam in pri-
 mo bono posita esse 3064
 quis nobis sit daturus 3060
 de Salute uera 3060. 3061
 samai quot discipulos ha-
 buerit, qui audiuerunt ca-
 balam 3026
 samanaei q̄ dicti fuerint 3045
 samech litera quid præfigu-
 ret 3140. 3144
 samofatenis error 3159
 samuelem mortuum à mu-
 liere resuscitatum esse 3073
 sanctus quare tripliciter le-
 gatur 3137
 sapientiam inuenire pauco-
 rum esse 3013
 sapientum antiquorum me-
 thodus intradēdis sapiētiæ
 pfundis in quib. stetit 3075
 sara uxor Abrahamæ 3021
 in sathanæ exercitu quæ si-
 gilla seu uela sint 3161
 cum Saule rege Samuel re-
 suscitatus locutus sit 3073
 scientia superior credit de-
 cretis & statutis sciētiæ in-
 ferioris 3019
 scientia cum *λόγος* est 3049
 sciētiæ principium esse mē-
 tem ibid.
 scientiarum uestibula & fo-
 res quæ 3009
 scripturarum sanctarum &
 omnium Cabalistarum sa-
 lutaria uaticinia seu oracu-
 la quò retorqueantur 3034
 in Scythiam quo tempo-
 re ludæi profecti fuerint
 fol. 3005
 seculorum ordo qui 3082
 sedes amicitiae ueritas est fo-
 lio 3094
 sensus exterior qui 3008.
 item interior ibid.
 sensus quo transeat 3007
 sensitiua tam testibilia terræ
 quam progressiua aquarū
 quæ litera designet 3145
 sem filius Noë, & quare sit
 à patribus pro seruo Dei
 existimatus 3021
 semen humanum utilissimi
 sanguinis esse spumā ma-
 teriæ corporeæ 3090
 sensus sunt quinque 3050
 sensu quæ percipiuntur in-
 tra scientiam esse 3015
 à sensu quæ ad intellectum
 prouehunt, quomodo col-
 ligantur 3012
 sephirat deæm quid 3009
 seraph quid appelletur 3033
 seth quare dicatur quod sit
 genitus ad imaginem & si-
 militudinem suam 3020
 de Sigillis 3158. & caracte-
 rib. ac uocib. 3159. 3160
 siko uocabulum quid signi-
 ficet 3023
 simeia Cabalista 3024.
 simon iudæus Cabalæ peri-
 tus 3003. iudæus Cabali-
 sticæ artis peritissimus ex
 qua familia sit natus 3004
 simonis filij Iohai liber de
 splendore q̄ latuerit 3018
 iusti præceptor qui 3026
 simplicius in Commētarijs
 super prædicamentū Quā-
 ti 3077
 sin litera per Notariacō un-
 ctionem designat 3023.
 litera Cabalisticè significat
 in miserationib. 3020. li-
 tera portendat 3140. 3145
 per Sin literam nomen ines-
 sabile nominatur 3038
 sisyphus apud saxum 3068
 sol quare ueteribus Iupiter
 sit dictus 3081
 solē non respicimus nisi Sol
 nos respiciat 3106. q̄ litera
 notet 3144. cur salij Mar-
 tis gradiui sacerdotes Lu-
 cecij appellarint 3081. itē
 Cretenses quare Phospho-
 rū nūcuparint ibi. 3069
 solon q̄re Argyrip. sit dictus
 speculationum uiri qui dī-
 cantur 3031
 sphæræ primæ Planetarum
 quæ litera sit signum 3144
 sphæram octauam quæ lite-
 ra Hebraica designet ibid.
 Iouis & Martis quæ litera
 designet ibid. Veneris q̄
 litera indicet ibid. Lunæ
 quæ litera designet ibid.
 sphæræ cœlestes etiā Olym-
 pica tecta sunt appellata
 fol. 3058
 spiritus æuum quare nuncu-
 petur 3056. suapte natu-
 ra extra cœlū sensibile cō-
 morari ibid.
 ex Spiritu quid producat
 fol. 3041
 spirituum beatorū superio-
 rum emanationis septime
 q̄ litera signaculū sit 3143
 spiritus sūt custodes in cor-
 porei 3156
 spirit-

TEM CABALISTICAM.

Spiritus ab omni materia es-
 se liberos 3056. quare nō
 senescant ibid. animales
 quæ litera designet 3144
 de Splendore liber 3028
 stagitita 3077
 stellæ & orbis cœlestes un-
 de oriant 3087. reliquæ ex
 ceptis planetis quid desi-
 gnent 3110
 stellarum fixarū girū q̄ lite-
 ra designet 3144
 studiosorum magna frequē-
 tia Cōstantipoli olim 3004
 studiosorum cunctorum ir-
 requietudo quæ 3007
 studiosis à quib. cibis sit ab-
 stinendum 3075
 subiectum quid sit 3011
 substantia quælibet una spe-
 cie participat, *ἡ ἀσὶν ὁμοία ἐ-
 στί* 3067
 subtiliata intelligentia quæ
 sit 3111
 sunamitidis filium mortuū
 resuscitatum esse ab Eliseo
 fol. 3073
 superficies quid 3085
 superi unde sint dicti 3087
 superiora qualiter commu-
 nicant cum inferioribus,
 & econtra 3041
 syllogismus unde nuape-
 tur 3049. unde conficia-
 tur 3011
 syllogismo Cabala non de-
 monstratur 3015
 syllogismi quamvis in cæte-
 ris artibus ualere putetur,
 tamen frustra in Theolo-
 gicis afferuntur, quia non
 urgent 3052. quan-
 tum repugnent fidei ueræ
 fol. 3053
 de Syllogismis & demonstra-
 tionibus 3011
 syllogissandi artem Theolo-
 giæ applicatam, comparat
 plagis Aegypti 3050
συμπερασμα quid uocit̄ E-
 picuri 3087
 syria etiam iudæa dicitur fo-
 lio 3048

T
 Tantalus in flumine 3068
 Tartaræ eē pœnæ loc⁹ q̄mō
 ab Hebræis appellet̄ 3034
 tartaros duos inferiorum es-
 se deputatos 3034
 tecta unde dicantur 3055
 tedacus Leui qualem librū
 ediderit 3029
 templum aliud intelligunt
 Cabalists, quā illud quod
 à Salomone est constru-
 ctum 3025
 per Templum Dei quid in-
 telligatur 3034
 tenebræ primò nominatæ
 quæ dicantur 3031
 termini quid sint 3011
 terra uiuentium quæ 3041
 terra aliàs etiam dicitur A-
 riel 3033
 terram esse materiam secun-
 dum Thalmudistas 3031
 p̄ Terram Cabalistę symbo-
 licè quid intelligat̄ 3032
 de Terra promissionis quid
 intelligatur 3034
 teth litera quid præfiguret
 fol. 3140. 3143
 tetractys quid sit 3056
 tetractyn Idēam *ἡ τετρακτύς*
ἡ τῶν τεσσάρων 3079
 tetractyn quare Pythagoras
 omnium rerum principiū
 appellauerit 3059. item
 quare peryscripserit ibid.
 tetragrāmat⁹ mortuus De-
 us 3149
 tetragrāmati nominis prin-
 cipium 3154
 tetragrammaton nomen in
 duodecim uariationes re-
 soluitur 3135
 de Tetragrammato nomi-
 ne & alijs nominib. secun-
 dum primam partem Ca-
 balæ 3132
 in Tetragrammato tria no-
 mina essentialia cernūtur
 fol. 3133
 thaleta in quot zonas cœlū
 diuiserit 3089
 thalmud quid sit 3030

in Thalmud quid dicat̄ spe-
 culatio illuminans 3033
 thalmudica facultas & Ca-
 balistica sæpe inter se inui-
 cem communicant sua stu-
 dia & doctrinas 3030
 thalmudici q̄ sint dicti 3030
 thalmudicis cœlū quid uo-
 cetur 3031
 thalmudista circa quæ uer-
 setur 3030. quandoq̄ in-
 ter Cabalistas numeratur
 & econtra 3026. manet in-
 ferius in mundo sensibili,
 Cabalista uerò tendit supe-
 rius in mundū intellectu-
 lem 3030
 thalmudistæ in quo conue-
 niant cum Cabalists ibid.
 qua ratione differant à Ca-
 balists ibid.
 thalmudistæ Cabalists infe-
 riores sunt 3031. quid
 rā uocitent ibid. quò libe-
 rationem regis Messihæ re-
 ferant 3035. legis præce-
 ptis & mandatis exponen-
 dis incumbunt 3030. &
 Cabalists iuxta eundē, sa-
 cræ scripturæ contextū al-
 ter ad timorē seruile, alter
 ad timorē filialē suo more
 lepida suasionē incitat ib.
 thalmudistarū & Cabalista-
 rū duæ sunt facultates, ex
 creditis receptionib. ambē
 unā oriētes & emanātes ib.
 & Cabalistarum expositio
 unius scripturæ diuersa i-
 bid. sententiā de satisfac-
 tione Messihæ 3035
 thalmudistis quid relinquāt
 Cabalists 3031
 thalmudistis in qua re certa-
 men fuit cū Cabalists 3035
 à Thalmudistis p̄cepta sex-
 centa & tredecim in uno
 uerbo compræhensa 3031
 thalsij quem pro Salvatore
 confessi fuerint 3060
 item quomodo monetæ
 publicæ inscripserint Her-
 culis nomen ibid.
 thau

INDEX IN A R

hau litera qđ significet 3140	cturis utantur 3013	nutrias prouerbum 3093
hanaim qui dicti sint 3026	trinitas parietes Deum Do 3080	unctus seu Silo quis sit 3023
tharlis quid appellet 3033	mus 3080	unctus dicitur Messia 3024
θεός quid significet 3081	triumphalis seu eterna intel 3111	unitates in duitate ipsa, ab 3067
το θεόν ανθρωπινη σφύρα το μη 3052	ligentia quæ sit 3111	eis quæ sunt in ternity ip 3067
πληθύνειν, καὶ μὴ οὐδὲ ὅλον 3049	de Trophæis quicquid scri 3035	sa, sunt incōnectiles 3067
σορ δὲ φαντασθε 3049	bit in literis sacris qđmo 3035	unum quid sit secundū Xe 3057
themistius 3049	do Cabalistæ interpreten 3116	nophanem 3057
theologia symbolica nihil 3005	tur 3035	uoluntatis intelligētia quæ 3111
animarum saluti commo 3005	tryphon Grāmaticus 3094	lit 3111
dus 3005	tympano quare in Ecclesia 3116	uoluptate quomodo sit utē 3093
i Theolog. reb. syllogismos 3052	utamur 3116	dum 3093
nihil ponderis haberi 3052	tyrius Maximus de Euphor 3070	uox tripliciter pcipit 3058
theologica quæ sint, & quā 3011	bi clypeo 3070	X
profundi difficilia qđ, ac q 3011	V	Xenophanes multa in suis
bis de causis 3011	Varro Rusticellus Hercu 3068	libris de Pythagora men 3066
theologū nō decere disputa 3050	les dictus 3068	dacia scripsit 3066
ri cū Philosopho, propter 3050	uatum uisiones ubi unian 3019	xenophanes præceptor Par 3057
connexionem ipsius syllo 3050	tur 3019	menidis 3057
gismorum 3050	uau litera quid notet 3140	xenophontis insignis sentē 3058
theologi qui sint remouen 3011, 3012	uegetantia & terræ nascen 3145	tia 3058
di de mysterio 3011, 3012	tia qđ litera designet 3145	Y
theologos ueros non esse, 3012	ueneris Sphæram quæ lite 3144	Y litera Pythagoræ quid si 3099
qui omnib. uitis & crimi 3012	ra indicet 3144	gnificet 3099
nibus publicis sunt in qui 3012	uera & uerisimilia multum 3093	Z
nati 3012	inter se differri 3093	Zade litera quid indicet fo 3140, 3144
thipheret quid sit, & homo 3007	uerbum & uox unde pro 3041	lio 3140, 3144
quare sic est constitutus 3007	ducatur 3041	zadkiel angelus qui præce 3021
fol. 3007	uersus septuaginta duo cō 3099	ptor fuit Abraham 3021
thiphereth quid sit 3111	templandi Hebraicè & La 3120	zadkielis angeli uerba ad 3022
in Thraciam quando Iudæi 3005	tinè expositi 3120	Abrahamum quæ 3022
uenerint 3005	uesp corruptionis uia 3109	zadokai heretici unde dicti 3042
ex Thracia olim Philolaum 3007	extra Viam publicā ne ua 3093, 3096	sint 3042
discendi gratia ad Germa 3020	das 3093, 3096	zain litera quid designet fo 3140, 3143
nos descendisse ibid. 3020	uiri boni officium 3094	lio 3140, 3143
thubalcain æris & ferri usus 3020	uiros sæpe de cuiusdam uir 3068	zamolxis quo tempore ui 3045
inuentor 3020	tute & uitio appellatos ef 3080	xit 3045
timæus Locrus de Pythago 3089	se 3068	zaras quid matrem appella 3085
ra in libro de anima mun 3089	uita æterna quæ sit 3080	uerit 3085
di 3089	uita δ' υστερα μιν quæ dicta 3088	zaratas Pythagoræ præce 3079
timonem multa mēdacia in 3066	sit 3088	ptor 3079
suis libris de Pythagora 3066	uita mentis opificium 3080	zenon ὁ ἐπιστὰς φιλοσοφίας 3053
scripsisse 3066	uitam quam nobis sit reddi 3034	ἀρχαγός 3053
tityus circa uultures 3068	turus Messia 3034	zēna quid unum appellaue 3079
transanimatio qđ sit 3069	uitalitas individualis quō 3041	rit 3079
de Transanimatione Pytha 3070	referatur 3041	zodiaci obliquitatem iuxta 3089
gorā nihil scripsisse 3070	uitia uirtute donare quid 3063	Solis meatum, quis primū 3089
transgressio prima diuinę le 3016	sit 3063	inuenerit 3089
gis soluit posteritatē 3016	uiuentium terra quæ sit 3041	zophar 3011
transnaturalia quib. conie 3013	uncis quæ sunt unguib. ne 3013	τέλοθ.

Errores passim obseruati.

Fol. 3033. pensitantibus leg. pensitantib. 3053. scuptilel. scuptile. 3071. Ad. l. undi 3079. Iouis l. Iupiter 3082. Pythagora l. Pythagore, 3095. ne l. ne 3110. legitur l. legitur 3132. misericors l. misericors 3131. ille l. illic.

S A N C T I S S I M O

Leoni decimo, Pontifici Maximo Io-
annes Reuchlin, se supplex
commendat.

Talica Philosophia, Beatissime Leo decime, religionis
Christianæ Pontifex Maxime, à Pythagora eius nominis
parente primo, ad summos homines excellentibus inge-
nijs præditos olim delata, per quam plurimis annis inge-
ni latratu Sophistarum occiderat, tam diu tenebris & den-
sa nocte sepulta, quousq; Deum fauore Sol omnis generis optimorū stu-
diorum clarissimus Laurentius Medices pater tuus, Magni Cosmi pro-
pago Florentinæ ciuitatis princeps exoriretur. Quem & si nouimus ani-
mo & scientia gubernandi Rempub. & domi belliq; omnia consilio ac
prudētia gerendi, tam fuisse compotē, ut nemo ætate sua in ciuili exerci-
tatione uideretur magis laudandus, tamen ad hoc nobis eum fateri oportet
commodius, natum esse perinde atque cœlitus demissum, ut post elo-
quentiæ disciplinas & benedicendi artes à Petrarchis, Philelphis, Aretis-
nisq; rhetoribus ante iuuentuti Florentinæ traditas, quo esse absq; cōtro-
uersia possent ciues cunctis nationibus exteris nitidiorē scribēdi calamo,
& puritate linguæ ornatiores, ipse tandem patrie inferret quoq; illam ex-
pultricem uitiorum sapiētiam, & arcanorum inuestigandi rationem quæ
in libris & monumentis priscorum ad sua usq; tempora latuissent. Ad id
prouinciæ diligenter acciuit unde quaq; doctissimos, & ueterum autho-
rum peritissimos uiros, quibus cum rerum scientia etiam satis esset elo-
quētiæ Demetrium Chalcondylen, Marsilium Ficinum, Georgium Ve-
spucium, Christophorum Landinum, Valorem Angelum Politianum,
Iohannem Picum Mirandulæ Comitem, cæterosq; orbis eruditissimos,
quibus antiquorum solertia & arcana uetustas malignitate casuum obli-
terata in lucem rediret. Hoc egere summi uiri certatim. Nam docuit hic,
commentabatur alter, legerat iste, interpretatus est ille, ac linguas uertit in
linguas. Marsilius Græciam duxit in Latium. Romanos in Græciam Po-
litianus reduxit. Instabant omnes operi, nemo non summas Medicibus
laudes afferens. Hos in heroas Beatissime LEO tuus natalis uirgula, ut
aiunt, diuina feliciter recidit, Dijs gratia, certe ut non restaret ullum ele-
gantioris doctrinæ genus, in quo tu non euaseris peritior, adeo quidem
puer amplexus politissimi suauitatem Politiani. Quid multis? Florentia
illo æuo nihil erat floridius. In qua renascerentur optimarum artium, quæ

A A a a ante

ante cedere omnia, nihil remāsit intactum de linguis & literis, quo non exercerentur nobilissimi Florentini. Ea fama ego tum quidem ueremēter mouebar, tactus eius loci cupiditate, ac nō solum magnificentissimi & insueti nobis Hercynijs ædificij auitæ domus tuæ, quam magni Cosmino minarunt, uerum etiam parentis tui desiderib' uisendi, unde nostro seculo tanta cōmoda prodissent. Igitur in Italiam profectus cum illustri Eberhardo Probo Sueuorum nostra ætate primo Duce, aui à Secretis siebam, intraui Florētiam circiter 12. Calend. Apriles, Anno Christi 1482. Cunque insignem Medicæ gentis nobilitatem ei duci commendassim, ut pro reueritate profecto debui, optabat cum eb' sibi uiro colloquium habere. Quod ubi animaduertisset, nescio quo reuelante, Laurentius apprehendit peregrini dexteram perquam humaniter, omnesq; nos domum suam duxit, singula uisu digna ostendens. Primo, faberrima equorum stabula, deinde armamentarium omni adparatu bellico refertum, post item singulos thalamos pretiosissimis aulæis ornatos pulchrosq; tapetas, & in excelso culminis tecto arboribus cōstituti nemus, hesperidum hortos, acaurea mala, cuius Bibliothecam tum in cœlos usq; uerbis extollerem, per humaniter, ut solebat uir suauissimus, respondit maiorem sibi thesaurum in liberis esse quam in libris. Quæso te Papæ Sæctissime, sinas me loqui tecum aliquantò liberius infimatam de media plebe hominem. Quanta putas me tum captum admiratione cum quodam insigni gaudio, quando uniuersis adplaudentibus audiuissem ad summa te rerum fastigia cōscendisse optimum optimi sapientissimiq; Principis Diui Laurentij Medicis filium, recordabar subito tanquam hierophantes, quis paternum illud uaticinium uere prophete pat. Quid hac ex Laurentio laurea fructuari queat, non modò laurentibus populis, sed etiam toti orbī pretiosius, quis maior excogitari thesaurus possit, quam sit illud tuum ineffabile regnum, unde nobis omnes diuitiæ tanquam ex Pactoli abyssu fluunt, omnes gratiæ, omnes optimarum literarū ornatus, & omne quod est in humanis bonum. Semina fecit pater uniuersæ ueteris philosophiæ, quæ nūc te filio in culmos surgūt, ut te regnante, nobis spicas illius metere liceat in in omnibus linguis, Græcā, Latīnā, Hebræā, Arabicā, Chaldaicā & Chaldaicā, quibus hoc tempore libri tuæ Maiestati offeruntur, & uberius omnia perficiuntur sub tua ditione, quæ sunt à parente tuo prudentissimè inchoata. Quare cogitans sola studiosis Pythagorica defuisse, quæ tamen sparsim in academia Laurentiana delitescunt, credidi haud ingratum tibi futurū, si & ea foro afferrem, quæ Pythagoras, nobilesq; Pythagorei sensisse dicuntur, ut tuo felici numine legerentur Latīnis hætenus ignota. Italiæ Marsilius Platonem ædidi, Gallijs Aristotelem Ia. Faber Stapulensis restaurauit. Implebo numerum & Capnion ego Germanis per me renascentem Pythagoram tuo nomini dicatum exhibebo. Id tamen absque

Hebræorum

Hebræorum Cábala fieri nō potuit, eò quòd Pythagoræ philosophia de Cabalæorū præceptis initia duxit, quæ patrum memoria discedens é magna Græcia rursus in Cabalistarū uolumina incubuit. Eruenda igitur inde fuerant ferè omnia. Quare de arte Cabalistica, quæ symbolica philosophia est scripsi, ut Pythagoreorum dogmata studiosis fierent notiora. In quibus omnibus nihil affirmo, tantum ut opinantur infideles recito, qui Simonem Iudæum Cabalæ peritum audituri Francofordiæ in unam Cauponā è diuerso itinere conueniunt Philolaus iunior Pythagoreus, & Marranus Mahometista. Iam uerò reiectis in diuersorio sarcinulis peregrini famem pellere cupientes, horrent conuiuiarum tumultuantem gregem, at illis post symposia tabernam deferentibus, ita coepit.

MArranus: Temperaui à multis mihi uerbis in tanto murmure cōpulorum indigenarum, qui nimum poti à prandio nunc abeunt, ueritus ne male audissem, si quouis sermone aduena ego fremitus intercalassem eorum, quos exitiosa temulētia onustos nouerim. Post uerò quam hinc illis profectis, soli nos in isto pridem diuersorio cōuenimus, ambo, ut est uidere, peregrini, & haud parum ab itinere fessi, iubeas oro cauponi, si tua mecum stat sentētia, ut secundæ mensæ ferantur, & bellaria minime Sybaritica, quādo liberiore gestu conuiuere licet & colloqui. At ecce structores accedūt, nescio quæ pro mentes stragemata cum nucibus & caseo utinā bithynio & cratere incertū zythico an uinario, quaquā nobis omnium nihil monētibus. Tum Philolaus, haud mediocri dexteritate ait, cauponariam agit hic institor, ut qui nummis ubique locet pedicas, etiam hospitibus addat aurita ministeria, quo plus uini obligurire gestientibus uendat, mox em atq; de bellarijs sermo excidit, fercula præsto sunt. Nunc sane inter honesta pocula opto nobis laxiora sodalicia fore. Nam utrique me consule uultus, me conuiua, capiendus est nouus, & lassatis membris curanda requies. Potissimum uero mihi post longam nimis & scabrā uiam, durosq; calles, quos hucusq; sum emensus. Quid tibi sit integrū ignore, cum de tua peregrinatione nondum factus sim certior, quam longinque, ut quis tu, aut undenam ueneris? E Byzantio, inquit ille, Constantini urbe, quam multi nouam Romam appellant, sum enim patria Byzantianus, studio uariis, siue Græcè uelis, aut Hebraicè, seu magis Latinè, Arabum tamen doctrinam plus callens, & nisi molestum est, tu uicissim indicare ne recuses qui uir ipse sis. Philolaum me nominant, inquit iste, Alanum natione, disciplina Pythagoreum, & fortasse haud absimilē tuilinguacem, sed quod tibi erit uocabulum quæso? Constantinopolitani Marranum me uocant, ait ille, nomen à Cherintho & Ebione, scholasticis notum, quod & aqua tinctus & recutitus apella, utrinq; alioqui tam Moyssi legibus quam Christianorum doctrina sum initiatus, scholasticos meos moras audio. Philolaus ad hæc, Idrogo autem sunt ne humanitatis scholæ

AAaa 2 Constanti

Constantinopoli modo, inter istos maximè omnium crudeles & truculentissimos Turcos? Plurimæ, inquit ille, quibus se excellentissimis ingenijs homines dediderunt. Est enim plus illic discipulorū quam decē millium, è Persia, Græcia, Latio, & Iudaismo in unis mœnibus, inter quos cum iam annis duo de uiginti multarum artium auditor fuerim, libuit tandē expatiari alio, si fortè uel trans alpes inuenirem studio sapientiæ præditos, qui de maximis quæstionibus copiosè queant probabiliterq; dissertare. Tū cuius philosophiæ? petebat Philolaus, & Marranus, Cuiusuis retulit, cū sim nullis ipse unius disciplinæ legibus astrictus, quò minus ne secta quidem fidei libere quicquid sensero defendere prohibeor. Certè par habes mecū Philolaus inquit, ut uideo explorādi desiderium. Nam ad Germanorum nobile hoc emporium Francofordiense migrantibus è Thracia mercatoribus comitem me iunxi, quod acceperim hic esse Iudæum magnæ in opera Cabalistica famæ, ac ingentis existimationis, quæ una facultas, ut sæpe audiui doctissimos homines suauis ocio & consilijs uberrimis adfluentes me præsentē arbitrari, præ cæteris esse queat philosophiæ Pythagoricæ cognatior, tanquam nihil similius. Nam esse Pythagoram omnia ferè dogmata istinc expiscatum aiunt. Iudæo illi Simon esse nomen perhibent Eleazari filio ex antiqua Iochaicorum prosapia, quem nunc remotis mensis adoriri stat sententia. Ego uerò inquit Marranus, si per te licet tecum ipse uirum accedā, tametsi Pythagorica parum edoctus, semper enim mihi Arabes magis uenerationi fuere Algazel Alpharabius, Albucaten, Hali, Abumaron, Abensina, quem Latini Auicennam & Abenrust, quem Auerroem uocant, & reliqui consimiles peripatetici. Quanquā nemini unquam mea ætate negatum fuit Constantinopoli qualem cūq; singularum propè linguarum atq; sectarum philosophiam consequi maximè dissimilium gentium præceptoribus indies publicè docētibus. Tum Philolaus, Confide, nam facile inquit, Pythagoreus sit is, qui & libèter uerbo credit, & pro tempore tacere potest, & omnia præcepta intellectualiter intelligit. At ille, astabo saltem ubi patieris tanquam Pythagoreus aliquis, & audiam qua de re sermo inter uos fiat. Itaq; inenarrabili gaudio delibutum mercedes, cum per magni æstimauero in conuersatione sapientum fuisse. Et Alanus: Veniamus ait, nā in pomario domi eius, in qua habitat, deambulare nūc solus dicitur, ac certè hic loci est, & ostium patet. Cernis ne istum ex horto nos uersus incedentem? Age, maturius ingrediamur, Salue magister. Cui Simon de more gentis, Dominus uobiscum. Tu ne Simon ille Iudæus? rogant adueni. Tū is, Vtrunq; nam & Iudæus sum & Simon. Quæ autem nomina uestri amborū accipiam? quo rectius uos alloquar. Vterq; ad id, Ego Philolaus, & ego Marranus responderunt, ac diuersis itineribus alter alterius nesciens, post lōgam, peregrinationem huc tandem cōuenimus, quos non hoc emporium tam latè imminens tanto comœatu prope

prope toti Europæ decantatum, ac tot & tam pretiosis mercibus illustres nundinæ, tam diuersarum gentium confluxu speciosæ ad sui contemplationem traxerunt, sed unius tui fama perduxit, ea cupiditate, ut nobis de omni Cabalistica ratione magnopere, ut doctis uisum est, & colenda & expetenda, nobiles illas, & tam in Scythia quàm in Thracia commendatas in genti laude cogitationes tuas breuiter & cōmode aperires. Ad hæc: Est ne Simō, inquit, memoria nostri etiam apud Scythas & Thracas gentem tam longinquā? Est profectō, ait, uterq; multo maxima. Nam ab hinc ante triennium circiter quatuor lustra quando tempore illo supputabant uestri à mundi exordio post quintum millenarium annos ducentos octo et triginta pulsi ex Hispania ludæorum centena quatuor et uiginti millia, indeq; discriminatim illorum maxima pars ad loca nostra exules profecti multam in te homine sibi ut affirmant per quam notissimo artium disciplinam, multas literas, incredibile ingenij acumen, & philosophici sermonis expeditam integritatē, præsertim quoq; Cabalisticæ speculationis diuinam peritiā, & uniuersis auditoribus admirabilem inesse prædicant, ita ut in omnium oculis discendi cupidorum ultra Sauromatas & glaciale fulgeas Oceanum. Super quo suscepit ille: Tanta de me uestra existimatio, uiri Pythagorei non mediocrem ruborem mihi affert, qui uereor ne si iudicium hoc uestrum ex populari rumusculo cōceptum frustrer aut fallam, quantumuis id contingat fragilitate mea, ipse uidear in tam diuinum Cabalæ studium prope mea ignauia dolendam iniuriam commisisse, quo plane quicquid in me languidum, fractum & imperfectum deprehenderit, id in huius sapientiæ quam desideratis quandam uergat ignominiam, quasi opificis defectus tendere debeat in artis indignitatem, id quod minime omnium uelim. Nam ego ipse, quantuluscunq; sim, qui scio quam sim exiguus aut mecum cæteri Cabalistæ omnes quicquid uero esse putentur, laudati si uultis an despecti mitto dicere, tamen hac contemplandi arte nihil est hominū generi usquam qui humi degunt, & præ alijs egregie pollent ingenio ac mente florent, à Deo collatum expetibilis, nihil ad salutem animorum commodius, nihil ad immortalitatem consequendam aptius, quo congruenter naturæ mens humana propinquius ad deificationem ascendat, hoc est, ad beatitudinis summum, quod Græci dicunt, siue id uobis extremum aut ultimum uocare placuerit, seu finem, unde contingat, nihilo indigentes, absolute, semper absq; impedimento fortunatè, trāquillè, feliciter uiuere, cum artificiose admodum per quædam symbola terrenis omnibus reiectis, semotaq; rerum materia, formam è forma decerpserimus, quousq; ad primam omniformem & informem ascenderimus formam. De quo intelligunt Cabalistæ diuinum Geneseos hunc iussum: Producat terra animam uiuentem ad speciem suam, scilicet, ad diuinam Ideam, quæ & ipsa est terra uiuentium in uirtute Dei

uiui eam uitam influentis per nomen Adonai, ut cognoscatis, authore lo
sue, quod Deus uiuus intra uos est, & disperdet in conspectu uestro con
trarias fortitudines. Hæc in libri שער אורא, id est, porta lucis inscripti ca
pite 2. leguntur. Quo fit, ut omnia uitā habentia suo instinctu sursum ten
dant, & omnia uitam influentia uergant deorsum. Cum enim in isto mun
do sensibili quicquid elementis quatuor constat בריכב, id est, mystum,
id omne aut anima careat, diuersi & uagi motus effectrice, ceu iacens im
mobiliter, & quiescens ut lapis & ferrum, aut uegetet & crescat ut planta
& herba, aut multi fariam dimoueatur, progrediatur, & tantum uiuat ut
animantia, bruta & cōchæ, aut etiam rationaliter loquatur ut homo, quæ
solent adulescentes nostri de libro רוח חיה, id est, spiritus gratiæ sic He
braice nominanda discere חיים חיים החל והמרב, id est, lacens, pul
lulans, uiuens et loquens, nihil profecto eorum est, quod intētum coelo se
non modo quodam arrigat, quasi eo conspectu quendam sibi uirtutis sug
usum gliscens, & mores fingens, ut altissimos terræ mōtes cœlum uersus,
ab imis uallibus exurgere cernimus, iuxta Psaltæ carmē: Ascendunt mon
tes & descendunt campi, ut experimur in altum procellas maris erigi, ut
ascēdit mare fluctuās in Ezechiele, ut flatus aëris è cauernis exuperare sen
timus. Nam & naturæ dominus in illo eodem Propheta erumpere facit
spiritum tempestatum, ut deniq; omnia ignea leuari uideamus. Ascēdite
nim ignis de petra in Iudicū uolumine. Ita uiri præstantes, quæ uestra in
genij uis est, intelligitis quadā necessitate coactos fateri nos quāto quæq;
res nobiliore natura extat, tanto eā adeptione sublimiori gaudere, ceu gra
num frumenti iactatum in terram, quod non quiescit, donec glebe uiscera
frangat, & extra telluris meatus suspiciat, & cœlesti aura fruatur. Eadē est
ratio in metallicis quoq; cum id quod generosius est in altiores spiritus e
bullit ab alikmia sublimatum, ut puriora semper ea uideantur, quæ sunt
sublimiora. Sic quæ apud inferos esse dicuntur lurida & squalentia, sordid
ibusq; depressa iudicamus, quæ apud superos candida & illustria incredi
biliq; decore ornata mirāmur, & præconio laudum prosequimur. Quan
to magis omnium opinione cum solers natura rebus iacentibus, uegetan
tibus, spirantibus ingenia talia ingignat ut altiora petant, profecto nō ui
detur ea hominem neglexisse omnium animantium dominatorem, ani
mal decorū & uenerandum, cui animal nobilissimum, cæteris præfectum,
non modò prudens & sapiens, uerum & contemplatiuū & religionis ca
pax, quā meliorib. & sanctioribus ipsum dotib. ornauerit, & præsertim
id generis donauerit conditione, ut ex insito sibi nature desiderio, quibul
cunq; possit uiribus ad summa & optima tēdat. Homine ēm melior natu
ra Deus, ut extat sacratissima historia ex duob. cōposuit limo terræ & spi
raculo uitæ, ut limo indutus corporea prudenter curet, & spiraculo uitæ
peditus, sapiēter amet diuina, producatq; terra animā uiuentē ad speciem suā
atq;

atq; propriā, uidelicet illā peculiarē Ideam, non brutorū, non plantarum, non lapidū aut lignorū, ſed ab ore Dei natam, & in facie eius diuino ſpiritu adflatā mentis ſuæ ipſam illuminationē. Hæc illa eſt, quæ paulò antè à nobis uocabatur deificatio, cum ab obiecto præſente per mediū ſuum exterior ſenſus tranſit in ſenſionē interiorē, & illa in imaginationē, & imaginatione in exiſtimationē, & exiſtimatione in rationē, & ratio in intellectum, & intellectus in mentē, & mens in lucem, quæ illuminat hominē, & illuminatū in ſe corripit. Hinc recte acceptum eſſe apparet, quod Cabaliſtæ in arbore decem numerationū Thipheret *מִכְרֶסֶם* in medio Sephiroth ponendū cenſuerunt, magnū illum Adam quali lignū uitæ in medio Idealis paradifi, aut quali lineam rectā, ut aiunt, mediā. Fecit enim Deus hominē rectū Eccleſiaſti regio tam ad ſupera quā ad infera flexibilē, ut per Empedoclis litē & amicitia in numerationibus illis ſubter notatā, quæ deſignantur per *אֱוֶמָה* humana ſe cogitatione agnoſcat elementorū & mundani huius regni eſſe participem. Timore autē Dei & ſanctificatione per *אֱוֶמָה* quæ ſupra eum expanduntur, trium ſimpliciſſimæ deitatis noſtionum *אֱוֶמָה* pro ſuo capto apprehenſiū. Igitur ad id natus eſt homo, & ad hoc eū natura finxit atq; formauit, ut & pedibus cum beſtijs ambulet in terra, & ſolus ex omnibus animantibus erecto capite cum angelis in cœlo conuerſetur. Manus aut utraſq; inter pedes et caput locatas, tum ad uictū neceſſariū laborādo figat in tellurā, tum ad uitā æternā contēplādo leuet in cœlū, ad quarum tutelam oculorum orbes ſoli ex omnium ſenſuum instrumentis homini motabiles inditi ſunt, ut in terram pro corporis, & in cœlū pro animi conſpiciant ſalute. Talis eſt aptitudo atq; uis hominis, hæc facultas, hæc potentia, quā non implantauerit utiq; ſiue Deus ſeu natura, niſi facultas in uſum, & potētia quandoq; redigeretur in actum, præſertim in homine induſtrio & ad id ſe præparante. Si enim captus ille diuinitatis non eſſet homini poſſibilis, fruſtra deſiderium eius natura ingenuiſſet, homo nanq; agilis & idoneus, haud unquam corporeorum ſenſu & rudicoementorū tactu ſatiatur, quin & omni cogitatione ad ſeparatorum puritatem & altiſſimarum rerum cognitionem prouehatur. Ea eſt plane cunctorū ſtudioſorum irrequietudo, quibus & uehemens animi applicatio per morales, naturales & mathematicas ueritates, ad ſuper naturalium diſpoſitionem agnoſcitur, & tandem ad primam entitatem fidelis aſcenſus indulgetur. Verbi cauſa. Luculentiffimum procul ignem exardeſcere uidetis, intēditur forma eius per illuſtre mediū, quod Græci ad pellant diaphanon, uſq; ad oculum corporeum. Expectat intra ſpiritualis uiſio & obiectæ rei propriæ formam ſuam eſſe percipit, quare ipſam ceu affinem ac propinquam libenter hoſpitio ſuſcipit, & per medium apparentiæ, quæ à uobis dicitur Græce phantafia, ſpiritualiter iudicio ſenſitiuo, ac brutali offert, quam quidem effigiem rurfus ad iudicium hu-

mine inter decem Sephiroth regni gerit diadema, & rectè cognominatur
 כתר id est, corona, quæ ut Aristoteles asserit in secundo de generatione a-
 nimalium libro, sola diuina est & sola extrinsecus hominì accedit, à cuius
 lumine recepto uirtutes inferiores diriguntur & gubernantur ער השכל
 אחר id est, quousque intellectus intelligens & intelle-
 ctum sint unum & idem, ut scribit Commentator arboris decem Sephia-
 roth quod magistri super uerbis Prophetæ, In lumine tuo uidebimus lus-
 men, ita diiudicarunt, כן בשמע השכל אשר שמע במר נשכל ונחיש, Hoc
 est, quod in influëtia mentis quæ influit ex te intelligimus & rectificamur.
 Puto iam esse patefactum omnibus qui naturæ humanæ conditionem di-
 ligenter scrutati sunt, primo quod desiderio naturali ducimur, uel si recti-
 us libet dicere trahimur ad apprehendendum res summas & diuinas. Se-
 cundo, quod eas quantum ad nostram beatitudinem satis est, data opera
 pro modo & captu nostro apprehendere possumus, ad alterum nos incli-
 nat natura, ad alterum diuinitas, utrunq; per ignis figuram sursum tenden-
 tis & omnia quodammodo comprehendentis & lambentis artificiosè à
 Cabalists demonstratum. De quo Rabi Ioseph Castiliensis in horto nu-
 cis lib. secundo inter cætera his uerbis ait. ורע לי כי נמש השכלית הנצחית. Id est, Scias, quia anima
 intellectiua infusa in hominem, & repræsentās in eo formam supremam,
 ipsa uocatur ignis. Cui applicat Salomonis illud: Lucerna dei spiritus ho-
 minis. Vt planè tamen fatear id quod uerū esse tum ratio probat, tum ex-
 ercitationis confirmat experimentū, non paucis oportet artibus, non ual-
 de minutis humanorum studiorum scientijs, non leui doctrina eum prius
 instructū esse, cuius industria, prōptitudo & ingenium ad formarū sepa-
 ratarum ac simplicium mundi superioris & intelligibilis substantiarum
 contemplationem ita mansuescat, ut in ipsa fermè Dei penetralia irrepat.
 Ante omnia nanq; prudentium uirorum ethicis & bonis moribus erudi-
 tos esse nos conuenit, ut turpia uitemus sequamur honesta. Quod Ecclesi-
 astes admonuit, Custodi pedem tuum cum iueris ad domum Dei, quia
 Ethan Ezraita in eruditione sic psallit: Iusticia & iudicium præparatio se-
 dis eius. Quo carmine non tantum opera hominum, quæ ipsa debent ius-
 titia perfici, uerum etiam et cogitationes cordis et oris uerba cōplectitur,
 quæ recto iudicio constare oportet. Quare una uoce ac cōsimili sensu tra-
 dunt Cabalists בן בחמשה אחר התורה לבר במר הסבלים יבטלו החשוקים, העיוניות, Id est, Quod indulgendo cōcupiscentiæ atq; libidini tantū ut fa-
 ciunt stulti corrūpuntur desideria speculationū. Post mores itaq; cōposi-
 tos & animum purgatū, taceo quidē nunc penè infinitas siue rectè seu uerè
 aut bene loquendi regulas, quæ solum uestibula & fores scientiarum
 sunt, non autem scientiæ, tum opus erit mathematicis & physicis quæ in-
 numerabilia cōplectuntur, Arabum & Græcorum & Latinorū ubiq; uo-
 luminibus

luminibus cōprehensa, uel de uniuerso numero pondere & mensura, uel de omni motu & quiete rebus essentialiter in herēte quā dicunt naturam. Est enim natura ut Rabi Iuda Ben Leui scribit in libro Alcozer **החלור**, Id est, Principiū & causa, qua quiescit & mouetur res in qua est per se, & non per accidens. In hac terminatione uidetis quātā & quales, q̄t & quā interminatæ res cōgeruntur, ut ferē sint omnia nobis suscipienda naturā inuestigantibus, quæ à supremo coelo ad infimū terræ centrum, siue suo nitantur roboreat subſtent, seu quoquo modo se habentia innitantur & accidant, ut non tota ætate hominis uel ipsa nomina singularum inueniri, taceo proprietates, cōditiones, uires, mores & operationes, queant, propter eorum quæ scire cupimus propè infinitatem, & uirtutis nostræ rationalis capacitatem, & rerum inuestigandarum difficultatē, & humanæ potentie fragilitatem, & desiderij nostri multiplicem distractionem. Quid enim? nonne Abrahæ dictum fuit: Suspice cœlum & numera stellas si potes, nec potuit ipse, quanquā suo tempore secundum Rambam insignis astrologus erat. Vade tradunt Cabalistæ, quod **כל מה שבשמים לא ידע האדם רב רמב"ם**, id est, Omne id quod in cœlis est non scit homo aliquid ex eo, nisi ad ipsum modum Matheſeon, seu disciplinarum usq̄ adeo modicum. Quorum hoc dicto admoneor, multa errasse ueteres in Mathematicis, etiam in quibus illi totam pene uitam, ut mos est studiosorum, contriuere. Quod in suis recordatur scriptis Abubacher posteris nobis attestatus antiquus eo seculo etiam usq̄ Aristotelis post tempora non plene Mathematica sciuisse. Ait enim sic **בי ה' ב' ו' י' לא נשלמו**, id est, quod Mathematicæ scientiæ non erant tempore Aristotelis perfectæ, cū igitur, ut Salomō inquit, cunctæ res sint difficiles, & in ipsis naturalibus, quorum saltem principia nobis nota sunt, aut esse possunt, **החומר הצורה החער** Materia, forma, priuatio, tanta in hominibus sedes at apprehensionis tarditas, quid futurum de nobis cogitabimus supremas illas spiritualium causarum species intueri, quærentibus? Ad quod omnium inferiorum abstractionibus, discursu, ratione, ac logicis speculationibus opus erit, quæ facile possent totā hominis uitam occupare, ut est nonnullius ponderis discere **המאמרים** quæ appellamus prædicamenta, & ut ad illorum consuetudinē loquar genera generalissima, uidelicet quæ sunt **עצם במה איבריו הצטרפות מתי אצור מצב לו יפעל יתפעל**, id est, Substantia, quantitas, qualitas, relatio, quando, ubi, situs, habitus, agens, patiens, istis enim & constare putant & intelligi, quæcunq̄ in hoc conditoris orbiculari globo continentur. Inueniri autem nihilominus & quæ de his ipsis, ac eorū cōprehensis diuulgentur atq̄ dicantur, ob idq̄ prædicabilia nominari **מקרה סגולה מין חכרל**, id est, Genus, si speciem, differentiam, propriū, accidens. Horū omniū dies atq̄ noctes aucupia, plagas & indagines

& indagines instituūt per singulas cuiuslibet rei causas, quæ sunt, והחבר, Id est, Materia, forma efficiens & finis. Ex quibus ut nobis ipsi molliter blādimur, omnis negotij ueritatē uenari queamus, quadā euidenti, ut aiunt, demonstratione, quam מורה appellat, scilicet de altero ad extremū alterum, tanquā ē carceribus ad metam discurrentes in modum cuiusdā artificij, cui nomen הקש indiderunt. At uerò qua solertia, & quib. ambagibus illorū hominū, qui hæc plus ostētare soleant quā præstare, sophismata præstruantur, nostri sic docuēre, והחבר כל הקש, ומופת משתי הקרבות הגדולה והקטנה בשלשה הלכים והם הנקראים גב גדולים אחר מהם נושא המכוסה והוא הנקרא הקצה הקטן והשני החלק ה. המשתת והוא הנקרא גבול אמצעי והשלישי נושא המכוסה והוא הנקרא המשתת, Id est, Componitur omnis syllogismus & demonstratio ex duabus propositionibus siue præmissis maiore & minore, secundum tres particulas, quæ uocātur termini, una ex eis est subiectū quæ sita, & dicitur extremitas minor. Et secunda pars est participans, uocaturq̃ terminus medius. Et tertia est prædicatum quæ sita, quæ nominatur extremitas maior, & ex illis conclusio. Hoc est illud rete, hic ille hamus, uiscum & ilex, hoc uinculum quo illorum opinione libera capitur ueritas, & quo uel circa naturæ subiectas res ut sunt physica, uel naturam committantes ut mathematica, uel naturam quodammodo exuentes ut *μὲν τὰ φυσικὰ*, indistinctē ac quandoq̃ frustra utuntur. Quæ autem à natura prorsus, & ab omni materia & motu sunt essentialiter absoluta & separata, dicimus theologica, quippe istis linguacitatibus & syllogisticis susurris non subiecta, ut quorum tanquam immediatorum non sit propriē loquendo scientia, sed firmior ac ualidior notitia. Quo absolutius Aristoteles in libro *ἡθικῶν* illustrium, quos post naturalia scripsit uolumine primo nobis insinuat, quod illius quidem notitiæ possessio est non humana, tum ut conspiciamus quia rarō & uix ē millibus unī cōtingit, quasi uideatur magis diuinitus illabi quā humanitas acquiri, tum quod in summa cōstituitur difficultate propter tenuem, arbitror, & exilem intellectus nostri ab initio instructum. Quod figura quadam innuit Zophar in libro Iob: Pullus onagri homo nascitur: Deinde ob naturalis aptitudinis cōmoda eruditione adiutæ inopiam & defectū. Eo quòd længo iam tēpore à malis præcepto-ribus delusi nondū prudentes pueri tenera in ætate relictis optimarū literarum studijs, ad sordida sophismata compelluntur, illorū suasu, quorum aures præter utrum hoc & utrum illud cum suis propositionibus & corrolarijs aliud nihil admittunt. Accedit in causa, celeris promotio discipulorum ad gradus superiores, quibus nōdum credenda erant tam excelsa, quando in literis humanioribus parum adhuc olei cōsumpserunt, quare in tot & tantis sentibus & dumetis labore molesto frustra defatigati, resiliunt, antequam ad uenerandæ senectutis annos peruenerint, nempe adhuc.

adhuc ætate uirilī florescentes. Audite autem uos obsecro uerba Iob: In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Ideo motus quondam Rab. Eleazar dicenti sibi benigne magistro Iohanan: Veni docebo te opus de Mercaua, id est, de sublimioribus contemplationibus. respondit אני לא, id est, non incanui, quasi nondum consenui. Nouerat enim discipulus ille sagax, & præcocus adulescens ingenij, ad tam sublimem & altam sapientiam non esse aptos nec idoneos, nisi eos qui iam sedatis & extinctis cupiditatum ardoribus, & calore iuuenili refrigerato, annis pro uecti, cum quadam tamen naturali probitate senescunt. Nam quid huc afferret senium commodi? nisi probitatem & constantem uitæ integritatem adderet. Idcirco uelim credat omnium nemo, quod hi sint uerè Theologi, quantumcunque senes, quacunque præditi contentiosa loquacitate, qui uiciorum quolibet genere fœdati, superbia, hypocrisi, auaritia, odio, inuidia, & sæpe tecta religione luxuria, neglecto mentis lumine affectiones sequuntur animales. Alsilit huic meę opinioni Salomon, qui ait: Abominatio Dei est ipse peruersus, hic est ille, qui ab altitudine aduersus uergit ad decliua, quantumuis eum natura erexerit in alta. Non ignorauit Algazel Marrane tuus, ille Mahumetista hos sibi contrarios in anima motus sursum & deorsum homini docto quā infelicissimos fore, cū in libro de scientia diuina demonstrat, quod ex contrarietate huiusmodi attrahentiū impressionum fit cruciatus in anima fortissimos & maximè formidolosos. Sic præter uitia etiam peruertūt & auertunt secularia negotia, dum forte parentes, uxor, liberi, res familiaris, amici, inimici, casus, euenta, & quælibet propinquorū necessitudines haud sinūt uires hominū summos intelligentiæ gradus ascendere. Sed fac quisquis uestrū erit, nihil in nobis sitū esse quod impediat, finge captū ingenij nostri felicē & faustū, nulla sit dementiæ aut desipientiæ ne species quidē. Iam parata succurrāt omnia, quæ ad suscipiendū res altissimas pertineant, ut de nostra fragilitate rectè queri nemo possit tamen à speculando nōne plurimos deterrebit excelsior cœlo, profundior tartaro, diuinorum obscuritas illa, nec sensu nec ratione peruestigabilis, quæ à studijs nostris nō ut cæteræ scientiæ, lucem recipit, sed secū affert, & quasi de suo ipsa promptuario in uiros non indignos radiat atque lucet, quanquā nec sua sponte, ut uilem sese passim prostituit. nec non inuitata se offert, sed à nostra uolūtate humanis ante scientijs perquā ornate instituta nō ualde repugnans attrahitur, quemadmodū si retusum ferrum, ut ait Salomon, & non prius politū fuerit, exacuetur multo labore, & post industriam sequetur sapientia. Etenim quæ à sensu prouehuntur ad intellectum, diligentia quadam studiorum & artificiali ratione colliguntur, ultra uerò quæ ab intellectu ad mentem & ad eius lumen pertinent, quasi diuinā induunt personā, & idolio carent humano, ut ijs queat nihil à nobis cogitari profundius. Super ea igitur re ingemuisse uisus est

idem,

idem Salomon cum ait: Alta profunditas seu profunda profunda, ita enim Hebraicè legitur, quis inueniet eam? Non dixit, quis habebit eam, nonnulli enim habuerunt. Sed quis inueniet, tanquam difficile, non autè quoquo modo impossibile, quia dominus dat sapientiam, & beati qui inueniunt eam, ut est in sacris oraculis. Paucorum est igitur inuenire illam, & eorum quidem beatorum, super quos non suis meritis, sed dono Dei coruscat tam uenerandi luminis splendor. Sane arbitror neminem fore qui nesciat non esse multitudinis audire Dei sermones, quapropter clamabāt ad Moysen: Loquere tu nobis, & audiemus, non loquatur nobis Deus. Te inquiunt, te audiemus, quod Onkelus interpretatur Nekabel. Quare in capitulis patrum ita legitur, Mose kibel, id est, Moses audiuit, & accepit legem de Sinai. Vnde Cabala dicitur ab auditu acceptio. Quod animaduertendum, & memori puto mente reponendum, ex tanta fuisse hominum multitudine tot etiam sanctorum, Moysen ipsum qui ad ueri & æqui agnitionem ab ore Dei recipiendā unus & præter eum nec alter aliquis esset designatus. Sic enim Cabalista ille Azariel Bar Salomo Garonensis scribit. לא כל הנביאים היו יכולים לשמוע הרבוי השנינה כי אם משה: Id est, Non quidem prophete omnes fuerunt potentes audire sermonem ab ore Dei, nisi Moyses. Vos igitur optimi uiri, quorū animos meo erga uos amoris communia studia mirificè deuinciunt, ex his facile perspicitis, quæ mihi obiter exciderūt, rem ualde necessariam humano generi coelitus indultam esse Cabalam, sine qua nemo tam raram, tam difficilem adipisci queat apprehensionem diuinorum, quæ certè non sunt mortalium rationum probationibus, non senticosis inanum uerborum contentionibus, non humanis syllogismis propter eorum diuinitatem subiecta, quin imò tam magna, tam grandia, tam infinita, ut una hominis ætate uel si libeat deniq; pluribus omni quantumcunq; indefesso labore superari non possint, etiam si uitæ nostræ anni tendant in multa secula, nobis plane in hoc luto, in hac argilla & densi corporis cœmento spirantibus, & corporeo sensu cuncta præsumētibus. Aiunt enim sapientes Hebræorum magistri, בלתי להגיד בהמעשה בראשית לבשר ודם אי אומשר, id est, quod ad explicandum uirtutem operis de Bresith carni & sanguini, impossibile. Quantò magis de Mercaua. Quare faciamus oportet, ut singulares technographi & artifices docendo solēt. Credamus unicuiq; in arte sua perito. Nam logicus de parte orationis à grammatico recepta credit, Rhetor à logico argumentationū adsumit locos, Poëta & Orator à musico, Geometra proportionēs ab arithmetico mutuatur, Astronomia numeris, figuris, ac dimensionibus mathematicis fidem habet. Transnaturalia utuntur coniectura naturalium. Et omnis scientia superior rectè præsumit de statutis inferiorum, nihil eorum conata probare, quæ ab arte ulla priora audiuerit esse firmata, sed liberaliter dictis credit, ne ante tota homines uita deficiat.

BBb b ciat

ciat, quam unius possit disciplinæ uel minima ratio perfectè inuestigari. Quod si hoc in humanis sit, & quasi uilioribus ac sellularijs opificijs, ut ab auditu recipiant, atq; credant eis uiris, quos præ alijs doctrinâ singulari esse præditos arbitrantur, an in summarum & diuinarum rerum scientia quam nostris uiribus ne unus item & alter attingere uix possumus, traditionem sanctorum hominum & receptionem fore contemnendam putabimus? quæ Cabala Hebraicè dicitur. Est enim Cabala diuinæ reuelationis, ad salutiferam Dei & formarum separatarum cōtemplationem traditæ, symbolica receptio, quam qui cœlesti sortiuntur adflatu, recto nomine Calici dicuntur, eorum uero discipulos cognomento Cabalæos appellabimus, & qui alioquin eos imitari conantur Cabalistæ nominandi sunt. Perinde atq; circa æditos illorum sermones quotidiano labore defudantes. Equidem Philolæ, Marranus inquit, si per telicet opinor hunc Iudæum uno fasce quicquid de Cabala dici potuit Nestorea eloquentia cōplexum esse, ut pernoscamus quid nomē ipsum designet, ac unde oriatur, sit ne in natura uel in hominum usu aliquid eiusmodi quod Cabalā uocant, deniq; cuius causa uel propter quid ita sit, quatenus et ad quid utilis, & diuini contēplationi quā uideat esse necessaria, quantūq; homini possibilis idoneo, & ad eam se præparāti. Quis dici Cabalicus, quis Cabalæus debeat, & quis Cabalista, quid opus est uerbis? totū à capite ad calcem in hoc laudādus, quod nullas oculis tenebras offundit. Tum Philolæus, Soluisti funem Marrane, ingressus mare magnum, & uix sulcabile, nondum in portu nauigas, & quæ Simon iste tanquā in breuem tabellā depinxit. uideris per caliginē uidere, ac per mediam nebulā intueri, adhuc enim ne ad fores quidē eius artis adducti sumus, quare mi Simon Hebræorū contemplatissime, amabimus te, pergas ultra, nobis enim hætenus plus non profueris, quàm ut ansam præberes de arte Cabalistica latius cogitandi, quid illud sit quod reuelatū est, quis reuelauit, quis receperit, quid cōmodi afferat ea receptio, quis modus artis huius, per quam, ut rumor est, miracula fiant, nam id ultimū de longinquo me huc appulit. Expostulabo, inquit Simon, illud omniū primū de Nestorea eloquentia, cuius à Marrano insimulor. Ea enim & philosopho mihi & Iudæo esset me iudice opprobrio futura, tanquam adulationes amanti, cum nequeat tāta breuitate sermonis cōtineri eloquentia, quæ & uerborū & rerū copiā desiderat, & Iudæis nobis in more non sit, ut fucos dicendi sequamur. Nam loqui propriè, non eloqui sub ferula didicimus, & causæ ueritatem magis quàm locutionis ornatū quærimus. Sed absoluam paucis, quod uehemēter optatis, ne tot & tam discriminosi itineribus defatigatos, uel neniarū ambagibus quasi oscitantes uiros animo pendere sinā, post enim quā sine ullo ut apparet tēdio audiuiſtis, ego quib. uestigijs & indicijs quot & quib. ueluti canib. diffinitionē Cabalæ uenatusprehēderim, ne uos in ipso nomi
ne cons

ne cōtingat errare, sicut sophistarū quidā irrisione digni propria temeritate, uel si malueritis negligētia discendi falso asseruerūt, Cabalā fuisse hominē diabolicū & hæreticū, unde Cabalistas hæreticos esse om̄neis, abstinete obsecro si potestis à risu, quanq̃ est ridiculū ingens, at definite uelim hæc hominū monstra & portenta ridere, cōmodam ea proferā de quorū certitudine dubitantes me rogastis, si prius cōmonuerō Cabalā nec sensu um rudi tactu, nec imperiosis logici artificij argumētis esse quærendam, cuius fundamentum in tertiā cognitionis regione constituitur, ubi non iudicium urgens, non probatio euidens, non syllogismus demonstrans, quin imò ubi nec ipsa hominis ratio dominatur. Sed nobilior quædam notitia ubi lumen mentis cadens super intellectum, mouet liberā credendi uoluntatem. Quæ enim sensu percipiuntur, infra scientiam sunt & ratione certiora, quæ autem mens influat, supra scientiam ponimus, perinde atq̃ rationali discursu solidiora. Constiti paulisper, & commoratus sum, ne res tam diuinas, fragilitatis humanę inuentionibus & regulis ut aiunt, logicalibus subiectas putetis, ignoscite amici, non afferō meditata, sed ut causę intercidunt, alia ex alijs traho. Iam enim ad id quod uultis propero, quod illud sit, quod reuelatū est, nemo à me impetrabit ut existimare quæam de omni uos id reuelatione proposuisse cunctorum creditorū, quæ prope uidentur esse infinita, quin potius quid illud sit primarium uniuersale atq̃ præcipuum diuinitatis reuelatum, in quod singulæ reuelationes diuinorū ferūtur & reducūtur. Certè id quidem ipsum, Philolaus inquit. Tum Simon, Rectè uero, & est profecto nihil aliud, quā post ruinam primordiale generis humani uniuersalis restauratio, quæ à nobis ישועה & à Latinis salus nominatur. Eius ipsius extat omnium primæ speciei facta reuelatio, si examusim uniuersa mundani exordij pondero, quā nulla fuit prior, non enim in somnio correptus quasi diuinaret Adam per afflatum propheticum de uxore post soporem locutus est. Hoc nunc os ex osibus meis, & caro de carne mea, sed minus se costarum alterius lateris experrectus habere sentiens, postquam ad cuncta singulatim animantia terrę, maris ac aëris facto circuitu peruenisset, de subito intuitus Heuā, uir robustus & iuuenis adulescentulam succi plenam, facie uenustā, uultu blando, & humana energia præditam, mutua prurigine cœpit exardescere, ac geniali cupidine oppleri, quæ tum se non erga ullum animal aliud tetigisset. Sic enim Eliazar ait ille Magister noster, & Salomon commentator, sacrarum scripturarum ordinarius. שכא ארם על כל בחמה ובה לא Id est, Quod uenit Adam ad omne iumentum & animal, & non commouebatur sensus eius in illis, usq̃ dum uenisset ad uxorem. Quibus ē uerbis proli hominum fidem obtortum scelus malignitate peruersorum hominum contigit, si modo sint homines, ac non magis diaboli incarnati & larę furiales existimādi, qui se

ditionem Christianitatis aduersum nos, quamuis secundum leges Imperatorum innocenter & pacifice uiuentes, tamen quolibet genere iniuriarum excitare parati, cum sæpe aliàs, tum nuper in ista urbe dicta Magistrorum nostrorum falso interpretati, sic exposuerunt: Quod Adam tunc cum omnibus bestiis & animalibus foede coiuerit, Deus bone, quanta turpissimorum nebulonum audacia, infantium sophistarum assensu & fauore adiuta. Nunquam enim, כַּד iuxta linguæ Hebraicæ proprietatem luxuriæ coitum significat, tametsi quandoque pro necessario materiæ subiectæ complexu per quandam illud metaphoram de coitu seminali ex uereturndiæ modestia intelligatur, ut Genesis sextodecimo capite: Ingredere ad ancillam meam, si forte saltem ex illa suscipiam filios, quo in loco, כַּד, Id est, Ingredere, ad ancillam, non autem dixit, coeas cum ancilla. Quod etiam hic par non est, usque adeo, ut ab hominibus quantumcunque nequam nequeat accipi consimiliter, propter negocij eius de quo sermo fit impossibilitatem. Nam certe qui fieri posset, ut tantus uir & tam magnus Adam cum cimice, pulice, musca, & cicada seminaliter coiuisse intelligatur. Hæc eam ob causam recensui, ut his & huiusmodi falsarijs, maledicis & maledictis ac leuissimis transfugis, neque in hac neque alia ulla in parte fidem habentibus, nihil contra nos de sacra quam non nouerunt scriptura credatur. Redeo ad id unde digressus sum, Naturæ itaque instigatione soli cum uterque in mundo essent, uir sentiebat uxorem ad se pertinere, nondum igitur Cabala hæc fuit. Ceterum & hoc ingenij erat uidelicet singularis & acerrimi, ut cuique rei protoplastus ipse iam orbis dominus spontaneo positu nomen adderet, quo cognoscamus uoluntatis id fuisse, non naturæ. Nec illud non rationis extiterit, post legis transgressionem quod poenam mortis in monitorio comminatum formidauerit, quam ductu rationis iudicabat fore non corporalem, eo quod se mox atque de ligno comederat, mori non sensit. Ergo iuxta Ramban, moriendum in peccato intellexit, sicut & nos Cabalistæ intelligimus. Iam quid in omnibus his oro diuinæ reuelationis fuisse putandum est, certe nihil hucusque comperimus, quod non totum aut consilio rationis, aut motui sensus paruissimum dubitauerit omnium prorsus nemo, at illa tam perniciosa legis transgressio, tanta in Deum Optimum Maximum contumelia, tam infesta temeritas, tam contagiosa libido, tam tetra, tam uenenosa pestis toxica & foeda lues, generis humani corruptrix, in uenarum cuniculis insidens, & cum ipso profluuio seminis in posteritatem continuo meatu serpens, an qua possit uia quo uemodo expiari & auerti, nulla ualuit humanæ fragilitatis cogitatio præsumpta concipere. Hic inquam, hic ad imminentis desperationis, quo morbo nihil perniciosius, efficax subsidium diuina reuelatione opus erat, ac ne tunc figmentum suum fictor Deus omnino deseruerat, sed spem quandam intiecit, fore non impossibile hoc ipsum quamuis immane crimine, et contra infinitam maiestatem admissum, tamen

tamen tractu temporis finito, aboleri tolli & extingui. Dixit igitur ad angelos audiente Adam, Et nunc ne mittat manum suam, & sumat de ligno uitæ, & comedat, & uiuat in æternum, & emisit, eum Dominus Deus de paradiso uoluptatis. Vox ultima hæc erat, quam ab ore Dei miser audiebat, cum iam ex horto pelleretur, qua tamen inter tot mœrores atq; luctus firmam erga creatorem suum recepit spem illam quod tam horribilis sententia successu temporū fieret ex Dei misericordia reuocabilis, istudq; sibi uerba indicabant oraculi, ait enim: Nunc siue iam ne mittat manū suam, & sumat de ligno uitæ. Nempe haud frustra dictionem nunc uel iam addidit Deus, quo præsens tempus designatur, insinuando sententiam non fore perpetuam, sed posse cōtra eam futuro post tempore abolitionē impetrari, si quando ueniret homo ad uescendum de ligno uitæ destinatus, quamuis tum semetipsum suspicaretur, dum spiritus suos regeret artus irreuocabiliter pendere pœnas, quia nō fuisset secum perendie Deus, ut solebat facie ad faciem locutus, quod palā indignationis erat signū, & alienati ab Adam animi, ut qui ante cum singulis quibusq; animantibus atq; bestijs loquebat omniū creator Deus, iam cum homine peccatore loqui ore ad os dedignaret. Ne tamē illū prorsus omni cōsolatione destitueret clementissimus pater, cōtinuo misit angelū, quo plenius tantę ruinę futurā disceret reparationē. Sic em Cabalists in cōmentarijs circa librū Ietziarā scribunt שהאבות רבותיהם היו בלוצים ירועים רבי של אדם ויאל, id est, Quod patrū praeceptores fuerunt angeli noti, uidelicet praeceptor ipsius Adā Raziel. Hic autē summi Dei nutu expiationis ei uiam ostendit, & diuinum sermonē per allegoriam recipiendū, more Cabalistico exposuit, cuius non modò uerbū ullum, sed ne litera quantumcunq; minuta & exilis, ac ne ad ex quidē frustra ponitur. Te autē appello Philolæ, & tē Marrane omniū ex doctis doctissimi uiri accōmodate hanc ueniam, quod forte religio me prohibitura fuerit alienis à secta nostra & ritu Iudaico non iniitijs tam recondita, & tam arcana prodere, quorū cognitio, ita me Deus amet discipulis etiā proprijs sæpe multumq; denegatur, ut uix raris in libris eadem liceat saltē tegumentis ac ænigmatis obuoluta inueniri. Sic enim in Thalmud legitur, אין מוסרים סתרי תורה אלא ליועץ והכם הרשים, וכו', id est, Non traduntur abscondita legis, nisi cōsiliario & sapienti Magistro iuuenum, & intelligenti mago. Quare dicam ne amplius antaceam: non parum dubitare me faciunt, tum magistrorum interdicta, tum ad scrutandas res altissimas ardor ingens utriusq; uestrum, ut arbitrator, diuino igne inflammatorum. At audacter tamen indulgentior mihi ipsi, temperabo asperitate praeceptorum, qui uideo solis lumen absq; discrimine super omnes dispergi quotquot obicē remouerit, dicamq;, tametsi pro more gentis nostrę perquam ineleganter, tamen ut ut potero, quę homines doctissimos sapientissimosque dixisse, & scripta diuinitus reli-

quisse acceperim. Et explicabo nihilominus orationē sane occultissimā à creatore mundi cū beatis angelis in suā diuinitatis penetralibus habitā. Dixit namq̃ Deus: Ecce Adam sicut unus ex nobis, non ex uobis inquit, sed unus ex nobis. Nam in uobis angelis, numerus est & alteritas. In nobis, id est Deo, unitas infinita, æterna, simplicissima & absolutissima. Nec ipsum unum in angelis si quid sit, esse potest sicut in Deo. Non igitur connumerauit sibi angelos Deus, cum de unitate loqueretur, quoniam repugnat idem aliquid esse unum in natura cum Deo & angelis, tanta est creatoris & creaturæ distantia. Quid igitur est quod ait: Ecce Adam sicut unus ex nobis? hinc sane conijcimus alterum quendam esse Adam cœlestem, angelis in cœlo demonstratum, unum ex Deo, quem uerbo fecerat, & alterum esse Adam terrenum, repulsum à Deo quem ex luto manibus suis finxerat et horto exegerat. Iste, unus est cum Deo, hic non modò alter est, uerum etiam alius et aliud à Deo. Post miserabilem itaq̃ generis humani casum docuit angelos suos Deus de restitutione aliquando futura salutis, per quem nam uentura esset, & quidem docuit non quantum ipse docere, sed quantum capere angelica conditio poterat, in præsentia demonstrans, quis esset humanum genus redempturus, tunc enim prædestinata plane fuerat salus hominum, quapropter Ecce, inquit, hic est ille Adam, qui non tantum post orbis & uestri ortum essentialiter est, sed etiam ante omnem creationem in æternitate fuit unus ex nobis antequam tempus fieret. Quod Onkelus Chaldaicè sic interpretat̃. **הא אדם היה יחיד בלבי** Id est, Ecce Adam fuit unigenitus meus, siue unicus meus in æternitate ex me ipso, quo uocabulo utitur deus ad Abraham dicens: Tolle filium tuum unigenitum. Cūq̃ futuri personam redemptoris iam angelis indicasset, ne forte putarent eundem ipsum mox perfunctorie subita quadam intercessione hoc odium tam scelerosi criminis auersurum, remouit illico dubitationem, & negocium in tempus distulit, subiungens. Et nūc præsenti hoc tempore ne iste meus in æternitate unicus, qui subsistit ex me ipso, manum suam mittat, &umat etiam de ligno uitæ, inuendo, scilicet, ut quod solū nunc fieri prohiberet, id olim cōcessurus sit. Quo prudenter intellexerant, quod tametsi non nunc, attamen post, temporis successu per istum Adam cœlestē Deo cōæternum ruina hæc ueniret de fructu ligni reparanda. Domino itaq̃ uniuerforum sedenti super thronum suum, omnes cœli exercitus assistētes ei, ut inquit Micha, à dextris & à sinistris, pro tanta erga mortalium imbecillitatem clementia gratias egerunt. Missus est igitur angelus Raziel ad Adam collapsum & moerore plenum, ut consolaretur eum, cui sic dixit: Ne super modum conficiaris gemitu & molestia, quod te duce genus humanum in summam corruit perditionem. Quoniam originale peccatum hoc expiabitur: Nam ex tua propagatione nascetur homo iustus & pacificus, uir heros, cui nomen continebit

continebit in miserationibus, etiam has quatuor literas i.h.u.h. & ille per rectam fidem & placidam oblationem mittet manum suam, & sumet de ligno uitæ, & eius ligni fructus erit omnium sperantium salus. Quo sermone finito, ille damnatus & ærumnosus Adam inter miseras omnes quas incidit, inter dolorem, inter luctum in quo tāta calamitate fuerat affectus, confidens in Deum mutandi delicti spem concepit, & idcirco incredibili erga factorem suum amore tactus, diuinę clementię gratiam habuit. Hęc fuit omnium prima Cabala, primordialis salutis nuncia. Orem gratam, ô causam desiderabilem. Quid cōmodius? quid acceptius? quid potuit magis opportunum perditę conditioni mortalium à superis afferri? quid opis præstari cōuenientius quàm ut salutem publicam captiuis nunciarent. Hęc est illa reuelatio sanctissima & summa, in quam omnes diuinę reuelationes reducuntur, hęc optatissima traditio, hęc saluberrima receptio, in qua omnes Cabalisticę receptiones recapitulātur, omnes diuinorum traditiones, omnes cœlestium eruditiones, & uatum uisiones & beatorum meditationes uniuntur & communicantur. Quam ob rem cum singula hęc Adam uxori suę palam renunciaffet, cœpit ea præsente ad posteritatis commemorationem & gratiarum actionem erecto altari Deo sacrificare. Ita enim Magistri nostri tradiderunt שגם אים חראשוו חקריב שור מר, Id est, quod tum Adam primus obtulit iuuentum. At Heua iam futura uiuentium mater summotā desperatione, tādē à uiro suo cognita concepit, & peperit primogenitum. Vnde ingenti & incredibili gaudio perfusa, quod putaret ei mox saluatorem esse natum sic exclamauit קניתי את איש יהיה, Id est, Acquisiui uirum illū quatuor literarū, quas literas ab angelo iam pridem receperant, & acquisitum nominauit Cain. Quem ubi parentes agnoscerēt præter spem prauis moribus peruersum, alteram inchoarunt natiuitatem, & genuerunt Abel. Adulescentibusquē tunc utrisque filijs, tradiderunt hanc cabalam, id est, ab auditu de salute restituenda receptionem, tum ab Abel ardenter amatam, tum à Cain uiliter despectam. Opinione uero ductus Abel, quod ipse foret idem ille, de quo reuelatam expectarēt restorationem, cum se Deo gratum, fide recta & oblatione accepta sentiret, eò quòd ad ipsum respexerat dominus et ad munera, eius, ad Cain autem & ad munera illius non respexit, toto cœpit pectore mētisque affectu ligni fructum desiderare, quem in oblatione uitæ constitutum esse iudicabat, eaquē ratione lignum uitæ dictum, & ita cognominatum, quod esset per lignum uita creatori offerenda, qui dedit illam, quare manum suam eo conatus est mittere, quod de ligno acciperet, absumeret ac aboleret, hoc enim אל designat. Vnde fratris contra se odium patienter tulit, & quærenti occasionem rixę, uehementer etiam irato, non se blandis uerbis exposulauit, ut mitigaret illum, sed prorsus tacuit. Cunque uideret sibi mortē rapto de arbore ramo uel lignea claua Cain

BBbb 4 minantem,

minantem, quam maxime lætatus est, sperans ligno interfici, non enim tum erat ferri usus ante ortum Thubalcain, qui primus fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri. Claua itaque lignea & prægrandi munitus, dixit Cain ad Abel fratrem suum. Et fuit cum essent in campo & insurgebat Cain in Abel fratrem suum, & occidit eum. Romani addunt legēdo, dixit Cain, Egrediamur foras, quod non est in sacre scripturæ contextu. Abel autem inermis armato non restitit, sed uolens & libens se morti obtulit. Cum non tantum satis dare pro nobis creditori Deo, uerumetiam & originale debitum omnino soluere si fieri posset, & acceptabilis deuota constitutaq; hostia in solutum præstari paratus esset. Post uero quam iste decesserat sine liberis, sustinuit Adam multo tempore, si forte quod in filiis non inuenisset, id cōtingeret in nepotibus. Sed quid iam speraret in reproba Cain generatione, de qua pridē omnis fiducia euauit, uidebat eam omnē secularijs artibus & opificijs incumbere, studio seruili nauare operam, tenuiora commoda & officia corpori necessaria sequi, nihil diuinum cogitare, nihil liberale, nihil heroico uiro dignū, quare aliam prolem, et aliud semen à Deo petijt & impetrauit, quo planè supra quā dici queat exhilaratus est pientissimus pater sic dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain. Ideoq; uocauit nomen eius Seth, quem genuit ad imaginem & similitudinem suam, non quod ceteri eius liberi non habuissent formam & imaginem humanam, qui & homines quoq; erant. Sed quia reliquorū hactenus præter Abel, potius dæmoniorū generatio quam hominum dicenda fuerat, propter illorū execrabile malitiam & uita detestanda. Non igitur quod dæmones & diabolos substantiuos genuisset, id ita nunc additur, quod impij & prophani quidā mentiunt, sed quod uoluntate malos. Nihil autē est malum nisi uitium & dæmonium. Pergam itaq; si uultis, ut qua ianuasim ingressus, ultra proficiscar. Et illi perge diligēter obsecramus inquirunt. Denuo Simon ait, pater noster Adam, rursus ex Seth nepotem suscepit, memor eius Cabalæ, quam sibi Raziel tradiderat quod ex sua propagatione nasceretur homo futurus saluator. Quare uocatus est Enos, id est, homo, tunc putabatur & quidē ualde speratum fuit eum appellandum fore iuxta Cabalam angelicā per nomen quatuor literarum i. h. u. h. uel saltem magis Cabalistice in miserationibus per Sin literam de medio quatuor literarum i. h. u. h. Sic enim in sacra historia scribitur, וַיִּחַי אָדָם כְּשֵׁם יְהוָה quod Latini non admodum docte legunt. Iste cœpit in uocare nomen Domini, sed rari quidam & contemplantissimi Cabalistarum, rectius quo ad linguæ proprietatem interpretantur ita de גִּמְטְרִיָּא tunc expectatus est uocari per Sin literam, quæ in arte Cabalistica idem quod בְּהִמְטְרִים, id est, in miserationibus, & Mem litera per Notariacon. designat מִמְחֵר, id est, de medio scilicet quatuor istarum literarū i. h. u. h. Perinde atq; hoc modo intelligi deberet

beret מחרת יומא, Id est, tunc expectatus est uocari per Sin de medio i.h.v.h. quasi pro angeli enunciato Enos sumeret de ligno uitæ, mundumq̃ redimeret, heros ipse nominatus i.h. in miserationibus v.h. notate arcanum & animaduertite mysterium. Cum uerò iam nullius angeli destinatione hoc modo appellaretur, tū isto relicto in alium spem suam locarunt. Angelorum nanq̃, id est, Dei nunciorum monitu nomina patribus indita sunt pro quibuslibet euentis, siue præteritis, ut quia possedi uocatus est Cain seu præsentibus, ut quia uir, uocatus est Enos, aut futuris, ut quia parētibus luctum præbiturus, uocabatur Abel. Expectatio hæc in quartam trahitur Enos progeniem, & de Iared natus est Henoch, qui ambulauit cum Deo, sed disparuit, quoniam abstulit eum Deus. Tercio abhinc tractu uenit Noë in consolationem omnium publicā illam auditu receptam salutem recta fide sperantium, quorum ex uniuersa plebe tantū octo inuēti sunt q̃ placerēt Deo. Fuit etem Noë uir iustus & perfectus in generationib. suis, & ambulauit cū Deo qui recepit in mādatis, ut faceret arcam de lignis, in qua saluaret mundum. Cabalice igitur sperauit in lignum, sic enim Iob ait בִּי יֵשׁ לֵעָץ חַיָּה, id est, quia est lignum spes, de hoc fato certior factus, quod in ligno uita homini fuisset, pmissa, sed post ebrietatem secuta est confusio. Vnde & Babel cognominatur, quæ nunc Babylon à Babel, id est, Chaldaicè confusio. Hæc sub familia & liberis Noë fuit orta. Erant autem filij eius Sem, Ham, & Iapheth. Futuro itaque Dei seruo Sem, in quo salutem præ cæteris sperabāt, ita benedixit בִּרְרֵי שֵׁם יְהוָה quod Cabalisticè traducitur, Benedictus quatuor literis Dei Sem, per hoc inquiunt Cabalistæ עֲבֹר חַלְחִים חֲרִיעַ בִּי יְהוָה שֵׁם עֲבֹר חַלְחִים, id est, Notum fecit quod futurus erat Sem seruus Dei, ut scribit Rabi Moses Gerundensis. Quo intelligimus desiderium p̃ij patris fuisse, quod Sem benediceretur ad pellatione quatuor literarum i.h.v.h. ut fieret originalis peccati redemptor. At ne tunc quidem illud uenisse tempus à Deo statutum, quo tanti casus reparatio contingeret angelus Iophiël ipsi Sem adnunciauit. Ita enim scribunt Cabalistæ רַבִּי שֵׁם יְהוָה, id est, præceptor ipsius Sem fuit Iophiël. Suspendebāt igitur ea secula super eiustemodi recogitationes suas, usque in annos Abrahæ filij Tharbæ, qui primo nominatus fuit Abraham. Ei uiro erat angelus quidam familiaris Zadkiel, sic enim scribunt Cabalistæ רַבִּי שֵׁם אֲבִרָהָם זַדְכִּיָּאל, id est, Præceptor Abrahæ fuit Zadkiel, qui eandem ei Cabalam tradidit recipienti, quam Adæ protoplasmati Raziel. Denique, ut arbitror, reliqua sunt haud ignota, quod quanto ille tempore uocatus fuerat Abram, & uxor eius Sarai tam diu nunquam sibi hæredem genuerant. Post uerò quam nomen uiri mutabatur Abraham, & uxoris nomē Sara, mox Isaac susceperunt filium, de quo cum ei iussisset Deus, ut unigenitum tolleret quem diligebat Isaac, & eum in excello Moria quodā monte super ligno immolaret,

immolaret, incredibile uidetur, quo gaudio & quanta lætitia exultauerit, diuinæ promissionis memor, qua pollicebat ei Deus his uerbis: Statuam, inquit, pactum meum inter me & te, & inter semē tuum post te in generationibus suis fœdere sempiterno, ut sim Deus unus & seminis tui post te, atq; in te benedicentur uniuersæ cognationes terræ. Quapropter quā diximus humanæ uniuersitatis salutem in filio se confidebat allaturum, quem subito ad uocem Dei assumpsit, & oblationis omne lignum suis ipse manibus excidit. Nē pelapsum originālē per lignū reparari posse, oraculum docuit. Vnde scriptura dicit, qd tulit Abrahā ligna oblationis, imposuitq; super Isaac filium suum, & posuit eū in altare super struem lignorum, extenditq; manum & arripuit gladium, ut immolaret filium suum. Nisi enim recepisset Isaac à patre suo traditam humanæ salutis Caba la: n per lignum uitæ atq; hominis cuiusdā iusti oblationem futuræ, ut est cunctis uiuentibus horribile mori, non utiq; fuisset tanta beneuolētia & tam alacri uultu, animiq; hilaritate uisam impendere præ oculis mortem sponte amplexus, sed uelut est mortalium conditio, aut strictum mucronem declinasset, aut uerbis saltem quibusdam lenioribus patris sequitiam, uel mitigasset tamen, uel fugisset. Atqui suspicatus sese fore illum, quo futura esset primordialis ruinæ restauratio, nihil sibi ea immolatione duxit iucundius, nihil dulcius ea morte, cuius gratia totum opinione sua redimeretur genus humanum. Præbuit sane illi hanc ipsam spem eo firmiorē quod eundē locum Deus ab orbe condito sacrificijs destinauerat. Terra namq; Moria est digito Dei Abrahæ demonstrata, in qua primus Adam struxit altare, obtulitq; Deo munera, ubi & Cain & Abel, ubi & Nohe, filiiq; sui sacrificarunt. Sicut magistri nostri disputant in capitulis Rabi Eliazer, astipulante Ramban & Rabi Ioseph filio Garnitolis in libro Portarum iusticiæ, & in loco eodem urbs sancta Hierusalē constructa est, Salomone Gallo teste. Re autem infecta, cum ē Moria discederēt pater atq; filius, audita est uox Zadkielis ad Abraham prolata, Benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ. Quæ salus uniuersa in futurā generationē cognoscebatur esse protelata. Et uox ipsa Dei per angelū Raphaēlem super Isaac quoq; cœlitus de lapsa, Benedicentur in semine tuo omnes gētes terræ, ne forte seipsum fore saluatorem illum crederet. Nam hoc quoq; Cabalistarum est, qui scribunt sic, רבי של יצחק רמב"ל, id est, præceptor ipsius Isaac fuit Raphaël. Et uiro de filiorum altera spes non erat, qui iam benedictionem paternā exercitatione uenandi amiserat, Esau nomen fuit de altero magna sibi pollicitus pater prædixit his uerbis rei uenturæ uaticinium prætentibus: Seruient tibi populi, & adorabunt te gentes. Non acciderat igitur sine causa de Jacob, sic enim adpellabatur iste filius, tam ingēs maioribus nostris uniuersæ salutis expectatio, sed quia omnium mortaliū primus ipse uidit portam cœli apertā, & scalā à terra in cœlum porrectam,

rectam, & in ea consistentes quatuor literas i. h. u. h. quas apprehendere gerebat in uotis. Consonantem quoque Sin per Notariacon שמן, id est, unctionem designantem, operi adiecit, quo delibutum lapidem in templum quoddam nomine Bethel ex ædificauit. Augebat suspitionē, quod angelus Peliel Iacob erat familiaris, qui multa constanti & opinione & sermone præmonuit, tum quod Iacob elegit sibi Deus, tū quod beatus erit ille cui Deus Iacob in adiutorio eius. Scribunt autem Cabalisticæ sic, רבי של יעקב פליאל id est, Præceptor Iacob fuit Peliel. Sed edoctus ab angelo suo Iacob, se non illum fore saluatorem, quem hæctenus cœlestis Cabala prætulit, negocium in aliud seculū diuina reuelatione reiecit, sic dicens: Congregamini & adnūciabo uobis, quod continget in postremo dierū: Non auferetur sceptrū de Iuda, & legislator de fœmore eius, donec ueniat Silo, & eidem congregatio gentium. Quo uaticinio innotuit aliquem quandoque fore saluatorem humani generis, qui & ex Iuda, & in postremis dierum nasceretur, & esset Silo, & sceptrum regni gereret, & ad ipsum gentes confluerēt. Quare post hos patriarchas magnus ille Moyses non sua sponte morti se obtulit, sicut quondam Abel, sicut olim Isaac, sed renuit, & à cura populi subtrahere se uoluit, quanquam loquebatur cum Deo, ut amicus cum amico, facie ad faciem, & baculo utebatur pro sceptro, & tota Iudæorum gens ad se cōfluebat. Nouerat tamen se non de familia Iudæ, sed de domo Leui ortum esse, nec natū in postremis, dierū, nec esse Silo, quod secundum Syriacam translationem Onkeli Chaldæi significat unctum, quē nos adpellamus Mesiha. De omni tamen ratione atque modo restaurandi originalis casus satis superque institutus fuit ab angelo suo Metatron. Ita enim Cabalisticæ scribunt, רבי של משה מטטרון qui est nuncius Sadai. Hanc itaque sanctissimi Iacob reuelationē uniuersitas prophetarum recepit, quod in postremis dierum nascatur is ex semine Iuda, qui peccatum originale sit aboliturus, Mesiha rex pacificus, desinēte tum sceptro, ac præfectura Iudæ, conuocatisque simul undiquaque gentibus. Hæc usque huc receptio à patribus ad collegium prophetarū per successionē transmigravit, qui singulatim cuncti tractatione quotidiana inter se conferebant de aureo Mesiha seculo, in illa beata spiritus sancti schola exultantes præ summa lætitia, & imo de pectore gaudia sua promentes, uno quodam societatis uinculo in ipso Mesiha saluatore connexi, quanquā diuersis à se tēporibus de illo eodem ueturo rege multifariam multisque modis differentes, singuli tamen quique parem & planè haud absimilē sententiam absoluerunt. Hic quidē his uerbis: Obsecro Domine, mitte quē missurus es, alter in persona Mesihe inquit: Mitte me, hoc est, שליח quod in Arithmetica progressione per artificiosum Cabalæ modum, tum quatrilitram excellentiæ dignitatem, tum ipsum quoque iuxta Razielis traditionem superius cōmemoratam rectum nomen illius Mesiha per æqualitatem numeri

numeri trecentorum nonaginta octo significat. Et iterum: Vtinam dirum pes coelos, & descenderes Alius sic: Excita potentiam tuam et ueni ad saluandum nos, Deus reuerte nos, & ostende faciem tuam, & salui erimus. Alius: Expectabo Deum saluatorem meum. Alius: Ecce Dominus egredietur de loco suo, & descendet. Alius: Deponet iniquitates nostras, & proijciat in profundum maris omnia peccata nostra. Alius: Veniens ueniet, & non tardabit, egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Messia tuo. Alius qui consolabatur gentem nostram dicens: Abstulit Dominus iudicium tuum. Rex Israël quatuor literis in medio tui erit, non timebis malum ultra. Dominus Deus tuus in medio tui erit fortis, ipse saluabit, Alius qui in persona Messihæ pollicebatur: Et erit sicut eratis maledictio in gentibus domus Iuda & domus Israël, & sic saluabo uos & eritis benedictio, & erunt sicut fuerunt, quando non proieceram eos. Et alius ita: Orietur uobis timentibus nomen meum sol iusticie. Quid multis moror? omnes uno corde gaudere, uno ore omnes omnia bona dicere & laudare huius saluatoris illum diem, & optare illud tempus. De quo David coram Deo exclamauit: Mitte lucem tuam & ueritatem tuam, illa quietabunt me, & reducent me in montem sanctum tuum & in habitacula tua. Super isto autem lucis uocabulo dixit Rabi Salomon Gallus, Lucem tuam, id est, regem Messiam, secundum quod scriptum est: Paraui candelabrum Messihæ meo. Vnde certiores facti sumus nulla de se ductum esse opinione David, quod ipse idem ille foret rex Messia, qui genus humanum Deo conciliaret, tametsi diuinum emanauerit oraculum, Inueni David seruum meum. oleo sancto meo unxi eum, quia unctus dicitur Messia, & ego primogenitum dabo illum, superiorem regibus terræ. In æternum custodiam illi misericordiam meam, & pactum meum fidele illi, & ponam in seculum seculi semen eius, & sedem eius sicut dies cœlorum. Contulit ergo David spem omnem in semen suum, ob idque filium ex Bathsaba natum ad pellauit Salomonem, quod auditu receperat, credideratque Messiam, quo salus mundo ueniret utique principem pacis fore, iuxta Cabalam sibi reuelatam. In diebus eius, erit abundantia pacis, donec auferatur luna. De alio igitur semine suo intelligendum fuit, quam de filio Bathsabæ, is enim Salomon admauit mulieres, per quas cor eius deprauatum est, ut sequeretur deos alienos, nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo suo sicut cor David patris eius. Quapropter suscitauit Deus Satan contra Salomonem, ut ei non esset pax integra, qui pacis solum nomen haberet. Quotquot igitur Cabalistarum sunt, qui uniuersam salutem in Salomonem retorserunt, alium quendam Salomonem intendunt quam filium Bathsabæ, & aliud quoque templum quam eius Salomonis, qui templum à se constructum diruptionis iuri subiecit, cui prædixit Deus: Templum quod sanctificaui nomine meo, proijciam à conspectu meo. Qua de re peccatum originale non ua-

non ualuerunt abolere, neq Salomon hic, neq templum hoc, quantum
uis in Porta lucis à Cabalistica sic scriptum extat. בחלת בריאתו של עולם
שכינה היתה שרייה בתחתונים ובחירות השכינה למטה נמצאו שמים וארץ
אחרים והיו המקורות והצינורות. בשלימות ונמשכים מלמעלה למטה
ונמצא חשם ית' במלא מעלה ומטה בא אדם הראשון והטא ונתקל קלר
השורה ונשתכרו הצינורות ומסקה הבריכה ונסתלקה השכינה ונתפרדה ה
id est, החכירה אהב בא שלמה ופנה את הביתו אן חורו הצינורות והמשכיות
Initio creationis mundi diuina cohabitatio erat descendēs in inferiora, &
cum esset diuina cohabitatio inferius, reperti sunt coeli, & terra uniti, & e-
rant fontes & canales actiui in perfectione, & trahebantur à superiore ad
inferius, & inueniebatur Deus complens supernè & infernè. Venit Adam
primus & peccauit, & diruti sunt descensus, & confractæ cannales, & de-
fuit aquæ ductus, & cessauit diuina cohabitatio, & diuisa est societas. Po-
stea uenit Salomon, & exædificauit domum, & tunc reuersæ sunt canna-
les, ac deriuationes, seu ductus, atq reliqua. Vbi de Salomone loquentes
Cabalisti rei potius uidentur quam uocabulo alludere, cum illud intelli-
gant de uenturo quodam rege pacifico, iuxta Isaiæ uerba, quē nominabit
ipse miraculorū operator, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi ש
שלום, id est, principem pacis. Sanè putauerunt aliqui Ezechiā regē hic fu-
isse designatum, sed alij legentes uerba sequentia: Multiplicabitur eius im-
perium, & pacis non erit finis super solium Dauid & super regnum eius,
intelligunt de rege Mesiha, qui ablaturus sit uniuersorum peccata, in ani-
mis hominum quotidiana bella & pugnas mouentia, quæ parentes nostri
peccauerunt, ut scripsit Ieremias in lib. Threnorum: Patres nostri peccaue-
rūt, & non sunt, & nos iniquitates eorum portauimus. Ita uideri quidem
poterat Ionathæ Chaldæo, qui pro Sar Salom, id est, principe pacis tradu-
xit superiore in loco. משיחא שלום, id est, Mesiha pacis. De quo iterum
Isaias, Disciplina pacis nostræ super eum, & in cicatrice ac liuore eius sana-
ti sumus. Hic erit ille Salomon qui templum multo sublimius eriget pla-
nè sempiternum & indissolubile. Sic enim Cabalisti feribunt, בי בית ה
המקדש של מטה מכון בנה בית המקדש של מעלה, id est, quod domus san-
ctuarij quæ est inferius, disponitur iuxta domum sanctuarij, quæ est supe-
rius. A Salomone igitur illius terrestris templi conditore, usq ad regem
Iehoachin eundem qui et Iechoniah, habent namq ambo nomina eadē
literas, tametsi transmutatas, expectatio salutis uniuersæ apud omnem cœ-
tum prophetarum in uenturo Mesiha collocata fuit, ab Isaiā usq ad Mala-
chiam qui aiebat: Statim ueniet ad templum suum dominator quem uos
queritis. Super quo Rabī Dauid Kimhi scribit, quod dominator hic sit
Mesiha, qui & ipse nuncius erit testamenti, quem Ionathan Chaldeus Ra-
bona interpretatur. Post Prophetas autem, expectatio salutaris aduentus
Mesiha, totaq Cabalistica exercitatio qualiscunque extat, quam rectè in
CC c c eiusdem

eiusdem Messihæ sempiternam liberationem inglomerant, implicant atq̃ reducunt, omnis ea planè ad scribas legis & seniores quos appellantur capita patrum, qui præ multitudine haud numerantur, & ad magni concilij viros descendit successiue recepta scholasticorum more, ab Ezra qui Cabalam tradidit Simeoni iusti sacerdoti magno synagogæ præfecto, rursus ab illo recepit eius auditor Antigonus cum socijs suis, de quibus fuerunt Zadok & Bethus, radix hæreticorum, unde dicti sunt Zadokai & Bethusai, ut scribit Iudas Leuita in libri Alcosder sermone tertio. Deinde Ioseph filius Ioetzer, & Ioseph filius Iohanan Hierosolymitanus, ab ijs Iosua filius Parahiah, cuius fuit discipulus quidam Iesus Nazarenus Machabæorum ætate, non ille Christianorum. Et Nithai Arbelenis, à quibus & Iuda filius Tabai, & Simeon filius Sota, de quibus Semeia & Abtalion, ab his Hillel & Samai, qui habuerunt multa millia discipulorum, ab istis Rabban Iohanan Ben Sdachai, & ille discipulos quinque fouit, qui fuerunt Eliæder quem scribunt Eliæzer filius Hircani, Iosue filius Hanania, Ioseph Cohen, Simeon filius Nathanael, & Eleasdar filius Arach. De Rabban Iohanan, qui centum & uiginti uixit annos, sortitus est Cabalam suam Rabban Gamaliel, à quo Simeon filius, à quo ex liberis eius Iuda Nagid, qui Magister noster sanctus dicitur, eum filius Gamaliel recipiendo imitatus est. Hucusque Cabalæ quorum dicta & reliquas sacræ scripturæ allegoricas expositiones sequuti sunt Cabalistarum cœtus, Hanania filius Acafiæ. Abba Saul, Rabi Tarphon. Acabia filius Mahalallelis. Hanania princeps sacerdotum, Hanina filius Thradionis, Hanania filius Hachinæi, Nehonia filius Hacona, Halaphtha, Duschai filius Iannai, Hania filius Dusa, Dosa filius Harchinas, Rabi Akiba, Elæazar filius Azariæ, Elæazar Hasma. Rabi Leuitam, Rabi Iohanan filius Baroca, post eum Simeon ex liberis. Deinde Tzadok, tum Iosi, hunc sequitur Ismaël, & de alio genere Rabi Meir, à quo recepit Eleazar filius Iacob, & Iohanan Sandlar, & Eleazar filius Samua. Deinde Neorai, post quem Ianai & Mathathia & Samuel minor, & Elissa filius Abuiah, & Eleazar de Kaphar, & Iuda filius Thema, & Iosua filius Leui, & præter illos alij multi, qui aliquando propter disputationes Thalmudicas appellantur Thanaim seu dictatores, & propter summarum rerum meditationes ab inferioribus singulis ad excelsiora quæquæ reductas, à maioribusquæ receptas, & posteris traditas, quibus toto studio Innituntur Mekablim Hebraicè, ac nostra ætate à Latinis, autore Ioanne Pico Mirandulano Comite, ante quem nomen eorum Romanæ linguæ incognitum erat, Cabalistæ aut Cabalici dicuntur. Tum Marranus, Nosti ne inquit eum uirum peritissimè Simon, qui primus Latinis Cabalæ uocabulum prodidit. Et Simon, Noui nempe, ut opinor, ipsum ait olim domo exulantem apud Gallos & Allobrogas, pulsumquæ patria & fugatum acerri-

mè ab

mè ab inuidis quadam detestabili persecutione propter eximia philosophiæ studia sua & nobile ingenium. Est adeò genus hominum, ut ait Terentius, qui esse primos se omnium rerum uolunt, nec tamen sunt, ex coruo forte nati, quæ auis usque ad Coronei annos, ut est in fabulis, uestita prius albis plumis, posterius nigris, colorem indumēti eis præbet candidi & atrii, unde fratres Atrati dicuntur, quippe uolucris ea ob impiam delationem semper odiosa Phæbo. Sed utriq; uestrum nota est hæc poësis, hi tunc fuerunt cæstrum, hi mastiges, hi canes tam generosi & tam eruditi Christiani, nostro seculo multa Hebræorum arcana dogmata Romanis auribus perquam doctè impertiti. Ad hæc Philolaus: Relictis ait rebus gestis, ad artem Cabalisticam si mihi creditis, reuertendum nobis, esse consulo, quoniā aliquātò post aduersperascet, & uota nostra uix dici queat quā alio tendant. Percucurri equidem singula, inquit Simon, nihil falsius de me ultra expectabitis. Et Marranus, Si sic inquit, ego certè fregerim sermonem tuum ualde incommode. Nam orationis filum texebas tum maxime aptū ei rei quam desideramus, & nihil erat quod magis placuit, quā post rectam Cabalæ definitionem nosse quid illud sit, quod præter cætera mortalium generi egregius reuelatum fuerit, tum quis quid reuelauerit, & quis receperit, quo in pūcto mea interpellatione abductus es, id qđ subdoleo. Quare mi tu oramus ut redeas. Ego uero hilare quidem obsequar, Simon, inquit, & tandem ad modū artis, quē optare uos animaduerti properabo, nisi iam uespera imminet, quando & uos audiendo fore cum fastidio, & ego ipse loquendo defessi sumus. Satis enim multa nobis tam breuib; horis exciderunt, & quæ mea fuit uel temeritas si uultis, uel quod uerius est singularis erga uos dilectio, quod in tanta re fieri non debuit, omnia imperatus dixi ex tēpore. Tum Philolaus: At obsecramus uterque, compleas abacum calculo authorum, qui Cabalam & tenuerunt & tradiderunt, ne hoc sermonis membro nondum perfecto ad diuersorium nostrum, ut oportet, cœnaturi abeamus. Quo dicto rursus Simon: Extant sane, inquit, meo arbitrato Cabalistæ innumerabiles, nec enim numero comprehendere refert, eorum partim, qui audire tantum, alij uero qui & auditores & scriptores fuere, tamen quando ita urgetis, recensebo perfunctorie nonnullos, quorum libri de Cabalisticis cōtemplationibus quotidiano ueniunt usu, quantum mihi suppetit memoria, quanquā non in omni parte omnes integri, aliquorum enim sola fragmenta enatarunt, reliqui prohi dolor ita extincti sunt, ut uix nominum recordatione doctissimorum hominum monumentis innotescant. Nam ut prisca patres uolumina iniquitate tēporum et longo tractu annorum perdiderunt, cum haud mediocri posteritatis damno, quorum nostri tamen meminerunt, ita nos iam in ipso mundi sexto millenario uiuentes, maiorum nostrorum libros uel uetustate, quæ omnia consumit, uel bellorum malignitate, uel

inundatione ac uastitate, uel improuiso ignis casu, uel quandoq; odio & inuidia turpi & detestanda, quæ incendiarios librorum inertes & stultos etiam æuo nostro sollicitauit, amissimus. Citatur ab hominibus fide dignis Hænoch libri & Abrahæ patris nostri, quin & Moyſes allegat libros bellorum Domini. Iosue librum iustorum, & uniuerſitatē librorum Kiriath ſepharim, quam Athniel duce Caleb expugnauit. Aſuerus libros memorabilium. Ionathas in Machabæis libros sanctos de Spartiatis. Paralipomena commemorant libros lamentationum. Libros, Samuel uidentis, & Nathan prophetæ, & Gad uidentis, & Semeiæ prophetæ, & Haddo uidentis, & Ahia Silonitis, & libros Iehu filij Hanani, qui omnes nusquam sunt. Querimus & Bibliothecam Darij, ut est in Ezra, fuit ea in Ecbatanis preciosa. Pari exemplo innumeri nostro seculo authores periere, tametsi nō dubitamus superesse plurima, quæ ipsi necdum uidimus, nec istam de me gloriam cum Mirandulo iactare possum, quod quæ ille quondam Ezra, de Cabalisticis secretis septuaginta conscribere uolumina iussit, ea mihi summa impensa conquisierim, cui ne tantidem prope auri et argenti sit, quo eos libros, si superarent, ac offerrentur licitari queam. Vtimur autem non adeo librorum attamen pro nostra uirili Abrahæ libro patris nostri, cui est inscriptio **דברי אברהם** de creatione, quem non parum literati quidam assignant Magistro Akiba profecto nobilibus scholijs ornatum, ut qui alioquin existeret reconditus & obscurus. Et libro **דברי שמעון** de splendore, quem composuit Simeon filius Iohai cum in quodam uasto & tenebricoso specu quatuor & uiginti annos delituit. Et libro **דברי אברהם** de Candore, qui à uestris Lucidarius dicitur. Sunt & quos edidit in Cabala ille Abraham Alaphia, & insignes commentarij Ramban, nam ita collectiue nominantur Rabi Moyſes filius Nehmani super Arcana legis, quem appellatis Gerundensem, & Commentarij omnium doctissimi receptoris Rabi Mnaſhem Racanat super Arcana Ramban. Et liber Perplexorum Ramban, in fine per Mem, id est, Rabi Moyſi filij Maimoni, quem uocant Moyſen Ægyptium. Et liber **שער צדק**, id est, portæ iusticiæ, quem conscripsit Rabi Ioseph filius Carnitolis. Et liber **שער אורה**, id est, porta lucis Magistri Ioseph, ut ferunt, Castiliensis in Hispania. Et liber **אמרי נדב** id est, de credulitatibus, cuius author fuit in Asia Rabi Saadia. Et liber **סוד התורה** de mysterio legis, quem sapiens ille Abraham Aben Ezra confecit. Et liber Rabi Hamai filij Hanina, qui dicitur eloquentissimorum caput in Cabala, & eiusdem authoris liber **חזקוני**, id est, speculationis. Alius deniq; liber **פירוש קדוש**, id est, cōmentarium sanctitatis, quem scripsit Rabi Azariel. Et liber **שמות**, id est, de nominibus. Et lib. explanatio num alphabeti, cuius est inscriptio **פירוש האלפבית** ex Rabi Akiba. Et liber Rabi Ama **שער חזקוני** de reconditis Psalmi 19. Et liber **חזקוני**, id est, singularis de unione seu collectione, cuius meminit Rabi Abraham

braham AbenEzra de mysterio legis capite primo. Et liber ספר חסידים, id est, mysteriorum. Et liber quaestionum abstrusarum. Et libellus Cabalæ quem edidit Azariel, alijs Oriel Garonensis. Et liber qui prænotatur חסידות ודרך המצוה ודרך חכמים de fide & expiatione. Et liber radicū Rabi Ioseph Albo, cui pariter Cabalæ titulum præfixerunt, quāuis ille magis ethica cōmentetur quam anagogica. Extat demum liber elegantissimus in Cabala aduersum philosophastros, nomine Alkozer more Arabico, quem composuit Rabi Iuda Leui, cuius hæc sunt uerba, בי אין סבלה טיבה אלא עם חלב חסיד, id est, Quod non sit Cabala bona nisi cum corde bono. Vbi plurimum mihi uisus est sapienter à tam sancta cōtemplatione malignos Sophistas repulisse, qui tãquam muscæ morientes, omnis unguenti quantumuis preciosi suauitatem perdunt. Vtimur deniq; commentarijs in librum יצירה Magistri Iacob Cohen & in eundem librum compositionem Rabi Isaac, quem inscripsit Explanationem nominis sancti. Est liber etiam quem edidit Rabi Tedacus Leui de decem numerationibus Cabalisticis. Nolo addere librum, Salomoni sub nomine Razielis inscriptum, quia est fictio magica, hæctenus quidem rei meæ familiaris penuriam characæ quam cæteris non solebam certè uobis peregrinis planissimè aperui, at mea tamen sententia nemo unquam de ista scripsit arte usq; dudum artificiosius, nemo distinctius, nemo lucidius, quam Rabi Ioseph Bar Abraham Castiliensis ciuis Salemitanus, tria huius facultatis uolumina studiose molitus, quibus omnem Cabalistarum institutionem fecit clariorem, primum de dictionibus, secundum de literis, & tertium uolumen de punctis. Eius libri titulus extat גן אגוז, id est, Hortus nucis, iuxta Salomonis cantica: In hortum nucis descendi, ut uiderem amœna uirgulta. Apparet nucem hanc esse ut pomum aureum argenteo retiaculo inclusum, ut legitur in prouerbjs: Mala aurea in lecticis argenteis uerbum prolatum iuxta modos suos. Ita est Cabala pomum illud aureum atq; diuinum argenteis filis, uidelicet ingeniosis institutionibus & humanis artibus circumligatum, quale fieri consuevit aurificum opificio, qui subtilibus cælaturis aureum boni odoris pomum non omnino tegunt aut operiunt argento, ut nihil eius uideri queat, sed cauatis quibusdam foraminibus & argenteis cancellis tum pomi colorem eminere tum ambræ odorem efflare sinunt. Aspicientibus tamen longinque totum id quod reticulatum est, uidetur argentum esse integrum, propius autem intuentes, si studiose rimentur, simul aurum quoq; reperient, & quò magis aurum ab argento distat, eò longe plus ab arte Cabalistica probatur differre Cabala, quamuis ambas species unum genus spiritualis instinctus complectatur. Sed altera præcedit alteram ut oraculum Hierophantas, utq; unius generis aurū id quidem bonum est, illud autem optimum, ad quem modum in Pentateucho de Heuila narratur, quod aurum terræ illius bonum est, non enim il-

lic scribitur optimum, ut quidam legunt, sed bonum. Et in Isaia de Ophir. Dignabor hominem plus q̄ aurum optimum & aurū de Ophir. Ita quicquid de sacra scriptura homines optimarum artium amatores scientia naturali addiscunt, auro bono par est, & appellatur opus de Bresith. Quod uero scientia spiritali recipimus, opus de Mercaua dicitur, & auro equatur optimo atq; purissimo. Scribunt enim Cabalistsæ ita **ספר מרכבה בראשית** **הכמה הטבע והעשה מרכבה** הוא **הכמה האלהות**, id est, Quod opus de Bresith est sapientia naturæ, & opus de Mercaua est sapientia diuinitatis. Et quoniam utraq; sapientia utcunq; circa mundum & ea quæ consistunt in mundo uersatur. Estq; Thalmudistarum & Cabalistarum ea in re unanimis arbitratus, quod duo sint mundi, Primus intellectualis, qui uocatur **עולם הזה**, id est, mundus ille uenturus scilicet quo ad nos. Et secundus sensibilis, qui dicitur **עולם הבא**, id est, mundus iste præsens, quod ex uerbis sapientum nostrorum recepit, de nominis diuini quadraginta duarum literarū studioso cultore sic dicentiū quod talis dubio procul existat **אמר למעלה ונמר למטה ויהי שני עולמים היום והעולם הבא**, id est, Dilectus sursum & deorsum & hæreditans duos mundos, mundū præsentem & mundum futurum. Idcirco diuiduntur Thalmudici & Cabalistsæ fecedentes in duas facultates, tamen ex creditis receptionibus ambæ similiter oriantur & emanent. Nam utriq; maiorum suorum traditionibus fidem habet, etiam nulla ratione reddita. Sed hac distinguuntur deputationis ordinatione, quod omne studiū, omnem operā, omne consilium, laborem & diligētiam, uniuersam quoq; mentis suæ intentionē Cabalista felix ille atq; beatus a mundo sensibili finaliter ad mundū intellectualem transfert & traducit. Thalmudista uero in mūdo sensibili permanet, ac animam uniuersi huius mundi nō transcendit, quod si quādoq; licenter ad Deū & beatos spiritus pergat, non tamen Deū ipsum immanētem & absolutum accedit, sed ut opificem causamq; rerū & circa sua creata occupatū. Angelos autē ad ministeria quotidiana, diuinæq; uoluntatis effectus exequēdos mancipat, altissimarū rerum contemplationem ad hunc inferiorem mundum semper referens. Earum tamen facultatū altera sepe alterius sensum mutatur, & ad suum desiderium trahit. Enimvero quandoq; studia utroq; inter se cōmunicant Thalmudici & Cabalæ, ut actiua uita & contemplatiua, licet unum eundemq; sacre scripturæ contextum præterea alter ad amorem seruilem, alter ad amorem filialem suo more lepida suasionē inuaseret. Apparebit enim acris studio Thalmudista ille circa legis præcepta & mandata residere, illa exponere, illa dirigere, illa uenerari & excolari, ut nihil aliud recte definiamus Thalmud esse quā legis explanationem ad intentionem authoris. Vnde Thalmudici **משרשי משה** dicti sunt, & **שרשי**, id est, expositores & pharesai, qui de suggestu & cathedra Moysei semper instant operi, prædicant, & plebem hortantur cum Propheta regio dicētes: Seruite

Seruite Domino in timore, ac cum Iosue: *Timete Dominum & seruite ei*.
 Quin & hoc ita facite, ac illud sic obmittite cū tali & tali moderamine, un-
 de sexcenta & tredecim præcepta uno uerbo *וְיָרֵךְ* comprehensa in duo ca-
 pita redegerunt *וְיָרֵךְ לֹא הֵעִשָּׂה*, id est, fac, ne facias, quæ uos affirmatiua &
 negatiua consueuistis appellare, multum scitu commoda & usu perquam
 necessaria. Cabalistsæ autem quamuis teste ueritate uiri sint legem pie ob-
 seruantes, tamen contemplationi plus incumbunt, Ideoque appellantur
חֲזוֹנֵי הַתּוֹרָה, id est, uiri speculationis ex magistris legis. Hi cū
 ram reipublicæ ac priuatorum domi belliq; ritus & consuetudines in iudi-
 cialibus et moralibus cū sua historia penes Thalmudistas relinquentes ea
 sibi tantum, quæ ad animi quietem & tranquillitatem pertinent, & ad amo-
 rem Dei reseruarunt. Sic enim aiunt *שְׁנֵי רִבְרִים וְחֵם הָקָדָשׁ*, id est, Intentio
 uniuersæ legis duæ sunt res, bona dispositio animæ, & bona dispositio corporis. Tota namq; lex præcipue ad perfe-
 ctionem hominis tendit, & secundum eam duas consequimur perfectio-
 nes, mentis alteram, & alteram corporis, longe uero dignior ea est, & præ-
 eminentiæ altioris, quæ animam iuuat, & uitam perpetuat, quanquā ido-
 nea corporis habitudo, & debita compositio, est tempore naturaq; prior.
 Igitur altiore loco & digniore gradu habendi sunt. Cabalistsæ illam legis
 expositionem sequentes, quæ per quædam symbola mentis eleuationem
 ad superos & ad rem diuinam quam maximè propellit, hanc appellant
 Græci uestri anagogicam institutionem, quæ non modò philosophia, sed
 & sophia ipsa, hoc est, sapientia. Vnde merito sapientes denominantur,
לְהַלִּיךְ בְּגִוַּר חַיִּים ut concionator inquit Salomon, quoniam pergunt il-
 luc ubi est uita, & pro mortalium capti adhuc in corpusculis habitantes à
 tempore ad æternitatem, & ab infimis ascendunt ad summa. Facite pericu-
 lum si uultis honorandi aduenæ. In principio creauit Deus cælum & ter-
 ram, Sane cælum Thalmudicis uocantur omnia uisibilis mundi, quæ su-
 pra lunam sunt, & quæ subter eam appellantur terram. Deinde cælū quoq;
 interpretantur formā, & terram esse uolunt materiam, quare in principio,
אֵת, creauit Deus formam & materiam, quare denuo compositionem in
 singulis quibusq; opifice oraculo fabrefecit, & omnia non tam manu tor-
 nauit quam nouies uerbo dolauit. Legitur enim *וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים*, id est, & di-
 xit Deus: Fiat lux, & dixit Deus: Fiat firmamētum, & dixit Deus: Congre-
 gentur aquæ, & dixit Deus: Germinet terra, & dixit Deus: Fiant lumina-
 ria, & dixit Deus: Producant aquæ reptile, & dixit Deus: Producat terra,
 & dixit Deus: Faciamus hominē, & dixit Deus: Ecce, dedi uobis omnem
 herbam. Igitur perfecti sunt cæli & terra cum omni attinentia & tota sup-
 pellectili eorum, ut sunt quatuor elementa, quæ dicuntur tenebræ primo
 nominatæ, spiritus Domini, aquæ sub firmamento, & arida. Sequuntur
 pariter & cætera mista, quæ uulgo elementa uocant, ut aues & uolatilia,

bestiæ ac reptilia, pisces & cete grandia, & eorum omnium dominator homo, cui ex uniuerſis corporeis uni concessum est Liberum arbitrium, quone malè uteretur figuntur ei leges, promulgantur constitutiones, comminantur transgressionis pœnæ. Cum item ignis influens nuncupet cœlum, id est, **שמים** quasi **אש ומים**, id est, ignis & aqua, & nihil ex se producat, sed producta solum cœlesti, hoc est, humido calore foueat, tum recto quidem ordine recitantur in illo constituta fortissimè influentia Sol & Luna, quibus ducibus omnes reliqui notantur exercitus, luminaria & stellæ, nox & dies, splendor & tenebræ, signa & tempora, dies & anni. Hæc itaq; de globo corporeo & reclusis in eo mistis. Duo uero mundi à Cabalistis sunt recepti, corporeus & incorporeus, uisibilis & inuisibilis, sensibilis et mentalis, materialis & idealis. Inferior mundus & superior, cum legunt. In principio creauit Deus cœlū & terram, & ita symbolicè cœlū summa, terrā infima designare putant hoc modo interpretātes **באחלה ברא השם העליונים**, id est, Initio creauit Deus summa & infima, quo nimirum arbitrantur simplicem & immaterialem mundum summa continere, compactum uero & cemētarium hunc, infima, unde & legem diuinam Bresith de creatione promulgatam cœpisse ab ipsa litera beth, quæ in arte arithmetica inter numeros duo significat, perinde atq; sic notatorie insinuaret, duo principaliter creauit Deus, totum mundum supremū cum omnibus in eo degentibus, & totū mundū infimū, omniaq; ad illū pertinentia. Nam Sin aliter, fuisset utiq; satis Moyſen ita scripsisse **ראשית בראאל הים שמים וארץ**, quod haud secus ac eodem illo more à Latinis legeretur. Initio creauit Deus cœlum & terram. Potuit enim summarium illud creationis non incipere à beth litera. Sicut Salomō in Prouerbijis: Dominus possedit me principio uiarum suarum, ubi sine beth & absq; ulla alia præpositione ponitur principij dictio. Cæterum præter consuetudinem duobus istis creatis adiunxit bis binos articulos **א** & **ה**. Vnum excellentis demonstrationis qui dicitur **הא**, & alterum omnimodę comprehensionis, qui constituitur ex aleph primo alphabeti elemēto & ultimo thau, & est id quod Græci aiunt **α & ω**, & Romani prora & puppis, ubi uisus est per cœlū, omnia excellenter simplicia spiritualia complecti, ab aleph ad thau, id est, à primo ad ultimum, & per terram similiter à capite ad calcem omnia excellenter corporalia & ijs contenta, nihilo tamē minus singula in ipso uno principio tanquam unicum creatum. Sicut Ezechielis rota in rota, cū suis quibusq; inuolutis uisa est una esse similitudo gloriæ Domini, et ut ipsius Rabi Saadiæ in libro Amunoth, id est, credulitatum proprijs uerbis utar **ביתר בחי' בחי' בחי'**, id est, Sicut uitellus in medio oui, seu ut ego ipse dicere soleo, instar alboris oui unius, testaceo firmamēto contenti, uitellū ipsum inglomerantis, ita primus mundus ille intelligibilis secundum implicat, ut tota uirtus eius inde gubernetur, quo fit, ut cōstringantur utriq; uinculis con-

lis concordia, adeò ut sæpe tam suas quàm comprehensorum naturas & apellationes mutua sibi liberalitate cōdonent. In secundo nanq, hoc est, sensibili mundo, sphæræ nouē mouentur ab empyreo immobili, cui Metatron assiduo præest, at in primo nouem angelorum chori mouētur ab immobili Deo. Sicut in immobili silentio cūctorum creator primo simul omni creauit, postea nouenario sermone ad proprias singula quæq, distinctiones loquendo commouit. Nominantur & uicissim ignis seraph, aer cherub, aqua tharshis, ariel terra, & quæ in mundo sunt inferiori, ea non parum multo meliore nota sunt in superioribus, quapropter hæc inferiora congruenter appellari queant uerorum exemplaria, & adumbratæ supernorum imagines, signa, notæ ac symbola quibus mouemur ad cogitandum de supercoelestibus & angelicis substantiis, uirtutibus & operationibus quodā tramite abstractionis, uel assimilationis uia uel alia quadam ratione ac modo nobis carne indutis possibili. Vnde statuunt duos quoq, paradisos, alterum coelestem & alterum terrestrem, in quibus præmia uirtutum consequantur utriq, tam homo terrenus quam homo coelestis, ut in huius orbis terra quamdiu in corpore fuerit hospitatus, tanquam in aliquo corruptibili horto uoluptatis, gloriam & honorem, gaudiū & lætitiā, omneq, desiderii delectationis suæ ob alicuius heroicæ ac præminentis & à filiis huius seculi laudatæ uirtutis causam lucretur, quæ tamen umbræ sunt & res caducæ fumo similes. In coelesti uerò terra & uerius uiuentium supercoelesti, ubi extat æternæ immarcescibilis paradisi, animæ hominis in uita mortali olim secundum uirtutē rectè operati, nūc exutæ clemētissimus ille Maximus & Optimus Deus, ostendit omne bonū, quod ne uidere quidē antea potuisset tam graui & tādē so eaduerē obscuri corporis onerata, illud nominatur & in Cabala & in Thalmud אִסְכַּלְרִיא הַמְאִירָה, id est, Speculatio illuminans, hoc est, uiuificans, quam uos cognitionem intuitiuam Dei appellatis. ut quæ contingat animæ separatæ per lumen gloriæ, ac à maturissimè pensitantibus sola esse beatifica probetur. Nam alia fit per species cōnaturales, quæ nō est beatifica & אִסְכַּלְרִיא הַמְאִירָה שְׁאִינָה הַמְאִירָה, Id est, Contemplatio quæ non sit illuminās uocat. Nunc uero quādo clara Dei uisio, & perpetua summe diuinitatis fructio, pro suprema hominis parte, intellectu & uolūtate beatis donātur, idcirco iure optimo ea nisi in supremo mundo contingūt nemini. Sic aiunt Cabalists: בִּי טָרֵם שֵׁשִׁיג לְרִאִיהַ תַּמְרִי' נִמְשֵׁר מִעֲלֵי, Id est, quod antequam apprehendit hanc intuitionem separatur anima eius ab eo. Quare mortali homini, si quando Deus uideri dicitur, id per angelum fieri putatur, במְרִאִיהַ הַמְלָאֲכִים ut scribit Ramban Gerundensis in Exodo. Quamobrem pro duplici hominis conditione spiritali & corporali, ac pro duplicis mercedis retributione, duplicem, ut audiuiſtis, paradysum asserunt, ita dicentes בִּי גֹן עֵץ וְנַחְוֹתָיו עִם תְּעִינֵיגִים שְׁתִּרְאֶה בְּמַעֲשֵׂה בְּרִחֲשִׁית

בראשית כלן כנגד צורות השכליות ועליונותן מכוונות , Id est, Quod paradisus & flumina cum singulis rebus, quas cernis in opere Bresith, omnia iuxta formas intellectuales & supernas sunt disposita, id ita sentio etiam cū auro de Heuila bdellio ac onychino, cæterisque infiniti precij gemmis. Eodē modo & eadē forma duplicem gehenam, scilicet duos tartaros esse deputatos, ijdem Cabalistsæ asseuerant, superioris & inferioris mūdi, ad torquendū nociua corpora in tēpore, ac animas prauas in æternitate. Nomē eis cōmune inditū est ארקה, Id est, Arka, hic est tartareæ portæ locus, qui præter cætera, septē immaniora durissimarū poenarū receptacula, criminum reis iusto Dei iudicio destinata cōprehendit. Sicut Cabalistsæ ille in Horto nucis uolumine secundo de septem habitaculis inferorum tractat his uerbis שני מיני גיהנום הן עליון והחתון אחר לגוף בעולם הזה אחר לגוף בעולם הבא אחר זה והמקום הכולל כל אילן הוא הנקרא ארקה , כי בהם גיהנום ושערי מות וצלמורה ובאר שחת וטיט חיון ואברו; ושואל id est, Duæ species Gehenam sunt, superior & inferior, una ad corpus in mundo isto, una ad animā in mundo uenturo post istum, & locus cōprehendens omnia hæc, est uocatus Arka, quoniam in eo sunt, Gehenam, & portæ mortis, & puteus interitus, & lutū facis, & perditio, & fouea, hucusq; Ioseph Castiliensis. Iam hæc uincula, hic carcer, hæc compedes, hæc seruitus, hæc captiuitas peccata noxiorum manent, tam corporum in mundo præsentī quā animarum in mundo futuro, ut iustos æqua comitentur uirtutū præmia, & iniquos debita sequantur uiciorū tormenta. Quid nam aliud debetur rectis quā uita & honor? quid aliud prauis quā mors & horror? Nec id usq; adeo temporaliter intelligendum est, sed ut Cabalistsæ uolunt etiam intellectualiter, sicut enim scribunt, צדיקים אמילר במי חתן , Id est, Iusti etiam in morte sua dicuntur uiuentes, & maligni etiam in uita sua dicuntur mortui. Quo peritis in Cabala nō erit obscura Dei sentētia, In die qua comederis, ex eo, morte morieris, uidelicet non corporali sed spiritali. Nā uixit Adā post esum uetitū ultra nongētos annos, in momento tamē ipso mox atq; legem transgressus erat, morte moriebatur. In peccato, inquam, suo, toti humano generi & proli futura propagationi æternis inferorum habitaculis destinata fontico, nimis & contagioso. Quousq; Dei placito ueniret Mesiha ille redemptor, qui hominē in paradysum reduceret nō terrestrem sed coelestem, & uitam liberis redderet quam parens amiserat, æternam non temporalem, animæ non corporis, illam ipsam Dei familiaritatem & iucundissimum diuinitatis aspectū, omni uoluptate plenissimum. In hunc omnes ueri Cabalistsæ non sophistici totam suam fiduciam figunt atq; locant, in hūc omnia sanctarum scripturarū salutaria uaticinia reuertunt. De terra promissionis, de Ierusalem ciuitate cuius participatio est in idipsum, de mōte Dei & loco sancto eius & uia sancta, & sanctuario, & atrijs

atris Domini, & templo Dñi, & domo Domini, & porta Domini, & ceteris similib. multis, quæ Rabi Moyses Ægyptius in suo Misne, id est, Deuteronomio, sic etiã intelligi de cœlesti beatitudine uoluit. Qua de causa multum & sæpe cum Thalmudistis certamus, & plurimũ utriq; in duas imas sententias. Illi omnẽ liberationem regis Melsihæ de corporali captiuitate seu uerius dispersione nostra conantur ad tumultum, ad strepitus armorũ, ad expeditiones bellicas, ad expugnationes regionũ & deuastationes terrarum, & Israhelitici exercitus uictoriam referre, ut quondam saluatore Moysè legimus aduersum Chananæos & Palæstinos nostris maioribus contigisse, aut saltem ad exquisitum euasionis ingenium quo sunt in alijs liberationibus ut multi uasfrẽ ut ego puto sanctè usi, quãdo tot seculis sub tot regnis dispersi exularunt, ut sub Babylonico annos septuaginta, sub Persico quinquaginta quatuor, sub Græco centum & triginta, nunc sub Romano mille quadringentos, nec dum finis. Nos contra, meo arbitratu, rectius Cabalistæ Melsiham esse uenturum putamus ad liberandum miseros humani generis mortales, de uinculis iniusticiæ originalis, ad dimittendum peccata, & ad saluandum piẽ Deo seruientium animas in Adam patre nostro à uita æterna exclusas, usq; ad satisfactionem Melsihæ, qui ut consummetur iusticia misericordis & clementis Dei manum suam mittat, & sumat de ligno uitæ & comedat de eo, ut per illũ uiuamus in æternum. Ea satisfactio non in fastu regio, nec iactantia honoris ac gloriæ fieri debuit, eò quod originale peccatũ à Melsiha expiandum, de superbia & elatione pullulauit. Quin potius in humilitate ac tollerantia, non in curribus et in equis, sed in nomine Dñi Dei nostri, et nõ in uictoria, nec humano triumpho, sed in labore, ieiunio, uigilijs, fortitudine animi, contemptu cencodoxiæ, misericordia compassibili, amore Dei præcipuo, dilectione hominum recta, & in ipsa tandem heroica liberali ac spõtanea morte, quoniam contra uitium sola uirtute pugnatur, & imperia, principatus, stemmata, coronas, huius seculi nemo sapiens unquam magni duxit. Quin hoc est sapere, gloriam huius mundi contemnere, quoniã cum interierit gloriosus diues, nõ sumet omnia, ut inquit Psaltes, neq; descendet cum eo gloria eius. Quicquid igitur de trophæis, & de subiectione populorum scribitur in litteris consecratis, id omne post creditam nihilominus historiam si quæ facta enarratur, de mundo tamen intellectuall & supernis potestatibus à Cabalistis intelligitur, ita ut Melsiha rex futurus optimo iure leuia & abiecta hæc istius seculi deliramenta, magistratus, honores & regna tãquam uana & stulta nõ modò neglecturus sit, uerumetiam contempturus, qui ad abolendum humanæ speciei reatum, & ad aperiendum uirtuti uiam adueniat. Vnde uerus ipse Melsiha, si recta ducimur ratione, de solo Isaiæ nobili capite clarius cognoscetur, quod sic incipit עבירי ישיביל, id est, Ecce intelliget seruus meus, & sic desinit וְלֹא מַשְׁעִים יִמְגִּיעַ & pro transgressoribus orabit,

bit, quo supra quā dici queat miror non absq̃ singulari apud ceteros extarum nationū homines uerecundia, uobis ego solis confidenter loquor, Rabi Salomonem & Dauidem Kimhi, aliosq̃ de nostra secta non parum doctos uiros nescio qua pusillanimitate, uel si forte coram gentibus pudore, totum illic contextum Isaiæ de solo populo Israhel nunc passim disperso toruē interpretari, cum planissimē sit de illo ipso Mesiha prophetarum, quod Chaldaica Ionathæ traductio nominatim exprimit dicens **הנה עבדך משיחא**, id est, Ecce prosperabitur seruus meus Mesiha. Hic est ille ab Isaiā in spiritu prophetico uere uisus eo loci, homo dolorum & infirmitatis expertus, uultu abscondito, nullius honestæ reputationis uir, diuina percussione tactus, despectus & uitatus, tonsus ut agnus, occisus ut ouis, à terra uiuentium abscessus, & cum sceleratis reputatus, & inter filios hominum inglorius. At uero quid inter filios Dei? plane multum exaltatus & eleuatus & sublimis ualde. Nam generationem eius quis enarrabit, & Domini Dei uoluntas per manum eius dirigitur, & dominus aboleuit in eo iniquitatem omnium nostrorum, quia de scelere populi percussit eum. Ipse enim uulneratus est propter crimina nostra, & attritus est propter iniquitates nostras, qui certe iniquitatē non fecit unquam, & non fuit dolus in ore eius, sed dominus uoluit cōtusionem eiusdē uulnerari. Quare propter cum sit ipse iustus Dei seruus, multos iustificabit per agnitionem sui, et iniquitatem illorum ipse portabit, & peccata multorum tollit, et pro peccatoribus intercedet. De uero Mesiha hæc omnia uidit Isaias, & profecto non est mentitus. Ista firmiter est illa congregatio Israhel, iuxta Cabalistarum opinionem, & illud salutare Dei nostri tam sæpe promissum, ut iustificemur **ברעי**, id est, in cognitione eius, non ut saluemur in tumultu, nec in fuga, sed sub uno rege, ac in uno fidei consistentes exercitu, liberemur in morte atq̃ cognitione Mesiha, qua finitur peccatum, & remouet obstaculum claræ uisionis Dei, hoc est, humani generis originalis ac contagiosus reatus. De quo sic in lib. Cabalæ, de fide & expiatione legit̃. **ורר מורה כה הנאצל שהוא כה הנכרא המתנהג בשבע המדות שהם יג סורי ס סליחה שהעולם מתנהג בהם ער שיכלה אחטא ויבא המשיח שהוא כה אלהי וככה האצילות שהוא כה המלאכות וככה הנאצל ממנה שהוא כה הנביא תנוה עליו רוח השם רוח הכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראנו יתרה חרי שבע המדות שהמשיח מתנהג בהן לחטיב לטובים ולהרוב אהרן חרשעים כרכר כרוה שפתיו ימיה רשע**, id est, uia demonstrans uirtutem gratificatam seu infusam, quæ est uirtus creata ducitur septem uariationibus, quæ sunt 13. ordines expiationis, quibus mundus dirigĩt, quousq̃ finitum fuerit peccatū, & uenerit Mesiha, qui est uirtus Dei. Et in uirtute gratiæ, quæ est uirtus angelica, & in uirtute gratificata, & infusa ab ea, quæ est uirtus pphetæ, requiescet super eum spiritus Dñi Tetragrāmatis, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & amoris

timoris Dñi. Ecce septem uarietates quibus Mefsiha utitur ad benefaciendum bonis, et ad destruendum malignos, secundum q̄ scriptum est: Et spiritu labiorum suorum interficiet impium. Hæc sunt cōmemorati uoluntatis Cabalistici uerba, quibus monemur regē Mefsiham nō manu, sed ore: nō armis, sed spiritu, uincere populi Dei aduersarios, donare autē Dei gratia septēplici pios, interficereq̄ impios, & hæc omnia spiritu oris, id est, doctrina sua spiritali, quā per uiros iustos & electos iusti discipulos, sparget ac seminabit in omnes gētes, per q̄d Isaia illud tēpus Mefsihæ relatū oraculū: Haurietis aquas de fontib. Saluatoris, Jonathan filius Vzielis Chaldaice interpretatus est ijs uerbis **וְהָקְבִּילוּ אֶת־מַכְרֵי צִדְקָא בְּהָרֹחַ מִכְרֵי צִדְקָא**, id est, Et recipietis doctrinā nouā in gaudio ab electis iusti. Ea uerō est doctrina illa noua, q̄ uerū lumen luceat, & qui odit, in tenebris est, & qui diligit, uersatur in luce. Finis igitur præceptorū, hic est, ut diligamus inuicem in doctrina Mefsihæ, **שִׁירָה חַמִּים לִלְבָּה בְּרַבִּי יְהוֹה**, id est, Qui docebit populos ambulare in uijs Tetragrāmati, ut scribit Rabi David Kimhi super eundem prophetam capite **וְיִי וְיִי** uersu, quia lex à me exhibit, quam scilicet, qui fecerit saluabitur, qui contempserit, peribit. Vetera enim timoris sunt, noua charitatis **שֶׁל אַהֲבָה יִשְׂרָאֵל מִלֵּב שָׁלֵם** quæ est dilectionis rectæ ex corde integro secundum Magistros nostros. Erit igitur Mefsiha exemplum uitæ omnium liberandorum, à quo uniuersa dependet mundi salus, quæ dicitur salus æterna, & exponitur à nostris per omnes dies seculorū, ubi legitur Israël saluatus est in Ihuh salute æterna. De quo nonnihil scribitur in libro Cabalæ **חַמִּים בְּמִתְרָה בִּימֵינוּ שִׁבָּא בְּמִתְרָה בִּימֵינוּ שִׁבָּא**, id est, Et hoc est arcanū regis Mefsihæ, qui ueniet cito in diebus nostris, cuius omnis operatio incipiet in u, h, & etiā i, h, quod est mysterium diei septimæ, & hoc nomen, est nomen suum integrale, perficieturq̄ omne opus in manu eius. Ecce definitū est à sapientib. Cabalisticis omnia per Mefsihā fore perficienda, & totā eius operationem fieri sacratissimis quatuor literis i, h, u, h, in mysterio diei septimæ, nona numero uidelicet dierū sic appellatæ, sed à transitu de uita actiua ad uitā contemplatiuam, id est, in ipsa quietudine animi & pacatā tranquillitate, secedendo ab huius mundi nimia solitudine, & à cementarijs operibus patris. Scriptū est enim: Et requieuit die septimo ab uniuerso opere quod patrarat. Quamuis autē Thalmudistæ multa regi huic attribuant nomina, ut intelligere licet ex plurimorum doctorū allegationibus in libro Sanhedrin uolumine Heleck, citatis à capite, ubi scribit, Et Rabi Iohanan dixit, Mefsihæ quod est nomen: usq̄ ad locū: Suscepitq̄ Rabi Eliæzer dicēs: Dies Mefsihæ. Et post in multis eorum scripturis sicut cōmentarijs in canticum synagogæ **וְהָיָה בְּיָמָיו יִשְׂרָאֵל וְהָיָה בְּיָמָיו יִשְׂרָאֵל**, Exponūtur nomina Mefsihæ Silo, non, David, Hanina, germen, iustus, cōsolator, eo tamen singula putātur

DDdd agno

agnomina uelut imaginaria instar septem exemplorum illic recēstorum, quæ sunt, arca, propiciatorium, tabulæ, uirga Aaron, urna mannae, & spiritus Dei. Sed iuxta Cabalistas unum hoc nomen ineffabile יהוה audistis quam sit proprium Melsihæ, quod integrabit & perficiet nomē eius substantium, docent enim credi oportere hoc esse nomen suum integrale, quod piē sanctēq̃ integrat in miserationibus, cui nemo Thalmudista inficiator subrepat, cum dixerit magnus ille Magister in Thalmud commemorato in loco, quod nomen Melsihæ ueniet appellandum cōsimiliter Hanina, id est, misericordia, citando uersum Hieremiæ 16. quem tamen licenter & improprie Romani sic legunt, qui nō dabunt uobis requiem. Sed ea nō est etymologica interpretatio. Ita enim rectius me iudice legatur, quod nō dabo ad uos misericordiam. Hoc Ionathan Chaldæus traduxit רחמי, id est, miserationes, ut qui secundum Thalmudistas dicere uellet, quod uobis ambulanti in prauitate cordis, ut Deum non audiat nō erit Melsiha qui nominatur miserationes, quo clarē innotescit מרחמים. Id est, in miserationibus de medio i, h, u, h, nomen fore proprium saluatoris Melsihæ, cuius & dignitas & officium tametsi rigore ac seueritate constet, iuxta regis Dauid uaticiniū absq̃ ullius controuersia de ipso Melsiha expressum, Iudicabit populum tuum, inquit, in iustitia, & pauperes tuos in iudicio, tamen quoniam iudicium, id est, משפט secundum omnes Cabalistas cum iustitia etiam admittit clementiam. Sic enim legitur in Portæ lucis capite 4. ב' המשפט חזיר רין וחזיר חסר, Id est, Quod iudicium est partim rigor, & partim clementia, quibus modis primi lapsus reconciliatio per iteratam unionem, & nouam quandam populi cum Deo desponsationem futura est, ut Hosea prædixit, Sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, in misericordia & in miserationibus, ubi ponitur מרחמים. Ne quis igitur putet illum ipsum Melsihę aduentum ex aliqua iuris necessitate ac non potius de gratia mera & dono Dei liberalissimo esse destinatum, rectē imponetur huic saluatori nomen clementiæ inclytum, quod ex omnibus literis tam uocalibus quam cōsonante solam misericordiam & præterea nihil aliud significans erit compositum. Idq̃ fore conijcimus per sanctas quatuor literas, quibus tanquā notis & symbolis ineffabile depingitur, & per Sin consonantem quo nomen ineffabile nominatur. Tritum enim in Cabala est q̃ hæc nota Sin exponitur שין per Notariacon שם יהוה נקרא, Id est, Nomen tetragrammaton uocatum, hoc est, prolatum. Nullæ autem sunt literæ aliæ quibus sola nude misericordia designatur, nisi hæc quinque i, h, u, h, & consona Sin, i, s. De uocalibus quatuor in libro Portarum iustitiæ sic legitur ויהי סוד שאמר' רזל ב' יהוה יוצא במקרא יוצא במרת רחמים, Id est, Et hoc est mysterium quod dixerunt Magistri Nostri quorum memoria sit in pace, quod ecce quatriliterum, inquit Micha, i, h, u, h, egredietur de loco suo, egredietur per proprietatem miserationum, De consonante autem Sin

Sin, uniuerſi Cabaliſtæ qui non ſunt neſciji in Cabaliſtica. Sin litē
ram totius in ſe cōplexus quatrilitēri ex Arithmetica proportionē ratio-
nem cōtinere, haud inficias ibunt, eandem quoq; ab ea poſſideri proprie-
tatem clementiæ ac miſericordiæ. Omnium igitur hominū ſalus de ſola
Dei miſericordia expectanda eſt, quod palam expreſſit Habacuk Deū ſic
alloquēs: Cum iratus fueris miſericordię recordaberis. Vbi Dauid Cam-
hi, quam noſtri appellant Kimhi, ſicut alij pronunciant Rabi, & Aſtemania
dicit Ribi per facilem uocis a in i conuerſionem, ut & de Grecis ac Latinis
extat par iudicium, illi enim grammatiki & logiki, nos grammatica & lo-
gica: illi mitir, nos mater, ita Samſon Simſon, & Camhi Kimhi, & alia plu-
ra. Ille inquam Dauid Iudæus Hiſpanienſis per nomen חסד, id eſt, miſeri-
cordiæ illic poſitum ſecundum arithmeticam proportionem Cabaliſticę,
hoc eſt, ſymbolicē intelligendum eſſe docet Abraham, quaſi Habacuk ſic
diceret: O Deus, cum tu ira peccati noſtri tangeris, memēto ſeminis Abra-
hæ, cui promiſiſti, quod in eo benedicentur uniuerſæ cognationes terræ.
Et rurſum: O Deus, tu illum affatus es, benedicentur in ſemine tuo omnes
gentes terræ. Vt autem indicaret Habacuk ipſe, quod nam futurum eſſet
illud ſemen, ſubiunxit: Egreſſus es in ſalutē populi tui, in ſalutem cū Meſ-
ſiha tuo, ubi idem Dauid Kimhi ſic ſcribit משיח בן דוד, id eſt, hic eſt
Meſſiha filius Dauid. Aio igitur cum ſapientibus Cabaliſtis omnium no-
ſtri ueram ſalutem in Meſſiha pendere, quotquot attingimus illum. Quo-
fit, ut ab omnibus nos rebus creatis quoad poſſumus abſoluentes per o-
mnes gradus aſcendere, ac migrare in eum conemur, ut ipſum ſi minus cō-
ſequamur, at uel aſſequamur certē, pro ſingulorum quorumq; uirili. Nam
hic eſt noſter ipſe, in cuius aduentū omnis lex à nobis etiā intellectualiter
refertur, & nō Moyſi tantū ſcriptura, ſed & prophetarū & quicquid in Hā-
giographis cōtinetur. Totū nanq; in contextū quod Eſſrim Varbā, id eſt,
uiginti quatuor nos dicimus, & uos Biblia nominatis, totū inquā חכמה,
id eſt, legis appellatione nuncupamus. Vt in Danielis cap. 9. Ambulando
in lege Dñi Dei noſtri, quam tradidit corā nobis per manū ſeruorū ſuorū
prophetarum. Hanc ſolam ſcripturam decreuimus tam ſtabilem & aded
eſſe firmā, ut ſuper eā cogitatus omnes noſtros tuto fundare queamus, &
ſublimes ſpeculantium hominū cōtemplationes haud perplexim locare,
tum, quia ſumma Dei uoce promulgata ſit, tum quia tantis energiæ uirib.
in hominū contemplantiſſimorū mentibus ſolet operari, ut per eā de quib.
buſcunq; libet miſtis ad ſimplicia, de ſimplicibus ad ſimpliciſſima, de cau-
ſatis ad cauſas, & à mūdo deniq; inferiori ad ſuperiorē, à ſuperiore ad Meſ-
ſiham, qui mentis noſtræ obiectū ſupremū, & in ultimo gradu conceptibi-
le ſit tanquam ad regem ſeculorum aſcēdere ualeamus, per quē planē tan-
dem in Deū tranſeamus incōprehenſibilē, tum etiam quoniā per has Sa-
cras literas, quaſi per ſcalam Iacob, cacumine tangentem coelos, cui Deus

ipse innitatur nostri ascendunt angeli, & descendunt, uectores hinc precū inde donorū, qui ultrò citroq̃ portāt hinc petitiones, inde suppetias, ut ex uestris quidā ait. Et profecto nihil sentio aliud etiā, quod uel fingi posset animū nostrū arctius Deo perinde atq̃ aliquod stamen introtexere q̃ illā ipsam, cuius mentio fit sacram scripturā, quæ nos primo in diuinorum admirationem ducit, tum in eorū pro humano captu agnitionem, deinde in illum ardentissimū qualitercūq̃ cognitæ diuinitatis amorem, præ se ferentem certissimum spei effectum. Per hanc cum Ezechielis animalib. & rotis de terra eleuamus, ut cum euntib. eamus, & cum stantib. stemus. Hic est solus uerę contemplationis campus, cuius singula uerba, singula sunt sacramenta, & singuli sermones, syllabę, apices, pūctaq̃ eius plena sunt arcanis sensibus, non tantū nobis authoribus, uerum etiā Christianis attestatibus. Hęc est Cabala, quæ nos humi degere non sinit, sed mentem nostrā extollit ad altissimam cōprehensionis metam, quæ tamen nequeat animā Messihæ rationabiliter transcendere, nisi quodam incomprehensibili intuitu, quasi uia momentanei raptus, quo putamus haud impossibile Cabalisticis nobis in spiritu prope tertium mundum corripī, ubi est Messiha omnib. inferioribus influens. Mundi em̃ generalissimi numero tres sunt. Primus materialis, secundus formalis, & tertius informis. Seu quādo sic uultis primus inquā infimus, qui & sensibilis, secundus supremus & mētalī, qui & intelligibilis, & tertius *ὑπερσυνεχτός*, id est, supersupremus, uel si dicere liceat, supremissimus, incomparabilis & diuinus. Mundum autē censerī primum, quo ad nos uolui hunc corporeum, ceteris subsistentem, ordine forte peruerso, qui iusta ratione in genere causarum fuisse debebat ultimus, quasi receptaculum omnium superiorum. Iste constituitur primo ex cœlis & cœlestibus, secundo ex elementis & elementatis, tertio ex natura humana & singularijs hominibus, qui dicuntur Hebraicè *עולם הקטן* Græcè *μικρόκοσμος*, & Latinè paruus mundus. Vniuersum hoc corpus, ut Aristoteli uestro placet in libro de mundo, est globus ex cœlo & terra, & ijs consentis naturis constitutus, quippe cum septem habitaculis cœlestibus, & septem habitaculis terrestribus, quę quidem enumerat Rabi Mnahem Rācanat in cap. 25. Leuitici nominibus istis primo ad cœlum pertinentibus. *שמים רקיע שהקום ובויל מעון מכוון עיבות*. Secundo ad terram. *ארץ ארקה*. Septem quoq̃ habitacula inferorum Ioseph Salemitanus in Horto nucis, ut paulò superius audiuiſtis, nominatim recitauit. De Microcosmo autē id quoq̃ haud clam est omnibus nobis, ad hominis conditionem, quamlibet in partem respexeritis septem attinere, quæ sunt, corpus, anima, & ex ijs cōpositum quod *נפש* appellamus, ut est illud regis Sodomorum *נפש לי נש*, id est, Da mihi hominem, ex quatuor scilicet potentijs animæ cōpositum, & quatuor qualitatibus mundi maioris, qui scilicet nē mundus cum sit animatus i-lustratur mēte propria, quæ dicitur Metatron.

tron. Secundus est mundus, supremus intelligentiarum separatarum, quæ à Cabalisticis appellantur שכלים נפרדים, à Philosophis autem Hebræorum רעות נפרדות. Eum quidem mundum & speciebus plenum, & formis, & mentibus solutis, & angelis, complectitur, ambit & regit ipsa Mesiha anima, quæ apud Cabalistas est ideata Idea omnium uitarum, ad quam refertur omnis uitalitas indiuidualis, specifica, & generifica. Inde quasi ex uuario depromitur uita omnis, & nominatur à Cabalisticis terra uiuentium: למיבר רישו במסוך תוצא הארץ גופא חיה לשינה ור גופא של משיח, id est, Ideo quæ committantur in uersiculo: Producat terra animam uiuentem ad speciem suam, hæc est anima Mesiha. Quæ uerba leguntur ita in Portæ Lucis capite secundo. Et sicut in mundo humano qui dicitur Microcosmus, animæ hominis dominatur mens, ita mundo cœlesti dominatur Metatron, & mundo angelico dominatur anima Mesiha, & mûdo incomparabili dominatur Adonai. Quin etiam sicut lux mentis est intellectus agens, ita lux Metatron est Sadai, & lux animæ Mesiha est Elhai, id est, Deus uiuus, & lux Adonai est Ensoph. Cum quæ consultissimis rerum naturalium scrutatoribus faciliè uideatur superioris naturæ infimum, cum inferioris naturæ supremo communicare, in tantum quidem, ut sæpius de proximè connexis dubitari possit, contigua sint an continua, & cuius nã existat naturæ illud, quo cõtina uniuntur, haud secus atque id quo equi pes & eius ungula conueniunt, corneum ne sit an carneum, propter immediatam existentium connexionem. Idcirco etiam nũc magis sine iniuria dici arbitror, quod homo Microcosmus & mundus sensibilis ille magnus, communicant in mente: Mundus item corporeus, & mundus intellectualis, cõmunicant in Metatron, qui est intellectus agens primi mobilis, unus cū natura cœlesti tanquã inferiori, & cū natura angelica tanquã superiori: mundus autẽ supremus, cū mundo tertio incomparabili, ac supersupremo cõmunicant in anima Mesiha, quasi essentia quadã utrinque, & angelico & diuino mundo continua, nec enim interstitio ullo anima Mesiha, & Elhai distant. Sed est Elhai fons aquarũ uiuentium & anima Mesiha riuus uitæ. Tertius mundus est Deitatis, qui constituitur ex eo, quod Seraphim uocauerũt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Sanctus tetragrammatus. Dicitur quæ in Deuteronomio: Magnus, potens & terribilis, seu potius reuerendus. Magnus ante creationẽ, potens in creatione, & reuerendus post creationẽ. Et hic est אחד, id est, unus, imò magis propriè, principium unitatis, quia Aleph designat principiũ, & had, unum, quasi principium unius, omnia in sua simplicitate unitatis complicans. Cuius talis est emanatio secundum Cabalistas רוח דבר קול, id est, Spiritus, uerbum, uox. Sic enim Rab Azariel in commentario sanctitatis, post etiam ea quæ nunc recitauimus, scripsit his uerbis: ברוח ויצא דבר, id est, Ex spiritu producit uerbum atque uox, non per apertionem labiorum, & non

men, & sic à lumine migrat in lucem, & per lucem quātum humana potest capere natura, illud uerum luminare cōprehendit sub modo entis, non autem non entis, nisi fiat hoc per omnium abstractionem, quæcunq; nō sunt principium absolute primum. Cumq; frequēter hac uia per ineffabile gaudium & alacritatem spiritus ipsa mens Cabalistæ intra profundæ taciturnitatis secretum humilia deferens atq; terrena, ad supercœlestia & inuisibilia transfertur, omnem transcendentia humanum sensum, tunc & si adhuc mortali in cute hospitatus, tamē socius fit angelorum, perinde atq; domici-
 lū supercœlestis quidam inquilinus, cuius tam crebra cōuersatio in cœlis esse cognoscatur, & tum quandoq; cum illis tanquam uiarum suarum comitibus ad altiora spaciatur, animamq; Messihæ uisitat: quandoq; autem ad inferiores, tam cœlestes quam ceteras naturæ uirtutes angelico ductu, nec tamen sine propria quoq; ratione descendit, & earum dignitates operationesq; intelligere, ac singulari honore uenerari studet. Vnde oritur intima Cabalistæ cum angelis amicitia, per quam aliquando nomina diuina ritè cognoscens, res admirandas conficit, quæ uulgus miracula nominat, ut Rabi Meir per nomen diuinum, uel ab Ethnico prolatū, ipsam uxoris suæ sororem à corruptione diuersorij lupanaris præseruauit, quam ui prostitutam nullus ganeorum uerbo dicto etiam quantumuis robustus uiolare ac stuprare ualuerat. Hæc in Portæ lucis exordio, & alia id genus plurima cum suis authoribus recitantur. Tamq; facilis eiusmodi erat patrum memoria Cabalistis miraculorum operatio, ut hi ab inuidis & prophanis sæpius ignominiose uersu Magici cognominarentur, quasi non illa opera perfecisset Michael, sed multo maximè Samael, uidelicet per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam, tametsi uirga Cabalistarum semper deuorat uirgas præstygiatorum, & salubris agit quodcunq; diuinum quam ullum dæmoniacum. Semper enim ad hominum salutem tendit Cabalæ artificium, contra uerò semper ad perditionem uergit magicæ uanitatis ueneficiū, hoc per nomina tenebrarum & cacodæmonum, illud per nomina lucis & beatorum angelorum, de quibus nisi more nostro Sabbathi feriatas dies iam uesperis hac ipsa hora ingrueret, quoniam huc attinet, tanquam huius artis fructus, quem adeò desideratis, ego sane tum quicquid sentirem magis amplè tractarem. At parum abest quin nox ruat optimi uiri, secedendumque nobis est, non modò ne præcepti negligens multa uapulem, uerum ne etiam professioni Cabalicæ deficiam, si hoc Sabbatho ultra Sabbathai, qui est Saturnus suprema arcana & recondita labore operoso effodiam, ac non potius silentio remorer, & otio perfruar tantisper, dum sequens dies prætereat. Cætera hic perendie uel quotoquoq; loco, utut elegeritis de arte Cabalistica explanabimus. Tum Philolaus: Es inquit, difficillimas dicendi partes sortitus nostri causa, qui post meridiem adortis nobis tot res tam admirandas & tanto nu-

mero perpetua oratione protulisti, quanquam nulla plane moueri uisus molestia. Et ille tum: Amor, inquit, erga uos meus ut spero mutuus, omnem molestiam abstulit. Quod nisi adessent feriæ, non putarem mea interesse uos tales ac tantos discendi gratia huc profectos, ita Cabalæ doctrina ieuunos & inexpletos dimittere, sed parendum est legi. Ad hæc Marranus: Ego uerò Simon rectè fateor, nunquam me à cuiusquam conspectu magis doctum abijisse, mihiq; uel si malis ambobus, ut pro hoc quoq; recipiam abs te quidem cumulatè quantum in temporis pati creditum est sat esse factum. Mox Philolaus: Tu solius inquit tui causam Marrane agas uelim, ego nondum istis quanquam maximis & ad doctrinam Pythagoricam familiarissimè accedentibus, tamen audiori mihi copiosius hauriendis, fore satisfactum putauero, si non comperendinata dies finem artis afferat. Qua de re post Sabbathum istud tuum Simon, quando singulari tua comitate nos ita fers, redibimus. Et ille, redite dum ait intrepide, ac interea ualete bona ualitudine.

IOANNIS REVCH lin Phorcensis, legum doctoris, Liber Secundus.

Beuntibus inde utrisq; Philolao iuniore, Marranoq; domum, uariis inter eundè erat sermo, & non ineptus, quippe doctis supra modum Philosophis de hoc ipso Hebræo, cuius cum summa doctrina singularem etiam commendabant erga peregrinos humanitatem, & in omnibus atque præ omnibus morum dignitatem. Placuerunt cuncta eius hominis, præter unum istud Sabbathum futuro, ut iudicarunt, tædio plenum, quo à tanti magistri gratissimo colloquio diuellerentur, & in diem reijcerentur usq; adeo tertium, nō absq; temporis molesto dispendio, cū quid acturi essent luce crastina, ignorarent. Tum ambulando ita ruminati acceptæ succum doctrinæ, breues dictorum epilogos mutuò percensebant. Ardentibus autem illis discendi feruore uenit in mentem & redijt subito in memoriam admirabilis uiri ludgi oratio, disputandi acrimonia, institutio grauis & erudita quæ sine satietate delectet, non fucata, non colorata, sed quæ ubi maxima careat floribus, ibi plurimum pariat fructus. Cumq; se iam ab itinere in diuersorium corripuissent, mox in ipso confessu antequam respirassent coepit ita Marranus. Omnium sapientum quos equidem à teneris audierim annis, haud scio an ullus fuerit unquam qui argutior in dicendo, & sublimior in sentiendo uisus mihi sit hoc uno Simone, quē uel reminiscēs
iam

iam memoria teneā, ita sermone suo tametsi plano, simplici, non affectato, nō domi quæsito, minimeq; Demosthenis oleum olente, sed magis extemporalī & quotidiano meum animum ad ardua cōtemplanda excitauit, ut nihil cōceperim grātius Dñi boni, homo Iudæus ex Iudæis ortus, alitus, educatus, & edōctus, quæ natio ubiq; gētium barbata, superstitiosa, uilis, abiecta, & à splendore omnium bonarū artū aliena est habita, perpetuā crede mihi hanc noctē procliui desiderio meo uiri huius uidissem uultus, audissem uerba loquentis, si nō miserum hoc uesperī Sabbathum interuenisset. Tum Philolaus. Ne Græci quidem omnes, inquit, quib. omnium cōsensu tribuit multarum artium disciplina, ingeniorum acumen, dicendi copia, tam ascēdere potuissent in alta rerum arcanarū fastigia, nisi fortē unus Pythagoras ille meus, philosophiæ pater, tamen qui nō à Græcis eam doctrinā præstantiā quā potius ab illis ipsis Iudæis receperit. Itaq; receptor optimo iure ipse quoq; id est Cabalista nominandus erat, quāuis ut post diuturnā peregrinationē è lōginquo aliquid admiratione dignum referet in patriā, quod facilius uulgo crederet, ipse nomen illud Cabalæ suis inco-
gnitum, primus in nomē philosophiæ Græcum mutauerit. Quod eo argu-
mentorectē cōiēimus, quia nullam discipulis suis reliquit aliqua ratione
persequendi facultatē, quā id primum sui dogmatis principiū esse uoluit,
ut quęrentib. causam, respōderent αὐτὸς ἴπῃ, id est, Ipse dixit, more Cabalista-
rum, qui firmē haud aliter rerum cognoscendarum rationes citant, quā
quod aiunt εἰπὼν ἄνθρωποι, id est, Dixerunt sapientes. Sic noster ille αὐτὸς ἴπῃ,
id est, Ipse dixit. Ipse autem idem est Pythagoras, qui hoc modo philoso-
phiæ nomen indidisse perhibetur, quoniā summi Hebræorum authores
Hachamim, & Græcorum ante se olim Sophi cognominarentur, ita uete-
rem disciplinā noui conatus est nominis ornamento uestire. Non autē eo
tibi debent minori præconio digna uideri quę Simon Iudæus protulit qd
sint ab ignobili Hebrææ gentis doctore tanquā ex barbaris authorib. de-
sumpta, et ab homine barbaro allata, quando idem omnium maximus no-
ster Pythagoras simul cum barbaro quodam nominis Zora scientiarum
prima studia inijt, adeoq; id extra Græciam, quo tēpore apud Ægyptios
secum philosophati sunt, qui tum dicebantur prophete & Assyriorū Chal-
dæi, & Gallorum Druidæ, & ex Bactris Samanæi, & Celtarum nō pauci,
& apud Persas Magi, & apud Indos Gymnosophistæ, & ille Anacharsis
apud Scythas, & in Thracia Zamolxis ante ipsius Pythagoræ seruus, qd
omne Alexander ille cognomento Polyhistor in libro πρὸς πυθαγορικῶν συμ-
βόλων, id est, de Pythagoriciis notis scriptum reliquit, & apud Indos deniq;
Iudæi quos appellarunt Brachmanas, ut Aristobulus peripateticus me-
morat. Sanē licet uera dicere, nō est certē usquā repertus Pythagoras quic-
quam rerum aut diuinarum aut humanarum uel à Græcis didicisse uel à
Romanis. Sed ut Antiphon edidit in libro πρὸς τὸν βίον τῶν ἐν ἀρετῇ πεποιησάντων,
id est,

lium, si qui audiant aut sint audituri, uel potius uniuersis nunc aut prauè aut stultè philosophantibus, appareant implicata, obstrepera, hiulca, ieiuna, horrida, rusticam asperitatē & peregrinam insolentiā sonantia, tametsi, etiam ut mos eorum fert, prius nō quantum oportet examinata quidem, quasi aurum, non sit aurum quod in luto quærimus. Post uerò quā ab hoc iam homine in diuersorium ecce nostrum recta uia nullo monstrante rediimus, quando cœna fortè nobis præstinata nondum est, cōsulo ut quisq; sua recitemus inter nos, præsertim digniora quæ audiuius, & figamus memoriæ, ne labantur dum recens omnia tenemus. Et Philolaus quā prudenter ait, illa præcogitasti Marrane, sic enim ad audiendum paratioris uirum accedemus perendie post hoc Sabbathi monstrum cultaq; Iudæo, ut ait Ouidius, septima sacra uiro. Interea tu sellam hāc arripias ego alteram, & confidentes dicamus celeriter de omnib. donec adparentur quæ ad cœnā congruant, Cæterum ne detur frustra cōtentioni locus cum soli simus, id enim aliud nihil esset q̃ tempus perdere, tu prior quicquid in buccā uenerit uel præteritorum aut præsentium recordādi uel cōmendandi gratia quocunq; accadat modo, eloquere. Sic igitur Marranus exorsa texuit. Et quanquā negocium omne, inquit, circa quod post meridiano hoc tēpore conuersati sumus, mihi singula examussim perpendenti, uideat esse altius q̃ ut id nos humi strati suspicere possimus, tamen sæpenumero quæ hominibus prima specie apparent ardua & impossibilia, tandē continuis & indefessis exercitationibus, duroq; labore fiunt, & plana et facilia, iuxta Maronis illud: Labor oīa uincit. Idcirco libenter in mediū conferam, q̃ ab isto me audiuisse meminero, addāq; illis quid ipse sentiam. Hebræus sanè præceptor noster de Cabala nobis petentib. tractaturus cōmodum ostendebat, eo nomīne quid sit intelligēdū. Nā Cabala receptionē designat, simul & hoc attulit, q̃d ea nostris animis esset insita semper ad summa cōditione naturali tendētibus, quapropter eius desiderium nobis cōstaret ingenerari, & q̃d summæ res ac diuine sublimiores haberentur, atq; digniores quam q̃d ratione humana cōprehendi ac discerni queant. Id aut̃ triuiale idoneis peripateticis est dogma, ut em̃ principio meos Arabas, cū quib. mihi erat solita familiaritas citare liceat, Alpharabius in lib. quē de Scientiis præscripsit, hac utitur sentētia, q̃d res diuinæ ac pia fide credibiles, sunt altioris ordinis, cum sint assumptæ ab inspiratione diuina, quoniā in eis sunt secreta diuina, à quorū cōprehensione debilitantur rationes humane, neq; consequuntur ea, hæc Arabs ille, q̃d & Simon noster affirmauit, qui eos ordines appellat regiones, & in animæ nostræ terciā regionē constituit res in corporeas, ac substantias ab omni materiæ pēsiōne liberas & immunes: nō quæ Antisthenes cogitauit phantastica illa & logica uniuersalia, sed ipsas inquā reales formas, species, ideas, essentias, q̃ sunt res altissimæ, circa quas uersant̃ Cabaliste, ut audio, contemplationib. suis propè inenarrabilibus, & ea

& ea singula, quæ nos sentire aut scire arbitramur, huc conferunt, ac demum uniuerſa in unum, quod est ipsum, bonum atq; primum per media reducunt tanquam ad nostræ mentis saluberrimum finem. Quod Aristoteles in 14. lib. eorum quæ post naturalia scripsit, id quod est *αὐτάρκεια καὶ σωτηρία*, id est, Sibi sufficiens & salus esse dixit, & Simon Hebraicè *הנפש* nominauit. Sicut & regius Psalter ait: Dñi est salus, & super hanc generis humani salutem, omnium Simon Cabalistarum fundamenta iecit, quæ nec sunt à ratione inuestiganda, nec per rationem inuestigata, ut quibus nec sensus præbuit hypostasim, nec intellectus disciplinam, summa enim sunt, & quorum causa nequeat adæquata reperiri, à quorum cognitione disertissimus sectæ peripateticæ Theophrastus scientiæ abstulit facultatem, sic enim in suis supernaturalibus scripsit. *μέχρι μὲν ὅτι τὸ δυνάμει δὲ αἰτίας θεωρεῖται, ἀρχὰς ἀπὸ τῆς ἀποδείξεως λαμβάνοντες, ὅτι αὐτὰ τὰ ἀκράτιστα μεταβάλλονται, ὅτι ἡ δυνάμει αἰτίας δὲ τὸ μὴ εἶναι αἰτίας, αἰτίας δὲ τὸ μὴ εἶναι αἰτίας, αἰτίας δὲ τὸ μὴ εἶναι αἰτίας*, id est, Usq; ad aliquid quidem possumus per causam speculari, principia à sensibus sumentes, quando autem ad ipsa extrema & prima transierimus, non amplius possumus, siue propterea quod non habemus causam: seu propter nostram infirmitatem. De supernis enim et diuinis, quibus nihil est prius, undenam quaeso posset demonstrationis aliquod medium sumi? Quare Plato ait in Timæo, quod illa explicare plus est quam nostræ uires sufficiant, credi autem ijs iubet, qui ante dixerunt, quanquam nulla demonstrationis necessitate loquantur. Hæc ipsa Platonis uerba & ueri sapientis mandata ego tanti existimo, ut ea oraculi mecum loco duxerim habenda. Et si ulla Cabalæ rata & stata fundamenta sunt, hæc sunt. Quapropter acerrimum diuinæ cognitionis mera & nuda fide constantis, hostem & insidiatorem arbitror, logicum esse syllogismum, qui Theosophistarum ausu atq; usu, Deum & angelos, mentesq; beatas & simplicissimas ultra mundani seculi uirtutes, & omne simul æternitatis agmen, et quicquid est usquâ historiarum de rebus supernaturalibus, id totum humanæ mortalitati subiiciat rationis discursu inueniendum, probandum, dirigendum. Perinde atq; illas tam illustres substantias in Tullianum aliquod includere conetur. Hoc nimirum est Iouem uincire uelle, ac salice uimineâ, aut resti nautica ligare. Quod ne Thesis quidem authore Homero permetteret, aut Centimanus Briareus ille ægæon. Quo magis contentiosos theologistas & nugiuēdos sophistas iudicabo cœlitum & supercœlestium expugnatores non minus esse quam Aloidas geminos immania corpora, ut ait Virgilius: Qui manibus magnum rescindere cœlum aggressi. Haud secus atq; Sinaaritas ac Babylonios olim filios Adam, hoc est, ex humana imbecillitate quam in se non agnouerunt prognatos, turrim altissimam exædificantes, cuius culmen pertingeret usq; ad cœlum, primores *בבל*, id est, confusiōnis authores. Vnde Babel, quam uos Babylonia dicitis, nec alterum aliterius linguam intelligentes. Per hos enim garrulos syllogistas

giftas in rebus credendis pietas erga diuinorum uniuerſitatem omnis amittitur, atq; uincendi studio fraternalium odium concitatur, uenaticos canes ad ſeditionem paratiſſimos, ſummæ contemplationis uenenum orbe toto expellendum. Triumphent hæc ſi phas eſt ſyllogiſmorum artificia, in natura & humanis inuentionibus atq; figmentis. Sed in ſacris oraculis locum ſibi ne ſperent ullum. Hoc enim Parmenides apud Platonem de ſubſtantijs ſeparatis Socrati dogma tradidit, ita dicens, *ἀλλὰ ὁμοίως ἡμῖς ἐκένωρ ἐκ' ἀρχομένη τῇ παρ' ἡμῖν ἀρχῇ, ὅτε γιγνώσκωμεν τὸ βίον ὅδε, τῇ ἡμετέρῃ ἐπιστάμῃ*, id eſt, At ſimiliter nos illis non imperamus noſtro imperio, neque cognoscimus diuini quicquam noſtra ſcientia. Ei ſermoni & peripatetici aſtipulantur, & Ariſtoteles ipſe tum artifex tum organum, ut aiunt, ſciendi, cum in reſolutionum poſteriorum uolumine primo, immediatorum ſcientiam eſſe in demonſtrabilem affirmat. Poſt paulò inquit, Et non ſolùm ſcientiam, ſed & principium ſcientiæ eſſe aliquod dicimus, quo terminos cognoscimus, Principium ſcientiæ Themiftius ibi appellat noſtram mentem, terminos uerò ex quibus uidelicet componuntur dignitates maximæ ſubiectum & prædicatum. Sed Philoponus qui uulgò nominatur Ioannes grammaticus explanuit hæc non parum ſublimius & uerius, ita ſcribens. *ὁ μὲν φιλόσοφος τὴν ἐξήγησιν τῆς προσημασμένης ὅτι ἐπὶ δυνάμει ἀρχὴ μὲν ἐπιστήμης, τὸν γὰρ εἰληφὸς, οὐδὲν ἡμετέρον, ἀλλὰ τὸν θεῖον καὶ ὑπερῆμᾶς ὅρος δὲ τὰ νοῦτα ἐστὶν καὶ ὁ θεὸς αὐτὰ καλεῖται, ὅτε δὲ τὸν πᾶσι καὶ εἰνὶ πάντων*, Id eſt, Philoſophus hic quidem enarrationem præiacentis dicti ſic tradidit. Principium quidem ſcientiæ, Mentem accipiens, non noſtram, ſed diuinam & ſupra nos. Terminos aut̃ ipſas intellectuales & diuinas formas. Terminos quippe illas uocari, propterea quod fines ſint omnium. Cognitio itaq; ſupernaturalium creditorum à mente pendet, nō à ratione, quæ ratiocinando poteſt errare. Sic enim idem ſcribit Ariſtoteles *ἐπιδίδχται δὲ ψεύδῃ οἷον δόξα, τῆς λογισμὸς*, Id eſt, Suſcipit falſum, ut opinio, ita etiam logiſmus, quod eſt ratiocinatio. Vnde ſyllogiſmus nuncupatur. Idem deniq; concludit poſteriora ſia. Scientia, inquit omnis cum λόγῳ, id eſt, cum ratione eſt. Principiorum, ſcientia quidem non utiq; erit. Quoniam autem nihil uerius contingit eſſe ſcientia quam mentem, mens utiq; erit principiorum, Principia uerò dicuntur res primæ, & Heſiodus priſciq; omnes Theologi Deos fecerunt eſſe principia, igitur hæc cognitio propriè nominatur diuina. Et ut in poſtnaturalium primo ille idem Stagirita ſcripſit, eius eſt poſſeſſio *δικαίως ἂν ἢ ἀνθρώπινῃ*, Id eſt, iuſtè utiq; non humana, quod uel ſolus uel omnium maximè illam Deus habeat & indignus ſit homo quærere circa eum ullam ſcientiam. Deus enim ſolus hunc habet honorem iuxta Simonidem. Sed cum nobis nihil magis eonducat ad beatitudinem quam ſummarum & diuinarum rerum cognitio, qua te rogo, uia Philolæ alia homini ad eas pergendum eſt, ſi non ſcientia: quibuſue modis comprehendenda tanta ſummitas? Tum Philolaus, Per ecceſtor

E E e ipſe

ipse tu, iter ostēdisti planum atq; patens. Cum enim quinque sint cognitio-
num opifices, Ammonio teste, post Aristotelem, qui eorum quatuor tan-
tū in primo de anima lib. meminit. Sunt autē *νῦς, διανοια, ὁψα, φαντασια, αἰσθησις*,
id est, Mens, discursus, opinio, imaginatio, sensus, Mens quidem & sensus
non syllogissant, alterum longè superius, alterum multò inferius ratione.
Sed nec imaginatio quoq; cum sit statio sensus & apparitionum inde mi-
grantium reueruatio. Sensibus autem nequaquam ratiocinantibus ne put-
tandum quidem est apparentia sensum ratiocinari posse. Restabunt igitur
opinio et discursus, at opinio est ipsius discursus conclusio, quapropter ea
ipsa non syllogissat, soli ergo discursui, quæ diancea nominatur relicta est
syllogissandi facultas, hucusq; Ammonij sententia est in cōmentarijs, quæ
ædidi ad Aristotelis prima resolutiua. Et quoniam attigi enumeratione
comprehensiones & comprehensa breuiter, ne uageretur oratio mea longi-
us, opinor diuina esse supra syllogismum, nec ratione humana intelligi
posse, quæ non ducant originem cognoscendi à sensu, sed ex mera depen-
dent fide, tantum ob amorem reuelantis recepta & hominū beatitudinem
credita, sunt tamen plurima sanè, quæ sic diuinæ se speculationi sæpe immi-
scent, ut unius familiæ solent quandoq; liberti & inquilini commune sibi
nomen usurpare, atq; illa crebro, ita enim fateor, se à theologica facultate
tractari patiuntur, quia uel aliqualem ordinem obtinuerūt ad Deum, aut
per se aut per reductionem, uel alia fortè ratione ut creationis, conserua-
tionis, perfectionis, iustificationis, beatitudinis, salutis, & similia. De illis
equidem non cogito in præsentia, quod sciam ea naturaliter nobis co-
gnita fieri, quorum aut in postnaturalibus affertur ostensio, quod sint, aut
in theologicis, propter quid sint. Permitto nimirum illis rationem quippe
à sensu quondam ortis & discursui humano deditis, sed quorum ueritas à
sola pēdet autoritate reuelantis, eorum haud arbitror esse scientiam, nec
illis dominari syllogismum uelim. Sed id tantum qd omnibus erit præstan-
tius fides, quā qui habet, is ab Aristot. in prioribus resolutiuis appellatur
Βελτομ διακρίνων & *ἔστιν ἡ γὰρ ἀδύναμις*, id est, Melius dispositus q̃ si esset sciens,
quod explanauit ita Philoponius, id esse, melius cognoscere, q̃ per demō-
strationem. Ad hæc Marranus, Assentior tibi Philolae, inquit, & tecum
quoq; illa ipsa, quæ meræ sunt fidei, & pura credibilia ueto subiecta esse lo-
gicis tendiculis, quæ planè magis sunt contemplantibus detrimento, quā
lucro, idq; nostri pariter asseuerant tam Græci quam Latini. Hieronymus
ille Dalmata in Psalmum 104. scribens, syllogissandi artem theologiæ ap-
plicatam comparat plagis Ægypti, & sic ait, Cyniphes dialecticæ artis sti-
mulus intelligitur, quæ licet paruum uideatur re ipsa habere seductionis
aculeum, grauissimè tamen sauciat mentes humanas. Quapropter doctissi-
mus iste uir hanc technam quā & uanitatem sensus, & obscuritatem men-
tis agnominat, omnino ab Hebraicis dimouit studijs atq; reiecit, cū sæpe
alias

alias tum apertissimè ad Damasum de questionibus sibi propositis, quando in secunda ijs uerbis utitur, De Hebraicis disputantem, non decet Aristotel. argumenta conquirere. Et in Psalmo 143. de theosophistis ita scribit, Quando tecum coeperint disputare, sic uerba eorum breuia sunt, sic artificii sermone conclusa, ut euadere tibi difficile sit, cum enim te ligauerint syllogismis suis, & te clauerint, & quasi maceriam syllogismum tibi texuerint ac edificauerint, non potest corrui, non potest transire, teneris inclusus, nō est ruina maceriae, neque transitus. Cumque ibi tenuerint te quasi quodam giro inclusum, tunc non eris in angusta uia, quae ducit ad uitam, sed in lata quae ducit ad mortem, *ἐπὶ ἣν τὰς ἀπλότους ψήφους, βελτίων δὲ τὴν πορίαν γασίας, πεισινολογίας*, id est. Quoniam & simplicitatis fides melior est quam curiositatis persuasiva ratio, ut dixit Athanasius in lib. 3. aduersus Arrianos, confirmat hoc idem in opere contra Græcos, quod incipit, *ὅτι πρὸς τὰς θεοσεβείας ἐστὶ τὸ ὅλων ἀληθείας γνῶσις, ὃ ποσὸν τὸ πρὸς τὸν ἀνθρώπου διδασκαλίας δέεται, ὅσον ἀφ' ἑαυτῆς ἔχει τὸ γινώσκειν*, id est, Ipsa quidem de cultu diuino & de uniuersorum ueritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, quam ex se ipsa habet notorium suum. Sic Athanasius. Hoc nihil esse uerius quisque sibi constituat. Quo enim dicendi studio, aut quo persuadendi conatu opus erit eius, quod mea sponte paratus sum credere, quod quae iam solo erga reuelantem amore meo, ac singulari ueneratione libenter recepi, ne minima quidem rationis ui coactus aut inductus, quam saltem tenebricosa in hoc corpus demersi ac uincti animi obtusitas posset excogitare. Multo uerbis hæc tractat Iustinus ille philosophus Christianus in libro de recta confessione iambum priscum istuc citans. *ὅτι γὰρ ἀνθρώποισι τὸ θεῶν σαφές*, id est, Nihil enim hominibus diuinorum manifestum, qui & Socratis fluxit ab ore. Fertur ita Xenophontis Socratici ad Æschinē epistola, ubi omnibus, inquit, patet diuinas res cognitione humana comprehendere non posse, quare sufficit pie ipsos Deos ex animo colere, quales autem sunt nec inuenire nobis possibile est, nec phas querere, nec enim seruis conducit, nec eis laudabile dixerim, si dominorum suorum consilia, nisi quantum ad ministerium suum pertinet, scrutari uoluerint. Et ut de Socrate, aliorumque philosophorum sectatoribus scripsit idem in Memorabilibus, *ἐθαύμαζε δ' αὖ μὴ φανερόν αὐτοῖς εἶναι, ὅτι ταῦτα δὲ δύνατον εἶναι ἀνθρώποις εὑρεῖν*, id est, Mirabatur autem uidelicet Socrates, si non manifestum ipsis sit, quod ea non est possibile hominibus inuenire. Talis semper fuit omnium ætatum, & omnium ferme religionum sententia, ut humano intellectu non capiuntur, quæ prius in hominis sensu non fuerant, & quæ intellectus non capit, ea nec ratio discutit, quæ autem ratio non discutit ea neque ratiocinationis discursus quam *διανοίαν* uocant iudicabit, quod tum maximè diuinitus reuelatæ ueritati congruit, etiam si de earum aliqua imaginarios nobis animi conceptus formemus, ut quicquid religiose pieque receperimus id argumentationis uia.

lentię nō subdamus, uel ullo nobis phantasmate proposito. Maiores itaq̃
imitatus ille Nazianzenus Gregorius, qui eminet inter omnes nostrates
in omni theologicæ facultatis genere, omni uerborum et sententiarum ue
nustate, simul & grauitate, huic doctrinæ haud ab similitur abstipulatur in
libro theologiæ secundo affirmans, *ὅ, μὴ ληπτόν ἐστὶν ἀνθρώπινον διανοεῖν τὸ θεῖον, μὴ δὲ
ὅλον ὅσον ἐστὶ φαντασθέν*, id est, Non cōprehensibile fore humano discursu diuin
num neq̃ totum quicquid contingit imaginari. Ne mi tu Marrane Chris
tianorum me prorsus expertem, aut negligētem suspiceris Philolaus res
spondit, memini Athenagoram philosophum Atheniensem ad Imperato
res M. Aurelium Antoninum & L. Aur. Commodum pro Christianis lea
gatum sic dixisse, *ἐπεὶ καὶ δι' αὐτῶν τῶν λόγων, οἷς προσέχομεθα, οὐκ ἀνθρωπικοῖς ὄσις, ἀλλὰ
θεοφάνεις ἐκ θεοδιδάκτοις, πιστεύμεν, μὴ ὡς πρὸς ἀλλήλων ἔχον δυνάμει*, id est, Atqui & per
ipsa dogmata, quibus innitimur non humanis certè, sed diuinitus missis,
& Deo doctis, persuadere uos, non sicut de prophanis tenētes, possumus.
Vbi aliter de prophanis persuaderi, aliter de diuinis insinuat. Tametsi alia
quam multos ex uobis nouerim, qui omnia logicis adinventionibus con
fundunt, & suisq̃ deq̃ naturalia mathematicis principijs, ac rursus theolo
gica naturalibus statuunt, confirmantq̃. Sed haud quaquam causę diuine
sunt naturalibus pares, nec ualent naturalia dirigere diuina, lōgeq̃ minus
illa, quæ sola fide constant, ulla ratione possunt demonstrare humanitus sci
bilia. Sicut nec ea quæ sunt purè credita necessariò inferunt naturaliter scia
ta, præstantissimus enim ille uester Dionysius Areopagita, quem ego aut
reliquias, aut imaginem Pythagoreorum, ut arbitror, haud insipienter ex
stimauerim, super theologicis istis cognitionibus in libro suo de diuinis
nominibus ita loquitur, *οὐδὲ γάρ, inquit, ἀποθεὸς ἐμπίστευται τοῖς ἀλλὰ τοῖς καὶ τοῖς αἰ
τίοις. ἀλλ' ἔχει μὲν τὰ αἰτιατὰ τὰς τῶν ἄλλων διχομίας εἰκόνας, αὐτὰ δὲ ἄλλα τῶν ὑψίστων
καὶ ὑπερίστανται κατὰ τὸν τῆς οὐκίας ἀρχῆς λόγον*, id est, Neque enim consequens
illatio causatis & causis, sed habent quidem causata illas causarum rece
ptas imaginēs. Ipsæ autem causatis abstractæ sunt, & supernè resident
iuxta cuiusque principatus rationem. Quo captiosius aliquorum ex ue
stris retiaculum & fallacius dogma est, in rebus sola fide reuelata constan
tibus, syllogismorum proprietate nedum utendum, uerum etiam pari di
gnitate credendum esse quicquid ex sacris oraculis per syllogisticum ar
tificium sequitur, ac bona formali necessaria, logicaque consequentia in
fertur. Nihil enim tam distat quàm esse diuinitus reuelatum & huma
nitus inuentum. Vnde in mera fide purè credibilium, credere & scire
sunt maximè disparata, ubi nunquam conclusio syllogismi fore po
test euidētiore ex præmissis, etiam si præmissis euidētia certa miscean
tur, tamen semper conclusio, partem sequitur infirmiore. Rectè igitur
uel hoc affirmamus, quod in eodem subiecto & respectu eiusdem uerita
tis, non potest simul stare habitus fidei acquisitæ, & habitus scientiæ
per

per demonstrationem genitæ. Qui ergo contradicit sacris oraculis, is execrabili-
ter cōtradicit fidei. At uero, qui alicui cōclusioni, humano ingenio,
subtilibus inuentiunculis, Aristotelicis technis, Eleaticæq; disciplina, cuius
ius author fuit Zenō τῆς ἐπιστῆλης φιλοσοφίας ἀρχηγός, ut Galenus ait, siue Chry-
sippi tendiculis, aut Sophistarū syllogismis ex Sacrorum oraculorum re-
uelatis collectæ illatæ, contradicit, is sām non fidei contradicit, sed scienti-
æ humanæ repugnat; non diuinam illuminationem, sed mortalem indu-
striam abnuens haud execrabili-ter, sed errāter forte, aut quandoq; perspi-
caciter, non autem turpiter. Quonam modo igitur affirmare quis ausit
diuinitus reuelato & humanitus inuento pari dignitate credendum esse,
nisi qui totus pascatur syllogismo, sicut bos fœno. Sanè quæ, amabo te, in-
tercedit dignitatis paritas istius et illius; Fidele illud, at istud scibile. Mens
illius sedes est, istius ratio, illud defluit à lumine superno, istud ex sensu du-
cit originem. In mentis regione aliqua sunt necessaria; quæ in rationē
sunt impossibilia. In mente datur coincidere contraria & contradictoria,
quæ in ratione longissimè separantur. Non est igitur omninò uerum, si
præmissæ sint de fide, conclusionem idcirco fore de fide. Nam execrabilis
est propositio hæc, nullum adorandum est creator. Multò etiam execra-
bilior ista, Omne supertile est adorādum. In eis nanque ambabus blasphematur
fides, attamen & sacra & fidelis non est hæc, inde consequens, nullū
sculptile est creator, quam naturali ratione demonstrare possumus, ergo
ueritas eius non pendet ab authoritatis reuelantis. Sed eius euidentia lon-
gè credita fide minor est. Pari suasu fallimur assentiendo, quia cōclusio sit
de fide, idcirco aliquam præmissarum necessariò esse de fide. Quis enim
ignorat Hebræis, Christianis & Agarenis esse summa fide creditum, quod
sculptile non sit adorandum, ad cuius tamen assertionem inferendam na-
turalibus utar præmissis, nullum lapidem esse adorandū, sculptile autem
uidemus lapidem esse. Tum Marranus, Commodum mihi Philolæe redu-
cis, inquit, in memoriam nostrorū quorundā elenchos sophisticos, cū di-
cunt, cōclusio est Hæretica, ergo aliqua præmissarum. Qua in causa mi-
ror supra quā dici potest, quod isti aliquos uel homines quandoq; inueni-
ant, qui eis talia credāt. Sed qd ego Aethiopē lauare conor, qui nulla ope-
ra candescit. Sunt præterea quæ tametsi reuelantur tamē etiā sequuntur de
reuelatis, quæ si acceptentur à credente, fides potius erunt quod reuelata,
quā scientia quod illata. Sicut quæ præcipit ecclesia mea esse credēda, etiā
quocunq; ingenio cōposita præsumuntur potius à Spiritu sancto esse re-
uelata, q̃ humana ratione inuenta, quantumuis quadā syllogistica subtili-
tate inducātur. Sic ille ad ecclesiam Alexandrinā scripsit Imperator Con-
stantinus de concilio Nicæno dicens, ὁ γὰρ τοῖς ἱερακοῖσις δὲ μὴ ἄριστον ἐπισκόποις,
ἐπεὶ δὲν ἐτιμῶν ἢ τὴν γνώμην, μάλιστα ὅτι τὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῖς ὅσις καὶ τυλικῶσι, ἀνδράσι
καὶ θανούσις ἐγκρίμενον, τὴν βίαν βύλασις ἐξ ἐφῆκε, id est, Quod enim trecentis si-

mul placuit episcopis, nihil est aliud quam Dei sententia, maxime ubi Sanctus spiritus talium, tot, & tantorum pitorum mentibus incumbens, diuinam uoluntatem declarauit. De episcopis loquitur hic, ecclesiam uniuersalem spiritu diuino agitatam representantibus, non de quorumlibet quantumcunque polyphemorum heteroclitis sine cerebro-capitibus. Abeant igitur in officinam suam missiones syllogismorum de esse, de necessario, et de contingenti, aut si qua sint alia logicae curiositatis possibilia seu impossibilia. Nulla enim est orationis fideliter creditæ ad necessariam propositionem æqua comparatio, cum necessaria possit esse dubitabilis, reuelata uero nihil sit evidentius. Ne igitur occupet eiusmodi missiones adyta sacrorum, ne molestant hierophantas, quinimo secedant, si aliquid posse uelint, ad artes sellularias, aut naturas cementarias, aut supputationes mathematicas, ne transeant limites, ne attingent τὴν ἀδιδραστον καὶ κρυφίαν μυστικὴν συμβόλων παραδουσαν. Recta, inquit Philolaus, incedis amice ad Pythagoræ profecto uiri diuiniore doctrina imbuti obscuras latebras, nullis humani ingenij argutiolis peruestigandas, quæ nobis ambigendi formidinem magis incutunt quam generent adhærēdi firmitatem. Non enim poterit diuinorum tantus splendor per tam tenues & aniles sophismaſum rimulas tam strictim à nostris nocturnis oculis cerni. Sed opus erit amplissimis cogitandi & credendi uiribus, maximeque, ut ait Terentius, fide & taciturnitate. Quo motus Pythagoras, omnibus disciplinis toto orbe haustis primus philosophiæ creditor, nil prius, ut scripsit Apuleius, discipulos suos docuit quā tacere. Nam hoc erat primum contemplatiuæ sapientiæ rudimentum, meditari, cōdiscere, loquitare, dediscere. Perinde atque tam augustæ maiestatis Pythagorica sublimitas multò esset dignior, quam quod pueriliter iactantis gerris loquitando & garriendo comprehendi posset. Satis uerò nobis patet ex ijs quæ à Simone accepimus, etiam Pythagoram sicut cætera Cabalistarum, ita hoc quoque genus doctrinæ in Græciam attulisse, scilicet, quod de quæstione altissima discipulus interrogaturus taceat. Interrogatus uerò solum respondeat ἐνός ἑκα, Ipse dixit: Sic Cabalistæ respondent אמרי חכמים, id est, Dixerunt sapientes. Et Christiani quoque suis dicunt πίστεωσθε, id est, Crede, Tum Marranus. Fortasse nos taxas Philolæ, quibus id & Imperator Iulianus impropertauit dicens, ὑμῶν ἡ ἀλογία καὶ ἡ ἀγροικία, καὶ ὁ δὲν ὑπὲρ τοῦ τῆς πίστεως ὑμετέρας διανοίας, id est, Vestrum irrationalitas & rusticitas, & nihil ultra ipsum crede, uestræ est sapientiæ. Cui conuictio Nazianzenus in prima inuectiua prudenter occurrit, quod pariter hoc Pythagoreis sit primum & maximum disciplinæ fundamentum, tacere, deinde nullam dictis exhibere rationem nisi ἐνός ἑκα, quapropter is iniquè nos redarguat, quippe ἀς τῶνδ' ἀκοντοῦ τὸ, αὐτός ἑκα, τὸ περὶ ὑμῶν πίστεωσθε, ἐν ἄλλαις συλλαβαῖς τε καὶ ῥήμασι, id est, In idem cedente isto, ipse dixit, & apud nos crede, licet alijs syllabis & uerbis, ita Nazianzenus. Habemus. nunc memoriter
eorum

eorum qui prae quibusq; cæteris sacra diligētius tractauerunt unanimem
discendi morem uidelicet Cabalistarum *קבלה*, Pythagoreorum *ἱερα*, Chris-
tianorum *πίστεως*. Cæterum quicquid aliorum est, diuinum nō est. Equi-
dem antè multò cogitauī tantum, Philolaus ait, ea omnia ex Hebræorum
fluxisse Cabala iam certo certius scio, clarè namq; uideo, quęcunq; Simon
nobis ostenderit philosophiæ Italicæ, hoc est, Pythagoricis adamussim
quadrare, ut haud ab re iudicauero Cabalistarum & Pythagoristarū inter
se cuncta eiusdem esse farinæ. Omnia namq; studia nostra utriq; reducant
ad humani generis salutem, & omnia entia quę subsistunt, aut substant cō-
tinuo ad Ideas referunt quæ uerè sunt, & idearum ideam. Vnde utriq; ter-
nos esse mundos asseuerant, & tertium infinitum, uel potius non finitum,
tribusq; constare omnia *καθ' ὅσον ἡ φασιν οἱ συντάγοντες, ὅτι πᾶν καὶ τὰ πάντα τοῖς τρισὶν ἔρσιαι*, id est, Quemadmodum enim dicunt Pythagorei, omne & omnia tri-
bus terminātur, ut in libris de cœlo scripsit Aristoteles. Nam alia quidem,
inquit, sunt corpora & magnitudines, alia uerò habitant & obseruant cor-
pora & magnitudines, alia deniq; habitantium & custodum principatus
sunt & origines. Quod ita intelligo. Quoniam mundus inferior comple-
ctitur corpora & magnitudines singula cum suis uirtutibus & intelligens
ijs sphaerarum motibus appropriatis, & generabilium corruptibiliumq;
curatoribus ac custodibus, qui obseruare dicuntur corpora prouidè, ut est
cuiq; tributa prouincia, quos antiquitas quandoq; uirtutes quandoq; an-
gelos, tum aliquando & Deos, item & demonas, uel pro rerum anxiarum
solicitudine quibus allegantur, crebro dæmonia quoq; nominauit. De
quibus canit Homer. *θεοὶ οὐλύμπια δώματ' ἔχοντες*, id est, Dñ olympica tecta in-
habitantes, scilicet, qui rebus naturalibus præfecti sæpe querula turbantur
affectione, ac à summis ad ima relegati laborum suorum causas dicunt
πολλοὶ γὰρ πολλὰ οὐλύμπια δώματ' ἔχοντες, ὃς ἀνδρῶν, χαλεπ' ἔλγ' ἐπ' ἀλλήλοισι τιθέντες,
id est, Multi enim patimur olympica tecta inhabitātes à uiris, graues dolo-
res inter eos uicissim reponentes, ut est in Iliad. 5. Nam olympū intelligūt
prisci quintā essentiā siue naturā, hoc est, cœlū, quare tecta olympica sunt
sphaerę cœlestes seu cœli, dicti à celādo sicut tecta à tegendo. Deniq; uirtu-
tes cœlestes & uires elementares ac rerū naturalium proprietates. Hesiodus
Deos ex cœlo & terra dicit genitos in sua theogonia, & Orpheus grecorū
primus theologus ad Muscū scribēs, eosdē appellat dæmonas his uersib.
δαίμονας ἑρμῆος καὶ ἠέρος ἐνὺ δροσὶ καὶ χθονίῃς καὶ ὑποχθονίῃς ἀπὸ πυριφοῖτος, id est, Dæmo-
nes cœlestes & aëreos & aquaticos & terrestres & subterraneos & ignife-
quos, seu igni assistentes. In operum quoq; ac dierū lib. Hesiodus, Dæmo-
nes, inquit, boni sunt terrestres custodes mortalium hominū. Ipse quidem
Apollo se suiq; similes dæmonas roganti quendam Theophilo respondit
angelos esse pro incubente sibi administrationis officio, ut est in oraculis.
Sic em̄ cecinit ut fermè solet oīa heroicè. *ἔνθα μὲν λόγῳ χαρτέμλιον ἐν πυρὶ τάνωρ,*

ὁ θεός, μικρὰ δὲ θεῶν μέρη ἀγγέλοι ἡμῖν, id est, Nomen ne ratione capiendū in igne
 habitās, hoc Deus. Parua autem Dei portio angeli nos. Erigamus si libet
 ad altiora ingenium nostrum, quippe ad uniuersi huius globi uitales influ
 xus. Nam mundus superior complectitur superos, essentias incorporeas,
 diuina exemplaria & orbis huius sigilla, quorum instar, omnium rerum
 inferiorum facies sunt factæ, quæ Pythagoras appellauit ἀθάνατοι πρῶτα βίη, id est,
 id est, Immortales prima deos, uelut principia rerum ex mēte diuina pro
 ductas ideas, ut sint essentiales ἀρχαὶ principatus & origines habitantium
 corpora, id est, specierū, compositas huius mundi res informantium. Quo
 planè intelligitur alios etiam illic esse immortales secunda Deos, prima en
 nim secunda referunt, entia incorporea singularia & indiuidua, non mate
 rialium numero, sed formaliter formali inter se differentia, puto spiritus ab om
 ni materia liberos, simplices & impermixtos, suapte natura extra cœlum
 sensibile cōmorantes, & ut ait Aristoteles, nec tempori nec loco astrictus,
 unde nec senescant, nec transmutentur, multò magis nulla uariatione nec
 alteratione, nulla deniq; passione affecti sufficiens animam sibi & optimam
 ducant uitam, habitentq; æternitatem, quod nuncupatur æuum, & græcè
 αἰών quasi αἰεὶ ὢν, id est, semper ens, quoniam idem illud seculum semper fuit,
 est, erit, incorporaliter, in mente diuina, ex energia tamen Dei foras crea
 tum, & extra cœli nostri conuexa constitutum, pro domicilio splendidissi
 mo spirituum beatorum, quos Pythagorei ueros Deos existimāt, in subli
 mi ætheris uertice locatos cū prorsus obiectu, tum retro partu æuiternos
 scilicet æuo immortali & diuino præditos. Ab ipso aut eodem æuo etiam
 alijs dispensatum est & tributum esse & uiuere, his quidē clarius, his uerò
 obscurius, ut idem dixit Aristot. Quid aut id sit per quod dispēsetur & tri
 buatur, ab hoc æuo diuino & immortali rebus alijs, hoc est, inferioribus
 esse ipsum, non fortuitum obiter, aut perfunctoriè illapsum, sed cuiuslibet
 speciei consimiliter substantium, certè primi omnium Pythagorei Socra
 tes & Plato sequentes præceptorē suum, discipulos illius familiæ docue
 runt, cum audiuiſſent Pythagoram semper de diuinis obscurè loquētem,
 dicere solitum quod Tetractys traderet animæ nostræ fontē perennis na
 turæ, tunc planè intellexerunt Tetractyn esse Ideam in mēte diuina traden
 tem, & fontem esse Ideam exemplarē traditam, & perennem naturam esse
 Ideam rerum essentialem receptam. Quare Alcinoο teste dixerūt hoc mo
 do: ἡ ἰδέα ὡς μὲν πρὸς θεόν, νόσις αἰετ, ὡς δὲ πρὸς τὸν αἰσθητὸν κόσμον ποσὶ δυνάμει, ὡς ἢ πρὸς
 αὐτὴν ἐξ ἡρώδου, ὁσία, id est, Est idea quo ad Deum quidem cognitio sua, quo
 ad sensibilem autem mundum exemplar, quo ad seipsam uerò considera
 ta, essentia, ceu loquentis uox, uti est apud Areopagitā, una cum sit atq; ea
 dem, à multis auribus ut una percipitur. Est enim uox primo in uocifera
 tore, secundo in uocalitate, & tertio in quolibet auditore. Quomodo au
 tem in mundo sensibili semper sphaera prior in omnes eam sequentes in
 fluit,

fluit, ita in mundo intellectuali non tamen singulos choros superiores influere arbitramur in omnes choros inferiores, uerumetiam totum mundum superiorem influere in totum mundum inferiorem, ut omnia pro suo captu quantum fieri potest momentanea ad æterna, & infima reducantur ad summa. Nihil tamen merè creaturarum ad tertium mundum reduci potest, nihil enim tantæ sublimitatis suapte natura capax est, nisi Deus, atqui tertius inquā mundus ille super supremus omnes alios mundos continens solius Deitatis est, unaq̃ diuina constat essentia, ut planè mihi uidetur rectè cognominata *παντοκρατορικὴ ἰσχύς*, id est, omnipotens sedes locata, immo existens super omne æuum & super omne seculum, est enim seculum seculorum, *ὑπερφύσιος, ὑπεράσματος, ὑσίου, φύσιος, ὀντότης καὶ ἐνότητος προὔστα.* i. Existentiæ, substantiæ, essentiæ, nature, entitas, & unitas præ existēs. Quod Pythagoras noster *ἑ* appellauit, & Parmenides Pythagoreus *ἑ*, uterq̃ haud absimili ratione *ὅτι ὑπερσίσιοι, ἑ, καὶ τὸ ἑ. ἑ*, id est, quod superessentiale unū, & ens, unum. Sed nemo antiquitatis tam perosus aut tantus cōtemptor maiorum esse optauerit, ut tātum & tam sapientē Pythagoram existimet tam anili amentia correptū fuisse, quod putaret ab acie numeros aut pueriles tales quibus iactarēt uultorios quatuor, aut mercatorum calculos, ceteraq̃ id genus esse rerum omnium principia, quæ non solum rebus nō præsint, uerumetiam secundū res accidant. Quin potius intelligi uoluīt ipsum essentialiter & simpliciter unum, à quo, & ex quo, & per quod, & in quo, & ad quod omnia sunt, & ordinantur, & permanēt, & cōtinentur, & implētur, & cōuertuntur, idemq̃ esse primū unū & primū ens, quod in secundo post naturalia testatur Aristoteles his uerbis *πλάτων μὲν γὰρ ὁ πυθαγόρειον ἔχει πρῶτον, τὸ ἑ, ὃ δὲ τὸ ἑ, ἀλλὰ ὅτι ἀντὶ τῆς φύσεως ἔστι, ὡς ὅστις τῆς ὑσίας ταυτὲ, τὸ ἑ ἔστι καὶ ὄν, id est, Plato nanq̃ & Pythagorei non aliud aliquid ipsum ens, neq̃ ipsum unum, sed hoc eorum naturam esse, ceu existentis essentiæ idem unū esse, & ens aliqd. Sanè Xenophanes ille Parmenidis præceptor, & idē Pythagoræ coæuus, quanquā omnia celare mos illorū fuit, tamē uisus est clarissimè nobis explanare, quid ipsum unū esse intellexerunt, de quo in rerum principijs uerba fecerint. Dixi autē illud unū, esse Deū, quo liquidius Pythagoræ arcana nobis patefiunt tum statuit infinitum & unum & numerum esse prima rerum principia. Per infinitū nihil aliud significans quàm ipsum posse, nihil enim quis unquā ne cogitauerit quidē, prius ipso posse, quod maximè infinitum in Deo est, immo ipsum, infinitus Deus est, in quo nō separantur esse & posse, quod omniū producibiliū et singulorum quorumq̃ cōtinet essentias, uirtutes & operationes cū omnibus proprietatibus & accidentium connexilibus differentijs & unionibus. Cæterum Pythagoræ assentitur etiam ea in re Anaxagoras, ante quos uiros nullam Græcos omnes Dei habuisse cognitionē Eusebius Pamphili author est. Dixit enim Anaxagoras, quoniam erāt omnia simul. Et Democrit. erāt inquit*

quit, omnia simul potētia, uidelicet *δυναμις* i. in ipso posse. Hæc est illa quoque mixtura siue rerū cōmixtio Empedoclis et Anaximādri, nequaquā tamē in aliquo Hesiodi aut Aristophanis chaos nocte et erebo cōfusa, sed in delictatis pleno lumine discreta, & ipso infiniti luminis intimo penetrali ordinata, quāquā si haud iniquē intelligat Hesiodus certē chaos noctem & tenebras nō esse rerū principia, sed ex principijs orta, statuit. Id em̄ in Theogonia protulit, *ἔξ ἧς χάος καὶ ἐκ τῆς νύκτος ἐγένετο πᾶσι θεοῖσιν ἡ γένεσις*. Deinde sequitur *ἐκ χάος δ' ἔρεβος τε μέλαινα τε νύξ ἐγένετο*, id est, Ex principio & si quādo aliquid primo factū eorū est, certē primū chaos factū est. De chaos autē erebus nigraquā nox nata sunt. Aristophanes uerō aliter in auibus scriptis *ἡ χάος ἦν καὶ νύξ ἐρεβος τε μέλαινα πᾶσι θεοῖσιν*, id est, Chaos erat & nox erebusquā nigrum primo. Sed ita fingit poētice musarū more alludens suis auibus, ut ex ouo posset amorem excubare, ac simul Orphei supparasitatur in Argonauticis, nō absimiliter sentienti, quapropter hoc idē repetēdo rursus iterumquā meminerim, omnia & singula in illo ipso posse, non confusē, non in chaos, nō in erebo, nec obscura nocte, sed discretē ac ordinatē in pleno lumine, scilicet in ipsa luminosa & omnium fulgentissimorū radiorū splendidissima claritate, ac illustris & illustrātis essentiae diuinæ intuitu, notitia cognitionē uersari, quæ optimo iure ab antiquissimis philosophorū Idea nominatur *ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι γινώσκω*, cuius quidem posse esse, cū omnia cōplectatur mentalia, rationalia, intelligibilia, sensibilia, uitalia, substantialia, adhaesibilia, & adhæsiua, non tantū eorum quæ sunt, uerumetiā quæ nō sunt, tum uerē illud poterat infinitum appellare Pythagoras, quod et à sapiētissimis dictum erat *ἀπειροδύναμις*, id est, infinite posse, quoniā & ipsum est infinitum & una eademquā infinita & essentiali Idea complectitur res infinitas. Nihil em̄ uel fuit, uel est, uel erit in supercoelestibus, coelestibus, terrenis, corporeis & incorporeis, in angelis, in hominibus, in brutis, in plantis, in tota ueniuerſi natura, quod non potest, uel ut grāmaticē loquamur, potis est. Ex hoc omnia prodeunt, & hæc est, *ἀπειροδύναμις καὶ παντοδύναμις δυναμειδὲς διuina*, id est, Infinite potens & omnipotens potentifica potentia, quæ nihil aliud est quā diuina essentia, intra quā ante omnia unū producit duo. Hic tenes Marrane totum meum Pythagoram. Duo primus numerus est, unum uerō principium numeri. Quod si credis Xenophani, ut antē audisti, unum illud Deus est, & cum intra essentiam diuinam productio duorum manserit, numerus enim seipso cōstituitur, Boëtio peripatetico auctore, iuxtaquā unū solus binarius naturaliter est, cum necessario duo quoque illa, Deus sunt, quoniam intra Deum, nihil nisi Deus est. Tres igitur hæ res principium & primum cū sint, & unā Dei essentiam non exeant, tū Deus planē unus sunt, non enim essentia eò scindit, quod ex uno duo producta numerantur, sicut in rebus quoque corporeis sæpe fit, ut unitas mota in diuitatem, sit uenia comparationi, usque ad terna progrediatur manente rerum substantia,

Substantia, ut stipitis & surculorū, uel æquius ut hominis corpus, brachiū & digitus. Ex uno itaq; in diuinis producente, duobusq; productis trinitas oritur, quibus rebus, si addatur essentia ab eis formaliter distincta, erit formalis quaternitas, quæ est infinitum, unum, & numerus duorū. Omnis numeri substantia, perfectio, & finis. Nam unum, duo, tria, quatuor collectiuo progressu decem cōficiunt, & extra decem nihil est. Quare hoc ipso intellexit Pythagoras omnium quoddam rerū principium esse, quod Tetractyn nominauit. Nam tetras Græcè, quaternitas est, & actys, formale solis, siue radius, ex quali formalitate licet iam supersubstantiali; ~~neus~~ ipse unum illustrè nomen constituit quaternitatis, ueluti quatuor inter se formaliter distinctorum. Vtq; sacrum à prophano segregaret, optima ratione nomen sanctum per ypsilon scripsit, cum ~~actis~~, uulgo per iota scribi consueuerit. Adhuc autem & ipse quoq; Tetractyn, ut Deum aliquem, hoc loco excellenter in genere masculino protulit, quo more Latini ueteres: Cupidinem aut Venerem masculinè pronunciarunt, cum alias instrumentalem quaternitudinis numerum ipsam Tetractyn genere fœminino eloquantur. Deum autem se illum ostendere uoluit per quem ipse iurauit, ~~ἐπεὶ τὸ τετρακτύς~~, quo nihil haberi debeat ueneratione dignius. Nam ut Aristoteles ait ~~ὅτι τὸ τετρακτύς ἅγιον~~, id est, Iuramentum est honorabilissimum. Ego sanè hoc in loco Hierocli non astipulabor, qui aurea carmina Pythagoram ipsum conscripsisse opinor. Atqui pariter optarem propter miraculæ sanctitatis reuerentiam, quod Tetractys Romana lingua nō quaternarius nec quaternitas, sed uoce mutata quaternario aut quaternitudo nominaretur, quale apud nos Christianos obseruatis, sacrum à prophani uulgi usu secernētes, cum enim à ter ternus & ternitas populariter legi debeat, uos sanctam hypostasim alterato uocabulo, trinitatem appellatis, quasi trium unitatem, scilicet enim literam ab ipso uno propter unitatē singulorum naturam mutantes. Sed ut receptui canam, omnium rerum, inquam una quædam summa res est: Tetractys, Pythagoricum principium. Tum Marranus, bellissimū recordor ab hoc exemplo Philolæ illud quatuor literarum charagma, in quo uniuersa generis humani salus præsto sit. Quod nobis Simon tanta scripturarū ubertate confirmauit, ubi profectò mihi Iudeorum Tetragrammaton, ac potius ipsas quatuor literas, ex quibus nomen Saluatoris componatur, non malè uisus est Pythagoras in Tetractyn Græcum symbolum commutasse. Mox tum. Ego uero, inquit Philolaus, illo Tetragrammato & illa salute, ad quam totum penè genus humanum reduxit Simon, planè nōdum satiatus discessi, quare cum ad eum rediero, de istis rebus, si uolet, ampliora quæram, præsertim de illo homine, qui salutem singulis quibusq; nobis allaturus sit, tanquam uniuersorum rex unctus, ideoq; Messia dictus. At uide modo uelim num sit Esculapius denuo uel per transanimationem, ut aiunt, in hunc mundum uenaturus,

turus, de quo Iulianus Imperator in lib. secundo contra Galileos ita scribit, *ὁ γὰρ ζεύς ἐν μὲν τοῖς νοικοῖς ἐξ ἑαυτῶ ὁ γὰρ ἀσπλάγιον ἐγέννησεν, αἱ δὲ τῶν γυναικῶν τῶν ἄλλων γενεαὶ ζῶντες ἐξέφωτον. ὅτι ὁ αὐτὸς γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ ποιεῖται καὶ πρόδωκεν, ἵνα δὲ ὡς μὲν ἐν ἀνθρώποις μορφή ποιεῖ τὴν ἐπίδωκον ἐφάπτεται, πλὴν ὅμως ὁ ἵεντι ὑβερτάς πρὸς τοὺς αὐτὸς πᾶσαν ὥρξει τὴν γῆν, τὴν οὐκ ἴσμεν ἑαυτῶ δέξασθαι, ὅπως πᾶν ὁρᾷ τὰς ψυχὰς πᾶσι μέλους ἀτακτικῶς καὶ τὰ σῶμα ἑαυτοῦ ἔχοντες*, id est, Iupiter enim in suis intelligibilibus ex seipso Esculapium genuit, & in terram per solis genitalis uitam destinavit, hic in terra ex coelo faciens progressum uniformiter quidem in hominis specie circa Epidaurum apparuit, auctus itaque illic successibus superuniuersam porrexerat terram, salutarem eius dextram, ut restauraret animas malè dispositas & corpora inualide habentia. Qui si compositum ex illis quatuor literis quouis etiam alio legendi caractere addito nomen habuisset, prorsus Saluator ipse putandus esset. Aut certè quantus quantus ille fuerat Hercules Alcmæ filius à Ioue prognatus diuinum semen, quem Thasi Saluatorem nominarunt, & monetæ publicæ inscripserunt sic, *Ἡρακλῆος σωτῆρ* & *Ἰασίου*, id est, Herculis saluatoris Thasiarum. Eiuscemodi nummum argenteum priusce percussum ego nuper, ut soleo, ergares antiquissimas incredibili uoluptate his meis digitis uertē legens & reuertē. Quod nō ab re coniectabam, omnium uoce ac consensu Herculem inter Deos relatum & saluatorem esse promulgatum. Pretereos fuisse alioquin aliquam multos qui mortuilibus opem tulerint saluatores, haud dubium quidem est, quorum è numero meminimus Ptolemæum regem Ægypti, cui nomē Soter, id est, Saluator extitit. Romanis quoque Curtius ipse sua morte terram reddidit saluam, & sua capita duo Decij pro patria seruanda fortiter deuouere, communis saluti mirifici authores. Tum Marranus, Libenter, inquit, te interpellando monerem, ut quæ nobis à Simone tradita sunt perspicacius animaduertes, & paulò æquius intelligeres. Post enim quā multa de Cabala ille uir omnifariam sectæ suæ peritus disseruisset, quid modò esset, & ad quid utilis, ostendisset, & quod esset recepta reuelatio, & qd facile nobis iter aperiret ad beatitudinis fastigiū & summam felicitatē, tum rogatus à nobis quidnam illud esset quod præcipuum diuinitatis reuelatū fuisse putaret, ad quod generatim omnes diuinorū reuelationes reducerent, aiebat id esse quod dicitur, post ruinam primordialē generis humani uniuersalis restauratio quæ salus nominatur, & quam daturus foret homo iustus & pacificus, uir heros, cuius nomen quatuor contineret in miserationibus literas ad quæ nos ipsos cunctis negotijs secularibus absoluentes libere conari debeamus per omnes gradus idoneos ascendere ac migrare in ipsum, pro sua quisque uirili, quodque sint huc omnes actus nostri formandi, huc omnis contemplatio dirigenda, huc tendat omnis sacra Iudæorū scriptura quæ nobis quasi scala Iacob fore queat super terram sita & cacumine tangens coelos, per eam transcedere nos mundum hunc posse corporeū usque in alterum mundum angelicum, etiam ad ipsam Messihē illius Saluatoris animam

animam, quæ sit omnium animarum saluandarum requies & satietas, extremusq; finis, ultra quem progredi nusquam ualeamus, quoniã terminet summum habitaculum mundi supremi, & communicet cum mûdo super supremo, siue dum per grammaticos dicere liceat, supremissimo, quin potius incomparabili, ad summum, hanc esse omnium hominum perpetuam salutem cunctorum bonorum aggregatione completam. Quæ si memineris à Simone sic esse proposita, quanquam per ambages, mea quidem sententia nō dubitabis, nec illos tuos saluatores, nec etiam Iudæorum quosdam, de quibus uiginti quatuor Biblia sæpe honorificam fecere mentionem, in tanta unquam fuisse dignitate constitutos, ut generi humano salutem uniuersalem afferre potuissent, per quam homines in omni orbis terrarum spacio quotquot essent, sempiterno æuo letè frui, & cum Deo post lapsum redire ualerent in gratiam. Quid enim de tuo Esculapio cōplures senserint alij, tu uideris, qui asserunt illum meretricio incestu natum ex Coronide uenusta muliercula, de qua canitur: Pulchrior in tota quā Larissæa Coronis non fuit æmonia, & eā sæpe in templo Apollinis subegerint atq; compresserint sacerdotes, qui adulterinis complexibus à se genitum Esculapium, sinxerūt Dei filium esse isto loco culti. Apis autem Ægyptius, qui artem medicinæ primus Græciæ intulit tam insignis eo seculo templarius, ut etiam mortuus in templis pro Deo coleretur, singulari erga sacerdotes Apollinis fauore ductus, infantem suscepit alendum & instituendum, quē discipulo quondam suo Chironi Centauro deinde commendauit medico peritissimo, ut artem curandi tuendiq; corporis in Esculapium transfunderet. Quo factō, in uirū euasit Esculapius & fama & opibus magnū. Auaritia uerò tum instigatus, & cupiditate honoris diuersas mūdi regiones ad pecunias arte medica corradendas peragrauit. Iamq; diuitijs plurimum abundās, & fama ingenti præditus, stultè se Deum nominauit, promittens non solum egrotis sanitatem, uerum etiam mortuis denuo uitā, super quo Ioui superbix suæ pœnas dedit, nam fulmine ictus perijt. Sic enim Pythagoreus Pindarus Pythionicarū tertio super Esculapio cecinit, *χειρὶ δ' ἄρα κρονίου ῥίψας δι' ἀμφοῖν, ἀμπνοῶν σέρων καθεῖλεν ὠκύως, αἶθρα ἣ κεραυνὸς ἐνέσκιφε μέσσην*, id est, Manibus ergo Iupiter proijciens ambabus, respirationem præcordiorum desumpsit subito, ardens autē fulmen inflixit mortem. In hanc sententiam Apollo querulus super Esculapij filij morte Euripidi fingitur. *Ζεὺς γὰρ καὶ αἰκτὰς παῖδας τὸν ἐμὸν αἶζον ἄσκληπιόν τε γνοῖσιν ἐμβάλλον φλόγα*. Quare nisi planè in diuinis plumbei sumus hominem tam alienum à dignitate, saluatorem esse humani generis non putabimus, & ne in uniuerso quidem sanatores, qui opem non alibi, quàm in Pergamum, & Ioniam, & Taranta, & Romam, & Con, & ægas, ac in eas circa regiones contulit. Nimio tu uictus amore tuorum Marrane, Philolaus inquit, plusquam ueritate, omnes homines minoris estimas, imo quam minimi censes, qui non Galilæi sunt.

FFff Peruersus

Peruersus hic mos est mea sententia, sit uenia uerbo. non modo laudem alienis non admittere, sed ut uituperare, nec tibi. ut uideo, satis fuerit tuiq̃ similibus, optimos uiros suo seculo uirtute claros, quos antiquitas ob egregia facta in deos retulit, nō esse deos contendere, nisi & se diabolos tartareos feceris. Ita Lactantium tuum hoc in loco imitatus, qui decimo capite libri primi ad Constantinum Imp. sic scripsit: Esculapius & ipse nō sine flagitio Apollinis natus, quid fecit aliud diuinis honoribus dignum, nisi quod sanauit Hippolitum, mortē sanē habuit clariorem, quod à Deo meruit fulminari, hæc ille. At lingua omnis, quæ felle inficitur, uero gustu caret, fatetur is tamen rem esse diuinis honoribus dignam, largiri sanitatem quod & secum omnes fatentur ægroti. Sed quid aliud fecerit Esculapius, si nesciat Lactantius, Socratem sapientissimum interroget, qui gallum ei offerendum uouit, ut est in Platonis Phædone, non ut sibi corpus sanaret, qui iam morti adludicatus, uenenum biberat, sed ut parenti Apollini hoc est, primo & incorporeo Soli æternæ uitæ dispensatori, animum tranquille morientis cum lætitiæ iubilo & pæane redderet. Nam gallus Apollini Phœbo, qui Sol nominatur, sacer est, horarum & diei lætus nuncius. Esculapius autem dictus est à ueteribus Iubilatio Apollinis uictoria & triumphus, qui pæan appellatur, quod paruam cessationem & quietem post liberationē nominarint. Ea enim ætate consueuerunt inituri pugnam prius Marti, & post pugnam uictores Apollini pæana referre. Quam aptè igitur Socrates in Esculapio, qui est pæan solem uitæ datorum ueneratus sit iam iamq̃ moriturus, doctissimorum hominum recta iudicia uiderint, dignum sanē ratus & optimo cuiq̃ officiosum, huius mundi Pythone maximo serpente uicto, & pedibus calcato, quando per mortem celeriter ad ueram uitā iter capessitur, Esculapio quidem, id est, pæana celebrare. Sic Orpheus uetustissimus uatum & coætaneus istorum deorum, nam cum Tyn-
ιδάριδος & Ηερκουλῆος nauigasse perhibetur, in hymnis cecinit: *ἰτὴρ πάντων ἐσκληπὶ δῖο ποταπαῶν, ἔλθῃ μάκαρ σωτὴρ, βιοτὴς τέλει ἰδὺ λόγον ὀπάζων*, id est, Sanator omnium Esculapie domine Pæan, ueni beate saluator, uitæ finem bonum præbens. Multos se Iulianus Imperator nouisse asserit, in maximis periculis Esculapio adiutos, & seipsum ægrè laborantē, sæpe medelis eius saluū euasisse fatei, ad hoc testē citans Iouem. Sed quid hæc ad uniuersum mundū, respondit Marranus, cuius Mesiha prædicatur Saluator, nec corporū modo, sed animorū. Et Philolaus ad id. Tu uerò Marrane, quid de Hercule: nōne morū formator & omnis ingenue disciplinæ in cunctis orbis terrarū locis præceptor fuit. Inde illa imago Herculis apud Celtas peruetusta quidem & uero similis, ubi senex ipse homines innumerabiles singulos catenulis aureis colla reuinctos lingua pendentib. trahit quo uult cūq̃. Celta uernaculo sermone Ogmion nomināt. A Luciano fit eius memoria in alloquio de Hercule Celtico, super quo illi dicūt: *ἑμὴς δὲ ἡ ἑρακλῆα λέγουσιν ὅτι πάντες αὐτὸν ὀπάδωμεν*

τα ἢ ὑμῶν ἀφ' ἑαυτῶν σοφὸν γινώσκον, id est, Nos Herculem uerbo & ratione omnia opinamur effecisse cum sapiens fuerit. Nam uirtute domare uitia, & ignorantiam auferre doctrina, nihil aliud est, quam calcare monstra, & angues necare, leonem Nemeæum claua percutere, hydram lernæam interire, aprum erymantium occidere, ceruam in Menalio nemore aurea cornua gerentem capere, stymphalidas aues in nube sagittis confodere, Antæum intra uultus strangulare, columnas in Oceano figere, Geryonem tricipitem uincere, boues abigere, taurum perimere, Acheloum Monomachia superare, omitto & Diomedis equos, & cerberum & aurea hesperidum mala, id quod genus facinorum cætera quamplurima, totum uirtutis fuit, totum recte institutionis officium & bene uiuendi exemplum. Tum Marranus, Dicens, inquit, aliorum de illo existimationem, nisi tu prius eiusmodi tulisses ægre, breuique ostenderem fuisse hominem, ut nos sumus, uel paulo indigniorem, licet Proeti Agenorisque prosapia nobilem. Siquidem ex Agenore Proetus erat, Agenoris autem Belus frater, quo natus est Ægyptus, quo Lynceus, quo Abas, quo Danae, cuius fuit Perseus, cuius Alcæus, cuius Amphytrio, cuius ut putabatur Hercules, quem tamen reuera Iouis aiunt, id est, adulteri cuiusdam fuisse filium. Nam ex Alchmenæ Iphidus Amphytroni & Hercules Ioui uno partu, si famæ creditur, editi sunt in lucem. Hercules uero incensus igni sacro perijt, quoniam Deianiræ uxoris attentatam pudicitiam in Nessum Centaurum iaculo uindicauit, quam ipse in Iole captiua puella non exhibuit, per quam iniquæ suspicionem adulteri solam ultus, qui ex adulterio conceptus, adulterium pariter ipse commisit, in ceteros nescio quam iustus, in seipsum certè iniustissimus. Tu ne talem mundi saluatorem fore credas Philolæ, qualis fuit Hercules, aut qualis Esculapius, si non aliam ob rem, uel ob id saltem, quod uterque turpi nota decesserit, nam ut de ambobus apud Lucianum in ecclesia deorum Momus ait: ἔτι τὰ σπυγμὰ ἔχουσι πυρρός, id est, adhuc signa tenent ignis, quod exusti ambo sunt. Curtium & Decios magnanimitatis laudant alij, ego imprudentiæ accuso. Quid quod aliqui blanditijs & adulationibus ducti, aut ui à tyrannis coacti cum saluatoris nomine ornarunt, qui non modò illos non sanauit, nec seruauit, sed prorsus deuastauit ac perdidit, ut Siculi Verrem publica statua in Syraculis inscripserunt σωτήρα, id est, qui salutem dedit, Ciceronis testimonio in accusatione quarta Verrinarum. Sed nihil ad hunc locum, ubi de uera hominum salute agitur, quam illi non præstiterunt, uera namque salus est, sempiterna permanentia, quæ in Deo est, & à Deo tribuitur: ut in libro de mundo ad Alexandrum scripsit Aristoteles, Ex Deo, inquit, & per Deum nobis omnia consistunt, nullaque natura per se sufficiens est, carens illa, quæ ex eo est salute. Deinde adiungit τῇ ᾧ ὁ κόσμος οὐκ ἔστιν ὡς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ὅτι ὁ Θεὸς πάντων ἐστίν, id est, Ipsa quidem essentia, saluator etenim enter seu essentialiter uniuersorum est Deus. Vnde in libro xiiij. postnaturalia rursum sic ait Aristoteles

FFff 2 les,

les, θαυμαστόν δ' ἐστὶν πρῶτον καὶ ἀίδιον καὶ ἀντικεισάτω τῷ τ' αὐτὸ τὸ πρῶτον ὅχι ὡς ἐγγύθεν
 ἰσχυρὰ καὶ ἀνταρκτικὰ καὶ ἰσχυρὰ, id est, Mirum, si primo & sempiterno, & sibi
 sufficientissimo hoc idem primum non ut bonum inest, ipsum sufficiens
 & ipsa salus. Per quod monemur, ueram nobis salutem in primo sempiter
 no, & sufficientissimo bono, qui est Deus Optimus Maximus constare,
 nec aliundè quærendam. Solus enim ille summus mundi opifex & rector
 de supereminentis liberalitatis clementissima uoluntate corruptibilibus
 dare potest incorruptionem, & tempore subiectis æternitatem, & insolubilem
 transitorijs permanentiam, quorum tamen propria natura est, ut or
 ta occidant, & aucta senescant. Sic enim in Timæo Platonis loquitur De
 us, quæ à me facta, indissolubilia sunt, me uolente, alioqui ligatum quis
 dē omne, dissolubile est. Ecce non tantum peripateticis, sed etiam Platone
 ipso & Platonice testatum recipimus, sola Dei uoluntate permanentiam
 concedi rebus quibuslibet pro captu suo, & hæc est uera salus. Nam salu
 uari dicimus, à læsione seruari, ut res tranquillè permaneant. Quod unani
 mi consensu Græcorum quondam magnifici & ornatissimi legati, anno à
 natiuitate IESU M. CCCC. XXXVIII. uniuersali Concilio Basiliensi il
 lustri quadam & disertissima oratione exposuerunt, his uerbis dicentes :
 τὸ γὰρ σωθῆναι καὶ σωζέσθαι καὶ ἰσχυρὰ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς καὶ τῶν ἑμμετῶν δόξαται
 γλῶσση, ἢ τὸ διαμείναι καὶ εἶναι, id est, Ipsum autem saluare & saluari & ipsa salus sim
 pliciter nihil aliud apud Græcos & in nostra uult lingua, quam perman
 ere & esse. Homines igitur, qui de sui natura morti sunt obnoxij, ut cessent
 esse, cum ita se Dei conformant uoluntati, ut futuri sint immortales, & bea
 to æuo fruuntur, rectè dicuntur salutem consequuti, & qui eis illam largi
 untur immortalitatis beatitudinem, is rectè dicitur saluator, quod uocabu
 lum usu cepit Ciceronis posteritas antea inauditum, ut nunc Saluator lati
 nè dici queat. Sanè omnis alia improprie ac imaginariè nominatur salus.
 quid enim? quod animati bruto medicus hodie confert sanitatem, & illud
 perendie relabitur in pestem, moriturq; nunquam rediturum, num ea uo
 cabitur salus? Quid illud quod flori marcescenti hortulans opitulatur,
 qui flos postridie casurus sit, & in puluerem conterendus, num hæc tridua
 conseruatio rei prorsus inconstantis salus nominanda est? Sic Hercules
 Thasios semel adiuuit, quo salutem illis dedisse dicitur, qui post sæpe in
 terierunt, & hodie nihil eorum nisi nomen extat. Ptolemæus Ægyptum
 seruauit, tot postea bellis & incursionibus hostium deuastatam. Sic Decij
 Romam liberauerunt, attamen sequenti subuersione, atq; incendio diru
 tam. Imperfecta, crede mihi, salus est omnis, quæ tempore frangitur: perfe
 cta est, quæ caducum æternat, ut de Helena morte sublata in Euripidis O
 restes Apollo docuit, cum sic ait : ἡ δ' ἐστὶν, ἣν ὄρατ' ἐν αἰθέρι· πηχὺς, σισυμβλήν τε, καὶ
 θαῦμα πρὸς οὐρανὸν ἐγώνην θύσμενα, id est, Ista est quam cernitis in ætheris conue
 xitatibus, saluata quidem, & non mortua iuxta te, ego eam saluaui. Vique
 non

non sumus ignari salutem illam non ab Apolline, nec à Dñs alijs, nisi tan-
quã mediatoribus prodissse, quin uerius à summo Deo, cui propriam ipsa
se insigni uirtute dicauit, tum ita subiungit, *ζωνὸς γὰρ ὄσαμ, ζῆν νιν ἀφθιπν χρεῶν,*
id est, Iouis enim existentem, uiuere eam incorruptibilem decebat. Per Ca-
storem Helenæ fratrem, Marrane uera prædicas, inquit Philolaus, & sapi-
enter uideris de uera salute locutus, assentiorq; Saluatorem, de quo tam
magnificè ac tam perpetuò sacra uaticinantur eloquia, eum fore oportere,
qui non tam huius grandis mundi, non regionum & urbium, non infimo-
rum elementorum & syderum, non lignorum et lapidum, non plantarum
& arborum, non piscium, non uolucrum, non pecorum, quæ omnia natu-
ram ducem & suæ conditionis instinctum inerranter & probè sequuntur,
& ad constitutum sibi finem manent, quod sunt, q̃ istius minoris mundi
seruator & restaurator sit, hoc est, hominis, qui ab æquitatis sibi tradita
norma & rectæ rationis sententia sæpe decidens, generositatem suam co-
aceruatione uitiorum in stagna profunda maiorum & sempiternæ corru-
ptionis barathrū uoluntariè præcipitat, unde reuocare gradum proprijs
uiribus & sua ope nequeat. Hic Marrane, hic inquam salute nobis hic sal-
uatore opus est. Hoc genus creaturarum appellat Pythagoras *ἀνθρώπους ἀν-
θάρετα πᾶματ' ἔχοντας*, id est, Homines spontanea electione detrimenta habens-
tes. De quibus ita scripsit in aureis carminibus, *πλήμονες, οἱ τ' ἀγαθῶν πῆλας ὄν-
των ἐκ ἐσορῶσιμ, ὅτε κλύουσι λύσιμ δὲ κακῶν πᾶντοι συνίστασιμ τοῖη μοῖρα βροτῶν βλάπτει φρε-
νας, ἡ δὲ κυλινδρῶσις ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλα φέρονται ἀπείρονα πᾶματ' ἔχοντες*, id est, Miseri, Hi qui-
dem bona propè existentia non aspiciunt neq; audiunt, solutionemq; mas-
lorum, pauci intelligunt, talis fors mortalium lædit mentes, hi autem rotis
ex alijs in alia feruntur infinita damna habentes. Sanè noster ipse philoso-
phorum princeps hoc nimirum à Cabalisticis Hebræis sumptum, ut è Simo-
ne accipere possumus, sensit rationalem esse hominem rebus alijs nobilia-
orem, ut puta diuiniozem, non tantum una operatione, nec uniformi effe-
ctu contentum, ut cætera quæ sola natura trahuntur semper eodem mo-
do agente, sed uarijs dotibus instar Pandoræ præditum, quibus sponte
utatur in omnem euentum pro libera uoluntate, ob quam libertatem ait,
θεῖον γένος ἐστὶ βροτῶσιμ οἷς ἐστὶ προφύροσα φύσις δάκνυσιν ἕκαστα, id est, Diuinum genus
est hominibus, quibus sacra promouens natura ostendit singula, quippe
illa sacra natura est anima intellectiua, secundum igitur intellectum Deo
accedit homo, ut mero syncerum, atq; secundum sensus inferiores à Deo
recedit tanquam impurum à puro, quo fit ut ratio, quæ nobis, ut inquit ip-
se, ostendit singula, dum se ad mentis fruitionem conuertit beatos nos fa-
ciat, contra uerò dum ad sensuum discurrit libidinem, miseros, ut inter uir-
tutem & uitium medius homo positus uideatur, uelut substitutus apex in
litera Pythagoræ discrimine secta bicorni, ad quem Hercules ille Prodi-
cius tenera cum ætate cogitabundus resedit. Quemadmodum uerò, ut

Solon apud Herodotum Croëso affirmavit, ante obitum nemo supremam quæ funera debet dici beatus, ita nemo certè miser putandus est, dum hæc uitam uiuit. Sed scilicet ultima semper expectandus homini est, qui si abiecto corpore, tunc uitæ permanferit oneratus, incipiat esse uerè miser, & eam miseriam, ut superiore oratione accepisti Pythagoras in duo genera diuidebat. Nam post mortem miseri, aut bona prope habent, quæ sunt beatitudinis dona quamuis ea nec aspiciant nec audiant, quia Dei uisione nondum fruuntur, hi de saluandorum numero sunt, non extrema miseria grauati, ut tandem aliquando poenas euadant constitutas aut denique ab eis bona longissimè distant, ut mala nunquam ullum habitura sint finem, & ij appellantur infinita damna habentes. Duo igitur inferorum habitacula hic describuntur, Elysus campus, id est, transitorius, illorum quibus bona prope sunt, supera ut conuexa reuisant. Et tartarus abhorribili sono, tartar, quasi tortor: teter, terror uocatus, illorum quibus sua damna sunt infinita, qui kylintris radijs quæ rotarum districti pendent, ubi sedet æthernumque sedebit infelix Theseus & ei similes, *ὅστις ἔσθωτι ἐν βαλινουσίῃ*, ut est à Platone Pythagoram imitante scriptum, id est, Vnde nunquam egrediuntur. Hic mihi accedant obiurgatores, qui blæterare in eundem Pythagoram non desinunt, tantum & tam præcipuum uirum, cuius dictamini ceu oraculo decorum creditum est. Quare dictator ueritatis uelut alter Apollo illi seculo nominabatur, quod ipsum uocabulum Pythagoras designat. Rumorem autem de illo passim diuulgari, hanc eius fuisse opinionem quod anima humana quorundam post mortem corpora brutorum informet, quod uiris ratione utentibus incredibile uideri debet, de tã excellenti philosophiæ authore & abundantissimo scientiarum fonte, unde ad nos emanauit diuinarum & humanarum rerum cognitio. Quin potius ea suspitio trāsanimationis ex hominibus Pythagoricorum mysteriorum partim ignaris partim ob inuidiam perosis orta est. Non enim caruit emulorum liuore præstantissima eius uiri uirtus, innocentissima uita, egregia doctrina, celebris fama, utque sit, nihil non pollutum reliquerunt inuldi carptores, Timon, Xenophanes, Cratinus, Aristophon, Hermippus & alij quorum nō exigua multitudo est, qui de Pythagora suis in libris mendacia plurima scripserunt, ac ea prodiderunt quæ nusquā ab illo uel dicta uel scripta fuere, aut eiusmodi si qua dixisset, tamen ita in peiorem ea sensum peruerterunt ut facile crederetur talis ac tantus uir inconsideratè decedendo aberrasse, de rerum principijs, de numeris, de faba non gustanda, de abstinendo ab animatorum esu, de inferis, de quæ metempsychosi & transitu animarum de quo nunc tractamus. Qui enim exemplaria & species rerum ita distinxit, ut mutuo transmutari confundi ne nequeant, quo nam modo humanam essentiam quæ sua est forma communicaret bruto? cum & authore seipso ne unitas quidem substantiua certi numeri secundum naturam

naturam est unitas alterius numeri. Quare ait αἱ δὲ μονάδες ἐν τῇ δυνάδει αὐτῇ, πρὸς τὰς ἐν τριάδι αὐτῇ ἀσύμμελτοι, id est, Vnitates in duitate ipsa, ad eas quæ sunt in ternitate ipsa, sunt incōnectīles. Ita in physicis constant quanquam longè secus agitur in Mathematicis, de quib. nihil in præsentia nobis est negocij, Vnum autem cuiusq̃ rei est essentia participata, quæ alterius rei essentiam non occupabit, ἡ δὲ μὴ ὅσα ἐνός ἑδὸς μὲν ἔχῃ, id est, quælibet enim substantia una specie participat. Ideo in disparis animantis uitam transire non potest, uel ulla qualiscunq̃ bestia. Quin potius manet in suæ lege naturæ suæ tenens munus, ὡς τὸ αἶθρ' αἶδι' ὁσώρεται, id est, Itaq̃ species speciei ei non coincedit. Tametsi namq̃ unum sigillum multis impressum plures ceras effigiat, non tamē plurium sigillorum formas diuersas eadem cera ferre poterit. Haud igitur sigillū formæ humanæ quæ est imago Dei, naturam inferiorem sigillare permittitur, quod ut omnia sua Pythagoras ænigmaticè proposuit, sic & huius opinionis certam sententiam nota propria designauit, cum inter alia symbola istud sibi gratissimum celebraret ἐν δακτυλίῳ θεῷ εἰκόνα περιέχον, id est, In sigillo, Dei imaginem non circumferre, quod meo arbitratu rectè intelligitur ad hunc fermè modum. Imaginem Dei quæ est anima hominis, naturas alias circum circa non sigillare neque formare posse. Sic enim Hermes Thesmegistus Ægyptiorum doctor in libro ad Asclepium, Hominis inquit, una pars simplex est quā uocamus diuinæ similitudinis formam: & paulò inferius ita, duæ sunt imagines Dei, mundus scilicet & homo. Quod iniquè igit̃ explanauerint eū uel inuidi uel ignari, de trāsitu animarū post mortē, simul etiā de illarū descensu ante hominis generationē, profectò nullus modò extat, qui nō id mecū sentiat uel ulla mēte præditus. Quādo namq̃ multi animā hominis de potentia materiæ putabāt educi, statuit noster ipse magis credēdū esse, infundi eam corpori ab ipso Deo, & ob id eā asseruit ante corpus esse, quod nō tempore intelligendum est, sed puritate & naturæ dignitate. Hanc itaq̃ infusionem appellauit animæ descensum, quē postea multis ambagibus uariè sectatores tractauerunt sua quisq̃ uia, non semper pro authoris uoluntate, qui descensum animæ humanæ in corpus nō secundū sitū accipi præcepit, nec iuxta motū à mūdo intellectuali per singulas sphæras ad mūdū elementarem, ut Proclus & astipulatores alij, sed pro naturaliū formarum serie in qua corporis humani ultima perfectio est anima rationalis, quæ ita totum perficit ut homo animal diuinū optimo iure appelletur. Voluit igitur Pythagoras animantia sola quorum sacra natura, id est, ratio demonstrat singula, diuinum esse genus, scilicet à Deo propagatum ut aureis edidit carminibus, cuius species nec mutetur nec cōuertatur, sic generū singulorū formas esse permanētes, licet in eadē sua forma dissimiles. Post hominis uerò mortē si iustus decesserit animā eius trāscēdere purū æthera, & ex nū degere cū beatis, tanquam Deum cū dñs. Ita enim ait, ἡνίκα γὰρ γνώμῃ σῆσας

καὶ ὑπερβῆναι αἰσιν, ἢνδ' ἀπομείλας σώμα, ἐς ἀνθρώπῳ, ἐλευθεροῦ ἔλθω, ἵσταται ἀθάνατος θεός, ἀμείνων
 τὸ δ' ἐκ' ἐκ' ὅμοιος, id est, Aurigam iudicium statueris supernè optimum, cum
 relinquens corpus in ætherem liberum uenies, eris immortalis Deus, in-
 corruptibilis, nec ultrà mortalis. Sin autem iniustus & scelerosus in pecca-
 tis insanabilius et mortalibus decesserit homo, tunc animam eius omnem
 suum reatum uarijs diluere pœnis docuit, easq; pœnas pro magnitudine
 criminum magis atq; minus fore duas & durabiles, quibus delegata sint
 loca hæc naturæ inferiora, & corpora tum imaginaria seu figuralia, tum
 quandoque uera, non quæ informet ut essentialis portio, sed quæ in qua-
 lini more, pœnarum sustinendarum causa in habitat, aut per indistantiam
 locam assistat, uelut motrix intrinseca mobili, uel circa quæ cruciatibus
 subiecto torqueatur, ut Tityus circa uultures, & Ixion ad serpentum ro-
 tas, & Tantalus in flumine, & Sisyphus apud saxum, & Prometheus cum
 aquilis. Quandoquidē dæmon tartareus potest corripere ac obsidere cor-
 pus, cur non anima turpis ad inferorum pœnas damnata, uel uerū cuius-
 cunq; speciei corpus ingrederetur Dei dispensatione, uel aërem induta, os-
 tentaret quamlibet aspectibus nostris formam, ut Dido moritura Aene-
 am alloquitur, Sequar atris ignibus ardens. Et Plinius iunior rem scribit
 creditam, de domo quā Athenodorus Tarsensis philosophus coemerat,
 eam fuisse importuno strepitu infamē, quod ibi simulachrū horridi senis
 aspiciebat. Et quotidie nostra quoq; ætate similia occurrūt terriculamen-
 ta, modo tenuioribus, modo crassioribus exuuijs. Tum uariæ illud ut spe-
 cies atq; ora ferarū, fiet em̄ subito sus horridus atraq; tigris, squamosusq;
 draco & fulua ceruice legna, aut acrem flammæ sonitū dabit, omnia trans-
 format se in miracula rerum, ignemq; horribilemq; ferā, fluuiumq; liquen-
 tem. Hæc sanè corpora uocamus phantastica, hoc est, apparatiua, quæ as-
 sumere possint tā animæ hominū solutæ quā demones, ut de Lamia noui-
 mus Menippi Licij procace proca, in pulchrā mulierē apud Corinthū cō-
 uersa, quā Appollonius Tyaneus publicè deprehendit lemurē esse, ut de-
 niq; senex ille pannosus & mēdicus Ephesijs quondam causa pestilitatis,
 hoc genere metamorphoseos notatur, quem lapidibus obrutum aiunt ui-
 sum esse canem quasi Molossū. De utrisq; scripsit Philostratus secūdus
 in libro de uita Apollonij quarto. Eius autem quod Pythagoras dixisse
 fertur, se quondam Euphorbum fuisse alia ratio est, non enim talem dicen-
 di morem ipse primus instituit, sed longè prius in populari consuetudi-
 ne apud uetustissimos usurpatum fuit, qua esset quisque uirtute aut ui-
 tio præditus, alteri assimilaretur, qui eminenter eadem conditione olim
 fuisset, utrum enim quem libuisset robore præstantissimum dixerunt esse
 Herculem. Ita Varro Rusticellus, inquit Hercules appellatus multū suum
 tollebat. Et Numenius Pythagoricus apertè scribit, nihil aliud esse Plato-
 nē quā Moysen Attica lingua loquentē. Sepe quoq; Cicero dictus est lati-
 nus

huc Demosthenes esse, omnes à uirtutum & operum paritate ac similitudine morum, non autem ob unius substantiæ communionem, ita Litanus Plauti seruus Argyrippum dixit esse Solonē qui pariter leges cōscribat, de illo in Asinaria sic ait, Nunc etenim est negociosus interdus, uidelicet Solon est, leges ut conscribat. Ista Plauti uerba in olitam priscorum loquendi consuetudinem indicant, ut hunc hominē, dixerint illū esse quendam, qui fuerit natura, ingenio, moribus, affectione & opere similior. Vnde Romani solebāt huic adagio particulam, alter, adiungere, ut tu es alter ego, & ego sum alter tu licet scientes & uidentes quod reuera nec ego sum tu, nec tu es ego. Sed in utrisq; nobis sentientes esse idē ingenium, par studium, eandem uoluntatem, eundem conatum, spiritum, animum *ἡ τὰς ὁρμῆς αὐθιγὰς μεταβαλλομένης*. Nam animos antiqui dixerunt motus hominum & uoluntates, quare unius moris curæ ac diligentiae consimilis propositi, æquales motui ac paris motus & sensus eiusdē homines usitatē appellantur unanimis. Est autē priscis philosophis haud quaquā alienum, ut dicatur anima esse motiuū & sensitiuū in homine *τὸ ἐμψυχον γὰρ τὸ αἰσθητικόν*, inquit Aristot. *διὸ οἱ μέγιστα διαφέρειν, τὴν κίνησιν τε καὶ τὴν αἰσθησίν*, id est, Animatum enim ab inanimato: duobus maximē differre uidetur, motu & sensu. Quicunq; igitur erga rem eandē afficiuntur & mouentur, idemq; sapere ac sentire uidentur, unius esse *ψυχῆς*, id est, animæ uulgò dicuntur. Vnde illa famosa *ἐμψύχως*, id est, transanimatio nihil aliud reuera est uiris rectē doctis, quā æqualis cura, similis motus, & par studium alicuius hominis mortui, post aliquo tempore, in altero uel eodē repertū homine uiuo. Tali emulatione triti & usitati sermonis, Pythagoras quondā rediens à Persarū Magis, ita enim sapientes illi suos nominant, fortē inter amicos exhilarandi cōuiuī gratia more Magorū uti poterat, & dicere se Euphorbi olim militis Troiani, Calliclis, Hermotimi, Pyrrhi, Pyrādri, Calidonæ, Alces, & demū suā Pythagoræ animā in seipso continere, quod inclinatam ad quædā præclara in singulis illorū præcipuē sita gereret affectionē, studiū & uoluntatē, ad quæ illi ipsi propēsius in uita eorū fuerūt moti. Omnium autē maximē cū in Euphorbo Troiano clariuisset bellica uirtus, ipse Euphorbi animā nactus esset quasi iā cor Euphorbi haberet. De q̄ nimirū se iactare potuit, cū laudarent eū pugiles studiū bellici, cernentes laterū & brachiorū totiusq; corporis sui robur & incredibilem erga fortissimos Athletas amorē pensantes, quem illis tum precioso apparatu & magnifico sumptu ostendebat, ante enim caricis siccis & molli cafeo triticoq; nutriebantur athletæ, ipse uero noster eos carnibus, tunc primus nutrisse compertus est. Admirantibus igitur illis, quod in philosopho literarum studioso esse posset tantus amor pugnæ, quid mirum si responderit Euphorbi animam in se uigere, hoc est, ingenium, studium, motū, & uoluntatem Euphorbi apud se residere, qui tamen si esset pacis præceptor & quietæ contēplationis author;

tamen

tamen in seipso sentiret belli tanquam Troiani desiderium. Quo audito, mox rumor inter temere credulos ortus erat, & fama percrebruit, vel ignorantia mysteriorum Pythagoricorum, uel malignitate inuidorum, qui semper optima quæq; peruertunt, & recitant audita secus multo quam sint dicta, quod Euphorbi anima in bello Troiano perempti transmigraverit in Pythagoram. Quæ opinio postea fuit adiuta scriptoribus atq; poetis. Inde Ouidius in Trāsfignationis lib. 15. hæc inter alias nugas à Græcis Cretizin asuetis more suo mutuatus, sic de Pythagora tētinuit: Morte carent animæ semperq; priore relicta sede, nouis domibus uiuunt, habitant quæ receptæ. Ipse ego, nam memini, Troiani tēpore belli Panthoides Euphorbus eram, cui pectore quondam hæsit in aduerso grauis hasta minoris Attridæ. Cognoui clypeum Iguæ gestamina nostræ nuper Abanteis templo Iunonis in Argis. At noli obstupescere præstans Marrane, nihil horum in Pythagoræ libris scriptum inuenies. Nam tria ipse solum edidit uolumina, primum *παιδευτικόν*, secundum *πολιτικόν*, tertium *φυσικόν*, quæ Lysidi quisdam ascribunt, sit igitur tertium nobis aurea carmina. Percurre singula quæque & nusquam reperies in eo uiro de transanimatione quicquam, quò credas facilius rumore falso seminatum esse per inuidos quicquid de illa *μετεμύχωση* fingitur quod diuersitas narrationis planè indicat, cum alij clypeum hunc esse in templum Iunonis relatum apud Argos, alij dicatum Palladi Athenis affirmant, & quod eius clypei hæc ipsa fuerat inscriptio, *πάλλας ἀθηνᾶς, μενέλαος ἀπὸ εὐφόρου*, id est, Palladi Mineruæ Menelaus ab Euphorbo, author est Tyrius Maximus, disputatione 16. Quantam nunc eiuscemodi testimonio habere fidem oporteat, iurisperiti uiderint. Equidem adduci non possum, ut credam Ouidij de transitu animarū fabulam, tam excellentem in omni scientia et grauem uirum docuisse, atq; eò minus credendum putauerim, quò magis præstantes authores aliter tradidere. Nam quod asserunt multi, apud Græcos Pythagoram inuenisse primum animas esse immortales, manifestè falsum dicunt. Homerus enim Græcorum ferè antiquissimus lōgè prior hoc dogma prodidit, cui apud inferos animæ defunctorum de multis rebus disserunt, & uaticinantur multa, ecquid aliud, oro te, uiri eius tam admirabile carmē insinuat *δι' ὅλης τῆς νεότητος*, quam animas nostras post mortem permanere? Deinde in socijs Vlyssis palàm ostendit, imprudentes hominum animas à corpore separatas, non quidem bestiarum naturas, sed tantum habitus brutorum induere, atque cum tali horrore pœnas luere, quas Circe iusserit. Quicunque autem radicem & florem tenent Moly, eorum animas, authore Mercurio, fore securas, ut est in Odyssæa decimo libro. Sed ad illam de Euphorbo ironiam reuertamur, de quo idonei quotiens scribunt omnia Pythagoræ diuina dogmata fatentur *ἀνέκδοτῃ*, hoc est, allegoria obscuriore tradi. Quod Apollonius Tyanensis ille Pythagoreus tractatu cum Thespensione archiphilosopho

sopho gymnosophistarum habitu in Philostrati uolumine vi. cōfirmat, ita loquens: *ἂν ἐν γὰρ μάταιον ἔσθ' ὅμας, σοφία πυθαγόρα ἐγγυχορεῖ ταῦτα, παρὶ δ' ὅσων γὰρ τῆς τοῦ ἀνθρώπου, id est, Si ænigmata tango, sapientia Pythagoræ cōcedit hæc, tradidit enim & enigmatizare. Quando autem cum Indorum Brachmanibus in libro eiusdem tertio disputabat, quærens de anima quomodo sentirent. Iarchas, inquit, sicut Pythagoras quidem uobis, nos autem Ægyptijs tradidimus. Suscepit Apollonius. Num igitur te aliquem Troianorum fuisse dices: ut se Pythagoras Euphorbum. Ad iam Marrane quam Thespesion catè responderit prius interrogans, quem nam ex Græcorum ducto Troiam exercitu admiratione digniorem existimaret. Cui Apollonius, quod Achilles primas Homero nactus esset. Tum Iarchas *πρὸς δὲ τὸν, ἔφει, ἀπολλώνιον καὶ τὸν πρόγονον θεοῦ δὲν ἐμὸν, μάλλον ὅ, τὸ πρόγονον σῶμα. τὸ γὰρ καὶ πυθαγόρας εὐφορέου ἡγήτο, id est, Ad istum, inquit, Apolloni etiam progenitorem æstima meum, magis autem progignens corpus, hoc enim & Pythagoras Euphorbum putauit. Deinde recitat Gangen Indorum olim regem Gangis fluuij filium multis uirtutibus Achillē superasse, illumq; ipsum fuisse illud progignens corpus, quod ipse iam esset. Verba hæc non animarum trāsmigrationem, sed corporum transmutationem indicat, instar cuiuslibet materiæ quæ sit apta istius uel illius formam recipere. Perinde atq; comœdia diceret ego prius tragoedia fui, quia ex eisdem tragoedia nascitur & comœdia literis ac elementis, ut Aristoteles ait in libro de generatione primo. Aut canis quidam si diceret, ego ante diu equus fui, propter cuiusdam equi corpus quod depastus est canis, quod alimento in substantiam rei alię conuerso, equus ille plebeio sermone dicatur ipsius canis *πρόγονον σῶμα, id est, Progignens corpus fuisse, uidelicet unde prognatus sit. Non autē equi animam in canem transtūisse, quispiā ex hoc sermone arbitrabitur. Qua igitur re Pythagoram docuisse crederem animas transire in alia corpora, eò solum, qd se Euphorbum prius fuisse dixerit, cū hic manifestè constet atq; conueniat non quidem animam, sed ipsum corpus iudicatum fuisse Euphorbū, & nihilominus hoc ipsius dictum non fuisse planum sed merum ænigma, quo arcanum quoddam illi seculo incognitum uoluerit innuere, scilicet materiam primam omnium formarum non solum capacem, sed auaram etiam esse ac semper desyderio motā nulla forma satiari. Quod M. Antonio Imperatori philosophissimo æquē uisum fuit, cum in libro ad seipsum tertio scripsit. *ὅτι ὅδε γὰρ ὅπως φιλεῖ ἡ φύσις ὅλων φύσις ὡς τὸ τὰ πάντα μεταβάλλει καὶ ποιεῖν νέα ὅμοια. σπέρμα γὰρ ῥόπον ἔχει τὸ ὅν ἔστι ἀντὶ ἐσομένης, id est, quod nihil ita cupit uniuersi natura ut entia transmutare & facere noua similia. Semen enim modo quoddam omne, ipsum est ens ex se futuri. Et idem in libro septimo. *ἡ φύσις ὅλων φύσις, ἐκ τῆς ὅλης φύσεως ὡς κερῶν, νῦν μὲν ἰππάριον ἐπλασται, συγχέασα ὅσον εἰς δίνδρεον φύσιν, συνηχέασα ποτὶ τὴν ἄνθρωπον. ἔτα εἰς ἀνθρωπάριον ἔτα εἰς ἄλλο τι, id est, Vniuersi natura ex uniuersa essentia tanquam ceræ, nunc quidem equuleum sinxit. Confundens*****

dens autem id in arboris naturam, simul usa est materia eius. Deinde in homunculum, tum in aliud quippiam. Vnde nominatur ab Orpheo natura istis epithetis πολυμηχανὸς μήτηρ, id est, multum machinatrix mater. Et ἀνορίομος φεδίατος, id est, alienarū figurarum decretrix. Quicquid fuerit, equidē lōgè potius opinabor Pythagoram si Euphorbum, aut alium quempiam se fuisse dixerit, exempli causa id ænigma introduxisse. Sin aut credatur historiam texuisse, profectò non aliam ob rem fecisse putandus est, quam ut ostenderet posse animam separatā à corpore rursus eandem ipsam, authore Deo, in idē ipsum corpus redire, quod penitus iam reliquit & deseruit, atq; nō in aliud ullum, unum namq; & idem fuisse corpus quantumcunq; diuersis nominibus appellatū, in quo totiens reuixerit Pythagoras ab Iarcha Indorum sapientissimo iam pridem discere potuimus, nō in magnitudine & quantitate, sed in substantia & entitate, ut mare quanquam est homogenes atq; unum, tamen hoc esse dicimus ægæum, illud Ionium, istud Myrtoum, aliud Crisæum. Ita & unum hominem sæpius renatū primo nominarūt ethaliden, deinde Euphorbum, post Hermotimum, tum Pyrrhū, demum Pythagoram illum nostrum, qui tot regenerationes tanquā philosophus maximè speculatiuus & diuinus non attribuit naturæ uiribus, sed soli Deo, quem, ut refert Heraclides Ponticus in hac Palingenesia, Mercurium nuncupauit, ut ostenderet neminem reuiuiscere, nisi uirtute diuina. Nam ut Iustinus recitat, ille philosophus & martyr Christianus in parænetico ad Græcos, hoc Deus cognomento à Pythagora est honoratus præcipuè, ut dicatur ψυχωσας πάντων, id est, Animatio uniuersorū, eo quod animā infundat hominib. uniuersis, & infusam auferat, & ablatā restituat quotiēs & quando uoluerit, quale sæpius etiam in alijs hominibus uisum & experientia certa compertum est, referentibus nobilissimis scriptoribus. Nam Aristes quōdam Proconessi mortuus fuit in officina cuiusdam fullonis. Deinde septimo post anno, eius urbis ciuibus idē uiuus apparuit, & ipse tunc carmina de hyperboreis Arimaspiis composuit, cuius in quarto historiarum Herodotus egregiè meminit. Caterum uixit & in Armenia Ergenere Pamphylus, qui cum occubuisset in prælio, sublati alijs decimo die cadaueribus iam corruptis, integer quidem incorrupto corpore repertus fuit, domumq; delatus pro officio sepulturæ, ubi duodecimo à morte die dum pyræ esset impositus, surrexit, & quæ interim uiderat, retulit. Hæc Plato scripsit de Rep. uolumine decimo. Huc etiam illud occurrit, quod legimus puellam Romę mortuam, cū sepulchro afferretur à Tyanensi Apollonio uitæ restitutā, in quarto Philostrati libro, & Alcestis quoq; narratur ab Hercule resuscitata rursus diu uixisse. Tum Marranus inquit, Quam prope accedis ad nostra Philolæ, nam si corā astaret Simon, recenseret nobis de lib. Hebraicis, qd Deus olim abstulit de spiritu, qui erat in Moyse, & dedit septuaginta uiris. Post aliqua denuo tēpora sublato ex hominib.

Elia

Elia spiritus eius inclinavit super Elisæum, et item filium Sunamitis ipse mortuum reuiuiscere fecit. Addo nunc Samuelem mortuum quem suscitauit quædam mulier in Endor, qui post resurrectionem suam cum Saule rege locutus est. Audi uerò quid Ezechiel uiderit ille propheta, campum, scilicet plenum aridis ossibus mortuorum, & accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad iuncturam suam, & ecce, super ea nerui & carnes creuerunt, & extenta est in eis cutis desuper, & ingressus est in ea spiritus & reuixerunt, steteruntque super pedes suos. Hæc in sacris literis continentur Hebræorum, multò plura uerò in historijs Christianorū descripta leguntur. Equidem pro me tibi hoc affirmare ausim, absque parabola, sine ænigmate, & omni ironia, quod uerè & planè Iesus Nazarenus fratrem Martha suscitauit, Lazarum nomine quadriduo antè mortuum. Adhuc cuiusdam etiam uiduæ filium extinctum, uitæ reddidit. Et Iairi synagogæ principis filiam, aliosque in sancta scriptura commemoratos. Huc ipsum quoque Iesum resuscitauit Deus, & in eius morte corpora multa eorū qui defuncti erant, surrexerunt, & exeuntes de monumentis, uenerunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Paulus denique Tarsensis Eutychum, qui casu è uita migrauerat, luci restituit uiuum. Martinus nondum episcopus, imò nondum baptizatus, tres mortuos suscitauit. Possem catalogum proferre hominum ab interitu ad uitam pristinam reuocatorum, nisi tu non ignores Christianis nobis esse creditu facile, animos hominum redire in corpora, qui generalem omnium corporum humanorum resurrectionem rursus ad uiuendum futuram planè confitemur. De qua pulchrè disertissimus Athenagoras Atheniensis philosophus pro Christianis librum integrum *ὑπὲρ ἀναστόσεως*, certè doctis auribus dignum cōposuit. Et Turcis, Mauris, Agarenis, Mahometh in Alcoran sic loquitur. Illis dicentibus cū eritis ossa, uel ad nihilum redacti qualiter efficiemini homines noui? Responde. licet lapidei uel ferrei uel si quid est durius essetis, qui uos prima uice creauit, ad uitam denuo uos resuscitandos reuocabit, huc usque in Azoara xxvi. Et rursus in xlv. sic ait: Qui nos primo plasmavit, secundo uiuificabit. Unde Pythagoram tantò maiore uelim prosequamur ueneratione, quantò is propius quam cæteri Græcorum philosophi fermè in omnibus alijs, non solum in hac causa, nostræ accessit fidei. Aristoteles enim uidemus quàm nihil eorum credidit, quæ non uel manu tetigit, uel oculis cernere potuit, uel apprehendere syllogismo. Propterea in fine tractatus de generatione & corruptione, reditum mortui hominis nullatenus admisit, debili admodum argumento usus, & Alcmaëoni magis, quam suis præceptoribus assensus, contra tritum suo tempore prouerbiū *κύκλος ἔστι τὰ ἀνθρώπινα*. Quem sequuti sunt alij quippe cohors philosophantium, in hoc reprehendendi, quod se omnia scire, alios omnia ignorare præsumentes, Pythagoram post reliquos irrident, & illud Luciani exclamant *τίς ἀνίσταται, τίς ὑπὲρ ἀνθρώπων εἶναι βόλῃ*

Ταυτις ἀδίνει τὰν ἑωυτοῦ ἐξουσίαν καὶ ἀναδιδίνει πάλιν, id est, Quis emet Pythagorā,
 quis super hominem esse uult, quis scire uniuersi harmoniam & reuiuifce-
 re denuo; Ita eum ridiculè sub hasta liciantur quasi contemnendā iumen-
 torum mercem, aut uile mancipium. Illis ego multa nosse libenter permit-
 tam, dummodo patiantur & alios nonnihil didicisse. Id adeo nunc stoma-
 chum ego commotus aduersum eos qui solent antiquissimis præceptoris
 bus & philosophiæ principibus faciliè detrahere prolixius quam oportuit
 excandui, ut pernoscat, me Pythagoram quoque tuum non secus amare quā
 par est, & calumniatores suos uehementer odisse, non homines, sed mon-
 stra hominum. Tum Philolaus. Quidam, inquit, sunt, quibus ignoscendū
 est quod tam recondita & arcana mysteria nesciant, non enim omnia pos-
 sumus omnes. Ideoque redeundum cum illis in gratiam erit, si quā impru-
 dentes infamauerint. Qui autem in eo quandoque silentio exercitati, Pytha-
 goricorum togam candidam abiecerint, & contumelia coeperint eius do-
 ctrinæ maiestatem ledere, ac tanti philosophi caput minuere, eos ego non
 solum arrogantes, uerumetiam homines impurissimos iudicauero, quo-
 rum è numero Xenophanes est, qui de illo in Elegia sua lusisse ita perhibe-
 tur, ut cum uidisset aliquando Pythagoras canem cædi, miseratus dixerit:
 Sine hunc, est enim chari sodalis anima quam eius ex uerbis agnouī. Sed
 ea quidem manifesta Diogeni Laertio extat suggillatio, quodque item Plu-
 toni apud inferos Pythagoræ discipuli conuiuuntur, qui & ipse uiderit a-
 nimam Hesiodi æneæ columnę alligatam, gementem & stridentem. Tum
 Homeri quoque animam de ligno pendentem, et serpentibus circumdatam.
 Hęc & istis similia sycophantiarū crimina diffamationis & calumniæ sunt
 leuissimorum sophistarum, qui contactu omnia scedant immundo, & pol-
 luunt ore dapes, & uestigia scæda relinquunt. Quod autem de carniū
 & animatorum omnium esu diuulgant, quem asserunt prohibuisse Py-
 thagoram, ferè nil me perturbat, quoniam sunt clarissimi auctores, qui ea
 mendacia refellant, ait enim Aristoxenus ille insignis scriptor Pythago-
 ram non abstinuisse ab animatis, sed carnes comedisse, quod Porphyrius
 in libro primo *πρὸς ἀποχῆς ἐμψύχων*, probat, eo quod Athletas ab alijs ca-
 feo, ab alijs ficubus nutritos, ipse prior omnibus cibo carniū aluerit, di-
 xeritque carnes habere uirtutem ad acquirendum robur incredibilem,
 ita Porphyrius. Et Apollodorus arithmeticus testatur illum boues cen-
 tum immolasse cum reperisset *ὅτι τριγώνου ὀρθογωνίου ἡ τὰν ὀρθὰν γωνίαν ὑποτά-
 νουσα δύναται ταῖς περιεχούσαις*, id est, quod trianguli orthogoni subiectum
 latus tantundem ualeret quantum quæ continerent. Fuit tamen mode-
 stissimæ uitæ, mediocris nutrimenti, paucissimi potus, ut scribit Lycon Ia-
 seus de Pythagora. Vnderarus fortasse carniū sibi usus erat, sæpe enim
 solo tenui melle pascebatur, hæc omnia Athenæus de cœnis doctorum
 hominum libro decimo. Atque ob id si studiosos literarum ea quæ grauis
 cibi

tibi forent diligenter uitare commonuisset, ne cerebrū ab incauto stomachi onere læderetur, quo ualerent contemplationi uehementius incumbere, quis hoc non laudi daret tam fido præceptori? ut quæ didicisset apud Hebræos duri alimēti esse in eorum lege prohibita, quæ item apud Indos fugienda cognouisset ueluti pisces marinos, ne stomacho quidem utiles nec deorum oblationibus acceptos, nemo enim unquam in sacrificijs immolatum esse piscem audiuit, quæ deniq; apud Ægyptios accepisset de faba, quod nō sit mundum legumen, ut in Euterpe sua notauit Herodotus, ea planè in pabulum non sumerent, tranquillitatem mentis perpetuo literarū studio quærentes, quanquam eiusmodi pia monita noluit tam exactè, & ad unguem ueluti legem xij. tabularū obseruari. Nam & ipse porculis minusculis & hedis tenerioribus uictitasse à Xenophilo & Aristoxeno, quibusdamq; alijs natu maioribus, suis propè coætaneis proditus est, quam & nullo esse legumento sepius usum quam faba, ut aluum sensim leuigaret, in quarto noctiū atticarum Aul. Gellij cōperies. At de fabis post inter cetera symbola explanabitur, nunc de numeris ueniant tibi priora in mentem quæ dixi, & posteriora quæ dicturus sum, ut agnoscas quam impiè turpes quidam philosophiæ Sanniones primatē philosophorum Pythagoram postica fanna subsannant, quod numerum docuerit esse omnibus rebus principium, qui cum sit quantitas discreta uerius, sequatur res quam antecedit, quasi proiectiles fuisse calculos intellexerit ipse, à quibus omnia sint orta. Quos miror pariter non sine risu, quod cum audierint crebro testantibus sapientissimis hominibus, omnem fermè philosophiā Pythagoricam, & eam maximè, quæ de rebus diuinioribus extet mysticam esse, ac per ænigmata propositam, nihilominus tamen hanc sapientiæ diuinissimam partem de numeris, imitando Tyrrenorum stultitiam, planè ac citra omnem metaphoram accipi iubeant. Fuit autē priscis & uetustissimæ æui sapientibus in more, per arcanarum literarum allegorias, & sensuū mysteria, sapientiæ profundam inquisitionem tradere. Sic omnia sunt antiquissimorum tam philosophorum quam poëtarū enigmatibus plenissima, & propter rerum obscuritatem, & propter leuem uulgi contemptum, *πραγματων γὰρ ὡς ἀνθρωπίνης ἀδυνατίας ἢ καθορμημάτων σαφὲς, ἐν γρημονέστερῳ ἐξ μνηνὸς ὁ μὴ*, inquit Max. Tyrius in disputatione decima, id est, Rerum enim ab humana infirmitate non perspectarum manifestè, aptior interpret est fabula, ea uerò philosophos rectè decet, quæ sub pio figmentorum uelamine honestis & tecta rebus & uestita nominibus enunciatur, Macrobio authore, quam ego curiosissimè scholasticorum ingenia in rerum admirandarum notionem excitare, ac introducere arbitror, minori enim diligentia queritur, quod ante fores præstò est, quam quod longè situm in abyssò profundè recòditur, ita facilitas apprehendendi, expertò crede, discipulis studiorum negligētiam parit, & frigidè petitur quod facillimè obtinetur. Euenit

& quandoq; nos ulla uerborum proprietate res abstrusas effari nō posse, quas longis ambagibus et uariè cōposito sermone cogeremur enunciare, nisi fuisset commodè repertum breui ænigmate uti. Nec non illud in rem est, nam assolent aduersis castris belli duces quædam syntagmata edicere, quæ tessaras nominant, ut suos quisq; dux internoscere milites, & se quoq; inter se queant, quemadmodum in bello Cæsar's Venus genitrix, & Syllæ Apollo Delphicus, & Marij Lardeus, & Iephthæ Siboleth. Ita non fuerit utiq; indecorum symbola doctrinæ peculiaria & arcana familiaribus tradere, ut quicūq; discipulorum ea magis usurpassent, dilectiores fierent magistro, interq; se plus cæteris diligerent. Vnde Pythagorei symbolis quibusdam arcanis sibi quandam indissolubilis amoris & amicitie catenam fabrefecerunt. Erat enim Pythagoras conciliandæ amicitie in primis studiosissimus, ac si quem didicisset symbolis suis communicasse, eum continuo socium amicumq; conscissebat, subscriptore Laërtio. Eoq; factum est, ut ardentius cuperēt omnes Pythagoricis symbolis, hoc est, mysteriorum notis uti, tum quod futuri essent præceptoris gratiores, tum ut cunctis apparerent nobiles esse Pythagorei. Quo motus apud Plutarchum in octauo conuiuialium Philinus, ex omnibus conuiujs Syllæ Carthaginensis ipse solus inter epulas animatis abstinuit, ut agnosceretur esse Pythagoreus. Quare is à Leucio patria Tyrreno Moderati Pythagorici discipulo reprehensus fuit plus illius dogmatis sequi scriptum, quam sententiam, quod & in alijs Pythagoristis fuerat reprehensione dignum. qui immodestè affecti maioribus separatis & singularibus, uel in sociorum & amicorū cœnis panem non frangebant ut cæteri, uel crebella non edebant, uel surgentes ab epulis stragula conuoluebant, uel nudis pedibus sacrificabant, uel locuturi, à sole se auertebant, uel relicta populari uia, per diuerticula discedebant, uel cum ridentibus nunquam aut parum ridebant, uel à fabarū escu prorsus abstinebant, similiaq; egregiè usurpabant magis superstitione quam recta ratione ducti. Sola imitantes ad corticem symbola, negligentes uoluntatem, ut talibus notis innotescerent, & uulgo Pythagorici eiusdem ordinis, uiderentur. Sunt igitur eiusmodi symbola unius collegij signa. Cæterum addamus etiam quod diuinarum & humanarum rerum amplissima spacia dimetientibus nobis & innumera tractantibus memoriæ plurimum conferant ænigmatica symbola, hoc est, notæ quæ figuntur animo, ut quotiens recordari libuerit, cito nostris obtutibus offerantur. Symbolum ergo de rerum principijs commodissimū erit, Vnum & duo. quid enim citius occurrit res singulas intuentibus quam unū & duo, cum causas & originem uniuersorum scrutari uolumus? Nam primo aspectu cernitur oculis id quod est idem ipsum, & non est alterum. Ex quo ante omnia mente concipimus, quod idem & alterum sunt unum & duo. Alcæmon autem Crotoniates, qui Pythagoræ uixit ætate, duo appellauit multa

multa, quæ dixit esse contrarietates tanquam litem forte Empedoclis, uas-
ga tamen posuit illa, & sine fine diuersa, ut album & nigrum, dulce & ama-
rum, bonum & malum, paruum & magnum, Aristotele in primo postna-
turalia teste. Pythagorici autem diuersa illa rerum inter se ultro citroq; cō-
trariorum, quas Alcmaeonij contrarietates appellarunt propter arithmeti-
cæ artis amorem in numerum coartarunt denarium, celebrem illum & o-
mnia continentem, ut finitum & infinitum, impar & par, unum & multa,
dextrum & sinistrum, masculinum & foemininum, quiescens & motum, re-
ctum & curuum, lucem & tenebras, bonum & malum, quadrum et oblon-
gum. At hæc ita sunt utralibet, quod duo sunt, idcirco diuersa sunt quoni-
am duo sunt. Nam si unum essent, contraria non essent. In decem uero uni-
uersa redegerūt, quod iste numerus est perfectissimus, quo cunctæ natio-
nes & omnes populi præter Thracas cum Græci tum Barbari singulas
res numerant non sistentes citra, nec progredientes ultra, tanquam natu-
ralibus calculis decem digitorum. Sanè illius perfectionem ostendit iste
ornatissimus mundus, quem cernimus decem tantum sphaëris, iuxta Py-
thagoreos moueri, tantò etiam reliquis est perfectior, quantò plus nume-
randi genera continet, par, impar, quadratum, cubum, longum, planū, pri-
mum, incompositum, et primum compositum, quo nihil absolutius quod
in decem proportionibus quatuor cubici numeri cōsummantur, quibus
dicunt Pythagorici uniuersa constare. Archytas quoq; nobilis Pythago-
reus ille Tarantinus omne quod est, denario numero complectitur, quem
Stagirita imitatur Aristoteles peripateticorum gymnasiarcha, decem ge-
nera entis nominat decem categorias, quo numine sibi uolumen inscribere
æ placuit ostendenti philosophicè, ut Eustathius uoluit decem *πράγματα*,
id est, entia realia, ut Alexander Aphrodisæus decem *φωνές*, id est, uoces, ut
Porphyrius decem *νόηματα*, id est, intellectus siue conceptus. Velut Iambli-
chus forte rectius decem uoces simplices, nō ut uoces, sed ut significantes
res ipsas simplices medio decem conceptuum simplicium. Assentiuntur
huic Alexāder Ægæus, Ammonius Hermiæ, & Simplicius, insignes sapi-
entiæ amatores, qui etiam gnauiter arbitrati sunt in istis decem generalissi-
mis entibus duo quædam præcipua reperiri posse in quæ diuiduntur, ta-
met si ab una essentia ortis, ueluti substantiam & accidens siue corporeum
& incorporeum, seu materiale & immateriale, ut simplex & ut cōpositum.
Ita nāq; duo amat denarius ut ab uno progressus nascatur per duo, & per
duo redeat in unū. Primus enim incōpositus ternarius est ex uno & duo-
bus nō quidem cōpositus & cōstans, quia unum nō habet positionem se-
cundum Iamblichum, nō facit ergo cōpositionem, quando uerborum se-
qui uolumus proprietatem. *ἔτι γὰρ ἡ μονὰς μέγιστα τῶν μονῶν θέσιν προσωλαμβάνει, ὅτι ἐστὶ
γὰρ μέγιστα σὺν τῶν θέσιν ἀποβάλλει* ut inquit Simplicius in cōmentarijs super
prædicamētum quantī, i. Neq; enim unitas manens adhuc unitas positio-

nem assumit neque punctus manens punctus positionē abijcit. Ex quo differentiam noscere possumus qua distat unitas à puncto. Cumque nihil sit ante unum, rectè dicimus unum esse primum. Binarius autem non est compositus ex numeris, eò quod ex sola unitate una & una coordinet, & ideo primus numerus est qui prima multitudo est, à nulloque potest numero metiri, præterquam à sola unitate omnium numerorum mensura communi, semel enim duo, nihil aliud quam duo est, quamobrè ea multitudo quæ appellatur ternarius, uerissimè ab Arithmeticiis numerus primus incompositus nuncupatur, binarius enim hunc præcedens non est incompositus numerus, sed magis propriè non cõpositus. Cupiens itaque ternarius non esse ociosus, quin potius bonitatē suam in omnes creaturas absque inuidia multiplicari, de uirtute progrediendo ad operationem, illud fœcudum quod est in eo multum multitudinis productiuum tãquam numeri de numero, & illud essentiale quod est in eo unum omnis productionis fons & origo simul & omnis processioneis initiũ, & omnis substantiæ immutabilis permanentia perpetua mente intuetur ac respicit, & ita sese in seipsum retorquet, per modum unitatis & diuitatis semetipsum multiplicans atque dicens, semel bis duo sunt quatuor. Ecce tetractys illa quaternitudo de qua mihi tecum antè sermo fuit, hæc est omnium quæ creata sunt Idea, quoniam, ut aiunt arithmetici, quaternario omnis progressio perficitur. Vnde oritur decas illa quam appellamus decem omnium rerũ generalissima. Nam unum, duo, tria, quatuor, de omnipotentia potente ad energiæ actũ exeuntia producant decem, quorum dimidium est quinque: pone igitur in medium quinque tanquam aliquem signiferũ in medio exercitus, & in eius latere dextro numerum proximè superiorem qui est sex, & in latere sinistro numerum proximè inferiorem qui est quatuor, hæc duo iuncta etiam cõstituunt decem: pone iterum in latere eius dextro numerũ proximè superiorem, qui est septem, & in latere sinistro numerum proximè inferiorem qui est tria. hæc duo iuncta similiter constituunt decem: pone rursus in latere dextro numerum proximè superiorem qui est octo & in latere sinistro numerũ proximè inferiorem qui est duo, hæc duo iuncta cõstituunt quoque decem. Pone demum in latere dextro reliqua nouẽ & in latere sinistro unũ. Iamque reduc illa nouem ad unum & resurgunt decẽ, quæ rursus ad uiginti relata incipiunt denuo esse unitas, & deinceps ad oēs numeros cardinales usque ad centum, sicut enim bis unum faciunt duo, & ter unũ tria, & quater unũ quatuor, & similiter ultra, ita bis decem faciunt uiginti, & ter decẽ triginta & quater decem quadraginta, & similiter ultra, nõ aliter de centum, nõ secus de mille ac ultra. Hæc quidem ratio erit cur decem per iota, quæ uirgula est erecta, Græcè scribimus, aut per solum punctum Hebraicè notamus, quæ tamen signa tam barbaris quã latinis alioqui simplicem repræsentant unitatē, quippe à qua numerus denarius oritur, & in quã desinit, cuius Pythagoricum

thagoricum extat symbolum uidelicet unū duo, quæ Zaratas Pythagoræ præceptor nomina propagationis pronunciare cōsuevit, unū appellando patrem, & duo matrem, testimonio Plutarchi Cheronensis in Timæi Pſychogonia. Nam ut antè accepisti unum & duo cum essentia diuina producunt quaternitudinem illam Tetractyn Ideam omnium rerum denario numero consummatarum. Eam Pythagoras affirmat esse *παγάμ αὐνάμ φύσιν*, id est, fontē perpetuę naturæ, quæ nihil aliud est q̃ cognitione rerū in mente diuina rationabiliter operante. Mentem uerò ipsam Dei Pythagoras numerū allegoricè nuncupauit, cum diceret numerum esse uniuerſorū principium. Ita enim Plutarchus in lib. de placitis philosophorum quarto scribit: *ὁρ δ' ἀριθμὸν πυθαγόρας ἀντί τ' ὅς προσλαμβάνει*, id est, Numerum autē Pythagoras pro mente accipit. Signū planè haud iniquum, quia in incorporeis nihil diuinis mente, in separatis nihil simplicius numero. Nec præterea cogitari aliquid potest menti similis, & ab hoc perpetuæ naturæ fonte per riuos & canales defluit numerus Pythagoricus unum & duo, id quod ab æterno in ipso fonte immensi Oceani, fuit, erit, imo semper est, ubertim scætēs, quod homines prisco seculo nominarint. Zena ipsum illud unum, ut Aristoteles uoluit hoc Homeri citās, *ὡς καὶ ὁ Ἡσίο*, id est, unus princeps sit, dicentes Zena pro Zeua uidelicet à uiuendo, quem Romani Iouem quasi Zeua nuncuparunt, & Cornutus in libro de Græca theologia illum asserit totius mundi esse animam. Duo autem, nominata est Hera, illius Zenos hoc est Iouis & soror & coniunx, de quo sic Homerus in 14. Iliados: *ἄρ' ὅτ' αἰσὶ δὲ χρυσόθρονος ὀφθ' ἄλμοισιν ἀντοκασίγνητον καὶ δαίρα (ἦν δ' ἔπ' ἀκροτάτης κορυφῆς πολυπίδακ' ἰδὺς ἄλλοιον)*, id est, Hera, hoc est, Iuno aspiciebatur thuitrona oculis eundem fratrem et leuirū Zena, hoc est, Iouem in summo cacumine plurifontanæ Idæ sedentē. Quò facilius sensa possumus sapientissimorū poetarum de origine rerum cognoscere, quod in multifontana Ida, qui mons sic à p̃spectu nominat̃ *ἀπὸ τ' ἰδῆιν*, à præcognitione *ἐκ τ' ἰδῆος τὸ γινώσκω*, Iupiter & Iuno residēt, tanq̃ unum & duo in quaternionis Idea illa riuosa. Vnde fluunt omnium rerum principia quę philosophi ætate posteriori formā & materiā nominarūt. Idemq̃ apud nos est forma & materia prima qđ apud uetustissimos philosophos unū & duo, apud idoneos illustresq̃ poëtas Iouis & Iuno, qui coeunt in Gargari mōtis Ida, & cōueniūt in diuinę mentis Idea, binis ambo bigis et quatuor ambo equis ducunt̃, sed descendēdo Iupiter in olympo manet, Iuno ad inferiora tendit, Homero teste sic dicēs: *εἰμι γὰρ ὁ φορμὴν πολυφόρος πύρρα γαίης. νῦν ἧ σοι ἐνικα δειῦρο κατ' ὀλύμπῳ τὸ δ' ἐκείνη*, id est, Vada uisura pabulosæ extrema terræ, nunc autē tui causa huc per olympi istud uenio. Neuter tamen alterū omnino deserit. Hoc igitur modo exit à mēte diuina uniuerſi exordiū. Respiciens em̃ Tetractys ad sui essentiā quę est prima unitas, omnium p̃ductrix, & simul originē suam à primo producto reminiscens quoniam binarius est, sic ait, semel unum bis duo, mox cō

stat quaternarius habens in cacumine uerticis sui summam unitatem, fitq̃ subito pyramis, cuius basis est quaternarius planus apud arithmeticos superficie significans. Super quam diuinæ unitatis iam memoratæ lux radians formam & speciẽ facit ignis incorporei. Propter lunonis hoc est materiæ discessum ad inferiora, unde cõfestim oritur natura luminis essentialis, nō ustiui, sed illuminantis. Et hæc est creatio mundi mediꝝ, quem Simō Iudæus appellauit supremum, quia Deitatis mundus cõperationem non patitur, ideoq̃ se iudice supersupremus & incomparabilis ille nominatur. Rectò uerò medius hic dicitur olympus, quia totus lucidus & separatarū formarum plenissimus est *ἢ ἀθανάτων ἰδὲ θεῶν*. Iliados octauo, id est, ubi immortalium area superficies siue pauimētum extat, cognominatur enim habitaculum deorum, seu ut rectius Maro Æneidos decimo, Deum domus alta, cuius quidem culmen est unitas, parietes trinitas, & superficies quaternitas, lēq̃ clarius cernitur, cum iam numerus à diuinitate sua emanādo paululum declinauerit, & diuerterit ad creaturarum figuram, tunc etenim ponamus simul & pro Tetracty tetragonum, & in quolibet eius angulo punctum instar unitatū, & pro unitate fastigiꝝ, quæ nunc cœpit habere positionem eleuemus quantum fieri potest summū apicem. Eo peractō, quatuor latera in altū erecta, quatuor erūt trianguli super latitudine sua quadrangula constructi, & in unum punctum excelsum ducti, ecce pyramis ipsa, quæ est forma ignis, testimonio Timæi Locri Pythagorei in libro de anima mundi, doricẽ sic scribentis: *ἡ δὲ πυραμὶς τέσσαρας βάσεις καὶ τὰς ἑσάς γωνίας ἔχουσα συντίθεται, αἱ δὲ πύρρος ὑπὸ κινεῖσθαι καὶ ἀπὸ μερίσθαι*, id est, ex quo pyramis quatuor bafes & æquales angulos habens componitur, forma ignis per quam mobilissima & tenuissima. Est easanē absq̃ materia, lux essentialis, separata, proxima Deo et uita sempiterna, ut in duodecimo libro, qui post naturalia inscriptus est, & in secūdo de cœlo legitur sic: Mentis opificium est uita, Dei autem operatio est immortalitas, istud autem est uita æterna. Hæc à Pythagoreis mutuatus est Aristotēles. Atqui Deus ipse non est lux creata, sed lucibilis author omnis lucis, quare pyramidem absolutissimam & retractissimam à triangula basi in altitudinem sese erigentem, quæ similiter igneum uigorem significat Deus Opt. Max. in diuina secum trinitate incomparabilis mundi continet. Vnde & Chaldæi & Hebræi Deum esse ignem perhibēt. Quam uero pyramidē quaternio producit, ignea lux est incorporei & immaterialis separatarum intelligentiarum mundi, extra cœlum uisibile, qui à Græcis uocatur *αἰὼν*, à nobis seculum æternitas & æther. Vnde & æthera fulgur æternitatis dicitur, ubi non est corpus, neq̃ locus, neq̃ uacuum, neq̃ tempus, neq̃ senectus, neq̃ transmutatio, sed ibi sunt entia inalterabilia & impassibilia, optimā habētia uitā, quo toto æone, id est, æternitate, seu æuo fruunt̃. Hæc fermē sunt ipsa uerba Stagiritæ Aristotelis, quæ tam ipsi quā Platonici & Socratici ex Pythagora suxerūt, qui sic in aureis

aureis carminibus scripsit, Si relicto corpore in ætherem liberum perueneris eris immortalis deus, & his scilicet in hac uita superatis cognosces immortalium deorum & mortalium hominum cohabitationem, quā eleganter ipse appellat *σύναισι*, à simul stando, per quod tres nobis proprietates meæ dñj ostendit mundi, quē liberum æthera nominat, ut qui à materiæ potentia segregatus & præseruatus in libertate caleseat Dei ardore, ac insensibili motu inferiore calefaciat, dicitur em̃ ether, *ἀπὸ τῆς αἰθέρας ἢ τοῦ θερμάνειν*, hoc est, semper calefaciendo. Proprietates aut̃ illius sunt hæ, cōditio, chorus & ordo. Mundi eius cōditio est, quod totus quicquid est purissima forma est, cuius asserunt Iouialem esse naturam, quæ immortalia & mortalia informet, & motu specifico cuncta utriusq; mundi in suo esse cōseruet, de q̃ extat illud Maronis: O pater, ô hominum, diuumq; æterna potestas, propterea ob fomentarium calorem spiritalis Sol ueteribus Iupiter dictus est. Vnde salij Martis gradiui sacerdotes eum appellarunt Lucecium, & Cretenses Phosphorum, ab eoq; denominatus est olympus, qđ totus fulgeat, in quo Iouis totus præsidet & præest: imò, totum qđ est, ipse est. Hinc illud quoq; in nono Æneid. Annuît & totum nutu tremefecit olympum. Eius, inquā, conditio est receptare formas simplices, immateriales, separatas, per se existentes, tam uniuersales q̃ indiuiduas. Cōtinet enim omnes Ideas Ideatas generum & specierum ceu exempla ipsa contractioribus exemplarijs imitando quorum exemplar signatorium consistit in mente diuina. Sic enim nominare uolumus quod est in mūdo deitatis exemplar absolutū. In mundo intelligibili exemplum abstractum, & in mundo sensibili nō exemplū, sed exemplariū illud cōtractum, quō sigillum, figura, & cera sigillata. Huc accedit secundò chorus altera proprietas, *ἀπὸ τῆς χαρᾶς*, id est, à gaudio beatorū spirituū infinito & uoluptate immutabili deorū dictus, qui uernæ illius habitaculi & ciues olympionice myrtea corona ouantes ambrosia, & nectare diuini cōuiuij perpetuò fruunt, ridentes risum inextinguibilē. De quo sapientissimus poëtarū Homerus *ἔσθεις γάρ τῃ γέλωι λακέρουσι θεοῖσιν*, id est, Inextinguibilis certē excitabatur risus beatis dñjs, quod omnino lætitiā illorum sempiternam ostendit, quam iugi cōcentu citharis, & cæteris musarum instrumētis, tripudio, choreis, symposijs, quietis cubilibus, & interdum dulci somno, præclarus ibidem Melesigenes eleganter in Iliad. primo lib. expressit. Quid ni Marrane? Quænā potest maior cogitari uoluptas, quam Deum uolentē, & post eum rerū omnium Ideas atq; formas aspicere purius & transparentius q̃ secundarum creaturarum ulla, deinde uisiones quoq; suas inferioribus pādere, qđ omne deorū est, pprium atq; suum. Ideoq; Dei quandoq; uocātur Latinè, qui & Græcè thei *ἀπὸ τῆς θέας*, id est, à speculatione ac uisione, unde *θεῶς* significat aspicere uidereq;, nominantur & quandoque angeli dum uisa cæteris enunciant, ut Orpheus Mercurium inuocans ait: *κλύθι μέγιστα θεός ἄγγελε μακάριε* *ὅς ἐστι ἐρμηνεύ πάντων*, id est,

id est, Audi me Mercuri Iouis angede Mæadis fili, explanator omnium. Nam *ἑρμηνεύω*, nunciare ac explanare dicimus. Crebro autē alterum pro altero usurpamus, non consideratis officijs, ita promiscuē dījs & angelis in communi sermone utamur. Cum enim Porphyrius in Isagoge scripsisset quod & nos simus rationales & angeli, Boëthius latinē uertēs, sumus, inquit, & nos rationales & dīj, hoc modo reperitur in libris aliorum quam plurimis. Quare nemo putet cum deos nominamus, ipsos equari summo & ineffabili deo qui nomen non habet, supremā namq; maiestatem eò appellamus Deum, quòd entia cuncta infinite penetrat & singula percurrit *ἀπό τῆς οὐσίας*, id est, currere. Vnicuiq; nempe rei multo interior est Deus & magis intimus quam ipsa sibi metipsi, ut cū qui nullibi est, ubiq; sit. At non sic Deos appellamus, qui terminatam sibi tantum exequentur prouinciā, & ad destinatum mittuntur opus: Dæmones autē quantumcunq; boni, tamē à Pythagora sectatoribusq; suis, in hunc mediū mundi chorum non admittuntur. Sic em̄ Plotinus qui testantibus Porphyrio & Longino, mysteria Pythagoreorum perfectissimē sectari uisus est, in lib. de amore Deorū inquit, genus esse passionis expers dicimus & putamus. Dæmonibus autē passionis adiungimus, dicentes etiā sempiternos esse, sequenti post Deos gradu. Præstat sanè, nullum in mundo intelligibili dæmonem appellare, quin etiam si ibi ponatur ipse dæmon, esse Deum existimare. Hactenus ita Plotinus certē in omni doctrina sua breuis, & animo attento ponderandus, præsertim hoc in loco tam difficili quo poëtarum ueterum arcana de dījs loquentium poterūt absq; molestia & sine plurimorum exacerbatione legi. Tertia intelligibilis mundi proprietas ab eodē Pythagora demonstrata est, cum ipse dixit: Si recta ratione uixeris, malè acta dolendo, & bene acta gaudendo, Deosq; oraueris, ut opus tuum perficiant, tum exuto corpore profectus in ætherem, eris immortalis Deus. Ordo nobis hic cōsiderandus est, quem in consequenda hominis beatitudine Pythagoras obseruat. Istud namq; mediū mūdi cœlum incorporeum ac iste beatorum inuisibilis olympus nihil impurū admittit, fugienda ergo uitia sunt, & amplexandæ uirtutes. Deinde salus hominum, misericordia Dei est, quare diuinitas colenda, & superi sunt exorandi, ut opus nostrum perficiant, tum demum nihil istuc materię, nihil corporis, nihil permixti recipitur, ante igitur moriendum est, & sanctè corpus exuendum quam in Deos referaris. Hic est ordo seculorum ut uita functis hominibus puris & electis, Deorū indigenarum supercœlestis quoq; aula concedatur, & communis sit pariter humanæ naturæ cum sacrosanctis angelicis spiritibus perpetuæ uitæ conuersatio in inuisibili, & tamen omniformi supercœlesti cœlo & orbe requieto extra sensibilem mundum, ubi uerus est olympus, non imaginarius neq; poëticus, non qui uoluat, quæ rotetur nunquam ui quiescat. Tū Marranns, quā proximē, inquit, sectis nostrorū temporum accedit unus
maximē

maximè omnium Pythagoras. In lege namque Christianorum similiter legitur quod homines mortui de numero resurgentium, sunt sicut angeli Dei in coelis, ubi tabernaculum Dei cum hominibus. Non intrabit aliquid coinquinum, aut abominationem faciens et mendacium. Erit istuc uox citharcedorum citharissantium citharis suis, cantusque nouus, & mortui qui sunt scripti in libro uitae, uident coelum nouum & terram nouam. Prius enim coelum ac prior terra eis abierunt. Ibi etiam ciuitas beatorum habens claritatem Dei, & illius muri ex iaspide constructi, fundamentaque eius omni lapide precioso ornata. Et Dominus omnipotens templum istius ciuitatis est, & de sede eius producit fluuius aquae uitae ceu splendidus crystallus. Ciuitatis uero eius fundamentum & superficies est tetragonus, uerba enim Apocalypsis unde illa sumuntur, sunt haec, *ἡ πόλις τετράγωνος κείται*, id est, & ciuitas tetragonus iacet, quod explanauit Hippolytus papa sic esse *ὅτι τὸ ἑδραίων ἢ πέντε*, id est, propter solidum & firmum. Id tu mihi reducere uideris ad Pythagorae tui numerum, & figuram pyramidis, à tetragona basi erectam, quam mathematici solent inter solida reputare, plane quem uirum iure optimo non modo tuum, sed uerius nostram Pythagoram appellarem, & appellabo quidem nostrum, dum uiuam quod ipse solus ex omni ueterum philosophorum turba magis aptè magis concinne propriaque nostra sapuit, neque ualde & à Persis quoque & à Palestina, ac nostra aetate Arabibus in doctrinae suae fundamento distat, idem ipse Italicae philosophiae author. Sic enim in lege Mahometh Azoara prima legimus, Deum paradiso bonos inducturum, ubi dulcissimas aquas, pomaque multimoda, fructus uarios, & decentissimas ac mundissimas mulieres, omneque bonum in aeternum possidebunt. Et in Azoara 51. Credentes autem, inquit, & benefacientes pulcherrima loca paradisi possessuri, omne suum uelle perficient, hocque lucrum & maximum, huiusmodi quidem pollicitum illis summam laetitiam denunciat. Deinde in doctrina Mahumeth ita scribitur: Si ullum oblectamenti genus istuc deesset, beatitudo minime plena esset. Frustra ergo delitiae adessent, si uoluptas deesset. Et paulo superius, incolis quidem eius, ait, quicquid desiderari potest statim aderit, qui & perfecti erunt omnes in statura quidem Adae, in forma uero Iesu Christi, nunquam incrementum aut detrimentum aliquod patientes. Et in Alcoran cap. 64. Illuc quidem credentes accubabunt tapetis sericis stramentisque purpureis, omnibusque sibi dilectis perpetuo potentur, ducentque puellas formosissimas, ut sunt hyacinthus & margaritae, ab hominibus atque diabolis nunquam deuirginatas, nec menstruatas. Erunt & illic arbores colore inter uiridem croceumque nitentes, fontesque fortiter emanantes & palmae pomaque punica. Nonne hic sentis Philolae, quod pars maxima horum symbolica est, & instar Pythagoricorum allegoricè narrantur quae audisti ferme omnia, & id quod palam fatetur Mahometh in libro de doctrina, cum ait, Seculum aliud post mundum istum, cuius nulla similitudo exponi potest nec

nec em̄ coloni eius mortales, nec dies eius sub numero. Quo seipsum declarat, quæ scripserit de diuinis allegoricè scripisse non autem omnia planè ac apertè, numerauit dies beatitudinis, dies mille annorū & annos quadraginta millia annorum, & paradysum habere docuit pauimentum aureum smaragdis & hyacinthis crebro interpositis distinctum, omni fructifera confutum arbore, decurrentibus per amœna ærui fluentis, quorū alia quidem lac, alia mel album, alia uinum purissimum fundunt. Hec in libro de doctrina Mahometh, ubi per sensibile paradysum designat illum, quæ ratio non capit intelligibilis mundi hortum. Duos enim paradisos Mahometh in Alcoran nobis proposuit, cum in Azoara sexagesima quarta, sic ait: Qui timuerit coram Deo stans, duos paradisos rerum multiplicium omnimodiq; boni fœcundos, hæreditatem accipiet. Ita duas quoq; ostendit ciuitates Hierusalem cum in libro de doctrina quærit Abdias. Quare Hierusalem dicatur domus benedicta. Respondit Mahometh, quia in directo coelestis Hierusalem sita sit. Hæc ad nostri Simonis Cabalistica, quæ audiuius haud parum alludunt, de duobus scilicet paradisis altero, coelesti & altero terrestri geminos mundos significantibus uisibilem & inuisibilem, illum nobis præsentem, hūc nobis futurum, eum quidem de quo satis multa paucis exposuisti, quare oro Philolae, ut de nostro quem incolimus reliqua prosequaris. Faciam sedulo Philolaus ait, si prius te commouero ne cum rudibus philosophastris erres, qui ea tantum sapiunt, quæ oculis cernunt, ut de Anthisthene scripsit Ammonius Hermiæ cum dixisset: Hominem quidem uideo, humanitatem autem non uideo. Vnde putabat humanitatem nihil rerum esse, nisi cogitationis figmentum, ταῦτα ἐκείνου ἐλεγε, τῇ αἰδῶσει μόνῃ ζῶν, καὶ μὴ δυνάμενος ἐπὶ λόγων αἰς μείζονα εὐρισκῖν αὐτὸν ἀνιγκνῖν, id est, Hæc ille dixit sensualitate sola uiuens & nō potens ratione ad maiorem inuentionē seipsum extollere. Ita Hermiades in Isagogis. Haud aliter tam sunt quidam obtuso ingenio, qui acutius contemplari nequeant, nisi quantum pupilla comprehendat, aut manus palpent, & quæcunq; de uita coelesti, de dijs superis, animabus in coelo aut de coelitis audiūt, ea mox ad coelum uisibile stellarumq; sphæras, firmamentū, mobile, & quos sensu percipimus orbes referunt, ac si in tanta turbine motuū, & irrequieto mutationum tumultu, uita beata cōsistere posset, sequentes uerò spiritalē sensum & subtilem mentis illuminationem, ipsi quidem intelligunt maiorem esse ueritatem in ijs, quæ non uidentur quam ijs quæ uidentur. Ad hoc Pythagoreorum propensa est uoluntas, ut credant per hunc mundū, & quæcunque in eo locantur adumbratum esse imaginem eius, qui extra coelum sit ueri mundi, comprehendentis solum intelligentias, formas, & animas à corporibus substantia, uirtute & operatione separatas. Vnde animas hominum ab omni sorde turpi defæcatas, abiecta corporali mole firmiter tenent, & nullatenus dubitant extra hoc uisibile coelum omne ac ultra qualem

qualem cūq; in commoditatis aleam in æternitatis olympo habitare, dā
 mni libertate donatas, & nulli necessitati obstrictas. Sic enim Plotinus ille
 insignis Pythagorista in libro de proprio cuiusq; dæmone quarto, Ani
 mas, inquit, extra sensibilem mundum profectas existimandum est natu
 ram dæmoniacam transcēdisse, omneq; generationis fatum, omnemq; hu
 ius mundi necessitatem quandiu in mundo intelligibili habitant, huc usq;
 Plotinus. Quotiens igitur de ueris dñs, intelligentijs sepāratīs, formis pu
 rioribus, spiritibus diuinis, superis, angelis, & beatorum animabus mētio
 fit, semper recordare, ac animo tecum uersa mundum illum supremum, in
 telligibilem, immaterialem, simplicem, abstractum, coelum incorporeum,
 olympum inuisibilem, paradysum mentalem, supernaturalem æthera, nec
 sensu nec ratione perceptibilem. Eo nunc dimisso ad nostrum descendā
 mus corporeum, & sensibilem mundum, cuius exemplar est in mundo in
 comparabili Deitatis, & exemplum in mundo intelligibili formalitatis, &
 exemplarium *ἐν ὅλῳ κόσμῳ*, in seipso. Vtq; unum origo est mētalis mundi, sic
 duo nobis exordium erit mundi corporalis, qui non esset corporalis, nisi
 quatuor istis cōstaret, puncto, linea, superficie, crassitudine, ad exemplum
 cubicæ figuræ quam cōstituunt unum, duo, tria, quatuor, Vnum enim po
 sitione fixum erat punctum. Linea de uno puncto ad alterum protracta ē
 duobus fit. Superficies ex tribus oritur lineis. Crassitudo quatuor nasci
 tur, ante, retro, sursum, deorsum. Ideoq; sicut binarius per se multiplicatus
 numerando bis duo quaternionem producit. Ita binarius semetipsum in
 seipsum replicans atq; retorquēs dicendo, bis duo bis, primum cubum fa
 cit. Ergo post quinariū, quæ tetragonica est pyramis, quippe principium
 intelligibilis mundi, accedit sex laterum octonarij cubus, quē mundo sen
 sibili architectum præficimus. Nam inter rerum principia, non habetur se
 ptenarij ulla memoria, quoniam uirgo est nihil pariens, idcirco Pallas no
 minatur. Ad cubum ergo primum diuertimur, sanè fœcūdum numerum,
 multitudinis uarietatisq; principem, ut qui per duo sit & per quatuor con
 stitutus. Vnde sicut Pythagoræ præceptor Zaratas duo nominauit ma
 trem, ita nos cubum inde progredientem appellamus materiam omnium
 rerum naturalium fundum, & fundamentum sedemq; substantialium for
 marum. De quo Timæus Locrensis ille Pythagoreus, in libro de anima
 mundi scribit, *ἐκ δὲ τετραγώνῳ γεννᾷς ὃν κύβον ἐδραϊότατον ἐσθλὸν πάντῃ σῶμα*
ἔξ μὲν πλεονάς, ἐκ τῶ δὲ γονίας ἕχον, id est, Ex tetragono nasci cubum solidissimum
 et stabile omnino corpus, sex quidem latera, octo autem angulos habens.
 Huic fundo si qua forma demersa innitatur, huic solido receptaculo si fue
 rit illapsa, & in hanc sedem materialem reposita, non uagè nec communis
 ter recipitur, sed stabiliter & singulariter fit indiuidua & incommunicabi
 lis, tanquam ascriptitia glebæ, tempori & loco subiecta, & quasi de libera
 tate in seruitutem materiæ proscrip̃ta. Igitur gemina profluere ab uno

HHhh fonte

fonte rerum temporalium principia cernimus Pyramidem & cubum, id est, formam & materiam, quæ ex eodem tetragono deprehenduntur prodixisse, cuius Idea, ut ante ostendimus, est Tetractys, Pythagoræ diuinum exemplar. Symbola igitur primordialia quantum potui breuius explanavi, quæ reuera nihil designant aliud quam materiã & formam. Cumq; oporteat tertium aliquid ponere quo uniantur, nec enim spontè confluunt, nec contingit fortuitus quarumlibet formarum concursus in materiam, neq; unius rei materia contingenter formam alterius recipit, non enim ex corpore humano, mox atq; decesserit anima generatur æs aut ferrum, nec ex lapide fit lana: cum itaq; oporteat ponere tertium aliquod quo uniantur, erit ut opinor, necesse principium aliud quam priuationem Aristotelicam adducere, quo moueatur materia ad formę desiderium, ita ut cessante hac & hac forma, introducatur uicissim ista quædam & ista. Nam priuatio & potentia nihil substantiuè agunt cum sint nullius actiuitatis realis, ob idq; minimæ entitatis, quantum magis certam formam alicui materię nequaquam iungere aut unire possunt. Vnde inuenti sunt qui dicerent loco priuationis motum esse tertium principium, qui cum sit accidens, quomodo erit principium substantiæ? aut quis eius motus erit motor? Quare sapientius cõtemplati Athenienses ambo, Socrates Sophronisci, & Plato Aristonis, pro motu seu priuatione agillimum actiuorum posuerunt Deum dicentes, tria esse rerum principia, Deum, Ideam & materiam, quod ante Pythagoras occultè symbolissauit arcanis his notis asserendo principia uniuersorum esse, Infinitum, unum et duo. Infinitudinis Deum, unitatis formam, alteritatis materiam designans authores. Infinitum in mundo supersupremo & incomparabili, unum seu identitatem in mundo intellectuali, duo seu alteritatem in mûdo sensibili, est enim materia quidem alterationis mater. Coniungit autem Deus materiam & formam per legem ipsi naturę impositam. Idcirco ante Pythagoræ tempora uetustissimus ille Orpheus in libro hymnorum, post Iouem, i. formam, qui ab eo nominatur *ἄρχη πάντων*, id est, principium uniuersorum. Et post Iunonem, id est, materiam, quã uocant *θεὸς οὐρανίου παντογένητον*, id est, Iouis conthoralem omniparentem, Iunonio enim cognomento materiam alloquitur his uerbis, *χαρὶς γὰρ σέθεν ἔδεξαι ὅλως ζωὴς φύσιν ἔγωγε, κοινωνεῖς γὰρ ἅπασιν κικραμένη πᾶσι σιμῶς*, id est, Absque enim te nihil omnino uitæ naturam agnouit, communicans quidem uniuersis permista supra quam pudice. Itaque post, inquam, Iouem formam, & Iunonem materiam, addidit idem Orpheus legem, id est, distributionem, ut esset tertium naturæ principium, cognomina utique id *φύσις τὸ βίβαιο*, id est, naturæ confirmatiuum. Nam lex dicitur *νόμος* Græcè, ut nosti à nemine *τὸ μερίζω*, id est, partior & distribuo, perinde atque distribuens omnibus quod suum est, uel quod ad se pertinet. Hoc esse ait *οὐράνιον νόμον σφραγίστα δεκάων*, Sic in hymnis suis concinuit, id est, cœlestem legem

sigillum

sigillum iustum, lex enim naturæ sigillat una forma multas materias, sicut tabellio una effigie annuli multas ceras. Iam uero quælibet sigillatæ in materiam formæ non ultra uocantur Ideæ, hoc est, species, sed *τὰ ἴδῃ*, hoc est, Idæ, scilicet formæ, *ὡς τὰ ἐν τοῖς κυροῖς ἐκ τυπώματ' ἀχόρῃς τῆς ὕλης*, id est, Ceu illæ in ceris expressiones inseparabiles à materia, ut scripsit Ammonius. Proinde aperta nobis iam extat sensibilis huius origo mundi, quem pyramidis & cubi coniugium lege naturæ celebratum peperit. Earum figurarum tetragonæ bases cōtinuo unitæ dodecaedron efficiunt pythagoricum quippe symbolum, quod designatur ipsum uniuersum ex materia & formā cōpositum: illius rectè meminit Alcīnous de dogmate Platonis, sic dicēs: *τὸ δὲ δωδεκάεδρον οὗ τὸ πᾶν ὁ θεὸς κατέχρησεν*, i. Dodecaedro ad uniuersum Deus utebatur, scilicet, cum hunc mundum fabricaret, Octangulo namq; cubo si pyramidem ex quatuor triangulis æqui cruribus eleuatam superposueris ædificium dodecaedri artificiose cōstruxeris, ubi succumbit cubus, seu talus uti mater, & incumbit pyramis uti pater. Sic enim Timeus Locrus ille nobilis Pythagoreus in libro de anima mundi *τὸ μὲν ἄδῃος λόγος ἔχει ἀβρόν, καὶ πατὴρ, καὶ δὲ ὕλη, θυλὸς τὴν ἐμπεριέχει*, *πρῶτα γὰρ τὰ τέσσαρα γένη*, i. Forma quidē, inquit, rationem habet matris & patris. Materia uero scēminæ atq; matris, tertia autem esse horum genimina. Ex his igitur omnia huius mundi quæ sunt non perperam affirmamus certis, seminibus & secreta facultate fieri, sanè mira uarietate apparētia propter uariam formarum ad suas materias cōmensurationem, & infinitorum pene accidētium, quæ *συμπῶματα* Epicurus uocat admistionem, per abundātiā & defectum, litem & amicitiam, motum & quietem, impetum & tranquillitatem, rarum & densum. Vnde oriuntur orbes & stellæ, quatuor item elementa, ex quibus euaporant calidum & humidum, & frigidum & siccū, tum quælibet etiam sensuū obiecta. Inde aliud alijs contingit, & efficit omnes res, ut cōuertant formas, mutantq; colores, Lucretij testimonio. Sentis ne, quātum nos iam cum plebē philosophorum ambulamus, & uulgariam terimus uiam, quando in hæc physica lapsi sumus, quare cū multi multa de natura scripsere, minus uiriū nobis adhibendum est, ut quid de rebus naturalibus senserit Pythagoras, ostendamus, à nobilioribus & diuinioribus sumentes initium. Naturales sunt dij, supernaturales uerò dij deorū, illos mūdus inferior alit, hos mundus superior fouet, unde & superi dicuntur, de quibus antè haud parum multa disseruimus. Dij deorum simplicissimi & purissimi, quia nusquam sunt, ideo supercoelestes sunt, quia ubiq; sunt, ideo nobiscum sunt, istic indigenæ, hic aduenæ. Nunquam enim in nostro mūdo sunt, nisi missi, quare angelorum nomine gaudēt, cum adhæc ima deurgunt, quoniam regis regū nunciij sunt, habitu tamen et facie nobis apparent quali uolunt, iuxta libertatem arbitrij semper beneficiorum erga nos amantissimi. Sed inferiores dij ad supercoelestia nunquam migrant, ad nos uerò & ad nos

quandoque legationem assumunt, unde & pari modo est, quando angeli nominantur. Deus autem Optimus Maximus, tam infima quam suprema & media singula penitissime inhabitat, ita ut nihil sit entium sine Deo. Præterea dii orbis nostri præstantiores sunt. Inferiores autem in corpore humano animæ, quanquã illi apud corpora, hæc in corporibus. In medio autem horum sua loca tenent dæmones & heroes. Dæmones prope deos, heroes prope animas. Quorum Pythagoras in aureis carminibus meminit, & singulis quibusque suum tribuit cultum. Nec illis tamen aras sanguine fœdari, nec animalia immolari permisit, nisi publicæ utilitatis causa, magis autem thure atque hymnis quotidiana & priuata sacrificia fieri uoluit. Vnde illud extat, Thure Deum placæ, uitulum sine crescat aratro. Cumque homo sit quædam mundi huius effigies, unde Microcosmus, hoc est, paruus mundus nuncupatur, in multis paria recepit mundana nomina *μεταφορικά*, & more translatio. Mens enim in homine Deus appellatur instar mentis summæ ac primæ, aut per homonymiam, aut per participationem. Et anima rationalis quæ per mentem ad uirtutes & optima quæque uoluntatem inclinât, dicitur dæmon bonus siue genius: quæ uerò per fantasiam & prauas affectiones uoluntatem ad uitia & pessima quæque trahit, nominatur dæmon malus. Quamobrem Pythagoras Deum orat, ut homines à malo liberet, & omnibus ostendat, quo demone utantur. Exuto demum corpore si fœdata uitæ manserit, fiet dæmon malus, & uita eius *δυσδαιμονία*, id est, infelicitas uocat. Sin uerò abiecerit uitia, nihiloque minus impressus ei duret solitudinis character, nec penitus omnem erga humanos & mortales etiam quantumuis uirtutis mores affectionem reliquerit, aliquantò erit tempore bonus dæmon, & in huius mundi amenitate feliciter fortunatæque deget singulari semper cum lætitia, tanquam quæ bene gesserit adhuc memori secum mente uolutans, ad eadem recte gerenda nondum extinctam retineat uoluntatem, cuius uita Græcis *εὐδαιμονία*, id est, felicitas dicitur. Vnde illud Vergilij Maronis ortum est, Quæ gratia cursum amorumque fuit uiuis, quæ cura nitentis pascere equos, eadem sequitur telluræ repostos. Illam animam priscos lemuræ nuncupasse accepi, cuius generis si quis sit qui beneuolentia erga nos ita ducatur, ut nostri & nostrorum curam sortitus, pacato & quieto numine domum possideat, lar dicitur familiaris. Sin autem propter aduersa uitæ merita nullis bonis sedibus, interuagatione ceu quodam exilio punitur, terriculamentum bonis hominibus inane, at noxium malis, larua nominatur. Cum uerò incertum est quæ sortitione fruatur, larne sit an larua, nomine Manendæum nuncupant, cui honoris gratia Dei uocabulum addidere, quoniam eos pronunciant etiam Deos, qui iuste ac prudenter uitæ curriculo gubernato mortem sanctam obierunt. Cæterum promiscue Deos, angelos & dæmones etiam eos nominamus ingenuos spiritus, qui singulis quibusque hominibus custodes

stodes ad dictū, minimè conspicui, semper absint nō modo actorum testes
uerumetiam cogitatorum, qui nos quoq; post mortem sequantur usq; ad
summi dæmonis potestātē, iudiciū atq; tribunal. Omnia hæc ad nos ex
Pythagora fluxerūt quæ ipse partim ab Ægyptijs, partim ab Hebræis atq;
Chaldæis, & apud Persarum sapientissimos Magos didicit, posterisq; tra-
didit, quorū meminere præstantissimi auctores, Mercurius Termaximus
Ægyptiorum illustris legislator, & cōtemplatissimus scriptor in sermone
perfecto 21 Asclepium, Timæus Locrus in lib. de anima mūdi, Hesiodus
in operibus & diebus, Plato per Diotimam in conuuiuiō, Per Socratem in
Phædro, Itidemq; in Philebo, Per Atheniensem hospitem in legibus, & E-
pinomi, alijsq; librorum suorum locis. Porphyrius de abstinentia anima-
torum, Iamblichus de mysterijs, Proclus in Alcibiadem, Plotinus in libro
de amore, & in libro de proprio cuiusq; dæmone, Maximus Tyrius in bi-
nis disputationibus de dæmonio Socratis, multiq; Græcorum alij, quos ē
Latinis Cicero in uoluminibus de natura Deorum, de diuinatione, & in
sexto de Repub. & ille quoq; Madaurensis Apuleius in lib. de Deo. Socra-
tis, & reliqui post illos imitati sunt, Nec desunt ex peripateticis qui de mo-
toribus orbium syderum atq; stellarum, & præsidibus elementorū tracta-
uere, siue corporibus illis assistant, seu illorum cuiq; pro cuiusq; anima ins-
int, mitto dicere. Iam solūm quæ restāt de mundo sensibili paucis enume-
rabimus. Mundum igitur hunc qui est æternitatis imitator dixit Pythago-
ras, continentiam esse omnium totorum secundum ordinationem quæ sit
in eo, qui tametsi est corporeus, tamen incorporea habuerit prima princi-
pia, cui Stoici non sunt in hoc assensi, putauerunt enim ea fuisse corporea
quia spiritualia. Eundem ipse & genitum & corruptibilē asseruit, sed prou-
dentia & indulgentia Dei nunquam corrumpendum. Dixit quoq; corpo-
rea elementorum esse rotunda, præter ignē, qui coni figuram præferat, Co-
lorem esse corporis apparentiam. Tempus, circulum, mūdi extimū, mo-
tum, differentiam quandam seu alteritatem in materia, generationi & cor-
ruptioni passibilem materiam subijci. Necesse sit incumbere mūdo, &
quædam de necessitate fieri, quædam ex fato, quædam electione, quædam
à fortuna, quædam casu, horum causam esse humanæ rationi occultam, cui
astipulatur & Anaxagoras. Mundum item coepisse ab igne, arbitrabatur
ipse noster. Dexterum eius in oriente, sinistrum esse in occidente. Tum se-
quutus Thaletas cœlū in quinque zonas diuisit, deinde in equinoctia & sola-
stitia utraq; bina & arcū. Haud aliter etiam terrarum orbem. Præterea
omnium primus reperit obliquitatem zodiaci iuxta solis meatū. Lunam
uideri aiebat solum terrestre ignitum, in se habens campos, montes & uale-
les. De anima hoc modo pronunciauit, quod sit numerus se mouens, quā
per uires ita distribuit. Vitale circa cor, rationale & mētalg circa caput. To-
tam interire nō posse, nam rationalem esse sempiterni Dei opus, irrationalē

HHhh 3 lem

lem uerò corruptibilem. Eadem auctorì referenda uidetur diuinitas ueris
 or ad sacrificia. Humanum semen utilissimū sanguinis spumam esse uoluit
 materiæ corporeæ, sed incorporea uirtute prædita. Cæterum foeminam
 pariter semen emittere. Deinde non solum hominē sed alia quoq; animan-
 tia rationem habere, absq; tamen mente. Quod autem magna pars horum
 non rationaliter agere uidentur certè corporum dyscrasia culpatur, quia
 debitis non sint dotata instrumentis, idēo utrba non habent siue cicures
 seu feræ, sed symbola & notas certas pro uerbis tenent, quibus signis inter
 se cogitatus suos exprimant. Sic igitur bestię loquuntur, nō dicunt, quod
 Græcè significantius aiunt *καλῶς μὲν, ἀφραγῶς δέ*, omnium illorum Plutarchi
 uolumina de placitis philosophorū testes citò ualde bonos. De reliquis
 mundi huius siue substantijs seu accidentibus scriptores extāt pene innu-
 merabiles in omni philosophorum secta, quorum alij generaliter sunt lo-
 cuti de uniuersi natura, ut Aristoteles, Theophrastus, & tui Arabes, Mau-
 ricq; prope omnes: alij particulariter de singulis quibusq; rebus, ueluti Lu-
 sius Pollux, Dioscorides, Plinius, & his similes. Capita cunctarum tamen
 disciplinarū quatuorq; posteriorum à Pythagora philosophiæ thesau-
 ro tanquam hæres adprehendit, & eam hæreditatem literario studio exco-
 luit, proq; peculiari quisq; bonitate ingenij quantum ualuit maximè ador-
 nauit & pro uirili extendit. Sed quid cuncta uel scire uel opinari iuuat? si nō
 in hac nobis uita omnem adimant mœrorem & cruciatū, in alterā post ua-
 cuitatem malorum non addant cumulantissimam omnium bonorum cō-
 plexionē quæ tam studiose didicimus? Quid iuuat deniq; quod benefici-
 endo malefacimus, & malefaciendo non omnino metu uacare ac ita nullo
 animi tranquillo statu frui possumus? Quid rursus quod monitis probè
 obediētes instar iumentorum semper iussa exequimur, alioqui omnibus
 in rebus stulti, stolidi, fatui, fungi, bardī, blenni, nihil à bruto distātes? qua-
 re opportunum uidebat Pythagore omnem philosophiā ad beatitudinis
 exoptatæ fastigium & expeditam eterni gaudiij securitatem destinare, quā
 in cōtemplatione summarum & diuinarum rerum collocauit. Eū fructum
 ceu felicitis arboris indefessa philosophandi studia nostra, pculdubio sequu-
 turū putauit, si nos prius anima purgata uehemēter declinemus à uitijs, et
 colamus uirtutes diligenter quo planè nullius mali nobis ipsis cōscij læta
 mēte hilariq; studio mathematicis speculationibus incumbamus, quæ no-
 bis mediæ obuersant inter res naturales & diuinas, sunt em̄ à materia par-
 tim inseparatæ ut naturalia, partim separatæ ut diuina, circulus namq; seu
 harmonia quanq; absq; materia non subsistit, tamē absq; materia esse intel-
 ligitur quinimo nullius materiæ agit cura cum quælibet mathematica tra-
 ctamus. Cum igit difficile, ne dicam impossibile, fuerat intellectum nostrū
 subito à naturalib; ad supernaturalia & ab omnino materialib; ad penitus
 immaterialia transilire, idcirco uoluit Pythagoras discipulis suis quasdam

res

res in medium ponere quas & sensu aliquo modo possent & intellectu cōprehendere, demōstrationesq; illarū ob hāc causam mathēmata seu mathēsis, hoc est, disciplinas nominauit, quē uerō de ijs librum cōposuerat Erythritionum siue Institutionum inscripsit, quasi iuuenibus ac pueris aptum, ppter quos & id nominis elegit *παιδωλικόν*, in quo totū quicquid dici poterat de numeris, de figuris, & de harmonijs explanauit. Inde tanquam ex uno illustri fonte quatuor liberales artium facultates appellamus, Arithmetica, Geometria, Musica, sanē Astronomiam inter naturalia connumerans, p maxima parte librum quem appellauit physicum coëgit, quod in motu corporum cōsisteret. At quoniā de illis apud quamplurimos nostra ætate literarum peritissimos, tam lata est expeditio, ut quælibet earū rerum singularem facultatem faciat, et quælibet facultas propriam classem ducat, uanamquanq; suis præceptoribus cōmittam & propter multam modo notem cœnēq; nostræ apparatus præsentēs, sinem loquendi faciam, qui tot uerbis hactenus tolerantissimas aureis tuas immodestē ausus sum obtrudere. Tum Marranus: luro superos, inquit, tanta medicēdo uoluptate opaleuisti, ut nulla mihi sit mēsa gratior, & nunc cœnē oblitus, omnē penē famem ad doctriņę tuæ cupiditatem retuli, quanquam uideo cauponem circa magnificentiam et sumptus epularum esse curiosum, tu uelim tamen cōtentius reliquam Pythagorę philosophiam explices eam, quę ad uirtutes, mores & Reipub, industriam pertineat, idq; utcunq; potes quam breuissimē, dum structores cœnaturis nobis trichnium sternant, & cætera parent. Igitur audi Marrane omnem, Philolaus inquit, hanc partē sub nomine urbanitatis contineri Pythagoras uoluit, quo circa, unum inter reliqua uolumen composuit, quod *πολιτικόν* nominauit, id est, ciuile, seu ut fortasse haud satis pprīe uerterunt Latini, de Republica. perinde atq; non solum explanet quæ multitudinē concernant, uerū etiam singula cuiusq; sua, quę morum sunt & uirtutis. Qui enim ciuitati præficitur nisi dignus sit etiam qui domum suam regat & seipsum quoq; is planē inauspicato eligit, *μὲν δὲ ἄνδρα ὡς οἶκε* & ἀρχὴν περὶ τὰ ἀνθρωπεία ματὰ τὴν πόλιν, id est, Portio est igitur, ut uidetur & principium circa mores tractatio ipsius politicæ, ut in libro magnorum ethicorum ait Aristoteles. Quæ quidē ciuitas ex omni uirtutum numero cōsistit, cuius partes sunt uirtute præditi homines in unam cōsuetudinem admissi. Nam malorum cōuersatio nō iam ciuitas reputanda est, sed conuenticula ubi uitia sunt, sicut inter bonos uirtus, ut Theognis ille Megarensis in lib. ad Cyrnum, Disces rectē quidē à rectis, at si sociere prauis, tū perdes teq; animūq; tuum. Omisā itaq; cōtemplatiua sapiētia, quā ad naturā retulit Pythagoras & in librum physicū reclusit de principijs & causarū modis, quod ex Monade indefinita dualitas, ex illis numeri, ex numeris puncta, ex pūctis lineæ, ex lineis planæ figuræ, ex planis solidæ figurę, & quib. solida corpora, & sensibilis ille mundi globus cū suis orbibus,

mistorumque elementis, igni, aëre, aqua & terra fiant, orianturque, singula pe-
 nē, ut ipse solet, per allegoriā obuoluta, tum denique relictis pariter mathe-
 maticis, quæ per librum Pedeuticum, hoc est, de institutione, suis ostendit,
 recensendum arbitror strictim, quæ de moribus docuit, de quibus in poli-
 tico diffusius scripsit, & in carminibus aureis instar summæ contractius.
 Quæ cum ætate nostra legantur publice nunc sola prosequar eiusmodi
 symbola sine scriptis tradita, ut discipuli memoriæ uiribus freti, consuesce-
 rent ad signa prolata bonis moribus uiuere, professumque philosophię or-
 dinem quotidie inter se arcanis tesseriis affirmare. Quorū ē numero haud
 quaquā pauca illustris Erasmus patria Roterodamus professione Theo-
 fogus, eloquentissimorum nostro seculo facilē princeps & dulcis Siren
 cum ingenti sua laude quam de politiorum, literarum studiosissimis quib-
 usque optimo iure meretur, in libris suis uel posteritati admirandis Ada-
 giorum luculenter expressit. In consequendis sane uirtutibus Pythagoras
 haud parum consuetudini tribuebat, adeo in teneris, consuescere multum
 est, Vnde mores dicti sunt νόμοι, quasi ἔθνη, hoc est, consuetudines, quod Stagi-
 rita ille sæpe in Ethicis approbat, & noster ipse in hisit optimam uitæ ratio-
 nem eligere, illam namque iucundam, inquit, reddet cōsuetudo. Vniuersam,
 itaque moralem philosophiam ordinabat in treis metas. Principio in Dei di-
 uinorumque cultum. Secundo in singulorum quorumque hominum ad sei-
 plos respectum. Postremo erga ceteros officium, nam quod ad diuina pre-
 stantius attinet. In primis nihil esse gratum superis docuit, quod nō sit sor-
 dibus uacuum & planē purgatum, quare id adagionis tradidit crebro ha-
 bendum in ore, μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμύμων ἀτμάντων, id est, non esse libandū dijs
 de uitibus non putatis. De purissimo quoque odore statuit sacrificia fieri.
 Vnde est suum illud: Ne sacrifices absque farina. Sacrificium hoc Pythagori-
 cum maximē uetustum est, quod uino & pane fit. Quæ autem Deo dicata
 sunt, ultra nō debent ad humanos usus transferri, admonebat igitur sæpe
 dicens: A gallo candido abstineas. Perseuerādum uerō esse in humilitate
 ueris adoratoribus hoc symbolo præcepit καθῆδαι προσκυνήσοντας, id est, sede-
 re adoraturos, nam quod in adoratione oporteat circumquaque prospice-
 re, de quo illud ortum est, Adora circumactus, prudentiam circa diuinas
 preces indicat, ne iure in nos ita retorqueri possit, nescitis quid petatis. Ce-
 terum quo ad nos ipsos rectē uiuendi norma consistit in hominis deco-
 ro, quod extremorum est medium, inter abundantiam & defectum, utro-
 libet enim uitiosus est & mancus & centimanus. Inde symbolum hoc, Sta-
 teram ne transilias, præcipit studijs & actis omnibus moderamen adhibe-
 ri: apertius aut quod ipse dixit, Salem apponito, id ad affectiones nostras
 quæ passionēs appellantur, rectē pertinet. Est enim sal nota modestiæ,
 quoniam in cibatu hominis admittitur nec nimius nec minimus, utrumque
 sanē respuitur & quod insulsum est, & quod falsissimum. Igitur salem ne
 transgre-

transgrediaris prouerbiū quoq̃ fuit. Proinde affectiones in nobis passio-
nesq̃ uniuersæ quadam mouentur apparentia boni aut mali, bonis læta-
mur præsentibus, tristamur malis, rursus bona concupiscimus futura, ma-
la timemus. Ergo gaudium & mœror elemēta sunt passionum ex quibus
omnes animorum nostrorum motus oriuntur, quorum rectitudo uirtus
dicitur, obliquitas uitiū. Apparent tamen sæpe nobis bona quæ mala
sunt, e contrario quæ bona sunt, uidentur nō bona, multum enim, ut ait Se-
neca, uerū & uerissimila inter se differunt, quare contingit error facilē in im-
perito uulgo cuius magna cōpia est. Eum Pythagoras suis discipulis auer-
tere studuit symbolicē admonens, Per uiam publicā ne ambules, i. ne uul-
gi sequaris errores. Nam quod usurpari etiam hoc uolebat, Extra publicā
uiam ne uadas, iam insinuauerat loquendum esse ut multi, potiusq̃ quod
apud omnes cōstat, tu ne impugnes. Vnde istud est, Aduersus solem ne lo-
quaris, ne uidelicet incidas in pericula, quod rectē monet illud, Acutū gla-
diū declines. Id fit si honesta uerecundia utaris in publico, cuius hæc nota
est, Aduersus solē ne mēito. Nunc igitur sublato circa bonū & malum er-
rore, temperandum esse statuit uoluptati & mœrori, cupiditati & timori,
quare dixit, Risui æquē atq̃ tristitiæ manus nō dedēdas. Nam gaudijs &
uoluptate nos frui secundum harmoniam iussit, hoc est, cū honesta quadā
tēperantia, quam appellauit lyra. Vnde hoc symbolū *ὁ δαίς χρῆσθαι πρὸς λύραν*,
id est, cantibus utendum ad lyram, nō prorsus inane mysterium fuit, q̃ sem-
per ante initiū soporis utebantur, ne perturbatis molestarētur in somnijs,
quæ dū irruissent, surgentes iussit lecti stragula excutere ac cōuoluere, hoc
est, insomnia glomerare in unum & reijcere, ne rememorata grauarēt. De
mœrore sic loquebatur, Arcū annulum ne gestāto, per q̃d exclusit cun-
ctum animi dolorē, nisi super admissio peccato, quapropter in suis ita cecidit
carminibus, Mala quidē si feceris, dole. In cæteris Pythagoras, Cor ne
edendum mandauit, id sic est, ne te excrucies: quin ubi efferbueris in iram,
Ollæ uestigium in cinere cōfundito, quod designat ab ira deferuescendū,
& præteritorum malorum tollendam esse memoriam. De cupiditate hoc
modo, Quæ uncis sunt unguibus, ne nutrias, idq̃ contra manus rapaces
constituitur: imo neq̃ de quotidiano uictu sis abundē sollicitus, quare ait,
Chœnici ne infideas, est aut̃ chœnix cibus diurnus, quam uocant præben-
dam, alij sportulas appellant. Pariter uerō ne ullum auaritiæ in animo tuo
reconditæ argumentum ostentes, ita commonuit, Quæ deciderint, inquis-
ens, ne tollito, per quod uetuit etiam suarum quemq̃ rerum non decere ar-
dētiorem esse amatorem. De formidine ita, Ne reflectas ubi ad terminos
perueneris, quo symbolo nō tantum trepidare mortem prohibet, uerum
etiam quicquid in fatis est quātumcūq̃ tereat. Hi namq̃ sunt termini de-
finiti & determinati quos transire non poteris. Frūstra igitur times quod
reflectere aut uitare nequeas, ab eiusmodi quippē casu nusquam resili-
re, fortis

re, fortitudinis quidem laudatæ ac egregiæ magnanimitatis est. Enumera-
uimus perfunctoriè notas Pythagoricas. Primū quæ ad diuina pertinent,
deinde quæ ad homines singulos quosq̃. Nūc alter erga alterum, quibus
utatur, ausculta paucis, cumq̃ nihil amicitia sit optabilius, incumbit sum-
ma post deos cura, uirtute amicos parare, ut est in carminibus aureis, tamē
nō trāseunter quoslibet. Idcirco ipse dixit, Ne cuiq̃ inieceris dextram. Et
dum penetralibus tuis dignum amicum inuenieris, omnium tuorū partici-
pem eum facias. Ob rem ipse Pythagoras hoc alios ante omneis usurpa-
uit adagium, Amicorum omnia communia, Timæo & Cicerone attestan-
tibus. Est enim amicus alter ipse, quo fit ut amicitia sit *ισότης*, id est, æquali-
tas & eadem anima. Minimè autem admittēdi sunt in amicitiam homines
alioquin interne albi, tamen nigram caudam foris gestantes, experto cre-
de, quibus nihil fert terra pestilentius, picæ mendicæ Cyanoleucæ cauda
inter scapulas nigricante, omnia simulantes & dissimulātes hypocritæ. Di-
xit itaq̃ Pythagoras *μὴ γινώσκῃς μὴ μελανόρου*, id est, Ne gustes ex ijs quibus est
nigra cauda, n̄ sunt falsi fratres, quos atratos uocāt, *οὗ γὰρ ψεύδῃς ἐν πῶς ἐχέουσιν
μύροι μελανέται*, ut scripsit Tryphon grammaticus. i. Falsum em̄ in extremis
nigrescit. Reliquos leuioris amicitia parum utiles siue cognatos siue ami-
cos supra modum nec contempnas nec acceptes. Quod instituit allegoria
hæc, unguium criniumq̃ præsemina, nec commingito nec insistito. Neq̃
abest quin omnem ingratum conuictorem & singulos nobiscum susurro-
nes hominesq̃ garrulos cate uitare iubeamur, unde illud extat, Cohabi-
tantes nobiscum hirundines ne habeamus, porro amicus cōsultō recipien-
dus est, at receptus non facilè abijciendus. Frangere nempe amicitia in hu-
manum est, quare dixit, Panē ne frangito. Tu uerò uelis amicus esse, ut ami-
ci omnia perinde cures atq̃ tua, cui non blandis uerbis & sermonum futo
placeas, sed studio ueri. Sedes enim amicitie ueritas est, non adulatio, pro-
pter quod ipse dixit: Oleo sedem ne abstergas. Vtq̃ conciliandus est bo-
norum amor, sic nō est cōmouenda malorum iracundia, hoc ipsum admo-
net: Ignē gladio ne fodito. Est præterea uiri boni officium prodesse omni-
bus, nocere nemini. Nam si uel molestia author, uel oneri imponendo so-
cius accesseris, non profuisse quidem, magis autem grauasse diceris, ut ita
uitio locum dedisse uidearis. Tunc autem uirtuti potius tuæ gratiam me-
reberis, cum onus deponenti succurras ut leuetur pondere uelocius, hoc
illud est quod dixit *φορτίον συγκαταίχῃς μὴ ὅσον πιλῇναι*, id est, Onus simul de-
ponere, nō autem simul imponere, haud secus atq̃ si dicat, ad id coadiu-
uato ut homines molestia leuentur, non grauentur. Indignus uerò & per-
uersis uir moribus, sicut nō est interimendus subito, ita tibi ueniat minimè
fouendus. Quare interdixit: Cibus in matellam ne immittas. Eam deniq̃
ferocitatem deponamus oportet, ut prorsus nemo sauiat in quemuis in-
nocentem. Præcepit enim & illud Pythagoras, Mitem arborem non
uiolandam.

uiolandam neclædendam. Vnde illud extat in symbolis: Pisces negustato. Est profecto piscis animal eiusmodi, quod ipsa natura nullo pacto laedit hominem. Nunc quantum ad Rempub. attinet, adhuc id restat citandum quod ipse dixit: Coronam ne carpsieris, significans legem non uiolandam. Et illud item: In uia ne feces ligna. Quo monemur publica, & quæ sunt uniuerſitatis non esse turbanda. Quam uerò sapientem haud deceat fastus & maiestatis inflatio, publiciue honoris tumor, arcanū hoc symbolum nos exhortatur, A fabis abstinendum. Magistratus em̄ fabis eliguntur priscorum more. Innumerabile autem desyderat malum quisquis anxie occupatus est in capessenda Republica. Quo magis ne populu dehortando malè offenderet, maluit discipulos recondito mysterio tanquam fides magister ab omni ambitione auertere, ut memoria semper tenerent uidelicet *ὁ δὲ δὲ πολιτεύων*. Plura horum non dubium est quin Hipparchus & Lysis Pythagoræ auditores memoriter tenētes præcepta doctoris, quæ illi cum cæteris cōscholasticis ingenio suo pro libris seruarunt, in auditorio Thebarum prodiderunt. Ea tamen & nō omnia uidi, & ad finem properans nō omnia perstringere uolui. Hoc unum uolui, nescius ne esses & obliuioni haud cōmitteres, omnē fermē Pythagoricam philosophiā esse notis uerborum & tegumentis rerum plenam, eumq; tradendi morem, ut antè dixi, ab Hebræis creditur, & Ægyptijs ipse ad Græcos primus trāstulisse. Solebant enim Ægyptij quibusdam fictis inter sacerdotes literis sacra communicare, ut essent plebi secreta quò & diutius admirationi forent, & attentius caperentur. Vnde illi Colossi statuæ, aræ, arcus, & æra publicè incisa literis Ægyptiorum sacris, prominebant spectanda uniuerſis, sed nō nisi mystis & initiatis hieroglyphis intellecta, ut de ijs Cheremon & Orus Ægyptiorumq; multi scriplere. Sic Pythagoras meus esse non putabat uiri sapientis asino lyram exponere, aut mysteria quæ ita reciperet, ut sus tubam, & fides graculus, & ungenta Scarabæus. Quare silentium indixit discipulis, ue uulgò diuinorum arcana patefacerent, quæ meditando facilius quàm loquendo apprehendantur. Tum Marranus, Ne, inquit, unus tibi possideas oro Pythagoram mi Philolæ, sed nostrum esse patiaris, non solum tuum. Equidem ipse mihi uideor de tuo sermone haud admodum surdus neque immemor Pythagorista euasisse, qui ut cuncta mysteria, metaphoras, ænigmata, sententias, apophthegmata, allegorias, symbola, notas, signa, sacramenta, tantū uiri & omnium primi philosophi, quæ tu obiter & perfunctoriè, catalogi specie recensuisti, commendarem memoriæ, locis Tullianis & arte rhetorum in te audiendo sum usus. Quin uis periculum faciam? Afferuisti enim si recordor Pythagoram tribus uoluminibus omnes philosophiæ partes complexum fuisse, physico, pædeutico & politico, id est, naturali, disciplinari & morali, quæ moriens, ut aliàs audiui, filiæ testamento mandasse fertur, ne uel extra familiam ederet, imò nullatenus

nullatenus publicaret. Ipse uero dignis tantum & numero paucis, dum uiueret omnia quæ illic continebantur, maximè autem mathematica, uiua uotè nullo utens in uolucro planè demonstrauit. Cæteris cætera in parabolis. Ergo aliter loquens, aliter sentiens, & si semper idem sapiens, per quædam symbola ceu memoracula doctrinam suam suis imperitus est, ita ut ad priscorum imitationem aliud dictum, aliud referret intellectum. Ab eo namque, ut de primis exordiar, pro Deo ponitur infinitum & unum, pro rebus incorporeis numeri, pro corporeis figuræ, pro mixtis harmonia, pro sordibus & peccatis, uites non putatæ, pro eo quod est in uita purissimum, farina, Gallus candidus nota est Deo dedicati, Sedere designat humilitatem, Circumactio prudentiam, & hæc quo ad diuina. Istud ad rem priuatam & uirtutes spectat, Statera symbolum iustitiæ, Sal notat moderamen, Via publica errores uulgi, Sol ponitur loco manifesti & aperti, Acutus gladius significat pericula, Lotium inuerecundiam, Cantus uoluptatem, Lyra harmoniam, Stragula lecti, insomnia, Annulus strictus dolorem, Esca cordis cruciatum, Olla ebullitionem iræ, Ungues recurui razinam, Choenix alimentum, Res decedentes fortunam, Termini fatum, ista sunt hominis quo ad seipsum, illud iam sequitur, quod uersatur erga alterum, Dextra notat amicitiam, nigra cauda falsos fratres, Ungues & crines symbola sunt propinquorum, Hirundines garrulorum, & eorum qui excedunt ingrati, Panis mysterium est ueræ amicitiae, Oleum adulationis signum, Ignis iracundiæ, Gladius exacerbationis, Onus molestiam insinuat, Matella figurat indignum, Arbor mitis hominem utilem, Piscis hominem innocentem. Hactenus de re priuata. Nunc de Republica. Corona signum est legis & regiminis, Ligna uia res uniuersitatis, ambitionem Faba demonstrat, omnia symbolica, omnia figurata & allegorica. Quod nisi plura in discipulis Pythagoræ putares inueniri posse, profecto hæc omnia reducerem ad ejus uiri mathematicas proportionales, quoniam unum & duo prima progressionem fiunt tria, ecce Rempublicam: & ter tria sunt nouem, ecce rem diuinam: & ter quatuor sunt duodecim, ecce rem priuatam quo ad se. Est igitur Respublica trigonus, & res priuata tetragonus, & sicut se habet sedecim ad duodecim, ita se habet duodecim ad nouem, singula in pportione hemiolia, hoc est sesquialtera. Vide quam docilis te preceptore sum & quam egregie Pythagorisso. Tu uero quem me ipsum facis: Tum Philolaus, planè Pythagoreum, inquit, iam enim tibi permitto rumpere silentium, satis disciplinarum habes, si omnia formalia intellectualiter intelligas. Ad hæc Marranus: Ego certè quid hoc sit ignoro. Dicam, ait ille, Si omnia quæ tibi apparent, à sensu ad mentem transferas, hoc est, si corporeas passionis omneis reijcias, & mentis cōtemplatione perfruaris. Iam uerbi causa in latissimo campi spacio longè distantem à te hominem uidere te uelim, tu uero ignorans quid

quid rerum sit existimabis uel agri terminum, uel truncum esse, habet enim figuram rectam, & materiam tua opinione immotam, propius cum aspereris, cogitabitur in arbusculam succreuisse. Reiecta igitur penes te cementaria mole, uegetare id puras uita plantæ, tum si motu progressiuo iuxta uos ambo accedatis continuo arboris forma euanescente succurrit tibi animalis cuiusdā imago, nescienti atq; dubitanti sit, ne gryphes an ciconia, uel aliqua quælibet ingens auis, bipes enim est. Iamq; factus propior ceranis, quod caudam & alas non habet, & ambulat erecto capite, mox relinquit omnes formas priores, & formam cogitas humanam. Ergo una cum obuiam fueritis, salutem prior dicis, & respondet iste loquens rationaliter, tum neq; fauni neq; satyri, aut alius tibi phantasmatis oritur suspitio. Sed planè hominem esse agnoscis, uel uicinum uel amicum, quē ubi de parentibus suis & propinquis, ut fieri solet interrogas, ipse omni quæstioni tuæ satisfaciens recedit. Eoq; discedente, solus tecum meditaris hūc hominem, & ex parentibus esse natū, & parentes rursum ex parentibus, & illos ipsos pariter è semina humano, & semen illud ab homine quodam esse, tādēq; cum natura respuat infinitum, uidebitur forte aut admodum impossibile unum aliquem assignare hominem, qui fuerit ortus sine semine humano. Ita in 12. lib. postnaturalia scripsit Aristoteles, & eum appellat τὸ τέλειον, id est, perfectum. Cumq; accepto feras dari à philosophis hominem talem perfectum, cuius corpus non sit natum, ut cæterorum hominum, tunc discurre per rationem ad hominis animā, semper de perfecta ad perfectiorem & nobiliorem. Eademq; possibilitate arbitraberis concedi quoq; animam certam nō ita creatam ut cæteras animas, sed forte, quæ se ipsam concreauerit, et eam esse non solum perfectā, aut alijs perfectiorem, uerumetiā eunctarū quæ fuerunt, sunt, erunt, aut forte possunt, perfectissimā, hanc in hominis mortalis corpore sitā separabis à corpore, ac supra reliquas animas separatas, quando ipsa est nobilissima, locabis in nobilissimum nō locum sed habitaculū. Nobilissima uerò mansio est proxima Deo, qd Stagiritate profequitur in lib. ad Alexandrum de mundo. Illam autem nos in orizonte mundi supersupremi, qui dicitur incōparabilis habitare iudicamus, ubi est unio Dei & creaturæ. Sicut in orizonte æternitatis ponimus motorem primi mobilis immobilē, in quo mūdus corporeus & incorporeus conueniunt. Hac iam uia humanam formam, intellectualiter uertisti in formam separatam, & eandem mentaliter ad æternitatis supremam duxisti māsionem. Vnde omnibus angelis & animabus gratiosis summa instillat beatitudo, & omnes anime salutifere ad eandem animā, ceu ad regulam quandam regulantur. Quod utiq; de corpore illo perfectissimo, cuius antè meminimus, Pythagoricè nō negarem. Nam ipse dixit hominē posse fieri Deum immortalem, per quod sententiam suam clarè ostendit, qd una gloria partem hominis utranq; glorificare possit, & totum hominem fa-

cere beatum, quando maximus ipse Deus, at ut utrāq̃ in sorbit, ac sua Deitate imbibit, aut animæ cōmittit, ut corpori sublimato claritudinē & glorificationem suam influat, *ὅς ἐ μέθυ καὶ ὁμοπορεύεται, συναπογραφὴν τίτε καὶ συναβλυσαντι,* id est, Tanq̃ conjugato & uiarū comiti, simulq̃ censito, & quod simul certauerit. Hoc Pythagoræ dogma repullulauit ab Orpheo, qđ in exitu hymni ad Mercurium deprehenditur. Iam tibi præ oculis pendentē cernis Homeri catenā auream in Iliados octauo, ab Ioue cœlitus fragilitati nostræ demissam in terras, per quā temetipsum ope diuina in sublime leues cum agendo tum contemplando. Necesse nāq̃ fuerit prius secundum mentem uiuere, post tandem mente contemplari et contemplantem ardentem ascendere, quoniam uita est contemplatione prior, quarum cum utrāq̃ deceat esse purā ad consequendum, id quo nihil est purius, certē purganda prius uita est, deinde illuminanda contemplatio. Quod igitur in ea quam attulimus rerū à rebus abstractione uidisti, tu id in te ipso experire, ut per rationem ad mentem redeas, & externis te omnibus explices, quod M. Antoninus Imperator imperat *ἀπλωσον σεαυτὸν*, id est, explicato te ipsum. Oportet enim ex hac uita migrantem in alterā, omne indumentum exuisse, ac nudū proficisci, nō modo ab omni materia & corporeis appenditijs, uerū etiam ab uniuersa perturbationū affectionum & passionū mole profugum atq̃ liberū, quod scitē admodū Lucianus Samosatensis in dialogo Charonis, & Mercurij omniū philosophissimō docuit, quem nisi legisti, lege & imitare. Quid aliud est obsecro quod Pythagoras in tria diuisit, quæ nos in diuinæ uirtutis uestigia ponant, nisi purgatio; illuminatio & perfectio. Sic enim ait: *ταῦτα πόνει, ταῦτ' ἐκμελετατόων καὶ ἐραρ σέ, ταῦτα σὲ τ' βέει, ἀρετῆς ἐς ἰχνιδήσας,* id est, Hæc labora, hæc meditare, hæc oportet te amare, hæc te diuinæ uirtutis in uestigia ponent, quod Hierocles de uiribus animæ nostræ rationalis equē intelligi uoluit amor diuinorum applicatis, & hæc nos, inquit, Deo similes facient. Verba Pythagoræ consideremus. Tria namq̃ posuit, quibus iunctis anagogicē possumus ad summam beatitudinē peruenire. Laborem uirtutis, quæ in actione consistit; Meditationem, quæ multis disciplinarum studijs nutrit; & Amorem, qui nos ut necessarium uinculum Deo connectit: primum moralis, secundum naturalis cū mathematica, tertium studiosis theologia ubertim exhibet, nec unū sine altero per se satis est, sed tria hæc conuenire oportet. Id doctē quidem, ut omnia Porphyrius maximus Pythagoricorū explorator in lib. primo de abstinentia animatorū, tractat his uerbis, quæ ob grauem testimoniij auctoritatem afferre libuit: *οὐκ ἔστιν, ἡ εὐδαιμονικὴ ἡμῖν θεωρία, λόγων ἀθροισις, καὶ μαθημάτων πλῆθος, αἷς ἀνὴρ οὐκ ἐστὶν, ὅς δὲ συνισταμένη κατὰ τὸν, ὅς ἐν τῷ ποσὶ τῶν λόγων λαμβάνει τὴν ἐπίδοσιν. ὅτε γὰρ ὁδὸν ἐκώλυσεν, τὸς μαθήματα συνάγοντας, ὥς εὐδαιμόνας,* id est, Non est beata nobis contemplatio uerborum accumulatio & disciplinarum multitudo, quemadmodum aliquis fortē putauerit, neque constituta secundum hoc, neque pro quantitate rationum, ac sermonum accipit incrementum. Sic enim nihil

prohis

prohiberet illos, qui omnem congregarent disciplinam fore beatos. Et ali-
quanto post, ut omittam reliqua breuitatis gratia sic ait: Καὶ ἡμᾶς δὲ ἐν τούτοις
ἐπὶ πρὸς τὰ οὐτως οἰκωμένοι μὴ λαβόντες ἐπαυσιμονίαν καὶ ἀποσταθμοποιήσαντες
πρὸς ἀλλήλους, εὖ σκοπώμενοι πάντα, μετὰ τῆς πρὸς αὐτὰ προσπάσεως διὰ τοῦτο καὶ ἀναγκαζόμεθα
καρίας ἐλπίδος ὄσας, καὶ πρὸς τὸ ἀσωμάτου καὶ ἀπειροῦ σπένδοντα ἐπαυλιεῖν, δύο μέγας ποιη-
σαμένους, μία μὲν καθ' ἣν πᾶν τὸ ὑλικὸν καὶ βιολογικὸν ἀπολυσιμύθηται, ἵνα γὰρ ἐξ ὅπως πάντων ἡμεῶν ὁ
ριζωνισμὸς ἐκαστοῦ ἐκ τούτων ἀναβαίνειν τε ἀναγκάσει καὶ ἀπολύσει, id est, Propter hoc
si quidem ad uerè propria uelimus redire, quæ de mortali assumptimus na-
tura abijcere uniuersa, cum ipsa ex gurgilla affectione per quam delectus nos-
bis cōtigit, reminisci autem beatæ & æternæ essentiae, & ad incorporeum,
ac impalsibile studentes ascendere, duas meditationes facientes, unā qui-
dem secūdam quā omne materiale & mortale deponamus, alteram autē
quatenus reuertamur & redeamus, aliter ad ea āscendentes quam hic des-
cendimus. Et iterum post sermonem haud ualde multum iubet nos illic
Porphyrius à sensu & imaginatione omnīq̃ irrationali quæ sequitur inde
cōditione, passionibusq̃ eiusmodi, animum penitus segregare quatenus
permittit naturæ necessitas, ritè uero disponere articulatumq̃ componere
quæ ad mentem pertinent, tranquillitatem pacemq̃ ex bello quod aduer-
sum irrationalitatem gessimus parantes, ut non solū de intellectu & intel-
ligibilibus audiamus, uerum etiam pro uirili floris fruētis eius contempla-
tione, tum in naturam incorpoream translati, tum uiuentes cum ueritate
per mentem, non ultra falsè cum corpōrum cognatis. Soluere itaq̃ multa
nobis indumenta debemus, tum uisibile hoc indumentum carneum, tū ea
quibus interius sumus induti pelliceis proxima. Hucusq̃ Porphyrius qui
ea de re longè plura differenda profequitur, omnia istuc tendentiā ut per
sensibilia ueniamus ad intelligibilis & mentalis boni fruitionem, honestè
uiuendo, purè contemplando, & diuinè amandō, quæ omnia de Pythagora
nostro tanquam ē quodam ingenti cunctarum disciplinarū flumine du-
xit. Ego uerò, Marranus aiebat, ab ijs quæ mihi ordine recensuisti planè in
eam moueor opinionem quod flumen illud suum Pythagoras ex infinito
Cabalistarum petago cuius felicè nobis Simon nauigatione pollicetur in
agros Græcorum limitauit, unde nostra tandem studia irrigare queamus.
Ita pares mihi uidentur esse inter se Simonis de Cabalists & tui de Pytha-
goricis tam sermones q̃ sententiæ. Nam quid aliud intendit uel Cabalaëus
uel Pythagoras, nisi animos hominum in Deos referre, hoc est, ad perfec-
tam beatitudinem promouere. Quæ autē alia uia quàm similis utriusq̃ tra-
dendi modus & ambobus æqua exercitatio per symbola & notas, adagia
& paroemias, per numeros & figuras, per literas syllabas & uerba. Sic hy-
psilon Pythagoræ iuuentutis symbolum extat. Sic prima syllaba Iliados
signum est & nota omnium librorū Homeri quot sint numero in utroq̃
opere. Sic uerbum candidi significat bonum, atrii malum. Haud aliter & Si-
mon noster primam Pentateuchi litteram, & pentagrammati mediam ad

alias res transtulit, & Rahan, auctore David Kimhi, allegoricè pro Abra-
ham mutuatus est, & cætera quæ de sermone ad nos habito satis memini-
mus. Sed audi quâto clamore nos caupo ipse ad coenaculû uocat: heus ad
epulas. Et Philolaus, Equidem, inquit, cupienter edam, quin imus. Finis.

IOANNIS REUCH- lin Phorcensis, u. d. a. De arte Ca- balistica. Lib. III.

ost ubi digressi. Lumenq; obscura uicissim Luna premit
suadentq; cadentia sydera somnos, ambo soluuntur in so-
porem; præmissa adhortatione alterius erga alterum ne ul-
tra primum mane obdormiscerent, expergeficient los igitur
fore curarunt. Et postero die dum de more induuntur,
interea meminerunt eius diuersorij Cauponis uerba longa & uaria, quib-
us ad hesternas epulas hospitibus recensuerit fuisse quasdam superiori
die à Romana curia Francofordiam missas propositiones & conclusio-
nes, contra inhibitionem Apostolicam ab Astaroto quodam fictas et con-
cinnatas aduersus Io. Reuchlin, propter libros non cõburendos iam plus
quinquennio crudeles persecutiones innocenter, ac simul animo forti &
infracto passum, præ foribus sapientiæ ac templorum uestibulis Romæ
affixas, & innox in lutum, stercus & coenum, ibi proiectas & concalcatas
stis ex causis, tum quia præter Summi Pontificis uoluntatem, & absq; re-
uerendissimorum iudicum notitia, coram quibus ea lis post Astaroti ap-
pellationem hæctenus triennio in Curia penderet, tale facinus fuisset atten-
dat, tum quod uniuersis innotesceret eam conscriptionem apertissimis
scatere mendacijs. Principio namq; polliceri Astarotum in præsentia Pa-
pæ conclusiones eas fore disputandas, & Papam tamen negauisse ac certè
prohibuisse, quoniam in multis ætate proxima publicis Romæ sessioni-
bus habitis ea causa plenè fuisset disputata & discussa coram doctis. mun-
di luminibus, ecclesiæ catholicæ prælati, archiepiscopis, episcopis, genes-
ralibus ordinum, & eorum procuratoribus, pœnitentiarijs, doctoribus,
magno numero Theologie Iurisq; peritissimis uiris, qui Capnionem esse
absoluendum decreuissent. Deinde quod ignominiosè appellauerit Ocu-
lare Speculum scandala & erroneas continentias, cum tamen liber iste sit
per Apostolicam sententiam diffinitiuè admissus. Tum etiam quod de
eodem libro ita scripserit, quod sit à quinque uniuersitatibus ductum &
gni addictus, quæ certè sunt mera nugæ, clara & candida mendacia, quia
nulla in omni terrarum orbe sit aut fuerit uniuersitas, quæ Oculare Spe-
culum

culum condemnauerit, sed tātum singularia quaedam capitosa capita, uertiginoso crebro heterochira, & supino errore decepta, conuenticulariter & conspiratiue contra iuris & iusticiæ formam in Oculare Speculum liuore tabuerint, & sua, ut aiunt, sentimenta cōflauerint. Postremò eos aiunt qui luto & cœno corollaria illa inuoluerint et reuoluerint affirmare solitos, in eisdem conscriptionibus nihil contineri ab « ad », quod non antea in defensione publica Io. Reuchlin contra calumniatores suos Colonienſes iustificatum, solutum & resolutum fuisset, quod lectori cuiq; lucidius stellis claruerit. Astarotum itaq; semper eandē cantilenam p turpi sua lingua canere. Hos Cauponi sermones fuisse cum hospitibus & conuiuiis suis dixerunt Philolaus iunior & Marranus, graue nimium putantes, in re tam parua & puerili, tot annis tam ferociter digladiari. Et simul atq; uestiti erant, tum Simonis domū uti constituerant, uelociter sese corrupuerunt. Cumq; inter se, ut ipſorū usus ferebat, amicissimè consalutassent, Marranus sic incipit, Quam delectauerit pridiana disputatio tua, uenerande Simon, incredibile admodū est, & uix dici potest, ita sumus te nobis absente impatientes moræ, qui præter ullam erubescētiā mox atq; præterijt sabbatū tuū antelucani aduenimus. Et ille, Veneritis prosperè, inquit, amici optimi, an nō & uos hodie feriæ tenent, quē diem Soli nuncupatis. Tum Philolaus, Pythagorica sumus turba, inquit, dies omneis festos agimus, quādo hilari mente contemplamur, nec sabbathum aliud quippiam censemus quā relictis negocijs secularibus dare operam ut adhæreatur diuinitati. Sic enim nobis Pythagoras iussit, authore Laërtio, *ἡμετέρας δὲ μέθεωσιν*, i. conuersari oportet cū dijs. Nisi qđ tu numerū ueneraris septimū otio aptissimum, qui etiam nobis Pythagoreis nihil rerum parit, & Minerva nominat. Tum Simon, Legi auscultandum est quæ sua cuiq; distribuit & naturæ ipsi p anima est, uoluit enim ea & uiribus corporū seruire, sine quibus nec ratio sana esse nec mentis lumen conseruari ualidè possit, quapropter meditationem mensis lunæ, hoc est, septimā uitæ partē quiescere constitit: i. in qua nihil agere liceat, nisi qđ obmissum irreparabiliter noceat. Eg nominantur, si rectè memini, Romanis feriæ statiuæ uniuersi populi cōmunes & faciundis rebus diuinis cōsecrate, utq; non semper philosophari Neoptolemus permittet ille apud Enniū, ita nō semper nō omnibus, non omnia de Deo meditari uel ex uestris sunt qui p̄cipiāt, sed est & quādo & quibus & quantum. Nazianzeno ad Eunomianos authore, quē aliquando Græcè legi uirum & doctissimū & eloquentissimū, in Achata cum degerem. Ita non ualescet qđ est optimum & infinitū finitè p nostra mensura concipietur. Sex ergo dieb. operamur, ac septimo quoq; die & corporaliter ociamur quantum permittet uiuendi necessitas, & mētaliter post uolūtatis purgationē diuinis intenti sumūs, et festiuiter cū omni trāquillitate res sacras laudamus, soli q; tunc Deo feruimus. Huc uergit qđ dicunt Cabalæi nostri *שבת ד' ה' אל*

שבת, id est, Sabbathum est mysterium Dei iuxta, ut in Porta lucis capite secundo. Extat namque symbolum mundi superioris, hoc est, lobeles, æternitatis, ubi cessat omnis labor, quare gemino dicendi usu legibus indicitur quinto Deuteronomij: Obserua diem Sabbathi, quod uult intelligi actionibus exterioribus iuxta mundum inferiorem. Ex Exodi 20. Memora diem Sabbathi ad sanctificandum illum, uidelicet animæ uires coniungendo menti ad contemplationis profectum iuxta mundum superiorem, Agnoscitis iam ne? quod Sabbathum est nota diuini seruitij, quo sensus & ratio absoluuntur ab occupationibus materialibus quantum permittit humana imbecillitas, & energia mentis alligatur occupationibus formalibus ad considerandum quæ sursum sunt. Istud lex uoluit per hæc duo uerba innuere שבת וזכור, id est, obserua, memora, quibus intelligunt ex magistris nostris quidam præceptum Sabbathi esse affirmatiuum & negatiuum dicentes, obserua, id est, caue, quod semper eis uitare significat, quatenus nos arceat ab omni quod sanctitati contrarium est. Alij obserua explanant custodi, ut nocti custodiam attribuant, & recordationem, diei, ac illud haud obliquè ad Cabalistarum quadrat fundamentum, qui hunc mundum esse noctem, & mundum uenturum, id est, superiorem ac intellectualem esse diem putant, hic seruos degere, istuc uiuere liberos, his dicendum caue, custodi, obserua, illis, reminiscere, recordare, memento, quoniam hæc uox זכור, id est, reminiscere continens præceptum affirmatiuum procedit ex amore, uerbum uerò, caue præceptum negatiuum impletur ex timore, liberorum autem est amor, seruorum timor, in omnium præceptorum reputamus alterum altero nobilius. Firmè in hanc sententiam longiore tractatu Moyse Gerundensis in Exodo scripsit, quibus duo esse Sabbatha recipimus, ducti scripturæ testimonio Ezechielis 20. Sabbathata mea dedi eis, Nam pluralis locatio duorum numero contenta est, quippe non solum ut generaliter uno uocabulo singulas feriarum species in lege numeratas Deus exprobare nobis uoluerit, quemadmodum Dauid Kimhi & Thalmudici opinantur, uerum etiam ut peculiari hoc nomine datum optimum & donum perfectum à Deo nobis concessum, quod lobeum superius appellamus, memori semper mente complectamur, De quo Porta lucis sic שבתא שנסתא יובל, id est, hæc est hebdomata superna, quæ uocatur lobeus. Vnde omnis remissio propiciatio & infusio gratiæ descendit, quam satis nemo eloqui ualeat, cum nec oculus quidem uidit nunquam, o Deus præter te. Est enim שבת שבת Sabbathum quietis & Sabbathum sabbathorum, quo animæ humanæ omnes puræ reiecta labe tandem redibunt liberè ad hæreditatem patrum, & mittentur in possessionem uerè nostram atq; propriam, quam acquisiimus & retinemus per animā Messihæ de tribu Iuda septimi ab Abraham patriarchæ procuratorio nomine in horizonte mundi superlupremi

per supremi iuxta scripturam, Et super Iubileum mittet radices suas. Hieremias 17. Quæ interpretatur Cabalista ille præstantissimus Sopher Ama in lib. חרדים, id est, reconditorum, psalini undeigesimali super uersu: Dies diei. רל איש אל משפחתו ואל נחלת אבותיו ישוב כלומר שיתעלה בכתורו, id est, Vult dicere unusquisque ad familiam suam, & ad hæreditatem patrum suorum reuertetur, quasi diceret, quod ascendent per angelos ad locum destinationis suæ, quod est flumen Dei repletum aquis. Hæc Rabi Ama, & sunt aquæ quæ suprâ cælos sunt in mundo intelligibili שחרים מרוב חסדים ubi obseruantes Sabbathum, fruuntur & cibantur hæreditate Iacob patris eorum, ut dixit Esaias. Sanè illud ipsum quidem est Sabbathum Cabalistarum omni tempore sanctificandum, in quo non carnis, sed animæ sequimur uoluntatem; & meditamur diuina, nihil contra Deum intendentes, quod pro lege omnibus gentibus extat, quoniam ex ipsa natura pullulauit. Vos enim, quibus lex Moysei lata non est, Iudæorum ceremoniæ haud astringunt, ut numero seruiatis, quod & Iarchas quondam rectè Apollonio negauit, Nec à uobis numerum extorquebo, sed quietum & tranquillum animum posco, soli Deo diuinisq; deditum, qui maximè in anagogica speculatione consistit, uti est ista inter nos disputatio à uobis tantopere desiderata. Tum Marranus: Omnino perficiendum est, inquit, nam cœpisti Cabalam uenustè admodum tractare, qui iam nobis plusquam clarè ostenderis, nō tantum posse nobis hodie, uerū etiam debere de altissimis rebus dissertare, Id tu nōne mecum postulas Philolæ? Ac ille. Certè quidem, Epimæ uero nunc eius disciplinæ intrauimus nauim, & mox in ipsa prora sentiamus Cabalam aliud nihil esse nisi, ut Pythagoricè loquar, symbolicā theologiam, in qua non modo literæ ac nomina sunt rerum signa, uerum res etiam rerum. Quo animaduertimus Pythagoræ philosophiā ferè omnem esse à Cabalæis ortam, qui pari modo symbolicum tradendi morem ad Græcos trāstulit, quin ego ipse quoq; cum sodali hoc meo te uehementer oro, ut dicendo ac potius docendo pergas. Tum Simon, Non mihi tantum factantiæ usurpauerim, ut docere uos audeam, nec bene tutum fuerit in re tam perplexa, nondū extraneis cognita, præsertim Romanè doctis, præter admodum pauca quæ annis superioribus Ioannes Picus Mirandula Comes, & Paulus Ricius quondam noster ediderunt, etiam usq; ad hodiernum Latinis non satis intellecta. Vereor enim si docerem tam peregrina dogmata, ne mihi haud secus atq; multis ante bonis cōtigit uiris, inuidorum uerba ignominiosè obstrepat, qui omne quod nesciunt improbant, & facillè malignādi studio uerba in alienum sensum detorquent contra loquētis uoluntatē, quos Cicero calumniatores uocat, ego si dici grammatice liceat calumnienses appellauero, quoniā uos ipsi equè meos Theologistas Pharisæos nominare consueuistis, Sed palam testor utrunq;

Ilii 4 uestrum

uestrum me nihil docere uelle, dicere autē magis & recensere, si quid apud Cabalistas legerim quod uobis haud displicere putē. Exequar igitur primum, quod illi ultimum intendunt, nam omne studium suū & uniuersam operam uni huic proposito impendere curant, ut in hac uita felicitatem & futuri æui pro captu quicq̃ suo perpetuam beatitudinem consequantur. Quod maximē omnium hoc medio fieri posse confidunt, Si tandem alioquando id quod sibi sentiunt pro utriusq̃ mundi statu esse optimum sedulo & gnauiter apprehendant, cuius possessio adeptis iucunda & perfecta sit quies, nimirum cum etiam quæq̃ alioquin animalia quantumuis bruta felicitatem suā gestire tum uisa sint cū quæ optima sibi existimāt ipsi fruant, & ad ea pertingāt quæ cupiditati suæ afferunt satietatem. Cernitis bouem depascere floridum aliquod & uiride pratum, non quidem totum sed deliberata electione nunc hanc inquirere herbam nunc illam. Subitoq̃ aliam quidem faciliē relinquere, aliam autem prosus obmittere, donec ad cōsentaneum & uestcum sibi alimentum perueniat quo consistat & requiescat. Hoc modo Cabaliste post campos scientiarum latissimos, & prata cōtemplationum omni amoenitate ornata multas & uarias qualitercūq̃ olentes herbas degustant, ut demum toto gramine perlustrato illud diuinum Moly reperiāt, cuius quanquam radix nigrescit, tamen flos Hom. opinione albus enitet lacti similis, quo inuento cunctas repulisse misérias uidētur, appetitus sui finem in hoc mundo consecuti felicem. Virtus uerò Moly est, opera difficilia radix, flos animorū tranquillitas, hoc omne nisi præsens seculi uera felicitas esse aliud nihil ne credi quidem possit. Futuri autē beatitudo est apprehensio summi boni, supra quod nullum bonum, & à quo est omnis bonitas, quod à nulla mera creatura comprehenditur. Sed tum apprehendi asseritur, cum pro cuiusq̃ captu proximē acceditur, ut si quis fimbriam uestimenti apprehendat, hominem indutum apprehendisse dicatur. At illud bonum quod Deus nominatur, non planē à nobis poterit ob nostræ conditionis fragilitatem, nisi gradibus atq̃ scalis ascendi, quæ quidem ut uos loqui cōsueuistis instar Homericæ cathenæ, ut uerò Iudæi nos secundum diuina eloquia dicimus certē ad speciem scalæ Iacob patris nostri de super coelestibus porriguntur in terram, tāquam restis quædam aut funis aurea coelitus ad nos directā, ueluti linea uisualis uarias penetrans naturas, aspicitis namque solem, cuius radius ad uisum nostrum proficiscitur per orbem Veneris, per orbem Mercurij, per orbem Lunæ, per orbem ignis, per orbem aëris, & tangit corpus opacum speculi concaui, reflectitq̃ inde ad stupam aut lantam aridam, quam splendore suo incendit uehementer usque in cineres, eiusdem uerò flammæ species ad oculos peruenit nostros, & à sensatione interiori suscipitur, suscepta iudicatur ab æstimatione, tandem discurrendum à ratione redeundo uiam, qua præsens operatio omnis est progressa, tum hæc prudenter nobis ostendit, quo nam modo

modo formę interiores deferantur per spiritus animales ad imaginationē & æstimationis iudicium, quo etiam modo externę ab intraneis recipiantur, quo item à flamma species in perspicuo usq; ad pupillam intendatur, qua uia ex incendio speculi concaui orta sit flamma, & quomodo radius incenderē potuerit, quo deniq; modo per multa media sibi non connaturalia continuetur splendor, qua rursus sit proportionē comparandus aër ad ignem, ignis ad spherā lunę, & reliqui orbes ad reliquos. Singula hæc ratio nostra disputat per iter cōpositionis & resolutionis ultrò citrò, susq; deq; gradiens, & modò hæc modò illa cogitās, neq; cessat ratio cinari usq; dum per phantasma effigiem, intentiones, splendorem, lumen, lucem, luminare, scilicet ad ipsum, de quo loquimur solem, reuerterit. In primis imaginem lucidā agnoscit, deinde iudicat ipsam esse propriam illius flammę stupeę, quam pridem oculi uiderant, tum quod intentio eius à reuisa per diaphanon ad oculum foris producta etiam intra fuerit recepta, quòd ita stupa sit terrestris, quòd splendor sit aëreus, quòd flamma ignea, quòd candor accidens diaphano inhærens, quòd transeat per lucidum atq; perspicuum, siue aër illud sit, seu ignis, aut cœleste aliquid, secundum formę substantialis energiam & operationem peculiarem, deinde meditata sua nobiliiori cuiq; semper accommodans, relicta materia secum de forma disputare incipit, non iam artificiali, ut cuius scrutinium huc non attineat, quæ rectius figura nominetur quā forma, sed naturali tantum aut superiore. Pergit itaq; ratio & formarum aliquas reperit esse particulares nūc & hic, reliquas uero uniuersales semper & ubiq; tum & particularibus quasdā corporibus in existentes, quibus dent ut sint, alias autem formas coassistentes, quibus præstet ut sic sint, alias omnino separatas à corporeis essentia uirtute ac operatione, quæ tamen idcirco nomen quandoq; formę amittūt, atq; uel dñj, uel angeli, uel intelligētis, uel animi beati, uel mentes, aut alio quolibet uocantur nomine. Quæcunq; autem sunt uniuersales, eę non ultrā formę, sed Ideę siue species dicuntur à multis, qui per quam propriē loqui didicerūt. Sic ratio sanē tantisper ascendet dum poterit, cū aut ita fuerit discurrēdo extenuata, ut formas quæ corporibus nec insunt nec assunt tanquam naturæ non subiectas comprehendere nequeat, mox subsidiarium accersit intellectū, qui planē ut hanc materiam abstrahit ab hac forma ceti a lini cuiusdam in agro sepulti, quam natura induit graminis forma ex caduere illo florescente, ita rursus formam quoq; simpliciter à materia conatur abstrahere, id uero experitur arduum esse ac laboris plenum, facile enim est abstrahere materiam à forma, sed formā abstrahere à materia difficile, quapropter intellectus ille purgatiorē se eleuat, ut menti occasionem in se fluendi præbeat, cuius claritate fretus formas agnoscit nonnullas esse penitus à corporeis essentia uirtute ac operatione absolutas, & ob id neq; loco neq; tempore cōclusas, quo uerē oporteat eas arbitrari suprā cœlos

coelos esse, ubi cessat motus & tempus. Hinc uoluntatem nostram instruit ut esse quædam credat extra coelos entia optimam uitam ducentia, qua toto quo fruuntur, ibique nullum secundum inchoare mundum, luminibus uis & mentibus purissimis offeratissimum, quem possit intrare animus humanus fortiter cōtemplando, certè multo potius quam oculis corporeus transcendere orbem solis acutè uidendo. Vtq̃ solem non respicimus nisi sol nos respiciat, ita mundum superiorem uidere nequimus, nisi & ille nos uideat, est enim totus oculus ipse quoque sole clarior. Solem autem comprehendimus per lumen solare, ita diuina comprehendimus per lumen diuinum, & qui uisu corporeo possumus non solum orbem solis, uerum etiam superiores stellas, & summum cœli capere. cur non posset mens nostra quæ uirtutem corpoream modo quodam infinitè præcellit altius suspicere ac mundi archetypi contenta uidere, cum tanta propinquitate concauū & conuexum supremi cœli uniantur, à quo conuexu eternitatis orizon nihil distare uideatur. Intuemur itaq̃, mihi credite, alterius mūdi diuina mutuo, & illa nos uicissim intuentur, ueluti duo directè oppositi oculi per unicam lineam uisualē reciproce circumacti. Tum Philolaus: Omnia, inquit, quæ doces Simon, Pythagorica sunt, & Italica philosophiæ propria, quam inter nos heri discussimus parumper ego & Marranus mecum. Ad hæc ille: Vos equidem quid appellare duxeritis Pythagoricum ignoro, at hoc scio hæc esse Cabalistica, quæ hætenus proposui, à priscis Cabalæis tradita, & omnia lege diuina Hebræorum complexa. Hinc nascitur illa enumeratio quinquaginta portarum intelligentiæ, circa quas tantopere Cabalistarum studia defudant, diuinitus à Moyse Dei seruo receptarum, quarum cognitionem ipse quoque posteris nobis tradidit uniuersitatis conditionem explicantium רבבך אמרתי רבותי נז המשיח בתחבוא בעלם שנה ותחבואו מעט מאלהים, id est, lame que dixerunt Magistri nostri quinquaginta portæ intelligentiæ productæ sunt in mundo, & omnes illæ traditæ sunt Moyse præterquam una, quia dictum est: Minuisti eum paulominus à dñs. Super isto Cabalistarum sermone dixit Ramban in Genesios exordio, quod eiusce modi omne Moyse traditum per portas intelligentiæ, contentum est in lege diuina Iudæorum, uel sensu literali uel allegorico, per dictiones, uel arithmeticas supputationes, uel geometricas literarum figuras siue descriptas seu transmutatas, uel harmoniæ consonantias ex formis characterum, coniunctionibus, separationibus, tortuositate, directione, defectu, superabundantia, minoritate, maioritate, coronatione, clausura, apertura, & ordine resultantes. Et per illam quoque legem à diuino spiritu adeptus est Salomon rex sapientissimus: omne quod nouerat, de quo scriptum est in libro Regum, quod Deus ei dederit sapientiam & prudentiam multam nimis quasi arenam in litore maris, & creuerat sapientia Salomonis

monis super sapientiā omnium Orientalium & Ægyptiorū, & erat sapien-
tior cūctis hominibus, & disputauit super lignis à cedro, quę est in libaon
usq; ad hyssopum, quę egreditur de pariete, & disseruit de iumentis & uo-
lucris, & reptilibus, & piscibus: ultra hæc confirmat nostram sententi-
am Gerundensis, & cōcludit ita במירושית בה במירושית, id est, Omnia hæc cognouit per legem, &
omnia inuenit in ea per expositiones suas, per grāmaticas utilitates & per
litteras eius, & per calamistraciones illius. Cōtigit autem ei hoc, postquam
ad plenum fuisset duodequingenta portarum intelligentiæ rationem
consecutus, quę aperiunt omnium creaturarum cognitionem. Sunt enim
cunctæ res uniuersaliter in quinas cōditiones distributę. Nam aut elemen-
ta sunt, aut elementata, aut animæ, aut cœlestia corpora, aut supercœlestia
incorporea. Horum fortasse quodlibet decē recipit considerationes, quā-
rum capitula sunt quę sequuntur, Genera generalissima, genera specialia,
species generales, species specialissima, res indiuiduæ, quę ulterius con-
stant materia & forma, uel quibusdā utriq; proportionalibus, contrahuntur
q; singulariter differentijs, proprietatibus & accidentijs. Decem hi tam
essentiarum quam intelligentiarū modi per quinq; multiplicati quinquas-
ginta ianuas aperiunt, per quas intramus in creaturarum penetralia illa e-
minentibus notis in operibus sex dierū designata, & à Cabalisticis studiose
deprehensa receptaq;. Iam isto artificio enigmaticus scrupus à Comite Mi-
randulano inter noningentas conclusiones suas propositus, facile in eno-
dem scirpum explanabitur. Aiebat enim sic: Qui sciuerit quid sit denarius
in Arithmetica formali, & cognouerit naturam primi numeri sphærici,
sciet secretum quinquaginta portarum intelligentiæ, & magni lobe lei, &
millesimæ generationis, & regnum omnium seculorum, hæc Mirandula-
nus. Ducatur itaque uelim sphæra plana siue circulus decem figurarum
numeralium super centrum quod sit quinque, est enim medium denarij
& in eius circumferentia particulariter, denarię supputationis numeri sin-
guli describantur, transeatq; diameter à minimo ad maximum, hoc est,
ab uno ad nouem, cuius diuisio duos semicirculos efficiet, à parte siquid-
em dextra sphære, post unum & ante nouem superius commemorata
ponantur duo tria, quatuor quinque, à parte autem sinistra post unum &
ante nouem reponantur, quinque sex septem octo, & trahantur lineę per
centrum à duobus ad octo, à tribus ad septem, à quatuor ad sex, à quinq;
ad quinq;. Tum si maximo cuiq; tantum subtraxeris quantum abundat su-
pra quinq;, quod est sphære denarię centrum, atq; idem suo minimo ad-
dideris, qui à quinq; defecit, semper ex utrisque oppositis numeris quinq;
& quinque adæquata surgent, quare comparatis inuicem linearum pun-
ctis, quælibet lineę descriptio numeralis, quinque & quinque obtinet.
Quinarijs igitur numerus in circulo denarię reuolutionis dicitur sphæ-
ticus,

ricus, quia, ut uidistis, omnes numeri sphæræ ad quinque rediguntur, id autem fit per quinque lineas in sphæra ductas, quarum singulæ decem continent. Eo itaque sphærico numero per decem multiplicato, nascentur quinquaginta siue portæ intelligentiæ, seu anni Iobelei, cuius proportio dupla, quæ est Arithmetica formalitas, in se multiplicata, millesimam generationem procreabit, quod si perpetuo sic facies, apparebit infinitudo, quæ est regnum omnium seculorum, à Cabalisticis Enisoph nominatū, & est deitas ipsa sine indumento. Reliqua enim Deus produxit amictus lumine sicut uestimento, ut esset lumen de lumine, ac inde cum uestimenti sui lumine creauit mundum intelligibilem spirituum separatorum & inuisibilium, quod Cabalisticæ uocant coelum, ut ex me sæpius accepistis. Ad hunc modum intelligo uerba sapientissimi & maximi Rabi Eliæzer, qui cum istam proposuisset quæstionem, unde creatum sit coelum, respondit, מאור לבשר לכה, id est, de lumine uestimenti sui sumpsit. Recitantur hæc à Moysè Maimoní ostensore perplexorum in 26. cap. lib. 2. & à Rabi Ioseph iuniore Castiliensi, siue Salemitano in Horti nucis uolumine secundo, Vsq̃ huc ascendit Moyses Dei seruus, ut cognosceret lumen uestimenti eius, et sabbathum sabbathorum, & Iobeleum superius, & millesimam generationem, quod totum nil aliud est quam mundus superior Idearum, angelorum, feliciū animorum. Igitur cum indumentum Dei transcendere ac faciem eius uidere nequieuerit, rectè dicetur ex quinquaginta portis intelligentiæ una caruisse, quam aliqui nostrum fuisse opinantur חיים, id est, uiuificationem, tamē ijs haud assentior, magis uerò esse puro Dei essentiam, quam symbolū indicat Tetragrammaton, & est unus incomparabilis nulla comprehensibilis proportionē. Dixit namque Moysi Deus, Faciem meam uidere non poteris. Seu uerius sic, Et facies meæ non uidebuntur, sed uocabo nomen Tetragrammaton coram te, 33. Exodi, quod explanant Cabalisticæ שאמר להם, id est, Vocabo coram te nomen illud magnum quod non poteris uidere, ita enim Ramban Nehmani scribit. Quo planè apparet Deum iuxta ipsum esse suum Tetragrammaton, à Moysen non fuisse uisum. Hoc sanè portarum est omnium principium supra omnem creaturam ante creationis exordium, de quo legitur: Creauit Deus coelum & terram. Et Chaldaïca Onkeli translatio sonat ita: Creauit Tetragrammatus coelum & terram. Deus ergo Tetragrammatus creauit omnia, quem uos Tetractyn nominare audiui. Dixit autem Rabi Eliæzer, ut in capitalis eius extat, ער שלא נברא העולם היה הקב"ה ושמך בלבר, id est, usquequo non fuit creatus mundus, fuit Deus & nomen eius solummodo. Alij quoque Cabalisticæ asserunt testimonio Moysi Aegyptij capite 29. libri secundi perplexorum sic תהיה שלא היה שום דבר נמצא, id est, Ab initio cum non esset ulla res, erat penitus nisi nomē Dei & sapientia eius, Ergo antequam esset creaturarum quicquid iuxta

iuxta Cabalæ doctrinam, nihil erat nisi Deus, & nomen eius Tetragrammaton, & sapientia eius. Sola certè tria hæc receptio nostra continet, quæ prima creationis porta magistro nostro Moyfi nequaquam fuit aperta. Quare dicitur legem diuinam peruestigasse tantummodo per nouem & quadraginta portas. Iosue autè denuò una minus, scilicet per octo & quadraginta portas. Sic em̃ in lib. explanationū alphabeti à Rabi Akiba recepimus ראור מתחיל של משה נחלק מיהושע שער אחר ונשתאר מ'ה שעים יכן id est, Et post mortem Moyse abscondita fuit de Iosue porta una, & relictæ fuerunt quadraginta octo portæ, & Salomon laborauit super illa porta ad reducendum eam, sed non erat potens. Hoc ita receperūt Cabalistæ, quoniam de Moyse scriptum est 34. Deutero. Non surrexit propheta ultra in Israël sicut Moyse. Non igitur Iosue ualuit tantum ascendere quantum Moyse ascenderat, idcirco haud ab re affirmatur uno fuisse gradu inferior. De Salomone autem, Ecclesiastis 12, legitur, quod quæsiuerit ut inueniret res beneplaciti, sed addunt Cabalistæ Deum ei præcepisse sic: Scribas rectè uerba ueritatis, ea esse dicimus tradita & recepta per uiam Cabalæ, quatenus aliud conscribere non auderet, nisi quod recepisset, id quod fuit duobus gradibus inferior quàm Moyfi receptio. Post Deum porta secūda est mundus archetypus, & dicitur Cœlum à Deo Tetragrammato in sapientia creatum iuxta Thargum Hierosolymitanum quod loco בראשית id est, in principio posuit ברכיה, id est, in sapientia, quippe confirmans quæ diximus, quod in sapientia creauit Deus Tetragrammatum cœlum, conclaue angelorum, de quo planè nihil à Moyse fuit expositū, ne rudi & aggreſti populo, uel non intellecta uilescerent, uel idolatriæ præberent occasionem. At uisibilis iste mundus terra intelligitur, quem inter portas tertiam affirmamus. Per inane autem symbolicè notari materiam putabimus, portam intelligentiæ quartam. Per uacuum, hoc est, priuationem, quintam. Est & sexta horum appetitus naturalis abyssus. Deinceps p quibusuis sex dierum operibus reliquæ portæ sequuntur. Iam enim quatuor elementorum signacula portas quatuor indicant, purum namque elementum ignis secundum Moysem Ægyptium libri perplexorum secundi capite 26. tenebræ nuncupatur, spiritus aër, aqua humor elementaris, lux forma substantialis, dies, accidētia, quæ maximè nobis cōferunt ad cognoscendum quod quid est. Nox sunt proprietates occultæ, Vesper corruptionis uia, Mane generationis, Dies unus, qui certa ratione non dies primus nominatur, sed dies unus, significat compositum in lucem editum. Die secundo, aquæ supra firmamentum sunt species rerum uniuersales. Firmamentum orizon æternitatis & temporis. Aquæ sub firmamento influentiæ cœlestium corporum naturales. Die tertio sequitur aliud cœlum uisibile ac materiale, porta scilicet undevigesima, inde terra quam terimus, deinde maria quæ nauigamus, sic her-

KKkk bæ,

bæ, semina, ligna, fructus. Quarto autem luminaria, signa, tempora, dies, anni, splendor, sol, luna, quibus planetis cæteri communicatione caloris & frigoris, siccitatis & humoris comprehenduntur. Calet & siccatur Saturnus, Mars, ac Iupiter cum suo Sole, humectat & infrigidat Mercurius, ac Venus cum sua Luna, etiam si septem hæ sphæræ distinguantur specificè. Designant præterea portam reliquæ stellæ nonam et trigessimam, tum die quinto prodeunt animæ uiuentes, quæ est uita mortalium, & in aquis reptilia & cete & pisces, & generatim uolatilia, & particulariter aues. Sexto animal progressinum in terra, & reptile terrestre, & iumenta, & bestię. Tandem porta quinquagesima quæ est homo. Hi sunt quadraginta nouem creaturarum cognoscendarum modi שער בינה & suprema porta unus creator omnium à nullo homine nisi à Messiha planè cognitus, quoniam ipse est lux Dei & lux gentium, ideoq; & cognoscit Deum, & Deus cognoscitur per eum. Regius enim propheta Dauid ad Deum sic exclamatur: Mitte lucem tuam, quod interpretatur Rabi Salomon Gallus חמשיה שנרמה באור ש'נ ערבותי נרלמשיה, id est, Messiham qui comparatur luci, quia scriptum est, Paraui lucernam Christo meo. Et Isaias ait: Dedi te in foedus populi in lucem gentium. Et rursus: Ambulabunt gentes in lumine tuo. Scripsit autem Aristoteles id quod esse uerum arbitror, uisionem fieri non posse, nisi cum lumine, ut legitur in libro de anima οὐχ' ὁρατὸν ἄνευ φωτός, id est, Nil uisibile sine luce. Quapropter ambulantes nobis ad rerum omnium inspectionem, conducit admodum itineri adhibere lumen, ut uiam qua possimus absque pedum læsione proficisci matura cum prouidentia eligamus. Ad quod receperunt Cabalistsæ tramites quosdam luminosos, & illustria experimenta, quæ nominarunt נתיבות החכמה ל"ב, id est, Triginta duas semitas sapientiæ, quarum meminit Abraham in libro de creatione, quem sic incipit: בשלשים ושתים נתיבות מלאות חכמה חסד יה יהוה צבאות שמו, id est, Triginta & duabus semitis mirabilibus sapientiæ excussit seu exculpfit Deus Tetragrammaton Zabaoth nomen suum. Super quo scripsit Rabi Iacob Cohen, quod dicit mirabilibus, eo significat has semitas esse arcanas reconditas & occultas, hanc suam interpretationem confirmando per Thargum, & cōmentator Rab Isaac in eundem librum יצירה testatur, quod prisci sapientes uiri cordati mites & recti per fundamenta legis in Cabala plurimum exercitati docuerunt nos, quod maiores nostri & patres ambulauerunt per uias multas, ut tandem starent in semitis istis quæ dicuntur admiranda sapientiæ, tradita per Zadkiel Abrahę patri nostro in traditione foederis, hæc ille. Recensebo itaq; uobis auditores optimi si modo dignū aliquid exiustimatione uestra iudicabitis. Et Philolaus. Perge obsecro: & Maranus imò confestim exorsa pertexte obtestor ambo inquirunt. Tum ille triginta duę ait semitę à summo culmine ad ima basis tendūt, hoc modo notandæ,

Istica. Lib. III.

311

tandæ, quarum prima est שכל מוטל, id est, Intelligentia miraculosa, sic à
 quibusdam dicta, sed rectius multo nominabitur Intelligentia occulta.
 Nam Rabi Salomon Gallus in libro Deuter. cap. 30. probat hoc uerbum
 מוטל significare מוכה in uersu, quoniam mandatum hoc quod ego præ
 cipio tibi hodie non supra te est, ubi docet legendum esse, nō occultatum
 à te est, id quod per Chaldaicas translationes illic citatas. Est autem lumen dās
 intelligere præcedentia sine principio, nominaturque gloria prima, quoni
 am nulla creaturarum mera essentia ac ueritati eius ualet appropinquare.
 Secunda שכל מקור, id est, Intelligentia sanctificans, est fundamentum sa
 pientia æternæ, quæ uocatur fides, & nominatur parens fidei, eo quod
 de eius uirtute fides infunditur. Tertia שכל שלם, id est, Intelligentia abso
 luta, est intentio principiorum quæ non radicauit ad reducendum sibi ali
 qua in penetralia maiestatis suæ quæ infundantur ab anteriore. Quarta
 שכל כהן, id est, Intelligentia munda purificat numerationes Cabalisticas,
 & figurationem earum emēdat disponitque terminos & extremitates suas,
 ut sint absque detruncatione aut dispersione. Quinta שכל מוח, id est, Intel
 ligentia fulgida dicitur à Cabalisticis gloria secunda. Sexta שכל מוחין, id
 est, Intelligentia resplendens, sedet super throno splendoris, & illustrat
 fulgorem luminarium, & infundit influxum suum præfecto superficialium
 & eminentiarum. Septima שכל מוחין, id est, Intelligentia inductiua, est ip
 se thronus gloriæ, perficitque ueritatem communicationum spiritualium.
 Octaua שכל נשר, id est, Intelligentia radicata, quæ conueniens uni dici
 tur & est proprium ipsius prudentia quæ infunditur à sapientia superiore.
 Nona שכל נצח, id est, Intelligentia triumphalis uel æterna, uocatur para
 disus uoluptatis paratus sanctis. Decima שכל הדרגה, id est, Intelligentia di
 spositiua, aptat sanctis in fide apparatus ut induantur spiritu sancto, et est
 illud quod uocant Thiphereth in statu supernorum. Undecima שכל כהן
 id est, Intelligentia claritatis, est species ipsa magnificentia, dicta הדרגה
 quoniam ex ea oritur uisio uatibus uisionem uidentibus. Duodecima
 שכל קבוע, id est, Intelligentia notata, insignis raptus, à qua defluunt uirtu
 tes spirituales instar infusionis unius ab altera secundum primi influentis
 energiam. Tredecima שכל נסתר, id est, Intelligentia recondita, illustrat so
 lum potentias talium intellectuum qui per cogitationem fidei creditæ ui
 dent. Quartadecima שכל מוחין, id est, Intelligentia illuminans, quæ est ip
 se Hasmal angelus Ezechielis, quasi species electri, institutor arcanorum
 animalium sanctuarij, & intentionum eorum. Quintadecima שכל מוחין
 id est, Intelligentia subtiliata, disponit ordinem quo conceditur accessus
 per gradus ascensionis. Sextadecima שכל נאמן, id est, Intelligentia fidelis,
 qua augentur uirtutes gratificatae iuxta uitas eorum in quibus habitant.
 Septimadecima שכל נסיון, id est, Intelligentia probatoria, est tentatio &
 probatio antecedens in qua consistit donum Dei benedicti erga omnes

KKkk 2 sanctos

sanctos eius. Octauadecima שכל קיים, id est, Intelligentia confirmans, est uirtus restaurans in numerationibus Cabalisticis, si quid illis desit, uestiendo eas de spiritu sanctitatis suæ. Nonadecima שכל הרצון, id est, Intelligentia uoluntatis prouidet omnibus creatis, & per eam cognoscunt Cabalistæ ueritatem sapientiæ superioris. Vigesima שכל בעמיר, id est, Intelligentia constituens, facit stare ipsam creationem in caligine munda. Et magistri Cabalæ dicunt quod sit caligo, iuxta illud, caligo incircuitu eius. Vigesima prima שכל מוריש, id est, Intelligentia innouans, per quam reparantur & innouantur omnia creata in hoc mundo. Vigesima secunda שכל בית השפע, id est, Intelligentia domus largitatis, de medio infusionis illius trahuntur arcanum & absconditum, quæ habitant in umbra eius, & adhærent educationis studio atq; diligentia promouentis ad alta. Vigesima tertia שכל המעולה, id est, Intelligentia actiuitatum, est collectio & uniuersitas operationum spiritualium, sic dicta propter influxum qui congregatur in ea de fonte pelagi superioris & gloriæ excelsæ. Vigesima quarta שכל גברל, id est, Intelligentia mediâs, qua colligitur influentia gratiarum, & ipsa infundit largitatem in omnia stagna seu piscinas benedictionum à se appropriatarum. Vigesima quinta שכל כללי, id est, Intelligentia collectiua, qua colligunt Astrologi iudicio stellarum fatales euentus, & notitiam eorum perficiunt sphaeris & orbibus suis. Vigesima sexta שכל געבור, id est, Intelligentia adminicularis, concurrit in subsidium ad omnes operationes planetarum, & alios influxus cœlestes. Vigesima septima שכל חמירי, id est, Intelligentia perpetua, quotidie continuatur per meatum solis & lunæ secundum conditiones eorum. Vigesima octaua שכל מורגש, id est, Intelligentia corporalis informat omne corpus quod corporatur sub orbibus, itemque magnitudinem illorum. Vigesima nona שכל החפץ, id est, Intelligentia complacentiæ quæsitæ, recipit diuinam infusionem ut participet de irrigatione aius super omnia creata. Trigesima שכל מורגש, id est, Intelligentia concitatiua sensuum, qua fiunt entia sub orbe supremo, & omnia genera mistorum. Trigesima prima שכל רמירי, id est, Intelligentia imaginaria qua uariantur & alterantur omnes figuræ ac imagines creatæ iuxta superficies rerum & naturas earum. Trigesima secunda שכל מרטיבע, id est, Intelligentia naturalis, qua consummatur natura rerum materialium sub sphaera lunæ ad perfectionem suam. Complexus sum breui catalogo uiri externorum dogmatum cupidissimi, quæ nostri maiores & de quinquaginta prudentiæ portis & de duabus atque triginta itineribus sapientiæ multis in libris difficiliore studio tractant, & est res profecto meliore digna magistro, ac multi sudoris sanè quæ maximam uim habeat ad cohortandum nos, ut fermè semper cum angelis uersetur in contemplatione summarum & diuinarum rerum, quibus si familiares esse cœperimus, nihil nobis erit aut dictu aut factu difficile. Familiaritatem eam
literæ

literæ conciliât, quæ illorum munus sunt. Eas si adhibuerimus decem numerationibus Cabalisticis, statim cōsurgit duorum & triginta numerus. Quod scriptum in libro Ietzira legitur עשר ספירות בלימה ושתים ועשרים, id est, Decem numerationes Belima, & uiginti duæ literæ. Quapropter non pauci scriptores, & decem istis proprietatibus silentio dignis, & uiginti duabus literis hanc semitarum cōflant summam pro meo quidem mōre in eum ordinem digestarum, quem tamen alij haud pariter obseruant. At uerò illud literarum collegium si quinquaginta portis diligenter applicuerimus, inde septuaginta duorum angelorum felicem seriem comperiemus, quibus Semhamaphores, id est, nomen expositorium illud magnum summi Dei constare perhibetur. Nam ad quinquaginta uiginti duo addita 72. procreabunt. Hi sunt angeli fortes uniuersæ terræ, per quos putatur Moyse ille miraculorum operator manu sua mare usque ad siccum diuississe, quoniam ipsi sunt angeli diuisionis. Et diuisit Deus terram iuxta numerum angelorum eius. Sic enim in libro Portarum iustitiæ, quem Rabi Ioseph Ben Carnitol celebris in Cabala magister conscripsit inter alia legimus וישארו כל ארצות בסורות ביד ע' שרים, id est, Et relictæ sunt omnes gentes traditæ in potestatem septuaginta præfectorum, hoc est, principum angelorum, quibus Racanat peritissimus Cabalista Genesis 48. septuaginta palmas adplicat illas circa duodecim fontes, quos nostis. Quinetiam certum est, duas ibidem fuisse columnas nubis & ignis, quibus duo præpositi erant angeli. Quare non inaniter existimabimus in eiusmodi sectione maris & liberatione filiorum Israel accessisse se Moyse septuaginta orbis terrarum angelos & duos illos columnares in ministerium salutis, quæ nobis planè contingit ex nomine Tetragrammato ineffabili, per septuaginta duo nomina, quæ de sacra scriptura colliguntur explanato Exod. 14. à uersu. Tollensq; se angelus usque in finem, ubi legitur diuisa est aqua. Sunt nimirum ea nobis sacrata signacula hodierna ætatē memori mente reposita, quibus symbolis angeli uocati fuerunt opem hominibus, ad laudem & gloriam ineffabilis Dei, de quo scripsit Rabi Salomon in expositione Thalmud testimonio Gerundensis in Geneseos exordio. Symbolorum itaq; characteres hi sunt, quos digito uobis pingo, וזהו ילי סייט עלם ממש ללח אבא בחת חזי אלך לאי חתע וול מבח חרי, bis pingo חקם לאר בלי לזי פחל גלך ריי מלה חחר נתח האל ירר שחא ריי אום לבב ושר וחיחו לחח בוס מנר אני העם רחע ייו החח מיר וול ילר, סאל ערי עשל מיה וחו רני חחש עמם ננא נירר מבח פרי נמם יול חרה מצר ומב רחח ענו מחי רמב מנס איע חכו רחא יכם חיי מום. Omnia hæc nomina manant de proprietate clementiæ, ut asserunt Cabalistiæ, illa uerò una extat ex decem numerationibus, quarum uobis arborem demonstrabo, si adnuerint superi, & uos si me audire parati eritis. Quin paratissimi, ambobus inquirunt, qui ob id tanta itinerum pericula obuiimus, tot & tantis sumis

ptibus erogatis. Sed perge aiūt, ut de istis angelis aliquid discamus, quorum nomina Marrano mihi nunquam audita fuere, credo & tibi quoque Philolao pariter, Certe, ait ille, ut ne uisi sunt unquam isti mihi angeli quidem, ita ne ipsorum cognita mihi sunt nomina, sed amabimus te uir optime, indefinenter perge. Tum Simon, Fuisse angelos, inquit, multos qui ad tantum & tam admirandum Moyſi opus concurrerent cum aquas maris ita diuideret, ut Israëlitaë siccis pedibus transirent, id ex ipsa possumus sacra scriptura deprehendere, ne quis me ueteratorem putet. Verba namque diuina in eo loci hæc sunt מלאך האלהים, id est, & migravit angelus angelorum. Non ut uos pronuntiatis Latine, Tollēsque se angelus Domini. Non enim Adonai positum est hic quod interpretamur Dominū, Sed Elohim, quod uos pariter angeli trāslatum quotidie legitis: Minuisti eum paulominus ab angelis. Et in conspectu angelorum psallam tibi. At nequaquam hic scribitur, ut aliās crebro angelus Elohim. Sed memorabiliter sic angelus ha elohim intercedente articulo demonstrante, perinde atque dicere sacra historia uellet. Per hunc nubis angelum castra præcedentem, cognoscite hic plurimos quoque alios adesse angelos orbis terrarum principes. Astipulatur nobis Thalmud in Mechilta, ubi Rabi Nathan à Magistro nostro Simeone Ben Iochai cognato meo huius quæstionis petit solutionem. Quæso, inquit, quare ubique scribitur angelus Adonai, hic autem angelus ha elohim, cui respondet אֵין אֱלֹהִים בְּכָל מְקוֹם אֵלֹהִים יוֹי, id est, Non Deus in omni loco, scilicet significatur, nisi præses siue præfectus. Igitur angelus ille simul cum septuaginta præsidibus prouinciarum intelligitur affuisse, ob idque ita dictus Mallach ha elohim, angelus illorum præsidum seu præfectorum, & alter item angelus ignis eorundem præsidum socius, ut iure optimo septuaginta duo numerentur, quorum signa uidistis iampridem à me descripta, quæ si uultis uel potius, quia uultis, noui enim uos uelle, docebo qua nam uia è sacris literis educātur. Iam hos ipsos assumite treis uersus וַיֵּסֶד וַיִּבְנֶה רִי ac in modum erectæ columnæ singulos more Cabalistico à dextra ad sinistram ita conscribite, ut uniuscuiusque uersus literæ à summo ad imum continuo altera sequatur alteram, tunc primi uersus characterem primum ponite, qui uau nominatur. Deinde secundi uersus characterem ultimum usu retrogrado accipite, qui est he: tum postremo recurrite ad tertij uersus initium, quod rursus inuenietis uau esse. Cumque treis characteras ordine isto coniunxeritis, nascetur primi angeli memoriale uau he uau. Et secundi Iod lamed iod. Et tertij Samech iod teth. Sic quoque de reliquis semper ternis atque ternis, præsentī autē modo tribus columnis ritè ut fieri debet erectis, quodlibet signaculum Tetragrammati expositorium conflabitur. Eia uidete considerate, contemplamini bene, num hoc ipsum summa lætitia est, omne huius seculi gaudiū excellens, recordari sanctos nutus Dei & diuinos uultus quos Hebræi Mallahim, Greci angelos,

ei angelos, Latini deos nominant, tractare animo & manibus tam puras, tam pias, tam consecratas res cōuersari studiose cum illis candidissimis speciebus, quarum splendor non nisi perspicacibus generosarum mentium oculis illucescit. Interesse conuiuijs atq; colloquijs spirituum beatorum qui nos supra quā omnium mortalium mos est fraterne diligunt, nec diligunt modo sed amant. Gestire mihi parietes uidentur, & hominibus nobis gratulari, quod Dei bonitate factum sit, ut per quædam humanæ imbecillitatis signa & artificiosa charagmata in hilares cœtus admittamur angelorum, pro uirium nostrarum capacitate, cum quibus trāquillo corde gaudeamus & lætemur, quos colamus & ueneremur, quibus honorem tali & tam sublimi naturæ debitum impendamus, à quibus uicissim & amemur & instituamur & custodiamur. Tum Marranus, characteres quidem uideo, inquit, sed nominum sonos non audio, qua igitur pronuntiatione inuocentur angeli nescio. Ad hæc Simon, ut oculis uidentur, sic auribus audiuntur, & ut nos uident, ita uocantes audiunt. Id qui modo fieri possit duobus uerbis dicam. In spiritu & ueritate, ut quales habent linguas nostræ mentes, tales habeant aures angeli. Et sicut spiritus diuini linguis angelorum loquuntur, ita spiritus humani auribus mentium auscultent. Non igitur ea necessitate sibi nomina imponunt, quod uelint palam nominari & clamari, sed signacula memoratiua tradunt quod cupiant à nobis recordari, ne omnem putetis uim diuinam in uoce latere. Symbole igitur hæc frequentem angelorum memoriam poscunt, quorum sedula reminiscencia nos in amorem Dei mutuo traducit, & uicissim amor in rememorationem. Quem enim fortiter amamus, eius frequenter meminimus, ut est in prouerbio, Meminerunt omnia amantes. Idcirco nomen Tetragrammaton nobis Deus condonauit, non ut illo se uocemus, quod est ineffabile, recteque à uobis Anckphoniton adpellatur, id est, non uocabile. Quid enim respondit creator quærenti Moyse, quod est nomen tuum, certe hoc aiebat i, h, u, h, hoc est, nomen meum in æternum, & hoc memoriale meum in generatione & generationem. Est igitur Tetragrammaton, æternitati nomen, generationi autem memoriale tantum, quia nequit ulla uoce humana componi nomen, quod diuinitatis naturam æquare possit. Ab operibus angelos cognoscimus, quare pro eisdem uirtutum operibus nomina pariter pronunciamus, ut à medicina Raphael, à uiriliter Gabriel, à stupore ac admiratione Michael, quod interpretamur, quis tam fortis, propria uero nomina quoniam essentiam ignoramus, nostræ mortalitatis infirmitas inuenire non ualet, nec inuenta imponere, nisi quantum nobis diuina est reuelatione concessum. Ex numeris itaque ac figuris diuinitus traditis contemplantissimi quique secundum uoluntates angelorum nomina sibi formare instituantur, sicut pueri ex literis uoces componere docentur, uel Hebraicis,

KKkk 4 uel

uel Græcis, uel Romanis, uel Arabicis, uel Ægyptijs, non quod uox enūcianda egeat literis eiusmodi, sed, ppter nostræ imbecillitatis memoriā, ut sint nomina quasi notamina, quæ sensus nostros incitent uel figura uel uoce, rursumq̃ sensus moueat phantasiā, phantasia memoriā, memoria rationem, ratio intellectum, intellectus mentem, mēs angelum. Scripsit huius generis aliquid perquam eleganter ex uestris quidam insigni nomine philosophus Tyrius Maximus, in libro *τῶν ἐν ῥώμῃ διαλέξεων τῆς πρώτης ἐπιδιμίας* disputatione octaua. Vnde id uobis coniectura innotescit, uis esse, si tres uersus, per me ante resolutos in angelorum septuaginta duorum reuerentiam & uenerationem legeritis ea serie qua Spiritus sanctus dictauit, prorsusq̃ per eorum dilectionem in nominis Dei summi ardentissimum amorem, & extaticam adorationem incubueritis, pensiculatim commemorando, quod sicut ex numero Tetragrammati arithmetica proportionē progreditur numerus septuaginta duorum, ita septuaginta duo angeli ex signaculo creatoris quodam effluxu diuino producuntur. Cum enim quælibet litera Hebraica numerum peculiarem designet oriuntur ex iod, he, uau, he, duo & septuaginta, hoc modo: Iod notat decem, he quinq̃, uau sex, he iterum quinq̃. Totum hoc ex arte arithmetica sic colligatur: Iod decem, Iod he quindecim, Iod he uau unum & uiginti, Iod he uau he uiginti sex. Comprehendite nunc singula, Decem, quindecim, uiginti unum & uiginti sex, & oriuntur septuaginta duo. Hæc reputantes uobiscum apertè intelligetis ad inuocandos spiritus uocē spirituali opus esse, non autem clamore, ceu Sacerdotum Baal, quibus ab Helia propheta dicitur tertio Regum 18. Clamate uoce maiore forsitan Deus in diuersorio est aut in itinere aut certe dormit ut excitet. At si qua oratione in supplicationibus utimur, nō idēo fit ut Deum uel angelos syllabis aut dictionibus tanquam erga mortales uis commoueamus, sed ut uires nostras in ardorem illorū incitemus, & fiduciam in eos quasi ancorā figamus, ueluti appellando nauim in portum solent nautę resti eiecta uel fune prolato terram attrahere, quanquam immobilem, quō conātu ad terram seipsos trahunt. Pari ratione per sensibilia nos signa quocunq̃ instituto composita uidemur inuisibilem diuinitatem attrahere, cum tamē reuera nos ipsos mobiles ad immobilem diuinitatem attrahamus. Hoc arcanō fundamento sacramenta uniuersa & ceremoniarum ritus perstant. Hinc signis, characteribus, & uocē utimur, hinc hymnis & canticis, hinc tympano & choro, hinc chordis, cymbalis & organo, alijsq̃ id genus musicis, non ut Deum quasi foeminam emolliamus, nec ut nostris blandimentis adulationibus angeli capiantur, Sed ut Deum ac diuina exaltando, nostrę conditionis exiguitatem agnoscamus, subiectionem & obediētiā humillimē pfiteamur, & omnē uoluptatem humanā in res diuinas cōferamus. Ad summum autem, hoc pacto amorem intensum & ardentem erga diuinitatem concipiamus, qui unus præ

ter cætera id efficit magis, ut omnium gratiarum capaces simus, propterea palmas tendimus, brachia expandimus, genua flectimus, stantes oramus, iussi quoque uaccam triennem, capram trimam, turturem, columbam, per medium diuidimus, arietem in uepribus hærentem cornibus gladio occidentes, igne cremamus, Thau super postes ædium sanguine notamus, Serpentem æneum aspiciamus, Cherubim & alias imagines figuramus. Verba composita loquimur atque uouemus, Sanctuarium struimus, Pontificem tam uario & admirando indutum ornatu attoniti respicimus. Vniuersa hæc & similia propter nos ipsos fiunt, ut nos moueant, nos incitent, nos auertant, nos conuertant, à uisibilibus scilicet ad inuisibilia, fidem augeant, spem confirment, & ueram inter nos charitatem Deo gratissimam diligenti Anacephalæosi in diuinorum amorem transferant. Dogmata hæc omnia Cahalistarum sunt, qui ut liber tertius perplexorum Moysei Ægyptij attestatur, sic dicunt שְׁבוּתָהּ הַעֲבוּרֹת הָהֵם זִכְרוֹן חֹשֶׁם הַמִּיָּד וּיְרֵאָהוּ וְאַהֲבָהּ וְשִׁמְרַת הַמִּצְוֹת שְׁבוּתָהּ הַחֲדָשָׁה בְּשֵׁם יְהוָה שְׁבוּתָהּ הַכְּדוּשָׁה לְכָל, id est, quod intentio ceremoniarum eiusmodi est, memoria Dei frequēs & timor eius, & amor eius, & obseruantia mandatorum omnium, & quod credatur in Deum altissimum, id quod necessarium est unicuique. Nimirum graui nos mole corporis oppressi ualde quidem egemus ad somnolenti animi excitationem commouentibus rebus, ut generosus equus itinere iam longo fatigatus cum classico perfonuit in robur erigit, stare loco nescit, micat auribus, & elephante segnicie torpescens, igne ostēso resurgit in audaciam, ita rebus secularibus eneruata uirtus nostra, externis & corporalibus incitabilis siue uocum seu figurarū indiget, ut animi nostri uigor spiritali operi robustius instet, & contemplatio nostra tanto acrius in sublime prouehatur, quanto magis attoniti antea obstupuerimus. In hanc utilitatem clementes angeli sæpe figuras characteras formas & uoces inuenerunt, proposueruntque nobis mortalibus & ignotas & stupendas, nullius rei iuxta consuetū linguæ usum significatiuas, sed per rationis nostræ summam admirationem in assiduam intelligibilium peruestigationem, deinde in illorū ipsorum uenerationem & amorem inductiuas, nō enim secundum institutum aut placitum hominis significant, sed ad placitum Dei. Vnde ad uos illud à nobis transtulit doctissimus uestra ætate atque secta Mirandulanus Comes quod in nongentis conclusionibus ait, Non significatiuæ uoces plus possunt in magia quæ significatiuæ, quælibet enim uox uirtutē habet in magia in quantum Dei uoce formatur, quia illud in quo primum magicam exercet natura, uox est Dei, hæc Picus. Tum Philolaus. Soporatos & stertētes, inquit, nos homines maiori mouerēt excitatione huiusmodi nomina, si plures sensus & non unum solum mouerent, ut non modo nostris obtutibus per figuras & characteras apparerēt, uerumetiam articulata uoce aures simul nostras

nostras pulsarent. Quare plurimum opto, si fieri possit, ista non solum picta uidere, sed dicta quoque audire. Tum Simon. Valde segnes, inquit, putandi sunt mea sententia, ac si cum tua uenia dici liceat, ualde quidem hebetes qui extraneo motu egent, quanquam ita sumus nati, ut semper aliud magis alium afficiat, et non idem omnes pariter. Adhuc assentior tibi Simon doctissimè uera dicenti, Narranus ait, hoc enim & nostri affirmant, angelos hominibus apparere aliter atque aliter pro conditione ac natura uidentis. De quo Chrysostomus super Mattheum latè, ut omnia tandem his uerbis de Ioseph scribit: *κατ' ὅναρ φαίνεται ὁ ἄγγελος· καὶ ὅτι μὴ φανερῶς καθὼς τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ ψυχῇ, σφόδρα πρὸς τὸν ὁ ἀνὴρ. καὶ οὐκ ἐδέετο τὸ ὅτι ἦεν ταύτης*, id est, Per somnium apparet angelus, & quare non manifestè? quemadmodum pastoribus & Zachariæ & uirgini. Vehementer credulus erat ille uir, & non egebat uisione ista. Cui Simon rursus: Et id tu rectè quidè, ac haud aliter Cabalistarum sentiunt dicentes, quod uirtus uisiva in Abraham fortior erat quàm in Loth, idcirco Abraham apparuerunt uiri, & Loth angeli. Sed de his alio forte loco. Nunc quod ad nostram attinet causam, magna, ut pernoscis, est hominum diuersitas. Quidam satis grati, & ea sorte contenti sunt angelos in forma humana uidisse, alij in forma ignis, alij in forma uenti, ac aëris, alij in forma fluuij & aquæ, alij in forma uolucrum, alij in forma gemmarum aut minerarum, aut preciosorum lapidum, alij in energia prophetiæ, alij in spiritu quodam habitante intra se, alij in literarum & characterum figura, alij in sonitu uocis, & sic de pluribus uisionum speciebus, in sacra scriptura deprehensis, uobis autem dum hi characteres septuaginta nominum nequaquam satisfacere uidebuntur, demonstrabo recta uia, non tantum in characteribus commemoratis, uerumetiam postea commemorandis, quoniam modo ex effigie literarum dictio fiat, quæ possit articulatè pronuciari. Eius artis Deum ipsum habemus authorem. Legimus namque in 23. Exodi: Ecce ego mitto angelum meum ante te, ad custodiendum te in uia, & ad ducendum te in locum quem destinaui. Sis cautus à conspectu eius, & audi uocem eius ne exacerbaueris eum, quia non ignoscet sceleribus uestris, quoniam nomen meum est in illo. Per quod cognoscimus nomen angeli optimo ritu comprehendere nomen Dei quandoque debere. Ideoque Cabalæ cum angeli cuiusuis nomen significatiuè pronuciare nequaquauerint, subsidio alicuius nominis Dei, quod illi adiungunt, totum simul proferre consueuerunt. Sicut enim tris hos characteres מִיכָאֵל aut מִיכָאֵל uel מִיכָאֵל ad significandum angeli nomen improprie uident usurpari nisi addantur nomen Dei El, ut Michael, Gabriel, Raphael. Ita ipsi quoque in alijs angelicis nominibus sacram scripturam conantes imitari dicunt Raziel, Iophiel, Zadkiel, Peliel, Malthiel, Vriel, & simili more cætera. Quin uerò ut Romani Deum suum Capitolium nominant Optimum Maximum propter beneficia optimum, propter uim maximum, Ciceronis testimonio

monio in oratione ad Pontifices pro domo sua. Sic Iudæorum natio Deum suum propter beneficia uocat Iah, & propter uim ac uirtutem appellat El. Ita enim Cabalistsæ super David regis sermone, cum ait: Si iniquitates obseruaueris Iah, Domine quis sustinebit, dicunt יה שחיה עולם חריר, id est, Iah, quod sit seculum clementiæ, Adonai quod sit seculum seueritatis, ut in Portæ lucis cap. 8. De El autem ita legitis Numeri 16. Fortissimè El Deus spirituū omnis cārnis, num uno peccante contra omnes ira tua desquiet: Optimus igitur nobis Deus est, quia clementissimus, & maximus, quia fortissimus, quod duo hæc nomina diuina repræsentant Iah & El, quorum alterum si quotocuiq; septuaginta duorum nominum cōiunxeritis, nimirum insigne uocabulum oxytonon efficietis. Hoc certè modo semper pronūciando, ut dictiones fiant trissyllabicæ ac aspirationes per singularem hanc notam scriptæ h, flatu forti tanquam duplici spiritu Latinæ literæ h, ex imo pectore prodeant, & ubique Iah unice per i consonantem pronuncietur. Similiter & El, nam utraq; harum dictio etiam in compositione nominum monosyllabice profertur, & in eandem accentus cadit. Sunt itaq; 72. nomina sacra, quod unum Semahamaphores, id est, sanctissimi Tetragrammati nomen expositorium dicitur, per inuocationes angelorum ab hominibus Deo deditis, deuotisq; cū timore ac tremore sic enuncianda. Vehuiah, Ieliel, Sitael, Elemiah, Mahasiah, Ielahel, Achasiah, Cahethel, Haziell, Aladiah, Lauiah, Hahaiiah, Iezael, Mebahel, Hariel, Hakamiah, Louiah, Caliel, Leuiiah, Pahaliah, Nelschael, Ielaiel, Melahel, Haiuiiah, Nithhaiiah, Haaiah, Ierathel, Sæhiiah, Reiaiel, Omael, Lecabel, Vafariah, Iehuiah, Lehabiah, Chauakiah, Manadel, Aniel, Haamiah, Rehael, Ieiazell, Hahahel, Michael, Veualiah, Ielahiah, Sealahiah, Ariel, Afalahiah, Mihael, Vehuel, Daniel, Hahasiah, Imamiah, Nanael, Nithael, Mebahiah, Poiel, Nemamiah, Ieialél, Harahel, Mizrael, Vmabel, Iahhael, Anauel, Mehuel, Damabiah, Mauakel, Eiael, Habuiiah, Roehel, Iabamiah, Haiaiel, Mumiah. Præsto iam sunt ad manū uiri optimi, cū quib. nō modo ab imi pectoris penetralibus clandestina colloquia mussare, uerum etiam expressas quoq; uoces miscere, & quemlibet symbolico suo nomine inuocare queatis, quāquam singularū regionum præsides tamen nihil non communicatum habentes. Tametsi enim in mundo supercœlesti habitant, at ista nihilominus inferiora curāt. Si enim hoc influentijs naturalibus cōtingit, ut in cœlis cōmorentur, & simul terrena gubernēt, multo magis uirtutibus nobilioribus & simplicioribus mūdi superioris eiuscemodi magistratus pariter sunt concessi, ut penetrent nostra, & à nostris uicissim penetrentur. Ad id utar Plotini uestri assertionem in lib. de Intellectu & Ideis & ente, qui ait: Mundus iste sensibilis uno tātum loco determinatur. Mundus autē intelligibilis est ubiq; perinde ac si dicat, q̄ ille hunc nostrum & ambiat & ordinet & cōseruet & penetret. Animaduertite autem quid

quid admiratione dignum Cabalistarum sapientes huc afferāt, inquirētes ita לך כל עשב ועשב מל מטה שאין לו מול כרסיע שמכח אורו ואומר לו גל, id est, Non est tibi ulla herba aut planta inferius, cui non sit stella in firmamento, quæ percutiat eam & dicat ei: Cresce. In eam iuerunt ipsi sententiam sacris literis muniti, ut legitur in Iob cap. 38. Num nosti leges cœlorū si posueris præfectum, seu præsidem, uel executorē eius in terra. Non itaq̃ uos retrahant orbis terrarum tantę sollicitudines ac rerum inferiorū curæ, quibus supra nominati angeli dispensatione creatoris sunt destinati, quò minus illos etiam in nouem choros super cœlestiū hierarchiarum referatis. Cum em̃ angelus sit alteritas, sicut Deus identitas, prima uero alteritas sit binarius, rectē opinabimur, quod ex binarij multiplicatione numerus angelorum oriatur. Multiplicatio aut̃ binarij cubica sic fit, bis bini bis, & erūt octo primus cubus. Octonus uerò quosq̃ angelos in nouem choros si distribueritis, erunt septuaginta duo, tot enim sunt nouies octo. Redite nūc si uultis per choros ad cubum, per cubum ad Tetractyn uestrā, quam nos tetragrammaton, Romani quaternitudinem appellant, ab ea ad binarium angelicam naturam significantem, & inde ad unitatem Deum Opt. Max. & experiemini certē, si nostrum studium ad angelos applicuerimus, quod etiam per angelos Deo iungamur Tetragrammato ineffabili Iod. he. uau. he. in quo primum resplendet angelorum istorum nobilissima natura. Nam si ex quatuor istis literis יהוה quater Iod posueritis, sicq̃ descendendo ter he, bis uau, semel he, mox uobis surget septuaginta duorū summa, expositoria nominis Dei inenarrabilis & incomprehēibilis, ad quod omnia sacra nomina referuntur, quorum ingens copia est, singula tamen appellatiua sunt, hoc solum Dei proprium est & adpropriatum, quare מיוחד cognominatur. Hæc autem septuaginta duo dicuntur unum nomen symbolicum, eo quod intentio illorum sit unum Deum Optimum Maximum significare, licet per multas et uarias rationes angelorum, quomodo notamus principem per aulicos, & imperatorem per exercitum. Et ea sanē uenerantur atque colunt Magistri Cabalæ plurimum, quibus deuoti homines miranda operantur & mirabiliora quàm eloqui mihi phas sit, ego tamen uirum doctissimum in hac causa testem citabo Racanat in commentarijs Exodi 14. qui hos characteras & has literas affirmat esse איתיות למעלה בעיקר המרכבה והם ממונים לעשות כל דבר בהם ואתיות למקובלים, id est, Characteres uolentes superne in fundamento sapientiæ spiritualis, & sunt administratorij spiritus seu præfecti ad faciendum omnem rem per eos, & operationes eorum sunt notæ Cabalisticis, hucusq̃ Rabi Mnahem Racanat. Et secundum Rabi Akiba procedunt de throno gloriæ Dei. Sed ne quis uana superstitione ductus putet ab angelis omnia humanæ mortalitati cœlitus conferri, ac non potius per angelos ab ipsa Dei maiestate omnia fieri etiam in angelis, ut in Daniele Nabuchas

Nabuchadnezer Chaldaicè testatur וראוי שמיא וראוי ארעא
Id est, Et secundum uoluntatem suam facit in exercitu coeli & habitatori-
bus terræ. Ideo receperunt Cabalæi de libro Psalmodum pias orationes
ad Deum septuaginta duobus uersibus habēdas, quorum unusquisque
nomen Tetragrammaton cum nomine angeli ex 72. continet, uno haud
ab re excepto, qui principium Geneseos indicat, eleuant autem quantum
fieri potest animos suos istis uersibus ad Deū, fortiter ascendendo de an-
gelo ad Angelum. Et semper inter laudes Dei tot & tantas ab altera ad al-
teram in sublime tendendo. Ad illud eos iuuant angeli, ut relicta seculari
solicitudine pro capto suo uehantur in Deum ceu leuissima pluma tenui-
ssimi spiritus adiumento ad sublimia coelestiaq̃ sustollitur. Videte & au-
dite orationem uersuum cum Tetragrammato & angelis, utrūq̃ enim uo-
bis tam digito quàm uoce monstrabo, sic. -

ו אהיה יחיה מן כשרי בכורי ומרים ראשי
ואתה יהוה האל תרחק אהיה לעשרתי חושח
אומר ליהוה מהסיו ומצור תי אלהי אבטח בו
שוכה יהוה הלצה נמשי חושיעני למען הסרך
דרשתי את יהוה ועני מכל מגורותי חזילני
זמרי ליהוה יושב ציון חגירי בעמים עלי לותיו
והום וחגון יהוה ארץ אפים ורוב הסר
באר גשמת חיה וגר כעת גברתה לפני יהוה עושני
זכור רחמיך יהוה יחסריך כי מעולם היתה
יהי חסרך יהוה עלינו כאשר יחלנו לך
הי יהוה צורי ויירם אלהי ישעי
למה יהוה העלמר ברוחם העלים לעתה בצרת
הדעו ליהוה כל הארץ מצחו ודגנו וזמרי
ויהי יהוה משגב לך משרב לעתה בצרת
ויהי יהוה לי למשגב ואלהי לצור מואסי
יהוה אלהי ושוועתי ביום צעקתי כלילה נאך
יהוה ארנינו מה אריר שמך בכל הארץ
שפטני בצדקה יהוה אלהי ואל ישמחו לי
קול קולתי יהוה ויט אלי וישמע שועתי
ובשם יהוה אקרא אנא יהוה מלטה נפשי
ואני עליך כסחתי יהוה אמרתי אלהי אתה
יהוה שמור יהוה צילך על יר מינוך
יהוה ישמור צאתך ובראך לעתה ועד עולם
ורצה יהוה את יראיו ואת המיהלים לחסרו
אודה יהוה בכל לבי אסמך כל זפל אוהך
קראתי בכל לב עני יהוה חסיד אצרך
חלצני יהוה מאדם רע מאיש חמיסים הנצחני
אלהים אל תרחק ממני אלהי לשרתי חושח
LLII

De arte Caba-

הנה אלחים עוזר לי יהוה בסמכי נמשך
פי אתח תקף תי יהוה ארני מכתחי מנעורי
אבא בגבורות יהוה אלחים אוכיר צרקתך לסי
כי ישך דבר יהוה וכל מעשיך באמונה
יהוה יורע מהשכית ארם כי במה חבל
יהל ישראל אל יהוה מעתה ועד עולם
אחבתי כי ישמע יהוה את קולי תחנוני
יהוה אחבתי מעון ביהודי ומקום פושן כבודך
יהוה אלחים צבאות השיבך ואתה פגור וגושעה
כי אתה יהוה מלכי עליון שמת ומוצא
שמע יהוה והנני יהוה היה עוזר לי
למה יהוה הגזן נמשך תסתיר פניו ממני
יהוה הצילה נמשי משמת שקד מלשון רמיה
יהוה ישמרך מכל רע וישמר את נמשך
ואני אליך יהוה שועתי ובבקר חסלתי תקרמן
נרבות פי רצה נא יהוה משפטיך למרני
אם אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה יסע נז
טיב יהוה לכל דרחמין על כל מעשיו
מה גרלו מעשיו יהוה מאר עמקו מהשכית
הוריע יהוה ישועתו לפני הגוים גלה צדקתו
גדול יהוה ומהלל מאר ול גדולתו אין חסר
חנן ורחמים יהוה ארך אפים וגדול חסד
יהוה כבוד יהוה לעולם ישמה יתום במעשיו
אורה יהוה בצדקו ואומרה שם יהוה עליון
ידעתי יהוה כל צדק משפטיך ואמונה עזיתי
יהוה בשמים חבין כסאי ומל ביהוה בבל משלת
ועתה יהוה לעולם תשב כסאך לדור ודור
סומך יהוה לכל היום וללילה וחסדך לכל הבשרים
יראי יהוה בסתר ביהוה עורף ומצנח הוא
ונמשך נכהלח מאר ואתה יהוה ער מה
מפחדך שמש ער מבא מהולל שם יהוה
צדיק יהוה ככל רצוני וחסדך ככל מעשיו
יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם
ראו כי מקודר אחבתי יהוה בחסדך חייני
עברו את יהוה בשמחה כראו לפניו כרנה
הנה עין יהוה אל יראוי למהלים לחסד
שובת יהוה ער מאר וזנחם על עבדיך
אל העובדי יהוה אלתי אל הדק מוצני
וחתענג על יהוה ויהן לך משאלות לכך
הידו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו
יהוה מנת חלקי ובוסי אתה ומונך גורלי

ברא

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ
אורה יהיה מאד כפי וכתור רבים אהללנו
שובי נמשי למנוחיי כי בייחוד גמל עליכם

Ostendi iam uobis optimi uiri qualibet in linea nomen esse Tetragrammaton, tres literas angeli uel recto uel transuerso ut fieri solet positas ordine de tribus uersibus. Exodi 14. ויבא ויט quos tamen Romani haec nus non sunt integrè interpretati. Psalmidian autem Latini sic legunt, ut ante forsitan uel in Capnione de uerbo Mirifico uidere potuistis.

Et tu Domine susceptor meus es gloria mea & exaltans caput meum.

Et tu Dñe ne elongaueris auxiliū tuum à me ad defensionē meā conspice.

Dicam Domino, susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus sperabo in eum.

Conuertere Domine & eripe animam meam, saluum me fac propter misericordiam tuam.

Exquisiui Dominum & exaudiuit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

Pfallite Domino qui habitat in Sion, adnunciate inter gentes studia eius.

Miserator & misericors Dominus longanimis & multum misericors.

Venite adoremus, & procidamus, & benedicamus ante Dñm q fecit nos.

Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum quæ à seculo sunt.

Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodū sperauimus in te.

Viuit Dominus & benedictus Deus meus, & exaltet Deus salutis meæ.

Vt quid Dñe recessisti longè, despicias in opportunitatib. in tribulatione.

Iubilate Domino omnis terra, cantate & exultate & Pfallite.

Et factus est Dominus refugium pauperi, adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

Et factus est mihi Dñs in refugiū, & Deus meus in adiutorium spei meæ.

Domine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te.

Domine Dominus noster, q̄ admirabile est nomen tuū in uniuersa terra.

Iudica me secundum iustitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

Expectans expectaui Dominum, & intendit mihi.

Et nomen Domini inuocabo, ô Domine libera animam meam.

Ego autem in te speraui, dixi Deus meus es tu.

Dominus custodit te, Dñs protectio tua, super manum dexteram tuam.

Dominus custodiet introitum tuum & exitum tuum ex nunc & usque in seculum.

Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.

Cōfitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua.

LLII 2 Clama

Clamaui in toto corde, exaudi me Domine, iustificationes tuas requiram.

Eripe me Domine ab homine malo, à uiro iniquo eripe me.

Deus ne elongeris à me, Deus meus in auxilium meum respice.

Eccet Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ.

Quoniã tu es patientia mea Domine, Domine spes mea à iuuentute mea.

Introibo in potentias Domini, Deus memorabor iustitiæ tuæ solius.

Quia rectum est Verbum Domini, & omnia opera in fide.

Dominus scit cogitationes hominum, quoniam uanæ sunt.

Speret Israel in Domino, ex hoc nunc & usq̃ in seculum.

Dilexi quoniam exaudiet Dominus uocem orationis meæ.

Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis tuæ.

Dñe Deus uirtutum cōuerte nos, & ostende faciem tuam & salui erimur.

Quoniam tu es Domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum.

Audiuit Dominus & misertus est mei, Dominus factus est adiutor meus.

Vt quid Domine repellis animam meam, auertis faciem tuam à me.

Domine libera animam meam à labijs iniquis & à lingua dolosa.

Dominus custodiet te ab omni malo, & custodiet animam tuam.

Et ego ad te Domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te.

Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, & iudicia tua doce me.

Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua Domine adiuuabit me.

Suauius Dominus uniuersis & miserationes eius super omnia opera eius.

Quam magnificata sunt opera tua Domine, nimis profundæ sunt cogitationes tuæ.

Notum fecit Dominus salutare tuum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.

Magnus Dominus & laudabilis nimis & magnitudinis eius nō est finis.

Miserator & misericors Dominus patiens & multum misericors.

Sit gloria Domini in seculum, lætabitur Dominus in operibus suis.

Confitebor Domino secundum iustitiam eius, & psallam nomini Domini altissimi.

Cognoui Dñe quia æquitas iudicia tua, & in ueritate tua humiliasti me.

Dñs in cœlo parauit sedem suā, & regnum suum omnibus dominabitur.

Tu autem Domine in æternum permanes, & memoriale tuum in generationem & generationem.

Alleuat Dominus omnes qui coruunt, & erigit omnes elisos.

Qui timent Dñm sperauerunt in Dño, adiutor eorū & p̃tector eorū est.

Et anima mea turbata est ualde, sed tu Domine usquequo.

Ab ortu solis usq̃ ad occasum, laudabile nomen Domini.

Iustus Dominus in omnibus uijs suis, & sanctus in omnib. operibus suis.

Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usq̃ in seculum.

Vide, quoniam mandata tua dilexi Dñe, secundum misericordiam tuam uiuifica me.

Seruite

Seruite Domino in lætitia, introite in conspectu eius in exultatione.
Ecce, oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius.

Conuertere Domine usquequo, & deprecabilis esto super seruos tuos.

Ne derelinquas me Domine Deus meus, ne discesseris à me.

Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Confitemini Dño quoniam bonus, quoniã in eternum misericordia eius.

Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.

In principio creauit Deus cœlum & terram.

Confitebor Dño nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniã Dominus beneficit tibi.

Tum Marranus. Adeo ne inquit, te una in re tantopere laborantem patimur expatiari, qui ad artem ipsam si qua est Cabalæ toto desiderio pperamus. Et Philolaus. Non est arbitror una res, de qua Simon disseruit, sed terq̃ quaterq̃ plures ac multo plurimæ. Sabbathū enim sabbathorum, qd est requies æterna, & finis Cabalæ: Post aut quibus gradib. ad eam ascendamus tam portarū prudentiæ q̃ sapientiæ semitarū, & de nominis Tetragrammati expositoribus angelis & Semhamaphores clara nos uoce instituit. Ad hæc Simon. Reliqua si bene recordamini, equidem nōnihil de illa digna religione decē numerationum Cabalisticarum præmisi, & fortasse pmissi dicturum me, faciãq̃ per catalogum, si me attente audiat. Tum au dimus cupide ambo dixere, quapropter perge incunctanter. Mox Simon ait: Decem numerationes à Cabalæis ספרי ספר appellatas multi ex nobis multiphariam tractant, quidã in arboris modum, aliq̃ ad formã hominis, ut sæpe mentio fiat de radice, trunco, ramis, & corticibus. Sepe uerò etiam de capite, humeris, cruribus, pedibus, latere dextro et sinistro. Eę sunt decē diuina nomina, quę nos mortales de Deo concipimus, & essentialia, uel personalia, uel notionalia, uel cōmunia, uel nominant sic כתר, id est, corona, חכמה, id est, sapientia, בינה, id est, prudētia siue intelligentia, ראה, id est, clemētia seu bonitas, גבורה, id est, grauitas uel seueritas, תארה, id est, ornatus, חזק, id est, triumphus, ירא, id est, cōfessio laudis, יסוד, id est, fundamentum, מלכות, id est, regnū. Supra coronā uero ponit סוד אין, id est, infinitus, & est abyssus, Eloquar an sileam, Res est nimirū pfundę speculationis & quoddam pelagus immensum, in quod omnis nostra cōtemplatio demergitur, & demersa quodã hiatu absorbetur. An non memineritis quantū nouicij iam fermē omnium nationū theodidascali dies atq̃ noctes defudant ferē solū in conceptibus attributalibus, quas eorum aliq̃ perfectiones in diuinis nominant, aliq̃ attributa, tum negatiua, tum affirmatiua, tū absoluta, tum relatiua seu cōnotatiua, quæ facillē nunc ut arbitror de lib. Cabalistico cōpendij Portæ lucis, quę Paulus Ricius uir egregiē doctus quoniã

dam ex nostris unus, nūc Christianus ex Rabi quodā Castiliensi collegit, & de Isagogis quas scripsit in Cabalā. discere potestis. Ea pariter de re magnus ille Magister Cabalæ Rabi Ioseph filius Carnitolis librū שפרי פתח, id est, Portarum iusticiæ conscripsit, & scripsere cōmentatores circa arborē decem numerationum multā multa, qui causam hanc inuolutam euoluunt, & totam ferē sacram scripturam ueterem in has decē numerationes, & per eas in decē ipsa Dei nomina, & per ea in unum Tetragrammati nomen, redigunt atq; reducunt, affirmātes quod Ensoph sit Alpha & O, qui dixit: Ego primus & ego nouissimus. Et quod כתר, id est, Corona regni omnium seculorum sit fons sine fundo, & אב אהבה, id est, misericordiarū pater, cuius mysterium illud est q̄ Ehieh sigillat per Emeth, hoc est essentiā per ueritatem. Sicut nobilis ille dictator ait Eliæzer Haklir אמת אמת, id est, Emeth est sigillum eius. Probat hoc ratio arithmetica quam imitantes si multiplicauerimus Ehieh per Ehieh surgent quadringenta quadraginta & unū, quæ simul sunt אמת hoc est uerū seu ueritas, sicut אמת שלום, id est, Domini pax. Plura huc reducunt, ut Aleph magnum, timorē Domini, lucem inaccessibilem, dies æternitatis, ut est illud, Egressus eius ab anterioribus à diebus seculi. Sic scribit insignis Cabalista Tedacus Leui in lib. de decem numerationibus. Ad secundam autem numerationem quæ est sapientia referūtur hæc, ex attributis aut proprietatibus, primogenitura, les, id est, ens. Lex primitiua, hoc litera prima Tetragrammati, terra uiuentiū, triginta due semitæ, septuaginta legis species, bellū, iudiciū, Amen, liber, sanctū, uoluntas, principium, et alia id genus. Et fortē mirum est quod secunda numeratio dicatur principium, legi namq; in Racanat excellenti Cabalæ Magistro circa Geneseos initiū hoc modo אלהי אלהי, id est, Et forte quæres, cum sapientia sit numeratio secunda, quare dicatur principium. Scriptum est enim in libro Bahir אלהי אלהי, id est, Nihil est principium nisi sapientia. Cui equidem rectē mihi uidear respondere, quod infinitudo ipsa trium summarum Cabalisticæ arboris numerationum quas uos treis in diuinis personas appellare consueuistis absolutissima essentia, quum sit in abyssu tenebrarū retracta, & immanens ociosa q̄, uel, ut aiunt, ad nihil respiciens, idcirco dicit אלהי, id est, nihil, siue non ens ac non finis, hoc est, אלהי, quia nos tam tenui erga res diuinas ingenij paupertate mulctati de ijs, quæ nō apparent haud secus atq; de ijs quæ non sunt iudicamus. At ubi se ita ostenderit, ut sit aliquid & reuera subsistat, tū Aleph tenebrosū in Aleph lucidū conuertitur, scriptum est enim: Sicut tenebræ eius, ita & lux eius, & appellatur tunc quidem Aleph magnum, quando exire cupit, & apparere omnium rerum causa per Beth proximē sequentem literam. De qua sicut scribit Mnahem Racanat כלם כרים חר פועל, id est, Sic reperiēs literam hanc scilicet Beth facientem res omnes, quapropter

pter Aleph eandem uti propinquissimam & fecundiores literas sibi recipit, nominaturque א pater omnis generationis & productionis. Deinde assumptum Beth, rursus ablegat in uniuersitatem entium, ex infinito ו si nem suum consequi desiderans, quare finalem literam Nun coniungendo Beth generat נ, id est, filium, quæ prima est productio in deitate, ac principium alteritatis, unde cognominatur נשיא, id est, principium, tametsi est secunda emanatio ex infinitudine, hoc est, secunda Cabalistica numeratio, per quam omnia facta sunt. Scriptum est enim: Omnia in sapientia fecisti, hoc modo primus effluxus sit secunda numeratio, quia terminus generationis est filius. Restat tertio medium inter Aleph & Nun, quod est Iod, nota sancti nominis יי cuius ambos characteras si alternis uicibus nomini נ intertexueritis erit יינ intelligentia, seu prudentia, seu prouidentia, scilicet emanatio in diuinis tertia, cui attribuitur Adonai, spiritus, anima, uotum, mysterium fidei, mater filiorum, rex sedens in throno miserationum, Iobelus magnus, Sabbathum magnum, fundamentum spirituum, lumen mirificum, dies suprema, quinquaginta portæ, dies propitiationis, uox interior, fluuius egrediens de paradiso. Litera secunda Tetragrammati, poenitentia, aquæ profundæ, soror mea, filia patris mei, & alia. Hucusque notauimus tres numerationes, quæ dicuntur à Cabalisticis, teste Rabi Isaac in commentarijs libri Ietzi'ra אור חסד עליונה כסא אור, id est, Tres numerationes summæ atque supremæ sedes una, in qua sedet Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabbathoth. Bonitati siue clementiæ, quæ est quarta numeratio, cum diuino nomine El appropriantur etiam hæc, gratia, misericordia, brachium dexterum, innocens, dies tertius, ignis candidus, facies leonis, pes primus, Abraham senex, Oriens, aquæ superiores, argentum Dei, Michael, sacerdos, angelus in specie electri Hasmal, uestes albæ, auster, & alia. In quinta numeratione seueritatis diuinum nomen est Elohim & applicantur ei timor, proprietas rigoris seu grauitatis, præcepta legis negatiua, brachium sinistrum, ignis egrediens ab aquis, ut in libro de creatione. Item dies quartus, occidens, Gabriel. Isaac senex, nox fortitudo, altare aureum, pes secundus, sanctificatio, caligo. Metatron, aquilo species fusca. Sextæ applicatur Eloha, speculatio illuminans, lignum uitæ, uoluptas, linea media, lex scripta, sacerdos magnus, ortus solis, species purpurea. Et scribit Tedacus Leui, quod de hoc loco explanantur septuaginta nationes in terra, & sigillum eius est Emeth Adonai, & uocatur pax, et forma eius figuratur in luna, & mysterium eius est tertia litera Tetragrammati, & mysterium hoc Pater noster qui est in coelis, homo supernus seu Adam coelestis, iudicium, sententia. Michael. Israel senex. Deus Iacob. Ad septimum referuntur, Adonai Sabbathoth, crus, pes, columna dextera, rota magna, uisio prophetiæ, Moyses &c. Octauæ conueniunt Elohe Sabbathoth. Mysterium columnæ, ac pedis sinistri & Booz, & inde trahitur serpens antiquus, disci-

plina Domini, ramus, Aharon Cherub, filij regis, molæ molentes, & alia. Nonæ appropriatur Sadai, fundamentum mundi, Sion, fons piscinarum, iustus, Deus uiuus. Sabbathum integrum. Mediū inter custodi & memento. Dies quinquagesima de Leuiathan, Aries, Ioseph iustus, Salomon, iustitia, robur, lignum scientiæ boni & mali, Fœdus Domini, arcus testimonio, gloria Domini, fundamentū prophetiæ Dauid, Redemptio, Seculum animarum. Reducuntur & ad decimam numerationem. Adonai, regnū, uita, cherub secundus. Speculatio non illuminās. Posteriora. Finis. Ecclesia Israelis. Sponsa in Canticis canticorum. Regina cœli. Virgo Israel. Mysterium legis ab ore datæ. Aquila, Litera quarta Tetragrammati. Regnum domus David. Templum regis, Dei ianua, arca fœderis, & duæ tabulæ in ea. Dominus uniuersæ terræ. Audistis breue rationarium decem proprietatum siue notionum aut attributorum in diuinis, quæ dicuntur à Cabalisticis רלימא quod intelligunt alij בלי, id est, absq̃ uel præter, נח, id est, quid ut si diceretur decē præter quid, scilicet excepta Dei quidditate. Vnde interpretari solent Belimah hoc esse præter id quod est ineffabile, alij ab ipso בלויס פיר ולשון בלויס, id est, coartando seu constringendo linguā tuam ne loquaris, tanquam uerba sacra, quæ non sunt uulgo prodenda. Dicendum nunc esset de angelicis principibus, & dæmoniacis præfectis, quos ad latera clementiæ & seueritatis ponunt Cabalisticæ, rem profecto indigentem multiloquio, si non meridiem trāsgressi ueheremur in uesperū. Quis enim paruo in tempore tam magna exponere? Quis triginta quinque principes puritatis, ac septuaginta principes Ismaelis in latere numerationis quartæ tam citò absolueret? Quis item in numeratione quinta grauitatis, atq̃ timoris pariter triginta quinque principes reatus, & septuaginta principes Esau tam obiter & tam perfunctoriè posset satis explanare? quæ propria quidem uolumina poscunt, & certè admodum lata, quare his in præsentia intermissis procedamus ad artem. Beatitudo inquam cōtemplantissimorum hominum p̃ electiore modo à meditatione legis hoc est uiginti quatuor librorū, quos Essrim Varba nominamus diurna & nocturna pendere sacris ex literis deprehenditur. Scriptum est enim, Beatus uir, inter cætera, qui in lege eius meditabitur die ac nocte, non qui legat, nō qui scribat, nō qui loquatur. Sed qui meditetur, ne forte scriptio legis aut lectio, quandoq̃ terminata & desinens, etiā beatitudinem cessare ac desinere cōpellat. Sed is tandem, qui cogitationes in corde suo illuc cogit, ut dimissis carnalibus, spiritualia legis meditetur, is inquā, is beatus est, cum corde mundo Deum uidebit. Non enim tanta erat meo arbitratu diligentia opus ad sacræ scripturæ historias, quæ tam patent Hebreis, q̃ Titus Liuius Latinis. Item ad mandata & præcepta, quæ numerum habent, tum ad religiones & cerimonias, quæ rudi ac indocto etiā uulgo uel sæpe non sine uitio ac peccato peraguntur, unde non mereantur tantam beatitudinem, quæ corporeis

corporeis sensibus constant, ut ad illa requirant tam assidua, tam continua, & tam diligens meditatio diei atque noctis. Sed longè maior beatitudo in theoriæ gradibus sublimioribus inueniri posse demonstratur, quæ ad legis Cabalisticam intelligentiam usque adeo tendat, ut spiritali meditatione mentes nostras imbuat, & quasi in similitudinē sui formet. Hanc esse consicimus legis meditationem, quæ Moyse post datam in igne legem, & fractis iam reparatisque lapideis tabulis tandem ab ore Dei tradita est. Primo namque, ut asserunt Cabalæi, Deus legem suam in globum igneum conscripsit per ignem fuscum super ignem candidum, ait enim Ramban Gerundensis שבא לנו בקבלה שחיתת כתובת באש שחורה על גבי אש לבנה, id est, Quod apparet nobis per Cabalam, quod fuerit scriptura in igne fusco super dorsum ignis candidi. Vnde illud extat Deutero. 33. De dextera eius ignea lex eis. Erantque tum literæ, ut aiunt, confusæ ac inglomeratæ, quas studiosissimi quique speculatiue intuentes, ac diligenter considerantes Spiritu sancto ducti, facile possent hinc & inde, susque, deque, ultro, citro, prorsus, rursus, eligere, legere, colligere, ac in uerba quælibet formare sententiam, in bonis bonam, in malis malā significantia. Deo autem Moyses edoctus in ordinem cunctas redigebat populo edendas, ut quæ legis essent uniuersi scirent & obseruarent, & inde lex in libros distincta, & in arcam reposita est, sicut ipse recepit à Domino. Artem tamen ordinandi & uariandi literas & sacram scripturam ad mentis eleuationem dulcissimè interpretandi à diuina tunc maiestate receptam, ut rem diuinissimam à rudibus inperceptibilem, uulgo non patefecit. Sed electis tantum Iosue & septuaginta ore ad os tradidit, à quib. postea semper electiores quique receperunt, & ea receptio, ut ante audiuitis, nominata est Cabala. Nonnihil astipulantur etiam sapientissimi Christianorum doctores, quorum plurimos ego quanquam Iudæus, tamen libenter in aliena castra tanquam explorator irrepens legi. De nostro enim Moyse Gregorius Nazianzenus ille Græcus cognomento, magnus theologus, in libro de statu Episcoporum, sic ait: *δε χεταινόμοι, τοῖς μὲν πολλοῖς, τὸν πῦρ γραμματῶ. τοῖς ἱερεῖς τὸς πολλοῖς, τὸν ἑνὶ μὲν πνεύματι,* id est, Accipit legem, ipsis quidem multis eam, quæ est literæ, ipsis autem super multos, eam quæ est spiritus. Et in libro primo theologiæ, *βλέπεται οὕτω πλατὺν περὶ αἰσῶν καὶ λιθίναις ἐγγράφαις, καὶ ταῦτα ἀμφοτέρωθεν διατεταγμένον τὸ νόμον καὶ τὸ κρυπτόμενον. τὸ μὲν τοῖς πολλοῖς σκατωμένον, τὸ δὲ τοῖς ὁσίοις καὶ ἀνοφθαλμοῖς,* id est, Vult ita tabulis solidis & lapideis conscribi, & ita altrinsecus propter manifestum legis & occultum, illud quidem multis & inferius manentibus, hoc autem paucis & sursum peruenientibus. Quibus è uerbis apparet quibusdam ualdè doctis etiam uestris hominibus, quod Moyses legis textum plebi tradiderit, at mysteria, parabolas & symbola ipsi sibi ac præstantioribus reseruarit. Eam Cabalæ artem in tres uías diuinam fuisse accepimus, Salomonis testimonio, qui uigesimosecundo Proverbiorum ait: Certè scripsi tibi tripliciter consultò & è sententia, ut notifi-

notificarem tibi rectitudinem eloquiorum ueritatis. Sic enim gens nostra loqui consuevit cū habenda est Cabalæ mentio, ut appellent eā אמרי אמת, id est, eloquia ueritatis scripta scilicet אמרי אמת על דרך, id est, Secundum uiam ueritatis quod est Cabalæ. Hic mos fuit Ægyptio & Gerundensi ceterisque creber. Alij uero quinque Cabalæ partes exhibuerunt, ut Rab Hamai in lib. Speculationis, quas ita nominat חסידות ומאמר ומביל והשביר, id est, Restitudo, & combinatio, & oratio, & sententia, & supputatio. Vester Mirandulanus in nongentis cōclusionibus scripsit his uerbis: Quicquid dicant ceteri Cabaliste, ego prima diuisione scientiam Cabalæ in sciētiam Sephiroth & Semoth, id est, numerorum et nominum tanquam in practica & speculatiuam distinguerem. Sed Rabi Ioseph Bar Abrahā Salemitanus & Cabalistarum multo maxima pars sequuntur Salomonem regem, in eo quod tripliciter illam posse artem nō tantum speculari, uerū etiam practici planè credunt, iuxta triplicem rerum omnium conditionem, numerum, figurā & pondus, quippe illa quinque in hæc tria reducentes. Cum enim totum negocium sit allegoricum, & aliud p̄ alio, per aliud intelligat̄, ut ipsa sententia sit alia pro alia. Dicemus palam, quod aut dictio pro dictione ponitur, aut litera pro dictione, aut litera p̄ litera. Principio nempe dictio sumitur pro dictione, uel per transpositionem, quæ metathesis nuncupatur, uel per numerum æquale dictionibus inclusum. Litera ponitur pro dictione, uel in capite, uel in fine, uel ubilibet per superpositā notam. Litera ponitur pro litera per alphabeticariā reuolutionem, planè totum, ut omnis tandem proportio compleatur, Arithmetica, Geometrica & Musica. Verbi causa, i. lud Psalmi 21. Domine in uirtute tua lætabitur rex, intelligimus Cabalisticè de Messiha, dicentes: Domine Tetragrammate in uirtute tua Messiha rex, subaudiatis uenit uel operatur. Est enim Messiha uirtus Dei, & operatur in uirtute Tetragrammati, ad id me ducit hæc dictio משיח, cuius si literæ transponantur erit משיח, id est, Messiha. Alio item in loco, Dñs dixit ad Moysen: Quoniam præcedet te angelus meus, Exodi 23. Ecquis est ille angelus iuxta Cabalistas? dicunt alij quod Michael, transponendo enim literas מלאכי fit Michael: alij accipientes illum secundum artis Cabalisticæ modum, affirmant quod sit Metatron, eo quod Deus aiebat, quoniam est nomen metum in illo. In Metatron autem est nomen Sadaï per numerum æqualem utrisque dictionibus inclusum, quod mirificè amplectitur Gerundensis in loco ante citato. Cernitis iam duas Cabalæ symbolicas uias? Quin uultis quoque tertio literam uidere pro dictione reponi? Legite Esaiam capite 65. Benedicetur in Deo, Amen. Ecquis est iste Deus? Cabaliste respondebunt, quod est אדני מלך נאמן, id est, Dominus rex fidelis, tres enim has dictiones per capita, tres literæ אדני notabunt ut scripsit Racanat Exodi 15. Quarta species & tertia Cabalæ pars est commutatio literaria, ut dictio certis literis scripta symbolicè designet aliam

aliā dictionē per alias literas cōpositā, & fit per alphabeticariā reuolu-
tionem iuxta librū creationis Abrahæ uariationib. uiginti duabus, securi-
dum qđ ibi tot alphabeta legunt. Exemplū prębet nobis Mazpaz nomē
Dei, qđ literis his quatuor cōscribitur מַזְפַּז de quo Mirādulanus uester
sic ait: Nomen Dei quatuor literarū, quod est ex Mem, Zade, Pe & Zade
regno Davidis debet Appropriari, cūq; illud in Sacre scripturę textu pla-
nē non legatur, cuius nam rogo esse symbolū perhibebit? Respōdent Ca-
balistę, quod sit symbolū atq; signaculū Tetragrāmati ineffabilis, & pro-
cedit ex alphabeto ultimo, quod est uigesimū secundū libri, qui nominat
Sepher Ietzira, diciturq; Athbas, ille enim cōmutant Iod pro Mem, & He
pro Tzade, & Vau pro Pe, ut sit Mazpaz Adonai Iod, He, Vau, He. Dixi
modo ad artem pertinentia, quę fit uel transuertsis, uel transpositis, uel cō-
mutatis dictionibus, syllabis aut literis, secundū quatuor rationes, quib.
scripturarū sensa ingeniosē ac artificiosē allegorizant. Nam de ijs quę si-
ne arte cōstant, & sola traditione fiunt Atechna, satis superq; uos feci cēra-
tiores, quantq; ante ipsi ambo, quę uestra professio est, haud parū multam
de illis cognitionē proprio studio adepti estis, quo scilicet mōdo simpli-
cia de cōpositis, & superiora de inferiorib. abstrahantur, ac fere omnia in
mundū intelligibilem; aut super supremū & incōparabilē referantur. Pos-
sunt & pietatis argumenta nonnulla sæpe nobis legēdo sanctas literas in
mentē uenire, qđ ad diuinorum admirationē primū, ac etiam tum in amo-
rem eorum nos alliciant, nec tamen certa quauis arte tradi queāt, ut quod
Gabriel fortiore sit uirtute quā Michēl, quoniā de eo legitur in Daniēle :
Duplex uirtus uolando uolans. De Michaēl autem solum quod uenit in
adiutorium, quare inter intelligētias Gabriēl philosophicē uirtus reputa-
tur intellectus agentis, & Michaēl uirtus intellectus passibilis. Ita scribit
Rabi Leui Ben Gersom, qui à Latinis nominatur Magister Leo de Bano-
lis. Plurimum conferre mihi uidetur, Philolaus inquit, ad artem Cabalisti-
cam optimē Simon, id quod tu Atechnon appellas, nisi enim habeātur in
manibus reuelata maiorum, quę rectē quidē sub artem cadere nō putas,
esset omnis quantūcunq; temeraria omnibus concessa exponendi licētia,
& uertēdi Sacrā scripturā, quorsum quisq; uellet, quēadmodō accepimus
uulgarios quosdā Sophistas agere, ut hęc ætate uideant suis syllogismis illa
sanctissima diuini spiritus oracula propē in publicū contemptū addux-
isse. Nunc autē quando adreuelata sunt, ut arbitror, applicandō uniuersa-
sa, ducitur quedam linea, quām ultra citraq; nequit consistere rectum, ut
quę artis sint, opera pelsimorum hominum nō uergāt ad inertiam. Tum
Simon, Apertē uera prędicas, inquit, ferē nanq; est aliud nihil, quod plus
errāter ad sensa cuiusq; retorqueat quā oracula, tametsi non id semper mā-
litia sit, sed plus sepe ignorātia, quis em̄ dedita opera piaculū in sacra com-
mitteret; Ita Saul quondam uerbi ambiguitate deceptus errauit ab orācu-
lo, cum

lo, cum promississet Deus Exodi 17. **אֶמְחָה אֶת יָדָיו עַמְלֵךְ** id est, Delebo memoriā Amalek, credēs si mares abstulisset satisfieri præcepto, quoniā **יָדָיו** masculinum significaret. Deus autem magis deleri memoriā Amalek per hoc uocabulum **יָדָיו** uoluit, quoq; memoriā quoq; designat. Nōdum enim erat scripturæ distinctio per puncta & accētus, quæ ab annis Ezræ primum cœpit. Ergo **יָדָיו** sine punctis & memoriā, & masculinum enuncians, Sauli occasionem dedit ruinæ. Ad hæc Marranus: Contigit & Italis & Græcis simile de uerbo **אֵשׁ** quod & hominem significat & lumen. Vnde quondam Saturnaliorū cultores amphibologia decepti, hominem aliquem quotannis Saturno immolarunt, cum æque sacrificium illud iuxta oraculum accensis luminibus fieri potuisset, ut placaretur Saturnus. Sic enim gens illā tam stulta postremū Hercule magistro resipuit. Et miserā dum est etiam ætate nostra quātum stolidi homines & superbi quidā Sophistæ imperitia linguarum errent, quod esset tamen ferendum, nisi se nō errasse contenderent, & monstrantibus uiam nō etiam usq; ad internitionem inuiderent. Sed o noster dux artem Cabalisticam, cuius exordiū inchoasti prosequere plenius. Tum Simon, Artem hanc reb. cōstare tribus, inquit, peritiorū ut diximus opinio est. Primū numerorū supputatione, quæ **גִּמְטְרִיָּא** id est, Geometria nominatur, quasi terrestrium characterū inuicem numeralis dimensio, quæ tamen pendeat ab Arithmetica illa ob abstractā sui simplicitatē nullis sensibus tractabili, & ideo ne nouitiorum quidē artificio rudi subiecta. Potius igitur nuncupata est prima pars Geometria quā Arithmetica, quamuis utrunq; reuera unum & idem in hac arte ualeat. Deinde transmutantur quandoq; syllabæ ut sit & transmutata dictio, aut conuertitur uerbum simpliciter. Secundo quod litera ponitur pro dictione, & appellatur Notariacū ab apicib. notariorū, quoniam ibi quælibet litera in culmine notatur, ut sit alicuius integri uocabuli signū. Tertio consistit hæc ars in literarū mutatione, cum altera pro altera ingeniose locat, & appellatur cōmutatio, quo factū est ut Rabi Ioseph Minor Salemitanus libros de hac arte à se cōscriptos, Hortū nominauerit, id est, **גַּן** propter ternas huius dictionis literas, quarum singulæ singulas portiones artis Cabalisticæ designant. Nam Gimel significat **גִּמְטְרִיָּא** Nun **נִסְתָּר** Thau **חֲסִיד** Ut sint partes totius artificij hæ **גִּמְטְרִיָּא** Id est, Arithmetica, **נִסְתָּר** Id est, Notariacum, quasi notariorum, & **חֲסִיד** Id est, Commutatio elementorum. Huic titulo allegat author uersum Salomonis capite sexto Canticorum: Descendi in hortum nucis. Pro prima itaque parte exordiar ab eo quod est principium. Et scribitur in Zacharia quod Dominus Tetragrammatu erit **אֶחָד** Id est, unus, & nomen eius **אֶחָד** id est, unum, forte multo uerius Dominus Deus erit Aleph, id est, principium, ut uos Græcè dicitis Alpha & O, & **אֶחָד** Id est unum, ut qui sit principium unius. Ipsu nanq; supra omnem unitatem, & omnis

omnis unitatis sempiterna origo est. Et forte non dicitur unum sicut non dicitur ens, quoniam est supra omne ens à quo emanat quicquid est. Unde à contemplatissimis nominatur *אין*, id est, non ens, ut legitur Exodi 17. *אין*, id est, Num est ens Adonai inter nos an non ens? Legitur autem in libro de Via fidei & expiationis, quod sit utrunque *אין*, id est, Ens & non ens, quoniam ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, ex ipso sunt, & post ipsum sunt. Ita quoque non unum est, quoniam omnis unitatis causa est, & unitas post ipsum est, & nihil eorum est tam quæ post ipsum sunt quam quæ non sunt, ut in libro Speculationis Rabi Hamai qui post multa sic ait: *אין*, id est, Quod omnia ea deriuantur ab unitate sua, & ipse non est similis ipsi uni. Neque id solum nostri fatentur uerumetiam asseuerant Marrane uestri pariter quos esse sapientissimos probatis. Dionysius enim Areopagita in libro de Mystica theologia eidem sententiæ de Deo subscripsit his uerbis, *ὁ θεὸς ἀριθμὸς ὅρων ὁ δὲ τὰς ἐξ ὁδῶν*, id est, Deus neque numerus est, neque ordo, neque unum, neque unitas. Quid tandem est? Respondit Hieroni Simonides, quanto magis cogito tanto minus intelligo. Et mihi accidit simile, cum exactis omnibus creatis ascendero supra omne ens, non inuenio aliud quam infinitum pelagus nihilitudinis, & fontem omnis entitatis ex abyssu tenebrarum manantem perenniter. O altitudo, O profunditas, O nostra infirmitas. At satis uideri debet id nos de illo nosse quod ipse nobis de se reuelauit, quia sit principium, hoc est Aleph, & Tetragrammaton quod per Aleph significatur, notatque essentiam diuinam, nihil utique aliud quam *יהוה* uidelicet est, quod certè propemodum erit idem cum essentia *יהוה*. Nam propter æqualem ualorem scriptura utrunque coniunxit tanquam eius qui est primus & ultimus, Exodi 9. *יהוה*, id est, Ecce manus Tetragrammati hoiah, quasi est scilicet finis operum & miraculorum Dei, ut patet in decem plagis Egypti. Nam alibi ea dictio sic non inuenitur. Indicat autem Salomonis Trecentis testimonio instantem essentiam. Quod uero Tetragrammaton à Iod coepit, planè nostri causam factum est, ut agnoscamus ipsum esse punctum infinitum, & omnis numeri, hoc est rei cuiusque complementum. Iod enim decem significat. Et in resolutione nominis Tetragrammati est litera decima sic *יהוה*. Vbi post Tetragrammaton reperitur *יהוה* quod est symbolum ipsius Ehieh, hoc est entis per æqualitatem numeri. Et nihilo quoque minus significat essentiam creatoris, ut Exod. 3. Ehieh misit me ad uos, non illa quæ immanet sed quæ fluit extra. Est enim sigillum Dei *יהוה* quo Ehieh sigillauit mundum, & dicitur *יהוה*, id est, uerum, quippe quod in seipsum arithmetice multiplicando nascitur. Tunc sequitur *יהוה* nomen essentiae meriti ac retributionis, ut in Psalmis, Si iniquitates obseruaueris lah. Tria igitur nomina essentialia in Tetragrammato cernitis. Ineffabile notat essentiam primam. Ehieh essentiam in rebus, & lah essentiam in meritis, & prædicant in eo quod quid est. Idque

MMmm appel-

appellatur **יהוה**, id est, quid. Nam Tetragramaton **יהוה** per æquaa-
 litatem numeri significat **יהוה** utrunq; em̄ continet 45. Cumq; dixisset Moy-
 ses, Quid nomen eius quid dicam? respondebatur ei, Ehieh. Deinde consi-
 dera diligenter Spiritus sancti uerba quæ haud frustra ponuntur in eodem
 Exodi 3. **יהוה** **שמע** **לי**, id est, Mihi quid nomen eius quid? Et uidete lites-
 ras terminales eorum, habebitisq; qua trilaterū ineffabile **יהוה** cuius prin-
 cipium est Ehieh. Medium lah. Finis infinitudo. Partes enim eius sunt **יהוה**
יהוה quas diuidimus in tria interualla. Primum est **יהוה** Secundum **יהוה** Ter-
 tium **יהוה** Omnia ad esse ac essentiam deferuientia. De lah legitur Exodi
 15. Fortitudo mea & laus lah. De **יהוה** eodem in loco, Et factus est mihi in
 salutem. De **יהוה** Genesis primo, Fiat lux. Hæc ambo uerba nouissima
 plurimum ad mundi opificium & rerum existentiam contulerunt, **יהוה**
יהוה Fiat lux, & facta est lux. Et erat uesper, & erat mane, Fiat firma-
 mentum, & sit distinctio, & factum est ita. Congregentur aquæ, & factum
 est ita. Germinet terra, et factum est ita. Producat terra, & factum est ita. Fi-
 ant luminaria, & factum est ita. Semper addito eo, & factum est uesper, &
 factum est mane. His omnibus, ut re uera sint, deprehendimus inesse semi-
 naliter & occultè nomen ineffabile. Solum uero Elohim, id est, Deus, in il-
 lis sex diebus expressum cernimus. Sed cum iam mundus appareret esse
 perfectus, postq; uaria & admiranda diuinissimarum uirtutum opera con-
 summata, tandem pro merito triumphus esset celebrandus, & festus dies
 indicendus, ecce cum Elohim Tetragrammatum Rex regum & Dominus
 dominantium incessit, & dictum est tum primum, Istæ sunt generationes
 coeli & terræ quando creatæ sunt in die quo fecit Tetragrammatum Elo-
 him coelum & terram, Hic Tetragramaton publicè auribus omnium
 creaturarum primo intonuit, quo intelligimus clementiam Dei cum ius-
 titia, nam in quocunque loco sacre scripturæ Tetragramaton sibi iun-
 git Elohim, ibi proprietatem animaduertimus clementiæ simul & iusti-
 ciæ. Componitur quandoque cum **יהוה** ut in oratione Habakuk, Tetra-
 grammatus Adonai fortitudo mea, & nos sic legendo, uirtutem Tetra-
 grammati descendere intelligimus ad ipsum Adonai prolatum. Sin ordi-
 ne conuerso reperitur Adonai Tetragrammatum, ut Geneseos 15. Adonai
 Tetragrammate quid dabis mihi? tum mente concipimus quod numera-
 tiones, hoc est, diuinæ proprietates ab inferiore ad superius ascendentes,
 supremam lucem apprehendant. Fit & quandoq; ut reperiatur iunctum
 nomen El Psalmo 118. El Tetragrammatum & illuxit nobis, & significat
 clementiam. Haud absimiliter cum additur Elohim & dicitur sic, El Elo-
 him Tetragrammatum locutus est & uocauit terram Psalmo quinquages-
 simo, tum denotat nomen ineffabile gratia & feueritate uestitum. Ali-
 quando legitur idq; tantum in Prophetis & Hagiographis, Tetragram-
 matus Sabaoth, Psalmo 46. Tetragrammatum Sabaoth nobiscum, sus-
 ceptor

MMmm 2 ⁸ nomina,

nomina, unum nomen apud Cabalistas censentur, tanquā unius rei significatuum, quanquam sunt duodecim expositoria, quorū singulis applicat de sacra scriptura unam clausulam, quæ illud aptè pernotariacum referat, nō expositionis, sed memoraculi tantū loco, ne subeat eius oblitio, ut si dicere, Attende & audi Israel hodie, quod legitur Deuter. 27. Hebraicè sic היום שמע ישראל חסד וחסד horum quatuor uerborum capita notabitis, & facient יהוה quod nomen est essentiae atq; resolutio Tetragrammati, pariter de cæteris fiant cætera. Sed maneamus tantisper in prima Cabalæ specie, dum adhuc quædam cognitu necessaria uiderimus. Iam enim quod dixi, de secunda parte sumendum fuit, aggrediamur autem hanc artem si uultis mēbratim cæsimq; modo ne diu in unoquoq; immoremur, ut diuina opera cum die transeat. Quin id quod prius tetigi, nunc iterum breuiusculè citabo, ut firmitus hæreat, qd Deus ante creationem ineffabilis, in creatione nominatus est Elohim, & post creationem habitans in mundo tāquam in tēplo suo dicitur יהוה Adonai. Vnde illud legitur Psalmo 11. Tetragrammatus in templo sancto suo, Tetragrammatus in cœlis thronus eius, qui dominatur in operibus suis. Nam ipse est, ut scriptura dicit Deuter. 10. Dij deorum & Domini dominorum El magnus, quare templum Cabalisticè nota est Adonai & conuersa uice per æqualitatē numeri. Perinde atq; in Adonai יהוה tanquam in suo יהוה, id est, templo adorandus sit ineffabilis Tetragrammatus, & Deus in Deo amandus, iuxta triplicem mundum, Hieremie 7. Templum Domini, templum Domini, templum Domini. Restat aliud nomen appellatiuum יהוה, id est, Sadai, Exodi 6. Ego Tetragrammatus, & apparui Abraham, Isaac & Iacob per El Sadai, & nomen meum Tetragrammaton non feci scire eis, ubi solum hoc appellatur nomen suum quod est ineffabile, quia hoc tantum est summo Deo proprium, quatenus ipse est nihil eorum quæ sunt, sed supra omnia est, non habens respectum extra se. Cætera sunt etiam aliarum proprietatū & relationum appellatiua, ut Sadai, quod Latini uerterunt dicentes Omnipotens, sed aptius Hebraicè significatur Sibi sufficiens, se contentus, & nullius indigens, quod Græci rectius αὐτάρκης interpretantur. Nam ו, id est, quod, & י sufficit uel satis est grammaticè dicimus. Cæterum si audieritis solitariè in sacris uocari יהוה, id est, nomen, confestim Tetragrammati uobis in mentem ueniat, quod יהוה & hyperbolicè nomen dicitur super omne nomen quantumuis in sermone quotidiano rei omnis sit quæ habeat existentiam, Sadai autem quoniam non est ei opus alterius adiutorio, ideo patribus in El Sadai, hoc est in forti qui seipso cōtentus sit Tetragrammatus apparuit, ut qui per se sufficiat miracula & prodigia facere, non autem fecit illos scire quod nomen Tetragrammaton sit illud nomen in quo possit homo tāquam cooperator & delegatus à Deo efficere miracula, de hoc apertius in Capnione de Verbo Mirifico. Est præterea ipsius Sadai ministratorius

torius spiritus Metatron per æqualitatem numeri sic nominatus, quid dux
& mōstrator uiarum esse perhibetur, quod postea, si me commonueritis,
tractabimus apertius. Accedit aliud nomen Sabbaoth, quod Hebraicè sic
legitur צבאות & ita dicuntur exercitus, quorum primus est intelligentia-
rum omnino separatarum & angelorum. Secundus motorum orbium &
assistentium uirtutum. Tertius animarum corpora informantium, & non
inuenitur nisi post nomen Dei. Vnde tripliciter quoque legitur Sanctus
Sanctus Sanctus Tetragrammatus Sabbaoth. Isaïæ sexto ac alijs in locis
similiter. Omnis igitur primæ partis Cabalæ status, quæ procedat institu-
tione, audiuiſtis. Nam cum totus in sacrorum uerborum commutatione
consistat, & quælibet uerba bifariam alterentur, necessario fatebimur ei
parti duas subesse species, alteram quæ sit syllabarum aut dictionum tran-
spositio, alteram numerorum æqualitas. Vt si uerbi causa legero Isaïæ qua-
dragésimo ברא אלה, id est, Quis hæc creauit? & Cabalisticè transponam
duo hæc, conuertamque in אלהים tum actu redibit exordium Geneseos
ברא אלהים pro ברא אלה ut stet sententia, quis hæc creauit? Deus crea-
uit. Et Ezechiel sedit ad fluuium Chobar, id est, ad influentiam Cherub.
transponatur enim ברב & fit ברב. Et Nohe inuenit gratiam. Gen. 6. con-
uertendo enim נח fit חן. Similia cuncta eueniunt per metathesim propter
literarum primariam confusionem quæ in igneo globo apparuerat, ut li-
cuerit quasi de chao literas educere atque eas hinc & inde legere, prorsus
rursus ita primæ partis species prima consummatur. Nunc ipse mecum con-
stitui accessu membri alterius de parte prima non nihil exempli gratia mon-
strare, ut pernoscatis rem liquidius & firmitus quoque memoria teneatis. Le-
gitur de Isaac & Rebecca 25. Geneseos ויחזר יבקה אשה, id est, & concepit
Rebecca uxor sua. Ex quo diuinare commodum nobis conceditur, quid
nam Rebecca conceperit? Quin certè ut uerba indicant concepit Rebec-
ca אשה. Vos autem considerate uiri doctissimi ecquid sit אשה in hac pri-
mæ partis secunda specie per גימטריא, id est, numerorum commensuratio-
nem, reperietis iuxta æqualitatem numeri significare אש וקץ, id est, Ignem
& stipulam, utrumque enim in se continet septingenta & septem, concepit er-
go Rebecca ignem & stipulam quod sacra comprobant eloquia, teste Ab-
dia, qui ait: Et erit domus Iacob ignis, & domus Esau stipula. Similiter
quando audimus legem fuisse latam in sapientia חכמה, uideamus quæ sit
illa sapientia, quæ ad legem ferendam congruat. Et certè sunt edicta & in-
terdicta, iussiones & prohibitiones. Symbolum autem est חכמה, id est, Sa-
pientia omnium mandatorum Dei, cum enim quatuor illius uocabuli ele-
menta de proprijs scripturis pronunciaueritis, חיה בזה בחייה conflabitur
ex eis numerus fescientorum & tredecim mandatorum Dei quæ docto-
res nostri חריג appellant. Ad summum in hoc genere speculationis pri-
mo legis characteres elementa & literas in confuso fuisse repositas, & hæc

MMmm 3 atq

atq; illac legibiles, memoratu dignum erit. Secundo nullis accentibus aut punctis distinctas. Tertio singulas alphabeti literas primordiales certum significare numerum, etiā quinque terminales, quas longè post ille prudens Ezra simul cū punctis adinuenit. Nam primitiue sunt duæ ac uiginti, quibus solis ab initio scriptura omnis depicta extitit, quas usq; ad hæc tempora Cabalistæ locant & dislocant pro cuiusuis iucundæ contemplationis amoenitate. Ultimo est nobis intentanda uniuersalis hæc meta, quod tametsi Cabalistæ sit officium, aliud legere ac aliud intelligere, tamen inuolabuliter istum quisq; obseruet canonē, in bonis bona, in malis mala, ne albo nigrū applicet, aut diem nocti. Tum Marranus. Id genus artis, inquit, haud secus cogitauero quàm si quis Dorotheum aliquem appellauerit, p Theodoro, aut pro Nicodemo Dæmonicum, siue pro Demophilo Philodemum. Sicut Græci dicere solent *συματόφιλον ἢ φιλοσώματον*. Ad hæc Simon ait, Certè id quod dicis nonnihil quadrat, sed exempla enumerādo admodum breui fatigaberis propter aliarum linguarum inopiam, quæ ad Hebræam tanquam omnium linguarum fontem comparatæ, pauperes sunt, & egestatis suæ impatientes, ut quæ & reliquarum nationū asciscant idiomata. Nec enim plenum numerum accipiunt, nec compositionem utilem admittunt. Quapropter ars ista in alterius gentis sermonem traduci minime potest. Quod nisi uos pariter Hebraicè peritos nossem, frustra hæc de Cabala quantumlibet paucula uobiscum egissem, aut iam acturus essem. Sed pperere, accedamus ad secundā huius institutionis partē, quæ *קריית סוד* dicitur, id est, notariacum, quod est conuentum quoddam clam receptum inter Cabalistas, ut literæ singularię sine coagmentis syllabarum certa uerba designent, quemadmodum notarijs et actuarijs est in more, & quondā belli ductum furtiua scripta literis uniceis incondite repositis arcana mentis protulerunt. Et adeo Probi grammatici commentarius, ut scribit Aulus Gellius, satis curiosè factus de occulta literarū significatione: haud aliter fortè in huius artificij prosecutione fit, quàm si qui paciscantur inter se Iod literam, propter indiuisibilis puncti figuram ineffabile Tetragrammaton, quod uulgo Dominum interpretamur notare. Sicut & illud ipsum ppter tres *עליון*, id est, summitates in decē numerationibus, quæ sunt una & eadem *עשר*, id est, unum diadema tribus punctis signare solent. Aiunt enim Cabalistę *יהוה*, id est, Quod ad mysterium hoc scribunt nomen tribus Iod, uti hoc *יה*, Vbi unicū quatrili-
terum tribus uniceis literis cōscribitur, quod usu quotidiano approbatur. Fuit & quondam in diebus Antiochi Eupatoris, Iudas Mattathie filius, bellator nobilis, & dux belli p legibus, templo, ciuitate, patria & ciuibus Iudæorum acerrimus, cōtra quos cum iam Antiochus & illius omnis exercitus irruerent, dedit Iudas angelo monitus cōmilitonibus suis, ceu belli tesseram hoc nobile signum *יהוה*, ut se quatuor his literis fortiter in pugna

gna exhortarentur, promittens quod futurum esset signum uictoriæ Dei, quod Iudæorum milites animo læto in uim magnę consolationis acceperunt, & sub eo signaculo ualidè pugnantes interfecerunt in castris Antiochi uirorum quatuordecim millia, & ingentem numerum elephantorum, cum ijs qui superpositi fuerant. Quo factum est ut princeps belli Iudas sic antea dictus, deinceps ab omnibus Machabai cognominaretur, eo quod hi quatuor characteres syllabicè ita sonarent. Cumq; tanta eius signi uirtute tot se crederent præliorum uictores fuisse, admirati sunt tribuni militum & sapientes in Israel, rogātes Iudam quonam modo tot triumphi sub hoc eius dato signo contigissent? & respondit Iudas Machabæus, in isto signo præsentiam esse Dei omnipotentis ineffabilis. Ostenditq; illa uerba Moy si Exodi 15. dicentis **מִי בְּמַרְבֵּי בָּאֵלִים יְהוָה**, id est, Quis sic ut tu in fortibus Tetragrammate. Hi namq; quatuor characteres hæc uerba designant tanquam eorum initia, ubi Iod significare nomen Tetragrammaton planè deprehenditur, ac esse reuera **יהוה** diuini nominis 72. literarum per æqualitatem numeri memorabile symbolum. Et commoti qui erant de Iudæ exercitu iterum pugnantes prostrauerunt, non minus triginta quinque millia, ut scripta indicant, præsentia Dei mirificè delectati, & patria uoce omnipotentem Dominum Tetragrammaton benedicentes. Hinc ergo intelligitis uerbum quoddam totum, per unam posse literam significari, uel si ea demum stet singulariter, uel uerbum quodlibet aliud collectiuè perficiat. Sicut tota dictio fertur integram pariter orationem notare, ut Danielis quinto **מִנָּה חָסֵל מֵרִסִּין**, id est, Numerauit, ponderatum est, diuïsum est. Quæ quidem hoc illi Nebuchadnezer repræsentarunt, Numerauit Deus regnum tuum, & consummauit illud. Ponderatum est in statera, & inuentum est deficiens. Diuïsum est regnum tuum, & datū est Medis & Persis. Aut igitur una dictio per literas dispersa plures efficit, aut multæ dictiones per certas earum literas retractæ unam colligūt, hinc ex multis unum et ex uno multa. Quod neuiquam mirum esse ostendit duorum monosyllaborum frequens usus, ut aiunt Maronem scripsisse in carminibus. Est & non cuncti monosyllaba nota frequentāt, ijs demptis nihil est hominum, quod sermo uoluer, ergo tota fermè omnium hominum colloquia, est & non, significant. Quamobrem in hac arte quis dubitare uelit una litera dictionem integram, & una dictione orationem extensam, atq; uersa uice similiter una oratione dictionem aliquam electam & intentatā notari posse. Vnde oritur occulta quędam & admirabilis epistolarū technologia, quā sæpe imitatus ego, in prauibus periculis, & summo rerum discrimine lingua Germanica, per epistolam scripsi, quæ à Latino uiro in Tuscia uel Ethruria cognosci desiderabam, & conuerso more scripsi Latine, quod Alemanum hominem Latinitatis imperitum scire uolui. Accipiat is hoc uelim quicquid tamen illud est grato animo & sensibus imis res est non par-

ua diligenter reponatis. Vsu autē nobis ueniunt si ritē operemur huiusce generis literæ quātrifariam, aut enim sumuntur ab initio uerbi ad aliquid aliud significandum, ut in exorsu Geneseos **השמים ימי חששי יוכלו**, id est, Dies sextus, et perfecti sunt cœli, ecce Tetragrāmaton, aut à fine cuiuscūq, ut Psal. id est, **לא בן חששים** quę transpositæ faciunt **אמן**, id est, Amen. Hoc namq, intelligi uoluit, Non sic impij, quoniam nō dicent amen, idcirco in Gehennā mittentur: aut sunt quę se offerant singillatim quælibet per integram dictionem una cōprehensę, ut Psal. 3. Multi insurgunt aduersum me. Qui sunt isti multi? Respondent Cabalistsę **רבים** sunt Romani, Babylonij, Iones, Medi: aut postremum non relatiuē ad aliorum uerborum constitutionem destinantur, sed earum quælibet secundū suę pprietatis significationem sumitur, ut quando duorū seculorum mētio fit, futurū seculū Iod litera significat, & litera he seculū presens, uidelicet istum mundū, Genesis 2. Istę sunt generationes cœli & terrę **בה בראם**, id est, in he creauit ea. Nimirum extrema scilicet hæc de literis consideratio, ad substantiam characteris attinet quō ad se, at nequaquā ad accidentalē relationē uti superiores tres, quantū ad aliud. Sic em̄ iam hac destinatione significant, uel iuxta grāmaticam institutionē res ipsas, positionē primā oblatas, uel numeros arithmetica disciplina ordinatos, uel nonnullas rationes uerbis Magistrorū nostrorum applicatas, uel deniq, omnē creaturam à prima causa pfectam, & rursus in primā causam reducibilem. De primitiua positione literarū ita monstrant, q̄ Aleph sit uia seu institutio. Vnde Iob 33. Docebo, id est, instituiam te sapientiā. Beth, domus, Psalmo 23. Habitabo in domo Domini. Gimel, retributio, Psalmo 116. Quia Dominus retribuit tibi. Daleth, ostiū, fores uel ianua, Genesis 19. Et propē erant, ut frangerent ostium. He, ecce, Genesis 47. Ecce uobis semina. Vau, uncinus retortus, Exodi 26. Quarum erūt capita aurea. Sdain, arma, 3. Reg. 22. Et arma lauerunt iuxta uerbum Domini. Heth, terror, Iob 7. Terrebis me per somnia. Teth, declinatio, per metathesim thet, Prouerb. 4. Ne declines ad dextram & ad sinistram. Iod, cōfessio laudis, Genesis 49. Laudabunt te fratres tui. Caph, uola, Ecclesiastis 4. Melius uola plena requie. Lamed, doctrina, Psal. 143. Doce me facere uoluntatē tuam. Mem, aquę, Esaie 55. Omnes sitientes uenite ad aquas. Nun, filiatio, Esaie 14. Filium & nepotem. Samech, appositio, Deuter. 34. Quia imposuit, hoc est, apposuit Moyses manus suas super eum. Ain, oculus, Exodi 21. Oculum pro oculo, Pe, os, Exodi 4. Quis posuit os homini. Tza de, latera, Exodi 25. Sex calami egredientur de lateribus eius. Kuph, reuolutio uel circuitus, Exodi 34. Redeunte anni tempore, id est, circuiti anni. Res, egestas, Prouerb. 10. Pauor pauperum egestas eorū. Alij tamen hæc ditatem interpretantur. Sin, dens, Iob 4. Et dentes catulorum cōtriti sunt. Thau, signum, Ezech. 9. Signa Thau super frontes uirorū. Ista est literarū grāmatica expositio, quomodo solēt rebus quibuscūbet nomina imponere, uel

re, uel primitiua uel deriuatiua. Nihil ut arbitror, ab altiore speculatione alienum, si quis figuratae locutionis studiosus extiterit. Tum Philolaus: Nos, inquit, oportet, ut cōiicio, senes elementarios fore, quibus denuò fē-
rula sit opus. Nam interim multo studio ad alphabetū redacti sumus. Et Marranus: Certè repuerascimus, hæc est Philolae palingenesia tua illa Py-
thagorica. Quibus Simon: Nolite, inquit, respuere, magna pfecto res est, & digna Philosophis, si Platoni uestro creditis, minimeq; ridicula, ut in Cratylo Socrati uisum erat, cognoscere literas, non enim habemus quic-
quam, inquit, illo melius, quo de ueritate primorū nominum iudicemus, *ἐπιπροσπαλαβῶν τε καὶ γραμμασι καὶ μίμησις τυγχάνει ὅσα τ' ὕσας, ὁρθότατόν δὲ διελεῖσθαι τοὺς χεῖρα πρῶτον*, id est, quādoquidē syllabis & literis imitatio fit essentiae rectis-
simum est discernere elementa primum. Vnde puto dicta sunt elementa quasi hylemēta, hoc est, materialia, ex quibus minimis maxima fiunt, ut est illud Hesiodi, Si paruum paruo superaddas, & simul omne cōponas, ma-
gnus fors tandem fiet aceruus. Prouehere Simon, Philolaus ait, omnia e-
nim uerè dicis, nos hoc sermone cum tua uenia iocati simus. Tum ille, Ad disciplinæ arithmeticae numeros transibo, qui literis Hebraicis designan-
tur. Nec enim est ulla in orbis terrarū spacio alia lingua, cuius literæ quos-
libet numeros tam perfectè ostendant. Conati sunt tamen nouicij Græco-
rū Iudæos imitari, ut & similiter alphabeto suo numeros exponerent. Sed erat necesse duas sibi figuras intercalare, tam sexti quàm nonagesimi, quæ quidē figuræ literaliter ex ordine alphabeti non sunt. Schemata enim duo hæc, & 4 figmenta sunt hominum nouorum imitandi studio ductorum, cui rei testes Homericos libros citamus, Sanè Romani paucos numeros lite-
ris explicant, de qua re Priscianum Cæsariensem legistis olim ad Symma-
chum de numeris, ponderibus & mensuris scribentem. Faciamus itaq; nu-
merorum quatuor gradus, quorum primus est digitorum, secundus dena-
riorum, tertius centenariorum, quartus millenariorum. Primus gradus al-
phabeti figuris notatur ab Aleph ad Teth. Suntq; signacula nouem, singil-
latim numeros nouem referentia, ut א ב ג ד ה ו ז ח ט, id est, unū, duo, tria, qua-
tuor, quinq; sex, septem, octo, nouem. Secūdus denariorum ordo, nouem quoq; continet alphabeti figuras א ב ג ד ה ו ז ח ט י, id est, decem, uiginti, tri-
ginta, quadraginta, quinquaginta, sexaginta, septuaginta octoginta, non-
aginta. Tertius gradus centenariorū, habet similiter nouem characteres, א ב ג ד ה ו ז ח ט ק, id est, Centum, ducenta, trecenta, quadringenta, quin-
genta, sexingenta, septingenta, octingenta, noningenta. Quartus gradus, est millenariorū, in quo reuertēdum est ad priorum numerorum figuras, quanquā esse debent, statura grandiores, ita ut dicat magnū Aleph, quasi aleph latū, & pronunciat per patha secundū a Italicū. Sic beth magnum quod duo millia significat. Inde usque ad nouem millia, demum Iod ma-
gnū decem millia, quo in ordine quidā pro statura solent figuras apicibus
notare.

notare. Deinceps non figuris utuntur, sed uerbis **רבי רבית**, id est, mille millia, bis mille millia, & reliqua. Viam istam alphabeti numerorum, maxime sunt amplexi Cabalistsæ, qui dicunt annorum duo millia initium præcessisse, antequam hic mundus fieret. Eò quod ante **ראשי**, id est, initium scriptura ponit Bethi magnum dicens, **בראשית**. Ita sapientes nostri exponunt eum locum Prouerb. 8. Dominus possedit me initio uiarum suarum, antequam quicquam faceret ex tunc. Quicquid uero millia transgreditur, infiniti loco habetur. Nam finis numerorum in sacris millia sunt, ut cum uellet Dauid infinitatem precij ostendere Psalmo 119. dixit: Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti, hoc est, sine numero. Tertiam nunc speciem substantiæ literarum breuissimè recenscamus, quæ ad aliquas Magistrorum nostrorum intentiones referuntur, ut aleph beih illis significat prudentiam, & gimel daleth remunerationem pauperum, & Mem, id est, Meamar uidelicet sermonem apertum, & sermonem occultum, & sic de alijs, quæ paulo inferius recitabimus, Thalmudicis tamen usu frequentiora. Quarta earum literarum species consistit in rebus conditis atque creatis omnibus, maximè quidē utilis Cabalæ studiosis, quo facilius creaturas reuocare in creatorē possint, id quippe quod illius disciplinæ maximum est & singulare studium. Literas igitur in suum quasque ordinē locabo, ut elementa singula singulariter cognoscatis, atque ut sic incipiam. Ab aleph usque ad iod ordines siue chori angelorum significantur, quos intelligentias separatas & formas liberales incorporeas, & insensibiles philosophi appellant, progressus & deriuatas à uirtute Dei, qui formam non habet, neque imaginē neque similitudinē. Dixit enim Esaia 40. Cui assimilauiſtis me, & adæquabor. Et paulo antè: Cui ergo similē fecistis Deum? aut quā imaginem disponetis ei? Ceterum mansio ista nominat, **עולם המלאכים**, id est, seculum angelorum, siue mundus angelicus. Deinde à litera Caph ad literā zade, cœlorū ordines designantur, qui Dei creatoris uirtute donati ab angelorum influxu dispensantur, & uocatur **עולם הגלגלים**, id est, seculum orbium seu spherarū. Porro à zade ad Thau, interueniunt quatuor elementa cum suis formis, & simul omnia mista, tam uiuentia quæ non uiuentia, quæ Dei uirtute pendēt, quibus influit esse & uiuere, ut est in Esaia: Creans cœlos & extendens eos, firmans terram & quæ geminant ex ea, dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam, seu ambulantes in ea. Diriguntur autē ab influentijs angelorum & spherarum, atque totum id uocatur **עולם היסודות**, id est, seculū elementorum, & in eo est homo qui appellatur **עולם הקטן**, id est, seculum paruū, quod Græci dicunt **μικρόκοσμος**, hoc est, minor mundus, seu rectius paruus mundus. Nam in homine ipso relescent omnium creaturarum proprietates summarum & infimarum. Hæc forte utilius memoria repetemus, si quorum nam literæ singulæ perhibeantur esse symbola demonstrabimus, rem sanè iucundam, & antiquissimis

mis authoribus celebratam, ne sint futuri aliquando, qui hanc artem, ut tenuem ac ieiunam cauillentur. Est igitur Aleph nota summarum & altissimarum rerum, quæ primo effluxu diuinæ bonitatis subsistunt, ut puta angeli, qui dicuntur **חַיִּיִּת הַקֹּדֶשׁ** haioth, id est, animalia sanctuarij, uel potius uitæ absq; medio subter Deum. Hi angeli uirtute Dei, proximè inferiores purgant, illuminant & perficiunt, quæ communi uocabulo, illorum dicitur influentia Beth secunda litera secundum significat ab ipso Deo gradū angelorum, qui dicuntur **אֹפְנַיִם** Ophanim, id est, formæ seu rotæ, ac secundo loco deriuantur à Dei uirtute per intelligentiam priorem, & ipsi à Deo quoq; inferioribus influunt. Dixere simul etiam sapientes, quod Beth sit nota sapientiæ. Gimel repræsentat ex essentijs superioribus angelos, qui dicuntur **אַרְאֵלִים** Aralim, id est, angeli magni, fortes & robusti, qui descendunt ordine tertio à diuinæ maiestatis bonitate, illuminanturq; uirtute Dei per intelligentiam secundam, & ipsi pariter inferioribus influunt. Daleth symbolum est emanationis quartæ apud superos eorum qui dicuntur **חַשְׁמַלִּים** Hasmallim, & in uirtute Dei per medium intelligentiæ terciæ influunt, & illa uirtute inferioribus influunt. He litera designat entia superiora quintæ ab ipso Deo emanationis, quæ sunt **שֶׁרָפִיִּם**, id est, Seraphim, & influuntur de uirtute Dei per medium intelligentiæ quartæ, ac eadem uirtute inferioribus influunt. Vau notat essentiam supernorum emanationis sextæ, qui dicuntur **מַלְאָכִים** Mallachim, id est, angeli, & influuntur de uirtute Dei per medium intelligentiæ quintæ, ac eadem uirtute inferioribus influunt. Zain signaculum est spirituum beatorum superiorum emanationis septimæ, qui nominantur **אֱלֹהִים** Elohim, id est, dñj, & influuntur de Dei uirtute, per sexti ordinis angelos, ac eadem uirtute inferioribus influunt. Heth signū est superiorum emanationis octauæ, & sunt angeli qui uocantur **בְּנֵי אֱלֹהִים** Bne Elohim, id est, filij Deorum, de uirtute El per angelos septimi ordinis insuli, ac eadem Dei uirtute inferioribus influentes. Teth nota est angelorū emanationis nonæ, qui uocantur **כְּרֻבִּים** Cherubim, & influuntur de uirtute Dei per mediū intelligentiæ octauī ordinis, & eadem uirtute inferiorib. influunt. Iod litera decima significat essentiam intelligentiarum emanationis decimæ, appellantur aut **אִשִּׁים** Isim nobiles & patricj, suntq; omnibus hierarchijs inferiores, & Dei uirtute illustrantur per nonum chorū, eademq; uirtute influunt filijs hominum cognitionē & scientiā rerum mirificamq; industriam. Vnde dicunt qui talī sunt præditi facultate filij **אִשִּׁים**, id est, homines nobilis intelligentiæ de quibus Psalmo 49. Quisque terrigenæ & filij hominum, quod propriè sic legitur, tam filij plebei quàm filij patricij, quasi diceretur, tam aggreſtes quàm nobiles. Eam denominationem ab hoc intelligentiarum ordine sumimus nos ipsi. Est enim in nobis intellectus agens summa pars animæ quam Aristoteles **νοῦς**, hoc est mentem appellat, quæ nobis sola de foris aduenit. Inde procedunt

dunt uisiones propheticae ac omnia magna & sancta, uocatur autem שכל
 עליון quo finitur mundus angelicus. Sequitur Caph, ea litera designat pri-
 mum mobile ab ipso El Sadai tanquam à causa prima immediate, licet per
 rationalis uitæ spiritum communicatiue motum, qui est angelus Metatron,
 & dicit intellectus agens mundi sensibilis per penetrationem formarum infe-
 rioribus omnibus. uiam præbens, quare influit uirtute diuina in omne quod
 est mobile. Caph finalis, significat, girum stellarum fixarum, quæ sphaera o-
 ctava nominatur quantum ad nos, sed quo ad superiora est orbis secundus in
 duodecim zodiaci signa diuisus, quæ nos כוכביא appellamus, influiturque
 de uirtute Dei per medium intelligentiæ ipsius Caph, similiterque inferioribus.
 influit. Lamed est signum primæ sphaeræ planetarum, & dicuntur לל quasi
 ambulones, quos Latini erroneos appellant, instar Græcorum, qui ob id eos
 asserunt esse πλανήτας. Diciturque orbis septimus Saturno attributus, quem
 כוכב שבת nuncupamus, influit & influitur. Mem apertum notat sphaeram Io-
 uis, qui à nobis נש נש nominatur, & à uirtute Dei per medium intelligentiæ
 superioris influitur, eademque uirtute inferioribus influit. Mem clausum est
 symbolum sphaeræ Martis, quem appellamus כוכב מאדים orbis quinti, & uirtute
 Dei creatoris influitur per angelum proximè superiorē, & eadem uirtute
 inferioribus influit. Nun significat luminare maius, quod uocatur נחש, id
 est, Sol, & eius sphaera dicitur orbis נחש influiturque à Deo per medium intelli-
 gentiæ sextæ, qua & influit in inferiora. Nun finale sphaerā indicat Veneris,
 quæ à nobis uocatur נוגה Noga, & Dei uirtute constat, influitque mediante
 intelligentia septima. Samech est symbolum cancellarij, qui dicitur כסב Co-
 chab, & Latine Mercurius, influitur autem uirtute Dei à superioribus, eademque
 uirtute inferioribus influit. Ain est nota sphaeræ Lunæ, quæ à nobis dicitur
 ירי לarea, & apparet quasi oculus sinister mundi. Estque inter astrifera ulti-
 timus orbium, & propter albedinem quandoque nominatur לבנה. Cuncta hæc
 facultati astrologica committimus. Pe significat animam intellectualem,
 singularem & uniuersalem, & dirigitur ab intelligentijs separatis quibus
 infunditur à Deo tam in sphaeris quam in stellis, & in omnibus animatis supe-
 rioribus & inferioribus sphaerarum & elementorum. Pe finale denotat spi-
 ritus animales, qui diriguntur ab intelligentijs superioribus de uirtute atque
 mandato Dei. Zade symbolizat materiam tam cælorum quæ est intelli-
 gibilis, quam elementorum quæ est sensibilis, omniumque mistorum. Dirigi-
 guntur autem uirtute diuina per intelligentias separatas, & per formas pro-
 prias. Zade finale monstrat elementorum formas, quæ sunt ignis, aer, aqua,
 terra. Et reguntur diuina uirtute per angelos, qui dicuntur אישיא Isim, &
 uirtute cælorum, & uirtute materiæ primæ, quæ est fons et origo cuncto-
 rum elementorum. Kuph est symbolum inanimatorum & mineralium, &
 eorum quæ dicuntur elementata & mista. Diriguntur autem uirtute diuina
 per sphaeras cælestes & intelligentias separatas, quæ uocantur אישיא Isim.
 Et

Et influunt inferioribus in regione quatuor elementorum. Res significat omnia uegetantia fructus & fruges ac terræ nascentia, influunturq; uirtute Dei à corporibus cœlestibus & intelligentijs separatis nomine אישים itemq; complexionibus elementorum. Sin designat omnia sensitiua tam reptibilia terræ ac progressiua q̃ aquarum pisces & aëris uolucres simul, & quęcunq; irrationalia uitalem motum habentia quæ uirtute Dei reguntur à corporibus cœlestibus et intelligentijs, quas uocamus אישים & complexionibus elementorum. Thau est symbolū hominis naturæ humanæ, quæ est perfectio et finis omnium creaturarum, dirigiturq; à Deo complexionibus ac qualitatibus elementorum iuxta influentias cœlorum & per officia peculiaria intelligentiarum separatarum אישים Iſsim, qui sunt angelicæ conditionis, & sicut sunt finis ac cōsummatio in mundo angelorum, ita est homo finis & perfectio creaturarum in mundo elementorum, quin potius in mundo uniuersorum, constitutus est enim ex duobus mundis, sicut scriptum est: Formauit Dominus Deus hominem de limo terræ, & spirauit in faciem eius spiraculum uitæ. Tractantur hæc uberius à nostris maioribus quorum posteris nobis clarè apparet erga sacras literas ardentissimus amor, qui de omnibus etiam minutissimis rationem reddere studuerunt. Verbi causa, De Aleph scriptum est in lib. תהיך, id est, de Cando re, ubi sedit Rabi Amorai & disputauit, quare Aleph ponatur in capite alphabeti? & respondet, quia fuit ante omnia, quinetiā ante legem, quod de Rabi Rahumai eius libri authore cōmemorat Mnahen Racanat in distinctione Geneseos prima. Iterum aut̃ quam ob rem proximè sequatur Beth, certè quia fuit legis initium. Et quare Gimel non sit nominatum gidel, cū in sacris literis præponatur גל & sequatur גל Gen. 21. ubi scribitur ויגל ויגמל Talia & his paria scrutari certè nō sunt dedignati sapientes uiti. Quanquam sunt etiam aliquo numero qui breuitatis causa, reddere aliquorum rationes prætergressi, tantū scripsere quę simpliciter ad rem attinent, quoniam semper ad sublimiora omni diligētia & studio conati sunt properare, ut Rabi Iacob Cohen in lib. cui titulus est חסד חסד חסד, id est, expositio nominis sancti. Nā de alphabeto strictim sic dicit, Aleph א Beth ב Gimel ג Daleth ד He ה Vau ו Zain ז Heth ח Tet ט Iod י Lamed ל Mem מ Nun נ Samech ס Pe פ Zade צ Kaph כ Res ר Sin ש Thau ת ac si ea enumerasset ijs uerbis, Aura, uita, pax, sapientia, uisus, auditus, odoratus, locutio, infusio, eubatio, opes, negocium, aquæ, meatus, spiritus, risus, semen, suspitio, sopor, gratia, ignis, potestas. Hæc & eiusmodi reliqua quæ audistis ex patrum monumentis quantum potui breuissimè decerpsi, ut uobis uel aliquam degustationem literariæ profelsionis exhiberem. Scripsit enim de ijs non negligenter insignis author Rabi Akiba, quem imitati sunt ex nostris homines literatissimi

NNnn mi,

mi, quod multo dignamur honore. Dixerunt enim, quod in expositione alphabeti latent multi sensus. Et Rabi Abraham Aben Ezra de hoc in libro qui praescribitur ספר חוריה, id est, de Mysterio legis ita inquit רחמיה רחמיה טוב הוא למשכיל של מור מורא חכמה, id est, Et uerum est quod bonum sit hoc, ut intelligatur, quia discitur ex eis sapientia. Non ut omni tamen uita nostrae tempore in literatoria laboremus arte, ait ipse, ut dies ac noctes in uoluminibus Rabi Iuda torqueamur, qui primus fertur Hebraeis grammaticus esse, uel in illis uiginti libris, quos de institutione literaria Marinus composuit, uel quos Samuel Nagid eadē de re duos & uiginti edidit. Hucusque Abraham Aben Ezra, nec frustra sensit ita homo prudētissimus & literarum peritissimus, ad maiora enim & altiora nati sumus. Dixi modo, quae ad substantiam literae pertinent considerationes quatuor, nunc mea opinione terminandum est id quod de accidentali relatione literarū agere dudum coepimus, & גיטריקון, id est, notariacōn appellatur, qua in parte id cōsideramus, quae litera quam dictionem significet. Habet autē tres quoque species. Cum enim signaculum aliquod ab initio dictionis accipitur, & ut fieri solet apicibus in sublimi notatur, iā ראש חיה, id est, caput dictionis nominatur, atque de more ita scribitur ראש. Quando item sumitur à termino & fine uerbi alicuius propositi, tūc סוף חיה, id est, finis dictionis cognominatur, quod consueuerunt figurare hoc modo סוף. Sin autem à singulis uerbi cuiuslibet literis notae singulae deducuntur, id tunc generali uocabulo notariacōn appellamus. Ad hæc Philolaus ait: O noster Simon, quæ sunt hæc externis hominibus arcana & recondita. Tum ille: Multo fortē occultiora, inquit, ostendam uobis in hac tertia Cabalæ parte, quae חכמה נמוכה nominatur, ubi mutua fit literarū p litera positio, & toties fit quoties alphabeti permutant. Permutantur autē iuxta numerū literarum bis & uigiesies, quia uiginti duas legimus Iudeorū literas, semperque binis quibusque literis coniugatis licebit alteram sumere p altera, & ea combinatio dicitur צירוף ut si ex istis sex literis alphabeti Latini a b c d e f continuo binas & binas cōiugauero, quatenus subiugo primo sūt a b, sub secundo c d, sub tertio e f, uel in quocumque per epistolam huius artis peritum aliquem hortari, ut supplicaturus principi, cadat ante pedes eius. Sic scribo d b c f, quod ille intelliget Cade, ita & de alijs. Totum hoc opificium euenit ex alphabeticaria reuolutione, ut succedat mutuo litera p litera proprio sibi iugo combinata, scilicet uicissim a pro b, & b pro a, similiter c pro d, & d pro c, itemque e pro f, & f pro e. Quod facilius in Hebraicis nullo quidem obstāte pcedit, quia uoces quas Latini uocales nominant, non sunt in ordinem alphabeti Iudeorum repositae. Prisca igitur ætate motus inde pater noster Abraham dixit, ut in libri Ietzira cap. 2. legitur. Aleph cum omnibus, & omnia cum aleph, haud secus atque Beth cum omnibus, & omnia cum beth, & ita de singulis. Quare, ut exemplo id fiat manifestius, uiginti duo alphabeta pducam in medium,

medium, quæ in eodem creationis uolumine Abraham scitè admodum & utiliter ordinauit.

אל בת גש רר חק רז זמ הע טס יז במ
אב גה רש הר וק רז חמ טע יס כג למ
אג רת חש רר זק חז טמ יע כס לג במ
אד כג חת רמ זר חק טז יפ כע לס במ
אה בר ות וש הר טק יז כמ לע מט גג
אז כה גר ות חש טר יק כז למ מע נס
אז בר גה חת טש יר בק לז ממ נע רס
אז כז גר רח טח יש בר לק מז נפ סע
אז כח גר רי ית כש לר מק נז ספ הע
אז כט גה רז הר כח לש מר נק סז עפ
אז בי גס רח חז לת מש נר סק עז רפ
אז כב גי רט חח רז מה נש סר עק מז
אז כל גב רי חט וח נה סש ער פק רז
אז כג גל רב חי רס וח סה עש פר זק
אז כד גמ רל חב רי זס עת מש צר חק
אז כה כס גר רמ חל רב זי חס פת צש קר
אז כו כע גס רג חמ רל רב חי סת קש דר
אז כז כמ גע רס ח: רמ זל חב טי קת רש
אז כח כז גמ רע חס רז רמ חל טר רת יש
אז כט כז גז רמ חע רס זג חמ סל יב שת
אז כז בר גק רז חז רע זס חג סמ יל כח
אז כז כז גר רק חז רמ רע חס סנ ימ כל

Elementorum hæc uiginti duorum commistio nequaquam erit rusticè ac indoctè intelligenda, omnia enim spiritus sunt. Sic in libro Ietzi'ra scribitur: Et sculpsit cum illo spiritu Deus uiginti duas literas, tres matres, septem duplices, & duodecim simplices, & quælibet illarum est spiritus, ad cõtemplandum itaq; spiritualiter ingenti cum gaudio, nobis tradita hæc sunt, non ad obloquendum, non ad irridendum, sed pia fide mysteria scripturarum amplexandum. Credentes enim literis, facilius altiora speculamur, & abscondita confidimus in literis reperire posse, quasi Dei sermonem in medio caliginis, qui dixit ad Moysen: Ecce, ego uenio ad te in densa nube, ut audiat populus cum loquar tecum, quin etiam בך, id est, uiginti duabus credent in perpetuum. Oportet namq; Cabalistã non aniliter, sed fortiter credere, & quæ sunt patrum mandata literis, singulari amore, ac animo iucundo, lætoq; recipere cum gaudio & fiducia, ut Psal. 70. Exultent & lætentur בך, id est, uiginti duabus qui quærun't te: Nam duas & uiginti literas scitote fundamenta esse mundi & legis, ut copiosè in libro tractatur Horti nucis secundo, quem uel legistis uel legitis. Tum Philolaus, Certè ait tales libros nec legi nec uidi unquam, qui etiam nō parua usq; huc o-

pera ubi nam laterent scrutatus sum. Et Marranus: Nescio, inquit, quo pacto illiusmodi librorū tanta Iudæis parsimonia sit, ut ne amico quidē eos liberaliter cedāt, aut quocunq; tamē ære uendāt. Tunc Simon, Statutū nobis est, inquit, arcana legis non dari peregrinis sed לִי יַעֲזָבֵב, id est, Consiliario sapienti. Non domestico etiā consiliario tātum, nec sapienti modo, sed simul cōsiliario sapienti, qui nō sit extraneus, & non sit indoctus. Nec id ægrē feratis uos obsecro. Sæpe namq; imminentis periculi causa in tam diuturna dispersione cōstitutis nobis conuentus patrum sollicitus, p̄uide statuit באחרונה בר שנותל שנתל ברה שחיה ברה ממה שנותל בר באחרונה, id est, Ea lege ut ipse fugeret ab eo, in qđ cecidit posterius, Moyse nostro Ægyptio authore, qui causas enumerat, & recitat euenfa in cap. 61. lib. 1. Perplexorū. Sed spero uos hæc & alia nostræ gentis boni consulere, quare ista disputatione dimissa partē artis Cabalisticæ tertiam p̄sequar. Accepistis de combinationihus literarum ducentis & quadraginta duabus permutationes coniugationum ducentas triginta unā, præter Alphabetū uulgo consuetū, cuius tamen binas quasq; suo ordine literas pariter etiā connectere ad mutuas uicissitudines solēt. Rem uulgo exilē ac forte prima specie imperitis contemptā, sed quæ tamen ueniat plurimum exaltāda hominibus. Vt legitur Psal. 12. בָּרַם וְלִוִּיתָ, id est, Exaltādo despectiones filijs hominū. Ad qđ ibi citat Rabi Salomō id qđ dicit à Psalm. Lapidē quē reprobauerunt ædificātes, factus est in caput anguli. Vos equidem oro haud negligenter cōsiderare quod non frustra scriptū est בָּרַם nam de גַּמְטְרִיָּא Cabalisticē significat ducenta & quadraginta duo, tot em̄ sunt cunctæ superius descriptę cōbinationes, & ex illis unā et triginta ducetasq; uariationes decēti honore ueneremini. Omnia em̄ ex illis oriunt̄ quę sunt, & quę dicunt̄, de ijs namq; Ianuis quas appellant, pater noster Abraham ut est in lib. Ietzira dixit וַיִּמְצָא בֵּל תְּרַבְרָב, id est, Et existit omne dictū & omne creatū p̄grediens ex illis, quę quidē nobis illorū adminiculo facillē possumus in nostrā ordinare salutē, quoniā reducendi sumus per omniū rerū creaturarū cōsiderationē in unius creatoris p̄ humana uirili cognitionē, quæ est salus nostra & uita ęterna, hoc fit à Deo per nomen suū rursus in Deū. Ipse est ipsemet nomē suū quatrilaterū in secula seculorū semper benedictum, quod ostendat Psaltes cū aiebat: Et cognoscēt qđ tu es nomē tuum Tetragrāmaton solū tibi supremū super omnē terrā. Idcirco solū hoc nomē dicit Senhama phores, id est, nomē expositorium essentiaē Dei. Cuius experimentū sumitur de prima huius artificij parte. Aliud est Dei nomen in istius locum succedens, quod duodecim literis scribitur, eiusq; ratio de secunda parte recipiē. Aliud præterea nomē est, quod in hac Cabalæ tertia parte cōmodissimē tractatur. Nomen 42. characterum. Non quod unius nominis una p̄latio quadraginta duabus literis constet. Notum enim est apud quemlibet intelligentem, ut docet Moyse Maimoni, quod unum nomen inueniri nequeat

ri nequeat usquam tot literis scriptū, Sed plura sunt nomina inter se & in seipsa cōplexa, ex multis literis aggregata, quæ ducāt Cabalistā per quasdā rationes occultas ad ueritatē cōgnitionis Dei Tetragrāmatis יהוה quod similiter arithmetice 42. significat. Huiusmodi 42. characteres per tālia nomina sic coniuncti dicunt unum nomē, eo quod finaliter solum unā rem significāt: quemadmodū e contrariō alia nomina cōposita & collectiua sæpe cōpluria sunt unice significantia. Potuit igit in præsentiarum contingere, qđ ratio illa qua intellectus noster duceretur in Deū nequiuērit, nisi multis & literis & uerbis explicari. Nec id mirū, quoniā per multos & diuersos riuulos solēt ingeniosi opifices scaturiginē inuestigare. Ita de fontis sui abyssō emanare fecit Deus cunctas res, & ad infinitā uoraginem refluere להוציא רבב במאמר ומאמר ברבב ער להעמיד כל הרברים במעין הש השלחבת והשלחבת במאמר במעין אין חסר ואין מכתב לאורה המ העלמת בתוספת חסר המסורת בכלל ארבעים ושהים אותיות. Hæc sunt uerba contemplatissimi doctoris Hamai in libro העיון, id est, Speculationis, ad quæ utiliter allegat ipse ההבמה מעין ספר, id est, librum Fontis sapientiæ, quanquam uir tam integer testimonio non eguisset. Iam tentabo si ea Latine interpretari ualeam, ita saltē ne quid sententia detrimenti patiatur. Ut produceret, inquit, rem in uerbo, & uerbum in re, quousq; restitueret omnes res in fontem resplendentia, et resplendentiam in uerbum, tanquā fontem, cuius nec terminus sit, nec numerus, ad lucem inaccessibilem augmento tenebrarum reconditam in uniuerso quadraginta duarum literarum, hucusq; Hamai. Appellant autē hoc tam uenerandum & colendum nomen duabus & quadraginta literis designatum præstantissimi sapientum, quorum memoria in benedictione est, קדוש ים קדוש, id est, sanctum & sanctificatum. Ideoq; per alphabeticæ reuolutionis commistionem rudibus & indignis occultatum, atq; tantum sanctis contemplatiuam uitam agentibus ex alphabeticaria combinatione per Hieremiam est reuelatum, qui sæpe legere solebat in libro Ietzira, ut reperitur scriptum בספר בטהון, id est, in libro de Spe, cuius author est Rabi Iuda, qui cōposuit illum. Cumq; Hieremias librum Ietzira multum & sæpe nocturna uersaret manu atq; diurna, uenisse ad eum בת סל, id est, filia uocis dicitur, quæ iuberet illum tribus annis uolumini eidem infudare. Post itaq; annorum trium finem quando iam ei placuit characterum cōiugatio & tractatus, ut operaretur in eis, mōx sibi atq; sodalibus creatur homo nouus, & in ipsius fronte scriptum erat יהוה אלהים אמת, id est, Tetragrāmatus Deus uerus, tum sentiens ille homo nuper creatus scripturam in fronte, haud ultra remoratus est, quin subito citata manu primā dimoueret ac adimeret literam in אמת, quæ est Aleph. Ita manebat reliquum his uerbis יהוה אלהים אמת, id est, Tetragrammatus Deus mortuus. Ob quam rem Hieremias indignatione perculsus scidit uestimenta sua, & dixit ei: Quare tu deponis Aleph

ab Emeth, qui respondit, quoniam defecerunt ubiq; à fidelitate creatoris, qui uos creauit ad imaginē & similitudinem suā. Dixit Hieremias : Quomodo igitur apprehendamus eū? Respondit ille **למפרע אלמכביתיה למפרע**, id est, Scribite alphabeta ad spacium in hunc puluerem dispersum, iuxta intelligentias cordium uestrorum. Et fecerunt ita. Et factus est ille homo in horum conspectu puluis & cinis, atq; sic disparuit. Quare Hieremias se tūc ab ipso Deo uirtutes & potestates alphabetorum & elemētariarum commutationum recepisse assererat, nam dispositionem coniugationis de libro creationis ante nouerat. Inde ad posterius alphabeticaria hæc Cabala, id est, receptio transmigravit, per quam arcana diuinorum maxima panduntur. Cum enim per omnes literarum combinationes nomē illud magnum & pro uiribus maximis extollendū ab ultimo ad primum circumduxerimus, tum se nobis diuina eius notitia liberaliter ostendet, ac uoluntati nostræ suas facultates offeret, clemēterq; subiiciet, si nos inuenerit dignos, atq; animi puritate, fidei synceritate, spei firmitudine, amoris ardore præditos & munitos. Noluerunt enim patres nostri, ut Rabi Tarphon, Rabi Moyse Ægyptius, & Rabi Hamai, ceteriq; scripserunt, secundum præcepta Magistrorum nostrorū illud nomen cuiusquam mortali ostendere, nisi admodū digno. Sic enim dixerunt, quod nō tradatur nisi humili, & ei qui stat in dimidio dierum suorum, non iracundo, nec ebrioso, nec prauis moribus foedato, sed uiro pacifico, & qui suauiter loquatur cum creaturis, et qui custodiat illud cum munditia, talis em̄ dilectus est sursum et circa nos desideratus deorsum, & timor eius cadit super creaturas. Vt uerò nomē illud uobis patefaciam more Cabalistorum, primo partiar 42. literas in septē uerba, deinde quodlibet uerbum in duas dictiunculas, quarum singulæ contineant iuxta idioma linguæ Hebraicæ ternas literas. Facta igitur multiplicatione arithmetica dicendo sexies septem, erūt quadraginta duo scilicet, literarum eius nominis collectio uniuersa, quam inspectioni oculorum uestrorum hoc charagmate subijcio sic **שגה במא שגתהזז מיתחזג ימיתחז דתחזד תחזחזא דתחזא**. Equidē hoc in uersu dum quotalquasq; literas comprehendero, confestim mihi altera pars dictionis unius ē septem quæuis disyllaba nascitur. Vna enim quæq; huius tam preciosi numinis dictio sex cōstare characteribus dignoscitur, tamen Hebraicis tantum, non aut alterius linguæ. Nam Latine pluribus erit opus, ut Sagathbama, Sagaththechaz, Miathazab, Iemibatha, Zethasghaphaz, Thegazama, Naazpapas, quæ in antiquorum uoluminibus inueniuntur usq; hodiernum in diem Romano sermone peregrina & incognita, sed nō idcirco despicienda quod dura sunt & barbara. Nemo enim tam lippis oculis in aspectu sacrorum utatur, ut recondita contemnat, nemo auribus in audiendo diuina tantas delicias indulgeat, ut solum ea ueneretur, ea laudet, ea sequatur, quæ sensibus sint iucunda, oculis amœna ta

ctu

ctu mollia, & uocatione blanda. Sed spiritalia capeſſat magis q̄ corporalia, & conſtantia magis quàm leuia, ueraq̄ magis q̄ fucata. Enimuero ſepe aſpera & horrida præcedent Dei præſentiam. Recordamini quæ conſi gerunt Eliæ prophetæ, cum in monte Dei Horeb intra cauernas et in ſpecu lateret, nōne dictum erat ei ſic: Ecce Tetragrammatuſ incedit, & flatuſ grandis atq̄ fortis ſubuertens montes, & diſcindens ac conterens petras ante Tetragrammaton, nō in flatu Tetragrammatuſ, ſed poſt flatum commotio, et non in commotione Tetragrammatuſ, ſed poſt commotionem ignis, Non in igne Tetragrammatuſ, ſed poſt ignem uox ſubmiſſa tenuiſ, & in illa uoce locuta eſt ad eum gloria Tetragrammati, quæ nominaſ natur כבד. Ita uos poſt deſertum horridum & ſenticoſum, poſt mōtem & petras, poſt flatum & terræ motum, poſt ignem, poſt uocem in ipſo cauernarum & ſpecuum ueſtibuſo dimiſſa occupationum ſecularium multitudine, audietis gloriam Dei ad uos loquentem: Quid uobis hic? Pergite ultra, ut extat enarratum 3. Regum 19. Igitur nō hic ſtandum eſt, ſed reuertendum nobiſ cum Elia propheta in uiam noſtram per deſertum, hoc eſt, per has hiſpidas barbaricarum connexionum reuolutiones & perplexas ueſpres in uiam ſacræ atq̄ canonicæ ſcripturæ, uiam uere noſtram, quæ eſt ueritas eloquiorum Dei, ut ungamus regē in Syria, qui ab unctiōe dicitur Meſſiha. Tantiſper namq̄ per coniugationes duorum & uiginti alphabetorum ambulabimus, dum ad ſupremum atq̄ primum alphabetum uigilanti ſollicitudine ac indefeſſe diligentia uentum fuerit. Oportet enim nos artiſcioſe per ſingulas cōbinationes tam diu diſcurrere quouſq̄ uox Dei pateat, & apertuſ ſe nobiſ offerat ſacraſſimarum ſcripturarum textuſ. Illa nempe uox Dei, omnibuſ alphabetiſ à primo ad ultimum, uidelicet uigeliſimum ſecundum, uirtutem ſuam & ualorem largiter impluit, ut combinationes aliquantò maiorem efficaciam quæ reputantur, nō ſignificatiuſ, q̄ nomina primario ſignificatu præſtent, ueluti radiuſ ſoliſ fortiuſ quidē urit quàm ſol ipſe unde manauit. Hinc illud extat Mirandulani Comitiſ in Concluſionibuſ, ubi ſic ait: Quælibet uox uirtutem habet in Magia in quantum Dei uoce formatur. Præſentis ergo nominis quadraginta duarum literarum uirtuſ, operatio, uigor, efficacia, complementum, & perfectio, à Dei uoce pendet, quam intēdimuſ per omneſ omnium alphabetorum cōnexiones & retia uenari, donec ſeptem nomina quadraginta duabuſ literiſ comprehēſa uſquam in ſcriptura ſacræ cōperire queamus. Verbi cauſa. Si quæranſ ex primo & uigeliſimo alphabeto, ſimiliter ſeptem uerba, quæ poſſint uel ulliuſ diuine ſcripturæ uerſuſ eſſe ſymbolica, reponantur mihi ſalua, ut ſunt memorata ſuperiuſ. Itidem ex ipſo & uigeliſimo, adhuc autem & decimo nono & eodem modo deincepſ omnia percuttendo uſq̄ ad primum, quod à ſuo exordio, ceu aliqua nomen accepit ut diceretur אלה, id eſt, Albath, cuiuſ ex combinatione hoc mutuemur exempla

plum חרל דנב חרל לאק גכל בקג בנב זלב סלררצק לרר קנז סבס צצח quod
 simul etiam est nomen diuinum quadraginta duarum literarum ex primo
 alphabeto libri Ietzira permutato receptū. Sola nāq permutata, & trans-
 posita pater noster Abraham in eo creationis lib. posuit, cū non dubitaret
 alioqui uulgarij alphabeti rectū ordinem cunctis esse notū. Solent aut &
 hunc pari modo combinare dicentes אב גר ut Rab Hamai docuit in lib. il-
 lo de Speculatione, nomēq describit quadraginta duarum literarum, etiā
 ex eadē sua cōbinatione pductum sic וטנחבש וטנחבש quod similiter, ut cætera Deum benedictū iuxta
 suam proprietatem symbolice significat. Sicut enim quatrilitrum ineffa-
 bile notat Deū ut est super omne esse, & Ehieh representat Deum, ut est in
 omni esse, & Adonai Deum, ut est omniū dominator, & Sadai, ut nullius
 eget, ita pari modo 42. literarum siue recipiatur ex transpositis seu rectis
 combinationibus quodlibet designat Deum, quatenus est creator cœli et
 terræ, uisibilibus omnium & inuisibilibus. Quamobrē ista uiginti tria no-
 mina diuina, quorum quoduis quadraginta duabus figuris pingitur, sin-
 gula secundum uiginti trium alphabetorum ordines dicuntur ē duobus
 sacre scripturæ primis uersibus: In principio creauit Deus cœlum & ter-
 ram, terra aut erat inanis & uacua. Incipiendo à prima litera Beth, & in ul-
 timā Beth litera terminando, quæ cum sic Hebraicè leguntur, ut sunt à spiri-
 tu sancto dictatæ, quadraginta duas figuras absoluunt, semper ponenti-
 bus nobis literam pro litera sub uno & eodem combinationis iugo. Inue-
 niuntur & alij Cabalistsæ sublimius speculantes, qui transcendunt creatio-
 nem & creaturas, & in sola deitatis emanatione persistūt, quam sanctè per
 nomen sanctum 12. characterum, & per nomen 42. literarum dignissimis,
 & Deo deuotis hominibus sub fido silentio largiunt receptum & scriptū
 חסדו, id est, in lib. epistolæ secretorum, ubi ad quæstionē An-
 tonini Romani de sacrosanctis nominib. respondit Rab Hakados, quod
 ex Tetragrammato fluit nomen 12. literarum אב בן ויהוה חסדו, id est, Pater,
 Filius & Spiritus sanctus. Ex quo deriuatur nomen quadraginta duarum
 literarū, quod ita pronunciat, אב אלהים בן אלהים ויהוה חסדו אלהים בשלש
 אב, id est, pater Deus, filius Deus, spiritus sanctus Deus, tres
 in uno, & unus in tribus. O quanta est hæc altitudo, quanta profunditas,
 quæ sola fide apprehenditur. Tum Philolaus. Quantæ uerò Simon, in-
 quit, tibi agēde sunt gratiæ, qui omnia nobis tam dilucidè atq clarè osten-
 dis, si modo, quicquam in hac arte clarum esse potest, ac non potius max-
 ima pars horum in uolucris reclusa, & fugere ad salices uisa. Et Marranus.
 Tace obsecro Philolæ, inquit, Sine hunc progredi, an non uides? uesper
 gruit, & hic quasi diurnum pactus est. Porro tu perpetuo loquere Simon
 quicquid rerum erit. Tum ille: Compleui artem totam & edocui, nisi sunt
 quæ particulatim restare putetis de quibusdam nominibus Dei, & ange-
 lorum

lorum & uirtutum, & consecratis sigillis, quorum ui ac potestate facturos se multi multa promiserunt, quæ uulgo admiranda uideantur. Et Marra-
nus: Obluio forte te cepit, inquit, quod de nomine duodecim literarum
quoque dicturus eras, quamuis secundæ partis materiā esse affirmares, quæ
iam præterijt. Tum Simon: Parum est quod de illo exponam, nisi qd post-
quam crebro & frequenti prauorum hominum usu passim uilescerat no-
men Tetragrammaton antea cum tanta cura & sollicitudine, cum tanta re-
uerentia, & tam prudenti moderamine idoneis & electis tantum sacerdo-
tibus septimo quoque anno traditum, ut discerent per illud populo benedi-
cere in sanctuario, tunc ad maiestatem huius nominis conseruandam pro-
hibitū fuit sacerdotibus eo imprecari, solisque summis pontificibus quotan-
nis permessa erat eius pronuntiatio in diebus ieiuniorum & propiciatio-
nis. Quare illius loco cæteris substituerunt nomen duodecim literarum,
quod esset aliquanto sacratius quā nomen Adonai, & tamen ineffabili Te-
tragrammato longè minus diuinum quo sacerdotes in benedictionibus
uterentur. Consueuit autē quatuor his literis ה ב ד ה cum apicibus in ca-
pite cuiuslibet notariace signatis cōscribi, & ita pronunciarī אֱלֹהֵינוּ
יהוה, id est, Sanctus benedictus ipse. Per quod benedictionem à Deo Nu-
meri sexto mandatam posterius super populum pro Tetragrammato ita
proferebant, Benedicat te sanctus benedictus ipse, & custodiat te: Osten-
dat sanctus benedictus ipse faciem suam tibi, & misereatur tui. Leuet san-
ctus benedictus ipse faciem suam ad te, & ponat tibi pacem: Quo in loco
Salomon Trecensis Commentator sacræ scripturæ ordinarius sic scribit:
לְכָךְ הַכְתוּבִים פְּרִיטִים כְּפִיהֶם לֹא מֵהָהָרָה בִּלְבָד עֹמְרֵי אַחֲרֵינוּ שֶׁנֶּחֱזַק וְהָעֹמְרֵי
אֲחֵרֵי כְתוּבֵינוּ בְּשִׁגְיָהּ בֵּין הַחֲלוּבוֹת מִבֵּין אֲזַכְרֶיהָ שֶׁל כְּתוּבִים
id est, Itaque sacerdo-
tes distendunt manus suas dicendo, sanctus benedictus ipse stat post nos,
sicut scriptum est: En ipse stat post parietem nostrum, animaduertens de se-
nestris inter digitos sacerdotū. Sic in uetusti codicis membrana scriptum
teneo, quamuis impressa quædā uolumina chartacea uerbis istis careant.
Firmissimè uero credunt nostri, & nullatenus dubitant hac forma expres-
sam benedictionem tantæ prosperitatis esse causam, quantæ fuisset si no-
men Tetragrammaton, quod nunc Adonai pronunciant, in istis impreca-
tionibus permaneret. Mutatio enim hæc facta est ad honorem Tetragram-
mati, ne totiens iteratum, neglectui tandem subiaceret, quod Deus Opt:
Max. omnium maximè auertat. Habetis omnem hortum Cabalisticum, id
est, גִּנָּה tribus areolis distinctum, quæ sunt Geometria, Notariacon, thmu-
ra, & radicibus, herbis, floribus infinitis excrecentem cum omni ornatu
suo ad unum hortulanum respicientem, qui rigat, plantat, et incrementum
dat Deus Optimus Maximus, incomprehensibilis, ineffabilis, innomina-
bilis, cui est quoque nomen incomprehensibile, ineffabile, innominabile Te-
tragrammaton, ex quo fluit & deriuatur omne quod est in sacris sacrum.
Reliqua

Reliqua enim si qua inueniuntur rerum diuinarum symbola, notæ, sacramenta, signa, pfecto ex hoc ipso ducunt originem. Verbi causa כו"ו significat יהוה אחד Deus unus, per primam huius artis partem גימטריא operando arithmetice ut supra explanatum est, illud idem tamen nomen כו"ו symbolicè representat integrum ipsum nomen Tetragrammaton per secundā Cabalæ partem, ut scribit Ioseph Bar Abraham ciuis præfecturę Salemitanæ in secūdo uolumine Horti nucis his uerbis ה' המורה ב' וכן ה' המורה ו' המורה ו' המורה ו' המורה, id est, Iod cōmutatio eius Caph, & sic He commutatio eius Vau, & sic Vau cōmutatio eius Sdain, quo animaduertimus Deum in essentia sua unum esse unissimum, quo nihil est unius, quanquā multa secundum alias relationes dicuntur de ipso, ppter quæ uocatus est Elohim Kadoshim, id est, Dñi sancti, Iosue ultimo, & Elohim Haiim, id est, dñi uiui, Deuter. 5. Et Malachiæ 1. de seipso loquitur sic: אלהים אחד אלהים אחד, id est, Et si Dñi ego, ubi est timor meus, quo in loco se Deus pluraliue appellat Dños. iuxta immanetiam ergo unus est, iuxta egressiones autem plures, qui dixit: Faciamus hominem ad imaginē & similitudinē nostram. Non quod linguæ sanctæ mos fuerit ut in summa cōstituti maiestate de seipsis pluraliue loqueretur, ut Rab Saadia scribit in lib. אמרינו, id est, credulitatum. Hoc enim tenuē argumētum est, quoniā subito post ipse singulariter loquit̃ ita: Faciā ei adiutorium simile sibi. Hanc unitatē & hanc pluralitatē in diuinis nō inuiti admittunt Cabalistæ diuersis rationibus, unde asserunt tres primas numerationes Cabalisticas אחד חבדא אחד unam esse summi regis coronam, ut scribit Rab Asse in lib. יהוה singulari unionum seu collectorum. Cernitis hoc exemplo qd omnibus Cabalæ partibus ultro citro promiscuē utimur uidelicet uniuerſa literarum syllabarum & dictionū metathesi, deinde numerali supputatione, notatione capitali, & cōmutatione literalī cū singulis speciebus quas priori sermone patefeci. Sic em̃ transponimus nomen Tetragrammaton ut sit Va & Ia, oriaturq; ויהי, id est, essentia, quæ omnium rerū prima est, à qua sunt omnia entia uera & bona. Vnde Ehieh Adonai significat Arithmetice tantundem quod Elohim, cuius summa 86. Sicut & ביה nota est ipsius Elohim, si sic extendatur במם, hoc est, במ, id est, 86. Et ב' nomen Tetragrammaton, quia sit 26. quod si extendatur ב' ב' facit 112. & designat Tetragrammaton Elohim, hoc est, dominus Deus. De quo primum scribitur, Istæ sunt generationes cœli & terrę, quando creatæ sunt in die quo fecit Tetragrammatus Elohim terram & cœlum. Est autem nominis Tetragrammati principium lah. Et ipsius Elohim medium lah, & finis Ehieh lah. Quod totum est perfectio ipsius ויהי, id est, essentiæ, quod significat וי, id est, ipsum, & יה esse diuinum. Vnde quotidiano tritum est usu, ut ipsum esse dicatur aliquid diuinum necessarium & incorruptibile. Omne quippe quod est quando est huius gratia necesse est esse, nec tunc cōtingit non esse. Virtus itaq; illius essentię ducebatur

batur in operationē per Verbū Dei, qui dixit **וַיֵּאמֶר** id est, sit, quo dicto creatæ sunt in una summa Idea uniuerſæ ac uirtutes intellectuales absolutissimæ per hoc quod ipse mandauit sic, Fiat lux, & mox facta est lux. Quam uniuerſitatē secuta est angelorum ad ministeria deputatorū natura, quando dixit **וַיִּבְרָא** id est, & factum est ita, quod principem & sacerdotem magnum designat, qui nominatur Michael, lucidum argumentum angelicæ conditionis, quod ex unitate & numero centenario cōstituitur. Vnde putant primo die Ideas extra causam primam esse pductas & formas absolutissimas quo adesse & operari. Die autē secundo hinc angelos esse creatos. Non enim in primo die aiebat **וַיִּבְרָא** id est, factum est ita, sed in die secundo, cum firmamentū fieret cœli iuxta Rabi Eliezer de luce uestimenti eius creati. Decem enim uestibus indutus erat Deus quādo mundum creauit, ut dicunt Cabalistsæ, ac de ultimi uestimenti sui luce sumpsit & creauit cœlos, non quidem sensibiles, sed illos inuisibiles & intellectuales **רוּחַ הַקֹּדֶשׁ** id est, entitates spirituales, de quibus Psaltes ait: Cœli enarrāt gloriā Dei, ubi non scribit **שָׁמַיִם** id est, Cœli qui sunt orbiculares, qđ memorabiliter notauit Rabi Ama in lib. Reconditorum, Psalmi 19. Sed **רוּחַ הַקֹּדֶשׁ** quib. additur articulus ha, ut in summario argumento Geneseos legitur, In principio creauit Deus Hasamaïm, id est, cœlos illos eximios, illos famigeratos, illos admirabiles, nunquā uisos nec mortalib. oculis uidēdos. Alij namq; cœli qui non scribunt per ha articulum sunt quidem firmamentum, sed tamen uocant nomine cœli quare scriptum est, & uocauit Deus firmamentum cœlos, & dicit ipsius cœli firmamentum inuisibilis inquam, quod appellatur Cœli cœlorū, unde sequitur ita, Fiant luminaria in firmamēto cœli. Nimirū illa extensio in modum pellis tanquā literis inscripta luminariis & stellis ppter localem expansionem dicit Rakia, qđ nos à firmitudine firmamentū appellamus. Nam cœlū inuisibile nō egebat luminariis, quoniā per se spiritualiter est illustre ac mētaliter à prima causa illuminat. Ideo nominant intelligentiæ separate, de quib. ait author causarū, Omnis intelligentia plena est somis quæ dū intelligit dicit audire & loqui, quare Moyses ait, Audite cœli quæ loquar. Et Dauid, Cœli enarrant gloriā Dei. Et Deus apud Oseam, Exaudiam cœlos, & isti audient terrā. Vnde lumen propheticū descendit quod dicit **וַיֵּאמֶר יְהוָה אֵלֵינוּ** id est, uisio illuminans, quæ fuit Moyſi, nam aliorum prophetarum uisio erat **וַיֵּאמֶר יְהוָה אֵלֵינוּ** id est, nō illuminās, & ea dicit terra, nō nihil mentionis in primo sermone de ijs habitū est. Equidem mihi rectē uideor credere ob id sapientes nostros dixisse, Aspectus Moyſi sicut aspectus solis, & aspectus Iosue sicut aspectus Lunę. In creatione igit sensibilibum utitur Deus hoc symbolo intelligibiliū **וַיִּבְרָא** ut designet ministeriū angelorū reb. naturalibus concreatū sub nomine cōmuni Michael tanq; speciei angelicæ appellatiuo, quę per eam orationem **וַיִּבְרָא** in sequentib. quinque dierū operibus

recitas

aliud eius uocabuli usum fuisse, quorum multi de Socratis dæmonio laudanda & ueneranda predicarunt, quod Apuleius de Deo Socratis interpretatus est. Quod autem Latini uocarunt spiritus instar uentorum, à nobis originem sumpsit, qui eosdem רוחות appellamus. De quibus Rabi Tedacus Leui in lib. de decē numerationib. post explanatos quatuor uētos, aquilonarē, meridionalem, orientālē, & occidentalem, tandem sic scribit, וְלֹאֲלוּ אַרְבַּע רוּחוֹת אֲרֵבֶל מַלְאָכִים בְּרֹא רַמְמוּנֵי עֲלֵיהֶן בְּיוֹמָהּ וּבְלֵילָהּ, id est, Et illis quatuor uētis, creauit quatuor angelos, qui præfecti sunt super eos in die & in nocte. Deinde sequitur eodem authore, quod Michael qui est de parte clementiæ ac miserationum constituitur Mamona, id est, præfectus super uentum occidentalem usq; ad dimidium diei, & usq; ad noctem. Regitq; uentum orientalem Raphael, qui similiter est de parte clementiæ. Tum Gabriel in uirtute iudicij & seueritatis præfectus est cum uento boreali super dimidium noctis & duas mensuras mundi. Noriel uero præsidet austro. Hucusque Tedacus Leui. Cæterum plures illi sub se species habent, quas liber סְפִירַת אֲרָצוֹת arcānorum continet, & in Porta Lucis ita legitur: בִּי מִן הָאָרֶץ וְעַד הָרָקִיעַ אֵין שֵׁם מְקוֹם פְּנוּי אֵלָּא הֵבֶל הַמְּוִנִים מֵחַם טְהוֹרִים מֵחַם כְּעֵלֵי הַסֵּר וְרוּחַמִּים וְיֵשׁ לַמֶּטֶחַ כַּמָּה בְּרִיאוֹת טְהוֹרֹת מְוֹרָקוֹת פְּנוּי אֵלָּא הֵבֶל הַמְּוִנִים מֵחַם לְשִׁלּוֹת מֵחַם לְמַלְחָמָה מֵחַם לְטוֹבָה מֵחַם לֵץ וּמִסְטֵרִגִּית וְכֵלִם עוֹמְרִים וּפְרוּחֵי אֲבָאִיר וְאֵין מִן הָאָרֶץ וְעַד הָרָקִיעַ מְקוֹם לָרַעַת מֵחַם לְחַיִּים מֵחַם לְמוֹת וְכֵל זֶה בְּמִדּוֹר הַתְּחִלָּה שְׁאוֹר בֹּר, id est, Quod à terra usq; ad firmamentum nō ibi locus uacuuus, sed omne plenum formis, ex illis puræ, ex illis capaces gratiæ ac miserationum, & sunt inferius multæ effigies foedæ, noxiæ, tentatrices, & omnes cōmorantes & uolātes in aëre. Et nō à terra usq; ad firmamentum locus uacuuus, quin totū sint species, ex ijs ad pacē, ex ijs ad bellū, ex ijs ad bonum, ex ijs ad malū, ex ijs ad uitā, ex ijs ad mortē. Et omne id in habitatione inferiori in qua nos sumus, hæc Ioseph Castiliensis. Sed absit à sancto pposito nostro, ut multa de squalentibus & turpissimis dæmonib. illis humani generis hostibus, quæ dicuntur contrarię fortitudines disputare pergamus, uel qui superiorem regionem peruagari putant, ignei, uel qui ppinquo nobis aëre oberrāt, uel qui terreni terrestria territāt, uel qui lacus & fluuios habitant, ac sæpe ipsum mare quatunt, uel qui sub terra illos quandoq; inuadunt, qui puteos effodiunt & metalla, item hiatus terræ prouocant, flāmiuōmos uentos agitāt, & fundamenta cōcutiunt, extremū, qui omnia lucis ac splendoris fugiunt imper scrutabiles & penitus tenebricosi, qui nō modò genus humanū, uerū etiā bruta uexāt, sermones suos absq; sonitu ingerētes. Aduersus quorū nationes sunt ex nostris qui multa se arbitrant expertos, ac nō dubitant & bonos spiritus mulcēdo attrahere, & malignos oppositis passionib. ppulsare, sacris & diuinis ritē nominib. ac characterib. suffulti. Iubēt hominem futuris periculis exponendum recipere membranā tenuissimā, quæ di-

citur uirginea tanquam syncera, munda & immaculata, ut praefagiat actoris puritatē, tum deinde hos characteras inscribere sic ^{והיה} at extra in hispidi ore folij parte signa quoque hæc ^{והיה} qua ligatura firmissime sperantem in Deū uniuersitatis creatorem præcipiunt nullas formidare peruersorum hominum machinationes. Id ita pandunt mysteriū, sunt enim symbola primorum quinque uersuum Geneseos, tam capita quæ termini iuxta secundam Cabalisticæ artis partē. Scripsit quondam de physis ligaturis Costa Ben Lucā res non physis tamen experientia, ut opinantur probatas, qui ait, Auricularis digitus abortiui, si mulieris collo suspendatur, non concipiet dum collo hærebit: at nunc uerba, quibus creator omnipotens fecit cælum & terram alligata, non putauerit, inquit, aliquis nihil posse: sanè multum profecto credunt meæ sectæ homines magno magistro Rabi Asse, qui scripsit in ^{והיה} quod uolens petere ac impetrare optata, conuertat se ad clementiā & miserationes Dei utendo istis characteribus ^{והיה} quæ inueniuntur esse digna sacræ scripturæ memoracula, cuiusmodi habentur & alia compluria, quibus ferè omnes Cabalistarum libri sunt referti. Student quoque alij è diuinis literis sigilla illustria fabricare, quæ contra hominum aduersas ualitudines & reliquas molestias ualeant diuturno usu probata. Veluti est illud uerbi causa, quod Rab Hama in libro Speculationis ex quatuor non magicis, sed solennibus & communibus sacris nominibus composuit, quin potius compositum à patribus recepit ^{והיה}. Est autem ^{והיה} Cabalisticè idem quod El. Accipiunt igitur eius scientiæ artifices primum characterem primi nominis, & primum secundi, & primum tertij, & primum quarti, sitque sigillum primum ^{והיה}. Deinde operantur pari modo circa secundas quatuor nominum sacratissimorum litteras & oritur ^{והיה}. Tertium sigillum ita conficiunt, tertias quasque litteras coniungunt & nascitur ^{והיה}. Postremum eodem more copulant ultima, & exurgit quartum sigillum quod est ^{והיה}. Horum quatuor sigillorum intentio est ^{והיה}, id est, Dominus Deus noster Dñs unus, & hæc inquit, esto quatuor simul iunctorum sigillorum superscriptio. Demum in membranæ tergo depingunt ^{והיה} quod interpretantur sic ^{והיה}. i. Vnum, principium unitatis suæ, principium singularitatis suæ, uicissitudo sua, unum. Et intelligitur uicissitudo hæc literaria secundum tertiam Cabalæ partem. Stant itaque cum sigillis & inscriptionibus coram altissimo mente Deo deuota, & quam libeat benedictionem de illis decem octo benedictionibus, aut in alijs iustis precibus cōtem tam postulauerint, infallibiliter se impetrare sperant, omnemque uel cœlitus imminenti sepe fortem frangere, uel Adraстіā, id est, diuinarum legū inextinguibilem potestatem orationibus sacrorum uerborum mitigare posse cōfident. Nam haud modo characteribus & figuris, uerumetiam uerbis & capitulis bene initiatum Cabalistam putant quæuis tum quæ sint admiranda efficere,

efficere, quod & uestri quidā posse fieri confitentur. Plotinus enim de duobus animæ lib. 2. cap. 35. enumerat quatuor quib. mirabilis insit uirtus scilicet, qualitates specierum occultas, & figuras, & concentus, & uota. Porphyrius etiam & Iamblicus aiunt per Deum propriè, perque bonos angelos aduersus infimos spiritus imperium nos habere, nec inueniunt ullū in orbis terrarum ambitu genus hominum quod in hanc sententiam facilius eat quam ut fama est diuiniore Christiani, qui nominibus & figuris demonia eiciunt, & manus supra ægros imponunt, & bene habent, & mortifera sanant, & miracula consimilia operantur. Sed, ut asserentibus illis uera loquar, omnia ea fidei potius tribuunt, quamquā & orationibus nonnullā esse insitam potestatem opinant. Dicunt enim atque credunt quod oratio fidei saluabit infirmum, neque aliter idonei Cabalistæ sentiunt, qui pariter affirmant operationes miraculosas ex solo Deo, & ab hominis fide pēdere. Mendaces igitur & stultos esse illos pronunciant qui soli figure, soli scripturæ, solis lineamentis, solis uocibus aëre fracto natis, tantam miraculorum uim & potestatem concedant, ut testatur Rabi Moyses Ægyptius in libri perplexorum primi cap. 72. Ad hæc non solū, inquit Philolaus, Hebræorum Cabalistæ, sed etiam Græcorum præstantissimi multū signaculis & sigillis fidei tribuerunt. Antiochus enim cognomēto Soter, cū esset in expeditione contra Galatas uiros fortes & militum innumerabili concursu munitos prælium difficilissimum commissurus, quādo iam ut de eo Lucianus scribit *πανωπὶκὸς ἐχέας ἐπιδίας*, noctu uidit per somniū assistere sibi Alexandrum, iubereque, ut militibus suis ante pugnam per bellica tessera signaculum quoddā sanitatis ediceret, per quod sibi contingere uictoriam pollicebatur. Id erat eiusmodi quo in uestibus insigniretur, ut idem Samosatensis de compellationis errore notauit *τὸ πλῆρὸς τριγώνου δι' ἀλλήλων τὸ πιντὰ γραμμον*, id est, Triplex triángulus inter se quinquilinearis. Antiochus autem signo eo leuato, mirabilem aduersum Galatas nactus est uictoriā. Ego ipse profecto illud pentagoni symbolum sæpe in Antiochi argentea moneta percussum uidi, quod resolutū in lineas ostendit uocabulum *ὕγια*, id est, sanitas. An nō in rem erit, Marranus inquit, id quod magno Constantino quondam Dei signū, ut tunc appellabant crucē, in ipsa meridiei hora corā omni exercitū superne apparuit Latinis literis inscriptum sic: In hoc uince. Et uicit quidem Constantinus eodē signaculo, atque tunc plausu populi Rom. Imperator lectus ac salutatus, omniumque Imperatorum inuictissimus fuit cognominatus. Quāntū igitur ualuerūt sigilla & signacula, testes erūt summi uiri, Iudæis Machabæus, Græcis Antiochus, Romanis Constantinus. Nec te fallit Simōn, quod de Christianis paulō antè locutus es. Nam ea gente nihil sub hoc seculo est in opificio signorum, characterum & uocum admirabilius, qui figura crucis & nomine Iesu sistunt maria, uentos mitigant, fulmina repellunt. Est præterea character illo & effigie crucis nihil etiā fortius, & in periculis nihil magis salu-

tiferum, quāquam non aliā, ut liberè fatear, ob rem, nisi quod ueri saluatoris symbolum extāt, sicut uobis Dei symbolum est nomē illud Tetragrammaton. Quodq̃ Cabalistsæ possunt in nomine ineffabili cum nuper à te mōstratis sigillis et charagmatis, id multo ualidiore modo possunt fideles Christiani per nomen Iesu effabile cum pprio signaculo crucis, cum se arbitrentur nomen Tetragrammaton longè rectius pronuciare in nomine ueri Mesihae, ad hoc citant id quod in Midras Thillim uestri scripserūt אמר ר' יחזקיה בן. לוי בשם ר' פנחס בן יאיר במני שה מהפליין ימאל יחזקיהו, id est, Dixit Rabi Iosue filius Leui allegando magistrū Pinthes filiū Iair. Propter quid orant Israël in mundo isto, & non exaudiuntur. Propterea qđ nō nouerunt Semhamaphores, id est, nomen Tetragrammaton, hæc ibi. Tum Simon. Fortasse tu, sed quid uerbis? certè hanc figurā crucis sapientiores Cabalistsæ ad lignum Anei serpentis in deserto erectū referre uolunt, licet ualde silenter & occultè, idq̃ per גימטריא, id est, per equalitatem numeri. Horum namq̃ צלם, id est, crucis, & עץ, id est, ligni, characteres, utrinq̃ centum & quingenta symbolizant, quare facilis de altero ad alterū fit trāsitus, de cruce ad lignum, et de ligno ad crucē. Sed digito cōpescō labellū. Tēporis angustia coartat optimi amici, ut minus q̃ uolui dixerim, & me frustor tamen ægrè meo gaudio illo excreſcenti de ornamento & dignitate orationis uestre, cū in tam densa nocte, quando cubandum est defecero, qui nō tanquā Sophistsæ uulgarī nugatorio & exili sermone, neq̃ gladiatorio certamine uerborum, aut contentione opinionū hæctenus mecū disputatis, sed accurata & acuta dicēdi ratione, sententijs rei, de qua agit, aptis & accōmodatis, ut optarē maiora nobis dierum spacia cōcedi. Nemo enim de arte Cabalistica paruo momēto satis dicere potest, tātę sunt res, tã altę, tã innumere, tam discriminosę, ut oporteat summis ingenij uirib. niti quēlibet eius causę audūdū et studiosum. Et circūspicere nō modo qua industria sit addiscenda, sed etiā quo sit periculo moderanda & exercēda. Nam cū ea scientia sit & rerū spiritualium & spiritualis, nec possit homo facilè de spiritibus afferre iudiciū, is etiā cui est inter angelos & demones iudicādi cōcessa potestas quolibet discreta pēſiculatione, uel usq̃ ad equatā regulā, pfectō non sine multa utiq̃ formidine, ac nisi purgatis antè morib. isti facultati, & isti exercitio rectè incumbit, ne Balam prophetę sortē patiamur, ne uiuētium matrē imitemur, ne sub figura lucis tenebras sequamur. Metuite uobis ab istis fulmine deiectis spiritibus, & squisimīs hostib. nostris, atq̃ credite mihi, ferunt inter nos mortales, ut angeli, sic diaboli uexilla quicq̃ sua. In exercitu Dei quatuor antesignani מיקאל גבריאל אוריאל ורמאל. i. Michael, Gabriel, Uriel, Raphael, instar elemētorum quatuor, secūdum quatuor situs, aut iuxta quatuor numerationes spirituales, ut quōdā filij Israël quatuor uexillis pſciscabant, Numeri secundo, Ad orientē Iudas, ad meridiē Ruben, ad occidentem

dentem Ephraim, & Dan ad aquilonē. In exercitu pariter Satana latissima
gerūt signiferi ultores uela סמאל סמאל סמאל. i. Samael, Azazel, Aza-
zael, Mahazel, de quib. Mnahē Racanat Leuit. 16. & in lib. 1. Pentateuchi
sermonē tractat, quo in loco & Thargū Ionatham ipse super Genesim alle-
gat. Deinde adhuc magnę crebescunt turmæ dæmoniorum & legiones
tartari, pfugæ, ac fugitiuæ omnes portionē suam habētes in capro emissæ
rio, quę ppter eorum foeditatē & horrorē hic recēdere omittam, quanquā
multa pars in sacra scripturā comprehenduntur. Sed cum prouerbio Ca-
balistarum dicendi finem nunc facio חכמה יבין. i. prudens intelliget, si
etiam hoc addidero, quod sicut Michael חנניאל חנניאל. i. ille sacerdos ma-
gnus, sacrificās in mundo superiori, animas hominū immaculatas Deo be-
nedictō præsētat, immundas autem & uitijis oneratas ad diabolū mita-
tic: ita pontifex in mundo inferiori, ut scriptum est in Leuitico, iubetur ani-
malia munda & insontia offerre Deo, criminibus autem & noxarum mo-
le onerata tradere Sathanæ, quod & Cabalistæ sedulō approbant, dicen-
tes: כי כל העניינים ההתהוונים הם מוגררים לעליונים וכל העשירות למטה כי
י. Quod omnes res inferiores, sunt & representatiuę superio-
rū, & uti fit inferius, sic agiť superius. Portendunt hæc aliquid & uirtutib.
debitum & uitijis, ut cauēdum cuiq; sit quo uiuat & quo moriatur modo.
Tota nāq; philosophia nostra hæc est, ut bene uiuēdo, bene moriamur, ne
forte sua portio futuri simus tartaro, & ultricib. Furijs omni frustrata spē,
atq; tū eueniat malo malē. Nūc quod ualde discriuiat puto discedendū nō
bis esse, quādo à mane ad noctē supra q̄ decuit multiloquus uobiscum fa-
bulor. Nā ut de me humaniter coniecturā facio, ita nō indignē de uobis iu-
dico, qđ dormitū sopor abire sollicitat. Tū illi: Diuellimur adeo molestē, in-
quiūt, abste Simō, optātes perpetuō te audire, quamobrē de multiloquiō
ne uerbū quidē. At qđ ita iubes morē tibi gerimus & abimus, redituri ad te
in crastinū, nisi tibi incōmodū est. Ad hæc Simō ait: Nequeo celare amicos
uos, quid mecū cōstituerim. Cras ad lō ginq̄a mīgrabo, uocatus nuptiarū
causa, qm̄ patruus uxorē Ratispongē duxit, q̄ res beneuortat. Tū Philolaus:
Vrgerē, inquit, totis uirib. ut maneres, nisi nō equū esset, quā haud modo
nobis, fateor, nati sumus, partē nostri, amicis suo iure locamus. Igĩt gratias
tibi agētes, fausta precamur itineri tuo tuisq;. Hic Marranus unā mōerore
tactus: Vade, inquit, sinistris auib. pspere, feliciterq; amicisime Simō, atq;
uitorū optime, Interea finē nundinarum Frācofordiensīū expectare cogi-
mur, ut cū mercatorib. nostratib. ab hoc emporio in patriā quisq; suā tuti-
us remeare queamus. Tū Simō de more gentilitiō, inquit: Pax uobis. Ad
qđ ambo isti. Vale aiūt, I decus, I nōstrum. Habes sanctissime Leo decim-
mē à Capnionē humili seruo tuo, breui cōpendiō recitata in symbolica Py-
thagorę philosophia, & Cabalę sapiētia ueterū opiniones atq; sentētiās, exi-
gui licet numeri, tñ qđ studiosis multo amplius cogitādi ac inuestigādi an-

sam præbeant. De quibus ego mediocriter ingenti & minutæ prudentiæ ho-
 mo nihil iudicare ausim, nec sanè iudicauero. Sed totū hūc librū tuæ sub-
 cio authoritatī, cuius in arbitrium collata est totius mundi censura, ut quæ
 dispiceant reijcias, & tum lætabor cætera placuisse. Conatum hunc certè
 meum, quem & nostri & Reipublicæ causa suscepisse me potes existima-
 te, uideri tibi nō planè improbū confido, tum quod aliena meo labore no-
 stris pateant, tū qđ hoc Semestri legendis illis id! quinquenne bellū, quod
 aduersum me hostes mei te sciente gerunt, si omnino nequibat uitari atle-
 uare studuerim, tum deniq; ut et meorū esset apud te aliquid, qđ sit beneuo-
 lentior memoria nostri tua, quoties paternū erga me animū tuum frāgere
 ac auertere inimici moliuntur. Non em̄ intermittūt, scio, quotidie susurris
 attentare pias aures tuas, modo per proxenetas cōducticios, modo per ex-
 pistolas, ut quas ad te proxime 14. Calend. Octob. ex Agrippina Colonia
 datas nuper legi, quarū simul cū falsa delatione titulus etiā mentit̄ autho-
 rē. Nō em̄ tā colenda Colonia, tā eius ueneranda Vniuersitas, sed particu-
 laritas & quædā inimicorū singularia colluuiō, minimaq; pars ciuitatis &
 ea insanius, hoc facinus fecit, ut tuæ Sanctitati affirmarent, qđ uera nō sunt,
 idq; cōtra Inhibitiones apostolicas, & contra mandatā Cæsaris pacē. Vi-
 des etiā quanta in eisdem literis audacia tanquā Solonianas tibi leges præ-
 scribere, fontēq; iuris docere præsumāt, qua oporteat uia in iudicio ad nu-
 tum & uoluntatē eorum procedere, ut facilius me sordibus uincant, quasi
 nō iam certā toti fermè orbi habeat innocētia mea. Vnde adduci nō pos-
 sum, ut suspicer istis te fidem habere, qui despecta Inhibitione Apostolica,
 & cōtemptis cēsuris tuis, q̄ minimè obseruato iuris tramite libellū meum
 lite pendēte cōbuserūt. Credes uero potius grauiorib. utris Alemanię su-
 perioris omni exceptione maioribus, quod nullū scādalum posui, nullam
 ruinæ occasionē parauī corā ulla plebe Germanorū, qui mihi eiusdem lin-
 guę societate iūcti sunt, in qua lingua istis Belgis ignota Cōsiliū meū illud
 Camerariū cū plana eius declaratione uno cōtextu certè, ut decebat, edidī
 ac securè quidē credere potes, eoq; firmitus quo de mea innocētia, pietate,
 fide, integritateq; à plurib. illustrissimis latissimarū terrarū nostræ natio-
 nis regnatoribus, Magistratibus, populisq; Germanorum, et sanctissimis
 Diocesiū nostrarū Episcopis, oppidis & ciuitatib. ferme triennio antè per
 literas obsignatas, & fide dignas factus es certior. Extāt penes te ab inui-
 ctissimo Rom. electo Imp. Max. Maximo Leoni tibi, & à reuerendissimo
 Cardinali dño meo Gurcensi pro mea innocentia terquē quaterq; oblata
 testimonia. Dederūt et post Episcopos illustrissimi prouinciarū præsides,
 atq; duces nobilissimo sanguine pgnati. Electores Imperij Fridericus Sa-
 xonię, & Ludouiscus Bauarię Interrex, & dux Vuirtembergēsis & Marchio
 Badēsis princeps, & strenuissimus Magister ordinis Teutonicorū. Et è re-
 gione horū reuerēdi, ac Deo amabiles Germanię pōtifces, Episcopi Vor-
 madiensis

maciēsis, Episcopus Argentinēsis, Episcopus Cōstantiensis, qui me ouem suam pastor agnoscit, & Episcopus Spirensis, ille à tua Sanctitate huic liti datus iudex, qui authoritate tua functus, de consilio peritorum p̄ mea & scriptorum meorum innocentia diffinitiuam tulit sententiā. Cum illis de-derunt pariter quinquaginta tria Sueuię oppida, omnes officiosissimi, for-
tissimi, & integerrimi uiri, cōmendatitias epistolas, & literas rectę fidei, p̄bitatisq; meę indemnitasq; testes. Addunt illorum testificationi robur & pondus insigni doctrina & grauitate p̄lati ecclesię, quos Reuerendissimis causę nostrę iudicib. Grimano & Anconitano Cardinalibus, ortho-
doxę fidei columnis tāquam peristylla iunxisti senatorios assessores, mun-
di lumina. Archiepiscopi, Episcopi, Ordinum Generales, & eorum Procu-
ratores, Sapientię Romanę Magistratus, Pœnitentiarij, & alij theologię atq; iuris lectissimi Doctores, p̄ suis singulorum dignitatibus in historia
de temporib. meis nominandi, qui tot sessionibus publicis in tug Maiesta-
tis domestico sacrario quam Capellam Pontificiam uocāt habitis, semper
agente rem meam, ut omnia solet fideliter oratore iurisperitissimo Ioanne
Vanderbico tam equestris ordinis nobili uiro quàm in causarum patroci-
nijs disputatore acerrimo, & eodem Procuratore meo, tandem in ultima
sessione causa plene cognita per sententias scriptis editas, decreuerunt me
ab hac persecutione iniuriōsa liberandū esse ac absolundum. Nec ulli du-
bium quin diffinitiuā quoq; paris oraculi sententia reuerendiss. Iudicum,
ut debuerat secuta fuisset, nisi tunc mandatum de subsedendo abste, ut dis-
cebant accusatores, impetrassent. Eorum omnium quos sã citauimus, un-
dequatq; testimonia & uota si recordaberis, & acta iudiciorum, si coram te
legi curabis, plane inuenies me ab omni delatorū insimulatione prorsus
alienum. Assilic huic meę puritati tota fermē urbs Romana, & cunctarum
nationum omnes doctissimi, quorum ego decretales quotidie literas acci-
pio, etiam à finibus orbis, cōfirmantes me nullis hominibus scandalo fu-
isse unquam, scriptis meis, quin me potius ædificare in dies, plantareq; ua-
rijs linguis ecclesiam Spiritui sancto, qui per diuersitatem linguarum cun-
ctarum, gentes in unitate fidei congregauit. Animaduertunt nimirum qđ
ego primus omnium Gręca in Germaniam reduxi. & primus omnium ec-
clesię uniuersali artem & studia sermonis Hebraici condonauī atq; tradi-
di, quare spero me non frustra sperare posteritatem ecclesiasticam meritis
meis futuram non ingratam, teq; præsensem Beatiss. Leo Pont. Maxime
rerum magis, quàm uerborum æstimatorem pro tot & tam duris labori-
bus meis in orthodoxam fidem beneficij loco collatis, pacem mihi, & ani-
mi tranquillitatem iustē redditurum. Sin me uerò cupias in hac uita ma-
lorum persecutioni perpetuo subiacere uehementer gaudebo
uideri dignus, qui tantas pro Christo nostro
iniurias patiār.

LIBRORVM DE ARTE CABALISTICA FINIS.

VAMPRIMUM à te Moguntiaco discessi, statim in meipso sum exp-
pertus uulgatum apud Gallos nostros prouerbum: Nusquam
cum amico satis nec præsens, nec absens. Præsens enim cū essem,
nō satis te p nostra amicitia sum usus, quod amantibus omnibus accide-
re solet, qui in digressu sentiunt se plerāq; omisisse, quæ se facturos aut di-
cturos animo destinauerant. Sed qd omisi, refartient literulæ, quarum cō-
mertio utinā sapius tecum esse. Colloquebamur de libello clarorum vi-
rorum domini Spanhemeñ, quem impressioni Basileam datum esse dice-
bas. Interrogavi de doctore Ioanne Reuchlin, esset ne insertus, qd ipsum
cum subdubitates, negaresq; sum demiratus. Quem enim in omni genere
doctrinæ hac tempestate clariorem existimare posses, si tibi penitus esset fa-
miliaris & notus, reperires neminem. Eum ergo non sine magna iniuria et
iactura Germani nominis præteribitis tuq; abbasq; tuus. Est em̄ trium lin-
guarū peritissimus interpres, Græcæ, Hebraicæ & Latine: Adde etiā si uis
Gallicæ, quā Aureliani dū iuris studio nauaret operā perdidicit. Trāstulie
plerāsq; orationes adolescens, quarum aliquæ nisi fallor sunt Xenophon-
tis in Socratis defensionem cōfictæ. Condidit carmina multa & iucunda,
conscripsit plerāsq; epistolares disputationes, quas sententijs Græcorum
etiam Hebræorum referat. Ut aut̄ Hebræorū secreta dogmata penetraret
multis annis enixissimè laborauit, atq; ita omnem eorum bibliothecā euo-
luit, ut quem Hebræorum sibi opponas, nō faciliè reperies. Hacingenij &
doctrinæ felicitate & ubertate inductus, ad scribendum dialogum se con-
tulit, quem Capnion, seu de uerbo Mirifico inscripsit, quo nihil unquam
uidi, nec facundius, nec mirabilius. In treis autē libros diuiditur. Primus,
omnia sectetā philosophiæ sub nomine Sidonij explicat. Secundus, Bar-
chiam Iudæum omnia illa secreta nomina & portentifica, & alia multa He-
bræorum enodantem confingit. Tertius Capnionem, fidem Christianam
ex præscriptis duobus approbantem & demonstrantem inducit. Vbi o-
mnia uerba mirifica ad nomen IESVS ita applicat, ut illud ineffabile tetra-
grammaton, iam effabile factum esse demonstret. Quem si legeris dialo-
gum, affirmabis nullum, neq; Philosophum, neq; Iudæum, neq; Christia-
num Ioanni Reuchlin iure præferri posse. Hunc talem non omnibus Ita-
lis apponere nobis fuerit perpetuus pudor. Quare mi Iacobe cum Augu-
stam sim petiturus, & nesciam quo tempore Basileam perueniam, uelim
summa cura & diligentia scribas Ioanni Amorbachio impressori, ut in Ca-
thologo, suum Ioannis Reuchlin Phorcensis locum assignet.

Vale mi iucundissime Iacobe lætus & felix.

Spiræ undecimo Calend. Maias

M. CCCC. XCIII

